DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBRI SEX:

Quibus continetur accurata curiosarum artium, & vanarum superstitionum confutatio, vtilis Theologis, Iurisconsultis, Medicis, Philologis.

Auctore

MARTINO DEL RIO societatis IESV Presbytero, LL. Licentiato, & Theologiæ Doctore, olim in Academia Gratzensi, nunc in Salmãticensi publico sacræ Sripturæ.

PROFESSORE

EDITIO POSTREMA

Quæ vt auctior castigatiorque cœteris, sic & INDICIBVS pernecessariis prodit hodie illustrior.

LVGDVNI,
APVD HORATIVM CARDON.
Cum priuilegio S. Cæsar. Maiest. et Gallidrum Regis Christianiss.
1612

CORNELL UNIVERSITY.
The
President White
Library
RECEIVED 1891.

SERENISSIMO PRINCIPI ERNESTO, ARCHIEP. COLONIENSI S. R. IMP. PER

ITALIAM ARCHICANCELLARIO, ET PRINCIPI ELECTORI: EPISCOPO LEODIENSI, ADMINIstratori Monasteriensi, Hildesheimensi, Frisigensi, & Stabulensi: Comiti Palatino Rheni, Duci vtriusque Bauariæ, Angariæ, VVestphaliæ, & Bullonen. Marchioni Francimontensi: Comiti Lossensi, Longiensi, Hornensi, &c. Bonorum & literatorum Patrono,

MARTINVS DELRIO SOCIETAT. IESV PRESBYTER, SE SVAQVE L. M. D. D.

VNIVERSÆ MAGIÆ, quæ diuinæ humanæque sapientiæ pars magis, vt abdita, sic erui digna, Disquisitiones, lucubrationem arduam & multiplicem (PRINCEPS SERENISSIME) *humiliter adfero. Equidem verebar docti Principis iudicium subire, sed, quia subeundum alicuius, eum elegi, qui posset iudicare. Non Tutelam magis, quàm Censuram amo: naturâ & vsu doctus, à peritis doceri & moneri malle, quàm ab imperitis suspici & laudari. Quod pauci Principes, ad ingenij acrimoniam, & iudicij præstantiam, multam lectionem, & eruditionem variam, & ad hanc Secretorum, Naturæ diuturnam experientiam, solerter prudentérque adiunxisti. Quâ diligentiâ consecutus es, vt intermissam à Regibus, tot iam sæculis, philosophandi consuetudinem, Regali dignam solio, reuocaris, & illorum laudatissimorum Principum, quorum, dum tempus erit, & homines viuent, viuet, vigebitque memoria, cum imitatione, laudis te participem feceris. Qui Regum olim potentissimi & sapientissimi, Magi vocabantur. Vulgari studium cœptum, & proinde cum nomine res vilescere: quia pro Sapientiâ superstitionem Malus ille supposuit. Pestis ista, propter adnatam hominibus sciendi cupidinem, breui se per orbem totum diffudit; sic falsa pro veris, noxia pro vtilibus, tartarea pro cœlestibus obtinuère. Ita quod summæ necessitatis erat, paris sagacitatis, & industriæ operosissimæ factum, saluâ semente bona, venenatas herbas secernere, & euellere. Vidi & indolui, & multis probantibus, conatus sum morbo medicinam facere: nec formidaui me, Iesu ductore, hac etiam parte Satanæ furenti obiicere. Laboris specimen edo, & ferculorum quendam prægustum, de sex libris iam adfectis & conscriptis duos, quia, per Nundinarum tempus imminens, & varias eorum, sine quibus in lucem exire, non poterant, dilationes, plures non potui dare. Historiarum veterum & recentiorum varia condimenta adhibui, vt æui huius, qua bile, qua felle nauseanti stomacho, consulerem. Sed quis Apicius adeò diligens aut peritus, vt queat pro omnium palato? Si pro tuo* (PRINCEPS SERENISSIME) *quod probum & sanum est,*

fuerit, securus sinam ceterorum verba præterfluere. Nec diffido. Semper enim Virtus sibi comites Musas amat iungere, & scriptioni fauent, quorum scriptione gesta non indigna. Plus aliis nimiò fuisset, vel Nobilitate, vel Pontificiali dignitate, vel Principatu præstare, tibi hæc simul omnia parùm visa. Non contentus Imperatorio & Regali genere, cui nullum se merito, siue antiquitate, siue splendore anteposuerit, quod alienæ magis, quàm propriæ virtutis indicium esse scires: non Ecclesiasticis tot tiaris, quibus certè nulli nisi Pastorum Pastori secundus es, quæ possunt indignis contingere: non ditione latissimâ & copiosissimâ, quæ ad ocium aliis illecebre foret, addidisti multa Bello fortiter & fœliciter gesta, & seditiones periculosas celerrimè compressas, & inclylta Pacis decora, summâ cum Eburonum ceterorúmque subditorum beneuolentiâ & gratulatione, qui sibi gaudent, séque Ernesto Principe fœlices ducunt, & quot Nestori tribuuntur, tot annos, vel de suis ademptos, precantur Patriæ Patri. Prætereà sic te totum Catholicæ fidei, & columnæ veritatis Ecclesiæ Romanæ commodis impendis, vt in illa Aquilonari plaga, Procubitor, Murus, & Specula delectus à Deo videaris. Quis enim feruentiore zelo, pro vera & prisca religione tot tam acres contentiones suscepit, & susceptas constantiùs sustinuit? quis industriosior hostium insidias deprehendere, & deprehensis obuiam ire, & consilia conatúsque impiorum disturbare? Demùm, quod (meâ quidem sententiâ) rari exempli est, & multis Principibus inuidendi, tot curis districtus, inuenis quod studiis Sapientiæ tempus impendas, cuius si quam horulam his meis legendis dare dignum duces, spero non vndecunque displicitura. Certè, quod ab ingenio meo nequibunt, id saltem à Sapientis & Docti Principis fœlici Genio consequentur. Tu mihi meritò iudicium meum probabitur, & Catonis illud verissimum deprehendam: Idem benefactum loco in quo ponas, nimiùm interesse. *Nimirum quia, quod malis impensum, malefactum fit, id, bonis bono collatum animo, nequit nomen amittere, nec esse non gratissimum atque ratissimum.* LOVANII, VII. Id. Mart. cIↃ. IↃ.XCIX.

IN R.

MARTINI DELRII DISQVISITIONES MAGICAS,

Iusti LipsI Carmen.

CVius doctum opus hoc? quod ima, summâ
Pennâ permeat, & sagace mente
Sagas & Stygias striges reuelat?
Quod tu Thessala terra, vósque Colchi,
Infames malè cantibus patrastis,
Quod Panes, Satyríque, Dusiíque
Peccastis, genus improbum saláxque, (∵)
Totum hoc eruit, erutis medetur.
Sed quis? DELRIVS eruditione.
Idem religione, clarus ergo
Hîc pura & liquida omnia, hic venena
Nulla, quæ timeas, opinionum.
Huic libro faueas, faue tibi ipse,
Atque istum lege, vt ima, summa noris.

IN EASDEM

PARODIA.

MAGIA quam libro hoc videtis obsidem,
Ait fuisse fraudium peculium,
Neque vllius medentis arte gloriam
Nequisse præualere, siue toxico
Opus foret necare, siue fascino.
Et hoc negat feraciora THESSALI
Negare rura, noxiúmque CAVCASVM, (∵)
SCYTHÆQVE *saxa consciósque* COLCHICOS,
IBERIAM, *tuúmque* TAVRE *verticem:*
Vbi ista, pòst MAGIA, *floruit priùs*
Agrestis herba. nam PROMETHEI *in iugo*
Vapore sæpe tabido imbuit sata.
ZARATE *Mede, lethiferque* DARDANE,
Tibi hæc fuisse & esse cognitissima
Ait MAGIA, *postumâ ex origine,*
Tuâ exiisse dicit è prosapiâ, (∵)
Tuo exarasse perfidas stylo notas,
Et inde tot per æmulæ doles manus
Decus tulisse, læua siue dextera
Opus patraret: aut vtrumque mutuas
Suo dedisset impigrè vices hero.
Neque vlla vota NOXIALIBVS DEIS (∵)
Sibi esse facta, cùm veniret à viro
Nouissimo hoc ad vsque sæculum recens.
Sed hæc priùs fuère: nunc APOLLINE
Silet loquente, séque dedicat tibi
APOLLO DELRIE, *atque* APOLLO DELRII.

HERIBERT. ROSVVEIDVS. S. I.

ΦΕΔΕΡΙΚΟΥ

ἸΑΜΩΤΊΟΥ ἸΑΤΡΟΥ͂ ἘΠΟΣ ΕἸΣ

τὴν τοῦ Πατρὸς Μαρτίνου Δελρίου βίβλον περὶ Μαγείας.

Δ Ηναιοὶ πάρος ἄνδρες, ὅσοι μεγαλώορα τιμὴν,
Οὔνομά τ' ἐκλήσαντο θεοδμήτοιο Μαγείης,
Ἰδμοσύνῃ σοφίῃ τε μετέπρεπον, ἠδὲ συνεργὸν
Εἰδυίαις πραπίδεσσι συνηρμόξαντο φρενοίην,
Μυστιπόλοι γεγαῶτες, ἀθανάτων τε πάρεδροι,
Φύσιος ἰχνευτῆρες ἀμύμονες, ἴδριες ἄστρων,
Μουσάων θεράποντες, Ἀκεστορίης τ' ἀγερώχου.
Τοῖος ἔην φύλοισι μετ' ἀλλοδαποῖσιν Ἰωσὴφ,
Τοῖος ὁ καὶ Φαρίοισι πολύτροπα θαύματα δείξας
Μωσῆς, Ἀσσυρίῃ τε πόλει Δανιῆλος ἀγαστὸς·
Καὶ Σολόμων περίπυστος Ἰουδαίοις ἐπιτάσσων.
Τοῖοι δ' ἀντολίηθε Μάγοι δίζοντο κιόντες
Χριστὸν ἐπικλινθέντα χαμαιζήλῳ ἐνὶ λίκνῳ.
Τοῖς δ' ἐπὶ Δαίμονος οἶστρος ἀλάστορος ἄνδρας ἐ-
λαύνων
Δειλαίους, σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσι δαμάντας,
Ἀσεβίην ἐφέηκε, Γοητείης τε πανούργου
Μήσατο κήδεα πολλὰ, καὶ ἄπλετα δήνεα λώβης,
Μαντοσύνην, πόσιας τε, καὶ ἐχθίστας ἐπαοιδάς.
Κείνων ἐξεγένοντο, παλαιγενέων ἐπὶ φωτῶν,
Μαινάδος Αἰγύπτοιο θυηπόλοι, ἥ τε Σαούλῳ
Εἰρομένῳ μάντευμα θεοπρόπος ἤνεπε Γραίη·
Καὶ πινυτὴ Μήδεια, κακὸν σκίναρ Αἰήταο.
Καὶ Σίμων ἀθέμιστος, ἐπωνυμίην τε Μάγοιο
Δεξάμενος, καὶ Καρποκράτης, ὃς ἀπεχθέα τέχνην
Ἀμφαδίην ἐδίδαξεν, ἀναιδείῃφι πεποιθώς.
Νῦν δὲ Μάγων κακόεργα σίνη, δολερῶν τε Γοήτων,
Γαίης ἄχθεα λυγρὰ, κατ' ἀνθρώπους ἀλάληνται,
Πασσυδίῃ πλάζοντα, Θεοῦ κρατέοντος ἕκητι,
Ἔνδικον ὃς βροτέῃσιν ἀλιτροσύνῃσι χολωθεὶς,
Καὶ νέφος ἠερόφοιτον ἀτεκμάρτοιο Μαγείης.
Καὶ τίσιν ἠλιτόποινον ἀμοιβάδα τοῖσιν ὀπάζει,
Ὅσσοι πίστιν ἄμεμπτον ἐπιστρέψαντες ἀέλλαις,
Ψεύδεος ἀσεβέεσσιν ὑπεζεύγνυντο λεπάδνοις.
Καί κεν ἀμαυρώσασα πολυσπερέων γένος ἀνδρῶν
Γαῖαν ὅλην ἐκάλυψε μελαγχρήδεμνος ὀμίχλη
Εἰ μὴ Δέλρειος ἐσθλὸς ἑῇ παιήονι βίβλῳ
Ἰητὴρ ἐπίκουρος ἀθέσφατον ἐκ ζόφον ὦσεν,
Ἀτρεκίης πάντεσσιν ἄγων φαεσίμβροτον αἴγλην.
Εἴδεα γὰρ μορφάς τε, καὶ αἴτια πάντα Μαγείης
Ἀμφοτέρης ἑκάτερθε κλυτῇ σφρηγίσσατο δέλτῳ.
Ψεῦδος ἐμπεδόμυθον ἐτητυμίῃ τε διείρξας,
Πρυμνόθεν ἐξέρριψε πλάνης ἀπατήνορος ἄτην.
Ὦ μέγα τολμήεντος, ὃς ἀκνάμπτοισι μενοιναῖς,
Μῶλον ἄγων τεράτεσσιν ἀμαιμακέτοισιν ἀρούρης,
Δυσσεβίην ἐδάμασσας, ἀλεξικάκου Διὸς υἱὸν
Ἄλκιμον Ἡρακλῆα καλοῖς μιμούμενος ἔργοις.
Τοίοις δ' ἔμφυτον ἔμμεν ἑταιρείῃ φρενὸς ἀλκὴν
Ὑμετέρῃ πινυτός κεν ἀνὴρ ῥέα τεκμήραιτο
Ἥ τε πολυκμήτοιο μόγου ποτὶ δύσβατον αἶπος
Ἐρχομένη, θνητὰ μετέρχεται ἠνεκὲς ἔργα.

FEDERICI IA-

MOTII MEDICI CARMEN

in patris Martini Delrij librum de Magiâ.

T Emporibus priscis veterum quicunque Magiæ
Cœlestis magnúmque decus, noménque tulerunt,
Illustri Sophiâ & doctrinæ laude cluebant,
Cultáque iungebant solerti pectora menti:
Sacrifici quondam celebres, à Rege secundi,
Naturæ indagatores, astrúmque periti:
Egregias artes Medicas, Musásque colentes.
Talis erat Ioseph peregrinæ gentis alumnus:
Talis apud Pharios Moses oracula promens:
Talis & Assyriæ Daniel spectabilis vrbi.
Talis erat Solomon, dum regia sceptra teneret,
Iudæas, talésque Magi, qui Solis ab ortu
Vilibus in cunis Christum petiere iacentem.
Intereà miseros infesti dæmonis œ-
strus
Mortales agitans, sua quos vecordia torsit,
Emisit scelus & fraudes, variósque nocendi
Fallendique astus, varias & repperit artes
Falsidicum vatum præsagia, pocula, cantus.
Hinc exorta lues, ætas hinc prisca parentum
Protulit Aegypti Mystas bacchantis, Anúmque
Fatidicam, quæ tetra dedit responsa Saulo.
Hinc Medea sagax Æetæ dira propago:
Impius hinc Simon, Magus & cognomine dictus:
Hinc quoque Carpocrates, Magicæ qui tradidit artis
Publicus interpres posito præcepta pudore.
Nunc Magicæ pestes, imposturæque, nefanda
Pondera telluris, totum grassantur in orbem,
Ludificántque animos: at non sine numine patris
Ætherij, qui iure malis offensus, opacas
Mentibus humanis tenebras offundit, & atra
Improuisæ oculos præstringit nube Magiæ,
Exigit & meritas hominum de crimine pœnas,
Quique fidem sanctam leuibus liquere procellis,
Quique iugo falsi summittunt impia colla.
Iamque adeo genus humanum terrásque parentes
Caligo obrueret fului circundata vittâ,
Ni bonus, & Medicâ spectatus Delrius arte,
Discuteret tenebras sani medicamine libri,
Et clarâ veri perfunderet omnia luce.
Nam species formásque omnes, causásque Magiæ
Duplicis aggressus doctâ signare tabellâ
Strenuus, & simplex falso distinguere verum,
Funditus euertit noxas, quas intulit error.
O nimium audacem, qui forti pectore & armis,
Terrarum pestes, immania monstra, lacessens,
Impia corda domas, auerrunco Ioue nati
Æmulus Alcidæ, factoque exempla secutus.
Hinc catus & prudens vir colligat insita prorsus
Esse sodalitio fortissima pectora vestro,
Aspera quæ spectent, & semper ad ardua tendant,
Magnaque suscipiant duro comitata labore.

Πληθὺν δ᾽ οὐκ ἂν ἔγωγε θεοπρεπέων ἱερήων
ἸΗΣΟΥ χαρίεντος ἐπώνυμον ἐξονομήνω,
Οἵτινες ἠνορέῃσι καὶ ἔργμασιν ἔξοχα πάντων
Ἔπρεπον ἀργαλέοισι· Σὺ δ᾽ ἀμφιλείας ἕκαστα
Καλλιόπη· σὺ γὰρ οἶσθα πολυπτερίων στίχας ἀνδρῶν,
Οἵτε πρὸς ἠοίην, οἵθ᾽ ἕσπερον, οἵτ᾽ ἀνὰ μέσσην
Κλήρους ἐξέκησαντο, τεράστια τόσσα καμόντες·
Ἡμεῖς γὰρ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐ σαφὲς ἴδμεν·
Οὔτε γὰρ ἐσχατόωντος ἀφίγμεθα τέρματα κόσμου.
Ἀλλὰ σὺ πάντ᾽ ἴσασα θεὰ καὶ πατράσι κεδνοῖς
Θυμήρη τάδε δῶρα τέης πόρσυνον ἀοιδῆς.

Θεύμορες ἐκ Μουσῶν ἐθέλει τὰ πρῶτα φέρεσθαι
Πορφυρέων κορυφὴ Βελλάρμινος ἀρητήρων.
Ὃς βέλος ἀρίθμον ἧκεν ἀνικήτοιο φαρέτρης,
Δίκύ τι, καὶ φωνῆεν ὅσοις νόος ἐστὶν ἐχέφρων.
Καππαύων διχόμηνιν ἔριν, καὶ νεῖκος ἀναιρῶν,
Καὶ κλόνον ἀμφήριστον ἀληθέος ἀμφὶ λατρείης,
Καὶ ζαθέου τεθμοῖο· καὶ οὐκ ἀπεπαύσατο σείων
Πάντα λίθον, καὶ πάντα κάλων, καὶ πᾶσαν ἀνάγκην,
Ταῦτα πρὶν ἢ συνετοῖσιν ἀναμφήριστα πιθεῖν.

Οὐδ᾽ ἄρα Μαλδόνατος Ἰβηρίδος ἄνθος ἀρούρης
Ἥσσονα μόχθον ἔμεινεν, ὅπως εὐάγγελον ἠχὼ
Χειρὸς παμβασιλῆος ἀνάκτορος, ἣν ὑποφῆται
Τέσσαρες ἐσφρήγισσαν ἐνὶ τετράζυγι δέλτῳ,
Πᾶσιν ἀναπτύξειεν, ἀρίζηλόν τε τελέσσῃ
Παρισίοις ἀστοῖσι καὶ ἀλλοδαποῖσι γενέσθαι.

Πιερίῳ τοῖόν τι Περήειος ἔνθεος οἴστρῳ,
Μαντιπόλου Δανιῆλος ἀπήλασε δάσκιον ὄρφνην
Καὶ ζόφον ἀχλυόεντα, καὶ ἀμφαδίοις ἐπέεσσιν
Ἀμφίβολα σκοτόεντα διῆεν ὄργια φωτός.

Τυρριάδην μέγα κάρτος ὁμοῦ καὶ θεῖος ἀλκή,
Μαρνάμενον θείοιο δίκης ὑπὲρ Ἀρχιερῆος
Καὶ κανόνων, ὤτρυνε μέσην ἀνὰ δηΐων ὀροῦσαι
Θαρσαλέοις στήθεσσι· τὸ καὶ μεγαλήτορος ἀνδρὸς
Ὑψηλαῖς ἀρεταῖσιν ἀναντία δείματο πύργον
Ἀμβαίνειν, κἀνθένδε φαάντερον ἔμμεναι αὐτόν.

Πόσσος ἀγών, πόσση δὲ βίη πέλε Ποσσηβίνου,
Ἦμος Ἀρισάρχοιο δίκην, ἔστιξε δικαστὴς
Ἀνδρῶν μνήματα πυκνὰ σοφῇ καὶ ἀπείρονι βίβλῳ;

Πελταίου πόσσον ἔργον, ἀπειρεσίῃσιν Ἀχαιῶν
Ἀρχετύπων σελίδεσσι Λατινίδα γῆρυν ἄγοντος;

Πόσσος ἔην Ῥιβέρας, ὅτε θέσφατα σεμνὰ Προφή-
των,
Μείονας οὓς καλέουσιν, ἑῷ διεπέφραδε μύθῳ;

Ὢ πόσση Σκώνδογχος ἀγακλυτὸς ἀλκὶ πιθήσας,
Βασκανίην καὶ συκοφάσιν φιλολοίδορον ἀνδρῶν
Ἐργολάβων, ἀπάνευθεν ἑῶν ἀπέερξεν ἑταίρων,
Γράμμασι Κωστηρίοιο περίφρονος Αὔσονα κόσμον,
Ἀμφιβαλών, κείνου τε συνέμπορος ἴχνεσιν ἐμβάς;

Τίς Μολίναν κε δύναιτο Συαρεσιόν τε κατ᾽ αἶσαν
Εἰπέμεν αἰνῆσαί τε; τίς εὔφρονα Βάζκιον ἔργων
Ἄξια μυθήσαιτο, Βαλεντιάδην τε πρόφαντον;

Ναὶ μὴν Σερβιάδαο πιφάσκεο λευκάδα χαίτην,
Χειστιάδην τε γέροντα, νέων κοσμήτορε δισσώ,
Τῶν ὁ μὲν Αὐδομαρῆας ὁ δὲ πτόλιν ἀγλαόθωκον
Δουακίνην κόσμησε πολυγλώσσοισι ῥεέθροις,
Ἀμφαδίοις ἀγοραῖσιν ἁμαρτάδος ἄνδρας ἐλέγ-
χων.

Τῷ καὶ μοχθίζοντι βοηθόος ὤρεγε χεῖρας
Ἀνδρὶ φίλῳ Δαυχεῖος, ὁ καὶ Μούσῃσι μεμηλώς,
Ἑλλάδος Αὐσονίης τε συνήορα δόγματα βάζει.
Ὅς τε Σελευκείοιο κατεπαγάζων Βασιλείου
Μνήματα σιγαλόεντα σοφῇ μετεφράσσατο δέλτῳ,
Ἐξείης ἅ τε δὴν ἀπ᾽ ἀχλύος ἐς φάος ἄξει.

Ὣς ἄρα Κασταλίοιο κυβερνητῆρα χαλινοῦ
Δούακος ἰθύνοντι, παρ᾽ Αὐδομάρου τεμένεσσι,
Χειστιάδῃ παρέμεινε φίλων Βερύκιος ἀλκαρ,

Sed mihi nec cunctos liceat memorare priorum
Mystarum, placidi IESV de nomine dictos,
Qui solida virtute cluent, operúmque labore
Difficili præstant reliquis. Tu singula pande
Calliope: tibi namque datum cognosse, quis horum
Auroram, mediúmque axem, solémque cadentem
Incolat, & qui tot faciant miracula rerum.
Fama leuis tantùm nostras peruenit ad aures,
Nec stabilis: neque enim fines penetrauimus orbis
Extremos. At tu, quæ dispicis omnia, Musa,
Patribus hæc claris grati da munera cantus.

Postulat à Musis primas Bellarminus Heros
Ferre, Sacerdotum columen quos purpura vestit:
Commoda qui mittens inuictâ tela pharetrâ,
Et cita, consultisq́; sonantia mentibus, acres
Composuit lites; & iurgia plena tumultu
Ancipiti, verâ de relligione, Deique
Legitimo cultu: nec destitit ante mouere
Saxum omne, atque omnem funem, & quæcũque necesse
Voluere, quàm doctis hæc indubitata reliquit. (*est*

Nec fuit inferior, quem Maldonatus Iberæ
Gentis honos adiit, labor, vt vox nuntia læti,
Quam dedit Omnipotens Christus, quam quattuor olim
Quadruplici vates obsignauêre tabellâ;
Plana foret cunctis, nec ciui cognita tantùm
Parisio, sed & externis manifesta pateret.

Sic & Pierio stimulante Pererius œstro,
Fatidico Daniele procul caliginis vmbram
Dispulit & tenebras, verbísque interpres apertis
Exposuit dubij mysteria tecta Prophetæ.

Inclyta Turriaden virtus & roboris ardor,
Pontificis pro iure sacri, Canonúmque vetusto
Dogmate pugnantem, medium proiraxit in agmen
Intrepidum: summísque viri virtutibus altam
Extruxit turrim, facili quam magnanimus vir
Ascensu superaret, & hinc conspectior esset.

Quanta fuit vis, quæ contentio Posseuini,
Cùm docto simul ingentique volumine iudex,
Instar Aristarchi, variorum scripta notaret?

Quantus Peltani labor, exemplaria Græca
Pleraque vulgantis, Romano compta lepore?

Quantus erat Riberas, cum nos oracula va-
tum,
Quos paruos dixêre, suo sermone doceret?

Nobilis ô quanto Scondonchus robore fretus,
Propulit à Sociis odium, linguásque procaces,
Et Quadruplatorum conuicia falsa remouit?
Scitaque donauit cultu monimenta Latino
Costeri, ipsiúsque comes vestigia pressit?

Quis digno Molinámque Suaresiúmque disertum
Extulerit cantu? quis Vazqui fortia facta
Laudibus ornarit meritis, clarúmque Valentem?

Iam mihi Seruiadæ canos circumspice crines,
Christiadémque senem: iuuenum queis tradita cura est,
Quorum hic Audomaros, sublimis at ille Duaci,
Mœnia facunda decorauit flumine linguæ,
Detestanda palam passimque piacula damnans.

Astitit hinc opifer, sociámque laboris amico
Porrexit dextram, Musarum maxima cura
Dausqueius, Latiæ doctor Graiæque camœnæ,
Splendida qui monumenta Seleucensis Basilei
Doctis explicuit chartis: quæ protinus almam
Proferet in lucem cæcis exempta latebris.

Sic & Castaliæ moderantem legibus æquis
Frana domus, apud Audomari memorabile fanum,
Christiadem leuat auxilio Veruecius astans,

Οὓς θέσαν ἀρχηγοὶ φιλοπενθέος ἤρανον ἥβης,
Ἧς ἅτε δὴ κτίλος ἠϊθέων προκέλευθος ὁδεύει,
Ἣν σοφίης ἐπὶ νᾶμα, καὶ ἐς νομὸν ἡδίω ἐλαύνει.
Μυρίοι ἄλλοι ἔασιν ὅλης ἐνὶ πείρασι γαίης,
(Εὐμενέες τελέθοιεν ἐμῇ ξύμπαντες ἀοιδῇ)
Τάξιος ἀγλαΐῃσιν ἀριστεύοντες ἑταῖροι.
Ἡμεῖς δ᾽ ἀνδρομέοισι νοήμασι μέτρα φέρωμεν·
Τοῦσδε γὰρ οὐ σθενέοι κεν ἀνὴρ σάφα τεκμήρασθαι
Θνητὸς ἐών. ὀλίγος δὲ νόος μερόπεσσι καὶ ἀλκή.
Δέλριε καρτερόθυμε, σὺ δ᾽ ἄγρια δῆριν ὀφέλλων
Θηρσὶν ἀϊδροδίκῃσιν, ἀδειμάντῳ φρενὸς ὁρμῇ,
Θαμβαλέοις ἔργοισιν ἀγήραον εὐρακῦδος.
Ἀλλὰ μόθον πέραινε, φέρων εὐαλθὲ᾽ ἀρωγὴν
Ἀτρεκίῃ πολεμιζομένῃ, καὶ νητρεκὲς ἄλκαρ·
Εἰσόκεν ἡ μὲν ἕλῃσι φίλην ἑτεραλκέα νίκην.
Ἡ δ᾽ ἀπάτη κακοποιὸς, ἀερτάζουσά τε χεῖρας
Ἀμφοτέρας, καὶ νῖκος ἀπαυδήσασα, λιγυχθῇ.
Δὴ τότε Βελγικὸν οὖδας ἀληθείῃ κε τεθήλοι,
Καὶ σὲ διηνεκέεσσιν ἐφυμνήσειεν ἀοιδαῖς.

ΤΕ´ ΔΟΣ.

Rectores docili quem præfecere iuuentæ,
Cui præit, vt veruex iuuenum sectarius, & quam
Ad Sophiæ fontes, & dulcia pascua ducit.
Sunt alij innumeri varijs in finibus orbis.
(Adsint ô facilésque meæ placidæq; camœnæ)
Ordinis eximiâ clari virtute sodales:
At nos humanis certum finémque modúmque
Mentibus addamus: nec enim hos comprendere possint
Mortales, quibus exigua est solertia mentis.
Tu verò impauido constantique impete, DELRI,
Acria bella gerens sæuâ cum gente ferarum,
Mirificis ausis decus immortale tulisti.
Perge modo insigni bellum finire triumpho:
Affer opem vero, bellóque tuere petitum,
Dum palmæ laudem referat: fallacia contrà
Subdola, damnosis infestans artibus orbem,
Victori det victa manus, palmámque relinquat,
Belgica tum tellus vero florebit & æquo,
Et te perpetuum cantu celebrabit in æuum.

FINIS.

IN EVNDEM
TRIMETRI.

GAudebat ORCVS arte dæmonas suâ,
Magicisque monstris vertere ORBEM cardine:
Gemebat ORBIS Tartari victus dolo,
Malísque tabescebat æger cantibus.
Quid hoc? gemit nunc ORCVS, & versâ vice
Lætatur ORBIS fraudibus liber Stygis.
Etiámne SORTI tertio in regno locus?
Non. Ista virtus est viri. cuius viri?
DELRIO, notum BELGICIS nomen scholis,
Notúmque IBERIS. plura vis? librum lege.

IOANNES GAVDA. S. I.

Εἰς Μαρτίνου Δελρίου νεοχάρακτον Μαγείαν
Μελύδριον.

Κεφαλαλγίῃ τυπεῖσα
Ὕς καρκίνους λατύσσει
Ποταμηγενὲς λόχευμα.
Ἔχετος πιοῦσα δ᾽ ἰὸν
Ὀρείγανον χελώνη.
Πεπαρμένη βέλεσσι
Αἲξ δικτάμου φύτευμα
Ἐλατήριον ματεύει.
Τί δ᾽ οὓς βέβληκε δαίμων
Ἔχις τε καρκινός τε
Βλαβερόν τε πῆμα θνητῶν;
Πάρεστε, δεῦτε πάντες.
Ὑπὸ δαιμόνων σφαλέντες
Ὅσοι κελαινοχρώτων
Ἀλάλησθε θνητοὶ, ἔασοι
Λιποχρίστου Μαγείης
Μανίης τ᾽ ἔχεσθε οἴστρῳ,
Ἀπιστίης καὶ ἧπαρ
Ὅσοι καθῆκαι ἰόν.
Τέχνησι θαυμάτων τε

IN MARTINI DELRII NOVITER excusam Magiam Odarium.

CAput icta sus dolore
Fluuiatilem obterítque,
Exéstq; sæpe cancrum.
Et antè viperinâ
Testudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Iaculis onusta capra
Virtute præpotentis
Dictamni opem sibi fert.
Quos icit ipse dæmon,
Siue ille cancer, siue
Serpens nocénsve pestis,
Quid agant? adeste cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illusi, quisquis erras:
Desertione quisquis
CHRISTI furis, Magiæ
Maniæq; captus œstro:
Tabescis & qui amaro
Felle INFIDELITATIS:

Huc

Φύσεως ὅσοι ἀγνοίῃ
Βεβόλησθε, δεῦτε πάντες,
Κατὰ χεῖρα ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Λάζυσθε βίβλον, ἤδε
Σοφὸν ἐκπόνημα μᾶλλον
Σοφίης λόχευμα δ' αὐτῆς
Λάζυσθε, καὶ πίεσθε
Ὃ δυνηφάτους γὰρ ἔνδον
Σελίδας κρυπτάσκει. Αἶσχος
Πέλει λόγου ἄμοιρα
Νόσου κάθαρμα γνῶναι.
Ἀειθαλοῦς ΘΕΟΙΟ
Ἀμάρυγμα δ' ἄνδρα νούσου
Ἅμα μὴ λαβέσθαι
Σοφῆς φρενὸς, τεκούσης,
Φίλους χερὸς πορούσης.
Βίβλος ἥδε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Προποδηγέτις σφαλέντων.
Βίβλος, εὐρυχανδὲς ἥδε
Θεόκραντόν ἐστι δῶρον.
Ἀληθίης ἐρασταὶ
Λάζυσθε τήνδε βίβλον.
Περίεργα ἔργα ὅσσοις
φύσεως δαῆναι ἡδὺ,
Οἷσιν δίκη μέμηλε,
Οἷσιν μέμηλε ΘΕΙ͂ΟΝ,
Λάζυσθε ΔΕΛΡΙΟΙΟ
Σοφὸν, ἐκπόνημα βίβλον.

CLAVDIVS

Huc, quisquis insciens es
NATVRÆ & artis eius,
DELRI liber sagacis
Mox in manum inseratur,
DELRI liber SOPHIÆ
Germanus ille fœtus,
Animo imbibatur altè.
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione nosse morbi
Purgamina: æuiternæ
De MENTIS igne cusum
Hominem, sibi medelam
Animo sagace promptam,
Manúque latam amicâ,
Abiudicare, turpe est.
Hoc DELRII volumen
Cœli euolutum ab arce
Per inuia in viam dux
Erronibus patescit.
Hoc in manum volumen
Date VERI & ÆQVI amantes,
Penitúsq; quid recondat
NATVRA, cui voluptas
Est nosse; IVRA quisquis,
Verúmque NVMEN optas,
Date in manum volumen
A DELRIO euolutum.

DAVSQVEIVS. S. I.

IN EANDEM ALIVD.

SEV multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Siue exta spectes, astra Cœlo seu notes,
Impostor es, mendax, superbus, improbus, (∴)
Fatere. verus iste te prodit liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude consuetos dolos,
Præsente cuncta dissuit victrix Deo
Vis ingenij potentis, & constans labos.
Atque istud audes impius conuellere? (∴)
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber.
Veri peritus auctor, inuictus malis,
Magicisque laruis, nominis notum decus
DELRIO, facta, dicta verat omnia.
Spectata virtus, certa stat scriptis fides. (∴)
Fatere. verus iste te prodit liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Impostor es, mendax, superbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS S. I.

OS, OCVLVS SIS IGNARO.

MA P

ΜΑΡΤΙΝΩ ΔΕΛΡΙΩ
τῆς Μαγείας

ΑΠΟΤΡΟΠΑΙ'Ω.

ΩΔΗ' ΠΙΝΔΑΡΙΚΗ.

Στροφὴ ά, κῶλον ιγ'.

ΤΑ'Σ μὲν εὐφραίνει μερόπων πραπίδας Ἀμερᾶν αὐγᾶς τε πατὴρ λυποφιγγκῖς ἀχλύας κατουλάδος Ορσας.
Διοφεραὶ δὲ Σοφίας κλυτὸς ἀμπλακιᾶν
Οτ' ἐρυκακέει αἴγλα ὀμίχλαν.
Δὴν γε μὰν πλουτεὺς ἄθεμιν
Κθόνα τυφλώσας ἔπαφε βροτολοίγῳ ψευδέων νυκτὶ, δολορραφέα σὺν γοητείαις Μαγίαν προσπνέων. Ἀλλὰ νέος παλίνοσον φοῖβος αὐγαὶ.

Ἀντιστροφὴ κῶ ιγ'.

ΔΕ'λειος δέλτῳ προσάγει τριτάτα πάντα μαστεύσας ἀπατάνορα δόλον, καὶ νόῳ στυγὸς πέλωρ, ἀτάν τε πολύφθορον ἐλαυνέμεν, ἀτρεκία.
Πρέπει ὧν χάριτας φιλησίμολποι
τρίζυγας Μοῖσαι πλεκέμεν,
χ' ὕμνον ἀπύειν μελιγαειῶ
τ' ἄποιν' ἔργων καλὰ φωτί.
Δότ' ἄρ στεφάνας χρυσοπάσοις μᾶλλον ἢ
Ηρακλέει. Πλείονα γὰρ τεράτων νίκησε
Μαρτῖνος.

Ἐπῳδὸς κῶ ιε'.

ΘΕΟΥ' μὲν σὺν παλάμα ὅγε μὴ μοῦνον ἐς φέγγος ἐκ Κωκυτοῦ τρικάρανον ἐξεῖλε Σκύλακα.
Τοι γὰρ ὀρρωδοῦσα τρεῖς Αλίους σέθεν μάλα,
Δέλριε, ὄρφναις ἀμμένα εἰν Ἐρέβους κλέπτει τρίμορφον
Περσεφόνα λόχον.
Ευμένις ἃ δ' ἧπαρ τε τρίτα, καὶ λαφύσσει νιν ὀδάξ, σέ τε θριαμβεύεμεν ἀτ' νεμεσᾷ.
Ἀλλὰ μαιμᾶται τίς ὅσον
Θόρυβος; μῶν τις κεραυνός;
Φύγευ, οἶδά γε μάν,
Ταῦ σευ ἰδρείας ἀστραπαί.

Στροφὴ β'. κῶ ιγ'.

ΠΑ'Ν Στυγὸς σμερνᾶς ὀλεσίμβροτον ἔθνος, βλάβαν σύν τ' ἀσεβίᾳ μανίαν, τέρθρωμα, καὶ γοητικῶν ἴλαν κακόχαρτον ἄγον.
Εἴκει ἅπας τε δόλος,
Ἴ δὲ λώβη ἀλαθείᾳ.
Δαμασθεὶς ἐφθάρη ἰχὼ τ' Ἀΐδας δυνάμει ταυτᾶν σελίδων ἐρειφεγγεῖ.
Εἰ τ' ἐπὶ ματέμεν ἄρξεται
Ἴυγγα Κίρκη, καὶ τραπεῖν ἄνδρας, σε δειδίξετ' ἀλεξίκακον δείξαντα μῶλυ.

Ἀντιστροφὴ κῶ ιγ'.

ΕΙ' τι μὰν Μήδεια μιγεῖν φθόνιον,
Εἴ τι φαρμάσσειν χαλίμα πονέσει
Η' φίλτρον, ἢ τι τοξικὸν,
Εὐώπιδα ἢ τι Σελάναν
ἀφελεῖν ἐπὶ γᾶς,
Τρίποδος τ' ἐρέειν
Μαντευμα σπεύσῃ τις φλογὸς
Ἑρμῆς ψολερᾶς, ἑπομένοις

MARTINO DELRIO
MAGIAE

AVERRVNCO.

Ode Pindarica.

Stropha I.

O*Blectat quidem mortalium mentes Dierum lucisque Pater* (Sol)*vbi luce cassas noctis opacæ tenebras dispulit : At verò* Sapientiæ *inclyta lampas* (tum lætat animos) *quum caliginosam errorum nubem detergit. Diu porrò exlegem terram, cæcitatem offundens, mortalibus noxiali mendaciorum nocte obl imanit, dolis consutam cum præstigiis Magiam adhalans. Enimuerò reducem Sol alter lucem*

Antistropha.

D*Elrius libro tertio pandit, omnem mente perscrutatus deceptorem dolum, ac Stygis monstrum, noxámque perniciabilem*(vt ea omnia potis esset) *exterminare per veritatem. Quapropter addecet, Musæ cantibus gaudentes, viro huic gratias plectere triiuges, & hymnum mellifluum pangere, quæ sint elucubrationum præmia decentia. Date igitur corollas auro, vibrantes & discriminatas* (quæ hunc)*magis* (decebunt)*quàm Herculem : Plura siquidem portenta edomuit Martinus.*

Epodus.

D*Ei namque hic adiutrice manu haud ex Cocyto tricipitem duntaxat in lucem attraxit canem* (Cerberum.)*Etenim multùm etiam reformidans tres Soles tuos*, *Delri* (tres inquàm Disquisitionum Tomos) *infernalibus desidens in vmbris triformes Hecate occulit insidias. Quin & Erinnyum tertia iecur, ac semet mordicibus exest, tibique* (imposturas eius)*triumphanti post inuidet. Sed enim quis derepentè tumultus citur? num aliquod* (Diespiter) *fulmen* (vibrat?) *Nimirum, haud me fugit, tuæ acuitat Sapientiæ fulgetrum.*

Stropha II.

V*Niuersa Stygis horridæ mortalibus exitium molita turba, secum detrimentum omne, cúmque impietate insaniam, præstigias, ac impostorum cateruam malis exultatam agens. Cedit vna omnisque fraus, pernicies omnis veritati* (quam luces.) *Edomitus vires deperdidit Tartarus fortitudine harum paginarum latè coruscante. Ac etiam si post amorum illicia parare Circe aggredietur, vel hominibus varias inducere formas, reformidabit te, qui demonstraris moly malorum depulsorium.*

Antistropha.

Q*Vod si autem Medea miscere venenum : vel si impudens venefica nonnulla incantare laborabit philtrum, aut toxicum quodpiam, Phœbénque pulchro aspectu præsignem deducere in terram : vel si è Tripode vaticinium scitari deproperabit Mercurius aliquis flammæ falsidicæ : aut etiam si Calchas quispiam de insequentis æui futuris hariolari volet ; horum omnium voti compos reddetur nullus, quando*

solerte

solerte animo imposturarum declinare, malitiam auspicaris edocere.

Epodus.

A*Rguens vanitatem veritate, circumque mentes hominum dependentes stultitias dia sapiens resecas. Qualis Theseus secutus filum viæ ducem, dotem iugalem Ariadnæ, obtruncauit Labyrinthi lucifícum portentum. Athenásque vrbem seruans, & Pubis septem flores. At verò, tu plures animas seruas Barathro eximens, quæ illæsæ præquàm illustribus, causâ sospitatis (à te receptæ) æternum pergent doctarum te Musarum extollere pinnis.*

Κλαχάς τε χρόνους προϊδεῖν.
Οἷός τε μηδεὶς ἔσεται τελεστᾶν,
Ὁππόκ' ἂν ὀρθᾶ ἐρύκειν μαγγάνων
Ἄρχε' ἀτασθαλίαν γνώμα διδάσκειν.

Επῳδὸς κώ. ιέ.

Ἐξελέγξας ψεῦδος ἐτητυμίᾳ,
Ἀμφί τε θνατῶν κριμώσας καρδίαις
Μωρίας τέμνεις θεόφρων.
Οἱονεὶ Θησεὺς μίτῳ Ἀτραπᾶς πομπῆι ἕδνῳ Ἀριάδνας
Ἑσπόμενος. Λαβυρίνθου πέφνε δυσπενθὲς τέρας, κεκροπίαν τε λύων, καὶ ἑπτὰ ἥβας ἄνθεα.
Πλείονας ἀλλὰ σάοις ψυχὰς Βερέθρῳ ἀφελών. ταὶ ἄτρωτ' ἀγακλεέσι, χάριν δὲ ζωᾶς, ἀεὶ σε περαινόντι σοφῶν Μοισᾶν ἀειροῦσαι πτεροῖς.

PETRVS BOVLLIVS. S. I.

APPROBATIO SVPERIORVM.

EGO Oliuerius Manaræus Societatis IESV per Belgicam Viceprouincialis; pro concessâ mihi à Reuerend. admod. Patre Claudio Aquauiuâ, Societatis eiusdem Præposito generali, potestate; concedo P. Martino Delrio Societatis nostræ Presbytero, facultatem edendi in vulgus *Sex libros Magicarum Disquisitionum*, grauium & doctorum Theologorum iudicio approbatos: in cuius permissionis fidem, nomen meum huic breuiculo subscripsi. Datum Leodij, VI. mens. Iulij, Anni CIƆ. IƆ. XCVIII.

Oliuerius Manaræus.

APPROBATIO CENSORIS.

S*Ex istos Magicarum Disquisitionum libros à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptos, quòd multiplici variáque sint eruditione referti, nihilq; contineant, quod Catholicæ fidei aduersetur, dignos iudico qui prælo mandentur. Deinde Louanij. 8. Febr. Ann. Dom. 1599.*

Guilielmus Fabricius Nouiomagus Apostolic. ac Regius librorum Censor.

LECTORI.

LECTORI.

OPVS quod damus, lector, viri est sua maiorúmque virtute illustris. Hispanus erat patre, Proannensi vico [vulgò Proanno] in montibus Campoò oriundus: vbi etiamnum vestigia arcis antiquum eiusdem familiæ domicilium quod Hispanicæ Solar vocatur. Vetustissima huius memoria ab Octauiani Imperio arcessitur, cum pro gente sua ad montem Sierra Tejada dictum pugnat, obítque fortiter Generosus Cātaber Lucio Lamia oppugnāte. Ex cuius prosapia Fruendus, qui feliciore euentu vnà cum Christianis quos Rex Pelagius anno 720. eius curæ commiserat, quósque Donga celebris adhuc spelunca capere non poterat, dum in Mauros impetum facit, magnam eorum multitudinem inter fluuios Deba & Oba fudit & fugat. Ab hac victoria gentilitium nomē & insigne Del'-Rio genti fuit. Fidus huius rei testis liber quē Del Bezerro vocant, in quo familiæ Hispaniæ ad origines suas reuocātur, stirpémque hanc ramos suos latè diffudisse, intérque alios nobilem vnum in Bureba, ex quo Gōsaluus Roderici Del'-Rio Regis Hērici quarti corporis custos posteros reliquit dispersos in varia Regum obsequia. Atque hunc cuius librum præ manibus habes, eius abnepotem Brabantia, matre ex nobili de Villanoua Celtiberiæ familiâ, edidit ingenio raro, cuius rei monumenta hæc fidem faciunt.

Scholia in Claudianum.
Emendationes in Solinum.
De Tragedia veterum.
De vita Annæi Senecæ patris & filij.
De versibus tragicis.
Aduersaria & commentaria in Senecam.
Notæ perpetuæ in Ius ciuile. (∴)
Repetitio in legem transigere.
Commentaria in legem contractus.
Annotationes in monita Sancti Orientij.
Ænigmata Sancti Aldhelmi.
Disquisitionum Magicarum libri sex.
Commentaria & Catena in Cantica Canticorum.
Speculum Marianum. (∴)
Polemica Mariana.
Florida Mariana.
Super Threnos Ieremiæ.
Super Genesim.
Adagia Sacra.

Alia præterea dedit quæ alieno nomine circunferuntur, sed & posthuma quædam apparantur; Vir etsi Mineruæ studia coleret impensiùs, iuuenili tamen vigore armorum dexteritatem fuit consecutus. quid mirum, si patre Cantaber, matre Celtiber? Omni genere Scientiarum præstans, officia publica atque imperium perpetuò recusauit, plus in meriti conscientiâ, quàm in functionis fructu ponens. Philippi secundi Hisp. Regis cōsiliarius, & supremus in suo exercitu Iudex, æquum se & incorruptum semper exhibuit: Spretis mundi illecebris Iesu societatem ingressus, exemplo sociis, admirationi omnibus fuit. Diuinarum litterarum studiis, se totum tradidit, adeóque eximius euasit Theologus, vt Louanij in Belgio, Grecij in Stiria, Salmāticæ in Hispania, sacrarum scripturarum oracula summa cum laude sit interpretatus. Acerrimus fuit hæreticorum insectator, ab omnibus laudem, à subditis dum Arselariæ in Brabantiâ dominus fuit, etiam amorem obtinuit. Dum Salmanticâ Louanium maiore celeritate quàm vires ferebant properat, tertio quàm eò appulit die anno 1608. obijt, magno omnium luctu.

PRIVI

PRIVILEGIVM IMPERATORIS.

RVDOLPHVS secundus diuinâ fauente clementiâ Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vvirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum facimus tenore præsentium vniuersis, Expositum nobis Honorabilem, deuotum, nobis dilectum Martinum Del Rio SS. Theologiæ Doctorem & LL. Licentiatum, Societatis IESV Presbyterum, multa à multis annis, & olim, cùm in Belgio Serenissimo Hispaniarum Regi Catholico Philippo secũdo à Cõsiliis fuit, & posteà cùm Societati IESV aggregatus, variis in Academiis vtilitati publicæ pro virili cõcionando, docẽdo, cõponendo, incubuit, in humanioribus artibus, Iurisprudentiâ & Theologiâ laborasse, quæ partim edita, partim vt edantur, vel confecta vel affecta habeat, aut secundis curis recudi desideret. Vereri autem ne quod iam non sine aliquo nominis sui & lectorum dispendio expertus à quibus minimè expediat, ea Typographio sibi suisque in fraudem exprimantur, ac proinde humiliter rogare, vt Priuilegio se nostro aduersùs eiusmodi iniuriam ac fraudẽ muniamus. Nos itaque benignè considerantes, quàm vtilem Honorabilis, deuotus, nobis dilectus Martinus Del Rio, qui nobis ab insigni pietate ac doctrinâ prædicatur, rei literariæ publicè operam nauet, quod in iis quæ iam antè ab ipso edita sunt, liqueat, omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis ac aliis quamcunque librariam negotiationem exercentibus, seriò firmitérque vetamus & inhibemus, ne quisquam prænarrata opera per viginti annorum spatium, à primâ editionis die computandum, intra sacri Romani Imperij Regnorúmque & Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines, simili vel alio charactere aut formâ siue in toto siue in parte recudere, vel aliò recudenda mittere, aut alibi etiam impressa adducere, vendere, & distrahere clàm seu palàm contra voluntatem & consensum supradicti Martini Del Rio præsumat. Si quis verò secus faciendo Priuilegium hoc nostrum Cæsareum negligere vel transgredi conatus fuerit, eum non solùm prænarratis libris perperàm quippe recusis & adductis (quos prænominatus Del Rio eiúsve Mandatarij vbicunque deprehensos, vel propriâ authoritate vel Magistratus illius ope & auxilio sibi vendicare poterunt) de facto priuandum, sed & pœnâ decem Marcharum auri puri fisco nostro Cæsareo fraudis vindici, & sæpefato Del Rio eiúsve Mandatariorum vsibus ex æquo pendenda decernimus irremissibiliter puniendum. Mandamus ergo omnibus ac singulis nostris & sacri Romani Imperij Regnorúmque ac Ditionum nostrarum hæreditariarum subditis, cuiuscunque status, gradus, conditionis, aut dignitatis existant, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, præsertim verò iis qui in Magistratu constituti vel proprio vel superiorum nomine & loco Ius ac Iustitiæ administrationem exercent, ne quenquam hoc Priuilegium nostrum Cæsareum temerè & impunè transgredi aut violare patiantur, quin potiùs contumaces, si quos fortè compererint, præscriptâ pœnâ puniri, aliísque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipsi in eandem multam incurrere noluerint, harum testimonio literarum manu nostrâ propriâ subscriptarum & sigilli nostri Cæsarei impressione munitarum. Datum in Arce nostrâ Regiâ Pragæ, die decimaquintâ Mensis Iunij, Anno Domini millesimo sexcentesimo secundo, Regnorum nostrorum, Romani, vigesimoseptimo, Hungarici trigesimo, & Bohemici itidem vigesimoseptimo.

Subsignatum,

RVDOLPHVS.

RVD. CORADVCIVS.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium

IOAN. BARVITIVS.

EGO MARTINVS DEL RIO, *Societatis* IESV *Presbyter, sacræ Theologiæ Doctor, & LL. Licentiatus, concessâ mihi à Cæsareâ Maiestate facultate eligendi Typographum, cui mea cum XX*ti. *annorum priuilegio cudenda traderem: tibi, Horati Cardone, confisus de fide, pietate, & industriâ tuâ, facio potestatem excudendi à me compositas* Disquisitiones Magicas, *& pœnam Cæsaream exigendi à Typographis contra Cæsaris edictum illud prælo subdentibus, vel vẽdentibus, &c. iuxta præfati Diplomatis tenorem. Datum Vallisoleti in Castellâ, quartâ Augusti, anno millesimo sexcentesimo sexto.*

MARTINVS DEL RIO SOC. IESV Presbyter,
S. Theol. Doctor, & LL. Licentiatus.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIA-nissimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IV. Galliæ, & Nauarræ Regis Diplomate cautum est, ne quis in suo regno, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem à die impressionis primæ inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, ac ratione conetur librum, qui inscribitur *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL-RIO *Societatis* IESV, præter Horatium Cardon, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos quibus ipse concesserit, sub pœnis Originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis 30. Maij anno 1607.

Signatum, De mandato Regis,

BERNARD.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV *in Prouinciâ Lugdunensi.*

LVDOVICVS RICHEOMVS Prouincialis Collegiorũ Societatis IESV, in Prouinciâ Lugdunensi, iuxta priuilegiũ eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. & Henrico IV. nunc regnante 20. Decembris 1606. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant: permittit Horatio Cardon, Lugdunensi Bibliopolæ, vt librum qui inscribitur: *Disquisitiones Magicæ* MARTINI DEL RIO, *Societatis* IESV, ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 30. Maij 1607.

RICHEOMVS.

Continentur libris singg. seqq.

LIB. I. De Magiâ generatim, & de Naturali, Artificiali, & Præstigiatrice.
LIB. II. De Magiâ Dæmoniacâ, & eius efficacitate.
LIB. III. De Maleficio & vanâ obseruatione.
LIB. IV. De Prophetiâ, Diuinatione, & Coniectatione.
LIB. V. De Iudicis officio & ordine iudiciario in hoc crimine.
LIB. VI. De officio Confessarij, ac remediis licitis & illicitis.

SVMMA

SVMMARIA BREVIA OMNIVM LIBRORVM,

Capitum, Sectionum, Quæstionúmque, quæ toto hoc Opere continentur.

PROLOQVIVM.

DÆMONVM superbia, odium, & doli. A,
Scriptionis occasio, & difficultas. B,
Authoris consiliũ & institutũ. C.
Operis necessitas. D.
Locus ad Ephes.6.vers.12.explicatus. ibid.
Hodiè tot malefici ob defectum fidei. E,
Heretici plerunque simul malefici. F,
Heretici Hispani duo Magi. ibid.
Pseudo-Christi, & Pseudo-Ioannes plures. ibid.
Virginalis liber damnatus. ibid.
Hæresis cur in maleficia soleat desinere. G,
Geneuenses striges. ibid.
Precatio scriptoris. H,
Pietatis cultores aliorum ab his futuri ex Sybillinis libris. ibid.

LIBER PRIMVS.

DE MAGIA.

Hic, & deinceps, duo numeri, vnus paginam, alter columnam diiudicans.

CAPVT I.

De superstitione, & eius speciebus. pag.1.

Etymologia superstitionis, secundùm Isidorum, & locus eius explicatus. A,1.1.

Superstitio Christianis in malam partem sumitur. Locus Act.17.v.22.explicatur. B,1.1.

Superstitio & religio differunt contra Epicuræos. Locus Ciceron.emendat. & alius Nonij. Lactantij dictum discussum. Religio quid sit, quæ vitia illi contraria, quomodo sit excessus in religione? C,1.2. Superstitio falsi cultus idem quod idololatria, quæ duplex, tacita, & expressa. Superstitio indebiti cultus. Locus 1. Paral. 16. vers. 26.explicatus. אליל D,2.1.

CAPVT II.

De Magiæ definitione, diuisione, & Magorum variis appellationibus. pag.2.

Magia in corpore quid. Dupliciter diuiditur. A,2.a.ab efficiente causâ, & à finali.ab illâ in naturalem, artificiosam, & dæmoniacam; ab hac in bonam & malam. B,2.2. Malæ definitio, & quatuor species. Magia specialis. Diuinatio. Maleficiũ. Vana obseruantia, quid. C,2.2. Magorum varia ex sac.Scr.nomina, quid Of, Aouoth, Iddeghoni. אובות ידעני אוב ventriloquus, εὐρυκλῆς. D,2.2.
נחש קסם ענן חבר לחש חרטמים מכשפים חשף

Locus Exod.22.v.18. quid ibi malefici? alius 4. Reg.9.v.22. Iesabel malefica, Samaritis hoc malũ affricuit. Samaritanus pro incantatore dici solitũ. Locus Ioan.8.v.48.& 49. φαρμακὸς quid significet LXX.interpret. Græcorum nomina; ἐπαοιδὸς, μάντις, φαρμακὸς, γόης. Latinorum; Magi, venefici, Thessali, Chaldæi Augures, Aurioli, Aruspices, Genethliaci, Lamiæ, Striges, Mascæ, Veratrices, Sortilegi, Sortiarij. E,3.2.

CAPVT III.

De Magiâ naturali seu physicâ.

Persarum Magia duplex, naturalis & superstitiosa. Quod initium seu origo vtriusque. A,4.2. Sanhedritæ quales Magi fuerint. B,4.2. Magiæ naturalis definitio & exempla. Qualis Magia Salomonis, Trium Regum, & Apollonij. Magiæ naturalis diuisio. C,5.1.& 2.

Iudicium de scriptis quæ in hoc genere edita, quæ licita, quæ illicita, &c. { Guilh. Pari. & Robertus Triezius, Picatrix, Agrippa, Ansel. Parmensis, Petrus de Abono, Cicchus Esculanus, Alchyndus, Geber, Rogerius, Bachonus, Raimun. Lullus, Arnold. Villanouan. Poncetus & Ardoinus.
Cardanus de subtilit. & Variet. Ioan. Bapt. à Portâ, & Anton. Mizaldi Magiæ naturalis, Alb. Magni libri quidam, Pôponat. de incantation. Esculanus in Sphæram de Sacrobosco, Ioan. Franc. Pici Magica, Ioan. Bodini libri. 5.1.2. }

QVÆSTIO I.

Quid cœli aspectus & influxus ad Magicos effectus conferat? pag.52.

Fundamentum Magorum ab Astrologiâ mutuatum, de imaginibus cœlestibus, & earum sympathiâ cum inferioribus refutatum, responsum argumentis eorum. A,6.1. Nugacitas detecta ex ipsorummet positionibus. B, 6. 1. Cœlum & astra animæ expertia sunt. Regula ad intelligenda varia sacræ Scripturæ loca, quæ videntur iis animam tribuere. C, 6.2. Influentiæ an vllæ, & quales. Quid cœli & astra in hæc inferiora possint. D,6.2. De diebus Criticis. E,7.1. Articulus de hac re Parisiensis confirmatus. F,7.1.

QVÆSTIO II.

An huiusmodi effectus magici, miraculis similes, oriri possint ex hominis naturali complexione? pag.7.2.

An animæ humanæ res materiales omnes obediant? quòd non, contra Auicennam & Pomponatium. A,7. 2. Neque hoc prouenire ex temperamento æqualitatis, contra quosdam Medicos. Nullos nasci medicos vel fascinatores. B,7.2.

QVÆSTIO III.

Quanta qualisque sit vis imaginationis, quo ad huiusmodi effectus? pag.7.2.

Plurimùm potest in corpus proprium. Noctambuli, & horum causa. Exemplum mirabile. A,8.1.2. Quæ ad hoc concurrere debeant. B,8.2. Aliquid aliquando in corpus proximum & dispo-

situm; In corpus distans aut dispositum, nihil potest omninò contra multos. C.9.1. Imaginatio non potest alium loco mouere, sanare, vel fascinare, nec potest tempestates vel pluuias ciere. Calpurnij locus explicatus. Genes.30. Locus. De varietate partûs propter imaginationem vel ante conceptum, vel post. Varia exempla. Et an sufficiat alterius parentis imaginatio. Pauones albi quo pacto fiant. B. Augustini locus. D,9.1.2.

QVÆSTIO IV.

An solo contactu, afflatu, visu, voce, osculo, vel nudi lintei applicatione vulnera, vel morbi sanari, & alia huiusmodi mira perfici possint naturaliter? pag.10.2.

Fundamentum eorum, qui affirmant. Sed contrà. Non esse hoc tribuendum voci soli. De tauro cadente & erecto. De parentum exsecratione, exemplum Vvestphalæ mulieris filium voce reddentis immobilem. A,10.2. Nec etiam aspectus, ne cum imaginatione quidem, id potest. Visio fit recipiendo, non emittendo. Amor quomodo nascatur aspectu. item lippitudo infectio speculorum per aspectum menstruatæ. aspectus vetularum quomodo noceat pueris. Galgalus quomodo sanet ictericum. Quo pacto lupi ingerant raucedinem. Struthiocamelus & testudo an visu oua excludant. Leo cur metuit gallinaceum. B,11.1.2. De Hispaniæ *Zahuriz*, seu Lynceis. C,11.2. Nec etiam contactus solus ad hoc sufficit. D,12.1.

Explicantur variæ experientiæ, de { torpedine ictâ, hyænę vmbrâ, serpente & querno folio, vel ibidis pennâ, viperâ, & faginâ virgulâ, vespertilione & foliis Platani, caprâ & eringio, aquilæ pennis, lepore marino, lupinis agninísque fidibus.

De Echineide seu remorâ. Vnâ fides alterius citharæ tinnitum prouocat. De magnete & ferro, de tauro ad ficum alligato. De puellâ napello enutritâ. De cadauere sanguinãte in pręsentiâ occisoris. Locus Lucretij explicatus. D,12.1.2. Fundamentum Pomponatij. Donum sanitatum est donum Dei, & gratia gratis data. De septimâ prole masculâ. De Angliæ Regum charismate. Elizabetha an hoc donum habeat. Tookeri liber discussus: huc pertinent filij Parasceues in Belgio. De regibus Franc. & Angl. de Pyrrho Rege. E,12.2. 13. & 14. Quidam aliquando contactu sanarunt. De Salutatoribus Hispaniæ disputatum. Nauarri locus explicatus. Veracrucij fundamenta discussa. F,14.2. & 15.1. Mendacia Salutatorum & superstitiones. De Pici herbâ & similibus. G,15.1. Fundamentum Pomponatij euertitur. De gentilibus, S. Pauli, & curatione militari falsò ascriptâ B. Anselmo. De duobus pueris Alb. Magni. De Psillis & Marsis. Alchymi locus. H,15.2. 16.1.

CAPVT IV.

De Magiâ artificiali. pag.16.1.

Magia hæc quædam *diuinatoria*, quædam, *operatrix*. Operatrix, quædam *Mathematica*, quædam *Præstigiatrix*. Mathematicæ exẽpla varia & auctores. Os aheneum Alberti Magni locutũ non fuit, cõtra Guilh. Parif. & alios. A.16.1. & 2. Præstigiatricis exẽpla plurima. B,16.2. Virgo Coloniensis, Triscalinus. Sedechias Iudæus, Eunus, Liodorus, Cæsarius Maltesius. Quando illicitæ operatrix, & naturalis. C,16.2. 17.1.2.

QVÆSTIO I.

An vis characterum, annulorum, sigillorum, & imaginum sit, qualem Magi contendunt? pag.18.1.

Opiniones variæ. A,18.1. Imaginum triplex genus, & de singularum vi. B,18.1. De sigillis & characteribus. Nullã his omnibus vim inesse. C,18.2. Sigilla Hermetis, & Ludouici Dulcis liber notatus. Caietani & Pomponatij fundamenta subruũtur. Figuræ an vis sit vlla formaliter, siue qua figura. D,18.2. 19.1.

QVÆSTIO II.

An numeris musicis vis vlla? pag.19.1.

Quomodo Patres de numeris philosophati. Pars abnutiua defenditur. A,19.2. De anno climacterico, & partu octimestri. B,19.2. 20.1. De herbâ Pentaphylli, de granis heliotropij, de ligaturis, de pilulis inæquali numero datis, de numeris music. C,20.1.2. Quo sensu Magi loquantur de numero. Petr. Gregor. reprehensus, & Patres defensi. Fabij Paulini liber, de numero septenario. De vi musices Orphei fusissimè disputatum, & Platonica deliria refutata. D,20.2. 21.1. Macrobij locus. Magnes, Pandaura, Androdamas, Automata Ferdinandi II. Archiducis. Speculorum infectio. Echo, Selenites, Theriaca. Marsilij Ficini regulæ notatæ, & Tarantulæ morsus & curatio. E,21.1.2. & seqq.

QVÆSTIO III.

An verbis & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut alia mirifica perficiendi? pag.24.2.

Varij errores, & eorum fundamenta. A,24.2. Vera sententia explicatur, & probatur. De poculo Zelotypiæ. Naturalis operatio quot modis sumatur, fusè explicatum & clarè Ordo rerum naturalis, miraculosus, & præternaturalis. seu superstitiosus, quomodo differant; item artificialis ordo quid, & quantum possit. Spondani error. B,25.1.2. Pomponatij futilia fundamenta. Ferrerij, Pici & Petri Gregorij, & Thuani dicta discussa. C,25.2. Stulta Magorum fundamenta, Ananias incautè quædam de hac re. Nulla cœlestibus rebus cum verbis sympathia. Nulla certis verbis vel nominibus, quà talia sunt, vis maior quàm aliis. Nomina non sunt vitæ participia, nec radij rerum quas significant. D.26.1.2. Quomodo Deus nomina rebus vocat. Psalm.146. vers.4. Quomodo quorundam nomina scripta in cœlis. Luc.10.v.19. Nomina non significant per influxum cœlestem. E,26.2. Complexæ orationis non est vis maior quàm incomplexæ, soluuntur argumenta Agrippæ. F,27.1. Circumstantiæ, quas addunt variæ & vanæ. G,27.1.

QVÆSTIO IV.

De amuletis & periaptis. pag.27.1.

Romanorum amuleta, præfiscini. Græcorum quoque & Iudæorum phylacteria. A,27.1.2. Christianis quæ licita, & quæ non. Ciruelus notatus. Quæ vis horum. De Hispanico Gagate pueris appendi solito. B. Basi. Incertus, Chrysostomus & Hieron. explicati. Alexandri Magni numismata superstitiosa. Exempla S. Simeonis Sali, & B. Antonini. B,27.2. & 28.1. Explicantur cap.1. & 4.26.q.1. B. Leoni falsò inscripta oratio. Hæretici vsi his falsis periammatis. C,28.1. Falsa, in qui-

bus

bus vana Angelorum nomina, quæ Scriptura non nouit: & de his decretum Concilij Rom. sub Zachariâ contra Aldebert. hæret. D,28.2.

CAPVT V.

Ars aurifactoria, quam Alchimiam vocant, ad quam Magiæ speciem sit referenda? pag. 29.1

QVÆSTIO I.

An hac arte verum aurum conficiatur? *ibid.*

SECTIO I.

Quid sit Alchimia, & quando hæc ars inuenta?

Alchimia nec Græcum, nec Arabicum, sed Hebræum vocabulum. Ægyptus non vocata Chemia, sed Cham, siue Chammia, contra Plutarchũ. A,29.1.2. Alchimiæ descriptio, cur Spagirica dicta. Manilij locus explicatus. B,29.2. Chymices laudes, explicata inscriptio vetus. C,29.2. Chrysopœiæ quæ origo & antiquitas, refutantur fabulæ multæ semiblasphemæ. De Adamo, de Noë, de Mose & sorore eius Mariâ, de Salomone, de Pandoræ poculo, de vellere Colchico, de femore aureo Pythagoræ, de sacro terræ opere. D,30.1.2. Locus Esdr.4.cap.8.v.2. fuit hæc ars sub Caligulâ, & Diocletiano. Græci de eâ scriptores Zozimus & Nicephorus Blemmidas. Præcipuus, non primus Gebrus Arabs. E,30.2

SECTIO II.

*De efficacitate artis in auri productione. pag.*30.2

Argumenta putantium non posse aurum verum, ostenditur ea non probare. De nominibus lapidis philosophici, & de eiusdem materiâ & modo conficiendi. A,31.1.2. De naturâ metallorum. Ea esse inanimata, nec viuere. De metallorum generatione. Paracelsistarum locutiones impropriæ. B,31.2.& 32.1. Aurum faciliùs gigni ex metallo, quàm in terræ venis gignatur metallum. Auri causa efficiens. De sandarachâ, aurichalco, stomomate. C,32.1.2. De metallorum, præcipuè auri, materiâ. Duplex materia, remota & proxima. Aristoteleorum doctrina defensa, de remotâ. Chymicorum sententia explicata & defensa, conciliatáque, nempe de proximâ, quomodo resolutio fiat in hæc principia proxima. D,33.1. De artis & naturæ potestate ac vi. An metalli vnica sit species, aurum? Definitio metalli. Diuersitas specifica, non benè probatur per definitionem generis. E,33.2 Possunt imperfecta & etiam monstra de inferioribus suis prædicari. Potest inanimatorum specie differentium materia proxima esse eadem, aliter atque aliter disposita. F,34.1. Cur citiùs aurum fiat per artem, quàm per naturam. G,34.2. An gemmas sic possit veras producere. H,35.1. Agẽs principale hîc est semen auri. I,35.1

SECTIO III.

De eâdem efficacitate. *pag.*35.1.

Probabile est sic aurũ produci posse. Calor ignis ad varia efficax, vt & natiuus. A,35.2. Variarum transformationum experientiæ. Ex cadauere vespę & crabrones. Ex fimo scarabæi. Ex basilico scorpij. Ex auripigmento aurum. Calore fornacis Cayri educuntur ex ouis pulli. Galeni plumbi vena. Vermiculi mutantur in muscas. Sal, bitumen, atramẽtum artificio fiunt, non minùs quàm natura. Triticum & siligo mutantur in inuicem. Lolium cõmutatũ in triticum. Calchitis migrat in Misy.36.1. Ligna per aquam lapidescunt. Fructus arborum, & frusta nauiũ fiunt anates in Scotiâ. B,35.2.36.1. Dæmones saltem norunt modos transmutandi metalla. C,36.1

SECTIO IV.

Aliqui verum aurum fecêre. *pag.*36.1

Gallus quidam. Arnold. Villanouan. Bert. Treuisan. Raim. Lullus. Anton. Taruisin. De Græculo tempore Anastasij. A,36.1.2.& 37.1. Respondetur exempla impugnantibus. Explicatum, cap. spõdent, de crimin. falsi, in extrau. Testimonia pauperum, vel sociorum aut familiarium quæ admittenda. Nemo vltimum artis vllius apicem consequitur. C,37.1.2.

QVÆSTIO II.

*An Chrysopœia habenda in numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda? pag.*37.2.

Secundùm se est ingenua & pars physices, per accidens mechanica. Qui Chymici sint mechanici, qui sint philosophi. A,37.2.

QVÆSTIO III.

*Alchymia ad quam Magiæ speciem pertineat? pag.*37.2.

Pertinere ad omnes ostenditur. A,37.2.

Exempla { Naturalis, Artificiosæ, Dæmoniacæ, Et Delusoriæ. } B,38.1.2. 39.1.

QVÆSTIO IV.

Licita an illicita sit alchymia. *pag.*39.1.

Iure communi non est prohibita, explicantur, cap. Episcopi, 26. quæst.5. & cap. sponden, de crim. falsi, in extrauag.com. A,39.1.2. In foro cõscientiæ paucissimis est permissa, propter circunstantias varias. B,40.1. Quomodo peccatur defectu finis per auaritiam. Auro alchymico quo pacto liceat vti. Non ad commercia, nec medicinas: quãdo ad ornatum & vtensilia. Nunquàm admiscendum monetæ. stultum, hinc lucrum petere. Peccatur etiam per curiositatem, & quàm hoc sit periculosum. C,40.1.2. Quomodo peccetur ratione modorum, siue mediorum, si ex superstitione vel pacto cum dæmone. Alchymistæ multi, Magi, vel saltem suspecti. Præsumptio Magiæ est contra Alchymistas, & de facto fit adhibitis superstitiosis, vergunt in maleficium philtrorum vel venenorum. Peccatur etiam quando sacræ Scripturæ verbis, vel sacris picturis abutuntur. D,40.2. Quomodo peccetur ratione temporis, malè impensi, aut omissis aliis opportunis, ad quæ quis tenebatur. E,41.1 Quomodo peccetur ratione personæ, quia nõ satis diues, parui iudicij, aut ingenij. Gaudentes decipere, seu versipelles. Incontinentes, vt luxuriosi & iracundi. Variabiles, inconstantes, impatientes, indocti, & philosophiæ imperiti, superbi, curiosi, impij, iniusti, non timentes Deum, nec proximum amantes, vel impuri. F.41.1.2. Quomodo quisque seipsum debet examinare. G,41.2. Quomodo confessarius se debeat gerere cum Alchymico pœnitente. De opinione putantium posse hominem hac arte verum gigni. H.41.2. Lex Angliæ deberet vbique promulgari & seruari, vt non nisi Principis permissu hæc ars exerceatur à subditis. I,42.1. Ars ista faciliùs licita, imò ferè peculiaris Principibus, aut valdè opulentis. K,42.1 Opinio illa communis Iuristarum non excusat à peccato in hac re, & quare. Quam vim vbique debeat obtinere dict. cap. spondent. L,42.2.

LIBER SECVNDVS.

De Magia Dæmoniaca.

QVÆSTIO I.

An sit aliqua Magia dæmoniaca? Probatur esse. A,43.1

QVÆSTIO II.

Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem? pag.43.2

Non esse à Deo, vt gratiæ gratis datæ. A,43.2
Non esse effectus bonorum Angelorum.
Magia nulla alba, & de falsâ Theurgiâ.
Planetaria ars. B,43.1.44.1
Est orta, & administratur per malos Angelos.
Glycæ error: ipse & alij quidam Græci Historici nimis superstitiosi fuêre.
Palingenij impietas. C,44.1.2
Non fiunt magici effectus per animas defunctorum. *Grimoyriæ* artis vanitas. D,44.2
Efficiens harum artium causa est diabolus, & humani ingenij deprauatio.
Apologus de generatione & ortu Magiæ. E,44.2

QVÆSTIO III.

Quæ sit diuisio dæmoniacæ Magiæ, & de eius libris. pag.44.2

Refellitur Agrippæ diuisio.
Omnis Magia ista nititur pacto cum dæmone. A,45.1
Auctores qui de hac scripserunt, & ideò cauendi.
Zabulus, quis.
Barnabas Cyprius.
Item fictitij libri. { Adæ. Abelis. Enoch. Abrahæ. Pauli. Cypriani. Honorij.
De clauiculâ, & aliis libris Salomonis.
Trithemij steganographia. Item libri Agrippæ & recentiorum nominati, & vetiti. B,45.1

QVÆSTIO IV.

De basi huius Magiæ, pactóque explicito & implicito. pag 45.2

Probatur tale pactum intercedere. A,45.2
Locus Isaiæ cap.29.v.15.
Alius Matthæi 4.v.9.
Similitudines duæ huius pacti.
Dæmoni liberum fallere pactum. B,45,2.46.1
Libellum offerunt Magi Sibyllis.
Pacti expressi formæ, genera, & exempla.
Grillandi error. C,46.1.2
Communia his pactis solemnia.
Signa dæmonis, in his vetusta & noua.
B. Irenæi locus correctus.
Promissa similia factis hæreticorum nostrorum. D,46.2.47.1.2
Quæ vtrinque vis huius pacti, & quale peccatum. E,47.2
Pactum tacitum siue implicitum quale.
Quid dæmonem inducat ad pactum & obedientiam?
Quàm malum sit cum eo pacisci aut fœderari?
Quo pacto Christus & Apostoli satanæ imperauerint?
Pacta hæc vana, inania, & periculi plena sunt.
Theodori Maillotij factum.
Germanus à dæmone necatus. F,48.1.2.& seqq.

QVÆSTIO V.

Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus physicis, artificiosis, & miraculosis? pag.50.1

Ratione distantiæ.
Ratione verborum, characterum, A,50.1
Circunstantiarum, rituum, obseruantiarum.
Causa à quâ. B,50.2

QVÆSTIO VI.

An hæc Magia habeat quosdam effectus veros, & quo pacto dignoscantur? pag.51.1

Effectus triplices sunt, falsi, veri, mixti. A,51.1
Exempla præstigiatoriorum effectuum.
De Lamia & Menippo.
De Gelo & Mauricio.
De Pasete, & eius obolo.
Simonis Magi varia.
De Mago qui fecit à domino cuncta vasa frangi.
De Zitone Bohemo.
De herbis magicis.
Circulatoris cuiusdã moderni præstigiæ. B,51.1.2
Verorum effectuum exempla.
Incantatio serpentum.
Signa Pseudoprophetarum in Euangelio.
An Samuel per Pythonissam suscitatur verè? Locus 1.Reg.28. Ecclesf.46.v.vlt.
De effectibus Magorum Pharaonis, Exod.7.v.11.
Quomodo virgæ mutatæ C,52.1.2
De effectibus mixtis, eò relata sacræ Scripturæ exempla.
De duorum magorum certamine, ex Triezio. D,52.2
Quomodo hi effectus discernendi, regulæ duæ. E,52.1

QVÆSTIO VII.

An Magi possint facere aliquod verum miraculum? pag.53.1

Opinio affirmatiua multorum erronea. A,53.1
Miraculum & mirum quomodo differant & discerni debeant. B,53.1.2
Non possunt miracula fieri nisi à solo Deo.
Miraculis efficaciter fides probatur.
Elizabethæ Reginæ Angliæ curatio strumaria. C,53.2
Non possunt Magi facere absolutè mira: locus Psal.71.v.18. D,54.1
Possunt facere mira, quæ sint respectu nostri.
De partu fœminarum in regno Neapolitano, quatum fœtum ranunculi præcedunt decretorij.
Cur Nero non potuerit quidquam miri per Magiam?
De miraculis Antichristi. Item hæreticorum Caluinianorum, &c. E,54.1

QVÆSTIO VIII.

Quo pacto Magi per Diabolum hæc mira perficiant? pag.54.2

Quæ possit per motum localem.
Non potest integrum elementum loco mouere.
Firmiliani locus explicatus.
Celeritate mentitur transformationes, vt Iphigeniæ & aliorum gentilium.
Astyrius hanc fraudem in Phœniciâ detexit. A,54.2
Quæ possit applicando passiuis.
Quo pacto hic dæmõ sit causa, & quomodo cõsideranda tum vis naturæ, accuratè inuestigatũ.
Quæ faciat mira præstigiosè. B,54.2.55.1
De triplici modo deceptionis, per mutationem obiecti, medij, vel organi.
De mutatione multiplici obiecti, varia exempla.

Per foramen ad latus videntur imagines, quæ sunt nudæ & inconditæ lineæ.
Paleæ & iunci immoti videntur serpentes saltitantes. C, 55. 1.
De mutatione medij.
Vt præsentes videantur esse species.
Videantur habere capita asinina.
Denarius in scutellæ fundo videatur esse in superficie.
Gallinaceus habens festucam, videatur trabem trahere.
Claudia Vestalis quomodo nauem zonâ traxerit.
Variæ apparitiones per conspicilla.
Res videtur præsens, cùm sit absens & remota.
Visio philosophi apud B. Augustinum qualis. D, 55. 2.
De deceptione ratione organi.
Vt res absentes videantur præsentes.
Vt quod vnicum, videatur geminum.
De aorasiâ Sodomorum. Genes. 16.
De præstigiis Zedechiæ Iudæi. E, 55. 2. 56. 1.
Regula ad discernenda præstigia à veris effectibus.
Quomodo faciant videri repentè flumen in cubiculo.
Videntur equos vorare & restituere.
Videntur magnos serpentes immittere, vt fecit Michaël Sicidites.
Eonis hæretici præstigiæ.
Iacobi Mestinki Poloni festiuæ sycophantiæ per simulata miracula.
Circulatoris præstigiæ apud Apuleium. F, 55. 2. & seqq.

QVÆSTIO IX.

Quàm admirandos effectus veteres Magis tribuerint. *pag.* 57. 1.
Quid Saxo Grammaticus de Magis Septentrionalibus.
De Lappis, Finnis, Biarmiis.
De Tartaris quibusdam.
De aliis famosis Magis singulis. { Zoroastre. Dositheo. Simone. Pythagorâ. Orpheo. Baiano. Ollero. A, 57. 1. 2.
Item, Ericus Rex Gothorum, Apollonius, Iulianus, Manethon.
Apuleius, de cauponâ reginâ sagarum.
Iam olim quædam sagæ dictæ *Reginæ*.
Pamphila Hypatensis. B, 57. 2.
De effectibus magicis herbarum, lapidum, hyenæ. C, 58. 1.
Vis Magorum apud poëtas, Empedoclis, Moëridis.
Circes, Carmentis, Medeæ, de aliâ quâdam Tibulli.
Alia Petronij, & Nemesiani, Folia & Canidia.
De Erisichto Lucani & aliis Thessalis. De Medeâ ex Seneca, de aliâ sagâ quâdam, Alecto. D. 58. 1. & seqq.

QVÆSTIO X.

Quid possint Magi circa leges naturæ & ordinem vniuersi? *pag.* 60. 1.
Non posse contra has leges vel ordinem vniuersi. Exempla.
Non posse vllam formam substantialem vel accidentalem immediatè producere.
Nec creare, nec ex quolibet facere quidlibet, nec quouis instrumento quemuis effectum, nec eodem tempore.
Nec in instanti operari. A, 60. 1.
Nec vacuum producere.
Nec infinitum producere, nec esse vbique. Locus Tertulliani explicatus.
Non possunt tollere connexionem, neque conseruationem partium vniuersi agentium naturalium actiuitatem directè impedire. B, 60. 2.
Linteum ex Carysto lapide purgatur igne.
Adamas impedit actiuitatem magnetis. C, 60. 2.
Lutheri error de halone, corona, &c. de ignibus Ætnæ. Medeæ ignes.
Marci Iesuati miraculum.
Iesuati alij à Iesuitis.
Abbatis locus correctus.
Fumi error.
Balæi error.
Papirij Massoni improbus error cum hypocrisi.
De flammis non vrentibus seu fatuis ignibus, latè.
De igne ad aquas Stantias.
De albo igne S. Helmi, in naufragij metu.
De flammis loquentibus.
De brachiis & digitis ardentibus sine noxa.
De Ætnæ ignibus non liquantibus niuem.
De cribro Tucciæ non effluente. De flamma non consumente Iouis Apameni templum. D, 61. 1. & seqq.

QVÆSTIO XI.

Quæ Magorum potestas in orbes cœlestes, sydera & elementa?
Aug. Thuani error.
Nec cœlestem motum vel syderum cursum impedire, vel ea corrumpere possunt.
Non possunt Lunam detrahere cœlo.
Vnde orta fabula, de Asino qui Lunam putabatur bibisse. A, 62. 2.
Non possunt integrum elementum loco mouere vel destruere.
Idem de cæteris partibus vniuersi præcipuis.
Possunt terram mouere, ventos ciere. De doliis duobus Brachmanum. Sopater magus ideò supplicio affectus. B, 62. 2.
Possunt procellas & tempestates, & nimbos producere, & sedare.
Cleônis fuêre speculatores grandinis, & quomodo auertebant.
Seneca reprehensus. Recentiores refutati, qui eum sequuntur.
Regula, quomodo in sacrâ scripturâ Deo tribuatur, quæ homines quoque possunt.
Vlrici Molitoris error, & Burchardi locus.
Locus Iob. 1. & alius Exod. 9. & alius Apoc. 7.
Magi tempestatem sedarunt tempore Xerxis. C, 63. 1 2.
De Finnis ventos vendentibus.
Aristæus Etesias elicere docuit. Sed & ignem Magi eliciebant Hypæpis: ritus nouus strigum in Lotharingiâ.
Historia de rusticella Treuirensi. Mos vetus scrobiculam fodiendi & commouendi, scelestissima ratio, quâ quidam sacrificus in regno Neapolitano tempestatem excitauit, vt hostes obsidionem soluerent. Propertij locus explicatus. D, 63. 2. 64. 1. 2.
Ritus trahendi sacras imagines in flumen, & malè tractandi, vnde manarit. Constantinopolitanorum factum.
Explicatus Canon Concilij Braccarensis primi.
Fulmina ciere possunt.
Possunt tenebras inducere. fecêre Tartari.
Possunt aërem contagione inficere, tetrum odorem excitare.

Fecêre magi Persici, vt Marutham calumniarentur.
Possunt fontes producere & siccare, fluuios sistere, aquas dirimere, &c.
Possunt per mineralia mira efficere, vt pluuias. E, 64. 2. & seqq.

QVÆSTIO XII.

Quid Magi valeant circa externa seu fortunæ bona? pag. 65. 2.

Possunt { Greges & armenta perimere. Messes aliò traducere, vt Saga Treuirensis lac. Messes & fructus perdere, & sterilitatem inducere. Modi varij. Domos incendere, vt oppidum Schiltochium. A, 65. 2. 66. 1.
Possunt variis modis nocere famæ alienæ.
De Triscalino presbyterum diffamante.
De Moguntino dæmone.
Posse socios in conuentibus repræsentare, sed non innoxios, & cur? Sic infamauit dæmon, B. Siluanum, S. Kunigundum, B. Eustochiam Patauinam.
Vicinas tempore S. Germani.
Per energumenos interdum diffamantur, vt quidam in Germania, & Dorotheus Abbas.
Quæ conuiuia exhiberi possint & soleant. Ficta, Brachmanũ, Pasetis, Scotti. Vera, & qualia ordinariè. Cur sal & panis soleant adesse. B, 66. 1. 2.
Possunt carceribus & vinculis eripere. Historia Friderici Austriaci. Apollonius se cippo eripuit. Vestales mancipia fugitiua sistebant. C, 66. 2.
An in bellis ad victoriam possint momentum adferre? probatur posse, si Deus sinat. Probatur exemplis multis Septentrionalium, & Tartarorum, Lucensium, Chinensium. Noema numen & saga. Ephesiorum Chrysamnes, Hunnorum. D, 67. 1. 2.
Sed sæpe Deus non permittit, & tunc diabolus suos fallit, vt Magnentium, Erricum Regem Sueciæ, Hadingtum, Ferrantem comitem Flandriæ, Guidonem Iuliacensem, Iuuenem quendam Bochemum, Frid. Stuphium.
Innocentius Papa noluit per Magos ab obsidione liberari. Allobrogum Comes respuit auxilium Magi, & eum gladio necauit. E, 67. 2. 68. 1.
Possunt dignitates & honores procurare. De Martino II. De Syluestro II. De Benedicto IX. De Ioanne XXI. & XXII. De Gregorio VII. De libro Cardinal. Benonis.
De Theoph. vicedomino. de Stuphio. de Barone Raitzio Britanno, de Duce Aurelianensi. F, 68. 1. 2.
Posse Deo permittente veros thesauros & diuitias largiri, & cur Deus non permittat: sed ipsimet semper ferè sint valdè inopes.
Psellus & Damhouderius explicati. Quomodo dæmon materiam & formam monetæ possit producere? quomodo potuerit Deus per Angelos creare mundum? Exempla varia deceptionum, & cur dæmon nolit, etiam quando potest, veras vel multas largiri pecunias. G, 68. 2. & seqq.
Exempla malè pereuntium, qui sic thesauros quærebant. Græculus quidam, Macrianus, & alius Basileæ, & Anastasius, Pisani quidam.
Saraceni cuiusdam factum. Melindensium superstitio quædam.
Caroli V. Imp. laus respuentis talia. H, 69. 2. 70. 1. 2.

QVÆSTIO XIII.

An Magi valeant incantare animalia bruta? pag. 70. 2.
Possunt, vt Atyr, Medea, Nigritæ, Marsi, Peruani, Andini.
Locus B. Hilarij explicatus, conciliatus cum aliis Patribus.
Saltzburgensis Magus à serpente necatus. A, 71. 1. 2.
Locus Psalm. 57. v. 5. & Ierem. 8. v. 17.
An idem possint in alia animantia? B. Augustini locus explicatus.
Magus taurum funiculo domans. Grillandi error.
An colores queant immutare. Aquarum varia miracula, fontium, fluminum. B, 71. 2. 72. 1.

QVÆSTIO XIIII.

An arte suâ possint alia mixta producere? pag. 72. 1.
Possunt imperfecta viuentia, vt insecta.
Quomodo id soleant facere? Anseres Scoticos imperfectos, an perfecta animalia possint, mira ex Guilh. Paruo. Canes reperti viui in lapide imperuio. A, 72. 1. 2.
Monstra quædam insolita, & quomodo? de Monstro Brasilæensi & de Saxonicis. B, 72. 2.
De natis ex commistione hominum & ferarum, hominis cum Elephanto, Leone, catto, cane, porco, mirus partus mulieris Augustanæ. de muliere Lusitanâ, quæ ex simio duas proles peperit. Gottici Reges ex vrso.
Sianitæ & Pegusiani ex cane orti. C, 72. 2. & 73. 1.
Refutata & explicata hæc omnia.
Monstra ex hominibus & simiis.
De viro, qui putabatur ex vaccâ natus, disquisitio.
Cæsalpini opinio de homine ex putrefactione exanimatâ.
Monstra ex diuinâ vltione.
Dockumenses caudati.
Angli caudati. D, 73. 1. 2.

QVÆSTIO XV.

An sint vlli dæmones succubæ & incubi, & an ex tali copulâ proles nasci queat? pag. 74. 1.
Probatur, solere hoc dæmones & agere & pati. A, 74. 1.
Probatur posse ex incubo dæmone nasci prolem, & explicatur, quo id modo fieri queat.
Dæmones inter se non multiplicantur, contra Nyssenum, non habent corpora aërea, contra Caietanum. Nec etiam proprium semen, contra Tertullianum, Iosephum & alios veteres.
Sententia Chrysostomi & Cassiani explicata. B, 74. 2.
Respondetur contrariis argumentis.
Exempla natorum ex tali commistione, Semidei Gentilium, Merlinus, Hunni, Cliuiæ duces, Iaponum Xaca, muliercula Louaniensis, & alij multi. Corocoton.
Ex diuersâ specie posse aliquid nasci. C, 74. 2. 75. 1.
Marci Ephesij argumentum refellitur, & explicatur. D, 75. 1.
Ex succubâ dæmone prolem suscipi non posse.
De Mellusinâ, & stemmate Comitum Pictauorũ, & Andegauensium, de Bauari vxore resuscitatâ, & posteà euanescente. De Cambionibus seu Vagionibus.
De puero Gallæco seu Asture. E, 75. 2. & 7[illegible]. 1.
Quomodo dæmon virginem possit illæso claustro imprægnare? Non potest idem in partu.
Caluinistæ virginitatem adimunt Deiparæ.
Explicatur narratio Niderij de Virgine Bãbergẽsi.

De miris aliis conceptibus. Hebræorum fabula de filiâ Ieremiæ, & nepote eius.

Dæmones cum sagis interdum exercere libidinem præposteram.

An gigantes à dæmone produci queant. fuisse Gigantes probatur.

Gigas Antuerpiensis defenditur contra Goropium.

Siculi Gigantes, Britanni, & alij.

Pygmæi'ne possint produci? fuisse, & quales, de hodiernis in Peruuiâ. Ezech. caput. 27. v. 11. explicatum. F, 76.1. 2.& seqq.

QVÆSTIO XVI.

De nocturnis sagarum conuentibus, & an vera sit illarum de loco ad locum translatio. *pag.* 77. 2.

Auctores sententiæ negantis refelluntur, solutis argumentis. Illusionum varia exempla.

Substitui loco abeuntium aliquid.

Explicatur locus lib. de spiritu & animâ, cap. 28.

Item ca. Episcopi, 26. q. 5.

Nauarrus explicatus. A, 77.2.& seqq.

Auctores sententiæ affirmatiuæ: hæc multis probata.

Coguntur sagæ adesse conuentui, probatur exemplo quodam ex Grillando.

Descriptio conuentûs sagarum, & sollemnia adorationis, conuiuij, choreæ, &c.

Sacrilegia, inunctiones, translatio, &c. B, 79. 1. & seqq.

Cur dæmon vnguento vtatur ad transuectionem, quæ vis vnguento insit.

Loca Matth. 4. vers. 8. & Luc. 4. vers. 9. παραλαμβάνειν.

Ad transferendum æqualis vis dæmonis & boni Angeli, contra Vlricum Molitorem. C, 81.1.2.

Exempla varia translationum dæmonicarum prædictæ futuræ tempore Antichristi. Anglicum vetus exemplum.

Doctoris Edelini. Mons Veneris. Puerulus Auenionensis. Masguillon quid.

Simon Magus, Abaris, Badudus, Ericus.

Berengarius, Angla venefica, Comes Matisconensis.

Puerulus quidam, Lucretia quædam, & alia mulier Sabinensis.

De puellâ Bergomati. De muliere vallis Tellinæ.

De Hollando. De Lotharingicis sagis variis. D, 81. 2. & seqq.

Probatur hæc non potuisse esse illusoria & phantastica. Iudicis curiosi supplicium. E, 85. 1.

De quatuor modis translationum.

Cur dæmon conuentus instituat. F, 85. 2.

Quo pacto queat diabolus rem corpoream loco mouere.

Posse dæmonem deferre, sine defatigatione hominis, quem transfert, contra Remigium. G, 85. 2. 86. 1.

QVÆSTIO XVII.

An possit dæmon quantitatem corpoream sic mutare, vt penetratio partium sequatur: siue vnum corpus in duobus locis disiunctis, vel duo corpora in loco constituere?

Nihil horum potest.

Exempla eorum, qui visi esse duobus locis, quomodo intelligenda?

S. Nicolai, S. Agathi, S. Benedicti filij Constantini Imp.

Ananias reprehensus, quomodo duos simul homines possidere, vel tentare dæmon possit? A, 86.1.2.

Non posset facere, vt homo conuersus in mustelam per exilem rimam ingrediatur: vel per ianuas clausas.

Apuleij fabula. Remigius deceptus.

Scafij mendacium. Quomodo dæmon latenter aperiat, & claudat ianuas prçcedẽs ante Magos.

Locus Act. 2. de B. Petro. Locus B. Chrysostom. expensus. De modo aperitionis parietum per fissionem. De præstigio Magdalenæ Cruciæ.

Christus Dominus verè ingressus clausis ianuis, contra Caluinum. Et de egressu ex vtero Virg. & sepulcro, contra Bezam.

Dæmon non potest aliquod corpus facere verè inuisibile, sed bene potest facere inuisum.

Quomodo inuisibiles, Apollonius, Gyges. De Persei scuto. Ioan. Salisberiensis.

Iuliacensis deceptio.

Heliotropia gemma non reddit inuisibilem.

Vt membra grandiora, vel minora, vel sublata appareant. Cichoranorum opinio. B, 86. 2. & 87. 1. 2.

QVÆSTIO XVIII.

An Magi queant corpora ex vnâ specie transformare in aliam? *pag.* 87. 2.

Falsa quorundam opinio. Diodorus. Vterius. Nicaragani.

Non posse perfectam speciem in aliam perfectam & organicam. A, 87. 2.

Non potest anima hominis informare corpus belluæ, nec ex aduerso. Nec potest corpus & anima simul sic mutari.

Locus Horatij in Epod. Spondani error.

Distinguendum inter ipsam transformationem, & effectus eam concomitantes: hi veri, illa illusoria est.

De Lycanthropiâ seu insaniæ lupinæ morbo. Quomodo videntur sibi tales, & non aliis.

Quomodo faciat diabolus, vt & aliis tales videantur.

De variis exemplis, & quomodo fiat, vt relinquant terræ impressa vestigia lupina, vt inueniantur homines læsi in membris, quibus illatum, lupo, vel catto vulnus.

De sagâ Ferra. de aliâ Fland. mutatâ in Buffonem. C, 88. 1. & seqq.

De mutatione Nabuchodonosor, Dan. 4. v. 30. & 33. & vxoris Loth, Genes. 19.

De platano versâ in oleam apud Herodotum, & cadaueribus hominum in statuas salis.

De S. Spiridione vertente serpentem in aurum, & aurum in serpentem. D, 89. 1.

QVÆSTIO XIX.

An Magi possint facere bestias loqui, & an intelligant vocem bestiarum? *pag.* 89. 1.

Quo pacto bruta & res inanimæ, Angelorum operâ, queant loqui? & quo pacto nobis de hac tali locutione loquendum sit.

De Angelo in rubo alloquente Mosem & Esdram. Exod. 3. v. 2. 4. Esd. 14.

De filiâ Spiridionis ex sepulcro loquente.

De cadauere Macarij iussu indicante homicidam.

De caluariâ eidem loquente.

De Africæ confessoribus loquentibus sine linguâ.

De Anglo Sacerdote.

De capite loquace inter cadauera Hungarica postulante confessionem, mira historia, contra

hæreticos, cui similis alia citatur. A, 89. 2.
Pseudomiracula Gentilium varia in hoc genere.
Caput homicidam indicans, Orpheus mortuus, Cyro prædicit exitium. Narratio mira de Polycrito. Publij Romani caput vaticinatur. Columbæ locutæ, vt & quercus Dodoneæ, Argûs carina, equus Achillis, Vlmus Gymnosophistarum, Causus flumen, canis Simonis Magi, & alius Franciscæ Senensis. Theotechnus statuam Iouis fecit loqui. B, 90. 1.
Nulla creatura potest facere, vt bruta vel inanima intelligant, quæ loquuntur: bene tamen, vt aptè suo tempore & artificiosè id faciant. C, 90. 1.
De serpente Epidaurio, de Apollonij Leone, de asino Cayri. De Margaretâ Ezlingensi, voces in vteris prægnantium. Brutorum voces vt edat homo, facilè facit dæmon. Magi quas brutorum voces queant intelligere, quas non?
Porphyrij locus de Apollonio. D, 90. 1. 2.
An bestiæ se inuicem intelligant?
Exempla elephanti, scorpij, piscium. E, 90. 2.

QVÆSTIO XX.

An intelligentiam discursiuam queat dæmon brutis largiri? *pag.* 90. 2.
Contra multos, beluas, nec rationem, nec prudentiam, nec prouidentiam, nec discursum, nec sapientiam habere.
Quid Galenus vocet ἐνδιάθετον λόγον, contra Erasmum.
Cardinalis Hosius explicatus.
Sunt quædam in illis rationem & prudentiam & prouidentiam imitantia. A, 91. 1.
Quomodo scriptores intelligendi, qui rationem videntur tribuere, & prudentiam.
Quomodo animalia tendant in suum finem, & an eum cognoscant.
Alius est finis rei particularis, alius vniuersi.
Pulcher & acutus discursus Hieronymi Fracastorij. B, 91. 2.

QVÆSTIO XXI.

An possint dæmones facere vt homo non sentiat, vel vt longissimo tempore dormiat, aut inediam ferat? pag. 91. 1.
Iamblichi locus notatus.
Cur Deus solitus permittere, vt Martyres gladio necarentur: quos à bestiis, flammis, & similibus præstiterat illæsos? Locus ad Hebr. 11. v. 34.
Superstitiosa, quibus aliqui se putant inuulnerabiles. arma incantata. Crucifixus compunctus. Camisia inferni. Orat. Leonis Pap. & Caro. Magn.
Exemplum cuiusdam Quirini Belgæ sic decepti.
Item Scafij aliud Heluetij. A, 92. 1. 2.
Vnde fiat, vt quidam malefici tam fortiter & contemptim sustineant tormenta.
Causæ tres. B, 92. 2.
De stigmate quod sagis dæmon imprimit. & mirum de stigmate Ioann. de Vaulx. & alia quædam exempla.
De diuturno quorundam somno disquisitio: rustici Germani, ebriorum in Apaturiis, Epimenidis, Heroum Sardorum, Septem dormientium. C, 93. 1. 2.
Quo pacto contingat, vt quis diu perferat inediam. de herbâ Cocâ, Scythicâ, & aliis.
Locus Hippocratis.
Exempla vera, de Anglicanâ puellâ, Sacerdote Gallo, puellâ Spirensi.
De Sanctorum ieiuniis miraculosis. Bacconus refutatus. D, 93. 2. & 94. 1.

QVÆSTIO XXII.

An Magicis artibus operâ dæmonum sexus mutari queat? *pag.* 94. 1.
Exempla eorum, qui ex mulieribus facti viri: vetera ex Plinio & Gellio, & Hippocrate, & aliis.
Gallina in gallum conuersa. Iouianus in Neapolitanâ Historiâ, & Sabellicus multa exempla ponunt, quæ in Italiâ contigerunt.
Alia duo mira valdè, quæ in Hispaniâ.
Aliæ duæ apud Fulgosum, vt & duæ olim apud Phlegontem.
Alia in Picardiâ. A, 94. 1. & seqq.
Ratio naturalis quâ hoc contingat.
Suspicio, hos androgynos factos. Si fit naturâ, posse à dæmone id procurari.
Exempla dæmoniacæ commutationis per idola. Non posse ex viro fœminam fieri.
Ausonij locus de hac re non credibilis.
Opinio auctoris, de hyenâ. B, 95. 1. 2.

QVÆSTIO XXIII.

An dæmon possit seni iuuentam reddere? *pag.* 96. 1.
Problematicè deciditur, quoad accidentia, quæ senium à iuuentute discriminant, posse.
Explicantur Ouidij & poëtarum dicta de tali Metamorphosi.
Locus Psal. 102. v. 5. & Esai. 40. v. fin. de aquilæ iuuentute. Serpens cum leberide ponit senium.
Fabula de asino ferente poculum iuuentutis. Corui candidi.
Exempla senum, iuuentuti restitutorum, historica. A, 96. 1.
Tarentinus quidam senex. Et alius Riosanus. Et abbatissa Monuedriensis.
Indus quidam. Fons in Bonicâ id præstans, alius in Lucayâ. B, 96. 1. 2.
Vitæ humanæ periodus quæ, & quomodo intelligenda.
Locus Genes. 6. v. 3.
Locus Deutero. 31. v. 2. Valesius reprehensus. C, 96. 2.
An humidum radicale possit reparari?
Quod ita, non tamen posset sic vita æternari.
De ligno vitæ locus Genes. 2. v. 9. expensus. D, 97. 1.

QVÆSTIO XXIV.

Quid Magia possit circa animam, quamdiu illa corpus suum informat?
Quid possit in sensus externos.
Zardictyli.
Achæmenidon.
Adamantis.
Ophiussa.
Potamantis.
Theangelis.
Manicum Solanum,
Gelotophyllis.
Oenothetis, & similes.
Quid in sensum internum, maximè phantasiam.
Quid in appetitum concupiscibilem & irascibilem.
Concupiscentiæ motus non sunt peccata contra hæreticos. A, 97. 2. & 98. 1.
Quid possit in memoriam. Memoria mira Athalidæ, & Apollonij. Obliuio Sacerdotis Germani, & Simonis Turuaij Angli.

Quid in intellectum. Contrariæ operationes bonorum & malorum Angelorum. B, 98. 1. 2.

Poſsítne dæmon artes & ſcientias intellectui inſerere, & quomodo? Exemplum tempore ſancti Nortberti. Anabaptiſtarum hodiè. Et Sagarum per vnctionem in Germaniâ.

Modus & vſus vnguenti ex pueri corpore cõfecti.

Ritus promotionis ad magiſterium lamiarum.

Diſcutitur opinio eorum, & detegitur fallacia dæmonis. Hiſt. de B. Ignatio Loyolâ. C, 98. 2. & 99. 1.

De Chryſanthij Sardiani filio. Item de Euage, Thynico, Amphiarao, Anu Pindari, Soſipatrâ. Recens de Romano Ramirez Moriſcone in Hiſpanicâ hiſtoriâ. D, 99. 1. 2. & ſeqq.

Quid & quàm modicum poſſit in voluntatem. Voluntas cogi nequit, contra hæreticos. Locus 1. Cor. 10. v. 13. explicatus, contra quoſdam. Nec eos cogi poſſe, qui ſunt in mortali. Nec impedire poteſt, ne ſagæ queant pœnitere, contra dubitationem Nicolai Remigij. B. Angelæ de Fulgino vexationes in voluntate vehementiſſimæ. E, 101. & 102.

QVÆSTIO XXV.

Quid diabolus queat in animâ à corpore ſeparandâ, ipſâque ſeparatione? vbi de ecſtaſi & admirandis circa cadauera.

Ecſtaſis naturalis, & dæmoniacæ modi.

Lappiorum ecſtaſis mira. Olaus notatus. A, 102. 1. 2.

Errores hac in re Cardani, de ſpontino raptu.

Virginis Cæſarauguſtanæ, & Magdalenæ Cruciæ raptus. Bodini error refellitur de animâ corpus relinquente. De Eren Armenio, de Ariſtæâ Proconneſia. De anima militis ex ore imagine muſtelę egreſsâ & ingreſsâ Finnis, Hermotimo. Locus Pſalm. 115. v. 15. Qualis B. Pauli raptus? dubium, nec ſequenda deciſio B. Hildegardis. Aphæreſia & ecſtaſis differunt. B, 102. 3. & 103. 1.

Error refellitur confundentium raptus diuinos cum magicis. De raptu diſquiruntur ſcripta Mocenici. Quale ſit ſubiectum raptus. Quæ cauſa formalis. Quæ finalis. Quæ efficiens, & quomodo hæc duplex. Quomodo concurrat intellectus agens. Raptus ſupernaturalis ex parte hominis eſt inuoluntarius. C, 103. 2. & 104. 1.

Exemplum virginis Burgenſis. Non poteſt intellectus agens ſolus eſſe cauſa raptus efficiens. Deus quomodo intellectus, & multa cognoſcit extra ſe. Auerroes ſuos inducit in graues errores. An raptus omnis ſucceſſiuus. Diabolus poteſt occidere homines. Multa poteſt in cadaueribus mortuorum. D, 104. 1. 2.

Vt ſanguis fluat, vt cadauera non puteant, nec putreſcant. Hoc etiam naturaliter fit, vt in cadaueribus Perſarum. Et vnde hoc proueniat, diuerſæ cauſæ. De cadauere in Eleâ. Item ne cadauer comburi poſſit quæ cauſa. Vt capilli & barba defunctorum creſcant. Miraculum Crucifixi Dammenſis. Furor iconoclaſticus.

Miraculum in puero Lintzienzi. E, 105. 1. 2.

QVÆSTIO XXVI.

An operâ dæmonum fieri poſſit, vt ſpiritus ſeu animæ defunctorum viuentibus appareant? pag. 105. 2.

Vtrùm animæ vnquam queant apparere. Et fuſiſſimè probatur pars affirmatiua contra Epicureos, Lauatherum, & alios noſtri temporis hæreticos. A, 105. 2.

SECTIO I.

Notata temeritas Magij, Tiraquelli, & aliorum. A, 106. 1.

Gentilium priſca ſententia, etſi vana, pro nobis tamen. Patet verbis poëtarum, patet ex Necromantiâ. Ex ritu animas peregrè mortuorum in patriam reuocandi. Violenter occiſos, eſſe vexatores ſuorum homicidarum. Remeria, Silicernia, culinæ, parentationes. Platonis & ſectatorum de hac re doctrina. Quid Genij, Lares, Laruæ, Lemures, Manes. Differentiæ animæ, vmbræ, ſimulacri. Exempla apparitionum à Gentilibus tradita, varia. Lernum. B, 106. 1. 2.

SECTIO II.

Philoſophia recta idem docet.

Quomodo anima ſit in loco, & moueatur localiter. Conciliantur modi loquendi varij. Poſſet vna anima in pluribus locis eſſe, & quo pacto. Quomodo moueatur loco. Quomodo corpus ſubeat & intret. C, 107. 1. 2.

Poſſe animas oculis corporeis, vel alio ſenſu percipi, & quomodo.

Cardani dictum ridiculum exploſum.

Cæſarij Ciſtercienſis dictum de formâ animæ ſeparatæ, perpenſum & explicatum. Viſio & viſum differunt. Apparitio triplex, intellectualis, imaginaria, corporata, & quid ſingulæ. quo pacto fiat ſpiritualis, quo pacto corporea. D, 107. 2. & 108. 1.

Animæ ſeu ſpiritus defunctorum aliquando aſſumunt corpora.

Moyſes quomodo in monte Thabor apparuerit. Temerarium dictum Auguſt. Thuani, & iudicium de eius Tragœdia. Item de iis qui cum Chriſto Domino reſurrexerunt. E, 108. 2.

Quando anima apparet in corpore aëreo, an ipſa, an Angelus hoc fabricetur, & quo pacto? Item quomodo ſubeat corpus & illud moueat. F, 109. 1

SECTIO III.

Quo pacto deceat, & vtile ſit, Deum hoc aliquando permittere.

Eſt vtile ipſis animabus.

Locus 2. Corinth. 5. v. 4.

Eſt vtile nobis viuentibus. G, 109. 1. 2.

Quo pacto ſpiritus à dæmonibus vel Angelis bonis diſcernendi.

Iacobi de Chuſa liber hoc docens. Et alius Thyræi.

Regulæ ad ignoſcendum dæmonem ab Angelo vel animâ Beati. H, 110. 1.

Quomodo diſcerni queat damnata anima à dæmone.

De animâ Andrææ Romani. de iis qui ad æternum damnati dicuntur reuixiſſe.

Quo pacto Angelorum & Beatorum ab inuicem.

Angelus apparuit Anachoretæ, in formâ ſenis, B. Auguſtino in formâ pueri, vt & B. Dorotheæ, & aliis fortè habitu fœmineo, & in formâ columbæ, & aliis aquilæ. I, 110. 2. 111. 1.

SECTIO IV.

Probatio ab auctoritate Philoſophorum, Aſtrologorum, Chaldæorum, Mahumetarum, Rabbinorum, Magorum, Indorum. Item legum, & iuris Interpretum. K, 111. 2. & 112. 1.

Item ſacræ Scripturæ veteris & noui Teſtamenti.

1. Reg.

1. Reg. 28. Samuëlis anima verè excitata defenditur. Refelluntur obiectiones Leloyherij. probatur exemplis Mosis, Ieremiæ & Oniæ. L, 112. 1. 2.

Locus Luc. 24. v. 37. Ioan. 20. v. 19. Matth. 14. v. 26. Act. 12. v. 15. Gal. 5. v. 16. & 17. 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 6. M, 113. 1.

SECTIO V.

Probatio ab exemplis & auctoritate scriptorum, qui singulis seculis vixerunt. Ostenditur eorum dicta simpliciter & citra metaphoram accipienda.

SECVLO I.

B. Virginis. Christi Domini semel. { Petro. Carpo. } B. Valeriæ. N, 113. 2. & 114. 1.

SECVLO II.

Apparuisse testantur { Iustinus Martyr. Tertullianus. Origenes. }

SECVLO III.

Apparuêre { S. Potamiena, & alij. S. Maria virgo, & B. Ioannes. Martyres Africani varij. }

Tenuêre { Gregorius Nyssenus. Cyprianus. Ambrosius. } O, 114. 1. 2.

SECVLO IV.

Apparuêre { B. Petrus. B. Agnes. B. Agatha. Christus Dominus. Petrus & Paulus. B. Virgo Maria. Spiridion & Triphyllius. Filia patri Spiridioni respondit. Duo Episcopi mortui subscripsêre. Explicatus Canon Conc. Eliberitani. B. Virgo iterum cum S. Mercurio. Item S. Artemius. S. Febronia. B. Ammon. Iterum B. Virgo, & anima Latronis. B. Cæsarius. B. Paulus. S. Mamantes. }

Tenuêre { Basilius. Nazianzenus. Damascenus. Gregor. Turonensis. Nemesius. Socrates. Ruffinus. Nicephorus, & alij. P, 114. 2. & seq. }

SECVLO V.

Apparuêre { B. Martinus. S. Ioannes Baptista. S. Geruas. & Protas. S. Ambrosius. S. Eulalia. S. Fructuosus. Latro quidam insepultus B. Germano. Felix Nolanus, & alij multi, vt Basili. Mart. Euagr. philos. Gamaliel. S. Stephanus, Michæas & Habacuch. S. Zacharias, Euthymius. B. Virgo cum SS. Ioanne Baptistâ & Euangelistâ. S. Ianuarius. S. Apollinar. S. Cyprianus. S. Eulalia. iterũ S. Petr. S. Leo. S. Barnab. }

Tenuêre { B. Hieronymus, & explicatur. B. Augustinus, & explicatur. B. Chrysostomus, & explicatur. Auctor epist. ad Cyrill. de morte Hieron. Theodoretus. } Q, 115. 2. & seqq.

SECVLO VI.

Apparuêre { Damnatus quidam. B. M. Virgo sæpiùs. S. Ioan. Silentiarius. B. Bartholomæus. Macedonius Patriarcha. Theodoricus rex. Nestorius, & alij hęretici. Princeps Apostolorum. S. Stephanus. S. Eutychius. S. Tetricus & socij Episcop. S. Sergius. }

Tenuêre { Hoc seculo hanc sententiam, Procopius, Euagrius, & alij. R, 118. 2. & seqq. }

SECVLO VII.

Apparuêre { B. Musæ Deipara. S. Iuuenalis & Eleuth. Theodor. Rex, & monialis quædam. Paschasius, & balnei dominus. Iustus monachus. Deipara apparuit S. Ildephonso. S. Leocadia. }

Tenuêre hanc sententiam. { B. Gregorius Magnus. Gregorius Turonensis. S. Ildephonsus. S. Isidorus. } S, 119. 2. & 120. 1.

SECVLO VIII.

Apparuêre { S. Suibertus. Deipara. B. Sabinus. SS. Euphemia, & Glyceria. B. Tharasius. S. Andræas. S. Gertrudis. B. Iacobus maior. }

Tenuêre { Iulianus Pomerius. Venerabilis Beda. Constantinus Episcopus. Paulus Diaconus. }

SECVLO IX.

Apparuêre { B. Iacobus Apostolus. B. Maurilius. Pandulphus tyrannus. }

Tenuêre { Iulian. Toletan. iunior, Theophylactus. } T, 120. 1. 2.

SECVLO X.

Apparuêre { S. Lybuinus. SS. Petrus & Paulus. B. Virgo. S. Mauricius. B. Iacob. }

Tenuêre { Euthymius Monachus. Hugo Ætherianus. }

SECVLO XI.

Apparuêre { Christus, Deipara, BB. Apostoli, & multi Angeli. B. Andr. B. Adimarus. Quidam amicus Dunstani. B. Odilo. Fauentini duo. Benedictus VIII. & IX. B. Gregorius. Canonicus Parisiensis. Anno Episcopus Coloniensis. S. Benno. }

Tenuêre { Petrus Damianus. Guilhelmus Tyrius. }

SECVLO XII.

Apparuêre { Christus. B. Isidorus. B. Virgo. Benedictus X. B. Nortbertus. Gualdricus. }

Tenuêre { Dodechinus. B. Bernardus. Petrus Cluniacensis. Rupertus, & Honor. Augustodunens. }

SECVLO XIII.

Apparuêre { B. Vrsula & innumeri apud auctores citatos. & de Martino Presbytero Canonico Regulari Legionensi, eiúsque scriptis. }

Tenuêre { Vincentius Belluacens. Cæsarius Cisterciensis. Helinandus. Thomas Cantiprat. B. Thomas. B. Bonauent. & Guilhelm. Paris. }

SECV

SECVLO XIIII.

Tenuere. Scotus. Richar. de Mediauillâ, Paludan.

SECVLO XV.

Tenuere S. Antoninus. Gerson. Iacobus Cusanus. Dionys. Carthusian. & episc. Abulens. Tostatus, qui omnes varia suppeditant exempla. V, 121. 1. 2. & 122. 1.

SECVLO XVI.

Varijs tẽporib. apparuere multi. Tenuere, & exempla retulere Catholici plurimi, iidemque viri doctissimi, in libris Thologic. Domin. Sotus, Peltanus, Canis. Maldonat. Bellarmin. Valencia, Tyræus, Angles in scriptis Historicis, Alb. Krantzius, Matul. Egnat. Sabellic. Fulgos. Iouius, Baron. Sigon. Osor. & Masslæus. Senior quidam excommunicatus, sed martyr. Historia Vdonis Episcopi Magdenburgen. & Galeatij Sfortiæ. Alcdisij Imolensis pater. Ferdinandus rex Neapolitan. locus Guicchiardini. Ioan. Picus Mirandulæ Comes. Marsilius Ficinus. Petrus de Paz. tribunus. Catharinæ Indæ exempla.

Quæstio de spectris. similis causæ Scaurianę ostenditur. X, 122. 1. 2. & seqq.

SECTIO VI.

Soluuntur argumenta aduersariorum, Melanchthonis, Ioannis Riuij, Marbachij, Centuriatorum, & Lauatheri. locus Luc. 16. v. 26. Item 2. Petr. 3. v. 4. 1. Thessal. 4. v. 13. Dormientes pro morientibus in sacrâ scripturâ. locus 2. Reg. 13. v. 14. Psal. 120. v. 15. & 16. Iob. 7. v. 9.

Sententia Patrum explicata. B. Augustini, Anastasij Nysseni, B. Chrysostomi, & Theophylacti, & Tertulliani. Y, 125. 1. 2.

SECTIO VII.

Dæmones non possunt exhibere veras defunctorum animas. Superstitiosum est, putare animas eorum, qui morituri dexteram porrexerint, apparituras. Periculosum pacisci cum moriente vt appareat. Exemplum S. Lutgardis. Exemplum Monachorum Zamorensium. Z, 127. 1.

QVÆSTIO XXVII.

De dæmonum apparitionibus siue de spectris, quæ dæmones nobis obiciunt. *pag.* 127. 2.

SECTIO I.

Naturalia quædam habentur pro spectris. Ignes fatui, insulæ natitantes, item syluæ, ligna putrida lucentia, Cicindela Indica, Ignes concurrentes & compulsantes apud Syrtim, Auditûs deceptiones, Echo, statua Memnonis, murus Megarensis, cauerna Britannica, B. Patricij antrum. Persici montes. A, 127. 2.

Artificialia, quæ pro spectris, vt αὐτόματα statuæ Dædali, Archytæ, Archimedis, Boëtij, aquila ænea volans, triremis ex argento, hydraulica, fictitię spectorum voces, Bonifacij VIII. coniugia his obtenta. à Scotis de Pictorum gente victoria. Testudines cum candelis, Abderitanorum iuuenum, Plauti serauli, Cimonis Atheniensis, Mundi, Tyrannionis, Nectanabi, qui pater Alexandri Magni. B, 128. 1. 2.

Quale peccatum sit in fictione spectorum. Ex sensuum vitio quædam habentur pro spectris, quæ non sunt talia. de ebriis. C, 128. 2.

Locus Prouer. 23. 33. Oculorum morbi, vt suffusio, halahol, arcuatus morbus, quibus sui vmbra semper obseruatur, alteratio oculorum ex inspectione solis. D, 128. 2.

Auditus vitia, in hoc genere, Phrenitis, & Corybantiasmos species morbi imaginosi.

Vitia ex auditu & gustu, Coryza, Polypus.

Vitia ex phantasiæ triplici læsione. de iis qui putant sibi adesse tibicines. Exempla, vnum Theophili, aliud Argiui, tertium Abydeni, quartum eius qui putabat naues omnes esse suas, quintum Taurominitanorum iuuenum putantium se pati naufragiũ, cùm essent Agrigenti in diuersorio.

Item de hydrophobiâ.

Vtitur his morbis dextrè dæmon, & se immiscet frequens. E, 129. 1. 2.

SECTIO II.

Varia dæmonum genera, & species, ac studia.

Terrestres vocantur, feræ, seu canes.

Lubenter vexant initia Religiosorum conuentuum.

Vt B. Antonij, B. Simeonis, Sancti Norberti, Societatis Iesv, viuo adhuc B. Ignatio, & eius virtute precum cessantibus terriculamentis.

Disputatio de speciebus dæmonum, & distinctio à Trithemio proposita, discussa, explicatáque fusissimè.

De igneis: an sint? Augustini locus.

De aëriis, & quæ illorum natura. F, 129. 2. & seqq.

De terrestribus, & variæ species istorum & studia.

Hellequini familia. locus Petri Blesensis. De aquaticis, varia horum studia & apparitiones.

De subterraneis: species & studia istorum.

De Sibyllâ Nursinâ raræ quædam fabulæ.

Dominicus Mirabellius.

Thesaurici dæmones. Mammon.

De Lucifugis.

Asmodeus. locus Gen. 31. v. 24. varij errores Trithemij in his refutati.

Nomina Græcorum, Hebręorum, Latinorum, Hispanorum, Gallorum, Italorum, &c.

De Hecate, & Empusâ, De Plutone seu Orco, & Pluto, & Serapi, & Mammonâ. Charon. Cerberus.

Luctatores dæmones, vt Temesius.

Alastor, qui & exterminans, & Nemesis.

Locus Apocal. explicatus & à deprauatione seruatus contra Bezam, *Apoc.* 119. *v.* 11.

Primasij & Ansberti error.

De Satyris & Fauno, varia eorum in sacrâ scripturâ nomina, onoscelides, pilosi, sirenes, onocentauri, lamiæ, & alia huiuscemodi.

Eorum tripudia.

Locus Ps. 90. v. 5. & 6. de dæmonio meridiano.

Refelluntur Nouatores.

Dæmon meridianus, & dæmon deserti, pro ferociori, iidem. & cur dæmones desertis gaudent.

Locus Iob 1. v. 19.

Dæmon in meridie ferocior & importunior.

Pan dæmon meridianus.

De Russiæ dæmone meridiano.

Cur inuadente peste cernuntur spectra dæmonum, vt sub Iustiniano.

Consatense spectrum in India. G, 131. 1. 2. & seqq.

De empusâ & onoscelide seu onocentauro.

De nocturnis dæmonibus & Lucifugis.

Locus Senecæ in Oedipo.

Locus Genes. 32. v. 24. & locus Hymni Ambrosiani.

De Lilith.

De incubo.
De Pane, cur Inuus dictus.
Locus Cassiani explicatus.
Nulli dæmonum amant homines, omnes odêre.
De Ephialte morbo, *de Mare*, seu *coquemare*. H, 135. 2. & 136. 1.
Eurynomus. Sphinx: & quid. Harpyiæ. Gorgones, Syrenes, Eumenides seu pœnæ. Nympharum omnia genera. Quos morbos huiusmodi dæmones inferant, qui Nymphati, Ceriti, attoniti, pauidi, vexati vano metu. I, 136. 1. 2.
Nutricum mormolycia, Acco, Alphito, Mormo.
Gello, & Gilo diuersæ.
Nicephori locus notatus.
Lamiæ, quid.
Striges. Læstrygones. *Aluen.*
B. Hieronymi locus explicatus. K, 136. 2. & 137. 1.
Pilosus seu Zahir. cur templis Gentilium affixæ species leoninæ.
Variæ formæ animalium, in quibus diabolus apparet.
Beelzebub. Noctua Atheniensis.
Serpens Epidaurius. Miræ apparitiones factæ cuidam conuerso in Franciâ. L, 137. 1. 2.
De spectris acierum, castrorúmque militarium: quæ oblata S. Norberto, S. Guthlaco, Monacho Limpurgio.
Leloyherij sententia improbata.
Duæ visæ prope Montenakum acies.
Duo armigeri temerè ad videndum propiùs accessêre.
Miles Rhenanus à talibus Ierosolymam vectus & redux.
Ante Naclam Poloni propter Quadragesimæ ieiunium violatum à spectris decepti cladem accepêre. Familia Hellequini.
Quousque se vis talium militum porrigat. N, 137. 2. & seqq.
Spectra matronarum & puellarum varia. Russiana matrona. Sibyllæ albæ, Dominæ nocturnæ. Dominæ bonæ & Regina Abundia. Fatales Nymphæ. Mellusina, Alcina, Morga. N, 139. 1.
Spectra gigantæa denunciantia pestem, bellum & similia mala. O, 139. 1. 2.
Spectra solita certis locis turbas dare, & vexationes exhibere, vt Temesius dæmon, & alij passim, citantur nomina & loca.
An conductam domum propterea liceat relinquere?
Quæ veræ causæ huiusmodi inquietationum, exemplis ostensum.
Quo pacto Spiritus possunt saxum vel lapidem iacere? P, 139. 2.
Spectra famulantia, in Borussia *Kolri* seu *Koboldi*, Sueonum *Trulli*.
Gutelkens, Rabauterkens, Teutonibus.
Eros & Anteros. Montani virunculi in fodinis. Dæmones metallici.
Cobali, Germanis. Dæmones non sunt animãtia, contra Georgium Vallam.
Theophrasti Paracelsi hæresis de quatuor hominum speciebus confutata. Q, 140. 1.
Dæmonum thesauros custodientium spectra. Fugarunt Cabaden Persarum Regem. Thesaurus Basileensis.
Cur ficta fabula custodis aureorum malorum, & aurei velleris, & in thesauris cur soliti poni serpentes aurei. Magus thesaurum quærens oppressus. R, 140. 2.

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo possit dæmon, cùm sit inuisibilis se visibilem corporeis oculis exhibere? pag. 141. 1.

SECTIO I.

Quo pacto possit assumere, & mouere cadauer aliquod, & in illo comparêre.
Potest illud sic temperare, vt sensum tactûs fallat.
Locus Luc. vlt. v. 39.
Cur hæc cadauera sentiantur frigida.
Illusio militis cuiusdam.
Historia Polycriti, & alia Machatis, & Philimij.
Phlegontis laus.
Baltazus dæmon sic apparuit.
Agrippæ facinus simile, & aliorum aliquot exempla.
Sic etiam plerunque sagarum amasij.
Sagarũ odor cadauerosus vnde? A, 141. 2, & 142. 1.

SECTIO II.

Quo pacto possit sibi formare corpus ex elementis, & in illo moueri & apparere.
Non assumit ex solo aëre.
Error Magorum Mantensium.
Potest exhibere solidum palpabile.
Locus Genes. 19.
Locus Virgilij.
Dæmon sæpe apparet in formâ vaporis.
Dæmonicarum apparitionum exempla.
Fratrum Tarquiniorum.
Athenodori, Facij Cardani, Philippi Melanchthonis colloquia cum dæmonico spectro.
Persæ inaestuosi, & alia plurima. & quotiescunque euanescunt. B, 142. 1. 2.
Discrimen harum duarum assumptionum.
Vnde proueniat facilitas molis augendæ, & minuendæ in spectris?
Genus mirum per statiunculas seu figmẽta. C, 143. 1

SECTIO III.

An dæmon possit tam accuratè corpus affingere, vt nullo signo queat dignosci?
De signis, quibus dæmon dignoscitur.
S. Alberto obiectum spectrum.
Cur nondum visus in formâ agni, vel columbæ. Cur in formis hirci, canis, catti, equi, mustelæ, vespertilionis, galli gallinacei, & innumera alia.
S. AHIR cur dæmon μωζί☉, & Follons, seu Fatuellus.
Item in formâ Dei, vel Christi Domini, vel Angeli: humanam formam induit omnis conditionis, sexus, ætatis: probatum id exemplis.
Qui defectus vt plurimùm in eius apparitionibus.
Cur morientibus semper adeò terribilis appareat. D, 143. 2. & seqq.
Quomodo loqui possit in corpore assumpto?
An possit audiri & videri tantũ à quibus vult ipse?
Capita seu caluariæ quæ loquelam imitata, exempla vetera, nouáque, quomodo fiat hæc locutio? E, 143. 2. & 144. 1.

SECTIO IIII.

An liceat procurare vt appareant nobis spectra?
Cur antiquis tam crebrò dæmones visi, nobis tam rarò? F, 144. 1.

QVÆSTIO XXIX.

An diabolus possit facere, vt homo verè resurgat? pag. 145. 2.

SECTIO I.

Errores hac de re varij.
Animalia, quæ nascuntur ex putrefactione, posset viuificare.
Viticilinus auis.

Perse

Perfectiora non posset.
Idem numero reproducere non potest. A, 145.2.
Non potest facere, vt anima vnius bruti migret, vel informet corpus alterius bruti.
Hominem nullo modo potest viuificare.
Possunt simulatas resurrectiones facere, subintrando in corpora.
Louanij id olim, Cornel. Agrippâ curante, factum. B, 146. 1.

SECTIO II.

Discussa exempla falsorum resurrectionum, primò fabulosatum: deinde cæterorum Gentilium: vt Gabieni, Zaclæ, Apollonij, Simonis Magi, Enarchi.
Mirum exemplum, &c. recês ex Nicolao Remigio.
Mortuus amplectens Comitem Richardum.
Populi Lucomoriæ quotannis rediuiui.
Dæmonum in his fraus.
Aliquando substituit alios ac supponit.
Aliquando ipse corpora subintrat & mouet.
Apuleij, Platonis, Philostrati loca. C, 146.2.& seq
Aliquando fingit mortuos, qui non sunt.
De morbis qui faciunt, vt quis mortuus appareat.
De bobus quas striges putant resuscitari.
Ioannis Duns Scoti mors. D, 148. 1. 2.
Christi Domini & Sanctorum resuscitationes, quo pacto ab his morbis discernantur. E, 148. 2.

QVÆSTIO XXX.

Quid Magia possit in ipsos cacodæmones. *pag.* 149.1.

SECTIO I.

Battiadis & Campestris libri.
Quam vim habeant boni Angeli in malos.
Quam cacodæmones in inuicem.
Species eorum.
Pythonici, Paredrij, Catabolici, Oniropompi.
An sit subordinatio inter malos genios.
Iob. locus c. 9. v. 22.
Cassiani locus.
Locus ad Ephes. vlt. v. 12. A, 149. 1.
Certamina Magorum.
Vnum in Burgundiâ.
Secundum in Angliâ.
Tertium in Germaniâ.
Quartum in Bohemiâ.
Quintum in Sueciâ.
Sextum in Daniâ.
Septimum in Græciâ. B, 149.1. 2.

SECTIO II.

Sancti homines quantam vim acceperint magos & dæmones compescendi.
Vis exorcismi.
Salomonis exorcismi quales.
Locus Luc. 11. v. 19.
Dæmones à Magis non coguntur, sed ex pacto obtemperant tantùm. C, 150.1.
Magi vim non habent eliciendi manes vel spectra.
Varia exempla.
Imprimis Ioannis Teutonici.
Nec habent vim euocandi vrbium custodes.
Sanctis vis ista quandoque concessa. D. 150.2.

SECTIO III.

Res corporeæ, vt herbæ quædam, thura, vnctiones & verbera, quam vim habeant in dæmones, accuratè disputatum.
Errores hac in re varij infidelium: sed & abusus Catholicorum exorcistarum quidam.
An flagra obsessis infligenda.
An balnea prosint?
Quid ruta, cornu cerui, & similia.
Locus Iosephi explicatur.
Locus Tobiæ c. 6. v. 8.
Christus cur dictus ἰχθὺς.
Prosperi locus.
Locus 1. Reg. 16. v. vlt. E, 150.2. & seqq.
Nec dæmones certis rebus ligari, aut locis includi per Magos queunt.
Vana hac in re ars Hermetis.
Periculosum, tales habere incarceratos.
Probatur vno exemplo, quod in Germaniâ côtigit.
Factum signo Crucis securè à S. Lupo Senonensi.
Satanam ligatum quid in sacrâ scripturâ. Locus Apoc. 9. v. 14. & 15. & 20. v. 2.
Tob. 8. v. 2.
A Sanctis quomodo dæmones ligari queant.
Locus B. Hieronymi.
Locus Eusebij. F, 151. 2. & seqq.
De Paredriis, illos spontè seruire, ratio ex Tostato, & quàm periculosum id semper.
Exempla varia, in his vnum mirum militis Germani. F, 153. 1. 2.

LIBRI TERTII PRIMA PARS.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium. *pag.* 154.

Maleficium esse, definitur, & diuiditur. Quædam concurrentia ad omnia malefica.
Variæ efficientes causæ seu instrumenta maleficij A, 154. 1. 2.
De pulueribus. De herbis, festucis, & similibus, quę substernunt. De vnguentis. De halitu seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude, reb. sacris, vt aquâ lustrali. vi apertâ. infanticidiis. de sanguinis suctione. de strigibus veterũ opinio. Gelo. Panamanæ striges. Lilith matres dæmonum, & de illis errores Hebræorum. Lamiæ quid, & quales Græcis. Thren. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie nocent. B, 154.2.& seqq.

QVÆSTIO II.

De maleficio insomnij. *pag.* 155. 2.

Ritus solemnis. exempla. Loca Virgilij, Ouidij, Valerij Flacci. Telephron denasatus. nebula somnij quid Apuleio. Modi soporandi magorum. signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De vnguento & illinimentis. an possint mutari in minuta animantia, & arctas rimas subire. 155.2. 156. 157. & 158.

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio. *pag.* 158. 2.

SECTIO I.

Quid sit. quædam huiusmodi credita veterib. Astirites lapis, lynx, qualis auis. De nostri æui philtris. de his quæ fiunt intra corpus. quòd in his vt plurimùm misceant res sacras. & exempla. A, 158. 2. & 159. 1.
De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia quæ his immiscentur. de imaginibus amatoriis. De pergameno virgineâ ex cute pueri. B, 159. 1. 2.
Cur in hoc potissimum maleficio rebus sacris abutantur, & exemplum quoddam de Eucharistiâ. C, 160. 1.

SECTIO II.

Quæ vis maleficij amatorij. probatur latè non posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum. L. eorum, C. de malef. & mathem. D, 160. 1. 2.
Locus Baruch. 6. v. 42. accuratè tractatus. Qui

funiculi apud Ieremiam, qui verò apud poëtas. Loca Virgilij, Valerij, Nemesiani, Propertij. Τὰ πίτυρα quid sint. defensus interpres vulgatus. Theocriti locus Burchardi locus. Oliuæ aduri solitæ. Epityrum, edulium. Hesychij locus. Ossa quid significent Hebræis.

Quid ossa oliuarum. E, 160.2.cum seqq.

Menti & corpori hæc quàm noxia, ostenditur ratione & exemplis.

Hippomanes. quotuplex sit, explicantur varij auctores. Varia iudicia contra huiusmodi Magos, & quæ iuris Romani pœna. Anton. Guibertus refellitur. Exemplum vltionis diuinæ, quod in Misniâ accidit. F, 162.2. & 163. 1.

SECTIO III.

De remediis contra philtra & amoris viscum. Vana quædam Gentilium. Loca Virgilij, Tibulli, Nemesiani, & Propertij Error Pomponatij. De antidotis naturalibus. De antidotis moralibus & Christianis. Ex Helinando, quæ soleant amorem adferre, vel fouere natum. Quæ vitanda. Remedia facti.

Pulchra exempla, Hypatiæ, Appæ & Gelæ.

Sacerdotis cuiusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo. G, 163.1.cum seqq.

QVÆSTIO IV.

De maleficio hostili. *pag.*164. 2.

Quid sit. de ingredientibus. notata quædam opinio Grillandi. A, 164.2.

SECTIO I.

De fascinatione. *pag.*164. 2.

Hæc nunc tota luculentior quæstio, De vulgari seu poëtica fascinatione, qualis, & quæ ex eâ ortæ superstitiones.

Fascini nomen. Præfiscini. de *Higa* Hispan. Loca Virgilij & Tibulli. Despuere in sinum. An quis fascinetur à beneuolis, aut à seipso? Eutelidas, Narcissus. Loca Plutarchi & Heliodori. Pueri quo pacto fascinentur, iuxta Plutarchum. A, 164. 2. cum seqq.

Conuincuntur fabulosa.

Theologorum quorundam inconsiderantia. B, 166. 1. 2.

Philosophica fascinatio quid, & quòd impropriè dicatur fascinatio.

Thybes Pontici. Locus Plutarchi. Vis visionis in corpus & animam, ex Plutarcho. Amoris origo. Naphta Medorum. Hiaticula auis. Auriginosi morbi remedium. Inuidorum intuitus. *προβασκανία*. Quo pacto contagio per intuitum propagetur, secundùm Theologos. Richardi dicta discussa. Visus videndo an agat in speculum. contagio an ex pupulâ vel circum oriatur. Amatus an habeat aliquam physicam qualitatem, quâ efficit vt ametur. Locus Eccl. 9. v. 3. Abulensis sententia discussa. An fascinationis nomen recipiẽdum Christianis. C, 166. 2. cum seqq.

Fascinationis definitio & etymologia. Loca Deut. 28. v. 56. D, 169. 2.

Loca Matth. 20. & Horatij. item Eccl. 31. v. 15. Sap. 4. v. 12. Gala. 3. v. 1. Sara an fascinatrix. B. Hieron. Chrys. Anselmi, Tertulliani, & aliorum sententia de fascinatione. Leonardo Hasselio vindiciæ commentarior. adiudicatæ. E, 170. 1. 2.

Fascinatio Magica quid, & qualis.

De sene Viterbiense contra Vidam. Telchines qui. Palamæi. Fascinãtium familiæ, in Aphricâ. Triballis, Illyrico. Fascinatorum signa an in oculis. Quid contra fascinationem queât remedia naturalia. Fascinatio latissimè sumpta quid significet. Fascinari iudices, an verùm. Opinio vulgaris fascini vnde nata. F, 171. 1. 2.

SECTIO II.

De maleficiis venenariis. *pag.*171.2.

Quæ sit potestas diaboli in malos. Lutheri error. Locus 2. Cor. 4. v. 4. Lãb. Danæus notatus. Sagæ possũt occidere, & morbos inferre. A, 171. & 172. 1.

Elzana magus plurimos occidit. Sagæ Heluetiæ quàm multos, imò & proprios liberos vorauêre. maleficium per acupuncturam. De aliis in superiori Germaniâ. item in Salassis. item apud Geneuenses. B, 172. 2.

Modi duo per introsumptionẽ, & eius exẽpla. strigatio puerorũ. tertius per inhalationẽ. Clemẽtis VII. mors. exẽplum Agyrtæ Itali. & aliud Alsaticum, & aliud Nigræ syluæ. Quæ causa huius veneficij inhalatorij. Bodini error. De venefico Italo Parisiis agente. C, 173. 1. 2.

De venenis quæ extrinsecùs adhibẽtur, varij modi. Loci de hac re Horatij, & Lucani. Telephron à lamiis in speciẽ mustelæ naso truncatus. Locus Apuleij, & Quinctiliani. D, 173. 2. cum seqq.

Gnosticorum immanes cibi. hinccausa calumniarũ in Christianos, de infanticidiis. Venena quædã miræ efficacitatis. De Stygis aquâ Ioberti sentẽtia notata. Scopelismus quid. Saccularij qui. L. cùm quædã, & L. sacculariorum, D. de extraord. crimin. loca Iob. 5. v. 23. Virgilij & Plauti. Hisp. quid, *cargareldado, & vetus aliud, quo in certaminibus circi vtebantur.* E, 174. 2. cum seqq.

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, & lactis desicatione. p. 175. 2.

Stadele in lacerta sub ostio posita, infantes in vtero materno necabat. abortus flatu procuratus. vtres *Littelaten.* Perpetua prægnatio cuiusdam apud Apuleium. difficilis partus Almenę. Exemplum lactis furati, & ritus. accidit Treuiris. De lacte ex siccato, etiam in muliere per solas minas. De frumenti furto per maleficium. F, 175. 2. & 176. 1.

SECTIO IV.

De sagittariis, assassinis & imaginum fabricatoribus maleficis. *pag.* 176. 2.

C. vni. de sagittariis, explicatum. quod genus hominum sint isti. Ritus horum, & exẽpla nonnulla. vt Punkleri & aliorum. De Finnis & Lapponibus sagittariis. A, 176. 2.

C. vni. de homicid. in 6. Qui propriè assassini. B, 177. 1.

De iconopœis maleficis. Notati Cardanus & VVierus. Altheæ stipes fatalis Meleagro. Loca Ouidij & Horatij. Histo. Duffi Regis Scotiæ. De Engerrani vxore. de aliis in Franciâ recentioribus, Caroli IX. & Pontificis cuiusdam. De statuâ Simoni Bulgaro exitiosâ. De aliâ tricipiti, deque aliis, quæ in Circo Byzantino magicæ fuêre. C, 177. 1. 2. & 178. 1.

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis. *pag.* 178. 1.

Dæmones varios immittunt morbos. Notantur Pomponatius & Leuinus Lemnius. Locus B. Mat. 17. v. 14. De Lunaticis & Epilepticis, Firmici locus. A, 178. 1. 2.

Exempla. Thallus sic affectus per Apuleium. aliud ex malleo exẽplum. Locus B. Luc. 8. v. 27. & 13. v. 11. 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23. dæmonum nomina ab effectu in sacrâ scripturâ. Cur magna in his auctoritas Sprẽgeri & Niderij. B, 178. 2. cum seqq.

Exempla ab iis allata varia, B. Angelæ Fulginatis, Stiradij. Dementiam adferunt. Exemplum ex Matthiolo. morbi Gentilium à dæmonibus, vt

Cererictorum, Panicorum & Fanaticorum. C, 180. 2. & 181. 1.

Quo pacto dæmon inferat morbos, Catochites. D, 181. 1. 2.

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum & magnarum in corpus ingestione ac egestione. pag. 181. 2.

Exemplum mulieris Zabernensis. item & alia septem octóve, & præcipuè mirum ex vitâ S. Petri Tarentasij. Pisanæ monialis. A, 181. 2. cum seqq.

Quæ in corpore naturaliter innascantur? Exemplũ Comitis cuiusdam. Quæ naturaliter innasci non queant. B, 182. 2.

Quo talia pacto dæmon possit ingerere, & exerere. Exempla duo Ambrosij Paræi de studioso, & pastore. Tertium Remigij. Refellitur modus Paracelsi, de fulmine & aquâ. C, 182. 2. cum seqq.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi. pag. 183. 2.

Esse aliquos energumenos, & quæ ad hoc requisita, vt possessi à dæmone dicantur. An penes homines sit potestas sic deuouendi. A, 183. 2.

An diaboli subintrent ipsa corpora? Discussa sententia B. Hildegardis. Cæsarij, Gennadij, Tostati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Ecclesiasticorum. cur id Deus aliquando permittat. B, 183. 2. cum seqq.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis. pag. 184. 2.

De vulgi quâdam opinione, & ex eâ consuetudine nuptiali, solere homines reddi maleficiatos. A, 184. 2.

De variis modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati, quàm fœminæ? B, 185. 1.

Causæ maleficij proximæ.

De Lemniis fœminis maleficiatis. De Bohemis mulieribus. Valazea. Propertij locus. Palumbi presbyteri & Veneris historia. C, 185. 1. 2.

De virilium ablatione notatus locus Sprengeri. De muliebri arctatione. De impedimento respectiuo. Quoddam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam, & quod huiusmodi. D, 186. 1.

Mira Dei permissio quædam apud Karentinos. de fonte Salmacis. E, 186. 1. 2.

SECTIO IX.

De maleficio odij. pag. 186. 2.

Exemplum, & locus Virgilij. Exemplum aliud, & quo pacto hoc maleficium dæmon procuret. de maleficio obliuionis, & eius exemplum. A, 186. 2. cum seq.

SECTIO X.

De incendiario maleficio. pag. 187. 1.

De coronâ Medeæ Senecæ locus. Exempla varia, Lotharingiæ, Heluetiæ, Rhenanæ prouinciæ. A, 187. 1. cum seqq.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere? pag. 188. 1.

Nemini sine Dei permissu, quo habito possent cũctis hominibus. Cur infantibus permittantur nocere. Cur vt plurimùm his insidientur. infanticidiorum exempla. Opinio vulgi de indolentiâ acquirendâ. De vnguento Pagano. Cur interdum & bonis nocere permittantur. A, 188. 1. 2.

Vulgi opinio discussa, & interpretata, quòd iustitiæ ministris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse. Ananiæ ratio reiecta, quædam Niderij sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Vnde orta opinio. B, 188. 2. cum seqq.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus patiatur maleficos rebus sacris sic abuti? pag. 189. 2.

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia tantoperè dæmonem grassari Deus patiatur? pag. 189. 2.

SECTIO I.

Fit ad gloriam Dei, quia sic ostenduntur suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia, & c. attributa Dei. A, 189. 2. cum seqq.

Secunda, Fit ad hominum vtilitates varias, primò eorum quibus nocitum, patientiam, constantiam, charitatem, humilitatem & reliquas virtutes. Exempla heremitæ cuiusdam, & B. Iuliani. Deinde & ceterorum fides confirmatur, & varij errores extirpantur. docentur esse dæmones. docentur hæretici veram non habere fidẽ, qui non possunt ista sanare, vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. item Parochi Lutherani. Ministrorum Augustanorum. Ministrorum Caluinistarum in Picardiâ. Dæmone interfuêre funeri Lutheri. Belgicæ Iconoclastiæ. Dæmonis imagines cur Caluinistæ linquant intactas, Dei & Sanctorum confringant? varia eius rei exempla. B, 190. 1. 2.

SECTIO II.

Vindicta peccatorum præcipua est causa. Aliquando alienorum, vt in discipulo B. Eleutherij & infantulo apud B. Gregorium. item ob parentum iniustam imprecationem, vel etiam coniugum. C, 190. 2.

Vt sunt *contumacia* in Deum, & alios superiores vel parentes, Nabuchodonozor.

Ægyptij duo iuuenes Florentini. Decem Fratres, ob diras parentum. Loc. Prou. 30. v. 17. *Odium & vindicta cupiditas & inuidia.* Exemplum Saülis. aliud Alexandri ab Alexandro, & quatuor in vitâ S. Arnulphi. D, 191. 1. 2.

Carnalis libido, etiam coniugum, & *quæ huc diriguntur.* Saræ mariti. B. Magdalena, puella apud B. Hieron. puella apud B. Prosperum. cur tam multa dæmoni liceant in coniugatos? Sacrilega votorum violatio quàm horrendè punita. exemplum terrificum trium monachorum.

Crudelitas iniusta. vt Boleslai Regis Geilæ ducis. *itẽ accusatio vel criminatio calumniosa.* vt de tribus fœminis, & vno viro, calumniantibus B. Gregorium Siculum, & B. Danielem Stylitem.

Agnitæ veritatis impugnatio & apostasia. exempla variorum in sacris literis, canonibus, & B. Cypriano. E, 191. 2. & 192. 1.

Blasphemia, vt Alexander & Hymenæus.

Sartor VVigorniensis apud Tho. VValdensem blasphemans contra sacrosanctam Eucharistiã. Gaianus blasphemus in Deiparam. item alij Constantinopoli & Neomagi. F, 192. 1. 2.

Imprecatio, quâ quis sub conditione se dæmoni addicit. Muliercula apud Cæsarium. Et de illo qui animam diabolo vendidit. Coloniensis virgo apud Niderium *de prætermissâ mensæ benedictione.* de Petro Bernensi iudice, *& prætermisso Crucis signo.* De hospite Spandacensi.

De capitaneo Brauo. de nobili quodã Silesio. de virgine Saxonica. De quodã maledico in Martyrẽ. de Goduino Comite. G, 192. 2. & seqq.

Vsura vitium. de monialibus quibusdam. Cur eleemosyna data sagis noceat.

Duritia & immisericordia in pauperes. de sagis ideò mendicãtibus. de Pictauiensi quodã. De Episc.

Moguntino. de Richbergero quodam. *Irrisio sacrorum mysteriorum, contemptus rituum & censurarum Ecclesiæ.* De Batauo Missam imitante. De Nouato. De Proculo Ariano. De Donatistis. De indignè sumentibus Eucharistiam. Exempla tria. Epachi mors. Multi periêre ob contemptam excommunicationem Episcopi. H, 194. 2. cum seqq.

Templorum & sacrarum rerum direptio, & Ecclesiasticorum redituum ac iurium inuasio.

De Comite Matisconensi. De Comite Teutonico. De Orgerio Oeconomo. De aliis duobus. Item de pœnâ quorundam militum in Hispaniâ, post hanc vitam, vt apparentes declararunt. De Deiocâ propter eleemosynas saluo. De Berneto propter corruptelam & iniustitiam damnato.

De Alphonso Rege Aragonum precibus Cluniacensium liberato purgatorii pœnis. contra hæreticos, & de confessione.

Irrisio & contemptus sanctorum virorum & festorum. de muliere quâdam. exemplum punitæ fœminæ, quia fuerat ingressa virorum monasterium virilem habitum mentita. item contemnentes festorum celebrationem. De ciuibus Torpetensibus. *Pusillanimitas, desperatio, curiositas.* Theophili Oeconomi. I, 195. 2. cum seqq.

Propter culpas veniales. Moses ob leuem iram. Religiosa quædam ob præcipitem gulam. alius ob tepiditatem & distractionem in oratione. K, 197. 2.

QVÆSTIO VIII.

Cur cùm ista damna plerunque diabolus possit per se inferre, malit per alios? pag. 997. 2.

Quia in maiorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædam non posset tam commodè per se. v. g. hæreses spargere, abuti rebus sacris per sacrilegium. Vt plura illi Deus permittat in homines. De remediis, remissiuè. 197. 2. & 198.

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII.

DE VANA OBSERVATIONE.

QVÆSTIO I.

Quid sit? pag. 199.

Definitio ponitur. 199. 1.

QVÆSTIO II.

Quale sit peccatum? pag. 199. 1.

Exempla singulorum. 199. 1. { Quando lethale. Quando veniale. Quando nullum.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit? 199. 1.

A causâ finali ostenditur esse quadruplex.

Si exspectentur bona. { Fortunæ, corporis, animi, supernaturalia. ibidem, & 2.

QVÆSTIO IV.

Vnde queat dignosci quando sit huiusmodi vana obseruantia? pag. 199. 2.

SECTIO I.

Quid, quando non constat causam habere vim huius effectus supernaturalis à Deo. Quid, quando constat esse effectum naturalem vel diuinum, sed adduntur variæ circunstantiæ. ponuntur de singulis exempla. ibidem.

SECTIO II.

Ostēditur particularibus casibus vana obseruātia.

1. Quando requiritur fides in homine.
2. Si effectus tribuitur sigillo, characteri, figuræ, verbis, &c. quæ repudiata lib. 1.
3. Quando verba sacra vel opera pia detorquentur ad res vanas. & quæ res tales censendæ: Quæ res indirectè spectent ad Dei honorem. Explicata sententia Caietani, & limitata, de illis qui ex merâ deuotione faciunt.
4. Per certa ieiunia voluntaria, & orationes ab Ecclesiâ ad hoc non institutas, nec probatas, euentum aliquem exspectare. De arte Notoriâ. eius ritus & confutatio fusè. item de arte Paulinâ, & de arte Angelicâ. A, 200. 201.

SECTIO III.

5. De gestantibus reliquias, Euangelium B. Ioannis, & similia periammata. B, 201. 2.

Quæ necessaria vt hæc sint licita. sententia de his Augustini explicata, veteres etiam Canones, c. illud, 26. q. 2. c. non liceat, 26. q. 5. ca. ne obseruetis, 26. q. 7. Cassiodori locus exponitur. C, 202. 1.

SECTIO IV.

De omnium obseruatione latè disseritur, & enumerantur eorum genera varia ex B. Augustino. De Salissatoribus. De auris tinnitu. locus Catulli, & alterius incerti poëtæ. Spatulomantia. Sternutatio. Ex nomine exemplo Augusti de Nicopoli. Ex verbis fortuitò prolatis. De iis quæ domi contingunt. οἰκοσκοπικά. De iis quæ foris, τὰ ἐνόδια. Exempla. B. Augustini locus. Ominis mentio habetur in sacris literis. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas ominum. B. Marci factum. Locus Blesensis, & Iudith 8. v. 33. D, 202. 1. cum seqq.

Signum à Deo petere aliquando licitum. varia huius exempla. Serui Abrahæ. Gedeonis Ionathæ. B. Augustini. Gregorij VII. Clodouæi Regis. Omina obseruare illicitum. Caietani locus notatus. Omen offensi pedis notatum in Gracho, Crasso, Protesilao, Tibullo. De omine sternutationis, ex Theocrito, Aristotele, Propertio. ibid.

SECTIO V.

De strenis an sit vana obseruantia. quando liceat eas mittere. De Kalendis Ianuariis & earum celebratione. Explicantur, c. 1. Concil. Antisiodor. c. non obseruetis, c. non licet, c. si quis Kalendas, 26. q. 7. c. 10. Concil. Toleta. IV. Burchardi locus. Hibernici lupi Charichrist. E, 204. 1. 2.

SECTIO VI.

De superstitione temporariorum, ad scindenda ligna, herbas colligendas, &c. Qui obseruant certos dies festos, vt prænuncios serenitatis vel pluuiæ, vel vt naturalis efficacitatis maioris, quoad herbas, phlebotomiam, & similia, vel vt infaustos & ominosos. Dies Ægyptiaci qui sint, in c. non obseruetis, & c. quis existimaret, 26. q. 7. B. Augustini loca. Locus ad Gal. 4. v. 10. Prosperum quid Ambrosio, & Augustino. Qui aquam benedictam vno dominico

quàm

quàm alio plus virium putant habere. Qui ouis diei Parasceues vim inesse incendij putant exstinguendi. F,204.2. cum seqq.

SECTIO VII.

Obseruantiæ vanæ in sanandis morbis & variis noxis repellendis.

Quando consideratur vt oblatio sit ex eleemosynis, vel Crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos ægri miscent ceræ oblationis. Qui mergunt imagines aquis. Qui certas adhibent ligaturas. Qui per annulum desponsationis meiunt. Qui porcorum lintri collum applicant. Qui cingulum ægrotantis metiuntur. Qui stramen bipenne diuidunt. Qui animalia lustrant per ignem. Qui libum S. Lupi pinsunt, &c. pecuariorum ligaturæ. Locus Burchardi. G,205.2. & 206.2.

Qui vtuntur absurdis orationum formis. de curatione vulnerum inter milites Hispanos frequẽte, ponitur formula, & discutitur. H,206.1.2.

SECTIO VIII.

Discutitur & refellitur superstitiosus tractatus Felicis Malleoli Tigurini. Sanare morbos quando piũ, quando non. Quando liceat benedicere animalibus, quando non. Quando liceat exorcisare & excommunicare animalia bruta. Exempla Sanctorum. S. Vuilhelmus anguillis maledixit. B. Pruminius vermib. venenatis. Episcopus Lausannensis sanguisugis Heluetij vermibus. Iuger. Curiensis insectis, *Laukaffer*. Quibus formis exorcismorum hac in re vti liceat. Exemplum Apostolorum & S. Hilarionis. S. Blasius quomodo benedixerit animalibus de S. Antonij porcis, & cur illi appingãtur. I. 206.2 cum seqq. Locus Coloss. 3. v. 17. Quomodo in nomine IESV omnia facienda. l. eorum, C. de malefic. Azo & alij illam sequentes, reprehensi. Formulæ in quibus dicitur, *Si B. Maria peperit*, &c. *hoc fiat*, & similes ostenduntur esse illicitæ, etiam si capias si, vt signum vel vt causam. Nũquàm vti licet operâ dæmonum, ne ad bonum quidem. De facto Theodori Sedunensis Episcopi vtentis ministerio dæmonis in campanâ transferendâ. Quomodo intelligendum Dei præceptum, de parcendo inimicis.

Nulli contractus vsurarij vnquàm liciti fuêre, & contrarium, est error.

Rythmus seu versus an superstitiosus.

Ritus absoni & non necessarij, nec ab Ecclesiâ approbati, indicium sunt superstitionis. K,207.2. & 208.1.

Christi Domini ritus in sanando cæco. De B. Marco quædam fabella.

De ritu Helizæi prophetę in puero suscitando. De ritibus Baptismi.

Reuelatio de illis formulis vulgaribus nulla exstat. De *Ananisapta* remedio, docetur esse vox Magica & idololatrica ex Hebræâ compositione הנני &, שופט &, אנא &, הנע, & שפט. L,208.1.2.

Magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ.

Serpentes quomodo ab Apostolis sublati.

Serpentum incantatores ab Ecclesiâ non tolerantur. Potentiori vtens formâ eundem consequitur effectum: quando deest pactum. Cur per malos Sacerdotes seruatâ formâ consecrationis fiat transsubstantiatio, per bonos, non seruatâ illâ, non fiat hæc?

Curationem à dæmone petere non licet.

Non ideò licita est formula, quia verba eius singula sunt ex sacrâ Scripturâ. M,208.2.

Quomodo fidei promissa sanatio & miraculorum patratio? In quibus dubiis sequenda benignior interpretatio. quid hîc dubium, quid certum. Distinctio vtilis inter dubium de re, & dubium de personâ.

Potest res esse illicita, & non peccare eam faciens, & è contra quoque. Quando agitur de salute vel periculo animarum, tunc iudicandum non quod lenius est, sed quod animæ tutius & securius ex iure vtroque. Theologis & Philosophis probatur fusè, ne ad sanitatem quidem licere vti superstitiosis. N,209.2. cum seqq.

SECTIO IX.

Exempla variarum formularum vanæ obseruantię. Spadix, si laboras, &c. Ante, par ante, &c. Alliga te equum stoloni sterili. Brachium circumdare funiculo laneo. Consummatum est.

Iniicere phialæ vitreæ nouem ordei grana. Filum per chrisma trahere. terream imaginem sub altari abscondere. Tempore Missæ dentes tangere, &c. Manus lauare cum ægroto, vel eum cum certis verbis manu prehendere. Tribus Missalibus panibus quædam inscribere. Feriâ sextâ ægrotum ducere versùs Orientem, &c. Gustate & videte, quòd bonus, &c. Ad sanguinem sistẽdum, certo numero guttas stillare in cyathum frigidæ, &c. item dicere certas orationes, vel versiculos è Psal. vel Chunrat, cara, sarite, &c. Trib. diebus ante solis ortum dicere super equo quædam verba. Ad inueniendum furem, facere Crucem in crystallo cum oleo, & nomen Helenæ subscribere, &c.

Item, lapillos ex fluente pro numero suspectorum collectos & domum relatos ignire, &c. Item ad excutiendum furis oculum dicere terribilem quandam orationem, & percutere clauum æneum malleo cyparissino, &c. Item ramum auellanum die Sabbati ante solis ortum abscindere, &c.

Vti falsâ & fictâ oratione, quam tribuunt S. Adalberto: videtur verò potiùs esse Adelberti hæretici olim damnati.

Legere Psalm. 108. iuxta certam versiculorum distributionem aliter quàm exstat. Ad curanda maleficia, accipere tres olei violacei mensuras: & consistere contra solem, ante ortum, exprimere nomen læsi & matris eius, & Angelorum gloriæ, &c. Item ferre inscripta nomina trium regum cum certis versiculis, vel verba incognita & absurda, vt veterum, *Danata, Daries, &c. Recentiorum verò Abrac, amon*, &c. vel illa inscripta pani, *Irioni, Khiriorhi*; vel istud, *Hax, pax, max*, &c. contra morsus canis rabidi.

Vel contra dolorem dentium, *Strigiles falcésque*, &c. vel *Galbes*, &c. *Galdes*, &c.

Item *Gibel, Got*, &c. Vel in piscium capturâ illud Constantini, *Iao, Sabaoth*.

Quod est abuti Dei nominibus. Libri Bamachij, & Cariachiri, virgas parallelas vi certorum verborum committere mediis partibus, &c. Thoraci lignum rotundum cum certo murmure appendere. Brabanticæ duæ superstitiones in manum ægri ponere salem, vel nudum soli sistere: Sacrorum statuas mergendi superstitio. Leuini Crucij liber notatus.

Principis cuiusdam mors formidanda, qui superstitionum amator. O,210.2. cum seqq.

LIBER QVARTVS.

DE DIVINATIONE.

pag. 213.

Praeambulum. De nominibus quibusdam, quid significent. Praedictio. Praenotio. Vaticinium. Prophetia. locus B. Hieronymi. loca Ierem. 23. v. 13. Oseae 9. v. 7. Exod. 12. v. 12. & cap. 18. v. 11. Dan. 11. ver. 8. Deut. 13. Ierem. 23. ver. 25. cum simil.

Diuinatio quid. locus Prouerb. 16. v. 10. De diuinatione iudiciariâ. Exempla, Salomonis, Danielis, Ariopharnis, Alfonsi I. Neapol. Tiberij, & Theodorici regis, Caroli Magni, Friderici III. Solymanni Turcae. A, 213. 1. cum seqq.

Coniectatio quid? quo pacto deinceps hae voces sumendae. S. Beatricis Atestinae sepultae miraculum. B, 214. 1.

CAPVT I.

De diuinâ Praenotione seu Prophetiâ. *pag.* 214. 2.

QVÆSTIO I.

De nomine & naturâ. ibid.

Prophetae & prophetandi sex significationes. Loca 1. Paral. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 18. Ecclesiast. 48. v. 14. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. v. 1. A, 214. 2.

Propheta vnde dictus Graecis. Nebi נביא vnde Hebraeis נכואה נביא נרכ בן Videntes, vnde Prophetae definitio Cassiodori. alia melior Prophetiae causa efficiens. An humanâ aliquâ opus praeparatione. Locus 4. Reg. 3. B, 214. 2. & 215. 1.

Subiectum prophetiae. Sententia Platonis & Aristotelis, fatui, genus omne hominum & sexus, etiam mali, & ignari, & inuiti. quomodo prophetia sit voluntaria. C, 216. 1.

Inspirationum seu illuminationum species. De imaginariâ & intellectuali. de duplici eleuatione. D, 215. 1. 2.

An Deus semper per Angelos, & nunquàm immediatè prophetiam inspiret. Côciliati B. Hieronym. Augustinus, & alij patres. Quo fiat modo influxus propheticus mediante Angelo? E, 215. 2.

De materiâ prophetiae. quae res occultae huc faciant. locus Deut. 18. v. 15. & 1. Cor. 14. v. 1. 3. 4. Quomodo prophetae dicantur participes aeternitatis Dei. De prophetiae certitudine, tum absolutae, tum conditionatae. de lumine prophetico, & variis eius nominibus. F, 215. 2. & 216. 1.

Thomae Anglici libri attributi Doctori Angelico. An lumen propheticum sit idem cum lumine fidei. Peccatum est graue illi non credere. An necesse prophetam intelligere quae dicit, an necesse praedicere aliis. Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem reducendum? Locus Michaeae. G, 126. 1. 2.

QVÆSTIO II.

Quae sint species Prophetiae? *pag.* 216. 2.

Duo genera, per Sacerdotes & Prophetas. ibid.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thumim. ibid.

De duplici Ephod. Quid rationale, Hebraeis חשן videri veteres aliis punctis legisse non חשן, sed חשן λόγιον, non λογεῖον. cur Latinis rationale iudicij: refellitur Iarrhius. A, 217. 1.

De nominibus eius Chaldaeis, Hebraeis, Graecis. Quid rei fuerint Vrim & Thummim. Posse sciri. Non fuisse aliquid diuersum ab ipsis lapidibus, XII. B, 217. 1.

B. Augustini mens exquisita, sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Soham & Miluim. Locus Exod. 25. v. 7. & v. 30. explicatus. Oleaster defensus. itê defensi vulgatus & LXX. C, 217. 2. & 218. 1. De vsu huius prophetiae, modus interrogandi. Applicare Ephod, consulere Dominum, pro iisdem. locus 2. Esdr. 7. ver. 65. & Deut. 33. v. 8.

Quis modus respondendi. Duplex. primus per nudum splendorem lapidum. defensus Iosephus. secundus mixtus ex splendore & sermone. Locus 1. Reg. 28. vers. 6. quid responsio per sacerdotes.

Soluuntur argumenta viri docti côtra Iosephum. eius summa in his auctoritas. Graeci λόγιον vocarunt. quo sensu LXX. dici queant Graeci. De tempore, quo hoc oraculum cessauit. Cur vocetur iudicium τῶν δήλων, cur *Vrim* illuminatio, *Thumim*, veritas. D, 218. 1. cum seqq.

SECTIO II.

De oraculis Prophetarum. *pag.* 219. 2.

Diuisio oraculorum. visio, verbum, somnium. nomina quorundam prophetarum minùs notorum. visio. ὅρασις רואה quid verbum λόγος דבר quid quomodo fiebat. consilium מלאכות Euangelium. Onus seu משא quid sit fusè quaesitum, refelluntur varij. A, 219. 2. & 220. 1.

Hieronymus defensus. Apoc. 2. in fin. v. 24. Ierem. 23. v. 33. λῆμμα quid Graecis LXX. cur idem dicatur onus & munus. Reprehens. Theophylact. B, 220. 1. 2.

De ecstasi seu raptu prophetico, יד quid Ezech. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. & 3. In raptu prophetae semper sibi praesentes hoc distincti à fanaticis haereticorum. Polychronij fragmentum.

Auctor lib. de spiritu & animâ defensus contra Petrum Oliuarium. Apocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiae. Tertulliani locus, alius Andr. Caesariensis. κάτοχος quid. κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus & Theophylact. notati. C, 220. 2.

De somnio. חלום. ἐνύπνιον, quando sit prophetia, quando non. Modi seu somniorum, sex in sacrâ Scripturâ differentiae. Hebraei solebant somnia petere, vt & Gentiles. ponuntur loca huiusmodi Gentilium dicta ψυχομάντεια.

Vigilias Christianorum Iulianus eò conatus deriuare per calumniam. Iudaei idololatrae hac in re imitati fuere Paganos. Locus Esa. 65. ver. 4. D, 221. 1.

Diuinorum somniorum finalis causa multiplex ex sacris literis ostenditur.

Locus B. Iob. cap. 4. v. 13. & cap. 7. v. 14. & c. 33. v. 15. Locus Num. 12. v. 6. Exempla multa diuinorum somniorum ex Historicis. E, 221. 2.

Quae species prophetiae sublimior & excellentior sit. F, 221. 2.

QVÆSTIO III.

Quo pacto prophetia, siue diuina reuelatio, discernenda sit a diuinatione siue daemoniacâ reuelatione? *pag.* 222. 1.

Auctores qui de hac quaestione tractarunt capita, vnde petenda distinctio. ibid.

SECTIO I.

Quaenam necessaria indicaturo de reuelatione? ibid.

Spiritus discretionis quid, & quotuplex. de discretione

tione experimentali. hæc est in ordine ad seipsum. A,222.1.

De discretione in ordine ad alios quædam infusa, quædam doctrinalis seu acquisita, quę ad hanc necessaria sint, doctrina, pietas, experientia, & alia multa. Tenenda præcipuè humilitas. suspēdenda, non præcipitanda sententia. Exempla sacræ Scripturæ, Iacob, Iosue, Samuelis, Heliæ, B. Virginis. Locus Luc.1.v.29. Sanctorum Ambrosij & Episcopi Cyprij, illusio mulieris Carthaginensis. B,222.2.

Præstat humiliter reiicere reuelationem, quàm auidè arripere: an liceat petere, vt fecere quidam Sancti, Ephrem, Maurus, Herebertus, & alij, sed non imitandi in hoc. Quòd deceptæ multæ personæ per hoc, vt S. Catharina Bononiensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum. sciebant hoc B. Bonauentura, & ij, de quibus narrat Gerson, & B. Coleta.

In aliis personis tutius eas reprehendere & durè increpare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum obiectionibus, quas illusi solent facere, cur non reiiciant. C,222.2. cum seqq.

SECTIO II.

Quæ consideranda in personâ eius, cui facta reuelatio? pag.224.1.

1. Fides reuelationibus hæreticorum & cæterorum infidelium non est credendum. tales fuere Cerinthi, Marci, Montani, Archonticorum, Manetis, Iuliani Apostatæ, Donatistarum, Messalianorum, Anabaptistarum, Campani, Iusti, Velzij, Francisci de la Cruz, Grætienzis pseudoprophetæ. de vatibus Britannorum, vtroque Martino & aliis. Eubages qui.
2. An sint sui iuris, an arreptitiæ. his non credendum. exemplum de quâdam ex Firmiliano. de Montano. de monialibus de Querceten sibus. de Ioannâ Potiere. de Indorum Cohoba. de Libussâ Bohemâ. D,224.2.
3. An mores & vita correspondeant sanæ fidei: & de vitiis hic maximè considerandis. Apollonij sententia de Quintillâ & Maximillâ. Quo pacto mores intelligendi & examinandi. Petrus Sartor Antuerpiensis pseudoeremita. Orationis mentalis quædam pericula ratione viæ vnitiuæ. de lapsu Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum. Periculosi alij scopuli. multi Eremitæ apud Cassianum. Fr. Ioannis de Rupescissâ. F. Franc. Crucij. E,224.2. cum seqq.
4. Corporis constitutio.
5. Conuersatio, status.
6. Ætas, sexúsque.
7. An sint Nouicij in vitâ spirituali.

Exemplum Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ reuelationis detexit. F,125.2.

SECTIO III.

De reuelationibus mulierum non Sanctarum. pag.225.2.

Parùm credendum huic sexui. cur facilè decipitur. Quæ præcipuè consideranda in mulierum moribus.

Decepti visionibus muliercularũ quomodo Tertullian. & nostro tempore Fr. Franc. de la Cruz, cuius narratur mira historia. Magdalena de la Cruz Cordubæ multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia, in quâ Christus loqui, & hostiam siue Eucharisticum panem consecrare credita ab illusis.

Quàm periculosa Confessariis conuersatio cum mulierculis, etiam piis, ex Gersone. An attendendus status virginitatis, matrimonij, viduitatis hac in re, contra Leloyherium. G,225.2. cum seqq.

SECTIO IV.

De reuelationibus virginum & mulierum, quæ sunt canonizatæ aut notæ sanctitatis.

De S. Angelâ Bohemâ.
S. Birgitta Suetica vidua.
B. Brigida virgo Scota.
S. Gertrudis Brabanta. S. Hildegardis.
S. Elisabetha Sconangiensis defensa.
S. Catharina Senensis.

Quo in precio habendæ harum reuelationes. Refelluntur Henricus de Hassia & Sibyllanus. Soluuntur eorum obiectiones. & defenduntur vaticinia Sanctarum. H,227.1. cum seqq.

Discutitur prophetia B. Catharinæ Senensis de immaculatâ B. Virginis Mariæ Conceptione.

Discutitur locus vnus ex concionibus B. Catharinæ Senensis.

Item locus B. Antonini. Modus reuelationes conciliandi. I,228.1. cum seqq.

SECTIO V.

De indiciis petitis ab ipsius reuelationis naturâ. pag.229.1.

Quando plus deferendum reuelationi habitæ à vigilante, quàm à dormiente.

Diuina non est, quando non congruit diuinæ Sapientiæ, vel non iuuat ad maius bonum, vel incitat ad singularitatem, vel inobedientiam. Subitam doctrinam, Exemplum S. Simeonis Treuirensis. aliud Præmonstratensium tempore sancti Nortberti. Virginum Aronensium.

Considerati gradus superbiæ in illusionibus. Indicia falsæ, ex lasciuia, & impudicitia. Exemplum B. Roberti, & aliud B. Dunstani. K,229.1 cum seqq.

Quàm periculosum, reuelationis prætextu suum contra obedientiam sequi iudicium. Exemplum Genebaldi Laudunensis Episcopi. Aliud S. Guilhelmi Ducis Aquitaniæ. L,230.2. & 231.1.

Aliud S. Abrahamij. Mira illusio virginis Gandensis, quæ se saluâ virginitate matrem futuram credebat.

Illusio B. Secundelli. Sub specie fructus animarum, quomodo vicit supplantatorem. Exemplũ S. Matronæ, & S. Marcelli. M,231.1.2.

Spiritus S. doctrina, & prudentia B. Angelæ.

Variæ fraudes & fallaciæ dæmonis detectæ. B. Iordanus deceptus aliquoties prætextu boni. Remedium expuendi in visum. S. Meinulphi sententia notabilis. N,231.2. cum seqq.

Considerandum, num bona malis mixta suadeantur. Historia de B. Mariâ Oegniacensi. & alia B. Vincentij, Ferrerij. optimum remedium, oratio. Exempla S. Gutlaci, S. Elphegi: alterius. O,232.2. 233.1.

Iudicium in hac re, & doctrina B. Arsenij Abbatis. Si reuelatio humanâ prudentiâ haberi potuit. si sit desumpta ex sacrâ Scripturâ, vel ei dissentanea. Si confirmetur aliis reuelationibus. Exempla S. Hermanni Steinfeldensis. qui & Ioseph vocatus, & quare. Eutychij Patriarchæ. B. Guilhelmi Roscildensis.

S. Adelberti. B. Meinulphi. Petri Cluniacensis. Quid si pugnátes reuelationes fuerint, cui credendum? P,235.1.cum seqq.

SECTIO VI.

De indiciis petitis à reuelationum circumstantiis. pag.234.1.

Quæ consideranda sint circa finem. Illusi Ioannes de Varenis & Ioannes Hus. Cauti & circumspecti, S. Arsenius, B. Hildegardis, B. Libuina Bataua. Notandæ cogitationes præcedentes & subsequentes. Verarum reuelationum quis effectus ex Hucbaldo, & exemplum S. Aldegundis. Q,234.1.1.

Signum Crucis opponere visioni vtile. Exemplũ S. Osualdi Episcopi. Modus quo se ingerit cõsiderandus. Doctrina P.N. Ignatij Loyolæi. Notanda lætitia & horror, quibus animus pulsatur. B. Antonij doctrina, explicata per B. Catharinam Senensem, & eius adhuc explicatio. Explicata opinio quædam vulgaris, citò mori, qui spiritus mortuorum viderunt.

Item notandum, an veris confirmatæ miraculis. Exemplum nobilis Matronæ & S. Vvinvvaloci. falsa est, si vel in minimo non contigerit, quod prædixit absolutè. hinc patet, veras fuisse reuelationes Catharinæ Raconisiæ, Margaretæ Rauennatis, Fr. Aloysij Bertrandi, item Ioannæ Lotharingicæ, quæ dicitur *La pucelle Ieanne*, quæ defenditur contra calumnias Anglorum. Acta iudiciaria. Falsas verò fuisse Montanistarum, Ioannis de Rupescisâ, & monialis Lusitanæ, & Francisci de Cruce.

Et Hieronymi Sauonarolæ seu Ferrariensis. De hoc diligenter differitur contra quosdam. De Iacobo Brocardo, & B. Elizabetha Bartona. Notandus modus reuelationis, qui varius est. R,234.2.cum seqq.

CAPVT II.

De diuinatione. pag.236.1.

QVÆSTIO I.

Quid sit diuinatio. ead.2.

Explicatur natura diuinationis. ibid.

QVÆSTIO II.

Quæ occulta queat dæmon diuinare. ibid

Non nouit omnia, sed quædam tantùm. Marci historici locus explicatus. Quid de liberè contingentibus? non potest nisi probabiliter coniectando. Exemplum Basilacij fanatici, qui Isaacio prædixit. A,236.2.& 237.1.

Quæ à causis necessariis dependent, & alia nonnulla potest certò prædicere. Quædam non nisi per coniecturam. Vnde nata veterum oracula. Quid de præteritis norit. Quid de præsentibus. An cogitationes hominum norit. Exemplum Scotti Parmensis. Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat, vt facienda. Exempla, Apollonij, & iuuenis cuiusdam, & Chariberti, & Cæsarij impostoris moderni huius generis, remissiuè. B,237.2.& 238.1.

QVÆSTIO III.

Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetiâ & coniectatione? pag.238.2.

Notæ ex proportione rei cognoscendæ & causæ. Notæ ex modo & naturâ quęstionis. Notę ex intentione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Prouerb.16.v.vlt. Quando liceat signum petere. ibid.

QVÆSTIO IV.

Quale peccatum sit diuinatio? pag.239.1.

Quando sit hæresis. quando superstitio. quando illicita duntaxat.

Quando implicita sit venialis.

Quando iocus omninò licitus. ibid.

QVÆSTIO V.

Quotuplex sit diuinatio. ibid.

Quid pactum implicitum & explicitũ. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione. ibid.& 2.

QVÆSTIO VI.

De speciebus diuinationis, in quibus aperta diuinatio interuenit. pag.239.2.

Oracula, & vaticinia: vt Iouis, Dodonæi, Hammonis, Trophonij, Apollinis Delphici, &c. Veneris Gazenzis.

Quæ horum physica causa?

Nulla contra plerósque. vera est dæmon.

Cur vno loco potiùs, quàm alio?

Cur prisca oracula cessarint? A,239.2.& 240.1.

De Pythonissis vatibus veterum. vt Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica.

Branchidarum, Colophonij, Trophonij, Soractinique vates. Francica Merouæi Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles Pythones, Arcarij dæmones, seu vates. Exemplum rustici in Misniâ afflati à dæmone, fanatici, enthei. multorum nomina. Sibyllæ vnde dictæ. קבל. Elatici, &c. B,240.1.2.

SECTIO II.

De Manganiæ modis variis: & primò de Necromantiâ. pag.240.2.

Necromantia seu ψυχομαντεία fusè descripta. ritus collecti ex veteribus poëtis. Statij & Lucani loca quædam. Melindensium superstitio. Duo modi Necromantiæ. Nuda inuocatio & sacrificium. Sagæ primùm murmurant, deinde incantationem proferunt. tertiò comminantur. forma minarum. C,240.2.cum seqq.

Pœna huius diuinationis, dæmon in hac pro animâ apparet. σκιομαντεία quid. νεκυομαντεία. κλῆδον.

Exemplũ Sanabareni magi. Diuinare in Pythone quid. Locus 1.Reg.28.v.7.& 8. Quàm periculosum, probatur exemplis. Locus Psalm.105.v.28. & Isa.8.v.19. D,242.2.& 243.1.

SECTIO III.

De Hydromantiâ. pag.243.1.

Varia Hydromantia, vt quâ vsus Andronicus. Vna fiebat per annulum, alia per lapillos, alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizant. Veneti sibi despondent. alia ex aquæ colore & imaginibus. Pagomantia, varij ad hanc olim fontes. Crateres Palicorum, cisterna Alphacena, palus Iunonis. Apollo Thyrxeus. Rhenus Germanorum. alia per cyathum. per cathinum vt Fessæ. mulieres Germanæ ad vortices aquarum. superstitio hodierna, suspectorum nomina mittendi in aquam. Aretinis fons obturatus à B. Bernardino Senensi. E,243.2.& 244.1.

SECTIO IV.

De aliis Manganiæ generibus.

De Lechanomãtiâ, veteri & recenti. Gastromãtia.

Catoptromantia. Crystallomantia. Exempla duo recentia. Et turò quemlibet posse confringere huiusmodi, docetur aliis duobus exemplis recentibus. F,244.1.cum seqq.

Dactylomantia, varia exempla vetera & noua. Onychomantia, aliter apud veteres, aliter nunc fit. Queuedi quoddam factum. Acromantia. Pharmaceia. Coscinomantia. Axinomantia, Cephalæonomantia: Germanorum, Longobardorú. Appionis & Taciti calumnia in Iudæos. Cleidonomantia.

De modo excutiendi oculum furis. Varia exempla. G,245.1.cum seqq.

QVÆSTIO VII.

De speciebus, in quibus vel non explicitum pactum, vel est admodum latens. pag.246.1.

SECTIO I.

De haruspicinâ siue ariolatione. ead.2.

Gazareni qui. De victimariâ. Extispicina. Iuuenalis locus. Pyromantia. Vtuntur Lituani. an huc pertineat mos transiliendi pyras. De lustratione per ignem. Capnomantia. Locus Statij. Thurifumia Statij. Libanomantia Dionis. Tephramantia. Sophoclis locus. quædam eius hodiè species. Moschi locus. Hydromantia alia, & oinomantia. Quid ominibus commune cum hac. H,246.2.cum seqq.

Critomantia, alphitomãtia, aleuromantia. κρίθεαι quæ. Horatij locus. furem libo inquirendi superstitio. Tiromantia. Ichthyomantia. Oomantia. Isiacorum. Ceromantia. Anthropomantia. Valdè olim frequens, probatur fuisse. Sacrificium filiorum in Topheth apud Hebræos. Daphnomantia. Botanomantia. Sibyllæ folia. Sycomantia. Diuinatio per myricam valdè solemnis. Laus myricæ. I,248.1.2.

Omphalomãtia. Amniomantia. De pelliculis quibus inuoluitur fœtus. χορίον, ἀλλαχοῦ δὲ ἄμνιον. (*den helm*, Teutonicè) superstitio in his.

Qui sic capite inuoluto nati. Iouius notatus. Iudæorum diuinatio per *Ieduim*. Ieduá animal mirum, sed fabulosum. Agni Scythici descriptio. K,248.2.& 249.1.

Lithomantia. An Iudæis in vsu. Locus Leuit.26. ver.1. de lectione & significatione quæsitum. Noster interpres defensus contra Oleastrium. Superstitio quædam gestantium amethystum. Rhabdomantia multiplex: quædam incantationis, quædam sortis, quædam auspicij, quædam ominis. Singularum exempla. Narratio de Gregorio VII. Papâ. Lampadomantia & Lucernaria. Parthenomantia multiplex. Catulli locus. L,249.1.cum seqq.

SECTIO II.

De augurio & auspicio. pag.250.1.

Aristotelis locus. Augurium quid, & quæ eius species. A cœlo petita. Ab auibus petita. A pullorum tripudio. Oscinum differentiæ & nomina. Pauire. Tripudium solistimum. Sonium. A quadrupedibus petita. Auspicia pedestria. Ex equis Germanorum, Luizicorúmque. A lupis, & aliis animantibus. M,250.1.2.

De ominum diuersitate. Augurium, omen, prodigium sæpe confunduntur. τερατοσκοπία. varia exempla, sepulcrorum, fontium, & spectrorum. Ostentum portentum, monstrum, quid. Quid liceat in his obseruare, quid non?

De acuminum auspicio militari. N,250.2. cum seqq.

SECTIO III.

De sortibus illicitis. pag.251.2.

Phur, quid. Iosephi locus. Chinensium sortes, & aliorum Iudæorum.

De diuinatoriâ. De oraculo. Palomantia, Petromantia, Astragalomantia. Kubomantia seu aleatoria. Rhabdomantia multiplex. Sagittarum, apud Ezech. cap.21. ver.21. קלקל βελομαντεία. Virgarum. Deut.8.v.21. defensa vulgata. incantatores cur *chabarim* dicti. interrogare in ligno, Ose.4.v.12. Geomantiæ vanitas. Stoicheiomantiæ genera. eius varia exempla Gentilium & Christianorum. quid olim dictæ *sortes Apostolorum*. Explicata c.aliquanti, c.si quis clericos, 26.q.5. Quomodo his vsi S. Augustinus & Gregorius Turonensis. B. Franciscus. Petrus Blesensis & alij. De notis Ephesiorum. Dodecaëdri seu Pastorum ludus. dictum quoddam Cæsalpini. O,251.2.cum seqq.

Alectryomantiæ modus multiplex. Zonoræ, Socratis & Cassiodori error. Onomantia. Prudentij locus. Nomina liberis prophetico spiritu imposita. Sanctorum nomina imponere religiosum. Pontifices sanctè mutant nomen in inauguratione. Arithmantia. Cabbala duplex Iudæorum. Vocalium consideratio in nomine proprio. Alchindrinæ liber. Ornithomantia Ioan. Leonis. P,253.2.cum seqq.

SECTIO IV.

Quale in his omnibus peccatum sit. pag.254.2.

Quàm etiam periculosa res sit. De sorte consultoriâ, quando illa hodiè illicita? Quàm periculosum Magos consulere. Trium Regum exempla. Q,254.2.cum seqq.

CAPVT III.

De coniectatione. pag.255.2.

QVÆSTIO I.

De coniectatione ex astris. ibid.

De Astronomiâ. huius laus. De astrologiâ. hæc fusè docetur vana & prohibita. Species eius quatuor. de Ioanne Stadio Bergamo. Astrologia reuolutionum quid queat diuinare? A,255.2. & 256.1. Quomodo ceteræ species. Triplex Mortale hic occurrens. B,256.1.2.

Rationibus & auctoritatibus omnis generis impugnatur astrologia. C,256.2.

Satisfit argumentis astrologorum. Locus Gen.1. v.14. Locus Esa.34.v.4. Loca S. Augustini conciliantur. Locus Psal.103.v.2.& Apocal.6.v.14. Locus Arethæ Cæsariensis vnde corrigendus. Locus Iudic.5.v.20. Locus Apoc.12.v.3. Locus Psal.18.v.2. Respondetur exemplis allatis de veritate prædictionum quarundam. D,257.2. & 258.1.

De Thrasillo. Cur I.C. iungant Mathematicos cum maleficis, & qui illis propriè dicantur mathematici. Quomodo & cur Deus permittat illos aliquando verum prædicere. De Ascletarione.

Exempla aliqua falsarum prædictionum I o annis XXI. Papæ mors.

Hebræorum qui auctores iconoclastiæ. Pancratij. Constantini. Stethati. Prædicentium aduentum Antichristi. Petri Leonij Spoletani. Abra-

ham

ham hos confudit disputando. Ab his deceptus Manuel Comnenus. Ioannes Galeacius contrà astrologum decepit. Petri de Monte Ilicino mendacia. Alfonsus Aragonum Rex cōtemptor horum, & quare. Ludouici Sfortiæ stultus amor astrologiæ. Alexandrinorum iudicium de his, & vectigal βλακηνομίων. E,258.1. cum seqq. De Medicorum fatuâ & superstitiosâ quâdam astrologiâ, nec non Chirurgorum. De diebus Criticis. De astrologiâ inuestigatrice occultorum. F,259.2.

QVÆSTIO II.

De coniectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis. *pag.*259.2.

Tria videri tantùm esse elementa.

Ausonij locus. De iis quæ gignuntur in mediâ regione aëris. De cometarum prædictione. aliquando prospera prædicere. Cheremonis liber. mira exempla de Nolâ Bodkensi. de campana Villilana. de pisciculis monasterij S. Mauricij. A,259.2.260.1.

De prænotione ex ventis. item ex nubib. grandine, & similibus.

Pisidas notatus. B,260.1.

De maris tumore, terræ motu. Arequipæ mira prodigia. Indi adiuratores malè mulctati. Vulcani Peruuiani. De Iride, halone, &c. Ex arboribus, plantis, floribus, &c. quæ. Quædam hîc superstitio. C,260.2.& 261.1.

Quæ coniicienda ex animantibus.

An ipsæ præsentiant quæ prænunciant? D,261.1.

QVÆSTIO III.

De coniectatione Medicorum. *pag.*261.2.

Regula quædam traditur. ibid.

QVÆSTIO IV.

De coniectatione Physiognomicâ. *ibid.*

De tribus eius speciebus. Scriptores.

Melampus & alij. Iuuenalis locus.

Fundamenta artis. Locus Esa.3.v.9.

De Matthia Coruino Rege. A,261.2.& 262.1.

Probatur quædam esse licita. Et quatenus. Socratis dictum. Locus Cassij Medici. De quibus liceat Physiognomo iudicare, de quibus non. Exemplum. Antiochi Tiberti Cæsenatis dictū discussum. B,262.1.2.

QVÆSTIO V.

De Chiromantiâ. *pag.*263.1.

Duæ eius species. de physicâ, de Astrologicâ. Verderij error de hac.

Prohibitio Sixti V. Artis vanitas. Scriptores. Iuuenalis locus. A,263.1. cum seqq.

Soluuntur argumenta contrariæ partis. Locus Exod.13.v.9. Iob.37.v.7. Manus Dei quid significet in Scripturâ.

Locus Exod.14.v.31. 2.Reg.3.v.15. Esai.8.v.11. Ezech.1.v.3. & cap.33.v.22.& cap.37.v.1. B,265.1.

Examinantur exempla prædictionum Chiromanticarum, Bartholomæi Coclitis. Alexandri Medicæi. Iouius notatus.

Zingari qui, & an tolerandi Principibus, fusè. Corinthia lex de sumptibus. C,265.1.2.

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somniis. *pag.*265.2.

Onitopoliæ scriptores. Somniorum diuisio. Fundamenta vanitatis huius.

De libro Danielis Somniali in cap. non obseruetis, 26.q.5. Synæsius notatur. A,266.1.

Quædam licet obseruare contra Xenophanem & Epicuræos, quædam non licet, contra Stoicos. Prudentij locus. Somniorum certitudo vel fallacia vnde petenda. de causâ efficiente somniorum. Synæsij & Porphyrij error. Item Platonis, & Aristotelis. Hippocratis diuisio non sufficiēs. B,266.2.

De naturalibus ex causâ intrinsecâ.

1. Animali. Locus Salomonis Eccles.5.v.2.2. intrinseca corporalis. quæ propria somnia singulorum humorum prædominantium. De naturali extrinsecâ causâ, & diuisio. C,267.1.

Quando liceat attendere somniis ex causis naturalibus. Explicantur singulæ causæ exemplis. Non licet diuinare de futuris contingentibus, vt de gratiis datis à Deo, nec de liberi arbitrij actionibus. D,267.2

De diabolicis insomniis. Locus Homeri, & locus Eccles.34.v.7. De Lectisterniis & captione somniorum apud Gentiles. de Venere Gazæâ somniorum interprete. Somnia Enthusiastarum, Anabaptistarúmque. item Epithelis Messenij. Ædesij philosophi.

Matris Attilæ. Ptolomæi. Nestorij Attici. Iuliani Apostatæ. Odatis & Zariadres. dæmoniaca ad quid liceat obseruare. Condæi somnium. Dinoti historia. Diuina insomnia quæ. E,268.1.2.

Diuinorum insomniorū quædam exempla. Theodosij Imperatoris. Arnobij Rhetoris. Mauricij Imperatoris. Bardæ. Eulogij. Alexandri Magni. Blesensis locus. Horum obseruatio licita, & ad quos spectet interpretatio. Quomodo discernenda diuina ab aliis. Locus Eccles.34.v.6.

Exempla eorum, quibus obseruatio somniorum valdè noxia fuit, Agamemnonis, Xerxis, Onomarchi, Antigoni, PompeI. F,268.2.& 269.1.

Iusti LipsI V. Cl. narratio quædam de muliercula Bruxellensi, & historia discussa diligenter. G,269.1.2.

CAPVT IV.

De coniectatione Politicâ, siue de sordibus. *pag.*269.2.

Sortis politicæ species. ibid.

QVÆSTIO I.

De sorte diuisoriâ. *ibid.*

Iudices sortiebantur Athenis, Romæ & in Siciliâ. Casus in quibus iura sortitionem permittunt. c.1.26.q.2.

Quæ requisita, vt hæc sors sit licita. A,269.2.& 270.1.

Quomodo intelligenda, quæ in sacris literis de sortitione habentur.

Ritus qui solemnes. Calix pro sorte.

Locus Psal.15.v.16. B,270.1.2.

QVÆSTIO II.

De contractu sortis, siue Loteria? *pag.*270.2.

De duplici contractu hoc priuato, *la riffe*, & publico, *la loterie*.

Contractum esse licitum probatur. Reprehensus Conradus. Ludus aleæ cur prohibitus. Contractus plures hic interueniunt. A,270.2.& 271.1.

De personarum generibus, quæ in hoc contractu veniunt. Quid hic lucrari possint mercis domini seu venditores. Quæ sint peccata venditorum,

ditorum, seu dominorum mercis. De modo quo statim ac collata lotha, sortes trahuntur. Quid lucrari possint emptores seu sortientes. B,271.1.

Quæ horum peccata, & obligatio restituendi: an ad sortitionem rerum restitutarum fraudato admittendus. C,272.1.

Quid lucrari possint ministri & officiati.

A quo alendi hi ministri. Publicum, & pauperes quid hîc lucrentur. Princeps potest aliquid reip. pauperibus vel sibi reseruare. Posse aliquid dari ei qui primam sortem, vel plures obtulerit. D,272.1.2.

QVÆSTIO III.

De purgatione Canonicâ. pag.272.2.

Quid sit? quæ eius species. De purgatione iurisiurandi. Canones hanc probantes.

Exempla Sophiæ reginæ Poloniæ, & Sixti III. Leonis III. & Pelagij PP. A,272.2.& 273.1.

De purgatione per sumptionem sacrosanctæ Eucharistiæ. Exempla Lotharij Regis Franciæ. Gregorius VII. ipse fecit, ab Henrico verò Imp. exegit.

Causæ & formula huius purgationis. B 273.1.

Defenditur ea contra Franc. Hotomannum Caluinianum.

Explicatur eius sententia. Historia Erkimbaldi Burbachi. Alia Sibichonis Episcopi. Sæpè mortui qui, rei cùm essent, & iustè accusarentur, sumere præsumpserunt. Exempla remissiuè ponuntur. Cur Deus hoc indicium aliquando permiserit fallere, vt in Andronico Imperatore. C,273.2.cum seqq.

QVÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus. pag.274.2.

Cur sic dictæ. item cur exploratoriæ purgationes. cur leges paribiles.

Tentant omnes Deum, huius speciei petere miraculum. A,274.2.

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinũ iudicium. pag.274.2.

Quibus conditionibus concurrentibus hæc sit licita. Exempla. Saræ. Dauidis. Zachariæ filiæ Ioiadæ. Septem fratrum Machabæorum. B. Pauli. Martyrum noui Testamenti, & S. Eustachij Abbatis. Gualtheri Burgensis Episcopi Pictau. B,275.1.2.

Quàm periculosum sit ita citare Qui peccet mortaliter citando. Quando citati possint citationem contemnere, quando & quo illam modo debent considerare.

Exemplum Gondizalui Ferdinandi de Cordubâ. C,276.1.

Exempla citationum non irritatum.

Citatio duorum fratrum de Caruaial.

Menuerci Paderbronnens. Henrici Moguntini Episcopi. Burchardi & Meginheri.

Gothus capite plectendus. Gothalani Nauarchi, Fratris Ducis Britanniæ.

Templariorum. defenditur hæc historia contra quosdam De morte Clementis V. Papæ, & Philippi Pulchri Francorum Regis. Præpositi S. Lamberti Leodinensis De Innocentio IV. fabula Britannorum reiecta. D,276.1.2.

SECTIO II.

De purgatione monomachia seu duelli. pag.276.2.

De inuentore duelli. de gentibus quæ vsæ. de causis propter quas inductum.

De ritibus. de armis. Duellum paralytici contra Iudæum, qui imaginẽ Deiparæ violarat. Duella inter reges pro regno. inter priuatos pro regibus. pro testimonio pudicitiæ, pueri contra gigantem. Burchardi contra Conradum.

De successione auorum inter patronos nepotis & patrui. vicere qui pro nepote.

Vvenceslai Regis mirum duellum contra Ratislaum. aliquando Deus miraculo decidit, vt in causâ Vvenceslai. aliquando res dubia manet, vt inter equites Hispanos, Rui Paez de Viedmâ, & Pay Rodriguez de Auilâ. Sæpè iustus vincitur. E,277.1.2.

Duellum omni iuri repugnare ostenditur. Prohibitio & pœnæ concilij Tridentini. aliæ priores Iulij II. & egregiæ eius rationes. Extensio Gregorij XIII. ad priuata duella, & quæ citra solemnes ritus fiunt. F,277.2. cum seqq.

Quædam declarationes siue illationes ex bullâ prædictâ. extenditur ad eos, qui dicunt; Veni, ego te tali loco exspectabo. Non procedit contra Principes, qui duellum permitterent infidelibus.

Bellum iustum potest auctoritate principis duello decidi. Non tamen hoc possunt facere per modum diuinationis, aut ad gloriam, &c. Locus 2. Reg. 2. v. 15.

Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ bullæ Clementis VIII. G,278.2

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem. pag.278.2.

De probâ ferri candentis. quod iudicium. Solemnitates. Formula.

Exemplum Tetbaldi Peletarij. Lex militaris apud Radeuicum. Leges Franciæ, Longobardicæ, Slauicæ, Flandræ. H,278.2.cum seqq.

Vomerum quis numerus.

Ferri consecratio qualis. ponitur formula. Sophoclis locus de hac purgatione. An Nobiles eam quoque subierint, quòd iuratoria. Exempla. Conradi Marpurgij contra hæreticos. Richardæ & Kunigundæ Imperatricum. Emmæ Reginæ. Historicorum dissensio conciliata.

Aliorum in Græciâ. Matronæ Christianæ in Rugiâ. Comites Mutinenses. Ludouici regis German. Legatorum. Occisorum Comitis de Oldenburg.

Vvittenbergensis iniustè accusati de incendio, & detecti posteà rei. Exemplum Piscatoris Traiectensis, & cuiusdam hypocritæ. Yuonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. I,279.2.cum seqq. Rollonis Normanni factum mirum.

Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit, quòd hanc purgationem suasisset.

Emma regina sic se purgauit. K,281.1.

De iudicio prunarum. Exempla.

Monachi Ægyptij, & B. Briccij Turonensis Episcopi. Haraldi Hyberni.

Sumebant & ab aliis rebus hoc indicium.

Eulalius se purgauit fiscellâ in ignem iniectâ. Episcopus quidam ad fidem Rossos adduxit, proiecto libro Euangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania Missa Mozarabum. L,281.2.

De probatione per pyram. Exempla.
Petri Massiliensis. Popponis Apostoli Danorum. Catholici Episcopi prouocantis Arianum. Sauonarolæ factum, seu potius iactantia. Petrus Albanensis sic Petrum Florentinum simoniæ conuicit. Ritualia huius iudicij. M,281.2. cum seqq.
Vt Catholica fides his adstructa, sic iisdem hæresis deprehẽsa punitaque probatur exẽplis. Hæreticorum Cameracensium. item Argentinensis. N,282.2.& 283.1.
Flamma hæresi quod vmbra corpori: cum fuga erroris, vis perit ardoris. redit hæc illo redeunte. Hæretici alterius exemplum.
Variæ prohibitiones huius probæ.
Imperatorum & Pontificum, cap. Mennam. 2.q.5. discussum. & cap. consuluisti, 2.q.4. O.283.1. cum seqq.

SECTIO IV.

De purgatione vulgari per aquam. pag. 284.1.

De aquâ feruente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento.
De poculo zelotypiæ. Num. 5.v.14.
Prohibitio purgat per feruentem.
Exemplum Legatorum Ludouici Germaniæ Regis. confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum iniicere. probatum exemplo Hiacynthi Diaconi Rauennatis.
Formulæ duæ huius probæ collatę inter se. P,284. 1.2. cum seqq.
De purgatione per aquam frigidam.
Quomodo fiebat. Exemplum vxoris B. Gangulphi. lex Alsatica.
Alius modus mergendi hominem totum.
Imperatoriæ & Pontificiæ prohibitiones. cap. ex tuarum, de purgat. Canonicâ explicatum. & cap. sententiam sanguinis, ne cleri. vel monachi sæcularibus, &c.
De hodiernâ probatione sagarum per aquam frigidam sententiæ Germanicorum Scriptorum. Iurisconsulti cuiusdam recens libellus de hac re. Q,286.2, cum seqq.

QVÆSTIO V.

De probâ, vt vocant, aquæ frigidæ, in quâ sagis explorandis quidam in Germaniâ vtuntur. pag. 288.1.

SECTIO I.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij. ibid.

Contrà fictitiam illam leuitatem dæmonis sagas sustentantis disseritur. Non est credibile hoc sic à Deo à mundi initio prædestinatum. Refellitur supernaturalis & fictitia aquæ sagarum antipathia. A,288.2. cum seqq. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneum, esse idoneam Baptismi materiam.
Quo pacto elementa laudent Deum.
Quâ ratione aqua instrumentum & sigillum salutis. B,289.2. cum seqq.

SECTIO II.

Excussa sententia & rationes I C. cuiusdam Catholici.

Laudatur aduersarius, & huius contradictionis ratio proponitur. Qui & vbi tantùm Iudices hac vtuntur probâ.
Esse praxim paucorum & indoctorum Iudicum. Summa sententiæ contrariæ. C,291.1.2.
Ostenditur parum necessaria hæc purgatio ad mẽtem aduersarij.
Ostenditur pugna in dictis eius, & incertitudo huius probationis. Exemplum vetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.
Ostenditur ex eo & alia pugna. item hanc supernatationem non esse tribuendam bonis Angelis: sed dæmoni.
Cautelæ, quas ponit ostenduntur superfluæ. D,291.2. cum seqq.
Tertia pugna in dictis aduersarij.
Gratis conficta diuersitas in maleficio & aliis criminibus, nec probata, nec vera.
Sed ostendit purgationis huius vanã defensionẽ.
Inducitur argumentum de sagâ quæ furti accusata tantùm, & aquæ iniiceretur ex prisco more ad purgationem: & ostenditur si hæc purgatio vera certaque, necessariò Iudicem perplexum fore.
Multa refelluntur breuiter πάρεργα aduersarij. Quæ præcipua nunc causâ paucitatis miraculorum sit. Deo non attribuenda omnia creaturarum mala, & talem propositionem fidei repugnare.
Excusatur mens aduersarij eam ponentis.
Quo sensu probationes sint iudici arbitrariæ. E,292.1. cum seqq.
Hanc iure Canonico probam omninò esse prohibitam accuratè ostensum.
Non licet iudici infligere quamcunque pœnam, quam rei maximè metuunt.
Hæc purgatio non fauet maximè reip.
Neque hoc solùm potest eam facere licitam. Vt actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.
Sagas non detestari maximè hanc purgationem: quòd si detestantur, indicium est pacti. F,293.2 cum seqq.
Non esse hoc indicium certius testimonio complicum.
Non est eadem ratio huius indicij & illius testimonij.
Et nec indicij ex cadauere sanguinante, & ex hac. G,294.2.& 295.1.
Non sequitur, Deus iuuat iudicem in vno, ergo & semper, & in omni.
Non fallitur iudex qui secundùm acta, nocentem absoluit. Deus non vult omnia crimina hîc actu puniri. Aliquando Iudici & iudicio nocent maleficæ.
Sors ista est diuinatoria, non consultoria.
Consultoria sors etiam hodiè est prohibita. l. eorum. C. de malefi. & mathem. vt non sit iniqua quomodo accipienda.
Maleficium maleficio destrui posse, error. Maleficium per media superstitiosa tolli posse: vel erronea, vel planè temeraria propositio.
Scotus falsò citatus à Malleo malefi.
Posse aliquem peccare in eo quod facit bonâ intentione.
Impugnatur, vt prorsus spurium & tyrannicum arbitrium liberum & plenum Iudicis, quod aduersarius ei concedit.
Iudex secũdùm legem debet iudicare: alioqui belluas imitatur.
Quomodo Iudices omnes legib. subditi sint. Præstare absoluere nocentes, quàm per hanc probam deprehendere.
Quid Iudici hîc metuendum, quid non?
Mortale est non obedire Ecclesiæ.

Causa, cur tam parùm Iudices promoueant per indicia legitima. B.Bernardi locus de hac probâ discussus. I.295.2.cum seqq.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia negatiua. pag.297.2.

Iudices gnari Pontificiæ prohibitionis, qui hac proba vtuntur, peccant.
Probatum primò definitione peccati.
Pontifices Romani quid senserint de hac probatione.
Illis esse credendum & obediendum in hac re. ca. Mennam.in fin.2.q.5.
Cap ex tuarum, de purgat. Canon.
Diluuntur rationes aduersarij quibus conatur ostendere diuersum quid statuendum in purgationibus vulgaribus ceteris,& in istâ.
Ostenditur non esse diuersam rationem Iudicum & priuatorum. K,297.2.& 298.1,
Ostenditur esse tentatio Dei.
Quomodo signa petita à Sanctis hominibus.
Quando liceat signum petere.
Probatur hîc non esse miraculum.
Exempla multa docent falsam esse probam.
Iudices non tenentur fidem habere huic probæ. L,298.2.& seqq.
Quale hic pactum intercedat.
Declaratur res.
Pactum hic inter Iudices & dæmonem, non inter sagas & dæmonem intercedit.
Exemplum quoddam recens discutitur.
Dissensio Iudicum in hac purgatione.
Cur dæmon hoc pactum inierit, & lucra eius ex illo. N,299.2.
Ostenditur hæc proba continere peccatum inobedientiæ & ariolationis.
Locus 1.Reg.15.v.22.
Dæmonem corporeum facere, temeratium est,& errori proximum.
Multa aduersarij parerga,& nõ vera quædam. Iudex communem sententiam hîc sequi tenetur.
Alioqui peccat, & potest conueniri actione iniuriarum.talem torquens, est tyrannus. sententia est nulla.occidẽs,est homicidij reus. N,300.1.2.

QVÆSTIO VI.

De aliis quibusdam vulgaribus purgationibus. pag.300.2.

De purgatione per pondera & lancem.
De purgatione per Crucem.
Qualis ista purgatio,quæsitum.
Frisonum consuetudo.
Quid contendere vel certare Cruce, item quid stare ad Crucem.
De sortitione quâdam factâ Constantinopoli de Imperio.
De abiicientibus res aliquas. vt ex earum recuperatione cognoscerent sua sibi à Deo peccata fuisse remissa.
Exempla S. Attiliani Zamorensis Episcopi, & S. Arnulphi Episcopi Metensis. A,301.1.2.

LIBER QVINTVS.

DE OFFICIO IVDICVM. pag.302.

Ratio scriptionis. 302.1.

SECTIO I.

An in hoc crimine seruandus ordo & processus ordinarius? pag.302.1.

De naturâ criminis, & eius grauitate. Iudex arbitrium suum quomodo debeat moderari circa iudicandam grauitatem huius criminis. Septem circunstantiæ hoc crimen aggrauantes. A,302.2. Quando Iudici liceat pœnam legis excedere vel minuere. Post sententiam in crimine maleficij licet pœnam minuere, exemplo hæresis. B,303.1. Quid semper Iudex ante oculos debeat habere. Non arctatur Iudex ad antiquum ordinem iuris, sed ad receptum suæ regionis. C,303.1.2.

SECTIO II.

Quomodo in hoc crimine inquisitio instituenda? pag.303.2.

Quid ista & quotuplex.conditiones requisitæ, vt sit valida. Quomodo debeat constare de corpore delicti. quo pacto necesse, vt præcedat accusatio. Quòd debeat esse certa, specifica,& clara.quando necesse tempus ascribi? Quæ indicia debeant eam præcedere. D, 303.2. & 304.1. Quando sit necessarium famam præcedere. Quando absolutus semel de eodem crimine quis fuit, vel gratiam obtinuit, vel pœnâ non condignâ punitus, quid Iudici faciendum. E,304.1.2. Quando transactio impediat inquisitionem. Qui Principes possint gratiam delicti concedere. Quibus casibus hoc principi liceat facere. An maleficis Princeps possit gratiam concedere. Exempla Caroli V. Imperat.& Caroli IX. Franc.Regis. An inualida gratia concessa inhibeat omne iudicium, an primum duntaxat? praxis quædam Doctorum explicata. F,304.2.cum seqq. Qui competentes in hoc crimine Iudices Inquisitorum fidei quanta in hoc crimine sit potestas. G,305.2. Quanto temporis spacio in hoc crimine inquisitio excludatur: siue quæ hîc præscriptio possit opponi. An contra absentem possit institui inquisitio. H,306.1.

SECTIO III.

De optimis indiciis, ex quibus tutò Iudex potest procedere. pag.306.2.

Ad quos actus iudiciarios requiratur clariora indicia. Quid singulæ indiciorum species operentur. Iudex quomodo possit arbitrari, quæ leuia, quæ grauia, quæ grauissima sint. An generalis aliquando sine indiciis formari possit inquisitio. I, 306. 2. Quando sufficiant leuia indicia. quæ requisita ad torturam. De indicio per testes. de nominatione factâ per socium criminis. hæc exigenda à Iudice, nec potest eam omittere. Iniungenda Iudici per Confessarium restitutio damnatorum. K.306.2.& 307. 1. An denominationi socij credendum Iudici. quantam & quando fidem adhibere teneatur. Simancæ sententia reiecta, communis defensa. Quando subiiciendus iterum torturæ nominans, vt ratificet dictum suum. De minorennium & fœminarum testimoniis. Non licere de sociis in indiuiduo rogare. Quomodo interrogandus nominans de circunstantiis, & de diffamatione. Denominans debet esse constans & perseuerans. De iureiurando quod nominans tenetur præstare. L,307.1.cum seqq. Quæ indicia requisita ad torturam, plenè traditum quæ sufficiant. præsertim de famâ. conciliata pugna Doctorum de fugâ. de amicitiâ. de collocutione. de superstitione. & repertis instrumentis. & similibus vrgentissimis. &

horum exempla quædam de confessione extraiudiciali. M,308.1. cum seqq. Conditiones requisitæ, vt vnum ex talibus indiciis cum nominatione complicis, sufficiat ad torturam. Explicatæ quædam communes opiniones & praxes discussæ. N,310.2. & 311.1. Qualis debeat esse fama, vt valeat pro indicio. Quæ sit vis bonæ famæ. quæ sit vis malæ famæ. Quàm difficile sit famam exactè probare. quæ ad hoc sint requisita. primùm de famâ in specie, deinde de famâ in genere. O,311.1. cum seqq. Quale debeat esse indicium fugæ, vt valeat ad torturam, vel ad pœnæ condemnationem, traduntur aliquæ regulæ. P,312.2. & 313.1. Quale debeat esse indicium minatum, vt sit sufficiens. Discrimen inter minas & iactantiam. Quid considerandum in æquiuocis & ambiguis minis. Ex indiciis remotis nunquàm licet procedere ad condemnationem. Q,313.2.

SECTIO IV.

De aliis indiciis minùs vrgentibus & minùs certis. *pag.* 313.2.

De non impediente maleficium. Conciliantur dissidia Doctorum. & quæ hinc obligatio restituendi nascatur. De patrocinante maleficis. exemplum Vvieri, Edelini, & N. cuiusdam Belgæ. de defensoribus & occultatoribus. Quando deferendi sint, an seruandus ordo fraternæ charitatis. quando incurratur obligatio restituendi. R,313.2. cum seqq. Indicium ex mendacio rei, ex variatione, ex vacillatione, titubatione & vultûs mutatione. Si visus cum instrumento maleficij in loco, &c. Explicatur sententia communis, & reiicitur sententia volentium hoc indicium sufficere ad condemnationem. Indicium conuersationis. Indicium postulatæ inquisitionis, & nimiæ sollicitudinis. Item spontè denuncians, cùm non teneatur. S,315.2. & 316.1. De indicio inuenti in domo cadaueris. Item inuenti in viâ prope domum. Item de indicio viciniæ, vel inuentionis in loco. Item de transeunte per viam illam. T,316.1.2. Item de eo, *cui bono*, siue qui causam habebat cur illud factũ vellet. Item de eo qui ad clamorem inhabitantium vel vicinorum visus ex domo fugere. Indicium cadaueris sanguinantis. Indicium malæ physiognomiæ, despectûs in terram, mali nominis. Locus directorij Inquisitorum. Indicium ex malâ patriâ, vel parentibus prauis. Indicium taciturnitatis. V,316.2. & 317.1. Indicium iurandi, blasphemandi, exsecrandi, scurrilia loquendi, vel aliter peccandi, consuetudo. Indicium, non posse lacrymari. Indicium ex mutatione crebrâ domicilij. Indicium, ex singularitate in pietatis vel religiositatis ostentatione. De indicio eradicati chrismatis, & de stigmate. multa de hoc stigmate imprimi solito. X,317.1. cum seqq.

SECTIO V.

De denunciatione & testibus. *pag.* 318.1.

Eædem testificationes & probationes recipiuntur quæ in hæresi. Receptio testium à quibus facienda? item quando facienda. ratificatio item, & publicatio. testes non sunt nominandi. Cogi possunt quilibet ad testimonium de testibus auritis. Locus Chrysostomi. Quæ exceptio hic valeat contra testes. Quibus modis testes cogi possint? Y,318.1.2. Ex multiplicatione testium & depositionum, quas fecère complices vel personæ aliter infames, nunquàm licet venire ad condemnationem. Ex debilium & dubiorum indiciorum multiplicatione non potest nasci vnum indicium indubitatum. Quid quando post sententiam latam complices testimonium suum retractant Iudici faciendum? Nunquàm post latam sententiam Iudex patiatur partes sine denominatos ad denominantem accedere. Quid faciendum Iudici, quando testes variant. Huius criminis & hæreseos praxis & ratio eadem. In hæresi, cui standum, primæ an secundæ depositioni. Simancæ quædam sententia discussa. Z,318.2. cum seqq.

SECTIO VI.

De accusatione. *pag.* 319.2.

Accusatio quid. hodiè in eius locum successit querela. quæ personæ hîc admittantur ad accusandum. Soli repelluntur inimici capitales. an & excommunicati excommunicatione maiore? Quomodo proponenda accusatio. de pœna calumniatorum. AA,319.2.

SECTIO VII.

De apprehensione & carcere. *pag.* 320.1.

Quando cuilibet licitum capere maleficos. explicat. lex vlt. C. de malefi. & mathem. Quouis loco, & tempore capi possunt. In quemuis compingi possunt carcerem, etiam in quo breui morituræ. quando hoc sit verum. Quales probationes seu informationes debeant præcedere, priusquàm capi possint. Simancæ sententia quædam nimis laxa reiecta. Sententiarum varietas, & explicatio Gomezianæ. De nominatione testis infirmi. BB,320.1. An liceat capere ad solam extraiudicialem informationem. An relaxandi sub cautione fideiussoriâ vel iuratoriâ. An malefici capi in Ecclesiâ, & ab eâ possint extrahi. & an irrequisito Episcopo. Bulla Gregor. XIV. hac de re. Quis iudicare debeat de immunitate. Quid consequatur ad iniustam carcerationem. An peccet fugiens ex carcere iusto? CC,320.2. & 321.1. Postquàm reus captus, quæ sint Iudici obseruandâ. Notantur superstitiosa quædam. 1. vt sublimes tollantur, ne terram contingant. 2. detractis vestibus induere certi generis interulâ. 3. ne Iudex patiatur se tangi super nudam manus & brachij iuncturam. 4. producendas coram Iudice, obuerso tergo. Refelluntur rationes quædam Danæi & Godelmanni. cur nequeant Iudici nocere post captiuitatem. discutitur an sit verum, maleficas Iudicibus post captiuitatem nocere non valere. Historia Stabulensis de ore accepta Petri Orani. Cautelæ quædam legitimæ seruandæ cum incarceratis. Cur ex carcere non eripiat captas diabolus. Grillandi opinio. Exemplum magi Pompeiopolitani permissione Iudicis se inungentis, & abuecti. Curiositas Iudicum in talibus experimentis vitanda. DD,321.1. cum seqq.

SECTIO VIII.

De accusatione. *pag.* 322.1.

SECTIO IX.

De quæstione, seu torturâ. *ibid.*

Quæ

Quæ interrogationes licitæ fiant, quo ordine? Nō nisi necessariò veniendum ad tormenta. Modus torturæ quis adhibendus, quando deferendum appellationi, de grauitate tormentorum adhibendorum. Bulla Pauli III. abstinendum inusitat is tormentis. EE, 322. 1. 2. Quoties reus torqueri possit. an plus quater. & quando liceat iterare. conciliatæ sententiæ de semper post torturam negante quod in eâ confessus. exemplum facinorosi Midiolanens. Reiicitur sæua quædam praxis Sprengeri, de sententiâ ferendâ ad continuandam torturam. An conuictus reus subiiciendus quæstioni. an quæstione sic se purget, vt nequeat condemnari. an liceat torquere plenè à testibus conuictum. Nauarri dictum explicatum. Personarum torquendarum in hoc crimine, an sit aliquod discrimen faciendum. FF.323.1.2. De maleficio taciturnitatis. modus, causæ. variæ dæmonis ad hoc technæ. Exemplum de Lycanthropo Vvestphalico. Exemplum maleficæ Oenipontanæ. Quæ remedia contra hoc maleficium Iudices adhibere soleant. quæ ex his licita, quæ verò non. de infusione aquæ profanæ frigidæ. de infusione benedictæ. Examinantur multæ praxes Sprengeri. an deceptoriis verbis inducendæ. de expoliatione. de expilatione seu abrasione. & quiddam circa eam obseruandum. de experimento lacrymarum, & modo eas coniurandi. de præbitâ ter aquâ benedictâ, & infusâ ei guttulâ ceræ benedictæ. GG, 334.1 cum seqq. An liceat per alias maleficas tollere maleficium.

De facto quodam Episcopi Ratisbonens. Deuotæ preces cum ieiuniis & operibus misericordiæ. de periaptis appendendis collo sagarum de mēsurâ longitudinis Christi Domini. de obseruatione sextæ feriæ ad torquendum. An in Paschalibus liceat torquere? De submissè dicendis nominibus testium. An liceat interrogare num velit subire probationem ferri candentis? an relaxandi ad meliorem custodiam sub cautione? Godelmanni superstitiosus modus. HH, 335.2.& 336.1.

SECTIO X.

De aliis mediis veritatem perscrutandi. *pag.* 336.1.

Contra Bodinum, non licet Iudici dolo, falsis promissis, mendacióque veritatem à reo expiscari. Licere mentiri, est heresis. Marulli error. Iudici licet vti æquiuocatione & ambiguâ promissione liberationis. Multa Sprengeri dicta discussa. Quæ vis confessionis sit extortæ. II, 336.2. & 337.1. Quando Iudex ex eâ condemnans mortaliter peccet. Quædam aliæ cautelæ excussæ. Historia rei quæ accidit prope Argentinam. De experimentis sumendis reprehenditur factum quorundam. De confrontatione. KK, 337.1.2.

SECTIO XI.

De confessionibus. *pag.* 338.1.

Ex quali confessione reus possit damnari. Ex quali non possit. Confesso & conuicto semper adhuc dandus terminus ad se defendendum. De confessione per signa surdi & muti. De eo qui maleficium confessus, negat se malâ intentione fecisse. LL, 238.1.2.

SECTIO XII.

De abiuratione criminis. *pag.* 338.2.

De suspicionum diuisione & generibus. quomodo differant suspicio, opinio, & præsumptio. Iudicis arbitrium in his, quale. Exempla suspicionum huiusmodi. quando quis propter abiurationem factam dicatur esse relapsus. Quomodo facienda abiuratio. Quando cogatur Iudex admittere ad pœnitentiam præmissâ abiuratione. Quando & quomodo reus possit adigi ad abiurandum. Quando ab Ecclesiâ ad pœnitentiam receptum, laicus Iudex adhuc possit capere & punire. cap. ad abolendam, §. in præsenti verò. de hæret. An Iudex Ecclesiasticus teneatur tunc eum eripere. Variæ formulæ abiurationum. MM, 338.2. cum seqq.

SECTIO XIII.

De purgatione Canonicâ. *pag.* 339.2.

Quid sit. Quando deferenda. Simancæ sententia perpensa & cribrata. Iudicium siue arbitrium Iudicis hoc totum habet sibi commissum. Qui cogendi, qui non admittendi ad eam. Quid operetur negatio eius. quid defectus. Solemnia & ritus. NN, 339.2.& 340.1.

SECTIO XIV.

De Absolutione. *pag.* 340.1.

Quando reus possit absolui. Absolutio definitiua, quid. Absolutio ab obseruatione seu instantiâ Iudicij quid. Quando hæc habeat vim illius. quomodo cognoscatur an sit ab obseruatione iudicij, an verò sit definitiua sententia. de praxi quotidianâ non absoluendi, nisi ab obseruatione iudicij, ostenditur vnde orta, & quæritur quando eâ vtens Iudex excusetur, quando non. Non satis punitus in vnâ curiâ, potest in alterâ iterum puniri, & quo pacto? Distinctio Marantæ superflua. Formula absolutionis. OO, 340.1.2.

SECTIO XV.

De sortilegiorum qualificatione, siue quæ sint hæreticalia, quæ non. *pag.* 340.2.

Quæ sint sortilegia hæretica. distinctio inter hæretica & hæreticalia. Clari, Farinacij & Iuristarum quorundam hac in re lapsus. aliud est hæresis, aliud factum hæreticum, aliud factum sapiens hæresim. declarata singula suis exemplis. Qualitas criminis eius qui inuocat dæmonem ad sciendum vel faciendum id quod est in dæmonis potestate. Discutitur controuersia inter Barbatiam & alios Iurisconsultos. Quando ad Inquisitores fidei pertineat de huiuscemodi iudicare. Quæ sint sortilegia hæresim sapientia. De Sacramenta, sacramentalia, reliquias vel alias res benedictas miscentibus. De baptizantibus. De miscentibus res non sacras, super quibus dicta est Missa. & hîc de Sacerdote hoc faciente. De inuocantibus dæmonem per modum sacrificij vel adorationis. de aliquid à dæmone petentibus. PP, 340.2. cum seqq.

SECTIO XVI.

De pœnâ & supplicio maleficorum. *pag.* 342.1.

Lamiæ, venefici, malefici, sagæ nomina in hoc tractatu pro iisdem sumenda. Vvierus, Godel-

mannus,& alij Nominales reprehensi. De pœnâ sortilegiorum quæ hæresim sapiunt. Quid in foro conscientiæ. Quid in foro fori secundùm canones. quid de laicis. quid de clericis. Q Q,342.1.2. Peccata Sacerdotum hac in rei. si eas spolient, lumina exstinguant,&c. vt noceant. 2. Missas defunctorum pro viuentibus celebrant. Grillandi error. 3. Imagines Sanctorum conculcantes aut deiicientes. 4. celebrantes super rebus profanis. 5. abutentes vasis & vestibus sacris. 6. Missæ admiscentes orationes non præscriptas in Missali officio. RR, 342.2. & 343.1. Pœnæ communes omnibus, clericis laicisque. De docentibus, discentibus, consulentibus. De amatoria præbentibus. De Serpentum incantatoribus. de Astrologis, chiromanticis,& reliquis diuinatoribus. S S,343.1 De præbentibus poculum abortionis. Episcopi an possint conuictos, morte dignos, etiam pœnitentes, tradere brachio sæculari. Qui sortilegi tradendi brachio sæculari. Formulæ condemnationis. Pœna sortilegorum morte minor. & quorum. Qui aliquem occiderint morte multandi. An etiam Lamiæ siue striges, quæ nullum occiderint, comburendæ sint? Fundaméta negantiũ disiecta ordine. In atrocioribus etiam conatus puniendus. Senectus quando idonea causa pœnæ minuendæ. Delicta sagarum non sunt insomnia. Credendum earum confessionibus. T T,343.1.2. Auctores Theologi, iuristæ, medici & philosophi agnoscentes pactum dæmonis & Lamiarum.

Auctores qui affirmant Lamias dæmonibus commisceri. Auctores qui affirmant ab iis excitari tempestates. Auctores affirmantes translationem corporalem de loco ad locum. Nauarrus explicatus. fusissimè docetur Iudices teneri stare Lamiarum confessioni. Quo pacto possit Iudex colligere an Lamiæ delusæ, necne. Quid intersit inter abnegationem B.Petri & omnium peccatorum,& abnegationem Lamiarum. V V,344.1. cum seqq. Lamias, eò quòd Lamiæ sunt, occidendas probatur. Ex iure diuino. explicatur locus Exod 22. v.19. Ex lege Ecclesiasticâ. Lege sæculi scriptâ & non scriptâ. Per rationes breuiter ostenditur immanitas & atrocitas ipsius sceleris, comparatione grauissimorum aliorum. Locus Exod. 22. v.18. probatur etiam à causis, propter quas solet quis morte damnari. Explicata Carolina constitutio. Defensa ignis pœna. X X,341.2. cum seqq. Vtrùm iudici liceat pœnam pro lubito suo minuere. quando peccetur remissione. commentar. in ca. Episcopi. 26.q.5. vnde desumptus canon,& cuius auctoritatis. Explicatus, ostensus nihil pertinere ad striges nostras. Y Y,343.2. cum seqq.

SECTIO XVII.

De libris magicis. pag.358.1.

Quomodo & quibus prohibiti, & ad quos deferendi. Non absoluendi, qui retinent. Quæ pœnæ retinentium. Episcopis an quia tales, liceat legere. Cui competat dare veniam legendi. Quid de auctoribus seu scriptoribus eorum. 358.1.

SECTIO XVIII.

De Eucharistiâ morituris præbendâ. pag.358.2.

Consuetudo multorum locorum, non dari: quando tolerabilis. Nauarri sententia explicata. Iure communi receptum, vt præbeatur. Cautelæ quædam circa hoc. Confessio nunquàm deneganda. Vnctio extrema non danda damnatis. 358.2.

SECTIO XIX.

An corpus sepeliendum? pag.358.2.

Quid de iis qui in carcere se occiderunt? quomodo intelligendum quòd crimina & criminum pœna morte exstinguantur, cótra communem. Quomodo peccent qui arma vel instrumenta necis reo suppeditant, quibus se interimat. De iis qui moriuntur sine culpâ suâ ante sententiam. Ius contra mortuum agendi quot annorum spacio præscribatur. 258.2.359.1.

APENDICIS II.

SVMMARIA QVÆSTIONVM.

QVÆSTIO I.

An denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis? pag.366.1.

q. procedit de denunciatione complicum. explicatur sententia authoris obscuriùs posita lib.5. Disquisitionum. A,366.1.

De vnius complicis denunciatione quando sufficiat. B,366.2.& O,371.1.

Sola non sufficit ad torturam. C,& E, 367.1. licèt benè ad inquisitionem, citationem & capturam. D,367.1.

A torturâ non inchoandum. E,367.1. confessus de se non sufficit, vt torqueatur socius quem denunciat. ibid.

Si Iudex ad vnius complicis ritè interrogati, denunciationem torsisset, non subiacet syndicatui. ibid.

Respondetur quæstioni principali affirmatiuè. F,367.2.& O,371.1.

An plures testes inhabiles valeant in vllis criminibus. ibid.

Mitior aut fauorabilior sententia quando sequenda Iudici. G,367.2.& 368.1.

De apparente & verâ crudelitate seu clementiâ. H,368.1.2.

An Carolina constitutio tollat iudicium ex denunciatione plurium complicum. I,368.2. & 369.1.

Iudicibus sequendæ decisiones curiarum in similibus. I,369.1.

Probationes quàm claræ ad torturam requirantur. K,369.1. In exceptis criminibus an sit sufficiens nominatio socij ad torturam. L,359.2. de potestate seu arbitrio Iudicis quousque se extendat in criminibus exceptis. L,369.2. & 370.1.

Quando vnum inhabile possit habilitari ab alio inhabili. M,370.1.2.

Cur possit quoad torturam, & non quoad condemnationem. N,370.2.

Socij secundi inculpatio est pro nouo indicio. P,371.1.2.

Numeri vis magna in testimoniis. Q,371.2. experientia docet plurium complicum nominationes veras esse. ibid.& 372.1.

Sortilegij crimen æquatum in more procedendi hæresi. R,372.1.
Limitationes quædam, in quibus non sufficit denuntiatio plurium complicum. S,372.2.

QVÆSTIO II.

An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos, debeat plenè probari per duos testes: vel an sufficiat semiplena probatio per vnum testem, aut etiam præsumptio ad elidendum indicium probationis? pag.372.1.

Inimicitia valet ad elidendam denunciationem. A,372.1.
Exceptio debet à reo plenè probari. B,372.1
Probationum vt non vna species, sit nec eadem vis est. C,372.1. Nec omnia omnibus causis conueniunt. D,372.2.
Inimicitia & odium quomodo debeant probari. E,372.2.
Arbitrio iudicis permittitur vtrùm inimicitia sit sufficienter probata. F,372.2.
Capitalis quando probanda. G,372.2.
Decisio quæstionis. H.373.1. De vno teste. de præsumptionum vi & differentiâ. I,ibid.

QVÆSTIO III.

An denunciantes debeant esse cōtriti, sicut quidam volunt, cùm id iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pœniteant. pag.373.1.

Respondetur negatiuè, &c. ante sententiam. A,ibid.
Post sententiam. De variâ acceptione contritionis. B.ead.2.
Explic.c.accusatus,§.licet,de hæret.in 6.
Personæ integritas qualis in teste requiratur. C,ibid.
Quid operetur contritio, & quo sensu requiratur. D,374.1.

QVÆSTIO IV.

An ea, quæ de iure ex Constitutione Carolinâ requiruntur Art.31.in denunciatione vnius, requirantur etiam in denunciatione plurium. pag.374.1.

Primò ponuntur verba Carolinæ constitutionis, & respondetur negatiuè. ibid.

QVÆSTIO V.

An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ? pag.374.2.

Non credendum pluribus denunciantibus, quorundam sententia. A,ibid.
Aliquando credendum, aliorum verior. B,375.1.
Pendet à iudicis arbitrio, sententia auctoris. C,375.1.

QVÆSTIO VI.

An saltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes sint necessariæ: pendet à circunstantiis personarum. pag.375.2.

QVÆSTIO VII.

An vltra denunciationem plurium, denunciati diffamatio requiratur in criminibus exceptis, vt possit procedi ad inquisitionem specialem & ad torturam? ibid.

An ad inquirendum, aut torquendum sufficiat sola fama. A,375.2.
An ad inquirendum necessariò debeat præcedere diffamatio. B,375.2. quòd non nec ad torturam in criminibus exceptis. C,376.1.
Ratio vel restrictio quæ variis subiungitur, quando nō pertineat ad omnia, sed ad proximè præcedens tantùm. D,376.1

Explic.c.inquisitioni, de accus.& inquis. E,376.2.

QVÆSTIO VIII.

An satis sit denunciari aliquem aut aliquam à pluribus, quòd illā viderint in conuentu & congregatione sagarum in ordine ad torturam, absque eo quod damna fecerit? pag.376.1.

Quæ in conuentibus fieri, & de strigiportio dicuntur, non esse illusoria. A,376.1.
In raptu striges quorum sensuum compotes, & de quibus aptè deponant. B,376.2.
Non fieri insensibiles, nec obstupescunt vnguēto prorsus. explicat dictum suum. B,377.1. Quo sensu scriptores quidam striges vocent ebrias & furiosas. C,377.1.
Striges non assumunt naturam dæmonū. D,377.1 multa striges ipsæ faciunt. D,377.2. Striges quæ faciunt, ipsis tribuenda. nam etsi instigante dæmone, voluntariè tamen faciunt: & contrarium dicere fidei repugnat. E,377.2. quid Lamiæ, an soli dæmones. F,378.1.
Striges vnde dictæ. ibid. Credere strigibus non est credere dæmoni. G,378.1.
Strigum denunciationes non sunt planè dubiæ. H,378.1. Quanta fides huiusmodi denunciationibus de conuentibus haberi soleat & debeat. I,378.2. Simancas, Prieras, & Comensis explicati. ibid.
Respondetur quæstioni affirmatiuè. K,378.2. Iudex sæcularis non minùs sollicitus esse debet de strigum conuentibus, quàm de damnis datis. L,379.1.
De iniuria Iudicibus maximi facienda. ibid. Locus 2.Paralip.19.6. & Exod.22.18.explicantur. ibid. Item Deut.13.8. & 1.Reg.2.30.ibid. Carolina constit.ar.109.explicata. M,379.2.

QVÆSTIO IX.

Quando fit talis denunciatio, quòd hæc vel illa persona interfuerit conuentibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci: vel vtrùm sufficiat generalis denunciatio plurium, absque huiusmodi circunstantiis, ad inquisitionem & torturam? pag.379.2.

Ordinariè necessarium est exprimere locum & tempus. A,379.2.
Fallit in exceptis criminibus. B,380.1. maximè in denunciatione de conuentu lamiarū. C,380.1. & ceteris criminibus successiuis. D,380.2.
Intell.l.3.de accusat.& l.in causis.C.eo. ibid.
Explica.constit.Carolina.art.31. ibid.
An reis possit tolli defensio, maximè quam vocāt de alibi, & an propter omissionem loci & temporis censenda hæc tolli. E,380.2.cum seqq.

QVÆSTIO X.

An in hoc crimine vel aliis exceptis, testes, qui sunt singulares in circunstantiis, dummodò concordent in effectu, substantiâ & fine admittantur, & an huiusmodi testes singulares, quando plures sunt faciant indicium ad torturam? pag.382.1.

Examinatur quotuplex sit distinctio singularitatis, & quomodo consideranda. A,382.1.
Respondetur toti quæstioni. B,382.2.

QVÆSTIO XI.

An in denuntiatione plurium requiratur, quòd quilibet fecerit confessionem in torturâ, vel vtrùm id tantùm requiratur in denuntiatione vnius? pag.382.2.

Defenditur communis opinio, & retractat author ex parte modum loquendi quo fuerat vsus. A,382.2.
Respondetur quæstioni sub distinctione. B,383.1.

QVÆSTIO XII.
An mulier possit esse testis in causis criminalibus? pag. 383.2.
Discutitur materia,& respon.affirmatiuè. A,ibid.

QVÆSTIO XIII.
An ad confessionem duarum mulierum procedi possit, siue ad torturam, siue ad condemnationem? pag. 383.2.
Ad torturam sufficere:sed raro. A,ibid.
Ad condemnationem nunquàm. B,384,1.

QVÆSTIO XIV.
An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium? pag. 384.1.
Sub distinctione responsum. ibid.

QVÆSTIO XV.
An plurium minorennium denuntiatio sit indicium sufficiens ad torturam? pag. 384.2.
De eo,qui est viginti annorum. A,ibid.
De minore viginti annis,sed pubere. B.ibid.
De pubertati proximo. C,ibid.
De non proximo,sed tamen maiore nouem annis. D,385.1.
De nouenni minore. E,ibid.
Non sufficit vnus impubes,ad torturam. F,ibid.
An ad condemnationem.Conciliantur sententiæ. G,ibid.

QVÆSTIO XVI.
An verisimilitudo denunciationis ab vno tantùm facta, sit sufficiens adminiculum procedendi ad torturam? pag. 385.1.
Quanta vis inuerisimilitudinis aut verisimilitudinis in testimoniis. A,385.1.
Respondetur affirmatiuè de criminibus exceptis. B,ead.2. de indiciis remotis & propinquis. C,ibid.

QVÆSTIO XVII.
An malefici denunciantes, impliciti etiam aliis criminibus, faciant indicium ad torturam, maximè quando sunt plures. pag. 385.2.
Negatiua sententia probabilis, quia communior. A,385.2
Teneo tamen affirmatiuam cum praxi. B,386.1.
Respondetur argumentis contrariis. ead.2.

QVÆSTIO XVIII.
An extraiudicialis reuocatio infirmet iudicialem nominationem, adeò vt non faciat ampliùs indicium idoneum ad torturam? pag. 386.2.
De facta reuocatione extraiudiciali ante sententiam condemnatoriam, certa est negatiua. A,ibid.
De factâ post sententiam, dubium procedit. B,ibid.
De factâ tempore confessionis vel Eucharistiæ. ibid.
De factâ in via vel in supplicio. ibid.
Respondetur quæstioni absolutè negando. C,387.1.

QVÆSTIO XIX.
Quando nihil inuenitur de instrumentis maleficij, an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita vt non ampliùs præbeat indicium ad torturam? pag. 387. 2.
Responsio negatiua. A,ibid.

QVÆSTIO XX.
An leuiora indicia sufficiant ad torturam in criminibus exceptis quàm in aliis? ibid.
Responsio affirmatiua. A,ibid.
Non debere æquam sollicitudinem & indagationem adhiberi in exceptis & non exceptis criminibus. B,388.1.
Explic.c.accusatus,§.licet,& c.in fauorem fidei,de hæret.in 6. ibid.
l.absentem,ff.de pœnis. C,ead.2.
l.respiciendum,ff.eodem tit. ibid.

QVÆSTIO XXI.
Quæ leuiora indicia in exceptis ad torturam sufficiant? pag. 388.2.
Quomodo intelligendum dictum commune, licere iudici in atrocioribus, iura transgredi, & in his ordinem iuris esse, nullum ordinem tenere. A,ibid.
Indicia debere esse sufficientia in suo genere, & quæ talia? B,ibid.
Quid si desint idonea indicia, sed Iudex causam habeat suspicandi,quid faciet? C,389.1.

QVÆSTIO XXII.
An Iudex promptior, & facilior debeat esse ad torturam in atrocioribus,& occultis? pag. 389.1.
Responsio affirmatiua. ibid.

QVÆSTIO XXIII.
An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset? pag. 389.1.
Responsio negatiua. ead.2.

QVÆSTIO XXIV.
An in atrocioribus grauior adhibenda tortura, quàm in ceteris? pag. 389.2.
Pendet ab arbitrio Iudicis. ibid.

QVÆSTIO XXV.
Quum sagæ plerunque sint induratæ, & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine sit efficacior? pag. 389.2.
Pendet ab experientiâ sacra aliqua remedia miscere. ibid.

QVÆSTIO XXVI.
Quoties possit eleuari reus, & quot possint dari ictus,pro quolibet indicio? pag. 390.1.
Pendet ab arbitrio.De tribus ictibus. ibid.

QVÆSTIO XXVII.
Quamdiu possit reus ordinariè in chordâ eleuatus teneri? ibid.
Intell.bullæ Pauli tertij. ibid.

QVÆSTIO XXVIII.
Quid in vtroque (numero, & tempore) ad summũ fieri possit? ibid.
Pendet ab arbitrio,& circunstantiis. ibid.

QVÆSTIO XXIX.
An non possit iudex, cum videt reum esse induratum, aut ex aliis iustis causis, desistere ab examine & torturâ, & post aliquot dies eam repetere? pag. ead. 2.
Responsio est affirmatiua, additâ cautelâ quâdam. ibid.

QVÆSTIO XXX.
Quid sentiendum de infusione aquæ frigidæ in tergum rei appensi? pag. 190. 2.
Respondetur affirmatiuè. A, ibid. C, 391. 1.
Quando liceat nouis vti tormentis,& solitum modum excedere. B, 392.2.
Ratio philosophica huius tormenti. 391.1.

QVÆSTIO XXXI.
An & quando tortura ex primis indiciis repeti possit, maximè in hoc crimine,cùm sagæ plerunque sint obstinatæ & induratæ? pag. 391. 1.
Aliquando posse, & varia monita vtilia. ibid.& 2.

QVÆSTIO XXXII.
An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt, torturam non debere repeti vltra tertiam vicem. pag. 391.2.
Æquitate niti. ibid.
Posse tamen Iudicem ex causâ vltrà repetere. ibid.

QVÆSTIO XXXIII.
An illæ tres vices intelligendæ de vno die, aut de tribus diebus interpolatis? ibid.
De planè tribus. ibid.
QVÆSTIO XXXIV.
Quid si reus tot delicta commisisset, vt examen vno die peragi non possit? pag.392.1.
Repetendum prorogatione in alios dies. ibid.
QVÆSTIO XXXV.
An consuetudines locorum, quo ad modum torturæ simpliciter sequendæ sint, cùm magna sit differentia personarum, indiciorum, criminum: ita quòd non semper vno, & eodem modo possit procedi: & casus, causæ, & genera tormentorum, siue lege, siue consuetudine nequeant determinari? ibid.
Ordinariè sequendæ; posse tamen interdum eas non sequi supremos Iudices: contrariæ sententiæ conciliatæ. ibid.& 2.
QVÆSTIO XXXVI.
An Iudicibus inferioribus à Iudice superiore modus torturæ præscribi possit? pag.392.2.
Ponuntur distinctiones, quibus licet vel non. ibid.
QVÆSTIO XXXVII.
An sit danda copia indiciorum, & processus informatiui in criminib. atrociorib. exceptis: vel, an sufficiat, indicia reo à Iudice proponi, eúmque in continenti cum suis defensionibus audiri, cùm isto modo melius veritas haberi possit? pag.393.1.
Ordinario iure priùs illud necessarium videtur. A, 393.1.
Ex consuetudine quorundam locorum posterius licitum. B,ibid.
QVÆSTIO XXXVIII.
An sint concedendi aduocati in criminibus atrocioribus, cùm soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum. pag.393.2.
Disputatur in vtranque partem, & resoluitur affirmatiuè. A, 393.2.
Vtiles cautelæ contra aduocatorum tricas & frustrationes. B,394.2.
Intell. l. per omnes, 6.C. de defensor. ciuita. C, ib.
Intell. c. fin. de hære. in 6. l. quisquis. §. denique, C. ad leg. Iul. maiest. d. l. per omnes.
QVÆSTIO XXXIX.
An confrontatio sagarum, quæ vt plurimùm pronæ sunt ad reuocandum, concedenda videatur? pag.394.1.
Varij modi hac in re. A,394.2.
Respondetur quæstioni, de confrontatione violentâ. B, ibid.
De confrontatione ad contrariam. ibid.
De confrontatione spontaneâ. ibid.
QVÆSTIO XL.
An dictum Binsfeldij trium vel quatuor fœminarum denunciationes pro vnius viri denunciatione exigi, debeat seruari in terris Imperij? pag.394.2.
Respondetur negatiuè. ibid.
QVÆSTIO XLI.
Quid sentiendum de praxi Germaniæ, quæ denunciationes de choreis, & sagarum conuentibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusoriis accepit? ibidem.
Respondetur, optimam & fundatissimam esse. 395.
In fine subiunguntur quædam, quæ foret æquum & vtile, lege sanciri. ead. 2.

LIBER SEXTVS.
DE OFFICIO CONFESSARII.
CAPVT I.
De officio Confessarij, quà Iudex est. A,396.1.

SECTIO I.
Peccatorum catalogus quà illi inuestiganda. pag.396.1.
Quæ ex primo libro, quæ ex 2. quæ ex 3. quæ ex 4. & 5. B,396.1.cum seqq.
SECTIO II.
De sigillo confessionis in hac materiâ. pag.399.1.
Quid quoad delictum commissum? de promisso secreti sigillo. C, ibi.
Quid quoad delicta committenda? refutati quidam Iurisconsulti. & vtrùm quis possit vti ad prudentem gubernationem scientiâ in confessione acceptâ. ead. 2.
Quomodo se debeat gerere cum complice cuius per confessioné socij peccatum cognouit? 400.1.
Quid respondendum Iudicibus à Confessario. ibi.
Quomodo Iudex aliquid cognoscat sub sigillo cõfessionis, & illud teneatur seruare. ibid.
Casus quibus licet reuelare sub sigillo accepta. ead. 2.
De licentiâ reuelandi multa. ibid.
De eo qui etiam extra confessionem idem cognouit. ibid.
De pœnâ reuelantis. ibid.
SECTIO III.
De modo confessionis. pag.401.1.
Quæ obseruanda in interrogatoriis? D,401.1.
Quæ in animi præparatione necessaria? E, ibid.
A quo sententia intimanda? ibid.
Quando Confessarius debeat adire reum? ibid.
An Confessarius præsés esse debeat ad bancũ? ea.2.
Vtrùm possit Confessarius petere, vt sacculus puluereus collo rei appendatur, vt strangulettur priùs, &c. ibi.
Quomodo procuranda contritio? ibid.
Quæ ad eam solita occurrere impedimenta, quomodo remoueri queant? ibid.
An signum impœnitentiæ certum sit, non posse lacrymari? ibidem.
Disputatur de hoc signo, & Iudicum quorundam opinio refellitur. 402.1.
De obligatione restitutionis in hoc crimine. F,ea.2
De absolutione, quædam particularia. Exemplum mirabile mulierculæ Aquitanæ, ex Florimundo Ræmundo. Missæ Sacrificium dæmon quomodo æmuletur.
Quid reseruatũ in hoc crimine. G,ibid.cum seqq.
Vtrùm mendicantibus religiosis liceat absoluere ab hoc crimine, quando Episcopi illud sibi reseruarunt? Respondetur argumentis Viualdi & cuiusdam recentioris. 403.2.cum seqq.
CAPVT II.
De officio Confessarij, quà medicus est. pag.404.2.
Anacephalæosis remediorum. A, ibid.
SECTIO I.
De remediis superstitiosis seu illicitis. ibid.
QVÆSTIO I.
De exemplis superstitiosarum curationum, siue magicorum remediorum. pag.405.1.
Chaldæorum Mnesuris. Hebræorum Thephilim, & alia huiusmodi. A, 145.1.
Paracelsi remedia impia proponuntur. De imaginibus superstitiosis. ead. 2.
De incisione arboris, de collatione in foco, de nominibus Ephesiis. de cõuiciis & blasphemiis. de hexagonis Paracelsi. de quodam exemplo miro, quod refert Grillandus. de canum mactatione. Gallicantus an & quo pacto maleficia possit dissipare? De lotione matutinâ manuum & faciei. de lotio humano, veterum sententia. Exemplum Pharaonis Regis Ægyptij. aliud ex Martyrio sanctæ Luciæ. aliud fragmentũ sancti Althelmi.

De ſancto Chryſantho. A, 406.407.
Qui νεφιλοδιώκται, & γυτευταὶ & φυλακτήριοι, in ſynodo Trullanâ. quid πουγγία.
De geſtatoribus galeæ ſeu amnij infantilis. Exemplum ſubulci ſortilegi, cuius porcos diabolus cuſtodiebat, & de alio opilione Traiectenſi.
Plinij, Varronis, & Conſtantini vana remedia. de Marſilij Ficini quodam libro periculoſo. De Cicorij radice effodiendâ, de criminibus vel dente euulſo abiiciendis. de ouis confringendis. de Sereni Abarcadabra. de ſale profano. de loci mutatione. de nominis mutatione contra Laurentium Ananiam.
De precariò vel furtò ſublatis rebus ex malefici domo. de crepidis, laciniis, &c. de canibus, equis, ſtricti gladij vibratione.
Virgilij locus & exempla varia. De circuli circumductione. B, 407.2. cum ſeqq.
Superſtitio, opinari non futura remedia, ſi priùs Confeſſarius vel Medicus fuerit adhibitus.
An debeat malefica priùs libertati reſtitui. De ſcopis in oſtio ponendis, de acubus aut criminibus in ollam conticiendis.
De cogẽdis ſagis per minas, vim, & verbera. Quòd ſoleant in alios ſortem transferre, probatur exemplis. Euripidis & Senecæ loca. Remedium quoddam Saliſberienſis. C, 409.2. cum ſeqq.
Alia ſacrilega, vt de plumbo, verbenâ, columbo.
Semper dæmon in his lucratur, & quomodo. Exemplis probatur translatio mali in alios.
Interdum futilibus planè dæmonem cooperari. probatur exemplo ſtudioſi & vetulæ. Examinata quædam dicta Cardinalis Cuſani. D, 410. 1. cum ſeqq.

QVÆSTIO II.

An liceat remedium petere à maleficis. *pag.* 411.2.
Quòd non liceat iure ciuili maleficiis vti in bonũ finem, contra multos. Leonis Imperatoris Cõſtitutio, quâ abrogata lex Conſtantini, eadem explicata. Eccleſiaſtica lege idem prohibitum eſſe. Locus ad Rom. 3. v. 8. E, 411.2. & 412.1.
Non poſſe cogi maleficas vt benedicant. Et de hac benedictione inquiſitum. Articulus Pariſienſis, dictum impium Paracelſi. Remigij ſententia reiecta.
An liceat tollere maleficium per res ſuperſtitioſas? An liceat per vana remedia tollere? Diſcutitur exemplum Summ. Roſellæ. F, 412.2.
Contra Aureolum non licere à maleficio parato petere vt maleficium tollat maleficio. Exemplũ Nideri Soluuntur argumenta Remigij. Explicatur l. nullus, C. de malefic. & locus Photij in Nomocanone. Poteſt maleficus induci vt per modum licitum tollat maleficium. Et induci poteſt tam precibus, quàm coactione, contra Remigium, & examinatur dictum Brianſoni, quòd liceat hoc petere ab ipſo diabolo. An liceat petere vt tollat ab alio, quàm ab auctoremet maleficij. Quid quando dubito, an ſit ſublaturus per maleficium? G, 413.1. cum ſeqq.
Praxis quâ in hac re vſus B. Theodorus. Quibus verberibus cogere liceat? Quando ſit neceſſaria cautela Caietani? Exemplum S. Godoleuæ, quæ vſa hac cautelâ. Alia cautela noua, petere quo vſurus ſit remedio? Praxis & vſus huius cautelæ. H, 414.2.

QVÆSTIO III.

An liceat maleficium deſtruere, vt, eo deſtructo, ſeu ſublato ſigno diabolus nocere deſinat? *pag.* 415.1.
De his ſignis, qualia eſſe ſoleant, exemplum de ſerâ clauſâ. Status quæſtionis.
Argumenta ſententiæ negatiuæ (*Non licere*) Ioannis Heſſelij. I, 415.1. cum ſeqq.
Sententia communis affirmatiua (*licere*) explicatur, & fuiſse probatur. Auctores huius ſententiæ, qui & quales.
Exempla eorum, qui hac vſi. Examinãtur ſinguli actus, qui poſſunt interuenire. K, 416.1 cum ſeq.
Diſſoluuntur argumenta omnia primæ ſententiæ. L, 417.2.
Quem effectum à dæmone liceat expectare? Quomodo quis vetetur declinare ad Magos? Quòd teneatur malefici ſignum poſitum tollere. Aliquando non abſoluendus niſi faciat.
De ſagarum depilatione. Quomodo intelligendum dictum IESV CHRISTI? *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, niſi in oratione & ieiunio.* De exemplo S. Hilarionis. Explicat. cap. ſi per ſortiarias. 33 quæſt. 1. Quomodo diabolus eſt alligatus ſignis? M, 418. cum ſeqq.

SECTIO II.

De remediis naturalibus contra maleficia. *pag.* 423.2.
§. 1. De remediis pleriſque N. L. vt de baaras, de hyperico, de thapſiâ, rhamno, ſpinâ, verbaſco & ſimil.
De remediis ex lupi corpore, item ex hyenâ, ex catulo nigro, ex dromadâ, ex muſtelâ, ex leone, ex pardo, ex aſino ſylueſtri, domeſticóque. ex aliis. ex hydrargyro, ex adamante, ex Chryſolitho, ex corallio, ex gagate, ex iaſpide, ex onyche, ex ſardio, ex Cameleonte, ex aſino. Quomodo hæc poſſint prodeſſe ex ſentẽtiâ Theologorum.
Quando maleficia naturalibus remediis tolli poſſint, quando non poſſint? Explicat. cap. vlt. 26. q. 7.
§. 2. De ſignis ſeu indiciis maleficis.
§. 3. De remediis Medicorum præcepta. 423.2. cum ſeqq.

SECTIO III.

De remediis ſupernaturalibus, diuinis, ſeu Eccleſiaſticis. *pag.* 430.1.
Primum, vera & viua fides, obſeruatio mandatorũ Dei. exempla Petri iudicis, B. Antonij, fœminæ Chriſtianæ apud Epiphanium, & alterius in vitâ S. Cypriani, & alia quædam. O, 430.1.2. & ſeq.
Secundum, legitimus in Eccleſiâ Catholicâ Sacramentorum vſus.
De Baptiſmo, exempla Tyriaditis Armeniæ Regis. item aliud de Chami Regis Tartarorum filiolo. P, 431. 1. 2.
De confirmatione. Ex Lactantio probatur, & exemplo Iuliani Apoſtatæ apud Prudentium. Q, 432. 2. & 433. 1.
De Confeſſione, ſeu exomologeſi, varia narrantur exempla, Bedæ, Ioannis Diaconi, & Petri Cluniacenſis, & Ioannis Cæſarij. Item ex Theodorico de Aniſpoldiâ, Metaphraſte, & Liſiardo.
Nota autem hîc duo exempla de efficaciâ recitatæ Salutationis Angelicæ. Explicatum conſilium B. Catharinæ Sueticæ. R, 433. & 434.
De venerabilis Euchariſtiæ vi. Exempla, vnum Eremitæ apud Caſſianum. Puellæ Arabæ apud B. Proſperum. Vxoris cuiuſdam à B. Bernardo, alterius ſimilis noſtro tempore in Picardiâ, alterius à S. Auxentio. item aliud in Indiis frequens, itẽ in Galliis tempore Albigenſium. item aliud in Teuthoniâ (& nota, Lector, Magica hæreticorum miracula.) Aliud ſimile ferè in Alpibus Rhetiis. itẽ aliud de viſione Prædicatorũ Neapoli in conuentu S. Dominici, & aliud Salerni-

tanum recentius, necnon aliud B. Macarij. S, 435. 436. 437. 1.

De Missæ sacrificio.

Exemplum Hesperij apud B. Augustinum. aliud B. Bernardi. aliud B. Theodori. Confessio sagarum, & ratio cur tam longas in Catholicorum templis ante meridiem moras trahant. T, 437. 2.

De oleo infirmorum per Episcopum benedicto.

Exempla Sanctorum:
- Sacerdotis apud Bedam.
- Theodosij monachi.
- Launomari.
- Parthenij.
- Auxentij Archimandritæ.
- VVinvvaloci.
- Eutychij Patriarchæ.
- Paterni Abrincensis. V, 437. 2. 438. 1.

Tertium, *de petendo Sanctorum hominum auxilio.*

Cur hoc remedium minùs hodiè frequens, quàm olim? Erant diuersi exorcistæ, & isti Sancti. Exempla SS. Macarij vtriusque, Gutberti, Basilij, Paphnutij, Eugendi, Gregorij Thaumaturgi, Pauli Simplicis, Theodori, & Vrsmari. X, 438. 1.

Quartus, *de exorcismo Ecclesiastico.*

Antiquitas ordinis exorcistarum. Ritus quidam veteres in exorcismo adhiberi soliti. Nomen dæmonis peti solebat. Cibi soliti exorcisari. Cauendum à ludicris sermonibus, probatum exemplo. Serium exemplum S. Vrsmari, in quo notandæ eædem ante octingentos annos, quæ nunc, cæremoniæ. Exempla S. Adelelini, & S. Maurilij. Cur exorcismus aliquando sit irritus? Contra quæ veneficia non soleat prodesse, ex Tostato. Y, 439. 1. cum seqq.

Quintum, *de operibus satisfactoriis.*

De eleemosynâ, de ieiunio. Exempla S. Auxentij & S. Procopij. de Oratione. 1. de communi Ecclesiæ. 2. de priuatâ, in his præcipua Symbolum Apostolicum & oratio Dominica. item Rosarium, & Litaniæ. Z, 441. 2. cum seq.

Sextum, *imploratum nomen* IESV *Saluatoris, &* CHRISTI, *& Sanctorum.*

Exempla & auctoritates Patrum remissiuè. Nomen MARIÆ virginis. Tria exempla. Auxilium Angeli custodis. AA, 444. 2. cum seqq.

Septimum, *signaculum sanctæ Crucis.*

Probatur testimoniis & exemplis plurimis, quæ, propter multitudinem, hic in summario omittuntur.

Mox Sanctorum, tegendi miracula, additis aliquibus rebus naturalibus. BB, 445. 2. cum seqq.

Octauum, *Sanctorum reliquiæ.*

Probatur plurimis auctoritatibus, & exemplis, vt S. Philippi, S. Dympnæ in Brabantiâ, & plurimorum aliorum. Honorandi Sancti peregrinationibus & donariis. Cauendum à superstitioso eorum cultu, quem odêre, vt probatur exemplo quodam S. Glyceriæ. CC, 448. 1. 2.

Nonum, *de aquâ benedictâ.*

Antiquitas huius ritus. Efficacitas probatur variis exemplis.

Et præcipua quædam, contra spectrum Apameense, & contra aliud Tentaëndium lapides iaciens. & B. Huberti, &c. Vvieri impudens siue mendacium, siue calumnia. DD, 448. 2. 449. 1.

Decimum, *res aliæ benedictæ ritu Catholico.*

De agnis Dei, de cereis & sale benedicto, de pane benedicto, antiquitas ritus. exempla quædam. EE, 449. 2.

Vndecimum, *pia amuleta collo suspensa.*

Quæ requirantur ne sint superstitiosa? FF, 451. 2.

Duodecimum, *pulsatio campanarum.*

Experientia quotidiana. Exemplum mirabile ex Petro Cluniacensi. Confessiones maleficarum. Cauendum a duobus Lamiarum mendaciis, vt illic. Refellitur vulgi opinio de campanarum Baptismo. Hæreticorum stropha quotidiana.

Capitularis Caroli Magni locus explicatus. Benedictioni aliquando tributum nomen Baptismi, vt apud Yuonem Carnutensem.

Benedictionis campanarum ritus defensus contra hæreticos.

De efficacitate earum contra dæmones, in quo hæc sit sita? Petri Mexiæ error. Cur hæc remedia non semper efficacia? GG, 451. 2. cum seq.

CAPVT III.

Quorundam remediorum Ecclesiasticorum, contra calumnias hæreticorum, maxime Georg. Godelmanni, defensio.

Quidam non Iurisconsulti, sed rabulæ in cæremonias petulantes. A, 453. 1.

Defensio exorcismorum Ecclesiæ Catholicæ.

Ostenditur ineptia & imperitia aduersarij. Colliguntur multa eius mendacia. Ostenditur, in exorcismo nihil magicum reperiri.

Sigillatim omnes eius ritus probantur & explicantur. B, 453. 1. cum seq.

Defensio salis benedicti. Mendacia aduersarij, & fraus. Defensio *aquæ benedictæ.* Benedictiones herbarum. Noua iterum aduersarij mendacia. C, 455. 1. 2.

Defensio agnorum Dei. alia iterum mendacia.

Defenditur benedictio balsami & olei. Ineptia aduersarij, formulam dicentis esse Magicam, detegitur.

Verbum exorciso, *& vsus* defenditur. Vsi eo Apostoli. Cur non Christus? Baptismo peccata remitti. D, 455. 2. 456. 1.

Defenditur Extrema vnctio, & benedictio olei infirmorum.

Schmidelini & Lerchemeri væsana conuicia.

Ex antiquitate probantur benedictiones variarum rerum, herbarum seu fructuum, aquæ benedictæ, chrismatis, panis & salis. E, 456. 2.

Quæ vis sit rerum Sacramentalium. F, 457. 1.

Aliud iterum mendacium. Item alia & alia. G, 457. 2.

Respondetur argumentis quibusdam Godelmanni. Ostenditur, exorcistarum ordinem in Ecclesiâ olim fuisse. B. Clementis Romani locus explicatus. H, 457. 2.

Defenditur cultus venerabilis Eucharistiæ, & in eâ esse verum corpus Saluatoris Nostri. Ostenditur nihil in consecratione nec cultu magicum esse. I, 458. 1.

Contra Iosephum Scaligerum defenditur, opera B. Dionysio Areopagitæ adscripta non esse Pseudepigrapha. Superbia eius ante oculos ponitur ipsiusmet verbis, & monetur resipiscere, seque deinceps gerere modestiùs, & sapere humilius. K, 458. 2.

Monita quædam pro Confessariis & pœnitentibus. L, 461. 1. cum seqq.

FINIS SVMMARIORVM OMNIVM.

PROLOQVIVM

DE DIFFICVLTATE ET NECESSITATE HVIVS TRACTATIONIS.

Ordior arma, quibus, cæli ſuper aurea templa,
Molitur ſolium ſupremo Aquilone locare
Praua Dei ſoboles, patrio conſidere regno
Quæ vetita: atque imis Erebi detruſa ſub antris,
Gliſcit atrox odiis, animiſque furentibus iras
Nutrit, nec damnis hominum exſaturata quieſcit.

PRORSVS ita eſt. nullæ ſunt induciæ, pax nulla: vbi nec odij, nec inuidiæ modus aut finis vllus. hoſtium Dei *ſuperbia aſcendit ſemper*, [a] augetur malitia, crudelitas inualeſcit. amat ſibi tribula metere, dum nobis ſpinas ſerat: gaudet ſuas agere pœnas, & ſupplicia propria exacerbare, dummodò in cruciatus æterni partem quamplurimos homines aſciſcat, & diuinæ huic illudens imagini, pretioſo CHRISTI ſanguine dealbatam decoloret, aſſertámque in libertatem, priſtinæ mancipet ſeruituti, & Cadmeiâ planè victoriâ perdat pereundo, pérque latus hoſtile in ſuamet ferrum viſcera conuertat. Nihil ſinit inauſum, nihil intentatum relinquit. Videt animum imbecillem, pauidúmque? circuit vt leo, ac vim intentat. nouit imperterritum, conſtantémque? vulpem induit, exuuium ponit leoninum. Heu, quàm multi *partes vulpium* [b] ſunt & fuêre? quot luctator doloſus pellaciis & technis irretitos ſupplantauit? Mille nocendi artes habet, innumeris vtitur telis. præcipuum omni ætate de eadem pharetrâ fuit illicium, quàm curioſarum, tam ſuperſtitioſarum artium: quàm multa, tam ſtulta dæmonum commenta mortalium animos dementantia, quæ cuncta *Magiæ* nomen ambitu ſuo comprehendit. De quâ diſceptare, futurum neſcio difficultatis ſit maioris, an neceſſitatis. Etenim vbique locorum graſſante præcantricum & maleficorum colluuie diriſſimâ, medicinam facere neceſſarium, ſed eandem facere inueterato & recrudeſcenti ſemper malo, difficile inprimis & laborioſum. Nam etſi fuêre conati quamplures, qui de Magicis ſcripsêre, quæ tamen illi hac de re ſcriptis mandarunt, vel quod fidei & moribus noxia [c], vetitæque lectionis, repellenda, vel quòd perpauca & exilia, multiplicanda & augenda, vel quòd obſcurè, ſine methodo, & parum firmè tradita, luculentiùs & ordinatiùs proponenda, rationibúſque & auctoritate teſtium meliùs ſtabilienda fuêre. Sanè, qui fibras omnes artium ſuperſtitioſarum vnus ſit ſcrutatus & eruerit, neminem me legere memini. Scripsêre Philoſophi, Iuriſconſulti, Theologi: ſed ſuo quiſque duntaxat inſtituto, vt, cùm ſuæ ſcholæ ſectæque, vtcunque ſatisfecerit, ceteris certè minùs profuiſſe, minùs conſuluiſſe videatur. Equidem debitorem me omnibus agnoſco, & in his tribus facultatibus longo tempore verſatum ſi dicam, nec mentiar, quia verum dicam, nec gloriabor, quia profectum mihi non arrogo. culturam profiteor & operam, de fructu iudicium aliis permitto. Conatus aliquò progredi, & hoc opere commune tribus ſcientiis ſtadium ingredi: quòd viderem trium communem, non vnius peculiarem, hunc fundum atque hæreditatem. Quare (quod neglectum, vel minùs ab aliis animaduerſum) ſuperſtitioſarum artium fundamenta diligenter inueſtigaui, & ex ſcitis humanæ diuinæque ſapientiæ neruoſiùs, quàm prolixiùs, ſubruenda ſuſcepi: gnarus eſſe Chriſtiani hominis fallacias has non ignorare, & *ſpiritalia nequitiæ* (vt ait Tertullian.) *non quidem ſociâ conſcientiâ, ſed inimicâ ſcientiâ noſſe, nec inuitatoriâ operatione, ſed expugnatoriâ dominatione tractare multiformem luem mentis humanæ totius erroris artificem, ſalutis pariter animæq; vaſtatorem.* Nec in ſpeciem adfinxi quidquam, quod refellerem, ſed ex ipſorum vanitatis ac perfidiæ magiſtrorum arcanis & myſteriis, ipſa ab incunabulis crepundia deliriorum, de libris obſcuriſſimis deprompta, in lucem extuli: deinde in re, vt diffuſiſſimâ, ita & minutiſſimâ, ad artem rationemque reuocandâ, non minimum laboris poſui, &, niſi fallor, non incommodâ methodo digeſſi, vt huc illuc lacera & diſiecta membra, in vnum quaſi corpus coaleſcerent:

a Pſalm. 73. in fin.

b Pſal. 61. in fin.

c Cornelij Agrippæ, Petri de Abono, Picatricis Hiſpa. Anſelmi Parmenſis, Ioan. Bodini, Ioan. VVieri, Georg. Godelmanni & ſim. Item Trithemij Steganograph. & Peuceri, Eraſti, Danæi, &c.

rent. denique, vt à quouis facilè intelligantur, plano & dilucido, quali vtimur in scholis stylo, in lucem publicam typis mandaui. Quod vt facerem, licèt benè multorum, qui flagitabant, desideria nonnihil excitarint, longè tamen fortiùs impulit lues quàm obscæna, tam proserpens, veneficorum & incantatorum, quæ hoc nouissimo sæculo se per omnem in dies Europam longiùs ac latiùs diffundit. Vt iure quàm optimo liceat ingerere auribus mentibúsque illud sonoræ & inuictæ Ecclesiæ petræ [d]: *Sobrij estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret:* nec non eandem in sententiam alia Gentium Apostoli [e]: *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli: quoniam non* (tantùm) *est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem* (aduersùs homines, qui carne constant & sanguine, ac proinde fragiles ac caduci, facilè lassantur ac vincuntur) *sed* (præcipuè) *aduersùs principes & potestates* (videlicet) *aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus:* hoc est, contra naturas non corporeas, sed spirituales longè vt potentiores, sic & vafriores hominibus, & quarum habitatio non in luteis hisce domibus, sed in sublimi, & aëris regionibus. Reuerà non cum anilibus deliramentis, aut idiotarum insomniis, quod quidam dictitant, depugnandum, sed cum ipsis dæmonibus; quorum ope, & consilio magi vtuntur, quod ratio & experientia docet, nobis nunc manus conserendæ. Hi, vt auctores, & satores, sic etiam fautores, propagatorésque superstitionis omnis sunt habendi. Hi se de tot animarum, qua, subiecerunt, possessione deturbari, & ab illaqueandis aliis, quas spe deuorauerunt, ratione & iure, velut armatâ manu, depelli, tulerunt semper iniquo animo, nunc eò ferunt molestiùs, quòd, cum instante vltima die Lucifer soluendus, multò sitiunt auidiùs suam explere in genus humanum crudelitatem. Si quis superioris æui Annales non indiligenter euoluat, statim comperiet, nunquam tot, vbique prouinciarum, examina maleficorum deprehensa, quot se hodiernâ die iudicibus, vel leuem aliquâ quærendi curam adhibentibus, offerunt, & à non quærentibus etiam reperiuntur. Quid mirum, exundare perfidiam, verâ fide exarescente? Sunt quidem alia quoque peccata mortalium, diuini huius flagelli caussæ: sed pestilitatis partem maximam sibi vendicat languor quidam & contemptus Catholicæ fidei. Fides enim vna maximè est virtus: quâ cuncta diaboli consilia, studia, conatus, virésque omnes refringuntur. hanc horret, hanc refugit, cum hac metuit compulsare. Sapienter ideò B. Petrus eam rugienti, velut panopliam, vt obiiciamus, admonet [f]: *Cui resistite* (inquiens) *fortes in fide.* Consentit inuictus athleta Paulus collegæ suo, quando spondet nos *in omnibus* (hoc est, in primis & super omnia) *scuto fidei omnia tela nequissimi ignea exstincturos* [g]. Confirmat experientia, siue præteriti, siue præsentis temporis, semper acriùs & petulantiùs Tartareas acies hominibus insultasse, quotiescunque fidei deminutio vel deprauatio aliqua viguit. Ante salutarem CHRISTI Domini aduentũ, idololatria totum penè orbem occupabat: nónne dæmonum vbiq; tum multitudo maxima passim in simulacris loquebatur, & cœtus hominum frequenter inuisebat, & in virorum fœminarúmque specie conspiciendam sese præbebat? Nato tandem IESV, quibus locis fides nondum annunciata: pestis eadem idololatriam comitatur, & veneficis referta scatent omnia, vt locupletes sunt testes nostrorum sociorum de rebus Indicis epistolæ, & historiæ. Quibus verò regionibus semel recepta Euangelij prædicatio refrixit, vel variis errorum maculis obsoleuit, vel ab hæresibus oppressa penitus elanguit, vt in Africâ & Asiâ inter Mahumetanos: in Germaniâ, Galliâ & Britanniâ inter hæreticos, in Italiâ & aliis locis, inter Catholicos planè languidos, quos Politicos vocant; iisdem quoque in locis Magica superstitio nimis inualuit. Sic agros olim tritici mirè feraces, cicuta, & aconitum, & alia venena teterrima contaminarunt. Hæresibus profectò, vt vmbram corpori, sic Magicam spurcitiem ancillari, adeò manifestum est, vt proteruiæ sit negare. Præcipui olim hæretici etiam Magi fuere. Ab his artibus Princeps hæreticorum cognomen adeptus fuit, Samaritanus ille Simon Magus [h]. De Carpocrate, Menandro, Marco, Euphrate, Ophitis, Seuophianis eorúmque diagrammate, de [i] Priscilliano [k], & Berengario [l] fidem faciunt grauissimi & veracissimi scriptores. Vt enim, quæ de Simone Clemens fusissimè prodidit, prætermittam; quæ de hoc & successore simul, Iustinus Martyr eorum conterraneus tradidit, adscribam; is [m] in hanc sententiam: *Simonem* (inquit) *quendam Samaritam ortum de Gitta oppido, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus Magicis artibus, in hac vrbe Regiâ, Deus est habitus, & quasi Deus honoratus, statua posita in Tiberi inter duos pontes est, cum hoc Latino titulo,* SIMONI DEO SANCTO, &c. Deinde: *Menandrum etiam æquè Samaritam huius Simonis discipulum, instructum viribus dæmoniacis, & profectum Antiochiam, multos arte Magicâ decepisse cognouimus.* D. autem Irenæus [n] de Marco sic breuiter: *Marcus Magicæ imposturæ peritissimus, perquàm & viros multos, & non paucas fœminas seducens, ad se conuertit,* &c. Mox, *Anaxilai enim ludicra, cum nequitiâ eorum, qui dicuntur Magi, commiscens, per hæc virtutes perficere putatur apud eos, qui sensum non ha-*

d 1. Petr. 5. vers. 8.

e Ad Ephes. 6. v. 12.

f sup. c. 5.
g d. cap. 6. vers. 15.

h Clemens Romanus lib. 2. Recognit.
i Iræn. lib. 1. c. 21. & 24. Euseb. 2. Hist. c. 20. Epiphan. hær. 27.
k Seuer. Sulp. in sac. hist. lib. 2.
l Nangia. in Chron.
m Apolo. 2.
n d. l. 1. c. 8.

bent, &

bent, & à mente suâ excesserunt. (quibus subiungit Irenæus nonnullas hæretici huius præstigias, *vinum album in rubrum mutare; non ipsum modò, sed & alios per ipsum, Paredri dæmonis operâ vaticinari*, & huiusmodi alia. De discipulis Carpocratianis sic Epiphanius: *Magia apud ipsos* (ait) *excogitata est, incantationésque diuersas ad omnemmachinationem inuenerunt, ad amorem & ad illlectamenta. Quin & Paredros dæmones sibiipsis attrahunt, ad hoc, vt per multas præstigias in magna potestate, omnibus dominentur quibus velint, & vt vnusquisque quamcunque actionem aggredi audeat. Nimirum seipsos decipientes ad perfectionem occæcatæ mentis ipsorum.*) Priscillianorum, qui Gnosticorum vætaniam in Hispanias intulit, Marci Ægyptij disciplinis (qui Magus fuit) imbutum, Seuerus scribit *gemino iudicio auditum, conuictúmque maleficij, nec diffidentem obscœnis se studuisse doctrinis.*) D. Hieronymus [o], *Priscillianum* (ait) *Zoroastris Magi studiosissimum, & ex Mago Episcopum.*) Idem Seuerus Sulpitius [p], talem quendam memorat Anatolium. narrat etiam eodem tempore in Hispaniis quendam fuisse iuuenem, qui falsis fretus miraculis se primò Eliam, posteà CHRISTVM esse sit professus, in quo etiam Rufo Episcopo sic illuserit, vt quasi Dominum adoraret: eodem tempore, in Oriente quendam exstitisse, qui se Ioannem esse iactaret. Magi & hi hæretici. Mahometus hæreticus fuit, sed & Magus, teste Zonara [q] & Paulo Diacono [r]. Gallorum Historici tres nobis Pseudo-Christos hæreticos depingunt, & magicis præstigiis excelluisse addunt: nec mirum Antichristi anteambulones miracula simulasse. Vnus Bituricensis fuit, alter Burdegalensis. de vtroque legendus Gregor. Turonens. de priore [s], de posteriore [t]. Tertius Eun vocabatur, natione Britannus, de quo mirifica referunt Robertus [u], & Guilhel. Neubrigiensis [x]. Nec dissimilis in Hispaniæ diœcesi Conchensi fuit quidam Gondissaluus tempore Innocentij VI. qui dæmone visibiliter apparente & docente librum dictauit, quem vocabat VIRGINALEM; in quo se Dei filium, ab æterno genitum, immortalem, mundi conuersorem, & damnatorum omnium Saluatorem profitebatur: qui Nicol. Eymerico Barchinonæ vnà cum discipulo & scriptore libri Nicol. Calabro publicè pœnas perfidiæ dedit. vide Bernard. Luxemburg [y]. In Asia verò Sergius ille doctor hæresis Armenicæ, & institutor ieiunij Artziburtzi, de quo ex Damasceno Euthymius. [z] huic Paredrius erat dæmon caninus comes, vt Agrippæ. Ad Berengarium quod attinet, Sacramentariorum Principem, Nangiaci historiam, qui volet, legat. liber ad manum mihi non est, vt verba repræsentem. Ecquid opus? magna semper hæreticis cum magis commercia, vt notauit Tertullian [a]. Priore loco hæc habet: *Notata sunt etiam commercia hæreticorum cum Magis quamplurimis, cum circulatoribus, cum Astrologis, cum Philosophis, curiositati scilicet deditis. Quærite, & inuenietis, vbique meminerunt.* Posteriore verò *Magiam* vocat *hæreticarum opinionum auctricem.* Meritò. non enim confirmat modò hæreticorum deliria, sed & veteribus adiungit noua, nouásque scholas aperit curiositatis. Legimus, post Sarracenicã per Hispanias illuuionem, tantùm inualuisse Magicam, vt cùm literarum bonarum omniũ summa ibi esset inopia & ignoratio, solæ fermè dæmoniacæ artes palàm Toleti, Hispali, & Salmanticæ docerentur. In hac quidem ciuitate, bonarum nunc artium matre, cùm illic degerem, ostensa mihi fuit crypta profundissima gymnasij nefandi vestigium, quam virilis animi mulier Isabella Regina Ferdinandi Catholici vxor, vix ante annos centum cæmẽtis saxisq; iusserat obturari. Inuaserunt priùs Bohemiam Hussitæ, posteà Germaniam Lutherani: illos, quanta maleficorum vis fuerit subsecuta, Sprengerus & Niderius [b], hæreticæ prauitatis quæsitores, docuerunt: hi verò, quos Sagarum torrentes in Aquilonarem tractũ infuderint, norunt qui hoc frigore Arctoo quasi gelati, metu torpuerũt. vix enim illis in locis quidquam innocuum vel immune ab his sub humanâ specie feris, dicam nescio, an dæmonibus. Plerique qui ætate prouectiores non in eculeo modò, sed post quæstiones quoq; Treuirensi in ditione, confitebantur iudicibus, se hac labe primùm imbutos, quo tempore tetrum illud & Tartareum Lutheranismi fulcrum, ipse quoque Magicæ nomine famosus, Albertus Brandeburgicus, prouinciam illam flammâ, ferróque prædabundus vastabat. Quotquot Inalpinas regiones vicinas Heluetiis incolunt: raras illic fœminas maleficij expertes, plerasque crimine vno nobiles norunt: nec alia verior aut promptior occurrit causa, quàm quòd, in hanc vsque horam, VValdensium reliquiæ nefariæ illic, vt in spelæis, occultatæ hæserunt. Nihil per Angliam, Scotiam, Franciam, Belgium, hanc pestem celeriùs & vberiùs propagauit, quàm dira Caluinismi lues. Anteà paucis in locis, de non multis & vilibus tantùm, incertus rumor spargebatur; nunc cum ipsa hæresi, vt cum febri furor, plurimos passim & palàm nobilitate, eruditione, diuitiis & dignitate claros inuasit. Sic Behemoth insaturabilis epoto iam pelago sperat, *quòd Iordanis influet in os eius* [c], *electóque pastus* cibo ipsam Domini sortem deuastabit. Quid? quòd Danæus Caluinianus minister strigum conuentũ Geneuæ ordinarium esse prope summam ædem, & in eâ vrbe spacio trium mensium plusquàm quingentas personas iudicum sententiâ morte punitas narrat? lege Crespetum [d].

o Epistol. ad Ctesiphontem contra Pelag.
p in vita S. Martini.
q tom. 3.
r lib. 18. hist.
s lib. 12. hist.
t lib. 9.
u in Chronico.
x lib. 1. rerum Britann. c. 19.
y in Catal lit. G, & lit. N.
z p. 2. Panopliæ, tit. 28.
a Præscr. aduers. hæret. ca. 40. cum seqq. & lib. de anim. cap. 57.
b in Malleo malefi. & in Formicario.
c Iob. 40. v. 18. Habac. v. 16.
d odiosa. Satanæ, lib. 1. discur. 15

Caulas

Causas autem mihi perquirenti, cur hæresim comitetur assiduè Magica, commodùm occurrêre, quas meus quondam Doctor Io. Maldonatus Societatis IESV Presbyter, vir doctus iuxtà & sanctus, disertissimè prodidit, cum de dæmonibus publicè Lutetiæ Parisiorum profiteretur. ille causas commemorabat quinque, his verbis.

Prima causa est, quòd dæmones in hæreticis, vt olim in idolis, habeant domicilium. Rectè enim solet Hieronymus dicere, diabolum cùm idola, in quibus habitabat antè, disiecta vidisset, peiora idola in hæreticorum animis ex ipsis diuinis literis fabricasse. Cassianus, grauis & antiquus auctor [e], affirmat se dæmonem audiuisse confitentem, se per Arium & Eunomium impietatem sacrilegi dogmatis edidisse. Quare necesse est, vt quemadmodum finito bello milites per omnes partes diffusi prædones fiunt, omnésque vias obsident: ita dæmones, inclinatis aut abolitis hæresibus, quæ antè vigebant, quasi euersis templis, in quibus colebantur, nouas in aliis hominibus sedes quærant. Solent enim dæmones, cùm ex homine, in quo erant, egredi coguntur, facere, quod ij faciunt, qui obsidione fatigati, coguntur, arcem tradere, quam tenebant. Petunt enim conditionis loco, vt sibi liceat se in alium locum recipere: quod exemplo illius legionis intelligimus, quæ à CHRISTO petiuit, vt sineret se porcos occupare.

e Collat. 7. cap. 32.

Secunda causa est, quòd omnis hæresis initiò violenta est prorsus & vehemens: sed stare in eodem gradu non potest. quia, præterquàm quòd id diuina prouidentia non patitur, natura quoque ipsa ita se habet, vt non possit error diu veritatem imitari. Quare omnem hæresim necesse est, nisi ad eam religionem, vnde egressa est, maturè reuertatur, aut in magicas artes, aut in extremam atheismi impietatem degenerare. Cùm enim duæ sint potissimùm causæ, quibus hæretici homines efficiantur: altera superbia lasciuientis ingenij, nihilque credentis, nisi quod oculis cernat: altera curiositas quædam intemperans, & studium nouitatis: fit omninò necessariò, vt qui superbiâ hæretici facti sunt, cùm iam, quam primæ inuentionis ardore in eâ sectâ, quam nimis subitò amplexi lucem esse iudicabant: eodem ardore frigescente, tenebras esse comperiant, desperatione alibi inueniendæ veritatis prorsus nihil credant: & quos in hæresim curiositas impulerat, cùm ea, quæ principio noua esse videbantur, paululum inueterauerint, eadem curiositate, & ad ineundam cum dæmonibus familiaritatem, & ad discendas, exercendásque dæmonum artes impellantur.

Tertia causa, quòd ita videatur esse naturâ comparatum, vt quemadmodum famem pestilentia sequitur, ita hæresim varia curiosarum artium genera sequantur. Nam & hæresis fames quædam est verbi Dei [f]. Etenim vt in annonæ caritate homines coguntur cibis vti non salutaribus, vnde fit, vt corruptis humoribus gignatur pestis: ita hæresi vigente, dum homines corruptis Scripturæ sensibus vtuntur, ad Magicas tandem artes deueniunt, quæ quasi animi morbi sunt.

f Amos 8. v. 11.

Quarta causa, quòd soleant dæmones hæreticis vti ad fallendos homines, quasi formosis meretricibus. Nam hæresim in Scriptura meretricem appellari manifestum est [g]: *Quomodo facta est meretrix, ciuitas fidelis?* Quare quemadmodum lenones, quando scorti forma defloruit, ex scorto lenam faciunt: ita dæmones, cùm prima hæresis species ita periit, vt minùs homines in errorem pelliciantur, ex hæreticis, Magos faciunt.

g Isa. 1. v. 21.

Quinta causa est, vt opinor, negligentia eorum qui regunt Ecclesiam. Nam quemadmodum in incultis agris locustæ gigni solent: ita, ex inopia verbi Dei, gignuntur præstigiosæ artes. Nam & locustæ in Scriptura dæmones significant [h]. Itaque videtur etiam in hoc tempus conuenire, quod ait Ioel [i]. *Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo.* Nam quod hæretici reliquum fecerant, malefici dæmonum arte populantur, & quod malefici relinquunt, athei perdunt. Hæc non minùs acutè, quàm verè Pater Maldonatus.

h Apoc. 9. v. 3. & 7.
i cap. 1. v. 4.

Atq; vtinam non in oculos ea nobis incurrerent. Vidimus olim florentes Belgæ Geusios Caluinismo, Lutheranismo, & Anabaptismo erucarum instar cuncta depascentes. Vidimus hos *tres immundos spiritus, de draconis ore, & de ore bestiæ, & de ore Pseudoprophetæ exeuntes* [k]. Videmus illis iam marcescentibus, & ipsâ temporis diuturnitate fermè exspirantibus, varia locustarum sortiariarum examina totum Septentrionem depopulantia. Videmus parte aliâ sic crescere numerum atheorum siue politicorum: vt, cùm tam pauci supersint feruentes & ver. Catholici, ipsâ paucitate planè nulli queant videri. Hæreticis illis, de SOCIETATE nostrâ multi se strenuè opposuerunt, & eorum rabiem præclarè scriptis libris infregerunt [l]. Atheos quoque Theologi, & Philosophi nostri, non semel, hydræ Lernææ instar repullulātibus capitibus, ignito veritatis gladio resecantes profligarunt. Locustas hasce, quas illi prætermisere, vel obiter & leuiter tantùm velitati cum illis fuere, nunc mihi ex professo, disputationis ventilabro dispellendas, & veritatis charitatisque, velut chalybeo speculo,

k Apoc. 16. v. 13.
l Turrianus, Bellarminus, Buzæus, Canisius, Costerus, Tyræus, Valencia, Molina, Zuares, Fonseca, Peterius, Vasquius, Serarius, Possevinus, Maldonatus, Gretzerus, & alij.

vstulendas delegi, non virium vllâ mearum fiduciâ, sed supremi Numinis auxilio præsumpto. Illud enim, pro cuius honore & gloriâ hoc certamen suscepi, suum, vti spero, pugilem non deseret. Agè, ô vera & æterna SAPIENTIA, cuius nomen perfidi Magi abnegarunt, iuua & tuere. Tu, ô VIRGO SACRATISSIMA, quam præ cælitibus cunctis depreciant & despuunt, clientem tuum protege, & faue pugnanti. Tu, ô sancte MICHAEL cum æthereis, quibus præes legionibus, qui Luciferum cum sociis rebellionis, cœlo deturbasti, & in abyssi profundum compulisti, auxiliare in arenam descendenti. Vósque Superi omnes, Beatæ animæ, hanc infernorum spirituum tyrannidem reprimite, & à fratrum vestrorum mentibus dirissimam pestem auertite, & sæpe triumphatas furuorum ac terrorum cacodæmonum acies, vti soletis, cædite, sternite, profligate. Vestris fretus suggestionibus atque suppetiis, quódque mihi lectoribúsque vertat benè, si priùs de superstitione ipsâ nonnulla ad sequentium intelligentiam clariorem necessaria delibaro, rem aggredior.

Hic fructus curiosarum artiū est, hæc emolumenta superstitionis, cuius etymol. verè piorum hominum studia describens, quisquis ille vel illa, cuius sunt Sibyllina oracula, libr. 3. ostendit, quàm ab his vanitatibus alieni futuri sint, quibus, quod omnium ferè superstitionum genera complexus, visum mihi ordiri. ita canit.

Ἐξ ὧν δὴ γένος ἐστὶ δικαιοτάτων ἀνθρώπων,
Οἷσιν ἀεὶ βουλή τ' ἀγαθὴ, καλά τ' ἔργα μέμηλεν.
Οὔτε γὰρ ἠελίου κύκλιον δρόμον, οὔτε σελήνης,
Οὔτε πελώρεια ἔργα μεριμνῶσι κατὰ γαίης,
Οὔτε βάθος χαρόποιο θαλάσσης Ὠκεανοῖο,
Οὐ πταρμῶν σημεῖ, οἰωνοπόλων τε πετεινὰ,
Οὐ μάντεις, οὐ φαρμακεῖς, οὐ μὴν ἐπαοιδούς,
Οὐ μυθων μωρῶν ἀπάτας ἐγγαστριμύθων,
Οὐδὲ χαλδαίων τὰ προμάντια ἀστρολογοῦσιν,
Οὐδὲ μὲν ἀστρονομοῦσι. τὰ γὰρ πλάνα πάντα πέφυκεν,
Ὅσσα κεν ἄφρονες ἄνδρες ἐρευνῶσιν κατ' ἦμαρ,
Ψυχὰς γυμνάζοντες, ὃ οὐδὲν χρήσιμον ἔργον,
Καὶ ῥα πλάνους ἐδίδαξαν δεικιλίους ἀνθρώπους,
Ἐξ ὧν δὴ κατὰ πολλὰ βροτοῖς πέλεται κατὰ γαῖαν,
Τοῦ παραπλάγχθαι ὁδούς τ' ἀγαθὰς, καὶ ἔργα δίκαια.

Ex quibus est hominum proles iustissima semper,
Queis bona mens cordi est, & rerum cura probarum.
Nam neque decursum solis, lunæve rotatum,
Nec curant ea quæ per terras magna feruntur,
Nec vasti Oceani rimando quærere fundum,
Non sternutantum, non præpetis omina pennæ,
Non vates, non veneficos, non incantatores,
Non imposturas fatuorum ventriloquorum,
Nec Chaldæorum prædictiones astrologicas,
Nec astronomicas quidem. Nam sunt hæc omnia falsa,
Dementes homines quæ perscrutantur in horas,
In re exercentes animas, quæ non iuuat hilum,
Quin miseros homines errores edocuerunt,
Ex quo mortales agitant mala multa per orbem,
Vt rectisque viis & iustis rebus aberrent.

MARTINI DELRIO PRESBYT. SOCIETATIS IESV, LIBER PRIMVS.

De Magia in genere, & de Naturali ac Artificiosa in specie.

CAPVT I.

De Superstitione, & eius speciebus.

A
a lib. 8. Orig. cap. 3.

ETYMOLOGIAM nimis curiosè B. Isidorus[a] scrutatur his verbis: *Superstitio dicta, eò quòd sit superflua, aut super statuta obseruatio. Alij dicunt, à senibus, quia multis annis superstites, per ætatem delirant, & errant superstitione quadam, nescientes quæ vetera colunt, aut quæ veterum ignari asciscunt. Lucretius autem superstitionem dicit superstantium rerum, id est, cœlestium seu diuinarum, quæ super nos stant: sed malè dicit.*] non malè si analogiam, sed si menté spectes. Nam Epicureus poëta nullam Deo rerum humanarum curam esse censebat, & ideò supremi numinis timorem *superstitionem* vocabat, eò quòd, quasi horribili aspectu, timor iste mortalibus superstet & impédeat, alludit enim ad versus illos Lucretij[b];

b lib. 1.

Humana ante oculos fœdè cùm vita iaceret
In terris, oppressa graui sub relligione:
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans.

Nam Lucretio, vt & aliis Gétilibus, *religio* ponitur pro superstitione. Etymologia autem illa etiam Seruio placuit: cui[c], *superstitio* est, *superstantium rerum (id est, cœlestium & diuinarum, quæ super nos stant) inanis & superfluus timor.* De senibus quod addit Antistes Hispalensis, non est eius cômentum: sic enim Donatus, vel quisquis ille[d]: *Superstites sunt senes vel anus, quia ætate multis superstites iam delirant. Vnde & superstitiosi, qui Deos timent nimis, quod signum est deliramenti.*] Christianis scriptoribus nomen superstitionis in malum sumi solet, etiam in illo B. Pauli[e]: *Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos esse video.* Syriacè est, nimios in cultu dæmonum; Græcè δεισιδαιμονεστέρους, *æquo superstitiosiores*: eò scilicet quòd vano dæmoniorum timore, lapides, ligna, spiritus, ignota quoque & ambigua numina, colerét. Quo sensu Gentilium errorem Patres *Superstitionem* nuncupant, non *Religionem*: nisi additâ vanæ vel

c in VIII. Aeneid.
d in Teren. Andr.
B
e Act. 17. v. 22.

A

falsæ denotatione. Quoniam inter *Religionem* & *Superstitionem* multùm interest. Synæsius[f] rectè δεισιδαιμονίαν ait vitiú esse virtutis εὐσεβείας personâ circundatum[g]. *Non enim philosophi solum* (ait Cicero) *verum etiam maiores nostri Religionem a superstitione separauerunt, nam qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui sibi liberi superstites essent, Superstitiosi sunt appellati, quod nomen patuit postea latius. Qui autem omnia, quæ ad cultum Dei pertinerent, diligenter retractarent, & tanquàm relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo, vt elegantes ex eligendo, tanquàm à diligendo diligentes, ex intelligendo intelligentes. His enim verbis omnibus inest vis legendi eadem, quæ in religioso. Ita factum est in superstitioso & religioso, alterum vitij nomen, alterum laudis.*] Adscripsi verba vt legéda censeo ex Lactátio[h], ex quo & B. Augustino[i] corrigendus Non. Marcellus eadem aliter referens. Nonius etiam vult *Superstitiosos* dici, *quòd præ cultura deorum cætera supersedeant*, id est, negligant: itidem & *Religiosos quasi relinquosos* (sic membranæ) *quod cæteris relictis solis sacrificiis deseruiant.* ridiculum commentum, & Nonio dignum. Lactantius eruditè, quâ solet argumétorum vi & copiâ Ciceronis discrimen refellit, & concludit, *Religio veri cultus est, Superstitio falsi.*] hoc præclarè: non ita quod subdit; *Omninò quid colas interest, non quemadmodum colas, aut quid precere.*] parum id consideratè dictum. nam superstitio quoque nascitur, si quod oportet coli Deum Optimum Maximum, non vt oportet colas aut precere. Religioni duntaxat locus, si qui vni ac vero Deo supplicant, ita quemadmodum oportet id faciant. Optimè enim Theologi nostri *Religionem* definiunt virtutem, quâ Deo vero cultum verú ac debitum exhibemus, ideóque dictitant, duo illi vitia extrema repugnare. Vnum in defectu positum, quod cùm debito honori detrahat, *Irreligiositas* vocatur: alterum in excessu quod non quidem verum cultum æquo maiorem exhibet (quis enim, quátùm par est, queat exhibere illi infinitæ bonitati, immensæque maiestati?) sed ideò nimium: quia nec verum, nec bonú, sed superfluâ quadam circúſtantiâ vitiatum: quæ, quòd perperàm & in Dei potiùs iniuriam, quàm hono-

f Ep. 67.
g lib. 1. de nat. Deor.
B
h li. 4. c. 28.
i lib. 14. de ciuit. Dei, c. 30.
C
D

rē, materiæ debitę adiicitur; ideò in excessu positum vitium vocant[k]. Cùm enim bonum idem sit quod perfectum, omnémque defectum siue vitiū repellat; nihil etiam verum dici mereatur, nisi quod idem sit bonū: perspicuè intelligitur, si mali quidpiam in cultu diuino reperiatur, verum cultum eum non esse, quare nec *Religionem* dici posse. Deinde cùm *Superstitio* omnis, nomine suo vitium in cultu inesse indicet, cōsequitur, nullum cultum, qui superstitiosus sit, verum cultum vocandum: atque adeò superstitionem omnem falsi cultûs esse, vt Lactantius dixerat. Sed falsitas ista non vno tantùm ex fonte, vt putabat, sed ex duobus oritur. Capitalis omninò est, quem ille non ignorauit; si videlicet id pro Deo colatur, quod Deus non est; hunc nostri nominãt, *Superstitionem falsi cultus*. alter minùs est deleterius, sæpe tamen lethalis, semper noxius, quem Firmianus perperā videtur à superstitione excludere; si cui qui debetur cultus, non quo debetur modo, exhibeatur: hunc vocant Theologi, *indebiti cultus superstitionem*, eò quòd non, qualis debetur. Prior generali nomine solet *Idololatria vocari*, quia quicquid, cū non sit Deus, vti Deus adoratur, idolum nominatur, iuxta illud[l]: *Omnes Dij populorum, idola*, hoc est, vanitas & inaniæ, nihilque minùs quàm quod volunt haberi. Nam vis ista est vocis Hebrææ ELIL. Posterior nomen suum retinet, nec proprium, quod sciam, aliud habet; nec imposuit B. Augustinus[m], cōtentus descripsisse, cùm de imaginariis indebiti cultûs signis ageret, his verbis: *Quæ ad remediorum, aliarumque obseruationum curam pertinent: quæ non sunt diuinitùs ad dilectionem Dei & proximi, tanquàm publicè constituta; sed per priuatas appellationes rerum temporalium, corda dissipant miserorum.*] De hoc indebito cultu nulla nunc à nobis disputatio instituitur: de falsi tantùm cultûs superstitione disserendū; cúmque ea duas species complectatur, *Expressam Idololatriam*, quādo cultus Deo debitus clarè & disertè transfertur in creaturam; cùm Iudæi vitulū, Ægyptij Anubim, Romani Quirinum coluêre: & *tacitam*, siue, vt alij vocant, *Implicitam*; illam quoque priorem nunc missam facimus, contēti quæ ad posteriorem pertinent, & sunt obscuriora, pro modulo nostro elucidare. Tacita idololatria est omnis magia prohibita, vt suo loco ostendemus.

k vide Gregor. Valenciā 2.2. dispu. 6. q. 10. punct. primo.

l Paral 16. ver. 26.

אליל

m lib. 2. de doct. Christia. c. 23.

CAPVT II.

De Magiâ, eiúsque diuisione, & Magorum variis nominibus.

MAGIAM vniuersim sūptā definio terminis latissimis, *vt sit ars seu facultas, vi creatâ, & nō supernaturali, quædā mira & insolita efficiens, quorum ratio sensum & comunē hominū captum superat.* Vsus sum terminis latissimis, quia video viros magnos Fr. Victoriam[a] secutos, dum pomeria circundant strictiora, artificiosam & naturalē exclusisse. *Artem* dixi, seu *Facultatem*, pro quauis cognitione & operatione, apodicticâ, topicâ, scientiam gignente, vel non gignente, mechanicâ vel liberali, artificiosâ vel artis experte, verâ vel circulatoriâ, superstitiosâ vel vitij experte. *Efficiendi* vocabulum pro omnis mentis, animi, sensûs, aut membrorum functione posui. *Vim* intelligo siue rei adhibitæ, siue personæ adhibentis; hominis nempe, vel dæmonis. *Creatam & non supernaturalem* nominaui, vt excluderem vera miracula; quæ solius Dei sunt opus: quocirca malui *mira*, quàm miracula dicere. *Comunis* denique *captus & sensus* mētionem inserui, quia multorum magicorum effectuū causas soli sapiētiores, qui omni ætate pauci, consequuntur. Tam latè sumptæ Magiæ diuisio, petenda ex causis finali & efficiente. *Ab efficiente* ducitur diuisio in *Naturalem*, *Artificiosam*, & *Diabolicam*; quia cuncti effectus eius adscribēdi sunt, vel insitæ rebus naturæ, vel humanæ industriæ, vel cacodæmonis malitiæ. *A finali causâ*, rectè dispartias, primò *in bonam*, si bonâ intentione & licitis mediis vtatur (quod tantùm competit artificiosæ ac naturali) & *in malam*, cuius nempe finis vel media, quibus vtitur, praua sunt; hæc peculiaris est Magiæ prohibitæ; quam idololatriam tacitam & superstitionis speciem esse diximus. Hæc prohibita Magia sic describi potest, *Facultas seu ars, quâ, vi pacti cum dæmonibus initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia, efficiuntur.* Dixi, *vi pacti*, quoniam omnis Magiæ huius vis, pacto tacito vel expresso nititur, vt suo loco docebo. *Tacitam* vocant *Idololatriam* Theologi, quia non tam (vt plurimùm certè) intendunt Magi cultum illum exhibere creaturæ, vt Deo; quàm tanquàm benefactori cuidam & munifico, à quo aliquid consequantur. Quæ intentio, ratione multiplicis sui obiecti, quatuor quasi species huius tacitæ idololatriæ, seu prohibitæ Magiæ gignit. Fit enim aliquando, vt duntaxat extraordinarij & miri effectus cognitio vel operatio quæratur; & tunc sibi nomen *Magiæ specialis* ac strictè sumptæ, vindicat; aliquando fit, vt quis nitatur cognoscere res futuras, vel etiam præteritas aut præsentes, sed arcanas & occultas; conatus iste *Diuinatio* nominatur; aliquando desiderat instrui & iuuari, non vt prosit, sed vt noceat aliis, vel vltionem sumat; huic sceleri *Maleficium* est nomen. Denique sunt aliquando, quibus decretū est sine noxâ cæterorū, sibi vel aliis hoc opere prodesse vtilitate vel voluptate, & tunc Theologi nuncupant *Nugatoriam seu vanam obseruantiam*. Sic Magia reproba, in *Magiam specialem, Diuinationem, Maleficium, & Vanam obseruantiam* diuiditur, de quibus singulis ordine disputabimus.

a relect. de Magiâ, nu. 8. Angles in floribus ad 2. d 7. & alios.

Ab hac specierum Magiæ diuersitate, mira nominum varietas apud Hebræos, Græcos, Latinos manauit, ad eos significandum, qui stygiis hisce mysteriis forent initiati. Prosequamur præcipuas appellationes.

Quædam Hebræorum, ad solam diuinationem videntur pertinere, vt duo illa coniungi solita, AOVOTH & IDDEGHONI; quorum, nisi fallor, posterius latiùs paulò patet, ideóque in sacris literis illi solet postponi, locis[b] passim obuiis. *Aouoth*, à radice אוב *of*, quòd vox reddatur obscurior, & quasi ex vtre stridēs[c]. nam OF primò significat ipsum dæmonem respondētem, secundò significat Magum qui responsum elicit; sicut & *Python*, & *ventriloquus*, vocatur, vel ipse dæmon inhabitans, & ex imo hominis respondens; vel ipse homo, cui dæmon inhabitat[d]. Græcis etiam ἐυρυκλῆς vtrumque significat, à quodam Eurycle, qui Pythonem habebat, & primus vētriloquus Athenis fuit, vnde & alij, ἐυρυκλῆς dicti. quod docent Suidas & Hesychius, & Scholiastes Aristophanis[e], & ex Aristophane, Plutarchoque[f] posset probari. IDDEGHONI nō spectat ad Chiromanticos & similes; vt quidam cen-

אובות ידעני

b Leui. 19. ver. 31. & 20. v. 6. Deut 19. ver. 11. 4 Reg. 23. v. 24 Esai 8. ver. 19. & 19. versic. 3.

c 1 Reg. 28. v. 7. & 9.

d Vt docui pluribus comment. in Isa. c. 8. v. 19.

e Suid. & Hesych. in voce ἐυρυκλῆς.

f Plutar. lib. de defectu oracul. Aristophan. in Vespis, & ibi. Schol.

sent; sed

ret,sed ad oracula dæmonum,siue per AOVOTH, siue ex visceribus telluris,siue per vmbrarũ euocationem, vt colligitur comparatione locorum S.S.vbi hoc nomen vsurpatur g; siue ad genus quoddam diuinationis,de quo libro tertio.

g sup.lit.D.

Alia nomina nõ tam quid dæmõ efficiat,quàm quid Magus conetur,respiciũt,patentque latiùs. Ad omnes enim diuinationes pertinẽt,NACHAS, KISEM,GHONEN;ad omnes verò incantationes, CHABAR, & LACHAS; ad omnem denique Magicã in genere,CHARTVMMIM, & MECHASSEPHIM, de quibus nunc agendum.

נחש

NACHASCH significat augures, & omnes alios coniectores vanos, qui ex fortuitis quibusdam futura solent diuinare;qualem se, prudenti vocis æquiuocatione,ad tempus Iosephus finxit h.hæc diuinatio prohibita multis locis i.

h Gen.41 v. 5. &15.
i Leuit. 19.v. 26.Num.23. v. 23. & 24.v.1. Deut.18 v. 10. 2.Par.33.v.6.

KASAM significat vniuersim diuinare, vnde KISIM diuinans seu ariolus,& KESEM diuinatio. sumitur etiam in malam partem de quacũque,rerum quoque non fortuitarum, prohibitã coniectatione.passim in S.S.eius mentio obuia est k.

קסם
k vt d.v.23.& d.v.10.1. Reg. 28.v.8.3.Reg. Isa.3.v.2. Iere.27.v.9.Ezec.12.v.24.& 21.v.21.&22. v.28.

GHONEN quibuslibet auguribus & cõiectoribus accõmodatur l.etiã Onirocriticis m. quare perperàm Rabbini recentiores restringunt ad eos, qui superstitiosè dies & tẽpora obseruãt,faustãne sint an infausta.sed hoc genus ad omnia pertinet.

ענן
l d.loco Ier. & Mich.5.v. 12.
m vt Deu. 18. ver.10.& 2. Para.33.v.6.

CHABAR n & LACHAS o quomodo discrepent nondum inueni;quare(ni fallor)idem significant,nẽpe ἐπαοιδὸν, incantatorem, seu(vt Gentiles vocabant)exorcistam;qui profanis seu malis verbis aut mussitationibus mira patraret.

חבר
n Iob.40.v.25. &Ps. 57. v. 6.
לחש
o d.v.6. Eccl. 10.v.11.

De CHARTVMMIM falli puto Abenezram, Ben-Natan & alios Rabbinos,qui ad naturalem seu bonam Magiam videntur referre. Quæso, si hanc significaret, cur tã seriò in S.S.prohiberetur? Equidem puto hoc nomen cõplecti Magorum genus omne;qui,cum dæmone fœderati,diuinant p,vel præstigiosa miracula operãtur q:immò & quoscunque incantatores & veneficos cõprehẽdere probatur. quia LXX.modò vertũt expositores, ἐξηγητὰς r,modò φαρμακοὺς veneficos s; modò ἐπαοιδὸς incantatores t. Vulgatus quoque noster aliquãdo vertit coniectores u,aliquãdo verò ariolos x,aliquãdo maleficos y,vt istorũ auctoritate vocabulũ intelligam⁹ adeò diffusũ esse.

חרטמים
p vt Gen. 41. vers.8.& 24.
q vt Exod. 7. v.11.& 22. & 8.v.7. ac 18. c. 9.v.11.
r vt in Genes. supra
s vt in Exo.supra.
t in Exod.
u in Gen.
x Daniel. 1. versi. 20. & 2. versic. 2.
y In Exod. supr.

Deniq; MECHASSEPHIM vox,est orta ex radice CHASAPH, significans quemuis maleficum præstigiis,vel aliis quibusuis malis artibus Magicis vtentem. Ideò noster tam latè interpretatur, maleficos z,maleficas artes aa,maleficia bb,aut veneficia cc. Non defuit tamen quidam vehementer huius criminis suspectus, & ex professo sagarum patron⁹, qui lectoribus conaretur persuadere,hoc vocabulum, saltem in lege Exodi XXII.ca. restringendũ ad solos venenarios, cuius error facilè refellitur. Primò, quia radix nominis,CHASAPH, non significat toxico perimere (vt ipse putat)sed quando solitariè ponitur,nec sententia narrationis restrictionem postulat,tunc Magicorum ludibriorum genus omne continet, vt apud Malachiam,& Nahum,& in libris derelictorum. Si quando autem restringatur, id contingit, rei, quæ describitur, conditione hoc postulante. Sic Exod.7.restringitur ad præstigiatores propriè dictos,de quibus tantùm agebatur: sic apud Ieremiam ponitur pro Diuinatoribus;apud Danielẽ pro somniorũ interpretibus. Det aduersarius locum vllum, vbi pro solis venenariis vsurpetur. Benè est, quòd duo tantùm loca adduxit. Vnum de Iezabele dd:quasi verò Iezabel clanculum venenis, & non ferro palàm,atque cædibus,in Prophetas grassari fuerit solita. Quantò verisimilius est, fœminã insano dæmonũ cultu furentem, incantationibus quoque,& rhombis aliisque philtris Achabum,& alios dementasse,vt ibidem bene, posteriore loco,censuit Tostatus.Sanè ante Iezabelem,Magiæ suspecta non fuit Samaria;posteà,per hanc fortè excetram, pestis hæc immissa,hæsit adeò pertinaciter, vt Samaritani nomen pro incantatore vsurparetur. Vnde & IESV Domino obiectum,*Samaritanus es, & dæmonium habes* ee, quasi genti proprium esset, cum dæmone commercium habere. Quare & Dominus cõuitiũ illud vnicã negatione refutauit,*Ego dæmoniũ nõ habeo*:quasi dicat,cũ dæmonio paredro,vel eurycle, vel fœderato,nulla mihi familiaritas intercedit, quapropter nec Samaritanus sum: & post Christũ Dominum,sollẽnes Samariæ Magi principes:eorũmque scholæ,Simonianorũ scilicet & Menandrianorum. Secundum adfert locum ex d. c.22.Exod.eò quòd LXX. verterint φαρμακεὺς;quod ipse contendit solos venenarios significare; tam bonus certè Græcus, quàm bonus Christianus: refellitur ipsâ consuetudine LXX. Interpretum, quos constat eâ voce latiùs vti.Primò quia Exod. 7.v.11.etiam vertunt,φαρμακοὺς, vbi constat agi de præstigiatoribus. nam & incantationem seu præstigias ibi vocant φαρμακίας; & quos antè φαρμακοὺς dixerant,iidẽ ab illis vocantur ἐπαοιδοί. Deinde æquè diffusè sumpserunt in Paralipomenis,ἐφαρμακεύετο. Tertiò, quoniam in Ieremiæ verbis,nomine φαρμακέων, complexi sunt diuinatores.Quartò,quia inter somniorum interpretes, apud Danielem, recensent φαρμακοὺς. Tam ergo latè sumunt hoc vocabulum seniores illi Hebræorum doctissimi:quod verò peritè id faciãt, si putarem operæpretium, & antè non alij id fecissent;probarem Hippocratis,Platonis, Aristotelis,Theocriti, & aliorum veterum testimoniis. Iosephus vt non suffragatur aduersariis, sic nec nobis refragatur. Pro nobis stãt Philo lib.de specialibus legibus, circa medium, & Catholici Patres ff plerique; qui legem illam Mosis ad omnes Magorum species retulerunt.Hæc de Hebraicis.

מכשפים
z Exod.7.v.11. & 22.v.18.
aa 2. Par. 33. ver 6.
bb Isa.47.vers.9 & 12. Ierem.27. vers. 9 Daniel 2. versic. 2. Mich.5. vers. 12 Nahum 3. versic. 4. Malach. 3.versic.5.
cc 4.Reg.9.vers.22.
כשף
dd 4.Reg.9.v. 22.
ee Ioan 8.versi.48.& 49.
ff B.Hieron.in Ierem. & Daniel. B. Augu. lib.21.de ciuit. Dei,c.6. Hesy. libr. 6. in Leuit. c.19. & 20. Raban.& alij ad d.c. 22. Exodi.

Græcis sua quoque sunt nomina:quæ, strictè sumendo, differunt:nam ἐπάοιδος incantatorem, μάντις ariolum seu diuinum, φαρμακὸς venenarium, γοὴς præstigiatorem propriè significat. Sed frequenter primum, tertium & quartum, ad omnem Magicam porriguntur.γοὴς etiam quemcunque denotat impostorem. Videas illa tria homonymῶs coniungi à Platone,Synæsio, Herodoto,Chrysostomo, & Hesychio. Adde quæ habes inferiùs *.

* lib.5.sect.16 literis YY.

Sic Latinis alia est propria significatio,alia per extensionem accommodata. *Magorum* nomen à Barbaris ad Græcos, Latinósque traductũ, initio Persis & Chaldæis in honore fuit gg, vt proprium Sacrorũ antistitibus, Regũ moderatoribus, philosophis,atque Theologis;in infamiã cœpit vergere,& cunctis malis artibus attribui. *Venefici* dicebantur antè,soli qui malis pharmacis lædebãt, & *venenarij* vocantur; posteà de incantatoribus hoc nomen vsurpatum, & cunctis Thessalis accommodatum.*Vani* (apud Capitolinũ) *Arioli, Augures, Aruspices,Chaldæi, Thessali, Genethliaci*, sæpe confundũtur.*Lamiæ* dictæ quòd pueris ne-

gg Hiero.in c. 2.Daniel.Apuleius 1. Apolog.Hesych.& Suidas.

cem adferant, delumpto nomine, vel à famosa
illâ & crudeli Reginâ Lamiâ, de quâ Anton. Libe-
ralis, Diodorus & alij; vel à succubis dæmonibus,
de quibus Philostratus; vel à feris Libycis, de qui-
bus Dion Sophista [hh]. *Striges*, ab infaustâ & no-
cturnâ aue, quæ creditur exitium infantulis ad-
ferre [ii]. Veteribus etiam Romanis (apud Apu-
leium) dictæ hæ mulieres sunt, *Veratrices*; quòd di-
uinandi scientiam profiteantur, vt solent illæ fæ-
ces, quæ se iactant Ægyptias, colluuies omnium
populorum ac nationum: veteres enim *verare* di-
cebant. Ennius: *Satin' vates verant ætate in agundâ.*
Fortassis & *veraculæ*, seu *vericulæ*, vt coniicit vir
doctus apud Suetonium in Vitellio: *Nullis infen-
sior quàm veraculis & Mathematicis.* Idem censet
ab hostili maleficio, de quo libro tertio agendū,
dictas olim *Simulatrices*, à Festo, & *Fictrices*, à Ter-
tulliano. Longobardi suis legibus *Mascas* nomi-
nant: eò fortè, quòd in conuenticulis suis, laruis se
tegant [kk]: vel quòd deformi specie oris, vt sunt
pleræque, laruis seu mascaris, quàm fœminis si-
miliores. *Sortilegos* veteres nominabant, qui qua-
rūlibet sortium superstitioso iactu aliquid diui-
nare nitebantur [ll]. Sed Theologi & Iurisperiti
posteriores cum nefando strigum crimine con-
fuderunt. *Sortiarios* eosdem & *sortiarias*, vocatos
cōperio iam inde ab Hincmari Remēsis Archie-
piscopi æuo [mm]. Hi venefici simul & Dæmonis
vasalli Ligij sunt, quare possunt etiam dici *Sata-
nici Venenarij*. Horū crimē vetus, & ante CHRI-
STI Domini aduentum. Tales enim Canidia Ho-
ratij, & Erisichto Lucani, Martina Taciti, &
Thessalæ Luciani, & Apuleij. Nomen *sortiariorum*
recentius est.

hh Vide Adagium, Lamiæ turres. & Comment nostrū in Senecę Tragœd

ii vide cōmēt in Medeam, v 732.

kk Remigius li. 1. dæmonolat. c. 18.

ll extra tit. de sortileg.

mm c. vlt. 33. q. 1.

CAPVT III.

De Magiâ naturali seu Physicâ.

QVI supra mortales omnes Magicis dediti
fuēre, Persæ: à quibus id Marcion & Manes
mutuati duos credidēre Deos auctores, & rerum
Dominos; alterum bonum Oromazum vel Oro-
magdam; quem Solem censebant: & malum al-
terum Arimanem siue Plutonem [a]: deinde ab his
numinibus duplicem Magiā deduxerūt: vnam,
quæ, superstitiosa tota, cultum falsorum Deorum
tradebat, & huiusmodi plura: alteram, quæ natu-
ras intimas rerum callebat, quam Persis vtrâque
Apuleius [b] adscribit. Fallax prior & nociua, satis
diabolum indicat auctorem: qui ante diluuiū eam
docuit malos illos gigantes, à quibus eâ Chamus
imbutus: ab hoc, eius posteri Ægyptij, Chaldæi,
Persæ: sic enim interpretor B. Clemētis verba [c] de
Angelis peccatoribus: *Docuerunt (ait) homines, quod
dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, id est,
magicis inuocationibus, posset: ac velut ex fornace qui-
dam & officinâ malitiæ totum mundum subtracto pie-
tatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his &
aliis nonnullis causis diluuium mūdo introductum est,
& omnes, qui erant super terras, deleti sunt, excepta
Noë familiâ: qui cum tribus filiis eorúmque vxoribus
superfuit: ex quibus vnus Cham nomine, cuidam ex fi-
liis suis, qui Mezraim appellabatur, à quo Ægy-
ptiorum & Babyloniorum & Persarum ducitur ge-
nus, malè compertam Magicam tradidit disciplinam.
hunc gentes, quæ tunc erant,* Zoroastrem *appellauerūt,
admirantes primum magicæ artis auctorem, cuius no-
mine etiā libri plurimi super hoc habentur, &c.*] addit
hunc posteà ictum fulmine, *Zoroastrem*, quasi vi-
uēs astrū dictū, & pro Deo habitū. Zoroaster nō

a Plutarch. li. de Iside & Osiride, Laërtius initio suæ historiæ, Agathias, & alij.

b Apolo. 1.

c lib. 4. Recogn.

A vnus, sed multi fuere (nam Goropius nugatur, qui
nullū putat fuisse.) Primus iste Chaldæus Magiæ
inuentor: falluntur Sixtus Senensis & alij, qui bo-
nam illi tantū tribuunt. Secundus fortè Bactria-
nus: qui cum Nino bellum gesserit, de quo Pli-
nius, Iustinus & Arnobius. Tertius, qui & Erus
dictus, siue Armenij filius, iuxta Clementem Ale-
xandrinum; siue Oromazi, iuxta Platonem: nec
enim arbitror hos Eros fuisse diuersos, vt censuit
Fran. Patricius. Suidas videtur primum cum se-
cundo confundere, nō quartum aliquem sugge-
rit. Arnobius quatuor commemorat: primum il-
lum Chaldæum; secundum Bactrianum; tertium
Pamphilium genere, qui & Erus dictus; quartum
B Armenium genere, non Armenij filium, de quo
Clemens: sed alium Hosthanis nepotem: quinti
fortè meminit Suidas, cū Zoroastris Astronomi
meminit, & Persomedum dicit fuisse. Sexti Pro-
connesij mentionem facit Plinius. omnes hi Ma-
gi fuēre. Sic etiam de dæmonibus agens Lactan-
tius [d]: *Magorum quoque ars omnis, & potentia horum
adspirationibus constat*, &c. Idem asserit & B. Cy-
prianus, & addit [e] Hosthanem Magorum præci-
puum fuisse. huic famosos alios addit Tertul-
lianus [f] his verbis: *Hosthanes, Typhon, & Dardanus,
& Damigeron, & Nectabis, & Berenice, publica iam
literatura est, quæ, &c.* his consentiunt Arnobius, si
rectè verba dispungas [g], & cum Eusebio [h], B. Au-
C gustin. ac Marcellinus. Zoromazdis meminit Sui-
das, Azonacis Plinius, eúmque facit præceptorē
Zoroastris. Corrupit vocem Noachi: ab hoc enim
Cham & filij eius Chus Magiā bonam edocti.
Scripsēre etiam Magica, Iulianus Chaldęus phi-
losophus libris 4. de dęmonibus: & Theurgico-
rū auctor illius filius, Iulianus ideò Theurgus vo-
catus: de quibus Suidas & Proclus cōsulēdi. Por-
phyrius citat quēdā Palladem & Symbulum, &
alios, nempe Adelphiū, Acylinū, Alexādrum Liby-
cum, Philocomum, Demostratum Lydum, Zo-
strianum, Nicotheum, Allogenem, Mesum quo-
rum impiis scriptis vtebantur Gnostici. Picus te-
D statur etiam legisse se libros Chaldaicè scriptos
Esre & Melchiar magorum Ex his hodiè tantùm
exstant Zoroastri χαλδαικὰ seu μαγικὰ λόγια, quæ
ex Platonicorum scriptis laboriosè collegit Frā.
Patricius, obscuritatis maioris, quàm vtilitatis: in
quæ exstant comment. Græca Plethonis & Pselli.
Naturalem verò legitimamque Magicen cum ce-
teris scientiis Adamo Deus largitus; à quo poste-
ritas docta, per manus & orbem eam propagauit.
De hac arbitror intelligendum, quod ex Thalmu-
dicis Quinquarboreus * tradit, Sanhedritas Iu-
dæorum Magiæ peritos esse debuisse. Ea (vt Psel-
lus [i] & Proclus aduertēre) nihil est aliud quàm
exactior quædam arcanorum naturæ cognitio,
quâ cœlorum ac siderum cursu & influxu, &
E sympathiis atque antipathiis rerum singularum
obseruatis, suo tempore, loco, ac modo, res rebus
applicantur, & mirifica quædam hoc pacto perfi-
ciuntur; quæ causarum ignaris præstigiosa, vel mi-
raculosa videntur. Veluti cùm Tobias paternam
cæcitatem felle piscis discussit [k], quam vim Cal-
lionymo pisci tribuunt cum Galeno [l] plerique:
itē cùm tympani ex lupinâ pelle sonus, aliud ty-
panum, ex agninâ tensum, disrumpit [m]: cùm Ve-
netiis Turca quidam liquato plumbo manus la-
uit innoxius [n]. illustria quoq; illa, quę narrat Bea-
tus Augustin[o] * de pauonis carne nesciā putresce-
re, de paleis frigore suo niues conseruantibus. &

d lib. 2. ca. 14. idem affirmat ca. 16.

e lib. de Ido. vanitate, c. 16.

f lib. de animâ, c. penult.

g libr. 1. contra gent.

h Euseb li. 10. de præparat. Euan August. li. 12. de ciuit. Dei Marcellinus historiar. lib. 23.

* in c. 5. Threno.

i Psellus li. de dæmonib Procl lib. de Magiâ.

k Tobiæ 7.

l Galen li. 10. simplic medicam. Plinius Aelianus, & alij.

m Oppianus li. 1. Cynege

n Cardanus li. 6 de subtilitat Boistuau Histo. Prodigio. ca 8.

o li. 21 de ciu. Dei, cap. 4. 5. & 6.

calore fructus maturantibus,vt contrariâ,de calce,quæ,cùm ignitam in se vim habeat, aquis accenditur, & oleo infuso non accéditur:de Agrigentino sale, qui liquatur igne, aquâ verò induratur & crepitat; de magnete, de Epyri fonte & similibus. his addunt alij Patres o, de dictamo, quo ceruus sagittas expellit, & chelidoniâ, quâ hirundines cæcos oculant pullos. Confirmat Plinius p de Psyllis & Marsis odore serpentes soporantibus, & impunè lacessentibus, de pici q Martij herbâ cuneos adactos expellente: vnde communis fabula increbuit eam seras aperire. Confirmat Alex. ab Alexandro r, de veneno Tarantulæ seu Phalangij Calabri; à quo morsis non aliud vitæ & remedij præsidium, quàm si certo musicæ sono saltitare ad numerum compellãtur, donec concidant fatigati. Prætereo innumera, quæ congessêre Aristoteles(si auctor ipse libri de admirandis auditionibus)& Guilhelm. Aluernus opere pererudito, de vniuerso s, & ex Belgis Robert. Triezius auctor libri, de dæmonum deceptionibus*;apud quos tamen duos quædam narrantur, meritò Satanici pacti suspecta, vt quod Guilhelm.narrat,Heliotropiã facere homines inuisibiles, & argento viuo inter duas cannas posito incantationes impediri. Vt, quod Robertus docet,rutam furto sublatam,& ocimum cum côuitiis plãtatum vberiùs prouenire: item septẽ certæ herbulæ gramina,iacta in symposio,côuiuas omnes ad rixas & Lapitharum certamina prouocare.Nec minùs friuola sunt,quæ Ludouic. Dulcis memorat t de vi gemmarum,per eas effici posse,quicquid homo queat imaginari.ô vanã auxesim!an gemmæ omnipotentes?Solidiora longè & tutiora peti possunt exempla, ex Sirenio,Fracastorio. & Langio u. Naturalis huius Magicæ peritissimum fuisse Salomonem Regem,minimè dubitandũ.Quæ tamen de morbis ab eodem Rege curatis incãtatione,Flauius Iosephus retulit,x ea vel falsa sunt,vel in illud referẽda tempus,quo se idololatriæ & omni superstitioni immerserat. Tres magos Euangelicos hac naturali Magicâ imbutos volunt nonnulli,& crediderim. Sed an hac solâ,& non Dæmonicâ quoque?post Christũ Dominum adoratum,certo certius,à crimine hoc alienos:quid antè fuerint,parũ refert.Sanè Theophylactus y censuit etiam vetitâ imbutos. De Apollonio Tyanæo?videtur Iustin z Martyr eum Physicis magis annumerare: sed, vt frequentiùs credam dæmonis vsum operâ, faciunt quæ perdoctè scripsit Eusebius contra Hieroclem.

Naturalis Magia diuiditur in *operatricem & diuinatricem.* hæc in abditis & futuris coniectandis versatur,de quâ libro sequenti disserẽdum nobis copiosè:illa miros effectus producit,de quâ nunc agimus.Multi de eâ libros ediderunt,quorũ qui catalogum nudum proponunt * sine antidoto, videndum ne venenum aureo Babylonis calice propinent incautis. Inprimis ab hoc numero remoueo,vt dæmoniacos Magos, Robertum Perscrutatorem,cuius Magiã cæremonialem, & lib. de mysteriis secretorũ Agrippa legerat, & ex iis desumpsit nõ pauca;Picatricem Hispanũ,Anselmum Parmensem, Cicchum Esculanum,Petrum de Abono,& Cornel.Agrippã,& Paracelsum, & auctorem pestilentis libri ארבעתאל, innominatum, sed mirum hypocritam; homines partim atheos,partim hæreticos. Alchindus, Rogerius Bachonus,& Geber Arabs multis scatẽt superstitiosis,ideò vetitæ lectionis etiã hos putarim.Raymundus Lullus,& Arnoldus Villanouanus, sunt ipsi quoque in nõnullis hæreseos notati aa:quare libros eorũ nullus deberet legere,qui Theologicorum dogmatũ non sit probè peritus. In eandẽ classẽ referẽdus Thomę Bungey li. de magiâ naturali,& eodẽ titulo lib.Georgij Riplay,qui post mortẽ necromanticus fuisse iudicatus. Pôceti & Ardoini libri de venenis,legẽdi non vidẽtur, nisi à medicis conscientiæ timoratæ ac piæ:cæteris ea lectio inutilis.In Cardani de Subtilitate & de Varietate libris passim latet anguis in herbâ, & indigent expurgatione Ecclesiasticæ limæ. Ioannes Baptista à Portâ,specioso Magiæ naturalis titulo, superstitiosa multa & illicitæ Magicæ velare nititur,verbi gratiâ de conficiendo sagarũ vnguento,& his similia. De Antonij Mizaldi Naturalis Magiæ libro,non habeo quod dicam,quia nondũ legi:suspicor,quod facit in Centuriis memorabilium,superstitiosa illum à naturalibus non secreuisse. Alberto Magno tributus liber de Mirabilibus,vanitate & superstitione refertus est;sed magno Doctori partus suppositius.Cicchi de Esculo *Cõment. in sphæram Sacrobusti* inter superstitiosa scripta collocandus.Pôponatij *de Incantationibus* opusculum,certè miratus fui tamdiu tolerari ab Ecclesiã:nunc recèns, & meritò, in Romano Indice damnatur: verissimum enim quod ab Antonio Mirandulano bb scriptum hoc opere Pôponatium,se nec Philosophum bonum,nec, quod fœdius,Christianum bonũ exhibuisse: cùm effectus omnes mirificos cœlorum influxionibus adscribit,adeò vt velit & religiones & leges,earúm quelatores ab iis depẽdêre.Quod prorsus impiũ. Edidêre quidam,nomine Francisci Pici Comitis Mirãdulani,*positiones Magicas*,in quibus certè sũt quæ meritò,etiam Bodinus,vt noxiæ superstitionis, reprehendit. Quid ipse censor ille? *Dæmonomaniam* suam multis erroribus refersit,nec qui posteà edidêre,vt emendatam,Antuerpiẽses,vti par erat,expurgarũt.Manent multa noxia,& quæ ambiguam auctoris fidem satis contestãtur, nocerẽque legentibus possint.Vnde& ab Inquisitoribus Romanis,iure optimo liber ille inter vetitos refertur. *De theatro vniuersæ naturæ*, eiusdẽ Bodini,si Deus vitam dederit,ostendã aliàs,plus in eo corpore Rabbinicorũ esse deliriorum, quàm solidæ philosophiæ:multa quoque cũ Theologicis placitis adeò pugnantia, vt qui leniùs de illis loqui velit,erronea & prorsùs temeraria cogatur vocare,de quo aliàs. Adeò lubricum & periculosum de his disserere;nisi Deum semper, & Catholicã fidem,Ecclesiæque Romanæ censuram,tanquàm Cynosuram,sequaris.Quæ quidem breuiter à me commemorata sunt,vt iuuenibus consultum, nõ vt viros doctos irem sugillatum.Nunc quædã discutiam dubia,vnde sequentiũ decisio depẽdet.

QVÆSTIO I.

Quid cœli adspectus & influxus ad Magicos effectus conferat.

OMNIVM superstitionum caput præcipuum hoc veterum Magorum fundamẽto nititur; de quibus ita Psellus cum exponit Λόγια Ζωροάστρου. *Magicas verò rationes constituunt a summis potestatibus, & à terrestris materiebus, Compati aiunt supera inferis, & præsertim sublunaria.*] Hos secuti recentiores,quæcũque per characteres,figuras ac numeros ipsi perficiũt,ea produci volũt à virtute

o Tertullianus lib.de pœnitentia.ca. vlt. Pacianus lib de pœnitent.& B.Hieron.in Ecclesiast.

p lib.7.c.2.

q lib 10 c. 10.

r lib.2.Genial dier.

s partis 2. principal.pa.3. c.23.

* cap.4.

t l.de gem.c.1.

u Siren.lib. 9. de Fato,c.6. Fracastor.li.de sympa.& antipath. Ioan. Langius epi. 33.

x libro 8. Antiq.

y in Matt.

z q.24.ad Orthodo.

* Mich. Medina li.2.de recta in Deum fide, cap.7. ex Agrippæ libris.

aa Vide Directorium Inquisitorum Eimerici, & Marianum li. 14. de rebus Hispan.ca.9. & li. 15.cap.4.

bb libr. 6. de singulari certamine.

iis figuris communicatā ab aliis figuris sublimioribus,ex sympathiā quadam naturali rerum inter se similium,quatenus hæ figuræ ad amussim inuicem coaptantur. Quod confirmant similitudine non vnâ. Primò, sicut Echo ex opposito pariete causatur:secundò, sicut in concauo speculo collecti radij oppositum corpus repercussu inflammant:tertiò,sicut cithara eodem modo, quo alia, tensis fidibus,si ferias,alteram tinnitu suo cogit concinere:sic istas imaginum,numerorum, characterúmque similitudines efficientiam miram contendunt habere. Sed ista prorsùs friuola esse conuincitur.

A Primò,quia similes illæ, quas in cœlo comminiscũtur,imagines,prorsus sunt fictitiæ,& quædam (vt philosophi vocant)entia rationis;quatenus figuræ quædam similitudo & imago picturæ illis ascribitur,nomináque ad placitũ imposita,stellas ab inuicem distinguendi causâ, vt benè Bartholom.Sibyllanus [a] aduertit:& patet ex imaginibus picturisque Astronomorũ. quis enim nescit nullas in cœlo esse veras vrsas, angues,leones, crateres, naues, Pegasos;sed hæc,dicis causâ tantùm, nos imaginari? Fictitiæ verò figuræ nulla potest esse efficiẽtia,qua talis est;nec cũ verâ figurâ sympathia, vel amor naturalis:id enim quod non est, quem effectum,in eo quod est,queat producere?

Deinde cõparationes illæ nihil prorsùs ad rẽ faciunt. In Echo cuncta sunt realia entia, homo loquẽs,vox repercussa,paries repercutiẽs:nec tamen vlla parietis cum homine similitudo,vt illarum ipsi dicunt esse imaginum. In speculis quoque illis incẽdiariis, omnia ponuntur reipsâ consistentia, nihil confingitur:nec vlla quoque formæ similitudo inter terminos extremos, solem vrentẽ,& lignum quod vritur. In citharis autem, euidens requiritur à parte rei conuenientia, intensionis modus idem,fidium concinnitas,citharum debita propinquitas,similis aëris crispatio, quæ sonitum quasi plectro eliciat.

Denique,quis figurarum huiusmodi,characterúmque vires,atque similitudines vnquã nugonibus istis reuelauit? quod reuelationis testimoniũ proferunt?si Chaldæos,Ægyptios, & Platonicos laudent;quæram rursus, à quibus isti acceperint, quod sanè mortalium nullus solo studio vel experimento,intelligentiâ quiuit consequi?

Prætereà fatentur magi, quasdam imagines nõ ad similitudinem cœlestium illarum, quas diximus, sed ad similitudinem rei quam operans animo concepit conficiendas; verbi gratiâ:si magus opter duos committere, duorum inter se pugnãtium;sin verò amorem cõciliare velit, duorum se cõplectentium effigies sculpẽdas;si secũdi aliquid petitur, in rectâ iconis superficie; si verò infaustum quid, in dorso seu auersa parte inscribendum,quod velis euenire. Harum imaginum Nectanabum tradunt inuentorem, & Albertum [b] approbatorem: quæ omnia seipsa vanitatis arguunt,& posteà reuellentur [c]. Ex his tamen deliriis pergunt maiora serere deliramenta.

B Primò,si cui morbum vel sanitatem velis adferre;principiò id attendendum,vt ætati eius cõueniens planeta deligatur. verbi gratiâ,seni Saturnus,puero Mercurius,viro Iupiter, deinde etiam planeta conueniens affectioni seu qualitati inducendæ,vt odio Mars, amori Venus: denique signum quod parti corporis, quam velis iuuare vel lædere,præsit,vt si capiti aries, si pedibus pisces.

A Nituntur hac ratione,quia cælestibus corporibus non Hebræi modò & Græci gentiles, sed ex Catholicis etiam olim quidam Patres,& recẽtiores philosophi Itali [d] animã intelligentẽ tribuerunt.

Sed hæc omnia vt stolida,ita falsa & periculosa. Inprimis dicere cœlum aut astra sensu vel intelligente anima prædita,dãnatum olim fuit Constãtinopolitanâ synodo, & articulis Parisiensibus: estque erroris & scandali plena opinio; propter superstitionem & idololatriam annexam,vt cùm alij, tum copiosissimè Eckius & Espencæus [e] docuerũt.Patres autem,qui videntur hoc asseruisse, illi de cœli anima figuratè & allegoricè sũt locuti, vt & ipsa S.S.cuius omnia loca, quibus id innuitur,

B vno ex quinque modis, accipiẽda docuit me Ioã. Maldonatus noster [f] *Primò* per *Prosopopœiam*, qua quæ animatorum sunt, inanimis tribuuntur: vt mari videre & fugere,cœlis&terræ audire ac placere, &c. [g] *Secundò* per *Metonymiam*, continens ponitur pro contento,vt cùm terra dicitur corrupta,vel à Deo iudicanda,aut vrbi alicui remissiùs futurum [h]. *Tertiò* per *Hyperbolen*,vt quando lapides dicuntur clamaturi,terra dicitur aspectu Dei tremere,vel responsura interroganti [i]. *Quartò* per *Analogiã & Metaphoram* vt cũ Sol dicitur præesse diei [k], Luna nocti,Luna vocatur regina cœli, stellis tribuitur immunditia, astra dicuntur laudare Deum,item nominantur virtutes cœlorum. *Quintò non ex veritate, sed ex hominum opinione*, vt cùm [l] legimus militiam cœli de astris & stellis.

C Quâ regulâ aptè accommodatâ soluũtur omnia Pauli Ritij,& similium impiorum de animatione cœli argumenta ex sacris literis petita.

Deinde cœlorum & astrorum putida illa analogia ad singulas ætates,& corporis partes,& animi quoque affectiones,nõne nugatoria est? Sanè qui rectè philosophantur, illi vel nullos præter lucem & motũ influxus in hæc inferiora cœlis & astris concedunt [m]:vel potiùs influentias quidem agnoscũt à motu& lumine realiter distinctas:per quas,non calorem(hunc enim motu & luce producunt) sed alias elementorum qualitates etiam gignunt, quarum in corporearum rerũ temperamentum,vis est aliqua.

D Sed addunt hanc potestatem certis cancellis circumscribẽdam.Primò posse cœlos per se res inanimas, mixta & elementa, producere. Secundò cœlos viuentia imperfecta, quando nascuntur ex putredine, gignere,per accidens tamen:scilicet quando particulares causæ materiam sic disposuerunt, vt sit semen aptum viuentis,tunc enim huic temperamento cœli suo influxu maiorem calorem largiuntur,&illud perfectius reddunt.Tertiò consentiunt, quoad perfecta viuentia ad eorum generationem non posse cœlestia corpora aliter concurrere,quàm coadiuuando particularem causam eiusdem speciei cũ re genitâ.quo sensu sol & homo dicũtur hominẽ gignere:quæ cũcta in Scholis Peripateticis cõtra

E quosdam [n] sunt receptiora.Quartò quoad animi affectiones facilè concesserim;quoniam hæ sequi solent corporis dispositionẽ:etiam astra influxu suo,mediante corporis temperie,hominem nonnihil inclinare:semper tamen arbitrij libertas integra manet homini.Fusiùs ista disserunt & probant multi [o] scriptores huius æui pereruditi:eos censeo consulendos iis, quibus ista non sufficiũt. Attamẽ his nihil cõfirmatur figmẽtũ illud astrologorum:quia cœlum & astra causæ sunt cõmunes tantũ & vniuersales,quatenus cõseruant infe-

riora

---

a Peregrinar. quæstionum 1.Decad. c.9.qu. princip.5.q.1.& 2.

b in Speculo.

c infrà c.3. q. 1.

d Archangelus Mercenarius, Balduin. de monte aureo Paul.Pernumia.

e Eckius lib. de prædestinatione, Espencæus li.de Animatione cœlorum.

f in 1.sent.

g Psa.113.v.3. Leuit.26 v. 34. Deut 32. v. 1.

h Genes.6. v. 11. 1.Paralip. 16. v.33. Matth.11.v. 22.

i Luc.19 v.40. Psal.103. v. 7.

k Genes. 1. v. 16. Ierem.7.v.18 & 44 v.17. Iob.15.v.15.& 38.v.7.Psal. 32 v.6.Daniel.4 v.32.

l Sophon. 1. v.5.cum simil.

m Vt Picus li. 3. contra Astrolog Medina l.2.de rectâ fide, c 1. Buccaferreus in 2. de cœlo.

n Contra Auicennam, And. Cæsalpinum, & alios.

o Ant.Mirandul li.22. singul certam. Georg. Venetus Cant. 1. li. 3.Harmon. mundi, à c.7 Veracrucius in li.1 Meteor. & Valesius de Sacra Philosop cap.31.

tota ne à contrariis suis dissoluantur: atque ita indirectè tantùm & mediatè particularibus agẽtibus ad agendum suppetias ferunt: sed cum iisdẽ caussis particularibus immediatè ad agendũ concurrere nequaquàm possunt. Vnde & illud consequitur, quòd, cùm influunt, in solam vnam corporis partem nequeant influere, quin simul in alias influant.

Quare meritò tales astrologomagorum obseruationes à medicis peritis reiiciuntur, vt inter cæteros à Bapt. Condroncho [p], & iam olim fuêre decretis Ecclesiæ damnatæ, vt fuit ostensum à Pico & Bened. Pererio [q]. Meritò D. Basilius scripsit [r], ridiculum esse astrologis contradicere, cùm eorum dicta sint omnia ignorantiæ & impietatis plena. Et D. Bonauentura [s] obseruationem hanc esse à Deo maledictam, & ab Ecclesiâ interdictam: & quæ per astra procurantur, dæmonum illusiones atque deceptionem esse. Hæc causa fuit, cur Tertullianus [t] astrologiam inter Magiæ species recensuerit; multis etiam Glycas [u] in Mathematicos huiusmodi inuehatur.

p de morb. venef. lib. 2. c. 6.
q Fr. Picus d. opere, Perer. li. de Diuina Astrolog.
r In Hex.
s 1. p. Centiloquij.
t li. de idololat. ante medium.
u p. 1. Hist.

E

Obiiciunt, de *diebus Criticis*, quos medici in sanguine minuendo, & potionibus præbẽdis, seruãt, eò quòd talibus diebus Planetæ certi ægritudini illi propellendæ idonei dominantur. Verùm hæc causa, quam adferunt, nec vera est, nec proposito subseruit. Agite enim, certum aliquem planetam nominate; qui dominetur primo die critico. v. g. dies sit crastinus, cui Luna præsit: sint ergo septem ægrotantes, qui singulis septem diebus continuis in morbum inciderint: profectò tunc futuri sunt septẽ dies critici cõtinui. nam primus erit septimus dies criticus primi, secundus secundi, atque deinceps ita singuli septem aliorum ordine suo: septem etiam continuis luna diebus præerit. quo nihil absurdius. Causa igitur verior petẽda, ex ipsâ humoris in corpore tũc sæuientis proprietate. Nam quidam humores adeò celeres & acres sunt, vt vnoquoque die subiectum inuadant; alij secundo die; sunt qui tertio, & qui quarto (vnde Febriũ differentiæ manant) quidam tardiores septimo tantùm vel octauo die recurrunt. Harum accessionum dies medicis coniecturam præbent, quid sperandum sit de ægri valetudine. Vnde & decretorij seu critici dies vocantur. Nihil ergo hoc cœlicolis istis suffragatur.

F

Conclusio sit, ex articulo Parisiensi XXI. *Quòd imagines ex metallo vel cera, vel aliâ materiâ, ad certas constellationes fabricatæ, vel certo charactere, aut figurâ efformatæ, aut etiam baptisatæ, exorcisatæ, aut consecratæ, aut potius execratæ, secundum prædictas artes, & sub certis diebus, habeant virtutes mirabiles, quæ in libris huiusmodi superstitiosis recitantur; error est in fide, & philosophiâ naturali, & astronomiâ verâ.* Probatur cõclusio. Fidei hoc repugnat, quia peccatũ est idololatriæ, effectus, qui à solo Deo procedunt, expectare à dæmone, vel constellationib. blasphemũ quoque & sacrilegum est, ritus sacramentorum & rerum sacrarum talibus superstitionibus inquinare. Physicæ & astronomiæ ista repugnant; quia nec ista tales siderum influxus agnoscit; nec illa naturalibus causis tales effect⁹ attribuit. Nam hæ figuræ, neque vim habent quidquam ex astris eliciendi; neque in subiectum nouam aliquam qualitatũ mixturam inducunt, aut vllam essentialem formam imprimũt: sed manentibus eâdẽ formâ & materiâ, qualitatibus etiam

A

operatiuis iisdem perseuerantibus, quę priùs fuerant, arte tãtùm noua figura extrinsecùs aduenit, ad quam nihil sidera pertinẽt, & quæ nihil potest in ea, in quæ priùs non potuerat: nisi fortè ceram vel aliam materiam mollem sigillare, quod tamen facit, non quatenus sic vel sic est figurata, sed quaten⁹ durior est, & angulos asperos habet. Viderũt hoc multi, qui sobrij, etiam non Christiani. Nam Rabbi Moses Maymon [x], Tatianus, & alij posteà citandi, satis clarè hoc profitentur. Idem asserunt Iurisconsulti quidam, & plures cum D. Thoma Theologi [y]. Multa de his imaginibus lectu grata habet Laurentius Ananias [z].

QVÆSTIO II.

An effectu Magici huiusmodi, miraculis similes, oriri possint ex naturali hominis complexione.

B

QVI hoc arbitrati, nec olim defuêre, nec desunt hodiè. Auicẽna quidem id homini tribuit, ratione animæ. nam censet intellectui benè disposito & supra materiam eleuato, res cunctas, quæ materiâ constant, cœlestes, & terrenas, simplices ac mixtas, obedire. Quòd si de morali dictum obediẽtiâ, insanum est; quia hæc solis ratione preditis competit: si de naturali obedientiâ dictum, parum id philosophicè. Nam creaturæ spiritualis & corporalis, vnius quoque speciei ad aliam speciem, nulla nunc est naturalis subiectio; nisi ratione actionis & passionis, propter quam, quod imbecillius est, id cedit fortiori. Sed illa, quam Arabs videtur insinuare obediẽtia, vniuersalis, soli Deo ratione omnipotentiæ debetur & à creaturis exhibetur. Meritò igitur hoc delirium refellunt Theologi [a].

x c. 72. Doctoris dubitant.
y Martinus de Arles lib. de superstit. D. Thomas 2. 2. q. 96. ar. 2. lib. 4. cont. gent. c. 104. & 105 & ib. Ferr. Syluest. ver. superstitio, q. 10. Vairus libr. 2. de Fascino. ca. 14. Pet. le Loyher, lib. 1. de spectris.
z lib. 4. de nat. dæmon. à fol 168.

A

C

Alij hanc virtutem largiuntur speciali cuidam temperamento corporis. Contingunt enim temperamentum quoddam æqualitatis ex humorum & qualitatum actiuarũ ad pondus æquâ mixtione resultare [b]. quo qui sit præditus, asserunt temerarij, posse miracula eum perficere: &, vt videas non consistere vno in gradu impietatem, adiiciunt blasphemiam; huius temperamenti vi, CHRISTVM Dominum tot miraculis coruscasse. sic impij non tantùm Magi [c], sed & Fulginas Medicus.

a Ananias d. li. 4. & Sibyllan. Decade 3. peregrinar. quæst q. 3 c. 8.

B

b Sic Fulginas Forliuius, Garbus, & alij medici.
c Agripp. Paracels. & Conciliator Differ. xx. qui tamen eo nomine Fulginatem reprehenderat.

D

Verùm hoc totum prorsùs ridiculum, ostendit Condronchus medicus [d], & impium esse, tam accuratè docuit Mich. Medina [e], vt malim eò vos remittere, quàm nihil addendo mutandóve aliena scrinia compilare. Mihi semper visum, parùm philosophicè, talem εὐκρασίαν, seu (vt ipsi vocant) iustitiale temperamentum humanæ complexionis, excogitari; quod si non impossibile, prorsùs tamen est superuacuum.

d lib. 2. de morb. venef. cap. 4.
e d. li. 2. c. 7. à fol. 60.

E

Ex hoc consequitur, neminem naturâ nasci vel medicum vel fascinatorem aliorum. Nam si speciei ratione hoc competeret, omnes tales essent: si speciei ratione non competit; cedo (sodes) quæ sint illæ conditiones indiuiduæ, quæ hoc naturaliter tribuant supposito? sed vide de hac re Leonard. Vairum [f].

f lib. 2. de Fascino, cap. 6.

QVÆSTIO III.

Quanta qualisque sit vis imaginationis, quoad effectus hosce miros?

DE vi imaginationis multi multa scripsêre, vt Picus Mirandulanus [a], Marsilius Ficinus,

A

a lib. de imaginat.

nus[b], Anton. Mirandulanus[c], Tostatus[d], Michaël Medina[e], Vairus[f], Valesius[g], Pererius[h], & Conimbricenses nostri[i], & alij mox citandi.

A

In eo conueniunt omnes, imaginationis vim esse maximam: & quia vis hæc considerari potest, vel quoad corpus ipsius imaginantis, vel quoad corpus alterius; ideò de vtroque seorsim disquirendum. Conueniunt omnes, quoad corpus proprium imaginãtis plurimùm in illud posse. docetur id ratione & experientiâ; ratione, quia imaginatio, dum retractat rerum obiectarũ sensu perceptarum simulacra, excitat potentiam appetitiuam, ad timorem, vel ad pudorem, vel ad iram, vel ad tristitiam: hæ verò affectiones hominem sic afficiũt, vt calore vel frigore alteretur, vt pallescat vel rubescat, vt quasi exiliat seu efferatur, vel torpescat seu deiiciatur. Et ideò B. Thomas optimè tradidit, imaginationem posse in corpus imaginantis omnia, quæ naturalem coordinationem habent cum imaginatione: vt sunt motus localis in dormientibus; & alterationes per frigus & calorem, & quæ hanc alterationem consequuntur: nullam verò vim obtinere ad alias proprij corporis dispositiones, quæ naturalem cum imaginatione coordinationem non habent, vtputà ad figuram manus vel pedis; vel, vt quis adiiciat staturæ suæ palmum vnum, & quæ sunt similia. Vide B. Thomam[k]. Experientia quotidiana cernitur in Noctambulis illis, qui in somnis mira faciunt, in quibus constat hæc per imaginationem fieri sensibus sopitis; de quibus exstat Andreæ Libauij liber. Breuiùs autem rem expedit alter medicus Andreas Laurentius[l] his verbis: *Dicamus moueri dormientes, quia exigua vis in musculis latens à forti imaginatione excitatur: propterea non mouentur somniantes, nisi validâ imperante imaginatione, brutorum imaginationi simillimâ. Est autem dormientium imaginatio brutorum imaginationi similis, quia rationem repugnantem non habet. Vnde fit, vt illi multa moliantur, quæ vigilãtes non auderent. tectum sublime conscendunt per trabes, & lacunaria oberrant, omnia denique audent intrepidè, quia imaginatio vaporum caligine consopita, pericula non agnoscit. Non sentiunt autem dormientes, quia obiectum sensus non adest: at motus obiectum habet proprium, appetitum scilicet, qui spectra imaginationi repræsentat. Cùm ergo per somnum ferientur cætera facultates animales, sola imaginatio ita plerunque operatur, vt vim motricem, & cæteras inferiores, ceu mancipia quædam, moueat, quod cùm fit, spiritus animales motui inseruientes ad sua organa ire coguntur. Excitantur autem prædicti motus, ex rerum ad id cogentium seruatis intrò speciebus. Huic porrò affectui sunt obnoxij, qui sanguine spumante & multo feruidoque spiritu abundant.*] Hæc ille, & trium exempla adiicit Galeni, qui se somno oppressum integrũ ferè stadium confecisse narrat, nec à somno excitatum, priusquàm in lapidẽ impegisset: Theonem Stoicum dormientem in somnis ambulare, Periclis seruum in summo tecto spatiari solitum. Putarim verò hoc contingere potissimùm in his, quorum imaginatio vehementior est, & actiùs perturbari, ac tenaciùs apprehendere sunt soliti; & sufficere, vt quæ imaginantur aliquando sensu aliquo perceperint, vel totũ illud quod imaginantur cõiunctim, vel partes eius seorsim, vt cùm quis Chimęram vel Tragelaphum aut similia voluit imaginatione. Nec enim necessarium arbitror, vt simul sensu percipiat; neque vt paulò antè perceperit; neque vt ad eum modum, quem imaginatio repræsentat, perceperit sensu. Narrabo quod gestũ Legione, in quodam Religiosorum collegio ante annos vix viginti: noui personas, quibus accidit. Erat laicus vnus, solitus interdiu pueros rudimentis Catechismi imbuere: cogitationes ęędem dormienti recurrebant, ita vt in somnis & præcineret, & doceret, & hortaretur, & increparet pueros æquè clamosè & feruenter, ac solebat interdiu: sic turbabat vicinorum somnum. itaque qui propinquior illi habebat alius laicus, & sępè monuerat, quodam die illi per iocum minatur, si pergat hos clamores edere, surrecturum se noctu, & ad thalamum eius iturum, & flagello ex funiculis intemperies hasce abacturũ. Quid Gundisaluus? sic enim vocabatur. surgit circa noctis medium dormiens, & egressus, vt decubuerat, in indusio cubiculum fratris collegę ingreditur, manu forfices ferens & prætentans, & rectà ad lectulum alteri⁹, qui fuerat interminatus, cõtendit. Vide Dei prouidentiam. Luna lucebat, & nox innubis erat, & frater iste vigilabat: videt accedentem, & celeriter se de lecto deiicit, quà paries erat nõnihil remotior. Noctabulus lectulo proximus forficibus culcitam ter quaterve petit, & cõfestim redit vnde venerat. Mane facto interrogatus, negat se meminisse, neque id facere vnquàm in animum, vel leuiter, induxisse; tantùm cogitasse, si alter cum flagello ad se accederet, illum intẽtatis forficibus perterrefacere, & abigere. Non ergo necesse est, tùm, cùm imaginatio operatur, immediatè pręcessisse rei externæ sensũ: licèt necesse sit, vt carũ rerum sit naturæ sensus aliquis, & earum sensu quis à natiuitate destitutus non fuerit: ideò enim, nec cæcus à natiuitate colores, nec surdus à natiuitate sonos imaginari poterit[m]. nã imaginatio motus est à sensu actu factus, auctore Aristotele 2. *de anima*. Sufficit etiam, vt rerum, quas imaginamur, similitudines aliquas sensu aliquãdo perceperimus: sic enim vel illud idem, vel simile aliquid poterimus imaginari. & sæpe ab externis, quæ remotissima à nobis vel tẽpore vel loco, imaginationẽ moueri & præsagire nobis, quæ certò postmodùm eueniunt, Aristoteles fatetur, *in lib. de Diuinatione*. Nec absurdũ mihi videtur, res futuras aliquãdo, priusquàm contingant, significationes quasdã aduentus sui pręmittere, quæ aërem ambientem nos moueãt; quo moto, sensus noster mouetur, & sic sensûs motio præparatio quædam est ipsius imaginationis: & ad præparationẽ imaginationis necessaria est sensûs motio; ad ipsam verò imaginationẽ, nullo alio sensûs motu præterea indigemus. hæc haud dubiè est sententia B. Isidori, & B. Hieronymi, & Thomæ Mori, mox citandorum, nec ampliùs probãt argumẽta And. Cæsalpini[n], vbi contendit, imaginationem à rebus externis moueri posse, non moto sensu.

B

C

Quoad corpus alienum, nonnulli censent imaginationis vim se longissimè porrigere, adeò vt possit etiam remotiores fascinare, vel sanare, & res loco mouere, & fulgura, & pluuias cœlo deducere: vt Auicenna[o], & alij, qui tamen in modo efficiendi explicando dissentiunt. quidam hoc illam posse volunt, per certos, quos ipsi sonniant, radios[p]; alij per spiritus ex corpore vi imaginationis expulsos; Paracelsus[q], Pomponatius[r], And. Catanæus[s], Sibyllã[t]. Cæteri cum Auicenna & Fulginate, solo animæ præstantioris imperio: imaginationis virtuti hoc tribuit Augerius

D

E

b lib. 13. de Theologiâ Platon. & in Prisc. Lydi cõmẽt. de phãt. & intell.
c li. 29 de singul. certam.
d in Gene. ca. 30.
e lib. 2. de recta in Deũ fide, c. 7.
f lib. 2. de fascino, c. 3.
g de sacrâ phil. c. 11.
h in d. c. 30. Gen.
i in 7. Physic. c. 2. q. 1.
k 3. p. q. 13. a. 3. in ad. 3. & lib 3. cont. Gent. c. 103.
l lib. 4. hist. Anatom. q. 12.
m Aristo. 3. de anima.
n lib. 6. Peripat. quæst. c. vlt.
o lib. de animâ sect. 4. c. 4.
p Alkindus li. de imagin.
q lib. de imagin.
r lib. de incãtam. ca. 3. & 4.
s lib. de mirabil. effect. caus.
t d. cap. 8. q. 3.

Ferreri [u].non indicat vtrum animæ imperio, an fluore spirituum mediante: sed puto eum in Auicennæ sententiam conspirare.

Sed nihilominùs sit conc. talis; *In corpus alienum disiunctum & separatum ab imaginante, anima humana neque per imaginationem, neque per aliam potentiam, mediantibus vel iis radiis, spiritibus, vel speciebus, vlla mirifica huiusmodi potest efficere.*

Hæc conclusio est communis Theologorum, B.Thom. Ferrariens. Mediнę, Pici, Vairi citatorũ, & medicorum Valesij, Condronchi, Bokelij, Cæsalpini, & aliorum.

Probatur, quoniam imaginatio est actio immanens: & ideò anima imaginans nullam realé qualitatem potest imprimere rei disiũctæ; quod vt in eam agat foret necessarium. Conf. quia radij tales, nulli sunt: spirituum tanta vis esse non potest: species duntaxat habent vim repræsentandi: animæ denique vnius ad alterius animam vel corpus nulla est naturalis coordinatio. Et ideò prestigiator ille Mirabiliarius Cæsarius Maltese, qui Antuerpiæ anno 1599. sortilegas quasdã diuinationes sic palliabat; quasi, spiritus sui efficaciâ prędominantis spiritui alterius, alter ad eligendũ quod ipse volebat cogeretur, præclarè mentiebatur.

Pomponatius contendit, has species spirituales posse gignere aliquid reale, nempe id cuius sunt species, sicut faciunt ideæ in mente diuinâ. Verùm hoc imperitè dicitur. Nam ideæ in mente diuinâ sunt substantiæ, non accidentia: sunt etiam altioris ordinis, quàm hi spiritus; nec illæ quicquam in Deo innouant aut immutant. In creaturis verò nũquàm visum fuit, vt imaginaria species sibi simile producat. v. g. species equi gignat equum; species caloris, quam ego imaginor, nudum & algentem alium à me remotum calefaciat. Si quid tale valeret vis imaginatrix, iampridem alchimici aureos montes essent adepti. Denique spiritus hos necesse est, si sunt, rẽ esse planè debilem, quæ, cùm extra imaginantem, velut extra matris vterum fœtus, effusa, statim ab aëre circumstante corrumperetur. Cæterùm quæ aduersarij obiiciunt, ea vel falsa sunt, vel in iis ad imaginationem actio per contactum accessit, quare pertinent ad sequẽtem conclusionem. Hinc porrò eliciuntur tria, primò non posse aucupem solo visu & imaginatione aues cœlo detrahere, quod tamẽ asseruit Michaël Montanus [x]. Secundò non posse quenquam solâ imaginatione alterius fascinari, vt accuratè ostẽdit Valesius [y]. Tertiò multò minùs sic aliud sanari posse, vt rectè Aristoteles [z], & Garatolus apud Pomponat. [aa].

Secunda concl. *Satis verisimile est, per accidens posse aliquid imaginationem in corpus vicinum, aliquâ quapiam coniunctione, & contactu ei copulatum; si tamen & imaginatio sit valdè intensa, & vicinum corpus ad eam affectionem valdè dispositum.*

Sic puto conciliari posse sententias contrarias, vnam absolutè negãtium imaginatricem vim externa corpora immutare posse, quę est Fran. Soarez [bb], & Conimbricẽsium [cc], Valenciæ [dd], Vairi, & aliorum, alteram absolutè id affirmantium, vt Michaëlis Medinæ [ee], Marsilij Ficini [ff], & Benedicti Pererij [gg], qui solent ad hoc probandũ adducere mirifica exempla diuersitatis liberorum à parentibus, vt artificium rusticum, de quo Columella [hh], & ad quod allusum à Calpurnio [ii]:

Me docet ipsa Pales cultum gregis, vt niger albæ
Terga maritus ouis nascentis mutet in agnâ;
Quæ neque diu ... speciem seruare parentis
Possit, & ambiguo testetur vtrumque colore.

quod primùm factitasse Iacobum Patriarcham legimus [kk]. Et licèt B. Chrysost [ll]. censuerit, hoc naturæ modum transcendisse, & Isidorus [mm] cõtra naturam fuisse significet; id tamen non ita capiendum, quasi negent naturali rationi consentaneam hanc colorũ in fœtu varietatem; sed tantùm præter ordinarium naturæ cursum: nam solent parentibus colore similes agni gigni: hîc autem industria Iacobi, quam ab Angelo tamen edoctus erat, teste Theodoreto [nn], contrà accidit. Nec enim naturali rationi consentaneum id fuisse, ignorauit Isidorus, qui rationem mox subiunxit, & exemplis confirmauit; vt & B. Hieronym. & B. Augustinus, & Galenus, & Plinius, quorum omnium verba habes apud Pererium nostrum: & quædam apud Alfon. Mendozam [oo], & Andr. Laurentium [pp]. Addit Pererius simile exemplum de prole albâ, ex vtroque parente Æthiope, ex Heliodoro [qq]. Et tale, quod Buscoducis personatus dęmon cum vxore concubuit, asserens, vt sunt petulantes ebriosi, se dæmonem gignere velle; natus ex eo concubitu infans dæmoni facie similis, qui simul ac natus lasciuire & saltitare cœpit, narratur ab Hier. Torquemada [rr]. Sed hoc exemplo & similibus conclusio non satis probatur. Nam hæc tribui possunt imaginationi matris; vt tribuit B. Isidorus his verbis: *Hanc enim fœminarũ dicunt esse naturam, vt quales perspexerint, siue mente cogitauerint, in extremo voluptatis æstu, dum concipiunt, talem sobolem procreent. Etenim anima in vsu venereo formas extrinsecas intus transmittit, eorúmque satiata typis, rapit species eorum in propriam qualitatem.*] quod apertè à B. Hieronymo [ss] accepit; qui matri quoque totã vim tribuit; vt & B. Augustin. de Apiboue agens [tt]: sed & Thom. Morus Martyr carmine lepido, quod etsi totum Pererius refert, ego partem decerpam, quæ nobis vsui;

Atqui graues tradunt sophi:
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis dant operam;
Eius latentes, & notas
Certas, & indelebiles,
Modóque inexplicabili,
In semen ipsum congeri:
Quibus receptis intimè,
Simulque concrescentibus;
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.

& ita vult factum, vt quæ marito quatuor dissimiles proles legitimas pepererat, quia secura de absente non cogitabat; vnum ex adulterio conceptum curucæ huic simillimum ediderit; eò quòd concipiens metuerit, ne velut lupus in fabula maritus interueniret. Dissimilitudinis tamen illius causa esse potuit, quòd dum illos conciperet, mẽte & imaginatione aliis mœcha intẽderet. Putarim itaque fieri posse, vt propter solam fœminę imaginationem id contingat, licèt fatear vt plurimùm concurrere imaginationem vtriusque; vt docet Fran. Valesius [uu]. Neuter tamen tunc agit per imaginationem in corpus alterius. Nam imaginatio operatur duntaxat in semen prolificum quod pars imaginantis fuit, & ideò semini anima imaginãtis non quidem actu talem formam imprimit (v.g. colorem cutis, vel crispitudinẽ capillorum) cuius actu semen capax non est; sed vir-

u lib. 2. Methodi, c. 11.
x lib. 1. des Essais, c. 2.
y lib. sacr. phil. c. 66.
z in Probl.
aa cap. 6.
bb disp. 18. Metaph. sect. 8. v. 26.
cc in 7. Phys. c. 2. q. 2. a. 7.
dd 2. disp. 6. q. 13. p. 1.
ee in de rectâ fide c. 7.
ff lib. 13. de Theol. Platon.
gg suprà.
hh lib. 8.
ii eglo. 2.
kk Genes. 30
ll tom. 57. in Genes.
mm lib. 12. Orig. cap. 1.
nn q. 88. in Gen.
oo in Quodlibet q. 6. Posit.
pp hist. Anatom. li. 8. c. 20.
qq Æthiop. hist. lib. 1.
rr in Horto Florum.
ss Tradit. in Genes. ca. 30.
tt lib. 18. de ciuit. Dei, c. 5.
uu d. lib. de sacr. philos. c. 11.

tutem quandã & ex generante deferendi & conferendi in fœtum quẽ format, ea quæ generanti secundùm animam insunt, vt in corpore generato incipiat esse corporaliter, quod in animã generantis erat spiritualiter. Lege eundẽ Valesium, cuius sentẽtiã cõiunxi cũ explicatione Tostati [xx]. Sed an sufficiat ad hoc imaginatio solius matris? videtur velle Plinius [yy], dum vtriuslibet cogitationem memorat, & fortè Marsilius Ficinus [zz] dum promiscuè parentum meminit, & Calpurnius *versibus ante laudatis*; putarim tamen eos id noluisse, sed requirere vtriusque concursum; nõ maris duntaxat; qui an solus sufficiat, problematicum, quia incertum est quid, & quantum conferat semen virile aut fœmineum ad fœtus materiam atque cõformationem. Si fœmina semen non emittit, vt voluit Aristoteles [a], aut si formam viuenti tribuit solus pater, vt nonnullis visum; aut si ad generationem vtriusque semen pro materiâ & formâ simul accurrat, quod medicorum præcipuis placuit; probabile est, patris imaginationem sufficere: si verò pater solùm ad formam conferat mater ad formam conferat æquè, & sola materiã suppeditet; probabilius foret, nõ sufficere. Quicquid est, illud constat, ex imaginatione tempore conceptus, non satis efficacem esse conclusionis nostræ probationem. Magìs vrget imaginatio, quæ post conceptionem succedit. Nam videmus prolem etiam iam formatam in vtero maternæ imaginationis dispendia sentire, vt in prægnantibus accidit quotidiè. Legi VVitebergæ ciuem cadauerosâ facie natum: eò quòd mater vterum ferens obuio cadauere subitò fuisset pauefacta: Isenaci, pudicam & formosam matronam, scribunt peperisse glirem; quia *ex vicinis aliquis gliri nolam appenderat, ad cuius sonitum reliqui fugarentur: is occurrit mulieri grauidæ, quæ ignara rei, subito occursu & aspectu gliris, ita est conterrita, vt fœtus in vtero degeneraret in formam bestiolæ*. Nicolao III. Pontifice Romæ quodam in palatio mulier infantem vrso similem peperit, eò quòd (medici iudicârunt) ibidem variis in locis vrsi depicti cernebantur. Paderbornæ mulier hæretica ante annos sexdecim plus minùs (res ibi tum nota) peperit filium modo Ecclesiasticorum palliatum & pileatum; quæ ex vehementi odio in Papistas, vt vocant, obuiis semper maledicebat. Sed hoc fortè diuinę vltionis fuit. Quid aliunde exempla peto? maternum, paternúmq; genus suggerit. Fuit in materno genere Antuerpiæ, quæ vterum gestans, simiam in deliciis habebat; vnica ei nata filia, multa simiorum retinuit: nam & puellula latitare, & gesticulari, & similia non pauca. Ex paterno, Lud. Delrio, vir honoribus clarus, ob fidelem Regi nauatam operam, à perduellibus Bruxellæ captus in pleno Senatu; vxor grauida, cùm in domum irrumpentes seditiosorum duces vidisset, exterrita, pòst peperit, quem de fonte lustrali suscepi: is infans semper oculis externatis maternum pauorem; iam adolescens emotę mentis persistit. Fugio domestica mala. Scribit Fernelius [b], pauonem, si dum ouis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omninò pullos, non variantis coloris edere. Quæso, num oua non sunt corpus seiunctum? Vides tamen imaginationis efficacitatem in illud. Præterea, cùm imaginatio accenderit calorẽ in corpore imaginantis; cur contiguum ei corpus nequeat etiam calefieri? Non tango illam quæstionem, an solius imaginationis

xx q. 10. in d. c. 30. Gen.
yy lib. 7. c. 12.
zz supra.
a lib. 1 & 2. de generat. animm.
N. Comment. in ca. Gen. 30.
b lib. de hominis procreat.

A tanta vis sit in hac similitudinis efficacitate, vt plerique cum Fernelio [c] opinantur, an verò partem sibi motus seminis & vis formatrix vindicet, vt docet Andr. Laurentius [d]. eum legere potestis.

Ego manum tollo de tabulâ: moneo tantùm, vel moueo potiùs dubium.

B. Augustinus [e] narrat quendam, *quandocunque ei placebat, ad imitatas quasi lamẽtantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferre à sensibus, & iacere soliũ mortuo simillimum, vt non solùm vellicates atque pungentes non sentiret, sed aliquando etiam igne vreretur admoto, sine vllo doloris sensu nisi posteà ex vulnere. Hunc porro non obnitendo, sed non sentiendo non mouisse corpus suum probat; quod tanquàm in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clariùs*
B *loquerentur, tanquàm de longinquo inaudisse se posteà referebat.* Hoc vir eruditus factum vult, quia per vehementem imaginationem ille seipsum abstraxerit à sensu rerum præsentium. Cogita (lector) an nõ sit verisimilius, hunc magum fuisse, & ope dæmonis ex pacto in exstasim sic abripi cõsueuisse. Nam huiusmodi effectus omnẽ imaginationis vim clarè superat, cùm exstasis à voluntate humana non dependeat, vt suo loco ostendetur. Pergamus ad aliam quæstionem.

c li. 7. Physiol.
d lib. 8. hist. Anato. q. 20.
e lib. 14. de ciui. Dei, ca. 23.

QVÆSTIO IV.

An solo contactu, visu, voce, afflatu, osculo, vel nudi lintei applicatione vulnera & morbi sanari, & alia mira huiusmodi perfici naturaliter possint.

C QVOTQVOT asseruêre, commune hoc ponunt fundamentum superstitionis suæ: spiritus per arteriam ex corde promanare, & per visum aspicientis, vel per os loquentis, vel per poros tangentis erumpere, &, visi, audientis, vel tacti se arteriis insinuare, indéque cor petere, & eò efficaciùs penetrare; quo spiritus vehementiori voluntate videntis, loquentis, aut tangentis fuerint emissi.

Prima conclusio, *vis ista voci non est tribuenda.* probatur, quia vox in audiẽtem nihil potest operari nisi per accidens, ratione soni vel significationis verborum, alterans audientem, ea quam adfert lætitiâ, timore, mœrore, &c. vt optimè Vairus docuit [a].

D Non obstat quod adferunt, mirabiles effectus malis carminibus Magos operari, v. g. insusurratis quibusdam verbis in aurem tauri, belluã prosterni vt mortuam; rursus aliis, eam in pedes erigi. Parentum quoque execrationes vix vnquàm irritas cadere: Non, inquam, hæc obstant, quia illa de tauro ac similia fiunt à dæmone, vi pacti. Execrationum verò effectus, si repentinus, oriri potest ex vehementi alteratione verecundiæ, timoris, tristitiæ; si verò lentus sit & tardus, non id putandum sono verborum perfici, sed Deum punire iusto iudicio liberorum nequitiam & impietatem. Huc ego retulerim illud VVestphalæ mu-
E lieris, quæ diris & deuotionibus filium reddidit immobilem; quod ad dæmonis operationem alij retulêre [b].

Secunda conclusio, *nec etiam visio sola, vel cum imaginatione iuncta ad hoc satis efficax est.*

Hoc de fascinatione probat Vairus [c], Ananias [d], Condronchus [e], Bokelius [f], Andr. Laurent. [g] sed de sanitate & similibus effectibus par ratio est.

Supponunt contrariæ sententiæ auctores, oculum aliquid emittendo cernere, cum Platoni-

a d. lib. 2. c. 11. Item Condronchus li. 2. de morb. venefi. cap. 5.
b Ananias li. 4 de Nat. dæmon.
c lib. 1. c. 9.
d d. lib. 4.
e d. lib. 2. c. 1.
f lib. de phil-tris, c. 1.
g lib. 10. hist. Anato. q. 2.

cis. Sed quomodo iampridem exhausti non sunt visiui radij isti, aut quæ hæc vis suppeditatrix nouę semper materiæ? verior longè ac receptior est sententia Peripateticorum & Theologorum (de quâ lege Laurēt [h].) visionem fieri introsusceptione speciei obiectum repræsentantis: potestatémque videndi, potētiam esse passiuam, quæ alterari, nō alterare queat. Visio quoque actio immanês est; quâ finitâ, nihil in obiecto superest, vtpote cui nihil accessit, vel in illud transiuit. Sunt hæc verissima, multa tamen primâ specie videntur repugnare. Amor ex mutuo aspectu, lippitudó, aniculárum fascinatio, speculorum vitiatio, galgali, lupi, struthiocameli, gallinacei, & reguli per visum efficacia; quæ nunc breuiter remouenda.

Visus, amoris initij & incrementi, duntaxat est occasio quædam: nam principio visę formæ simulacrum visus offert imaginationi: quod simulacrum phantasia voluens ac reuoluens, causa est, cur homo istud obiectū iudicet dignius esse, quod ametur & expetatur, rebus cæteris. Sic incipit quis amare: mox amor præsentiâ rei amatæ fouetur & gliscit: non quòd obiectum externis oculis videat (nam & absentes magis amore cruciantur) sed quòd assiduè de illo cogitet, illudque plus quàm par est æstimet, & sibimet imaginando fomenta & faces præbeat ardori. Etenim si non intrinsecum malum foret, & ab externâ penderet visione; cur cùm plures simul eandem videant, & ab eâdem videantur; vnus iste deperit, contemnunt cæteri?

Lippitudo, & à menstruatæ visu speculis inustæ maculæ, non ab ipsâ visione & oculi organo manant; sed vel ab halitu infecto per os ac nares erumpente, vel ex cōcauitatibus oculo vicinis, & suffusioni mixtis spiritibus contagiosis. Ad oculū enim est foramen, cui indita pupilla, ex qua per neruum opticum visio procedit, actio sanè innoxia. Est etiam foramen cerebri aliud, vnde neruus motiuus, de secundo neruorum coniugio natus, prodit; per hoc foramē cerebrū fundit lacrymas, lippitudinem, & alios prauos humores ac spiritus, & inde per exteriores oculi partes, & orbis ipsius circumferentiam, inter palpebras & tunicam candidam, huiusmodi fluores stillant.

Trux aspectus vetularum, deformi suo squallore ac tetritudine, potest infantulos perterrefacere. timor posteà concitans humores facit, vt citiùs morbi erumpant, ad quos tenellum corpusculum iam erat dispositum ac præparatum. Sic Tiberius non oculorum radiis, sed aspectu horrido militem terrore quasi attonitum reddidit.

Galgalum, seu rupiculam, seu hianticillam, auem scribunt Plutarchus [i], & Heliodorus [k], si oculos in ictericum defigat, sibi morbum, ægro sanitatem adferre. quod si verum, de quo meritò Vairus dubitat, retulerim ad occultam aliquam similitudinem ac sympathiam morbi & auiculæ, non ad eius visionem. hæc tantùm occasio est alterationis, quæ rem perficit.

Mœrim lupi quia priores viderant, vocis ei facultatem eripuerunt. Missas fac bone vir, nugas poëtarum de Mœri. quin potiùs B. Ambrosium laudas, ita scribentem [l]: *Lupi si quem priores hominem viderint, vocem ei quadam naturæ vi videntur eripere: si autem eos homo prius viderit, exagitari memorantur*. Hoc ridiculum dicit Andr. Laurent [m]. & Ioan. Brodæus [n] scribit eos, qui rationem huius rei quærūt, planè desipere: sed ipse non satis sapiebat, confundit enim lupum visum cum vidente. Lupo viso interdū homo obmutescit, sed viso qui priùs hominem viderat. hoc tantùm vult Theocritus. Cur porrò lupus visum præueniens videndo raucedinem adferat, nunc causam cape. Tho. Cantipratensis hoc vult fieri, quia lupus radiis oculorum suorum immissis homini, eius spiritus visiuos in instanti deficcet: iis arefactis arteriæ desiccentur, & sic instrumento vocis obligatiùs impedito hominem raucescere [o]. Verùm hoc de radiis non admitto. Ideò malim cum aliis dicere, id accidisse, quòd qui in feram improuisam incidunt, ob micantes eius oculos, & aspectum formidabilem, metuunt vehementiùs: timor repentinus sanguinem ad cor fugat, & frigus cæteris membris inducit, & subitam totius corporis alterationem: hinc raucedo & vocis impedimentum. Nec vana videtur ratio venatorum, nempe lupum, si prior hominem videat, se ad vindictā recolligere, & sic noxium quendā illi, ne clamare queat, vaporem quasi insufflare; qui cùm venenatus sit, potest raucedinem adferre: cùm verò se ab homine iam deprehensum videt, ac visum fuisse, metuere, & fugam meditantem de hoc vapore emittendo non cogitare. Iul. Scaliger hoc de lupo totum falsum contendit.

Nec struthiocamelus, nec tardigrada & domiporta testudo aspectu pullos ouis excludunt: in arenis enim ea relinquūt, & aspiciunt, solùm vt arceant nocitura: posteà benigna mater tellus ea calore maturat. sicut & lacertis accidit.

Ferarum rex Gallinacei metuit aspectum reuerà, nec fucus est dæmonum (vt quidam scripsit [p]) sed metuit ex quadā arcanâ antipathiâ. Sic enim videas buffone hiante, quasi coactam, miro cùm eiulatu mustelam se ori deuorandam inserere.

De reguli seu basilisci intuitu notior narratio est, quàm verior. Si reperitur hoc animal (volunt Nicand [q]. Dioscorid [r]. Plinius [s], Solin [t]. Scalig [u]. Mercurial. [x]) violento halitu ac virulento vicinum inficit aërem, iste necat accedentes. sic And. Lauren [y]. Quod addunt, si se in aquâ purâ & limpidâ conspiciat, ipsummet emori, dicam verbulo, non credo. Nam si spiritus isti ex eius oculis exirent, ipsi videnti forent connaturales, quare nec interimerent: sin connaturales non sint, priùs in oculis inclusi, debuerant nocuisse: ab aquâ verò eos infici & venenari, ridiculum.

Adiiciam his Vairi argumentis vnum, quod mihi videtur difficilius. Norunt Hispaniæ genus hominum, quod vocant ZAHVRIS, nos *Lynceos* possumus nuncupare. cùm Madriti Anno cIↄ. Iↄ. Lxxv. versarer, talis ibi puer visebatur. Ferūt hosce videre, quæ abdita in penitis terræ visceribus, venas aquarum & metallorum, thesauros, & sub sarcophagis sita cadauera. res receptissima & celeberrima est: & fieri posse censuerunt, non Pindarus, Tzetzes & alij poëtæ modò, sed & philosophi [z]: quorum nonnulli vim hanc humori melancholico, & natorum inde spirituum vehemētiæ ascribunt. Melior hæc ratio foret, si tantùm putarent se videre non visa: nunc cùm visis veritas respondeat, inanis est. quid sentirem, aliàs explicui [a], nec muto sententiam: venas aquæ nouerunt, ex vaporibus manè & vesperi locis illis expiratis. Venas metallorum cognoscunt, ex herbæ quodam genere illi nasci solito. Thesauros & cadauera (dicunt enim, quæ & qualia) putarim à dæmonibus ostendi & indicari. Potest acies oculorum,

[h] d. quæst. 2.
[i] lib. 5. Sympos. c. 7.
[k] lib. 3. hist. Æthiop.
[l] lib. 7. in Luc. c. 10.
[m] d. loco.
[n] lib. 7. Miscel. c. 7.
[o] lib. 2. de apib. c. 57 p. 39.
[p] Ananias d. lib. 4.
[q] in Theriac.
[r] lib. 6.
[s] lib. 8.
[t] cap. 30.
[u] exerc. 24.
[x] lib. 1. de ven. c. 21.
[y] d. quæst. 11.
[z] Cæl. Rhodig. li. 16. antiq. lect. c. 2. & Vairus d. li. 2. c. 4.
[a] Commenta in Medeæ v. 231.

lorum, quando nullum densum corpus interiicitur, diffusissima spacia transmittere: sed medium istud sarcophagorum aut telluris, tam densum, solidum, & opacum; id vel omninò expers, vel parùm capax est illuminationis & pelluciditatis, quæ ad videndum necessaria. Accedit, quòd hanc isti facultatem videndi solent ad certos dies restringere, feriam tertiam & sextam, quod latentis pacti indicium. Quin etiam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxima conspicitur, plus noceat quàm iuuet acumen oculorum.

D Conclusio tertia: *Neque contactus solus per se ad hæc est idoneus satis.*] De fascinatione probant Vairus & Condronchus [b], sed argumenta id æquè conuincunt de cæteris mirandis effectibus.

b d.li. 2.c. 10. d.lib. 2.c.3.

Primò, tactus, quatenus tactus, homini datus fuit ad propriæ vitæ cōseruationem, nec vim habet aliam, nisi tangēdi. Si verò vim aliquam habet huiusmodi mira perpetrādi, vis illa sit oportet salutaris naturâ suâ, vel noxia. Si salutaris; suo priùs corpori salutem adferret: si noxia, priùs necaret eum cui inest: horum tamen nihil cernimus contingere. Deinde in omnes æqualiter ageret, quos tangeret; sanarétque vel læderet etiam, quos nollet. Nullis denique foret opus aliis obseruationibus ac ritibus. quæ cuncta videmus aliter se habere.

Scio farragines multiplices experimentorum contra sententiam nostram adferri: sed parui sunt momenti.

Primò tradunt torpedinem sarissâ ictā tenentis manum corpúsque totum torpefacere: hyenę vmbrâ canes obmutescere: serpentem quernis contactam frondibus emori: eandem ibidis pennâ sisti: viperam arundinis vel faginæ virgulæ percussione obstupescere: vespertiliones foliis platani abigi: eryngium capræ sumtum ore, greges totos sistere: cæteras pennas aquilæ pennis mixtas cōtactu absumi: lepore marino viso vel tacto, necari nonnullos: lupinas fides si iungas agninis, istas dissilire. Respōdeo, hæc cuncta ratione antipathiæ naturalis euenire, & occultarum qualitatum diffusione noxiâ his aliis. nec valet consequentia, si inde ad hominis contactum, quo tangit alium hominem, argumenteris. nam homo homini specie similis est, nec naturalis antipathia in eâdem specie locum habet: illa alia specie differunt ab iis, quibus nocent.

Secundò illud Lucani de Echineide seu remorâ, vrgent:

—Puppim retinens auro tendente rudentes
In medijs echineis aquis.—

Respōdeo, id cùm semel aut bis tantùm acciderit, si accidit, casu ex aliâ quapiam causâ accidisse. Ecquid post tot centurias annorum, tam frequēti nauigatione, causæ, vt nihil huiusmodi audiatur? certè non mortua species. Vidi vnam apud Iacob. Plateau Tornacensem, habent & alij alias. vis potiùs illa sistendi conficta fuit; sed quia BB. Basilius & Ambros. in Hexam. meminēre: potes confugere ad occultam aliquam qualitatem huius bestiolæ, quæ vim habeat sistendi motûs. Lege, si lubet, Conimbricenses nostros [c].

c in li. 7 Phys. 2. q. 1. a. 6.

Tertiò icta fides aliam vnisonam cogit tinnire. Resp. cùm æqualiter vtraque sit extēsa, nec admodùm procul ab inuicem remotę sint, recipiunt eandem aëris crispati reuerberationem.

Quartò Magneti ferrum affricatum potest aliud ferrum attrahere. Taurum furentem si ficui

A alliges, statim mansuescet. Resp. vtrumque fieri posse occultâ quâdam sympathiâ atque cōsensu qualitatū. De magnete multis nostri Conimbric [d]. eos adi. De tauro non ego credulus, nec qui velim periculum facere, scio tamen ad causam physicam referri à Glycâ; quòd ficus inter arbores succi plenissima sit: quamobrem halitum ex se calidum, aërem secantem, penetrabilémque emittere; qui tauri alligati ferociam domet, & appensarum carnes auium mollefaciat.

d d q. 1. a. 3.

Quintò. Cum puellâ napello educatâ, si Alexander Macedo consuesset, lethalis ei, iudice Aristotele, contactus fuisset. Resp. nō contactu solo, sed sudoris & halitûs commixti contagione hanc eum pestem fuisse hausurum. Sed contagio nihil habet mirum, neque insolitum.

B Sextò. Cadauer coram occisore, propter præcedentem contactum, sanguinem solet fundere. Resp. Varias reddi causas. quidam miraculo tribuunt; quidam casui, quo factum sit aliquando, vt cadauer tum cruorem mitteret, cùm præsens erat reus homicidij. recensui alio loco multas hac de re sententias, & auctores laudaui [e]: neque adhuc dum video, quid solidius adferatur illâ antipathiâ, ex vehementi odio occisi in occisorem; quod qualitatem latentem, & arcanam impresserit corpori cum cadauere permanentem: & huc referendum illud Lucretij:

e Comment. in Octauiam Senecæ, ver. 127.

Idq; petit corpus mens vnde est saucia amore.
Namque homines plerunque cadunt in vulnus, & illam
C *Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu,*
Et si comminus est, hostem ruber occupat horror.

Vt sit viui amantis, & mortui hostis comparatio. Sic Lemnius [f], Langius [g], Pictorius [h], Gemma [i].

f lib. 2. de occul. natur. mirac. c. 7.

Septimò obiiciuntur varia curationum genera mirè frequentia. Inprimis praxis quotidiana militum, qui solo afflatu, osculo, aut nudi lintei appositione sanant, etiam atrocissima vulnera; quam vocant *artem S. Anselmi.* item genus illud *Salutatorum*, vt vocant in Hispaniâ, vel *Gentilium S. Catharinæ, aut S. Pauli*, vt nuncupant in Italiâ, vel *feriæ VI. Parasceues filiorum*, vt nominant Belgæ, qui omnes dono sanitatis in variis morbis se præditos gloriātur. Iuuat eos auctoritas Pomponatij [k], qui respondet, sicut in herbis, lapidibus & animantibus inueniuntur hæ virtutes sanandi: sic nihil repugnare, quin & in totâ humanâ specie similes vires inueniantur, vt in vno homine sit virtus talis lapidis, in alio talis plantæ. Quod ergo planta hæc vel lapis ille possit, idem hominem etiam hunc & illum naturæ vi effecturum.] Implicatior hæc res est, quàm vt vnâ propositione queat enodari. Quare dico primò, *Donum conferendæ sanitatis sine curationis, esse donum supernaturale, & gratiam gratis à Deo datam.*] hoc certâ fide tenendum ex B. Pauli verbis [l], *Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ, secundùm eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu; alij gratia sanitatum in vno Spiritu; alij operatio virtutum, alij Prophetia, alij discretio spirituum.*]

E

g epist. 40.
h Dialog. 9.
i lib. 1. de characteris. cap. 6.

D

k li. de incant. c. 3.

l 1. Cor. 12. ver. 8. 9. 10.

E Tale curationis donum; sed à febribus tantùm sanandi, habere putatur in Flandriâ. quotquot nati sunt ipso die Parasceues; & quotquot nullo fœmineo fœtu intercedente septimi masculi legitimo thoro sunt nati: quod nequit ad naturalē causam reduci. quare prodigiosa est curatio; &, si nihil superstitionis accedat, reducenda ad hanc primam conclusionē. nō enim absimile vero est, ob

A dici honorem & mysterij sanctitatem, & honorem coniugij, hoc Deum concessisse. Nec etiam potuit nisi virtute diuinâ fieri, quod refertur Reges Angliæ olim quosdã annulos benedixisse vtiles neruorum cõtractioni & spasmo, ac morbo comitiali: eosdẽ etiã cõtactu strumosos sanare solitos, & vtrũque concessum B. Eduardi Regis meritis, scribit Polydorus Virgilius [m]. Nescio an eôdem referendum illud Petri Blesensis Archidiaconi Bathoniensis; cuius opera studio Ioannis Busæi nostri partim de nouo, partim correctiùs edita anno superiore; scribit Blesen. *Fateor quidem* (ait) *quod sanctum est Domino Regi assistere: sanctus enim & Christus Domini est, nec in vacuum accepit vnctionis regiæ sacramentum; cuius efficacia si nescitur, aut in dubium venit; fidem eius plenissimam faciet defectus inguinariæ pestis, & curatio scrophularum.*] tantùm ille [n]. Prodiit ante annos duos liber benè prolixus cuiusdam Guilh. Tookeri, cui titulus *Charisma siue donum sanationis*, quo conatur docere hoc charismate sanandæ strumæ præditã, quæ hodiè regnat in Angliâ, Elizabetham; accepi librum dono illustris Viri Marci Velseri Patricij & Consularis Augustani, qui quâ est eruditione & humanitate, noluit me beneficentiæ suæ expertem esse. Eo in libro mihi multùm adulationis, & fuci, parum synceritatis & veritatis visum inesse; nec fidem mereri. Inprimis vult hoc donum Regibus Angliæ ab ipso vsque Lucio competiisse: nec quidquam affert ad id probandum, nec fieri id potest. Nam post Lucium multi Reges non Christiani fuêre, quos ille vnctos non dicet opinor. desiit ergo penes illos charisma & interruptum fuit. Et cur meritis B. Eduardi demit, quod tribuunt cæteri? an vt Franciæ Regibus antiquioris priuilegij splendorem eripiat? an vt doceat (quod impudenter asserit [o]) Reges Franciæ per quandàm propaginem ab Angliæ Regibus accepisse? & vide, vt probet. quia Francorum ferè totæ prouinciæ iurisdictioni Regum Angliæ subiiciebantur. bellam rationem & dignã à Frãcis elucidari quod non diffido facturos: nisi inepto huic ardelioni respondere dedignentur. Nec illud quidem probat, vt nec Polydorus, licèt asserat idem successoribus Eduardi collatum, quod Eduardo: de quo quis nõ immeritò dubitet. nam nec in bullâ canonizationis B. Eduardi, nec in vitâ eius conscriptâ ab Eilrhedo Rhiuallensi ampliùs habetur, quàm B. Eduardum quandam mulierem strumosam persanasse; nec vnum verbum additũ de successorũ charismate, vt nec à Tagãtio, quẽ ipse etiam adducit, & vtriusq; verba adscribit, vt in manifesto mendacio deprehẽdatur. Solùm ergo illi de Eduardo probarunt. Addo ex Blesensi Henricum II. de quo loquebatur: Polydorus addit sui tẽporis Henricũ VII. & Henricũ fortè VIII. sed nõdũ schismaticũ, nõdũ hæreticũ: nã Historiã antè scripserat. Quid si Polydoro dicam, me credere, si ipse Henricus VIII. pro mendacissimo scriptore eum non habuit; si non idẽ Cambdenius, & quotquot rerũ Anglicarum bene periti, iudicãt? Res tanta vnico teste non potest probari. Tookerus autem idẽ donum contendit non simpliciter concessum Elizabethæ, sed multò excellentius, quia sanctior Eduardo. Non mirere: nã & Apostolis, & Sanctis omnibus, & ipsi Sancto Sanctorum præfert eo libello [p] non semel. Demùm quo pacto probat hoc Reginale miraculum? Primùm [q] per fictitium quoddã suum colloquium cũ Pontificiis quibusdã, quorũ nec nomina, nec colloquij locum aut tẽpus addit, ne deprehendatur. cur nõ finxisti, Sanderum, Campianum, Alanum, Stapletonũ? gloriosè de his triumphares. Nunc respondeo esse quendã, qui de quodam, cuidam nihil credit. vis scire? ego, tibi, de toto hoc colloquio. Summa colloquij, se illos conuicisse, bullas excõmunicationis in Henricũ VIII. à Clemente VII. & à Paulo III. & in Elizabetham à Pio V. latæ, impias fuisse; quia Reginæ Elizabethæ charisma sanationis integrũ remansisse possit ostendere. quo audito, illos quasi animis consternatos subitò conticuisse, opinor impudentiam tantam admirantes; vel metu delationis negare non audẽtes. Sed quo pacto probat? primùm B se à teste fide digno inaudiuisse quendam Romanensium fidei, in via sibi occurrisse prope Londinum, qui fateretur, se strumâ Reginæ contactu liberatum. Quasi verò ille vnicus testis, nec nominatus, nec iuratus, nec temporis, nec circunstantiarum cæterarum memor, sufficiat ad conuincendum. His addit posteà testes alios alio curatos tempore, quos nominat omninò quatuor, duos masculos & fœmellas totidem: vt sint duo paria. Et hi sunt *multa millia, quos ait sanasse, & velle ac posse infinitiorem numerum*. Probat etiam à cæremoniarum sanctitate; quæ mihi suspectæ, quia video medicos priùs emplastra applicare; & eas longè diuersas esse, ab iis quibus vsum fuisse B. Eduardum, ex Eilrhedo Tookerus non ignorat. C Tertia probatio deducitur ex eo, quòd Regina nec omnibus, nec semper, sed aliquibus aliquando hanc gratiam, & grauatè solet impertiri [r], itẽ quòd pars magna hominum curata istius gratiæ beneficio, quasi relabitur in pristinum morbi statum [s], quod potiùs est indicio, non esse hoc charisma à Deo; cuius perfecta sunt opera & sanationes; cõtrà, quæ ope malorum spirituum fiunt, nec planè sanant, nec perpetuò liberant. Nec ad rem facit, quod ex Chrysostomo subdit: nam id ad principium sanationis pertinet, non ad recidiuã morbi: de quâ nũc loquimur. Probat etiã quia quidã Iudocus Hundius eã curationem pictã in lucẽ dedit. cur non addidit epigramma aliquod? Nam

——*Pictoribus, atq; Poëtis*,
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

D Nec plura habet probandi genera: posteà [t] soluere conatur obiectiones aduersariorum; quas ita proponit, vt appareat, eum Puritanos & cæteros merè Caluinistas planè habere dissentientes, & inficiantes, ac damnantes totam hanc scrophulanã strophã. si nec fratres eius Euãgelici credunt: frustrà petat, me Catholicum sibi credere; qui ipsũ & fraterculos illos omnes pro hæreticis habeo: & ex ipsiusmet opere possum efficaciter Catholicis (nã Caluinianos aut Caluinopapistas nihil moror) persuadere, non temerè credendum libro Tookeriano. Argumẽta hæc sũt. E Miracula propria sũt Ecclesiæ Catholicæ, & nulli dantur, qui sit extra Ecclesiã Catholicam. hoc probat [*]. Sed Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. ergo Elizabethæ non dantur miracula. Minorem probo. quia Ecclesia Romana, sola est Catholica. Elizabetha, vt schismatica, est extra Ecclesiam Romanam. ergo Elizabetha est extra Ecclesiam Catholicam. Maior probatur, quia Ecclesia Catholica eadẽ est, quæ vniuersalis. Romana sola est vniuersalis. ergo sola est Catholica. solam esse vniuersalem, docent omnia Historiarum

m lib. 8. hist. Angl. fol. 104.
n epist. 105. ad clericos aulæ Regiæ.
o pag. 84.
p in præf. & c. 34.
q pag. 90.
r pag. 105. & 106.
s d. pag. 106.
t cap. 9.
* cap. 5.

monumenta: certè vestra Anglicana, cuius caput est Elizabetha, mediam insulam non egreditur. Secundò, Non possunt miracula fieri, ad confirmationem falsæ fidei: (*non semel hoc dicis, & verè dicis.*) Sed fides, quam profitetur Elizabetha, est falsa fides: ergo ad confirmationem fidei, quam profitetur Elizabetha, non possunt fieri miracula. Minorem negabis; probabo, quando articulos fidei Elizabethinæ mihi proposueris. intereà quia Catholicos alloquor, quibus certum est, Elizabetham esse Sacramentariam, & proinde hæreticã, argumentum est prorsùs apodicticum. Nec potes retorquere, dicẽdo, nõ faceret miracula, nisi vera ei9 fides foret; sed facit, ergo vera est eius fides. nã assumis pro explorato, id de quo disceptamus: ego verò præmissis nitor, quæ Catholicis sunt fidei, hoc est certissimæ. Tertiò, in Ecclesiâ Catholicâ semper effulsisse charisma sanitatis, probas toto ca. 4. ex B. Irenæo, B. Augustino, B. Nysseno, B. Gregorio Magno, & aliis, de reliquiis B. Stephani, de Gregorio Thaumaturgo, Hilarione, & aliis Sanctis, vsque ad nostra fermè tempora. Vnde argumentor: Horum fuit vera Ecclesia: nos Papistę sumus in eâdem in quâ ipsi fuêre. ergo nos sumus in verâ Ecclesiâ: vos in aliâ estis, quàm nos: ergo vos non estis in verâ Ecclesiâ. Vnde sequitur, verum & inuictum esse primum argumentũ nostrum. Illorum Patrum veram Ecclesiam fuisse, tu ipse fateris; quia fateris, per hæc miracula illorũ probari miraculorum continuam efficientiam. Negas nos in eâdem cum illis Ecclesiâ esse? probo. illi Romanum Pontificem pro capite Ecclesiæ visibili agnouerunt, vt & nos: illi crediderunt, quicquid nos credimus; purgatorium, septem Sacramenta, præsentiam corporis Domini ci in Eucharistia, orandum pro defunctis, &c. quę vos negatis, nos profitemur: nec nos quicquam credimus, quod illi non crediderunt: vos autem nec vnum illorum, quos nominasti, miraculorum verorum patratorẽ, laudare potestis, quocum in fidei Catholicæ articulis per omnia conueniatis, aut à quo nos in vllo dissentiamus. Ergo non vos, sed nos in ipsorum Ecclesiâ, hoc est verâ, sumus. Ergo præterea fatearis oportet, vel illorum miracula non fuisse vera miracula, vel Reginæ vestræ; quæ alterius Ecclesiæ, alterius fidei est, quàm illi fuêre; vera miracula non esse.

Denique, si quæram à te, cur in sanitatibus à Vespasiano, Pyrrho & aliis Gentilibus, vel hæreticis collatis, non recognoscas manum Dei, sed diaboli? respondes c. 5. quia infidelium opera huiusmodi actu & factu impurorum spirituum fiunt, & laudas B. Augustinum [u] huius sententiæ verissimæ auctorem. Responde igitur, cùm hanc sententiam veram esse credas; an fas tibi sit, credere miraculis, quæ CHRISTIANISSIMI Franciæ Reges in hoc genere ad fidei Apostolicæ Romanę confirmationẽ operarẽtur? si fas credere, ergo iam concedis in probationem falsæ fidei (sic enim profiteris) vera miracula patrari posse, quod negasti, & est falsissimũ. Si verò dicis id tibi fas non esse; nec nobis Catholicis fas erit credere, quæ facit Elizabetha ad confirmationem fidei suæ, Dei ope fieri, aut vera esse miracula: sed ea cogimur dicere, vel fictitia, si nõ verè ægri; vel fieri physicâ aliquâ vi emplastrorum, aut aliorum adhibitorum; vel ex pacto tacito vel expresso cũ dæmone; à quo nec hæreticorum genius, nec alię quædam circumstantiæ multùm abludunt. Tu Tookere videris, quid me horum omnium malis credere: nam tibi credere, in iis quę asseris, nõdum decretum mihi neque constitutum. Neque tu cures suadeo, quid ego de hac re credam: perge potiùs Dominam tuam palpare, & scribere, vnde caput vnctius queas referre. De Franciæ Regibus, quorum adhuc nullus apertè hæresim professus fuit, res non Annalium modò, sed & medicorum publicis libris, vt Guidonis [x] & Ioan. Tagautij [y], & quotidianâ certâque experientiâ est contestata; hoc illis beneficium quondam concessum fuisse, vt contactu strumas seu scrofulas sanarent. Si vis ea naturalis fuisset, non per traducem hæreditariam regni transiuisset in Regẽ solum, exclusis cæteris fratribus, quorum sæpè tẽperies, & complexio patri similior, quàm Regis ipsius. Conditio quoque sceptri seu coronæ, cui comes illa facultas medica, nihil tale poterat naturaliter largiri. Quod verò Hieron. Cardanus [z] scripsit, Reges Francorum ex longo esu aromatũ hanc vim habere, ridiculum, vanum, & dignum est scuticâ Ioan. Brodæi [a]. De Pyrrhi Regis digito, contactu morbos sanante, iure optimo Anton. Mirandulanus censuit, hoc mendaciis incredibilibus adnumerandum; vel, vt puto, dæmonicis potiùs. Nihilominùs

Dico 2. *Negandum non est, aliquando nonnullos inuentos & inueniri, qui solo contactu sanant.*] hæc conclusio probatur legendis Sanctorum passim, & quotidianâ experientiâ. Et hę sanitates conferuntur interdũ, duntaxat ad certum tempus, vt legimus de S. Benjamin apud Sozomen [b]. & Nicephor. [c] & scimus B. Petronillam à S. Petro, spirituali eius parente, ad breue tempus sanatam fuisse; & quod narrat Mich. Medina [d] de puero quodam Salmanticensi: interdum ad totam vitam nõ redeunte morbo. Ad tempus quidem id cõtingit, quando sanans id à Deo impetrauit certam ob causam, maiúsque bonum sanati, v.g. ne sanitate is abutatur, aut ad maius meritum patientiæ; alioqui ordinariè curationes miraculosæ perfectæ esse consueuerunt. Sanatio verò naturalis fit ad tempus, quando, subsecuta in melius immutatio, proficiscitur ex solâ vi imaginatrice ægri, vt de puero illo censuit idem Medina. Est in Hispaniâ genus hominũ, quod *Saludadores* vocant, vel *Ensalmadores*, eo discrimine, quòd isti dicant se sanare vi orationum, quas conceptis verbis dicunt: illi, vi saliuæ & halitûs, quem ægro inspirant. de his dico 3. *Salutatores & Ensalmatores, nec possunt districtè & in vniuersum damnari, nec etiam in vniuersum approbari.*] etenim potest fieri, vt aliquando nonnulli habeant donum sanitatis: sic Victoria & Veracrucius [e]: & sic admittenda quæ Nauarrus [f] scripsit his verbis: *Porrò illi, qui vulgò Salutatores vocantur (quantumcunque alias sint perditissimi homines) licitè possunt suo munere perfungi: quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus à solo Deo, cõceditur in vtilitatem aliorum, & allegat Margaritam Confessor.*] Sed hoc nimis generaliter dictum. rarò enim sicuti vtuntur, licitè vtuntur: nec credendũ tot hominibus pessimis hoc donũ à Deo attributum. Quamobrem consulo Vicariis & Officialibus Episcoporum, cæterísque ordinariis, vt priusquàm permittant eos hoc curationis munus obire, diligẽter examinent, an naturalibus vtantur remediis, an verò per gratiam gratis datam, an per pactum cum dæmone operentur: quę sunt ex circunstãtiis cognoscenda. Quòd vniuer

sim

u lib. 10. de ciuita. Dei.
x in Chir. magnæ, tract. 2. Doctr. 2. c. 5.
y lib. 1. Instit. chirurg.
z lib. cõtrad. medic.
a lib. 8. Miscell. c. 10.
b lib. 6.
c lib. 11.
d d. li. 2. c. 7.
e Victor. relect. de Magiâ. Veracruc. lib. 2. de animâ speculat. 2.
f Manual. c. 11. num. 36.

ſim non ſint reiiciendi, contra quam inſinuat Cirueius [g], probatur: quia nunquàm abbreuiatur manus Domini, ne hanc gratiam, quibus vult, largiatur: certum tamen puto, hanc nunquàm largiri niſi Catholicis: hactenus enim nulla hæretici miracula fecerunt. Et prudentiſſimè ſummus Franciæ Senatus deciſione quâdam vni ex hoc genere empirico, anno 1577. vetuit, donec ab ordine & collegio medicorum approbatus eſſet, ægrotis potiones vllas imperare, aut medicamẽta præbere, vel morborum curam publicè profiteri. Lege Annæum Robertum [h] doctiſſimè diſſerentem.

Dico 4. *ſolo contactu, aut ſibilo, aut halitu, aut oſculo, naturaliter quenquam alteri grauem & verum auferre morbum, vel vulnera ſanare, vel ferrum extrahere poſſe, non credo.* hæc concluſio tota eſt contra Pomponatium; &, quoad contactum, etiam repugnat Veracrucio. illius fundamentum iam poſui, huius autem hoc eſt: naturali complexione vel conſtellatione quidam ſunt nociui, quod in faſcinatione patet ex ſolo aſpectu. ergo ex iiſdem cauſis, quidam naturali complexione vel conſtellatione erunt ſalutares & medici. Sed tam paucis verbis multa ſupponit, non concedenda. primò, quod de cõſtellationibus, Albertum ſecutus, ait, verum nõ eſt. Si loquitur de conſtellatione, quando iſte naſcebatur: omnes eam vim habituri, qui tum nati. quod quis credat? ſi de conſtellatione ſub tempus contactûs; poterunt ſanare omnes, quotquot tunc tangent: ſi de vtraque ſimul; annus ille magnus interceſſerit oportet, qui eandem ſtellarum poſituram & influxus reduxerit quando tangit; qui erant, quando natus, at quis tanto viuit vel vixit tempore? Alioquin non poterit hoc aliâ die præſtare, quàm quando poſituræ æqualitas iſta, quam oportet, acciderit. quàm igitur incerta futura hæc curatio? Secundò, quod vulgarem illã de faſcinatione opinionem admittit, hoc poſteà docebo prorſus à verâ Philoſophiâ alienum. Tertiò, peccat illatione. nec enim ſequitur, nociua eſt qualitas hominis in hominem; ergo & qualitas hominis in hominem facienda eſt eſſe ſanatiua. nam, auctore Ariſtotele [i], plura neceſſaria ad ſanitatem, quàm ad ægritudinem. malum enim ex quouis defectu, bonũ ex integrâ cauſâ. Deinde contagio ſolo hauritur afflatu. Verùm in hac curatione ſedulò obſeruant modos tangendi certos, numerum & alias cæremonias. Accedunt multa ſuſpicione plena & periculo. Primò, quòd ſalutatores illi dicunt, ad virtutem hanc exercẽdam multo vini potu opus ſe habere: fieri autẽ nõ poteſt, vt vini potus proſit ad contrariorum morborũ curationem. ſi proſit frigidis, nõ proderit calidis. Item ſolent panem à ſe admorſũ porrigere morſis à cane rabido, vel infectis toxico: cui pani neutra cauſarũ Veracrucij ſuffragatur. Tertiò dicunt in præſentiâ alterius ſalutatoris, vim maiorẽ ſalutandi habentis, ſe ſanare nequire. quod eſt abſurdũ. deberet enim potiùs vis illa, ſi naturalis eſſet, magìs intẽdi. Quartò mentiuntur, cùm dicunt naturaliter vnũ ſalutatorẽ ab aliis ſalutatoribus cognoſci, licèt eũ prius nunquàm viderint: quod ſignũ alicuius notæ illis à dæmone impreſſæ. Sanè pleriſque rotæ veſtigium ineſt, vt dictitant ipſi, S. Catharinæ vel Quiteriæ. Quintò falluntur, dum putant hanc vim cõpetere ſeptimo cuique filio, ſi maſculinũ ordinẽ fœmineus partus non interruperit quod eſt ridiculũ naturæ aſcribere, & nõ miraculo. Sextò ſæpè iactitant ſibi reuelari, quæ procul in eorũ abſentiâ geſta fuêre, vt ille qui Torquemadæ patrẽ à morſu canis rabidi ſanauit. narrat Hiſtoria ipſe Torquemada [k]. Septimò gloriantur ſine nocumento ſe tractare poſſe carbones & ardẽtem clibanũ ſubire; quæ naturaliter fieri nequeunt, niſi ſe præmuniant lotione & inunctione rerũ frigidiſſimarum, quæ tamen non poſſunt, niſi ad modicum tempus, ignis actiuitati reſiſtere. Vnde & Vairus [l] narrat, ex hoc grege quendam, cùm ingreſſus furnum fuiſſet, & alius, eo ignaro, ianuam occluſiſſet, ibi flammis abſumptum.

Venio ad Pomponatij fundamentum, & reſpõdeo; lapides, herbas & animalia, quæ vim aliquã beneficam huiuſmodi à naturâ acceperunt, eã obtinere ex tẽperamẽto certo & definito totius ſpeciei. fit enim inde, vt omnis magnes ferrum attrahat, omne rhubarbarum bilem expurget, omnis rupica morbum ictericum ſanet. Oporteret ergo, ſi ſalutatoribus vis ea naturalis ineſſet; ratione ſpeciei humanæ eam accepiſſent, & ſic omnes homines eâ vi pollerent. Si ratione indiuidui & ſingularis complexionis hoc vni tribuis, quod alteri adimis: cur non in magnete quoque & rupicâ hæc diuerſitas, ratione indiuidui, reperitur, vt vnus magnes nequeat, quod poteſt alter? Neutrâ ergo ex parte ſimilitudo locum habet. Item quòd rhubarbarum bilem temperet, id facit ratione peculiaris ſui temperamenti cuncta enim ſpeciei illius indiuidua, & nulla alterius, eodem planè modo morbis medentur. Sed in hominibus non poteſt eſſe hæc ſimilitudo & paritas temperamẽti: quia hominis forma diuerſiſſima eſt à forma rhubarbari; quare & temperamentũ corporis diſcrepat à tẽperamento rhubarbari. nam alias longè requirit diſpoſitiones materiæ forma hominis, quàm forma plantæ, ſuccive. Quo ergo pacto vis eadem naturalis ratione temperamenti competat homini; quæ rupicæ, vel rhubarbaro?

Quoad illos autem, qui genus & cognationem B. Pauli tumidis buccis crepant, ſeq; angues ſine læſione contrectare poſſe; iam pleriſq; impoſtura cognita eſt, ſolere priùs contra morſum ſeſe antidotis præmunire.

De militari illâ vulnerũ curatione, audacter dico, niti demonico pacto; & ex genere ſuo, id lethale crimẽ: loquor de illâ, quæ ſolũ obligat linteo: nã quę oleo, & vino vtitur, ſi cõgruo tẽporis interuallo ſanet, nec mala murmura his addat aut alias ſuperſtitiones, phyſicis licitis remediis annumerãda. Blaſphemũ quoque eſt, vocare artẽ B. Anſelmi, quę fuit Magi illius Anſelmi Parmẽſis cõmẽtũ. Accedit quòd ſic à vulneribus aut morbis ſanati, poſteà in dolores grauiſſimos, & ſępe morbos ſęuiores reincidãt [m], & vt plurimùm vitę exitũ peſſimũ ſortiãtur; quod poſsẽ mihi notorũ multorũ exẽplis aſtruere. Sed parco nominibus mortuorũ.

Reſtat quiddã Alberti Magni [n], qui refert duos ſe vidiſſe pueros, quorũ vnus cùm ferretur iuxta oſtia clauſa, omnia, quę ad dexterũ eius latus ſita, aperiebãtur: ab altero verò idem in ſiniſtris oſtiis præſtabatur. cur non ergo ferrum ex vulnere ad ſolũ contactum vel præſentiam alicuius excidat? Nonne ſcribit Matthiolus, in Italiæ mõtibus herbam ſe noviſſe, quã ab equis calcatã cõtinuò ferrei calcei ſoluuntur? Pici herbã cuneum adactum extrahi, teſtibus Democrito & Theophraſto. Æthiopide herbâ certo ritu incãtatâ, feras omnes, ſi

g 2. p. de ſuperſt. c. 3 & 7.

h Rerum iudic. lib. 1. c. 5.

i Problemat. ſect. 7.

k Horti Florũ, colloq. 3.

l lib. 2. de Faſcino, c. 11.

m Ananias li. 4. de nat. dæmon.

n ex lib. 3. de motu animalium.

admoueatur, aperiri; & suo tempore Venetiis furem suspendio damnatũ, cui sic fores omnes patefiebát.] sic ille [o]. Resp. In vltimis duobus apertam incantationem accessisse; in prioribus duabus herbis, occultam attrahendi & disiiciendi vim à naturâ insitã: quæ vis naturaliter hominibus inesse nequit. Nec ratione specificâ, quia non omnes habent; nec indiuiduali, quia conditiones indiuiduantes non producunt talem effectum. Quare nec Aristoteles, nec quisquam rectè philosophantium, hoc est crediturus, *mirandúmque vehementer vnum Albertum, plura narrare solum, se huiusmodi creditu difficilia vidisse, quàm ad illum vsque* (vt ait Anton. Mirãdulanus) *cæteri qui exstant scriptores tot sæculorũ simul omnes.*] Si tamen hoc accidit, dæmonis prestigiis adscribendum. Cuius etiã pacto & incantationibus fretos fuisse Psyllos & Marsos, satis colligitur ex Plutarcho, Plinióque, clariùs etiam Alchimus Auitus [p] his versibus:

o epistol. nuncup. in Dioscor.

p lib. 2.

Iam Magicam dignè valeat quis dicere fraudem,
Occultas tacito tentantem pectore vires?
Legifer vt quondam vates, sub rege superbo,
Dum noua monstraret iussi miracula signi,
Commouit liuore magos, vt talia tenent,
Accumulentque suas zelo feruente ruinas:
Queis forsan si suppeteret non vana potestas,
Demere, non etiam properarent addere monstra;
Æmula sed signis tantum, non viribus æqua.
Quod remouere nequit, duplicatã sustinet irã.
Hinc est laudato quod possunt carmine Marsi,
Cum tacitâ sæuos producunt arte dracones
Absentes, & sæpe iubent confligere secum.
Tunc vt quisque grauem bello persenserit hydrum,
Aspidis aut duræ clausas cognouerit iras,
Concutit interius secreti carminis arma;
Protinus & laxis verbo lactente venenis,
Mox impunè manu coluber tractatur inermi,
Et morsus tantùm, non virus in angue timetur:
Interdum perit incantans; si callida surdus
Adiuratoris contempsit murmura serpens.
Hoc quoniam de matre trahunt & origine primâ,
Anguineæ fraudis quod sic, linguâque periti
In speciem reddunt commercia mutua fandi.

Circe. quæ & Anguitia.

CAPVT IV.

De Magiâ artificiali.

A

HÆc mira quędam perficit per humanam industriam. tantùm enim nunc loquor de operatrice; diuinatoriæ suum locum reseruo. Magica *operatrix artificialis* & ipsa duplex est, *Mathematica & Præstigiatoria. Mathematicam* voco, quę nititur principiis geometricis, arithmeticis, vel astronomicis. huius exempla sunt Sphæra illa Archimedis, secundùm Claudianum vitrea, de quâ M. Tullius [a], & in Syracusarum obsidione nauium per specula combustiones [b]: Archytę columba lignea volans [c]: Leonis Imp. auiculę aureæ cantillantes [d], & Boëtij æreæ, volantes & cantillantes, serpentes ex eodem metallo sibilantes, & similia multis narrata [e]. Hæc Magia vocatur ab Herone & Pappo θαυματουργική. Supponendum autem, nihil hâc efficere posse quod rerum naturæ repugnet; quin imò indigere causarum naturalium ope certo motu & dimensionibus applicatarum; vt in speculis illis Archimedis, & hydraulicis nostris & automatis patet. Quare si quis effectus proponatur, causarum naturalium efficacitatẽ superãs, ille ad prodigiosos referri debet.

a 1. Tuscul. & 2. de na Deor.
b Plutarc. in Marcel. & Zonaras tom. 2.
c Gellius lib. 10. No.
d Glycas & Manasses in Annal.
e Cassiodor. li. varia. epist. pen. & Politian. in Panepistemone.

A etiamsi humana industria ad instrumenti confectionẽ motúmve concurrerit. Idcirco dissentio à Guilhel. Parisiẽsi, Medinâ, & aliis, qui caput aëneũ Alberti Magni (quod narrãt) humano credunt artificio articulatè locutũ: nec enim humana industria huc vsque pertingit: nec naturalis ratio patitur, vt res inanimata, vocem humanã, ad lubitum interrogãtium respondendo, emittat. nam hęc vitam, & respirationẽ in loquente, & perfectissimã vitaliũ organorum cooperationem, & discursum quendam loquentis, requirunt. Quę cùm huic capiti defuerint omnia; si loquebatur, ille in capite loquebatur, qui in statuis idolorũ oracula fundebat; qui solus cacodæmon fuit. Notum enim simulacra vocis propriæ expertia fuisse. *Simulacra*

B enim [f] *Gentium argentum & aurum: os habent, & nõ loquentur. neque enim est spiritus in ore ipsorum.* Fuit illa sententia Guilhelmi, & olim Hermetis, sed à Theologis confutata iampridem [g]. Huc pertinet globus ille artificiosus, seu ahenea statua, sic confecta, vt ex occulto loco, funiculo, qui intensus erat, remisso, sagittas in spectantem eiacularetur: quo pacto Kennethum III. Scotorum Regem, à Fenellâ interemptum, in Maioris & Boëthi Scotiæ Annalibus legitur. Eôdem reducẽda quorundã mirifica solertia; vt artificis illius, qui Romano Imperatori, vitrum flexile, & nõ fragile obtulit, de quo post veteres Guido Aretinus [h] ferẽtium immania pondera fronte, & funambulorum globis insistentium (vt vidi) & qui membra, quasi

f Psal. 134. v. 15.

g B. Tho. li. 3. contra Gent. c. 104. Valencia 2. 2. disp. 12. p. 2.

h epist ad Michae. Mon.

C lutea confractáve, vti lubet, flectunt, de quibus egit B. Chrysosto [i]. ad quæ solet plurimùm iuuare corporea dispositio, & naturalis agilitas, vt plurimis exẽplis docet Andr. Libauius [k].

i hom. 19. circa finem, ad pop. Antioch.
k p. 2. Mirab. tract. de Noctambulis, in fine operis.

B

Altera species ludicra & deceptoria, vocari potest *præstigiatrix* (à qua factum, vt mira Magorum à Græcis παίγνια & κυβεία; à Latinis, *ludi*, & *ludicra*, & *ludibria* vocata sint. vide Heraldũ [l], cuius effectus non sunt quales, aut qui videntur: ad eam pertinent pleraque, quæ ab agyrtis, circulatoribus & funambulis creduntur patrari incantationibus, cùm agilitate pedũ vel manuum fiant, vt quæ de Reatino quodam narrat Pomponatius: interdum fiunt etiam per animalia bruta longo vsu edocta, vt quæ Ioannes Leo narrat, de asino

l in lib. 1. Arnob. p. 31.

D & camelo [m]: interdum per meram imposturam, & meatus occultos aliquibus subingressis, vt faciebant sacerdotes Beli, qui à Dracone cibos deuorari fingebant [n]. vt fiebat in celebri illâ solis mensâ [o], quam vulgus peregrinorũ putabat sponte suâ cibos suggerere, reuerà tamen cibi à vicinæ vrbis incolis suggerebãtur [p]. Et etiam accidebat, in fictitiis illis idolorũ amoribus ac stupris, de quibus Iosephus, & Rufinus [q]. Itẽ quãdo Barchochabas, pseudomessias Iudæorũ, stuppulã in ore succẽsam anhelitu ventilans, flammas vomere videbatur, teste B. Hierony. [r] Simile putarim quod de

m Descriptio. Africæ, li. 8. & lib. 9.

n Daniel. 14.

o B. Hiero. ep. 103. ad Paulin.
p Herodo. li. 3.
q Iosep. li. 18. ant. c. 4. Rufin. li. 2. hist. Eccl. c. 25

E Caco latrone narrat in Aeneide Poëta. Talia quę vocat Irenæus [s] Anaxilai ludicra, v. g. facere vt cõuiuæ videantur habere Æthiopicũ nigrorem, vel defunctorum pallorem, asinina aut equina capita. commentum vetus Plinio [t], & Sexto Empirico notum [u], vt docet Marsilius Cagnatus [x].

r Apolog. aduers. Ruf.

s lib. 1. aduers. hæres. c. 4.

Thaumaturgica, vt & Magia naturalis, per se bona est, & licita, vt omnes artes per se sũt bonę. Per accidens vtraque fit illicita. primò, quãdo in malum finem referuntur. secundò, quando scandalũ oritur, eò quòd putentur hæc fieri dæmonum operâ. quare nõ deberẽt huiusmodi permitti, nisi circu-

t li. 28. & 35
u lib. 1. Pyrrhoniar.
x li. 3. variar. c. 10.

C

latores publicum & idoneum à Catholicis haberent artis suæ testimonium. Tertiò, si quod inde spirituale vel temporale damnũ corporis aut animæ immineat ipsi circulatori, vel spectatoribus. Ex hoc enim capite damnãtur, qui sine necessitate, vel causâ iustâ, se mortis periculo per lusum exponunt [y].

[y] Sylu. & Fumus in verb. ars, Nauar. ca. 15.num.8.

Cæterùm *Naturalis* & *Artificiosæ* Magiæ duo sunt velamina; quibus se occulere solet Magia *Diabolica*. semper enim vel naturæ vim mentitur, vt in iis quę de astrorum influxu, & temperie hominis superiore capite disseruimus: vel mentitur artificium; vt in characteribus, imaginibus, & huiusmodi, de quibus disputandum q. sequ.

Nunc de præstigiatrice quædam, ad illa quę posteà disserentur [z]. Sapienter ab Vlrico Molitore [a] animaduersum fuit, à diabolo sic medium disponi posse, vt vna res alia videatur: & talia experimenta plurima fieri à ioculatoribus: cùm autem satanas *sit magister* (ait) *ioculatorum*; nemini dubiũ esse, quin subtiliùs hæc diabolus operari possit. hî, c nunquàm discipulus est doctior præceptore. Talis illa, de quâ Niderius [b]. *Coloniæ*, inquit, *cita-batur virgo quædam, quæ mira in conspectu nobilium fecisset, quæ arte magica videbatur fieri: mappam enim quandam dicebatur lacerasse, & subitò in oculis omniũ redintegrasse: vitrum quoddam ad parietem à se iactatum & confractum, in momento reparasse, & similia. Manus Inquisitoris euasit excommunicata.* Bodinus notat, eos solere decem magicis præstigiis vnum subtilitatis seu agilitatis artificiosæ actum miscere; vt persuadeant, quæcunque ab ipsis geruntur, citra præstigium, solâ dexteritate & arte fieri. procurant, vt quicquid sortilegij admiscent, id subtilitatis & agilitatis esse videatur. Amat satan homines ad risum prouocare, vt læti ac hilares imbibant impietatem. sic præstigiatores isti agyrtæ, iocularij, mitiones, circulatores, ipsos iudices sæpe ad ineptam quandam lætitiam & admirationem pertractos fascinant, vt cuncta ipsis iocatoria tantùm, nec punienda videãtur. frequẽs taliũ semper vbique prouentus fuit & seges etiã hodiè in aulis quorundam Principum, alio & cicutâ nocentior. In Franciâ [c] Triscalinus coram Carolo IX. aliàs laudato Rege, ex cuiusdam nobilis, ab eo remoti, torque annellos ad se sigillatim cunctis spectantibus pelliciebat, eosque manu recipiebat aduolantes, vt videbatur: nihilominùs mox torquis integer, & illæsus repertus fuit. Hic conuictus multorum, quæ nec arte, nec actu humano, nec naturâ fieri poterant; fassus est ope diaboli cuncta se perfecisse; quod antè obstinatus negauerat. Ioannes Trithemius, ex antiquioribus refert, anno 876. tempore Ludouici Imp. Sedechiam quendam religione Iudæum, professione medicum, stupenda quædam coram Principibus viris fecisse. videbatur hominibus deuorare hoplomachum equitem; currum quoque onustum fœno cum equis & aurigâ; amputare capita, manus & pedes; quæ pelui coram imposita sanguine stillantia cunctis spectanda præbebat, & ea statim hominibus illæsis suo quoque loco restituebat: venationes, decursiones, & hastiludia, & quæ homines in terris agitãt, ea in aëre audiri faciebat: mediâ brumâ hortũ amœnissimũ, in Cęsaris palatio arboribus, herbis, floribus, cãtillatione auicularum, subitò natis & auditis, producebat. Si quis pedem attraheret alterius, pes subsequebatur, & homo innoxius persistebat. In Siciliâ Eunũ proponũt, sed eius facinus illud quo inter verba flammam ore videbatur vomere, artificio quoque non præstigiis planè tribuendum: nam in ore abditam nucem sulphure & igne plenam habebat, quâ leniter expiratione motâ, fundebat flammas, vt scribit Thomas Fazellus [d]; idẽ [e] mira refert de quodam Diodoro, quem vulgus Liodorũ vocat: hunc magica arte imbutum, mirandâ præstigiorum machinatione Catanæ floruisse. *Is námque potenti carminum suorum vi homines in bruta animalia conuertere, omniúmque fermè rerum formas in nouas metamorphoses transfundere, longissimísque à se spatiis dissitos, repentè ad se trahere posse videbatur. Catanenses præterea adeò crebris lacessebat iniuriis, & cõtumeliis dehonestabat, vt vanissimæ credulitatis laqueis circumuenti, ad cultûs ei pendendi studium concitarentur. Qui cùm capitis reus cruci tradendus esset, elicitorũ carminum præsentissimâ arte Catanâ Byzantiũ, cuius imperiũ eo tẽpore Sicilia agnoscebat, & rursus è Byzatio Catanã lictorũ manibus dilapsus, paruo tẽporũ interstitio, per aërẽ deuehi se iussit. Quibus veneficiis adeò populo factus est admirabilis, vt in ipso quandã numinis potẽtiã esse rati, errore sacrilego occultũ sacris debitũ ei exhiberẽ. Sed tandẽ à Leone Catanẽsi Episcopo, diuinâ virtute ex improuiso captus, frequẽti in mediâ vrbe populo, in fornace igneã iniectus, ignis incẽdio consumptus est.*] Sic diuina iustitia præualuit, & qui se iudicibus fortè minùs iusto zelo motis eripuerat, è sancti viri manibus elabi non potuit. His similia præstigia narrabo [f], & quædam Cratistheni cuidã tribuit Crespetus ex Athenæo, & aliis quibusdam ex Antonij Gueuaræ Episcopi Modonedensis [g], & meritò subdit, quod iam monui, istos ioculatores, quantumuis artificiosis operam dæmonum adhibere; ideò legibus latis Franciæ Reges S. Ludouicus, Philippus Augustus, & Henricus III. regno exulare tales sanciuerunt [h]. Nostris temporibus Cæsarium Maltesium Parisiis captum fuisse, sed astu carceribus elapsum ferebant; idque ei Baxius Inquisitor inter cætera in iudicio obiiciebat; sed cùm vrgeretur, & damnationem metueret; à gubernatore, qui tum erat, iudicibus Ecclesiasticis supersedere iussis, ereptus, in aulam irrepsit; & ibi multa de nouo cœpit edere. chartas lusorias in alterius eas tenentis manu, ipse distans, sic mutabat, vt bis terque alia in eis figura appareret: in alterâ mensæ parte posita vasa ad se alliciebat moto vitri tantùm frustulo: cogitationes nonnunquàm diuinabat alienas, vt cũ sparsa saccari granorum minutorum in mensam magnâ multitudine, quod quis sibi granum mente delegisset indicabat; etiam si quis, in deligendâ re propositâ, dubitasset, addebat hæsitationem, & resolutionem: iactabat quod alter esset electurus, id se diu antè prænouisse, & alia multa: propter quæ tertiò in ius ab Illustrissimo Archiepiscopo Mechliniensi, B. Houio anno 1600. vocatus; cùm sistere se pollicitus esset, aufugit ad asylum omniũ Antichristi præcursorum. Princeps ille, qui præstigiatorem iudicio, auctoritate, non iure eripuerat, vix biennium superuixit, & florente ætate interiit, nec quicquam illi, postquàm malæ causæ defensionem susceperat, posteà feliciter in gubernatione cessit. Non impunitos vnquàm Deus Principes sinit, hostium suorum defensores quia nominatim vetuit, ne præstigiatricem, quis viuere patiatur [i], hoc est, vt Philo interpretatur, noluit differri supplicium, sed ipso quo conuictus foret die, interfici mandauit.

[z] lib.2.q. 8.
[a] lib. de Python.muli.

[b] in Formic. c.de malef. & eor.decep.

[c] Bodin in dęmonoman.

[d] decad.1.rer. Sicu.lib.5.c.2.
[e] c.1.li.3.deca. 1.

[f] lib. sequ. 6. in prin.

[g] lib 3. Horolog princip.c. 43. & 44.

[h] Crespet. de odio Satanæ, discur.12. h.1.

[i] Exo.22.18.

QVÆSTIO I.

An vis characterum, annulorum, sigillorum, aut imaginum sit, qualem Magi contendunt?

CVM Magis sentiunt Ptolomæus, Aphrodiseus, Porphyrius, & alij Platonici, & stultissimi Artephius ac Thebith; ex recentioribus Pomponatius, Ficinus, Dulcis, & Anton. Mizaldus [a], sed superstitiosè.

a in Centur. Memorab.

Verè & prudenter negarunt Hippocrates, Galenus, & quos citabimus [b] omnes. Sanè rem acu tetigit Tatianus Assyrius; censens, si quid his efficiatur, id ex constituto fieri, duntaxat quia dæmones hæc sibi signa cōstituerunt, & quasdam quasi tesseras militares, aut pacta conuenta; vt homines solent verborum certas formulas. Moses Maymon pronunciat [c], mendaces & stultos esse, qui soli figuræ, soli scripturæ, solis denique lineamentis, aut vocibus aëre fracto natis, tantam mirabilium potestatem adscribunt cōsentiunt Medici, Theologi, & Iurisperiti nostri [d].

b inf. q. 3.

c Doctor. dubitant. c. 72.

Notandum ex Conrado VVimpinâ [e], Magos triplex genus imaginum seu figurarum habere. Quibusdam adhibendas docent suffumigationes & incātationes, & per quinquaginta quatuor angelorum nomina exorcisationes, & alia, quæ perfida sunt, & manifestâ continēt idololatriam. primò, quia hæc nomina nōnisi à dæmonibus potuerunt accepisse quod Cardanus fatetur [f].) Secundò, quia dicere quòd tales fumigationes honorēt Deū, aut Deo placeant, est error in fide: dicere autē quòd talibus vti, nō sit dæmones sacrificio honorare, & id. ò damnabiliter ἰδολολατρεύειν, etiā est error. Vtrumque definiuit Facultas Theologica Lutetiana [g].

d B. Tho. 2. 2. q. 96. a. 2 & 4. contra gent. c. 104 & 105. & ibi Ferrar. Sylu. verbo, superstitio, q. 10. Ciruelus de superstit. pa 3. Martinus de Arles lib. de superstitionib. Condronchus lib 3. de morb. venefic. ca. 1. Bokelus lib. de philtris, c. 1. Vairus Anan & alij. e li. de superstit. ca. pen. & vlt. f li. 16. de varietat. g Articu. 10. & 11.

Alterum genus imaginū, characteribus & sculpturis innititur, barbaris & peregrinis; in quibus sunt nouem caldariæ, & nomina quatuor principum huius mundi cardinum, & ter septē nomina ex Mahumeticis delitiis Arabū decerpta: quas illi figuras auctoribus tribuūt Germoni Babylonico, Hermeti Ægyptio, & Thori Græco: tales etiā numerant quatuor Salomonis annulos, talia cuncta patet annumeranda primo generi superstitiosorū & execrabilium; nec vim vllā habere posse, nisi à dæmone, quo Doctore & Dedicatore miseri ea acceperūt: quæ per se vana & inania esse, de liciis & lamiis agens docuit B. Hieron [h]. Fatentur etiā ipsimet Albertus Magnus, & Rogerius Bacconus. Est etiam in fide error, quòd vnus dæmon sit Rex Orientis, alius Occidentis, & præsertim suo merito [i].

h in vitâ S. Hilarionis, circa med.

i Arti. Paris. 25.

Tertiam speciem genuit axioma quoddā Ptolomæi, *vultus inferiores cœlo subiectos vultibus cœlestibus*; & hinc intulēre scorpios omnes terrestres regi à scorpio cœlesti, pisciculos omnes fluuiatiles à cœlestibus piscibus. hoc nugamētum defendunt cū Ptolomæo permulti [k]. Sed superiùs iam ex parte hoc confutatum fuit [l]. nunc addo, si tam potens illa correspōdentia imaginariæ figuræ superioris in hanc verā figurā inferiorē; cur adiungunt ritus quosdā superstitiosos: v. g. vt si talē expetas effectum, in tergo figuræ eum debeas inscribere; si contrarium, in fronte, idque faciendum aliquando manu dextrâ, aliquando læuâ: sigillum modò fodiendum capite deorsum, modo capite sursum, & cætera de hoc genere. Vnde nihil vereor concludere, cum Gersone, & VVimpinâ, hanc etiam vltimā speciem superstitiosam & dānatam esse. Fundātur enim hęc omnia in aphorismo Magico libri impij, qui inscribitur ARBAGHTHEL ארבעתאל in Septenā 2. vbi traditur, quòd quando Deus nomina rebus vel personis imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædā illis distribuit; & ita characteres ac nomina constellata (h. *imagines sub certa constellatione formata & nominata*) habēt vim non ratione figuræ vel pronūciationis, sed ratione virtutis seu officij illius, quod Deus ad tale nomē vel characterem ordinauit.] Hoc totum est mendacium confictum ad stabiliendam hanc superstitionem. Nomina quidē Deus in Scripturis imposuit Sanctis quibusdā, mysterij significandi causâ, & officio eorum, quo isti functuri cōuenientia: sed ipsi nomini Deus vim effectiuam nullā indidit. Animātibus verò cūctis Adā nomina indidit, non Deus.

k Trallia Albertus, Bacconus, Mizaldus. l sup. c. 3. q. 1.

Par ratio est de annulis & sigillis Magicis, quātumuis præferant speciosissima nomina Raphaëlis, Machabæorum, Salomonis, Elizæi, Zachariæ, Constantini, & quorundam Sanctorū, quibus nominibus etiam interuenit blasphemia, dum hosce Sanctos fingunt nefariè Magicis initiatos. item quia signum crucis, quo in signo vicit ille Magnus Imp. annumerant sigillis suis dæmoniacis.

Denique certò tenendum, quando effectus aliquis sequitur vsum characterum, annulorum, sigillorum vel imaginum; quod fieri interdū contendunt [m]: id totum à dæmone fieri, qui constitutarum à se nugarum credulitatem conatur, vel de nouo mentibus inserere, vel insertam profundiùs & stabiliùs infigere.

m Plato 2. de R. pub. Trallianus li. 10. c. 1. Philostrat. lib. 3. vitæ Apollonij, Iosephus li. 8. antiq. c. 2.

Porrò vt nugacitas Hermetis & similium deprehendatur, vel ab indoctis, decerpam nonnulla ex Italico lib. Ludouici Dulcis, qui non vtili exēplo fictitij Salomonis & Hermetis sigilla in lucē edidit. deceret potiùs in Ecclesiā Catholicā talia obrui silētij cinere, quàm typis tā splendidè euulgari. Aiunt ergo nugones: Qui gemmā possideat, cui insculptus aries, leo, vel sagittarius, cunctis eum gratum & gratiosum fore; cui virgo, taurus, capricornus, hunc religionis amplectendæ auidū effici; cui gemini, libra, aquarius, hos amicos fidos, legum tenaces, & concordiæ studiosos fore; contrà cui cancer, scorpius, pisces, iis inserendum amorem, iniquitatis, leuitatis, mendacij; cui Saturni character, is gliscens robore; cui Iouis amabilis, fortunatus, ad summos honores prouehendus; cui Martis, inuictus; cui Solis, opulentus; cui Veneris, immersabilis, & omnium cōpos votorum; idem, cui Lunæ. Quid multa? nulla est imago stellę, cui non peculiaris efficacitas inhęreat. Mitto stellas, draconis figura lætum facit, & diuitem; astrolabij, fatidicum, idem (ride) asini, si chrysolitho insculpta; ranæ inimicos ad pacē, amicos ad odiū impellit; cameli, dæmones cogit, &c. Hęc ille [n]. Si nugabatur, certè crassiè ridet: Prælatū illū, vnum ex Ecclesiæ cardinibus, cui opus inscribit: si seriò, nō habeo quî excusem, cùm ea quæ solius Dei sunt infundere, prophetiam, & religionis ac fidei amorem, tenacitatémque & similia, tribuit asinorum & siderū figuris. Nónne hoc est suadere, vt relictis bonis artibus, & studiis Ethicis, demergat se humana curiositas in barathrum superstitionum, & facere, vt cuique sit Deus annulus sculptus, quem dextra gerit?

n lib. 3. de gemmis, à c. 6. vsq; ad c. vlt.

Sed aliā ex parte negotium facessunt Pomponat. & Caietanus. Ille, cùm obiicimus, pētagonos, circulos, & alia huiusmodi signa aut characteres

duntaxat esse qualitates quasdam quantitatis: ipsam verò quantitatem, non esse principiũ operatiuum. Respondet, nó esse figuram principium operationis, sed tamen ad operationem plurimũ conferre. sic enim deformem materiæ figuram, hominis animo tristitiam, speciosam verò eidem gaudiũ adferre. quod sine ratione ab eo dicitur, quia Magici characteres nihil neque pulchritudinis, neque deformitatis notatu dignæ, aut idoneæ ad has passiones gignẽdas, habẽt. Quod cùm ipsemet videret Pomponat. tandem confugit ad credulitatem iis vtentium. Verũ credulitatis non maior vis est, quàm imaginationis; de quâ vide dicta præcedenti capite.

Caietan. vt erat acuto ingenio & peracri, vltrò etiam communem sententiam nõnullis lacessit [o].

o 2.2.q. 96. a. 2.

Primò sic ratiocinatur. figura, licèt nó sit ipsum principium operationis, est tamen conprincipiũ. ergo, vt est figura, habet peculiarem effectũ. Antecedens probat, tum quia in artificũ instrumentis efficit figura, vt illa sic, vel sic operentur: tum quia ferrum latum super aquas fertur, quod si in formam aliã contrahas, demergetur. Respondeo, figuram esse conprincipium in motu locali, & operationibus, quæ per hunc motum fiũt; vt sunt variæ diuisiones continui per dolabram, per malleum, per asciam, per serram: nõ verò in operationibus, quæ fiunt per alterationem: neque id probant eius confirmationes: quarum etiam vltima fortassis falsa est. vix enim ferrum in tantã latitudinem queat extenuari, vt porosum fiat, & aquis immersabile. Sed esto fiat, erit nó ratione figuræ, sed ratione quantitatis, quæ re non differt ab ipsâ substantiâ, secundùm multos. quæro enim, quâ figurâ velit esse ferrum, circulari, quadrâ, an pentagonâ? si dicat, hac vel illâ: inferam idem fore si aliâ sit formata lamina, æquè tenui & latâ figurâ: quod indicium est nihil operari figurã. si dicat quãlibet in figurâ sufficere illam extẽsionem & diductionem ferri; certè fateatur necesse est, à figurâ hoc non pendere. non minus enim differunt extensio quantitatis, & figura quantitati extensæ impressa, quàm albedo à superficie parietis dealbati.

Secundò adfert fundamẽtum illud tertiæ speciei imaginum. quod iam explosum est.

Tertiò prætendit auctoritatem B. Thom. quasi sanctus Doctor [p] concesserit, imagines hasce virtutem aliquam de cœlo habere, quatenus sunt imagines, & rem constituunt in specie artificiali. Respondeo, B. Thomam cùm eo capite has superstitiones impugnet, hoc tantùm ex personâ aduersariorũ dixisse, quasi dicat; licèt tibi de imaginibus id concederem, de characteribus tamen hoc falsum foret.

p d. cap. 10 4.

Quartò subdit, videri durum & difficile, eos omnes damnare, qui talibus vtuntur imaginibus. Respondeo, stultorum esse numerum infinitum; ideò sufficere quòd reuerà res sit mala & superstitiosa. Hactenus sufficiant dicta: plura suppeditant, qui ex professo de hac re [q].

q Langius d. epist. 11. Medina d. cap. 7. fol. 72. Ananias d. lib. 4. Cardanus lib. 16. de variet. & li. 18. de subtilitat. Ciruelus sup. & Bap. Segnus lib. de vero studio Christiano, c. 7.

QVÆSTIO II.

An numeris arithmeticis aut musicis magica vis vlla insit?

PATRES Orthodoxi passim de numerorũ connexione multa philosophantur: iidem tamen duntaxat, in hac proportione & connexione numerali, diuina quædam mysteria contemplabantur, nec vllam vim naturalem, vel Magicã, numeris ipsis, quâ tales, tribuebant. Pythagoræi verò & Platonici, putidè superstitiosi in hac re fuerũt. Sit

Conclusio, *Numerus, quà numerus est, nullam neque naturalem, neque supernaturalem vim operandi continet.*] Hanc qui neget, philosophum negat Andr. Laurentius [r], & probat optimè Leonard. Vairus [s], & Catholici cæteri, ad vnum, concedũt; præsertim, quotquot numerum, nihil reale esse à rebus numeratis distinctum contendunt. quid enim operetur, quod ipsum solummodò imaginatium est? sed & ab illis concedenda conclusio, qui volunt esse aliquid reale rebus numeratis superadditum. Fatentur enim, numerum esse quantitatem: quantitas verò per se non est operatiua, nisi fortè motus localis, de quo nunc non agitur. Denique quæcunque de figurâ diximus, eadem in numeris locum obtinent. Numerus enim, est quantitas discreta; cuius, quàm continuæ, non potest esse maior efficacitas.

r lib. 8. hist. Anato. q. 10.
s lib. 2. de fascino, c. 11.

Cur igitur (dicat aliquis) annus climactericus homini solet esse lethalis, & octimestris partus minimè vitalis, si non aliquid momenti numerus habet? Quoad partum octimestrem id contingit, quia semen humanum multiplex est. quoddam perficit fœtum septimo mense, & tunc fœtus post sextum mensem conatur exire: quòd si nó reperit magnam resistentiam, tunc validus exit & robustus; si verò reperit, continuâ illâ mensis pugnâ debilitatur, & octauo mẽse debilis atque inualidus admodùm prodit in lucem. Aliud semen perficit fœtum nono tantùm mense, & tunc fœtus ante hunc mensem non conatur exire, solétque adeò robustus esse, vt impedimenta cuncta contraria, vel ei non resistant, vel per resistentiam, quando mater vterum fert diutiùs, non admodũ debilitetur. Vide Hippocratem [t], quem tutiùs hac in re sequeris, quàm Academicos ad numerorum vim superstitiosè confugientes; quorum dicta inuenies in opere erudito Fabij Paulini [u]. Hippocratem secutus idem respondit Andr. Laurentius [x]. Annorum climactericorum ratio, vt & Criticorũ dierum, potissimùm pendet ab humorum & cõplexionis, quæ in hominibus sunt, ratione ac periodo quâdam naturali. Nam ad musicorum numerorum vim confugientes Pythagoræos, & ad Arithmeticos calculos reducẽtes alios, aut Astrologorum planetarias nugas prouocantes Astrologos accuratè refutat And. Laurentius [y]. Fracastorium, qui [z] omnia retulit ad motum humoris melancholici, refellit idem [a], & posteà tandem [b], suam sententiam proponit, causas esse duas, materialem & efficientem. Materialem esse, quemlibet humorem noxium quãtitate vel qualitate peccãtem. Efficientem esse duplicem, vniuersalem & particularem. Vniuersalem & remotam esse cœlũ, cuius vires ferè omnes Luna excipiat, & nobis communicet. Particularem & propinquam esse ipsam naturam, quam Hippocrates vocat calorem insitum, Galenus facultatem corpus dispensantem, alij temperiem siue spiritum vocant: quæ sic motiones suas statis circuitibus perficit, quasi ratione vteretur: quòd si aliquando errat, id à materiæ vitio procedit, eam contumaciâ suâ vincentis.

t lib. de octim. part.
u lib. 6 Hebdo. c. 4.
x lib. 8. hist. Anatom. c. 9. & q. 30.
y lib. de crit. 1. vsque ad c. 8.
z lib. de causis crit. dier.
a cap. 9. & 10.
b cap. 15.

Itaque quòd tardior vel celerior sit crisis, id partim materiali, partim efficienti causæ tribuẽdum. Si enim humor sit temperamento calidus, substan

ſubſtantiâ tenuis & qualitate benignus, faciliùs à naturâ domari, celeriùs coqui, & excerni: ſi craſſus, frigidus & contumax, difficiliùs. item à validiore naturâ, citiùs; à debiliore, tardiùs coqui.

Quòd autem nunc pari, nunc impari die cótingat criſis id à ſolâ materiali cauſâ prouenire, népe peculiari humoris cuiuſque motu; bilem tertio quoque die moueri, pituitam quotidiè, melâcholicum humorem quarto die. Ergo biliosos morbos omnes imparibus iudicari diebus, cæteros quotidiè ex paribus; quia iiſdé diebus morbi iudicandi, quibus mouentur. Huius quotidiani, tertiani, & quartani motûs cauſam nô minùs occultam eſſe quàm magnetis aut catharticorum ſunt proprietates.

Quòd denique ſeptenariis tantùm perfectæ & ſalutares criſes perficiantur, id totum efficienti cauſæ tribuendum. *Natura* (inquit) *definitum ſibi elegit tempus, quo motus ſuos & criſes perficit. Tempus illud ſolâ experientiâ* (quam ſolam Hippocrates ſecutus, vt docuit idem [c]) *ſeptimo die, decimoquarto, vigeſimo, perfectas & ſalutares criſes ſæpe contingere. Sunt igitur præfixi illi dies, & à natura ordinati. Cur autem ſeptenarium potius, quàm alium numerum, ſibi pro deliciis elegerit natura*: fatetur id altioris eſſe contemplationis, & Theologicam reddit rationem. *Hoc ideo factum, quia rerum omnium Parens & Creator Deus eam Naturæ legem impoſuit. Nam & diei ſeptimo benedixit Deus, & eum filiis Iſraël, tanquam celebratiſſimum commendauit, & ſeptimo die poſt abſolutam vniuerſi iſtius, quod oculis cernimus, creationem, quieuit ab operibus ſuis.* Naturam ergo cuiuſque particularem criſes ſeptimo quoque die perfectas moliri, nec eas alio vnquàm aggredi die, niſi aut impedita, aut laceſſita fuerit, & ideò propter huiuſmodi impediméta, nónunquàm intercedentibus diebus ſeu intercalaribus criſes fiunt, de quo idem egit [d]. Particularem denique hanc cauſam ab illa vniuerſali efficiente, nempe cœli motu, iuuari; vt ſi aliquando accidat lunæ ſeptimanas cum ſeptenatiis morbis cócurrere, criſis inde meritò felicior faciliórque ſperetur. & hactenus tantùm à Galeno [e] Aſtrologos iuuari, de quibus egerat Laurentius [f].

Cur denique quilibet ſeptenarius ſuû habeat indicem, nempe quaternarium, cauſam eſſe commune phyſici & arithmeticis axioma, partes de ſuis proximis totis indicare: vt cùm architectus ex fundamento parietes, ex parietibus tectû futurum, totamque domû colligit. Septenarij partes in quas proximè reſoluitur duas eſſe: quatuor ſcilicet, & tria: ſed propinquior eſt quaternarius, indicabit ergo quartus ſeptimû; & vndecimus, qui ſecundæ ſeptimanæ quartus eſt, decimumquartum; & decimuſſeptimus, qui tertiæ ſeptimanæ quartus eſt, vigeſimum. Quinetiam quartus dies ſeptimanæ medius eſt, pariſque cum extremis iûgitur ſocietate, vnde fit, vt ſi primus dies morbû diſcutere aggrediatur, quartus finem imponat: ſi primus nihil tentet, ſed quartus morbum indicare aggrediatur, ſeptimus finem imponat.] Hactenus ille Regis Chriſtianiſſimi medicus.

Ex dictis ſequitur, ſi quos Pentaphylli herba effectus habeat non ipſi quinario ſed ſubſtantiæ foliorum, tribuendos. Superſtitioſum autê eſſe, quòd vnum eius folium ephimeram, tria tertianam, quatuor quartanam ſanêt; item quòd heliotropij grana tria tertianæ quatuor quartanæ proſint; item alia huiuſmodi in medicinis per ligamenta ſeruari malo exemplo ſolitis. tale quoque fuerit arbitrari pilulas ſeu catapotia impari numero plus prodeſſe quàm pari, licèt æquali præbeantur quantitate. Muſici numeri vi magnâ pollent, non vt numeri, ſed vt tonorum varietate, & ſoni modulamine ſuauiter animû afficientes: quâ de re mox plura. Sequitur etiam ex dictis, vanos eſſe ac ſuperſtitioſos, qui vim aliquam ineſſe volunt certis Pſalmis: eò quòd certo numero ſint collocati, & eos credunt efficaces, vt proſperè cœpta legenti ſuccedant, vel vt grauibus periculis liberentur, vt *Beatus vir* [g]: quia vnitas eſt quid perfectum, quaſi verò ſeptenariis, & ſenariis, & quinariis, & ternariis ſua quoque non ſit perfectio. Dicût etiam *In Domino confido* [h], felicem eſſe, quia denarius numerus eſt bonus: & quia centenarius ex decies decê conflatur, ideò adhuc feliciorem eſſe *Miſericordiam & iudicium* [i]. Refellûtur, quia denarius, aut centenarius, quatenus numeri ſunt, bonitatem realem nullam habent. Nâ nec phyſicam, nec ethicam bonitatem habent, ſed artificioſam tantùm ab imaginatione numerantis procedentem, quæ non obtinet vllam in corpora, ſeu res, quæ numerantur, efficacitatem. Deinde in Hebræo fonte alius eſt ordo Pſalmorum, quàm in verſione Latina: ergo qui Pſalmus felix eſt ſecundùm verſionem Latinam, infelix erit ſecûdùm fontem Hebræum, quod eſt dictu abſurdiſſimum: vel, dicenti Hebraicè vnus erit felix, & dicenti Latinè alius: quod æquè ridiculum. Meritò igitur hos numerarios Pſalmiſticos damnat Ciruelus Darocenſis [k].

Cęterùm fraus & dolus Magorum numerariorum ex eo quoque deprehenditur, quòd Archimagus ex Proclo tradidit, non agere ipſos de numero ſenſili & materiali, ſed de formali (vt vocant) & rationali. Etenim ratio formalis numeri nihil eſt aliud quàm illud ipſum, quo plura indiuidua, plura ſunt & ab vnitate recedunt; quod ſiue ſit pura negatio, ſiue quid poſitiuum, certè nihil ad operandum efficax indiuiduis adiungit. Nimirum nebulones, ſub hac voce formalis numeri, aliquid occulunt, quod ad ipſam dæmonis ex pacto operationem pertineat. Confirmatur hæc coniectura vehementer, quiâ priſci hæretici, qui numeris multum tribuerunt, de Magiâ iidem conuicti non ſemel fuerût. De Baſilidianis id Irenæus prodit [l], poſt quem ceteri [m]. idem de Marco côſtat vetuſtiſſimo illo hæretico [n], & de Gnoſticis omnibus [o].

Cautè igitur legenda quæ de efficacia imparis nûmeri, maiore, quàm paris, congerit, nec ſatis digerit, Petrus Gregorius [p], qui, quòd eam ſententiam tribuit orthodoxis Patribus B. Hieronymo, & Cypriano, magnam illis iniuriam facit. cùmque loca eorum nulla citet, meritò vanitatis eâ in re arguitur, dum, quod Patres de imparis numeri myſteriis (quòd vnitas, & trinitas in ſacroſanctâ cernantur Trinitate) & præſtantiâ diſſerunt; hoc ille ad neſcio quam vim phyſicam, cum Agrippâ Mago & hæretico, quem Patribus teſtem adiungit, ne quid dicam grauiùs, inconſideratè retulit. Vide B. Hieron [q]. & deprehendes meritò hæc à me dici, & ab Hieronymo, Origenem, Tertullianum, Cyprianúmque citari, quibus hoc Petrus Gregor. impegit. vidéndum etiam ne quid vanæ ſuperſtitionis haurias ex libro Fabij Paulini [r], nam quæ ille, non tam ex ſuâ, quâ Platonicorum ſententiâ, plurima retulit, ea Catho-

licæ

[c] cap 11.
[d] lib. 2. à c. 13. & h. lib. 3. c. 15.
[e] in libris de dieb. decretor.
[f] d. lib. 3. c. 7. & 8.
[g] Pſal. 1.
[h] Pſal. 10.
[i] Pſal. 100.
[k] p. 3. de ſuperſt. c. 6. in fine.
[l] lib. 1. cap. 23.
[m] Tertul. de præſcript. cap. 45. Epiphan. hæreſ. 24. & alij.
[n] Irenæus li. 1. c. 12.
[o] Irenæus li. 2. c. 27.
[p] lib. 15. c. 10. Synt. art. mir.
[q] Apolog pro libris cont. Iouinia.
[r] de numero ſeptenario.

De vi musices.

licæ Theologiæ parum sunt cōsentanea, vt quod illi musicis numeris Magicam vim satis apertè tribuerunt. Nam quæ de vi musices commenti Poëtæ, illa Platonici in numerorum, quâ numeri, virtutem transtulerunt. Scripserant de Orphei musicâ, illam dæmonibus, animantibus brutis, saxis, arboribus imperasse. Sic enim Ouidius, de arboribus [s]:

s Metam. li. 10.

——quà postquàm parte resedit
Dis genitus vates, & fila sonantia mouit,
Vmbra loco venit: non Chaonis absuit arbor,
Non nemus Eliadum, non frondibus esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus & innuba laurus.
Vos quoque flexibiles hederæ venistis, & vnà
Pampineæ vites, & amictæ vitibus vlmi, &c.

& Seneca [t] addit de dæmonibus, feris, saxis, & fluuiis.

t in Hercu. fur.

Quæ syluas, & aquas, saxáque traxerat
Ars, quæ præbuerat fluminibus moras:
Ad cuius sonitum constiterant feræ,
Mulcet non solitis vocibus inferos.

Ventos addit Horatius.

Vnde vocalem temerè insecutæ
Orphea syluæ;
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos.

De manibus, & dæmonibus idem tradidêre Virgilius [u], Ouid. Seneca, Horatius, Propertius, & hæc breuiter complexus Manilius, adfinxit de sideribus:

u 4. Georg. & 6. Æneid.

At lyra diductis per cœlum cornibus inter
Sidera conspicitur; quâ quondam ceperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu; Manesq; per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Huic similis honos, similisq; potentia causæ:
Tunc syluas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi reuolubilis orbem.

Ecce vt vim musici numeri porrigant in aquam, aërem, terram, cœlum, sidera, & inferos. Sed & illud inuenio apud Plinium de cantu [x]; *Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo*; & de serpentibus *contrahi Musarum cantu, etiam in nocturnâ quiete*. Cuius rei quamuis noster amicus, de re literariâ, vt qui optimè, meritus, credat rationem non quærendam, sed esse anilem quandam veterum opinionem; tamen, quia de serpentum incantatione nonnulla in S.S. mentio est, vt ostendam [y], videtur ratio diligenter inuestiganda.

x li. 18. ca. 22.
y lib. seq.

E

Inprimis arbitror, distinguendum inter modos musicos, & susurros magicos, seu mala carmina: his nullam vim inesse naturalem, sed dæmonem ex pacto serpentes soporare, vrnas disfringere, & quæ talia facere: illis vim physicam inesse. Vt verò intelligamus, quæ & quanta insit, rursus distinguendum inter ea, quæ sensu prædita, & quæ sensûs expertia. nā nihil dubito animalia sensu auditus prędita, musicis modis capi posse, & eatenus admiserim quę de miris musices effectibus adferunt prædicti Poëtæ, &, vt ipse ait, *senilem recitans fabulam* Martianus Capella [z]. Nam quod Fabius Paulinus ea vult vlterius obtinere, non credo: sed in iis, quæ ad animantia pertinent, verisimilia fateor; vt & in Eusebij verbis; quæ verò ad insensibilia, reiicula & ridicula puto, vt de saxis & syluis, &c. Et ideò argumento Plutarchi [b], & Solini [c], quo ab Arionis delphine, ad Megarenses vel Thebanos muros argumentantur, non assentior. capi carmine fera potuit, saxa non potuêre. Nihilominùs censet vir

z lib. de Music.
a de laudib. Constant.
b in Sympos.
c c. 7. Polihist.

A

ille doctus, disputandi saltem (vt ait) gratiâ, ostē di posse, hanc attractionem syluarum & saxorum veram fuisse. Sed posteà [d] protestatur, se, quæ ad probandum affert omnia ex Platonicorum solummodò mente asserere; nec assentiri, nisi quatenus cum sacrosanctæ Ecclesiæ sanctionibus consentiunt. Prudenter hoc & cautè, sibi: meliùs etiā aliis cauisset, si postquàm Poëtarum illa & Platonicorum deliria, tam diligenter & calidè aliquot capitibus proposuerat; censuram singulis seu antidotum ex Catholicæ Theologiæ apothecâ apposuisset, ne phaleratis illis dictis min⁹ eruditi decipiantur. Non fecit: quare nonnullum pretium operæ futurum, si coner præstare, quod ab instituto nostro minimè alienum arbitror: strictim tamen & indicando, quid in eius argumentis lectori cauendum.

d fol. 184.

B

Primùm c. 5. citat Poëtas, & quos citaui scriptores Ethnicos; quibus quatenus credendum, non repeto. Nec Nicolai Vicentini musici verba pertinent ad fabulosa illa de Amphione & Orpheo; sed ad veros effectus, quos veteres memorarunt: nec Steuchus Eugubinus [e] initio aliud adfert, quàm nudam fabulæ Threiciæ commemorationem. Hæc quoad auctoritates ab eo citatas sufficient.

e in Psal 67.

Cap. 6. & 7. modos proponit omninò septem, quibus hæc mira Orpheus facere potuerit; quos priusquàm discutiamus, illud mihi spero neminem fore qui non concedat: non qui probat fieri

C

potuisse, eum continuò id factum euincere. quid? qui se demonstraturum id pollicitus, ne probabiliter quidem (aut fallor magnoperè) id fieri posse probauit, nisi vltimâ ratione, quę ad musices vim nihil omninò facit. Et principio fundamentum locat omnium modorum, quod est huiusmodi. *mouetur cœlum harmoniâ, & potissimum ipsi planetæ.* quid si cum Aristotele id negem? nónne delebitur tota ædificij delineatio? agam benigniùs. esto. quid tum? hæc harmonia, ipso Proclo & Platonicis aliis testantibus, non est sensu corporeo perceptibilis, sed animo tantùm ac mente; cuius qui saxa & arbores expertes esse neget, cautes ipse sit profectò & caudex. Deinde, ait, *inferiora omnia*

D

subiecta esse planetis, & à stellis vim accipere. quod, quia nimis indefinitè, & vniuersim dictum, certè negamus. probat experimento florum & herbarum; quæ ad lunæ incrementa & solis conuersiones mutantur, mouentur, crescunt, marcescunt; animalium quoque, quæ siderum naturas sequuntur; & lapidum, quorum eadem lex est, vt Heliotropij qui solem imitatur, Selenitis qui lunam, Helioselini qui vtrūque sidus, magnetis qui Cynosuræ. Quæ tamen omnia dicimus ad occultas quasdam qualitates, iis rebus insitas, referenda; nam si non pendet hoc à peculiari naturâ lapidum, animalium, fruticum horum; si hoc totum

E

oritur à subiectione illâ inferiorum corporum ad stellas; cur non cæteræ herbæ, animalia, lapides idem perpetiuntur? sed pergit, & admirandos sympathiæ & antipathiæ memorat effectus, & contendit eos inde nasci, quòd omnes res naturales à stellarum radiis illis dicatis, peculiari charactere virtutis earum participe insigniantur; & superiora corpora in hæc inferiora vires suas infundant: cogor repetere nonnulla ex cap. 3. q. 1. & leuiter iterum delibare. fateor cœlorum orbes & astra nonnihil influere virium in res inferiores; sed non quiduis promiscuè cuiuis, verùm

pro naturâ substantiæ siue essentiæ cuiusque rei, aptè & diuersimodè, & prætereà pro dispositione quoque qualitatum, & cōditione singulorum indiuiduorum. Sic enim non adamas, sed magnes conuertitur; non ad Orientis viciniora signa, sed ad Arcton. Si Cynosura influit in magnetem quia inferior; cur non in ferrum, plumbū, aut alios lapides? Deinde multò præstantioris est efficaciæ, vim attrahendi tribuere alteri: quàm ipsum illud attrahere ad se. verbi gratiâ, efficaciore influxu indigeret Cynosura, ad dandum magneti vim ferrū alliciendi, quàm ad attrahendum ipsum magnetem. Nec sequitur, magnes attrahit ferrū, & magnes attrahitur à Cynosurâ; ergo magnes vim ferrum attrahendi accepit influxu Cynosuræ. Quæ potest esse tanta vis efficaciæ siderum, vt in res adeò differentes specie ac genere, ventos, fluuios, montes, syluas, saxa, dæmones, musicum sonū faciāt efficaciter hæc omnia imperio quodam operantem? quo pacto idem sonus vnius citharæ tam diuersa potuit attrahere? frustrà cōfugias ad sympathias & antipathias: nam hæ non defluunt ex sideribus, non depluuntur ab orbibus cœlestibus, sed ipsas rerum differentias & specificas formas consequūtur. At quæ de peculiari illo charactere astrorū Platonici iactitant; ea Theologi (hoc est, Philosophi Christiani) vt commentitia, & de superstitione vehementer suspecta, iampridem exploserunt. Nos ergo iubeamus illa valere, quia Catholici sumus, quia superstitionē detestamur. Quæ addit, maioris momēti non sunt. Nec enim *naturalis Magia*, cùm *vult summis infima inesse, & in imis latère summa*; tam confusum chaos voluit inducere, vt cunctis imis omnia summa, & cuncta ima summis omnibus velit inesse; sed quędā quibusdam: nempe iis, quorum formæ specificæ idoneæ sunt, ad summorum influxus recipiēdos: quæ conditio insensilibus istis deest. Vnus est ac solus Deus, in quo vno cætera omnia excellenti quâdā eminentique sunt dignitate: ipse solus est harmonia sui, & vniuersi: & hoc sensu solummodò verum est, ἁρμονίαν συνέχειν τὸ πᾶν, harmoniam vniuersa continere: quia videlicet Deus omnia in numero, pondere, & mensurâ disposuit. Quod vlteriùs Anton. Mizaldus tetenderit f, factum ab eo, nec piè, nec philosophicè. Quod Macrobius asserit, *Musicâ capi omne quod viuit*: id si de musicâ soni corporei & veri loquimur; nō nisi de illis creaturis verum est, quæ sensu auditùs verè prædita sunt: si de musicâ capias metaphoricâ vel imaginariâ aut speculatiuâ illâ, quæ in nudâ quâdam proportione quantitatiuâ posita est; nihil ad Dionysium, quod aiunt. nam saxa, & syluas talis musica, non nisi imaginariè & metaphoricè duxerit. *Mundi animâ quâdam animari & viuere quæcunque in mundo sunt*, est merum figmentum gentiliū philosophorum, in Theologorum scholis iampridem damnatum: cùm nulla sit mundi anima segregata à formis substantialibus rerum singularum. Si saxa viua sunt, vt voluère post Thaletem & Timæum Philoponus g, & alij, & multis Paulinus [h] nititur probare; viuunt animâ propriâ, nō communi; & propriâ, quali viuæ sunt arbores vegetante duntaxat, nō sensitiuâ. nec aliud vel Hippocratis [i], vel Plotini [k] argumentis probatur. Quale verò illud, & an Ecclesiæ tolerandum? *stellas visu & ratione præditas*, quod dicitur [l]; cui[*] dogmatis falsitas erronea doctissimè ab Espencæo [m], ante multos annos fuit demonstrata. *At lapides*

f li. de harmō cœli & terræ

g lib. 1 de anima.
h cap. 6.

i lib de natura pueri.
k 4. Ennead. 4
l fol. 198.
m lib de animatio. cœl.

A *varij variè à stellarum radiis mouentur*: vt *selenites*, qui non solùm figurâ & colorib. lunā imitatur, sed etiam motu; illam enim vsque subsequitur, vel potiùs cum illâ circumfertur: vt *magnes*, qui vim quoque motum aliis tradendi, & in alios transferendi accepit; vt *pantaura*, lapis ab Apollonio inuētus, qui cæteros ipse lapides trahit; vt *androdamas* qui argentum, æs, & ferrum; vt *lapis* ille *Cyzici* fugitiuus, quem Argonautæ pro anchorâ vsi ibi reliquerant, & Cyzicæni è Pritanæo sæpè profugum plumbo fixerunt: vt *automata* varia Boëtij & aliorum, quæ motum hunc accepère à radiis siderum, sese in loca & corpora ista inferiora penetrantium, & in ea agentium: sicut etiā obiecta imago *in speculare vitrum*, & *paries* in *vocem* reflectendam, & *ignis* in *sulphur* atque escam. B Hæc ille. quæ me à sententiâ nequeunt dimouere. Nam sine necessitate vllâ hi radij constituuntur, quos aliàs refutauimus. *Automata* illa, cùm sint artificiosa, ab artificio humano per certa quædam instrumenta mathematicis fulta proportionibus, tendiculis, rotulis, &c. vim acceperunt, non à stellis; & ab intrinseco, non extrinsecùs patiebantur, & mouebantur: vt cernere est in illo B. Francisco, & aliis nonnullis, quæ serenissimus Archidux Austriæ, dux Styriæ, Carinthiæ, &c. Ferdinandus Caroli F. Ferdinandi N. maioribus suis religionis zelo, & virtute, dignissimus, possidet. *Ignis* agit in sulphur & in escam, non in alia, quia alia carent dispositionibus ad subitam inflammationem requisitis. C *Specula* reddunt imagines solâ superficiei politurâ diaphana, & splendidâ æqualitate, per congruam incrustationem terminata. *Echo* solâ vocis repercussione resultat: & hæc omnia promiscuè obtinent, quouis planetâ aut sidere domināte. Quod & in *magnete*, androdamante, pantaurâ, & aliis lapidibus deprehendas. Vnde patet, nō à cœlesti corpore, sed à propriâ (quod cogor sæpiùs repetere, quia aduersarij eadē sæpiùs inculcant) formâ & specie hāc vim hisce gemmis inditam, cœlo nihil largiente, præter communē suum & ordinarium influxum: atque ita selenites pro- D pter occultam aliquam qualitatē, à specificâ differentiâ eius manantem, admirandas illas mutationes colorum & motus edit; eò quòd qualitas illa lunaribus qualitatibus amicâ quâdam naturæ similitudine, & (vt sic loquar) amoris physici vinculo, colligetur. Nec mirum, nos has qualitates explicare non posse; quia ipsi fontes earum, nempe differentiæ specificæ, nos latent. Ponendas tamen differentia specifica conuincit. Nam diuersa species diuersas dispositiones naturales requirit: & medicis experimento compertum est, quędā se totis hoc est, differentię specificæ seu formæ ratione; quædam, non nisi vnâ aliquâ qualitate ad certos effectus idonea reperiri: & quæ talia, illa E quouis tempore vim illam apta nata sunt exercere, nec opus est expectare dum istud vel illud astrum dominetur.

Vanitas commenti huius Platonici adhuc clariùs elucescit, si modum ipsum, quem ex refutatis hisce argumentis eliciunt, pressiùs consideres: hunc ita expressum habes [n]. *Quemadmodum ex certâ herbarum & vaporum commistione & compositione, per artem medicam astronomicamque confectâ, conflatur communis quædam forma, velut harmonia, siderum muneribus & quasi dote ornata; vt in theriacâ, quæ mirificam habere vim existimatur, aduersus ad-*

n fol. 197.

uenenantem senectutem atque venenum, tribus in eâ pariter consentientibus virtutibus, cælesti scilicet, per artificium opportunæ admixtionis accersitâ; alterâ item cœlesti, sed partibus eius naturaliter insitâ; tertiâ demum elemētari. Sic ex tonis, primò quidem ad siderum normā delectis, deinde ad eorummet exemplar & conuenientiā inter se compositis; communis quasi quædam harmoniæ forma colligitur, & in eâ cœlestis etiam vis suboritur: cœlesti illâ huic similiter temperatæ respondenti harmoniæ, quæ virtus cœlitùs deuocata, possit animos flectere, delinire, ad iram impellere, cohibereque.] In quibus verbis congeriem quandam video falsarum suppositionum. I. Quòd per astrologicas obseruationes vult theriacam & cetera medicamenta componi & admisceri, quæro quo tempore pharmacopœo sit astrorum iste situs considerandus? an herbarum legendarum, an miscendarum, an vtroque? si vtroque, annus Platonicus ille magnus est expectandus, & intereà virtus herbarum emarcescet. Si legendarum, atqui quando miscebuntur, fors erit influxus contrarius: si miscendarum, non vno die, sed sæpe multis hæc commistio fit; deinde quî fieri potest, vt cùm tanta sit diuersitas, immò & contrariæ quandoque qualitates herbarum miscendarum, vnus & idem cœli influxus vno tempore, idē tribuat singulis, quod singula requirunt, & quod conueniat vniuersis? Item communis illa forma, est chimæra tantùm Platonica, & quoddam ens rationis, nusquàm subsistens, vel existens: vt etiam prima illa vis cœlestis dependens à certâ dierum, & mensium, & annorum obseruatione superstitiosâ. Hanc denique vim, volunt commisceri virtuti primæ cœlo deuocatæ (nónne videris, lector, tibi audire ritus magicos Numæ de Ioue Elicio, & similibus?) sed pergunt; ad deuocandum autem, esse necesse cognitionem conuenientiæ tonorum cum regulis; ad hanc cognitionem, teste Ficino, tres regulas astronomos præscribere. Prima est, indagare, quas in se vires habeat, & quos effectus ex se producat quælibet stella, sidus, & aspectus; & quæ horum quodque ferat, & quæ auferat: & in sonis atque verborum significationibus hæc cuncta inferenda. reiicere oportere quæ auferant, & ea musicum detestari, probare verò quæ ferant. Secunda est, considerare quæ stella, cui loco, vel rei, vel homini maximè dominetur; & obseruare qualibus passim sonis atque cantibus illi homines vtantur, & ex quo genere harmoniæ quęlibet ex naturâ res sit constituta (id est, quâ proportione, & quomodo) vt ipse similes quasdam musicus adhibeat, vnà cum significationibus, quæ sideribus iisdem studet exponere.

Tertia est regula, animaduertere situs aspectúsque stellarum quotidianos, & sub his explorare ad quales potissimùm sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines, & res singulæ ad quos effectus soleant: vt similia pro virili in cantibus adhibeat, & imitetur cœlo simili placituris, similémque suscepturis influxum.] Hactenus illi: quæ omnia nos, vt futilia, & magiæ vetitæ quædā tegmina & inuolucra, reiecimus [o], &, quoad verba illa significantia, reiiciemus mox [p]. Prima regula illis falsis fundamentis innititur, & obseruationem exigit, cui adipiscēdæ nullius hominis vita, sed nec cornicis sæcula, sufficiant; quæ etiā est in se incertissima. Secunda non est expers erroris & hæresis, censentium astra hominibus dominari, de qua disseremus (Deo dāte [q].) Tertia

o cap. 3. q. 1. & c. 4. q. 1.
p seq. q.
q li. 3. disput. contra diuin. astrol.

A quoad res sensûs expertes, cātu aut voce mouendas, vt docui, ridicula & indigna philosophis est censenda.

Cùm ergo talia sint Platonicorum fundamenta, non obscurum est aliquid videntibus, quàm solidè & prudenter arenæ inædificentur septem illi modi; quibus [r] asserit, Orpheum verè & reapse saxa, & syluas, trahere cum animantibus ad citharæ modulos potuisse. Sed qui isti modi?

r cap. 7.

Primus est, id fieri potuisse vi ipsâ musices cœlorum, vt dixi, influxum eliciente, deducente, attrahente.] Hic modus nititur duabus falsis hypothesibus: scilicet, esse quandam communem mūdi animam, harmonicis numeris compositam, res singulas peruadentem, quæ musico concentu delectetur. item cœlum & sidera esse animata B animâ rationis compote, & quæ irâ concitetur, & voluptate sonorâ demulceatur. Quæ cuncta à Theologis improbari, ipsemet Paulinus fatetur.

Secundus est, hac virtute præditum esse cantum, non soni tantùm ratione, sed ex occultâ quoque vi verborum, quâ cœlestem illam vim detrahi de supernâ sede posse censent, & confirmant prodigij plenis verborum aliis effectibus, quæ omnia prudenter Paulinus ex Theologorum præscripto ad dæmonum fraudes referenda non diffitetur [s].

s fol. 204. & 29

Tertius est dependens ex illâ astrologicâ obseruatione; cui Ptolomæus, & Albumazar, & similes plurimùm tribuēre: hūc quoque Paulinus [t] C Magicæ annumerat; addere debuit, illicitæ & dæmoniacæ, ne quis de naturali accipiat.

t fol. 207.

Quartus inde petitur, quòd proportiones numerorum vim habeant similem figuris: figurarum verò certis lineis & punctis conformatarum admiranda sit efficacia: & quia lyra Orphei, ad cœlestis lyrę figuram fuerit conformata. Sed hāc rationem, & Platonicorum de figurarum virtute deliramentum, meritò Paulinus, cum Theologis, nugas & somnia esse credit, & addit, Conciliis ac Pontificum decretis esse prohibitum huiusmodi studium. Ego refutaui [u].

u d. q. 1. c. 4.

Quintus modus, est petitus à vi quâdam eximiâ naturæ, quâ id soli Orpheo, vel cum paucis, D erat concessum: per quandam sympathiæ rationem illi cum rebus omnibus, per quasdam indiuiduas conditiones ad hoc aptas, inditam: vt videmus rebus innumeris à naturâ quasdam virtutes mirificas insitas, quarum plurima exempla idē accumulat Paulinus [x], sed miscet vera falsis, comperta incompertis; iis quæ in S. S. legimus, quæ apud Poëtas leguntur; & quæ diuino facta miraculo, iis quæ naturali vi perficiuntur. Quid enim cum naturâ commune robori Samsonis; aut quæ virtus illa naturalis comæ vel capillis insita? nec vllâ vi naturali Franciæ Reges strumam sanant contactu: nec asina Balaam loquens, nec cāpana Vilillæ, nec pisciculi cœnobij Mauriciani inter naturæ admiranda debuerunt numerari: nec E verisimile est, Orpheo, vim illam attractiuam lapidum ac syluarum à naturâ datam. Nam exemplorum, quæ physicâ ratione constant, & ab eo referuntur, omnia sic vim exserunt in vnius tantùm speciei materiam, vt in alterius nihil tale queant. Magnes ferrum attrahit, non auri minorem molem. Tentiritas crocodili fugiunt, non aspides aut hippopotami. lupini tergoris tympanum in agninæ pellis tympanum valet, non in vitulinæ. Galli cantum formidat leo, non vulpes, & sic de

x à fol. 210.

cæteris dicendum. At Orpheum censent isti vim habuisse deducendi cantu non tantùm quercus, sed omnes omninò species arboreas; nec arbores tantùm, sed & qualiacunque saxa & marmora, rupes ipsas & vastos montes, Ossam, Rhodopen, &c. animalia quoque, non docilia modò, vt sunt elephas, ac delphin, & cerui; sed feras maximè efferas ac stolidas cuiusque speciei.

Sextus modus tradit admixtionem artificiosam & naturalem elementorum. Verùm hæc etsi mirifica quãdoque perficiat, in quæstione tamen, de quâ nunc agimus, est superflua. Nam hîc nulla naturalis elementorum admixtio interuenit; sed nuda per sonum citharæ aëris verberatio, quæ res inanimas non potest attrahere, nec sensûs aurium expertia demulcêre. Naturalis elementorum in cantu admixtionis nihil reperio: sed solam illam imaginosam triplicis generis virium commixtionem, quam esse nullam ostendi.

Septimus, est vis attractiua quædam fascinatrix seu magica: quam cùm Plotinus [y] fieri velit, vel ex occultis quibusdam qualitatibus rerum, vel figuris, vel cantu, vel desiderio seu imaginatione; secundum & tertium modum iam reiecimus: quartum quoque, quo tribuit imaginationi virtutem efficacem in longè ab imaginante distantia: sed & primum refutaui, ostendens nullam dari posse physicam qualitatem occultam, quæ in tam diuersæ speciei, imò & generis res simul eodem modo queat operari, cùm id eam sit necesse facere per modum causæ, non primæ seu vniuersalis, sed secundariæ & particularis. Nec enim vlla qualitas inest singularis vlli rei singulari, quâ singularis est, quin ad dispositiones indiuiduas pertineat, & ab ipsis dimanet; & proinde nõ nisi effectum particularem & sibi proportionatum potest producere.

y d.lib. 4.

Restat ergo, *illa quæ de inanimatorum attractione feruntur, esse vel fabulosa, vel dæmoniacæ operationis*, vt verissimè iudicauit Pausanias [z] Nam Orpheum magum insignem fuisse, memini me apud Suidam legere.

z lib. 6.

Addamus musices effectum alium mirabilem. *Tarantulam* vocant, insectum ab vrbe Tarento Apuliæ, vbi frequens; eius duo sunt genera, quæ videntur Bustamantius [a], & alij, non satis discernere. Vnum est ex genere lacertarum, quod stellio vocari potest, *Salmanquesam* vocant Hispani, de quo non loquimur modò: alterum est ex genere araneorum, seu phalangiorum, Hispaniæ (quod sciam) ignotum, huic peculiare est, quod ex Matthiolo [b] referam. Vagatur æstate in campis, & proserpit ex terræ cauernulis, & icit messores, quorum crura ocreis non munita. icti alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij saltant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigiliis afficiuntur, alij vomitionibus laborant, alij sudant, alij tremebundi fiunt, alij pauoribus infestantur, alij alia patiũtur incommoda, fiũntque phreneticis, lymphaticis, ac maniacis similes. *Sed mirum* (addit Matthiolus) *certè, quàm facilè huiusce veneni vis musicâ mulceatur. Quandoquidem, vt equidem attestari possum, auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu à languoribus cessant, & in mediũ tripudiare & saltare incipiunt, tamque diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo vnquam tenerentur dolore; quòd si eueniat, vt tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo post tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saltent, atque tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimque mutantur, vt absque vlla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demorsi, quousque penitus curati: cùm tamen dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirũ theriacâ, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus aduersantur.*] Hæc ille. quibus addendum videri musicam iuuare, quia melancholicos & lymphaticos affectus venenum illud inserit, si ad hoc aptum nacta humorem corporis, & ideò musicâ, quod S.S. profitetur, lætitiam in animo gignente, pellitur noxa contraria. Confirmatur: quia non quiuis moduli quibusuis admorsis, sed certi certis prosunt. Vnde natum, vt quidam hoc non perpendentes, qui in eos inciderant, quibus congrua modulatio non adhibebatur; hanc experientiam ausi fuerint negare, lippis & tonsoribus notissimam. Audiui, qui adderent; si quæ pupugerat tarantula, etiam alio in loco, moreretur, confestim morbo liberari ictum ab eâ: quod si verum, admirandum sanè est huius veneni miraculum; de cuius causâ mihi non liquet. quæ enim dependentia veneni tam remoti à suâ matrice seu fonte? aut quæ hæc operatio in tam distans?

a in li. de animant. sacræ Scripturæ.

b in Dioscorid. lib. 2. c. 57.

QVÆSTIO III.

An verbis, & incantationibus vis insit morbos sanandi, aut mirifica perficiendi?

VIDETVR Origenes [a] non immunis ab hoc errore, quem secuti quidam medici vadè superstitiosi, Q. Serenus [b], & Aëtius, & alij. conatur Trallianus etiam Galeno ascribere: consentiunt Arabes ferè omnes Cabalistæ, & recentiores Iudæi; Magi quoque omnes, cum Agrippa & Paracelso: Plinius [c], & cum eo recentiores quidam [d], qui Platoni nimis addicti. Item Cabalistæ quarti ordinis. Nam, vt hoc obiter dicam, tot eorum sunt ordines. Primus eorum qui sequuntur traditionem R. Rambam super Genesim, de quinquaginta portis intelligentiæ. Secundus eorum, qui sequuntur Abraham à Veneris, qui in libro suo de creatione mundi, ponit triginta duas semitas sapientiæ, quas amplexi R. Isaac, & R. Iacob Cohen. In his duobus nihil deprehendo magicum, sed solas nugas. Tertius ordo fuit ponentium decem enumerationes, *Nezer zephiroth*, vt Ioseph Castiliensis in suâ Isagoge, Ioseph filius Carnicol in libro portarum iustitiæ, & Paulus Ritius in Portâ lucis: hi incipiunt viam sternere superstitioni. Quarti ordinis sunt, qui constituunt plura principia, nam quinquaginta portis addunt literas 22. alphabeti, & sic faciunt numerum 72. quem vocant SEMHAMAPHORES, nomen expositorium Dei, & dicunt esse numerum LXXII. Angelorum præsidum orbis, & per quos inuocatos eduntur miracula ab hominibus. hanc docuêre Ioseph Carnitof, & Recanath, & alij. Hæc est Cabala merè blasphema & magica. Verùm hi omnes diuersis fundamentis nituntur. Quidam impiè negant, curandum, hisce rebus dæmonum operâ interueniat, nécne (vt Paracelsus) qui proinde satis indicant, ea naturaliter non perfici: & hoc dicere hæreticum est. Alij (vt

a li. 1. & 5. cõtra Celsum.
b Serenus li. de remed. Aëtius li. 8. c. 5. Octauianus in Euporistis, Marcel & Trallianus passim.
c lib 28. c. 2.
d Picus in Positionib. Magicis Ficin. li. de vitâ studiosor. Pompona. &c ex I.C. etiã Grilland. de sortileg. q. 8. & Pet. le Loyer. lib. 1. de spect. c. vlt. & lib. 4. c. 4. & Aug. Thuanus in Parabata vincto, dicens, *Verba medentur morbis corporis*, &c. quod sanè erroneũ est: nisi quis illos velit excusare dicendo, loqui de verbis, vt sunt pacto nixa: sed hoc foret impropriè vim verbis tribuere quæ non ex pacto conuento, & quidem per dæmonem.

quos citaui medici, & Plinius) solis adhærent experimentis, & quæ fieri vident, leuiter nimis illis ipsis, quæ cernunt adhiberi, mediis adscribunt, de iis quæ non vident nihil cogitantes. Platonici quoque Physiologiæ minùs addicti, Magicis autem nugis nimis creduli, facilè pro naturalibus superstitiosa multa receperunt. contra hos omnes hanc statuimus

B Conclusioné, *Nulla vocabula vim habent naturalē vulnera vel morbos sanādi, vel noxas alias depellēdi.*]

Dixi, *Nulla* (negans de quotis verborum genere) siue ore prolata, siue scripto comprehensa; siue sola & incomplexa (vt vocant) siue complexa, & in propositionem vel orationem aliquam versu aut prosâ relata, siue significatiua, siue nihil significantia: siue Hebræa, siue alterius linguę: siue dicta cum sibilo aut afflatu, siue aliter, quomodocunque, absente vel præsente ægro.

תורת קנאת Num. 5.

Dixi, *Vim naturalem*, quia Zelotypiæ illa adiuratio & lex THORATH KINA, quicquid habebat efficacitatis, de sursum habebat; ferè sicut hodiè, preces Ecclesiasticæ, formulæ Sacramentorum & Sacramētalium, & exorcismi, vim habent supernaturalem ex Dei institutione, vel gratioso concurrendi modo: quâ de re non est nostri instituti nunc disserere. Nec enim (quod pro totâ hac materiâ notandum) nunc agimus de opere naturali, vt opponitur operi animali, vel operi libero, vel operi violento, sed vt opponitur operi artificiali, vel etiam operi supernaturali. Deus ad huius vniuersi perfectionem primò statuit quendam *ordinem naturæ*, dum rebus singulis largitus est naturam suam atque essentiam peculiarem, & singulis dedit proprias huic naturæ congruentes operationes: quæ vocantur *operationes naturales*, quia naturę suppositi sunt conuenientes. Deinde Deus addidit alium *ordinem supernaturalem*, qui potest diuidi in duas species. prima *est ordo gratiæ seu miraculosus* (pro iisdem enim hæc duo nunc sumo) ad quem ordinem pertinent quædam operationes, quæ vires hominum & Angelorum omnium exsuperant; quarum operationum principium nō est rei singularis natura, sed ipsa illa Dei gratia, voluntas absoluta, & omnipotentia: hæ dicuntur *operationes gratiæ & supernaturales*, strictè sumptâ voce, item *operationes miraculosæ*. Altera est, *ordo prodigiosus*, qui ordo reipsâ non excedit terminos naturalis ordinis, sed tantùm dicitur excedere ratione modi, quem vel omnes homines, vel plerique ignorant: & ideò solemus eum quoque vocare supernaturalem, largè accepto vocabulo, clariùs autem ac significantiùs vocatur *ordo præternaturalis*: ad quem referūtur multæ mirificæ operationes factæ per bonos, vel malos Angelos motu locali, vel subitâ naturalium agentium applicatione. Quoniam verò in his, effectus naturæ rerum secundùm essentiam non repugnat, nec modus operandi vires angelicas exsuperat; ideò tales effectus potiùs sunt naturales, latè sumptâ voce, quàm supernaturales aut miraculosi propriè loquendo: & præternaturales, quàm cōtrarij naturæ aut violenti: quia tamen vulgò censentur ordinem naturæ superare, ideò solent supernaturalibus annumerari; sed propriè ac pressè præternaturales, aut miri, aut prodigiosi, debent vocari. Tres ergo Deus ordines statuit, naturalem, miraculosum, & prodigiosum: seu, si duos malis, naturalem & supernaturalem. His alium adiunxit ordinem homo, nempe *Rerum artificialium*; quando

A res naturales, fini à se intento accommodans, & applicās diuersas rebus formas indidit; quas illis natura non tribuisset, nisi industria humani intellectus adlaborasset. Nunquàm tamen potest humana industria quicquam efficere, quod rerum naturæ repugnet: quare naturali ordini accedit iste artificialis, nō verò eum destruit, & subseruit potiùs quàm transcendit: & naturale, in hac & cæteris hoc tractatu quæstionibus primo tantùm illo modo sumimus, vt tres illos alios ordines excludamus, artificialē, prodigiosū, & miraculosū.

Notandum præterea, naturalem effectum à naturâ non produci, nisi motu vel mutatione. sanitas autem mutatione fiat necesse est. mutatio non contingit, sine qualitatum actiuarum virtute.

B actiuæ qualitates ad operandum exigunt subiectum aptum, & idoneè ad agendum præparatum.

Ex hoc fundamento contra cunctas aduersariorum machinas validè consurgit conclusio, quæ fuit omnium Patrum, excepto fortassis Origene, B. Thomæ, Gersonis, & Theologorum cunctorum (quod sciam.) Vlpiani etiam I. C. [e] negantis incantationes medicinis annumerandas. fuit medicorum [f], & philosophorum saniorum [g].

Vt auctoritate, sic & ratione præualemus. Ita enim ratiocinamur. Verba nullam vim neque artificialem, neque naturalem, neque supernaturalem habent, ad huiusmodi effectus. de vi artificiali nemo vnquàm vel suspicatus fuit. Supernaturalis si foret, gratiæ, aut miraculi foret: hoc au-

C tem dici nequit. quia Deus nihil tale promisit, nec Ecclesiæ reuelauit, quale Magi iactant: nec iuuat Deus Magicas incantationes: nec in Beelzebub sic operatur, ne gloriam illi suam eâ mēsurâ communicet, quâ solet Angelis & Beatis. Vnde apparet quàm incautè nuperus ille Homeri interpres Spondanus [h] soleat repetere illud axioma: *Dei bonitati esse, ad eius que gloriā pertinere, tam admirandas effectio e creaturæ, nempe dæmoni, concessisse.* Sed Caluinianus erat, cùm illa iuuenis scriberet: maturior ætate, cùm resipuit, & ad Catholicos rediit, nunquàm hoc effutiisset. Si supernaturalis ista vis non est: restat, vt sit prodigiosa, vel naturalis. Si prodigiosa, non fit ministerio bono-

D rum Angelorum: quia (vt posteà docebo) hi se non immiscent Magicis operationibus: ergo ministerio malorū Angelorum. quod negāt aduersarij quidam, sed vim argumenti nequeunt euadere: fatentur alij, & ideò coguntur etiam fateri vim verbis nullam inesse.

Denique nullam verba hæc vim habent naturalem. quia verba si scripta, sunt quid mortuum, & omnis energiæ expers: quæ si quam vim habent, ab atramenti vel chartæ, cui inscripta sunt, temperamento vim illam accipiant oportet. & proinde suâ propriâque vi non operantur. Ore verò prolata verba, vim tantùm habent contactu

E aërem feriendi, vt & animalium, reliquorúmque inanimorum soni. Sed sonus tactum non magis valet immutare, quàm color auditum, vel dulcedo visum, quia non sunt sensuum istorū obiecta. Quare cùm ad sanationem corporis necesse sit, sensum tactus immutari: fateantur oportet, sanationi morborum solam verborum prolationem vel scriptionem nihil conferre.

Respondet Pomponatius, verbis primò & per se duntaxat auditum, affectionibus deinde animi immutatis per accidens tactum quoque immutari. *Sicut videmus* (ait) *fieri ab oratoribus facultate*

e l. 1. in princ. ff. de extraordi. cognit.
f Hippoc. libro de sacro morb. Galen. lib 6 & 10. simpl. medi. Fernelij de abdit. rer. causis, lib. 2 c. de curat. sup. nat. Beniue li. de abd. morbo caus. Ioan. Langij epist. 53. Franc. Valesij de sacra Philosop. cap. 3 Auger. Ferrer. libr. 2. metho. ca 11. Scalig lib. 16. de subtil. cap. 349. Contolō- cij libro 2. de morb. venef. ca 5. Bokelij libro de philtris, ca 1.
g Theophra. lib. 9 de Hist. plant. Plutarchi in vita Periclis, Rabbi Maymō lib. 1. perplex c. 72. Leon. Vairi li. 2 de Fascino, ca. 11. Ant. Miran. lib. 26. de sing. certam. Greuini lib. 1. de venen.
h in Odyss. agens de Lycanthropis.

Rhetoricæ, & à peritis musicis vi harmoniæ.] Sed contrà: Oratores non verbis nudis, verùm pondere sententiarùm & rationum momentis persuadent: si nuda tantùm barbaráque & nihil significantia, vel parùm apta permouendis animis, aut vesana & ridicula, vt sunt incantatorum verba, proponerent, nunquàm animos concitarent. In musicis, ipsa concentûs suauitas & harmonica modulatio distrahit animum à doloris cogitatione, & ad lætitiam prouocans lenit & contemperat humores: cui, quid simile in horrificis ac stridulis sibilis atque susurris magorum?

Vidit etiam Pomponatius hîc se operam lusisse: quare ad sacram confugit anchoram; hæc contingere propter fidem vehemẽtem incantatoris, & incantati. Hæc dicens causam præuaricaris (Pomponati) & vim verbis omnem detrahis. si totum illud credulitas operatur, quam tu fidem nuncupas, quæro qualis ista fides? non dices (opinor) supernaturalem: sic enim vocare superstitionem atque perfidiam, prorsùs impium & perfidum. dices ergo naturalem, siue humanam. euge, habes tuæ causæ fauentem Ferrerium [i], qui fiduciam hanc etiam ab adstantibus exigit. ridiculè. quasi possit imaginatio, vel adstantium, vel ipsius incantatoris, quicquam operari in ægroti imaginationem, corpus, vel animam [k]. Ipsius ægri credulitas confidentis se iuuari posse ab eâ re, quæ nullam iuuandi vim habet naturalem, tam vehemens esse posset; vt humorum inducat alterationem, vnde sanitas subsequeretur, vt bene Galenus, si tamen ipse auctor libri de Incantationibus: sed eo casu sanitas verbis duntaxat adscribenda vt occasioni cuidam, non vt causæ.

i loco citato.

k Refutatum id supr. ca. proxim.

Simili modo syncerȩ & rectæ philosophiæ repugnant, sententia Origenis [l], nomina in vnâ linguâ producere effectus, quos nequeant in aliam translata; & sententia Pici in conclusionibus Cabalisticis (quem optimè refellit Petrus Ciruelus Darocensis in q. de Cabalâ & Magiâ Iudæorum, quæ est vltima inter eius Paradoxas quæstiones) barbara & nihil significantia nomina plus habere efficacitatis; ea quoque, quæ Gregorius Tolosanus [m] tradidit; cùm de histrionibus & poëtis dicta, ad excantatores accommodat; quòd eorum verba tum demùm rata sint & efficacia, cùm animo intento & obfirmato ea proferunt. non enim isti persuadendo & affectiones concitando operantur, vt illi.

l lib. 1. & 5. cõtra Celsum.

m lib. 19. Syntax. cap. 8.

Videte nunc friuola & impia Magices patrocinia, & quibus superædificat, vana fundamenta; quæ Cabalisticæ tamen insaniæ amatoribus mirificè placuerunt. Asserunt primò, literis & syllabis quandã esse cum cœlestibus corporibus & mentibus sympathiæ connexionem. quod tamen non probant vllâ ratione, ac ne traditione quidem: nec posset probari, nisi illorum testimonio, quibus id à dæmonibus foret reuelatum: dæmones autem sunt mendacissimi, nunquàm sponte verum dicturi, nec à Magis, vt verum promant, compelli possunt. idnunc suppono, inferiùs probaturus.

Secundò dicunt, verba illa maioris naturâ suâ efficaciæ esse, quæ sunt orta à linguâ digniore, & à sanctiore dignitate instituta, & quæ res sanctiores significant: quâ in re mirè nugatus deprehenditur Laurentius Ananias [n]. Hoc diabolus commentus, vt sanctissimis quibusque rebus faciliùs & libentiùs mystas suos faciat abuti. Sed refellitur, quia nec rei sanctæ significatio, nec linguæ dignitas, nec probitas hominis instituentis, vllam qualitatem physicam operatiuam possunt vocabulis imprimere. Deus etiam formulis Magorum nihil gratiæ vel virtutis promisit, nec elargitur. quomodo sit Deus sibi contrarius? quomodo approbet artes, quas ipse vetuit? denique talia asserere, blasphemum & erroneum esse, Parisiensis facultas Theologica iampridem definiuit. [o]

n li. 3. de nat. dæmon. f. 99.

o artic. 9. & 10. de Magia.

Tertiò somniant, nomina propria radios quosdam esse rerum, quas significant, & in ipsis nominibus, quasi vitam quandam latere. Quid dignum Anticyris, si non istud? Quicquid enim Platonici dicant, nomina sunt hominum arbitratu indita. Nomina quoque nec sunt substantiæ corporeæ, aut spirituales, nec sunt accidentia inhærentia subiecto: quare vitam in se habere non possunt: aduenium quoque seu induntur rebus, quas significant, atque denominant, extrinsecùs planè: quare nec emanantes à rebus radij dicendi. Multa quoque sunt nomina nihil significantia; multa quid aliud à rei naturâ significantia: quin & ipsa illa, quæ naturam rei significant (qualia putantur quæ creaturis Adamus imposuit [p]) hæc nullum potuerunt à naturis rerum influxum recipere: quia res corporeæ naturaliter nihil efficere possunt in id, quod corporis expers est, vt sunt nomina.

p Genes. 2. v. 20.

Obiiciunt nobis, Deum ipsum rebus nomina indidisse. Probant, quia scriptum sit, *Omnibus iis nomina vocat* [q]; & alibi [r]: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis.*] Respondeo, Deum quidem nosse cũctarum rerum, singulorum etiam Angelorum, & stellarum (de quibus eo loco agit Propheta) naturas proprias, & sic ea, cùm lubet, propriis nominibus, hoc est, cõuenientibus earũ naturæ, vocare posse: sed ea nomina mortalibus incognita sunt, nec Magis reuelata. deinde præsẽs positum pro futuro, *vocabit*; vt patet ex Hebræo vocabulo, quod futuri est temporis. Prior ergo locus nihil iuuat hos argutatores: multò minùs posterior. nihil enim aliud est, nomina discipulorũ in cœlo scripta esse, quàm esse in amicorũ Dei relata album, quod alibi dicitur, *inscripta esse libro vitæ*; quod siue accipias secundùm æternam Dei prædestinationem, quæ mutari nequit; siue secundùm præsentem iustitiam, quæ mutationi obnoxia; certè id homines impij parùm reuerenter ad inditita nomina, quibus ab hominibus discipuli compellabantur, audent transferre. quid magnoperè gaudendum illis, ob communem sibi nominationem cum cæteris hominibus, brutis etiam & vrticis: quorum nomen non minùs Deo notum erat, qui nouit omnia?

q Ps. 146. v. 4.

r Luc. 10. v. 19.

Hinc tamẽ illi inferunt, voces significatiuas primariò, per influxum cœlestem, significare; secundariò, tãtùm per hominum impositionem: & quia in significatiuis nominibus vtrũque concurrit, in non significatiuis alterum tantùm; ideò plus viriũ habere nomina significatiua. Quod inprimis alij pernegant, qui nõ significatiuis ampliùs deferũt. Equidem lubet ab his omnibus ampliùs quærere, nũ necesse non sit, quemlibet influxum cœlestiũ orbiũ per traduces qualitates in subiectũ tam remotũ influere; ipsis influentiis recipiendis aptum & accommodatum? deinde, nũ res incorporeę, vt sũt nomina, sint subiectum idoneũ recipiendis qua-

litati

litatibus corporeis?quorũ vt prius nequit negari,ita posterius nequit affirmari. Nihil ergo tribuit energiæ primus ille influxus cœlestis. Impositio quoque humana, cùm sit nuda & merè arbitraria denominatio, quid queat influere ; nec Argus videat, quem ferunt fuisse oculatissimum.

F Quartum delirium est,vim complexorum verborum (propositionum scilicet & orationum) efficaciorem esse.Primò,*quia veritas* (inquit archimagus) *in ipsâ propositione contenta hîc accedit : cuius veritatis vis maxima est, quando formula seu carmen virtutis ac operationis astri seu numinis, quod comprecantur,continet commemorationem.*] O Satan,Satan, tibi quàm perpetuò similis es?pergis hoc telo diuinos honores consequi. Nónne satis hoc indicant,quæ mystes ille tuus,exempla petit,exHymnis Orphei & Apuleij scriptis, idololatriæ plenaqtum quia auctoritates illæ poëtarum refertæ vanitatis : tum quia sensum ac intellectum carminis astris ascribit:tum quia per hoc numen intelligit cacodæmones;quos astris & singularum rerum speciebus Magica distribuit.Conatur etiã probare, quia qui integram orationis texturam promit, magis animo dictis intendit , quàm qui verbum vnum atque alterũ:quare vis quoque vehementior imaginationis concurrit, & spiritus copiosior in rem incantatam transit. Quæ vana sunt,nec empsitanda titiuillitio. Nec enim imaginatio extra imaginantem in res seiunctas vim habet vllam;nec spiritus vllus à loquente prodit, qui rem incantatam contingit : præter afflatum: afflatus autem facultas ad sanitatem nulla est; ad morbum & noxam per contagium aliqua,vt docuimus.

G Ex his manifestũ fit,falsa quoque esse,quæ ex tã bellis axiomatib[9] inferũt corollaria.primò,quod asserunt oportere,vt sic sanantes afflent ægro, & ei vocabula quasi inhalẽt.2.quamlibet huiusmodi incantationem præter ordinem solitum & retrogradè prolatam aut scriptã , insolitos effectus gignere. 3.debere ea,quæ Magus vult impetrare, inscribi rei,quam vt instrumẽtum adhibet.exempli gratiâ,si tabellâ,vel pergameno,vel herbæ foliis vtatur,debere inscribere folio , membranæ, vel tabellæ;ad quem id effectum faciat.cur cedo? an quòd verba non satis efficacia per se prolata? an quòd alioqui dæmon surdus , vt ea non audiat;vel quòd scripta quàm audita meliùs intelligit?an quòd ad memoriæ lapsum fulciendum opus hac industriâ?nihil horum in causâ,sed vafer ille vanarum obseruationũ multiplicatione, velut variis retium plagulis, sic pluribus peccatis, miseros amat illaqueare.Legi exempla quæ Leonar. Vairus collegit [s], sed in his omnibus pactum cum dæmone intercedens causa fuit effectionum [t].

s li.1. de Fascino.c.5.

t Vide infrà lib. 6. anacephal. monito 5.

QVÆSTIO IV.

De amuletis & periaptis.

A NOTA Græcorũ athletarum consuetudo,sed paucis;qui phylacteriis vsi ad victoriã,ne niceteriis magicis superaret aduersarius. habes in antiquis glossis Iuuenalis [a] his verbis; *Rustici didicerunt luxuriam, & palæstris vti, & fracteriis* (corr. *phylacteriis*) *vt athleta ad vincendum.* & mox : *nam & niceteria sillateria* (item corr. *phylacteria*) *sunt, quæ ob victoriam fiebant , & de collo pendentia gestabantur.*] Cunctis autem nota Romanorum gentilium consuetudo, qui soliti puerulis de collo res turpiculas suspendere, *Præfiscini* , vt dicebant, ne fascinarentur (vnde & *Fascini* nomen inter obscœna relatum) alia quoque amuleta succini aut alterius materię contra morbos gestitabãt: quę dicta amolita,amolimẽta,seruatoria,probra, quemadmodum & Græcis sua fuêre περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ἀσάλευτα , καὶ φυλακτήρια, malorum,vt putabant,auertuncatoria.Sic etiam prodesse sibi putabãtIudęi sua phylacteria,séque per illa custodiri ac præseruari à malis,perperàm accipiẽtes diuinum præceptum [b] .Eundem errorem Catholicis,non hæreticus tantùm VVierus; B sed&qui Catholic[9] videtur ex scriptis,Remigius Lotharingus [c], impingit;hinc omnium periaptorum vsum temerè condemnantes ex Patribus non satis intellectis.

a Sat.3.

b Exo. 13. 16. Deut. 6. 8. Matt.23.v. 5. vbi plura notamus in cõment.

c lib.3.dæmonolat.c. 3.

Dico primò, *Amuleta huiusmodi, quæ collo dependent, vim nullam obtinent naturalem ratione verborum,characterum,vel figuræ,vel constellationis : sed duntaxat ratione materiæ , si qua huic antipathiæ vel sympathiæ vis naturalis insit.*] Hæc cõclusio est Catholicorũ omniũ,& etiam Gentiliũ, quos pręcedenti quæstione citauimus.probatur, quia physicæ ligaturæ facultas necesse est,vt à naturâ rei ipsius dependeat , quæ non cõpetit nisi ratione materiæ seu subiecti. Quare si quis effectus producatur,cuius causa nequit esse vis naturalis subie- C cti,effectus ille prodigiosus erit, & amuletũ superstitiosum , qualia multa congessit Costa Ben Lucas,Iudæus Lusitanus [d].Huc referendum , si figuram attendunt,quod Hispanicis pueris ex Gagate ad collum deligant,manu in derisum, inserto intra digitos primores pollice , conformatâ. *Higam* vocant.

d li. de ligaturis.

Dico secũdò, *Quãdo in ipsis verbis,modo scriptionis, crucium numero , figurâ vel similibus spes non ponitur;pium & sanctum est , reuerentiæ causâ Sanctorum reliquias,cereas agni Dei effigies,Euangelium S.Ioannis,Psalmum Dauidis,& similia S.Scripturæ testimonia secum gestare collo appẽsa;sed effectus,qui inde oritur,erit supernaturalis, Dei beneficentiæ adscribendus. Aliis autem ligaturis vti , quas vel vsus Ecclesiæ Catholicæ, vel proborum medicorum ars non commendat: omninò est prohibitum.*]

D Quod ad reliquias,videtur non satis cautè locutus insignis Doctor Theologus Ciruelus Darocensis [e],quando leuiculis fultus rationibus,sacrarum reliquiarum ad collum gestationem improbare non veretur. Dissentit ille ab hæreticis. nam ipse vult reliquias Sanctorum in templis honorificè seruari , & adorari : sed non vult eas à priuatis collo appensas gestari ; temerè reprehendens antiquam virorum valdè sanctorum consuetudinem. Nónne B. Helena clauorum CHRISTI vnum fræno equi, alium galeæ Constantini indidit?Nónne B.Antonius palmatam il- E lam Anachoretæ S.Pauli;& ipsius Antonij tritum cum melote pallium exultãs Athanasius tulit? Similia de Theodori Martyris puluere Nyssenus: de catenâ B. Petri magnus Gregorius. Sed in re notâ non est immorandum.

e li de superst. c.4.p.3.

Conclusionis prior pars probatur Ecclesiæ Cathol.inueterato & salutari more, necnon sententiâ B. Thom. Maldon. [f] Nauarr. Syluestri,& aliorũ. ratio est,quia Sanctorũ reliquias ita semper maiores nostri sunt venerati : Agni illi ad hoc à solo Pontif. Maximo quotannis benedicuntur: sacræ

f Tho.2. 2. q. 96.ar.4. Maldon.in 1. cap. Ioan.

Scripturæ testimonia, vt licet ore proferre, licet etiam descripta collo deferre, & narrat Leontius Episcopus, sanctum Simeonem Salũ mulieri magæ amuletum in tabellâ conscripsisse; quo gestato, illa non potuit ampliùs diuinare, nec magica amuleta facere [g], nec vllus sanctorum Patrum hoc vnquàm improbauit. Nam B. Basilius [h] damnat περιάμματα characteribus (*nempe magicis*) insignita. Incertus auctor [i], qui exstat inter Chrysostomi opera [k], inuehitur in duo nequam genera hominum: primum, qui ex huiusmodi ad collum suspensis ipsi sanctiores volebant videri, vt Pharisæi olim: secundum, qui ex eâdem superbiâ, quæ ad collum alij suspenderent, ipsi de capillis, vel vestimentis suis largiebantur. Ipse B. Chrysostomus [l] mulierculas illas reprehendit, vel quòd non rectâ sed Pharisaicâ, id intentione facerent; vel quòd, per opinionis errorem, non à Dei gratiâ miraculosum auxilium, sed ab ipsâ materiâ, vel formâ scripturæ, id præstolarentur: vt faciunt hodiè, qui dicunt debere esse scriptum Euangelium in membranâ virgineâ, literis, vel lineis miniatis, & cætera. Sanè Chrysostomus eâdem id mente reprehendit, quâ B. Hieronymus [m], qui satis indicat, Pharisaicam illam superstitionem præsidium ab ipsis pittaciolis, non desuper à Custode Israël, Deo Sabaoth, exspectantem, se reprehendere: item quòd quæ extrinsecùs gerebant, eorum cultum & obseruantiam intrinsecam, quæ præcipua, negligebant. Denique in vitâ S. Antonini infestationem quandam dæmonum, cùm preces quasdam membranulæ inscripsisset, & in cubiculo ante Deiparæ Virginis imaginem affigi iussisset, legimus dispulisse [n]. Auctoritas B. Gregorij Papæ idem probat [o], quę iure suo, id est, Caluinistico, carpit Ios. Scaliger [p], verba B. Hieronymi contra mentem eius detorquens. Sed benè, quòd ouillum lanitiũ iam deponere Scaliger incœpit.

g Sur 1. Iul.
h hom. in Ps. 45.
i in Matth.
k homil. 43. in Matth.
l in Matth. hom. 73.
m in d. c. 23. Matth.
n Sur. to. 3. f. 41.
o ep. ad Theodel.
p in Elencho, c. 8.

C

Posterior pars conclusionis probatur canonibus, qui anathema fulminant in eos, qui phylacteriis (hoc est, conseruatoriis) vtuntur; & si clerici ea faciant, iubent eos Ecclesiis eiici [q]. qui canones quomodo sint intelligendi, & de quo genere phylacteriorum loquantur, petendum ex alio canone [r], vbi inter cætera in hunc modum scribit B. Isidorus: *Ad hæc pertinent ligaturæ exsecrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis atq; ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quâdam pestiferâ societate hominum & Angelorum malorum, exorta.*] quæ sumpsit à B. Augustino [s]. Idem alibi confirmat B. August. [t] his verbis: *Fingunt spiritus maligni vmbras quasdam honoris sibimetipsis, vt sic decipiant eos, qui sequuntur Christum. Vsque adeò, fratres mei, vt illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcantationes, per machinamenta inimici, misceant præcantationibus suis nomen Christi, qui iam non possunt seducere Christianos, vt dẽt venenum addant mellis aliquantũ.*] Chrysostomus [u]: *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis vtuntur; & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti vel pedibus? Dic mihi, hæne sunt spes nostræ, vt post crucem & mortem Domini, gentilis regis imagine spem salutis habeamus? &c.*] damnarunt hæc etiam tempore Caroli magni Patres concilij Turonensis [x], & ipse Carolus [y], & priùs Constantius Imp. apud Ammian [z] & Antoninus Caracalla, apud Spartianum [a]. Tales sunt nefariæ illæ formulæ precum, quas contra vulnera, & pericula ignis, aquæ & alia, quidam per mendacium adscribunt B. Leoni, & aliis Sanctis, & (proh dolor!) multi hodiè gestitant; quibus diabolus semper tandem imponit, & quando sunt in statu pessimo lethalis culpæ, sinit eos occidi, & deserit quos antè aliquoties defenderat. Possem nominare mihi probè notum, cui id accidit. Norunt Franci, cùm superioribus annis, cum Barone Danou, hæreticorum Germanorum examina in Franciam irrupissent, & à Duce Guisio strenuè debellata fuisset, huiusmodi schediasmata collo cæsorum ferè omnium appensa, fuisse reperta ab iis, qui cadauera spoliarunt. Hoc genus superstitionis subsannat Lucianus [b], & Antoninum Caracallam suppliciis cõpescere constituisse testatur Spartianus. Et Tatianus Assyrius [c] hæc omnia refert ad dæmonum dolos, & pacta per Magos cum illis inita. Huc etiam refero quod de vrsariis sic refert Balsamon [d]: *Vrsas trahere dicuntur ij, qui arctotrophi appellantur; qui quidem in capite & totius animalis corpore tincturas appendentes, & pilos ex ipso tondentes, eos vnà cum tincturis dant perinde ac remedia & amuleta, tanquam contra morbos & fascinantes oculos conferre possint.*] Huc pertinent etiam formulæ omnes, quibus immiscentur nomina ignota Angelorum, hoc est alia præter, Michaël, Gabriel, Raphaël. hoc mirum fortassis alicui videbitur; quia Trithemius, & Rabb. alia quoq; nomina confingunt eorum, quos dicunt esse motores orbium cœlestium, item fata decernere, & fatales casus administrare, & mirifica quædam homines ab his discere; & similes impietates, quibus ille liber ארבעתאל scatet. In Sibyllæ quoque oraculis [e] hic versus exstat, iuxta quosdam codices, ἤξουσι Μιχαήλτε, Γαβριὴλ, Ραφαήλτ', Οὐριήλτε. Sed in aliis libris habes, ἐρομιῆλ, ὀζριὴλ, σαυιὴλ, ἀζαήλτε, in quibus primum illud est corruptũ pro Ιερεμιὴλ, tertium pro σαθιὴλ, vt vocãt eos Trithemius & alij, qui cœlorum motores eos faciunt. Sed nitor auctoritate & sanctione concilij Romani quod fuit congregatum Romæ sub Zachariâ Pontifice, ad damnandos errores Aldeberti & Clemẽtis hereticorum Germaniam turbantium; vbi inter cetera, lecta vna oratio Aldeberti, in quâ continebantur hæc verba: *Supplico vos Angelus Vriel, Angelus Raguel, Angelus Tubuel, Angelus Michaël, Angelus Adimis, Angelus Tubuas, Angelus Sabaoth, Angelus Simihel.*] Quibus lectis, Zacharias Papa interrogauit Episcopos, sententiam de his suam proferrent: illi damnãdum Aldebertũ pronunciarunt, vt hæreticum: causa verò subditur & ipsum Decretum concilij his verbis: *Octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus inuocauit, non Angelorum, præter Michaëlis, sed magis dæmonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium inuocauit. Nos autem, vt à vestro sancto Apostolatu edocemur, & diuina tradit auctoritas, non plus quàm trium Angelorum nomina agnoscimus: id est, Michaël, Gabriël, Raphaël. Zacharias Papa dixit, optimè prouisum est à vestrâ sanctitate, vt cõscripta illius omnia igne concrementur: sed opportunũ est, vt ad reprobationem eius in scrinio nostro conseruentur ad perpetuam confusionẽ. Nunc verò, quia omnia peracta sunt, de vtrorumque sentẽtia, quorum superiùs mentio facta est, nunc pertractatum est. Vniuersum concilium dixit: Aldebertus, cuius nobis actus & nefaria commenta lecta sunt, & qui se Apostolum censuit nominari; & qui capillos &*

q can. 1. & 4. 26. q. 5.
r vlt. eiusdem quæst.
s li. 2. de doct. Christ.
t tract. 7. in Ioan.
u homil. 25. ad pop. Antioch.
x cap. 42.
y lib. 6. Capit. cap. 72.
z lib. 19.
a in eius vitâ
b in Dialog. Philos.
c Orat. cont. gent.
d Comment. Syn. cã nTrul. lo.
e lib. 2.

A B C D E

vngulas

singulas suas populis pro sanctitate tribuit, quique sub obtentu Angelorum dæmones in suum auxilium inuocauit, sit ab omni officio sacerdotali alienus, &c. [f]] Igitur ex concilij huius sententiâ, damnanda cuncta periammata, periapta ligaturarum & similia, vbi alia nomina leguntur, quàm trium, quos sacra Scriptura nominat, Angelorum. Nominatur quidem Vriel [g]. Sed liber ille Canonicus non est, nec tantæ auctoritatis; & in eodem reperias Ieremiel, quem nemo recipit: Aldeberti verò cætera nomina nonnihil sunt deprauata ex iis, quæ in Necromanticorum libris habentur. Sed de Vriel accuratè scripsit Nicol. Serarius noster [h]. Illud quoque attendendum, ne ipsis Angelorum nominibus veris vtentes, ea malis Angelis accommodarint. cur non hoc ausint, qui ausi sic abuti nominibus Dei? Audi Procopium [i] contra quosdam curiosos hoc vtentes prætextu his verbis agentem. *Attamen (obiiciunt quidam) inuocant Zabaoth. Quid tum? impie hoc faciunt. Nam illam appellationem non Deo, sed dæmonibus tribuunt, & plerunque illi dæmoniaci vsurpant nomina diuina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni seruiunt.* hoc fit in precibus Magorum, quibus inserta *magna* (sic vocant) *nomina*.

f vide apud Sur. tomo 3. menic. Iunij, in vita S. Bonifacij, f. 494.

g 4. Esd. 4. v. 1.

h Comment. in c. 12. Tobiæ q. 10. cum seqq.

i in Leuiticū.

CAPUT V.

Ars aurifactoria, quam Alchimiam nuncupant, ad quam Magiæ speciem sit referenda?

NON potest sufficienter huic quæstioni responderi, nisi priùs constet, quò se vsque vires eius extendant. quare quatuor sunt discutienda. primò, an ars ista finem suum consequatur? secundò, habendáne in numero artium liberalium? tertiò, ad quam Magiæ speciem pertineat? quartò, licita sit, an illicita?

QVÆSTIO I.

An aurum hac arte verum conficiatur?

DVo quæstio hæc complectitur; quid naturæ ope fieri queat, & quid fieri soleat? quorum non eadē ratio est. priusquā decidamus quæstionē, quędā de nomine & origine sunt præmittēda.

SECTIO I.

Quid sit Alchimia, & quando inuenta?

NOMEN Arabicum esse volunt viri docti, & id indicare nomini præfixum, *Al*, vt in *Almanach*, & *Almagestū*, & similibus [a]. Mixobarbarum ergo vocabulum fuerit, ex Arabico *Al*. & Græco, χύω seu χύνω, quod idem ac *fundo*. alij Gręcam planè vocem censent, ex quibus est Ioannes Chrysipp. Fanianus, qui deducit παρὰ τὴν χυμεῖαν καὶ ἅλα, *à sale & fusione* [b]. Sed huic Græci scriptores repugnant, qui plerunque scribunt χημεῖαν [c], non χυμεῖαν. Sed quid χημεία significat? quidam ex Plutarcho [d] tradunt, Ægyptum sacrâ linguâ à sacerdotibus vocari *Chemiam*: & inde suspicantur, vocari *Chemiam*, quasi Ægyptiā: videlicet quia primi mortaliū Ægyptij illam à Mizraimo Chami filio acceperint, ab Ægyptiis Arabes didicerint, & articulum illum suum *Al*, addiderint; ab Arabibus, Europæi acceperint & nomē & artem, vt & reliquam ferè medicinam & philosophiam Græcanicam. Nimis isti benigni sunt in Arabes. Nomen enim notum Romanis fuit antequàm vlli noti philosophi vel docti inter Arabes, & quo Arabia tempore adhuc Christiana. Inuenias illud apud Iulium Firmicum Latinum [e] scriptorē, qui tempore vixit Constantini Magni. Apud Ægyptios quidē hæc ars in vsu etiam Diocletiani tēpore videtur fuisse, si Suidæ credimus [f]. & ab iis fortè Romani acceperunt. Verùm illud de *Chemiâ* merum est commentum: Ægyptus enim non *Chemia*, sed *Chamma* dicta à Chamo: sic enim in Psalmis legimus; *In tabernaculis Cham* [g]; Ægyptiorum, & posteà [h], *terra Cha*, vocatur ipsa Ægyptus. hoc ergo nomen sacerdotes, vt testimonium antiquitatis suæ, asseruarunt, vulgò *Misraim* dicebatur Ægyptus: vnde & hodiè adhuc Turcæ & Arabes vocant, *Masra*. Quare si Arabes voluissent ab Ægypto hanc artem denominare, & addere suum illud, *Al*, vocassent *Almasram*. Quid ergo? suspicor, vt multa Arabum vocabula, esse Hebræum illud, & quidem solidè. nec aliud significare quàm artem fusoriam siue liquatoriam. Etenim Hebræis, *Alichim* [i], significat itinera siue fluxus: ab *Alich*, quod significat facere ambulare seu fluere [k]. Vnde ars liquans seu fundens metalla: abiectâ literulâ, ab *Alichim*, fit *Alchimia*, facillimâ formatione. Quid enim aliud est Alchimia, quàm pyrotechnia siue igniaria ars, resolutoria, & purificatoria metallorū? quæ vt *Chymia* species quædam est: sic etiam aurifactoria, siue Chrysopœia, specięs quædā est Alchimiæ, quę in extrahendo siue separando, & in congregando siue coagulando ex aliis metallis auro, tota occupatur: vnde non malè *Spagiricam* vocant nonnulli, παρὰ τὸ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, à segregando & congregando. Ad hanc quidam retulit illum Manilij versum [l]:

Materiámque manu certâ duplicarier arte:

& quia de Alchimicis dictum, per errorem, putauit, ideò (quæ est Critica audacia) contra veterum codicum fidem, eum tollēdum, vt spurium, iudicauit. vtrumque malè. nam & Manilij versiculus est, & non de Chrysopœis, sed de bractearijs accipiendus, qui malleando aurum in bracteas seu foliola tenuissima diducunt & dilatant, & sic superficiem adeò dilatatam quasi duplicant. Alchimici certè non tam duplicant manu, quàm igne.

Non statui de totâ Chymicâ agere; quam ego artē, quâ medicinæ adminiculatur, sanè laudo, & veneror; vt physiologiæ fœtum pręstantissimum; inuētricem auri potabilis, rei non minùs vtilis ad sanandum, quàm ad alendum, ac, quoad fieri potest, vitam prorogandam; spiritus enim subtilissimos ex metallis, gemmis, plantísque educens; quò subtiliora, hoc puriora; & quò puriora, hoc efficaciora remedia præbet; metalla depurat, segregat, perficit; lapides conflat, aquam elicit, ignem vegetat. & in igne vegetato, ac quasi perennato, specimen edit artis & efficacitatis suæ, in humanâ vitâ propagandâ. Mihi quidem dubium non est, liquorem illum Olibij Maximi, cuius beneficio lucerna multis sæculis conseruata fuit ardens, Chymicum fuisse; de quo Bernardus Scardeonus [m] scribit, Patauij ante aliquot annos, vrnā fictilem effossam his inscriptam versibus:

PLOTONI sacrum munus ne attingite fures,
Ignotum est vobis hoc quod in orbe latet.
Nāmque elementa graui clausit digesta labore
Vase sub hoc modico Maximus Olibius.

a N. commēt. in Manil.

b Dialogo de Chrysopœiâ.

c Cedrenus in Annal. Suid. mox citand.

d li. de Osir. & Iside.

e lib. 3. in Lunæ decretis.

f in Diocletiano.

g Psal. 78. 57.

h Ps. 105. 23.

i הלכים Iob. 29. 6.

k הליך Iob. 24. 10.

l li. 4. Astron.

m in Hist. Patauinā.

Adsit fœcundo custos sibi copia cornu,
Ne precium tanti depereat laticis.]

Plutoni Deo diuitiarum dedicauit hoc suæ artis specimen homo gentilis, diuitias illi acceptas ferens. Intra maiorē illam vrnam minor alia reperta, in hac, duæ ampullæ adfabrè laboratæ, argētea vna, aurea altera: purissimo quodam ambæ liquore plenæ; quo lucerna multis iam seculis ardens conseruata censebatur.

De solâ Chrysopœiâ statui dicere; quæ vel ex adspersis pauculi pulueris aurei ramentis, aurum multiplicat; vel ex non auro verum aurum producit: nam quæ ex auro liquato tantundem vel minùs auri producit, sed purgatius; ea nomen aurifactoriæ non meretur. Chrysopœiæ igitur originem quidam nobis valdè faciunt antiquam, qui præclaro Adami titulo libellum quendam insignē obtrudunt: vt & alij Moysis, & Mariæ sororis eius, & Salomonis, & Hermetis Trismegisti, & Aristotelis, & Pythagoræorū quorundam libros vēditant: hæc enim omnia pro imposturis habenda duxerim, & ociosorum hominum somniis. Quid? an quia ab Adamo prima sciētiarum principia, idcirco & de hac ille arte scripsit, quem de nullâ cōstat scripsisse? An, quia Moyses in omni Ægyptiorum sapientiâ excellens, idcirco & ipse, & soror eius (miror Aaronem nō additū, & Beseleel) animum ad Alchimiam excolendam adiecère? An, quia Cabalistæ nugantur Chamum in arca Noacho patri suo *libros de Magia naturali* furatum, quos Misraimo filio suo donauerit; idcirco inter illos etiam Chymici libri fuère? Sed Chamum scimus non philosophiæ naturalis, verùm Magiæ dæmoniacæ fuisse propagatorem [n]. Hermetis Trismegisti non pauci supersunt libri; quis quæso vel color tenuis in illis huius artis? eruent, opinor, qui Phaëtontæo ausu eò detorserunt, quæ de turri Babel, & quæ de terrâ promissionis, S.S. cōmemorauit, & quę Salomon [o] de meretrice, mores eius depingens, Spiritu sancto afflatus, scripsit; illi ad Chymices mysteria deflexerunt: qui ausi diuitias, quas œconomicæ prudentiæ, & nauigationi in Ophir, disertè acceptas refert Regum Historia, Salomonis Alchimiæ adiudicarunt. In quos (vt mitissimè agam) nihil dicam aliud, quàm quod fatuis solemus, sanam mentem iis optandam. Minore longè periculo peccant, Aimar. Ranconetus, & Cardanus, qui Sibyllæ vaticinium illud,

ἐννέα γράμματ' ἔχω. τετρασύλλαβός εἰμι. νόει με, &c.

ad Arsenicum, admirandi lapidis materiā transtulerunt; quasi quatuor syllabarum & nouem literarum vox alia nulla foret. Item qui Pandoræ poculum hoc esse contendunt, ab Hesiodo notatum: sed hi plures Epimetheos, solâ spe reliquâ, quàm Prometheos, ex hoc grege fateantur oportet. Nec minùs illi suaues, qui Sisyphium saxū extollunt, & propter huius lapidis inuentionē meruisse nomen quasi diuina sapiētis autumāt: propter promiscuam in vulgus beneficij cōmunicationem, ad inferos detrusum semper reuolubilis saxi subuectione damnatum. homines præparcè auari. liberaliores alij, cum Suidâ Colchis auratam pellem auertunt. illud enim δέρας τὸ χρυσόμαλλον Iasonis; libros fuisse in membranis arietinis descriptos, artis Alchimicę doctrinam aurifactoriam continentes. Addunt alij, hoc illud aureum fuisse femur χρυσοῦν μηρόν, iuxta Laërtium [p], Aelianum [q], Lucianum, & alios, siue (vt corrigunt alij) χρυσοῦν ῥεῦν, aureum flumen, à Pythagorâ in Olympiis ostensum, quod tamen Origenes eburneum appellauit [r]. Hoc illud esse apud Hippocratem mirabile, & inprimis sacrum terræ opus; ex quo animantia, plantæ, alimenta, pharmaca, fortuna, & ipse Plutus profluant [s]. Hinc apparet, quàm vetustam isti originem arti arcessant. Equidem opinor vetustam: sed certa testimonia ante æuum Caligulæ non comperio. Nam quæ dicta, mera sunt coniectanea, nec magis certum, quod quidam probant ex Esdrâ [t]. *Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi: quoniam dabit terram multam magis, vnde fiat fictile, paruum autem puluerem vnde aurum fit.*] Hoc enim perspicuè non ad artem fusoriam, sed ad naturalē metalli ex terræ puluere productionem potest referri. Si tamen quis contenderet, ad materiam auri transmutatoriam pertinere; is sciat, neque infallibili se testimonio niti, quia liber iste apocryphus est: neque loco claro & aperto antiquitatem artis se probare. Cœpisse sub Caligula docet Plinius [u], rationem ex auripigmento aurum liquandi, sed mox desisse. Foditur hoc in Syriâ auri colore, fragili, lapidum specularium modo. Vim eius magnam Caligula auri quam sanguinis non minùs auidus excoqui iussit: & planè fluxit aurum excellens, sed ita parui ponderis, vt detrimentum sentiret. nec postea tentatum ab vllo. Diuturnum posteà scriptoribus silentium fuit. Vsque ad Diocletianum siluēre. Nam Suidas auctor est, cùm eo regnante Ægyptij res nouas molirentur, cæde multorum illustrium virorum in ipso exordio hoc incendium sopitum fuisse: & conquisita tum ibi veterum de argenti & auri fusione scripta, omnia tyranni iussu flammis tradita, ne ex illâ arte ditati Ægyptij, pecuniis freti, Romanis in posterum rebellarent [x]. Aliquot annis posteà Zozimus Græcus scriptor vixit, cuius de Arte sacrâ, & Chrysopœiâ libri manuscripti asseruantur in Regis Christianissimi Bibliothecâ Fontisbelli: vbi & Blemmidæ liber de eadem Chrysopœiâ dicitur exstare. hic ille Nicephorus Blemmidas est, qui sub Ducâ Imp. multa præclara philosophiæ monimenta edidit. Zozimo Gręcum antiquiorem, non nouimus. Arabes omnes, qui circumferuntur, æuo antecedunt fictitium Morienum (Eremitam Romanum fingunt inepti Arabicè scribentem) & verum Geber, siue Gebrum Arabem: qui non inuentor artis, vt putant Fallopius & Erastus: sed cultor & ornator præcipuus. Hæc de origine habui dicenda.

SECTIO II.

De artis Alchimicæ in auro faciendo efficacitate.

MIRVM quàm hic in contrarium funis contentiosus trahatur. cultores Alchimiæ affirmatiuam adeò tuentur, vt & perfectius aurū suis se fornaculis fouere, & educere, quàm natura solita, cōtendant: osores contrà Chymicorū, omnia huiusmodi, vt præstigias, ludibria, & meros ictatorū bōbos opinantur. Equidē puto inter hæc extrema, vt fit, mediâ via tutissimè incedi. Videam° breuiter, quid pro vtraque parte disputari queat.

Tres

Marginal letters and notes:

D (left margin, beside "originem quidam nobis")

n su. lib. 1. c. 3.

o in Ecclesiaste.

s sisyph. quasi σιόσοφος.

A, B, C, D, E (between columns)

p lib. 8.
q var. hist li. 2.
r lib. 6. cont. Celsum.
s Hippocra. in epistol. de Cratetua.
E
t li 4 c. 8. v. 2.
u lib. 33. hist. c. 4.
x Suidas in Diocletia.

Tres inuenio ſententias. Prima eſt, non poſſe aurum verum ſic produci. Secunda, poſſe aurum quidem quaſi verum, ſed quod tamen pro vero, nec liceat vendere æquali pretio quo verum venditur: nec liceat illud in medicinis exhibere. Tertia, perfectius & purius aurum ſic fieri poſſe, quàm quod in terræ viſceribus gignitur. Prima ſententia eſt Toſtat[a], Ægidij. Romani[b] (qui Auicennam quoque pro ſe citat, ſed malè. nam Auicenna verè cenſuit contrarium, & ex profeſſo de hac arte ſcripſit) negarunt etiam Auerr[c]. Aponenſis[d]. ſed & ipſemet Chymicus Paracelſus[e]. & videtur id voluiſſe Bernardinus Gometius à Miedis docto & ſalito opere de ſale[f].

a in Exod. c. 7. q. 10.
b quodlib. 3. q. 8.
c in li. 1. de gener.
d differ. 209.
e lib. de philoſoph.
f lib. 2. à num. 20. ſecundæ editionis, fol. 168.

Secunda ſententia (vt opinor) verè fuit B. Thomæ. nam licèt, vbi noluit quæſtionem decidere, ibi ex hypotheſi tantùm locutus fuerit[g]: tamen vbi abſolutè & deciſiuè locutus, ibi apertè & clarè hanc ſententiam tenuit: produci poſſe aurum, quoad externas qualitates, ſed quoad intrinſecam auri perfectionem non pertingat[h]: quod etiam Caietano[i], & reliquis Thomiſtis placuit poſteà citandis.

g 2. 2. q. 77. a. 2. ad 1.
h in 2. ſen. d. 7. q. 3. a. 1.
i ad d. a. 2.

Tertia ſententia eſt omnium Chymicorum, & præterea Timonis[k], Antonij Mirãdulani[l], Marcelli Palingenij, Cardani, Lacinij, & aliorum, quam accuratè tuetur And. Libauius[m].

k in lib. 3 Meteor. q. vlt.
l de ſingular. certam lib. 10.
m Syntaxi 2. lib. 1. ſingularium.

Quartam his ſententiam poſſemus addere Pyrrhoniam, & Academicam Dubitantium; qui fatentur ſibi non ſatis liquere: quam puto verè communiorem eſſe hominũ huius ætatis. Ex noſtris illam defendêre Benedict. Pererius[n], & Gregorius à Valencia[o]; nam de bonitate & perfectione alchimici auri dubitant; & ſuſpicantur, nunquam ab vllo verum & perfectum aurum fuiſſe productum: & Valencia quoque indicat ſtudio & arte humanâ vel non poſſe, vel vix fieri poſſe. Quid dicemus? amicus Plato, amicus Socrates ſed magis amica veritas.

n diſput. de Magia.
o in 2. 2. diſp. 6. q. 13. puncto 2.

Axio. 1. *Nullis idoneis argumentis contra ſententes conuincunt aurum verum per Alchimiam fieri non poſſe.* Ad probationem huius concluſionis ſufficit onus probandi transferre in aduerſarium: quia eſt concluſio negatiua: & adfirmanti eſſe impoſſibile, incumbit onus oſtendendi, cur id ſit impoſſibile; eò quòd is contendat ſe id idoneis argumentis poſſe conuincere; quod nos negamus. Verumtamen ſic poteſt concluſio probari; neque ex parte materiæ ſeu ſubiecti; neque ex parte modi repugnat naturæ talis metamorphoſis. Non ex parte materiæ. nam illa eſt alterari, & corrumpi apta, & perduci etiam apta ad formam præſtantiorem, & eſt capax formæ introducendæ. Non ex parte modi: quia modus eſt, per decoctionem naturalem ignis, qui decoctionem naturalem caloris naturalis proximè imitatur. Quid ergo deſit? aut ſi quid horum, oſtendatur.

Oſtendere conantur ſequentibus argumentis, quæ ſigillatim diluemus adfuſa ſolutione. Primò argumentantur ab artis ipſius incertitudine & diſſenſione artificum. quia Chymici inter ſe nec conueniunt in modo loquendi, nec in modo operandi, nec de materia aut nomine ſui lapidis. Conueniunt, beneficio lapidis hanc transformationem tribuendam; ſed hunc ipſum lapidem, quo appellent nomine, non conueniunt. Longum ſit omnia Merculini, Treuiſani, Faniani. Vallenſis, Roſarij, & aliorum nomina congerere, quæ ſunt ſignificationis planè diuerſæ. ex paucis cætera poſſunt diiudicari. vocant χρυσόσπερμον, aquã viuam, aquam vitæ, aquam ſiccam, lignum vitæ, ſanguinem humanum, lac virginis, Mercurium philoſophorum, draconem, coruum, laton, elixir, medicinam morborum omnium, id de quo qui bibit, non moritur, & ſimilia partim ridicula, partim pugnantia, partim irreligioſa. Modos operandi diuerſiſſimos comminiſcuntur, & de eo inter ſe digladiantur; cum Brachesco certat Tauladanus, Villanouanum impugnat Treuiſanus, alij alios, & inuicem fatuos ignorantéſque nuncupant. Sed de lapidis materiã fortè ſaltem conſentiunt? nihil minùs. ſunt qui ferri ſcoriam, ſunt qui ſalem, alumen, magneſiam, cadmiam, calcanthum, arſenicum expoſcant: ſunt qui obtrudant bufones, capillos, ouorum putamina, menſtruum fluorem, vel humanum ſanguinem. Reſpondeo, tam diuerſis nominibus eandem rem ſignificari, ſed his vſos ſcriptores ſcientiæ occultandæ cauſâ, quam non voluêre paſſim intelligi. licuit ſanè Ægyptiis ſymbola ſua adhibere, licuit poëtis per metaphoras & fabulas ſapientiæ principia occulere, licuit Ariſtoteli ſe dictorum obſcuritate, vt ſæpiùs ſolet, atramento inuoluere; ipſæ ſacræ literæ in Parabolis loquuntur. cur culpas, ſi & hi diuerſis nominibus luſêre? Si quid minùs aptè, & feliciter, & piè, ignoſce. rem vide, verba deſpice. nunquàm rei veritatem, aut artis efficacitatem, inepta aut infantia docentis potuit extinguere. Deinde quid mirum, hanc quoque artem habere ſuas compulſationes diſſidentium; quibus nec philoſophiæ pars vlla, nec medicina, nec iuriſprudẽtia, nec Scholaſtica Theologia noſcitur carere? Diſſenſio illa de materiâ, vel verborum eſt & nominum; vel ſanè fuit, cùm ars minùs culta, & magis incognita: periti, in ſulphur & hydrargyrum conſentiunt.

Probant poſteà, naturam metallorum ab iis ignorari. primò, quia cenſent illa viuere & nutriri, cum Cardano: vel ſuperioris ordinis animam habere, verùm valdè reconditam. cum Fr. Georgio[p]. 2. quia lapides putant eſſe reiectamenta ſiderum (vt Paracelſus) metalla verò adipẽ & medullam lapidum; & proinde metalla, cœli eſſe præſtantiora excrementa. 3. quia vnicam volunt eſſe perfectam ſpeciem metalli, nempe aurum; cæteras eſſe tantùm rude & inchoatum aurum, de quo mox plura. 4. non habent perſpectam auri ſui cauſam efficientem, qui ſoli calori efficientiã tribuunt: quo tamen ſolo non poteſt auri ſubſtantia perfici. Oportet enim vt ſol aquæ ſubſtantiam primùm calore concoquat & commutet: frigus deinde & ſiccitas terrena, faciant aquam concreſcere. 5. de auri materiâ valdè diſcrepant. Gilgil vult eſſe cinerem ex terrâ genitum, & aquæ miſtum; Brachescus vitriolum; plerique ſulphur, & argentum viuum; nec deeſt, qui arſenicon addat. quâ in re indagandâ videntur, vt vmbri, indiciũ ſagæ naris ſecuti; certum ſanè, vt ad ceruæ cunabula perducat; fallax in rerum eſſentiâ diſcernendâ. Præterea quomodo poſſunt mixta reſolui in mixtum illud, ex quo proximè generata fuerunt? nónne priùs oportet reſoluantur in corpora ſimplicia? igitur ſi, quod eorum eſt fundamentum, metalla in ſulphur & hydrargyrum reſoluuntur; certè hæc duo nequeunt eſſe propria metallorũ materia. Hoc argumentum multas inuoluit quæſtiones, quas ſi velim exactè diſcutere, non ſectio-

p Harmon. mundi.

nis vnius, sed libri opus integri futurum. Vno fortassis verbo præstiterit absoluere, vt hæc illis omnia largiamur, nihil aliud consequi, quàm Alchimicos sic opinantes non esse veros philosophos, neque causas operationis suæ tenere, nec operari scientificè, sed duntaxat esse nudos flaturarios pyrotechnicos, mechanicos, & non philologos. nullo autem pacto consequitur, probandũ quod erat, aurum ab illis confici non posse: non enim gladium non facit faber, quia quæ ferri natura, quæ gladij ad pugnam rotatio vibratióque sit accommodata, nescit: non aquam rosaceam minùs perfectam Chymicus elicit, qui cetera adhibet ab arte requisita, etiam si rotæ essentiam, & vim ignis, & principia distillationis ignoret. Quid igitur, si qui naturam ignoret metalli, segregatione, congelationéque, quæ requisita, cæteris quoque omnibus peritè vtatur, minúsne ad flatum compositionémque ei⁹, quàm ad alterius, nihil ad operationem effectúmque ampliùs præter causarum cognitionem adiicientis, vis excoctrix ignium est effectura? Intelligentiæ igitur iam ignis particeps, qui vnum inter & alium nouit discrimen. Pone autem aliquem, qui optimè metallorum naturam nouerit, huic certè nihil argumentatio hæc oberit, quoad auri productionem: poterit ergo produci ab aliquo. sufficerent ista. dicam tamen quid de singulis illis censeam. Viuere & nutriri metalla, vt animam habentia vegetatiuam: id non admodùm absurdum est, sed fateor verius, quod Aristoteles censuit [q], nec lapides, nec fossilia huiusmodi viuere vel nutriri: excrescere autem, per adiectionem materiæ, decrescere per subtractionem eiusdem: cùm verò Plinius [r] & alij, dicũt ea concipi, parturire, viuere, senescere, mori metaphoricè tantùm loquũtur. sed de hoc plura Scaliger, Fallopiúsque [s]. Volo cum illis liberaliter depecisci. Esto non viuant metalla: quid inde? facilior profectò inanimæ rei in aliam inanimam, quàm animatæ in animatam erit transmutatio. Paracelsistarum illas locutiones sanè non satis rectas nec commodas, sed improprias & translatitias, nihil moror: loquuntur illi inquinatè, sentiunt perperàm. eos non defendo: de re loquor, non vocabulis. Hoc vnum verissimũ puto, neque negari posse. plus humidi pinguis, & si vis plus adiposi esse succi in metallis, quàm in lapidibus ac gemmis. hinc enim metalla ductilia & dilatabilia sunt, quod lapidibus ob ariditatem & siccitatem denegatum. Vnicáne species metalli sit, mox videbimus. De auri efficiente causâ considerandum. puto longè plura requiri, vt ex terrâ, atque, vt ita dicam, elementis ferè nudis primum corpus mixtum existat & coaguletur: quàm requirantur, vt ex mixto iam coagulato & existente aliud conficiatur mixtum, duntaxat differens perfectione. Auri substantia, ex terræ puluere & aquæ liquore, in venis cauernarum solo calore non potest perfici, sed frigiditas quoque & siccitas requiruntur: postquàm verò iam semel metallum coaluit in metalli substantiam, iam ignis solus poterit supplere, quæ ad perficiendum commutandúmque illud in alterius metalli qualitates erunt necessaria. quia qualitates illæ accidẽtariæ sunt, & quæ actiuitatis igneæ vim non exsuperant. Quod exemplo potest declarari. nam sandaracha naturalis non potest gigni citra frigus illud: sed postquàm plumbum semel in terræ visceribus genitum fuit, si illi misceas acetum, cerussam conficies [t]: vt verò ex cerussâ prodeat sandaracha, nullâ iam opus refrigeratione, sed sufficit sola adustio, vt sandaracha ficititia seu sandyx Syricum nascatur [u]. Orichalcum quoque sine frigore ex ære, vitri puluere, & calaminaris lapidis tinctura fit, soláque decoctione & percolatione per ignem indiget [x]: cùm tamen fossitium & naturale, si quod est huiusmodi, etiam frigus illud postularet. Quid, quod & Plinius [y] censuit, solo igne lapides in æs fundi, & ferrum gigni: Quid, quòd & solâ decoctione ferrum fit στόμωμα Græcorum [z], seu *Chalamisch* Hebræorum? quod nos hodiè *chalybem* vocamus, siue *aciarium*, veteres Latini, *ferri nucleum*, quia proprio nomine destituebantur. nam chalybs illis idem, quod ferrum in genere [a]. Neque in his alio frigore opus, quàm cùm omnia peregit ignis, vt tunc materia se ad naturale frigus recipere sinatur: vel aquæ iniecta citiùs refrigeretur, & induretur. Porrò quam subdunt de auri materiâ dissonantiam, obstrepit illa, non obtundit. cedo, quam illi esse volunt? quamcúque dixerunt, ex hac etiã cætera metalla conflare philosophi Chymici contendent: sic facilem fore ad aurum transitum. Sed doctiores conueniunt in vnam sententiam: quam ego quoque sequor, & sic Aristotelem cum his auctoribus conciliari posse puto. Non agitur nunc de materiâ remotissimâ, quæ est materia prima. quam eandem esse nemo addubitat: sed agitur de materiâ secundâ: quæ iam certis formis est imbuta. hæc rursus est quædam remotior, & quædam propinquior. non enim statim ab vltimâ ad primam hîc immediatus est transitus. capiamus ergo, exempli gratiâ, aurũ. hoc aurum materiam remotiorem habebit, exhalationem quandam humectam ex vnâ parte (quæ materia liquida à quibusdam vocatur, vel aqua intrinsecùs vnctuosa, ab aliis vnctuosum aqueum incorporatum, vel humidum liquidum) ex aliâ parte habebit terræ portionem crassam & viscosam: sic huic terræ aqua illa pinguis & aërea cõmista, corporatur in primam, & (vt sic vocẽ) elementarem auri materiam. hæc materia non est adhuc propria auri materia, sed est materia communis omnium metallorum, & etiam lapidum. etenim si plus habeat ariditatis, deficiente humiditate, fit lapis: si plus habeat pinguedinis humidæ, exit in metallum: & propter copiam huius humidi, nitidi, puri ac solidi, splendida adeò ac nitida sunt metalla. Et hæc est sententia Platonis & Aristotelis, ac sequacium [b]. Neque huic sententiæ repugnat (meo iudicio) eorum Chemicorum, qui physica principia & norũt & amplectuntur, hoc est, non empyrici, sed philologi sũt, sententia. Tales enim facilè assentiuntur huic remoto principio metallorum omnium. Equidem mihi videtur negari non posse. Quæro enim, num argentum viuum & sulphur sic immediatè ex materiâ primâ sint enata? si adfirmas, quæro quâ dispositione præcedente hæc potiùs, quàm alia forma, sit introducta? si negas, immediatè prodiisse: quæro quæ præcesserit? non enim omni formâ potuit illa materia caruisse. Negandum itaque id non est: sed vlterius progrediendum, & post hanc materiam communẽ adeò remotam, quærenda quædam materia propinquior. De hac omnis est disceptatio. Censuerim itaque illam materiam remotam non subitò prætermissis mediis ab extremo ad extre-

q lib. 1. mag. nor. moral.

r Plin. lib. 36. ca. 18. & 19. Leo Baptista Albertus li. 2. de re ædif. ca. 9.

s Scalig. exercit. 1. Fallopius lib. 1. de metallis & fossil.

t Galen. li. 9. de simplic. medicam. facult. Plin. lib. 34. in fin. Vitruu. li. 7.

u Plin. li. 35. c. 6. Aetius li. 2. Amat. in Diosco lib. 5. enar. 63.

x Vide Pli. li. 33. c. 4. & Vannoccium li. 1. pyrotechniæ, c. 8.

y lib. 36. c. 27.

z Aristot. li. 4. Meteor. Vannoccius d. li. 1. c. 7. Alb. Mag. li. 2. de lapidib. tra. 3.

a vide Hier. Magium li. 2. Miscell. c. 8.

b Plato in Timæo, & ibi Procl. & alchidius. Arist. li. 3. Meteor. in fi. Theophr. li. de lapid. Iani Lacin. Minorit. lib. 1. de Chemicâ art. c. 1. Albert. li. 3. de reb. metal tr. 1. c. 1. Contaren. li. 2. philosoph. c. 6. Georg. Agricol. de metall.

mum progredi, &, quod dici solet, per saltum promoueri: sed primò gigni imperfectiora quædam, & sic naturam progredi ad perfectiora. Ex illâ materiâ remotâ primum gigni sulphur, & argentum viuum, siue ὑδράργυρον: istud potissimùm coalescere ex humido isto pingui & aëreo (ideò adeò mobile est) ex terræ verò pinguedine seu viscositate potissimum gigni sulphur. Sulphur illud posteà in metalli generatione fungi vicem viri, ὑδράργυρον vicem fœminæ volunt [c] Chymici: hoc parum refert; crediderim potiùs vtrumque agere & pati in inuicem, reactione. Nec conuincit contrarium quorundam obiectio; nec in plerisque fodinis sulphuris, vel argenti viui, inueniri aurum; nec in auri plerisque inueniri sulphur aut argentum viuum. sufficit enim in quibusdam vestigia horum reperiri, vt pyrotechnici sæpè experti. Et, vt ex his gignuntur, tanquàm ex materia: sic in hæc rursus metalla resolui volunt Chymici, & hanc resolutionem odore probant, & gustu; se in materiâ resolutâ qualitates sulphuris & argenti viui dictitantes inuenire. Quoniam verò hîc agimus de accidentariis duntaxat differentiis, quibus hæc inanimata dignoscuntur solis: frustrà obiicitur odora canum vis. Non enim dicitur hæc resolui in sulphur & hydrargyrum formale atque perfectum, sed in materiam quandam, quæ sulphuris & hydrargyri qualitates plerasque retinens, satis indicat, formã illam præcessisse horum fossilium: sicut homo occisus cùm est, & iam cadauer ferè dissolutum corruptione, indicium facit fœtor, corpus illud carneum fuisse: aut, quod similius, cùm salem vel saccarum in aliquod ferculum dissoluis, sapor indicat, substantiam illarum rerum condimẽti huius materiam fuisse: & odor aquæ distillatæ, satis apertè docet, quæ herbæ distillatę fuerint. prætereà non est necesse res omnes resolui in proximam suam materiam: nec enim corpus resoluitur in semen: sed sufficit resolui in materiam remotiorem, siue elementarem. Ad vltimum itaque argumenti membrum dicimus: metalla resolui immediatè in illa sua principia, quando alterantur, & per alterationem desinunt videri talia metalla, & fiunt quid liquidum, vel aridum, retinens principiorum illorum qualitates multas; & cùm hoc fit, tunc quodammodò resoluuntur iterum in corpora simplicia seu elementaria, nempe in liquidum humidum & terreum pingue: sicut etiam paulatim, per varias alterationes pyrotechniæ, principalia illa proxima in istud vel illud metallum coaluerunt.

[c] Auicen. epist. ad Hazon. Geber, Lullus, & alij, vide Lacin. d. lib. 1.

Tertiò argumentantur: Fundamenta Chymicorum, si penitiùs inspiciantur, vel falsa esse, vel prorsus dubia: & proponunt, ac impugnant sequentia: quibus sigillatim ac ordine solutiones adiungam.

E Primùm ergo adferunt illud Rogerij Baconis [d]; *licèt natura potens sit, & mirabilis; tamen ars, vtens naturâ pro instrumento, potentior est virtute naturali.* Hoc ergo videtur esse falsum. tum quia nihil potest ars humana, quod vires superet naturæ (quæ nihil est aliud, quàm ordinaria Dei in creaturis dispositio:) quare si quis effectus producitur, qui naturam rerum superet, ille non humanus, sed vel diuinus, vel prodigiosus est. tum quia omnis ars mechanica naturæ, vt basi, insistit, & eam imitatur, nec suis potest conatibus operum naturæ perfectiones adæquare. Nam verissimè

[d] li. de mirabil. potestat. artis & naturæ.

A Fabius ita scripsit; *Imitatio, quæ artis est propria, nũquam tam feliciter naturam exprimit, quin inter hanc & illam semper aliquid intersit, ipsaque veritas pluribus parasangis sua sequentem vestigia hypocrisin post se relinquat* [e].] qui neget; iubendus agri lilia cum veris, Dedali volatum cum alitibus comparare, & cum Praxitelis aut Phidiæ caballo hostiles manus effugere. *Resp.* Comparationem naturæ & artis institui duob⁹ modis posse: primò præcisè ac nudè solam cum solâ conferendo, vnúmque alteri, siue vtriusque potẽtiam, seorsim inuicem & mutuò componendo; hoc si Baconus voluit, vt inde fornaculis suis ea tribuat, quæ naturæ denegata; fateor omni illum reprehensione dignissimum fuisse, & argumento contrarium solidè probari. Altero verò modo possunt ista comparari, non B præscindendo vnum ab altero, sed extensiuè; v.g. artificium humanum cum ipsâ naturâ; quâ in cõparatione, artificiũ præsupponit naturæ vim, plus autem tum posse artem naturâ subnixam & adiutam, quàm possit natura sola, plurimis patet experientiis. sic enim naturalis operatio iuuatur, acceleratur & perficitur per humanam industriã & artem: quod voluisse duntaxat Rogerium, eius verba indicant, & verissimum est.

[e] li. 3. Instit. Orat.

Secundò reprehendunt quod dicitur à Chymicis, vnicum esse perfectum metallum, siue vnicam metalli speciem (aurum) cætera metalla dũtaxat esse auri inchoationes: & ideò tam facilè metalla reliqua ad aurum, naturalem suam perfe- C ctionem, reduci; quàm homo æger ad sanitatem, & ouum ad pullum. Hoc illi triplici ariete sibi, non tam quatere, quàm subruere videntur: & ita mihi quoque aliquando visum: nunc maturiùs re perpensâ, video illa ipsa, quę tum attuli argumenta; vt obsessi solent, saccis laneis, arietis impetum infringere, posse commodâ explicatione exarmari & eneruari. Arietes isti tres erant triplici testudine contecti. Primus petitur à definitione metalli, quam Geber, Petrus Bonus, & multi Chymici admittunt: *Metallum, est corpus fossile, durum, & naturam suam seruans, a malleo dilatabile.* Sed hæc tota definitio æquè conuenit argen- D to, & plumbo, ac auro, æquè ergo sunt metalla, atque aurum. *Resp.* differentias rerum essentiales, prætérquàm hominis, nobis esse ignotas: ideò nos cogi definitiones formare ab accidentariis differentiis, quæ possunt sæpe communes esse pluribus; quæ probabiliter videntur specie differre. veluti si definias canẽ, certè definias per proprietatem latratus, hyena tamen hunc imitatur, quæ canis non est: & sic totum istud congestum, canis est animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile, conueniet etiam hyenæ. nam & illa erit, animal irrationale, quadrupes, velox, latrabile. Nemo tamen inferat, canis nomen hyenæ competere, vel E hyenam æquè canem esse: sed potiùs inferendũ, quiddam in hyenâ reperiri, quod in cane sit perfectius. Sic dico definitionis huiusmodi accidentariæ conditiones in singulis metallis inuentas, non conuincere singula hæc, quibus conueniunt metalli species esse. Nam hæc non est conuenientia generis in substantiâ; sed duntaxat quasi generis in accidentibus. Specificæ námque differentiæ ab essentiâ rei sunt desumendæ. Quare vt aduersarij probent à definitione, identitatem genericam; necesse est, priùs probent, vel simul, & cõsequenter probent, prætensarum specierum differentiam essentialem, vel quid ei quodammodò

æquipollens, v.g. Homo & equus species sunt sub animalis genere, id probari nequit eo duntaxat, quòd animalis definitio, quæ tamen essentialis est, conueniat vtrique (sic enim conuenit Petro & Paulo, & tamen P. & P. specie non differunt) sed probari præterea debet; quia homo est rationis compos, equus non est. sic etiam quòd aquila & leo differant specie, non probandum tantùm eo, quòd ratio generica illis competat, sed etiam, quia vtriusque essentia diuersa est. cùm vnum sit volatile, aliud bestia seu gradiens. Sic igitur, non quia hæc definitio eadem quæ auro, competit argento: ideò hæc duo specie distinguuntur: sed sequitur solummodò, ambo hæc metalla esse: argẽtum quidem imperfectè, quia potest perfici; aurum perfectissimè, quia nequit in metalli ratione perfici. Infanti iuxtà ac viro conuenit hominis definitio, vt & vitulo ac boui animalis: sed infans adhuc perfici, & definitionis membra perfectiùs potest participare: non tamen infans & vir sunt hominis species: idem de aliis metallis, & auro statuendum, nam alia illa natura ad hoc instituit, vt queant ad auream perfectionem progredi.

F Verùm hîc nouæ suboriuntur difficultates, noui scopuli assurgunt. dicat enim aliquis, hinc sequeretur, naturam sic sæpiùs à scopo suo aberrare, quàm finem suum consequi. quod cõuicium ferretur in Deum. Naturæ quoque aberrationes de suis inferioribus, more specierum, non solent prædicari, quia natura non multiplicat rerũ imperfectarum indiuidua vt videmus monstra sterilitatis damno multata. hæc autem metalla de suis indiuiduis rectè prædicantur; vt argentum de hoc vel illo. Respondeo. Non aberrat à scopo suo natura, quia finis eius est, rerum varietate hunc mundum ornare: & perfectiora vult esse rariora. fit autem hominum auaritiâ, qui metalla effodiunt, priusquàm ad debitam perfectionem perueniant, vt minus auri sit, quàm cæterorum metallorum. Sicuti quia vituli plerique occiduntur à lanionibus, idcirco pauciores boues existũt: si his parceretur, boues fierent; si illis abstineretur effodiendis, paulatim aurescerent. Enunciandi verò ratio quædam est specierum, siue generica; quædam verò merè accidentaria. Monstrorum de inferioribus attributiua enunciatio accidẽtaria, potest æquè locum habere, ac argenti, auri, &c. sicut enim dicas rectè, hoc vas est argentum, sic etiam rectè dicas, Gorgo, est monstrũ; sphinx, est monstrum: & sicut etiam dicas, vasis huius essentia est stannea, vel materia eius est stannum; nihil prohibet, quin verè dicas, pygmæus iste est monstrosus; vel substantia huius pygmæi est monstrosa. Sed parùm hæc ad rem, quæ de prædicatione. Quia reuerà, non quicquid imperfectum adhuc est, eo nomine monstrosum est: maximè si aptum sit perfectionem suam recipere. pullus in ouo non est monstrosus, vitulus non est monstrosus, infans non est monstrosus; quia hic ad virum, ille ad bouem, ille ad gallinaceum tendit; etiam sunt potestate, quod actu futuri. idem de metallis aliis ab auro dicunt Chemici. Sterilitate damnatã sunt tantùm monstra perfectorum animantiũ: non insectorum, non inanimatorum. Atque ita ruit hæc replicatoria machina.

Secundò contendunt aduersarij, proximam metallorum omnium materiam eandem esse non posse, sed vniuscuiusque speciei debere esse materiam proximam diuersam, quod etiam nonnulli Chemici fatentur [f], & probatur: quia diuersæ specie formæ eandem specie materiam proximã nequeunt informare: vt de animâ humanâ & equinâ patet, quarum neutra corpus alterius apta est informare. videretur alioqui, vetus illud delirium stabiliri posse: *omnia ex omnibus*, siue *quodlibet ex quolibet gigni*: & sic, si remotæ materiæ sufficeret identitas, posset vnus Alchimicus alterum, in Apuleium illum, vel Lucianum auritum transformare. Respon. Animas animalium perfectorum requirere corpora organica, certis perfectè modis disposita; animas animalium imperfectorum, ipsas quoque; quia ex materiâ educuntur, requirere suam & propriam, minùs tamen perfectam, organorum corporis composituram; quæ compositura, siue (vt dicam) organizatio, de illius indiuidui essentiâ est. Inanimas verò res duntaxat censeo requirere materiam illam communem, & præcipuè cõstãtem partibus homogeneis eisdem, & esse perfectiùs dispositam, ad plumbi, stanni, argenti vel auri formam: quia formæ istæ, non ad compositur æ vel organorum fabricam, sed ad qualitatum primarum maiorem minorémve participationem, consequuntur. Si plus habeant terrenæ admixtionis, fient ferrum, æs, plumbum; si plus aërei liquidi, fient stannum, argentum, aurum. Conatur quidem natura semper aurum producere; sed, cùm nequit eò mineralis decoctio pertingere, contenta est aliorum metallorum generatione pro modo virtutis, & materiæ proximæ dispositione. Si non satis multum adsit sulphuris subtilis ac rubei, adsit tamen satis hydrargyri subtilis & albi, fiet argentum: si verò vis sulphuris excedat, & vnctuosum illud liquidum omni sit ex parte probè defæcatum, producetur aurum.

Tertius illorum aries erat. Nunquàm conquiescere naturam sponte suâ; sed moueri & moliri, donec perfectionem suam sit indepta: metalla verò hæc apparere omnibus, etiam præsente causâ efficiente, in venis suis conquiescere, nihil sollicita, vt in aurum transformentur. licèt enim cẽtum annis illic permaneant non impedita, nunquàm tamen magis illa aurescent, sed in suo statu permanebunt, ferrum, plumbum, argentum. Si sic igitur quieta iacent, suam iam nacta sunt perfectionem. Respondent Chemici, & bene respondent, nos hanc commutationem deprehendere non posse: sed cur nequeamus, incredibilem reddunt rationem: quòd ad alterius metalli in aurum metamorphosin, millenarium annorum tẽpus requiratur. Quis hoc illis definitum tempus reuelauit? quis credat, cùm ad cæterorum metallorum perfectionem, cursus viginti vel triginta sufficiat annorum? Maior ergo in auro formando mora, sed non tot seculorum admittenda. Sicut autem herbarum & arborum incrementa non cernimus dum crescunt, sed creuisse deprehendimus: ita latens est alteratio hæc & commutatio metallorum: quæ, non, dum fit, sed, dum facta est, cerni potest: quòd verò illam non cernimus, impatientia fecit & cupiditas, dum malunt homines præsens lucrum minus capere, & quale est metallum effodere, quàm spem pretio redimere, & illam tam longinquam opperiri trãsmutationem. Sed cur ad hanc, fornaculis & follibus suis se triennio peruenire posse Fanianus & alij glorientur, si nõ nisi lustris aliquot exactis

[f] Richardus Anglic. in Correctorio, & Ioan. Bracheicus cõtra Tauladanum.

id potest

id potest natura? causam puto, quia in terræ venis plus liquidi humidi affluit, & calor quoque agit leniter ac paulatim: hic in chrysollo, nihil affluit liquidi: quare quicquid resistit, & reuocat cursum efficientis causæ, id faciliùs hîc absumitur: ignis quoque est continuus & non impeditus, & quãtùm potest vrget. Prætereà nonnunquàm aliquid auri maturi & perfecti artifices admiscent, vt sic ars adiuuans naturam, causa sit velociùs reliquũ conuertendi, vt notat Treuisanus *. Ex his apparet, admodùm probabilem esse sententiam Callisthenis, Alberti Magni, & Chemicorum, vnicam esse perfectam metalli speciem [g]. Sed pergã esse liberalis ac comis: estò, specie differant metalla, quid tum? speciei (inquiunt) in speciem, quæ non sit alteri subordinata, immutatio impossibilis est naturæ. Nos mox non esse impossibilem ostendemus. Nec ad rem facit illud de subordinatione. Reuerà enim multorum commutatio ostenditur, quæ sic subordinata non sunt: & subordinatio ista eodem modo potest intelligi de plumbo & auro, stanno & argento; quo illi de his intelligunt, quæ in tertiâ sectione producemus.

* li. de transmutat. metal. lor ante med.

g Alb. Magni lib. 3. de metall. tract. 1 c. 2. Gebri, Rosarij, Vannoccij, Biringuccij, & aliorũ.

Quartum argumentum est, ars ista nequit veras gemmas transformare in gemmas alias veras. ergo nec metalla potest in alia. Respõd. gemmas, si quæ sint liquabiles, posse ad maiorem fortassis redigi perfectionem: non tamen in alias diuersæ speciei mutari posse, quia nõ potest ignis quemlibet inducere colorem: nec gemmæ ad gemmam ea cognatio est, quæ metalli ad metallum. Gemmæ verò pleræque vel potius omnes, quia lapidum ex genere sunt, etiam sunt illiquabiles: quia non habent humidum vnctuosum, vt metalla; sed aqueum, quod igne difflatur [h].

h sic Albert. Magn. in 5. Metaph.

Vltimò obiiciunt, non dari causam sufficientem, quæ hoc operetur: cœlos enim naturaliter hæc metalla in venis producere per calorem, & frigus: non quâ calor ille vel frigus qualitas tantùm est, siue calor aut frigus; sed quâ est organum ac instrumentum cœlorum, in cuius virtute agit. hîc verò nec frigus adesse in Chemicâ operatione, nec calorem operari vt instrumentum agentis principalis, quia hîc nõ adest agens principale. Respondeo, de frigore iam diximus. de calore verò dico, hunc agere vt instrumentum ignis; & esse eiusdem speciei cum calore cœlesti seu elementari. Agens autem principale est semen auri ipsis metallis insitum: quod semen calore fouetur & adolescit in aurum. Probatio verò huius, non incumbit alia, quàm ab experientiâ, ad quã Alchimici solent prouocare. solemus enim à posteriore probare vim seminis alicui rei infuisse, cùm genitum ex eo aliquid & ex potentiâ eius in actum deductum cernimus. Denique conclusio nostra duntaxat exigebat, nos ostendere, naturæ rerum hanc non esse contrariam Chrysopœiam; neque id argumenta aduersariorum conuincere. quod puto sufficienter ostensum à nobis. Hæc de primo axiomate.

SECTIO III.

De eâdem efficacitate.

A SIT 2. axioma. *Longè probabilius est, posse Alchimicam artem finem suum consequi, & alia in aurum igne transmutare, quàm non posse.*

Dico esse probabilius, quia reuerà id nõ probatur apodicticè, sed tantùm topicè. sic tamen, vt moraliter ferè conuincant rationes.

Primum argumentum, quo conclusio probatur, pendet ex supradictis, quia contraria negatiua habet argumenta non concludentia, imò nec admodùm vrgentia.

Secundum, quia multarum rerum causæ naturales nos latent, & potest hæc esse de illarum numero: multa quoque fiunt naturaliter, quæ quis, propter causarum ignorationem, si facta certò nesciat; vel neget facta, vel non facta naturaliter, contendat.

Tertium, quia Magorum illa industria, quâ mutarunt angues in virgas, & è conuerso, iuxta B. Augustinum [a], naturalis mutatio fuit: mirabilior tamen est hac, de quâ nos agimus.

a li. 3. de Trinit.

Quartum, quia calor ignis vim habet transformandi metalla per varias alterationes, liquationem, separationem, congregationem, & alias huiusmodi: sicut & calor natiuus cibum potest variè conformare, priusquàm augeat & incrementum præbeat ipsi alito. nec minùs est miranda illa cibi putà pomi, in carnem, quàm hydrargyri in aurum commutatio. Denique si singulas illas alterationes consideres, quas Chrysopœi requirunt, etiam qui plurimas; nullam inuenias, quæ vices ignis in materiam dispositam agentis excedat. cedo enim quæ illarum? quòd si singulis par, cur non successiuè omnibus, cùm eius vis non retundatur, suggestis semper nouis fomentis?

Quintò, persuadere id debent intellectui non malè disposito, cùm variæ similes experientiæ, tum plurimorum id se consecutos asserentium assertio. hoc posterius probabo sectione sequenti: prius verò probatur, iis, quæ fusè retulerunt Scaliger [b], & Benedict. Perer [c]. primùm ars potest gignere vespas, scarabæos, crabronésque ex cadaueribus, & ex stercore animalium: immò & scorpiones, ex herbâ Basilico ritè positâ, & collocatâ certis locis: sed viuentia hæc sunt excellentiora metallis: poterit igitur & metalla. Dices, in his hominem arte tantùm materiam materiæ apponere, cætera naturam per putrefactionẽ & calorem solis producere. Verùm in nostro quoque casu manum tantùm homo adhibet, cætera calor ignis in materiâ efficit, &, quæ in eius potentiâ latebant, educit. 2. aurum ex auripigmento produci arte, Plinius auctor est, vt diximus. si dicas auripigmentum venam esse auri sterilem ac inopem, hoc est, aurum imperfectum, vt ait Fanianus [d]: hoc, vt dicitur sine probatione, negari quoque potest. Nam plus videtur differre ab auro, quàm cuprum: nam cuprum metallis annumerandum, illud verò potius coloribus ac tincturis. 3. ex ouis [e] calore fornacis Cayri solent pulli educi, non secus quàm fotu matris: cur non & hîc fornax suppleat vteri terræ vicem? si dicas, ouum naturâ ordinari ad pullum, & esse pullum potentiâ: contendunt Alchimici, idem esse plumbum auri respectu, imò & argenti: ideóque solere hæc metalla iuxtà inuicem reperiri. Sanè Plinius dicit [f], venam plumbi, quæ vicina solet esse & contigua venæ argenti, vocari *galenam*. Sed & ouum quoque magìs differt à pullo, quàm inter se metalla. 4. Naturaliter videmus multos vermiculos mutari in volatilia, vtpote muscas; & tamen reptile & volatile, plus quàm specie distant. 5. vt natura producit salem, bitumen, & atramentum: sic etiã

b exercit. 23.
c quæst. de Alchim. li. de Magiâ.

d li. de re metallica.

e Scaliger.

f lib. 33. c. 6.

illa

illa nobis artificum exhibet industria. Si dicas specie differre hæc ab illis; contrà vrgebo: cùm easdē habeant qualitates(quod docet experientia) non magis differre, quàm pulli, quos fornaces Cayri produxerunt, à pullis adpectoratis à matre. 6. Plinius auctor est, triticum & siliginem in inuicem commutata. dices, solis accidentibus ea differebant, eadémque fuisse speciei: Galeni g quidem sententia videtur, sed multis id non probatur, estò tamen: hoc si verum, quid ad 7. Nam Theophrasto lolium quoque in triticum fuit mutatum: loliúmne hoc syluestre triticum fuisse dicent? quo autore? scimus enim quid inter triticum & lolium intersit. 8. calchitim in misy mutari, satis notum est, verisimilius etiam ea specie differre, quàm idem esse. 9. lapidescere ligna, si in fontes certos incidant, norunt Arduennæ: & lignum fit caudéxque, qui neget. Bene est, non negant aduersarij. Sed hanc dicent fortè commutationem in deterius, viuentis nempe ligni, in lapidem vitæ expertem: mortem hanc esse quandam ligni. faciliùs res degenerare quàm meliorentur. Vrgeo, etiam meliorari. nam in Scotiâ ex putridis nauium fragmentis, & ex arborum fructu in mare deciduo (res est vulgò notissima, & probabitur libro sequenti) gignūtur anates. Si tā admirabilem effectum transmutationis aqua nobis exhibet: cur ignis efficacitati, cuius maior lōgè vis est in agendo, malignè detrahimus? Herodotus etiam scribit platanum in oleam vertisse: & alij cadauera, in statuas salis, de quo plura dicam h.

g libr. 1. ad Glaucum, ca. 7.

h li. 1. q. 18. in fine.

Denique notissimum est, posse saltem dæmones producere, per applicationem naturalium agentium, non modò res inanimas, sed & animalia imperfecta, quæcunque ex putrefactione nascuntur i: multò igitur faciliùs poterit metallum vnum in aliud eâdem applicatione commutari. quia longè minor est metallorum differentia, quàm inanimis & animati. Sed diabolus nullum huiusmodi effectum producere potest, qui naturæ vires superet: vt constat: alioqui posset vera edere miracula. ergo effectus huiusmodi naturæ vires non superat. Igitur potest fieri, vt vel docente diabolo, vel industria & studio tandem homo ad hanc cognitionem pertingat.

i Est Scoti, Lycheti, & communis in 2. di. 7. vel 8. & probabo li. seq. q. 14.

SECTIO IV.

An aliquâ narratione constet, aliquando aurum hac arte factum?

A NVLLVM aduersarij fortius telum intorquēt, quàm ab experientiâ. cur igitur, inquiunt, nullus hactenus effectum consecutus? cur omnes oleum & operam perdidère? nónne moraliter hinc colligimus, id esse impossibilibus annumerandum? 2. quia, quæcunque adferuntur experiētiæ, nituntur testimoniis ipsorum Chymicorum, quibus minimè credendum: tum quòd in causâ propriâ, tum quòd mendicitas & paupertas fidem detrahat, tum quòd spe fascinati & imaginationis vehementi apprehensione, putant esse aurum, quod non est, vt ait Pontifex Ioannes XXII a. 3. quia possunt esse operationes, vel fraudulentæ & deceptoriæ, vt fuit Bragadini Veneti Alchimia, qui in Bauariâ supplicio affectus anno 1591. ipsemet coram omnibus imposturam suā confessus fuit, se ex auri ramentis pulueribúsque,

a Extrauagan. spondent. de crimin. falsi.

A quos mixto carbonario pulueri habebat, aurum suum liquasse. Quare cauendum, ne lectorem decipiat deceptus ipse Villamontius, pertinaciter defendens, veram fuisse & synceram Antonij Bragadini Chrysopœiam: cùm enim illa scriberet, nondum dies fraudem huius Cyprij planè aperuerat. vide quæ de illo Villamontius b. vel possunt esse prodigiosæ, dæmone faciente. 4. quia hanc artem nemo vnquàm calluit: quod patet, eò quòd nemo se vnquàm dixit vltimum eius effectum consecutum: nemo etiam verbis vel scriptis eam alios docere potuit. His illi pugnant.

b ner. lib. 3. c. 28.

Sit conclusio. *De facto aliquos hac arte verum aurum fecisse, videtur esse valde credibile.*] Probo, quia tot eâ de re narrationes sunt diuersorum, vt videatur procacis animi & perfrictæ frontis, nulli credere. adscribam quæ nunc mihi ad manum. B Cœlius Rhodiginus auctor est c, suo tempore in Gallia quendam ex infimâ plebe hominem, mirè sagacem, modum excogitasse, quo chrysulcæ aquæ vi, ex metallo quolibet aurum secerneret: & addit tales artifices vocari *Chrysoplyntas*, officinam verò *Chrysoplysium*. De Arnoldo Villanouano referunt grauissimi Iurisconsulti d, eum virgulas aureas Chemica arte produxisse, quas omnium examini subiecerit in aulâ Pontificis, & ideò concludunt, Chemiam veram esse scientiam. Obiiciunt, Arnoldum fuisse valdè suspectum familiaritatis cum dæmonibus e: & ideò vel dæmonem hoc verè fecisse, vel saltem verum aurum supposuisse. C Resp. has esse malitiosas coniecturas. Si suspectus Arnoldus, quomodo non in Romanâ curiâ, vbi assiduus erat, comprehensus, vt maleficus, & castigatus? mera autem coniectura est, dæmonem verum aurum supposuisse. Alij dicunt examini subiecisse, hoc est, obtulisse: non verò quenquam veritatis periculum fecisse. primùm explicatio illa verbo non congruit; deinde quis credat, illo offerente aurum ad examen, neminem Romæ periculum fecisse; ego verò, inde quòd non scribitur ab auctoribus illis falsum aurum deprehensum, probabilius crediderim experientiam Arnoldo suffragatam. Sanè D id confirmat quod de ipsius cum Raymundo Lullo concertatione auctor Theatri humanæ vitæ tradidit f; Raymundum hunc Balearicum, hominem acutissimum, multis rationibus demonstrasse Villanouano artis huius ἀδυναμίαν, tū Arnoldū disputandi pertæsū; quin potius, inquit, te sensu crastinâ conuincam die: quæ cùm illuxisset, metamorphosim illi oculatâ exhibuit fide: quâ ille motus, hanc ipse artem amplexus, multa de eâdem scripsit opuscula, ante annos fermè 250. De hoc Lullo scribit quidam nostri temporis medicus, non Alchimista g: *Hunc ego inquit enim comperio apud Anglos, re quidem vera præstitisse, quod suis libris profitetur: & in arce Londini,* E *iussu Regis probatissimum aurum confecisse: mihiq; genus nummi ostensum est, quod adhuc appellant Nobile Raymundi, auri scilicet puri & obryzi, summaq; indicatura.*] Idem auctor Thesauri hoc etiam narrat de Bernardo Treuisano; eum cùm initiò frustrà magnas opes in hac Chrysoplynticâ prodegisset, tandem accuratiore studio consecutum, vt biennio artem in opus, spem in rem, deduceret. Hieronym. Cardanus testatur h, Antonium pharmacopolam Taruisinū, coram Andræâ Gritto Duce, & præcipuis Patriciis Venetis, argentum viuum in aurum cōmutasse, & eius operis quædam adhuc exstare

c libr. 1. ca. 15.

d Io. And. in additio. ad Speculat. tit. de crimin. fal. ... Gilradus consi. 7. de ... Abb. in c. ex tenore de ... & ibid. Bald. Ioann. Platean. in li. 1. C. de argēt. precio quod ... lib. 10.

e Pēna Com. 36 ad 2 p. Direct. Eymerici, q. 11.

f vol. 20. li. 1

g R. C. in Nomenclatore ingeniu temp

h oper. de subtilitat. lib. de metallis.

A vestigia. Hoc Iulius Scaliger, in contradictoriâ exercitatione, eludit potiùs, quàm dissoluit, dicens; si hoc verum aurum fuisset, Venetos eum fuisse coacturos Reipublicæ operam hanc nauare, vel artificium indicare. Quis enim Scaligero indicauit, Taruisinum eis non indicasse? sanè crediderim Venetos, vel incerti euentûs spem contempsisse, vel præstigiis effectum adscripsisse. Tu, Lector, ne idem sentias, accipe testimoniũ aliud eiusdem rei, vt in Cardani & Aragosij fide, hoc experimentum stet. Guilhelmus iste Aragosius, vir philosophiæ & medicinæ apprimè peritus, studiorum causâ degebat Patauij: semel, anno 1550. Venetias excurrit, & honoris causâ Hectorẽ Ausonium, mathesis & medicinæ laude clarum, inuisit: ibi cùm intra alia Alchimicæ aurificæ mentio fieret, eamque Guilhelmus solidis, vt ipsi B tum videbatur, argumentis subrueret: *Ausonius in sequentem diem conuentum indixit, eóque tres Patricios Venetos, è nobilissimâ Corneliorum gente adductos, ex eo auro, quod Taruisinus spectantibus Patribus, hoc est, celeriter, non magnâ interpositâ morâ, momento fecisset, confectos annulos spectandos contrectandósque exhibere curauit. Ipse deinceps Aragosius Taruisium excurrẽs, historiam facti didicit. Narrabat ille à Gallo quodam Aragosio facie simillimo, domi suæ per aliquot menses hospitaliter accepto, eum se puluere bonorarij loco accepisse, sed vt eo tanquàm arcano vteretur. Se verò non tam priuati commodi, quàm publicæ fidei erga Rempublicam Venetam studio, eo inscio, Venetias nauigasse,* C *rem Patribus indicasse: specimẽ artis exhibuisse: priuatim quoque in Corneliorum ædibus non semel. Intereà verò Gallum illum insalutatis omnibus discessisse, neque se quidquam de eo amplius rescire potuisse* [i].] Vides causam cur Veneti non vrserint Taruisinum, & quàm inanis illa magni viri, sed sæpe iniqui Cardanomastygis, suspicio. Fortassis eâdem arte apud Cedrenum ille frænum aureum cõfecerat, quod Anastasio Imperatori obtulit: sed videtur iste præstigiator potiùs fuisse, quàm Chymista. Post primam operis huius editionem incidi in librum And. Libauij medici, qui [k] plura testimonia retulit.

i Thesaur. vitæ huma. fu. Omitto, quòd de se similia Fernelius testetur libr. de abd. rer. caus.

k p. 1. singularium, Syrraxi 11. de re metallica.

B

Nunc ad obiectiones respondeamus. Ad primam; multos ego commemoraui, quos non Chemici tantùm, sed & Medici & I.C. grauissimi testantur rem ipsam factam exhibuisse, Arnoldum D Lullum, Taruisinum. Et hodiè nominare possem, quos noui viros graues, in dignitate positos, & Deum timentes, qui de seipsis idem profitentur. Quos mentiri, vel imposturis, aut præstigiis, aut dæmoniacis artibus vti, nunquàm in animum meum possim inducere: & sint iniurij viris honestissimis, qui queant id suspicari. Ad 2. dico, Pont. loqui de gregalibus, siue fæce illâ Chemicorum, qui lucrum captant, & auiditate pecuniæ in præceps ruunt: non de iis qui honestam inde rerum naturę cognitionem duntaxat petunt. Nec E verum est, nullos nisi medicos vel pauperes huic studio incumbere; quod Principes viri multi non fugiunt. nec etiam paupertas omnis à testimonio arcet; sed tantùm, quam vilitas aut vitiositas vitæ dehonestat. Phocion pauper erat: plus illi tamen iniurato, quàm iurato Paridi credidissem. Testimonium in propriâ causâ reiicitur, sed hîc testimonium dixêre scriptores, qui non erant Alchimistæ: acceperat illi quidem hoc ab Alchimistis: sed Alchimici dicta sua, factis probarant. Nec sanè domesticum testimonium, vt nec alia aliàs inidonea, reiiciuntur, quando aliunde testimonia habere non queunt [l]. Et quæso, vnde hîc initium historiæ haberi potuit, nisi ex ipsorum artificum dictis & relatione? Ad 3. posse aliquando esse tales, & fuisse: hinc tamen non sequi, nullas non fuisse tales. Ad 4. multos hanc artem verbis scriptisque prodidisse, & hodiè eã tenere, & alios docere. si qui contingãt in praxi errores, nihil mirum: quia facilè peccatur in iis, quæ ab ignis operatione dependent. Nec vllius artificis est, in iis, quæ ab actiuitate extrinseci agentis naturalis pendent, securum semper effectum spondere. Nec vlla quoque ars alia, in quâ quis mente sanâ perfectionis vltimum apicem se cõsecutum asseueret. semper aliquid discendum superest: neque hoc huic arti peculiare, quod opponitur.

l Petr. Gerar sing 100. Hippol. sing. 71.

QVÆSTIO II.

An Chrysopœia habenda ex numero artium ingenuarum, an mechanicis annumeranda?

A FACILIS est decisio, *nihil in eâ mechanicum esse, præter ipsam operationem, & ignariam illam applicationem: Theoricam verò siue speculationem artis ipsius, physiologia in remotissimis latebris latentẽ, æquè ingenuam, æquè scientificam esse naturâ suâ, quàm sit physica: cuius est portio non ignobilis: aut medicina, cui subseruit & ancillatur: eóque nomine acroamaticis & epopticis disciplinis annumerandam.* Si verò consideres ipsos Alchimistas, quidam illorum meri sunt mechanici, & flaturarij, ac ciniflones; quidam verò philosophorum nomen honestum inprimis ac laudabile, iure suo sibi vendicant. Etsi enim omnis Alchimista ingenio simul ac manu vtatur: tamen id omni mechanico artifici commune est, & manus præcipuam operis partem in illis vendicat; qui, principia causasq; ie artis ignorantes, nec certum in rebus præparandis vsum, iuxta præcepta congrua & scientifica adhibentes, tempus & carbones absumunt; fuliginosi itaque & merè mechanici dicendi sunt. Sed qui in oleis, & aquis, & gummis, & auro extrahendo, causas & præcepta artis norunt; quibus freti effectum sibi pollicentur; ij, etsi manum ingenio, & operationem speculationi adiungant; non mechanici, sed philosophi dicendi: operatio enim illa, & manuum auxilium, accidentaria sunt scientiæ: vt in Medico, & Chirurgo satis est manifestum.

QVÆSTIO III.

Ad quam Magiæ speciem pertineat?

A ÆQVE expeditum est respondere huic quęstioni. *Si Alchimicus effectus verus non est,* quia falsum est aut apparens duntaxat aurum, *pertinet ad Magiam præstigiatricem. si verus est effectus, tunc aut fit ope dæmonis, & pertinet ad dæmoniacam:* verum effectum voco, quando aurum verum quis consequitur: hoc autem potest fieri dupliciter, vel merâ transmutatione, vel suppositione: quando hoc facit dæmon, potest etiam reduci hoc factum ad præstigiatricem; quando illud, non nisi, vt dixi, ad dæmoniacam. *Si verò verum aurum, sine ope dæmonis homo extrahit pyrotechnia suâ, tunc Alchimia pertinet, secundum se & propriè, ad Magiam naturalem: per accidens ad artificiosam.* Nam, qui [a] ad supernaturalem referunt, propter

a Aragof. & Svinger.

cœlorū influxus, ij, meo iudicio, falluntur: nihil enim hic cernitur, vt ostensum est, quod naturæ vires excedat. Naturalis ergo Alchimiæ exēpla iā nonnulla proposui [b]. Dæmoniacæ refert vnum auctor dæmonomaniæ [c], se ex Guilhelmo Cōstantino, famoso Alchimico, audiuisse socios ipsius, cùm perdiu flantibus, spes specieſve auri ostenderetur nulla, consilium à diabolo petiisse, ritène operarentur, & optatum finem contingerent; an in aliquo peccatum ab ipsis esset, quod metallum arceret expetitum. Diabolum (vt solet) latebrosum dedisse responsum; quàm breue, tam ambiguum: *Laborate, laborate.* hoc illos pro secunda pollicitatione arreptum mirè animasse: ergo perrexisse in flando, & fornaculis continuandis, idque adeò strenuè, vt in nihilum cuncta redegerint: parati nihilominùs pergere, & ad imum cunctam rem decoquere, & pro philosophico lapide bona cuncta dilapidare: nisi misertus dementiæ Constātinus suggessisset, morē hunc esse dæmonis, vt decipiat amphibologiā significati: cùm laborare iussit, hoc voluisse: desisterent ab irrito conatu, & ad honestū opificium aliquod se trānsferrent, in quo certius operæ pretium cerneretur. sic ille. Sed alij paulò aliter narrant, idque se ex ore Natalis, qui Constantini socius fuit, accepisse, bonā fide scribunt: hos operarios auri auidos familiarem paredrum sub specie vnius nymphæ exciuisse, & sacro carmine lapidis confectionem ab eo postulasse. dæmonem iussisse, vti ex sex metallis (vt dicūt) anisatis, hoc est, æquali proportione, & hydrargyri certā mole mixtis, malagma componerent. cùm itaque hoc igni imposuissent, ecce tibi, fraudis minister, catus ille Mercurius, more grandinis cum tonitru metalia huc illuc disiicit, & spem simul eorum, cachinnante lusos cacodæmone. Illi bacti à chrysollo, non à furore, rursus magistellum adeunt, expostulant primùm de iniuriā; deinceps supplices fiunt, & vt nunc saltem meliore fide, quid agendum deceat, pergunt obsecrare. demùm ille nihil aliud retulit, quam, *Strenuè laborate.*

b sup. quæst 1. sect. vlt.
c lib. 3. c. 3.

B

Deceptorij effectus duæ Historiæ occurrunt, prior præstigiatorius diabolicus: posterior ad deceptorios & emunctorios per humanam calliditatem pertinet.

Priorem sic narrat Cedrenus: *Quidam ex eorum numero, qui Chemicam artem profitentur, callidè hominum oculos imposturā præstringere, argentariis aliisque obiulit manus pedésque statuarum, & alia aurea, dicens se thesaurum reperisse: multósque ita deceptos ad paupertatem redegit. Famā vulgatā captus, & ad Anastasium perductus, frænum equi ex solido auro conflatum ac margaritis consertum obtulit. Sed Imperator, fræno accepto,* Vt omnes, *inquit,* fefelleris, me profectò non decipies: *statimque hominem in castellum quoddam relegauit, in quo tandem periit.*] nimirum omnia hæc aurea, nihil erāt nisi per Magiam facta oculorum ludibria. Posteriorem describit Ieremias Mederus [d]. Chymistas duos societatem initam pacto firmasse, vt alter Chrysopœiæ certissimam artem se tenere profiteretur, alter rhizotomum ageret, seu agyrtam empyricum, & inter cætera scobem auri atro infectam colore, pro lunariæ puluere, venderet. Ernestus Badensis Marchio mirè deditus erat pyrotechniæ. hunc ergo prior ille adit, & circumuenit, aureos mōtes pollicitus, & atria diuitis Crœsi. parantur omnia, & iam ille, cætera bellè, inquit; vnum duntaxat opus, *Resch* vocant (Hebræā voce) huius pulueres faciles inuentu, apud quemuis pharmacopœum, vel rhizotomum. Marchio puerum mittit: commodùm in palatij aditu ille alter merces suas exposuerat: &, vt solent hoc genus, nihil sibi deesse Stentoreā voce prædicabat. adit eum Principis puer. Ille *Resch* expromit de pixidulā fumosā, & pro solido appendit, & quasi quid foret obuium ac conculcatū, addit superpondium. Puer Domino refert. Impostor eum puluerem inspergit hydrargyro, & aurum verum producit, sed quod liquatum ex puluere fit examen, verum aurum deprehenditur. Marchioni res mirè grata, & ipse in magistrum beneficus ac gratus, probè donatum dimittit. Chrysopœiam pergit vrgere: feliciter, quamdiu *Resch* durauit: vbi eius residuum parùm fuit; vndique conquiri iussit auriprolificā hanc materiam. Negabāt omnes se, quis puluis, *Resch* diceretur, audisse vel didicisse vnquam. itaque Marchio quod superaret igne solum liquat, & auri scobem, imposturāmque simul deprehēdit.] Aequè lepidum est quod narrat probè compertum Gomes à Medis [e], his verbis: *Siquidem superioribus annis dum agerem Lutetiæ, aderat vnā etiam studiosus quidam, quisquis ille fuerit, satis mihi notus, támque constantis ætatis homo, atque in omni re, & scientiā doctissimus, experientissimúsque, sed qui ingenio esset ad fingendum acriore, ad persuadendum verò, quàm par fuit, subtilior. Et qui variis tametsi negotiis implicitus, Chymicā tamen arte, quam occultè exercebat, mirè delectaretur. Is à puero Francisco Gallorum Regi familiaris valde gratus atque in oculis erat; ac, quo tempore diuturnum illud & exitiale bellum apud Belgas, anno 1542. ab eodem Francisco commotum, à Carolo V. Cæsare confirmatum vigebat: è Gallia ille in Belgas profectus est, atque Hispanum se simulans idiomate confisus, Louanium primò, quo ipse paulo antea eiusde causā belli è Lutetiā pulsus me receperam: deinde Antuerpiam se contulit, vbi domunculam conduxit, in eáque fornacem cum reliquis instrumentis Chymicis secreto construxit: támque conuocatis amicis, atque inprimis quatuor ditissimis sibi notis Hispanis mercatoribus, horum in negotiando tarditatem exprobrare, atque ad maiora eos compendia excitare cœpit. Inesse quippe sibi artem professus est, quā breui ac compendio, sinéque periculo, & nauigatione, ditari ipsi amplissimè, atque vel Midæ, Crœsique diuitias nullo negotio superare possent. Idq; ad oculum prompto se monstraturum experimento, si aurei sibi nummi quindecim, boni, probatiq; ponderis præberentur. At illi protinus totidem liberalissimè erogarunt. Itaque acceptis ille nummis, vnum quemuis ex mercatorum pedissequis ad se accersiri iubet: cui intranti, duobus tantùm regalibus impensis: Vade, inquit, in domum, quæ prima occurrat pharmacopolæ, à quo pete lapidem, qui Onstros appellatur, qui tametsi vilioris sit pretij, tamen vt omnes cittius, totum impende. Quo abeunte, heus, ait, ne longam nobis moram facias, sic rectà ad eum, qui è regione portæ maioris templi consistit, vidi quidem hesterno die eiusce modi lapides prostare apud hunc, longè præstantiores, quàm alibi. Astutè námque ille rem omnem, ac per quam cautè præuenerat. Nam massam quidem auream triginta pondo auri probatissimi coëgerat, eámque in modum lapidis compactam, variis appingi fecerat, atque circumuestiri coloribus; quam eidem noto sibi pharmacopolæ, fortè doli conscio, lucrique participi, commendarat: data*

d in Acroamat.

e li. 2. de sale.

A B C D E

esse à, ut cuicunque peteret Christum lapidem, quantulo unque oblato pretio, exhiberet. Unde occurrenti pedisse quo lapis est datus, atque ad manus Archichymistæ (dignus est enim hoc titulo) perlatus. Tum ille lapidem ostentans, ac sesquipedalia de eo verba proferens, iubet accendi fornacem, ollas educi, instrumenta apponi, quin lapidem inungere, lauareque cœpit. Demum oblatos sibi aureos dentibus premebat, post malleolis tundens, cum quadam tacita verborum interiectione, in ollam immittebat. Quibus rebus spectatorum oculos in se, non intentos modò, sed quasi colligatos tenebat. Ex quo illi, cæca duce auaritia, lapidem curiose lustrare oculis, summopere admirari, spe simul & expectatione accendi, hortarique se inuicem, neque cunctandum experimentum, succlamabant. Tandem commistis aureo cum lapide aureis quoque nummis, vniuersâ eductâ massâ, excretisque per ignem coloribus, iam non lapidem, sed aurum purum putum ipsa referebat. Quæ illico per duos ex mercatoribus ad aurifices delata est, eique probata satis, tripium haberi inuenta est ex auro purissimo, atque æstimatione primo. Quo nuntio allato domum, atque occluso post se ostio, mirâ omnes exultare lætitia, ac triumphare gaudio cœperunt. Quare mutuo se inprimis iureiurando astringentes, ne cuiquam hominum hoc tantum arcanum retegerent, protinus experimentum, quod plus quàm pro comperto habebant, non denis amplius, centenisue, sed millenis, & eo plus aureis iterandum censuerunt. Idemque se totos Archichymistæ, tanquam alteri Plutoni, pecuniarum Deo, deuouentes, precibus ab eo petierunt, vt millenis ab vnoquoque oblatis aureis experimentum geminaret: nam si succederet, iam non per chiliadas, sed per myriadas ipsum deinde experturum. Quibus ille lentè, atque grandioribus quàm antea verbis respondens, tandem annuit: atque sub crepusculo vespertino ad se nummos adduci iussit: fuêreque ad ipsum profecto quatuor aureorum millia allata: nam testis nonis mihi sunt, qui adnumerarunt. Quos ille accipiens, atque ad præparandos eos integrum dari sibi diem petens, mercatores dimisit: statimque sub ipsâ noctis conticinio admissis equis, quos præparari iusserat, quàm celerrimè se in Galliam intulit, atque Lutetiam tandem tutus peruenit.] Hæc ille. Finis non foret scribendi, si quæ singulis diebus talia contingunt, vellem persequi. Vtilius erit, quod reliquum est, & ad animæ salutem spectat, discutere.

QVÆSTIO IV.

Licitáne an illicita sit Alchimia?

A

a in verb. Alchimia.

b Oldradi, Ioã. Andr. Abbat. & Baldi locis supra citat. q. 3. sect. 4 Alberti de Rosate in verb. Alchimia, Guid. Papæ decis. 385. Fabiani tracta. de empt. & vend. q. 5. Zanetini c. 1. extran. de accusat. Thomæ Alfonci. quodã de hac re consilio.

PROHIBITAM censuit Angelus de Clauasio [a], sed id nullo iure probat, verùm rationibus duntaxat. P. Valençia eò inclinat, vt saltem ratione circũstantiarum sit illicita & perniciosa: idem P. Pererius censuit: vterque locis antè citatis.

Licitam verò, nec vllo iure prohibitam, immò & inter artes metallarias à Iure ciuili receptam, communis est sẽtẽtia Iuris interpretum [b]. Pedetentim progrediendum: nam facilis hîc in viâ lubricâ lapsus.

Prima Concl. *Nullo iure in foro fori hæc ars videtur prohibita, vt non liceat eam exercere, ex defensione iuris positiui.*]

Quoad ius ciuile & commune Romanorum (de communi enim iure nunc loquor, non de particularibus locorum statutis, vel regnorum sanctionibus) res est expedita: nec vlla constitutio talis reperitur. Quod ad ius Canonicum, videntur obstare duo canones [c]. Sed, si benè consideres, neuter canon conuincit intentum. Nam *d. cap. Episcopi*, tantummodò damnat eos, qui credunt personarum transmutationem in varias ferarum species fieri: quod & ratio docet addita; *siquidem* (ait) *Satanas transformat se in varias species ferarum.*] Non est igitur cur ad quamlibet speciei in speciem transmutationem canon extendatur. Et licèt eò extenderetur, dicerent Alchimici se non credere hanc à dæmone, sed à naturâ fieri metamorphosim: nec eam esse veræ ac perfectæ speciei, in aliam perfectam speciem, sed imperfecti & inchoati in suam perfectionem. Fortiùs stringit alterum illud *cap. Spondent*, nam illud disertè Alchimiam prohibet, & infamiæ, carcerísque pœnam præfigit, clericos etiam possessis beneficiis priuat, & ad capienda reddit inhabiles. Respondet Alfoncinus, Pontificem egisse tantùm de iis, qui sophisticè transmutationem confingunt: tamen Canonis verba satis clarè indicant, censuisse Ioann. XXII. nullum à quoquam eorum verum aurum fieri, & ideò omnes pro impostoribus habuisse; sic enim verbo tenùs habet sanctio; *Spondent, quas non exhibent, diuitias pauperes Alchimistæ: pariter, qui se sapientes existimant, in foueam incidunt, quam fecerunt. Nam haud dubiè huius artis Alchimiæ professores alterutrum se ludificant. cum suæ ignorantiæ conscij eos, qui supra ipsos aliquid huiusmodi dixerint, admirentur: quibus cùm veritas quæsita non suppetat, diem cernunt, facultates exhauriunt, idemque verbis dissimulant falsitatem, vt tandem, quod non est in rerum naturâ, esse verum aurum vel argentum sophisticâ transmutatione confingant: eóque interdum eorum temeritas damnata & damnanda progreditur, vt fictis [d] metallis cudant publicæ monetæ characteres fictis oculis, & non alius alchimici fornacis ignem vulgum ignorantem eludant. Hac igitur perpetuis volentes exulare temporibus, hac edictali constitutione sancimus, vt quicunque huiusmodi aurum vel argentum fecerint, vel fieri scienter facto mandauerint, vel ad hoc scientes (dum id fieret) facientibus ministrauerint, aut scienter, vel argento, vel auro vsi fuerint, vendendo vel dando in solutum: verum tanti ponderis aurum vel argentum pœnæ nomine inferre cogantur in publicum pauperibus erogandum, quantum alchimitum extitat; circa quod eos aliqua prædictorum modorum legitimè constiterit deliquisse: facientibus nihilominus aurum vel argentum alchimitum, aut ipso, vt præmittitur, scienter vtentibus, perpetuæ infamiæ notâ respersis. Quod si ad præfatam pœnam pecuniariam exoluendam delinquentium ipsorum facultates non sufficiant, poterit discreti moderatio iudicis, pœnam hanc in aliam (puta carceris, vel alteram, iuxta qualitatem negotij, personarum differentiam, aliasque attendendo circunstantias) commutare. Illos verò, &c.* Subdit pœnam in eos qui alchimicâ materiâ abutuntur ad monetarum adulterationem, de quibus est eiusdem Pontificis constitutio alia [e]. Ad hunc Canonem duplex mihi occurrit responsio; vna, eum non fuisse vsu receptum, sed non vsu abolitum. Nam posteà hæc ars in ipsâ adhuc vrbe viguit; maximè, vix centum annis po-

c c. Episcopi, 26. q. 6 & c. spõdent, in extr. commun. li 5. de crim. falsi.

d Sic legitur in editione et tia Hatiniana & Romana. sed deprauatè ac mutile Valençia cõicit legend. *fictis*, facili mutatione. Sed adhuc reliqua mendosa manent.

e in c. prodiês, extrana. sing. tit. de crim. falsi.

steà, sub Leone X. nam illi Aurelius Augurellus egregius poëta librum suum de Chrysopœiâ, dedicauit: qui inter cætera illud nimis iactanter, de philosophico suo lapide:

Ipsius vt tenui proiectâ parte per vndas
Æquoris, argentum si viuum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurum.

Pici quoque Mirandulani circumfertur liber hac de re, titulo, *de Auro conficiendo*: nec huiusmodi in Italiâ libri ex illo tempore vetitæ lectionis vnquàm fuêre. Altera, Canonem ex hypothesi procedere (aurum omne alchimicum esse falsum) & ideò damnari tantùm, qui falsum cudant; idque ad lucrum: nempe, vt vtantur in contractibus & solutionibus (quod clarè indicat textus) ideò non damnantur hoc capite, qui verũ aurum producũt, & arti vacãt animi duntaxat causâ, nolentes in commerciis aut solutionibus hac arte vti. Quare non ars, quæ ritè instituitur, & exercetur, sed artis abusus damnaretur. Sit

B Secunda conclusio; *In foro conscientiæ non promiscuè, sed cum delectu ars hæc permissa: immò plerisque, vt perniciosa, sic illicita, censenda.* Hanc conclusionem optimè probant argumenta Angeli, & Auctorum primæ sententiæ, contra præcedentem verò vim habent nullam. Notandum quoque, quicquid illiciti est, id non ex artis naturâ (quæ in se mala non est, immò, quatenus ars est, & scientias imitatur, secundùm se bona est, vt & cæteræ speculatiuæ cognitiones) proficisci, sed à vitio circunstantiarum, quæ vt plurimùm in hac operatione inueniuntur. Hæ si desint, non video quid reprehendi queat: sed quia vix vnquàm desunt omnes, rarò fit, vt alicuius ratione non adsit vitium & peccatum. Ideò dixi, *plerisque perniciosam & illicitam censendam.*

Sed quæ istæ circunstantiæ? præcipuæ & capita cæterarum, quatuor; finis, modi, temporis, & personæ.

C *Si finis sit lucrum, & auaritia, illicita est*; quia lucrum ex hac arte est illicitum, non enim licet hoc auro vti ad commercia, contractúsve, vt statuit Ioan. XXII. Intellige, si pro vero auro quis vti vellet, nam hoc illicitum contendunt communiter Doctores de hac re scribẽtes [f]: & meritò, nam aurum istud vel nũquàm habet proprietates omnes veri auri, vel id adeò rarò contingit, vt censendum sit non contingere. quare tam verisimili causâ dubitandi existente, non licet in commercium deducere, vt verum aurum: vendi tamen posse pro auro alchimico & iuxta æstimationem peritorũ aurifabrorũ, nemo Doctorũ illorũ negat, neque negandũ est. Non licet etiam id facere, vt in medicamẽtis quis eo vtatur: nã propter rationem iam memoratam, nec veri auri vires salutares habere, nec noxiis qualitatibus, ab igne carbonario & venenato hydrargyro cõtractis carere cẽsendũ. Multò minùs licet eo vti ad monetarum mixtionem: hoc enim vnum caput foret criminis monetarij, iuxta dictã sanctionẽ Ioann. XXII. & prædicti Doctores iuris cõcedunt, tales puniẽdos pœnâ monetæ adulteratæ. His casibus subesset peccatum mortale. Si verò quis illud cuderet, siue produceret tantùm eâ gratiâ, vt ipsemet in annulos, catenas, aut supellectilem propriam eo vteretur: huic omni curâ foret adnitendum, & vigilantiâ, ne quis eo viuo vel mortuo per hoc

f Sic B. Thom. in 2.2. d. 7. q. 3. art. 1. & 2.2. q. 77 a. 2. ad 1. & ibi Caietan. Sylu. & Fumus in Sũ. Fabianus d q. 8. Alber. in verbo, emptio.

A deciperetur. Alioqui pro negligentiæ latitudine, hîc quoque peccati grauitas nasceretur: & quantumuis quis diligens, vix vanitatis culpam euaderet. Nunquam sanè stultitiæ & imprudentiæ euadit, qui ex hac arte lucrum quærit. Semper enim stultus est mercator, qui in illud negotiationis genus incumbit, quo videt nullum, vel de millibus aliquot vnum, lucrum fecisse: omnes verò, vel mille contra vnum, facultates suas absumpsisse. Quod cùm Alchimicis contingat, idem de his damni lucrionibus dubio procul sentiendum. Nec tuti in conscientiâ, qui hac in re solâ vanâ ducuntur curiositate. nam *curiositas*, peccatum est oppositum *studiositati*, per excessum, quo quis desiderat immoderatè scire

B quod non expedit, vel plus quàm expedit ipsi, vel modo quo non expedit: & est ex filiabus superbiæ [g]. Et animus deditus vanitatibus atque insaniis falsis, exponit se decipiendum diabolo: atque hoc esse omnis superstitionis initium, docet B. Augustinus [h]. Et diuinæ Scripturæ testimonio, *Qui amat periculum, peribit in illo.* Sic enim Sapiens loquitur: *In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius (Dei) non eris curiosus. Multos enim supplantauit suspicio eorum* (hoc est, vana spes & expectatio.) *Et in vanitate detinuit sensus illorum.* Denique subdit: *Qui amat periculum, peribit in eo* [i]. Denique vno verbo, *quando finis malus, ars illicita: & qualis finis, tale exercitium.*

g Vide B. Th. 2.2. q. 167.

h li. 2. de doct. Christ. c. 21. & 23.

i Eccli. 3. à v. 24.

C *Si modus* (huc media pertinent) *exercendi artem illicitus, ars quoque; si vanus, ars vana; si sordidus & inquinatus, ars erit inquinata & impura.* Huc referenda media superstitiosa, vt si ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; quod frequens esse docuit auctor Dæmonomaniæ [k], & sanè docet experientia: adeò vt Arnoldus Villanouanus, & Lullus, & Geber, & Bacconus, & Richardus Anglicus, Magiæ huius nigræ suspecti vehementer fuerint: & Paracelsus, & Agrippa, & ille Guilhelmus Constantinus, & alij nonnulli deprehensi: & inter instructiones Inquisitorum fidei sit vna, hac quoque notâ Magos hæreticos dignosci [l], vbi rationem subdit auctor libri, Nicolaus Eymericus; quia vt

D plurimùm Alchimistæ, quando non possunt pertingere ad finem intentum, quærunt auxilium dæmonis (exemplum posui præcedenti quæstione) eum inuocant & implorant, & implorando obsecrant, & tacitè vel expresè ei sacrificant.] Accedit experientia, quia quandocunque viguit inter multos Alchimia, etiam inter multos tum viguerunt maleficia & sortilegia, vt hoc infelici æuo experimur. Tum quia non desunt, qui adhibent vanas obseruantias cæremoniarum, nihil ad effectum conducentium, vt certæ diei, tunicæ ex lino crudo, certorum ciborum abstinentiam, & alia huiusmodi inania.

E Quòd si ad auiditatem odium accedat, aut incõtinentia, procliue admodùm fuerit ad philtra & intoxicationes recurrere. Peccatur quoque non leuiter in artis traditione, quando sacræ Scripturæ nominibus & verbis abutuntur ad suas nomenclaturas vel præcepta: neque minùs, quando libris suis inserunt figuras, seu imagines, vel planè obscœnas, vel etiam propter abusum rei sacræ prorsus blasphemas, quod fecit ille typographus Basiliensis, qui Rosarium excudit; & sacræ Triadis, Christi Domini resurgentis, &

D

k lib. 3. c. 3.

l Directo. Inquisit. fidei, p. 3. f. 443. editionis Romanæ, quæ in lucem prodiit iussu Gregorij XIII.

B. Virginis Mariæ coronationis icones; quas homines hæretici templis eiecerunt, eas ad alchimica mysteria & transformationes transtulit. Sed mirum id non est, sunt enim Sacramentarij vbique præposteri. Peccatur denique nimis curiosis sæpe experimentis, dum modò hanc rationem, modò illam sequuntur, & sic nunquàm sciunt, quod semper addiscunt.

Temporis quoque *circumstantia perpendenda*. Nam tẽporis iactura pretiosissima, eiúsque malè cõsumpti ratio reddenda Deo: quare peccant, qui nimis multùm his vacãt artibus; item qui eo tempore, quo officij ratio, vel debitum aliud charitatis aut iustitiæ postulat; vt ad seria magis se cõferant: v.g. magistratum quis gerit: nõ potest detrahere horis, quæ ad rectè munus exercendum necessariæ: familię præest: œconomiæ recta ratio nõ debet incommodũ sentire. Ecclesiasticus est: quæ ratio ordinis postulat, ea præponenda fornaculis, & voluptati suæ. Proximi necessitas operam tuam deposcit: charitas ei iubet adesse non facis? peccas. Demùm, vno dicam verbo, quod tempus ocio licet honestè dare, illud licebit his studiis: nec ampliùs. Ocium voco, quietem & vacationem ab actionibus & studiis, ad quæ quis tenetur.

Denique *personarum conditio hic vel potissimum discrimen inducit*: hæc enim, & finem solet illicitum intendere, & in modo errores gignere, & tempus inopportunum facere. Inprimis ars hæc illicita cẽsenda pauperibus imò & priuatis omnibus periculi plenissima est. manifestum id fit, tum quia hi solent lucrum spectare, & sic arcentur eorum ratione, quæ dicta sunt in circunstantiâ finis. nam auro illo intendunt vti ad commercia, medicinas, vel monetam: aut si ipsi non vsuri, periculum apertum est, ne vtantur hæredes. Isti hac arte depauperantur: familiæ necessaria non præbent: causa sunt vt vxores & filiæ cogantur indigno se quæstu sustentare: cùm media & instrumenta, propter inopiam deficiunt, facilè progrediuntur ad superstitiosa, immò & pacta quæ diximus in circunstantiâ modi: sanè hoc ipsi quoque Chymici scriptores sunt testati. Nã Geber [m], *Non ergo*, inquit, *hæc scientia pauperi & egenti conuenit: sed potius est illis inimica. Secundo Polit. dicit philosophus, Impossibile est indigentem philosophari.* h. Alchimiæ studere. (nã solos Alchimicos, in libris *Turbæ Philosophorum*, vulgati illi vocant philosophos. satis superbè.) Et idem Geber alibi [n]; *Artificem* (ait) *huius scientiæ oportet esse subtilissimi ingenij, & naturas metallorum, & eorum generationes, infirmitates & imperfectiones in suis mineris scire & cognoscere, antequam perueniat ad hanc artem. Non autem ad ipsam indagandam accedat artifex grosso ingenio & duro repletus, nec cupidus, nec auarus in sumptibus & expensis.] Nec vir duplex animo sine felle & ceruice, vel mente variabilis, nec nimis festinus: sed doctrinæ filius, vir subtilissimo ingenio decoratus, sufficienter locuples, largus, sanus, firmus in proposito & constans, patiens, mitis, longanimis, & temperatus.*] Auaro igitur, & pauperi hæc sciẽtia, secundùm eius Principem Gebrum, inaccessum & vetitum habet limen. Et nota requirere sufficienter locupletem; hoc est, cui supersit, à necessariis, ad hoc studium. Arcet etiam simplices & paruí iudicij, cùm dicit ibidem, *non debere esse sine felle & ceruice*: huiusmodi enim facillimè à dæmone, & aliis impostoribus circumueniuntur: ideò vetita illis hæc ars, propter periculum. Arcet etiã eos qui amant alios decipere, cùm addit; *nec vir duplex*, quia hos arcet pernicies aliorum, quã quærunt. Arcet intemperantes, vt luxuriosos & amantes vindictæ, cùm vult esse *longanimes & temperatos*: alioqui periculum est, ne recurrant ad maleficia hostilia vel amatoria. Arcet variabiles, incõstantes, & impatientes: quia hi facilè, cùm non succedit, ad dæmoniacą subsidia confugiunt. Arcet eos qui obtuso sunt ingenio, quia oleum perdunt & operam; item qui philosophiæ veræ imperiti, eandem ob causam. confirmat id Arnoldus Villanouanus [o] his verbis; *Quicunque velit ad hanc scientiam peruenire, & non est philosophus, fatuus est: quia hæc scientia non est, nisi de occultis philosophorum.*] propter irritos itaque conatus temporis, & sumptuũ iacturam, his quoque videtur illicita: & cùm plerique Alchimici vulgares sint tales, sequitur, plerisque illicitã esse, in foro poli, de quo nũc agimus. Denique exigũt artis magistri, & meritò, vt sit homo humilis, iustus, pius, & Deum timens. citantur ista Hermetis [p]: *Oportet illum, qui introduci vult in hanc artem & sapientiam occultam, arrogantiæ vitiũ à se repellere, & pium esse, ac probum.*] & posteà: *Fili, ante omnia Deũ oportet timere, in quo dispositionis tuæ visus est.*] & illud Alphidij nescio cuius: *Scito fili, quòd istam scientiam habere non potes, quousque mentem tuã Deo purifices, & sciat te Deus habere certum animum ac rectũ.*] Cùm superbos arcet, docet illicitã esse curiosis: cùm pietatẽ, superstitiosos reiicit: cùm probitatẽ & Dei timorẽ, & animi puritatẽ, vitiosas omnes, quas diximus, circũstãtias detestatur. Nõ aliis ergo licita, ratione circũstãtiarũ, Alchimia quã huiusmodi. hinc potest vnusquisque secum perpendere, an ipse talis: & an vlla, & quæ, pericula ipsi ex aliquo harum circunstantiarum defectu immineant, & ea cum Confessariis suis communicare, & eorum sequi iudiciũ debet.

Secundò, potest videre Confessarius, quãdo sit talis à peccato immunis, vel quãdo adsit veniale, aut etiam mortale, quando impendenda, denegãda, vel differẽda talium absolutio: differenda, cùm recidiuæ verisimile periculum: deneganda, quando grauiter, contra iustitiam vel charitatem, ob studium istud, peccat, nec vult desistere.

Tertiò, Quia sæpiùs curiositas causa est studij, & hoc vitium valdè proserpit à minoribus ad maiora, diligenter videndum, ne quis ad experientias & opiniones erroneas excurrat: v.g. ne putet hac arte hominem verum, modo à naturâ ad hanc generationem non instituto, sed vrinâ vel alio humore, igne aut sole in vitreis phialis decocto, posse produci, quod temerè Iul. Camillus asseruit, & incautè Thom. Garzonus [q] credidit; & quidam hoc inuentum Arnoldo Villanouano tribuunt, vero an mendacio, disputare non est necesse, inquit Mariana [r]. Nam quod tale quid fieri queat vel asserere, vel experiri stultum, impium, erroneum & blasphemum foret. tum quia, cùm homo præsupponat corpus & animam rationalem, si quod producis homo est; sequeretur, Deum ex lege & ordine, quem naturæ præfixit, teneri huic animam rationalem corpori infundere, quod blasphemum. vel rationalem animam ex materiæ potentiâ illic educi, quod hæreticum: foret enim tunc anima corruptioni obnoxia & mortalis. Deinde talis anima nõ haberet peccatum originale: quia per generationem viri non esset propagatum hoc corpus, & homo conceptus: nec indigeret Chri-

[m] Rosarij philosop. fol. 224.
[n] lib. de perfecto magisterio.
[o] d. fol. 224.
[p] è quarto tractatuum Rosar. fol. 223.
[q] Discur. 41. Fori vniuers.
[r] lib. 14. rer. Hispa ca 9.

sti redemptione: quæ hæretica quoque omnia.

I Quartò, Ex his omnibus patet, optimam esse, (quam aiunt Angliæ) legem, ne cui sine permissu Principis, sub pœnâ capitis, liceat Alchimicam exercere. quam legem expediret etiam alibi ferri. Nam tunc cum delectu Princeps talia potest permittere, consideratis circunstantiis prædictis: ipsi enim reddēda Deo ratio (si temerè permittat & promiscuè) damnorum inde ortorum. Tunc etiam cessarent pericula pleraque, quæ diximus.

K Quintò, patet (nisi quæ circunstantia impediat) ordinariè hanc artem Principibus & valdè locupletibus esse licitam: qui & eâ sunt philosophiæ cognitione, & eo ingenio, vt fraudibus & imposturis non pateant: & eâ pietate, vt à proximi & Dei offensione se abstineant: & illis opibus, vt subditos propterea non grauent: & eo subditorum amore, ac Dei timore, vt publicum regimen, vel pauperum subuentionem propterea non negligant, & habenas sibi à Deo creditas ipsi abiiciant, & aliis planè tradant. Vt enim aliis honestis studiis animum Principes, quātùm opus est, sic & hoc studio relaxare quin possint, non est dubitādum. Sanè quod Eymericus de indiciis Magiæ hæreticæ dixerat, eam præsumptionem in Principibus viris, & valdè locupletibus non esse admittendam, in cæteris locum habere, ibi in Commētar optimè Penna annotauit. Et Cardin. Caietanus disertè scripsit, ac prudēter [s]; *hanc ar-*

s 2. 2. q. 77. art. 2.

A *tem vel nullorum hominum esse, vel Principum duntaxat, audito sapientum consilio, esse.* Sanè pericula pleraque superioribus commemorata cessare in Principibus, manifestum est.

Cæteri, non est cur sibi blandiantur, vel tutos in conscientiâ se arbitrentur, opinione illâ Oldradi & aliorum Iurisconsultorum. Nam illi de foro tantùm exteriore agebant, de quo ab illis quærebatur. Et plerique eorum rem non discusserunt; sed, vt oues solent ducem gregis caprum, sic ipsi Oldradum (cuius etiam argumenta iam dissoluimus iis quæ dicta sunt) clausis oculis, vt oraculum, sunt secuti, nihil eius addentes dictis (vt Ioan. Andr. Abb. Alberic. & Guido Pap.) plerique etiam ambiguè loquuntur, si faciant verum aurum, idque arte naturali (vt Oldrad. Isern.

B Bald. Brun. & Fabrinus) nullus verò ipsorum omnium, præter Thom. Arfoncinum, mentionem fecit d. extrauagantis Pontificiæ [t], vt vel eius non sint recordati, vel non bonâ fide dissimularint. Et licèt vsu canon ille non obseruetur: tanti tamen Pontificis sententia, & iudicium sufficere debet, vt vulgus hominum (hoc est, quibuscunque conditiones superiùs requisitæ desunt) sibi existimet, ab hoc studio abstinendum: quod grauissimis verbis summus Pontifex Romanus sibi censuit damnandum, & à quo illos tam studiosè Christi Vicarius, Petri successor, dehortatur. Sed hæc suffecerint, de materiâ non passim obuiâ.

t c. spondent.

MARTINI DELRIO
MAGICARVM DISQVISITIONVM LIBER SECVNDVS.
QVI EST
DE MAGIA DÆMONIACA.

Præcipua hæc operis nostri tractatio est, & ideò pluribus capitibus, siue quæstionibus, luculenter, quoad poterimus, discutienda. Sit,

QVÆSTIO I.

An sit aliqua Magia dæmoniaca?

A QVi dæmones esse negant, etiam hanc esse negarunt cum Sadducæis, Democrito, Aristotele, Auerroë, & Simplicio, quorum sentẽtia est impia & hæretica.

Nam & dæmones esse, & dæmoniacam Magiam quæ nec industriâ aut artificio hominũ, nec naturalibus causis, sed immateriali quâpiam & separatâ virtute nititur; hoc & sacræ Scripturæ testimoniis, & omnium ætatum memoriâ atque experimentis tam est compertum, vt velle probare, nihil sit aliud, quàm lychnis accensis meridianæ luci opitulari. hoc probant cum B. Augustino Theologi Catholici omnes a, & philosophi pleriq; , Trismegistus, & Pythagorei; ex Platonicis, Psellus, Plotinus, Proclus, Iamblichus, Chalcidius & Apuleius; ex Aristotelicis, Theophrastus, Ammonius, Philoponus, Auicenna & Algazel. Anne dare responsa de furtis occultis, & de thesauris; consequi scientias nonnullas statim, & sine labore addiscendi; subtrahere corpus præsens oculis videntium, & innumera huiusmodi, queunt reduci ad vllam aliam causam, quàm intellectualem aliquam & separatam naturam? Deniq; scimus Salmanticæ, & Toleti in Hispaniâ; & in Italiâ, ad lacum Nursinum, & in speleo Visigniano, adhuc auorum memoriâ huius Goëtiæ celebres scholas fuisse b.

a August. lib. 11. de ciu. Dei, c. 6. B. Th. li. 3. contra gẽt. c. 104. & qui optimè, Victoria, de Magiâ, nũ. 9.

b Vide Laur. Ananiam li. 3. de nat. dæmõ. fol. 104.

QVÆSTIO II.

Vnde sit hæc Magia, siue quem habeat primum auctorem?

A SVnt qui dæmones esse fateantur, sed negent tamen hanc Magiam à dæmonibus seu diabolis manasse: tribuunt autem effectus eius vel immediatè Deo per Magos huiusmodi operanti; vel Deo per Angelos bonos ea perficienti. Priores dicunt esse *quasdã gratias gratis datas*, sicut sunt gratiæ linguarum sanitatum [a]; & hæc dona vt Balaamo [b], sic & aliis improbis concedi non rarò solere [c].

B Dico primò, *hæc sententia est merè blasphema*. tribuit enim Magicis artibus id quod est proprium gratiarum gratis datarum; & cum veris miraculis præstigias confundit. Deinde gratuita Dei dona subiicit humano artificio, & certis ac ridiculis obseruationibus. Denique iniquè & inuidè Deus vetaret id, quod ipse hominibus, vti gratiam, gratiosè largiatur. Aduersariorum argumenta ex locis illis Scripturæ petita, solùm probant, aliquatenùs similes effectus per artes magicas, & per gratias gratis datas fieri; Deum quoque per malos aliquando miracula edere, ad fidei & diuinæ gloriæ propagationem. Accedit, quòd qui ex dono gratiæ gratis datæ operatur; ille ad certum tempus, occasionem, aut cæremonias certas non

C restringitur, vt solent Magi; qui, si vel in minimo deficiant, nihil efficiunt. Nec etiam huiusmodi Dei dona gratuita possunt aliis, per disciplinæ ac præceptorum modum, tradi. Magi verò suis discipulis hanc Magicam tradunt; & auditores magistrorum secuti præcepta, quæ magistri, eadem operantur.

Alij dicunt, *hos esse effectus bonorum Angelorum*, quos per excellentiam vocant, *Spiritus*. Sic iactitabat his annis celebris ille Magus Scottus Parmensis, qui Gebhardum Truchsesium Episcopatus Vbiorum Apostatam dementauit: estq; peruetus impostura Magorum maximè Platonicorum, Iamblichi, Porphyrij, Plotini, Procli & Iu- B

a 1. Corin. 12. v. 28.
b Numer. 23.
c Matt. 7. v. 22.
1. Cor. 13. v. 1.

liani Apostatæ. Ex quorum traditione, *Magia* omnis diuiditur in *Albam*, quam censent esse licitam; & *Nigram*, quæ sit illicita. Albam ergo vocant θεουργίαν, & Nigram γοητείαν. Verùm hanc fictitiam planè & palliatam Theurgiam satis ipse Archimagus[d] reiicit, cùm disertis verbis testatur *sæpissimè sub nominibus Dei & Angelorum, malis dæmonum fallaciis eam obstringi. & licet eius cæremoniarum pars maxima, munditiam animi, corporis & rerum externarum, vtensiliùmque ostentet, immundos tamen spiritus & deceptrices potestates hanc exquirere, vt adorentur pro Diis.*] posteà addit, *huius speciem esse artem Almadel, artem notoriam, artem Paulinam, artem reuelationum, & huiusmodi superstitionum plura, quæ eo ipso* (inquit) *sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.*] Habeant illi hoc Principis & Antesignani sui de hac *albâ Magiâ* iudicium, ab homine mendaci veritatem meram. Damnat eãdem Theurgiam B. Augustinus[e]. His adde fictitiam illam artem *Planetariam*, laminis inscriptá, & ad Carolum Magnum à quodam Bedæ discipulo (*sic* [illegible]*, & Alkindum Alcuino* [illegible]) missam, vtilem (*scilicet*) obtinendæ omni cognitioni supernaturali artium & scientiarum, & consequendis dignitatibus, diuitiis, robori, amoris fruitioni, &c.

d lib. de vanit. scien.

e lib. de vtil. cred. contra Manich.

Dico secundò cũ Catholicis, *vt nec per se, sic nec per bonos Angelos his magicis operationibus Deum se immiscere magis, quam cæteris rebus, in quibus concurrit, vt causa vniuersalis. Quare censeo hæc omnia vt instituta fuere à malis Angelis, sic etiam ab illis perfici & administrari; & contrarium est erroneum.*]

Probatur primò ex variis Canonum rescriptis quæ Gratianus exhibet causa XXVI[f]. Secũdò ex Parisiensibus articulis, nono, decimonono, & vicesimotertio. Verba sunt, *quòd Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis incantationibus obedire.* Error. *Quòd boni Angeli includantur in lapidibus, & consecrent imagines, vel vestimenta, aut alia faciant, quæ in istis artibus continentur.* Error & blasphemia. *Quòd aliqui dæmones boni sint, alii omnia scientes, alij nec damnati, nec saluati.* Error.]

f c. illud quod in fin. c. qui sine. v. vlt. 26. q. 2. & c. Episc. in prin. 26. q. 5.

Tertiò ex his Arnobij[g]: *Magi non tantùm sciunt dæmones, sed etiam quicquid miraculi edunt, per dæmonas faciunt: illis aspirantibus & infundentibus præstigias edunt, vel quæ non sunt videri, vel quæ sunt non videri, &c.* & ex his Ioan. Salisberiensis[h]: *Eos autem, qui nocentiora præstigia, artésque magicas, & varias species mathematicæ reprobatæ exercent; iampridem sancti Patres ab aulâ iusserunt exire, eò quòd omnia hæc artificia, vel potius maleficia, pestiferâ quadam familiaritate dæmonum & hominum nouerunt profluxisse.*]

g contra Gẽtes.

h li. 1. de nugis curialium, cap. 9.

Deinde probatur ratione, hos spiritus bonos dici non posse. tum quia iubent se tanquàm Deos adorari, & sacrificia sibi fieri; quod boni Angeli iubere nequeunt. tum quia hæ artes non minùs diriguntur ad inferendum aliis exitium, per furta, neces, adulteria, &c. quàm ad iuuandum. tum quia miscent multa mendacia & deceptiones. tũ quia docentur Magi in spiritus vti imperio, & coactione, immò & minis rerum impossibilium ac planè absurdarum, vt apud Eusebium[i] docet Porphyrius, quorum nihil bonis Angelis potest conuenire.

i lib. 5. de præparatio. ca. 6.

Hinc apparet, consideranter legendum Glycam[k], dum Magiam sic distinguit à Goëtiâ, quòd illa, sit beneficorum geniorum ad boni alicuius effectionem; Goëtia, maleficorum ad mali effectionem. Nam non tantùm impropriè vsurpauit nomen Magiæ genericum, pro specifico Theurgiæ, sed in errorem quoq; labitur ponentium albam Magiam, & eius administrationem bonis Angelis tribuentium. Vtq; hoc semel moneam, scriptor iste, vt & Constan. Manasses, Gregoras, & Nicetas, nimis multùm tribuere videtur superstitiosæ prodigiorum obseruationi.

k par. 2. An. fol. 172.

Errauit eundem errorem Palingenius Stellatus dum in vetito iure libro[l] censet, aërem etiã bonis dæmonibus plenum esse, quos harum artium auctores facit, & Deos appellat, Plotini & Iamblichi deliriis nimis deditus: & quàm non malus poëta, tam non bonus Christianus, vtpote hæreticus potiùs (scripta probant) quàm catholicus. Ausus tamen opus illud Ferrariæ Duci dedicare.

l Zodiaci 8.

Succedit his error tertius eorum, qui censebant, *Magicos effectus per animas defunctorum fieri:* quos Catholici Theologi iampridem exploserunt[m], idque non difficulter. nam quæ rationes id conuincunt de bonis spiritibus, eædem in animabus beatorum locum habẽt: quæ verò in purgatorio sunt animæ, non exeunt, nisi speciali permissione Dei, vt petant suffragia viuorum: animæ deniq; perpetuis addictæ suppliciis, nullâ dæmonum licentiâ vel permissione possunt exire, vtpote, diuino iussu, pessimo carceri mancipatæ. Apertissimæ sunt igitur imposturæ, quæ de euocandis per *Grimoyriam* animabus Necromantici confinxêre. Si exirent, ad vnius Dei exirẽt imperium. cur verò id Deus iubeat, vel permittat, causa subest nulla. Vt ad Magorum preces & incantationes id iubeat, impium est opinari[n].

m Victor. de Magiâ, nu. 17. Angles in 2. senten. q. de arte Magicâ, a. 2.

n vide Anan. lib. 3. de natu. dæm. fol. 97. Petr. Thyræus li. 1 de apparit. spirit. c. 11. à num 216. & c. 13. à num. 302.

Præcipua ergo efficiens causa istarum artium est, ipse diabolus; proxima, est humani ingenij ex originali labe detorta indoles; quam festiui Apologi frondibus velatam nobis protulit, perquàm falsè, Cœlius Calcagninus[o], cuius verba non piget adscribere, & vos, ni fallor, legere iuuabit: *Vanitas* (inquit) *olim iuncta* miraculo, *furtiuo concubitu genuit* Magiam *secundam cognomine; reformidansque ne forte* veritas, *cum quâ perpetuas inimicitias gerit, à quâ etiam, paribus signis congressa, sæpius profligata est, suum partum enecaret, illum* impudentiæ *ac* timori *iunctis connubiali fœdere commendauit: at illi in sinu* incomprehensibilitatis *è vestigio collocarũt, mandarũtq; furtim, & sub* præstigiarum *crepundiis educandum. Quæ mox in grandiorem ætatem adulta, iamque pinnulis præmunita, euolauit in* fatuorum arces, *ibique nidulans*, credulitatem *peperit. Quæ, vtpote parentis beneficiis grata, illam mutuò enutriit, & quasi* ἀντι[illegible] *alioqui breui interituram.*] Hæc ille, pari acumine & veritate. Pergamus nos quoque pro *Veritate* confligere, & *Vanitatem* expugnare, & fugatis *timore* ac *impudentiâ*, labyrinthũ illum *incomprehensibilitatis* (quis enim, quæ nihil sunt, vel intelligat, vel comprehendat?) Theologiæ veræ filo permetiri, & *præstigiarum crepundiis* in lucem prolatis, tandem *fatuorum* hanc *arcem* demoliri, & è nidulis suis *credulitatem* adeò perniciosam profligare: quod vtinam Deus Opt. Max. nobis largiatur.

o libello de Amatoria Magia.

QVÆSTIO III.

Quæ sit diuisio dæmoniacæ Magiæ, & de libris eius.

CVM nulla sit *Theurgia* neque *alba Magia*, sequitur, omnem hanc prodigiosam Magiam

non

non aliam esse, quàm *Gœtiam* & *nigram*: hanc solemus vocare *Magiam specialem*. eam Archimagus in duas species distinguit. vnam, cuius cultores dicit se dæmoni submittere, ei sacrificare, & eum adorare: alteram, quam ipse vellet persuadere à pacto cum dæmonibus immunem esse; sed eam dæmonibus vel inuitis imperare, virtutéque quâdam diuinorum nominum adiuratos aduocare, & cogere. priorem illam fatetur esse legibus humanis diuinísque vetitam, nefandissimam, & cunctis ignibus plectendam. posteriorem asserit, consequi quidem quod prætendit, nempe dæmones cogere (quod pòst ostendetur esse erroneum) sed tamen manifestis periculis illusionum obnoxiam esse. De priore verum est eius testimonium, de posteriore bis *mentitur: primò, dum negat eam* *vniri fœdere cum dæmonibus inito*: nam reuerà semper expresso vel tacito pacto corrumpitur. *Secundo, cùm asserit eâ dæmones cogi*, de quo posteà. Volunt veritæ huius Magiæ inuentorem fuisse quendam Mercurium. sic Prudentius [a], & Salisberiensis [b]. alij quendam Zabulum (quem ego nō alium existimo ab ipso cacodæmone, cui B. Cyprianus, & alij Patres hoc nomen tribuunt) deinde magistrum laudant, quendam Barnabam Cyprium (hunc confinxêre in contumeliam S. Barnabæ Apostoli, vt deformi suæ meretrici lenocinarentur.) Item ostentant paris mendacij iactantiâ, libros Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Pauli, Cypriani, Honorij, Alberti Magni, & aliorum, & blasphemè mentientes dicunt, quæ his libris continentur, ea fuisse tradita ab Adami custode Angelo Raziele, & à Tobiæ comite Raphaële reuelata. Prætexunt etiam Salomonis auctoritatem, cuius quandam *Clauiculam* (quam egregiè refutat Bap. Segnius [c]) & aliud ingens *volumen in septem partes distinctum* obtrudunt, plenum sacrificiis & incantationibus dæmonum. Hunc librum Iudæi & Arabes in Hispaniâ suis posteris hæreditario iure relinquebāt, & per eum mira quædam atque incredibilia operabantur. Sed quotquot inueniri potuerunt exemplaria, iustissimè flammis Inquisitores fidei concremarunt, & vtinam vltimum exemplar nacti fuissent [d]. Vix dubito aliquod in manus Ioan. Trithemij incidisse, vnde & partitionem & materiam suæ *Steganographiæ*, periculi & superstitionis plenissimæ, acceperit; cuius operis nomen, quod nondum prohibitis ab Ecclesiâ libris sit insertum, suspicor accidisse; quia liber nondum typis vulgatus in paucorum manus inciderit: alioqui, quando prohibiti libri omnes Magici, satis iste prohibitus censendus, qui inter alios familiam ductat. idem dixerim de Agrippæ libris *tribus de occultâ Philosophiâ*, & omnium perniciosissimo *quarto* seorsim posteà addito & edito: necnon de Thomæ Eboracensis, Petri Aponi, & similium venenis; *& libro artis Grimoyriæ*; qui, Patrum nostrorum ætate, circumferebatur, docés mortuorum euocationes. Omnia horum placita scelesta; de antiquioribus etiam illis operæpretium duco Archimagi verba adscribere. credendum illi in arte suâ, nec magistri auctoritatem discipulis licet subterfugere. sic ergo scribit: *Hi libri acutius intuenti præceptorum suorum canonem, ritum, consuetudinem verborum, & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasim, apertè sese produnt, nonnisi meras nugas & imposturas continere, & posterioribus temporibus ab perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam ob-*

B
a cōtra Symmachum.
b lib. 1. Polycrat. cap. 9.

c lib. de vero studio Christiano, ca. 7.

d Eymericus Director. Inquisitor. p. 2. c. 28. & Penna ibi comment. 53. meminit Nicetas Hist. lib. 4.

A *seruationibus, nostræ religionis cærimoniis permixtis, insitísque ignotis multis nominibus ac signaculis, vt perterreant rudes & simplices, & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas literas.*] Hæc miser ille, qui, videns meliora, in finem vsque vitæ deterioribus adhæsit.

QVÆSTIO IV.

De basi Magiæ huius; siue de pacto, expresso, & implicito.

CONCL. I. *Omnes operationes magicæ, velut basi, innituntur pacto per Magos cum dæmone inito: ita vt quotiescunque collibitum Mago aliquid efficere adminiculo artis suæ, expressè, vel implicitè teneatur à dæmone poscere, vt ex condicto concurrat.*]

B Probatur hoc primò Patrum auctoritate. B. Cyprianus [a] dicit, eos habere fœdus cum dæmone. B. Augustini verba [b] retulit Gratianus in Decretorum codicem, quæ sunt ista: *Omnes artes huiusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quâdam pestiferâ societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ, constituta.*]

Probatur deinde ex Iure ciuili, sanctione Imperatoriâ [c]; *Multi magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis* (sic legendum) *audent ventilare, vt quisquis suos conficiat malis artibus inimicos, hos (quoniam naturæ peregrini sunt) feralis pestis absumat.*]

C Tertiò, id statuitur credendum articulis Parisiensis scholæ [d] in hæc verba; *Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expressum, non sit idololatria, vel species idololatriæ, Error. Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosâ, cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter exspectari.*]

Quartò id ratio persuadet. hoc enim & multi mali homines optant, & dæmon cupit; nec eorum id vires superat. docet hoc Isaias Propheta [e], apud quem impij dicunt, *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* quod sanctus Thomas satis probabili interpretatione Magis D accōmodat, vt & Pontifices, Ioān [f]. XXII. & Sixtus V [g]. Mali ergo hoc lubenter faciūt, nec minùs ipse dæmon; qui, ipsi quoque Christo Domino, ausus pacti conditionem offerre [h]; *Hæc omnia* (inquit) *tibi dabo, si procidens adoraueris me*] vbi videre licet pactū contractûs innominati, do vt facias. Ita nunc diabolus Magis ait, *Si te mihi addixeris, vlciscar te, ditabo te, &c.* quæ germana & perfecta est pacti formula [i]. Deinde, vt dixi, hęc fiunt operâ dæmonum, non Magorum viribus: dæmones ab hominibus cogi nequeunt, vt id faciant: sponte ergo dæmones accurrunt. Dæmones autem graui hominem odio prosequuntur, quare nec E putandi gratis accurrere, sed vicissim aliquod operæ suæ precium stipulari. Vnde patet, talem esse hanc conuentionem & societatem, qualis est duorum latronum, quorum alter palàm in syluâ vagatur, alter clàm in subsessis latitat; excitatúsque certo sibilo vel signo prioris, viatorem posterior dolosâ sagittâ transfigit; priore id sæpe nec vidente, nec gnaro, quo necem telo intulerit, in miseri tamen necem consentiente. priori Magus, posteriori dæmon similis. Satis enim idonea rei declarandæ similitudo est: quæ petitur à potentibus vindictæ auidis; qui manu promptos sicarios sibi adiungunt; quibus constituto signo

A
a li. de duplici martyr.
b li. 1 de doct. Christia. ca. 23. habes c. illud. v. vlt. 26. q. 2.

c l. multi C. de malefic. & Mathemat.

d artic. 3.

B

e c. 28. v. 15.

f in extrauag. cont. Mag. incip. super specula
g in Bull. cōt. Astrolog.
h Matth. 4. v. 9.

i l. Labeo scribit. l. iurisgētiū, de pact. bald. & Caccialu. in tract. de pact.

innuunt,

innuunt, quos & quando velint interfici.

Deniq; consentiunt hac in re Theologi tam veteres [k], quàm recentiores [l], Iurisconsulti quoque [m] & Medici [n]. & res prorsus cōperta, vnanimi maleficorum & sagarum confessione, mirè per Europam omnem, & cunctas ætates consentiente. Lucanus etiam, dubius licèt, tamen huiusmodi fœdus agnouit, eo tantùm deceptus, quòd cogi pacto dæmonem existimet [o]:

Quis labor hic superis cantus herbásque sequendi,
Spernendíque timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuère Deos? parère necesse est,
An iuuat ignotâ tantùm pietate merentur,
An tacitis valuère minis? hoc iuris in omnes
Est illis superos, an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere quicquid
Cogitur ipse potest [p]? ———

Solus sagarum patronus recalcitratur, adeò futilibus ratiunculis chartas implens [q], vt contemnendas potiùs, & silentio tradendas, quàm refellendas mihi censuerim, maximè cùm alij id diligentiùs, quàm difficiliùs præstiterint [r].

Conc. 2. *hoc pactum dæmoni liberum est, præstare, vel fallere.*] probatur experientiâ & ratione. ratio docet, dæmonem cogi ab homine non posse, vt stet promissis; experientia verò, mendacissimum esse & decipiendi cupidissimum: ideóque raro præstare, quod pollicitus: cùm verò stat promissis (quod facit nonnunquàm) non facit coactus, sed spontè ac subdolè, vt sic Magos sibi retineat deuinctos, & alios alliciat, & huiusmodi nugis vim istam inesse persuadeat.

Tertia Concl. *Pactum huiusmodi duplex est, vnum expressum, alterum tacitum: de vtroque verò, non idem per omnia iudiciū.*] Explicāda hæc cōclusio potiùs quā probāda. pro explicatione notāda sequentia.

Primò sciendum, *pacti expressi* huius *triplicem esse modum. Primus fit solemnitate variâ* & ipsi cacodæmoni visibiliter in corporeâ aliquâ formâ apparenti, coram testibus, fidelitas, & homagium premittitur [s]. Huiusmodi pactū iniuit nobilis ille ditionis Leodicensis, narrante Cæsario Heisterbacensi [t], vbi tamen dæmon loquens audiebatur, sed non cernebatur. hîc inter cętera, iuuenis ille inconsultus creatorem suū ore negat, manuque exfestucat, & diabolo homagiū præstat; hic vicissim, illi diuitias & honores pollicetur. eò lectorē amando, spondeóque lectionis & laboris sui vberem legendo fructum relaturum. Huc etiam referendum Theophili Vicedomini factum, *qui ad dignitatem recuperandam à principe dæmoniorum opem* (vt scribit Sigisbertus [u]) *expetiit, & ab eo iussus abnegare* Christum *Filium Dei, eiusque matrem* Mariam, *cum omni Christianismi proposito, & ipsam abnegationem scripto firmare, & scriptam signare, & signatam sibi tradere, eius se seruitio addicere.*] In hac testis fuit Magus, in illâ villicus iniquitatis.

Aliquando id faciunt per libellum supplicem, quē diabolo præsentant. Sic nostro tēpore Mantenses in Normanniâ Magi libellū conscripserant, quem oblaturi erāt Sibyllis Magiæ Necromāticæ præsidib. cuius summa; Se orare Dominas, vti dignentur libros suos magicos consecrare; ad eum effectū, vt mali spiritus ipsis per omnia promptè obediāt, iuxta formulas cōiurationis in libris cōtentas; & vt vocati, ipsis sine noxâ appareant in formâ pulchri hominis; & ne sit necesse circulum vllum facere, aut subire, in domibus, aut agris. Secundò, vt Sibyllæ libris signum suum seu characterem imprimant (tres erāt numero libri) vt plus efficaciæ & dominij libris inesset in prædictos spiritus. Tertiò, vt supplices reddantur tuti à iudicū insidiis & punitione. Quartò, vt cœpta omnia & studia illis prosperè in aulis & amicitiis Principū succedant: in ludis quoq; semper quandocūq; volent lucrentur. Quintò, ne inimici ipsis valeant nocere. Pro his vicissim polliceri sese, quòd prædictas Sibyllas, pro Dominabus & Principib⁹ suis perpetuò sint habituri, & quotannis singulas animas se eis oblaturos (*hoc est, necaturos & sacrificaturos, vel certè ad hunc eundem perfidiæ ritum initiaturos hominem vnum*) quamdiu viuāt, hoc ipso cōsecrationis librorū die. hac tamē lege, vt Sibyllæ hæc postulata eis fide bonâ præstarent. Hi Parisiis omnes cū ipsis libris combusti fuère. Narrat Crespetus [x].

Alius modus priori similis cętera, nisi quòd sine testibus peragitur. Tertius per vicariū initur, Magum videlicet, vel tertium aliquem; cùm paciscens dæmonis aspectum vel colloquium reformidat. hoc tertium genus malè Grillandus [y] vocat *Tacitum*; quamuis enim professio hîc fiat alteri, quàm dæmoni; fit tamen expressè, & in dæmonis nomine, vt patet ex iis, quæ ipsemet tradit [z]. Fortassis ad expressum pactū pertinet forma illa rarior, in exemplo Germanicæ fœminæ, quæ obuerso tergo, ex balneatorio lebete exsiliens, proclamabat: *Quantum à* CHRISTO *sic saliendo recederet, tantum se ad dæmonem accedere.* dicam fusiùs [a].

His pactis omnib. quædā sunt cōmunia. Primū est, abnegare fidē & Christianismū; Dei obedienciæ se subtrahere; B. Virginis Marię patrocinium repudiare, & conuitiis insuper incessere. Solent blasphemè per contemptum, vocare ruffam, latā, extensam. Sic ergo, *venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum ne salui fiant* [b]. hoc est, tollit fidem veram, eiusque confessionē, quia diuinos ambit honores [c]. Ideò cogit primùm baptismo renunciare, quo quis vero Deo fuit initiatus. Quare & Hippolytus Martyr [d] scribit coacturū dæmonē, vt dicant: *Nego creatorem cœli & terræ, nego baptisma, nego adorationem Deo à me præstari solitā: tibi adhæresco, in te credo.* Ideò vnguē illis dæmon in frontem inicit, fingens se chrisma abradere, & baptismi characterem delere. Secundò, fictè quoque illos nouo tingit lauacro baptismatis. non ignorabat hoc Tertul [e]. *Hic quoque studiū* (inquit) *diaboli recognoscimus, res Dei æmulātis, cùm & ipse baptismum in suis exerceat.* Ideò tertiò, negato priore nomine, nouū illis inditur (vt Rouerēsis Cuno, *Barbisapra* vocatus fuit) nōne cognoscis figurā huius rei in præclaris illis Satanæ mēbris? Ægypt. Pharao Iosephi nomē mutat [f], sed sacra Scriptura eo illū nomine nūquā conpellat. Nabuchodonozor alia imponit nomina Danieli & sociis [g], sed Daniel sēper se Danielē vocat, & tres illi in ipso clibano flāmāte, *Benedicite*, canūt, *Anania, Azaria, Misaël Domino* hoc dicētes nimirū, Tui ô Deus, nō Regis terreni milites sumus. tibi, nō tyranno, nomen dedimus. Abnegare quartò patrinis & matrinis cogit, tam baptismi, quàm confirmationis, & nouos illis alios assignat. quia susceptores isti, sunt quasi fidei spōsores, & tenētur, quod credendum, spirituales filios suos docere. Quintò, dant diabolo scrutum aliquod vestimenti, quia diabolus partem rerum singularum sibi studet vindicare; ex spiritualibus gratiæ bonis, fidem ac baptismum;

k B. Tho. 2.2. q. 95. a. 4. Guilhel. Parisien. Scot. Gabriel, Gerson; Tritem. q. 5.
l Abulens. Alphō. à Castro, Victoria, Valençia, Binsfeld. Spineus, Ang. Sprēger. & alij.
m Nauarrus, Grillan. Remig. Binsfeld. prælud. 6. & alij.
n Condronch. li. 1. de mōrb. venef. & Cæsal. disquis. dæmon.
o lib. 6. paulò post medium.
p Exempla pactorum pete ex vita B. Basil. per Amphilochium conscriptâ apud Surium tom. 1. & eod. tomo de Theophilo Adenensi, & nobilis Leodini apud Cæsar. lib. 2. c. 12. de quibus & alias.
q li. 6. de præstig. dæmon. & lib. de lamiis.
r Binsfel. vbi suprà, Erastus, Bodin. & Trithem. d. q. 5.
s Hoc describitur in Malleo malefi. p. 2. q. 1. c. 2. & ab Alf. à Cast. lib. 1. de iust. hæretic. punit. c. 6.
t li. 2. illust. miraculorum, c. 12.
u an. Domini 537.
x lib. de odio Satanæ, discurs. 15.
y q. 3.
z q. 3. nu. 2. & seqq.
a lib. 5.
b Luc. 8. v. 12.
c Vide B. Aug lib. 10. de ciu. Dei, c. 20. & li. 20. cōtra Faust. c. 22.
d lib. de cōsum. mundi.
e li. de baptis.
f Gen. 45.
g Dan. 3. Michael Psell. mal. schol. 4.

ex bonis corporis, sanguinē, vt in sacris Baal [h]: ex bonis naturæ, filias, vt suo loco ostendetur; ex bonis fortunæ, fragmētū vestis. fors, an quia Regi solēt i substernere vestimenta, in dominij agnitionem [*]? Sextò iusiurandum dæmoni præstāt super circulo in terram sculpto. An, quia circulus expers principij & finis, symbolū est diuinitatis; & terra, scabellū Dei? sic certè vellet eos credere, eū esse Dominum cœli & terræ. An quia circulus cōtrariā, eò quòd omni caret angulo, habet figurā crucis, quæ valdè angulosa? certè hanc odit vehementer, in quā se triumphatū meminit, & mœret. & ideò amat figuram contrariam. inuenias inter magica sigilla crucē in medio circulo locatā, quasi captiuam: quod sigillum (vt Greg. Theologus [i] significat) ille magicis addictissimus apostata sic interpretabatur, vt præsumeret signū crucis calcandū & abolendum planè breui. Septimò, petūt à dæmone se deleri de libro vitæ, & inscribi in libro mortis; & sic legimus Auenionenses Magos inscriptos libro nigerrimo. Octauò, pollicentur sacrificia, vt illi Mantenses, de quib. paulò antè sū locutus. & quædā striges promittunt, se singulis mensibus, vel quindenis, vnum infantulū strigando (h. e. exsugendo) occisuras. sic Spineus [k]. Nonò, quotannis aliquid suis magistellis de nonibus pēdere tenentur, vt, vel plagarum metum, vel earū, quibus ex pacto sūt obnoxij præstationum, redimant vexationem: nec legitimū est aliquid, nisi sit atri coloris. multis hoc probat Nicol. Remigius [l]. Decimò, corporis alicui parti, modò huic, modò illi frequentiùs latentibus) stigma seu characterem suū, velut de lapide emptis mancipiis fugitiuis, solet imprimere: quod est insensile etiam acu perforatum. Non miraberis, si recorderis Antichristum vltimis temporibus signum bestiæ (diaboli) impressurum manui vel fronti suorum partiariorum, vt in Reuelatione suā S. Ioannes testatur [m], quod literali sensu de vero charactere seu signo bestiæ accipiendum, cum Primasio & Ansberto [n], & B. Hippolyto [o]. Quod dæmon iam ab initio mundi facere cōsueuit. Amat enim nequissimus Deum imitari; qui in veteri Testamēto suos signo Circumcisionis, in nouo autem signat signo crucis. quod Circumcisionis successisse volunt signo, Nazianzenus & Hieronymus. Sic etiā diabolus ab incunabulis Ecclesiæ hæreticos illos, qui Magicis simul implicitι, certā insigniuit notā. Auctores sunt grauissimi, qui docent. Irenæus, cùm tradidisset [p] *Carpocratianos artes magicas & incantationes operari, philtra quoque, & charitesia, & paredros oniropompos, & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum etiam q principibus & fabricatoribus mundi huius*; subdit de signo inusto his verbis: *Alij verò ex ipsis signant cauterizantes suos discipulos in posterioribus partibus extantiæ dextræ auris.*] Solitus alios dæmon signare in fronte, vt indicat Tertullianus [r] sic scribens; *A diabolo scilicet, cuius sunt partes interuertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum diuinorum in idolorum mysteriis æmulatur. Tingit & ipse quosdam, vtiquè credentes & fideles suos: expiationem delictorum de lauacro repromittit: & sic adhuc initiat Mithræ: signat adhuc in frontibus milites suos.*] Quos? vtique Basilidianos, qui Abraxan colebant: Abraxas enim idem qui Mithra, teste B. Hieronymo [s]. tam vetus ergo origo huius stigmatis, de quo aliās plura [t]. Vndecimò, sic signati promittunt complura nostrorum Gentilium Orgiis simillima; nunquàm se Eucharistiam adoraturos; iniurios se perpetuò ac contumeliosos in B. Virginem, Sanctosque reliquos, futuros, non verbis tantum, sed & factis: conculcaturos enim, conspurcaturos, & confracturos quasuis Sanctorum reliquias ac imagines: signo crucis, aquā lustrali, sale benedicto, cereis & reliquis, ab Ecclesiā benedictis, consecratisve se abstenturos: Confessionem peccatorum integram se nunquam manifestaturos Sacerdoti, istudque commercium cum dæmone pertinaci silentio obscuraturos: statis diebus, ad conuentus, si queant, aduolaturos; & quæ illic peragenda, non segniter obituros; denique, quotquot poterunt, dæmonis seruitio adiuncturos. Vicissim diabolus pollicetur, se illis semper præstò futurum: se, in hoc mundo, votis eorum satisfacturum: se, post mortem, illos beaturum. Ex his pactis non nascitur obligatio mutua: sed dispar admodum est conditio paciscentium; homines enim se morti æternæ addicunt, & per peccatum vera diaboli mancipia efficiuntur; dæmoniacaque, donec ad Dei gratiam iterum perueniant, subiciuntur teterrimæ seruituti: verumtamen hominibus hoc pacto nihil iuris vel virium, in dæmonem acquiritur: nil etiam facultatis in signa, quibus ex condicto vtendum, commigrat: cogi se simulat versipellis, & spontè perficit, quicquid Magica ista profitetur.

In his tribus pactis lethale peccatum grauissimum intercedit idololatriæ: quia cultus latriæ expresse creaturis exhibetur. Quod si ex animo fidem Magi abiiciant, sunt etiam apostatæ: si verò non totam fidem abiiciant, duntaxat credentes hunc diabolo cultum deberi, vel diabolum ea posse, quæ fides Catholica negat posse, sunt hæretici: sin hæc omnia ficté faciant, nec apostatæ nec hæretici sunt; peccāt tamen mortaliter & grauissimè, quia spontè faciunt actum idololatricum. etenim si à dæmone compulsi ex graui timore id fecerint (vt aliquando contingit [u]) committunt peccatum mortale minùs graue, contra fidei confessionem. In his pactis expressis cognoscendis manifesta ex solemnis indicia deprehenduntur. Quæ quia Grillandus clarè admodum prosecutus fuit, & quæ dixi, optimè confirmauit ex confessione vnius Strigis, eius verba [x] non pigebit adscribere; *Quæ quidem mulier sub spe vitæ cuncta à principio vsque ad finem recensuit, quæ professio ipsa requirit, exprimendo omnia singula illius capitula. Primum enim dixit, quod quando adducta fuit per illam eius Magistram ante tribunal Principis earum, qui est diabolus in formâ Regis præsidens in solio Maiestatis; instructa prius à Magistrâ quid factura erat, venit, & oportuit primò abnegare Baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere*: (en Apostasia) *deinde Ecclesiastica Sacramenta cuncta proiicere pedibusque propriis conculcare crucem & imagines B. Mariæ Virginis, & aliorum Sanctorum*: (en sacrilegium) *quamuis hæc vltima non fiunt coram eo, sed alibi postea; satis est, quod ista promittant se facturas, quamprimum cedet occasio.* (en professionem.) *Deinde fecit obligationem per solemnem stipulationem in manibus ipsius Principis, quâ vouit & promisit, quod perpetuò illi erit fidelis, & obediens, & omnibus eius mandatis parebit.* (en votum) *Deinde medio iureiurando, tactis scripturis, super quodam magno libro obscuras paginas continente, præstitit homagium siue perpetuum vassallagium* (en ho-

Margin notes: h 3 Reg. 18. — * Michael Pseu[dol]. in dialog. ... — 3 Reg. 9. Matth. 21. — i contra Iulianum. — k q. de strig. c. 2. — l lib. 1. dæmonolat. c. 11. — m Apoca. 13. v. 16. — n in Apocalyp. o de libro de consum. mundi. — p lib. 1. c. 24. — q malè vulgò, iam. — r lib. de præscript. adversus hæretic. post med. — s lib. commēt. in Amos. — t vide Remig. lib. dæmonolatr. cap. ... Nider. lib. ... Formicarij Sprenger. & alios. — u Vide Remigium lib. 1 dæmonolat. c. 1. — x q. 7.

minium) *& quod nunquam redibit ad fidem Christi, nec diuina præcepta seruabit; sed solum ea quæ per ipsu Principem erunt decernenda; & quod perpetuis futuris temporibus erit obediens illi, & veniet continue, cum vocata fuerit, ad ludos & congregationes nocturnas, & quæ in eis per alias mulieres fiunt, ipsa faciet, & quod etiam aderit sacrificiis illorum nocturnis, & solitas preces & cultum adorationis præstabit*: (en idolomaniam) *vota quæcunque, quæ ipsam præstare contigerit, pro viribus adimplebit, & quoscunque poterit alios, ad eandem professionem adducet* (en dogmatizationem.) *E conuerso autem ipse Princeps, egregiâ fronte, promisit eidem mulieri sic præsenti præstare perpetuam felicitatem. grandia, immensa* y, *& voluptates quascunque in hoc mundo habere desiderauerit, & demum post hanc vitam longè maiora munera consequeretur.*] Hæc ille. Addebat Ioan. de Vaulx Stabulensis sortiarius, persuasisse sibi diabolum, sortiarios post hanc vitam dæmonibus similes futuros, & in dæmonas conuertendos, & in aëre principatum obtenturos. Quæ facilè quisque intelligit, in Origenica ludibria recidere.

y scrib. gaudia immensa.

A

B

F

Pactum tacitum duplex est. Primum, quando quis sciens ac volens, superstitiosis vtitur signis, quibus vti solent Magi; quæ quidem ex libris aut sermonibus eorum vel aliorum acceperit: hoc quoque mortale est crimen. nec enim vllo modo licet scienter vllam directè vel indirectè cum prauis spiritibus societatem inire, vt Theologi & Canonistæ [z] sentiunt. Si quis autem remedium aliquod naturale ex Magorũ libris vel sermonibus accepisset, & ab omni pacto foret alienus, ille licitè tali remedio vteretur. Istud pacti genus facilè dignoscitur. *Secundum pacti taciti genus est*, quando quis ignorans vtitur magicis signis, quia nescit esse mala & à dæmone instituta; quod illis solet accidere, qui bonâ fide libros legunt superstitiosos, putantes eos esse probatorum philosophorum, aut medicorum; item iis qui accipiunt ea ab hominibus, vulgò habitis bonis & fidelibus. Hoc in idiotis vel nullum vel leuissimum est peccatum, si duæ conditiones accedant. Prima est, si ignorantia sit probabilis. v.g. eorum, qui hoc scire non tenentur, quoad eos qui scire tenebantur, vt Ecclesiæ pastores, confessarij concionatores, & Doctores: ij vt plurimùm laborãt supinâ & crassâ ignorantiâ, adhuc tamen istorum peccatum minùs est graue, quàm eorum qui scienter ista designant. Secunda conditio est, vt ignorans ista, paratus sit, quando admonitus fuerit, huiusmodi superstitionem relinquere. quia post admonitionem deficit ignorantia, & oritur contumacia; pro cuius grauitate, delicti magnitudo crescit. Hoc pactum vltimum discernere à naturali vel miraculoso effectu, difficillimum est. Quâ de re dicam sequenti quæstione.

z B. Aug. libr. 2. de Gen ad lit. c. pen. & canones fermè omnes 26. q. 5.

C

D

Intereà, si quæras; *Quid dæmonem inducat ad pactum, & obsequium, seu parentiam huiusmodi*? Videtur esse quædam similitudo malitiæ maleficorum & dæmonis; quæ amicitiæ similem aliquam familiaritatem gignit; ex hac paulatim nascitur mutua confidentia: hæc gignit minoris in maiorem quandam præsumptionem, & audaciam quasi imperandi: & in maiore, voluntatem aliquatenus præstandi, quod à fœderato imperatur. Ita fit, vt & maleficus dæmoni confidat, cui se putat imperare, & dæmon simulet se imperium agnoscere. hoc fusè & bene ostendit Abb. Trithem [a]. sed in eo dissentio, quòd ille putat dæmonem velle suis mancipiis gratificari obediendo, quo velit pacto, qui odit eos acerbissimè: facit potiùs, vt fortiùs & arctiùs irretiat, decipiat, & perdat certiùs, celeriùsque.

a q. 1. lib. octo quæst.

E

Denique illud maximè animaduertendum, grauissimum esse peccatum pacto vllo dæmonibus fœderari, vt docui olim in Monitis; nunc hîc tantùm inseram, & addam alia multa, quæ cùm alij, cum Sebast. Michaëlis grauissimè scripsit [b], contra eos disputans, qui Magos excusant, si nocumentum aliis non inferant: eò quòd tales Patronomagi contendant, nihil esse mali vti dæmonorum operâ ad bonum, præsertim iis imperando: quod & CHRISTVM & Apostolos fecisse legamus.

b Pneumalog. cap. 7.

Ipse contrà & iure optimo affirmat, summum esse malum, sic argumentari, & signum esse animi prorsus infatuati, & Deum contemnentis: iuxta illud [c], *Impius cum in profundum* (peccati) *venerit, contemnit*. Sic enim omnia illum subsannare. Si quis timendas dicat inferni pœnas, & damnandos in perpetuum impœnitentes; ridet, & negat adeò metuendum Auernum, Deum nolle mortem peccatoris, non creasse hominem vt pereat, &c. hos sanè (Theodoreto iudice) ipsis dæmonibus esse deteriores. quia *dæmones credunt & contremiscunt*, isti nec credunt, nec contremiscunt. deteriores etiã sunt hæreticis. nam hæreticorum coryphæus Arius à B. Athanasio interrogatus, quid censeret? eumne, qui Satanam adoret, rectè an malè facere? respondit, impium hunc & sine Deo esse, nec communẽ sensum habere, nec mereri hominis appellationem [d]. Quod à mendaci dictum verissimè, & in Sortiarios accommodatè. nam hi Satanam adorant.

c Prouer. 18. v. 3.

d B. Athan. in disp. in concil. Nicæno.

Sed CHRISTVS & Apostoli Satanæ imperarunt, quid ab eo fieri vellent iubentes. Cur non & nos possumus? Dicere possem, non quæcunque à Sanctis aut Deo fiũt, nobis licet imitari. Nam in rebus diuinis, quædam sunt credenda, vt Incarnatio Trãssubstãtiatio, Trinitas, Purgatorium, & similia: quædam admiratione honorãda, vt CHRISTI Domini, & Sanctorum hominum miracula: quædam etiam imitãda, vt quæ ad morum & vitæ institutionem pertinent, quæ CHRISTVS discere nos iussit, vt mãsuetudo, humilitas, charitas: de quibus illud est Apostolicum [e], *Imitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI*. Velle in illis prodigiosis effectib⁹ imitari, est animi prorsus superbi, & stulti, & volentis ambientisq; Dei similitudinẽ in omnipotẽtiã, aut omniscientiâ. tales imitantur diabolum qui similis esse voluit Altissimo, dũ per imperium, sicuti CHRISTVS, volunt dæmonas cogere: tales, dum arcana & futura ex eis discere volũt, similes sunt protoplastis, qui scientiam diuinæ similem appetierũt. Hoc vetuit Deus, quando dixit [f]; *Gloria mea alteri non dabo*: ego verò corde, tales inquiunt, etiamsi nolis eam, mihi vsurpabo. Vtebantur quidẽ prisci CHRISTIANI imperio in dæmones (vt ait Tertullianus) *nõ imitatoriâ operatione, sed expugnatoriâ dominatione*. Ideò respondeo, hos, qui pactum habent cum dæmonibus, non modò non imitari Dominum & Apostolos, sed planè contrariũ facere, nam illi non aduocabãt, nec consulebãt dæmones, nec eorum operâ vtebãtur: sed eos increpabant, pellebant, torquebãt, etiam vera loquentes obmutescere iubebant, nec aliter quàm in-

e 1. Corin. 11. v. 1.

f Isaiæ 42. v. 8.

fensissimos hostes tractabant, quos aduersarios nostros esse, & sicut rugientes leones circuire, quærentes quam deuorent animam, sciebant. Posuit Deus ab initio mundi inimicitias inter hominem & diabolum g, isti fœdus ineunt cũ Dei inimico & iurato hoste. Iob postquàm multa de dæmonis malitiâ dixisset h, concludit: *Memento belli: nec vltra addas loqui.* quasi dicat, ne frustrà tibi de induciis aut pace cum illo percusâ glorieris vel blandiaris; caue, & sta pransus paratus, vt in procinctu, signum prælij exspectãs. Bellum Deus, vt Paterpatratus indixit: inter Deũ & diabolũ perpetuum est bellum, nam *superbia eorum, qui Deum oderunt, ascendit semper:* & diabolus *Satan*, h. e. aduersarius, ideò nominatur. quare nos, qui vasalli sumus Dei, non possumus cum hoste eius depecisci inducias, aut commercium habere. Clamat Apostolus i; *Nolo socios vos fieri dæmoniorum.* Hoc in baptismo promisimus Sacramento adacti nomine Ecclesiæ rogante Sacerdote, & patrinis pro nobis respondentibus, iterum atque iterum: *Nos abrenunciare Satanæ* (aduersario) *& pompis eius.* Data est potestas Christianis calcandi serpentes: & S. Paul. pollicetur k, *Deus conteret Satanam sub pedibus vestris:* cur eius pedibus aduoluuntur? In nomine *Christi* miracula faciendi, & dæmones eiiciendi virtus, Ecclesiæ repromissa; cur ad nomen & inuocationem Beelzebub confugiunt? Cùm itaque hoc bellum initio mundi conditi indictum, & initio Ecclesiæ Christianæ tuba Apostolica renouatũ: & à nobis cùm in Ecclesiâ fuimus regenerati, iureiurãdo votiuo sit promissum; nónne sequitur, eum, qui cum Ecclesiæ & Dei aduersariis pactum vllum, vel familiaritatem colat, perfidiæ, transfugij, & apostasiæ reum non minùs esse; quàm si monachus votiuã deserat professionem; quàm si miles ad hostem trãsfugiat; quàm si Christianus ad Mahumetismum, Iudaismum, aut aliam hæresim se recipiat? Quæ omnia cõtra primũ preceptũ sunt peccata: & ideò grauissima meritò censentur. Illud. n. vt ordine, sic & dignitate primum est. Nam ratione obiecti, digniora sunt primæ tabulæ præcepta præceptis secũdæ tabulæ: & inter tria primæ tabulæ, præcipuum est primũ præceptum. Tertium enim potissimùm agit de cultu Dei externo: secundum de verbis exhibendo honore: primum de amore & fidelitate internâ Deo prestanda, & virtute religionis, seu Theosebias, seu Latriæ. Quare cùm hæc virtus Deo sit omnium acceptissima, contrarium quoque vitium eidem oportet esse maximè odiosum: & ideò huic primo præcepto à Deo addita fuit pœna: quando testatur se fortem & zelotem esse, & hoc peccatum vsque in tertiam & quartam generationem vlturum, & eius præcepti transgressores vocat osores sui l. Tam ergo graue peccatum est cum dæmone pacisci.

g Gen. 3. v. 15.
h c. 40. v. 27.
i 1. Corin. 10. v. 21.
k Rom. 16. v. 20.
l Exod. 20. v. 5.

Præterea talia pacta sunt vana & inania: nam dæmon nunquàm fidem seruat, nec vllo promisso se ligari putat. Qui *Christo* ausus mentiri, cùm dixit m: *Hæc omnia dabo tibi, si procidens adoraueris me:* scilicet te reuerebitur. Cypriano Mago nóne pollicitus alius Iustinæ fruitionem? quid præstitit? A mẽdacij patre veritatem expectare, quæ demẽtia est? nonne *Iesus* ait de illo? *non est veritas in eo. cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur. quia mendax est, & pater eius* n. frustrà ergo cum illo pacisceris: qui ex mendacio & perfidiâ conflatus est. crede illi, si, quem nunquàm deceperit, vllum inuenias Prudenter Origenes o scribit, *Probabile est dæmones, cùm sint mali, ne cultoribus quidem suis fidem, datámq; dexteram seruaturos.* Immò non probabile id tantùm, sed prorsùs improbabile seruaturos. nam mendaces sunt, & homines irreconciliabili odio prosequuntur; quod à lapsûs sui tempore nunquàm remiserunt, nec vnquàm minuent vel remittent. Si Deus permitteret, citò illi mortales omnes interimerẽt: quod quia vident sibi non licere, ideò assiduè hominibus animæ mortẽ moliuntur, per varias & multiplices peccandi illecebras: ne quâ ipsi beatitudine excidere, homines potiãtur. Odij magnitudo patet ex vehementiâ & acerbitate cruciatuũ, ac vexationũ, quas intulêre, quotiescũque tantillum Deus permisit, Iobo, Saræ mariti s, B. Antonio, & aliis innumeris. Pertinaciam odij docet Iob p, dicens, *Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.* & Seruator noster q ex operibus filiorũ patris genium declarat: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio:* quibus verbis indicat, hunc eius esse perpetuum conatum: ad hoc cùm nequit vi apertâ, grassatur dolis, & beneuolentiæ simulatione, vt præclarè docet B. Athanas. ad Aegypti & Libyæ Episcopos scribens r. Stulti ergo sunt, qui ei fidunt; & immemores eius, quod Spiritus sanctus per eundem Iobum s nos admonuit, impossibile esse superbiæ illi vertici, se cuiquam subiicere: *Nunquid* (ait) *multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* ex animo scilicet & fide bonâ, vt tibi complaceat. *Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum quasi seruum sempiternum?* finget & pollicebitur, sed non præstabit promissa. Indicat ergo hæc ἀδύνατα censenda. Nullis enim vinculis eum à nobis ligari, nullis cancellis includi posse; *Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis?* Scilicet parebit homini, qui maluit carere beatitudine æternâ, quam parêre Deo, & Verbum hominem factum adorare.

m Mat. 4. v. 9.
n Ioan. 8. v. 44.
o li. 8. contra Celsum.
p cap. 41. v. 15.
q Ioan. 8. v. 44
r contra Arian. orat. 1. in principio.
s c. 40. à v. 22.

Denique non vana tantùm & inania sunt hæc pacta & familiaritas cum dæmone; sed periculosa & perniciosa supra modum. Ait B. Leo, beneficia dæmonum cunctis esse nocentiora vulneribus; & præstare illorum odium quàm pacem meruisse t. Confirmat ratio, quia nihil exitialius est morte animæ; hanc his pactis & familiaritate incurrunt. nec animæ tantùm, sed & corporis sæpenumerò. Vno id nunc exemplo docebo, alias pluribus. Nicolaus Remigius u his verbis describit: *Theodorus Maillotius* (*is proprætura in vasti regni prouinciâ, quæ ditionis est Lotharingicæ, senex obtinuit*) *cùm adhuc iuuenis, amplissimâ familiâ natam adolescentulam in matrimonium deperiret, & illi eius potiundæ spes omnis esset abscissa atque erepta* (*nam & fortunâ egens atque humilis, atque famulatus mercenariâ conditione, in qua tum erat ignobilis & despicatus, nullam ne deferendi quidem amoris sui honestam satis rationem videbat.*) *Ergo, vt desperatis rebus, & ipsâ se iã deserente ex spectatione, homines ad quoduis consilium se facile conuertunt, ac nullo delectu fugienda sequendáve amplectuntur; Maillotius conseruum ex Germaniâ, cui audiuerat dæmonem esse ad quæcũque obsequia paratissimũ, adit, huicq; suam ægritudinẽ aperit, rogans, vt si quod ei remediũ adferre posset, id ne grauate faceret. ingrato enim non iri locatum beneficiũ. Hanc Germanus occasionem libens arripit, vt cui ex pacto intra dies paucos necesse*

t hom. 19. de Passio. Domini.
u li. 1. Dæmonolatriæ, c. 9.

A

erat, vel se suo dæmone liberare, atque expedire adducto alio, qui istud seu æs alienum in se transcriberet, vel ab eo obtortâ ceruice necari atque interfici (siquidem hæc ei pacto lex addita fuerat.) Agendo itaque ei negotio consequentis diei aduculum in clausô atque recondito quodam conclaui condicit: vbi vix dum se stiterant, cum repente patefactis foribus se infert lepida & liberali formâ puella (hoc habitu dæmon primum se ostendere volebat, ne Maillotius ad formidabilem eius aspectum exhorresceret) eámque se esse prædicat, quæ illi nuptias, quas tantoperè ambiebat, faciles esset confectura, modo vellet in iis quæ esset præceptura obsequi. Ac illo auidè attentéque exspectanti, quænam eius esset sententia: inprimis cœpit edicere, vt furtis, crapulis, libidinibus, blasphemiâ, cæterísque, quæ animum inquinant, vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus subleuaret, seipsum in hebdomadâ bis ieiuniis maceraret, solennes ac quotidianas precationes ne intermitteret; eáque sedulò obiret omnia, quæ Christianum hominem decet atque æquum est facere. Istis enim omnibus, si se vellet nuncupatis verbis obstringere, futurum vt potiis thalamis sine vlla difficultate potiretur. Hæcq; sic elocuta, ac constituto intra quem responsum auferret die, se forâs eiecit. Maillotius, qui videret tam sanctis atque honestis conditionibus tantum sibi beneficium obtendi, iam nihil cunctandum putabat, quin id gratus ac lubens acciperet. Sed dum magis magisque in eam rem cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter spem metúmque impellitur; ex eius vultu domesticus quidam Sacerdos conuiciens aliquid subesse quo sic distraheretur, eum blandè adortus, ac quid animo agitaret expiscatus, monitis suis peruicit, ne ampliùs ad colloquium vllum cum dæmone descenderet. Sicq; frustratus suâ exspectatione Germanus, non longè abiit, quin ex pacti formulâ pœnas penderet. Nam non adeò multis post diebus, equo planâ atque apertâ viâ decidens, itque caput proruens exanimis momento temporis repertus est.] Hæc Remigius.

B

C

QVÆSTIO V.

Quibus indiciis discernendi effectus Magiæ ex pacto conuento, ab effectibus Physicis, & miraculosis, & artificiosis?

D

A

VBI *nec miraculi, nec naturæ vis, nec artificij solertia inuenitur, pactum intercedit.* Sed hoc nimis obscurè ac breuiter dictũ, consueuêre Theologi latiùs explicare [a]. Ad dæmoniacam magiam pertinere, primò si opera naturalem facultatem excedunt. quod locum habet, si positiuè concludatur res adhibita non habere vim sufficientẽ ad hunc effectum: nec etiam rationabilis causa suppetat, cur Deo vel Angelis bonis effectus adscribatur. Vult Valençia ad hanc notam reduci defectum ex nimiâ loci distantiâ. quia constat, causam distãtẽ nõ posse agere, nisi per medij alterationẽ: vnde si eadẽ causa nõ ageret proximè vel propiùs applicata, quæ tamen agit in distans, euidẽs videtur ei, hoc naturaliter nõ fieri. Aliud fore dicit, si sapiẽtes duntaxat profiterentur se causã ignorare. nam rerum naturalium vires & analogia cum effectu sæpiùs nos latent. Aliud etiam foret, meâ sententiâ, si dissensio foret inter sapientes, num id naturaliter fieri possit, nécne; verbi gratiâ, si ageretur de effectu producto in re parùm distanti: dubium enim est, vtrùm res aliqua possit agere immediatè in passum à se distãs, nihil in medium operando; & vtrùm agens ac patiẽs res necessariò debeant esse contiguæ simul secundùm contactum, quem vocant quantitatiuum; an verò sufficiat se contingere tactu virtuali (quem appellant) eò quòd passum suum sit intra spatiũ illud, ad quod se vis agentis potest extẽdere. licèt enim sententia negans B. Thomæ plurium sit, & probabilior; affirmans tamen rationibus nititur probabilibus admodùm, & grauissimis viris placuit [b].

E

a Caieta. in summ. verbo, incatatio. Victoria de Magia num 16. Valençia dis. 6 q. 12. pun. 2. in 2. 2. B. Tho.

b Scoto & Ockamo in 1. d. 37. Auicenna. Nyph. Franc. Valesio, & aliis.

Secundò, censent Theologi iidẽ, ad dæmoniacam Magiã pertinere tria quoque alia vitia. primũ est, si adhibeantur verba ignota, falsa, apocrypha, absurda, nihil cohęrẽtia; aut sacra, sed detorta ad sensus alienos, aut ad quẽ non sunt instituta: vel si aliqua nomina Dei incognitæ significationis, vel etiam bonorũ Angelorum ignota, vel malorum Angelorum nomina inserãtur, quæ non nouit Ecclesia; de quibus pereruditè disseruit Guilhelmus Parisiensis [c]. idem erit, si adhibeantur certi characteres, aut figuræ aliæ, præter signũ crucis, vel ipsa crux nõ vt oportet locata formatáque, vel vbi non oportet posita, vel superfluè certis locis ac numero iterata: denique si quid apponatur aliud, nihil pertinens ad effectũ, qui tali operatione intenditur. Secundum est, quando efficacitas operis tribuitur certis ritibus atque obseruantiis quibusdã peculiaribus & ad hoc designatis; verbi gratiâ, vt id fiat certis diebus vel horis ad certum stellarum situm, sub certo numero crucium vel candelarum, certâ corporis positurâ, in tali chartâ, talis coloris & figuræ. Tertium est, quando vis collocatur in obseruantiis aliis planè superfluis & indifferentibus, v. g. vt ad expellendum dæmonem pili radãtur vt quis induatur telâ nunquàm lotâ, operetur vno pede nudo, discinctus, passo capillo, & quæ huiusmodi.

B

c Sum. de vniuerso, cap. vlt.

Quando dicitur his omnibus, vel aliquo istorum opus esse ad effectionem, res meritò plusquã suspecta est; præsertim cùm duo concurrunt, scilicet quòd credatur res non esse proportionata ad effectum producendum; nec adhibeatur ex legitimâ auctoritate: hoc est, quãdo is, qui instituit vel præscripsit hanc rem, vt signum ad talem effectum, non poterat naturæ defectum supplere (quod facit in Sacramentis Deus, in Sacramẽtalibus Ecclesia) item quando ipse effectus non potest prouenire, nisi à causâ intellectu præditâ; & circunstantia requisita eius generis est, vt non videatur idonea vel non solita mouere Deum, vel Angelos ad effectũ producendum: tunc enim luce clarius est, non nisi à malo spiritu effectum sperari posse. v. g. Si quis à statuâ responsum postulans de rebus occultis, minas vel preces absurdas & ridiculas adhiberet, quales sunt Magorum apud Porphyrium [d], & iis geminæ Lachesis apud Cl. Claudianum [e] illarum fortassis imitatione confictæ.

d Epistolâ ad Anebonem.
e de rapt. Proserpinæ, li. 1.

Econtrà, quando huiusmodi effectus miri consequuntur à quocunque, & quotiescunque hoc applicatur, sine aliis cæremoniis vel obseruationibus, meritò iudicamus, effectũ esse naturalem. Sedulò cauendum hîc duplex extremum; alterũ, ne in hac disquisitione temerè statim censeamus omnes effectus naturales; quia multoties dæmon quædam naturalia admiscet, vt totũ naturale putetur: alterum, ne temerè condemnemus; multarum enim (vt B. Augustin. docet [f]) rerum naturæ nostram scientiam superant & fallunt.

f li. 21. de ciu. Dei, c. 4.

Artificialia discerni possunt minimo negotio, si vel Magistratui (ad hũc pertinet in exteriori foro

exami

examinare, & publicum licentię testimonium his nominibus dare) vel cõfessario, quoad forum internum, occultè fiat artis demonstratio.

QVÆSTIO VI.

An hæc Magia quosdam habeat effectus veros, & quo pacto dignoscantur?

A PErpo sit, nõ homo, qui vel asserat omnes effectus esse prestigiatorios, vel credat omnes veros. sæpiùs dæmon fallit, quia mendacij pater est: ideò sæpe præstringit oculos, aut sensibus aliis illudit vanâ obiectâ imagine. nec rarò Deus impedit ne, quod in Magorum gratiam facere vellet ac posset, id verè faciat: quod cùm cernit, ad præstigias cõfugit ne impotẽtia ipsius detegatur. Quãdo autẽ & Deus permittit, & dæmon verum vult effectum producere; si is vires ipsius non superet, nihil profectò prohibet quominus verũ effectum producat. Etenim causæ naturales verum effectũ gignunt: vti illis potest diabolus, & actiua passiuis applicare: poterit igitur tũ effectus veros producere. Minor propositio probatur, quia, diuino Dionysio Atheniensi auctore [a], donorum naturalium peccando ille nullum amisit: vnde fit, vt & vires naturales habeat valentissimas; diuturnã & multiplicem experientiam; essentiæ & qualitatum quæ rebus quibuslibet peculiares, scientiam exactam: adeò vt verè effectum, quod cupit, dare possit commodissimè.

Prudẽter itaque communis schola Theologorum [b] duplices effectus Magię, veros, & apparẽtes agnoscit. Propter hos Tertullianus [c] Magos appellat circulatores ac Sophistas. Ego illis tertiam speciem adiungo, mixtorum effectuum ex veris, & falsis, siue apparentibus tantùm.

B Ad præstigiatorios refero, quos recensui [d], item illud, quod de Menippo adolescente & toto illo nuptiarum cum Lamiâ apparatu atque vtensilibus scriptum à Philostrato, quod fuit à nobis [e] alibi commemoratum: & quod de Empusâ seu γέλω Nicephorus [f], eam sæpe infantem Mauritiũ è cubili velut mox deuoraturam, extulisse, nullo accepto incommodo. Secundò, quod de Pasete proditum, incantamentis quibusdam facere solitum, vt repentè conuiuium sumptuosum exhiberi videretur: rursùs, vbi libuisset, omnia euanescerent; solitum quoq; res emere & pretium numerare, verùm mox numi clàm à venditore ad emptorem redisse cernebantur [g]. Tertiò, talia pleraque, quæ de Simone Mago legimus apud B. Clementem Romanum [h], cum ex aëre nouum hominem creasse; quibus volebat, inuisibilem factum; saxa, quasi lutum, penetrasse; statuas animasse; in ignem positum, non arsisse; duas, velut Ianum, facies habentem se ostendisse; in ouem aut capram se immutasse; in aërem sublatum volasse; aurum plurimum exhibuisse repentè; reges facere, eósque deiicere potuisse; falci præcepisse vt ipsa iret & meteret, eámque iuisse, & decuplo plus ceteris messuisse; eũdem, cùm esset aliquãdo Selene meretrix in turre quâdam, & accurrisset multitudo ingens ad eam videndam, turrímque circumcinxisset adstantium corona, fecisse vt illa per cũctas fenestras turris illius omni simul populo prospicere & procumbere videretur; denique quòd pueri incorrupti violenter necati animam adiuramentis euocasset, eiusque adiutorio talia patraret. Hæc Clemens. Addit nonnulla

A Anastasius Nicenus [i], *Statuas* (inquit) *faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, & in aëre volabat, & ex lapidibus panes faciebat: serpens fiebat, & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies, in aurum conuertebatur, in conuiuiis exhibebat spectra omnis generis: vasa, quæ erãt in ædibus, faciebat videri tanquam quæ suâ sponte mouerentur ad ministerium iis, qui portabant, non visis: efficiebat, vt multæ vmbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas defunctorũ.*] ab his desumpta quæ in eandem sententiam refert Glycas Historicus [k]. Quartò, huc spectat illud Nicetæ Choniatæ [l] de Mago, per quem factum, vt cuncta sua vasa remex frangeret. Quinto loco, memoriæ occurrunt prestigiæ Ziitonis Bohemi (de quo etiam acturi sumus [m].)

B *Hic artem suam ostentans, nunc suâ, tunc alieni faciem sumebat, itemque, item in purpurâ & serice, ac confestim in lanâ ac panno sordido, regi se offerebat ambulantique in terrâ, ipse tanquam in aquâ adnauigabat: aliquoties equis rhedariis vectum gallis gallinaceis ad epiredium suum alligatis, subsequebatur. Conuiuas prætereà Regis variè ludebat interdum manus illorum, ne illas ad patinas porrigere valerent, in pedes boum, interdum in vngulas equorum transformans. Et aliquando fronti illorum cornua ceruina latissima adiiciens, quoties videlicet è fenestris ad subitum spectaculum prospicerent, ne rursus caput & ora ad mensam referre possent. Atque vt ostenderet se pecuniam quoque pro vsu suo facile conflare posse, triginta sues bene*

C *saginatos, ex manipulis fœni effingit, illósque pastum proximè Michaëlis cuiusdam pistoris locupletis extrudit, proponítque venales, quo pistor voluit precio: hoc tantum emptorem monens, ne gregem nouum ad flumen lotum compellat. Quâ ille monitione neglectâ, cernit in flumine manipulos flaitare, suibus submersis. Ergo diu venditore quæsito, itque in tabernâ vinariâ tandem reperto, in quâ porrectis pedibus in scamno recubabat, dum stomacabundus altero pede correptum excitare vult, eum à corpore protinus cum coxendice auellit: clarè Ziitone quiritante, & obtorto collo emptorem ad Iudicem trahente. Quid faceret pistor, in manifesto deprehẽsus, vt sibi videbatur, facinore, nisi vt damnum damno adderet, atque de hac iniuriâ à Ziitone decideret?*] Hactenus Dubrauius [n].

D Denique iactatoria illa Magorum de quibusdam herbis, vt de verbenacâ, de latace, de æthiopide, de chamaleonte apud Plinium & Gellium [o].

Talia denique quæ (proh dolor!) nimis creduli Principes quidam, alias pij, corã se fieri sinebãt. res ferreas (sine magnete) argenteas pateras, & similia magni põderis super mensã locata, sine funiculo, capillo vel vllo instrumento, ab vno extremo ad aliud subsultantia, attrahere: chartam ab alio ex toto fasciculo clàm extractam, in manu extrahentis manentem, nouâ inductâ formâ tet facere immutari: specula fabricari, in quibus quæ remotis admodùm locis fiunt videantur: trium horarum spatio arbusculam veram spitamæ longitudine è mensâ facere vt excrescat; vt arbores

E ibidem frondiferæ & fructiferæ subitò enascantur: certo lucernæ lumine accenso efficere, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda oculis obiiciant, & sic nudæ tripudiare non desinant, quamdiu ardet in medio appensa lucerna certis insculpta characteribus & leporino adipe plena, & alia huiusmodi, quæ nostij circulatores ex Baptistæ à Portâ scriptis & disciplinâ obtrudunt: quorum cùm nec naturales, nec artificiosæ causæ idoneæ

a c. 4. de diui. nom.

b post Origenem Augusti. & Thom. Alp. à Castro de iusta hęre. puni. Victoria vbi supra n. 5. Spreng. malle. q. 1. Mich. Medina d. c. 7. fol. 61. & alij.
c apolog. c. 23. & li. de idololat. c. 9.

d lib. 2. cap. 4.
e Quodlib. de Lamiis, quæ edita cum aduersar. in Senecam.
f li. 18. hist. c. 9.

g Suidas ex Appione, in verbo, πασης.
h lib. 2. Recognition. & li. 6. constit. apo.

i 9. 23. in sacr. Scrip.

k p. 2. Annal.
l lib. 4. de vitâ Emanu. in fin.

m sequen. li. c. vltimo.

n lib. 23.

o vide Gell. li. 10. c. 12. Pli. li. 25. 26. & 28.

proferantur, præstigiis adscribi debent.

C

Verorum effectuum exempla sunt secundùm plerosque serpentum incãtatio, de qua Propheta p: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter*: item signa & prodigia pseudoprophetarum in Euangelio sanct. Matthæi q, & quæ suis locis docebo posse fieri, & facta fuisse. Duo sunt in sacris literis, de quibus admodùm ambigitur, an veri, an apparẽtes tantũ effectus fuerint. Prius est de suscitato per Pythonissam Samuele r. illusoriis annumerant, qui volunt, non ipsam Samuelis animam, sed dæmoné laruatum ac subdititium aduenisse: scriptores sanè graues hoc arbitrati s. Verùm B. Augustinus t affirmat et asseuerat (quẽ plerique cum Tostato & Lyrano sequuntur Neoterici, alibi à me laudati u) veram Samuelis animam apparuisse Sauli, non vi carminis Magici euocatam (hoc enim rectè Tertullianus & sequaces eius refellunt) sed Dei imperio aduentantem, vt impium Regem corriperet, cúmque ad pœnitentiam, denunciatæ mortis metu, prouocaret. Hæc mihi sententia videtur verior atque securior. Nondum enim aduersarij satis efficaciter responderé clarissimo testimonio libri Syracidæ x, vbi de Samuele ista legimus, *Et post hoc dormiuit*, hoc est, mortuus quieuit) *& notum fecit Regi* (cui, si non Sauli? & quando, si non hac vice?) *& ostendit illi finem vitæ suæ* (prædixit, cum die crastino moriturum) *& exaltauit vocem suam de terra in prophetia*. quid hoc est, nisi egressum ex inferno, qui est in terræ centro? quid hoc, nisi quòd loquens propriâ voce prophetauit? vtique non alius, quàm ille qui mortuus dormierat. Nec obstat, quod obiiciunt, eum dicere, *Cras mecum eris*, quod de verâ Samuelis animâ dici non queat: quia hæc in limbo, Saul in inferno. quomodo mendacium tribuatur Prophetæ? non, inquam, hoc obstat. vel enim possunt illa verba (vt ait B. Augustinus y) ad similem mortis conditionem referri. quasi dicat, cras mecum eris, non vnus viuentium, sed vnus mortuorum, crastinus tibi dies vltimus illucescet. Vel sanè, ad loci & habitationis vicinitatem referentes, dicere possumus, cum aliquo esse, qui in eâdem est vrbe, licèt non in eâdem domo. Limbus verò Patrum, & locus gehennæ eiusdem inferni sunt diuersa habitacula, vt domus vnius oppidi. Plura de hac re dicentur posteà hoc eodem libro z.

p Psal. 57. v. 6.
q c. 24. v. 26.
r 1. Sam. 28.
s Tertul. li. de anima ca. 57. Cyril. li. de adora. spirit. Anast. q. 37. in script. Auctor quæstionum à Gentib. propositarũ, qui falsò dicitur Iustinus Mart. q. 57. Auctor li. 2. de mirabil. S. Script. c. 2. & li. quæst. vete. & noui Testam. q. 27. qui libri non sunt B. Aug. ipse tamen Augusti. videtur huc inclinare in respons. ad qq. Simplicianí, & ad qq. Dulcitij: aperte verò tenuit B. Io. Bat. in c. 8. Isa. Euch. Bed. & Hildegar. & Salib. 2. Polic. c. 27. & ambigẽs nõ parum B. Th. non vno loco.
t lib. de cura pro mortuis, cap. 15.
u Comment. in Hercu. Oetæo, ad v. 457. à de Martin. Martini Hypotypos. l. 4. reg. 2. & alios. Mendozam in Quodlibet.
x Ecclesia. ca. 46. versu vlt.
y ad 2. quæst. Simplicianí.
z q. 26. sect. 4.

Posterius dubium est de Magis Ægyptiis, qui cum Moyse de miraculorum patratione certarũt. Sic enim scribitur: *Fecerũt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similiter, proieceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones*, in aliis quoque multis posteà dicuntur, *similiter ac Moyses* fecisse b, conati tandẽ similiter ciniphes producere irrito conatu, inquã additur c, *& facere non potuerũt*. Defendi quidẽ potest sententia putantium, hos Magorum serpentes ac ranas præstigiosas duntaxat fuisse d. Verumtamen solidior & probabilior mihi semper visa sentẽtia cæterorũ e, quia Scripturæ magis cõsentanea, nec abhorrẽs à Philosophiæ scitis. Nonne dicuntur Magi sic fecisse, quemadmodum Moyses? sed iste veros serpentes, veras ranas produxit. Si Magorum apparentes tantùm fuerunt, cur fraudẽ Moyses nõ detexit? an & illũ in re tam graui Deus decipi passus? cur Magi dicũtur conati ciniphes, non po-

a Exod. 7. v. 11.
b v. 22. & Exod. 8. v. 7.
c d c. 8. v. 18.
d Sic Philo lib. 1. de vita Moysis, Io. Sereph. libro 2. antiq. & Iustinus Dialo. adue. Tryphon. & auctor libri respons. ad quæst. Gentil. q. 25. Tertul. li. de anima. c. 57. Hieron. & Ambr. in 2. Timo. 3. Procop. Rupert. Raban. Hugo in Exod.
e B. Aug. li. 3. de Trinita. c. 7. & 8. & l. 83. quæstionũ, q. 79. Theodor. in Exo. q. 13. Glyca p. 2. Annal. B. Thom. Lyran. Tosta. Burgens. & Caietani.

A

tuisse, si veros ciniphes producere nõ conabatur? De modo huius productionis adhuc controuertitur. expeditior est ratio eorum f, qui diabolum, non aduertentibus spectatoribus, censent virgas subtraxisse, & earum loco veros serpentes virgis mole æquales supposuisse, tã subitò & subtiliter, vt Ægyptij spectantes omninò crederẽt ipsarum virgarum sic commutatam formã fuisse. &, propter hoc erroneum iudicium spectatorũ, dixisse Scripturam virgas in dracones conuersas, nõ rei veritate, sed hominum opinione. Quare volũt similitudiné in eo positam, quòd sicut Moysis serpens verus, sic & veri fuerunt Magorũ serpentes: non autem in eo, quòd sicut ex virgã Moysis tanquam termino ex quo cœpta conuersio, producti serpentes, vt terminus in quo desiit conuersio; sic etiam virgis Magorum acciderit. scio cur hoc dicant, & quid afferant causæ, tamen (meâ sententiâ) nihil repugnat Philosophiæ placitis, si cum B. Augustino & Caietano dixerimus, ex veris virgis, vt ex materia conuersionis, veros serpentes & ranas prodiisse. sunt hæc animalia insecta, & de numero imperfectorum; quæ diabolus breui tempore ex putrefactis virgis potuit producere, neque id vires eius superat. nam quod solis calor multis diebus efficeret, id ille potest exiguo tempore, applicando actiua, quæ nouit ad hoc efficaciora. Nihi ne ergo inter hæc mira Magorum & Moysis interest? primò, quòd Moysis operatio miraculosa, Magorũ miranda tantum. deinde Glycam audi; *Et ipsi quidem virgas in serpentes commutabant, eorum virga Moysis ipsorum virgas deglutiebat: mutabant & ipsi aquam in sanguinem, sed in pristinam seme naturæ priori restituere non poterant: educebant & ipsi ranas, sed ab iisdem ædes Ægyptiorum repurgare non poterant: iisdem facultas erat Ægyptios vexandi, sed sedandi supplicij potestatem nullam habebant. Quin etiam ipsorum corpora Deus magis pustulis afflixit, quam reliquorum: vt hinc manifestum fieret, non solum ipsos pœnas diuinitus irrogatas inhibere non potuisse, sed etiam cum cæteris eadem supplicia pertulisse.*]

f Tosta. Caiet. Lipomani.

B

C

D

Meâ igitur sententiâ, illud de Samuelis animâ omninò pertinet ad mixtorum classem. Vera enim fuit Samuelis anima, quæ apparuit: falsitas tamen siue deceptio sensuum in eo reperitur, quòd visa obtemperare voci Pythonissæ; item quia verum suum corpus, aut veram syndonem non attulerat, vt videbatur. Alterum exemplum de Magis Ægyptiis, si sequamur sententiam agnoscentium duntaxat celerem suppositionem serpentum, pertinebit ad mixta; si verò placeat sententia B. Augustini, pertinebit ad vera. Lubenter etiam his mixti generis annumerem mirandam narrationem Roberti Triezij Insulensis g de certamine duorum Magorum. Rapuerat vnus puellam formâ egregiâ, & equo ligneo impositam per aëra absportabat. alter in castro quodam Burgundiæ, celebri conuiuio præsens, quod castrum raptor prætervolabat, carminibus cogit raptorem in castri aream descendere, & immobilem illic coram omnibus mœstum cum prædâ erubescente sistit. Nec segniùs raptor, nihil tale metuentem, eum, à quo ita vinctus, latenter incantat, & è fenestrâ editissimâ, per cuius cancellos collo & capite prominebat, despicientem, immanibus subitò fronte protuberantibus cornibus

D

g li. de technis & impostturis dæmon. c. 5.

E

dehone

dehonestat,& a repagulis ferreis magnitudine ramosæ frontis sic illaqueat & suspendit, vt per clatros caput retrahere non valeret, præcipitij verò altitudine deterritus, se demittere nō auderet. Ita coactus corniger, pactâ salute prius mutuâ, & disrupto ligamine, raptorē cum prædâ dimittit; qui cursùs nube cauâ tectus in aërem se leuauit: alter depositis cornibus, magnâ cum spectantium voluptate, saluum in cœnationē caput retraxit. Credo volatum accidisse, sed dæmone equuleū subleuante, non proprium, qualis est auium. fieri potest vt raptor verus & rapta vera, de cornibus illud alterum totum puto præstigiosum.

E Restat, quo pacto effectus synceri à fucatis diiudicentur. Cùm hæc mira non à Magis, sed ab ipso dæmone perficiantur: non poterunt Magi perficere, quæ dæmon nequeat (vt incautè quidā [h] scripsēre) sed quæcunque dæmon reuerà potest efficere, ea per dæmonem ex pacto poterunt Magi. Quo fundamento posito, rectè superstruitur series regularum sequentium, veluti columnarum huius ædificij. *I. regula*, si effectus magicus eiusmodi sit, vt potentiam dæmonis superet (quales sunt, qui soli diuinæ omnipotentiæ reseruantur) tunc effectus censeri debet præstigiatorius. *II. regula*, quādo non constat, effectum superiorem esse viribus dæmonis, res planè dubia est, & oportet recurrere ad circunstantias. ratio dubij, quia nec dæmoni Deus semper permittit facere quicquid posset, Deo non impediente: nec dæmon semper vult verè facere quicquid facere permittitur; sed gaudet præstigiator hominum deceptione. Vtrùm verò effectus superet vires dæmonis, id luculentiùs docebitur mox dicendis [i].

h Ananias, Remigius & alij recentiores.

i q. 7. & 8.

QVÆSTIO VII.

An Magi possint facere aliquod verum miraculum?

A EX dictis in fine præcedentis quæstionis manifestum fit, idem esse quærere, *Vtrum Magus aliquid possit*; &, *Vtrum dæmon aliquid possit*? quoniam Magi opera vi pacti à dæmone perficiuntur. Miraculorum ergo editionem Magi olim sibi vindicarunt. nam apud Clementem Romanum [a] Simon Samarita gloriatur, nihil non quod velit se posse facere, sibique obtemperare omnia: Porphyrius [b] scribit, quoties suorum prodigiorum machinas dæmones adhibent, multa eos naturæ consueto ordine alienissima efficere. Idcirco illos Iamblichus [c] vocat *Deorum pedisequos*, qui ad mirandis operibus Deorū vestigia subsequi proximè videantur. Eadem fuit existimatio poëtarum, quorum suis locis verba fortassis inserentur commodiùs. vidētur in hunc errorem incidere quidam recentiores, dum inquiunt [d], *naturæ leges in magicis operibus non extendendas*. Nos hoc diligentiùs scrutemur.

a lib. 2. Recog.

b lib. de sacrificiis de specie dæmon.

c li. de myster. Ægyptio. ca. 1.

d Nic. Remigius lib. c. 1. Spondan. in Homer. Odyss.

B Obseruare lectorem velim, *miraculum* hoc tractatu me non accipere pro quouis admirādo effectu, vt capiunt prophani scriptores, sed Theologos sequi, qui strictiùs sumunt, pro eo quod Græci τὸ θαῦμα effectu tantùm producto præter & supra naturæ creatæ vires; verbi gratiâ, cæco nato visum reddere, mortuos suscitare. Quando autem effectus respondet viribus creaturæ (*v. g.* ciere pluuias ac ventos, à febri sanare, &c.) τὸ θαῦμα solent vocare, non *miraculum simpliciter*, sed cum addito *miraculum secundum quid*, seu *respectu nostri*, vel *mirum* aut *miraculi*. Hæc mira rursus diuidunt in *absolute mira*, quæ simpliciter & secundùm se digna forent admiratione, etiāsi causas & modum sciremus quo fiunt, & in *mira secundum quid*, seu *respectu nostri*, qui ea admiramur, quia causas nescimus, non admiraturi, si causas cognoscere mus [e].

e vide B. Tho. 1 p. q. 105 a. 4. ad 2.

Notæ verò, quibus *mirum à miraculo* discernatur, nunc mihi istæ occurrunt. Prima, vt dixi, si effectus superet vires rerum creatarum & naturā, miraculum erit. 2. Si effectus non habeat propositum finem bonum putà salutem spiritualem vel corporalem, sed tātummodò finem malum, vt puta curiositatem, vel quid aliud bonis moribus, aut veræ fidei repugnans, non est miraculū [f]. ex hoc capite probatur, prodigia illa, & stupenda Antichristi opera, vera miracula non futura, sed falsa, vt B. Paulus Thessalonicensibus scripsit. hinc patet, quid de curatione strumarum illâ Elizabethæ Anglorum reginæ, hæreticæ Principis, sit iudicandum, si faciat in fidei suæ confirmationem, vt Gnato ille Tookerus affirmat. 3. Dæmonum mira sæpe deficiunt in minimis, miracula perfecta sunt; vtpote Dei opera. patet Exodi 8. de certamine Magorum cum Mose. 4. Dæmonum mira veris miraculis superuenientibus euanescunt, vt virgæ Magorū deuoratæ à virgâ Mosis [g], & oracula dæmonum coram sanctis hominibus obmutuerūt [h]. Denique miracula fiunt, per apertam & seriam Dei inuocationem; mira Magorū semper admixtis abionis, abditis, vanis, ridiculis, aut superstitiosis precibus, vel signis. His positis

f B. Aug. li. 10. de ciu. Dei, ca. 16.

g Exod. 7.

h B. Iustin in 1. Apol. Christi. cōtra gentes. de sancto Babyla.

Sit 1. Conclusio, *Miracula propriè dicta nulli Magi possunt edere*. Est communis Theologorum [i] sententia, & probatur, primò, quia facere miraculum, est potentiæ infinitæ, & ideò diuinitati reseruatum. omnis etiam creaturæ potentia naturæ cancellis limitatur: alioqui non haberemus efficax argumētum probandæ veritatis fidei, quam semper Ecclesia miraculis astruxit [k]; imitata Saluatorem nostrum, qui hoc argumento probauit, excusari non posse Iudæorum incredulitatē, propter manifesta miracula coram ipsis edita [l]. *Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Si obiicias à malis quoque & perperàm de fide sentientibus nonnunquam miracula edita fuisse, & ideò miracula non debere censeri efficacem fidei probationem. Occurram, solere Deum aliquando hanc gratiam gratuitò etiam talibus largiri, sed id in veræ fidei probationem, vt quādo dedit prophetiam Balaamo & Caiphæ; in falsæ fidei confirmationem nec dedisse vnquam, nec dare posse. non magis enim mendacij confirmationē potest Deus miraculis comprobare; quàm potest ipsa veritas mentiri. Itaque miracula vera pseudoprophetarū [m] in nomine Christi eduntur, & proinde in veræ fidei cōfirmationē. Ex his patet, diligēter distinguendū inter hāc illationē, Fecit miraculum, ergo fides eius est vera; & hanc, Fecit miraculum verum in confirmationem fidei, quam profitebatur ipse, ergo hæc fides ipsius erat vera. prior enim falsa esse potest, quia per infideles Deus potest miraculum operari: posterior sēper vera, quia non potest Deus ad falsæ fidei confirmationem per vllum operari miracula [n]. Confirmat nostram conclusionem dictum Nicodemi de miraculis Christi loquentis [o], *Nemo potest hæc signa facere, nisi fuerit Deus cum eo*. Præ-

i Alex. de Hal. 2 p. q. 45. B. Th. B. Bonau. Fr. Victor. supra num. 18. & 19. Aug. in 2. q. ... & qui Gentilium exemplis optime respōdet, Mich. Meding c. 7.

k Greg. li. 27. Moralium, c. 8.

l Io. 15. v. 24.

m Mat. 7. v. 22.

n vid. Molina ad d. v. 22.

o Io. 3. v. 2.

tercà hæc est senteñtia Origenis [p], B. Augustini [q], B. Isidori [r]. Plura de hac re, & pereruditè Fran. Toletus [s], vbi tamen quod ait, dæmones aliquando ea facere, quæ miracula non modò videantur, sed & sint, id cautè legendum, miraculi namque vocabulum extendit ad mira quæuis & spuria miracula: quod repugnat communi inter Theologos vocis acceptioni.

2. Conclusio, *nec etiam possunt Magi operari absolutè mira.* patet id, quia nihil reuerà absolutè & per se mirum, quod non idem sit miraculum. Quo sensu prolatum illud propheticum [t], *Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus.* & illud [u], *Qui facit mirabilia magna solus.*

Quædam ignaris caussarum solēt videri absolutè mira, quæ nō sunt orta ex caussis naturalibus, vt illud, quod refert Curopalata, de mortui Michaëlis Cerularij dexterâ in crucis figurā conformatâ, quæ firma mansit. Sed deceptionem aperit Baronius [x], defuncti hominis membra calentia, quam quis velit recipere formam & situm, & obrigescentia frigore sic immobiliter permanere. Et addit sapienter ac verè, talia esse miracula schismaticorum humanâ arte composita; adde & hæreticorum.

3. Concl. *Magi possunt operari multa mirabilia secundum quid, seu respectu nostri, dæmone adiuuante & Deo permittente.* Conclusionis probatio inde petēda, quòd plurimi sunt miri & occulti effectus rerū, quos omnes optimè nouit diabolus: & quoscūque naturaliter nouit posse produci, eos celerrimè, nō tamen in instāti, potest producere. Quare (quod alicubi dixit B. August.) difficillimū est homini intelligere, quousque se diaboli potestas extendat, de quâ propheticus sermo profatur [y], *Non est super terra potestas, quæ cōparetur ei, qui factus est, vt nullū timeret.* Nolo multa cōgerere. pro cunctis vnum sit exemplū plenum admirationis, narratum ab Ant. Torquemadâ [z]. Quibusdam regni Neapolitani locis, quādo fœminę enituntur, puero nascituro præire vnum vel plures ranunculos siue rubetulas; quorum si quis terram contigerit (statim verò incipere saltitare huc illuc) cōfestim puerperam emori. Quapropter solere storeis insterni totum solum, & parietes vndequaque aulæis conuestiri, ne funesti anteambulones isti, dū cadunt ex vtero, vel subsiliunt, terram contingāt. ideò etiam obstetrices lebetes penes se habere solitas, vel poculum aliud aquâ plenum, in quod animalcula hæc coniiciant, & probè obturatum deferre ad fluuium, ibíque demergere. Hoc ille, vt certâ compertum famâ refert. Si fit, fieri puto dæmonis artificio, qui has ranas mentitur, & ad malefici cuiuspiam petita, puerperam interimit, Deo id iustis de caussis permittente: sine hoc permissu nihil eum posse, hinc manifestum fit, quia non modò non potuit, quod erat optatissimū, arbitrio suo Iobum lædere [a], sed nec perfidum regē mancipium suum decipere [b]; imò nec porcos inuadere [c]. Hinc factum, vt cùm Neroni Imp. nec ingenium, nec opes, nec voluntas nec studiū, nec præceptores deessent; nunquàm tamen, per illum diabolus magiæ vel vnum experimentum edere potuerit: sicque Nero magicen contempserit [d]. videlicet non passa fuit Dei prouida bonitas hoc instrumentum, ad nocendum aptissimum, summę potentiæ & malitiæ deprauatissimæ accedere.

De hoc mirorum genere futura prodigiosa opera Antichristi.

p lib. 2. cont. Celsum.
q li. 3. de Trinita. c. 8.
r in c. non mirum. 26 q. 2.
s commen. in Ioan. d. c. 3. annot. 2.
t Psal. 71. v. 18.
u Ps. 135. v. 4.
x Tomo 11. Annal. anno 1058.
y Iob. 41. v. pe.
z Horti florū, dialo. 1.
a Iob. 1. & 2.
b 3. Reg. 22. versu 22.
c Mat. 8. v. 31.
d Vide Pli. lib. 30. cap. 2.

QVÆSTIO VIII.

Quo pacto Magi per diabolum hæc mira efficiant?

SCIENDVM cuncta dæmones operari vel actione immediatâ per motum localem, vel mediatâ; idque dupliciter, vel illudendo sensibus, vel applicando actiua passiuis per alterationem veram: quæ est communis doctrina Theologorum [a]. *operantur ergo per motum localem, per alterationem, & per delusionem.*

Quoad *motum localem* inferiora corpora parēt Angelis, adeò vt & cœlos rotare queant: an de facto sint tales orbium motores, alibi disquirendū: sed cùm queant eos mouere, sequitur, nullū adeò vastū esse corpus, vt id dæmones, quâdam impulsûs impressione, loco mouere nequeant, dummodò tamē eâ motione ordo vniuersi non turbetur. quare nec integrum elementum loco suo mouere valebunt (quo pacto capiēda quæ Firmilianus ad B. Cyprianum scripsit [b], quæ de terrę motu locali seu partiali vera non forent) nec poterunt etiam cœlorū cursum mutare vel impedire [c]. Mouere verò corpora locali motu potest dæmon velocissimè, & quo videmus motu cœlos celerrimè moueri. Vnde fit, vt queat rem aliquā oculis subtrahere, & aliam substituere tam præproperè, vt animos oculósque intuentium fallat, eísque persuadeat prioris in hanc posteriorem integram cōuersionem. tales credēda Gentiliū metamorphoses, Diomedis sociorū in aues, & Iphigenię in ceruam, vt B. Aug [d]. obseruauit, & fraudem aperuit Astyrius; cuius factum Euseb. [e] ab obliuione vindicauit. *Cæsarea Philippi, quam Phœnices Paneadem vocant, fertur victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt, ex quibus Iordanes prorumpere dicitur, in quadam dierum festi Gentilium solemnitate mactatam conijci: atque eam dæmonis vi ac potestate mirandum in modum ab eorum aspectu euanescere, miraculumque videri præsentibus valdè memorabile. Quibus dum gerebantur Astyrium quodam tempore forte interfuisse, ac cùm videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorum erroris admodum misertum esse: deinde sublatis in cœlum oculis, Deum omnium moderatorem per CHRISTVM supplicem precatum, vt dæmonium illud, quod populum tanto errore cæcauisset, comprimeret et ipsum fraude ac fallaciis, quas hominibus solet intendere, coërceret. Hoc modo, cum Deum orauisset, repentino victimam fontibus supernatasse. atque ita rem illam, quam tantoperè admirari consueuerat, in nihilum interijsse, vsque adeo, vt nullum in posterum ex eo loco ex ea omnino ederetur miraculum.*

Alter modus erat *actiua passiuis applicando*, per quem alteratione siue mutatione rerū mirabilia sæpe facit, quorum naturales sunt caussæ; sed nobis incognitæ, ipsi notissimæ. Videt enim naturalium rerum omnium substantias, & proprietates peculiares singularum perspectas habet, commoda nouit applicandi tempora, solertiæ & artificij vix est quidquam quod ignoret; quid enim, adeò diuturnâ & assiduâ experientiâ atque obseruatione, non sit assecutus? præsertim cùm norit cuncta, quæ boni Angeli à mundi exordio patrarunt, & quæ homines excogitarunt: & plurima per bonos Angelos, Dei iussu, Satanę reuelentur, quæ illi à Deo didicerunt [f]. Itaque sæpenumerò efficiuntur multa, quæ naturæ solius operatio nunquàm fecisset, nisi dæmones

a B. Aug. lib. de diuinat. dę. c. 3. & 5 & li. 3. de Trin. c. 7. 8. 9. B. Th. Soti li. 9. de iust. q. 3. Victor. & Angles suprà Molinæ, & Valençiæ ini. p.
b epist. 5.
c B. The. qq. disputatis, q. 16. a. 10.
d lib. 18. de ciuita. Dei, c. 18.
e li. 7. Ecc. hist. cap. 14.
f B. Aug. li. 2. de Gene. ad lit. ca. 17.

illam artificiosâ applicatione iuuissent. atque illi tunc agentia naturalia, vt instrumenta sumunt. instrumenti verò conditio est, effectum producere, non tantùm naturali suæ virtuti æqualem, sed longè etiam excellentiorem, ac agentis principalis, à quo mouetur, facultati respondentem. Securis ex se duntaxat virtutem habet secandi; sed, quatenus est instrumentũ periti fabri, potest mẽsam vel statuam facere. Calor natiuus, qui est in humano semine, quà calor est, potest calefacere, rarefacere, segregare, & condensare, sed quà instrumentum est animæ, potest ossa, neruos, carnem generare. Pari ratione intuemur causas istas naturales à dæmonibus applicatas, suis ipsarum propriis viribus quodammodò præstãtiora effecta dare. quia quæ secundùm communem suum cursum nũquàm produxissent, si à dæmone non fuissent applicatæ; ea nunc, vt à dæmonibus mota instrumenta, quoad substantiam, modum, vel celeritatem, admiranda producunt g. Nunquàm tamen hæc opera naturæ cancellos effugiunt, eò quòd vim naturalem causæ principalis non excedunt. Insunt enim reuerà hi effectus in ipsis naturalibus agentibus, eo modo applicatis; quibus agentibus diabolus nihil confert applicando, præter conditionem, sine quâ effectus iste non produceretur. licèt enim dæmon vtatur rerum applicatarum vi naturali, operatur tamen ipse potissimùm per modum artificiorum. Sicut coquus, cùm suaue edulium concinnat, mediante arte per ignem id excoquit, licèt ignis naturaliter operetur, quod solus ignis nisi tali esset arte applicatus nunquàm effecisset. quid tamẽ hìc coquus igni confert, nisi modum & conditionem sine quâ non? vim verò, quæ causæ physicæ nomen mereatur, igni nullam influit. Duo igitur hìc obseruanda. primum, quòd nec sola actiuitas rei naturalis secundùm se debet attẽdi, nec sola quoque secundùm se applicatio dæmonis: sed vis naturalis, vt applicata à dæmone. secũdum, quòd causa instrumentalis in his operationibus est res applicata; causa principalis ipse dæmon applicãs. Quare vt dicatur, effectum non posse naturaliter produci, debere esse talem qui vtriusque causæ coniunctæ superet facultatem. Hæc de alteratione, nunc de delusione.

Quando nec motus localis, nec applicatio huiusmodi satis iuuant, tunc solent Magi confugere ad circulatorias deceptiones, & mendaci specie sensibus illudunt humanis, ita vt quæ facta minimè sunt, à deceptis facta putentur. Deceptionis nomen latè diffundo, vt præstigium deceptionẽ & errorẽ comprehendat, quæ solent distingui h. Decipit autem diabolus tribus maximè modis, per mutationem, mutando vel obiectum, vel aërem medium, vel ipsum organum, quod cæteris quia melius noster Molina i explicuit, eum sequamur. docet ergo *ex parte quidẽ obiecti* hoc posse. *Primò*, ostensarum rerũ celeri agitatione, subitâ occultatione, variâ collocatione, separatione vel conglutinatione latente: vt faciunt circulatores agyrtæ variis ligaminibus, globulis, scyphulis, &c. Secundò, per artem perspectiuæ, certâ quadam dispositione obiecti in ordine ad oculum videntis. verbi gratiâ, cùm lineæ confuso ductæ ordine (vt fit manifestum, quando quis directè ex aduerso illas videt) aspicienti per foramen vel rotatâ tabulâ, speciẽ exhibent artificiosæ alicuius picturæ. Sic volunt Doctores grauissimi k iũcos & paleas humi stratas, si lucerna de cerâ & corio serpentis sulphurato accensa inferatur, videri serpentes saltitantes: ego hoc exemplum ad mixtam Magiam ex naturali & artificiosâ malim referre. Tertiò, cùm formant subitò ex elementis, potissimũ aëre, obiectũ, & illud offerunt spectatoribus, v.g. quando vel ipsi assumunt, vel alteri rei circumponunt corpus aëreum siue fantasticum simile rei putatitiæ. Quartò, cùm apponũt corpus aliquod mixtum, putà minerale, quod vi suâ naturali fit in causâ, vt corpus, cui apponitur, longè aliud appareat. Quo casu solet dubitari, num corpori addito vis naturalis insit hoc faciendi: an verò dæmon qualitatem illam obiecto imprimat: an verò tantùm in ipso medio qualitatem producat: quâ mediante species per medium delatæ sic modificentur, vt causam præbeant, cur obiectum quàm est aliud appareat: eo modo, quo velum cœruleũ per dioptram viridem viride apparet.

Ex parte aëris medij hæc faciunt. Primò, si impediant ne species ad oculum vel alium sensum deferantur. v.g. quãdo visui totum obiectum, quod coram est, occultant, vel aliquam eius partem tãtùm. 2. si medium imbuant aliquâ qualitate, quâ species per medium transeuntes, sic modificẽtur, vt obiectũ non quale est repræsentent. v.g. si aceto commisceatur sal, & linteus pannus id acetum bene imbibat, postmodùm verò suppositâ cãdelâ inflãmetur pannus, species, quæ diffundentur per medium hac flammâ illuminatum, formidabiles admodùm facies præsentium exhibebunt l. Itẽ si de semine asinino & cerâ fieret candela, quæ sola in conuiuio luceret, omnes (si fas credere Parisiensi Antistiti m) conuiuæ viderẽtur onocephali. 3. si medium circa ipsum obiectũ inspissetur, mutatur obiecti aspectus: vt quando denarius iniectus in scutellam aquæ plenam, videtur maior, & iacens in fundo apparet in superficie. Eòdẽ pertinet, si vapores intermedij aëris condẽsentur, vnde cõtingit, vt luna multis modis minui & mutari videatur, & vt putemus à gallinaceo trahi trabẽ, cùm reuera festucã trahat. 4. si moto aëre medio simul species moueãtur, vnde fit, vt nauigantibus videantur ad nauigij motum arbores moueri: sic fecit diabolus, vt Claudiæ zonam nauis quæ vehebat Matrem Idæam sequi videretur n. 5. nonnunquàm contingit falli sensum ex variâ conformatione vel multiplicatione specierum sensiliũ: quod contingit aliquando ex formâ instrumenti per quod videmus, v.g. quando vnicum cõspicillum plures nobis vnius obiecti figuras exhibet: aliquando ex instrumentorũ collocatione ac situ, vt si plura specula diuersis locis disponãtur, poterunt tot de loco in locum species multiplicari, vt quæ in vno loco fiunt, in alio appareant, & intuitiua rei præsentis esse visio videatur o: aliquando potest contingere per solum specierum sensilium, quæ sunt in fantasiâ, transitum vsque ad sẽsum exteriorem, vel saltem ad sensum communem; qui sensus eodem modo à speciebus afficiãtur, quo affecti forent, si reuerà ab obiectis externis eò species mitterẽtur. huc p quidam referunt relatam à B. Aug q. apparitionem philosophi dubia soluentis.

Denique *deceptio ex parte organi* non minùs varia est. Nascitur primò, mutato situ organi: vnde facit rẽ, quę vno in loco est, videri esse in alio, vel geminam, quę vnica est. sicuti si digitũ mittas inter oculorũ concauitatem, cui oculus est inclusus,

g B. Tho. 1. p. q. 110. a. 4. ad 3. & lib. 3. adu. gent. c. 103.

h vide Valençiam in 1. p. disp. 4. q. 2. pũcto 1.

i 1. p. 111. a. 4.

k B. Bonauent. & Gab. in 2. d. 8. Guilh. Parisiens. p. vl. de vniu. c. 22.

l Molina vbi supra.

m Guil Paris. supra c. 22.

n Tertull. apol. c. 22. Minucius in Octauio. & B. August. lib. 10. de ciu. Dei, c. 16.

o Tignosus in li. 2. de anima, fol. 177.

p B. Tho. in 2. d. 8. q. vni. ar. 5. ad 4.

q Li. 18. de ciu. Dei, c. 18.

digitóque compresso eleues vel deprimas oculum, facies vt res simplex gemina videatur. secundò, Si humores agitentur vel perturbentur, res aliter ac sunt conspicientur, vt contingit ebriis ac furiosis, qui credunt,

—— duplicem solem & geminas se cernere Thebas.

Huc referendæ sunt ludificationes Zedechiæ Iudæi, qui fuit tempore Ludouici Pij, & hominē in aëra iactabat, & in membra discerpebat, & ea recollecta adunabat, currum etiam onustum fœno cum equis & agitatore coram toto populo absorbebat [r]. quanquàm in his etiam ex primo genere & secundo mixta nonnulla. Tertiò, solet impedire sensationem, crassiore aliquo humore obstruens viam, ne spiritus ad organū perueniant, vel aliâ ratione vim sentiendi hebetans. quâ fortè ratione Angeli Sodomæos aorasiâ [s] percusserunt. Cùm verò dæmon hominibus persuadet eos immutatos esse in bestias, tunc non organū duntaxat immutat, sed interdum & medium, semper verò simul phantasiam, vt accidit Præstantij patri apud B. Augustinum [t]. Potest enim diabolus sic componere & ordinare phantasmata, vt quis etiam vigilans (quod dicitur) somniet, more dormientium, & putet se ea sentire, quæ non sentit [u], instar maniacorum. Hoc fit in Turcarum incantatione, quâ fugitiuos retrahunt, quam describit Bartholom. Giegorgieuizius [x].

r Trithem. in Chron. Hirsaugiens.

s Gen. 16.

t d. c. 18.

u Caietanus 2.2.q.95.a.3.

x lib. de Turca. morib. fol. 93.

F

Porrò *præstigiatorij effectus duobus regulis deprehenduntur.* Prima est, si effectus non oritur à motu locali, & superat causarum naturalium applicatarum actiuitatē (v.g. suscitatio mortui, aut veræ cæcitatis curatio) interuenit deceptio & præstigium. Secunda, quando id, quod visum est, statim euanescit, nec permanet, est præstigiosa machinatio. Prioris exemplū est, quādo Magi posito in camerà arcu de certo ligno, & sagittâ alterius ligni, & chordâ certi fili, sagittam eiaculantur, & sic faciunt apparere in loco flumen enatum tantæ latitudinis, quātæ fuit sagittæ iactus [y]. Posterioris vt cùm videntur lacerare & vorare equum, qui mox sanus sistitur [z]: item in illo facto Magi, quod narrat de simulato serpente Nicetas [a]. *Cum ex exteriore palatij Constantinopolitani loco Michaël Sicidites nauiculam vidisset, quâ olla & patinæ vehebantur, carmine magico effecit, vt nauta exsurgeret, & vasa non prius ferire desisteret, quàm in puluerem redegisset. At paulo post barba prehensa lamentari, amotaque caligine, se vt irâ Numinis agitatum deplorare. Rogatus, cur merces suas ita tractasset: cum dolore narrabat, se remis intentum, horribilem serpentem super vasa porrectum, oculis inconniuentibus in se conuersum instar deuoraturi, vidisse: qui prius volutari non destiterit, quàm fictilia confracta essent. inde subitò ex oculis euanuisse.*] De Eonis hæretici & magi præstigiis testatur Guilh. Neubrigensis [b], *ita oculos hominum fascinasse, vt videretur magnam virorum turbam penes se habere, & regiis deliciis ciborum, & apparatus splendidissimi abundare.*] Sed hunc tandem concilio Remensi damnatum, cùm ad mortem duceretur sæpiùs ad terrā dixisse, *Terra finde*re, idque irrito conatu, legimus apud Robertum in Chron. Sic dæmon ludit præstigiis, nec contētus miracula præstigiis imitari, conatur in hæreticis etiam ipsa præstigia subdolis sycophantiis adumbrare. Legi exemplum adeò lepidum & festiuum, vt quod me recreauit, eo lectores huius libelli nequeam fraudare, sed lubens,

y Gui. Par. inf. c. 21.
z idem Guil. suprà c. 21.
a lib. 4. Annal.

b lib. 1. histor. Ang. c. 19.

A honestæ voluptatis eorum gratiâ, describendi laborem hoc loco assumā. *Tempore Sigismundi I. regis Poloniæ, Iacob. Mesting sutor oppidi Brezinij, leuitate quâdam animi, auctoritatē nomenque CHRISTI sibi adsciuit: virumque Zuorki Cracouiensem, ceterósque sibi similes latrones duodecim elegit, singulisque nomina Apostolorum imposuit, se vero IESVM CHRISTVM appellauit. Qui per villas vbique ambulantes prodigia mortuorum & præstigiatorum more exercebant, sycophantasque alios & latrones, velut mortuos, subornantes, suscitabant, pisces in paludes lutosas primo impositos, vbi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine CHRISTI suis manibus capiebant, panes in fornaces imponebant, in nominéque Christi sui, cùm illic ante non essent, depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione.*

B *Quodam tempore ad Cestochouiam monasterium, B. Virginis imagine celebre, cum suis Apostolis venit, cùmque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex suis quasi obsessum à dæmone subornauerunt, cuius operâ victum acquirebant. Ille enim per hospitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in suósque proiiciebat, qui cruce illas murientes carnes comedebant. Cùmque ingens illic esset concursus populi ad Beatæ Virginis imaginem, sycophantæ illi obsessum suum ad altare ducunt, duplici veste indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere posset: lapillos vero intra indusium ei imposuerunt: cùmque ad altare duceretur, ille è manibus deducentium furibundus sese proripiens, in altare donariis onustum irruit, pecuniásque rapiens in vestis duplicatæ intercapedine eam abscondit.*

C *Monachus ab altari diuino intermisso officio aufugit. ceteri monachi accurrentes cingulum eius soluunt. Ibi lapilli dumtaxat in terram ceciderunt, pecunia vero in veste duplicatâ remansit. Monachi pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismis [c] eam in pristinam formam transformare nitebantur: sed cum lapilli permanerent, Monachi librum sacrū indignabundus in terram proiecit, dicens: Similem dæmonem nunquàm habuimus: abite cū eo ad omnes diabolos. Sycophantæ illi cum pecuniâ recta in Silesium fugerunt. Ibi apud matronam nobilem in quodam pago diuertētes, cùm illa viro absente eos recipere nollet, saltem mappam vel telam ad sacrificandum petierunt. At mulier fasciculum telæ illis obtulit. Tunc illi, hanc nobiscum accipiemus, & Christus tibi benedicet, vt tibi linum abundantius crescat. Ostende aliam, si habes: quam cum similiter accipere vellent, mulier recusauit, maritum timens. Illi autem frustulū fomitis cum igne in telam clam inuoluentes, mulieri reddiderunt. Itaque cista à telâ, à cistâ vero domus accensa conflagrauit. Viro domum reuerso, vxor ob Christū cum Apostolis male tractatum hoc sibi iustè contigisse dixit: at vir irâ excandescens; latro hic* (inquit) *nequissimus, & non Christus fuit. Itaque cum vicinis eos insequitur, & in quâdam villà assequitur. Tum Pseudo-CHRISTVS ad illum, qui vocabatur Petrus, dixit: Iam mea passio Petre, calixque, quem bibiturus sum, appropinquat. Cui Petrus, Et mihi, vt video, Domine, imminet.*

c Opinabantur dæmonis præstigiis ita videri mutatam, & pulso per exorc. dæmone præstigias cessaturas, & pecuniā sic pristinæ formæ reddendam.

D

E *Ille vero dixit; Petre, ego aliter non possum, nisi per fenestram, hinc euadere. Tum Petrus: Et ego te, quoad viuam, non derelinquam: sed, quocunque fugeris, sequar. Ergo per fenestram aufugit: ceteri quoque Apostoli, qui potuerunt, euaserunt. Rustici eos secuti baculis fustibúsque cecidêre, dicentes: Prophetiza nobis Christe, cum tuis Apostolis, quà in syluâ baculi isti creuerint. Ergo plagis emendati vitam suam posteà emendarunt, dicētes: Difficile est nobis Christi passionē, Apostolorūq. tormēta subire.*] Sic Polonię Chronica [d]. Agnoscis

d Martin Bielski in Annal. & Guagnin. in vita Sigismundi.

puto lector eundem infidelitatis & blasphemiæ spiritum in his sycophantis, qui fuit olim in Cyrillo Ariano, & posteà in Caluino, eiusque sequacibus, nimirum omnes eiusdem Satanæ organum fuêre. De Ariano Cyrillo res notissima: de Albigensibus ex Luca Tudensi illorum temporũ scriptore similia lectu digna refert Mariana[e]: de Belgicis Caluinianis testatur ipse, per quẽ res gesta, Matth. Launæus, in narratione causarum conuersionis suæ de Caluinismo ad Catholicam religionem. Lege si lubet (lector) eius secundam, quam cum socio Pennetterio etiam cõuerso, edidit Apologiam, ante annos aliquot Lutetiæ impressam. Mihi nunc liber non est ad manum. Finiam itaque cum Apuleio[f]; *Ante Poecilen porticum, isto gemino obtutu circulatorem ad pexi equestrem, spatham præacutam mucrone infesto deuorasse: ac mox eundem inuitamento exiguæ stipis venatoriam lanceã, quà parte minatur exitium, in ima viscera condidisse: & ecce pone lanceæ ferrum, qua bacillum inuersi ad occipitium per inguen subit, puer in mollitiem decorus insurgit, inque flexibus tortuosis eneruam, & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione.*] Hæc haud dubiè dæmon perfecit, speciebus falsi obiecti in oculos immissis, per medium aërem iis imbutum.

QVÆSTIO IX.

Quæ mirandos effectus veteres Magis tribuerint?

ARNOBIVS a agens de Magorum admirandis, ad diuinationes & maleficia, vt ad capita reuocat his verbis: *Quis enim hos nesciat aut imminentia studere prænoscere, quæ necessario (velint nolint) suis ordinationibus veniunt, aut mortiferam immittere quibus libuerit tabem, aut familiarum dirumpere charitates, aut sine clauibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare, aut vxoribus & liberis alienis incoctos amoris flammas (siue illi mares sint, siue fœminei generis) & furiales immittere cupiditates.*] Ioan. Salisberiensis b *Dominio*, inquit, *permittente elementa concutiunt, rebus adimunt species suas, ventura plerumque pronunciant, turbant mentes hominum, immittunt somnia, homines que violentia duntaxat carminis occidunt, &c.*] non est omnia colligere animus, nec operæpretium; sed quæ nunc occurrũt, & præcipua videntur. Ab Aquilone ordiamur, vnde, Propheta teste, malum omne panditur. Saxo Grammaticus c, apud Septentrionales scribit, *gigantes Magosque inauditi generis miracula diuersis præstigiis exercuisse, & per summam ludificandorum oculorum peritiam proprios alienosque vultus variis rerum imaginibus adumbrasse, illecebrosis formis veros conspectus obscurasse.*] Olaus Magnus, de Lappis, Finnis, & Biarmiis auctor est d, *quamcunque volunt figuram assumere: item quæ in alio geruntur orbe, ab animis vel immissis, linea vestis pretio, explorare: ventos quoque eos optent nauigantibus vendere.*] Tres Tartarorum hordas, vltra Cazanense regnum, incantationibus supra modum deditas, *ut caligines, aut fulgura, tempestates cœli frequenter excitare, hocque modo hostes profligare*, narrat Alexand. Guaguinus e. A populis ad singulos si descẽdam, occurrunt plurima. Zoroastres ex stellis velut scintillas eliciebat f. Dositheus olim mira perfecit, sed eum discipulus Simon Magus superauit, de cuius prodigiis egimus iam priùs, & breuiter ita Glycas g: *Effecit vt statuæ ambularent, idemque in ignem prosiliens, non tamen vrebatur: in aëra subuolabat: ex lapidibus panes faciebat: alias atque alias in formas migrabat: facies aliquando binas habebat: in columnam conuertebatur: efficiebat, vt ianuæ clausæ suâ sponte aperirentur, vasa domestica sponte moueri ad vsus humanos viderentur: vmbræ ipsum multæ præcederet, quas mortuorum animas esse dicebat. Cum aliquando a Cæsare perquireretur, terrore percussis, alteri formã [illegible] fugit.*] & posteà idem de eodẽ Simone h: *habuisse canem alligatum catenæ in domo hominis, deuorantem eos, quotquot ad Simonem iniussi adire conarentur. Canis vero Petrum intrare iussit, & humana voce Petrum adesse nunciauit.*] vides diuinæ, quæ in Petro, virtuti, diabolicam vim cessisse, & Cerberũ cui nequibat nocere, adulasse. Quę de Orpheo & Amphione commenti poëtæ & vi musicę eorum; ea Magiæ vtriusque nonnulli adscripserunt i. Pythagoras femur suum aureum ostentauit, carmine aquilam cicurauit; cum quâ frequẽs colloquebatur k. Numa Pompilius cœnę opiparæ apparatũ, cùm nihil domi obsoniorũ habuisset, exhibuit l. Baianus Bulgariæ rex, se quoties volebat in lupum, vel in cuiuslibet alterius bestiæ formã mutare cernebatur, interdum faciebat vt à nullo videretur m. Ollerus osse incantato, tanquam nauigio, vastissima maria superabat n. Ericus rex Gotthorũ quocunque verteret pileum, inde ventum prosperũ eliciebat o. Mira quoque de Apollonio refert Philostratus, & de Iuliano Chaldæo Suidas p, quem in hac arte & subitò sedãdâ vrbis peste Apollonium simul cum Apuleio, corã Domitiano, superasse narrat Anastasius q. huius Iuliani mentio apud Arnobium r. vbi duo docti viri hallucinati, dum *Vlpianum* reponunt: addit idẽ Anastasius & ex eo Cedrenus, Manethonem magicarum operationum adeò fuisse peritum, vt palam semper præ se contẽpserit Apollonium Tyaneum. Apuleius ipse multorũ testimonio magus, de duabus fœminis scribit admiratione dignissima: primum s de quadam cauponâ, reginâ sagarũ (vt scias etiam tum quasdam ab iis hoc titulo honoratas) *Saga, inquit, est & diuinipotens, cœlum deponere, & terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare. Amatorem suum, quod in aliam temerasset, vnico verbo mutauit in feram castorem: quod ea bestia captiuitati metuens se ab insequentibus repræcisione genitalium liberat: vt illi quoque simile, quod Venerem habuit in aliam, proueniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformauit in ranam: & nunc senex ille dolium innatans vini sui, aduentores pristinos in fæce submissus officiosis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quoddam quod aduersus eam locutus esset, in arietem deformauit: & nunc aries ille causas agit. Eadẽ amatoris sui vxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam impregnationis, obsepto vtero & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnauit: & vt cuncti numerant, octo annorum misella illa, velut elephantem paritura, distenditur.*] Posteà de Pamphilo t; *Maga primi nominis, & omnis carminis sepulcralis magistra creditur: quæ surculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnẽ istam lucem mundi sideralis, imis tartari, & in vetustũ chaos submergere nouit. Nam simul vt quẽquam conspexit speciosa forma iuuenem, venustate eius capitur, & illico in eum & oculum & animum detorquet. Mixtus morigeros & viles fastidiens, in saxa*

e lib. 12. de rebus Hispanicis.
f lib. 1. de Asino.
a lib. 1.
b lib. 1. Polycratico.
c lib. 1. Dan.
d lib. 3. & 4. cap. 18.
e [illegible] Clemens in [illegible] S. Petri [illegible] Clementis [illegible]
g par. 2.
h par. 3. Annal.
i Pausa. lib. 6.
k Plutarc. in Numa, & Ammian.
l Sabellic. li. 3. Ennead 2.
m Triche in Chro. Hirsaugiensi.
n Saxo lib. 3. Dani.
o lib. Magn. li. 17. Gott. hist.
p in voce, Iulianus.
q [illegible] S. S. 23.
r lib. 1.
s lib. 1. de asino aureo.
t lib. 2. de asino aureo.

C & in pecua, & quoduis animal punctò reformat: alios vero prorsus extinguit.] nihil attinet similia ex Luciani Asino describere. Plinius [u], sed irridens, ex Asclepiade, *Aethiopide herbâ amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide coniectâ in aciem hostiũ, trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam à Persarum Rege legatis, vt quocũque venissent, omniũ rerũ copiâ abundarent.*] De hyenę partiũ effectis plurima idẽ alibi [x]; de variis lapidibus etiã magis incredibile [y], *achatis suffitu tẽpestates in Persiâ auerti, & flumina sisti, si lapis similis sit pelli leoninæ; hyenæ pelli similẽ, discordiam esse domibus; eum, qui vnius coloris, inuictum athletis: eandem vim alectoriæ Milonem expertum, &c.* Veniamus ad poëtas. Empedocles, apud Laërtium [z] in hanc sententiam valdè iactabundus:

u lib. 25. c. 4.
x lib. 28. c. 8.
y lib. 36. c. 10.
z lib. 5. de vit. Phil.

D
Pharmaca queis pellas morbos, leuéque senectam
Percipies, quæ cuncta tibi communico soli:
Compescésque truces ventorum ritè procellas,
Exorti insanis qui vastant flatibus agros.
Sursum, si libeat, mox flumina pigra ciebis,
Et mediâ induces ex tempestate serenum,
Induces mediâ pluuias æstate salubres,
Et flatus siccâ qui perflent omnia messe,
Exstinctúmque hominem nigro reuocabis ab Orco.

Et subdit ex Timæi historiis, *Empedoclem Etesiis aliquando vehementer flantibus, adeo vt fruges corrumperent, excoriari asinos iussisse, factisque vtribus, eos collibus & montium verticibus admoueri ad compellendos flatus: cessantibusque ventis, ab euentu rei κωλυσανέμαν vocatum esse.*] vnus iste ex Græcis sufficiat; locupletiores sunt testes Latini, qui hæc vberiùs & elegantiùs descripsêre. Virgilius [a]:

a Eclog. 8.

E
Carmina vel cœlo possunt deducere lunam:
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. &c.
Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Moeris, nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere syluis
Moerim, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas aliò vidi traducere messeis.

Ouidius in Metam [b]. postquàm narrauit Vlyssis socios in sues mutatos, de Circes amore & odio in Picum Regem copiosior, inter cætera; de Carmente, seu Canente Pici vxore:

b lib. 14.

Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
(Vnde Canens dicta est) syluas & saxa mouere,
Et mulcere feras, & flumina longa morari
Ore suo, volucrésque vagas retinere solebat.

Et paulò pôst, de ipsâ Circe, quæ Pico viso, amore correpta, inquit:

Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me noui, si non euanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.
Dixit: & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri, præterque oculos transcurrere regis
Iussit, & in densum trabibus nemus ire videri.

Quem inanem aptum dum Picus equo admisso insequitur, ab eâ solus deprehēsus, verbis in flagitium inuitatus & carmine malo:

Concipit illa preces, & verba precantia dixit,
Ignotosq; Deos ignoto carmine adorat,
Quo solet & niueæ vultum confundere lunæ,
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tunc quoque cantato densatur carmine cœlum,
Et nebulas exhalat humus, &c. ———

Sed cùm ille mœcham castus auersaretur, in furorem versa,

Tum bis ad occasum, bis se conuertit ad ortum,

A
Ter iuuenem baculo tetigit, ter carmina dixit;
& ille in auem mutatus, pennas in corpore vidit. Denique cùm famuli ab maleficâ vi, minísque adhibitis, regem suum reposcerent:

Illa nocens spargit virus, succosq; veneni.
Exiluère loco (dictu mirabile) syluæ,
Ingemuitque solum, vicináque palluit arbor,
Sparsáque sanguineis rubuerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes, & humus serpentibus atris
Squallere, & tenues animæ volitare videntur.
Attonitum monstris vulgus pauet: illa pauentum
Ora venenatâ tetigit mirantia virgâ;
Cuius ab attactu variarum monstra ferarum
In iuuenes veniunt, nulli sua mansit imago.

Et de Medæâ, Circes nepte [c]:

c Epist. Hipsypiles.

B
Illa reluctantem cursu deducere lunam
Nititur, & tenebris abdere Solis equos:
Illa refrænat aquas, obliquaque flumina sistit,
Illa loco syluas, viuáque saxa mouet:
Per tumulos errat sparsis distincta capillis,
Certáque de tepidis colligit ossa rogis:
Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Tibullus [d]: ——*Vt mihi verax*

d li. 1. Eleg.

Pollicita est magico saga ministerio.
Hanc ego de cœlo ducentem sydera vidi,
Fluminis hæc rapidi carmine vertit iter.
Hæc cantu findit solum, manésque sepulcris
Elicit, & tepido deuocat ossa rogo.

C
Iam ciet infernas magico stridore cateruas,
Iam iubet aspersas lacte referre pedem.
Cùm libet, hæc tristi depellit nubila cœlo:
Cum libet, æstiuo prouocat orbe niues.
Illa tenere malas Medeæ dicitur herbas,
Sola feros Hecates perdomuisse canes.
Hæc mihi composuit cantus, queis fallere posses:
Ter cane, ter dictis despue carminibus:
Ille nihil poterit de nobis credere cuiquam,
Non sibi, si in molli viderit esse sinu.
Tu tamen abstineas aliis, nam cætera cernet
Omnia: de me vno sentiet esse nihil.
Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.

D
Et alibi idem vates [e]:

e Eleg. 8.

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Deuouit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è curru lunam deducere tentat,
Et faceret, si non æra repulsa sonent.

Propertius [f]:

f li. 1. Eleg. 12.

Inuidiæ fuimus: num nos Deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?
Non sum ego, qui fueram. ———

Petronius Arbiter inducit sagam sic gloriantem:

Quicquid in orbe vides, paret mihi. Florida tellus,
Cum volo, siccatis arescit languida succis;
E
Cum volo fundit aquas, scopulus atque arida saxa
Indigenas iaculantur aquas. mihi pontus inerteis
Submittit fluctus; Zephyríque tacentia ponunt
Ante meos sua flabra pedes. mihi flumina parent,
Hircanæq; tigres, & iussi stare dracones.
Quid leuiora loquor? lunæ descendit imago
Carminibus deducta meis: trepidúsque furenteis
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe.
Tantum dicta valent. taurorum flamma quiescit
Virgineis exstincta sacris; Phœbæaque Circe
Carminibus magicis socios mutauit Vlyssis.

Neme

Nemesianus Bucolicorum scriptor [g]:

Cantauit quod luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbor.

Et lyræ Latinæ princeps de sagis tribus famosissimis [h], de Foliâ,

Quæ sydera excantata voce Thessalâ,
Lunámque cœlo deripit.

Et ibidem sic Canidia canit:

Non vsitatis (Vare) potionibus;
O multa fleturum caput;
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum:
Priusq́; cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super;
Quàm non amore sic meo flagres, vti
Bitumen atris ignibus.

Et postmodùm eadem [i]:

Quæ mouere cereas imagines,
Vt ipse nosti curiosus, & polo
Deripere lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum.

Sed omnium accuratissimè, licèt, propter grandiloquentiam, & celsum illum spiritum, obscuriùs, M. Lucanus de Erisichto [k]:

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit,
Non fatis adductus amor, flammisq́; seueri
Illicitis arsêre senes, nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cùm turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fetæ:
Mens hausti nullâ sanie polluta veneni,
Excantata perit. quos non concordia misti
Alligat vlla tori, blandæq́; potentia formæ;
Traxerunt torti magicâ vertigine fili.
Cessauêre vices rerum, dilataque longâ
Hæsit nocte dies: legi non paruit æther,
Torpuit & præceps audito carmine mundus,
Axibus & rapidis impulsos Iuppiter vrgens
Miratur non ire polos. tunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo,
Et tonat ignaro cœlum Ioue. vocibus iisdem
Humenteis latè nebulas, nimbósque solutis
Excussêre comis: ventis cessantibus, æquor
Intumuit; rursus, vetitum sentire procellas
Conticuit, turbante Noto: puppimque ferenteis
In ventum tumuêre sinus. de rupe pependit
Abscissa fixus torrens, amnisque cucurrit,
Non quà pronus erat. Nilum non extulit æstas,
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque morantem
Præcipitauit Arar, summisso vertice montes
Explicuêre iugum. nubes suspexit Olympus,
Solibus & nullis Scythicæ, cùm bruma rigeret,
Dimaduêre niues. impulsam sydere Tethyn
Reppulit Hæmonidum, defenso litore, carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem,
Et medium vergens nisu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit,
Prospectúmque dedit circum labentis Olympi.
Omne potens animal lethi, genitúmque nocere,
Et pauet Hæmonias, & mortibus instruit arteis.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando, gelidos his explicat orbeis,
Inq́; pruinoso coluber distenditur aruo:
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi,
Humanóque cadit serpens afflata veneno.

Et mox: —— *Illis & sydera primum*
Præcipiti deducta polo, Phœbéque serena
A *Non aliter diris verborum obsessa venenis*
Palluit, & nigris, terrenisque ignibus arsit;
Quàm si fraternâ prohiberet imagine tellus,
Insereretque suas flammis cœlestibus vmbras:
Et patitur tantos cantu depressa labores,
Donec suppositas propior despumet in herbas.

Nec minùs eruditè patruus Lucani, pallio clarus & cothurno; reliquiæ Latialis Orchestræ, noster Seneca [l]:

Nunc meis vocata sacris noctium sydus veni,
Pessimos induta vultus, fronte non vnâ minax.
Tibi, more gentis, vinculo soluens comam,
Secreta nudo nemora lustraui pede,
Et euocaui nubibus siccis aquas,
Egíque ad ima maria, & Oceanus grauis
Interiùs vndas æstibus victis dedit:
B *Paruérque mundus, lege confusâ ætheris,*
Et solem & astra vidit, & vetitum mare
Tetigistis vrsæ. temporum flexi viceis.
Æstiua tellus floruit cantu meo:
Messem coacta vidit hybernam Ceres,
Violenta Phasis vertit in fontem vada,
Et Ister, in tot ora diuisus, truceis
Compressit vndas omnibus ripis piger:
Sonuêre fluctus, tumuit insanum mare
Tacente vento; nemoris antiqui domus
Amisit vmbram, vocis imperio meæ.
Die relicto Phœbus in medio stetit,
Hyadésque nostris cantibus motæ labant.

Apud eundē nō minora sibi vēdicat Nutrix illa [m]:

C —— *Artibus magicis fere*
Coniugia nuptæ precibus admixtis ligant.
Vernare iussi frigore in medio nemus:
Missúmque fulmen stare, concussi fretum
Cessante vento, turbidum expulsi mare,
Et sicca tellus fontibus patuit nouis,
Habuêre motum saxa. discussi foreis.
Vmbræ stetistis. & meâ iussi prece
Manes loquuntur, sonuit infernus canis.
Mare, terra, cœlum, Tartarus seruit mihi.
Nox media solem vidit, & noctem dies,
Nihílque leges ad meos cantus tenent.

Deniq; & pueritiæ meæ labor ac studiū Claudianus [n]: —— *Namq́; mihi magicæ vireis, aníque futuri*
Præscius ardor inest. Non, quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar: quid signa sagacis
Aegypti valeant; quâ gens Chaldæa vocatis
Imperet arte Deis, nec me latuêre fluentes
Arboribus succi, funestarúmque potestas
Herbarum; quicquid lethali germine pollens
Caucasus, & Scythicæ vernant in gramina rupes,
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpius horrendos Maneis, sacrisq́; litaui
Nocturnis Hecaten, & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multósque canendo,
Quamuis Parcarum restarent fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flumina stare coëgi,
Veráque non prono curuaui flumina lapsu
In fontes reditura suos. Neu vana locutam
E *Me fortasse putes: mutatos cerne penateis.*
Dixerat, & niueæ (mirum) cœpêre columnæ
Ditari, subitóque trabes lucere metallo.

Tam multa, tam magna sibi hæc vanitas vindicat: quædam falsò, quædam verè: sed quæ falsò, quæ verè, nunc nobis, quoniā alij id omisêre, discutiendum est. rem totam certâ methodo ad sua capita reducemus; illud semper memoriâ reuoluentes, *quicquid dæmon potest, id per eum, ex pacto, Magos posse: nihil q́; sic posse Magos, quod nequeat dæmō.*

h Epod. Ode

i Od.

k lib. 6.

l in Medeâ, v. 752.

m in Hercul. Oet. ver. 45[?]

n lib. 2. in Ruffin.

QVÆSTIO X.

Quid possint Magi circa ordinem naturæ & leges vniuersi?

A NATVRAM sibi parere,& legibus cunctis vniuersi superiorem se (vt legistis) magica gloriatur:

Mare, cœlum, terra, Tartarus seruit mihi:
Nihilque leges ad meos cantus tenent.

Falsum hoc inprimis, & soli Deo omnipotenti reseruatum. Naturæ ordinem mutare nequit, nisi auctor naturę, nec leges vniuersi refigere, nisi qui fixit. scitum & ratum est hoc Theologorum decretū, nec motu locali (quæ actio est immediata dæmonis) nec applicatione agentium & patientium per alterationem, corruptionē, generationémve (quæ sunt eius actiones mediatæ) posse quidquā, quod naturam superet; & proinde, nec id, quo mutetur ordo, seu lex vniuersi. Sic B. Augustinus & B. Thomas [a]: probatur à Scholasticis auctoritate Apostoli [b]: *Non subiecit Deus Angelis orbem terræ futurum.* Vt interpretati B. Chrys. Theophylac. B. Thom. & Sasbaut. non malè. quanquam reuerà verba illa de mundo nouo seu Ecclesiā potiùs agant, cuius caput est Christus, & de quo nō semel Prophetæ [c]. Meliùs probant ratione, quia pars non potest plus toto. Ex hoc axiomate inferuntur multa particularia.

a B. Augu. lib. 3. de Trin. B. Tho. li. 3. cont. gen. ca. 108. & q. 16. de malo. ar. 8. quos sequitur Victor nu. 35.
b ad Heb. 2. v. 5.
c Esa 9. v. 6. & c. 65. v. 17. & Psal. 102. v. 19. hoc est ipsis hominib⁹, qui omnes saltem post iudicij diem credituri sic Photius, Primas. Ans. & Haymon.

Primò, non posse Magos dæmonis operā producere immediatè vllam formam substantialem vel accidentalem. quia naturæ lex est, vt corporeū subiectū nequeat à re incorporeā immediatè alterari: diabolus autē est incorporeus, formæ autem illæ ex potentiā rei corporeæ sunt educēdæ. hinc sequitur, non posse diabolum immediatè vllam qualitatem corpoream & permanentem imprimere, v. g. calorem, frigus, albedinem, &c [d].

d B. Aug d. lib. 3. c. 8. & communiter Theologi.

2. Non possunt aliquid creare, propriè loquendo, siue ex nihilo, quia causæ naturalis actiuitas non extenditur in id quod nihil est; hoc enim est virtutis infinitæ.

3. Nec ex quālibet re naturali possunt facere quamlibet, quia nequeunt immediatè formā introducere. vt autem eam mediatè introducant, necessarium est, aptas dispositiones præcedere: nulla verò res est capax cunctarum dispositionū, quæ ad omnes formas requisitæ sunt. Hinc etiam fit, vt nequeant, quouis instrumento vel causā, quemlibet effectum gignere: tum quia pendent à pacto inito, quod certa præscribit media; tum quòd, cùm nō agant immediatè, causa vel instrumentum debet idoneam proportionem cum effectu habere.

4. Nequeunt formas substantiales (vt dixi) sine præuiis alterationib. ac dispositionibus producere. Nec etiam idipsum possunt facere in instanti (quia mutatio per creaturas nulla fit, nisi in tēpore) nec etiam possunt quantumlibet paruo aut æquali tempore, quicquid volunt, perficere: nā naturaliter ad vnam rem plùs, ad aliam minùs moræ requiritur, secundùm plures aut perfectiores vnius quàm alterius dispositiones.

B 5. Præsuppositā sententiā Aristotelis, & sequacium, quæ in Lycæo Peripatetico, & scholis Theologorum receptior est, non poterunt vacuū in rerum naturam inducere; nec infinitum vllum act; nec à priuatione ad habitum regredi; nec ordinem, qui est inter formas ac dispositiones rerum naturalium inducendo, extremas prætermissi mediis, vel posteriores ante priores, immutare aut peruertere; nec corpus de extremo ad extremum transferre, non transmisso medio; nec corpus longè à se distans localiter mouere, quia necesse est, vt mouens ac motum simul sint in loco (alioquin sequeretur etiam posse mouere corpus per vacuum, & per quantamlibet intercapedinem) nec in instanti vel quātālibet celeritate corpus mouere aut transferre. quia vis eorū motiua certis est finibus limitata. Quare intelligendū sanè, quod Tertullianus scripsit [e]; *dæmones momento esse vbique.*]Item; *totum orbem illis vnum esse locum.*] Nam impropriè totus orbis vnus illis locus est, cùm constet sic v. g. eos esse in Oriente, vt simul tunc non sint in Occidente. siue enim per substantiam suam sint in loco (quod probabilius) siue per virtutis applicationem (vt multi volunt) adæquatus eorum & proprius locus, omnium iudicio, certum habet & limitatum ambitum, vel virtuti vel substantiæ proportionatum; & vbique esse, omnia implere est: quod solius Dei propriū. Momentum etiam vsurpauit pro celeri adeò motu, vt ab hominibus vix queat percipi.

e Apol. c. 22.

6. Ex eo, quod dictum est, non posse tollere connexionem & subordinationem partium vniuersi, sequitur etiam, non posse tollere earum cōseruationem, quæ est ordinis & connexionis illius causa finísque. hinc porrò sequuntur, quæ de cœlorum motu & elementorum translatione, sequenti quæstione dicentur: sequitur etiam, non posse impedire proximè & directè (sicut faciebat Deus, quando in tam variis ac enormibus suppliciis Martyres seruabat illæsos [f]) non posse, inquā, sic impedire actionem agētis naturalis, quod habet omnia ad agendum requisita: sed duntaxat id posse indirectè, & mediante aliquo artificio aut medicinā, sicut faciunt homines. videlicet primò adhibitā contrariā causā, quæ alterius causæ vim exeri impediat. v. g. si mantile de mollibus lapidum filis ex Carysto petitis, & instar telæ contextis, in flammam coniiceretur, id non modò nō ambureretur, sed splendidius, nitidiúsque exiret [g] item si adamantem admoueas, impeditur magnes ne ferrum attrahat [h]. Sic fortè diabolus gentiles decepit, quando fecit ne flamma exureret capillos Iuli [i], aut Seruij Tullij, aut L. Marcij, aut tunicam serui Anagnini. potest tamen & alia prodigij tam celebris causa reddi. Nempe hos ignes ex illo flammæ genere fuisse, quem vulgò vocant IGNEM FATVVM; cuius origo hæc à Philosophis traditur. Exhalationes ab aëre frigido, & nimis condensato, prope nos detineri; posteà, per vehementem quarundam exhalationum inuicem succedentium compulsationem, calefieri & inflammari; diuersos quoque colores & figuras recipere, prout vapor crassior & subtilior fuerit, & prout diuersimodè fuerit conformatus, rubram apparere vel nigram flammam in materia crassiore, candidiorem & clariorem in subtiliore, & cæteram figuræ varietatem ex lucis reflexione repræsentare. Apparent etiam huiusmodi phantasmata (Galli vocant *des Aduis*, Germani *Stallichten*) vel inter equorum aures, vel supra verticem hominū vino, irā, vel aliā ex causā efferuescentium; item iuxta sepulcra, bustuaria, vel patibula; quoniam ex corporibus viscosæ exeunt exhalationes; quæ, sicut dictū est, motu illo inflāmantur. præcedere vel subsequi viatorem putantur, quia progressu citatiore homo aërem commouet; idcirco si coneris apprehendere, dif-

f Angles in 1. q. vni. de dæmo. a. 4. dub. 1 diffic. 5.
g Plutarc. lib. de defectu oraculor.
h Plin. lib. 37. c. 4. & B. Aug. li. 21. de ciu Dei, c. 4.
i vide Virgil. Aeneid 2. Liu. lib. 1. Plin. lib. 2. c. 107. Obsequēte de Prodig.

fugere

fugere videntur, ab aëre pulsæ. Legi nuperū scriptorem Iurisconsultum [k], qui censet hæc omnia dæmonū esse ludibria, & his ignibus malum genium insitum esse. *cur enim alioqui homines sic* (ait) *pelliciunt in stagnorum fluminumque voragines ac præcipitia?* non illa (mi homo) pelliciunt; sed fit, quia nocturnum silentium, & flammæ nouitas ignaris causæ metum ac consternationem inducunt, & faciunt à viâ aberrare, & sic in malum aliquod ruere, præsertim in flumina vel stagna. Naturâ enim suâ hi ignes (vt flammæ quas Æthna eructat, in fretum feruntur) etiam voluuntur versùs aquas (vt rectè Leloyher. obseruauit [l]) ideò qui perturbati seu consternati vel ducti curiositate, hos sequuntur, sæpe submersionis periculum subeunt. Si qua coactio extrinseca ad sequendum quandoque deprehendatur, illa certè naturalis non est, sed à dæmone. Nam non nego quandoque posse fieri, vt his se flammis dæmon adiungat: sed cùm naturalem causam flammarum teneamus, haud arbitror cū plebeculâ ad prodigiosas causas cōfugiendum. Cur verò his non vstulentur equorum aures, vel hominum capita, causâ putarim; quòd ex sententiâ veterum philosophorum [m], ignis duo sunt genera (seu partes potiùs) flamma & pruna: prunæque proprium sit, vrere ac nō lucere; flammæ verò, lucere & vrere, quando perfecta est flamma; quādo verò imperfecta (vt de quâ agimus) tunc tantùm possit lucere, vim vrendi non habeat. Et nomen satis indicat, hunc non verum esse aut perfectum ignem, sed quid igni simile, sicut caprificus, & ficus fatua non vera est ficus, sed degenerans quid & ficui simile. Confirmat, quod narrant [n] ad aquas Scantias flammam exire, quæ inualida sit quando trāsit, nec longè in aliâ materiâ queat durare: & super hunc igneum fontem, quæ illum contegit fraxinus, æternum virere cernitur: quod non foret, si hæc flamma vera perfectáque foret. Talis etiam albus ille ignis, qui post tempestatem nautis apparet, & super malum, nauiúmque armamenta sidens, nihil adurit; Gentilibus Dioscurorum seu Castorum alba stella, nobis *S. Telmus* dicitur [o]. Videte nunc insignem mathæologi Lutheri Meteorologiam [p], de Iride disputans, non contentus Iridem cum Halone vel Coronâ confudisse. subdit; *Ego non dubito saltantes capras, volantes dracones, lanceas, & similia, esse effectus malorum spirituum in aëre sic ludentium, vt aut terreant, aut decipiant homines: gentes flammas in nauibus apparentes indicarunt Castorem & Pollucem esse. Et apparet aliqua lo luna super aures equorum. Hæc omnia certum est, esse ludibria dæmonum in aëre.*] Sic ille, per *certum est*, & *nō dubito*, nullâ redditâ ratione, philosophiam euertit; eodem iure quo fidem; vt in Deum, sic in naturam ius sibi vsurpans. *Lunam* vocat, illas, quas dixi flammulas: aut si lunam vidit equorum auribus insidentem; vidit, quando lunaticus. Et tamen hanc censet *esse vnam firmissimam & certissimam* (verba eius sunt) *demonstrationem, quod omnes illæ impressiones, vt vocant, sint opera Dei, vel etiam dæmonum*. Iris, & cometa quidem, secundum illum, Dei; cætera dæmonum. Gaudeant tali Doctore, qui amant desipere. Quod verò legimus de erraticis flammarum globis humanam edentibus vocē, & de resecto cadaueris cum humero costisque brachio dextro, in vsum luminis nocturni: cuius extremi digiti flammâ sulphureâ ac violaceâ tantisper arserunt, dum striges venenū malum totum dormienti infudissent, idque quod constituerat totum perfecissent, demùm flamma extinctâ tam integros illibatosque mansisse digitos, quam si lumini fomitē nullum antè præbuissent; quod Magas, quoties volunt, facere Remigius [q] asseuerat; id omne idem rectè ad dæmonis technas retulit. Cæterùm quod Cl. Claudianus [r] canit, in Æthnæ cacumine niues illæsas permanere, quia vastum illud incendium *seu niuibus seruare fidem, & lambit contiguas innoxia flamma pruinas*, hoc nō est fabulosum (suffragatur enim historici, philosophique [s]) sed est abditū naturæ secretum. fortè, an quod flamma nimis violētā propulsione eiecta, minus actiuitatis habet in circumiacentia, quę tā obiter attingit? quod si verū est, pertinet ad posteriorem actiuitatis impediendæ modū. Alter enim modus huius impedimēti fit, per aëris interiecti celerem ac violentum motū, quo impeditur actio naturalis, ne se in obiectū insinuet. sicut solemus moto aëre fumū, ne noceat oculis, abigere. sicut etiam diabolus effecit, ne difflueret aqua, quam Tuscia Vestalis cribro portabat [t]. Sic flammam iniectā atri dæmonis spectrū impediuit, ne Iouis Apameni fanū absumeret, donec diuino miraculo aquę benedictę aspersio dęmonē abegit [u].

Sic ad Medeæ incantationes taurorū flammiuomorum halitum innocuū factum poëtæ canunt. Semper enim Dei miracula diabolus conatur simulare. Scit Sanctos *per fidem* (vt ait Apost. [x]) *impetum ignis extinxisse*: vt fecerūt tres pueri Hebręi [y], vt fecit B. Franciscus de Paulâ, aliíque. vno contentus ero exemplo; in quo, cum fide, meritum quoque religiosæ seu cæcæ obedientiæ, resplendet. Scardeonius ita scribit: *Accidit aliquando forte fortunâ, vt præpositus quidam prædicatorum D. Augustini illic apud hos* (Iesuatos B. Columbani sectatores) *ad prandiū inuitatus accumberet, quo amotis epulis, semotisque arbitris, dataque loquendi venia, cœpit de Dominicæ professionis merito copiosè admodum, arrogatérque disserere: acuté exprobrans eis, quod professionem triū votorum, cum inter cœnobitas connumerarentur, publicè, palamque cū cæteris monachis solemni non profiterentur formâ. Ad id Iesuitarum præpositus, homo idiota sanè, sed prudens & dilectus Deo, arguté respondit: Vis* (inquit) *Pater, quoniam in hos sermones incidimus, virū vnus ex nostris fratribus ita simpliciter quodam modo Deo oblatus, an comes iste tuus, publicè tria vota professus, superiori suo obedientiam exhibeat synceriorē? Annuit ille ignarus quidem, libēs. Tum Iesuita ad hunc nostrū Marcum quamprimum conuersus, qui ibi fortè accumbentibus ministrabat, ait: Marce frater, in sodales nostri frigēt in virtute sanctæ obedientiæ adferas huc citò è coquinâ nudis manibus ardentes prunas, vt confestim calesiant. At ille haud cunctabundus (vt erat ad obedientiam promptus) nihil fore credens, quod fieri nō posset, si sub obedientiæ præcepto mandaretur, sistitus nihil hæsitans a coquinâ ad mensam ardētes prunas quamplurimas ambabus manibus iunctis absque vllo detrimento aut læsione sui portauit, vtrisque eas porrigēs ad frigus tollendū: quas iterū, iubente præposito, cunctis admirantibus, ad locū vnde detulerat deportauit. Hinc præpositus ille Dominicus vltra modū obstupefactus comitem suum intuetur, quasi idē esset illi illico præcepturus. At ille cognitā re nihil cunctandū ratus, quamprimum in hæc verba prorupit: Pater Reuerēde, apage te, ne me iubeas tētare Deum, adferam, si voles, ignē, prout soleo, testulā, nō manibus. At illi admirabūdi ob tātū miraculū, hinc taciti intra se stupebāt: hinc repētino comitis responso delectati, se mutuò inspicientes subriserū.*] Subrideat fortè & aliqs

k Lib. 2. Demonomaniæ 3.
l Lib. 1. de Spectris, cap. 5.
m Galeni li. 4. de simpl. medicam. facult. Platonis in Timæo, & ipsius Timæi Locri.
n Plin. d. cap. 107.
o Vide quæ dixi commēt. in Hercul. Fur. vers. 14.
p comm. in c. 5. Genes. fol. 146.
q d cap. 3.
r de rapt. Proserp.
s Strabo, Solinus, Plinius, & Seneca.
t Valer. Max. lib. 8. Tertul. Apolo c. 22. Minucius in Octauio, B. August. li. 10. de ciu. Dei, c. 16.
u Theodore. lib. 5 Hist. Eccles. c. 21.
x ad Hebr. 11, v. 34.
y Dan. 3.

Iesuitarum hostis hæc legens. at Scardeonius Iesuita non fuit, quin & Iesuitarum tenuem admodum cognitionem habebat, qui tum recens Patauium aduenerant. ille namque nos vocat *Sacerdotes nominis* IESV [z]. Iesuitas autem in prædicta narratione [a] vocat eos, qui propriè *Iesuati* nominantur. illi auctorem ordinis habent B. Ioannem Columbanum, & ferè ad vnum laici sunt: nos auctorem habemus ordinis nostri B. Ignatium Loiolam, & in singulis domibus multos Sacerdotes. illi ab Vrbano V. Papâ, anno 1369. confirmati fuêre; nos primùm à Paulo III. post annum 1540. illi *Iesuati S. Hieronymi*, nos *clerici Societatis Iesu* sumus vocati. de illis lege Paulum Morigiam [b], de nobis vitam P. Ignatij Loiolæ, à Patre Petro Ribadeneyrâ, & P. Petro Maffeio accuratè descriptam. Errauit ergo Scardeonius in nomine, vt & ceteri, qui IESVITAS cum IESVATIS confundunt. Et ex hoc errore Bartholomæus Fumus [c] satis incōsideratè negat Iesuitas propriè religiosos esse, & auctorem laudat Abbatem [d], qui tamen duntaxat scribit, eos non propriè dici regulares: quod & ipsum falsum. nam Iesuitæ vtrumque sunt. Regulares, quia regulam certam profitentes clerici sunt: Religiosi, quia quidam tria vota etiam solemnia, quæ Abbas requirit, emittunt; & nihilominùs qui ea non emittunt, simplicium emissione Religiosos esse PP. Maximi, Gregorius XIII. & XIV. definierunt. Verùm Abbas errabat in facto: & Fumus imperitè Abbatis sententiā excerpsit. ambo autem de Iesuatis prædictis loquebantur. nam Abbatis tempore de Iesuitis nulla dum erat cogitatio: libri sunt corrigendi Abbatis, Fumi, Scardeonij, & (miror) id ab iis, qui nuperis editionibus præfuerunt, non animaduersum. Veniâ planè dignus Fumus, si ante Societ. Iesu institutam scripsit. Veniâ indignus Baleus hæreticus Anglus [e], qui nos fingit, additis (vt illi solemne) fabellis, Theatinos esse, & Venetiis primùm à Paulo Caraffâ, qui posteà Paulus IV. institutos. Minùs tamen mirandum, Anglo Caluinistæ nomen nostrum ignotum fuisse, sed planè miranda malignitas, & stupor Parisiensis aduocati, Papyrij Massoni, qui cùm in nostrâ Societate non paucis annis vixisset, vt rabula fori fieret, eam deserens, maledicentiæ quasi tyrocinium fecit in nomine nostro infestando. nam in Pauli IV. Pontificis vitæ rapsodiis, scribit nos in Hispaniâ *Ignatianos*, Nolæ in Campaniâ *Iesuinos* vocari, & sic ipse appellat: cur? ne nouisse videatur, & vt apostasiam tegat. malè nouerat, à quibus tam malè, tam malo exemplo defecit. Si tam parùm illi noti, vnde, aut quâ, in intima se arcana cordis iste cordium & renum scrutator penetrauit, vt nihil vereatur affirmare, eos sibi solos videri societatem cum Iesu cōtraxisse: & in eo nimiū sapientes esse, quòd se putent cœlo vel ipsi quādoque imperaturos? Qui cordis eorum tam penita perspexerat arcana, quo potuit pacto nomen ignorasse? si nec nomen nouerat, non potuit se in hæc latibula profunda cordis penetrasse. Teneo te Spiritus apostatice. Brutiorum brutus iste mos est, vt quos flagitiosè deseruerunt, quia disciplinam non ferebant, illos infrunito ore, & linguâ virulentâ conentur proscindere, ne non meritò transfugisse videantur. Ad rem redeo, à diuerticulo, in quod me Scardeonius pertraxerat.

z li. 2. classe 5. fol. 95.
a d. li. 2. classe 6. fol. 113.
b lib. de orig. Religio. c. 33. & 35.
c in Armil. aureâ. verbo, religio, num. 4.
d in rub. de regul. num. 3.
e in Bibl. scriptor. Britan.

QVÆSTIO XI.

Quæ Magorum potestas in orbes cœlestes, sydera, & elementa?

FERENDI sunt Empedocles, Sosiphanes, Apollonius, Virgilius & alij poëtæ, vt quæstione præcedente docui, plus nimiùm Magis tribuentes: ferendi, quia gentiles: sed quis ferat hominem Christianum, & qui Catholicus amat audire, *in Parabatâ vinclo*, sic canentem?

Verba vel alto errantia cœlo
Sistere sydera, verba potentem
Nobis possunt ducere lunam.

quod ethnicū est, stolidum est, & merè fabulosū.

Primò, nec cœli, nec syderum motū sistere, vel eorum status cursus retroagere magicen posse. hoc enim foret vniuersi ordinem turbare. Hinc verò concidit fabula veterum, de lunæ detractione; non magis consentanea rationi, quàm recentior nostris temporibus ridicula populi cuiusdā opinio, arbitrantis lunam ab asino epotam; quia pecus Arcadicum de flumine biberat, in quo noctu lunæ facies, vt fit, lucentis reddebatur cùm biberet; eoque recedente subitâ nube luna velata videri desiisset: ideò miserum Sileni vectorem in carcerem coniecêre, in eculeum egêre, & aluo rescissâ, vt lunam mundo redderet, sæuissimè exenterarunt [a]. conclusionem nostram B. Augustin. confirmat [b]. Veteris fabulæ origo nata ex ignoratione causæ, cur luna naturaliter deliquium luminis patiatur, teste Plutarcho [c], & veteri quodam poëta, cuius fragmentum, vt à Turnebo [d] accepimus, dignissimum est, quod pluribus locis legatur.

Sed tamen incuruus per pondera terrea nitens
Dicam cur fesso liuescat circulus orbe,
Purpureusque iubar niuei cur tabeat oris.
Non illam, vt populi credunt, nigrantibus antris
Infernas vlulans mulier prædira sub vmbras
Detrahit altiuago è speculo, nec carmine victa,
Vel rore Stygias *
Vincibilémque petit clamorem. quippe per æthram,
Quà cuimus limes dispescit turbida puris,
Inuolata meat; sed vasto corpore tellus,
Quæ medium tenet ima polum, dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis, tum sydere casso
Pallescit teres vmbra rotæ, dum transeat axem.
Aggeris velox tumuli, speculoque rosanti
Fraternas reparet per cœlum libera flammas.

Addit posteà multa disertissimè, quibus hanc sententiam confirmat. ibi legere poterit, quem capit priscorum poëtarum lectio.

Secundò, nequeunt integrum elementum de loco suo naturali in alium trāsferre; nec partes, quibus integratur mundus, tollere, vel suo mouere loco. ratio est eadem quæ præcedentis conclusionis, éstque sententia communis Theologorum, atque hoc voluit Firmilianus ad B. Cyprianum scribens. Terræmotus tamen possunt efficere; nempe immisso quopiam vehementi spiritu in cauernas terræ, vel vehementer agitato aëre, qui in terræ visceribus est inclusus. Non id poëtæ tantùm asseruerunt, ventis Magos imperare: sed & Philostratus, dum scribit Apollonium apud Brachmanas duo dolia vidisse; quibus apertis, imbres & venti erumpebant, clausis serenitas & trāquillitas aëris redibat. Sopater quoque philosophus, affectus vltimo supplicio fuit, quòd accusaretur carmine magico ventos vinxisse, ne annona

a Narrat Viues cōmentar. in l. 5. 10. de ciuit. Dei, c. 4.
b d. c. 4.
c lib. de præcept. connubial.
d lib. 19. Aduersar. c. 3.

Byzantium inueheretur [e]. De Empedocle, & Regecui cognomen, *Pileus ventosus*, iam diximus.

Tertiò, quod huic affine est, possunt Magi tempestates sedare: possunt excitare fulgura, & tonitrua, grandines, & imbres, & similia Meteorologica ciere, & in agros, quos volunt, immittere. Irrisit hoc olim Seneca Philosophus [f] ita scribēs: *Illud incredibile Cleonis, fuisse publicè propositos* χαλαζοφύλακας, *speculatores futuræ grandinis. Hi cum signum dedissent, adesse iam grandinem, quid expectas, vt homines ad penulas discurrerent, aut ad forcas? Immò pro se quisque, alius agnum immolabat, alius pullum: protinus illæ nubes alio declinabant, cum aliquid gustassent sanguinis. Hoc rides? accipe quod rideas magis. si quis nec agnum, pullúmve habebat, quod sine damno fieri poterat, manus sibi adferebat. &, ne tu auidas aut crudeleis existimes nubeis, digitū suum bene acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando se auertebat, quàm ab illo, in quo maioribus hostiis exorata erat. Rationem huius rei quidam quærunt. Alteri, vt homines sapientissimos decet, negant posse fieri, vt cum grandine aliquis paciscatur, & tempestates munusculis redimat, quamuis munera & Deos vincant. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine vim quandam potentem auertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse vis tanta, vt in altum penetret, & illam sentiant nubes? Quanto expeditius erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonæ iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quod negligentiâ eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in* XII. *tabulis cauetur,* NE QVIS alienos FRVCTVS EXCANTASSIT. *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri, tam palã est, vt huius rei causâ nullius philosophi schola intranda sit.*] quàm fortiter asserit, quod ignorabat? aërem verberat, ipse falsas comminiscens causas, quas refutet: nihil horū dicturus, si hæc pacto cum dæmone fieri sciuisset. Audierunt hoc, & legêre sæpius recentiores illi, qui negant tam Catholici [g], quàm hæretici [h], quorū potissimæ rationes sunt, ab homine nec vnā aquæ guttulam gigni posse. quasi verò dicamus, solum hominē suis ista viribus perficere: sed id dæmoni ascribimus ex pactis conuentis operanti. Addunt nos impiè dæmoni adscribere, cùm in sacrâ Scripturâ pruinæ, grādinis, pluuiæ & similium origo adscribatur Deo. Quod non ignorabam ipse; vt nec illud, plurima passim in sacrâ Scripturâ tribui Deo; quæ tamen constat humanas vires non superare: vt, percutere, occidere, sanare [i]. Sed nimirū Deus hæc omnia facit, vt causa efficiens principalis, independens, & vniuersalis: creaturæ verò, vt causæ efficientes, particulares, dependentes, ac minùs principales. Vlricus Molitor [k] paululum deflectit ab aliorum errore, & ingeniosè comminiscitur, diabolum quidem non posse aërem turbare, grandinare, &c. cùm vult; nihil tamen adfert ad probandum, cur id nequeat: sed quòd quando futurã præuidet tempestatē, tunc sagas impellere ad faciendū ea, quæ procurandæ tempestati facere consueuerunt, & iis persuadere rebus sic factis illis hanc vim concitandæ procellæ inesse: nō nego, posse id aliquādo cōtingere: sed vt plurimùm aliter fieri contendo. Nam sagæ vnanimiter confitentur, se quandocunque lubet hæc posse perficere: & id confirmat experientia, quoties à iudicibus vel inuitæ coguntur: sequitur enim effectus, dæmon ergo id ex pacto condicto ad signum concurrens perficit. Fallitur etiam Molitor, nimis tenuè & frigidè hic & toto libello disputans, dum probat, sine Dei permissione hoc dæmonem non posse. quis vnquam Catholicorum hoc non asseruit? omnes clamamus, permissionem Dei necessariam esse; at contendimus, Deo permittente, & causis naturalibus fortioribus non impedientibus, dæmonem id, quando vult, posse, licèt alias tum tempestas nulla naturaliter fuerit oritura. Scio, Burchardus [l] idem negauit, & censuit Magos id credentes esse superstitiosos. superstitiosi sunt, quia Magi: item si credant se hæc etiam non permittente Deo posse; immò & hæretici tum forent, ex hoc capite. Sed rectè sentiunt, si, suppositā Dei permissione, vi pacti, se id per dæmonem posse facere arbitrantur. Et hæc omninò sequenda, quæ est communis sententia Theologorum, & Iurisconsultorum [m]. Probatur primò, ex sacrâ Scripturâ. Nam ibi Satanas [n] facit ignem de cœlo decidere, & absumere seruos ac pecua Iobi; excitat quoque ventum vehementem, qui filios ac filias conuiuantes ruinâ oppressit: quæ diabolummet ibi fecisse Patres orthodoxi docent [o]. Deinde grandinem, quâ Ægyptij puniti, expressè sacra Scriptura dicit per malos Angelos immissam [p]. Tertiò se offerunt quatuor Angeli stantes super terræ angulos, ventorum flatus impedituri, & sic damna viuentibus illaturi maxima [q]: quos esse genios alastores plerique Sanctorū censuerunt [r]. Denique cur ab Apostolo toties vocantur dæmones, principes aëris huius? potissimùm propter magnam in aërem potestatem. Hoc confirmat non modò lex vetus XII. tabularum, quas eo nomine laudant Plinius & B. Augustinus [s]; sed & Imperatoriæ, & Pontificiæ sanctiones [t]. Confirmant & ij, quos citaui Patres omnes, Clemens, Hieronymus, Augustinus, Andræas, Strabus, B. Thomas, & alij prætereà complures, vt Origenes [u], Ioannes Salisberiensis [x]. Henricus Theutonicus, quē sequitur Cantipratensis [y]. Quartò probatur historiis & exemplis, de ventis & tempestate sedatâ à Magis tempore Xerxis, testis est Herodotus [z]. De Finnis & Lapponibus sic scribit Olaus [a]: *Olim mercatoribus ventos venales exhibebant, tres nodos Magicâ arte sacratos offerentes, quorum primo soluto placidos ventos, secundo vehementiores, tertio vehementissimos sint habituri.*] Olim Aristæus docuit incolas Cycladum certis ritibus ac hostiis Etesias æstiuo tempore elicere, & sic suaui frigore squallorem & sterilitatem ab agris arcere [b]. de pluuiis cœlo deuocatis per Magos, plena sunt veterum monumenta [c]. Pluuiam etiam Cianitæ Indi ridiculo ritu sic procurant, vt in epistolis Peruanis nostrorum, anni 1590. & 1591. narratum, his verbis excerpsit Gaspar Spitillus: *Quando pluuiâ indigent, Magus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat, vt omnes ad montem concedant, quò postquam peruenerunt, vt quilibet consueto more à cibis abstineat. Est autem eorum hoc ieiunium, vt à sale, pipere, cibis coctis contineant: quod vbi factum est, voce intentâ & clamore summo stellas inuocant, aquámque precantur, & ad terras, castellúmque paganum sese vertunt, potionem quandam manibus tenēt, quam vbi nobilis alicuius adolescentulæ manu porrectam ebiberint, ita à sensibus abducuntur, mentisque impotes fiunt, vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aquâ & mayzo mistum, quibus*

e Eunapius de vitis Philoso. & Suidas.

f lib. 4. natur. quæst.

g Calcagninus Ponzinibius. h Vvierus medicus, & Godelmannus Iurista.

i Deut. 32. v. 39. Reg. 2. v. 6. cum simil.

k in Dial. Anfractu.

l li. 19. Decret. tit. de art magic. ver. credidisti vnquam.

m quos citat Binsfeld. q. 4. in l. 4. C. de malefic. & mathe. cui addo Horozad lib. 1. de vera & & falsa proph. cap. 14.

n Iob. 1. v. 16. & v. 19.

o And. Cæsarient. in c. 13. Apocal. v. 13. B. Thom. & alij in Iob. 1. v. 19.

p Exod. 9. 9. Psal. 77. v. 49. de quo ibi optimè B. Aug.

q Apoc. 7. v. 1.

r B. Clemēs li. 4. Recognit. B. Hier. li. 7. in Esai. B. Aug. li. 5. contra Iulian. c. 3. Strabus in Apoc.

s Plin. lib. 28. Nat. histor. c. 2. & lib. 30. c. 1. & B. Aug. li. 8. de ciu. Dei, ca. 19.

t l. multi. 6. C. de malefic. ca. nec mirū. 26. q. 5. & Bulla Innocentij VIII. contra maleficos.

u lib. 8. cont. Celsum.

x lib. 1. cap. 10.

y lib. 2. c. 57. p. 19.

z libro 7.

a lib. 3. cap. 16.

b Victor. li. 19. varia. lect. ca. 21.

c Pausa. in Arcadic. Dion Cassius lib. 56. Xiphili. in Antonino.

 ve mixtis

permixtis nubes aspergunt. Die sequenti nobilem aliquem, aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sudare cœperit, sudorem vase excipit Magus, anserino sanguini admiscet, atque ex radice expressæ aquæ rursum in aëra iactat, nubes vt tingat; rogat, per sudorem, sanguinem, & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quòd si casu eo die, quo sunt superstitiosi, pluat, gratias agunt stellis, Magúmque multis muneribus ornatum efferunt.] Tantò nimirum diabolus faciliùs stat pacto, quando pluuia vel grando in perniciem aliorum deposcitur, vt vix vnquàm fallat; quàm quando in commune bonum, quod hi poscunt Indi, quos vtplurimùm ludificatur: cùm tamen non minùs eorum Magi, quàm nostri sortiarij, vi pacti operentur.

Nemini porrò videri debet mirum de aquâ, cùm Pausanias scribat [d], è lignis nullo admotis igne purissimam flammã Hippæpis solitam barbarico carmine educi. Recẽtiora exempla nuperi scriptores prodiderunt. Admiratione dignum est, quod de ritu nostrarum strigum tradit Remigius [e], his verbis: *Hoc certè memini testatum spontaneâ & liberâ assertione plus minus ducentorum hominum, qui me duumuiro damnante incendio crimen sortilegij luerunt: statis certísque diebus solitos se conuenire gregatim ad ripam vel stagni vel riuuli alicuius, maximéque si quis esset, quem solitudo à prætereuntium oculis sepositum haberet, atque illic aquas, acceptâ à dæmone virgâ, tantisper diuerberare, dum vapores fumósque abundè excitarent, quibuscum vnà sublimes efferrentur. Illud deinde, quod sic esset excitatum, se in nubes densas ac caliginosas induere; quod postquàm vnà cum dæmonibus ei essent inuoluti, agerent pelleréntque quà erat libitum, ac tandem multâ præcipitatum grandine in terras decuterent.*] Hîc nullam puto deceptionem aliam intercedere, quàm quòd diuerberatione suâ se putant vapores illos excitare: hoc dæmon facit; & striges effert per aërem in ipsis nubibus, & ne præfocentur, præbet remedia. Si per nubes feruntur, an negandum illas, dæmone deferente, ex nubibus in terram decidere posse? sed de hoc posteà. Remigius addit, solitas aliquando, priusquàm sic vndã diuerberent, in eam immittere ollam fictilem, cui aliquid arcanum dæmon incluserit; vel etiam lapides, ad eam magnitudinem, quantam volebant grandinem decidere: interdum candelas cœruleas tãtisper in stagnum deuexas, ac lumine pronas tenere, dum stagnum affatim guttis illis defluentibus imbuissent; puluerem prætereà medicatum in aquas spargere. Vtplurimùm vti ad diuerberandam aquam virgis nigris à dæmone datis, & his constantissimè aquam flagellare, & diras simul verborum execrationes ingeminare. Quędam etiam confessæ, dolia transuersa per nubes, à sortilegis, dæmone auxiliante, impelli, donec loco, quem animo destinarunt, superimpendeant: tum dirumpi illa in saxa & flammas, & veloci impetu obuia quæque vastare ac conterere. Multa refert idem exempla [f]. addam duo, vnum lepidum, horrendum alterum. In ditione Treuirensi rusticus fuit, qui cum filiolâ suâ octenni caules plantabat in horto: filiolam fortè collaudauit, quòd aptè hoc munus obiret. illa, sexu & ætate garrula, se nosse alia facere, magìs stupenda, iactat. pater, quid id foret sciscitatur. secede paululùm, inquit, & in quam voles horti partem subitum imbrem dabo. miratus ille; agè, secedam, ait: quo recedente, scrobem puella fodit, in eam de pedibus (vt cum Hebræis loquar pudentiùs) aquam fundit, eámque bacillo turbidat, nescio quid submurmurans. Et ecce tibi subitò pluuiam de nubibus in condictum locum. Quis (inquit obstupefactus pater) te hoc docuit? mater, respondet, huius & aliorum similiũ peritissima. Zelo incitatus agricola, post paucos dies, inuitatum se ad nuptias simulans, vxorem cum gnatâ, festiuè nuptiali modo exornatas in currum imponit, in vicinum oppidum deuehit, & iudici tradit maleficij crimen supplicio expiaturas. hoc mihi fide dignissimorum virorum narratio suggessit: vbi notandus modus scrobiculam faciendi, & quod in eam iecerit bacillo confutandi. sic intelligendum illud Propertij, de anu, quæ saga [g]:

> *Quippe & Collinas ad fossam mouerit herbas,*
> *Stagnáque currenti diluerentur aquâ.*

Sequens exemplum Iouinianus Pontanus memoriæ mandauit [h]: *Ferdinandus Neapolitanorum Rex Marcos oppidum, arci mõtis Draconis ad Massicorum montium exitum sita, subiectum, Andegauensium factioni fauens, arctâ obsidione premebat, & defectu aquarum propè ad deditionem compulerat, cum quidam impij sacerdotes magicis artibus imbres elicere ausi sunt. Inuenti enim ex oppidanis atque obsessis sunt, qui nocturnis tenebris deceptis castrorum vigilijs, per asperrimas rupes furtim profecti ad litus, trahentes secum imaginem affixi ad crucẽ Christi, maledictis illam priùs ac diro prosecuti carmine, post in mare execrabundi immiserint, cœlo, mari, terrisq́; tempestatem imprecati. Quo etiam tempore sacerdotes quidam, mortalium omnium scelestissimi, dum satisfacere prophanis militum artibus student, ritum nefarium seculi (quo, vt dictum est, in huiusmodi elici imbres putatur) asino pro ædis foribus constituto, aqui im agentis animam, cecinere funestum carmen. post diuinâ Eucharistiâ in illius os palatumq́; iniectâ, conclamatum asinum funereis cantibus, viuũ tandem, ibidem pro templi foribus humauere. Hic verò vix dum perfecto sacro, obnubescere aër, ac mare agitari ventis cum cœpisset, diésq́; medius offundi tenebris, ac nunc cœlum micaret ignibus, nunc lux eriperetur, tonitru cœlum terraq́; horrescerent, voluitarent euulsæ ventis arbores, discissáque fulminibus saxa complerent auras fragoribus, prorupit tanta è nimbis pluuia, imbrésque ita validi, vt non cisternæ modo colligendis aquis satis non essent, sed arctia saxa, rupésque exustæ solibus, torrentes vndequaque prolapsos diffunderẽt. Ita Rex, qui solâ in siti potiundi oppidi spem collocauerat, frustrà ab eâ habitus, ad Sauonem vetera in castra rediit.*] Eò lubentiùs ista adscripsi, vt monearis mihi Lector) ritus, qui per abusum, & Prælatorum negligentiam quasdã in regiones irrepserũt, trahendi Crucifixi, & Sanctorum imagines, vt sancti Martini, sancti Vrbani, ac aliorum in Germaniâ, & Aquitaniâ ad impetranda commoda anni tempora, contra quos in Cantabriâ librum de superstition. Martinus de Arles edidit; videri initium accepisse à superstitione magicâ, & taciti pacti iure quàmoptimo suspectos haberi. Nam & Vincentius Belluacensis prodidit [i], Constantinopolitanos, suasu cuiusdã Magi, B. Virginis imagine in mare demersâ, Saracenorum classi tempestatem immisisse. Nónne animaduertis (Lector) Sanctorũ effigies dęmoni admodùm odiosas esse? hinc licet colligas, quo nostri iconomachi genio agantur. His nihil obstat Canon Concilij Bracharensis I. *Anathema dicens ei, qui credere*

aliquas

[d] libro 5.
[e] lib. 1. Dæmonolat. c. 25.
[f] d c. 25. & lib. eod. c. 29.
[g] li. 4. Eleg. 5.
[h] lib. 5. belli Neapolitani.
[i] lib. 23. Spec. Histo. ca. 147.

diuersas immundas creaturas (diabolum) & tonitrua, & fulgura, & tempestates, & siccitates, propriâ auctoritate facere, cum Priscillianis. Vera enim sententia Canonis est, damnare hæreticos illos, qui censebant eum primum esse principium, & virtutem creandi has res habere diabolum, easque producere posse, etiam non permittente Deo: quæ omnia sunt hæretica, & Mago Priscilliano digna.

At quod à nobis nunc asseritur, id diuinæ & humanæ sapientiæ placitis planè consentaneum est, & experientiâ compertissimum, nõ de pluuiâ, & grandine, & ventis tantùm, sed de fulmine quoque, cuius eadem ratio est. Andreas Cæsalpinus Peripateticus [k], ita scribit: *Viri reperti sunt, qui non solùm grandines, sed & fulmina concitabant, non tamen lædere posse fatebantur, quoscunque vellent, sed eos tantùm, quos Deus dereliquisset* (hoc est, sic reor, qui per mortale peccatum Dei gratiâ excidissêt.) *Eorum quidam hunc modum seruabat. in campis Principem dæmonum inuocabat, orabátque, vt aliquem ex suis mitteret, qui destinatum a se percuteret fulmine: ui posteà in biuio pullum nigrum immolabat, & in aërem proiiciebat: quem cùm posteà dæmon assumpsisset, procellam acerrimam concitabat cum fulmine, sed raro in hominem designatum cecidisse.*] Nimirũ plus dæmoni Deus solet in agros, quàm in homines permittere.

k in dæmonũ inuestig. ca. 11.

Quartò, vt tempestates, sic & tenebras excitare possunt. legi apud Marcum Venetum [l], Tartaros adeò pollere dæmonum præstigiis, vt tenebras, cùm velint, & vbi velint, inducãt; semélque à latronibus hac arte se circumuentum vix euasisse. Haitonus quoque narrat [m], prælio inclinatam Tartarorum aciem, à vexillario Mago, qui præcantatione tenebras hosti obscurissimas offudit, restitutam vicisse.

l in peregr. Asiatica.

m in hist. Sarmatarum.

Quintò, possunt aërem & aquam certis in locis corrũpere, & tabificâ lethalémque reddere, iuxta Origenem [n]. & probatur ratione, quia possunt iis tetrum odorẽ conciliare, qualis est Italiæ Auernus, aut Iudææ mare mortuum. De aquâ id facilius est creditu; de aëre probatur, quia licèt aër continuò fluat, vim tamen habet imbecillam ad resistendum, sed leui momento frigescit ac calescit. sic enim idem in autumno manè frigidus, meridiè calidus, serò tepidus. qui tam mollis ad calorem, cur durior ad odorem tetrum? Denique cùm *Maruthas Mesopotamiæ Episcopus legatione fungeretur apud Isdigerdem Persarũ Regem, & Episcopo pietatis nomine faueret Isdigerdes, Magi timentes suæ religioni, quacunque Rex esset transiturus, illic intolerandum fœtorem excitant, calumniámque confingunt, comites Christianos istius esse artifices: sed deprehensi, re penitiùs cognitâ, Magi supplicio affecti sunt.*] Ita Nicephorus [o].

n d. lib. 8.

o lib. 11. Hist. Eccles. c. 18.

6. Possunt Magi impedire ignis actiuitatem, ita vt quis innoxius per prunas ambulet, & nõ comburatur (nisi Deus impediat, vt solet in iudicio damnatis ad ignem.) Sic enim olim Dianæ Castabalis sacerdotissæ non lædebantur ab igne [p]. Sic Hirpi in Phaliscis per ignem illesi ambulabãt, testibus Strabone [q], & Plinio [r]. Sic possunt facere ne quis aquis mergatur, vt quotidiè vidºemus fieri in Probâ aquæ frigidæ: possunt fluuios ad tempus sistere; fontes venis exsiccatis durare; scopulos & saxa nouis fontibus terrâ productis diluere; aquas dirimere, & in caput repellere, vt retrofluere videantur. quod suis temporibus accidisse Plinius [s] fatetur. Denique possunt, per mineralia quędã, meteorologica opera facere; quę etsi videãtur prodigiosa, sunt tamen naturalia: vt congregare in cauernis montiũ mineralia aluminosa, & nitro cõmixta succendere, & sic subitam excitare nubem, quæ ad mediam aëris regionem eleuata, ibi tandem in imbrem resoluatur.

p Strabo li. 5.

q lib. 12.

r lib. 7. c. 2.

s li. 2. ca 103.

QVÆSTIO XII.

Quid Magi valeant circa externa seu fortunæ bona?

HORVM cùm sint homines auidissimi, præcipuæ quoque sunt dæmonis illecebræ. nos flagillatim agemus, & à facilioribus ad difficiliora progrediemur.

A

1. Nemo dubitat greges & armenta posse perimere: quod faciunt sparso, affricato, vel aliter exhibito veneno: interdũ & motu locali, quumdo dæmon bestiarũ subit corpora, eáque præfocat, præcipitat, vel discerpit: nõnunquàm & laudatione solâ, dæmone intereà clanculum perniciem adferente. Nec aliter admittendum quod Gellius scripto prodidit [a]; *Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod posteà quoque in libro Plinij secundi naturalis historiæ 7. legi, esse quasdam in terrâ Africâ familias hominum, voce atque linguâ effascinantiũ: qui, si impensiùs fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas, emoriantur repente hæc omnia, nulli aliâ causâ obnoxia.*]

a lib. 9. Noct. Attic. cap. 4.

2. Possunt messes & fructus alienos pellicere & aliò traducere; vt narrant Seruius [b], Apuleius [c], & B. August [d]. nec mirum, cùm id solo motu locali perficiatur à dæmone. Non videtur alienum à ratione suspicari, hoc fuisse Dardani Magi inuẽtum. siquidem Turnebus etiam [e] censuit à Dardano vocatos *Dardanarios*, annonæ flagellatores: eò quòd, vel crediti, vel insimulari magicis artibus alienos aceruos in sua horrea traducerent. Superioribus annis cùm Moguntiaci degerem, Treuiris affecta fuit vltimo supplicio saga nominis notissimi, quæ in domûs suæ pariete impacto epistomio, lac omne vaccarum alienarum eliciebat. videlicet intereà dæmon illas mulgebat, & celerrimè lac eò transportabat.

b in Eclog. Virg.

c in Apolog.

d lib. 8. de ciuit. Dei.

e lib. 9. Aduer. cap. 16.

3. Faciliùs possunt quaslibet fruges, terræque fructus perdere, & agris sterilitatẽ inducere. Magi malo carmine dæmonẽ accersunt, ille fruges mox perdit & anni prouentũ. sic intelligẽda ista Ouid.

Carmine læsa Ceres sterilem vanescit in herbam:
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ;
Ilicibus glandes, cantatáque vitibus vua
Decidit, & nullo poma mouente fluunt.

Solent (teste Remigio) acceptum à dæmone minutum puluerem spargere, vnde erucæ, bruchi, locustæ, limaces, campe, & id genus pestes agrorum & hortorum confestim enatæ, omnia deuastãt & depopulantur sata, olera, fructus, ipsaque interdum gramina. interdum murium copiam hoc facto excitant, qui illicò in terram se abdunt, & germina radicésque omnes absumunt. interdum iumentis œstrum immittunt, à quo tandem iteratis aculeis crudeliter interficiuntur. interdum lupos illiso quodam in arborem gramine ex arboris, vt videtur, cauo educunt, eo in quod volunt ouile, gregémque adigunt, vnde non nisi graui strage illatâ reuertãtur. horum omnium iudiciarias confessiones idem Remig. exhibet [f], & cẽset tum à dæmone non produci de nouo has pestes, sed vndique celeriter ab eo collecta in vnũ locũ

f lib. 1. c. 21 & 24.

congregari, quod quin facere possit, nihil est ambigendum. Lupos illos, quia gregi & ouili certo ac definito, & cui iussi, & quantum vult iubens, nocent & insidiantur, verisimile videtur, dæmones esse, qui specie lupina talem pauperiem faciunt. Locustas, & reliqua insecta, & mures, quia ex putredine nasci possunt, nihil vetat, quin, actiua passiuis applicãdo, dæmonẽ producere ex materiâ dispositâ posse censeamus, tẽpore tamen ad id requisito: quod breuissimũ etiã ipsi sufficiat.

Recentia exempla quotidiana sunt, & ab aliis congesta plurima [g]. Et legi in Hispaniâ literas Inquisitorum, qui tum Pompeiopoli versabantur, & id se constanter comperisse testabantur: & conuincit auctoritas summorum Pontificũ, quorum hac de re Bullæ exstant: Innocentij VIII. ad Inquisitores Alemaniæ, Iulij II. ad Inquisitorem Cremonensem, & Hadriani VI. ad Inquisitores Lombardiæ. Vide Spineum [h].

4. Possunt igne domos absumere, vt contigit integro oppido Scilthrochio, quod in Sueuiâ anno 1533. fuit à quâdam sagâ concrematum [i].

5. Possunt alienæ famæ nocere, multis modis. primò dæmoniacis præstigiis, & ludificatione sẽsuum: vt Cenomanensis ille Triscalinus, qui insimulauit parochum gestati sub brachio chartarũ lusoriarum pro breuiario manipuli, quod & ipsi parocho persuasit, fecitque, vt rubore suffusus, volumẽ abiiceret. talis etiam ille dæmon Moguntinus, diffamator mirificus, de quo Lycosthenes [k], & dæmon alius sanctum quendam monachum in Lusitaniæ Santareno exhibens, de quo infrà [l]. Possent etiam, quod tenet Cumanus [m], assumptâ hominum innoxiorum figurâ in conuentibus suis comparere, si Deus id non impediret: quem id hactenus permisisse mihi & illectum & inauditum adhuc, in crimine Magiæ: in quo pactum cum dæmone intercedit: &, ratione huius pacti & conspirationis fœderatæ, potest & solet exhibere sagas etiã absentes, vt rectè Petrus Loyher [n]. contra Alciatum disseruit. Quinimmò sagæ omnes fatentur, eos, qui criminis huius seu pacti sunt expertes, & alieni, repræsentare in conuentibus se non posse; quod multis docet, eruditione egregiâ, nec minori fide quàm dignitate, Treuirensis Suffraganeus, Petrus Binsfeldius [o], satisque manifestum est, pertinere ad diuinam prouidentiam, vt in innocentes nihil tale perfidia possit: si verò ad tempus breue aliquando consimile quid Deus permiserit, mox sanè dæmonis technas, vt araneorum telas disiicit, & innocentiam sartam tectamque tuetur: quod legimus de Beato Siluano Episcopo Nazareno [p]: & de B. Kunegundi (apud Krantzium) sic diffamatâ per dæmonem de stupro: de multitudine illâ dæmonum, qui nocturnum conuiuium celebrabant, & se hospitij vicinos atque vicinas falsis laruis mentiebantur: sed fraudem B. Germanus patefecit [q]. Facilius Deus permittat eos repræsentare imagines Magorum, & eorum, qui aliquando hoc crimine fuerunt irretiti. Non tamen negandum, absolutè posse dæmonem innocentium exhibere formas, si Deus sinat. qui cùm id sinit, si tamen sinit, vel fraudem mox aperit, vt dixi; vel propter alia peccata in eorum remissionem; vel ad maius meritum & gloriam sufferentiæ, id permittit. Vide Bart. Spineum [r] Denique possunt famam lædere: instrumenta maleficij certis locis reponendo, vbi ea innocentes isti, quos volunt diffamare, putentur abscondisse: vt sic illi pro maleficis habeantur. Inuenio id fecisse Mammon dæmonem, obsessorem B. Eustochiæ virginis Patauinæ, quam Deus maioris gratiæ & gloriæ causâ toto vitæ tempore, quod illa patientissimè & sanctissimè transegit, energumenam esse permisit: & cuius defunctæ corpusculo inscriptum indelebili charactere, inuentum, nomen IESV fuit. Lege Bernardinum Scardeonium. [s] Item possunt famam lædere peccata occulta reuelando, vt solent energumeni; vel falsò insimulando, vt tempore Ludouici II. Imperat. fecit quidam in Germaniâ, quod narrant Sigisbert. & Vincen. Belluacens. [t] & alius dæmon insimulans de eodem crimine Dorotheum, vt narrat Metaphrast. apud Surium [u].

6. Possunt exhibere conuiuia, vel phantastica planè, vt arbitror fuisse Ægyptiorum, de quibus apud Origenem Celsus, & Brachmanum, apud Philostratum, & Pasetis, apud Suidam: & exhibebat superioribus annis Scotus Parmensis, ex cuius epulis saturi, vt sibi visi, conuiuæ, mox fame verâ cruciabantur: vel ex veris cibis, quos cùm dæmon præbet sagis, vt plurimùm morticina sunt, mali gustus & odoris tetri [x]. nimirum diuina sapientia, rarò permittit, vt suaues cibos apponat: ne gumiis hæc sit ad inescandum efficax illecebra. sal vt plurimùm deest, sæpe panis. fortè an vt diuinis mysteriis orgia instituat contraria? nam in veteri Testamento panes propositionis quotidiè coram Domino ponebantur [y]: & omnis victima atque oblatio salibatur [z] nunc etiam baptismo sal miscetur, & in Eucharistiâ pascimur viuificâ Christi Domini carne panis speciebus siue accidentibus velatâ. an hæc odij causa in salem & panem? Nõ dubito si Deus sinat, & ipse velit, posse & salem, & panem, & benè ac opiparè conditos cibos apponere. rarò id facit: non rarò iubet inuitatos symbolum conferre, & quemque, quo vesci volet, secum adferre: quod sagæ nonnunquàm confessæ iudicibus [a].

7. Quando Deus sinit, possunt captiuos carceribus & vinculis eripere. motu locali tantùm ad hoc opus est, & perfractione: quod cùm homines valeant, cur non & dæmon? Narratio exstat de Lupoldo Duce Austriæ apud Trithemiũ [b], digna memoratu: *Anno Domini 1323. Fridericus dux Austriæ, qui contra Ludouicum Bauarum Imperator delectus erat, inter Oetingam & Moludorfum magno prælio victus, & Ludouico traditus, qui in arcem munitam eum asseruandum misit. Magus interim quidam Lupoldo fratri eius in Austriâ promisit, se suâ arte Fridericum incolumem educturum vnius horæ spacio, si digna sibi merces numeraretur. Dux liberaliter promisit. Ergo dæmon ad Fridericum ablegatus auolat in Bauariam, formâque peregrini assumptâ, custodiam ingreditur, inquiens: Si ex captiuitate liberari vis, hunc equum ascende, & te in Austriam ad fratrem tuum Lupoldum incolumem perducam. Cui dux, Quis es tu? ad quem ille: Noli interrogare, quis sim; quia nihil ad rem: sed ascende hunc equum, quẽ tibi exhibeo. Hic, cùm ducem, alioquin audacissimum, horror inuasisset, & signo se sanctæ crucis muniuisset, spiritus cũ nigro equo disparuit, & vacuus admittentẽ reuersus est: quo increpatus, quod non adduxisset captiuũ, ordinẽ rei gestæ narrauit.*] De Apollonio scribit Philostratus, cũ se cippo eripuisse; &

g Vairo li. 3. de Falcino, cap. 1. Binsfeldio, & aliis.
h q. de strigib. cap. 15.
i Lycost. li. de prodig.
k in prodig. ann. 858.
l li. 6. c. 2. q. 3. sect. 3.
m in Lucernâ Inquisitor. n. 13. in fine.
n li. 2. de spect. c. 5.
o de confes. malefic. in fine.
p in legendâ B. Hierony. si fides huic legendæ constaret.
q in vitâ S. Germani.
r q. de strigib. c. 14. & Apol. 3. c. 3.
s lib. 2. Antiq. Patau. ciuit. class. 6. f. 111.
t Sigisbert. in Chron. Vincent. in Specu. hist. li. 15. c. 37.
u Ianu. 5.
x Remigius li. 1. c. 16. ex iudiciariis cõfessionibus sagarum.
y Leui. 24.
z Leuit. 2.
a Ioann. de Vaulx Stapuleti, an. 1597.
b in Chron. Hirsaug.

Vestales Romanorum suis creditæ precationibus mancipia fugitiua, nondum vrbe egressa sistere[e]. (e Plinius lib. 28. c. 2.)

8. Mihi dubium non est, posse magicen per dæmones (Dei permissu, qui *Deus Sabaoth* est, & cui placet victoriam largitur) præstigiis, & industria varia, quâ (vt & robore) plus cunctis mortalibus pollent; & vrbes obsidione liberare (vt exemplo Marcosano [d] probauimus) & expugnandas præbere, & in prælijs victoriæ causam esse. non desunt exempla, nec ratio repugnat: cùm hominibus non raro laus victoriæ meritò adiudicetur. Ollerus magica arte apud Suecos, armis clarus euasit, adeò vt diuinitatis opinionem sit adeptus, auctore Saxone Grammatico [e]; qui de Oddone Danico piratâ sic scribit [f]; *Absque carinâ altum perrerrans, hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euertit, negotiatoribus infestus, clemēs agrestibus. Inito cum Normannis conflictu, ita vi carminum hostilem hebetauit aspectum, vt districtos Danorum enses eminùs radios iacere putarent: comminùs verò ne ferrum quidem vaginâ extractum visu excipere poterant: victa quippe fulgore acies præstigiosæ coruscationis impatiens erat.*] Similia de Biarmēsibus Olaus, & de Haquino Noruego memorat Saxo [g]: de Bulgaris ita vincentibus Anastasium Cuspinianus [h]: de Tartarorum contra Polonos memorabili victoriâ Cromerus [i], his verbis: *Poloni Tartaros anno* CHRISTI 1240. *ad Legniciam commisso prælio grauiter vrgebant, & fugientibus instabant. Erat in extremo Tartarorum agmine, inter alia signa, vexillum insigne, cuius pictura X, literæ figuram præ se ferebat: in cuspide vero figura erat tetra nigráque, capitis humani barbati. Id vexillum cum signifer vehementius quateret, fumum atque nebulam densissimam & fœdissimam exhalabat. Ea nebula non modo aspectum barbarorum Polonis adimebat, verum etiam odore teterrimo eos enecabat. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus iuxta ariolationibus, diuinationibusque cæteris, cum alias, tum in bello plurimum vtuntur, ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Barbari, vbi Polonos trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciunt, perturbatisque ordinibus magnam cædem ediderunt. Tantus eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, vt singulis singulæ auricula à Tartaris præcisæ, nouem ingentes saccos expleuerint.* Scribit Dubrauius [k], in pugnâ quâ victor Siderius, omnes Lucenses vt nec vltrà progredi, nec retrò pedem referre possent à fagâ suo quemque loco, ne profugeret, miro stupore iniecto affixum. Chinenses Noëmam virginem pro sanctâ colunt. de hac scribit Gonzaluus Mendoza [k], eam hunc cultum magicis artibus adeptam fuisse. Nam cum quidam dux belli, Compo nomine, regis iussu classem in quandam insulam ductaret, is nullâ vi anchoras soluere potuit ad abnauigandum. Tandem aduertit nauis chenisco inopinam Noëmam assidere. Accedit venerabundus, & opem consiliumque implorat. Illa refert, nisi se ductrice Chinenses victoriâ non potituros. Vnâ ergo proficiscitur, & hostes magicis præstigiis fidentes maioribus præstringit. Illi oleo in mare fuso, quasi classis incendio absumeretur, omnia fictitiis flammis inuoluebant. Noëma extinguebat, & similia eorum ludibria dispellebat arte efficaciore: adeò vt cùm omnia incassum conari se viderent, victos se professi, Cōpo dediderint. addit Mendoza & alia nonnulla. Permittit ista quādoque Deus peccatis profligatorum exigentibus. Sanè petam iqua hæc Magices bellica præstigiamenta. Nam legitur apud Diogenianum adagiographum Ephesijs notulas quasdam & voces magicas fuisse, quibus vtentes in omni certamine victoriâ potirentur. Et Suidas testatur, Milesium quēdam cum Ephesio in Olympiis palæstrâ depugnasse, nihilque in conflictu potuisse; quòd Ephesius in talo patrios illos characteres haberet: quod simulac animaduersum à iudicibus, ademptas literas, & Ephesium, qui iam triginta defatigarat, succubuisse. Polyænus etiam auctor est [l], Chrysammen veneficâ, arte suâ, Cnopo victoriam de Erythræis peperisse: non tamen carmine, sed venenatis tauri carnibus furorem hostibus immisisse. Sed Francorum exercitum Rege Sigeberto ab Hunnis profligatum, carmine obiectis spectris memorat Gregor. Turonensis [m]. Vt plurimùm Deus non permittit victoriam in dæmonis potestate: sæpè hic etiam suos mauult decipere veterator. Sanè Magnentius sic vanâ spe plenus, vincendum se præbuit Constantio Imperatori. Sic Ericus ille Rex Sueciæ, summus huius cultor vanitatis, post tot victorias manus Ollanis euadere nequiuit [n]. In eâdem Suecorum historiâ legimus Hadingum, ab Othino dæmone iussum cum Curetibus confligere prælio, profligatum; potione quidem ab eo roboratum, sed vincere non potuisse, donec à sene quodam exercitus instruendi industriam assequeretur: fallacissimósque dæmones cum plurimis ac varijs bellorū casibus exposuisse, nunc victorem efferendo, nunc victum omni ope destituendo sic tandem seipsum suspendio publicè necari curasse victū mœroris magnitudine [o]. Deinde inter cæteras causas cladis magnæ, quam Flandri a Francis cæsi, anno 1302. acceperūt, memorat Meierus [p], quòd Flandrorum militiæ Imperator Guido Iuliacus, sortilegos ac necromanticos sibi adhibuit, & cacodæmonas adiurauit, & consuluit. Eandem causam Ferdinandi Lusitani, Flandriæ Comitis, per vxorem, cladi & captiuitati adscribunt, matris eius sortilegium, Gaguinus & alij Historici Franci: sed id reticent Flandri. Sed idem Meierus anno 1304. de Guidone illo refert ista; *Fama est, deceptum fuisse à quodam Necromantico, à quo artem didicisset, quâ ille pollicebatur fore eum, quandocunque vellet, in qualibet magno periculo, inuisibilem. At ea incantatio nihil ei hic profuit ad vitæ salutem.*] ad veræ & æternæ mortis supplicium apprimè vtilis fuit. Pergamenses etiam olim conati se magicis artibus obsidione liberare irrito conatu operam luserunt, vt narrat Paulus Diaconus [q]. Tempore Leonis Isauri Masalmas Princeps Sarracenorum Pergamum nullo negotio occupauit; quamuis ciues freti Mago quodam horrendum diabolo sacrificium immolassent, sectâ pregnante fœminâ, & fœtu viuo, extracto & in cacabo elixato, & cunctis bellatoribus manus dexteræ manicam tam impio sacrificio funestantibus. auctor Theophanes. Aliud quoque memini ludibrij hac in re exemplum nobile. *Vratislaus Lucensis Dux* (verba sunt Æneæ Syluij [r]) *Vratislauia conditor, bellum contra Gremozislaum Boëmiæ Ducem, nepotem suum, susceperat: hi mulierem fuisse tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratislaum in pugnâ casurum, maioremq́; populi partem cum eo interituram prædixit: posse tamen euadere iuuenē, si sibi pareret. Adolescenti imperata facturum respondenti, iussit, vt primū, qui obuius fieret, occideret,*

Margin notes:
- d supra q. 11.
- e Saxo lib. 3. Dan.
- f lib. 5.
- g Olaus li. 3. c. 19. Saxo lib. 10.
- h in Anastasio.
- i lib. 8. histor. Pol.
- k libro 2. Hist. Boem.
- k lib. 2. Hist. Chinens. c. 2.
- l li. 8. Stratag.
- m li. 4. hist. c. 28.
- n Ioā. Magnus li. 17 hist. Got.
- o Ioā. Magnus lib. 1.
- p li. 10. Chronic.
- q li. 20. rerum Rom.
- r in histor. Boem.

itque vtrasque aures abscissas in perâ reconderet: mox gladio inter priores equi pedes cruce in terra factâ, & deosculatâ, fugam maturaret. Pugnâ in campo, cui Tusco nomen est, commissâ, cæsò Vratislao, adolescens, qui nouercæ paruerat, domum incolumis effugit: sed vxorem, quam valdè amabat, interemptam reperit, carentem auribus, pectusq; confossam. sic quas hosti amputauerat aures, coniugis suæ fuisse, stupens tristisque cognouit.] digna merces consultæ de victoriâ sagæ. fortassis & vxor venefica fuit, & se prælio immiscuit, quod solitæ mulieres Boëmæ: vel genus hîc maleficij, per imaginem lethalem in prælio exhibitam, dæmone intereà domi miseram iisdem vulneribus mulctante. quâ de re infrà [s] disserendum. Sed & Fridericus ille Stuphius, qui se Fridericum II. metiebatur, cùm ex magicâ pecuniâ bellum pararet, à Rudolfo Habspurgensi oppressus, captus & crematus legitur [t]. Quare non minùs sapienter, quàm religiosè factum ab Innocentio Pontifice; qui vocatos ab Ethnicis è Thusciâ magos, & promittentes se Romam Alarici obsidione liberaturos, vrbe curauit expelli [u], iudicans capi vrbem præstare, quàm magicis artibus eripi: sicut se Latinam oppidum eripuisse gloriabantur. Non dissimilis prudentia, sed iustitiæ districtior vltio fuit in Allobrogum Comite. Comitatus iste ducem Andegauensem simul castrum Oui, quod Neapoli munitissimum, vndique mari alluebatur; à Duce accersitus consilij gratiâ, num oblatio cuiusdam acceptanda, nécne? Magus iste erat & gloriabatur se hanc ipsam arcem artibus suis Carolo Pacifico (qui in eam tum se receperat) in manus dedisse. paratum eâdem technâ Andegauensibus arcem tradere. præstigiis se ex nube densatâ pontem exstructurum, & à continente in murorum arcis summitatem perductum: sic metu propugnatores ad deditionem priùs à se compulsos fuisse. cauerent tantùm milites, qui ponte transituri, ne vel manu, vel brachiis, vel tibiis, aut armis crucis vllum signum conformarent: tum enim pontem illum, cum transeuntium interitu, fumi instar dissipandum. Comes iis intellectis, Ducem orauit, vti Magus ad ipsum mitteretur, de re totâ eum certiorem facturus. Venit miser, & eadem Comiti narrat, spondetque. Contrà Comes: *Nunquam se commissurum, vt tam strenuis militibus veteranisque belli ducibus exprobretur, Carolum Pacificum ab iis, sine vetitis artibus, infamiáque tantâ, debellari non potuisse. sibi spem in Deo, & virtute collocatam. Simul Magum carnifici traditum capite feriri iussit* [x].] Accidêre hæc anno 1383.

Nonum fit de dignitatibus & honoribus, ad quos promoueri quem arte Magicâ, multa sunt quæ suadeant. primò proferuntur Pontifices Romani, quos ad Apostolici culminis apicem sic ascendisse tradunt varij historici [y]. nempe Martinum II. Benedictum IX. Ioannem XXI. & XXII. Syluestrum II. & Gregorium VII. Sed respondeo de Martino II. dici malis artibus ad Pontificatum peruenisse, sed à Pontificum osoribus: nec necesse, malas artes de magicis accipi. mala est ars ambitus; mala, calumniæ; mala, simonia & huiusmodi. Syluest. II. summus fuit geometra, & de arte illâ librum scripsit; qui manuscriptus habetur in bibliothecâ Farnesianâ; philosophiæ quoque peritissimus, sæculo tam inerudito, vt philosophi ac geometræ pro Magis haberentur: à vulgi igitur errore multiplex de illo fabula fuit, per Martinum Cistersiensem & Galfridum incaurè dispersa. De vtroque Ioâne, & Benedicto, & Gregorio, quæ sparsa feruntur, in schismaticorũ Imperatorum eius temporis gratiam fuisse disseminata, nihil dubitandum. Benno quidem ille Cardinalis, hostis dum vixit fuit iuratus Gregorij, & librum suum refersit tot impudentissimis mẽdaciis, vt vel voluisse videatur animi causâ Pontificis pessimi ideam exprimere, sicut in Cyro Xenophô optimi Regis: vel sanè, liber ab hæretico quopiam patrũ memoriâ, nomine Bennonis, fuerit conscriptus: sanè ipsi scriptores, qui Gregorij tẽpore vixerunt, apertè illi contradicunt, vt Onufrius & Bellarminus [z] docuêre. Nec crediderim, Deum vnquàm permissurum, vt sedes Apostolica magico insessore contaminaretur. Secũdò igitur alia quædam exempla proferuntur: vt Theophili, qui Vicedomini dignitatem dæmonis auxilio recuperauit [a], & similia. Nec mirãdum posse magicas artes, quod sæpe potest ambitus, simonia, & similes corruptelæ: id enim tum succedit, quando Deus permittit: qui cùm permittit, vel maturam sceleratorum vltionem, vel diuini cultus augmẽtum, vel aliud bonum inde solet elicere. Ipse quidem diabolus vt plurimùm Magos decipit, inani dignitatis, Principatúsve spe, & pro sceptro palum, pro coronâ rogum vrendis largitur. De Stuphio illo, narrant Annales Boiorũ; de Barone de Rais Britanno, Monstreletus [b]; de Duce Aurelianensi fusè Meierus [c]. Prorsùs verò ridiculũ est, quod auctor ille nugiuendulus ארבעתאל narrat Iudæum quendã Magum arte suâ effecisse, vt vltimus Rex Italus Neapolitano regno deiectus fuerit, & nullus Italicæ nationis in æternum illic queat imperare; nec esse remedium, nisi Magus ille ab alio potentiore euocatus, cogatur factum recantare. Sic mendacissimus ille scribit [d], quo nihil dici potest inanius, aut stultius. Nec positum à me, nisi vt vanitas Magorum cunctis appareat.

10. Quod de dignitatibus, idem iudicium est de veris diuitiis & thesauris; posse dæmonem, si velit, & Deus permittat: non solere, nisi rarissimè, varias ob causas. Nam quod Psellus scribit [e], *nihil eorum, quæ diabolus promittit, ex se præstare illum posse, sed visu tantùm inania suis cultoribus præbere*, id si de eo quod facere solet loquatur, verum; si de eo quod potest, falsum. Quod etiam à viro Cl. [f] traditum; non posse dæmonem, Deo permittente (hoc enim supponitur) vllam veram ac germanam pecuniæ materiam producere, nec veram formam dare: hoc distinctione fulciẽdum est. cùm enim forma pecuniæ sit inscriptio numismatis, quæ est merè artificialis, nihil dubitandum, quin aurea & argentea numismata, qualia volet, diabolus cudere possit. Materiam quoque numismatis, scilicet corpus mixtum metallicum, potest producere, applicando actiua passiuis per modum naturalis & artificiosæ productionis. sic enim potest producere insecta viuentia, quæ metallis omnibus sunt perfectiora. Neque tamẽ hæc productio est vocanda creatio. Per veram námque creationem nequit diabolus nummi materiam gignere; quia vera creatio est pecuniæ ex nihilo productio, quæ est opus omnipotentiæ soli Deo propriæ. Vnde communiter Theologi, contra Platonicos, Simonianos, & Auicennam, docent, non potuisse Deum per Angelos mũdum creare, vt per causas efficientes instrumentales,

[s] lib. 4.
[t] in Boiorum hist. lib. 7.
[u] Sozome li. 9. c. p. 7. & Zozim us lib. 5.
[x] Froissardus libr. 9. cap. 7.
[y] Vincent. Benno, Simonetta, Platina & Nauclerus.
[z] Onufrius quinque libris nondum editis, & ad Platinam additis. Robert. Bell. in tomo 1. lib. 4. de Rom. Pont. cap. 13.
[a] Sigisber. in Chron.
[b] lib. 2. Hist. c. 148.
[c] lib. 15.
[d] aphorism. 35.
[e] c. de collationibus auri & virtutis.
[f] Iud. Dahouderio in Morali prõptuario, c. de pecuniæ vituperio.

quæ effectum immediatè attingant ad morem causarum physicarum: nam quod per causas efficientes instrumentales instar causarum moraliū pertingentes ad effectum (sicut in vltimo iudicio, ad Angelicæ tubæ sonum mortui suscitabūtur) id per Angelos Deus possit, mihi quidem lōgè probabilius apparet. Quare posset Deus absolutâ potentiâ permittere, vt, diabolo quidpiam agēte vel dicēte, per creationem aurum de nouo gigneretur: sed reuerà tunc Dei permissio ac voluntas foret causa efficiens principalis, ad effectum per modū causæ naturalis immediatè pertingens; diabolus verò tantùm foret morale creationis huius instrumentum. Nec arbitror, si rem spectes, hæc negari posse; si loquendi modum obiicias, nolo λογομαχεῖν. Idem probatur, quia dæmon nouit omnes thesauros absconditos, & in mari submersas diuitias, auri atque argenti fodinas, vnionum & gemmarum latibula; & inde posset, nemine valente aut audente resistere, quæ vellet, sumere: longè quoque vafriùs, & occultiùs potest ex cuiusuis scrinio vel sacciperio nūmos subducere, quàm quisquam mortalium: quare cū furunculi & crumenælegi id sæpe faciant, proculdubiò poterit & ipse. Quod confirmant exempla variorum, quibus dicitur pecunias dæmon suppeditasse. Damhouderius quidem, de pecuniæ vituperio disserens, quatuor exempla commemorat, quæ legi illic poterūt. Stuphius (quem dixi) magicis pecuniis exercitum stipendiauit. Nihilominùs addo, posse quidem diabolum suos ditare, si Deus permitteret, & ipse vellet; item si Deus iuberet, & ipse nollet. (inuitus enim Deo cogeretur obedire) sed nec, nisi rarò, id dæmon vult, nec Deus vnquàm iubet, permittit verò non nisi rarissimè. Ipsum nolle patet, quia videmus eum suos plerunque ludificari, & licèt paucis aliquando paucas & veras largiatur pecunias, vt Treuiris fecerat Doctori Vlaet; tamen vt plurimùm decipit inani spe ac specie, quod multis exemplis confirmat Remigius testis oculatus [g] his verbis: *Sennel armentaria Duzæ 1. Kal. Octobr. 1586. acceptâ dono à dæmone, vt sibi videbatur, pecuniâ, gestiens domum properè rediit, eam vt numeraret: sed excusso sacco, nihil nisi testas & carbones reperit. Catharina Metensis Duzæ prid. Non. Nouembr. 1586. succerdam: Claudia Morelia Serra 3. Non. Decembr. 1586. Benedictus Drigeus Haracuriæ 18. Kal. Ian. Dominica Petronina Pangæ 13. Kal. Nouembr. 1586. ac plerique alij, arborum folia. Ioanna à Banno Maneri 3. Non. Iul. 1585. cùm nummum aureum chartâ inuolutum in viâ reperisset, vti dæmon euenturum prædixerat, atque eum marito cupidè ostentaret; aduertit tandem, non sine pudore, pro auro nactam se calculum ferrugineum, qui etiam contactu primo facilè in frusta dissiliret. Vna Catharina Russa Velleæ ad Mosellam 5. Kal. August. 1587. agnoscit nummos se tres semel ab eo sine fraude accepisse.*] Hæc ille omnia ex actis iudiciariis se iudice exceptis. cuius exempla libens vsurpo, quia fide publicâ notariorum, qui iudiciis interfuēre, sunt contestata. Sic fert fama, Faustum, & Agrippam Magos, cùm iter facerent, solitos nummos ad oculum synceros in diuersoriis numerare; quos qui receperant, post pauculos dies cornuum frusta vel scruta vilissima reperiebant. Sic cuidam infaustæ, licèt nobili, matronæ Mosellanæ, quæ ob crimen sortiarium, paucis abhinc annis, apud aquas Confluentes flammis tradita, fiscellam dederat plenam scutatis, vt apparebat: illa reposuit in arcam: verùm cùm vti voluit, loco numismatum fimum reperit equinum. Alia huiusmodi narrantur compluria. gaudet enim decipere, & ad iracundiam homines irritare. Laurent. Ananias [h], cur nolit, causam reddit aliam; malos genios esse deditos auaritiæ, & thesauros ac pecunias huiusmodi asseruare Antichristo, filio perditionis, vt ei ad sumptum sufficiant; idque dæmonem ariolo cuidam respondisse. quamuis autem dæmoni, vt mendaci, minimè credendum; res tamen à vero parùm abhorret. Certior tamen causa, Deum id nec iubere vnquàm (quia non cooperatur ad malum) nec nisi rarò permittere. cur alioqui videamus hoc hominum genere, quibus tam splendidè diuitias, dignitates, gratiam principum pollicetur dæmon, nihil esse vilius, egenius, abiectius, odiosius? si antè diuites erant, depauperantur; si pauperes, nunquàm ditantur. Lucianus [i] refert, Apolloniū arte suâ thesauros solitum quærere: sed nec Lucianus, nec Philostratus testantur, vnquàm eum consecutum quidquam, vnde caput vnctius referret. Pertinet hoc etiam ad diuinam prouidentiam, & probam mundi atque Ecclesiæ militantis gubernationem; quæ in nimis euidens, eam ob causam, discrimen deduceretur. quot allicerentur in exitium veris opulentiis, cùm innumeri falsis alliciantur? si diabolus posset arbitratu suo, quos vellet, ditare, quæ est mortalium ferè cunctorum auri sacra fames, valdè metuendum foret, ne ad dæmonolatriam homines ferè omnes adigeret, maximè eos, qui à rectâ fide deuiarunt. Impiis etiā hac ratione diabolus pecuniam, belli neruum, suppeditaret: quare facilè pios opprimerēt, nisi Deus miraculo nouo subueniret. Meritò itaque ditandi homines potestatem atque arbitrium Deus sibi reseruauit:

Omnia dat Dominus, nec habet inde minus.

Dei est terra & plenitudo eius: ipse aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, ipse dat cuique, & non improperat. in sinist à eius diuitiæ & gloria. Ipse malos ditat, vt eius bonitatem agnoscant, & conuertantur; vel saltem, vt aliqua eorum bona opera compēset: quod de Cyro & Nabuchodonozor constat. ditat & bonos, vt rectè vtantur, & in opera misericordiæ expendant. diabolus de suo, quod det non habet: & reuerà maleficos Vatiniano prosequitur odio, tantúmque blanditur, vt decipiat, & vt ad æterna perducat supplicia: quod vt citiùs obtineat, non rarò ipsemet prodit contubernales, & iudici quasi in manum tradit. gaudet enim hominum (quos odit, vt imaginem Dei) miseriis, calamitate, & interitu. Hinc fit, vt videamus eum homines lactare vanâ inueniendorum thesaurorum spe; & cùm quærere, contra humanas etiam leges [k], persuaserit, tum eos vel metu exanimet, vel crudeliter præfocet. Andreas Theuet [l] narrat ab oculato teste acceptum, de Græculo quodam Macriano, eum, dum in Paro insulâ thesaurum quæreret, à terrâ absorptum. Similia quædam refert Cedrenus [m], & alij plures alia. vnum adscribam admiratione non indignum: *Circa annum Christi 1520. Basileæ quidam sartor ingenio simplex, voce balbus, incertum quâ arte cryptam illam, quæ Augustæ Rauracorum patet ingressus, & vlterius quàm vlli alij vnquam potuerant progressus, miranda quædam spectra referebat. Cereo consecrato accenso in cryptam descendens, primò per ferream portam se transiuisse aiebat; inde ex vnâ*

g libro 1. Dæmonolat. c. 4.

h li. 2. de nat. dæmon.

i in Alex.

k lege 1. C. de thes.

l lib. 8. Cosmogr. c. 1.

m in Anastasio.

concameratione in aliam, atque etiam in hortos pulcherrimè virentes. In medio aulam magnificè ornatam spectari, & virginem formosissimam pubetenus, aureo diademate caput cinctam, crinibus solutis, infernè in horridum serpentem desinentem, a qua manu ad scrinium ferreum deductus fuerit. scrinio duos molossos nigros incubare, & terribili latratu accedentes arcere. At virginem minabundæ similem eos compescere. Tum clauium fasce, quem collo alligatum gestaret, soluto, arcam recludere, & omnis generis numismata, aurea, argentea, ærea depromere. Quorum non pauca liberalitate virginis ex ipsâ crypta se retulisse ostendebat. Addebat, virginem narrare solitam diris imprecationibus, sese, cum regio esset orta stemmate, tam olim deuotam, in tale monstrum mutatam fuisse, neque aliam salutis recuperandæ rationem superesse, quàm si ab illibati pudoris adolescente ter deosculata fuisset. tunc enim formam pristinam sibi restitutum iri, & dotis nomine thesaurum omnem, qui eo loci lateret, liberatori cessurum. Affirmabat quin etiam bis sese virginem deosculatum: bis tam horribiles gestus in eâ præ gaudio speratæ liberationis obseruasse, vt sibi, ne viuus ab eâ discerperetur, metuendum fuerit. A quibusdam nepotibus in ganeum deductus, nunquàm posteà aditum ad cryptam inuenire potuit, nedum ingredi[n].] Quis non deprehendit illusionem? iuuenis ille mentis non bene compos, vel Magus. illa de genere Lamiarum, dæmō, osculum petebat, deuoratura pòst tertium. non permisit Deus, canes illi duo, alij dæmones, vel veri vel fictitij thesauri custodes, numismata quædā fortè vera, & Deo permittente data. Pòst annis aliquot alius ciuis Basileensis eandem cryptam ingressus, vt familiæ suæ paupertatem leuaret, nihil præter cadauerum humanorum ossa inuenit, & subito correptus horrore, festinus egressus, intemperiis actus fuit, donec tertiâ pòst die miserè interiret[o]. Paucos ante annos quidam Prior Margullinæ cum duobus sociis fossam quandam in speluncâ Regis Salaï prope Puteolos, thesaurorum causâ ingressus, miserè interiit, nec ampliùs visus, vt narrat Villamontius[p]. Andræas Cæsalpinus[q] scribit, quibus hæc confirmantur; *Thesaurorum quidem* (inquit) *indagatores per magicas facultates multos noui: sed qui assecuti fuerint, compertum non habeo. Pisis tentauerunt quidam nostris temporibus effodere, sed rei difficultate victi ab opere cessarunt. Tandem anno elapso locum, in quo Neronis ædificia exstitisse ferunt, hodie autem sacris virginibus dicatum, effodere cœperunt, vbi erat ingens pini arbor: sed à dæmonibus adeo infestati sunt, vt præ timore ab incœpto desistere coacti fuerint: quo tempore multæ ex virginibus locum habitantibus a dæmone obsessæ sunt.*] Quid mirum, si hanc thesauri illicitam scrutationē in suo solo fieri permiserant? in hoc mundo pœnam Deus inflixit, vt in aliâ vitâ parceret. Nemo (meâ sententiâ) prudentiùs aut veriùs hac de re totâ disseruit, Paulo Grillando[r]; quamobrem conducibile reor, eius verba vobis transcribere: *Arte huiusmodi iactant se posse inuenire thesauros in locis valde remotis & subterraneis absconditos, & quandoque inducunt homines in talem insaniam, vt foueas quam ingentes conficiant pro inueniendis thesauris huiusmodi: & ista videtur mihi, quod sit vna ex turpioribus illusionibus, quas dæmon homini faciat, quia in rei veritate nunquam legi, vidi, nec audiui quenquam ex necromanticis, magicis, aut sortilegis huiusmodi aliquos vnquam inuenisse thesauros, aut aliis aurum vel argentum; sed quam plures vidi huic operi incumbentes, qui mirabiliter conati sunt, velle experiri; qui post multos labores, & diabolicas obseruantias, demum nihil viderunt nec inuenerunt, nisi terram. Et ratio est, quia Deus nō permittit nec vult dæmonem posse thesaurizare: quia aliàs sequeretur, quòd isti magici, Necromantici, ac cæteri diabolicæ fidei professores, essent cæteris Christi fidelibus ditiores, ac præstantiores; ac quam plures reperirentur, ex ipsis Christi fidelibus, qui animo ditandi prosequerentur illos, nec curarent Christianam ipsam postergare fidem, vt magno thesauro abundarent, & venerarentur ab omnibus. Quinimò videmus hodie totum oppositum, quòd isti sortilegi, Magi, necromantici, & similes sunt cæteris* CHRISTI *fidelibus pauperiores, sordidiores, & viliores; & in hoc mundo, Deo permittente, calamitosam vitam communiter peragunt, demum vero infelici morte pereunt, & æterni ignis incendio cruciantur*[s]. *Et eâ argutiâ quâ dæmon illos decipit, eadem, & similibus promissionibus, ipsi nos decipere student: sed non capiunt, nisi aliquos, qui sunt simplicis cognitionis, & carent intellectu, & ratione; vel qui sunt nimium creduli & curiosi; qui auiditate quâdam impudenter appetunt scire ea, quæ nullâ ratione, aut honestâ causâ competit sibi inuestigare*[u].] Hactenus Grillandus. Melindenses Indos inuenio solitos merces, quarum iactum fecerunt, conari incantationibus è pelagi fundo extrahere, quo euētu nescio. Lege Castannedam[x]. Permittente Deo nonnunquàm diabolus merces effert, vt eos in suâ superstitione roboret: non permittente, nequit, & culpam in aliquod erratum incantantium conicit. Notandum etiam hac in re, quosdam dici thesauros inuenisse magicis artibus, qui id consecuti solerti, atque sagaci coniecturâ: vt Sarracenus ille, tempore Guiscardi Normanni in Apuliâ, cuius factum Magiæ Platina[y] & Collenucius; sed prudentiæ meliùs adscribit Petrarcha, pro quo sententiam feret, quisquis rem iustâ lance trutinarit. Claudat hoc caput Carolus V. fortissimus & religiosissimus Imperator, qui iure optimo Cornelium Agrippam, & duos alios nobiles, aulâ & regnis suis exulare iussit, eò quòd illi thesaurorum, per artem magicam, spem obtulissent. Bene tibi sit, & stemmati tuo Carole: tu quidem beatitudine iā frueris: viuet, vincetque posteritas tua: quamdiu Catholicam tuebuntur, & ab impiis curiosisque artibus abhorrebunt. Huc si deuoluantur, quam virtute, tam fortuna tibi sunt dissimiles futuri.

n Stumph. in Chron. Heluet.

o idem Stūphius sup. & Rhenan. lib. 3. German.

p lib. 1. Itinerar. sui, c. 23.

q in suâ Dæmonum inuestiga. cap. 12.

r lib. de sortileg. q. 3. num. 12.

s vt in c. firmissimè, extra de hæret. & c. nec mirum, 26. q. 5.

u d. cap. nec mirum. §. auguria, vers. potentis.

x lib. 1. Hist. Indicæ, ca. 30.

y Platina in Leone, Collē. in hist. Neapol. & Bonfinius in Hungarica, Petrarcha in Exemcap. de Prudentiâ.

QVÆSTIO XIII.

An Magi valeant incantare animalia bruta?

A

DE serpentibus, id non poëtæ tantùm, sed & Christiani credidēre. Poëtas laudaui[a] plerosque, Virgilium, Ouidium, Nemesianum; iis nunc accedant Lucilius[b]:

——*Vt Marsu' colubras*
Disrumpit cantu venas cum extenderit omnes.

Horatius[c]:

Caputque Marsâ dissilire naniâ.

Ouidius[d]:

Et media Marsis findantur cantibus angues.

Sopire cantu tradidit Maro[e].

Item P. Silius Italicus:

—— *Serpentes diro exarmare veneno*

a supra q. 9.

b. in Satyr. lib. 20.

c in Epod.

d de medicamine faciei.

e li. 7. Aeneid.

Doctus Atyr, tractuque graues sopire chelydros.
& Seneca, qui fusiùs describit [f]:
—triste læuâ complicans sacrum manu
Pestes vocat, quascunque feruentis creat
Arena Libyæ, quásque perpetuâ niue
Taurus coërcet frigore Arctoo rigens,
Et omne monstrum tracta magicis cantibus
Squammea latebris turba desertis adest.
Hîc fera serpens corpus immensum trahit,
Trifidámque linguam exsertat, & quærens, quibus
Mortifera veniat; carmine audito, stupet,
Tumidúmque nodis corpus aggestis plicat,
Cogitque in orbes. — Manilius g:
Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipient senibúsque suis peploque fluenti,
Osculáque horrendis iungent impunè venenis.

f in Medea, act. 4.
g lib. 5.

B Sic enim legenda hæc carmina. *Senibúsque*, rectè est in Gemblacensi manuscripto. sicut enim veteres, *Vergilium*, & *Virgilium*, sic *senus*, & *sinus*, scripsêre. Nónne sequitur apud eundem Manilium?
Et senibus vires sumit, fluctúmque figurant.

Viderint critici, cur ista corrumpant. redeo ad institutum. Quæ dixi, ea confirmat fusiùs idem posteà, agens de natis sub vrsæ signo. idem confirmat quod legi in nostrorum hominum annuis literis Peruanis, datis anno 1591. viperæ innoxiam contrectationem in Magorum Indicorum ludibriis, ad miraculum fortè S. Pauli eleuandum à dæmone excogitatam. id ita narrat Spitillus [h]:

h in Collectā. suis.

C *Celebrant & festum aliud superiore non minus superstitiosum. Puerum decorâ facie, & qui toto castello formosissimus habetur, cubiculo includunt, ei śac tam diu ieiunium imperant, dum excrescant capilli. tum Magi præstigiatores cum senioribus eductum, veluti applicatione quâdam, in ædes amici alicuius arctissimè illi iūcti deducunt, vbi vetulæ puerum querulâ voce lamentantur, & plebs, quæ interea cogitur & conuenit, paulatim pueri capillos præscindit, oblato in singula capita ansere vno cocto. Alterâ die Magus iuniores ad venandas feras mittit, alios vt festum opportunū apparent ablegat, puellis vt bonū vinum excoquant imperat, senioribus musica vt instrumēta componant, & ex eâ hora eadem pulsare incipiūt, atque ab eo tempore, qui eas in res à Mago emissi sunt, liberè furari possunt, quidquid extra cuiusuis domū repererint. Inuitant populos vicinos, vt variis armis instructi ad festum conueniant. Puer festi tempore coronatus, alterâ manu telo instructâ, alterâ viperâ viuâ dependente, positam in loco quodam ornatissimo sedem occupat, unde facile colligitur dæmonis esse artes, cùm à viperâ non mordeatur. Corpori etiam pueri plures aliæ viperæ mortuæ alligatæ sunt. Quæ venatione apprehendū inuentæ, cum coctis & assis anseribus, reposita sunt ad vnū pueri latus: alterū claudit bona vini quantitas. Posteaquàm milites ad festum vocati, militari quodam ordine & delectu, ingressi sunt, & viperam adorarunt, ad puerum accedunt, vinum illi proximum ebibunt, & præparatas puerόque adhærentes epulas sumunt: tum ad adorandam rursus*
D
E viperam regrediuntur, eundémque cibum & potum repetunt; totósque tres dies hac ratione absumunt, quibus euolutis viperā necant. Exin fœminæ (quæ toto festi tēpore clausæ domi hærebant) egrediūtur clamantes: Victoria, Victoria. In celebritate huiusmodi frequēter dæmō apparet, ad combibendū, comessandum, festósque dies læte hilaritérque agēdos exhortā.] Sed & Pet. Chieza scribit omnes Andinorū montiū vastos serpentes omnē ferociā, vimque noxialem posuisse vetulæ cuiusdā carminibus olim exarmatos: nunc etiā as-

A pectu tātum terrere, cætera innocuos esse. Rursus idem confirmat Indicarum Nauigationum historia. hanc enim vim Nigritis Africæ populis tribuit Aloysius Cadamustus [i]. Quódque caput est, Patribus Christianis id sacræ Scripturæ loca videntur indicare; dum ea, vt sonant, accipiūt: & quæ de Marsis veteres tradidêre, vt verisimilia admittūt, BB. Hier. Basil. & B. Aug. Arnob. quoque, Theodoret. Alcymus, Beda, & Euthymius [k]. Nec puto iis B. Hilar. repugnare [l]. nam ipse de dęmone accipit, allegoricè; de veris serpentibus, Patres alij sensu literali: ipse de Marsis fabulā putat eatenùs, quâ vulgus putabat ea, vi carminis contingere: cæteri admittunt eo sensu, quem Hilarius non negaret, & quem nos retinemus, ad incantationem scilicet, vt ad tesseram, malum genium aduolare, ipsúmque serpentes vel exarmare, vel sopire, vel necare. Docet celebre exemplum Magi Saltzburgensis, qui cùm omnes, ad vnum milliare, serpentes in quandam foueam cogere niteretur; tandem ab ingenti vno & annoso, in eum exsiliente, necatus fuit. Nimirum cæteros dæmō eò compulerat: hūc noluit cogere, sed in Magum concitare maluit. Etenim si vi carminis cæteri in foueam adacti, eadem se vis in hunc quoque exeruisset. idem patet ex ridiculâ & ineptâ verborum formulâ, quâ Magi vtuntur; quam si alij chartis nō illeuissent, meliùs curiosis ingeniis consuluissent. Loca Scripturæ duo sunt. Apud Dauidem legimus; *Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ nō exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapiēter* m. Naturali ergo instinctu nouit vim sibi ab incātatione inferri posse. hoc genus aspidis tradit Euthymius, *Palamnem* vocari. Apud Hier [n]. *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incātatio.* Hoc est, qui nequeunt incantari. possunt ergo cæteri, quanquàm, ne quid dissimulem, sensus potest esse; adeò lethales fore serpentes, vt nequeant eorū morsus sanari: quam explicationem cōfirmant LXX. dum vertunt, *serpentes mortiferos, quibus non est incantatio: & mordebūt vos insanabiliter.* Melior ergo ad probandum est ille locus Dauidis: vt intelligamus, Magos vi pacti hæc posse in serpentes: non dubito idem posse in cæteras belluas: vnde Silius:
Harcelo non pauidus fœtas mulcere leænas.

i Nauiga. Indic. c. 28.
k in Psal. 57.
l in d. Psal. 57.
B
m Psal. 57. vt 5. ad hunc locum respicit Alcymus lib. 2. cap. 15.
n 8. v. 17.

Etenim in crocodilos id solere piscatores, docet Villamontius [o]. Verisimile tamen fateor, quod censuit B. Aug. [p] ob fraudem, quâ primi parentes à serpente decepti, Deum frequētiùs permittere serpentum, quàm aliarum ferarum incantationes, & maiorem illorum esse cum dæmonibus familiaritatem; non naturâ, sed diuinâ permissione quâdā. Sanè Grilland [q]. *Et ego alias (ait) vidi Romæ quendam Magum excellentissimum, Græcum, tempore Hadriani VI. antequàm perueniret ad vrbem ipse Pōtifex: qui solis verbis compresserat vires cuiusdam ferocissimi tauri, existentis in armēto in loco syluestri: quē sic affixum, vt ita dixerim, & humiliatū apprehendit per cornua, & chordulâ quâdā satis debili, arte tamen magicā fabricatā, taurū ipsum ligauit quò voluit adduxit mediâ nocte, circiter quatuor aut quinque milliaribus: quæ visa fuerunt per ducentos & vltra viros.*] Sed errat Grillandus, cùm putat hæc omnia vi ipsâ verborum potentiâ effici potuisse, vt ille Magus asserebat. quod refutatum [r]. Quod in Circensibus fonti incantatione suis equis velocitatem, aduersariorum verò tarditatem, morámque adferre, docent Arnobius [s], Hieron [t]. Cassiodorus [u].

Quærat aliquis, an vt animos, sic & colores fe-

o Itiner. lib. 3. c. 12.
p li. 11. de Genesi ad lit. ca. 28.
q q. 8. in fine.
r suprà lib. 1
s lib. 1.
t in vitâ Hilarionis.
u lib. 3. epist. 51.

rarum

tarum dæmones verè queant immutare? nihil dubitem, quia norunt aquas, quibus id naturaliter perficitur. Aristoteles [x] testis est his verbis: *Sunt aquæ multis in locis, quas cùm oues biberint, moxq; inierint, nigros generat agnos: vt in terrâ Assyritide, agro Chalcidi Thraciæ facit amnis, quem ob nimiam frigiditatem Psychrũ vocant: & in Antandriâ duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiem pecoribus facit. Scamander etiam amnis flauas reddere oues creditur. quamobrem Xanthum pro Scamãdro vocatum ab Homero autumant.*] Varro quoque apud Solinũ tradidit, in litore maris rubri esse fontem, quem si oues biberint, mutent vellerum qualitatem, & antè cãdidas, post haustũ fuluo nigrescere colore. Plura memorant aquarum miracula, quæ si reâpse contigerunt, possent circa animantia per aquas hæc omnia Magi. pergam addere nonnulla. P. Nazo [y]:

x li. 3. de Histor. animal. cap. 12.

y lib. 15. Metamor.

——— medio tua corniger Ammon,
Vnda die gelida est, ortúque obitúque calescit.
Admotis Athamantis aquis accendere lignum
Narratur, minimos cùm luna recesserit orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis & hinc Sybaris vestris conterminus oris,
Electro similes faciunt auróque capillos.
Quodq; magis mirũ. Sunt, qui non corpora tantùm,
Verùm animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscœnæ Salmacis vnda?
Æthiopésque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio, quicunque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudétque meris abstemius vndis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.

De admirandis Siciliæ aquis multa Thomas Fazellus [z], quod est de mirabilibus Siciliæ.

z 1. decad. lib. 1. ca. 5.

QVÆSTIO XIV.

An possint aliqua mixta, maximè sensibilia, producere seu gignere arte sua?

SIT propositio prima. *Animalia imperfecta, muscas, vermes, ranas, & huiusmodi insecta, & alia, quæ ex putrefactione nascuntur, possunt producere celeriter; non creando, sed actiua passiuis applicando.*] Hæc B. August. quem schola Theologica sequitur [a]. Solent autem hæc producere Magi, ex pacto, per dæmonem actiua passiuis applicantem; nam ipsi Magi plerunque nesciunt, quo ista pacto gignantur, & causas ignorant. vt quando diabolus dat sagis minutum puluisculum, cuius in aërem iactu diuersæ species locustarum, bruchorum, murium, erucarum, & similium animalculorum variæ pestes, statim nascuntur. iubet interdum primam, quæ obuia, plantam ex agro illo, quem vastari volunt, euellere, aut gramen perdendæ arbori illidere, & alias tales nænias adhibere, quæ vim nullam habent naturalem [b]. Sic possent Magi etiam producere quosdam anseres imperfectiores, qui soliti gigni ex deciduis fructibus arborum in mari putrescentibus, vel sanè ex lignis nauigiorum putridorum, vt norunt contingere Scoti, & Hebridum incolæ, quibus vocantur *Klakis, & Bernicles* [c]. Sed an perfecta (quæ vocantur) animalia? probabilius mihi est, actiua passiuis applicãdo non posse, quia hæc ex putrefactione nasci non posse probabilius, & non nisi ex prolifico parentum semine, vel à parente, vel à dæmone incubo matri infuso, prout posteà dicetur. Posset etiam dæmon talia iam producta mulíebri vtero includere, & callidè inde educta, occultâ quâpiam clancularij meatus viâ ipsi cognitâ, in locis remotis, vbi nata videantur, fouere, alere, & respirare facere; vtpote inter saxa, in quibus non rarò imperfecta nasci consueuerunt, muscæ, mures, & similia. Hoc omninò crediderim contigisse in canibus illis, quorum mentio fit à Guilhelmo Neubrigensi his verbis [d]: *Dum in quâdam lapidicinâ petra ingens ferramentis finderetur, apparuère duo canes capacem sui in eadem petrâ capacitatem replentes absque omni spiraculo* (intell. perceptibili) *videbantur autem esse ex eo canum genere, quos leporarios vocant, sed vultu truces, odore graues, pilorum expertes. Et vnus quidem eorum, vt dicitur, citò defecit. Alterum verò stupendæ, vt aiunt, edacitatis Henricus Vvintoniensis Episcopus diebus plurimis in delicijs habuit.*] & subdit, in alio lapide inuentum bufonem catenulam auream circùm collum habentem. Censeo huic catenulam à dæmone additam. nam ipse bufo ibidem nasci potuit, vt in carbonariis fodinis Leodicensibus silices ingentes nonnunquàm reperti, intra quos viui bufones conditi, vt in natiuitatis suæ cunis, latebant.

a B. Au. lib. 3. de Trin. c. 7. B. Bonau. & alij in 2. dist. 7. Alexan. de Hales 2. p. qu. 43. B. Th. 1. pa. q. 114. art. 4.

b vide Nicol. Remigi. lib. 1. Dæmonolatr. ca. 21.

c Card. lib. 7. de rer. variet. Lobelius in fin. lib. de hist. herbar.

d libro 1. Hist. Anglor. c. 28.

Possunt etiam dæmones producere quædam insolita monstra: quale illud in Brasiliâ, altum palmos septemdecim, tectum corio lacertæ, mãmis prætumidis, brachiis leonum, oculis rigentibus, & flammeis, scintillantibus, simili linguâ [e]. qualia fortè monstra, quę in Saxoniæ syluis, semihumanâ facie, capta anno 1240. [f] Nisi fortassis illa sint ex nefario hominum ac ferarum coitu nata; quæ monstrorum plurimorum origo indubitata. Sic enim peperit olim bello Marsico Alcippe elephantum [g]; sic anno 1278. apud Heluetios alia leonem [h]; sic anno posteà 1471. quædam Papiæ cattum Brixiæ canem alia: sic 1531. mulier Augustæ Vindelicorum, eodem partu, enixa primò caput humanum membranis inuolutum, mox serpentem bipedem, tertiò porcum integrum [i]: & quæ varia huiusmodi leguntur apud recentiores [k]. Illud superat admirationem reliquorum, quod Castanneda retulit [l], mulierem ob quoddam crimen in insolam desertam naui deportatam; cùm ibi exposita fuisset, eam simiorum, quibus frequens locus, agmen circumstetisse fremebundum, superuenisse vnum grandiorem, cui reliqui loco cesserint; ab hoc mulierem blandè manu captam in antrum ingens abductam, eique cùm ipsum, tum ceteros copiam pomorum, nucum, radicúmque variarum apposuisse, & nutu, vt vesceretur, inuitasse: tandem à ferâ coactam ad stuprum: facinus hoc multis diebus cõtinuatum, adeò vt duos ex ferâ liberos susceperit, ita miseram (quantò mors optabilior!) victitasse per annos aliquot: donec Deus misertus nauim eò Lusitanam detulisset: cúmque milites in terram aquatum ex proximo ad antrum fonte exscendissent, abesset que fortè fortunâ simius; fœminâ ad inuisos diu mortales accurrisse, & accidentem ad pedes supplicasse, vti se facinore & calamitosissimâ seruitute irent ereptum: adsentientibúsque, & casum miserantibus illis, eam cum ipsis nauim adscendisse: sed ecce tibi simium superuenientem, inconditis gestibus & fremitibus coniugem non

e Anan. lib. 4 de nat. dæmo.
f Lycosthe. de Prodig.

g Alex. ab Alex. lib. 2.
h Stumph. Chro. Heluet.

i Lycosth. supra.

k Cardan. lib. 16. de varie. Lemnium lib. 1. de occult. nat. mirac. c. 1.
l in Annalib. Lusitaniæ.

conti-

coniugem reuocantem. vt vidit vela ventis data, concito cursu de liberis vnum matri ostentat; minatur, ni redeat, in mare præcipitaturum; nec segniter fecit, quod minatus. tum recurrit ad antrum, & eâdem velocitate ad litus rediens, ostentat alterum, minatur, & demergit: subsequitur & ipse furens, tamque diu nauim natatu insequitur, donec vndæ natatem vicere. Rem totâ Lusitaniâ teste notissimam, & à rege mulierem Vlissiponæ addictam ignibus, quorundam precibus vitâ impetratâ lethû cum claustro perpetuo cõmutasse. Miraris Lector? en tibi Saxo Grammaticus, cum duobus Magnis, Vpsalensibus Episcopis: narrant Gotthicos reges ex Vrso & Virgine nobili originem ducere: & Ioannes de Barros Pegusianos & Sianitas Indiæ gentes, à cane, qui cum muliere corpus miscuerat [m]. Verùm his ego non sum credulus, qui certus sum, ex homine & ferâ verum hominem nasci nõ posse, quia ferinum semẽ perfectionis illius est expers; quę ad tam nobilis animæ domicilium requiritur. quare si quid ex tali mixtione nascatur, mõstrum id fuerit, non homo. Sequitur enim deterioris seminis conditionẽ talis fœtus: quare vt summùm hominis aliquã speciem præbebit. Nec enim crediderim, cẽsendum perfectum brutũ eius speciei, cuius alteruter parentum (v. g. ex Lusitanâ nati, nec simij, nec homines erant) sed monstrum quoddam mixtę speciei & imperfectæ, vt mulus ex equo & asino, thoës ex hyenâ & lupo: quare nec arbitror si commisceatur sibi simili, vel alteri bruto perfectæ speciei, brutum vllum geniturum. Confirmat hanc sententiam cordati Historici Petri Chiezæ narratio, quã tradit rupices illos Andinos solitos ingentibus simiis se commiscere: & natos inde fœtus caput humanum & pudẽda habere, cętera simiis similes esse: feros iuxtà ac fœdos, qui non loquantur, sed terribiliter vlulent: & ab ipsis quoque Indis, pro monstris haberi. Denique in prouinciâ Aulagâ mulierem Indam ex cane tria monstra peperisse. hæc ille [n]. Præterea in non nullis exemplis citatis, imaginatrix vis, & corruptio seminis; & superfluorum in vtero humorum copia, suam sibi singula partem possunt vindicare. Fieri potest præterea, vt mulieres harum aliquæ de strigum numero fuerint, & dæmon incubus calidum horum animalium semen illis infuderit, cur qui potest humano sic abuti, non possit & ferino? Sanè in illis exemplis de Indorum populis & Gotthorum regibus putarim hoc dicendum: quòd dæmon in ferarum talium effigie fœminas cõpressserit, quod eum posse docebit sequens quæstio. Verissimam narrationem his adiungo. In hoc ipso Belgio fuit nefarius quidam, qui vaccæ se commiscuit. Pòst visa bos prægnans, & post aliquot menses edere masculum fœtum, non vitulum, sed puerum: adfuêre non vnus, deque matris vaccæ cadentem vtero adspexerunt, leuatúmque de terrâ nutrici tradiderunt. adoleuit puer, baptizatus, & institutus Christianæ vitæ præceptis, pietati se addixit: &, pro patre, seriò pœnitentiæ vacat operibus: homo quidem perfectus, sed qui sentiat in animo propensiones vaccinas, pascendi prata, & herbas ruminandi. Quid de hoc sentiendum? nónne hominem esse? planè crediderim: sed ex vaccâ matre natum abnuo. quid ergo? diabolus peccati illius gnarus, & impulsor mox vaccam prægnantem fecit videri; cum voluit, alicunde infantẽ surreptum attulit, & vaccæ parturienti, quæ vento grauida erat, puerum sic supposuit, vt à vaccâ fundi videretur. Hinc nata opinio: & puer persuasus se vaccæ filium, matris putatæ propensiones hausit imaginando. Nam vt verus homo ex seminis vaccini materiâ nascatur, & organica illa dispositio perfecta humani corporis, in vaccæ vtero, & vaccinę animæ calore ac virtute perficiatur, id philosophos omnes mecum arbitror inter ἀδύνατα computaturos. Illud verò Manilij, monstrorum productionem astrorum influxibus & fato Stoïco adscribentis, sectæ est deliramentum.

——Permistis sæpe ferarum
Corpora cum membris hominum: non seminis ille
Partus erit. quid enim nobis commune ferisq;?
Quisve in portenti noxam peccarit adulter?
Astra nouant formas, cœlúmque interserit ora.

Cæterùm And. Cæsalpini Paradoxum, sine semine bruta perfecta, equos, boues, elephãtos, immò & hominem, quoad corpus, ex Solis calore & putredine solâ nasci posse; quod multis probare conatur [o]. vnde sequeretur, arte Magicâ hæc omnia produci posse applicatione agentium ad patibilia; mihi nondum potui in mentem producere, vt id verum esse vel suspicer. Qui non ignorem, præparationem materiæ ad formas animãtium, quæ perfectæ nuncupantur, dependere à virtute seminariâ, & formatrice, quæ ad perfecti animalis conformationem opus habet, nõ tãtùm primarum qualitatum mixturâ & temperamẽto, quod à cœlorum influxu, & solis calore recipit: sed præterea perfecti animantis cooperationem exigit vt cordati omnes Theologi & Philosophi fatentur, quos citant Conimbricenses nostri, eruditè hoc commentum refellentes [p], quos (curiose lector) suadeo tibi legendos. Illud etiam cõsidera, hominem quoad corpus duntaxat, hominem non esse: ideò cùm dicunt posse hominem quoad corpus sic gigni, vel sibi in his verbis contradicere, vel hoc tantùm dicere, sic monstrum gigni posse: imò nec mõstrum quidem; quia inanimatum. quæro enim quã illa humani corporis massa animâ animabitur? humanâ? at hoc est delirium Paracelsi, hæretici, vt alias ostendi: ferinâ? sed ferarum anima non potest humanum corpus informare. quia longè alias requirit dispositiones, longè dissimiliores, quàm anima bouis & canis, constat tamen, corpus caninum à bouis animâ informari non posse. quale ergo hoc monstrum, aut quid futurum?

Certum est, mõstra nasci aliquando diuinâ vltione. Docet Dockumensium Frisiorum pœna, ob eorum Episcopum S. Bonifacium cum sociis cæsum. *Nam eorum Sanctorum indignam mortem* (ait Kempensis) *in filios filiorum Deus vindicauit: vt passim ex eorum familiis (quorum maiores tam nefarium scelus perpetrarunt) in hunc diem videantur in occipite habere grossos crines subalbi coloris, in modum caudæ cuiusdam bruti animalis, vt iustè dixeris,*

Sentit adhuc proles quod commisêre parentes.

Ita Cornel. Kempius Dockumensis [q]. Imitemur Samsonem, & caudam caudæ connectamus. scribit Polyd. Virgilius [r] in hanc sententiam: eò quòd rex Henricus II. ostenderet sese infensum B. Thomæ Cantuar. sanctum virum *iam sic vulgò negligi cœpisse, contemni, & odio haberi, vt cum venisset aliquando Strodum, qui vicus situs est ad ripam Meduciæ fluminis, quod flumen Rocestriam alluit; eius loci incolæ cupidi bonum patrem ita despectum igno-*

[m] Videte Torquemadam Horti floridi Dial. 1.

[n] 1. par histo. Peruanæ, ca. 95.

[o] lib 5. Peripat. quæst. q. 1.

[p] in 2. de cœlo, c. 3. q. 6. ar. 3. & 4.

[q] li. 2. de ori. Frisiorum, c. 21.

[r] Hist. Angl. lib. 13.

niniâ aliquâ afficiendi, non dubitarint amputare caudam equi, quem ille equitaret, seipsos perpetuo probro obligantes. Nam posteà nutu Dei ita accidit, vt omnes ex eo hominum genere, qui id facinus fecissent, nati sint instar brutorum animalium caudati. Sed ea infamiæ nota iampridem, cum gente illâ eorum hominum qui peccarunt, deleta est.] Sic Polydorus. cuius vltima clausula, an in gratiam adficta, an ex vero, nouit Deus. conuicium certè in gentem totam manauit, & durat inter homines proteruos; qui linguæ petulantioris, nihil habent pensi, vera an falsa effutiant. Si quid talis dedecoris permaneret, Guilhelmus Tookerus Reginæ suæ, etiam huius appendicis demendæ virtutem mirificam tribuisset. Citra iocum: apud Thom. Cantipratensem reperio [s]; Nobili cuidam venationis gratiâ festos dies prophananti, ex vxore natam prolem canino rictu, & auribus braccorum (vt vocant) more flaccis ac dependulis.

s li. 2. de Apib.

QVÆSTIO XV.

An sint vnquam dæmones incubi & succubæ, & an ex tali congressu proles nasci queat?

AXIOMA I sit, *Solent malefici & Lamiæ cum dæmonibus, illi quidem succubis, hæ vero incubis actum Venereum exercere.*] Perperàm hoc negarunt complures hæretici [a]; inter quos pars ista negatiua communior videtur; ex Catholicis etiam nonnulli, sed pauci admodùm; ex Belgis Philippus Broideus [b]; ex Italis Cardanus, Ponzinibius, & Bapt. à Portâ. sed horum auctoritas non magna, si cum contrarium asserentibus eam componas.

Placuit enim affirmatio axiomatis adeò multis, vt verendum sit, ne pertinaciæ & audaciæ sit ab iis discedere. Communis namque hæc est sententia Patrum, Theologorum, & Philosophorum doctiorum, & omnium ferè sæculorum atque nationum experientiâ comprobata. Vt cæteros taceam, voluêre Plato [c], Philo, Iosephus, & vetus Synagoga: B. Cyprian. B. Iustinus Mart. Clemens Alexand. Tertullian. & alij [d], qui vetustiores Patres, in eo, quòd voluerunt, dæmones posse cum mulieribus rem habere, optimè senserunt, in eo verò à recentioribus iure reprehenduntur, quòd de huiuscemodi concubitu Mosis etiam verba [e], de filiis Dei & filiabus Caini acceperunt. Solidior ergo adhuc probatio huius sententiæ desumitur à B. Hier. [f] & B. August. quem communis schola Theologorum cum B. Isidoro sequitur [g]: & pro eâdem pugnat Bulla Innocentij VIII. Pontif. contra maleficos.

Probantur hæc ratione, & simul explicantur. Dæmones (quod posteà docebo) possunt defunctorum corpora assumere, vel de nouo sibi ex aëre & aliis elementis ad carnis similitudinem palpabilia effingere ac formare, possunt illa pro libito mouere & calefacere. si ergo possunt, quem naturâ non habent sexum artificiosè exhibere, & viris specie fœmineâ, fœminis specie virorum abuti, & has subiicere, & illis se substernere, possunt etiam aliunde acceptum verum semen adferre, & naturalem eius emissionem imitari. Possunt ergo illa omnia facere, quæ axioma istud primum supponit: quod cùm possint, & eos facere doceat experientia, non est cur dubitemus.

a Pet. Mar. Vvierus, Chytræus, Lerchē Biermannus, Fichard Godelma. & alij.
b Additiō. ad c. 11 Fori Romani.
c in Cratylo.
d Videte hos citatos apud Six. Senensē lib. 5 Bibl. sac. annota. 77. & Pamelium in ei or. Tertulliani, annot 1. quibus adde Plethonem li. de mirabilib⁹ & longæuis. Pererium li. 8. in Gen. dis. 1.
e Genes 6 v. 2.
f in c. 6. ad Ephes.
g Aug lib 15. de ciui Dei, c. 23. Isid. lib. 8. Orig. Ale. de Hal 1 p q. 78. Tho. Bonau. Sco. Du. Gabr in 2. dist. 8. Guilh. Paris. de vniuers. pa. vlt. c. 23 Abulen. in c. 6. Gene. q. 6 & c. 7. Ex. q 12. Auct. mallei malefi. Grill. Remig. & alij I.C. cōmuniter, & ex Medicis Symphorianus li. 2. prax cap. 7. Cæsalpinus, de dæmon inuestigat. c. 19. Condronchus li. 3. de morb. venefic c 10 Valesius de sacra philos. ca. 8. in princ. &c.

Axio. II. *Potest etiam ex huiusmodi concubitu dæmonis incubi proles nasci.*] Maior est difficultas huius axiomatis, quę tamen tollitur, quãdo bene & dilucidè tota res explicatur. Sciendum ergo, quòd potest (præter ea quæ diximus) diabolus semen aliunde acceptum (v.g. in eâ, quæ somnianti viro contingit, illusione) deferre, &, quâ est agilitate & naturalium rerum peritiâ, calorem prolificum in semine, quãtumuis ille subtilis & aëreus sit ac facilè dissipabilis, conseruare, & illud denique, quo momento mulier ad concipiendum optimè disposita, quod eum non latet, tum illud matrici sic infundere, vel naturali vi attrahendum exhibere, & muliebri semini commiscere. hanc conclusionem tenuêre Auctores posteà citandi.

Axioma III. *Attamen dæmones nequeunt, vi suâ, & ex propriâ substantiâ, more animantium, generare.*]

Probatur, quia nec dæmones inter se vllam habent indiuidui vel speciei multiplicationem, nec dæmones corpus aëreum, vel vllum habent omninò (vt contra Platonicos M. Anton. Natta [h] docuit, Francisc. quoque Georg. & Caietanus, & tenendum est) quare nec in proprio suo corpore commiscere possunt (vt optimè docet Perer. [i]) nec vllum semen, nedum prolificum, quantumuis tenue, habent (qui fuit error Marci Ephesij, Iosephi, & fortassis Athenagoræ, Tertulliani, & vetustiorum illorum Patrum.) quomodo proprium semen habere possint, cùm semen sit substantiæ corporeæ viuentis pars, & residuum cibi optimè concocti, ex meliorum scriptorum sententia [k]? dæmones verò sunt substantiæ incorporeæ, & ideò de suo nō possunt corporeum semen præstare: sunt etiam expertes animæ, vegetantis autem animæ functio est, naturali calore cibum acceptum concoquere. Ideò certissimum est hoc axioma, quod Auctores præcedentis axiomatis admittunt: & hanc duntaxat conclusionem asserere voluerunt; non verò præcedentem secundam negarunt, scriptores quidam magni nominis, vt B. Chrysost. & alij [l]; quorum sententiam retuli & explicui olim [m].

Quæ aduersarij obiiciunt exempla, illusarum aliquando mulierculárum, ea nos non refellimus, nec reiicimus, præsertim contestata illa mira apud Iaquerium & Martinum Arelatens. [n] sed contendimus, ineptè illos hinc inferre; aliquando deluduntur: nunquam ergo id verè contingit. ex particulari affirmatiua inferunt vniuersalem etiam affirmatiuam, in materia non necessaria, quod ineptum est.

Dicimus ergo, *Ex concubitu incubi cum muliere aliquando prolem nasci posse: & tum prolis verum patrem non fore dæmonem, sed illum hominem cuius semine dæmon abusus fuerit.*] Negarunt hoc Plutarchus [o], Paracelsus hæreticus, Vlric. Molitor [p], & Nicolaus Remigius [q], sed argumentis fulti leuiculis: non negat, dubitat duntaxat Bened. ct. Peret. noster [r]. Sed hoc olim affirmarunt Ægyptij, teste Plutarcho, & affirmant communiter Scholastici, qui omnes etiam optimi Philosophi fuêre [s]. Probatur manifestâ ratione, ex iis, quæ dicta fuêre pro explicatione secundi axiomatis. Accedunt plurima exempla ab illis & aliis narrata; quæ si vera sunt, haud dubiè iuxta has conclusiones explicanda sunt. Vetustas obtrudit suos semideos, Hercules, Sar-

h li. 7. de Deo, fol. 75.
i d. li. 1. Gen. disp. 2.
k vide Tiraq. l. connub. 15. a nu 12. Naciātū de vegetatiua p tentia, Theorem. 13. Varcium de sacra philos. c. 13. Spinosā in Problem. l Chrys. hom. 22. in Genes. Cathar. collat. 8. c. 21 Philastr. adu. hæret. Plato in Sympos. & forte Scalig. exercitat. 75.
m Comm. in Senecæ Herc. Furen v 447.
n Iaquer. lib. flagelli hær. Martin Arles de superstit. num. 7.
o in Numâ.
p de Pythonic. mulier. c. vlt.
q li 1. Dæmonolat. c. 6.
r li 8. in Gen. disp. 3.
s B Th. Halēs. Bonau. Scot. Gab Abulens. Guil. sup. citati, necnon Richa. Palud. victor. Med. Moli. Alf. à Cast. Syluest. Spine. Iaque ca. 6. Mendoza in quodli. q. ... ex I.C. Grill. Bars. Mar. de Arles Franc. Valer. medicus ... alij, aīct Malleu, & Nider.

pedones, Æneas, Seruios Tullos [c]; Anglia, Merlinum [u]; Pannonia, Hunnos ex Arlunis strigibus Gotthicis & Faunis natos [x]. Chieza [y] scribit in Hispaniolâ solitum Corocoton dęmonem miscer mulieribus, & ex eo natos bicornes nasci. Cliuensium quoque ducum stemma huc retulit Helinandus [z] apud Belluacensem [a]; Xacam suum Iapones talem esse volunt: nec desunt qui Lutherũ in hanc classem retulerint [b]. Et ante sexennium, in primario Brabantiæ oppido, punita fuit mulier, quòd ex dæmone peperisset: & nostris temporibus id contigisse, etiam Lud. Molina, ex nostræ Societatis Theologis, prodidit, & complures alij gentium diuersarum scriptores, allatis exemplis, confirmarunt [c].

c ita Homer. Virg. Cl. Alex. Arnob. lib. 5. contra gent. & ipsi Plat. iuxta Orige. lib. con. Cel. u Vinc. Bell. li. 21 spec. hist. Poly. Virg. & alij. x Iornand. de rebus Gott. & Luithprãdus. y c. 27 p. 2. hi. Peru. z lib. 4. a d. op. li. 3 ca. 27. b Fontan. in hist. sacra de statu religion. c Mol. 1 p. q. 50. a. 1. auctor etiam vitæ B. Bern li. 2. c. 6 He. Boet. li 8. hist. Scot. Fr. Picus libro de prænotione. Pet. Bin. p. 1. de confess. ma c. fic conc. 5. Lau. Ananias lib. 4. de nat. dæmon.

B Videte nunc quàm leuia sint argumenta, quibus hanc alij sententiam impugnant, maximè Nicol. Remig. quorum primum argumentum est. Demõ & homo specie differũt. ergo ex hac copulâ sequi nequit proles. Resp. consequentiam esse nullam, tum quia ex equo & asinâ, & aliis specie discrepantibus animalibus muli, thoës, leopardi, pantheræ, & aliæ hybrides gignũtur: tũ quia generatio hic non tribuitur dæmoni, sed homini, cuius est semen, vt rectè B. Tho. [d] & ideò hîc ex homine, hoc est, ex viro & fœminâ, nascitur homo.

d quodli. 6. a. 8. ad 6.

2. argum. Dæmon est expers vitæ, & origo mortis. ergo nequit esse auctor & origo actus vitalis. Resp. Vim hanc vitalem non inesse dæmoni, sed ipsi semini: sicut vis calefaciendi non inest scypho propinanti, seu tubo fundenti, sed ipsi vino. Vide B. Thom. [e] & Sprengerum [f].

e suprà ad 5. f i. pa. Mallei, q. 4 ad 2.

C 3 argum. Semen, quod dæmon infundit, sagæ fatentur esse frigidum, & nullam adferre voluptatem, sed horrorẽ potiùs: quare nec poterit inde generatio consequi. argumentum hoc fuit Marci Ephesij, apud Psellum. Confirmat Remigius confessione sagarum, quæ fassæ sunt omnem sensum voluptatis à tali copulâ abesse, immò & summum se dolorem percipere. Resp. cogit argumenti futilitas, quàm vellem, me plura in re inani & spurcâ refellendâ insumere verba. Certum ergo videtur, dæmonem, quando vult sub certi alicuius viri specie deludere, & non vult sciri se esse dæmonem, tunc quàm potest aptissimè imitari, quæcunque in veri viri & mulieris copulâ requiruntur: quare necessariò tunc curat, vt si quidem vult generationem sequi (quod rarissimè accidit. nec enim ipse suâ vnquàm causâ generationem intendit, qui sibi simile nequit gignere: sed aliquando duntaxat, in gratiam succubæ id optantis, conatur generationem ex alieno semine) adhibeat necessaria ad generationem: quare & prolificum semen quærit, & inuentum conseruat, & tantâ celeritate perfert, vt vitalis spiritus non euaporetur, & quando, ac quale oportet, infundit. Quando verò non intendit generationem, tunc infundit aliquid seminis instar, calidum tamen, ne fraus deprehendatur: sicque etiam corpus assumptum temperat, ne contactu timor, horror, aut aspernatio adferatur. Sed quando cum illis rem habet, quæ dæmonem esse non ignorant, vtplurimùm semen fictitium & frigidum exhibet, ex quo concedimus prolem nasci non posse. Deinde constat, sæpe eum interrogare succubas, num velint impregnari? quæ si assentiantur, assumit verum semẽ aliunde actu carnali decisum, vt dixi, & docet Sprengerus [g]. Quæritur autem, non

g i. pa. Mallei. q. 4.

D

A tam quid fieri soleat, quam quid fieri possit. Vnde ad cõfirmationem quoq; argumenti, patet solutio: voluptatis sensum quando abest, abesse: vel quia Deus id prohibet prouidè, vel quia dæmon vult eum non adesse: vt sic maior sit peccati fœditas atque malitia. adesse autem potest hîc sensus, si Deus non prohibeat, & dæmon velit, cum à succubâ percipi: profectò quæ ad delectationem in hac spurcitiâ necessaria, hæc omnia dæmonem incubum adhibuisse non rarò, constat exemplis illis, quæ narrant plurima, Sprengerus, Binsfeldius, & Ananias, & potissimùm vno Sardicensis sagæ, & Virginis Hispanæ nobilis deceptę, quæ inuenias apud Torquemadam [h] & Grilland. [i] idem ex plurium confessione asserit Alfons. à Castro [k].

h Dial. 3. i q. 7 n. 8. & 9. k li. 1 de iustâ hęretic punit. c 15.

B 4. Denique addunt, haud esse credendum, Dominum Deum concurrere ad huiusmodi actũ, aut animâ tali corpori ex huiusmodi coitu nato infundere, & inchoato dæmonis operi coroniden addere. Resp. dæmonem quoad naturæ operationem, hîc duntaxat esse instrumentum, & applicare solummodò agens principale quod est verum semen humanum. Deum itaque concurrere ad vltimam dispositionem organici corporis, ab humano semine natã: accidẽtarium verò quid esse, & morale duntaxat, peccatum sagæ atque dæmonis malitiam. iuuat Deus, vt auctor naturæ, naturam, peccato verò, cuius auctor non est, non adminiculatur. Si quid huiusmodi valerent argumenta, sequeretur, neque ex fornicatione, neque ex adulterio, neque ex incestu, proles gigni posse.

C Respondent, diuersam esse rationem: quoniã in his ordo naturæ seruatur, non verò in illo dęmonis Hymenæo. Hæc responsio friuola est. nam etiam in casu nostro naturæ ordo, quoad physica generationis præcipua principia, seruatur. natura enim duntaxat postulat, vt ex viri prolifico semine aptè mixto semini muliebri, proles nascatur. Vlt. Molitor argumentatur, secundùm Conciliatorem principium gignendi est cor: ergo dæmon illo semine non potest ad generationem vti. quia deest virtus cordialis calorem, vt oportet, tẽperans. Resp. siue à corde, siue à cerebro vis gignendi oriatur, spiritus genitalis ipsi semini est implãtatus in ipsa seminis ab humano corpore decisione.

D dæmon verò hunc spiritum cum calore suo tantùm conseruat.

Quid igitur, dicat aliquis, etiámne ex viro incubo, & dæmone succubâ liberi nasci poterunt? hoc nec Ægyptij olim concedebant, nec ego crediderim fieri posse. Longè enim plura hîc requirũtur, vt ad prolis generationem partúmque lõgè plura matres quàm patres suppeditant. in cõceptione par fortè vtriusque conatus; post, omnia solius sunt matris. requiritur tractus temporis, vt semen in corpus organicum commutetur, & absolutissima illa humani corporis architectura perficiatur. requiritur etiã cõtinua vegetãtis animæ operatio in fœtu alendo; & alia penè innumera naturæ arcana: quæ omnia vtrùm tam multa, tamdiu dæmon in assumpto corpore queat præstare, plurimùm dubito, & potiùs arbitrer non posse: si possit, etiam succuba poterit concipere. Interea dum quis conuincat hæc illum omnia posse, censeo, quos legimus matre succubâ dæmone natos, vel suppositititios fuisse alterius fœminæ veros partus, vel ab alio dæmone prolem ementitam, vt non rarò contingit. ad priorẽ suppositiui

E

partus fraudem lubens retulerim, cum Io. Reynardo [l], quod de Pictauorum Comitum ex Melusinâ origine referunt fabulosæ Francorum Historiæ, item de Andegauensis familiæ stemmate Polydor. Virgil. [m] & alterius cuiusdam, ex Galfrido narrat Vincent. Bellua. [n] & quod ex ore Ducum Bauariæ & Saxoniæ acceptum narrat Sabinus [o]; nec admodùm dissimile, quod de nobili Bauaro narrant alij; ei, cùm defunctam vxorem ferret impatientiùs, quâdam nocte fœminam rediisse, séque resuscitatam dixisse, & marito conuixisse, & ex eo liberos suscepisse; quódque futurum prædixerat, tandem, conuiciis & blasphemiis non se abstinente marito, subitò muliebri veste penes illum derelictâ, euanuisse. Dæmon sic Nobili huic imposuit, & aliunde subtractos furto liberos sibi supposuit. Ad posterius genus fraudis refero paruulos; quos, non ex incubis, sed per fraudem, quasi ex succubis dæmonibus natos, vulgò *Cambiones* vocant; & ferunt adeò esse lacte insaturabiles, vt, etiam quatuor nutricũ rumis exhaustis, macilenti perseuerẽt, ponderosissimi tamẽ, & tandẽ post aliquot annos euanescãt. Itali, à continuo vagitu, *Vagiones* appellãt; Germani, vt indicẽt suppositiios esse, nominãt VVECHSELBALGH, vel VVECHSELKIND. de his vide Spreng. [p] Guilh. Paris. [q] Anan. [r] & Molitorem [s]. Talem arbitror fuisse puerum, quem per Galiciam & Asturias Hispaniæ ante annos 15. mendicus quidam, summâ cum defatigatione humeris baiulabat: cùm ex nostris eum quidam in itinere repertum prope flumen, vt transuadaret, misericordiâ motus, retro se in iumentum sustulisset; vix valida bestia potuit eum in alteram ripam exponere. Paulò pòst mendicus comprehensus, fatetur eum puerum, nõ puerum, sed diabolum, fuisse; qui sibi promisisset, omnes se ad eleemosynas ei conferendas pellecturum, quandiu sic circumferretur habitu pueri morbosi, & fasciis inuoluti.

F His consentaneum est, *posse dæmones efficere, vt virgo mente & corpore permanens, non tamen sine virili semine, concipiat.*] probatur. quia potest virgini dormienti & ignaræ aliunde sumptum verum & fœcundum semen, sine congressu carnali, hymene aliisve claustris virginitatis incorruptis, infundere. Vt autem in partu virginitas conseruetur, hoc dæmon nequit. cùm enim ad hoc vera corporum penetratio requiratur, quæ virtuti diuinæ reseruatur, id, sine speciali miraculo, fieri non potest. Propterea, cùm Caluinistæ negant hoc septum virginalis in partu Christi Domini clausum mansisse; præcipuam certè miraculi, & veræ virginitatis prærogatiuam tollunt. Exemplum quoque de Bambergensi puellâ, quod recitat Niderius [t], cautè legendum est, & de mentis tantùm virginitate accipiendum. carnis enim integritatem amiserat per eandem copulam, quâ conceperat Nec à viro mulier cognosci potest, sine virginitatis iacturâ, nec impregnari, nisi cognoscatur. Scio quid multi scriptores narrent de variis, quæ conceperint duntaxat ex semine, quod in balneo, in quo illæ lotæ, priùs fuerat effusum; sed non credo: & video id etiam negari ab Andreâ Laurentio [u], quia neque virtus attractiua matricis, tam à se longè queat vim exserere; neque aqua solertiam habet, quam dæmon spirituum euaporationem prohibendi, & semen illud, si fœcundum fuisset, fundum

A aquæ petiisset, non supernatasset. Sic Hebræi fingunt Ben-syram ex filiâ Ieremiæ Prophetæ natum. Sed mentiuntur. Ieremias enim virgo mansit. Simile refert Auerroës, & de aliâ Albert. Magnus [x]. Minùs incredibile est, quod scribit B. Thomas [y], posse fortassis mulierem, absque miraculo, & saluâ virginitate omnimodâ, concipere; *Sicut* (ait) *dicitur accidisse cuidam puellæ iam pubescenti, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat; qui cùm in somnio pollueretur, semen eius ad matricem filiæ descendit, & inde puella concepit.*] hoc sequitur, & à dæmone idem præstari posse, contendit Abulensis [z].

B Item quæri scio, an dæmones cum sagis nonnunquàm exerceant preposteram libidinem? sciẽdum hoc latrunculatoribus. Quidam, vt post comp. Theologor. & Antonin. [a] Ponzinibius [b], & Benedic. qui hos non citat [c], hoc omninò negant: neque id compertum confessione sagarum Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ; sed de lamiis Italiæ id quasi notissimum affirmat Syluester Prierias [d], & Ananias [e], & etiam ab illis affirmari fatetur Ponzinibius [f]. Nimirum nihil adeò sordidum est, quod non κακοῦργος iste subeat, vt hominum animas certiore exitio inuoluat: ideò offert cuique, quo illum capi posse sperat. Nec vllum scelus est, quod fæx ista hominum auersetur. Possunt itaque Iudices etiam de hoc inquirere. Nec ratio vlla est, quæ contrarium conuincat. Porrò sciat confessarius, tunc

C videri esse duplex crimen mortale; vnum contra genus, alterum extra vas naturale: & ideò grauius peccatum, quàm si cum dæmone, more humano, ac naturali, commiscerentur.

Vltima in hac quæstione dubitatio nascitur, *Vtrum vi magicâ fieri queat, vt Gigãtes nascantur, vel Pygmæi?* Quoad Gigantes Franc. Valesius [g] affirmat id fieri posse: si dæmones seligant semen non qualecunque, sed plurimum, crassissimũ, calidissimum, spiritibus affluens, & seri expers. Id verò eis facile esse conquirere, deligendo homines calidos, robustos, & abundantes multo semine, quibus succumbant; deinde & mulieres similis conditionis, quibus incumbant: *& vtrisque, & viris*, inquam, *& fœminis, voluptatem maiorem solito*

D *afferendo. tantò enim abundantiùs semen emittitur, quantò* (ait) *cum maiori voluptate excernitur. poterant verò illi voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi plurima ad rem facientia repræsentando. plurima enim pars Venereorum motuum ab imaginatione fluit. Quo fit, vt Religiosi viri, & Deo adeo dediti, vt imaginationem etiam compescant, eiusmodi motus non persentiscant. Robusti ergo & grandes vt nascerentur, ita poterant dæmones procurare.*] Hæc ille doctus simul Physicus & Philosophus, de eo quod fieri potuit, preclarè, sed erroneè; quatenus Gigantes illos sacra Scriptura putat ex dæmonibus incubis & succubis ita procreatos;

E quod iam à Theologis improbatum docui. Nos inde sumamus tantum, non repugnare hoc dæmonis potentiæ & industriæ. Nã Gigantes fuisse, impudentis proteruię sit negare. cùm sacra Scriptura testetur [h], & omniũ Gentiũ Annales similia multa proferãt. Diodor. Siculus [i], Plutarc. [k] Philostrat. [l] Pli. Solinus, Marian. Scotus, & alij. memini me nonnulla notasse [m]: & miror Goropio Becano placuisse, tam ardenter, in ea, quæ de Antuerpiensi nostro Gigante narrantur.

l lib. de peregr. gen. hum. ser. de impugnat. hom. per diabolum.
m lib. 13. hist. Angl.
n Hist. lib. 3. c. 16.
o Not. in Metamor. Ouid.
p 2. par. Malle. q. 2. c. 7.
q p. vlt. de vniuerso, c. 25.
r lib. 4. de nat. dæmon.
s de Python. mulier. c. 6.
t Formic. c. 10. lib. 5.
u lib. 8. hist. anatom. q. 11.
x de format. hom. c. 1.
y Th. quodl. 6. ar. 18.
z comm. in c. 19. Gen.
a 2. p. Sum. tit. de lux.
b de Lamiis, num. 64.
c lib. 2. Sum. peccat. c. 8.
d de Strigomag.
e li. 4. de natu. dæm. f. 141.
f suprà.
g de c. 8.
h Genes. c. 6.
i lib. 5. & 6.
k in Sertorio.
l in Heroic.
m Aduers. in Senecæ Tragœd.

decla

A declamare. Dentis eius magnitudinem ferre non potuit. quid illa tamen, ad maiores molares Siculorum Cyclopum, quos vidit, appendit penes se, insignis historicus Tho. Fazellus, habuit? Non iniucunda lectio verborum eius opinor futura ciuibus meis, vt hoc antiquitatis patriæ cymelium sibi ab homine Campiniensi tam facilè extorqueri non patiantur. Prolixa planè res est, adscribam & decerpam breuiter. Ad Erycem montem anno 1342. cadauer in antro inuentum portentosæ magnitudinis, cuius anterior cranij pars aliquot Siciliēsiū modiorum capax erat: cuius etiam Bocatius fecerit mentionem [n]. Anno 1516. in Mazareno agro cœmentarios effodisse cadauer hominis cubitorum staturæ circiter 20. caput habens dolij instar, molares dentes singulos, vnciarum 5. pondus æquasse, quos (ait) se vidisse. Penes se alios esse non paucos, Melitis effossorum gigantum, dentes, quaternarum vnciarum: habere quoque se os humeri latissimum & penè monstruosum alterius gigantis Hyccarensis. Duos sibi molares alios, 4. singulos vnciarum, datos à Simeone Pigliono, cadaueris 18. cubitorum prope Panormum, anno 1547. Sequenti anno ibid. à Georg. Adorno cadauer aliud, cubitorum 20. repertum. Iatrafis anno 1550. inuentum cadauer cubitorum circiter 22. cuius caput 10. ferè circuitum pedum metiebatur. Addit multa similia, quibus singulis recensendis nō est cur inhæream, illud notat, ceteris etiam ossibus in cinerem contactu tandem abeuntibus, dentes nostris similes, sed maiores, integros, effigiatos, subalbos, & carie carentes remansisse: quod etiam in dente illo Antuerpiēsi olim visebatur. Hetruscorū gigantum vetus quoddam, An. Pomponij Læti, epigramma meminit. Britannicorum Camdenus; aliorum alij. Ipse B. Augustinus scribit [o], se vidisse in litore Vticensi molarem dentem adeò magnum, vt molaribus centum communibus posset exæquari. Præterea quæ Fran. Patricius [p] ex Hemone Eremitâ de Emiphimis & Gyginis retulit, quia fabulosa.

n lib. 4. de Genealog. deorum, c. 68.

o lib. 15. de ciuit. Dei, c. 9.

p Dialo. 3. de Hist.

Restat de Pygmæis: posse dæmonem efficere causis contrariis adhibitis, vt ad iustam humani corporis staturam homines non perueniant; non est dubitandum. sic enim videmus artificio humano, nēpe potu vini adulti, & inclusione in ollis paruis, pusillos illos catellos, delicias domicellarum parari: & lucri auidi parentes, impiè certè, certis medicamentis efficiunt, vt filij pumiliones nascantur. Omninò tamen crediderim, hac in re minimam quoque corporis humani quantitatem, etsi ignotam, dari; infra quam nequeat anima rationalis potētiis suis vti, & efficaciter corpus illud informare. Quare scriptoribus etiam illis assentior, qui licèt agnoscant cubitales seu trium spitamarum homullos, quos *Pygmæos* vocant, gruum hostes, quos post Aristotelem [q] Philostrat. [r] Plinius [s], Claudianus, Iuuenalis, Solinus, & alij descripsêre: tamen meritò arbitrantur, eos non esse veros homines, sed bruta, vel monstra, & ad classem Simiarum referendos. Vide, si lubet, Gellium [t], Cœlium Rhodiginum [u], & Cardanum [x], & Lud. Viuem [y], & Bonifacium Simonettam [z]. Repertam anno 1600. in Peruuiā Nanorum prouinciam inde scribitur literis P. Ruizij, quas hoc anno 1601. legi.

q lib. 2. de histo anim. c. 12.
r in Herc. dormiente.
s lib. 7. c. 2.
t lib. 9. cap. 4.
u libro 4. lect. antiq. cap. 3.
x lib. 8. de rer. varietate.
y in c. 8. li. 16. de ciuit. Dei.
z li. 4. ep. c. 10.

Nec negari potest *Pygmæos* fuisse, & staturæ breuissimæ. colligo vtrūque ex loco Ezechielis [a], *Pygmæi in turribus tuis*. Scio hoc aliter, & aliter verti, & versiones poni à B. Hier. [b] sed non er meritò secutus est Aquilam ita vertentem. Symm. *Medos* vertit, quod placuit Theodoreto, Chaldæus Paraphrastes *Cappadoces*. Verùm גּ est de vocis radice, & ideò Theodotiō, nō satis certus, quid גמד significaret, Hebrǽum גמדים *gamad im* retinuit. B. Hieronym. gnarus, גמד significare cubitum brachij, seu mensuram cubitalem [c], vnde גמד *cubitalis*, vertit, *Pygmæos*, quorum hæc est mensura staturæ. Item B. Hieronym. ad vocem Græcam Aquilæ attendens, *Pygmæos* non accepit, vt nomen proprium, sed vt appellatiuum, quia interpretatur bellatores promptissimos, quasi deducatur ἀπὸ τῆς πυγμῆς, cuius vocis vna interpretatio est, pugna seu pugilatus, altera mensura cubiti, quod sequitur B. Augustin. [d] Hinc ortæ variæ interpretationes. Quibus videbatur de Pygmæis illis propriè dictis accipiendum; quidam comminiscuntur eos fuisse bellicosissimos, visus acutissimi, & sagittandi peritissimos, & ideò illis turrium custodiam permissam. sic Dionysius Carthusian. Verùm id vnde probant? certè vix credēdum, potuisse eos loricam iaculis suis penetrare. Aliud itaque satis ingeniosè commentus Lyranus, robur Tyri describi, & munitionū eius, tale, vt etiam à pumilis istis turres defendi potuerint contra hostes potentissimos. Contortū id quoq; nec satis beneuolum aut consentiens contextui. Reor omninò, *custodum* seu *robustorum* (vt vertunt LXX.) mentionem fieri; sed hos vocari *Pygmæos*: non quòd statura tales, sed quia turres tam altæ, vt viri etiā fortissimi & maximi in imo versantibus, vix cubitales apparerent. sic vulgatam cum LXX. versione & cum Hebræo fonte conciliari debere, nunc quidem censeo; paratus sequi docentem certiora.

a c. 27. v. 11.
b ad eum locum.
c Iud. 3. v. 16.
d lib. 16. de ciuit. Dei, c. 7.

De pumilionibus his ex Nonnoso ista Photius [e]: ἔτι ἀπὸ τῆς φαρσὰν πλέοντι, τῷ Νοννόσῳ ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων κατῃνηκότι τοιόν δέ τι συνέβη θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι. ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος καὶ μέλασι τὴν χρόαν ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα, τῶν παρ' αὐτοῖς ἀνδρῶν. γυμνοὶ δ' ἦσαν ἅπαντες πλὴν δέρματί τινι μικρῷ τὴν αἰδῶ περικάλυπτον. οἱ προβεβηκότες ὁμοίως ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ἄγριον δὲ οὐδὲν ἐπεδείκνυντο οὐδὲ ἀνήμερον. ἀλλὰ καὶ φωνὴν εἶχον μὲν ἀνθρωπίνην, ἄγνωστον δὲ παντάπασι τὴν διάλεκτον τοῖς τε περιοίκοις ἅπασι.

e fol. 3. bibl.

QVÆSTIO XVI.

De nocturnis sagarum conuentibus, & an vera sit earum translatio de loco ad locum?

PRIMA sententia est, huiusmodi equitationibus & conuentibus illas duntaxat cogitatione animi, & diabolicâ illusione interesse. hanc sententiam cum Luthero & Melanchthone multi sectarij tenuerunt [a]: sed & Catholici quidam; ex Hispanis, integro libro quidam Minorita Franc. Samuel, & auctor fortalitij fidei, eiusdem ordinis, & Martinus de Arles Canonista; ex Italis Ponzinibius integro ferè libro, Baptista à Porta [b], & , cuius tempore res nondum satis explorata erat Alciatus [c]; ex Gallis,

a VVierus, Godelmā. Agrippa.
b li. 2. suæ Magiæ natur.
c li. 8. Parerg. cap. 22.

Duarenus, Ærodius, & Mich. Montanus ex Anglis olim Ioannes Salisburiensis [d], ex Germanis, idem vult Phil Camerar. [e] & Vlricus Molitor [f], & hoc se sentire subindicat Leonard. Vvaitus [g]. Sed nituntur argumẽtis parùm vrgentibus. Quid enim? solisne id asseritur à mulierculis, vt excidit Alciato? vnde igitur tot quotidiè viri docti, clari, & secundùm sæculum prudentes, idem fatentur, puniuntúrque? Agè, sint sæpe, qui à dæmone illuduntur, sensibus internis externísque vinctis & sepultis, phantasiâ etiam fortè læsâ, perturbatâque: agè, queat diabolus læsis corporis viribus & animi facultatibus plura homini persuadere, quàm vel vini copiâ oppressi, vel melancholiâ ægri sese videre arbitrentur, vt docet B. Aug. [h] sint sanè tria phantasmatum genera, quod ab eodem optimè notatum [i]; quid tum posteà? quid aliud ex his inferre queas, quàm posse sagas decipi? semper autem illas falli, hinc non consequitur. Nec ampliùs probat quod ad Euodium [k] scribens, de visis prodigiosis idẽ prodidit: fatemur enim tunc animas non emigrare ex corporibus, & Bodinum, id ausum asserere, detestamur. fatemur sæpe sensus corporeos planè consopiri, adeoque efficaciter has imagines obuersari, vt experrecti credãt se audiuisse, & vidisse, & fecisse, quæ nũquàm cõtigerunt. Nec ignoro exẽpla multa huius deceptionis; vt de reo, qui se in Ditis regiâ fuisse dictitabat [l]; de Gennadio, qui se choris beatorum interfuisse putabat [m]; de Platonico philosopho alteri in somnis apparente, eúmque docente [n]; de patre, qui clarâ luce filiam suam vidẽs, se vaccam cernere putabat [o]. Nec vrget, quòd eorũ corpora inuẽta sint sæpenumerò eodem loco iacentia, nec inde mota fuisse, vt de variis narratum ab Olao, Tostato, Grillando, & aliis; & huc pertinens illud in vitâ B. Germani, de mulierculis conuiuantib. vt videbãtur, & tamen domi repertis dormientibus; & quæ huiusmodi alia. his enim nihil ampliùs probatur, quàm decipi aliquando has mulierculas. Sed semper ita fieri nõ probatur. Vim quidem aliquam haberet argumentatio illa Alciati quærentis; cur non potiùs in cõuentu cacodæmonem loco mulieris, quàm in lecto cum marito fuisse dicamus: si solâ niteremur præsumptione: nunc non illâ mouemur, sed vnanimi omnium ætatum, & nationum, & vtriusque sexus etiam Ecclesiasticæ functionis, & ordinis nobilium, reorũ confessione; contra quam nulla vim habet præsũptio. Michol patris satellites decepit, in Dauidis locum substitutâ statuâ [p]: sic etiã potest & solet dæmon assumpto corpore, & in lecto locato decipere maritum. Nam strige ad cõuentum profectâ, ne maritus eam abesse deprehẽdat, solet eum consopire, vel quid aliud supponere, quod earum vicem suppleat, vt maritus expergiscens vxorẽ esse putet: docetur hoc actis iudiciariis. *Quædam (inquiunt) tonstrix Forpachy Cal. Sept. 1587. id se sæpe fecisse prodidit, atque ad sopiendum alti somno maritum, sæpenumero illi aurem vellicasse, dextrâ manu eo prius illitâ vnguine, quo viam ad huiusmodi conuentus affectans solebat se ipsa inungere. Eller vxor Decani in Ottingem, eodem loco & die, infantis culcitram; Seichen May à Speirchen scopas supposuisse memorauerunt, postquàm essent nomen sui dæmonis præfata, sicq; maritis fucum sæpe fecisse. Homburgÿ Non. Iuny 1590. Maria vxor sartoris in Metzer Esch, stramentorũ fascẽ veluti vnguine infuscatum, qui statim atq; ipsa domũ esset reuersa euanesceret. Catharina Russa ipsum dæmonem in suâ accubatione, eiusmodi vices aliquando gessisse, declarauit.*] hæc Nic. Remigius [q].

Obiiciunt præterea B. Augustinũ [r], vbi eadem ferè verba habes, quæ a ibi extãt [s], vbi qui huiusmodi næniis anicularum fidem præbent, videntur excommunicari. Hic canon Achilles est aduersariorum, hunc vrgent, hunc intorquẽt. Resp. librũ illum non esse B. Augustini, nec etiã B. Gregorij, cui tribuit Ioannes Beetzius Carmelita [t], sed Hugonis Victorini, vel Hugonis Eteriani: & cuiuscunque sit, non esse aliam eius sententiam, quam prædicti canonis. Quidam eleuant auctoritatem canonis, quia sit Concilium tantùm Prouinciale, quod errare potuerit: sed mihi non placet eò confugere. Alij negant esse Concilij Ancyrani, eò quòd in Concilij huius exemplaribus Græcis aut Latinis hodiè non exstet: verùm neque hæc solutio mihi placet; quia canõ reperitur in quibusdam antiquis collectionibus Conciliorum, & in Damasi (si ipse auctor) Vitis Pontificum, & in Decretis Burchardi [u], & Yuonis [x], & retentus fuit in Decreto Gratiani iussu Gregorij XIII. Pontif. correcto. Malo cum Turrecrematâ [y], Victor. [z] Basino, Alphonso à Castro, & aliis respondere, quædam in illo canone narrari, quæ per naturam rerum à dæmone perfici non possunt, vt alloqui, & corãm cernere Herculem & Achillem, qui sunt in inferno: item equitare super veras bestias, quæ tanta spacia tam citò & per aërem conficere nequeunt: item equitare cum Dianâ vel Herodiade, cùm nec vlla sit Diana Dea, vel superstes Numen, nec Herodias illa saltatricula vllibi in terris equitet, in inferno cruciata: item agnoscere vllam diuinam naturam, præter Deum. quare huiusmodi asserere, reuera hæreticum esse. Alia verò in eodem canone memorantur, quæ nec rerum naturæ repugnant, nec vires Satanæ superant, vt est hoc ipsum, de quo nunc agitur; & talia non negat canon posse contingere, sed tantùm indicare voluit, non esse credendum semper ea αὐτοπροσώπως cõtingere; sed aliquando imaginationis vitio tribuenda. Vera itaque canonis explicatio est, eos hæreseos damnari, qui sagis asserentibus credunt, hæc omnia posteriora cum prioribus sibi contingere, prout illæ narrabant. Sufficit enim ad opinionis alicuius damnationem, partem eius aliquam fidei contrariam esse, quia verum est ex integrâ causâ, falsum ex quouis defectu. Atque ita interpretor dicta Doctoris Nauarri à satis perplexâ locutione non paucos decipientis. Vnde apparet, neque canonem illum, neque locum Hugonis repugnare communi sententiæ Theologorum, vel Quæsitorum & Iudicum receptæ praxi. Sed de hoc canone agendum copiosissimè infrà [b].

Denique argumentatur Alciatus: Conuẽtus huius personæ omnes interdum, nomine IESV pronunciato, euanuerunt, erant itaque phantasticæ, & non corporatæ personæ; quia corporea res sic nequit euanescere. Resp. Sagas, quæ conuentui interfuerant, non euanuisse: sed præstrictis cernentium oculis, à suis dæmonibus celerrimè asportatas fuisse: & sic dici euanuisse, largè & impropriè sumpto vocabulo, pro desierunt videri. Neq; hoc dissimulandum, videri Alciatum velle, non posse dæmonem corpora loco mouere. idcirco

enim

d lib. 2. Polycrat. c. 17. in fine.
e extremo cap. 72. oper. succisiu.
f de Pythonic. mul. cap. 8.
g li. 2. de fascino, cap 13.
h li. 7. de Genes. ad lit. c. 11.
i epist. 72. ad Nebrid.
k epist. 101.
l Alex ab Alex lib. 6 Genial. dier.
m B. Aug. de pist 101.
n B. Aug. li. 18. de ciuit. Dei, cap. 18.
o in vitâ S. Macarij.
p 1. Reg. 19.
q lib. 1. c. 11.
r li. de spiritu, & anima, c. 14.
s in c. Episcopi, 26. quæst. 5.
t in 1. præcept. exp. 4. c. 4.
u lib. 10 c. 1.
x p. 11 cap. 30.
y Ibid.
z num. 31.
a c. 11. Manual. num. 38.
b lib. 5.

enim contendit, non fuisse Christum Dominum à diabolo in pinnaculum templi, & montem excelsum sublatum; quod cõfirmat auctoritate Orig.[c] & B. Hie.[d] & temerè credidit hoc dicenti Alciato Phil. Camerarius [e]. Sed posteà docebo longè plures Patres contrarium tenuisse: imò B. Hier. nihil habet, quod pro Alciato faciat. Origenes ei apertè refragatur. nam verba mutilata citat Alciat. obiectionem ponens, responsionem Origenis omittens.

c hom. 31. in Lucam.
d in Matth.
e oper. succis. cap. 72.

A

Obiicitur etiam experientia, quòd inunctæ, aliquando non translatæ, sed repertæ iacentes eodem loco, vbi se inunxerant: hoc de vnâ Abulêsis, de tribus vel quatuor testatur Spineus, de aliis alij. Resp. cũ Spineo f, huius rei varias esse causas, tum ex parte Dei, tum ex parte dæmonis. Ex parte huius: quia quando ipsi vtilius est, tunc sagas decipit, eas loco non mouendo; vt sic iudicibus & principibus persuadeat falsa esse, quæ de talibus transuectionibus feruntur, atq; ita iustitiæ exsecutionem impediat. pactum ergo frustratur, quando maiorem humano generi perniciem inde sperat: pactum seruat, quando Deus ei permittit, & ipse sperat se sic plures illaqueaturũ. Quod ad Deum, finit vt plurimùm, sic exigentibus hominum peccatis, diabolum pacta cum Magis inita seruare: aliquando impedit, vt quando iudices curiositate mouentur ad huiusmodi explorationes; vt sic iudices in peccati pœnam confundantur, & quasi excæcentur. Vtrumq; iustissimè. Ex iisdem causis nonnunquàm, vult dæmon, & hoc ei Deus permittit, ipsas loco mouere, & pro ipsis simulacrum earum illic relinquere, vt putentur non translatæ, sed illic remansisse.

f c. 30. & 31.

B

Secunda ergo opinio est, quam verissimam iudico; *Nonnunquam verè sagas transferri à dæmone de loco ad locum, hirco vel alteri animali* (phantastico, vt plurimùm; hoc est, dæmoni assumenti & formanti corpus aëreum, vel etiã hominis in formâ, eas aliquãdo ternas quaternásve simul asportanti) *vel arundini vera, scopárumve bacu o etiam vero, sed acto & subleuato à dæmone, inquinantes, & corporaliter conuentui nefario interesse.*]

g lib. 2. c. 57. p. 19.
h de superstit. p. 2. c. 1.
i mox citãdus.
k supra.
l lib. 2. de sortileg. q. 7. nu. 8.
m de artibus magic. prop. 9.
n lib. 1. dæmonolat. c. 14. 24. 29.

C

Hæc sententia est multò communior Theologorum immò & Iurisconsultorum practicorum Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ inter Catholicos; tenent etiam scribẽtes plurimi. Alb. Magnus apud Cantipratensem g, Ciruelus h, Guilh. Neoburgensis i, Turrecremata k, Grillãd l. vbi fatetur se setẽtiã mutasse, Basinus m, Remig n. Auctores Mallei o, Penna p, & alij. Pet. Damianus q, & recentiores Medici, vt Ronsæus mox citandus r, Cæsalpinus s, & Theologi crebro numero hoc asserunt, rem diligentissimè discutientes, Ioan. Dodo t. Guilh. Parisiens u. Syluester x, Abulens y. Beetz z, Vict a. Caietan b. Alphons. à Castro c, Sixtus Senensis d, Crespetus e, Sebastianus Mich f. Anglez g, Petr. Binsfeld h. Spineus i, Ananias k. Et nónne Antichristi tempore tales conuẽtus agnoscit futuros B. Hippolyt. Martyr l? hos nouêre leges Salicæ, vt patet m. Et Lambertus Danæus Caluinianus scribit. Geneuæ conuentum esse ordinarium prope summam ædem, vt ex eo refert Crespetus. Sed accipite verba Hippolyti: *Tunc iniquus ille elato animo dæmones suos congregabit humana specie* (nónne sic in conuentibus tripudiant & commiscentur cum strigibus?) *& eos, qui illam ad regnum inuitarunt, fastidiet: animásque multas inquinabit, quippe Principes eis constituet ex dæmonibus.*]

B
o nõ vno loco
p in Director. Inquisitor. p. 2 com. 66.
q ep. 4. c. 17.
r lib. de morb. venet. c. 8. & lib. 2. c. 8.
s in inuestigatio. dæmon. c. 20.
t in Apolog. contra Franc. Samuelem.
u p. vlt. de vniuers. c. 23.
x in verbo, hæresis, numero 3.
y in 4. caput Matth. q. 47.
z d. cap. 4.
a vbi supra.
b 2. 2. q. 95. ar. 3.
c lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 16.
d lib. 5. Biblio annot. 73.
e de odio Satanæ, discur. 15. lib. 1.
f in Pneumalog.
g in 2. q. vnica de arte magicæ, a. d. lib. 2.
h d. oper. cõcl. 11.
i contra Ponzinibium.
k lib. 4. de natura dæmon.
l lib. de consum. seculi, non longè à principio.
m ex lib. 17.

D

E

Facit hoc quotidiè diabolus superior, dum suum cuique strigum dæmonem magistellum attribuit. Tertullianus n affirmat, *domos quoque hominum dæmoniis patêre: nec tantum in adytis, sed etiam in cubiculis homines eorum imaginib. circumueniri.*] Videte nunc quo pacto hoc mysterium iniquitatis operetur iam olim. huc enim arbitror referendum quod abs Guilhelmo Neubrigensi in hũc modum traditur o: *In prouincia Deirorum, haud procul à loco natiuitatis meæ, res mirabilis contigit, quã à puero cognoui. Est vicus aliquot à mari Orientali miliaribus distans, iuxta quem famosæ illæ aquæ, quas vulgò Vipse vocant. Ex quo vico rusticus quidam ad salutandum amicum in proximo vico commorantem profectus, multâ iam nocte minus sobrius remeabat. Et ecce de proximo tumulo, quem sæpius vidi, & duob. vel trib. stadiis à vico abest, voces cantantium, & quasi festiuè conuiuantium audiuit. Miratus quinam in illo loco solemnib. gaudiis intempesta noctis silentium rumperent, hoc ipsum curiosius inspicere voluit: vidénsque in latere tumuli ianuam patentem, accessit, & introspexit, vidítq; domum amplam & luminosam, plenámque discumbentibus tã viris, quàm fœminis, tanquam ad solennes epulas. Vnus autem ministrantium cernens stantem ad ostium, obtulit illi poculum. Quo ille accepto, consultò noluit bibere, sed effuso cõtento, & continente retento, concitus abiit, factóque tumultu in conuiuio pro sublatione vasculi, & persequẽtib. eũ conuiuis, pernicitate iumẽti, quo vehebatur, euasit, & in vicũ cũ insigni se præda recepit. Deniq; hoc vascu[illegible]m materia incognitæ, coloris insoliti, & forma inusitatæ Henrico seniori Anglorũ Regi pro munere oblatum est: ac deinde fratri Reginæ Dauid, s. Scotorum Regi, contraditum, annis plurimis in thesauris Scotiæ seruatum est, & ante annos aliquot (sicut veraci relatione cognouimus) Her. II. illud aspicere cupienti à Rege Scotorum Guilhelmo resignatum.*] tales montium recessus, vulgus solitum nominare *montem Veneris*; qualem tradunt etiam in Italiâ prope Nursinum lacum esse, vt patet ex Aeneâ Syluio p. Si mauis exẽpla recẽtiora & clariora, Robert Gagu. Generalis ord. S. Trinit. q ita scribit: *Quo tẽpore Guilhelmus Edelinus Theologus Doct. S. Germani de la Haye prior, apud Ebroicas ad perpetuũ carcerem damnatus est, ob falsæ religionis crimẽ. Nã cum illustris cuiusdã fœminæ amorib. teneretur, neq; eius consuetudine frui facilè posset, dæmonẽ patronũ sibi adhibuit, & eum in arietis specie adorauit: à quo postea dorsus scopam sumere, atque inter femora equitis instar poni, breui momento, quò volebat, se traducebat.*] Inter striges Auenionenses (vt narrat Mich. r) puer captus fuit, qui iudicibus narrabat, se à patre in synagogam (sic conuentum vocant) deductum, & ibi vidisse patrari multa nefaria & horrenda; itaq; conterritum muniuisse se signaculo crucis, & dixisse: IESV, quid istuc rei? simulq; cum dicto turbam totam disparuisse, & ipsum se solum ibi deprehendisse: postridiè domum redisse, quæ tribus à synagogâ miliaribus aberat, & patrem ad iudices detulisse. Vnde & puero inuiciniâ nomen inditum *Masquillon* (hoc est, paruus sortiarius) hũcq; puerum, cùm ipse Michaël ista scriberet anno 1582. adhuc Auenioni captiuum fuisse. Aliud cõtestatius accipe ex Grillando, cuius verba non pigebit adscribere: Quo (*nempe homagio*) facto, statim vnum dæmonem constitui (*ipse princeps dæmon*) ad custodiam ipsius mulieris, quam nunquàm relinquere debeat; sed illi inseruire in omnibus, quæ ipsa cupiet, & quotiescunque contigerit ad ludos accedere, hoc ipse intimabit mu-

n lib. de anima, ca. de somniis.
o lib. 1. rer. Anglicar. c. 28.
p ep. 46.
q lib. 10. Historiæ Francor.
r Pneumalog. schol. 6.

" lieri, & illam deferet, & instruet. qui quidem dæmon associatur ei, tanquã maritus vxori. sæpe accedunt ad congregationes illas, vbi maxima mulierum numerositas congregatur, & non vident illa in mente, aut intellectu, aut in apparentiâ, sed in verâ & naturali formâ accedunt ad loca prædicta, hoc modo & ordine. Videlicet, quia primũ per vnum vel duos dies antequàm fiat congregatio, intimatur sibi per dæmonẽ illum, qui est ad ipsarum custodiam constitutus, qualiter nocte tali & tali horâ se præparet ad veniendum ad ludum: quæ mulier, si haberet iustam causam impedimenti, deducit & auditur, dummodò sit causa vera & excusabilis, quæ legitimè excusare possit: alioquin si fingeret habere causam, quæ nulla esset, vt non accederet, non deferebatur inuita, sed remanebat in domo suâ: nihilominùs pro pœnâ sui mendacij adeò fortiter cruciabatur à dæmone, & in mente & in corpore maximis & continuis doloribus & ægritudine intrinsecâ vel extrinsecâ tam fortiter vexabatur, quòd die noctúque nihil penitus quietis haberet, sed semper tribularetur, & omnia, quæ ipsa ageret, euanescerẽt & perirent in fieri: adeò quòd necesse fuit, vt tot mala cessarent, quòd peccatum suum fateretur, & promitteret, etiam medio iureiurando, quòd amplius non recusabit accedere. Cùm verò promitteret accessuram, statim adueniente nocte & horâ, euocabatur voce quâdam, velut humanâ, ab ipso dæmone, quem non vocant dæmonem, sed magisterulum, aliæ magistrum Martinettum, siue Martinellum. Quæ sic euocata, mox sumebat pixidem vnctionis, & liniebat corpus suum in quibusdam partibus & membris, quo linito, exibat ex domo, & inueniebat semper magisterulum suum in formâ hirci illam exspectantem apud ostium, super quo mulier ipsa dixit quòd equitabat, & applicare solebat fortiter manus ad crines & statim hircus ille adscendebat per aërem, & breuissimo tempore deferebat ipsam vsq; ad nucem Beneuentanam, & ibi suauiter deponebat, &c.] reliqua etiam refert consentanea his, quæ alij citati Doctores scripserunt solere in conuentu contingere. Nam præcitati Theologi adferunt varia exẽpla, & confessiones reorum, quæ omnes conueniũt in corporali delatione, modo & cæremoniis cõuentus & aliis circunstãtiis. Quarũ præcipuas summatim hic exsequar, additis nonnullis, quas accepi a Pet. Orano, V. Cl. mihi doctrinæ & integritatis nomine (vt fratre) charo, qui præfuit an. 1597. & 1598. Quæsitoris & Iudicis functioni in Stabulensium sagarum & Lamiarum causâ.

sd. oper. schol. 7. Quoad baculum, notat Sebast. Michaël [s]. Abrah. Ezræ filium [t] prohibitionem maleficij sic interpretari, *Non facietis experimenta per figuras, per baculos, per opera, per motus, per dies, & per horas.* & his verbis pleraque solemnia strigum comprehendisse. per *figuras*, intelligere circulum; de quo iam egimus; per *baculum*, virgas, quibus vtuntur ad maleficiũ hostile, & alias, quibus in ῥαβδομαντία, & arundinem seu scopæ hastam cui inequitant transferendæ: gaudere autem virgâ diabolum, vt imitetur virgam Mosis miraculorum effectricem, vel aliam illam floriferam Aatonis. Hunc baculum portò inungi solere vnguento confecto ex variis rebus insulsissimis, maximè ex vnguine infantium necatorum. quanquàm aliquando non baculum, sed vel crura, vel alias sui corporis partes illinunt, vt patet ex verbis Ghirlandi, & ex sen-

t Leuit. capite 19.

A tentiâ Auenionensi, quã exhibebo totam infrà [u]. Posset sine vnguento: sed hoc vult copiosum adhiberi, vt quamplurimos infantes interimant, opinantes sine hac pinguedine se ad conuentum deferri non posse. Indicio est, quòd primâ vice dicit sufficere vnguentum commodatò ab aliis acceptum; postea necessarium esse, vt ipsæmet sibi illud ex infanticidio præparent. [u lib. 5.]

Sic ergo inunctæ solent deuehi insidentes baculo, furca, vel colo, vel cremathra, imposito vno pede, vel insidentes scopis, aut arundini, vel tauro, sui hirco aut cani (quorum omnium exempla prodidit Remig [x].) Sic inquam solẽt ad *ludum bonæ societatis* (vt in Italiâ vocant conuentum) deferri, vbi ignis vtplurimùm accensus, teter & horridus. ibi dæmon conuentûs præses in solio sedet, [x li. 1. cap. 14]

B formâ terrificâ, vtplurimùm hirci vel canis. ad illum accedere adorandi gratiâ, non eodem modo interdum complicatis genibus supplices; interdum obuerso tergo stantes; interdum cruribus etiam in altum iactis, nec capite in anteriorem partem prono, sed resupinato, adeò vt mentum ad cœlum feratur. tum candelis piceis oblatis vel vmbilico infantuli, ad signum homagij cũ in podice osculantur. Quid? quod & Missæ sacrificium aliquando, per summum scelus, æmulantur, & aquæ lustralis, & similium rituum Catholicorum? Ex viri eruditi, Senatoris clarissimi, Raymundi narratione ostendam [y]. Insuper liberos suos diabolo illic offerunt, vt annis superioribus mater Cunonis Rouerensis, apud Binsfel- [y lib. 3.]

C dium; & anno 1458. quædam alia tres liberos suos apud Iaquerium [z]. sed & inquinatissimum sacrificium idoli Moloch, secundùm vtramque interpretationem, nequiter & crudeliter repræsentãt; cùm proprios, vel alienos filios dæmoni offerunt, & occidunt; aut semen ipsum profusum ei dicãt, vt sceleratissimus ille Magus, qui cum muliere in templo Venerem exercens semen sacro chrismati miscebat, quod narrat idem Iaquerius [a]; aut denique communione sumptam sacram hostiam in ore asseruatam, & extractam, dæmoni blatam, coram eo pede conculcant, vt multæ striges, inquirente eodem Iaquerio, confessæ fuerunt [b]. [z cap. 7.] [a Flagellifascina. fol. 58.]

D Hi & similibus flagitiis & abominationibus execrandis commissis, incipiunt mensis assidere, & conuiuari de cibis quos dæmon suppeditat, vel iis quos singuli attulêre. Interdum tripudiãt, ante conuiuium; interdum post illud. solent diuersæ mensæ esse, tres vel quatuor cibis interdum delicatissimis, interdum valdè insipidis & insulsis onustæ, quibus pro dignitate, aut opibus, singuli locantur. aliquando suus cuique dæmon adsidet, aliquando malefici vnâ ex parte, & suus cuique dæmon ex aduerso. Nec mensæ sua deest benedictio cœtu hoc digna, verbis constans planè blasphemis, quibus ipsum Beelzebub & creatorem, & datorem, & conseruatorem omnium profitentur: eadem sententia est Actionis Gratiarum, [b cap. 8.]

E quam subdunt mensis sublatis. Legi formulas, manu famosissimi cuiusdam malefici notatas. Conuiuio intersunt facie interdum apertâ, interdum velatâ laruâ, linteo, vel alio velamine, aut personâ. sic etiam personati frequentiùs, post cõuiuium, quisque dæmon suam quam custodit discipulam manu prehendit; &, vt omnia fiant ritu quàm possunt absurdissimo, dorsis inuicem obuersis, & in orbem iunctis manibus iactantes

capita more fanaticorum, choreas ducere; nonnunquàm candelas accensas manu tenentes, quibuscum antè dæmonem osculantes adorarant, & cantare fescenninos in honorem dæmonis obscœnissimos, vel ad tympanum, fistulámve sedentis alicuius in bifidâ arbore saltare, omniáque ridiculè, & contra cæterorum morem peragere. tū suis amasiis dæmonibus fœdissimè commisceri. Quando sacrificia fiunt, fieri solent statim initiò peractâ adoratione: sacrificia tamen etiam extra conuentum sæpe faciunt. Denique addunt, quęque narrare sua ab vltimo cōuentu facinora; quæ quò grauiora, & magìs execranda fuerint, eò collaudari vberiùs: si nulla sint, vel non satis atrocia, verberari segnes atrocissimè, à dæmone, vel à malefico quopiam seniore: vltimò pulueribus (quos aliqui scribunt esse cineres hirci illius, quem dæmon assumpserat, & quem adorarant, subitò coram illis flammâ absumpti) vel venenis aliis acceptis, sæpe etiam indicto cuique nocendi penso, & pronunciato Pseudothei dæmonis decreto; VLCISCIMINI VOS: ALIOQVI MORIEMINI; vt agnoscas legem Charitatis legi contrariam; suas quemque domos, si propè sint, pedibus; sin distantiores, vt aducti, repetunt. Conuentus vtplurimùm ineuntur vel noctis mediæ silentio, quando viget potestas tenebrarum, vel interdiu meridie; quò sunt qui referant illud Psalmistæ notū de dæmonio meridiano, & Abenezra scribit à Magis certos dies & horas obseruari. Nostræ striges videntur, in diuersis regionibus, varios habere statos dies. In Italiâ frequentant noctem quæ feriam sextam præcedit (*sic Com inus*[c]) idque circa noctis medium (vt ait Seb. Michaë [d].) Lotharingicæ striges conueniunt noctibus quę præcedunt feriam quintam, & diem Dominicum, teste Remigio [e]. apud alios legi noctem, quæ præcedit feriam tertiam.

c in Lucernâ.
d schol. 7.
e lib. 1. c. 14.

Posset dæmon eas trāsferre sine vnguenti vsu (vt dixi) & facit aliquando: sed vnguento mauult vti variis de causis. Aliquando, quia timidiores sunt sagæ, quàm vt audeant; vel quia teneriores sunt ad horribilem illum Satanæ contactum in corpore assumpto ferendum: horum enim vnctione sensum obstupefacit aliquando, & miseris persuadet vim vnguento inesse maximam. Aliàs autem id facit, vt sacrosancta à Deo constituta Sacramenta mimicè adumbret, & per has quasi cærimonias suis orgiis reuerentiæ & venerationis aliquid conciliet. Nihil verò ad translationē conferre vim vnguenti, vel inde patet, quòd etiā ii, qui statuto conuentûs tempore ex curiositate quadam cupientes conuentui interesse se vnguēto illinant, & reuerà per aërem eò deuehantur (Deo id, vt multoties probatum, ad puniendam incredulam curiositatem tam temerariæ audaciæ, permittente) tamen si quis fide firmus, charitate armatus, ad fraudes dæmonis reuincendas dissipandásque, ad fidei verę confirmationē, eo se vnguento inungeret, proculdubiò (vt rectè Binsfeldius) nulla sequeretur translatio. quia hic omne pactum cum dæmone cessat, neque id Deus esset permissurus. Et propterea, quando extra cōuentui destinata tempora sese inungerent sagæ non auolarent, nec auferrentur; eò quòd id pactæ non fuerunt. Sciunt hoc, & ideò non vnguntur, nisi audito conuentûs signo; aliquando monētur à suo Martinello; aliquando à vocibus præteruolantis comitatus sagarum Reginæ; aliquando aliter, iuxta Spineum [f]. Sunt tamen quidam malefici, qui ex peculiari pacto, ad certum quoddam signum, siue vnctionem, siue pilei aut pallij positaram, siue, quod aliud, quando volunt, aliò deferūtur: sed quod dixi frequentius est. His positis,

f cap. 30.

Probatur hæc translatio corporea; primò, quia non potest dari quidquam, quod eam reddat non possibilem. quid desit? non deest corpus mouens; nā diabolus corpus assumit. nec adest vel obstat corporis moti resistentia, vel grauitas; quia longè maior est vis dæmonis mouētis, qui montes loco mouere posset. nec obstat celeritas motus ad locum remotum spacio temporis breuis: hoc enim valet efficere agilitas & vis naturæ angelicæ, iuxta S. Augustinum, & B. Thomam [g]. nec Deus id non permittit. exstant enim permissionis innumera ferè exempla, quædā etiam sacrę Scripturæ clarissima. citant nonnulli primo loco CHRISTVM Dominum bis se passum fuisse à dæmone transportari [h], quod de malo spiritu accipiunt Origenes, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius, Strabo, & alij hoc exemplo non vtor, quia licèt multi Patres indicent, per aërem Christum à dæmone volentem raptum, deportatúmque fuisse; magìs tamen placet, cum Origene & Euthymio, ductum duntaxat, & præeunte diabolo secutum Christum fuisse, & sic in pinnaculum, & in montem ascendisse; quod apertè B. Lucas insinuauit: nec obstat Beatus Matthæus, nam παραλαμβάνειν non raro significat assumere ducendo tantum [i]: & sic hoc loco quoque interpretantur homines eruditi [k]. ideò istud exemplum non multùm vrget. Secundo loco adduci solet, dæmones ingressos porcorum gregem, eos in mare præcipites egisse [l]. firmior adhuc locus est, quem tertiò adferunt, nempe Philippum Diaconum à spiritu ex deserto in Azotum delatum [m]: & Habacucum capillo in Babylonē trāslatum ad Danielem [n]. Ad hæc loca respondet Vlric. Molitor, malè nos ab Angelis bonis ad dæmones argumentari, eò quòd Angelorum hac in re longè maior sit vis ac robur, quam dæmonum. Solutio ista mendosa est. quia motu locali non est cur dicamus naturaliter plus bonum Angelum, quàm malum posse: & Theologorum communis schola concedit, diabolos retinuisse quæ naturæ dotes erant, amisisse quæ gratię erant [o]. Cùm ergo bonus Angelus Habacucum tulerit, permittente Deo, poterit & diabolus hominem transferre. Quid mirum, hanc dęmones à Deo in humana corpora potestatem recipere, qui longè maiorem in animę deceptionem acceperunt?

g Aug. lib. de diuina dæmo. c. 3. Thom. 1. p. q. 110. a. 3.
h Matth. 4. v. 8. & Luc. 4. v. 9.
i Matth. 1. v. 20. & 24. & c. 2. v. 14. & 20.
k Hesselius & Maldona. in Matth.
l Marci 5. v. 13. Matt. 8. v. 32.
m Act. 8. v. 26. & 40
n Dan. 14. v. 35.
o ita post B. Dionys. Thō. & alios, Malleus p. 2. c. 3. Castro d. libr. 2. c. 16.

Probatur etiam id experientiâ tot exemplorum, vt, fine proteruiâ, quis dissentire nequeat. Grauissimi sanctissimique Patres referunt [p], Simonem Magum coram Petro, alarum dęmoniacarum remigio in aërem sublatum, volitare visum. similia de Abari Scythâ leguntur [q]. Badudum Britannię Regem hac arte volādi. sed & infelici exitu parem, nobis proponit Anglorum historia [r]. De Erico Suecorum rege, quòd in quam partem pileum verteret, in eam subitò asportaretur regionem, auctor est Ioann. Magnus Gotthorum Sueonumque Historiographus [s]. Berengarium hæreticum & Magum eâdem nocte Romæ fuisse, & in Turonensi Ecclesiâ lectionem decantasse, tradidit in Chronico Nangiacus.

p Clemens Roman. lib. 6. Cōstit. Apost. Egesipp. lib. 3. hi. Arnob. li. 2. contra gentes Cyrillus Ierosol. Catec. 6. Epipha. Ambr Maxim. & alij.
q Herod. Melpomene. Naziazen. epist. ad Bas. 22. Orig. lib. 3. cont. Cels.
r Polydorus lib. 1. hi. Angl. Pontius Virūnius compēd. hist. Britann. & iidem Annales hoc memorāt de Oliuerio Malmesburiēsi, quem Nauclerus & Vincentius Elmerum vocant.
s lib. 17.

Anno 1045. refert N. de prodigiis, in Angliâ quādam veneficam à dæmone palā equo nigro impositam, & per aërem abuectam: cui simile exemplum de Matisconēsi Comite, ex venerabili Petro Abbate Cluniacensi refertur [t]. de vetulā ex lebete saltitante, Cæsarius [u]. de maleficis Atrebatensibus Meierus egit anno 1459 [x]. Vincentius ex Petro Damiano refert de quinquenni puero nobilissimi cuiusdam viri; qui puer, monachus factus, quâdam nocte absportatus, manè repertus fuit in pistrino clauso, & interrogatus, dixit; se per quosdam ad magnum cōuiuium delatum, & comedere iussum, & posteà per superiora pistrino immissum [y]. Paul. Grill. [z] narrat anno 1524. sibi vt inquisitori oblatam quandam Lucretiam; quæ dum ex congregatione ludorum deportaretur domum, & sub auroram matutinus campanæ pulsus, quo ad orandum populus vocatur, fuisset auditus, subitò illam à dæmone vectore prope fluuium in agro spinis obsito derelictam. forte iuuenis, ei benè notus, illac transibat: eum ergo misera nomine proprio aduocat. iuuenis videns totam nudam, præter verenda femoralibus contecta, & passis crinibus, accedere formidabat. persistit illa blanditiis allicere. tandem appropinquauit, & quæsiuit habitûs & moræ eo loci causam: illa primùm alia omnia prætexere, & multa mentiri: donec iuuenis incredulus negauit se illi opem laturū, nisi vera fateretur. illa fidem secreti stipulata, confitetur quod sibi accidisset, & quâ ex causâ. Iuuenis eam secretò domū suam perduxit, & multis ab eâ muneribus donatus fuit. Sed tandem datæ fidei immemor, rem vni atque alteri narrauit. sic paulatim sparso rumore, & mulier capta, & iuuenis testimonium veritati perhibere coactus, hæc omnia Grillando narrauit. Subdit & aliud his verbis: *Mulier quædam Sabinensis diœcesis hanc profitebatur diabolicam artem; de quâ cum maritus suspicionem haberet, interrogauit eam pluries, quæ semper negauit. Maritus verò in suspicione suâ persistens, anxiè veritatem perquirebat: qui adeò astutè se gessit, quòd vidit illam quâdam nocte se vnguento quodam vngentem, quâ vnctione peractâ, vidit illam celerrimè, quasi auem, recedentem, & ex superiore domûs solario ad inferiora descendentem. illam maritus sequens, vt videret quò tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domûs, inuenit eam clausam. Quæ res magnam illi præbuit admiratione. Die verò sequenti iterum maritus vxorem interrogat quod anxiè scire cupiebat, & illa constanter (vt antè) se nescire dixit. Maritus verò, vt amplius negare mulier non posset, apertè ei dicit omnia, quæ nocte præteritâ illam fecisse viderat: deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit; quam si apertè exposuerit, veniam se illi daturum promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit, quam illi maritus hac conditione indulsit, vt illum ad tales congregationes adduceret. illa vero vt veniam impetraret, facilè petita promisit, & promissum ex licentiâ Satanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locū, vbi ludi fiebant, ludum, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur, sedens, cum cibos insipidos iudicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensâ deerat, & quamuis iterum atque iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem cum, post importunam petitionem, prolixámque exspectationem, sal illi daretur, dixit: Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis, dæmones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt, luminaribusque exstinctis, mansit ille solus nudus, quousque mane facto, vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in quâ erat, illi verò responderunt, esse agrum Beneuentanum, in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patriâ viri per centum miliaria, ob quam causam, licet diues esset, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquàm peruenit, statim vxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam, vt narrata est, coram iudicibus exposuit. Qui rem totā plenè, vt oportebat, examinantes, vera esse omnia, quæ diximus, inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris confessione confirmata sunt.*] Hæc ex Grillando, Fran. Alfonsus à Castro [a], addens se multa posse alia referre testimonia, quæ per fidelissimos testes in Hispaniâ cōtigisse cognouerat. Bartholomæus verò Spineus, sacri Palatij Apostolici Magister [b], non minùs certa protulit, ex quibus vnum adscribam: *Quandam* (ait) *puellam, quæ cum matre Bergomi morabatur, inuentam fuisse nocte Venetiis in thalamo sui affinis. Quam manè repertam nudam, recognitámque, quia consobrina erat, cùm interrogassent quomodo illuc venisset, aut ibi esset, & quare explorans illa, postquam vestita ab eis fuit, hæc, quæ subdo, enarrauit, dicens: Hac nocte cùm in lecto vigilarem, vidi matrem meam, quæ me dormire putabat, surgentem de lecto, & exutam camisia se quodam vnguento, quod ex vasculo assumpsit de sub lateribus extracto, perungentem corpus: & statim assumpto baculo quodam ibi præparato, in modum equitantis ascendens, extra fenestram deportata est, & à me nequaquam ex tunc ibi visa. cúmque ipsa quoque de lecto surgens, meum, vt mater fecerat, perūxissem corpus, extra fenestram eductam, statim in hunc locum deportata sum, vbi matrem puero huic lecto decumbenti insidiantem vidi. Ex quo ego territa, cùm matrem quoque ob meum aduentum conturbatam vidissem & comminantem, nomen Domini IESV & Beatæ Virginis inuocaui, & ex tunc matrem non vidi, & ego hic nuda solàque remansi. His auditis à puella, scripsit omnia hæc affinis ille narrantis, Patri Inquisitori Bergomensi; à quo capta mulier, & tormentis exposita, cuncta confessa est, & addidit, se à dæmone plusquam quinquagies deportatam, vt puerum illum prædicti affinis occideret: sed tamen præualuisse nunquam, eò quod semper illum inuenerit signo crucis, & sanctis orationibus à parentibus bene munitum.*] Subdit & aliud, quod etiam adscribam: *Quidam Antonius Leo carbonarius Ferrariæ habitator, de Valle Tellinâ, narrauit mihi hoc anno, se in patriâ suâ ab eo, cui infrascripta contigerunt, cognouisse. Quod cum suspectam haberet ille vxorem suam ex relatione multorum, quòd iret ad cursum* (hoc est, conuentum sagarum) *quando ipse nocte dormiret, finxit se quâdam nocte profunde nimis dormire. Quod vbi percepit vxor, surgens de lecto, inunxit se vnguento ex vasculo prius abscondito, & statim nusquam comparuit. stupens autem vir fuit, & quâdam curiositate ductus, de lecto surgens idem fecit quod vxor, & statim per caminum* (vt sibi videbatur) *per quem etiam sibi visum fuerat ascendisse vxorem, delatus, in quandam cuiusdam nobilis Comitis cellam vinariam deportatus est: quo loci etiam vxorem suam, cum aliis pluribus, reperit. Eo autem viso, vxor eius statim cum aliis quodam signo facto discessit, eodem viro suo in illo loco relicto. Qui manè à famulis domus inuentus, & cum clamoribus, quasi latro, captus, &*

t lib. seq.
u lib. 11. mira. sub. finem.
x Chron Flād.
y vide Malleū malef. p. 2. c. 3.
z lib. 2. de sortil. q. 7.
a d. cap. 16.
b q. de strigib. c. 17. & seq.

ante Comitem constitutus, accepto loquendi spacio, cum robore factum narrauit. & ex hoc accusata vxor illius apud Inquisitorem, & tandem confessa, pœnam dedit suis dignam sceleribus.] Hactenus Bart. de Spinâ. Contestatiora adhuc tria Italicis istis addit strigiportij exempla Nico. Remigius [c], quibus nequeo lectorem priuare. ita scribit: *Luzey (qui vicus non ignobilis est in radicibus Vogesi montis) Maio mense anni 1589. paganalia à vicinis celebrabantur. Ex eo vico Claudius Chotaeus in vicinum, cui nomen est VVisembach, appetente nocte redibat. Iamque eius montis, qui inter vtrumque vicum assurgit, bonam partem conscenderat, cum subito correptus turbine stetit circumspectās attonitus, nuncubi rei adeo insolentis causa aliqua appareret. nam cetera tranquillissimus quietissimúsque aër erat. Aduertit in secessu quodam (cum accolæ crepidinem Moreliam appellant) laruatas mulieres sex, instructam multo auro atque argento mensam quandam saltando circumeuntes, perindéque sua iactantes capita, ac qui intemperiis agitantur: cum iis astantem in nigro tauro hominem, qui eas, vti otiosus aliquis in triuio, spectabat. Ibi igitur constitit tantisper, dum se colligit, ac rem totam certius oculis agnoscit. Quod dum facit, momento turba illa disparuit, ac se ab eius adspectu subduxit. Amoto igitur eo metu, se denuo viæ committit, ac iam montis verticem superauerat, cum ecce eum mulieres illæ a tergo insequuntur, capita sua, vt antea, iactantes, atque altum seu ex composito silentium tenentes. Præibat homo atrâ facie, manibúsque in harpaginis speciem incuruis, quas etiam parabat illi in frontem immittere, nisi obstitisset districto atque opposito ense: siquidem hoc facto insultare destitit, quasi de vita metuens, atque euanuit. ostendunt se nihilominus iterum mulieres illæ, vnáque cum iis homo, quem modo dixi tauri sessorem, chorearúmque spectatorem. ad quem iam factus confidentior Chotaeus accessit propius atque infert: Ita tune hic es, mi Desideri Gaxete (id enim ei erat nomen) obsecro, siquid potes, serua me. Nam (Pol) tibi fidem meā obstringo, me nihil eorū quæ vidi equidē palam esse facturum. Vixq; hæc dixerat, cum turbo illū seu nebula inuoluit denuo: â demum euolutus & liberatus, solum se in solo ac longe dissito a via loco reperit, quā tamen vestigando ad extremū nactus, qua festinantissime potuit domum se recepit. Triduo post id testimoniū, ad aliud postea a iudice quæstionis rursum vocatus, hoc ex abundanti superioribus addidit, recordari se cum propius ad mensam accessisset, visurus & quibus epulis esset instructa, dæmonem sibi e vestigio vnguibus in os inuolasse, ac dū se contra ferro defenderet, inter hæc vehementiori vento sublatū, atque ad Combrimōtis cataractas, qui locus a priore nominus ducentos passus aberat, fuisse deportatū. Quod ne quis deliramētū esse putet hominis nō sobrij, & noctis licet que solitudine tū forte exterriti, id etiam Sandeodati XI. Cal. Iunij 1589. Barbelina Gaxetæ, e mulieribus iis vna, superiore mense totidē fere verbis apud quæsitorē renunciauerat: hoc adiunctis etiam triticū hemínas duas, eaq́ue bubulos totidē Chotæo illi a Desiderio Gaxete, eiusque vxore dono datos, quo celatū haberet quod sic viderat. Quā de re coram compositi conuenerū, per omnia extra hoc vnū, quod Barbelina diceret, non esse in Chotæū a dæmone intentatas manus, vna sic se mensā propinquū intulisset, vt is in eligio suo mentitus fuerat, sed quod aureū craterē ab ea furto tollere parauerat.*] Aliud exēplū ita narrat idē Remigius: *Ioannē ab Hembach vix dum ab ephebis egressum venefica mater secū ad nocturnos dæmonis conuentus deduxerat, ac quod tibiis sciret, iis illū canere iusserat, atque in proximā arborē, quo clarius exaudiretur, inscēderet: quod dū facit, ac saltantiū choreas occiputis oculis collustrat, forte insolentia admiratus (nā præpostera, ridiculáque ibi erant omnia) Deus bone (inquit) vnde isthæc nobis tam stulta améńsque turba? vixque hoc dixerat, cum in terram prolapsus, altero humero debilitatū se, ac, cum astantiū opē imploraret, solū reperit. Quod dū palam prædicasset, & varie de eo sentiretur, aliis visum, aliis rē gesta esse contendentibus, secuta est postmodū, quæ eam dubitationē tolleret, occasio. Nā Catharina Prauotia in Freissem 4. Non. Septemb. 1589. earū vna, quæ choros illos agitauerant, ob sortilegij suspicionē non multò pòst comprehensa, rē omnem, vti supra memorata est, adhuc eius rumoris, quē Hembachius seminauerat, ignara, & nullâ interrogatione præeūte, fassa fuit. Keruers Ouilla in VVerdestam. 8. & 7. Id. August. 1590. & Eysarbz Agnes Dusæ 3. Non. Decēb. 1590. qui proximus erat sequēs annus, veneficij dānata, idē quoque diuersæ affirmarūt, locū præterea illa, vbi id euenisset suo, quo id testatius fieret nomine,* Mayebuch *appellans.*] Tertium non testiū tantùm dictis clarū, sed & clarâ luce gestū idē in hunc modū recenset: *Rediens Nicolaa Lāgbernhardi e moletrina Guermingensi Assenūcuria ante 8. Cal. Aug. anno 1590. ac iter secundū sepem syluestrē aperto meridie faciēs, aduertit in aruo finitimo chorū in orbē saltantiū tum virorum, tum mulierū: verum quod præter solitū aliorū hominum morem auersi, tergáq; ostendentes id faciebāt, attētius eos aspiciens vidit præterea, qui caprinis, bubulisq́; pedibus deformes vna intermixti saltatoriū illum orbē versarent. Tum pene metu emortua, IESV salutare nomen (vti quibus sinistri inauspicatúq; aliquid imminet) inclamare cœpit, ac rogare suppliciter, vt ad suos modo salua incolumisq́; redire posset. Illico euanescere omnes qui tripudiabant, præter vnum* Petter Gros-petter *nomine, cui ortus in aërem sublato elabi interea atque excidere visum est penicillum, quali furnarij consueuerunt furni sui arca, priusquam panem in eā condant, extergere. Inter hæc vehementeri quoque illa correpta vento, vix anhelitum ducere, ac spiritū trahere; tū etiam domū reuersa triduū integrum ex valetudine decūbere. Cuius rei fama cum ipsa eiusq; propinquis spargēte, iam vniuersum pagū peragrasset,* Petter *ille, ne videretur eius dissimulatione tātum crimen agnoscere ac fateri; primū quidē apud iudicem iniuriarū ferocius agere; sed tandē veritus, ne non succedēte lite maius ipse sibi crearet periculum, eam consulto deseruit: quā res multo etiā magis eius facti suspicionē auxit, æstimantibus multis malæ mentis conscientiâ illum eam, quam primum in animū adeo auide reuocauerat, iniuria mussitare. Ergo iudex in eius vitam moresque tanto diligentius inquirere, ac cum certis indiciis rem non esse vanam comperisset, cōprehendere: tum ad criminis non adeo inuitam confessionē adducere: tandem & alios, quicum illi eius sceleris societas fuerat, coarguere, ac iam manifestos facere. Inter quos fuēre Barbelia Ioannis Laterni vxor Dusa 6. Cal. Februa. 1591. & Mayetta Laurentij Supermatoris uē vxor Dusæ, 14. Cal. Mart. 1591. quæ diuersæ, totidem tamen verbis, illud de sabbato a se auersis vnà cum intermediis cornupedibus choro, proditum a confeso* Petter *indicium verum esse agnouerunt. Accessit & earum confessioni tertius Ioan. Michaël armentarius Dusa Calend. Martij 1591. hoc etiam ad maiorem eius rei fidem addens, se interea, dum hæc fierent, tibicinis functum officio, pedum quoddam forte oblatum ori admouendo, ac micantes ei digitos, vti cum ad numerum vere inflantur tibiæ, aducendo. Ac cum Nicolaa illa (vti dictum est) IESVM tremebunda inuocasset, seq; præterea crucis signo muniuisset, e quercus altiore ramo, cui tum insidebat, præcipitem decidisse, de-*

c lib. 1. Dæmonolat. cap. 14.

mum

nium turbine inuolutum, ac in pratum nomine VVeiller, in quo pascētem gregem paulo antè reliquerat, deportatum fuisse. Et rei grauissimũ firmissimumq; argumentũ denique hoc fuit, quod locus, vbi sic in orbem agitatæ fuerant choreæ illæ, postridie, quemadmodũ Nicolæa antè monuerat, apparuit circo impressus; qualem habent hippodromi, vbi in gyrum aguntur equi: sed & interstinctus vngularum caprinarum bubularúmque recentibus vestigiis. Quæ & perstiterunt videri, dum aratro denuo proscissum, subactumq; aruum illud brumâ sequente fuit. Testimonium dixère Nicel Klein, Desiderius Vernex, & Gaspar Sutor, & quotquot in rē præsentem maturè ducti, de eâ post a iudice sunt interrogati.] Nónne sat manifestè probantur choreæ, cōuentus, translatio? An hîc Dormitantij nostri-cunctorum abnutiui dicent, hæc somnia tam varios, tam aptè, quasi in vnam catenam annulos connexuisse? an illius Petter penicillũ etiam somnians eò delatum? somniasse Nicolæã, & somnij soporiferâ ægrimoniâ triduo lectulo affixã? somniasse testes hos omnes solennia, & meræ vi imaginationis agro impressa vestigia tã pertinaci impressione? greges ab Amphryso Apollinem, aut à Gadibus Herculem Erythræas boues eò deduxisse, & choreas duxisse docilia armēta Lotharingico in solo? pergent scrupulosi (scilicet) Dubitantij vereri ne innocentes huiusmodi, fateantur se cōmisisse, quæ nunquàm deliquerũt, sed errore opinionis putãt se deliquisse? Quæ hæc, & quã pertinax libido est, generis humani hostibus sic patrocinandi? Verùm de hoc vberiùs [d].

[d lib. 5.]

Non minùs exploratum aliud Balduin. Ronssæus [e], quod suis temporibus in Hollandiâ acciderat, ita narrat: *Erat in pago Oostbrouck non procul à Traiecto mulier vidua, cui seruus conuixerat, ad obeunda, vt res postulabat, munia domestica. Is cùm iam sæpiùs, vt solent esse curiosuli serui, per transennam animaduertisset, heram nocte intempestâ, statim ac quieti se tradidissent domestici, quotidie in stabulum, ad certum præfixúmque locum venire, atque exporrectis manibus præsepi contiguum fœnile apprehendere. Admiratus tandem ille quidnam hoc negotij esset, statuit & ipse, insciâ herâ idem semel experiri, atque eandem pertentare aleam. Igitur herâ ex consuetudine ad solita veniente, atque sicuti videbatur digressâ, subsequitur & ipse, locum contemplatur, atque exemplo heræ fœnile complectitur. Ibi ille ex tempore in aëra raptus defertur in oppidum VVyck, in abditum & subterraneum specum, vbi cœtum maleficarum de maleficiis conferentem inter sese, reperit. Hera cum suis inopinam famuli sui præsentiam admirata, rogat, quo astu, aut quâ tandem ratione momento temporis illuc appulisset. Respondit ille ordine, vt rès transacta esset. Tum illa indignari primum atque excandescère cœpit, verita ne nocturni, atque clandestini isti conuentus hac ratione tandem eliminarentur: cum consortibus igitur deliberandum censuit, quid in ambiguo hoc negotio faciendum suadeant. conuenit tandem inter eas, vt amicè exciperetur, silentium stipularentur, atque arcana hæc, quæ illi, præter meritum atque opinionem, videre contigisset, nulli communicaturum se, aut reuelaturum, sanctè deieraret. Ille interim quiduis non pollicetur, abblanditur, & vt mitius agant, simulat se omnibus votis hoc vnum expetere, vt earum illarum gratiâ liceat posthac sortilegarum interesse collegio. Interim dum consultatur, labitur hora, & iam abeundi tempus instat. In dubium iterum, instigante herâ, iam vertitur, remittendúsne domum sit totius cœtus periculo, an bono publico, enecandus. Communi tandem omnium consensu mitior placuit sententia, quæ iuramento adactum domum deferendum decerneret. Suscipit eam prouinciam hera, atque fide datâ in humeros receptum domum delaturam pollicetur. Accinguntur operi, atque Euro ocyùs per aëra feruntur. Sed ecce, emensis iam bonam partem itineris, conspicuum sese dedit lacus arundineto obsitus. Ibi malefica illa anus occasionem nacta, verita, ne iuuenis pœnitentiâ ductus, quod furtalibus istis feriis (quemadmodum simulabat) initiatus esset, visa tandem eliminaret, prouolans, a se disiecit adolescentem, sperans, vt suspicio est, eundem partim casus violentiâ enectum, partim lacus ipsius altitudine absorptum iri. Verùm, vt est DEVS misericors prorsus, non volens mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat, vesanæ illius menti metas constituit, neque passus est iuuenem insontem submergi, sed aliquanto æquiore conditione permisit, vt in hunc vsque diem vita protraheretur, dum forte fortunâ in arundinetum decidens, lethalem plagam ex casu non accepit, violentia impetúque casus per arundinetum quodammodò refractis. Interim miser ille, qui solius linguæ ministerio iam vtebatur, dum illucesceret, mille distorquebatur cruciatibus, ac suspiria trahens, tantisper ingemiscebat, dum prætereuntes insolitâ lamentatione attoniti, factâ indagine, compererunt, hominem prorsus elumbem, & cui vtraque excidisset coxa. Rogant vnde sit, quomodo eò calamitatis deuenerit? narrat ille ordine singula, defertur tandem curru Vltraiectum. Ibi nobilis vir Ioann. Culemburg. Vrb. Præt. rei nouitate quodammodo perculsus, admirabundus singula perquirit, atque indagine factâ, fascinatricem heram comprehendi iubet, vinculisque constringi. Illa simul ac in manus præfecti venisset, nihil negare, singula fateri, &c.*] Hactenus ille. quid ad hæc queat impudens os vel VVieri, vel Godelmanni, cum suis oraculis Luthero & Melancthone? dicéntne atrabiliariam mulierculam hoc credidisse, & deceptam fuisse? quid? ipse iuuenis, quomodo sic lacer & elumbis? delumbaráne illũ subitò bilis atra? finxit fortassis. vnde igitur, & quomodo in arundinetum delatus, si non ex illo specu; & vnde in specum, si non ex domo? si loco non motus, quomodo perductus ex Oostbrouck in illud arundinetum? si spontè iuit, vnde tam grauis & perpetua membrorum luxatio? atrabiliarij etiam qui illic iuuenem inuenêre, qui Vltraiectum ad Prætorem detulêre? ô impudentem pertinaciam! Considera potiùs (lector) in hac narratione. Primò, nouum modum siue signum, fœnilis comprehensionem, absque vllâ inunctione. Secũdò, solere dæmones certa sibi loca deligere, ad cœtus suos & conuenticula malefica. Nam anno quoque superiore, Ioannes ille de Vaulx Stabuleti decollatus, fatebatur, ex præcipuis locis generalium congregationũ, esse vnum in ditione Vltraiectinâ, & eò se non semel Stabuleto delatum. Tertiò nota, non ipsas modò maleficas ferri per aëra, sed & auxilio dæmonis alios humeris eò deferre posse. Denique stultissimum esse, misericordiæ crudelissimarũ excetrarũ se committere. Quantò tutius fuisset huic iuueni, Nomine Salutifico IESV, vel Crucis signaculo se munire, & totum illum cœtum, venti instar, dissoluere, ac diffugare? Mansisset estò solus in specu, labor duntaxat itineris longioris pedibus exantlandus fuisset. Verùm possem multa huiusmodi adiicere. nam similia narrant multa exempla Anan [f]. Auctor Dæmono [g]. Torquemada [h], Binsfeldius [i],

[e epist. Medic. 50.]

[f d. lib. 4.]
[g lib. 2. cap. 4.]
[h Dialo. 3.]
[i d. oper. mēb. 1. con. 12.]

Andræas Libauius [k], Cumanus [l], & his antiquior Ioan. Cæsarius [m], & alij.

Ex his exemplis desumitur fortissima probatio. cùm isti ex merâ curiositate inuncti, de loco in locum tam remotum reipsâ delati fuerint, manifestum fit, hæc nō contingere nudâ duntaxat imaginatione & delirio muliercularũ. immò, nōnunquàm conuentu subitò dissoluto, repertæ mensæ & supellex argentea, & posteà à dominis agnita, & confessæ vxores se illa secum ad conuentum detulisse. Deinde Sortiarij locos omnes, & cibos, & vicina omnia diligenter notant; arbores, sepes, flumina, agros, domos discernunt; si laruati non sint, cōuiuas agnoscunt; obuios quoque, quos in viâ habuerint, sæpe salutant & alloquuntur; cernuntur non rarò ab aliis viris Catholicis, & mente sanis ad conuentum euntes, vel à conuentu redeuntes: interdum etiam visæ & deprehēsæ nudæ; & ex turbine seu nube decidentes, aut vulneratæ & mutilatę mēbris [n]. Itē hac deportatione sic sæpe defatigantur, vt domũ reuersis per totũ triduũ sit decumbendũ priùs quàm pedibus possint consistere, quod docet Remig. [o] confitentur omnes vnanimiter eadem, nec in circunstantiis minutissimis discrepant. idem confirmāt alij immunes ab eorũ crimine & errore. Fatentur rei in ipso rogo, vbi nihil fictio profutura, & exhausta iam sunt tormenta. De vanis autē & delusoriis, tā perpetim nequit vna & consentiens omnium esse cōrestatio; tantáque, inter locis, & temporibus, & ætate, ac studiis disiunctissimos, adeóque multos, cōsensio peculiaris enim cuique est animi actio, & alius ab alio diuersum quid imaginatur: nec cerebri aut phantasiæ omniũ eadem dispositio, quæ dæmoni ad huiusmodi imagines necessaria foret, nec etiam mendacij tanta posset esse conformitas. Hoc argumentum, meo iudicio, hominem non peruicacem, idoneum est conuincere.

Confirmatur hoc argumentum eò quòd (vt bene Cumanus [p]) somnia & phantasiæ tales non sunt in potestate hominis, vt ei accidant, vel iis careat pro lubito: sed strigibus seriò conuersis, & nolentibus ampliùs conuentui interesse, nihil ampliùs tale contingit, duntaxat quia nolunt. quod est euidens indicium, in somnis ista non contingere. Præterea, qui hæc asserunt somnia esse & ludibria, certè peccant contra reuerentiam Ecclesiæ matri debitam. Nam Ecclesia Catholica non punit crimina, nisi certa & manifesta; nec habet pro hæreticis, nisi qui in hæresi manifestè sunt deprehensi [q]: striges autem iam à plurimis annis pro hæreticis habet, & iubet per Inquisitores puniri, & brachio sæculari tradi, vt patet ex libris Sprengeri, Nideri, Iaquerij, Michaëlis, & docet experientia. Ergo vel Ecclesia errat, vel isti Pyrrhonij errant: Ecclesiam in re ad fidem pertinente errare qui dicat, anathema maranatha sit. Narrat idem Cumanus exemplum de lationis veritatem declarans; quod licet, tentent increduli: *In Mendrisio (inquit) oppido Comensi contigit, iam ferè annis quinquaginta elapsis, vt cum ibi quidam Inquisitor nomine Magister Bartholomæus de Homate, D. Laurentius de Concoretio Potestas, & Ioannes de Fossato Notarius, contra has striges procederent: vnâ die ipse Potestas, quâdam curiositate ductus, volens experiri, an verè & corporaliter strigiæ irent ad ludum; factâ conuentione, accessit quodam die Iouis serò cum notario suo & quodam alio, extra oppidum ad quēdam locum, sicut illi strigiæ prædixerat: & dum ibi propè essent illi tres, viderunt ibi plures personas congregatas coram quodam (qui erat diabolus in formâ hirci) ad modum cuiusdam magni domini sedente: & ecce subitò omnes illæ personæ ibidem congregatæ, iussu diaboli, adeò illum officialem & omnes eius socios, Deo ob eorum curiositatem permittente, baculis percusserunt, quòd ex talibus percussionibus, ille officialis, & notarius, & tertius ille alius infra quindecim dies mortui sunt.*] hæc ille. Nō ergo suaserim peruicacibus, vt se experimento committant, nec occinam illud vulgatum: *Non credis, vade, & vide.*

Nec est quòd ingerant, dæmoni nullam esse causam, hæc nō cum singulis potiùs agendi, quàm talem conuētuum frequentiam instituendi. Multa hinc ille commoda percipit. Primò, per hāc societatem & plurium consortium vehementiùs in malitiâ fouentur & indurātur. Secundò, hoc pacto, criminis participatione, singulorum peccata aggrauantur. Tertiò, talibus illicibus, & variis, quæ illic fiunt, inductionibus, plures faciliùs impedicant. Quartò, multitudo facit audaciores ad malum; tollit Dei hominúmque timorem, & mutuâ imitatione ad maiora facinora inflammat, vt solent carbones iuncti. Quintò, voluptas nefaria maior videtur, quò pluribus innotescit. Sextò, difficiliùs conuertuntur, quò pluribus testibus se dæmoni addixerunt, & actuum frequentatione quasi quodam habitu occalluerunt. ita prudenter ratiocinatur Spineus [r].

Breuiter ergo concludo, has translationes, de quibus quæritur, posse modis quatuor cōtingere: primò, solâ cogitatione, quod sacra Scriptura vocat transferri in spiritu; & talis illa visio Ezechielis [s]: *Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me spiritus, inter terram & cœlum, & adduxit me in Ierusalem, in visione Dei,* &c. Vltimum enim verbum, modum præcedentibus ponit verbis: ne putemus hāc similem trāslationem illi Habacuc, de qua Daniel [t]. Aliquando suis pedibus commeant ad conuentus, vt narrant Remigius & Binsfeldius. 3. à dæmone reuerà, secundùm corpus, & motum localem, transferuntur, vt docui. 4. aliquando potest contingere, vt ipsi ignorent corporaliter, an opinione duntaxat translati fuerint; quod in diuino illo raptu accidit B. Paulo. Traditum inuenio, in quibusdam P. Ioan. Maldonati dictatis [u], quòd quando volunt corporaliter transferri, tum se inungunt vnguento ex infantilis corpusculi adipe: quando conuentibus per insomnium duntaxat interesse volunt, tum in sinistrum cubare latus: quando verò malunt vigilantes, quæcunque in conuentu fiunt cernere, vt coram se geri; tum operâ dæmonis ex ore vaporem quendam crassum euomere, in quo gestorum imagines vt in speculo intueantur. Et fortassis hoc Quæsitoribus insinuare volebat famosus ille Ioan. de Vaulx Stabulēsis, cùm diceret, scire se discernere, num corporaliter, num verò per imaginationem conuentui interesset.

Vnum restat soluendum, quod quosdam scio torsisse aliquando. Etenim doctior philosophus atque Theologus quærat, quî fieri queat, vt cùm Angelus sit incorporeus, queat rem corporeā loco mouere? Respōdeo, nec opus esse ad hoc nouâ à Deo virtute attributâ (vt censuit Guilh. Paris.) nec etiam distinctâ virtute seu potētiâ motiuâ (vt putauit Aureolus) nec etiam posse Angelum solâ volūtate & intellectu illimitatę & infinitè, quod-

cunque

[k] in strigiporto. [l] in Lucernâ Inquisitor. [m] lib. 10. miracul. cap. 1.

[n] de quo li. 5.

[o] d. li. 1. c. 24.

[p] supra nu. 3.

[q] ca consului. ff. 2. q. 5.

[r] q. de strigib. 4. c. 20.

[s] c 8. v. 3.

[t] c. 14. v. 35.

[u] de dæmoni.

cunque volet corpus, & quando velit, & quò velit, & quantâ velit celeritate, loco mouere (hoc enim damnasse intelligẽdus est articulus Parisiensis, & meritò. quia hoc est virtutis infinitæ) sed respondeo, Angelum determinatã, sibique notam, suis viribus nõ maiorem molem, eâ celeritate vel tractu, quem & agilitas Angeli & rei motæ natura permittit, eò solo mouere & transferre posse, quod in assumpto corpore, secundùm substantiã (malo enim hoc tenentes sequi) sit præsens, sicque præsens, solâ voluntate corpus illud impellat, & eâdem volũtate, mediãte illo corpore, aliud corpus contiguum moueat, vel deuehat[x]: ad eũ ferè modum, quo ventus fortis plumam agit per aërem, & certo tandem loco illam destituit, & destituendo sistit. Et sic Angelus deferens Prophetam Habacuc, duntaxat tangebat capillos eius; neque tum capilli corpus sustentabãt, sed virtus Angeli ipsius per voluntatis imperium toti corpori impensa. Vnde si velit Angelus sic moderari actiuitatem, vt celeritas deuectionis non superet robur delati; fiet, vt sit sine defatigatione hominis ista transuectio: si hoc nolit, haud dubiè mirè defatigetur homo necesse est, celeri illâ per aërem delatione. Hinc intelligimus, non esse certam differẽtiam illam Remigij[y], quòd Angelorum bonorũ transuectiones quietæ & laboris expertes sint hominibus; malorum verò plenæ lassitudinis, formidinis, & molestiarum. etsi enim vtplurimùm credam hoc verè contingere; fieri tamen potest, vt, si dæmon velit, etiam citra lassitudinem & molestiam deferat, vt patet exemplis, quæ narrat Torquemada[z], & ille Ioannes de Vaulx Stabulensis hoc de suis transuectionibus testabatur. Illud certius, has dæmonum subuectiones semper periculi plenas & formidabiles esse.

x vide Iosep. Ang. in 2. d. 8. quæst. 3.

y li. 1. Dæmonolatr. c. 27.

z Dialo. 3.

QVÆSTIO XVII.

An possit dæmon quantitatem corporum sic mutare, vt penetratio partium sequatur; siue vnum corpus in duobus locis disiunctis, vel duo corpora in vno & eodem loco penetratiue collocare?

A

BREVITER *censeo ad hæc omnia negatiuè respondendum, quia hæc omnia repugnãt principiis physicis, & ordini naturæ.* Nam, vt de posteriore priùs agamus, nec ipsemet dæmon potest loca distãtia ab inuicem, non occupato medio, simul implere, ex veriore sententiâ & communiore; minùs ergo poterit ibi corpus vnũ statuere; sed soli hoc DEO reseruatum. Nec obstãt exempla, quibus docetur, multos alio loco αὐτοπροσώπως aliis apparuisse, quàm vbi reuerà tunc erant, non dormientibus modò, sed & vigilantibus[a]. Nam si à sanctis hominibus & miraculosè apparitiones factæ, vt de B. Nicolao, B. Agatho, & B. Benedicto legimus, tum illæ ab infinitâ DEI virtute profectæ sunt: sin autem ab Angelis malis procuratæ, ad speciem tantùm visæ & præstigiosæ censendæ. huc refero illud quod Origen.[b] tradit, Pythagoram eodem tempore in duabus vrbibus conspectum: & aliud de mulierculis commessatricibus in vitâ B. Germani; & de Imperatoris filio per Theodorum Monachum patri exhibito apud Zonaram[c]. Vide Petrũ Tyræum[d]. Quod verò ex aliis refert Ananias[e], non posse dæmonem duorum hominum simul occupare corpora; sed posse tamen, cùm in vnius corpore sit per substantiam

a vide Pet. Tyræum li. 2. de spirit. appar. cap. 6. & 7.

b li. 6. contra Celsum.

c tom. 3. in vitâ Basilij Macedonis.

d lib. 2. cap. 8. cum seqq.

e l. b. 4. de natu. dæmon.

A suam, vi suâ alium, vel magno distãtem interuallo, de crimine aliquo tentare: hoc fateor me non intelligere. Nam nihil prohibet duos esse sibi adeò propinquos, vt simul sint quasi vnus adæquatus dæmonis locus, quem substãtia sua occupet: nihil inquam prohibet hos simul à dæmone possideri. Si verò alter tam longè distet à possesso, vt spacium illud excedat sphæram actiuitatis dæmonis; non credo posse dæmonem illum possidentem, huic alteri quidquam suggerere tentationis. vt enim nec quoduis corpus quãtumuis distans loco mouere, sic nec quorumuis animos, à quorũ corporibus absit, longissimè potest diabolus tentare; sed eos tantùm, qui sint adeò propinqui, vt in vno quasi adæquato loco dæmonis censeantur. Nonnulla huc pertinentia petite à Guilh. Parisiensi[f]. B

f p. vlt de vniuer. c. 13.

Prior cõclusionis pars, de mutatione quãtitatis probatur: quia sanior philosophorum pars, cum Aristotele & B. Thomâ, partium, corporaliúmque dimensionum penetrationem naturę nõ permittit. ideò nequit dæmõ sic mutare corporis quantitatem, vt homo instar catti, vel mustelæ per tenuem rimam in cubiculum irrepat: multò minùs, vt per ianuas clausas ingrediatur. docuit hoc bene Ioann. Beetz Carmelita[g]. Quare quod de lamiâ in mustelam conuersâ narrat in Milesiâ nugator Madaurensis, fictitium censendum. Mentitæ quoque fuerunt illæ Striges Lotharingicæ, quæ Nicolao Remigio[h] persuaserunt, solere dæmonem veteranis Lamiis potestatem reipsâ dare; vt queãt C ædes penetrare, & per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, atque alia huiuscemodi pusilla animantia contractæ, & deminutæ: intromissæque, denuò priori formæ restitui, si velint. Mentitus etiam similia iactans Scafius apud Niderium[i]. hæc enim deliria sunt omnia & illusoria. Sed solummodò dęmõ pręcedens latenter aperit & claudit ianuas, vel fenestras, corporis earum capaces, per quas eas intromittit, quæ se putant formam huiusmodi animantium induisse: quod prudentiores Italicæ sagæ Grillando[k] fuerunt confessæ. Hanc autem ostiorum apertionem & clausuram adeò subtiliter dæmonẽ facere posse; vt dormientes in cubiculo D non euigilent: non dubitabit, quisquis meminerit ab Angelo factum[l], cùm B. Petrum de carcere eduxit: vbi nihil necesse est dicere, hanc ianuarum apertionem, vel custodum somnum, miraculosa fuisse. Si quis obiiciat, B. Chrysostomum hanc vim Angelis tribuere, cùm scribit Habacuc ab Angelo demissum & reductum ex lacu clauso, & sigillis integris permanentibus. hoc enim ait orat. quæ est de incredulitate S. Thomæ, inter orationes Patrum seorsim Romæ editas; πῶς ἠδυνήθη καταγαγεῖν ὁ ἄγγελος τὸν Ἀμβακοὺμ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ πάλιν ἀναγαγεῖν, καὶ τὰς ἐπικειμένας σφραγῖδας ἐῤῥωμένας καταλιπεῖν. Respondeo, id factum, non Angeli, sed diuinâ vir- E tute. Prætereà videtur B. Chrys. priorem Danielis captiuitatem[m], cum posteriore cõfundere, de quâ agitur[n]. Modus verò, quẽ striges aliquando memorant, nempe diabolum ipsos parietes aperire, & per quandam quasi fissionem & disruptionem ingressum illis præbere & egressum, post iterum partes coniunctas facere coalescere; scio, iis, qui penetrationem partium admittunt, visum iri probabilem: & huc referri queat quod Cordubæ famosæ illi Magdalenæ Cruciæ acciderat, vt, hiante subitò pariete, à trã-

g in 1. præcep. expos. vlt. c. 4.

h li. 2. Dæmonolat. c. 4.

i in lib. 1. Formicarij.

k li. 2. de sortileg. quæst. 4.

l Act. 12.

m de quâ c. 6.

n Daniel. c. 14.

seuntibus

seuntibus orans puellula conspiceretur. Sed ego totum hoc vel præstigiosum puto, vel duntaxat lemoné maximâ celeritate, quot sufficiunt lapides eximere & sustinere alios ne ruant, & posteà eâdem celeritate atque dexteritate, iterum eos in suum locum reponere existimo: cúmque hominum aspectus hâc celeritatem tartarei latomi nequeat deprehendere; fieri vt falsum formet iudicium de aperto per partium compressionem pariete. Prorsus verò cum magistro suo Caluino impius est VVierus: cùm nugatur, ita CHRISTVM Dominum, post Resurrectionem clausis ianuis ingressum ad Discipulos: vbi meritò, cum grauissimis & sanctissimis Patribus [o], Catholici scriptores, in hac corporis solidi penetratione, patentis miraculi rationem agnoscunt. Pari modo Beza & similes blasphemant de CHRISTI Domini Natiuitate illæso claustro virginali, & Resurrectione clauso manente sepulcro. contendunt homines isti animales, hæc aperta fuisse dum penetraret, & postmodùm iterum clausa. quasi non potuerit creatura suo Creatori, vt ceteris in rebus, in hac quoque obtemperare. sed nimirum isti cuncta conantur Christi Domini Diuinitati & omnipotentiæ detrahere, vt ad Turcismum, Paganismúmque viam struant.

Cùm ergo quantitatem sic mutare non possit dæmon, adeóque illam comprimere, vt partes se penetrent, nequit etiam efficere, vt corpus quantum & coloratum, verè reddatur inuisibile illis, coram quibus existit, oculis eorum sanis & non præstigiatis; quamuis fieri queat, vt per accidens aliud illud non videant. Nam si corpus illud celeriter aliò transfert, iam præsens illis non est hoc corpus: si verò species visiuas, ne in oculos adstantium commeent, per corporis alicuius interpositionem, vel per nimiam aëris agitationem impediat; vel corpus illud aliquâ sibi possibili ratione transformet (hos enim modos inuenio solere ab illo vsurpari) corpus illud tunc quidem actu non videbitur; reuerâ tamen visibile permanebit. Sic fraude dæmonum Domitiani oculis se subtraxit Apollonius apud Philostratū, sic Gyges latebat fictitio illo tectus annulo apud Ciceronem, sic de Persei clypeo Greculi fabulantur.

Sic intelligendum quod Ioan. Salisberien. scribit de quodam: *Fui qui magorum peritissimus, vt quascunque res vellet, inuisibiles faceret; alias verò videbatur in alias species transformare* [p]. item quod Necromanticus ille Gui. Iuliac. persuaserat apud Meierum [q]: sic quod de Cleomede Astypalæensi referebat Celsus, arcam ingressum, & intus operculum eius retinentem, non esse repertum in eâ, sed creditum euolasse. lege Origenem [r]. Quod verò scribunt nonnulli, eum, qui gemmam gestet Heliotropiam, inuisibilem fieri, non credo. nam, vt bene ait Guilhelm. Parisiens. [s] deberet lapis ille posse colorem omnem tollere, vel alios planè sic inducere obiecto, vt non possit agnosci. Tantam verò vim illi gemmæ inesse, nondum vel experiētia, vel testis fide digni auctoritas docuit.

Deniq; ex his decidi possunt, & detegi illusiones illæ demonum, quando membrorum aliquorum speciem vel immensam faciunt apparere, vel nullam, vt sublata videatur. vt sunt quæ narrantur in Malleis m. L. f. de iis qui virilia sibi ablata putabant, apud Sprenger. [t] & quod legitur ridiculum [u]. Nec puto dæmonem posse hominis parui ossa sic extendere, vt Giganteæ fiat magnitudinis: ideò quod Indi Cichorani certis id se herbis posse iactabant, iure optimo Petrus Chieza fabulis annumerat [x].

o D. Aug. tract. 121. in Ioan. Greg. homil. 26. in Euang. D. Chrys. in 6 oratione. (Greek text) (quo quid aperitius?)

p lib. 1. de nugis curialium, cap. 9. [illegible]

r lib. 3. contra Celsum.

s 4. p. vlt. c. 23.

t 2. p. q. 1. c. 7. u in tomo 1. tradatu de credul. dæmoniaco. f. 419.

x p. 1. Hist. Peru cap. 41.

QVÆSTIO XVIII.

An corpora ex vna in aliam speciem Magi queant transformare?

NON ago de fabulosis Metamorphosibus Ouidij, Parthenij, & aliorum: nec de naturalibus imperfectorū animalium commutationibus, de quibus Aristoteles [a], & Plin. [b] sed de magicis, quæ virtute dæmonum fiunt perfectæ speciei in aliam formam perfectæ quoque speciei transformationibus. Et licèt Ouidius & Propter. hoc præter alios senserint, quorum hic:

Audax cantatæ leges imponere Lunæ,
Et sua nocturno fallere terga lupo.

Ille autem:

Hanc ego nocturnas vixam volitare per vmbras
Suspicor, & plumâ corpus anile tegi.

Similia de Siculo Liodoro Catanenses opinabantur, vt ostensum [c]: de Simone Mago, narratur in Itinerario B. Petri: de quodam ex Salisburiensi dictum [d]: de Baldo Rege Anglorum Annales referunt, & iidem narrant, Ambrosij Merlini incantamentis Vterium Regem in Gorlodis Cornubiæ Ducis speciem transformatum, vt Igernæ vxoris eius amplexu potiretur, & ex tam nefario concubitu Arturum & Annam genitos. lege Galfridum & Virunnium. Quinetiā in nouum orbem hæc opinio se penetrauit. Nam Nicaraguani credebant striges posse se in cattos, simias, porcos immutare: & Quabatemallani opinabantur famosam illam maleficam Augustinam, in bouis formâ grassatam, quando Beatrix de la Cueua ingenti diluuio & terræmotu interiit. narrat Chieza [e].

Et licèt olim, quid, cum communi Theologorum Scholâ, de huiusmodi Lycanthropis, & simlib. sentiam, publicè professus fuerim [f], sc. *omnes illusorias & deceptrices esse, contra naturam pugnare, hoc hominis in belluam degenerationem: eandem nunc iterum mihi censui hoc loco, vbi disputationis ordo hoc exigit, asseuerandum.* Addo, contrarium asserenti anathematis imminere pœnam [g]. quæ sententia auctoritate B. Aug. fulcitur [h]. dé ratio persuadet. Nequit enim anima humana informare corpus belluinū, vt nec anima leonis corpus equinū, vel anima equi corpus humanum: quia quælibet forma substātialis, vt suū esse tribuat informādo, requirit peculiares, sibique cōueniētes, dispositiones, & organizationē corporis propriā. ideò anima definitur actus organici corporis. Vnde fit, vt nec ferina anima humanū corpus, nec humana ferinum queat informare, vt dixi. Non poterit itaque anima hominis in ferinum corpus migrare, illud informatura. Multò minus poterit simul cum corpore anima immutari, quod videtur Horat. [i] putasse, quando agit de sociis Vlyssis à Circe restitutis:

Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Vlyssei,
Volente Circe, membra tunc mens, & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.

Imò verò humanam mentem, hoc est, animæ humanæ partem præcipuam, non amiserant. immortalis est anima, nec à dæmone corrūpi potest, vel vulnerari. Semper ergo illusio hic interuenit illorum, qui se trāsfiguratos putant; sæpe illorum

a lib. 5. Hist. animal. c. 19. b lib. 11. Nat. Hist. c. 22.

c li. superiore.

d c. superiore.

e Hist. Peru p. 2. c. 105. & 2. 0.

f commēt. in Senecæ Agamem. v. 790.

g exc. Episcopi 26. q. 5. h li. 18. de ciu. Dei, c. 18. & de spiritu & lit. c. 28. si ipse auctor. & mētitur Danæus Dialo. de sortiariis, se contra B. Aug. ascribens.

i in Epod.

etiam, qui videre se putant, quod non vident. Prudenti & nolenti decipi distinguenda est ipsa transformatio ab effectibus eam concomitantibus: quod si Spondanus fecisset, non tam multa Comment. Homericis hac de re vanè & iuueniliter effutiuisset. Sit concl. *Ipsa quidem transformatio delusoria est: multi tamen eam concomitantes effectus sunt verissimi.*] V. G. Strages hominibus vel pecoribus illatæ per dæmonem in corpore aëreo aut lupino, siue per homines lupinâ tectos effigie (quod posteà declarabitur) vel per eam non tectos, sed humanâ specie grassátes & efferatos. potest enim fieri, vt ex humorum vitio & atræ bilis excessu affectus quidam lupini, & odium in greges atq; homines, desideriumque eos inuadendi, & lacerandi, vorandíque, mentem occupent. Vnde & Medici λυκάωνα, seu λυκανθρωπίαν inter morbos numerant, quam Arabes CHATRAB, Latini *melancholiam* vel *insaniam lupinam* nominant [k]; ex simili vitio nonnulli se canes, leones vel alias bestias putant [l]. Qui huiusmodi solo morbo laborant, hi Magi non sunt; & licèt ipsi se lupos putét, lupinamque sæuitiam imitentur, aliis tamen, vt sunt, homines videntur: talis sibi, non ceteris, videbatur pater Præstantij apud B. Augustinum [m]: & alius quidam apud Thomam Brabantinum siue Cantipratensem [n], & agricola ille Patauinus apud Fincelium [o], & alius Borussus apud Sabinum [p], & ille Pomponatij apud Euuichium [q].

Sed quando aliis quoque lupi, canes, vel catti, vel aliæ bestiæ videntur, vt mulier apud Palladium [r] videbatur equa; item Neuri, apud Herodotũ & Melam; & hodiè ex vulgi opinione, quotannis quidam Hibernici apud Camdenum [s]; hoc magicum est, & à solo morbo nequit proficisci. Verùm solet diabolus tunc diuersimodè decipere. nam solet aliquando aliud corpus substituere, & illis absentibus, & alicubi in loco abdito soporatis, ipse assumpto lupi corpore, vel ex aëre formato, & sibi circumdato, ista gerit, quæ putát homines ab illo misero absente & dormiente patrata: quod stratagema à sancto quodam viro cũctis manifestatum, narrat Guilh. Parisiensis [t]. Aliquãdo verò hominibus ipsis ferarum exuuias huiusmodi veras aptissimè circundat: quod fit, quando illis dat lupinam pellem in trunco quopiã cauæ arboris occulendã; vt ex quorundã confessionibus constat. Aliquando deniq; ex pacto Magis aëream circundat effigiem beluæ, & membra mẽbris, quoad patitur similitudo, circumponens, caput capiti, os ori, ventrem ventri, pedem pedi, brachia brachiis accommodat. hoc solet contingere, quando ad hoc inunctionibus certis (vt Dolani illi Lycanthropi, de quibus acta iudiciaria sunt edita) vel solis verbis conceptis vtuntur, vt ille apud Ducem Russiæ à canibus laceratus, & in Bulgariâ quidam Baianus, de quo Sigisbertus [u]. & tunc, vt & præcedenti casu, relinquunt vestigia lupi terræ impressa. Hoc autem vltimo casu nihil mirum est, si postmodùm verè inueniãtur saucij illis membris humanis, quæ in ferino corpore ictum exceperant. Nam leuiter cessit circumiectus aër, & vulnus vero corpori inhæsit. Verùm quãdo verum corpus absuit, tunc diabolus in absentium corpore eam partem consauciat, quam scit in ferino corpore sauciatam fuisse. Bartholom. Spineus [x] sui temporis historiâ id ostendit: *Huius etiam* (inquit) *apparentis conuersionis strigum in cattos, testis alius in hac eadem ciuitate Ferrariæ*

A *Philippus nomine, artificio cerdo, sub iudiciali iuramento mihi asseruit hoc anno, strigem quandam ante tres menses ei imposuisse, ne prohiberet venire circa puerum (à se fortè strigatum) quem curandum assumpserat, si quas blādientes & alludentes videret cattos. Eâdem igitur die dum discessisset illa, viderunt post horam ipse & vxor sua cattum magnam, & hactenus ab eis inuisam, quæ ad puerum accedebat concito gradu. Quam cùm ex timore parentes sæpiùs abegissent, postremò contra venientis vexationẽ ad impatientiam exarserunt; clausóque ostio vir ille grauissimè cattum hinc inde fugientem diutiùs hastâ percussit, & demùm ex altâ fenestrâ se iactare compulit, vt toto collisa videretur corpore cattus. Ex tunc autem strix illa vetula toto confracta corpore per plurimos dies lecto decubuit; quo factum est, vt leuis, quam priùs habebant,*

B *suspicio, quòd striga esset, & puerum suum, qui hac infirmitate strigiatus grauissimè laborabat, ipsa strigasset, in vehementem transijt, imò & violentam. Etenim percussiones & plagæ, quæ in catto infixæ sunt, in illâ vetulâ sunt inuentæ quoad membrorum correspondentiam.*] Vix quinquennium effluxit, cùm in pago quodam Occiduæ Flandriæ, vbi fascinaria pestis mirè glíscit, haud procul à Dixmudâ, penè ad Iperlee & Isaræ conflugem sito, contigit, quod ab homine religioso, fide digno, qui tum illic in viciniâ, auditione accepi. Rusticus quidam vnà cum filio adolescente in symposio potitans, limis obseruabat copam mensuras cereuisię, quam propinabat (vt solét) bifurcâ notantem cre-

C tâ. dissimulat nihilominùs intereà, dum cõpotatio soluitur: tum hospitam vocat, vt calculum expensi subducat. petit ista quantũ cretâ notarat: negat ille, & multis vltrò citróque iactis, pecuniam in mensam proiicit, quam sciebat sufficere, & discedit. Stomachabunda hæc, Tu verò (ait) non hinc hodiè poteris domum, vel nõ ego quæ sum. abit contemnens mulierculæ minas. Vbi peruenit ad fluuiolum, in quo scaphâ reliquerat, nequit vnà cum filio admodùm valido summâ ope eam à ripâ contis depellere, diceres clauis affixam vuido in solo. Fors duo tresve milites illac iter habebant: compellat, &, Contubernales (clamat) boni, venite suppetias, vt hunc lintrem de ripâ deducamus: merces operæ futura, largum à me bibale. Parent, & ingressi quan-

D tùm possunt protrudunt. diu frustrà fuêre. Anhelus vnus & sudãs; quin sarcinas & onera hæc efferimus, fortè vacuã cõmodiùs deducemus. Fit: & ecce mercibus expositis, vident in sentinâ ingentem luridum buffonem, scintillantibus oculis eos intuẽtẽ. Non tulit vnus militum, sed gladij cuspide perforatum ad guttur tumidatum in aquam eiecit, ille quasi exanimis in tergum prouoluitur ventre resupinato: vulnera natitanti imponunt ceteri alia, & repentè nauis soluitur. Lætus rusticus auxiliatores ad idem vnde recesserat hospitium reducit: potũ petit: prębet ancilla. Quærit ille, vbi hospita? audit pessimè habere, & animam in

E lecto agere. Quid, inquam, inepta, ebrium me putas? vix media pars horæ elapsa, cùm ego illam isthic sanã & malã, qualis tu, reliqui? Eo, & visam quid hoc rei. intrat in thalamum, inuenit collum & ventrem vulneribus confossam, laceramq; expirasse. Vnde hæc, exclamat, vulnera? Nescire se profitetur ancilla, nec domo illã, quod sciat, pedẽ extulisse. Itur ad Magistratũ: vulnera cæsim punctimque illata inueniũtur iisdem in locis, quibus buffoné, qui nusquàm cõparebat, milites distin-

[k] vide Pau. Aegynetã li. 3. c. 16. & Aëtium li. 6. c. 10. & Condronchum lib. 3 de morb. venef. c. 7.
[l] Auicen. li. 3. fen. 1. tra. 4. ca. 29.
[m] Aug. li. 18. de ciu. Dei, c. 8
[n] Cantip. in lib. Apum.
[o] lib. 2. de miracul.
C
[p] commét. in lib. 7. Metamorph.
[q] li. de naturâ sagar.
[r] in vitâ Macarij Alex.
[s] in alterâ pa. Hiberniæ.
[t] d. p. vlt. c. 13.
[u] in Chron.
[x] q. de strigib. c. 19.

xerant. Nec dissimile aliud, quod de municipe Mechliniensi narrabitur [y].

Annus decimus agitur, cùm Bebburgi (oppidulum est Vbiorum) supplicio affectus fuit quidã Stumfius Petrus; eò quòd cum dæmone succubâ plus quatuor lustris cõsueuisset; ab hac donatus fuit atâ quâdam zonâ, quâ cùm cingebatur & sibi & aliis in lupum verti videbatur. Hoc scemate ter quinque pueros iugularat, eorúmque comederat cerebellũ; duas nurus suas deuorare conatus fuerat: propriam filiam, & commatrem suam, vxorũ habuerat loco. constant hæc omnia actis iudiciariis, & iconibus in æs incisis, palámque venalibus. Qui plura volet de his transformationibus exẽplis illustrata (quæ tamen ex iis, quæ tam breuiter dixi, decidi poterunt omnia) legat Spondanum [z], Binsfeldium [a], Remigium [b], Io. Ananiam [c], Condróchum [d], & Pet. Tyræũ, qui ceteris plura & aptiore ordine in Theses digessit [e], &, qui ex illo Dialogũ suũ congessit Fr. Claudius Prior [f].

Qui volunt veram introducere Metamorphosim (vt Spondanus, Bodinus, Peucerus, Phil. Camerar. & pauci alij) vnicum adferunt argumentũ ex sacris literis, dignum solutione; de Nabuchodonozor in bouem, & Lothi vxore in salis statuam mutatâ [g]. Sed cùm vtrumque diuinâ sit factum virtute, non possunt hæc pro dæmoniacis conuersionibus momentum habere. De Nabuchodonozor quoque plerig; Patres negãt, formã bouis siue bouini corporis effigiem induisse; sed duntaxat volunt, sic mente abalienatũ fuisse, vt se bouem crederet [h]. Prætermissâ longiore disputatione, mihi videtur contextui sacræ Scripturæ, & sententiæ D. Gregorij [i], & rationi, magis consentanea explicatio volentiũ [k], affectionem Regij corporis in bestiæ temperamentum commutatam, figuram etiam humanã aliquã ex parte in ferinã degenerasse, sensúsque internos similes accepisse brutorum internis sensibus: vnde factum, vt & pecudum more quadrupes incederet, & fœno vesceretur, & homines fugeret, & sub dio degeret. Diuina verò virtus fecit, vt, sub tali temperamento & habitudine corporis, humana & rationalis anima perseueraret.

Vltimò posset obiici quod Herodotus scripsit, platanũ aliquando in oleam vertisse; & alij [l] apud Carnos cadauera humana per dæmonem in salis statuas fuisse mutata. Resp. Si locuti de proximâ & immediatâ mutatione, illusorium id fuit & præstigiosum: si verò locuti de conuersione mediatâ, siue per varias commutationes corruptionis & generationis materiæ secundæ, nihil prohibet, ambo ista naturaliter contingere posse, introductis in materiam aptis ad has vltimas formas dispositionibus. Quod autem legimus apud Metaphrastem à S. Spiridione, serpentem in aurũ mutatum, vt eo auarus ille & immisericors diues deciperetur: & posteà rursus ex auro serpentem factum; vera hæc mutatio fuit, quia miraculosa, & à Deo, qui potest. Neq; hæc mutatio fortassis dæmoni, successiuè tamen, foret impossibilis, quia serpens insectum est, & proxima auri ac serpentis materia eadem, nempe terra.

QVÆSTIO XIX.

An Magi queant facere bestias loqui, & an intelligant voces bestiarum?

De hac quæstione disseruit post B. Thomã [a], & Victoriã [b], Alf. Mêdoza [c]: sed loquendum nobis distinctiùs & pressiùs. Diuinâ aliquando

y li. 5. sectio 2. ver. ad torturam sufficient. de indicio & ad nominationé accedente.

z in Hom. Odyss. lib. 10.
a de confess. malef conc. 3.
b libro 2. Dæmonol. c. 5.
c li. 4. de natu. dæmonũ, fol. 80.
d d cap. 7.
e lib. 2. de appari. spirit. à c. 15 vsque ad c. 24.
f lib. de Lycãthropiâ.

g Dan. 4. v. 30. & v. 33. Gen. 19.

h fusè hoc disserunt Mich. Medina lib. 2. de rectâ in Deum fide, c. 7. & Bene. Pererius li. 5. in Dan.
i li. 5. Moral. c. 8.
k Sic Molin. 1. p. q. 111.

l N. li. de Prodi. an. 1349.

a de potẽtiã, q. 6. a. 5.
b relect. de Magia, nu. 9.
c in Quodl. Scholast. q. 5.

A virtute fieri, vt, quibus loquẽdi vis naturalis inest nulla, attamen loquantur, non est dubitandum, sacrâ Scripturâ id attestante de asinâ Balaam [d], quod quo pacto Deus effiiat, ipse nouit. qui enim locutionis omnis est fabricator, ille vt, qua nota sunt organa sermonis articulati formauit, potest & alia, quæ lubebit, instrumẽta ad hoc deligere. Attamen vtplurimùm existimo vti operâ Angelorũ, qui per res illas inanimas, vel per bruta loquantur; hoc tamẽ discrimine: per illa, quibus apta sunt organa & viuentia ad hoc instrumẽtã, vt per picas, coruos, psittacos, & huiusmodi, in ipsismet corporibus loquelã formatã; & tunc hæc locutio est vitalis actio ipsius animalis, non tamẽ est intellectualis eius actio, sed est actio intellectualis respectu Angeli: per illa verò, quæ viuẽtia B quidem sunt, sed organa non habent apta ad loquendũ, vt sunt asini, bouẽsque, putarim id facere, eò quòd ipsemet Angelus in eis, vel potiùs iuxta ea, sermone in aëre formato loquitur: idémq; dicendum de insensibilibus, vt igne, aëre, aquã, terrã, cadaueribus mortuis, capitibus resectis, statuis, & arboribus: & tunc, quãdo vox tantùm formatur iuxta corpora illa, locutio nullo modo tribuẽda est alteri, quàm Angelo, vt formãti & edẽti; aëri, vt medio ac instrumẽto; nulli, vt vitalis actio: si formetur intra corpus illud sẽsile ineptũ, vel etiã intra insẽsile, illi tribui potest, vt organo. His positis, facile erit ferre iudiciũ de sequẽtibus miraculosis locutionibus sacræ historiæ: vt de asinã Balaã, de quã consulẽdus ibi Caietanus in Cõ- C mẽt. de Angelo in rubo alloquẽte Moysem & Esdrã [e]. de Spiridionis filiâ Irene mortuã depositi locum indicãte [f]; de quodã interfecto, Macarij iussu homicidã indicante [g], & de colloquio caluariæ & alterius Macarij, de variis sedibus dãnatorũ [h]; & de venerabilibus Africæ cõfessoribus, qui persecutione Vvandalicã radicitùs abscissis linguis adhuc clarè loquebantur; quod etiam Iustiniani Imp. auctoritate fuit confirmatum, vt eius tẽporis historiis testatissimũ [i]: & de Anglo Sacerdote simile refert Polydorus [k]. in his continuum miraculũ fuit supplente Deo vicem partiũ desectarũ in genere causæ efficientis. Vnũ addã ex Antonio Bõfinio [l]: *Anno circiter 3. post cladẽ ad Nico-* D *polim Sigismundo Imp. à Turcis acceptam, cùm multi in eũ campum descenderẽ, missam inter ossa subinde vocẽ audierũt;* IESV CHRISTI *Saluatoris &* MARIÆ *Virg. nomina intonantem: loquáxque inter cadauera caput inuẽtũ, quod vbi homines sibi adesse nouit: Quid iã, inquit, stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, nec expiatus inconfessus in hoc bello occubui.* MARIA *mater me æterni supplicij reum esse non patitur. Haec me adhuc linguæ compotem seruauit, vt delicta fateri, & animum sacris Apostolicis lustrare queam; proinde sacerdotem, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat, accersite quæso. Rogatus cur tantum à Virgine beneficium promeruisset, respondit: sibi peculiarem in eã fuisse in vitã deuotionem, & septena eius festa quotannis* E *reuerendissimè celebrasse, religiosisque ieiuniis pane duntaxat & aquâ decorasse. Quare accersito è pago proximo Sacerdote, confessionem rite transegit: & impetratã erratorũ omniũ remissione, acceptaque nouissimâ lustratione, repente conticuit perpetuóque quieuit.*] Hæc ille. legant, & resipiscant Nouatores ad tam illustre miraculum: quod & Deiparæ deuotionẽ, & ieiunia, & festorũ cultum, & confessionis sacramentum commendat. Non absimilem narrationem inuenies apud Thom. de Cantiprato [m].

d Num. c. 22.

e Exo. 3. v. 2. 4. Esd. 14. in prin.
f Ruffin lib. 1. hist Eccles. c. 5. Socrates li. 1. c. 12.
g Fulgos. li. 1. Exẽpl. c 6.
h Marullus li. 6. cap. 14.
i lege 1. C. de offic. præf. Afr. Procopius li. de bello Vandalico, Aeneas Gazæus de immortal. anim.
k lib. 3. Hist. Angl.
l li. 3. hi Hungar. Decad. 3. quod ille accepit à Ioan. de Turotio Scriptore rerum Hungaricarum satis antiquo, & bono.

m lib. 2. boni vniuer. ca. 29. part. 18.

Simia Dei diabolus, conatus multa similia, sed pseudomiracula, interdum Deo permittente, ad diuinam vindictam atque iustitiam manifestandam: vt cum homicidam caput præscissum indicauit Cercydam, teste Aristotele [n]: & Orphei caput prædixit Cyro Persarum Regi, eum quoque à muliere necandum [o]. Aliquando ipse oracula nescio quæ confingit, vt quæ narrat Phlegon Trallianus [p] ex Herone, in hanc sententiam: *Polycritus post Locridem vxorem ductam, & postquam tres noctes cum eâ dormiuisset, tertio die vitâ functus eam reliquit grauidam; quæ monstrum ex duplici sexu peperit, quod cum in mediam concionem populi ductum fuisset ad consultandum, quid id præsagiret, quídve de eo faciendum esset: comparuit in medio populi spectrum, Polycritus, & futuram Aetolis & Locrensibus prædixit cladem, & impotente ad resistendum populo, filiũ suum monstrosum dempto capite deuorauit & euanuit: mox & caput eandem cladem elocutum est.*] Addit idem Trallianus ex Antisthene philosopho Peripatetico: *Quo tempore Acilius Glabrio Cosul vicit Antiochũ regem Asiæ, deterritos Romanos oraculis ne amplius inuaderent Asiam, & Publij ducis Romanorum caput relictum à lupo, qui corpus deuorauerat, vt ipse prædixerat, furore diuino, vt putatur, percitus, cecinisse longo sermone aduenturam cladem Romanis.*

Præstigiosæ planè fuêre locutiones quædam apud Gentiles, & arte dæmonis simulatæ, ad lucrum Sacerdotum Gentilium, qui non rarò Magi & Pythonici; vt [q] geminæ columbæ Dodones loquaces, item quercus Dodonea [r], Argûs carina [s], equus Achillis [t], & vlmus Gymnosophistarum, quæ Apollonium salutauit [u], & Causus flumen quod dixit Salue Pythagora [x] (quem fuisse possessorem librorum Zoroastris Magi docet Clemens Stromateus) & canis Simonis Magi apud Clementem [y], & Glycam [z], qui & alios, & B. Petrum fuit allocutus: idem sagæ cuidam Frãciscæ Senensi adscribit Grillandus sæpe nobis laudatus [a]. Theotecnus Magus Antiochiæ, sub Maximino simulacrum Iouis vi magicâ fecit oracula fundere; quibus ciues in odium Christianorum excitabat, & Imperatoriã persecutionem acuebat [b]. Lege B. Cyrill. Alex. [c] pleraque superiùs dicta recensentem. Adde, ex Valerio Maximo [d], simulacrum Fortunæ Romæ in viâ Latinâ loquutum.

Ceterùm vt sciant animalia, vel intelligãt, quæ loquuntur, hoc nullus Angelus eis potest tribuere: posset tamen, etiam dæmon efficere, vt animalia suis temporibus & locis aptissimè quædã dicerent, accommodata personis, & rebus, de quibus ageretur. sed tamẽ licèt dæmon illa ex instituto faceret, animalia tamen duntaxat facerent casu & fortuitò; quibus, ignaris & idiotis, speciem quandam solertiæ, & intellectionis præberent; sicut etiam Magi faciunt interdum, vt animalia miras quasdã gesticulationes, & motiones edant; quæ sine vsu rationis, & prudentiâ iudicãt imperiti fieri nõ potuisse. talia sunt quę de serpẽte Epidaurio Valerius, de leone Apollonij Philostratus, de asino Cayri narrat Bellonus [e]. Longè faciliùs potest Magus, per dæmonem, efficere, vitiatis organis corporeis, vt homo latrare, vlulare, crocitare, rudere audiatur, conans loqui; videmus enim artificio id nõnullos feliciter consequi: & legimus [f] *anno 1546. Margaretã Eslingensem, ex ventris doloribus ita intumuisse, vt ventris moles totam faciem obtegeret, ac in circumferentiâ decem palmos excedere videretur. Audiebatur à circunstantibus lectum, gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus canum, balatus ouium, porcorum grunnitus, boum mugitus, hinnitus equorum. Eduxit miræ magnitudinis vermes atque serpentes ex latere circiter 150. quo miraculo fidem faceret; cum tamen nil nisi præstigiæ dæmonum, à matre puellæ lucri causâ confictæ, forent.*] In prægnantium vteris aliquando clamores infantium exaudiri; sed id fieri naturaliter, multis exemplis productis, & additâ physicâ ratione, probauit accuratè integro opere And. Libauius [g]. Sed ea ratio in hac Margaretâ locum non habet vllum.

Sed an voces bestiarum Magi intelligãt? Porphyr. [h] scribit suâ ætate de Apollonio Tyanæo dici solitum, illum, cùm audisset hirundinẽ cum multis vociferantem, sodalibus suis, quos secum habebat, exposuisse, indicare eam ceteris, asellum onustum frumento ante vrbem cecidisse, frumẽtúmque humi fusum esse. verisimilius est, quod Eunapius (vt & Philostratus) hoc passeri tribuit: hirundo enim frumento non vescitur. Volebat autem Apollonius hoc facto fingere, se garritus auium intelligere, quod veteres de Tiresiâ & Melãpo fuerant fabulati. Sed hæc sunt incredibilia. cùm enim bestiæ ratione careant, nequeunt discursu vti; qui ad sermonẽ ex instituto proferendũ, qui sit rerũ vel gestorũ significatiuus, est necessarius. fateor affect⁹ corporis & appetitũ posse vocibus suis indicare, & horum notitiã posse diuturnâ obseruatione ab hominibus deprehẽdi: & posset dæmon, qui hæc habet perspectissima, Magos ea docere, quod an velit facere, aut vnquam fecerit, nescio: non est incredibile fecisse.

An autem se inuicem intelligant bestię eiusdem saltẽ speciei, quęritur? Quoad affectus illos corporis & motiones appetitus belluini, affirmatiuam docet quotidiana experientia: quoad cetera quoque censuit, & probare conatus Porphyrius, aues scientiã habere vocis cantúsque sui generis auiũ, ac quod ipsis accommodatum sit, id posse aliis ostendere. idem Plato censuit, & Oppianus agens de elephantis. quod arbitrantur; quia si elephas in cœnum ceciderit, & clamauerit, socius id cernens abit, & redit adducens gregem elephantorum, vt operâ communi seruẽt immersũ. exemplo etiam Scorpij Libyci, qui cùm solus hominem ferire non valuit, reuertitur cum pluribus aliis, & simul hominem aggreditur annexis sibi annulatim sociis. exemplo deniq; piscis, qui cõfractum laqueum euasit, & aliis periculum indicat, vnde fit, vt eo die generis huius nulli pisces compareant. Vide Petr. Greg. [i] hæc ipsa memorantem, prudentérque monentem, intelligentiã veram, & discursum animantibus deesse. Addo, nec eum à dæmone illis tribui posse. quia rationalem his animam nequit largiri, cuius creatio soli Deo reseruatur: & requirit illa corporis organa sibi accommoda. de quo posteà [k].

QVÆSTIO XX.

An intelligentiam discursiuam possit dæmon brutis largiri?

INDE hæc quæstio depẽdet, *an bruta aliquã ratione sint prædita*. nam si sunt, facilè prętabit dęmon, vt, sublatis impedimentis, discurrant, & scienter intelligant: si non sunt, id præstare non posse, certum est.

n li. 3. de partibus animal. c. 10.
o Philost. in imagin.
p lib. de mirabilib.
q Sophoc. in Trachin.
r Lucian. in Micyllo.
s Apollon. 4. Argonaut.
t Homerus Iliad 19.
u Philostr. in Apollo.
x Porphy. in vitâ Pythago.
y in Itinerar.
z in Annalibus.
a quæst. 7.
b Euse. lib. 9. hist. Eccle. c. 11.
c cont. Iulianum.
d lib. 1.
e Val. Ma. lib. 1. c. 8. Philostrat. li. 5. Bellon. in Obseruat.
f N. li. de Prodig.
g tomo 2. singul.
h lib. 3. περὶ ἀποχῆς, &c.
i li. 15. de Repub. c. 5.
k sequenti q.

Fuere igitur non pauci, qui rationem tribuant animantium plerisque. Empedocles dixit, omnia animantia & plantas mentem & prouidentiam habere, vt eum citat Sex. Empyricus [a], & Parmenides ac Democritus, teste Stobæo[b]. videtur idem velle Lactant [c]. apertiùs Porphyr [d]. & Plutarch [e] & Gale. [f] scribit, omnibus animalibus inesse ἐνδιάθετον λόγον, quod Erasmus vertit, rationem affectuum capacem, non bene; Lacuna Segobiensis meliùs, rationem intus delitescentem, siue internam: vt Galenus rationem quidem tribuat brutis, quæ & in hominibus inest: sed hoc tantùm discrimine, quòd homines illam sermone queant explicare; bruta verò habeant quidem rationem, sed conceptus animi nequeant verbis exprimere. fuit hæc etiam Quinctiliani sententia [g], & ex recentioribus id voluêre Antonius Cittadinus [h], Laur. Valla [i]; immò & Card. Hosius [k], nos nec ratione, nec oratione, nec prudentiâ à brutis distingui voluit, sed religione & Dei cultu, atque contemplatione. Quæ verba putarem piè explicanda, vt more Scripturæ sacræ locutus sit: id negans, quod minùs iudicabat, non quod omninò non esse iudicabat: hoc sensu, vt censuerit, magìs religione differre hominem à brutis, quàm aliis illis oratione, prudentiâ, ratione. Sit ergo concl. *Brutis rationem, discursum, prudentiam, prouidentiam (propriè dictam) vel sapientiam tribuere, rectæ philosophiæ, & fidei repugnat: est tamen in brutis quiddam solertiæ, quod rationem & prudentiam, discursúmque imitetur.*] Hæc est sententia Alberti Magni [l] & Philoponi [m], vbi non obscurè hoc Aristoteles, & est B. Thom. [n] Gregor. [o] idem Aristoteles [p] tribuit illis vestigia animi humani, & prudentiæ imaginem; vnde sumpsit Arnob [q]. cùm scribit, in brutis conspici multa rationis & sapientiæ simulacra. idem Hippocrati placuisse docet Galen. [r] idem docuêre Auerr. [s] Hieron. Magius [t], Gabr. Zerbus [u] (quem operæpretiũ sit legere) & Card. Toletus [x] Solerter multa fieri à bestiis, & ea doceri, quæ discursu quodam videantur egere, docent, quæ narrant plerique; de elephantis ex plurimis collegit Lipsius [y], de ceteris Ælianus, vt de leonibus [z], de tauris [a], de cynocephalis [b], de aliis simiis [c], de ceruis [d], vbi tamen illud καλούντων συνίει, non interpretandum, *loquentes intellexit*, sed *vocantes intellexit*, scilicet audito Græco nomine, quod illi educator mansuetarius indiderat: vt de piscibus idem auctor dixit, καλούμενοι ἐπακούειν [e]. de canibus mirifica Protonotarius Ludouicus Peres de Portillo [f], de equis idem [g], qui superioribus annis vtrumque librum sapientissimo Philippo II. Hispaniarum Regi dedicauit. De aliis multis animalibus exempla congerit Ioach. Camerarius [h]. Probatur id breuiter. si ratione ducuntur, sanè rationalia dicenda forent. si ratione ducerentur, ex electione operarentur. si electionem adhiberent, non semper omnia eiusdem speciei animalia vbique eodem modo, vt faciũt, operarentur. si discursu prædita forent, nossent vniuersalia quædam axiomata, sine quibus nemo potest nec affirmatiuè, nec negatiuè discurrere. constat autem à brutis nesciri axiomata vniuersalia. si ratione & discursu prædita sunt, ergo & scientiâ, & prudentiâ, & sapientiâ. norunt ergo ipsas rerum causas. norunt meliora à minùs bonis discernere. si ratione prædita, ergo & libero arbitrio, in rebus de quibus discurrunt, & ratiocinantur. ergo peccare possunt & mereri. ergo & virtutes voluntatis illis non deneganda; iustitia, temperantia, fortitudo, liberalitas obedientia. Quis hoc Philosophus somniet? non alius certè, quàm, qui belluis cœlum pandit, Mahometus.

Dicendum itaque, vt hæc absurda vitemus, bruta nonnunquàm à scriptoribus egregiis dici ratione prædita, non quòd veram habeant rationem, sed quia multa tam solerter faciunt, quàm homines solent, qui ratione præditi. dici etiam prudentiam habere, quia perinde operantur, ac si prudentiam ducem in operando sequerentur. prudentia enim habitus est faciens nos prõptos, vt eligamus media fini alicui accommodata; finem verò cum mediis ad eum tendentibus nõ assequuntur bruta, sed fortuitò in eum feruntur. difficile hoc est intellectu, verùm ab Hieron. Fracastorio fuit luculenter explicatum [i], in hanc sententiam; Quosdam actiones animalium omnes ad instinctus naturales referre; sed hos explicare debuisse, an hi instinctus cum cognitione coniuncti sint, an nõ? alios dicere dirigi ab intellectu, qui fines noscit, & errare non potest, sed difficultatem hos non tollere. Si enim sic bruta volunt à Deo dirigi, vt Deus immediatè illa operetur, quæ bruta faciunt, apertè errant. Si verò velint Deũ hæc facere mediatè per animalia, tũc recurrere quæstionem, vtrùm animalia hoc simplici naturæ instinctu, an verò mediãte cognitione faciant? Ideò ipse, sumptâ caloris natiui similitudine, respondet ingeniosè & eruditè: Deum, quando hanc vniuersitatem creauit, eadem virtute, & potentiâ, quâ fecit omnia, facultatem etiam singulis naturis propriam dedisse, quâ peruenire possét ad fines rerum vniuersitati debitos, & congruentes. Inde contingere, vt multa à particularibus fiant, alium finem intendentibus per se & alium tamen finem intendente naturâ, & ordine vniuersi. Nam quòd calor ille genitiuus tam mirabilia operetur, calefaciat, attrahat, propulset, figuras det membris, vias, conceptacula, situs, ordines, iuncturas, ac demùm animal conficiet; perinde ac si singulorum fines cognosceret: arbores etiam ac plantæ, folia, gemmas, flores, fructus, semina mirâ solertiâ, vt videtur, faciant, custodiant, muniant: certum est, hæc à non cognoscentibus fieri. Sed dicendum, hæc fieri ab illis partim per accidens, partim per se. per accidẽs quidem, quatenus est particularis quædam vna natura; per se verò, quatenus est pars vniuersalis naturæ, quam ordinauit Deus ad finem illum, quem ipse cognoscit. Sic (ait) & bruta quædam facere, non cognoscendo fines, & quasi per accidẽs, quatenus sunt naturę particulares; quatenus verò partes sunt vniuersalis naturæ à Deo ordinatæ, per se facere & intendere fines non sibi, sed Deo cognitos. Vt ecce, maturis ouis, auis illa vult deponere excitata pondere & molestiâ ouorum, hic finis aui est notus: alius est finis ratione vniuersi, nẽpe cõseruatio speciei, qui est aui incognitus, sed Deo cognitus, & quasi consequens alterius. deponit itaque auis ouum, per se propter stimulum, per accidens respectu prolis: respectu sui, quatenus est hæc auis; sed respectu vniuersi, quatenus est pars eius, excludit prolem per se. Sic etiam innascitur aui appetitus deponendi oua loco tuto, per accidens ratione prolis conseruãdæ; sed per se, quia ouum amat, vt partem sui. hinc & aliæ subnotiones fiũt animantibus, secundùm species

a lib. contra Mathematic. f. 226.
b in Elog. physic. li. 1. fo. 93.
c li. 3. Instit. c. 10.
d lib. 3. de sacrific.
e libro, quòd bruta vtantur ratione & lib. vtra animantia plus rationis habeant, aquatilia, an terrestria?
f lib. exhortat. ad bonas artes addiscendas.
g lib. 1. Instit. Orator.
h in lib. 1. Poster. Arist. c. 3.
i Dialect. suæ cap. 9.
k Præfat. Cõfess. Petricouiensis.
l in 3. de anima.
m ad tex. 157
n 1. 2. q. 13. ar. 3.
o 1. d 3. q 1.
p li. 7. de hist. anim. cap. 1.
q lib. 2 contra gentes.
r lib. 1. de vtil. par. cap. 3.
s in 7. Physico.
t lib. 2. de exust. mundi, c. 5.
u in 1. Metaphy. q. 7.
x in 3. de anima, qu. 7.
y Centu. 1. epist. 50.
z lib. 5 & 17. de natura animal
a lib. 7.
b lib. 6.
c lib. 5.
d lib. 11.
e lib. 8. cap. 4
f lib. singul. de cane, à fol. 16.
g lib. singul. de equo, à fol. 83.
h Decuriæ 10. problem. 8.
i lib. 2. de intellectione, à fol. 291.

... recipiunt, rerum sibi ad hoc necessariarum. Vnde (inquit Fracasto.) magna sapientia & prouidentia Dei Optimi Maximi videri potest, qui vniuersum totum ordinaturus modum naturis omnibus dedit, quæ nescientes fines, omnia tamen faciunt, per quæ fines consequuntur, quos ipse solus cognoscit. ad quem modum deinceps alia fiunt, quæ tam mirabilia nobis videntur. Ex quibus apparet, eam, quæ in brutis apparet, prudentiam non esse, sed duntaxat instinctum quendam naturæ, & ordinis vniuersi à Deo præstituti. Cui hæc non sufficient, legat And. Libauij disputat[k]. quam his editis primum sum nactus.

k de contemplat. intellec. best. p. 2. singular.

QVÆSTIO XXI.

An possint dæmones facere, vt homo non sentiat, vel vt longissimo tempore dormiat, aut inediam perferat?

A

QVOAD primum, non quærimus, vtrùm dæmon possit efficere, ne corpus habeat potentiam sentiendi, sed vtrùm possit facere, ne actu sentiat, quod naturâ sensile est. v. g. ne crucietur quæstioni subditum. Iamblichus[a] testatur, multos Prophetarum admoto igne non vri, vel si vratur, vstionem non sentire, vt nec alia tormenta vlla: loquens de vatibus Gentilium, addénsque id fieri Deo intus adflante, qui repellat ignem, illaque cætera hebetet. Quis iste Deus Iamblichi Magi, nisi cacodæmon quispiam Eurycles? qui isti Prophetæ, nisi malefici? Censuêre Gentiles magico carmine aciem gladij sic retundi, vt nec leui vulnere cutem queat perstringere? Nec desunt, qui notent, ad tollendam hanc superstitionem, sæpe Deum miraculo flammæ, aquæ, ferarum, & similium suppliciorum atrocissimorum vim suspendisse, eáque omnia Martyribus innoxia reddidisse: cùm verò securi vel gladio fuissent addicti, ferri vim à Deo non coërcitã, vt nationes intelligerent miraculo ista, non magiæ adscribenda. Siue hoc verum, néene, equidem valdè addubito. Non propter locum B. Pauli, quo quidam nituntur[b]: *Obturauerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, fugauerunt aciem gladij*; vbi sicut de igne & leonibus, sic de acie gladij id miraculo adscribitur. Hoc (inquam) me nô mouet. nã vera lectio est, *effugerunt*, vt patet ex Græco contextu, & Syriacâ versione: & loquitur Apostolus de Sanctis veteris Testamenti, quorum nullum legimus miraculo ereptum, quòd acies gladij sit retusa, sed quòd miraculosè hostium gladios effugerint, quidam pacis tempore, vt Helias; alij verò in prælio, vt Samson, Caleb, Iosue, Dauid, Machabæi, &c. sed mouent me alia. Nam & memini de muliere septies ictâ gladio, sed frustrà: & Gétiles etiam illa cetera, licèt falsò, tamen ad incantationem referebant. Legi duas alias huius rei causas meliores. priorem, quia sectio gladij impedita, potuisset dolo carnificis adscribi: posteriorem, quia gladius, est præcipuum & maximè legitimũ, ordinariúmque iustitiæ victricis instrumentum[c]. Hodiè quidam impij milites se fore inuulnerabiles putant, si arma certo ritu incantent, vel sacrilego ausu Crucifixi imaginem compungant, vel comminuant, aut confringant, ita Códronchus[e] vel si ferant interulã lineã horrendis inscriptã imaginibus, quã vocant *inferni camisiam*: vel si periapta quædam ferant variis characteribus magicis insignita; aut orationes, quas blasphemè admodùm & mendaciter tribuunt B. Leoni, vel Carolo Magno, insignitas *magni* (sic Magi loquuntur) *Dei nominibus*. Noui studiosum iuris, nomine Quirinum, V. I. Baccalaureum, qui, cùm tali mébranulã fretus audacter se iurgiis & pugnis immiscuisset, sæpe ictus, nunquàm saucius; tandem, Romæ anno 1572. vel 1573. in symposio minimo vulnere fuit interemptus. Huc referendum quod de Scafio sic scribit auctor Formicarij: *In territorio Bernensium primus auctor maleficiorum fuit quidam Scafius dictus; qui publicè de hoc gloriari audebat; quòd, quandocunque vellet, ipse se omnium suorum in æmulorum oculis velut murem facere valeret, & dilabi à manibus inimicorum suorum lethalium: & ita capitalium suorum inimicorum manibus sæpe, vt dicitur, euasit: sed cùm terminum suæ malitiæ Diuina iustitia facere voluit, tandem per hostes suos in stufâ quâdam prope fenestram quandam sedere explorabatur cautè: quo in loco, cùm nullum de sibi insidiantibus suspectum haberet, per fenestram gladiis & hastis inopinatè transfixus est, & ob sua facinora ibi mortuus miserabiliter.*] Hæc Niderius. Sic suos dæmon deludit. Tormentorum sæuitiam quotidiè malefici in eculeo eludunt. omnem enim cruciatum, vel risu, vel somno, vel silentio superant. Quo in genere stupenda est narratio Charondæ, quandam fœminam quinquagenariam sibi notam, sic elusisse infusionem lardi liquati toto corpore factam, & omnium membrorum diram distractionem: ex eculeo tamen sublatam omni sensu doloris vacuam, integram, & illæsam, nisi quòd pollex pedi auulsus in quæstione, redditus non sit; cuius tamen illi iactura noxæ vllius vel impedimêto non fuerit: quam omnia tormenta eludentem & pertinaciter omnia negantem, elisã in carcere gulâ Satã necauit, qui eam maleficij per energumenam accusarat[f].

Narrauit mihi P. Bernardus Oliuerius, tum Societatis nostræ per Belgium Prouincialis, prope Samarobrinam anno 1599. captam puellulam strigatricem, quæ nec pedum vstulationem sæuissimam, nec flagra vaticissima sentiebat, donec Sacerdotis cuiusdam monitu illi Agni benedicti ceream imaginem in collum iniecere. tum enim vi sacri amuleti dæmonis præstigiosa ludibria depulsa, & illa vim doloris cœpit persentiscere. Vnde patet, hanc indolentiam, quam agnoscit etiam Tostatus[g], non nasci ex vllâ physicâ causâ, sed operâ dæmonis induci. Certè vnguentum illud sagarum, quo ad transuectiones vtuntur, ne consopiendi quidem naturalem vim habere docet Bartholo. Spineus[h]. Solent id cautarũ ignari miraculo & innocentiæ tribuere: cùm id tamen contingat, vel singulari quodam corporis robore, & animi tolerantiâ, quam non rarò & Gentiles & Christiani exhibuerunt[i]. Vnius adscribam M. Attilij Reguli tolerantiam ex Silio Italico:

Non ignis, andêsque chalybs, non verbera, passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificésue manus, penitúsve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessauêre (virum visu, dictúve) er artem
Sæuitia extenti, quantum tormenta iubebant,
Creuerunt artus; atque omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt feruida membris:
Mens intacta manet, superat, ridétque dolores
Spectanti similis; fessosq; clamore ministros

Increpitat,

a lib. de mysteri Aegyptio. a. ò ante med.

b ad Hebr. 11. v. 34.

c vide Ioseph. Anglez in 2 q. de dæmon. a. 4. diffic. 5. dub. 1

d Sprêger. in Mal. p. 2. q. 1. c. 16.

e li. 3. de morb. venefic. cap. 12.

f lib. de Antichristo revelato, nota 4.

g q. 354. in Gen. c. 19.

h de strig. cap. 31.

i Fulgos. lib. 3. Exempl. c. 4. Egnatius lib. 8. c. 4. & idem ambo li. 3. c. 3.

Increpitat, lominósque crucem clamore reposcit.

Alij vtuntur inunctionibus, & pharmacis naturalibus confectis ex opio solano, & similibus, quibus humores turbantur, sopor altus conciliatur, neruorum origines obstruũtur, sensus stupescit, sensatio impeditur. Vim eam lapidi Memphiti ex Ægypto tribuit Dioscorides [k]. Sed plerique nituntur pacto dæmoniaco, & periaptis ex oscillis, vel cineribus, aut vnguine infantulorum ante baptismum necatorum [l], vel deglutito apum rege [m], vel corpori alligatis membranulis cum certo characterum genere, aut etiam susurrato malo carmine; quorum omnium exempla suggerunt, qui de criminalibus iudicijs scripsêre [n]. Similem dæmonis operationem cernere est, in stigmatum illâ tesserâ, quam diabolus imprimit strigibus; quæ sic sensu destituitur, vt nec acûs lõgissimę fixura dolorem minimum adferat, neque sanguinem eliciat: de quâ satìs copiosè alij. Adscribam Remigij verba: *Cùm Isabella Pardæa Spinalij pridie Non. Maias* 1588. *ob sortilegij crimen comprehensa, vrbis præfecto, partem corporis sic à dæmone inscriptam indicasset, subiit ei in animum experiri, verùmne id esset, quod de huiusmodi stupore ferebatur. Ergo iussit in eam aciculam penitissimè infigi atque inculcari. Quod cùm in satis magna hominum frequẽtiâ esset factum, & incruentum omnino vulnus apparuit, & nullum saga doloris vel minimi indiciũ aspicientibus dedit. Rursus* 3. *Cal. Nouemb.* 1590. *Brundusij Claudia Bogarta, tormentis iam exhibenda, cute, vt moris est, detonsa fuerat, ob idque cicatricem in summâ fronte nudâ ostendebat. Suspicatus igitur Quæsitor, quod verè erat, sc. impressi à dæmone vnguis vestigium, quod antè capillis tegeretur, in id iubet aciculam altissimè infigi: quod cùm esset factum, nec illa doloris vllo sensu affici, nec vulnus vel tantillum cruore manare visum est. Perstitit tamen verum negare, ac dicere, eum olim ex iactu lapidis torporem esse obductum. Sed postmodùm tormentis admota, non tantùm agnouit id sibi à dæmone inflictum fuisse, sed & plurima alia, quæ indignissimè ab eo passa fuerat, enumerauit. Nouissimè* 18. *Cal. Iul.* 1591. *Essei, qui pagus ab hac vrbe milliario abest, cùm hoc loci Dynasta præsens in Mugetâ sortilegij reâ lictorem periclitari iussisset, ac is illam idcirco nudam statuisset, inuestigaturus sicubi esseram illam inueniret, tandem in sinistro femore macula verrucæ instar apparuit, in quam cùm ferrum, vel quantùm poterat, adegisset, nec a Mugetâ vocem, nec ab ipso vulnere sanguinis guttam vllam elicere, atque exprimere potuit: cùm rursus locum maculæ proximum leuiter etiam vulnerasset, ingentem ea ex dolore clamorem edidit, largus cruor sese inde effudit.*] Sic Remigius [o]. Claud. Charondas [p] scribit stigma famosæ illius sagæ, cui nomen Bayaronne, in humero sinistro valdè latens, & imperfectissimè delineatum denarij tamen magnitudine, quasi à cẽtro ductis filamentis ad peripheriam, prorsus omnis expers sensûs fuisse. Suspicio etiam me tenet, illud gemini carbonis signum in Allobrogis fœminę pedibus stigma fuisse. narrationem posteà dabo [q] ex Gersone. Solent huius signi variæ esse figuræ, vestigij leporini, manus buffoniæ, catelli nigri; quale signum visebatur in tergo Io. de Vaulx Sabulensis, in quo illud singulare Pet. Oranus, Quæsitor negotij, obseruauit; si acu vel graphio profundiùs adacto perforares, nullũ doloris sensum reus percipiebat, nec quidquam querebatur: si verò à tergo, ita vt videre ipse nequiret, e minùs signo illius catelli minareris digito erecto, tanquàm si acriter torqueretur, reum subitò queri solitum. huius rei causam physicam non inuenio, moralem hanc suspicor, contemptu indoluisse dæmonem superbissimum, & sic irritatum sæuiisse in mancipij sui cruciatum.

k lib. 5. c. 115.
l Sprenger. p. 3. q. 14. & 15. & nos inf. lib. 3. p. 1. q. 5. A.
m lib. exorcism. Aueniomi excusus.
n Hippol. in titu. de quæst. Paris de Puteo de Syndic. c. de tortura, il terzo, Grilland. de tortura, qu. 4. Damhouder. prax. crimi. c. 73.
o lib. 1. cap. 5.
p lib. iam laudato, notâ 1.
q lib. 3. vel 5.

Cæterùm illis Narcoticis pharmacis posset etiam somnus valdè diuturnus conciliari: vt fuit somnus illius rustici, qui in Germaniâ totum autumnum & hyemem dormiendo fuit emensus [r], & qui in Apaturiorum solemnitate ebrij, per multos dies obdormierunt, teste Eudæmo: & Epimenidis Cretensis, qui cùm quærens ouem, meridiano æstu speluncam ingressus, sopore grauì victus, LXXVII. iuxta Pausaniam, vel XLVII. iuxta Eudæmum, paulò pauciores, secundùm alios, quieuit annos, experrectúsque posteà, ratus se parùm indulsisse somno, pergebat ouiculã quærere. fortè horum quietis causæ naturales fuêre: etsi de Epimenide, potiùs adscriberem dæmoni. De Sardoûm semideorum somno fabula fuit, nam hi reuerà erant mortui, dæmonum præstigio visi sunt, & dormire, & excitari [s]. Quidam etiam somnus tam longus, aliquando per miraculum, verùm à Deo immissus, vt septem Dormientûm sanctorum apud Laur. Surium, & aliorum quinque apud Paulum Diaconum.

r Lilius Girald. Dialog. 4 de historia. Poët.
s vide de his Alexã. Aphrodis. & Simpli. in 4. Phys.

Vltimum erat de inediâ perferendâ. de quo nõ est dubitandum, posse diabolum efficere, vt quis mensium multorum ferat inediam. potest enim id naturaliter contingere. nam & Indos memorant herbæ Coca ore gestatæ beneficio famem repellere, Pet. Chieza [t], & Augustin Zarate [u], & Matthiolus [x] ita scribit: *Scythæ Scythicam herbam circa Boëriam crescentem adinuenêre, gustatu quidem prædulcem, cuius magna quidem commendatio, quòd in ore eam habentes, famem sitimque non sentiant. idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quòd equis quoque eundem effectum præbeat. Tradúntque his herbis Scythas etiam duodenos dies durare in fame, & siti.*] & Gemma [y] multorum annorum agnoscit naturalem inediam Hippocrates verò [z] negans vltra septimum diem famem naturaliter prorogari posse, de iis intelligendus est, quibus ventriculus, & ieiunum intestinum humore chiloso vacant, in quem calor naturalis possit agere: tum enim fieri solet, vt illud intestinum intereà concrescat, atque ita homines emoriantur. Verùm si vel à morbo præcedente, vel aliâ ex causâ sit in corpore residuus humor flegmaticus crudus, lentus atque viscosus, illo calor naturalis vtetur pro alimento donec totus humor absumatur. Idem futurum, si ex summâ cerebri humectatione, materia quædam subtilis & pituitosa à capite in corpus descenderit, atque intereà corpori in alimentum cesserit. Tunc enim quicquid à corpore exspiraretur vel difflueret, continuò ab hoc humore in alimentum conuerso restitueretur, nec cibus homini opus foret, donec hic humor penitus consumeretur. Hanc inediæ diuturnæ causam fuisse censuerim, & imbibesiæ (vt loquitur Plautus) in illâ Rogerij Bacconi Anglicanâ puellâ, quam dicit viginti annis nihil comedisse: & in Gallo sacerdote, qui tempore Nicolai V. Pontificis biẽnio toto cibis potúque abstemius fuit: & in puellâ Spirensi, quæ Ferdinandi Imp. iussu veritatis explorãdæ gratiâ per multos medicos anno 1540. asseruata, obseruatáque, sic ex graui morbo ieiuna perstiterat iam vltra quadriennium, corpore intereà bene forti, sano, nec vllâ

t par. 1. histor. Peru. cap. 96.
u lib. 1. histor. Peru cap. 8.
x episto. nuncup. Dioscor.
y li. 1. Cosmocrit. c. 6.
z li. de carnib.

maciê tentato, sed scabie tantùm phlegmaticâ corpus obsita: frequens interea lacrymabatur, & consuetas narium auriúmque sordes habebat, & somno satis longo quietóque vtebatur, nihil tamen, neque per sedem, neque per loca muliebria, fæcium vrinæve excernebat. de hac multa disputarunt ex Italis Simon Portius[a], & ex Germanis oculatus testis, vnus ex Medicis obseruatoribus puellæ, Gerardus Bucoldianus[b]. Si hæc fieri queũt naturaliter, cur nequeat perficere, Panurgus ille Dauus, diabolus, eâdẽ industriâ, quâ prauas corpori alias affectiones immittit? de Arabiâ puellâ id ostendam[c] ex B. Prospero. Sedulò tamen cauendum, ne sanctorum hominum naturam excedentia ieiunia in hanc classem referamus, vt B. Mariæ Ægyptiacæ, B. Catharinæ Senens. SS. Lutgardis, Mariæ Oigniacẽsis, Christinæ mirabilis[d], Simonis Stockij, quem in Carmelo sex annis Deipara cœlesti mannâ pauit[e]. Deus enim tum, qui creauit, eos virtute suâ sine corporali sustentat cibo. vide de his quædam apud Picum Mirandulan.[f] Impius autẽ est Rogerius Bacconus, omnia hæc stellarum influentiis adscribens. cur, si hoc ita est, vni duntaxat, & non alteri quoque vim hanc tolerandæ inediæ stellæ istæ, in commune influxum suum demittentes, largiuntur? an, quòd solius huius corpus ita dispositum? sed quæ hæc dispositio sola influxui peruia? quæ hæc in aliis tanta vis & obstinatio ad excludendum? sed sat iam nugis Bacconi refellendis operæ alibi positum à nobis. De hac prolixâ inediâ, quædam etiam Lilius Giraldus[g]; habes in Gruteri thesauro Critico[h].

a lib. de puellâ German.
b Epist. hac de re excusâ Moguntiæ, anno 1540.
c li 6. c. 2. sect. 3. q. 3.
d apud Suriũ.
e apud Monaldum Rosarium, & Rolãdum Bouchiarium, in eius vitâ.
f li. 3. de Prænot. c. 5.
g Dialog. 17.
h tom. 2.

QVÆSTIO XXII.

An magicis artibus operâ dæmonum sexus mutari queat?

A

NON ago de membrorum ablatione (de quâ iam dictũ) sed de ipsâ sexus virilis in fœmineum, aut fœminei in virilem, commutatione, quam naturalem ex Medicis huius sæculi fatetur Gemma[a]. *Factos ex mulieribus viros multos legimus.* Hippocrates[b] scribit Abderis Phaëthusam vxorem Pithei, partui vicinam, misso in exilium marito, aliquot mensibus cessante fluxu menstruorum, cunctis in membris magnos perpessam dolores, corporis habitu in virum mutatam: nam corpus ei virile factum σῶμα ἀνδρῶδη, hispidam totam factam, barbam emisisse, & vocem asperiorem redditam: idémque apud Thasios accidisse Anamisiæ vxori Gorgippi, T. Liuius[c]. de Spoletanâ muliere idem refert, Belli Punici XI. tempore Plin[d]. *Ex fœminis (inquit) mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussúque auspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit, visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxorémque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Aphricâ vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Cossitium ciuem Tisdritanum, viuebátque cum proderem hæc.*] hæc ille. A. Gellius[e], *Libitum tamen est* (inquit) *in loco hoc miraculosum notare id etiam, quod Plinius secundus, vir in temporibus ætatis suæ, ingenij dignitate, que gratiâ, authoritate magnâ praeditus, non audisse, neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro Nat. Hist. VII. scripsit; quæ infra posui ipsius sunt, ex eo libro sumpta, quæ profectò faciunt, vt neque respuenda, neque ridenda sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*] Hæc Gellius, subdens superiora illa Plinij verba. Quibus verbis quod dicit, *miraculosum hoc*, voce vsus est latè sumptâ, pro eo quod rarum & admirandum. de Cæneo & Tiresiâ legendus Ouidius in Metam. quid opus fabulis, vbi suppetũt historiæ? B. Aug.[f] memorat ex Gentilium scriptis, & mulieres in homines, & gallinas in masculinum sexum fuisse conuersas. de auibus mox idem ex Ausonio confirmabo: de hominibus pergamus asserere. Ad tẽpora propinquiora nobis venio. Iouia. Pontanus[g] narrat Caietę mulierem piscatori cuidam annis quatuordecim nuptam in virum migrasse: & aliã, cui nomen Æmilia, nuptam Antonio Spensæ ciui Ebulano, post annum nuptiarum XII. in virum mutatam, soluto matrimonio, vxorem duxisse, & liberos procreasse. addit idem, aliam fœminam, cùm marito filium vnum peperisset, subitò exortâ virilitate marito iam non fœminam relicto alteram duxisse, è quâ liberos genuerit. nonnulla de pluribus consimilia narrauit Coccius Sabellicus[h]: quibus omissis, duo ponam, quæ nostris temporibus Hispania dedit, & conscripta fuêre fidelissimè ab Ant. Torquemadâ[i] patrio idiomate. Amatus Lusitanus[k] auctor est, in oppido Ezguetyrâ Lusitaniæ, distante a Conimbricâ nouem leucis, vixisse quendam virum Nobilem, cui filia erat vocata Maria Pacheco, quæ cùm eius iam ætatis esse inciperet, quâ fœminis menstrui fluores inchoantur, loco liquidi humoris, erupit ei è locis (si intus absconditum latuerat) vel aliter natum foràs prodiit virile membrum: sicque ex puellâ, subitò adolescens ephebus apparuit. cum sexu vestitum virilem, nomen quoque assumpsit Manuelis Pacheci nauim conscendit, in Indiam profectus rebus fortiter gestis, strenui militis existimationem, opésque magnas comparauit. in patriam rediens, vxorem nobilem duxit. de liberis mentionem subdit Amatus nullam: sed ait, illum imberbem permansisse, facie in fœmineam declinante; quæ sunt indicia non perfectæ virilitatis. Vltimo loco subdit Torquemada, se ab amico viro magnę auctoritatis & fidei pleno accepisse, non procul ab vrbe Beneuentanâ Hispaniæ, vxorem rustici cuiusdam fortunę mediæ, quæ quòd sterilis esset, minùs à marito benignè habebatur, pertæsam malæ tractationis, quâdam nocte aufugisse sumpto vestitu famuli domestici, sic ornata, virúmque mentita variis in locis operâ seruili vitam sustentauit: post aliquod tempus, siue quòd calor in eâ naturalis tam efficax foret, siue quòd imaginatio, nata & confirmata continuo habitu & ministerio virili, eam efficacitatem nacta sit; certè ipsa se in virum mutatam deprehendit. statuit ergo, quæ diu fuerat vxor, maritum agere. fœminam sibi matrimonio copulat. diu res latuit illo non audente cuiquam rem narrare: donec quidam, ei priùs optimè notus, cernens tam similem esse faciei vxori profugæ rustici illius, interrogauit num fortè frater esset talis mulieris; huic rem omnem, vti contigerat, narrauit. Sic res in lucem venit. Fulgosus scribit sequentia[l]: *Neapoli regnante Ferdinando Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis, quinque filias susceperat, quarum natu maiores duæ*

B

C

D

a Cosmocr. 1.
b lib. 6. Epidẽ. p. 8.
c lib. 42.
d lib. 7. cap. 4.
e lib. 9. Noct. Attic. cap. 4.
f lib. de ciuit. Dei.
g in hist. Neapolit.
h Sabellic. 9. Exempl.
i Dial. 1.
k centuri. curat. 39.
l li. 1. Exẽpl.

bus alteri Francisca, Carolæ alteri erat nomen, posteaquàm ad quintumdecimum annum peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem eruperũ: mutatoque habitu, pro maribus habiti sunt, Franciscus & Carolus nuncupati. Item Ebuli, sub eodem rege, puellæ, quæ iam quatuor annos viro promissa sponsæ habuerat nomen; quâ nocte primùm viro tradita cum eo cubuit, siue ex confricatione, siue ob aliam causam, quæ ignota sit, effractis membranis, quæ vt mulier videretur efficiebant, virilia membra prodierunt: domúmque reuersa in iudicio dotem repetiuit, in virorum numero posteà habita.] Hæc præmisi minùs vt incredibilis videatur Phlegontis [m] narratio: *Virgo quædam* (inquit) *Smyrnæ nata Philotis nomine cum matura viro nuptum tradita esset à parentibus, masculino enato membro in virum abiit. Quin & Laodiceæ, quæ est in Syria, mulier Aeteta nomine, etiamnum cum marito degens, e fœminâ vir exstitit, cui nomen Aetetus, præside Athenis Macrino, Romæ Coss. L. Lamiâ & Aeliano vetere.*] & addit Phlegon, Hadriani libertus, se hûc vidisse. Michaël Mótanus [n] testatur, suo tempore Vitriaci fuisse puellam nomine Mariam, quæ cùm saltaret violentiùs, subitò virilibus erumpentibus, in virum mutata sit, & ab Episcopo Suessionensi confirmationis sacramento, mutato nomine, Germanus vocari cœperit. Eius posteà mento barbam adnatam, diu vixisse ad decrepitam vsque ætatem, vxorem tamẽ duxisse nunquàm. Ille hoc vehementi imaginationi tribuit: sed addo corporis constitutionem eò vergentem. Auctor Antimologij scribit, *sibi visum Auscis in Vasconiâ virum plusquàm sexagenarium, canum fortem, & hirsutum, qui ad annum decimumquintum antè puella fuerat, tandem tamen ex casu ruptis tenuibus ligamentis, pudenda erupisse, sexúmque mutasse, cùm ei nũquàm anteà menses fluxissent* ita Laurentius [o]. Et ostendunt Medici, Galenus [p], Aegineta, Auicenna, Rasis, & reliqui, non obscuram esse rationem, quâ id natura det effectum: conari semper eam id quod perfectius: mulierem esse quasi monstrum virum quendam imperfectum. menstruis retentis diutiùs, fieri vocem robustiorem, cutem pilo vestiri, reliquum corporis habitum roborari: nec aliud ad metamorphosim hanc deesse, quàm, vt, quæ sunt intùs vasa seminaria, foris appareant: & id, quod myrtos, nympha, κλειτορὶς καὶ ὑπόδερμις dicitur, & Ismaëlitis *Abathara* siue *Albandar*, sumpto incremento, & pingui velamine, cui inuoluitur, effracto, protrudatur in penem, cui persimilis, sed inuolutâ priùs fuerat. expelli autem caloris naturalis vrgentis impetu. Sic illi. mihi tamen vehemens adhuc suspicio est, non tã hos ex fœminis ita viros factos, vt fœminæ desierint esse, quàm ad fœmineum sexum, masculinum accessisse, vt androgyni efficerentur, sexu tamen hoc posteriore præualente, & ideò pro viris habitas. Cùm hæc ante multos annos scripsissem, incidi hoc anno 1606. in Historiã Anatomicam Andreæ Laurentij opus accuratum, & gauisus sum valdè, idem quod mihi doctissimo Medico visum [q], vbi diligenter ostendit cõmune illud dictum Medicorum, de inuerso viro in muliere latitante, falsum esse; & vtriusque sexus genitalia non situ modò, sed etiam numero, formâ, & structurâ prorsus differre. Et quoad hãc conuersionem addit: *Sanè portentosum hoc videtur, & vix credibile. Quod si aliquando contingat, verisimile est, in illis vtriusque sexus adesse genitalia: primâ quidem ætate ob caloris imbecillitatem latentia, quæ tandem per caloris ἐκλάμψεις emicatura, & effulgescentias erumpant. Aut existimandum est, mulieres esse quasdam a primo ortu calidissimas, & ita à naturâ cõformatas, vt earum clytoris mentulæ formam referens, ita promineat, vt quia penis instar distenditur, móxque flaccescit, virilem priapum mentiatur, & rudioribus imponat. Sed & sæpe falluntur obstetrices ob vitiatam genitalium conformationem, penis scilicet breuioris, & penitiùs tanquàm in rimâ reconditi, testiumque latitantium, vt sexum vix possint internoscere. Scribit Pineus Lutetiæ anno 1577. in vico S. Dionysij mulierem nocte peperisse filium, qui festinanter ob virium imbecillitatem baptizatus fuit, pro filiâ, & Ioanna vocata: eam paucis post diebus pro filio mater primùm, deinde multi agnouerunt, non sine magnâ admiratione, & Ioannem nominarũt. Facile ergo est, rudiori plebeculæ imponere.*] Sic Laurentius: qui etiam [r] docet à naturâ nõ minùs fœminæ quàm maris intendi generationem, & fœminã naturæ erratum ac prolapsionem dicere, id philosopho indignum esse. Omnis siquidem rerum naturalium perfectio, ex fine petenda est: at fœminam ita formari necessariũ fuit, alioqui non posse species humana conseruari. Sanè cũ dicunt fœminam esse monstrum, mihi semper visi nõ satis honorificè de primæ mulieris creatione loqui. ideò dicendum, naturam semper quod perfectius est intendere; non quia semper virum gignere intendit, sed quia cùm virum intendit, intendit perfectissimum gignere; cùm fœminã, hanc quoque conatur perfectissimam. Sed tamẽ si illud natura potuit, quod tot asserũt Auctores, putarim, DEO permittente, causis naturalibus fretum, etiã posse vaferrimum illum. Sanè lubens eò retulerim ficta illa miracula, quæ Diis falsis tribuunt Gentiles. Phlegon de Lapithâ Cæneo idem narrat quod Ouidius. de pluribus scribit Antonius Liberalis [s]: Hypermnestram venditam pro muliere inuenisse pretium, posteà in virum mutatã dono Deorum. Siproetam Cretensem factam virum, cùm Mineruam vidisset lauantem. Galateæ filiam falsò vocatam Leucippum, quæ Leucippe diceda erat, sexu mutato suppositum nomen meruisse, beneficio Latonæ Phæstiæ. concl. 2. *Impossibile crediderim naturæ & dæmoni de viro fœminam facere*; qui conatus irritus Neroni Magiæ addictissimo in Sporo fuit. Hic opus est nimiâ retractione partium perfectarum, in locos fœmineos. Nec assequi possum quo sic natura modo degeneret. Scio de Tyresiâ præter fabulas, etiam Phlegontem id narrasse [t] & Antonium Liberalem satis ambiguè loqui de Siproetâ; vt vix scias, ex quo in quem sexum demigrarit. Ausonij quoque epigramma [u] si totũ diligenter legas, animaduertes de virili sexu in fœmineum degenerante locutum, his verbis:

Fœmineam in speciem conuertit masculus ales,
Pauáque de pauo constitit ante oculos:
Nec satis antiquum, quod Campano in Beneuento
Vnus ephæborum virgo repentè fuit.

Ait ex puello puellam, & ex pauo pauam factam Sed non credo, vel saltem credo ægerrimè: dixerim potiùs vtrumque eis sexum infuisse, occultatum vnum, manifestatum alterum. quod ad leporem etiam refero, & ad hyenam, de quâ canit Ouid.

Alternare vices, & quæ modò fœmina tergo
Passa marem, nunc esse marem miremur hyenam.

Sanè illam vtroque sexu præditam Plinius tradidit [x], ni fallor.

m lib. de mirabilibus & longæu.
n lib. 1. Experimentorum, cap. 21.
o lib. 7. histor. Anat. q. 8
p lib. de vsu part. & lib. de anatom. administ.
q q. 8.
r lib. 8 ...
s ex lib. 2. alteratorum Nicandri.
t lib. 2. de mirabilibus: quã de re Iustin. ad Quæstion orthodox. Lucianus lib. de astrolog. & Didym. in Odyss.
u lib. 1.
x lib. 8.

QVÆ

QVÆSTIO XXIII.

An possit dæmon seni iuuentam reddere?

A VT qui senex est, non fuerit & desierit esse iuuenis; vel, ne, quam decurrit ætatem, non decurrerit, id nullâ vi vel potestate perficiatur. Quis enim quod factum, maximè successiuâ elapsum actione, id reddat infectum? Verùm vt, qui defectâ iam & decrepitâ curuatur ætate, vires resumat, & habitum nitorémque iuuenilem, mutêtur cani in colorem meliorem, frigus in teporem, torpor in agilitatem, ceteráque corpus recipiat, quæ seniũ abstulerat; déque malâ (quod ait quidam) merce fiat bona; non equidem audeo definire V. dæmon possit, si Deus permittat? Non mihi planè de nihilo videtur, quod poëtæ memorant, & de ariete in agnum, de Bacchi nutricibus reiuuenescentibus scripsit Aeschylus; de Iasone à Medeâ recocto, scribunt Pherecydes, Simonides, & Lycophron; déque ipso Iasonis patre Æsone Græcus auctor Redituum, & Latinus Transformationum poëta Naso. In quibus tamen illa narratio perspicuè falsa & naturæ repugnans; omni educto per vulnus sanguine, & nouo suffecto id contigisse. Sic enim sequatur priùs mortuum, & postea suscitatum viuentis corpus: quod soli Omnipotentiæ Dei reseruatum. Cetera fortassis contingere potuerunt, quæ cecinit [a], potato succo salutari.

a Ouid. 7. Metam.

——Barba comæq;
Canicie positâ nigrum rapuêre colorem,
Pulsa fugit macies, abeunt pallórque, sitúsque,
Adiectóque cauæ supplentur corpore rugæ,
Membráque luxuriant. Aeson miratur, & olim
Ante quaterdenos hunc se reminiscitur annos.

Fatentur omnes, neque id sine perfidiâ negari potest, iuuentam aquilæ renouari. testatur Hymnographus diuinus [b]: *Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.* renouari fatentur omnes, licèt quo id modo contingat, nostris & Hebræis non conueniat [c]. Eôdem pertinet illud Isaiæ [d]: *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, sicut aquilæ.* Præstat idem vilibus & abiectis natura serpentibus (quod omnes fatentur) vt cum tenui illâ suâ leberide senectutem exuant, & induant iuuentutem: cur homini omnem huius beneficij spem Hebe nouerca præsciderit? scilicet, absumpta vis omnis per asini baiuli imprudentiam; qui pharmacum adeò salutare, à Ioue missum hominibus, serpenti permisit ebibendum [e]. Cur naturalia quædam remedia nequeat inueniri tantæ efficaciæ? multa sanè latent nondum inuenta, quàm hominibus ignota, tam dæmonibus cognita. Humidum radicale restaurari, natiua illa nimia senectutis ariditas temperari, corrupto succus melior suffici, ceteráque deperdita, & ad hanc commutationẽ requisita, suppleri ad tempus, naturæ legi nihil repugnat. Sed nec impossibile, capillorum colorem mutari; cùm & coruos candidos visos multi tradiderint [f]. Denique metamorphosim, quam nunc defendimus, confirmant non pauci locupletes testes. Duo legas exempla apud Torquemadam [g], anno 1531. Tarenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, vnguibus & situ atque squallore ætatis decidentibus, & in melioris ætatis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & quinquaginta

b Psal. 102. v. 5

c R. Ang. ibi, & R. Sahadiæ ibid.

d c. 40. v. vlt.

e lege Pierid. lib. 14. Hieroglyph.

f Herodo. lib. 4. & Heraclides in Politiis.

B g Dialog. 1. Horti floridi.

A pòst annis superuixerit. In Castellæ quoque Rioiâ alteri cuidam viro similem obtigisse sortem, idque vulgi famâ notissimum fuisse, & ab Amitâ Castellæ sedulò exploratum. Monuedrum regni Valentini oppidum est (olim Saguntus) hîc se viuo scribit Valescus Tarentasius [h], fuisse monialium Abbatissam; cui iã silicernio, subitò mẽstruis fluoribus renouatis, dentes renati, comæ denigratæ, rugæ & sulci cutis adæquati, mammæ pendulæ atque pannosæ ad instar virgunculæ sororiarũt: sic denique se vultu, facie, totoque corporis habitu iuueculam exhibuisse, vt rei nouitate percussa, præ verecundiâ, se cunctorum oculis subtrahere niteretur. Quid multa? Lusitanicæ historiæ recentiores scriptores fidei probatissimæ [i], commemorant longâ narratione & certâ, cuidam Indo Nobili, annorum quibus vixit trecentorum & quadraginta spacio, iuuentæ florem ter B exaruisse, & ter refloruisse. Nec desunt, qui in eodem orbe nouo quãdam insulam repertam testêtur [k], Bonicam nomine, in quâ fons scaturiat, cuius aqua, vino precioslor, pota senium cum iuuentâ commutet: quamuis de simili in Lucayâ fonte narrationem ortam ex regionis situ salubriore non immeritò coniiciat Pet. Chieza [l]: verùm siue in Bonicâ, siue in Lucayâ, siue vtrobique talis fons manat, facilè video, quàm hæc nõ nullis incredibilia videantur: sed illi cogitent: huiusmodi narrationibus, à quibus rectæ philosophię ratio non abhorreat, quia ipse nihil tale C videris, fidem detrahere, singularis esse proteruiæ & impudentiæ: qui verò quid vbique gestum fuerit, vel non fuerit, id de suâ duntaxat opinione aut assensione decernunt, insaniæ assidere.

h lib. 6. Philonij, c. 12.

i Ferdin. Castanneda li. 8. Pet. Maffeius hist. Indicæ li. 11.

B k post Cardanum, Langius epist. medic. 79.

l p. 1. hist. Peru c. 41.

Instet quis ex aduerso, certam humanæ vitæ periodum à Deo præfixam: hanc naturaliter non posse prorogari vltra annum saltem CXX. vt probatur Dei verbis [m]: *Eruntque dies hominum centum viginti annorum.* Ideóque Mosen dixisse [n], *centum viginti annorum sum hodie: non possum vltrà ingredi & egredi.* Confirmari id ratione numericâ, quia numerum hunc conficiunt tres quadragenarij, hoc est, quaternarius denariorum triplicatus, & sic totum cum toto coalescens omnem D absumit perfectionem, ternarium nempe, quaternarium & denarium. Hoc argumentum facilè diluitur, quia à Deo præstituta non omnibus hominibus vna eademque, sed sua cuique peculiaris vitæ periodus: & his quidem spacium vitæ ipsâ hac metamorphosi sic extensum; hanc non posse naturaliter prorogari, nisi Deo permittente. Si permittat posse vltra annos etiam centum viginti; quos constat multos superasse. Verba autem illa Dei, non de omnis æui hominibus prolata fuêre, sed tantùm de tunc superstitibus, quibus hic terminus pœnitentiæ ante diluuium E futurum datus [o]. Nec Moses illic asserit vltrà se viuere non posse; sed tantùm, adeò magnæ multitudinis gubernationi senio fieri imparem sese, ac minùs idoneum. Argumentum illud ex numeris desumptum, mirè placuit Fran. Valesio [p], adeò vt fusissimè illud prosequendum sibi existimarit: reuerà tamen friuolum est, ac nullius momenti. nihil enim ex numeris in humanam complexionem potest influere, nec vita nostra à numeris, sed à causis naturalibus primis secundísque dependet.

C

m Gen. 6. v. 3.
n Deuter. 31. v. 2.

o Sic Onkelus, Hierony. & Chrys. in d. v.; Gen. & B. Aug. lib. 15. de ciuit. Dei, c. 24 quorũ sententia verior, quàm Philonis, Iosephi, & sequacium.
p de sacra philosophia, c. 7.

Fortiùs vrget aliud argumentum huiusmodi. Vita humana humido naturali conseruatur. istud

D

ſemper annis vitæ conſumitur, ipſa etiam atteri- tur alimenti nutritione, quia agendo repatitur: nec alimenti nutritio tantum poteſt reparare, quantum ſenio deperit, ex peritorum ſententiâ Medicorum [q]. Neceſſe igitur ſit, mox à ſtatu ætatis humidum illud, quod tùm conſumi incipit, refici, & primigeniam indiuidui temperaturã, illâ quæ veteraſcebat abolitâ, reſtaurari. Quod lubenter illis concedimus. Sed, inquiunt, id nec arte, nec naturâ perfici poſſe, Medici ſentiunt [r]. Quibus reſpondeo, licèt Medicis ratio humidũ radicale reſtaurandi hactenus fortè manſerit ignota: non inde ſequi, illam dæmoni quoque ignotam eſſe, aut impoſſibilem. quòd ſi illam nouit, cur nequeat, DEO permittente, in praxim deducere, & hac vti ſcientiâ? Vrgebis fortè, poſſet igitur hominẽ perpetuò in vitâ tueri, & ſic quaſi immortalem reddere. quod iactabat ventoſus ille Ægyptius, contra quem Galenus ſcripſit. Verùm occurro, conſequentiámq; iſtam pernego; poteſt vitam in multos annos extendere: poteſt ergo in æternum extendere. Quamuis enim longæuus homo, mortalis manet, vt futurus erat etiam ante peccatum: ſed quemadmodum tunc ſolâ Dei voluntate (iuxta quorundam ſentẽtiam) mortem effugiſſet, ita etiam in argumenti caſu, ſi Deus dæmoni permitteret ſemper humidum radicale reſtaurare, homo iſte tunc non moreretur, quia tunc cum Deus neceſſitate moriendi per talem diſpenſationem eximeret. Deinde ſi peculiarem diſpenſationem hanc tollas, dico; quia hoc Deus non videtur permiſſurus vnquàm; tandem poſt aliquot centenarios annorum, naturalis vis ita in homine deperiret & fatiſceret, vt nulla remedia naturalia, quibus dæmon vteretur, ad reſtaurationem tandem prorſus collabeſcentis corporeę molis, & naturę quaſi proſtratæ, ſint ſuffectura. Sed hoc non niſi poſt diuturnum valdè tempus contingeret; ideò nihil pugnant iſta cum iis quæ dixi de prolõgandâ, non de æternandâ vitâ. Vt autem videatis huius conſequentiæ vitium, cogitate arborem illam vitæ, ſiue, vt Hebræi vocant, *lignum vitarum* [s], quòd vitam in flore iuuentutis produceret eſu ſuo in tempus multarum nunc vitarum longiſſimarum, ad aliquot etiam annorum millia; hanc illi vim fuiſſe naturalem, meritò dixerunt grauiſſimi ſcriptores [t]; quia illam poſt hominis peccatum retinuit, vt patet ex Geneſi [u], vbi Deus paradiſum munit, ne Adam eum iterum ingrediatur, & de ligno vitæ ſumens, viueret in æternum. Attamen iidem Doctores docuerunt, non propterea hanc arborem potuiſſe hominem ſemper à morte præſeruare.

Hæc dicta duntaxat, vt oſtendatur vitium illius conſecutionis, Poteſt vitam prorogare ad tempus longum, ergo poſſet in æternum. Nam qui lignum vitæ concedunt vitam identidem prolongare potuiſſe: non tamen concedunt idcirco potuiſſe eam æternare. Nec quiſquam eis hoc nomine litem mouit. Ceterùm quæ vis fructus illius fuerit, & an illud, *in æternum* [x], ſit accipiendum verè de perpetuâ vitâ, an de longiſſimâ ætate; viri huius ætatis valdè docti diſſentiunt. ſequor eos, qui de æternâ vitâ, mortem prorſus excludente, acceperunt. lege Pererium [y], & Bellarminum Cardinalem [z].

q vide Franc. Valeſium d. loco.
r Galen. lib. de maraſmo. Langius epi. medicin. 79.
s Gen. 2. v. 9.
t Strabus & Hugo Victor. in Geneſ. & B. Tho. 1. p. qu. 97. a. 5. Scot. in 2. d. 19. q. 1. Duran. ibid. a. 1. Caieta. ad d. a. vlt. & Perer. in Gen. li. 3. quæſt. 4.
u ca. 3. v. 22.
x Geneſ. 3. v. 22.
y li. 3. in Gen. quæſt. 3.
z tom. 3. cont. 1. li. 1. ca. 19.

QVÆSTIO XXIV.

Quid Magia, vel dæmon, poſſit circa animam corpori iunctam, ideque in ſpeciem intentum?

CVM animæ poteſtates tres ſint; iã diximus quid poſſit circa vegetatiuam, & etiã circa ſenſitiuam quoad ſenſus exteriores; nimirũ PRIMO poſſe viſum, auditum & reliquos ſenſus decipere, vt exemplis infinitis comprobatũ ab aliis [a]. SECVNDO. Interno ſenſu dęmon vtitur, vt inſtrumento, quo aliquid attentat vel molitur in potẽtias animæ. Nam poteſt quadruplicem ſenſûs interni functionem decipere turbatâ phantaſiâ. Communis enim ſententia Theologorum eſt, nõ poſſe ab Angelis nouę ſpeciei impreſſione imaginationem ſeu phantaſiam immutari; & ideò illos nõ poſſe efficere, vt qui à natiuitate nunquàm vidit, rectè de rerũ coloribus imaginetur [b]: ſed bene poſſe Angelos corpus aliquod phantaſticum formare, & illud oculis obiicere, & ſic ſpeciem ingerere, vel ex ſpeciebus rerum, quas homo verè aliquando vidit, iis per imaginationem commiſtis & confuſis, ſpecies rerum effingere, quas homo nunquàm vidit; v.g. chymeræ, vt conflatæ ex caprâ, leone & dracone, vel montis argentei, ex mõte & argẽto: vel etiam concitatis in corpore motionibus atque affectionibus, vnde phãtaſiæ contingat voluere læta vel triſtia, quæ nec vidit, nec vnquàm fuêre: vel ſicut in amentib. & phreneticis eſt cernere, ex humorum perturbatione varias eorum phantaſiæ ſpecies obuerſari, ſic poteſt dęmon eorundem humorum inæquali commixtione & agitatione, aſſumendo & adducendo vapores inſtituto ſuo accommodatos, efficere, vt quales ipſe vult imaginationes homo retractet, eaque ſe videre & audire iudicet, quæ reuerà nec oculis, nec auribus vnquàm hauſit. hinc manant tot falſæ apparitiones, reuelationes, & extaſes, vt docuêre B. Auguſtin. [c] Victoria [d], & Ioſeph. Anglez [e], & P. Molina [f]. Solent huiuſmodi vires herbis ineſſe (ſi vera botanographi) Matthiolus enim [g] ſic ſcribit: *Achemenidon plantam colore electri, ſine folio, naſci in Tardictylis Indiæ meminit Democritus; cuius radice in paſtillos digeſtâ, indéque ex vino potâ, noxy per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imaginationes. Adamanida Armeniæ Cappadociæ alumnam; quâ leonibus admotâ reſupinari illos illico laxo hiatu: nominis cauſam habere aiunt, quòd adamantis modo conteri nequeat. Ophiuſam in Elephantinâ Æthiopiæ etiam naſci tradunt, liuidam & horribili aſpectu, quâ potâ, errorem mináſque ſerpentium obuerſari, ita vt mortem ſibi eo metu conſciſcant, qui biberint: ob idque cogi ſacrilegos eam bibere: aduerſari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad Indum fluuium inueniri narrant, quâ potâ, lymphari homines obuerſantibus miraculis. Manicum Solanum (vt Diſcorides eſt auctor) varias facere ſpecies, imagineſque non iniucundas obuerſari, ſi eius radicis drachma ex vino bibatur. Theangelida in Libano Syriæ naſci, quâ deuoratâ futura præſagiant homines. In Bactris, & circa Boriſtenem planta prouenit, Gelotophyllis dicta, quæ ſi cum vino & myrrhâ bibatur, varias dicunt obuerſari ſpecies, ridendique finem non fieri, niſi potis ex palmeo vino pineis nucleis, pipere & melle additis. Oenotheta (Cratenas auctor eſt) omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel iugo ſuſpenſa. Parthos*

a Guilh. Pariſ. p. vlt. de vniuer. c. 22. Anglez in 2. d. 8. q. 3. dubio 4. Remig. li. 3. Dæmonolat. c. 11.
b B. Thom. 1. p. q. 111. art. 3.
c lib. de curâ pro mort. ca. 12.
d relect. de Magia, nu. 35. verſ. ad ſecundum reſpondetur.
e d. q. 3. dub. 5.
f ad d. B. Th. art. 3.
g in d. epiſto. nuncupatoria.

ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cum fame premerentur, in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quòd lapides continuò effoderent; quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes, interirent.] quæ palàm est, phantasiâ læsâ contigisse.

TERTIO. Potest diabolus, & facit quotidiè, spiritus & humores organorum commouere, & sensûs interni, & concupiscibilis, atque irascibilis facultatis organa turbare, motis simul corporeis membris: ita vt hinc oriantur variorum vitiorum cogitationes, quod non facit quidem immittẽdo imaginationi speciem nouam, nec etiam vnà cum sensu efficiendo ipsam cogitationem, sed tãtummodò (vt dixi) facit ipsam potentiam concurrere cum specie obiecti, & sic suggerit simulacra, quibus voluptatum memoria suscitetur, mẽbra quoque generationis & semina irritãdo prouocat, vt docet Magus ille Marcus apud Psellum [h]. Cúmque sensitiuus hic appetitus libertate careat, & coactione quâdam in obiectum suum compellatur; potest veterator eum necessariò in malum aliquem actum impellere, adeò vt nequeat appetitus sensitiuus illud obiectum non appetere. Verùm motus huiusmodi peccati omnis est expers; &, quãdo voluntas fortiter renititur, maioris meriti & mercedis occasio nobis gignitur. Quod diligenter notandum, ne quem fallant Godelmannus, Danæus, & alij heretici [i], hos motus concupiscentię, peccato adscribẽtes, & proinde, quod absurdissimum, hominem nolentem ac renitentem peccato inuoluentes. sed hi sunt fructus errorum de libero arbitrio negato, & naturâ Originarij peccati malè intellectâ.

h li. de dæmonibus.

i Godelmann. li. 3. de lam. c. vlt. nu. 35. Danæus lib. 2. Ethicæ Christ. c. 7. Lutherus, Caluinus, Musculus, Selneccer. in Genes. ca. 4.

B

QVARTO. Potest dæmon memoriam iuuare, eius organũ adaptando, vt faciliùs recipiat, & firmiùs species retineat; vel motu locali noxia repellendo, vel iuuantia applicando. Eandem potest modis contrariis plurimùm debilitare, & tollere, vt fecit Theodas in vitâ Barlaã & Iosaphat apud Damascenũ. talẽ puto fuisse memoriam Athalidæ apud Laërtium [k], talem Apollonij Tyanæi, quam laudat Suidas, talem obliuionem illius clerici Germani apud Fulgosum [l].

k lib. 8. in vitâ Pythagor.
l lib. 1. Exempl. cap. 6.

Alia longè obliuio Simonis Thuruaij Angli, quę ex iustâ Dei punitione profluxit. Hic cùm esset Dialecticus acutissimus, & artiũ liberalium Parisiis professor magni nominis, plenior scientiâ quę inflat, quàm charitate quę ædificat: temerè in scholis & palàm non veritus est iactitare, se scire totam CHRISTI legem, ac improbando eam posse annihilare; sed ita subitâ obliuione percussus fuit, vt primarum literarum oblitus, nec Dominicam orationem pronunciare, nec alphabetum legere sciret. Nicolaus Dunelmensis dum adhuc adolescens esset, vidit eum literas à filio proprio doceri; *qui mihi profectò* (ait Matth. Paris. [m]) *hæc scribenti olim narrauit*. contigère hæc circa annum 1201. Trithemius malè vocat Simonem de Tornaco. fuit enim Anglus Cornubiens. cuius etiam mentio apud Polydorum [n]. Sic obliuionem fortè Deus immissione quâdam per Angelum malum induxit: memoriam quoq; (vt dixi) iuuare posset Panurgus, remediis naturalibus, vt medicus; suggerendo, vt choragus, artificio & præceptis, vt ætate nostrâ, qui citra superstitionem, memoriæ quandam artem professi. extstant multorũ libelli. in his obscurus indoctis, sed non sine sale & acu-

m lib 7. Hist. Angl.

n li. 15. Ang. hist.

A mine, *Thamus* Alexandri Dicsoni Arelij, quem non eodem genio defendit contra morsus Cantabrigienses Heius Scepsius. in lucem edidère Lugduno-batauí.

QVINTO. Potest intellectum subtiliorem & meliorẽ, quoad functiones ingenij & iudicij reddere, per commodiores organi dispositiones, humoribus videlicet densioribus motu locali dispulsis, vel agentiũ naturaliũ adhibitis medicamẽtis, vel spiritibus sensitiuis expurgatis, & ad organa dictorũ modorũ altero attractis, aut sanguinis defæcatione iisdem spiritibus multiplicatis. Quò enim plures, meliores, purgatioresque sunt spiritus, & quò meliora ac expeditiora impedimentis B sunt interni sensus organa; hoc intellectio expeditior atque fœlicior nascatur necesse est. Sed Angelorum bonorum hæc quasi propria sunt munia: mali isti dæmones potiùs humorum densitate, spirituúmque paucitate, imbecillitate atque impuritate tenebras mentibus amant humanis offundere. Suis etiam tribuunt mala pharmaca, quibus à rectâ mente homines deiiciant, vt per se non rarò pręstant in iis quos obsedère [o]. Seducunt etiam prauis suggestionibus, suadẽdo varia perperàm; modò illicitum esse, quod reuerà licet; modò graue peccatum esse, quod duntaxat veniale est, vt sic scrupulis torqueãt; modò inculcant iusta esse, quæ contra fas & iura sunt; vel cõ C temnenda dicunt & leuia, quæ lethalia & vehementiùs formidanda, vt sic conscientias reddant laxas atque licentiosas.

o Marci 5. Matth. 8.

C

Petes fortè, *an ergo queat dæmon artes atque sciẽtias aliquas docere?* Nihil dubitandum posse, si velit & sinatur à Deo; per locutionem nempe & manifestationem sui conceptûs, non tantùm, si in formâ visibili appareat & homini loquatur, quod nõ negat B. Thomas [p]; sed etiam internâ locutione & suggestione intellectu illustrato. nõ enim video cur hæc illuminatio, quæ in malũ finẽ tendit, dæmoni sit adimenda, cùm hęc cognitio nõ referatur in Deum, nec cum vllâ mentis verâ fiat purgatione. quare vtrùm dicenda sit illuminatio, an illusio, an quo alio indigitanda nomine, vt verbi D gratiâ, nuda veritatis manifestatio; sanè quæstio de nomine futura est. In vitâ S. Norberti idiotam quendam, sacræ Scripturæ subitò peritissimum reddidit [q]. Hodiè scimus multos Anabaptistas sumptione potûs vel cibi Scripturæ magnam partem, eam nempe quam recipiunt, & erroribus suis firmandis putant opportunam, ediscere. quis docet nisi diabolus? Scriptum etiam reliquit Ioannes Niderius [r], idem de initiatione Lamiarum, apud quem hæc vnius exstat confessio: *Infantibus nondum baptizatis insidiamur, vel etiam baptizatis, præsertim si signo Crucis non muniuntur, & orationibus: hos in cunabulis, vel ad latera iacentes parentum, cæremoniis nostris occidimus: quos, postquam putantur E oppressi esse, vel aliunde mortui, de tumulis clam furtò recipimus, in caldari decoquimus, quousque, euulsis ossibus, tota ferè caro efficiatur sorbilis, & potabilis. De solidiore huius materiâ vnguentum facimus nostris voluntatibus, & artibus, ac transmutationibus accommodatum: de liquidiori verò humore flascum aut vtrem replemus, de quo is, qui potatus fuerit, additis paucis cæremoniis, statim conscius efficitur, & magister nostræ sectæ.*] Hæc confessio, mulieris; subiungitur alia, viri huic conformis, & addens scelestæ

p 2. 2. qu. 96. art. 1.

q cap. 17. Surius 6. Iun.

r Formicarij libro 5.

initiationis & promotionis ad Tartareum magisterium alia ritualia: *Ordo*, inquit, *talis est, quo etiam seductus sum. Oportet primò eum Dominicâ die, antequam aqua benedicta consecretur, Ecclesiam introire, mox futurum discipulum cum magistris; & ibidem abnegare coram eis CHRISTVM, eius fidem, baptisma & vniuersalem Ecclesiam. Deinde homagium præstare Magisterulo, id est, paruo magistro (ita enim dæmonem, & non aliter vocan') postremò de vtre bibit supradicto: quo facto, statim se in interioribus sentit imaginem nostræ artis concipere, & retinere, ac principales ritus huius sectæ. In hunc modum seductus sum, & vxor mea, &c.*] In his verbis vides doctrinam illā potu præberi: sed fallebatur homo idiota, dū putabat nouā imaginem efformari immediatè in mente, quâ generatim omnia illi exhiberētur ad artem illā pertinentia: neque enim id dæmoni possibile, neque talis cognitionis, intellectus Magi capax erat. Sed internâ quâdam suggestione velocissimâ hæc suggerebantur, cuius velocitatem cùm non perciperet Magus, putabat simul se & in instanti didicisse, quæ successiuè & in tempore breuissimo acceperat. Sic etiam potest in aëre velocissimè formatis simulacris, ea phantasiæ nostræ ita spectanda proponere; vt quasi in speculo mens nostra vno intuitu cuncta conspicere, sicque illustrari sibi homo intrinsecùs videatur. hoc nimirum stratagemate antiquus serpens, primum Ordinis nostri parentem Ignatium conatus fuit fallere, sed frustrà. adscribam rem totam verbis Ribadeneiræ [s]; *perturbabat tamen visionum, quas inter studia percipiebat* (de studiis Grammaticalibus loquitur) *tum magnitudo, tum crebritas. nam cùm nominum & verborum memoriæ mandare inflexiones vellet, tanta intelligentiarum diuinarum copia in eius animum influebat, vt noui ediscere nihil posset: & si quid esset antea memoriæ traditum, id totum facile efflueret: neque omni studio animique contentione poterat, aut arcere appropinquantes, aut ingressas huiusmodi cogitationes abigere: cuius rei nouitate perculsus, quid hoc est, inquit, rei? cùm oramus, cùm confitemur, & supersubstantialem panem accipimus, cùm vigilamus, cùm nos verberibus cædimus, cùm spiritalia omnia ac diuina munera obimus, neque tā frequētes, neq; tā magnæ, neq; tā vehemētes se nobis illustrationes offerunt: cùm puerilia agimus, & de Deo, propter Deum, non cogitamus, tum speciosæ nostræ menti imagines, & cœlestes illustrationes occurrūt. agnosco, agnosco importunissimi hostis calliditatem, agnosco veteratoris dolos & astutiā,* &c.] Nactus iste animū Ignatij ad cœlestium rerum sensa cōcipiēda longo iam vsu promptum, & agilem, & præsagiens, si Ignatij doctrina ad pietatem accederet, maius sibi malum imminere, conatus fuit, hac melioris doctrinæ ostentatione, tum illi laborem literalium rudimētorum irritum facere; *eo maximè tempore* (vt ait Maffeius [t]) *crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens Scripturæ sacræ mysteria.*] Si hæc potuit, in rebus sanctissimis, & homine fide ac charitate in Deum illustri, quantò faciliùs infidelium animis rerū profanarum falsarūque scientiam suggessisse credēdus? Chrysanthius Sardianus, Pontifex & Magus, tempore Iuliani Apostatæ, filium habuit, qui cùm nec versificatoriam artem, nec Grammaticæ partem aliam calleret, solo aspectu Solis, contra Christianos oracula fundebat [u]: eodem afflati Numine Sumano, varij Pastores ouium subitò poëtæ exstitēre, vt Euages [x], Thynicus [y], & alij: Amphiaraüs quoque sic vates factus [z], & anus Pindari hymnum edocta [a]; & Sosipatra, quæcunque alibi eâ absente gesta, poëtarum, philosophorum, & oratorum scripta omnia à dæmonibus incubis edocta, illi in specie senum pellitorum cohabitantium [b].

Sic diuinitatis simiolus conatur θεοδιδάκτους & ipse facere. Sed hæc, quam ipse infundit, scientia, vt plurimùm dignoscitur, quia nō est permanēs, nec eâ cùm lubet homo vt lubet vtitur, sed tātùm per modū afflati vel exstatici, certis locis, tēporibus, aut causis. Cōtrà, quam Deus infundit semper, & vbique prompta est, vt patet de Salomone [c], de Apostolis [d], de Beseleele [e], de illo apud B. Hier. [f] de Abbate Ioachim, qui ex ianitore, illiterato, & idiotâ, vino quodam ab Angelo allato & hausto, subitò non Propheta tantùm, sed & subtilis disputator, & Theologus eruditus statim emersit, vt narrat Laonicus Calchondilas [g]. Distinguendi verò à θεοδιδάκτοις sunt αὐτοδίδακτοι, qui non infusione, sed labore suo eruditionem comparant, vt Dialecticæ B. Augustinus [h], & Theologiæ S. Athanasius, teste Nicephoro [i].

Sed doctrinæ à diabolo acceptæ superiora illa sunt exempla.

Hoc anno 1600. mense Martio, Toleti latâ per fidei Inquisitores sententiâ, cuiusdam Roman Ramirez ossa cum statuâ combusta fuēre, qui in reatu & carcere obierat: huic inter cetera imputabatur accepta à dæmone medicinæ peritia. Quoniam verò multa in hoc facinoroso magica concurrēre, ideò fiscalis accusationem fide bonâ ex Hispanico sermone in Latinum transferre non grauabor. Postquàm ergo narrasset eum iam semel accusatum, abiurasse errorem Machometanum, addit relapsum (vt fæx illa consueuit) & rediisse ad vomitum: seruasse ritus & cæremonias Machometi. multis annis ieiunasse magnum ieiunium, quod vocant *del Romadan*, præmissis *guadoc & zala*, lauando totum corpus, induendo indusium mundum, recitando *azoras* (hoc est, preces) eius sectæ, versâ facie ad *alquibla* (hoc est, solem orientem) eleuando & demittendo caput, & se ad terram vsq; inclinando, & extendendo supinas in cœlum palmas cùm diceret, *Alaqueuir* (hoc est, Deus est magnus) & surgentem ante diem ad celebrandum ieiunium *Zahor*, eo absoluto seruasse & celebrasse solenniter Pascha ipsius *Romadan*, per tres dies; abstinendo omni labore & opere seruili, præsertim primo die, induendo indusiū mundū, faciēdo dictum *guadoc & zala*, cum aliis multis ritibus & cæremoniis Machometismi. Et quòd addēs delictum delicto, & culpam culpæ, ad opus & finem malum, à multis iam annis pactum & fœdus iniuisset cum dæmone expressum, eo adorato, & facto homagio, & animâ illi dicatâ, eâ lege, vt dæmon ei adesset fauore, ope, consilio, quotiescunq; aliquâ in re indigeret, & peteret: & ideò petiisse, & à dæmone obtinuisse notitiā peritiāmque sanādi multas secretas & occultas ægritudines herbis, suffumigationibus & incātamentis superstitiosis, quibus de facto nō paucos sanitati restituisset. Itē persuasisse se multæ lectionis esse, & in sacris ac profanis historiis apprimè versatū, & valere plurimùm memoriâ, cùm sit imperitus planè legendi ac scribendi. Quare solitum lucri gratiâ & ex professo aliis de memoriâ præfatas historias adver-

s lib. 1. ca. 14.
t lib. 1. cap. 16.
u Eunapius in Chrysanth.
x Suidâ teste.
y teste Sociate apud Platonem.
z Pausan. in Corinthia.
a idē in Bœot.
b Eunapius in Aedesio.
c 3. Reg.
d in Actis.
e Exod. 35.
f epistol. 4. ad Domnio. lib. 2.
g lib. 6. de reb. Turc.
h li. 4. Confess.
i lib. 8. hist. ca 44.

bum perinde recitare, ac si librũ coram se explicatum legisset, faciẽtem hæc ope dæmonis; & sic nõ paruam vim pecuniæ ab auditoribus receptã coaceruasse. Cúmque quidam eum interrogasset, quâ ratione tam fidam memoriam adeptus esset; respondisse, quendam sibi magnâ necessitate coniunctum, peritissimum naturæ herbarum, qui habebat familiarem dæmonem, potum nescio quem dedisse: quinetiam hunc eundem cùm semel vellet Cæsaraugustã, quindecim inde leucis distantem, proficisci, factã cõiuratione, quam dicunt, *de bon y varon*, subitò comparuisse equum, quem ambo conscendentes, minimo spacio tẽporis, ad vrbis portas peruenêre, & ibi equo, sed priùs frenum ademisse, derelicto, curasse negotia, quorum causâ cò profecti erant, & reuersos ad portam equo frænum iterum iniecisse, & momentò ferè domũ relatos. Item, cùm quædã mulier se ad lectum cõferens (in oppido Dezâ id accidit) irata fortè, dęmoni commendasset, & à nescio quo ablata subitò non comparuisset, maritus Ramirem accessit opem postulans; hic respondit, animum ne desponderet, se illi vxorem eius restituturum. Dedit simul epistolã, & iussit vt certum ad locũ inter vineta se conferret, & ibi facto circulo, in medio circuli consisteret. at quando audiret turbam hominũ pertranseuntẽ, etsi nullũ videret, interrogaret, vbi rex foret? si responderetur illac transire, tũ epistolam ante se in solũ abiiceret. fecit ille, quæ iussus, & vxorem recepit. non videns, quis aut quomodo reddidisset. Item solitum addebat fisci procurator edicere multa valdè arcana, & quæ contigerant in locis remotissimis, quę quo tẽpore indicabat, nõ poterant ei, nisi vi pacti dæmonici innotuisse. Semel (ait) cùm domo abiret, dixit venturum peregrinum quendam, qui eum quæreret, & peteret, accederet liberaturus filiam eius ab obsidente dęmone. quare vt se statim vocarent. abiit, venit alter, vocatur Ramirez: & sic se gerit in sanando morbo, vt clarissimè appareat, ipsiusmet maleficio dęmonem in ægram antè immissum fuisse. Primo enim nuptiarum die misellam fluxus sanguinis cum animæ deliquio, & cordis oppressione inuaserat. móxque, lipopsychiâ frequenti durante, cœperat odisse parentes, & maritum, & hunc nec videre, nec cũ ipso dormire sustinebat. Aduertêre obsessã esse, vocatur Sacerdos; diebus octodecim exorcismis & cõsuetis Catholicæ Ecclesiæ remediis, nititur malum hospitem abigere: tandem vnus dæmon profatur, centum & vnũ illi muliebri corpori dæmones immissos, tum tamen ceteris absentibus, se solum adesse. cùm itaque Sacerdos solitos Manualis Ecclesiastici exorcismos ingeminaret, eumque adigeret dicere, quò ceteri abiuisset, respõdit profectos ad oppidũ Deza, prædictum Roman Ramirez conuenturos, & quæsituros ab eo, quid fieri à se vellet; nec abituros, donec ipse recedendi licentiam cõcederet. Tum etiam crudeliùs misellam afflictam fuisse adeò, vt toto die in deliquio permãserit. Cúmque Sacerdos iuberet, vt fœminam vexare desineret; & eam cum marito, vt vxorem decet, fineret degere, eíque redderet iocale preciosũ, quod eripuerat, respondit, se adigi à Roman, & habere se iocale, sed reddere non posse. Posteà cùm parentes aduocassent Roman Ramirezium curandæ filiæ gratiâ moti dictis dæmonis, confestim vt domum ille ingressus, cœpit mulier mira

A dicere & agere, clamabat scire se illum aduenisse, & causam aduentûs non nescire: eo accedente, vt vidit, iterum deliquio concidit, & ore contorto, triduum permansit sine cibo & potu, non valens quicquam substantiæ vllius traiicere: Magus itaque eam imbuit forti suffumigatione sorearum, olei iuniperini, & aliarum rerum, & reuocat à lipopsychiâ; & alloquens obsessorem dicebat, finas illã, finas illã: discedes, discedes, fuge, nisi velis me suffumigationem iterare. Sed nolente dæmone respondere, iussit omnes exire thalamum, & putans se à nemine exaudiri, querebatur & expostulabat cum dæmone dicens: Cur mihi non respõdes? humilior certè fuit paredrus mei aui. quid commerui, vt mihi loqui dedigneris? an non sufficit, quòd me totum tibi à tam lõgo tempore de-
B uouerim? fac ergo, sopora hanc mulierẽ: ne quid verborum nostrorum exaudiat. Intereà dæmon alius aduenit, cui reus, Bene veneris, quid illic rerum egisti? quî valent vxor, & liberi? Filius (inquit) tuus malè habuit, sed iam extra periculum est: vxor peiùs habuit, iam conualuit: nepotulus adhuc æger est, & periculum, ne moriatur. Tùm infert Ramirez, cùm sciant quòd fidelem & diuturnam eis seruiuerit seruitutem, & quantùm eis obstrictus esset; nec ignorent, se vrgeri debito ducentorum regaliũ, pro solutione locati à se horti; æquũ esse, vt vicissim sibi gratificentur, & ex obsessæ corpore recedãt, saltẽ spacio quindecim dierũ, & intereà sanã & incolumẽ relinquãt: vt sic co-
C piosam solutionẽ mercedis recipiat, & in posterũ fama & existimatio eius crescat; quæ alioquin insignem plagam sit acceptura, nisi exeant. Posse posteà iterum eam inuadere, & possidere arbitratu suo. Pollicitũ deinde dæmonem id se facturũ, eíque pariturum. Cùm verò videret Ramirez hoc colloquiũ suũ ab aliis exauditũ, séq; deprehensũ: tanquã potestatẽ in dæmonẽ habens, stomachabúdus ei interminatur se in compedes eũ coniecturum, & facturũ vt sui memor, nihil tale deinceps auderet. Expulso dæmone, quia non satis largam mercedem operæ parẽtes fœminæ soluerant, eis minatur fore, vt breui iterum ipsius ope indigeant: & maleficij sortem statim transtulit in maritum fœminę liberatæ, iubétq; dęmonibus, vt
D in eum transeant, cúmque diuexent: fecêre, & diem integrum crudelissimè afflixerunt, iniectis mille imaginationum terriculamentis, & desperationum tentamentis. Quare vocatus iterum, cùm ad eum accessisset; fortiter, inquit, contubernalis, cum dæmone collectatus fuisti: & adhibitis suffumigationibus dæmones eiecit, & ex oppido discessit, malè contentus exiguo stipendio. Post abitum deprehendêre parentes filiam non modò nõ esse sanatam; sed peiùs in dies habere: scribunt ergo ad Magum eundem, & simul pecuniæ nõ parũ mittunt, pollicentes maiorẽ summam, si fœminã persanaret. ille dedignatus venire, dat tabellario materiam alterius suffitûs, & ritũ quo vti deberet
E descriptũ, addẽs cùm domũ redisset, inuenturum illã meliusculè valentẽ, & cum sociabus tripudiãtẽ: & ita factũ est. cúmq; vxor adhuc nollet cũ marito dormire, suffumigauit eã, addens verba quæ iussus erat, nẽpe; Dæmones exite ab hac fœminã, quia iubet Roman; alioqui ipsũ vocabo, & veniet, & vos vi pellet: quia hoc mihi pollicitus fuit. Ad quã coniurationem mulier vehementi clamore edito sana facta libera mãsit, & cum marito vixit, vt coniuges solent.] Hæc in actis illis iudiciariis.

E SEXTO. In voluntate longè restrictior est magiæ dæmonisque potentia. Nequeunt voluntatem mouere aliter, quàm obiecto, tanquàm odibili vel amabili, exteriùs proposito; vel excitatis imaginariis visionibus, & cogitationibus; vel allectâ & inclinatâ volũtate, per passiones in parte sẽsitiuâ inflammatas; quæ quò vehementiores sunt, eò quoque & acriùs inclinant, & quasi abripiunt aliquando; nunquàm tamen vllam voluntati necessitatem imponũt. Exulare illi iubẽt arbitrij libertatem, qui peccandi necessitatem vel coactionem vllam admittunt; etiam in iis, qui mortiferis culpis sunt irretiti. homines certè desiissent esse, si liberum arbitrium amisissent. sunt quidem hi gratiâ gratum faciente destituti, attamen nec naturali libertate arbitrij, nec communi auxilio Dei sunt orbati. Vnde hæc ergo in peccatum necessitas? peccatum nisi libero consensu non committitur: liber verò consensus arbitrium liberum præsupponit. Vnde fit, vt (si Deus non prohibeat) possit diabolus, in actum aliquem, vel motionem impellere, quæ motio ex suo genere, si consensus liber adesset, peccatum foret: peccandi tamen necessitatem nunquàm volũtati queat adferre, quia inuito consensum nequit extorquere[i]. Sed nec Deus sinit omnes in tentando vires dæmonem exserere, facitque vt tentator non tentet quantùm posset, sed quantùm humana fert imbecillitas, quam nunquàm sufficienti sinit auxilio destitutam, ne in grauissimis quidẽ peccatoribus, quibus illud cum iustis adhuc est commune, quod Apostolus ad magnum animæ solatium scripsit [k]: non bonis tantùm, sed toti Ecclesiæ Corinthiorum, in quâ multi erant mali, multi etiam iusti: *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari vltra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione* (pro tentati cuiusque dispositione & capacitate) *prouentum, vt possitis sustinere.*] Quæ fidelitas, virium liberi arbitrij, & communis sufficientisque auxilij (de quo Theodoret. hæc verba accepit) diuini, conseruationem præsupponit & includit: cuius conseruationis promissæ fidâ exhibitione consequitur humana imbecillitas, vt, ex tentatione dæmonis, non solùm bonæ voluntati & conatui fœlix exitus, & euasio contingat; (sic ποιήσει τὴν ἔκβασιν, Augustin. & Hieron. explicant [l]) sed etiam, vt periculum prætergressi, fortioresque in posterum ad tolerandum effecti; pro detrimento, quod timebatur, lucrum prætereà ex tentatione reportemus, vt optimè Photius exposuit; & noster id optimè vertit, quicquid Nouatores ganniant. nam ἐκβαίνειν, vltrà progredi est. vide quæ in hunc locum egregiè ex variis D. August. locis Beda disseruit. Cùm possint itaque peccatores, hoc adminiculo freti, singula peccata lethifera vitare; sanè, si succumbant huic tentationi, cui potuerunt non assentiri, voluntariè succumbent, non coacti vel adacti necessitate, quæ hîc nulla reperitur. Sed an saltem possit impedire diabolus, ne sagæ pœniteãt? ignoratio Theologiæ hac in quæstione Nicolaum Remigium [m] reddidit fluctuanti & ambigenti similem. Dicendum, sicuti potuit in peccatum inducere, sic etiam posse obstinationem in peccato fouere & nutrire per suggestiones, consilia malesuada, tentationesque alias: sed nunquàm posse absolutè impedire, ne vel alij peccatores, quantumuis graues, vel ipsæ sagæ pœniteant, & pacto, quod cum illo inierunt, renuncient. poterunt itaque cum speciali illo auxilij fauore, quandocunque seriò volent, quantumuis renitente diabolo, pœnitere; sine speciali illo Dei auxilio, id non possent. alioquin potentior esset in retinendo diabolus, quàm Deus in recuperando, quod sanè blasphemum est. Probat istam communem Catholicis Theologis sententiam Andr. Vega [n].

Vt autem exemplo aliquo declaretur, quousque interdum soleat progredi dæmonis conatus in voluntate non planè, sed penè; non verè, sed apparenter subigendâ, ad tentatorum consolationem, B. Angelæ de Fulgino verba repræsentabo; quibus illa quid experta fuerit [o], sic exprimit: *Tormenta verò & animæ passiones, quas, sine comparatione acerbiores & plures esse dico, quàm corporis, patior quasi assiduè ab ipsis dæmonib. Nec scio alia assignare similitudinem, quàm de homine suspẽso in pergulâ, qui ligatis manib. post tergũ, & velatis oculis suspensus cum fune remansisset in patibulo, & viueret: cui nullũ auxilium, nullũ remediũ, vel fulcimentum superesset. Dico quòd adhuc desperatiùs & crudeliùs à dæmonibus torqueor. Video enim quòd dæmones ita animam meam suspẽdunt, quòd sicut suspẽsus non habet aliquid sustentamenti: ita animæ nullũ videtur remanere sustentamentũ, & omnes virtutes animæ subuertuntur, sciẽte ac aspiciente animâ meâ. Et quando anima mea videt subuerti omnes virtutes, & discedere, & quòd nõ potest se ibi opponere: est tantus dolor animæ, quòd vix aliquãdo possum plorare, propter desperatum dolorem & iram, aliquãdo verò ploro irremediabiliter, aliquando etiã tãta ira venit in me, quòd vix possum me tenere, quin me totam dilaniem: aliquando non possum me tenere, quin me horribiliter percutiã, & percutiendo meipsã, tumefeci aliquando caput meum & alia membra. Et quando anima videt cadere & discedere omnes virtutes, fit planctus animæ, & vociferor ad Deum meum.*

Item aliud tormentum patior. quia omnia vitia in me reuixerunt, & aliquando reuiuiscunt; non quòd in vitâ durabili rationem meam subiicientes, sed præbent mihi & adferunt magnam pœnalitatem. Et etiam vitia, quæ nunquam fuerunt in meo corpore, veniunt in me, & incenduntur, & adferunt mihi magnam pœnalitatem: sed non habent vitam continuam; & quando remoriuntur, dant mihi magnam consolationem. Video enim quòd dæmonibus tradita sum multis, qui reuiuiscere faciunt vitia quæ horreo, & quæ fuerunt mortua, & addunt illa quæ nunquàm fuerunt. Et ego recordans, quòd Deus hic fuit afflictus & despectus, & pauper, vellẽ quãdo oportet, vt omnia mea mala duplicarentur. Et quandoque sum in tenebrâ horribilissimâ dæmonum, vbi videtur omninò deesse omnis spes boni, & est illa tenebra horribilis, & suscitantur vitia in corpore, quæ cognosco intus in animâ esse mortua: sed extra animam suscitant ea dæmones, & etiam illa vitia, quæ non fuerunt, suscitantur. Et in corpore ad minimum patior in tribus locis. Nam in locis verecundis est tãtus ignis, quòd cõsueui apponere ignẽ materialem ad exstinguendum ignem concupiscentiæ, donec confessor meus mihi prohibuit. Cùm sum in illâ tenebrâ, credo quòd citius eligerem assari, quàm prædicta tunc pati: imò tunc clamo & aduoco mortem, vt per quemcunque modum mihi Deus concederet eam euenire, & tunc dico Deo: Domine, si me debes mittere in infernum, citò facias, & ne differas; & ex quo me reliquisti, comple, & submerge me in profundũ. Et tunc intelligo, quòd est opus dæmonum, & quòd non viuunt illa vitia in animâ meâ: quia anima nunquàm consentit eis, sed corpus patitur violentiam, & est tantus dolo-

i B. Tho. 1. 2. q. 80. a. 3. & cõfirmat eleganter Cyrill. Catechel. 4.

k 1. Corint. 10. vers. 13.

l Augustin. in Ps. 61. & Hieron. in Ionam. idem Aug. in ep. 89.

m li. 3. Demonolat. cap. 8.

n de iustifica. quæst. 11.

o vitæ eius, c. 19.

& tædium: quod si duraret, corpus id pati non posset. Sed & anima videt, quod est ablata omnis potentia, quamuis non consentiat vitiis: non tamen habet potestatem [p] omninò resistendi vitiis: & videt quod est contra Deum, & sic cadit, & torquetur in eis. Et est quoddam vitium permissum à Deo venire in me, quod nunquàm fuit in me: & prædictum vitium manifestè cognosco quòd permittitur à Deo venire in me, & prædictum vitium est tam magnum, quòd superat omnia alia vitia: & est quædam etiam virtus, quæ datur mihi manifestè à Deo contra prædictum vitium, quâ virtuosè à Deo liberor. Et si non haberem ego fidem de Deo certam, solùm in isto, & non pro aliquo alio, remaneret mihi: & in isto remaneret mihi spes certa, & secura, de quâ non possem dubitare. Et virtus præualet semper, & vitium deficit, & virtus tenet me, & non permittit me cadere in vitium. Et est virtus tantæ fortitudinis, quòd non solùm tenet in me, imò dat mihi tantam fortitudinem virtutis, quòd veri in isto cognosco Deum, & illuminor, & confirmor in tantùm, quòd omnes homines mundi, nec omnia dæmonia inferni, nec aliqua alia res, posset me mouere [q] ad minimum peccatum: & cum ista virtute remanet mihi fides de Deo. Vitium autem est tam magnum, quòd verecundor illud dicere: & quòd quando prædicta virtus est mihi abscondita, & videtur mihi quòd me dimiserit, non est res, quæ possit tenere, nec pro verecundiâ, nec pro pœnâ aliquâ, quin statim ruerem in peccatum. Tunc tamen superuenit illa virtus, & virtuosè me liberat ita quòd, nec ego ipsa possem peccare pro omnibus bonis, vel malis istius mundi. & istos labores sustinui per duos annos & plus.] Hactenus interpres parùm Latinus B. Angelæ; in cuius verbis cernere est, tres gradus huius grauissimæ & molestissimæ tentationis diabolicæ, & simul diuinæ gratiæ non deserentis hominem efficaciam: voluntatem quoque nunquàm à diabolo positiuè cogi, quantumuis vis resistēdi debilitetur, & videatur succumbere, non succumbit tamen: quia potest homo, cum Dei gratiâ, non consentire. Denique cernis profectum, quem cum tentatione B. Paulus pollicebatur, cuius verborum locus iste practicus quidam est commentarius.

p Sic scilicet vt etiam suggestionem ipsam expellat, nam habet, vt non consentiat.

q Intellige durante & iuuante illam gratiâ.

QVÆSTIO XXV.

Quid diabolus queat in animâ à corpore separandâ, ipsáq; separatione: vbi de extasi, & mirandis circa cadauera.

A EXSTASIN siue raptū potest diabol⁹ in homine efficere, ligādo vel soluēdo sensus exteriores idq; modis duob⁹. Prior est, quādo illos tramites obstruit, quib⁹ à cerebro spiritus sensitiui se ad exteriores sensus penetrāt, veluti cōtingit somniātibus: posterior, quādo eosdē spiritus sēsitiuos ab exterioribus sensibus ad interni sensûs organa attrahit, ibíque retinet, ne ad externorum sensuū organa queant descendere. Ita enim contingit, vt in raptu ob nimiam internarum virium sensitiuarum applicationem, & spirituum sensilium ad interni sensûs organa confluxum adeò impediātur sensuum exteriorum munia, vt corpus viuum cadaueris mortui & immobilis speciem præ se ferat. Hæc raptûs naturalis causa vera, diaboli vires non excedit, talesque sunt Sagarum & Magorum exstases, quibus, cùm vno in loco maneāt soporati, variis tamen in locis se fuisse, & varia peregisse, decepti sæpe arbitrantur. Tale est quod Olaus de

A Magis Lappiis narrat [a] hoc modo: *Si quis peregrinus cupiat de suorū cōditione certi quid cognoscere, præstant, vt intra viginti quatuor horarum spacium rejiciat, quid cum illis agatur, vel si trecentis milliaribus absint, hoc modo. Incantator postquàm vsitatis cæremoniis deos suos compellauit, subitò collabitur & exanimatur, quasi exstincto illo reuera excedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cū vitâ sensus aliquis, aut motus videtur, sed vt adsint semper aliqui oportet, qui proiectum & exanime corpus custodiant: quod cùm non fit, dæmones id abripiunt. Horis viginti quatuor elapsis, reuertente spiritu, ex profundo somno, cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in vitam ex morte, qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, &, vt fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse.*] Hæc in rei veritate se ita habere plures alij cū Olao attestantur. B Sed in hoc raptu magico & similibus exemplis, cauendi multi errores, quibus ambiguæ illæ Olai locutiones non parùm suffragātur. Errat inprimis, qui cum Cardano, quotiescúque collibuerit, naturali suâ vi, & arbitrio voluntatis rapi se iactitant. Facit hoc proculdubiò dæmon ex fœdere: nec fortassis certius aliud Magiæ indicium, quàm huiusmodi voluntarij raptus. In virgine quoque illâ Cæsaraugustanâ (sic voco, quia illic ab Archiepiscopo anno 1585. fraus tandem detecta) pseudostigmata Christi ostentante, raptus illi adeò frequentes, omnes ex pacto, cùm oues pasceret, cum dæmone inito, nascebantur: vt & Magdalenæ Cruciæ Cordubensis, quæ famosa fuit saga. C Errat etiam & grauiter, neq; hoc a Censoribus prætereundum & relinquendum in eius erat libro erratum; errat, inquam, Bodinus [b], censens in huiusmodi exstasi animam reuerà migrare & deserere ipsum corpus, & aliis in locis intereà versari separatā; qui Cabbalistarū error fuit, à quo suspicor Platonicos alienos nō fuisse, propter narrationem illam ipsius Platonis [c], *Eren Armenium, genere Pamphylium, cum inter cadauera cæsorum in prælio decem diebus iacuisset mortuus, domum relatum, secundo post die, cùm esset imponendus rogo, reuixisse, ac prodigiosa quædam narrasse, quæ illo tempore apud inferos vidisset.*] D Similis fabula fuit de quodam Clazomenio apud Origen. [d] & illa de Aristæâ Proconnesio, quem narrant Plinius [e] & Plutarchus [f], ex Herodoto, multoties defunctum reuixisse, & animam, quoties voluit, resumere potuisse; ita vt assistentes animam, corui effigie, ex ore euolantem viderent. Nam iste non mortuus erat, sed in raptu magico; &, non anima ex ore euolabat, sed diabolicum præstigium. Idem dicendum de militis dormientis ore egressâ, & iterum ingressâ mustelâ albâ, & per gladium riuulo impositum iterato commeante, quod narratum ab Helinando [g]. fuit hoc ludibrium dæmonis, ad hoc institutum, vt de animæ migratione hunc errorem mentibus imprimeret; E vetulis deliris, & pueris, qui nondum ære lauantur, id quàm philosophis persuasurus. Mors enim nihil est aliud, quàm animæ à corpore separatio: cúmque ipso egressu hæc contingat separatio, fieri nequit, quin homo egressu isto moriatur. Si moritur, quis animam iterum in corpus inducit? Solâ Dei virtute redire illa potest. Mortuorum animæ locum suum, teste Psalmistâ, ignorant, hoc est, corpus suum ampliùs nō norunt. quare anima semel separata nec aliud corpus subire, nec suum

a lib. 3. cap. 18. Septentrion. regionum.

b li. 2. Dæmonomaniæ cap.

c li. 10. de Republ.

d lib. 3. contra Celsum.
e lib. 7. c. 52.
f in vita Romuli.

g Helinand. li. Chronico & Paradinus in Symbolis.

iterum ingredi ac informare potest, nisi Deo permittente atque ducente. De Philappis & Finnis igitur, & de Aristæâ, & de Hermotimo Clazomenio [h], quod illi obiiciunt, id nos nec latet, nec mouet. Ecstasis diabolica intercessit, sed anima à corpore non recessit. *Omnia* (inquit Tertullianus, hac ipsâ de re agens [i]) *magis consectanda, quàm hanc licentiam animæ sine morte fugitiuæ.*] Et alibi idem rectissimè pro Axiomate tradidit [k], *nusquam animam sine carne esse, quamdiu in carne est.*] Et in ecstasi animâ extra corpus peregrinari, negat apertè auctor breuium quæstionum, quæ operibus B. Athanasij adiunguntur [l]. Nec Augustinus [m] quicquam habet quod Bodino suffragetur, alibi verò palàm contradicit [n]. Abutuntur etiam aduersarij Scripturis. Nam cùm illud citant, *preciosam esse in conspectu Domini mortem Sanctorum eius* [o]; perperàm verba de Prophetarum ecstasi accipiunt, quæ ad veram mortem, seu animæ à corpore separationem, sunt referenda [p]: & quamuis de raptu acciperes, eorundem *Mors*, vocaretur, quia mortui corporis imaginem repræsentat. Cùm etiam de Apostoli raptu ratiocinantur, non possunt probare eum extra corpus fuisse: potuit Deus id facere: sed an fecerit, cùm ipsi Paulo fuerit incertum, malo dubitare, quàm cum B. Hildegardi affirmare [q], corpus verè ab animâ tum fuisse separatum, dubitant quotquot memini Patres, dubitant etiam Scholastici omnes. Parùm verò peritum se philosophiæ Bodinus ostêdit, cùm *Aphæresiam* cum *Ecstasi* confundit. In hac videtur anima à corpore abesse, quia priuatum est corpus functionibus animæ sensitiuæ, mouentis, & interdum intelligentis [r]: in aphæresiâ verò, non functionibus animæ modò, sed ipsâ corpus caret animâ. in illâ corpus dicendum insensile, & immobile actu; in hac, naturaliter loquendo, est exanimum tam potentiâ, quàm actu. Quale demùm illud argumentum? si anima sit immortalis necesse est aliqua sine corpore operari illam posse [s]. Sed est immortalis: operari igitur potest in exstasi ab illo separata. Mi homo, moneo Scholas Dialecticorum adeas, & discas, cùm sint plures vnius rei functiones, non rectè, quod de omnibus non probaris, id ad vnam te restringere. Deus bone, quot sunt functiones animæ in corpore existentis, in quas sibi corpus partem iusque nullum vindicat? cogita voluntatis, intellectusque actus, & super seipsam sui reflexiones, aliáque quæ ex libris, de animæ immortalitate agentibus, possunt peti [t]. Verùm certiora hæc Christianæ sapientiæ peritis sunt, & rectæ philosophiæ non imperitis, quàm vt longiore indigeât probatione, neque mihi vacat vel lubet lucenti soli lampadem accendere. Solus Deus sic animam per raptum separare posset, & interea in corpore idoneas iterum recipiendæ animæ dispositiones conseruare: quod an sibi contigerit, dubitare se S. Paulus profitetur [u]. Atque ita intelligendum existimo quod fertur in Franciscanorum gestis de B. Aegidio, eum interrogatum An aliquando in hac vi à corpus suum per exstasim vel contemplationem anima deserat? respondisse affirmatiuè, & hominem cognouisse, cui id acciderit. vel enim id dicebat, eò quòd omni corporis functione absoluta ad tempus, & sic corporis oblita fuerit penitus: vel quòd diuinâ potentiâ corpore reducta, & in id reducta fuerit. Narrat historiam Ioan. Saluato, [x]. Falluntur tertiò, qui

h Vide Lucia. in Encomio musca, & Plutarc. de genio Socr.
i li. de animâ.
k li. de resurrect. carn.
l q. 33.
m lib. 83. quæ.
n li. 18 de ciu. Dei, epist. ad Euo. & si ipse auctor) lib. de spiritu & anima.
o Ps. 115. v. 15.
p vt cum B. Cyprian. etiam Rabini sentient.
q in Quæstionibus suis.
r Scalig. de subtil. contra Cardan.
s Aristot. li. 2. de anima.
t vide (si lubet) dicta citataque in Troade Senecæ, cho. 2.
u 2. Cor. 12. vi B. Tho. 2. 2. q. 175. a. vlt.
x Ivados tom. factor. & di ... illust. Ordinis B. Francisci, fol. 105

falsos hos & dæmoniacos raptus siue exstases (pro iisdem nunc sumo, non ignarus alibi [y] subtiliùs distingui) non separant à vero & supernaturali raptu, quo per spiritum diuinum homo ad rerum supernaturalium contemplationem siue cognitionem, cum abstractione mentis à sensibilibus eleuatur; de quo præclarè, vt solet, B. Thomas disseruit [z]; quales fuère Prophetarum, Apostolorum, & sanctorum hominum, longè diuersi à Magicis exstasibus: de quibus B. Irenæus locutus agens de Marco mago [a]. Plurimorum de veri raptûs naturâ opiniones Gentiliû Philosophorum, & Arabum Astrologorum recensuit M. Antonius Mocenicus [b], opere verbosiore quàm solidiore, & excepta nonâ, ceteras satis bene confutauit. quid ex dictis eius retinendum, quid repudiandum existimem, breuiter accipite. Igitur falli eum [c] puto, dum subiectum raptûs contendit debere esse mediam quandam substantiam inter mortalem & immortalem, & huiusmodi ait esse animam nostram, quam dicit esse mortalem respectu partis sensitiuæ, immortalem respectu partis rationalis. fallitur. si sit in anima nostra pars vna immortalis, & pars alia mortalis, quæso nónne pars hæc ab illâ queat separari? diuisibilis ergo iam anima nostra futura: quare nec immortalis. absit hoc à mentibus nostris. totam hominis animam, quoad substantiam essentiamque suam, credimus esse immortalem. non anima, sed homo ipse, respectu totius compositi, quid medium est; corpore mortalis, anima immortalis. Subiectum tamen raptûs, non est totus secundùm se homo, sed anima ipsa humana: subiectum totum incorporeum, indiuisibile, & immortale. anima hæc subiectum est raptûs, non ratione intellectûs agentis, sed ratione intellectûs possibilis: quod bene docuit Mocenicus [d]. Formalis causa raptûs est ipsa illa actio, quâ quis eleuatur, & cœlestibus illis rebus quasi vnitur. Finalis causa est, coniunctio animi cum Deo, iuxta illud Anicij Seuerini,

Tu requies tranquilla piis, te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Agens siue efficiens causa, duplex aliquando potest esse. Instrumentalis, erit intellectus agens, principalis verò futura Deus. dixi posse aliquando esse, quia licèt Deus per se solus sit causa sufficiens, solet tamen causas secundas, vt instrumêta, adhibere. quare poterit intellectus agens esse causa instrumentalis. quia quamuis eius ordinarium munus sit, species à phantasmatibus abstrahere, & hîc nulla sint phantasmata, solet tamen Deus, cùm se menti nostræ per raptum insinuat, ea, quæ vult nos tum videre, diuinâ quâdam repræsentatione ostendere; vbi verò spirituales nasce res intellectus noster percepit, tunc ope intellectûs agentis, potest quædam rerum visarum similitudo & simulacrum effici, quem modum B. Tho. non repudiat [e]. Principalem causam dixi esse Deum; quia reuerà Deus est, qui hominê ad se rapit, vt fatetur Mocenicus [f], nec potuit negare. sicut enim sol in sole non cernitur, sicut oculus sine lumine lumen non videt, sicut auris nisi aëre plena ictum aërem non audit: ita nec Deus sine Deo cognosci potest: sed Deo plenus demùm animus tantùm in Deum erigitur, quantùm diuino collustratus lumine eum cognoscit: tantum efferuescit & exilit in superiora, quâtùm calore diuino succensus in Deum fertur: ne

y d. q. 175. a. 2. ad 1.
z d. quæst. 175
a lib. 1. contra hær. c. 9.
b lib. de transitu hominis in Deum.
c cap. 15.
d cap. 30.
e 1. p. q. 12. a 9. d 2.
f c. 1. c. 13.

que ad id, quod superius est & infinitum, quisquam attollitur, nisi virtute superioris & infiniti attrahatur, & eleuetur, iuxta veram Platonicorum sententiam g. Deinde solus intellectus agens ad hoc nequit sufficere. quia quamuis Mocenic[g] dicat, transitum hunc ex parte hominis esse voluntarium; id tamen verum non est. raptum enim scimus sæpe cõtingere inuitis, vt sentit B. Thom.[h] & docet experientia. Noui, & mecum norunt mille adhuc superstites, Virginem Deo deuotã, ex iis quas *Beatas* illic vocant, quæ Burgis, in Castellã, anno 1585. superstes erat, & statim perceptã Eucharistiã, vix eã in os sumptã, in diuturnũ raptum eleuabatur; adeò vt nec admotas & adactas in pedes aciculas sentiret: quæ, vt erat humanæ gloriæ auersatrix, & sancta esse, quàm dici malebat aut videri, ardentissimè solebat Deum precari, nequid illi huiusmodi coram aliis accideret: & ad se reuersa, erubescentiæ plena atque pudoris, quàm poterat celerrimè se domum in conclaue proripiebat. Non est ergo in nostrâ potestate, & proinde nec nobis est voluntarium, sic mente abalienari; neque id poterit noster intellectus, quantumuis id nos vehementer velimus. Hæc non tam est actio, quàm passio intellectus: cùm hîc anima se propriè & primariò gerat more patientis, secundariò & minùs propriè more agentis, & ipse Mocenicus [i] fateatur, hunc transitum hominis ad Deum (sic enim appellat raptum) plurimùm passionis & minimum actionis habere. Deum verò dicimus esse caussam efficientem raptûs; non tantùm vniuersali quodam concursu, sed etiam ad hoc ipsum designato & particulari.

Hîc in Syrtes impingit, & se abripi patitur procellis Gentilium & infidelium philosophorum. Nam [k] sententiam proponens suam, contendit totam raptûs efficientiam adscribendam soli agenti intellectui. hunc enim adiutum solo concursu vniuersali Dei, vult posse statim intellectui possibili speciem seu ideam Dei repræsentare: & sic, quod erat duntaxat intelligibile potestate, vt sit iam actu intelligibile, id vi suâ intellectum agentem efficere. Quasi verò queat intellectus agens aliquam effingere speciem, quæ Deum repræsentet: quod meritò cum B. Dionysio Areopagitâ Theologi negarunt [l].

Sed videte quàm leuiculis nitantur aduersarij argumentis. Obiiciunt primò. Deus non est idem cum animâ nostrâ: non potest igitur in illam agere. Quid est nugari, si hoc est argumentari? quasi nihil in aliud queat agere, quod non sit idem cũ eo: & non sufficiat proportio ac similitudo caussæ immediatæ & instrumentalis: quasi non omnia Deo obediant: quasi Deus, qui vnus eminenter est omnia, non possit in cuncta, vt vult, agere. apage mihi hos paganismos.

Secundò obiiciunt. Deus est intellectus: nihil ergo potest agere, nisi cognoscendo. sed extra se nihil Deus cognoscit: animus autem noster est extra Deum: animum ergo nostrum non cognoscit: nihil ergo in animum nostrum potest agere. Resp. Deus est intellectus, si sumas intellectum impropriè loquendo pro substantia spirituali in genere; non verò est intellectus, si capias intellectum pro potentiâ intellectiuâ; quo pacto cum sumi ab ipso docet consecutio argumenti; quæ nulla foret, neque antecedens cum illatione cohæreret, si aliter sumeretur: certum enim est, spirituales substantias etiam aliter quàm cognoscendo agere posse, vt loco mouere, & huiusmodi. Quòd si velit tantùm dicere, nihil posse agere in subiectum, quin subiectum illud cognoscat; hoc certè verum est, quia Deus omnia cognoscit: spiritualis tamen substantia, vt Angelus, posset agere in aliquod subiectum sibi incognitum. Vnde tamen sequitur, falsissimam esse illam subsumptionem, Deum extra se nihil cognoscere. quid enim hoc aliud significat, quàm Deum præter semetipsum nihil cognoscere? non cognoscit ergo arbores, nec equos, non peccatores, non dæmones. quo ergo pacto creaturas conseruat, & mundi satagit, & punit peccatores? esse hęc extra Deo, & cognosci à Deo, fatendum igitur nobis, nisi Epicurei & athei sumus. Deus quidem eminenter est omnia, sed non formaliter. Si loqueris de iis quæ sunt eminenter extra Deum, frustra es. quia nihil quod est, non est eminenter in Deo; ipse quoque animus noster hoc modo non est extra Deum. Quare patet te loqui de iis quæ sunt extra Deum formaliter. Sed Deus cognoscit omnia quæcunque sunt, etiamsi illa non sint in Deo formaliter, siue etiamsi Deus illa non sit formaliter. quare & animum nostrum Deus cognoscit. cognoscit sanè, & puniet, si viderit infidelem, & ad Gentilium secta impia desciscentem. Non sum ignarus istud axioma, *Deum nihil extra se intelligere*, tribui Aristoteli [m]: sed Aristoteles veniam meretur; cuius oculus, nullo fidei veræ radio illustratus, vt noctuæ oculus, ad illam lucem infinitam cæcutiit. Christianis verò hominibus venia danda non est, si talia deliramenta pertinaciter tueantur, & non Gentilium placita regulis fidei, sed fidei scita illorum placitis pergant submittere, verè cæci cæcos deligentes duces, cum quibus in erroris foueam corruant. Auerroisticum hoc potiùs figmentum est, quàm Aristotelæum placitum: qui perfidiæ columen Arabs infestabilis, sectatores suos ex hoc principio eò deduxit, vt existiment etiam hinc sequi, Deum sic aliquid sibi perfectionis adiunctum iri nouæ, si hominem sibi per raptum coniungeret, vel si extra se alia intelligeret, Deóque tunc opus fore sensum & phantasiam, quæ omnia vel dypondij Theologi statim exsufflarint, vt vanitate suâ diffluentia, nec quicquam cohærentia. Deus in se ipso, vt in speculo, simul & semel videt omnia; cognoscendo alia, tribuit ipsis perfectionem. Nobis accedit perfectio coniunctione vel cognitione, propter imbecillitatem & egestatem nostram. cuncta Deus possidet, nec ipse mutatur, sed mutat res quas sibi coniungit. Denique censet idem Mocenicus, raptum omnem esse successiuum: quod indiget, vt verum sit, commodâ interpretatione. Raptus enim fieri potest in instanti, quia Deus caussa efficiens est actiuitatis, & potentiæ infinitæ, per temporis tamen fluxum actio seu passio raptus posteà continuatur; & si quæ ad raptum, ex parte hominis aliquando præparationes præcedant, vt contemplari, &c. illæ sunt successiuæ. Hæc de raptu nunc sufficiat. Non nego ad raptus hominem aliquâ contemplationis ac desiderij vehementiâ quasi præparari & disponi, vt rectè docuit Rodericus Dosma Delgadus [n]. sed contendo id plerunque illis contingere, qui patiuntur malorum spirituum falsas reuelationes, si datâ operâ conentur in exstases incidere, vt solebant olim Montanistæ, & hodiè so-

lent

g vide Mocenic. c. 39.
h d. quæst. 175. art. 2.
i cap. 4.
k cap. 45.
l B. Dionys. de Diui. nomin. 1. S. Thom. & ibi inter. p. 1. 2. q. 12. a. 2.
m lib. 12. Metaph.
n lib. 1. de authoritate S. Script. cap. ...

lent Magi & Anabaptistæ: ac ne tum quidem ab eorum arbitrio raptus est effectiuè seu physicè, sed moraliter duntaxat, & sæpe ex pacto. Quare nihil hoc pro Mocenico, vel contra me facit.

E Alter veræ separationis animæ à corpore, certissimus modus per mortem, quin sit diabolo permissione Dei possibilis, negari nequit. quot enim Angelus vnus millia Assyriorum vnâ nocte occidit? nónne Asmodæus septem Saræ maritos, & Iobi liberos omnes diabolus necauit? nónne maleficiis quotidiè dæmon plurimos necat? sed de hoc postmodùm copiosius dissereturº.

Postquam animam à corpore mors separauit, nondum diaboli omnis potestas sopita. potest in animam nonnulla, potest in corpus. Animam potest suppliciis addictam, quantùm Deus iusserit, punire, an possit iterum in corpus mittere, vel facere apparere, mox discutiemus.

Quoad cadauera mortuorum, solet aliquando ea induere, & in iis apparere, vt postea dicetur: potest etiam in eadem, maximè in ea quæ sita sũt locis non consecratis; quæcunque potest in alias res corporales, & speciali quodam modo potest, soletque miranda quædam in iis, & prodigiosa causas naturales ignorantibus, operari & exhibere quædam, quasi viuentium corporum & vegetantis animæ munera. v. g. vt fluat ex vulnere mortui sanguis in præsentiâ occisoris (quâ de re alio loco sermo fuit.) 2. vt corpora diu seruentur incorrupta, neque putescant, neque putrescant, neque dissoluantur, aut incinerentur; quia hoc & naturaliter, vel ex vnguentis, vel ex loci naturâ, immò & ex corporis naturâ potest prouenire, vel etiam ex mortis genere. de mortis genere scribit Plutarchus[p]: *Cunctis, inquit, ferè notum est, fulmine ictorum non sentire corpora putredinem.*] quare non satis aptè Euripides introduxit Clymenem de Phaëtonte dicentem, *Putrescit ast hic in conualle mortuus.* De corporis naturâ, est illud Ammiani Marcellini apud Rhodiginum[q], Romanorum cadauera cæsorum statim fatiscere ac prorsum defluere; Persarum verò marescere stipitum more, vt nec liquescant membra, nec saníe madescant perfusa; quod censet Ammianus vitam parciorem facere; & vbi nascuntur, exustas solibus terras. credit Cardanus[r], & de patris sui Facij corpore idem profitetur, causam hanc non arbitror contemnendam: victus enim parcitas arcet humorum copiam, vnde propter eandem victus abstinentiam Xenophon[s] memorat Persas nec tussire, nec emungi. De loco ipso, potest ille, vel hanc vim habere naturalem & conseruatricem ratione soli vel solis; vel etiam ratione situs. sic enim, quod Aristarchus[t] tradidit, integrum cadauer armati & saucij hominis olim mortui in Iunonis Eleæ templo, inter tabulatum & scandulare tectum inuentum; causam reddit Pausanias[u], quòd in illis latebris abditum, neque per æstatem vaporum, neque per hyemem frigoris noxam contrahere potuerit. De vnguentis, res nota ex Ægyptiorum conditurâ, de quâ Herodotus[x], & Diodorus[y]. Illud etiam naturæ miraculum est, cor eorum cremari non posse, qui vel Cardiaco morbo, vel veneno perierint[z] Nec puto qualitates has impressas cordi dæmoné ignorare, vel non posse similem dispositionem in cadauer inducere; posset itaque facere (& hoc sit 3.) vt cadauer spacio aliquo temporis comburi nequiret. fecit aliquando in viuis, cur nequeat in

A mortuis? 4. poterit efficere, vt cadaueris pili vel vngues excrescant. quia hoc potest naturaliter præstare complexio morientis, quando in corpus manauit aliqua vegetantis animæ ad formam imperfectam dispositio[a]: quod frequenter accidit in suspendiosis, quibus subitò spiritus intercluduntur; *quos* (vt ait ille) *Iupiter lauat, Apollo vngit & siccat.* Sæpe tamen hæc, vt in reliquiis hominum sanctorum, ex diuino proueniunt miraculo. Vt cetera mittam; Dammis oppido prope Brugas, vidi olim Saluatoris Crucifixi imaginem prægrandem ligneam; quæ comam & barbam produxerat, & quotannis attonsæ refruticabant, id pro miraculo piis habitum, propter crebras quas Deus illic ægris sanitates conferebat, & alia in afflictos diuinæ munificentiæ monumenta, crebris ibi tabellis notata; donec impius & pertinax Caluinistarum furor imaginem ignibus

B absumpsit, & templum (quod illis solemne) solo æquauit.

Quod sequitur, etiam non inuitus, ad diuina prodigia retulerim. *Lincij* (ait Pet. Bizarus) *dum ibi a Carolo Austrio conuentus celebrabatur, cuidam rustico natus est infans, in quo nihil sane desiderabatur: vixit dies quatuordecim, & triduo ante obitum sudauit, atque ita sudans exstinctus est. In mortuo infante statim cœperunt apparere stigmata in manibus, pedibus, & latere, sicut* CHRISTI *vulnera pinguntur: in capite etiam ex ipso cranio nata est corona, vt corona*

C *spinea. Cæsar, cùm hoc audiret, misit quosdam ex suis, qui hoc prodigium contemplati, eum de totâ re plenius edocerent, remque ita se prorsus habere intellexit.*] Sic ille[b]. Quæ hic partes naturæ nullas certè video sufficientes.

QVÆSTIO XXVI.

An ope dæmonum fieri possit, vt defunctorum animæ seu spiritus viuentibus appareant?

MAGNI hæc momenti quæstio est, & quæ aliam includit primò ventilandam, *Virum vnquam animæ queant apparere?* de quâ, ante annos

D fermè nouẽ, Duaci in Quodlibeticis, vt vocant, copiosè disserui; sed quia oratio illa lucem non adspexit, hic ea cum lectore communicabo, quæ tum cum auditoribus, prætermissis parergis oratoriis.

SECTIO I.

SIT 1. concl. quæ quasi fundamentum est ceterarum; *Posse ac solere mortuorum animas nonnunquàm diuinâ potentiâ atque virtute, viuentibus apparere, id & fidei Catholicæ scitis, & veræ germanæq́; philosophiæ placitis consentaneum est.*] Hanc con-

E clusionem multi improbant; sed horum alij athei sunt, qui animam immortalem, & corpori volunt eam commori: hos facile est refellere, quia hæresis eorum iampridem etiam à Platone, & Aristotele, & aliis Philosophis probis, confracta & proscripta fuit; ab Ecclesiâ verò id asserentes ignibus adiudicari. Docui id fusissimè prolixa disputatione[a]. Alij sunt Philosophi sensibus nimis addicti; qui fatentur animam corpori superstitem esse, sed videri illam à viuis posse, vel ad viuos redire negant, duntaxat, quia id quo fiat modo ac ratione non intelligunt: hi docendi sunt

A

o [illegible]
p Plut. 4. q. conu. 2.
q lib. 26 c. 24.
r lib. ...
s [illegible]
t [illegible]
u [illegible]
x [illegible]
y [illegible]
z [illegible]

a Angl. in 2. q. de Magia, a 2 diffic. vit. 2 insteld. de Confes. Mal. præl. 12. du. 4.

b Epit. memorab. Europæ, pag. 502.

a Comm. in Senec. Troad. chor. 2.

rationem modúmque: alij denique matæologi sunt, nec enim Theologi dici merentur, qui nati nobiscum eiusdem matris vtero, iisdem vberibus lactati, falsi fratres, viperina proles, germanos lacessunt, & genitricis impio mucrone latus petũt: palàm est me hæreticos intelligere. ex his quidã, eos, qui se spiritus conspexisse asserunt, iudicant lymphatos, ceritos, imaginosos, ad medicos & veratrum relegandos [b]; alij clamant, huiusmodi narrationes omnes superstitiosas, & delirarum esse anuum vana insomnia [c]: alij, vt facetiores ludiones, & minùs cruenti, multas obscœnas & ridiculas fabellas cõminiscuntur, vt genus omne apparitionum reddant odiosum, imitati Batauum illum Lucianum [d]. causa hos omnes vehementer stimulans est; quòd hac mortuorum apparitione Purgatorij fidẽ validè stabiliri percipiant. Quare miror, ex Catholicis Hieron. Magium [e], maioris lectionis, quàm iudicij virum, ausum fuisse scribere; nunquàm, quæ circa mortuorum sepulcra vel cœmiteria conspiciuntur, simulacra, mortuorũ esse animas, sed semper esse dæmones aut malos genios hominum deceptores: admiror etiam, id firmare auctoritate Porphyrij & Iamblichi, iuratorum fidei Christianæ hostium: nam quòd Theophylactum & Chrysostomum allegat, id frustrà facere mox ostendam: & simul ostendam, dubitationem illam Philosophorum inanem esse; hæreticorum verò dicteria, ipsis digna, hoc est, impia, impudentia, mendacia, vix digna quibus respondeatur. nimis etiam temerarium fuisse virum doctum, insignem aliàs causarũ patronum, pleno ore in Parisiensi Parlamento, superstitionem, hanc sententiam vocantem, censentémque puniendos eos, qui animas redire arbitrantur. Lege, si lubet, lib. eius vlt. de Sacrâ Politiâ, & videbis audaciam causæ minùs æquæ seruiẽtem, & obtinentem; sed eo iam tempore, quo in Curias Gallicas multi se Nouatores ingesserant. Idẽ tamen censuit Tiraquellus [f], nihil probans, sed nudè affirmans, se habere hæc omnia pro meris somniis. idem asserit alibi [g]. Sed propter eius putare, nunquàm id verius falsiúsve futurum est.

b Lauatherus li. de spectris. c Oecolamp. notis in Theophylac. Matbach. libro de mira. Riuius li. de veteri superstit. Bened. Aretius in Problem. Balæus in Catalogo. d Melanch in Kalend. Manlij, Erasm. in colloq. e lib. 4. Miscellan. c. 12.

f ad Alex. ab Alexan. lib. 2. ca. 9. g ad lib. 5. ca. 13.

B

Probatur sententia nostra (vt ab imbecillioribus progrediar) primò communi opinione Gentilium. quorsum illa translatitia de Manibus euocandis, tam solemni carmine & ritu fieri solita; si nullas viuis mortuorum animas apparere credebant? quorsum (nisi quia hæc vulgò recepta, etiam inter sapientes, opinio) ille Poëtarum Phœbus de Anchisæ filio referret?

Infelix simulacrum atq; ipsius vmbra Creusæ
Visa illi ante oculos, & notâ maior imago.

Et ille Latinus Callimachus Cynthiam post obitum talia memorantem introduceret?

Sunt aliquid Manes, lethum non omnia finit,
Luridaq; euictos effugit vmbra rogos.
Nocte vagæ ferimur, nox clausas liberat vmbras,
Errat & abiectâ Cerberus ipse serâ.
Luce iubent leges Lethæa ad stagna reuerti:
Nos vehimur, vectum nauta recenset onus.

Vnde? nisi ex hac opinione, scelesta apud illos orta Necyomantia? quam & Homerica Circe [h], & Ouidij Medea [i], & Lucani Erisictho [k], & Senecæ Tiresias [l], & Horatij Canidia [m], Papinij Mãto [n], & Siliana Autonoë [o], tam operosè exercuerunt. quorsum, nota paucioribus eorundem consuetudo, si socij in peregrinis regionibus obiissent, animas in patriam reuocandi, cuius & Didymus,

h in Odyss. i in Metam. k in Pharsaliâ. l in Oedipo. m in Epodis. n in Thebaid. o Bello Punico.

A

& Eustathius [p], & Pindari Scholiastes [q] meminere? vnde aliunde orta illa communis illorum opinio [r]; solere animas iis, qui per cædem violenter ipsas corpore expulerint, apparere, omnibus adesse locis, minari & diuexare? cur alioquin (quod & Fastographus poëta notauit) Romana parens vrbis Remuria siue Lemuria instituisset? cur in republicâ Romanâ recepta solemniter Feralia, Silicernia, Culinæ & Parẽtationes, nisi spirituum redeuntiũ causâ? Hoc ipse Plato voluit [s]. Hoc Platonici Porphyrius, Athenæus, Maximus, Philostratus Eunapius. Hanc Platonicorum sententiam de scholâ vnus Madaurensis [t] esse docuit & explicauit; nempe animas humanas, dum in corpore sunt, Genios & Dæmones nuncupari; cùm à corpore seiunguntur, si boni meriti sint, posterorum suorum curã sortiri, & pacato quietoque numine domum possidere, & vocari Lareis familiareis. sin scelerate vixerint, propter aduersæ vitæ noxias, nullis bonorum sedibus recipi, sed in terrâ vagatione, ceu quodam exilio, puniri, & inane terriculamentũ bonis hominibus, noxium malis, laruas perhiberi. Idem Apuleius [u], *Et tibi* (inquit) *Æmiliane, Deus iste Mercurius superûm & inferûm commeator, vtrorumque deorum malam gratiam, & semper obuias species mortuorum, quicquid vmbrarum est vnquam, quicquid Lemurum, quicquid Manium, quicquid Laruarum oculis tuis ingerat; omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terriculamenta.*] Arnobius [x] testatur solitos adiurare certa nomina, ne animæ hîc in terris detinerentur vagantes circa sua corpora. Testantur de visionibus animarum Dion [y], Plutarch. [z] Addit Platonicos (fidem excipio) secutus Diuus Augustinus [a], hosce malos vocari Lemureis; Seruius Honoratus scribit eos, Maneis vocari, quamdiu in alia corpora nondum migrarunt. Idem Seruius & Sabinus, ab animâ separant vmbram & simulacrum. putant enim (falsò) hominem constare vmbrâ, corpore, & animâ; animam cœlum petere, corpus in terram desinere, vmbram siue simulacrum descendere ad inferos: vmbram volunt esse non verum corpus, sed speciem quandam corpoream, quæ nequeat tangi, instar venti. Conueniunt tamen cum Poëtis, istud, quicquid vel ad cœlos adscendat, vel ad inferos descendat; interdum viuis apparere, vt alio loco docui [b], & hoc putabant malo Magorum carmine euocari [c]. Soli ergo ex Gentilibus *Epicuri de grege porci* (sic se vnus appellat eorum) *benè curatâ cute*, mente neglectâ, negabant animas superesse vel apparere: ceteri id innumeris exemplis astruebant cũctorum malorum hominum, Plato [d]; de Castore & Polluce, Valerius; de Miltiade, Pausanias; de quodam in Lyparâ, Aristoteles; de Achille, Philostratus; de Romulo, Auctor de Vir. illustribus; de Caligulâ, Suetonius; de Atheniensi philosopho, Plinius Iunior; de Pausaniæ infestâ puellâ, Plutarchus; de Seuero Imperatore, Xiphillinus; de aliis Apuleius [e], Suetonius [f], Quinctilianus [g], Horatius [h], Valer. Flaccus [i]; & alij, quos longum referre, & fateor hæc ad dæmonum illusiones & præstigias referri posse: sed tamen, quæ ex Christianis subiungam, conuincunt; etiam fatendum, Deo permittente, veras animas esse potuisse, non vanum duntaxat ἄγαλμα, seu (vt Glossographi vocant) Lernum; nisi, Larua, legendum.

p in Odyss. 9. q Pyth. od. 4. r Eipeior apud Homer. Odyss. 11. Vergil. Dido, & vide comment. nostr. in Senecæ Octa. v. 117.

s in Phæd. & epist. ad Dion.

t li. de Deo Socr.

u Apol. 1.

x lib. 2.

y in Carac. & in Tit. z in Cimone, Dione, Bruto, Alcibiade. a lib. 8. de ciu. Dei.

b vide Commen. ad Herc. Oetæum, v. 1959. c Lucianus in Necyomant. Apule. Metamorph. lib. 2. d in Phędone, & ex eo Macro li. 1. in somn. Scipio. c. 9.

e lib. 8. & in Apolo. f in Nerone. g decla. 10. h Epod. 5. i lib. 1.

B C D E

SECTIO II.

C

PROBATVR nostra Conclusio secundo loco cõtra Philosophos illos nimìs carnales (nam, vt optimè B. Augustinus [a], *in homine carnali tota regula intelligendi, est consuetudo cernendi*) qui nihil credunt, nisi quod vidẽt, & ideò reuerà nihil credunt: contra hos, inquam, probatur nostra sententia ratione vnicâ, quia cùm Deus sit omnipotens, potest quicquid non implicat contradictionem: sed hoc quod asserimus adeò nullam implicat cõtradictionem, vt etiam sit naturæ consentaneum. Poterit ergo Deus, qui creauit animas, facere vt eædem separatæ iterum appareant. Immò, si Deus non obstet, posset, naturali suâ vi, id ipsa anima. quia nihil hactenus aduersarij proferre potuerũt, quo probarent animarum id naturæ repugnare. Quid enim? cur natura animæ id non patitur? An, quia nullo in loco propriè sint animæ? scio sic visum nõnullis [b]; qui arbitrati, animæ separatæ, naturâ suâ, nullum locum competere; quod quia de loco dixêre, qui sumitur pro superficie corporis continentis, & proprius est rerum corporearum; huc non pertinet: cùm enim sermo est de rebus spiritualibus & indiuisibilibus, locus sumendus est vniuersim pro spacio; quæ acceptio rebus corporeis cum rebus incorporeis, quæ alium locum habere nequeunt, est communis: in huiusmodi ergo loco animas separatas esse de facto, negari nequit. fides hoc docet, quæ docet bonorum animas frui Deo, & esse non in terrâ, sed in cœlo; damnatorum contrà non esse in cœlo, sed infra terram, & ibi, vt in certo loco, torqueri. ratio docet, quæ docet, impossibile esse, quòd aliquid existat, & nõ in certo spacio, videlicet in toto & infinito spacio (sic solus Deus existit) aut in parte spacij, ita vt non in aliâ, & sic omnes creaturæ existunt. Est autem in hoc loco definito anima, eò quòd eius substantia in eum potiùs locum, quàm in alium fuit translata; vel per vim propriam & naturalem, quia seipsam ad eum locum transtulit, etiam si in eo loco nõ operetur actu, sufficit enim quòd possit; vel per vim alterius extrinsecam potentiorem eò delata sit, vt si ab Angelo bono vel malo inuita aliquò deferretur, vel etiam detineretur coacta, sicut mali in inferno [c]. Et sic explicari possunt variæ Doctorũ locutiones: vt B. Thomæ, qui vult esse in loco per applicationem virtutis; vt Scoti, qui per substantiæ præsentiam; vt Iul. Scaligeri, qui per designationem, omnium obscurissimè. Sic autem futura in loco est anima, & occupabit locum diuisibilẽ, licèt sit ipsa indiuisibilis: & poterit occupare maiorem vel minorem locũ (quod peculiare est indiuisibilibus spiritualibus, & denegatum indiuisibilibus quantitatiuis; si qua reipsâ sint talia à corpore, quantò aliter quàm per intellectum separata, quod vix arbitror) intra maximum sphæræ, quam simul actiuitate suâ potest occupare, secundùm proportionem maioris vel minoris perfectionis essentialis, quâ prædita erit: & ideò poterit sibi formare corpus, quod assumat, & in quo appareat saltem tantæ quantitatis, quanta est sphæra actiuitatis eius; vel etiam quod magis mirandum posset formare diuersa ac plura corpora minora, & hæc omnia assumere, & in his omnibus apparere, dũmodò cũcta illa in sphæra actiuitatis eius continerentur: sicut de Angelis posse esse in pluribus non adæquatis suæ perfectioni, communiter receptum est [d]. Possunt ergo esse, & sunt de facto, in loco dæquato. quid ergo obstat?

a Serm. 147. de Tempore.

b Duran. in 1. dist. 37. q. 1. & videntur hoc velle Aristoteles 1. de cœlo, B. Gregor. Nazianz. 2. or. de Theol. & August. li. 85. quæst. q. 20. & lib. 11. super Gen. ad lit.

c vide Molin. 1. p. q. 52. art. 1.

d B. Th. 1. p. q. 52. vide Valē. de Ang. 1 q. 3. puncto 3. & optimè loquenté Molin. supr. & a. 1.

An quòd ex vno loco in alium sese nequeant mouere? verumtamen hoc esse falsum docent Theologi [e]. Posse animam separatam se mouere ex vno loco in alium probatur quoniã humanus animus vi suâ subsistit, & res absentes atque distãtes cognoscit, estque inter illũ & cœlestes mentes quædam naturalis societas atque coniunctio, vnde fit vt conscius huius affinitatis, propiùs ad illas accedere, & earum frui suaui consortio concupiscat. quid autem illo imperfectius, si frustrà concupiscit? frustrà verò concupisceret, si se illis motu locali nequiret aggregare, & vi suâ in altum ascendere non posset. Prætereà, nónne anima corpori, quod animat, vim sese mouendi largitur? cur non & separata seipsam valeat mouere, cùm & in loco sit, & istâ vi vehementer indigeat, ne incassùm appetendo aliquid miserrimè torqueatur? Cur ergo, aliquis obiiciat, ad corpus suum anima regredi, vel patrios lareis inuisere, cùm lubet, non potest? obiecit hoc olim Platoni non satis gratus discipulus [f], cui respondeo, nudatam semel animam corporis integumento, illud pro arbitrio rursus induere non posse, neque huc illuc diuagari licere; quia vel inuita retinetur in sui receptaculi dirissimarum cruciabilitatum ergastulo; vel liberè obedit supremo totius vniuersitatis Dictatori, à quo in hanc coloniam deducta fuit. Ad corpus autem non regreditur, quoniam ingressus animæ ad corporis sui informationem vitámque, à naturalibus materiæ, quas vnio hæc arctissima subsequitur, præparationibus dependet Neque hoc ergo obstat.

Alij igitur dicunt, has apparitiones possibiles non esse; quia cùm spiritus corporis sint expertes, cerni corporeis oculis, vel humanis auribus exaudiri, vel vllo à nobis sensu corporeo percipi non possunt. Nam quod Lucretius de tactu cecinit:

Tangere vel tangi, nisi corpus, nulla potest res,

in ceteris quoque sensibus locum habere. Nihil enim externis sensibus percipi, nisi quod corporatum: nihil ad internum sensum, nisi per externos se penetrare: nihil sciri aut intelligi, quod vtroque priùs sensu perceptum non fuerit. Quare nec intelligi hæc visa, quæ nemo externo sensu percepit; nec sensu vllo percipi potuisse, quæ spiritualia sunt. Fortis hic nodus & difficilis fateor, cui perrumpendo fortis quærendus est cuneus. Futilis ille & ridiculus, quem suggerit Cardanus [g], parùm subtiliter; spiritus damnatorum, atque ipsos dæmones naturaliter ab homine visu, auditu, odore dignosci: oculatior Lynceo, auritior Midâ vel Sileni asello, sagaciore naso quàm Plauti illa anus merobibula fuisse oportet; si vis ista audiendi, odorandi, cernendi & discernendi spirituales substantias ei à naturâ concessa fuerat. Sed ille fortassis ex corpore aëreo tenuiore animas formabat, qui multorum error olim fuit [h], & vtinam non hodiè. Nec etiam credibile est, quod Cæsarius, recentior illo antiquo & vno ex Patribus [i], non semel asseruit; *animæ figuram esse similem vasi sphærico, vitreo, vndique oculato* [k]. & alibi: *Anima est substantia spiritualis, & in sui naturâ sphærica, ad similitudinem globi lunaris ex omni parte videt.*] Incredibile, inquam, hoc; si propriè loquitur: arbitror esse lo-

e Scot. in 4 d. 49. qu. 4. Domin. Sot. ibid. d. 45. q. 1. a. 3

f Arist. 1. de animâ, textu 41.

g in lib. de subtilit.

h Vide quę dixi ad dist. chor. 2. fo. 445.

i in suis Dialog.

k lib. 1. Miracul. c. 32 & li. 4. c. 39. & lib. 7. c. 16.

cutiones allegoricas & metaphoricas: quibus animæ essentialem perfectionem,& multiplicem cognitionem volebat indicare,vt ex eiusmet verbis apparet [l].Sed Cardanus addit errorem errori, dum censet (homo de animæ immortalitate dubius, vt indicant omnes ferè illius libri editi; &maximè quem conscripserat,sed non ediderat, amicis autem familiarioribus aliquando ostendebat,de animæ mortalitate liber) apparitiones omnes imaginarias esse, & species illarum primas imaginando tantùm cõcipi opinatur.Quod aliquando contingere lubens concedo, semper contingere lubentiùs nego. Res est paulò luculentiùs explicanda:est enim cognitione dignissima, & quam B. Thomas [m] mirabilem esse profitetur, & inter diuina miracula computandam.

Visionem veteres à viso distinxerunt. Visio illis ὅραμα, quoties nos id videre priùs opinamur,quod ita postmodùm euenit, vt apparuerat. Visum verò φάντασμα nominant: cùm interuigiliò vel in somnis,ei, qui vigilare se putat, formæ aliquæ oculis sese videndas offerunt. De visione disputationem differo in libros sequentes:de viso nunc agendum,quod Christiani apparitionem dicere maluerunt. Apparitio,teste B.Isidoro [n],triplex est:intellectualis,imaginaria,corporata. Intellectualis dicitur,quando substantiæ separatæ in solam mentem,non alienâ formâ,sed seipsis se insinuant:quæ rarenter se offert, & imago quædam est beatificæ & æternæ visionis, & à tractatione istâ prorsus nunc aliena. Imaginaria, quæ spiritualis etiam dicitur, tum vocatur, quando, non (vt Cardanus putat) spiritus illi corporei sensibus famulantes, sed ipsæmet animæ separatæ formas aliquas alienas sensui nostro interno indunt, quibus in earum cognitionem inducamur. Corporata dicitur visio, quando huiuscemodi simulacra externo sensu excipiuntur. De his nunc, spirituali & corporali, disserimus, & earum neutram cum naturæ legibus pugnare contẽdimus. Spiritualis illa vigilantibus & dormientibus communis est.in eâ, spiritus(sic animas separatas malo vocare, quàm cum paganis vmbras aut simulacra) sui potiùs ideas quasdam in hominis phantasiâ efformant,quàm alienâ ipsi specie occultati illam subeant; & sic immutant atque afficiunt internum sensum,non suâ ipsi vi, neque per se,sed Angelorum vel dæmonum ministerio.nequeunt enim tales imagines, sine eximiâ quâdam potestate & scientiæ præstantiâ, in hominum imaginatione effigiari. hac potestate spiritus carent, quia nequeunt alia à se mouere; scientiâ quoque & peritiâ hac carent,quia neque cùm à corpore recederent eam habebant,nec postea didicerũt.cedo enim à quo, vel cuius ex disciplinâ?Operâ igitur alienâ,viuentium formis similia simulacra, in tabulâ imaginationis, incorporeo penicillo, depingunt;tristiore quidem habitu ac facie illorum,qui adhuc pœnas perferunt, pullo vtplurimùm & aquilo amictu: contrà in veste candidâ,hilari & renidente vultu eos,qui à suppliciis liberati;&,vt dignoscantur,viuisquam simillima depingunt. Nõ ergo apparitiones imaginariæ sunt impossibiles;& modus iste facilis est apparendi etiam viuis. Sic enim & Iudæi Oniam atque Ieremiam, sic Saül Samuelem, iuxta nonnullos sic Constantinus Petrum & Paulum recognouit [o]. Probemus idem de corporeâ visa solis vigilantibus obiiciuntur, & in iis, spiritus assumunt corpora,& assumptis vtuntur.quod facere posse, & quo faciant modo, sequenti quæstione ostendemus;nunc supponimus, siue Theologos consulas,siue Philosophos Christianos, certum iam & definitum videri,à substantiis seiunctis visilia assumi corpora; in iis ergo assumptis, quid mirum,si à viuentibus conspiciuntur?siue illud ex elementis formatum sit,siue alienum sit cadauer, vtrumque visile est.

l d.c.39.& d c.16.& lib. 8. c.78.

m 1.p.q.89.a. 8.ar.2.

n li.7.Orig.c. 8.B.Tho. 1.p. q. 12. a. 3. ad vlt.

o 2.Mach.15. 1.Reg.28. Syno 7.act.2.

Sed instabit aliquis;an ergo asseris spiritus(de dæmonibus res certa) humanos etiam cadauera subire? Quoad damnatorum animas, nihil video cur non æquè atque dæmones:non enim subeunt vt informent,sed vt loco tantùm moueãt. Beatas animas aliena corpora non subire,omninò crediderim.neque enim id illas decet.sua nõnunquàm,sunt qui asserant subire.naturæ legibus id non repugnare concedo,fieri & decere, viris [p] piis & doctis asserentibus, vt non repugno pertinaciter,non etiam audacter assentior.Nam honestum non videtur,nec decens,sanctas illas, & iam gloriosas animas,corporum suorum difluẽtium & tabidorum, ante Resurrectionem, angustias iterum subire:cùm id sit minimè necessariũ, & queant elementari supplere corpore. Volunt Thaboris in cacumine sic apparuisse, cum Christo Domino, legiferum Moysen. Mihi non improbabile videtur,non in proprio,sed in aëreo,& eam ad rem efformato corpore,Moysen comparuisse,vt Strabus & Beatus Thomas voluerunt [q]. Et poterit adhuc dici vera apparitio, in quâ vera Moysis anima apparuit, & Moyses verè dicetur apparuisse, à parte enim potiore facienda denominatio est: & Beatus Augustinus [r] subindicat, hanc se apparitionem Moysis haud dissimilem putasse ab apparitione Samuelis, in quâ nemo dicit Samuelem, in suo corpore proprio apparuisse. Argumenta quoque omnia,quæ contra B. Thomam adferuntur, non valdè stringunt, vt nec Patrum auctoritates, in quibus Resurrectionis vocabulum, vt latè sumptum, posset accipi de eo, qui in corpore assumpto similis est resurgenti,in quam sententiam Iansenius [s] inclinauit. Sed quia reuerà Beatus Hieronymus, Epiphanius,& alij plerique Patrum(habes eorum verba apud Suarem) pro verâ Resurrectione faciunt, non traham funem contentiosum. Dico potiùs, veras Resurrectiones, ad rem, de quâ disseritur, nihil pertinere: nos enim de mortuorum loquimur apparitione; illa Mosis tum non magis futura mortui apparitio, quàm Eliæ. æquè enim tum viuens fuisset Moses,atque Elias. Quod verò quidam in vincto Parabatâ, vbi Mosem inducit dæmoni quærenti, *Huc vnde Mose?* sic respondentem:

> ———*Nempe summo ab æthere,*
> *Vbi cum Enocho raptus & vate Eliâ*
> *Felix, Dei nouissimum expecto diem.*

Id cautè legendum. Nam si vult Mosem raptum viuentem cum Enoch & Eliâ,qui nondum mortui;certè hoc temerarium est, & sacræ Scripturæ contrarium. Si cum Eliâ & Enoch venturũ tempore nouissimo,id æquè temerarium. Si in summum nempe empyreum cœlũ translatos Enoch, & Eliam,hoc planè nouum & inauditum,vt ante obitum quis sit gloriæ illius particeps, hoc est, beatus;idem comprehensor,& viator. Sed longè periculosius adhuc quod in eodem opere, M-

chael,

p Soto in 4. d.43.q.2. a.1. quem sequitur Thyræ.de appar. spirit. Hesselius in Matth.c.17.& ibid. Maldona.& fusissime Franc.Suarez in 3.par. in q. 45. dispu.32. sect.2.Feltan de Purg.c.5.

q Strab. in c. 9.Lucæ. & B. Tho in c.17. Mat.& 3.p.q. 45.a.3. Abulens.Lyran.& alij voluerũt.

r lib. de cura pro mort.

s concord.c. 67.

chati, & Angeli boni, Luciferi pœnam deplorat, & Deum etiam crudelitatis accusant. Tanti videlicet erat Promethea Æschyli in Luciferum, & Nereides in Angelos bonos transformare. Hoc etiam audēdi Poëtæ illi potestas fuit. Sed ad rem quod de Mose dixi; idē respondendum de iis, qui resurgentes cum Domino apparuerunt resurgē te. nam & isti ad vitam reuerterant, & fortassis secuti ascendentem Dominum in cœlū amplius mortem non experti, si tamen in proprio apparuerunt corpore illud informantes, vt est vero simillimum. Negamus itaque spiritus sua assumere corpora, vt in iis appareant duntaxat; non vt informent & viuificent: tum enim non redeunt, vt sint tales quales cernuntur; sed vt hisce, velut notis, se præbeant agnoscendos, cui rei satis est idoneum corpus effictum.

F Elementaria hæc corpora non ipsæ animæ sibi componunt, sed Angeli ipsis illa vel dæmones fabricantur. nec enim animæ separatæ queunt in hæc agere, vt necesse. nam hoc motu locali faciēdum foret, anima verò separata nō potest vi propriâ alia à se mouere, ex veriore sententia [t]. caret enim organis corporeis, quæ illi ad mouendum corpus erant necessaria, quando erat in corpore. Hinc instare quis poterit interrogando; Si in elemētare corpus nequit agere; quo in illo pacto poterit apparere, aut illud subire? Respōdeo, animas corpora hæc non arbitratu suo, sed Dei subire voluntate atque imperio. quare quando hoc fit, tunc Deus illis largitur qualitatem aliquam, quæ defectum suppleat; quod quoad animas beatas apertius puto, propter visionē Dei multa illis largientem dona, & eorum desideriis abundè atque per omnia satisfaciētem. aliter autem à spiritibus (etiam dæmonibus) corpora mouentur, aliter ab animâ corpus informante. Hominis motus est organicus, nā homines à naturali appetitu sollicitati, per qualitatem quandam neruis infixam membra mouent (ad quorum motum etiam nerui mouentur) nō simul omnia membra, sed aliud post aliud. Sed animus corpore solutus appetentiam quidem retinet, sed organis corporeis destituitur: ideò corpus, cui se coniunxit, non mēbratim, neque per partes impellit, sicuti suum dum viuebat; sed integrā simul eius molem protrudit, licèt præstigiis quibusdam fieri queat, vt organicè mouere videatur. Sic ergo subit, sic mouet corpus assumptum, & sic firma manet secunda nostræ conclusionis probatio, consentaneam esse Philosophiæ illi, quam naturalem vocamus. idem de Morali probabit sequens ratiocinatio.

[t] Sot. suprà, & Suar. supr. & Feltan. suprà.

SECTIO III.

G Tertio probatur cōclusio, quia decet & vtile est, hoc DEVM aliquando permittere. Etenim si quod ad multorū demanat vtilitatem, si quod Dei honorem promouet, id fieri expedit, id decet Deū permittere: huiusmodi esse de quo agitur, necesse est aduersarij fateantur. Nam non difficulter euincerem hæc visa, & commoda multum adferre nobis, & ad gloriā diuinæ extrariā magnitudinē aliquid adiungere accessionis. Cedunt in animarum, quæ Deo gratæ decesserunt, vtilitatē hæ apparitiones. quia si in corpore proprio apparent; dixi quid sentiam; sed si tamen in

A exuuiis apparent suis, gratissimum id illis, iucundissimúmque fuerit: nam inest animabus ad sua corpora, quasi ad domicilium suum, insitus quidam ab incunabulis amor, a quibus vi abstractæ fuerunt, ad quæ spontè redeunt; vnde & Philostrat[9] inuitas scribit separari, & Plato φιλοσωμάτους vocat & S. Paulus [a] dixit nos exspoliari nolle, sed malle superuestiri, vt molestam cunctis animæ à corpore separationem ostenderet, sicuti Theophylactus interpretatur: quem amorē separatione non minui, sed cōiunctionis pristinæ, & redintegrandæ vnionis appetitionem Theologi volūt manere. Sin autem alieno in corpore conspicuas se præbeant non exiguam percipiūt voluptatem, ex negotiorū nostrorum vtili gestione, & rerum

B procuratione, quæ ad diuinum spectat honorem: interim suam quoque causam agunt, nō illæ modò quæ subsidij & opis indigæ, quòd etiamnum expientur, & à viuis eleemosynas, suffragia, ieiunia, Missarum sacrificia impetrant, quibus Diuinę iustitiæ faciant satis, & pœnarum diminutionem obtineant; sed & ipsi beati, cœlestis Hierosolymę albo adscripti ciues; quos interdum Deus sese iubet ostendere, vt corporibus eorum debitos honores exhibeamus, quæ Spiritus sancti purissima fuēre templa; quod de SS. Geruasio & Prothasio B. Ambrosius testatur: hoc ergo ipsi lucro apponunt, quia sic in se Deum sentiunt & lætantur honorari. Nobis autem, Deus optime! quot inde commoda, quot cumulantur emolumenta? do-

C cent animam nostram corpori manere superstitem: ostendunt non esse impossibilem corporum Resurrectionē, cuius quædam sunt adumbrationes: clamant Deum non viuis modò sed & mortuis præesse, cuius imperio ista peraguntur: certa esse loca manifestant, vbi & sontes indesinenter excrucientur, & pij æuo immortali cum iucunditate iugi perfruantur: admonemur societatis & communionis, quæ nobis cum defunctorum fratrum spiritibus intercedit: perferunt ad nos Dei mādata, & mutuæ charitatis, aliarúmque virtutum fiunt auctores: nos de suo statu, & quæ nobis vitæ ratio instituenda, faciunt certiores: morientibus interdum se viæ comites, & ad cœlestem patriam duces exhibent: horum monitu Di-

D uinam declinamus iram: ab his sæpe sanitas accipitur, & imminentia ceruicibus nostris mala depelluntur, & ad proborum exemplum ab improbis pœnæ exiguntur: ipsis quoque damnatorum simulacris iuuamur, per quæ fides nostra fulcitur; & fit, vt firmiùs multò, iis, quæ de scelerum suppliciis, & de Dei iustitiâ & prouidentiâ credēda suscepimus, assentiamur. Hæc omnia & animaduertit, & in Theses artificiosè ac breuiter digessit, & Scriptorum grauissimorum exēplis atque historiis solidè probauit Societatis nostræ Theologus Petrus Thyræus [b], cuius scripta manibus teruntur, pari voluptate & vtilitate: nolo eadem hîc recensendo actum agere. Tu (bone

E Lector) considera, an non isti fructus egregij & lauti, quos ab apparitionibus decerpimus? an non hæ gemmæ, quouis auro & margarito pretiosiores? hæc nobis omnia, per nefas & inuidentiam, moliuntur eripere, si intelligunt; per stuporem & temeritatem miserandam, si non intelligunt, qui visorum fidem ex animis mortalium euellere allaborant.

Metum nobis hîc obtrudunt, sed metuunt vbi nihil timendum. Ingens (inquiunt) hac ratione

[a] 2. Cor. 5. v. 4.

[b] lib. 1 de apparit. spirituū.

Sic Caluin. in Lit. Lauathe. de spect. Chopi. lib. 3. de sacrā Pol

H

fraudis seges seritur,dolorũ occantur sulci, & lata superstitionis arãtur noualia,tenduntur subtilia & rara retia , plagæ caprendulæ instruuntur; quibus incauti capiãtur & impedicẽtur:Satan se solet in hominem,& adeò in lucis Angelum trãsfigurare,quo illum pacto à veris spiritibus distinguemus?Dei donum est discretio spirituum , nec omnibus concessum.malè ergo consultum sit generi humano;si tales contingãt apparitiones,quibus discernendis non satis idonea Deus remedia reliquerit.Respondeo, difficilẽ verè esse spirituũ huiusmodi discernendi rationem: neque id cuiuis peruium aut perspicuum. Non deesse tamen hominum eruditorum scripta in his tenebris prælucentia,ne periculosè aberremus. signa illi produũt singula verisimilia per se,quędam minùs , quædã ampliùs,si tamen valdè multa, vel potiùs cuncta concurrerent,satis certa & luculenta futura.Scripsit olim tractatum integrum circa annum Domini 1387. Bertramus Episcopus Thefelicẽsis ad Cunonem Archiepiscopum Treuirensem,*de illusionibus dæmonũ*,& Ioan.Hagen , aliàs de Indagine Carthusian.*librum de apparitione cuiusdam defunctæ* huc spectantẽ;& fusiùs egit integro opere Iacob. de Chusa Theologus,*de apparitionib. spirituũ, & quo inquiri & agnosci debeant modo,virum verè an fictè appareant?*conatur illum suggillare,vt omnia, quæ Catholica & pia sunt,Vvierus,sed nihil ex eo protulit,quod non pium,prudens,& religiosum. paucis iste scriptor notus. Notiores sunt Peltani labores & Thyræi prædictę theses [c],è quibus quę certiora primo loco seligantur. Si signum Crucis,nomen IESV , MARIÆ,vel aliorum Sanctorum,eorúmve reliquias , Agni Dei cereã effigiem , lustralem aquam,panem,salem, cereúmve benedictum,aut alia huiusmodi Sacramẽtalia,vel Catholicæ religionis symbola fugiant aut detestentur. Si postquàm quod semel exegerunt pręstitum adhuc frustrà rursus appareant,& sint importuniores(nam animæ,cùm satisfeceris,vel nõ redeunt,vel semel tantùm vt agant gratias; cõtrà dæmones causas ex causis vt funiculum nectunt, vt vel obsideant , vel saltem grauiter decipiant) his ergo concurrentibus,diabolus est 2.si se dicat animam esse alicuius damnati , mentitur; & dæmon est vtplurimùm,vix enim vnquã damnatorũ animæ sinuntur egredi. 3. si prætexit apparitioni causã falsã,vel malã;v.g.dicit se apparere coactũ vi cõiurationis magicę,vel vt reuelet curiosa,parùm necessaria aut quæ nesciri expediret,dæmon est.4.si aliter eius oratio sit falsa,superstitiosa,malesuada;id sperati,superbi,libidinosi,vindictę appetentis, aut aliter perturbati præferens animi ostentationem,dæmon est.5.si appareat formâ non humanâ,formosâ & benè formatâ;sed tetrâ , deformi,aut vili;vel canis,serpẽtis,suis,draconis, aranei,bufonis,vel similiũ;vel nigri Æthiopis,malus est genius;si verò formâ humanâ,bonâ,Angeli vel beati, vel Dei,tunc consideranda operatio: si ex genere suo improba,vt blasphemiæ,superstitionis,mendacij,homicidij,luxuriæ,&c.vel dolosa,ex modo operationis;vt si primo congressu lętitiam adferat animo,& tranquillitatem , posteà horrorem,turbationem,vel desolationem, vel etiam magno cum fœtore,strepitu,vel clade abeat, dæmon est.Diuus Antonius hanc suis cautionem tradidit,his fermè verbis:*Non est difficilis bonorum malorumq; spirituum discretio. si enim post timorem successerit gaudium , à Domino sciam eos venisse auxilium: si autem incussa formido permanserit , hostis est qui videtur.*] Hanc iuxta normam , quæ B. Thomæ [d],Beatæ Catharinæ Senensi,Gersoni , & aliis in hac palęstrã probè exercitatis,nõ immeritò placuit,suos armauit pater Ignatius [e].expertus id ipse fuerat,in fictitio illo & oculato mõstro , quod pręsens lętitiã adferebat,absens contristabat [f].cõtrà bonis spiritibus peculiare,vel iucundum , quẽ attulerint animo,sensum cõseruare, vel initiò allatum metum,tranquillatione maximâ compensare,vt Mambre , Gedeoni,B. V.& aliis nouimus accidisse [g].In eandem sentẽtiam B.Macar.[h] Quæ à Deo & bonis Angelis(id enim ibi est,à gratiâ) procedunt,lætitia prædita sunt,charitate,pace, & veritate:quæ autẽ ab iniquitate(h.à diabolo) turbatione plena sunt,nec habent dilectionem , aut gaudium erga Deum,hoc est,spirituale.plura de hoc dicenda iterum [i].Hæc puto signa non obscura discernendi visiones malorum spirituum à bonis:& tunc non debere nos dubitare, quin sint auersandæ.Semper enim vel sunt dæmonum vel damnatorum;si tamen vnquàm damnatorum animæ compareant.Nam etsi fatear Deum id posse permittere , causam tamen vix video , cur id permittat. sanè si permitteret , non video quomodo possint illorum visa discerni à dæmonum apparitionibus: nisi fortè si qua denunciarent,indicarẽntve,quæ omnem hominum cognitionem superarent.Item nisi occuparent corpus hominis viuentis; nunquàm enim animæ,vel Angeli boni hominum viuentium corpora subintrant:sed hoc dæmonum proprium , vt Zoroastres in Magicis obseruauit [k].Quid igitur(dicat aliquis)tu de illis, quorum legimus animas iterum in corpus ingredi iussas esse,& quidem nonnullas inferni suppliciis addictas , inde liberatas? vt Andræam illum Romanum anno 1070.cuius historiam habes lectu dignissimam in vitã S.Annonis Coloniẽsis [l]. Equidem arbitror, illos inferni pœnis non nisi ad tempus addictos a Deo.Nam ex inferno nulla est redemptio , quando quis ad eum absolutè damnatus: sed fieri aliquando potest , vt quando paulò antè visi expirare , reuerà tunc animam non exhalarint , sed tantùm sint extasim passi, in quâ per visum & repræsentationem, ob oculos mentis Diuino ministerio obiectam , visi sibi sint & mori , & verè in iudicium rapi , & cætera illa quæ narrant : post quorum narrationem , vel statim , vel diu posteà , verè animam exhalarint. Quæ sententia cùm aliorum , tum Baronij Cardinalis est [m]. Cùm tamen ibi dicat Andræas se verè mortuum fuisse, non verò dicat se ad æterna supplicia inferni damnatum , sed tantùm ad loca æternæ damnationis tractum (quod dici potest etiam de damnato ad tempus) probabiliùs multò dici posset, hunc ex priori illo genere fuisse ; non absolutè damnatum, sed ad tempus puniendum , secundùm præsentem iniustitiam , absolutâ sententiâ suspensâ: quæ est B. Thomæ, Durandi, Richardi, Abulens. & aliorum Theologorum sententia. Lege Bellarminum nostrum [n], vbi de animâ Trajani disputat, & Valençiam [o],& Franc.Soar.[p]

Par difficultas est Angelorum apparitionis à Beatorum hominum apparitione dignoscendæ. nam & eorum,qui in purgatorio sunt, apparitiones, bonorũ Angelorum operâ vicariâ nobis, vtplurimùm,puto exhiberi. Scio viros eruditos , signa quædam commemorasse ; humanas animas,

Aliquãdo cõparere volunt Peltan. & Thyræus.

c Peltan. d. c. 5.& Thyr. d. lib. 1 c. 16.

d 3 p. q. 30 a. 3. ad 3.

e libello exercitior.

f Ribadeneira eius vitæ lib. 1. c. 6 Maffeius cap. 7.

g Iudic. 7. v. 22. & ca 13. v. 22. Luc. 1. v. 11. & 30. c. 2. v. 10. Mar. 16. v. 5.

h Hom. 7.

i li. seq. de reuelation.

k Vide Petrum Leloyerium li. 4. de spect. cap. pen.

l lib. 1. c. 31 apud Surium, die 4. Decem. tomo 6.

m Tomo Annal. 11. d. anno 1070.

n li. 2. de Purga cap. 8.

o in 3 p. disp. 11. q. 1. puncto 2.

p in 3. p. tom. 2. disp. 43. sect. 3.

quæ iam beatæ, lætiore vultu apparere, quæ adhuc expiatur, nubilo ac tristiore. hoc sanè admodùm probabile est. Addunt sic Angelicas ab humanis discerni: humanas esse animas, si se barbatos, senes, vel pueros, vel fœminas exhibeant, aut mœsto habitu. nihil enim horũ Angelos decere: vt nec in vllâ quoque animalis vllius specie se exhibere, nec columbæ quidem. item si humanam cognitionem superantia prædicant, aut doceant, si preces vel quid aliud subsidij postulent. Sed lubet ab his quærere; an nequeat Angeli custodes suscipere formam eorum, quorũ sunt custodes, & qui in Purgatorio expiantur? certum est posse, & solere, neque id ipsi negant. cur non igitur tùm, preces aut simile subsidium postulent? cur non tunc in eâdem, quâ illi erant formâ, pueri, senis, barbati, mœsti, vel fœminæ appareant, vt cognoscantur? Deinde, nónne beati multa nunc norunt, quæ viatorum superant cognitionem; futura quoque, vt Angeli, norunt, si Deus illa reuelarit? incertæ igitur sunt hæ notæ. Quibus & historiæ nonnullæ repugnant. Nam & in Patrum vitis habetur scriptum, angelum Anachoretæ iudiciorum Dei inscrutabilem abyssum intelligere desideranti, senili facie & vultu apparuisse [q]. Notissimum quoque, quod de B. Augustino cõmentarios de Trinitate cogitante refertur, puerum illi visum, qui casso & irrito conatu cũ Amphitrite Nerea, quãtus quantus est, in exilẽ scrobem cochleari infundere nitebatur [r]; quem Angelum fuisse non est ambigendum, non magis quàm alium illum, quem peruetus historia certaminis B. Dorotheę narrat [s], similem puero quadrimo pulchellulo & tenellulo rosas suaue rubẽtes, & mala recentia Theophilo, vt animosa & Deo fidens virgo promiserat, hyeme mediâ, attulisse, cùm illis in locis cuncta gelu vi frigoris constricta horrerent. Ruffinus etiam & B. Bonauentura testantur, B. Gregorio Nazianzeno se videndam obtulisse Sapientiam cum Castitate, & posset quis, nisi per soporem hoc illi contigisset, suspicari fœmineo cum schemâ Angelos fuisse. B. Laurentius Iustinianus [t] affirmat, sibi virginem quandam sole candidiorem apparuisse, quę se sapientiam Dei esse diceret, quę propter hominum reformationem humanâ formam suscepisset, & ab eo in sponsam recepta, dato pacis osculo, recesserit: atque hunc fuisse D.N. IESVM hac illi formâ apparẽrem, volunt illius vitæ scriptores [u]. Arbitrarer potiùs Angelum fuisse. quòd si Christus ipse fœmineâ in formâ apparuit, cur non Angelos eâdem in formâ se conspiciendos præbere nonnunquàm credamus? Exstat B. Gommari, quem Brabantini mei venerantur, vita, vel à Theobaldo, vel ab alio quopiã antiquo & diserto scriptore literis tradita: vbi [x] reperias, Angelum à Deo missum, in columbæ specie mirabili splendore rutilantis, supra tentorium se conspiciendum præbuisse, & peregrinationem, quam animo voluebat, dissuasisse, sublimiorum studiorum atque operum propositâ commutatione. cui cùm vir sanctus paruerit, nihílque inde sit subsecutum, vnde dæmonis fallacissimi queat illusio deprehendi; complura verò, vnde id Diuino mandato factum appareat; neque dæmones columbæ adhuc speciem Spiritui sancto dicatam abusos meminerim, boni hanc Angeli apparitionem fuisse, mihi persuadeo. Sed & alia visio vigilanti Vvamberto oblata, videtur docere in aquilæ ingentis formâ Angelũ apparuisse [y]. quáuis si quis contenderet, hanc veram auem fuisse, vt & illa videtur, de quâ in translatione S. Laudoaldi scribit [z] Nogerus Episcopus [a], non valdè repugnarim. Hæc ergo & similia, ne notis ab illis traditis indubitanter assentiar, me morantur: sed inprimìs, quia totam hanc spirituum discretionem, quod illi non diffitentur, ex Diuinâ potissimùm reuelatione, arbitror dependẽre, proptereà tutius & præstabilius iudico cum B. Augustino [b], meam hîc ignorantiam fateri, & discipulum me præstare, quam pręcipiti temeritate aliquid definire, vel agere præceptorẽ. res enim hæc altior est, quàm vt a me possit attingi; & abstrusior, quàm vt eruere; & profundior, quàm vt vadare queam. Hæc pro tertiâ probatione.

Sic Trithem. li. 8 quæstionum, quæst. 5.
q Albert. Paua serm. 1. in Dom. 1. post Pentecost.
r Iacob de Voragine serm. 3 de Trinit. & alij Homelistæ.
s apud Sur. tomo 1.
t in Fasciculo Amoris.
u Bernard. Iustinia. in eius vita, c. 1. apud Sur. tomo 1.
x cap. 8 apud Sur. tomo 5.
y Apud Suriũ in vita S. Bertulphi. ca. 12. Janu die 5.
z libro 1.
a Surius tomo 2.
b libro de cura pro mortuis, cap. 16.

SECTIO IV.

QVARTA petita probatio est ab auctoritate diuinâ & humanâ. humanam voco, quæ nõ est petita ex sacris Theologiæ, sed ex humanę sapientiæ adytis. diuidamus has probationes, & sit quarta illa, quam ex Gentilium opinione initio quæstionis fusè deduxi: quibus adde hoc cẽsentes Platonem [a], Trismegistum [b], Apuleium [c], Maximũ Tyrium [d], Plutarchum [e], Plinium Iuniorem [f], Lucianum [g], vt omittam Homerum, Æschylum, Euripidem, Virgilium, Senecam, & cæteros Poëtas: immò & Historicos, Dionem, Pausaniam, Tacitum, Suetonium.

Quinta probatio petitur ex scriptis quorundam Astrologorum, qui censent animarum apparitiones, ab astrorum certâ coniunctione, & influxu pendẽre, vt Ptolomæus, Iulius Firmicus, Albumazar, & alij Arabes, quos secutus Pomponatius; quorum hæresim, etsi verissimis argumentis doctè alij confutarint [h], tamen inde patet, etiam hos homines, fermè atheos, apparitiones animarum admisisse, vt illis nostri hæretici meritò iudicentur deteriores.

Sexta probatio desumi potest ex opinionibus Chaldæorum, Mahumetanorũ, Cabbalistarum, & Rabbinorum; quorum omnium vnanimis sententia animarum apparitiones recipiẽdas decernit. Loquor de Synagogâ, iam reprobatâ post Christum crucifixum. Iosephũ hoc voluisse constat, tum quia censuit veram Samuelis animam apparuisse [i]: tum quia narrat Catulum à spiritibus occisorum dirè vexatum fuisse [k]. hoc idem censuêre Simeõ Ben-Ioaz [l], Rabbenus Haccados, multas memorans apparitiones [m], & alij citati à Leloyerio [n]; vbi etiam ex Cabbalistis idem probat, qui non, *Neshama*; nec *Ruah*; sed quod vocant *Nephez*; illud nempe Gentilium simulacrum seu vmbram, de quâ Seruius (Virgilius imaginem vocauit) volunt post mortem circa sepulcrum conspici. Idem credunt Mussulmanni ex suo Pseudopropheta [o], vt Auenzoar, & Auicenna. Idem censuêre Zoroaster [p], & Zoar; idem Indorum Bragmanes Calecutij, Coloimi, Malabarenses, & cæteri Orientales [q]: idem Floridenses, Peruuij, & cæteri Occidentales credunt [r]. Hos visum fuit adducere, non quòd iis quidquam tribuam; sed quòd contra Epicureos, qui Scripturam sacram reiiciunt; & contra Hæreticos, qui Ecclesiæ perpetuam sententiam aspernantur; vno dicam verbo, contra laruas & nugones, laruas etiam & nugas in aciem producere cogamur.

a in Phædone.
b ep. ad Tatiũ.
c Apol. 1
d lib. de Deo Socrat.
e in Bruto.
f in epist.
g in Philopseude.
h Picus li. 5. contra Astrolog. & Pet. Leloyerius lib. 3. de spect. ca. 9. & nos agemus lib. seq.
i li. 6. Antiqui. cap. 15.
k lib. vlt. belli Iud. sub fin.
l in libro, Mahhcai Hasudoth.
m in li. Galarazeyâ.
n d. li. 3. c. 5. & cap. 6.
o Azoar. IX. X. XVI. & passim.
p in Magic.
q vide Paul. Venet. li. 3. ca. 20.
r Leuin. Apol in hist. Peruu.

Septimam probationem, legum, Tribunaliúmque iudicialium suppeditant archiua. Nam & Vlpianus agnoscit ostentum quoddam, φάσμα τερατῶδες [s]; & Manes agnoscit Martian. [t] & magica sacrificia, quibus spiritus euocari putabantur, dånat Modestinus [u]; quod Manes accire vocat, & à multis fieri queritur, & pœnam mortis sancit Imper. Constantin. [x] quo loco in idem recidit alia lectio, quæ pro *Manibus accitis*, habet, *Dæmonibus accitis* [y]. Manes enim vtplurimùm erant ipsi dæmones, qui animas mentiebantur. Et hanc de animarum apparitione sententiam tenuêre Iurisconsulti non infimæ notæ, Budæus & Alciat. [z] Christoph. Porcius [a], Arnol. Ferron. [b] Alex. ab Alex. [c] Didac. Couarruu. [d] Leloyer [e]. qui docet [f], hoc etiam tenuisse Bar. Brissonium Curiæ Parisiensis Præsidem. quibus cùm & sacræ Scripturæ, & Conciliorum, & sacrorum Patrum, & Theologorum communis sententia suffragetur; cęteris Iurisconsultis contrarium sentientibus, illos non dubito præponendos.

Octaua probatur conclusio, quoniam perpetuus hic Ecclesiæ sensus fuit. Veteris quidem Testamenti tempore, probatur, quia anima Samuelis apparuit Saüli [g], non carminis magici vi excitata, sed à Deo missa; hæc enim verior videtur sẽtentia; quæ nõ veteribus tantùm Rabbinis Ahiæ, Saadiæ, Eleazaro; sed & Iosepho [h] (qui certè vni Nouatori Dauidi Kimchi sunt præferendi) sed grauissimis quoque Patribus placuit; Iustino [i], & Augustino [k], quorum sententiam probaui superiùs [l], vt consentaneam sacræ Scripturæ; & cui, si Ecclesiastici librum pro Canonico recipimus, vt Catholici omnes recipiunt (de quo miror B. Thomam addubitasse [m]) refragari non possumus, vt magni nostræ ætatis Theologi obseruarunt [n]. Nec sunt magni momenti, quæ nobis opponit Leloyerius [o], verbosiùs quàm neruosiùs. Inprimìs non distinguit inter has propositiones; *Samuel verè apparuit in assumpto corpore, vi carminis Magici, seu virtute dæmonis*: & hanc; *Samuel verè apparuit in corpore assumpto iussu ac imperio* DEI, *deceptis Saule & Phythonissa, qui putabant magicâ hoc confectum euocatione*. Primam enim propositionem duntaxat Tertullian. Cyril. Anastasius, & alij, quos adducit, Patres negarunt; idque meritissimè: secundam nemo illorum discussit, neque negauit; quam nos nunc asserimus. ideò corruunt omnes fermè Leloyerij cõtra nos machinę. Deinde vetauit (ait) Deus, ne quis rei alicuius cognitionẽ à mortuis petat, eósve per Magos, similesque seductores consulat; quod cùm contra Dei præceptum conaretur Saül; non est credẽdum, Samuelem, summum Diuinę legis zelatorem, voluisse quasi cooperari, saltem fauere & satisfacere impio Regi. Respõdeo, missum à Deo Samuelem, vt impium Regẽ corriperet, eique instantia supplicia denunciaret, sicque eum ad pœnitentiã hortaretur. Sic legimus, vindictæ sumẽdæ à peccatoribus causâ, similes apparitiones nõ rarò factas; ob fores coronatas, Christianus, tempore Tertulliani [p], diuinitùs fuit flagris cæsus, quòd factioni hereticæ communicasset. Natalius eodẽ modo ab Angelis exceptus, auctore Euseb. [q] de ciue Hipponensi, vt rem sibi notã, ob delatum peieraturo iusiurandum, similia narrat Augustinus [r]: de Laurentio Cantuariensi Episcopo, fugã à grege meditante, ei B. Petrum plagas inflixisse, testis est Beda [s]: Hospiti, Mauritio Imperante, B. Virgo in somnis apparens, eò quòd blasphemãtes hospitio non eiecisset, vimine genua circumarauit, & manè tibiæ à cruribus inuentæ abscissę, vt habetur in Nicephori historiâ [t]. 3. obiicit, hunc fuisse dæmonem, quia nihil boni consilij dedit Saüli, neque eum ad pœnitẽtiam hortatus est, sed coniecit in desperationẽ. Respond. concionatorũ & confessariorũ officium esse, hominibus breuitatẽ vitæ proponere, & dicere illud Prophetæ [u]; *Dispone domui tuæ, quia morièris, & non viues*: item [x], *Stulte, hac nocte tollent à te animam tuam.* & alia huiusmodi, quibus sanctum inducant timorem: quòd si peccatores inde ansam arripiant desperãdi, culpâ vacare concionatorem, sibi reum id debere imputare, quòd bono pharmaco sit abusus. similia est cernere in hoc facto Samuelis, qui quę ad pœnitentiam apta proponebat, Saül in malum succum conuertit. Deinde nemo nescit, non minùs aliquando iuuare consilia & adhortationes, quæ non expressis verbis, sed indirectâ quasi oratione proponuntur; virtutem enim hæc habent consolandi, & à malo reuocandi. Quæ oportuit aduersarium considerare, & tali argumento non vti. 4. respondet ad Ecclesiastici locum [y], duntaxat voluisse scriptorem præcipuas Samuelis laudes ibi commemorare, parúmque sollicitum fuisse, an visio illa ficta, an vera fuerit. Sed contrà, hoc verba non patiuntur. nostra versio habet; *Et post hoc dormiuit, & notum fecit Regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocẽ eius de terra in Prophetiâ, delere impietatem gẽtis.*] *Notum fecit Regi*, post mortem suam, ipse Samuel, siue postquã dormiuit. Sic Græcè, καὶ μετὰ τὸ ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσε: ipse igitur met prophetauit, qui mortuus: & ipse vocẽ suam de terrâ exiens edidit, ἐκ γῆς τὴν φωνὴν αὐτοῦ prophetans Saulẽ, populi ἀνομίαν, moriturũ. 5. Patres obiicit. Auctorẽ libri Gręci quæstionũ ad Orthodoxos, quẽ sanè parùm peritè dicit eiusdẽ auctoritatis esse cum ipso Iustino Martyre contrarium tenente. temerè verò, Iurisconsultus homo pronunciat, quæcũque in illo libro tradita sunt, per omnia & in omnibus sacrę Scripturæ consentire; si locus hic foret, aut tẽpus permitteret, non deforent quæ obiicerentur. B. verò Augustinum etiam obiicit, non satis intellectum; nam apertissimè (quod bonâ cum veniâ aduersarij dictum) nobiscum sentit August. [z] vt alibi dixi, & clarè iam Theologi nostri [a] ostenderunt. Alij Patres nihil nobiscum pugnant, quia duntaxat negare voluerunt, vi carminis magici Samuelem excitari potuisse, & quia ipsi hanc apparitionem tribuebant magię Phytonissæ (quod nec necessarium erat, neque verum) ideò ex tali suppositione necessariò eò delapsi fuêre, vt negarẽt aliud quàm dæmonem apparuisse. Nos, quia suppositionem illam falsam putamus, ideò hac in re à Patribus illis, ad alios Patres recedimus. Denique obiicit, post multa impertinenter & παρέργως fusa; illud, *cras mecum eris*, quod putat mendaciter dictum, si à Prophetâ dictũ; ego veritatem huius dicti clarè suprà [b] iam proposui. Certa satis ergo hæc Sanctorum auctoritas de animâ Samuelis.

2. adhuc certius (vt ait B. Augustin. [c]) est exemplum Mosis, qui cùm fuerit verè mortuus [d], cum Christo Domino in monte Thabor apparuit [e], vt verisimiliùs arbitratur B. Augustin. in corpore assumpto, & ex aëre formato. 3. exemplum est Ieremiæ & Oniæ, qui Iudæ Machabæo apparuerũt [f].

Sed veniamus ad tempora Christianorum (vt

Iudæos

s l. ostentum. D. de ver. obl. t l. in tantũ. de rer. diuis.
u l. ex Senatusconsulto. ad legem Corn. de sicar. Leloyer. lib. 3. ca. 3.
x l. multi. C. de mal. & mathem.
y sic legit B. Aug. & Cõp. Βασιλικ.
z ad d. l. ostentum.
a §. fin. Instit. de loca.
b in Consuet. Burdeg.
c in Gen. dier. lib. 2. ca. 9. & li. 4. c. 19. & li. 5. c. 23. & libro 6. cap. 21.
d li. 4. var. resol. cap. 6.
L
e li. 3. de spec. toto.
f cap. 4.
g 1. Reg. 28.
h lib. 6. antiquit.
i cont. Tryph.
k de curâ pro mort.
l q. 6. vbi vide.
m 1. p. q. 89. ar. 8. ad 2.
n Bellarm. li. de Purg. ca. 6. & libro 4. de Christo c. 11. Belliolan. de Purg lib. 1. c. 11. Pereri, de Magiâ, cap. 9. Valenc. in 3. dispu 11 q. 1. punct. 1. §. 9. Pelta de Purgator. c. 5. & qui fusissimè discutit hanc controuersiam, his nõ citatis, Alfons. Mẽdoza Schol. quodli qu. 5. §. 8.
o libro 4. de spect. c. 1.
p Tertull. adu. Praxeam.
q lib. 5. histo. cap. 28.
r serm. 117. inter editos Louanij.
s li. 2. hist. c. 6.
t lib. 18. c. 33.
u Esaiæ 38. 1.
x Luc. 12. 20.
y ca. 46. v. 23.
z in libro de curâ pro mortuis, c. 15.
a vide li. 2. qu. 6. & quos octaui folio pęced. lit. I.
b lib. hoc eod. quæst. 6.
c d. ca. 15.
d Deut. 34. in fin. & in epist. Iud. & Iosue 1. & hoc omninò tenendum ostendit Alfo. Mẽdoz. d. q. 5.
e Mat. 17. Luc. 9.
f 2. Mach. c. 15.

Iudæos omittam, quibus hæc sententia constans fuit, exceptis Sadducæis) & quia promiscuè hæretici negant apparitiones mortuorum, siue beati sint, siue non sint, in vniuersum: ideò nos in vniuersum de his, siue iam cœlites, siue nondum, agemus, & per ætates omnes Ecclesiæ descendemus, vt clarissimè appareat, verè Catholicorum hunc semper sensum fuisse; aliorum quidem hoc affirmantium disputando, aliorum verò id satis apertè probantium exemplis apparitionum, quas pro verissimis habebant & narrabant.

M

Initio ipso hæc fuit sententia primitiuæ Ecclesiæ & Apostolorum, & ipsius CHRISTI Domini; qui cùm sciret Apostolos id credere, nō modò illos non reprehendit & cōtrarium docuit (quod non erat, optimus magister, lux mundi vera, prætermissurus) sed potiùs hanc sentētiam, vt eorum animis firmiùs insigeretur, silentio suo, & indirectâ responsione comprobauit, vt mox videbimus. Nam cùm post Resurrectionē Christus Dominus ianuis clausis ad Apostolos fuisset ingressus, quod nō putabant nisi à spiritu fieri posse, existimarunt se spiritum videre, & ideò vehemēter cōturbati & conterriti fuerunt [g]; & quidem Theophyl. expressè asserit putasse eos esse animam aliquam, quæ ex alterâ vitâ rediisset: quod idem B. Aug. [h] Eucherius, Beda, & Hugo Card. & multi alij censuerunt putabant autē animā esse Christi, in corpore aëreo assumpto, non in corpore proprio; de cuius Resurrectione nondum erant planè certi. Sciebat Christus cogitationes eorum, & respondet, palpatione veri corporis cognoscant se spiritum non esse. Eadem fuerat ante passionem suspicio ac metus Apostolorum, cùm viderent eū ambulantem super aquas [i], neque tum reprehensi, quòd putarent esse aliquādo spectra, sed quia putabant Christum met ipsis tum nō apparere. Eandem aliorum tum sententiam fuisse conuincitur ex B. Luca [k]. nam vniuersa, quæ Hierosolymis erat, Ecclesia, dicentē Rhodem, quòd Petrus ex carcere liberat⁹ ante fores adstaret, dixit insanire, eò quòd certò sibi persuaderet, Petrum viuere, & in carcere detineri: animáque viuentis hominis extra corpus suum apparere nō posse sciret; ideò de viui hominis animâ puellæ errorem reprehendebat, & Angelum in specie Petri credebat; puellę assentata, si Petrum mortuum credidissent. Quo loco Græcè ἄγγελος, est; vnde probat locus aliquādo per Angelos, ἑτεροπροσώπως animas repręsentari: præcedentia verò loca in Euangeliis apud Luc. non habent, ἄγγελος, sed expressè habent τὸ πνεῦμα: apud Matth. verò φάντασμα. Ex quibus sic ratiocinamur; apud Matth. nomen genericum fuisse positum; vt intelligamus tam de Angelis, quàm animabus hanc opinionem viguisse: apud Lucā verò in Euāgelio vocem, τὸ πνεῦμα, positam vt restringamus ad animas, vel saltē ad solos Angelos nō restringamus: apud Luc. in Actis, Angeli nomen positum, vt de Angelis idem censuisse Ecclesiam sciamus. Sanè hæc adeò ferè sunt inseparabilia, vt & olim Sadducæi, & hodiè hæretici, vtrumque æquè impugnent. Quis verò nō rideat Lauatheri responsionem, πνεῦμα pro Angelo tantum accipi? ergo spiritui resistēs caro in membris nostris, illa nō animę, sed Angelo repugnat. vtitur enim Paulus [l] voce πνεύματος: ergo apud Petrū [m] Christi anima concionata fuit Angelis, & nō hominibus in inferno degentibus (ἐν φυλακῇ πνεύμασι.) contra communem Antiquitatis cōsensum [n].

g Luc. 24. v. 37. Joan. 20. v. 19.
h Serm. 8.
i Matth. 14. v. 26.
k Act. 12. v. 15.
l Gal. 5. v. 16. & 17.
m 1. Pet. 3. v. 19. & c. 4. v. 6.
n Clemēs Alex. li. 2. & 6. Stroma. Ath. epist. ad Epic. Hilar. in Psal. 118. Epiph. hæres. 77. Cyril. Alex. lib. de recta fid. ad Theodos. & Aug. in Ioan. Rufin. in ca. ... Rom. ... in Symb. ...

Ergo falsò Athanas. [o] tradidit, in Hymno trium puerorum, πνεύματα, significare hominum animas? sed nugor, cùm talia seriò refello.

o Athanas. li. de Spiritu sancto.

SECTIO V.

N

NVNC ad dicta Conciliorū & Patrū & Historicorū veniamus: quæ non obscurè id docēt & persuadēt, nisi proterui & pertinaces, quòd hęreticorum est propriū, esse velimus. vnum illis effugij diuortium præcludamus. quidam omnes visiones negant: qui sunt indigni quibuscum scriptis contendamus: eodem enim iure omniū Historiarum, omnium librorum, qui in sacro Canone (quem sibi quisque illorum, quem vult hodiè fingit, cras refingit) non continentur, fidem & auctoritatem repudiare possunt. quo quid insanius, quid cunctis reipubl. partibus est perniciosius, & graui vindictâ dignius? Modestiores alij; Angelorum permittunt visiones, & recipiunt, pro lubito tamen suo; quando illis in disputando negotium non exhibēt: sed iidem isti veterem omnem memoriam sic interpretantur, vt contendant αὐτοπροσώπως nunquàm animas, ne Beatorum quidē, vel apparuisse, vel apparere: sed quandocunque talia leguntur, de ἑτεροπροσώπως factâ, per bonos vel malos spiritus apparitione, id accipiendum. His regula illa Augustini & aliorum validè obstat; quādo verba Scripturæ propriè possunt accipi, ad Metaphoricos vel tropicos alios sensus non esse confugiendum: sunt autem scriptorum de his rebus verba pleraque adeò clara, vt qui illa ad tropos reuocet, is nihil non eodem iure sic queat detorquere. Deinde nihil nos cogit absurdi, nihil rationi consentiēs parum. fieri posse, fieri decere & expedire iam docuim⁹. cur igitur sāctissimis & grauissimis hominibus ea simpliciter & sine fuco narrantibus, vt αὐτοπροσώπως gesta non credamus; sed vel inuitis ἑτεροπροσωπίαν obtrudamus? Quasi verò non ipso loquendi modo vtrumque genus apparitionum distinxerint. Nonne (vt alios mittā) B. Cyprian. cùm de imaginariâ, vel per Angelos factâ loquitur, simpliciter vocat visiones, cùm verò de apparitione Beati alicuius αὐτοπροσώπως factâ, tunc addit apparuisse talem vel talem? idem discrimen obseruant acta Martyrum: idem vita & Dialogus B. Gregor [p] Quinetiam soliti ipsi Angeli idipsum declarare, quando apparent, vt fecit Gabriel Archangelus, cùm in forma S. Marcellini se visendum præbuit, apud Eghinartum [q].

p Vide Cyprian. ep. 10. 11. 12. 69. Acta Mart. apud Sur. 14. Febr. & Greg. Magnum passim in Dialog.
q li. 3. de trāslat. SS. Marty. Marcel. & Pet. c. 12.

I.

Primo Sæculo nobis occurrit prima Hispaniæ, & fortassis Europæ totius, Ecclesia B. Mariæ Deiparæ de Columnâ, à B. Iacobo Sebedæo, cùm adhuc in viuis vterque degeret, dedicata ad Hebrū Cæsaraugustæ: quod & Annalibus Celtibericis [r] proditum, & adeò constanti Ecclesiæ illius traditione receptum, vt Catholicus ibi non habeatur, qui dubitet: traditur B. Virgo columnæ insistens Apostolo Hispaniarum apparuisse, & iussisse eo sibi loco sacellulum dedicari; quod nunc diues & nobilis Ecclesia est. Si viuens adhuc alio in loco, quàm vbi degebat, B. Iacobo se videndam exhibuit, cur nequeat nūc cœli terræque Regina, cùm lubet? & sæpe illi lubuisse, mox docebo. apparuit non semel Filius, cur non & mater? B. Petro persecutionem vitanti Christus conspicuum se præbuit, & dixit Romam se cōtendere, vt iterū crucifigatur. intellexit Domini mētem Petrus, & re-

r Ant. Beuter. Chronica 13. Vasæus, Garibay, & alij.

uersus agitur in crucem, ſicque in Petro Chriſtus iterum crucifigitur. Id teſtantur B. Ambroſ. [s] B. Gregor. [t] Hegeſip. [u] Carpo Cretenſi, auctor eſt B.Dionyſ.Areopagita [x], IESVM multis Angelis comitatum apparuiſſe, & inclementiæ nomine reprehendiſſe, quòd lapſi fratris, & ſeductoris pœnam expeteret. Veſpaſiano Imper. S.Martialis Lemouicum Epiſcopus vixit, diſcipulus Chriſti, is vidit S.Valeriæ Martyris animam, inſtar lucidæ flammæ, cœlum petentem [y].

s contra Auxent. de Baſil. nouâ tradēdâ.
t in Pſa. 4. Pœnit.
u lib. 3. de excid. Ieroſ. c. 2.
x epiſtol. 8. ad Demop.
y Narratur in actis S Martialis apud Surium.

II.
O

z Apolo. 2. ad Imperat.

Sæculo ſecundo Iuſtinus Mar. [z] redire animas mortuorum, & apparere nonnunquàm, & proinde immortales eſſe, vt Gentilibus perſuadeat, ipſis Gentilium per Magos euocationibus vtitur: & contra Tryphonem diſputans aſſerit, Samuëlis animam verè fuiſſe euocatam. Tertullianus non modò nihil nobiſcum, ſed tantùm cum magicis næniis pugnat, inquiens: *Sed ſi quaſdam reuocauit animas in corpora Dei virtus in documenta iuris ſui, non idcirco communicabitur fidei & audaciæ Magorum, & fallaciæ ſomniorum, & licentiæ Poëtarum.*] verùm etiam apertè facit pro nobis. nam & ſubindicat aliquando factum, & cauſam facti addit. Et luculentiùs idem: *Atqui hoc quoque de animâ prædicatur. Nam, ſi de aliquo iampridem defuncto, tanquàm viuo quis requirat, præ manu occurrit dicere,* Habet iam & reuerti debet. *hæc teſtimonia animæ quantò vera, tantò ſimplicia; quantò ſimplicia, tantò vulgaria; quantò vulgaria, tantò communia; quantò communia, tantò naturalia; quantò naturalia, tantò diuina.*] quæ non tantùm ad corporum Reſurrectionem, ſed & ad hunc animarum reditum miraculoſum poſſunt referri. Origenes rectè, quòd quaſdam redire poſſe cenſuit, idque nobis nunc ſufficit; perperàm, quod ad improborum animas reſtrinxit [a]; *improba verò anima & prauis facinoribus in terram retracta, ita vt adſpirare ad ſuperiora nequeat, vagabunda in terrâ volutatur, nunc circa ſepulcra oberrando, vbi etiam vmbratilium animarum phantaſmata ſunt ſæpius viſa; nunc terras has obeundo. cuiuſmodi hos ſpiritus eſſe credendum eſt, qui omnibus ſæculis & coërciti ſunt & præpediti veneficiis, &c.*] Et ſanè Origenis tempore B.Potamiæna Baſilidi carnifici apparens, eum ad fidem conuertit, nec hunc tantùm, ſed & complures alios, vt docet Euſeb. [b] & ipſemet Origen. [c] teſtatur, *multos penè inuitos attractos eſſe ad Chriſtianam religionem, ſpiritu quodam repentè mutante intellectum eorum: vt pro verbo exoſo ad id temporis non cunctarētur mortem oppetere, poſt viſiones oblatas ipſis vel dormientibus, vel vigilantibus. Multa enim talia vidimus, quæ ſi memorarentur duntaxat geſta in noſtrâ præſentiâ, cachinnum tollerēt infideles; rati, nos quoque, ſicut illos, de quibus malè ſuſpicantur, fingere. Teſtis autē eſt Deus noſtræ conſcientiæ, conari me non falſis narratiunculis, ſed veris exemplis commendare IESV doctrinam.*] hæc ille. quæ ſanè poſſemus & nos ſingulis ferè paginis Lauathero, Riuio, & ſimilibus incredulis obiicere, & inculcare.

a lib. 7. contra Celſum.
b lib. 6. cap. 4.
c contra eundem Celſum, lib. 1.

III.

Sæculo tertio B.Gregorio Thaumaturgo, cum Deiparâ, B.Ioannes Euangeliſta apparuit: vt narrat quàm prolixo, tam vero ſermone, ſcriptor eius vitæ grauiſſimus, B. Gregorius Nyſſenus. Qui quando Angelica eſt viſio, id ſolet addere, vt facit in viſionibus oblatis B.Ephrem [d]. Nocturnarum quoque viſionum meminit B. Cyprian. [e] & idem eos grauiter reprehendit [f], qui viſiones huiuſmodi contemnunt. B.Quartilloſæ filius eius Martyr apparuit, & ad martyrium matrem confirmauit, vt narratur in epiſtolâ Africanorum Confeſſorum [g], in cuius additione, etiam B.Cyprian. Montano, & Flauiano confeſſoribus traditur adhortator apparuiſſe. Sic & alia nos authentica Martyrum Cirthenſium acta, referente eodem Sur. [h] docent B.Cyprian. Mariano, & apparuiſſe, & manum porrexiſſe, & ab Agapio puerulum martyrem paulò antè coronatum viſum fuiſſe B. Ambroſ. [i] *B. Agnes* (ait) *parentibus ad eius ſepulcrum aſſiduè vigilantibus, quâdam nocte choro virginum comitata cùm apparuiſſet, ſic ad eos locuta dicitur: Ne me, parentes, mortuam lugeatis; nam vnà cum his virginibus viuo apud illum in cœlis, quem in terris tota mente dilexi.*] addit & eandem Conſtantiæ poſt annos aliquot ſanitatem in ſomnis ſpopondiſſe & præbuiſſe. Priùs etiam, ſub Decio, B.Agathæ S. Petrus apparens in carcere, mammillam eius pectori reſtituit [k]. Eadem poſteà S. Luciæ apparens matrem eius Euticiam ſanguinis fluxu liberauit [l].

d in eius vitâ
e epiſt. 12.
f epiſt. 69.
g quam nobis exhibuit Laurent. Sur. 24. Febr. tomo 1.
h die 1. Maij, tomo 3.
i Sermo. 90.
k Acta S. Agathæ 5. Febr. apud Sur.
l Acta S. Luciæ 13. Decemb. apud Sur.

IV.
P

Poſt annum Chriſti CCC. ſeu ſæculo IV. Chriſtus Dominus dignatus apparere B. Petro Alexandr. in formâ pueri, querentis veſtem ſuam ab Ario diſciſſam [m]. In ipſis exordiis (ait Hadrian. [n]) *Chriſtianorum, cùm ad fidem conuerteretur pius Imperator Conſtantinus, ſic legitur: Tranſactâ die nocturno Regi facto ſilentio, ſomni tempus aduenit, & ecce adſunt ſancti Apoſtoli Petrus & Paulus, dicentes: Quoniam flagitiis tuis poſuiſti terminum, & effuſionem innocentum ſanguinis horruiſti: miſſi ſumus à* CHRISTO IESV *Domino, dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. Audiſti ergo noſtra monita, &c.*] Ecce dicunt ſe miſſos à CHRISTO, dicuntur adfuiſſe Regi, vtique αὐτοπροσώπως apparentes; & nominantur Apoſtoli; cum in aliis Conſtantini viſionibus prælianti oſtenſis, à Zonarâ [o] non nominentur, qui apparebant; eò quòd Angelici ſpiritus eſſent. Sic etiam cùm Conſtantinus templum Deiparæ conſtrui iuſſiſſet, architecto apparens ipſa, rationem docuit, quâ columnæ poſſent erigi [p]. Conſtantio, Spiridion & Triphillius priùs in ſomnis apparuêre, quàm eum ſanarent, & tamen hi adhuc erant in viuis [q]. Par poteſtas à mortuo loquelam obtinere, & conſequi vt appareat. De eodem illo Spiridione referunt Socrates [r], & Ruffin. [s] quod Ruffini verbis referam: *Filiam habuit, Irenen nomine, quæ cum ei bene miniſtraſſet, virgo defuncta eſt. Poſt eius obitum venit quidam dicens, ſe ei quoddam depoſitum commendaſſe: rem geſtam ignorauerat pater. perquiſitum in tota domo; nuſquàm, quod poſcebatur, inuentum eſt. Perſiſtebat tamen ille, qui commendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat; vitæ quoque ſuæ ſe illaturum exitium, niſi commēdata reciperet, teſtabatur. Permotus lacrymis eius ſenex, ad ſepulcrum filiæ properat, atque eam ex nomine clamitat. Tum illa, de ſepulcro, Quid vis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius vbi poſuiſti? At illa locum deſignans, illic, ait, defoſſum inuenies. Regreſſus domum, rem, ſicut filia de ſepulcro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti.*] Quæ potuit reſpondere, non potuit apparere ſanè, vt & illi, qui mortui iam Nicænæ Synodo ſubſcripſêre. Hiſtoriam admirandam prodidit Grego. Cæſarienſ. presbyter [t]. *Duo* (ait) *ſancti Epiſcopi Chryſanthus & Muſonius, cum nondum deciſioni ſuas adieciſſent ſubſcriptiones, accidit vt diuinâ prouidentiâ ab humanis excederent. Diuini ergo Patres cùm veniſſent ad communem locum, in quo dormiebant, cùmque ſimul cum eis eſſet,*

m Sur. to. 6. die 15. Nou.
n tom. 2. epiſt. Decret. & Synod. VII. ſiue Concil. Nic. II. act. 2.
o Tomo 3.
p Grego. Turonēſ. de gloriâ Martyrum, cap. 8.
q ex Metaph. Sur. to. 6. de 12. Decembr.
r lib. 1. cap. 8.
s lib. 1. c. 5.
t apud Lipoma. to. 6. in oratio de Nic. Syn.

& quæ dicebantur, audirent: ô fratres, dixerunt, & Patres, præclarum nobiscum certamen decertastis, cursum perfecistis, fidem seruastis. Si ergo quod factum est, Deo gratū iudicatis (nunc enim purius cernitis) ne quia sit impedimento, quo minus vos quoque dec sionem subsignetis. Hæc simul & dixerunt, & signatâ decisione sanctorū Patrum loculo impositâ, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cùm venissent ad loculum, solutis quæ erant imposita signaculis, cùm sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum Patrum ad eos adiectas subscriptiones.] addit Nicephorus [u] ipsius subscriptionis verba; *Chrysanthus & Musonius, qui cū Patribus omnibus in sanctâ primâ Oecumenicâ Synodo consensimus; quamuis corpore translati, manu tamen propriâ nos quoque libello subscripsimus.*] Vnde patet & Spiridionis, & omnium primæ Synodi Patrum sententiam fuisse; animas, diuinâ permissione, ad nos redire posse. nam alioquin, nec ille filiam vocasset, nec isti subscriptionem postulassent. Nicæno concilio vetustius, vtpote durante adhuc ante Constantinum persecutione, celebratum fuit in Hispaniâ concilium prouinciale Eliberitanū, in quo legimus [x]; *Spiritus defunctorum non esse inquietandos*; quo significatur, spiritus defunctorum superesse, & cernere quæ circa sepulcra eorum fiant: vnde & sequitur; nonnunquàm adesse his locis, & detestari ritus Gentilitios ex errore natos, de animarū circa sepulcra centenariâ oberratione; de quâ puto Canonem illum agere: & à quâ sententiâ non videtur omninò alienus Nemesius, περὶ ψυχῆς, qui liber perperàm tribuitur Niceno. Anno 366. Iulianus Impe. occisus fuit incerti spiculo: & Diuina visio priùs ostensa sancto Basilio, cui cum B. Virgine S. Mercurius apparuit, & discedens, & cruentam hastam referens, vt ex Helladio B. Basilij discipulo docuit B. Damascenus [y], eodem quoque tempore & alius, ad castra proficiscens, vidit vel vigilans, vel somnians, complures ex Apostolis & Prophetis in vnum coactos, & de iniuriis Iuliani in Ecclesiam querentes, & in cōmune consulentes; & duos ex eorum numero, ceteris bono animo esse iussis, discessisse, paulóque pòst rediisse ad conuentum, & nunciasse tyrannum occisum. Sozomenus hæc narrans [z], duorum nomina prætermisit; sed Nicephorus addidit, duos olim egregios fuisse milites ac Martyres, Mercuriū & Artemiū. Sic ille [a]. B. Febronia Martyr & virgo natalis sui die quotānis mediæ noctis tempore in Nocturnis precibus, apparebat cunctis in choro versantibus, eo ipso in loco procūbens, vbi psallere solita [b]. B. Ammonis animam vidit B. Antonius comitantibus Angelis in cœlum pergere [c]. B. Martino Turonensium Episcopo apparuit è cœlo descendens B. Virgo; & ex inferis adscendens anima latronis, qui pro Martyre colebatur [d]. B Pauli primi Eremitæ animam visam B. Antonio in cœlum ab Angelis deferri, auctor est B. Athana [e]. & B. Hieronym [f]. fuit in hac sententiâ Nemesius, paulò antè citatus: fuit & B. Basilius [g], vbi postquàm dixisset virginem, etiam cùm sola est, semper reuereri debere & Dei, & Angeli custodis præsentiâ; *Quid* (subdit) *per singula pergam? Ipsas Angelorum infinitas multitudines, & vna sanctorum Patrum beatissimos spiritus. Nullus enim ex his est, qui non singula vbique consideret. Etsi enim oculis carneis minime conspicui sunt; incorporeis tamen obtutibus ad agnitionem complectūtur, & comprehendunt omnia.*] vult ergo Sanctorum animas nobis, cùm volunt, adesse, Dei permissione, & nullum esse locum, quò se successiuè penetrare non possint; nihil in rebus esse, actionibúsque humanis, quod aliquando nequeant intelligere, ne quid hîc vbiquitatis somnies. Idē [h] significat multis B. Mamantem apparuisse. *Memores estote Martyris, quotquot illo per somnia potiti estis.*] B. Gregorius Nazianzenus [i] dicit, sibi sæpe in somnis visum fratrem, & licèt addat, *siue cupiditate* (quâ scilicet amantes sibi somnia fingunt) *siue ipsa veritate*: manifestum tamen testimonium dat sententiæ suæ, de possibili animarum apparitione.

[u lib. 8. cap. 23]
[x can. 34.]
[y Orat. 1. de imag.]
[z lib. 6. c. 2.]
[a lib. 10. c. 35.]
[b Metaphr. apud Sur. to. 3. Iunij 25.]
[c Athan. in vitâ B. Antonij, idem refert Pallad. in vit. Ammon.]
[d Sulpic. Seuerus in vitâ B. Martini.]
[e in vitâ Antonij.]
[f in vitâ Pauli.]
[g lib. de verâ virgin. paulò ante medium.]
[h in Panegyr. B. Mamantis Martyr.]
[i orat. in laudem Cæsarij.]

Vixêre eodem sæculo nonnulli Patres mox citandi: sed quia mors eorum, & vitæ pars potior incidit in sæculum sequens, in illud ego ideò distuli.

V. Q

Quod tempus intercedit inter annum CCCC. & D. sæculo quinto adscribendum, viros habuit quà sanctitate, quà doctrinâ valdè illustres. B. Martini transitus B. Seuerino, & B. Ambros. absentibus ostensus: apparuit etiam, vt auxilium laturus iis qui corporis eius translationem parabant: apparuit & aliàs non semel, vt narrat Gregorius Turon. [k] S Ioānis præcursoris caput altissimè Herodias defodi iusserat. multis posteà sæculis sanctus ipse, duobus Monachis in somnis apparuit, & quo loco esset, ostendit. Rursus cùm memoria eius interiret, & ignoraretur quo loco delitesceret hoc sæculo, ante Marciani imperium, idem Sanctus Marcello monacho mirabili modo locum sepulcri sui capitis indicauit [l]. Vbinam sepulta forent corpora BB. Geruasij & Prothasij, per visionem eorum B. Ambros. didicit, teste B. Augustino [m]; ipsius etiam B. Ambrosij verba hanc sententiam nostram confirmant, quibus eodem sensu, quo B. Basilius, Sanctorum spiritus vbilibet esse testatur; *Nam licet vniuersi Sancti vbique sint, & omnibus prosint*; *specialiter tamen illi pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulère pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus* [n]. B. Paulinus (fortè Diaconus, certè non Nolanus ille [o]) *Eodem*, inquit, *quo obiit die, sicut textus epistolæ loquitur, quæ a Simpliciano, successore eius venerabili viro, suscepta est de partibus Orientis, ad ipsum, tanquàm adhuc nobiscum viuentem, directa, quæ nunc vsq; Mediolani habetur in monasterio, quibusdam sanctis viris apparuit orans cum illis, & imponens illis manus. habet enim diem epistola quo directa est: quâ lectâ inuenimus diem esse, quo ille defunctus est. intra Tusciam verò ciuitate Florentiâ, vbi nunc vir sanctus Zenobius Episcopus est, quia promiserat se illos sæpius visitaturum, frequenter ad altare, quod est in Basil. à Ambrosianâ, quæ ibidem ab ipso constituta est, visus est orare, sicut, ipso sancto viro sacerdote Zenobio referente, didicimus. In eadem etiā domo, in quâ declinans Eugenium mansit, tempore quo Rhadagaisus supradictam ciuitatem obsidebat, cum iam penitus desperassent viri ciuitatis, per visum cuidam apparuit, & promisit, alio die salutem illis adfuturam. Quo referente, ciuium animi sunt erecti. Nam altero die adueniente Stilicone comite cum exercitu, facta est de hoste victoria. Hæc Pansophiâ religiosâ fœminâ, matre pueri Pansophij referente, cognouimus. Mazcezeli etiam desperanti de salute sua vel exercitus, quem ducebat contra Gildonem, baculum tenens in manu in visu noctis apparuit, atque cùm prouolueretur ad pedes viri sancti Mazcezeli, percutiens terram senex baculo quo regebatur (tertiò hac enim specie illi*

[k lib. de miracu. B. Mart. & lib. de gloriâ Confess.]
[l Prosper & Sigibert. in Chron. Sozomen lib. 8. c. 21. Niceph. li. 12. ca. 49.]
[m lib. 22. de ciu Dei, c. 8. & lib. 9. Confess. c. 7.]
[n Sermo. 77. de Natali Oct. Adu. &c.]
[o in vitâ S. Ambro.]

apparuerat) ait: Hic, hic, hic, signans locum, dedítque intellectum viro, quem visitatione dignum fuerat arbitratus, vt agnosceret se in ipso loco, in quo sanctum Domini viderat Sacerdotem, die tertiâ victoriam adepturum: atque ita securus bellum & inchoauit, & consummauit. Nos tamen ea Mediolani positi, ipso Mazcezele referente, cognouimus. Nam & in hac prouinciâ, in quâ nunc positi hæc describimus, plurimis hoc ipsum retulit Sacerdotibus: quibus etiam referentibus securius antè nobis cognita huic libro adiungere arbitrati sumus. Sisinnij etiam & Alexandrini Martyrum, qui nostris temporibus, post obitum sancti Ambrosij in Agaunæ partibus persequentibus gentilibus martyrij coronam adepti sunt, cum reliquias Mediolani summâ cum deuotione susciperemus, adueniente quodam cæco & referente cognouimus; qui eodem die tacto loculo, in quo Sanctorum reliquiæ portabantur, lumen recepit; quòd per visum noctis vidisset nauim appropinquare littori, in quâ multitudo erat albatorum virorum: quibus descendentibus ad terram, cum vnum de turbâ precaretur, vt sciret qui essent ij viri, audierit Ambrosium eiusque cōsortes. Quo audito nomine, cum deprecaretur vt lumen reciperet, audiuit ab eo: Perge Mediolanum, & occurre fratribus meis, qui illo venturi sūt (designās diē) & recipies lumē. Erat enim vir (vt ipse asserebat) de littore Dalmatieno, nec se antè venisse in ciuitatem asserebat, priusquam recepto lumine reliquiis Sanctorum occurrisset non iam videns; sed tacto loculo videre cœpisse.] Hactenus Paulinus de Ambrosio, & quidem certò comperta. Nunc age, alium eius ætatis, B. Ambrosij contra Symmachum Collegam, Prudentium adiungamus [p]:

Virgo citum cupiens obitum
Appetit & bibit ore rogum.
Emicat inde columba repens,
Martyris os niue candidior
Visa relinquere, & astra sequi:
Spiritus hic erat Eulaliæ,
Lacteolus, celer, innocuus, &c.

De sancto Fructuoso, & sociis.

Vidit præsidis ex domo satelles
Cælum martyribus patere apertum,
Insignesque vinos per astra ferri.
Quin & filiola monens heri i
Ostendit sceleris notam paterni,
Cælo viuere, quos forum peremit.

Posteà cùm pio studio conarētur fratres quisque sibi partem reliquiarum auferre, subdit;

Sed ne reliquias resuscitandas,
Et mox cum Domino simul futuras
Discretis loca diuidant sepulcris:
Cernuntur niueis stolis amicti,
Mandant restitui cauóque claudi
Mixtum marmore puluerem sacrandum.

Scribit Constantinus presbyter [q], *cum Sanctus vir in loco quodam spectris infesto moraretur intrepide, subitò ante os legentis adstitit vmbra terribilis, & paulatim sub oculis intuentis erigitur. Parietes etiam saxorum imbribus colliduntur. Tunc verò deterritus lector, præsidium Sacerdotis implorauit. Qui statim prosiliens effigiem terribilis imaginis intuetur, & præmissâ obsecratione nominis Christi, imperat; vt quis esset, qui se illic ageret, fateretur. Qui protinus terrificâ vanitate depositâ, voce humili more supplicantis eloquitur: se comparémque suum auctores fuisse multorum criminum: insepultos iacere, & ob hoc inquietare homines, quia ipsi quieti esse non possent. Rogat, vt pro eis Dominum precaretur, quatenus recepti requiem mererentur. Ad hæc vir sanctus indoluit, imperatque vt locum ostenderet, quo iacerent. Tum verò cereo præcedente dux vmbra prægreditur, & inter difficultates maximas ruinarum, intempestâ nocte locum, in quo proiecti fuerunt, indicauit. Vt verò mundo redditus est dies, circumiectos incolas inuitat, hortatur ipse operis maturator insistens: rudera tumultuariè superiecta ad tempus rastris auulsa purgantur. Inueniuntur corpora fusa sine ordine, ossa ferreis adhuc nexibus illigata. Ad legem sepulturæ fossa dirigitur, membra exuta vinculis, linteis induuntur, humus superiecta componitur, oratio intercessionis impenditur, requies defunctis obtinetur: ita vt post eandem diem, sine vllo terroris indicio, domicilium frequentato habitatore floruerit* [r]. Sed tot tā claris exēplis aliquas inseramus auctoritates siue dogmata Patrum, mox ad alia exempla redituri. Hieronymus [s], in vno illo, nostros Nouatores omnes iugulat sacræ veritatis gladio eloquētiæ bracteis inaurato: *Ais vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in liberâ honestâque custodiâ, in fortunatorum insulis, & in campis Elysiis, recluduntur. Tu Deo leges pones? tu Apostolis vincula inicies: vt vsque ad diem iudicij teneantur custodiâ, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: sequuntur Agnum quocunque vadit. Si Agnus vbique, ergo & hi, qui cum Agno sunt, vbique esse credendi sunt. Et cùm diabolus & dæmones toto vagentur in orbe, & celeritate nimia vbique præsentes sint, martyres post effusionem sanguinis sui arca operientur inclusi, & inde exire non poterunt.*] Siste, lector, & istud, *vbique*, pro *vbilibet*, positum (vt sanctum Basilium interpretatus fui) memento. Simul rationes B. Hieronymi etiam percellere eos, qui negāt è cœlo Sanctorum animas egredi posse. Amicus & admirator Hieronymi Beatus Augustinus [t], totus in eo est fermè, vt probet secundùm legem Dei ordinariam, & solâ ac nudâ ipsarum animarum naturali facultate, animas illis quibus adscriptæ sunt locis egredi ad tempus non posse; extraordinariâ tamen Dei permissione quando voluerint, eas suis receptaculis ad homines visendos egredi posse: videre hanc eius mentem verbis, & serie disputationis apertè significatam, cùm scripsisset [u], ferri mortuos apparuisse viuentibus, & quo illorum corpora iacerent inhumata nescientibus, locísque monstratis monuisse, vt sepultura, quæ defuerat, præberetur. subdit: *Hæc si falsa esse responderimus, contra quorundam scripta fidelium, & contra eorum sensus, qui talia sibi accidisse affirmant, impudenter venire videbimur.* Et non sunt impudentes aduersarij nostri, qui consensum ætatum omnium exsibilant? Vt autem intelligeremus hoc non accidere lege ordinariâ, sed speciali priuilegio, Deíque permissione singulari, illud de matre suâ adscripsit [x], quod aduersarij calumniosè in nos detorquent; *Si rebus viuentium interessent animæ defunctorum, vt de aliis taceam, meipsum pia mater nullâ nocte desereret.*] Etenim de singulari illâ permissione aliàs apertè asseruit, quod de continuâ & ordinariâ lege hic negauit. *Mitti* (inquit [y]) *ad viuos aliquos ex mortuis diuina Scriptura testatur, & Samuelis atque Moysis apparitionibus id confirmat.*] De fide ergo hoc censuit Augustinus. idem postea [z], confessorem Felicem, cùm à Barbaris oppugnaretur Nola, *non solùm beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsorum hominum aspectibus apparuisse,*

p Prud. de S. Eulalia.

q in vitâ S. Germani Antissiodorensis, cap. 17.

r apud Surium mense Iulio.

s lib. aduers. Vigilantium.

t lib. de cura pro mort.

u cap. 10.

x cap. 13.

y cap. 15.

z cap. 16.

A *non incertis rumoribus, sed testibus* (ait) *certis se cognouisse. Verùm* (addit) *ista diuinitus exhibentur, longè aliter, quàm sese habeat vsitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus.*] vult ergo sanctus Doctor id fieri posse, sed nō fieri naturaliter, ideò enim vt hoc doceat, mox subdidit; *alij sunt humanarum rerum limites, alia diuinarum signa virtutum: alia sūt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiūt: quamuis & naturæ Deus adsit, vt sit, & miraculis natura nō desit.*] Quippe miracula præter naturæ quidem fiunt ordinem, naturæ tamen rerum nunquàm aduersantur. Quid hac veritatis tubâ sonorius? quid hoc lumine Ecclesiæ manifestius? quid hoc perfidiæ malleo potentius hæretici exspectant? viuorum negotiis mortuorū spiritus interfuisse, superstitibus adfuisse, visos in orbe nostro, testatur quidā [a]; ipsâ quâ decessit horâ, narrat Hieronymi animam ei apparuisse, multáque sapienter monuisse, & eruditè docuisse. B Sed huius epistolæ auctoritas & fides sūt exiguæ, vel nullæ: ideò pergamus aliò. B. Chrys. [b] agnoscit mortuorum in somniis apparitionē, & eam fuisse sententiā Iudæ Thadæi Apostoli eo loco scribit, vt censeret sic Christum post mortem solis Apostolis & non aliis appariturum. Apud Palladium legimus à B. Pambo visos fratres duos Pæësium & Esaiam in cœlis [c]: ab Abbate Apollô visum fratrem eius defunctum [d]: Anuph vidisse choros beatorum, & eius animam posteà à numerosis Angelis & Martyribus in cœlum, cunctis videntibus, sublatam [e]. C Solitus autem Palladius disertè exprimere & distinguere visionem Angelicam à visione animæ, & addere Angelum hominis alicuius speciem assumpsisse, vt obseruare potes [f] de Euagrio Diacono, visione Angelicâ ab amore libidinoso mulierculæ, deterrito: vbi etiam habes apertam distinctionem apparitionis alterius dæmonū ad hæreticam blasphemiam conantium eum inducere. His fermè temporibus Marcus Gazensis vixit, testis oculatus, narrans Ioannis Cæsareæ & Porphyrij Gazensis Episcoporum legationem ad Arcadium de diruendo Marnæ templo; vbi inter cætera describit tempestatem grauissimam, quam Deus permiserat oriri propter hæreticam Naucleri prauitatē: D *Implorabamus* (inquit) *preces B. Procopij Anachoretæ. Cúmque fuisset vespera, & tempestas non cessaret, permansimus vigilantes totam illam noctem. Circa matutinum autem ex multâ afflictione parum dormitarunt sanctissimi Episcopi, & videt in somnis dominus meus Porphyrius, sanctum Procopium Anachoretam dicentem eis: Nauclerum catechismo instituite, & obsignate* (*est enim ex Arij hæretici execrandâ sectâ*) *& efficite, vt ipse anathemate notet Arium, & malam eius fidem, & statim cessabit tāta tempestas.*] Subdit deinde sic factum, & mare tranquillatum. E B. Chrysostomo, commentarios in B. Pauli epistolas scribenti, assistentem, eúmque docentem B. Apostolum vidit Proclus Constantinopolitanus, vt scriptis proditum à Leone Augusto, & Metaphraste [g]. Eidem ab exilio redeūti Comanæ in templo B. Basiliscus Martyr, Nicomediæ olim passus, apparuit dicens: *Confide frater Ioannes: cras enim simul erimus.* Aiūt presbytero quoque Ecclesiæ priùs apparuisse Martyrem, atque dixisse: *Prapara Ioanni fratri locum. Venturus est enim.*] narrat Palladius [h], & addit confirmasse euentum: postridiè enim mortuum & sepultum eo loco sanctum Antistitem. B. Cyrillus Alex. dissentiens vehementer à Chrysostomo, in somnis monitus à Deiparâ fuit, vt cum eo mortuo in gratiam rediret [i].

Aliam visionem Adelphij de gloriâ B. Chrysostomi, à Sophronio [k] descriptam, vt meram imposturam, meritò à Baronio [l] confutatam, prætermitto. Sed omni fide digna est historia, quam de Synesio Cyrenes Episcopo, & Euagrio Philosopho idem Sophronius memoriæ mandauit, ex Leontio [m], cùm assiduè Synesius eum conaretur ad religionem Christianam traducere, isque obiiceret doctrinam Christianorum, de Resurrectione corporum, déque mercede bonorum operum, maximè centuplo pro eleemosynâ post hanc vitam recipiendo, sibi non posse non fabulosam videri. Tandem tamen Episcopus, nihil diligentiæ prætermittens, ei persuasit Christianum fieri, & cum liberis baptizari. *Cæterùm, non multò posteaquam baptizatus fuit, dedit Episcopo auri tria centenaria in vsum pauperum, dicens: Accipe aurum istud, & distribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tuâ, quòd Christus mihi ipsum reddet in futuro sæculo. Qui suscepto auro, promptè illi cautionē fecit, vt petebat. Vixit itaque post Baptismum annos aliquot Philosophus, ac tandem infirmatus est ad mortem. Cùm verò morti proximus esset, dixit filiis suis: Quando curabitis funus meum, chartam istam in manibus meis ponite, & me cum illâ sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, sicut eis ipse præceperat, sepelierúntque eum cum chirographo. Tertiâ autem post sepulturam die apparuit Episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens: Veni ad sepulcrum vbi iaceo, & accipe chirographum tuum. accepi enim debitum, & satisfactum mihi est: atque vt certior eius rei fias, propriâ meâ subscripsi manu. Ignorabat enim Episcopus, quòd chirographum illud consepelissent ei. Manè autem facto, accersitis filiis eius dixit: Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes quòd eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? tunc recordati filij* (*ignorabant enim quod de chirographo diceret*) *dixerunt ei: Ita sanè, Domine: chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando sepelietis me, chartam istam in manibus meis date, nullo penitus sciente. Tunc dixit illis Episcopus somnium quod nocte illâ viderat. Sumēntesque illos cum clericis ac primariis ciuitatis, accessit ad Philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem Philosophum, chirographúmque manu Episcopi conscriptum suis manibus tenentem. accipientes autem chirographum ex eius manibus, aperuerūt, inuenerúntque in eo nouiter manu Philosophi subscriptum ita: Ego Euagrius Philosophus, tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem: Accepi debitum in his literis manu tuâ conscriptum. Satisfactúmque mihi est, & nullum contra te habeo ius, propter aurum quod dedi tibi, & per te* CHRISTO DEO, *& Saluatori nostro, &c.*] Idem narrat Hugo Ætherianus [n] Luciano presbytero viro sācto, tēporibus, non Constantini (vt malè Nicetas [o]) sed Honorij & Arcadij; apparuit semiuigilanti ter, diuersis noctibus. B. Gamaliel B. Pauli præceptor, eíque indicauit locum reliquiarum corporis sui, & Beati Stephani protomartyris, & Beati Nicodemi, & Beati Abibi; quæ & eo inuenta fuêre loco, & per Orosium Occidenti illata. exstat epistola Luciani de hac re luculenter scripta [p], quam Auitus Hispanus in Latinum trāstulit è Græco, cuius etiam exemplar exstat, & meminit Gennadius [q], cui suffragantur Marcellinus Comes [r], & Nicephorus [s]. Et vt certior foret hæc

visio,

a Auctor ep. ad Cyrill. Ierosolym. quæ tribuitur (licet falsò) Augustino.
b Homil. 74. in Ioan.
c in Pæësio, & Esai.
d in Apollô.
e in Anuph.
f ex cap. 86.
g in vita Chrysostomi.
h in Dialog.
i Nicepho. li. 14 Histor. c. 28 ex Nicetâ.
k in Prato spirituali, c. 128.
l Tom. 5. anno 407.
m in Pra. spiritua. cap. 195.
n lib. de regressu anim. ab inf. c. 16.
o orat. de martyr. & inuent. s. Stepha.
p apud Suriū tom. 4.
q de viris illustrib. c. 47.
r in Chron.
s lib. 14. c. 9.

visio, idem B. Gamaliel, eodem tempore, apparuit Nygetio monacho, cui etiam situm loci ad Oriẽtem indicauit, vt refert ipse Lucianus. Ipsum quoque Protomartyrem nonnullis apparuisse, testis est Euodius [t]. De Micheæ & Habacuch apparitione, his priore, legendus Sozomen [u]. De Zachariæ Prophetæ corpore non multùm pòst inuento, sic Sozomenus [x]: *Cophar villa est in territorio Eleutheropolis Palæstinæ. Huic præfectus erat agri ipsius conseruus Calimerus quidam, domino quidem suo fidelis, sed morosus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamuis autem talis esset, Propheta tamen ei vigilanti clarâ luce apparens seipsum reuelauit. Et horto quodam demonstrato, Age quæso* (inquit) *hîc fodito, &c.*] subditur enim corporis sacri, ostenso loco, inuentio. Absens & viuus adhuc Euthymius noctu visus Thereboni Saraceno; quem cùm sanasset posteà ad se profectum, magna Saracenorum pars Christi fidem fuit amplexa, anno Christi 420. vt prodidit Cyrillus monachus, probatissimus Historicus [y]. Circa annum 429. Abbati Cyriaco B. Virgo, cum duobus SS. Baptistâ & Euangelistâ, apparuit, & negauit in cellam eius ingredi, manebat enim ante ianuã, eò quòd ignaro Abbâ, duo Nestorij libri in eius cellâ forent, hostis Deiparæ [z]. De B. Paulino Nolano [a] narrat Vranius, ei ante mortem apparuisse & cum eo collocutos fuisse S. Ianuarium Mart. & S. Martinum Turonensem. B. Petrus Apostolus, & S. Apollinaris eius discipulus per visum apparentes Sixto Papæ, anno 433. cum admonuerunt, Rauẽnati sedi imponendum Petrum illum, verè Chrysologum, virum simul sanctissimum & eloquentissimum [b]. Scribit Procopius [c], B. Cyprianum Afris oppressis apparuisse, & bono animo Christianos esse iussisse, seque breui tempore vltorem futurum: quod sanè Vvandalis debellatis, biennio pòst accidit. Anno 456. Theodoricus Rex, victis in Galliciâ Sueuis, in Lusitaniam contendit; vbi ne vrbem Emeritam diriperet, B. Eulaliæ Martyris apparitione coërcitus fuit, auctore Beato Isidoro [d]. De B. Leonis ad Flauianum de rectâ fide epistolâ Sophronius ista memorat [e]. Narrauit & hoc nobis eiusdem cœnobij Pater Abbas Menas, *Audisse se Eulogium Alexandrinum Patriarcham dicentem. Cùm profectus essem Constantinopolim, fruitus sum contubernio Domini Gregorij Romani Archidiaconi, & singularis viri, qui narrauit mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano Pontifice, dicens haberi scriptum in Ecclesiâ Romanâ, quòd cùm scripsisset epistolã ad sanctum Flauianum Constãtinopolitanum Episcopum contra impios Eutychetem & Nestorium, posuerit eam super tumulum Principis Apostolorũ Petri, & orationibus ac vigiliis & ieiuniis vacans, orauit ipsum summum Apostolum dicens, Si quid, vt homo, vel minùs cautè posui: tu, cui à Domino Saluatore nostro* IESV CHRISTO, *& Ecclesia, & hæc sedes commissa est, emenda. post quatuor verò dies apparuit ei Apostolus, & dixit, legi ac emendaui. Suménsque epistolam de sepulcro B. Petri, aperuit eam, & inuenit Apostolicâ manu emendatam.*] Idẽ [f] *Theodorus* (inquit) *sanctissimus Episcopus Dornæ, quæ est in Libyâ, narrauit nobis, dicens: Cùm essem cubicularius sancti Papæ Eulogij, vidi in somnis virum reuerendi habitûs, staturâ procerum, dicentem mihi: Nuncia meum Eulogio Papæ aduentum. ad quem ego: Quis es tu, qui iubes vt nunciem? Respondens ille dixit mihi: Ego sum Leo Romanus Pontifex. Ingressus igitur ego nunciaui dicens: Sanctissimus & Beatissimus Papa Leo Romanæ sedis Antistes cõuenire vos vult. Cùm hoc audisset Papa Eulogius, exurgens concitus occurrit in occursum eius. Salutatésque se inuicẽ, oratione facta, consederunt. Tunc verò Dominus & eximius Leo dixit sancto Eulogio: Scis quare huc venerim ad vos? Respondit ille, Non. Ait ipsi: Veni, vt vobis gratias agerem, quia ritè & magnificè pro meâ epistolâ respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flauianum Constantinopolitanum Patriarcham, sensum quidem & sententiam meam aperientem, hæreticorum autem ora obstruẽtem. Scito autem, frater, quia non mihi tantùm vestrum diuinum laborem studiúmque contulistis, sed etiam supremo culmini Apostolorum Petro, & ipsi præ omnibus, quæ à nobis prædicatur, veritati, qui est Christus Deus noster. Ista non semel tantùm, sed bis térque conspiciens trinâ apparitione firmatus, enarraui B. Papæ Eulogio.*] Idẽ Sophronius [g] narrat adhuc aliàs Beatum Petrum eidem sancto Leoni apparuisse, & nunciasse eius dimissa peccata. Vixit hoc sæculo Theodoretus, is scribit, Beatos Apostolos Ioannem & Philippum, Theodosio Imperatori olim apparuisse [h]. Anno 485. conante Petro Fullone Cypri Ecclesiam sibi subiicere, S. Barnabas Apostolus tribus continuis noctibus ter Anthemio Salamines Episcopo apparuit, & locum corporis sui, vnâ cum Euangelio S. Matthæi, propriâ Barnabæ manu conscripto, sepulti indicauit: quæ & inuenta [i]. Breuiores futuri sumus sæculis sequentibus.

VI. R

Sæculo inchoato 6. hoc est, post annum Christi CCCCC. Hæretici Seueriani multi variis fuêre visis conuersi. vt inprimis, Isidorus Monachus Philoxemensis, apparitione damnati illius, qui Christo Domino alapam incusserat, quod fusè narrat Sophronius [k]. Deinde & Cosmiana vxor Germani Patricij, quam propter hæresis cõtagium, Deipara visibiliter apparens, cum aliis sanctis fœminis, arcuit à templi aditu [l]. Reginæ mulieri Cappadoci, officio Diaconissæ, in somnis viuus, & in Laurâ degens apparuit, eámque docuit quæ erant necessaria, Ioannes Silentiarius, narrante rem gestam Cyrillo Monacho [m]. B. Bartholomæus in Daris apparuit Anastasio, & corpus suum vbi sepultum esset indicauit, seque patronum vrbis ac defensorem professus fuit [n]. Anno Christi 515. obiit Macedonius Patriarcha Constantinopolitanus, ab impio Anastasio in exilium actus. de eo Cedrenus ita scribit: *Cùm iam esset sepulcro condendus, antequàm id fieret, sublatâ dexterâ manu crucis signo sepulcrum obsignauit. Idem Theodoro cuidam suorum familiarium per visionem dixit: Excipe hæc, & abi, & Anastasio recita. Ego quidem Macedonius abeo ad Patres meos, in quorum fide perstiti. Interim tamen semper Deum interpellabo, dum tu quoque venias, & causa nostra disceptetur.*] Legendi eâdem de re Miscella, ex Theophane [o], Anastas. [p] & Theodorus Lector [q]. Verùm, quia Macedonius Schismaticus obiit; alios Anastasio Deus Catholicos, & ab ipso quoque in exilium missos, accusatores præstituit; quos ambos Deus visione præmonuit, se pararent, vt decimo ab Anastasij obitu die morituros, & causam suam ante horrẽdum tribunal acturos. ij fuêre Elias Patriarcha Ierosolymitanus, & Flauianus Patriarcha Antiochenus [r]. Theodorici Regis Italiæ animam solitarius Lyparitanus vidit, inter Ioannem Papam & Symmachum Patricium, vinctis deduci manibus, & in ollam Vulcani proiici; vt narrat B. Gregorius Papa [s]. Interdum accidit, vt in visio-

t lib 1. de eius miraculis.
u lib 7. c. vlt.
x lib 9. ca. vlt.
y in vitâ S. Euthymij, Sur. to. 1. Ianua. 20.
z Auctor Sophrõ. in Prat. spir. cap. 66.
a in li. de vitâ Paulini, apud Sur. to. 3. 22. Iunij.
b Auctor ex antiqu. arch. Rauennat. in cor. Hist. Hieronym. Rub.
c lib. 2. de bello Vvãdalico.
d in Chronic. Gotthor.
e ca. 147. Prati spir.
f cap. 148.
g cap. 149.
h lib. 5. Hist. c. 24.
i Narrat fusè Alex. Monachus, apud Sur. to. 3. die 11. Iunij.
k ca. 30. Prati spir.
l Sophro. qui & alia multa addit seqq. cc. 49. 79. 106. 188. 213.
m in vitâ eius apud Lipom. tomo 6.
n Sic Nicepho. lib. 16. c. 37.
o lib. 15.
p in Chron.
q Collecta. li. 2.
r Cyrill. in act. Sabæ apud Sur. to. 6. de 5. Decemb. & Sophron in Prat. spir. c. 11.
s li. 4 Dialog. cap. 30.

ne, is, cui fiebat, ad locum deduceretur, vbi animæ detinebantur: vt docet exemplum illud Monachi Nestoriani, quem cùm B. Cyriacus Deo commendaret, *circa horam nonam diei sequentis, aspexit frater, qui erat in speluncâ, quendam adstantem sibi aspectu terribilem, ac dicentem:* Veni, & vide veritatem. *Assumensque eum duxit in locum tenebrosum ac fœtidum, ignem euaporantem, atque in ipsis ignibus videt Nestorium, Eutychetem, Apollinarem, Dioscorum, Seuerum, & Origenem, & alios quosdam, dixitque illi is, qui apparuerat: Locus iste præparatus est hæreticis, &c.*] Hactenus Sophron [t]. Cùm Iustinianus Imperator Apostolis templum exædificasset; constat quòd *Apostoli* (ait Procopius) *beneficiorum memores ad Regis honorem nunc hominibus apparuerint, Regis inquam pij & religiosi. Neque enim ab humanis recedunt diuina, sed admisceri percupiunt, & hominum conuersatione oblectari.*] Sic Procop [u]. vbi vides etiam eius sententiam de quæstione nostrâ, cuius etiam illa sunt huc pertinentia ex eodem opere: *Circa Sinus terminum in arduo satis & edito loco sanctis Cosmæ & Damiano olim templum dedicatum est: vbi Iustinianum grauiter ægrotantem, & iam morituri speciem præbentem, nempe à Medicis desperatum, & inter cadauera iacentem, isti Sancti per somnum & visum apparentes curauerunt.*] Idem [x] testatur mœnium Romæ partem à B. Petro Apostolo, Gothis obsidentibus, defensam fuisse. B. verò Stephanum visum apud Apostolorum Principes, pro vrbe Metensi intercedere; in quâ eius erant reliquiæ, scribit Gregor. Turon [y]. Sed & anno 552. filium vitriarij Iudæi triduo in fornace illæsum B. Virgo puero se visibilem præbens seruauit: qui cum matre posteà baptizatus. rei gestæ historia certissima peti potest ab eo, qui tum viuebat, Euagrio [z], ex eo Gregor. Turon. [a] & Glycas [b]. Redempto Episcopo Ferentinati ad sepulcrum S. Eutychij vigilanti, idem Martyr astitit dicens: *Redempte vigilas? cui respondit, vigilo. Qui ait, Finis venit vniuersæ carnis,* & quæ sequuntur apud B. Gregor. [c] Circa annum 587. Guntrammo Regi de Chilperico pessimo Francorum tyranno, visio huiusmodi fuit ostensa, quam ipsemet Rex apud Gregor. Turonensem sic narrat: *Vidi & ego aliam visionem, quæ huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in conspectu meo à tribus Episcopis vinctus catenis, quorum vnus Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunensis erat, è quibus dicebant duo, soluite quæso eum, & castigatum abire permittite. Quibus è contrario cum amaritudine Tetricus Episcopus respondebat: Non fiet ita, sed igne concremabitur pro sceleribus suis. Et cum diu multumque quasi altercantes hæc inter se verba conferrent, conspicio eminus æneum super ignem positum feruere vehementer. Tunc, me flente, apprehensum infelicem Chilpericum confractis membris proiiciunt in æneum: nec mora, inter vndarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret* [d]. Narsetem, Eunuchum, sed belli ducem clarissimum, nefas omittere, de quo sic Euagrius: *Commemoratum ab his qui vnà cum Narsete fuerunt, dum precibus & aliis pietatis officiis diuinum Numen placaret, debitumque cultum ei tribueret, S. Virginem ei apparuisse, planèque tempus præscripsisse, quo bellum cum hostibus gereret, atque non prius ad prælium committendum se accingeret, quàm cœlitùs signum acciperet.*] sic Euagrius, de Totilâ & Theiâ Regibus ab eo deuictis loquens [e]. idem Nicephorus refert [f], cuius verba sunt ex Euagrio explicanda. nō enim loquitur de cunctis bellis Narsetis, sed de hoc Gothico. Paulò pòst, Sergiopolim obsidente Chosroë, visus B. Sergius Martyr cum innumerabilibus cœlestibus propugnatoribus defensionem parare, atque per muros vbique discurrere [g]. Iustino Iuniore imperante, Anatolium hominem præstigiatorem & impium, primò quidem imago Deiparæ palam fuit auersata: deinde & nonnullis fidelibus Deipara ipsa apparuit, eosque contra scelestum illum incitauit, inquiens ab Anatolio filium suum contumeliis affici [h].

t Prat. spirit. c. 26.
u lib. de ædif. Iustiniani.
x lib. de bello Gotth.
y lib. 2. Hist. Franc. cap. 6.
z lib. 4. c. 35.
a lib. de gloriâ marty. c. 8.
b Annal. par. 4.
c Dialog. lib. 3. c. 38.
d Gregor. Tur. lib. 8. Histor. Franco. ca. 5.
e lib. 4. ca. 23.
f lib. 17. ca. 13.
g Nicepho. li. 17. c. 17. ex Euagrio li. 4. c. 27.
h Euagr. lib. 5. ca. 18.

VII. S

Septimum Sæculum inchoatum anno 600. iuuat ordiri à Beatissimo Gregorio I. Romano Pontifice, & Ecclesiæ Doctore; cuius solius sufficere deberet auctoritas. is primùm de B. Musâ refert sequentia: *Quòd quâdam nocte ei per visionem B. Dei genitrix virgo Maria apparuit, atque coæuas ei in albis vestibus puellas ostendit. Quibus illa cùm admisceri appeteret, sed se illis iungere non auderet, Beatæ Mariæ virginis est voce requisita, an vellet cum eis esse, atque in eius obsequio viuere. Cui cùm puella eadem diceret, Volo; ab eâ protinus mandatum accepit, vt nihil vltra leue & puellare ageret, & à risu & iocis se abstineret, sciens per omnia, quòd inter easdem virgines, quas viderat, ad eius obsequium die tricesimo veniret. Quibus visis in cunctis suis moribus puella mutata est, omnémque à se leuitatem puellaris vitæ magnâ grauitatis detersit manu. Cumque eam parentes eius mutatam esse mirarentur, requisita rem retulit, quid sibi B.* DEI *genitrix iusserit, vel quâ die itura esset ad obsequium eius, indicauit. Tunc post vicesimumquintum diem febre correpta est. Die autem tricesimo, cùm hora eius exitus propinquasset, eandem beatam Genitricem Dei, cum puellis, quas per visionem viderat, ad se venire conspexit, cui etiam se vocanti respondere cœpit, & depressis reuerenter oculis, apertâ voce clamare, Ecce Domina venio. In quâ etiam voce spiritum tradidit* [i].] De B. Probo Reatino Episcopo memorat, illi simul & puero qui aderat apparuisse SS. Iuuenalem & Eleutherium Martyres, stolis candidis amictos, qui animam Probi secum in cœlum asportarint [k]. hæc de cœlitibus; de quibus alia idem [l]. De damnatorum apparitionibus idem exempla suppeditat, vt de Theodorici animâ in ollam Vulcani visâ deiici, quod antè citaui, & confirmat Hugo Ætherianus [m], & de moniali, quæ visa ante altare per medium secari [n]. De animabus, quæ adhuc expiabantur, idem plura suggerit. Paschasium Diaconum visum Romæ in Thermis stantem & balneantibus obsequentem, in pœnam schismatico præbiti fauoris; vt fassus ille, cui apparuit, Germano Capuano Episcopo, cuius & precibus mox pœnali loco fuit liberatus [o]. Similia fermè habet de animâ domini balnei, qui pro culpis suis post mortem thermarum caloribus deputatus, eodem in loco iussus lauaturis sedulò ministrare; quam operam cùm Centumcellensi presbytero non semel præstitisset, presbyter ei charitatis causâ duas oblationum coronas detulit. Sed ille mœrens, afflictúsque respondit: *Mihi ista quare das, pater? iste panis sanctus est, ego hunc manducare non possum. Ego etenim, quem vides, huius loci dominus aliquando fui, sed pro culpis meis hîc post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, vt pro peccatis meis interuenias. Et tunc te exauditum esse cognosce, cùm huc ad lauandum veneris, & me minimè repereris. In quibus verbis disparuit, & is, qui homo esse videbatur, euanescendo innotuit, quia*

i li. 4. Dialog. cap. 17.
k li. 4. Dialog. cap. 12.
l eod. lib. c. 11. & 14.
m lib. de regress. animar. cap. 7.
n Gregor. Dialog. li. 4. c. 51.
o li. 4. Dialog. c. 40. & Hugo Aetherian. lib. de regress. animar. cap. 14.

p d.lib.4.c.55. *spiritus sui* p, *&c.*] Ibidem & aliud addit de Iusto monacho, qui Copioso fratri suo apparuit, & se supplicium per salutaris sacrificij oblatione docuit euasisse. quod paulò aliter narrat Glycas q. Hactenus sanctus Gregorius, eâ dignitate, sanctitate, prudentiâ vir; vt, nisi hæreticus, eius testimonium nemo queat reiicere. Vixêre eodem sæculo Gregor. Turon. & B. Isidorus Hispalensis, quorum testimonia superiùs iam adduximus, vixit etiam Sophronius, auctor Prati spiritualis, è quo iam plura testimonia exhibuimus, vixit & B. Ildephonsus Toletanus Episcopus, cui B. Virgo candidissimam vestem donauit, ei apparens cum virginum choris; quæ vestis etiam hodiè asseruatur. Eidem & Regi, totique clero, ac populo, ex tumulo suo surgens B. Leocadia apparuit, velum manu quasi porrigens; vnde, ad apparitionis veritatem comprobandam, B. Ildephonsus, accepto à Rege cultello, partem præscidit; quæ cum cultro inter Ecclesiæ thesauros reposita. Vtrumque testatur Iulian. Pomerius eiusdem Ecclesiæ Antistes r. Anno 696. Ebroinum cæcus quidam audiuit in ollam Vulcani à dæmonibus portari, vt narrat Ado Viennens. s

q part.4. Annal.

r Apud Sur. to.1. Ianu. 23.
s in Chron.

VIII. T Octauo Sæculo post annum 700. floruêre Iulianus Pomerius, quem nostræ sententiæ fuisse, docent paulò antè ex eo laudata, de B. Ildephõso. vixit & S. Suibertus, qui ægris, quos curauit multis, post mortem apparuit, teste B. Marcellino t. Item venerabilis Beda, qui, quòd idem de apparitionibus senserit, patet ex Hist. Anglorũ u. & aliis eiusdem libri, ac vitarum, quas conscripsit, locis. Vixit & B. Ioannes Damascenus; cui, iussu Iconomachi Imperatoris abscissam manum, B. Deipara virgo restituit, vt narrat B. Ioannes Hierosolymitan. Patriarcha x. Vixit his temporibus Paulus Diaconus, qui narrat Arnulfum Longobardum in prælio protectum fuisse à B. Sabino Martyre; & à Barbaro, cùm pictum vidisset, Martyrem agnitum y. Admiratione dignissimum est quod narrat Constantinus Episcopus, oculatus testis, de translatione reliquiarum S. Euphemiæ Martyris z, præstrictum splendore miraculorum Leonem Isauricum clàm sustulisse Martyris reliquias, & earum loco ossa arida imposuisse; veras autem reliquias cum loculo in maris vndas proiecisse. Incidere nautæ quidam in loculum rei ignari, & putantes thesaurum aliquem in eo repositum, suscepêre, & aperuêre, & mirificè, qui inde exhalabat, odore perfusi, cognouêre sacras esse reliquias, cúmque hærerent ignari cuiusnam forent, eâdem nocte vidêre lumina & cereos, viróque mirè candicantes, Deumque laudantes. *Cumque appulissent Leuinum, & somno se dedissent, viderunt in quiete Glyceriam Martyrem occurrere Euphemiæ virgini, amplecti illam, & exosculari, & aduentum gratulari. ex eo cognouerunt, cuius essent illæ reliquiæ. Ter inde soluentes ter ventis reflantibus eòdem reiecti sunt. Denique Euphemia adstitit illis in somnis, & quæ foret edocuit, ac se ibi velle subsistere edixit, ex quo fuerat ab impio Leone in mare proiecta.*] Sic ille, cui potiùs credendum quàm Zonaræ, hæc Copronymo tribuenti. Idem Zonaras paulò pòst ita scribit de Leone Armenio: *Hæc Imperatorem turbabant, nec minus matris terrebat insomnium. Videbatur illa sibi in æde Deiparæ Blachernià esse, & cernere matronam quandam, quam adolescentes candidis induti vestibus comitarentur, & ædis solum sanguine redundare, audirque matronam illam iubere dari matri Imperatoris vas eo sanguine plenum, quæ cùm id auersaretur, dicere illustrem illam matronam: At filius tuus eos, qui me venerantur, sanguine implet, neque intelligit se & Deum, & Filium meum ad iram commouere.*] hanc matronam fuisse B. Virginem, verba ipsa loquuntur. subdit Zonaras; *Est & B. Tharasius iam ex hac vita ærumnosa translatus, cuidam in somnis visus, qui Michaëlem quendam inclamaret, eúmque ad inuadendum & occidendum Leonem hortaretur.*] Sanè mox Michaël Balbus eum interemit anno 787. Hungo Pictorum Regi apparuit S. Andræas Apostolus, victoriam promittens, quam præstitit; apparente in cœlo cruce decussatâ rubeâ, cùm pugnaretur: quod etiam Bucananus, licèt Caluinista, tradidit a.

t in eius vitâ, c.30. apud Sur. mens. Mart.
u lib. 4. c. 14. & 25. & lib. 5. c. 14. & 15.
x in eius vitâ.
y lib. 4. c. 5. de gest. Longob.
z apud Lipoman. tom. 6.

His temporibus vixit Beata Gertrudis, de quâ apparente meminit Ludouicus Blosius b: paulò pòst fuit Imperium Romanum in Carolum Magnum translatum, huic sanctum Iacobum Zebedæum apparuisse, & hortatum, vt Hispaniæ regna ex Saracenorum eriperet potestate, recentiores quidam scriptores scripsêre c. Certiore fide contestatæ sunt aliæ eiusdem Apostoli apparitiones, hoc & sequentibus sæculis Regibus Hispaniæ factæ, quibus & opem se laturum in prælio promisit, & visus in conflictu hostes in fugam agere. Vidisse se & Mauri fatebantur, & nostri gloriabantur: de quibus mox.

a li. 5. Histor. Scot. Reges.
b in Monili spirit. nõ vno loco.
c Ludolp. Rebbẽbur. de vet. Principũ Germanorum zelo, cap. 14.

Anno octingentesimo Sæculum cœpit nonum. IX. eo Raymirus Rex Hispaniæ fortissimè totum diẽ cum Saracenorum maximâ multitudine pugnauit: sub noctem cum exiguâ suorum manu in collem quendam se recepit. Regi vigilanti & Deum precanti sanctus Iacobus adstitit, iussitque omnes confessione lustrari, & sumptâ Eucharistiâ prælium conserere. Manè, cùm omnes ad vnum obtemperassent monitis Sancti, signa contulêre, hostium sexaginta millia cõcidêre. Visus in eo prælio Apostolus albo vectus equo, vexillum gestans niueum, quod rubea crux transuersa distinguebat d. Vixit hoc sæculo Theophylactus Bulgar. qui fatetur e, spiritus mortuorum viuis apparere. Vixit opinor eodem Iulianus Toletanus iunior, auctor Prognostici, qui f docet, mortuos scire posse, quid agãt viui, & idẽ g, ex B. Augustini h, sẽtentiâ, ac penè iisdẽ verbis concludit; Scripturæ auctoritate apertè probari, mortuos posse viuentium oculis apparere. Carolo Caluo Francorum Rege Numonis quidam, vsurpator bonorum Ecclesiasticorum conspexit, sensitque B. Maurilium sibi apparentem, & increpantem, & pedum sacrum capiti illidentem: nec vana visio: paulò pòst decessit i. Simile, quod legitur in Chronico Cassinensi k, à puero conspectum Pandulfum Principem Capuanum ferreis nexibus vinctum, & in cœnoso ac fœtido lacu vsque ad guttur demissum, & restibus à duobus nigerrimis spiritibus in profundum subinde demitti, & iterum extrahi. Causam rogatus, respondit: *Quoniam aureum calicem cœnobio S. Benedicti eripui, & in agone mortis restituere neglexi.*] Et alibi l vidit eremita quidam Æthiopes stramine onustos (qui se dæmones dixerunt) eidem Pandulfo rogum parantes: & eâdem horâ compertus est exspirasse. Quod de Pandulfo, hic adscripsi propter argumenti similitudinem, nam accidit Sæculo vndecimo.

d Auctores Rodericus Epis. Chronicum generale Alphonsi Regis, Mariana lib. 7. cap. 13. & alij.
e in 14. cap. Euangel. Ioãnis.
f lib. 2. c. 29.
g cap. seq.
h de cura pro mort.
i Sic Annales Andegau.
k lib. 2. ca. 61.
l cap. 84.

Post annum nongentesimum, Ludgero, frustrà X. quærenti corpus S. Lebuini; *tandem visum ei est* V. *in somnis, Sanctissimum Sacerdotem Christi Lebuinum*

num secum loqui, & sui detegere locum sepulcri, & membra ibi reperta, vbi spiritus indicarat [m]. Cùm Ioannes X. exercitum in Apuliam misisset aduersùs Saracenos, SS. Apostoli Petrus & Paulus in prælio conspecti Christianis victoriam maximam pepererunt [n]. Ioanni Zimiscæ Imp. contra Rossos pugnanti, iussu B. Virginis auxilium tulit, visus multis B. Theodorus Martyr [o]. Eodem Sæculo accidit horribilis illa tragœdia Vdonis Episcopi Magdeburgici; quam posteà narrabimus. Tu lector memento hîc ponendam fuisse. Vixêre hoc Sæculo decimo Euthymius Græcus, & Hugo Ætherianus Latinus, quorum vterque tenuit, mortuorum spiritus viuentibus se in conspectum aliquando dare [p]. Anno 914. Ferdinandus Gôsaluus Castellæ Comes, vtriusque fortunæ illustre specimen, vir dictis factísque magnificus, cum trecentis duntaxat militibus, Diuino fretus monitu, maximas Almansoris copias profligauit. Idem 16. pòst anno, sub signis habens peditum 15000. equites 450. triduû continuum cum multitudine Arabum incredibili conflixit; cúmque postremo die S. Iacobus visus adesse prælio fuisset, innumeris cæsis, triumphauit [q].

m Hucbaldus in monasterio apud Sur. tom. 6. Nouembr.
n Sic Luitprandus temporib. suis proximus, li. 2. c. 14.
o Sic Zonar. tom. 3.
p Euthym. in c. 14. Ioan. Hugo Aether. de regress. animar. c. 11. 14. 15. & 16.
q Chron. gener. Vasæus, & alij.

XI.

Successit Sæculũ XI. ab anno 1000. hoc Sæculo bellum sacrum fuit, duce Godefrido Bullonio: cùm in expeditione Antiochenâ nostri & fame fermè consumpti, & equis ferè defecti forent, visione & monitis S. Andrææ confirmati; qui etiam lanceam Dominicam illis indicauit; non vnam obtinuêre victoriam; in prælio quoque cum Corbonâ, apparuêre agmina equitum albatorum, quę Persas in fugã êgêre. Testatur Guilhelm. Tyrius, qui bello sacro interfuit [r]. Eodẽ bello, expugnatâ à Christianis vrbe sãctâ, Adimarus Episcopus, diu antè defunctus, visus est milites præire; & muros côscendere, & adhortari, se subsequerentur [s]. Paulò antè Christus Dominus cũ B. Virgine, SS. Petro, Ioanne, Stephano, Martino, & aliis multis quoque Angelis, Henrico II. Imperatori ostendit se noctu in tẽplo Romæ vigilanti [t]. Tunc amicus etiam defunctus B. Dunstano apparuit, & futura multa prædixit, quę & contigêre [u]. Nõ semel post mortem visus amicis est B. Odilo Abbas Cluniacensis [x]. Floruit hoc tempore, & ad sequens Sæculũ peruenit, Petrus Damianus, vir doctissimus & eloquẽtissimus, qui Cardinalatũ cum solitariâ vitâ commutauit: opera eius, quæ multa sunt, apparitionibus variis sunt referta: vt de duobus primoribus Fauentinis ex inferno apparentibus [y]; vt de animabus in specie auicularum apparẽtibus [z]; de animâ Benedicti VIII. nigro equo insidẽte, & apparente Episcopo Capuano. non tantùm idem Damian. [a] sed & Martinus Polonus idẽ tradidit [b], & B. Antonin. & Platina. de Benedicto IX. apparitione idem Damian. [c] vt de B. Andreâ & B. Gregorio apostatam Monachũ flagellãtibus [d], & alia, quæ longum foret referre. Si seriẽ temporis spectes, hîc ponendum quod de Pandulfo Capuano retuli paulò antè, & confirmat Leo Ostiensis [e]. Nota est historia fundationis Carthusiensium; cuius occasio celebris illa, & publica, primò, secundò, tertiò factâ die in Vigiliis mortuorum apparitio, cùm concineretur versiculus, *Responde mihi*: ter enim mortuus caput sustulit, & iusto Dei iudicio se accusatum, se iudicatum, se damnatum exclamauit [f]. Hoc Sæculo vixêre S. Anno Colon. & S. Benno Misnensis, Episcopi: illi apparuêre prædecessores Episcopi, & mirè, ostensa in veste ipsius macula, commonuerunt, vt acerbitatem animi erga eos, a quibus iniustè vexatus fuerat, planè aboleret è memoriâ & mente. De B. Bennone traditur, eum iam defunctum, Marchioni Misnensi in somnis apparuisse, & oculũ eruisse, ob damna Ecclesiæ illata. prius narrat de Annone Lãbert. Schaffnab. [g] posterius de Bennone, scribit Hieronym. Emserus [h].

r lib. 6. sacræ Histo. c. 4. & 9.
s Ioan. Naucl. vol. 3. gener. 37.
t Idem Naucl. ibid. gener. 34.
u Osbertus in vita Dunstani, apud Sur. 19. Maij.
x Petrus Damianus in vita apud Sur. menie Ianuar.
y ep. 2 ad Hildebrand.
z epist. 5. c. 3.
a Ibidem, c. 4.
b in Chron.
c cap. 5.
d cap. 1.
e lib. 2. c. 62. & 81.
f Narrat Franc. de Puteo in vita Brunonis, apud Sur. 6. Octob.
g in Hist. German.
h in eius vitâ, c. 32. apud Sur. 16. Iulij.

XII.

Nec XII. Sæculum suis caruit visionibus mortuorum. ecce tibi anno 1112. vel potiùs 1139. Alphonsus Lusitaniæ Rex commissurus prælium cõtra quinque Reges Saracenorum, iussus est in somnis, à Christo, bono esse animo, & signo vti in prælio, cui quinque vulnerum imago inscripta. obtinuit victoriam memorabilem, & hinc fluxit Lusitaniæ Regum insigne. Decimoquarto pòst anno, Alphonsus Rex Castellæ Baëzam obsidebat; ei apparens B. Isidorus auctor fuit prælij committendi. nec ferè alia victoria contigit illustrior [i]. Anno 1117. cùm plurimis prodigiis, inter cætera, trepidaret Italia, *Cremonæ quidam infantulus in cunis iacens pannis obsitus, in primam loquendi vocem contra naturam os aperuit, matrémque suam escas parantem fratri suo maiori, qui plorando panem petierat, à corporis curis compescuit; asserens sibi visam Dei genitricem Mariam ante tribunal Christi stantem, instantissimísque precibus, pro iudicio, quod mundò propter peccata sua intenderat, ipsi supplicantem: ac post hæc deposuit eloquiũ vsque ad tempus humanæ conditionis congruum.*] verba sunt Dodechini [k]. Benedicti X. Pontificis apparitio prior facta Ioanni Portuensi, quâ confessus se Odilonis Abbatis precibus ab æternæ mortis periculo seruatum; & posterior Edelberto facta, quâ confessus etiam se Purgatorij pœnis liberatum: narratur à Petro Damiano [l]. Apparuit etiam S. Norbertus post mortem suis [m]. *B. Bernar. Gualdricum auunculum defunctum post aliquot dies uidit. Sciscitatur, quo in statu sit; respondet auunculus, in prospero. Quærit iterum Bernardus, quid causæ fuerit, vt in agone infremeret, & corpore terribiliter moueretur; Eâdem* (ait ille) *horâ duo nequam spiritus me in puteum profundissimum præcipitare nitebantur, vnde ita contremui; verùm, accurrente B. Petro, euasi* [n]. Idem tenuêre Rupert. Tuitiens. & Honorius Augustod. Nam & ille narrat, B. Virginem sibi sese conspicuam præbuisse, & ad scribẽdum impulisse [o]. Iste verò [p] meminit *Mariæ Ægyptiacæ, quam Deipara apparens ad pœnitentiam traduxit; & Theophili, quem diaboli mancipio eripuit; & pueruli Iudæi, quem in fornace protexit.*] Item Petrus Cluniacensis [q].

i Maria. li. 10. c. 17. Vazæus, Zamalloa, & alij.
k in Histor.
l in vitâ Odilonis apud Suriũ, 1. Ianuar.
m Narratur in eius vita, c. 52.
n Auctor vitæ S. Bernard. lib. 1. cap. 10.
o Rupert. in prolog. Cant.
p in Sigillo Mariæ, cap. 1.
q li. de mirac.

Vixit per hæc tempora Martinus Presbyter, Canonicus regularis, Legione; vbi varios libros conscripsit, ex rudi & illiterato repẽtè factus doctissimus, à B. Isidoro, in cuius monasterio degebat, per visum in somnis oblato, quem comederet libro, vt testatur Ioan. Mariana [r]. Libri asseruãtur ibidem magnâ religione; qui viderunt, aiunt esse in Prophetias quãdã Danielis, & in Apocalypsin. Mihi, cùm Legione degerem, librorum videndorum copia non fuit; manûs Beati viri videndæ & osculandæ fuit: quæ integra permanet cum pelle & vnguibus, licèt siccitate contracta, & pusilla.

r lib. 11. rerum Hisp. cap. 16.

XIII.

Sequẽti Sæculo XIII. post annum 1200. S. Iacobum Alphonso Legionensi Regi ad Emeritam, & eodem tempore B. Isidorum Zamoræ aliis apparuisse, & auxilium præliantibus tulisse, docent Mariana [s], Zamalloa, & alij Annalium Hispaniæ

s lib 12. ca. 15.

scriptores Hoc Sæculo vixêre Vincētius Belluacensis, auctor speculi Historialis, & Cæsarius Germanus ordinis Cisterciensis, auctor ingentis libri miraculorum seu exemplorū; qui quas apparitiones spirituū memoriæ prodiderunt, non est institutæ breuitatis hic describere. magni enim voluminis res foret. Idem dico de Helinando Frigidimontense [t], Thomâ Cantipratensi [u], & vitâ sanctæ Lutgardis [x], qui & hoc Sæculo vixêre, & exempla plurima, sibi notissima, cōgessêre. Vixit eodem tempore B. Thomas Aquin. cuius hanc fuisse sententiam patet [y], vbi hanc quæstionem examinans, stat pro nobis. idem tenuit Guilhelmus Parisiensis [z], non vno loco. idem B. Bonauētura [a]. huc referendum exemplum apparitionis B. Vrsulæ & B. Gereonis cum sociis Coloniam defendentium apud Bredenbach. [b]

His successêre sequenti ferè Sæculo XIV. alij Theologi magni nominis, qui omnes nobiscum sentiunt, vt Richardus de Mediâ villâ [c], Petrus de Palude [d], Scotus [e].

Sæculo XV. hoc affirmarunt Antoninus Florent. Archiepiscop. qui & exempla multa suppeditat [*], & Gerson [f], Iacob. Chusan. [g] Dionysius Rickel. Carthusian. [h] in quibus multas etiam habes apparitiones: censuit etiam Alph. Tostatus [i].

Nostro sæculo 16. anno 1534. die 23. Ianuarij Facultas Theologica Parisiēsis, in causâ Aurelianensi cōsulta, hoc respōdit, his verbis; *Animas defunctorū diuinitus, seu Diuina virtute, ordinatione, & permissione, interdum ad viuos redire, exploratum est* [k]. Et, vt ceteros mittam, ex professo hoc tuentur Dominicus Sotus [l], Peltanus [m], Petrus Canisius [n], Maldonatus [o], Gregorius Valen [p]. Bellarmin. [q] Iosephus Angles [r], Petrus Thyræus [s], M. Marullus [t], Alphonsus Mendoza [u]. Ex Historicis etiam id tenuêre Fulgosus, Sabellicus & Ignatius [x], Paulus Iouius [y], Carolus Sigonius [z], Albertus Crātzius [a], Franciscus Gomara [b], Hieronymus Osorius [c], Petrus Maffæus [d], & Thomas Bosius passim [e], &, quem hoc agmen clausurum, Historiæ Ecclesiasticæ facem clarissimam, & valentissimum contra Nouatorum impugnationes pugilē, vt inuictum Triarium, in vltimum locum conieci, Cæsar Baronius [f]. Harum vltimarum ætatum insigniora quædam exempla duntaxat adscribam: minoris enim recentiora hæc faciunt aduersarij. Primò ergo, quòd nesciam certum Sæculum, hîc referā quod ita Glycas [g]. In historiâ Ecclesiasticâ Philonis historici reperitur, *quodam persecutionum priscarum tempore, seniori Ecclesiastico ab Antistite sacris interdictum fuisse. Cum autem senior ille quandam ob causam necessariam alio profectus fuisset, accidit vt ab Ethnicis comprehensus, testimonio suo veritatem obsignaret. Hinc tēplum eo loco cōditur, & renouatia peraguntur: vnq; Antistes hæc verba pronūciaret*, Pax vniuersis: *sandapila tēplo excessit, idque non semel, sed bis terve factū. Hinc per quietē Antistiti senior oblatus: Abito, inquit, & Episcopo meo sis auctor, vt huc veniat, meque vinculis exsoluat. Nā officio me sacro exclusit, ideoq; sacris interesse volēscū nequeo. Testimonij quidem coronam consecutus sum, sed Dei faciem nondum conspexi. Quòd si me ipse profectus huc nō exsolueri, alius exsoluere nemo poterit. Quum igitur his obtemperatum esset, sandapila templo excedere desiit.*

Digna hoc loco est quæ adscribatur (eò quòd superiùs Sæculo X. quo cōtigit, fuit prætermissa) diuinitùs de malo Episcopo sumpta vindicta. *Cum Vdo Magdeburgens. Episcopus, ne signis quidem ac di-*

A *uinis vocibus commonitus ab impudicitiâ sibi temperaret, viri religiosi Deū, vt Episcopum, aut corrigeret, aut tolleret, rogarunt. Inter eos cum noctu in Cathedrali Ecclesiâ S. Mauritij Fridericus Canonicus eiusmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu, omnia, quæ in templo erant, lumina exstingui perspexit, nec multò post duos iuuenes venire, duo cādelabra accēsis cereis ferentes, & Christū, cū parēte eius atque Apostolis, subsequi. A quibus cum essent vocati sancti homines, quorū corpora in tēplo quiescebāt, visus est inter eos Mauritius venire, qui longa atq; graui oratione Vdonem Episcopū accusauit, quem haud multò post Christus nudum adferri à duobus iussit, atq; damnauit. Is autem pugno, ab ipsorum altero, qui eum portarūt, grauiter in mediis re-*
B *nibus ictus, Christianam hostiam, quam in communione eius diei pridiè sumpserat, reuomuit in calicem, qui altari impositus fuit, atq; securi percusso Vdone, rerū illarum omnium visio euanuit. Quâ re vehementer territus Fridericus, cum ad altare accessisset, calicemq; in eo esse cū Christianâ hostiâ inspexisset, & simul Episcopū mortuum humi iacentem, alios religiosos viros excitauit, qui ablatum inde Episcopi corpus in agro sepeliuerunt* [h].

Cum duo locupletes mercatores, non ignobiles, per Taurinos saltus in Galliā proficiscerentur, ampliore humanâ specie virū obuiū habuêre, & ab illo mandatū in hæc verba suscepêre: Ludouicū Sfortiam fratrem meum alloquimini, hasq; illi literas nomine meo date. Obstupentibus illis, & percūctantibus, quisnam esset? se Galeatium Sfortiam esse respondit, & mox ab oculis eorum
C *euanuit. Illi Mediolanū propere reuersi, inde Vigleuanū, vbi Maurus degebat, Literas ducis offerunt, quarum hoc argumentum erat: O, ò, ò Ludouice, caue tibi. quoniam Veneti, Gallique tuā in perniciem coniuncti sunt, tuam ne à stirpe penè euersuri. Verùm si mihi tria millia aureorum dederis, dabo operā vt conciliatis spiritibus sinistra fata auertantur. idq; consecuturum spero, si mihi non aduersatus annueris. Vale. Subscriptio erat, Galeacij fratris tui spiritus. Illud ipsum licet alij, vt cōmentū, irriderent, non tamen multò post Princeps à Ludouico XII. Gallorum Rege principatu deiectus, & captiuus abductus est.*] Hactenus oculatus testis Bern. Arlunus [i].

Ludouici Alidosij pater Imolæ Dominus, haud diu (inquit Sabellicus) *postquam decesserat, homini à se-*
D *cretis, quē filius Ludouicus Ferrariam mittebat, in itinere venati simulis equo in Idēs cū accipitre apparuit: huncq; vt filiū in hunc ipsum locum postera die venire iuberet, præcepit, quoniam magni momēti res ei prædicturus erat. Eā re auditâ, Ludouicus, tum quia nō credebat, tū quod insidias verebatur, aliū pro se misit. Et illa ipsa vmbra, quæ antè apparuerat, obuia facta, vehementer indoluit, quòd filius nō venisset: lōge enim plura ei dictura se fuisse affirmabat. Sed tūc illud tātū referri iussit, quod trasacto vicesimosecūdo anno, ac præterea nono mēse, die quoque specifice addito, vrbis imperiū, quod obtinebat, esset amissurus. Vt tēpus, quod vmbra prædixit, aduenit, adhibitâ magnâ curâ, eâ ipsâ nocte, quâ patris mane suspectā fecerat, ducis Philippi Mediolanēsis cōfœderati milites, ad muros penetrarunt, adhibitisq; scalis, glaciem magnā constrictis fossis, vrbem cū ipso Principe cœperunt* [k].
E Francisc. Guicciardinus [l] narrat famâ vulgatum, spiritum Ferdinandi Regis Neapolitani, Iacobo Chirurgo filij Alphonsi Regis ter diuersis noctibus apparuisse, & primâ vice mãsuetis ac mitibus verbis, posteris verò minabundè & increpanter imperasse, suis Alphonso verbis denunciaret, non esse, cur vanâ spe seipsum iactaret, vires Francorum sustinendi. statutum enim ac definitum fatali lege, stirpem Aragoniā infinitis casibus iactari, & tādem regno priuari. Quod verò idem

addit

t in Chron. u lib. de apibus. x lib. 2. y ex 3. p q. 69. art. 2. z in Sum. de vniuers. part. vltim. a in 4. d. 45. q. 3. b lib. 4. ca. 22. c in 4. d. 45. quæst. 5. d ibi. ead. q. 3. e ibid. q. 1. a. 4. * in Summ. Histor. f passim in operib. suis.

XIV.

g in li. hac de re edito. h in 4. d. 45. q. 1. & in oper. de quat. nouiss. & lib. de Nouit. ord. sui.

XV.

X

i in lib. 1. Regum.

VXI.

k Habes hoc rescriptū in to. 2. var. cōsil. Iuris Francofurti editorū. l in 4. dist. 45. quæst. 1. a. 4. m lib. de Purgat. cap. 5. n lib. 5. c. 10. & 21. o in cap. 14. Ioann. p in 3. p. d. 6. q. 11. punc. 1. & disp 11. q. 1. p. 1. q Controu. de Purgat. lib. 2. cap. 8. r in 4. quæ. de suffr. art. 1. in fine. s Thesibus hac de re editis, potissimū c. 11. t opere de instit. vit. monastic. vt lib. 6. c. 14. vbi plurima sunt exēpla. u in Quodlib. Schol. q. 5. x in libris Exemplo. locis quamplurimis. y in vitā Actij Vicecomitis, & Hist. li. 30. z de Imperat. Occidētis, li. 3. & to. de Reg. Ital. lib. 1. a Saxoniæ li. 7. c. 16 & 14. & lib. 9. Metrop. cap. 13. b Mexicanæ Hist. c. 10. & c. 104. c de rebus ab Emanuele gestis. d in Indicā Historiā. e de Notis Ecclesiæ. f singulis Annalium Ecclesiast. tomis. g p. 4. Annalium.

h Fulgos. li. 9. Exempl. c. 12. & Ioan. Naucler. 2. p. Gen. 34.

i Sect. 1. Histo. Mediolan.

k Sabelli. li. 1. Exempl. ca. 4 l Histor. lib. 1

addit Guicciardinus, *Se pero è licito tali cose non del tutto disprezzare*; id non de apparitionis, sed de prædictionis fide, addidit, & meritò. nam falsam cernimus.

Franc. Picus Mirand. Comes [m] scribit, non longo post obitum Io. Pici tempore, spectrum Ioannis apparuisse Hieronymo Sauonarolæ, eiq; dixisse, torqueri se pœnis expiatoriis; eò quòd nō satis diligenter & fœcundè, talentum sibi à Deo creditum eruditionis & ingenij, multiplicasset, & quia, non quāti par erat, fecisset internas Dei suggestiones, inspirationésq;, quę adhortabātur, honestos labores, quos inchoarat, non abrumpere, & quæ sibi animo proposuerat, ea instanter operari atq. perficere. Quæ Hieronymus mox in concione proposuit, & omnium precib. Picum commendauit. Cæsar Baronius, de Michaële Mercato seniore testatur, ei cum Marsilio Ficino summam intercessisse amicitiam, studiorum consuetudine, & Platonicæ sectæ vinculis arctiùs colligatam. Accidisse autem aliquando, *vt ex more, qui animam post obitum superstit homini, ex eiusdem Platonis sententia, sed non sine tamen trepidatione, deducerent; quæ labantia, fidei Christianæ sacramentis sufficienda esset: eo enim argumento exstat eiusdem Marsilij ad ipsum Michaëlem Mercatum erudita quidem epistola, de animæ & Dei immortalitate. Cùm verò inter disserendum eorum progressa longius fuisset disputatio, eam ad calcem perductam eo clauserunt corollario, vt iunctâ simul dexterâ pacti fuerint, vter eorum ex hac vitâ prior decederet (si liceret) alterum de alterius vitæ statu redderet certiorem. Quibus inter se conuentis, ambo iurati ab inuicem discesse e. Interlapso autem haud breui temporis spacio, euenit, vt cùm summo mane idem Michaël senior in philosophicis speculationibus vigilaret, ex inopinato strepitum velociter currentis equi, eiusdémq; ad ostium domus cursum sistentis audiret, vocémq; simul Marsilij clamantis: O Michaël, ô Michaël, vera, vera sunt illa. Ad vocem amici Michaël admiratus, assurgens, fenestrámq; aperiens, quem audierat vidit post terga, id cursum iterum acto equo cadido, cādida ū proficentem est eum vocé, Marsilium, Marsilium inuocans; prosecutus & oculis: sed ab eis euanuit. Sic ipse nouo casus stupore affectus, quid de Marsilio esset solicitius perquirendum, curauit (degebat ille Florentiæ, vbi diem clausit extremum) inuenitq; eundem illa ipsa horâ defunctum, quâ eo modo auditus & visus est sibi.*] Sic Baron. [n] Prætermitto quæ narrat Bredenb. [o] Adscribo vnum, quod multorū militum grauiū, qui vidisse se sanctè iurabāt, testimonio copertū. Cùm annis superioribus admirādo illo opere Alex. Farnesius Antuerpiam obsideret: Batauí Anglique, vt obsessis opem ferrent, & obsessi eodē tempore, vt hostem distinerent, factâ eruptione, acerrimè pugnabāt, aggerémque iam Regio militi ereptum possidebant, securi vt sibi videbātur. Tum à Regiis militibus primò paucioribus conspectus prope aggerem Petrus de Paz, Hispanus Tribunus, vir & militaribus & pietatis ornamentis laudatissimus, qui iam mensibus aliquot antè defunctus, visus hic armatus, vt solebat legionem præcedere, & suis quondam militibus manu aduocatis, sequerentur vt se, imperare. Indicant primi secundis, hi tertiis, hi sequentibus; vident omnes idem, mirantur, animísque resumptis notum sequuntur ducem: præit ille, & rectâ in hostem ducit. fit pugna: sed Batauí in naues compulsi, aggerem Regiis reliquēre. Hoc memēto oppidum munitissimum spe victoriæ, & se tuendi, decidit. Horrendum planè quod hesternâ die legi perscriptū Ticino, mēse Aprili huius anni 1601. in diœcesis Ticinēsis oppidulo, quod Corretto vocatur; cùm iusta in templo cuidā notario persoluerētur, repentè è sandapilâ se cadauer surrexisse, & conuersum ad quendā cognatum suum, qui funeri intererat, ei dixisse, properaret domū suam, & ibi scripta quædam instrumenta caperet, eáque loco cuidam pio cōfestim restitueret, propter quæ suppressâ ipse defunctus iustâ Dei sententiâ foret inferni suppliciis adiudicatus. Quo dicto iterū caput vti priùs reclinauit. Hoc à Deo permissū, vt discerēt mortales, quàm graues pœnæ scribas huiusmodi perfidos, & piorum legatorum interceptores, manerēt. Alteram quoque adscribam historiam spectri (nescio an dæmonis, an ipsius animæ damnatæ) quâ memoriâ digniorem me legisse non commemini. prolixitatem narrationis ex literis Peruanis anni 1590. collectam, ipsis siue Fran. Bencij, siue Gasp. Spitilli verbis commemoratam, spero lectionis voluptas & vtilitas superabit. *Accidit in missione (illâ Iaunâ) eidē P. Samaniego res admirabilis & cōsideratione digna, cui ne eo in genere vix cōtigit similis; quæ etiā eiusdem verbis incolis, in quā euenit, ita innotuit, tótque testimoniis cōfirmatur, vt nullus dubitādi locus relinquatur; quæ ab iis personis accepta est, qui oculis & auribus hauserū: qui casus euenit infœlix, ideò permissus est (quemadmodū etiam de similibus, quæ in cōfessione cōtigerunt, credi potest) vt hic nouus populus discat, quā fide & integritate vti debeat pœnitentiæ sacramēto, in quo non paruā sentit difficultatē. Quare etiā Inda, quæ in omniū oculis legē integræ confessionis violabat, videtib. eisdem punita est & castigata, vt vnius animæ ruinā, multarū salus procuraretur. Res igitur, quæ accidit, est eiusmodi. Agebat in domo præcipuæ cuiusdā dominæ huius loci adolescētula decē & sex circiter annorū, quæ bello capta ac Baptismo tincta, Catharina vocabatur. In ea, cū ætate, crescebat libertas, & mores dissoluti, etiāsi nō raro ab herā reprehēsā castigaretur; quæ eò peruenit malitiæ, vt cū perditis quibusdā consuesceret, nec tamē propterea à cōfessione abstineret: sed hoc peccatū labris premeret; ne meretricula aut perditis morib. haberetur. Hæc igitur Kal. Aug. 1590. morbo depressa Sacerdotē euocauit, cui animi noxas aperiret; sed id fecit non integrè, vt & in eadē ægritudine nouē aliis vicib. recedēte Sacerdote, præsētib. aliis famulis cōtemptim ridebat hac fermè oratione: Aliud quod agerē, nō erat, quàm vt peccata faterer: adiēcis etiā turpib. & inhonestis verbis, quib. offensa cetera singula ad herā referebāt; quæ meritò Catharinā increpās, eadē vultu & voce mutatis amicè rogauit, quænā illa essent, quæ Patri aperire nō vellet. narrauit illa nō difficulter, adiūxitque, quoties Patrē in morbo vocasset, vt se purgaret cōfessione, stetisse ad laua quēdam Æthiopi similē, qui moneret, ne fateretur quoda ea peccata leuissima essent, & multis memētis, & ex illorū cōfessione à Patre dissolutior haberi posset. A dextrā vero manu apparuisse S. Maria Magdalena exhortātem vt quidquid esset, liberè enumeret. Accersitū itaque rursum Patrem, domina de omni eo quod acciderat instruxit, qui modis omnib. tentauit, vt ad integrā animæ expiatione induceret, sed frustra: quò enim exhortabatur magis, eò reddebatur obstinatior, ita vt nec nomen* IESV *enunciare vellet. Alio etiā tempore cū illi sacram crucifixi imaginē offerrent, vt in eū intueretur, & animo reuolueret Christum pro nobis cruci affixum & in cruce mortuum, summâ cū indignatione & animi commotione respōdit: ista scio, sed quid vultis faciā? Ad quæ hera, vt ad Christum te conuertas, qui admissa crimina remittat, si fa-*

[m] In vita Ioan. Pici.

[n] Anno 1491.

[o] Bredenb. in peregrin.

tendo recognoscas. Cui Catharina, obsecro vt mihi desinas esse molesta. Cumque hera abscessisset, cœpit amores suos & turpitudinem decantare, duranitque ad dies plures hæc agendi & dicendi ratio, donec quâdam nocte, accersitâ cum ancillis herâ, hæc in verba prorupit: Torqueor, & animo angor plurimum ob violatam confessionem: & ab eâ hora vsque ad mediam noctem toto corpore obriguit, vt crederetur mortua, & de humatione & sepulturâ esset cogitatio: sed ad se reuersa, accitóque Sacerdote, nihil de antiqua fatendi consuetudine remisit. Tres post horas, paulò antè quàm expiraret, exhortata à seruis, vt apprehensâ manu cruce & cereo sacro, nomen IESV *inuocaret, respondit: Quis est ille* IESVS*? eum non noui, ac in vltimam partem lecti reflexa, sedénsque audiebatur cum alio quodam, qui tamen oculos fugiebat, colloqui. Ac alia serua, quæ eodem in loco ægra decumbebat, vehementer dominam rogauit, vt in distinctum cubiculum trasferretur: quod, vt aiebat, laruas quasdam atras videret, quibus admodùm terrebatur. Nocte eâ, quâ Catharina exstincta est, domus tota tam fœtido ac putri odore perfusa est, necessarium vt fuerit, cadauer loco patente & aperto exponere: dominæ etiam frater è cubili brachio extractus est. Ancilla quædam in humeris veluti calce percussa est, pertulitque aliquot dies eius læsionis signa. Equus mansuetissimus alioquin, actis in murũ calcibus, huc & illuc discurrens totâ nocte insaniit. Idem fecerunt & canes multâ discursione & latratu. Humato iã corpore, cùm ex ancillis quædam locũ intrasset, in quo Catharina decubuerat, nemine conspecto, sensit in se vas quoddã, quod tabulatis impositũ erat, iaci. Maior præterea pars huius vrbis vidit multo crepitu & sonitu huc & illuc plurimos lateres & tegulas, etiam ad duo millia passuum proiici; non quòd in palatio vllus sit later vel tegula, cùm, vt pleraq; huius vrbis ædificia omnia, palma tegatur. Ancilla alia spectantib. multis pede protracta fuit longissimè, etiamsi quis traheret, non videretur. Septimo Octobris, cùm quædam serua vestiarium esset ingressa, vt inde vestem aliquam sibi sumeret, vidit Catharinam erigentem sese in pedes, vt vas quoddam arriperet; fugiente illâ, tanto impetu vas in murum impulit, vt in mille partes frangeretur. Die insequenti vestiario annexa fuit crucis imago chartacea, quæ vno impetu à muro auulsa in cõspectu omniũ, tres in partes distracta est. Eodem die cùm in horto domina cœnaret, medius later lanci iniectus totã cœnã euertit: cuius filius annorũ quatuor, eo ipsò tẽpore clamare cœpit. Matercula, Matercula, Catharina me præfocat, appensisq; ad collum Sanctorum exuuiis, ab eâ pœnâ liberatus fuit. Hæc dominam coëgerũt vt ædes mutaret, & in cõsobrinæ domũ se reciperet, relictis ancillis quibusdã ædium custodibus. Decimo dicti mẽsis, cùm ex ancillis aliqua in officinam dispensatoris iuisset, sensit se ter à Catharinâ vocari: quam timore nimio dilapsam exhortatæ sunt ceteræ, vt inuocato Domini nostri auxilio, cereóque sacro accẽso, regrederetur: assumptis duabus, quæ ceteris animosiores videbantur, securè rediit, quã defuncta monuit, vt dimissis aliis, cereo abiecto quod pœnam inferret, sola persisteret. Emittebat Catharina ex omnib. corporis iũcturis flãmas, incredibili cũ fœtore. Caput cũ pedibus ardebat, cincta erat veluti ignitâ fasciâ octo aut decẽ digitos latâ, quæ in terram vsq; protendebatur, videbaturque libidinis & admissæ turpitudinis pœna & castigatio quædã. Viso hoc spectro, tremere & exalbescere cœpit serua. ad quã infelix defuncta, accede huc. Quoties ego te euocaui? Respondit serua penè exanimis: Bone* IESV, *quis non horreat te visã? Quæ cũ diceret, in eundẽ locũ descendit formosissimus puer albis vestibus, qui seruam hortatus est, vt posito timore, forti esset animo, notaretq; diligẽter quæ à Catharinâ acciperet, vt in alios euulgaret, ac, simulatq; ab hoc loco abscessisset, cõfessione maculas omnes expiaret. Tũ hæc in verba Catharina: Scias inferno me mancipatã, & grauissimis subiectã pœnis, quòd cũ Sacerdoti aduoluerer, vt peccata faterer, leuissima tãtũ referrẽ, cuiusmodi sunt, quòd garrula essem & loquax, in irã proclinis, & id genus alia; silẽtio verò inuoluerem libidines, & cõsuetos cũ adolescẽtib. cõgressus. Tu igitur disce bene confiteri, & nullũ crimẽ tacere. Horumq; vos cõmoneo, quòd ita mihi imperatũ sit, cegarq; aliorum in exẽplũ hæc verbis aperire. Iã pulsus ad salutandã Deiparã virginem audiebatur: defuncta mox in angulum quẽdã secedit, & euanescit. Angelus verò (Angelũ enim fuisse, quem viderat puerum, credebat famula) abire ad suos famulã iubet, quod & fecit.*] Placuit hanc omni fide contestatã historiã vltimo loco ponere, quòd in eâ omnes apparitionũ species cõcurrãt, Angeli, Beatæ Mariæ Magdalenæ, dæmonis in specie Æthiopis, animæ dãnatæ in assumpto corpore, vt arbitror, nõ suo, sed aëreo ad sui corporis speciẽ efformato. Habent Athei quod rideant, si nolunt resipiscere, de pœnis inferni & animarũ immortalitate. habent Caluinistæ de cereis benedictis, de Sanctorũ reliquiis, de confessionis auricularis integritate, eiúsq; necessitate. quid dicent? confictũ id à IESVITIS. qui potest, quod à cunctis hodiè, locis illis queat cõfutari, si confictũ foret? Nolunt credere? eant, & audiant, videantque. Muliercularum commẽta inquient? credo, lateres & tegulæ, lõginquis locis allatæ & dispersæ, quę cũctus populus vidit, istis imaginationis opera sunt. extracti lecto viri, vidẽtib. aliis solo allisa & per humũ raptata mulier, somnia; illisa parieti vasa, & in partes innumeras confracta, somnia fuêre. Sed grandiorum malitia ad hæc fingenda spargendáque valuit: quid pueri quadriennis innocẽtia? doli capax illa nõ est ætas, vt vel ante reliquias præfocari se à vix notâ & mortuâ mẽtiatur, vel reliquiarũ appensione metũ fictum ponat. Quam vereor ne Catharinæ exitiũ illis impendeat, qui Catharinæ crimen & laudant, & imitãtur; confessionis sacra mysteria in histrioniam hypocrisim vertentes; & inferni pœnas fabularum loco habentes!

Habetis nubẽ testium, grandinemq; copiosam exemplorũ, quib. labrusceta, & vrticeta Nouatorũ radicitùs vellatis, confringatis, calcetísque. Illud vnicum propono. perpendite vos diligẽter, vtrũ æquius tutiusque credere primæ & secundæ Synodi Nicenæ Patribus, Græcis Latinísque Ecclesiæ Doctoribus, sexcentis aliis grauissimis Theologis, & probatæ fidei Historicis, & omnium Sæculorum sexdecim receptæ sententię, an nouissimi Sæculi procacibus quibusdam, iísque perpaucis, de ludo Saxonis excucullati, vel Stigmatię Nouiodunensis. hi negant mortuos viuentibus apparere ad tempus posse, negant Deum id vnquàm permittere; illi cõtrà vtrumque, vt audiuistis, affirmant, vel disertis verbis, vel allatis exemplis, quæ nunquàm recitassent, nisi vera credidissent. Scaurianum planè iudicium est. magnificum illud & magnanimum Scauri rei dictum, non ignoratis, quia Valeriũ Maximum legistis [p] *P. Varius (inquiebat) Sucronensis, Æmilium Scaurum, regiâ mercede corruptum, imperium Romanum prodidisse ait: Æmilius Scaurus Princeps Senatus huic negat se culpæ affinem esse. cui creditis?*] Pari ego nunc ratiocinatione, Sanniones nostri temporis,

p lib. 3.

Momi dicaces, Ecclesiæ pestes, apparitiones spirituum negant, & subsannant: fatentur aliquas & in honore habent, Sancti, & orthodoxi Patres, orbis Doctores, Asiatici, Aphricani, Europæi, quibus credetis? Magdeburgici Centuriatores, & Lemanicolæ coaxatores asserunt, nullas vnquàm visiones defunctorum fuisse veras: militantis Ecclesiæ, quæ columna veritatis est, centuriones & Euangelij præcones, qui scientiam suam de sapientiæ æternæ vberibus suxerunt, vnanimi cōsensu literis mandarunt plurimas, vt veras: quibus credetis? Beatorum apparitiones habemus, damnatorum habemus, beatorum habemus; Ecclesiasticæ monumētis historiæ, Patrum traditione, Conciliorum actis, diuinæ Scripturæ tabulis consignatas; & de manu in manum per omnes Ecclesiæ ætates traditas, conseruatásque. Nónne temerarium contra niti, flagitiosum repugnare, impium atque blasphemum his omnibus fidem derogare: quid, mendacij vel stoliditatis ea, eorúmque auctores accusare? nomen non inuenio, quo appellem. Tu (Lector) rei indignitatem animo complectere, complexus abiice; abiectam conculca & execrare. Quid mendacij accusare, nisi falsa pro veris obtrusa dictitare? quid stoliditatem ascribere, si non causari; adeò tot grauissimos, sapientissimos, sanctissimos viros, fuisse væcordes, vt inanibus næniis se passi fuerint ludificari, & pro historiis fabellas aniles receperint: hæc aduersariorum modestia est.

SECTIO VI.

SED ratione fortassis aliquâ vel argumento efficaci ad hoc credēdum impelluntur. Examinandas ipsorum obiectiones tibi fideliter proponam, tu iudica & discute.

In Italia (inquit Philipp. Melanchton [a] *) habent impurissimas & obscœnas fabulas de Mariâ, quæ apparuit Monachis.*] bellum dictum & mendacissimo dignum scurrâ. Habet Asia & Aphrica, habet & Hispania, & Germania, Deiparæ sacratissimæ apparitiones vt doctum. habet nō sola Italia, & eas ab omni obscœnitate & impuritate tā remotas, quàm à fidei puritate Melanchton, quàm à morū & vitæ castitate ac sanctimoniâ fuit alienus Lutherus. nec illæ fabulæ vocari possunt, quas omni æuo grauissimi scriptores & sanctissimi viri, publicis testimoniis consignarunt; quas Ecclesiasticæ traditiones confirmarunt. Sed hæc Melanchtonis & Io. Riuij modestia fuit, tot sæculis probatas Sanctorum apparitiones, anilia censere deliramenta; &, cum ipsi essent homines ineptissimi, B. Gregorium Papam ineptum vocitare: addunt vanitatem impudentiæ, cùm multa falsa & inania pueriliter, sine iudicio, & fallaciter, sine candore, congerunt, & quorundam priuatos abusus & stultorū ridiculas opinationes in publicam Catholicorum contumeliam detorquent. quasi non reb. verissimis & optimis hoc sit adnatum, vt obnoxiæ sint fuco, & hominum dæmonúmque dolis atque malitiæ exposita, in multorum prauè vtentium vertant perniciē. quid pane vtilius? Sodomæ tamen eius abundantia nocuit. quid vino salutarius? plures tamen ebrietas, quàm gladius necauit. quid Dei adoratione præstantius? quot tamen illam in cultum idolorum deflexēre? discretio ergo & prudentia necessariæ, vt veras à falsis discernamus: non verò licet, propter falsas, veris fidem derogare.

a in Manlij Calendario.

Marbachius negat vllas veras, nisi Christi & Angelorū, reperiri. cur ergo tam diligenter, quādo per Angelos exhibitæ, id Patres & Historici addere consueuerunt? cur hæc nouus Vigilantius vincula Sanctis iniicit? cur his eos compedibus & manicis ligat? cur in hunc neruum compingit, homo propter multiplices blasphemias neruo dignissimus; propter transfugium, compedibus vinciendus, & propter amentiam atque furorem, totus vinculis quadrupes constringendus?

Centuriatores & Lauatherus addunt argumēta paulò verisimiliora; quædam quib. probare conantur, nullum esse Purgatorium (quę vt impertinentia hoc loco prætermittimus) quædam, quibus respōdebo, tractationi accommodata. Quid, inquiunt, Augustino respondeas, qui non obscurè, viuentium rebus animas defunctorum negat interesse; alioquin sibi matris optimè conspectum nullâ nocte defuturum [b]? Quid Athanasio [c], Chrysostomo [d], Theophylacto [e], Tertulliano [f], consentibus hæc esse cōmenta dæmonū, qui se suffragiis nostris indigere, & ex Purgatorio, viâ altâ atque arduâ, fingunt aduenire? Addunt Scripturas. Nam is, *qui descendit ad inferos, non amplius ascendit*, Iobo [g]. Psalmistæ [h], *Homo est spiritus vadēs & non rediens: puluis est, & postquam semel defluxit, dicitur suum locum non amplius recognoscere*, quo igitur pacto queat redire? alibi dicimur [i] *omnes mori, & sicut aquæ dilabi*. quis dilapsas ad fontem reuocet? Sancti Petrus & Paulus [k] mortuos inquiunt dormire: cur ante terminū suscitas? negat Abraham [l] Chaos, quantum interiacet, à mortuis posse transmitti, & idcirco illos nec mittendos vt viuis renunciēt, quę illic geruntur. Quo pacto, si nec per se queunt, nec à Deo mittuntur, mortalibus apparebunt? Hæc summa argumētorū, quæ momēti alicuius. Sed reuera hoc est abuti Scripturis, & Patrum dicta calumniari. Non negat apud Lucam Patriarcha Abrahamus mitti à Deo mortuos posse, vel solere; sed tunc mittere abnuebat. Et Chaos illud hiatū maximū atq; impermeabilem significat, quem sine Dei permissione nullus transire mortuorum queat: DEI enim lege immutabili constitutum est, vt sine ipsius permissione, receptaculis suis animæ nequeāt exire. Dei quoque lex sanxit, nec damnatorum beatis vllam esse condolentiam (huc B. Gregor. iter istud imperuium retulit, nec sortis vllam esse commutationem, vel meritorum vllum consortium inter illos (huc Ambros. & alij retulerunt, de quo vide Caten. B. Thomæ.) Dormire mortuos testantur Apostolorū Principes, fateor: sed somnus ille mortem significat, & dormire est mortuum esse. Phrasis ista Græcorum fuit, vnde & sepulcreta vocant κοιμητήρια, hoc est, dormitoria. & Homerus, de virgâ illa Mercurij loquens, quâ putabant eum mortuos suscitare; mortuos nominauit ὑπνῶντας ἐγείρει (dormientes excitat:) id obscurius & deterius vertit Maro, *Lumina morte resignat*. Hebræi etiam dormire dicūt, pro mori, & Syri mortuos vocant dormientes, propter spem Resurrectionis (vt Angelus Caninius obseruauit.) si ergo dormire Lauathero est in nullius conspectum vnquàm venire: vbi fides Resurrectionis? dormiebant Moses, Samuel, Ieremias, & Onias, apparuerunt tamen. Sed *omnes sicut aquæ dilabimur, puluis sumus*, & quasi in auras dis-

b d. li. de curâ pro mort. sup. citato.
c q. 13. in Scrip.
d hom. 29. in c. 8 Matth.
e in d. c. 8.
f li. de animâ.
g cap. 7. v. 9.
h Ps. 77. v. 39. & 102. v. 15. & 16.
i 2. Reg. 14. v. 14.
k 2. Petr. 3. 1. Thes. 4. v. 13
l Luc. 16. v. 26.

pergimus. Tibi verò, Lector quisquis his fulcris innitêre, edico, te moneo, discaueas, ne huiusmodi rationibus vtare. nam si quid probent, eâdem operâ probent ne Resurrectioné quidé vnquàm fore. dilapsæ semel aquæ nunquàm redeunt. amnes aspice; num nos nunquàm redituri? Potiùs ergo fatendum his & similibus locis, nihil aliud velle S.S. nobis indicare, quàm vitæ nostræ imbecillitatem & fugacitatem, vt B. Augustinus & Angelomus annotarunt. Psaltes Regius negat *à m rico amplius locum suũ cognosci.* vbi aduerte nullum omninò Patrum, nec quenquam ante Lutherum, sic locum hunc exponere, vt facit Lauatherus: vt quàm citò, tam verè, de tam nouitio commento, Nouatorem queas agnoscere. Quatuor inuenio veterum explicationes. duas enim Hebræorum in *Midras tehilim* omitto, vnam vt impiam, quæ animæ hinc ipsius mortalitatem colligit; alteram, vt parùm conuenientem textui, de originali peccato: hoc cum homine resurgente non ampliùs resurgere. isti *Velo iaskub*, accipiunt de *iatzar haraz*. Duæ Patrum expositiones sunt planè tropologicæ, vt Arnobij hîc, de diuitiis; & alia Basilij de pœnitẽtiâ. Hominem semel in peccatum lapsum, non posse sine Dei gratiâ, vi suâ exsurgere. Tertia est volentium, locum hunc non capi de corpore, sed de toto hoc orbe sublunari, in quem, egressa semel de habitaculo corporis anima, nequit, sine speciali DEI permissione, redire: sic innominatus, sed pereruditus Psalmorũ interpres. Quarta est Apollinaris, & Euthymij, sensum esse; scire Deum & cognoscere humanæ naturæ conditionem, & interitus nostri accelerationem, qui nati mox denasci incipiamus: & cùm nobis semel occiderit breuis lux, & vitæ flos iste emarcuerit, haud posse abruptam vitæ telam iterum connecti, vel vinculum istud animę atque corporis semel dissolutum rursus colligari, neque animam nostram, postquàm venti instar semel euolarit, vltra corpus suum agnoscere, vt illud subeat ac possideat. Nam in ipsâ Resurrectione, beati illud iam splendidum & incorruptibile deprehendent; damnati, fœdum ac horridum & obnoxium corruptioni. tam verò damnati quàm beati, Angelica opera, Dei nutu, illud sunt agnituri. Quid? quod nonnulli intelligunt de ipsis amicis, qui post animæ recessum, corpus ampliùs non agnoscunt, sed detestantur? & hi more Hebræo *suum*, pro, *eius*, accipiunt. videtur huius sententiæ P. Emanuel Saa. Quid? quod B. Hieronymus secutus Hebræam phrasim, eandem vertit, *non cognoscet eum amplius locus eius*, quod plerique Hebręi volunt, & Paraphrastes Chalde⁹, & Vatablus sequuntur, & sic locutus antè fuerat B. Iob [m], vbi Hebræa, Chaldæa, Græca, & Latina conueniunt, hac prorsus sententiâ, mortui memoriam interituram, quasi non fuisset: vel superstites, quid cum vitâ functis agatur, aut quo in loco detineantur, nunquàm nisi per reuelationem futuros certiores. Quæ omnia contra communem sententiam nihil habere virium, est omninò clarissimum. Minùs etiam obstat, quòd eidem Regio Vati dicatur homo, *Spiritus vadens & non rediens.* nam quod præcessit, *quia caro sunt*, id apertè indicat, agi de naturæ humanæ deprauatione & improbitate; quæ cùm ad deteriora semper vergat, à malo tamen ad bonum, per se nequit redire: vel, quod magis placet, agi de homine corruptibili, qui, cùm ad mortem Pegaseo gradu properet, à morte ad vitam retrogredi, virtute non potest suâ. B. Iobi verba, *Sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec reuertetur vltrà in domum suam, neque cognoscet eum ampliùs locus eius*, eundem planè sensum habent, quem illa Dauidis paulò priùs explicata. Bellè quoque Dionysius exponit, animã, quæ ad inferos descẽdit, in pristinã vitæ rationẽ, diuitias, latifundia, palatia, naturaliter non redire: *quamuis* (verba sunt eius) *miraculosè id fieri possit, sæpèque factum sit.* Et illo senior B. Thomas [n] disertè tradit, Iob locutum de eo quod secundùm cursum naturę fit, nõ de eo quod agitur miraculosè. En aduersariorum tela ex Scripturæ pharetrâ. Plus fortassis fiduciæ in Patribus, plus suppetiarũ? nihil vtique minùs. calumniosa vtique tota illa testificatio, quæ Rhemniæ legis, vllâ si se lege teneri paterẽtur, non effugeret inustionem. Miror Augustinum nobis obiici, cuius sentẽtiam ex eodem libro audiuistis, nõ ambiguè ceruicosos istos condemnantem. Vult ille quidé plerũq; Angelicas esse operationes; sed addit spiritus etiã aliquando αὐτοπροσώπως ad viuos mitti. Negat eosdem arbitratu suo redire posse citra Dei voluntatem: alioquin sibi matrem continuò adfuturam: sed nutu Dei aliquando rediisse, profitetur, & exemplis confirmat. Athanasium producunt in pugnam, sed laruatum: Anastasius enim ille Nicænus est, non Athanasius. eius diuidenda auctoritas. Nam quæ ab illo [o] dicuntur, leui brachio in aduersarios retorserim. negat spiritus apparere, fretus Dauidis testimonio, de quo nos iam copiosè. addit hæc verba: *De animabus enim Sanctorum non est dubitandum. nam & post mortem, & in iudicij die cognoscent omnia.*] vnde sic possumus ratiocinari: si Beatorũ animæ cognoscunt omnia post mortem, locum igitur & suum cognoscunt: si locum suum, permittente Deo, ad illum redire possunt. idcirco enim damnatorum animas negauit redire posse, quia locum suum non cognoscunt: de animabus enim his tantùm accepit verba Dauidis, non de omnibus, vt Lauatherus. Alibi verò [p] non adimit omnem illis simpliciter reditum (nam hoc Scripturæ sacræ refragaretur) sed negat à Deo remitti, vt humanæ curiositati satisfaciãt narrãdo quid apud inferos rerum geratur. Sciendum quoque, temporibus illis quãdam hæresim viguisse contendentẽ, mortuorum animas, illorum maximè, qui violẽter necati, dæmones fieri, & malis deinde carminibus ad hominum obsequia & responsa danda compelli. Huic dementiæ se summâ vi Patres opposuerunt, & vesaniam illam sedulò confutarunt. In his sanè diligens Isidorus [q], & os aureum Ioannes Constantinopolitanus [r], vbi reddit rationẽ, cur Deus non permittat multos in vitã redire: vti sic dæmonum fraudibus materia subtrahatur. qui dicit non permitti multos, nõnne de nonnullis, licèt paucis, fatetur? adimit etiam facultatem redeundi curiosarum narratiuncularum gratiâ; absolutè ad Dei nutum reuertendi licentiam non tollit: quin apertè potiùs scribit [s], *sponte suâ redire non posse.* cur adderet, *sponte suâ*, si nec diuinâ voluntate possent redire? Nec aliud agebat Theophylactus [t], cùm testatur dæmones quoddam dogma instituere voluisse; de vagatione animarum in hoc orbe, cui minimè sit assentiendum, quoniam animæ corpore egressæ iam certum habent locum, & non oberrant vagæ. quibus verbis negat spiritus pro arbitrio ἐν τῷ κόσμῳ sic

loqui

m cap. 7.

n Ibidem.

o quæst. 11.

p quæst. 1.

q lib. 2. Etymol. cap. 4.

r Hom. 2. de Lazaro, & ho. 4. in Luc.

s Hom. 29. in Matthæ.

t in c. 8. Mat.

loquitur) πλανᾶται, quoniam certis mansionibus stellarum assignantur. impugnat enim eundem errorem, quem Chrysostomus, & vterque nobiscum, vt docui, sensit. Denique Septimius Tertullianus etiam illud Gentilium, de præuentis immaturâ morte, figmentum planè Poëticum, & fortè Platonicum, reiicit; & docet nec illorum *animas vagari, donec reliquatio compleatur ætatum.* hancque ille licentiam Poëtarum, cum Magorum audaciâ, iactantium inanem suam animas eliciendi potentiam; & cum insomniorum fallaciâ, quæ Manes falsa soliti immittere, comparans, meritò refellit. Verùm & ipse addit, Dei virtutem quasdam animas reuocasse in documenta iuris sui. Sic scriptum ab eo inuenias extremo de Animâ libro. Sic ergo neque sacra Scriptura, neque Patres, neque ratio, sed sola temeritas, nouandi cacoëthes, & vetustati detrahendi, Catholicique conuitiandi libido, Aduersariis suffragantur.

SECTIO VII.

SIT 2. Conclusio. *Magi nequeunt operâ dæmonum veras defunctorum animas nobis ostendere.* hæc est sententia Tertulliani [a], B. Isidori [b], Chrysostomi, & Augustini, quos citat, & sequitur B. Thom. [c] Guilhelm. Parisiensis [d], Victor [e]. & fusè docet nuperus scriptor Alphonsus Mendoza [f]. Ratio est, quia Sanctorum animæ in manu Dei sunt, & soli Deo obediunt: damnatorum nequit diabolus sinere egredi, sine nutu Dei, sine quo nec ipse id potest: quod ipsum etiam habet locum in iis quæ expiantur. Ideò solent ipsi has vices subire dæmones; qui per mundum adhuc vagantur, & has animas amant mentiri, vt ex Porphyrio docuit Iamblichus [g]. Neque id mirandum, cùm in Angelum quoque lucis se transfigurent, & in B. Virginem Deiparam, vt in Biturigibus Vibiscis, cùm illic degerem, scio accidisse; immò & in ipsum Christum Dominum, qualis B. Martino apparuit diabolus.

Ex his sequitur primò, prorsus esse superstitiosum, quod ex quorundam delirâ opinione retulit Ananias [h] animas eorum, quibus exspirantibus dexteram porrexerint, & vicissim porrectâ receperint, ipsis post obitum apparituras. Nulla enim huius rei vel scripto, vel non scripto Dei verbo, nec historiarum verarum narrationibus auctoritas huic opinioni adminiculatur. Secundò sequitur non esse temerè imitandum, quod olim factum à nonnullis, & quod Ioan. Friburg. [i] secundum se consideratum, dicit non esse damnandum de peccato: non enim negant B. Tho. & ipse, & qui eos sequitur Betzius [k], periculosum esse, & tales vtplurimùm se deludendos dæmoni propinare, & illi subiacere comminationi [l], *Qui amat periculum, peribit in eo*; ideò prudenter Caruelus [m] reprehendit illos, qui cùm inuicem paciscuntur, vt (si permittatur is, qui prior moritur, viuo appareat, eumque de suo statu faciat certiorem. Scio id Deum permisisse aliquando, vt audiuisti de Marsilio Ficino, & de S. Lutgardi legitur [n], & apud Dominicanos Zamoranos accidisse olim monacho cuidam. Is cum quodam Minoritâ hoc pactum inierat. moritur Minorita, & post dies aliquot apparet stipulatori mensas sternenti; & ait se expiatorium circumgestare ignem. Et ad cruciatus sui indicium, manum mensæ ligneæ crassæ impressit, eamque altè admodùm combussit. notam hanc audiui ab oculatis (vt aiebant) testibus, superesse manus mensæ inustæ, & ad perpetuam rei memoriam paruulo clatro ferreo obtectam: & narrat Frater Antonius Senensis [o], vt de re nihil sit dubitandum. Quando Deus redire permittit, maioris boni id causâ permittit: vtplurimùm Behemoth hanc agit personam. Pactio ipsa vix fieri potest, vt curiositatis peccato vacet. præstat salutem suam semper cum pauore & spe operari. Eadem B. Lutgardis cùm iussisset cuidam moniali, vt, si prior moreretur, eam viseret, addidit, vt primùm diceret *Benedicite, Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, ne* (inquit) *diabolus suo more aliquod figmentum adducat* [p]. Si hoc illa Sancta tam illuminata metuebat, quantò magìs nos debemus metuere? Sequitur etiam tertiò ex his, posse faciliùs discerni variorum & multiformium spectrorum illusiones, quas dæmones obiicere solent. de quibus nunc videamus.

QVÆSTIO XXVII.

De dæmonum apparitionibus, siue de spectris, quæ dæmones nobis obiiciunt.

SECTIO I.

DVo præmittenda, varias esse illusionum causas, & varia dæmonum genera. Patet primum, quia multa habentur pro spectris, quæ naturalia sunt, vel artificialia; itẽ quæ sensuum vitio, aut imbecillitate vitiatæ phãtasiæ talia videntur esse, cùm non sint qualia videntur. de singulis, Petrum Loloyerium [a], in plerisque secuti, videamus. Naturalia sunt, & decipere tamen aptissima, ignes illi fatui, de quibus egimus superius: item insulæ natitantes; quales vidi apud B. Audomari fanum in Morinis complures, quales etiam in Italiâ, & alibi celebrant veteres scriptores [b], in lacu Vadimonis, Cecubo, & Reatino: vt sunt etiam arbores & syluæ radicitus euulsæ, & classis speciem in mari præbentes, teste Plinio Seniore [c]: vt ligna putrida nocte lucentia: vt animalculum Indicum, de genere Cicindelarum, sed maius, instar Scarabæi, quod etsi toto corpore luceat, oculis tamen maximè; qui pro corpusculi modo ingentes, tantùm fundunt lucis, vt ad eam legere & scribere soleant. Coculium vocant, micat luce quaternarum stellularum, quarum si quis pinguedine manus & faciem inungat, ardẽs & formidabile spectrum apparet. Sic Chieza [d]. Item vapores variis formis conformari, quales illi, quos Sylla vidit hircorum similitudine capitibus apud Epheum concurrere [e], & similia, quæ apud Syrtim maiorem ex eâdem causâ Diodorus Siculus scribit contingere [f], digna lectu. Talia quoque (si à visu ad auditum iubet transire) sunt admiranda quædam sonorum, vt Echus in locis diuersis, quæ & notauimus aliàs [g], decipere nonnullos testatur Cardanus [h]. item sonus statuæ Memnonis, de quâ egimus [i]; & muri Megarensis, de quo Pausanias [k]; & cauerna Britannica, de quâ Clemens Alexandrinus [l], fors, an B. Patricij antrum: item prælij ac victoriæ voces, apud tres Persicos montes, de quibus idem Clemens. Mirifici quoque interdum soni nati ex vterinis suffocationibus, imperitis Medicis imponunt.

a lib. de animâ pen.
b l. 1. Etymol.
c p. q. 117 a. 4 ad 2.
d part. vlt. de vniuerso c. 24.
e de Magia.
f Quodlibet. Sabbathic q. 1.
g lib. de mysteriis Aegypt.
h lib. de nat. animæ.
i in Sum. Confess.
k in præcept.
l Eccl. 3.
m lib. de superstit. cap. 11.
n in eius vita.
o In Chron. Dominicanorum.
p d li. 1. eius vitę.

a lib. 1. de spectris. c. 6. 7. 8. & 9.
b Arist. de admir. audition. Titus Liuius lib. 9. Seneca li. 3. Nat. qu. & Plinius Iun. li. 8 epist. 20. & Senior lib. 2 Nat. hist. ca. 95.
c lib. 16 Nat. hist. c. 1.
d Pag. 1 Hist. Peruæ. cap. 30.
e Plutarch in Sylla.
f li. 3. Bibliothec.
g Commẽt. in Senecæ tragœd.
h li. 18. de subtil.
i eod. opere, quod supra citatur.
k in Attic.
l lib. 6. Strom.

m lib. 1. Cosmocrit cap 7.

Quando (ait Corn. Gemma [m]) *è venerato spiritu infatæ arteriæ, deductæq; in amplitudinem, secundùm lõgitudinem contrahuntur. vnde necesse sit aliquando mulierem strangulari: vnde & voces mirandas ex imis visceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc serpentum sibilos, nunc crocitus coruorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ tamen pro viarum & erumpentis spiritus proportione casus effingit.*]

B

n li. 1. de animâ, & li. 1. Politic.

Vt naturalia, sic & artificialia quandoque decipiunt, & pro spectris habentur: vt erant αὐτόματα Dædali, de quibus Aristoteles [n], & alia Archimedis, Archytæ ac Boëtij, de quibus superiùs actum; & nostris temporibus oblata Carolo V. Aquila ænea, volans per aërem; & Parisiis, triremis argentea, quam remiges eiusdem materiæ, & impellebant, & sistebant, & retroagebant. Vt erãt etiam Hydraulica veterum, & hodiè in hortis Estensibus Tiburi admiranda; de quibus Claudianus:

* Sic correxit Leloyer. pro penitusque.

*Intonat erranti digito, * pedibùsque trabali*
Vecte laborantes in carmina concitat vndas.

Et de quibus iam exstant Heronis libri. Vt sunt artificiosa spectra, quorum modum docent Cardanus [o], & Baptista Porta [p]; quanquàm verè in his omnibus, rerum quibus vtuntur natura ad artificium adfert vim maximam: vt & in naturalibus illis prioribus, sæpe accidit artificiosa hominum applicatio. Sed ad hanc classem magìs propriè pertinent artificiosæ voces quorundam; quibus cùm sint præsentes, voces simulant absentium; vel cùm ore loquantur, ex ventre verba videntur proferre, sicque voces dæmonum vel Angelorum mentiuntur. Item qui per tubos noctu loquẽtes, Angelorum vel animarum voces simulant; quale quid de Bonifacio VIII. circumfertur apud Nauclerum, Masseum, & alios. Item qui simulant se animas maritorum defunctorum, & sic suadent viduis vt sibi nubant. noui, qui hoc Louanij factitarat: & de alio, qui Andegaui, narrat Leloyerius [q]. Sic apud Boëthium Scotiæ rex Kennethus, Pictos, à quibus erat victus, vicit. Noctu ad Principes exercitus sui dormientes immisit seruos indutos squammis lucentibus, & manu tenentes hastas ex ramis putridis noctu lucere solitis; qui illos ad pugnam fortiter ineundam hortarentur, se à Deo missos Victoriæ sponsores. Angelos illi credidère, & animosè Pictos aggressi ad internecionem ceciderunt. Sic nonnulli vsi cancris vel testudinibus, iisque cum candelulis affixis in cœmiteriis, non semel ignitorum spectrorum speciem præbuère. quare nonnulli suspicantur ab Homero [r] testudini tributum nomen armaturæ fallacis ἐπηλυσίης ἔχμα. Sic etiã Abderitani iuuenes, cum spectrorum schemã conati sunt Democritum terrere, vt narrat Lucianus [s]. Sunt in recentiorum libris, vt Boccatij Decamerone, & similibus, exempla plurima, sed me magìs capiunt antiqua. in fabulis tale quid comminiscitur Mostellariæ Plauti seruulus; tale quid narrat Æschines orator [t], à Cimone Atheniensi factum, qui se Scamandrum finxit, vt vitiaret Callirrhoën: tale quid narrat Iosephus [u] factitatum à Mundo, vt deciperet Paulinam, fingente se Anubim: tale quid à Tyranno Sacerdote idolorum excogitatum qui mentiebatur Saturnum, vt liberè matronas nobiles mœcharetur, nos docet Ruffinus [x]; & meminit eiusdem facinoris B. Cyrillus Alexandrinus [y].

o lib. de varieta. rerum.
p lib. de Magiâ naturali.
q cap. 7.
r in Hym. Mercur.
s in Philopseude.
t epist. 10.
u lib. 18. Antiquit. c. 4.
x li. 11 Hi. c. 25.
y cõtra Iulianum, lib. 7.

A

Et Nectanabus Ægyptius Magus se in Iouis Hammonis effigiem transformans Olympiadem Philippi vxorem decepit, & adulterino concubitu Alexandrum Magnum genuit: vnde illi orta opinio de Ioue patente. narrat Iosephus Gorionides [z], & laudat auctores, Ægyptiorum Sapientes, Titum Romanum, Strabonem Cappadocem, & Nicolaum Damascenum.

z lib. 2. Hist. Iudaic. c. 6.

C

In his fictionibus, cùm stuprum accedit, peccatum grauius est, quàm in stupro simplici, & grauiùs puniendum: cùm furti causa fit, puniendum pœnâ directariorum [a]. Si nihil aliud quàm metus incutitur, pro periculi magnitudine, res æstimanda: ex genere suo, puto mortale peccatũ: & pœna est arbitraria, fustigationis putà; &, si mors secuta, exilij perpetui [b]. nec puto idoneam excusationis causam amorem præbere, nec tutum satis esse consilium Oldradi [c], optimi aliàs consiliatij.

a l. sacculatij. D. de extraor. crim.
b argum. l. 4. §. cùm quid. D ad le. Cor. de sicar. l. infiniti. § cum eo. D. de furt. & l. pen. § vlt. & l. vlt. D de extraor. crim. voluere post gloss. in l. si quis aliquid D de pen. Lucinius Ruff. is comparat legum Mosis & Iurisconf. & Leloyer. sup.
c Consil. 101.

B

Sensuũ alterationem vitiúmque, falsò visorum, vel alio sensu perceptorum spectrorum, causam non raram esse, docet idem Leloyerius [d], exẽplo ebriorũ, de quibus optimè B. Ambros. [e] *Hinc* (ait) *vanæ imagines eorum, incerti visus, instabiles gressus: vmbras transiliunt sæpe, sicut foueas, nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus, tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fusi ut littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij currunt irrationabiles pauores, vigilantes somniant, dormientes litigant.*] Idem, terribilia nempe visa apparere ebriis, Plinius prior affirmarat [f]. Deprauat, more suæ sectæ, Lauatherus sacram Scripturam, dum sic vult intelligendum illud Salomonis [g], ebrietatem dissuadentis; *Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Extraneas*, ait ille, visiones & apparitiones admirandas, quâ in re ductorem habuit Pagninum; qui cum Paraphraste Chaldæo videtur sic accepisse נדיה *Zaroth*, quasi vim neutri haberet, & significaret *extranea*, hoc est, res extraneas; quod, licèt non displicuerit Iansenio, probum tamen non est. Fœminino enim sensu accipiendum, & quidem nõ de rebus, sed de mulieribus. Sensus enim, quem B. Hieronym. & Beda secuti, vinum concupiscendi alienas esse causam: ideò Septuaginta, vt ambiguitatem hanc tollerent, singulari numero vertere ἀλλοτρίαν *alienam*, seu *extraneam*: quam vocem nec sacra Scriptura, nec Patres simpliciter positam, de aliâ re, quàm de muliere seu scorto accipiunt, vt eodem cap. paulò antè; *puteus profundus aliena*, vt ibi explicant Salonius, Beda, Hieron. & alij. Oculorum suffusio facit videri volitantes ante oculos quasi muscas, vel saltitantes formicas, vt, non sine studiorum incommodo, à multis iam annis experior. Abenzoar [h] meminit morbi dicti *halabel*, quo qui affecti, singula putant se videre gemina. Arcuatis cuncta apparent lutea. Refert Aristoteles de quodam, qui suammet imaginem siue simulacrum, in aëre sibi, quasi in speculo, propter oculorum vitium, semper obuersari existimabat. idem testatur, eum, qui diu in solem oculos intenderit, & oculos aliò celeriter auerterit, primò ei cuncta iri visa giluа, mox rubea & tandem nigra, donec alteratio illa visûs recedat. Auditus etiam læsus decipere consueuit, vt

D

d cap 8
e lib. de Elia & ieiun. c. 16.
f lib 14. c. 22.
g Prouer. 23. v. 33.
h li. 1. c. 13. & ...

C

D

E

fit

fit in iis, qui morbum imaginosum (sic vocant) patiuntur. cuius ægritudinis viri docti duas statuunt species, vnam notiorem, cui nomen φρενῖτις quando phantasmata obiiciuntur animo, visili imagine; de quâ specie Cornelius Celsus, & Cælius Aurelianus consulendi; & pertinet ea ad phātasiæ vitium. altera species est κορυβαντιασμὸς, qui visui tollit somnum, auribus indit vitium quo sibi audire tinnitus & sonitus videntur. de hoc Varro [i]:

Leuisomna mens sonorinas imagines
Adfatur, non vmbrantur somno pupulæ.

Gustus quoque vitiatus ægros mirè decipit, vt & odoratus. Polypo, Grauedine, seu κόρυζα, & miro illo catartho, qui regnabat in Castellâ 1581. & multos absumebat, læsus. Verùm crebrior & maior deceptio manat à phantasiæ corruptelâ, quæ aliquando coniuncta est cum Phrenitide (sic vocatur ea, quæ cum febri vehementi est) aliquādo cum Maniâ (hæc febris expers est, & diuturnior) aliquando leuicula tantum est febris, nec ad Phrenitim sufficiens [k]. Theophilus medicus cetera prudens, opinabatur, cùm febriret, prope lectulum tibicines & cornicines assistere, & continuè auribus eius cantum insonare; idque, iam sanus, accidisse sibi pertinaciter contendebat [l]. Sed huic ista tædio erant: alteri cuidam voluptati. Sic enim Horatius [m]:

---Fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor, plausórque theatro:
Cetera qui vitæ seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in vxorem, posset qui ignoscere seruis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem & puteum vitare patentem:
Hic vbi cognatorum opibus, curísque refectus,
Expulit helleboro morbum, bilémque meraco,
Et redit ad sese: Pol! me occidistis, amici,
Non seruastis, ait, cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.

Abydi simile quid contigisse narrat Aristoteles [n]. Hanc in væsaniâ falsæ opinionis voluptatē, de quodam Thrasyllo, putante naues omnes, quæ ad Pyræum appellerent, suas esse, fusè testatur Ælianus [o]. Sed ad spectra redeamus imaginaria. Haud scio an quid rarius eo acciderit, quod a Timæo Locro commemoratum. *Agrigenti domus fuit, cui cognomen τριήρη, ab euentu tali. Adolescentes aliquot (* Taurominitani *) illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant. Mox, vti assoles, cum incaluissent vehementius, ita detursi mente sunt, itaque externati, vt in triremi se opinarentur constitutos, mariq. altius vndabundo hyemem ingruere atrocem. Proinde, velut naufragium veriti, tāquam egestis, quæ intus forent, nauigium facturi leuius, vasa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat, in viam, seu in mare, festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde qui proiecta diriperent. Insequenti die vbi adfuêre Magistratus factum arguentes, cum illi necdum satis eam emisissent, respondere, se metu mortis præoptasse, quæ in naui forent, disperdere, quàm fluctib. deuorari. Admirantibus mentis stuporem vniuersis, qui inter eos videbatur natu grandior: Ego, ô viri Tritones, præ formidine infra thalamos me coniiciens in imo iacui. Cumque amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscere: Magistratu, commonitis modo grauius, auerent in reliquum vinolentiam eiusmodi brutalem. At illi, velut gratiam fatentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis vndis portum fuerimus assecuti, inter marinos deos vobis (ô Tritones) vt seruatoribus in patriâ statuas surrigemus.*] Sic Cœlius Rhodiginus, sed ex Athenæo [p].

Hydrophobi aquam fugiunt, eò quòd putant se in illâ videre canem, à quo admorsi fuêre [q].

Solet autem diabolus hisce naturalibus morbis sæpe se adiungere, & hominum procliuitate abuti. *Serpit hoc malum diaboli* (ait S. August. [r]) *per omnes aditus sensuales, dat se figuris, accommodat se coloribus, adhæret sonis, odoribus se subiicit, infundit se saporibus, & quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ. aliquando crudeliter torquens dolore, ac metu, aliquando iocosè distrahens, vel subsannans ludicris.*]

SECTIO II.

SVNT enim dæmonum, vt variæ operationes atque libidines, sic & varia genera, quod secundo loco nobis erat notatum. Omnes quidem immundi, & mali, hominibúsque sunt infesti, vt post Chrysippum, & Plutarchum, & Philonem, rectè contra Iamblichum Porphyrius [a], & eo meliùs Minutius [b]; eos tamen à loco Marcus apud Psellum [c] diuidit in sex genera, vt eo prior fecerat Orpheus scribens ad Musæum:

δαίμονας οὐρανίους καὶ ἠερίους, καὶ ἐνύδρους,
καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους.

dæmones cælestes, aereos, aqueos, terrestres, & subterraneos seu Sumanos.

Apud Eusebium [d] ipse Apollo sic canit:

Πᾶσι μὲν ἐπιχθονίοις, πᾶσι δ' οὐρανίοις, πᾶσι δ' αἴθρης
Αὐτοῖσιν βασιλεῦσι καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο,
Ἠδὲ θαλασσαίοις καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
Πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μεγάλοισι τῶν δε.

Partim terrestribus, partim cœlestibus, interdum & ætheris
Ipsis Regibus, & aëris humida permeantis,
Et marinis, & subterraneis omnibus.
Omnia enim capiuntur natura plenitudine horum.

Cœlestes autē vocat ęthereos, siue igneos, vt appellat Marcus. Aëreos etiam Plato [e] agnouit, Magices inuentionem illis tribuēs. Terrestres Chaldæi cum Zoroastre (vt Psellus exponit) vocant Feras, seu canes terrestres; in Zoroastris enim Magicis scriptum legimus, Σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσιν. *Tuum enim vas bestiæ terræ incolent.* ad quæ Psellus, bestiæ terræ sunt οἱ περὶ γῆν καλινδούμενοι δαίμονες, *qui circa terram oberrant*. cuius interpretationem magis probo, quàm Plethonis, σκώληκες καὶ κνώδαλα, *vermes & omnis generis reptilia vitiorum*. Idem Magus posteà subdit, Ἐκ δ' ἄρα κόλπων γαίης θρώσκουσι χθόνιοι κύνες, οὔποτ' ἀληθὲς Σῆμα βροτῷ ἀνδρὶ δεικνύντες: *Certe ex terræ sinibus prodeunt canes terrestres, nunquam signum verum homini mortali demonstrantes*: quos Plethon vult apparere solitos caninâ vel aliâ fœdâ specie iis qui sacris initiantur. Quod licèt Zoroaster acceperit de sacris magicis, verum tamen est, etiam solere his spectris versari etiam illos, qui prauitate vitæ derelictâ, religioso cuipiam ordini se addicūt: quod ipsum Leloyerius [f] cōfirmat testimonio Hebræorum in opere quod inscribunt, *Holam Abba*. Idē Athanasius de S. Antonio [g], & similia ferè narrans de sancto Simeone Treuirensi Euervvinus Abbas [h], & alia leguntur alibi [i], de dæmone vexante initia sanctæ plantationis Præmonstratensium. Ego possum confirmare eo quod verè acci-

i in Prometheo Satyrâ.
k vide Cels. lib. 4. c. 8.
l Galen. li. de differ. Symptom. c. 3. et epist. ad Pisonem.
n in lib. de admirand. auditionibus.
o lib. 4. var. hist.
p Athenæus li. 12. c. 1. & Cœlius lib. 17. A. L. c. 2.
q Paul. Aegineta li. 5 c. 3. & Antholog. Epigrā. Græc. lib. 7.
r lib. 18. quæst.
a lib. de abstinen. animal.
b in Octauio.
c de dæmon. naturâ.
d li. 4. de demonstrat.
e in Phædro.
f li. 2. de spect. cap. 5.
g in eius vitâ.
h apud Surium 1. Iunij.
i in vitâ sācti Norberti apud Sur. 6. Iunij. & cap. 19. 26. & 27.

A dit initio fermè nostræ Societatis, instituto collegio à P. nostro Ignatio Laureti, & ei præfecto Rectore, P. Oliuerio Manareo, qui etiamnum superest, & à quo, vt rem verissimam, accepi, quod subdam. Anno 1555. maligni spiritus, modò vnum, modò alium locum magno strepitu infestantes, plerisque, in quibus nonnulli religiosi instituti tyrones erãt, mirum quantùm molestiæ, & inquietis adferrent. Etiã claro die apparebant, varijs figuris. Vni dæmon in formâ Æthiopis apparuit; & multis illecebris atque persuasionibus verborum conatus fuit à religioso instituto illum auertere: quod cùm irrito labore se facere videret, abiit inhalato diro admodùm & virulẽto fœtore, qui toto illo die perdurauit. Alteri se cõspicuũ præbens effigie S. Pauli, adhortabatur ad sa- B cram Epistolarum suarũ lectionẽ atq; studiũ; vt hoc specioso colore, eum ab humaniorum literarum curâ abduceret, sicque per inobedientiam è religione expelleret; quod & perfecit. Ipsi Oliuerio in atri & ingentis molossi specie obuius, in eúmque insiliens, ad terrã ferè adflixit. Orantibus, vt cogitationem diuerteret, aut abrũperet; instar catti obmurmurantis sese adiunxit non semel, scabellúmque, cui innitebãtur, quatiebat, pulsabatque. Nec lectis quies, nec mẽsæ refectio, sine infestatione, concedebatur. Crebrò varij catelli à quiescẽtibus lectulum ascẽdere, & tegmina subire sentiebantur: quæ res multos formidine plenos, & sõno priuabat, & stratis expellebat. Prandens quidam, inuisi hostis pugno in la- C tere tam acriter percussus fuit, vt confestim expalluerit, & ferè retrorsùm à scãno deiectus ceciderit. Subditorum molestia bono Rectori permolesta erat. tentauit Ecclesiastica remedia, quæ opportuna occurrebãt; Missarum, precũ, exorcismorum, lustralis aquæ, sanctarum reliquiarum, & id genus alia. His tamen Deus malum planè tolli noluit. Quare ad communem patrem B. Ignatium Oliuerius recurrit, preces eius & opem in hac molestiâ petit. Ignatius, quâ erat animi demissione ad patientiam cohortatur per literas, & ad ea remedia, quibus Ecclesia in similibus vti consueuit. Hæc, inquam, Oliuerius per literas, omnia D iam à nobis curata, tentataque: sed durat malũ, & gliscit. Quibus acceptis literis respondit P. Ignatius: *Confidite in Domino, & in bonitate eius, ipse vos liberabit: & ego serio pro vobis orabo.* Acceptas literas Rector in coronâ Patrum fratrúmque legit, qui tum fortè congregati, &, mirum dictu, è vestigio illa spectrorum & phantasmatũ infestatio adeò conquieuit; vt nihil huiusmodi Laureti posteà fuerit auditum, nihil visum. Nimirũ scriptis literis posterioribus optimus Pater, pro filiis orare cœpit, & intereà, dum Româ Lauretum literæ perferuntur, exorauit. Hos ergo Zoroaster vocat canes terrestres: canes, vel propter formam assumptam, vt Pletho, vel, vt Psellus, quia animarum carnifices sunt. Terrestres verò, vt ait idem, E quia ex cœlo deciderunt, & circa terram volutantur. καὶ κύνας μὲν τούτους καλεῖ, ὡς τιμωροὺς τῶν ψυχῶν· χθονίους δὲ ὡς ἐξ οὐρανοῦ πεπτωκότας, καὶ καλινδουμένους περὶ τὴν γῆν. Sic ille [k].

k in Chaldaicis oraculis.

Verùm quia quod Psellus siue Marcus breuiter, id de dæmonum generibus ab eorũ habitatione deductis, Trithemius multò copiosiùs scripsit; eius verba [l] non pigebit ascribere, multis additis, quæ ad explicationem, disquisitionémque Magicam pertinere iudicabo. *Sicuti dæmones* (in-

l ex libro Quæstion. ad Maximil. Cæsarem, q. 5.

A quit) *in potestate acumineque subtilitatis ab inuicẽ differunt: ita maleficarum quoque potestas non est in omnibus vna; sed in singulis, prout dæmonibus concurrunt naturâ subtilioribus vel grossioribus, diuersa. Multa enim sunt genera dæmonum, & certis inter se gradibus distant, ratione locorum, in quæ cadentes à principio sunt detrusi.*

Primum quidem genus dæmonũ appellatur igneum; quod circa superiorem peruagatur aërem, nec vnquam ante iudicij diem ad inferiora demergitur: sed continuo sub regionibus permanentes sublunaribus, nullum habent cum hominibus in terrâ commercium. Quod verò sub lunâ permaneant, sanctus quoque testatur Augustinus [m]*, sic dicens: Dæmones non habitant in cœlo, vbi sol & stellæ sunt, sed omnes sub regione lunari versantur. Hinc motus opinor Apuleius dixit animalia esse* B *ignita, propterea quod Aristoteles confirmauit in fornacibus ardentibus quædam animalia paruula sæpius visa volitasse pennulis apta, quæ totum æuum suum diuersantur in igne, quoniam cum igne oriuntur, & cum eo item igne exstinguuntur, & ad suum vnde venerant locum euanescentes redeunt.*] Beati Augustini locus est capite tertio, negat tãtum Beatus Augustinus dæmones habitare in cœlo, vnde exciderunt, & in firmamento: de ignis spharâ nihil addit. ideò ad primum hoc genus probandum, non pertinẽt eius verba. Quod attinet ad Apuleium, ille fallebatur, quia dæmonibus ignita corpora verè tribuebat. Aristotelis denique illa animalia non sunt dæmones, sed insecta quædam volatilia ephimera, in fornacibus Cypriis reperiri solita. Si dæmo- C nes ista putauit Apuleius, quomodo censuisset illa cum igne exstingui, aut cum igne oriri, qui dæmones immortales esse, & morti non obnoxios ex sectæ suæ decretis arbitrabatur? fortè hoc volebat incenso igne incipere illic in flammis dæmones tali formâ cerni, & exstinctâ flammâ apparere desinere? Sed pergit: *Nulla sunt eis cum maleficis consortia, quoniam cum demorentur in igne, propter subtilitatem suam non possunt corpus grossum siue aëreum induere.*] Vana ratio. Si nulla est sphæra ignis, vt multi arbitrantur, totum hoc corruit figmentum. si qua est talis sphæra, nondum hinc sequitur, dæmones tales non habere commercia D cum maleficis, quia dæmones omnis corporis proprij sunt expertes, vtpote substãtiæ merè spirituales; quæ nec terreæ, nec igneæ, nec aëreæ corporeæ grossitiei consimiles sunt. & possunt ignei isti, non minùs quàm aërei, corpus alienum inuadere & assumere. Quare vel illi quoque cum maleficis ineunt commercia, vel huius rei alia quærenda est ratio, quam nondum inuenire potui. Et quid necesse hos in igneum illum carcerem extra infernum, qui in terræ centro, includere? quasi pœnam suam, vbicunque sunt, non circumgestent. Hoc ergo dæmonum genus ego crediderim fictitium, & ab Orpheo cœleste vocatum, quia putabat in cœlis degere: alij fortè E igneum vocant, eò quòd in aëris regione superiore manserit.

m in opere, de agone Christia.

Secundum genus aëreum dicitur, quod in aëre errans nobis propinquè commoratur. Hi quidem possunt ad inferiora descendere, & assumptis de crassiore aëre corporibus, quandoque hominibus apparere. Aëra, permittente Deo, sæpius turbant, tonitrua & tempestates concitant, & omnes simul in perniciem humani generis conspirant. More hominum affectionibus mouẽtur passionum, superbia maximè & inuidia, aguntúrque perturbationibus continuis, & nec solido vestiũtur corpore,

nec

nec vno consistunt loco. Nec vnam omnes formam habent, sed plurimas, easque sæpius mutant, secundum varietatem affectionum, quibus vel occurrunt maleficarum carminibus euocati, vel impulsi perturbatione ad nocendum.]

Notandus hic quoque error & fugiendus, dæmonibus vlla omninò esse propria vel adnata corpora, aut vllâ visibili formâ oculis humanis corporeis præditos esse: conspici tantùm possunt in formâ corporis extrinsecùs formati, vel cadaueris assumpti. Pergit.

Habent enim violentum omninò & furiosum morem turbationibus plenum, vnde vehementer malefacti & perturbati repentinas plurimùm machinantur insidias, & dum suas agunt incursiones, partim latere volunt, partim inferunt violentiam. Maleficæ horum dæmonum operatione suffultæ, tantò sunt ad maleficandum potentiores, quantò superiorem ex eorum ordine concurrentem fuerint assecutæ.] Hæc omnia vera crediderim: *In vitâ B. Antonij B. Athanasius aërem plenum esse dixit dæmonibus: quod Mercurius ante dixerat Termaximus: nullam videlicet mundi partem dæmonum præsentiâ destitutam.*] Hoc de sublunari mundo intelligẽdum, alioquin falsum esse docet B. Augustin.[n] & sic accipe quod subdit, *S. quoque Præsul Ambrosius dixit: Plenus est mundus sanctarum virtutum, quia est plenus nequitiarum.*] Caue à sequentibus, nam more suo falsa veris miscet. *Vnde Plutonici dæmones, in aëre volantes, in modum densissimæ niuis igniti, cupientibus traduntur visibiles: si aliquandiu versùs cœlum sole splendente irreuerberatis oculis continuauerint obtutus. Sed nescio an in aëre causetur obiectum ex consistentiâ reali: vel certe oculorum motus interclusus repræsentet imagines falsas; non sine detrimento sensus tamen leui, præmissorum accepi experimentum.*] Verè experimentum fallax, nequam, & grauiore dignum detrimento. cuius mater curiositas, pater ignorantia. illusio sensus fuit, vt videre videreris tibi, quod in rerum naturâ visibile non existit. vel pueri aduertant, solarem splẽdorem sic oculos præstrinxisse.

Tertium genus dæmonum terrestrium dicimus, quos prolapsos de cœlo in terram, pro suis demeritis, minime dubitamus. Catholici neque de aëreis, eò delapsos de cœlo pro suis demeritis, fas sibi ducunt dubitare. *De his sanctissimus præsul & martyr* CHRISTI *Theophorus qui nominatur Ignatius ita scripsit*[o]: *Nihil melius est, quàm pacẽ habere, in quâ omne bellum euacuatur aëreorum simul & terrestrium spirituum.*] Vides Beatum Ignatium, igneos illos non agnoscere; & aquaticos (vt arbitror) sub terrestribus comprehendere. De his terrestribus nonnulla iam diximus: addit quædam fusiùs pòst illustranda Trithemius: *Ex his autem dæmonibus alij versantur in syluis, atque nemoribus; qui venatoribus ponunt insidias: alij vero patulis degunt in campis, qui nocte aberrare faciunt iter agentes: nonnulli demorantur in locis abditis atque cauernis: reliqui ceteris minus furiosi ac perturbati, demorari cum hominibus in obscuro delectantur.*] Huc pertinent omnes illæ species, quas paulò pòst per numeros quatuordecim, ex variis scriptoribus adducam. vt Faunus, qui & Fatuus & Fatuellus dictus, & Satyri, qui etiam Foni, & Onoscelides de quibus Sozomenus[p], vbi meminit Gerontij Diaconi, idcirco castigati à B. Ambrosio, & exauctorati à Nectario, quòd affirmaret noctu à se Onosceliden capite raso apprehensum & in pistrinum deiectum. Sancti enim viri censuerunt non temerè, hoc illi cum dæmone Onoscelide commercium fuisse: non verò, credulitatem asserentis Onoscelides, damnarunt. Sic enim factum illud Nectarij & Ambrosij accipiendum. De talibus finxit Stellatus, eos sibi in itinere Lunâ lucente comites adhæsisse Sarracilum, Sathiel, & Ianam; sed poëticè, hoc est, mendaciter inducit illos dicentes, domicilium sibi esse in Lunæ globo talis etiam qui apud Alexandrũ ab Alexand.[q] narratur Thomæ monacho visus. Tales etiam Lamiæ, quam à nocte Hebræi *Lilith* vocant. Tales Ceres, Diana cum sodalibus, Napææ, Dryades, Hamadryades, Trophonius, & similes Pseudothei. Tales Fatuæ, Furiæ & earum (vt fingunt) mater Furina, & Manium mater Mana, Mantua, Mania, & Manuana; & his similes crediti masculi sexus, Aquili, Sumanes, & Triptes, de quibus Martianus Capella[r], Isidorus[s], Arnobius[t], nos quoque paulò pòst nonnulla, cùm de incolis Spelæorum. Addit: *Non vno ducuntur affectu, sed vario. quoniam alij sunt aliis minus deprauati, quanquam omnes sint malis perturbationibus pleni. Ex his quidam gaudent solis illusionibus territare homines; alij prædictionibus futurorum in admirationem sui trahere cupiunt audientes; nonnulli vero ad hoc sũmo conatu laborãt, vt homines irrationabili furore turbatos, aut melãcholiâ furẽtes terreant, lædant, vel occidant, quod experientiâ sæpius factũ agnouimus. Hinc sanctus Ioannes Chrysostomus*[u], *omni actione diabolicâ potentior est ad nocendum mœroris magnitudo. quia dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat: cum si auferas, nihil a dæmone lædi quisquam poterit.*]

Præclarè hæc omnia, & prudenter: non æquè, quod sequitur statim: *Hoc autem dæmonum genus raro est maleficis familiare, propter inconstantiam affectionum & leuitatem; quâ territare multos gaudent potius, quàm vnius mulierculæ subesse imperio.*] Leuicula prorsus ratio, & ex falso præsupposito, quòd subesse queant, aut subsint: nec illud verum, & vni subesse, & multos territare nihilominùs non posse. *Commorantur tamen interdum, & polliciuntur vesani, in vitro, aut crystallo, siue speculo: & carminibus concitati responsa dant mulierculis: & si quis venturus in viâ eis maledixisset, pronunciant.*] vtique post factum, nec morantur in his rebus dæmones, sed dũtaxat aliquas functiones illic exercẽt. *Et hoc (ait) maleficarum genus multum differt a reliquis, quia quod illæ maleficio reddunt infirmum, istæ curare pollicentur. verùm quia maleficium vt plurimum refellunt maleficio, earum accessus ab Ecclesiâ omnibus interdicitur Christianis.*] Hoc verissimum: & hinc apparet, diuisum esse regnum Satanæ: & habes causam Vatiniani odij, quod intercedit inter Ariolos seu Veratores, & magos venenarios, seu Striges. Hos illi conantur detegere & prodere, hi vicissim illorum vitæ clàm insidiantur.

Quartum genus dæmonum denominatur aquaticum: quoniam se humoribus immergens circa fluuios & lacus inhabitat, irâ plenum, turbatum, inquietum, & fraudulentum, quod in mari tempestates concitat, nauigiáque demergens in profundum, multis vitam aufert in aquis. Et isti dæmones quoties assumunt corpus visibile, in sexu frequentius apparent fœmineo: in masculino rarius videntur, propterea quod in locis versantur humidis, & molliorem vitæ ductum sequuntur, nec virile schema facilè ceterorum consuetudine possunt assumere.] Falsa ratio ex falso fundamento naturæ illorum corporeę. Cur enim ex aquâ ceteris elemẽtis mixtâ, si spiritus sunt, vt sũt, minùs ex aëre virile, quàm fœmineum schema componant? cur nequeant

æquè

n lib. 3. de agone Christiano.
o in epist. ad Ephes.
p lib. 1. cap. 6.
q in Genial. dieb.
r lib. 2.
s in Gloss.
t contra Gentes.
u in lib. 1. de prouidẽtiâ ad Stagyr. monachum.

æquè facilè cadauer assumere masculum, quàm muliebre? *Vnde Naiades, Nereidésque Nymphas aquarum, non masculino, sed fœminino dudum sexu nominauit antiquitas.*] Verùm eadem antiquitas Neptunum, Nereum, Proteum, Phorcum, Glaucum, Palæmonem, Tritones, Acheloum, Alpheũ, Eridanum, Tibrim, &c. masculino sexu nominauit. Nec ad rem, quod addit: *A nostris autem aquaticæ mulieres* id est, Vvasserfravven *communi vocabulo dicuntur.*] Sed Teutones Belgæ masculino nomine *Neckers* compellant: & Cantipratensis *Neptunos*, de quodam additâ narratiunculâ [x]. Dæmones aquatici fuêre, qui pastoribus Peloponnesiis prope Paludem, eodem quo Syracusę à Saracenis captæ die, id nunciarunt [y]. Huiusmodi etiam dæmonum ministerio, qui peierabat in lacum Paliscorum (qui hodiè Naphta dicitur) demergebatur, vt Aristoteles, Diodorus, & Macrobius referunt: & prope Dianæ ad Yhomisum oppidum, fons est in Camarinam influens, cuius si quis olim aquâ manib. non castis, vinum diluisset, nulla mixtio consequebatur. In Alesino agro, Caroniæ hodiè dicto, fons aliquando fuit, naturâ tranquillus, verùm insonantibus tibiis exultabundus ad Harmoniæ modos eleuabatur, & vltra margines intumescebat, teste Fazello [z], quæ vel fabulosa fuêre, vel non sine cooperatione dæmonum contigêre. indicio est, quòd desiêre. Redeunt verba Trithemij.

Qui verò habitant in locis siccioribus & subaridis, quoties hominibus corporaliter apparent visibiles, in viros se transformant.] ne hoc quidem admittendum in credulitatem, docet strigum etiam cum succubis talibus commercium, & nomina Napæarum, Dryadum, & Lamiarum deserticolarum.

Diuersarum quoque species assumunt bestiarum, prout diuersis tanguntur affectionibus. Sancti autem Angeli, quoniam affectione nunquam variantur, vniformiter semper apparent in formâ virili. Nusquàm enim legimus scriptum, quòd bonus spiritus in formâ sit visus muliebri, aut bestiæ cuiuscunque, sed semper in specie virili.] Non satis securum hoc vltimum de Angelicis apparitionibus iã ostensum [a]. ratio etiam illa de immutabilitate affectionum parùm habet soliditatis. Sicut enim Angelus immutabilis est ad malum, sic diabolus ad bonum: & sicut diabolus circa malum modò in hoc, modò in illud propendet, sic etiam Angelus circa bonum; quare sicut dæmon, vt vni affectioni ad malum certum satisfaciat aliam, vt alteri aliam assumit, quid vetet Angelum vt diuersos fines bonos attingat, etiam diuersas formas se non indignas assumere? denique videndum, ne quod hîc ait, nonnihil repugnet cum arbitrij Angelici libertate.

At sæpe visi sunt dæmones circa fluuios & fontes, in specie mulierum aliquando chorisantes: aliquando capillos more fœminarum explicantes: nonnunquam verò cum hominib. loquentes, & varias ludificationes exercentes. Et hoc genus non consueuit cum maleficis habere commercium.] consuesse tamen cum hominib. succubarum more, indicant veterũ fabulę; sed non nullo euẽtu comprobatæ, de Morganâ, Melusinâ, Alcinâ, & similib. quas Fatas, seu Feas vocant; de quibus aliàs plura [b].

Quintum genus subterraneum dicitur, quod in speluncis & cauernis montiúmque remotis concauitatibus demoratur. Et isti dæmones affectione sunt pessimi, eósque inuadunt maximè, qui puteos & metalla fodiunt,

A *& qui thesauros in terrâ latentes quærunt, in perniciem humani generis paratissimi. Hiatus efficiunt terræ, ventósq; flammiuomos suscitant & fundamenta ædificiorũ concutiunt.*] hoc genus Apollo apud Eusebium [c] vocat ὑποχθονίους & νερτερίους, subterraneos & inferos. An ergo ex hoc genere Iobi vexator Satan? opinor & illi, qui Salmanticæ & Toleti in speluncâ maleficas & curiosas artes adhuc auorum nostrorum memoriâ docebant. *Noctibus* (subdit) *aliquando de montibus turmatim egressi mirandas stupendásque in campis ducunt choreas, & quasi vnius ducis metuentes imperium, subitò euanescunt ad signum, & ad sua diuerticula reuertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquàm spiritus hominum vitâ defunctorum mentiuntur.*] De choreis & sonitu vario memorabile exemplum narrat

B de Atlante monte Plinius [d], & Solinus [e], qui hos dæmones vocant *Ægypanes*: choream describit Saxo Grammaticus, & omnigenûm dæmonum dat nomina [f]:

Trux Lemurũ *chorus aduehitur, præcépsq; per auras*
Cursitat, & vastos edit ad astra sonos.
Accedunt Fauni Satyris, Panúmque *Caterua*
Manibus *admixta militat ore fero.*
Siluanis *coëunt* Aquili, Laruæq; *nocentes*
Cum Lamiis *callem participare student.*
Saltu librantur Furiæ *glomerantur iisdem*
Laruæ *quas* Simis Fantua *iuncta premit.*

Turmarum militarium multa subdentur postmodùm exempla; cùm de Hellequini familiâ dis-

C seretur. cuius etiam meminit Thom. Cantipratens. [g] & fortassis eò referendum atque sic emendandum quod Pet. Blesensis de curialibus seu aulicis serâ nocte sæpe vagantibus [h] vsurpat, *milites Herkelini*, vel *Herleurini*, nam codices omnes diuersam obiiciunt lectionem, nec vlla satis emendata videtur, vt diligenter notatum à P. Ioanne Busęo [i], cuius tamen coniecturam non tam improbo, quàm quid in mentem mihi venerit propono. Huc referẽda etiam Frisiæ spectra nocturna, de quibus Cornelius Kempensis [k], cuius verba dabo [l]. Fortassis etiam ex hoc genere exercitus illi in Hispaniâ visi Sancio cuidam, vt illius ætatis scriptor Petrus Cluniacensis tradidit, cuius

D verba, etsi hoc loco commodè insererentur, relinquam tamen vbi olim exhibui [m]. *Nihil magis quærunt* (verba sunt Trithemij) *quàm metum hominum & admirationem. vnde habemus compertũ, quòd simpliciores hominum, quosdam, nonnunquàm in sua latibula montium duxerũt, stupenda mirantibus ostendentes spectacula, & quasi Beatorum ibi sint mansiones, amicos viuorum se mentiuntur.*] Ex huiusmodi ludibriis natæ sunt fabulæ de monte Veneris, cuius mentio apud Pium II. [n] & speluncæ Sibyllæ, quam in Anconâ describit Antonius de la Sale; & montis Albarum fœminarũ, apud Kempensem; & in Brabantiâ *den Aluinnen berch*; & in Italiâ de Specu Nursino, & Sibyllâ illic degente, cuius meminit B. Pius II. [o] & mira sunt, quæ Crespe-

E tus ex actis iudiciariis retulit; vnde apparet stupenda excæcatio Magorum. Refert [p] quendam Dominicum Mirabellium natione Arpinatem cum nouercâ suâ Margaretâ Garnier & aliis complicibus Mantæ in Franciâ captos & Luteriâ adductos, vnâ cum libris Magicis, quos deferebant Sibyllis Magiæ præsidibus consecrandos. Dominicum hunc in iudicio confessum, quòd quidam eius socius nomine Scottus, qui diu in Franciâ vixisset, famosus Necromanticus, & qui

coram

x li. 2. de apibus, ca. 57 p. 11.

y Fazellus deca. 2. re. Sicul. lib. 6.

z decad. 1. lib. 1. c. 5.

a suprà hoc eod. li. qu. 26. sect. 3. lit. I circa fin.

b hoc ca. vers. 14.

c lib. 4. de demonst.

d lib. 5. Nat. hist. cap. 1.

e Polihist. ca. 37.

f li. 1. Dan. hist.

g d li. 2. c. 43. p. 4.

h epist. 14.

i in Notis ad eum locum.

k li. 3. de situ Frisiæ, c. 31.

l lib. 6.

m lib. 3. p. 1. q. 7. sect. 1. vers. Vndecimum est.

n in epist.

o epist. 46.

p lib. de odio Satanæ, disc. 6.

coram variis Principibus artis suæ mira experimenta patrarat,& ex iis nô paucos discipulos habuerat,quos nihil rei bonæ docuisset; hunc inquã Scottum accessisse & côuenisse Sibyllam illam nobilem,quam in specu Nursino Itali ferunt habitare:retulisse hanc exiguæ esse staturæ, in sellâ humili sedere, capillitio soluto & in terram dependente, à quâ acceperit librum consecratum, & digito adhæréti annulo dæmonem inclusum;cuius libri & dæmonis operâ posset transferri ad quemcunque vellet locum,dũmodò ventus ei ad eum locum profecturo aduersus non flaret. *Ride lector. ventus dæmone fortior est? & quæ sequuntur vide mendacia magica.* Dixit præterea,custodes à summo Pontifice locatos, qui summâ curâ specum custodiunt,ne quis eò possit se conferre,adire, & consulere Sibyllam: nec vllos ad eam peruenire posse,exceptis Magię mystis,qui se norint inuisibiles præstare.idque,quia quãdo quis cum eâ loquitur,siue sit Magus,siue non sit, per omnia circumquaque vicina loca horrendæ tempestates & fulgura excitantur.quod insinuare voluerit Stellatus [q] his versibus:

Hos ventos vel Dij aërei vel sydera mittunt.
Sæpe etenim cum thesauros tellure lat n es
Vult auferre Mag ,vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuum,
Audiui exortum ventum,subi dãque procellam.

Addit Crespetus has Sibyllas libẽter custodire greges ouiũ,& inter armenta versari:ideò pastores citiùs ad earum cognitionem venire,quàm alios.non hæc causa est, sed quia opiliones & armentarij solent simpliciores, & hebetiores esse, & ocio abundant:quare dæmonum istorum insidiis magìs expositi. Sequitur apud Trithemium:

Ex his quoque dæmonibus quidam incubones sunt thesaurorum,quos auaritia mortalium in terrâ absconditos & ne in vsus perueniant hominum,eos subducunt,furantur,& custodiunt,& quandoque de loco in locum transportant. Tales fuêre canis ille horridus, & illa semiãguineo corpore mulier,de quib⁹ egi [r].

Et hoc genus dæmonum cum maleficis nullo ibi nullum consueuit habere commercium.] huius rei fides sit penes dicẽtem. Addo:his incubonibus thesauricis aiunt præfectũ Mammon, quem veteres Plutũ dixêre.hunc incantatores ferè semper irrito conatu coniurant,& plerunq; cum vitæ vtriusque,nunquàm non cum melioris vitæ amissione.

Sextum genus dæmonum appellatur Lucifugum: *propterea quod lucem maxime horrent, & detestantur, quia nec diebus vnquam apparent, nec alio modo corpus, quàm de nocte possunt assumere.* Hoc est negotium quod in tenebris perambulat: *genus dæmonum imperscrutabile, ac penitus tenebrosum, passionibus frigidis agitatum, maliciosum, inquietum, & perturbatum; quod occurrentes homines violenter comprimit nocturnis horis, sæpiùsque Deo permittente auflatu quosdam interficit, aut contactu.*] An ex hoc genere fuerit Asmodeus,de quo in Tobię legitur Historiâ,prorsus ambigo. Natam verò hinc opinor Gentilium opinionem, Cerberum & Vmbras nocte vagari, luce autem exortâ recludi. legi possunt quæ dixi [s]. Hebræi talem autumant eum, qui cum Iacobo luctatus [t],quos Origenes [u] secutus fuit: sed contextus satis indicat, & communior Patrum Græcorum,Latinorúmque traditio habet, bonum Angelum fuisse, Deum repræsentãtem. Lucifugos etiã agnoscunt Thargumei [x], & innuit Procopius [y]. Arbitror ex hoc genere Hecaten fuisse.vide quæ pauló pòst dicam [z].

Prosequitur Abbas Spanheimẽsis: *Maleficiis non conuenit hoc genus dæmonum,neque carminibus arctari potest. quia lucem fugit, & vocem hominum,simulque omnem tumultum.*] Non satis firma hæc est ratio,vt negemus lucifugos vlla cum hominibus habere commercia.nam verè cõmercij causa,nempe offensa Dei & hominum pernicies,perinde locum habet in hisce,atque in aliis generibus. Magna enim & acris est omnium,& horum (qui, vt dixi, malitiâ excellunt) odij in Deum & homines vis atque propensio, cuius quotidiè gliscit incrementum.fieri tamen potest,vt propter quandam morositatem,& ab omni conuersatione auersionem,ægriùs isti ac rariùs, quàm alij pactionibus fœderentur.Nam (vt subdit

Aëreum maxime ad maleficia fœminarum consueuit occurrere.nam est ceteris omnibus magìs subtile, & audacissimæ temeritatis.] Noluit opinor negare, quin ad virorum quoque maleficia cõcurrat.quæ enim ratio esse potest,si sunt audacissimi,& subtilissimi,cur viros reformidẽt,quos tamen nõ paucos constat irretiri? Cur fœminas tantũ ament, & non viros irretire,& protrahere in ruinã? Fœminarum ergo tantùm meminit Abbas, quia longè plures semper fœminæ in hoc crimine deprehẽduntur.de strigatione loquor:nã excantatores seu diuinatores plures fortè viros reperias.

Terrestrium quoque nonnulli, vt est dictum, maleficis subseruiunt,qui tamen inferiori gradu habiti, maiora illa maleficia inducere minimè possunt.] Fateor dispatem esse dæmonum potestatem; sed nullum eorũ puto,quin,si Deus permittat, & agrorum fruges perdere,& tẽpestates excitare,& pluuias ciere,& homines veneficiis queat necare.Puto etiã paredrios,& virunculos domesticos ex terrestriũ istorum genere nõ paucos esse. Sed hæc Deus & Angeli norũt:nobis hominib. hac de re nihil certi est:ideò dęmonologiã hanc Trithemij verbis proposui,nõnullaque inserui,quæ scribenti mihi rectæ Philosophiæ ratio suggerebat.Pergã nunc, & quantùm lectio scriptorũ multiplex iuuabit,singula exẽplis & historiarũ auctoritate cõfirmabo.

Dæmones ab Hebræis vocantur *Malachim raaim*, Angeli mali, *rashe-ga'ynb*, capita seu principes captiuitatis, *Satanim*, calũniatores, vnde Arabicũ *Satainim* & *Elilim*, vanitates seu simulacra, vnde Græcum ἐλελεὺς cognomen Bacchi:&, *Sedim*, dæmones. Græcis vocatur πνεύματα πλάνα, πνεύματα πονηρὰ, spiritus deceptores, spiritus improbi, & δαίμονες ἀπὸ τοῦ δειμαίνειν, quòd terrorem incutiant: Latinis hi, de quibus agimus, *Manes*, *Lares*, *Genij*, *Laruæ*, *Lemures*: Gallis, *Gueliers*, *Lutins Gobelin*, *moynes bourrez*, *loupgaroux*: Italis, *Farfarelli*, *Mazzaruoli*, *mazzapengoli*. Hispanis, *trazgos*, *duendes*. Apparuêre olim formis,quàm nũc pluribus,vnde nata fuit illa veterũ multitudo deorũ infernorũ. de Geniis, Lemuribus, Laribus, Manibus, iam diximus:de aliis videamus.

Primò occurrit Hecate, triuiorum & quadriuiorum præses, triplici facie,dextrâ equi,sinistrâ canis, mediâ fœminæ [a]:hanc censebant spectrorum immittere terriculamenta [b],& illâ aduentãte solum tremebat, & tedarum fulgur cernebatur, quod *sacros ignes* vocat Seneca; & canibus multis cincta aduẽtabat, quorum terribiles vlulatus & latratus audiebantur [c].hanc quando speciem mutabat, Scholiastes Apollonij [d] censuit, *Empusam* vocatam: sed alij distinguunt. hæc

---

[q] lib.2. Homo impius vocat dæmones Deos.

[r] sup.li.2.q.11. & lib.G,& in q.18.in fi.

[s] sup.q.16.sect. 2.lit. B.

[t] Gen.32.v.25.

[u] in 3.Periarc.

[x] in Psal.90.v. 5.& 6.

[y] li.2.de bello Pers.

[z] hac ead.q.v. 8.lit.G,&H.

[a] vide quæ dixi commẽtar. in Sen.Medeã v.7.& v.786. aliter seipsam describi apud Eusebium in lib.de demonstratione inde pete.

[b] vide cõmẽt. eundem in v. 812.

[c] vide eundẽ cõmen. v.839. & seq.le Loyher.li.2.cap.1. d in libr.3.

vxor fuit Plutonis eadem quę Proserpina. De canibus Hecates accipio illud ipsiusmet apud Eusebium, γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων δνοφερῶν γένος ἠνιοχεύει, *Terra vero meorum catulorum atrorum genus vehit*. Significat enim se præcedentibus verbis præesse dæmonibus æthereis, aëreísque, isto addit sibi terrestres etiam parêre, quos sacrificantibus magis apparere Zoroastres cecinit, superiùs adductis verbis, initio huius sectionis.

2. Pluto, hunc Græci vocarunt ἅδην, eò quòd mortem in orbem induxerit, ab Hebræo *Ed*; vocatus etiam est Plutus, Deus diuitiarum, sicut & Hebreis seu Syris, *Mammona*: ab Ægyptiis dictus *Serapis*, hoc est, ardens, à voce Hebræâ, *Sarap*; quem alij, *Solem*, contendunt; & ipsiusmet affirmat apud Macrobium [e], & paulò obscuriùs apud Eusebium [f].

e lib. 1. Saturn. cap. 10.
f lib. 5. de demonst.

3. Charon, Hebræâ origine, iracundum & furore plenum notat: qualem nobis Virgilius [g] & Seneca [h] eum exhibent.

g 6. Aeneid.
h in Hercul. furente.

4. Cerberus, iuxta Lelohyer. deduci potest à *Celebbaares*, hoc est, canis terræ: nam dæmones sic à Zoroastre vocari iam docuimus.

5. Erant & quidam dæmones luctatores, qui homines luctari compellebāt; qualis ille παλαίμονος Temesius, qui Temesam infestabat, fingens se Politæ à Brottiis occisi animam; de quo multa Græci [i]: imitabatur simia Angelum, qui cum Patriarchâ Iacob luctatus.

i Pausa. in Eliac. & Strabo libr. 6.

6. Fuere & admodùm truculenti, qui *Alastores* dicti, fortassis idem cum Nemesi Alastor. Nam Nemesim fingebant vltricem scelerum. & hoc officium Alastori tribuit Origenes [k], vocans eum *Azazel*; & Zoroaster vocans *Carnificem*, & Scholiast. Euripidis [l] ideò dictum censet, quòd nihil scelerum eum lateat, ὃν οὐκ ἔστι λαθεῖν. ego potiùs, quia nihil eum fugit aut latet eorum, quæ Deus permittit perdere ac destruere. Fortassis hic est ille exterminator, de quo in Apocal. [m] rex ille locustarum Angelus abyssi, cui nomen Hebraicè *Abaddon*, Græcè *Apollyon*, Latinè *exterminans* (אבדון ἀπολλύων) vbi malè Primasius legit, *Armageddon*, & Hansbertus ac Haymo, *Lavaden*; sed, vt nos, rectè legerunt Andr. Cæsariensis & Arethas Cappadox; Tychonius verò totum præterit, fors etiam Donatistis mos fuit, sacram Scripturam pro arbitrio detruncare. nam & Beza & similes Nouatores hodiè illud, *Latinè exterminans*, delent; quod (vt à Latino interprete optimè additum) Ecclesia Romana agnouit, & retinuit. Omnibus tribus linguis significatur dæmon cuncta corrumpens ac destruens.

k contra Celsum.
l in Medeâ.
m c. 9. ver. 11.

7. Fuêre & Fones seu Satyri, quorum Princeps Faunus; huic terribiles ac inopinatos sonos tribuebant: & his erroribus auerruncādis, Ioui Fauno sacrificabant, cui dicata ædes in Auentino. hos Psellus vocat *Asinipedes*, à formâ, *Onosceles*, siue *Onoscelides*, vt notat Sozomen. [n] Sacra Scriptura vocat eos pilosos, שעירים *Sahirim* [o], vbi noster vertit, *dæmones*; LXX verò, *vana* seu *idola*; eodem sensu: idem inuenias alibi [p]. Sic etiam vocantur dæmones, talpæ & vespertiliones ab Isaiâ [q], item pilosi & Sirenes [r]; item pilosi, onocentauri, & lamiæ [s], haud dubiè à spectrorū varietate, dicti & *Ægypanes*, quasi capripedes, quales à Poëtis finguntur, & horum tripudia sæpe visa in Atlante monte scribit Plinius [t]; audita narrat Mela [u]; hodiè & videri & audiri confirmat Iul. Scaliger [x]. Sed & B. Antonio talem olim in deserto obuium factum, auctor est B. Athanasius [y]. eorundem visorum meminêre Plutarch. [z] & Diodorus Siculus [a]. Rabbi Abrah. Ezræ F. multa de his fabulatur [b], relatu indigna.

n li. 8. cap. 6.
o Leuitic. 17. vers. 7.
p 2. Paral. 11. verso 15.
q c. 2. vers. 21.
r Dionys. Halicarnas. lib. 6. Antiqu. Rom.
s c. 13. v. 21.
t c. 34. v. 14.
u lib. .cap. 1.
x contra Cardan. exer. 355.
y in vitâ Antonij.
z in Syllâ.
a in Biblioth.
b Commēt. in Genes.

8. Sacra Scriptura meminit etiam *dæmonij meridiani* [c], his verbis; *Non timebis à timore nocturno, à sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris; ab incursu & dæmonio meridiano*: vbi quatuor enumerātur pericula siue pestes, quas omnes vult esse dæmonum genera, Paraphrast. Chaldæus, nā exponit; *timorem dæmonum in nocte ambulantium, & sagittam Angeli mortis interdiu emissam, & mortē in tenebris ambulantem, & turbam dæmonum meridiè grassantium*. Puto enumerari duo pericula siue damna ab hominibus, & duo à dæmonibus impendētia. ab hominibus vi apertâ, & dolosis machinationibus; à dæmonibus quoque latenter & palàm, idque noctis & meridiei potissimùm tēpore; aliquando solo pauore spectrorum & terriculamentorum, aliquando etiā à dæmone pestilente afflatâ lue, vel alio damno dato ab eodem. Sanè etiā B. Gregor. Nazianz. [d] coniūgit, omissis intermedijs, timorē nocturnū cum dæmonio meridiano. Et dæmonū ista damna duo puto posita primo & quarto loco; vt significet, etiam ea, quæ homines dāna inferunt, non sine dęmonū opera inferri. Vt enim alibi dicitur, Deus infert *immissiones* (hoc est, plagas) *per Angelos malos*: sic R. Salomonē & alios, duo vltima referre ad dæmones. Sed isti pro *dabar*, cū duobus Kametz דבר quod negotiū: causā, rē, molitionē significat; minùs rectè cum Massoretis, legere, *deber*, cum sex pūctis, דבר; quod volūt esse genus dæmonis, sed potiùs significat mortē, pestēve [e]; vt hoc loco vertit B. Hieronymus, & sequitur Vatablus. Sanè Vulgatus noster non solus, *dabar*, legit, sed & LXX ἀπὸ πράγματος. Quoad meridianum dæmoniū, etsi placeat mihi explicatio B. Hieronymi intelligi manifestos dæmonū insultus, atque palàm ab iis illata damna: tamē puto verissimū esse, quod B. Basili°, & Theodoretus tradiderūt. Psalmistā locutū ex opinione, quæ apud multos obtinebat, & postea obtinuit, quædā esse dæmonia meridiana; quod etiā refertur cōmentario in Psalm. qui B. Hieronymo tribuitur. Dicā de his quod sentio. primùm illud, *ab incursu*, significat vehementem, acrem, apertam, & importunam infestationē. nam Hebraicè est, *Mi keteb*, hoc est, à ruinâ (vt Arnobius) excidio, exterminio, deuastatione; Grecè σύμπτωμα, quod alij morsum, alij excidium, alij interitum commorientium & simul ruentium exponūt. Deinde illud, *incursu & dæmonio*, ex idiotismi vi accipio, pro *incursu dæmonij*. Sic enim rectè Aquila & Symmachus verterunt phrasim. Tertiò puto dici meridianum dæmonium, duabus de causis. Primùm à loco, nam credebantur in deserto versari. quod Hebræis ad Meridiem (ideò sicut meridies & desertum in veteri Testamento sæpe pro iisdē ponuntur, sic puto meridianum dæmonium, & dæmonium deserti esse idem) vnde legimus, ferocissimorum dæmonum copiam maximam habitasse in horto, vbi sepulcrum Iamnis & Mambres, vti narrat Palladius [f]: & dæmonum genus, *Lamias*, in desertis habitasse Libyæ, colligimus ex Dionis Libycâ Historiâ, vbi adhuc hodiè multa spectra. Et Procopius atque Cyril. [g] testantur, dæmones gaudere syluarum & desertorum habitatione; & Panem in syluosis montibus ὑλαῖον καὶ ὄρειον nouem rusticos ligna se-

c Psalm. 90. v. 5. & 6.
d orat. de sacro Baptism.
e Exod. 9. v. 3.
f in Macario.
g in Esa.

cantes

cantes interfecisse acuto cantu, & diro eius furibundi aspectu corporis; & plures interfecturum, nisi eum A'γλαυις ἀγρόλεγη compescuisset (*hoc est, dæmon fortior, & nocibilior*) respondit oraculum Apollinis Dodonæi in Branchidis, apud Eusebium [h]. Psellus [i] causam reddit, quia hoc dæmonum genus sit solare, & ideò leoninæ naturæ; quorũ propria hæc conditio. sanè Asmodeum Raphaël ligat & ablegat in desertum: & Christus Dominus in deserto tentatur: & David dæmones hosce vocat *bestias syluæ*, iuxta nonnullos [k]. Sic apud Iobum [l], ventus vehemens, qui domum diruit, & Iobi liberos omnes simul oppressit, venit à deserto (hoc est, Meridionali plagâ) idque meridiano tẽpore, nempe prandentibus illis, vt optimè siue Origenes, siue alius Auctor comment. in Iob tributi Origeni, Hebr. רוח *ruah*, tam spiritũ (πνεῦμα LXX.) quàm ventum (Aquila ἄνεμος) significat: rectè, nam ventum hunc dæmon excitauit. De hoc ita Origenes, si ipse auctor libri prædicti: *Hæc scientes Sancti atque horum memores, quod ipso meridiano tempore hora prandij, ruinâ occupati sunt filij Iob, atque mortui, rogauerunt ad Deum conseruari, sicut à negotio in tenebris ambulante, & a ruinâ, & a dæmonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie pluriores dæmonum tentationes se demonstrant, quàm cæteris temporibus.*] Et postea introducit Iob negantem ventum illum à Deo excitatum, sed ipsum dæmonem, mentito vento, hæc patrasse: *Tu videlicet & Spiritus ab eremo veniens, tu quatuor angulos domus tetigisti, &c.* Iarrius scribit duo esse demonia, quorum vnum DEBER; alterum KETEB nominetur, & horum vnum meridie, alterum noctu grassari. Secũdò igitur à tempestate diei dicitur meridianus, eò quòd hoc genus dæmonũ meridiano tempore & apparere solitum, & homines crudelius acriusque infestare, tum spirituali tentatione ac prælio, maximè luxuriæ & acediæ stimulis, quę duo peccata vrgẽt vehementius hominem cibis distentum plenúmque, vt rectè Nicetas [m], & Euthymius, ac Theodoretus [n], tum etiam corporeis afflictionibus, quod potest colligi ex veterum Gentilium opinione; qui Pana (dæmonum meridianorum hic vnus) tum maximè iracundum & formidabilem credebant, vt testatur Theocritus [o], & colligitur ex historiis. In Russia Orientali sub meridiem messis tempore solitus erat obambulare rura dæmon, habitu viduæ lugentis, operariisque nisi protinus viso spectro in terram proni venerarentur, brachia cruraque frangebat [p]. Testes quoque scriptorum libri sunt, spectra terrifica solere apparere, quotiescunque pestilentiæ, aut alia huiusmodi mala inuadunt, quod luculenter comprobaui [q]. Addo, quod huc maximè pertinet. In salinis Peruanis ponè flumen Consatã Indis apparuisse spectrũ giganteâ mole, sed ventre secto & euiscerato, vlnis gestans binos infantulos, & dira denuncians euanuisse. contẽpsere rudes populi, eò quòd sole lucẽte apparuisset: sed minas secuta horrẽda lethi lues confirmauit. sic Chieza [r]. Addo & aliud à Procopio, cùm ingentem illam & admirandam luem, quæ Cosdrois & Iustiniani tempore orbem totum depopulata, describit, tradit, visos in humanâ specie dæmones versari in publicis priuatisque locis, & obuios percutere, quósque percussissent, eos confestim morbo correptos (*stimulo nimirum & ardenti afflatu. vnde Hebræi hos dæmones vocant*. Meririm & Rhessaphim, *exitiales, & ardẽtes seu ignitos*) & aliquibus vigilantibus clarè dici (*en meridianum dæmonium*) aliquibus in somnis noctu (*en nocturnum*) id contigisse [s]. Dæmonium meridianum, cum Empusâ confundit Scholiastes Aristophanis [t] Empusam exponens δαιμόνιον μεσημβρινόν. Ego Empusam puto, etiam nocturnum fuisse spectrum: sed, cùm noctu apparebat, *Hecate*, cùm meridie, *dæmonium meridianum* vocatam. Illa se in omnes formas mutabat: fiebat, vt ait Epicharmus, *in Hebes nuptiis*, planta, bos, vipera, lapis, musca, fœmina; addit Aristophanes mulam, & ingentem belluam; alij, vnicum crus æneum, alij asininum, vel crus vel membrum tribuunt, hinc vocata ὀνόσκολος, inde ὀνοκένταυρος. Theodoretus [u], *Onocentauros veteres quidem ἐμπούσας, qui autem nunc viuunt appellant ὀνοσκελίδας.* cui consentit Scholiastes Aristophanis. Denique fiebat Empusa quicquid cupiebat, quicquid illi expediebat, vt ait Epicharmus. Hæc de meridiano: *de nocturnis dæmonibus* constat, noctem quasi propriũ esse scenam spectrorum, & dæmonum, vnde & *Principes tenebrarum* dicuntur, & legimus *illis propriam noctem, & potestatem tenebrarum* [x]. Ex his nocturnis est Asmodeus in historiâ Tobiæ [y], & Angelus exterminator Ægyptiorum, quem fuisse malum docet B. Hieronymus [*], & Rupertus [z], quos sequitur Feuardentius [a]. Seneca [b] diurno tempore, grassante peste, dixit visa

Vaga per lucos simulacra virûm,
Maiora viris —

nocturno verò (sic hæc diuidenda) illud;

Quin Tanarij vincula ferri
Rupisse canem fama, & nostris
Errasse locis. —

Planè pleraque spectra & terriculamenta dæmonum nocte robur habere, manè vanescere; ex plurimis scriptoribus, aliàs docui [c]; & Psellum dæmones quosdam agnoscere *Lucifugos*, tenebrarum incolas & amatores: Antagonistam verò Patriarchæ Iacobi [d] bonum fuisse Angelum, non dęmonem, vt censuêre quidam apud Procopium, & homo præceps nimis ac temerarius Franciscus Georgius [e]. Ex his nocturnis est, princeps nocturnorũ dæmonũ, quam Hebręi vocãt *Lilit*, hoc est, apparitionẽ nocturnã, à *Laila* (hoc est, nox) quia non solent tales dæmones viris esse infesti, nisi nocte. Vnde Ecclesia, cũ Ambrosio, cõtra eos precatur:

Procul recedant somnia
Et noctium phantasmata,
Hostémque nostrum comprime,
Ne polluantur corpora.

Incubi dæmones etiam interdiu grassantur, quorum *Pan* Principem veteres constituebant: cum Hebræi *Haza*, nostri per excellentiam nominant, *Incubum*; Glossar. *Incubus* vocatur, & *Inuus*, vt ego arbitror, non ab Hebræo, *ãna* (affligere;) quod longè petitum, sed à verbo Latino *ineun* i. Ardere enim hunc dæmonem, & ei subditos, amore improbo fœminarum veteres censuerunt [f]: non quòd delectẽtur concubitu, sed quòd gaudeant ab hominibus Deum offendi, & genus humanum tam fœdè contaminari. Sic intelligendus Abbas Serenus apud Cassianum [g], dum dicit, *dæmonum quosdam esse truculentiores, efferatiores, qui bellis cædibusque sunt insatiabiles, & in transeuntes irruunt, & eos crudeli morte conantur enecare* (quale videtur meridianum dæmonium, & illa, de quibus in Euangelio S. Matthæus [h], & Pseudo-Abdias [i]) *alios vero esse, qui Fauni dicantur, seductores &*

s sic Proc. lib. 2. de Bello Persico.
t in Ranis.
u in Isaiam.
x Ephes. 6. Luc. 22. vide Aug. in Psal. 103.
y cap. 6.
* in c. 14 Isa.
z commen. in Exod. 12.
a in Ruth ca. 3. vers. 7.
b in Oedip.
c in Herc. Fur. com. v. 123. ex Virg. etc. Prop. Statio, & Catul. & Iosepho, Hebræis atque.
d Gene. 32 v. 24.
e in Probl. S. S. tomo 1. sectio 3. problem. 734.
לילית לילה
f B. Aug. li. 15. de ciu. Dei, c. 23. Isidor. lib. extremo Orige. Macr. li. 1. Sat. c. 22.
g collat. c. 7. 32.
h c. 8. v. 28.
i lib. 1 in vitâ S. Andreæ.

ioculatores; & hos certa quaedam loca seu vias obsidere, & nequaquàm tormentis eorum, quos praetereuntes potuerint decipere, delectari; sed derisu tantum & illusione contentos, fatigare eos potius quàm nocere; & hos interdum innocuis incubationibus hominum excubare.] Quibus in verbis duo sunt obseruanda. Illud, *non delectari eos tormentis hominum*, accipiendum comparatiuè, non aequè delectari atque alij illi crudeliores delectantur. Verius enim est, omnes omninò daemones optare, quàm grauissima mala hominibus inferre, si Deus permittat. docet enim B. Antonius, apud Athanasium, cunctis daemonibus hostile odium in homines esse, grauius in Christianos, atrocissimum in religiosos & virgines Deo dicatas: singulos tamen, non nisi, quantùm Deus permittit, nocere. Si ampliùs non sinantur, gaudere hominum derisu & deceptione, & illicio in aliquod veniabile saltem peccatum; vt ociosae spectationis, vel locutionis, risûs solutioris, distractionis in oratione, & huiusmodi aliorum; in quae vel boni facillimè pertrahuntur. alterum, quod vltimo loco posuit, de incubationibus daemonum, quo non asserit omnem huiusmodi oppressionem & quasi suffocationem nasci à daemonibus: constat enim aliquando à morbi melancholici specie illâ oriri, quam Flandri vocant, *Mare*; Galli, *Coquemare*; Hispani, *Pesadilla*; Themison, [k] πνιγαλίων; alij *Ephialten* vocant, & copiosè describitur à Paulo Aeginetâ medico [l]: aliquando duntaxat non corporis mala affectio est, sed nuda ac mera daemonis infestatio, vt docui [m]. Pergamus ad alia.

Nonò igitur Pausanias [n] describit nobis daemonem quendam *Eurynomum*, longis & prominulis dentibus, & corpore liuido ac cadaueroso formidabilem, pelle vulpinâ vestitum, cadaueribus mortuorum vesci solitum, eáque ad ossa vsque d eutantem. Quibusdam videtur haec *Mortis* descriptio: crediderim potiùs, quando spectrũ aliquod aliquâ formâ veteribus apparuerat, statim eos nomen certum illi indidisse, & sacrificia vel expiationes illi auertendo instituisse: vnde & orta sequentia muliebrium spectrorum siue ostentorum nomina, fictionésque. Nam

Decimo loco occurrunt *Sphinx* illa Thebana, de quâ Strabo [o], Apollodorus [p], Higynus [q], Natalis Comes [r], & Lilius Geraldus [s]. quae si fuit, daemõ fuit: qui formã illius speciei Simiarum assumpsit, quae *Sphinges* vocãtur, de quibus lege Pieriũ [t], & Solinum [u]. Secundò, *Harpyiae*, de quibus Hesiodus [x], Apollonius Rhodius [y], Orpheus [z], Apollodorus [a], Eustathius [b], & Izacius [c]. Tertiò, *Gorgones tres*, de quarum formâ & genere, dictum fusè [d]. Quartò, *Sirenes tres*, de quibus egi, quae necessaria hoc loco [e]; & de his mentio apud nostrum interpretem vulgatum Esaiae [f]; vt & LXX. verterunt, &, teste Eusebio, tres interpretes; non tamen eiusdem verbi Hebraei loco, quo noster: Theodoretus vult, *Sirenas* fuisse daemones ad voluptatem incitãtes. Quintò, *Erinnyes*, siue *Eumenides*, quas Latini, *Furias* vocauêre, & ipsae tres; de quarũ habitu & conditione multa congessimus [g]. Vltimò, *Nymphae*, quarũ quaedam aëriae, vt Sibylla, de quâ Plutarchus [h]; quaedam terrestres, vt Oreades, Napaeae, Dryades, Hamadryades; quaedam aquaticae, vt Nereides & Naiades, illae maris, hae fluuiorum: quas omnes daemonum spectra fuisse constat; & si non constaret, inde probaretur, quòd aspectus earum iratarum de recto mentis statu deiiceret (quod daemonum proprium) vt docent ex Graecis Scholiastes Theocriti & Hesychius, ex Latinis Varro & Festus. sic affectos nos *lymphatos*, quasi Nymphatos: Graeci vocant νυμφολήπτας. tales, visã Cerere, *cereti*: viso quoque Fauno in meridie, *mente attoniti*: audito Pane territi Panico pauore, dicuntur vexari vano metu; quanquàm hoc nomen etiam hydrophobiâ laborantibus, & caeteris illis, possit accommodari, latè sumptâ voce. vide quae dixi aliàs [i].

Vndecimum spectrorum genus est, id quo nutrices solitae infantes metu incusso, quietare de hoc genere primum est *Pytho* Lucilij [k], *Acco*, *Alphito*, & *Mormo*. desumpta puto nomina, ab personis Tragicis seu Comicis terrorem adferentibus deformitate: de *Mormo*, id Theocritus & Aristophanis Scholiastes docuêre. *Acco*, à vetulâ illâ, quae sui adspectu in speculo ad insaniam redacta, & facta terror puerorum, originẽ habuit: de quâ Rhodiginus [l], & Adagiographus [m], idem testatur Plutarch. Deinde & *Gello*, de quâ adagium, Γελλῶ παιδοφιλοτέρα: hanc aiunt virginem vitâ decessisse, & eius spectrũ in Lesbo oberrare, & immaturam pueris necẽ adferre. volũt eius meminisse Sapphonẽ. Alia fuit *Gilo*, de quâ sic Nicephorus [n]; vbi cõmemorat ea, quę Mauricio imperiũ portenderũt, inter caetera: *Mater vero ipsa partûs tempore, è terra nouum quendam & variantem suauitatis odorem redditum esse, dixit: illud insuper, quod anicularum est, & mihi prope incredibile, addens persaepe eam, quae* Empusa *vocatur, alius vero* Gilo *dixerit, infantem ex cubiculo, veluti eum deuoraturam, extulisse: nihil tamen detrimenti ei adferre potuisse.*] sed quicquid ille dicat, verisimilius est, strigẽ hanc siue Lamiã fuisse, quae puero, Angeli custodiâ benè munito, frustrà insidiabatur. Prudentior Euagrius [o] nihil de *Gilo*, neque de anicularum commentis addidit, iudiciũ totum lectori permittens. Quiddam anicularis deliramenti hîc fuit, quiddam non deliriũ, sed verè verum. delirium erat, & absonum à ratione, putare corpora harum foeminarum sic extenuari, vt clausis ostiis ingredi possent, & corpora quãtitate praedita per ianuas se penetrarẽt [p]. verũ erat, has malas mulierculas ope daemonis nõnunquàm in cubicula hęc introduci solitas, citra quantitatis corporum immutationem vel solidorũ penetrationem, & ibi infantulis perniciem moliri. Quare diligẽter inter haec eum distinguere iudicẽ oportet, qui in his nec credulitate, nec incredulitate volet decipi. Et in iudicatarũ rerũ praeiudiciis omnes circunstantiae accuratissimè sunt examinandae. fieri enim potest, vt iudex ex vno reum capite, quod in accusationem deductum, vanitatis deprehensum sit, absoluat; quem tamen condemnasset, si aliter accusatio fuisset instituta. Verbi gratiâ, strix aliqua accusatur, quòd clausis ianuis sit ingressa, & corpus eius in spiritũ immutatum, & ita iam non corporea pueros interemerit. Nullus iudex adeò bardus erit, vt huic accusationi fidẽ adhibeat; sed si neget rea, & alioquin necatos illos infantes vel laesos nõ cõstet, neque id accusator aliter, quàm ex illâ fabulâ Metamorphoseos, probet, procuidubiò per sententiã absoluetur. Si diligenter legas vitã Tarasij ab Ignatio monacho descriptam, non difficile fuerit deprehẽdere, hũc statum causae fuisse muliercularũ illarum à Georgio (non à Philippo, vt quidam vocant) praefecto vrbis absolutarum, & Isauri Leonis saeuitiam ac insciciã in eo positam fuisse; quòd incredibili quo

erat

---

k lib. 12. epist.
l li. 3. cap. 15.
m suprà q. 15.
I
n in Phocaic.
o lib. 9.
p li. 3. Bibliot.
q in Fabulis, c. 151.
r li. 9. Mythol. cap. 8.
s in Aenigmatibus.
t lib. 6. Hieroglyph.
u cap. 30.
x in Theogoniâ.
y lib. 2. Argonaut.
z in Argonaut.
a li. 1. Biblioth.
b in Odyss. μ.
c in Lyco.
d Comment. in Medeã Senecae. v. 811.
e Aduersar. in Senecae Medeam, v. 135.
f c. 13. v. 21.
g Comment. in Medeam, v. 13. & seqq. & v. 960.
h libr. de serâ Num. vindict.
i Comment. in Herc. Oetei, v. 246.
K
k Satyrâ 30.
l li. 17. A. L. c. 1.
m in Acciss., de Alphito.
n lib. 18. Hist. cap. 9.
o lib. 5. c. 21.
p Vide quae dicta sunt à nobis q. 17.

erat stupore mulierculas illas in spiritum conuerti crederet. Accipite verba Ignatij: *Pauperculæ quædam mulierculæ accusatæ fuerant eadem fecisse lactentium infantium per foramen q domorum, vel portis etiam clausis subeuntes, & ex improuiso infantes necantes. Quæ etiam trahebantur in iudicium ab his qui credebant fabulis* (de Paganis loquitur, à quibus illud de *Gello* antiquitùs confictū) *& nolebant* CHRISTI *Dei nostri sequi doctrinā, quæ simulacris & phantasmatibus nequaquam decipitur* (nimirum quia spiritū à corpore nouit optimè discernere.) *Est enim apud Græcos in fabulis fœmina quædam, Gello nomine, quæ dicitur, cùm immaturâ morte vitam abrupisset, quibusdam spectris accessisse ad recèns natos infantes, & eos interfecisse.* (en fabulam, quòd mortua redisset, & infanticidia patrasset.) *Huius fabulæ improbo (e) leli ac decepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, conantur ad mulierculas transferre hoc exsecrandum scelus, & eis adscribere in spiritum conuersis, causam eorum qui moriebantur ante tempus.* Vides, lector, accusationis fundamentum, Gello mortua necasse legitur infantulos: nunc multi reperiuntur subitò sublati: probabile itaque est, ab his mulierculis, depositâ mole corporis, & in spiritū conuersis, atque sic se per solida corpora vel tenues fissuras immittētib⁹, necatos. Nónne meritò scriptor iste contra tales accusatores exclamat, verbis sequentibus? *ô stuporem! ô cordis oculorum cæcitatem! Si corpus longitudine, profunditate, que, & latitudine compactum ac constipatum, in spiritum dissolui im procedunt, & hæc facere conceditur:* CHRISTVS *ergo, qui est ipsa Veritas, dicens: Spiritus carnem & ossa non habet: reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt* (scilicet fœminas has tum, non corporales, sed spiritus fuisse, seu spiritali hac vi penetrādi præditas fuisse.) *Quin etiam* CHRISTVS *quoque, qui vera carnem accepit, & spiritū carnem & ossa non habere verè affirmauit Discipulis, nullâ re circumscribetur, quæ obstet quominus sit phantasma. Sic ergo censens & citra dubitationem iudicans Georgius, fœminas absoluit a criminibus.*] hæc Ignatius ille, nō satis peritè spectrum, spiritum, phantasiam pro iisdem sumens, scilicet pro phantasmate, seu corpore tantum apparente, & nihil de Strigum verarum crimine attingēs vel agens, contra quas, & quæ de illis tradidimus, nihil argumentatio eius virium habet, vt qui rem intelligunt, facilè primo intuitu perspiciunt.

Tertio loco occurrunt *Lamiæ*, de quibus etiā facti Vates Ieremias & Esaias [r] quas vera dæmonum ludibria siue spectra fuisse, cùm Apollonius Thyanæus, tum B. Hier. & alij Patres docuerunt; de quibus & Strigibus (quas ab esu carnis opinor humanæ veteres magistri in Glossario, *Læstrygonas* vocarū) quia ex professo tractaui copiosè alias [s], ne actum agere videar, cò te, lector optime, malo ablegare, quàm eadē repetere. Germani inferiores vocant *Alven*, & *Alvinnen*, Gothi, *Elu* [t], videtur meminisse B. Hieron. cùm dicit: sæpe bimulos ac trimulos ad vbera materna lactantes à dæmonio corrumpi [u]. De huiusmodi tam vetus narratio, siue opinatio, vt Lucilius meminerit. nam *Terricolas Lamias* vocat [x]; & etiam [y] voracitatem attribuit ipso epitheto, alludens ad infantulorum viscerationem his versibus:

—Lamia & Pytho oxyodontes,

Quod veniunt gumiæ illæ vetulæ improbæ, ineptæ.

Duodecimū, quādo apparet in formâ hirci (vnde ab Isaiâ & Mose vocari *pilosum*, seu *zahir*, contēdunt Iarchius & Kimchi) vel Leonis (vnde tēplis Gentilium affigi solita capita leonina, quod ridet Arnobius [z]) vel serpētis, vt cùm Æsculapius Romam aduectus: & anachoretæ, de quo B. Nilus [a]: vel noctuæ, vt apud Virgilium [b]: vel muscæ, vt apparuit Laoduni in Energumenā, & solet apparere Anabaptistis, vnde & vocatus *Baalzebub*, Dominus muscę: vel porci, lupi, aut alterius animalis cuiuscumque; nam in omnium ferè formis aggressus est BB. Antonium, Macarium, & cęteros sanctos monachos deserti incolas. Recētius verū, sed cui vix simile inuenias, proditum fuit memoriæ à Gaguino Historiæ Francorū scriptore, Philippo Bello rege, quendā laicū siue conuersum (vt vocant) monasterij vallis Sarnariæ, nomine Adamum, paulò ante Natalitia Festa, summo manè ad monasterij negotia peragenda, vnà cum famulo se in viā dedisse equitem. ei se in viā offert arbor ingens gelu & pruinis obsita, ad ipsum propeās, quasi cōferre gradū & corpus cupida. equus expauefactus caput retrorsū flectit, & viā remetiri, quā peregerat, conatur. Adamus ingēti labore iumētum retinet, & calcibus porrò cogit. propinquior vt arbori fuit, illa cōfestim euanuit ex oculis, odore tetro atque sulphureo relicto. Argumētum inde ducit Adamus, dæmonicū esse spectrum, seque Deo precibus commendare satagit, nec iter intermittit. Paulò pòst respiciēs, videt nigrū quēdam virū equo insidētem spadici se subsequi. cui subiratus; *Quomodo* (inquit) *infelix & damnate, audes me his tentationibus aggredi? An nescis, fratres meos, qui domi sunt, pro me, iam hodie quemadmodum supplices ad Deum preces fundere? Abi, quam enim potes; nulla tibi mei curatio, nihil in me possides.* Abit malus: sed ecce mox redit, similis viro, gracile & protensum habēti collū. Adamus, tot molestias pertæsus, gladiū, qui ad ephippiū ligatus, stringit, & ense ter, quaterve per aëriem vibrato, aë, eque propter celerem diuisionem sibili sonū edēte, conatur abigere spectrum. hoc verò subitò personam mutat; & sistit se staturâ mediocris viri, cui caput cappâ & scapulario monachi corpus ornatum, oculi scintillātes instar chalybis vel æris radiis solaribus oppositi. Adam punctim aliquoties hostem petit, sed irritis & cassis ictibus, aëreque cedente. Tum maiori despectu & irrisione, dæmon induit formam asini. Perterritus famulus, hero suadet, gladio circulum in terra ducere, & in circuli medio crucem Dominicam efformare. Adamus consilium exsequitur: verùm veterator non desinit. Mutat auriculas asini in cornua, & sic minabundus irrumpere in circulum se velle simulat. Denique lusus iam satur, in rotam se vertit, & se ipsum voluens monachum inuadit, superque illum continuā latus rotatione (*sic videbatur*) transit circulum, & monacho prorsùs illæso conspectum fugit. Fidem rei fecēre, longa famuli terrorem consecuta ægritudo, & diuturnus fœtor vestium Adami, & raucedo eiusdem atque difficilis respiratio, à quibus ægrè conualuit; equi denique subita mutatio, qui ex mansueto & cicure, post visionem hanc ferox, sternax, calcitrosusque esse cœpit. Addamus rariora quædam genera spectrorum.

Decimumtertium genus est, cohortium, acierum, castrorum militarium. sicut enim bonorum Angelorum acies visæ bis in sacris literis [c]; sic &, simiæ Dei, diaboli, sæpe se in militum confertorum specie ostendunt hominibus. In vitā S. Norberti [d], leguntur specie armatorum militum in quosdam religiosos dæmonia incurrisse: vt &

z li. 6. contra gent.
a lib. de orat. ad Deum, c. 101. & 103.
b extremo Aeneid.
c Gen. 32. in princ. & 4. Reg. 6. v. 17.
d cap. 16.

A in vita S. Guthlaci Anachoretæ [e]. In Chron. Hirsgauiens. Trithemij legimus, sub annum 1168. Monacho cuidam Limpurgio, prope VVormatiam, visam multitudinem maximam equitum peditúmque, ordinatarum more acierum, quasi ad prælium procedentem: cumque monachus adacter, quinam forent, interrogasset; illos respondisse; se non veros viuosque milites esse, sed animas militũ, & non ita pridem his ipsis in locis principi cuidam stipendiatos occubuisse: vestes, arma, & equos, quę viuis peccandi fuerant instrumenta, nunc mortuis indicia suppliciorum esse: quæ circùm illos videret omnia, nihil nisi ignem esse, quo comburantur. se precibus atque suffragiis adiuuari posse. Leloyherius [f] huic Religioso insultat, quòd temerè animas defunctorũ esse crediderit: cuius contrarium tamen rationes & argumenta eius non conuincunt. Ait, *dæmones fingunt se animas esse.* sæpe, non semper. *strepitum edidère discedentes & fragorem.* possunt & spiritus mortuorum. *Flammis vestes & arma circumdata, dæmones esse probabant.* Non hoc asserit historia, sed ea ipsa, quæ aspicientibus, vestes & arma videbãtur, & equis ipsis flammas cõbustrices fuisse. Deinde & flammæ fuerint; nonne profitebantur se spiritus esse, qui adhuc expiabantur? Denique Virgilianum illud:

quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos;

tantùm probat, dæmones imitari quoque diuina iudicia, quibus frequenter; *in quo quis peccauerit, in eo punitur.* posset igitur hoc exemplum ad præcedentem de animabus quæstionem reduci. B Sanè arbitror eandem historiã esse cum eã, quam iisdem locis, sed anno 1123. contigisse, in eandem sententiam narrat Abbas Vrspergensis [g]. Sequentia ad istam censeo pertinere, quia miscentur, quædam vana curiosaque, nec suffragia petũtur. Ioannes Cæsarius auctor est [h], sequenti nocte, quando exercitus Ducis Brabantiæ à Leodiensibus occisus est, seruum quendã Comitis Lossensis prope Montenake, locum occisionis, circa noctis initium, vidisse maximum torneamentum dæmoniorum: Sacerdotem quoque quẽdam Hispanũ, prope eiusdẽ Comitis castrum, dum in crepusculo noctis de villã in villam transiret, vidisse hastiludium maximum mortuorum validè clamantium; *D. Vvaltere de Milene, D. Vvaltere de Milene.* qui Vvalterus, famosus militiã, nuper erat defunctus: hancque visionem addit sæpiùs eã nocte & euanuisse, & iterum apparuisse. Ioann. Niderius narrat [i]. *Cum propter hæreses regnum Bohemiæ tumultu ac cædibus concuteretur, circa metas regni præfati, nocturno tempore, versus vallem quandam, auditi clamores & congressiones equestrium virorum, qui & coloribus variis induti sæpius sunt visi. Fuerunt tunc duo armigeri audaces satis, in castro non multum distanti à loco monstrorum, qui omninò scire volentes, quid veritatis sibi visa portenderent, nocte quãdam versus vallem, vbi solita videri conspexerant, iter arripiunt. Antequam autem iis appropinquare auderent, compunctus vnus dixit alteri: Sufficiat nobis ista vidisse, ego iis non approximabo. dictum est veterum, Cum talibus nullum debere iocari. Quem alter, velut pauidum, increpans, equum pupugit, & cum eo congressu omnibus antedictis exercitibus appropinquauit: de quibus vnus egrediens, caput illi amputauit, & ad suos redit: quo viso ille, qui timidus substiterat, fugam iniit, & funesta noua nunciauit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput quidem in valle, vbi acies visæ fuerant, nullius autem hominis vel equi vestigium repertum est: sed tantummodo in lutosis locis, signa quædam & vestigia auium visa sunt.*] Idem & aliud addit, sibi ab Archiepiscopo Moguntino, viro magnæ industriæ & fide digno, narratum: *Nominauit (ait) nobis quendam Rheni sibi bene notum militem, cuius pro tunc filius viuebat; qui miles super omnes penè inferioris Alemaniæ nobiles semper exstiterat nimis in rebus bellicis imperterritus: gerebat autem & patiebatur nonnunquam, propter suam animositatem vel fortitudinem, ab aliis graues guerras, propter quas non semper de die, sed nocturno tempore, ad loca sibi cõmodosa equitare solebat. Hic igitur quãdam nocte coassumptis famulis per syluam circa Rhenum equitare voluit, & principiũ eiusdem intrauit. Antequàm verò finem syluæ haberent, vltra quam campus latus iaceret, prout moris est eorum qui verentur insidias, præmisit famulum, vt in termino syluæ videret, ánne in campo insidiæ aliquæ essent. Luna insplendẽte, vel astris lucentibus hæc videri poterant. Famulus igitur, cum per arborum ramos exploraret commissum, vidit per campi longitudinem exercitum satis mirabilem appropinquare in equis: quo viso, considerata nunciauit militi, qui ait: Stemus ad modicum, quia verisimile est, pro huius exercitus custodiâ subsecuturos alios: ad hos properabimus, & an inimici sint, qui præcesserunt, an amici experiemur, nec paucos timebimus. Deinde, morulâ transactâ, de syluâ miles cum suis recedit, in campum venit, & neminem nisi quendam equestrem in equo sedentem, & in manu alium ducentem equum, eminus sequentem suos intuitus est. Ad hunc cum miles venisset, quis esset quæsiuit in hæc verba: Nunquid tu cocus meus es? ita enim sibi à longinquo videbatur, paulò etiam anteà cocus eiusdem militis vitâ functus fuerat. Qui respondit, Sum, domine. cui miles, Quid (ait) hic facis? & qui sunt hi, qui præcesserunt? Cui defunctus respondit: Domine, hi, qui præcesserunt, sunt nobiles & armigeri tales & tales (multos enim expressit nomine proprio) quos oportet, & me cum eis, istâ nocte esse Hierosolymis, quia hæc pœna nostra est. Et miles iterum: Quid sibi vult equus iste, quem ducis nullo insedente? ad vestrum, respondit, obsequium erit, si mecum ad Terram sanctam venire velitis. Securus esto, te, per fidem Christianam, recedendo & reuertendo ...um reducam, si meis obtemperabitis monitis. Tunc miles ait: Diebus meis mira attentaui, his hoc addam etiam mirabile. Dissuadentibus igitur illud famulis, de equo proprio miles desilit, defuncti equum ascendit, & ab oculis famulorum vterque equester subtractus est. Sequenti autem die famulis, iuxta condictum exspectantibus, miles & defunctus redierunt ad locum, vbi primùm conuenerant. Tunc defunctus militi ait: Ne phantasma omnino fictum ista fuisse credatis; duo, quæ vobis do rara, reseruate in mei memoriam: inde protulit mappulam paruam de salamandrâ, & cultellum in vaginâ. Primum (inquit) cum immundum fuerit, igne purgate: alterum caute tractetis, quia ab eo vulneratus, intoxicatus erit.*] In his multa sũt indicio, fuisse visionem dæmonicam, maximè donum hoc cultelli, quo multis exitium ipsi quoque donatario, parabatur. Aliam historiã ex codice Cassinate profert illustriss. Baron. [k] quod posteà exhibebo [l].

Cromerus diligens scriptor [m]: *Naclum (inquit) arcem Pomeranorum munitissimam Vladislaus I. Polonorum rex obsidebat. Ibi noctu lucente lunâ aspiciebantur crebrò ab excubitoribus quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad Polonorum statiua adequitantes & incursantes. Cum id sæpius accideret,*

e apud Suriũ, mense Aprili.

f lib. 4 cap. 6.

g fol. 281.

h li. 12. c. 16. & 17.

i li. vlt. Formicarij.

k Annal. ... anno Christi 1004.

l lib. 6.

m li. 3. hi. Po...

indignati Poloni inquietari sese, nec vsquam in apertum certamen prodire hostes; nocte quadam, cum ibidem hostes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuêre, diffugientésque casso labore longius prosecuti sunt. Obsessi, tumultu Polonorum exaudito, & excursione è castris animaduersâ, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militum stramine arundinéque contecta coniiciunt; quo celeriter pluribus in locis se diffundente, paucis, qui in castris manserant, se defendentibus, facile opera cum magnâ castrorũ parte conflagrarunt. Nocturnas vmbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarunt: propterea quòd solemne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ Catholicæ contemptis, temerauerant.] Hæc ille. Res clamat, spectra fuisse diabolorum; vt & illa, de quibus Antoninus [n], quam auorum memoriâ solebant vocare, *Familiam Hellequin*: cuiusmodi cuncta, illusiones dæmonum esse, iampridem docuit Guilhelmus Parisiensis [o]. Tales exercitus possent Magi multos exhibere; si ex pacto, quod cum dæmone superiore habent, dæmones illi subditos euocarent: nunquàm tamen Deus legitur permisisse, vt talis militia vltra incussionem inanis terriculamenti procederet. Nam si lædere, occidere, munitiones capere, vel hostium inuadere castra sinerentur; nulla illis humana potestas valeret resistere, vt prudenter idem Guilhelmus notat. Huc refero pugnas illas Regum Septentrionalium, & victorias partas, contra Magorum, dæmonumque cuneos, apud Olaum Magnum [p].

Decimoquartò, dæmones sunt sub illo spectrorum genere, quo in nemoribus & aliis amœnis locis sese ostentant instar puellarum aut matronarum, in veste candidâ; interdum in stabulis cum luminaribus cereis, ex quibus etiam distillatę guttæ; postmodum in equorum iubis, quas sedulò pexuerunt & nexuerunt, solent ab hominibus inueniri. Talis illa vidua Russiana in meridie obambulans, de quâ paulò antè mentionem feci: tales, quas vocant *Sibyllas* seu *Nymphas albas*, *Dominas nocturnas*, *Dominas Bonas*, & earum *Reginam Habundiam*; quarum aduentu multam prosperitatis, & rerum omnium copiam putant superstitiosæ anus domibus contingere, quas frequentarint: & ideò domi suæ illis epulas instruunt, escatis lancibus & vasis vinariis omnibus apertis ac discoopertis, ne quid illis ad sumendum moræ obiiciatur: quæ planè idololatrica esse, docet prædicto loco idem Episcopus Parisiensis, vt & Nicolaus Cusanus [q]. Huc refero tres illas, quæ vita Machabæo Banckoni à quo Stuartorum genus; quæ venantibus visæ, regnum illi prænunciarunt [r]. Harum bonarum Dominarum, quas Gentiles *Parcas* vocauêre, mentio habetur, & conuiuiis illis præparatis, in vitâ B. Germani Episcopi, & apud B. Antoninum [s]. Tales etiam *fatales Sorores*, seu *Nymphæ*, falsò putatæ bellorum præsides, & victoriarum largitrices, quæ Hothero Regi familiares in Septentrionis Historiâ [t] Itali vocant, *Fatas*; Galli, *Feas*; quales finguntur *Melusina*, *Alcina*, *Morga*. De his dicam plura [u].

Decimoquintò, huius generis spectra sunt, per quæ Deus aliquando denunciat futura bella, pestem, mutationes regnorum, & similia. pauca cõmemorabo exempla. Nocte, quæ seditionem Antiochenorum præcessit, visa mulier ingens & formidabilis adspectu, aërem scuticâ tam fortiter verberans, vt totâ sonus vrbe exaudiretur [x]. Gennadio Patriarchæ Constantinopolitano nocturno tempore accedenti ad altare templi, vt Deum pro salute publicâ deprecaretur, horrẽdum spectrum se obtulit; quod cùm ille sacro ritu coniurasset, respondit, quamdiu Gennadius viueret, sibi non licere damna, quæ imminebant, Ecclesiæ illius inferre; sed eo mortuo, sæuissimè se in illam grassaturum [y]. Priusquàm Hunnericus persecutionem in Catholicos Aphricæ inchoaret, super cacumine montis Ziqueni homo giganteæ staturæ visus, & auditus clamare; *Egredimini, Egredimini*: & in æde Fausti, quæ Carthagini est, visa multitudo Æthiopum Sanctos Ecclesiæ fugans, & ante se impellens [z]. Alia multa huiusmodi suggerunt Cardanus [a], & Fulgosus [b].

Decimosexto loco hîc occurrunt illa spectra, quæ certis temporibus, & locis, aut domibus solent tumultus & vexationes varias exhibere; cuius rei prætermittam exempla, eò quòd notissima res sit, & legi possint, qui attulêre, veteres recentioréſque; vt de Temesio dæmone, Strabo & Pausanias citati, & Ælianus [c]; de pueris nigris cirratis, Augustinus [d]; de Datio Episcopo Mediolanensi, Gregorius [e]; de vocibus & sonis auditis in Marathone post pugnam cum Persis, Pausanias [f]; & ante pugnam Leuctricam in templo Herculis, apud Ciceronem [g]; ante pugnã cũ Cimbris, apud Pliniũ [h]; ante bellum ciuile Syllanum in eâdem Italiâ, apud Appianum [i]; ante primum prælium Pharsalicum Antiochiæ, apud Cæsarem [k], ante mortem Cæsaris Dictatoris domi eius [l]. Recentiora sunt apud Niderium [m], Guilhelmum Parisiensem [n], Torquemadam [o], Alexandrum ab Alexandro [p]; & confirmat praxis Forensis Hispaniæ; quâ licitum conductori, qui antè id ignorabat, spectrorum sic inquietantium causâ domos relinquere conductas, vt post Portium censuit Couarruuias [q]. Solent huiusmodi infestationes iuberi, vel permitti à Deo, ob pœnam peccatorum, vel ad exercitium bonorum, vel ob aliam causam occultam. Interdum ista peragunt dæmones maleficorum immissione, vt contigit B. Antonio [r], & nobili Aquitano, qui Parisiensem studiosum iure suo per vim spoliarat [s]; sæpius sponte faciunt suâ, tantùm vt homines falsâ quâpiam reuelatione decipiant, aut persuasione fallaci; sicut apud B. Augustinum illi Baptismum dissuadebant: contenti sunt aliquando solâ vexatione, & inquietatione, nullo cum corporis damno, vt ioculator ille spiritus, de quo Guilhelmus Parisiensis, qui vasorum collisione, & lapidum iactu, somnum disturbabat, & culcitâ subtractâ de lecto deturbabat; & Salmantinus ille Torquemadæ, qui grandibus saxis quosuis petebat, irrito tamen & innocuo contingens ictu: quod Marcus Magus, apud Psellum [t], proprium dicit esse dæmonum subterraneorum, de quibus mox agemus. Quo verò pacto dæmones lapides iacere queant, & alia huiusmodi operari, quæ videntur manus & corporata instrumenta requirere, Scholastici dissputant. assentior iis, qui præsente per substantiam suam eo loci dæmone, & imperio voluntatis aërem lapidi proximum mouente, & sic lapidem impellente, hæc fieri censent; quando nullum ipse corpus induit: si verò corpus formatum, vel cadauer assumeret, nulla foret difficultas [u].

n Hist. par. 3. [illegible]
o par. [illegible] de [illegible] cap. 24.
p lib. [illegible] cap. 12.
q lib. [illegible] excitationum.
r Boeth. lib. [illegible] Hist. Scot.
s [illegible] Hist. [illegible]
t Olai lib. 3. cap. 10.
u [illegible] in Remedio 1.

x Sozom. lib. 7. cap. 23.
y Theod. Lect. lib. 1. Collect.
z Victor Vticensi. lib. 2. de persecut. Vvandal.
a lib. 14. de varietat.
b tit. de prodig. lib. 1.
c li. 8. var. hist.
d li. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.
e li. 3 Dialog. ca. 4.
f in Attic.
g de Diuinat. lib. 1.
h lib. 2. c. 59.
i de bello ciuili lib. 1.
k lib. 3. de bello ciuili.
l apud Dionē.
m li. 5. Formicarij.
n d. c. 24.
o Horti florum, col. 3.
p lib. 5. gen. dier. c. 23.
q lib 4. variar. resolut. cap. 6.
r Cassian. collat. 8. cap. 18.
s Froissar. in Chron.
t li. de dæmō.
u Vide B. Th. quodlib. [illegible] Durand. Capr. & alios in 2. d. 8.

A B C D E O P N

In locum decimum septimum veniant spectra illa Borussiæ, de quibus quâdam epistolâ scribit Ioannes Meletius: *In Sarmatiâ coli spiritus quosdam visibiles, qui linguâ Ruthenicâ, Coltri, Germanicâ, Koboldi, dicuntur, quos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntque eos lautè omni ciborum genere, eò quòd adferre soleant nutritoribus suis frumentum, ex alienis horreis furto sublatum. Cùm verò alicubi illi spiritus habitare & nutriri cupiunt, hoc modo suam erga patremfamilias voluntatem declarant: in domum congerunt noctu segmenta lignorum, & mulctris imponunt lacte plenis varia stercora animalium: quod vbi paterfamilias animaduerterit, nec dissipauerit segmenta, nec stercora è mulctris eiecerit, sed de inquinato lacte cum omni familiâ suâ comederit, tunc illi apparere, & permanere ibi dicuntur.*] Idem iudicium de spectris virunculorum ac fœmellarum, breuitudine ac specie pygmæi vel pumilionis, olim in multorum domibus frequentium, & domestica ferè cuncta ministeria solitorum obire, equos curare, domum verrere, ligna & lympham adferre, & similia facere: de quibus Olaus Magnus [x]. Galli vocant, *des Gobelins*; Teutones, *Rabbautermanneckens*, & *Gutelkens*, & Suecones, *Trullas* appellant. An ex hoc genere fuerint, *Eros* & *Anteros*; qui, vt infantuli, in balneo, iubenti Iamblicho apparuerunt [y], id cogitandum relinquo. Sanè huc pertinent *Montani* illi, quorum nobis Historiam Georgius Agricola prodidit [z]: *In metallicis* (ait) *fodinis inueniuntur, & truculenti quidem, vel solo aspectu terribiles, plerumque metallicis infesti atque inimici sunt. Talis fuit* Annebergius *dæmon, qui operarios amplius duodecim flatu interfecit, in specu qui* corona rosacea *appellatur, eo nomine relictus, quantumuis argento diues esset. Flatum vero emittebat ex rictu, cùm equi speciem habentis procerum collum & truces oculos appareret. Eiusmodi etiam fuit* Snebergius, *nigro cucullo vestitus; qui in fodinâ Georgianâ operarium è terrâ sublatum, in superiore loco maximæ illius contignationis, quondam feracis argenti, collocauit, non sine corporis attritu. Quæstuosam admodum fodinam deserere apud Turcas cogebatur Iudæus à dæmone metallico, hominibus frequenter in formâ capræ aurea cornua gerentis apparente. At sedatos illos, Germanorum alij, vt etiam Græci,* Cobalos *vocant, quòd hominum sint imitatores. Nam quasi lætitiâ gestientes rident, & multa videntur facere, nihil interim efficientes. Alij* virunculos montanos *vocant, quia plerunque apparent nani, tres dodrantes longi. videntur autem esse seneciones, & vestiti more metallicorum, id est, vittato indusio, & corio circum lumbos dependente. Innoxij sunt hi metallicis, etsi interdum glareis operarios lacessunt, rarissimè tamen eos lædunt, nisi cachinno vel maledicto lacessiti. Permultum opus facere videntur in his specubus, in quibus metalla iam effodiuntur, vel ea effodi posse spes est.*] cætera rectè, illud minùs, quòd animantium nomine dæmones comprehendat. Scio sic locutos veteres nō paucos: sed & scio id ex lacte Platonicorum bibisse, & quia ambigui erant, num animâ & corpore constarēt. Nunc quia Catholicis satis definitum [a], nec animâ, nec corpore perfectas substantias illas separatas componi; vitanda nobis huiusmodi locutio, parùm cauta, parùm propria. Damnādus verò prorsùs Paracelsi error, dæmonum hæc genera ad hominum species reducentis. Nam quasi verissimum axioma, nihil veritus fuit constanter asseuerare [b], Deum, præter homines Adami posteros, alia quatuor hominum genera, carne, & ossibus, & ratione prædita creasse, eosque in singulis elementis ad inhabitandum collocasse; in quibus singuli suam haberent rempublicā, & ex negotiatione, ac laboribus victum & amictum sibi comparare; & eos homines, qui in terræ visceribus habitant, vocari *Pygmæos* & *Gnomos*; qui in aquis, *Nymphas* & *Vndenas*; qui in aëre, *Silphos* & *Melusinas*; quos solos cum hominibus Adami posteris commercium habere, & ex mutuâ commixtione liberos gignere; qui in igne sunt, *Vulcanos* & *Salamandras* appellari: & incertum adhuc esse, cuinam generi horum hominum vera fides in Deum sit data, & via ad salutem patefacta.] Hæc ille, prout eum citant Godelmannus & alij. in libro tamen fragmentorum, inuenio Paracelsum dubitanter induci loquentem; sed arbitror Latinum Interpretem hoc suum assuisse, vt magistri occultaret impietatem. Nā dictis illis nihil nugacius, nihil blasphemius, nihil à rectā fide dici potest alienius. ergo mutila & manca sacra Scriptura, quæ de vno tantùm hominum genere nos instruxerit? ergo dubia salus nostra? ergo dubia redemptio? non ergo secundus Adam Christus; vt nos, qui in primo mortui, in secundo viuificaremur? si hoc dubium; nónne ruūt veteris Testamenti promissiones, concidit exhibitio & repræsentatio noui? Et sunt qui tales libros nugis, mendaciis, blasphemiis refertos, in Latinum vertant sermonem? sunt qui pulchris formis cudant recudántque? sunt qui ament Paracelsistæ vocari? sed ad institutum redeamus.

x lib. 3. cap. 11. & 12.

y Eunapius in Iamblicho.

z ca. de anim. subterran.

a ca. firmiter. de summâ Trinit. B. Th. 1 p. q. 50. Scholast. in 2. dist. 8.

b Epist. ad Athen. siue de occultâ philosophiâ.

Vltimo loco sese offerunt spectra dæmonum thesauros custodientium. Cabades Rex Persarum cùm accepisset in collimitio Persiæ & Indiæ; in munitissimâ arce Zudaderensi, pretiosissimorum lapidum, auri, & argenti thesaurum maximum à dæmonibus asseruari, qui mortales omnes aditu arcerent; eò cum exercitu profectus, castrum vi conatus occupare, fortiter propugnantibus dæmonibus, repulsus fuit: confugit ergo ad Iudæorū & Magorum artes, quæ & ipsæ irritæ fuerunt. *Ergo cum ei persuasum* (ait Cedrenus) *fuisset, Christianorum ad* DEVM *precibus hoc potiri posse; auxilium à quodam Christianorum in Perside degentium Episcopo petijt. Is indicto Christianis ieiunio, precibus & Synaxi, diuina peregit mysteria, & ad locum accedens coniuratos dæmones ibi degentes exegit, castrumque Cabadæ nullo labore potiundum tradidit* [c]. Talis etiam dæmō ille Basileensis, de quo dixi [d]. & hinc factum, vt Dracones fingerentur custodes thesaurorum, vt horti Hesperidū, & Aurei velleris: hinc porrò factum, vt thesauris addere sint soliti Serpentem aureum; quemadmodum refert Ascanius Centorius [e], de thesauro inuento prope Deuam vrbem Transsiluaniæ, circa annum 1550. Nota etiam Historia Magi Germanici, qui cùm specum ingressus esset, vbi thesaurus reconditus, socio in vestibulo manente, vidissetque incubantem arcæ nigerrimum canem, nihilominus, cupiditate metum pellente, porrò progressus, ruente terrâ, in specu fuit tumulatus. Plura vide suprà [f]. Prætermitto quædam iam vulgaria, vt quod in Indiis sepultarum cum maritis vxorum animas mentiuntur, vt sic persuadeant has coniugi suo coniuere, quæ spontè illis commoriuntur: quod non vno loco testatur Pet. Chieza [g].

Visis spectrorum generibus, quæri poterat, quo illa pacto repelli & vinci queāt? sed quia decisio communis est omnibus malis; quæ per dæmones

c Glycas par. 4. Annal. & Cedrenus in Anastasio.

d supra q. 12.

e lib. 4. Comment. bellor. Transsiluan.

f d. quæst. 12.

g part. 1. Hist. Peru.

mones inferuntur; ideò de hac re disserendum mihi putaui alio loco [b]. Quo pacto dæmones apparere sic queant, nunc accuratiùs inuestigemus: quam quæstionem indecisam reliquit B. Augustinus [i].

b de remed. c. nt. malef li. vlt. huius ope ris.

i Enchirid. ad Laurent. c. 59.

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo possit dæmon se corporeis oculis, cum sit incorporeus, visibilem præbere?

A CONSTAT non posse corporaliter, nisi assumpto corpore. Certum enim est dictum B. Ignatij [a], incorporea videri à corporeis nó posse, qui a incorporeorum nec species, nec figura est, aut particula animalis vllius formam habentis, ob naturam quam habent simplicem. Constat etiam eos corpus vel ex elementis sibi coaptare, vel subingredi & assumere cadauer. de vtroque modo, quæ dicenda hucusque distuli, repræsentabo liberaliter. Dixi (corporaliter) nam phantasticè possunt apparere, turbatâ phantasiâ.

a epistolâ ad Smyrnens.

SECTIO I.

A ALIQVANDO igitur cadauer aliquod assumunt humanum, vel ferinum, & illud mouent ac impellunt motu non vitali, sed locali tantùm, sicut aërem possunt impellere; & hoc corpus, præsertim nondum valdè dissolutum, puto si Deus permittat, posse illos ita attemperare, vt sensum tactûs omninò fallant. Nec video quidquam ab homine docto ac pio in medium allatum, quod me ab hac sententiâ deducat. Inprimis quod ex B. Lucâ [b] proponitur dictum Domini, quo se verè corporatum, & non phantasticum spiritum esse probabat: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*: id ad rem non multùm facit, certè non vrget. Solùm enim Dominus probare voluit, posse illos contactu sentire, & diiudicare, visu se non decipi; corpus enim ipsum habere, verum, quia tangibile: & proinde nudum phantasma, & fictitio corpore indutum non esse. Nulla verò hîc erat cogitatio de cadauere assumpto. Hoc enim carnem & ossa habere manifestum est; quo argumento Christus probat, se spiritum non esse: quod illi existimabant, quia videbant ianuis clausis, ingressum, quod corporeæ rei repugnabat, tam viuę, quàm mortuę. Et quia palpatione tantùm poterant, corpus esse, cognoscere, non verò, cuius esset corpus: ideò iubet etiam oculorum vti sensu & *videre* (nam propriè hic vox sumenda, vt textus indicat *manus & pedes*; ex quorum vulneribus reliquis, certò deprehenderent ipsum illum esse, qui triduò antè fuerat crucifixus [c]. Ex quibus patet, verba Domini veram certamque sententiam habere; etiam si corpus diceremus à dæmone assumptum, sic ab eo temperari posse, vt tactûs sensum fallat. Quid, quæso, nonne dæmon longè admirabiliora efficit quotidiè, quàm sint, simulare carnis mollitiem, ossis duritiem, teporem ac suauem calorem, qui corporis attactu percipitur, & cæteras tangendi qualitates? Dico has eum simulare posse, non dico veras exhibere posse. vera illa & vitalia, sunt corporis viui, & ab animâ informante procedunt: simulata, & proximè adú-

b Luc. 24. v. 39.

c Sic optimè Iansen. Maldonat. ibi.

A brantia non requirunt animam informantem, & à substantiâ intellectuali (eatenùs vt externo sentienti talia appareant) poterunt perfici. Quod adferunt de cadauere hominis recenter mortui; in eo etiam adhuc calido deprehendi, deesse qualitates illas suauis ac vitalis teporis, facilitatem mouendorum membrorum, & pro mollitie rigorem quendam successisse: id totum concedimus. Negamus autem quod inde ad cadauera per malignum spiritum assumpta argumentantur. Estò illic eadem sit corporis substantia, quæ & hîc adest, estò adsint qualitates plures eædem, vtpote calor ille residuus: tamen adhuc deest huic cadaueri non assumpto, quod simulet illa reliqua quæ diximus. At in nostrâ visione, dæmon inest cadaueri, cuncta illa simulans. Minùs est adfabrè simulare, quàm verè efficere. Quare nec illud sequeretur,

B non potest corpus adhuc calidum illa per se solum præstare atque efficere; ergo nequit dæmon in cadauere assumpto illa eadem tam callidè & artificiosè simulare, vt tactum fallat. Cur, qui sensum principem (nempe visum) potest decipere, non queat tactum, sensum maximè terrestrem, & vilissimum, miniméque spiritualem? Quòd verò quidam hæc cadauera adsumpta, vt & aërea corpora formata, deprehenderint esse tactu frigida & horrida, vt illi apud Alexandrum ab Alexandro [d], & apud Cardanum [e], & alij, de quibus posteà: id inde prouenit, quia vel dæmon teporem illum non vult adumbrare, vel quia

C non permittitur id à Deo facere: quo sensu etiam accipiendum, quod refert Caietanus [f] cuidam de hoc frigore & horrore corporis querenti, dæmonem respondisse, *se non posse meliùs facere*, videlicet, Deo obsistente, vel saltem non concedente. Si quis exempla requirat harum apparitionum legere poterit apud Guilhelmum Parisiensem [g], aliquando assumpto bestiæ cadauere delusisse militem; qui cùm putaret se formosâ potitum virgine, inuenit se in amplexu cadaueris belluini tabe soluti fœtidissimè iacentem. De Polycriti apparitione, & spectro filium deuorante, iam scripsimus non vno loco. Fabulæ simile videtur, quod

D Phlegon [h] retulit, ille tamen oculatâ se fide Trallis testatur cognouisse. rem sic narrat, vt vtar cópendio: *Philinnium Damostrati hospitis & Charitus filia, Machatem hospitem amare cœpit. indignè id ferentibus parentibus, mœrore mortua, & publicè fuit funerata. Sexto post obitum mense, cùm eo reuertisset Machates, ingressa ad illum Philinnium hospitis, post longa colloquia commiscuit non semel illo vesperi, quo, & cum eo cœnam sumpsit; & annulum ferreum & poculum inauratum a Machate dono accepit, ipsi vicissim annulum aureum & fasciam pectoralem dedit. Nutrix, dum pergit sedula, ne quid hospiti desit, satagere, videt eum eo in lectulo iacentem alumnam. Læta paren-*

E *tibus id indicat. Illi stupentes accurrunt, & altero die vtrumque deprehendunt, &, cum eiulatu, dormientem cum hospite filiam amplectuntur. Sed toruis in eos intuens Philinnium; ó vos crudeles (ait) in filiam parentes! ergóne vos inuidisse mihi meo Machatâ paternâ in domo vel triduum solidum frui! Magno vobis dolore hæc, siue curiositas, siue duritia stabit. Renouabitis dolores præteritos, & filiam iterato sepelietis. His actis, expalluit & concidit cadauer mortuo iterum simile, seu potius (vt erat) mortuum. Concidêre simul oppressi mœrore parens vterque. Re populus & Magistratus intellectâ, iubent sepulcrum aperiri: vacuum id corpore repertum. Erant in eo duntaxat annulus ferreus, & scyphus au-*

d li. 2. Genial. dier. cap. 9. e li. 16. de rer. variet. cap. 93.

f in 2. 2. q. 95. art. 3.

g part. vlt. de vniuers.

h lib. de mirabilib. & longæuis.

rat…, dona Machatæ: sed in cubiculo & lectulo inuentum cadauer Philinnij: & Hilli cuiusdam auguris consilio, vt prodigium, ictum extra vrbis limites, auibus ac feris deuorandum. Ipse Machates, à spectro videns se delusum, sibi paulò post man…, ignominiam non ferens, consciuit. hæc à Phlegonte fusius narrantur; illo Phlegonte, cuius auctoritate & Iurisconsultus Paulus [i], & Origenes [k], ad probandam Eclipsim, quæ Christo accidit moriente, vtuntur. In historiâ quoque Laodunensis energumenæ Nic. de Obry, legimus diabolum Baltazum, assumpto suspendiosi corpore, conatum abigere ab eâ exorcistam.

i l. antiqui. ff. si pars hered. pet.
k cont. Cels. & tractat. 29. in Mat.

Agrippæ facinus non absimile habes infra [l]. addam nunc, quæ de eâdem re Cæsarius Monachus Eisterbacensis scribit [m]; cuiusdam Principis Germani mortui corpus integro priusquàm sepeliretur anno, dæmonem gestasse, & ita texisse, quasi illud vegetaret (ita namque intelligendum quod scribit, *spiritum illud loco animæ vegetasse*.) non enim potuit informando, nec in essentiam eius illabendo; sed duntaxat vt in loco existens vitales eius actiones per illud imitando: vt docet multis Tostatus [n]. Subdit Cæsarius similia legi in vitâ S. Patricij Hibernorum Apostoli, de quodam homine, in cuius corpore multis annis diabolus habitans pro animâ, ad nutum viri sancti tandem exiuit, corpus verò corruit, & in puluerem redactum fuit. Et [o], clericus (scribit) quidam adeò dulcem vocem habebat, vt audire eum deliciæ putarentur: donec religiosus quidam vir superueniens, monuit hominis vocem non esse, sed diaboli; dæmonémque adiurauit; quo discedente, cadauer corruit planissimè fœtens.

l q. 29. sect. 1.
m lib. 12. Miracul. cap. 3.
n in Exod. ca. 7. qu. 13 cum seqq.
o cap. 4.

Denique multæ falsæ resurrectiones Gentilium huc sunt referendæ: & constat cum sagis vt plurimùm induto cadauere, diabolum, siue incubum, siue succubum, rem habere; vnde & in hoc genere hominum, cadauerosus quidam fœtor graueolentiæ cernitur.

SECTIO II.

B

ALIQVANDO sibi elementare corpus diabolus circumdat, idque efformatum, quâ pollet industriâ, vnit sibi, non aliter, quam motori intus existenti corpus mobile & inanimũ vnitur. An possit ex solo aëre materiam desumere, equidem ambigo, & puto, sic aërem condensari non posse solùm, vt quid solidum exhibeat: sed siue possit, siue non possit, solet quod faciliùs, partes aëri (quo maximam partem vtitur) commiscere terreas, & aqueas, nubium, vaporum, exhalationúmve, vt & colores faciliùs hac mixtione exprimat, & faciliùs membra conglutinet, & condenset; quæ sententia Ludouici Molinæ est, & antiquiorum [a]: nec argumentum, quo quidam vtuntur [b], ad probandum, solo ex aëris elemento corpus assumere, nos stringit; cùm tantùm probet, eos ab aëre partẽ potissimam mutuari. Hinc alij censent, corpus hoc tale fore nunquàm, vt nequeat tactu deprehendi, verum corpus non esse. Sed rationes hac ipsâ quæstione discussi. Christi Domini dictum [c], ostendit alium habere sensum, quàm ipsi arbitrati. Addo, quod in libro Genesis legimus [d] de Angelis Abrahamo apparentibus, quorum pedes abluti, nec deprehensi tactu; id ab ipsis eludi potiùs, quàm dissolui; aiunt deceptum Patriarcham præoccupatione opinionis; eò quòd

a vide Molin. 1. pa. q. 51. art. 2 disp. 2.
b Angle in 2 d. 8. q. 2. diffic. 8.
c Luc. vlt. v. 39.
d Gen. 19.

A viros putaret. quæro, cur non igitur, quicunque viros putant, hac præiudicatâ sententiâ iudicent viros esse? An solus Abraham cæteris imprudentior? Ipse ille, quo nituntur, Caietanus [e] fatetur verorum ossium & carnium similitudinem, non modò visibilem, sed etiam palpabilem, & solidam exhibere. Solidam, ait, non instar aëris diffluentem, aut duritiei duntaxat aliquid modicum habentem. Quod verò apud Cæsarium diabolus dicit [f], quando corpora à dæmonibus sic assumuntur, ea dorso carere, ludebat puellam mendacissimus. Quod dixi, elementorum aliquâ opus commixtione, nec Maro ignorauit, cùm cecinit [g]:

e dan. 3.
f lib. 3. cap. 6.
g Æneid. 10.

Tũ Dea nube cauâ tenuẽ, sine viribus, vmbram
B *In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,*
Dardaniis ornat telis, &c.

Ecce non aëre solo, sed nube mixtâ. De vapore Sprengerus [h] docet, visas veste subductâ in agris mulierculas, corpus motitantes, crissantésque solas; & adspectum mox dæmonem vaporis siue exhalationis atræ habitu, recedentem. Montenses magi, Mirabellius & socij, Parisiis combusti, in iudiciariâ confessione dicebant, ad hanc corporum assumptionem dæmoni duo esse necessaria, ventum secundum, & lunam plenam. nam si ventus sit aduersus, non posse corpus coalescere; si verò sit luna decrescens vel corniculans, non posse defectu materiæ formare corpus, nisi valdè pusillum, & pro lunæ augmento maius, maiúsque.
C Placet hoc Crespeto [i], sed mihi ridiculum videtur: quasi nequeat dæmon, Deo non impediente, ventum sedare aut excludere; & defectum illum lunaris influxus supplere. Scilicet aër & nubes de ostrino genere sunt, quòd Lunæ augmenta consequi solet, & decrementa imitari. Dæmonis apparitio in corpore elementari fuit illa frequens visio fratrum Tarquiniorum apud Dionysium Halicarnassæũ [k]; talis Athenodori apud Pliniũ, [l] quicquid dicat Franc. Picus [m]. illud enim puto axioma & regulam statui verè ac tutò posse; In Gentilium & damnatorum (quia fidei expertes) apparitionibus, nõ animam (nisi speciali Dei priuilegio, de quo vnde constat in Athenodori
D visione?) defuncti apparuisse, sed eius loco cacodæmonum quempiam. Tales etiam putarim omnes apparitiones spirituum, ociosa cùm hominibus & varia multipliciáque colloquia miscentium. testatur de Facio patre suo Cardanus; & meritò omnes suspectum habent sortilegij, siue pacti cum dæmone. Testatur Melanchton [n], se & colloquia & disputationes cum pluribus spectris instituisse. sanctitas hæc, curiositas nuda, an occultum pactum? nihil iudico, rem in medio relinquo. Tale haud dubiè spectrum incestuosi Persæ, cuius semper cadauer terra eiiciebat, de quo prolixa commemoratio apud Agathiam reperitur [o];
E tales visiones fuêre Gentilium Idolorum, vt Castoris & Pollucis ad lacum Iuturnæ [p]; vt L. Domitij Aenobarbi [q]; vt Amytis Persæ [r]; vt quod apparuit Dioni Syracusano [s]; vt Curtio Ruffo [t]; vt Imperatori Pertinaci, apud Capitolinum, vt Tacito Imp. apud Vopiscum. vt Constantio & Iuliano apud Ammianum, Valenti apud Zozimum [u], & apud eundem Serenæ vxori Stiliconis: alia præter hæc congessit Pet. Tyræus [x]. Et talia semper spectra, quæ subitò euanescunt. potest enim elementaris substantiæ subitâ nimiáque rarefactione se subducere oculis.

h in Malleo.
i lib. de odio Sat. disc. 27.
k libr. 5.
l lib. 7. Epist.
m li. 1. de prænot.
n li. de anima.
o lib. 2. belli Persici, extremo.
p Symmac. li. 1. epist. 29.
q Sueton. in Nerone.
r Ctesias in fragment.
s Plutar. in vita Dionis.
t Tacit. li. 11. Annal. & Plin. li. 7. Epist.
u Capitol. in Pertinace, Vopiscus in Tacito. Ammian. lib. 21. & 25. Zozi. li. 4 & 5.
x lib. de apparit. spir. c. 9.

Illud

illud discrimen nunc occurrit, cùm in cadauere apparent; non possunt vel alteri viuenti corpori cadauer illud circumdare, vel ipsi sic induti corpus vllum subire. repugnat enim corporis ratio, quia nequeunt dimensiones quantitatiuæ inuicem, sine vero miraculo, penetrare. Sed quando apparent in assumpto corpore elementari; licèt vel omninò nequeant, vel difficillimè queant (prius opinor) aliud corpus siue cadauer subire; possunt tamen vero & viuenti corpori, elementare istud circumdare, vt homo sic indutus, vel aliud animal, multò maius, immò & gigantæum, videatur. Nihil video obstare, cur nequeant. Suadet etiam aëreæ substantiæ facilitas ad dilatandum, siue rarefaciendum, & spissandum, densandúmque; quam meritò Psellus caussam tradidit, cur spectra, tam breui spacio, crescere & decrescere videantur.

Tertium genus inuenio rariusculum dæmoniacarum apparitionum, per figmenta quædam seu statunculas, de quibus exhibebo quæ didici à Thomâ Brabantino [y], vbi scribit in hanc sententiam: *Gunerchena Brabantiæ villa est solemnis & nota: in hac quidam iuuenis puellam virginem adamauit: cúmque pro eius nuptiis parentibus eius loqueretur, & illi renuerent; puella medio tempore incidit in febrem acutam, quâ ingrauescente, omnibus mori visa est. Luctu ergo facto, campanæ quasi pro mortuâ pulsatæ sunt. Nec mora, iuuenis amator puellæ de villâ eâdem in crepusculo noctis transibat ad aliam, & cùm per dumeta pergeret, audiuit vocem quasi fœminæ lamentantis: sollicitè ergo discurrens, & quærens auditam, inuenit puellam, quam mortuam æstimabat, cui & dixit: Mortuam te plangunt tui, & huc vnde venisti? Ecce, ait, vir ante me vadit, qui deduxit me. Stupefacti ad hoc iuuenis, cùm neminem alium nisi puellam videret, audacter rapit eam, & in domum extra villam protinus occultauit. Hinc regressus in villam amicis suis loquitur, ingreditur ad patrem puellæ cum amicis suis sedentem ad funus: quærit, si filiam suam sibi daret, quam quasi mortuam deplangebat. Cui pater admiratus respondit: Nunquid pro Deo mihi es, vt mortuam resuscites, & accipias in vxorem? Cui iuuenis: Tantùm (ait) libens spondeas, vt filiam tuam habeam in vxorem, si viuam reddidero & sanatam. Cui pater consentiens, dictum coram omnibus confirmauit. Mox iuuenis reuelato linteo, quo cooperta putabatur, figmentum mirabile, quale à nullo hominum fieri potuit, inuenerunt. Dicitur autem ab his, qui figmenta huiusmodi diabolica inspexerunt, esse interius putrido ligno similia, eáque exterius pelliculâ circumducta. Hinc reducta puella est, & patri reddita: sanáque post dies aliquot dilectum iuuenem maritum accepit, & vsque ad tempora nostra incolumis perdurauit. Simili propè modo, cùm quidam in confinio Flandriæ sororem languidam & mortuam putatam, sub eâdem die, antequàm sepeliretur figmentum, inter arundineta iuxta maris litora inuenisset, reduxit eam ad propria, & ingressus domum, vbi ab amicis quasi mortua plangebatur, discoopertum figmentum extracto gladio in frusta concidit, horrentibus cunctis & clamantibus, Cur in funus sororis, tantâ crudelitate sæuiret. Et mox subridens, Crudelis, inquit, videor in sororem? Non est illud sororis corpus, sed figmentum & illusio dæmonum. Et hæc dicens secum cunctos accepit, & adduxit ad domum propriam, & eis sororem reductam ostendit. Et hæc vsque ad tempora nostra permansit.*] Si quæras, quid de his sentiam; dicam cum Alberto Magno, & Cantipratense, mihi non liquere. Fieri possent à dæmone, Deo permittente. Sed arbitror in his duobus exemplis, quoad illud primum procum, & in secundo hanc fortè virginem Satanæ partiarios fuisse.

y li. 2. de bono Vniuersi c. 57. pag. 21.

SECTIO III.

VULGARIS persuasio est, semper in his corporibus assumptis aliquid obuium oculis, quo deprehendatur dæmonicum esse spectrum. facilè crediderim sic contingere. Sed puto, si maiore potestate non impediantur dæmones, posse quâ velint apparere formâ humanámque perfectam, & omni ex parte pulchram, pulcherrimámque exhibere. Qualem se fortassis exhibuit B. Alberto Carmelitæ, à quo Crucis signo obiecto fuit fugatus; vt narratur à Ioanne Mariâ Compostellano [a]. Verùm solet ei obstare Dei voluntas, quæ vt semper aliquid adsit, quo detegatur impietas & impostura; ne quam mortales ignorantiæ iustam excusationem prætexant; certis animalium formis dæmonia nondum vti permisit, vt columbæ, seu ouiculæ, seu agni: fortè quòd agnus verus sit Christus Pastor bonus, verusque; & in columbæ specie Spiritus sanctus solitus sit apparere; & quia hæc animalia dolo carent, & nullum inferre solent damnum, vt docet Tyræus [b]. Libentiùs induit animalia, in quibus aliqua sunt quæ meritò culpes. Hirci forma seu capri valdè ei antiqua est: & quia hircus Numen Ægyptium est, censet Moyses Maymon [c], iussos Hebræos in sacrificiis hircum offerre. Et olim Iupiter Hammon in hirci formâ colebatur, dictus *Hammon*, quasi *Chammon*, à Cham inuentore Magiæ. Hodiè etiam solemne illi, quando pactum expressum init, offerre se cõspicuum formâ virili: post pactum, quando adorandus, semper in formâ hirci, vt sibi accidisse fatebatur Ioannes ille Stapulensis, & obscuriùs innuitur in confessione Doctoris Edelini apud Iaquerium [d]; & habetur apertissimè in sententiæ Auenionensis breuiculo, quod verbotenus dabo [e]. Aliquando à facientibus homagium non cernitur, vt narrat Meierus [f]; quando tamen se adorandum proponit, semper id in formâ caprarum mariti, & quidem fœdi aspectu, atri, olidíque. Huius rei variæ caussæ redduntur. vna, quoniam ob reuerentiam Verbi incarnati, Deus non patitur eum tunc assumere humanum schema. Et hoc sensu Sebastianus Michaël [g] arbitratur, ad literam accipiendum, quòd traduntur impij bestiam adoraturi, hoc est, diabolum, in bestiæ formâ [h]. Sed cùm bestia illic vocetur ipse Antichristus, iuxta BB. Hippolytum, Methodium, Irenæũ, Aretham, & alios; constat hũc sensum non esse literalem. Illud verius, quia coluerũt olim diabolũ in formâ hirci, ideò dæmones vocari SAHHIRIM hoc est, philosos, seu hirsutos, vt solet aliquando B. Hieronymus vertere [i]. Nam *Sahir* Hebræis *hircus*, quasi *hirtus*, dicitur, vt Latinis, à pilis & horrore; vnde fors etiam *Satyri* nomen deductum. Confirmat Kimchi [k], dum scribit; *Sahir* vocari diabolum, quia solitus hirci effigie se conspiciendũ præbere. Illud etiam notat Michaëlis [l], LXX. non temerè vertisse ματαίους, quasi dicant, *Fatuellos*, vnde deducta vox Longobardica, *Matous*, literæ omissione; quos Galli ad verbum vocant, *Folletons*; & alij per abbreuiationem, *Follons*, quia risum excitant risu, tripudio, sibilo, cantu, &c. quod dæmonem fecisse constat ex vitâ B. Antonij,

a initio vitæ B. Alberti.

b suprà.

c in Duct. dubitant.

d capite 4.

e li. 5. sect. 15. circa finem.

f Chron. Flãd. anno 1459.

g Schol. 19 Pneumalog.

h Apoc. 13. v. 4.

שעירים

i Vide c. 17 Leuit & c. 13. Esa. v. 21. & c. 34. v. 14.

k in radic. li.

l d. c. 17. v. 7. Leuit.

tonij,& B. Thomæ [m]. Ego tamen illud ματαίως, pro vanis potiùs acceperim; vt respexerint ad *Elilim*, nomen idolorum. Nam idolis sacrificare eo loco prohibetur, hoc est, dæmonibus, qui vanâ idolorum specie colebantur.

Alia causa reddi potest, animalis huius salacitas, superbia, & alia vitia, quæ moribus & actionibus suis dæmones studiosè imitantur, vt multis ostendit Remigius [n]. Denique hircum seu capram, vt legimus in vitâ S. Radegundis libr. 2. quem scripsit Baudomina Sanctimonialis eius coætanea, induit, quia hircorum, qui à sinistris locandi, est caput: sanè hac vtplurimùm formâ adoratur. vt exemplo Edelini Doctoris Sorbonici probat Gaguinus [o], & alijs Torquemada: idque ab antiquissimis Thesei temporibus manasse, censet Remigius; equidem priùs ex sacris opinor Prophetarum testimoniis id deduci posse, in quibus *Zairim* vocantur, vt docui. Quando vult familiaritatis & fidei specimen præbere, catti, vel canis sumit effigiem. de cattis, quotidiana Lamiarum confessio fidem facit; de cane, Agrippa Cornelius, & Simon Magus, tales nacti paredrios. Si quis aliquò deuehendus, equum induit. testis de Hadingo Olaus, de Comite Matisconēsi Petrus Cluniacensis, & Hugo Floriacensis [p]: si per locū angustum vel rimam subiturus, vel custodibus illusurus, vespertilio, musculus, vel mustela fit [q]. Si qui præsentes sint, colloquium impedituri, vel quos velit latere, muscam induit, & partes auribus vicinas occupans, quæ vult, insusurrat [r]: si vt gregem laceret, vt sæuiat in animātes hominésve, induit lupum [s]: si quos terrere velit aut turbare; vt Gallus gallinaceus magnus & ferociens Pachomio [t]; vt coruus aut vultur S. Romualdo [u]; vt vulpecula verò apparet Hilarioni [x]; vt canis Dunstano [y]; vt serpens Leonardo Corbeiacensi [z]; vt draco B. Margaretę, & Ferdinando Gunzaluo, Castellæ Comiti, eiusque exercitui [a]. Si ad malum, specie boni, velit inducere, apparet formâ Christi, vt B. Martino [b]; vel in formâ Dei, vt Theodotæ viduæ; vel in formâ Angeli, vt B. Iulianæ [c]. Denique formam capit, quæ instituto maximè sit accōmodata: &, quia ad omnia ferè idonea est humana, hanc vtplurimùm effingit, non eodem modo. Scribit vetustus scriptor [d]: *Nocte quâdam vir sanctus vidit malignum ad chori aditum consistere, & conari quidem sæpius ingredi, sed frustrà tamen.* ***Habebat*** *formam rustici præcincti, nudis longisq; tibiis ferentis à tergo sportulam, & ad pectus lignum funibus innexū. Cœpit porrò producto collo circuire chorum, oculos in fratres attentè conijcere: si quid posset forsitan gratum sibi in aliquo cernere. At viro Dei instantiùs orante, & fratres à torpore excitante, improbus explorator diu frustrà expectans, cùm nil se proficere videret, indignabundus ad chorum fratrum conuersorum se contulit: illic quoque cunctos curiosè cōtēplans, si quos videret somnolentos, cachinnans spreuit: si noxiis cogitationibus occupatos, mirū in modum tripudians applausit. Tandem inter nouicios reperit iuuenem quendam animo ad illicita euagantem, nec nisi solo corpore illic præsentem, immò etiam clandestinā fugam meditantem. animaduertens igitur illum suæ sortis esse, fuscinulà apprehensum, in fiscellam suam proiecit, & celeriter inde se proripuit. Cernens id vir sanctus multùm pro salute illius anxius & sollicitus, manè diligenter iussit illum inquiri. Sed ille, ante auroram vagus & profugus, excusso suaui iugo Christi, secutus erat inimicum. Adiunxit autem se hominibus sceleratis, deditusque latrocinijs, non diu post captus est, & capite plexus, miserrimè è vitâ excessit.*] Eidem in nuptiarū pompâ dæmon apparuit calamistratus, procaci vultu, & actiosus [e]. Maximo Rhegiensi apparuit, vt nauis & nautæ recèns appulsi: Euagrio, vt clericus hæreticus: Macario, semel vt messor, semel vt pharmacopola: Nathanaëli semel vt agazo agens asinum, semel vt seruus lorarius: quæ Marullus & Sabellicus, ex vetustioribus, testantur [f]. Apelli apparuit, vt pulchra, & cōpta, & illecebrosa mulier: sed hic prudenter eum ferro, quod versabat, candente abegit [g]. Sed quantumuis ille velit pulcherrimam hominis similitudinem repræsentare, quæ Dei bonitas est, tantùm solet assumere, quam & qualem Deus permittit, teste B. Chrysostomo [h]: & ideò vel ipso inuito fieri videmus, vt qui non obesæ nimiùm mentis sint, semper, si attendant, fucum queant deprehendere. Aut enim se ostendunt dæmones humano corpore atro, illuuioso, squalido, fœtente, tetro, ac formidabili: aut saltem obscuro, nigro, fœdóque vultu; naribus vel deformiter simis, vel immanè aquilis, oris rictu sparso, profundoque, luminibus valdè abditis flammantibúsque, manibus pedibúsque obuncis ac vulturinis, strigosis brachiis, cruribusque. & admodùm villosis, caprinis etiam vel asininis tibiis; vno vel vtroque pede bifido corneóque; interdum & solidungulo; interdum mutili pede altero, vel vtroque; demùm staturâ corporis nunquàm iustâ ac decorâ; sed cui semper adsit aliquid insolitę notę, & deformitatem prauitatemque dæmonis prodentis. probant ista veteribus recentibusque exemplis alij [i]: & nos iam multa in medium attulimus. Sanè morituris solet maximè terrificâ apparere specie, vt B. Martino [k]; vt Florentio illi, cui visus ore vastam flammam, naribus fumum fundens sulphureum [l]; vt B. Odiloni [m]; vt B. Opportunæ ferociens in specie nigerrimi Æthiopis, capilli & barba stillabāt, quasi picem calidam & liquidam, oculi ferrum ignitum & stricturas scintillans [n]. cuius rei rationem Angelus reddidit B. Aichadro, hoc à Deo permitti, vt hic ipse terror tam terribilis visionis expiet in Sanctis, si quid adhuc expiandum in illis esset reliquum, vt scribit Fulbertus [o].

In hoc assumpto corpore loqui illos posse, & solere, testatur omnis antiquitas; quę & oraculorum ab eis fusorum, & antrorum, quercuum, statuarúmque loquentium (de quibus actum alibi) meminit: eóque pertinent etiam caluariæ seu capita mortuorum Gentilium, in quibus dæmones locuti; vt caput filij Policriti, de quo Phlegon [p] ex Hierone Alexandrino; caput Publij, de quo idem Phlegon ex Antisthene; caput Gabinij, de quo Plinius Senior [q]; & cranium Magi, de quo Francisc. Picus [r]; & alterius Magi, de quo Melchior Flauinus Minorita [s]. Sciendū, quòd omnes vitales actiones dæmonibus natura denegauit, quia propriè carent corpore. & ideò, non magis quàm Angeli putandi verè comedere, vel bibere potum escamve corpoream: quā de re dubitare (videtur Origenes dubitasse [t]) vt censeo, non philosophicum nec Catholicum est, sed delirium sequi recentiorum Rabbinorum. philosophicum non esse norunt omnes philosophi, & optimè probat Tostatus [u]; Catholicum non esse confirmat sacra Scriptura [x]; Rabbinicum esse patet ex Auoth Natani, vbi homo demens scribit, dæmones tria cum hominibus habere communia, ede-

m 1.2.q.89.a. 4.in argu. 3.
n lib. 1. c. 24.
o libr. 10. hist. Franc. Torquem. dial. 3. Remig. lib. 1. dæmonol. ca. 13.
p Olaus libr. 3. Pet. Clun. h. de miraculis, Hugo in Chr.
q Cyril. in vitâ S. Daniel. Apul. in Milesiā.
r Ioā. Nider. li. vlt. Formica.
s Remig. d.c. 13.
t Metaphrast. apud Surium, mense Maio.
u Damia. in eius vitâ.
x B. Hier. in Hilarione.
y apud Sur. in eius vitâ, mense Maio.
z Marullus li. 5. cap. 7.
a Rodericus Sancius part. 3. hist. Hisp. c. 21.
b apud Seuerum.
c Marullus vbi suprà.
d in vitâ S. Roberti Abbatis.
e vide Surium 3. Iunij 7.
f Marullus d. ca. 7. Sabel. li. 10. Exemplor. cap. 3.
g Sozom. li. 6. c. 28.
h Hom. 4. de Lazaro.
i Sebast. Michaëlis Pneumal. cap. 4. Tyræus lib. 1. de appari. spirit. c. 9. Binsfeld. de confes. malef. prelud. 12. Remig libr. 1. dæmon. c. 7. & 10. 14. & li. 3. c. 10. Ananias libr. 3. de nat. dæmon.
k apud Seuerum Sulpitiū.
l Blasius Melanes. in vitâ S. Ioannis Gualberti.
m apud Sur. in eius vitâ. Ianuar.
n Adelinus Episcopus in eius vitâ, apud Surium mēse April.
o in vitâ Aichadri, apud Sur. mēse Septembr.
p li. de mirab.
q li. 7. cap. 52.
r li. 7. de prænot. cap. 10.
s libr. de statu animarū post obitum.
t Dialog. 3. de Christo homine.
u qu. 11. in Exod. c. 7.
x Iob. 12. v. 23.

re ac bibere, Venere vti & prolē gignere, & mortales esse. Quis non rideat hæc hodiè etiā inculcari ab homine Caluinistā; cui Tobiæ liber nō est sacrosanctus? cùm itaque loqui sit actio vitalis, sequitur loqui cùm videntur dæmones, non loqui propriè, & vitali actione, sed producendo sonum in aëre humanæ voci similem, & adstantium auribus insonantem; vt notat Gregoras [y]: ad eum fermè modum, quo quis artificiosè quopiam instrumento; putà tibiā vel tubā, sonum vocis humanæ exprimat: vel quo modo cauæ valles exceptam ac repercussam vocē, articulatè admodùm reciprocant:, vel, vt, crispi numeratione pectinis, organa pneumatica in varios accentus ac tonos sonum discriminant. lege, si lubet, Tostatum [z]. Sermone vt plurimùm vtuntur, quo regionis illius incolæ, vt Psellus tradidit [a]. Sed (quod notandum. nam & hinc fucum queas deprehendere) vtuntur voce stridulā, subsibilante, confusā, obscurā, debili, pusillā, & quasi ex dolio, vel per testam rimosam: docent hoc sagarum confessiones plurimæ, apud Remigium [b]. Potest autem diabolus, quando in assumpto corpore apparet, videri: & quando loquitur, audiri, à quibus tantùm vult, cæteros verò latēre, idque naturaliter. Si nempe quoad nonnullos, & non quoad alios, ex parte organi vel obiecti adferat aliquod impedimentū, vt si mediū impediat ita, vt per illud species ad oculum vel auditum non perferantur, vel si ipsas similitudines prohibeat, vel quos latere vult, in extasim rapiat: ad alios verò, à quibus audiri & videri vult, sinat simulacra & sonos liberè commeare, & imaginationem eorum ad alia nulla abducat [c].

y li.5. hist. Byzantinæ, sub fin.

z in d.c.7. q.15.

a libro de dæmonio.

b lib.1. dæmonolat. cap...

c Albert. & Richar. in 2. d.8. Angles q. v. nic. de dæmo. art. 4. dub. vlt. Ananias d. lib. 3. & alij.

SECTIO VLTIMA.

PROCVRARE *denique, vt dæmones nobis appareāt; vel, vt defunctorum animas nobis repræsenten (quod illi facere reuera nequeunt) nullo modo licet, immò mortale est peccatum.*] Nam, vt socios vocare non possumus, quibuscum omnis familiaritas nobis est interdicta; docent B. August.[d] & B. Thom. Non vult Apostolus, *Nos socios fieri dæmoniorum* [e]. Amicè ab illis & precariò petere, vel recipere; est in aduersarij castra se recipere, & transfugere à Christi Ecclesiā. Per modum imperij & compulsionis nō possumus eos adigere; nisi quatenus sumus ad hoc à Deo delegati per exorcisticam dignitatem, in cuius exercitio diuinum imperium operatur [f]. Denique etiamsi liceret, stultum id foret: quia nihil à dæmone exspectandum boni vel vtilitatis: nihil boni cōfert in homines, nisi maiori permixtum malo; nihil docet, nisi merè curiosum & futile; non obsequitur, nisi vt perdat, & æterno exitio inuolutos diræ suæ subdat tyrannidi. Ex his apparitionibus dæmonum oriri posset alicui dubium, Cur illi antiquis patribus visibiles apparuerint adeò frequenter, nobis hodiè non item? Hanc quæstionem olim sanctus Ioannes Briglintonius proposuit S. Guilhelmo Shleghtholmēsi, qui respondit; *Antiquorum patrum animos non fallax splendor & inanis gloria, sed diuina gratia illustrarat. Itaque facile illi fraudulentas inimici machinationes peruidentes, seu pugiles inuicti, illum fortiter expugnarunt. Quod ille superbus non ferens, difficillima tentationū certamina illis obiiciebat, monstrosas formas, & teterrimos impetus eis ingerens, vt vi illos protruderet in peccata. Nos vero, qui facile ei obedimus, occultis tentationum iaculis, cito prosternit, etiamsi nullam nobis tetram speciem repræsentet.*] Hactenus illius temporis scriptor [g]. Addo, tum id Deum permisisse, quia minùs curiositatis tum erat, & minùs periculi ab illusione imminebat.

d lib.2. de doct. Christia. c.23. & Tho. 2.2. q. 90. art. 2.

e 1 Corint. 10. versu 20.

f vide Tyręum lib. 1. cap. 15.

g apud Suriū 10. Octobr.

QVÆSTIO XXIX.

An diabolus possit facere vt homo verè resurgat?

EMPEDOCLES apud Laërtium [a], & cæteri Magi, cōtendūt esse quasdā herbas, quibus mortui ad vitam reuocantur. Xanthus historicus narrat, herbā Bali, Tillonem quendam, & draconem vitæ restitutos: & Iuba refert Arabicā quādam herbā suscitatum alium. Sed Archimagus nostri temporis censet, de homine, non posse id dæmonem; de cæteris animantibus, posse. Sic enim naturaliter muscas submersas reuiuiscere, si in cineribus tepidis ponantur; apes similiter, si succo nepetæ perfundantur: anguillas defectu aquæ mortuas, si integræ iniiciantur in acetum, & permisceatur sanguis vulturis, & sub fimo recondantur, intra paucos dies omnes vitæ reddi: pellicanum pullos mortuos, proprio sanguine, ad vitam reuocare: leunculum quoque defunctum voce & spiritu parentis resuscitari: idem mustelæ iuris esse in catulos. De pellicano & leone, scio veteres multos graues Auctores consentire. Viciclinum auem paruulam vocant resuscitatum Indi, quia putant hyeme emori, vere suscitari, vt tradit Fran. Gomara [b]. sed bonā cum illorum veniā.

a lib. 8.

b c.23. Histor. Mexicanæ.

1. *Censeo, quæ ex putrefactione quoque nascuntur animalia, ea posse, cum vitam amiserint, naturalibus remediis à dæmone viuificari.*] quia nouit vim caloris putredinalis, & cetera ad hoc requisita. Notandum tamen, non fore hoc idem animal numero, quia licèt materia possit adhuc esse eadem, si corrupta nondum erat: tamen anima, quæ ex eius potentiā educetur, de nouo, non erit eadem cum eā numero, quę perierat. Soliúsque Dei est priuilegiū posse, quod periit, iterum idem numero reproducere: quam sententiam cęterorum, dissentiente Scoto, veriorem puto. Scotus enim & Richardus censent, etiā per naturales causas id fieri nonnunquam posse [c] Contrà Durandus & Marsilius, neq; Deū id facere posse [d]. Scotum refellunt recētiores [e], & meritò, cùm à priuatione ad habitum nō sit possibilis regressus, iuxta Aristotelē [f]. B. Dionysius [g], Ambrosius; Lactantius, & alij Patres, semper de hac re, vt de vero miraculo, loquuntur. Durandum iidem Sotus, Socinus, Suares, & alij citati, tam copiosè & fortiter refellunt, vt qui eum adhuc defendere nitatur, is peruicaciæ, & temeritatis notam certè nequeat effugere. Hinc vlteriùs infero, cùm resurrectio requirat numericam identitatem rei resurgentis, tum quoad formam, tum quoad materiam, earúmque vnionem; eandem saltem specificam; solum hominem propriè dici resurgere. huius enim solius; quia immortalis, eadem perdurat forma: cetera animantia si quando viuificentur, impropriè dicuntur resuscitari [h]. *Quare simpliciter loquendo, nec vt insecta quidem resurgant, Satan poterit efficere.*

c Scot in 4 d. 43. q. 3. & Rich. ibid a. . q. 1.

d Dur. d. 43 q. 2. Marsil. ibid. quæst. 10.

e Capreol. in 4. d. 43 q. 1. in arg. contra secundā, Socin. 5. Metap. q. 6. Sotus d 43. q 1. ar. 3. Tolet. 2. de gener. q. vlt Bannes & alij ibid. Suar. in 3. p. q. 53. sect. 6.

f 5. Physicor. & 2. de generat.

g c. 6. de diuin. nominib.

h vide Soarē d. q. 53. sect. 1. & 2.

Censeo 2. *animantia perfectiora, & quæ ex putrefactione nō nascūtur, ea naturaliter ab eo vitæ reddi non posse.*] quia requirunt perfectiores quasdam dispositiones, accuratiorémque organorum singulorum præparationem, quæ non, nisi naturali seminis virtute, possunt confici. Et hoc apud Simeonem Metaphrastem [i] fatetur Zambre Magus

i in vitā S. Syluestri.

Iudæus;qui taurum verbis in aurem submurmuratis occiderat,eum viuificari,nisi à Deo nô posse.Quare si qua talia nonnunquàm visa sunt reuiuiscere,penitùs mortua nô fuêre,sed mortuis tātùm similia:sicut animantia,quæ certis anni temporibus immota iacent, & quasi mortua, posteà vere ineunte excitantur,& videntur vitæ reddita: vt accidit gliribus,vrsis,& passeri vitulino(*h. viccecilino*)apud Mexicum,teste Cardano [k].

k lib.7.de variet.cap.36.

Censeo 3. *non posse dæmonem efficere,vt anima vnius bruti,aliud corpus animet.*] quia singulæ huiusmodi animæ ex potentiâ materiæ eductæ, si à materiâ suâ separes, emoriuntur. Sed quid de homine?

B

Censeo 4. *minimam vel nullam dæmonis esse potestatem*.hoc explico. Non potest facere vt homo à mortuis resurgat:siue nô potest facere,vt anima hominis suum corpus subintret,& illud viuificet, informétque.hæc conclusionis pars,est fide tenēda [l], & est philosophiæ innixa; quâ definitum,à perfectâ priuatione & totali, non dari ad habitum naturalem regressum. miraculosa itaque est hæc res, quare & Deo propria. Non potest dæmon ipse illud corpus informare : quia ipse est substantia perfecta& completa,cui repugnat aliā substantiam, vt partem, componere. Non potest dæmon animam humanam à corpore separatam iterùm illi immittere, vt eam informet: probo, quia vnicus modus est naturalis vniendi animam corpori,per generationem corporis, & creationem infusionémque animæ. Sed hîc corpus non generatur. ergo hîc non est naturalis vniendi modus.Supernaturalis verò modus,qualis interuenit in resurrectione, soli Deo competit. Posset dæmon, si Deus permitteret,cogere animam damnatam subire corpus, vt illud moueat, & in illo actiones aliquas demonstret; quia sic ipse potest subire,& hanc animam inuitam cruciatu ad hoc posset compellere. Possunt etiam Magi (ex pacto)per superiores dœmones cogere inferiores;vt cadauer ingressi,illud gestent, moueant,ceteráque ad tempus faciant,quibus videātur viuere. Vt factū Louanij àCornelio Agrippâ. Is commensalem habebat nimis curiosum. semel profectus aliquò Agrippa, vxori, quàm posteà repudiauit,claues musæi sui tradidit,additâ prohibitione, ne quem ingredi sineret. Inconsultus iste adolescens,opportunè,importunè non destitit mulierculam deprecari,sibi copiam ingrediēdi vt faceret,donec impetrauit. Musæum ingressus,incidit in libellum Coniurationū;legit: en illi pulsatio ad ianuam.turbatur; sed pergit legere. pulsat iterum nescio quis: &, nihil respondente rudi harum rerum iuuene,dæmon ingreditur. quærit, cur vocatus? quid fieri iubeat?isti metus vocem intercludit, fauces dæmon.sic miser luit pœnam nefariæ curiositatis. Redit intereà domum archimagus. videt exsultantes super eā dæmones.vtitur solitis artibus. adsunt vocati; narrant rem, vt gesta. ille homicidæ iubet cadauer ingredi, & per forum (vbi ceteri solebant studiosi frequentiùs conuenire)aliquoties obambulare, tandémque corpus deserere. Ambulauit ille ter quatérve,tū corpus concidit,diffugiēti eo qui regebat. Creditū diù,hunc subitâ correptū morte concidisse:sed indicia suffocationis initiò rem suspectam fecêre;posteà tempus omnia diuulgauit,& Agrippa,quas pectore occulerat hæreses, in Lotharingiam profugus,cœpit euomere.

l vide Soarem & Sotam sup.

A

SECTIO II.

OBICIVNTVR nobis multæ Gētiliū narrationes,nô poëtarū modò,de suscitatis, ope Æsculapij,Tindareo,Glauco,Admeto,& similibus; sed& grauiorū Scriptorū.De Ere Armeno narrat Plato;de Gabieno & aliis Plinius;de Zaclâ Ægyptio Apuleius,de suscitatis ab Apollonio Philostratus; de suscitatis à Simone Mago Clemens, & Hegesippus [a]. de aliis à Numadio Mago in apocryphis Prochorus.Mirum illud Plutarchi, apud quem Enarchus à medicis pro mortuo habitus & relictus, non multò pòst visus ad vitam redire;se dicebat verè resurrexisse,illósque dæmones,qui eum vitâ eduxerant, grauiter ab ipsorum Principe increpitos fuisse,quòd eum, pro Nicaudâ coriario,rapuissent;qui eodem die & horâ febre correptus, cùm in lecto iaceret, eo morbo decessit. Neque hac re contentus, ad testandam resurrectionem suam.Plutarcho, qui tunc laborabat,breui incolumem eum fore prædixit: atque ita contigit.] Polychronici auctor Ranulphus [b] narrat Comitem Richardum quâdam nocte solū, orationis gratiâ,ingressum in templum; inuenisse ibi mortui capulum,in quo cadauer erat repositū. *Dum autem Comes oraret, subitò mortuus ille magno cum strepitu è feretro exsiliit,ac extensis brachiis, quasi in amplexus eius ruiturus,ad Comitem accessit. Quem cùm Comes signum crucis fronti suæ imprimens, frustrà intensiùs,vt recederet,adiuraret, stricto gladio illū dissecuit:& exinde statuit per totā terrā circa funera vigilias celebrari.*] Vtroque admirabilius est, quod ex Guaguini descriptione Moscouiæ, nunc adiiciā; *Populos scribit quosdam in Lucomoriâ, regione Russia, habitantes, quotannis vigesimaseptimâ mensis Nouembris die,vt solet hirū dines & ranæ:sic & ipsos præ frigoris brumalis magnitudine mori:posteà redeūte vere,vigesimaquartâ Aprilis die denuò reuiuiscere. Addit hos, cùm sibi mortē imminere sentiunt, merces suas certis in locis deponere; quas Grustesij & Serponovutzij vicini populi,suis mercibus interim æquiualētib⁹ eodē loco relictis,auferūt,Illi reuiuiscētes eas merces,si iusta videatur, pro suis accipiunt;sin minùs,easdē repetūt.Vnde lites & bella sæpissimè inter eos oriri dicuntur.*] Verum idem narrās Sigismūdus liber Baro [c] habet pro fabulâ.

C

a Plato li. 10. de repub.Plin. li.7.c.52.Apuleius in Milesiâ,li.2. Philostrat.li.6.de vitâ Apollon.B. Clemēs in Itinerario,&Hegesip.lib.3.de excid. Hierosl. c.2.Plutarc.li. de animâ.

B

b lib.6.cap.7.

C

D

Quare his omnibus & similibus exemplis succinctè respondendū. *Multas solere esse illusiones dæmonum circa huiusmodi.* Aliquando corpora mortuorum furatur, & substituit alia aërea;quæ mouet instar viuentium : sic abstulisse eum corpus Romuli scimus ex Liuio, & Cleomedis scimus; & Alcmenæ, quam etiam Rhadamanto datam fingunt vxorem;& Aristeæ Proconnesij,ex Plutarcho,& Herodoto; item Aspalidis & Ctesyllæ,virginū,ex Antonino Liberali [d]. Sic alios ad tempus substituit,pro Glauco,Tyndareo,Ero & similibus,vel ipse subiuit eorum exuuias.

c fol. 86 Moscouiæ.

d Liuius li. 1. Plaut. in Romulo, Herod. li.4. Antonin. Liberalis in Transform.

Nam aliquādo etiā,vt quæ verè cadauera sunt, fingat viuere,ipse illa subingreditur;&,sicut nauta solet mouere nauim,sic ipse illa mouet, & viuentium similia cogit opera, gestúsque imitari.

E

huc referendum illud Simonis Magis factum, quod obiiciunt; huc illud de Richardo Comite; huc illud de Ero Pāphylio seu Armenio;nisi hoc potiùs à Platone confictam, vt metu inferorum homines à peccando deterreret,vt Iustinus Martyr censuit [e]; huc illa de Gabinij, Polycriti, Publij capitibus fatidicis; huc illud Apuleij de Socrate,cuius abscissum caput veratrix copa, cùm amputasset, iterúmque iniectâ spongiâ coniun-

e in Parænes.

xisset corpori; postridie miser, dum contra iussum in flumine bibit, excidente spongiâ, caput amisit. Nam huic verè caput præscissum fuerat, sed latè duntaxat redditum: huc pertinet, quod de Agrippæ omeottrapezo narraui; huc alia tria quæ narrat Nicolaus Remigius [f]; huc quod a Philostrato [g] narratur, Phrygios Pastores, cum pecudes pestilitate absumerentur, in Sigæo, ad Aiacis Telamonij sepulcrum congregatos, varijs maledictis defunctum lacerasse: vnum ceteris petulantiorem. Homeri versus [h], quibus Aiacis fuga describitur, cantillare cœpisse, αἴας δ' οὐκ ἔτι μίμνεν: tum vocem truculentam è monumento erupisse, ἀλλ' ὑ ἔμιμνον, & pastores perterritos in fugam egisse. vocis enim auctor hic dæmon: huc denique pertinet, de Germano iuuene admirandum, quod sequente quæstione narrabitur. Nisi quòd illic finxit occidi, qui occisus non erat, sed abstractus a sensibus decollari se putabat, ceteri quoque præstrictis oculis idem arbitrabantur. Nec enim illi caput præscissum fuit, nec restitutum, sed omnia fuêre præstigiosa.

Hoc modo fictæ resurrectionis exemplũ subdam vnum, quo antiquitas nullum nec certius, nec mirificentius prodidit Historia Dalhemij accidit in Lotharingiâ anno 1581. inter Petronium Armentarium, & Abrahelem succubam. quo pacto ab hac ille perductus sit primùm in nefarios amplexus, deinde in proprij filioli parricidium, deniq; ex mœrore & desperatione, & fictâ filioli resurrectione, ad idololatriã; & quo pacto dæmõ viuo similem præstiterit anno integro, deinde cadauer destituerit, eleganti inprimis carmine graphicè admodùm exhibuit vir præstans Nicolaus Remigius [i], quod adscribam eò libentiùs, quo æquiùs meliùs; quia (malo more, nec ferendo nuperi typographi, detractis carminum libris, mutilum eius de dæmonolatriâ opus ediderunt) faciliùs seruabitur, quo pluribus locis legetur:

Est vasti regni medius in finibus ora,
Inter arenosi sinnosa fluenta Mosellæ,
Et Sarræ rectos immoto litore cursus:
Pagus in hac celebri non multùm nomine Dahlem,
Illic dum pascit semotâ in valle bubulcus
Armentum, & varios curarum corde volutat
Fluctus; sorte rei angustæ pertæsus iniquam
Sortem; aut vltrices meditans ardentius iras,
Illatum ob damnum, aut inimica iurgia linguæ:
Ecce inopina vltro sese infert succuba multum
Virgineo pellax vultu, gestuq; decore
Tota nitens, vitis caput exornata smaragdis,
Inque orbes vtrinque comas intorta nitentes:
Solatur mœstum: vocat in spem se potiundi,
Atque inopum votis frustrà tam sæpe vocatas
Spondet opes, vel quas auritus poscere Iacchum
Rex noli; sua si non ire in verba recuset.
Qualis ab alternis animatus follibus ignis
Lambit anhelando dum fiat ductile ferrum:
Vt facili monitis, & ad omnia iussa paratum
Trux habeat, nullas suadendi negligit artes.
Iam placet alterius tam blandâ lege subire
Imperium, pactóque fides firmatur vtrinque.
Itur in horrendos amplexus, iungitur impar
Absurdo coitu Venus irredituria nefandos
Extemplo moritur libertas inter amores.
Ac veluti infesto serpentum saucia morsu
Membra sequax spargunt; sic toto in corpore virus
Ipsa salus sese satis opportuna saluti
Vt dare non possit, vel si se exporrigat omnem:
Integrum amatorem sic occupat Abrahel istâ
Illuuie (in traderat námque hoc sibi pessima nomen)
In quamuis domitum leges, vt flectere possit,
*Arbitrio penitùs nullo * fandi atque nefandi.*
Nec mora, confestim spoliatæ præmia poscit
Primæ pudicitiæ. fac pars, ait, vt si amoris
Æqua mihi tecum. Nullâ constare magis re
Posse id, quàm facinus si patret victa furori;
Quo natura nouo patrium submittat amorem.
Ergo cùm se iam luce coëgerit omnem
In sua tecta gregem, & se tare denique paruo
Condiderit: primùm vt se dulcis ad oscula natus
Inualida innixus concedet brachia collo,
Deprompturum pera (quam dum is perquirere gestit
Rure reuertenti sæpe est expertus inanem)
Exporgat malum hoc. vix primis morsibus illud
Attigerit, cùm, dente fremens, offensus acore,
Liuidus extremis labris turbanter abibit,
Pone premens refugam constrato corpore terram.
Hæc æquis oculis ea dum mandata facessit,
Si spectare queat eo demum pignore amorem,
Qui nouus hæret adhuc, testatum firmiter iri.
Tale horrere nefas primùm, dubiáque furorem,
Naturámque inter sese committere pugnâ:
Sed qui hostem firmum vacuam intromisit in arcem,
Hic eius dubitet mandata capessere frustra:
Cùm prece si blandâ primò nil impetret, audax
Imperio actutum in violentam transeat iram,
Sique illi semper præsens pro lege voluntas.
Iam rectè ... esset, ... tanti conscius esse
Debebat sceleris, gurgustium limine dictis
Stiterat innexum patrem: cum filius vltro
Obuius amplexu multam de more salutem
Ingeminat, pedibúsque micans, & blæsula ore:
Nil magis ille inhibet tamen impia vota, sed audens
Pergit crudelis feralia munera lethi
Porrigere. Infandi sit natus victima amoris,
Non horrente manu propriâ mactare parente.
Extemplò, qua se concludi passa latebris
Abdiderat natura suis vehementior exit,
Insurgitq; potens luctus; tum quæstibus ægris
Atque inconsulto fletu dum pascitur, adstat
Momento cædis monitrix, solatur, & vnà
Lucem instaurandam puero, rediuiuáque fata
Spondet, si ex animo supplex id se oret adorans.
Versuram facilis, quantumuis fœnore iniquo,
Admittit, eorum qui se decoxerat ante:
Ac fœdâ nati maculatos cæde penates
Dum cupit inconstans quâuis ratione piare,
Conscelerat magis & funestat acerbius illos.
Nam primò genibus se aduoluens dæmonis, illum
Seu præsens Numen veneratur, deinde puellum,
Si modo vitales iterùm sibi postumus auras
Eius carpat ope, acceptum illi spondet habere.
Qualis vbi irato glomerantes prælia vent i
Incumbunt pelago, tremit artius nauita, multum
Ambiguus viæ, & votorum prodigus omnes
Ordine sollicitat Diuos, precibúsque fatigat.
Restabat tumulo proiectum terga cadauer,
Extremum fugiens vbi vita relinquerat illud,
Et maturabat funus tardissima mater:
Ecce manus inter tractantis visa moueri
Membra, suóque iterùm sensim superare calore,
Lumina semianimes detectis qualia ocellis
Monstrant, vel quæ vix somno se mersa resoluunt.
Hæc instaurata præter spem signa salutis
Arripiunt animis hilares, quantáque fouendo
Sedulitate queunt, prostratis viribus artus
Nunc hos, nunc illos reuocant ad munia vitæ.

Marginalia (left): Lib. 1. demonolatr. cap. ... — g Heroicor. dialog. 1. — h Iliad. o. — i lib. 1. periocha 1. — Causa. — Aggressio, & corporis assumptum Inductio. — Pactum. — Concubitus. — Parænesis.

Marginalia (right): * Durè dictũ, & falsò; nisi interpreteris, de vehementi ac violentâ persuasione, & dura seruitute, libera tamẽ manente humani arbitrij libertate. — Veneficium. — Parricidium. — Desperatio. — Idololatria. — Ficta resurrectio pueri verè mortui.

Surgit inque pedes se extemplo dat puer, infert,
Deinde gradum, & notâ compellat voce parentes:
Solum ab eo varius, quem se monstrauerat olim,
Quod turpi contracta cutis macie offerat ora,
Quódque recedentes oculos stupor occupat ater.
Hac igitur specie desertos hospita sensus
Vita animat rursum, suetásque redintegrat auras:
(Virbius vt quondam interceptâ est luce potitus)
Sed non mens eadem sedet, & non qui ante fouebat
Spiritus officio vitam molitur eodem.
Verùm agitat pigram vitæ sub imagine molem
Organicus dæmon, morésque imitatur agendo;
Spirans quos olim præ se natura ferebat.
Tandem quo sese in sua terga reuoluerat annus,
Momento & solidum cursu compleuerat orbem,
Desertâ vacuas sedes statione relinquens,
Sulphureo nidore fugam, strepitúque fragoso
Prodidit, atque olidus pulsans erupit in auras.
Tum ruit auersum geminatâ morte cadauer.
Consequitur putris tantáque grauedine fœtor;
Qualis inoffensô sensu hunc oblimet inertem
Quantumuis stupor, & latè vim excludat odorum,
Non queat humanis admitti naribus, ergo
Raptatur tectis impacto mordicus vnco,
Atque inhonoratis puro subcespite terræ
Conditur exsequiis; ipsum se horrente parente,
Naturam probro qui sic pudefecerat amens.

Fraus detecta.

D Denique fingit mortuos, qui reuerà non mortui sunt. ad hoc vtitur nō rarò cōmoditate morborum naturalium; quos ἀφόνους vocant; veluti si sint apoplectici, siderati, vel attoniti: qui cerebro communi neruorum principio vehementer afflicto, iacturam faciunt sensûs ac motus membrorū omnium, & sic sensu motúque defecti, quasi mortui concidunt, iacéntque. 2. si καρᾷ corripiantur, quæ est capitis quædam percussio, cum debili febre, humoribus sic cerebrū infestantib. vt totius inde corporis stupor & immobilitas consequatur; quam comitante profundo somno, fit vt homo clausis oculis demortui specie, longissimo quādoque tempore sic iaceat, ac si mortuus esset. 3. si patiantur λιποθυμίαν, seu syncopen, & animæ deliquium; qui morbus, ad ea, quæ diximus, addit aliquādo motûs arteriæ, plusûsque amissionē; quę passio reddit hominem vero mortuo quàm simillimum, & durat donec frigidorum humorum intemperantia & impetus dissipetur. tali morbo laborans (teste Iouio[k]) Ioannes Duns Scotus, viuus pro mortuo sepultus interiit. Tali morbo censuerim laborasse Euarchum illum Plutarchi, nec quidquam momenti habet prædictio illa, quæ ex humanâ etiam prudentiâ, & crisi medicâ, potuit manare. 4. Si fœminæ sint, quæ matricis strāgulatione[c], & ictericas passiones sustinēt, ob quas multum aliquando tempus, velut mortuæ solent iacere [l]; talem fuisse Apollonij illam puellā, deprehēditur ex ipsomet Philostrato, & Eusebio [m]; talis etiam fuit puella Heraclidis. In Auiolâ & Tuberone, vis ignium frigidos syncopes humores discussit. De Lucumoriæ incolis, fortassis verè responderim, ab ipso auctore ex aliorum tantùm relatione, vt fabellam narrarit: ideò toties repetit verbum *[illegible] itur*. Si tamen res vera narratur, referenda ad dæmonum præstigia: quæ partibus illis valdè grassantur (vt patet de Neruorum Lycanthropiâ) & incolæ putandi intereà somno consopiti, vt glires ac vrsi solent.

k in Elog.

l Testes Aëtius, Celsus, ipseque Plinius. d c. 5 2.
m libr. contra Hierociem.

Ex prædictis illis dæmonis fraudibus nata persuasio strigum quædam valdè ridicula; credunt

A enim aliquando boues, vel arietes, quos occiderunt, & elixos assósve comederunt, eosdem posteà numero à dæmone suscitari. Huius dæmonicæ technæ modus haud est difficile varios deprehendere. Primò, id facere potest præstrictis oculis intuentium: immisso nempe in organum humore, vel aliâ impressione, aut commotione spirituum, ab imaginatione ortâ, & perductâ ad sensum communem, & organa sensuum externorum; quò solent descendere simulacra & species impressæ commotione & obiecto rei sensibilis: & ibi solent hæ species conseruari, atque adeò sæpe mouete ipsū apprehensionis principium, vt sensus exterior sibi B æquè affici videatur ac si ab obiecto exteriore verè immutaretur. Vt solet in somnis accidere dormienti: potéstque diabolus id etiam in vigilantibus efficere; quia res istæ corporeæ substātiis incorporeis, quoad localem motum obediunt. Hic modus est iuxta sententiam B. Thomæ, quem lege [n]. Secundò, potest hoc fieri suppositione. quid enim prohibet dæmonem, ne bouem mortuum cum pelle & ossibus aliò deferat, & bouem similem huic viuum supponat quàm celerrimè, ita vt mutationis subitatio lateat astantes? & intereà, dum cadauer aufert, & bouem alium reponit, potest per interpositionem alicuius nubis, vel præstigij alterius, efficere, ne astantes videant locum esse vacuū, & bouem ablatum. Tertiò, potest (quod, ait Spineus, striges nōnulli cōfitentur) C perficere, vt quando Rex vel Regina cursûs seu conuentûs virgâ corium, in quo collecta & congesta sunt ossa, percutit, tunc confestim dæmon aliquis pellem illam subeat, cōiungat, compingat, & figuræ bouis adaptet, molémque sic erigat, tegátq;. vt verus idem bos suscitatus videatur. Quartò, potest corpus bouinum ex aëre efformare totum cum nouâ pelle, & nouis ossibus; vel aliud corpus aëreum compaginare illis ossibus reliquiis, & inserere relictæ pelli, & ad tempus quoad opus, sub illâ pelle conseruare ac mouere, & facere vt ambulet, ac mugiat: &, cùm necessè, illud posteà deserens, videbitur bos mortua corruere. *Vnde (ait Spineus) à strigibus communiter asseritur; quòd reducti tales boues, suscitati, vt sibi videtur, ad stabula dominorum suorum* D *ex mandato domini vel dominæ cursus, infra triduum moriuntur, quasi macie in horas deficientur ex toto: & tremulatæ postmodum, quæ videbantur carnes, in præiacentem materiam (scilicet aëris) citò resoluuntur*[o].

n de malo, q. 16. art. 11.

o Vide Barthol. Spin. q. de strig. c. 7.

Sed, vt ad morbos illos reuertamur, CHRISTI Domini, & sanctorum virorum miraculosæ suscitationes, facilè à morborum illorum cessationibus discernuntur. quia in fidei testimonium, solo iussu, aut prece ad Deum fusâ, nullo temporis discrimine, aut morâ, patrabantur: quandoque etiam corpore per tabem dissoluto, fœtentéque, E vt contigit in Lazaro; in morbis verò istis corpus absque corruptione & fœtore perseuerat: quandoque redintegratum corpus planè dissectum, discerptum, disiectúmque [p]; aliquando post longissimum tempus, vt B. Maurilius puerum à septennio mortuum [q], & triennio exacto Sanctus Stanilaüs Petricum quendam ad ferendum veritati testimonium pro Ecclesiæ iure contra Boleslaūm [r]. vide plura de hac re apud Michaëlem Medinam [s].

p B. Stanislai vita, apud Sur. Maij 8. tom. 3.
q Fulgos. li. 4. ca. 9. Marullus lib. 4. cap. 10 & lib. 2. cap. 12.
r Dubrauius li. 8. & Ioann. Longin. d. to. 7. Surij, ca. 15.

QVÆSTIO XXX.

Quid Magia possit in ipsos cacodæmones?

A PERIERE libri veterum quorundã hac de re perscripti: scripserat enim Battiades librũ *de Paredris*, & Campestres opus *de Catabolicis infernalibúsque*, quos citat Fulgẽtius[a]. ex aliis ergo subsidia nobis sunt petenda, maximè ex veritatis lapide Lydio, sacrâ Theologiâ, & ex Historiis probatis.

[a] expos. sermo. antiqu. & in Virgil.

Constare arbitror cuiuis Catholico, nihil Magis virium esse in bonos Angelos vel animas beatorum; in malos verò nihil etiam potestatis habere, nisi ex pacto. fingunt itaque dæmones se a Magis cogi, quibus sponte obtemperant, vt plures irretiant & retineant irretitos. Quod nunc est paulò enucleatiùs declarandum.

Si de bonis spiritibus, siue Angelis quæras, iis competere etiam naturâ vim aliquã arbitror malos cogendi, vel saltem compescendi, non tamẽ promiscuè. Naturaliter quidẽ id posse, quoad dęmones, qui sũt inferioris ordinis & hierarchię, non tamen exercere hanc vim, nisi Deo iubente vel permittente: quoad æquales verò hierarchiæ atque ordinis dęmones, vel etiam superioris, nullam habent vim cogendi naturalem, sed tantum accipiunt aliquãdo peculiari Dei concessione, & quasi delegatione. Idem dicendum de malorum vi in malos (quos inuenio distingui in Pythonicos, hoc est, vaticinatores; in Paredrios, hoc est, familiares seu accessores; in Catabolicos hoc est, à quibus obsessi dirè affliguntur, & in terram eliduntur, qualis erat ille, de quo in Euangelio[b]; & in Oniropompos, vt vocat Irenæus[c] non semel, hoc est, malorum somniorum auerruncatores vel ostentatores bonorũ; omnia enim hæc genera fingunt se Magis obtemperare; & in his omnibus commune est, aliquos esse superiores, aliquos inferiores. Sed vt Angeli boni sibi superioribus spontè & alacriter obtẽperant: sic è contrario cacodæmones superioribus suis, vt praua mãcipia duris dominis, aut imbecillior tyranno potentiori, non nisi inuiti & malo domiti obediunt. Quare quamuis inter dæmones ordinum, ex quibus exciderunt, adhuc ratio habetur, illa sanè non est vera atque propria subordinatio. nam ei deest ordinis ratio formalis, atque perfectio, quę per media subordinata, in vnum vltimúmque finem dirigitur. Quo sensu verissimè Iobus negauit[d], vllum apud inferos ordinẽ reperiri. Ordinum duntaxat quædam imperfecta, siue materialis, vt vocãt, ibi distinctio reliqua, quę vsque ad mundi finem duratura. Hoc sensu cum Cassiano Theologi[e] ordines dæmonum agnoscunt. quod non obscurè confirmat Apostolus scribens ad Ephesios, *Aduersus principes & potestates*[f]: vbi vides choros duos nominari, cùm de dæmonibus agat. Ex hoc naturali

[b] Luc. 9. v. 38. & 42.
[c] lib. 1. de hæresi Simon. & de hæresi Carpocrat.
[d] Iob 10. v. 22.
[e] Cassian. collat. 8. cap. 14. & 16. B. Thom. 1. p. q. 109. a. 1. & 2. Prudanus & alij.
[f] Ephes. 6. v. 12.

B robore, & ordinis dæmonum præcellentiâ, nascitur quoque Magorum quorundam in alios Magos vis atque potestas, quâ vel effectus aliorum impediunt, vel inuicem arte suâ malè mulctant, & necant, Deo permittente. hæc enim ipsorum concertatio, est quasi quidam conflictus dæmonum, quibuscũ illi Magi certantes sunt fœderati. Vnum certamen in Burgundiâ peractum, narraui præcedenti libro. Alterum accipite compertum relatione fidorum. Concurrerãt in aulam Anglicanæ Reginæ duo Magi, iucundum exhibituri

A spectaculum. paciscuntur singularem, vna in re sibi inuicem parendi, necessitatem. prior iubet alterum per fenestram despicere; quod cùm facit, enatis subitò ceruinis ex capite cornibus, cũctorum sannis & ludibriis diù fuit appetitus. Quare quàm impotens iniuriæ, tam cupiens vindictæ atrocioris, pingit carbone humanam in pariete effigiem, tum priori Mago imperat, subire effigiem illam, & parietem cessurum ingredi. mortem sibi cernens præsentem, horrere hic, & deprecari. Vrgere alter conuenta: subit ergo coactus, & visus corpori paries locum dare ingredienti: sed ingressus nusquàm posteà comparuit. videlicet superior dæmon eum occiderat, & corpus in desertum, vel speluncam alicubi abdiderat.

B Tertium adscribam I.C. Germani[g] verbis, vt rem compertam sibi narrantis: *Sicuti* (inquit) *præstigiator quidã nobilis, in diuersorio publico in N. Hospitis famulum, à petentibus reliquis conuiuis, decollauit: cum autem rursus caput imponere velle, animaduertit adesse alium Magum, qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verùm cum admonitioni repetitæ alter non pareret, præstigiator in mensâ lilium crescere fecit, cui cùm caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensâ Magus ille, qui alterum impedierat, & præstigiator absque vllo impedimento famulo caput imposuit è vestigio, & ex hospitio vrbéque, ne à Magistratu, propter commissum homicidium, deprehenderetur, aufugit.*

[g] N. li. 1. de Lamiis, c. 3. n. 19.

C Hîc præstigium fuit in simulatâ capitis primi abscissione, & etiam repositione; item in lilij productione & detruncatione. certamen fuit inter Magorũ dæmones, quorum inferior satis fortis erat, ad impediendũ vim prę-stigij; potentiori tamen coactus (nõ opinor inuitus) cedere in clientuli sui nece, quiverè interemptus. Quartũ sit de Zytone Bohemo, illo mirifico pręstigiatore cum Bauaricis cõtẽdente. rem gestam narrat Ioannes Dubrauius[h]: *Vvenceslaũ* (inquit) *Imperator & Boëmorum Rex affinitatẽ cũ Principe Bauariæ Ioanne init, ductâ in vxorẽ filiâ eius Sophiâ. Socer, vbi genere um ludicris spectaculis & magicis præstigiis delectari cognouit, plenum ludionum & præstigiatorum plaustrum secum Pragam vexit. Ibi dum* D *præstantissimi artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat, adest inter spectatores Zyto VVenceslai Magus, ore vsque ad aures dehiscẽte, accedénsque propiùs, artificem illũ Bauari cum omni apparatu prorsus deuorat, solos dũtaxat calceos, quia luto obsiti videbatur, expuens: secessúmque inde petẽs, vẽtrẽ, in solia aquâ grauem, in solium aquâ plenũ exonerat, præstigiatorémque adhuc madidũ spectantibus restituit, passim deridendum adeò, vt ceteri quoque eius socij à ludo desisterent.*] potẽtior hic fuit dæmon Zytonis, illud de deuoratione merum pręstigium fuit; sed verè abreptus miser, in solium aquæ fuit iniectus à dæmone, non per alui vias egestus. Quintum erit ex Olao[i], apud quem *Magus quidam Gilbertus cum Catillo præceptore de artis præstantiâ contendens,* E *cùm exiguum bacillum characteribus Gothicis vel Ruthenicis inscriptum, à præceptore proiectum, manibus apprehendisset, statim obriguit; & in insulâ lacus, Veter dicti, apud Ostrogothos in cauernâ subterraneâ fertur ligatus*] Sextum suggerit Saxo Grammaticus[k], de sene quodam, quem Magum fuisse summum, vel inde probatur, quòd Biarmenses, huius artis fiduciâ feroces, vnus omnes superarit. prolixa narratio est, ideò legere volenti, ad Saxonem, indicem intẽdi, vbi ille prælium Hadingi, &

[h] Io. Dubrau. Epi. Olmuziẽsis rerũ Boëmicar. libr. 23.
[i] li. 3. cap. 20.
[k] Histo. Danicæ, libro 1.

Thoningi describit. Hæc lubẽs retulerim certamẽ Calchãtis & Mopsi vatũ; quod Calchanti exitiũ attulit victo. narrant Græci [l]. hæc ergo dæmonum in dæmones, & Magorum in eosdem potestas.

SECTIO II.

SANCTI *verò homines frequentissimè coërcendi dæmone potestatem à Deo admirabilem acceperunt*, vt innumera testãtur miracula, quibus illi malos hos vicerunt & profligarunt. *Eadem vis Sacramẽtis, Sacramentalibus, & exorcismis Ecclesiæ semper Catholicæ competiit, neque extra illam vis ista reperitur* [a]. Videntur nostris exorcismis, olim quidam similes à Salomone instituti, viguisse apud Hebręos. probatur id non ex Iosepho tantùm [b], & Origene, & B. Epiphanio [c], sed & ex Saluatoris nostri verbis Iudæos refellentis, quòd dicerent eum dæmones in Beelzebub eiicere [d]. *Filij* (inquit) *vestri in quo dæmonia eiiciunt?* quod, quàm ad Apostolos, rectiùs referri ad ordinarios Iudæorum exorcistas, meritò viri docti censuerunt. Nondum enim, cùm hæc dicebantur, Apostoli ad prædicandum missi fuerãt; & hæc potestas illis postmodùm concessa *. Et Discipuli eandẽ quam magister calumniam sunt passi, vt eis IESVS prædixit apud Matthęũ [e]. Quare nõ satis efficaciter Apostolorũ vel Discipulorum suorũ exemplo Dominus fuisset vsus: quia statim Iudæi respondissent, in eodem ipsos, in quo magister, nomine, hæc efficere. Crediderim Salomonem hos exorcismos instituisse, quo tempore adhuc Deo adhærebat: ideóque in illis virtutem diuinã fuisse operatam, & fortassis vim aliquam ex ipsâ Dei institutione habebant; non tantam opinor, quantam hodiè Catholicæ Ecclesiæ exorcismi. Quòd si contendas, compositos à Salomone, cùm esset idololatra; tunc necessariò illos annumerare cogeris, cum D. Thomâ & Victoriâ, Magorum incantamentis; quorum vis omnis posita in pacto cum dęmone. Sed magìs placet prior sententia.

Itaque cùm vis omnis Magorum in dæmones, pendeat & oriatur ex fœdere cũ iis inito; sequitur sanè, si Magus pactum habeat cum dęmone superiore, non posse Magum vim facere huic dæmoni superiori; posse tamen per ipsum dæmonem superiorem ex pacto famulantem, iuuantemq;, inferiores cogere, ad aliquid faciendum, omittendúmve, & impedire ne perficiant, quæ aliàs potuissẽt: vt probatur ex Chaldęi illius Magi querela apud B. Augustinum [f], qui *conquerebatur, purgandæ animæ magno molimine frustratos sibi esse successus, eo quòd vir ad eadem potẽs, tactus inuidiâ, adiuratas sacris precibus potentias alligasset, ne postulata concederent.*] ligauit ergo vnus dæmon, quod alius soluere nequiuit. idẽ docet Eusebius [g], & apertissimè Cynops Magus, apud (quisquis ille fuit) Prochorum [h], vbi *cum S. Ioannes dæmones interrogaret, cur Cynopi parêrent, vnus eorum respondit: quia omnis virtus Satanæ in eo habitat, & fœdus ac pactum habet cum vniuersis Principibus nostris: & nos cum eo pariter pactum habemus. nam & nobis obsequitur Cynops, & nos illi.*] citra tale pactum inutilis est omnis Magorum in malos genios conatus, cùm ex pacto (vt doctum [i]) tantùm operentur [k].

Hinc infertur primò mentitum Apollinem, cùm Mago respõdit, Κλῦθί μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεί μ' ἐπέδησας ἀνάγκῃ, *Audi me nõ volentem, quia me illigasti necessitate.* apud Eusebium ex Porphyrio. Nã spontè respondebat, sed fingebat se cogi formulâ septies repetitâ, quã ipsemet instituerat, vt patet ex alio fragmento apud Eusebium [l], cuius initium, Κλῄζειν Ἑρμῆν. &c. Deinde & illud fictũ, quasi supplicis, λύετε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν οὐκέτι χωρεῖ, *Soluite iam regem, mortalis Deum non amplius capit.* De se nequissimus dęmon loquitur, & solui à Mago postulat. Præterea vanam esse iactantiam Magorum, de potestate dæmonum spectrorúmque eliciendorum, nec vllam eius vim esse herbę Cynocephalææ siue Osiriti, vt nugabatur Appion [m]; vanam etiam Numæ iactantiam & cærimonias [n]; fictas etiam, vt ex mero pacto, citra vim cogendi, natas alias Sicidritæ Magi apud Nicetã, & Theodori Santabirini apud Zonaram [o], & Ioannis Theutonici visiones: de hoc vltimo, adscribam, quod legitur apud Auctorem Adagiorum Germanicorum [p], quia quorundam iactantiæ, qui quæ ipsi non fecerunt, & fumosas imagines maiorum crepant, ipsi degeneres; retundendæ idoneum, nec illepidum. Scribunt ergo eum, licèt nothum, eruditionis titulo clarum, ad Halberstadensem Canonicatum euectum, qui non nisi nobilibus concedi solitus. commune nobilitatis malum, superbia, faciebat eum contemptum collegis. molestum id ei, tandémque mederi malo constituit. collegas inuitat ad conuiuium, & lautissimè excipit. inter ceteras conuiuiales festiuitates, iniicit mentionem acroamatis magici, & quærit, num suos singuli parentes aspicere cupiant? Illi ardere studio videndi, tandem elicit iste malo carmine vmbras deformes coqui, stabularij, morionis, rustici personâ; quorũ facies in paternis ædibus illi aliquãdo vidisse se fatebantur. suũ quoque patrem exhibuit habitu Canonici, pingui aqualiculo. Dimissis vmbris, *Eia* (inquit) *dicite fide bona, eccuius patrem nobiliorem iudicatis?* metu perterriti, & pudore suffusi, suam quisq; domum repetiêre, nec vltrà Ioanni vitium sanguinis exprobrauêre. Item sequitur, idem iudicium esse debere de veterum Deorum ex vrbibus solemni euocatione; cuius formulam Sammonicus Serenus apud Macrobiũ tradidit [q]. Sãctis hominibus hanc à Deo potestatem nõ raiò concessam scio: ceteros mitto. S. Stephanus Episcopus Diensis, *dæmonibus, qui populum auertebant ne illi auscultaret, præcepit, vt palam se eis visendos exhiberent: isti parent & apparent procerâ ac immani staturâ, nigerrimi, cornuti, fœtorem & flammas spirantes* [r].]

SECTIO III.

INFERTVR secũdò, *nulla verba* (quâ in re lapsus videtur Grillandus [a], qui coactionem agnoscit) *nullasque res corporales habere facultatem directè & per se dæmonem cogendi, vt appareat, accedat, fugiat, aliquid faciat, vel facere desinat.*] Nulla namque corporalia robur substantiarum spiritualiũ ac separatarum possunt æquare [b]. Ideò nihil ab his naturaliter dæmones pati possunt, licèt queãt supernaturaliter. Quare non assentimur Magis, cùm varia producunt remedia naturalia cõtra dæmones; vt Hermes, qui suffumigatione ex ligno aloës, vel ceti spermate dæmones congregari; suffumigatione ex sulfure fugari, tradidit; vt Porphyrius, & Proclus, qui similia multa; & quidã apud Hippocratem [c], qui adhuc inaniora, nugantur. Non assentior hæreticis, qui exorcismis, & cũctis

rebus

---

l Strabo Geogr. li. 14 & Eustath. in Homeri Iliad. primam.

a vide hoc docentes Petrum Tyræ. disp. de dæmonia. p. 3. Bosiũ de Not. Eccl. Bellarm. & alios cont. Nouatores.

b lib. 8. Antiquit. cap. 2.

c Orig. hõ. 35. in Mat. Epiph. in hæresi Ebionitarum.

d Luc. 11. v. 19.

* Matth. 10. in princ.

e d. c. 10. v. 25.

f li. 10. de ciuita. Dei, ca. 9.

g lib. 6. contra Hierocl.

h in vitâ B. Ioan. cap. 14.

i suprà q. 1.

k vide B. Aug. li. 2. sup. Gen. ad lit. & Fr. de Vict. de Magiâ, à num. 24.

l lib. 4. de demonstrat.

m Pl. li. 30. c. 2.

n Plutarc. in Numâ.

o Nicetas Chr. lib. 4. & Zonaras tomo 3.

p in Adag. Qui quavos, fuit, quenon volt, audit.

q li. 3. Satur. ca. 9.

r Surius in eius vitâ, mense Septembri.

a q. 3. num. 23.

b B. Tho. in 4. d. 7. a. vlt. & in c. 41. Iob. lec. 3.

c li. de morbo sacro.

rebus consecratis ac benedictis vim supernaturalem omnem detrahunt, contra quos alij egerũt [d]. Nec placet Catholicorũ quorundã credulitas vel superstitio, qui rebus etiã non consecratis, vt hypericonti, rutâ, cornibus, stercoríque caprino, balneis etc. & flagellationibus eam vim adscribũt; vt putent ipsum his dæmonem malè affici, irritari, vel exagitari. flagellationibus huiusmodi, dum corpus obsessi nimis affligitur, morbus magis accenditur & augetur; quare & deteriùs æger afficitur, & ex irâ atque tristitiâ cumulantur dispositiones atrabiliariæ dæmoni optatæ. sic stulti dũ dæmoni nocere volunt, eum iuuant; nec aliud quidquam hîc inuenias dæmoni molestum, quàm quòd in alio se quasi flagellari æstimet, & quâ est superbiâ, doleat. Sed hoc vnum, verè tanti apud hos plagosos esse non deberet. fecêre id Sancti aliquando, sed horum flagra, vt & voces, & sola præsentia, dæmonem miraculosè cruciabant. Balnea melancholico humori purgando conducunt. Rutæ & hypericonis foliola flatus absumunt, & humorum perturbationi, quæ à flatibus prouenit, sedandæ mirè prosũt [e]. Stercus & cornu caprinum acri suffitu eadem discutiunt, & ringitur etiam superbus ille se in alio rideri ac ludum fieri. Optimè igitur animaduersum à Conrado VVimpinâ, & Fr. Valesio [f], frequentiùs à dæmonibus inuadi eos, in quibus bilis atrę maior est copia quia succus iste cumprimis idoneus est, vt homines in furorem & insaniam vertantur, quod dæmones optant summopere quare & atrabiliariis maximè insidiantur, & morbos vt plurimùm inferunt melancholicos. Vnde consequitur, quòd cùm corporalem materiam nõ possint transmutare, nisi actiua passiuis applicent, malè illos habere, si corporeis huiusmodi rebus adhibitis, dispositiones eorum malitiæ ac dolis aptæ expellantur, & contrariæ prorsus introducantur. Igitur quęcunque res corporeæ inducunt in corpus patientis dispositionem contrariam dispositioni requisitæ ad actionem dæmonis, illæ corporeos humores purgant directè, & corpoream ægritudinem pellunt naturaliter; cur verò dæmon fugiat, & corpus illud deserat, sunt solummodò causæ indirectæ, & sine quibus non. Et hac mente licebit obsessis à dæmone, petras vel herbas naturâ efficaces, absque vllâ tamen incãtatione. habere & gestare [g], quæ communis est sententia. His quædam solẽt obiici Primò, quòd Eleazarus apud Iosephum [h] radice quâdam dæmonium extraxit. Respondeat aliquis, hanc fortè à Salomone institutam, cum exorcismis, & sic potuisse Deum supernaturaliter in herbâ operari. Verùm id, iam Christianismo introducto, & Euangelio promulgato, parum verisimile est. Potiùs crediderim, Eleazarum Magum, sic per signum pacti operatum, quod prudenti lectori circunstantiæ à Iosepho additæ facilè persuadebant. videtur eiusdem generis virtus illa radicis, tam superstitiosè effodiendæ, de quâ idem [i]. Secũdò, locus Tobiæ [k], his verbis; *cordis eius* (piscis Callyonimi) *particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum:* quod & posteà factum legimus [l]. Resp. Suffumigatio hæc indirectè dæmonem pellebat: sed Angelus Raphaël directè dæmonem expulit & in deserto religauit: quare & actio tota postmodum Raphaëli tribuitur [m]: *dæmonium ab eo ipse* (Raphaël) *compescuit*. Tribuitur autem vis illa cordi, vt ei insita, non literali, sed prophetico & allegorico sensu. referendum enim hoc ad Christum Dominum, qui & Magdalenam à dęmonibus, à quibus possessa, & nos à tyrannide diaboli, liberauit. Non meum hoc est, sed B. Prosperi [n]. latè ipse & multis, sed inter cetera illud: *Satiat ex seipso in litore Discipulos, & toti offerens se mundo* ἰχθὺν. *Namque Latinè piscem sacris literis, maiores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligẽtes, quod est* IESVS *Christus Filius Dei Saluator, piscis in suâ passione decoctus, cuius ex interioribus remediis, quotidiè illuminamur & pascimur.*] obscuriùs hoc dictum intelliges, si legeris B. Augustinum [o], à quo illa desumpsit. Sanè ἰχθὺς vocatur etiam Christus à Tertulliano [p]: *Sed nos pisciculi secundùm* ἰχθὺν *nostrum in aquâ nascimur. nec aliter quàm in aquâ manendo salui sumus.*] Tertiò, ad citharam Dauidis [q] nos inuitant: sed frustrà. Nam illic non dulce melos directè dæmonem fugauit; sed duntaxat citharam feriente Dauide, leniùs Saül habebat. quoniam, Rege concentu musices delinito, nonnihil sedabantur humores, quibus agitabatur, & propterea vexationi dæmonis minus idonei reddebantur. Ideò malus ille tunc temporis recedebat, non quòd musicâ vel delectaretur, vel offenderetur, sed quòd ægrè ferret hanc sui domicilij sibi quasi turbari possessionem, per huiusmodi humorum temperiem meliorem. sententiam hãc R. Mosis Ægyptij ex nostris multi sequuntur [r]. Vana enim de propensione dæmonis in harmoniam quorundam est opinatio; vnde nata Magorum nugamenta, Saturno lugubrem cantum, ceteris planetis hilarem ac lætum offerendum, quod iampridem Guilhelmus Parisien. refutauit [s]. Alij ad allegoricum sensum confugiunt, & asserunt, verè fugatum dæmonem pulsu citharæ; sed id virtute ac merito Crucis Christi, cuius figura fuit illa cithara [t].

Infertur tertiò, falsam esse persuasionem poëtarum, Palingenij hæretici [u], & Petri Ronsardi Catholici [x], posse dæmones à Magis ligari (vt solent in cippo vel malâ mansione facinorosi) in phialis, speculis, annulísve, semper enim vel superior atque potentior eos illic cogit adesse, & imperio suo retinet; vel ipsi sponte suâ, & ex pacto adsunt, ibíque se continent: quare vehementer improbanda Hermetis commentatio, quâ sic ligandi dæmones præcepta prodidit; & mentiti Apollo & Hecate apud Theodoretum [y], dicentes se coactos aduenire verborum formulis, & cum iis id asserens Porphyrius mentitus. Quod dixi, ex Patrum & Scholasticorum dictum sẽtentiâ [z]. Suntque hac de re aureis digna literis verba Hẽrici de Hassiâ [a]: *Ipse simulat se captum, vt te capiat; se vinctum, vt te vinciat; se tuo imperio subditum, vt te sibi subdat; se te inclusum, vt contra te finaliter concludat: fingit se tuâ arte, vel imagini vel lapidi alligatum, vt funibus peccatorum religatum, ad infernum te perducat.*] Plura, quibus hæc confirmantur, habes apud Fran. Picum [b].

Solidè autem, licèt verbosè, Tostatus, etiam redditâ ratione, hoc demonstrat his verbis: *Impossibile est, quod minor potestas sibi subiiciat maiorem: & tamen non est potestas super terram, quæ comparetur potestati dæmonum* [c]; *ideo non erit aliquid naturale vel cærimoniale, per quod dæmones possint ab homine cogi, vt veniant, aut respondeant, aut aliquid operentur. Nisi obiiciatur de Ecclesiasticis exorcismis. Sed tunc dicendum est, quod coguntur ad aliquid, scilicet*

d Tyræus d. ... cap. ...
e Hippocra li. ... flatibus.
f VVimp. li. de ... c. 10. & Valesius ... phi... c. 15. & 16.
g ... q. 7. Alb. Magnus ... cap. 9. ... p. 2. c. ... Nider. libr. 5. Formicar. ca. ... Magnus fla... dæmon. c. ... Valerius Po... præst. ... & plura ... Antiq.
i ... de bello Iudaico c. ...
k Tob. 6. v. 8.
l ... 8. v. ...
m ... 12. v. 3.
n de prædict. p. 2 capite 39.
o li. 18. de ciu. Dei, cap. 23.
p de Baptis. c. 1.
q 1. Reg. 16. v. vlt.
r R. Moses in li. de 13. articulis, & in Ductore dubitãt. Lyran. & Abulens. ad d. c. 16. a qu. 41. & Angles supra diff. 6.
s p. 3. de vniuer. cap. 6.
t sic Felis. in 2. d. 8. & illo prior B. Prosper 2. p. promiss. & prædict. cap. 25.
u libro 10. seu Capricorno.
x li. de dæmonibus.
y lib. de oraculis.
z Eusebij lib. 5. de præpara. c. 6. E. Aug. li. 21. de ciuit. Dei, c. 6. Alp. de Castro li. 1. de iust. hæret. punit. Victor. suprà n. 31. Sibyllani pereg. qq. Decade 5. c. 8. q. 1. qui citat verba Hassię. Theodoreti supra & al.
a in Gen.
b li. 7. de prænotio. cap. 4.
c Iob. cap. 40.

ad recedendum de corporibus obsessorum, vel ad non nocendum: sed hoc fit per DEVM, *inquantum ipse instituit id, quod ab Ecclesia fit: & est ibi virtus diuina latens operatrix, sicut est in operatione Sacramentorum. Attamen in operibus maleficorum, quibus dæmones cogere volunt, non operatur* DEVS, *cum potius contraria sint diuino honori: ideò non possunt malefici cogere dæmones ad aliquid, sed ipsi dæmones mentiuntur, & simulant se cogi; quia in hoc stat maxima virtus suasionis eorum. Nam si ipsi non possent cogi à nobis ad veniendum aut respondendum vel agendum aliquid; sed quicquid agerent, voluntariè agerent; desperarent homines de eorum conuersatione, quasi nihil mediantibus eis possent, & ita distraherentur ab eis: cum verò illis simulantibus putant homines, quòd possunt cogere illos, afficiuntur nimis ad maleficia, quasi per hæc compotes efficiantur omnium quæ velint: & hoc dæmones efficere cupiunt, vt per talem errorem & affectum catenatos sibi teneant animos hominum. Et tamen verè non possunt dæmones cogi ab hominibus per maleficia: imò si cogi possent, non docerent ipsi hominibus modum, quo eos cogerent, quia per hoc dæmones miseriores efficerentur, si verè hominibus subiicerentur. fingunt ergo se subditos, vt fallant, cùm tamen non subdantur, sed ad tempus, cùm placuerit, spontè seruiant. Verè autem subdi hominibus pro nullo lucro dæmones vellent.*] Nihil hoc dicto verius. Quàm verò periculosum sit, huiusmodi captiuos carcere inclusos penes se habere, conuincitur variis exemplis. suffecerit vnum cõmemoratum à Ioanne Niderio [d] his verbis; *In minori Basileâ paulò ante præsens generale Concilium, domicilium habuit quidam vir de malâ vitâ, & fortè de maleficiis satis suspectus. filiam hic habuit, quam in domo iuueni cuidam nuptui tradidit; & tandem senex pater ægrotare cœpit, & ad filiam & filiastrum, demonstrato quodam scrinio dixit: Hoc vasculum non moueatis, alioquin pœnitentiâ ducemini; sed in loco stare permittite vsq; post meum decessum, & ita in breui vetulus expirauit. Transacto autem tempore plurimo, nec filia nec eius maritus magnipendit patris iussum, sed de domo priore in aliam domunculam se transferentes, scrinium, quod satis modicum fuit, portauit extra domum versus nouum hospitium, sed in ipso itinere tanti ponderis esse cœpit, vt in ipso viriles artus deficerent, & exinde vxorem pro adiutorio inuocauit. Hæc autem vxor, an postea in domo scrinium aperuerit, vel quo alio modo incautè se circa vas habuerit, obliuioni tradidi. Vnum constat, quod in domum nouam cum infantulo, quem genuerant parentes prædicti, venerunt: & ecce subito vxor, velut rabida, super cunas irruit eum necare volens. quod maritus intuens, vi vxorem inuasit, & eam à dæmone obsessam esse didicit, qui cùm exorcizaretur, minatus est dæmon, se non exiturum, nisi eam necaret. & ita factum est super exorcistæ manibus. Alterâ die maritus per viam stratæ incedens publicè, casum lapidis recepit inopinatissimè de superiore parte cuiusdam canalis cadentis, & in facie, cooperatione, vt videbatur, dæmonis, percussus est tam deformiter, vt vix homo videretur esse.*] de his inclusis multa Crespetus; docet quòd suis dominis se aliquando sistant præsentes; quosdam esse Saturninos, alios Iouiales, alios Venereos, aut Mercuriales, &c. colendos certo ritu, statis vicibus noctu possessorem suum excitare, & nonnunquàm, nisi malum malint, ab eo alloquendos; in Franciâ & Italiâ venales reperiri, ac semper suis emptoribus exitio esse. hæc ille fusiùs [e]. Sancti tamen viri non rarò dæmones certis rebus vel inclusêre, vel astrinxêre; vt S. Conon, de quo in hæc verba, interprete Matthæo Radero nostro [f]: *Tantam vim & potestatem in dæmones accepit, vt aliis agros committeret, & frugum custodes poneret, alios autem tectis obsignatis inclusos, in ædis suæ ædificandæ fundamentum defoderet.*] item S. Lupus Senonen. ipsum siti affligentem, & aquæ frigidæ, quam adferri præceperat, se inserentem inclusit vasculo eiulantem, & se quis esset prodentem: inclusit autem cùm signatum cruce puluinar strictim ad os vasculi applicasset. Sic vetustus scriptor vitæ eius [g].

Sic legimus Asmodeum ab Archangelo Raphaële ligatum in deserto [h], quatuor etiam Angelos ligatos in magno flumine Euphrate, & iussu Dei solutos [i], & ab Angelo ligatum diabolum catenâ per annos mille, & missum in abyssum [k]. Asmodeum cacodæmonem esse nemo negat. Quatuor illos Angelos, malos spiritus rectissimè Tichonius [l], Andr. Cæsariensis, & Beda [m] asseruerunt. Alligatio porrò ad certum locum referenda est, non verò mysticè duntaxat ad impiorum corda, sicuti tandem conuictus fatetur Ambrosius his verbis: *Alligationem ergo diaboli secundùm literam intelligendam puto, vt in aliquo abyssi loco virtute diuina ligatus teneatur, vel certè in inferno vsque ad diem solutionis suæ.* idem B. Gregorius cùm literæ adhæret, fatetur [n], & Andræas Cæsariensis, addens rectissimè, *catenam*, ad nostrã intelligentiam, vocari operationem potentiorem, quâ dæmonis malitia coërcebatur: hæc enim sunt vincula & rudêtes, vt alibi vocantur [o]. Quod apud Cæsariũ quidam dæmon in obsessi corpore inclusus, exorcismo coactus fatetur, tria dicẽs esse verba in Missæ Canone, quibus, vt vinculis, Lucifer in inferno sit religatus, scilicet; PER IPSVM, &, CVM IPSO, &, IN IPSO [p]. Possunt autem Sancti sic dæmones vincire; primò, vt Dei ministri, metu iniecto, & minis intentatis, quas dæmon scit irritas esse non solere. deinde subtractione diuini concursûs à Deo impetratâ, quâ fit vt nequeant dæmones loco moueri, quod aliàs possent. denique impressâ dæmonibus spiritali quâpiam qualitate, & vi detentiuâ, cuiusmodi illa est, quâ inuiti in inferno detinentur; & igne corporeo spiritus incorporei torquentur. Docent nos id primùm vsus & formulæ sacrorum exorcismorum, quibus interdum dæmon excommunicatur (hoc est, proscribitur, & quasi relegatur in pessimam inferni mansionem) & sic illic loco quasi alligatur, vnde Beatus Augustinus, voce Honorarij edicti vsus nuncupauit interdictum [q], & exemplum habemus [r]. Secundi modi meminit Palladius in vitâ B. Macarij; vbi agit de sepulcro Iamnes & Mambres [s]. Tertius modus frequentior est, communis omnibus dæmonibus, quoad eorum pœnam æternam, de quo lege B. Thomam [t], & Episcopum Abulensem [u].

Nonnulla tamen reperio, quæ videntur etiam maleficis hanc vim tribuere; sed penitiùs considerata solùm indicant pacto per Magum inito cum potentiore dæmone, dæmonis inferioris actionem & potestatem impediri, & sic eum interdum per Magos cogi, velit nolit, obedire; sed id à Mago fit vi vicariâ fortioris dæmonis, seu ope potiùs eius vtente. Sic apud B. Hieronymum [x] queritur dæmon, se licio & laminâ constrictum teneri. Sic Iamnes & Mambres dicto loco multos dæmones religarant. Sic intelligendus B. Augustinus, cùm scribit, dæmones iussis supe-

possent, vsurpat pro finerent, & voluntariè, pro non ad lubitum alienum, & agerent, pro agere fingerent.

d li.5. Formic.

e li.1. de odio Satanæ, discur. 12.

f in Menæis Græcorum, Mart.

g Apud Surium, vita S. Lupi, Septẽ.

h Tob. 8. v. 3.

i Apocal. 9. v. 14. & 15.

k Apocal. 20 v. 2.

l hom. 7.

m in illum locum.

n li. 4. Moral. ca. 12.

o 2. Pet. 2. v. 4 & in Canonica Iudæ, v. 6.

p lege librum 5. miracul. ca. 13.

q li. 20. de ciuit. Dei, cap. 7.

r li. 1. vitæ S. Bernardi. c. 6.

s Histor. Lausia. ca. 10.

t 1. par. q. 64. ar. 4. ad 3. & li. 4. Sũmæ, cont. gent. cap. 90.

u in 25. cap. Matthæi, q. 506.

x in Hilarione.

rionibus ligari, fugari, abstrahi, & alienari à certis locis ac rebus y. Sic capio Eusebium, cùm fatetur dæmones ab hominibus posse detineri z. Nec aliter Albertus, Victoria, & reliqui Catholici Theologi censent eos annulis includi (quod aiunt) quàm ex pacto, idq; vi potentioris dæmonis, detineri, si verè astricti detinentur: vel sponte suâ fingere se detineri, quando dæmon potentior illis se non immiscuit.

y de diuin. dæmon. cap. 7.
z li. 6. de præparat. cap. 6.

G Infertur quartò omninò sponte seruire hominibus spiritus illos, quos vulgus *Familiares*, seu *Martinellos*, seu *Magistellos*, vocat; Græci, quòd adsint assiduè, παρέδρους, de quibus Irenæus & Tertullianus egêre. tale fuisse dæmonium Socratis aliqui censuerunt [a]. talem Simoni Mago tribuit B. Clemens, & Cynopi Prochorus, talem Thasio cuidam Aristoteles [b]; talem nomine Crotonem studioso cuidam, & posteà equiti Aquitano, A tribuit Froitissardus [c]; talem fuisse Cornelij Agrippæ canem, etsi discipulus eius Vvierus neget, ceteri veriùs affirmant. Memini me apud Ioannem Cæsarium legere [d], cuiusdam Paredri exemplum dignum memoriâ; in quo tamen illud admirandum, dæmonem illum pro mercede quinque solidos exegisse, & iussisse ex illis pauperi cuidam Ecclesiæ campanam emi, quâ diebus Dominicis fideles ad diuinum Officium conuocarentur. Haud dubiè latebat fraudis aliquid, & spes lucri maioris adfulgebat. Mirandum quoque, nihil mali intulisse militi. Vix vnquàm B Paredri sine dominorum noxâ solent recedere. Vplurimùm paciscitur dæmon, pro certo tempore; quo finito, vel alium illi prior herum reperiat; vel ipse dæmoni necandus cedat, vt refert & exemplo illustrat Nicolaus Remigius [e]. Sed hæc sufficiant de Magiâ. Pergamus ad Maleficium.

a Maxim. Tyrius ser. 26. & 27.
b B. Clem. lib. 1. Recognitio. Prochorus in vita S. Ioannem Euangelist. Arist. de admira. auditio.
c in Chronic.
d lib. 5. c. 36
e li. 1. dæmonolat.

FINIS LIBRI II.

MARTINI

MARTINI DELRIO DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBER TERTIVS.

QVI EST *DE MALEFICIO, ET DE VANA OBSERVATIONE.*

ADiungo posteriùs istud, quoniam pauca & minùs difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex maleficium?

A NON disputo, an sit? id suppono. qui negant; eos Sacræ literæ, Iuris vtriusque sanctiones, Historici, poëtæ, communis consensus, & sæculorum omniũ memoria damnat. Nullum Magiæ genus ampliùs cacodæmonem oblectat. *quia* (vt ait Synesius) *calamitates mortalium conuiuia sunt malorum dæmonum.* Sumimus autem maleficij nomẽ non pro damno, seu peccato quouis: sed pro signo effectúve magico atque superstitioso; quo qui vtitur, maleficus [a], qui verò læditur, maleficiatus appellatur [b]. Describi sic potest; *Maleficium est magiæ species, quâ quis ope dæmonis alteri damnum parat.* Dixi *speciem magiæ*, vt ad huiusmodi damna vocis latitudinem coërceam. Addidi, *ope dæmonis*; si enim pactum & fœdus cum dæmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertineat; non magìs, quàm homicidium ferro patratum, vel raptus virginis, vel furtum, aut latrocinium. Diuidi maleficium potest adspectu finis, vel aspectu efficiẽtis. Efficientem causam hîc non voco Deum permittentem, neque dæmonem perficientem, neque prauam malefici consentientis & cooperantis liberam voluntatem. hæc enim tria semper in omni maleficio concurrunt. nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit; nec vult, id quod permittitur, patrare, nisi

a Rubr. C. de malefic. & mathema.
b extra de frigid. & maleficia.

A maleficus in maleficium consentiat. Quod manifestum est facere sacrilegâ imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorum ministerio salutem vt conferat, ministri voluntatem requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quòd contactum vel pulueres strigum videamus tãtum nocere illis, quibus nocere voluerunt; quod multis exemplis Nicolaus Remigius confirmauit [c]; & verò certum est de maleficiis, quæ composita nõ sunt ex naturalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamque nocendi, quæ ad nocumentum immediatè concurrunt. Huiusmodi efficientia sunt varia.

c li. 1. dæmonolat. cap. 3. & li. 2. ca. 8. & 9.

B Primò nocent pulueribus quibusdam minutis, in cibum potúmve infusis, vel nudo corpori affricatis, vel in vestes diffusis horum, qui necant, atri; qui morbum tantùm adferunt, cinericei, vel interdum ruffi coloris sunt. contrà, quo puluere malum tollunt, & medicinam faciunt, is plurimùm albus est. Vis tamen ista, non ex pulueris colore, vel aliis qualitatibus manat; sed tota pendet à pacto cum dæmone inito. colores tantùm deseruiunt declarandæ conuentorum fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (vt dici solet) *pro quo* præbendo. Hoc inde colligitur, quia nonnunquàm qui color albus vni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes

C vnam morbos, penes aliam lethum adducit; quinetiam vni & eidem sagæ aliquando necem infert, aliquando sanat à morbo [d], prout dæmoni signũ libet commutare. Putarim huiusmodi pulueribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anastasium [e].

d horum exẽpla pete à Nico. Remig. li. 1. c. 2. & li. 2. c. 7. & 8.
e q. in SS. 23.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, aliísque id genus friuolis in humum proiectis, quæ supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt [f].

f vide Remigium d.ca. 8.

3. Vtuntur vnguentis albis, vel subruffis, instar bituminis; in quibus interlucent permixtæ metalli micæ, & simul luteę candicantésque guttę: si vnguētum hoc igni iniicias, fulgorem, strepitum, nidorémque edit, cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio. lethale, si demulcendo vel summas vestes attigerint [g].

g vide Remigium li. 2. c. 5.

4. Solo halitu afflatuve inficiunt; sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitę periculo, vt exemplis comprobant Nicolaus Remigius, Sprengerus, & Loyherius [h]; & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat [i].

h libr. 2. ca. 7. Sprenger. in Malleo. Loyherius li. 2. de spe. cap. 5.
i li. de dæmō.

5. Grauissima damna inferunt solis verbis. vnde Lucanus [k]:

k libr. 6.

Mens hausti nullâ sanie polluta veneni
Excantata perit. —— Virgilius [l]:
Miscuerúntque herbas, & non innoxia verba.

l 3. Georg.

Nempe quæ docuit dæmon. vnde Ouidius vocat *Hecateïa* [m]:

m 9. Metamor.

Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit, & tritis Hecateïa carmina miscet.

Seneca, multis venenis enumeratis, de Medeâ [n];

n in Medeâ.

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda. —— Quódque mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione; immò & laude. creditum id non Gentilibus modò, qui baccare frontem cingebant, vt huic malo obuiarent; sed & ætati nostrę probatum experientiâ [o]; quod & ego fateor, sed addo, hæc omnia non virtute verborum, sed operâ diaboli ad signum concurrentis perfici.

o docet Remig. lib. 3. c. 3.

6. Nec rebus sacris parcunt, vt quę asper gillum pulueribus contigerat, & sic aspergens aliam aquâ benedictâ, miseram confecit [p].

p apud Remig. li. 1. ca. 2.

Denique quædam grassantur apertiùs; quę per dæmonem strangulari vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu iniectâ culcitâ præfocant [q]; vel acu post aurem infixâ necant, vt apud Sprengerum illa obstetrix Heluetia; vel è cunis rapiunt, & lancinant, aut in vsum vnguentorum, vt aliàs docui, vel in cibum sibi gratissimum; vnde Glossarium vetus Strigæ λαιςρύγονες, ductâ voce à Læstrygonibus Homeri [r], anthropophagis: sic etiam legimus Euchetas & Gnosticos, qui magiâ vtebantur, infames fuisse infanticidiorum; à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniā deriuarunt. Interdum puerulis virulenti quidpiam instillant, vnde moriantur vel statim, vel tabe paulatim. interdum & sanguinem exsugunt. hinc orta vetus opinio de Fresaiâ vel Strige auiculâ, de quâ Q. Serenus.

q vide Remigium d.ca. 7.
r Odyss. x.

Præterea si fortè premit Strix atra puellos
Virosa immulgens exertis vbera labris.

Et alia opinio ab Ouidio cōprobata his versibus:

Nocte volant, puerosq́, petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactentia corpora rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa non fuit, quæ incassūm Mauritio in crepundiis mortem molita, vt narrauit Græcus scriptor [s]. In Panamâ Peruuiæ multas striges inuentas, quæ sanguinem infantulorum exsugebāt. refert Petrus Chieza [t]. Hoc genus Hebræis & veteribus Latinis; illis sub nomine *Lilith*, his sub nomine *Lamia*, quoque non ignotum, præter ea quæ dixi, probāt alia allata à Sebastiano Michaële [u], quòd obseruarint has vt plurimùm esse *Nashim* (h. fœmimnas) vt ait Helias [x]. quòd *Lilith*, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eò quòd nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocantur *matres dæmonum*, eò quòd dęmones colunt, fouent, & obsequentes habent. Interrogati quondam seniores Synagogæ vnde fieret, quòd plerique pueri nondum octiduani (*nota, ante Circucisionem*) reperirentur necati; responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est, Lamiis: hodiè potissimùm nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem Helias, quòd mulieres Hebrææ, vt sunt valdè superstitiosæ & deditæ sortilegiis, contra hanc pestem vtūtur superstitione quâdam; quā se ab ipsâ Lilith (hoc est, primariâ quâdam strige) didicisse gloriantur; vt certos characteres & nomina in angulis cubiculorum describant. Neque has Græci ignorarunt. Nam Duris [y] testatur Lamiarum nomen deductum, à quâdam fœminâ, cui nomen Lamia; quæ zelotypiâ furens, quòd maritus in malâ deditus adulterâ foret, prolem etiam adulterinam sustulisset, & magnâ prosequeretur curâ, hunc infantulum ipsa necauit, & quotquot alios deinceps adipisci potuit. Videntur solitę Lamiæ veteres infantulis mammas ostentare, quasi eos lactaturæ, & sic fletum compescere. nam hoc est, quò sacra Scriptura [z] allusit, dicens: *Nudauerunt Lamiæ mammas suas.* & quod Serenus dixit, *virosa vbera lactantibus inserere*; & quod Ouidius aggredi infantulos *nutricis egentes*. Sic ergo solitæ simulare alimoniam, & intereà verè miseros infantulos exsugere. Hodiè non tam simulant se nutrices, quàm ferarum specie inuadunt incustoditos, & dormientium cum sanguine vitam exsugunt, vel tabifico veneno interimunt.

s Nicephor. Eccl. Histor. c. 1.
t descript. Indiæ p. 1. c. 196.
u in Pneumalog.
x in Tisbi.
y li. 2. rerum Libycar.
z Tren. 4. Isai. 34.

Altera restat diuisio, à fine petita, secundùm quam omne maleficium, vel est somnificum, vel amatorium, vel hostile.

QVÆSTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco, quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, vt intereà ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulterióve contaminent. faciunt hoc interdum Magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis; recentia exempla congerunt Petrus Binsfeldius & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vitâ B. Bernardi [a]: nam ibi tot annis adiacentem maritum incubus vxoris fefellit, quod eo dormiente factum oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim Virgil. attigit, in his & istud [b] de Cerbero & Cumæâ:

a Binsfel. de confes. malef. p. 1 conclus. 5. Remigius li. 2. c. 4. vita B. Bern. li. 2. c. 6.
b Aeneid. 6.

Cui vates horrere videns iam colla colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Obiicit: ille fame rabidâ tria guttura pandens
Corripit obiectam, atque immania terga resoluit.
Fusus humi totóque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Sic & Ouidius de Medeâ [c]:

c 7. Metamorph.

Peruigilem superest herbis sopire draconem,
Qui cristâ linguisq́, tribus præsignis, & vncis

Dentibus

Dentibus horrendus, custos erat arboris aureæ:
Hunc postquàm sparsit Lethæi gramine succi,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos;
Somnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Æsonius potitur.—

Sed Maro tantùm meminit physici effectûs, Ouidius etiam magici per carmina, quare sic intelligenda eiusdem Medea [d]:

d in epist.

Flammea subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quæ raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam:

Tu quoque relictis peruigil Colchis ades
Sopite primùm cantibus serpens meis.

Apollonius etiam tradit [e] incantamentis soporatum; idque magno molimine effectum, multis versibus Valerius Flaccus ostendit [f]:

e lib. 4. Argonaut.

f lib. 8. Argonaut.

Iámque manus Colchis crinémque intenderat astris
Carmina Barbarico fundens pede, téque ciebat;
Somne pater, somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inque vnum iubeo nunc ire draconem.
Quæ freta sæpe tuo domui, quæ nubila cornu [g],
Fulminaq; & toto quicquid micat æthere: sed nunc,
Nunc age maior [h] ades, fratrique simillime letho.
Te quoque Phryxææ pecudis fidissime custos.
Tempus ab hac oculos tandem deflectere curâ.
Quem metuis me stante dolum? seruabo parumper
Ipsa nemus: longum intereà tu pone laborem.
Ille haud Æolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissa, quamuis iubet, ora quieti
Sustinet, ac primi percussus nube soporis
Horruit, & dulces excussit ab arbore somnos.
Contrà Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctáque Lethæi quassare silentia rami
Perstat, & aduerso luctantia lumina cantu
Obruit, atque omnem linguáque manúque fatigat
Vim Stygiam; ardentes donec sopor occupat iras.
Iámque altæ cecidêre iubæ, nutátque coactum
Iam caput, atque ingẽs extra sua velier aceruix, &c.

g nota, cornu, pro potentiâ & robore.
h hoc est, altior seu profundior.

Apuleius ille Madaurensis Platonicus, Magicarum (teste B. Augustino) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narrauit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaueribus custodes addere grandi pecuniâ stipendiatos; *quibus perpetem noctem eximiè vigilandum erat, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquam deuertenda, immò ne obliquanda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles in quoduis animal ore conuerso, latẽter obrepant; vt ipsos etiam oculos Solis & iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues, & vrsum, canes, & mures, immò verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.*] Erat Larissæ mortuus primatis ciuitatis filius, mille nummis custoditurum se cadauer vnâ nocte paciscitur Telephron; ratus se hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animum suum permulcebat cantationibus. *Cùm ecce crepusculum* (inquit ipse) *& nox prouecta & nox altior, & deinde concubia altiora, & iam nox intempesta, mihique oppidò formido cumulatior quidem: cùm repentè introrepens mustela contra me constitit, obtutúmque acerrimum in me destituit: vt tantillulum animalis præ nimiâ sui fiduciâ mihi turbauerit animum. Denique sic ad illam; quin abis, inquam, impurata bestia, téque ad tui similes musculos recondis, antequàm nostri vim præsentariã experiaris? quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinùs exterminatur. Nec mora, cùm me somnus in imũ barathrũ repente*

A *demergit; vt ne Deus quidem ipse Delphicus facilè discerneret, duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode ibi non eram.*] Hæc illæ de se & ignarus intereà naribus & auribus demorsis, vicariam subiit lanienam. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zachlâ Necromante ab inferis reducto spiritu, sic narrat: *Nam cùm corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus exuuiis meis imminentes, atque ob id reformatæ frustrà sæpiùs, cùm industriam eius fallere nequiuissent: postremò iniectâ somni nebulâ, eóque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non priùs desierunt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic vtpote viuus quidem, sed tantùm sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, &* B *in exanimis vmbræ modum vltroneus gradiens, quãquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen, prosectis naso priùs ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscitauit.*] Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quibus in verbis vides cadauerum mutilatrices excetras, vides anum in mustelæ effigie soporantem, vides & nebulam somni, sed non addit, quo iniecta modo. Vt plurimùm solent sagæ ad hoc certis luminibus vti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari. interdum accendunt pedes, aut manus mortuorum inunctas priùs oleo quodã à dæmone accepto, vel ad singulos digitos C candelulis affixis; interdum facibus excantatis, de certi generis lychno, & nouâ illis pinguedine, & vtuntur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo loco defigentes accensas, &, sopor durat quandiu lumen illud ferale. Nonnunquàm partes aliquas cadaueris certis locis suspendunt; nonnunquàm alia adhibent æquè omnia scelesta; quæ tamen ex pacto tantùm efficacitatem sortiuntur. Maleficij huius per solam appensionem membrorum exemplum narrat Cæsarius Cistertiensis [i] hunc in modum: *Homo quidam simplex Engilbertus nomine, de prouinciâ Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Iste cùm esset cæcus natus,* D *propter varia dona, quibus hominem eius interiorem illuminauerat gratia diuina, in diuersis prouinciis noscebatur, & à multis magnisque personis sexus vtriusque venerabatur. In cappâ simplici & tunicâ laneâ nudisque pedibus tam æstate, quàm hyeme incedebat, & puero se regente sic limina Sanctorum satis remota sæpiùs visitauit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisterniis, sed modico tantùm straminis vel foeni, noctibus vtebatur. Ego multa bona de eo vidi, & ipse multos tam verbo quàm exemplo ædificauit. Hic tempore adolescentiæ, cùm nocte quâdam in domo materteræ suæ matronæ diuitis, inter alios eius seruos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietem suffodientes ingressi sunt,* E *qui igne discooperto, lumine incenso, cistis apertis, intrepidè colloquebantur. Quos vt prædictus Engilbertus audiuit, & fures eos esse non dubitauit, cùm seruos ex vtroque latere dormientes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato collo iniecit, & clauâ manum armauit: & quia illos quasi cæcus videre non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clauam vtraq; manu vibrans, ex omni parte quicquid tangere potuit quasi furiosus feriens, de domo illos eiecit. Quos vsque ad foramen secutus dum aditum schala obstrueret, & illi stantes extra domum, neminem præter ipsum solum vigilare sensissent, de tali expulsione confusi, habito consilio denuo nisi sunt intrare. Quod vt ille ex motu schalæ*

i lib. 6. Miraculorum, c. 10.

sensit,

censit, vnam partem scalæ arcæ magnæ, in qua continebantur grana, & erat foramini continua, supposuit, alteramque vtraque manu seruauit. Illos intrantes vsque ad vmbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni iacebant, per scalam fortiter pressit, & in tantum depressit, vt non solum eis progressum, imo etia regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum manè capi timerent, veniam postulauerunt; datis verò terribilibus iuramentis, quod nunquam personam eius læderent, vel domum illam intrarent, dimissi sunt. Manè cum prodente Engilberto, à vicinis nulla arte dormientes possent excitari, & quærerentur circa domum maleficia, quorum virtute hæc nouerant fieri; supra foramen de tecto pendentem quasi spinam humani cadaueris repererũt; quâ amotâ, mox omnes excitati sũt. Post multis annis elapsis iidem fures famâ & virtutibus ia dicti Engilberti excitati, eiusque, vt opinor, precibus compũcti, eum adierunt, & quia ipsi essent confessi, deinceps duxerunt vitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quadam, de quibus in sequentibus dicetur, ab aliis mihi relata, & vtrumnam vera essent à me interrogatus, ita gesta fuisse simpliciter testatus est.] hæc Cæsarius. frequenter sanè fures magicâ vtuntur, vt lateant. In Flandriâ Occidentali, haud procul Balliolo, superioribus annis fur vnus prehensus fuit, & apud eum repertus truncus pes patibulati, quo ad huiusmodi soporiferum lumen abutebatur articulis incensis. In Leodiensis ditionis oppido Hoyo (vt quidam) vel Dinanto (vt alij) noctu ad diuersorium venère duo, qui se à viâ admodum fessos simulabant. cœnâ sumptâ, negant se cubitũ altò ituros, sed importunè admodum pertinaci instantiâ tandem abs caupone impetrât, vt liceat ad ignem in culinâ somnum capere. Intereà ancilla domus, cui nõ satis peregrini isti placebant, clanculùm per foramen quoddam peruigil conspicit, quid acturi. Nocte intempestâ, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere, tum admotos igni incendere. omnes lumen recepère, vno excepto. id verò Magi mirari insolitum. sæpiùs ergo tentant & flammæ admouent: frustra semper. Tum eorum vnus, quid tum (ait) si vnus dũtaxat in domo vigil? & affixâ ad caminum manu, quatuor digitis velut candelis obscurâ flammâ cõlucentibus, domo egressi, noto sibilo socios aduocât ad prædam. Puella subsequitur egredientes, & domo, ianuâ reuolutâ, excludit. inde irrumpit in herilem thalamum, inuenit omnes altum adeò stertere, vt nullâ vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint euigilari. Intereà fures per fenestram quandam se dirigebant in domum, occurrit ista, & scalis deturbat. Instant tamen, & aliâ moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos exsufflat; vt lux emortua, dormiẽtes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelant manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuère. Quid mirum ergo, si sagæ noctu irrepant ad cunas infantulorum, & aliorum, quos eunt perditum? Petrus Binsfeldius [k] sic scribit: *Retulit idem Ioannes Cuno de Rouer, cum Anna mater eius & aliæ duæ sagæ conuenissent, vt de nocte virum quendam zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent, Magisterulus præcedens fenestras & ianuas aperuit. Ipse autem Ioannes Cuno pro communi à matre & aliis adductus fuit, vt candelam ardentem, quæ non naturalis, sed arte diabolica confecta erat (ipso Ioanne Cunone propriis scriptis distinguente) teneret. Venientibus autem eis in cameram maleficiandi in ciuitatem Treuirensem, cum maleficiandus pro more bonorum Christianorum se signo Crucis & piis exercitiis, antequam se quieti traderet, muniuisset, nihil efficere potuerunt, sed re infectâ reclausis ianuis reuolare debuerunt. Vir autem bonus, cui nocere voluerunt, adhuc viuit DEI gratiâ, & tamdiu viuet, quamdiu DEO placuerit. Mater dicti Cunonis, cum & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.*] Qui superioris ordinis sunt Necromantici maleficiarij, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam defixerint. Manifestum hoc in sequenti narratione, acceptâ à viris fide dignis, dignâ quæ sciatur, nam diuinæ quoque vltionis addit exemplum. Abstinebo loci, & ordinis, & personarum nominibus, ne quis sagâ nare in Hispaniâ, vbi res verè gesta, in cubile veritatis & personarum notitiam perruadat. Ibi quâdam in vrbe magni nominis concionator; qui cùm aliis prædicaret, ipse reprobus vel factus, vel permãsit. familiaris erat cuidã viro nobili, cui formosula vxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille efflictim deperire: nec diu ignem in sinu fouit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulò conatur ad saniorem mentem reuocare à dementiâ. Sed erat oleum camino addere. vt naphtam accensam vehementiùs aqua iniecta exasperat, vt gliscat incendium: sic admonitiones hunc vltrò inflammabant. Nec desiit vrgere, donec pertæsa molestiam, statuit vlcisci nebulonem. rem totam pandit marito, quem non minùs, quàm Atridas talis dolor vrebat. eius iussu vxor tẽpus addicit: venit nox optata malè amanti. Maritus cũ aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo conclaui, familiarem hunc haud familiariter excepturus. operiebatur aduentum matrona. Tandem en tibi sæculari habitu, accinctum gladio & pugione, deducentem illam, audacter subsequitur, & postquàm consedisset, veterem cantilenam iterat mulier refutat, & negat, vt solita. fecerant audaciorem tenebræ nocturnæ mœchum, & vim parat. vis vi repellitur: tandem victa mulier, exclamat, & cõdictum marito signum contentâ voce tollit. Surdo (quod aiunt) fabulam, nec maritus, nec quisquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachiis fortioribus. cõsentiret? mors probro & peccato potior honestati. vngues ergo & dentes, arma stringit muliebria, & faciem deformat: sed præ furore hæc ille vix sentiebat. Gladiũ deposuerat, dorso pugiunculus hærebat: vt aduertit matrona, inter luctandum manu eum eripit à tergo, & stricto mucrone perforat aduersarium, & vitâ priuat. collabitur cadauer. victrix, cõpos vix sui adcurrit in conclaue, vbi maritum abdiderat: inuenit illum & famulos omnes mortuis, quàm viuis similiores. clamat, vellicat, trahit. nihil non agit, vt expergefaciat. at illi consopiti manebant. suspicata (quod erat) maleficio id fieri, & videns sibi in seipsâ spes omnes locatas, cadauer domo effert, & in plateam abiicit cum gladio, & cruẽto pugione. Intereà dum ibi iacet, circitores nocturni in cadauer incidunt; ferunt in carcerem, facie lotâ etsi non facilè, tamen agnoscitur concionator. Prætor, seu (vt vocant *Corregidor*) prudentiâ

[k] Comment. in tit. de malef. & mathe. Cod. l. 4. in fine.

pollebat: silentio imperato præsentibus, summo mane adit cœnobium: euocat Priorem, ait se de re maximi momēti cū ipso corā totā familiā agere optare: iubeat omnes ad vnum in Capituli locū conuenire. facit Prior. cōuenêre viui omnes, nam mortuus ille solus deerat. Prætor ait, videri sibi aliquem deesse. re animaduersâ, Prior, verè (inquam) omnes adsunt, excepto tali (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoque, subdit ille, vocetur: mora haud longa futura. currunt nonnulli, vt vocent: cubiculo clauso, pultant ostium, nemo respondet. It ergo cum Priore ipse Prætor, & ianuam vi reserant. nemo erat in cellâ, duntaxat fax, ardens & obscurùm lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tum Prætor Priori & conuētui narrat, vbi & quale inuentum cadauer. Et dum illud auferunt è carcere, vt prophanè sepulturæ (quam sacra Scriptura *asini sepulturā* vocat) meritò tradatur; ecce tibi nobilis ille cum vxore, & rem omnem narrant: conferuntur momenta temporis; reperiuntur euigilasse, quo fax exstincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium, & mulieris castitas atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata, non facilè ex illic habitantium memoriâ delebitur.

Ex Remigio, nunc addam quædam, quibus hæc explicentur, confirmenturque. Scribit ad soporiferum fascinū striges vsurpare cadauer abortione egestum, resecto inde vnà cum humero costisque continentibus dextro brachio, in vsum luminis; & ardere eius membri extremos digitos flammâ sulphureâ ac violaceâ, tantisper dum perficiant quod cœpêre; & hac flammâ exstinctâ tam integros & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum prębuissent. idq; confessos maleficos Guermingæ 14. Kal. Ianu. 1589. Sic Remigius [l]. & idem cōfirmat cùm docet [m], solere priùs ex cadaueris illius abortiui vnguine, de membris elixis parato, quā personā cōsopire volūt, probè inūgere. Vergauillæ 10. Kal. Febr. Margareta Luodman, in iudicio agnouit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quâdam N. ædes fuisse ingressam, eo animo, vt somno sopiti faucibus venenum infunderet: idque inceptum quin perficeretur, parùm abfuisse: ita in procliui videbantur esse omnia. Sed (malum) contra quàm putabant excitatum illum fuisse à somno: adeò vt, re infectâ, cum facinoris sociis ipsa se in fugam dare cogeretur: consectante interim illo, manu armatâ, ac tandem cùm assequi non posset, minas ferociùs intentante. Eâ igitur de re ad ampliorem cognitionem interrogatus ipse N. testis omnem, vti illam saga prænarrauerat, certis disertisq; verbis recensuit: videlicet appetitum se, sicuti dictum est, veneno: hócque vnum illis, ne præberent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (nondum enim illarum vnguine delibutus fuerat) se Crucis symbolo atque oratione Dominicâ contra tantum discrimen atque periculum muniuisset: verùmque illud omninò esse, quod illas cum telo multùm viæ esset prosecutus, nec tamen assecutus.* Et posteà: *Ferè omnes criminis rei deprehensi, in Germaniâ, quæ est ditionis Lotharingicæ, asseuerant concorditer, eam sibi à dæmonibus (modò iis per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam: vt scilicet per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia huiusmodi pusilla animantia, prout vsus postulat, contracti atque imminuti: intromissósque denuò priori formæ restitui, si velint: ac tum commodum inceptum peragere, quale superius est declaratum, scilicet illiniendo eo primum per artus omnes, cui moliuntur interitum, ne euigilet: tum firmiter ac valide os ei diducendo, ne potionem agitatione excludat: tandē venenū faucibus ingerēdo admotâ lucernâ quæ sulphurea flamā euomat.*]

l lib. 2. c. 3.
m cap. 4.

QVÆSTIO III.

De amatorio maleficio.

Φίλτρα, receptissimum nomē, rarius ἀγώγιμα, apud Epiphanium, & *Charitesia*, apud Irenæum Latinè; ita vocant quicquid dicitur, fit, datúrve eo fine, vt in amorem quis, Venerísque furias pertrahatur. Plurima huiusmodi philtra veteres nobis cōmemorarunt, vt *tegularia* [a], quòd super tegulis adolerent philtra Ioui Stygiali, hoc est, Plutoni, qui Numen illicium ad amorem putabatur; & hæc sacra Stygialia, & Cocytia dicta. Virgilius de Didone [b]:

Sacra Ioui Stygio, quæ ritè incœpta paraui.

Cocytiorum mentio apud Horatium [c], vbi Porphyrio dicet Cupidinis sacrum, non quòd eo Veneris filius inuocaretur, subdit enim dicta quòd inferis Diis à veneficis fierent, sed quia sacrum amatorium. Multa simul complexus apud Apuleium [d] Leuius poëta:

Philtra omnia vndique eruunt,
Antipathes illud quæritur,
Trochili, iynges, tæniæ,
Radiculæ, herbæ surculi,
Ipsiplices, bitorulæ,
Hinnientium dulcedines.

vbi *ipsiplices*, vt est in Glossariis, αὐτόπληκτα φύλλα; in Festo dicūtur *ipsulices*, bracteæ in virilem & muliebrem speciem effictæ, quæ & *subsilies* eidem dictæ. Agnouerunt has & alij Poëtæ: nam de his simulacris amatorum est illud Virgilij [e]:

Effigiemq; thoro locat. Aeneæ scilicet.

Theocritus & Virgilius [f] *Iyngem*, quam Langius ait à Germanis vocari *Vvindals*, *Vvagesteres*, *Kuerdrommel*; Latini *Frutillam* vocant: Hippomanes, laudant idem Theocritus, Virgilius, Propertius; Remoram, & Sippen, Aristoteles [g]; ranæ quoddam oscillum, Plinius [h]. Astiriten lapidem ex Æsopo, Hesychius Illustrius; sagittas ex hostili corpore Archelaus; Thallum seu termitem oliuæ Valerius in Ciri; alia multa Lucianus [i]; & ex recentioribus Marsilius Ficinus [k], Pomponatius [l], & Cælius Calcagninus [m]. Veteribus his videtur communis error, etiam nolentes huiusmodi philtris in amorem pellici posse; quem errorem mox discutiemus. Priùs videamus maleficia hoc in genere nostri æui; quæ nobis, omnium optimè & exactissimè, Gril. scriptor prodidit [n]. *Amatoria* (inquit) *sortilegia, vel fiunt intra corpus, vel extra corpus* (scilicet maleficiati.) *In corpore communiter fieri solent per cibum, vel potum* [o]. *Et in his frequenter admiscent (quod vix solēt in hostili vel somnifero maleficio* [p]) *Sacramenta Catholicæ Ecclesiæ, vt hostiam consecratam* [q], *vel nondum consecratam, sed circumscriptam notis & literis sanguineis: super quā dici curant, quandoque vnam, duas, tres, quinque vel plures Missas; quibus celebratis, tradunt hostiam ipsam, non integrā, prout est, sed in puluerē redactā valde subtiliter, personæ maleficiādæ, quā assumere faciūt in cibo, sicut in menestrâ, vel in potu: eodē modo faciūt cum calaminthâ immixtâ aliis speciebus, & traditâ, vt supra, in cibo vel potu. ex quo dicunt illam esse naturæ attractiuæ, & quod poterit cor & voluntatē absorbentis trahere ad amorē personæ tradētis. Sed omnes sunt nugæ, & dæmonis fallaciæ, &c.*] & posteà: *Bis aut ter habui in*

a in veteribus Glossis.
b in 4. Aeneidos.
c in Epod.
d Apol. 1.
e in 4. Aen.
f in Pharmaceut.
g li. 2. de hist. animal. c. 14. & lib. 9. ca. 17.
h lib. 8. ca. 42. & libr. 32. c. 4. plures citat Tiraq. 13. lege connubiali.
i in Dial. Bacchid. & Mulitræ.
k li. 13. Theol. Platonicæ.
l de Incant. c. 8.
m integro opere de Amatoria Magiâ.
n de sortileg. q. 3. à nu. 15. & q. 5. à nu. 2.
o l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœn. l. 3. §. hæc adiectio. ff. ad leg. Cornel. de sicar.
p Grillan. d. q. 3. nu. 11. in fin.
q Glos. in c. accusatus. §. sanè. de hæ. in 6.

facto

A *fecto sortilega; qui, huic sortilegio siue maleficio incumbente, hostiæ immiscuerant. vnum videlicet clericũ religiosum, qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cuius partē ipse sceleratissimus, qui cupiebat amari, assumpserat, dicēdo quædam verba satis turpia atque nefanda, quæ hic referre non expedit: reliquam verò partē hostiæ miserat ad ipsam mulierem, non in formâ hostiæ, sed minutatim cōtritã & in puluerē redactam, sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiam nondum sacratam acceperat, & super illam circũcirca, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat, deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est, super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris absconditã, & à quodam Sacerdote rotundæ consciētiæ super illâ quandoque Missas celebrari fecerat, certis orationibus ad eius propositum superadditis, deinde hostiā ipsam sumpserat, quæ tamen* B *non erat expressè consecrata, cuius partem alteram pro se assumpserat, alteram verò partē personæ maleficiandæ tradiderat, redactam in puluerem, vt proximè dixi; asserentes, vterque ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad inuicem se colligandos, nihilominus nullum effectum apparentem vidi, nec percepi. Nec sunt adhuc duo anni elapsi, quòd alium similē casum audiui, Romæ accidisse, de quadam impudicâ muliere, in cuius cophinis repertæ fuere duæ hostiæ, super quibus ambabus erant descriptæ quædam verba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, vt asseruit, ad effectum tradendi cuidam alteri mulieri, ad instantiam viri, qui eiusdem mulieris amorem concupiscebat. Alius quoque nondum est annus elapsus, quòd duæ impudicæ* C *mulieres Romæ, quas vidi, & audiui, quæ acceperant oleũ baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicētes hæc verba (fides abrenuncio tibi, &c.) & cum labiis illis sic inunctis osculatæ fuerant viros quosdam causâ capiendi amorem ab ipsis, vt ipsæ asserebant; nihilominus demũ omne experimentum fallax fuit, & suorum excessuum condignas vidi luere pœnas. Aliud exemplum à triennio & citra in eadem Vrbe contigerat: quòd quædam turpissima mulier acceperat particula cutis illius, quâ infans indutus egreditur de vtero matris, quaprimum venit in lucem, illámque similiter super lapide nudo sacrato absconderat, & super illâ plures Missas, numero quinque, celebrari fecerat, eámque prædictam posteà assumpserat, & baptizauerat sub nomine personæ maleficiandæ, cum aqua Baptismatis & cærimoniis consuetis, deinde eandem in puluerem redegit, ad effectũ tra*D*dendi personæ maleficiandæ: tamen interim capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas.*] Hæc ille. qui addere potuit, adeò nefarios etiam esse huiusmodi sortilegos, vt & fœminæ viris sua menstrua, & viri (quorum vtrumque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibum potúmque aliis permixta, & certis verbis condita, præbeant; vt multorum constat confessionibus; stercora quoque & alia huiusmodi excrementa, vt Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiens: *Extra corpus autem siue extra intestina fiunt maleficia amatoria per* E *aliquas mixturas compositas ex herbarum foliis vel radicibus, metallis, reptilibus terræ, plumis intestinis, mēbrisve auium, piscium, vel animalium, aliarúmve similium rerum naturalium.*] adde, maximè expetere [r], vel capillos, vel vnguium præsegmina, vel fasciã, vel quid aliud vestimenti, quod solitũ tãgere corpus maleficiandi: aut, si nihil huiusmodi queãt nancisci, vel epistolã, vel quid aliud de illius domo. *& tūc adhibet certas ligaturas, quibus hæc inuoluta consuunt in chlamyde vel tunicâ maleficiãdi, vel ab*

r Grill. q. 3. n. 13.

A *scondunt sub capite lecti, vel inter plumas, vel materatia, super quæ ipse dormit, aut sub limine ostij, vel alterius loci, super quo ipse maleficiandus vir transiturus, aut mulier transitura sit.*] Hæc ille [s]. vbi etiam addit sacrilegia quædam istorum. *Ipsi* (inquit) *sortilegi admiscent sæpius in istis aquam benedictam, scilicet Fontis Baptismatis, aut communis amphoræ existentis in Ecclesia, aut oleum sanctum Baptismatis, Chrismatis aut Extremæ vnctionis, ramos oliuarum benedictarum, ramos palmarum, candelas benedictas, sacros Agnos Dei, thura benedicta, cereos Paschales, & his similia. Quandoque autem capiunt aliqua ex reliquiis Sanctorum Martyrum, si habere possunt; scilicet particulas ossium, capillorum, vel vestium. Alij autem capiunt frustula quædam indumentorum Sacerdotalium, aliorúmque panniculorum benedictorũ, quibus* B *sacra mysteria venerantur, celebrantúrque, sicut camisiæ, purificatorij, corporalis, tunicellæ, manipuli, amictûs, stolæ candidæ, lapidis sacrati, mappæ altaris, patinæ, sudarij, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorũ partem admiscere solent in sortilegiis amatoriis, adhibitis eorum nefandissimis precibus & diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorũ, & aliorũ sacrorũ perpetrantes abusum.*] Mox subdit tertiũ quoddã genus sortilegij amatorij, his verbis: *Quidã ex his, qui sunt expressæ professionis, deferunt quandoque imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terrâ, vel cerâ, aut gemmarum, seu aliâ quauis mixturâ confectas, illásque baptizant priùs nomine personæ maleficiandæ, sub deuotione & inuocatione diaboli, cum eisdem cæremoniis, quibus vti solēt nostri Sacerdotes in vero Baptismate; &* C *adiiciunt quædã verba turpia & nefanda: quibus imaginibus quandoque aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddunt: aut tantùm detinēt, quòd liquefiant, putantes quòd eodem modo cor hominis maleficiãdi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediens reddatur ad votum sortilegi, vel amãtis.*] Io. Salisberiensis [t]: *Vultricoli sunt, qui, ad effectus hominum immutandos, in molliori materiâ, cerâ, vel forte limo, eorum, quos peruertere nituntur, effigies exprimunt, cuius illusionis Virgilius meminit* [u]:

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodémque igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque [x]:

Deuouet absentes, simulacráque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

D Qui locus etiam ad hostile maleficium referri posset, de quo posteà. Duplex enim magica deuotio fuit, vna hostilis, quâ mortem intendebant; altera (de quâ nunc sermo) erotica, ab vtraque Papinio Circe dicta *simulatrix*, & μορφώτεια Lycophroni. In Salisberiensi libenter corrigerem, *Vulticoli sunt*; & de hac defixione (sic deuotionē vocabant) haud dubiè est illud Poëtæ veteris [*]:

Inde Ioui generat magno frigidula sacra,
Sacra nec Idæis senibus nec cognita sacris,
Pergit Amyclæo spargens altaria thallo,
Regis Iolchiaci animum defigere votis.

Vt opinor Minois in amorem suę alumnæ. Nã vt E deuotio, sic defixio duplex; & hoc puto velle auctorē Glossarij his verbis: *Defixiones* νεκυομαντεῖαι καταδεσμοί. primum ad diras referēdum, posterius ad vincula & nexus amatorios; & corrigo *defixiones*, quiaà defigendo, non defingendo. patet ex Plinio [y] & Cicerone [z]. Vtplurimùm vtũtur hodiè in amatoriâ defixione pergameno virgineâ: quã cōficiũt ex cute pueri recens nati, & ante Baptismũ mortui, vel abortiui, inscriptã characteribus & verbis magicis: cuius miram potentiam atque

s partim d. q. 5. à n. 15. partim q. 5. nu. 3.

t lib 1. c. 11.

u in Pharmaceutriã.

x in li. Heroidum.

* in Ciri.

y li. 28. Histo. cap. 2.

z li. 2. de legi.

efficientiã nugantur Magi recentiores[a], & exemplum suggerit Leloyher.[b] Vtebantur & olim funibus quibusdam & ligaminibus, de quibus nos posteà. Grilladus præterea ratione inuestigat, cur ad amatoria dũtaxat, abutantur rebus sacratis? & multis respõdet, qui volet, eũ legat. Hodierno tẽpore, etiam ad hostile veneficiũ, buffones baptizant, & eis (quod horresco cogitans) venerabilem Eucharistiã exhibẽt deglutiendam. Sic nimirum quotidiè deterior fit mundus, & homines in grauiora hoc sæculi fine scelera præcipitantur. de amatorio philtro miraculũ narrat, publicâ fide & multorũ sæculorum continuâ attestatione confirmatissimũ, Thomas Bozius, Oratorij presbyter; cuius opera, quàm hæreticis odiosa, tam Catholicis vtilis fuit; is ergo de Notis Ecclesiæ[c]: *Nonum miraculum* (inquit) *contigit Aufidi in Piceno. Siquidem anno 1273. quædã mulier, cum sumpsisset ore Eucharistiam, non deglutiit, sed seruatam secum detulit, vt illâ vteretur ad amorem mariti conciliandum sibi per veneficia. Quamobrem, sic malis artibus edocta, super prunas in tegulâ repositam proiecit: quo facto (mirabile dictu) cœpit Eucharistia apertissime in carnem conuersa sanguinem latè emittere, ita vt prunas extinxerit, neque cohiberi potuit cruoris eruptio, donec canduerunt carbones, quamuis mulier nihil non egerit iniiciendo cinerem, puluerem, ceramq; apponendo. Tum nouo euentu attonita, linteo tegulam cum carne diuinâ & sanguine inuoluens, stabuli propinqui stercori infodit. Latuit res annos septem, quamuis aliquot mirabilia euenerint, quæ vndenam nascerentur, alios quidem latebat, mulierem non ita, facti ac sceleris sui consciam. iis exactis, illa tandem aperuit rem gestam Sacerdoti, qui cum se eò cõtulisset, reperit intactam, carnem sanguinemq; recentem, linteumque illæsum. Miraculum patefactum, cunctisque diuulgatum, ex omnibus locis innumeros ad sui spectaculum commouit, & commouet adhuc post annos tercentum & sexdecim. Visitur enim caro, visitur sanguis vitreis ampullis inclusus, ad tantæ rei memoriam sempiternam, neque post tanta temporum spacia quicquam ex iis est corruptum aut labefactum.*] En quo pacto Deus tam manifesto miraculo nefarium mulierculæ sortilegium inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis huius sortilegij amatorij.

SECTIO II.

DIco primò, *Hisce philtris voluntas nullius cogi potest, ad quem non vult, amandum: sed bene potest imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interius quasi accendi; adeò vt quis, dæmone variis tentationum illecebris interius certante; æstro quodam libidinis vexetur, & sic vehementer trahatur ad desiderium carnalis copulæ cum aliquo ingenere, quod si tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus solent mulierculæ capi, eam instanter vrgeat, vel dæmon de illo vno tam assiduè memoriam & phantasiam moueat, exhibendo speciem circumstantiarum, propter quas amore dignus videatur, & subtrahendo easque in signum redderent: facile fit, vt in massam prædæ cadat.*] Atque hæc est ratio & modus, quo per ista diabolus solet decipere: vulgus autem nequit distinguere inter actiones voluntatis, & motus cõcupiscentię, impetusq; portionis inferioris. Vnde nõ oportet credere iis, qui quærve causantur coactionem voluntatis. verè enim nolẽdo volunt, & vellẽt abstinere, sed volunt peccatũ committere.

Hæc sententia communis est Iurisconsultorum[d], & Theologorum[e], probatur primùm *l. eorum. C. de malef. & Mathem.* vbi Constantinus Imperator ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexisse intelliguntur*: non ait, *coëgisse*, sed ait, *deflexisse*: ideò si lex Rhemia vigeret, Vvierus hîc non effugeret frontis inustionem, nimis quàm manifestò Imperatoriam sanctionem calumniatus.

Secũdò probatur ratione, quia multa sunt pharmaca, quæ vim habẽt naturalem turbandi humores, irritandi semen, excalefaciendi totum corpus: &, si nullæ res tales inuenirẽtur, posset dæmõ rebus, quibus vellet, vti, tãquàm signis cõuentis, & deinde iuxta pactum ipse per se & turbationẽ & flatulentiam, & pruritum, & calorem in corpus inducere, simúlque personæ certæ importunam suggestionem imaginationi, quasi valdè dignæ amari, obiicere; & sic in huius amorem inflectere posset; sed volentem tantùm. Nam inuoluntatem, propter arbitrij humani libertatem, nulla dæmoni iurisdictio, nulla coactio competit: quæ omnia superiore libro probauimus[f].

Tertiò probatur exemplis, vt Marci Antonij Triumuiri apud Plutarchum, & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianum; vt Marci hæretici & Magi, apud B. Irenæum; puellæ adductæ ad S. Hilarionem, apud B. Hieron. Iosaphat Regis & Thedæ Magi, apud Damascenum; Iustinæ & Cypriani Magi, apud Nazianzenum & Nicephorum (de quo consule Pamelium[g]) vt etiam hæretici cuiusdam apud B. Epiphanium; qui, quòd paulò ante exẽpli narrationem, dixerat à Mago coactas mulierculas, id intelligendum, de vehementi persuasione & forti inclinatione, non de necessitatis absolutæ coactione; Valentiniani quoque Imperatoris apud Procopium[h]; Marcellinæ apud Gregoram[i]; Stratidis cuiusdam apud Chalchondylam[k]. Item probatur Historia Basilij Pseudomonachi, & iuuenculæ monialis, de quâ B. Greg. Magnus egit; item Sceleri Sethi, de quo Nicetas[l]. legite illa accuratè, & inuenietis iniectam propensionem, sed defuisse necessitatem parendi.

Quartò probatur auctoritate SS. Patrum, vt omittã Epiphaniũ, Ireneũ, & duos Gregorios iam citatos: probatur auctoritate Arnobij[m], B. Hier. dum docet quosdam dæmones amoribus & amatoriis canticis deseruire[n]; & alibi maleficia contẽdit vim habere, vt amemus quæ odisse deberemus[o], & detestemur, quę nos amare decuisset[o]. Cassianus quoque, *Incentores* (ait) *libidinũ atq; luxuriæ quosdam spiritus esse, Propheta commemorat; Spiritus, inquiens, fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo*[p].] non quæro, an rectè explicet dictum Oseæ. sed quid senserit ipse, id apertè testatum assero.

Denique probatur S.S. locis, esse aliqua huiusmodi maleficia. In libro Nahum[q]: *Propter multitudinẽ fornicationũ meretricis speciosæ & gratæ, & habẽtis maleficia*: quod de his rectè noster Franc. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch in ep. Ieremię, nisi fallor, mẽtio habetur maleficij amatorij cõcitemationis; verba sũt ista[r] αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωται ὥσπερ καὶ αὐτή, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διεῤῥάγη. Quæ vulgatus sic vertit: *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa oliuarũ. cum autem aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit.*] Qui locus insignis, adhuc densis obsidetur tenebris, ignorantiâ antiquitatis. vnã eius partem, quę de funiculis est, nobis Herodotus clarissimè expo-

a Picatrix, Abonus, & Agrippa.
b li. 1. de spectris, cap. 5.

c li. 14. cap. 7.
d *Legistarum*, in d. §. adiectio & d. §. qui abortionis. Azon. tit. C. de malefi. & mathe. Oldrad. cons. 110. Godefri. & Ang. in l. eorum C. de malef. Alberi. rubr. C. de hær. Vital. tract. de malefi. Grillandi d. q. 3. n. 15 Tiraq. d. l. 13. & tract. de pœn. minuẽd. Petr. Leloyer. d. c. 5. Ant. Gubert. Menoch. Clari, Farinac. & aliorum. *Canonistarũ verò*, vt Hostien. in Sum. de mago § quã sententiam. Ananiæ rubri. de sortil. Anchara. in c. ex tuarũ. & Abb. cap. in tabulis. eod. tit. idem Anchara. in c. accusatus sanè. de hæret. in 6. Squillacẽ. de fide Catholic. c. 8. Turrecre. in c. si per sortiarias 33. q. 1.

e B. Tho. & S. Bonauent. & Palud. in 4. d. 34. Sprenger. Mallei p. 1. q. 7. Castro li. 1. de iust. hære. pun. c. 15. Micha. Medin. li. 1. de rectâ in Deum fide. Aug. Sylu. Rotel. Fum. Caiet. Graffius, & alij Summistæ, Binsfeld. in d. l. eorum. q. 1. Angl. & alij omnes quod sciam, & ex Medicis inte. libello de philtris Io. Bokelius.

f quæst. 14.
g in vitâ B. Cyprian.
h li. 3. de Bell. Vvand.
i libro 3.
k libro 1.
l Plutarch. in vitâ M. Ant. Lucia. in philopseude. Irenæ lib. 1. c. 9. D. Hieron. in vitâ S. Hilar. Greg. Nazianz. oratio. 19. in laud. Cypria. & Niceph. li. 5. c. 27. Epiphanius li. 1. tom. 2. contra hæres. Eubionita. D. Gr. lib. 2. Dialog. Nicet. li. 4. 5.
m li. 1. cõt. gen.
n in li. 3. in epist. ad Ephes. 5.
o Super ca. 3. Nahum.
p Cassian. coll. 7. ca. 32. Oseæ 4. vers. 12.
q cap. 3. 4.
r Baruch 6. 42.

nit [s], vt habet versio Latina (Græco nunc exemplari careo) in hæc verba: *Vna iisdem Babylon is lex est, omnibus modis exsecranda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vitâ ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterùm cum pleræque sint diuitiis tumentes, quæ sui copiam facere recusent, ea vehiculis cameratis subuectæ, pro templo consistunt, relictâ interim à tergo magnâ famulitij turbâ. Pleræq; etiam hunc in modum faciunt, ad templum Veneris sedent, nodis, corollisque tempora reuinctæ, è quibus dum aliæ seorsim abeunt, aliæ regrediuntur. Nã diuerticula vndecunque sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quã cuique libuerit deligendam. Porro cum semel illic consederint, non priùs domum regrediuntur, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum inieceerit, & cum eadem à fano seorsim abducta rem habuerit. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: Tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrij Venerem appellant. At verò pecuniam illam, quantulacunque sit, non est fas reiicere: siquidem in sacrum conuertitur vsum. Neque mulier eam spernit unquam, hospitem aliquem repudiare; sed quicunque is est qui pecuniam obiecerit primum, hunc illa sequitur citra delectum. Postremo, vbi iam congressa fuerit cum externo mulier. Deâ expiatâ, domum reuertitur. Iam, quæ forma sunt elegantiore, citius expediuntur: quæ verò deformes, diutius cogunturò desidere pro templo, antequam legi faciant satis. Itaq; interdum altero atque altero anno, aut etiam triennio, à quibusdam expectare oportet miseros. At in ubi, nempe in Cypro, similis quædam lex est.*] Hactenus Herodotus. ex cuius narratione facilè intelligas, quibus funiculis circũdatæ dicantur; & quis funis disruptus: nempe is qui semitã ad illam faciebat; nam discedẽs hunc disrumpebat, vel hospes, vel ipsa fœmina: sed & illud intelligitur; vltimo loco, cum obiicit funem nõ disruptum, deformitatẽ exprobrari, quòd eas mortaliũ nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Louanij dictaui ea referens ad nodos, & ligamina amatoria, de quibus egêre veteres Poëtæ. Virgilius [t]:

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco. ——

nempe amati simulacrum, ligabãt conceptis verbis, vt apud eundem:

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris, dic, vincula necto.

Valerius [u] addit & aliud, in sinum despuere ter:

Terque nouena ligat triplici diuersa colore
Fila, ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,
Despue ter virgo, numero Deus impare gaudet.

Nemesianus [x];

Hæc eadem nobis, quæ versicoloria fila,
Et mille ignotas Mycale circumtulit artes.

Erant hæc fila, vt plurimũ in lanea, & rhombo torquebantur, vel deuoluebantur ab orbe vel glomo. Propertius [y]:

Impositam non vici me moribus illa, sed herbis:
Staminea rhombi ducitur ille rota.
Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lectæ exsectis anguibus ossa trahunt;
Et strigis inuentæ per busta iacentia plumæ,
Cinctaque funesto lanea vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. Et idem Poëta [z]:

Deficiunt magico torti sub carmine rhombi.

De trinâ despuitione Tibullus [a]:

Hæc mihi composuit cantus quis fallere posses,
Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Sed ad rem, magicum mysterium, cuius meminit Ieremias, & à quo populum Dei dehortatur, est adoletio τῶν πιτύρων, de cuius vocis significatione non omninò res certa: nam cæteri vertunt, *furfures*, noster verò *ossa oliuarum*; inter quæ quid meliùs & fideliùs versum, certiùs definiri posset, si Hebræa illa epistola exstaret. nunc de Græcæ vocis significatione decisio pendet. Puto non vnam esse significationẽ huius vocis. Hesychius, πίτυρα τὰ τῶν σίτων ἢ κριθῶν φλοῖα: & sanè huiusmodi tritici vel hordei furfures, siue pelliculas, quæ molendo secernuntur (sic etiam Dioscorides & Theophrastus vsurpant) succendi solitos in veneficio amatorio, plerique existimant, & nituntur loco Theocriti [b], νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα, vbi Scholiastes θυσῶ exponit περικαύσω, hoc est absumam. Vix crediderim furfures solitos adoleri (qui parum ad hoc idonei) sed benè farinam in molâ de quâ tamen paulò antè iam locutus erat Theocritus, nec necesse habebat repetere, quare male πίτυρα illic exponere vt hic facit noster. Nam de eodem maleficij genere locutũ Poëtam illic, & hîc Prophetã eò procliuior sum, quòd eodẽ loco fatetur Theocritus, amatoria ista maleficia Græcos à Babyloniis didicisse. Sicut ergo laurum vrebant veteres & bitumen, & statuas ex argillâ vel cerâ (de lauro Virgilius:

Daphnis me malus vrit, ego hãc in Daphnide laurũ;

bituminis, ni fallor, meminit Horatius, sed locus non occurrit; de statuis argillaceis & cereis;

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit,
Vno eodémque igni, sic nostro Daphnis amore.)

Sic etiam puto solitos adurere ossa oliuarũ, hoc est, minutas oliuas, & duriores cæteris, ac penè osseas: quę est vocis Grçcæ altera minùs nota significatio, apud Athenæũ [c] ex Callimacho & Philæmone, pro quodam minuto ac viliore, & coloris furfuracei oliuarũ genere, quod πίτυρις vocarũt. Vnde & fraces ac magmata oliuarum in Hesychio videntur dicta ἐπίτυρα, dum scribit, ἐπίτυρα ἐλαιῶν μαζία ἐλαῶν vbi fortassis ἐπίτυρα, legendum, nec in voce (vt opinor) peregrinâ quærenda solita Græcorum compositio. ἐπίτυρον edulium nouit Athenæus, & Varro [d]: *Apud Plautum, si vnum epityrum estur insanum bene. Epityrũ vocabulũ ... quo frequentius Sicilia, quàm Italia vsa.*] sic Varro. Locus Plauti est in Milite glorioso, nempe fiebat ex epityro di oliuâ confractâ. meminêre & Cato & Columella [e], conficiendi modũ indicãtes, & Græcanicas magnæ Græciæ vrbes id cõficere solitas: fortè etiã vocẽ ἐπιπίτυρα, sic contrahebãt vulgò dicentes ἐπίτυρα. Sed cur noster vertit, *ossa oliuarum* certum est Hebræos, quæ in quaque re fortiora & duriora sunt, ea vocare *ossa*, vt ossa obsidentium, חנך עצמת *h* osarh atsmoth [f]: scitum etiam, hanc oliuam minutam plus ossis, quàm carnis edulis præbere constat quoque Hebrãa phrasi, genitiuum fixum habere vim mobilis recti; & ideò, *ossa oliuarum*, accipi posse, pro osseis oliuis: sicut in Mosaicis scriptis [g], *asinus ossis*, ponitur pro asino osseo. Quare suspicor hoc loco à Ieremiã scriptũ fuisse, *atsmoth zethim*, quod ad verbũ significat, *ossa oliuarum*, & Græcos interpretes gnaros significationis, quam diximus, πιτύλε [?] τὰ πίτυρα. Nónne verisimillimũ est, Babylonias, quæ Magicis nugis erant addictissimæ veritas ne diu illic excubare cogerentur, se à forti-

[b Eidyl. 2.] [c li. 2. Conuiuij Sophist.] [d li. 5 de ling. Lat.] [e lib. de re rustica.] [f Psal. 51. v. 9.] [g Ge. 49. v. 13.]

A legis huiusmodi nō abstinuisse; maximè quas nec diuitiæ, nec forma, nec genus commendabant? quærebant ergo istæ bliteæ ac diobolares vndecunque lenocinium, & Pityrides oliuas, quæ vilioris precij, insumebant flammis. Et quam vesanæ flammam alebant inclusam, longè aptiùs atque expressiùs ossium, quàm furfurum, adustione contestabantur: simul enim sic querebantur de duritie ac rigore hospitum, & aduentorum, quos illarum nulla miseratio tangebat: ideò non solas oliuarum carnes, siue cutim (nam in his oliuis cutis potiùs quàm caro) sed solidas oliuas cum nucleis osseis adolebant; nimirum duritiā illam sibi inuisam hoc pacto mollituræ, & corda ferrea amore liquaturæ. Si *furfures* vertas, perit elegans ista mysterij magici analogia. Verisimile est, cùm

B istavrerent addidisse, quod solemne reperio; sic se ossa hospitum vrere, vel, in hospite suo hæc se adolere, vel precari, vt sic hospites earum amore torrerentur; quæ omnia Virgilius & Theocritus posuêre. Demùm sic adusta & in cineres redacta spargebāt in ventū, iacta trans caput. Theocritus:

ἄλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται ἀλλ' ἐπίπασσε.

Farina primum, igne liquescunt, sed disperge.

Virgilius;

Fer cineres Amarylli foràs, riuóque fluenti
Transque caput iace. ———

Sed hæc satis vel nimìs, de loci Baruchi explicatione; quę si probetur, benè erit; sin, meliora expecto. Et opportunè post annum quartum quintúmve, postquàm hæc à me primùm edita, vt in Hispaniam redij, ostensus mihi liber Singularium

C hominis è nostris eruditi, & industriæ singularis

h li.5.c.9.&10. Martini de Roa, qui [h] fusè in hunc Baruchi locum disquirit, & dissentit in nonnullis. nam cap. 9 funes hos putat esse *zonas iunceas*, meretricum vilium insigne. hoc non conuenit cum Herodoti verbis, qui (vt ego) exponit de funibus, quibus lectulum suum cingebant, & quod addo de illis aulæa vel centones suspendebant, ita cellam suam à cęteris quasi domunculam diuidētes. Deinde funiculi ruptionem putat esse idem quod apud veteres zonæ solutionē. Verùm hoc in meretriculis locum non habet. nam virginum hoc proprium erat in primo cōgressu. iuxta illū quod zonam posset soluere virgineam. res nota, non

D

i cap.10. pertinere ad quemuis coitum. Benè quod idem [i] illud de iunco & zonā quoque retractat, & funiculos capit, vt dictum debere. Rectè autem doctéque probat funiculorum ruptionem intelligi de tentorij seu tabernaculi ablatione, sicut a-

k Ierem.10.v.20. pud Prophetā [k]. Nam post coitū redibat domum mulier, iam lege soluta. Quæ interpretatio cū sit & simplicissima & accommodatissima, miror cur mox quasi deserēs, tertiam de lyciis amatoriis, & sertorū nodis florúmque corollis addiderit, quæ meā sententiā nec Herodoto, nec Barucho cōsen-

l in Habac. tanea est. Attigerant hunc locū Gueuara [l], & Pe-

m in Dan. rerius [m]; sed attigerant, vel potiùs insinuarant,

E quàm interpretati. Roæ liber mihi nō visus, nisi diu post primam editionē meam; post quā etiam plus anno editus. Potuêre eosdē scriptores legentibus, eadē in mentē venire. Hinc patet, vel iuxta

n li.10. de art. mag.c.vlt. hanc primā conclusionē nostram intelligendum Burchardum; vel errorem subesse eius sententiæ [n].

Sit secunda conclusio quæstionis, *hæc philtra & menti & corpori vtplurimùm valdè noxia sunt.*]

F Nota minùs esse noxia, quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, vtplurimùm solum nocent menti; si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant venena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potū & cibum, solent vtplurimùm valetudinem vehemēter debilitare, & de statu mētis deiicere. quia eorū ingrediētia solēt esse admodùm periculosa: vt fluores menstrui, sperma (vt patet ex vetustis libris Pœnitentialibus) cerebrum felis, vel asinini pulli, vterus hyenæ, virga lupi, remora, ossa rubetæ, scinci, & præ cæteris (quod vocant) Hippomanes: quod est triplex, ne quis fallatur: vnū, cuius men-

o in Pharmaceut. tio apud Theocritum [o], tradit esse plantulā quandam Arcadiæ: alterum, quod, vt canit Tibullus,

Virus cupidæ stillat ab inguine equæ. & Propertius:

Hippomanes fœtæ semina legit equæ.

qualis est suùm apria: tertium, pellicula quæ reuellitur à fronte pulli equini recēns editi, cuius odor equas in furorē redigit, de quo Aristoteles,

p Arist. lib. 6. histor. anim. c. 18. Plinius lib. 8. cap. 42. Colum. li. 6. Virg. in Georg. Plinius, Columella, Virgil. & alij [p]. Quàm hoc noxiū sit, docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cū ei Cesonia hoc potandum porrexisset, vt narrant

q Ioseph. li. 19. Antiq. Sue. in Caligulâ, Iuuenalis sat. 6. Iosephus, & Suetonius. & Iuuenalis eò respexit [q];

———*Vt auunculus ille Neronis,*
Cui totam tremuli frontem Cesonia pulli
Infudit.—& mox, vt est in 4. M. S. libris:
Tanti partus equæ, quantum vna venefica constat.

De cunctis autem philtris Ouidius prudētissimè;

Nec data profuerint pallentia philtra puellis,
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Eusebius testatur his Lucretium poëtam primò dementatum, deinde furoris impatientiā seipsum interemisse. de Lucullo prodidit Plutarchus, his eum primò actum in furorem, mox etiā interem-

r Euse. in Chr. Plutarc. in Lucul. Aristo. in Magn. Moral. B. Greg. d. c. 4. Hier. in vita B. Hila. Spieg. part. 1 q. 7. Cuspini. in Ladou. Bauaro. Ant. Pāhorm. lib. 4. de gest. Alfonsi. Petr. Leloyher. lib. de spect. 1. 25. ptum [r]. de quodā similia narrat Aristoteles. *Virgo ula incantata à Basilio* (vt ait B. Gregorius) *febricitare incæpit, & vehementer anxiari, magnisq; vocibus cum stridore clamare: Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per suæ curationis studium salutem reddat.*] En verba mēte captæ, & corpore languentis. Illa verò, de quā B. Hieron. scribit *postquā amator, magicis artibus instructus, ab Æsculapy sacerdotibus rediit, & subter limen domus puellæ tormēta quadam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cypry lamina defodit: & illico amore insanire virgo, & amictu capitis abiecto rotare crinem, stridere dētibus, inclamare nomē adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat.*] De tribus ordine Abbatibus, successiuè ab eādem sortiariā toxico amatorio necatis, lego apud Sprengerum; de Friderico Duce Austriæ, electo Rege Romanorum, quem Ludouicus Bauarus vicit, auctor est Cuspinianus; de Stephano quodam Equite Neapolitano, Antonius Panhormita; de puellā, cui amator membranulam inscriptam in sinum iecerat, & narrationem, & iudicium nobis proponit Petrus Leloyherius. Quare cùm tam noxia soleāt esse philtra, meritò Athenienses Temniam sagam

s Demost. cōtra Aristogitonem. morte mulctarunt [s]. & nimis laxi fuêre Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat [t],

t Arist. lib. 1. magn. Moral. cap. 17. ignouerunt: prudentissiméque iura ciuilia; quibus sequentes pœnæ receptæ; de quibus, quoad

u li. 5. sect. 16. praxim acturi sumus fusiùs [u], nunc breuiter. Si præbens amatorium quid, non adhibuit magicam superstitionem, nec mors secuta fuit, pœ-

x d §. qui abortionis. nā relegationis & damnationis in metallum olim puniebatur [x]: hodiè iudicis arbitrio extraor-

y Menoch. de arb. iud. cas. 158. Binsfeld. in d. l. eorum, quæst. 3. dinariè punitur [y]. Quòd si mors fuerit secuta, quam vtplurimùm sequi tradidit Hippolytus

de Marsiliis, insignis Criminalium iudiciorum tractator [z]; tum, si ob malum finem præbuit philtrum (vtpote causâ aborsûs, vel illiciti amoris) siue tum adhibitæ sint artes magicæ, siue non mortis reus censetur, ex communi sententiâ iuris interpretum [a]; quod & olim prudentum opinione receptum Iulius Paulus tradidit [b]: neque id acerbum debuit videri Antonio Guiberto [c]: dignus enim planè supplicio malus adeò animus, fini improbissimo, per summum periculum & pessimum exemplum studens. Quòd si non dedit ob malum finem, sed bonum (vtputà ad arcendã fœminæ sterilitatem, ad conciliandum mariti animum à se immeritò alienatum) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio. capitale est enim his vti artibus [d]: si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalibus vsa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinem mitiùs punienda est, citra mortem [e]. Hæc vera, si desit hæresis suspicio: hac accedente, quid dicendum, videbitur [f].

z in l. eiusdē. ... leg Corn. de sicar.
a arg. ... d. §. ... abortio-nis.
b l. 5. §. 5. recept. sentēt. ti. ad l. Corn. de sicar.
c lib. 2. quæstio. iur. ca. 16. nu. 1.
d l. nemo aruspicem, & ibi Doctor. C. de malef. & mathe. sic intellige Menoch. de arbit. casu 358. nu. 5.
e arg. l. 3. §. ex Senatusconsulto, ff. ad leg. Corn. de sicar. & ibi Bart. & Menoch. d. cas. 358. nu. 7.
f d. sectio. 16.
g in Chronico suo.

Humanam vindictam præuenit aliquando diuina vitio. Siffridus presbyter [g] narrat, anno 1260. accidisse, *vt adolescens quidam in Misniâ, vt suis potiretur amoribus, à Mago in locum aduum desertum deduceretur: cui cùm spectrum, puellæ illius quã amabat imagine, per maleficii incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manum ei porrigens, à malo dæmone parietibus alliditur, & miserabilem in modum necatur: qui eius quoque cadauer tanto in Magum impetu proiecit, vt semianimis longo tempore iacuerit*].

I nunc, & animam committe ignibus doloso hoc pulueris magici mantello contectis. Nónne potiùs audiendus Phocylides; qui cecinit, omninò fugiendas amatorias incantationes & philtra; idque verum, etiam quoad coniuges; quia etiamsi conciliarent amorem (quod nunquàm vel raro contigit) tamen semper, vt minimùm, reddunt debilem, attonitum, & mentis emotæ: quemadmodum piscibus (acuta & apta est Plutarchi [h] similitudo) accidit, qui non retibus vel hamis, sed medicamentis capiuntur.

h in coniugalib. admonitionibus.

SECTIO III.

RESTAT de remediis videamus. & constat, ex dictis, inutilia esse antidota contra philtra, & remedia illa Gentilium, quæ per incantationes aut lustrationes quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsùs illicita sunt. Virgilius [a]:

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast aliis diras immittere curas.

verè dicit *promittere*, nec enim præstabat. Tibullus [b]:

Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.
Et me lustrauit tedis, & nocte serenâ
Concidit ad magicos hostia pulla Deos,
Non vt totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

a 4. Aeneid.
b libro 1.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum euenire, vel vt amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus inducit pastorem querentem hæc omnia sibi incassùm cecidisse:

Quid prodest quod me peregrini mater Amyntæ
Ter vittis, ter fronde sacrâ, ter thure vaporo
Lustrarit, cineresque auersa effudit in amnem
Incendens viuo crepitantes sulphure lauros;
Cùm sic in Meroën totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, vt dictum superiùs. Omisit & aquæ aspersionem, de quâ Propertius [c] loquens de amore:

Quod mihi non patrij poterant auertere amici,
Eluere aut vasto Thessala saga mari.

Putauit vir doctus etiam ebris & laminis vsos pro periaptis contra magicas deuotiones (quod non negandum) & probat his Arnobij verbis: *Aduersus ictus noxios & venenatos colubrarum morsus remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Psyllis, Marsis vendentibus, aliisque institoribus, atque planis.*] sed fortassis illic pro *laminis*, corrigendum, *Iamidis* (vt olim Franc. Bentius noster censuit.) qui autem *Iamidæ*, docuit Petrus Victorius [d], nempe aruspices nugacissimi.

Hanc secuti opinionem Gentilium videntur, non Eunapius modò [e], de illâ, quam magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore soluit, & Plinius; sed & Pomponatius homo malè Christianus. Opus est in antidotis distinctione. Primò, si naturalia tantùm sunt medicamenta, maniam purgantia, & ardorem libidinis temperantia (vt agnus castus, & huiusmodi) dummodò noxia non sint valetudini, licebit eis vti. Secundò, si verò dubitetur, num insit illis vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc iis abstinẽdum. tale quod de Scythicâ seu Promethæâ herbâ refert Propertius; quod de insperso corpori puluere, in quo se mula volutauerit, vel hirci vrinâ bibitâ, vel rubetâ in corio pecoris recentis alligatâ, & de virgâ lupi Plinius & Pomponatius tradidêre [f]. Tertiò, si moraliter improba sunt remedia, planè vitanda & vetita sunt. tale remedium Cratetis apud Laërtium [g], scilicet sui suspendium; talia Rasis ac Pauli Ægynetæ licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quæ sequi solent deteriora: tale etiam illud Faustinæ, quo vsus M. Antonius philosophus; qui gladiatorem eius adulterum occidi iussit, & illam incedere inter caput & collum [h]. Quartò, si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam obseruantiam, de quâ postea agendum [i]; si verò dæmonis pactum interueniat, pertinent ad demoniacam Magiam, de quâ dictum Quintò, suprà [k] optima sunt remedia Christiana, tum illa, quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum [l], tum etiam quædam moralia, quibus caro maceratur & concupiscentia domatur; vt opera pœnitentiæ, humi cubationes, cilicia, flagella, ieiunia: his interdum etiam sub mortali, si magna necessitas, homines vti tenentur; vt & aliis quæ partim in omittendo, partim in committendo posita. In omittendo, vt vitare conspectum rei amatæ, & ocium, & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinandus disseruit [m]. Vis exstinguere libidinem? (ait) amoue ligna de igne, si stridet incendium. ligna innumerabilia sunt, potissima autem,

Ocia, segnities, somnus, caro, fœmina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud sacræ Scripturæ: *In desideriis est omnis ociosus.* & Ouidij:

Ocia si tollas, periêre cupidinis arcus,
Despectæque iacent & sine luce faces.

De secundo dicit Ouidius:

Quæritur, Ægysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est. desidiosus erat.

De tertio canit Dionysius Cato [n]:

Plus vigila semper, nec somno deditus esto:

c libro 3.
d li. 13. variarum lect. c. 15.
e in vitâ Edesij.
f Plin. lib. 28. 32. & 39. Pōponat. lib. 1. de incantat.
g libro 6.
h Capitoli. & Suidas.
i 2. part. huius libri.
k libro 2.
l lib. vlt.
m habes apud B. Anton. lib. 6. histo. Sum. tit. 13. c. 6. §. 4.
n in distichis Moral.

Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

De quarto ait Apostolus: *Bonum est, non manducare carnes.*

De quinto ait Helinandus: *Mulier dicitur à molliẽdo, vt & malleus, quia sicut faber per malleum mollit ferrum: sic diabolus per mulierem, mollit & malleat vniuersam terram.* B. Hieronymus: *Ferreas mentes libido domat.* Claudianus:

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

De sexto Apostolus: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virgilius:

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

De septimo Ouidius:

Luxuriant animi rebus plerunque secundis.

Salomon in Prouerbiis: *Prosperitas stultorum eos perdet.* B. Augustinus: *Secundæ res sapientum animos fatigant: plus obfuerunt Salomoni, quam profuerit ipsa sapientia. contrà aduersitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus [o]: *Sepiam aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt, aduersa.

o Oseæ 2.

De octauo, ludi nomine iocum intelligit omnem: mœstitia enim libidini repugnat, teste Poëtâ:

Non solet in mœstos illa venire thoros.

De nono, carminis nomine, omne melos musicum comprehenditur, siue voce, siue instrumentis fiat. Esaias: *Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuiis vestris hic, & opus Dei non respicitis.* addit Helinandus: *Vix si de inuenitur aliquis lenis vocis, & grauis vitæ: quippe cum vocis lenitas cantum desideret, vitæ grauitas planctum.*

De decimo est illud:

—— rara est concordia formæ,
Atq; pudicitiæ. ——

& illud:

Lis est cum formâ magna pudicitiæ.

De vndecimo ait Helinandus: *Quantum enim periculi sexus adfert in muliere, tantum ætas in puero. Periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima verò familiaritas. Vnde legitur in vitis Patrum; Non habendam familiaritatem cum fœmina, puero vel hæretico.*] Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt, occupatio mentis in curis grauioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, & maximè Beatissimæ Deiparæ Mariæ; quæ vt castitatis amantissima, summoperè desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Vtile quoque frequenter meditari, non externam illam & perituram citò speciem; quæ fragilis, caduca, sæpe mendosa & fucata, & falsis tantùm lenociniis adumbrata; sed rimari cogitatione internam & profundiorem corporis constitutionem. quid illa fuit, antequàm nasceretur? stilla seminis spurci & olidi quid nunc est? saccus stercorum. aufer cuticulæ pelliculam, quid illâ tetrius aut horribilius? quid cadaueri propius? sterquilinium niue contectum albet soluantur niues: *pax, pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient. Niue fugacior est forma. non liquatur, sed vanescit. illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycij? cùm anima diffugerit, quid futura hæc siue Lais, siue Helena? esca vermium, cadauer putridum, fœtens, tabe dissoluendum, ex cuius spinæ medullâ serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc deperam! Narrat Suidas de Hypatiâ Alexandrina, eam, cùm consilio nequiret auditoris adamantis importunam sollicitationem abrumpere, panniculos ei suos, fluore menstruo maculatos, obiecisse; *Hoc* (inquiens) *est, adolescens, quod amas: nihil autem pulchrum.* Appa & Gela Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridæ sub mammillis positæ odore, suam defendêre castitatem. Barbari enim naturâ ita fœtere Longobardorum mulieres opinati, intactas reliquêre [p]. Sed & Thomas Cantipratensis pium quendam virum, cùm cogitationes importunas cuiusdam mulierculæ, formosæ dum viueret, animo abigere non posset; sepulcrum narrat eius aperuisse, & amplexum cadauer tabidum, faciem faciei eius contaminatæ tabe, vermibúsque imposuisse, & in hoc fœtore volutatum ore; donec fœtor & horror omnem libidinis memoriam superassent. Quantò efficacius hoc, illo ridiculo, &, quod nisi præfatâ lectoris veniâ, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus [q] præscribit; *cum, qui* (sic ait) *stercora recentia amicæ in suo ponat calceo, & calceum statim induat, amore liberandum.* vtatur ille suo remedio. apagè has sordes. equidem tetro odore amorem cum fastidio commutandum crediderim, quamdiu fœtor durabit: post, nescio; nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogitationibus muniat, armetque. His remediis continentur, quæ ex Auicennâ Niderius posuit [r], excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpe non proficere.

p Annales Boior. libr. 3. & Anto. Bonf. lib. 8. rerum Hungaric. dec. 1.

q lib. 2. de varieta.

r libro vltio. Formicarij.

QVÆSTIO IV.

De maleficio hostili.

Hostile vocatur, quicquid in bonis animi, corporis, aut fortunæ damnum infert, aut aptum est inferre, aut ideirco adhibitum fuit à malefico, vt inferret. primum actu, secundum potestate, tertium intentione huiusmodi est. quæ in his interueniunt, vt plurimùm sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ hominúmque saluti contraria; ideò, *venena mala* vocari vult Grillandus [a], contrà quàm in amatorio, in quo censet vtplurimũ interuenire res calidas, dulces, amœnas homini, & coadiuuantes naturalem calorem, & potentiam luxuriandi, & ideò à lege hæc vocari *bona*, vel *non mala venena*, quia non sunt instituta hominis necandi causâ [b]: hæc perpetuò vera non esse, faciliè credent, qui præcedentem quæstionem accuratè legerint. De præcipuis ergo hostilis maleficij generibus nunc agamus: & quia prolixa atque varia disputatio est, in suas sectiones eam partiamur.

a q. 3. num. 5.

b l. 3. §. hoc adiectio ff. ad leg. Corn. de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

Vt res commodiùs intelligatur, notanda differentia triplicis fascinationis: nam puto vocabulũ, largè sumptum de propriè & impropriè dictâ fascinatione, diuidi posse in poëticam seu vulgarem, in philosophicam, & in magicam.

Vulgaris, seu poëtica est, de quâ potissimum disputatur; secundùm quam dicuntur homines fascinari, ipsâ visione seu aspectu actiuo fascinantis, vel etiam inuido aliquo laudante, eo solo quòd malignè aut malitiosè adspicit vel laudat

alium, à quo est auerso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta. Primò, hoc periculum imminere potiùs pulchris quàm deformibus, pueris quàm maioribus ætate. Secundò, hoc periculum remoueri quibusdam euphymiis; nempe si bene precentur iis, quos cum laude & admiratione intuentur; vel si quid turpiculum pueri gestent appensum collo, vnde fascini nomen inditum virili membro, eò quòd contra fascinationem talia gestarent oscilla; &, mutato in paulò honestiorem modum more, digitos duos cum pollice sic inserto, vt tale quid exprimant, de gagate, vel ebore, vel argento; vt fit hodiè in Hispaniâ (*Higa vocant*) immò si summo manè surgenti quis ita digitos intendat, idipsum quoque amuleti esse loco censent, quod malo exemplo Reginæ cuidam fieri aiunt. si bacare frõtem cingas, si ter in sinum despuas. denique si cùm auidè lautum edulium sumas, & te intentiùs aspicienti partem cibi porrigas. *præfiscini* hæc omnia fore, ne fascineris. De turpiculis illis mentio apud Lucillium, teste Glossario; Mutonium, προσβασκάνιον, ὡς Αὐχίλλιος. fortè loco illo, quem citat Nonius [a], *Nam quid Mu ino subrectóque huic epu' signo, vt lurcaretur lardum, & carnaria furtim Patrum conficeret?* quasi dicat, præstitisset infantulum fascinatum emori, quàm in forem adolescere. Tertiò, censent ad bruta quoque hanc fascinationem pertinere, gallinas, agnos, equos; & ferunt fascinatos aliquãdo cecidisse. Huc pertinent illa Poëtarum. Virgilij:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

item: —— *baccare frontem*

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere:

ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.

Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albij Tibulli [b]:

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumsterit arctâ,

Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Verùm prior illos versus refutat; qui docet, eum, de quo agit, vt insanum ac lymphatum, cinctum fuisse coronâ puerorum, & cæterorum: qui tamẽ ne quid eis detrimenti ab aspectu, tactúve insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. cuius superstitiosæ auersionis, vt consuetæ, testis est Theophrastus [c]. Sed quoniam à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus, si dicas eundem amantem amentémque describi, non aberrabis à vero: nam Plato [d], amoris furorem fascinatorium esse docuit; eò quòd mutuo aspectu & intensione oculorum, amor hauriatur augeatúrque.

Hanc fascinationem cum suis remediis esse superstitiosam nemo negauerit opinor, quam damnant BB. Basilius, Chrysostomus, Hieronymus & alij citandi; & profert Richardus [e] duos articulos, quibus non obscurè anathema dicitur iis qui illam tenent. Sine maleficiis verò, opinionem de solo morbo per laudationem inferendo, nemo Catholicus Theologiæ peritus, aut veræ philosophiæ sectator admiserit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis [f], illa conuincunt, nec verbis hanc vim inesse nec imaginationi quoad corpus distans, vt verè quidam apud Algazelem [g] asserunt. Ad natale fascinantis astrũ confugere, ridiculum est: omnes enim illâ horâ nati fascinatores forent. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, est damnatum delirium Auicennæ. Nec satisfaciunt, qui ad temperiei & substantiæ dissimilitudinem confugiunt. quia inter res eiusdem speciei nequit esse tanta substantiæ pugna ac dissimilitudo. non enim basiliscus basilisco, non vipera viperæ, sed homini & aliis animalibus nocent. Et vt vnum animal alteri tam sit noxium, id ex vehementi naturæ antipathiâ nasci necesse est; hanc verò ex differentiâ specificâ, quam sequitur differentia temperamenti. Quid? quod fascini huius defensores contendunt, etiam fascinari quem solere à beneuolis & charissimis. verba Plutarchi, & Heliodori [h] suggessit mihi, & communis patriæ, & religionis coniunctione amicissimus, Andræas Scottus noster. Græci codices mihi tũc non supperunt; quare ponam ex versione eiusdem: *Haud sanè ignoras* (ait Plutarchus) *quod & amicis, & familiaribus, & parentibus nonnulli oculum fascinantem esse existiment: vsque adeò vt mulieres non ostendãt illis pueros, nec diutius ab huiusmodi hominibus inspectari sinant. quomodo ergo id mihi videbuur ab inuidiâ effici? quid porrò per Iouem dices de iis, qui dicuntur se ipsos fascinare? nam hoc quoque audisti: sin minus, illa certè prorsus legisti:*

Eutelidæ fuerant pulchri per colla capilli:

Sed tibi dirus homo cõspecto in fluminis vndis

Inuidit turpisque inuasit protinùs illum

Morbus, & inuidiâ corrupta est gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem, cum sibi pulcher visus esset, propriâ specie captum, in morbum incidisse: atque habitum bonum vnà cum pulchritudine perdidisse.]

Vides fabulam Narcissi fabulæ similem. si quid tale accidit, arbitror vtrique contagiosam aliquam fontis exhalationem fuisse exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re censuerit: putat enim in his ex verâ inuidentiâ id oriri, quod etiam Heliodoro visum. Plutarchus: *Audacter dico vniuersas quidem animæ affectiones, quibus diu insint, in iis malos habitus ingenerare: hi cum naturæ vim cœperint, quâlibet ex causâ moti, sæpe etiam inuitos homines in iam proprias ac consuetas perturbationes deferunt. Sic autem considera, timidi etiam ipsa auxilia formidant, iracundi in charissimos quoque sunt morosi. Amatores & intemperantes postremo nec sanctissimis quidem corporibus quamuis morti vicinis queunt abstinere. Mira est enim consuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod sibi est proprium. Et qui in lapsum est propensus, vbique necesse est impingat. Nulla est itaque admiratione dignum, si, qui inuidendi & fascinandi habitum sibi induxerunt, etiam aduersus familiares ex morbi proprietate mouentur: ast vbi moti fuerint, quod natura solent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim sphæram spharice moueri, & cylindrum in modum cylindri necesse est, pro formæ differentiâ: ita & hominem sic inuidum affectio inuidenter aduersus omnia mouet. Quinetiam verisimile est, illos familiaribus & charis peius nocere.*] Immò verò id mihi minùs fit verisimile. cur? an quòd frequentiùs illos respiciant? aliquid id foret, si habitibus non vteremur quando volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent; quos confundit Plutarchus; non obscurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, vt ex geometricâ comparatione patet, frænum iniiciens. A cæteris etiam philosophis recedit, qui perspicuè maliuolam inuidentiam requirunt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, etsi de facto dubitet: *Porrò* (inquit) *si qui sunt, qui etiam charissimos,*

& qui

---

[a] ex libro 4.

[b] lib. 1. Elegiâ 2.

[c] lib. de characterismis in descriptione superstitiosi.

[d] in Sympofio.

[e] quodlib. 3. q. 12.

[f] libro 1.

[g] li. 5. Phy. cap. 7.

[h] Plutarc. 5. Sympos. ca. 7. Heliodorus li. ... Æthiopi. histor.

& quibus bene volunt, fascinant; id quidem non est mirandum, si cùm sint naturâ inuidi, non quod volunt faciunt, sed quod naturaliter solent. Præsupponit vterque naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tantùm, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica; præexistens, aut tunc nata. si præexistens, cur non nocet priùs subiecto cui inest? Si tunc nata; quâ nouâ efficiente causâ? nam erga hanc personam bene afficiũtur. Cæteri arbitrij libertatem hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant nõ malo, vt aduertit Tostatus [i]. (i in Numer.) Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fœliciùs philosophatur de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicunque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim (vt ait Hippocrates) summè bonus habitus, & corpora simulatque ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij in egrum cœperint incrementum, seque spe meliùs affectos vident, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus prope mutationem est* (esset Plutarche, licèt seipsos nec demirarentur, nec circumspicerent, iuxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant.* (Quomodo per habitûs vitium? id maliuolentiam dicebas, ergóne credendum, quẽquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? estò aliis inuiderint. nunquàm huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quã subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: eóque fit, vt quo aliis nocebant, seipsos malè habeant. Quod cùm pueris fortasse contingat, falsò causa obtuentibus adscribitur.*] vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffusos, & in Eutelidam, corruptâ iam aquâ, vapores cum illis spiritibus reflexos. cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Eutelidæ, emanasse non est credibile. ægrorum & venenatorũ illa affectio est, & non nisi ex virosis aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto & fascinari, quia ex se ipsis spiritus quosdam seu qualitates nescio quas effundant, quæ aëre corrupto in eos redeant vnde exiuêre; nullus crediderim. Verè tamen Plutarchus, falsò causam obtuentibus, scilicet quatenus obtuentur, adscribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod antè asseruerat, visu aliquos esse contagiosos.

Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dictâ, quam poeticam seu vulgi vocant; quam ipsâ visione cum imaginatione maliuolâ fieri volunt, quod satis ipsum nomen Græcum indicat; dico, illum esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosumque.] Hanc conclusionem optimè docẽt quidam egregij Medici, vt Iulius Scaliger [k], & Franciscus Valesius [l], & Theologi, vt Richardus [m], Abulẽsis [n], & Halliacensis Cardinalis [o], Ciruelus [p], Leonardus Vairus [q], Laurentius Ananias [r], & Andræas Laurentius [s]. Probatur auctoritate B. Basilij [t], qui hoc spernit, ut muliebrem nugacitatem. Secundò quia, cùm visio sit actio immanens, & fiat per introsusceptionem siue per passionem, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem; non potest idonea huius fascinationis causa naturalis assignari. denique, quia nec Hippocrates, nec Galenus, nec vllus veterum Medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientiæ Medico credimus) huius fascinationis, cùm fusissimè tamen egerint de cunctis morborum generibus & causis, meminerunt. Vt satis mirari nequeam doctos quosdam Theologos scriptis mandasse, hanc comprobari à Medicis & Philosophis, nec negari posse experientiã conuincente. Vnum tamen Medicum solum laudant, si Medicus ille bonus & peritus, Marsilium Ficinum [u], quod non ex Æsculapidarũ, sed Academicorum scitis conflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationem à philosophicâ, propriã ab impropriâ non distinxerunt. (u in oper. de animæ immort.)

Secunda conclusio. *Philosophica seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio; propriè vero, est contagio seu infectio.*] Sciendum, pro intelligentiâ conclusionis, fieri posse vt aliquis alterius aspectu lædatur. nam verum est illud Poëtæ:

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multaque corporibus transitione nocent.

quod de lippis doctum est [x]. (x libro 1.) Et quidem huiusmodi læsio contingit, maximè quando mutuus est intuitus; etsi possit etiam, quando tantùm intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; quâ de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit: *Nouimus homines, qui visu pueris maximè nocent, quippe habitum, vtpote humidum ac debilem, vertunt & in deterius mouent: quod quidem minus accidit iis, qui induruerunt & iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantum pueris, sed etiam viris perniciosos esse. tabescere enim & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exciperent. Perspecta est autem res, vt videtur, ab iis, qui cum illis commercia exercebant, & seruos illinc educebant venales. Verum hæc istorum malitia haud proinde fortassis est mirabilis. Nam & attactus & affricatio manifesto quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarum auium pennæ aquilinis coniunctæ, decrescunt ac pereunt occultâ quadam vi plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi, hominis etiam tactum partim quidem esse vtilem, partim vero grauem ac noxium. Iam vero ex aspectibus quibusdam noceri, id quidem (vt dixi) sed quoniam causa eius perdifficilis est, pro falso reiicitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ vestigium quoddam ac semitam inuenisti: vt qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & vox, & respirationis fluxus, euaporationes quædam sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsæ afficiunt. huiusmodi autem longè verisimilius est ex animalibus emanare, vt quorum spiritus, propter calorem & motum, veluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assiduè emittit. id quod per oculos inprimis fieri par est. Nam cum visus multiplicem habeat motum, cum spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandam vim disseminat. Quâ ex re multa tum pati, tum facere per visum, homini accidit: quippe quem res visæ vertunt, ac modicis tum voluptatibus, tum iocunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui vel maximi aut vehementissimi sunt animæ affectus) principium dat visus. Hinc diffluit ac colliquescit amator, vbi pulchras intuetur, ex ad ipsas a dea. Vnde haud immeritò mirari quis possit, esse, qui existiment hominem per visum pati ac vexari, nõ autem facere ac nocere. Pulchrorum*

Gene. 1.
k de subtilit. exercit. 349.
l sacræ Philosoph. cap. 68.
m quodlib. 3. q. 12.
n locis mox citandis.
o in perspectiua.
p par. 3. de superstit. cap. 5.
q toto ferme li. 1. & 3. de fascino.
r li. 4. de nat. dæmo.
s li. 1. Hist. Anatom. q. 1.
t homil. de inuidiâ.

etenim ex aduerso aspectus, quódque ex ipsorum oculis exit (siue id lumen sit, siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum voluptate dolori coniunctâ. (id quod ipsi, γλυκύπικρον, hoc est, dulce amarum vocant) neque enim vel ex contactu, vel ex auditu cōtingit hominē adeò sauciari atque affici, vt si quos vel ipse aspiciat, vel ab iis aspiciatur. talis enim ex visu diffusio fit, & inflammatio, vt planè amoris imperitos existimem eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari. Pulchri enim etsi per longè distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium videmus. curantur enim hiaticulam intuentes: cui talis inesse vis & temperatio videtur, vt morbum attrahat & excipiat per visum, veluti fluxum exeuntem. Vnde hiaticulæ ne sustinere quidem sustinent hominem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (vt quidam putant) curationem inuideant, sed quòd velut ictu feriantur. Ex omnibus autem morbis maximè ac celerrimè contrahitur conuictu lippitudo. Vsque adeò celerem vim habet visus infrendi atque affricādi aliis morbi principium. Ex his Plutarchi verbis nota, primò, illi hanc fascinationem esse similem detrimentis, quæ contactu & affricatione inferuntur: hoc est, nihil esse aliud, quàm naturalem quandam contagionem: vt appareat eum non admittere vulgarem illam. docent id comparationes eiusde rupiculâ, de lippitudine, de amore: etsi rationes hæ mihi non probentur, & alias [y] veriores in medium protulerim.

Subdit deinde, cur noxius magìs sit intuitus inuidorum, quàm aliorum. *Affecta (inquit) animâ corpus afficitur. Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda; & canibus præ ferociâ, in certaminibus aduersus feras, sæpe visus exstinguitur, atque excæcantur. Mærores autem, & auaritiæ, ac zelotypiæ colores vertunt, atque habitus lancinant: quibus affectibus haud minus inuidētia in animum penetrare solita, corpus malitiâ implet; quā pictores eleganter exprimere conātur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cunq; homines, sic ex inuidiâ affecti oculos infigunt: hi vero proximè animam ordine locati ipsius malitiam attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant; nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectis nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si irâ perciti mordeant: & hominum seminā efficaciora esse aiunt, si amore coëant. At prorsus animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibendâ fascinatione, προβασκανία vocantur, sunt qui putent aduersus inuidiam conferre; quod scilicet (sic) trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis.*] Aliquid est hoc vltimum in Plutarchi doctrinâ, qui non attigit punctum præcipuum difficultatis. nec enim ostendit, quo pacto ille maliuolus vel calidus affectus queat noxialē qualitatem suam in alium effundere. Mutuatus reliqua à Plutarcho, hoc præclarè & luculenter satis explicat Heliodorus [z] interprete Scotto: *Sic se res habet. Hic aër nobis circumfusus per oculos, nares, halitum, aliósque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò secum inferens; qualis influxerit, talem etiam iis in excipiunt habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circunstantem aërem qualitate maleficâ replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsq; & medullas ipsas penetradit; ac plerisque morbus fit inuidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Iam verò illa etiam considera, Charicles; quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestis tabes corripiat: cùm tamen nunquàm tangant eos, qui iis morbis laborant, nec aut lecto aut mensâ eâdem participent: sed cùm eundem tantùm hauserint aërem.*] Vides vt à contagione pestis, probet hanc inuidentiæ fascinationem: quia vtraque ab exhalationibus seu vaporationibus prauis vitiato aëre proueniat. Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus res visæ dant originem, &, veluti subuentaneas affectiones, per oculos in animas eiaculantur. Idq; iustâ admodùm ratione. Nam cùm ex nostris meatibus ac sensibus, maximè assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit; paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcircà sunt defluxiones, sicque amorum transitus ignito spiritu attrahit.*] mox subdit de rupiculâ & basilisco, de quibus nos egimus [a].

Habetis ad philosophorum mentem explicatam fascinationem; quam tuentur philosophi & Theologi recentiores: quorum breuiter vna & consentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & Gentilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsâ visione, quà visio est, fieri alterationem vllam in alio; sed alterationem effici per venenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus, aut vitiosâ complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus vitalibus, qui imaginatione acriore & attentione intensiore animi concitantur, & exciti viam quærentes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluētibus ex oculis nō quidem ipsâ visione, sed spiritibus simul cum visione excitatis & erumpentibus, aërem proximum malo suo viru inficere, & ab hac aëris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aëris proximam illi, qui est inficiendus (putà pueri) & hunc aërem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quæ pars tenerrima citiùs inficitur, se penetrare in corporis partes interiores. Hæc est sententia Alexandri Aphrodisæi [b], & Aristotelis [c] (nisi dicas hunc ex vulgi sententia locutum) apertè est B. Thomæ [d], quem Ferrar. ibi, & Ægid. Colūna [e], & alij sequuntur. Et probant non malè exemplis Richardi [f] & Abulensis [g]. Richardi sunt ista; *Videmus enim hominem patientem in oculis quandoque aspectu suo lædere hominem, qui illum aspicit, quod contingit ex hoc, quod oculi malâ qualitate infecti, aërem medium inficiunt, & aer infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quod secundum rectam lineam & directius illa infectio deriuatur ad oculos adspicientium quàm non adspicientium multum, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aspiciens oculos infirmos imaginatur se lædi. & ego expertus sum in me ipso, me quandoque non potuisse tenere aciem visus, nisi cum difficultate directè contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.*] Vides hanc fascinationē, quam Richardus admittit, non aliam esse, quàm (vt dixi) infectionem quandam: & præterea illum addere vnā circunstantiam imaginationis eius qui læditur; quæ valdè probabilis est, & propria pestis atque omnium morborum contagiosorum, qui facillimè hauriuntur ab iis qui timent corripi, vel correptos se autumant. Addit Richardus: *Ad hoc est etiam alia experientia, quæ habetur per philosophum, primo libro de somno & vigil. vbi dicit sic; quoniam si-*

y libro 1.

z Æthiopica Heliod. libro 1.

a libro 1.

b in Problemat.
c in Problematib. sect. 10.
d 1. par. q. 117. ar. 3. ad 5. 2. & 3. contra gent. cap. 103.
e libr. contra error. Philosophor.
f d. quæst 12.
g parad. 4. q. 16. & aliis locis.

cui visus patitur, sic & facit aliquid. In speculis enim valde puris cum menstruis superuenientibus mulieres inspiciunt, in speculo fit superficies speculi, veluti nubes sanguinea, & siquidem sit nouum speculum, non facile est abstrahere huiusmodi maculam; si verò sit speculum vetus, facile est. causa verò, sicut diximus, quoniam non solum patitur visus aliquid à visibili, sed etiã facit aliquid, & mouet aëra, quemadmodum & splendida. nam visus est splendidorum habentium colorem.] Quod ait visum facere aliquid; non sic accipiendum, quasi velit ipsâ visione aliquid emitti, quà visio est; sed simul seu concomitanter quosdam exire spiritus seu vapores, qui noxam illam speculis inferant. dubitari autem potest, vtrùm hi spiritus virulenti emittantur per ipsum oculi globum, vt volunt Richardus & Abulensis, an verò duntaxat per cauitates orbium seu angulos, vnde solet lippitudo exire? Mihi nullo modo verisimile videtur per solum globum exire. fieri potest, vt aliqui, sed rari admodùm & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & simul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cum exspiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, seu quod contagio afflatur. Nónne putridi vaporis longè plus, & citiùs expeditiúsque, calidius etiam & inflammatius, ab ore in cor per asperam arteriam, quàm per oculos solet immitti? Fortassis etiam veritati prorsùs consentaneum est, quod Valesius contendit, ab oculis nec suffusiones, nec nubes, nec albugines, sed ophthalmias duntaxat seu lippitudines tantùm in alios mitti; minùs ergo mittant affectiones non suas, sed aliorum. certè scabiem non oculus, sed manus & contactus membrorum affricabit. Pestilitas nunquàm adspectu, sed halitu oris solo propagari consueuit: quare ægrorum non adspectum, sed contactum & propiorem accessum fugimus. De menstruatis illa, quoad speculi suffusionem, vera puto; sed quæ de morbis hominum aut aliis admirandis Plinius narrauit [h], ea quotidiano vsu & experimentis coniugatorum refutari Valesius conuincit. Tertiò probat Richardus, eò quòd passionibus quibusdam animi, oculi quasi transmutẽtur, & ignescant adeò, vt nec ipsi alios nouerint, nec agnosci ferè queant: & prætereà etiam solo adspectu alios ad amorem aut lasciuiam possint pellicere. Putat enim ex solo adspectu, mediante imagine, passionem primùm interiùs concitari, & eam oculis se insinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad lasciuum amorem, inserere. Atque adeò esse mulieres seu viros, quibus illicium illud, seu qualitas attractiua ad amorem insit in oculis, per modum qualitatis perpetuæ & immanentis; aliis verò inesse illam duntaxat durante passione amoris, hoc est, quamdiu illi ipsi concupiscunt seu amant. Quâ de re prorsùs dubito, &, pace Richardi dixerim, hæc non sunt admodùm verisimilia: nam qualitatem talem inesse aliam, quàm sit ipsa pulchritudo oculorum, vel decentia, vel gratia aliqua moralis, quæ venustate, alacritate, decore, aut aliis amari dignis conditionibus, animũ vulneret hac Cupidinis sagittâ; nihil necesse est, cùm hæc sufficiant, nos imaginari. Nec viget probatio Richardi, quam his verbis subiungit: *Quandoque enim videbis mulieres turpe, & oculos turpes habentes, & tamen quandoque magis aspicientes ad suum amorem alliciunt ex aspectu suo, quàm longè pulchriores mulieres, & quandam habent nociuam efficaciam transeuntem, hoc est, cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia; vnde viris periculosum est, tales mulieres respicere.*] Fateor periculosum, sed quia hæ mulieres sunt illecebrosæ vel conuersatione, vel adspectûs gratiâ aliquâ, vel ipsâ lasciuiâ; quæ ex oculis elucens prouocat homines ad id, quò natura deprauata eos inuitat. Nec formâ solâ capiuntur, qui amant: nam sat cuique formosum, quod amat, videtur.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quòd verò efficacior ad malum sit adspectus harum cum passione amoris seu eromaniâ ipsæ percitæ; fit, quia tum acriùs oculos intendunt, & ignea illa lux splendidior, addit aliquid decori; sicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis solet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum est primùm ipsi tibi: si vis amari, ama. nam magnes amoris amor. Et hæc est causa, cur dicat Salomon [i]: *Ne respicias mulierem multiuolam, ne fortè incidas in laqueum illius.*] Minimè his verbis probare voluit commentitiam illã qualitatem Richardi; qui certè prorsùs impropriè hanc vocat *fascinationem*; nam & amantes non nisi impropriè fascinari dicantur. Quis vnquàm Helenam, vel Penelopem, vel similes, tot ambitas procis, *fascinatrices* vocauit?

Ad Abulensem veniamus, qui stat pro nobis, & accuratè rem discussit locis tribus. Primò scribens in Genesim [k] distinguit, vt nos distinximus, & vulgarem illam fascinationem, quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales motus *pertinent ad passiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur super aliqua naturalia, vt harmoniam, vel non harmoniam humorum & aliorum in corpore.*] Physicam verò istam probat, si fiat in corpore propinquo; nam in longè distans iure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquãtulùm graues, vtpote *humidi humiditate aquea; & ideò non possunt in longum tendere, nisi per magnam virtutem potentiæ expulsiuæ*, qualis nec inest oculo; nec, si inesset, sufficeret; quia vis illa noxia resistentiâ medij facillimè commutaretur.

Hæc eadem omnia docet [l], vbi [m] expressè asserit, non dandam fascinationem illam vulgarem; sed physicam, quæ prouenit ex aliquâ pestiferâ qualitate existente in animali per modum morbi: & distinguit inter propinquum obiectum & remotum [n], & quoad propinquum prudenter addit, necessarium esse, vt illud propinquum dispositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis. quod docet [o], & verò certissimum est. Verùm idem hãc materiam magis ex professo examinauit [p], vbi docet, quod præsupponimus, speciei visibili nullam inesse qualitatem actiuam, vel passiuam alterantem ad modum quatuor naturalium qualitatum: quia species visiuæ, nec calidæ, nec frigidæ, nec siccæ, nec humidæ sunt formaliter, aut effectiuè, sed nec virtualiter: & tantùm illæ efficere possunt, vt res, cuius species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumentum nullum inferre queunt per se; sed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ haud dubiè sequeretur, etiam si res visa non videretur; & videns, oculis clausis, non vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantiæ calidæ & humidæ, qui in vapores quosdam resoluã tur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhæserint, *frigiditate superficiei corporis solidi cui inhærent,*

h lib. 7. c. 15. & lib. 28. cap. 7.

i Eccl. c. 9. 3.

k ca. 21. col. 6 nouæ editionis.

l in d. Parad. 4 à fol. 52.
m fol. 53. col. 2.

n fol. 51. col. 4 & fol. 57. col. 2.
o d. fol. 51. col. 4.
p commentar. cap. 21. Num. à q. 9. & q. 12.

... aeris circumstantiis, condensantur, atque visibi- ... corpora apparet. Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, cōtingere. Animalia itaque, in quibus hi venenosi humores sunt, per oculorū pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant iis, quibus inhæserint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuā; quæ per applicationem & contactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem, quà videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cum Platonicis, visionem fieri per radiorū emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulésis[q] rationibus validis octodecim. Idem[r] postea, pressiùs fascinationis materiam discutiens[s], expressè asserit, hæc verba: *Dicendum est, quod plurimi eorum, qui Catholicæ veritati valdè inhærent, fascinationem nihil esse dicunt, nullum quoque animal fasci. ari, id est, oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos causari. Horum autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namque, qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quod in hominibus esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercunque ad malum modo adspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident; & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autem penitus falsa sunt, & naturæ dissona*] Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiam cùm nolint, obtutu nocituros, vt rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem[t] significat hāc fascinationem ab Ecclesiā damnari. *Nos quoque (scribit) cum tota Ecclesiā, fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur, in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis fascinatione interitū asserunt euenire, similiter in aliis domesticis animalibus nescientes quid fascinatio sit.*] Hæc ille de vulgari; nā de physicā docet[u], illā per cōtagionem prædictorum vaporum fieri: & docet[x] quædam animalia id naturā insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quādo volunt, & quibus volunt; sed, si non concurrant requisita ex parte agentis & patientis; quibus volunt, nequeant; si verò hæc omnia concurrant, etiam si nolint, noceant. Vnū tamen addit explicatione indigens, his verbis: *Habet tamen qui huiusmodi est, aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit vnquam, aut, cum se voluerit ab aliqua re custodire, ne eam fascinet, claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare.*] Hoc ex hypothesi verum duntaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant: nam si ex ore vel aliunde, nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit[y], licèt plerunque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur, interdum inferri posse durioribus, si valdè vehemēs & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis & lupis quoad quosuis homines experimur: deniquè[z] docet ex hac eādē causā posse quędam in corpora remotiora, quàm queāt alia: quæ omnia certa sunt, nec aliā indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem seu philosophicam, & eos, qui fascinationem defendunt (vt Ronseus[a], Franciscus Suares[b], & cursus Conimbricensis[c], & alij) de hac tantùm, non de priore illā poëticā & vulgarā locutos.

A Pars altera conclusionis, quæstionem ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea, quam ex vitiato humore spiritus isti conciliant*, noxa: odi λογομαχίαν omnem; quando nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur. Sed quia, sicut de Fati voce dici solet, nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de fascinationis voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione, illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quàm tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt metaphoricè, non propriè te locutum, ex contextu seu orationis serie facilè deprehēdatur, quod in sacrā Scripturā, & Patrū locis, mox proferendis, factū.

B In hac verò quæstione, cùm agimus, *an detur fascinatio*: cōfestim omnes sic nomē accipiunt (& meritò) vt vulgò consueuit. Nam vbi metaphoræ vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est, vocabula in propriā significatione sumere, maximè inter physicos vel metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de solā physicā) *hoc autem non ideo quod veritas latere debeat* (*desiderat enim veritas in publico collocari*) *sed quia simplices, impotentes distinguere a falsis vera, cum audirent fascinationem possibilem, arbitrarentur aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitionem vanitatesque tenderent.*]

C Hæc ille sapientissimè. Quidquod certè decet philosophum & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grāmaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonū illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorē vocari. Nihil clarius, nihil expeditius, nihil ad erudiēdum alios accommodatius. Quis ferat, si incendium voces diluuij nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? sic & cùm contagioni fascinationis nomen imponis. Quid est fascinatio? *fascinationem* definit Tostatus[d], *cum aliquis aliquempiam videns, ad eum non continuatus corporaliter, nec in eum quidquam agens, eum lædit.*] Nonne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumento vel efficiente ipsam visionem, & prætereà requirunt animi malignitatem? vt propriè

D dicta *fascinatio*, verè non sit aliud, quàm (vt definit Valesius) *passio oculis illata & concepta, profecta ex quadam affectione animi malignā eius qui intuetur.* (certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus & Plinius, confirmant. at hæc desunt in physica hac cōtagione; sed ... a ad humores omnē agendi refert efficacitatē. differūt ergo physica & vulgata. cùq; vulgata propriè sit fascinatio, vtpote cui primo nomē inditum; & physica duntaxat tralatitiè, per quandā analogiā, latè sumpto nomine, sic appelletur; cōsequens est, impropriè hanc dici fascinationem: atque omne contagium ore, halitu, naribus, affricatione membrorum illarum eodem iure dici posse fascinationem physicam. Repugnat notio nominis. Nam fascinatio non deducitur vt quidam opinati, à *fando*, quòd incantationibus inducatur; sed origo Græcanicum est. quia

E *fascino*, formatur à βασκαίνω, mutatis duab' literis. βασκαίνειν significat inuidere, quod, Cicerone teste, vsurpabant pro nimium videre. quoniam qui inuident alicui, ab inuidiosi fœlicitate nequeunt oculos auertere. βασκανία propriè est inuidentia. In Deuteron[e]. vbi nos habemus, *inuidebit fratri*

q q. 9. 11. ... q. 14. s ... q. 14.

t quæst. 8.

u quæst. 14. x quæst. 15.

y quæst. 16.

z quæst. ...

a ... b ... Metaphys. disp. 18. ... c ... physic.

d quæst. 15.

e c. 28 v. 56.

suo, Græcè est, βασκάνει, quod B. Augustinus [f] transfert *fascinauit*. Chaldæus autem, *habebit oculum nequam*. Nec ignotum illud patrisfamilias, *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum* [g]? quod de inuidâ mercedis alienæ contemplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè se prodit, etiam Horatio teste,

Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro, morsuq; venenat.

ideò fortassis à Sapiente pronunciatum [h], *Nihil oculo nequius creatum*: hoc est, inuidentius. nisi malis eò referre, quòd oculus peccati & cōcupiscentiæ fenestra esse soleat, malorúmque animi affectuum index, seu leno potiùs illecebrosissimus. Nihil enim hoc ad probandā fascinationem facit, vt nec alia sacræ Scripturæ loca, vel quorundam Patrum auctoritates. B Nam fascinationem latissimè sumpsêre, pro quâuis graui deceptione, vt etiam Magica præstigia comprehendat, de quibus mox dicā. Sic accipio *malum oculum* [i]. Sic ait Sapiens [k]: *Fascinatio nugacitatis obscurat bona*. Græcè est, βασκανία καὶ φαυλότητος id est, fascinum vile, nugax, & nihili, phrasi Hebræâ. Sic enim significat, à vilissimis, & minimi precij quisquiliis terrenis, maximè à nugatoriâ & adulatoriâ laudatione, ita nos præstringi, & ludificari, vt ad vera bona prorsùs cæcutiamus, vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cœlestibus, sempiternis interitura præferamus. C fascinationis verò nomen vsurpat, quia vulgus Iudæorum falsam illam fascinationē credebat contingere, adeò vt huiusmodi fascinatorē oculum Saræ impij recutiti tribuere non vereantur; quos Abulensis refellit [l]. B. Bonauentura [m] vidit alludi ad fascinationem, & ideò dicit, secundùm quòd homines maligni dicūtur laudando pueros fascinare, satis indicans quanti illa faceret. Sensum quem diximus, Petrus Nannius Alcmarius ex parte amplectitur [n]. Adspectu etiam ad illam opinionem, metaphoricè S. Paulus locutus est [o], cùm scribit: *Quis vos fascinauit, nō obedire veritati?* hoc est, quis vestrā salutem & veram fidem, vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clarissimam caligetis; & tam subitò leuitérque ab eâ fide defeceritis, quæ tam manifestè vobis à me tradita fuit; ac si penicillo prędicationis ante vniuscuiusque vestrûm oculos D CHRISTVS pro vobis crucifixus foret: Vera hæc sacræ Scripturæ locorum sententia. B. Hieronymus nō obscurè sententiam suam prodidit, habere se pro fabulā illud vulgi. *Dignè* (ait) *Paulo, qui etsi imperitus est sermone, non tamen & scientiâ, debemus exponere: non quod scierit esse fascinum, qui vulgò putatur nocere, sed vsus sermone sit triuij; & vt in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidiani sermocinationis assumpserit. Dicitur fascinus propriè infantibus nocere, & ætati paruulæ, & his qui nec dum firmo vestigio figant gradum. Hoc vtrum verum nécne sit, Deus viderit: quia potest fieri, vt & dæmones huic peccato seruiant, & quoscúnque in Dei opere vel cœpisse, vel profecisse cognouerint, eos à bonis operibus auertant.* E *Nunc illud in causâ est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum, vt quomodo tenera ætas noceri dicitur fascino: sit etiam Galatæ in Christi fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieronymo, naturaliter id non contingere; vt, si fiat, operā dæmonis fieri censuerit. Eadem mens Chrysostomi [p]; monet enim, ne, quando audimus inuidiam seu oculum malum, existimemus, quòd oculorum coniectus intuentes lædere soleat; μὴ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι

f li. locution. Hebraicar.
g Matth. 20.
h Eccli. 31. v. 15.
i in ep. Dauidis Imper. Abissinor. ad Manuelē Regem Lusitaniç apud Frāc. Aluares Histor. Aethiop. cap. 135.
k Sapient. 4. v. 12.
l in c. 21. Gen. in Commēt. in versum illum 12.
n in Notis suis.
o Gal. 3. v. 1.
p in idem ca. 3. ad Galat.

A ἡ ὀφθαλμῶν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν [q]. & reddit rationem, quia ipsum oculi membrū malum esse nequit; verùm hoc pacto liuorē animi à CHRISTO notari. Nam oculorum est, simpliciter tantùm videre; cęterùm perperàm videre, est animi intùs deprauati. Addit nō tamē hæc dici, quasi liuor per se alteri nocere possit; sed vt ostēdat, eos, qui ista docebant, per inuidiam ad hoc venisse, ταῦτα δὲ λέγει οὐχ ὡς τοῦ φθόνου καθ' ἑαυτὸν ἰσχὺν ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἀρ. vides omnem vulgatæ opinioni aditum obstruxisse. remouet oculi organum, remouet visionem, remouet ipsam inuidentiam. Idem disertè vulgarem illam de vetulis fascinantibus opinionē reprehendit [r]. B. Anselmus [s] exponit quidem, *fascinauit, liuido læsit intuitu*: &, *respectu inuidiæ vos tenellos læsit, dolénsq; de promotu vestræ perfectionis ac fidei, solo liuore nocuit: sicut aliquis, qui solo respectu dicitur res alterius posse diminuere: & ita vos liuenti suo adspectu tabefecit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, sed falsitati sui dogmatis.*] verùm subdit aliā interpretationē, nempe; *Vel sicut incantatores fascinant & deludunt homines, vt credant verum esse, quod falsum est: ita nescio quis fascino suæ deceptionis ita vos incātauit, ac verbis suis immutauit, vt, &c.*] vides de vulgari loqui per, *dicitur*: de magicâ absolutè, sicut & B. Hieronymus locutus est, quem imitatur. vt & Primasius ipsismet B. Hieronymi verbis cōpendiò acceptis vtens; quēadmodum Theophylactus Chrysostomi. Sedulius totū illud prętermittit, contentus interpretari, *fascinauit*, hoc est, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas sensuū ludificationes; Catharinus ad physicam, quam dixi, fascinationē, nō ad vulgarem. Sed verior, commodior saltem, explicatio Caietani, quā Adamus Sasbaut, siue Leonardus Hasselius secutus fuit. Nam quę Sasbauto adscripta post mortē Commentaria in epist. Pauli, & Esaiam, sunt selecta & in ordinem digesta ex lectionibus prædicti Leonardi Hasselij, vt norūt, qui contulêre, & huius illum auditorem fuisse meminerūt. Septimius Tertullianus videtur hanc vulgarem opinionem solis Ethnicis adscribere, & liuori seu odio, *fascini* nomen tribuere; & quia pulchris periculum imminere putabant; ideò pro remedio *velamen capitis* virginibus commendat, quoniā eo adspectus arcebatur. Sic scribit [t]: *Sedenim vera & tota & pura virginitas, nihil magis timet, quàm semetipsam: etiam fœminarū oculos pati nō vult, alios ipsa oculos habet. confugit ad velamē capitis, quasi ad galeā, quasi ad clypeū; qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationū, aduersus iacula scandalorū, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem. Nam est aliquid etiam, apud Ethnicos metuendum, quod fascinum vocant, infœliciorem laudis, & gloriæ enormioris euentum. Hoc nos interdum* [u] *diabolo interpretamur. ipsius est enim boni odium. Interdum* DEO *deputamus. illius est enim superbiæ iudicium, extollentis humiles, & deprimentis elatos. Timebit itaque virgo sanctior vel in nomine fascini; hinc aduersarium, inde* DEVM; *illius liuidum ingenium, huius censorium lumen, &c.*] En tibi agnoscit rem, causam reddit aliam quàm vulgò putabatur: effici hæc dæmone faciente, Deo permittente. nihil verius. Hæc ergo Patrum Orthodoxorum sententia: nec fauent illi, vel Henrico Cornelij Agrippæ physicam fascinationem impugnanti; quem refellit Sixtus Senensis [x]; vel Cinglianis hæreticis, nimiùm vulgari illi tribuentibus, Caluino [y], Aretio [z], & Lamberto Danæo [a],

q Mar. 6. & 20.
r Homil. 8. ad Col.
s ad d. c. 3. ad Gal.
t li. de virgin. velandis, c.
u for. de diabolo.
x li. 6. Biblioth. annot. 69.
y in Ex. ca. 2.
z prob. de fascin.
a c. 2. de fort.

qui auctoritate quorundam Patrum calumniosè abutuntur.

F Tertia conclusio. *Quædã & frequentior fascinatio pendet a dæmonis maleficio, qui strigæ vel sortiario ex pacto nocere volenti cooperatur. Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitũ vel expressum hominis cum dæmone pactum.*] Hæc probatur autoritate B. Hieronymi, & aliorũ Patrum iam citatorum, B. Thomæ, Abulens. Ferrar. Suares, & cæterorum Theologorũ laudatorũ. probatur experientiâ quotidianâ, & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima, quæ variis scriptoribus visa ad alias species referenda. nam solent pacisci nefarij isti homines, vt quos liuidè vel iracundè aspexerint, iis dæmon perniciem inferat, ignari posteà putant hæc ipsâ visione perpessos; quorum ex numero bonus poëta Hieronymus Vida narrat, quod suo tempore acciderat [b]:

Quandoquidem memini Tusci altâ in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira vigebant
Ora, grauésque oculi suffecti sanguine circùm,
Frons̀que obscœna situ, hirtiq; in vertice cani.
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, pariásque volantes:
Quin etiam si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor;
Ille hortis stragem dedit, arboribúsque ruinam:
Spémque anni agricolæ mæsti fleuere caducam.
Nam quocunq; aciem horribilē intendisset, ibi omnes
Cernere erat subito afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Sed immiscebat Dauus ille cuncta interturbans. Talis etiam fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi & fascinatores, vulgò *Telchines* dicti [c] B. Gregorio Nazianzeno & Synesio. Gregorio verò Palamæ, *tabes Telchinodice*, idem quòd tabes vultu fascinante & insidiosè blando illata. ferunt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insulâ Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos; nunc hominum pedibus manibúsque truncorum, nũc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum; insignes planè veneficos & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Hesychius) fascinatores: vel potiùs veros cacodæmones admodũ maleficos, οὐκ ἐπὶ καλῷ θέλγοντας; pessimo fine homines, quos perditos vellent demulcentes, vt scribit Eustathius [d]. inuidos dæmones fuisse indicat B. Nazianzenus, & post illum Tzetza, atque ideò etiam dicti παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos, de quibus Plutarchus superiùs meminit, & Plinius his verbis [e]: *In Aphrica esse familias quasdam effascinantes, Isogonus & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis, adiicit Isogonus, qui visu quoque fascinent, interimántque quos diutius intueantur, iratis præsertim oculis. Quod eorum malum facilius sentire puberes.*] Confirmat Gellius [f], eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior [g].

Fieri autem hęc pacti cum dæmonibus initi vi, satis ostendit, quòd fascinatorum huiusmodi notas esse volunt; si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillę; aut in altero effigies equi aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium Satanas suum insignuit. Nostris e-

A nim temporibus deprehensæ, quibus in oculis erat nota catellini vel buffonij pedis: & quod de geminâ pupillâ dicit, ita capio, vt videri geminam credamus non esse.

Obiiciunt ab Aristotele, Plinio & aliis rutam, gagatem, hyenę pellem, & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalē. Respondeo, hoc argumento probari duntaxat, impropriam illam fascinationē physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis, quibus dæmon abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptũ, vt magicę præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocentur, quo sensu Iaquerius librum edidit, quem vocat Flagellũ fascinariorũ: & eodem sensu dicũtur Iudices à strigibus fascinari. quâ de re sic scribunt Inquisitores

B Germani: *Sunt & tales maleficæ, quæ iudices solo adspectu & oculorum intuitu maleficare sciunt, quòd eis nullam molestiam inferre que int* [h].] Item: *Experientiâ nos docente nouimus, quòd iudex aut alij assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint, quòd omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebant, sed liberè abire permiserunt. Qui scit & vidit expertus est, & verum dat testimonium, & vtinam talia procurare non possent.*] Sic illi [i]. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè, ac iustè procedentes; sed duntaxat in iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, &c.

C Restat, videre, vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel ore laudando fascinante. Placet Francisci Valesij coniectura. fortassis inde, quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrioresque sunt, à fœminis virisque occurrẽtibus solent attentiùs aspici, laudari palpari, mōtitari, in vlnas & palmas accipi. Verissimum verò est dictum illud Hippocratis: *Habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum*: & illud Cornelij Celsi: *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cùm ergo infantuli, ob naturalis habitùs teneritudinem, cùm visi sunt optimè valere, sæpe ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus nõn intelligit causam tam repentinæ mutationis; &, quia hanc non

D intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adspicientium atque laudantium oculos & verba coniicit: quos cum quotidiè puerulí pulchelli & obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa & deformis in hoc numero reperitur. quod genus cùm sit tetrum, morosum, & odiosum, ei potiùs adscribitur noxa, quàm cæteris. Hanc vulgi opinionem paulatim (quæ mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nonnulli superstitiosi, vel ingenij quiduis defendendo ostētandi auidi sunt secuti. tādem ab infantulis ad agnos itum, in quibus causa nõ admodùm dissimilis. denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit.

E

SECTIO II.

De maleficiis venenariis.

SECVNDO se loco nobis offert *Veneficium*, propriè dictũ. VVierus nullũ agnoscit huiusmodi, quia putat nisi vero ac naturali veneno sagas nocere nõ posse: nec ab eo lōgè abit Lerchemerus Lutheranus. Sed huic magistrũ eius Lutherũ, illi Venerãdum (vt solet vocare) præceptorem suum, Agrippam, perfidos perfidis, possem obiicere, si

b Bombycum lib. 2.

c vide Adag. τελχῖνες.

d Iliad. 13.

e lib. 7. ca. 2.

f in Noct. Attic.

g in Originib.

h Mallei fol. 340.

i fol. 559.

A

qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dęmonis potestatem. dicit eum in toto mundo regnare [a]. & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis: *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse Princeps & Deus est. Ideo panis, quem edimus, potus, quem bibimus, vestes, quibus vtimur, immo aër, & totū quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est.*] Hęc ille blasphemus. Ergo iam Princeps & Deus dæmon illi, qui certè mundi pars fuit? nos Deum vnum cognoscimus, dæmonum iudicem Principémque, mundi vt conditorem ac rectorem, sic Dominum Deúmque. Ergo, corpus & res omnes Lutheri diabolo subiectæ: nos didicimus, nec in res Iobi, nec in corpus quicquam iuris dæmonem habuisse, nisi diserte a Deo, pro illâ vice, verbis concessum. Ergo Lutheranis aër, & omnia, quibus viuunt, sub diaboli imperio sunt? nos fatemur Domini esse oues & boues, & volatilia cœli, & syluarum feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit, nec horum quicquam ad diabolum pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt omnia, & ea adiudicat diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenti [b]: *Quia mihi tradita sunt: & cui volo, do illa.* Sed mentiebatur: non pleno iure illi tradita, quæ tradita; quæ accepit, precariò & definitâ potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat B. Augustinus [c]: *Ne fortè, cum dixisset*, mundi, *intelligeres dæmones esse rectores cæli & terræ*; mundi *dixit*, tenebrarum harum; mundi *dixit*, *amatorum mundi*; mundi *dixit*, *impiorum & iniquorum*; mundi *dixit*, *de quo in Euangelio dixit*: Mundus eum non cognouit.] Scio B. Ioanni dici *mundi principem* [d], & à B. Paulo *principem & rectorem mundi* [e], & ab eodem [f], *Deum sæculi huius*; sed imperitè Lutherus *mundum* & *sæculum* accepit de rebus quæ in mundo exsistunt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum; qui cùm mundo seruiant & sæculo, mundi & sæculi nomine nominantur: & quia seruos se mancipia diabolo dedicant, ipse princeps eorum & rector. & quia eum colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est venter [g]. Hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus & Ambrosius [h], & B. Augustinus [i]; & eam non improbant alij quidam Patres: communior tamen ea disiunctio est, vt dicatur, *In quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes*: & sic diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus. sic malunt Irenæus [k], Tertullianus [l], B. Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Primasius [m]. Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceterarum corporearum, vel Principem vel Deum vocauit, sicut dixit Lutherus: qui satis apertè in Marcionis & Manichæi errorem deflexit. Nec etiã Lambertus Danęus Caluinianus [n] satis considerate locutus: cùm dicit diabolum quicquid in his terris naturâ est corruptibile, corrumpere posse, nisi à Deo cõseruetur. dicere debuit, si Deus illi permittat. Nã si Deus conseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrumpatur, non per dæmonem. Sed his omissis,

Sit Conclusio. *Permittente Deo, maleficiis suis sagæ complures mortales morbis grauissimis vel morte afficiunt.*]

Probatur hæc sentẽtia primùm auctoritate B. Augustini [o], & Concilij Constantinopolitani [p], & Tertulliani [q], vbi ait: *Calicem non dico veneniũ, in quem mors aliqua tractaret, sed fictricis* (hoc est, sagæ deuouentis) *vel archigalli, vel gladiatoris, aut carnificis spiritu infectum.* & Arnobij [r].

2. Probatur Iure Pontificio [s], & constitutionibus Innocentij VIII. Alexandri VI. Hadriani VI. Leonis X. [t]

3. Ex Iure ciuili [u], Leonis Imperatoris decreto [x], Carolinâ cõstitutione: deniq; leges & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ hoc cõfirmãt.

4. Historiis omnium gentium, paucas tangam. Notũ illud Romani Argyropoli Imperatoris ex Zonarâ [y]. Narrat Villamontius scelerũ omnium scelestissimũ quiddam [z]: Venetiis maleficũ fuisse, qui damnatorum in triremibus animas emebat, promittẽs liberationem à terrâ illâ seruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum animâ, quam chirographo proprio sanguine notato vendebant, addicebántque dæmoni & malefico. mox ne retractare possent, certo contactos veneno subitò necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de isto sumebatur. Quis vnquàm talia vel fando audiuit? narrat præterea An. Theuetus [a], in Africæ oppido Guzolâ Elzanam quendã spacio duorum annorum malis artibus plusquàm octingentos homines interfecisse. Narrat Sprengerus [b] duas in Episcopatibus, Basileensi & Argentinensi, concrematas obstetrices; quia vna earũ quadraginta, altera innumerabiles pueros recẽns in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita grandibus aciculis. Domitiani tẽpore fuisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitum esset, pungebant, & læsorũ multi sine doloris sensu moriebantur. quod & Commodo Imperatori factitatum, narrat ex Dione Xiphilinus [c]. Scribit Ioannes Niderus [d], in territorio Bernensi quosdam maleficos vtriusque sexus suos proprios infantes occisos deuorasse: idémque factum ab aliis in ditione Lausanensi. Et Iurisconsultus quidam Francofurtensis [e], *Praterito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas, quæ* 140. *interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Anno* 53. *captæ sunt Berlinæ duæ fæminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæ, mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus, vt mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam & imposita amissi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus, & in torturâ examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.*] Scribit Cardanus [f], circa annum Domini 1536. *Salassis circiter quadraginta viros ac fœminas coniurasse, inter quos carnifex erat, vt cum pestis antè sæuisset, tunc verò iam mitesceret, vnguentũ conficerent, quo, tangentes portarum coronidas, inficerentur: puluerem quoque confecisse, quẽ super vestes clàm spargerent. Latuit aliquandiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem atque vnicum filiũ sustulissent: vtique alij quàm domini domuũ, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantẽ, atque eos maximè perire, quorum domos ingrederetur: deprehensâ coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt fassi etiam decreuisse in põpâ celebri B. cuiusdam, subselliis perunctis, vniuersos ciues occidere, parat' sque ad hunc vsum supra viginti cellas. Tẽtarũt & idẽ alij Geneuæ post, dederuntque pœnas.*]

Grillandus [g] docet, hæc contingere vel introsũptione, vel applicatione exteriore per contactũ.

a Commen. in ep. ad Gala. c. 3. in Germanico, vt citat Godelmannus.
b Luc. 4. v. 6.
c Tract. in Ps. 14.
d Ioann. 12. v. 31. & 14. v. 30.
e Eph. 6. v. 12.
f 2. Cor. 4. v. 4.
g Phil. 3. v. 19.
h in B. Pauli epistol.
i lib. 22. cont. Faustum, cap. 1. & 9.
k lib. 2. contra hær. cap. 7. & lib. 4. cap. 48.
l lib. 5. contr. Marcion.
m in d. c. 4. 2. Cor.
n c. 3. de sortia.
o lib. 10. de ciu. Dei, quod habetur nec mirũ §. magi, 26. q. 5 & Ser. 207. de Tẽpor. & li. de diuina. dæmon cap.
p in Trullo, can. 61.

q in Apolog. & li. de carnis resurrectio.
r lib. 1. contra gent.
s d. ca. nec mirum.
t de malef. & incant. in 7. Decretal.
u l. multi, C. de malef. & Mathem. l. eorũ, C. eod. tit. item lex Cornelia, in tit. de pub. iud.
x Nouellã 65.
y Tomo 3.
z li. 1. Itinerarij, cap. 33.
a li. 7. Cosmogr. cap. 11.
b in Malleo, p. 2.
c in Domitiano, & in Commodo.
d Formic. l. 5.
e Godelm. lib. 1. de lamiis, c. 7.
f li. 15. de varietate, cap. 80.
g q. 3. & 5.

Eorum, quæ per intus sumptionē fiunt, agnoscit duos modos, nempe vnum per cibum aut potum, quando venena (vtplurimùm) in puluerem trita iis immiscent: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit [h]) *siue masculus sit, siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue aliis similibus vnctionibus, plura & diuersa venena continentibus, inungunt, quandoq; femora, quandoque autem ventrem aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ: quæ sic dormiens nihil sentit, & est tanta vis & potentia illius vnctionis, quod paulatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intus carnes, & vadit ad penetralia cordis viscerum maleficiati: vnde paulò post causātur ingētes dolores in corpore eius: cùm primùm scilicet maleficium vel facturæ (vt dicunt) tāgit intestina maleficiati, illinc succedunt maximi vlulatus, & lamentationes tam crebræ.*] Huc referenda strigatio, quando puerulorum exugunt sanguinē, venis vngue aut acu, aut aliter ope dæmonis apertis, quod constare scribit Spinæus [i] ex paruis cicatricibus relictis, & interdum, post cattorum apparētium fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimū est veneficium istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate suā ore attractū, citò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quādam Italiæ ciuitate, cum alio suo antagonistā, de theriacę contendens efficaciā, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse cōtrà alterius hiare iussi pixidulā ori apposuit, in quā buffo inerat viuus: tum semiclausā & sæpiculè semiapertā velociter pixidula, ingessit halitū virulentum, & breui momēto hominē confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & bene institutæ respublicæ, quæ certamina huiusmodi permittūt! ipsi etiā maleficientes dū afflando vel inficiunt, vel necāt. Narrāt quidam dubię fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clemētem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus [k], mulierem quandam inter Breisacum & Friburgum, cum viciná litigasse, mox cùm noctu ante ostium domus aliquid ageret, ventum quēdam calidum è domo fœminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse, vnde & subitò leprā contraxerit. In diœcesi eadē & territorio Nigræ Syluæ, maleficam, dum à lictore strui lignorū preparatę imponeretur, ei dixisse: *En tibi mercedem*; simul in vultum eius insufflasse: & ecce, miser operitur totus horrēdā leprā, quæ paucorum dierum spacio eum plurimis adiunxit.

Hæc veneficia inhalatoria, non satis à nonnullis intellecta video. Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia, vt docui [l], nisi fortè ex alimento, vt de puellā Aristotelis, Napelo nutritā, legimus: sed tunc non cui vellet, malefica duntaxat noceret, verùm cunctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempe quia venenum hoc priùs noceret ipsi malefico, quàm alteri. Nodum vides (Lector) insolubilem. Sed ride, quod vides. quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis contrariis præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. sic ille ipse, Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisiis, tam charus Catharinæ Medicææ, qui chirothecis, globulis vel pulueribus suauefragrantibus alios solo necabat odore, illæsus ipse. & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham, veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Caluinismi fuco credendum Caluinianis historicis, Franciæ Memoriis Gallicè conscriptis [m], & Richardo Dinotho [n]. Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonem vtplurimùm, afflante incassùm Mago, & putante hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorum quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dæmon, quæ nouit antidota, suis præscribere, & illi innoxij possent in alios pestem transfundere; sed id rarò contingere putandum.

Hæc interiùs sumpta, Grillandus [o] scribit fieri per compositiones & mixturas multiformiū venenorum; quædam ex herbarū foliis, festucis, aut radicibus, animalibus, piscibus aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixturā, quam vtilius ignorari; & interdum in pulueres, interdum in liquida, addo & in vnguina, reduci.

Alia dicit Grillandus esse extrinseca, vt sunt inprimis, quæ solis verbis fiunt [p], in quibus iam docui ex pacto, ad signum constitutum omnia fieri a dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idem ait [q]) *aliquid sub certa quadam forma compositum, vel Lamyda, assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiandi, seu in aliquo loco sub terra recondunt, sub limine ostij, super quo destinandus sit transiturus.*] Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere; alios exhumare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine, vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nonnulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidiā Horatius: canit ab eā infossum & terrā obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum, vt posset

Longo die bis terque mutatæ dapis
Inemori spectaculo,
Cùm promineret ore, quantum exstant aquæ
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exsucta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculum, (en maleficiū philtricū)
Interminato cùm semel fixæ cibo
Intabuissent pupulæ.

Et alibi de eādem [r], quod ad maleficium hostile spectat, dicit, amaro vtens sarcasmo:

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Nouendiales dissipare pulueres.

Hunc ergo diem ex tribus ternariis obseruabā: vt & ille qui terna tribus coloribus distincta licia. Sed apertissimè quod dixi Lucanus adstruit [s]; inprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit; & habitantem tumulos expulsis vmbris; tum addit, primum de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto, fatis debentibus annos,
Mors inuita subit, peruersā funera pompā
Rettulit a tumulis: fugêre cadauera lethum.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiaque ossa
E mediis rapit illa rogis; ipsāque parentes,

---

h d. q. 1. n. 29.
i q. 8. de strig.
k Mallei p. 2. q. 1. cap. 11.
l Sect. præced.
m Tomo 3.
n lib. 5. belli Francici.
o d. q. 3. n. 26.
p Grill. q. 3. n. 27.
q q. 5. num. 7.
r Ode 17.
s li. 6. Pharsal.

Quam tenuêre facem, nigróque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestésque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.

(hæc è rogis mos rapere; addit mox quæ de sepulcris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tractâ durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes auidè desæuit in artus,
Immergitq; manus oculis, gaudétq; gelatos
Effodisse orbes, & sicca pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodósq; recentes (sic
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit, [corrigo)
Abrasitque cruces, percussáque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas:
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabis saniem, virúsque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

(hæc de suspendiosis; sequitur, de inhumatis)

Et quodcunq; iacet, nudâ tellure cadauer,
Ante feras volucrésq; sedet; nec carpere membra
Vult ferro, manibúsq; suis; morsúsque luporum
Exspectat siccis raptura è faucibus artus.

(Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quàm quę ipsæmet maleficę desecuissent. sed pergit deinde, quo pacto & viuos iugularit, & eorum abusa sanguine, & exstis.)

Nec cessant à cæde manus: si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto:
Nec refugit cædes; viuum si sacra cruorem,
Extáque funereæ poscunt trepidantia mensæ.

(Addit etiam de prole exsectâ seu abortiuo, huiusmodi)

Vulnere si ventris non quâ natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescentis, vel viri violenter necati animâ, quam euocet; ipsam indiscriminatim, quos velit necare:)

Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris,
Ipsa facit Manes. hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læuâ morienti abscidit ephebo.

(Nec parricidij expertem putes, non magìs quàm nostras striges: voluptas præcipua illi, sæuire in proximos.)

Sæpe etiam charis, cognato in funere, dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula figens,
Truncauitque caput, compressáque dentibus ora
Laxauit, siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumq; nefas Stygias mandauit ad vmbras.

Vides diligentissimum Poëtam, nihil conatum prętermittere; qui mos illi. L. Apuleius [t], in eandem mentem: *Nam nec mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur* (à lamiis) *sed & bustis & rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina, ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur: & cantatrices anus, in ipso momento choragij funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam anteuortunt. His meis, addit alius, immo vero istic, nec viuentibus vllis parcitur. & nescio quis simile passus, ore vndique omnifariam deformato, truncatus est.*] En de maleficio hostili, quod de iisdem Thessalis Lucanus dixerat. Narrat deinde quæ vera fuisse videtur admodũ probabile. Mox igitur ita scribit: *Infit Telephron, Pupillus ego Mileto*

t Milef. lib. 2.

A *profectus ad spectaculum Olympicum, cùm hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragratâ totâ Thessaliâ, fuscis auibus Larissam accessi: ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conspicor medio foro procerum quendam senem. insistebat lapidem, claráque voce prædicabat: Si qui mortuum seruare vellet, de precio liceretur. & ad quempiam prætereuntium: Quid hoc, inquam, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille, nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritóque ignoras, Thessaliæ te consistere; vbi sagæ mulieres ora mortuorum passim demorsicãt, eáque sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego; & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimùm, respondet ille, perpetem noctem eximiè vigilandum est, exertis, & inconuersis oculis semper in cadauer in-*
B *tentis, nec acies vsquàm deuertenda, immò nec obliquâ da quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiam oculos solis & iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues, & rursum canes, & mures, immò verò etiam muscas induunt.* (En primum maleficium, ficta Metamorph. & sic clancularius ingressus.) *Tũc diris cataminibus somno custodes obruunt* (en secundum de maleficio somnifico, quod in hũc locũ reseruarã) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine suâ comminiscuntur, si qui* (custodum) *non integrũ corpus manè restituerit: quicquid inde decerptum diminutúmque fuerit, id omne de facie suâ desectũ sarcire cõpellitur.*] Interponit posteà nar-
C rationem prolixissimam, & abs re nostrâ, quare totam prætermitto. finis rei fuit iste. Telephron, mille denariis conductus, subit custodelam. dum vigilat, en mustelam paruulam in eum fixò intendentem, fugat illam, sed somno cõsopitur. intereà sagæ, prosectis eius naribus ac auribus, vicariã in eo lanienam exercent, & ceram in modum prosectarum ei partium applicant examussim. Quo ille postridie per cadauer loquax audito; *temptare aggressus, iniectâ manu nasum prehendit, & manum nasus sequitur: aures pertractat, ambæ deruunt. sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non sustinui; sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celaui, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*] Huc faciunt illa
D Fabij [u]: *Facinus, quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare caminibus, tumulos, bustáque scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus* (cadauerum) explicui, cùm de maleficio somnifero disquirerem. caue pro, *ipsas*, reponas *impias*. corrumpes, non castigabis. Gnostici hæretici Zoroastris Magi disciplinâ imbuti, cuius & libros quosdam in lucem ediderunt [*], humanas amabant *viscerationes*, vt vocat Iustinus; seu *cœnas Thyestæas*, vt vocant Athenagoras & Theophilus; seu *sacramentum infanticidij, & inde pabulum*, vt ait Tertullianus: infantem enim farre contectum certatim confodiebant, sanguinem lambebant, & membra singulis dispertiebantur, vt
E narrant Minucius, Epiphanius, & Eusebius; quam calumniam Gentiles, in Christianos omnes mendacissimè deuoluebant [x].

In applicatis tantùm extrinsecùs venenis, frequẽtissimè dæmon ipse damnum infert, & veriùs videtur cõtingere in veneno; quo (vt refert Iobertus Medicus Aquitanus, si stapes inungatur, equitem ipsum necesse perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. quia non credo veneni vllius actiuitatem esse tantam, vt per tot inuolucra

u Declam. 11.

* Porphyr. in vitâ Plotini.

x vide Iust. Apol. ad Anton. Piũ. Athenagoram in Apol. Theophilũ li. 3 ad Autolycum. Origen. lib 6. & 7 cont. Celsum. Tertull. Apol. c. 7. Minucium in Oct. Epiph. hæresi 26. & Eusebium li. 4 Hist. Eccl. c. 7.

se diffundat. Nisi, quæ de Stygis aquâ traduntur, credibilia; omne illam metallum penetrare, & solâ contineri asininâ vngulâ. Equidem aures mihi putarem asininas enatas, si crederem. Grillandus refert nonnulla [y], fauentia Ioberti dicto; sed & in illis concursum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognosco. Inter hæc extrinseca, sunt ollarum defossiones profundæ sub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectum. Aliam maleficij hostilis speciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum, his verbis: *Primùm omnium Aurelianum conatum fuisse omnem regiam stirpem per scelus exstinguere, atque per artes diabolicas & maleficia ad regni solium grassari. Tradidisse Ducem gladium, pugionem & annulum suum cuidam monacho apostatæ & sociis eius, vt ea dicarētur diabolicis præstigiis, incatarentúrque, ad maleficia per illa perficienda. monachum illum in turre Mongeyâ, iuxta Ligniacum, super flumen Matronam, per artes suas euocasse duos ad se cacodæmones; quibus gladium, annulum, & pugionem, vt illis operarentur, tradidit. Ea instrumenta à cacodæmonibus initiata, incantatáque & reddita monacho, atque per eum Aurelianensi. Per ea instrumenta incantasse ac dementasse germanum suum Carolum Regem, adeò subtiliter, vt vix quisquam posset percipere. Primam incantationem factam apud Belloacum, quæ adeò erat virulenta, vt Regi vngues atque capilli deciderent. Alterum maleficium in Cœnomanis, in quo tanta erat vis, vt nemo mortalium iudicare posset, an viueret Rex, néene. Iacebat enim absque vllo sensu, & spiritu vitali, quantum cerni posset. At postquàm ad se redire cœpit, obsecro (inquit) auferte hunc gladium, qui mihi corpus transfodit; idque mihi facit germanus meus Aurelianus.*]

y d.q.3.n.30.

Taceo, quod de annulo, nostris temporibus à fratre fratri Regi Carolo IX. dato, penè similia narrat libellus Gallicus Parisiis de Henrico III. excusus: sed fortè id ab hostibus Regiis tum confictum, & cum famosis libellus ille damnandus.

Suspicor duo quædam ad hoc maleficium referenda, quæ olim in ciuili iure obseruaui: sed suspicor, & de priore vehementiùs: nempe de peculiari Arabum scelere, quod *Scopelismum* vocabant. Nam Arabes maleficiis deditos hodiè scimus, & olim fuisse docet Seneca, cùm Medeam ex Arabiâ petentem venena introducit. Et ingens ille terror, qui σκοπέλοις positis agrorum dominis etiam validis & potentibus incutiebatur, vix aliunde nasci potuit. Quare suspicor causam, cur σκοπελίζειν deprehensi, aut conuicti, mortis supplicio afficerentur, fuisse; non quòd sacrilegij quidquam in hoc crimine fuerit (quod tamen Iacobo Menochio visum [z]) sed quòd maleficij crimen subfuerit: alioquin solæ mortis minæ tam acriter punitæ non fuissent, quantumuis frequenti crimine; & armatâ manu periculum domini auertissent. considerent hoc Iuris studiosi, cùm legent *l. cum quædam. ff. de extraordin. crimin.* cuius hæc sunt verba: *In prouinciâ Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admissum tale est. plerique inimicorum solent prædium inimici σκοπελίζειν, id est, lapides ponere, indicio futuros, si quis eum agrum coluisset, malo letho periturum esse insidiis eorum qui scopulos posuissent; quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerunt. hanc rem exsequi solent Præsides grauiter, vsque ad pœnam capitis, quia & ipsa res mortem comminatur.* Sic Vlpianus. Pineda

z in oper. de arbitrar. iud.

noster [a] de hoc crimine interpretatur illud; *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum* [b]. Eum lege. mihi nondum liquet, an de hoc crimine capiendum.

a copioso in Iobum commentario.
b Iob. ca. 5 v. 23.

Suspicio mihi præterea est de maleficio, in crimine *saccularior um*, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos, *qui vetitas artes exercentes in sacculos, partem subducunt, partem subtrahunt* [c]. Nam arbitror, non quosuis sacculi seu crumenæ excisores vel subductores βαλαντιοτόμους; sed eos, qui vetitarum (hoc est, magicarum) artium ad id subsidio vtuntur, ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur, *cargar el dado.* Nam ceteri crumenilegi simpliciter furibus sunt annumerandi: sicut & ille, de quo Virgilius:

c l. saccularij. ff. de extraordinar. crimin.

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait:

—— Propino magnum poculum: ille bibit,
Caput ponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.

Nec enim assentior Petro Gregorio hæc duo ad *saccularium* referenti [d]. Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi aurigariorum, de quo B. Hieronymus [e]: *Auriga Gazensis in curru percussus à dæmone totus obriguit: ita vt nec manum agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto cùm solam linguam moueret ad preces, audit: non priùs posse sanari, quàm crederet in Iesum, & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. credidit, spopondit, sanatus est.* Arnobius etiam [f] inter ceteros Magiæ effectus numerat; *in curriculis equos debilitare, incitare, tardare.*

d li. 37. Syntagm. Iuris, c. 14 nu. 7.
e in vitâ Hilarionis.
f libro 1.

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

De triplici hoc maleficio præter Grillandum [g], alij quoque sunt testes. Sic enim scribit Ioannes Niderius [h]: *In oppido Bolingen, Lausanensis diœcesis, quidam dictus Stadelein, grandis maleficus, captus per præfatum Petrum iudicem loci, fatebatur se in certâ domo, vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in vtero vxoris præfatæ septem circiter infantes, ita vt semper abortum faceret, in fœminâ annis multis necasse. Simile fecit in eâdē domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis.*] posteà ex eiusdem confessione instrumentum maleficij, quod fuerit, ostendit his verbis: *Subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit; &, si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit: cùm autem serpens ille quæreretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat; pulueres seu terram de subter positam asportabant, & in eodem anno vxori & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est.*] Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicolaus Remigius [i].

g quæst. 6.
h lib. vlt. Formicarij.
i libr. 2. c. 7.

De pariendi difficultate, & quidem perpetuâ, sic Apuleius [k]: *Eadem amatoris sui vxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam prægnationis obsepto vtero, & repugnato fœtu, perpetuâ prægnatione damnauit. Vt cuncti numerant, octo annorum misella illa onere, velut elephantum paritura, distenditur.*] Latino Græcus accedit scriptor Pausanias, apud quem ista habentur [l]: *Pharmacidas Thebani à Iunone missas aiunt, vt parturienti Alcmenæ impedimento essent; sed eas, dum Alcmenæ partum inhiberent, à Tiresiæ filiâ Historide, tali commento delusas. Ex eo namque loco, vnde illa facilè audire possent,*

k li. 1. de asino aur.
l in Bœoticis.

clamauit, *peperisse iam Alcmenam: illas, eâ voce deceptas, statim abijsse. Alcmenam illicò puerum enixam.*]

De tertio, præter Grillandum, legi potest illo vetustior Sprengerus: *Quadam (ait) nocturnis temporibus & sacratioribus vtique, ex inductione diaboli, ob offensam diuinæ maiestatis maiorem, in quocunque angulo domus suæ se collocant, vrceum inter crura habētes, & dum cultrum vel aliquod instrumentum in parietem vel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt, tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia cooperatur, inuocant, & quod de tali vaccâ ex tali domo, quæ sanior, & quæ magis lacte abundat, mulgere affectat, proponit, tunc subito diabolus ex mammillis illius vaccæ lac recipit, & ad locū, vbi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat, reponit.*] Superioribus annis Treuirensi in ciuitate combusta fuit malefica, quæ confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduinus Ronssæus [m] docet solitos à maleficis vtres consui ad anatis similitudinem ex corio, quos vulgò appellant *Littelaten*; & eis vti ad emulgendum lac è vaccis alienis, & hos vtres sponte suâ ire vacuos, vel ab iis in pratis collocari; & mox plenos ad domum maleficæ redire: quod comprobat rei gestæ verâ narratione, quam habes (lector) à me verbis eius relatā [n]. Aliæ herbis, verbis, vel solo attactu, lacte priuant armenta, pecoráque, quæ luber. Biebrana Laodunensis saga solis minis vbera vicinæ mulieris sic exsiccauit, vt ad obitum vsque sagæ, quamuis multos pepererit, lacte semper caruerit. Claudam hanc sectionem verbis Grillandi: *Quædam veneficia fiunt ad desiccandum totum lac vnius gregis, vel fœcundi armenti vaccarum, adeò quòd nihil casei penitus reddant; quamuis anteà in maximâ abundantiâ reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, vel armenti inducere possunt: prout aliàs vidi, & habui in facto Romæ, quòd duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficiis perire fecerat abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitus.*] De hoc auertendi lactis maleficio, eiúsque remedio, lepida narratio quædam exstat in Ioannis Beetzij Carmelitæ Præceptorio [o] his verbis: *Quædam vetula dierum malorum plena, volens ex inuidiâ impedire lac vaccæ vicini sui, accepit cultellum pergēs ad ostium domûs, in quâ fuit vacca, & ponens se contra splendorem lunæ, dixit:*

Hier sn ydi k een spaen in mollekens ghevvaen,
Ende een ander daer toe, soo neem i k het melck van deser koe.

Hæc verba audiens dominus vaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atque percutiens aiebat:

Hier slaen ick eenen slach, ende eenen anderen als ick mach,
Ende den derden daer toe, soo behoudick d'melk meter koe.

Hoc erat optimum remedium.] hæc Beetzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit, inter Carmelitani Ordinis viros illustriores. Huic maleficio simile reperi apud eundem eodem loco de frumenti auersione narratum his verbis: *Quædam mulier circuiuit Bonarium cum frumento, dicēdo illum versum,* Super aspidem, &c. *post veniens ad domum suam, habuit fistulam in solario, quam manu accipiens, & prædicta verba dicens, cecidit totum frumentum illius Bonarij coram se per fistulam in solario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa & combusta est.*] Hæc ille licèt barbarè, bonâ tamen fide. Quis non agnoscit frumenti huius vectorem dæmonem? quid ergo rident illud Poëtæ?

Atque satas alio vidi traducere messes.

Vel XII. Tab. prohibitionem: NEVE ALIENAM SEGETEM PELLEXERIS.

SECTIO IV.

De Sagittariis, Assassinis, & Imaginum fabricatoribus maleficis.

SVNT vel præcipui huius classis malefici, quos vocant Sagittarios seu Balistarios; quorum Innocentius III. Papa vocat artem, mortiferam & odibilem, & sub pœnâ Anathematis contra Catholicos & Christianos exerceri vetat [a]. Cuius Pontificiæ sanctionis vereor, vt satis probam nobis interpretationem gregarij Iuris interpretes cuderint, qui accipiunt de bello iniusto Christianos lacessentibus cum arcubus & sagittis. Quæso quid peculiare, in vtentibus arcu & sagittis? an quòd eminùs, & quasi ex insidiis? quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minùs peccet, qui sicâ cominùs latro, quàm qui sclopo de longinquo interficiat eminùs? quid ergo iam olim mihi visum, canone isto percelli singulare quoddā genus maleficorū, qui Sagittarij seu Balistarij vocati: quos accuratè Sprengerus describit [b]. hi fœderâ cum dæmoniacâ ex pacto ipsi addicunt animæ & corporis dominium; ille vicissim pollicetur se adfuturum, vt quem longissimè dissitum, volent, infallibili ictu traiiciant. Solemnia seu ritualia sunt ista. præstant dæmoni homagiū, mox sextâ feriâ proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tempus Missæ, sacram Crucifixi imaginem aliquam sibi deligunt, in quam, vt in scopū, tela colliment; vel (quod Petrus Binsfeldius testatur) sclopo post tergum eiaculato, glandes plumbeas emittant. Nec constat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apostasiam adiiciant. Posteà, certo telorum numero in Crucifixi imaginem emisso, credunt se totidem vno die, quotcūque deligent, necare posse; quocunque illi loco fuerint, etiam remoto, & concluso. Dæmon enim spondet, se tela eò perlaturum, & hostili in corpore defixurum. Eâ tamen hac lege: si hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterum de nouo actuali (vt vocant) consensu eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantam illis se, balistâ bombardáve iaculandi peritiam tributurum, vt denarium capiti impositum, absque capitis læsione, valeant deiicere. Subiicit duo exempla huiusmodi facinorosorum. Vnum Puncleri cuiusdam, quem tandem rustici fossoriis instrumentis pertinacem occiderunt: secundum alterius, qui, eò quòd miraculosè pedem de loco, vbi Crucifixum traiecerat, è quo recens scaturibat sanguis, mouere nequibat, in scelere deprehensus, pœnas publico supplicio persoluit. De hoc ego genere lubens prædictum Canonem capio. Nec obstat, quòd malefici Magi aliis quoque canonibus sint excommunicati [c]. Cū enim maximè execrabile sacrilegium horum maleficio accedat, sitque nocentius reliquis omnibus; meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare, qui hanc infidelibus contra fideles operam nauarent. Olaüs Magnus [d] meminit alterius generis Sagittariorum, nempe Lappones & Finnos de

plumbo

m Medicæ venation. epist. 50.

n li. 6. c. 2. sect. 1. qu. 3.

o ad 1. præcept. exposit. vlti. cap. 7.

a li. 5. Decretal. tit. de sagitt.

b p. 2. Mallei, q. 1. cap. 16.

c c. ad abolendam. c. excommunicamus de hæret. & in Bulla Ioan. XXI. & alia Leonis X. sess. 9. in Concil. Later.

d lib. 3. c. 17.

plumbo conficere iacula magica digiti longitudine, & ea per quæuis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt: & hos oborto carcinomate in crure vel brachio, intra triduum, vehementiâ doloris emori.

Vt ego nunc de Sagittariis, sic (nisi fallor) optimè Couarruuias [e], contra vulgi sententiam, explicuit alium canonem Innocentij IV. [f] quem Theologi & Canonistæ, propter historiarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curarant: cùm reuerà, vt ille ex Volaterrano, & Paulo Æmylio docuit, de certo tantùm genere hominum mentio fiat, & gente, cui Assassinorum nomen fuit: de quibus oculati testes optimè scripserunt, Tyri (in quâ ditione illi degebãt) Episcopus Guilhelmus [g], & Cardinalis atque Episcopus Acconensis Iacobus de Vitriaco [h], quem scriptorem à blattis ereptum Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus & probus, publico bono, typis euulgari curauit.

Haud multùm à Sagittariis discrepat genus maleficorum, qui quasdam fabricantur imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt, & sic certum iis, quos tales imagines designabãt, interitum tabe, vel alio mortis genere adferunt. Negat hoc totum Hieronymus Cardanus [i], VVieri dux, cæci cæcus: impugnat, non rationibus, sed puris in Hectorem Boëthum, Franciscum Picum, Inquisitores Germaniæ, & ipsum B. Augustinum, vt erat homo parùm pius, conuiciis. Sed canem contemnas latrãtem, quam compescas faciliùs. Agnouêre huiusmodi imagines & Iurisconsulti [k], & Theologi [l]. & confirmãt Poëtæ veteres, quorum fabulæ, semper ex vero aliquo trahebant originem; quare Buccananus fallitur, qui negat [m], hoc genus apud vetustiores inueniri. Confirmant, non vnus Historicus Scotorum Hector Boëthus, quẽ vt singularem adducunt testem mira de Reg. Duffo narrantem; sed & alij complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, & omnes hos vt mendaces rencere, Cardanicum & VViericum, hoc est, temerarium & impudentiæ plenum sit. Ex hoc ortam illam narrationem de Meleagri nece, & fatali stipite Altheæ non diffiteor. Sed sine fabulâ, clarè, & velo leuato, canit Ouidius de Medeâ sagâ [n]:

Deuouet absentes, simulacraq́; cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Peritè hoc, & omninò ex arte: sed Horatius [o] imperitè, quòd, quæ huius erant maleficij, illa transtulit ad animarum euocationem: describens enim apparatũ Saganæ & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas; ceream referentem nempe maleficio imbuendum; & laneam, quæ maleficæ vicaria erat in affligendâ alterâ.

Lanea & effigies erat, altera cerea, maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus, vtq́;
Iam peritura modis.

Cornelius Tacitus (non iam Poëtam dabo, sed ex Principibus Historiæ) de scelere Pisonis & morte Germanici scribens [p], *Reperiebantur* (ait) *solo & parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres & tabe obliti, aliáque malefici, quis creditur, animas numinibus infernis sacrari.*] vides quam antiquâ impietate. Apuleius [q] vocat *Laminas ignorabiliter liberatas.* vbi fortè legendum, *inorabiliter.* sicut Parcas dicimus inexorabiles. Inde sagæ dictæ *simulatrices* (vt Circe Statio) & *fictrices* Tertulliano, & *vulticolæ* Salisberiensi; & ipsæ imagines *Ipsiplices*, Festo; & *Subsiles*, vt antè docui. Nicetas [r] narrat in Aaronis inuentam imaginem viri compedibus vincti, & cor clauo transfixi.

Duffi historiam pete ex ipso Boëtho [s], & Cardano, & aliis. Franciæ Annales [t] referunt, similia his tentata ab Engueirani Marignani vxore, in Franciæ Regem, & deprehensam dedisse pœnas. cur non & hoc Cardanus & VVierus refutarunt? an quod vno factum loco, nequitum alibi fieri? de aliâ cereâ imagine, de quâ Sprengerus, agetur posteà [u]. De iisdem sic Meierus [x] anno 1462. narrat *captos Bruxellæ tres viros, ex familiâ Comitis Stampani, cum quodam myropolâ, qui quandam fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles ac totidem muliebres imagines, iuniori Principi Carolo infascinando. Custoditi fuêre longo tempore apud Quercetum Haynoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fugâ retractus, qui & ipse è familiâ erat Stãpensi. Conjurationem myropola detexit.*] Sed cur tot imagines vni occidendo, nempe tres viriles? vt, quod per vnam non succederet, per aliam perficeretur: fœmineas arbitror fuisse furiarum Vltricum, à quibus viriles Carolum repræsentantes malè mulctarentur, vt ex Horatij illis iam citatis versibus colligitur. Vel fortè vnica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sanè de Paiuoti agens maleficio Gaguinus [y], imaginum plurium meminit; at Æmylius, & alij vnicam fuisse memorant. Recentius accipite. Anno 1574. Lutetiæ Parisiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, variis characteribus insignita: cor & caput imagini confixa erant. Ibidem duo alij capti tum fuêre, quorum vnus Carolo IX. Regi, alter Henrico duci Guisio, hoc ipso maleficio defixionis cereæ, mortem machinabatur. narrat Crespetus, & addit vidisse, cùm Aueniorni esset, cultrum parieti infixum, quo de sententiâ Iudicis excoriatus fuerat quidam Magus; eò quòd sic pungendo ceream imaginem, Pontificem Maximum de medio sustulerat. ista Crespetus [z]. Illud etiam obseruo, iam diu antè fabricatis statuis aliquando abuti Magos, nempe dæmone illas pro maleficij signo acceptante. tale puto illud quod Ioannes Curopalates narrat [a], quendam Ioannem Morochazarium, Theophili Imperatoris præceptorem, cùm hæreticus & Magus esset, ad Patriarchatum Constantinopolitanum euectum; hunc cùm natio perfida & dura (Bulgarorum) in Romani Imperij fines excursionem fecisset, tribus freta ducibus, consilium huiusmodi dedisse. fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi. cum his se accessurum noctu ad statuam quandam tricipitem, quæ in euripo Hippici olim iam stabat. fecit, accessit, iussit validè singuli singula capita percutere, vt in terram quasi vnâ plagâ decuterentur. ipse laicâ veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuæ omnem adimit: ex tresuiris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita deiecerunt, tertius remissiore manu tãtùm inclinauit, nec totum auulsit caput reliquum. Súntque similem euentum duces illi experti. secutâ námque in eorum exercitu vehementi seditione, & hinc ortâ pugnâ intestinâ,

e lib. 2. var. resol. cap. 20.
f ... de homic. in Sexto.
g belli sacri lib. 20. c. 31.
h Oriental. hist. ca.
i lib. 15. de varietat. rer. ca. 80
k Grill. qu. 5. Aretius, Salicetus, Angelus in l. multi, C. de malef. Damhoud. in praxi crimin. & alij. l Inquisitores Germaniæ in Mall. p. 2. q. 1. c. 12. Alphons. Castrius li. 1. de iustâ hær. punit. cap. 15. Binsfeldius de confess. sagar. & alij.
m lib. 6. Hist. Scot.
n epist. Hipsypyles.
o lib. 1. Ser. sat. 8.
p Annal. 2.
q li. 3. de asino.
r li. 4. Histor.
s li. 11. rerum Scotic.
t Paul. Æmyl. li. 8. & meliùs Gaguinus li. 7.
u in Sectione seq.
x libr. 16.
y libro 7.
z lib. de odio Satanæ, disc. 10.
a Hist. suæ fol. 24. editionis Venetæ.

testinâ, duo duces cecidêre, tertius amplâ, non tamen lethali plagâ sauciatus, cum exercitûs reliquiis domum se recepit. Non erat hæc imago (vt stultis Græculis plerisque visum) Bulgaris hisce fatalis; sed Magus eâ vsus, vt signo & condicto, & pro imagine malesicâ. Scribunt Zonaras & Glycas [b], Simeonem Bulgarorum ducem Crobatis bellum intulisse, molestum id erat Romano Lacapeno. sed accessit ad eum Ioannes quidam Astrologus, & nunciauit, vt aliquem mitteret, qui caput statuæ supra Xerolophum locatæ amputaret. eam statuam Simoni fatalem esse. misit ille, truncatur statua, notatur hora; nec diu pôst compertum eâdem illâ Simonem in Bulgariâ ex stomachi dolore interiisse. Quod apud Curopalaten, idem legi apud Cedrenum. Neminem tam obesæ naris puto, qui non statim percipiat, has duas statuas Magico murmure in cerearum illarum imaginum de nouo fabricatarum hîc locum successisse; & deuotam à Ianne & Ioanne (nisi vtrobique idem, quod suspicor) vitam quatuor horum ducum in statuarum capitibus. si potuêre id in statuis, iam olim fabricatis, cùm nec vlla de Simone, nec de Ducibus illis Barbaris foret cogitatio, cur non poterunt in nouiter effictâ certâ imagine, & effictâ nomine lædendi? cur, si abscisso, vel effracto capite non liquato toto corpore? si id in Græciâ contigit & Franciâ, cur non potuit in Scotiâ, & Germaniâ? Porrò ex illis Cedreni, Zonaræ, & Glycæ locis satis apparet, multas in Circo Byzaceno statuas fuisse magici artificij, quę Constantinopolitani Imperij euenta prædicere putabantur, certis literis seu characteribus notatas; quos fratres Eudociæ Augustæ cùm legissent, multa mala Byzantio imminere prædixerunt. Narratur Historia paucis nota ab Himerio Chartulario, cuius apud Suidam mentio; posteritati verò commendauit ex m. s. codice, Iulius Cæsar Bulengerus [c]. inde petant, qui volent. Bene de sæculo hoc & sequētibus vir diligens & multę lectionis merebitur, si Ismenium, Himerium, Gregorium Monachum, & alios, qui nondum editi, pari sedulitate largiatur publico bono, quâ B. Chrysostomi orationem εἰς τὸ ἱερατικὸν γόμιον, dedit. Aliud exemplum nunc adiicio ex Zachariâ Vicecomite [d] his verbis relatum: *Romæ accidit, vt quidam sic maleficiatus veniret ad me ad petendum auxilium, cuius domum ego vnà cum eius familiaribus ingressus cùm subuertissem, inueni in quodam tinctura vase fæce pleno, figuram ceream clauo ferreo à capite vsque ad anum transfixam, brachia, crura, ac totum denique corpus clauis refertum: qui claui ipsum maleficiatum in cunctis partibus affligebant eo modo, quo in figurâ cereâ collocati erant.*] Lædunt igitur ista secundùm malefici intentionem, actione illâ externâ, ex pacto cum dæmone inito manifestatam. Solemne denique hodiè sagis nostris, effigies has baptizare in nomine Beelzebub, & nomen occidendi illis indere.

b Zonar. tom. 3. Glycas p. 4. Annal.

c li. de Circo Romano, c. 6.

d p. 1. Complementi artis exorcisticæ doctrinâ 5.

SECTIO V.

De morbis variis à dæmone illatis.

A NEGANT Auicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos vllos per dæmones mortalibus inferri posse, quos secuti Pomponatius & Leuinus Lemnius. Non, quòd dæmones id velle, non credant; quos malos esse non negarunt: non quòd dæmonum vim minorem censeant, quàm hominum aut animalium (hoc foret absurdissimum) sed quia morbi omnes naturalibus ex causis nasci queunt. Verùm minùs recta hæc ratiocinatio est; possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergo dæmones morborum irrogatores seu immissores esse. Sanè Condronchus, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius, & alij optimi Medici lib. suprà citati [a], Arnobius [b], Tertullianus [c], B. Hieronymus [d], B. Chrysostomus [e], B. Thomas [f], & alij Theologi contrà sentiunt; Iuristæ quoque, ex quibus agnoscit Burchardus [g], & optimè hoc probant Petrus Leloyherius [h], & Grillandus sæpe citatus [i]. mihi nunc sufficiunt sacræ Scripturæ firmiora testimonia; quam qui non admittunt, habendi pro Ethnicis & Atheis. Iobum diabolus [k] percussit vlcere pessimo, à plantâ pedis vsque ad verticem capitis, sed & alios eadem morbos dæmoni, vt efficienti causæ, adscribit. In illâ vnum diabolus aurium & linguæ vsu priuauit, & simul epilepticum reddidit, quem B. Matthæus lunaticum vocat [l]; non quòd dæmoniacus non esset, sed quòd & à dæmone obsideretur, & simul plenilunij temporibus, per dæmonem comitiali morbo grauissimè affligeretur: eò quòd tunc cerebrum humoribus plenum aptius erat exagitari. Solent quidem alij esse lunatici, non obsessi à dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Iulius Firmicus [m]. Sed nostri Euangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoque dispositione gaudent dæmones, & ideò non rarò se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti responsa dare. Apuleius, magnus Magus [n], traditur accusatus, quòd seruum suum Thallum, remotis arbitris, secreto loco, arulâ & lucernâ & paucis consciis, carmine incantatum, corruere fecerit, deinde nescium sui excitauerit. Seruus hic morbo caduco laborabat; eo ignaro sic abusus Madaurensis, vt à dæmone responsum acciperet. hanc ille accusationem sic tractat, vt videatur fateri; certè non diluit. Si recentiores audiamus, Sprengerus [o] prodidit, quandã maleficam epilepticum morbum certis inflixisse, per oua cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum sectâ inhumatis, & certis cum cærimoniis exhumatis, & in potu vel cibo præbitis. Apud S. Lucam [p], vnum diabolus vexauit maniacâ illâ affectione, quam lycanthropiam Medici nominant; cuius præcipuum indicium est, quòd domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circáque sepulcra oberrent. Aliã adflixit conuulsione spinæ dorsi [q], quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας, *spiritus infirmitatis* eò quòd (vt subditur) eam vinxerat Satanas, οὓ ἔδησεν: nam dæmones in sacrâ Scripturâ nomē habent ab effectu; vt *spiritus auaritiæ*, qui impellit in auaritiam; *fornicationis*, qui suasor turpitudinis. Saülem etiam dæmon per atram bilem diuexabat. apertè hoc illi sacra Historia tribuit; *Exagitabat eum spiritus nequam*, qui, pulsante Dauide citharam, secedebat [r]. Hodiè id vtinam non doceret experientia quotidiana! Multa suppetunt exēpla. vtar duntaxat recentibus, quæ in iudicio cōperta sibi Sprengerus prodidit; cuius & Niderij exemplis, libenter vtor, quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuêre. & in his, de quibus agimus, rebus exercitatissimi; & quæcunque tradidêre his similia nostra videt ætas, & recentiores

a lib. superiore
b lib. 1. contra gentes.
c in Apolog.
d in c. 4. Mat.
e hom. 54. in c. 17. Matth.
f 1. p. qu. 115. ar. 5.
g li. 19. Decr. de re magicâ.
h li. 1. de spect. c. vlt.
i q. 6. vsque ad n. 13.
k Iob. 2.
l Mar. 9. v. 17. Luc. 9. v. 39. Mat. 17. v. 14.
m libr. 3. Mathes.
n Apol. 1.
o p. 2. Malle. q. 1. c. 11. in fine.
p c. 8. v. 27.
q Luc. 13. v. 11.
r 1 Reg. 16. v. 14. 15. & 23.

ea confirmant omnia: deinde vixere fermè ante annos centum, quo tempore nondum hæresis Lutheri nata; vt causa nulla fuerit, multa, quæ huic contraria, confingendi: denique videmus tum Germaniam dæmonum manifestâ & crebrâ infestatione plenissimam fuisse; vt intelligamus eos tum Luthero, & Zvvinglio hospitium parasse, eorúmque quasi quosdam metatores præcessisse, vt & nunc Antichristum præueniunt, eiúsque sunt veri anteambulones, Caluiniani, Anabaptistæque. Sed pergamus. ignosce, lector, parenthesi non longæ. nequeo, præ amoris vehementiâ, memoriam perditorum fratrum sic deponere, vt non subinde & in animum & in calamum incurrant. Sprengerus narrat [s] sequentia: *Honesta quædam persona, & vni ex familiaribus Archiducis matrimonio copulata, in præsentiâ notarij, &c. secundùm formam iuris, deposuit. Cum tempore virginitatis suæ, quidam ex ciuibus famularetur, accidit, vt vxor illius graui dolore capitis langueret: pro cuius curatione, cùm quædam mulier accessisset, & suis carminibus & certis praxis mitigare dolorem haberet; Ego, inquit, eius practicam diligenter obseruabam; perspexiq́, quod contra naturam aqua fusa in scutellam quandam, ipsa aqua in ollam aliam adscendisset, cum aliis caremoniis, quas recitare opus non est; considerán sque quod ex illis dolor capitis in dominâ non mitigaretur, aliqualiter indignata, hæc verba ad maleficam protuli: Vos non facitis nisi superstitiosa, & hoc propter commodum vestrũ. Tùc malefica statim subiunxit: An sim superstitiosa, vel non, tertiâ die tu senties. quod rei probauit euentus. Nam tertiâ die manè, me sedente, & fusum apprehendente, tantus dolor subito corpus meum inuasit primò in interioribus, vt non esset pars corporis, in quâ non punctiones horribiles sentirem; secundo non aliter mihi videbatur, nisi quòd continuè igniti carbones capiti meo superfunderentur; tertio in cute corporis, à vertice vsque ad plantas pedis, non fuisset spacium acus, vbi nõ fuisset pustula saniе repleta. Sicque in his doloribus eiulando, & tantummodo mortem optando, vsque ad diem quartum restiti. Tandè maritus dominæ meæ, vt stabulum quoddam intrarem iniunxit. At ego paulatim incedendo, eo præcedente, dum ante ostium stabuli eramus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi super ostium stabuli. At ego: Video. Tunc ille, quantum potes remoue, quia forti melius habebis. Tunc ego, quantum potui, vno brachio me ad ostium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias, inquit dominus, & considera diligenter ibi reposita. Tunc, vbi peciam solui, plura ibi inclusa reperi; præcipuè autem grana quædam alba, ad modum quo pustulæ inerant corpori meo; semina quoque & legumina, quorum similia nec edere poteram aut intueri, cum ossibus serpentum & aliorum animalium intuita sum. Et sic stupefacta dum inquirerem à domino, quidnam agendum foret, vt in ignem cuncta proiicerem iniunxit. Proieci: & ecce subitò non post horæ spacium, aut quartale, sed in momento, vt res illæ in ignem fuerant proiectæ, omnem sanitatem pristinam recuperaui.*]

Idem subdit: *Mulier quædam maritata & honesta accessit, & iuxta iuris formam, vt suprà, deposuit. Retro domum (inquit) habeo viridarium, est & illi contiguus hortus vicinæ meæ. Vnde, cùm quâdam die transitum fieri ex horto vicinæ ad viridarium meum non absque damno perspexissem, stans in ostio viridarij, & apud me ipsam conquerendo, & querulando, tam de transitu, quàm de damno, vicina subitò superuenit, & an suspectam haberem, inquisiuit. At ego territa, propter malam eius famam, nihil aliud, nisi hæc verba, protuli: Gressus in graminibus damna demonstrat. Tunc illa indignata, quia ad eius fortè beneplacitum, me litigiosis verbis cum eâ implicare nolebam, abscessit cum murmure, & verba quæ protulit, licèt audirem, intelligere non potui. Post paucos verò dies ingens infirmitas mihi incidit, cum doloribus ventris, & acutissimis torsionibus à latere sinistro versus dextrum, & vice versâ, quasi duo gladij essent pectori infixi, & sic die noctúque clamoribus vicinos omnes alios inquietaui; & confluentibus hinc inde pro consolatione, accidit, vt lutifigulus præfatam vicinam & maleficam adulterino flagitio habens in amasiam, simili modo visitationis gratiâ accedens, & infirmitati meæ compatiens post verba consolatoria abscessit. Sequenti tamen die festinè rediit, & inter alia consolatoria subiunxit: Experimentum capiã, an ex maleficio vobis hæc infirmitas contigerit; quod si sic repertum fuerit, sanitatem vobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recumbẽte, plumbum in scutellam aquâ plenam super corpus meum appodiando infundit; & vbi quædam imago & figuræ diuersarum rerum ex plumbo congelato apparuissent, ecce, inquit, ex maleficio vobis hæc contigit infirmitas; & super limen ostij domus vna pars maleficij continetur. accedamus ergo, & illis amotis, melius sentietis. sicq; maritus meus cum eo pariter ad tollendum maleficium accedunt, & lutifigulus limen eleuans marito iniunxit, vt manum in fouea, quæ apparuerat, mitteret, & quæcunque inueniret extraheret, quod & fecit. Nam primò imaginem quandam ceream in longitudine vnius palmæ, vndique perforatam, habentem duas acus ex aduerso per latera, ad modum quo ipsæ punctiones à sinistro latere vsque ad dextrum, & è conuerso perseuerat, extraxit: demum pecias panniculorum diuersas, & plurima, tam grana, quàm semina, & ossa, continentes. Sicque illis in ignem coniectis, ego conualui, sed non ex toto: nam licet torturæ, & punctiones cessassent, appetitúsque comedendi rediisset ex integro, tamen pristinæ sanitati vsque in præsens minimè sum restituta. Vnde hoc, quærebam, quòd pristina sanitas non rediba? Respondit, sunt & alia instrumenta alibi abscondita, quæ inuenire non valeo. Et qualiter prima instrumenta reposita agnouisset, dum inquirerem; respondit, ex amore, quo amicus amico reuelare solet, hæc cognoui.*]

His duobus subdit alia multa breuia, nata ex desiderio vlciscendi, dum indignantur muliercuiæ, se ab amasiis ad nuptias conuolantibus, deseri, & vltionem minatæ mox exsequuntur. Sed omnem superat admirationem, quod narrat Cornelius Gemma [t]. narrat fusè casum Katharinæ Gualteri puellæ Louaniensis annorum 15. cuius curationi ipse præfuit anno 1571. quæ, cùm obtrusum à Gentili & coætaneâ libamenti frustulum comedisset, in morbi symptomata incidit prorsùs prodigiosa, quorum ipse spectator quotidianus, vidit illam eiicientem tot & talia & tanta, vt ipse crediturus non fuerit oculis alienis. Octauo morbi mense magno nisu per posticum eiecit anguillam viuam & perfectam, crassitudine pollicari, longitudine sesquipedali: *cui & squamæ, & oculi, & cauda vniuersa, vt anguillis solet. triduo antequàm foras erupit, auditum narrat bis terve in vtero sonum non ipsi puellæ modò, sed & adstantibus quoque velut argutum & tenuem ab angue productũ: & cum egereret, manifestè puella retulit se sensisse quod primum exserto capite se retraheret per posticum, inde cum impetu exiliret. Post anguilla, quã mortuã exenteratámque suspenderant, loco sublimi ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem*

s p. 2. mallei, q. 1. ca. 12.

t li. 2. Cosmocrit. post calcem.

gentem humoris aquosi copiam, immano lotio non absimile, saporis absurdi. Durauit ea vomitio plus 14. *dies, singulis profecto exonerans supra libras* 24. *vel, vt vulgo nominant,* gheltas *tres. praterea vrinam interea quotidie reddebat bis terve copiosam. Nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exterius apparebat: & ipsa puella potus ac cibi parcissimi, vix vnum cyathum vini, aut cereuisiæ, liquorisve alteri potitabat. Eo venit hæc aquæ excretæ abundantia, vt spatio duarum septimanarum facile amas duas implere potuerit. Post hanc aquæ copiam, cœperunt & pili confertim exire per vomitum alui, copiosissimi numero, digiti longitudine, sed longiores alij, alij breuiores; eiusmodi sane quales annosis canibus euelluntur: auctaque est in dies ea pilorum quantitas, vt facile pilas quamplures iustæ magnitudinis implere potuerit: eiecit hos omnes magno fastidio & vomitus difficultate. Interiectis deinde nonnullis diebus, successere aliqui vomitus, qui floccos ingentes pilorum eijcerent cum materia purulenta instar saniei, interdum simili stercori columbino aut anserino: in qua colluuie & frusta lignorum & membranarum tenuia rudimenta; sed lignorum partes adeo viuæ, vt ex caudicibus obsoletis diffractis inaqualiter comminutæ portiones viderentur vnguis amplitudine, aliæ crassitie, intus fungosæ, foris obducta vetustiore cortice nigræ. Paulo post cœpit alius vomitus niger vt carbo, dixisses atramentum verum vel sepiæ succum, imo carbones veros minutissime tritos atque permistos, singulis diebus prodeuntes ad quantitatem lib.* 2 *aut.* 3 *sæpissime cum pilis tam copiosis, vt nuci iuglandi includi non possent, omnibus albis, prolixis, & durioribus: quæ cum per triduum ita durassent, eiecit semel & puri sanguinis tanquam e vena dissecta libras duas, nulli rei alterius generis permistas. A vomitu sanguinis rursum secutus est ater, ac si antimonio trito tinctus fuisset, humor omnino liquidus, in dies singulos fere ad libras* 5. *aut* 6. *atq; hoc portentu septimana integra constanti horaru lege ac spacio perdurauit. Cessauit aliquandiu diuinis humanisque remediis adhibitis. Interea pilos adhuc, sed pauciores, gradatimq; atriores excernebat, imo & breuiores in dies, vt cu prius ex flauo rufescerent, paulatim liuidi, nigri, tandem uerrimi ac velut disiecti in frusta minutissima per vomitum redderentur. Quandoque cum his & virulentus humor, & crassus, quandoque simillimus limo. Circa Septembris medium membranæ frusta maiora, tanquam ventriculi partes, euomuit: habebant hæc speciem tunicæ crassioris, carnosæ, lentæ, fractuque contumacis: quibus profecto vt fœtus choroeidi, etiam venarum ductus inarati ramosa propagine spectabantur, interdum media palmi longitudine. Has aliæ sunt e vestigio subsecutæ tenuiores multo, sed penitus nigræ, venarum duntaxat vestigia referentes, membranæ allantoeidi non dissimiles. Postremo venerunt & tertij generis tunicæ vasorum prorsus expertes, aliarum omniu tenuissimæ, vt locum amnij retinerent. Sed erat his alia multo substantiæ atque figuræ ratio, quam in agninis fœtuu inuolucris. Nam huic tenuitati aderat mira soliditas, figurarum ratio quouis miraculo maior. Fragmenta illius varia, sed tria præ ceteris rara duorum palmorum amplitudinem superabant, intertexta striis profundis sine epigraphis: quæ sese a vertice ad basim secantes mutuo, cancellos in rhombi speciem efformabant, non habeo cui melius conferam, quam cum senecta viperæ: quanquam nihil hactenus a me conspectum fuit, cui posset merito comparari. Sed hoc in eo præcipue admirandum, quod secundum longitudinis ductum, velut carnalis quidam profundior apparet, insculptus fibris transuersis & raris, prorsus vt in aspera pulmonis arteria. Erat hæc regio penitus caua & circularis, in vnius membranæ fastigio paulatim angustior, anguini capitis vestigium repræsentans, cum apophysi mastoeidi, seu processu mammillari: in alterius fine sensim latescës nescio quid ventricosum & inæquale, etiam bifurcato vertici non absimile, præ se ferret. Vniuersæ partes inuicem coaptatæ totius anguillæ longitudinem atque crassitiem satis luculenter expresserant. Illud autem tuberculum papillare viam fuisse respirationis ex istimo, forte per quam & solidis & humidis ad sui nutricationë necessariis vescebatur. Postquam hasce mëbranas eiecit, secuti sunt lapides fere innumeri, quos vesperi semper ac statâ horaru periodo, magnis cum tempestatib. animiq; deliquiis eructabat. Forma fuit eiusmodi, quæ passim in vetustis ædificiorum ruinis solet occurrere. Lapides solidi, angulosi, inæquales, tum specie, tum magnitudine, qua subinde, ad nucis iuglandis quantitatem accessit, non absq; suffocationis discrimine manifesto. videbantur quandoque obtecti calce, & coagmentati varie, vt ab illis, qui parietibus detrahûtur, distingui non possent. Semel me præsente quendam eiecit lapidem angulosum vix cum duplicis castaneæ mole librandum. saxu illud magna spiritus contentione proiecit, vt & vomentem viderim manifeste, & in lebetem sonitu cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbæ vndique circumfusæ. E vestigio magnam quoque ligni portionem pollicis longitudine pariter & crassitudine, sed minore difficultate secreuit. Erat hoc satis porosum staminibus rectis insigne, cui & commissura quædam insignior velut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per vices, sed minores ordine pauciores, ac nigriores. Accessit aliud, quod omnem excederet fidem. os enim triangulare solidum foris, intus cauum ac spongiosum reddidit, tale vt plane constaret esse fragmentum cruris bubuli, & puellæ parens diceret, se tale vidisse pridie in suis carnibus inuolentis. Nec mora, sequenti die articuli ossei, tali, digitorum acies, rotulæ, variæ speciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium postremo vitri atque æris portiuncula.* His narratis, Gemma merito censet horum mirabilium Dei permissione dæmonem fuisse ministrum; qui causis tamen naturalibus, ordine etiam seruato, quoad potuit, vsus fuit. Idem vellem existimasset, eodem opere, de muliere alia, quæ florente ætate per nouem continuos annos infandis doloribus intestinorum cruciata, primu crassioris tunicæ rudimenta deiecit; deinde & arboris frusta ingentia pleraque pollicis crassitie, ac paulo etiam longiora, pariterque omnia fere, quæ ad arboream speciem pertinerent; folia scilicet lauri in is foliis no absimilia, radices, cortices, etiam quæ tomento alicui inclusos nucleos, nullo tamen vestitos putamine præ se ferret. Quod ego mallem ad prodigiosos dæmonum effectus, quam ad naturales morborum παραβλήσεις referre.

Ad eosdem effectus permittente Deo productos retulerim cruciatus corporeos B. Angelæ de Fulgino, quos his verbis describit [u]: *Corporis sunt tormenta innumera a multis dæmonibus multipliciter excitata. Vix enim credo quod scribi possent infirmitates & passiones mei corporis. Nam non remanet in me aliquod membrum, quod non horribiliter patiatur. nunquam enim sum sine dolore, sine languore continuo. sum debilis & fragilis plena dolore, ita quod oportet me continuo iacere. Non est in me membrum, quod non sit percussum, tortum & pœnatum a dæmonibus, & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena doloribus in omnibus membris meis: ita quod cum magna pœna possum me mouere, & sum fatigata iacere, nec*

[u] in vita B. Angelæ.

...nam ad sufficientiam possum comedere. hinc discis sanctam hanc viduam fœmineo, vt Iob virili, sexu, exemplum patientiæ propositam.

De mentis abalienatione perpetuâ iam docui, dum de philtris dissererem; Stradio quoque potione mens abalienata à virgine veneficâ [x]. de modicâ ad tempus exemplum non iniucundum auditu narrat Matthiolus in Dioscoridem [y]. de circulatoribus, haud dubiè Magis Bohemiæ. *In vinum* (inquit) *radicis cuiusdam puluerem, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent; & cui fucum facere volunt, iubent, vt illo in vino intinctum digitum, quasi prægustandi causâ sugat. Tum illicò digitum vino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore & clamore, premit inuitus. Interea, perinde atque blanditiis, mœrentem consolatur circulator; temporum, carpique arterias alio oblinit medicamento: deinde nummum in terram proiectum hortatur vt tollat. Ibi ille pronus, primùm se nequit attollere, mox vnguinis vi, amens factus, concidit, statimque eius more qui metuit ne mergatur in aquâ, natat, ac vociferatur, simul se fluctibus obrui. Ergo eum erigit circulator; ille, quasi vlturus iniuriam, primum maleficum obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur; postremò fugientem circulatorem persequi, donec absterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti restituatur. Vbi autem ad se redit, quasi qui euaserit à mari naufragus, capillum vestimentáque veluti vela torquere, exprimeréque, brachia tergere, & nares emungere, conspicitur.*] vt sola vis vnguenti hoc faciat, & non interueniat opera dæmonis, quî fieri queat, non intelligo.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi diis suis, hoc est, dæmoniis, ascribebant: vt de Ceritis, qui dicti quasi *Cerritici*, δημηλγιελληλει; de lymphatis, Panicis, similibúsque iam tradidi. Ideóque eos, qui fanatici erant, & variis linguis in morbo loquebãtur, δαιμονῶντα, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant [z]. Quare & Leuinus Lemnius [a] tandẽ dat manum, & fatetur, dæmones huiusmodi causas morborũ accidentarias esse: qui, si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen, nobiscum sentit.

Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Frãciscus Valesius accuratè docuit [b]. Nempe illum esse causam externã, eò quòd extrinsecus aduenit corpus inhabitatur?, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materiâ pendeant, mouet internas causas, sic melancholicos morbos excitat. Nam principiò bilem atram, quæ corpori inerat, commouet, & fuligines in cerebrum, & internorũ sensuũ cellulas propellit. Deinde adauget bilem atram, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur. Epilepsiam, paralysim, & similes noxas infert, per succi crassioris delationem, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus neruorũ. Cæcitatis causa est, vel surditatis, noxia excrementa ad aures, vel oculos coacervando. Sæpe etiam ad odium, amorẽ & ad alias animi perturbationes inducẽdas mouet imagines, vt in imaginatione firmiùs inhæreſcant. Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ. deinde spiritibus istis vtitur, quasi proximo animæ instrumento ad efficacissimè & velocissimè agendum. Dico ex rebus venenosissimis eum educere quandam quasi quinctam essentiam (vt ex gemmis & auro solent Chymici) & eâ inficere ipsos spiritus vitales, & sic eum malefico morbo imbuere; quod aduertit prudenter Cæsalpinus [c]. Quod cùm fecit, ægrè ars humana satis celebria & efficacia remedia potest vel solet adhibere: quò enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoque ad lethum est acrior & efficacior. Solet omnem præuenire medelam. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdum per se, sine tali materiâ, vel internâ agente causâ, si impediat vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat, aut subtrahat, & aliis mille, quos nouit, modis. Qui verò morbi ab internis causis non dependent, sed ab externo tãtùm impedimenti nocumento, vel noxio afflatu, vtplurimùm per se operatur, vt quando instrumenta maleficij, vnctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habent; sed sunt pro signis tantùm, ad quæ ex pacto dæmon operetur, quod docuit idem Andreas Cæsalpinus [d]; tum quoque potest per res externas homini vim aliquam facere, vt ille docet [e]. Veluti cùm malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit conglutinari, vt & acerbissimum inferret cruciatum &, nullâ arte, posset dissolui, vel deglutinari [f]. Quidni credamus, cùm etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus eâ vi præditum, vt se iunctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat [g]? Quo pacto venefici morbi ab aliis dignoscendi, agam [h].

[x] lib. Histor. Dubrau.
[y] in Præfat.
[z] Lucian. in Philops. Hippocrates de sacro morbo.
[a] lib. de occult. nat. mirac. cap. 1.
[b] Sacre Philosoph. c. 28.
[c] libro de dæmon. inuestig. cap. 16.
[d] d. operis ca. 17.
[e] cap. 8.
[f] lege Nicol. Remig. lib. 2. dæmonol. c. 4.
[g] Solinus in Polihist.
[h] libro 6.

SECTIO VI.

De mirâ rerum solidarum atque magnarum in corpus ingestione & egestione.

PRODIGIOSI sunt pleriq; morbi per maleficiũ illati; sed omniũ prodigiosissimus mihi videtur, quando per os vel imum gutturem eiicit æger spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta; glomos pilorum, pannos, seta, cornu lucernæ, & huiusmodi, quæ, vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse, videtur impossibile. huius exemplum vnũ habet Sprengerus [a], de muliere Zabernẽsi, vbi obstetrix quædam, eò quòd ipsam non accersierat ad puerperium, grauiter irata, noctu cũ duabus aliis maleficis ad puerperam accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in eius intestina velle immittere, quorum dolorem post semestre duntaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventrẽ eius manu tetigit: ad quem contactum puerpera videbatur, sibi extrahi intestina, & iis immitti quædam, quæ tamen oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito, internorum viscerum tortura ipsam subitò tam dira inuasit, vt nec* (verba sunt Sprengeri) *diebus, nec noctibus à clamoribus*, omnes inquietando, *abstinere posset. Et quia deuotissima Virginis & Reginæ misericordiæ exstitit, in pane & aquâ singulis sabbatinis diebus ieiunando, ideo & per ipsius suffragia credidit se liberari. Vnde & quadam die, vbi opus natura perficere volebat, tunc omnis illa immunditia à corpore prorupit, & aduocans maritum cum filio dixit: Suntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, post dimidij anni spacium res ista cognosceretur? aut quis vidit vnquam spinas, ossa, simul etiam ligna me comedisse? Erat enim spina rosarum, longitudine vnius palmæ, cum aliis variis rebus innumeris immissa.*] Aliud exemplum relatum est à Beniuenio [b] de muliere

[a] in Malleo, p. 2. q. 1. c. 13.
[b] li. de admir. morb. causs.

Florentinâ; tertium à Ioanne Langio [c] de Vlrico Neusesser rustico; quartum de puellâ Leuuenstetési in historiâ Germanicâ, hac de re excusâ anno 1562. tria his addit Nicolaus Remigius [d]. Octauum planè admirandum, & cui refellendo, nullæ nugæ, nullæ calumniæ, nullæ phaleræ vitiligatoris VVieri, suffecerint, adscribam ex vitâ S. Petri Tarentasij, à Gaufrido cóscriptâ [e], his verbis: *S. Symphoriani dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab vrbe millibus distans, vbi vir fidelis & religiosorum fidelis sedulúsque susceptor, magnæ conuersationis pariter & opinionis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic iuuencula erat filia miserabili incommoditate laborans. Egerat enim quædam mulier malefica, per nequitiã inuidæ socrûs inducta, vt languore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec adspectus vllatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, vt satanas satanam eiiceret, famosum quendam maleficum accersiuit. Adfuit, explorauit, agnouit, & mulierculam asserens inferratam, terit arborum cortices, pocula verbis & herbis infecta propinat; mordet etiã dentibus propriis brachium miseræ mulieris. Res mira, res noua, res (ni fallor) hactenus inaudita. Ab illo quidem languore cõualuit: sed interdum, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachij, quam nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed huiusmodi congruebat auctori. Plures in hunc modum quam triginta per temporum interualla prodierant: quædam, vt vulgo dicitur, excapsetæ, quædam admittendis filis idonea foramina præferentes. Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabantur, aduenit. Celebris est persona; cui & hoc opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti. & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lacrymis lugubrem explicat trigœdiam. Eâdem horâ fit fides dictis, & sentiens acum mulier gemebunda deplorat. Iam peruenerat ad foramen. solitus ia præcesserat cruor, iam cœperat apparere, iam particula eius exierat. Et accedens vnus ex fratribus laicis, eidem Abbati deseruiens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimonium conseruandam. Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur, nec ferrum vltrà nec chalybem inde processurum. Factum est: sed mutata materia est, malitiâ necdum prorsus exstinctâ. Cœperunt lignei sudes paruuli, quales vulgò brocas appellãt, ex quercino robore, vel fraxinei, pro ferreis acubus egredi, crassiores spinis, & modicè longiores. Nec vnius tamen omnes, sicut nec acus fuerat, longitudinis vel crassitudinis erant. Sedecim in hunc modum intra annum & paucos menses ex muliere ligna prodierunt. Adfuit demum Reuerendus Petrus Antistes, cui diuinitùs seruabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier Missarũ solemnia celebranti, sicut præceperat vespere præcedenti. Eâdem horâ septimũdecimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis omnium sacellanus extraxit. Confitentem itaque mulierem Præsul absoluit, & sacram ei tradens Eucharistiam, ab omni deinceps cuiuscunq; materiei progressu iubet esse securã. Sic ab omnibus iam præstigiis liberata adhæsit viro, filiosq; procreauit. Et, vt dicitur, hodieq; superstes, virtutẽ prædicat, quã in seipsâ fœliciter meruit experiri. Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, etiã honoratus inter conuicaneos suos: vt si quem dubiũ nouitas tanta reddiderit, probare forsitã liceat, quod credere detrectarit.*] Hactenus Gaufridus Abbas Altęcubæ, cui Cisterciẽses & Claraualenses Abbates negotiũ dederunt vitæ huius conscribendæ; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mandasset, vt eam fideliter cõscribi curarẽt. Sed Monachus fuit scriptor, inquiẽt aduersarij. credo, plus fidei mererẽtur mendacissimi ipsorum Ministri & Prædicantes. Cæsalpinus [f] *Contigit autem* (ait) *hoc anno Pisis hæc vidisse multis spectantibus. Quædam à dæmonibus obsessa, sæpius, modò inter adiurandũ, modò posteà eiecit corpora, & magnitudine & forma per se ineptissima, vt deuorarentur; clauos ferreos prælongos, ossa, lapides, globos laneos, carbones, aliaq; multa, in culcitâ autẽ, eâ regione, quâ thorax incumbebat, præcipue quà cor, globuli multi reperti sũt ex plumis affabrè efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarũ tenuissimarum ordinibus, nunc filo impliciti, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in ceruicali quà caput residebat.*] Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam & Insulensi ancillæ similia fermè acciderũt. Exemplorum sat habemus; causam ruspemur, quæ sat abstrusa & abdita.

Primùm fateor, quædã in corporibus humanis solere interdũ ex prauis humoribus coalescere, vt sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinę, glomi pilorum, & quæ talia potuit dæmõ in ipsis hulceribus, vel in corporis partium congruis finibus procreare, quod naturaliter fieri posse, cõsentiunt veteres nouitiíque Medici [g]. Norũt mecum multi Comitis filiũ; qui, ante annos fermè nouẽdecim, Luxẽburgi, in vrinâ lacertulas satìs magnas eiiciebat; quod etsi plerique vxoris eius adulteræ (quam & occidi per sicariũ ille posteà iussit) veneficio tribuerent; potuit tamẽ naturaliter cõtingere, ex humorum corruptione, & renum vitio. Mulier illa Caluini sectę erat addicta, & ministro familiarior, quàm oportebat; ideò nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

Secundò, puto non possę naturaliter in corpore humano generari, ex vllâ putrefactione, acus, cultros, forfices, & huiusmodi metallica artificiosè cõformata; quia calor naturalis, nisi plurimorũ annorum spacio, non videtur metalla inibi gignere posse: multóq; minùs, sic fortuitò ad certã analogiã atq; dispositionẽ artificiosam, videntur tam varij humores cõuenire posse, nisi Democriteam & Epicuream reuocemus insaniam ex fortuito atomorum cõcursu cuncta construentem. Neque adhuc legi, qui hanc vim naturæ tribueret.

Tertiò, dico hęc omnia multis modis dęmones per maleficos operari posse. Etenim primò possũt sic sẽsibus illudere, vt quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri: cùm tamẽ reuerà duntaxat dæmõ cultros veros, & huiusmodi reliquam, quæ euomitur, artificiosam materiã, quæ in ægri corpore nunquàm fuerat, vel etiam ipsos humores, qui eiiciuntur, faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel etiam aërem sic condenset, & coloret [h]: quod verisimillimum est contingere, quando res illæ, quæ visæ sunt solidæ ac densæ, paulò pòst cernuntur euanescere. Prætereà possunt, citra fictionem, res huiusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, vnde mox eiiciantur; possunt etiam aliis corporeis partibus inseri & includi. Negat id VVierus, homo frõte nullâ; licèt non videam cur neget. testãtur enim Medici & Chirurgi fide digni, quorum nõnullos [i] ipse laudat, talia sibi visa ex corporib' excerni, vel exsecari, & ea manibus contrectasse sese. Eos verò omnes ad vnum decipi contendere, quid est, nisi strenuè pudorem totum exuere? Ex modis immittendi, quos compertio, duo tantùm mihi placent. Primus est, quem

c li. 1. epist. 38.

d li. 3. dæmonolat. cap. 1.

e apud Surium tom. 3. Maij 8. cap. 23.

f de inuestig. dæmon. c. 17.

g Galen. li. 1. ad Glaucum. Celsus lib. 5. c. 6. Aetius lib. 16. c. 100. Leuin. Lemn. li. 3. de occul. nat. mirac. c. 40. Alex. Benedict. li. 1. & 3. Anato. Anto. Beniu. lib. suprà citato, c. 3. 18. 24. 94.

h hoc volunt semper in his accidere Gril. de sortileg. q. 3. & Cardan. l. c. 80 de variet.

i Trallian. li. 4. c. 6 Beniu. de abdit. mor. & sanat. causis. c. 24. & 80. Io. Lang. d. epist. 38. historiam puellæ de Leuensteet, Germanicè editã. Beniu. & Benedict. suprà citatos.

non prætermisit Binsfeldius [k], vt profundo dæmō somno demergat hominem; & sensum doloris eximat; tum dextrè incidat membrum, & materiam illam duram imponat; denique eadem subtilitate vulnus adeò consolidet, vt nulla cicatrix, vel vestigium relinquatur. quod periti Chirurgi nonnunquàm faciunt.

k in l.4. C. de malef. q.7. côcl.6.

Dices fortassis; vt hæc queat in partibus carnosis & facilè dilatabilibus, & promptæ consolidationis; quarum exempla recenset Nicolaus Remigius [l]; nō tamen id poterit in aliis, quibus illa facilitas nō est propria, verbi gratiâ, in intestinis, orificio stomachi, gutture, arteriis, & talibus organis, quæ angusta valdè sunt, nec dilatantur, nisi ad functiones suas naturales: vel etiā, si sectione diuisa fuerint, nō possunt reuniri. Respōd. difficiliùs quidē in his id cōtingere, absolutè tamen posse, vt in aliis. licèt enim nobis incognita sint medicaméta, iis consolidandis & reuniendis idonea, dæmoni tamen illa sunt notissima. Præterea quāuis spōte suâ non dilatētur, nisi ad naturales suos effectus, vi tamen aliquâ adhibitâ, possunt extra consuetum ordinem dilatari & comprimi. cuius rei duas historias ad fidē faciendam adtulit testis oculatus, Chirurgiæ laude clarus, Ambrosius Paræus [m]. Prior est, de studioso, qui cùm spicā germinis deglutiisset, eaq; in pulmones per τραχεῖαν descendisset, natura illam transuersis pulmonum lobis illęsis, integris etiam costarum musculis, & quæ succingit eas membranâ incolumi, integram expulit. Posterior est de opilione, qui semipedalé cultellum, cui corneum erat manubrium crassitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aperto adactum, sex solidos menses in corpore retinuit, & tandē natâ in inguine vomicâ, inde Chirurgus extraxit. At necessarium planè fuit, per angustissimos meatus quosque à faucibus in inguen cultrum peruenire. His tertiam narrationem Remigius addidit de morione, qui apud Armoricos, mucronem gladij tres digitos longum per os in fauces adactum, duodecimo pòst die, per anum egessit. Nónne culter iste, per tot spiras intestinorum subtilissimorū, & per illud, quod à re ipsâ vocatur *intestinum tenue*, fuit deuolutus? Neque in his vlla vnquàm malefici mentio vel suspicio fuit. si natura id potuit & casus, cur ex proposito id adnitens nequeat ille mille artifex solertissimus?

l li. 2. dæmonol. cap. 4.

m lib. 2. Chirurg. cap. 17.

Alter modus est Syluestri Prieratis, quē recentiores quidam sunt secuti [n], scilicet dæmonē peritiâ pollere, res solidissimas diuidēdi & comminuendi partes in minutissimas, etiā instar pulueris, & eas iterùm vniendi, applicatis, sicubi opus, naturalibus actiuis; idque tam præproperè & subtiliter, vt cernentium oculi nequeant, ob nimiam motûs celeritatem, quidquam horum aduertere; ideóque potent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles sunt.

n In verb. maleficii, q.5. Cosm. Philiarcus de offic. sacerd. p. 2. lib. 1. in tract. primi præcepti Decalogi.

Valdè miror tertium quendam tam multis placuisse [o], cùm sit planè improbabilis. Volunt isti à dæmone poros corporis extendi, per eos deinde duriora hæc & maiora inseri; & poros rursùs cōcludi; quorum apertione iteratâ demum, quādo dæmoni videtur, intrusa expellantur. Sic aiunt à fulmine sine læsione poros vaginæ penetrari, laminamque gladij chalybeam liquari: sic tactu lapidem sub aquâ recondi, nec manu retracta viam cerni per quam lapis in aquā penetrarit. Supponit hæc opinio corporum penetrationē esse naturalē, cum Buridano, quam B. Thomas, Scotus, Durandus, & alij meliùs philosophantes, contēdūt, à solo Deo perfici posse. hoc ergo primò peccant. Si dicant corporeas hîc dimensiones, siue corpora non penetrari, incredibilem quandā dilatationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare; cùm tamē isti pori tam sint naturâ angusti, vt sine insigni læsione distrahi non possint. Nec simile quidquā in illis, quę pro ratione adferunt dissimillimis reperitur. fulmen quiddam est subtilissimum & tenuissimū, eâ præditum vi naturali, vt duriora atque resistētia cōsumat, mollia verò & cedere facilia sine læsione [p] transmittat: at ferrum, ligna, lapides, res sunt spissæ, duræ, & minimè aptæ sic se in poros insinuare. Aqua corpus est liquidum, humidum, tenue, fluitans, cuius rei solidæ cedens loco, capax etiam liburnarum; rerum, quæ iniiciūtur, impulsu condensabile, & iis exemptis aptum vi suâ statim coire & reuniri; vtque, sine partium separatione, condensatur; sic, sine earundem nouâ medicinâ, rarescit atque extenditur: quæ quàm sint ab humani corporis membris aliena, vel pueri norunt, & qui nondum ære lauantur.

o Paracelso li. de occult. philos. Baroni ... Magiæ ... Molitor ... de Magico ... Remig. ... lib. 3.

p Seneca li. 3. nat. quæst. lib. 2. Isidor. li. 13. Etymol.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

SVPPONO, quod Catholicis certū est, energumenos à dæmonibus sæpe inuadi, & possideri, vel obsideri; hoc est, dæmones in hominū ingredi corpora, & simul potestatem aliquam eos vexandi seu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, vt quis sit energumenus; quā de re doctè, post Mengū, & Polydorū, Petrus Tyręus [a] disseruit. sic homines dæmoni tradendi potestatē constat olim Apostolos habuisse, ex sacrâ Scripturâ [b], & alios quoque sanctos homines vt olim, sic & hodiè eam à Deo accipere, quâ non nisi prudentissimè, & cum magnâ charitate atque iustitiâ vtantur, haud difficulter probaretur, si huius loci foret. An verò dæmones, eos quos possident, energumenos, sic possideant, vt eorum corpora ipsimet subintrent, posset quis dubitare; eò quòd B. Ildegardis [c] scribat, se de quâdam energumenâ in verâ visione vidisse, *quod ipsa permissione Dei quādam nigredine & fumo diabolicæ conglobositatis obsessa erat & obumbrata; quæ totam sensualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec eam eleuato intellectu suspirare permittebat: velut vmbra hominis, aut alterius rei, vel fumus opposita obtegit & perfundit: vnde hæc rectos sensus & actus perdebat, & inconuenienter sæpius clamabat ac faciebat. Et me cogitante & scire volente quomodo diabolica forma* (id est, substantia) *hominem intraret; vidi, & responsum habui, quòd diabolus in suâ formâ, vt est, hominem non intraret; sed eum vmbrâ & fumo suæ nigredinis obumbrat & obtegit; si enim forma illius hominem intraret, citiùs mēbra illius soluerentur, quàm stipula a vento dispergatur. Quapropter Deus non permittit, vt hominē in suâ formâ intret. Sed supradictis perfundens, ad insaniam & inconuenientia euertit, & per eum, quasi per fenestram vociferatur, & membra illius exterius mouet, cùm tamen in eis in formâ suâ interius non sit, animâ interim quasi sopitâ & ignorāte, quid caro corporis faciat.*] Sic illa apud Theodoricum Abbatem [d]. Sed hic locus ostendit verissimum esse dictum Theologorum, sæpè eos, qui assueuêre multis reuelationibus etiam veris, putare se habere per

a Mengus in fuste dæmon. Polydor. de exorcis. Tyræus disp. de dæmonia.

b 1. Cor. 5. v. 5. 1. Timot. 1. v. vlt.

c in lib. reuelat. suarum.

d eius vitæ li. 3. cap. 20.

reuelationem; quod habuêre per discursum opinionémque. Indicât hoc multa. Primò, quia principiò verè tantùm describitur obsessio, nó possessio. Secundò, quòd inquisitio hæc parùm erat necessaria, & satis curiosa. Tertiò, quia suspectũ est, quod ait Deum non permittere vt diabolus secũdùm suâ essentiâ, vt solet esse in suo loco, corpora possideat. communis enim Theologorũ distinctio hoc discrimen statuit inter obsessos & possessos, quòd in his sit dæmon, vt erat in statuis idolorum, nonnunquàm: & hoc indicant inflationes & multa alia quæ in possessis cernuntur. Quartò, quia ratio nulla est. nec enim forma dæmonis siue substantia eius spiritualis ipsi corpori contraria sic est, vt illud statim destruat, etiamsi nolit, solo ingressu. Quintò, quia non semper anima sopita est, quando dæmon energumenum vel obsidet vel possidet, vt apparet, quia videmus sæpe illos omnium recordari quæ egerint. Denique, Sancti & Theologi omnes sic semper locuti & opinati fuêre, vt dicerent, dæmonem corpus arreptitij intrare, & ab eo exire. Non quidem id subire, vt informet, vel tanquàm pars eius (quod vocât) corpus integret; sed tãtùm vt loco, vel instrumento organico vsurus, vt fusè explicat Episcopus Abulensis [e]. Rectiùs itaque dictum à Cæsario [f], dæmones non vniri animæ substantialiter, nec in ipsâ esse animâ, sed applicatione tantùm, & oppressione per energiam seu operationem animæ adesse, & sic homini vniri, & ei quasi illabi. allegat Gennadium [g] hoc tenentem. tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cauitatibus eius latêre, nunquàm Gennadius negauit, & expresè Cæsarius ex sacrâ Scripturâ confirmat. non enim rectè dicitur exire, nisi quod intùs fuit. Saluator autem iubet de corpore dæmones exire [h]. Intùs ergo fuêre. Restat nunc vt quæramus; *an malefici possint & soleant sic alios demouere, ac dæmoni quasi mancipare?* Multorum confessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dæmones in brutorum vel hominũ corpora immisisse; & ipsi dæmones cùm exorcisantur id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittam, quæ recentiora sunt, à Remigio & aliis allata. duo tantũ adscribam ab iis cõmemorata, quorũ fides reiici nequit. Anastasius Nicenus [i] de Simone Mago: *Multos* (ait) *tentantes eũ dicere præstigiatorẽ; cùm eos esset allocutus, & deinde communi prætextu bouẽ sacrificasset, & eos conuiuio excepisset, varijs morbis, & dæmonibus eos subiecit.*] B. Hieronymus [k] nobis proponit dæmonem à B. Hilarione eiectum, quem Magus in virginem immiserat: *Perducta* (inquit) *à parentibus ad monasterium seni traditur, vlulante statim & confitente dæmone. vim sustinui. Inuitus abductus sum. Quàm bene Memphi somniis homines deludebam! ò cruces! ò tormenta, quæ patior! Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor. Non exeo: nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & laminâ strictus teneris. Dic, Cur ausus es ingredi puellã Dei? Vt seruarẽ, inquit, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur nõ potius in eum qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarem in eum, qui habebat collegam meum, Amoris dæmonem?* &c.] En vt Magus immiserat dęmonem verè: & sic opinor etiã multa eorum, quæ narrat Anastasius, à quo Glycas [l] fuit eadẽ mutuatus; & inprimìs, de quo nũc agimus, Deo permittẽte, potuisse verè à Simone Mago patrari: quare Annalium [m] scriptori eruditissimo nequeo assentiri, qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita, iudicat tãtùm fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cùm nullâ veritate consisterent. sunt enim in iis multa, quæ & posse & solere contingere, satis copiosè ostendimus [n]. Anno 1581. in Viuaresiæ oppido Annonaio, fuit malefica nomine *Boyarona*; quæ variis plures cuiq; non vno modo dæmones immisit, quibus grauissimè diuexati fuêre. In his filius & filia illius fuerunt; quos nucibus alteri paratis, sed more puerili abliguritis ab ipsis qui deferebant, singulos tribus dęmonibus possidendos mancipauit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochenne*: ita vt illis tum partibus cuncta plena fuerint, per maleficia votiua energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Charon [o]. Fatetur hoc fieri solitum Baptista Cõdronchus medicus [p]. Hæc autem immissio malorum spirituum, non prouenit à facultate cogendi; quæ nulla Magis competit in dæmones. Nam vel spontè dæmones ex pacto obsessum vadunt, finguntq; se obtẽperare: vel inferiores dæmones ad id adiguntur à dæmone superiore, volente hac in re malefico gratificari. Vtroque tamẽ casu Dei permissio requiritur, vt causa, sine qua nõ posset hoc fieri: permittere verò Deus id cõsueuit non nisi ob graue aliquod obsessi peccatum [q]: nó rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarum tria exempla suggerit Ioannes Cæsarius [r]. Ait Ouid. de Medeâ, *Deuouet absentes.* Et experimento compertum est, hodiè plerasque striges cũ dęmone pactas, vt quicunque diras imprecentur bruto vel homini, confestim illi tabe lentâ incipiant tentari, vel alio interitu de medio repẽs tollantur. Nec irritam hanc vt plurimùm earum deuotationẽ, plurimis exemplis docet Remigius [s].

e in 7. c. Exod. quæst. 16.
f lib. 5. c. 15.
g lib. de Eccl. dogma. c. 82.
h Matt. 5. v. 9.
i in sacrã Scripturam, q. 23.
k in vitã S. Hilarionis.
l par. 1.
m Tomo 1. anno 68.
n li. præced. de dæmon. mag.
o li. de Antichri. reuelato, notâ 1.
p li. 3. de morb. malefic. cap. 7.
q vide Tyrei d. oper. c. 29.
r li. 5. exempl. c. 11. 12. & 26.
s li. 2. ca. 9. 10. & tribus sequentib.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

NVLLVM hoc frequẽtius hodiè est maleficiũ: adeò, vt in aliquibus locis vix audeat quisquã clarâ luce matrimonij solẽnia celebrare, ne quis malus coniugum votis illudat. Id si fit, quia, quo pauciores adfuturi, & rei conscij fuerint, hoc plurium insidias effugiunt; nihil ad hunc tractatum pertinet cautela huiusmodi: si, quòd antelucanos conatus magicos, minùs pollere credũt, res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (vt Canones loquuntur) frigidum & maleficiatum; hoc est, ad actum coniugij inidoneum. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate Canonũ [a], tum cõmuni sententiâ Theologorũ [b], tũ praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triẽnij experientiâ irritã, & adiunctâ septem testium iuratorũ manu, separare consueuit [c]; tum ex opinione Rabbinorũ veterum, & Berosi (qui exstat) existimantiũ à Chamo tali damno multatũ Noëmum fuisse; tum exemplis mox referendis, & experientiâ quotidianâ; tum deniq; ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, desiccatione, infrigidatione, & similibus ex causis, quas cùm norit dæmõ, poterit illis vti. cõfirmãt id Historici, & Poëtæ. Deinde fit sæpe, vt qui cum vnâ nequit, queat cum aliis, vel qui cum cæteris potest, cum vnâ non possit; item vt non possit cum eâ solâ, quã maximè amat & deperit. item, vt, ablato duntaxat ligamine, fiat potens, qui priùs nihil poterat: cuiusmodi varietas ex na-

a c. si per sortiarias, 33. q. 1. & toto tit. extra de frig. & maleficia.
b in 4. d. 34. & Thom. 3. p. q. 58. ar. 2. & alij citati ab Enriquez lib. 12. de matrimo. c. 8.
c c. laudabilem de frig. & malef. vide P. Enriq. d. c. 8. n. 2. & c. 7. n. 5.

turali causâ nequit prouenire. prouenit ergo ex supernaturali seu prodigiosâ. non diuinâ: ergo Angelicâ, non bonorum Angelorum operâ: ergo malorum.

B Modis seu formis ad hoc diabolus vtitur penè infinitis. sanè auctor Dęmonomanię plures quinquaginta reperiri scripsit. Quidā Magi solummodò ligulam, certis cum verbis prolatis, nectūt, sed dæmon intereà maleficium perficit, & siue virū, siue fœminā reddit impotētem. tam in fœminas, quàm in viros grassari verè dixit Ananias [d], sed tamen faciliùs & frequentiùs in viros cernimus hoc malum serpere; fòrs, an quòd vbi plus operæ & instrumentorum requiritur, faciliùs ibi aliquis defectus & impedimentū occurrit? an quia cùm plures sint maleficæ, quàm malefici, pluribus viris nocetur? ligari autem posse volunt pleriq; vel in diem, vel in annum, vel in æternum, aut donec nodus ligulæ soluatur.

[d] li. 4. de nat. dæmon.

C A viris doctioribus septē traditas inuenio causas proximas huius impotentiæ, quibus causis dęmon abutitur. Prima est, quādo coniugem alterū alteri reddit odiosum, vel inuicem sanè odiosos facit, per calumniam suspicionémve, aut morbi alicuius immissionē; sicuti cùm vel Venus, iuxta Stesichorum, vel Medea, iniecto pharmaco fecit, vt omnes fœminæ Lemni grauiter ore olerent, sicque illas mariti sunt aspernati. Medeæ facinus vult esse Myrtilus [e]. aut id faciunt phantasiā turbatâ, sic vt aliquid in compare vehementer odiosum vel formidabile inesse credant: sic Valazca [f], Libussæ Bohemæ famula, mulieres à virorum amore per veneficium adeò auertit: *vt coniuratione inita, suos quisq; maritos, fratres, patres, filios vna nocte interfecerint, mox arce Vissegradensi obsessâ, Primislai regis exercitum ad internecionem ferè cæciderint.*] Aliquando faciunt, vt inuicem quidem ament ardentissimè, sed quando ad copulam ventum, subitò accensi odio, alter alterum cædat, vel vnguibus laceret. quod genus & Theologi [g], & Iuriconsulti [h] nouerunt. tunc dæmon primò accendit ardorem libidinis propositâ formâ coniugis, vt concupiscibili: & quando venitur ad amplexus, tunc proponit vt odiosam & exitialē, faciens vt membra generationis appareant vel magnitudinis prorsùs incongruę, vel formæ horribilis aut supra modū fœdæ. Secunda causa est, quando corpora impedit, ne queant ad se mutuò appropinquare. & sic ea diuidit, vel detinēs ea in locis diuersis, vel cùm conantur iungi, phantasma aut quid aliud iniiciens intermedium. Ad prius videtur pertinere illud Propertij [i]:

[e] lib. 1. rerum Lesbicar. Natalis Mytholog. li. 6. ca. 7.
[f] Æneas Syluius in histor. Bohē. & Bap. Egnat. li. 3. c. 2.
[g] P. Henriq. de Sacramen. li. 12. c. 6. n. 2. Sot. in 4 d. 34. a. 1. Iaque. Flageli. cap. 12.
[h] Auctor Dæmonoma. & auctor lib. de Lamiis, li. 2.

Inuidiæ fuimus. quis me Deus obruit? aut quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

[i] li. 1. Eleg. 12.

Pertinet ad posterius quędam narratio, plena admirandæ nouitatis, cuius fides penes auctores sit. narrat ex Vincētio Belluacensi B. Antoninus [k], Romæ tēporibus Henrici III. Imperatoris fuisse iuuenem quendam locupletem & nobilem, qui recēns vxorem duxerat, & sodales suos opiparo cōuiuio nuptiali exceperat. Exiuēre in cāpū à prādio lusuri pilâ. Sponsus, ludi dux, pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eū digito statuę Veneris æreæ, quæ in proximo erat. omnes vnum petebāt. sicciò defatigatus ipse à ludo secessit & ad statuam rediens, annulum recepturus, ecce, videt digitum statuæ vsque ad volam manus recuruatum, & quātumuis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad sodales, nec illis eâ de re quicquam indicauit. Nocte intempestâ cum famulo ad statuam reuertitur, & extēsum vt initiò digitū reperit, sed sine annulo; iacturâ dissimulata, domum se confert ad nouam nuptam. Cúmque thorum genialem ingressus, sponsæ se iungere vellet, sensit impediri sese, & quiddā nebulosum ac densum inter suum cōiugísque corpus volutari. sentiebat id tactu, videre tamen nequibat. hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur. audiebat etiā vocem dicentem: *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tato prodigio* (inquit Antoninus) *nihil referre ausus est, vel potuit. insomnem duxit noctem illam, multùm secum deliberans. Sic factum est per multum tempus,*

[k] Vincent. li. 26. Hist. Antonin. p. 2. Sum. Hist. tit. 16. c. 1. § 4.

B *vt quacunque horâ cum sponsâ concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sanè alias valens, & domi aptus & militiæ. Tandem vxoris querelis commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito consilio, Palumbo cuidam, presbytero suburbano, rē pandunt. is autem erat Necromanticus, & in maleficiis potens. Illectus ergo promissis multis compositam epistolam dedit iuueni, dicens: Vade illâ horâ noctis ad compitum, vbi quatuor viæ conueniunt, & stans tacitè considera. Transient ibi figuræ hominum vtriusque sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti, & quidam tristes, quicquid audieris, non loquaris. sequetur illa turba quidam statura procerior, formâ corpulentior, curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam, statímque fiet, quod postulas. Ille autem iuuenis totum impleuit, prout edoctus erat. Vidítque inter cæteros*

C *ibi mulierem in habitu meretricio, mulam inequitantem, crine soluto per humeros iactato, vittâ aureâ superius constricto, auream virgam gerentē in manibus, quâ mulam regebat, præ tenuitate vestium penè nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Vltimus dominus turbæ terribiles in iuuenem oculos exacuens, ab axe superbo smaragdis & vnionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat. Nihil ille contra, sed protensâ manu epistolam ei porrigit. dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: móxque brachiis in cœlum eleuatis: Deus, inquit, omnipotens, quadiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites suos à latere mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multū tergiuersata, vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos,*

D *sine obstaculo, potitus est diu suspiratis amoribus. Palūbus autem vbi dæmonis clamorem ad Deum audiuit de se, intellexit sibi præsignari finem dierū. Quocirca omnibus membris vltro truncatis miserabili pœnâ defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.*] Hæc ille. in cuius verbis & maleficium vides diuisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam malefici pœnitentiam.

Tertia causa est, si spiritus vitales prohibeātur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur. de quo impedimento, rectè Ioann. Maior disseruit [l].

[l] in 4. d. 34. a. 3.

E Quarta est, si semen prolificū exsiccetur & subtrahatur.

Quinta, si virga viri flaccida fiat, saltem quādo quis vult actū matrimonij exercere. de quo Ouid.

Quid vetat & neruos magicas torpere per artes?

Petronius: *Forsitan rediret hoc corpus ad vires, & resipiscerent partes veneficio, credo, sopitæ.*

Sexta, si qua naturalia alia pharmaca applicentur, quibus vis patrandi quouis modo tollatur. hę causæ vulgatiores cunctis ferè notæ & obuiæ sunt apud Doctores [m].

[m] Palu. & Sot. ad d. d. 4. Syl. uest. verb. maleficium, q. 6. Abulen. in c. 19. Matt. q. 90.

D Septima causa est rarior, nempe muliebrium locorum obseratio, vel nimia coarctatio; aut viri genitalium retractio, absconsio, vel vera ademptio. De virili huiusmodi calamitate, narrationes varias sui temporis proponunt Sprenger. & Remig [n]. Quoad retractionem & absconsionem, fortassis illa naturaliter fieri posset, quanquàm dubito, & inclino in negantem partem: adeptionem constat esse semper merum præstigium, licèt alibi, vt in auium nidis apud Sprenger. malefica membra illa ostentet: nec enim aliter potest ista tollere, quàm homines, sectione aut simili separatione, adempta verò non magis potest restituere, quàm homines. Sunt ergo hi modi quoad viros, præstigiosi. Quoad mulieres, sicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri potest, sic etiam à dæmone causari, idq; opinor tam de arctitudine in ossibus, quàm de arctitudine in carnositate [o].

n p. 2. Mall. q. 1. c. 7. Remig. li. 2. dæmonolat. cap. 5.

Dixi duplex esse impedimentum: vnum quoad omnes. sic inuenio mulctatum Syluanũ ab vxore apud Tacitum [p], & Aurelium apud Zonaram [q], & fortè Amasim Regem Ægypti [r]. Aliud quoad vnam duntaxat personam certam. hoc vocant Doctores maleficiũ respectiuum. Ita legimus affectum Theodoricum Regem, qui poterat cum concubinis, cum vxore solâ non poterat [s]. idé de quodam Eulalio refert Greg. Turonensis [t]. Sic Galeacius Sforciæ fraude tactus fuit, ne matrimonio Isabellæ Aragoniæ potiretur.

o de vtraque egerunt Vict. Sot. Ledesm. in d. d. 34. & Henriquez li. 12. c. 8. num. 3.
p li. 4. Annalium.
q Tomo 2.
r Herod. li. 2.
s Paul. Æmyl. in vitâ Clotarij.
t li. 10. cap. 8.
u Fran. Guicciardin in Histor. Ital.

Dixi secundò, impedimentum quoddam esse temporarium, quoddam perpetuum: perpetuum vocans, quod vsque ad mortem duraturum, nullo naturali remedio, nec aliàs licitè, auferri potest. Scio cum glossâ [x], quosdam negare à diabolo vllum huiusmodi perpetuum impedimẽtum induci posse: sed scio quoque hoc glossæ dictum communiter à Canonistis & Theologis doctioribus [y] reiici, vt repugnãs ipsius contextûs mẽti, licèt non verbis. Deinde cur non, vt semel, sic sæpiùs poterit dęmó impedire copulã? cur vt sępiùs, sic non & poterit toties quoties permittit Deus? Denique falsum est glossæ fundamentum, semper ab auctore maleficij illud tolli posse: posteà [z] docebimus, aliquando non posse maleficas sanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura posse dæmonem destruere, quàm reparare. Quid si membrum præsciderit? non magìs illud valebit restituere, quàm vitam semel ademptam. Ex his puto facilè (lector) intelligis temerè Michaëlem Montanum [a] adimere hæc maleficia dæmoni, vt adscribat viribus imaginationis. potest illa impotentem aliquem ad res Veneris reddere, nemo negat; verùm effectus tam varios ac multiplices vni adscribere imaginationi, nec Orestes quidé dixerit in dilucidis internallis. Qui locus imaginationi in aliàs valido, & cupido, & sperante se posse, imò non dubitante; primâ vice, quâ spe fallitur?

x in ca. requisisti. & c. si per sortiarias, 33. q. 1. Cardi. ibi.
y Abb. & alij ad tit. de frigid. & malef. Nauarr. conf. 1. lib. 4. tit. 15. Abulens. d. q. 90. Magist. in 4. d. 34. & ibi B. Tho. a. 1. Durand. Paludã. Richa. Maior, Soto, Victor. vterque Ledesma, Palac. & alij citati per Hẽriquez d. c. 4. § 2. lit. O.
z lib. vlt.
a lib. des Essais, cap. 21.

E Vltimo loco huic maleficij generi videtur annumerãdum, quod refert Saxo Grammaticus, his verbis [b]: *Mares in vrbe Karentina* (apud Rugianos) *cum fœminis in concubitum admissis, canum exemplo, cohærere solebant: nec ab ipsis morando diuelli poterant. interdum vtrique perticis è diuerso appensi, inusitato nexu ridiculum populo spectaculum præbuerũt.*] Sanè iis, qui feræ, & non homines: hominibus enim tam acerba hominum calamitas, nó cachinnos, sed singultus, sed lacrymas excutiat. Hei!

b lib. 14. hist. Danor.

A quid peccata non merẽtur? quid non vltionis clementissimo Deo extorquent? fieri potest, vt dæmonum hîc opera intercesserit, & Deo, illa vt carnificum vtente manu, hoc supplicij dirissimi genus à commeritis exegerint. quòd si in adulteros, & concubinarios hodiè similia iudicia exerceantur, quæ perticæ sufficerint? plures sanè continentiam amarent, & obscœnas libidines auersarẽtur. Fieri etiam potest, vt meræ dæmonis præstigiæ fuerint. si non fuêre præstigiæ, vix est vt naturalis ratio reddi queat, nisi dicas & viscositatem seminis, & dispositiones membri, quæ in feris sic cohærere solitis insunt, in hos homines à dæmone introductas: quod puto … industriam & vires non superare.

B Quid si & Salmacis fons maleficum quid habuerit iniectum? sanè, quod Strabo [c] de illo refert, μαλακίζεσθαι τοὺς πίνοντας, ex eo bibentes malacisari; id ego non tam ad mutationem in Hermaphroditos [d], quàm ad emasculationem, & (vt Varro loquitur, alio tamen sensu) muliebrationem retulerim. Hęc enim hominibus illis à Christi lege & fide alienis, quasi necessaria consecutio (nefas!) videbatur, vt qui agere nequiret, pati inciperet. Beneficiũ hoc inter cetera fidei Christianæ non minimum; quòd cùm dæmonum cultu portentosa hæc dæmonum suasu & hortatu crimina paganismo inolita, tandem plerisq; in regionibus prorsus exoleuerint.

c lib. 14.
d vt Ovi. li. 4. Metamor.

C SECTIO IX.

De maleficio odij.

A HOc vsam Valascam suprà ostendi. & agnouit Arnobius [a]. Addã alia. Godscalcus Hollenus Augustinianus sic scribit [b]: *Noui mulierem, quæ voluit facere diuortium inter duos se mutuò amantes, propter quod deberet salariari. Scripsit in chartulis duos characteres ignotos, cum aliis tamen deuotis verbis, & dedit chartulas vt portarent, & tamen nulla sequebatur diuisio. Secundo scripsit hæc eadem in caseo & dedit illis ad comedendum: & accepit postea pullum nigrum, & diuisit per medium, obtulit vnam partem diabolo* (certo sacrificij ritu) *& aliam dedit ad comedendum illis duob. tunc sequebatur maximum odium inter eos, ita quòd vnus aliũ videre non poterat. Vnde hoc, nisi quod dæmon habuit tunc offertorium suum?*] sic ille. Céseo ad hoc maleficij genus respexisse Poëtam, cùm inducit dæmoni quandam dicentem:

a lib. 1. contra Gentes.
b Præceptorij fol. 20. lit. A.

D *Tu potes vnanimes in prælia mittere fratres.*

Andræas Cæsalpinus scribit [c], solere maleficas sub limine vel in angulis domûs capita serpentum & pelles defodere ad odium conciliandum. Sed hæ quisquiliæ signa tantùm sunt pacti conuenti. Nam odij maleficium auctorem habet dæmonem. Nec enim naturalia phamaca possent aliud, quàm hominé atro turbidóque sãguine, & quâdam melancholiâ graui afficere: ité humores nimìs adurere, vel frigus noxiũ inducere. vnde oriatur quædam ferocitas, morositas, crudelitas, & E misanthropia in vniuersum, qualis est in iis qui lupinâ insaniâ laborãt. Posteà dæmon hoc odiũ dirigit in certam personam, omnes odio opportunas imagines phantasiæ obiiciens, & velut ob oculos ponés, & in memoriam reducés, cũ amaritudinis miris modis causisq; adeò vt cũ illa recurrũt animo, vix queat homo nó grauissimè irritari, & excãdescere, etiã in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Huius maleficij memorabile exéplũ narrat Ioannes Baptista Con-

c de inuestig. dæm. cap. 10.

dron

dróchus [d]. sic ille: *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cuius vxor tantum odium cum eo exercebat, vt à primo die, quo inter ipsos matrimonium contractum fuit, simul habitare non potuerint: tantum abest, vt sese inuicem copulauerint. Et si quando Iacobus ad vxorem accedere voluisset, tanto furore ac rabie percita vxor erat, vt se per fenestram potiùs præcipitem daret, quàm illum perpeti posset. Quod cùm cuidam religioso viro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re dubius, & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiundi gratiâ illicò mulierem accersiri iubet, eiúsque maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentiâ vxor ingredi renueret. Venit mulier: quæ de odij sui causâ contra coniugem interrogata, suam vicem priùs, miserúmque fatum cùm deplorasset, se nullam inquit eius rei rationem reddere posse. quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, vt id verbis exprimere nequiret. Cùm autem ad illum alloquendum & videndum accedere vellet, illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totque horribilibus monstris maritum depictum apparere, vt mortem priùs subire vellet, quàm illum ferre: asserens, quòd eius anima tota, omnésque vires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem, ferebatur. Rursus eo absente eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris verbis, cùm bonus ille Sacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus eâ comitatibus, vt illa circũ pedes, & brachia circum lectum valido fune in crucis modum vincirent, quò maritus, omni repugnantiâ remotâ, expeditum accessum ad eã haberet. Verebatur enim ille Sacerdos, ne ob deformitatem aliquam calandâ mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desideriũ ligandam tradidit, rogans vt ad se maritũ admitterent. Quo ingrediẽte, nullæ vnquam furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tantâ rabie & furore concitata, ei similis inuenta fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totúmque corpus velut furiis agitatum ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi assidentes retulerunt, eius ventrem ac stomachũ funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum esse, totámque cutim vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordiâ motus, illinc exiit. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficiis versata, quæ Iacobi matrimonium cum illâ vxore grauiter molestéque tulerat, maleficiũ quod patrauerat soluit. Et ita Iacobus vxore potitus est: & inde in summa pace atque ocio tranquillissime vixit.*]

Huc pertinet maleficiũ obliuionis, quo fit vt viri vxores ita negligãt, vt videantur earum nõ meminisse. Rem exẽplo declarabo, duobus testibus iisdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianẽsi* [illegible] *quidã adeò perdite veneficã mulierẽ adamauit, vt formosam alioquin & honestam vxorẽ vnà cum filiis reliquerit, & cum pellice, suorũ immemor vitam eo vsque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eo concessisset, & clàm maleficij instrumento perquisito, inuenisset sub lecto bufonem olla inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto, & solutis oculis posteà cremato, confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens, ad vxorem & filios reuersus est* [e].

SECTIO X.

De incendiario maleficio.

NON animum inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat, æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medea concremauit, ex asphalto humectiore & sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius [a], & Venetus Natalis [b]; quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modicâ inunctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidêre? vis nónne eius efficacior? cur non *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri*? cur non flammiuomi pecoris Aeethæ? cur non semina flammæ Medusææ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medeam?

Pia sororis, impia matris facem
Vltricis Althea vides.
——tu nunc vestes
Tingue Creusæ; quas cùm primùm
Sumpserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus;
Quem mihi, cœli qui furta luit
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit ac, tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes. & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaëtonte tuli. habeo media
Dona Chimæræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas;
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad inextinguibile incendium opinabantur vulgò: Poëta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserturam, concludit prece ad Hecaten (Magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisque meis semina flammæ
Condita serua.——quo pacto condita & clausa? vt solent hodiè. initiò impunè contingas, & adspectu nihil vel sensu ignitum.
——fallant visus
Tactúsque ferant.——quid intereà an ociosa?
——meet in pectus
Venásque calor, stillent artus
Ossáq, fument.— ita fit, & omnia amburuntur. illic quidẽ mox: *Auidus per omnẽ regiæ partem furit,*
Vt iussus, ignis. iam domus tota occidit.
Vrbi timetur, vnda flammas opprimat?
Et hoc in istâ clade mirandum accidit:
Alit vnda flammas, quóque prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo hìc adeò philosophus sit opinor, quin maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina contigerũt, prodita à Nicolao Remigio [c]. Leherij quędam saga, cui nomen Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam a Franciscâ Huynâ contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit. Nam *accepto (inquit) à dæmone linteolo, quo erant inuoluta minutia quædam instar fœni desecti, admonita est clàm illud deponere in Huynæ ædes, ac properè facessere. fore enim vt non multò post flammam corriperet subitò, vnde illa cum omni supellectile consumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huynæ, tum fortè aliquid in furnaria agenti, venale offert, vt telæ, quam illam adornare audierat, licium: sed cùm negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominus bona*

Q 4 illa

[d] lib. 1. de mal. malef. cap. 8.

[e] Condroch. lib. 2. c. 6. Cæsalpin. ca. 10. de dæmon. inuestigat.

[a] li. 15. A. L. c. 13.
[b] li. 6. Mythol. cap. 7.
[c] lib. 2. ca. 13.

illa in pistorium lacum, qui propè erat, abiecit: addens se, si tum id vsui esse non contingeret, cùm vellet, restituturam. Ac vix pedem extulerat, cùm deflagrare cœpit cella illa farinaria, quæ depositum glomum continebat; deinde vniuersa domus adeò præcipiti ardore atque incendio, vt nullum ei remedium satis maturè adferri posset. Res vtriusque disertâ atque separatâ assertione simul & ipso euentu fidem sibi apud omnes indubitatam vindicauit.]

Minùs latens incendium sed perniciosius fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiam Lycosthenes testatur [d]. ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Heluetiâ, nomine Schiltach, quod 4. Idus April. anno 1533. totum subitò conflagrauit; eiusque incendij causam, quantùm illius loci municipes apud Friburgi Magistratum (quæ vrbs illinc abest octo miliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quâdam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. Sed idem signum rursus ex alio cœnaculo redditum est. & huc conscendit caupo, furem persequens. Cum nec illic quicquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. Illicò tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddam. Iubet suos esse præsenti animo. accersiti sunt Sacerdotes duo. adhibitus exorcismus. respōdit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait, se velle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum; quod alter esset scortator, vterque fur. Aliquantò post muliereulam, quicum habuerat consuetudinem annis quatuordecim, cū interim illa quotannis cōfiteretur, & acciperet Eucharistiā, sustulit in aërem, imposuitque fumarij fastigio: tradidit ollam: iussit, vt inuerteret, inuertit, & intra horam totum oppidum combustum est.*] Hæc ille. Nec admodùm multi sunt anni, cùm per Rhenanum tractum incendiarij quidam grassabantur, qui in aliorum domibus, gladiū, hastam, scipionem, vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebant: atque mox post aliquot horas inde prorumpens flamma, quasi ex malleolis, ædes absumebat.

d in Prodigiis.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

A

CVM Draco ille antiquus vsque ad iudicij diē mansurus sit ligatus [a], nemini potest nocere, nisi cui Deus permiserit, & quantùm permiserit. D. Leo [b], *Et cum eis (inquit) nihil amplius in quenquā liceat, quàm iustitia diuina permiserit, quæ dignatur suos aut corrigere disciplinā, aut exercere patiētiâ; agūt tamē versutissimâ arte fallaciæ, vt ex arbitrio propriæ potestatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis (quod dolēdū est) ita per nequitiā simulationis illudunt, vt quidā illos timeāt pati infensos, & velint habere placatos: cum beneficia dæmonū omnibus sint nocētiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quàm pacē.*] Vt porcos subiret, à Christo veniam petiit [c], nec mēdaces facere Prophetas Achabi [d], nec Iobum affligere [e] sine diuinâ potuit permissione. Hac obtentâ, *non est potestas quæ comparari queat ei super terram* [f]. Quare, cùm per dæmonem damna malefici inferāt: sequitur illis omnibus eos nocere posse, cui ne noceāt, Deus nō prohibuerit. Defendit autē Deus omnes syncerè sperantes in se: *Liberat eos de laqueo venantium, & à verbo aspero, à timore nocturno, à sagittâ volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano*; & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambu-*

a Apoc. 20. v. 2.
b Sermon. 19. de Passione Domini.
c Mat. 8. v. 31.
d 3. Reg. 22. v. 22.
e Iob. 1. v. 12. & 2. v. 6.
f Iob. 41. v. 24.

A

landi, & conculcandi leonem, & draconem [g]: hoc est, superandi omnem vim, & effugiendi omnes insidias principum tenebrarum.

g Psal. 90. v. 5. & 13.

Dico igitur primò, Deo permittente (quod in sequentibus etiam præsuppono) fœderatus dæmonis inferioris posset nocere dæmonis superioris fœderato, nō virtute suâ, sed acceptæ licentiæ vi: quia dæmon ille superior non potest resistere diuinæ volūtati. Alioqui, si Deus sinat eos agere iuxta legem ordinariam, duntaxat possunt fœderati dæmones superiores nocere inferioribus, vel æqualibus: quia lex ordinaria est, quâ Deus sinit illos agere in inuicem quantùm possunt: maleficorum verò robur & potestas dependet à potentiâ dæmonis, cum quo pactum habent. sic vetula malefica occidit iuuenculam maleficam, apud Sprēgerum [h]. sic finita sæpe Magorum certamina cum alterius morte, vt docui [i].

B

h 2. p. q. 1. principali.
i lib. præced.

2. Frequentissimè solēt nocere infantulis, Deo id permittēte; quoad baptizatos quidem; quia sic à multis peccatis præseruati in cœlū rapiūtur felices, securi quòd malitia non mutabit eorum intellectum. permittit hoc etiam Deus in pœnā parentum, vel ad eorum probationem, teste B. Augustino [k]. Ante Baptismum verò perceptum, nō rarò permittit illos Deus occidi; ne propter actualia peccata, quæ commissuros videbat, si viuerēt, grauiorem sibi damnationem acquirant. neque Deus proptereà crudelis est, aut non iustus: quia propter solum originale peccatum mortē merebātur. Sanè nondum ablutis vndâ sacrâ videmus veplurimùm dæmones insidias struere & eorum nece gaudere: quia tunc, qui necāt malefici, longè grauiùs peccant, & atrociùs Deum offendunt. nam planè innocentes atque innocuos animā simul & corpore perdunt; præsertim si liberos proprios, quos & dæmoni offerre, & occidere sæpe solent striges: sicut olim faciebant Chananæi, & cultores Moloch [l], & Barbari nostris tēporibus Indi Temixtitani. Narrantur in hoc genere infanticidij immania facinora Baronis cuiusdam Armorici, à Nicol. Iaquerio [m], & sagæ Heluetica à Sprēgero [n]. Cur verò potissimùm tā tenera ætati noceant, multæ sunt causæ. hæc ætas est imbecillior ad resistendum; est incautior ad cauendum; nequit earum conatum deprehendere, vel reuelare, vel accusare; petunt etiam ab his instrumēta maleficiorum. nam persuasum habent, si certo numero corda infantiū exsciderint & comederint, se patientiā omniū tormentorū consecuturas adeò, vt ad confessionē criminū perduci non queant [o]: conficiunt quoq; ex corpusculis infantiū occisorū famosum illud vnguentum suum, quod Grillandus dicit vocari in Italiâ, *Vnguentum Paganum*.

C

D

k li. 21. de ciu. Dei, c. 14.

l Leuit. 18. v. 21. Psal. 105. v. 37. 4. Reg. 21. v. 10. Ieremiæ 32. v. 35.
m Flagellū fascinatiorū c. 15.
n 2. p. q. 1. c. 13.
o Binsfel. in l. multi. C. de malef. q. 2.

Dico 3. haud dubiè quando naturalibus venenis vtūtur, æquè possunt (Deo tamen permittēte) bonis hominibus nocere ac malis: de facto tamē sæpiùs nocēt malis & peccatoribus, quam iustis & bonis. Quoniam Deus plus sæpe iuris Tyranno largitur in mancipia, quàm in Dei filios & amicos: quibus ipsis tamen interdum nocere permittit, propter maius bonū eorummet, qui patiūtur.

E

De iudicibus & iustitiæ ministris præcipuè quæritur, an & his nocere queāt? Vulgò decātata, & à nōnullis etiā doctis recepta opinio est, ex speciali priuilegio his concesso, non posse [p]. hi duabus rationibus vtūtur, vnā petunt ab experientiā & euentu; sed ista nec perpetua & vniformis est, nec nūquā fallit. aliā ratione addit Ananias, quia

B

p Grillan. q. 6. n. 19. Ananias lib. 4. de natura dæmon. Remig. l. 1. dæmonolat. c. 2.

si nocere possent iudicibus, viderentur aliquid in ipsum Deum iuris habere, quia ius haberent in illos, qui Dei funguntur officio. ratio ista valeret, si absolutè, & non limitatè ex Dei permissione, id possent: nunc quia potestas ista tota pendet à nutu Dei permittentis, parùm solida ratio est. Nonne in ipsum Christum, qui iudex ipsorum dæmonum est, potuit diabolus, & Iudæi atque Romani eius membra, adeò vt & in crucem egerint? nónne Iob rex erat & iudex, & tamen priuatus cunctis opibus fuit, & vlcere pessimo corpus à dæmone obtectus? quis tamen inde inferat, in Deum ipsum aliquid iuris habuisse dæmonem? sanè nullus. quia sciunt omnes, hoc quicquid potestatis fuit, id desuper à Deo Patre luminum fuisse concessum. Sed & sic dari dæmoni nunc posset à summo iudice, & tamen in hunc illi propterea nihil iuris proprij, sed delegati tantùm competeret. Proferuntur quædam exempla, inter quæ Formicarij auctor [q]. *De publicâ vero iustitia* (inquit) *omnes malefici, qui supra, verbo & experientiâ testimonium dederunt, quod eo ipso, quo per reipub. iustitiæ officiales capiantur, statim omnis maleficiorū eneruatur potestas. Vnde cùm sæpedictus iudex Petrus, antefatū Stadelein capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illi ipsius tam malus fœtor, vt ferè desperarent, an maleficum inuadere auderent. Quibus iudex ait, securè miserum inuadite, quia publicâ tactus iustitiâ, omnes vires perdet suæ nequitiæ.*] Niderius itaque cēsuit, nō antè hanc vim iudicibus ex priuilegio competere, quàm reo capto. Monstreletus quoque [r] de Edelino agens id videtur confirmare. Attamen si diuinum priuilegium foret cunctis iudicibus cōcessum; cùm Dei perfecta sint opera, & executionis iustitiæ, tam necessaria, támque principalis pars sit ipsa captura; non dubito, quin & ad illam extenderetur. quare neque ad illudendum satellitibus capientibus maleficium valiturum. Arbitror potiùs hîc Petri firmam in Deo fiduciam ei fuisse auxilio, quàm priuilegium illud. Quid? quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententiâ iudicis damnatam lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cùm Parisiis ante annos triginta degerem, fama publica ferebat, famosum Magum (quem sæpe vidi) nomine Magistrum Gominum, cùm propter facinora varia ad laqueum damnatus fuisset, sic illusisse iudicibus, vt pro ipso viderint appensam patibulo primi Præsidis mulam. Nihil adfirmo, sed hoc famâ dispersum sæpe audiui: certè ille iudicio superuixit.

Prudentiùs itaque Ananias [s] hoc priuilegium restringit ad eos iudices, qui hoc digni nomine; qui Deum præ oculis habentes rectè ritéque suo funguntur officio. nam quos auaritia excæcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictę amor agit, qui curiositate adducti perperàm multa designant; hos, ait, *crebro sic a dæmone excipi & impeti, vt aliquando necem non euadant, idque non paucis accidisse.* Satis hoc verisimile mihi videtur, & diuinæ congruum prouidentiæ atque iustitiæ; peculiaris tamen priuilegij, ne quoad hos quidem, vllum diploma puto exstare. Quamobrem censeo, iudicum pietatem, firmitatem fidei, & iustitiæ zelum hoc à Deo vtplurimùm impetrare: quæ quia desunt quibusdam, etiam eos hoc peculiari scuto Deus denudans, noxæ exponit. Accedit, quòd ipsimet dæmones vilissima hæc sua mancipia ignibus tradi non modò non molestè ferant, sed frequenter etiam iudicibus quasi in manum tradant. cur igitur iudici noceat, qui reū dānari & occidi optauit? vnde igitur inquies orta hæc opinio? Duplicis generis hæc sunt maleficia. quædam nocendi vim naturalem non habēt: talia frequentiùs vtuntur. quædam vim habent physicam exitialem: talia Deus non permittit dæmonē sagis suggerere contra iudices, vicarios Dei: vel si talia permittit suggerere, facit tamen vt alia illa præferant, aut vt naturalibus non vt oportet vtantur, atque ita fiant irrita. Quod cùm sæpiùs expertæ, confitentur se iudicibus nocere non posse, quibus possent, nisi Deus impediret, vel concursum cum maleficis rebus suum cohiberet [t].

q lib. 5. ...
r lib. 1. Chron.
s lib. 4. de ...
t Plura pete ex lib. 5. sect. 7. lit. D.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus patiatur sic maleficos rebus sacris abuti?

QVÆSTIONEM hanc mouet & soluit Grillandus [a]. ego hanc non exiguam vindictæ diuinæ partem existimo, punientis hominum peccata; & sic huius quæstionis eandem esse solutionem, quæ & sequentis; præcipuam tamen causam puto esse irreuerentiam ipsorum Sacerdotum & clericorum, vasa Domini non eo in honore, quo oportet, habentium, nec seipsos castos & puros à labe peccatorum, vt decebat, sanctificatos, exhibentium. sic enim prouocant in caput suum Propheticam comminationem [b]: *Incensum abominatio est mihi. Neomenias, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Kalendas vestras & solemnitates vestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, laborans sustinens, auferam sepem eius, & erit in direptionem; diruam maceriam eius, & erit in conculcationem* [c].] & quæ talia innumera in sacris literis.

a q. 6. num. 10.
b Esa. 1. v. 13.
c Esa. 5. v. 5.

QVÆSTIO VII.

Cur per maleficia sic Deus permittat dæmonem grassari?

CONSVLI possunt de hac re Trithemius [a] & Iaquerius [b]. causas easdem puto, propter quas solet pati hominem à dæmone inuadi & possideri. hæ ex obseruatione veteris Historiæ possunt multæ colligi; quæ ad duo capita ferè possunt reuocari; gloriam Dei, & hominum vtilitatem. Quare non est mirandum, *si (vt ait apud Bedam S. Cuthbertus) tali tormento non soli subiiciūtur mali, sed occulto Dei iudicio aliquoties etiam innocentes, in hoc seculo, non tantum corpore, sed & mente captiuantur à diabolo.* [c]]

a li. 8. quæstio. q. 5.
b Flagell. fascin. c. 18. cum seqq.
c Surius tomo 2. fol. 309.

SECTIO I.

A *Constantia.*

GLORIA Dei hinc augetur in nobis, quia sic attributa quædam gloriosa Dei nobis manifestantur, ostenditur Cōstantia in decretis. quia vt hominem liberum creauit, ita liberè sinit peccare, nec hanc libertatem impedit. cernitur etiam Suauitas in gubernando: quia cùm etiam dæmoni liberum arbitrium dederit, violentum videretur semper impedire, quod diabolus naturaliter potest & optat summopere: ideò sinit illum ali-

Suauitas.

Clementia. quando id perficere. Clementia in genus humanum hinc elucet: quia si quantum vult & potest diabolus nocere permitteretur, nemo illæsus esset, immò & homines omnes occideret, ideò Deus frequentiùs illi facultatem nocendi denegat. accedit, quòd nec illos ad pœnitentiam recipere dedignatur, qui se pactis conuentis & datâ syngraphâ dæmoni mancipārunt. Nónne hæc summa est clementia, cùm vbi abundauit peccatum, superabundat gratia, & fit misericordia Dei super omnia opera eius? *Sapientia.* Sapientia elucet, quia cùm diabolum Deus vti sinat naturalibus suis viribus, efficit tamen, vt pater iste superborum ab imbecillis sæpe homullis, qui quæ Dei sunt sapiunt, superetur; & vt ad sordidissima abiectissimáque ferenda patiendáque se deiiciat, qui solium super Aquilone conatus fuit locare. Præterea Deus, quia solet ex malis bonum elicere, vnius peccatum facit alterius esse meritum. *Potentia.* Potentia elucet, quia quando permittit dæmoni maiora (verbi gratiâ, aquam in sanguinem vertere, ranas producere) tamen non sinit eum perficere minora (v.g. culices gignere) quod euidenter demonstrat Deo dæmonem prorsùs esse subiectum & sublegem, nec quicquam sine eius posse licentiâ, cui, vt lictor vel carnifex Principi, subseruit, secundùm B. Augustinum [a]. *Iustitia.* Iustitia denique probatur, quia delicta hominum etiam in hac vitâ sic punit: quòd quia homini quoque ipsi expedit, ideò hæc ratio ad alterum quoque caput pertinens, mixta est, & in vltimum locum à me reseruatur.

a Com. in Ps. 77.

B

Secundum erat hominum vtilitas. hæc multiplex est. Nam quibus maleficio nocitum, eorum primò patientia exercetur, & constantia roboratur [b], & merita augentur, & homines ad pœnitentiam & Sacramenta Ecclesiæ vsurpanda reuocantur. Secundò fit cuique palàm, num Deum diligant, necne [c]. tunc enim qui Deum non diligunt, ad vetitas artes confugiunt; qui Deum amant, illi patienter ferunt, & se diuinæ voluntati atque præsidio permittunt [d]. Tertiò, his vera humilitas acquiritur, vt confirmatur exemplo heremitæ cuiusdam apud Seuerū Sulpitium [e]. Quartò, sternunt viam facilem ad omne genus virtutum. sic enim contigit B. Iuliano. vt cùm fraude diaboli, vtrumque parentem occidisset, hæc illi ad meliorem vitam occasio fuerit, sicque in virum sanctissimum euaserit [f]. Nónne solet afflictio intellectum dare, & animas à peccatis imminentibus & exitio seruare? Quintò, sic fides Catholica confirmatur & propagatur. Nam sic adstruitur fides contra infideles & atheos, qui spiritus & Angelos esse negant. nam eos ipsa conuincit experientia. Quia tales erant Christo Domino in terris conuersante, Sadducæi. frequentior trium annorum spacio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri Testamento, per tot sæcula: & quia in Ecclesiâ primitiuâ similis fuit error Peripateticorum, idcirco tam multi tunc per dæmones obsessi & erepti [g]. Quia hodiè atheismus ex Caluinismi radice repullulat, idcirco tot passim maleficorum examina succîsa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum nostri temporis perfidiam fides nostra stabilitur, cùm videamus dæmonum fraude data per Magos damna, ab eorum Symmistis, vt cum Florente loquar, *penitus nulla remediari*; sed eo dæmones loco Nouatorum habere adiurationes, quo Iudaicas olim

b Iob. 1. & 2.

c Deut. 13. v. 3. B. August. tract. 7. in Io. B. Leo hom. 19. de Pass.

d B. Clemens Rom. li. 2. Recognition.

e Dial. 1. c. 14.

f Marullus li. 2. c. 12. & lib. 4. c. 10. Fulgos. lib. 6. cap. 9.

g testantur id Tertull. in Apolog. & lib. ad Scapulam & B. Cypr. ad uersùs Demetrianum.

A

filiorum Sceuæ; hi numero septem, vt simiæ solent, B. Paulum in exorcismis imitabantur: sed insultans illis diabolus, IESVM se nosse, Paulum nosse, ipsos non nosse inclamauit & energumenus in eos insiliēs κατακυριεῦσαν αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, sic contra eos præualuit, &, vt dominus mancipia, nudos & vulneratos effugere coëgit [h]. Nónne sic dæmon VVittenbergensis Lutherum in summas angustias, & alui profluuium adegit? narrat historiam oculatus testis [i], tunc Lutheri seruator, Staphylus [i]. Nónne sic anno 1582. Birgellis dæmon parochum Lutheranum contempsit & afflixit, quem Franciscanus facilè eiecit? narrat historiam idem Bredenbach [k]. Nónne priùs Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus, energumenam liberauit, quod frustrà

B

plures Ministri confessionis Augustanæ fuerant conati? testis est idem ille scriptor [l]. Nónne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon, Caluinianos irridens, nihil sibi ab illis timendū clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniam amici essent & fœderati [m]? res est toti Picardiæ notior, quàm vt negari possit. Sanè fuit animaduersum, & quo tēpore Lutherus obiit, in Geilâ Brabantiæ, ab obsessis dæmones ad Lutheri funus aduolasse, & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclasta, tum Geilæ, tum Amsterodami, vt Goesiis adessem, obsessos iterum deseruisse [n]? Ipsi

C

vicissim Caluiniani, grati animi ostendendi causâ, Parisiis in B. Medardi templo, in vitreâ fenestrâ, quâ extremi iudicij imago continebatur, vnicum reliquêre dæmonem rubrum (quem ipse vidi) in B. Pauli Londinensis æde, solam effigiem diaboli, quem B. Michaël calcarat; Antuerpiæ in æde summâ, vidi solam relictam statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat; Ruræmundæ solum simulacrum dæmonis folliculatij, qui B. Genouefæ solet appingi, denique Lugduni Batauorum, cùm excurrerent Franciscani, monasterium suburbanum euersuri, quandam, vexilli loco, imaginem diaboli prælongo fixam hastili [o] prætulerunt, vt appareret, cui forent stipendiati, cuius auctorati militiæ. Quotidiè cernimus dæ-

D

mones, maleficos, & nouatores, quasi communibus animis & odiis in Catholicos ferri, grauissimos tamen Magorum & diaboli conatus, & noxas; vel illos irritos reddit vel has aboleri, Catholicis precationibus, benedictionibus, rebus sacratis, Sacramentisque, vt fusè probabitur posteà [p].

h Act. 19. v. 13.

i Staphyl. in absoluta responsi. contra Smidelin. quo li. qui carent, legant Lindani Dubitantij Dialog. 3. c. 1. vel Bredebachij li. 7. collat. cap. 40.

k d. li. 7. ca. 43.

l sup. c. 42.

m vide acta Gallicè fidelissimè conscripta & non semel edita, Faij Energumenum siue Alexicaci.

n Lindanus li. 1. de fugiēd. idol. c. 14 Bredenbachius d. li. 7. c. 37. & 39.

o Lindan. d. li. 1. c. 15. Bredenbach. sup. c. 38.

p lib. vlt.

SECTIO II.

C

DIXI permissionis causam esse peccati vindictam, & sanè hæc frequentissima est. aliquādo sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rariùs. sic propter B. Eleutherij immoderatam lætitiam, diabolus eius discipulum, quem reliquerat, iteratò inuasit [a]; sic infantulum diabolus exstinxit,

E

quia parens detrahentem Episcopo lubenter auscultarat [b]; & non rarò liberi, eò quòd ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint, atrociter à dæmone mulctantur; quod tum fit ad sumendam de ipsis parentibus vltionem: exempla præbet Cæsarius [c]; à quo & vnum habes, de marito, cuius exsecratione iniquâ permotus Deus, permisit vxorem eius à dæmone affligi [d]. Sed frequentiùs atque vtplurimùm, sic per dæmonem Deus punit varia hominum facinora propria, præter-

a B. Greg. lib. 3. Dialog. ca. 33.

b B. Greg. li. 1. Dialog. c. 10.

c li. 5. Miracul. cap. 12. & 16.

d d. lib. 5. c. ...

tim certa quædam, quæ hoc loco enumerari, ad multorum vtilitatem arbitror futurum; vt quos peccati fœditas non mouet, eos atrocitas pœnarum permoueat. Primum ergo est ex superbiâ nascens contumacia in eos, quibus iure obedientia debebatur. propter hanc cœlo dæmones deturbati, & Adamus Paradiso exturbatus [c]; & Nabuchodonozor sic dementatus, vt se bestiam crederet [f]; & Ægyptij puniti malorum Angelorum immissione [g]; propter hanc in parentes puniti illi, de quibus sic Ioannes Archipresbyter scribit [h]: *Cum mulier quædam Pagana, & illustris, & diues valdè in hac ciuitate, mortuo viro, duos superstites haberet filios, quos delicatissimè enutrierat, & ad perfectã illi iam peruenissent ætatem, quodam die in iram versi, matrem propriam pluribus verberibus enormiter flagellarunt. Quod scelus ipsa impatienter abhorrens, corpora eorum horrendis imprecationibus detestata fuit, genibúsque procumbens, & terram manibus pulsans, Erynnem, ceterásq; infernas pestes in rabiem filiorum magno cum gemitu inuocat. Exaudiunt dæmones ab imis tenebris: iuuenes aggrediuntur, illos in furias exagitant. Qui statim vt rabidi canes, mordaciter adinuicem sua membra corrodunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingẽs, alij funes, alij catenas ferunt. ligantur iuuenes, nec rabie contineri valent, &c.*] Aliud, quod paulò pòst accidit, narratur à B. Augustino [i], & morbi & sanationis ad reliquias B. Stephani oculato teste, de decem fratribus; quod, vt & parentes, sic imprecantes, non ferre inultum videatis, ex ipso Pauli libello, quem obtulit B. Augustino, præstat adscribere [k]. sic ergo Paulus ait; *Cum adhuc in patria nostrâ Cappadociæ Cæsareâ moraremur, frater noster natu maior grauibus, atq; intolerandis comunẽ matrẽ affecit iniurijs: intantum, vt ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filij pariter congregati patienter tulimus; vt ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostrâ, cur hoc faceret, dixerimus. Illa autem fœminei doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire constituit. Cúmque ad sacri Baptismatis fontem, post gallorum cantus, memorato filio suo iram Dei imprecatura, properaret: tunc ei nescio quis, in parui nostri similitudine, vt intelligitur, dæmon occurrit, & ab eâ prior, quò pergeret, requisiuit. Cui illa, ad maledicendum filio suo, ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris insanientis corde locum facilè inuenire potuit, vt omnibus malediceret, persuasit. illa autem vipereis inflammata consilijs, sacrum fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatísque vberibus, hoc à Deo potissimum postulauit, vt extorres patriâ, & circumeuntes alienas terras, omne hominũ genus nostro terreremus exẽplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eundémque continuò fratrem nostrum ætate & culpâ maiorem, tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me vsq; ante hoc triduum, vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine, quo nati eramus, ante vnum annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutius ferre nõ potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diuersa dispersi.*] Sequitur posteà narratio liberationis, post diuturnam peregrinationem, & locorum sacrorum visitationem. Possem addere tertium exemplum ex Alexandri Neapolitani scriptis [l]. Nimirum semper implebitur Sapiẽtis prophetia, *Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum*, LXX. vertũt, *senectutem*, Hebr. est, *Likkeath*, quod obedientiam significat, si deducas à radice *Iaká*, audire, obtemperare; si à radice *Kaua*, significat præstolari seu expectare. noster ab hac radice deduxit [m], & ideò *partum* vertit, quia partus, siue liberi est spes & exspectatio matrum) *matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* ad literam sensus est, suspendantur in patibulis: per anagogen verò, post obitum, immò & in hac vitâ, fiant partes & præda dæmonum.

c Gen. 3.
f Daniel. 4.
g Psal. 77. v. 49.
h apud Sur. 25 Maij. to. 3. in vita B. Zenobij Florẽtini.
i li. 22. de ciu. Dei, cap. 8.
k extat inter Sermones Augustini nouos quos Louanij Vlimmenius edidit.

ליקהת
יקה
קוה

m vt & Genes. 49. v. 10. Prou. 30. v. 17.

Secundum peccatum est odium proximi seu inuidia: vt enim charitas metatrix est Dei, domicilium pręparans Spiritui sancto: sic vitium illi contrarium, domum instruit, & diabolum inuitat, ac introducit. Religiosi cuiusdam periculo, id probat idem Alexander [n]: sed firmius testimoniũ nobis Saül præbet, quem idcirco Spiritus malus [o] inuasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus [p].

Tertium est carnalis libido, & etiam coniugalis intemperantia; propter quam licuit Asmodæo septem Saræ sponsos interficere [q]; propter quam sentem dęmonia Mariam Magdalenam occuparunt [r]; propter quam Beatus Paulus Corinthium incestuosum Satanæ tradidit [s], & propter adulterium Michaëlis Paphlagonis Imperatoris Byzantij infœlix casus, apud Curopalatam. Et, quia ad hanc dirigebatur curiositas ornatûs, ac dissolutio exterior, ideò puella illa apud B. Hieronymum [t], patuit dæmoni per maleficum immisso; ideò videmus, in homines libidinosos, & in actũ coniugalem, quem plerique non quo oportet affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur, plus licere maleficis, quàm in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statuâ Veneris collationem, dæmoniacâ obsessione Deus vltus fuit in aliâ puellâ, narrante id B. Prospero [u]. Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmoni debetur aspectus & consortium. Valdè hominum obscœnitate dæmõ delectatur, & maleficæ omnes Veneris mancipia sunt, nec inter eas vlla virgo permanet, vt nec inter Caluinianos, & alios hæreticos cælibatus osores. Vnde apparet, magnam inter Magiam, Hæresim, & libidinem esse cognationem.

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa statûs ratione vita accedit, minùs mirandum. Sed exemplum tamen dabo, quod etsi recenti ferè memoriâ multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flandriæ comitatu prioratus est. Tres ibi nomine tenùs monachi degebant, reganeones & concubinarij. sua cuique erat, nec pudor vllus aderat, simul helluari & libidinari. quâdam die in seram noctem compotatione protractâ, vnus, qui minùs scelerosus, sat (air) Baccho Ventríque datum: Deo gratias saltem. Ego verò subinfert alius procacior, cacodæmoni gratias ago, & agendas censeo, cui operamur. Et cum risu mensâ relictâ, ruitur in cubilia. singuli cum scorto vix decubuerant, ecce tibi in triclinium vi ianuâ reseratâ dæmon magni, atri, & trucis viri specie, habitu venatorio, & cum eo coci duo paruuli, obambulat, & lectos circumspicit toruo vultu. deinde horrendâ voce, Vbi qui mihi gratias egit adsum, referam. lecto abstrahit pauitantem, & fermè præ metu animam efflantem. traditum

n d. c. 10.
o 1. Reg. 16. v. 14.
p in vitâ S. Arnulphi, ca. 24. 38. 41 & 42. apud Surium, mense Augusto.
q Tob. 6. v. 7.
r Marci vlt. v. 9.
s 1. Co. 5. v. 5.
t in vitâ B. Hilarion.
u li. de dimid. temp. cap. 6.

cocis

cocis iubet infigi veru, & luculento igne probè assari. patent promptè. assatur infelix, emoritur planissimè, ceteri ferè præ formidine; assi corporis nidore cubiculum impletur. Demùm venator ad superstites sub stragulis trepidantes vix viuos, Digni vos etiam (ait) pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetor vi maiore. Inuitus abeo, & moneo: resipiscite, aut manent terribiliora. Disparent laruæ: nec tamen his aliis animus rediit vel vox nisi clarâ iam luce. Vbi surrexere, collegam inueniunt mortuum, & (ne visum inane putes) plenè assum. Haud scio an ab aliquot sæculis quidquam ad exemplum vtilius acciderit: scio locum & ordinem, sed vtrumque silentio inuoluo.

Quarto loco sese offert iustorum virorum afflictio vel cædes iniusta & crudelis. ideò tam grauiter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorum [x]. Boleslaüs impius Rex ob necem B. Stanislai anathemate ictus, amens factus, à canibus propriis fuit deuoratus [y]. Geila vxor Ducis Franconiæ B. Kilianum iusserat occidi. res latebat: sed Deus auctorem hoc pacto prodidit. *Vnus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subito à dæmone arreptus, ingenti voce clamare cœpit: Kiliane, acriter me persequeris. Igne enim consumor: quod feci, celare non possum. Video imminere mihi gladium tuo sanguine respersum. Talia diu vociferans, & propriis dentibus se lanians, à præsenti migrauit ad pœnas æternas. De talibus quippe scriptum est:* Duplici contritione conteres eos Domine. *Alter vero cædis Sanctorum conscius in rabiem versus gladio se petiit, effusisque visceribus, per tormenta præsentis temporis ad æterna peruenit. Quisnam, Geila, talia cernenti tibi sensus tunc erat? infœlix cruciatibus aucta furebas. Non multò pòst & ipsa bellua, de quâ loquimur, cruciatibus arrepta, quantis poterat vocibus clamabat: Iustè torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui. Rectè crucior, quæ cruciatus illis paraui. Acriter instas, Kiliane, ignê accendis Kolimanne, fomenta ministras Tornane. Sufficiat vobis vicisse, nimis vestras vlciscimini iniurias. A calice dictus es Kiliane. sed nimis amaram mihi potionem infundis. His dictis miserabiliter torquebatur, ita vt à multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus diabolo paratos migrauit.*] Hactenus auctor Martyrij B. Kiliani [z]. Item calumniosa eorundem accusatio, vt de fœminâ patet, quæ B. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata, vt in historiâ vitæ eius legitur apud Metaphrastem [a], & de aliâ narrat Cyrillus [b], quæ virum sanctum mendaciter infamarat. Paulò pòst idem ibi narrat de viro & fœminâ & liberis occupatis à dæmone propter patris in Sanctum calumniam. Item maledictio in Sanctos, vt in Malachiam, teste B. Bernardo [c].

Quintum peccatum est agnitæ veritatis impugnatio, vt apud Apostolum [d], & in Canonibus [e]: necnon apostasia à fide, quod cuiusdam fœminæ exemplo comprobauit D. Cyprianus [f].

Sextum his temporibus (proh dolor!) frequentissimum est blasphemia, propter quam B. Paulus Alexandrum & Hymenæum dæmoni torquendos permisit [g]. Thomas VValdensis, testis oculatus, quæ ipso præsente acta, circiter an. 1384. narrat in hunc modum: *Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ, in cathedrali Ecclesiâ S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuariensis Antistes, fœlicis recordationis Thomas Arundelius filius & frater Comitum, pro loco iudicij (assistentibus sibi Noruicensis Ecclesiæ tunc Præsule Alexandro, & aliis) residens Episcopali sede, verba quædam & interrogationes proponebat, de fide Eucharistiæ, ad quendam sartorem de partibus VVigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumque flecti omnino non posset, nec aliud quàm benedictum panem, sacratissimam hostiam volebat appellare vel credere; tandem iussus facere reuerentiam hostiæ, respondit blasphemus: Verè, inquit, dignior est aranea reuerentiâ. At illico de alto culmine tecti descendens ingens & horrida visu aranea, ad os blasphemi directo filo peruenit. Et dum sartor loqueretur, vt intraret per polluta labia aranea, sollicitè laborabat. Astitit Illustris Princeps Thomas Oxoniensis dux, tunc regni Cancellarius, & vidit prodigium. At prædictus Archiepiscopus statim surgens cum aliis exposuit omni illic collecto populo, quid vltrix manus Domini faceret in blasphemum* [h].] Nónne verisimile est, dæmonem in araneæ formâ, sic istum miserum obsedisse? Sophronius [i] blasphemiæ in Deiparam insignem vltionem recenset, hisce verbis: *In hac* (Heliopoli Phœniciæ) *mimus quidam erat, Gaianus nomine, qui in theatro sanctam Dei genitricem blasphemans, populo spectaculum blasphemiæ præbebat. Apparuit autem ei S. Dei genitrix: Noli, quæso, noli ita lædere animam tuam. Ille vero rursus deterius illam blasphemabat. Vnde ipsa tertiò ei apparens, eadem repetebat. Cum autem ille se non corrigeret, sed plus quoque blasphemiis adiiceret; meridie dormienti sibi apparuit, nihilque dicens, digito signauit eius manus & pedes. Euigilans autem inuenit se truncatum manibus & pedibus. Atque ita infœlix, vt truncus inutilis iacens, confitebatur omnibus, cuius rei gratiâ, & quomodo hoc passus esset, viz. propter blasphemias clementer cruciatus fuisset.*] Quos ipsi Beati sic per se puniunt, an non credendum malis spiritibus ad vexandum à Deo propter idem peccatum tradi? similia narrant alio tempore accidisse Constantinopoli Nicephorus [k], Neomagi, & alibi Bredenbachius [l].

Septimum non minùs frequens, est execratio seu imprecatio mala, quâ quis sub conditione se dæmoni addicit. hanc non irritam esse solere, docent quæ subiungam. Ioannes Cæsarius [m] scribit mulierculâ, quæ se dæmoni addicebat, à dæmone sublatâ in altum, nusquã cõparuisse. Ioãnes Niderius ista commemorat [n]: *Tepore, quo in Vniuersitate Coloniensi sacræ Theologiæ studio adscriptus fui, quædam virgo quindecim vel sexdecim annorum, moribus, secũdum sæculum, satis composita, in domo cuiusdam suæ cõsanguineæ nutriebatur, extra domum parentum. Cumque cognata sua scyphum satis vilem terreũ quendam à casu fregisset, cognata ira replebatur in lapsus negligentiam, & in ream virginem. Quæ virgo tanto hoc molestius tulit, quanto vasculum vilius exstitit. In iram ergo commota virgo, horâ sumendi cibum, nec comedere, nec ad mensam præ ira se præsentare voluit. cuius cognata ait: Oportet vt comedas. at virgo apud se (vt mihi postea & exorcistæ retulit suo) huiuscemodi verba submurmurando dicebat, Si me oportet edere, in nomine diaboli fiat. Sic mensam accessit, benedictionem mensæ, quam bene sciebat, dicere neglexit, & in primo morcello, vt putabat, muscam ori illatam sensit: quam cum nullâ arte eiicere valeret, deglutiuit, & immediatè obsessa fuit, semper tamen vsum rationis bonum habuit, licet sæpe satis vexaretur à dæmone. Cum autem in domum parentum cum magna mæstitia reduceretur, & diutissimè nullus reperiretur, qui liberare posset: tandem quidam frater nostri ordinis, nunc Magister, Gotfridus Schlussel, sacræ Theologiæ professor, calamitati parẽtum & puellæ compatiens, se in eius exorcizatione intromisit,*

x apud Ionã in vitâ S. Bertulphi, mense Augusto.
y Surius in eius vitâ, to. 7. Maij 8.
z apud Sur. to. 4. iulij 8. vide comment. P. Serrarij in hanc vitam.
a Sur. in mense Nouẽbri.
b in vitâ S. Daniel. Stylitæ. Sur. mense Decembri.
c in eius vitâ.
d 2. Thess. 2. v. 10.
e c. vlt. 26. q. 5.
f Serm. de lapsis.
g 1. Tim. 1. v. 20.
h Thomas VValdens. li. Sacramentali. contra Ioã. VVicleph.
i Prati spiritual. cap. 45.
k li. 18. hist. 33.
l li. 3. à cõs.
m lib. 2.
n lib. 5. formicar.

A *& puellæ compatiens, ſe in eius exorciſatione intromiſit, pacto tali præuio, vt ſi liberaretur, nihil terreni exorciſtæ daretur, ſed puella in caſtitate ſolitâ, ſi vellet, libere, & non in matrimonio, de cætero Deo militaret. Legit igitur pater præfatus Miſſam: obtulit obſeſſa oblationem conſuetã, in eâdem adfuit per totam, & in nullo vexari videbatur. Finitóque officio, poſt ſatis diutinum exorciſmi actum membris omnibus virginei corporis penè præcontuſis, exiit dæmon, & ita virgo deinceps Domino in caſtitate ſeruiuit.*] Vides hîc imprecationem, & prætermiſſam menſæ benedictionem ex iracũdiâ & contemptu; vides pœnam, vides liberationem, mediante Miſſæ oblatione, propoſito virginitatis, & exorciſmo. ſine hæretici rideant, tu tam ſalutaria ne contemne. Paulò ante aliud idem Niderius retulerat, de inſigni illo maleficarum iudi- B ce Petro: de quo non ſemel locuti ſumus. *Poſtquã,* inquit, *officium reſignauit, & ciuitatem Berrenſem reintrauit, ibique domicilium tenebat: die quadam rediens ad caſtrum Blanckenburg, vbi cognatus eius in ipſius officium ſubſtitutus fuerat, in eodem caſtro Petrus quædam negotia apud ſibi notos expedire volebat. Tunc vna malefica, & quatuor conſortes eiuſdem malitiæ viri, de ſero in loco vno machinamenta ſuæ artis voluentes pro viribus, vt Petrum grauiter veneficiis læderent vel occiderent, quem hæc latebant fraudis commercia. Adueniente igitur nocte, Petrus ſe benedicendo crucis ſigno cubitum iuit; ſed nocte omnino ſurgere propoſuit ad ſcribendas quaſdam neceſſarias epiſtolas, vt mane recedere a loco valeret. Euigilans igitur intempeſtâ nocte, ſibi* C *videbatur ex inopinato quod dies adeſſet, luce deceptus fictitiâ. de quo in ſe iratus, quia, vt putabat, noctem neglexerat, non ſe, vt debuit, muniendo more ſolito, veſtimentis induit, per gradus altos verſus locum, vbi pugillarem habuit, deſcendit, & locum clauſum reperit. De quo maiore irâ exardeſcens, cum murmure per gradus quos deſcenderat verſus lectum iteratò ſcandebat, emittendo vnicam ex indignatione maledictionem, per verbum ſatis breue, ac ſi diceret, In nomine diaboli. Et ecce ſtatim in tenebris denſiſſimis Petrus proiectus eſt in præceps per graduum prædictorum paſſus adeo grauiter; vt famulus, qui deſubter ſcalam in commodo dormiebat excitaretur, & exiens quid adeſſet conſpicere volens, dominum ſuum Petrum accenſo lumine, ſolum in terra, priuatum rationis vſu, iacentem, & colliſum per omnia membra, ſanguinem plurimum e corpore emittentem* D *reperit.*] Subdit, poſt aliquod tempus confeſſione rei vnius compertum, quatuor maleficos, cum vnâ maleficâ, ſic Petrum gradibus deieciſſe. Nota verò & hîc, quàm noxia Crucis conſignatio neglecta Petro fuerit. Digniſſimæ lectu ſunt tres Hiſtoriæ à Germano quodam I. C. ſuæ de Lamiis diſputationi ° inſertæ; quas totidem verbis adſcribam; ne, ſi meis, videar aliquid non bonâ ſatis fide repræſentaſſe. *Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioannis Daniæ, Sueciæ & Noruegiæ regis filia Elizabetha; cui, vt alimenta ſe mortuo regina haberet, oppidũ Spãdaco ad Sueui & Haueli flum. confluentẽ maritus attribuit, in quo oppido, ipſa adhuc viuẽte, miles* E *quidam per Marchiam iter faciens, cum morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecuniâ refertam hoſpitæ aſſeruandam. Poſt aliquot dies, cum conualeſcit, repetit ſaccum. Mulier auara, cum ægre tantam pecuniam amitteret, deliberat cũ viro, vtrum reddere debeat. Ineunt conſilium, vt mulier neget depoſitum. Quare cum miles ſuum repeteret, illa confidenter negat ſe quidquã accepiſſe, ſimulat ſe mirari impudentiam militis, qui auſit flagitare, cum nihil dederit aſſeruandũ. Miles indignitate rei motus, obiicit viciſſim*

o Georg. Godelman. lib. 1. de Lamiis c. de malitia [illegible]

A *hoſpitæ perfidiam. Quare maritus, tanquam defenſurus ſuam coniugem, extrudit militẽ domo. is ante fores irritatus ſcelere hoſpitæ, ſtringit gladiũ, veluti impetũ facturus in virum, & ferit ianuam. Hoſpes implorat fidẽ vicinorum, & queritur ſuas ædes oppugnari. accurrunt lictores, & militem, quod vim publicam feciſſet, abducunt in carcerem. Poſt aliquot dies Senatus oppidi alio mittit narrationem facti, & ſententiam præſcribi petit. Conſtabat, ædes publicè oppugnatas eſſe. quare fertur ſententia, vt miles vltimo ſupplicio afficiatur. Cúmque iam inſtaret dies iudicij, venit diabolus in carcerem ad captiuũ, indicans ei, quam ſententiam iudices laturi ſint, & pollicetur ſe hoc periculo eum liberaturũ eſſe, hac cõditione, vt ſe diabolo dedat. Miles conſtãter reſpõdet, ſe potius moriturũ eſſe, quãuis ſit innocẽs. Cum verò diabolus verbis mul-* B *tis exaggeraſſet periculũ, nec tamẽ inflexiſſet militis animum, tandẽ pollicetur ei liberationẽ, ſine vllâ conditione. Et cũ veneris (inquit) in iudiciũ, dic te imperitũ eſſe forenſiũ negociorũ, & patrono indigere: ibi aſtabo cœruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, vt me iubeant cauſa dicere. Miles, qui hoc ſine impietate facturus videbatur, ait ſe hoc conſilio vſurũ eſſe. Poſtridie in iudicium ducitur: adeſt etiã orator tectus cœruleo pileo. ibi cum actor peteret militem, propter vim publicam, capitali ſupplicio affici, miles reſpondit, ſe imperitum forenſium negotiorum, petere, vt liceat iſti ſuo aduocato pro ſe dicere. concedunt iudices. Ibi diabolus de iure eruditè diſputat: non eſſe capitali ſupplicio afficiendum eum, a quo non ſit ortum rixæ & tumultus initium. ait ab hoſpite militem vi extruſum, & ſpoliatum eſſe. iubet quæri* C *ſaccum, & locum monſtrat. Ibi cum hoſpes vehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, vt ipſum abreptum diabolus perderet, ſi feciſſet. Hanc imprecationem cum inuocatione diaboli cum aliquoties repetiuiſſet, ibi cauſidicus, omiſſa iam diſputatione forenſi, adoritur hoſpitem, & comprehenſum per feneſtras & medium forum, omnibus perhorreſcentibus, cum fragore abducit, nec poſteà vnquam corpus hoſpitis inuentum eſt.*] En hîc auaritiam imprecationum cauſam & iniuſtitiæ, quomodo Deus vltus per carnificem ſuum. Non diſſimilia narrantur his à Cantipratenſi: *Cum tres (inquit) combibones in taberna mero incaluiſſent, orto de animæ immortalitate, & pœnis inferni ſermone, vnus procacior id totum pro nugis habere, & commentis ſacrificorum; ceteri iocanti applaudere. Intereà aduenit vnus magnâ vir* D *ſtatura, & veſco corpore, & aſſidens: Quibus (ait) ſermonibus? quæ riſus cauſa? Refert procax ille, & addit, ſe quidem licitanti haud magno pretio animam venditurum, quin & pecuniam in ſymbolum collaturum. Tu ergo, infert aduentor, Quanti illam mihi indicas? nec mora, conueniunt de pretio. hic animam addicit emptori, emptor ſoluit: potatur ſtrenue de præſente pecuniâ. Denique ſub noctem, Tempus (ait emptor) vt ad propria quiſque. Sed vos ius dicite, ſi quis equum capiſtro ligatum emerit; nonne ius ei cum capiſtro equum abducendi? Et cum dicto, venditorem trementem in omnium oculis abripit, & ſurſum in aëra leuat, & ſecum ad infernum trahit, viſurum quod credere noluerat. Anima-* E *rum quippe mercator erat ille, cuius figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cetera tolle tibi.*] Sic Cantiprat P. p lib. 2. cap. 55. pag. 1.

Pari terrore, ſed meliore ſucceſſu miles Hiſpanus, hîc in Belgio, ante annos viginti-duos, cum adhuc ſæculo mererem, à Deo commonitus tantum fuit. Capitaneus Brauo vocabatur, ſæpe à me viſus, deditus ſupra modum aleæ, & in ludo diras iacere in ſe iuxta atque alios pronus quâdam die, cùm damnoſi

sẽper numeri lucrum iactu quærẽti subsilirent, irâ efferuescẽs in caput suum dirissima precabatur: & subitò corã multis, qui aderant, ab inuisâ manu, ad tabulatũ vsq; sublatus, post aliquod tempus mortuo quàm viuo facie similior in solũ deponitur. fœlix si vt lurorẽ cadauerosum toto pòst vitæ tẽpore retinuit, sic resipiscens lusus auiditatẽ deposuisset. Sed pergit ille I.C. *In Silesiâ* (inquit) *quidã nobilis, cùm inuitasset conuiuas, & horâ conuiuij iam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se conuiuis, cur non comparerent, prorupit iratus in hæc verba: Veniant igitur omnes dæmones, si nullus hominum mecum esse potest. His dictis, domo egreditur in templum, vbi Pastor Ecclesiæ concionem habebat; & vt iracundiam concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo moratur, veniunt equites in areã domûs magni & nigri, & iubent seruum domûs, vt dominum suum aduocet, eique significet, adesse hospites. Seruus consternatus abit in templum, & indicat hæc domino suo, qui nescius consilij, pastorem consulit. Pastor abrumpens concionem, hoc consilium dat, vt tota familia domo exeat. quod cum fieret, & famuli ac ancillæ properarent, fortè obliti infantem in cunis iacentem & dormientem, secum non auferunt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereque per fenestras formis vrsorum, luporum, felium & hominum, & monstrare pocula vino repleta, assaturas, & pisces. Hæc vicini, nobilis, pastor, & alij cum viderent: Ah, inquit pater, vbi infans meus? vix cùm hæc dixisset, vnus ex dæmonibus vlnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstraturus parentibus. Nobilis prorsus consternatus & sollicitus de incolumitate infantis, fidum habens seruum, quẽ interrogat, quæso tu dic, qui agam? Seruus, Domine inquit, commendabo & committam vitam meam Deo meo, & in nomine Domini ingrediar, & vt infantem auferam auxilio & beneficio Dei videbo. Benè, inquit nobilis; Deus tecum sit, & iuuet te, animúmque tibi confirmet. Seruus, acceptâ benedictione à pastore & reliquis; ingreditur, & ante conclaue, in quo erant dæmones congregati, procidit ingenua, & se Deo commendat, & hoc animo aperit ianuam, & videt dæmones horribili specie sedentes, stantes, obambulantes, serpentes, & vno impetu accurrentes ad se, & vociferantes: Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille sudans, & tamen diuinitus confirmatus, alloquitur dæmonem, qui infantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantem trade. Nequaquam, respondet iste, iam meus iste est infans. dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui seruus; Ego fungor iam officio meæ vocationis, in quam me Deus collocauit, & scio quicquid in hoc officio facio, id Deo gratum esse. Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine & virtute* IESV *Christi aufero abs te infantem, & patri eius restituo. atque ita ipse apprehendit infantem, & brachiis suis amplexus est. Isti nihil aliud respondent, nisi vociferantes: Hui nebulo, hui nebulo, relinque infantem, relinque; alioqui te discerpemus. Ille nihil curans minas diabolicas abiit incolumis, & incolumem infantem patri nobili reddidit. Dæmones post eã, aliquot diebus elapsis, euanuerunt, vt in ædes denuò migrare cum totâ familiâ nobilis potuerit.*] Vides incõsulti dicti quas pœnas pater dederit: vides dæmonis potestatem in innocentem puerulum claudere. Nam, quod scriptor ait, benedictionem à pastore & ceteris accepisse, hoc est, promiscuè à pastore & ceteris, commentum suspicor Lutherani hominis, & discrimen ordinum confundentis. Sequitur tertia narratio: *In Saxoniâ virgo opulenta formoso iuueni, at tenuioris fortunæ, matrimonium promisit. Hic quid futurum præuidens, illã prædiuitem & sexûs ratione, mutabilẽ, fidẽ vix seruaturam esse puellæ respondit. Illa contra diris se execrari his verbis cœpit; Si alteri, quã tibi nupsero: tunc me diabolus in nuptiis illis abripiat. Quid fit? post interuallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore spõso spreto; qui eã semel atq; iterum promissi, dirǽq; imprecationis admonuit. Sed illa posthabitis his omnibus, nuptias cum altero sponso, relicto priore, celebrat. Ipso die nuptiali, cognatis, amicis, & conuiuis hilaribus, sponsa, vigilante conscientiâ, redditur tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorum equitum, in ædes nuptiales adueniunt, excipiuntur; adducuntur mensæ; hisque remotis, choreæ, vnique ex his sponsã, honoris causâ, tanquàm peregrino adiungitur, cum quâ bis saltauit, & tandem eam è conspectu parentum & amicorum, summo cũ gemitu & lamentatione, per ostium, in altum sustulit. Altero die parentes & amici mœsti, sponsam quærunt, vt delapsam fortè sepelirent: sed ecce iidem socij occurrunt, vestes & aurum referentes, additis his verbis: Non in has res, sed in sponsam à Deo nobis fuit potestas concessa.*] sic illa corpore & animâ diabolo tradita, quæ promissionem nuptiarum violauit, & imprecationem additam contempsit. Aliud denique exemplum de quodam in Martyrem maledico, sibi insaniam imprecãte, & mox furore correpto, & sequenti die sic horrendè absumpto, dedit Cæsarius [q]. Huc etiam referendum est, quoddam de Goduino comite; qui cùm periurio sibi esset necem imprecatus, subitò panis bolo fuit suffocatus [r].

Octauum solet esse vitium vsuræ. confitentur enim sagæ nihil maleficij posse illis inferri, qui eleemosynis vacant: contrà narrantur, quæ salem sub vsuris mutuum dedêre virgines, diu à dæmonibus maleficio immissis vexatæ [s]. Prius intelligendum de conferentibus eleemosynã iis, quas nesciunt esse sagas: nam qui sciunt esse, & tamen conferunt, hos putant posse à maleficis lædi. Neq; mirum si Deus hos quasi fautores oderit, ideóq; permittat lædi. Odit Deus mirè auaritiam, vt docetur alio exemplo quod Lamberti Schaffaburgensis anno 1066. verbis dabo: *Reginberus Misnensis Episcopus obiit. Is dum suscepto Episcopatu Goslariam venisset, post refectionem, in cubiculum, vbi thesauros suos, quorum nimis amator erat, nullo conscio, infoderat, quasi paulum requiescere volens sese inclusit: cúmq; iam die vergente in vesperam, præter modum consuetudinémque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularij, pulsare ostium cœperunt, sed nec pulsantibus, nec vociferantibus vllum dabatur responsum. Tandem fractis foribus irrumpentes, inuenerunt eũ fractis ceruicibus, colore tetro exanimem, ipsis thesauris suis miserabilem in modum incubantem.*] discant Prælati thesauros sibi in cœlis & non in terrâ defodere. Ex hac radice natum vitium

Nonũ reputo, duritiam & immisericordiam in pauperes. Vt omittam Moguntinum Episcopum illum, vt opinor, à dæmonibus muriũ specie necatum, quòd pauperes murium nomine tẽpore famis dedecorasset, & sibi duxisset persequendos [t]. Recentius quiddam ex Petro Bizaro subiungam. *In Sueuiâ* (inquit) *Bauaris & Franconibus finitimã, fuit quidã nobilis valdè diues & opulẽtus, nomine Rickbergerus, cuius annui redditus supra triginta millia nũmum aureorum extendebantur. Hic tametsi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus cẽsebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat; eáque factum est, vt quotidie opes per fas & nefas accumulare, omniáque ad se rapere studeret. Cùm itáque prospiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in eã regione subsecuta est, sua*

q vitæ S. Engelberti Coloniensis li. 2. c. 14. apud Sur. mense Nov.
r Polydor. Virgil. lib. 8. Hist. Angl.
s Bredenbachius li. 6. collat. cap. 15.
t Munster. in Cosmograph.

A *horrea tritico & frugibus impleuit, magnóq; pretio ea diuendere cœpit: adeo vt indigenæ compulsi ab eo victum emere, ob inexhaustam eius auaritiam, vel fame prorsus interirent; vel, si ali & sustentari vellent, ad magnam egestatem atque inopiam redigerentur: tam care illis granum, & reliqua eius generis diuendebat. Ad hunc, præter alios innumeros, venit quidam pauper & liberis onustus, cum sex taleris, eúmque rogauit vt pecuniam acciperet, ac quandam tritici mensuram sibi daret, seq; reliquam partem pecuniæ quam illi deberet breui bona fide persoluturum: at ipse hunc superbo vultu & iracundis oculis intuitus, à se protinus abire iussit, & quod reliquum erat pecuniæ secum adferre, si frumentum vellet; atque ita miser ac mœstus, diras imprecatus, illinc recessit. Paucis post diebus, cùm is quendam ex famulis in horreum misisset, vt illud de more inspiceret, ab ipso in reditu accepit, tres nigros boues intùs esse, qui granum deuorarent. qui autem hoc retulit, proximo die lecto decumbens, haud multò post è vitâ migrauit. Idem quoque accidit cuidam generoso, quem illuc herus miserat, vt videret, an ita se res haberet, sicut prior narrauerat: is enim & boues, & equos inspexerat. Cùm igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: inique ad portam horrei, ibiq; per quasdam rimas vidit totum horreum plenum variis atq; innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebant. Hoc spectaculo ita perterritus est, vt statim furiosus atque insanus euaserit, multáque dementer fecerit, donec tandem catenis asti ingeretur. Hic horribilis casus magnam sanè admirationem attulit, cùm in ea prouincia, tum præcipuè in aula Cæsariana, quæ illum anteà prudentissimum cognorat.]* Hæc ille, narrans quæ in Europâ memorabilia post annum 1560. accidisse ipse notarat [u]. Triplici hac visione clemens Deus, pœnam semper augens pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitentiam reuocare nitebatur. Notatum à quodam sagas, quibus à Satanâ semper nocendi necessitas imposita est, si desint quos vlciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandum, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magno versari periculo. sic Pictauij anno 1567. duo Magi confessi sunt se quâdam die, squalidos egentesque stipem ante fores prædiuitis patrisfamilias postulasse; eâ recusatâ iniecisse sortem, & domesticos omnes in rabiem actos obiisse furiosos [x].

Hi dæmones erant in bouino schemâ.

Crekere pertinacia crescit supplicium.

u Epiton. fol. 28.

x li 3. dæmonoman. ca. 25.

Decimum sit irrisio sacrorum mysteriorum, &, quod eodem pertinet, abusus atque contemptus cæremoniarum & sacramentorum Catholicæ Ecclesiæ. Vlciscitur Deus quotidiè, & pergunt hæretici contemnere. quædam de singulis accipite. de Batauo per ludibrium Missæ sacrificium imitante anno 1574. & dirè mulctato, legendus Bredenbachius [y]; Nouatū constat, eò quòd nec chrisma, nec exorcismos in Baptismo percepisset, à maligno vexatum [z]. Scribit Victor Vticensis [a] Proculum quendam Arianū, qui de pallis altaris camisias sibi & femoralia faciebat, frustatim sibi vorasse linguam (haud dubiè obsessum) & sic turpissimâ morte consumptum. Donatistas Eucharistiam effundentes, quibus eam obiecerant, canes inuasêre, teste Optato [b]. Multos suo tempore ob indignam Eucharistiæ perceptionem immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor B. Cyprianus [c], & memini me duo illustria legere exēpla apud Gregorium Turonensem, & in vitâ S. Godefridi Ambianensis Episcopi [d]. sufficerit adscribere illud Gregorij Turonensis. *Epachius* (inquit) *presbyter, dum temerè, quæ indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo prostratus, occubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiam expetisset, per singula horarum momenta egrediebatur e templo Dei, ac in domo suâ pocula lasciua spumantibus pateris hauriebat, ita vt affirmarent multi eum post galli cantum in ipsâ nocte vidisse bibentem. Sed cum esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi, iuxta seculi dignitatem, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere, quod ieiunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare. Verum vbi explicitis verbis sacris, confracto Dominici corporis sacramento, & ipse sumpsit, & aliis distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum vocē emittens, ad terram ruit, ac spumas cum ipsâ mysterij sacri particulâ, quam dentibus comminuere non valuit, ab ore proiiciēs, inter manus suorum ab Ecclesiâ deportatur. Nec caruit vltrà hac epilepsiæ infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisque hæc semper pertulit, quia ab haustu nimio vini minimè infœlix abstinuit.]* Hunc epilepticum energumenum fuisse indicat hinnitus equinus: & meritò, quia sicut equus & mulus, corpus Domini non diiudicauit. Bredenbachius non dissimilem violati ieiunij, sed in cibi qualitate, vindictam recenset his verbis: *Paucis abhinc annis postquam Torpatenses in Lutheranam doctrinam concesserant, feriâ sextâ solemne Paschæ festum proximè præcedente, finitâ Lutherani Ecclesiastæ concione, ciuibus è templo B. matri virgini sacro reuertentibus, quidam alium conciuem & familiarem inuitat ad prandium: rogat vnà domum comitetur. habere se egregiè paratum petasonem VVestphalicum. alter parum abhorrens respondet sibi esse gallum opparè elixum, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens imprudens penè ipsum deglutit; quod cùm neque transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. alter postridie Paschæ malo spiritu corripitur, & non multo post rabie ac furore exagitatus, animam vnà cum dæmone exhalat.]* Sic ille [e].

y vita S. Engelberti Colon. li. 2. c. apud Sur. ... Polydor. Vir. lib. 8. Hist. Angl.

H

Bredenbachius li. 6. collat. cap. 25.

y li. 1. collat. c. 39.

z Eusebi. lib. 6.

a li. 1. de persecut. Vvandal.

Munster. in Cosmograph.

b li. 2. contra Parmenian.

c sermon. de lapsis.

d Greg. Turo. lib. 1. de glo. Martyr. c. 87. Surius 8. Nouemb in vitâ S. Godefridi lib. 2. cap. 12.

B

C

e Belli Liuonici pag. 27.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cùm B. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset, nec magni facerent, illi subitò non comparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente inuasit, & animam subitò extorsit. Alij quoque ab eodem excommunicati à diabolo præfocati fuêre. De quibus lege vitam ab æquali eius scriptam [f]:

f cap. 23. apud Sur tomo 6.

D

Vndecimum est templorum & sacrarum rerum direptio ac expilatio. Petr. Cluniacensis, postquam multa, quæ in hoc genere palàm & frequenter à Matisconensi quodam Comite fuerant commissa, recensuit, infœlicem eius & horroris plenam de vitâ migrationem in hunc modum commemorat [g], ad terrorem & correctionem nostrorum hæreticorum: *Cum solemni die, Matiscone in palatio proprio resedisset, eúmque multitudo tam militum, quàm diuersi ordinis circumstaret: repente ignotus homo equo insidens per palatij ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirantibus, vsque ad ipsum equitando peruenit. Cúmque ei astaret, se ei velle colloqui dicens, vt surgeret, ac se sequeretur, non tam monuit, quàm imperauit. At ille inuisibili potentiâ constrictus, nec iam resistere valens surrexit, atque vsque, ad ostium domus processit: vbi equum paratū inueniens, eúmque ab eo cōscendere iussus, ascendit. Cuius statim habenas ille arripiens, statim cum velocissimo cursu per aëra ferri cunctis con-*

g li. 2. mira. c. 1.

E

A *piuentibus cœpit. Cumque immensò eius clamore ac mi-*
serabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuisum
spectaculum concurrisset; tamdiu eum per aëra curren-
tem attoniti conspexerunt, quandiu naturali oculorum
acie eum subsequi potuerunt. Qui cum eum diu, succur-
rite, ciues, succurrite, vociferantem audirent, nec iuuare
valerent, subtractus tandem visibus hominum, æternus,
quemadmodum meruerat, est factus socius dæmonio-
rum.] Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in
hac & in sequenti vitâ. Huius mores posteà imi-
tatus Otgerius quidam Oeconomus, quia non
tam grauiter deliquerat, in hac vitâ fuit seuerè
admonitus, vt futuræ, si saperet, vitæ supplicium
effugeret. subdit enim Venerabilis idem Abbas,
dum hic portam, quâ miser ille Comes abductus
B fuerat, & quæ posteà semper obstructa manserat,
conatur aperire: *Ecce inuisibiliter à diabolo raptus,*
ac videntibus, qui aderant, multo in aëra spacio suble-
uatus, sed cõfestim dimissus corruit; eiúsque corpore gra-
uiter colliso, brachium quoque illius subita ruina con-
fregit.] Duo alia exstãt exempla [h], quæ apud Su-

h li. 3. vitæ S. Remacli.

rium mense Septembri legi possunt. Ego addam
quintum exemplum pœnæ, quam milites post o-
bitum perpeti, qui manus ab expilatione tem-
plorum non abstinuerant, in gratia tamen deces-
serant, visione quâdam idem auctor declarat:
quam ille, vt certissimâ fide compertam, doceat,
multa addidit, quæ censui prætermittenda; po-
tuit illa poni libro præcedenti [i]; sed non incom-

i c. de spectris mortuorum.

modè hîc recensebitur: eò quòd variæ quoq; pœ-
C næ hîc & supplicicia eorũ narrantur, qui, vt Ma-
tisconensis ille Comes, sacrilegi fuêre. Itaque Pe-
trus Venerabilis inducit ipsum, qui viderat Pe-
trum Engelbertum Monachum iam, & à sæculari
ad spiritalem militiam digressum, sic loquentẽ [k]:

k lib. 1. miracul. cap. 28.

Tempore quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnum ma-
ioris Alfonsi Hispaniarum Regis iam mortui obtine-
bat, contigit vt contra quosdam, qui in regione, quæ Ca-
stella dicitur, ei repugnabant, exercitum commoueret,
& vt de singulis regni sui domibus, singuli illuc pedites
vel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coa-
ctus, vnum ex mercenariis mercede mihi seruientibus,
Sancium nomine, ad exercitũ destinaui. Paucis post di-
bus decursis, omnibúsq; qui expeditioni illi interfuerat,
ad propria redeuntibus, ipse quoque domum reuersus est.
D *Non longo deinceps tẽpore elapso, more humano, morbo*
correptus, nec diu cũ morbo luctatus, defunctus est. Inde
post quatuor ferè menses, ex quo è vita decessit, dũ apud
Stellam in domo mea hyemali tempore iuxta ignem in
lecto iacerem, subitò iam dictus Sancius circa mediam
noctem mihi adhuc vigilati apparuit. Qui igni assi-
dens, & carbones, quasi ad calefaciendum, vel ad clari-
ficandum, huc illucque reuersans, multo magis se mihi
cognoscibilem demonstrabat. Erat autem nudus & abs-
que omni vestitu, excepto paruo vilique tegumento, quo
velut inhonestiora corporis obuelabat. Quem cum vi-
dissem, quis, inquam, es tu? at ille humili voce: Ego
sum, inquit, Sancius famulus tuus. quid, inquam, hic
agis? Vado, inquit, Castellam, itérque meum multus ex-
E *ercitus comitatur, vt vbi deliquimus, ibi & delictis*
pœnas debitas exsoluamus. Et cur, inquam, huc diuer-
tisti? Est, inquit mihi spes veniæ, & si misereri volueris,
celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo,
inquam? Quando, inquit, nuper expeditioni, quã nosti,
interfui, omni inuitatus licentiâ, Ecclesiam quandam
cum quibusdam sociis inuasi, quæ intus sunt inuenta di-
ripui, vestimenta insuper Sacerdotalia mecum rediens
asportaui. Pro quo specialiter diris pœnis subactus af-
fligor, & remedium à te, sicut à domino meo, quãtis pos-
A *sum precibus expostulo. Nam poteris mihi subuenire, si*
beneficiis spiritualibus me studueris adiuuare. Rogo in-
super, vt dominam meam, vxorem tuam, ex mea parte
meâ functus vice depreceris, ne octo solidos, quos pro ser-
uitio meo mercenario iure mihi debebat, reddere iam
moretur; & quod necessitatibus carnis, si adhuc viuerẽ,
reddidisset, animæ meæ longè amplius his egẽti erogan-
do, eos pauperibus largiatur. Iam ego tali eius collocu-
tione multò magis animatus: quid, inquam, de conciue
nostro Petro Deiocâ nuper defuncto actum est? Rogo, vt
si quid de illo nosti, aperias. Illum, ait, opera misericor-
diæ frequenter quidem, sed maximè præterita famis tẽ-
pore, impensa pauperibus beatorum requiei adiunxe-
rũt, & vitæ æternæ participem effecerunt. Cúmque eum
tam promptè & facilè mihi respondere audissem, adie-
B *ci; & de Bernetio alio ciue nostro, ante paruum tempus*
similiter, vt nosti, defuncto, aliquid tibi notum est? illum,
inquit, infernus possidet, quia ad terminandas huic vil-
læ lites & iudicio dirimendas prælatus, multa sæpe mu-
neribus aut gratiâ illectus iniustè iudicauit: & quia
cuidam pauperi viduæ quodam tempore baconem vnũ,
qualecunque vitæ eius subsidium, crudeliter auferre non
timuit. Tunc longè amplius ad maiora quærenda animi
feruore succensus, adiunxi: De rege nostro Alfonso ante
paucos annos defuncto, tibi aliquid notum esse potuit? ad
hæc quidam alius in fenestrâ capiti meo proximè super-
positâ residens: Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod igno-
rat. quoniam recens eius ad partes nostras aduentus, hoc
ei notum fieri nondum permisit. Mihi verò, cui à die obi-
tus mei quinquennalis cum huiusmodi spiritibus mora,
C *plura quàm isti nouiter nota fecit, quod de Rege quæris,*
ignotum esse non potuit. At ego rursus noua vocis audi-
tu attonitus, ac videre cupiens vocis auctorem, conuerti
oculos ad fenestram, adiutúsque lunæ splendore, quæ lu-
mine suo omne tunc domũs spacium clare illustrabat,
conspicio hominem in inferiori fenestra margine residẽ-
tem, quem in eodem habitu, quo alium videram, cernẽs:
Et tu, inquam, quis es? ego, inquit, eius quem aspicis socius
sum, & Castellam cum isto & multis aliis proficiscor. Et
tu, inquam, de rege Alfonso, vti dicebas, aliquid nosti?
Noui, inquit, vbi fuerit, sed verò vbi modo sit, nescio.
Nam aliquandiu tormentis acribus inter reos cruciá-
tus, postmodum à Cluniacensibus monachis inde subla-
tus est. Exinde verò, quid de eo factum sit, prorsus i-
gnoro. His dictis ad sociũ, qui igni assidebat, verba cõuer-
D *tens, ait, Surge, & iã iter incœptũ peragere incipiamus.*
Ecce enim iam omnes vias, quæ intra vel extra castel-
lum sunt, subsequẽs mox exercitus sociorum impleuit, &
tam multis velocissime prætergressis, vt festinãter eos se-
qui debeamus, vrgemur. Ad hanc vocem Sancius surre-
xit, & flebili voce, quod prius rogauerat ingeminãs, Ro-
go, inquit, domine, ne mei obliuiscaris, & vt dominam
meam, coniugem tuam, quatenus, quod corpori debebat,
miseræ animæ meæ restituat, oro, sollicitus exhorteris. His
dictis, statim vterque disparuit. At ego mox coniugem
iuxta me in lecto dormientem, citatâ voce exsuscitans,
priusquam ei, quod videram vel audieram, narrarem,
interrogaui, Vtrũ aliquid Sancio communi nostro mer-
cenario pro mercede deberet. Quâ respondente, quod ego
E *nondum ab aliquo nisi à mortuo audieram, se videlicet*
eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquàm v-
trà dubitare potui, cui fidẽ & mortui relatio & mulie-
ris confirmatio conferebant. Facto manè, octo, illos solidos
à coniuge accipiens, & de meo quod congruum visum est
addẽs, pro ciuis, qui apparuerat, salute pauperibus distri-
bui, & sacrarum Missarũ adiutoria ei à Sacerdotibus
meâ prece & studio impensa, ad pleniorem peccatorum
eius remissionem adauxi.] In hac tam clarâ, tam cer-
tâ, tam cõmẽdabili visione docemur, quòd mor-

tuos opera sua sequantur. hos quidem milites eò quòd confessi decesserant, & culpam sacramento pœnitentiæ deleuerant, expiatoriis suppliciis pro pœnâ peccato debitâ ad tempus; illum, quia non confessus erat, & culpam criminis abolere neglexerat, æternis cruciatibus fuisse mancipatum. Catholicis vtriusque sortis optio est; hæreticis, qui & confessionem respuunt, & purgatorium negant, altera tantùm competit, quam agnoscunt, & fatentur. Accedat denique horribilius aliud ab Humberto Archiepiscopo coram Papâ narratum: *In Teutonicis partibus Comes quidam diues ac præpotens, sed bonæ opinionis & innocentis vitæ, prout humanum erat de eius æstimatione iudicium, ante decennium ferè defunctus est. Post cuius obitum quidã religiosus vir per spiritum ad inferiora descendens, præfatum Comitem in supremo gradu scalæ cuiusdam positum vidit. Aiebat namq; quia scala illa inter stridentes atq; crepitantes vltrices incendij flammas videbatur erecta, atque ad suscipiendos omnes, qui ex eâdem Comitum genealogiâ descenderent, constituta. Erat autem tetrum chaos, immane barathrum, infinitè patens, atq; in profunda demersum, vnde scala producta surgebat. Hoc igitur ordine succedentium sibi series tenebatur, vt cum quis eorum nouus accederet, primum interim gradum scalæ teneret: is autẽ, qui illic repertus erat, aliique omnes ad proximum sibi gradum in ima descenderent. Cúmq; alij atque alij ex eodem genere homines post carnis obitum ad præfatam scalam, per temporum interualla confluerent, alij protinus cederent, ineffabilis iudicij necessitate ad inferiora migrabant. Planè dum vir, qui hæc contemplabatur, causam huius horrendæ damnationis inquireret, & præsertim cur ille Comes sui temporis puniretur, qui tam iustè, tam decenter, tam honestè vixisset? Audiuit, quia propter quandam prædij Metensis Ecclesiæ possessionem, quam B. Stephano eius proauus abstulerat, cui videlicet iste iam decimus in hereditate successisset, omnes isti non diuerso supplicio deputati sunt. Et sicut eos ad peccandum non dispar auaritiæ culpa coniunxit; ita nihilominus ad perferendas atrocis incendij pœnas, commune supplicium copulauit.*] sic Petrus Damiani [l], vt citat Baronius [m]. Quæ vtinam audiant potentes, Ecclesiarum bonis suffarcinati, qui se bonæ fidei possessores putant, malè à maioribus occupatorum. Ad hoc caput reducitur irrisio virorum sanctorum, quam Deus non solet relinquere impunitam. Scribitur tale quid in antiquissimâ S. Carilephi vitâ: *Mulier quædam Gunda nomine, quam clandestinus supplantator illexerat, Spiritui sancto volens illudere, virili præsumptâ veste, in beatissimi Carilephi monasterium ingredi conata est, vt probaret verumne esset illius vaticinium, quo prædixerat sexui fœmineo nunquam datum iri copiam in illud intrandi; sed iusto Dei iudicio, priusquam vel aspiceret cœnobij clausos aditus, arrepta à diabolo retrorsum ruit, adeòque fœdè ab illo vexata est, vt dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter femora, sicque factum est, vt quæ sacratis liminibus falsa oscula imprimere tentauerat, immũdas sui corporis partes osculari cogeretur, sexúmque ipsa suum, quem viri li habitu tegere voluerat, cunctis cernere volentibus palàm proderet. Ea res effecit, vt deinceps eò se conferre mulieres ausæ non sint* [n].] Vtinam & nostri temporis mulierculárum audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierum cultum temeratum Deus talia permittit, vt ei accidit, qui seruile opus faciebat in festo S. Philastrij [o].

Duodecimam causam præbet multorum pusillanimitas, & desperatio, cùm mœrore oppressi, à Deo vel non petunt auxilium, vel se malis eripiendos diffidunt: quâ de causâ etiam plerique se dæmoni vt auxiliatori subiiciunt: præbet etiam curiositas nimia causam, quando impudenter petimus scire, quod nullâ ratione competit inuestigare. Prius illud patet, ex Historiâ Theophili Oeconomi, quam nobis oculatus testis Eutychianus, Patriarcha nouæ Romæ, dereliquit; quam alibi breuiter attigi; hîc latiùs prosequar verbis auctoris: *Cum Cæsar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus Ecclesiæ fuit, multis quidem ille gratus, & Episcopali munere, quod tamen constanter detrectauit, dignus existimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam, adeóque impietatem, deuenit, vt hortatori Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filium ac matrem eius Mariam datâ syngraphâ turpissimè abnegaret, séque totum imperio Satanæ, qui se videndum obtulerat, traderet, atque mancipraret. Quid hic faceret miser, tam nefarij criminis sibi conscius? Tot ea animo perturbatus, vt nusquam ferè posset consistere, cùm irato Deo se dæmonis esse mancipium cogitaret, mutato consilio, tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petiit, in quo suas preces ac supplicationes, cum multâ ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefessè consumpsit, magnúmque veræ pœnitentiæ specimem edere cœpit.*] subditur deinde admodùm pia & verè pœnitentis ac demissi contritíque spiritus, oratio ipsius Theophili. Quid multis? addit, *Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, nullumque orandi, & plorandi, lamentandique finem faciens (tantus in illo feruor erat pœnitentiæ) denique, opitulante sacrâ Virgine, suam scriptam & consignatam diabolo syngrapham, quâ Christianismum abiurauerat (mirabile dictu!) recepit, in Dei gratiam rediit*, &c.] Hanc historiam (quà salutare cunctis, qui, iusto Dei iudicio, in maligni hostis, aut maleficorum eius membrorũ manus inciderint, ac certum efficaxq; remediũ proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes [p], ex Latinis Petrus Damianus & Sigebertus [q]. Posterius, de curiositate, traditur à B. Augustino, & in Decreto Gratiani inseritur [r].

Interdum hæc ob culpas veniabiles à Deo permittuntur, maximè vt sanctitas & gratia eorum, qui sanitatem reddituri, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud Cassianum, propter leuiculam iram [s]; hoc, propter præcipitem gulam & leuem, cuidam religiosæ apud B. Gregorium [t]; hoc cuidam religioso, ob tepiditatem & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ B. Bernardi [u]; quorum sanatio famam auxit B. Bernardi, B. Equitij, & B. Macarij, per quos Deus illos liberauit.

QVÆSTIO VIII.

Cur cùm ista damna plerunque diabolus possit per se inferre, malit vti operâ maleficorum?

DVAS inuenio causas alterã, quia hoc pacto maiorẽ Deo se facere credit iniuriã, quãdo creaturis ratione præditis, & Baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad Creatoris ipsi⁹ vilipẽdiũ, & irritationẽ: pluribus etiam sic nocet. quia nõ adeò homines abhorrẽt à conuersatione &

[l] epist. ad Nicolaũ Papam.
[m] Tomo 11. Annal. anno Christi 1055.
[n] Surius to. 3. mense Iulij.
[o] Rampert. Brixiensis in tract. de trãs. S. Philastrij.
[p] apud Suriũ mense Febr. tom. 1.
[q] Damian. sermon. 1. de Natiu. B. Mariæ virg. Sigebertus in Chro.
[r] c vl. 26. q. 5. ex B. August. li. 2. de doctrina Christiana, cap. 22. & 23.
[s] colla. 7. c. 27.
[t] li. 1. Dial. 4.
[u] li. 2. cap. 1.

& familiaritate maleficorum, atque odêre consortium diaboli. Si námque semper se dæmon palàm obtruderet, multi fœdus cũ eo percutere & has artes maleficas exercere detrectarent. Denique plures asciscit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quædam per homines potest, quæ vel non posset, vel non tam commodè posset per semetipsum immediatè perficere. Verbi gratiâ: si resistendum sit alicui viro sancto concionanti, aut recta suadenti: sicut per Iamnem & Mambrem Mosi, per Elymam B. Paulo restitit. item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrum, Marcum, & alios fecit. item si sacris rebus abutendum, quod in maleficiis frequentissimum est [x]: quibus cùm per homines abutitur, copiosius lucrum refert animarum. tum quia sic plures in fraudem inducit: nam contemptoribus rerum sacrarum contemptum adauget; veneratoribus falsò persuadet, hæc à Deo, non à dæmone fieri [y], & sic, ad defensionem maleficorum multos inducit, atque ita peccatum eis impingit: tum quia consequitur, vt ad magicam superstitionem homines etiam addant sacrilegium. Vnde Deus magìs magísque offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarum in miseros mortales permittat. Interdum tamen, quod per illos posset, mauult per se operari, tum vt eorum aliquam gratiam promereatur, tum vt ab iis suspicionem noxæ remoueat, tum vt sic potentiam suam ostentet. Singula exemplis illustrat Remigius [z].

Restabat dicere de remediis maleficiorum: sed id differo in vltimum librum. Sequitur videamus de vanâ obseruatione.

[x] c. quicunque. 26. q. 5.

[y] sic B. August. tracta. 7. in Ioann.

[z] li. 1. Dæmonolat. cap. 9.

LIBRI

LIBRI III.

PARS POSTERIOR, SIVE DE VANA OBSERVANTIA.

QVÆSTIO I.

Quid sit?

DE hac egit B. Thomas [a]. Potest definiri: *Vana obseruantia est, Magia superstitiosa; quâ commodũ aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter eò pertinet, neque naturaliter id præstare potest.* Dicitur *vana*, quia vel non consequitur effectum intentum; vel si consequatur, plus noxæ, quàm commodi adfert quia homo illâ vtens tantùm percipit vtilitatem in rebus corporeis vel temporalibus, animæ verò detrimentum refert. Dixi, *nec supernaturaliter*, quia qui effectum expectant à Deo, per media Deo displicentia, ij vani sunt.

a 2.2.q.96.

QVÆSTIO II.

Quale peccatum sit?

ALIQVANDO lethale, aliquando veniabile. Lethale erit primò, si fiat ex pacto expresso cum dæmone. Secundò, si quis gnarus sit saltem subesse pactum tacitum, siue cùm admonitus non vult desistere [a]. Veniabile est, quamdiu quis ignorat tale pactũ cum dæmone; si tamen nec ipse tenetur scire, nec fuit admonitus [b]. Intellige de eo, qui nec consuluit peritos. Nam licèt quis ratione officij vel statûs non teneatur scire; tenetur tamen, vt incipit dubitare, consilium petere à doctis: quod si non faciat, negligens est. potuit enim scire, & ideò non ignorat inuincibiliter. Nullum est peccatum, quando quis ioco tantùm facit, sine præiudicio, vel periculo sui aut alterius [c]: item si quis laboret ignorantiâ inuincibili, & vtitur mediis vel bonis, vel indifferentibus.

a Syluest. ver. superstitio, q. 10 in fin.
b Sylu. suprà, Nauarr. ca. 11. Manual. & est communis.
c Caiet. & Valent. ad d. q. 96.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit?

SI causam finalem adspicias, potest reduci ad quatuor quasi species. Prima est, quando exspectatur commodum in rebus exterioribus seu fortunæ, vt in animalibus, segetibus, vineis, bonâ aëris constitutione, &c. Secunda, quando expectatur bonum aliquod corporis, vt sanitas, liberatio à carcere, hostibus, ferro, igne, aquâ, & huiusmodi, quia sic se putat fore innoxium. Tertia, quando exspectatur bonum animæ naturale, vt ars, vel scientia aliqua. Quarta, quando exspectantur bona supernaturalia, vt sunt remissio peccatorum, per aliquas certas orationum formas, aut versiculos Psalmorum, vel sacræ alterius Scripturæ, & alia huiusmodi, ab Ecclesiâ vel Deo ad hoc non ordinata.

QVÆSTIO IV.

Vnde dignosci queat, quando sit huiusmodi vana obseruantia?

SECTIO I.

DIco breuiter. Primò, si constet, quòd effectus superet naturę vires, tunc attendere oportet an per sacram Scripturam, vel Ecclesiæ definitionem, vel approbatam ab eâ traditionẽ effectus iste Deo tribuatur; siue, quod idem est an huiusmodi testimonio constet, effectum hunc esse diuinum: si nihil huiusmodi reperitur, effectus tribuendus est pacto cũ dæmone inito, & proinde censenda superstitio magica, vt minimùm, vanæ obseruantiæ: tales sunt effectus, remissio peccatorum extra Sacramenta, quoad mortalia; extra Sacramentalia, quoad culpas veniales. item diuinatio rerum futurarum contingentium; inflexio aut directio earum actionum, quæ ab arbitrij libertate merè dependent.

Secundò, si constat, rem, cui tribuitur effectus, hanc vim à Deo vel naturâ habere, non est vana obseruantia ex parte effectûs, sed posset esse vana obseruantia ratione alicuius vitiosæ circunstantiæ. verbi gratiâ, cilicium, disciplina, ieiunium, quia corpus affligunt & macerant, prædita sunt virtute ad coërcendum concupiscentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto, pullulantes: sed si his addas circunstantias ridiculas, & ad hoc à naturâ, Deo, vel Ecclesiâ non ordinatas, veluti certam horam, definitum numerum, quem nec excedere nec minuere liceat, vel præsentiam certarum personarum, vel vt fiat illâ vel illâ manu, flagro serico, & huiusmodi; erit

vana obseruantia. Ex his regulis infertur esse vanam obseruantiam.

SECTIO II.

A PRimo, si ad productionem effectus requiritur fides in ipsum hominem qui sanaturus; v. g. credere quòd is possit sanare.

Secundò, si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, sigillis, characteribus, ipsis verbis, vel rythmo, vel contactui, &c. & non Deo, quæ suprà [a] discussimus: & in his plerunque est incantatio, & peccatum mortale.

a lib. 1.

Tertiò, si quis vtitur certis orationibus, aut sententiis etiam sacris, aut operibus piis in rebus vanis, & ad Dei cultum & honorem, directè, nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè, quando res non sunt vanæ, quia sunt vtiles proximis, vt sanitatem illis vel nobis ipsis adferentes. Nam in huiusmodi rebus fieri posset aliquando, vt licèt nos rationem siue initium nesciamus praxis alicuius; tamen vir sanctus aliquis id instituerit, & à Deo huius efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in huiusmodi, si quis ea adhibeat ex merâ deuotione, & curationem à Deo exspectet solo; sanè indirectè ad Dei honorem hoc referret, auctorem omnis miraculosę sanationis, & qui orationi, fidei, ac ieiunio Christianorum, sanationes pollicitus fuit. Fuit (nisi fallor) hæc sententia Caietani ita scribentis [b]: *Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur: vt patientes spasmum neruorum, primo Carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quantum enim apparet, in huiusmodi superstitio interuenit: quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex merâ deuotione fiunt, & non nisi à Deo intendant, & exspectent effectum, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi conditiones; non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.*] Sic Caietanus. Cuius ego sententiam eatenùs amplector, vt putem distinguendum ante factum, & post factum. Quoad eũ, qui consilium peteret, num sibi liceret huiusmodi facere, omninò suaderem desisteret; immò responderem non licere. cùm enim lege ordinariâ non sit solitus Deus huiusmodi conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet, Sanctis inspirare, temerarium est sibi quid huiusmodi persuadere; & saltem res iure habetur pro suspecta: quare & tenetur quis admonitus eam vitare. Sed si quis post rem bonâ fide & opinione, quâ dicit Caietanus, peractam, & nunquàm super eo monitus, vel confiteretur, vel consilium quæreret; non auderem illum damnare præteriti peccati: consulerem tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sit vana obseruantia? respondeo; vt minimùm speciem valdè verisimilem præ se ferre. Quod semel dictum sit circa hanc Caietani doctrinam, quæ vtilis est ad multorum consolationem post factum, vt dixi: & consideranda in plerisque casibus sequentibus particularibus, in quibus apertè malum vel peccati deformitas non apparet.

b in summ. verb. superstitio.

Quartò, per certa ieiunia & quasdã orationes (quæ in quibusdam libellis, damnatis ideò à Papa Pio V. continẽtur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum & consecutionem rei optatæ expectare seu quærere, est vana obseruantia: per A certa verò ieiunia & orationes sine humano labore, sed secundùm instituta artis cuiusdã, scientiam infusione acquirere, pertinet ad primam Magiæ speciem; fit etenim ex pacto expresso cum dæmone & est mortale. hanc artem, vocant artẽ Notoriam. damnata fuit Parisiis anno 1320. de quâ B. Thomas [c], Alexander de Hales [d], & alij. inter quos Ciruelus opere Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam dissêruit: quosdam esse autodidactos qui se putant, sine vllo labore, lectione, auditionéve, sine præceptore aut studio, diuinarum, humanarúmque rerum omnium cognitionem breuissimo tempore, solâ diuinâ inspiratione, adipisci, certis tantùm cærimoniis obseruatis: mentiũtur Salomonem hac fretum arte vnius noctis spatio sapientiam consecutum, & metho- B dum huius artis libello, quem circunferunt, complexum. de adeptione Sapientię Salomonis refellit eos sacræ Scripturæ narratio [e]. de libro merum est commentum; nec enim ipsi fabulæ artifices inter se de illo consentiunt. Conueniunt tantùm, quia cuncti ritus quosdam (sed varios) tradunt in speciem pios & Deo acceptos. Methodus communior est huiusmodi. Principiò iubent discipulum generali confessione totius vitę maculas eluere, & frequenter communicare; & quandocunque in peccatum aliquod inciderit, eodem statim die confiteri; indicta per Ecclesiam ieiunia diligenter obseruare, & insuper addere spontaneos dies alios, prę- C sertim quamlibet feriam sextam, quâ non nisi aquâ & pane vti liceat; quotidiè septem Psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia per septem septimanas ad vnguem obseruanda, & intereà ab omni negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsùs debere. Quibus peractis, libellus alias quasdam precum concipiendarum formulas præscribit tunc recitandas, & certas figuras exhibet tunc adorandas, præfigit etiam certas horas, quibus preces istæ & adorationes obeundæ, nempe septem primos Nouilunij dies ipso Sole quotidiè exoriente. Ritibus hisce per tria nouilunia ter peractis, debere hominem sibi D præeligere diem aliquem, quo sit magìs deuotus, & inspirationi recipiendæ magìs accommodatus: tum horâ tertiâ debere solum se sistere in tẽplo vel oratorio quopiam, vel in medio agri cuiuspiam, flexis in solo genibus, manibus, oculísque in cœlum sublatis, ter primum versiculum Hymni, *Veni sancte Spiritus*, pronunciare: quod cùm fecerit repentè, non minùs quàm Salomon, Prophetæ ac Apostoli, omni scientiâ impletum iri: adeò vt obstupescat ipsemet tam subitâ mutatione sui, quasi in Angelum vel hominem alium migrasset. Habetis mysteria omnia huius artis. In quibus quid priùs mirer? stoliditatem hoc ritus adscribentium Salomoni? scilicet norat ille vel feriam sextam, vel nostram exomologesim, vel E Eucharisticam sumptionem, vel Hymnum *Veni sancte Spiritus*. an verò potiùs mirer blasphemiam tale quid de Salomone, Prophetis, Apostolis insinuãtem? an sacrilegam audaciam rebus sanctissimis per summam hypocrisim sic abutentem? nã hunc cultum, & totum hoc adorationis patagiũ exhibent diabolo, sacras illi preces, & Ecclesiæ Sacramenta offerunt, cui initiantur. Profligati homines corpus animámque simul periculo exitij manifesti exponunt. Etenim testatur Ciruelus [f], multos huic arti vacantes vitæ vtriusque ia-

c 2. 2. q. 96 art. 1.
d 2. p. qu. de sortileg.
e 3. Reg. 3.
f li. de superstit. p. 3. ca. 1.

A cturam subisse: quosdam enim sibi notos à diabolo in aërem sublatos per turbinem, & terrâ vndique raptatos, & ita afflictos, vt toto vitæ tempore incurabili ægritudine laborarint. Fuisse hoc misericordiæ diuinæ documentum, volentis illos in hac vitâ sceleris tam atrocis pœnas pendêre. Deterioris sibi sortis videri alios, quorum tam improbo conatui euentus aliquis respondit, iustè id Deo ad illorum maiorem excæcationem damnationémque permittente. De his sciendum; à dæmone nihil illis scientiæ verè infundi, nec enim id potest per modum veræ infusionis [g]; sed solet ipsemet illos obsidens, vel possidens per eos loqui, ipsorum phantasiam turbans, & linguam mouens, ad quædam illis incognita & arcana proferendum: sicut facere consueuit, quando striges post ecstasin mira narrant, quæ autumant se in locis remotissimis vidisse, audisse, vel egisse, quando verè loco motæ non fuerunt. B Indicium huius rei euidens est, quia quando istos suos mystas autodidactos dæmon deserit, nihil illis sciętiæ reliquum manet: & ne illorum quidem, quæ paulò antè dixerant, meminerunt. Deinde iure optimo hæc ars damnatur, quia vtitur cærimoniis, non ad hunc effectum institutis (quod semper suspectum) obseruat dies & horas nihil ad hoc pertinentes: iubet adorari figuras illas, quæ nec Dei sunt, nec Sanctorum, sed vanæ & magicæ. Quibus Deus vult scientiam infundere, absque ritibus præscriptis vllis id facit; & infudit olim paucis, hodiè fortè nullis: ars ista contendit C non nisi ad amussim exactè seruatis omnibus scientiam infundi, & quidem omnibus, si obseruent. Non igitur qui infundit est Deus, nec Angelus bonus, sed diabolus. diabolo offerunt preces, diabolum adorant, diabolo ieiunant, diabolum habituri sunt remuneratorem. plura contra hanc Baptista Segnius [h].

Huius vanitatis varij sunt rami seu stolones: vnum vocant artem Paulinam, quia fingunt à Deo traditam B. Paulo in ecstasi constituto, & Apostolum eam posteris tradidisse. Quid stultius, scelestius, blasphemius dici potest?

Aliam inuenio, nescio an speciem Notorię dicam: nam in multis conuenit, in eo tamen D discrepat, quòd notoriam aiunt fieri per modum subitæ infusionis, hanc aliter vocant artem Spirituum, vel artem Angelicam, quâ dicunt hominem, quandocunque vult, omnium rerum, quas nosse vult scientiam accipere, ministerio Angeli custodis vel aliorum Angelorum bonorum. Huius duas tradunt species, vnam obscuram, quæ fiat per viam eleuationis, transitûs, raptûs, seu ecstasis: alteram claram, quam dicunt fieri Angelis visili in formâ corporis assumpti apparentibus, & iucundè colloquentibus. Hac vsus fortè E Cardanus, quãdo cum tribus illis spiritibus Auerrois sectatoribus disputauit. Verùm hæc ars nihil est aliud re, quàm impia Goitia seu Magia alba, de quâ dictũ suprà [i]. nec hi Angeli sunt alij, nisi dæmones Paredrij, hominum deceptionem & interitum enixè procurantes. Artis impia falsitas luce clarior est, quia omnes eius formulę sunt meræ coniurationes, seu adiurationes, quibus illi spiritus ad obsequium adiguntur. Constat autem bonos Angelos non adiurari, sed precibus honorari & implorari velle ac debere. Contra hanc vanitatem etiam scripsit Ioãnes Baptista Segnius [k]. Vnde patet, quid sentiendum de his, qui iactitant se spiritum habere, à quo cuncta doceantur (vt solebat quidam Magus Parmensis dicere) aut præditos se, & dirigi spiritu quodam adeò potente, vt etiam imaginationibus alienis queat imperare, quod impostor ille Maltesius his ipsis annis in Brabantiâ gloriari solitus ferebatur. Nimirum hos fœdus cum morte percussisse, & ad Necromanticorum tribum planissimè pertinere.

g Vide dicta lib. 2. q. 4.

h c. 7. de vero studio Christiano.

i libro 1.

k opusculi [illegible]

SECTIO III.

Qvinto, quando gestantur reliquiæ, vel Euangelium sancti Ioannis, aut aliqui versus Psalmorum, non ex deuotione tantùm, sed adiunctis vanis circunstantiis; v. g. vt sic vel sic sint scripta, vel reliquiæ sint in vase triquetro vel rotundo, tribuendo vim formæ, vel materię [a]; vt scriptum sit in pergameno virgineâ; vel tempori, vt scriptum sit oriente Sole; vel personę, vt alligatum sit ab incorrupto; vel modo, vt tot filis, vel talibus. item necesse est, vt nulla adsit figura, præter signum Crucis, nulla imago, præterquàm Christi, vel B. Virginis, vel Sancti alicuius noti, aut solita Angeli boni; item nulla barbara & incognita Dei vel Angelorum nomina sint addita, denique nihil aliud adsit vani vel mendacis. Deus enim nunquàm est auctor mendacij, vel vanitatis [b]. Obiiciat fortè aliquis, solum signum Crucis iure Canonico permitti. Resp. Canonem agere de characteribus, quibus Crucem annumerat: nõ agere de imaginibus, quæ, cùm in templis piè habeantur, cur non possint & collo gestari? De ligaturis superstitiosis, accipio Antisiodorense concilium [c], cuius canonem à mendo liberum non queo præstare, sic legitur in fine: *nec subtiliâ aut pede, aut homine lineo fieri penitus præsumat.* prior prohibuerat superstitionem soluendi vota ad arbores, sentes, aut fontes gentilitiâ superstitione securatos: posteà vetat superstitiosas ligaturas, quæ *sub tilia* teniis alligatis fiebant: sed diuinent alij. mihi nox mera in illis, *hominem lineo.* Lux clara in sequentibus: nam de his luculenter sic B. Augustinus [d]: *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres vocant, siue in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad præseruationem corporum, sed ad quasdam significationes occultas, aut etiam manifestas; quæ mitiore nomine physicam vocant: vt non superstitione implicare, sed naturâ prodesse videantur. sicuti sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cùm tibi dicitur singultienti, vt dextrâ manu sinistrum pollicem teneas.* censuit itaque B. Augustinus in his esse vanam obseruantiam. arbitror, quia hæc ad futuri obseruationem notabant. fieri namque potest, vt vltima duo physicam vim ad sanitatis conseruationem aliquam obtineant; & tum à superstitione forent aliena. Addit idem Augustinus posteà, obseruatu quiddam dignissimum, non quicquid intus sumptum naturaliter iuuat, idem etiam appẽsum iuuare: & ideò plus cautionis adhibendum in his appensis, quoniam in iis plus periculi versetur. *Aliud,* inquit [e], *est dicere, istam herbam si biberis, venter non dolebit, & aliud est dicere, istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris: hic significatio superstitiosa*

a B. Tho. sup. a. 4. & Nauarr. d. c. 11. n. 35.

b ita sentiunt Canonistæ per text. c. nõ licet. 26. q. 6. B. Tho. sup. B. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. Martin. de Arles, de superstit. tract. 10. Viguer. c. 5. 6. v. 5.

c cano. 3.

d lib. 2. de doctrina Christ. c. 20. reperitur in c. illud, 26. q. 2.

e d. li. 2. c. 26.

stitiosa damnantur.] quibus verbis sentit, prius esse remedij, posterius verò signum pacti. Sic è conuerso, non quicquid efficax est à naturâ appensum; vt sunt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c. id etiam est efficax tritum, & intùs sumptum. Subdit sapienter Augustinus: *Quanquam vbi præcantationes & inuocationes & characteres non sunt, plerúnque dubium est vtrum res, quæ alligatur aut quoquomodo adiungitur sanando corpori, vi naturæ valeat, quod liberè adhibendum est; an significatiuâ quadam obligatione proueniat, quod tantò prudentiùs oportet cauere Christianum, quantò efficaciùs prodesse videbitur. Sed vbi latet, quâ causâ quid valeat, quo animo quisque vtatur, interest.*] Ex quibus verbis tria colligas. Primò, si putatur res naturaliter prodesse, tunc licet suspendere de corpore. quia hoc fit tanquàm remedium. Secundò, si putatur non prodesse naturaliter vt causa, sed duntaxat vt signum futuræ sanationis, tunc omninò abstinendum. Tertiò, si res dubia sit, nec adsint Medici, qui consulantur; tunc animum & intentionem appendentis, rem bonam vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malam, si posterius credat. Tunc enim incideret quis in rigorem iuris illius [f], quo laici anathemati, clerici degradationi subiiciuntur. Canones [g] non permittunt orationes alias inscribi periaptis, præter orationem Dominicam & Symbolum; sed vsu Catholico, id ad Euangelium B. Ioannis, & alias sacræ Scripturæ partes extensum videmus: quia par in iis ratio procedit; nempe deuotio ferentis, & verborum sanctitas. Quæ si prosunt piè recitatæ, cur non & piè gestatæ? sed semper superstitiosa, quę diximus, vitanda; imprimis numeri certi iteratio, quando illi vis attribuitur. Vnde sanè oportet intelligere, quod magnus Cassiodorus scripsit [h], *multis efficax remedium in variis malis fuisse trinam recitationem huius versiculi, Dirupisti vincula mea, &c.* vt non ipsi ternæ repetitioni, sed in honorem sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, deuotioni, Deus id detulerit. sed de orationum formulis mox plura.

[f] c. admoneat, 26. q. 7. [g] c. nō liceat, 26 q. 5. & c. nō obseruetis, 26. q. 7. [h] in Ps. 115.

SECTIO IV.

SEXTO huc referenda vanissima omniū (κληδονιστικὴ) animaduersio, de quâ B. Chrysostomus [a]: *Et quid tandem sunt omnia. Sæpe domum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantem, & ominatus est.* Et posteà: *Si virgini occurreris, sterilis dies erit; si verò meretrici, dextera, & plena, & multâ mercatione plena.*] mox vt par erat in hanc dementiam inuehitur; vt & Philemō apud Theodoretum: ὅταν ἴδω παρατηροῦντα τίς ἐπ᾽ ἄρων ἥτις ἐστὶν ὃ προσιὼν σκοποῦντα ἀπολῶ τοῦτον αὐθύς, &c. quod ita vertit Zenobius, *Cum videro obseruantem quis sternuat, aut speculantem si quis accedat, perdam ego hunc hominem e vestigio.* Subdit deinde auctores alios veterum ridentes superstitionem ominum Menandrum Antiphonem, Arcesilaum, Diogenem, Bionem vide Theodoretum [b]. Quod verò Ausonius tria tantùm omnia agnoscit, eum refellunt ceteri, qui plurium meminêre. fortè de præcipuis tantùm loquebatur. sed quæ illa in re vanissimâ? B. Augustinus sic scribit [c]: *His adiunguntur millia inanissimarum obseruationum. si membrum aliquod salierit; si iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit: atque illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ, minus molestum est, quàm quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur a canibus. Nam plerunque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem, qui medius interuenerit, ferire audeant, non impunè. Namque à vano remedio cito ille percussorem suum ad verum Medicum mittit. Hinc sunt etiam illa, limen suum calcare, cùm ante domum suam transit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutauerit: redire domum si procedens offenderit: cùm vestis à soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quàm præsens damnum dolere. Vnde illud eleganter dictum est Catonis, qui cùm esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret à soricibus: respondit, non esse illud, monstrum; sed verè monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.*] vides quot genera hîc fuisse à B. Augustino enumerentur. *Primò* Salissatoriū, de quo Isidorus tradit Salissatores seu Salitores vocari huiusmodi ominosos. Salissatio παλμὸς veteri glossario vocatur, & palpitatio. huius species à ciliis, vel oculis potissimæ. istius Suidas & Theocritus meminêre: illius Plautus [d]: *Præcantatrici, collectrici, ariolæ, aruspicæ, Flagicium est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit.* & [e] *Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.* vide Cœlium [f], quò videtur referendum quod quidam sonitum spontaneum auris dextræ vel sinistræ obseruant; vt si hæc tintinet, inimicum; si illa, amicum, nostri putent memoriam tum: recolere. de quo Aristenætus [g], συνεβόμβει σοὶ τὰ ὦτα ὅτε σοῦ μετὰ δ᾽ ἀκρύων ἐμεμνήμην, *nonne auris tibi resonabat, quando tui lacrymans recordabar?* & alicui huc pertinere videatur illud Lesbiæ vatis à Veronensi conuersum:

Sonitu suopte tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσι δ᾽ ἄκοαί μοι. & apertiùs incertus quidam, sed antiquus [h]:

Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris?
Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

Quod referre ad amantium sympathiam, nimis longè petitum. huc pertinet & Spatulamanthia, quæ fit nudâ spatularum inspectatione. A corpore etiam sumitur omen sternutationis, & offensionis pedum, de quo mox plura dicemus.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab iis quæ domi, alia ab iis quæ in viâ contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas [i] de Augusto, eum Nicopolim vocasse, quam extruxerat vrbem: & ibi hominis ac asini statuas aheneas locasse; eò quòd eâ nocte, quæ Actiacam pugnam præcessit, in hominem inciderat, qui asinum agebat, cúmque illius de nomine sciscitatus fuisset: *mihi quidem, respondit, ille nomen est, Eutyches* (h. felix) *asino verò Nicono* victor.] Ex verbis fortuitò prolatis, quę Cicero censuit propriè vocari omina [k]; vt cùm filia Consulis bellum Perseo cogitantis, patri dixit Perseū obiisse, quod erat Melitæi catelli nomen. Οἰκοσκοπικὰ (de quibus olim Xenocratem tradit Suidas librum composuisse) sunt, apud Terentium, si introit in ædes ater alienas canis, vel anguis per impluuium decidit de tegulis; vel gallina cecinit illud de cane, *canina scæuam* vocabant: vt ex Plauto alij notant. de angue testatus etiam Xenocrates, & addidit de mustelâ etiam Dio Cassius [l], & Plautus [m]. De angue quoque Theophrastus [n]. De gallinâ canente, docet Donatus [o], & Apuleius [p]. vt hodiè multi peccant, si salinum euersum; vinū effusum; si crebriùs vel rariùs in mensâ sternuta-

[a] hom. 21. ad pop. Antioch. [b] li. 6. de curand. Græcorum affection. in principio. [c] d. c. 20. [d] in Milite glor. [e] in Pseudo. [f] li. 7. cap. 19. [g] in epist. amatoria. [h] inter Catalect. Virg. [i] Annal. p. [k] li. 1. de diuinat. [l] lib. 58. [m] in Stich. [n] in notatione perfic. [o] in Phorm. act. 4. [p] lib. 9. de asino.

tum;

tam;si quod in conuiuio verbum tristius pronũciatum;si quis crus cruri imposuerit; si canis vlulauit; coruus tecto insidens crocitauit, & huiusmodi. Quæ foris eueniunt non sunt pauciora, & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, vt quæ B. Augustinus retulit,& quæ Horatius canit;

Impios parræ recinentis omen
Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rana decurrens lupa Lanuuino
Fœtáque vulpes:
Rumpat & serpens iter institutum.

Tale quoque Gentiles iudicabant obuium habuisse Christianum, vt narrat Photius, & colligas ex Minutio, ni fallor, & Tertulliano. Item si obuius intestabilis, abscissus, (sic Lucianus [q]) cæcus, claudus, aut mulier sparsis crinibus. Item leporem iter transuerso saltu velut diremisse; capram, aut aliud animal in viâ vidisse; &, quod ex irreligiosâ mente hæreticorum profectum, habuisse obuium monachum, cuius etiam mentio apud Petrum Blesensem [r], & alia infinita, vt subiecta post finem huius sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ obseruationi plurimùm tribuêre olim Romani, vt patet ex Cicerone [s], & Valerio Maximo [t]. Item Græci & Ægyptij, vt docet Pausanias [u], & Theophrastus [x], vbi multa exempla ponit [y]; necnon Syri, teste sacrâ Scripturâ in Regum historiâ [z], vbi legitur nomen ominis, quod B. Augustinus [a] negat se in sacris literis inuenisse. fortè inciderat in libros, in quibus non habebatur; *viri pro omine acceperunt, & pro fœdere, & rapuerunt, &c.* οἱ ἄνδρες οἰωνίσαντο καὶ ἐσπεύσαντο, vt nunc in LXX. legitur; vel potiùs οἰωνίσαντο, interpretatus est, in genere sunt augurati, vt & Hebreum *nachas*, generale est, & pro ratione subiecti interpretandum. ideò noster rectissimè vertit, *omen*. De horum omnium vanitate legendi Petrus Blesensis [b] Franciscus Picus, VVimpina, Michaël Medina, Benedictus Pererius, & Iul. Sirenius [c]: præcipua ratio est, quòd cùm omina certam nullam causam habeant, sed à casu planè dependeant, in contrarios ferè semper euentus rapi possunt. exemplo sit illud Anchisæ apud Virgilium, qui visos equos spem pacis ait facere, & bellum minari. Longè autem diuersa sunt, omen fortuitum arbitrio suo rapere, & signum à Deo, ex necessariâ, & ad honorem Dei tendente causâ poscere, quod in sacrâ Scripturâ licitè fecere, seruus Abrahæ [d] de quo optimè illic in Comment. locutus fuit Thomas Anglicus) & Gedeon [e], & Ionathas [f]: & in aliis Historiis, Gregorius VII. in causâ Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum, & B Augustinus [g], & Clodouæus Rex Francorum [h]. De ominum variis speciebus, si quis multa volet à nostris diuersa, poterit legere Blesensem [i], & Ioannem Salisberiensem [k], dũ meminerit ea ab ipso non approbari, sed vt aulicorum vitia commemorari: & notanda inprimis hæc quæ subiungit verba;

Cætera de genere hoc adeo sunt multa, loquacem
Vt lassare queant Fabium.

Quibus quæcunque domus institerit, eam nec ab ipsâ salute tributo posse saluari.]

Quare Conclusio sit, *Omina semper illicitum obseruare.* nam licet Caietanus [l] scribat: *Potest homo absque mali præsagio cauere prudenter ab imminentibus dubitando ne præsens occursus sit signum futuri ex commu-*

A *ni vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuinâ prouidentia: vt si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu, vel honore, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautius vigilet, &c. Potest enim esse, vt iste casus sit effectus causæ futuri casus, & propterea significet illum.*] hoc reuerà est de valdè rarò vel nunquàm contingentibus; &, si quando contingat, iam non omen propriè dictum, sed prodigium potiùs fuerit, à Deo missum, & ad τερατοσκοπίαν licitam, pro morum emendatione, referendum. Equidem semper mihi visa hæc Caietani obseruatio portam pandere, ad ominosam istam obseruationem, quæ B. Augustino & aliis [m] inanissima semper visa. *Nonne* (vtar verbis Ciceronis [n]) *hoc si suscipimus, & pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ, & sternutamenta erunt obseruanda?*

B Nónne semper prætexat superstitiosus, offensionem quamuis pedum sibi diuinam iram prætendere? quid enim aliud Gentiles contendebant? Nónne hoc in Tiberio Graccho obseruarunt, quo die occisus fuit, domo egredientem ad limen grauissimè pedem offendisse [o]? Nónne dicat, hoc idem Crasso infausti prælij die accidisse [p]? Nónne hoc de marito Laodamia scribit [q]?

Cum foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit.
Vt vidi, ingemui, tacitóque in pectore dixi,
Signa reuersuri, sint, precor, ista viri.

C Nónne de se iam veniâ dignus Tibullus? qui cecinit [r]:

O quoties ingressus iter, mihi tristia dixi,
Offensum in portâ signa dedisse pedem.

Quid si enim dicerent, euentum hunc ab eâdẽ prouenire causâ prouidentiæ, à quâ mortes & strages istorũ? Nónne Caietano iudice absoluendi? Sed obiiciat aliquis. B. Marcus Euangelista, Euangelizandi causâ, nauigio Alexandriam petens, cum nauem egrederetur, calceũ rupit, atque Deo gratias agens, iter suum expeditum esse perhibuit. Resp. hoc ex apocryphis proferri. Deinde, vt vtar verbis Petri Blesensis: *Quicquid alij credant, ego indubitanter credo sanctum Euangelistam, hoc*

D *non ex superstitiosâ curiositate dixisse; cui etsi nunquam calceus ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris, per spiritum sanctum Dominus reuelasset.*] sic ille: qui addit aliud omen eorum, qui, si in itinere aliquis interroget, quò proficiscantur, subitò rebitant. Nituntur facto Iudith [s], quæ discedens inhibuit, ne quis eam, quò proficisceretur, interrogaret; quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistrè interpretari mentem sanctæ viduæ, quæ id vetuit tantùm ne quis allocutione & salutationibus eius inceptum moraretur; vel ne curiosiùs, quid egressa faceret, scrutarentur. De sternutamentis semper erit quo excusent. incidat in aduersum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem

E causâ vtrunque euentum. sit felicior alius, & optatis potiatur, id ipsum dicet signum fuisse successûs, & non à naturali, sed supernâ cœlesti causâ communi id euenisse. Sanè sternutationem medium omen censuêre veteres, vt notatum Scholiastæ Theocriti [t], ideóque sternutante aliquo, astantes illi bona verba dicebant: vt si quid portenderetur mali, id faustâ precatione auerterent: [u], matutinam sternutationem prorsùs infaustam; meridianam firmissimi auspicij, & conatus non irriti indicium rebantur, etiam Aristotele

q in Pseudo...
r epist. 65.
s lib. 1. de Diuinat.
t lib. 1. c. 5.
u in Achaic.
x in Characteribus.
y de superstitione.
z 3. Reg. c. 20.
a lib. 1. Retract.
b epist. 65.
c lib. 6. de prænot. c. 7. VVimpina qui opusc. de diuinat. ... Medina de recta in Deum fide, lib. 2. Pererius ... Sirenius lib. 6. de Fato.
d Genes. 24.
e ...
f 1. Reg. 14.
g ...
h ...
i epist. 65.
k de nugis curial. ...
l Sum. v. ...

m B. August. d. c. 20. Pico, VVimpinę, Sirenio, Medinæ, Pererio, Salisberiensi, & Blesensi.
n de diuin.
o Valerius Max. li. 1. c. 4. Plutarc. in Gracchis.
p Plutar. in Crasso.
q Ouid. in Heroid. epist.
r lib. 1. Eleg. 3.
s c. 8. vers. 33.
t in Thalysiis & Epithalam. Helenæ.
u Plinius lib. 28. c. 2. Apuleius de asino, lib. 2.

auctο

x Sect. 13. Prolem c. 11.
y Xenophon anabat li. 6.
z li. 2. Eleg. 3.
a Epigram. 43.
b ex hymno in Mercuriū.
c de re Rusticâ.
d in Hist. natur.
e li. 1. Auson. lect. cap. 25.
f 3. de Prodigiis
g li. 2. Mirabilium.

auctore x, maximè si à dextro latere y. Vnde Propertius z:

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio a, sternutationis dextræ approbationem, vocat auspicium bonum. Quid? quod & peditum obseruabant, & Græcis quidem omen erat bonum b: Latinis infaustum censebatur, vt ex Catone c fuit aliis obseruatum. De Soricino auspicio æquè ridiculi veteres, de quo præter Plinium d, etiam rectè accipiunt illud Ausonij.

Quadrupes auspiciis quis iūgitur obscinibus? Mus. Vide N. e Sed hæc suffecerint de nugis omnium. de quibus etiam nonnulla Polydorus f, & Nausea g.

*Hic inserenda est Tabula hoc signo * notata.*

SECTIO V.

E

a Sueton. in August. & in Caligu. Ouid. 1. Fastor. Festus in strenâ.
b lib. 2. de cœlo.
c can. 1.
d ca. non obseruetis, 26. q. 7.
e c. non licet. 26. q. 7.
f serm. 17.
g Can. 10.
h cap. si quis Calendas, 26. q. 7.
i in Pœnitentiali, li. in. c. de arte magicâ, vers. obseruasti Kalendas.

SEPTIMO, potest nonnunquàm vana obseruantia contingere in strenis primo anni die dandis. Solebant Ethnici Kalendas Ianuarias (vt docent Suetonius, & Ouidius a) magnâ solemnitate celebrare, in honorem Iani; & inter cetera tunc inuicem dare strenas, in omen siue precationem bonam anni prosperè decursuri; vel aliorum multorum adiiciendorum. nam dicta quasi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis index, eò quòd tria sint omnia Aristoteli b. Has strenas propter huiusmodi superstitiones, concilium Antisiodorense vocat diabolicas c. Verba sunt: *Non licet calendis Ianuariis vecolo aut ceruolo facere, vel strenas diabolicas obseruare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus*, quo loco legerim libens, vel saltem explicem, *vitulo* (seu *buculo*) *aut ceruulo facere*: vt sit simile illi, *cum faciam vitulâ pro frugibus*: quod memini cùm contulissem placere fratri Basilio Poncio de Leon, homini eruditionis elegantioris. Et qui eas mittunt, damnari videntur à B. Augustino apud Gratianum d, & à Martino Papâ, qui; *Non licet* (ait) *iniquas obserua iones agere Kalendarum, & otiis vacare: neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorum est.* e] Solebāt autem pii Christiani eo die ieiunare, in detestationem Gentilitiæ superstitionis, vt docemur à B. Ambrosio f, & Concilio Toletano IV. qui verò contempto ieiunio festum diem cum paganis, agebant, illis Romanum concilium sub Zachariâ Pontifice dixit anathema h. Quare si quis hodiè vel in honorem Iani vel Strenæ Deæ epulis vacaret, aut strenas mitteret, vel acciperet, is esset idololatra: si id faceret tantùm, vt omen certum prosperi euentûs, foret vana obseruātia mixta diuinationi, plerunque mortalis; si tantùm id faceret, vt incertum omen vel augurium, peccatum esset veniale; si animi tantùm causâ, vel amicitiæ conseruandæ causâ, pro consuetudine Christianorum, nullum esset peccatum; immò si faceret in honorem Circumcisionis Dominicæ, quam tunc celebrat Ecclesia, mereretur coram Deo. Nam hodiè cessant exolitæ Gentilium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuêre.

Cauendæ tamen etiam hodiè superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit i: *Obseruasti Kalendas Ianuarij ritu Paganorum; vt vel aliquid plus faceres propter nouum annum, quàm antea vel post*

A *soleres facere, ita dico, vt vel mensam tuam cum lapidibus, vel epulis in domo tuâ praeparares eo tempore; aut per vicos & plateas cantores & choros duceres; aut in ca tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus, vt ibi videres & intelligeres, quid tibi in sequenti anno futurum esset; vel in biuio sedisti super taurinam cutem, vt & ibi futura tibi intelligeres; vel si panes prædictâ nocte coquere fecisti tuo nomine, vt si bene eleuarentur, & spissi & alti fierent, inde prosperitatem vitæ tuæ eo anno prouideres. Ideo quia Deum creatorem tuum* (hæc faciendo) *dereliquisti, & ad idola, & illa vana te conuertisti, & apostata effectus es, duos annos per legitimas ferias pœniteas.*] Vbi habes breuem quandam enumerationem superstitionum illius diei, quæ cum strenarum missione hodiernâ clarum est nihil similitudinis habere. Vbi pro *lapidibus*, fortè corrigendum est, *lautitiis*. Non habui in quem locum

B commodiùs reiicerem, etsi sacrilegij aliquid subesse censeam, quod Hiberni syluestres lupos in magno honore habent, & in patrinos asciscunt, quos *Charichrist* appellant, pro eis orantes & bene precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Cambdenus k.

k in Britann. Antiquitat.

SECTIO VI.

F

OCTAVO, superstitio est temporariorum, qui dies, menses, annos obseruant, non ad Dei cultum, sed ad directionem negotiorum suorum: vt qui certis temporibus herbas colligunt, vel ligna

C succidunt, pro ædificiis vel nauibus, superstitione carent; si id faciunt permoti naturali obseruatione motûs & influentiæ cœlestis: certis enim temporibus vis herbarum efficacior est; ligna quoque minùs obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad vsum. Sed superstitio foret, si obseruaretur certus vnus hebdomadæ vel mensis dies tantùm, vel certa diei hora, quà talis hora vel dies est, vel adderentur circunstantiæ inutiles, aut orationes ociosæ, vel non approbatæ a. Vnde sequitur, quod rectè Binsfeldius infert b, huc referendos qui obseruant certas festiuitates, vt Conuersionis B. Pauli, Vincentij, Vrbani, vel aliorum;

D quibus si pluat, vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluuiam; vnde & superstitiosos fecêre versus, quorum primus est;

a c. non licet, 26. q. 5. & c. non obseruetis, Sylu. v. superstitio. n. 10. Sic intellige Burchard. li. c. v. j.
b de confess. malefic. n. 1. causa dignitatis ad malef.

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, &c.

Item qui colligunt herbas in die sancti Ioannis, ad certos quosdam effectus, credentes eo die habere vim naturalem efficaciorem; vel inserunt arbores ipso die Annunciationis B. Mariæ, vel in Festo B. Stephani minuunt sanguinem equorum, & similia faciunt, naturalem causam attendentes; quæ nulla est, vnde vanè ista instituunt: sed & festa sic potiùs inhonorāt, quàm colūt. Si verò di-

E rectè ista adscriberent merito Sanctorum, & Deo tribuerent effectum vt Sanctos illos honoranti, viderentur & ipsi Sanctos illos honorare. quare nec auderem eos damnare. Huc etiam pertinent, qui obseruant quosdam dies, vtputà diem B. Magdalenæ, diem Lunæ, &c. vt infaustos, vel vt faustos ad iter, aut rem aliquam inchoandam: item an cùm surgunt, primò induerint calceum vel femorale dexterum an sinistrum, aut quo pede primùm tangant terram, vel domo egrediantur; & quæ huiusmodi nugatoria: eos constat peccare isto superstitionis genere. Tales in iure Canonico

videntur

videtur *dies Ægyptiaci*, quorum mentio apud B. Augustinum [c]. Collegit nationum cunctarum ferè dies ominosos & obscœnos Alexander ab Alexādro [d]; sed hos Ægyptiacos prætermisit. Cœlius Rhodiginus [e], hoc tantùm, *vocari dies atros & ἀποφράδας, vulgò, à veteribus deluxatâ voce*, Ægyptiacos; *ab Ægypti*, inquit, *vanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis decretis nō est prætermissū.*] Sed qui dies isti apud Ægyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canonica vult, Ægyptios docuisse qui dies toto anno infausti forent ad opus inchoandum; & hos Ecclesiam olim in Kalendariis suis signasse. quorum posterius nihil dubito, quin falsum sit: nunquàm enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor [f]: posterius potest recipi, astrologorum enim ista comenta fuêre, & Ægyptus inuentrix astrologiæ. Petrus Breslayus [g] huiusmodi dicit esse Ianuarij 1. & 25. Februarij 4. & 26. Martij 1. & 28. Aprilis 10. & 20. Maij 3. & vlt. Iunij 10. & 17. Iulij 13. & 27. Augusti 1. & 24. Septembris 3. & 21. Octobris 3. & 22. Nouembris 5. & 28. Decembris 7. & 22. vnde acceperit nescio. Suspicor tamen, Ægyptios pro scæuis & nefastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis à Moyse percussi, & quo Pharao cum exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliquâ dies, posteà semper atri habiti, vt de Romanis, Græcis, aliisque docuit Alexander ab Alexādro [h]. Exempla plura harū superstitionū suggerūt Patres, illa B. Pauli verba (*Dies obseruatis, & menses, & tēpora, & annos. Timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis*) explicantes, vt Ambrosius; *Dies obseruant, qui dicunt vt puta, crastino proficiscendum non est; post crastinum enim non debet aliquid inchoari, & sic solent magis decipi. Hi autem colunt menses, qui cursus Lunæ perscrutantur, dicentes vt puta, septimâ Lunâ instrumenta confici non debēre: nonâ lunâ seruum, emptum vt puta, domum ducere non oportet. & per hæc facilius solent aduersa prouenire. Tempora verò sic obseruant, cùm dicunt: Hodie veris initiū est, festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iterum aiunt. Posterum est, domum egredi nō licet. Posterum, significat aduersum & præposterum, quasi elapsa commoditate serū. Annos sic colunt, cum dicunt, Kalēdis Ianuariis nouus est annus. quasi non quotidie anni impleantur: sed vt Iani illius memoriâ recolant bifrontis, hac superstitione vtuntur, quæ longè debet esse à seruis Dei. si enim Deus ex toto corde diligatur; ipso propitio, nulla debet esse formido, neque suspicio harum rerum. Prosperè enim potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei deuotione fit.*] B. Augustinus [i]: *Eos enim inculpat, qui dicunt, non proficiscar quia posterus dies est, aut quia Luna sic fertur: vel proficiscar, vt prosperè cedat, quia ita se habet positio syderū. Non agam hoc mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem: vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno vineam, quia bissextus.*] quæ ad verbum comment. suo inseruit B. Anselmus. Idem Augustinus sic alibi [k]: *Sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, volunt & nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tēpora.* & alio rursus loco [l]: *Plena sunt conuenticula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum à Mathematicis accipiunt. Iam verò ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut huiusmodi aliquorum operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant.*] Hactenus Patres, quorum adscripsi verba, quoniam, licèt primo loco, & iuxta contextus seriem Apostolus loquere-tur de superstitioso dierum, mensium, & annorū cultu Iudæorum, quos Galatæ Iudaizantes haud dubiè imitabantur, vt optimè cum Græcis B. Hieronymus & Primasius arbitrati; fieri tamē potest vt aliquid etiā paganismi simul irrepserit. vt vidi in Franciâ, tempore Catharinæ Mediceæ, quando inter aulicas matronas adeò hæc vigebant, vt nihil inconsultis astrologis (quos Barones suos nūcupabant) conari auderent. Quæso, si quis dies infortunatus, vnde? ex astrorum, respondēt, influxu, & positurâ? verùm hæc est alia atque alia singulis annis, nec eadem illo eodem die. fusè hoc physicis rationibus refellit Ciruelus [m], qui potest consuli. Ad hanc superstitionem diariam referendi quoque sunt, qui certis diebus olera scopis tāgunt, ne ciniphes, erucæ, campe, vel alia insecta, noceant: item qui nolunt vngues præscindere die Veneris, vel nere die Sabbathi; cùm intereà non abstineant in honorem Deiparæ ceteris operibus seruilibus: qui credunt maiorem inesse vim aquæ benedictæ Dominicis post quatuor tēpora, quàm aliis, ad speciales quosdam effectus: item qui oua, quæ gallinæ pariunt die Parasceues, toto asseruāt anno, quia credunt ea vim habere ad exstinguenda incendia, si in ignem iniiciātur. cedo enim, vis hæc naturalisne? vnde? à die, vel matre? nemo hoc dicat. nam quid absurdius? nulla matri prærogatiua tum præcipua competit: nihil diei, cœlestes orbes tum vel sydera singulare influunt. Vis illa supernaturalis ergo. cur non idem competit enixis die Anastasis, vel Natalis Domini? speciali, inquient, priuilegio. dic sodes, vnde nosti? cui & quando concessum? constat experientia, dicent. Sed illa fallax, & vnde certus es, non ex pacto effectum nasci? Deuotio persuasit. dicat alius. Non bona deuotio, quæ cum scandalo coniuncta, quæ meritò suspecta, quæ anilis, quæ singularis, quæ nullo Ecclesiæ vel traditionis munita suffragio. Faciunt in his partibus multi. Sed in iisdem partibus multi pietatis & rerū fidei morumque imperiti, multi curiosi, multi superstitiosi. Lege Martinum de Arles [n].

SECTIO VII.

NOno loco sunt obseruātiæ vanæ in malis depellendis & morbis sanādis variæ: vt si quis faciat oblationem ex bonis eleemosynâ impetratis, credens ea maioris efficaciæ ad effectū consequendum: qui putat Crucem ex eleemosynis emptam vel factam, esse sanctiorem, & efficaciorem: qui offerunt Sanctis ceram vel aliam materiā, illi immiscentes capillos hominis, vel pilos animalis ægri: qui mergunt imagines in aquam, pro pluuiā obtinendā: qui faciunt quasdam ligaturas, ne lac vaccis subtrahatur: qui per annulum desponsationis meiunt, vt liberētur maleficio: qui pro quibusdā capitis doloribus, & similibus morbis curandis, ad porcorum lintrem seu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiūtur cingulum ægrotantis, ad cognoscendum à quo Sācto sit sanitas impetranda, adhibitis aliis definitis ritibus: qui stramen bipenni diuidunt, vt sanentur manuum vel digitorum tumores: qui pro quibusdam pecudum morbis ignem struūt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbem circumducunt, & quod primo loco transit animal, hoc Sanctis offerunt: qui S. Lupi libum

c Comment. ad Galat. 4. ...
d lib. 4. gen. dier. cap. 20.
e lib. 12. antiq. lect. cap. 9.
f ad Galat. 4. v. 10.
g l. 1. Notabilium c. 53.
h ... c. 20.
i ...
k ...
l ...
m d. p. 3. ca. 6.
n Tractat. de superstit.

pinsunt, hoc ritu; coquunt libum triangularem, prætexto Trinitatis sacratissimæ honore, & ei quinque foramina imprimunt, in memoriam (sic colorant) vulnerum Christi; posteà, in B. Lupi honorem, libum dant in eleemosynam primo mendico, non ex proposito, sed ignaro & fortuitò occurrenti; sic arbitrantur armenta gregésque, sola in pascuis, à lupis inuadi nõ posse. frequens est, in pagis propè Thenas & Louanium. Superstitio se prodit in eo (vt cetera mittam) quòd fortuitò mẽdicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad custodiã pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac pecora à clade & tabe, vel vt ea inferant pecoribus aliorum [a]. Huc pertinet opinio Silesiorum, Morauorum, & vicinarum gentium putãtium fascinationibus resistere fasciolas vel tæniolas rubeas alligatas equorum frenis vel ephippiis. vetustã superstitione eâdem de causâ apud Græcos & Romanos pueri puellæq; fasciolis russeis præcingebantur. Apuleius Milesianus [b], Chrysostomus [c], & alij apud Martinum Roam [d].

a Lege Burchard. d. c. 19. vers. Fecisti ligaturas.

b lib. 2.
c in hom. 11. in 1. ad Cor.
d lib. 1. sing. c. 3. & li. 3. c. 23.

Huc referendæ sunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgò vulnera sanantur, vel morbi curantur, vel infortunia arcentur. Quale illud de quo Burchardus [e]: *Collegisti herbas medicinales cum aliis incantationibus, cum Symbolo & Dominicâ oratione*. corrige audacter, *quàm cum Symbolo, & Dominicâ oratione, id est, cum Credo in Deum, & Pater noster cantando. Si aliter fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.*] Est & alia in vsu inter Hispanos milites, quâ quidam salutatores, vt ferunt, sanctè viuentes, & omnes gratis curantes, cum solâ impositione linteorum, & certorum recitatione verborum vtuntur. Formula fuit Hispanica, sed reddam Latinè ad verbum: *Per Christum, & cum Christo, & in Christo, est tibi Deo Patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria, per omnia secula seculorum. Oremus, salutaribus præceptis moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in cœlis, &c. Amen*, IESVS. *Potentia Patris, sapientia Filij, virtus Spiritus sancti sanet hoc vulnus ab omni malo. Amen*, IESVS. *Domine mi* IESV *Christe, credo quòd nocte Iouis Sancti in cœnâ, postquàm lauisti pedes tuorum sanctorum Discipulorum, accepisti panem sanctissimis manibus tuis, & benedixisti, & fregisti, & dedisti tuis sanctis Discipulis, dicens, Accipite & comedite, hoc est enim corpus meum; similiter accepisti calicem in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: Accipite & bibite, quia hic est meus sanguis noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunque feceritis, facite in meam commemorationem. Obsecro te Domine mi* IESV *Christe, vt per hæc sanctissima verba, & per virtutem illorum, & per meritum sanctissimæ Passionis tuæ, sanetur hoc vulnus, & malum istud. Amen*, IESVS. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen*, IESVS.

e ibidem vers. Collegisti.

H

De hac formulâ mota fuit Ipris anno superiore quæstio, maximè quia nullum naturale medicamentum accedebat, Reuerendissimus Episcopus Iprensis Simonius, & consiliarij eius, totam curationem hanc iudicarunt superstitiosam & illicitam, & prohibuêre ne quis ea vteretur. Multis hæc dãnatio dura visa, sed immeritò. Nam hîc effectus totus exspectatur à Deo per modum miraculi. Sed miracula sic assiduè & quasi ex consuetudine poscere, est Deum tentare. Deinde sancti

A viri, ad miracula edenda, non sunt vsi certis, & quasi conceptis verborum formulis, sed modò sic, modò aliter, prout Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas huius, non satis probata: sit enim plerumque, vt malefici præclarè specie externâ, sanctitatem mentiantur: neque in hac re milites satis idonei iudices, quibus Sancti videntur, qui extrinsecùs peccata grauia nõ produũt. Quartò, qui donum sanationum à Deo accepecũt, illi nunquã accipiũt cum conditione; vt talibus vel talibus vtantur verbis: sed tales commẽtitiæ formulæ sunt indicia pacti saltem latentis. Quintò, nõ licet priuatis comminisci formulas, quas nec sacræ literæ; nec Ecclesiasticus vsus approbauit, qualis est ista, quæ licentiosè abutitur, & deprauat multa sacrosancti Missæ sacrificij verba, etiam ipsius Canonis. B Denique applicat verba cõsecrationis rei, ad quam instituta non fuit (quod non est permittendum) & prætereà petit effectũ sibi cõcedi per vim prædictorum verborum, quæ vis, nõ ad vulnerum corporis consolidationem, sed ad panis ac vini transsubstantiationem, à Saluatore nostro directa fuit. Neque illud negligendũ est, Ecclesiã, & Catholicos eius filios, tãtã semper in veneratione hæc sacrosancta consecrationis verba habuisse, vt nefas ducerent illis vti, nisi quãdo in Missæ sacrificio, vel quãdo in Ecclesiâ, vel scholis, aut disputationibus iis necessariò vtendum: contrà diabolus, & membra, eius malefici, rebus nullis vtuntur libentiùs aut frequentiùs, ad sua sacrilegia nefanda, C quàm & ipsâ Venerabili Eucharistiã, & iis quę ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & similes formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

I

NEc quisquam nitatur auctoritate cuiusdam Canonistæ, qui vixit anno 1454. nomine Fœlix Malleolus, & fuit Canonicus Tigurinus, sed de hæresi tantùm non damnatus, quare & Ioanni Balæo & similibus tantoperè commendatus. hic Malleolus, integro libello duorum tractatuũ de exorcismis, se patronũ prębet huiusmodi precationum & medicamẽtorum. plurima huius opuscula circumferuntur, sed in plerisque multa sunt temeraria, erronea, & scandalosa: D quare maturo & sapienti cõsilio Ecclesia Romana eius nomen, inter primæ classis prohibitos scriptores, quorũ cũcta scripta sint vetita, retulit. ideò Catholicis eius auctoritas profligata planè censenda: sed nec rationes vllius momenti attulit. Examinemus singulas breuiter. Vult licitam esse curationem per huiusmodi verba (dicam Latinè, tum vt omnes intelligant, tum ne quis vtatur; si eo, quo pronuncianda sunt verba, idiomate & rythmo proponerentur.) *Si sancta Maria virgo puerũ Iesum verè peperit: liberetur animal hac passione, In nomine Patris, &c.* Et illam: *Christus fuit natus, Christus fuit amissus, Christus fuit inuẽtus: ipse benedicat, & cõsignet hæc vulnera, In nomine &c.* E Et illam: *Ego adiuro vos vermes, per omnipotẽtem Deũ, vt ista ciuitas vel domus sit vobis tã detestabilis, quàm Deo est vir ille, qui falsam sententiam protulit, & iustam nouit, in nomine Patris, &c.*] & dicit hæc dicta, mutatis mutandis etiam proficere contra lumbrices & vermes, qui animalium viscera corrodunt. Fatetur suæ sententiæ contrarium esse quendam, qui scripsit de superstitionibus (intellige Martinum de Arles) & Ioannem [a], & anno Domini 1405. lectorem ordinis Au-

a in Summ. Confess.

gustiniani coactū reuocare Heidelbergæ articulum, quo dixerat posse huiusmodi formulis sine peccato aliquem vti, & nominatim secundâ illâ. coactum, inquam, hoc reuocare, ad mandatū Domini Episcopi Spirensis, & peritorum studij Heidelbergensis, tanquàm erroneum, & polliceri, se de cetero non ampliùs talia verba prolaturū. His non obstantibus contrarium ipse censet. Probat primò, quia pium & meritorium sanare morbos, non hominum modò, sed & brutorum: vt probantur multi Sancti fecisse. Resp. hoc fecêre, citra omnē superstitionis suspicionem, & sic facere est pium ac meritorium: formulas verò hasce superstitiosas esse, & meritò suspectas. A

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini? Resp. licet, si nihil addas superstitiosi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, seu coniurare, & excommunicare, & exorcisare? vt fecit S. Vilhelmus Lausanensis Episcopus, qui ab anguillis lesus, omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegauit. sicut & B. Pruminius insulâ S. Marci prope Constantiam, venenosis coinquinatam vermibus, totaliter suis precibus mūdauit. Et Episcopus Lausanensis, tum viuens, contra venenatas sanguisugas, quæ veneno suo inficiebāt Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos fecit pronunciari. Et soliti sunt etiam in Heluetiâ, cōtra valdè noxium genus vermium, quod vocant *Inger*, instituere iudiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: sicut & Constantienses & Curienses faciunt, contra vermes alios nuncupatos *Lauffkäfer*. Resp. Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animaliū probari, quos publicus Ecclesiæ vsus recepit & approbauit, non quoscunque priuati comminiscuntur. Hodiè in Ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas, quas omnes sequi debent: possunt & vti tutò proprias diœcesium quæ a sede Romanâ approbatæ: immò sine peccato vti illis possunt, etiamsi non sint expressè approbatæ, dummodò nec improbatæ, nec à viris doctis & piis in dubiū vocatæ, nec apertam vanitatem præ se ferant, & iis licitè quoque vsus in Æthiopiâ, Fra̅ciscus Aluarez Lusitanus cōtra locustas. narrat ipse in Historiâ Æthiopicâ. Vt sanè in formulâ ipsi⁹ exorcismi seu adiurationis Lausanēsis Episcopi nihil cōtinetur, quod possit improbari, nisi fortè citatio illa, & procuratoriū pisciū, & alij quidam actus iudiciarij; quæ omnia vidētur vana & superflua: quod idem dicendum de publicâ praxi Constantiensi & Curiensi. Tertia verò illa adiuratio, erat introducta priuatim à rustico, nec de origine primâ eius quicquā cōstat: in exorcismis autem non recipiendas quasuis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesiâ præscriptas, docent Concilium Carthaginense IV. [b] & Ioannes Micrologus [c]. Quoad factum denique Guillhermi & Pruminij, similia legimus de S. Patricio & aliis: sed aliud non probant, quàm licere sacrâ adiuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere. quod nemo negat. Licere autem certas formulas arbitratu quorumuis confictas in vsum inducere, id non probatur, quod ego nego. Sanè Apostoli, & Sancti, absque aliâ verborum additione dæmones expellebant, & morbos sanabant in solo Christi nomine [d] sic BB. Petrus ac Paulus, B. Ioannes [e], B. Thomas, B. Andræas, BB. Iudas & Simon [f], & B. Hilarion [g] fecêre. D E

b can. ...

c l. de obseruat. eccle. c. 7.

d Act. 3. v. 6. & c. 16. v. 18. e Prochorus in vita S. Ioan. f Abdias li. 1. & lib. 13. hist. Apostol. g Hiero. in eius vita.

Quartò addit, pro argumento, ex Legenda S. Blasij, eum benedictione solitum munire animalia imbecilliora contra grandiora: item, quòd qui porcos castrant, eos B. Antonio commendant; & si porci B. Antonio donati violētur ab aliquo, illū non esse impunitum. Resp. hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hîc verborum superstitiosorum intercedit. De B. Blasio in vulgaris Legēdis multa narrantur, quæ nullâ nituntur fide vel auctoritate. Cur Beato Antonio porcus appingatur, nescio, nisi hoc ex hac ortum consuetudine fuerit: sed quod huius consuetudinis initiū, rursus ignoro. Deuotioni populorum puræ & innoxiæ, Sanctorū Charitatem sæpenumerò fauere & applaudere videmus. Nimirum rectè Ambrosius: *Prospere*, dixit, *potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei fit deuotione.* B

Quintò, ex sacrâ Scripturâ sic argumētatur; Paulus dicit, *omnia quæcunq; facitis, in nomine Domini nostri* Iesu *Christi facite* [h]. qui omnia dicit, nullū actū (saltē bonum) excipit. Resp. eum sumere pro certo, quod est in cōtrouersiâ, hunc actum animalis cum talibus verbis curari esse bonū. Nec dicit Apostolus, licita esse quæcunque in nomine Iesv facimus: sed quæcunque facimus, ea nos in hoc nomine & non in alio facere debere. K

h Colos. 3. v. 17.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergo etiam superstitiosâ formulâ licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedēs probat ex iure ciuili [i], & auctoritate Azonis [k], & Archidiaconi. Resp. & legem illam, & Auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, vt docebo fusè infrà [l]. C

i l. eorum de malef. k in Sum. l lib. 6.

Septimò, quoad primā formulam, excusat illam, quia *Si*, particula in eâ nō est dubitatiua seu coniecturalis, sed causalis, significans idem quod, *quia verè*. Queādmodū in illo: *Si iudicas eos, cognosce*. itē, *Si in inferno nulla est redemptio, sane terribilis est recordatio*. Resp. etiamsi ita sumas, formulā esse superstitiosam, quia vel illud additur, vt causa sanationis, vel vt signū. si vt signum, non est signū ad hoc à Deo vel Ecclesiâ institutū. ergo à priuato, & tum meritò suspicamur pactū cum dęmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis, Deo signū pręscribere, vel dare. Si vt causa vel quatenus hæc verba verberant & sunt talis sonus (quod est ridiculū) vel quatenus ipsa verba vim physicā habent (quod æquè absurdum) vel quatenus habent vim moralē, quæro an hęc sit ex opere operato, an ex opere operantis? nō illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergo iam à deuotione res pendet, ergo etiāsi aliis vteretur verbis, id à Deo obtineret. ergo iam vana formula. habet hoc argumētū vim contra ceteras omnes. Nec tamen vim habet contra institutas ab Ecclesiâ formas exorcismorū: quia Deus Ecclesiā in his dirigit, & spōsę suę votis fauet: adeò vt Ecclesię preces huiusmodi, vi nominis Christi, quod inuocatur & inseritur, vt causa simul & vt signum operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatúmque [m].

m Tyræus lib. de dæmoniac. p. vlt.

Octauò, contēdit licere aliquando dæmonū vti ministerio, & eos ad hoc inuocare: quia B. Theodorus Episcopus Sedunēsis ingentem campanam a Leone Pontifice sibi donatam, a Româ Sedunū vsque per dæmones portari curauit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt reiiciendæ, omnibus nobis iniuriam & damna & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendum, qui

hoc dicat ex Domini præcepto, cum dicit mētiri. veritati enim consonum esse non parci quibusdam, sed oportere puniri. Item, de vsuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare, cùm in multis contractus vsurarum videatur licitus. Sic vult, qui negant vllas formulas superstitiosas esse licitas, eos quoque errare. Resp. me mirari audaciam vel ignorantiam hominis. audaciam, quòd fabellas nobis pro historiis obtrudat, quarum nullum refert auctorem. Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei reuelātis permissione hoc ab Episcopo illo factum; alioqui nec omnia semper sanctorum aliàs virorum facta imitanda, immò nec necessariò semper probāda. Confirmationis primū membrum prorsùs vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici de remissione iniuriæ intellexit: absurdū, si sic intellexit, vt ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, vlciscendi studium & animi perturbationem prohibuit. Sibi vindictam relinqui voluit; eam in hoc sæculo retribuit per iudices, vicarios suos. nihil igitur hoc pertinet ad iudiciariam iniuriæ prosecutionem. Secūdum membrū de vsuris erroneum est. nunquàm enim vsurarij contractus vlli liciti fuerunt.

Posteà conatur probare, formulam ratione versùs seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus: dicimus tamen, quia non solet Ecclesia exorcismos versibus ligare, hoc non carere aliquâ suspicionis causâ.

L Decimò vult etiam ratione rituum, & gesticulationem variarum, quibus vtuntur rustici, & alij huiusmodi medentes, non posse dici formulas superstitiosas. Resp. ritus omnes & gestus absonos, quos Ecclesia non recipit, nec verbum Dei, scriptum, vel non scriptum, approbat, censeri meritò vanæ obseruantiæ species, & propterea fugiēdos, tanquàm superstitiosos. Addit etiam certè parum piam dicti sui multiplicem confirmationem. Prima est, Christus Dominus cæcū sanauit spuens in terram, & facto luto, & eo illitis oculis. Secunda, S. Marcus eodem modo sutorem sanauit in manu sinistrâ læsum. Tertia, Helisæus miros gestos fecit, vt puerum suscitaret. Quarta, B. Hieronymus per signum crucis leonis pedem sanauit. Quinta, in paruulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiuâ Ecclesiâ fuissent exorbitantes. Resp. ex his ineptissimè inferri, ritus illos à mulierculis & rusticis priuatâ auctoritate receptos. Christi Domini ritus fuit maximè mysticus & significatiuus, vt Sancti Patres ostendant. Helizæi factū, Prophetia fuit incarnationis Dominicæ. De B. Marco illa narratio, mera nænia est. B. Hieronymus Ecclesiastico remedio & proprio Christianismi signo fuit vsus. Sacerdotes, qui alios ritus seruant, quàm Ecclesia præscribit, peccant; qui eos tantùm seruant, qui sunt in ritualibus, nihil faciunt, quod non Ecclesiastico vsu à plusquam mille annis receptum sit, vt docet Bellarminus [n]. Plenum verò impietatis est, nec à blasphemiâ alienum, cærimonias Ecclesiæ, & actiones Christi atque Prophetarum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has velle deducere vel comprobare, vt facit Malleolus.

n Tomo 2. agens de Baptismi cæremoniis.

Vndecimò coniectorem agit; *Fortassis*, inquit, *est arcanum Dei, quod sancti viri per reuelationem receperunt. Sicut olim per hoc verbum Ananisapta, re-*

A *seruatum, tentum, & portatum contra pestilentiam fideliter credentes securitatem perceperunt.* Resp. non quod possem, omne fortassis affirmatiuū, solui per fortassis negatiuū; sed quādiu de tali reuelatione non est vlla probatio, tutiorem partem eligendā, vt abstineatur; deinde ipsorū esse qui defendunt, non coniicere, sed probare reuelationē: denique illud ipsum quod addit, de *Ananisapta*, cuius exēplo conatur intentum probare: esse non tantùm vanum, sed etiam merè magicum, & ex pacto dæmonico natum. Sciendum enim inter magica reliqua periammata solitum, vt contra pestes & febres pestilentes, in quo tres versiculi debebant certo describi modo:

Ananisapta ferit, mortem quæ lædere quærit, &c.

B Quibus quid potest dici ineptius? nam illud, *ananisapta*, nihil prorsùs significat, & ponitur tamē versu tertio, vt Dei nomen, & petitur ab eo: vt ferentis misereatur. vnde patet; sic occultè dæmonē inuocari, qui hoc sibi nomen vel signum constituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantùm sanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorū verborum quod & ipsum est impium. Si verò licet de significatione coniicere, suspicor vocem esse ex Chaldæo vel Hebræo cōfictam. Si velis deducere ex הנני *Hanneni*, miserere mei, & *Sophet* שׁפט. vides misericordiā vt à iudice peti, sed non à Deo vero, vt arbitror. Nam *Ana* אנא secretis Mekubalim mysteriis significat mentem cui innatæ primæ notiones: in cuius medio
C dicunt sedere Angelum, quem vocant *anim*, qui rei veritatem homini aperit, & indicat. vnde & הנץ *ená* nomen idoli, & illis *anani*, diuinatio. *Saphat* verò denotat cū indicare. שפט. *ananisapta* igitur, quasi *ananisapat*, significat dæmonē illum diuinationi qui præest, & diiudicat atque indicat morbi causam atque remedium. semper enim malefici priusquàm sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum quod Malleolus indicare voluit, vel debuit. Sanè magicæ voces plerǽque ex Hebræo sumptæ. M Non me latet Cabbalistarum deductio literaria, scrupulosè si non superstitiosè ex Guarino proposita à Martino de Arles [o], qui supponunt *Ananisapta* significare malam mortem(quâ quæso lingua? & quâlibet literâ repræsentari vnam dictionem. vt A, sit Antidotum, N, Nazareni, A, Auferat, N, necem, I Intoxicationis, S, Sanctificet, A, Alimenta, P, Pocula, T, Trinitas, A, Alma. & sic significari, quòd mors Christi, quæ ex parte Iudæorum mala fuit, ex parte Dei mortem; hoc est, diabolum ferire. &c. Quæ, quis non videt esse gerras Siculas? Nec verò infœlici illi Fœlici suffragatur, quod

o li. de superstit.

Duodecimò subdit experienter (vtar eius verbis, ne quis me fingere quidquam putet) *Videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas formas verborum serpentes tollunt (prout Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt; imo leprosos sanando, nondum fundamentaliter infectos, multum proficiunt: & ecce quod illi, qui propriè talibus verborum exorcismis in eadem formâ non vtuntur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur.* Respond. primò falsum esse quod dicit, ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas. nam hoc per illos factum duntaxat, iussione, in nomine IESV, vt Dominus præcepit, & cui formæ

vt causæ

vt causæ ac signo, suam opem atque effectum pollicitus fuit p. Falsum est secundò, ab Ecclesiâ incantatores serpentum qui commentitiis huiusmodi formis vtuntur, vel morborum curationes tales perficiunt, permitti, vt docui iam sæpe, & ostendam ex professo posteà q. Tertiò falsum est, aliis formis potentioribus vtentes effectum non consequi. consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, inuocato nomine Dominico, & similibus Ecclesiasticis remediis. Quòd si loquatur de formis commentitiis atque priuatis, hæc ipsa experientia docet ex pacto fieri. nam ideò prodest vna, quia legem illam diabolus tulit: non prodest altera, quia eam non præscripsit.

Decimotertiò, sic argumentatur, Deus etiam per malos Sacerdotes, si seruent præscriptam ab ipso verborū formam, conficit Eucharisticum sacramentum; per bonos verò, si formulam nō seruent, non conficit. ergo etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta seruent, tribuit sanitatem, per bonos non tribuit si non seruent. Consequentia probatur. quia, teste B. Gregorio, miracula minora probātur per maiora. Sed illud de Eucharistiâ est maius, istud de curatione morbi est minus. Ergo istud bene probatur per illud. Equidē miror Christiani alicuius tātam esse posse impudentiā, vt sacratissimæ rei mētione sic abutatur, & talem instituat comparationem. nimirum magiæ sectatorum hoc proprium est, nō Catholicorum verorum. Ad argumentum negatur consequētia. nec viget probatio, quia præsupponit falsum, nempe miraculosam, & nō prodigiosam, hoc est à Deo, non à dæmone causam in casu proposito: quod à nobis impugnatur. Transsubstantiationis miraculū de fide est. miraculum fit, quia Christus hanc, & nō aliam formam verborū instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur à Deo esse. quare corruit tota machina. B. enim Gregorij verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimoquartò, insistit probationi experientiæ, parum attendens experientiam tantum ostēdere, quid factum sit, sed non docere, quòd curatio sit à Deo, vel etiam quòd sit licita. nam nō quicquid corpori prodest, id licitum est, vt constat; alioqui & nimio potu ad vomitum, & nequioribus aliis vti liceret, & Medici talia suadentes excusarētur. alioqui à dæmonibus morborum curationem petere liceret. vt impius Paracelsus censuit, & non nimis obscurè Malleolus videtur concedere, quæ cuncta sunt impia.

Decimoquintò, quæ in his formis cōtinentur, cuncta sunt ex sacra Scripturâ desumpta. ergo licita & sancta. Resp. nihil hac illatione frigidius. peccatum enim hic est in abusu applicationis. eò quòd verba sacra applicantur ad ea quæ Spiritus sanctus nullo modo intendit, quemadmodū peccāt, qui ad diuinationes, satyras, pasquillos & huiusmodi, sacræ Scripturæ verba deflectunt. Cōfirmat argumentū suū; quia non reprehēderetur, qui cū signo Crucis simpliciter diceret, sanare in nomine Christi. ergo nec ille, qui paulò plus rituum & verborū bonorū adhibet. Resp. rursus consequentiā claudicare. quia prior ille Ecclesiasticā & Euāgelicam formā sequitur: posterior voluntariā suam & cōmentitiā. Deinde & prior ille hoc faciēs temerè, potest peccare delicto tentātis Deū.

Decimosextò, credentibus Deus pollicitus est miraculorū patrationem ad solum credentiū iussum neque distinxit, si hac vel illā formā vsi fuerint, sed formam generaliter loquēs nostram reliquit. neque nos igitur hac licentia restringere, neque distinguere debemus. Respond. Christum Dominum fidelibus eā potestatem tribuisse, qui fide firmi, in nomine ipsius, ad fidei cōfirmationē, ista facerēt, quādo salus animarum hoc deposceret, vt patet ex serie contextus B. Marci q. Et sic Christus Dominus miracula sua edidit. Velle autem miracula edere duntaxat vt homo vel equus, vel vacca, sanētur ægritudine corporali, hoc Christus nec iussit, nec approbauit, nec solet concurrere ad huiusmodi. formā quoque simplicem nobis reliquit, manus impositionē, & simplicem in nomine eius cum benedictione iussionē, vel precationem. Hanc Christi licentiam nec restringimus, nec distinguimus, sed arcemus ab eā superstitiosas additiones & ampliationes.

Vltimò sic argumentatur, in dubiis benignior interpretatio facienda: sed hic res dubia est, ergo potius dicendum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit; eam autem iste hoc faciens habet bonam. ergo non est damnandus à nobis. Resp. An hæ formulæ sint licitæ necne, strictè loquendo dubium non esse. primò, quia nō sunt sufficiētes rationes, neque argumēta satis idonea, vt iis intellectus sanus ac bene dispositus moueatur ad credēdū, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, vt dicatur dubium constat r. Deinde quia regula iuris Canonici improbat omnes orationes & formulas huiusmodi, præter *Pater noster*, & *Credo*, vt documentis: nec inuenitur exceptio per Ecclesiā introducta specialiter de huiusmodi formulis. sed dubiū non potest dici id, de quo inuenitur regula vetans, nec probatur de eo casus specialiter exceptus s. ergo istud hic non potest dici dubium. Denique hic non sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmatiuā, dubium enim non dicitur, nisi sint hinc inde vtrinque Doctorum opiniones t. Verum ergo dubium hic nō potest esse de re, vtrum per se sit licita, nécne; sed tantum de persona, vtrū peccauerit faciendo, quod putabat licitum, nec hæc duo sunt omninò diuersa. fieri enim potest vt peccem faciendo rem licitam; & fieri potest vt non peccem, faciendo rem illicitam. Quare etiam aliud est iudicare de re, aliud de homine. Quando quis iudicat de homine, debet spectare bonum hominis, quod cōsistit in eo, vt quis bonus cēseatur: ideò in dubio, ne homini fiat iniuria, teneor potius iudicare, quòd non deliquerit u. Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei nō interest qualis existimetur, bona an mala, ideò nō accommodādum est in dubiis iudicium bono rei, sed bono ipsius iudicantis, hoc est, ei quod vtilius est iudicanti x. bonum autem iudicantis est, non decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas; nempe sic rem intelligere, vt reuera est: quare hoc iudicium est conformandū ipsi rei, quoad fieri potest, & de re iudicandum, non vt expedit personæ facientis, cuius hic ratio non habetur, sed prout natura & conditiones rei postulant. qua in re Beato Thomæ ceteri assentiuntur y. Accedit, quòd quæstio hac de re, pertinet ad communem animarum salutem, quæ paucorum superstitiosorum fauori præferenda est. quando verò discrepatur de animæ periculo, tum non quod leuius videatur in quoquā, sed quod reuera sit animæ tutius, id sequendum, vt communiter docēt Doctores z. Ad argumentum itaque breuiter respondeo

q d cap. vlt.

r Aragon. & alij ad B. Th. 2. 2. q. 90 ar. 4.

s Barto. in l. quoties. D. si quis cautiōn.

t Cuma. conf. 154. in fin. Socin. cōsil. 15. col. 3. vol. 1. Corneus cōs. 71. lic. 2. par. 3.

u Guido Papa singu. 217.

x sic intellige Speculat. de arbitr. § 2. v. sed quid si arbiter.

y Caie. Sot. Aragon. in d. a. 4.

z Panorm. in c. iuuenis. de sponsal. Angel. Sylu. Tab. & alij in verbo Dubium.

spondeo, ex maiore benè inferri, de peccato ipsius vtentis, quãdo verè dubium est, peccauerit necne; vt putà de rustico dubium fuisse; de monacho verò professore Theologię nõ puto, tenebatur enim scire: perperàm tamen infertur idem de re, nã nec dubium id est: & si foret, non sequẽda nisi pars negatiua, quæ tutior: & proinde verè benignior in animas.

Alia quædam posteà accumulat, quæ prætermitto, quòd sint non minùs inepta, quàm frigida, & ridicula, vt pote meræ fabellæ, de Moyse, Virgilio, &c.

Potuisset fortiùs argumentari ex iure ciuili [a], vbi Constantinus Imperator scribit: *Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisq; lapidatione quaterentur: quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus.*] Responderi solet, Constantinũ adhuc rudẽ rerum fidei superstitiosa ad finẽ bonũ remedia permisisse, ita Antonius Cõtius & alij, & addunt quidam posteriorem legis partẽ, ex libro βασιλικῶν tanquàm iniquam reiectam. Mihi non videtur in lege quicquam iniqui contineri. Nam Constantinus remedia superstitiosa non approbat, nec etiam licita esse prõnunciat, sed duntaxat decidit, in foro ciuili nõ esse puniẽdos, nec seuerissimis legibus (scilicet contra maleficos latis) vindicandos, qui maleficia vel alias calamitates superstitiosis modis depellerẽt. (Certè ęquissimũ est, nõ eandẽ subire cõditionẽ eos, qui contra salutem hominũ aut pudicitiam moliuntur, & eos qui innocẽter (sic loquitur) ista remedia adhiberent ad maleficia dissoluenda Si perpendas, ista Accursij & Bartoli mens fuit. Nihil ergo Constãtini sanctio pugnat cum iure canonico, quo ista prohibentur [b], quibus & peccare docetur, & in consciẽtiæ foro pœnitentiam condignã imperãdam [c]. Semper remedia ista Christianis displicuerunt, sæpe & Ethnicis: vt docuit præter alios, in quem hoc anno 1606. indicante & præbente viro nobili D. Ioanne de Herrerâ, incidi, Annæus Robertus [d], cuius doctè & breuiter dicta, nihil vetat adscribere: *Hippocrates veneficos quosdã & irridet & exsecratur, qui se profitebantur orationibus, & certis quibusdam sacrificiis, sanaturos morbum, quem illi sacrum, nos comitialem vocamus* [e]. *Galenus fraudes huiusmodi reiicit, tanquam fabulas aniles, & præstigiaturas Aegyptiorum & Babyloniorum, atq; in Pamphilũ quendam inuehitur, qui in herbarum collectione imprecationes quasdam admurmurare solitus erat* [f], *Alexander* ψευδομάντις *à Luciano ridetur, qui grassante pestilentia versum hunc foribus inscribi iubebat, tanquam certissimum aduersus vim pestilentiæ remedium*, φοῖβος ἀκερσεκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπερύκει [g]. *B. Thomas, curationes morborum* [h] *per verba aliter fieri non posse credidit, quam virtute dæmonum: eósque qui verbis & characteribus morbos curant, vel alia quæpiam mirãda præter naturam agũt, asserit fœdus habere cum malo dæmone, vel expressum, vel tacitum. Magia multam habet cum medicina affinitatem. Plinius*, Natam primùm è medicinâ nemo dubitat (*inquit*) ac specie salutari irrepsisse, velut altiorẽ sanctioremq; quàm medicinam. Ita blandissimis desideratissimísque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanũ genus [i]. & posteà subdit: *Itaque cum extraordinaria istæ seu fraudes & imposturæ, seu etiam morborum curationes, non remediis naturalibus constent, sed à malo dæmone procedant, reiicienda sunt, nec inquirendum an prosint nécne. Sub Antonino Caracalla damnati sunt, qui remedia quartanis tertianísque collo appensa gestabant* [k]. *Sub Imperatore Constantio si qui remedia quartanæ vel doloris alterius, collo gestaret, siue per monumentũ transijsse vesperè, maleuolorum argueretur indiciis: ille* (*inquit Ammianus Marcellinus* [l]) vt veneficus, sepulcrorúmque horrores, & errãtium ibidem animarum ludibria colligens vana, pronũciatus reus capitis interibat. *Vlpianus* [m] *incantationes, quantumuis in morborum curatione proficiant, reiicit & damnat. Imperatoriæ constitutiones remedia eiusmodi inhibent & interdicunt* [n]. *B. Augustinus ab Ecclesiæ comunione illos excludit, qui in collectionibus herbarum carmina dicũt, vosq; qui characteres ægrotis ad sanandos eos apponunt* [o]. *Inter veteres Caroli Magni sanctiones hæc vna est*, vt à clericis vel laicis phylacteria, vel falsæ inscriptiones, aut ligaturę, quę imprudẽtes pro febribus aut aliis pestibus adiuuari putãt, nullo modo vel ab illis, vel à quoquam Christiano fiant: quia magicæ artis insignia sunt [p]. *Canone 42. Concilij Turonensis sub Carolo Magno habiti.* Admoneant Sacerdotes fideles populos, vt nouerint magicas artes incãtationésque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedij cõferre, non animalibus languentibus claudicãtibúsve, vel etiam moribundis quidquam mederi, nõ ligaturas ossium, vel herbarum, cuiquam mortaliũ adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quib' ille perfidus genus humanum decipere nititur. *Constantinus Imperator cum videret multos dæmonẽ Circumuenerari, quem etiam, quia plerosque ægrotos sanabat*, ἰατρὸν καὶ σωτῆρα *soliti erant appellare, dæmonis illius templum diruit penitúsque subuertit, vt notum cuique faceret, non ab huiusmodi dæmonibus, sed à vero & omnipotenti Deo opem implorandam, & petenda morborum remedia* [q]. *Neque enim vel medicinæ intuitu, vel morborum curationis gratia omittendæ sunt pietatis regulæ, aut violanda Christianæ Ecclesiæ præcepta.*] Sic ille optimè & verissimè, & sentẽtiam hanc secuta Parisiensis curia decreto suo cõfirmauit. Quæ ex sacrâ Scripturâ probationi addixit intermedia prætermisi, quia locorum illorum interpretatio verior & aptior aliò tendit.

SECTIO IX.

Ex his infertur decisio de multis formulis, quas non prætermittã planè, vt de iis possint lectores, quando de facto inciderint, iudicare; nec adscribã integras, ne curiosi & impij queãt abuti: sed adscribã tantùm initium ac finẽ, omissis medijs & circumstantiis, quas auctores earũ requirunt. Primæ quatuor frequentes sunt hîc in Eburonibus.

Prima, ad equos sanandos, interrogãt cuius coloris sit, si dicas, spadicem. clamant, Spadix, si laboras tali vel tali morbo, tam verè saneris, quàm Ioseph & Nicodemus, &c.

Secunda, ante, par ante, par ante ante, &c. vt virgo Maria peperit.

Tertia, alligare equum stoloni arboris, quæ nũquàm fructum tulit, idq; trium horarum spacio.

Quarta, pro quouis morborũ genere, funiculo laneo brachiũ circundare in nomine Dei, &c. & ad nomen Sancti, cui morbus tuus sacer, funiculus contrahetur, & fiet breuior, &c.

Quinta, dicto, consummatũ est pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio versiculo ex oratione Dominicâ clauum excidere.

a l. 4. C. de malef. & Mathemat.

b c. illud, & c. qui fine, 26. q. 1. cum simil. c c. ex tuarum de sortileg.

d lib. 1. rerum iudicatarum, cap. 5.

e Hipp. lib. de morbo sacro.

f Galenus περὶ ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως.

g Lucian. in Alexand. seu ψευδομ.

h 2. 2. q. 96. a. 2.

i Plinius lib. 28. cap. 1.

k Spartian. in Anton. Caracalla.

l li. 19. in fine.

m l. 1. §. medicos. D. de var. & extraord. cogn.

n l. eorum C. de malef. & Math.

o can. admoneant. cãn. nõ obseruetis, 26. q. 1. can. illud. 26. q. 2.

p Capit. Caroli Magni li. 6. cap. 72.

q Eusebius li. 3. vitâ Constantini.

Sexta ad morbum quendam animalis sanandum, inicere phialæ vitreæ aquâ limpidâ plenæ, nouem hordei grana, &c.

Septima filum per chrisma trahere, aut terreã imaginem, sub altaris palâ abscondere.

Octaua tempore Missæ dentes tangere, & quendam ex Euangelio passionis versiculum simul dicere.

Nona cum ægroto ante febris accessionem manus lauare, & intereà certum ex Psalmis versum submurmurare: vel laborantis manu prehensâ dicere, Æquè facilis tibi hæc febris sit, atque, &c.

Decima, recipe tres panes Missales, & in vno scribe, qualis est Pater, &c. in altero, &c. in 3. &c. & date has hostias febricitanti, &c.

Vndecima, ducere ægrotum feriâ sextâ (idque continuis tribus diebus) ante Solis ortum versùs Orientem, & eo expansis ad Solem manibus in crucifixi morem stante, dicere: Hodiè dies illa est, quâ Dominus Deus ad Crucem accessit, &c. denique recitare nouies ternas orationes Dominicas, & ternas Salutationes Angelicas.

Duodecima, illud Aphricani; Gustate & videte quod bonus est Dominus, inscriptum certæ supellectili, &c.

Decima tertia in aquæ frigidæ ciathum instillare profluentis sanguinis definito numero guttas, & inter vnamquamque legere Pater noster, &c. & propinare patienti, eúmque certa quædam interrogare: vel fronti eius certum versiculum cruore illo inscribere. vel in sanguine sistendo, dicere, Sanguis mane in te, &c. sanguis mane fixus &c. & ter repetere. Item in sanguine Adæ orta est mors †, &c. ô † sanguis vt fluxum tuum cohibeas. Item illud, Christus natus est in Bethleem, & passus, &c. & hæc dicentem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas super vulnere cum eo cruces, & dicere quinque Pater, & semel Symbolum, &c. Item certum versiculum solum dicere ex Passione. Item dicere, In nomine Patris, &c. chunrat, cara, sarite, &c.

Decima quarta, tribus diebus ante Solis ortum super equo dicere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, exorciso te vermé per Deum Patrẽ, † &c. vt nec carnem, nec ossa huius equi edas, &c. Deinde certo numero recitare Pater, & Aue. tandem in dextram aurem equi, cum aliquot crucibus factis; insusurrare quatuor quędam verba.

Decimaquinta, ad inueniendum furem, in crystallo crucem facere cum oleo oliuæ, & sub cruce scribere, S. Helena, & puero casto atque legitimo decenni tradere phialam tenendam, & post tergũ eius flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena; mater Regis Const. &c. Amen. & cùm angelum (intellige nigrum) videbit puer in phialâ, tum interrogare quę quis voluerit. Item ad furem deprehendendum, Accede fluentem aquam, inde quot suspectos habes, tot numero lapillos collige, domum tefer, fac ignescant in foco, defode sub limen, &c. imponantur scutellæ aquâ plenæ cum certis ritibus, & ad nomen furis calculus eius aquam faciet ebullire. Item leguntur septem Psalmi cum Letaniis; hinc sequitur oratio terribilis ad Deum Patrem &c. hinc exorcismus in furem: denique formatur figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clauus æneus, certorum laterum, oculo infigitur malleo cypressino, & dicitur certus ex Psalmis versiculus. sic furi oculum putant excuti. Alii, die Sabbati ante Solis ortum ramum auellanum abscindunt, dicentes; Ego te ramum huius æstatis reseco, &c. in mensa sternitur tegumentum additis his verbis, &c. quæ ter repetenda. Alij vtuntur exorcismo seu anathemate, quod blasphemè vocant S. Adalberti, cuius initium est, Ex auctoritate Dei omnipotentis, &c. & finitur, Amen, dicant omnes. posteà cantabitur, Mediâ vitâ in morte sumus, &c. Quam prorsùs suspicor esse illius Adelberti hæretici, qui se sanctum vocabat, & dãnatus fuit à Papâ Zachariâ, cuius Historiam & Magicam quandam impiam orationem inuenies in vitâ S. Bonifacij Apostoli Germaniæ [a]. Alij legunt Psal. 108. iuxta certam distributionem.

Decimasexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei mensuras, & consistens cõtra Solem ante eius eorum exprime nomen læsi & matris eius, & Angelos gloriæ, qui stant in gradu sexto, sex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus, &c. deinde nomina horum Angelorum inscribenda laminæ, &c. vicesimâ die mensis sanabitur.

Decimaseptima, Item ferre inscripta nomina trium Regum, cum certis tribus versiculis: vel verba planè incognita & absurda: vt illa veterũ, *Danata daries*; &c. & recentia; *Abrac, Amon*, &c. vel illa pani inscripta, *Irioni, Khirriori*, &c. vel istud: *Hax pax, max*, &c. contra morsus canum rabidorum. Item contra dolores dentium: *Strigiles Falcésque*, &c. vel aliud: *Galbes*, &c. *Galdes*, &c. Item: *Gibel Got*, &c. Et in piscium capturâ, illud Geoponici Constantini *Iao Sabaoth*: & quorum his nugis olim libri referti fuere Bamachius & Cariachirus, à Galeno derisi [b]: in illo Constantini est abusus duorum Dei nominum.

Decima octaua, virgas parallelas vi certorum verborum mediis partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo suspendere, vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, vt Turcæ faciunt. Sed sunt innumera huiusmodi commenta, quæ ex prædictis diiudicari poterunt: & nos alia quædam posteà [c] profligabimus, quæ propria Paracelsistarum. Aliæ quædam superstitiones in expositione primi pręcepti apud Beerzium leguntur [d]. Alij (inquit) *promittunt sic: vis vt maritus tuus diligat te? accipe de omnibus crinibus tuis, & offer illos ad altare ter cum cereo ardenti: & tunc quamdiu portabis illos super caput tuum, tamdiu exardescet in amorem tui.* Alia suadet sic: *Accipe hæc sancta verba scripta, & consue vestimentis viri tui, & non poterit occidi, vel subitaneâ morte mori.* vel: *Fac scribi literas infra Euangelium talis festi, & suspende illas ad collum viri tui, & non poterit submergi si pertransit mare:* vel sic: *Si vis habere maritum ad voluntatem tuam, quære clauos ferreos antiquos* (vulgariter hoefnagelen) *de quibus inuentis debet formari annulus sextâ feriâ infra Missam: postea superlege Euangelium* (quoddam certum) *& dic quotidie Pater noster: tunc si annulum in digito portaueris, habebis maritum pro tuo desiderio infra annum. Item si sponsa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptiis ingrediatur domum sub duobus euaginatis gladiis positis ad modum crucis S. Andreæ. Item ne* Alf, *vel mare equitet mulierem in puerperio iacentem, vel ne*

[a] lib. 2. apud Surium mense Iun.

[b] li. 6. Simpl.

[c] lib. 6.

[d] cap. 5.

infans rapiatur (à strigibus) *debet poni cultellus vel corrigia super lectum.*] hactenus ille, contentus tantum posuisse, quantum ad fugiendas agnitas superstitiones pertinebat. formulas verborum, quas prætereà adhibent, prudenter pretermisit.

A Nuper duas hìc in Brabantiâ non infrequentes deprehendi. Prima, vt sciant an æger moriturus, salem ignaro in manum imponunt, & attendunt liquescat sal, necne? quod pertinet etiam ad diuinationes. Altera est: si quis febri laboret, iubent prorsùs nudum se Soli exorienti opponere, ac simul certo numero Dominicas orationes & Salutationes Angelicas recitare. Sic liberandum. crebrò etiam virgines id faciunt. tantò sanitatis corporeæ quàm verecundiæ maior cura, quò, nisi Asmodeo auctore? vult cum veste pudorem, cum pudore pudicitiam paulatim ponere. Priori posset aliquid physiologicum subesse. Sed id adeò incertum & obscurum, vt non iniuria suspectum censeatur. Nunc ista sufficiant exempla, plura sũ daturus posteà [e], & ex opere Martini de Arles [f], quod exstat in iuris Oceano, peti possunt: apud quem inuenies egregiè confutatam quandam vanam obseruantiam, quę simul est superstitio, & Dei tentatio, & sacrilegium, & blasphemia, quâ Nauarræi rustici vtebátur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluuiam impetrandam: cuius dicta moneo, vt notes, quia rustici accolæ Rheni solent idem facere cum statuâ (si commemini) B. Vrbani. Foit penes me libellus manuscriptus Leuini Crucij Curionis Bolcepani, cui titulus *Eruditorii exorcistæ*, qui vir certè nec indoctus, nec exiguâ huiusmodi rerum experientiâ præditus, plurima congessit remedia contra maleficas noxas, quarum pleraque etsi manifestæ superstitionis nequeant reuinci, expedit tamẽ propter clarum periculum, & procliuem abusum, iis prorsùs abstinere. Quapropter oro & hortor omnes, ad quos liber ille, quod sciam nondum editus, peruenerit (scio verò quosdam illic traditis incautè admodùm vti aliquando) ne temerè vllo remedio inde excerpto vtantur, nisi priùs sollicitè, cum pio, & erudito, & prudente aliquo Theologo rem contulerint, & iis secura omnia declararint.

e li. 6. c. 2. sect. 1. q. 1.
f de superstit.

B Formidandum quoddam in huiusmodi negociis exemplum Gerson narrauit: suo tẽpore Principem quendam fuisse, cui cùm suaderetur, vt peteret consiliumà sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi beneuolos, *Vtrùm licitæ essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, cur inquirerem à talibus? etenim scio quòd disconsulerent mihi: Ego tamen sic agere, & sic credere penitus disposui, nec omittam. Et in hac infœlicitate positus, & præuentus morte repentinâ, destitit vellet, nollet: nunc agnoscens in*

C *inferno, quoniam* Dominus odit obseruantes vanitates superuacuè. *Et contra,* Beatus est vir cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Sic ille [g].

g Tractat. de obseruat. dierum superstitiosâ.

FINIS LIBRI TERTII.

MAGICARVM DISQVISITIONVM LIBER QVARTVS.

QVI EST,

DE DIVINATIONE.

A SVnt quædam nomina, quæ, cùm latè ſumuntur, ſolent confundi, vt diuinatio, vaticinium, prænotio, prophetia, coniectatio, prædictio: & ſic ſumendo, pro his omnibus, in titulo poſui vnicum nomen diuinationis. Si preſſius ſumantur, diſcrimen aliquod agnoſco. Prænotio & prædictio, cetera quatuor ſemper complectuntur: ſed prædictio, ordinem ad alium actúmque denotat extrinſecum; prænotio, intrinſecam tantùm cognitionem. Vaticinium, diuinationi & prophetiæ commune nomen eſt, ſed ad Oraculum tamen, quod viuâ fit hominis voce, reſtringi conſueuit, cùm diuinatio vlteriùs porrigatur. De prophetiâ B. Hieronymus notat [a], ſemper à ſacris literis in bonam partem accipi. patet hoc verum eſſe, quando loquuntur abſolutè. nam ſi pſeudoprophetas quoque hoc nomine honorét diſtrahentem quampiam particulam adiiciunt (vt Prophetæ ſtulti, Baal, Samariæ, lucorũ, &c [b].) vel loquuntur per ironiam non obſcuram, petitam ab exiſtimatione atque opinione populi qui pro talibus eos habebat ſicut & idola, nuncupat Deos [c]: atque adeò ſemper aliquid additur in cõtextu, quod non ſinat ignorari pſeudoprophetas fuiſſe [d]. Diuinatio nunquàm in Bibliis ſumitur de prophetico lumine. Nam illud Salomonis [e], *Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius*; nihil ad prophetiæ donum pertinet, ſed ad ſagacitatem in occultis & perplexis iudiciorum latebris, circa facta ambigua eruendis, neceſſariam iudici. eſt enim quędam ſicut in medicis cauſis, ſic & in iudiciariis diuinatio Metaphorica, quâ, quæ præterita ſunt, & quorum veritas ignoratur, ſolerti diſcuſſione conuincuntur. Vt fuit in iudicio Salomonis, cùm veræ matri filium reſtituit [f]; vt fuit in Danielis inquiſitione, quâ, ſenum perfidiâ detectâ, Suſannam vitæ, honori, marito reſtituit [g]; vt in iudicio Ariopharnis Thracum Regis, quod huiuſmodi traditur. Tres Cimmericorum regis filios de paterno regno contendentes, iudicem elegêre Ariopharnem. hic iubet patris cadauer ſepulcro erui, arbori alligari, & eos arcu contendere, vt qui patris cor transfixiſſet, is in regnum ſuccederet. primogenitus guttur, ſecundus medium pectus corde illæſo transfixit. Supererat minimo ſpes regni. vicit pietas, & ſe regno cedere malle, dum in patris cadauer pietate ſuperior eſſet, profeſſus, iaculari detrectauit. Huic Thrax regnum adiudicauit, quia naturæ propenſione, ſe & verè filium, & virtute præſtantiorem oſtendiſſet [h]. An hanc hiſtoriam voluebat animo Alphonſius primus Neapolitanorum rex, cùm ſimilem protulit ſententiam? vel naturali ſagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc B penè puero cùm in Aragoniâ, vtriuſque Siciliæ regna ſuſciperet, accidit, vt cuiuſdam ancilla ex domino pareret, & ad libertatem ex Hiſpanienſi lege prouocaret. Dominus, ne matre cum filio priuaretur, negabat ex ſe natum. deerant in re clam patrati ſolitâ probationes. quid ageret? bellè ſe expediuit. iubet ſub haſtâ partum vendi. vincitur dominus licitatione. ergóne (ſecum) filius meus in ſeruitutem me viuo? quin potiùs fateor; quod res eſt. & ecce paterni animi erumpunt inuito lacrymæ. Subſequitur lingua confeſſionem oculorum. ſic patri filium, matri debitam rex liberta- C tem aſſeruit [i]. Quem imitaretur hoc iudicio, non habuit, vt Tiberium [k] habuit, Theodoricus, Rex Gotthorum. Spoponderat mulier Italica nuptias ſecundas amatori, pacta ſe filium priùs domo exturbaturam. cùm conaretur reſiſtere filius, & Regem adire ambo. filius ſibi alimenta deberi, nec domo paternâ à matre eiici decere. contrà mulier, filium non agnoſcere, ſuppoſitiuum eſſe. Suſpecta regi mulier fieri incipiebat. Atqui ô mulier, inquit rex, potes, ſi me audis, & hac te moleD ſtiâ expedire, & melius coniugium inire. quin tu iuuenem hunc, qui filium ſe dicit tuum, maritum accipe. minor eſt ætate, & facie liberaliore. Icta mulier tam inopinatâ iuſſione, primùm conticeſcit: mox ſe colligit, & multa prætexere negationi, parùm cohærentia vel apta, vt depre-

a in c. 3. Michææ.

b Ezech. 13. v. 3. & 3. Reg. 18. v. 19.

c Ezech. 13. v. ... d Deut. 13. ... Ierem. 23. v. 25. ... 14. ... Ezech. 13. v. ... Zach. 13. v. 6.

e Prouer. 16. v. 10.

f 3. Reg. 3.

g Daniel. 13.

h Diodor. Sicul. libro 20.

i Ant. Panhormi. lib. 1 de geſt. Alphonſi.

k Sueton. in Tiberio.

henſam

A hentiam facilè intelligeret rex. Fingit ergò se pœnam addere, nisi consentiret. quod restabat infelici, vt scelus fugiat horrendum, filium agnouit [k]. Coram Carolo Magno pater & filius homicidij rei agebantur, factum vterque negabat, nec tormentis vllis ad confessioné criminis perduci poterant: condemnat Imperator vtrumque ad suspendium. Tum pater, victus amore filij se reum, filium verò sceleris expertem profitetur [m]. Minoris momenti, non minoris industriæ fuit Frederici III iudicium. ad eum cum rusticus venisset, & questus esset, iugalium equorum alterum in cauponâ sibi furto ereptum: abigeum Imperator sibi indicari iussit. cùm hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem non nosset. miror, inquit Fridericus, non alterum quoque ereptum tibi, cùm tot in hac vrbe sint equites, equi tam pauci. B Equa, ô Cæsar, subdit rusticus, est altera; quæ militibus paruo vsui. Igitur age, inquit Imrator, equam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus vrbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat; & cùm iugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atque vt Cacum mugitus bouis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit [n]. Nec subticenda Turcarum regis Solymanni prudentia. Byzátij Iudæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, vti constitutâ die præter sortem, vsuræ loco, duas carnis eiusdem Christiani vncias reciperet. Die illâ sortem reddit Christianus, fœnus negat. aditur Solymannus, vt rem C decidat. ille Iudæum animo detestatus, nouaculam adferri iubet, & Iudæo potestatem facit, quâ velit, membri parte, debitori duas carnis vncias exscindat: eâ lege, vt omninò duas tantùm: si minùs plúsve exsciderit, capite luiturum. Non ausus Iudæus hanc aleam subire, Christianum absoluit [o]. De huiusmodi ergo labiorum regis diuinatione, Salomon loquebatur. sicut enim cor regis, sic & eiusdem labia in manu Dei sunt. ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices delegauit, eos supra cæteros sæpe mortales magnâ solertiâ & prudentiâ dotat. Diuinatio ergo illic pro coniectatione posita. Coniectatio namque D procedit ex consideratione causarum signorum ve, siue hæc sint cum verâ prudentiâ coniuncta, siue vanitatis comperta. quare quædam cóiectatio licita, quædam illicita est. Diuinationis nomen nos deinceps restringemus ad illicitam tantùm: hæc à coniectatione differt; quia non procedit per signa, vel argumenta, vt facit coniectatio. Prænotio deinceps nobis generale nomen erit; eius partes, vt membra corporis, tres sunt futuræ; Diuina prænotio, quæ manat à Deo, & vocabitur prophetia: ad hanc pertinent quædam miraculosa, seu diuina ostenta & prodigia futurum E solita certò & ordinariè prenunciare: vt quod post obitum B. Beatricis Atestinæ per longum temporis spacium obseruatum est, quòd quoties aliquid noui familiæ Atestinę, ex quâ fuerat orta, immineret, toties multis antè diebus, in sacello eius prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus eius, quod de more supinum iacebat, in alterum latus reuolutum reperiebatur [p]. alia de campanis quibusdam retuli [q]. Dæmoniaca, quæ deriuatur ex pacto tacito vel expresso cum dæmonibus, & dicetur diuinatio; & Naturalis, quæ sumitur ex signis vel causis naturalibus, quâ vocabimus præsagiû vel cóiectationé, strictè sûptis vocabulis.

l Ioã Magnus li hist. Gott. cap. 29.

m And. Barbat. in c. prę-senti de probation.

n Æneas Sylvius lib. 2. de rebus a b Alphonso gestis

o Corrozetus de dictis & facti smemorabilibus.

B

p Scardeonus li. 1. antiq. Patauin. class. 6. fol. 120.

q infrà c. 1. q. 1. & de aliis multis c. 2. q. 7. sect. 2.

CAPVT I.

De diuinâ Prænotione, seu prophetiâ.

QVÆSTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

A IN sacrâ Scripturâ prophetæ nomen, & prophetandi verbum sex fermè modis solent accipi. Primò, pro eo quod est canere vel psallere certis diuinas laudes modis, vel instrumentis. Sic legimus prophetasse Idithum & Heman [a], & sic quidam illud accipiunt [b]; *Num & Saül inter Prophetas?* Secundò, pro Ethnicis vatibus ac Poëtis. B sic Epimenidem [c] Apostolus appellat Cretésium prophetam. Tertiò, pro phanaticis, qui arreptitiorum more mente abalienati, insolita, inepta, insipientiáque effutiunt. sic dicitur Saül domi suæ, à malo agitatus spiritu, prophetasse [d], & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetasse. Quartò, dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant se veros fuisse Prophetas. Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetasse, quia latronis cadauer cótactu viuificauit [e]. Sic qui res sublimes, diuinas, & ab hominum cognitione remotas, & Scripturæ sacræ arcana interpretantur & docent. Sic sumpsit Sanctus Paulus [f], quâ C do confert donum linguarum cum dono prophetiæ. sic & Aaron, eò quòd Pharaoni exponebat oracula, quæ Moyses à Deo acceperat, vocatur propheta [g]. Sic sumpsit Philo Iudæus, cû Prophetam definit; Dei, oracula intùs dictantis, interpretem [h]. Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultoribus & viris religiosis [i]. Sextò, pro eo, qui occulta Dei arcana, per diuinam reuelationem accepta, hominibus enunciat [k]. Nos nunc de hac vltimâ specie tantùm loquimur.

Nomen hoc prophetiæ Græci à præfando (προφάναι) deduxerunt; Hebræis, *Nebua*, vnde *Nabi*, D prophetes, radice verbi incertâ. potest enim esse *Nub* hoc est, loqui) & significaret *Nabi*, loquentem: potest esse *Bas* (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, vt qui res oculis fidelibus subiectas cognoscunt. Vnde & Prophetæ Hebræis dicti sunt *videntes* [l]. Hæc de nomine suffecerint de re videamus.

Cassiodori [m], communiùs recepta definitio, concisior est, quàm vt per illam commodè rei natura intelligatur. Dic explicatiùs, *Prophetia, est diuina inspiratio, rerum a nobis procul distantium euenta, immobili veritate, & maximâ cum certitudine præsciens atque denuncians.*] Explicemus singula defi- E nitionis membra. *Diuina* dixi, contra Artephium & Rogerium Baconem, qui Prophetiam tribuût astrorum influentiis; contra Aristotelem & Peripateticos, qui corporis humoribus; contra Moysem Ægyptium, Auicennam & Algazelem, qui naturali industriæ studióque adscribunt. hi cuncti falluntur. quia omnis prophetia, SPIRITVS SANCTI donum est, nullâ humanâ allatum voluntate, vt duæ Catholicę columnę Petrus & Paulus [n] contestantur. Vnde Beatus Hieronymus [o] infert, solos veros Prophetas, Dei spiritu locutos; nec alios prophetarum nomen mereri, quàm qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt.

a 1. Paral. 15. v. 3. & 5.
b 1. Regum 10 v. 11.
c ad Tit. 1. v. 12.

d 1. Reg. 18. & 3. Reg. 18.

e Eccli. ca. 48. v. 14.

f 1. Corin. 14. v. 5.

g Exod. 7. v. 1.

h lib. de præmiis & pœnis.

i Sic volunt sumi 3. Reg. 18. v. 4. Abulens. & Caiet.
k not. hæc Ferrerio in Genes. c. 20. disp. 2.

B

נבואה
נביאה
נביא
נדב
בו

l 1. Reg. 9. v. 9.

m præfat. in Psalm.

n 2. Pet. 1. v. 20. Rom 12. v. 6. 1. Corint. 12. v. 10.
o in Dan.

prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis vel humana absolutè requiritur. potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere [p]. Sed qui amat omnia suauiter dirigere, vt plurimùm se rerum naturis accommodat, quoad ipsi placet [q]. Quare cùm aptissima sit dispositio, quâ mens à sensibilibus motionibus, & rerum humanarum soluitur curis; videmus eam Prophetas aliquando comparasse sibi, vt Helizæum impij Regis Israël aspectu fortè ad zelum & indignationem nonnihil commotum, musices suauitate [r]. Quæ tamen dispositio, planè per accidens ad prophetiam iuuat, nec illius causa vllo modo dici meretur. Naturalis verò prænotionis vel dæmoniacæ, causa per accidens, est corporea dispositio, quæ à sensuum vsu vehementer mentem auellit. atque idcirco Plato & Aristoteles dixerunt, frequentiorem esse diuinationem in fatuis, attonitis, & furentibus, quàm in mentis sanæ hominibus; in dormientibus quàm vigilantibus; in morti vicinis, quàm vitâ vitali longùm adhuc fruituris; in atrabiliariis, quàm sanguineis. minùs enim sensibus intenti illi omnes, & melancholici insuper vigilantes quasi somniant [s].

p B.Tho. 2. 2. q. 172. artic. 5.
q Albert. Magnus lib. 3. de somno, & vigil. tract. 2. cap. 5.
r 4. Reg. 3.
s vide Valesium de sacrâ philos. ca. 30.

Secundò, dixi, *inspiratio*; latè sumptâ voce, pro quouis influxu, instinctu, illuminatione, aut reuelatione. hanc Deus aliquando largitur Angelis bonis, qui prædicant aliis, vt de Sodomorum euersione didicimus [t], & de posteris Ismahelis [u], de Samsone [x], de Tobiæ vxore [y], de Christo Domino [z], & eius præcursore [a]; vel vt visiones explicent hominibus [b]. Aliquando Deus confert hoc donum hominibus, tum viris, tum fœminis, maximè probis & sanctis; vt Eliæ, Esaiæ, Deboræ, Oldæ, & quamplurimis aliis, quorum laus est in sacris Historiis; interdum tamen & malis atque improbis, vt nonnullis Gentibus, ac fortasse Sibyllis, & Balaamo [c], & Caïphæ [d]. Confert autem aliquando ignaris se prophetare, vt dicto Caïphæ, &, iuxta B. Ambrosium [e], Abrahamo, cùm dixit; *Postquam adorauerimus, reuertemur ad vos*; sed tunc impropriè vocari prophetiam, censuit B. Augustinus [f]: aliquando verò id accidit gnaris se à Deo illuminari, vt Balaamo prædicto. Interdum quoque confertur hoc donum inuitis, vt Sauli [g], iuxta quorundam interpretationem; sed sæpiùs, spontè Spiritum Dei recipientibus: tuncque eâ ratione prophetia potest vocari voluntaria, quia influxum Dei non inuiti recipiunt; inuoluntaria nihilominùs erit, quatenus eum, non quandocunque ipsis, sed quando Deo lubet, recipiunt; & quia non quâ mensurâ ipsi volunt, sed quâ Deus; & quia non quam volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur; vt de extasi diximus [h], quæ sic etiam voluntaria, nec aliter.

t Gen. 19.
u Gen. 21.
x Iud. 13.
y Tob. 6.
z Luc. 2. Mar. 16.
a Luc. 1.
b Dan. 8. & 9. & in Apoc. sæpe.
c Num. 22. & 23. vide S. Augu. tract. 49. in Ioan. Clementem Roma li. 8. Constit. c. 1.
d Ioan. 11. v. 51.
e lib. 1. de Abrah. c. 8.
f lib. 12. sup. Gene. ad lit.
g 1. Reg. 11. v. 6.
h libro 1.

Inspirationum alia quoque differentia petitur inde, quòd interdum ei nullum colloquium accedit, sed nudâ tantum fit præceptione aut ostensione, vt in plerisque veteris Testamenti prophetiis cernitur: interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritus sancti accedit [i].

i vt Exodi 3. & 4. 1. Reg. 3. Ierem. 1. Dan. Ion. 4. A...

Illuminationis seu inspirationis huius duas ponunt Theologi species, imaginariã & intellectualem Imaginariam siue sensibilem vocant, nõ quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primariò fit per sensibilem siue imaginariam repræsentationem, ex quâ mentis conceptio nascitur, eique quasi commensuratur. Intellectualẽ appellant eam, quę non ducit originem à sensu vel imaginatione, sed oritur immediatè per lumen infusum intellectui, & per species intellectuales, de nouo inditas; vel præexistentes, sed diuinâ virtute, ad naturalem aliquam mentis conceptionem formandam applicatas. Quæ eleuatio dupliciter contingit. Primò, quãdo intellectus sic eleuatur, vt sine operatione phantasiæ cognoscat: quod rarò ex speciali priuilegio conceditur. Secundò, quando phantasia intellectioni cooperatur, non quidem intellectu primùm à phantasiâ moto; sed phantasiâ ipsâ motâ & applicatâ ab intellectu, vt secum operetur & concurrat [k].

k Vide Franc. Suarẽ 3. p. q. 30. a. 1. disp. 9. sect. 2.

Solet vtplurimum Deus mediatore Angelo prophetiam inspirare; primò reuelans Angelo, vt Angelus deinde reuelet homini quod iussus; idque vel in assumpto se corpore ostendens, vel apparitione tantùm spirituali speciem humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus sanctus homini vult præsignificari. sic Moysi in manu mediatoris data lex [l]. sic Zacharię & in Zachariâ [m] Angelus Domini loquebatur. sic in Apocalypsi [n] Christus Angelo, Angelus Ioanni, Ioannes aliis manifestat, quæ Pater Christo, vt homini, ab initio conceptionis reuelarat. quod suauitati diuinæ gubernationis, vti solitæ mediis, est accommodatissimum [o]. Et sic censuêre grauissimi Sancti; de facto, tantùm solitum Deum prophetiam per Angelos inspirare [p]. Non tamen negandum posse Deum, si velit, ipsum immediatè sic in mẽtes hominum influere, quod nec Damascenus, nec alij illi Patres negarunt; & affirmarunt B. Hieronymus, & B. Gregorius, recentior Turrecremata [q]. quin etiam B. Hieronymus, qui priorem modum concedit [r], posteriorem hunc aliquando à Deo vsurpatum contendit [s]. Scio Deum posse si velit; an fecerit, nescio, nec multùm refert scire. Non caret etiam difficultate prior ille influxus, qui fit mediante Angelo; cùm nec Angelus spirituale illud lumen creare, nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sine sensuum adminiculo in hominis mentem, hoc lumen à Deo creatum immitti ab Angelo posse, negat Scotus; sed affirmant Albertus & Henricus de Hassiâ; modò negare, modò concedere videtur B. Thomas; sic tamen, vt quando huiusmodi lumen intellectui sine sensibili apparitione vel specie immittitur (vt fit in reuelatione intellectuali) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accuratè, ex horum Scholasticorum sententiâ, docuit Franc. Picus [t].

l Act. 7. v. 38. & Gal. 3. v. 19.
m Luc. 1. v. 9.
n c. 1. in prin.
o B. Tho. 2. 2. q. 171. art. 1.
p B. Diony. Areop. cœl. Hier. cap. 4. B. Aug. lib. 3. de Trinit. & videtur Damasc. li. 2. Orthod. fid.
q Hier. præfat. in Esai. & in ca. 6. B. Greg. lib. 8. Moral. Turrecremat. in Prologo Reuelat. S. Brigittæ, c. 4.
r in Ezec. ca. 2. & 3.
s in d. præfat. & c. 6.
t li. 2. de Prænot cap. 3.

Dixi tertiò, *rerum à nobis procul distantium*. huiusmodi res sunt. Primò quæ naturâ suâ longè distant ab humanâ cognitione, vt abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res diuinæ (hoc sensu Christus Dominus prędicitur futurus Propheta [u]; *Prophetam de gente tuâ, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit, &c.* & eò referenda prophetia, quam Apostolus cum dono linguarum [x] cõparat.) Secundò, etiam res, quæ sunt à cognitione nostrâ semotæ, ratione modi cognoscendi: quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cùm Helizæus resciuit, quæ cum Naamo Giezi pactus fuerat [y]; & B. Petrus, quod inter Ananiam & Saphiram conuenerat [z]. Tertiò, denique sunt alia longè distantia ratione temporis, quod vel iam vsque adeò

u Deut. 18. v. 15.
x 1. Corin. 14. v. 1. 3. 4.
y 4. Reg. 5.
z Act. 5.

obliuione obliteratum est, vt non nisi diuinâ reuelatione sciri queat; quo pacto Moysem de mũdi creatione prophetasse scribit B. Gregorius [a]: vel quia tempus adhuc futurum, & euentus contingens, ideóque soli Deo liquidò notus, iuxta illud: *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus, quia Dij estis vos* [b]. Et hęc est vocis prophetiæ frequentior significatio: adeò vt propriâ locutione, hi soli Prophetæ nuncupentur, qui futura contingentia prædicunt. generaliter tamen loquendo, cæteri quoque Prophetæ vocantur [c]. futurorum contingentium cognitio soli Deo reseruata est, quia ad perfectam cognitionem, necesse est rem cognosci tanquàm præsentem: soli autem Deo, vt præterita & præsentia, sic etiam futura, semper ante oculos versantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in eâ cuncta simul cognoscuntur: solus autem Deus æternus est. ideò cùm Deus hoc futurorum contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc priuilegium illud, quod æternitati competit, eamque consequitur, cum homine communicat. Quo sensu Hieronymus de Ferrariâ dicebat, Prophetas à Deo æternitatis participes fieri [d].

Dixi quartò, *immobili veritate.* Hoc intelligendum est de prophetiâ absolutâ, quam vocant prophetiam sententiæ, siue præscientiæ; cuius euentus semper prædictioni respondet: quia tunc res considerantur, prout in ipso Deo existunt, & ab eo solo dependent, qui solus est immutabilis. Nõ verò hæc particula definitionis procedit in prophetiâ comminationis, siue consilij; quatenus hæc est conditionata, & in eâ res considerantur, vt à causis secundis dependent, quæ sunt mutabiles. prophetia ista conditionata, in se quidem est mutabilis, pro actionum humanarum mutabilitate; in Dei tamen præscientiâ, etiam hæc immutabilis est: quod cùm Prophetæ probè norint, & comminationis suæ naturam cum Dei voluntate comparent; sequitur eos ne tum quidem falli vel fallere, quando quod prædixêre non euenit: vt Ionæ cum Niniuitis, Esaiæ cum Ezechiâ contigit. hanc distinctionem non Patres [e] modò, sed & Scriptura [f] sacra clarissimè confirmat.

Dixi quintò, *maxima cum certitudine*, quia quibus diuina fit reuelatio, solent à Deo sic mente illustrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate reuelationis certiores reddi; vt apertè agnoscant, & firmissimè credant, Deum esse reuelationis siue visionis auctorem; & queant, nescio quo vt ait B. Gregorius [g] intimo sapore discernere, se nec humanis somniis, nec diaboli fraude illudi; sed certò certiùs sciant, hoc sibi lumen Dei dono concessum (quod de matre suâ B. Augustinus prodidit [h]. de se verò passim profitetur B. Angela de Fulgino [i]) & adeò clarè cernant futura, iisque præbeant assensum; vt æquè facilè sint negaturi prima & receptissima notissimáque scientiarum principia, quod de Sauonarola ille dictitabat [k], & de quodam suo familiari, quẽ non nominat, Picus affirmat; quem ego Hieronymum hunc fuisse opinor: sed, quod verius certiúsque, tales fuisse omnes reuelationes Patriarchis, Prophetis, Apostolis, cæterisque Prædicatoribus ac Doctoribus nascentis Ecclesiæ factas, meritò censuit Thomas Anglicus [l], illo in Genesim commentario, qui mendaciter doctori Angelico, literulæ additione, fuit attributus. Idem nonnulli putant imposturę genus accidisse Commentariis in Apocal. & in Epist. Canonicas. Sed, quicquid sit de hoc auctore, Lumen istud cœlitùs cum veris reuelationibus infundi solitum, Theologi contemplatiui seu mystici variis nominibus appellant; [*saporem internum, intimam inspirationem, dulcedinem experimentalem, diuinam illustrationem, sensum nimis sensibilem, absconditum manna, donum discretionis spirituum.*] Adhuc controuertitur, an hoc lumen sit idem cum lumine fidei, an quid diuersum ab eo, eique superadditum? Posterius, verius Pico videtur [m], & mihi quoque, formali saltem distinctione. fortassis idem est re, & nouã nactum materiam, eò se extendit ac porrigit nouo quodam modo. sed nolo subtiliora hæc & minutiora nũc discutere, vide si lubet Delgadum [n], siue re idem sit, siue diuersum; quando hoc simul datur, tunc grauiter peccat, qui huiusmodi reuelationi fidem non præbet. Sic Zacharias exemplum linguæ vsu priuatus [o]; & in Regum Historiâ, qui iubentem Prophetam non sauciauit, & qui propter inobedientiam discerptus fuit à leone [p].

Dixi sextò, *prænoscens*, quia prophetiam definio, quæ maximè germana, cui proprium, vt, quod prænunciat, id sciat se profari; iuxta illud Danielis [q] *reuelatum est Danieli verbum verum, intellexitque sermonem: intelligentiâ enim opus est in visione.* necessarium ergo est intelligere, sed & aliis nunciare; quare

Dixi septimò, *atque denuncians.* nam prophetiæ donum datur ad Ecclesiæ vtilitatem, vt quæ, Deo inspirante, Sancti cognouerint, ea cæteris annuncient. Illud denique quæri consueuit; Lumen istud, ad quam qualitatis speciem debeat reuocari? Communis sententia eadem est, quæ B. Thomæ [r], ad patibilem qualitatem reduci, quia sit impressio quædam subitaria, similis affectioni transeunti, & facilè recedenti. non enim prophetis semper adest, sæpè illos deserit. Haud ineptè compares versantibus in tenebricoso loco; qui candelæ lumine illato, circunstantia cernere incipiunt; eodem elato, rursùs illis occæcantur omnia. Vnde Michæas [s]: *Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est:* & B. Petrus [t]: *Habemus propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* Habent tamen hoc lumen adeò multa communia cum supernaturalibus habitibus; vt Iulius Sirenius, vir eruditus, conetur probare [u], meliùs reduci ad habitum. apud illum inuenietis argumenta, quibus communem sententiam impugnat. nec lubet, nec vacat plura.

QVÆSTIO II.

Quæ sint species Prophetiæ?

DVO quasi suprema, genera prophetiæ, in sacrâ Scripturâ inuenio: vnum, per Sacerdotes, alterum, per prophetas. sæpè quidem qui prophetæ, iidem & Sacerdotes erant, sed aliter futura prædicebant quatenus Sacerdotes, aliter quatenus Prophetæ. Res est non omnibus peruia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

SACERDOTALIS prophetiæ modus consistebat in applicatione Ephod. fuit autem Ephod duplex,

a super Ezechielem.
b Isai. 41. v. 23.
c vide Euseb. li. 5. dem. Euãgel. c. 1. Iren. li. 4. cont. hær. c. 37. B. Greg. in prin. Ezec. & B. Tho. de veritat. q. 12. & sic intelligendus Delgadus li. 1. de auctorita. sacr. Script. c. 8.
d li. compendij Reuela. quod post eius mortem vulgauit Hieron. Beniuenius Florentinus.
e Iustin. q. 36. ad Orthod. Chrysost. homi. 1. in Matt. Grego. lib. 16. Moral. ca. 2. & 6.
f 4. Reg. 20. Isa. 38. Iere. 16. à vers. 6. Ezech. 18. v. 21.
g li. 4. Dial. c. 48.
h li. 6 confess. i ca. 19. 21. 27. 28. 29. & alibi.
k in d. cõpendio Reuel.
l cap. 21.
m d. cap. 3.
n lib. 1. cap. 9.
o Luc. 1.
p 3. Reg. 21. 13.
q c. 10. v. 1. in cuius expositione extrema, supramodum ridiculus est Caluinus.
r d. 2. 2.
s cap. 7. v. 8.
t 2. ca. 1. v. 19.
u li. 7. de fato cap. 14.

duplex, vnum linteum etiam minoribus conces-sum ordinibus[a], vt puero Samueli; alterum Sacerdotale, quod etiam vocatum est superhumerale, auro & trium colorum varietate ornatissimum[b]; Iosephus etiam vocat stolam hieraticam, epomidem, & diploidem: huic aureis catenulis appensum erat, Rationale, seu Pectorale, vtroque enim nomine vtuntur Latini; Hebræi, *chosen* vocant, iuxta puncta quæ nunc habemus; nam Iosephus aliis vsus fortassis, cùm vocat *Essen*: Græci, eodem teste, λόγιον. Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonem, & Hieronymum inuenias λογεῖον, sed mendosè: pertineret enim potiùs ad locum consulendi. rectiùs alibi apud eosdem, λόγιον; quasi dicas oraculum. sic enim ab Hesychio λόγια explicantur, μαντεύματα; & apud Plutarchum[c], vates vocantur λόγιοι. Sed cur λόγιον? Si Græca Iosephi verba perpendas, quia veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictum Pectorale, quia pectori appensum; Rationale, quia more animalis ratione prædit ratiocinabatur: hac ipsâ de causa, iudicij elogio addito, illud cohonestabant, vocantes rationale iudicii, & iudicium filiorum Israël[d], & iudicium Vrim, in Hebræo quidem fonte[e]. Rationem reddit Iarrhius, quia supra Vrim inscripta vocula *Mispath*. sed hoc somnium est recutiti. potiùs crediderim, quia sacra Scriptura consueuit, id, quod quisque facere debet, siue cuiusque officium, vocare iudicium[f]: Sacerdos autem, rationali indutus, proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, non tantùm Deus propitiabatur, sed etiam significabat hominibus, quid fieri vellet, & quis rei successus futurus esset, vt non male Abéezra. Hac sanè facit ipsum nomen *Vrim & Thummim*: de cuius etiam significatione & vsu videndum. Scripsêre quidem multi, sed opres meritò distinctiora & clariora vt rei dignitas postulabat. cæteris meliùs egêre Tostatus, Lipomanus, Franciscus Ribera, & Nicolaus Serarius[g]. Agendum accuratè de tribus; nomine, re, vsu.

Quoad nomen, Chaldæi vocarunt, *Vraia & Thumaia*; Hebræi, *Vrim*, *& Thummim*. *Vrim* significat illuminationes, seu lumina, à radice *Vr*, Græci, vertunt, τὰ δῆλα δήλωσιν, φωτισμοὺς καὶ ζωτας. noster *doctrinam*, cum agit de rationali, cum verò de ipso Sacerdote, *erudit um*. *Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere; Græci nuncupant ἀλήθειαν, τελειώσεις, & τελείους; noster vertit, *veritatem*, & aliquando Metonymicè, *Sacerdotes*, vel etiam aliter, prout illi res visa postulare.

Sed quid rei ista nomina, *Vrim & Thummim*? quidam negant se scire[h]. puto ex Scripturâ tamê id colligi posse. Alij censent diuersum quid fuisse in rationali a XII. lapidibus: sed dissentiunt inter se. fuerunt qui putarint XIII. lapidé fuisse. Suidas vocant adamâté cuius color, pro diuersitate prosperi vel aduersi successus, intrante in atria Sacerdote, mutaretur. hanc opinionem, meo iudicio, Beatus Augustinus[i] fabulosam vocauit, nec de Iosephi sententiâ locutus. Abenezra nescio quas astrolabij figuras comminiscitur: quem multis rationibus luculenter Tostatus refellit[k]. Salomon Iarrius, & Eugubinus censent, fuisse nomen ineffabile rationali inscriptum Philo Iudæus, & Hugo Victorinus volût. ipsa hæc verba *Vrim & Thummim*, rationali insculpta fuisse; alij laminas quasdam lucentes, & quisque, quod somniauit vel in buccam venit, vt licèt videre apud Tostatum. Verùm mihi placet, quod multis aliis, nihil ab ipsis lapidibus XII. diuersę rei fuisse. Primò, quia cêleo hæc ipsorum lapidum fuisse nomina, sicut iidem lapides etiam alibi[l] vocantur *Soham & Milluim*, lapides candorum seu pelluciditatum & plenitudinum; vel vocantur duntaxat; *Milluim*, vt videtur noster interpres intellexisse; qui vertit, *lapides Onichynos* (hoc dicens de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornandum Ephod.* (sic vertens *Miluim*, de his XII. lapidibus obscurius LXX. qui *Soham*, vertunt, σαρδίους. nam sardius vnus ex XII. Secundò, quia, si quid aliud fuissent, certè Moses, qui cuncta, quæ in λογίῳ inerant, tam accuratè perscripsit & appendit; aliquid de eius, quod erant, formâ, quantitate, qualitate, materiâ, loco, nobis prodidisset. Respondet Iarrhius, idcirco hæc prætermissa, quia vel DEVS ipse, vel Moses in monte Sinay, Vrim ac Thummim fuerat fabricatus. Apagesis, fabulator: hoc tu de capite tuo. si verum foret, hoc ipsum nobis sancta Scriptura tradidisset; sicut tradidit, priores Decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse perscriptas.

Obiiciunt, postquàm Deus Mosi iussit[m] ponere in rationali XII. illos lapides, mox vt de re planè aliâ, alio loco[n] dicitur: *Pones autem in ratione iudicij doctrinam & veritatem, &c.* Respondeo hoc dici, vt breuem quandam anacephalæosin & explicationem cunctorum, quæ de his omnibus lapidibus præmiserat. q. d. Iussi, vt tales & tales gemmas rationali insereres. cape nunc iussionis illius causam. idcirco iussi, vt hæ gemmæ tibi sint, *Vrim & Thummim*, hoc est, manifestatio & veritas rerum futurarum. Hoc enim breuiter ait; id quod in rationali pones, hoc tibi futurum doctrina & veritas. Nec vllam hîc video obscuritatem in hac repetitione; nec nouitatem in nomine, tam Hebręis non nouo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissimè Moses *ponere in rationali Vrim & Thummim*, quia lapides illos per Beseleelem curauit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè censent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & non per textorum magisterium ac manus. Quod si *ponere*, tum per illos dicendus Moses; certè & nunc nostrâ in sententiâ. Deinde sciant aduersarij, eandem vim esse phrasis huius, *lapides milluim*, & *millum* simpliciter; item, *lapides Vrim ac Thummim* & *Vrim ac Thummim* simpliciter. vtrobique enim iidem lapides significantur, sed illic additur vox *lapidũ*, quia de gemmis dũtaxat, quà gemmæ erant, agebatur: hîc verò omittitur vox *lapidum*, quia de iis agitur, nô quà lapides sed quà gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autem ineptiæ est, si Metonymicè oraculi nomen tribuatur gemmis oraculum fundentibus? Nouæne Metonymicæ sacræ Scripturæ sunt locutiones? Quid tenebricosi, *pones, &c.* pro; pones in rationali lapides, quibus, à munere, nomen est, *Vrim & Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm seriem ipsâ gemmarum satis expressam. Illi potiùs exprimere debebant, vbi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda; an inter singulos lapides; an in habitu omnium; an ad dexterâ, an ad sinistram? ת demonstratiuum, cur potiùs demonstret hanc texturam, quàm lapidum miraculum; immò hoc potiùs, q. d. admirandos illos lapides, *Vrim & Thummim*. Auctorum, qui nobis obiiciuntur, auctoritas magna

T foret,

a 1. Reg. 2. ... b ... c in Sylla. d Exo. 28. v. 15. e Num. 27. v. 21. f Prou. 1. v. 3. ... g Tostat. & Lipom. in Exod. ... Ribera lib. de templo ... Serarius ... h S. Aug. in ... i ... k ... l Exo. 25. v. 7. m Ex. 28. v. 17. n v. 30.

A

foret, si vel inter se conuenirent, vel rem discussissent diligentiùs B. Hieronymus [o], quod nobiscum pugnet, nihil habet, quod faueat aduersariis, tantundem: vtitur solùm modo loquendi sacræ Scripturæ. B. Augustinus [p] ambiguè loquitur, & quid esse potuerit indicat, professus id nesciri. B. Gregorius [q] nihil omninò dicit, præter verba Scripturæ & mysticam expositionem. Rabanus [r] per, *siue hoc, siue illud*, rem resoluit. Radulfus [s], asserit duntaxat fieri potuisse, vt inscriberentur hęc verba. Rupertus [t] obiter, nec aliud, quàm *doctrina & veritas inscribitur illi.*] Solus ergo cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò censuisse: etsi de Philone etiam dicat quis, non ineptè, texturam non vocasse vocum harũ inscriptionem, sed lapidum insertionem; & has ipsas lapidum texturas, vocatas manifestationem & veritatem: & sic etiam has virtutes dicere depictas in τῷ λογίῳ, propter lapides fulgorem propheticum emittentes. Et rectè ex Iosepho [u] Ribera noster hoc, cum Lyrano & aliis, collegit, quod diximus; quia licèt Iosephus nomina *Vrim & Thummim* non nominet: vsum tamen & miraculum describens, satìs apertè indicat, se prophetiam per *Vrim & Thummim* ipsismet lapidibus tribuere. Scilicet ignorasset Iosephus hanc scripturam horum nominum: aut si sciuisset, tam pertinaci silentio inuoluisset.

B

Sic ergo statuo, Vrim & Thummim fuisse has ipsas gẽmas XII. vt volunt Iosephus, Lyranus, Tostatus, Oleaster & Ribera. Videtur enim hoc probabilius, tum propter ea, quæ iam diximus; tum, quòd in Leuitico [x], vbi Sacerdos vestitur, nulla fit horum XII. lapidum mentio, sine quibus nunquàm Sacerdos ritè vestitus fuisset; sed eorum loco, tantùm fit mentio de Vrim & Thummim; vt hinc appareat, talibus nominibus ipsos lapides met significari. Qui quoniam splendidi & micantes clarissimâ refulgebant luce, dicti sunt non solùm splendidi & lucentes, quod parùm futurum; sed splendores & illuminationes, *Vrim*; & quoniam erant ex gemmarum illis generibus, lectissimi, integerrimi, & perfectissimi, dicti sunt, non perfecti, sed perfectiones, *Thummim*: eâ emphasi, quâ solent Hebræi, vt & Latini, abstracta pro concretis vsurpare, quam Oleastri sententiam, æquum nõ fuit à viro erudito acerbiùs exagitari. LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinam & veritatem*; maluerunt suâ nobis versione vsum lapidum, quàm vocis significationem exhibere; prudenter id amplectentes, quod magìs ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit. *Vrim* dicta, quia, vt lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebant fulgore suo; *Thummim* verò, quia, vt omnis prophetiæ, certa quoque splendoris erat promissio, & indubitatò Deus, quod fulgore pollicebantur, id euentu perficiebat, nec fas erat dubitare. Hæc de re.

C

D

De vsu prophetiæ duo nobis sunt consideranda; modus interrogandi, & modus respondendi. Interrogationem Hugo [y] Victor. censet, per quasdam sortitiones solitam proponi. Quod vnde acceperit, aut quid illi suffragetur, nescio. Iarrhius & Abenezra tradunt solitos codicillis inscribere quæsita, & hos rationali imponere: cuius rei cùm in sacrâ Scripturâ nullum vestigium inueniatur, nihil vereor istud pro commento reiicere, communémque sententiam aliorum amplecti [z]. Rectè prius enim & verius puto, Sacerdotes, post debitas preces, viuâ voce proposuisse interrogata, indutos, cùm alia vestimenta sacerdotalia, tum Ephod & Rationale seu monile gẽmatum Ephodi appensum, de quo nunc agimus: quod vocabant, *applicare Ephod*, seu *consulere Dominum applicato Ephod* [a]; vel simpliciter, *consulere Dominum*, quando de Sacerdote sermo, vel pro se, vel pro rege. sic enim rex per Sacerdotem consulebat Dominũ [b]: quem morẽ nobis sacra Scriptura explicat per Esdram [c], si ad Hebreũ fontem recurras. vbi enim nos habemus, *donec staret Sacerdos doctus & eruditus*; LXX. vertẽre; *staret illuminationibus & profectionibus* (nam qui cum Gentilibus malunt; *initiationibus*; Latinè quidem loquuntur, sed vim vocis Hebrææ, quam LXX. sunt optimè interpretati, parùm expresserũt) illic inquã Hebraicè est; stet Sacerdos *Lehurim vel Thummim*, & sensus est: donec Sacerdos Dominũ cõsulat indutus Vrim & Thummim. Et (quod eruditè Ribera notauit) vt collationem summæ dignitatis Pontificiæ designent sacræ literæ; dicunt, Vrim & Thummim alicui collata. Sic enim Moses tribui Leuiticæ benedixit [d]: *Perfectio tua & doctrina tua viro sancto tuo.* vbi Hebraicè est, *Vrim & Thummim tui viro sancto tuo*: & eodem sensu LXX. vertẽre: *Date Leui manifestationes eius, & veritatem eius.* Quæ ad literam de eodem sacerdotali ornatu sunt accipiẽda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, quâ Sacerdotem præditum esse oporteret. Tostatus ibi valdè se torquet, & vertit in varias interpretationum formas: sed hæc quam dixi, simplicissima est.

E

Respondendi modum arbitror duplicem fuisse. Cùm enim has gẽmas Deus inseri iussierit pectorali, vt per tam lucentes perfectósque lapides, ipse lucis perfectionisque omnis auctor interrogaretur: & respõdens, tam Sacerdotes, quàm Principem & populum spirituali suâ luce illustraret ac perficeret, euoluens inuoluta, explanans ambigua, & docens quæ facienda omittendave forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendáque; satis apparet, respõsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationũ verò quædam per affirmationem negationém ve nudam possunt expediri, quædam longiorem requirunt explicationem. Arbitror itaque ad prius illud genus interrogationũ, nudo lapidum splendore seu fulgore responsum: & ex eo Sacerdotem colligere solitum, suaderet an dissuaderet consulenti: quo sensu accipio Iosephi dicta [e] quem Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quòd quis arbitretur B. Augustinum hoc fabulosum iudicasse: nam quid perstringat, paulò ante docui. Ad posterius genus interrogationum, non respõdebatur illo tantùm splendore (nec enim cõmodè hoc potuit) sed longè aliter. audiebatur enim à Sacerdote interna quædam, vel externa quandoque locutio seu oraculum, quod ipse postea interrogâti manifestaret. Quanquàm nec hîc absurdum sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse Sacerdoti lumen propheticum menti eius à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixiore, patet ex Regum gestis [f], vbi præter responsionem ad interrogata, insuper Deus docuit modum prælij conserendi. & propter talem modum responsionis, puto genus hoc oraculi vocari consueuisse, responsionem per Sacerdotes [g].

Vidi qui contra Iosephi, quem sequor, senten-

tiam,

o ad Fabiolã.
p q.117.
q pag. 2. Past. cap. 1.
r libr. vlt. in Exod.
s li. 6. in Leuit.
t in Exod.
u lib. 3. Antiquit. cap. 9.
x cap. 8. v. 8.
y in Cat. Lipomani.
z Iosephi, Lira. Tost. Olea.
a 1. Reg. 23. v. 9.
b d. c. 23. v. 2. & 4. & c. 22. v. 13. & 15. & cap. 28. v. 6.
c 2. Esd. 7. v. 65.
d Deut. 33. 8.
e li. 3. Ant. c. 9.
f 1. Reg. 30. v. 8.
g 1. reg. 28. v. 6. vbi Hebraicè est, Vrim.

tiam,non vno ariete moliretur.Primò,sibi displicere scribit, & suspectum esse singulare Iosephi testimonium. Secundò quoniam in eodem loco Iosephus duabus adhuc aliis in rebus labitur:hic quoque lapsum.tum quia dicit hoc à Græcis λόγιον vocatum,cùm tamen LXX. sic vocarint, qui Hebræi fuerunt: tum quia dicit ducẽtis ante suos commẽtarios annis,hos splendores ob legis violationem exstinctos:cùm tamen Thalmudici, & Iarrhius,& Kimchi,& Elias Germanus testentur, diu antè huic oraculo finem impositum, scilicet iam inde à captiuitate Babylonicâ, quod à Iaddo responsum ferunt Alexandro Magno petenti, vt pro se Deum de belli Persici euentu consuleret. Deniq; quia sequeretur ex hac Iosephi narratione, hoc oraculum tantùm insueuisse de bello respondere;quod non est verum. item sequeretur solummodò consueuisse de illis quæstionibus,ad quas,per,*ita*:vel, *nõ*,responderi posset. constat autem sæpè pluribus respondisse, & quidem interdum inopinata, & præter interrogationem [h]. His vir acutus & egregiè doctus conatur Iosephi fulgorem infuscare: sed leui manu fuligo potest amoueri.

Ad primum respondeo,licèt id solus Iosephus dixisset;maximam eius,in rebus ad Sacerdotium spectantibus,cùm ipse Sacerdos fuerit,auctoritatem esse debere: præterea nullus alius superest illius æui Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Iosephum. Philo paucula huiusmodi attigit,allegoriis solis intentus;neque negauit.Iosephum ergo solum id affirmasse,quid mirandum?

Ad secundũ nego in his Iosephum labi.Licèt enim LXX.fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamẽ nõ Hebraicè scripserunt,& cùm Græcè scriberent,λόγιον dixerunt:& eos postea cuncti proselyti Græci in hac nomenclaturâ secuti fuerunt, non aliam ob causam nisi ob eam, quam Iosephus ibi retulit; ex cuius contextu Græco, manifestum est, eum loqui de Græcis,duntaxat illis, qui Iudaicos ritus venerabantur.Notum verò, Iudæos & Græcos sic distingui,vt Græcorum nomen retineant, quotquot ex Gentilibus ad Iudaismũ transierant [i]. De oraculi quoque cessatione,meritò Iosephi auctoritatem cũctis Thalmudicis & sexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis sunt imperitissimi, præfero. De Iaddi quidem illo responso,quoad oraculorum cessationem,nec Latini [k],nec Græci Historici [l],qui res Alexandri scrupulosè fermè sunt prosecuti,vel vno verbulo meminerunt. Iosephus verò, Zonaras, & Glycas [m], quando accuratè narrant quæ Iaddus cum Alexandro egerit,ea recensent, vnde satis colligatur, de oraculo per Vrim & Thummim nihil Alexãdrum cogitasse: cuius illum quoque fuisse ignarum prorsùs verisimile censeo. De victoriâ verò contra Darium,à Deo docent per visum certiorem factum. Arbitror ergo Iosephum egisse de fulgore huiusmodi penitùs sempérque cessante. Nam per interualla, quin aliquando etiam priùs cessauerit; vt Saulis, & posteà quorundam Regum,post Dauidem,tempore,non est dubitandum. Glycas quidem [n] indicat,quando Israëlitæ Deum offenderant,non cõsueuisse illis Deum per Ephod respondere. Sic igitur suspicor, solitos Iudæos primò per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum consulere:si hac viâ non succederet,recurrisse ad prophetas,etiam qui Sacerdotes non essent [o]. sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causâ adiisse [p].

Ad tertiũ dico,nihil eorũ sequi,quæ inferuntur. nam belli meminit Iosephus, vt rei de quâ frequentiùs agebatur: fulgoris verò tantùm, prætermissâ subsequẽte Sacerdotali manifestatione, meminit,quia manifestatio illa res solita; fulgor verò,res cæteris gentibus planè insolita & inaudita erat, & ideò illam memoriæ statuerat commendare. Duplex ergo fuit vnius oraculi Vrim & Thummim manifestatio siue responsio, prior illa & exterior, tantùm per fulgorem lapidis; & posterior quandoque etiam extrinseca,per Sacerdotem prophetiæ spiritu imbutum, qui quod perceperat admoto pectorali,id posteà quærentibus manifestabat.Forrassis propter tot manifestationes concurrentes,Septuaginta interpretantur iudicium τῶν δηλῶν, hoc est,iudicium bis quidem manifestorum Sacerdoti,& tertiò manifestandorum consulentibus.Eandem ob causam, *Vrim* vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatem siue perfectionem (eòdem enim hæc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest vel vult;sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimum. Sacerdotis quoque officium erat eadem populo verè ac plenè denunciare,nullâ omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibitâ mixtione [q].

Hæc de re valdè obscurâ, si non luculenter, haud certè prorsùs indiligenter dicta;sufficiant.

SECTIO II.

De oraculis prophetarum.

SVFFECERINT ista de Oraculo per Sacerdotes.Post Dauidis regnum, rarò per Sacerdotes Domino respondente,frequentius esse cœpit oraculum per prophetas;quod diuidi potest in visionem, & somnium: sicut & oraculum per Sacerdotes diuidi potuit etiam, in visionem fulgoris, & manifestationem verbi: ideò quædam ex dicendis de visione & verbo, analogiâ quâdam possẽt etiam accommodari prophetiæ Vrim & Thũmim; vt non obesæ naris lectores facilè animaduertent.

Visionem & verbũ Græci Patres & LXX. non rarò confundunt,vt & ipsa Scriptura;cùm visionem dicit auditam,verbum verò visum vel ostensum [a].vt cùm Isaias dicit [b], *Audi cœlum,quia Dominus locutus est*;& tamen initiò vocarat visionem: & cùm Zacharias & Ezechiel dixissent,se verbum Domini explicaturos, subdunt visionem [c]. differunt tamen.Nam

Visio Græcis, ὅρασις vel ὅραμα, Hebræis *roë*, רוה est prophetia, quâ mens spirituali oculo cernit obiectum propheticum ipsi cœlesti lumine repræsentatum.differt à verbo,quia verbum sæpe contingit sine visione, & visio sine verbo: differt à somnio,quia visio sæpe offertur vigilanti. crebrò quoque vsurpatur more Hebræorum pro concreto,seu pro re visâ,sic Moses rubum [d] vocat visionẽ:sic prophetæ dicuntur videre visiones [e]. Tales consueuerunt esse frequentiùs sanctorum virorum reuelationes;quæ quibusdam sæculis crebra admodum leguntur, vt vno sæculo duodecimo ferè,Orni solitarij,quam Geruasius Presbyter descripsit,Tundali Hyberni,Cyrilli Presbyteri,Roberti Abbę Lymburgensis, Ioannis de Pinio,Ioa-

h ...
i Act. 14. in princ. & passim in nouo Testament.
k Q. Curtius Rufus.
l Diodorus Siculus. Plutarch. Arrian.
m Ioseph. lib. 11. Antiqui. in fin. Zonaras tomo 1. Glyc. p. 2. Annal.
n p. 2. Annal.
o ... ex 1. Reg. 28. v. 6.
p 4. Reg. 22. v. 14.
q Sic Philo li. 3. de vita Mosis. Orig. libr. 6. in Leui. Hie. in ca. 3. Ose. & epist. 127. ad Fabiolam.
a Isai. 2. & 13. & Amos 1.
b Isai. cap. 1.
c vterque c. 1. vide etiã Abdiæ 1.
d Exod. 3. 3.
e Ezech. 1. Ioel. 2. cum similibus.

chimi Siculi, Simonis Stockij Carmelitæ, Ioannis Bridlyngton, & aliorum.

דבר

Verbum, siue (vt mauult Cyprianus) sermo, Græcis λόγος, Hebræis *Dabar*, est prophetia, quâ Spiritus sanctus, mentali quâdam locutione, prophetam occulta docet, vt cùm Esaiæ dixit [f]: *Sume tibi librum*; & iterum [g]. *Vade dic Ezechiæ, &c.* Locutio ista fiebat, vel voce formatâ in aëre, & auditâ, vt Abrahamo ne filium necaret [h]; vel verbis in ore prophetæ positis, vt Balaamo [i], & hæc Aramæis propriè dicta *Malki*, Hebræis, *Malchuth* (hoc est, consilium,) quasi dicas regem prophetiarum, siue prophetiæ speciem præcipuam, nihil enim consilio est vtilius. Visioni & verbo hoc cômune fuit, quòd vel de lætis & faustis erant, & in nouo Testamento tunc vocantur *Euangelium*; in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annunciæ, regibus ac populis exitia portendentes: tunc Hebræi vocabât huiusmodi prophetiam *Massa*, à verbo *Nasa*, leuare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatem factum, vt controuertatur, quid propriè in sacrâ Scripturâ significet *Massa*? Olim Aquila vertit ἆρμα, non accipiens pro curru (vt apud profanos) sed pro pondere seu onere, vt noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, eum Ætnâ grauiùs premit: &, in quem talis prophetica sententia ferebatur, hic metu atque tristitiâ oppressus, quasi caput nequibat erigere. sic explico, & amplector B. Hieronymi sententiam [k]. Quidni amplectar? semper (si attendas) vocabulum pro aduersâ, nunquàm pro secundâ denunciatione inueneias vsurpatum: & perspicuè Hebræum nomen, onus seu pondus significat [l], & in Psalmo 27. Græca versio φορτίον habet, hoc est pondus. Sic nonnulli putant à S. Ioanne [m] vocari βάρος, hoc est, vt noster vertit, pondus: sed nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetiâ, sed de onere interdictorij alicuius præcepti, vt rectè Primasius & Haymon sensêre. Nec longè abit Spiritus sanctus, cum onus vsurpat pro ipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit [n]: quia talem populum Deus diu laborauit sustinens, tandémque humeris suis, quasi onus molestissimû excutit, dû eû abiicit; cùm suo quasi fauore & peculiari defensione destituit. LXX. Theodotion & Symmachus solêt vertere, λῆμμα, quæ vox à λαμβάνω deducta, donum & munus significat [o]. quid commune, dicat aliquis, oneri & muneri? Multùm sanè in proposito: imò hic idem est onus & munus. Nam prophetica comminatio infortunij & supplicij instantis, præclarum & preciosum est Dei donum, quia quos Deus diligit, castigat; & quos castigat, priùs, vt resipiscant; minas proponit illis, &, vt solêt fugare malentes, quàm lædere; lapidem manu leuat, & ostentat, priusquàm iaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à venturâ irâ. Sanè λῆμμα primariò significat leuationem siue assumptionem, secundariò donum: eò quòd dum datur, à donante leuatur & traditur, à donatario verò assumitur. Vnde Theoni & aliis Mathematicis, Dialecticis quoque, λῆμμα nominatur, illa propositio, quæ demonstrationi vel argumento inserta, & non probata, assumitur ab alio, & vt, qui inseruit illam probet, postulatur. Sic cùm interpretes isti in sacrâ Scripturâ λῆμμα vsurparunt; pro reipsâ acceperunt, quæ assumitur siue eleuatur, idque consentaneè idiotismo Hebræorû; quibus propheta dicitur quasi assumere & leuare ipsum onus, & libratum intentare ceruicibus impiorum; quibus impijs breui imminentem diuinam iram comminatur: huc enim pertinent illæ passiuitùs occurentes phrases, *assumere luctum, assumere planctum, assumere parabolam*. Cauendum itaque ne cum Græcis recentioribus [p] λῆμμα ad quamuis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quàm se viri egregij in his torserint [q], considerare dignabitur; non diffido illum æqui boníque hanc nostram diligentiam consulturum.

Hæ duæ species, Visio & verbum, aliquando iunctæ sunt cum raptu, seu ecstasi, aliquando separatæ. simul fuêre in raptu B. Pauli ad tertium vsque cœlum; vbi vidit & audiuit, quæ non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit [r], quæ vocatur *iad*, hoc est, prophetia non leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum [s] doctrina: prophetas non fuisse sic mente captos vel attonitos, vt non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius [t]: *Quemadmodum diuini & incantatores ad dementiam vsque procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante: ita e contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficaciâ collustratur.*] hoc enim proprium fuit fanaticorum, quales erant hæretici Montanistæ, & vates Gentilium, vt ex B. Paulo sibi visus colligere Theophylactus [u]. Immeritò valdè ab Oliuario reprehenditur Auctor *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quòd scripserit, B. Ioannem in ecstasi Apocalypsim scripsisse. Nam ecstasis duplex est, vna diuina, alia diabolica, vt insinuat Tertullianus his verbis [x]: *Ecstasis hoc operatur de suo proprio; vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, vt & errorum.*] Sapientiæ scilicet ac veritatis diuinæ, errorum & falsitatis diabolicæ. Non igitur Auctor ille ecstasim sumpsit, pro mentis attonitæ abalienatione & animi quâdam impotentiâ; qualis erat in pseudoprophetis illis; sed more Patrum & rectè, pro raptu, siue pro abstractione tantùm à terrenis, & sensuum corporeorum functione: nec voluit sic constitutum Euangelistam scripsisse; sed, quæ, dum in tali ecstasi constitutus, viderat, ea postmodùm in scriptum redegisse. vt mittam S. Pauli raptum: talis haud dubiè S. Ioannis fuit, quod testatur cùm dicit, *fui in spiritu* (*fui in spiritu* ἐγενόμην ἐν πνεύματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, vt rectissimè Haymon fuit interpretatus. Breuiter idem vno verbo insinuare voluit Andreas Cæsariensis, πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος; quod vocabulum, sic afflatum spiritu sancto significat, vt totus ab eo correptus mente seu spiritu, & occupatus solidâ possessione fuerit: nam affectio animi ecstaticorum κατοχὴ vocata, quia sensibus corporeis ad tempus quasi priuatur: vnde & morbus quidam ita nominatus, qui corporis sensu motúque priuat [y], qui & κατάληψις. nostri Medici congelationem appellant. Idem significari puto quando prophetæ dicunt, *factam super se manum Domini* [z], item, *eleuauit me spiritus*, aut, *eduxit me manus Domini in spiritu* [a]; item, *cecidit super eum mentis excessus*, vbi Græcè est ἔκστασις [b]. Perperàm Theodoretus & Theophylactus [c], cùm *Lemma* confundunt cum huiusmodi raptu, hoc est, *iad*, cum *Massa*.

מלכות

f cap. 8. v. 1.
g c. 38. v. 5.
h Gen. 22. v. 11.
i Num. 22. & 23.
k in Nahum.
l Exod. 23. v. 5. 4 Reg. 9. v. 25. Psal. 28. v. 5.
m Apoc. 2. in fi. v. 24.
n Ier. 23. v. 33.
o B. Hieron. in Ierem. ca. 23. & Fauorin. Lexico.
p Theoph. in Habac. & Nahum.
q Ioan. Petrus Oliuerius lib. de prophetia. cap. de Lemmate, Arias Montanus in Prælud. in Proph. minor. Franc. Ribera in Nahum.
r Ezech. 1. v. 3. & c. 8. v. 1. & 3.
s Iustin. admonit. ad Gentes circa fin. & ad Orthodoxos. Epiphan. (qui fusè) hæres. Montanistarû, quæ est 86. Hieron. præfat. in Esai. Chrysost. in Psal. 44. & hom. 29. in epist. ad Corint. Aug. li. 1. contra Acad. cap. 7.
t in Ezechiel. cap. 3.
u Commêt. in 1 ad Corinth. c. 12. initio.
x li. de anima.
y Galen. lib. Therapeut. & li. 4. de locis affect. Aetius & Ægineta.
z 4 Reg. 3.
a Ezech. 11.
b Act. 10.
c in Nahum.

Tertia species erat somniũ, dormientibus tantùm, medio simulacro siue phantasmate, contingens: Hebræi vocant *chalom* [d], Græci ἐνύπνιον. Si quis quæ euentura sunt somnians, ipse quid somniet non intelligit, tunc eius respectu nõ erit prophetia: sed adspectu tantùm illius erit prophetia, cui Deus significationem somnij reuelabit. quare Ioseph propheta, & non Pharao, vel eius serui [e]; Daniel propheta, & nõ Nabuchodonozor [f]: somniãs autem ipse demùm annumerabitur prophetis, quando cum somnio simul intelligentiam somnij percepit, vt Daniel in altero superbi Regis somnio [g]. De his somniis propheticis tria sunt consideranda, modus, causa, & gradus seu dignitas.

Modus multiplex est, vt accuratè noster Pererius explicauit [h] quędã immittuntur cum pauore & horrore somniantis [i], quædã pacificè [k]. Secundò, quædam non intellecta, quędam simul intellecta, vt dixi. Tertiò, quædam clara & sine inuolucris [l], vt Ioseph, trium Magorum, & B. Pauli; quædam obscura, implexa, inuoluta, vt Pharaonis & seruorum eius, & Nabuchodonozoris [m]. Quartò, in quibusdam Deus alloqui videtur, vt Salomonem [n], interdum Angelus bonus, vt B. Ioseph; interdum aliquis homo, vt Paulum vir Macedo [o]. Quintò, aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initium sumunt ex causâ animali; vt primum somnium B. Ioseph, & primum Regis illius Babylonij; quandoque verò nulla præcedit cogitatio, vt in somnio secundo B. Ioseph accidit [p]. hanc differentiam notauit B. Gregorius [q]. Sextò, nonnunquam nihil petenti Deus somnium inopinatò immittit, vt fit plerunque, & accidit in prædictis sacræ Scripturæ exemplis: nonnunquàm verò petentibus reuelationem, eamque sperantibus, vt Danieli [r]. consuefactos enim Hebræos huiusmodi desideria sua Deo proponere, & ab eo petere, vt per somnia futurum illis euentum pandere dignaretur, manifestius est ex sacrâ Scripturâ, quàm vt quis debeat dubitare [s]. Soliti id ipsum Gentiles facere in tẽplo Serapidis, seu Plutonis, vt discerẽt quâ ratione à morbis liberarentur [t], vel ad resolutionem dubiorum habendam, vt fecit Edesius [u]; & apud poëtam Rex Latinus [x]: & in templo Æsculapij Apollonius [y]: & Spartani Magistratus in templo Pasiphaës [z]: tale fuit templũ Amphiarai [a], & Calliæ apud montem Garganum [b], & huiusmodi tẽpla vocabantur *Psychomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Iulianus, per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulcra Martyrum; sed retudit illũ validè B. Cyrillus [c]. Iudæos nonnunquàm eò superstitionis delapsos, vt ad captanda somnia in Gentilium templis incubarent, docet Esaias propheta [d]; *Qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres; qui habitat in sepulcris, & in delubris idolorum dormiunt.*] Vbi LXX vt solent, paraphrasticè addiderunt, *propter insomnia*, διὰ ἐνύπνια, causam incubationis explicantes. B. Hieronymus, *In delubris*, inquit, *idolorum dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somnijs futura cognoscerent. Quod in fano Æsculapij vsque hodie error celebrat Ethnicorum, multorúmque aliorum.*] Idem Cyrillus confirmat [e].

Causæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur; nunc de diuinorum somniorum finali causâ (vt vocant) agimus duntaxat: quæ ex sacrâ Scripturâ multiplex desumitur. Prima, vt quis à malo absterreatur, sicut factum Abimelech [f] Regi Geraræ, & Labano [g]; hanc insinuat B. Iob [h], *In horrore* (inquiens) *visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me, &c.* & alibi [i], *Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* Secunda, vt consoletur afflictos, & mœstos perfundat lætitiâ, quod de se asserit B. Angela de Fulgino [k]. Tertia, vt adhortetur ad aliquod bonum, vt Gedeonem [l], & Iudam, eiusque exercitum [m]. Quarta, vt moneat vel doceat quid agendum fugiendúmve, vt B. Ioseph, & tres Magos [n]. hanc causam Iobus significat his verbis [o]: *Per somnium aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplinâ, vt auertat hominem ab his quæ facit, &c.* Quinta, vt spiritum prophetiæ, vel quod aliud spirituale donum simul largiatur: quò pertinent, iuxta nonnullos, ista Mosis [p]; *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei; vel per somnium loquar ad eum.* Significare volunt, quod spiritum prophetiæ, vel visione, vel somnio, collaturus sit: potiùs crediderim agere de iis, quibus iam dato prophetiæ spiritu, significat se posteà cum eorum nullo tam familiariter, quàm cum Mose acturum; cum hoc ore ad os; cum illis duntaxat per visionem & somnia. Melius huc facit istud Ioëlis [q]; *Senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt.* præcesserat enim, *Effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.* sic donum sapientiæ & prudentiæ in somnis datum Salomoni [r], ex probabiliore sententiâ Tostati [s]; sic promissio obuenturæ dignitatis, Ioseph & Mardochæo [t]. Sexta ad reuelationem diuini alicuius mysterij [u], vel magnarum reip. aut imperij vicissitudinum [x]; vt Israëlis [y], Ægypti, & Nabuchodonozor [z]. Ad hæc capita reduci possunt multa somnia diuina, quorum in Historiis Sanctorum fit mentio; vt illa Africana apud Victorem Vticensem [a], oblata Eusebio Episcopo Carthaginensi. & quæ post obitum Sidonij visio oblata pincernæ apud Gregorium Turonensem [b]. & inter alia vnum mimi [c], aliud sacrilego Traiectensi oblatum sæpius [d]. aliud oblatum monacho Cluniacensi Beatæ Virginis, tempore S. Odonis [e], cuius occasione B. virgo cœpit vocari *Misericordiæ Mater*; aliud Berthæ matri S. Suiberthi [f]; aliud S. Abramio confessori [g]; aliud Henrico Imperatori [h]; aliud S. Lutgero apud Monachos Vvertinenses [i], aliud S. Hugoni Gratianopolitano [k]; aliud Hartmanno Tuitiensi [l]; aliud multiplex Elpediphoro [m]; & alia innumera.

De gradibus seu dignitate prophetiæ multa variaque congessère Moses Ægyptius [n], & Franciscus Picus [o], sed minutiora, quàm vtiliora idcirco, illis omissis, tantùm dico, quòd ex iis omnibus intellectualis reuelatio, quæ fit sine cooperatione phantasiæ, præstantissima est, si secundùm se & præcisè sumatur; altera verò, in qua phantasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensiuè, quia primam & quid aliud prætereà comprehendit. Sic etiam intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginariâ, perfectior est; sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensiuè simul ambæ perfectiores erunt, quàm seorsim sola intellectualis. ita P. Franciscus Soarez [p], cui addo Episcopum Guadixiensem Horoscum [q].

d Dan. 9. v. 7. חלום
e Gen. 40. & 41.
f Dan. 2. & 4.
g Cap. cap. 2.
h quæst. 3. de obseruat. somnior.
i Gen. 15. v. 12. Dan. 7. v. 1.
k Gen. 28. v. 12.
l Matth. 1. v. 20. & c. 2. v. 12. 13. & 20. Act. 16. 9.
m d. Gen. 40. & 41. Dan. 2. & 4.
n 3. Reg. 3.
o supra citat. locis, in lit. N.
p Matth. 2.
q li. 8. Moral. cap. 13.
r Dan. 2. v. 18.
s 1. Reg. 28. v. 6. & 15.
t Aristoph. in Pluto.
u Eunapius in Edesio.
x Æneid. 7.
y Philostra. in eius vita.
z Cicer. 1. Tuscul. & 1. de Diuin.
a Pausa. in Attic.
b Strabo li. 6. [illegible]
c [illegible]
d cap. 65. v. 4.
e lib. in Commen. [illegible]

f Gene. 20.
g Gene. 31.
h cap. 4. v. 13.
i cap. 7. v. 14.
k cap. 16.
l Iudic. 7. v. 13.
m 2 Mach. 15.
n Matt. 1. & 2.
o ca. 33. v. 15.
p Num. 12. v. 6.
q cap. 2. v. 28.
r 3. Reg. 3.
s Ad d. ca. 3. q. 11.
t Genes. 37. Esther 11.
u Gen. 28. Dan. 7.
x Gen. 15.
y Gene. 41.
z Dan. 2. & 4.
a de persecutio. Vvãdal. 2.
b lib. 2 Hist. Franc. cap. 23.
c in vitâ Simeonis Sali apud Metaph.
d apud Suriũ tomo 4. in vitâ S. Frederici.
e apud Ioann. Monachũ lib. 3 vitæ B. Odonis, cap. 9.
f apud B. Marcellinum, c. 1. vitæ S. Suiberti.
g apud Metap. in eius vitâ.
h apud Rup. in vitâ S. Heriberti, c. 26.
i eius vitæ c. 11. & 16.
k apud Guigonem, in eius vitâ.
l apud Conradum, in vitâ S. Vvolpholmi.
m apud Ioãnem Presbyterum in vitâ S. Basil. Episc. & Mart.
n in Ductore Dubitantium.
o de præno li. 2. c. pen. & vlt.
p ad 3. p. q. 30. art. 1. disp. 9. sect. 2.
q li. 1. de verâ & falsâ prophetia, cap. 3.

QVÆSTIO III.

Quo pacto prophetia siue diuina reuelatio discernenda sit à diuinatione, siue diabolicâ reuelatione?

NON minus necessaria, quàm ardua est huius quæstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum, illusiones. Questus Synesius [a] ante sex secula multos tum temporis priuatos & Sacerdotes finxisse somnia, pro reuelationibus, πλαττόμενοί τινὰς ὀνείρους οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἀποκαλύψεις. In eâ decidendâ sequar vestigia aliorum, qui certatim ad hunc lapidem versandum accurrerunt. præcipui fuêre B. Vincentius Ferrerius [b], Ioannes Gerson [c], Cardinalis Turrecremata [d], Henricus de Firmariâ [e], Ægydius Carlerius [f], Hieronymus de Ferrariâ [g], Ioannes Franciscus Picus [h], Ribadeneyra [i], Delgadus [k], & noster Franciscus Ribera [l], à quo citatur opus Ioannis de Horosco de verâ & falsâ phophetiâ, quem tandem nactus sum datum anno 1605. Pinciæ; liber est variæ eruditionis, & iudicij probi, sed Hispanicè tantùm scriptus, editus Segouiæ lectu dignissimus, & alij; & quidam alij recentiores, quorum dicta cuncta inuenies apud istos antiquiores. Possunt omnia reduci ad tria capita; de eo qui iudicat, de personâ cui facta reuelatio, de ipsâ reuelatione, & eius circunstantiis. De singulis videamus.

a epist. 54.
b tract. de vit. spir. c. 11. & 12.
c tract. de probat. spir. & alibi passim.
d in præf. Defensorij reuel. S. Brigittæ.
e lib. de quatuor instincti.
f p. 1. Sportæ fragmẽtor. in princ.
g in Compendium reuelat.
h lib. vlt. de Prænot.
i lib. de tribul. cap. 15.
k li. 1. de auct. S. Script. c. 11.
l lib. 1. vitæ Teresæ. de Iesu. cap. 2.

SECTIO I.

De necessariis iudicaturo de reuelatione.

VEL quis iudicat de apparitione propriâ, vel de alienâ: & plus periculi est priore casu. Vtroque oportet sit persona spiritualis & deuota. nã animalis homo nõpercipit ea quę spiritus sunt. Oportet itaque cũ, qui rectè sit iudicaturus, primò donũ discretionis à Deo petere; vt queat syncerũ manna diuinæ reuelationis, à mellitâ lethaliq. dęmonis offâ dignoscere; & hæc discretio cõceditur aliquãdo à Deo immediatè simul cum ipso lumine prophetico, vt dictum est; aliquãdo seorsim: idque vel ad priuatam accipiẽtis instructionem, vel ad aliorum quoque, & totius Ecclesiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono homo consequitur, vt in se, & de se sciat probare spiritus, & etiam sciat illos de aliis, & in aliis discernere. Potest autẽ hîc cõsiderari quasi duplex modus, vnus experimentalis, qui cum ipsa reuelatione propriâ infunditur illi, cui facta reuelatio; *qui modus* (vt ait Gerson) *fit per inspirationem intimam, seu internum saporem, siue per experimentalem quandam dulcedinem, siue per illustrationem à montibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis.*] Hic modus rarus est, & paucis concessus: & quibus concessus non est, illi non possunt, suo iudicio, in propriis reuelationibus stare: quibus verò concessus à Deo fuerit, illi tamen eo vti non possunt, ad discernẽdas aliorum reuelationes, quia sicut nemo nouit quæ sunt spiritus, nisi spiritus ipsemet: sic nemo cognoscit infallibili certitudine, per experimentalem hunc sensum, ea quæ in alieno sunt animo. Alter modus; qui datur maximè in ordine ad alios; ille nititur etiam, seu confirmatur experimentis variis, tum sui, tum aliorum: & solet à Deo concedi maximè illis, quibus officij & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facilè sibi persuadere, se donum istud à Deo accepisse: ideóque ad preces cõtinuas, etiam debet adiungere humanæ prudentiæ, & doctrinæ media. Tertius enim est modus discernendi spiritus, quem vocant doctrinalem, per diligentem & piam sacræ Scripturæ tractationem; quæ regulas præbet falsos prophetas à veris discernendi: lectio quoque sanctorum Patrum, & Historiæ Ecclesiasticæ multùm confert, vt, illusiones & reuelationes, signis ac notis peculiaribus queant diiudicari: his si adiungatur obseruatio virorum spiritualium, & experientia; & in ambiguis obscurisque consulantur viri docti, & pij, & in viâ spiritus longè progressi, in militiâ verò contra dæmonum astus exercitati veteranique: sperandum est, posse deceptiones sic sentiri & vitari. Planè ad hunc vltimum iudicij ferendi modum, non sufficit sola doctrina, sed accedat oportet ad illam experientia propria; vt quis sit & doctus & contemplatiuus: vt & Scripturam & reliquam Theologiam non leuiter delibarit, *& in semetipso expertus sit variam* (ait Gerson) *affectionum spiritualium pugnam, tanquam ascenderit nunc in cœlos: nunc descenderit in abyssos, & viderit mirabilia Dei in profundo. Nam qui nauigant mare hoc mysticum diuersarum affectionum, quasi collidentium se fluctuum, enarrant mirabilia eius. Inexpertus autem talium, quid nouit eorum?*] Ad hæc autem nulla magìs necessaria dispositio reperitur, quàm solidæ humilitatis, vt enim docet Moses apud Cassianum, *solis humilibus à Deo hæc cognitio datur.* Denique non est iudicium præcipitandum, sed res Deo diligenter priùs commendanda, & multiplex scrutiniũ mentis faciendum: iuxta mox dicenda. Docent hoc sacræ literæ: Narrat Ioseph Iacob patri sua somnia: increpat eum pater, sed rem tacitus considerat [a]. Apparet Angelus Iosue filio Nun formâ viri armati: ille disquirit interrogatione, quis esset, nec adorat incognitum [b]. Audit Samuel vocantem Deum, nec respondet Domino; sed accurrit ad Heli; donec monitus fuisset ab Heli Sacerdote, quo modo se gerere deberet [c]. Helias discernit inter turbinem, commotionem, ignem, & auram lenem, & perpendit prudenter, in quo illorum Dominus se manifestaret. Salutat Virginem sacratissimam Gabriel Archangelus: illa priusquàm responderet, *cogitat qualis esset illa salutatio* [d]; non id leuiter, sed διελογίζετο, maturè & diu, animo atque cogitatione voluebat, vtrùm illa salutatio illusoria esset & à Deo, an à dæmone, vt optimè Euthymius. Hoc imitatus B. Ambrosius; cùm illi corpora SS. Martyrũ Protasij & Geruasij reuelata; hoc Episcopus Cyprius, cùm B. Barnabas illi se manifestauit; hoc cæteri Sancti, vt vidimus suprà [e]. Si hoc illa mulier Carthaginensis fecisset [f], quæ causa fuit schismatis maximi, non tam turpiter delusa fuisset, nec tot malorum Africæ occasionem præbuisset. Sanè quamdiu res dubia est, longè tutius censetur, potiùs eam piâ cum humilitate repudiare, quàm cupidè & confidenter recipere, aut assentiri.

a Gen. 37. v. 11.
b Iosue 5. v. 13.
c 1 Reg. 3. v. 9.
d Luc. c. 1. v. 29.
e lib. 1. q. 6.
f vide Optat. Milev. libro 1. de Parmen.

Obiiciat fortè aliquis; apud Cæsarium legimus, multos precibus à Deo reuelationes, visionésque. & postulasse, & obtinuisse: si petere licet cur nõ & oblatas amplecti statim atque recipere? Respond. multa fieri à multis non imitanda, immò nec probanda, maximè ab hominibus incompertæ sanctitatis. Nam si quis, de quo constaret

sanctum esse, id in casu aliquo peculiari & necessario peteret (quod olim sanctè factum à B. Ephrem, docet Amphilochius [g], & à S. Mauro, docet Faustus [h], & à S. Hereberto docet Rupertus) vt non auderem damnare; sic non vererer cæteris suadere, ne idem sibi putarent imitandum. Quoniam inuenio viros doctos, & valdè spirituales, semper huiusmodi desideria ac petitiones improbasse: quia nasci solent ex occulta superbiâ, æstimatione, & amore sui, quo cupiunt manifestam aliis suam sanctitatem; vel saltem ex curiositate vanâ, vt optimè tradidit S. Vincetius superiùs laudatus: & ideò Deus solet permittere tales decipi, & impingere, vt de se ipsâ testatur mulier singularis prudentiæ & sanctimoniæ B. Catharina Bononiensis [k]. Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciũt gratiores, aut proximo verè vtiliores. Denique quia huiusmodi auersari, non est ianuam Deo præcludere; sed, per custodiam sui, & humilitatem, & castum timorem, spiritum sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles ac timoratos; quæ cuncta diligenter ac seriò tradita fuère à nostri ordinis viro Francisco Ariâ [l]. & priùs nos docuit B. Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, vti signum aliquod à Deo peteret; se verò id detrectasse, gnarum quàm multos hæc curiositas perdidisset. Ideò alibi monet, hic abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in iis quæ videntur nõ quæramus. post Augustinum idem monemur à Gersone, cuius in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis: *Enarrantur exempla sanctorum Patrum, qui curiositatem huiusmodi visionum vel miraculorum tanquàm perniciosissimam fallacissimámque refugerũt. A quâ se Augustinus liberatum* (in suis cõfessionibus) *gloriatur in Domino. Quam propterea B. Bonauentura abhorendam nimis esse determinat, totóque conatur repellendam, nunc orationibus, nunc increpationibus seu flagellationibus propriæ mentis & corporis, exemplo illius, qui vt tentatione careret superbiæ, quæsiuit, & obtinuit à Domino, vt per tres menses dæmoniacâ vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratus in Christum, diceret, Ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es, confestim clausit oculos vtraque manu, vociferans, Nolo hic Christum videre, satis est ipsum in gloria videre; statimque disparuit. Alter sub aliis verbis similem seruauit in huiusmodi illusione humilitatem: Vide* (inquit) *ad quem missus sis. Ego certè talis non sum, quod dignus sim hic videre Christum. Alterum, qui nolebat intrare templum, dicens, Sibi satis esse, quòd oculis corporeis aspexisset Christum, colligauerunt catenis, & sitere ieiunium, carnibus vesci, vinúmque bibere compulerunt. Sicque tumore compresso, sanatus est.*] Pro cautelâ posteà subdit idem, vt non modò suspensum teneatur iudicium, *sed reuerenter quoque, cum Apostolorum Principe, dicatur: Exi à me Domine, quia peccator sum, quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum, quas hic neque quæro, neque accepto, sed repello. Sit in alio, non in hoc seculo visio tua tota merces mea, Domine Deus, & sufficit. Quid ad me de visionibus tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potius alium, quem missurus es; & me meus spiritus humili tegat obscuriore loco.*] B. Bonauenturæ quem citat locus est [m], vbi etiam addit desiderio reuelationum multos lapsos in grauissimos errores. Prudenter itaque B. virgo Coleta ipsi etiam Deo, multa ei secreta reuelare volenti, respondit: *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorúmque abs te veniam obtinere* [n].] hæc sanè optimè dicantur in propriis visionibus, in alienis approbandis, credendísue: ipsis confessariis aliisque iudicibus hanc Gerson præscribit regulam: *Caue ergo* (inquit) *quisquis eris auditor, aut consultor, vt non applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignámque reuelationibus atque miraculis. Obsiste potius, increpa durè, sperne eam, cuius sic exultatum est cor, elati sunt oculi, vt ambulet in magnis & mirabilibus super se: vt digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam, per doctrinam scilicet Scripturarum & Sanctorum, cum dictamine rationis naturalis, nisi consilium habere præsumat, & putet, ne dum ab Angelis, sed à Deo, ne dum semel in necessitatibus, sed penè iugiter, velut in quotidianis collocutionibus. talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem: quoniam verissimè ait, qui dixit, superbia meretur ludi. Et eò dignius, quò instar Pharisæi latentem hærentémque ossibus superbiam, sicut nec phthisicus febrilem calorem, superbus attendit. Quid enim facilius quàm se vilissimum peccatorem dicere? sed veraciter, simpliciterque ita sentire ex intimis, hoc diuini muneris est, non humani solius exercitij.*] Hoc vltimum addidit, quia solent personæ, quibus per reuelationes dæmon illudit, fateri quidem se peccatores & indignos esse; sed vel apertè increpationes huiusmodi ægrè ferre, & sic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio: vel saltem ex duobus vnum prætexunt. nam vel dicunt se idcirco alieno iudicio non credere, quia de suo certi sint per reuelationem intimam & secretam: vel sanè non audere se visionem reiicere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret Spiritui sancto resistere, & semen gratiæ eius in crepundiis suis extinguere. Vtrique dicto idẽ ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primò quidem, Deum nunquàm esse Deum diuisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, nunquàm per alterius iudicium contrarium eum impugnabit; sed potiùs illi, quem vel vt superiorem, vel vt consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idem inspiraturum, atque in mentem missurum. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est facientes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei qui vidit reuelationem, hæc ipsa certitudo, quã prætexit, de superbiâ & pertinaciâ esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo & innitendo, potest peccare; superiori credendo, peccare non potest; sed certo certius per animi submissionem, & obedientiam mereri. Quo ad alterum ait: *sed profectò Spiritus sanctus, qui se dat humilibus, nequaquam ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet; intrabit potius, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc, in oculis suis vilem, & absque vllâ rugâ fictionis, humilem & simplicem.*] Hactenus ille. Sanè hæc humilitas Deo tam grata est, quàm quod gratissimum: dæmoni tam odiosa, vt eam non ferat, sed vtplurimùm statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & intereà compendia, & consule prudentiores te. B. Cyprianus & alij Sancti reuelationes magni fecerunt: sed eas tantùm, quas à Deo esse sciebant. Olim quoque visiones diuinæ frequentiores fuère, quia magis necessariæ: hodiè quo minus necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ, vt non immeritò debeant & à Magistratu Ecclesiastico discuti, &

[g] In vitâ S. Basilij. [h] In eius vita apud Surium 15. Ianua. [i] In eius vitæ c. [..] apud Surium mense Martio.

[k] L. de vitâ & erroribus suis.

[l] L. de orat. mental. B. August. l. 10. cõfess. & lib. de verâ religion. & Cirtuelo p. 3. de superstit. ca. 11.

[m] L. de profect. Relig. c. 19.

[n] Sic Stephanus Iulianus eius vitæ c. 5.

à priuatis vitari; qui prætextu vel fictarum (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quod illusorium esse consueuit) reuelationum, de aliis maximè illorum Deo non commissis curæ) personis; in earum (vtplurimùm muliercularum) familiaritatem & sollicitudinem sese ingerunt; vt & auorum memoriâ Begardi & Lollardi, in Belgio; & nostrâ, Illuminati faciebant in Hispaniâ, & hodiè etiam alij quidam factitant, suo periculo, alienâ fraude.

SECTIO II.

Quæ consideranda in personâ eius, cui facta reuelatio?

D

QVOAD personam prophetæ, seu videntis visiones, multa sunt consideranda. Primò fides illius, an sit syncerè Catholica; quare non est credẽdum reuelationibus dæmonicolarum, qualis illa Childerico Regi Franciæ facta, procurante & explicante Basinâ, quæ viuente adhuc marito ei nupserat, & saga erat; quâ ingenium posteritatis eius declaratum Francici Historici putãt [a]; vel hæreticorum. Nam initio Ecclesiæ Cerinthus falsas reuelationes finxit, & eas Apostolorum nominibus insigniuit, vt Caius & Dionysius Alexandrinus tradidêre [b]: tales prophetiæ sectatorũ Magi [c] tales prophetissarum, & ipsiusmet Montani, vt Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Apollinaris, Miltiades, Apollonius, & Serapion, quorum verba refert Eusebius [d]: tales Archonticorum Martiades & Martianus, qui librum confinxêre, quem vocabant Reuelationes Prophetarum [e]: Manetis quoque tales reuelationes, de quibus B. Augustinus [f]: talis Iuliani Apostatę, quam narrat idem [g] de arbusculâ: tales, quibus Donatistæ Generosum conati decipere [h]: & quibus vtebatur Vincentius Donatista: tales, quibus illusi Messaliani gloriabantur [i]: tales fuere nostris temporibus Munzeri, & Anabaptistarum, tales Campani, tales Iusti Velsij, & Frãcisci de la Cruz reuelationes. Tales hoc anno 1601. hîc Gretij, qui suspendio sceleris pœnas luêre duo, maritus & vxor; qui penes se solos Ecclesiam remansisse incolumem pertinacissimè iactabant: ideò communes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. hi mundum hoc anno periturum prædicebant: sed morte mundi interitum præuenêre. Plurimos huiusmodi dedit olim Britannia. Illic enim natus in Cambriâ quidam Merlinius, Magus scelestissimus: verùm enim, frustrà renitentibus Pontico Virunnio & Lelando, est hoc de illo testimonium Guilhelmi Neuburgij, & Polydori, & aliàs mendacissimi, Buccanani. Sanè Magum fuisse, gesta eius à Galfrido Monumethense tradita conuincunt. Caue hunc, qui Vteri Pendragonis æuo vixit, cõfundas cum alio Merlino Scoto, Helij Thelesini (qui & ipse vates) discipulo; qui astronomiæ & physicæ, vt magister valdè peritus, multa fertur prædixisse; & videtur aliis prophetis Britanniæ, Kentigerno, Samsoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum distinctionem, notarunt Anglicarum rerum scriptores, Treuiza, Ranulphus, & Giraldus Cambrensis. Falsæ fidei pseudoprophetæ fuêre ibidem, Ioan. Ballus anno 1390. teste Vvaldeno [k], & Pagani ante CHRISTVM natum, Eubages vocati; ex quorum sectâ, quidam

a lege Oaguinum lib. 1.

b Eusebius li. 3. c. 22. & lib. 7. c. 10.
c Irenæus lib. 1. cap. 8. & 9.

d li. 5. ca. 15. 16. 17. & 18.

e Epiphan. hæresi 40.
f contra Faustum.
g epist. ad Oribasium.
h B. August. epist. 165. & li. 3 de animę origine. c. 11.
i Theod. li. 4. hær. fabul.

k in fasciculo Zizaniorum.

A Aquila, & alius Perdix, teste Christophoro Mylæo. Nec dissimilis varietatis sunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quæ decreta Generalium Conciliorum, vel Sedis Apostolicæ conuellunt; vt ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Aduocati Parisiensis de Societate IESV, refutatæ validè à Renato des Fons [l]: nam Marionus iste, vt Arnaldo genero suo complaceret, & cum eo atque Pasquerio, ac Doleto, quadrigam Calumniatorum & Sycophantarum nostri temporis impudentissimorum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram SENATV AMPLISSIMO, proferre in medium non dubitauit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit vna curia; quos vix, tam dissitis B prouinciis, tot sæcula; Pattæcionem, Medium, Ecebolium, Lamponianum. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Catenas, & Quadruplatores, & Æzonenses; inter συκοφάντας, εὐρυμνεῖς καὶ φιλεγκλήμονας, censeri, & digito ostentarier.

l in li. contre le plaidoyer de Mariõ c. ...

Secundò, nũ sint personæ arreptitiæ: nam harũ reuelationibus vel prophetiis nihil credendum. delusos à quâdam multos, scribit Firmilianus, ad B. Cyprianum [m]. hoc argumento Miltiades probat prophetias Montani falsas: quia sponte incipiebat vaticinari; sed inuitus, furoreque, & amentiâ correptus, pergebat [n]. Tales fuêre prophetiæ monialium Quercetensium anno 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus [o]: *Eodem* (inquit) *anno, circa festum Cathedræ (terribile dictu) C cœperunt dæmones habitare, & possidere monasterium dominarum Quercetensium, quas annis quatuor, & mensibus totidem miserabiliter vexauerunt. Vidisses eas crebrò, velut canes per agros discurrere, ei instar auiũ volare per aëra, sicut feles, in arbores repere, pendere de ramis, variarum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris euentibus prophetare. Denique quoties dominus Henricus Cameracensis Episcopus, aut dominus Ægidius Nettelet, decanus eiusdem Ecclesiæ, viri virtutum, ad exorcismum earum accederent: En, inquiunt, cornutus ille nunc in viâ est, vt nobis comminetur, venit. Post multa remedia, vndecunque collata, earum nomina delata Romam, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in cœnâ Domini sub diuino sacrificio, sed nihil profuit. Ioanna Pottere, quæ malorum dicitur dedisse principium; à nono ætatis anno, ludere cum diabolo cœ-D pit, qui accusabat eam in monasterio CCCC. XXXIV. vicibus indignè communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus verbis illius. Ipsa Cameracum adducta, quadragenariâ maior, in carcere periit, circa Festum Martini: Ceteræ post annos 4. mense Iunio liberatæ sunt.*] Eandem Historiam narrat, etsi paulò aliter, Ioan. Molinetus Valencenensis [p], è quo quæ postea [q] referam ea mihi optimâ fide ex M.S. codice describi curauit clariss. I.C. & Senator spectatæ iustitiæ, Petrus Oranus Leodicensis. Tales omninò diuinationes Indorum; qui sumpto Cohobæ semine externantur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Pet. Chieza [r]. tales Libussæ Bohemæ apud Dubrauium [s].

m exstat inter Cyprian. epist. num. 75.
n Euseb. d. c. 16.

o Chronic. li. 20.

p in Chronico Belgiano nõdum edito.
q lib. 6.

r p. 1. Hist. Patua. c. 27.
s li. 2. Bohē. hist.

E Tertiò, num fidei synceritatem, vitæ ac morum integritas, virtutesque commendent, an verò vitia & imperfectiones notabiles eam dehonestent: Ideò non credendum superbis, ambitiosis, impatientibus, carnalibus, ebriosis, iram fouẽtibus, odia exercentibus, dissidia serentibus, vel alios diffamantibus, vel pecunias hinc corradentibus; nec etiam hypocritis, qui singularia quædam affectatæ deuotionis & pœnitentiæ signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata,

A ostentant. Confirmantur hæc, vnius ex primis Patribus, Apollonij sententiâ; qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat: tum quòd Maximilla & Quintilla maritos suos deseruerât: erant pecuniæ cupidæ, fœnus exercentes, tesseris & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes; tum quòd lasciuæ, deditæ pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum [t]. Gerson etiam sic scribit: *Habet præterea quælibet passio profundata suam læsionem, suam ætatẽ, suum (vt Origenes loquitur) dæmonium, patet in philocaptis, zelotypis, & iracundis, in inuidis & auaris.* Vnde Poëta:

t Euseb. lib. 5. cap. 17.

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.

Nimirum hi sunt manes, quos quemque pati Poëta cecinit: hæc quæ cuique *Deus fit dira cupido.* Solent animi cuiusque vitia variis signis deprehendi: ex familiaribus & amicis quibus sunt B notiores; ex actionibus, & opinionibus eorum; vt si à Deo sese de quibusque actionibus præsumãt erudiri; si consilia & iudicia spernant aliorum; si foris Curios simulant, & intùs viuant Bacchanalia; si mulierculas peccatis onustas circumducant; si se in officia concionandi, confessiones excipiendi & alia huiusmodi ingerant (vt faciebat Petrus ille Sartor Antuerpiensis pseudoheremita) sine legitimâ vocatione ac missione; si in aliis suis actionibus, moribus, exercitiis vani sint, præcipites, imprudentes, indiscreti, maximè in oratione mentali. v. g. si adhuc imperfecti, & viæ purgatiuæ cùm sint, præcipitent se per vnitiuã; aut statim ac orare incipiunt, sine præparatione idoneâ, præsumunt se habere tantùm passiuè, nihilque suâ ex C parte conantes, influxum diuinum expectent. Nam si quod aliud, hoc sanè est illud, in quod temeritatis saxum impingentes, plerique spirituales per illusiones periculosas, & hæreses fœdissimas, Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum, &c. naufragium fecerunt. Duo sunt huiusmodi illusorum scopuli, vnus est opinionum iuxta falsarũ atque erronearum credulitas, & superba contumacia: & interdum fœdissima quædam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, etiam cum Angelis illis deceptoribus: alter valetudinis debilitatio, & cerebri D læsio, non in mulierculis tantùm, sed etiam in viris, aliàs nec leuibus, nec insipientibus; sed dulci hoc, & venenato ociosæ cõtemplationis, ab omni voluntatis cooperatione, vel intellectûs adminiculo, quare & meritò, remotæ & infructuosæ ipsorum corporeorum sensuum titillatorij influxûs, poculo ebriis. Quo in genere longum foret planè recentia; eorum qui ab indiscretis & indoctis magistris, in hanc foueam præcipitati fuerũt, nota nobis exempla recensere: neque id expedit, superstitibus etiamnum tam cæcis, quàm cæcorum ductoribus. Cæteros vtinam vel serò faciant, E istorum cautos pericula. Eòdem pertinent, qui contumelias, examen, iudiciaque aliorum,; modum procedendi ipsorum aut dicta minùs probantium, vel illis non credentium, ægrè & impatienter ferunt: qui demùm contenti non forent, huiusmodi carere reuelationibus, & illas potiùs aliis concedi: sed in his nimiùm sibi complacent, & domi huius cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuique per id quod vitiosè amat illudere. Prudenter B. Leo [u]. *Nouit diabolus, cui ingerat illecebras gulæ, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis; nouit quem fallat gaudio, quem mærore conturbet, quem errore seducat, & causas quærit nocendi, vbi quemque studiosiùs viderit occupari.*] Idem confirmat Gregorius Nyssenus [x]. Præ cæteris apti sunt deludi: qui naturâ sunt tenaces sententiæ suæ, seque solos putant sapere, reliquos despuunt vt fungos: talis ille, qui se in puteum præcipitauit, apud Cassianum; talis posteà Franciscus Ioannes de Rupescisâ, ante trecentos annos; talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruuiâ, de quo posteà.

u serm. de circumcis.

x in vitâ Mosis.

Quartò, Consideranda corporis constitutio. Nam si valetudo parum firma, si præferat redundantiam bilis atræ; si habitus corporis inediâ, vel insomniâ plus æquo deformatus; si sit cerebro læso, vel nimìs apprehensiuus, aut imaginationis turbidæ & æquo vehementioris: quia tales, vt dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare, quæ nec gustu, nec auditu, nec oculis percipiunt. talibus dæmon facilè imponit, quia falsarum rerum imaginibus obuersantibus tenaciter adhærent, & assentiuntur. Hoc solet epilepticis contingere, vt vi morbiferâ agitati vaticinentur. Quare annis superioribus non satis cauti fuêre qui sic affecti vnius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fœminæ historiam narrabo ex Gersone [y].

Quintò, Addit Gerson, *referre, qualis sit & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quibus conuersata, quibus delectata: pauper sit, an diues: in diuitibus timendam superbiam & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.*] Sed hæc obseruatio est perita à valdè remotis & incertis Melior est sequens.

y li. 5. sect. 16. in fin. c.

Sextò, nec ætatis, nec sexûs differentia negligenda est. Nam si casca sit & caduca ætas, delirij periculum est; si puerilis, leuitatis & morbi imaginosi quia humidiore, quàm par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus, qui paruo negotio commouentur. Quare & per eos, vt aptiores suis conatibus, dæmones olim amabant oracula fundere: sed & hodiè factitant, in crystallomantiâ, & in hydromantiâ. De fœmineo sexu, constat hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur sequenti sectione.

Notat hoc Ioan. Nider. in 1. præcept. c. 11. quæst. de diuinat.

Septimò, considerare oportet, vtrùm sit in spirituali exercitatione persona veterana, an verò nouitia tantùm: an aliàs eam diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit: an quæ illi aliàs reuelata, vera fuerint: item quæ vera, quæ falsa fuerint. Si tyro, valdè vereda fraus, *quia* (vt inquit Gerson) *nouicius feruor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescentibus & fœminis, quarum est ardor nimis auidus, varius, effrenis, ideoque suspectus.*] Hoc indicio Franciscus Picus [z] primò detexit falsitatem cuiusdam reuelationis visionisque. post & alia indicia accesserunt, vt quod vana quædam bonis mixta, diabolus in formâ Christi Domini, cœpit suadere.

z libro 9. de præn. cap. 3.

SECTIO III.

De reuelationibus mulierum non sanctarum.

G SExus ratio est habenda, vt dixi, quia, si cætera sint paria, plus fidei virorum reuelationes merentur. Quia sexus iste imbecillior, naturales vel dæmoniacas suggestiones, plurimùm habet pro diuinis: multa quoque sibi somnia fingit, quæ vera credit, iuxta illud paræmicum; *Ægrus*

A *quæ volt somniat*: abundat passionibus admodùm acribus & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat. sunt etiam fœminæ naturæ humidioris & viscosioris: humidum verò facilè commouetur, & varias figuras recipit, ægriùs autem ac seriùs à motu cessat. Ideò mulieres citiùs imaginantur, sed viri minùs pertinaciter imaginationes fouent: cũque illæ minùs ratione polleant, minùs etiam prudentiæ habeant, procliuius est dæmoni eas similitudine falsâ & apparente, decipere. Ideò inuenias in sacris literis paucas Dei prophetides, Marias duas, Annas duas, Deboram, Oldam, & vnam atque alteram alias; prophetas verò plurimos. Contrà apud infideles idolorum prophetas paucissimos, mulieres innumeras, vt prudenter notat Horozæus [a]. In earum moribus præcipuè consideranda præter lasciuiam, luxum, auaritiam (quæ ex Apollonio notaui) B vtrùm vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosæ: quęque se in docendi, prædicandíve in Ecclesias, aut Sacramentorum administratione (absque legitimâ maiorum licentiâ) contra doctrinam Apostoli, ingerant. Nam quę sunt huiusmodi, non se ipsas duntaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueuerũt. Testis est, sui temporis doctissimus Tertullianus; qui dum visionibus mulierculárum (vt illi, de animæ quantitate ac colore [b]) confidit, immemor eorum. quæ doctissimè & verissimè contra has ipsas scripserat, in absurdissimos errores delapsus C fuit. Sed ætas nostra prębuit in Peruuia illustrius adhuc exemplum, quod P. Iosephi à Costâ verbis adscribam [c]: *Fuit in hoc Peruensi regno vir magni pro illo tempore æstimatus, doctus Theologus, ac Theologiæ professor, idémque Catholicus ac pius diù habitus, ac penè tunc huius orbis miraculum. Is familiaritate mulierculæ cuiuspiam, quæ se edoceri ab Angelo magna quædam mysteria iactabat, quæque extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philumene aut Maximilla Montani, ita deuinctus est, vt illam de summis Theologiæ quæstionibus sæpe consuleret: in omnibus pro oraculo haberet, magnis reuelationibus plenam, & Deo valde charam prædicaret, satis alioqui sordidam, & perexiguo sensu præditam, nisi ad* D *struenda mendacia. Igitur, siue à diabolo corriperetur (quod facilius est credere) cum eiusmodi ecstasim pateretur, siue callidè eam fabulam simularat (quod nonnulli viri prudentes existimarunt) ille Theologus; quod à mulierculâ magna & mira de se audiret, ac multo grãdiora futura conciperet, libenter ei se discipulum addixit, cuius patrem spiritualem agebat. Quid multa? eo abductus est homo, vt miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet: cum miraculi vestigium, ne tenue quidem exstaret. Ob hæc, & quòd propositiones aliquod ab illâ prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas, à sanctissimæ Inquisitionis iudicibus, toto hoc re*E*gno stupente, comprehensus est. Ibi per quinquennium ferè auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omnium superbissimus, ac insanissimus. Cum enim Angelum sibi diuinitus datum, à quo omnia quæ vellet disceret, ac deinde summâ Dei ipsius familiaritate, & immediato colloquio se potitum, pertinacissimè dissereret; in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsus mentis emota, dici, nullo modo sibi quisquã persuadeat. Erat verò ille tam integro sensu, quod ad cerebrum attinet, vt mihi integrior non sit. Itaque & seriò affirmabat, se & Regem futurum, & Pontificem summum sede Apostolicâ ad hæc regna translatâ; concessam quoque sibi sanctitatem super omnes Angelos, & choros cœlestes, atque Apostolos omnes; quin etiam oblatam sibi à Deo vnionem hypostaticam, sed ab ipso non esse admissam. Datum quoque se redemptorem orbis, quoad efficaciam, vt ipse loquebatur; quod Christus solum quoad sufficientiam fuisset. Omnem statum Ecclesiasticum abrogandum: leges verò alias se editurum faciles & apertas, secundum quas cœlibatus clericorum tolleretur, multitudo vxorum concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atque alia tantâ contentione affirmabat, vt nos teneret attonitos, quòd homo talia sentiens non insaniret. Denique diu euolutis gestis illius, & plus quam centum & decem propositionibus hæreticis, aut à sanâ doctrinâ Ecclesiæ alienis condemnatis, iussi sumus, vt habet de more sacrum illud Tribunal, cum homine disputare, si fortè ad mentem & fidem hominem reuocare possemus. Conuenimus autem cum ipsis Iudicibus & Episcopo Quintensi, tres alij. Eo introductus homo eâ libertate & facundiâ perditissimam suam causam defendit, vt ego in hodiernum diem etiam stupeam, eo adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse monstrari, nisi diuinâ scripturâ, & miraculis, quod esset superior omni humana ratione. Scripturæ autem testimoniis longè se apertiùs atque efficaciùs probasse, quam probauerit Paulus Iesum Christum fuisse verum Messiam. Miracula autem se perpetrasse plurima, eáque tanta, vt Christi Resurrectio nõ fuerit maius. Nam & se verissimè esse mortuum, & resurrexisse, atque id euidentissimè (aiebat ille) esse ostensum. Scripturas verò proferebat memoriter (cum nullum librum haberet, atque ipso etiam Breuiario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex Psalmis, ex aliis locis, tot & tam longas, vt vel memoria esset admirationi. Eas verò ita ad sua commenta adaptabat, ita allegorizabat, vt quiuis vel rideret, vel fleret. Postremò si miraculis rem agere nobis placeret, se libenter ea statim exhibiturum. Hæc ita dicebat homo, vt vel nos insanos putare videretur, vel ipse insaniret. Nam & per reuelationem sibi innotuisse iactabat, Serenissimum Ioannem Austriæ bello nauali à Turcis esse superatum, & regnum Hispaniæ à Philippo inuictissimo tam penè amissum: & concilium Romæ habitum, vt de Gregorio deponendo, & alio subrogando ageretur. Quæ ideo nobis significaret, vt, quoniam erat nobis certis nunciis nota, sciremus ei, non nisi diuinitus innotuisse. Et cum essent omnia adeo falsa, vt amplius esse non possent, ab illo tamen asserebantur, vt notissima nobis. Denique, cum nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculũ esset cũ ceteris, vt in Hispania fieri solet, delatus; intuebatur semper in cœlũ, ignẽ in Inquisitores, & omnes grassaturũ cœlitus exspectans, vt illi erat pollicitus diabolus. atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum verò & Regem, & Pontificem, & Redemptorem, & legislatorem, ex imo flamma rapuit, atque redegit in cineres.*] Hactenus P. Iosephus. En fructus incautæ conuersationis cum mulierculis, prætextu confessionum, & nimię facilitatis in credendis; primò quæ ad laudem propriam; mox etiam quæ ad ceteros & publicũ Ecclesiæ statũ; denique ad fidei mysteria morúmq; doctrinã. ex superbiâ occultâ suiq; amore nata credulitas, ex hac hæresis, & vanissima quædam diuinitatis affectatio, cũ incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fœmella, virum eruditione & sapientiâ clarum decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubę multis imposuit [d], & in Belgio non multi elapsi sunt anni, cùm, in vnâ vrbium Hannoniæ, religiosa quædam credita energumena, & adducta ad superiorem eiusdem ordinis, vt exorcisaretur, dum

a li. 1. de verâ & falsâ prophetiâ, c. 13.

b li. de anima, c. 5.

c de nouissimis temporibus, lib. 2. c. 11.

d de qua Ribadeneira li. 5. Pat. vitæ Ignatij c. 10. & Horozius d. li. c. 13.

res in longum abit, & illa vocibus diuersis succeßiuè loqui incipit: quarum vna tenuior se Deũ Christúmque Dominum nostrum fingebat, alia dęmonem crassior imitabatur: hac multa palam impia effutiebat: illâ, quædam ad pietatem (vt videbantur) pertinentia. ita creditum à quibus minimè decuit, in illâ modò IESVM, modò diabolum loqui. sic periculi plena & fallaciæ res eò progressa, vt muliercula sollenni ritu, quasi per eam Christo loquente, hostiam incruentam, prolatis verbis canonis, consecrare auderet: & proh dolor! pij sed vel indocti, vel incauti, consecratas (execratas potiùs dicere deberẽ) ab hac Sacerdotissâ (sed non secundũ ordinẽ Melchisedech) azymas panis eulogias acciperent, & tanquam verum Domini corpus, allatis & prælatis cereis, in altari collocarent, & venerarentur. Duo tamen hîc erant imposturæ indicia; tum quòd erat energumena, tum quòd auderet Sacerdotale ac virile officium vsurpare. Sed Domine libera nos à similibus: homines sumus, decipi possumus. Propter huiusmodi similiáque pericula Gerson addit: *Hoc præcipuè considerandum, qualiter cum suis confessoribus & instructoribus tales mulierculæ conuersentur. Si collocutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebræ confeßionis, nunc longæ narrationis visionum suarum, nunc alterius cuiuslibet confabulationis: experti (inquit) credite, nominatim Augustino & Domino Bonauenturæ, vix est altera pestis vel efficacior ad nocendum, vel insanabilior.*] quæ monitio aureis digna literis est. quot enim hinc lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne cõsummantur? P. Leloyherius addit[e] regulam aliã, plus tribuendum reuelationibus virginum, quàm viduarum, & viduarum quàm coniugatarum. fateor hoc verum, ceteris paribus: quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum reuelationes: & virgo cogitat quomodo placeat Deo, coniugatæ cor distractius adhuc quã cor viduæ. si paris non sint sanctimoniæ: plus credendum coniugatæ sanctæ, quàm viduæ lasciuienti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè coniugium optantibus, vagis aut parùm recollectis.

e *lib. de spect. spec.*

SECTIO IV.

De prophetiis seu reuelationibus virginum, seu mulierum, quæ canonizatæ aut notæ sanctitatis.

FVERE multæ huiusmodi quarum exstant reuelationes, vt S. Angelæ, filiæ Regis Boëmiæ, virginis ordinis Carmelitarum, quæ scripsit librũ reuelationum ante annos CCCC. B. Birgittæ Sueticæ Virginis, cuius exstant libri multi reuelationum, quas qui tribuunt B. Brigidæ Scotæ Virgini[a], falluntur, nisi & ista fortè reuelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at Birgitta vidua post annum 1370. excessit è viuis. Hac etiam longè antiquior, Pepini ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis anno 664. reuelationes quoque suas collegit. claruit S. Hildegardis in Germaniâ anno 1180. cuius & aliæ supersunt. Et eodem tempore S. Elizabethæ Sconaugiensis, cuius reuelationes libris duobus complexus Rogerus Cisterciensis Anglus, vir doctus & pius: quem, vt nullum Sanctorum, virulentiæ maledicentiæque fœtidi oris sui Balæus immunem esse noluit[b], quo libro nihil vnquam legi scurrilius, mendacius, aut magìs blasphemum. Miror nondum ab aliquo Anglo Catholico laruam morioni & scelerosissimo Apostatæ detractam. Hæc recentior, tempore Gregorij XI. circa annum 1360. quo tempore S. Birgitta viuebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa reuelationibus illustris. de harum itaque reuelationibus, maximè de B. Birgittę, quæ plurimas scripsit & habuit, nonnulli ambigunt, quo illas in precio habere oporteat.

a *Similiter, Leloyherius ib.*

b *in Catalogo Scriptorũ Britan.*

Henricus de Hassiâ[c], & Sybillanus[d], ambo Catholici, ambo religiosi, sed (vt verum dicam) nonnihil audaces, volunt B. Birgittæ & similium reuelationes, non debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquàm à Spiritu sancto editas. Qui si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, eiúsque veritate; item de editis à Spiritu sancto dictante, vt credendum sacram Scripturam editam, sanè verum dicerent; sed puto neminem paulò prudentiorem tale quid vnquàm opinatum. Argumenta quoque illorum, cùm longè tendant vlteriùs, indicant eos longè aliud voluisse, scilicet, loqui de certitudine humanâ seu morali, & de dictamine Spiritus sancti, in diuinis reuelationibus ordinario. quod sanè, nimis multùm, de auctoritate & opinione Sanctarum Christi sponsarum, est decerpere. Sic illi argumentantur. Primò, quia quæ prædixerunt, possent aliunde prædici, vt ex industriâ solo lumine fidei, & doctrinæ confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dęmonum nasci, Deo hoc meritò permittente, eò quòd, etiam sine culpâ, præsumebant facere, quæ mulieribus illicita, vt concionari & docere. 3. quia potuerũt prouenire ex phãtasiâ nimìs debilitatâ, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarum dictis quædam occurrunt minus, secundùm communem Theologorum sententiam, consentanea rationi & veritati. 5 quia prophetica illarum doctrina superuacua, & parùm Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent, non mouent à debitâ sanctis mulieribus, earúmque dictis exhibendâ reuerentiâ. Non quidem reuelationes illas, tanquàm fidei Catholicæ assertiones, tueor; sed vt reuerentiâ dignas, & à cælesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quamdiu ab Ecclesiâ, vt pię approbantur, non nisi temerè reiici posse contendo. Ad primum argumentum respondeo, plurima in his contineri, quæ, cùm tot annis prius prædicta fuerint, non nisi à Deo potuerunt reuelari. Ad secundum, quòd Episcopi varij, & Summi Pontifices modum illum Sanctarum extraordinarium, in docendo & exhortando permiserint, & ideò nihil illas indebitum vsurpasse. quare nec causa fuit vlla, cur sponsas suas Christus tam fœdè ab animarum adultero diabolo decipi & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullum delirij vel aberrationis à mente sanâ signum vnquàm in illis deprehensum fuisse, quare non minùs hæc coniectura, quàm præcedentes, vanitatis & malitiæ plena censenda. Ad 4. negamus in earum reuelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei synceritati palam repugnet, vel cum ea consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat, non ideò confestim damnandum, vt erroneum, cùm piè & prudenter intellectum, suis quoque probatis aucto-

c *Comment. in Genes.*

d *Decad. 1. Peregrinar. quæstion. q. 3.*

tibus & rationibus nō absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, vt Eugenius III. Hildegardis, Bonifacius verò IX. Birgittæ, reuelationū libros, adhibito maturo Doctorum & Cardinalium consilio atque examine, non permisissent, ad Ecclesiæ vtilitatem, in vulgus edi. Ad. 5. dico solere Deum sæpe quædam permittere, immò & facere, quæ nobis videntur Ecclesiæ non admodùm necessaria, vel idcirco, vt maioris suæ munificentiæ nobis sint signa, & famulos amicósque suos ampliùs honoret. Præterea, quis consiliarius Dei fuit, aut quis mentis eius abyssum sic penetrauit, vt pronunciet aliquid ab eo factum superuacuè?

I Ioannes Franciscus Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sanè imprimìs remouendum. Harum Sanctarum reuelationes contradictorias esse, quare alteram earum necessariò falsitatis conuinci. B. quidem Catharinam Senēsem, vt sibi reuelatum, prodidisse, Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse: contrà B. Birgittam huius istam maculæ aspersione liberam ab initio conceptionis exstitisse. Respondeo, me talem contradictionem non fateri, B. Birgittæ reuelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad B. Catharinæ Senensis prætensam reuelationem, sunt qui respondeant, eam deceptam & falsam reuelationem pro verâ habuisse [e]. Sed hoc in Sanctam parùm honestè dicitur. Alij volunt huiusmodi reuelationem post obitum sanctæ Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictam à defensoribus illius sententiæ, ad infirmandam reuelationum contrariarum fidem [f]. Confirmat hūc conatum similitudo attentatorum Bernæ apud Heluetios, priusquàm ad hæresim ea ciuitas deflecteret (nēpe anno 1509) vt testatur eâ de re editus auctoritate publicâ Historiæ libellus, è quo id alij Chronographi tradiderunt. Cur, inquiunt illi, quod eodem in genere semel patratum deprehēditur, non & aliàs factum credatur [g], concurrentibus pro contrariæ partis veritate multis indiciis? Neque hoc ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimen impingere. Exstat libellus historiæ olim excusus, quem legi Moguntiæ in Bibliothecâ Societatis amplissimâ. rem compendio complexus fuit Frater Nicolaus Baselius in Additione ad Chronicon Naucleri, qui eo vixit tempore [h] his verbis: *Eodem anno 1509. pridie Kalen. Iunij apud Bernam in Heluetia quatuor sancti Dominici conuentus ibidem fratres, Prior, Lector, Subprior, & Custos capti, per torturam examinati, degradati, ad ignem condemnati, miserabiliter sunt combusti, propter quasdam dolosas, falsas, impias, & diabolicas machinationes, quas in odium immaculatissimæ virginis* MARIÆ *conceptionis occasionaliter excogitarunt. Nam quendam simplicem idiotam superstitiosis quibusdam incantaminibus, diaboli arte dementarunt, ac plurima, tam in sacrosancta Eucharistia sacramento, quam sculptis imaginibus tentauerunt; quemadmodum facta eorundem in lucem arte chalcographiæ sunt impressa, ideò præsentibus eorundem confessata superfluum duxi. Tandem verò ad instantiam Bernensium, Haimo Lausanensis Episcopus, loci ordinarius, inquisitionem contra eos fecit, quo adstante vna cum Matthæo VValesiano Episcopo, Achilles Castel. Episcopus, & Apostolicæ sedis Legatus, ad hoc à Papà Iulio specialiter missus, ab omni gradu, & priuilegio clericali depositos* XXIII. *die mensis Maij potestati tradidit sæculari, atque dehinc vltimâ die eiusdem mensis igni (vt hæretici) sunt incinerati, præsentibus ibidem multis hominum millibus.*] Sic Nicolaus Monachus Hirsaugiensis, hæreticos vocans, non quia negarant Beatam Virginem sine originali peccato conceptam, sed quia contendebant pertinaciter contrarium fide tenendum, & quia Magicis præstigiis vsi fuerant, & multa contra fidei Catholicæ synceritatem dixerant, fecerántque, vt in libello illo continetur. Fieri tamen potest, vt Baselius fultus auctoritate Concilij Basileensis, habuerit articulum de cōceptione immaculatâ pro articulo fidei, sed pro liberâ vtriusque partis defēsione, iā Sixtus IV. decretum ediderat, & propterea sanè si idcirco hæreticos censuit, valdè à vero aberrasset: veruntamen arbitror, solummodò quoad pœnam hæreticis eos comparasse. Quidquid de opinione Baselij sit, mihi longè probabilius videtur, neque hoc ab ordine falsò confictum, neque à B. Catharinâ, vt reuelationem, proditum: non ab ordine, qui cùm sit sanctissimus, tale crimen in se non admisisset; non à Sanctâ proditum, vt reuelationem, quia nec F. Raimundus, nec vllus Confessariorum ceterorum, vel familiarium B. Catharinæ, qui diligentissimè cunctas B. Catharinæ reuelationes collegerunt, & posteritati collectas emisēre, vllam huius reuelationis mentionem fecerunt: nec etiam in libris B. Catharinæ illa reuelatio inuenitur. Duo hîc obiiciuntur; primò dictum Caietani [i], qui hoc ex B. Antonino affirmanter asserit. Secundò, locus quidam ex opusculis illius Sanctæ. Ad primum respondeo, S. Antoninum [k] scribere tantùm, si quis obiiciat hanc reuelationem S. Birgittæ, sciendum alias sanctas miraculis claras contrariam reuelationem habuisse. Sed Antoninus dictum suum non confirmat vllius auctoris testimonio, vt solet, nec etiam ipsemet, vbi de vitâ B. Catharinæ egit, vllam, inter alias, huius reuelationis facit mentionem, vt nec Confessarij Beatæ illius, sicut dictum est. ideò non magni facio hoc dictum Antonini. quo ad solutionem argumenti, pro tempore vsus, eò quòd Ioannis de Neapoli alia solutio, quam ibi refert, ei meritò nimìs impudens videbatur. Ad secundum respondeo, optare me locum ex scriptis eius adduci. Nec enim inuenio, nisi fortè id colligant ex illis verbis quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. vbi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas.* quem locum, frustrà quærenti, Ioannes Deckerius iā olim Louanij, & nunc Græcij in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit. De quo verbo potest esse non iniusta suspicio, hoc additum ab illis, qui volebant, ea, quæ in præcedenti oratione dicta fuerant, haberi pro propheticâ reuelatione, & dicto contrario simile dictū B. Birgittæ volebant refutare: præcesserant autem nonnulla de concepta Deiparâ in originali peccato. Suspicionem facit, quòd sine his verbis tota oratio perfecta est: & quòd si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud, *subiunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi; accedit quòd orationum eius alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit, vel si addidit, nō addidit, vt sibi à Deo reuelatum; sed vt opinionem suam, quam cum plerisque sui ordinis omninò veram & certam, humanis tātùm rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem sancta illa, hac in re, quâ de Theologicâ quæstione, naturali nō di-

e Petr. Leloyherius li. 4. de spect.

f Sic Amb. Catarinus eiusdem ordinis, lib. 5. pro immacular. concep. circa prin. & Fr. Suarez in 3. q. 27. disp. 3. sect. 5.

g Additio ad Chrō. Euseb. & primæ additiones ad Nauclerum.

h folio 1006.

i c. semel malus, de reg. iur.

k p. 1. Sūme Theolog. tit. 8. cap. 2.

uino lumine præeũte, differebat, errare, quod humanũ est. Sanè fallacem esse argumentationem, qua eo loco vtitur, nemo prudens Theologus dubitauerit: extrema enim sumit, mediũ conceptionis ipsius tempus transilit: quasi cõcludas, nec ante hoc tẽpus, nec post hoc tẽpus aliquid fuisse, vel futurum, & inde inferas, ergo ne nunc quidẽ hoc esse tempore. Fuêre quidam olim Doctores qui censuerunt, posito, quòd B. Virgo in Adamo peccauit, & CHRISTI Domini redemptione indiguit, consequi, vt non potuerit ipso momento cõceptionis sanctificari [l]: sed qui rem meliùs examinarunt, illi multis contrarium docuêre [m]: ex quorum dictis cùm clarè colligatur, Deum hoc non absolutè tantùm & simpliciter facere potuisse, sed etiam, stante illâ hypothesi, non intelligo quo pacto fuerit à Deo reuelatum. *Non potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam.* Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nónne hoc dictum repugnat decisioni Sixti IV. Pij V. & Concilij Tridentini? nam si hoc Deus non potuit ergo factum credere non licet. Si hoc Deus sciebat, *quia veri a esset*, atque hoc B. Catharinæ reuelarat: certè il i reuelauit implicitè, contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, vt pium & probabile, credi, sine originali peccato conceptam de facto fuisse? si hoc probabile credi, certè nequit Deus reuelasse, hoc à se fieri non potuisse. Absit ergo, vt credamus illâ in oratione diuinam reuelationem contineri. Absit vt credamus B. Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspectissimam Dei sponsam, talia præfractè & parùm solidè dicta, tam graui Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro diuino oraculo obtrudere. Nulla igitur reuelationum hîc pugna est, vbi vnica inuenitur S. Birgittæ reuelatio, quã non ipsa tantùm, idq; pluribus locis [n], vt videas constãtiam, sed & alij sancti confirmarunt. Vnus Marsilius Theologus grauis [o], & neutrius Ordinis, Dominicani neque Franciscani, tres reuelationes diuersorũ recensuit, & eas addit fuisse graues & miraculis confirmatas. Quoad ceteras reuelationes aliarum rerum, quæ cõtrariæ sibi primâ facie videntur, si quis illas eodẽ modo discutiat, & circunstantias sedulò conferat, non magno negotio deprehendet, eas vel cõciliari posse, vel earum alterum non ex reuelatione, sed ex opinione peculiari, putantis id verissimum esse, vel ex vehementi tantùm imaginatione, profectum.

l Sic Alens. 3. p. q. 9. memb. 2. Richar. in 3. d. 3. ar. 1. Capre. & ar. & alij.

m Bonad. d. 3. p. 1. art. 1. q. 1. Anton. d. c. 2. Palud in d. 3. q. 1. a. 1. Caiet. Opusc. de cõcep. c. 3. Suarez & Valencia q. 27.

n Lib. reuel. c. 5. l. 6. c. 49. & c. 55.

o in 3 q. 10. & in 3. q. 4.

SECTIO V.

De indiciis à naturâ ipsius reuelationis petitis.

SVPPONO, si lumen illud certitudinis, de quo sectione primâ dictũ, cum reuelatione adiunctũ fuerit, tunc parum referre, vigilantíne an dormienti visio contigerit: si desit hoc lumen, tunc semper plus vigilantis reuelationi; quàm (vt Varro vocat) somnoriæ deferendum. Hoc supposito,

Considerandũ primò, qualis sit illa reuelatio: vt, an sit sapiẽs visio, nẽpe conformis sapientiæ, quæ de cœlo est, talis autem futura (teste Gersone) si habeat illa à S. Iacobo requisita [a], *vt sit pudica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.*] Si vt hoc fusiùs explicem) instiget ad aliquid, quod exemplis Christi & Sanctorum magìs assimilet; si hominem intrinsecè demissiorem reddat, quàm sine reuelatione fuisset; si mitiorem, mãsuetiorẽ, recollectiorem, & à secularibus & extrariis curis abstractiorem, si inuitat ad simplicitatem vnionem, & (vt sic loquar) intimitatem cordis; si id, ad quod instigat, pluribus virtutibus sit ornatum, & præstantioribus, quàm eius omissio, vel factum contrariũ, si ad quod inuitat, sit simpliciter & intimè bonum, non aliquâ duntaxat ex parte; denique si incipientem ad peccati detestationem, & præteritæ vitę confusionem excitat; proficientem per boni desiderij inflãmationem, & feruoris deuotionẽ, ad meliora charismata promouet; perfectum verò implet diuinæ dulcedinis internâ prægustatione. Vnde præclarè scriptum à Ioanne Salisberiensi [b]: *Sed cum hæc a spiritibus circa homines fiant, eam solam rerum imaginem fidelis anima non aspernatur, quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod si materiam vitiis afferat, libidinem foriè accendens, aut auaritiam, aut dominandi ingerens appetitum, aut quidquid huiusmodi est, ad subuersionem animæ, proculdubiò aut caro, aut spiritus malignus immittit.*] Peritè duos falsarum reuelationũ fontes memorat, carnem & dæmonẽ: sed mox minùs peritè & verè, quæ de Lamiis dicũtur, omnia falsa pronunciat, quod fuit à nobis alibi refutatum [c]. Dæmoniacæ reuelationes cẽsendæ, quę prædictis operantur cõtraria, ad scurrilia & carnalia, vel inuida, & detractoria, & immodesta incitãt, quę hominem reddunt auersum à Christi & Sanctorum imitatione, reddunt gaudẽtẽ nouis & singularibus inuentis suis. Vt enim optimè B. Bernardus ait [d], *se transfigurat malignus ille spiritus aliquando in angelum lucis, vt virtutis simulatione plus noceat: sed & tunc quoque, si diligenter aduertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ semina spargit. Suadet enim nonnullis singularia ieiunia quædam, vnde ceteri scandalizentur; non quia diligit ieiunium, sed quia scandalo delectatur.*] Item si suadeat aliqua contra canones vel constitutiones, vel regulas, vel alia præcepta maiorum. hoc indicio B. Simeon Monachus Treuirẽsis eum deprehendit. narratur historia ab Eueruvino Abbate [e]: *In verticem montis Sinai iussu superiorum cùm missus fuisset, ibi habitaturus: nocturnis horis illi specie Angelicâ dæmon apparuit, & vt Missam celebret hortatur. Ipse nec plane dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non debere sine presbyterij ordine aliquem hoc ministerium implere: cõtra inimicus instat, se Dei legatum esse, Christum hoc velle, nec decere sanctum locum ministerio tali diutiùs priuari. Renitentem ergo & contradicentem, adiuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem statuunt, albâ induunt, de stolâ vtrinque altercantur: hostis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tandem Dei famulus, ad se reuersus, virtute orationis, & signo Crucis inimicum repellit, seque delusum ingemiscit.*] Deprehensa quoque illusio ex attentatâ similis ferè superbiæ audaciâ, &, quia modestiæ auctor non erat, reuelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius B. Norberto coæui [f]: *Inter quos (Pręmonstratẽses religiosos) fallax ille spiritus, quosdam considerans idiotas, & sua illos quondam recognoscens fuisse vascula, in quibus suæ quieti & voluptati indulgere cõsueuisset: ita illos falsâ suæ illusionis sapientiâ repleuit, vt qui prius in libris vix legere nouerant, iam ex libris magna quædam dicerẽt, & de futuris*

a Iac. 3. 17.

b li. 2. cap. 17.

c supra lib. 2. Ian.

d Serm. de vti. verbi Domi-

e apud Sur. 1.

f Surius 6. Iunij, c. 17.

teris prophetando maiora & stupenda prædicerent. Danielis denique vnus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de ea quædam, duce mendacio, loquebatur: vbi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribendo, induxit, & de Antichristo. In quibus iam simpliciores quosque attentos reddiderat, & si fieri posset, etiam ipsum Dei hominem & Venerabilem Abbatem Simonem S. Nicolai, in errorem induxisset. Iam enim eo vsque progressa erat eius arrogantia, vt ipsis assidentibus, etiam in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audiuit, præbet huius rei testimonium. Et hoc signum eius, quia de sermone profert initium. Erat enim hic sermo: Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente. *Hæc spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat: sed ad veritatem quæ sequitur, videlicet,* Et accipietis regnum æternum, *haudquaquàm procedere nequam valebat. Porrò cùm ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehendi cerneret, vt est mille artifex, maiore arte ad alia fallendi genera se conuertit; vt quia manifestæ operationi intentos nō poterat subuertere, saltem contemplatores quoslibet auerteret à contemplatione. Nam ille idem clericus, laboris huius minister, subitâ quâdam & grauissimâ infirmitate corripitur, & qui priùs de visibilibus responsa dabat, iam in cœlum os suum, ad inuisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur. Concurrunt fratres, vt consuetum est ad inungendum eum: concurrunt ad ea quæ dicebat audienda. De se quidem magna, sed de pluribus circunstantibus asserebat maiora. De se, quòd eadem vesperâ aut futurus esset cum Angelis in cœlo, aut staret sanus cū cæteris fratribus in choro. De aliis verò, singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat: Hunc, cùm nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad æternitatem vocatum istum iam, &c.* subiungit varia de aliis. Vide hîc gradus superbiæ. Primùm idiotas sibi dæmon deligit, & facit videri doctos: deinde facit illos Scripturam interpretari: tertiò etiam coram maioribus disserere in locis, vbi tacendum de his, & culpa potiùs humiliter agnoscenda: quartò facit eos Pseudoprophetas, de se magna loquentes, nec de aliis minora, vt superbia pluribus affricaretur. Subiicit posteà de alio idem faciente, & has omnes dæmonis machinationes dissipatas, statim vt religiosi, fraudem subolfaciētes, respondere, se nec hunc, nec vllum alium ampliùs audire velle, donec pater eorum Norbertus reuerteretur. hæc enim responsio, *humilis obedientiæ virtute*, dæmonem vicit. Nec efficaciùs ferè vllum exstat remedium. Dabo aliud exemplum verbis Frācisci Bentii ex annuis litteris nostrorū prouinciæ Mediolanensis anni 1590. *In oppido quodā suburbano prope Arona, ad triginta mulieres malo dæmone agitatur, omnes ferè virgines, infimæq; conditionis, eæ præsertim quæ sunt voto virginitatis obstrictæ. mirū, has quibus dolis circūueniat, quibus artibus oppugnet. varias inducit formas, vt alliciat ad infanda, vt deterreat ab honestis. assimulat modò personā, & pietatē monachi, & quod audire aures horrent, ipsiusmet Christi crucifixi, hortantis ad impia: quin & vrsum, leonem, serpentem: impetum facturus in puellas hianti ore, & deuoraturus vno haustu: minacem etiam militem cum sclopo parato & instructo, iamiamque extrusuro pernicialem glandem cum flammâ tonitruque, nisi extorqueat assensum. Sed simplicitas virginum vincit omnem astutiam Deo nixa. Magna omninò earum fides, eòque clypeo ignea nequissimi tela exstinxêre. E plurimis narrationes duæ reponentur. Ex earum numero quædam* A *nobilibus orta parentibus, & molliter educata, cum haberet aliquando noctem infestam à diabolo insidiante, stratum deserit, & hyeme licet mediâ ac tempestate perfrigidâ, in nudo pauimento nuda cubat. cum cresceret nihilo secius flamma (vt magnum incendium aquâ ingestâ) clam cubilo egressa in hortum secedit, ibique magni æmulatione Francisci, quem eadem factitasse acceperat, corpus proiecit in aggerem niuium, tamdiuque peruolutauit, obstrepente licèt dæmone (qui ab eâ visebatur) & dentibus frendente, vt internum ignem externo frigore restinxerit. Alteri internum ignem se ostendit imagine Beatæ Vrsulæ, crucis vexillum præferens cum multarum virginum comitatu, atque ita locutus est: Videt Deus, amâtque tuum istud studium* B *tuendæ pudicitiæ: sed quoniam difficile admodum est in paternâ domo in tantò strepitu occursantium, & periculorum obiectu non contaminari mentem aliquâ ex parte, nos allegauit, vt te duceremus in cœnobium sacrarum virginum, omissis curis omnibus ipsius Numini studiosè famulantium. Hîc virguncula, Deo aspirante, cum verens diaboli insidias, dexteram duxisset manum à capite in pectus, móxque à sinistrâ produxisset in dexteram, vt efformaret crucem, se talibus visis, tantóque honore indignissimam esse profitetur. Neque verò vobis habeo magnam fidem: timeo & in speciosis consiliis fictos dolos. quod si Dei legatione fungimini, has Sanctorum reliquias (habebat reliquias adalligatas ad collum) humiliter veneramini. Mirum dictu, procubuerunt in genua larua venerabundæ, & tanto magis* C *vrgent, vt maturet profectionem. At illa, mihi non licet quicquam grauius statuere mei patris spiritualis iniussu, neque ad eum adire decet nocte intempestâ: conuenite vos illū, & exponite mandatum Dei. vbi diluxerit, ego accedam, & vtar consilio illius. Hoc responso, dæmones abiectâ omni simulatione, in suas se tenebras abdiderunt, cum fremitu in irridentem puellam, quod linguâ solum bellarent, gratésque agentem suppliciter Deo, contumelias, & probra certatim ingerentes.*] Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientiùs? sed docebat nimirum illam VERA SAPIENTIA, cui se pudicitiæ zonâ colligarat. Impudētia statim prodit dæmonem. sic enim ex calamistris, & procaci vultu, & curiosâ discursatione B. Robertus Abbas dæmonē in nuptiis agnouit [g]. Et lasciuâ formâ & motu, ac verbis, eundem D cognouit S. Dunstanus, & ignitâ forcipe arrepto eius naso lepidè irrisit [h], teste Osberto Cantuariensi. Addam singularis cautelæ exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quàm temerè suum sequi iudicium, aut ab obedientiâ maiorum vllius reuelationis etiam certa fiduciâ recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum vxore, quam deseruerat, familiaritatem, ex bono principio ortam, tandem, quæ humana fragilitas est, cum eâ corpus miscuerat: sed posteà ad cor reuersus, & B. Remigio Remensi confessus, in angustissimum locum instar sepulcri reclusus fuerat, vbi cùm septem annis pœnitentiam asperrimā E egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in B. Remigii vita [i]) *anno, in vigilia Cœnæ Domini, cum idem Genebaldus in oratione Domini pernoctaret, & seipsum defleret, circa mediam noctem Angelus Domini cum magnâ venit luce ad eum in oratorium vbi pronus iacebat, & ait ad eum: Genebalde, exauditæ sunt pro te orationes patris tui Remigij: suscepit quoque Dominus pœnitentiam tuam, & dimissum est peccatum tuum. surge, & hinc egredere, facque ministerij Episcopalis officiū, & recōcilia Domino pœnitētes criminibus suis.* Genebaldus autem, *nimio terrore perculsus, respondere*

g vide Sur. 7. Iunij, tomo 3.

h Surius 19. Maij.

M

i apud Sur. 13. Ianuarij.

non potuit. Tunc Angelus Domini confortans eum, & ne timeret hortatus est, sed gauderet in misericordia Domini sibi collatâ. Qui animatus, dixit ad Angelum: Non possum hinc egredi: quia Dominus & pater meus Remigius clauem huius ostij secum habet, quod & sigillo suo signauit. Et Angelus ad eū; Vt nō dubites (inquit) me à Domino missū, sicut patet tibi cœlum, sic & ostiū istud patebit. Et statim, saluo sigillo ac cerâ, ostium illud apertū est.] Ecce tibi veræ visionis indicia: priùs perturbatio, mox cōsolatio, & verum ac apertū miraculum sigilli ac ceræ integritas: non tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquam derogandum. Tunc Genebaldus in modum crucis se iactans in limine dixit: *Etiamsi ipse Dominus IESVS CHRISTVS dignatus fuerit ad me venire peccatorem, hinc non egrediar, donec ille venerit, qui me in eius nomine, in istâ reclusione constituit. Et statim Angelus Domini recessit ab eo.*] Quid ergo? placuit Deo Genebaldi animus, & per Angelū hæc omnia, eâdē nocte, Remis pernoctanti in oratione B. Remigio manifestauit, eúmque Laudunum proficisci iubet, & Genebaldū Episcopali sedi restituere, quod & factū ab eo confestim. Contrà B. Guilhelmus Aquitaniæ dux, si dæmonis suggestiones, quibus & feruor deuotionis minuebatur, & ad sæcularia reuocabatur, initiò diiudicatas repressisset; non se sic Lucensibus ad bellum ducem obtrusisset, nec cæcitate percussus fuisset [k]: seu illum deceptio cautiorem reddiit posteà, vt facilè secundæ reuelationis falsitatem contemneret [l]. Prudentissimus senex Abrahamius (vt B. Ephrem prodidit) reuelationes illas, quibus eum dæmon, Sāctum & Beatum prædicabat, contrario humilitatis actu statim profligabat [m]. Vah! quàm contraria fuit illa Gandensis virgo, nostris temporibus? misella diu vacarat orationi, & Sacramenta frequentarat; sed vel non satìs exercitatū nacta fuerat Confessarium, vel si nacta, ei sua secreta spiritualia non pandebat, vel bene monenti non credebat. quidquid horum fuerit, paulatim varijs reuelationibus eam diabolus superbię spiritu inflauit: tandē persuasit, meritis reliquis parē esse Deiparæ Virgini: deesse fœcunditatem iunctā virginitati illibatæ: si pergat, id quoque cōsecuturā. ô vafrum commentum, & muliebri ingenio accōmodatum! iam illa se confessionis indigam nō esse rebatur. itaque per annos aliquot eam intermittēs, non abstinebat tamen à sacrâ synaxi. Quid multa? semel dum in templo versatur, & communionem exspectat, ardentiusque beneficiū illud reliquum postulat: audit, Bono sis animo dilecta; exorasse te scito; cōcessa tibi fœcunditatis cum castimoniâ prærogatiua, quam petis; de cœlo confide te grauidatam. cōmiscuerat enim se cum dæmone, qui lucis Angelum mentiebatur. domum reuersa, sentit vterum tumescere: iusto post partûs tempore aduentante, pium quēdam & prudentem adit ciuē, bene notum; narrat rem totam, petitque, vt in domus eius penetralibus sibi liceat parere, & stipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen sustinens virginem domo excludere, veritus, ne grassari iam incipiētibus Sectariis, materiam res vulgata preberet blasphemis hæreticorum dicteriis atque lædoriis, eā suscipit, & adhibitâ obstetrice fidâ partum exspectat. Misera doloribus vehemēter torquebatur, tādē magnam, pro prole humanâ, horridorum, & villosorum, fœdissimorúmque vermium copiam effudit vtero; quorūm tam dirus erat aspectus, vt omnes exhorrescerent; tam teter odor, vt fœtore fermè exanimarētur. Sic demū misella se delusam intellexit, & superbiæ suæ fructum, à superborū Principe retulisse, quē oportebat. Sic mulier decepta, sed & viros ille dolosus coluber supplātauit. Apud Gregorium Turonensem legūtur hæc de S. Friardo & socio eius Secundello: *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in supradictâ insulâ stetit immobilis: habebat tamen vterque eorum propriam cellulā, sed procul inter se positam. Cúmque strenue in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem continuò deprecaris: iam enim sanctus es, & nomen tuū in libro vitæ cum reliquis Sanctis meis adscripsi: egredere nunc ab hac insulâ, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus discessit ab insulâ, nec socio nunciauit: tamen, cùm infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Reuersus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vanâ gloriâ, dicens: Abij extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cúmque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senex obstupescens, suspirānsque ac lacrymans ait. Væ nobis! inquantum audio, à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiam, ne vltra tibi praualeant eius doli.*] Ecce vides lapsum, primò quia occultâ ex superbiâ credidit se sanctum, & ex hoc frontispicio non cognouit dolosam machinam: secundò quia desciuit à bono proposito manendi in illâ insulâ: tertiò quia clàm habuit magistrum consilia sua, & obedire illi neglexit. Vide nunc, vt victus vicerit, fretus humilitate, obedientiâ, & oratione. Sequitur apud Gregor. Turonensem [n]: *Quod ille* (Secundellus) *intelligens, & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, rogans vt pro se Dominum deprecaretur. Cui; Veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat:* Nolo mortem peccatoris, sed magìs vt conuertatur & viuat. *Orantibus autem illis, aduenit iterum tentator in simili specie ad Secundellum Diaconum dicens, Nónne præceperam tibi, eo quod oues meæ morbidæ essent, & pastore indigerēt, vt egrederis & visitares, atque opē sanitatis eis tribueres? Et ille, In veritate comperi, quod seductor sis, neque te Deum credo, cuius te speciem mentiris habere. Tamen, si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cúmque non ostenderet, Diacono crucem in os eius faciente, confusus euanuit.*] Et ecce tibi cōsiliū, quod in similibus dubiis potes adhibere, petere vt se cruce cōsignet, vel vt formâ crucis tibi benedicat. B. Matronæ similiter dæmon apparēs in formâ speciosę mulieris suasit, vt relicto deserto vrbem peteret, minus pudori eius periculū ibi fore: sed Beata statim insidias ex austeri oris vitæ dissuasione, intellexit inimici [o]. Sic S. Marcellus Abbas dæmones ex obsessis pulsurus, iisque aliquoties clamātibus, *Iube nos exire, quoniam nos accepisti potestatem*, nihil iussit, sed perseuerauit in oratione, donec à Deo compulsi recesserunt. Causam quærentibus, cur non statim iussisset, prudentissimè respondit: *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebant quam quod vanæ gloriæ laqueis me conabatur implicare* [p].] Cuius documenti vtilitas non in exorcismis modò, sed & in reuelationibus cunctis maxima est, quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, vt de Secundello vidimus. Ipse quoq; spiritus S. mirabili quâdā visione se B. Angelæ Fulginati insinuans, cū

k Theobald. in eius vita c. 16. apud Sur. Februā. l Ibid. c. 15.

m Simeō Metaphrast. ex Ephremo apud Sur. Martij 16.

n li. de vit. Patrum, c. 10. citat Surius 1. August.

o Simeon Metaphr. in eius vita mēse Nouembr.

p Simeon Metaphrast. in eius vita, 29. Decembr.

eam collaudasset, & ipsa ideò rē suspectā haberet, quòd sic exponeretur periculo vanæ gloriæ pro certo signo probæ reuelationis ei assignauit, quòd quò magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omnium peccatorū præteritorum memoria occurreret, &, ne conata quidem, vllum vanæ gloriæ locum dare posset. Narrat hoc ipsa fusè, & idē alias quoq; se expertam scribit [r]. Sed & illud attendendum, multiformes in omnem partem esse dæmonis fraudes. aliquando suadet quod optimū est, tunc periculū subest superbiæ: ideò tum valdè cauenda hęc pestis. Aliquando suadet quod bonū est. sed tunc considerare oportet, nū hoc bonū sit maioris boni impedimentū. Si posterius hoc obseruasset B. Iordanes Prędicatorij ordinis Magister Generalis, nō illi diabolus aliquoties hac technā imposuisset: semel quidē vt ad concionandū eum redderet inidoneum, ac debilē, specie boni exempli prębendi, & austerioris vitæ, impulit, ea relinquere, quæ corpusculo illius erāt necessaria, & eū ad maximā viriū infirmitatē redegit [s]. Sed & aliàs iterū iterūmq; eū hoc prætextu decepit. quæ Historia, quia religiosis vtilis futura, digna est pluribus locis legi. sic ergo scribit Leander Albertus [t] de illo febribus acutissimis laborante: *Fortè cum venerando patre, erat quidam cœnobij cuiusdam præsidens, quem Priorem appellant, ordinis nostri, vir discretus, solers, prouidus, literis callens, & moribus compositus, qui aliquādo medicinæ operam dederat. Is igitur Iordanis patris animū ignorās, & sciens eum in ægrotatione sibi ipsi rigidissimū, dixit: Pater, oportet ægrotum in omnibus medico se subiicere, si pristinam nancisci cupiat sospitatē. Quapropter licèt sis nostræ religionis præfectus & capu, ægrotus præfecturæ auctoritatem dimittas, mihiq; te subdas, & obedias necesse est. Quod si feceris, haud vereor, quin breui incolumis hinc exeas. Annuit venerandus pater humiliter. præter ergo ordinis nostri consuetudinem super plumas ægroto quiescenti (sic enim Prior prudens iusserat) nocte diabolus, formam præ se ferens Angelicam apparuit, dicens, veluti admirabundus: Estne hic Iordanes, famā & opinione apud omnes tam præclarus, præfectus & pater tam insignis Prædicatorum ordinis? Essem anceps, nisi antehac te diu nouissem. O quàm vilis & impudens factus es, qui veluti vnus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infœlix, quale ordini tuo & fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finē oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur è grabato, terræque protinus supplex inhæreas. statimq; diabolo euanescente perterritus, Iordanes in terram corruit, & sic iacens, postquàm illuxit, à Priore & fratribus inuenitur. Quem Prior seuerè corripiens, coēgit ex merito obedientiæ in strato præparato decumbere. Sequente nocte iterum diabolus pristinā formā assumpta adstitit, & durius quàm anteà redarguit velut sibi inobedientem, móxque in solum ipsum desilire præcepit. Quem cum manè eius diei Prior iteratò super solum iacere conspexisset, apprimè indignatus, dixit: Miror tuā simplicitatem, ne dicam inscitiam, qui nō solū in corporis, sed & animæ præiudiciū, contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terræque Dominū testor, quòd noluissem pro toto terrarum orbe sic grauiter contra Deum & ordinē deliquisse: & hæc dicens, in fletum maximum prorupit. Quod cernens venerabilis pater, & ipse lacrymans procidit ad pedes eius, narrans ei visiones, sed magis illusiones: & qualiter, vt conijcere poterat diabolū illum fuisse, qui in Angelū lucis fuerat transfiguratus. Prior verò captus admiratione ac quadā cōmiseratione illius, aliquantulum lenitus, iussit* A *ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tantam membrorum debilitatē contraxerat, sicq; humores indurati fuerant, vt vix spiritū ad quiescendū haberet. Tertiā nocte diabolus, vt prioribus, adfuit: quem vt conspexit vir Sanctus (iam enim in increpationes eruperat) ait: O nequissime generis humani hostis, ô impudice canis, ô immunda bellua, quomodo meā ausus es simplicitatē deludere, ceu zelum qualemcunq; erga ordinem præ te ferens? Et ego quidē, nisi hoc omnipotentis Dei dispensatio permisisset, sapientius aduertissem, quod multo melior est obedientia, quàm stultorū victimæ. Et in faciē eius expuens, eum fugauit.*] En Sanctus vir deceptus inani specie boni, resipuit solido obediētiæ bono se muniens. Nota etiā vltimū illud, quòd apparēti in Angeli formā in faciē expuit: nā hoc etiā viri spirituales B cōmendāt, quādo visio suspecta est: & noui hominē, cui hoc optimè cessit. Concludendum hoc caput testimonio B. Meinulphi Diaconi & cōfessoris, qui ipse apparēs hanc regulā docuit; visiones veras esse, quæ ad pietatem & religionē duces forēt. Historiā, ex Gobelino Personā, verbotenùs accipe: *Non longè ab obitu cuidam cubiculario suo per visum in somnis apparuit, hortans eū, vt mūdo & pōpis eius ocyus valefaciat, & ad Regis æterni se cōferat militiā. At ille visionē illam non alio quàm illusionis loco habens, nihil de vitæ emendatione curauit. Sanctus autem vir, eius insirmitati se accommodans, iterum eum vt priùs admonuit. Sed cùm neque sic quicquam de vita rectiùs instituendā cogitaret, tertiò ei apparuit, atque ad eum; Nescis miser, nescis, quàm immanis prædo mentem sibi* C *vendicet tuā, qui tibi auctor & suasor est, vt neque mittenti Domino, neque mihi ab eo misso obtemperes? Certè cùm tu malè viuendo planè desipias, neque ab hac stultitia sponte recedere velis, diuina te admonuit reuelatio, vt vel sic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (stulte) tibi pateris miserè & perniciosè illudi, qui veram reuelationem pro phantasticā habes illusione. Neque enim quisquam fidelium ambigit illam visionem esse illusionis expertem, quæ ad Christianam pietatem & religionem inuitet: quod si quilibet faceret tibi vigilanti, nequaquā negligere deberes; sed quando te verba non corrigūt, ad facta veniendū est. Itaq; planè efficiam, vt visionē quā tu intelligere dissimulas, reipsā verissima esse certò experiaris. His dictis, ille expergiscitur: sentit à mēto barbā omnē auulsa, fugit procul ab oculis somnus* D *omnis, &c.*] addit quo pacto visioni obtēperarit [u].

Secunda cōsideratio est, quòd quando in visione vel reuelatione suadētur aliqua pia, bona, rectáq;, tū diligēter perpēdendū est, nū simul aliqua suadeātur impia, improba, vana & inutilia. Multarū huiusmodi passim occurrūt exēpla: ego contētus sum, eris & tu (pie lector) nonnullorum Sanctorū. Iacobus Vitriacus [x] egregiè confirmat hoc dictū, cùm ita scribit: *Quidam ex amicis eius (B. Mariæ Oegniacensæ) præcipuis, à dæmonio meridiano per ambulante in tenebris, aliquādo tantò periculosiùs quantò subtiliùs infestabatur. Callidus enim hostis, trans-* E *figurans se in Angelum lucis, sub specie pietatis ei familiariter in somnis apparebat, nonnunquam eius quædam vitia reprehendens, ad quædam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, vt priùs tanquam antidoti cuiusdam falsā specie oblatā, posteà occultiùs venenum instillaret, & mellitā linguā blanditer exerta, postmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam suam quasi cedrum stringeret. cùm enim iam illi fides ceu veraci haberetur, tum instar sophistæ & impostoris, veris quibusdam proditor ille falsa permiscebat, bonorum intermixtione falsis quādam vmbram insidiosè prætexens. Tandem suis machinis eò perduxit fratrem illum, vt* res

q cap. 19.

r c. 11. 22. & 29.

s Leander Albertus eius vitæ c. 21.

t eiusdem vitæ c. 22.

u in vita B. Meinulphi apud Surium, 5. Octob.

x lib. 1. vitæ B. Mariæ Oegniacen. c. 9.

es eius pessimum exitum fuerint habitura, si non ancilla Christi, reuelante Spiritu sancto, callidi veteratoris fraudes didicisset. Cum autem diceret homini, reuelationes illas no esse a Deo, sed maligni dæmonis illusiones esse, & ille è diuerso non sancto, sed suo spiritu obiiceret; Cum tot beneficia præstiterit mihi spiritus ille, tot vera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad solita orationis arma cōfugiēs (En bonum remediū, bonum scutū) *pedes Domini rigat lacrymis, cœlū precibus instanter pulsat, nec facit finē, donec impius ille impostor, cū multo gemitu & pudore ipsi nocte in cellulâ suâ oranti adstaret: quē illa cōmentitio præditum splendore intuens: Quisnā es tu, inquit, aut qui vocaris? ille superbo vt erat vultu illā toruis oculis vicissim aspiciēs. Ego sum, ait, quē tu maledicta precibus tuis cōpulisti venire ad te, quæ meū mihi amicū per vim auferre conaris. Somniū autem ego vocor. Multis enim, præsertim religiosis, in somnis, instar Luciferi appareo, mihiq; obediunt illi, & ex meis cōsolationibus animis efferuntur, dignosq; se putāt, qui diuinis & angelicis fruatur colloquiis. Amicum illum meum, quem pro tuâ voluntate mihi abstulisti, iam eram à bono proposito retracturus. Et id sanè euen[t]us rei docuit, sed oua aspidum rupta sunt, & maligni ill[i]us fraudulenta consilia in lucem prolata.*] Quibus verbis, nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubiâ vtendum, proponuntur. Hoc remedio B. Vincentius Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit [y]. sic & B. Gutlacus insidias immoderata suadentis ieiunia, intellexit & cauit [z]. sic specie iuuandarum animarum diabolus persuasit S. Elphego, vt ex carcere, se educentem, deducentémque sequeretur, exemplo B. Petri Angelum sequentis. suasit & persuasit in Angeli specie: sed eductum cōfessorem in viâ deseruit. ille fraudem intellexit, doluit; & martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronam meruit [a]. Sic eodē prætextu conatus cuidā Monacho suadere, vt cellam desereret, deceptus fuit à B. Arsenio. Quare diligenter notāda & fideliter retinēda est, doctrina eiusdē B. Arsenij, quâ, velut in speculo, simulacra pugnæ dæmoniacæ, & capita insidiarū præcipua, nobis, apud Metaphrastem, proposuit spectanda. Et quia huius capitis res ista est inprimis vtilis, ideò verbotenùs exhibebo: *Hoc quoque vos non lateat, ô fratres, quod noster inimicus diabolus, multis & varijs vtens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: vt, verbi causa, suggerens hospitalitatem, & consequenter fratrum qui accedant, gratam & benignam exceptionem; efficit, vt simul comedant & compotent: causa autem est, bonum charitatis. deinde sic paulatim susurrans & attrahens, imprudentes nos trahit, vt ventri seruiamus, & deinde, ad satietatem libidinis, nos polluit & voluptatibus. Aliis rursus submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecuniæ, & in furorem impellit auaritiæ. Aliis autem multorum vtilitatem tanquam escam porrigens, efficit, vt silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & vt cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus incautè hoc faciant, persuadet; tanquàm qui iam eò peruenerint, vt sint impatibiles: & sic miseros reddit libidinosos, & seruientes animi perturbationibus. Aliis nullam exhibens molestiam, & vt a nullo capiantur vitio insidiose procurans, extulit in superbiam, & sic nullo negotio præcipitauit. Nonnunquam autem faciens, vt a bellando abstineant, & maximè hi, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paulo antè exercuerant; accepit efficiens vt essent securi, & de multis res solliciti. Ex quo factum est, vt cum eos inieceerit in socordiam, & vt labores negligerent effecerit; repentè illos inuaderet, tanquàm expugnatu faciles & inermes, & sic maxima tempestate eorum mentem labefactare, & conturbaret, & sæpe etiam in vitiorum profundum immergeret. Alios rursus, cùm, vt sibi siderent persuasisset, vt qui iam ad maiorem peruenissent mensuram; suggessit vt eis crederentur aliorum cogitationes, vitiorumque & bellorum annunciationes. Quibus cùm nondum rectè sua vitia abluissent, primùm quidem recordationem & informationem eorum, quæ audiuerant, immisit, non absque animi perturbatione. Deinde verò etiam miserè impulit ad carnis contaminationem* [b].] His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multâ NOSTRI CVSTODIA, & SOBRIETATE, VIGILANTIA quoque, & ad BONVM ATTENTIONE, opus esse. Nonnulla his addi possunt ex Ioanne Horozæo [c].

Tertia consideratio est Gersonis [d], conderandum an quod reuelatum fuit, id humanâ intelligentiâ quis sine reuelatione potuerit assequi: tunc enim suspectum esse debere, vt superuacuam & minimè necessariam. Quòd si fuerit de rebus quæ & humanam intelligentiā, & dæmonis scientiam excedunt, tunc non poterit aliunde, quàm desursum, missa fuisse reuelatio. Sed an res huiusmodi sint, difficile est statim iudicare, quia non potest nisi successu tēporis, quando euentus prædictionis declarat veritatē, vel diligenti discussione, quando occulta cogitatio reuelatur, id deprehendi, sítne diuinæ tantùm res illa cognitionis, an etiam dæmonis aut hominis? Hoc vitio prophetiæ Sauonarolæ laborarunt, ipsiusmet confessione.

Quarta consideratio, videndum an, non tam sit desumpta ex sacris literis (tunc enim suspecta haberetur) quàm illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoq; Sanctorū hominum doctrinæ & exemplis, nihil falsi & erronei admixtū habens, totáque pertinens ad salutem hominum & Dei gloriam. Diuinæ namque reuelationis hæc illustria sunt documenta. Nam iuxta Glossam [e], suspecta est omnis reuelatio, quam non videmus per omnia conuenire cum Lege, Prophetis, & Euangelio.

Quinta consideratio est, vtrùm reuelatio aliis reuelationibus indubitatis confirmetur: nam si nec aliæ certæ, res dubia manet. potest enim diabolus, vt semel, sic sæpiùs, vt vni, sic pluribus, idem reuelare. Certarum reuelationum ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historiis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Steinfeldensis, qui & Ioseph vocatus, eò quòd B. Virgo Maria ab Angelo paranympho in somnis ei visa desponderi, Virgineæ benignitatis exēplo clarissimo, cuius iucunda descriptio in Beati illius vitā continetur [f]. talis alia Eutychij Patriarchæ [g]; talis alia B. Guilhelmi Roskildensis [h]; talis alia S. Adalberti sub mortem ei oblata, & à Leone explicata [i]; tales multæ eius, quem paulò antè laudaui, B. Meinulphi [k]; tales multæ apud Petrum Venerabilem [l]. Validior censenda confirmatio per alios, quàm per eundem, item per incognitos, quàm notos, per viros, quàm fœminas.

Sexta cōsideratio, si pugnantes sint diuersæ de eâdē re reuelationes, vtplurimùm ambæ suspectæ

V 3 sunt

---

y Pet. Rauzanus lib. 1. vitæ B. Vincentij, c. 11.
z Sur. in eius vita April. 11.
a Osbernus Cantuariens. in eius vita.
b Sim. Metaphrast. in Arsenio.
c lib. de vera & falsa Prophetia, c. 16.
d li. de proba. spir.
e in Matthæ. cap. 17.
f apud Sur. 8 April. tomo 7
g apud Eusthat. in eius vita.
h apud Sur. 6. April.
i apud eundē Sur. 23. April.
k apud Sur. 5. Octob.
l lib. 1. Miral. c. 25. & 28.

sunt habendæ: interdum tamen sic veras conatur diabolus contrariis oblatis infirmare: ideò non statim reiiciendæ omnes, sed illis, re maturè deliberatâ, credendum, non quæ priores sunt (fieri enim solet, vt cùm dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus, aliâ verâ immissâ, nebulam illâ, lucis superuentu, disiiciat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentiâ, & sacrâ doctrinâ confirmant, & quarum auctoribus minùs causæ fuit talia confingendi. v. g. in reuelationibus de immaculata conceptione DEIPARÆ Virginis MARIÆ, quando paria sunt reliqua momenta circunstantiarum, plus tribuendum reuelationibus habitis (si quæ sunt) ante controuersiam eâdem de re natam, & post natam controuersiâ, iis quas habuerunt, qui nec instituti, cuius B. Thomas, nec alterius, cuius Doctor subtilis, fuêre: hi enim ab effectu liberiores. Et hac sanè ex parte reuelatio B. Birgittæ præponderat alteri, quæ tribuitur B. Catharinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indiciis petitis à reuelationum circunstantiis.

DVO præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsâ reuelatione, partim extrinsecùs petita: sequitur nunc, vt quæ in circunstantiis obseruatu necessaria, indagemus.

Q Primò occurrit illud à fine petitum, quid mouerit hominem, vt hanc reuelationẽ aliis indicaret, propalaretque. Num curiositas, leuitas, vanitas, cupiditas, auaritia, ambitio, vtilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis, si aliorum, paucorúmne, multorum, an omnium? Et in hac ipsa causæ inuestigatione perpendendus finis, non tantùm proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus, & salubris, & deuotus ad ædificationẽ aliorum, qui tandem prolabatur in multiplex scandalum, dum non respondebunt vltima primis, vel aliàs falsum fictúmque deprehendetur in personis fuisse, reputatis magnæ sanctitatis, vt docuit ætas nostra in deceptionibus Doctorum Ioannis de Varenis, Ioannis Husi, & similium.*] Ideò Elias, quantùm poterat, conabatur, amans humilitatem, à se amoliri Elisæum, ne videret eum rapi igneo curru in cœlum.[a] Prudenter Arsenius sibi factas reuelationes nunquàm, nisi aliorum posceret vtilitas, narrabat, & tum narrabat, quasi alteri accidissent, vt Simeon Metaphrastes obseruauit[b]. B. quoque Hildegardis vix superiorum iussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugenius III. Pontifex eam ad reuelationes suas scribendum animauit[c]. Idem fuit sensus B. Lìbuinæ; cui cùm Christus dominus vigilanti apparẽs, quinque vulnerum suorum signa luculenter impressa reliquisset, & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse timerétque concursum & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur: *Maneat obsecro Domine hoc dignationis sacramentum inter me & te: sufficit enim mihi gratia tua.*] Noli dubitare gratam sponsæ humilitatem & custodiam fuisse. magno enim miraculo cõfestim cute vulnera obtecta fuêre. dolore tamen. & liuore perpetuò permanente[d]. Eadem virgo alio tempore meritò quendã solitũ reuelationes suas narrare, & (quod facilè accidit) narrationis calore quædam de suo

A adiicere, idcirco pœnis purgatorij addictũ vidit[e]. Secundò, discutiendæ cogitationes, quæ reuelationẽ subsecutæ vel præcesserunt. nã ex præcedẽtiũ imaginatione posset nasci phantastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantẽ animũ Spiritus sanctus nõ accedit, nec vera reuelatio: nec tamen semper bonam & piam cogitationem vera reuelatio & diuina subsequitur: in ipso namque orationis feruore, plerisque diabolus conatus irrepere. Ad veram reuelationem semper sequuntur bona desideria, & effectus boni: ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tempus boni, qui tamẽ à diabolo in maius malum diriguntur. Notatum illud priùs fuit ab Hucbaldo, qui cùm recensuisset visiones S. Aldegundis, addit; *In cunctis huiusmodi reuelationibus virgo prudens magis magisque se humiliabat, regno Dei propior fiebat, sponso cœlesti feruentius inhærebat*[f].] Hic profectò genuinus est effectus verarum reuelationum; qui huic contrarij sunt, apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

B

R Tertiò notatum à quibusdam, vtilissimum quoque esse, ne decipiamur, ipsi visioni seu reuelationi signũ crucis opponere, seque cruce cõmunire. Confirmat hanc doctrinã, efficacem sanè & piam, Senatus Brauonius. narrat enim S. Osualdum Episcopũ, cùm, dæmonis irrisis & dissiatis terriculamentis omnibus, veterator ei in formâ speciosâ Angeli se ostẽtasset, crucis signo se muniuisse; eò quòd sciret Angelum lucis id non molestè ferre. Angelum verò tenebrarum illo in fugam compulsum iri. *Quod & factum est. Nam* (verba sunt Brauon. S.) *simul atque signum illud malignus tentator vidit, instar fumi ab oculis eius euanuit*[g].]

C

Quartò videndũ quomodo se spiritus ipse ingesserit. *Nam proficientibus* (vt admonet P. noster Ignatius[h]) *Spiritus malus se dure, implacidè & violenter, quasi cum strepitu quodam, vt imber in saxa decidens, infundit: bonus vero iisdem leniter placidè & suauiter, sicut aqua irrorat spongiam. Illis verò, qui in deterius proficiunt, experientia docet, contrà euenire.*

Quintò aduertendum, an quæ initio mentem lætitia demulserat, ea sit posteà in horrorem & mœrorem versa: item num qui cœpit à principio, sensim horror amotus non fuerit, sed constans permanserit. duæ enim sunt hæ reuelationum falsarum notæ. *Sin autem initio quidem homo perturbetur, & horroris aliquid persentiscat, sed postmodum hac molestiâ & anxietate animi detersâ, dulcedine quadam internâ perfundatur, signum esse diuinæ cõsolationis*, vt nos B. Antonius docuit, & notant Theophylactus[i], Beda, & Hieronymus[k]. Cui rei naturalis esse causa videtur, antipathia quæ est homini cum dæmone homicidâ, & sympathia quæ homini cum Angelis intercedit[l]. Ad illam antipathiam retulerim libens vulgarem quãdam opinionem, quæ vigebat temporibus B. Petri Cluniacensis[m], à quâ ipsemet non erat alienus, nempe eos, quibus mortui apparuissent, non diu superuiuere. Fortassis orta opinio inde, quòd nonnullis dæmones in mortuorum specie cùm apparuissent, illi, ex horrore, & vitæ mortísque antipathia, morbo contracto, mox decesserant. Ceterùm documentum illud S. Antonij, est accipiendum, de verâ internâ dulcedine, quæ famem ac desiderium virtutum adfert, & adauget, præcipuè charitatis & humilitatis, quam limitationem meritò B. Catharina Senensis adiecit.

D

E

a 4. Reg. 2.
b in eius vitâ.
c Theodori. Abbas lib. 1. vitæ Hildegard. cap. 4.
d Ioan. Brugmannus in vitâ S. Libvvinæ, p. 2 c. 8.
e idẽ Brugm. p. 3. cap. 2.
f Hucbal. in vita S. Aldegund. cap. 2.
g Senatus Brauon. in vita S. Osualdi Vvigoniensi. cap.
h in li. exerc. de dignosc. sp.
i in 1. c. Luc.
k in c. 8. Mat.
l Guilh. Pariensis 2. p principal. de vniuerso, p. 2 cap. 152.
m li. 1. de miraculo c. 11.

A Quod confirmat attestatio B. Angelæ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & iniurias pro Deo sustinendi. Obiiciat quis fortè posse dæmonem, quem initiò attulerit horrorem præsentiâ suâ (vt solet, quando apparet nubes tangens verticem, aut aliâ simili specie, terrificâ) eum mox cum lætitiâ & suauitate sensûs, verborúmque blanditiis commutare. Respondeo, nos agere de apparitione, quæ non ratione formæ, sub quâ comparet, sed ratione duntaxat præsentiæ apparentis, hos effectus horroris, & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ, opus non est alio fermè indicio: si sit enim monstrifica forma, certum est dæmoniacam esse; si sit humana, tunc aliæ circunstantiæ considerandæ, de quibus non indiligenter egi [n]. Huc, si lubet, licet recurras.

B Sextò considerandum, num reuelationes veris miraculis astruantur: tunc enim nihil dubij manet, quin à Deo fuerint; vt illa Nobili matronæ facta, cui reuelatum, S. VVinuvalocum ei, quam amiserat, oculorum claritatem, redditurum. Mox enim vt Sanctum adiit, visum amissum recuperauit [o]. Mira verò & prodigia, non satis idoneè reuelationem confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Etsi tamen miracula defuerint, non tamen ex hoc solo capite censenda reuelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi Propheta fuit, & plus quàm Propheta, miraculum tamen nullum fecit.

C Septima regula est, quòd si, cùm reuelatio fuerit absolutè aliquid, & non sub conditione, prædicens (prophetiam vocant absolutam & independentem) & posteà contrarium euenit, vel non euenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa reuelatio, & non de cælis est. *Probatio* (inquit Gerson) *spiritum respicit, nedum personam quæ visiones patitur; sed visionum qualitates, si veræ sint, per omnia, etiam vsque ad minimam propositionem. quoniam in spiritu veritatis falsitas non est: in spiritu autem mendacij mille quinque sunt viæ apertæ, vt in vnicâ latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dæmoniacos, & Paulus Pythonissam prohibuerunt à testimonio veritatis, quam profitebantur.*] Confirmat hanc doctrinam B. Chrysostomus [p]. Ex hoc indicio probantur veræ fuisse

D reuelationes Catharinæ Raconisiæ, quas recenset Ioannes Franciscus Picus [q], & Margaretæ Rauennatis apud Hieronymum Rubeum [r], & B. Aloysij Bertrandi de societate nostrâ, & P. Francisci Borgiæ, vt ex illius vitâ retulit Thomas Bosius [s]. hinc etiam probantur diuinæ fuisse reuelationes Ioannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *La pucelle Ieanne*, quæ Carolum VII Francorum Regem in regnum, vnde Anglorum fuerat armis deiectus, restituit, circiter annum 1428. quam pari inuidiâ, crudelitate, calumniâ, & iniustitiâ, sæpe ab illâ victi profligatique Angli

E cùm in pugnâ viuam cepissent, flammis feralibus, quasi maleficam, combusserunt: sed postmodùm anno 1456. Calixtus Romanus Pontifex, eius nominis III. causæ cognitionem Archiepiscopo Rhemensi Ioanni, & Guilhelmo Parisiensi delegauit. hi verò innumeris testibus omni exceptione maioribus de innocentiâ, modestiâ, castitate, & religione Ioannæ auditis, eius innocentiam, & sententiæ illius iniustitiam, declararunt: iudicij acta Parisiis asseruari, eâ in vrbe natus Papyrius Massonius testatur, idque apud Victorinos canonicos Regulares, iuxta Belleforestum [t]. Fauent eiusdem innocentiæ non Franci modò scriptores (quos vt suspectos Britanni reiiciunt) sed & alienigenæ Itali Græcíque [u]: sed & Belga Meierus [x], parum aliàs in Francos benignus, & Hispanus Mariana [y]. Philippus Bergomensis ait, tum duos adhuc ex iniquis Ioannæ iudicibus fuisse superstites, citatos, & legitimè conuictos, damnatósque & combustos: duorum verò aliorum iudicum mortuorum ossa, effossa, & similiter concremata fuisse: & iussum Rothomagi, vbi virgo fuerat combusta, templum construi, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiscata per sententiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, sacrificium quotidianum institui. sic honor immeritæ detractus, tandem vix vicesimo post mortem anno, iudicio Pontificio, restitutus. Prudenter itaque Polydorus Virgilius, licèt Anglorum Stipendiarius [z], non ausus fuit Ioannam damnare, sed rem ita reliquit ambiguam, vt innocentiæ potiùs suffragetur. Qui acta iudiciaria volet percurrere, legat Belleforestum [a], vbi sententiam iudicum delegatorum refert [b]. Hoc lapide veritatis Lydio deprehensæ leues & fictæ reuelationes, olim quidem Montanistarum [c], & recentiori memoriâ Ioannis Sagi Bethyci, & Fratris Ioannis de Rupescissa [d], & nostro tempore Monialis Lusitanæ, quæ fortè adhuc in viuis, & Francisci de Cruce in Peruuiâ [e]. ideò, meâ quidem sententiâ, incassùm quidam conati fuêre reuelationes Hieronymi Sauonarolæ Ferrariensis tueri, Apostolico iudicio damnatas. Quam ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarum & Maurorum conuersione, de Florentinorum fœlicitate, quæ mox adimplenda, & astantium multi erant visuri, antequam morerentur, prædixit? addens [f] illas absolutas & immutabiles prophetias esse? attamen nihil horum ferè adhuc contigit, pleraque omnia intra centum fermè annos contraria contigerunt. Quare, ex partium studio, & Alexandri VI. atque Mediceorum odio factum vt non consideranter Historici nonnulli defensionem Sauonarolæ susceperint, vel damnationis iustitiam in dubium vocarint [g]. Profectò sicut euentus eius prophetias coarguit, sic contumacia in sui ordinis præfectum, & contemptus Pontificia (quæ, vel palam iniusta, nihilominùs metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis, grauia & vrgentia sunt argumenta. Legite Raphaëlem Volaterranum [h], quem vera scripsisse patet ex illis ipsis quæ Franciscus Guicciardinus [i], quamuis in Sauonarolæ defensionem propendens, memoriæ mandauit. Nónne magis piè & cordatè faciunt [k], qui pro sedis Apostolicæ iudicio, quàm pro priuati hominis existimatione, induunt arma literaria, calamísque decertant? Neque id magis clarissimi ordinis, qui vt astrum in hoc militantis Ecclesiæ cœlo lucet, splendori obfuerit, quàm Angelorum choris Luciferi factio, vel Apostolico cœtui Iudas impius. Et, ne hæretici se immunes harum iactent illusionum, quid quæso aliud est liber ille manuscriptus Iacobi Brocardi Caluinistæ Reuelationũ, ad Elizabetham Angliæ Reginam, & præfatio in Genesim, aliáque nonnulla eiusdem opuscula, nisi farrago quædam dæmoniacarum reuelationum, quarum præcipuam de anno 1580. iam tẽpus mendacij conuicit? Contrà prudenter ex subsecutâ euentus veritate Nicolaus Sanderus San-

u citat Thõ. Bosius li. 8. de No. Eccl. ca. vlt. cui adde Philipp. Bergomat. de clar. mulier. c. 157.
x li. 16. Annal. Flandr.
y de reb. Hispan. li. 20. extremo.
z lib. 23. Hist. Anglic.
a à folio. 387.
b fol. 393.
c Epiphan. hæré. 48. & Eusebius lib. 5. c. 5.
d Mariana li. 19. c. 5. Pet. Lelo... li. 2. despect.
e Iosephus à Costa li. 2. de temp. nouiss.
f in Reuelationum compendio.
g Sabellicus Ennead. 10. li. 9. Arnol. Feron. li. 2. rerũ Francicar. & alij.
h lib. 5. Geograp. sub finem.
i lib. 3. rerum Italicarum.
k Pet. Ribarde neyra lib. 1. de tribulat. cap. 10.

l li.1.de schismate Anglic. ctæ Virginis Cantianæ Elizabethæ Bartonæ, vaticinia à Deo fuisse comprobauit [l]: sanè vitæ sanctitas Martyrij laurea, & clarissimorum Symmartyrum Roffensis & Mori contestatio, locum dubitationi relinquunt nullum. Quàm dissimilis in eâdem insulâ nata Elizabetha alia, de cuius fraudulentâ prophetiâ sic Sanderus scribit: *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commouendum Londinensem populum seditioni tum & hæresi valdè deditum, inauditum adinuenerunt stratagema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, vt se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere, quas istius strophæ artifices sibi suggererent. Nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doli author Dracus quidam. Ita ergo illa instructa, & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces, easq; tam sonoras, vt per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndiq; ciues, quid sit, inquirunt. mirantur. voces non mortalis hominis, sed Angeli esse clamabant. vrbi ac reipub. iste spiritus comminatur miseriam, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut communionem cum Papâ Romano admittant. Multa item contra sanctum sacrificium, & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula, fundebat: erant ex conspiratoribus, qui datâ operâ se turbis adstantibus semper ingesserant, qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur: Magistratus autem ad multitudinem compescendam, & quid rei sit lust. an hm accedit. fraus difficillimè apparuit: sed tandem, inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus, vnde voces reddi coniiciebant, misera puella prodiit, ac examinata quorum suasu & consilio hoc fecerit, confessa est statim, se à quibusdam seditiosis sectariis, & ab eo inprimìs, quem nominauimus Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse.*] Hæc ille [m]. Quid autem necesse Manzeri, Lutheri, & similium pseudoprophetias memorare? de hoc septimo indicio discernendi lege Ioan. Horozæum [n].

m lib. 2.

n d.li.1.ca.16.

Denique à modo etiam reuelationis indicium formandum, quando aliquid in eo malum moraliter reperitur, vt putà turpe, scandalosum, &c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adest, res omninò periculi plena remanet, quantumuis multa veræ fidei ac virtutibus solidis cõsentanea adsint. Nam nec verarum reuelationum vnus esse modus vel certus consueuit, nec vnus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino, *has spirituales illustrationes & eleuationes aliter solitas ipsi accidere vnâ vice, & aliter aliâ; ita quòd semper ibi nouitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Reuelationes enim & visiones sunt alterius modi vnâ vice, & alterius aliâ.*] Sic illa [o]. Sanè toto opere diuersos, quos experta, modos describit, præsertim duos insignes, quibus se CHRISTVS Dominus præsentem eius animæ solitus exhibere. Inuenies eos cap. XXVII. Claudatur hæc de reuelationibus disquisitio canone Concilij Lateranensis sub Leone X. [p] Si vis verba, consule Acta ipsius Concilij.

o ca.56. in fine.

p sess. 11.

CAPVT II.

De diuinatione.

SICVT species præcedens vera, sic ista falsa. ideò illam Cõiectationi præposui, quę quasi mixta.

A

QVÆSTIO I.

Quid sit diuinatio?

ESSE aliquã constat, vel Cicerone teste, cuius de eâ duo libri supersunt. Videtur nihil aliud esse, quàm significatio occultorum ex pactis conuentis cum dæmone. Significatio, inquam, quia non perficitur solâ mentis intellectione siue cognitione, sed signis quoque & verbis exterioribus vtitur, quâ in re differt à sententiâ per vanam obseruantiam acquisitâ. Est autem tam præteritorum & præsentium, quàm futurorum, dummodò illa sint occulta, hoc est, procul remota ab humanâ cognitione [a]. Ideò malui dicere, *occultorum*, quàm, *futurorum*. Nam Prophetia & diuinatio in materiâ conueniunt. Quę de pacto cum dæmone adduntur, illa separant diuinationem à Prophetiâ, & à naturali coniectatione. hæc enim nascitur ex disciplinâ & obseruatione humanâ: illa verò desuper à Deo infunditur. Cúmque quanta est diuinatio, dependeat ab ope dęmonis, qui æmulatur diuinitatem furando diuinationem, vnde & dicta diuinatio, quasi diuinitatis imitatio sequitur, diuinationem non posse progredi vlteriùs, quàm dęmonis cognitio pertingit; sequitur etiã, nec arte, nec naturâ diuinationem perfici. Vtuntur ad eam Magi diuersis instrumentis. Qui pactum expressum habent cum dęmone, quia nouerunt gratiùs illi nihil accidere hominum idololatrico cultu, ideò plerunque Sacrificium interponunt, ara statutâ, precibus nuncupatis, accenso thure, vestibus verè, quales sunt nostrorum Sacerdotum [b]. Neque tamen hoc semper faciunt, sed omittunt aliquando vel quia temporis angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma diuinationis quâ vtuntur. sunt enim plures & diuersę, vt pòst docebo. Qui tacitum pactum habẽt, ij vanis vtuntur obseruationibus, pro naturâ sceleris: non quidem sacrificantes, sed tamen quę faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ignari, in honorem dęmonis.

B

a vide quid hoc sit, suprà ca.1.q.1.

C

b fusè Grillã. q.5.n.1.

L

QVÆSTIO II.

Quæ occulta possit dæmon reuelare?

QVÆDAM, non omnia, possunt, quia non omnia norunt: quę communis est Orthodoxorum sententia, post Tertullianum & Origenem, nempe B. Augustini, Eusebij, Anselmi, Rabani, Damasceni, B. Thomę [a]. Adscribam solius verba Marci Historici, qui postquàm narrauit mendaces responsiones idoli Veneris, subdit ista: *Tales enim sunt dæmones, vt qui decipiant, & nihil veri dicant. Neque enim possunt aliquid certò præscire: sed ex verisimilibus præ se ferunt se præscire apud eos, qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt veram dicere, qui exciderunt à veritate? Quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit: quo modo etiam accidit in hominibus, vt sæpe quædam prædicant futura, de re quæ euentura b.*] Quę valde obscurè dicta, sic intelligenda, vt vera sint: malle dæmones mentiri, sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atque adeò dicere solere, vt tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoque, quę creatam scientiam non superant, scienticè posse prędicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

A

a Tertullian. Apolog c. 22. Origen. Periarch. lib. 4. Euseb. li. 5. de præparat. c. 10 August. lib. de diuinat. dæm. & 2. Retract. c. 30 Damasce. lib. 2. de fide, c. 4. Ansel. de casu diaboli, c. 21. Raban. in c. sciendum 26. q. 4. B. Tho. in tract. qq 16. q. de dæmon. & p 1. q. 56.

b Marcus in vita S. Porphyrionis Gazæ Episc.

E

Primò nequit dæmon certò prædicere ea, quæ sunt omninò liberè futura [c]: vt sunt primò, quę dependent absolutè à voluntate Dei, cuiusmodi sunt supernaturalia mysteria, necnon gubernationes & mutationes regnorum ac rerumpub. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat vt lubet. Secundò eà, quæ dependent ex arbitrij humani libertate, vt quid cras sim facturus vel cogitaturus. Tertiò, quæ sunt omninò & propriè futura contingentia, quamdiu illa non habent causam certam & determinatam.

Secundò, ex istis quæ certò non nouit, potest dæmon multa probabiliter tantùm & coniecturam faciens prædicere [d]. Summam enim diuturnâ obseruatione sibi experientiam comparauit, & pollet angelico ingenij acumine, & optimè nouit rerum naturalium facultates, & ad quid valeant, hominum voluntatem mediante appetitu sensitiuo, inclinare; nouit omnium hominum temperamenta, affectúsque, nouit quid ex his & illis sequi soleat. Vnde contingit, vt sæpe ad amussim prędicat, quid quando homines sint facturi, vel etiam quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus; quòd talis exercitûs gladio, fame, pestilitate affligetur; quòd talis à tali sit occidendus; quòd Princeps de solio exturbandus. nam & hoc ex diligentiâ & fide coniuratorum, socordiâ & incuriâ cauendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam, fanaticus ille Basilacius Isaacio excęcationem, & de solio deiectionem, quę mox consecuta, prædixit [e]. Degebatiste vates prope Rhadestum: habebatur à vulgo Propheta. *Ceterum* (ait Nicetas) *nihil veri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed verba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat: & quamuis sæpe ridicula quædā admisceret, tamen turbam pastorum, agricolarum & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se venientium mammis contrectatis, & talis exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasque quæstiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Adstabant ei quoq; cognatæ aniculæ vecordes & inanæ, quæ consultoribus explicabant, quid illi Basilacij gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, vt sapientem orationem, interpretabātur. Is igitur homo, vt dixi, vates vulgo habebatur, & futura prædicere putabatur, à mulierculis præsertim, quibus turpes quæstiones, & deformes vestium implexiones, pro ludo & ioco, cordi erant. Cordatis verò hominibus, ineptus histrio, & vetus silicernium videbatur. Erant etiam, qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud obscurè iudicarent: quorum ego iudiciis maximè assentior.*] rectissimè. nam & obscœna illa disquisitio, & discursationes, verbáque perplexa, cuncta Satanicum fanaticum fuisse conuincunt. Vt & ea quæ sequuntur; *Imperatorem enim ad se venientem, neque vt tantâ potentiâ præditum excipit, neque salutationi eius, quæ erat,* Salue pater Basilaci, *respondit, neque tacito nutu capitis gratias egit, sed huc atque illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidem Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoria cella pariete depicta erat, oculis erutis, etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, Imperator eo, vt deliro, despecto, discessit.*] vaticinium mox euentus comprobauit, quem poterat quiuis sagaci prudentiâ præuidere, cùm & Alexius diligentissimè in fratris perniciē tenderet, & Isaacius, inopportunâ securitate, omnes delatores arceret, atque repelleret, adeò vt velle perire videretur.

Tertiò, potest diabolus certò prædicere quæcunque dependent à causis necessariis, quæ quidem ab aliis naturalibus causis nequeunt impediri, vt sunt motus cœlorum, eclipses, coniunctiones astrorum & eiusmodi: quæ verò non necessariò, sed vtplurimùm duntaxat eueniunt, eò quòd possint ab aliis causis naturalibus impediri, vt imbres, pluuias, nimbos, tempestatésque sonantes, & alia de hoc genere, illa per coniecturas cognoscit, & probabiliter prædicit tantùm. Certò quoque potest prædicere ea, quæ nouit se, permittente Deo, facturum. Sicut v. g. si Deo permittente ipse pestilitatis alicuius auctor & illator fuit, vi mali cessaturâ certo die; nouit pestem cessaturam: idque certiùs adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi vel condicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui congregatâ in foro concione populi, prædixit se intra horę spacium moriturum, & confestim se mortuo luem desituram: quod & factum. huic dæmon id manifestarat. *Refert historiam Villamontius* [f]. Item quæ intellexit per reuelationem: siue illa contineantur in sacris literis, siue aliter dæmoni fuerint à Deo manifestata. Hoc pacto, tam multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ euersione, & similibus, vt cùm Hermetem iidem spiritus docuerunt Ægyptiorum superstitionem abolendam [g], cùm Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia quæ accuratè congesta à Steucho Eugubino [h]. Hæc quo ad futura.

Quartò, nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoriâ tenere, quæ vel alienâ relatione accepit, vel ipso coram gesta fuêre: tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem vt præsentem, sui speciem in mente dæmonis impressam reliquit.

Quintò, de præsentibus res obscura non est. nam quæcunque actu exteriore prodita sunt, vt secreta furta, res perditæ, thesauri olim defossi, metalla subterranea, quæ hominum cognitionem fugiunt, dæmonibus nota sunt. De solis cogitationibus in animo manentibus controuertitur, an eas dæmon cognoscat? Experientia sæpe probauit, illum non esse mendacem indicem, sed per energumenos veris infamiæ iaculis configere. Scio quid Scotus, Durandus, Ockam censuerint: sed placet communior sententia Alberti Magni, Alexandri de Hales, B. Thomæ, B. Bonauenturæ, Richardi, & Ariminensis. *virtute suâ naturali, nullas eum affectiones liberas, vel cogitationes spontaneas hominis, sine alicuius manifestatione, posse cognoscere.* quia hoc Deo proprium [i]. Quo argumento sancti Patres Ambrosius & alij [k], probant Christi & Spiritus sancti diuinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione. Sed & Gentiles hoc fassi, cogitationes hasce, soli diuinæ naturæ perspectas, ceteros latere [l]. *Verum si cogitationes vultus vel membri alicuius motu, aut mutatione, vel alio extrinseco signo prodantur: peritius & solertius, quam exercitatissimi medici, ex huiusmodi dæmones indiciis internas animi affectiones deprehendunt,* vt docent August. & Cassianus [m]. *Potest etiam veterator adeo vehementer phantasmatibus immissis hominem*

turbare,

c Tertull. & Origen. supra August. li. 2. de Gē. ad lit. ca. 17. & Aul. sup.

d Euseb. d. ca. 10 Aug. de diuinat. dæm. c. 5 & 6. Damascen. li. 2. de fide, cap. 4.

e Nicetas Chonia. lib. 3.

f li. 2. Peregrinat. cap. 7.

g Aug. li. 8. de ciuit. Dei ca. 23.

h li. 3. de perenni philo. à c. 14.

i 3. Reg. 8. v. 39 Act. 1. v. 24.

k B. Amb. in Luc cap. 5. B. Hieronym. in Matt. ca. 9. B. Chrys. homil. 30. in Matt. B. Cyrillus li. 2. in Ioan. B. Aug. li. de scientiâ dæmô. Anasta q. 27. ad Antioch. Didymus de Spiritu sanct.

l Xenoph. lib. 4. de dict. & fac. Socra. Apollon-Tyan. in Orat. ad Domician. Iulianus Apostata apud Ammianum lib. 25. Pacuuius apud Gell. lib. 14.

m B. Aug. d. c. 5. Cassiā. collat. 7. cap. 16. Gerson to. 2. de examin. doctrinar. li. in fine.

turbare, vt vix ad aliud aduertere, vel aliud queat tum cogitare, quàm quod ab eo suggestum fuit: ita fit, vt videatur diuinare quæ homo cogitat. hoc accidit in Albigerianâ visione, de quâ ex Augustino Cardanus [n]. ita Scottus Parmensis anno 1579. Traiecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur. dicebat enim, cogita quod voles, & cogitationem diuinabo. scilicet dęmon importunissimam statim de re aliquâ Mago notâ immittebat cogitationem. & anno 1600. idem factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor: & hanc fraudẽ cluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum [o].

Notandæ sextò circa hęc fraudes aliquæ diaboli. Nam cùm est ignarus rei futuræ, tum si coram prudentioribus & doctioribus agat, exili sono, ambiguè, vel perplexè & obscurè adeò respondet, vt vix intelligatur. exempla vetera suppeditant varij [p]: recentius vnum Grillandus [q], idéque fieri ab eo solere testatur Psellus [r]. Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus, fucum non facilè deprehensuris, audacter, & palàm mẽtitur [s]. Caussa tam ambiguè respondendi est, vt quomodocunque res accidat, vel laudem consequatur, si pro consultoris voto: sin contrà, queat prætexere ignorantiam atque stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Crœso respondet.

Perdet Crœsus, Halyn transgressus, maxima regna.

Si vicisset Cyrum, hoc volebam dixisse; te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Crœsus, hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima. cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrantis Flandriæ Comitis mater, cùm pro diademate carcerem filius sibi infœlici prælio despondit. Lege Gaguinum [t], & Bernard. Girard [u]. Solent interdum etiam diuina oracula ambigua esse, sed non in contrarias partes, vt demonum. verbi gratiâ, illud redditum Henrico I. Imperatori Ratisbonæ, quando dormienti S. VVolphgangus apparuit, & dixit, *Adspice diligenter characteres in muro, qui est apud tumulum meum, exaratos.* vidit ille, nec aliud legit quàm POST SEX. dubius non quid aliud quàm *sex*, sed quid illo, *sex*, significaretur; an moriturus post sex dies, menses, annos. itaque quod certum & tutum amplexus, quasi post sex dies moriturus, eleemosynis vacat: iis elapsis, idem facere per semestre; ne fortè menses indicati. denique, putans sexennium prædici; toto illo se ad mortem parauit; quo elapso, fit Imperator. hoc ergo prædictum, & non mortem intellexit. Quàm vtilis fuit æquiuocatio ista [x]! ecce discrimẽ: diaboli oracula contrarios sensus patiuntur, & noxia sunt ambiguitatis; Dei diuersos, sed adferunt vtilitatem animæ. hoc est verum.

Septimò sciendum, dæmones, quâ pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum interuallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, vt diu ante prædicta ab ignaris putentur. Sic Apollonius, cùm Ephesi esset, exclamauit, vt præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum [y]. aliud exemplum de quodam iuuene refert Gellius [z]. aliud de Chariberto Aimoinus [a]. aliud sui temporis Grillandus [b]. plura æui huius Nicolaus Remigius [c].

De his, qui volet plura, legat Grillandum [d], Michaëlem Medinam [e], Binsfeldium [f], Horozæum [g].

n li. 8. de varietate rer.

o lib. 1.

p Cicero de diuina. Euseb. li. 6. præpar. c. 10. Socrat. li. 4. Histo. Ecclesi. cap. 15.

q q. 6. num. 7.

r lib. de Nat. dæm.

s Euseb. li. 4. de præpar. ca. 1. & li. 5. ca. 6.

t li. 7. Histor. Franc.

u li. 10. Annalium.

x Rem narrat Auctor vitæ S. Vvolphgangi apud Sur. 31 Octob. to. mo. 5.

y Philost. in vitâ Apollonij.

z li. 15. Noct. Attic. c. 18.

a li. 3. Annal. ca. 22.

b q. 6. n. 8.

c li. 3. dæmonolat. cap. 10.

d q. 6. à num. 7.

e li. 1. de rectâ in Deum fide, c. 1.

f in rub. C de malef. & mathe. notab. 10.

g li. 1. de verâ & falsâ prophetiâ, ca. 14.

QVÆSTIO III.

Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia & coniectatione?

QVANDO pactum adest expressum, nihil res habet difficultatis: in pacto tacito difficilius iudicium. Tria tamen poterunt obseruari; nempe, proportio rei cognoscendæ, & caussa per quam cognitio quæritur; natura quoque, quâ prædita est cognitio quæsita; & intentio, quam habet qui quærit.

Primò, si talis sit illa proportio, vt sufficienter vnum ex alio deprehendatur, non erit diuinatoria, neque damnanda, hæc inquisitio. Proportio autem huiusmodi triplex est. vna, qualis effectus ad suam causam, sic cognoscitur eclipsis ex cœli motu: alia, qualis causæ ad suum effectum, sic ex fumo ignis cognoscitur: tertia, qualis diuersorum effectuum cum causâ communi, cui vterque effectus connectitur, & sic originis ratione etiam sibi quodammodò proportionantur; sic, quia quæ causa est arcûs cœlestis, eadem quoque causa est serenitatis, rectè serenitatem ex arcu cœlesti colligemus. Si verò ex nullo horum capitum trium queat vnum ex altero cognosci; censenda inuestigatio cum tacito dæmonis pacto coniuncta.

Secundò quoad ipsam cognitionem, siue modum cognoscendi, considera; Num quæratur cognitio certa & infallibilis; vel saltem firmior, quàm par sit sperari, consideratâ humani arbitrij, & aliarum similium causarum concurrentium libertate, tunc pactum tacitum censebitur. Hinc vehementissima suspicio nascitur contra astrologos, onirocriticos & similes, qui de huiusmodi futuris contingentibus aliquid absolutè asserunt, etiamsi dicant, se velle id probabiliter tantùm affirmare [a]. Contra ex eodem capite excusandi astrologi, onirocritæ, & similes: qui reuerà non nisi vt probabiliter, & indefinitè, circa humanos euentus, quædam coniiciunt, ex impressionibus cœlestibus & corporeis affectionibus, quas homines vtplurimùm sua sponte sequi solent [b].

Tertiò, attendendũ, velítne quis seriò quærere cognitionem occultorum, per media ad id vana, & ex mediis istis solis, non à Deo, illam exspectet. nam & tunc præsumitur tacitum pactum subesse. Ex hoc capite à superstitione diuinatoriâ excusabitur. Primò, qui ioci tantùm causâ huic diuinationi vacaret, sciens eam inutilem esse: quemadmodum nemo superstitiosum iudicet eum, qui in cerebro gallinæ smaragdum, vel in simiæ tergo caudam quæreret, sciens se illic non inuenturum. Secundò qui gnarus rem ad hoc naturâ suâ inefficacem esse, per hanc tamen, à Deo cognitionem exspectaret precibus & desideriis petitam: sic in sacrâ Scripturâ excusantur sortes consultoriæ, de furto Acham [c], & de causâ tempestatis [d], & de Ionathâ [e]; iuxta dictum Sapientis [f], *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* sic etiam excusandi, qui in graui causâ, & arduo negotio, cùm aliud non suppetat remedium, signum à Deo petiêre, ex cœlo vel terrâ, vel doceri cupiunt, per aliquam vocem sine actione humanam, præter intentionem dictam vel factam [g], vt seruus Abrahæ, & Ionathas fecerunt [h]. Et hæc

a Sixt. V. in bullâ contr. astrolog. &c.

b Caietan. 2.2. qu. 95. ar. 5. & 6.

c Iosue 7.

d Ionæ 1.

e 1. Reg. 14.

f Prou. 16. vlt.

g B. Thom. 2.2. quæst. 95. ar. 7.

h Gen. 24. & 1 Reg. 14.

veriora sunt, quàm quæ nimis rigida Niderius posuit [i].

QVÆSTIO IV.

Quale peccatum sit diuinatio?

IN PRIMIS illicita est, & superstitiosa, & sapiens hæresim, quando quæritur cognitio rerum ipsi dæmoni incognitarum. Illicita, superstitiosa, & manifestè hæretica, quando dæmoni cultus latriæ vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur, vel pueri rebaptizantur, rerúm ve sacrarum abusus accedit. Illicita tantùm, & non superstitiosa, quando quęritur cognitio, quæ dęmonis scire non superat [a].

Secundò sciendum, quòd explicitum pactum semper sit mortiferum, siue voce, siue facto dæmon inuocetur: nec inter fideles vllus videtur locus esse ignorationi. Alcimus Auitus, vt mittam cæteros, contra diuinationem illicitam hanc tulit sententiam verissimam [b].

Nec minus hos pulsat temeraria cura sciendi,
Angit præscitus ducti quos terminus æui;
Cùm tamen eductas inferni sedibus vmbras
Colloquium miscere putent, & nota referre:
Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis,
Ad consulta parat vanis responsa figuris.
Ne vero multis dicamus singula verbis,
Præsenti illusus, damnabitur ille perenni
Iudicio, quisquis vetitum cognoscere tentat.]

Sint exemplo Saül consulens Pythonissam in Endor, & vxor Ieroboami consulens Beelzebub Deum Accaronitarum c. Natura quoque sua lethalis est diuinatio coniuncta tantùm implicitæ siue tacitæ inuocationi, seu, quod idem est, pacto, sed fit venialis. Primò, propter ignorantiam; si illa tanta, vt difficulter vinci potuerit; hoc est nec affectata, nec nimis crassa vel supina fuerit. Secundò, licèt materiæ leuitas ordinariè non excuset, eò quòd hæc est vsurpatio cognitionis Deo reseruatæ, quæ per se admodùm grauis etiamsi à materiâ abstrahatur; tamen quando claris indiciis constaret, animum & intentionem planè caruisse superstitione (v.g. quia non tam cognitionem adicispi voluit, quàm tali obseruatiuncula sic se per iocum oblectare) peccatum fieret veniale vanitatis: posśetque nonnunquàm contingere, vt talis iocus ab omni delicto immunis esset, & adeò decenter & opportunè adhiberetur, vt ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Gregor. Valencia [d], quem in hac quæstione sum secutus.

QVÆSTIO V.

Quotuplex sit diuinatio?

EX B. Augustini & B. Thomę doctrinâ [e], diuinationis omnis fundamentum est implicitum vel explicitum pactum cum dæmone. Implicitum censetur, quando quis quærit, cognitionem soli Deo reseruatam, aliunde quàm ex Deo, idque mediis indebitis, hoc est, à diuinâ prouidentiâ ad hoc minimè institutis. Nam hoc ipso quòd quis ad has vanitates & insanias falsas respicit, vult profectò à dæmone edoceri, qui huiusmodi curiositatum auctor est, & earum fictionibus se subentissimè permiscet. Explicitum pactum, seu inuocatio duplex est. nam vel fit expressis & conceptis verbis, vt faciunt incantatores, qui coniurant per illicitas formulas à dæmone institutas; vel fit ipso facto & actione, quando quis facit illud, quod nouit dæmonem, pro signo seu tesserâ suæ opis & efficientiæ constituisse f.

Theologi explicitas omnes (vt & Grilland. g) reducunt ad Necromantiam: implicitas, ad Sortilegium & Augurium, nimis laxè & impropriè his vocibus vtentes, quarum pressior est significatio, nec satis omnes species (quæ penè innumeræ) comprehendens: de quibus iam materia & ordo me vocant sigillatim agere. Diuidam in duo quasi capita omnes quas inuenio species; priore complectar eas in quibus clarè cognoscitur pactum expressum; posteriore cæteras.

QVÆSTIO VI.

De speciebus diuinationis, in quibus aperta inuocatio interuenit.

HVIVS summa quasi genera sunt duo, Oraculum seu Dæmonomantia, & Mangania. In his multa coniectatio, prophetia nulla; iuxta illud verum mendacis oraculum; Πολλοὶ θριοβόλοι, παῦροι δέ τε μάντιες ἄνδρες. multi calculorum coniectores pauci verò vatidici.

Oracula, vaticinia χρησμοὶ μαντεύματα, Dæmonomantiæ, hæc omnia possunt pro iisdem sumi; nam commune omnibus est, quòd iis Theomantiam veram, siue prophetiam, diabolus conatus fuit imitari, dando petentibus responsa vel ex antris, vel ex statuis, vel ex hominibus. Talia fuêre oracula Iouis Dodonæi, quod a posteris Dodanim institutum; qui Magi fuêre, & quercus consecrarunt, & pelues pulsari instituerunt, quæ species diuinandi diu sanè viguit: item Iouis Ammonis, quod Hebræum vocabulum significat veracem, iuxta vnam etymologiam. nam iuxta aliâ potes cum Iosepho, fortem interpretari. Nam mediæ literæ geminatio potiùs ad pronunciationem, quàm significatum, pertinet. Græcis ἄμμος, harena, Ægyptiis Hammon Sol, quo nihil oculatius, nihil fortius, secundùm Gentiles. Item Iouis Throphonij, de quo exstat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni [a]: item Apollinis Delphici, Clarij. Delij, Smynthæi, & innumera [b] alia; Veneris etiam Gazensis, paucis noti [c]. Horum causam physicam reddi posse multi censuerunt, non veteres tantùm, sed & recentiores viri eruditi [d], plerisque visum est, peculiarem quandam loci illius è terrâ exhalationem, quæ fanaticos efficiat, adducere. Vtuntur similitudine petitâ ab illis quos atrabilis exagitat; quos, inquiunt, non modò sibi ignota fari solere, sed linguis etiam loqui quas, dum sani erant, nullo modo sciuissent. Verùm hoc, quod de linguarum locutione addunt, atræ bili tanquàm causæ efficienti, nequit adscribi, quia dependet à consideratione. Prętereà sanior, hoc est, Christiana, philosophia hac in re consentit Psello, quem illi iniuriâ reprehendunt; qui Psellus, & cum eo Codronchus & Fernelius insignis Medicus e, censuit effectus tales adscribendos dæmoni adsistenti, vel obsidenti hominem, specum, statuámve; per accidens tantùm fieri, vt dæmon hæc, quàm illa loca, vbi talis non est

---

i In Præcept. c. 9. litera D. in fine.

a Penna com. in part. 2. direct. Inquisit. de quo nos plura lib. seq.

b lib. Carmi. cap. 5.

c 1. Reg. c. 28. 4. Reg. c. 1.

d 2. 2. disp. 6. q. 12. part. 4.

e S. Aug. l. 2. de do. Christian. c. 2 & 21. B. Thom. q. 95. ar. 2.

f Caietan d. q. 95. ar. 3. Nauarr. c. 11. Manual. n. 21.

g d. q. 6.

a Dial. Trophonius.

b Vide Theodoretum lib. 10. de curand. Græc. affect. & Cælium Calcagni. lib. de oracul. Iul. Siren. lib. 9. de fato. Leloyher. lib. 4. de spect.

c Marcus in vitâ S. Porphyrionis Gazensis Episco.

d Iamblic. lib. de myster. Plutarch. li. de defec. oracul. Pōponat. lib. de incant. Aponens. in sect. 30. Problem. Leui. Lēn. lib. 2. de occult. c. 2. Sirenius sup. & alij.

e Fernel. li. de abdit rerum caus. 1. Codronc. li. 2. de morb. malef. cap. 8.

est exhalatio, velut accommodatiora instituto suo deligat; sicut & libentiùs obsidet atrabiliariorum corpora. Quare quòd, expurgato medicamentis corpore, cesset vaticinatio, hoc inde fit, quia dæmon illa corpora deserit, in quibus non inuenit ampliùs amicas sibi dispositiones. Quòd verò prisca cessarint oracula, non tam tribuendum vapori seu exhalationi illi deficienti, quàm virtuti Saluatoris nostri IESV, qui superueniēs fortior, forti armato hæc deceptionis vasa extorsit. Iamblichus, ipse sibi contrarius [f], vaticinia nec ab arte, nec à naturâ, nec à ratione, nec ab aliâ quâpiam causâ manare censuit, sed diuinitùs tantùm concedi, hoc est, à dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula pleraque per maleficas fundebat. tales enim fuêre illæ fœminæ, quæ dictæ *Dodonides columbæ*, vt docuit Pausanias [g]: sic dictæ quia Thessali (teste Seruio [h]) tam vaticinatrices quàm colūbas, vocant πελειάδας. Tales Gallicenæ, sic dictæ mulieres antistites Gallici numinis, in Senâ Britannici maris insulâ) quæ magici carminis vi tempestates ciebant, seque in quæ collibitum animalia videbantur transformare, futura prædicebant, & sanabant quæ aliis insanabilia [i]. talis Pythia Delphis, vt ex descriptione Oraculi à plurimis [k] traditâ patet. talis fatidica Branchidarum, quod oraculum ab Iamblicho [l] descriptum. Magi etiam fuêre vates Colophonij, Trophonij, & Soractini, de quibus Pausanias [m] & Strabo legendi [n]. Talis Francica Pythonissa, quæ Merouæum decepit, de quâ Gregorius Turonensis [o]. Tales omnes Pythonici, qui & ventriloqui dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις (eò quòd ex imo ventre vox prodire videbatur, vt explicant Origenes & alij [p]) στερνομάντεις, eò quòd aliquando sub pectore intra cutem se dæmon ostentet, & per pectus loqui videatur (talem se vidisse scribit Cœlius Rhodiginus [q]) vocantur etiam Pythones, à sciscitando πυθέσθαι & Εὐρυκλεῖς, à quodam Eurycle sic obsesso, iuxta Suidam & Aristophanem, vel ab ipso dæmone obsidente, quem Euryclen vocat Plutarchus. Ventriloquum nobis describit ipse Apollo apud Eusebium [r] ex Porphyrio Mago, fluxum quendam ex Phœbi radiis descendentem, aëris puri subtilidulo flatu occultatum, delinitum cantibus, & infandis verbis (*vides dæmonem aërium magicâ formulâ adiuratum*) (*descendere*) cecidisse circa caput inculpati receptoris (*Magi qui se ex ritu purgarat*) tenuium velamentorum (*vittas indicat, quibus caput redimitum*) mollem verò implesse tunicam, assultim per ventrem citato motu recurrentem, & tandem in humanam vocem per fistulam erupisse (*quod ambiguum an de summo an de imo gutture dicat: nam illi per vtrumque loqui soliti.*) Versus sunt:

Ῥεῖμα τὸ φοιβείης ἀπορρείμενον ὑψόθεν αἴγλης,
Πνοιῇ ὑπὸ λιγυρῇ κεκαλυμμένον ἠέρος ἁγνοῦ,
Θελγόμενον μολπαῖσι καὶ ἀῤῥήτοις ἐπέεσσι,
Κάππεσεν ἀμφὶ κάρηνον ἀμωμήτοιο δοχῆος.
Λεπταλέων ὑμένων μαλακὸν δ' ἐνέπλησε χιτῶνα,
Ἀμβολάδην διὰ γαστρὸς ἀνεσσύμενον παλινόρσον.
Αὐλοῦ δ' ἐκ βροτέοιο φίλην ἐτεκνώσατο φωνήν.

Talem fuisse Saulis Pythonissam [s], testatur Flauius Iosephus [t]. Talis Brabantus impostor nobilis, de quo Ioan. Brodæus [u]. Huc pertinent quibus dæmon ex arcâ respondet. Operæpretium puto adscribere, quod duo recentiores scriptores Germani de hac re commemorarunt: fuisse in Misniâ rusticum quendam. hunc domum retulisse pecuniam vesicæ suis inclusam, & scamno imposuisse: cùmque aliò abiuisset, sus domestica, vt vorax & multiuorum est animal, in vesicam incidit, & vt vidit deuorauit. Rusticus rediens, quam non inueniebat, ab vxore deposcit. negat mulier vidisse se. quid agat? adit stolidus vetulam propè degentem, quam pro veratrice habebant. iubet muliercula virum in limine domus resistere, nec à lineâ, quam cretâ notarat, latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem sciscitatur de fure, his verbis, arcam introspiciens: *Quidam N. pecuniam suam domum reuersus tali amisit die, quem ais furatum?* respondit veterator ex arcâ (nouo suo tripode) *sus comedit domestica. Tu tamen dicito, coniugem eius, vt cum sacerdote amasio eam abbligurirei, clam sustulisse.* respondet illa rustico, quod à dæmone iussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. nam nihil veritus anile interdictū, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus, & ante ostium cubiculi substiterat, vt quid malefica moliretur, accuratè per rimam obseruaret. Reuersus domum vxori & amicis cuncta narrat; ex eorum consilio suem mactat, crumenam potitur. Defert triueneficam, vt calumniatricem, & dæmonis partiariam. Magistratus portentum flammis expiauit. Vocantur etiam huiusmodi, à dæmone afflati, vocantur fanatici etiam à Iurisconsultis [x], Græcis, ἔνθεοι, ἐνθεαστικοὶ, ἐνθουσιάζοντες: differunt ab arreptitiis & obsessis solâ vaticinatione. Ex hoc genere fuêre, Orpheus, Musæus Atticus, Tyresias, Sosipatra apud Ennapium [y]. Montanistæ apud Epiphanium [z], & alij apud Lactantium [a], Ruffinum [b], Oecumenium [c]: & communiore consensu Sibyllæ, quarum nomen non est improbabile, deductum à *Kibel* [d], *recepit, acceptauit*; *vnde Kabala* significat doctrinam cœlitùs traditione receptam. Sanè Sibyllarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiam sunt ἐκστατικοὶ, qui à dæmone extra se rapti, motu sensuque priuati, & mira putantes intrea sese adspicere, quæ futura postmodùm, enunciant. Omnes huiusmodi phanatici, siue vates idolorum, ventriloqui, ecstatici, & reliqui, quos dixi, damnantur in sacrâ Scripturâ [e]. & contra hos Saül pœnam mortis sanxerat, vel potiùs à Moyse sancitam fuerat executus [f].

SECTIO II.

De Mangania modis variis: & primo de Necromantia.

ALTERVM diuinationis caput vocatur γοητεία, siue, μαγγανεία, cuius plurimi sunt modi.

Præcipuus est ille, quem cum Iamblicho perperàm nonnulli audent vocare θεουργίαν, rem pessimam honesti nominis pallio tegentes, vt accuratè docuit Petrus Leloyerius [a]; alius meliùs dicitur ψυχομαντεία, ψυχαγωγία, ψυχοπομπεία, sepulcrale carmen vocat Apuleius, communiter dicimus Græcâ denominatione, Necromantiam. hanc Gentiles certis locis (quæ putabant esse inferni ostia, vt in occiduo Galliæ littore [b], vt apud Thesprotum, Tarentum, Auernum, Cimmerios, & Heraclæam) certis ritibus exercebant: quibus se putant manes elicere. describitur accuratè à nostris Poëtis, Horatius [c]:

f li. de myster. ca. 11. & 26.
g in Arcad. Natalis Comes li. 6. Mytholog. c. 10.
h in Bucolic.
i Pompo. Mela li. 3. & Cœlius lib. 13. antiq. cap. 33.
k Herod. Xenophon. Strabone. &c.
l li. de myster. Ægypt.
m in Achaic.
n Geogra. li. 5.
o Histo. Fr̄c. lib. 5. cap. 14.
p Origen. lib. 7 cōtra Cels. Chrysosto. in 1. ad Cor. cap. 12. & Oecumen. in c. 16. Actor.
q lib. 8. ca. 10.
r de demonst. lib. 5.
s 1. Reg. 28.
t li. 6. Antiq. c. 15.
u li. 8. Miscella. cap. 19.
x li. 1. D. de ædil. edict.
y in vitis ædesij.
z hæresi 85.
a li. 4. institu. 25.
b li. 2. Eccle. histo. c. 4.
c ad cap. Actor. 12.
d Esther 4. 4. קבל
e Leuit. 20. & vlt. Deut. 18.
f 1. Reg. 28.
a lib. 4. de spectris: & Aug. li. 10. de ciuit. Dei, cap. 6.
b Claudia. in Ruffin.
c Satyr. 8.

— — Carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos; has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbásque nocentes.
Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passóque capillo,
Cum Saganâ maiore vlulantem (pallor vtrasq;
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam diffusus, vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtque
Iam peritura, modis. Hecatem vocat altera, sæuam
Altera Tisiphonem, &c.

Malindenses etiam hodie [illegible] Caranza lib. 1. Hist. Indicæ, [illegible] ego puto [illegible] esse.

Seneca d canit in nemore obscuro densitate arborum Tiresiam hanc magicem peregisse, vt Laium euocaret:

d In Oedipo.

Huc vt sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit [1] *noctem locus.*
Tunc [2] *fossa tellus, &* [3] *super rapti rogis*
Iaciuntur ignes. ipse [4] *funesto integit*
Vates amictu corpus, & [5] *frontem quatit:*
Lugubris imos [6] *palla perfundit pedes:*
Squallente cultu mæstus ingreditur senex:
Mortifera canam [7] *taxus astringit comam,*
Nigro bidentes vellere, [8] *atque atra boues*
Retro trahuntur, [9] *flamma prædatur* [10] *dapes,*
Viuúmque [11] *trepidat igne ferali pecus.*
Vocat inde [12] *Maneis, teque qui Maneis* [13] *regis,*
Et obsidentem [14] *claustra lethalis lacus:*
Carménque magicum voluit, & rapido [15] *minax*
Decantat ore, quicquid aut placat leues
Aut cogit [16] *vmbras. irrigat sanguis* [17] *foco,*
Solidásque [18] *pecudes vrit, & multo specum* [19]
Saturat cruore. libat & [20] *niueum insuper*
Lactis liquorem, fundit & Bacchum [21] *manu*
Læuâ, [22] *canitque rursus,* [23] *& terram intuens* [24]
Grauiore Maneis voce, & attonitâ [25] *ciet.*

Adscripsi notulas numerarias, vt intelligatis, totidem his versibus ritualia exprimi accuratissimè, vt solet Poëta iste: de quib⁹ qui plura volet, adeat Aduersaria & Commentaria nostra, quæ iam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum, hostiarúmque, & alia quædam, hoc ipsum Tiresiæ elicium describens copiosissimè, sed parum clarè. addam lucis aliquid ascribendo, quod illorum erat officium, qui commentarios polliciti. Primò itaque significat Tiresiã solitum huic duntaxat diuinationi, neglectis aliis vacare:

Consulit ille Deos, non largâ cæde iuuencum,
Non alacri pennâ, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque sequentibus astra,
Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Subdit solitum duntaxat Maneis elicere; idque rum facturum, priùs Thebanum regem, qui se consuluerat, ritè purificasse, & communiuisse, ne quid illi noxæ à Manibus inferretur. Sed primus versiculus mendosus est, & fortè præcedens aliquis intercidit:

Tam penitus dura quam mortis limite manes
Elicitos patuisse refert. ——— mox:
— parat ante ducem [26] *circúmque bidentum*
Visceribus laceris, & * *odoris sulfuris aurâ,*
Gramineísque nouis, & longo murmure purgat.

Deinde, descriptâ syluâ veteri, & tenebrosâ, & horrendâ, & Hecatæ sacrâ & spectris infestâ:

Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe
Terra sacris, multóque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentáque sisti
Atra monet. ———
Tum fera [27] *cæruleis intexit cornua sertis*
Ipse manu [28] *tractans, notaque in limine* [29] *syluæ.*
Principio largos nouies [30] *tellure cauatâ*
Inclinat Bacchi latices, & munera [31] *verni*
Lactis, & Actæos [32] *imbres suadúmque cruorem.*
Manibus aggeritur quantum [33] *bibit arida tellus.*
Trunca [34] *dehinc nemora aduoluit, mœstúsque sacerdos*
Tres Hecatæ, [35] *totidémque satis* [36] *Acheronte nefastis*
Virginibus, iubet esse focos, tibi rector [37] *Auerni,*
Quanquam infossus [38] *humo, superat tamen agger in auras*
Pineus: hunc iuxta [39] *cumulo minor ara profundæ*
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus
Intexit [40] *plorata latus. iámque ardua ferro*
Signati [41] *capita, & frugum libamine* [42] *puro*
In vulnus cecidêre greges: Tunc innuba [43] *Manto*
Exceptum pateris [44] *prælibat sanguinem, & omnes*
Ter circum [45] *acta pyras, sacri de more parentis,*
Semineces fibras [46] *& adhuc spirantia reddit*
Viscera, nec rapidas moratur frondibus [47] *atris*
Subiectare faces, atque ipsa sonantia [48] *flammis*
Virgulta, & tristes crepitusse vt sensit aceruos
Tiresias. — Cuius mox subit carmen Magicum prius (nam & Papinius duo ponit) quo inuocantur, Infernus, seu Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & iubentur Cadmeæ gentis Manes liberè pati exire, cæteros manere:

Tartareæ sedes, & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuque ô sæuissime fratrum,
Cui seruire dati Manes, æternaque sontum
Supplicia, atque imi famulatur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones, vulgúsque cauâ sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus: tu separe cœtu
Elysio Perseia pios, virgáque potenti
Nubilus Arcas agat; contra per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluresque è sanguine Cadmi;
Angue ter excusso & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat vmbras.

Sequitur tandem secunda & minax incantatio, moram vate non ferente:

Atque hic Tiresias, nondum aduentantibus vmbris,
Testor (ait) Diuæ, quibus hunc sacrauimus ignem,
Læuaque [45] *conuulsæ dedimus carchesia terræ,*
Iam nequeo tolerare moram. cassúsne sacerdos
Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis? an Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mixtos Cœlique Erebique sub vnum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi, aut ægras funditorum carpere fibras.
Ne temnite annos, nubémque hanc frontis opacæ
Spernite, ne moneo. & nobis sæuire facultas.
Scimus enim & quicquid dici, fierique timetis,
Et turbare Hecaten, ni te Thymbræe vererer;
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum est,
Illum, sed taceo, prohibet tranquilla senectus.
Iámque ego vos auide, &c.

Ecce tibi Magorum in dæmones iactis litas mina, de quibus dixi. [illegible] ex Anebone ægypt. [illegible] & Dæmogorgonem describit.

Ex his Papinij ritualia præterea, plus viginti

[1] male meus [illegible] vocantur [illegible] nam [illegible] Di[illegible] [illegible] Ara, [illegible] quorquam, [illegible] non [illegible] præcedenti [illegible] modum [illegible] arbores decapitatas, quod [illegible] Eumenides ara tres [illegible] Hecatæ tres Eumenid[illegible], sed [illegible] vnica Plutoni, [illegible] super illa etiam alias [illegible] Proserpina. [illegible] vocat quæ in [illegible] angusta. [illegible] Virgo sanguinem quem Manes bibituri [illegible] primus [illegible] terra [illegible] Manib[illegible] [illegible]

[illegible]: singula probare libri integri foret: Illud tantùm addidero, patêre hinc duos Necyomantiæ modos; vnum per sacrificium & incantationem solam, quo vtebatur Tiresias; alium Thessalicum, adhibitis funestioribus ritibus, ossibus, fibrisque mortuorum, & alijs rebus planè feralibus, quem Lucanus describit [e], agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani. primùm itaque illic inter cadauera, nutans animo quod caperet,

e lib. 6.

[1] *Electum tandem traiectum gutture [2] corpus*
Ducit, & inserto laqueis feralibus [3] unco,
Per scopulos miserum trahitur per saxa cadauer,
Victurum, montisq. cau; quem tristis Erichto
Damnarat sacris, altâ sub rupe locatur.

Vt illic in suâ specu, quam nemus tenebrosum magis inumbrabat, vbi nulla vnquàm à Sole lux cadauer habuit; assumpsit habitum artis suæ præceptis congruentem:

* pro, decolor, hoc est, ater.

* *Discolor [4], & vario furialis cultus amictu*
Induitur, vultusque [5] aperitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida [6] sertis.

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus viuificari videatur.

Pectora tunc primum feruenti [7] sanguine supplet,
Vulneribus laxata nouis, taboque medullas [8]
Abluit, & virus large [9] Lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura sinistro
Miscetur. non spuma canum, [10] quibus vnda timori est;
Viscera non [11] lyncis, non diræ [12] nodus hyænæ
Defuit, & cerui pasti serpente [13] medulla;
Non puppim [14] retinens Euro tendente rudentes
In medijs echeneis aquis, oculique [15] draconum,
Quæq. [16] sonant fœta tepefacta sub alite saxa;
Non Arabum [17] volucer serpens, innataq. [18] rubris
Æquoribus custos pretiosa vipera concha;
Aut viuentis adhuc [19] Libyci membrana cerastæ,
Aut cinis [20] Eoâ positi phœnicis in arâ.
Quo postquam viles, & habentes nomina pestes
Contulit, infando [21] saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum [22] nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.

Virus.] Spumam, quâ vocant Lunæ, de qua Comm. in Senecam. porrò cuncta, quæ hic recensentur, habentur e venena magica, veterum libris commemorata.

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primùm vlulatu (sicut Horatij Sagana) & inconditò ferarum sono; deinde concepto ac solemni carmine. Hodie quoque murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit [23] murmura primum
Dissona, & humanæ multum discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitusque luporum,
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident, vlulantque feræ, quod sibilat anguis
*Exprimit, & planctus illisæ * cautibus vndæ,*
Syluarumque sonum, fractæque tonitrua nubis.
Tot rerum vox vna fuit. mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetratque in Tartara linguâ.

* corrige cautibus.

Duo mox subduntur carmina, priùs quoque (vt superiora illa Tiresiæ) deprecatorium, posterius comminatorium. In deprecatorio aduocantur Eumenides, Styx, Chaos, Pluto, Mors, Elysij, Persephone, Hecate, Cerberos, Parcæ, & Charon, & obiectatio additur, commemoratis suis meritis, ac cultu illis assiduo, necatorum infantium, & anthropophagiæ.

Exaudite preces, si vos satis ore nefando,
Pollutoque voco, si nunquam hæc carmina fibris
Humanis [24] ieiuna cano, si pectora [25] plena
Sæpe dedi, & laui calido [26] prosecta cerebro:

Vulgò malè legitur protecta.

Si quis, [27] qui vestris caput, extaque lancibus infans
Imposuit, victurus erat, parcite precanti.

Demùm, cùm vmbra, iam apparens, suum cadauer subire vereretur, ac detrectaret, quod illa iusserat,

——— *Miratur Erichto*
Has fatis licuisse moras, iratâque Morti,
Verberat immotum viuo serpente [28] cadauer,
Pérque cauas terræ, quas egit carmine [29] rimas
Manibus illatrat, regnique silentia rumpit:

idque minis illis magorum veterum, quas Porphyriusmet item sit commemoratis; quas apud alium neminem tam disertè expressas inuenio: sunt autem sequentes:

Tisiphone, vocisque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
*Eliciam *, Stygiásque canes in luce supernâ*
Destituam per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciémque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi pessime Mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis,
Et subito feriere die. paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit; qui Gorgona cernit apertam,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erynnim;
Indespecta tenet vobis qui Tartara, cuius
Estis vos superi, Stygias qui peierat vndas?

* Et Izrastreum illud, qui denotet vocatulum, vt dixi libro 1.

Hæc imitatus Cl. Claudianus Minatur Demogorgon, quod mirari fuit Statij versibus citatis.

Neque hæc tantùm sed postquàm vmbram in corpus suum impulit, illam quoque adfata, eique pollicita est immunitatem à magicis de cætero cantibus:

—— *Dic (inquit Thessala) magnâ*
Quod iubeo mercede mihi. nam vera locutum
Immunem [30] toto mundi præstabimus æuo
Artibus Æmonijs. tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine syluis,
Vt nullos cantata Magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum. nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. ———
Adijcit his & carmen, quo [31] quicquid consulit, Vmbra
Scire datur. ———

Denique cùm cadauer respondisset, non potuit, sine veniâ Erichthûs vmbra discedere. concedit ergo redeundi facultatem:

——— *Sic postquam fata peregit,*
Stat vultu mæstus tacito, mortemque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisque cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata.
Consumpto iam iure semel. [32] tum robore multo
Extruit illa rogum. venit defunctus ad ignes.
Accensa iuuenem positum relinquit Erictho,
Tandem passa mori. ———

Si mortuus mori quiret, vel arte Magica resuscitari. sed de vmbrâ, vt de animâ locutus Poëta, metaphoricè vitam mortemque vsurpauit. Sunt autem & in his versibus triginta duæ notatæ obseruantiæ Magicæ in hac specie diuinationis. Huic secundæ speciei, quatenus iniurij sunt in vitâ functos; vel deportationis, vel mortis pœna statuta in viliores [f], & posteriore iure, in vtriusque speciei euocatores à Constãtino lethale sup-

f l. 4. ad. D. de sepulcro violat. quæ sepulcra, ...

plicium

pactum sancitur g. Tertullianus arcanum detegit h, cùm docet, non vmbras defunctorum, sed earum loco dæmones apparere; dæmones operari sub obtentu animarum; item, omnem incorporalem corporum exhibitionem præstigias esse. Exempla dæmonum, qui apparentes mentiti se esse animas defunctorum, noua & vetera Crespetus refert. i. Prior illa Tiresiæ, in quâ nudum simulacrum seu idolum animæ exhibebatur, & solâ perficiebatur inuocatione, σκιομαντεία propriè dicebatur: posterior verò, in qua diabolus sæpe, cùm cadauer non aderat, totius humani cõpositi figuram simulabat; v. g. cùm quis Achillis habitum statura inque corporis videre volebat; ordinariè nunquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideoque Apollonius Tyanæus k vt se peritiorem aliis ostenderet, negabat se sanguinem ibasse; vocabatur strictè, νεκυομαντεία siue νεκρομαντεία. Glycas l d sputanter veuo κληδονίζεσθαι scribit eam vocem quosdam accipere pro obtestatione omnium, alios verò pro euocatione. *Nam κληδόνα vocari Gerasorum per excantationem certas attractionem, & è sublimi deductionem: deducta vero a κλῶ, quod idem sit cum καλῶ, euoco.* Idem alibi m non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi: qui Basilio Imperatori filium vita functum sic ostendisse fertur, ac si viuus adhuc foret. *Effecit enim, vt ipse se imaginaria Constantinum equo pares in quadam sylua, obuiam fieri; cum ibi visus fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esset, in conspectu ex oculis amisit.* fefellit Imp. sed non Leonem Philosophum Iuniorem Basilij filium; qui Santabarenum, non pro Sancto, sed pro venefico, vt erat, semper habuit. vsus hac Apion Grammaticus cùm vmbram Homeri suscitauit, Cicerone teste n, & Plinio o. in quâ se iactat Empedocles apud Laertium & Plinium. Sacræ Scripturæ videntur hanc diuinationem vocare diuinationem per Pythonem p, vsurpantes nimirũ Pythonem, pro dæmone ex terræ profundo specu aduenientе, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi Mago, quem diabolus interdum aufert, & vitæ aspectu sique subtrahit; vt de quodam narrat Franc. Picus q; tum ipsis qui curiosè consulunt, qui non nunquam de mente abalienantur, & male pereunt, vt Rex quidam nostris temporibus r. Quis etiam nescit infelicem exitum Heliogabali, huic superstitioni addictissimi s: viris que consultori & consulenti, pœna mortis lege veteri infligebatur t. Non desunt, qui de his intelligant illud Regis Hymnographi u, *Comederunt sacrificia mortuorum*; & illud, Isaiæ x, *Nun requiret pro viuis a mortuis?* Hæc de Necromantiâ sufficiant, de quâ ingeniosum opus extat Stephani Forcatuli I. C. quo Iuris doctores Papinianum, Africanum, Paulum, & alios introducit suaipsosmet responsa explicantes.

SECTIO III.

De Hydromantiâ.

De hac quoque seorsim dicã, quia nulla fecundior impostura. Iamblichus meminit ὑδρομαντείας seu diuinationis per aquam, quæ traditur Andronico Imper. in pretio fuisse. hic enim cùm multiplicibus, propter crudele edictum, de necandis coniuratorum propinquis, odus ac malis se videret obsessum, ad futura per noxiorem dæmonum cultum noscẽda se conuertit; *seque totum* (inquit Choniates a) *immisit ei, vt futura ex aqua, quasi per caliginem coniiciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbrâ solarium radiorum, conspectantur. At ipse quidem vis nocturnas sacris interesse noluit, metu famæ, vt arbitror: sed illud Hagiochristophoritæ Stephano mandat. Is Setho adhibito, qui ab ineunte ætate talibus oraculis dedit erat, oculos propterea Manuelis Imperatoris iussu amiserat, certo ritu percunctatur, quis post Andronicum sit imperaturus. Matungentus in aquis primas nominis Isaaci literas exhibuit, se lordine conuertit. Si pro I. itaque*, secundâ respõsione addidit fore, *intra excelsa immemorius.* atque ita planè accidit posteà; intra illud tempus, illud Isaacij Angeli, occiso Andronico. Modum illius diuinationis Nicetas addit se ignorare, nec scire velle. ad fugam tamen superstitionis scire, non est inutile. Inuenio species eius varias, vna fiebat per annulum de filo suspensum in aquâ, & vasculi latera constitutis ictibus pulsantem: alia coniectis in aquam statiuam tribus lapillis, & obseruatis gyris, quos toties inuicem implexi, circa lapillos diffundebatur. Tertia ex agitatione vasiâ pelagi quã olim Siculi & Euboeenses, hodiè multi natæ norant. Hinc Christianorum quorundam Orientalium nata superstitio, qui quotannis mare quasi animatum baptizant. Aliò longè pertinet, quod Princeps Venetorum annulo in mare iacto quotannis Adriaticum sibi despõdet. Dominatus tum iudiciũ, non magiæ argumentum est. Fuit enim mortiã nauali Victoria, quã duce Sebastiano Ziano, victẽ captũ Federici Ahenobarbi Othonem, captumque bellere Alexandro III. Pontifice, qui Venetias profugerat. Tũ enim Ziano Pontifex annulum de manu suâ detractũ obtulit, dicens: *Accipe ritè mea hoc annulo fretus Oceanum tibi vnuicie, & quo annis tibi posterisque tuis eò die, quo à victoria, nos Ecclesiæ tensione, obtinuisti, desponsabis mare: vt sciant omne maris tibi dominium concessum, quia Sedis Apostolicæ tueri decuram & subiectum fidei esse facile isti. Sit hoc tibi quasi signus beneficentiæ, & secundæ sorti sin fututum.* Narrat Villamontius b. Quarta, Prior illo Sabellicus c, ex aquæ colore fuit, & imaginibus in eã apparẽtibus, vt tradit Varro belli Mithridatici euentũ, multis versibus præsignificatum fuisse. Ad id olim fontes quidam fuere particulares, vnde & πηγομαντεία vocatæ ales ex Xenagorâ docet Macrobius d crateres Palicorũ in Siciliâ d, talis in Ægypto cisterna in tẽplo Arbaceno de quâ mirabilia memorat Zozimus e, & vt mittam Iunonis paludem apud Laconas Epidaurum Apollinisque Thyræi oraculum, prope Cyaneas ad Lycum, in fonte templo proximo f, videtur huc referenda Celtarum veterum, hoc est, Germanorum, superstitio, qui recens natos Rheno flumini commendabant, eã mente, si spurij forent, absorbendos: si legitimi, innoxios supernataturos. iuxta illud Claudiani

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Quã de re plura diximus g.

Quintò, statuebatur cyathus aquâ plenus, & verbis immurmuratis obseruabatur, num aqua spontè efferuescens effunderetur. Sextus modus est Festanus, ibi aquam in vitreum calicem effundunt, eique olei guttulã admiscent, & sic in aquã

a Nicet. Choniates Annal. lib. 2.

b In Peregrinat. cap.

c Decad. 2. lib. 7.

d lib. 5. Saturnal. 19.

e in vitâ Anseliani.

f Pausan. in Achaic.

g Comm. in ...

h Ioã. Leo li. 3 desc. Africę.

tanquã in speculo, mira cernere se opinatur [h]. Septimũ indicat Clemẽs Alexandrinus, cùm scribit mulieres Germanas solitas fluuiorũ vortices, ac circumuolutiones amniũ notare, & inde futura prędicere [i]. Denique non sunt alieni ab Hydromantiã, qui hodiè adhuc in Italiâ, ad furtorũ auctores detegendos, trium suspectorum nomina totidem pilulis inscribũt, & eas in aquam conijciunt: hísque multò sunt sceleratiores, qui ad hoc aquâ lustrali abutuntur. Cæterùm tempore S. Bernardini Senensis supererant adhuc vestigia παγομαντείας.. Nam qui eius vitam composuit, ei contemporaneus scriptor [k] de Aretio agens ista prodidit: *Extra mœnia vrbis eius fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis, quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eo ciues Aretini, & alij circumquaque vicini, tanquàm ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quæstiones suas, & morborum suorum curationes. Id verò animaduertens Bernardinus, verus Christianæ religionis cultor & amator, aduersus hunc dæmonum cultum fortissimè sese erexit: & primò quidem concione ad populum habitâ & absolutâ, magnoperè omnium confirmatis animis, hortatus est eos sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationem, prorsúsque abolendam. Mox verò arreptâ securi vel malleo, cum populo egressus est ad fontem, cúmque ad fanum dæmonis peruenisset, primus ipse ictibus cepit contundere, euertítque aram, & fontem lapidibus penitùs obturauit.*] Fit mentio etiam in Concilio Antisiodorensi [l].

i li. 1. Stroma.

k vitæ ca. 40.

l Tomo 2. Concil.

SECTIO IV.

De aliis Manganiæ generibus.

F

a cap. vlt. b d lib. 2.

PRIMO loco obuia λεκανομαντεία, de quâ Psellus [a], & Nicetas [b]. Cedrenus eâ testatur vsum Iannem Magum Theophili Imperatoris præceptorem. Curopalates Ioãnem Patriarcham Iconomachum vocat, Glycas verò scribit [c], verum Alexandri patrem, Ægypti Regem Nectanabum, Magiæ peritissimum, hac cognouisse, Ægyptum in hostium venturam potestatem: hodiè eâ Turcæ vtuntur. nam in peluim aquâ plenam iniiciunt cum variis characteribus pretiosos lapides, auri argentíque laminas: tum responsum ex peluis fundo auditur.

c p. 2. Annal.

Secunda γαστρομαντεία, hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aquâ plenas: & inspectante puro puero, vel prægnante muliere, responsi loco, certæ figuræ & imagines apparebant.

Tertia κατοπτρομαντεία, quæ rerum quæsitarum figuras in speculis exhibet politis: in vsu fuit Didio Iuliano Imperatori [d], qui imperium emit: de quo ista Spartianus: *Fuit præterea in Iuliano hæc amentia, vt per Magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militũ arma compesci. Nã & quasdã non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina prophana incantauerunt, & ea, quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri, præligatis oculis incantando, vertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Túncque puer vidisse dicitur, & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem.*] Aliud mixtum Pagomantiæ refert Pausanias [e] agens de Patris Achaię: ibi ante Cereris ædem, fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur: *Ibi oraculum maximè veridicum fuisse cognoui. ex eo non rerum omnium, sed*

d Spartian. in Iuliano.

e in Achaic.

A

morborum tantum euenta prædicebantur. Speculum (ait) *tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, vt in fonte omninò non mergatur; sed imò ambitu summam aquam contingat. Exinde vbi odores adoleuerint, & ritè Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus peritur*[?] *ne an vi*[?]*ctu*[?]*s is æger sit, de quo consuluerunt, diuinant. Neque latius omninò huius aquæ diuinatio patet.*] Sed & de Pythagorâ recentiores memorant, solitum speculo concauo inscribere literas humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicque diuinare [f].

f Cælius li. 9. c. 23. Leloyhe. li. 4. de spect.

Quarta nõ dissimilis præcedenti, κρυσταλλομαντεία; nisi quòd hæc in cristalli frustis fiat annulo inclusis, vel vasculo alteri, vel etiã nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis: quibus etiam fingit se dæmon inhabitare. Quẽdam Noribergæ anno 1530. ferunt in crystallo thesauros vidisse à dæmone ostentatos: quos cùm posteà quodam ante vrbẽ loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore, & iam in specu arcam vidissent, atque ad eam cubantem atrum canem; Magus specum ingreditur arcam aperturus, canémque abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat. itaque ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruinâ obruit; qua & specus terrâ oppleta. Vir quidam, patrum memoriâ Græcarum literarum Latinarúmque peritus, & felix, si illotis manibus fidei mysteria contrectare non præsumpsisset, eruditum commentarium, in Germaniâ, edidit, *de dæmonum naturâ*, cúmque libello Plutarchi *de defectu oraculorum*, præfixit; ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui de rebus* (ait) *ignotis, in crystallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitũ fuit.* Et posteà: *Fuisse aiebat sibi notum vnũ ex præcipuâ familia Norimbergæ. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam crystallinam, figurâ rotundam, & dixisse, donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset, forte in forum conuentum, quémque ipse in domum suam adduxisset, & triduo habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se crystalli vsum talem: si quã de re certior fieri vellet, vt promeret crystallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim vt de apparentibus puero visis omnia, quæ requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla vnquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indiciis retulisse: tum cæterorum nemo quisquam aliud quàm nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cùm grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoque species in crystallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam illo habitu, quo tum communiter vterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quibus interrogatum esset, cætera: explicatis q; cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus, figuram viri, visam sæpe vrbem perambulare, & ingredi templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis, vt negãtibus, aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarentur: se relaturos de eo ad illum se in crystallo ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam, de dubitationibus suis in literarum studiis aliquando nescio quid propositum, & in crystallo lectum. Sed his & aliis huiusmodi compluribus commemoratis dixit Spenglerus, hunc aliquando ad se*

B

C

D

E

censisse cum tali oratione: arbitrari se tempus esse, vt a crystalli tali vsu tandem abstineret. Nam & sibi tam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos, se diu sanè perpessum esse: itaq; se decreuisse deinceps nihil cum illo experimento velle negotij habere: & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo meminisse posset, quid ei sæpe demonstrasset, neque nesciret qui rumores in ciuitate percrebuissent. Permittere autem, vt faceret de eo quod collibuisset. Tum Spenglerus collaudato eo, accepisse se aiebat crystallum, & in minutissimas partes contudisse, & vna cum serico inuolucro in latrinam abiecisse.] Benè profectò benè, nec aptiùs potuit. vtinam sic omnes hæc & similia superstitionis arma abolerent. Nec verendum quidquam est cuiquam, ne fortè se dæmon vlciscatur. impunè hoc omnibus, qui cō fide fecêre. Burdigalæ aduocatus quidam paredrium habebat in phialâ vitreâ: eo mortuo, hæredes nec phialam retinere volebant, nec frangere audebāt: consilium petituri, adière Collegiū Societatis Iesu: Patres iussère phialā deferri ad se, corā ipsis se terræ illisuros. attulère, sed orarunt ne corā ipsis frangerent: immania se metuere visa. recedentibus ergo illis, in accensum tum fortè clibanum magnā vi phialam coniecère, & nihil aliud, quàm ex vtriusque elementi cōflictu breuem stridorem audiuère. Mihi ipsi, cum anno 1578. iudicis adhuc ministerium obirem, inter rei cuiusdam Licētiati annotatas à fisco chartas, præter libellum Magicis plenum characteribus, oblata simul capsula, sandapilæ more efformata, & in eā virunculus mandragoreus, ater & situ pædoréque obsitus, largo capillitio, sed imberbis: hunc, vulgò putant, ad diuinationes, lucra, & alia multa mirè efficacem: accepi librum, capsam, & fictitiū cadauer, hoc etiā primùm laceraui abruptis auulsísque brachiis. dictitabant, qui aderant, magnum mihi & domui periculum imminere: risi, & abire, qui metuerent iussi: abeuntibus, in focum, qui aderat, conieci: nec aliud quàm vstæ radicis nidorem percepi.

Quinto loco succedit δακτυλομαντεία, quæ diuinat annulis ad certam cœli posituram constructis vel incantatis, & super tripodē ad certa verba motis: descripsit Ammianus[g], cuius verba dabimus[h]. vel annulis incantatis, qualis fuit annulus Gygis, quo (teste Herodoto) fretus Candaulē interemit. tales duo illi Phocensium tyranni, de quo Clemens Stromatæus; qui sonitu spōtè edito eū commonebant de commodo rerū gerendarū tempore: qui tamen insidias conspirantium sic euadere nequiuit. Fuit huiusmodi annulus exitio cuidam Hieronymo Cancellario Mediolanensi: vt & alteri, qui cùm eum in ignem proiecisset, sed mente non bonâ, statim à dæmone correptus, & in furorem actus fuit. Princeps quidam, hoc æuo, alium emerat aureis viginti: promiserat vēditor, semper, dum gestaret, aleę, & chartarum lusum fore lucrosum. it, ludit primò, cedit nō infeliciter: redit ad fritillum, sed magnâ cum nummorum iacturâ. Sic se delusum videns, quem emi non oportuerat, anulum confringi iussit.

g lib. 29. h ... sectio 3.

Sexto occurrit ὀνυμαντεία, siue ὀνυχομαντεία. In hac oleo ac fuligine impolluti pueri vnguē illinebant, & vngue Solem versùs obuerso, certū quid submurmurantes, videbant, quæ cupierant. Hodiè vlterius progressum malum. Quęuedū quendam Veteranum militem Hispanum noui, bello & armis, quàm pietate clariorem; qui, quo tempore Dux Medinæ Cæli ex Gallæciâ soluebat, Belgium petens, Bruxellis, non vni in vngue suo classem è portu Corumnæ soluentem, & paulò pòst procellis vehementer afflictam, velut in speculo clarè ostendebat. Hic ille, qui vulnera quoque solis verbis sanabat aliorum, sua sic sanare ipse, vel aliis sananda permittere detrectabat.

Septima quidam putant esse ἀηρομαντείαν illam Aristophanicam[i]. Sed ista, si tonitru, fulmē, oscines & alia similia considerat, pertinet ad augurium; si planetarū adspectus felices, aduersosque, ad astrologiam, si quędam aëreorum spectrorum insolita visa, vt equitum, armorū, &c. ad τερατοσκοπίαν referenda. Sola huc spectat, quæ ex aëre coniurato dabat oracula, de quâ Pictorius[k]. Cardani Aëromantia, de quâ ibi agit, potiùs Hydromantia dicenda est.

i in Nubibus.

k de Magiâ, c. 10.

Octaua dici potest φαρμακεία, quâ vtuntur incantatores ἐπῳδοὶ, qui diuinant freti solo dæmonis commercio; præter incātationem nihil adhibentes: vt Fessæ faciunt quædam mulierculæ tribades[l]; & nonnullæ Ægyptiæ siue Zingalæ, de quibus posteà, totam Europam percursantes; & in Byzantino foro Turcæ; & olim quidam Diophanes[m].

l Vide Io. Leonem in descrip. Africæ. lib. 3.

m in Apul. asino.

Nona est, κοσκινομαντεία, quæ vsurpata veteribus[n], (vnde & Adagium, *Cribro diuinare*) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis cōprehendebant & eleuabant, & præmissis verbis conceptis, subiiciebāt nomina eorum, de quibus suspicabantur eos furtum, vel aliud occultū crimen patrasse: reum verò iudicabant illum, quo nominato, cribrum tremebat, nutabat, mouebatur, vel conuertebatur, quasi qui digitis forcipem tenebat arbitratu suo cribrum mouere non potuerit. Quòd formulam Pictorius proponat verborum pronunciandorum, fecit inconsultè; quòd eâ sit vsus ter, & quòd euentum certum prædicet, fecit impiè, & mentitur pollicendo. Ad hanc reducit vir doctus Horosæus[o] modum furti concipiendi (hoc est, probandi) per lancem & liciū: nempe lancem lineis funiculis illigatam, & cum murmure rotatam, ex lege XII. tabular. Eum lege ibi[p], quod sanè verisimilius, quàm quod post Zatium Alpinum Franciscus Balduinus[q], & cum eo Tiraquellus[r] scripsit de μυτραγύρτοις prætextu religionis furantibus.

n Theocrito, Luciano, Polluci.

o lib. 2. de verā & falsâ prophetiā.

p d. li. 1. ca. 6.

q in l. 57. XII. tab.

r ad Alexa. ab Alex. gen. die. lib. 6. cap. 10.

Decima ad eundem vsum erat ἀξινομαντεία quā securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem successûs futuri diuinatio petebatur, tūc gagatem lapidem securi imponebant, vt Plinius refert[s]. Huic similis diuinatio militaris per scutum tincta aspide oleo. habes apud Suidam ex Aristophane.

s lib. 36. c. 19.

Vndecima erat κεφαλαιονομαντεία; faciebant, asini capite super prunas asso. Germanis priscis in vsu fuisse volunt. Longobardi posteà vsi capite caprino, cui diuinum honorem habebant[t]. Vehementer suspicor prius illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Iudæis interdum diuinationi impensum, hincque factum, vt Apion, & reliqui Ægyptij, & illos secutus Tacitus calumniarentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

t Gregorius li. 7. epistol. 7. & in Dial. lib. ca. 26. & 28. & hom. 1.

Duodecima κλειδομαντεία, per clauem, cui circundabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clauem alligabant sacræ Scripturæ codici. hunc virgo sustentabat, & verbis certis

murmurat is chartula ad nomen criminosi vertebatur, moucbatúrque.

Decimatertia sit, quod Germanus quidã I.C. his verbis tradidit: *Ex oculo quoque excusso, hodie fur cognoscitur. Primum leguntur Psalmi cũ Letania, deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum Patrem & Christum, item exorcismus in furem. hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figura circularis nominibus barbaris notata, figitur clauus aëneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incutitúrque malleo cypressino: & dicitur, Iustus es Domine, &c. tum fur prodetur. Rostochy quidam pecuniam in quodam loco seposuit. Cùm autem eam postea inuenire tam cito non potuisset, fabrum conuenit, ab eóque petiit, vt oculus furi excuteretur. Quo pacto statim ipse dominus, qui fabri diabolicâ opera vsus est, oculum amisit.*] Nonne lector optime, iusto Dei iudicio iste incidit in foueam quã fecit; & meritò pertulit, quod tam iniustè, per artem pessimam, malum alteri moliebatur: Subdit: *Gustrony quidam coch eum argenteum amiserat: cùm autem furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eoque petiit, vt suâ arte magica furem oculo priuaret: quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cocolum in quendam angulum coniecerat, oculum amisit.*] Sed & aliud diuinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historiis, in iis quæ de Floridensium rebus gestis agunt. aspidomantiam vocare possumus. Narrant sequentia de rege Holatâ Outinâ, eum exercitu subsistere iusso, senem Magum centum & viginti annos superãtem aduocasse, & quo in statu res hostium forent, pronunciare iussisse. *Tum Magus locum in medio exercitu parauit, & conspecto Ottigny quod puer eius gestabat scuto, petere illud iubet: impetratum illud collocat, orbe quinq; pedum diametri circùm illud ducto, additis quibusdam characteribus & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic vt nullâ parte humum tangeret: & nescio quid submurmurans varios gestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet: quâ ad quadrantem horæ productâ, illico tam horrendus apparuit, vt humanam effigiem amplius non exprimeret: nam ita omnes artus contorquebat, vt ossa dissolui exaudirentur. denique præter naturam multa faciebat. His peractis, momento in pristinum statum rediit, lassus tamen admodum & quasi attonitus; deinde circulo egressus Regem salutauit, ipsique indicauit hostium numerum, & quo loco illum exspectarent.*]

Claudat seriem Salisberiensis [u], scribens: *Imaginary sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spirituum mittunt, vt ab eis de rebus dubiis doceantur: hos idololatras esse sacra Scriptura conuincit, & diuinæ maiestatis iudicio condemnandos.*]

u li. 1. de nug. curial. cap. 11.

In his omnibus verba magica solent interuenire: ideò dubitari nequit, quin ad hanc quæstionem pertineant.

QVÆSTIO VII.

De mangania speciebus, in quibus vel non est explicitum pactum, vel latens admodum est.

H Æc implicitam habentia pactionem reuocari possunt ad tria capita, Ariolationem siue Haruspicinam, Augurium & Sortes. de quibus nunc videndum.

A

SECTIO I.

De Haruspicinâ siue Ariolatione.

ARIOLATIO latissimâ significatione omnẽ cõplectitur diuinationẽ: sed hîc eam strictè sumo, vt Isidorus, cùm scribit; *Arioli vocati propterea quod circa aras idolorũ nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, iisq́; celebritatibus dæmonum responsa accipiunt* [a].] quibus verbis describit solam diuinationem explicitam, quæ ad oracula refertur. hoc placet etiã Rabano [b], & Gratiano [c], Iuoni, & Burchardo, qui in Decretũ suum id retulerunt. Haruspicinã idem Isidorus vult dictam ab obseruandis horis: meliùs alij, à veteri vocabulo *Haruga*, quod teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc vtrumque nomen mediâ quâdam & modicâ latitudine vsurpo, pro totâ ἱεροσκοπίᾳ veterum, siue disciplina diuinandi in sacrificiis Gentilium solitâ seruari: quare olim semper puto in his interuenisse idololatriam expressam, non tamen semper pactum explicitum: hodiè fieri potest vt neutrum interueniat.

a li. 8. Etymol. c. 9.

b li. de magor. præstig. c.

c 26. q. 5.

B

Haruspicum seu Gazarenorum (sic enim vocatos docet D. Hieronymus [d]) prima diuinatio erat ex viuæ adhuc victimæ obseruatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, dum attrectabatur, dum vinum ei infundebatur. possumus vocare victimariam, θυτικὴν siue θυματικὴν: quæ omnia, si quis volet exemplis confirmata, is adeat Barnabæ Brissonij, crudeli certè & indignâ morte absumpti viri, Formularum librum 1. quædam etiam nos olim in Senecæ Oedip. delibauimus, ad illa.

d in Esa. c.

C

Appellite aris candidum [1] tergo bouem
Curuóque nunquam [2] colla depressum iugo.
Optima [3] sanctas victima ante aras [4] stetit.
——— *Huc propere [5] admoue,*
Et sparge salsâ colla taurorum molâ.
Placidóne vultu sacra [7] & admotas manus
Patiuntur? ———
Vnóne terram [8] vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus [9] vulnere angusto micat,
An lentus altas irrigat plagas cruor?

D

Secunda verò fuit extispicina, quâ motũ & singula mactatæ hostię mẽbra rimabatur, iecur maximè, vnde Græcis dicta ἡπατοσκοπία; hanc vbertim ridet Lucianus [e] & Arnobius [f], describit noster ille eãdem tragœdiâ:

e li. de sacrif.

f li. contra gent.

Ede certas viscerum nobis notas.

MAN. *Genitor, quid hoc est? non [1] leui motu, vt solent,*
Agitata trepidant exta, sed totas manus
Quatiunt, nouúsque prosilit [2] venis cruor,
Cor marcet ægrum [3] penitus, ac mersum [4] latet,
Liuéntque [5] venæ, magna pars [6] fibris abest,
Et felle nigro [7] tabidum [8] spumat iecur.
Ac semper omen vnico imperio graue,
En capita [9] paribus bina consurgunt toris:
Sed vtrumque cæsum [10] tenuis abscondit caput
Membrana, latebram rebus occultis negans.
Hostile [11] valido robore insurgit latus,
Septémque [12] venas tendit; has omnes retrò
Prohibens reuerti limes [13] obliquus secat,
Mutatus [14] ordo est, sede nil propriâ iacet,
Sed acta retrò cuncta, &c.

E

Fuit autem non quorumuis, sed certorum animalium inspectio. Iuuenalis [g].

g Sat. 6.

Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi

Testamentum ingens, calida pulmone columbæ
Tractato Armenius, vel Comagenus haruspex:
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli,
Interdum pueri. —— Sed exsecti matri viuenti, vt ex nefariis Iuliani Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυροσκοπία & πυρομαντεία. in hac aliquando pix trita in ignem spargebatur, aliquãdo tedę pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur, & si flamma tedarum in vnum coibat, prosperum; si lambens & diuisa comparebat, infelicem; si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum; si variè dispersa, in ægro mortem, in sano morbum; si crepitans, infortunium; si subitò exstincta, ingens periculum ominabantur. aliquando hostiam in ignem coniciebant, & duntaxat considerabatur flamma ignis victimarij, vtrùm in vnam coiret pyramidem, quod prosperum; an verò diuideretur, quod aduersum. quis ignis color, splendor, ascensus, strepitus; an citò victimam comprehenderet, an exstingueretur, & similia. quidam putant auctorem huius fuisse Amphiaraum, alij Argonautas alios: apud Romanos vsa Tanaquil, teste Valerio Maximo [h]. de hac idem Tragicus:

TIR. *Quid flamma? largas iamne [1] comprendit dapes?*
MAN. *Subito refulsit lumen, & [2] subito occidit.*
TIR. *Vtrumne clarus ignis [3] & nitidus stetit,*
Rectusque purum verticem [4] cœlo tulit,
Et summam [5] in auras fusus explicuit comam?
An latera [6] circum serpit incertus viæ,
Et fluctuante [7] turbidus fumo labat?
MAN. *Non vna facies [8] mobilis flammæ fuit,*
Imbrifera quales implicat varios sibi
Iris colores, parte quæ magna poli
Curuata picto nunciat nimbos sinu.
Quis desit illi, quisve sit dubites color:
Cærulea fuluis mista oberrauit notis,
Sanguinea rursus, vltimum in tenebras abit:
Sed ecce pugnax ignis in [9] partes duas
Discedit: ——
Immugit aris [10] ignis, & [11] trepidant foci.

Vtuntur hodiè Lituani. nam ægris si vmbra, corpore igni opposito, aduersa cadat, certam spé recuperandæ valetudinis concipiunt: sin aduersa ceciderit, conclamant, & pro deposito ægrum habent [i]. An ab hoc vitio immunes Germani, qui in succensione pyrarum, quas piè in honorem B. Ioannis accendunt, veteri idololatriã Chaldæorũ & AEgyptiorum in sacrum morem commutatã, peccant dum ad crepitum, fumum, flammæ modũ & similia attendunt: item quia definitis vicibus se circumire vel transilire debere putant. sunt enim ista, vt rectè censuit VVimpina [k], reliquiæ veteris paganicæ lustrationis & traductionis per ignem, quam ex sacris literis Patres confutarunt. Glycas ex Theodoreto hoc docuit, ne multos congeram [l], *Quinetiam* (ait) *liberos suos per ignem traxerit. Quid autem illud verbum sibi, quæso, vult? Iosephus tradit Alchazum quendam suorum filiorum Baali solido sacrificio concremasse. Verum Theodoretus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce verbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra vsque tempora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus initiantur pueri quidam & viri. Quinetiam infantes ab ipsis matribus per flammam transportantur, quæ res videtur esse quædam auerruncatio & lustratio*] Sic Glycas.

Quarta est nubila καπνομαντεία, fumi obseruatrix, eaque duplex [m]. nam vel grana sesami vel papaueris nigri in ardentes prunas iaciebant, & inde surgentem fumum notabant: vel sine huiusmodi granis, solùm obseruabant sacrificij fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis [n], de rogo Polynicis & Etheoclis:

Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quam vetus accensâ seuarat ira pyrâ.

De fumo illud Papinij est [o], vbi postquàm pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicum hausisse.

Ille coronatos iamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.

Vapor enim iste fumus est. nam quis credat flammam hausisse Tiresiam, & superuixisse? Vsos etiam Capnomantiã Iudæos, & considerasse an fumus, qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet; an in obliquum vergeret, docet Theophylactus [p]. Pictorius [q] quosdam Papinij versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiam pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse Thurifumiam illam, in quâ ex fumo thuris adoliti diuinabant. Statius:

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Hoc verum de istâ: sed alia longè, de quâ Dion.

Quinta est propriè dicta λιβανομαντεία, quam proponit Dion Cassius [r] agens de Nymphæo prope Apolloniam, *Ibi & oraculum* (inquit) *editur, idque hoc modo. Thure accepto, precibusque eius rei ergo, quam volunt, factis, ipsum thus, vt secum eas preces deferat, ad ignem proiiciunt: tum si ratum sit futurum votum ab igni thus e vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè ceciderit, accurrens ignis id abripit & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus, &, si in ipsam flammam coniiciatur, recedit ab eâ, atque effugit. ita in vtramque partem ignis futura prædicit, morte nuptiisque exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.*]

Sexta est τεφρομαντεία siue σποδομαντεία, quâ diuinabant olim ex cineribus sacrificiorum videtur hoc factum in arâ Apollinis Ismenij, & ideò Sophocles [s] vocasse cinerem diuinatorium, μαντείαν σποδόν. fortassis tale quid etiam obseruandum in cinere Alphæi, quem idcirco Moschus vocauit κόνιν ἱερὰν, vbi ex Pausaniâ docui quondam [t], per κόνιν significari τέφραν, per puluerem cineres. sicut & in Hercule Oetæo sumitur:

Et crines patrio puluere sordidos.

Hodie viget quoddam superstitionis huius vestigium, cùm res, de quâ diuinandum, digito bacillòve cineri inscribitur, & cinis aëri puro permittitur, & attenditur ad literas quæ in cinere agitato apparent. Item cùm iubent aliquem tres personas cogitare quibuscum matrimonium optet, vel speret contrahere, tum tres ducunt sulcos in cinere, ille autem iubetur singulis personis suum sulcum deligere; tum auersus stare, ne sulcos videat, quos interea alter tandiu forcipe ostendit, donec eorum vnus ab illo ter deligatur; & quam ille sulcus destinabat, ea spondetur ipsi vxor futura. posset hoc vltimum ad sortem diuinatoriam reduci.

Septima est ὑδρομαντεία & οἰνομαντεία, quâ cõsiderabant colorem vtriusque laticis in sacrificio fusi. Virgilius [u]:

Vidit thuricremis cùm dona imponeret aris

h lib. 1. cap. 6.
i Aventin. li. ... nat. ...
k Lib. de diu... cap. ...
l Annal. ...

m Carda. lib. de vera sapient.
n in Ibin.
o li. 10. Thebaid.
p in Osee ca. 4.
q li. de Magica, cap. 11.
r li. 41. hist. August.
s in Oedi. Tyr.
t in Aduersa. ad Sene. Medeæ. v. 41.
u Aeneid. li. 4.

(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusáque in obscœnum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.

Ariolationem ergo hîc alij agnoscũnt: ego potiùs diras, seu omen, vt in illis Thyestæ:

Vernæ capiti fluxêre rosæ:
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores:
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus,
——Sed vagus intra
Terror oberrat.—— Item:
Sed quid hoc? non vult manus
Parêre: crescit pondus, & dextram grauat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circáque rictus ore decepto effluit,
Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.——

Omnia tamen diuinationis sunt, sed sub auguriis comprehensę seu auspiciis, de quibus postea [x]. Persis diuinationem ex vino tribuit Alexander Neapolitanus [y].

[x] sectio. seq.
[y] lib. 5. ca. 13.

Octaua forma ducitur ab edulibus variis. vt κριτομαντεία, ἀλευρομαντεία, & ἀλφιτομαντεία. De hac ita Theodorus Balsamon [z]: *Mulieres quædam* (inquit) *cum hordeo ea, quæ ab aliis ignorantur, enunciant. hæ dicuntur κρίθριαι, quæ Ecclesiis & sanctis imaginibus assidentes, & se ex iis futura discere prædicantes, non secus ac Pythonissa futura prædicunt.*] Alia posset videri ab Horatio significata [a].

Vtq; sacerdotis fugitiuus liba recuso.

[z] in 6. Synodo, quæ in Trullo.
[a] lib. 1. ep. ad Fuscum.

Nam in manuscripto vetusto S. Laurentij Leodiensis eo loco adnotatum: *Cum in seruis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam, dat singulis, quæ cum hæserit gutturi, manifesti furti reum asserit.*] Sic ibi legitur. quod non tam explicando carmini, quàm notandæ superstitionis priscæ causâ volui adscribere. In Antisiodorensi concilio [b] sic legitur: *Non licet ad sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut de pane faciunt aspicere; sed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat.*] Item aliam puto, quæ in sacrificiis (quam Theocritus describit [c]) obseruabat molas & libamenta, & præcipuè triticum, hordeum, far, & ex eo tosto fictóque factam farinam, & ea mox subsecutam victimæ conspersionem. Seneca:

Et sparge salsâ colla taurorum molâ.

quâ de re ex Dionysio Halycarnasseo, Suidâ, & aliis, multa ibi notaui [d]. τυρομαντεία perficiebatur caseo, ἰχθυομαντεία piscibus, quæ antiquissima. nam vsi illâ Polydamas bello Troiano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus viuis non vno loco petebatur; sed in Dinâ fossâ, & in fonte Apollinis apud Myras, & apud Syrrhum vicum [e]. ᾠοθυτικὴ seu ᾠομαντεία, ex signis quę in ouis apparebant, quâ Orpheum vsum vult Suidas: de eadem nonnulla Leonicus [f]. huc referenda præstigiosa illius nuperi impostoris scedulam in ignem coniectam, in quouis adlatorum ouorum illæsam ostentantis. Huc non est referenda superstitiosa expiatio Isiacorum per oua, de quâ Iuuenalis [g].

[b] can. 4.
[c] in Pharmaceut.
[d] Commẽt. in Oed. v. 334. & 335.
[e] Cœlius lib. 7. c. 29. & Plinius li. 9. c. 16. & lib. 32. ca. 2. Plut. de indust. animal.
[f] li. 3. var. hist. c. 13.
[g] Satyrâ 6.

Nona est κηρομαντεία, quâ vtuntur hodiè quoque Turcæ; cùm ceram liquant, & aquæ guttatim instillant, & figuras inde ortas obseruant. Alsaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cùm aliquis ægrotat, tot cereos æqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immissores autumant; & cuique cereo suum Sanctum appropiant; cuius cereus primus consumptus fuerit, eum morbi pronunciant autorem læsorémque.

Decima ἀνθρωπομαντεία, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras ac viscera. Vsus eâ Heliogabalus, monstrum, non homo; vsus etiam Iulianus Apostata, qui grauidarum aluos exsecabat [h], vt Antiochiæ & Charris deprehensum: vsus &, teste Ammiano [i], quidam Pollentianus; vsæ & Arlunæ Scythicæ [k], à quibus id accepêre Tartari, de quibus narrat Cromerus [l]; vsi & Lusitani veteres apud Strabonem [m]. Hęc ad extispicinam commodè reduceretur: vt & ad hanc, sacrificium filiorum in Topheth, vbi igne absumebantur in honorem Molochi in sacrâ Scripturâ [n].

[h] Cedren. in Annal. & Theodoret. li. 3. c. 21. & 22.
[i] li. 29.
[k] li. 1. Annal. Boior.
[l] lib. 8. histor. Polon.
[m] lib. 3.
[n] 4. Reg. 16. v. 6. Ezech. 20. v. 31.

Vndecima fuit δαφνομαντεία, ex laurei rami combustione, prosperum signum, si obstreperet cum fragore; infelix, si, iuxta Propertium, taceret, *exstincto lauros adusta foco*. de hac multa, & ita, vt nescias quis â quo acceperit, Parrhasius ac Rhodiginus [o]. vaticinabantur autem præmansis lauri foliis, testibus Lycophronte, & Hesiodo, vnde laurus dicta symbolum diuinationis, Constantino [p], Aphthonio [q].

[o] Ian. Parrha. in Claudian. lib. 2. de rap. Proserp. Cælius Rhodig. li. 5. antiquæ. c. 7.
[p] in Geopon.
[q] in Progym.

Duodecima potest esse βοτανομαντεία, cùm ex verbenæ, lunarię, saluiæ, myricæ, ficus, & aliorum simplicium foliis, ramulisve, consignatis nomine quærentium & quęstione, cognitio futuri petebatur. caue cum his confundas Sibyllæ folia apud Maronem: in his enim non quæstio, sed oraculi carmen erat inscriptum. συκομαντεία ficûs folia postulabat. De diuinatione per tamaricem seu myricam, ex Nicandri Scholiaste, sic Cœlius Rhodiginus [r]: *Apollo myricâ vates sanxit prænunciare mortalibus futura, propterea insignem fruticem hunc Nicander μάντιν vocat: id est, vatem. Quin & Magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: quâ ratione Myricæus quoque est cognominatus. Et Archæus prodit quandoque in somnis visum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert, antiquissimam esse plantam myricam: nam Ægyptij in Iouis pompâ coronantur myricâ, id est, tamarice, vt interpretatur Dioscorides: sicut apud Medos Magi.*]

[r] lib. 7. antiq. lect. ca. 19.

Decimatertia ὀμφαλομαντεία, obstetricum propria, quæ per nodulos vmbilico & secundinis adhærentes coniiciunt, quoties puerpera sit postmodùm paritura.

Decimaquarta nouitia quoque est, ex eâdem obstetriciâ scholâ, superstitio ἀμνιομαντεία. Fœtus maternus in vtero materno tribus membranis inuoluitur. quarum prima dicitur χορίον seu secũdinæ; alia verò à farciminis formâ ἀλλαντοείδης; tertia à mollicie ἀμνίος. hæ duæ posteriores aliquando cum fœtu sic erumpũt, vt facies ac caput infantis quasi galeatum appareat. Vulgus Belgicum vocat galeam *den helm*. hęc membrana cognomen tribuit Imperatori Diadumeno; & causidici Romani multâ pecuniâ inuolucrum istud emebant, se illo ad causæ victoriam iuuari multùm arbitrantes [s]. Ex huius tegminis colore rubicundo, vel liuido, fortunam infantis, aniculæ ariolantur. hæc ἀμνιομαντεία, de cuius vanitate legendus Leuinus Lemnius Ziricæus [t]. Sed & Iouius, ne quid superstitionis omitteret, nimìs huiusmodi vanitatibus, pro Episcopo, deditus, in Ferdinandi Dauali natiuitate [u] huiusmodi pelle

[s] Lamprid. in vitâ Diadumeni.
[t] lib. 2. de occult. nat. mirac. c. 8.
[u] li. 1. Piscar.

inuolutum ex vtero prodiisse considerauit.

Decimaquinta est æquè ridicula diuinatio Iudæorum per *Iaduim*, cuius Rabbini [x] mentionem à Mose [y] factam comminiscuntur. nempe volunt fuisse animal quoddam, nomine *Ieduá* ידעה humanâ formâ, cuius ex vmbilico medio funiculus propendebat, quo instar cucurbitæ humo adhærescebat, &, quantùm funiculi longitudo patiebatur, circumcircà omnem terrę fructum depascebatur: capi à venatoribus non posse, nisi sagittâ funis præscindatur: tunc statim expirare. per eius ossa, certo ritu in ore gestata, vaticinandi donum nactos homines, indéque ariolos dictos *Iddegonim*. tales isti recutiti fabulas nobis obtrudunt, digni qui & terræ cum suo *iddahhonim* ידענים affigantur, & cum eo conuiuentur. Nisi humanam illi formam attribuerent, possemus suspicari, eos allusisse ad Plantanimal quoddam agni specie, quod nasci ferunt, sic terræ cohærens, & vicina sibi, quoad funiculi longitudo permittit, gramina depasci, & pabuli pòst defectu marcescere, in vicinâ Moscouiæ Tartariâ: de quo Sigismundus [z], & Iulius Scaliger [a], & plenius ex professo Andreas Libanius [b].

Decimasexta est λιθομαντεία, cuius meminit Iamblichus, & Orpheus agens de Siderite lapide: sed ritus eius mihi non satis perspectus. Huc spectat Chaldæorum lapis Mnizuris, de quo ita Zoroaster: Ἡνίκα δέρξάμενον δαίμονα πρόσγειον ἀθρήσῃς, Θύε λίθον μνίζουριν ἐπαοιδῶν, *Quando conspexeris dæmonem terrestrem (tibi responsum expetenti) accedere, incantans sacrifica lapidem Mnizurim.* vbi Psellus rem aperit: *Dæmones* (ait) *circa terram volitantes natura suâ sunt mendaces. Quod si ex his verum aliquem sermonem audire cupias, aram appara, & sacrifica lapidem* MNIZVRIM. *Habet enim hic lapis vim aduocandi maiorem dæmonem, qui occulta ratione materiali genio applicatus, rerum inquisitarum veritatem insusurrat, quam ille porro homini interroganti profert. Indicat enim nomen ipsum, quo in aduocatione vtendum est vnà cum lapidis sacrificatione.*] Hæc Psellus. cui similia Nicephorus [d]. Fuit hæc vanissima superstitio, putantium non omnes dæmones æquè mendaces, sed aliquos veraces: deinde & illud erroneum, quosdam esse materiatos, ἀφεγγέσι ὕλης ἀνατεπλησμένες, materiâ tenebrosâ plenos vt loquitur Hic ergo magicus ritus Chaldæorum. Non desunt, qui putent Iudæis in vsu fuisse lapides quosdam Diuinatores, & eos prohiberi à Mose [e]. nam vbi noster vertit, *Lapidem insignem*, illi malunt vertere, *Lapidem imaginationis*; vel, vt alij, *Lapidem speculationis*. Sed illi nugantur cum suis, quos nimis libenter sequuntur Rabbinis. nam *eben Maskith* vocat lapidem pictúrâ vel artificio aliquo sic ornatum, vt aspectu suo homines capiat, & alliciat ad honorandum: ideò enim additur, non quidem, vt diuines per illum; sed, *vt incurues te ei*, hoc est, vt adores illũ. Non vos cælabo, quid aliquando mihi de hoc loco in mentem venerit, antequàm editionem Romanam viderem. Suspicabar nostrum interpretem primò scripsisse, *Lapidem in signum*, inde cum alij verba transposuissent, *in signum lapidem*, factum denique *insignem lapidem*. confirmat coniecturam versio LXX. in quâ disertè scriptum λίθον σκοπὸν, *lapidem signum*. Et fuit illa veterũ superstitio, qui Mercurios ponebant in viis, vel alios Deos *vias* siue *viales*, itinerum indices & signa. prohibebat ergo legislator, non lapides indices viarum poni, sed poni huiusmodi lapides habitu Deorum, & ad adorandum. Scio quæ de radice שכה *Sakah*, prolixè hîc Oleaster adferat; sed probare nequeo, quòd vulgatum interpretem tam facilè deserat, imò & de versione loci Iob apertè ignorantiæ accuset. Etiamsi vera significatio foret, *operire*; dicere possem, quæ picta sunt coloribus esse contecta & operta. Posset quis ad hanc speciem referre quorundam superstitionem, qui vt somnia ipsis contingant futuri prænuncia, gestant amethistum gemmam.

Decimaseptima occurrit ῥαβδομαντεία, quæ multiplex fuit, de quâ sic Cælius Rhodiginus scribit [f]: *Virgas in rebus diuinis eximij cuiusdam vsus fuisse veteribus, ex plerisque coniectare licet. Nam, qui Persicos ritus diligentius animadversos literis mandarunt, illorum Magos, qui sacrificiis præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradunt subtilibus virgis adurere, mox oleum lacte melléque commixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, vbi inextinctus seruaretur ignis, fieréntque iidem comprecationes non sine myricinis virgis. Sicut in Scythiâ quoque, vbi vaticini traduntur plures, saligneis virgis diuinatio concipitur, quas dissoluunt, ac separatim singulis humi constratis vaticinantur, interim virgas comprehendentes componentésque. Nareès vero, quos esse Androgynos putat Herodotus, tiliam scindentes trifariam, digitósque implicando ac resoluendo præcinunt futura.*] & posteà: *Etenim in plerisque locis virgâ (vt diximus) præsagiunt, quod in primo compositionis tertiæ Dion quoque confirmat.*] Quæ ille de Persis Magis, ab Herodoto [g] & Strabone [h] mutuatus. quæ de Scythis, & Enariis, ex Herodoto [i]. Scytharum progeniem Turcas, hunc morem retinuisse colligitur ex Historiis Collenucij [k]. Sed illud mihi nota (Lector) ῥαβδομαντεία non pertinere ad vnum duntaxat caput. quædam enim explicitam continebat inuocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, vt virgula recta, sponte suâ, in circulum coiret iunctis extremitatibus. Alia verò ad sortes pertinet. quando regnum, vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebâtur: sic Aaroni prærogatiua Sacerdotij, virgulâ contigit florente; sic & B. Virginem nonnulli ex apocryphis, tradunt Iosepho sponsam datam: quo adhuc tempore diuinatoria sors permissa. Aliquando ad ariolationem nostram (quam auspicium vocauit Tacitus) referenda: vt illa Persarum, & Scytharum, Germanorum quoque, quam Tacitus describit [l]: quâ de re nos posteà plura [m]. Aliquando ad omina, vt illa, de quâ sic Crantzius [n]. *Memorant annales Henrici III: Imp. fabulam de Hildebrando puero, quòd cum filius esset fabri lignarij, ex sarmentis ordine compositis, inscius ipse has literas conseruerit: quibus astans homo literatus legerit ex ea compositione scindularum*: Dominabor à mari ad mare. *Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, suasserit parenti, vt eum literis traderet. Traditus profecit, & in Cancellariam Regis peruenit, & Scriniarius euasit. Somnio admonitus Imperator de eodem, quod cornua videretur habere, quibus filium suum contereret, hominem in vincula coniecit: sed ab Imperatrice vinculis exutus, Cluniacense monasterium petiit. Indéque profectus primum in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, nouissimè in Gregorium* VII.] Hæc ex Annalibus illis Crantzius, quæ nescio cur fabulam vocet.

Decimaoctaua est λαμπαδομαντεία, quando nonnulli candelam in B. Antonij honorem accen-

x Moses Sam ... F in præceptum negatiuum 18.
y Deut. 18. & Leuit. 19.
z in Moscouia.
a cont. Cardan. exercit. ... singulari ... de agno Scyth.
c in Scholijs.
d ad li. Synesij de insomn.
e Leuitic. 26.
f d. c. 29.
g lib. 1.
h lib. 15.
i lib. 4.
k lib. 1. rerum Neapolita.
l li. de moribus German.
m Sect. 3.
n li 4. Metropol. c. 19 & 29.

dunt, sicque se res perditas confidunt inuenturos. alia est vetus superstitio Lucernaria, de quâ Propertius [o].

Sed neque suppletis constabat flamma lucernis.

& alio loco:

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Petronius [p]: *Lucernæ humore defecta, tenue & extremum scintillabant.*] hæc magis videtur ad hominis augurium pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiendi per lancem & liciũ quem Sextus Pompeius describit, dubium mihi: puto potiùs non pertinere, quicquid Acron prodiderit. vide supra [q].

o lib. 4.
p in Satyr.
q q. 6. sect. 4. vers. 9.

Decimanona vocetur παρθενομαντεία, nempe duplex diuinatio, quâ virginitatem puellæ explorabant. Primò per funiculum, quæ res etiam hodiè in vsu prauo: & videtur olim eò respexisse Catullus in nuptiis Pelei & Thetidis:

B

Non illam nutrix, orienti luce reuisens
Hesterno poterit filum circundare collo.

Secundò, quod auctore Guilhelmo Parisiense [r], solitum in Britanniâ redactum in pollinem tenuem achaten in potu præberi, quem qui, quæve sumpsit, nisi virgo sit, statim cogatur euomere. Referuntur & alia, quæ idem per vrinam indicium faciunt. Et referuntur vt arcana naturæ; vereor ne prorsùs sint magica certè sunt illicita, & famæ restitutioni obnoxia.

r p. vlt. de vniuer. cap. 22.

Sunt & aliæ mille nocendi artes, & nomina mille, quæ vtinam vt mihi, sic ceteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canonistæ. Vide Eusebium [s], Ioannem Salisberiensem [t], Michaelem Medinam [u], & Iulium Sirenium [x].

C

s li. 4. Præp. Euang. cap. & quis 26. q. 5.
t li. 2. de nug. Cur. cap. 28.
u li. 2. de rectâ in Deum fide f. 29.
x li. 9. de Fato, c. 15 & 16.

M

SECTIO II.

De augurio & auspicio.

AVGVRIVM vel dependet à naturâ, vt nautarum, agricolarum, &c. de quo posteà (est enim commendatione dignum, vt pote naturalis coniectatio) vel hominum industriâ atq; artificio institutum, rebus futuris, non necessariis, sed voluntariis coniiciendis inseruiens: de quo nunc agimus, quod ipsemet Cicero [a] vanitatis & ineptiæ condemnauit longè hac in re prudentior, quàm Plato [b], vel Xenophon [c]. Quòd verò & Aristoteles [d] meminit augurij, ille vel populari ex sententiâ loquitur, vel augurium vocauit, naturalem præsensionem auium, quâ pluuias, tempestatésque instantes nobis indicant cantu, volatu, vel garritu. Nobis Christianis dubitare non licet, totam Augurum disciplinam, incertam & illicitam esse: quâ quòd abstineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur [e]: quam sciunt omnes damnatam à Mose ac Prophetis [f], & à iuris Canonici [g] auctoribus, à quibus etiam variæ pœnæ infliguntur: quam sciunt pacti cum dæmone dãnari à B. Augustino [h], sciunt à rectâ philosophiâ valdè alienam [i].

D

a lib. 1. de diuin.
b in Phædro.
c in Cyropæd.
d li. 9. de Hist. anim. ca. 31. & alibi.

E

e Nu. 23. v. 21.
f Leuit. 19. v. 26. Deute. 18. v. 10. Eccli. 34. v. 5. Ier. 27. v. 9.
g c. illud, c. sed & illud, 26. q. 2. c. si quis Episcopus. c. aliquanti, c. si quis clericus, c. auguriis, 26. q. 5.
h li. 2. de doctrinâ Christ. ca. 24.
i docent hoc Cicero d. li. 2. & Frãc. Picus lib. 6. de Prænot. c. 4.

Auspicij verò siue Augurij vocem nunc eò extendimus, vt etiam omnia comprehendat: sicut & Græci sumpserunt ὀρνιθείαν, οἰωνοσκοπίαν, οἰωνομαντείαν, ὀρνιθοσκοπίαν; pro obseruatione cunctarum rerum subitò, & ex inopinato, & insolito accidentium, instituta ad cognitionem futurorum, vel occultorum. Sic acceptum, reduci potest ad species quinque; primum ex cœlo, secundum ex

A

auium volatu vel garritu, tertium ex tripudio pullorum, quartum ex quadrupedibus, quintum ex diris & portentis: & horum omnium communis diuisio est, quòd eorum quædam sunt Oblatiua, quæ non poscuntur; quædam Impetratiua, quæ veniunt optata & quæsita [k].

k Pet. Sanctorius Montepessulan. l. 3. histor. rer. memorabil. folio 240.

Primum ergo genus e cœlo captato ab auguribus prospectu, & cœli regione designata (templum [l] vocabant) expectabat auspicium, nempe tonitru, vel fulmen siue fulgetrum: quorum alia bruta, quæ nullâ ratione naturæ nitebantur, sed erant vana prorsùs, alia Fatidica: & hæc rursùs vel pestifera, vel consiliaria, vel auxiliaria, & huiusmodi nugacissima, de quibus multa Plinius & Seneca [m], quæ sanè eruditè refellit VVimpina [n].

l Varro lib. 6. de lingua Latina.
m Plin. li. 2. c. 52. & 54. & li. 28. c. 2. Seneca in Natural. quæstion. [illegible]
n li. de diuinat. c. 4. & [illegible]

Secundum ab auibus petebatur, vnde dictum augurium, quasi auigurium. Auium aliç oscines, quæ cantu seu garritu; aliæ præpetes, quæ volatu putabantur prædicere; & harum rursùs variæ differentiæ, funebres, cliuiæ, arculæ, vorsctæ, remores, inebræ, & aliç multæ [o]. Stultitia hæc refellitur benè ab eodem VVimpinâ [p].

B

o Seruius lib. 1. Æneid. [illegible] in [illegible] Gellius lib. [illegible] c. 6. Plin. li. [illegible] ca. 13. & [illegible]
p li. eod. c. [illegible]

Tertium de pullorum tripudio sumebatur. Duo à pullarius pulli in caueâ seruabantur. primo diluculo, impetrato de more silentio, puls aut offa, caueâ reclusâ, pullis obiiciebatur: si negligerent cibum, sinistrum auspicium erat; si auidè depascerentur, ita vt aliqua ex rostro deciderent, & terram ferirent, dicebatur solistimum tripudium, & habebatur secundum. pauire veteribus idem quod ferire. inde dictum primò terripauiũ deinde terripudium, denique tripudium [q]. Idem & soniuiũ vocatum à sono, quem puls edebat cadendo. Nugacissimum sanè commentum cuius tamen neglectui tribuêre Romani clades P. Claudij & Lucij Iunij bello Punico 1 [r]. & Flaminij bello Punico 2 [s].

C

q de his Cic. 1 de diuin. Festus, in [illegible] & in [illegible]
r Polybius li. 1. & Valer. Max. li. 1. c. 4.
s Liu. lib. 22.

Quartum ex quadrupedibus sumptum, teste Sexto Pompeio, vocabant auspicia pedestria; vt apud Germanos ex equorum fremitu; *Proprium gentis* (ait Tacitus [t]) *equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti; quos pressos sacro curru sacerdos, ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitúsque ac fremitus obseruant. nec vlli auspicio maior fides.*] Durasse eam superstitionem diu posteà, etsi paulum diuersâ formâ, apud Luizicos ex Ditmaro noster Lipsius [u] admonuit. De Lupino auspicio, Plinius & alij valdè multa & prorsùs contraria tradiderunt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello [x]; de caprâ, asino, leone, vulpe, cane, mustelâ, ariete, & aliis, quæ Alexander nullis auctoribus firmarat, vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobauit.

D

t li. de morib. German.
u in Comm.
x ad Alex. ab Alex. li. [illegible] cap.

Quintum, sunt Omina: quæ pertinere ad auguria, vel vnus ostendit Claudianus sequentibus versibus:

E

——*Nullúsque dies non triste minatur*
Augurium quoties flauentia serta comarum
Sponte cadunt? quoties exsudat ab vbere sanguis,
Larga vel inuitæ prorumpunt flumina vultu,
Inuiśaq; manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare velim, ferale gemiscunt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana reddunt.
Ah vereor, ne quid portendant omina veri.]

N

Vbi Ceres & exempla prębet ominum seu Dirarum, & quod vocauit augurium, posteà vocat omina. Hæc solent etiam prodigia dici. Valerius

Maxi

Maximus [y], *Admirabile inter cœnam prodigium in- ... Infusum namque pateræ eius vinum nec semel, sed iterum, ac tertio in sanguinem versum est. Quâ de re ... Magi monuerunt, vt ab incœpto desisteret.*] Sed de omnibus plura diximus suprà [z], vbi de vanâ obseruantiâ egimus. Huc reducenda omnia prodigia & ostenta,& monstra,quatenus quis vanam quandam ex his instituit diuinationem,quam veteres τερατοσκοπίαν vocarunt; à quâ aliena est Christiana obseruatio monitorum quorundam mirabilium quæ quibusdam Deus largitur. Duo exempla referam infrà [a], & alibi aliud familiæ Estensis B.Beatricis apud Scardeonum; tale quod de monte Vesuuio & moriturorum impiorum & damnandorum mox aliquorum prædictione, Petrus Damianus [b] agens de Pandulfo Capuano, his verbis: *Quandocunque in illis partibus reprobus diues moritur,ignis erumpere de prædicto monte videtur,& tanquam sulphureæ resinæ congeries ex ipso Vesuuio protinus fluit,vt torrentem faciat,atq; decurrente impetu in mare descendat.*] Miraculo ignis, addam aliud humanum. Herodotus [c] scribit, quando Amphiensibus sinistri aliquid publicè euenturum, solitam sacerdoti Mineruæ subitò promissam enasci barbam. Sed redeo ad inanima. De familiâ Seruiliorum scribit Plinius, nummum illis fuisse æreum,quem auro & argento cibarent qui ad futuros familiæ prosperos euentus crescebat,ad infœlices minuebatur.lege Pliniū [d]. De sanguinis admirandâ in Galliâ pluuiâ, quæ incidens supra carnem hominis, aut supra lapidem, non poterat ablui, cadens verò supra lignum facilè eluebatur;auctor ex Fulberto Carnutensi est Baronius [e]. De fonte Glomuzenzi narrat Dietmarus, qui quando lætus pace & annonâ annus subsecuturus tritico auenâ & glande refertum se ostentat;quando pestis imminet cineribus quando bellum,sanguine plenus fluit.quod idem Erasmus Stella & Petrus Albinus tradiderunt. Alibi in Germaniâ fons est dictus *Hungerbrunn*,qui quando decrescit, grauem annonam, quando exarescit,diram famem portendit. In monasteriis non raro accidit,vt religiosi morituri, in templis, vbi sedilia sua habent, trunco capite adspiciantur. Quibusdam etiam nobilium familiis quædam notata est quæ certissima suorum mortis indicia habet,si fons quidam naturâ suâ valdè limpidus ab incognito quodam verme turbetur. alteri signum est,si terra quædam arci ipsorum vicina, in voraginem subsidit. In Bohemiâ spectrum fœmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quâdam illustris familiæ, antequam vna ex coniugibus Dominorum illorum è vitâ decedat. ita ex aliis vt certa . refert Philippus Camerarius [g]. vide suprà [h]. Monstra sunt naturæ valdè aberrantis à consuetâ normâ in animantium productione ludibria. Ostenta verò & prodigia vocamus, varias & terribiles atque insolitas in aëre aut aliis elementis apparitiones,ac sonos,vel effectus, vt pluuias sanguinis,acies in cœlo visas, & similia, quibus pleni Iulij Obsequentis & Lycosthenis libri,& Iosephus [i],& egregiè VVimpina [k].Certa horum interpretatio à diuinâ reuelatione depēdet,vt fuit concessa Danieli [l]:non licet ea curiosè obseruare ad fortuitos euentus certò prædicēdos:rectè tamen concionatores ex iis imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore ac vitæ prauitate homines iis deterrent, & ad pœnitentiam hortantur. reuerâ enim idcirco illa solent a Deo ostendi. Plura de his pete a B.Augustino [m].& qui hos portentorum obseruatores egregiè confutant,Picus,VVimpina,Medina,& Sirenius [n].

Vltimum Auspicium ex acuminibus militare, cuius & Cicero & Arnobius meminêre. quidam ad ostenta referunt,cum Cœlio Calcagnino, alij ad Geomantiam,alij cum Turnebo non dissimile faciunt ab Axinomantiâ.quale fuerit,nihil habeo certi.Lege,si placet,Antonium Valtrinum [o].

SECTIO IIII.

De sortibus illicitis.

MANGANIÆ tertiam partem dixi esse Sortes. Sors olim dicta *Pur*, vt patet ex libro Esther [a], quam plerique Persicam vel Susianam vocem esse volunt, assentior potius B. Hieronymo,Hebræam esse,& deduci ab Hebræo פור *phur*, cadere seu labi(etiam iuxta Fursterum) quia sortes in vrnam coniectæ labuntur, vnde & festum Hebræis *Phurim*,non, *Phurim*.Iosephus in hac voce mendosus est,vel more Græco detorsit, Sors,autem,teste B.Thomâ [b],triplex est, diuinatoria,consultoria & diuisoria.

Diuinatoria vocari potest κληρομαντεία: quæ ex genere suo prohibita [c].& talis fuit sortitio Ionæ, vt ibi post Lyranum & Ferum optimè Franciscus Ribera.quæ & ipsa multiplex est. vna, eadem cum oraculo, vt fuêre sortes Deliæ, Lyciæ, Antiates,Prænestinæ,& similes. sic accepit Seneca [d].

Post fata demum sortis incestæ fides.

& iterum [e]. *Sorte Phœbeia excitus.*

Ceteræ sortes plerœque nomen à materiâ sortiuntur:vt sunt παλομαντεία πετ[λ]ιμαντεία, ἀστραγαλομαντεία,quæ bacillis,talis,oscillis, pilulis, aut tabellis inscriptis, in altum vel in vrnam coniiciebantur.

Tertia his similis fuit κυβομαντεία, siue aleatoria,vt apud Propertium:

Me quoq; per talos Venerem quærente Secundos,
Damnosi semper subsiliêre canes.

Huic deditì valdè Augustus & Tiberius Imperatores,teste Suetonio, & Attalus Rex Pergami. Vtebantur huiusmodi sorte teste Pausaniâ, Græci,apud Buram Achaiæ:& in Apono fonte in Italia,teste Suetonio.

Quarta παλομαντεία,quam dixi, seu ῥαβδομαντεία , quam Tacitus tribuit Germanis [f]. *Sortium consuetudo simplex[:] virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant : eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè ac fortuito spargunt.mox,si publicè consulatur,sacerdos ciuitatis;si priuatim,ipse pater familiæ precatus Deos, cœlumque suspiciens ter singulos tollit,sublatos secundum impressam ante notam interpretatur*, &c.] Frequentissima quoque Sinis hodiè est ferè similis quædam diuinatio duorum lignorum æqualium, quam describit fusè Gunzalus Mendezius [g],nec non Philippinensium seu Lusanorum in Indiâ, teste Martino Ignatio [h]. In sacris literis inuenio nonnullas huc pertinentes, vt est illa sagittarum,de quâ Ezechiel,& alia virgarum,de quâ Oseas,& secundùm nonnullos Moses. Ezechielis verba sunt [i]: *Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens,commiscens sagittas. in-*

terrogauit

y ... cap. 7. de Xerxe.
z lib. ...
a ...
b epist. ad B. Dominic. Loricat. 5.
c lib. 1.
d lib. 2. ca. 65.
e Annal. 11. anno Christi, ...
f in Chronico Hirsaug.
g opere succisiuo ca. 71. in princip.
h lib. ... quæst.
i lib. de bello Iudaic. ... lib. de signis. ... vsque ...
l cap. 5.
m li. 21. de ciuit. Dei, c. 28.
n Picus lib. 6. de Prænot. ca. 6. VVimpina suprà c. 17. Medina li. 2. de rectâ in Deum fid. c. 2. Siren. d. li. 9. c. 19. & 20.
o Comm. de re militari.
a cap. 9. v. 26.
b 2. 2. q. 95. a. 8 O
c B. Greg. lib. 7. ep. 66. lib. 9. ep. 47. ... decretal. de sortileg. B. Tho. d. ar. 8.
d in Troadib.
e in Tiberio.
f li. de morib. German.
g li. 2. histor. Chinen. f
h Itiner. ca. 8.
i cap. 21. v. 21

A interrogauit idola, exta consuluit. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem.] Diuinationem hanc variè explicant, ortâ diuersitate, quia non conueniunt de significatione verbi *Kolkol* קלקל quod B. Hieronymus vertit, *commiscuit*, LXX. verò *fecit ebullire*, & *virgam* pro *sagittis*, ἀναβράσαι ῥάβδον. quod tamen Polychronius docet dictum phrasi Hebræâ, promisit seu iecit sagittas. ἀντὶ τοῦ ῥῖψαι βέλη. ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει χρήσασθαι καὶ ὁ Ἑβραῖος. B. Hieronymus [k] explicat modum diuinationis: *Stabit in ipso compito, & ritu gentis suæ oraculum consulet, vt mittat sagittas suas in pharetram, & commisceat eas inscriptas, siue signatas nominibus singulorum, vt videat, cuius sagitta exeat, & quam prius ciuitatem debeat oppugnare. hanc autem Græci* βελομαντείαν *siue* ῥαβδομαντείαν *nominant.*] & addit posteà, LXX. hîc non tam sensu, quàm verbis à vulgatâ dissen-

B tire. Nam illud ἀναβράσαι, seu ebullire, nihil aliud est, quàm velociter exire seu ascendere. Sed alij putant eo significari genus alterum diuinationis: nempe commixtas sagittas in aërem fortiter iecisse, & in quam partem caderent, dextram an sinistram, versùs Rabbath, an versùs Hierusalem, obseruasse: sic R. Ioseph, & (vt videtur) Chaldæus Paraphrastes, eámque interpretationem optimè tam nostra, quàm Græca versio patitur. Denique quia *Kalal* קלל etiam significat læuigare, & polire, ideò exponunt, tersit seu poliuit sagittas. volunt enim significari genus diuinationis Catoptromanticum; quo augures in splendēti cuspide, velut in crystallo, vel vngue, futura inspiciebant:

C sed cùm hoc sic recentiorū commentum, præstat B. Hieronymum & LXX. illos sequi.

Alter locus est Deuteronomij [l] *Vechober chaber*, וחבר חבר, quod noster vertit, *incantator*; recentiores vertunt *iungens iunctionem*, vt exprimant speciem ξυλομαντείας, quâ per frusta lignorum iterum coëuntia diuinabatur. Sed nostram versionem confirmant LXX. φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδὴν *veneficus incantans incantationem*: & rectè incantatores enim, à *Chabar*, חבר quod significat, se sociare, vocantur *Chabarim*, quasi dicas socij, nempe dæmonum, quibus se pacto seu fœdere inito cōiungunt Longè ergò clariùs vertit noster vulga-

D tus, quàm recentiores isti: & benè Pagninus retinuerat versionem LXX. interpretum.

Tertius locus est Oseæ [m]. *Populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annunciauit ei.*] non cōstat de quo genere hoc dictum. apud Hebræos, R. Moses Samsonis F. [n] commemorat huiusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneum vno tantùm ex latere, tum in aërem proiiciebant. si fortuito casu, primo iactu apparuisset, superior pars decorticata; at secundo iactu, superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contrà primùm pars vestita, infœlicem; si

E vtroque iactu vestitum vel nudatum latus superius fuisset, mixtum euentum sibi pollicebantur: & hoc ab Oseâ putant significari. B. Hieronymus autem vult, de eodem agi genere de quo egit Ezechiel; & vocat hîc ῥαβδομαντείαν, quod illic βελομαντείαν, pro iisdē enim ista accepit. Sentit hoc etiam Theophylactus [o], sed aliter explicat ipsum ritum: *Virgas* (inquit) *suas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis, dæmonum operatione aut effectu, cadentibus, considerabant, quonam vtraque earum caderet, antrorsúmne, an retrorsum, ad dexteram, vel sinistram. Sicque tandem responsa dabant insipientibus, virgarum casu pro signis vsi. Eundem ad modum Nabuchodonozor vaticinabatur, vt Iezekiel habet.*] His adde quæ dicta suprà [p], & scito etiam in Antisiodorensi concilio mentionem fieri sortium de ligno prohibitionem [q].

Quinta species est Geomantia, cuius laboriosa industria mentitur artem. nam sexdecim figurarum in solo, vel abaco nomina τεχνικὰ dispungit, ex sedecim additis diuersis punctorum coordinationibus, quę nomina singulis suis astris putant respondere. hoc olim Hali, & famosus Magus Oliuerius Malmesburius, libro edito; & posteà Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & Gaspar Peucerus Lutheri sectator: quorum libri prohibiti, sunt complexi scriptis: Et Peucerum miror id tam diligenter prosecutum, cùm verissimè fateatur, toti illi disquisitioni nullam prorsùs rationem, nullam veri speciem subesse. Archimagus quoque Cornelius suam, diuersam ab illâ aliorum, Geomantiam, æquè fallacem & mendacem, posteriore scripto fuit testatus. Picus de hac cecinit:

Atque frequens bibulam mucro cum pungit arenam. Hanc descripsit Pictorius [r]. Quanta ergo dementia est his vacare, quæ à suis damnantur auctoribus? Ex piis scriptoribus & Catholicis eruditè refutarunt sæpe iam citati, Franciscus Picus [s], & qui, toto clàm opere ex Pico plurima, Conradus VVimpina [t], & Iulius Sirenius [u].

Sextam vocant στοιχειομαντείαν. fiebat primùm aperto libro Homeri vel Virgilij, & attento primo, qui obuius inspicienti, versu; sortes Virgilianas, vel Prænestinas vocabant. Sic Socrates mortis suæ diem coniecit. Sic Claudius, Traianus, Alexander, Macrinus, Gordianus Iunior, & alii Imperatores tempus regni, vel vitæ, vel alia. quâ de re Suetonius [x], Spartianus [y], Lampridius [z], & alij in horum vitis. quædam Lipsius [a]. Iudæos quoque solitos in quauis fermè re inchoandâ sic ex sacris Bibliis apertis sortiri, docet ex Talmudicis Iosephus Stephanus [b]. Huic vanitati Gentilium deinde successit apud Christianos, apertio veteris aut noui Testamenti; quam insigni blasphemiâ vocant SORTES APOSTOLORVM, seu SANCTORVM. hac vsi fuêre Heraclius Imperator apud Cedrenum; & Romanus Diogenes, apud Cuspinianum; & Andronicus senior apud Gregoram; & Chramnus filius Regis Francorum apud Gregorium Turonensem [d]; B. Theodora Alexandrina, nondum benè catechisata, apud Simonem Metephrastem [e]; & Merouæus apud Gregorium Turonensem [f]; vbi & alius ritus exprimitur: nam ponuntur tres codices Scripturæ sacræ super S. Martini sepulcro, & sigillatim singuli aperiuntur. Vsus hac denique Gundulfus, apud Ranulphum [g], & sui laudator facinoris Hieronymus Cardanus [h]. Damnata fuit hæc superstitio non vno Concilio [i] Ecclesiæ Catholicæ decretis. Huc quidam referunt certas illas Ephesiorum notas magicis verbis iunctas; quas ferenti conatus omnes forent efficaces. harum beneficio volunt Crœsum à rogo liberatum [k]. sed hæ pertinent ad q. 6. Et ne quis obiiciat vel B. Augustini [l], vel Gregorij Turonensis factum [m]. Nam Sancti tunc librum aperiebant, non vt de futuris certiores redderentur, sed vt consolatorium aliquid vel exhortatorium in sacrâ paginâ reperirent, vt testatur ipsemet Gregorius. & sic solent hodiè multi pij viri cùm tentantur, aperire libellum

illum

k in Coment.
l cap. 8. v. 11.
m cap. v. 12.
n in explicatione præcepti negatiui 52
o in Oscan
p sect. 2. supra lit. 17.
q can. 4.
r in Epitome de Magia, c. 8.
s li. 6. de Prænot. ca. 4.
t li. de diuinat. cap. 5.
u li. 9. de h... to, ca. 18.
x in Tiberio
y in Hadriano.
z in Alexandro.
a lib. Electorum, cap. 11.
b in l. 1. Machab. ca. 3. v. 48.
c lib. 1.
d li. 4 Hist. c. 16. & 22.
e 11. Sept.
f Hist. Franc. lib. 5. c. 14.
g li. 7. Polych. c. 6.
h de varietat. lib. 14.
i c. aliquanti, & c. si quis clericos, 26. q. 5. Antisiodoren. concil. can. 4
k vide Eustath. in Homer.
l in Confess.
m l. 5. Hist. Franc. cap. 47. & seq.

illum aureum Thomæ de Kempis *de contemptu mundi*, eò quòd semper aliquid in eo occurrat, quo roborari se & confirmari sentiunt. quod sanè expers est superstitionis: Augustinus etiam diuinâ monitione ad hoc inductus fuit[n]. Sunt qui velint duas exceptiones esse ab hac regulâ; videlicet primò, si quis id faciat graui necessitate cõpulsus, ad terminandam grauem litem, vel anceps consilium; & citant B. Augustinum [o]. Secundò, si debitâ cum reuerentiâ, precibus ad Deum fusis, adhibeantur, vt vult Beda [p]. Inprimìs admiserim has conditiones, non separatim sumptas, sed coniunctim; & ideò pro vnâ tantùm. Nam puto simul requiri & materiæ necessitatem, & recursum ad Deum: nec Patres alterum excludere, sed supponere; cùm alterum tantùm expresserunt. Vt Augustinus, qui grauitatem materiæ solius considerauit. nam de grege propter periculũ mortis deserendo agebat, & ideò sortitionẽ fieri inter pastores, qui fugere, & qui manere deberent, volebat [q]. Beda verò vtrumque disertè exquirit. Nec leuis causa fuit B. Francisco, sua & proximorũ salus, nec nullæ, nec frigidæ tepidæve preces præcesserant, cùm sorte consultoriâ vsus, nec deerat ad hoc excitans diuina reuelatio.

Narrat Diuus Bonauentura [r], è quo D. Antoninus [s], sed carptim & mutilatè, desumpsit, sed ille his verbis: *Immissum est eius mẽti per diuinum oraculum, quòd in apertione libri Euangelici aperiretur ei à CHRISTO, quòd DEO in ipso, & de ipso maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multâ deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum, in SANCTÆ TRINITATIS nomine aperiri fecit per socium, virum vtique DEO deuotũ & sanctum. Sane cùm in trinâ libri apertione semper Passio DOMINI occurreret, intellexit vir DEO plenus, quod sicut CHRISTVM fuerat imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus Passionis, antequam ex hoc mundo transiret, &c.* Idẽ statuo de facto S. Danielis Stylitæ [t], apud Metaphrastem; & in vitâ S. Huberti Leodiensis Episcopi [u]. Duo ergo illa concurrant necesse est, vt licitè quis vtatur hac sorte: reuelatio vera si accesserit, vel sola illa præcesserit, nihil neque timẽdũ, neque accusandum. In B. Matthiæ sortitione omnia adfuisse, & prætereà morem deligendi suis vicibus Sacerdotis summi nondum abolitum, satis clarè docet Beda [x]. Si ergo vel reuelatio, vel aliæ duæ causæ simul, sine reuelatione, mouerunt Archidiaconũ Batoniensem, vt experiretur, quod ait [y], post triplicẽ eiusdem somnij de amico recursum, quam ego facilè crediderim diuinam visionem: *& curiositatis humanæ* (sine affectu curiositatis) *sortibus, & reuolutione Psalterij, visionis euentum diligentius exploraret; & oculis eius primum se versus ille obtulit: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, &c.* sanè censuerim, cum Ioanne Buzæo nostro, Blesensem excusari posse; alioquin negari nequit, non optimi rem exempli censendam.

Longè alia quædam est sors Apostolorum licita planè non vetita, de quâ sic Cæsarius [z]: *Consuetudo est maximè prouinciæ nostræ matronis, vt tali cum sorte specialem sibi Apostolum eligant; in XII. candelis, XII. Apostolorum nomina singula in singulis scribũtur, quæ à Sacerdote benedictæ altari simul imponũtur: accedens vero fœmina, cuius nomẽ per candelam extrahit, illi plus ceteris honoris & obsequij impendit.*] Quin & in Hispaniâ sic Ferdinando Cortezio sortiẽti, B. Petrũ Apostolorũ Principẽ, Romanæ, seu verè Apostolicæ Ecclesiæ petrã (secundã) nam prima Iesus) obuenisse inuenio in Historiâ Mexicanâ Francisci Lopez de Gomara [a]: Decebat Euangelium illic plantaturo, rigatorẽ fauere, quo rigãte nunquàm nõ incrementũ dat CHRISTVS IESVS.

Septimo loco venit *Ludus*, qui describitur in Δοδεκαίδρῳ, & alter quem vocant *Ludum Pastorum*: qui duo noxiè per Franciam & Germaniam multis solemnes, ad cognitionem matrimonij futuri, opûm, dignitatum, liberorum, &c.

Neq; prætermittere hoc loco possũ vel debeo indiscussũ periculosũ quoddã dictũ Andreæ Cæsalpini [b], qui sic ait: *Sunt qui cõscriptos de bonâ & malâ fortunâ libros cõsulunt, fortuito in libelli particulã incidentes, in quâ explicatur quod quæritur* (loquitur de libris quales dixi) *sed hæc vt plurimùm apud ceteros vana reperiũtur, vera apud eos, quibus dæmõ cooperatur.*] An ergo dæmõ futurorũ huiusmodi præscius, vt sciat talia, quæ, saltẽ quoad media, à libero ordinariè arbitrio dependent, ad certũ & verũ euentũ dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus concesserit. Debebat itaque dicere, quando dæmon cooperatur, tunc sæpiùs vera videri, propter dæmonis in coniiciendo solertiam: non verò scribere, vt plurimùm vera, si dæmon cooperetur: nisi cũ explicatione, quare tum potiùs quàm aliàs.

Octauo loco venit ἀλεκτρυομαντεία, quãdo definitus locus in partes æquales describitur, & vnicuique singulæ alphabeti literæ inscribuntur: deinde singulis literis granũ frumẽti imponitur: postea ad hoc enutritus oscẽ gallinaceus introducitur, qui grana comedat. denique notantur literæ, quarũ primùm grana depascitur, v. g. literarum, P, E, T, tũc creditur notari, Petrus, Petronius, Petrucius, & quorũ simili modo nomẽ inchoatur. Sic deceptus Valẽs Imperator de successore quærentibus philosophis: & quia gallinaceus absumpserat grana notata Θ Ε Ω Δ. omnes occidi iussit Theodoros, Theodosios, Theodatos, Theodulos; & tamẽ illi Magnus Theodosius in Imperio successit [c]. Hoc cũ Zonarâ quidã volunt factum per ἀλεκτρυομαντείαν; sed apertè Socrates dicit factũ per νεκυομαντείαν: Sozomenus, per oraculum ex tripodis machinâ laureâ; quẽ Nicephorus sequitur. Cassiodorus autẽ cum Socrate sentit: sed, per errorẽ, vult ipsummet Valentem operâ dæmonis vsũ inquisiuisse de successore. Zonaras verò vult hoc factũ ab Iamblicho, & Libanio: sed hos omnes falli, ex eorum tẽporum scriptore Ammiano patet, qui reos quidem quæsiti vaticinij nominat Fidustiũ, Irenæum, Pergamium, Hilarium, & hos quidem conuenisse alios vaticinãdi peritos (quos nõ nominat. & fortè fuêre Libanius, & Iamblichus) & recitat mox verba Hilarij iam latera fodicati: *Construximus* (*magnifici Iudices*) *ad cortinæ similitudinem Delphicæ, diris auspiciis, de laureis virgulis, infaustam hanc mensulam, quam videtis, & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritualiter consecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Conlocabatur in medio domûs, emaculata odoribus Arabicis, vndique lance rotundâ purè superpositâ, ex diuersis metallicis materiis fabrefactâ: cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum vigintiquatuor scriptiles formæ peritè incisæ diiungebantur spatiis examinatè dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatúsque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, littato conceptis carminibus nu-*

n Vide lib. 9. Confess. c. vlt.

o ep. 180. ad Honorat. & lib. 1. de doct. Christ. c. 28.

p in cap. 1. Actor.

q d. epist. 180. sub finem.

r vitæ illius c. 13.

s 3. p. summa Hist. tit. 24. §. 7.

t apud Metaphrast.

u apud Suriũ, to. 6.

x in cap. 1. Actu.

y ep. 30.

z lib. 8 Mirac. c. 56.

a cap. 21.

b lib. de inuestig. dæmonũ, c. 12.

c Zonaras to. 3 in Valen. Socrates libr. 4. c. 15. Sozomen. li. 6. cap. 35. Nicephor. li. 11. cap. 45. Cassiodorus lib. 7. Tripart. c. 35. Ammia. lib. 26.

... prosci ... auctore, harmoniaci scientia superstit, cortinulas, consultum annulum librans ex carpatmo filo perquam tenui mysticis disciplinis initiatum: qui per interualla distincta viginti uiribus singulis literis incidens saliuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos pene conclusos; quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedet Imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur; assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas, & cum adiectione literæ postremæ, exclamauit quidam præsentium: Theodorum, &c.] Subdit etiam interrogatos num quæsissent, quid ipsimet impenderet, dixisse versus, qui responsi; quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denunciabatur, quæ cuncta sic euenêre. Nam & Theodosius successit, & hi capite mulctati, & Valens viuus a Gotthis igne consumptus fuit. Adeò vt suspicer, hæc omnia per diabolum, DEO reuelante, ad tot scelerum vindictam, fuisse reuelata. Ex quibus verbis Ammiani patet, Socratem, & Cassiodorum, & Zonaram incomperta sibi, & parum vera narrasse.

A

Nonũ genus est ὀνομαντεία, quæ petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diuersimodè collocata, & quasi per anagrammatismum faustum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit Pythagoricum commentum, v.g. si, *Ioannes Magn*, resoluas in, *agnus animose*. hac putant ab Apollonio Romæ puellam, quæ nuptiarum die mortua, suscitatam [d].

B

d Philost. lib. 4.

Decimum dicebatur ἀριθμαντεία, quæ fuit duplex, vna Græcorum, valorem literarum considerantium, & futurum victorem augurantium, cuius nomen maiores numeros contineret: id eoq; Hectorem ab Achille superatum [e]. Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam literis repetitis, & nomina petentium resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda Iudæorum recentiorum Kabbala, quam diuidunt in duas partes, in quandam θεομαντείαν blasphemiis refertam, & ἀριθμαντείαν hanc vanissimam quam lege refutantem Tegnium [f], & meliùs Ciruelus [g]. earum ab hoc verò non abit longè Platonis Arithmeticum vaticinium [h], reprehensum ab Aristotele [i]. Sanè Apostolus & Euangelista B. Ioannes nomen Antichristi per numerum 666, significauit, [k] vt illi à Deo fuerat reuelatum: sed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo frustrà fortassis desudarunt. qui multa volet, legat Riberam [l], Sãderum [m], Feuardentium [n], & tutissimè dissentem Raimundũ [o]; qui Arithmantiæ tamen nonnihil ampliùs, quam par erat, detulit, ex Platonicorum commẽtis. Locus ille Apostoli non confirmat Arithmantiã, sed dũtaxat numerorũ inuolucris arithmeticis prophetiã cõtexit: quod & nobis liceret S. Spiritu id inspirante. Ipsis verò numeris vim aliquã diuinã, vel naturalem proprietatem tribuere, erroneũ est.

C

e Terentian. Maurus citatus à nobis (vbi de hac re dixi plura) opinationib in Accij Astyanactem.

f lib. de vero stud. Christ.
g in Parad. quæst. q vlt. de Cabbala Iud.
h lib. 8. de Repub.
i lib. 6. Politico
k Apoca c. 13.

l in Apocalypsim.
m de Antichristo.
n in Irenæũ.
o de Antichristo. a cap. 20. vsque ad 25.

D

Vndecimum potest esse, quod Pythagoræ tribuit Plinius, considerandum in nominibus propriis vocalium numerum; parem esse prosperum; imparẽ verò, orbitatis claudicationisve indiciũ. Circumfertur de his & similibus nugis liber Alchindrinæ, superstitiosus planè, & flammis dignissimus; quem fingunt fuisse discipulum Aristotelis. Huc & ad præcedentẽ speciem cõmuniter referẽda est illa circularis figura, in cuius mediâ inter semilunas areâ, varij numeri arithmetici, in proximo circulo, inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, sanitas*; in sequẽti, nomina planetarũ cũ certis numeris; in 3. alphabetũ Latinis literis capitalibus; in 4. certi arithmetici numeri. quâ in Germaniâ quidã vtuntur, & cuius formã si Georgius Pictorius nõ exhibuisset, vsumque non explicasset, fecisset longè consultiùs.

E

Fortassis etiã Gentilibus in vsu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus quando ex ipsâ nominis significatione, omen capiebant, vel aliquid futurum diuinabant, vt alibi [p] docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, de quo lege suprà [q]. Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyranno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Ille supinatâ residens ceruice; quis (inquit)
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus; quatiat, turbetque iugales,
Intereat que feris dilaniatus equis.

p opinationib. in Fragmẽta Tragicorum.
q lib. 3. q. 4. sectio 4.

Vt enim alicubi ab Ausonio proditũ, veteribus diuinationis species erat, *nomen componere, quod sit, Fortunæ, morum, vel necis indicium.* quę quàm sint vana, docuit etiã Ioãnes Brodęus [r].

r lib. 7 Miscella c. 5.

Ab hac superstitione non sunt immunes, qui ex nominibus sic parentum arbitratu impositis, fortunas hominum & euentus futuros autumant dependere, indeque quid futurũ sit ratiocinãtur. Expertes sunt culpæ, qui sedulâ diligentiâ, quæ õã per Angelos vel homines sanctos prophetico spiritu imposita nomina, cum eorum quibus imposita fuere, munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & ostendunt illa cum rebus consentire: quod olim fecère Patres Orthodoxi, de Abel, Enoch, Noë, cæteris: de quibus lege B. Isidorũ [s]. ad hoc præiuit nobis Angelus in Euangelicâ Historia [t], & ipsemet IESVS Simoni nomen Cephas imponens [u]. Aliquid simile P. Nicolaus Serarius [x] notauit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit prophetice à patre inditũ fuisse, præuidẽte ingens animi robur & cor, quod Iudæ futurum. Sanctorum verò nomina liberis imponere, vt illorũ potissimũ patrocinio se itaque commendent, & mores imitentur, pium & religiosum est & eadem ex causâ consuetudo Pontificum Romanorum, ab aliquot iam sæculis nomen pristinũ cum dignitate summi Sacerdotij commutantium, laude digna, vt quod maximè.

s lib. 7 Orig c. 6
t Matth. 1. & Luc. 1. & 14.
u Ioann. 1. cu Matth. 16. v. 18.
x in Machab. proloq. 7. de hac re.

Vltimo loco, Ioannes Leo, diligens scriptor [y], quandam ἀριθμαντείαν, sortiariam recenset: in capsula abaculi formâ constructâ quadã aliculas, ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi & responsum in chartulã referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim diuinatoriis, partim consultoriis.

y lib. 8 descript. Afr.

SECTIO IV.

Quale in his omnibus peccatum sit?

NOTANDÆ sequentes conclusiones. Quoad sortem diuinatoriam, & auguria cætera;

Primò, graue peccatum est, inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, vel sortes diuinatorias, nã hæc nõ possunt ita sciri, sine dæmonis auxilio. quare quidã, qui per astrolabiũ conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intẽtio

ne dæmonem inuocandi, vt grauiter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus [a]; idque ex gratiâ & dispensatione: quia secundùm ius commune debuisset in perpetuum suspendi [b].

Secundò, Æquè mortale peccatum est, auguriis vel sortibus conari prædicere futura contingentia: ideóque in clericos lata excommunicationis sententia [d].

Tertiò, Quamuis non sit peccatum mortale, huiusmodi obseruare, nisi quando quis illis fidē adhibet; semper tamen maximè periculosum est, secundùm illa dirigere actiones suas, etiamsi quis illis minimè credat. Ratio, quia iustissimè Deus solet permittere, vt tales malè pereant: diabolus etiam per huiusmodi sæpe in maiora pertrahit, & in magis seriis decipit: &, vtminimum, per hæc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

Aliquot exemplis hîc illîc sparsim ostensum, quàm perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc ex Adamo Chronographo, de Olaph Rege Noruegiæ. is cùm inuasisset Daniam fretus responsis dæmonum, classe victus, ipse se in mare præcipitauit, vxor verò fame & mediâ miserè periit. *Omnes* (ait) *affirmant peritum augurionum, obseruatorem sortium, & in auium prognosticis omnem suam spem reposuisse: & artis magicæ studio deditus, omnes, quibus illa redundat patria, maleficos habuit domesticos, eorúmque deceptus errore periit.*] Sic Adam [e]. Ex Chronico Cadomēsi de decepto Odone Baiocensi Episcopo, pro Pontificio Maximo carcerem perpetuum nacto; narrat Baronius [f]. Habes exemplū [g] aliud, de Nathaloco Rege XXX. narrant illum ipsum à quo Rex cætus, *ad diuinos missum, vt de victoriâ, de vitâ Regis, ac regno eius percontaretur: responsum à quadam anu accepisse; Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed a familiaribus instare. Cum ille vrgeret,* à quo: *anum,* A te, *subiecisse. Ille mulierem exsecratus, cum domum rediret, subiit animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suo timori indulgentem, suspectū redderet. Itaque tutius est tyranum, cum multorum gratiâ interficere, quàm cum grauissimo capitis proprij discrimine, incolumem seruare. Statim vbi domum rediit, impetrato ad responsa diuinorum exponēda secreto, cæso Rege, duodecimum Imperij annum ingresso, patria seruitio, & se periculo exemit.*] Narrat Buccananus [h]. Sed cur fabulam magis cōcinnè fictam, quàm verisimilem vocet, nō intelligo. Etsi enim anus illa, immò dæmō ipse, hoc citra reuelationē scire non potuerunt: tamen malitiâ dæmonis sic Deus vsus fuit. Nā illa erant ingeniosissimè instituta ad hoc, vti miles iste, cuius ingenium præceps, & manus prompta dæmonem non latebant, ad cogitationem tollendi tyranni impelleretur; quod siue illi prosperè, siue malè cessisset, vel tyrāni, vel aggressoris seu consultoris nece animum homicida pasceret. Nonne similes æstus animi, simile tyrannicidium in Azaële Syro [i] nobis Sacra Scriptura suppeditat? In eadem Scotiâ [k] Bancho maleficæ sortes regnum spondētes exitium peperēre. nam occisus a Macbeto seu Machabæo; cui etiam ipsi diuinationes ariolorum, mercedem crudelitatis, necem attulerunt; persuaserāt inuictum fore, donec sylua quędam procul inde remota, ad arcem, quam Macbetus incolebat, accederet, nec fœminā geniti manu occubiturum. Vt fidem dæmon similibus vaticiniis faceret, cùm iam vincendum necandúmque ab hoste fortiore, infestissimoque perspiceret, persuasit, vt milites ramis prægrandibus prælatis syluæ speciem præberent; & percussorem ei immisit Mackduffum, qui nō natus, sed cæsus ex matris vtero. Multis hæc describit Boëtus: pro fabulâ Milesiâ vel mimo ex Atellanis ridet ille alter: sed hæc dæmonis mores mirè exprimunt: nec continent quidquā, quod fieri non possit, aut quod fieri non soleat. de syluarum strategemate Olaus, & alij similia: de pseudoraculis dæmonum plenæ sunt historiæ.

Quartò, idem hodiè dicendum de sorte consultoriâ quâ inquirimus, quid nobis faciendū vel iudicandum. nam & hæc sub anathemate prohibita [l]. probatur, quia non licet huiusmodi, nisi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos suam voluntatem per sortes indagare: sed petere illam à doctrinâ Ecclesiæ, S. Scripturâ, superioribus nostris, ac aliis doctis ac piis viris. Mortale autē est, quādo aliquid superstitiosi adhibetur, vel sorti certò creditur: si verò vtrumque deesset, & sine superstitione vllâ, simpliciter quis sorte voluntatem Dei inquireret, probabiliter tantùm sorti credens, foret peccatum veniabile.

CAPVT III.

De Coniectatione.

HVc vsque sermo fuit, de prænotione prorsùs licitâ, de qua est cap. 1. vel de prorsùs illicitâ, de quâ fuit cap. 2. Nunc sequitur agamus de eâ, quæ aliquando licita, aliquando illicita est; quam vocamus Coniectationem. hęc vel est Physica seu Naturalis, vel Politica seu Ciuilis, si quæ sortis nomen retinet.

QVÆSTIO I.

De Coniectatione ex astris.

IN naturalis coniectationis classem refero, quęcunque causis naturalibus verè innituntur, vel saltem eas non improbabiliter omninò prætexunt: cuiusmodi sunt agricolarum, pastorū, nautarum, architectorum, medicorum, physiognomorum, chiromantarum, astrologorum, & oniropolarum: de quibus nunc sigillatim nobis est disserendum.

Quoad cōiectationem, siue iudiciariā ex astris mathesim duæ possunt eius species cōstitui, prior licita, posterior illicita. Prima species est astronomia, quæ nititur vniuersalibus, veris & incommutabilibus principiis, & scientiam consequitur futurorum artis suæ veluti reuolutionis annorum, cursus syderum, distinctionis eorum, item naturæ Solis & planetarum, eclipsium, stationum, retrogradationum, aspectuum, coniunctionum, oppositionum, & similium: quo in genere quędam iam prodierunt vtilia, & maiora exspectamus, Tichonis Brahei, Nobilis Dani. Altera est Astrologia, tam dissimilis priori, quàm pellex coniugi iustæ: quæ nititur principiis cōmunibus, variabilibúsque, & prædicit effecta euentūū futurorum, non necessariorum, sed contingentium: quasi ab astris necessitudine aliquâ dependentium. Et ex illâ priore, in hanc tādem Chaldæi deflexēre. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorum, teste Diodoro Siculo [a], eò quòd Chaldæa natio in hoc genere antistabat. Sanè ideò receptū posteà, vt simpliciter Chaldæus Astrologum significarit, sicut

a c. 1. de sortileg.
b c. si quis Episcopus, 26. q. 5.
c B. Thom. 2.2. q. 95. art. 6. & 7.
d c. si quis Episcopus, eod.
e Chron. libr. 2. c. 41.
f Thomo 11. Annal. anno 1084.
g Rer. Chron. Scotorum.
h ... 4. fol. 35.
i 4. Reg. ca. 8.
k Buchan. libr. ... in princ. & Hector Boet. ...
l c. sortes, 26 q. 2.
a lib. 2. Biblioth.

Arabs latronem & Chananæus mercatorem. sic vsurpant Daniel [b], Iouenalis [c], & Gellius [d].

Astrologiæ huius partes sunt quatuor. Prima versatur circa Reuolutiones, & prædicit totius anni bello, paceque vicissitudines, aëris salubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet Magisterium Natiuitatum, docens quid sigillatim homini totâ vitâ obtinget. Tertia vocatur Electionũ, quæ docet, quid in singulis rebus consultò & vtiliter faciendum, quid omittendum, quando ædificandum, quando mihi nauigandum, equitandúmve, quando egrediendũ manendúmve domi, denique quando & quibus locis singula facienda, vt feliciter cedant. hac se mirabiliter iactabat, meus olim in Mathesi Doctor Ioannes Stadius; ipsi tamẽ, si demas quæ per imposturã aliquando consequebatur, omnia pessimè & infelicissimè cedebant. Quarta est imaginũ sculpendarũ, planè præstigiosa, & à nobis, supra [e] satis cõfutata. Triũ cæterarũ, nulla quidquã habet certitudinis, sed quò longiùs abit quæque à communibus illis, astronomiæ canonibus, & ad particulares singularésque euentus propiùs accedit, eò à scientiâ & certitudine longiùs recedit, & mendacio vanitatíque sese arctiùs adiũgit. Vnde

Sit prima conclusio, Astronomus non recedẽs à suis vniuersalibus commensuratis, immediatísque principiis, potest iuxta canones artis suæ certò prædicere, etiã multis antequàm eueniant annis, vniuersales illos artis suæ euentus, nisi tamen vel supputatio, vel instrumẽta eũ fallant. Hinc ortæ Ephemerides, quæ vulgò circumferuntur. Hãc conclusionem neminem puto negaturũ, quia sicut se habet res ad esse, sic ad cognosci: euẽtus isti necessarij sunt, & certi; poterunt igitur certò cognosci. Iuxta eandem rationẽ, poterit, ex Lunæ & Solis vario colore & aliis phænomenis, astronomus vẽtorum, pluuiarũ, serenitatis & huiusmodi vicissitudinis tempestatum euentus probabiliter prædicere, tamẽ, quia vt plurimùm hæc accidunt; aliquãdo tamen ob peculiares aliquas causas impediuntur. Huc spectãt Arati, Ciceronis, Hesiodi, Virgilij & Germanici de Phænomenis carmina.

Secunda conclusio, Astrologiæ species illa prima non est superstitiosa, si tantùm profitetur opinionẽ cum formidine oppositi; v.g. minatur astra annonæ caritatẽ; fortè futura durior annona; metuo ne sit, &c. Secunda verò non est superstitiosa, si tantùm profitetur suspicionem, v.g. suspicio est, hunc puerum fore talẽ: inclinabitur ad hoc: horoscopus illi talia portẽdit, &c. Tertia pars denique non est superstitiosa, si tantùm dicat se æstimare, quòd res benè sit cessura: & reuerà animo suo nõ plus tribuat, quàm verbis præ se fert (quod in omnibus his tribus notandũ) fusè hæc docet Conradus Vvimpina [f]. Ratio, quia propter consideratos euẽtus similes, ad similẽ astrorũ positum à sæpe subsecutos, licet nobis æstimare, suspicari, & metuere similia: neque vllum peccatũ in hac obseruationis cautione versatur: quę est portio quædam prudentiæ, & ideò secundùm se est bona.

Tertia cõclusio, Astrologia vllo istorum trium modorum vlterius tendens, & prædicens aliquid vt certò euenturum, merè illicita est, & superstitiosa: totáque huiusmodi diuinatio incerta est ac vana, nec artis aut scientiæ digna nomine.

Notandũ ex Caietano [g], solere hîc incurri tria peccata mortalia, secundùm tres modos excedendi. Primò, quando Christianæ fidei mysteria stellis subiiciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu vel situ. quâ in re peccauit etiam Petrus Haliacensis, qui diluuium Noë, natiuitatem IESV, religionis fideíque mutationes, & alia huiusmodi supernaturalia arcana; astrorũ disciplinæ subiecit; Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiauellus & Paulus Iouius [h]. Italique complures in eundem scopulum impegerunt; quos perfidiæ reos meritò peregit Ioannes Picus Mirandulæ Comes [i]. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebant solo; Deus autem, vt constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare. ideóque Christiana religio cœlis superior est cẽsenda. *Confessio enim, eius super cœlum & terram* [k].

Secundum peccatum est, quando futura contingentia, ex astris censent certò præsciri posse: hoc enim tollit libertatem humani arbitrij. Nam si certò præsciri possent hoc foret, quia actiones illæ ab astris & non ab arbitrij libertate penderent. sicque desinerent esse futura contingentia. Contradictoria itaque sunt, certò aliquid huiusmodi prædici; & tamen huiusmodi libera siue contingentia esse.

Tertiò peccatur, quando interrogationes & electiones cœlestibus hisce corporibus subiiciuntur, vt certæ cuidam causæ, & tanquàm legis decreto, ita vt quis hanc vitæ actionibúsque suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati diuinæ gratiæ, quę vincit naturam; repugnat etiam diuinæ legi, quę talia vetat sic obseruari; repugnat nostræ mentis & consilij dignitati, quâ cunctis rebus corporeis sumus præstantiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquàm oportet huic astrologię tribuunt; vt veteres Chaldæi, & qui in libris iuris vocantur Mathematici ac Planetarij: & ex recentioribus, ideò cauendi, Iulius Gauricus, Leouitius, Cardanus, Bellancinus, Ioannes Stadius, Iunctinus, & Nostradamus; contra quos omnes est præcedens tertia conclusio.

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione, quia, cùm euentus isti non existant necessariò, & certò non possunt certò & necessariò præsciri. Deinde quia hi effectus non continentur in astrorum potestate, quibus etiã nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt. Et aliæ plures rationes peti possunt ex Bullâ Sixti V. contra astrologos, & ex doctissimo, prolixóque opere Ioãnis Pici contra Astrologos.

Auctoritatis probatio suas habet classes. Primò, probatur Scripturæ sacræ testimoniis, quæ docet, rerum futurarum præscientiam solius esse Dei [l], & eam prorsus adimit homini [m]; monet ne quis discat astrologiam, vel ab astris sibi timeat, & has esse vanas leges infideliũ [n], ne sequamur vanitates philosophorum, κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, *secundum elementa mundi* [o]. quod de astrologiâ B. Athanasius accepit: ridet augures, & ostendit à scientiâ suâ Babylonios & Chaldæos fuisse deceptos, illúdque ipsis studium inutile & noxium fuisse [p]. Quis Deo non credat? Ecce, clamat ipse Deus: *Ego sum Dominus irrita faciens signa diuinorum, & ariolos in furorem vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens* [q]. Ex his locis patet, errasse Salisberiensem, cùm scribit [r]: *Viguit autem ista scientia, & fortè eam aliquatenus licuit exercere, donec Deum natum nũciauit*

b cap. 2. v. 2.
c Saty. 6.
d lib. 1. Noctium Attic. cap. 9.
e lib. 1.
f lib. de Fato, & alio opere de superstitio. li. 2. c. 7.
g in sum. ver. astrorum obseruatio.
h lib. 13. hist.
i libro 2. cõt. Astrolog. c. 5. & li. 5. c. 11.
k Psal. 148. v. 14.
l Esai. 41. v. 23.
m Eccl. 1. v. 7. & c. 20. v. 4.
n Ierem. 10. v. 2.
o S. Paul. ad Colos. 2. v. 8.
p Esai. 47. v. 13 & 14.
q Esai. 44. v. 25.
r lib. 1. c. 11.

stella de cœlo, Magos, quæ non reprobo, primitias fidei ad non adorandum nouo & inaudito du... perduxit, ... vero penitus interdicta est.] Immò vt semper mala fuit, sic semper interdicta iure diuino fuit.

Secundò, quia concilia & canones PP. grauissimis pœnis præstitutis, eam damnãt. Longũ foret verba adscribere; loca indicabo.[u] Equidẽ lego apud Epiphaniũ[x], olim Aquilã Põticũ ex Ecclesiâ pulsum, eò quòd his studiis nollet abstinere.

Tertiò, damnat eandẽ Ius ciuile Romanorũ[y]. & ars in eo interdicta, & codices incẽdio, & vtentes dãnantur exilio: sed alibi etiã morte plectũtur[z].

Quartò vt omittam Origenem, & Eusebium[a], damnãt communiter Patres orthodoxi. Basilius[b] B. Chrysostomus, B. Ambrosius[d], Augustinus[e] B. Gregorius[f], Ioannes Salisberiensis[g].

Quintò, damnant communiter Theologi, tum veteres, vt B. Thomas[h], S. Bonauentura[i], B. Antoninus,[k] Petrus de Tarentasiâ, Richardus, Paludanus, Gabriel Maior[l], Guilhelmus Parisiẽsis[m]: tum recentiores, vt opere doctissimo & vberrimo, Phœnix æui sui, Ioannes Picus Mirandulanus, & eius nepos, contra Bellancinum patrui libros defendens, Ioãnes Franciscus Picus[n], Iulius Sirenius[o], qui tamen postea[p] videtur aliquantulùm plus æquo tribuere astrologis; item Ciruelus Darocẽsis Theologus, philosophus & mathematicus bonus[q], Michaël Medina[r], & noster Benedictus Pererius[s].

Sextò, damnant cõmuniter Iurisconsulti, tã canonistæ quã Legistæ, Ioãnes Andreas Abbas, Ancharanus, Ananias[t], Turrecremata[u], Albericus Rosatus[x], Troilus Maluetius[y], Baldus Salicetus & alij[z], Grillandus[a], Petrus Leloyherius[b], Ioannes Horoscus Episcopus Guadixiensis[c].

Septimò dãnat huius artis peritus, ex ipsâ experientiâ, & praxi horoscoporum, viginti schematibus & exẽplis allatis Sixtus ab Hemingâ Frisius[d].

Octauò, damnant Philosophi, & Medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus, & Diogenianus[e], & plures alij apud Ioannem Stobæum[f] ex Neotericis, Georgius Trapezuntius[g], & Franciscus Valesius[h]. Nec omittendũ dictum prudens medici cuiusdã Iudæi; qui cum Petro Castellæ Regi (cui sæuitia morũ, & innoxius sanguis vxoris, fratrũ, Episcoporum, Principũ, Nobilium plebeiorúmque innumerorum Crudelis nomen peperit) eò quòd Iudæus illi ex Horoscopo noua imperia, & mõtes (vt aiunt) aureos addixisset, rebus posteà desperatis quærenti, & qui vaticinij fides constaret? respondisse fertur; *cœlo rigente, siquis in balneo laue, sudaturũ nihilominus.* astris studia vitę moresque plus posse significãs. auctor Ioãnes Mariana[i].

Nonò, dãnat ipsemet vanitatũ cunctarũ studiosissimus sectator & coryphęus, Hẽricus Cornelius, scribens *hanc artẽ nihil esse aliud, quàm superstitiosorũ hominũ fallacẽ cõiecturam: qui ob multi tẽporis vsũ de rebus incertis scientiã fecerũt: in quâ, emũgẽdæ pecuniæ gratiâ, decipiant imperitos, & ipsi simul decipiantur.*] Hęc ille malus libro malo bonũ perhibẽs testimoniũ arti non bonæ.

Decimò, damnant Historici, vt Tacitus, cuius illud præclarissimum exstat[k], *genus hominum infidum petentibus, sperantibus fallax; quod in ciuitate nostra vetabitur semper, & retinebitur.*]

Vndecimò, damnant Poëtæ, vt Sibyllinorum oraculorum auctor[l] vt Iuuenalis[m], vt Ennius, cuius illa sunt egregia:

Non habeo denique nauci Marsum augurem,
Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium.
Non enim sunt ij, aut arte diuini, aut scientiâ:
Sed superstitiosi vates, impudentésque arioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstûs causa fictas suscitant sententias.
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam.
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmã petunt:
De his diuitijs sibi deducãt drachma, reddant cætera.

Apud Laërtiũ, ab anu domesticâ meritò ridetur Thales, in quẽ Gabriæ festiuũ exstat epigramma; lusêre & alij[n]; sed præ cæteris illud Leonidæ placet, quo astrologię matrẽ, dixit audaciã, obstetricẽ stultitiã & ridet mœchæ maritũ, iactantẽ se gnarũ probri alieni & infortunij, domesticũ dedecus cum ignoraret. Lusit in eundem martyr Morus:

Astra tibi æthereo pandunt sese omnia vati,
Omnibus & quæ sint fata futura monent:
Omnibus ast vxor quod se tua publicat, id te
Astra, licèt videant omnia, nulla docent.

& quæ sequuntur pari sale ac lepôre condîta.

Sed non desunt astrologis quædam argumenta. Obiiciunt primò illud Genesis[o], de luminaribus cœli: *Et sint in signa, & tẽpora, & dies, & annos.*] Vnde quidam, etiam ex numero Theologorum, colligunt, astra, etsi non sint causæ, certa tamen esse signa futurorum omnium: quod non Plotino tantùm, & Porphyrio, sed & Origeni, & Eusebio, & ipsi Augustino tribuitur à Iulio Sirenio[p]; qui hoc tenet, & cõfirmat ex Isaiæ verbis[q]: *Cõplicabuntur sicut liber cœli.*] vbi per cœlũ multi intelligunt firmamentũ, & dicunt firmamẽtum vocari librũ, eò quòd tanquàm in libro, sic in cœlo, cuius stellæ sint characteres, futura legantur signata.

Respondeo, astra non esse certa signa futurorũ omnium. Nam illa Origenis sententia refertur quidem ab Eusebio, sed non approbatur ab eo: à B. Augustino autem expressè & clarè refellitur.[r] necverò sibi cõtrarius est Augustinus: vel Origeni fauet[s]. Nã hoc loco per corpora cœlestia nõ intelligit orbes cœlestes, sed beatorũ corpora gloriosa, vt cõtextus manifestat. Locus autem Esaiæ nihil ad rem facit, quia similitudo desumpta ex more Hebræorum: qui libros sacros in vnico folio, siue oblongâ membranâ scribebant: & eam, instar telæ textorio radio circumuolutæ, circa cylindrum vel bacillum ligneum circumuoluebant, ac complicabant. Hinc ergo petitâ comparatione: sicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extensum fuisse sicut membranaceus huiusmodi liber, quando spectãdus euoluitur & exponitur, *Extẽdẽs cœlũ sicut pellẽ*[t]: sic Propheta, agẽs de mũdi fine ac cœlorũ dissolutione, cõparat eũ libro illi cõplicato, siue mẽbranæ circumuolutæ, vt optimè aduertit Auctor Quæstionũ Orthodox[u]. quod clarè explicuit B. Ioãnes in Apocalypsi[x]: *Cœlũ recessit, sicut liber inuolutus.* Quo loco Andræas Cæsariensis consuetudinem quoq; illam Hebreorũ obseruauit: ex quo cùm desumpta sint ad verbũ ferè, quæ loco illo scribit Arethas Cæsariensis, & locus eius in versione Latinâ sit mutilus, rectè sibi cõsulet, qui ex Andræâ locũ Arethæ correxerit. Vt igitur ad locum Moysis in Genesi reuertar, dico illic agi de signis in vniuersum, siue qualibuscumque (vt vox Hebræa *Oth* denotat) nempe astronomicis, vniuersalibus, denotantibus diuersitates anni tempestatum, diei, noctísque[y]: vel etiam politicis & forensibus: vel quandoque miraculosis: non verò agitur de astro-

g li. cur Astrologorum iudicia vt plurimùm sint falsa?
h li. sacr. philosoph. c.31.
i li.17. de reb. Hispa. cap.14.
k lib.17. de mathematicis.
l lib.3.
m Saty.6.
n in Antholog. lib.2.
o Cap.1. v.14.
p d. c.16. & 37.
q c.34. v.4.
r li.5. de ciuit. Dei, sub initium.
s lib.2. contra Manichęos, c.21.
t Psa.101. v.2.
u respons.90.
x c.6. v.14.
y de quib. Ps. 83. a v.7.

logicis; quæ vaniſſima ſunt, nec ſigni nomen merentur. Pluribus hanc Sirenij opinionem refellit Benedictus Pererius [z]

Obiicitur ſecundò ex libro Iudicũ illud [a], *De cælo dimicatũ eſt contra eos, ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo, aduerſus Siſaram pugnauerunt.*] Quo, inquiunt, pacto pugnauerunt; niſi quoniam Iudæis fauſtus, Siſaræ verò infauſtus ille curſus aſtrorum, & ſyderum ſtatio? ſi ergo Siſara periit propter hunc ordinem ſyderum ipſi aduerſum: potuit etiam hoc ipſum per aſtrologiam præuideri, ac metui, ac vitari. Reſpondeo, ex antiquit. Ioſephi verè huius conflictus tempore procellam magnam exortam fuiſſe, aquæ etiam & grandinis multum oculis Cananæorum offuſum, & ſic arma bellica ipſi vſui eſſe non potuiſſe. Quod auxilium cùm cælitùs fuerit miſſum, ait ſacra Scriptura *de cælo dimicatum* [b]. miſſũ verò fuit per Angelos deféſores populi Iſraëlitici, quorũ Princeps eſt Michaël. Hi dicũtur in ordine & curſu ſuo fuiſſe auxilio Iſraëlitis, propter ordinem militiæ, ſeu hierarchiæ, in quâ quiſque ſuũ ordinem & ſtationem ſeruabat; item propter cõtinuam operationem & inſtantiã cuſtodię cuique commiſſæ, in quâ fideliter vnuſquiſq; Angelus perſeuerabat: quam vocat curſum; & ſic eo loco ſtellarum nomen Angelis tribui voluêre Vatablus, Vales, & alij, idque confirmant ex illo B. Ioannis [c], vbi *cauda draconis traxit tertiam ſtellarum partem.* Sed nec Hebræum nomen poſitum in Cantico Deboræ [d], *Haccochabim* aliud quàm ſtellas ſeu ſydera ſignificat. nec apud B. Ioannẽ per ſtellas Angeli, ſed viri Sancti, ex veriore expoſitione [e], ſunt intelligendi, ſicut & apud Danielem, cùm ait [f], *Et magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.* Melior ergo Cantici Deboræ interpretatio eſt, quam video placuiſſe Caietano; ſic aërem, cæteraque elementa, & tempus ipſum fauiſſe populo Dei, vt ipſæ quoque ſtellæ ſolitæ imbres ciere, cenſeantur contra Siſaram pro Iſraële pugnaſſe. Denique nec conſequentia argumenti valet.

Tertiò, obiiciunt illud Dauidis; [g] *Firmamentum annunciat opera manuum eius.* hoc eſt, aiunt, prænunciat ea quæ Deus facturus eſt. Reſpódeo non illum eſſe ſenſum, ſed hunc; pulchritudinem cœleſtis huius, & viſibilis fabricæ nobis indicare excellentiam operum Dei inuiſibilium: & cogere nos vt fateamur, non alium potuiſſe firmamenti eſſe architectum; vt Patres plerique exponunt [h], nec diſſentiunt Rabbini & Vatablus. Nam de Apoſtolis, haud dubiè eſt allegorica interpretatio.

Quartò, obiiciunt ex Hiſtoriis, ſæpè has prædictiones eſſe veras; vt præter cæteras fuêre quatuor. Vna Theagenis, qui ex ſtemmate ſeu genitura addixit Auguſto imperiũ [i]: ſecunda Thraſylli, qui mortẽ ſibi inſtare, miranti Tiberio dixit, quam ſecretò Tiberius ei, re cum nullo communicatâ, moliebatur [k]: tertio Aſcletarionis, de quo iſta Suetonius: [l] *Hunc* (Aſcletarionem mathematicum) *delatum, nec inficiantem iactaſſe ſe quæ prouidiſſet ex arte, ſciſcitatus eſt* (Domitianus) *quis ipſum maneret exitus, & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus, interfici quidem ſine morâ; ſed ad coarguendam temeritatem artis, ſepeliri quoque accuratiſſimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt, repentinâ tempeſtate deiecto funere, ſemiuſtum cadauer diſcerperent canes.*] Quarta eſt eorũ quibus ſũmæ dignitates vel imperia vel Pontificatus ab aſtrologis antè prędicti: dignitas Ablabio cuidã, mirè à fortunâ iactato [m]; & Athenaidi, quæ poſtea vxor Theodoſij Iunioris [n], imperium, Rodolpho Habſpurgio [o], Pontificatus, Leoni x. Hadriano vi. & Marcello ii. [p] His omnibus *reſpondeo*, Quando aſtrologi verum dicunt, tum multò diligentiùs eſſe cauendos. quia talis clarum hoc ſignum foret, eos pactum cũ dæmone iniuiſſe, vt ait B. Auguſt. [q] & de Thraſyllo Dion indicat, cùm ſcribit ſolitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferentur. Ideoque Iuriſconſulti in tituli rubricâ [r], maleficos cum mathematicis iungunt, quia vt plurimùm mathematici etiam ſunt malefici, vt explicat optimè Dion [s], cùm dicit pulſos vrbe ab Agrippâ τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας; vnde patet, mathematicos dictos ipſos aſtrologos, & ſic mathematici in illâ rubricâ, & paſſim in iure alibi, pro ſolis aſtrologis ſeu genethliacis ponũtur: quo ſenſu etiam Hiſtorici vocabulum accipiunt [t]: & ſic accipiuntur in S. C. illo apud Vlpianum [u], quod Pythœus conſeruatum edidit bono reip. [x] Aliquando hoc nomẽ Chaldæos etiã, & reliquos Ariolos complectitur, vt apud Iuuenalem [y]: *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit* [z]. & *Nota mathematicis Geneſis tua.* Nunquàm tamen quando prohibebatur ea ſuperſtitio, legitimam coniectationẽ Aſtronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorum comprehendit, quorum ſcientiam philoſophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodiè permittit, aſtrologos etiam ignaros, & neſcientes verũ prædicere, in pœnam audientium [a]: ſicut & permiſit aliquãdo ſortes oraculorum eſſe veras, & ariolum Balam prophetizare [b]; & huc lubens refero illud Aſcletarionis, quod in pœnam & terrorem Domitiani permiſſum. Sæpiùs id permittitur ob nimiam quærentium curioſitatem, teſte B. Auguſt. [c] qui rectiſſimè addit, *non quia vera ſit prædictio, idcirco minus eſſe ſuperſtitioſam vel ſacrilegam, vel ideo magis licere prædictionibus talibus fidẽ adhibere: ſed ſemper retinendum illud Dei præceptum; Etiamſi dixerint nobis, & ita euenerit, ne credamus eis* [d].] Denique quod de ſomniis dixit Ariſtoteles, hic quoque veriſſimum, huiuſmodi diuinationem, non niſi ex accidente fore veram. ſicut enim qui aſſiduè iacit aleam, vel talos figit; is aliquando ſeniones, aliquando Venerem iacit, inueniſque: ſic cùm iſti centies mentiantur, quid mirandum, ſi ter verum dicant? ſanè ſi mẽdacia notarẽtur, mille forẽt pro vno vero dicto. Pauca notantur, non adeò tamen: quin veris lõgè plura. Quis neſcit Hebræos illos, qui Leoni Iſauro vera quædã prędixêre, ob mẽdaces prædictiones, Arabiâ pulſos fuiſſe [e], cùm Zitã Principem in infelicem iconoclaſtiã perpuliſſent? Quis de Pancratio non legit, eum & Conſtãtino Irenes filio Imperatori, cladis maximæ, & ſibi ipſi necis cauſã fuiſſe [f]? Quis Conſtantini Stethati neſcit amentiã: qui & ſibi, & Alexio Branæ, ſtulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamẽ Stethatus Princeps ſui temporis Aſtrologorũ [g]. Quis neſcit, quàm hactenus vanę omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum aduentus Antichriſti, vel excidij mundi, prædixerunt [h]? Mitto Petri Leonij Spoletani inſignis Medici inanem huius Matheſis fiduciam, quã mortis Laurentio Mediceo occaſionem, & ſibi ipſi præbuit præcipitationis in puteũ [i]. Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo Genethliacos coram Ægypti Rege vanitatis conuincente. Mitto Manuelem Cõnenũ Imperatorẽ,

cui

z d. operis cap. 4.
a cap. 5. v. 20.
b Procop. in Indic.
c Apocaly. 12. v. 3.
d v. 20.
e Orig. tractat 36. in Matt. Gregor. li. 31. Mor. ca. 14.
f Dan. 8. v. 10. ſic explicat Andræas Cæſar. in Apocal. cap. 12.
g Pſalm. 18. v. 2.
h B. Hieron. & Euthym. hic B. Ambro. 12. Hexa cap. 4.
i Sueton. in Octauio, cap. 94.
k Dion lib. 55.
l in Domitiano.
m Eunapius in vita Ædeſij.
n Zonaras, & alij.
o Cuſpinia. in Cæſaribus.
p Iouius in Leone, lib. idem in Hadriano 5. Gerimbertus li. 4. & Onuf. Panuin.
q lib. de Genes. ad lit. in fin. & lib. 5. de ciu. Dei ca. 2.
r de mathe. & malefic.
s libr. 49.
t Suet. Tacitus, Ammian. ceteri.
u li. 7. de off. Procons.
x Collatione Moſaic. & Romana. leg. tit. 15.
y Saty. 6.
z Saty. 14.
a docet B. Auguſt. lib. 2. de 7. Confeſ.
b Nu. 23. & 24.
c li. 2. de doct. Chriſtiana, c. 22. & 23.
d Deut. 13.
e Zonar. to. 3.
f Paul. Diaconus li. 24. rer. Romanarum.
g Nicetas lib. 12.
h vide comment. noſtr. in Senec. Cõſ. v. 36.
i Iouius in Elog.

cui magoo stetit, nimis additum esse huic insa- nia: quæ illum & classe maximâ nudauit, & posteritati semper ridendum propinauit [k]. Mitto Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis factum, qui cùm ei astrologus quidam mortem immaturam planè prædiceret, sibi ipsi verò longam vitam polliceretur: hominis ridens stoliditatem, statim strangulari eum iussit [l]. Mitto mendacium duplex Petri de monte Illicino in Concilio Constantiensi, quod Æneas Syluius narrauit [m]. Addã duntaxat duorum Principum diuersa iudicia & mores. Alphõsus Aragonum Rex, sapientiæ veræ amator, in literatos omnes mirè munificus fuit, solos astrologos à curiâ suâ arcebat; prudenter censens, sibi nihil opus eorum industriâ eò quòd sydera stultos regere, sapientes astris censeret imperare [n]. Contrà Cardanus memoriæ commendauit Ludouicum Sfortiam, versutum potiùs, quàm prudentem, & perfidum, quàm æqui bonique amantem Principem, Alfonso dissimillimum impendiosum quendam astrologum, artis imperitissimum aluisse in quem plus centum auri magna talenta profuderit [o]. *Astrologus pro tantâ mercede tempus vnicuique negotio inchoando præscribebat, adeò ridiculè, vt princeps cogeretur tempestatibus maximis equum conscendere, & cum aulico comitatu ac stipatoribus aliò migrare per medios imbres, per cœnum & lutum, non secus ac si hostium manus fugeret. Tam felici euentu, vt, regno tandem à Gallorum Rege spoliatus; captus, in carcerem compactus, colapho cæsus, in clathrata ferreâ mortuus fuerit, verum fortunæ vtriusque ludibrium.*] Ioannes XXI. Pont. Max. (qui antè Petrus Hispanus auctor Summularum) medicus, philosophus, astrologus; ex stellarum situ & positurâ longam sibi vitam in Pontificatu pollicitus coram familiaribus suis, quarto pòst mense, Pontificatus octauo, subitò corruente testudine recentis ædificij, Viterbij oppressus interiit, auctoribus Valerio & Stellâ [p]. Sed quis Astrologorum se Alphonso Sapienti (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi, maiori & veriori fraudi fuit? vtar Marianæ nostri verbis: *Emanuel sane patruus, suo & aliorum procerum nomine, Alfonsum publicâ sententiâ in conuentu pronunciatâ, regno priuauit, eâ calamitate dignum, quod diuinæ prouidentiæ opera, & humani corporis fabricã insigni linguæ procacitate, ingeniique confidentiâ, accusare ausus fuerit. vti vulgo hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numen iustissime vindicauit.*] vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat.] *Id forte astra memorant portendisse eius artis non ignaro, si ars est, & non potiùs inane mortalium ludibrium, quod a prudentibus semper accusabitur* [verum dictũ & Tacito vsurpatum] *& semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, & ex metu crudelem, &c.*] Cernis quò illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit vt alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu (notatum id) desiperet, pessiméque semper consuleret. Ægyptios deditos aiunt huic vanitati, maximè Alexandrinos: quod tamen prudentiorum fuerit iudicium, possumus ex Suidá colligere. Tradit, Alexandriæ solitos astrologos vectigal pendere βλακενόμιον nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines consulerent quos Græci βλάκας vocant; ductá Metaphorá ab inutili pisce, quem ne canes quidem velint attingere.

Conclusio quarta, Si non superstitiosi, certè noxij infirmis illi Medici sunt, qui secundum lunæ & aliorum planetarum in signis Zodiaci stationes, de morbis iudicant. v.g. quæ cuique euenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: nec non chirurgi, qui in vulneribus idem obseruant, & dies considerant vulneris: & stellas eis præsidentes (quas vocant, Centel, Neus, Dibelgibel, Lachadiel, Sapilla, Elebra & simil.) & inde prænunciant vulnus esse lethale vel sanabile.] Hæc omnia fusè describit Conradus Vvimpina [q]. tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronũciant, quâ die pharmacis, venarum sectione aut cucurbitulis corpus sit euacuandum. Meritò suspecta sunt hæc omnia, quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora; & si qua talis vis foret, ea posset & soleret aliarum particularium causarum concursu planè impediri. Imò & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorum omnium actiones euariare facit, teste Galeno [r]; cui Auicenna [s] consentit, quare obseruationes & effectus huiusmodi dierum indicum, prouocantium, vel criticorum, longè magìs dependet ex materiæ dispositione, concoctione, & statis morbi temporibus ac symptomatibus, quàm ex syderibus, quæ est vera sententia Hippocratis & Celsi [t]. Longiùs etiam aberrant isti Astrolatri, quia præcipuè attendunt ad quosdam lunæ imaginarios angulos, aspectus, & conformationes; paruifacientes, vel contemnentes potiùs, quomodo ad cœli vel syderum influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporum, quæve concoctiones & crises sint morborum. Hos ergo meritò maximè Galenus [u] contempsit, Augustinus Niphus [x] risit, & multis eorum patefactis erroribus [y] Ioannes Langius impugnauit: & Marsilius Ficinus, qui iunior ista defenderat [z], eadem posteà fatetur se scripsisse [a], non vt probaret, sed vt cum Plotino astrologorum ineptias rideret.

Conclusio quinta, Pars illa interrogationum, quæ res occultas inuestigat, vt furta, thesauros, virginitatem, &c. planè vetita & perniciosa est omni iure.] Prohibet sacræ literæ [b], *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos.*] Itẽ [c]: *Nec inueniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut diuinos, & quærat à mortuis veritatem. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.*] Iure Ecclesiastico prohibetur hoc [d]. Iure ciuili plurimis rescriptis [e]. Tolerantur hi sæpè in rebus publicis [h], sed exemplo pessimo & publico malo.

QVÆSTIO II.

De coniectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

ASTRIS & cœlis proximum, de quo certò constet, elementum est aër: satis valdè enim probabile est, ignis sphæram propriam esse nullam, quæ sententia valdè antiqua est, & à recentioribus quibusdam strenuè defenditur [a]. videtur hæc mens Ausonij in Gripho Ternarij.

Tres Charites, tria fata, triplex vox, trina elementa.

In mediâ regione aëris varię valdè fiũt impressiones meteorologicæ. Exhalationum copia gi-

k vide Nicetam Chron. lib. 3. & 7.

l Corrozetus in aston. dicto. atque memorab.

m li. 4. de Alfonso.

n Syluest. d. 104.

o Cardan. in Ptolomæum, de astror. iud. lib. 1. text. 14.

p in vitis Pontificum.

q d. li. 3. c. 8. & 9.

r li. 1. de dieb. criticis.

s li. 4. Fen, 2. tracta. 2. ca. 1.

t Hippocr. passim & Cels. lib. 4. cap. 4.

u li. 12. Therapeu.

x li. 5. de diebus critic.

y epist. 3.

z li. de vitâ cœlitus conseruanda.

a lib. 12 epist. ad Politianũ & Picum.

b Leuit. 19. v. 31.

c Deuter. 18. v. 10. 11.

d c. 1. & ca. ex tuarũ, de sortileg.

e li. item apud Labeonem, §. si quis astrologus, ff. de iniur. l. 2. & li. nemo aruspex, C. de malef. & mathem lib. 1. C. de thesaur. li. 10.

A

a Hieron. Carda. li. 2. de variet. cap. 2. Scipione Capicio li. 2. de Principijs, Frã. Patricio. li. 7. discuss. Peripatet. to. 4. Frã. Valesio. de sacrã philosoph. ca. 50. Villalpandæo & aliis.

gnit magnos & paruos ignes, diuersissimè configuratos pro exhalationum ipsarum formâ diuersâ: vt modò videantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descendentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nunc tempus agendi [b]. quibus omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare: signa quoque esse ventorum diuturniorum, vel violentorum: quod maximè cometis conuenit, qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, famem ac pestem: eò quòd vis cometæ omnem vaporum & exhalationum humiditatem absumit: vnde consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturæ, quales plerique Principum & Magnatum: eadem siccitatis causâ, ad bella quoque & seditiones inclinant. Cætera, quæ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia; quæ dixi, naturæ consentanea videntur. Fit tamen non rarò, vt cometarum causa sit, supernaturalis duntaxat Dei dispositio, vt quãdo fœlicem aliquem euentum portendunt, quod sæpenumerò accidisse allatis Historiarum exemplis olim, teste Origene [c], docuit Cheremõ [d], qui si exstaret, fortassis deprehenderetur nata hac inde opinio, quòd quæ vni regioni seu regno fœlicia fuêre, cum aliorum clade coniuncta erant: vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volẽtis admonere homines, de imminente publicâ calamitate, vel morte Regum aut Principum, vt ad pœnitentiam & morum emendationem recurramus [e]. Tunc autem cometæ pertinent ad ostenta (de quibus actum) & Dei charitatem nobis egregiè commendant, non ferientis, nisi nos priùs admonuerit. idcirco videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui minantur. Mirificum huiusmodi commonitionis signum, narrat Gobelinus Persona [f]: nempe in monasterio Bodkensi, quod B. Meinulphus confessor exædificauit, quoddam miraculum ordinarium contigisse talibus ostentis annumerandum: *Tintinnabulum* (inquit) *quoddam magnum æneum benè sonorum in eodem monasterio reuerenter asseruatur. Nam quoties aliqua ex eius monasterij sororibus breui erat abitura è vitâ, absque vllo humano ministerio, per se sonitum reddebat sonum.*] Rideat hæreticus, vt lubet; sed alia duo similia accipiat, etiam si non lubet. Scribit Leonardus Vairus [g], *In Celtiberia oppido Vililla campanam esse, quam vocant incolæ* campanam Miraculorum; *hanc per aliquot menses priusquam respublica Christiana aliquid aduersi patiatur, ex seipsâ, nemine pulsante, sonare solitam. cuius rei* (sic ait) *testimonium per publicos tabelliones hisce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius regni Proreges faciebant suis literis.*] Accedat & aliud è Galliis, quoniam Hispaniam à testimonio arcent aduersarij. Eodem Vairo teste, ad flumen Rhodanum, in Sequanorum confinio, situm est nobile monasterium S. Mauricij. Viuarium illic visitur, in quo iuxta numerum monachorum pisces ponuntur. Illorum si quis ægrotet, pisciculus quoque semiuiuus cernitur supernatare. quòd si monachus è vitâ migraturus sit, paucis antè diebus piscis moritur. Hoc ita se Vairus accepisse scribit, tum ab Antonio Cardinale Granuellano, singulari bonarum artium patrono, teste oculato; tum ab aliis fide dignis, vt rem locis illis notam atque omni fide contestatam.

Porrò cùm exhalatio quoque sit venti materia, & ventorum ideò præcipuæ qualitates sint, caliditas & siccitas: facilè intelligitur, cur ex iis & sanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia signa queant desumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat [h].

Secundò non pauciora fiunt ex vaporibus, quæ & ipsa suas adferunt probabiles prænotiones. Ex nubibus quàm multa queant prædici, post quendam Gerardum, docet Conradus Vuimpina [i]; nec sua rustica prognostica desunt pluuiis communibus; nec prodigiosis pluuiis [k], siue naturalia tempestatis anni, siue supernaturalia iræ diuinæ comminatoria. Anno superiore 1600. die 18. Februarij, prope Arequipam, ex illis qui multi in Peruanâ sunt montes ignivomi (Vulcanos vocant) vnus eorum Guayna putina principiò candidam nubem visus pecorariis è longinquo eructare, quam consecuta est procella fragminum ingentium quasi auulsorum à rupibus, sed ignitorum: hæc paulùm spacij progressa comminuebantur in minores lapides, & paulatim centesimo fermè passu à cratere in cinerem. Vbi saxa decidebant, cuncta reuulsa, diruta, comminuta, interempta: vbi lapides, pauci mortales euasêre vel iumenta. fors Hispanus iter faciebat eques: cùm vim grandinis lapillaceæ non ferret, descendit, & se sub equo locat; sed equus non valebat subsistere pre vi ictuum. herus videns nec tutum, nec quietum sibi sub iumento refugium, ephippium aufert, equum deserit, capiti sellam imponit; sic ægrè euasit cranifragium. torrentes & fluuij ac fontes nonnulli penitus exaruêre, aliis lapsùs facultas interclusa cineris multitudine, idque per leucas plus trecentas. Arequipæ primùm ortæ clarâ luce tenebræ integrum ferè mensem durarunt. Intereà initiò cœlum fulminibus visum dehiscere, & audiri tonitrua, flãmeique globi instar artilleriæ bellicæ aciebus hinc inde dispositis mutuò explosæ vicissim huc illuc discurrere. ingens globus semel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente portâ erupit, & subitò disparuit relicto sulphureo nidore. terræmotus iugis fuit, adeò vt multæ domus conciderent, reliquæ quasi tripudiarent nutantes. Nec cessauit intereà pluere terram albam, instar cinerum seu calcis tritæ; vt nemo per plateas incederet, quin mox digiti spissitudine cooperiretur. domus, quę minimùm, tectæ essent crassitudine semipedali: sic pleræque sub onere gemebundæ subsiderunt. malum durabat, luce per interualla potiùs ostentante se, quàm diem præbente. Mense ferè exacto cessatio fuit, & nonnulla intermissio, vt nostri, qui illic degunt, perscripsêre sed adhuc metus manebat grauiorum. Magnam morum in melius tum timor expressit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeò vt quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum accessit. Sed nec Satanas neglexit occasionem. Nam cùm Indi pagani viciniores flammis, solitâ superstitione Magos accessissent; & simul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac sacrificiis procurarẽt: Magos & viciniores quosque flammæ consumpserũt, cæteri omnes malè multati, desperabundi pars suspendio, pars aliter sibi mortem consciuerunt. Hæc narrata literis P. Ioannis Ruizij de Alarcon scriptis Arequipæ Marij XV. anno superiore, quarum hoc anno Martio mense exemplar Hispanicè per-

[b] Vide Arist. 1. Meteor. a c. 4 Plinium li. 2. Nat. hist. & ibi Commẽt. Milichij, Senecã li. 1. Nat. quęst. Contarenũ li. 2. de ele. Cardanum li. 4. de subt. & lib. 1. & 14. de variet. Scaligerum cõtra Carda. exerc. 79. Fracasto. in lib. de Homocẽt. & Andr. Duditium tractat. de Cometis, & epist. ad Ioann. Cratonem.

[c] lib. 1. contra Celsum.

[d] lib. de Cometis.

[e] Damasc. lib. 2. de fide orthod. c. 7. Bonaue. in 2. d. 14. q. vltim.

[f] in vitâ S. Meinulphi mense Octob.

[g] lib. 1. de fascino, cap. 14.

[h] Vide Senecam li. 5. Nat. quæstiõ. Plin. li. 2. à c. 40. & ibi Milichium Card. li. 1. de varie. c. 1. & 6. Valesi. de sac. philos. ca. 50.

[i] lib. 1. de signis, c. 5.

[k] de quibus Plinius suprà c. 56. & 58. & ibi Milichius.

ſcriptum legi, vnde hanc epitomen excerpſi. Vix quidquam ſimile lectum vel auditum. Idem de grandine & glacie dicendum (quæ ſpecie non differunt [l], & Piſidas in κοσμουργίᾳ poëticè non philoſophicè contra Ariſtotelem agit) Niuium quoque copia fertilitatem anni, roris & pruinę multitudo ſterilitatem potiùs, prænotant. Nebula deſcendens ſerenitatem, aſcendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias ſunt indicia pluuiæ ſubſecuturæ: alij verò ſonitus in aëre audiri conſueti [m], magis pertinent ad prodigia. Fulmen & preſter, quid prænuncient, Vvimpina te docebit [n].

l Valeſc. ſo. de ſacr. philoſ.

m vt 2. Machab. 10 de cap. 5.

Tertiò maris tumor, venti, fluuiorum inſolitæ eluuiones, peſtis annuncia ſunt: terræmotus quoque idem deſignant, teſtibus Ammiano, Procopio, & aliis.

Quartò, quoad impreſſiones, quæ per reflexionem lucis, circa vapores ac exhalationes fiunt (vt iris, halo, coronæ, parelus, virgæ) naturalium præſenſionum prognoſtica cenſeri poſſunt [o]; vt & hiatus, & quæ foueæ & feneſtræ vocantur; nec non flammarum illi tractus, quibus ignis fatui eſt nomen: ſunt enim effectus varij exhalationis vel vaporis ſuperabundantis, & vincentis obſtantia; vel interdum luminis victi ac profligati [p].

o vid. Vvimpinam d.c. 5.

Quintò (vt ad terreſtria veniamus) ex arborum quoque prouentu prognoſtica colliguntur, vt teſte Tullio:

Lentiſcus, triplici ſolita grandeſcere fœtu
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Amygdalorum copia indicat meſſis abundantiam [q]. Trifolium inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſurrigit. Sine auris lubentia arborum folia, lanugines & pappi populnei volitantes per aërem, aut aquis innatantes tempeſtatem prænunciant. Si roſæ violæve ſub autumnum iterum floreant, peſtilitas imminet. Burdigalæ, quæ peſtim illam magnam præceſſit hyems, aliquas in horto noſtro roſas protulit, quas & vidit. Vnum hoc non videtur vacuum à ſuperſtitione, quod quidam tradidere; ſub autumnum duas vel tres glandes legendas, tum cultro ſcindendas, trium aliquot in his ſolere reperiri muſcam, vermem, vel araneam: muſcam denotare diſſidia eo anno futura, vermem fertilitatem, araneâ mortalitatem denotari.

p Vide Senec. li. Nat. q. Plinium li. 2. Cotta li. 2. de dimit. Pernumam li. 1. Phyſic. & Card. li. 4. de ſubt.

q Vide Panegyrim noſtrã de Natiuitate Deiparæ Virginis.

Sextò, animantes etiam quædam nobis prænunciant, vt,

Cana fulex fugiens è vaſti gurgite ponti
Nunciat horribiles clamans inſtare procellas.

Vt & acredula matutinis inſtans vocibus:

Et ſæpe nonnunquam curſans per littora cornix.

Si tamen,

Demerſit caput, & fluctum ceruice recepit.

Ipſi quoque alumni dulcis aquaï ranunculi,

Mollemedéque boues ſpectantes lumina cæli.

Et quæ alia ex Arato Tullius [r], & ex Heſiodo Virgilius [s]. Quid contemptius muſculo, vel paſſerculo? tamen domos illi futuras: hi æ is contagionem fugâ præ ueniunt, quorum omnium etiam cauſas Franciſcus Picus inueſtigat [t].

r li. 1. de diuinat.

s li. 1. Georg. cap. 5. cum ſeqq.

Ex obſeruatione huiuſmodi Phænomenorum, emerſere canones prænotionum, quibus vtuntur nautæ, paſtores, & agricolæ, de quibus non contemnendum opus extat Antonij Mizaldi Monluciani, *Ephemeridum ruſticarum.* illa quidem ipſa animalia præſagij ſui ſunt ignara; ſed impetum quendam naturalem ſolummodò ſentiunt, mouente phantaſiâ per humores concitatâ ad petendum quæ commodo, & fugiendum quæ noxæ ſunt futura. Quod ſigillatim idem Picus oſtendit, de ciconiis, cypſelis, mergis, delphine, cæteris longum nimis & lentum foret mihi, ſingulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quædam præſagia.

QVÆSTIO III.

De coniectatione Medicorum.

EGIMVS [u] de quâdam falsâ & illegitimâ, immò ludibrioſâ; nunc de verâ, ſeriâ, & gneſiâ dicendum. hanc Medicorum σημειωτικὴν, veteres, recentioreſque Doctores integris tractationibus ſunt proſecuti [x]; quos legere poterunt, qui plenos ſitiunt crateres: mihi hoc vnum videtur vniuerſim poſſe ſtatui.

u q. 1. concluſ. 4.

Signa proba ſunt, quæ naturalibus principiis, & veris experientiis comprobantur: cætera ſunt vana, & ab arte Medicorum aliena. Proborum, quædam ſanam integramque valetudinem teſtãtur; quędam degenerantem vel iam affectam; quædam ſuccumbentem, & iam victam: quædam ſe recolligentem & victricem: quędam denique ſunt ambigua, etiam ipſis magiſtris. Nec vlla tam certa, quin fallant aliquando, ideò vetus ſermo verus, præſtare à ſexaginta Medicis quàm à ſcabinis ſex damnari, & morti addici.

x Hippocr. li. de Progoſt. & in eum cõment. Galen. Ariſt. ſæpe in Problem. Celſus li. de Medici. & horum ſequẽtes veſtigia Franc. Picus d. li. 3. cap. 7. Vvimpina libr. de ſignis c. 8. & à ca. 13. vſque ad 21. Ioann. Guinther. Andernacus veter. & nouæ medicinæ comment. 1. Dial. 7.

QVÆSTIO IV.

De coniectatione Phyſiognomicâ.

PHYSIOGNOMVS ex pilorum, & membrorum corporis colore, habitudine, & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de moribus, ingenio, & animi affectionibus putat ſe ſcire: præcipuè frontem conſiderat, faciémque, quia hæc ſolet eſſe ſpeculum virtutum intellectualium; & tum vocatur hæc μετωποσκοπία. Huius mentio apud Iuuenalem [a], cùm ſcribit frontem vati à muliere præbendam. Ariſtoteles & Polemon confundunt cum Chiromantia: quę propriè manuum conſiderat lineamenta, quaſi quoddam virtutum actiuarum ſpeculum: at ſi conſiderat etiam reliqua membra totiúſque corporis habitum, Phyſiognomia vocatur.

a Styrâ 6.

Hanc Phyſiognomiam veteres Medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, vt & Ariſtoteles integro libro, & qui exſtat Polemon Athenienſis [b], quorum ſcripta laudantur, eò quòd naturæ veſtigia calcarunt. Sed recentiores Bartholomæus Cocles [c], Lucas Gauricus, & alij ferè plura miſcent ſuperſtitioſa, præter vnum forte Petrum Motium, cuius librum, *de multiplici temperamento, & cognoſcendis hominibus*, laudat Michaël Medina [d]: quia primò complexionis modum, deinde medico & philoſophico ratiocinio propenſiones & ingenia gentium, prouinciarum, & ſingulorum hominum deſcribit: methodus hæc vera & recta, ſed ſcriptorem illum nondum potui nanciſci. Viſus mihi non infæliciter Conradus Vvimpina [e], Galeni & Ariſtotelis ferè omnia in Compendium redegiſſe.

b li. de naturæ ſignis.

c in anaſt. Phyſiogn.

d lib. 1. parænes. Chriſt. c. 2.

e li. de ſignis, ca. 8. 9. & 10.

Artis fundamenta varia ſunt. primum petitur à quâdam cum animantibus ſimilitudine; v.g. qui paruis ſunt oculis, inuidi cẽſentur, quia ſimię tales:

qui magnis, stupidi sicut boues & asini; ratio est, quia cùm Deus auctor naturæ gnarus esset, quâ quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quàm aptissima ferocibus, vt leoni, apro, tauro, vngues, dentes, cornua; timidis ac fugacibus; vt lepori & ceruo, artus celeri fugæ necessarios; fortibus araturis, vel onera baiulaturis, toros, gibbum, dorsi, humerorúmque robur; vt camelo, boui, equo & reliquis veterinariis. Idcirco quasi ex signo, & à posteriori (vt loquuntur scholæ) animantium indolem ex ipsis instrumentis corporeis, quibus à naturâ sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gentium atque prouinciarum desumitur; quæ cùm certo sint corporis habitu, vtplurimùm quoque ingeniis moribúsque discrepant. v. g. physiognomi definiunt nimiùm fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniam Æthiopes sunt huiusmodi.

Tertium à sexu, v. g. quia mulieres candidâ vtplurimùm & molli sunt cute, eædémque sunt pauidæ ac leues; ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios iisdem censent. Huius secundi & tertij fundamenti ratio ducitur à complexione. cùm enim eadem temperies simul causa sit cutis huiusmodi, & morũ huiusmodi: ratiocinantur, in quocunque cutis sit talis, talem esse temperiem. quare ab eodem, eiusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus. tale illud Hippocratis: *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.*] Sic ratiocinabatur Salomon [f] dicens: *Homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum.* Et Esaias [g]: *Agnitio vultus eorũ respondit eis.* hoc est, vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit. sic argumentatur Martialis [h] (quem vetusta exemplaria nescio cur vocent Martialem Cocum.)

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus.
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Matthiam Coruinum Hungariæ Regem, haud illaudatum Principem nimis deditum diuinationi, adeò vt nihil, nisi consultis astrologis, soleret suscipere [i], tam studiosè accepimus [k] huic vacasse physiognomicæ diuinationi, vt ex primo aspectu lineamentorum faciei, de temperamento & moribus hominum solertissimè iudicaret: ita vt magiæ speciem æmulis præbuerit.

Quintum fundamentum petunt ex collatione signorum cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, verbi gratiâ, inuidiam ex iracundiâ, cui tristitia & animi prauitas sit adiuncta.

Sit conclusio, Physiognomia consistens intra cancellos naturalis philosophiæ, licita est, & habet aliquid probabilitatis.

Probatur primò, quia positorum fundamentorum aliqua sunt probabilia, quædam minùs, quædam ampliùs.

Secundò, probatur ex sacris literis, in quibus, *virorum robustorum facies ducuntur similes faciei leonum* [l]. Item quòd *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terræ* [m]. & alibi: *Sapientia hominis lucet in vultu eius* [n] item: *Cor hominis immutat faciem illius* [o], & quæ iam citata [p].

Tertiò ex Iuris interpretibus, quorum communiore calculo receptum, quando plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primùm quæstioni subiici debere illum, qui facie deformior, quoniam credendus sit animo quoque prauior [q].

Quartò, probatur sententiâ philosophorum. Pythagoras enim ad huius disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac indicinâ deprehendit Platonem fore, qualis posteà laudatus [r]. Maximi hanc fecêre Plato [s], Aristoteles, & Sextus philosophus: quorum primus eâ vtitur in Dialogis, secundus accuratè tradidit, tertius idcirco corpus vocauit animi imaginem. Cicero hinc petitis iaculis aduersarium mirè lacessiuit [t]. Velleius Paterculus, veteres eâ multùm vsos testatur [u].

Dixi, non *certitudinis*, sed *probabilitatis*: quia solent quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demonstrauit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verùm leniter & assiduè inclinando: ita vt bonâ consuetudine & freno rationis, haud difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem non puduit; cùm Zopyrus physiognomus ex lineamentis corporis eius, bardum, stupidum, & mulierosum illum iudicasset [x]. Sic intelligendus Cassius medicus [y], cùm quæsiisset, cur prodigiosæ formæ homines, plerumque etiam emotâ sint mente? respondet, *quia corpori consentit anima, vt animæ corpus.*]

Vnde sequitur primò, longè certius iudicium ferri de brutis, quàm de hominibus. quia bruta propensione solâ trahuntur, homo propensionem arbitrij habenis moderatur. Sequitur secundò, quòd Physiognomo non licet iudicare de facto, siue de actuali hominis vitâ, scilicet hunc esse talem: sed de pronitate tantùm ac inclinatione, vt optimè censuit Proclus [z]. v. g. talem propendere & inclinari in auaritiam, mulieres, vinum, &c. Tertiò sequitur, non posse hanc facultatem iudicare, de donis diuinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuique, prout vult: nec de extrinsecis planè homini, vt morte violentâ, opibus, honoribus & ceteris fortunæ bonis malísve, nec de nuptiis, statu vitæ, & aliis negotiis, quorum electio est merè voluntaria. talibus nugis plenus est liber *de næuis* Melampi. Ratio est, quia nihil istorum dependet à corporis habitu, vel constitutione. Permittit quidem Deus, vt quædam diuinationes istorum euentu comprobentur; sed simul eos finit falli in iis, quæ magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Iouius [a] de Antiocho Tiberto Cæsenate, qui Physiognomus excellens suo tempore habebatur, eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo amico necaretur; Pandulfo item Malatestæ Ariminensium tyranno, quod ex patria pelleretur, & exul in extrema egestate periturus esset. Paulò post Pandulfus Guidonem ob spectatam virtutem & suspectam obtruncat: Antiochum ipsum custodiæ mancipat, euentum præsagij exspectaturus. Antiochus custodis arcis filiam ita flexit, vt resti ab eâ impetratâ in fossam demitteretur: sed compedum sonitu proditus, & à fuga retractus, cum puellâ percutitur. Pandulfus tandem exsul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali diuersorio senex perijt.*] sic dum aliis cauit, sibi non cauit Antiochus. Potuêre etiam illa per humanam prudentiam coniici. quid enim inexspectatum aut mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob suspicionem, ab eo necetur? quid verisimilius, quàm tyrannum inuisum, vel necari, si sit audax; vel compelli in fugam,

f Prouer. 6. v. 12.
g cap. 3. v. 9.
h li. 12. Epig. 54
i Bonfinius li. 8 Hugar. hist. deca. 4.
k Ioachimus Curæus in Annal. Siles.
l 1. Parar. 12. v. 8.
m Prou. 17. v. 24.
n Eccles. 8. v. 1.
o c. 13. 31.
p Prou. 6. v. 12 Esa. 3. v. 9.
q Bald. in l. 1. § 5. C. quorum appella. non recip. Paris de Syndicatu, Hippolytus, Marsil. & alij.
r Sitenius li. 9. de Fato. ca. 39.
s in Timæo.
t Oratione pro Roscio Comœdo.
u lib. 1. Histo.
x Cicero lib. de Fato. Alexan. Aphrodis. li. 4. de Fato.
y Problem. 51.
z In Alcibiad. Platon.
a in Elogiis.

gam, si timidus; & semel pulsum, ad egestatem redigi. His poterunt adiici nonnulla ex Horozco [b].

QVÆSTIO V.

De Chiromantiâ.

A CHIROMANTIAM diuidunt in Physicam, & Astrologicam.

Conclusio prima. Physica Chiromantia licita est, & physiognomiæ pars, & ideò de illâ idem quod de hac iudicium. Ratio est, quia per lineas & partes manus, considerat ipsam corporis temperiem, & ex temperie corporis probabiliter indagat animæ propensiones. hanc probat artem Aristoteles [a]; & prolixè eam exsequitur Conradus VVimpina [b]: incautè verò Petrus Primodaius, dum inter duas has species non distinguit, omnem chiromantiam videtur damnare [c].

Conclusio secunda. Chiromantia astrologica prorsùs vana & illicita, scientiæ nomen non meretur. Scientiam esse nititur probare Antonius Verderius [d]: nam loqui illum de hac etiam, non de physicâ tantùm patet, tum quia coniungit cum astrologiâ, & vtramque scientiam contendit esse; tum quia, in responsione penultimæ obiectionis, dicit harum manus linearum significationem ab astris infallibiliter dirigi, &c. quæ sanè Ecclesiasticam merentur censuram. quia Papa Sixtus V. editâ contra Astrologos & Chiromanticos Bullâ, definiuit, neutram esse scientiã, &, vtrosque pariter damnans, grauibus subiecit pœnis: cuius doctissimi & maximi Pontificis sententia præponderat omni contrà sentientium temeritati: tum etiam quia in Catalogo Romano librorum, quorum vetita lectio, omnes, qui Chiromantiam docent, apertè sunt annumerati. prohibita est ergo.

Vanam esse, docet optimè Franciscus Valesius [e] doctissimus Medicus, meritissimò illam detestans. primùm namque laborant væsaniâ mathematicorum, de astrorum influentiis, quam improbauimus suprà [f]. Addunt de suo, quod stultius est, hanc areolam esse Iouis, illam Mercurij, tertiam Veneris, atque ita porrò. Superaddunt tertiò, tales areolæ lineas hoc prænotare, alias illud: quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant, sed nudo suo delirio, & prætextæ experientiæ, postulant nos manus dare. Cúmque tam inania sint artis huius principia, fuêre tamen semper, qui hoc quoque mendacium paruuli diligerent. Olim prosâ oratione Chiromantiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat χειροσκοπικὸν οἰώνισμα, *manus inspectorium augurium*: carmine verò comprehendit Eumolpus quidam. vtriusque meminêre Pollux & Suidas. Recentiores scripsêre Ioannes de Indagine (Lutheranus, alius à Carthusiano nominis eiusdem) Ioannes Taisnerus Athensis, Antonius Cermisonus, Bartholomæus Cocles, Michaël Sauonarola, Petrus de Arcâ, Marcellus Saya, Andræas Tricassius, Michaël Scotus, Ioannes Teukesberg, & alij: quorum libri scatent superstitiosis. Ars ista palmam manûs primò in certos colliculos, areolas, & lineas diuidit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum denique astrorum atque planetarum vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manûs ascribit, vt breuiter VVimpina [g] ostendit, addens se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum: suo iudicio cuncta nænias esse: detestatur hos & impugnat vehementiùs antiquus scriptor Ioannes Salisberiensis [h].

Contra hos libratum illud Iuuenalis [i]:

—— *frontémque, manúmque*
Præbebit vati crebrum poppisma roganti.

quorum prius ad metoscopum, posterius ad chiromantem referendum, benè Britannicus obseruauit. Solent hanc vanitatem profiteri vxores (si vxores) ex illâ colluuie, quæ totam peruagatur Europam. Vulgò Zingaros seu Ægyptios nuncupant, de quibus multa collegit Crespetus [k]. Sed hi scriptoribus Germanis, quàm Gallis vel Italis notiores; ideò hos audiamus. conditionem eorum & originem sedulò perquisiuit, extra res fidei, non despicabilis Sebastianus Munsterus [l]. *Cum ageretur* (inquit) *annus post Christum natum 1417. primùm per Germaniam apparêre cœperunt homines nigredine deformes, excocti Sole, immundi veste, & vsu rerum omnium fœdi, furtis inprimis intenti, præsertim fœminæ illius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros aut Gentiles vulgus vocat, in Italia Cianos* [*] *appellant. Ducem, comites, milites, inter se honorant veste præstantes: canes venaticos pro more nobilitatis alunt: sed vbi venentur, nisi furtim, non habêt. Equos sæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum strato & paruulis iumento inuehuntur. Literas circumferunt Sigismundi Regis, & aliquorum Principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiúsque. Ferunt ipsi ex iniunctâ sibi pœnitentiâ mundum peregrinantes circuire, atque ex minore Ægypto primùm emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominum genus, quod vsu compertum est in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoscens patriam ita circuit prouincias, furto (vt diximus) fœminarum victitas, canino ritu degit, nullâ religionis curâ, etiamsi inter Christianos paruulos suos baptizari curet; in diem viuit, ex prouinciâ demigrat in prouinciam: per aliquot annorum interualla redit; sed multas in partes scinditur, vt non iidem in eundem facilè redeant, nisi per longa interualla, locum. Recipiunt passim & viros & fœminas volentes in cunctis prouinciis qui se illorum misceant contubernio. Colluuies hominum mirabilis omnium perita linguarum, rusticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, hi spoliis inuigilant casellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt; atque interim quo quærentibus dant responsa quot pueros, maritos, aut vxores sint habituri, miro astu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuat.*] hæc de illorum moribus verissima. Vnde sæpe animum subit admiratio, quo iure, vel iniuriâ in quibusdam prouinciis hoc genus flagitij à Principibus toleretur: non sine maximo scandalo, & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures licet tolerare, certè & alios. Si horum chiromantia & maleficia reliqua tolerantur: non id est niti contra diuinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatem? Notoria sunt flagitia, quæ Munsterus memorat, & iisdem planè verbis Albertus Krantzius [m], vt alter ab altero, vel ambo à tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium docet experientia. nam si quis illis ex sacco vel capsâ vnicum nummum largiatur, omnes nummi, qui in eadem capsâ vel sacco inerant, migrasse quò vnicus ille, non rarò deprehenduntur: quod apertum maleficium est. Quoad diuinationes illas,

nequeunt

a li. 1. Histor. animal. c. 8. & sect. 34. Pro blem. sect. 10. & de signis. c. 11. & 12.
b ...
c Academiæ Francicæ p. 2. de 1. cap. 4.
d li. 7. var. lect. cap. 9.
e Sac. philos. cap. 31.
f quæst. 1.
g su p. ca. 12.
h lib. 2. Polycrac. cap. 27.
i Satyrâ 6.
k li. 1. de odio Satanæ, discur. 12.
l li. 3. cosmogra. fol. 267.
* corrige, Cinganos.
m li. 11. Saxoniæ ca p2.

nequeunt excusari a superstitione, aut hæresi (si sic sentiunt) aut impostura scandalosâ. Quòd alios passim recipiant, ex nationibus per quas transeunt, id nullo pacto illis concedere deberent respublicæ, sed tales qui se iis aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coërcere. Nam contrarium est otiosos & vagabundos fouere in reip. perniciem: quod vel stolidum, vel improbum planè. Notæ sunt contra otiosos leges Ægyptiæ; & Attica apud Athenæum [n], & Pierium [o]. Notum hodiè, vbi iustitia viget, Magistratus solere in tales inquirere, vnde victitent. nam nemo de vento præsumitur viuere [p]; & meritò semper cōmendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comœdia retulit Athenæus [q].

n libro 4.
o libro.14.
p lib.fin.de alim.pup.præstand.
q libro.6.

Est optimè hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam obsonare semper splendidè
Videmus, hunc rogamus; vnde viuat, &
Quid faciat operis? si facultates habet,
Vt reditus harum soluere expensas queat;
Perpetimur illum perfrui bonis suis.
Sin fortè sumptus superat ea quæ possidet;
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum.
Ni pareat, iam plectitur mulctâ graui:
Sin sumptuosè viuit, is qui nihil habet:
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules!
Nec enim licet vitam absq; malo degere
Talem, scias: sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium,
Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eiicimus ex hac vrbe, velut purgamina.

Cingaros credo tolerassent, quos non præsumptio est, sed res docet, clependo, harpagando, furtis, maleficiis viuere.

Verùm excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum, miseratione dignum. cur? Ex Ægypto oriundi, luunt maiorum à fide Christianâ apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septennalem locis incertis vagationem. Summa defensionis hęc est. Quam diluunt alij: quem dixi Sebastianus. *Sunt anni (inquit) plùs, minùsve viginti sex ab hoc tempore quando ego Munsterus ista scribo, quòd Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adiungens vix extorsi literas quasdam, quas gloriabantur se habere ab Imperatoribus, at illa mihi ostensa erant, vidimus quoddam quod aiunt Lindoiæ à Sigismundo Imperatore impetratum; in quo mentio fiebat quomodo maiores eorum in minori Aegypto, olim ad aliquos annos, abiecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quod tot annis ex singulis eorum familiis aliquot per orbem peregrè proficiscerentur, diluerentque in exilio perfidiæ suæ crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiusce suæ peregrinationis, & tamen colluuies illa non cessat circumuagari, furari, mentiri, augurare, & diuinare.*] Cur si pœnitentiæ terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verùm falsum etiam quod de Ægypto iactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Ægyptus, aut vbi minor vel maior. Vnde ergo emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam Cincalos dictos putant, quasi ἀοικίδας, penatium expertes & mendicos. Sanè γ, & κ, commutantur facillimè, & Menander [r] quendam ait πτωχότερον λεβηρίδος καὶ κιγκάλου *mendiciorem leberide & cincalo.* Leberis significat spolium serpentinum; Cinclus autem, cui etiā nomen σεισοπυγὶς; si caudæ demas ornatum, valdè implumis: inde rustici egenos & errones, cinclos dixêre, vt ex Æliano & Suidâ docet Adagiographus [s]. hæc sententia placuit Pierio Valeriano [t]. Sed ad rem non facit. Polydorus Assyrios & Cilices putat: Volaterranus Vxios è Persiâ: hoc est ariolari. Nomen indicat, Belgæ *Egiptenres*, Galli *Egyptiens*, Hispani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, vel *Cianos* vocant: Germani superiores *Zigeuners*, quæ omnes voces ab *Ægyptio* deductæ; & hæc vltima, quasi *Chusener*, à Chus Chami filio patre Ægyptiorum & Æthiopum. Hi quia vident tempus pœnitentiæ præfixum effluxisse, nūc duo quædam comminiscuntur: vnum est, se non posse ad patriam redire interceptis itineribus: cogantur ergo diuidi, & certæ alicui nationi ascribi, & legibus ibi receptis viuere; vel pellantur. Alterum est, etiam post illud septennium, sibi ex patriis sedibus subinde necessariam esse migrationem; si secus fecerint, & non quotannis mandras vel hordas suas (id est, hominum multitudinem vtriusque sexus) exulatum miserint, calamitatem & sterilitatem omnibus certam præstò esse. Digna hæc causa, in quam sedulò inquiratur: quod si fiat, statim apparebit impostura. Quæ, vel vbi hæc gens, quæ quotannis tantoperè multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione suâ nisi adultos, vndecunque colligeret, citò interiret. Deinde satis isti ostendunt falsum fuisse primum illud de iniunctâ pœnitentia. Quod de fonte horum verisimilius comperi, est quod in Annalibus Boiorum his verbis ab Auentino perscriptum [u]: *Eadem tempestate furacissimum illud genus hominum colluuies atque sentina variarum gentium, quæ in confinio Imperij Turcarum atque Hungariæ habitant (Zigenos appellamus) Rege Zinkelone, nostras peragrare cœpêre regiones; furto, rapinâ, diuinationibus, impunè prorsus victitant, quaritant. Ex Ægypto se esse mentiuntur, extorresque domo à superis cogi se, maiorum delicta, qui Deiparam virginem cum puero IESV hospitio excipere recusârint, septem annorum exilio expiare, impudentissimè confingunt. Experimentis cognoui eos vti venedica lingua, & proditores, atque exploratores esse. Cùm alij, tùm inprimis Maximilianus Imp. Cæs. Aug. & Albertus parens Principum nostrorum publicis edictis testantur: adeò tamen vana superstitio hominum mentes, velut lethargus, inuasit, vt eos violari nefas putet, atque grassari, furari, & imponere impunè passim sinant.*] Tria hinc collige; primum, origine Sclauos esse ex dictione VVinden: sanè, quod peculiare ipsis idioma in Sclauonicum vergere significat Auentinus, loquens de natiuo. Scio namque prætereà fictitium quoddam habere ipsis solis notum quod Hispani vocant *Zirigonça*; Germani teste Munstero, *Rotvvelsch*, hoc est, Rubrum Barbarismum. Norunt intereà cuncta fere Europæ idiomata: & apud Germanos Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè &c. loquuntur: quod necessarium ad finem explorandi. Secundò, vides hos septennem illam priorum pœnitentiam, iam ad singulos posterorum porrigere, vt prætextus sit vagandi. Tertiò compertos Principibus prudentissimis de proditione meritò damnatos, sed quādam imprudentium superstitione foueri. Dicā quod rem valdè confirmat: cùm adhuc in Hispaniâ anno 1584. versarer Legione, magna tum multitudo istorum per pagos illos inundarat. festum corporis Domini tum celebrabatur. petierunt aditum in Ciuitatem, vt (honoris causâ) præsultarent, quod illic cōsuetum fecêre, sed à meridie propter furacitatem fœminarum ortus tumultus, fugêre in suburbia,

r in Thaide.
s Chiliad. 1. centur. 1.
t li. 15. Hieroglyph.
u li.7.fol.

& ad S. Marci (O. Iacobi equitum magnifica est habitatio & hospitale) se cõglobarunt, & iustitiæ administros militari vi repulerunt mox tamen, nescio quo pacto, dissimulata omnia. Huic hordę Comes erat, sic appellant: in turbâ multi recepti Hispani, etiam ex Graiales, Villabraximâ & pagis nonnullis Castellæ. Comes tam peritè Castellanum idioma loquebatur, quàm si Toleti natus. Sciebat omnes Hispaniæ aditus terrestres (*Puertos vocant*) omnes regionum amfractus & difficultates: quid roboris esset cuique ciuitati, qui præcipui in quâque, & quæ cuique opes. Nihil ferè ad rempub. pertinens, tam arcanũ, quod eum lateret. nec clàm hoc, sed gloriabatur. Quò aut cui rei hæc curiosa exploratio? Nónne cõpescenda vagabundorum hæc curiositas, etiam si solùm peregrini, & inculpatæ vitæ? Benè tibi, benè sit, Maxime Carole, qui in constitutionibus Comitiorum habitorum Augustæ Vindelicorum anno 1549.[x] hanc fecem mortalium, hos errones periculosissimos, Zyngemeros seu præstigiatores Teutonicâ terrâ excedere veluti exploratores & proditores Christianæ Ecclesiæ missos à Turcis sanciuisti. Commemorat hanc constitutionũ Petrus Gregorius[y] inuehitur in eosdem Crespetus[z] & (cui meliorem opto religionem) Philippus Camerarius I.C.[a]

Sed obiiciuntur nobis duo. vnũ sacræ Scripturæ auctoritas, alterũ exẽpla certa huius diuinationis. Auctoritates sunt duæ: prima est in Exodo[b] *Erit quasi signum in manu tua*. Respondeo, hoc explicari sequentibus verbis, *& quasi monumentum ante oculos tuos*. loquitur enim de solemnitate azymorum; cuius celebrationem voluit Hebræis esse signum memoriale liberationis ex Ægypto. Sumit autem metaphoram à more hominum, qui quando volunt alicuius rei recordari, solent digito annulum indere, vel filum alligare: quia cùm manũ sæpè ante oculos elevemus, fit vt recordemur eius, quod verebamur ne obliuisceremur.

Secunda auctoritas est Iob[c]. *Qui in manu omnium hominum signat, vt norint singuli opera sua*. Depinxit ergo Deus in manu singulorũ, vnde queãt prænoscere, quid dicturi, facturi, passurive sint. Respondeo cum Olympiodoro & Philippo presbytero[d] verbis istis significari, hanc temporis vicissitudinem, de quâ loquitur, serenitate & procellis nimium imbriũmque à Deo cõtemperatam, vt & Dei fortitudo fiat manifesta; & homo vidẽs se tam facili negotio à Deo quauis tempestate impediri à proposito, manúmque suam sic quasi quibusdam vinculis astringi, & ab opere arceri; cognoscat se, sine Dei adiutorio posse nihil, suámque confiteatur imbecillitatem. Fauet huic expositioni versio LXX. quæ habet; *vt cognoscat omnis homo imbecillitatem suam*: necnon Hebræus contextus, in quo ad verbum sic; *in manu* (*siue in vehementia*) *omnes obsignabit, ad sciendum omnes homines opus eius*. vbi ex more Hebræorum, *Be ad* ביד noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atque admirabili signo. sicut Isaias & Ezechiel[e] *Iad* posuere pro visione prophetica non vulgari; sicut Moses[f] *manum Dei* vsurpauit, pro potẽtiâ & magnitudine Dei. Lege lõgè aliâ explicationem loci Iob apud Franciscũ Valesium; quę, quamuis ingeniosa sit, cum præcedentibus verbis non cohęret.

Tertiò, certant exemplis prædictionum, quas euentus roborauit. Bartholomæus Cocles ille, qui tot chiromantiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo scripsi[g], discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugæ, vt, qui instabat, cruciatum violentum euaderet. Gauricus contemnens monita, eò quòd Ioannem Bentiuolum Bononiensi tyrannide deiiciendum in Ephemeridibus prædixisset: iussu violenti Principis, ex altâ trochleâ suspenso fune quinquies quassatus & astrologiæ suæ iactatæ, & chiromantis contempti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manûs inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris; fore ex eius intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensâ taciturnitate, ceteris insociabilem: quæ in vnum Laurentium, qui & percussor, omnia conueniebant. Sed idem ille Cocles prædixerat Copono cuidam, eum breui scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, vt exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu percussus Copono clàm imperat, vt Coclitem, nouum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò secretâ galeâ caput muniebat, ingenti gladio, quem peritissimè ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm à Copono baiuli habitu personato, dũ seræ ostij, calculo iniecto, præpeditæ, clauem insereret, adactâ in occipitium securi, interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam adferẽte Copono quàm quòd ipse Cocles breui homicidam futurum asseruisset. Vnus ista omnia narrat Iouius[h], nec vsquequaque indubitatæ fidei Historicus, nec satis à superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus, alienus: cui vt ea contigisse concedamus, idem tamen, quod astrologis ita iactantibus, cum B. Augustino respõdendum[i]. Vt digitus manûs, sic chiromantiæ pars quædam est, diuinatio ex vnguibus; non illa de quâ superiùs actum[k], sed alia nouitia, vt suspicor, ab aniculis ad colum inuenta: hæc conicit ex maculis albis atrisve in vnguibus apparentibus, & singulis digitis suos canones attribuit; alios mulieribus, alios viris destinatos, nec valetudinis prosperæ vel aduersæ notas prodens; (quod aliquò tenus tolerandum foret) sed excurrit ad fortuitos effectus ab alienæ voluntatis arbitrio libero dependẽtes, quod temeritatis & vereor ne superstitiosæ sit impietatis. Exstat tamẽ (si Deo placet) hæc nænia artis in opere de Physiognomiâ Hispanico cuiusdam Hieronymi Cortesij. si vt nugas edidit, minùs malè; sed minùs cautè. cautius nugari in minùs periculosis alijs; nam nugandi copiosa vbique materia.

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somniis.

GRæci vocãt ὀνειροκρισίαν, de quâ Senariorum libellus à Iunio Hornano editus habetur[a]. Ceterorum onirocriticorum veterũ nõ magnâ reip. iacturâ, omnes libri interierunt, præter vnum Artemidorum Daldianũ, delirum senem; qui libris quinque cũcta ab aliis tradita cõplexus fuit. Breuior est Astrampsychus Græcè & Latinè his annis editus: sed æquè nugax, vt & alius ille Arabs, qui Græcè barbarizãs vnà cum Artemidoro in lucem prodiit in Galliâ. Hodiè in pretio habẽt Apomasaris Arabica Apotelesmata, ex recentioribus Conradus VVimpina, vellem ne tam multa sine antidoto cõgessisset[b]. Auorum quoque memoria, hanc in Italiâ vanissimè profitebatur artem Iunianus Majus[c]: cuius exstant epistolæ &

x cap. 26.
y lib. 11. Syntagm. Iur. vniuers. c. 16. n.
z d. loco.
a opere Gonr. succisiu. c. 17.
b c. 13. v. 9.
c cap. 37. v. 7.
d in cum Iob
e 4. Reg. 3. v. 15. Isa. 8. v. 11. Ezech. 1. v. 3. & c. 37. v. 1.
f Exod. 9. v. 3.
g quæst. præcedenti.
h in Elogiis.
i Vide sup. q. 1 resp. ad 4. obiectionem.
k c. 2. q. 6. sect. 4. nu. 6.
a inter animaduers. lib. 1. c. 18.
b de diuinat. c. 14 & libro de insomniis, per decem capita.
c de quo Alex. ab Alex. lib. 1. c. 11.

libelli quidam Grammatici. Ex insomniis prophetiam fingebat Thomas Munzerus Anabaptistarum parens vnus. Brasileenses Indi in expeditione somnia obseruant: si se hostiũ carnes torrere somniarint, prosperum somnium censent, & victoriam spondent: sin contrà suas, ab hostibus vinci metuunt [d]. Legi cum vtilitate tantum illi de hac materiâ videntur, qui cũ B. Thomâ & Antonino [e], quibus liceat attẽdere, quę & quibus interpretari permissum sit, expenderũt [f]. hos imitabor.

Macrobius [g], quem sequitur *Salisberiensis* [h], somnia diuidit in ἐνύπνιον, φάντασμα, ὄνειρον, ὅραμα χρηματισμὸν, insomnium, spectrum, somnium, visum, & oraculum: sed Artemidorus [i] ea quinque ad duo reuocauit, insomnium nempe, & somnium: sub insomnio, spectrum; sub somnio, comprehendit visum & oraculum; quoniam hęc illud consequuntur. Gentiles consentiunt species primas, insomnium & spectrum, ἀσημάντους esse, nihilque significare vel præmonere. Somnium igitur strictè sumptum, vt opponitur insomnio, definiunt, motum aut figmentũ animæ multiforme, futurorum bonorum vel malorum significatiuum. Huius verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinem rei somniatæ ad euentum. Experientiã vocant, si vnus vel plures, cùm hoc vel illud somniassent, talem vel talem posteà fortunam sunt experti: similitudinem verò illam proportionis longè quoque putidiùs inuestigant. Primò ex quodam more ac consuetudine; v. g. radi caput honestum & religiosum est monachis, quia moribus ipsorũ & regulis id cõsentaneũ ergo si monachus id sõniet sibi accidere, prosperũ erit somnium. Sin verò id somniet aliquis coniugatus, præsagium dicent esse infaustum: quia cõiugatis dedecorosum, sic raso vertice incedere. Secundò ex vocabuli significatione; veluti audit quis vel legit Serapidis nomẽ, morietur; quia Serapis idẽ qui Plutò, & Orcus. Tertiò, ex rei significatu Hieroglyphico, vt si quis sibi visus sit catenâ ad templum alligari, fiet Sacerdos, & illi templo seruiet æternùm. Quartò, à fabulosis narrationibus: veluti visus est sibi aliquis vagus in Isthmo filiolum suũ quærere; peribit filius mersione, iuxta fabulam Melicertæ. Quintò, de aliquâ ratione astronomicâ vel physicâ, lõgè petitâ, veluti somniauit se lumen à lunâ petere; cæcus fiet, quia luna proprio caret lumine. itẽ videtur quis in somnis manus vrsæ habere; dãnatus ad bestias, & ad palũ deligat9 ab vrso deuorabitur. cur? quia vrsus intra speluncã latitãs ori manũ inserit, & veluti adedẽs exsugit, indeq; sumit nutrimẽtũ. Hæc artis sunt fundamenta, quàm ingeniosa, tã puerilia: mireque ridiculus in his est Artemidorus, quia quod vni aliquando casu accidit, in consequentiã trahit, & canones cõflat stuppeos, quibus merè fortuiti casus ad similes euentus prædicendos pertrahantur.

Vnde apparet primò, nihil huiusmodi Onitropolicis libris deferendũ, meritòque damnari eos, qui ad huiusmodi scripta animum adiiciũt, nominatim ad legendũ fictitios hac de re libros Abrahami, & Salomonis, & libellum somnialem, qui Danielis Prophetæ nomine falsò circumfertur, de quo agitur in Decreto Gratiani [k]. Apparet secundò, superstitiosum esse consiliũ Synæsij [l], quo suadet, vt quisque sibi suis ex somniis, cum eorũ, quæ posteà perpessus, collatione, artem quandam coniectandi cõficiat; quod inutile studium vanúmque commentum accuratè iampridẽ Franciscus Picus confutauit [m].

Sit tamen prima conclusio: Quædam somnia verum euentum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium. quare etiam quædam licet obseruare, quædam non licet.

Conclusio hæc egregiè confirmatur à Prudentio [n] his versibus:

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectúsque feriatum
Rigat placente somno;
Liber vagat per curas
Rapido vigore sensus,
Variásque per figuras
Quæ sũt operta cernit.
Quia mens soluta curis,
Cui est origo cœlum,
Purúsq; fons ab æthrâ,
Iners iacere nescit,
Imitata multiformes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currẽs
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantum
Dispar fatigat horror.
Nũc splẽdor intererrat
Qui dat futura nosse:
Plerunque dissipatis
Mendax imago veris
Animos pauore mæstos
Ambage fallit atrâ.

Canonica hæc & certa: non æquè quod subdit, etsi plerunque contingat:

Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena vibras
Res edocet latentes:
At qui coinquinatum
Vitiis cor impiauit,
Lusus pauore multo
Species videt tremendas.

Verùm conclusio multis repugnat. nã est contra Xenophanem Colophonium, & Epicuræos, qui cuncta somnia volebant contemni: est cõtra Stoicos, Protagoram, Artemidorum, Tyanæum, & similes; qui, si somnium sit, necessariò quoque aliquid volunt significare (vt ex eorũ suprà positâ definitione patet) & ideò nolũt vlla omninò negligi, vel præteriri. Vtrumque extremum cõdemnat sacra Scriptura Stoicorum, dũ ait [o]: *Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time.* Item [p], *Somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.* Epicuræos autem damnat, dum tot exempla diuinorum somniorum & interpretationem, passim suppeditat [q]. Rectiùs ergo Homerus [r] & Virgilius [s] commẽti sunt fabulam, de duplici portâ somniorum, per eburneam falsa, per corneam emitti vera; vt indicarent quædam vera & significatiua, quædam falsa & inania ducenda.

Secunda conclusio: Tam certa sunt somnia, quàm eorũ certa causa si hæc effectum certũ certò producit, etiã somniorũ prædictio certa; si probabiliter, probabilis: si fortuitò, fortuita & fallax.

Explicatione hæc tantùm indigent. Synæsius [t] comminiscitur spiritum quẽdam phantasticum, quem vult esse animæ vehiculum, auctorẽ & fabrum omnium somniorum: quod Platonicum figmentum est, fabulis æquale Poëtarum. Porphyrius duas causas agnoscit: vnam dæmones bonos malósque, quã nos admittimus esse causam quorundã somniorũ: aliam notiones quasdam, quas animus ex aliâ vitâ secũ allatas in corp9 intulerit; quod est à fidei dogmatibus alienũ. Nec enim animus hominis corpore antiquior aduẽnit aliũde, nec quando infundebatur à Deo, vllas secum creatas species, secum attulit. Aristoteles [u] negat vlla à Deo immitti somnia, quod sacræ Scripturæ prorsùs repugnat. Contrà Plato [x], cũcta somnia dæmonibus adscribit, quod rectæ Philosophię, & quotidianæ experientiæ refragatur. Meliùs Hippocrates [y], vera somnia, partim Deo, partim naturalibus causis adscribit. Rẽ acu tetigisset, si tertium

d Ioã. Studius lib. 1. Hist. Brasilcẽs. cap. 27.
e B. Thom. 2. 2. q. 95. a. 6. Antonin. 2. p. tit. 12. c. 1. 6. 7.
f Turrecremata in cap. non obseruetis. 26. q. 7. Michael. Med. d. c. 2. Valesius sup. c. 32. Sirenius d. lib. 9. c. 25. Ioan. Nider. ad 1 præcep. c. 10. q. 2. Salisberiensis li. 2. c. 17.
g lib. 1. de somnio Scipionis.
h libro 2.
i libro 1. c. 2.
k d. c. non obseruetis.
l li. de insomniis.
m li. 6. de Prænotio. cap.
n in Hymno ante somnum.
o Eccl. 5. v. 6.
p Eccl. 34. v. 1.
q sup. c. 1.
r Iliad.
s Æneid.
t prædicto commentario.
u lib. de diuinat. per somn.
x in Sympos.
y li. de insomn.

membrum addidisset, non prætermissum à B. Gregorio [a], qui rectissimè somnia tribus auctoribus adscripsit, Deo, Naturæ, Dæmoni: vnde posteriores Theologi ea diuiserunt, in Diuina, Naturalia, & Dæmoniaca. præcipua difficultas est de Naturalibus.

C Naturalia proficiscuntur vel à causâ intrinsecâ somnianti, vel à causâ illi extrinsecâ. Intrinseca nascuntur, quędam potissimùm ab animâ, & tunc dicitur causa animalis, aut (vt quidam loquũtur) moralis: quædam potissimùm à corpore, & vocatur causa corporalis, & ab aliis, strictè loquendo, naturalis. Intrinseca causa animalis est, quando somnia obueniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valdè fuit intéta, iuxta illud Salomonis [a]: *Multas curas sequuntur somnia.* de hac causâ, Attius:

Res, quæ in vitâ vsurpant homines, cogitant, curant, vident,
Quæq́; agunt vigilantes, agitántque, ea si cui in somnis accidant,
Minùs mirum est.] idem censuêre Lucretius, & plurimi, quos alibi [b] citaui: nunc non repetam. B. Gregorius Nyssenus acutissimè scripsit [c], huiusmodi somnia similia censenda citharæ; cuius fides, cessante manùs impulsu, adhuc modicũ extremâ motione trepidant ac tinniunt.

Corporalis intrinseca causa nascitur à præsenti dispositione ac temperamento corporis, quod vel mediâ exhaustum, vel crapulâ repletum, vel humore aliquo nimis prędominante ægrescit, vel alio interiore vitio laborat. Ex his causis, vel pacata vel turbida, vel multiformiter varia somnia nascuntur. Quibus sanguis est copiosior, rosas somniant puniceas, crocum, hortos, cõuiuia, choreas, complexus, aërem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, nauigationes, submersiones, onera grauãtia, tardam, & impeditam à noxiis fugam. Cholerici, colores flauos, rixas, pugnas, incendia. Melancholici, fumos, caliginem, tenebras, vagationes per loca sola, nocturnas oberrationes, tetra spectra, mortes, tristiaque cuncta. Quibus vesica humore plena, somniant de lacubus, fluuiis, imbribus, & somniando nonnunquam impluunt ipsi in sauanas. Quibus dominantur sinceri puríque succi, putant in somnis volutari se inter odoratos suauésque flosculos: cõtrà in sordidis, cœno, cloacis, cadaueribus versari sese, quorum in corpore humores fœtidi putridíque coaceruantur. Quibus viscido humore affectæ obstructæque sunt partes cerebri posteriores, illi comprimi ac suffocari sibi videntur in somnis. ἐφιάλτην Græci, Latini *Incubum* morbum, Hispani *la pesadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinseca somniorũ causa est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco mouetur. huiuscemodi agens est duplex, alterum est aër ambiens, alterum impressio siue influxus corporum cœlestium. Sicut enim corpora cœlestia suo in materiem corpoream influxu varias formas lapidum, metallorum, plantarúmque gignunt: sic influendo in phantasiam, quæ organis corporeis est immersa, posse à cœlestibus corporibus produci species imaginabiles, effectui à corporibus illis cœlicis promananti conformes, non est negandum. De his,

D Sit tertia conclusio: Somniorum ex naturalibus causis deriuatorum, eatenus licita est obseruatio & interpretatio, quatenus causæ naturales

A effectibus causæ suæ coniunctis sunt adæquatæ.

In hac cõclusione Medici, Hippocrates & Galenus, & Theologi consentiunt, eáque deducitur ex iam dictis. Indiget verò tantùm explicatione. Quãdo causa est intrinseca & animalis, possumus somnium obseruare, vt in posterũ studia vitámque nostram meliùs & securiùs instituamus. Est, quem lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno, inquinet? excludat quantâ potest curâ similes cogitationes. Territãt aliũ crebra somnia, & in pusillanimitatem, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorum inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contrà somniis alius vrgetur in bonum, vt religionem, cælibatum, pœnitentiam?

B probet iste, num hæc, vt vidétur, à Deo sint. Somniorum huiusmodi naturaliũ interpretatio pendet ab experientiâ, & ingenij solertiâ, cognitione studiorum, morum, & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quando causa intrinseca est corporalis, potest quis instantes morbos metuere, séque præmunire. Scribit Galenus [d], quendam cùm somniasset alterum crus sibi factum lapideum, mox eâ corporis parte paralyticum exstitisse. Eadem caussa tam vehemens quandoque est & accelerata, vt quando quis somniat aliquid sibi accidere, id reuerà tunc illi accidat. exemplum Cornelij Ruffini petere licet à Plinio secundo [e].

C Quando naturalis causa est extrinseca, tũc videndum, an effectus sui principium aliquod in nobis habeat, vt si somnianti ipsi agendũ vel patiendum aliquid sit ab illâ causâ (exempli gratiâ, si somniem me iturum Romam, vel conflictutum) an verò euentus principium somniãti sit prorsus extrariũ, veluti quòd largus imber erit, quòd nauale prælium futurum, quòd Turcæ profligandi. Et hæc extrinseca rursus in duplici genere sunt, quædam non adeò sunt à somniante remota, quin possit ab illis naturaliter affici & pati, v.g. possum hodiè pati à caussis futuræ cras pluuiæ, vt experiũtur podagrici & herniosi: quædam tam procul remota sunt à somniante, vt nihil corpus eius ab illis naturaliter pati queat, v. g. non possum hîc pati à causis futuri hîc imbris post biennium, pro-

D pter temporis distãtiam, nec futuri statim imbris in Iaponiâ, propter loci intercapediné: nec à causis, propter quas modernę reginæ Anglorum successor ad solium euehendus: quia causæ huiusmodi nihil pertinent ad corporis mei temperamentum. Hoc igitur dico; Extrinsecas causas, quæ in nos possunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad huiusmodi somniorum interpretationem, iuxta probatorum Medicorũ & Philosophorum morem, similitudines in somnis visas inter se cõparantium, & quæ quarum rerum sint similitudi-

E nes, & ex quibus causis proficiscantur perpédentium. Verè tamen hæc probabilitas valdè tenuis est, & minuta. Extrinsecorum verò, quæ in nos agere nequeunt, penitùs incerta & fallax est obseruatio: si quando respondeant euentui, id à casu fit, vel ab intelligeptiâ quâpiam reuelatur.

Vnde infertur corollarium, eum peccare, qui ex naturalibus somniis, etiam intrinsecis, futura contingentia diuinat, vel quæcunque ab arbitrij manant libertate siue somniantis, siue alterius, multóque magis, qui de iis quæ sunt gratiæ dari à Deo gratis solitæ. ratio est, quia hæc non dependent à causis naturalibus, aut temperie

d lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.

e lib. 7. Nat. hist. cap. 50.

corporis. Hæc de naturalibus.

Diabolica somnia sunt, quæ mali spiritus insidiosè dormientibus immittunt, vel ad perturbationes animi ciendas, vt libidinem, iram, odiũ, desperationem; vel ad occultorum aut futurorũ significationem; de quibus verum illud Penelopes Homericæ, minimè curanda somnia: & illud Sapientis[f]: *Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lectisternia gẽtilium in fano Serapidis, Æsculapij, Podalyrij, & aliorum, quibus incubantes somnia captabãt, quorum mentio etiam apud Maronem[g], de quibus iam egi[h]. Minùs notum illud, quod de Venere Gazæâ scribit Marcus Historicus testis oculatus[i]: *In loco* (ait) *qui vocatur tetramphodos* (*hoc est, quadriuium*) *stabat statua marmorea, & dicebant eam esse Veneris; erat autem supra aram marmoream; statuæ verò effigies erat nudæ mulieris, quæ palam ostentabat verenda sua. statuam autem in honore habebant omnes ciues, maximè verò mulieres, lucernas accendentes, & thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere iis, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autem se inuicem mentientes. Sæpè verò iussi à dæmone contrahere matrimonium, tantum abfuit, vt id rectè eis procederet, vt inter eos fierent diuortia, aut malè cohabitarent, &c.* addit enim de mendacibus responsis plura, & de statuæ ad signũ crucis deiectione, dæmonisque fugâ. Huiusmodi sunt omnia Anabaptistica, & fuêre olim Enthusiastarum; & admiranda quædam Gentilium, quæ ad naturales causas vel nullo modo, vel ægrè possunt referri. notabo loca, vnde petet, qui volet. tale fuit somniũ Epithelis Messenij de anu liberandâ per humi effossionem inter myrtum & smilacem[k]; tale Ædesij philosophi apud Eunapium[l]; tale matris Attilæ[m], de filio; tale Ptolomæi apud Tacitum[n], tale Nestorij Atheniẽsis apud Zozimum[o], & Iuliani Apostatæ apud eundem, & Ammianum[p], & multa alia apud Valeriũ Maximum[q], sed omnibus admirabilius quod de Odati & Zariadre refert ex Charete Mitylenæo, Athenæus[r].

Tale, meo iudicio, fuit nostris tẽporibus somnium Ludouici Borbonij Principis Condæi, qui Hucnotorum hæreticorum & perduellium, contra Regem Christianiss. Carolum IX. copias ductabat, si vera sunt, quę de illo Richardus Dinotus scripsit: nã vt de alienis dubitem facit, quòd cùm bis mei meminerit[s], bis (deceptus puto, non spõtè) veritatis cũ iniuriâ id factũ; video deceptũ in meis, & alienis quibusdam, quorum testis oculatus fui: decipi potuisse credo etiam in reliquis. hęc dubitandi causa. Sed is[t] acturus de prælio prope Druidarum vrbem commisso; *Cum Condæani* (inquit) *sub signis starent aduentum hostium & prælium exspectantes, inter duas acies duos lepores exciti sunt, qui innumeris sclopetorum glandibus petiti intacti in diuersa abierunt. Prognosticon crastinæ pugnæ, in quâ hostiles acies inter se congressæ, campum prælij vacuum reliquerunt in diuersa abeuntes.* (primũ hoc ad omina pertinet, & hi lépores duo dæmones vidẽtur fuisse.) *Pridie eius diei quiddam non minus prodigiosum ipsi Condæo accidit, quod futuram etiam pugnam prænunciare visum est. Cum ad riuum quendam, per quem ille cum equitatu transibat, multus populus congregatus esset, vt transeuntes equites spectaret: ecce anus in mediam aquam se conijcit, Condæumque arreptâ illius ocreâ sistit, a quo tũ attentè respiciens hæc verba protulit: Princeps vade, tu patieris: sed Deus est tecum.* (Quis adeò obesæ naris, qui non suboleat Satanæ cõmentum, vt in hæresi Cingiana, pro quâ tuenda hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarentur? Erat hæc vel de eodẽ grege, vel fluminearũ Nympharũ vna, hoc est, cacodæmon. Certè bonus spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandam esse Deũ. Sed pergit Caluinista.) *Narrauit etiam ipse præterita nocte somnium habuisse, quo sibi videbatur ter diuersis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum victoriam stetisse tribus præcipuis hostibus cæsis: sed post tertiò le vulnus accepisse.* En somnium, fors an à pincernâ narratum? audi accõmodantem rebus iam præteritis, & ideò non tã Prophetam, quàm narratorẽ.) *Hoc Condæi somniũ fatidicum fuisse postea tempus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctandræanus Marescallus occubuit, Guisianus Dux in obsidione Aureliarum, Comestabilis in pugnâ Sandionysianâ lethaliter vulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.*] Pulchrè. nam inter Poltrotum & Gusium quem occidit tũ prælium fuit. & Princeps Condæus in Poltroto erat, cum scelestissimus latro Guisiũ sclopo inopinus traiecit; quod se factum auctore Condæus nunquàm fateri voluit. Quid etiã vetet tale somniũ à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victoriis certos securosque reddendos? dices, euentus respondit. adi Aristotelem, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facile est accommodare visis euenta, cùm prætereiêre. Huc pertinet quod Blesensis scribit: *Non ignoramus*, inquit Apostolus, *astutias Satanæ. Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nunc auium volatu, nunc incursu hominum, nunc ferarum, somnijsque aut alijs modis promittit scientiam futurorũ: & sic rerum euentus lætos, infaustósve denunciat, vt quietem cordiũ vanâ curiositate sollicitet, atque vt aliquid paulatim de fidei synceritate incrustet.* & paulò pòst: *Veruntamen, vt fidem habeam somniis, nulla me somnia inducent. Non inficior, quin anima frequenter ex reliquiis cogitationis vel innatâ sibi perspicaciâ* significat præsagium illud & solers quod ex præstantiâ spiritualis naturæ nascitur, sed valdè imperfectum, cùm homo post euentũ vt plurimùm, collatione somnij & contingentium facta deprehẽdit) *quasnam futurorum præstigiis et imagines: sed crebrò decipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex eâ visione, quæ mihi gaudium quandoque nunciauerat, postea contrarium reportaui. Sõnia itaque ne cures, amice charissime.*] Sic ille[u].

De his sit quarta Conclusio: Dæmoniaca somnia obseruare, vt fraudem dæmonis caueas, licet: ad occultorum sciẽtiam, vel euentus futuros, nec licet nec expedit. Prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquando necessarium: posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitũ[x]: *Non augurabimini, nec obseruabitis somnia.* Item quia non potest horum interpretatio, citra miraculum, haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsùs illicitũ. Nec etiam hoc expedire potest: quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa & superstitiosa est; futurorum verò contingentium, non, nisi fallax, vtpote ipsi Diabolo incerta[y].

Diuina insomnia nobis à Deo, mediãtibus bonis Angelis, suggerũtur, quorũ iam causæ & modi sũt explicati[z]; exẽpla, qui volet, ea passim reperiet: vt Theodosij Imperatoris[a] Arnobij Rhetoris[b], Mauricij Imperatoris[c], & Bardæ[d], & Eulogij[e], & fortassis tale fuit Alexandri Magni de sanitate restituẽdâ Ptolomæo[f] & de Castrioto matris apud Barletiũ[g], & multa apud Fulgosiũ[h]. Sic

f Eccli 34. v. 7.
g in Aeneid.
h sup. cap. 1. q. 2. sect. 1.
i in vita S. Porphyrij Episcopi, mẽs. Febr.
k Pausan. in Messenia.
l in eius vitâ.
m Anton. Bõfin. rer. Hungaric. li. 3. decad. 1.
n lib. 4. hist.
o lib. 4. Anna.
p lib. 21.
q lib. 1. c. 7.
r lib. 13. Dypnos. c. 13.
s in Historiâ tumultus Belgici.
t li. 2. de bell. Gall.
u ep. 65. ... tionis ... mæ Beca... ... næ.
x Leuit. 19. ... 26. Deut. 18. 10.
y Vide ... ber. 4. c. ...
z sup. c. ... in ...
a Theodo... li. 1. ... 6. & ...
b apud ... in Chron. Eusch.

Con

Conclusio quinta: Diuinorum somniorũ obseruatio licita est: sed interpretatio solis conuenit illis, quibus à Deo facta interpretationis reuelatio. Prior pars patet, quia immittuntur à Deo, vt ea obseruemus, eáque nos doceant, moneant, corrigant. posterior pars probatur verbis Danielis [i]: *Mysterium, quod Rex interrogat, sapientes, Magi, ariolí, & aruspices nequeunt indicare Regi: sed est Deus in cœlo, reuelans mysteria, qui indicauit tibi, &c.* & postea [k]: *Mihi quoque nõ in sapientiâ, quæ est in me, plus quam in cunctis viuentibus, sacramẽtum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio Regi manifesta fieret.* Paulus quoque [l]: *Quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi Spiritus Dei.* Sic Hildebrãdus interpretatus est somnium Petri Damiani, de quo quidam somniarãt, eum excæcatum; non id, sed amissurum amicum, qui illi tam charus quàm oculi. Narrat ipse Petrus agens de B. Dominico Loricato.

i Dan. c. 2. v. 27.

k Ibid. c. v. 30.

l 1. Cor. 2. v. 11.

Discernere dæmoniaca à diuinis somniis pertinet maximè ad Confessarios, & qui medicinam faciunt animarum; qui discretionis spirituum dono præditi sunt. pendet hoc iudicium à causis & circunstantiis reliquis, ad eum modũ, quo visa & reuelationes expẽdendas docui [m]. In summâ hoc obseruandum, si cõstet, neque ex animali, neque ex corporali causâ somnium fuisse natũ, dubitetur verò vtrùm sit à Deo, vel à diabolo, tutissimũ fore; si, vt à diabolo immissum, caueas & contemnas. probatur hæc regula, tum ex Sapiente Syracide, qui docet, extrinseca somnia esse contẽnenda, quæ non constat à Deo immissa. Nam iste est sensus horum verborum [n]: *Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne des insomniis cor tuum.* Secũdò, probatur ratione, quia curiosa somniorum obseruatio, ad hoc discrimen agnoscendum est superuacua, quia Deus solet, quando somnium mittit, simul hominem certum reddere, hoc somnium à se profectum, & cœlitùs immissum fuisse. Tertiò, docetur experiẽtia. nam eos, qui curiosè ad somnia attenderunt, somniorum interpretatio subsecuta, in grauissimas calamitates & interitum præcipites egit, vt Agamemnonem Homericũ [o], Cyrum Persarum Regẽ [p], Xerxem [q], Onomarchũ [r], Antigonum & Pompeium [s].

m lib. 2. q. 6. & hoc libr. 4. c. 1. q. 3.

n Eccli. 34. v. 7.

o In Ilad.

p Sabell. li. 6. Ennea. 2.

q Herodot. lib. 7.

r Diodorus lib. 16.

s Plutarc. in Demetrio, & in Pompeio.

Atque hic de somniis finem facerẽ, nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. CL. Iusto Lipsio familiaritas, cum Louanij degerem: quæ, quàm tũc grata & iucũda mihi frequens de rebus quæ & illum & me decebãt, hoc est, literariis, moribúsque formãdis, collocutio; tam nunc molesta est, acerbáque priuatio. Incidit quâdam die de somniorũ vaticiniis sermo. Tum ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cuiusdam vxorẽ annis præteritis viginti, quæ plurima prædicebat variis, ab euentu ad vnguem cõprobata; Spellium (præfectus ille viarũ erat, vocamus Brabanti, *de Koy roe*) agendum in crucem, Requesenium gubernatorem, ex morbo mox obiturum; consilium supremum Regis vim passurum, & plerosque carceri mancipandos consiliarios: & similia non pauca. Hanc se non semel vidisse & audiuisse. Solitam dicere in somnis sibi spiritum quẽdã se ingerere, specie diffusi corporis cãdidi, cuius nequiret lineamenta discernere: ab eo se doceri omnia: cúmque appareret, semper se tãto tamque cõtinuo horrore percelli, vt animo linqui sibi videretur. hunc cogere posteà, vt, vel cum vitæ periculo, denunciet aliis quæ in somnis edocta, nec sinere quietam, dum iussa peragat. Fuisse mulierculam satis alioqui contemptibilem & simplicem, non quidem diffamatam, sed nec compertæ sanctitatis. Varia subit animum de hac re cogitatio. Quàm certum, hæc somnia supernaturalia fuisse, tam mihi dubium, vtrùm diuina, vtrum dæmoniaca fuerint? Solent diuina mulieribus non minùs, quàm viris contingere, nec obstare vel vilitas, vel paupertas personarũ. Solitus horror quidam diuinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendum coactio. Verùm pellucent mihi in hac narratione plura, cur potiùs suspicer ab atro, quàm ab candido spiritu ista profecta. Primùm, illa species diffusi cãdoris, informis semper, & continuum adferens horrorem, nõ cumulatum sequenti mentis lætitiâ, & tranquillitate, indicium facit non obscurum, auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sanctitas, nec prudentia aut deuotio, vel alia signa huiusmodi comitabantur. At lucrum illi nullum hinc, vel quæstus, sed sæpe verbera, cõuitia ferè semper. Sic solet sagis accidere, & suis hãc dæmon mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorũ cognitio in publicum parum erat necessaria. quia tum prædicebantur, quando vix præcaueri poterant: nempe exiguo paucorum dierum, antequàm contingerent, tempore. frustrà etiam prædicebantur, à solâ mulierculâ, cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consueuit autem Deus, quæ præsciri, & præcaueri vult: sic nuda à persuasionum momentis omnibus indicare. Denique quæ prædicebat, huiusmodi erant, vt non dico dæmonis, sed etiam humanæ prudentiæ & coniecturæ subiacerent. Spellij supplicium, quia sciebat dæmõ, eum iam reũ esse, & propter crebras accusationes occultarum delationũ seriò & sedulò in eius actiones, vitámq; inquiri. Ludouici Requesenij morbus, anthrax erat in corpore simul obeso & admodùm bilioso: quis eum lethalem fore non præuideret? iudicant Medici, ex indiciis externis; non queat Æsculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum molimina cõtra Concilium status, iam diu coquebantur: Hesij audaciam & conatus non ignorabat, qui stimulabat: ex cõsiliariis qui inuisi, qui magis, qui minus, tenebat Satan omnia; videbat coniuratos vigilare; alios vel non credere, vel cõtemnere vel stupere; quid futurum & quæ ex similibus (vt dicunt Dialectici) præmissis consequentia, non erat magnæ, neque supernaturalis sagacitatis odorari. Sed saluo hæc meliore iudicio.

CAPVT IV.

De coniectatione Politicâ, siue de sortibus.

POLITICAM sortem voco, quæ iure ac legibus probis aliquando recepta: vt est sors diuisoria, sortium contractus, canonica purgatio, & fuêre olim permissæ, nunc verò damnatæ variæ quædam vulgares purgationes. de quibus singulis agendum.

QVÆSTIO I.

De diuisoriâ sorte.

DIVISORIA sorte Romani olim in iudicibus legendis, prouinciisque sortiẽdis vtebatur, nec non in familiâ herciscundâ, militaribus, aliisque negotiis. Iudicũ illam sortitionẽ [a] Romani

a de quá ex Asconio Sigon. li. 2. de iudic c. 11.

ab Atheniésibus accepêre, vbi iam olim in Areopago iudices, cōiectis in vrnam variis literis, sortiebantur [b], quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio, quod ex litera M ipsi obtingente cœperat Dionysius, ageret [c], apertè docuit. Sed de gentilium sortitione, ceteris plura & meliore methodo Iunius Hornanus tradidit [d]. Addā quæ I.C. & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi causam in iure dicere debeant [e]; si de hæreditate & bonis diuidendis [f], si de optione pluribus relictâ [g], de seruis manumittendis, liberis diuidendis, & similibus [h], eam permittunt iura: prohibitum duntaxat sortiri Episcopum [i], vel aliam quamuis dignitatem, aut beneficium Ecclesiasticum [k]. In ceteris ergo dignitatibus, & officiis, actionibus, pœnis, rebúsq; aliis, diuisoria sors, quâ quid cuique tribuendum quęritur, prohibita non est, vt patet ex *can. Primo* 26. q. 2. qui canon de hac diuisoriâ tantùm debet intelligi, vt patet ex ipsomet B. Augustino [l]: vt tamen in his nullum peccatum intercedat, seruandæ sunt quatuor conditiones [m]. Primò, debet euentus à Deo exspectari, & non à casu vel fortunâ, vel astris. quare & Deus inuocandus, iuxta illud [n]: *In manu tuâ sortes meæ*. Si quis certò euentum exspectaret ab astris vel fato (sumpto vt sumunt Stoici & Astrologi) mortaliter peccaret, si à casu vel fortunâ (fortunam non vt gentiles; nam tunc esset mortale & idololatricum, sed vt Christiani sumunt philosophi, accipiendo [o]) in re graui foret veniale, in re leui, vix esset peccatum. Secundò, debet adhiberi simplex sors, sine vllâ superstitione, vel abusu rerũ sacrarum aut Scripturæ sanctæ [p]; non tamen est mortale peccatum, nisi magna adsit irreuerentia. Tertiò, necesse est, vt illi, qui sortiuntur, æquali iure nitantur. aliàs enim esset iniusta sortitio: & quidem grauior, si de bono publico ageretur, v.g. si de officiis publicis digni & indigni sortes mitterent. Sors enim posset indigno fauere, cũ damno reip. & iniuria dignorum. Quartò, vt principalis intentio mittentium sortes, non sit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario [q] (quia talis modus omninò est incertus) sed præcipua intentio debet esse, vt auferantur lites, discordiæ, querelæ, inuidiæ: quod nos docuit Salomon [r]. *Contradictiones* (inquit) *comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat.* quare si aliter cōcordia posset iniri, res sorti non esset committenda: sin aliter nequit discordia sopiri, bonum pacis sortem permittit, seruatis his conditionibus. Hinc praxi receptum in militiâ, vt quando plures sunt rei, sorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tũ verò seruandum, vt sit par sortientium reatus, alioqui iniqua est sortitio, quoad minùs nocẽtes. Si tempore tempestatis licet sortiri ex omnium consensu quis naui eiiciatur; & tempore pestilitatis sortiendum, quis parochorum in vrbe remanere debeat [s]; eâdem ratione, quando dubiũ, cui cedere debeat eleemosyna potest sortitione res decîdi [t].

Porrò ne quem fallant, quæ in sacrâ scripturâ leget de sortib rectissimè post B. Hieron. & Bedā monuit Gratianus [u], ea nihil ad nostra pertinere tẽpora. Nam in veteri lege, Deus inter alias cærimonias, hanc quoque instituerat, quâ in sortitione vterētur, eamque sorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non satis constat; videtur fuisse quædā ad Deũ mẽtis eleuatio cũ oratione ad hoc institutâ, vt colligitur ex Leuitico [x]: vbi de capri emissarij sortitione, sic legitur; *Duos hircos stare faciet cora Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensque super vtrumque sortem, vnam domino, & alterā capro emissario; cuius exierit sors domino, offeret illum pro peccato; cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittat eum in solitudinem.*] Et B. Lucas de sortitione Apostolatus ita scribit, postquàm narrauit duos ab Apostolis coram Deo statutos, Barnabā & Matthiam: *Et orantes dixerunt, Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnũ, accipere locũ ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederũt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam* [y].] Primum igitur statuebantur sortituri corā Deo, mox oratio fundebatur, tertiò sortes singulis dabantur; eæ miscebantur, in sinu, vrnâ, vel alio vase; cuius sors exibat, super eum cadere dicebatur. Certè missas aliquando in sinum, testatur Salomon [z]: *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* interdum in calicem, quem sinu continebant: vnde & calix in sacrâ Scripturâ sæpe significet sorté; vt secũdùm nonnullos, his verbis, *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei* [a]. Totum ergo hoc negotiũ cærimoniale fuit: quare legis veteris cærimoniarum abrogatione, etiam hac sortitionis cęrimonia cessauit. Vnde Venerabilis Beda [b] obseruat, Apostolos ante Spiritũ sanctũ acceptũ, in electione B. Matthię adhuc legali cęrimoniâ vsos fuisse, post Spiritũ verò sanctum acceptum, non ampliùs sorte adhibuisse, sed solâ vsos oratione ad Deum, & ieiunio adiuncto: sic enim legũtur elegisse septẽ Diaconos, & Presbyteros [c]. Sanè cùm Saluator, qui fallere nō potest, nec falli, cuncta promittat orantibus [d], stultũ & absurdũ est, relictâ oratione, quæ promissionem habet, confugere ad sortem, cui se adfuturum Deus, in nouo Testamento non repromisit. Nonnulla de sortibus etiam Ioannes Arboreus [e].

QVÆSTIO II.

De contractu sortis, siue Loteriæ.

EST in vsu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgò vocant Loteriam. iste vel priuatim fit, vel publicè. priuatim, pro arbitrio cuiusque, quando aliquis equum vel quid simile statuto pretio (v.g. pro L. aureis) exponit sortiẽdum cui obtingat, & deinde in hanc summam plures symbolam quisque conferunt, & aleam iaciunt, quis equũ sit habiturus: vel etiam priuatim plures annuli, libri, specula, vel alia supellex proponitur, inter familiares eodẽ modo collatis symbolis (quæ vocantur Lota) sortienda. vulgò vocāt *la raffe*, aut, *riffe*. Quidam vocant Iudum ollę: opinor propter vrnam seu ollam, in quam sortes iaciuntur. Publicè verò cùm instituitur, opus est Principis vel Reip. consensu: suntque hoc in contractu, siue publicè siue priuatim fiat, multa cōsideranda, vt iustitiam contractûs & perfectio illibata maneat.

Conclusio prima: Hinc contractum esse licitum probat benè Briardus [a], quòd sit licitus pater, quia nullo iure, nec naturali, nec diuino, nec humano prohibitus. Non naturali, quia celebrari sic potest, vt nulla in eo interueniat iniquitas, si seruẽtur cōditiones mox dicẽdę. Secũdò, quia cedere potest in publicās vtilitatẽ. Tertiò, quia secũdùm se, nihil est aliud, quàm sors quędā diuiso-

Margin notes (left column):
b ex Luciano Demosthene & Schol. Aristophan benè Sigō. li. 3 de repub. Atheniens.
c in Apophtegm.
d libr. 2. Animadu. cap. ..
e l. 14. ff. de iudic.
f l. 2. C quādo & quib. quarta. lib. 10.
g l. 3. C. de legat.
h Mynsinger. lib. 4. obser. c. 37.
i l. can. 47. C. de Episc.
k c fin. de sortileg.
l in Psal. 30. conc. 2. prop. fin
m B. Thō. d q. 95 ar. 8. & Caiet. in Sum. v. Sors.
n d. Ps. 30.
B
o vide Veracruzium 2. Physic. specul. 5. Sot. & Tolet. in eund. Physic. li.
p B. Aug. epist. 119. ad Ianuar. c. 3. 26. q. 2.
C
q c. 2. & 4. 26. q. 1.
r Prouer. 18. v. 18.
D
s B. Aug. epist. 80. ad Honorat. & lib. 1. de doct. Christ. c. 28.
t arg. l. 3. C. commu. de lega.
E
u d. c. 1. & d. c. 4.
x. 16. v. 10.

Margin notes (right column):
y Actor. 2. v. 24.
B
z Prou. 16. v. vlt.
a Psal. 15. v. 16.
b in c. 1. Actor.
C
c Act. 6 & c. 14. v. 22.
d Matth. 7. v. 7. Ioā. 14. v. 13. e li. 17. Theosoph. ca. 11. & comment in c. 1. Prouerb.
D
A
E
a Quodlib.
B

ria, instituta ex benè placito cócertantiũ siue consortientium. Quòd diuino iure non sit prohibitus, probatur, quia nec per sacram Scripturam, nec per vllam traditionem Ecclesiæ: quòd nec iure humano, probatur; quia nec ciuilis; nec canonica lex vlla profertur, quæ de hoc contractu expressè egerit. Et fallitur Conradus [b] putans prohiberi legibus, quæ vetant ludum alearum. Nam inprimis hoc dici non potest de Loteriâ publicâ, in quâ non iacitur alea; & quoad priuatam illam *rifam*, in quâ intercedit alea (licèt iure Castellæ prohibita sit iure nouo) ea quoque non est prohibita dictis legibus de aleæ prohibitione agentibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus est, non quia fortuna in eo dominatur; sed quia perdentes in ludo aleæ solent blasphemare, & etiam solent homines suas opes omnes breui tempore sic consumere, & depauperari, vt patet ex ipsis rescriptis iuris [c]. Nam si in fortunâ fundaretur dicta prohibitio: certè nunquam, nec pro paruâ summâ liceret ludere aleâ, tunc enim id prohibitum foret, quia per se malum. Nunc verò videmus iura permittere lusum aleæ pro re modicâ seu causâ conuiuij [d]: & sententia est magis consona rationi & legibus, hoc interdictum solummodò pertinere ad solitos ludere, siue ad frequentantes aleam, siue ad deseruientes aleæ [e]. ideóque censenda alea non esse prohibita, quia per se mala, sed malam factam, quia prohibita, & quatenus prohibita. prohibitam verò, propter geminum, blasphemiæ, & decoctionis, periculum. Quorum vtrumque cùm subsit nullum in hoc raffæ contractu, crediderim, sicut Briardus defendit, posterius genus sortis in vrnam coniectæ, à ratione similitudinis; eodem modo defendendum prius illud per aleam. Præterea, quæ ad iustitiam vnius, eadem ad alterius iustitiam sufficiunt: & sicut lucrum in vno factum licet retinere, sic etiam licebit in altero.

Notandum verò, in hoc contractu duos contractus virtute misceri: primũ, respectu eius, qui iocale, vel supellectilem exponit, & est vera quædam, sed implicita venditio; quâ pro tali summâ pecuniæ ipse, omnibus illis qui summam simul conficiunt, vendit rem illam; putà equum, quinque sortientibus, quorum singuli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secundum verò respectu emptorum inter se, sic enim est contractus quidam sortis diuisoriæ, censentur enim sic inter se conuenire; vt cui sors fauet, ille pro suis decem aureis totum equum habeat, & tota ipsi merx cedat, ceteri verò dispendium ferant singuli suæ symbolæ. Nec aliud requiritur ad iustitiam contractus vtriusque, quàm vt tota summa simul adæquet, non excedat valorem mercis: & ipsi ementes omnes æqualiter subiiciantur vtrique fortunæ, lucri & amissionis. Licitum verò hoc esse probat Franciscus Garcias [f], quia reuerà contractus iste in idem recedit, quo omnes isti sortientes initâ societate simul rem vel res illas, quæ sorti exponendæ, emissent: tunc enim possent, si vellent, inter se conuenire de forte diuisoriâ faciendâ, quid cuique rerum illarum obtingeret. quod licitum esse nemo vnquam negauerit.

Secunda conclusio: Conditiones ad iustitiam lucri in hoc contractu considerandæ sunt pro ratione personarum quæ hic adsunt variæ. Hanc asserit & optimè explicat Franciscus Garcias, & illum nullo addito sequitur Ludouicus Lopesius [g].

Notant quinque personarum genera in hoc contractu lucrari posse. Primò, dominos mercis seu venditores, his licitum est tantùm accipere pro mercibus, quantùm possent lucrari alio quouis contractu licitè illas distrahentes. Quod tantùm possint accipere, probatur; quia quoad ipsos intercedit, cum sortientibus contractus venditionis. venditor autem posset consequi quantũ merces illi iusti lucri adferre valent, hoc est, quanti sint ipsæ merces. Si ergo ampliùs acciperet venditor iste, iniustum foret lucrum, & teneretur restituere. Si tamen quod ampliùs permittitur conferri vltra mercis pretium, id non cederet domino seu venditori merces; sed pauperibus, vel officialibus seu ministris, licitus foret excessus, vt patebit ex modò dicendis. Hæc exceptio solet contingere, in publicis sortitionibus, quæ conceduntur Ciuitatibus vel Communitatibus, vt hoc se liberent ære alieno: tunc enim solet Princeps dás licentiam, consideratâ publicâ necessitate, pretium sortis aliquando paulò liberaliùs statuere: neque fit iniuria sortientibus, qui hoc sciunt. Cauenda verò fraus venditorum, ne sortitionem facere morentur, postquàm sufficientes symbolæ sunt collatæ: item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando simul facienda sortitio, aliquas merces priùs patiantur sortem subire. Pro quo sciendum, ordinariò certam diem præfigi, quâ simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primùm proponuntur omnes partes siue supellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v.n. quinque stuferi: tum statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine. v.g. venio & offero decem stuferos, duæ sortes pro me extrahuntur statim. si venit statim alius, qui aufert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quódque mihi vel illi obtingit, hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à principibus permitti: quia multis fraudibus est obnoxius. Nam primò, cùm non intercedant in sorte dicendâ solemnitates, quæ solent in altero genere facilius est, vt fiat aliqua collusio. Secundò, non potest constare facilè de æqualitate pretij tum quòd si certum tempus præfigatur, fieri potest, vt tunc non satìs multæ symbolæ sint collatæ: si tempus liberum permittitur: fieri potest, vt venditor nimìs diu hâc exercens sortitionem, longè accipiat vltra pretium mercium. Nec sufficit dicere, fieri etiam posse vt infra hoc accipiat; & sic communem aleam subire. Respondeo enim, non debere vllum fortunæ periculum hîc interuenire inter emptorem & venditorem, quia ipsorum ad inuicem respectu, est contractus venditionis, sed inter ipsos tantùm emptores, respectu enim ipsorum mutuò, est contractus sortis. Denique cùm sic merces subtrahantur, quæ sorti tò contigerunt, semper vilior fit tota merx, & ideò iniustum est durare idem singularum sortiũ pretiũ. Si dicas semper alias æquè bonas merces sufficì ablatis, neque hoc est satis credibile, neque sufficit. nam nimis diuturna permittitur sic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longè itaque tutius est & securius, tum Reip. tum priuatis, hoc secundo genere relicto, prius tantùm exercere.

b Conr. de contr. q. 7. [partly cut off]
c l. fin. C. de relig. & sum. [partly cut off]
d l. 1. quod in conuiuio. ff. de aleat.
e hoc volunt Angel. sup. & Briard. sup. & videtur esse gloss. in c. Episcopus. verb. deseruientes 35. d.
f Garc. de contr. cap. 10. [partly cut off]
g Lopes de contract. 2. c. ap. 23.

C Secundò, poterunt lucrari ipsi emptores siue sortientes, quia poterit, qui vnam fortè drachmã contulit, mille accipere. nam quicquid illi certa fraudem sors obtulit, id potest auferre & retinere. ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, vt quisque auferat, quod illi sors detulerit: atque ita omnes æquali subsunt periculo. Nam qui multas symbolas colligit, vt multis potest frustrari, sic multis potest lucrari: qui paucas, paucis & lucrari, & pauci iacturam potest facere. Cauenda hîc collusio sortientium & eorũ qui sortes extrahunt, legúntque. Quòd si quis per huiusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus; tam ipse, quàm collusores, tenentur ipsam rẽ illam restituere, non domino priori siue venditort sori is (quia iam illam ipse vendidit) sed consortientibus, qui emerunt dubium euentum: & ideò res illa debet vendi, & pretium inde redactum, inter socios sortitionis iterùm sorti subiiciendum: vel si res exstet ipsamet. In hac verò sortitione an sit admittendus fraudator? certè si fraudem non adhibuisset, sors illa ipsi non aduenisset: & pœnam peccati sui æquum est eum sustinere: tamen quia fieri potuit, vt alia sors æquè bona illi fuerit obuentura, & nulla lex eum priuat iteratâ sortitione, ideò mihi res dubia est, nec auderem eum arcere.

Tertiò, ministri & officiati, qui adsistunt sortitioni, tum in scedulis scribendis, tum in sortibus extrahendis, tum ne quid fraudis vel doli committatur: illi licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt: ita tamen si nec plures quàm necesse sit ministri huiusmodi adhibeantur, nec æquo ampliùs stipendium ferant, nec diutiùs quã necesse foret, rem extrahant. Quæ vera, tam respectu venditoris, quàm emptorum: scilicet si nolint plus æquo tribuere, vel nolint rem sic extrahi, vel nollent tot ministros adesse. Nam si consentiant, non video cur minùs hîc operetur consensus emptorum, quando ipsorum expensis ministri adsunt: quàm venditoris, quando ipsi expensæ soluendæ. Neque mihi hoc satis perpendisse videtur Garcias, dum putat has exceptiones tãtùm locum non habere, quando ministri à venditore sunt alendi. Si quæras, à quo ordinariè alendi? cùm lucrum ipsius sortitionis, hoc est, quod sortiendo contingit, omninò pertineat ad emptores, neque huius lucri pars vlla cedat venditori: & impensæ ministrorum fiant, ratione ipsius sortitionis, hoc est, ratione secundi contractùs virtualis, non ratione primi: sequitur impensas eorum esse debere, inter quos lucrum ipsum partiendum est, & inter quos celebratur secundus contractus. quæ est communis sententia [h]. Sed Alcocerius vnum excipit casum, quando scilicet venditor aliter sine impensis in proxenetas, aut institores, non potuisset illas merces distrahere: cùm enim ipse tunc per sortitionis compendium euitet illas impensas, æquum videatur, earum loco, subire partem impensarum sortitionis. Nihilominùs Garcias & Lopezius contendunt etiam hoc casu, rationi illi communi locum esse: quia ad venditorem iam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen (vt puto) est sententia Alcocerij. quia commodum illud, quod percepit venditor, reuerà dependet, & prouenit virtute ipsius sortitionis; nec sine sortitione illud consecutus fuisset: & sic quoad hoc negotium non debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptum, vt venditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, non tantùm factas in taxatione & valore mercium constituendo; sed etiam factas in ipsâ sortitione: verùm in ipsâ taxatione sortium (v.g. summæ totalis, ad quam numerus & valor sortium pertingere possit) habetur ratio probabilis omnium istarum impensarum: & sic domini in se totum solent recipere. Alioqui si emptoribus aliquid propterea decederet, tum locum habet quod dicit Molina [i], nempe id à principio publicandum esse.

h Alcocer. de ludo, c. 49. Garciæ d. ca. 20. Lopez d. cap. 23.

i p. 2. de iust. disp. 509.

Quintò licitè deducitur & accipitur ex totâ summâ pretij emptionis, illa quantitas pecuniæ, quæ assignata fuit à Principe ad opera pia vel eleemosynas: siue illa deducatur à portione venditoris, seu pretio, siue à lucro, quod cedit sortiẽtibus, siue ab vtroque: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, quà Princeps vel Respublica talem licentiam contractus sortiarij concedens, aliquam partem sic reseruat: nec iniuriam facit contrahentibus. non venditori, cui non tenetur aliter licentiam dare: non emptoribus, qui hac conditione pecunias suas sorti subiiciunt. Quod de causâ piâ dictum, idem tenendum, de publicâ necessitate, quare posset aliquid reseruari ad soluendum debita Principis vel Reip. si tamen verè talis necessitas subesset. Ideò quando conceditur in remedium Ciuitati vel communitati, vt posset Princeps aliquid segregare, ad necessitates illius Ciuitatis; sic etiam posset taxare liberaliùs summam pretij. Sic benè Garcias.

Vltimò potest is, cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus aliis, vel certo numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere. Intellige quandocunque acceperit, dummodò nõ sit res ex numero illarũ, quæ iam expositæ sortitioni: quòd si ex earum numero sit, non potest eam accipere, postquàm aliqui iam symbolas contulerunt. statim enim, vt contulerunt, in hanc mercem ipsis ius fuit acquisitum: sic fit, vt venditor alteri addicere nequeat, quod iam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligẽdum, quando institutâ iam sortitione, vel acceptis symbolis, fit promissio. Si enim promissio facta foret vt solet, ante symbolarum collationem, hoc est, initiò, quando sortis diuisoriæ siue Loteriæ fit publicatio; tum enim sæpe additur, qui primam symbolam contulerit, is habebit hoc vel illud. qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud, qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet; tunc isti omnia etiam post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerunt ante sortitionem, & antequàm res ipsa venderetur: & tunc sortientes in hanc conditionem consensisse sunt censendi. Sic intelligendi Garcias & Lopezius. & sufficiant ista de hoc contractu Loteriæ, de quo vide Molinam [k], & P. Zaa [l].

k d. loco.

l in Aphoris. verbo venditio, num. 15.

QVÆSTIO III.

De purgatione Canonicâ.

A CANONICA purgatio dicitur, quæ regulis Ecclesiastici iuris consentanea est: quæ duplex est, vna per iusiurandum, in quâ nihil est sortis: hanc soli improbant hæretici, qui conten-

dunt

dunt nunquam licere iurare, ne in iudicio quidē: contra quos legi poteſt Alfonſus à Caſtro [a], Cochlæus contra Anabaptiſtas, & Gregorius de Valenciá [b]. Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburienſi [c], ſicque teſtatur Cromerus [d], ſe Sophiam Reginam de ſtupro accuſatam, ſuo & ſeptem honeſtarum ac nobilium fœminarum iureiurando purgaſſe. Probatur verò quoad presbyteros & Epiſcopos, conſtitutione Gregorij Magni, qui varios Epiſcopos ſic ſe iuſſit purgare [e]. idem ſtatuêre Alexander [f], Innocentius [g] & Leo [h] Pontifices; idem ſancitum in Concilio Agathenſi [i], & Ilerdenſi [k]: id ipſi fecêre Sixtus III. [l], & Leo III. [m], & Pelagius PP [n].

Altera purgatio eſt per venerabilis Sacramenti Euchariſtici ſumptionem. hanc Catholici contendimus eſſe licitam, quando iniungitur ab Eccleſiaſtico iudice competente. In veteribus Germaniæ concilijs hæc purgatio fuit probata. ſtatutum enim illis, ſi furtum in monaſterio committatur, tunc fratres ſe ita expurgent. Miſſa celebretur, in eorum præſentiâ, & eâ expletâ, *omnes in hæc verba communicentur; Corpus Domini ſit tibi hodiè ad probationem* [o]. Item: *Si Epiſcopo aut presbytero aliquod maleficium imputatum ſit, pro ſingulis Miſſam celebrare debet, & communicare: & de ſingulis imputatis ſe innocentem oſtendere. Quod ſi non fecerit, quinquennio à liminibus Eccleſiæ extraneus habeatur* [p].] Nec deſunt exempla Pontificum optimorum, qui hanc purgationem exegerunt. Lotharius Rex pactis cum Nicolao Pontifice non ſteterat, ſed adulteram iterum in thalami partem reduxerat. profectus Romam abſolui petit à Pontifice Hadriano, dicens ſe promiſſis Nicolao factis ſteriſſe. *Pontifex pro comprobatione innocentiæ* (ait Sigisbertus [q]) *ad examinationem corporis & ſanguinis Domini tam Regem quàm optimates regni inuitauit. illi nihil Deum veriti corpus Domini noſtri temerè & perperam acceperunt*: ſed Rege in itinere Placentiæ ſtatim moriente, omnes intra annum reliqui perierunt. Malus erat Imperator Henricus, ſed tamen ſimile ſacrilegium committere exhorruit, inuitante illum ad ſimilem ſacramenti Venerabilis purgationem Gregorio VII. Pontifice tam Sancto, quàm malis cunctis inuiſo, tam religioſo, quàm hæreticis ſemper odioſo. Narrat hiſtoriam Lambertus Schaffnaburgenſis his verbis [r]: *Ita abſoluto eo (nempe Henrico Imperatore) excommunicatione, Papa Miſſarum ſolemnia celebrauit, confectaque ſacrâ oblatione, Regem cum ceterâ, quæ frequens aderat, multitudine ad altare euocauit, præferénſque manu corpus Dominicum: Ego (inquit) iampridem à te, tuiſque fautoribus literas accepi, quibus me inſimulabas ſedem Apoſtolicam per ſimoniacam hæreſim occupaſſe, & alijs quibuſdam tam ante Epiſcopatum, quàm poſt acceptum Epiſcopatum criminibus vitam maculaſſe, quæ mihi ſecundum ſcita canonum omnem ad ſacros ordines acceſſum obſtruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè teſtium adſtipulatione crimen refellere queam, eorum ſcilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate inſtitutionem integerrimè nouerunt, & eorum qui meæ ad Epiſcopatum promotionis auctores fuerunt: ego tamen, ne humano potius quàm diuino niti videar teſtimonio, vt ſatisfactionis compendio omnem omnibus ſcandali ſcrupulum de medio auferam; ecce corpus Dominicum, quod ſumpturus ero, in experimentum mihi hodiè fiat innocentiæ meæ, vt omnipotens Deus, ſuo me hodiè iudicio vel abſoluat obiecti criminis ſuſpicione, ſi innocens ſum; vel ſubitaneâ interimat morte, ſi reus. Hæc & alia, vt ſolenne eſt, præfatus verba terribilia, quibus Deum cauſæ ſuæ æquiſſimum iudicem, & innocentiæ aſſertorem adeſſe precabatur, partē Dominici corporis accepit, & comedit. Quâ liberrimè abſumptâ, cum populus in laudes Dei, innocentiæ eius cōgratulatus, aliquamdiu acclamaſſet, tandē impetrato ſilentio, conuerſus ad Regem: Fac ergo, fili, inquit, ſi placet, quod me facere vidiſti. Principes Theutonici regni, ſuis, in dies accuſationibus aures noſtras obtundūt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes; pro quibus non modò ab omni rerum publicarum adminiſtratione, ſed ab Eccleſiaſtica etiam communione, & ab omnimodâ vitæ ſæcularis conuerſatione vſq; ad extremum ſpiritum te ſuſpendi oportere exiſtimant. Petūt etiam magnoperè diem & locum ſtatui, audientiámq; præſtari canonicè diſcutiendis, quas aduerſùm te adferant accuſationibus. Et noſtri optimè humana plerumq; vacillare iudicia, & in publicis diſceptationibus nonnūquam falſa pro veris perſuaderi, dum pro diſertorum hominum ingeniis & dicendi copiâ & ſuauitate falſitas verborum phaleris adornata libenter auditur, & veritas nullis eloquētia nixa adminiculis cōtemnitur. Cùm ergo tibi benè conſultum cupiam, pro eo quod in calamitatibus tuis ſupplex Apoſtolicæ ſedis patrocinium expetiſti, fac quod moneo. Si te innocentem noſti, & exiſtimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falſis criminationibus impeti, libera compendioſè & Eccleſiam Dei ſcandalo, & teipſum longæ concertationis ambiguo, & ſume hanc reſiduam partem Dominici corporis: vt comprobatâ DEO teſte innocentiâ tuâ, obſtruatur omne os aduerſùm te iniqua garrientium: & me deinceps cauſæ tuæ aduocato, & innocentiæ tuæ vehementiſſimo aſſertore, Principes tibi reconcilientur. Regnum tibi reſtituatur, omnes, quibus iam diu reſpublica diuexatur, bellorum ciuilium tempeſtates in perpetuum ſopiantur. Ad hæc ille inopinata re attonitus, æſtuare, tergiuerſari, &c.*] Sequitur quo pacto experimentum hoc innocentiæ ſuæ facere detrectarit. Vidiſti (lector) indicij huius formulam, vidiſti cauſas. Hæ nónne veræ, quòd Deus fideliſſimus veritatis ſit teſtis, quòd in humanis diſceptationibus fallaciæ ſit locus: diuinam verò diſquiſitionem nec falli poſſe, nec fallere? In formulâ, quid niſi pium, quid niſi conſentaneum ſacris literis, præceptiſque diuinis? Verba quæ rem decent: res ad honorem Dei, pacem Eccleſiæ, concordiam iuſtitiamque ſanciendum, ſcandala ſchiſmataque tollenda, inſtituta & peraccommodata. Quid igitur leguleius vilis [s] ſummis Eccleſiæ Antiſtitibus obſtrepit? quid rana conatur in elephantum intumeſcere? cur hanc vocat furioſæ explorationis ſpeciem? cur Epiſcopos Sacramentales, per ludibrium homo Sacramentarius appellat? vnicam adfert rationem, rationis expertem. Quia in exſecrationem ſic & perniciem conuertatur, quod ad ſalutem inſtitutum putabatur. Putabatur ergo, & non erat? iam Chriſtus mendax, qui hoc apertè profeſſus? Nónne eius ſunt iſta [t]? *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* Si Salus in me, & ego in Saluatore, putabor tantùm ſaluus, & non ero? Quid illa [u]? *Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me.* Falſa promiſſio, ſi viuere putatur duntaxat. Quid denique illud clariſſimum [x]: *Non ſicut patres veſtri manducauerunt manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Viuet planè, viuet, ad ſalutemque veram & perfectam hoc inſtitutum non putatur fuiſſe tantùm, ſed ſcitur, ſed fide creditur.

a libro verbo iuramentum, hær. 1.
b ... 2. diſp. 6. q. ... punc. ...
c cū quis presbyter, 2. q. 4.
d lib. 19. Hiſt. Polon.
e ... presbyter, ... 2. q. 4.
f ... cau... 2. q. 4.
g c. quoties, ibi.
h c. omnibus, ibi.
i c. ſi legitimi, ibidem.
k c. presbyter ſi a plebe, ibi.
l mandaſtis, ibi.
m auditum. ibid.
n Sigebertus in Chron.
o ca. ſæpe cōtingit. ibidē.
p cap. ſi Epiſcopo, ibid.
q anno 870. in Chron.
r anno 1077.
s Hot. om. Caluiniſta Comment. de Feud.
t Ioann. 6. v. 56.
u v. 57.
x v. 58.

y v. 59. Nónne dixerat Veritas [y]: *Hic est panis de cælo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi; si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum; & panis, quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ.*] Credat non esse salutem, qui non credit sub panis specie esse carnem. Nos carnem credimus, salutem credimus non tamen omni sumenti.

Sumunt boni, sumunt mali,
Sorte tamen inæquali
Vitæ, vel interitus:
Mors est malis, vita bonis.
Vide paris sumptionis
Quàm sit dispar exitus.

Sed B. Thomæ non credit tabula: an nec Apostolo [z]? *Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur.*] Igitur indignè sumentibus pernicies semper, & exsecratio fuit non institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium peruersitate; qui quod ad salutem eorũ datum, in mortem malunt abuti. Institutum initiò ad vitam æternam dignè sumentium sic sume: nullus Pontifex in perniciem, aut exsecrationem conuertet, nullus voluit, nullus potuit. An qui sumit in testem innocentiæ, cùm sit nocens, dignè sumit? ô iuris Sacerdote dignum iudiciũ! sed eò, qui iustitiam nobis Deam, pro habitu seu virtute iustitiæ, definiens [a] nouum Iustitiæ sacellũ erexit. Quid aliud in totâ formâ purgationis proponitur, quàm quod à B. Paulo sancitum? Nõne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est. illud adducatur & dubiũ tollat. Si reus es, noli eum testem aduocare; si innocens es, aduoca. Proba teipsum priùs, diiudica. reus es? caue accedas, damnationem manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia: abstine, moneo, & edico. At, nil conscire tibi, nullâ te mortali culpâ pallescere, postquàm conscientiæ arcana scrutatus es, deprehendis? adesdum securus, innocentiæ non deerit, qui pro nocentibus obiit, vt eos ad innocentiam reuocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgauit, nocentes verò necauit. Absoluit Gregorium VII. damnauit Lotharium. Absoluit, in Morinis virũ nobilem Erkimbaldum de Borban, quem Comitem vocat Cantipratensis. hic lecto affixus intellexit à nepore (filium alij contendunt) vi virgini vitium oblatum. Domini hæredem nemo accusare, multò minùs punire audebat. Quid faceret æger? iustitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotem qui occidat, non reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, & parricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei; sed iustus vltor, sed iustitiæ defensor, in oculis Domini. An quia nepos, non nocens? successore carebo. prouidebit Dominus cui seruio; cuius gloriæ affectus meos postpono. sic animatus, pugionem abscondit sub ceruicali. vocat nepotem, tanquã vltima ei monita & mandata daturus. Venit adolescens, quinto pòst die, placatum sperans auunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admouet. Ille pro osculo, pugionem condit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimã iustitiæ Deus (addit) tibi immolatam. scis quæ in animo & visceribus meis doloris magnitudo obuersans lacinet paternum amorem: sed vicit amor tui. Paulò pòst vires cernens deficere, obit exomologesim: tacet de cæde nepotis, quæ in ore omnium recẽs. Quærit Episcopus silentij caussam, si oblitus: num saltem nunc se accuset, & animo pœniteat? respódit Burbathus, se iustam credere; &, quod meritorium putet, id nolle infectum. Episcopus eius pertinaciâ detestatâ (sic putabat) redit ad templũ. De viâ reuocat æger. tum ait redeunti, Vt, pater, quàm diuersa Dei sint & hominum iudicia intelligant, qui tecum præsentes; aperi (quæso) hierothecam, in quâ pignus salutis asseruatum adfers. recludit ille, nec hostiam reperit. hanc admiranti æger se in ore, mediatore Angelo datam, ostendit habere. Historia notissima est toti Belgio, non elegantis modò & accurati artificij picturis vetustissimis in Bruxellensi ciuicâ domo exornata, sed etiam historiarum monumentis contestata [b]. Sic Deus etiam absoluit Sibichonem Episcopum Spirensem coram Henrico III. adulterij accusatum [c]. Sic sæpe nocentes & culpę reos indignè sumentes, vel pœnis corripuit, vel non permisit sumere, & transmittere [d]. Interdum tamen permisisse Deum hoc scelus impunitum in præsens, dilatâ in posterum dignâ vltione, nos docet Andronici Imperatoris perfidia apud Choniatam [e]. Sed occulta iudiciorum abyssus à nobis non scrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eò quòd suspectis non est danda Eucharistia [f].

z 1. Corinth. 11. v. 2.

a Comment. in Iustin. Inst. tit.

QVÆSTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

IN sortium politicarum numero cẽseri possunt miræ quædam iudiciariæ disquisitiones, quibus fortuito euentui veritas culpæ vel innocentiæ decidenda permittitur. Vulgares vocant purgationes, idque rectissimè: vt nomen nobis indicet, nullo ipsas legitimo vsu, sed vulgi quâdam vsurpatione & obseruatione superstitiosâ fuisse introductas: plerasque etiam iure canonico expresè vetitas. Solet iis DEVS tentari potiùs, quàm volũtas eius explorari. Vnde & exploratoriæ probationes Latinè dicuntur: Barbaro verò vocabulo in Constitution. Neapolitanis paribiles; eò quòd rem non sciri, sed apparere tantùm faciant. In his plerumque peccari, tentando Deum, probabitur posteà.

Talis purgatio est, quotiescunque poscitur, vt Deus miraculum faciat: veluti si quis confisus innocentiæ suæ, peteret se septies percuti gladio ad innocentiam suam probandam, vt factum in fœminâ septies ictâ [a], aut in ignem intraret, de quo posteà.

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinum iudicium.

SÆPE fit, vt qui se iniuriâ affici ab aliis putant, nec hominum præsidium vel auxilium superesse cernunt, ad Deum confugiant, non quidem malis vt illos eripiat, sed vt sumptâ de persecutoribus

b Cantiprat. li. 2. c. 36 par. 6. Fulgos. li. 1. cap. 6. et melius Caianus lib. 9. cap. 38.
c Crantzius li. 4. Saxon. c. 43. Adam l. 3 cap. 31. & Chron. Hirsaugiense.
d Cyprianus serm. de lapsis Grego. Turonens. lib. 1. de glor. Mart. ca. 88. Petrus Cluniac. lib. 1. de mirac. c. 2. 15. 25. Cæsar. lib. 9. exempl. c. 58. 60. 64. Surius in vita S. Godefridi, li. 3. ca. 12.
e lib. 2. Annal. in fine vitæ Manuel. Cõneni.
f c. dilecti, de purgat. canõ. cap. tribus, de consãg.

a de quâ est epist. B. Heton.

ribus vltione, tali indignos supplices iniuriâ fuisse, cunctis faciat manifestum: interdum illos ad tribunal Dei sisti intra certum tempus, interdum nullo tempore addito iubet: citationem ad comparendum coram Deo iudice vocant. de hac meritò dubitant plerique quid tenendum: metuentque, dane citato sit, néc ne? item licita citanti, an illicita?

Quoad citantem & quiritantem, ob iniuriam, dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram, desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionem, per iniustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (putà vt innocentia eius appareat, nec infamiâ grauetur familia, aut vt liberetur mundus tali tyranno, aut vt resipiscat, & terrore perculsus, pœniteat, desinátque ab oppressione & concussione miserorum) licita est talis citatio. Fatetur Feuardentius[b], se talem non audere damnare. equidem cùm res sit indifferens, & finis bonus, puto actum esse meritorum. nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic enim Sara dixit Abrahæ[c]: *Iudicet Dominus inter te & me.* Sic Dauid ad Saülem[d]: *Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te*, & Zacharias filius Ioiadæ, cùm iussu Ioas regis interficeretur, similia protulit[e]: *Videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrum[f], quorum prophetia vim habuit imprecationis & citationis, vt illæ priores duæ; quæ ambæ exitio persecutorum paulò pòst fuêre comprobatæ. Nónne Apostolus Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit iniustitiam eius, cùm diceret[g]? *Reddat illi Dominus secundum opera sua.* h. e. malú magnum pro multis malis quę illi ostenderat. Nónne Sancti Martyres, etiam noui Testamenti, clamant ad Deum[h]? *Vsquequò Domine non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terrâ?* Legimus etiam de B. Eustachio Abbate cum hæreticis quidam Agrestius, B. Columbanum iam mortuum conuiciis & calumniis laceraret, sic vltum esse calumniatorem, ídque in concilio Matisconensi. Ita námque scribit Ionas Abbas, eius contemporaneus[i]: *Cum sic ille* (Agrestius) *friuola garriret, sagax Eustachius, vt erat virtute patientiæ & scientiæ insignis, respondit: In horum præsentiâ Sacerdotum te ego, eius discipulus & successor, cuius tu disciplinam & instituta damnas, ad diuinum iudicium cum illo intra præsentis anni circulum disceptaturum inuito, vt iusti iudicis examen sentias, cuius famulũ tuis obtrectationibus maculare conaris.*] Scire vultis euentum citationis? post aliqua media, sequenti capite subiicit Ionas: *Sed cum ille* (Agrestius) *sæpius sibi datum pœnitentiæ locum non agnosceret, vt B. Eustachij sententia, ad diuinum iudicium ipsum vocantis præuaderet, ante triginta dierum circulum, priusquam vertentis anni meta compleretur, a seruo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interiit.*] Accedat & aliud têpore legis gratię. Gualtherus Bulgensis, vir doctrinâ & sanctitate clarus, per iniuriam pulsus Episcopatu Pictauiensi, à Clemente V. quamdiu vixit, iniuriam patienter tulit: moriens iussit, credo ad exemplum aliorum sepulcro inscribi: *Ad iustum Dei iudicium appello.* Legit elogium Clemens, & iniuriæ, quam intulerat, memoriâ, expauisse feruntur: addunt[k] alij, non diu pòst obiisse: sed, quem citat Volaterranus, id non addit, & fabulosum puto.

Memoratu dignissimum est, quod legitur apud ætatis illius scriptorem doctum, eruditum, & veracem, his verbis: *Monasterium B. Iacobi apud Leodium notum multis est & acceptum. Istud quidam adolescens, consobrinus maioris Præpositi, causâ deuotionis & religionis intrauit: quod vt audiuit Præpositus, indignè tulit: mox forti manu collectâ satellitum, intrat violenter cœnobium, rapit iuuenem, & nudatum sancto habitu, sæculari induit. Abbas ergo monasterij, collectis primoribus ciuitatis, Episcopo conqueritur, & totum clerum pro tantis iniuriis interpellat. Hoc autem cùm indignanter audire vix vellet Episcopus, & Abbatem potius duris verbis impeteret, flexis Abbas genibus, cum moderamine verborum dixit Iudicem contra te (ô Præposite) in terrâ habere non possum: & ideo contra te DEVM summum iudicem interpello, vt intra quadraginta dies vterq; nostrûm compareat coram illo, sententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præsul cachinnans cum suis irrisit hominem, atq; spreuit, & repulit exprobratum. Quid plura? quadragesimo die circa nonam mortuus est dictus Abbas: & cum pro eo solemniter pulsaretur, sedens in balneo Præpositus, quæsiuit à circumstantibus, quid hoc esset? móxq; quidam ingrediens respondit, Abbatem B. Iacobi modò esse defunctum, & pro eo pulsationem fieri tam solemnem. Ideò ergo recordatus Præpositus quadragesimum diem esse, quâ se citatum audierat ab Abbate, consternatus animo, dixit suis: Citò videte quid faciam? mortuus ego sum, comparere me hodiè summi iudicis aspectibus oportebit. Nec mora: post verba hæc, cum balneum egredi festinaret, in adstantium manibus, cum diro eiulatu & vocibus exspirauit: ibi proculdubiò respondere compulsus, vbi causarum strepitus cessant, iurisperitorum aduocatio conticescet, vbi nec preces, nec precium liberabũt.*] Hactenus Thomas Cantipratensis, aliàs Brabantinus[l]. Cestrensis etiam[m] tradit, Innocentium IV à Roberto Grossetest dicto Lincolniensi, famigerato illâ ætate philosopho, quem excommunicarat, & ille ad Deum iudicem prouocarat, Pontificem ad Dei tribunal citans, mortuum quò die mortuus est Robertus, auditámque hanc in Pontificiâ aulâ vocem: VENI MISER AD IVDICIVM. repertúmque sequenti die Papam in lectulo exanimatũ, ac liuidam in eius latere cruentámque plagam, ac si fuste percussus fuisset, & id accidisse anno 1253. cui consentiunt Matthæus Parisius, Ioannes Buriẽsis, & alij Britãnici scriptores: quorũ hoc commentũ puto, ab hæreticis vel schismaticis eorum operibus fortassis insertũ. Nã Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum scribit Nauclerus, parum Pontificibus addictus[n], & non meminit talis citationis, vt nec Platina (non reticiturus) nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozaniensis, sed perfidus hæreticus nec alter hæreticus Mutius[o]. Nec ex Catholicis quod sciam gentium aliarum quisquam, non Onulphrius, nec Massonus, nec Ricordanus, nec Episcopus Nebiensis, nec Volaterranus, nec Flauius Blondus, qui accuratè de morte & anno mortis eius consentiunt; & omnes fatentur eruditione, iustitiâ, sanctitate Innocentium IV. excelluisse. Relinquat igitur prudens lector fabellam de Innocentio IV. Britannis, vt ad Arturi rotundam mensam suauiter eam fruatur Balæus, non tam ingeniosus, quàm impius similium dramatum fabricator.

Dico secundò: Periculosum est hominibus nõ compertæ sanctitatis has citationes imitari. Nam facilè fallit amor proprius, & persuadet nos iniu-

b extremo c. 14. Esth.
c Gen. 16. v. 5.
d 1. Reg. 24. v. 14.
e 2. Paral. 24. v. 22.
f 2. Mach. 7. v. 17. & 19.
g 2. Tim. 4. v. 14.
h Apocal. 6. v. 10.
i vita S. Eustachij seu Eustasij, ca. 6. 29 die Martio.
k Raphael Volaterram.
l in li. Apum.
m lib. 7.
n Chron. vol. 2. generat. 42.
o in Chron. Germanorum.

etiam perpessos, cùm non simus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, vt veritatem non videamus.

Dico tertiò: lethaliter peccant, qui scienter iniustè alios citant. Probatur, quia nocent iniustè & grauiter. sic enim suggillant eos quos citant, vt oppressores innocentiæ; minùs etiam constantes graui terrore percellunt, ita vt ex metu mortis possint in morbum incidere, & mori. Quod fortassis aliquando contingit.

Quoad eos verò qui citantur, existimo duas regulas posse statui. Prima est, si constet, eos iustè iudicasse, nec vllum esse dubium de sententiæ aut facti, propter quod citantur; æquitate; tunc posse huiusmodi citationem ab illis contemni. Ratio est, quia iusto iudici præmium à Deo, cuius vicem fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gundizaluus Ferdinandus de Cordubâ: *Qui cùm Tarentum obsidens maleficum quendam, seditiosúmque* (inquit Iouius [p]) *militem ad supplicium duci iussisset, illeque multùm reluctatus, se iniquissimè damnari vociferaretur, & proinde Gonsaluum ad dicendam causam ad Dei maximi tribunal magnâ voce citaret: Vade, inquit Gonsaluus, festináq; confisus optimo iudici, & causam instrue. Nam ibi pro me aderit, qui opportunè respondeat, Alfonsus frater: qui nuper, ex Serrâ Vermegiâ, in cœlum contendit. Tum enim Gonsaluo nunciatum fuerat, fratrem à Mauris circumuentum, dignam forti pióque duce mortem oppetisse.*] Sic ille meritò nebulonem iniustè prouocantem contempsit.

p in vitâ Gonsalui.

Altera regula sit. Quando iudex aliquam animi perturbationem sensit, quæ ad damnandum, vel nouit omninò, vel ad citiùs damnandum mouit: vel etiam non vsque adeò certa est sententiæ iustitia, vt non supersit probabilis contrarij metus: tunc malè facit iudex, si contemnat huiusmodi citationem. Rectè facit, si diligentiùs iterum omnia momenta, & quæcunque ad veri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reū interim in custodiâ seruet, vt vel retractetur prior sententiâ, vel maturiore consilio confirmetur. Probatur hæc conclusio. (quæ Feuardentij quoque fuit) tum quia iudices non possunt nimis circumspectè procedere in re tanti momenti, cùm non hominis, sed Dei iudicium iudicent [q]: tum quia, qui videbantur nocentes ex allegatis & probatis, eos tempus postmodum sæpè docet fuisse prorsùs innoxios. non opus est exempla proferre. sunt ad manum non pauca, nec obscura, tum denique quia sæpissimè accidit, tales citationes non esse irritas. Scribunt Historici Hispanorum Ferdinandum III. Regem, iussisse duos nobiles perduellionis reos ex turri vel rupe altissimâ præcipitari: illos constanter crimen negasse, quod quia videbant se frustrà facere, tandem ad diuinum tribunal prouocasse, Regique denunciasse, ibi, vt se ante diem tricesimum sisteret: Ferdinandum posteà ipso die tricesimo satis subitâ morte abreptum [r]. Germania sola multa præbet exempla. Menuercum Paderbronnensem Episcopum graui contumeliâ Corbeiensis quidam monachus affecerat: cui Episcopus, REDDITVRVM ALTISSIMO FACTI RATIONEM prædixit. Monachus floccipendens risit Episcopum. Ecce, moritur Antistes: & nihil mali sentiens antè monachus, in ipsâ horâ mortis Episcopi expira-

q 2. Paral. 19. v. & 7.

r Ritios li. 3. de Regibus Hisp. Mariana in Hispan. Annal. lib. 15. cap. 11.

uit [s]. Paucis annis postea Henricus Moguntinus (vel, secundùm alios, VVormaciensis) Episcopus, falsò, & per calumniam Arnoldi accusatus, & per præuaricationem Cardinalium duorum à Pontifice Eugenio III. ad causæ cognitionem delegatorum, depositus, ipso Arnoldo suffecto, fuit: sed ad iustum iudicem Deum interpositâ appellatione, sequenti anno mortuus fuit. Eius auditâ morte, ambo illi Cardinales obiêre subitò; alter digitos proprios arrodens; alter in latrinis, Arij morte [t]. Tempore Henrici IV. Burchardus Halberstadiensis Episcopus, & Meginherus Abbas Helfeldensis, de iuribus Ecclesiarum litigantes, inuicem ad Dei tribunal euocarunt, & ambo die dictâ repentè ex hoc sæculo migrarunt. Sic olim ex Auentino [u] scripseram; sed commentum inueni additum ab Auentino quod inuicem citarint. solus Meginherus Episcopum citauit, qui solus iniuriâ fuerat affectus, vt patet ex eius ætatis scriptore Lamberto Schaffenburg. quem vide, & ab Auentino caue. In vicinâ Germaniæ Gothiâ, memorabile accidit illud Ioannis Tursonis, de quo sic scribit Olaus [x]: *Quendam capite plecti iusserat. Is genibus innixus, en morior iniustè, inquit, teque voco hac horâ ante tribunal Dei, vt respondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miser carnificis manu obtruncatus fuerat, cùm etiam iudex de equo corruit exanimis.*] Liguriæ pars nota Italiæ. ibi Genuensium triremes aduersùs piratas emissæ, biremen Gotholanam accepêre; & in Siculorum Gotholanorúmque contemptum, extra Drepanum, furcæ noctu rectorem biremis affixerunt. Miser ille diu frustrà questus, nihil vnquam se Genuensibus nocuisse: vt vidit plus gentis odium illos, quàm æquitatem mouere, præcipuámque mortis suæ causam esse trierarchum Genuensem, iussit, vt se ille intra sextum mensem ante Deum iudicem sisteret. nec irrita vocatio fuit. condicto Ligur tempore mortuus fuit [y]. Armoricis Franciscus Dux præfuit: is summâ crudelitate fratrem ex Angliâ redeuntem de medio sustulit; sed vicissim fratris citatione intra annum de medio sublatus, principatum cum vitâ amisit [z]. Vix est quisquam cui non sit audita damnatio Templariorum, ex his vnus Neapolitanus eques traditur ad diuinū iudicium appellasse, & Clementem V. ac Philippum Pulcrum Francorum Regem, anni spacio concesso, coram tribunal illud supremum citasse: addit Fulgosus [a] intra id tempus Clementem terepentè mortuum, nec multò pòst Philippum quoque interiisse. Hoc alij ex calculo temporis conantur refellere. Sed idem confirmant: Christianus Massæus, & Meierus [b], qui Papam & Regem eodem anno 1314. tradunt obiisse, illum 20. April. hunc 29 Nouembris. fuerunt quidem Templarij anno 1312. in concilio Viennensi, tertiâ Aprilis condemnati: sed non omnes eodem anno comprehensi ac occisi: sed quidam sequenti, vt Neapolitanus ille; scilicet anno 1313. cùmque 1314. currente mortui sint Iudices illi duo, dicitur non immeritò eodem anno obiisse, quo citati fuere: imò Gaguinus & Æmilius mortuum volunt Regem anno 1313. quem constat Pontifici superuixisse.

s Crantz. lib. 4. Metropol. cap. 4.

t Contra. in Chr. Moguntino.

u lib. 4.

x li. 14. Aquilon.

y Fulgos. lib. 1. cap. 6.

z Aenea Sylu. Europ. lib. c. cap. 45.

a d. cap. 6.

b Meierus lib. Annal. 17 Chron. Massæ. contin. Onuph. in PP. Æmil. histor.

SECTIO II.

De purgatione Monomachiæ.

NVLLA fuit quondam frequentior purgatio istâ; quotiescunque criminis notitia seu pro-

bario obscurato; vel actor reũ prouocabat; vel reus ipse offerebat se, aut suo loco alium. Inuẽtionem quidam Mantinæis tribuũt; alij volunt antiquiorem esse [c]. constat etiam Palæstinis in vsu fuisse, ex Goliæ prouocatione, quem Dauid superauit. Fuit maximè in vsu post Barbarorum in Italiam irruptionem apud Longobardos [d], & apud Germanos [e], & Francos [f], & etiam Hispanos [g], non ex homicidij tãtùm causa [h], sed & ob aliud quodcuis graue crimen, vel magni momenti causam, vt post Baldũ communiter Doctores censuêre [i]. Et sanè in iurisiurãdi locũ, propter crebra periuria, hoc fuit introductum, coram Ioanne XIII. per Othonem IV. in Romãdiolã [k]; sed priùs apud Frãcos iam Carolus Magnus hoc statuerat, quoad causas criminales [l], posteà ad ciuiles quoq; extensum [m], vt & apud Moschos [n] & Danos [o] olim in vsu. Ritus duelli possunt colligi tum ex Annalibus Boiorum [p], tum ex Ticinẽsis Hist. Bern. Sacci [q]. Sed in moribus, & armorum genere præsertim, non idem obseruatũ apud singulas nationes. plerunque receptum, vt armis militaribus regionis eius vterentur. Carolus Magnus voluit, vt fustibus; posteà receptum, vt rei sit optio, & ius armorum præscribẽdorum. In celebri illo duello Cambronensi, inter Iudæũ, qui imaginẽ Deiparæ vulnerarat, & paralyticum, lex Carolina seruata.

Anno enim 1326. Guilh. III. Comite Hannoniæ, Verpa quidam se finxerat syncero animo Christianis sacris baptismo initiari. suscepit ex fonte Comes, & Guilhelmum filiolum nominauit, & apparitorem Curiæ Montensis esse iussit. Non diu pòst, homo impius ingressus ædem monasterij Cambronensis, actus furiis, blasphemias in Deiparæ imaginem multas effudit, & (horrendũ) venabulo quatuor plagas inflixit, vnde sanguinis statim riui manarũt. vidêre faber asciarius quidam, & Monachus laicus Matthæus Lobbius. faber asciã caput findere Iudęo parabat; sed à monacho prohibitus. rem detulêre igitur ad Abbatem Ioannem de Montibus; is ad Comitẽ. Iudęus pertinaciter tormenta elusit. Sic dimissus: quadriennio posteà ab Angelo apparente, quidã senex nomine Ioannes Flander, Estinnensis, & septẽnio iam ex paralysi clinicus iubetur Iudæum accusare, & duello prouocare. Bis monitus, Parochi iussu senex rem adhuc differebat. Tertium illi ipsa Virgo quinque illis plagis consauciata se vidẽdam præbuit, & imperat monomachiã. Plenus spe ac fide senex adit Cambronẽ, cernit in imagine vulnera quæ in viso; accedit Comitem, accusat recutitum, dies pugnæ dicitur. arma rudes fustes & scuta lignea, supersunt hodiè. Iudęus vesco corpore, ferox viribus tibiales fascias tintinnabulis cinxerat, & sic senem ridebat. Sed iuuit athletã suum Deus, tam impar commissus, æger sanum, debilis fortem, senex iuuenem prostrauit: & horrendè blasphemantem, conuictum, sed non pœnitentẽ, comes iussit caudæ equinæ alligatum trahi ad patibulum, & capite deorsum, duobus adlatera molossis eum rabidè lanianntibus, appẽsum subdito ignis fumo interire [r]. Hispani semper militaria arma retinuêre, vt ex cunctis eorum Annalibus patet. Duellorum tum inter Principes pro regno, vt inter Corben & Orsuan Hispanos apud Liuium, & Edmundum Anglum, & Canutum Danum Reges apud Polydorum, Hundingũ & Roheum Daniæ Reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegauensem apud Antoninum [s]; & pro principibus inter priuatos; vt Charellum & accusatorem Reginæ Gódibergæ [t]; pueri quoque pro vxore Henrici III. contra gigantem [u]; & Burchardi contra Conradũ iactãtem se cum Regis nepte cõcubuisse, anno 950. apud continuatorẽ Rheginonis, itẽ inter priuatos, vt coram Othone I. quando disceptatũ vtrum in successionibus auorũ essent nepotes cũ patruis, vt patrem suum repræsentantes, admittendi, & vicêre qui pro nepotibus pugnabãt [x]. Mira sæpe in his accidêre. duo tantùm narrabo. Vnum ex fide Dubrauij [y], Radislaus, Gurimensis Princeps Mistibogij filius, per iniuriam inuaserat Boëmiæ fines, coactus à suis tandem optimus rex VVenceslaus militem collegit. cùm iã dimicaturæ essent acies, *Si aliter, exclamat VVenceslaus, nisi prælio res componi nequit, cur nõ potius sine insontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? Nulla sit mora. loriculam super cilicinam vestẽ indutus, paruóque ensiculo succinctus VVẽceslaus in arenam prodit: at Radislaus cataphractus hastatúsque cum ingẽti machæra se infert. VVenceslaus signo crucis frontem pingens subitò Angelos vidit, atque hanc vocem, velut ab homine promptam, audit: Ne feri. & repentè Radislaus humi procumbens, veniam audaciæ popościt, séque potestati victoris permisit. Alleuans prostratum VVenceslaus monuit, datã veniã, & dignitate ei restitutã, vt contumaciam in obsequium debitũ verteret, ne pòst grauius ab irato Numine plecteretur.*] Hic Deus miraculo iustitiam causæ declarauit: quãdo miraculo Deus non fauet, fieri solet, vt vel maneat dubia res; vel iustam fouens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorũ Nobiliũ accidit tempore Alfonsi Regis, qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuêre Ruy Paez de Viedmã, & Pay Rodriguez de Auilã; ille hũc proditionis accusauit, hic illũ sceleris grauioris vicissim recriminatione pulsauit. cùm ventũ esset ad duellũ, tribus continuis diebus ab ortu Solis ad occasum pugnatũ, multíq; se vulneribus affecerũt, & dubiã prorsùs, nec in vnũ alterúmve inclinãte victoriã, vtrumq; Rex innocentem pronunciauit, & æquali virtute præditos amicos esse voluit. Narrat fusè Petrus Maxia [z]. Sic etiã dubia mãsit Zamorensiũ causa, quos proditionis accusabat Did. Ordonius de Larã, innocẽtes contendebant Ariæ Gõsali filij: quorum cùm duos iã Ordonius occidisset, tertióque vulnus lethale infixisset, saucius cadens equo habenas aberrãte gladio præscidit, equus Ordoniũ inuitum extulit extra monomachiæ septa, quod victi indicium. Sic ille nõ victor, equi culpã; nõ victus, propriã virtute. Iudices sibi N.L. pronunciarunt [a]. Multos, quorum causa iusta erat in monomachiã sæpe succubuisse, docent post Pontificis Innocẽtij III. rescriptũ [b], & Regis Rotharij legẽ [c], etiã Ioãnes Baptista Susius [d], & Vrrea Hispanus [e].

Vtut est, repugnat omni iuri, quæ est cõmunis Doctorũ sententia, cõtra Paridẽ à Puteo, vt docẽt recẽtiores scriptores nõ pauci [f]. Quòd repugnet iuri naturæ, docẽt optimè Susius [g], & Anton. Bernar. Mirãdulanus [h], & Petrus Messia [i]. Quòd iuri ciuili, probãt cõmuniter Doctores [k], quãuis ea lex hoc non cõuincat, sufficit tamen, quòd nullã Romanorũ lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata: cũq; iuri naturæ repugnet, constat, omnẽ consuetudinem in contrarium inualidam esse, vt rectè Canones dicunt [l]. Quòd iure diuino, & sacris literis prohibitum sit duellum, probãt ex omnibus locis, quibus prohibemur Deum tentare,

c Alij ... ca ... cap. 4.
d Leg. Lo... qui ... defend...
e Libr. Schaf...
... Guido Pape de...
... Hoto...
... Observat. ca. ... Charondas ...
... Mariana in Hist. Hispan. ...
... Alciat. & ...
... Ferretus consil. 6. de duello ...
... Menchaca ...
... antiquis. ...
... Lombard. ...
... Francic. ...
n Olaus lib. 2. ...
o Saxo lib. 5.
p ... cap. 4.
q ... 9.
r Narrat fuse ... Hau... ...

s Liuius lib. 28. & Plutar. in vita Scipionis, Polydorus Virgil. lib. 7. hist. Anglor. Crantzius lib. ... ca 21. & 22. Daniæ, B. Anton. p. 3. ti. 20. cap. 4. §. 6. histor. ... & Riccius lib. 3. histo. Neapol. Froissar. Chro. li. 1.
t Paulus Diacon. histo. Longob. li 4. c. 16.
u Nauclerus gener 35.
x VVitichindus lib. 2. Vincentius li. 24. Speculi, c. 70.
y li. ... Histor. Bohem.

z Sylu var. lect. p. 2. ca. 10.
a Mariana li. 8. Histo. Hisp.
b ca. 2. de purgatione vulgari.
c Leg. Longobard. l. 1. de monomachiã
d li. de iniustitia duelli.
e li. de duello.
f Lancelot. Conrad. lib. 1. templ. iudic. c. 15. §. vers. duellũ prohibere, & tract. de duello, in præf. Menchaca lib. 1 illust. quæst ca. 12. & ca. 49. Viuius lib. 1. comm. opin. lit. D. ver. duellum, Petrinus Bell. p. 10. de re mil. tit. 2. a nu. 128. Iulius Ferretus cõs. 1. num. 3. & 6. cons. 2. nu. 4. cum seq. cõs. 8. nu. 4 cons. 10. num. 10. & idem sepiss. in tract. de duell. Alciat. lib. 5. Resp. cons. de duello.
g d. opere.
h lib. suo contra Posseuinũ, de expugnat. singul. certa.
i p 4. var. lect. cap. 9.
k ex l. 1. C. de gladiator lib. 11.
l cap. 2. de clericis pugn. in duello. Alciat. d. responso. de duello. & Doctores citati.

m Et Matthæus in Notis ad Bullâ Gregorij XIII mox laudandam. Tamen reuerâ loca Scripturæ parùm vrgent proterius.

n toto tit. fermè de purgat. vulgari. & tit de cler. purgante in duello, ca. monomachiam, 2. q. 4.

o Bullâ quæ incip. ad tollendum detestabilem.

& quibus prohibemur occidere [m]. Apertior est probatio iuris Ecclesiastici seu diuini positiui. Nam & olim hoc canones prohibuêre [n], & apertissimè Concilium Tridentinum, cuius hæc sunt verba *Detestabilis duellorum vsus, fabricante diabolo, introductus, vt cruentâ corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus extermine ur Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio ciuitatis, castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesiâ obtinent, priuati intelliganiur: &, si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & vt homicidæ, iuxta sacros canones, puniri debeant, & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant Ecclesiasticâ sepulturâ. Illi etiam, qui consilium in causâ duelli, tam in iure quàm facto dederint, aut aliâ quacunque ratione ad id quenquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur: non obstante quocunque priuilegio, seu prauâ consuetudine, etiam immemorabili.*] Damnarat eũdem abusum sub excõmunicationis pœnâ, quoad subditos tantùm Romanæ sedis, Iulius II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat dãnationis benè multas & graues: primò, quia hoc fiat humani generis inimico instigãte; 2. quia hinc hominum mortes repẽtinæ, & animarũ perditiones, & noua inter adstantes amicos pugnantium odia & altercationes, & ex vno inconueniẽti plura oriuntur, in animarum & corporũ periculum, generísque humani iacturam, perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum; tertio, quia Christus docuit, Deum non esse tentandũ; quartò, quia hominem homini insidiari nefas; quintò, quia gladiatoria munera, & huiusmodi purgationes vulgares à religionis nostræ pietate dãnantur; sextò, quia cruenta huiusmodi spectacula à canonibus Pontificum & imperialibus legibus sunt prohibita. Denique Gregor. XIII. laudatissimus Pontifex, ad omnes Christianos voluit pertinere hanc prohibitionem, vt & Concilij Tridẽtini Patres eam extenderant; & quod illi de solemni, siue publico duello sanciuerant, hoc ipse prudentissimè ad priuatas, & non solemnes duellationes, propter easdem causas, quæ in iis quoque cernebantur, porrò producendum sibi censuit [o] anno 1582. nonâ Decembr. his verbis: *Crescente hominum malitiâ facinorosi non desunt, qui quod publicè prohibitum est, priuatim exsequi non dubitent, dũ sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hæc euertenda plenius euidentiusque prouidendũ esse rati, considerantésque, duellũ priuatum, non minus cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quàm quod publicè perpetratur, auctoritate Apostolicâ statuimus: Primò, illos, qui ex condicto, statuto tempore, & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini socijve ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullæve prouocatoriæ literæ, aut denunciationis chartulæ præcesserint, censuris & pœnis omnibus a dicto concilio propositis teneri, perinde ac si publico & consueto abusu singulare certamen iniuissent. Secundò, volentes etiam locorum dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut, quantum in se fuerit, non prohibuerint. Tertio, omnésque illud fieri mandantes, instigantes, consilium vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes. Quartò, aut ex cõposito si ectatores vel socios quouis modo se præbentes, iisdem censuris & pœnis subiacere, etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint, impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominus illa committatur. Non obstantibus, &c.*] Ex quibus satè apparet, qui hodiè priuatis prouocationibus in hanc excommunicationem, nulli reseruatam, incidant. Videor autem mihi ex verbis vtriusque prohibitionis quædam colligere nõ inutilia obseruatu. Primò, illos quoque incidere, qui dicunt, Veni ad talem locũ: ego te illic exspectabo: nam isti certum tẽpus constituunt, illud ipsum præsens; sicut crastinum, qui dicunt, Cras tali horâ, &c. Secundò, Principes non prohiberi hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tum quia Concilium expresè dicit, *inter Christianos*. Tertiò, non prohiberi iustum bellum gerentes Principes, quam possunt causam prælio decidere, & paucis committere per duellum definiendam. hoc enim tunc in belli locum succedit. Non tamen licetet illis animi causâ, vel gloriæ solius ad ostendendũ robur militum facere; sicut olim fecerunt Ioab & Abner P: nam vox, *ludere*, illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, vt arbitror, quasi diuinatorium quoddam victoriæ præiudicium, quo Germanos olim vti solitos Cornelius Tacitus testatur [q]. Quæ ipsa diuinatio est prohibita. Et sicut pro solâ gloriâ humanâ bellum non licet suscipere, sic nec duellum licet permittere. Quartò, quoad cõsulentes, ex Gregorij verbis intelligitur, eos duntaxat incidere, qui suadent affirmatiuam, non verò qui duellum dissuadent; & ad hoc consilium conscriberent, vel darent. hi enim nõ peccant. Quintò, quoad spectatores, non incidere, qui illac transeuntes obiter aspicerent certamen, vel subsisterent ad dirimendum; immò nec illos, qui ex instituto eos fuissent comitati, vt certamen impedirent: ideò enim additur, *si per ipsos non steterit, &c.* ipsos scilicet spectatores & socios, &c. Vnde sextò infertur, eos, qui comitarentur vel sociarent, incursuros, etiamsi non fit pugnatum; quãdo conati sunt efficere, vt pugnetur, vel saltem si poterant, non impediuerunt ipsi, sed maluissent pugnam conferi. Hæc, saluo rectius sentiẽtium iudicio, de re quotidianâ. Quidam asserent etiam à Sanctissimo Domino nostro Clemente VIII. hodierno P.M. Bullam quandam de Duello editã; quam nondũ potui nancisci. Habes in compendio Bullarum nuper Venetiis edito.

p 2. Reg. 2. 15.

q libro de moribus German.

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

HÆc triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc est, vomeres seu lateres, seu cõticulas vel chirothecas candentes. Innocẽtia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur. hanc inuenio aliquãdo spontè susceptam, aliquando iniunctam prouocato. De ferro cãdente obtinet hodiè apud Iaponios, vt docent epistolæ nostrorum. vna P. Luisij Froes scripta anno 1595. narrat illustre miraculum, quod accidit Omuræ, in hanc sententiam. *Fuerat Christianus quidam degens inter Ethnicos accusatus furti: & quia hoc crimen seuerissimè castigatur in Iaponiâ, sic vt de eo, quantumuis minimo, conuictus, morte cum nullâ veniæ spe*

nunciatur, nec tamen possent hanc Christianum verè conuincere; ecce mox gentiles eum obsident, & dum aliud non possunt, importunè compellunt, vt ritu ipsis consueto iuramentum edat, qui erat, vt in folio chartæ subscripto scriberet quod erat iurādum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manúmque constringendo, in suum caput vindictā & iram Chamis imprecaretur, si obiecti criminis reus foret. Quod si manus fortè amburatur, aiūt experientiā probatum, eum noxæ esse reum; si verò à læsione cum folio maneat immunis, esse innoxium. Cùm igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel iurandum illi erat, vel repudiato iuramento, quo se reum faciebat, vitæ discrimen adeundum, innocentiæ suæ confisus dixit, fas sibi non esse, vtpote Christiano, per falsum DEVM Chamis iurare, sed tantum per verum. Consentiunt gentiles, vt per suum DEVM iuret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferróque candenti imposito, quia id facere cogebatur, magnā animi præsidentiā ferrum manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus, nec folium amburitur. Itaque non solum solutus est pœnā, quam gentiles illi minabantur, verum etiā culpā, quam falsò illi impingebant.] Hactenus epistola Latinè edita Moguntiæ anno 1598. Planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Franciā tantùm licita in causis sæcularib⁹, vt colligitur ex S. Yuone [a]. Inuenio ferrū istud ignitū vocatum Iudiciū; quod nomē arbitror cōmune fuisse instrumentis omnibus harum vulgarium probationum. Petrus le Loyherius [b] formulam nobis proponit ex S. Mauritij Andegauensis archiuis istam: *Nos tamen sufficiēter muniti denarrationem & discussionem istius causæ nostræ sæpius in audientiā omnium illic adstantium offerebamus, & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præstrebamus: cùm ecce quidam de hominibus, quos Berlaius reclamabat, Tetbaldus Pelet arius nomine, de parte suā surrexit, nobis nescientibus, & iustitiā nullatenus dictante, & non per consilium nostrū, qui sponte suā se IVDICIVM portaturum manu suā obtulit. Quod Rainaldus Popardus auunculus suus dixerat sibi, & quæ verè partitio illa facta fuerat de antecessoribus suis, inter canonicos S. Mauricij & antecessores illius Berlai, sicut in chartis nostris continebatur. Et sicut Tetbaldus obtulit, sic paratus fuit, & per manum suam in Ecclesiā S. Dionysij apud Dodum, videntibus multis, tam de parte nostrā, quam de parte Domini Berlai (quorum nomina subternotata sunt) IVDICIVM portauit. Post IVDICIVM portatum Tetbaldus ille, Deo propitiante, illæsus & sanus omnino apparuit. Viderunt autem vel IVDICIVM portari, vel manum tertiā die de more regardari, fere vniuersi homines & mulieres de Doado, & plures de hominibus Domini Berlai testes IVDICII portati, & hominis omnino, Deo miserante, saluati & liberati.*] Vbi cernis solitos causam addere, quæ illos moueret, siue id exprimere, quod probare per IVDICII lationem volebant: vides etiam clericos protestantes, vt irregularitatem & censuras euaderent incurrendas; si hominem ipsi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors subsecuta fuisset. Meminêre huius variæ leges Sepentrionalium, omnes occupatā à Barbaris Italiā & Galliis latæ: apud Radeuicum [c] fit mentio legis militaris, quā seruus non deprehensus in furto, sed accusatus, iubebatur vel Domini iuramēto, vel igniti ferri iudicio se expurgare. Leges Francicæ & Lōgobardicæ iubebant, per nouem vomeres ignitos, homicidij accusatū se expurgare [d]. Slaui postquam veram amplexi sunt religionē, in arboribus, fontibus, lapidibus iurare desierunt; recepto vsu, examinandi per Sacerdotes suspecti, adhibito ferro vel vomere candenti [e]. In Flandriam quoque hanc legem, Philippus Comes tulit, anno 1164 [f]. *Si quis vulnus in nocte acceptum alij imputauerit, si Scabinis dignum videtur, ferro candenti se excusabit accusatus: si aufugerit, manum perdet.* Item: *Si fur vocatus accusatus fuerit, ferro candenti se excusabit; si culpabilis permanserit, suspendetur.*] In hoc iudicio non fuit certus vomerum numerus, vt nec formæ ferri certa species vel pondus præscriptum, vt ex varietate IVDICIORVM patet. vt plurimùm Franciçā consuetudine vsos puto in ferri consecratione siue imprecatione, quæ fuit talis: *Deus iudex iustus, qui auctor es pacis, & iudicas æquitatem, te suppliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam, benedicere & sanctificare digneris, ita vt si innocens (de prænominata causā, vnde purgatio quærenda est) hoc ignitum in manus acceperit, illæsus appareat; & si culpabilis atque reus, iustissima sit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum, quatenus iustitia non dominetur iniquitas, subdatur falsitas æquitati. Per Dominum nostrum.* [g]] In Antigonā Sophoclis custodes corporis Polynicis, accusati negligentis custodiæ paratos se dicunt innocentiam suā comprobare, & ferri candentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & iureiurando:

--- καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.

In Concilio Triburiensi docemur [h], hanc probationem in Germaniā non fuisse nobilium, quibus iuratoria duodecim ingenuorum contestatio sufficiebat, sed ignobilium. Verùm Historiæ testantur, etiam nobiles eam sæpe subiuisse, aliquādo per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno 1215. vel circiter [i], Cōradus Marpurgius Inquisitor Apostolicus, si accusari de hæresi, negabant, iudicio ferri candentis experiebatur; & si amburebantur, eos porrò committebat rogo. Quod ab illo cōtra Canones perperàm factum, si factum, fuit. Iam enim id Stephanus V. prohibuerat, vt posteà dicemus. Caroli III. Imperatoris vxor Richarda fuit insimulata adulterij, sed candenti ferro crimen diluit [k]. sic Kunigundem Henrici II. vxorem se expurgasse constat: in eo tamen dissentiunt Historici, quòd quidam velint eam calcasse pedibus nudis [l], alij vomeres sex manibus tulisse [m]. Quare nisi dicas eam successiuè manibus tulisse, & pedibus calcasse, Crantziū à seipso dissentire necesse est. Nonnullos alios se iuuene Georgius Pachymeres massam candētem manibus innocuis gestasse cōmemorat. Emmam quoque Angliæ Reginam nudis pedibus super ignitos vomeres ad contestandam pudicitiā ambulasse, scribit Polydorus [n]. Plus est, quod scribit Saxo Danus [o], in Rugiā ad fidem conuersā, matronam quandam, per iniuriam à cōiuge adulterij insimulatā; *cum purgandæ infamiæ gratia manum admouisset candenti laminæ, subito ferrum, quod erat exceptura, perinde atque innoxia manus contactum fugiens, neglecto pondere, sublime se extulit, pendulóque motu gradientis fœminæ incessum comitatus, cùm ante aram iactandum esset, inter religiosam adstantium admirationem proprio impulsu humi decidit.*] Exempli verò memorabilis & fidei cōiugalis specimē, nobis duo coniuges, Mutinenses Comites, æter-

e Helmold. Histo. Slauorum. c. 84.
f Meier. in Chronic. Flandr.
g Annal. Boior. lib. 4.
h ca. Nobilis 2. q. 4.
i Trithen. in Chron. c. 22.
k Annal. Boior. d li. 4.
l Fulgos lib. 8. cap. 1. & Crantzius li. 4 Saxo. c. 32.
m Crantzius lib. 4. Metropol c. 5. iunct. d c. 32.
n Ang. hist. lib. 8.
o libr 14. Hist. Dan.

â dignum historia, Othone III. imperante, exhibuerunt. Mariam erat hic nactus vxorem lubricâ fide, conscientiâ nullâ: hæc, vt noua Phædra, Comitem Mutinensem in amplexus trahere conata, repulsam vertit in furorem, & odio eius, quem impotenter amarat, inflammata, crimen suum in innocentem regessit. Nec latuit dolus Comitem. hinc amor in Imperatorem, inde vrgebat honor proprius. cessit honor amori quia Cæsaris honorem vitæ suæ præponebat. Coniugi tamen suæ, mulieri prudentissimæ, &, quod rarum, forti conatus Augustæ, responsum suum, calumnias illius, periculum suum aperuit, decretúmque sibi dixit, mille mortes oppetere potiùs acerbissimas, quàm tantum Imperatoris sui, de incontinentiâ & perfidiâ Augustæ natum, dedecus in lucem proferat. Proinde illam se, si quid de ipsâ bene vnquàm meruerit, obtestari; virili constantiâ sexus & coniugij oblita, sententiam, quæ impendebat, mortis ignominiosæ vt perferret: se necato coniugis animum & memoriam resumeret, & animo imperterrito nomen mariti ab ignominiâ liberaret. Non diu pòst Comes culpam Augustæ, suo capite luit, creduli Principis iudicio condemnatus. Conuentu deinde Imperiali apud Roncalias instituto, quo die viduis ius dicebatur; mulier prodit, & coram confessu ex lege Imperatorem ad talionis pœnam vocauit, eò quòd maritum suum iniustè de medio sustulisset. Otho admirabundus: *At tu quonam pacto* (inquit) *viri tui, quam iactas innocentiam, comprobabis?* *Candenti* (inquam illa) *laminâ*. adfertur Othonis iussu ferrum benè ignitum: adlatum vidua sine noxâ cunctis intuentibus prehendit manu, & tenuit. Externauit miraculum Imperatorem, adeò vt se quidé suppliciis dignum profiteretur, sed moram posceret aliquâ subeúdi. *Triplex vadimonium differ* (illa respondit) *reginæ supplicium solum posco*, cuius nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, rép. ciue strenuo spoliauit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eam collaudat, & pro dilatis sibi vadimoniis, quatuor in Hetruriâ castris donat; Augustam verò, quæ Veneris igne malè arserat, carnificis manu in rogum coniectam, iustis flammis absumi iussit [p]. Carolo Caluo Francorum Rege, Ludouici Germanorum Regis terras, nepotibus suis per nefas eripere conati, Germani primò deprecari vim, & Francis adferri igniti iudicium vocatis cùm illi, Germani redissent, nec ab ambitioso Rege quidquam æqui boniue impetrare valerent, sumptis armis illum re infectâ, multis amissis vltra Rhenum iterum compulerunt [q]. His fauit; côtrà, idem IVDICIVM duodecim vomerum, interfectores Christiani Comitis de Oldenburg in Saxoniâ, prodidit, & in rotam misit [r]. In Saxoniæ quoque oppido Vvittembergo, excitati publici incendij crimen, impactum fuit cuidam: ille & iureiurando, & IVDICIO se innocentem probauit. cùm enim longo itinere ferrum candens manu retulisset, illúdque illæsus in terram deiecisset; ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit: sed eo fermè anno exacto, quum quidam alius, qui incendij conscius erat, silicibus viam publicam in oppido pauiret, ferrum in arenâ abditum prodit, manúmq; validè amburit. mirantur omnes, & vomerem illum recognoscunt, & reum ad iudicem abripiût; qui quæstione admotâ verum exsculpsit, & cruribus fractis noxium rotæ imposuit [s].

p Gothifr. Viterb. in Chronic. Crantzius lib. 4. Saxo. c. 16.

q Paulus Æmyl. Annal. Francor. lib. 3.

r Alb. Crantzius lib 7. Metropol. c. 14.

s Crantzius lib. 8. Vandal cap 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæsarium [t], his verbis descriptum reperitur: *Referre solet Dominus Bernardus de Lippia, quandoque Abbas, nouisse se piscatorem in Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam fœminâ multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminenti accusari timens, statim ad Sacerdotem veniens, magis, vt pòst patuit, timore pœnæ, quàm amore iustitiæ peccatum confessus est, consilium quæsiuit & inuenit: si habes* (inquit Sacerdos) *firmum propositum, nunquàm peccandi cum illâ, candens ferrum securè poteris portare, ipsúmque peccatum negare. Spero autem, quod virtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est, cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat.*] Læsus tum ab igne non fuit: sed cùm posteà peccati iterandi in recidiuam voluntatem incidisset, & gloriaretur se non magis adustum fuisse à ferro illo candenti, quàm ab aquâ fluminis in quo tum nauigabat, aquámque manu hauriret, candentis ferri vicem egit aqua algida, & manum adussit pelle totâ detractâ. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam pessimo hypocritâ, qui peregrinationis pallio scelera contegebat. is ab alio quodam nefario homine nummis conductus hospitis, à quo benignè habitus à des incêdio ab sumpserat, bis exceptus, bis pro gratiâ incendium immisit. Territus dominus multos detulit, de quibus suspicabatur: qui omnes expertes culpæ candenti ferro illæsi se expurgarunt. domo tertiùm ædificatâ, ferrum in quendam domus angulum abiectum iacebat. Venit pòst aliquod tempus pseudouiator ille, tertiò humanè excipitur. videt ferrum, rogat, Cui vsui? Audit ab hospite, quid illo actum. Quin (inquit) illo deinceps ad alios vsus vteris ne iaceat otiosum? Simul manu comprehendit: sed illud repentè incanduit, & manum validè adussit, ille cum eiulatu abiicit. Hospes admiratione perculsus, meritò suspicatur hunc bis exustarum ædium reum. ergo comprehésum sistit iudici, iudex eculeo. fassus omnia incendiarius, in rotam agitur. Tam admiranda sunt Dei iudicia!

Verum quærat aliquis, an nunquàm hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Yuonem pro incertâ habere. Nam agés de hac ferri igniti probâ, negat [u] conuictum adulterij militem, cuius manus inusta fuerat. *Cauterium* (inquit) *multis nullum tibi certum præbet argumentum, cum per examinationem ferri candentis occulto Dei iudicio multos viderimus nocentes liberatos, multos innocentes sæpe damnatos. Præterea cum talis examinatio sit in Deum tentatio, non est mirum, si diuino iudicio destituitur, cum incautè & sine iudiciali sententiâ ab aliquo suscipitur.*] Sed habuit Yuo pro incertâ, tum demùm, quando priuatâ auctoritate susciperetur: tunc etiam illicitam credidit, vt docet apertè [x] quando fit *sine consilio*, vt ait, *& non præcedente iudiciaria accusatione*: licitam verò esse volebat, quando præcedente ordinariâ accusatione omninò humana desunt testimonia, nec aliud ad veri indagationé quis habet quod faciat: & hoc casu se iudicem illâ vsurum apertè profitetur [y]. Sed apertè Canonibus Yuo repugnat, illis ipsis quos citat, qui absolutè asserunt tali inuestigatione abstinendum, & delicta tantùm ex confessione rei & assertione testium punienda: nec de multis præsumendum iudicium, sed ea Deo iudici relinquenda. Sed obiicies argumentú Yuonis à simili: *Iuramentum omnino prohibitum lege: tamen à S.*

t lib. 10. miracul. cap. 35.

u ep. 74.

x ep. 254.

y ep. 252.

Paulo eliminandis litibus permittit. Sic quod canonibus prohibitum, adeo ex causa, & exigente incredulitate humana posse fieri. Respondeo, dissimilem esse causam. Nam iusiurandum in iudicio fieri lex nunquam prohibuit, immò vetus disertè præscripsit. Sed omnes superstitiosas adinuentiones, vt per se malas, Diuina lex semper prohibuit: tales autem esse has purgationes Stephanus Pontifex clarissimè definiuit, vt ostendemus[z]. Illud etiam miror, Yuonem[a] in causis Ecclesiasticis eam non recipere, quasi in laicis causis seu sæcularibus non eadem subsit tentationis Dei, vnâ ex parte periculum, & prætensa illa veri indagandi necessitas, non æquè in Ecclesiasticis occurrat: planè hæsitanti similior & dubitanti hac in re, quàm docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

K Aliud ergo adscribam ex eâdē è quâ pleraque reliqua admirādorum fœcūdâ Crantzij vrnâ; de Rollone Normanorum duce, qui Robertus posteà vocatus, Nouerat suos in latrocinia, furta, rapinásque propendere: idcirco seueras de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem omnium, iussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere. *Quidam ex agricolis domum reuersus, ab importunâ vxore rogatus, cur instrumenta non apportaret? ducis præceptum obiecit. At illa furtim ex agro instrumenta subduxit, & abscondit, vt maritum redderet cautiorem. reuersus vir in agrum, vbi non reperit, quæ reliquerat, rem ad loci præfectum defert, ille ad Ducem: vocatus a Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Iubetur præfectus ignis purgatione adhibitâ furem explorare. Primus conatus irritus fuit. nam ignis furorem non prodidit, licet omnes rustici subijssent scrutinium. Tum Dux, versus ad Episcopum: Deus (inquit) Christianorum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus necdum bene firmatum in religione non corripuit: sed causam prætendit, qua ignis nondum furem attigisset. Iubetur diligentius inquirere præfectus etiam apud vicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus a Duce rusticus, an cui indicarit, rem in agro esse, rogatur: ille nemini, præterquam vxori dixisse respondit. Vxor quæstionibus admota furtum fatetur. Tum dux marito clam vocato, Sciebas (inquit) vxorem furacem esse, an non? Ille, sciebam, inquit. Cui Dux, cur ergo aut non puniuisti, aut non indicasti? Ergo iussit ambos suspendio necari. Et hac seueritate legem sanxit*[b].] Memoriæ etiam occurrit factum Catholici Hispani Arianum Gothum tempore Leouigildi ad probationem ignis prouocantis. cùm enim verbis & rationibus nihil proficeret, *Est* (inquit) *digito meo annulus aureus: ego eum in ignem iacio, tu candentem collige. Proiectumque inter prunas annulum ita igniri permisit, vt eis similis cerneretur. Conuersúsque ad hæreticum ait, si vera est professio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait; Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certè si recta est fides mea, nihil mihi præualebunt hæc incendia sæua. Et ablatum ab igne annulum diutissimè palmâ sustinuit, & nihil est nocitus.*] Hæc Gregorius[c] verbotenùs. Sed hîc contestatio fidei syncerae fuit, non iudiciaria inquisitio. Verùm enimverò non immeritò hæc expurgatio semper bonorum & Deum timentium conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cùm Regi Edouardo persuasisset, vt Emmam matrem abigeret, ob suspicionem stupri cum Aduino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illæsa; timore correptum in continentem ex Angliâ fugisse, ibique animi mœrore breui contabuisse[d].

L Non dissimile fuit iudicium per prunas; quas vel in sinum coniiciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodam, qui vt meretricem Porphyriam seruaret, & monasterio alicubi commēdaret, nihil veritus fuit eam secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationem incidit, quas cum meretrice consuesceret; narrat Leontius[e], eum cum ægrotasset, & mortem præsentiret propinquantem, coram plurimis iussisse adferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinum, & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubum seruauit incombustum ijs mihi fuerit testis fidelis, quòd quomodo meas vestes non attigit hæc, quæ est in igne vrendi vis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore vitæ meæ, &c.*] Iudicium idem in Galliâ subiuit B. Briccius S. Martini in Turonensi sede successor. Hunc enim populus reum peragebat stupri cum muliere religiosæ professionis cōmissi, quæ linteamina Episcopi lauare solita, ex aliquo improbo pepererat. Briccius iussit ipsum infantē nondū menstruum in medium adferri: & corā populo interrogauit, num ipse pater eius foret? respondit infans, eum non esse, sed alium quem non nominauit. Fiebat id virtute diuinâ, sed plebs dæmonis operæ adscribebat. Prunis itaque candentibus birrum implet Briccius, & totâ defert vrbe illæsus: sic se à libidinis carnalis flagitio alienum professus, quemadmodum flammis vestimētum intactum. Nec tamen furentibus persuasit: sed ab Episcopatu fuit deturbatus[f]. Haraldus etiam Hybernus, se Magni Regis Noruegiæ, qui Hyberniam bello vexauerat, filium probauit incedens nudis pedibus super ardentes prunas[g]. Nec humano in corpore tantùm hæc exploratio obtinuit; sed aliis quoque in rebus. Nam Eulalium monachum fiscella palmea in ignem iniecta, & illæsa permanens, suspicione criminis absoluit[h]. Rossis verò fidei Catholicæ veritatem, missus ad eos à Basilio Imperatore Episcopus persuasit; cùm ipsis postulantibus, liber Euangeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne exstincto integer, nec vllo afflatus ardore fuisset repertus[i]. De Missa B. Isidori, siue, vt vocant Mozarabū, memorant non dissimilia Toletani Annales[k]. Quâ de re ita Ioannes Mariana[l]: *Communi consensu de Gothicâ precum ratione antiquandâ actum. Tētatum id quidem aliquoties erat, neque tamen successerat.* & post nonnulla: *Visum est, cōtrouersiam ignis iudicio permittere: sic eius sæculi mores erant rudes & agrestes neque satis expensi ad Christianæ pietatis regulam. rogo in plateâ accenso, liber vterque Romanus & Gotthicus in ignem proiecti. Et Romanus quidem continuo ex igne prosiliit, id populus victoriam interpretabatur: nam liber alter sub flammis & igne diu permanens, illæsus inuentus est. Rege arbitro, nihilominus populo persuasum, vtramque precandi rationem superis placere: quando vterque liber ex incendio euasisset incolumis, &c.*]

M Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ causâ, multos inuenio. Nam & Sophocles, vt dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliensis presbyter, suspectus de hæresi, Antiochiæ ipso die Parasceues, sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudu*

d Polyd. Vir. lib. 8. Histor. Angli.

e in vitâ B. Ioan. Eleemosynarij mense Iun.

f Gregor. Turon. li. 2. hist. c. 1. Sabelli. exemp. libr. 10. c. 1. Fulgo. & Marullus, & alij

g Saxo, libr. Dan. histo. l. 13. Crantzius li. 5. Norueg. c. 6.

h Marullus libr. 1. exemp. c. 4.

i Zonaras tomo 3. & Cedrenus.

k vide Villegam in disp. hac de re, post Hispanicas eius Sanctorum vitas.

l lib. 9. ca. 18. de rebus Hispan.

A
corpore, per coacervatorum latè lignorum struem ardentem, mediósque ignes illæsus euasit [m].] Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationem, vestem priùs cerâ copiosâ illeuit, eámque indutus, in medio populi circo, sic se in flammam intulit, & perstitit sine vllo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donec vestis tota corpori circumfusa, intactâ flammis cute, in fauillas redigeretur [n]. Eo permoti miraculo Dani [o], duelli purgatione sublatâ, ignis purgationem introduxerunt. fortassis etiam eos mouit iteratum aliud eiusdem Popponis factum. nam alio tempore, cùm verba Danis persuadendis vt Christiani seriò fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est: *Quid si ad*
B
candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas, essêntne consensuri, crediturique? cunctis succlamātibus, Velle: in chirotheca formam iussit ferrū cudi, idque ignitum adferri. Rubebat igne ferrum: ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitque ad locum constitutum. Ibi cùm ad pedes Regis Suenonis proiecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens lauacrū regenerationis [p].] A Theodoro Lectore [q] historia refertur huiusmodi: tempore Martiani duos Episcopos, vnum Catholicum, alterum Arianum, principiò verbis disputasse de fidei dogmate controuerso: deinde Catholicum, conditionem concertatori proposuisse, vt vanis disceptationibus prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem vterque hoc
C
indicio, Deo cōprobaret teste: denique Arianum detrectasse ingredi, Orthodoxū nihil moratum, ingressúmque ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimùm vstulatum egressum fuisse. Vera narratio: sed res non sub Martiano, verùm sub Anastasio accidit, vt meliùs à Cedreno & Nicephoro [r] proditum. Iactabat Sauonarola se hoc iudicium subiturum; cùm ad rem ventum, substituit alium pro se: neque hoc detrectabat Minorita accusator; sed hoc tantùm, ne ille sacrosanctam secum Eucharistiam deferret: quod reuerà diffidētiæ non obscurum erat signum [s]. Fulgosus auctor est à Ioanne Gualberto Petrum Archiepiscopum Florentinum, prouocatione ad iudicium pyræ accensæ, Simoniæ condemnatum [t]. Sed verius
D
est, id à Petro Ablanensi Episcopo factū, qui proptereà Igneus fuit vocatus, teste Vrspergensi [u], priùs tamen quàm ille Episcopus adhuc crearetur. rem totam adscribam, ex vitâ ipsius Gualberti, vt creditur à Blasio Melanesio fide integerrimâ conscriptâ. is postquàm narrauit, sæpe à B. Ioannis Gualberti monachis Petrum illum Florentinum accusatum simoniæ, & eius fautores ad ignis iudicium prouocatos, subdit tandem: *Præfigitur itaque locus & dies quo istud fieri debeat, vt si qui velint, possint coràm intueri. Locus præfixus est in Monasterio Septimi, quod tunc erat ordinis memorati, nunc verò Cisterciensiū est. Dies fuit quarta feria prima hebdomadæ Quadragesimæ. Modus probationis fuit eius-*
E
modi, vt in loco publico duæ lignorum strues iuxta se fierent, quæ obtinerent in longum decem pedes, in latum quinque, in sublime quatuor & dimidiū. inter vtrasque verò strues semita interesset longitudine brachij prunis ardentibus constrata, per quam vnus ex monachis trāsiret. Vbi aduenit statutus dies & hora, inuitatur Episcopus Petrus à suis, vt accedat visurus tāta rei experimētum, ne ciuitas Florentina tam diuturnâ vexetur altercatione. At ille prorsus renuit: immò si qui charū eum haberent, eos eò accedere vetuit. Sed plebs omnis vtriusque sexus, & cleri maxima pars illuc properarunt. Pollicetur fautores Episcopi, si ea probatio suo potiatur effectu, vt quisquam e fratribus per ignem illæsus transeat, se ipsis suffragaturos, & ab Episcopo defecturos. Itaque fiunt Litaniæ, & aliæ preces à monachis, sacrificium solemniter celebratur ab Abbate illius instituti, clericis & monachis adiuuantibus. Vbi ventum est ad Agnus Dei, *vnus ex monachis fert aquam sacratam ad aspergendum, alius thuribulum, thuris incēdendi causa, tertius faculas ad ligna inflammanda, quartus imaginem crucifixi. Inuocatur à cunctis Dominus* IESVS *Christus, & sanctissima Mater eius pleno ore, vt rei veritas declaretur. Sacrificio peracto, deponit casulā, crucémque manu gestat Abbas, qui sacrificauerat. Petrus is quoque dicebatur. Litaniis absolutis, vnus ex Abbatibus eligitur, qui clarâ voce populo exponat petitionis & sponsionis cōditionē. Deinde Abbas Petrus, cū cruce quā manu gestabat, S. Ioanne interim coràm adstāte & orante, ingreditur per medios ignium globos, flammâ in sublime ascendente, calcatque ardentes prunas, quæ erant in viâ inter lignorum incensas strues. Sed priùs quàm ingrederetur cunctis audientibus, ita precatus est: Domine* IESV, *lux vera omnium in te credentium, peto misericordiam tuam, oro clementiam tuam, vt, si Petrus Ticinensis, qui dicitur Florentinus Episcopus, pecuniâ Florentinam sedem occupauit: tu æterni Patris Filius, tu mea salus, in hoc tremendo iudicio, ad me adiuuandum festines, & me illæsum sine vllis adustionis vestigiis conserues: sicut olim tres pueros in fornace Babylonicâ seruasti. His dictis, per medios penetrat ignes, neque corpori, neque vestimentis vllo adustionis vestigio inhærente. Cúmque vellet vertere sese, & eadem viâ per flammas reuerti, à populo retinetur, quippe iam perspicuè rei veritatem edocto.*] Vide mihi sis Lector, quàm admirandus Deus in Sanctis suis, & quomodo diuina sapientia varios ac multiplices quasi ludos edat, vt admirationem ac venerationem in cordibus nostris excitet. Volat ferrum & in aëre pendet, sequitúrque manus innocentis vnius, fugit alium, & candētiā seruatā multis pòst mensibus inuenit reum ac punit. Popponi chirotheca est ferrea ignita, quòd foret ex leni corio suauibus imbuta pigmentis: circa corpus positas eidē adurit vestes, corpore illæso, edax vis flammæ; sed in Abbatem Petrum (qui posteà Episcopus Albanensis) vt simonia detegatur, ne hoc quidem valet, sed Babylonium renouat spectaculum. idem cōtigit S. Bonifacio; qui simili miraculo ad Tyranni petitionem per medias ignis strues, illæsus ambulauit; & sic Tyrannus, cum Russorum magnâ multitudine, impulsus, vt Christiano lauacro ablueretur [x]. Confer nunc hæc cum iis, quæ hæreticis accidēre. Tam procul ab eis hæc Dei virtus, quàm remota ab eorum mente vera fides. Duas historias narrat Cæsarius Cister-
N
ciensis [y]. *In Cameraco (inquit) ciuitate Episcopali infra hoc quinquennium plures hæretici comprehensi sunt, qui omnes timore mortis suam perfidiam negauerunt. Missus est ab Episcopo clericus, qui negantes per candens ferrum examinaret, adustos hæreticos esse sententiaret. Examinati sunt omnes, & combusti sunt omnes: qui cum traherentur ad pœnam, vnus ex eis vir nobilis sanguine, reseruatur à clerico ad vitam, si fortè illum quoquo modo reducere posset ad pœnitentiam, cui sic dixit: Homo nobilis es, misereor tui, & compatior animæ tuæ: rogo & moneo, vt adhuc de tantâ perfidiâ resipiscas, & de errore ad veritatem redeas, ne, per mortem temporalem, mortem incurras æternam. Ad hæc ille respondit: Experimento didici me errasse. Si sera pœnitentia mihi prodesse posset, non renuerem*

m Paul. Æmyl. Hist. Franc. lib. 4.
n Crantzius lib. 3. Metropol. cap. 45.
o Saxo Hisp. Danor. lib. 10.
p Saxo d. lib. 10. Vviticindus li. 3. Crātzius libr. 4. Daniæ, cap. 24.
q libro 2. Collectan.
r lib. 15. c. 23.
s confer ea quæ scripsit Guiciardi. lib. 3. & Volaterran. in Antrop. cum iis quę Phil. Cominæus lib. 8. hist. c. 19. qui tempore illo vixit.
t lib. 8. c. 1. eodem ferè modo narratur ex S. Attone Pistoriensi à Cæsare Baronio tomo XI. Annal. anno Christi 1063.
u in Chronic.
x lege Petri Damia. in vita S. Romualdi cap. 29. & 30.
y lib. 3. miracu. c. 16. & 17.

conficeri. Cui cùm ille diceret, pœnitentiam veram nunquam esse seram; vocauit Sacerdotem, confessus est homo errorem suum, ex toto corde Deo promittens, si vita concederetur, satisfactionem. Vt autem pius Dominus vim ostenderet confessionis, mox, vt pœnitens cœpit peccata sua confiteri, cœpit & ipsa combustura in manu pœnitentis paulatim minui, quæ intantum, eo aspiciente, decreuit, inquantùm confessio profecit. Medietate confessionis peractæ media pars plagæ est sanata: vt autem confessionem totam compleuit, & virtus ipsa confessionis, combusturam tam in colore, quàm in dolore deleuit, & manus pristinam sanitatem recepit. Vocatus est vir à iudice ad ignem, ad quem clericus. Quare eum vocatis? Vt ardeat (inquit) eò quòd in examinatione combustus sit. Tunc clericus, ostendens manum eius sanissimam, liberauit eum à pœnis, cæteris igne consumptis. Hæc cùm audisset magister Conradus, respondit Abbati: Et ego dicam vobis simile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidisse. Decem hæretici in eâdem ciuitate, scilicet Argentinâ, quæ & Strasburg, comprehensi sunt, qui cùm negarent, per iudicium candentis ferri conuicti, sententiâ incendij sunt damnati. Die statuto, cùm ducerentur ad ignem, quidam ex comitantibus, vni illorum dicebat: Miser, damnatus es, age vel nunc pœnitentiam, peccata tua confitendo, ne post incendia corporis, quæ momentanea sunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui cùm ille diceret: Considero quidem me errasse, sed timeo pœnitentiam tantæ necessitatis, minus acceptam esse Deo. Respondit, ex corde tantùm confitere. Deus est misericors, & pœnitentiam suscipiet. Mira res. mox enim, vt homo confessus est perfidiam, manus eius plenam recepit sanitatem. Tardante eo in confessione, cùm à iudice vocaretur ad pœnam, confessor eius iudici respondit: Non iustum est vt homo innocens damnetur iniustè. In cuius manu dum nullum vestigium combustionis reperiretur, dimissus est. Habebat idem homo vxorem non longè à ciuitate manentem, horum, quæ dicta sunt, prorsus ignaram; ad quam cùm venisset gaudens, dixisŝetque, Benedictus Deus, qui me liberauit hodiè ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens; respondit illa; Quid fecisti, ô miserrime? quid egisti? vt quid propter momentaneum dolorem recessisti à fide tuâ sanâ & sanctâ? magis debueras, si fieri posset, centies corpus tuum incendiis subiicere, quàm à tam probatâ fide semel recedere. Sed quem non seducat vox serpentina? Immemor ille beneficij sibi diuinitus collati, immemor tam euidentis miraculi, consilio vxoris acquieuit, & errorem pristinum resumpsit. Deus vero non immemor vindictæ, pro tantâ ingratitudine, manum plagauit vtriusque. Renouatum est incendium in manu hæretici, & quia coniux auctrix exstitit resumpti erroris, consors facta est rediuiui doloris. Tam vehemens erat incendiū, vt ossa manuum penetraret, & cùm vti non auderent clamoribus in villa, quos vis extorsit doloris, fugerunt in nemus vicinum, illic vt lupi vlulantes. Quid verbis immoror? proditi sunt, in ciuitatem reducti sunt, simúlque in ignem nondum plenè exstinctum missi, & in cinerem redacti.] Quid hoc quæso rei? an hæresi flāma, quod vmbra corpori? adeóne hæresi debita flammarum exustio, vt cum fugâ erroris, vis recedat ardoris; & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid? quod altero quoque stupendo planè euentu Deus comprobauit, & arreptitio vsus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas. hi sunt Bernardus Luxemburgius [z], & illo vetustior Thomas Brabantinus; cuius adscribam verba: *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valdè, qui metuens inquiri & comburi à fratribus Prædicatoribus, qui in dictâ ciuitate eo tempore plurimos comburebant, finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad sanctum Aicardum in Asperâ, obsessos curare potentem, ligatus ab amicis deductus est, vt in eo non hæresim propalatam, sed furiam putarent. Et vt audiuit quidam clericus obsessus à dæmone & ligatus, quòd Eligius Boogris (sic enim vocabatur ligatus)* nempe hæreticus ille (vt patet ex Bernardo) *poneretur in loco: subsequente nocte idem clericus obsessus diuino nutu solutus est, & aggregans mattas & stramina atque Ecclesiæ scamna super ligatū hæreticum* (Eligiū) *cumulauit. Ludum autem & furias credens ille dissimulat, quoadusque clericus ignem de lampade sumens, comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamauit. Ad cuius vocem expergefacti custodes, cùm ignem exstinguere niterentur, clericus arrepto gladio, quem casu iuxta lectum inuenit, omnes violenter abegit, & hæreticum in igne combussit. Nec mora, diuino exacto iudicio, clericus à dæmone liberatus, & plenè sospes apparuit.*] Sic ille [a].

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit, & ideò non iniuriâ sublata fuit, quia miracula poscere non necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit? constat vetuisse Fridericum II [b]. Ex Decreto etiam Gratiani [c], videatur Gregorius Magnus. Caue fallaris, facinus hoc Gratiani est, vel inscitia scriptorum. Nihil tale Gregorius rescripsit. lege totam illam epistolam ad Brunichildam Reginam Franciæ, quæ superest [d], videbis purpureæ chlamydi assutum stramineum limbum; quem nec Iuo Carnotensis agnouit [e], nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus V. ad Moguntinum Archiepiscopum scribens: *Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censent canones. Et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosâ adinuentione non est præsumendum. Spontaneâ enim confessione vel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare. Occulta vero & incognita sunt illi relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum* [f].] Quibus verbis subdit Gratianus, non hæc duo tantùm purgationis genera, quæ hîc nominantur, sed & quælibet similia inhibita [g] videri, eò quòd in quibuslibet talibus ratio, quam Pontifex addidit, æquè procedere intelligatur. Quod apertè dictum [h], vbi legimus, *Vulgarem denique, ac nullâ canonicâ sanctione fulcitam legem, feruentis scilicet aquæ, siue frigidæ, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inuentionis (quia fabricante hæc sunt omnino facta inuidiâ) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare; immo Apostolicâ auctoritate prohibemus firmissime.*] Quæ sanè vltima verba indicant duorum alterum; vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto, ipsius hodiè registrum mutilum exstare, & Iuonem quoque in mutilum exemplar incidisse, in quo nempe tam magna pars epistolæ illius desideretur: vel (quod placet ampliùs) cùm hoc fragmentum alterius Pontificis alicuius rescripti portio esset, id Gratianum confudisse cum Gregorij verbis; vel temporum iniuriâ ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat rescripto secundo, totum interiisse, sicque librarios de duobus vnum fecisse. desumpta enim hæc vltima verba sunt ex epistolâ Alexandri II. ad Rainaldum Cumanum Episcopum, & subiungenda videntur in fine *cap. super causa, ead. 2. q. 5.* prohibitum ergo

a Boni vniuers. li. 2. cap. vlt.

b lib. 2. Neapol. constit. cap. 31.

c c. Mennam 2. q. 5.

d lib. 11. registri, epist. 8.

e par. 5. decreti, post medium.

f c. consuluisti, 2. quæst 5.

g c. in li. nāq; in fine 2. q. 4.

h v. vlt. d. ca. Mennam.

hoc ab Alexandro II. sed & prohibitum quoque iterum Apostolicâ auctoritate ab Honorio III. qui disertè testatur, ferri candentis iudicium penitùs esse interdictum; vtpote in quo Deus tentari videtur: & mandat Templarios, qui Liuones hoc iudicium subire compellebant, per censuras Ecclesiasticas cogi eo abstinere [i]. Fusiùs hæc paululum prosequi visum, qui apostmodùm sequenti sectione iis vtendum erit contra Nouicios quosdam aquæ frigidæ defensores.

i cap. dilecti filij, de vulg. purg.

P

SECTIO IV.

De purgatione vulgari per aquam.

FIEBAT adhibitâ vel calidâ, vel frigidâ. de calidâ seu feruente constat receptam legibus Lõgobardorum, Saxonum, Rhenariorum, & Frisiorum [a], & irrepsisse per malam imitationem poculi zelotypiæ, quod Moyses introduxerat apud Iudæos [b]: sed hæc feruens suasu diaboli introducta, illud verò poculum herbarum amaricantiũ à Deo fuit institutum; qui solus occulta cordis nouit, & iudicat, & nequit cùm indicat ea mentiri, & veritatem sic se indicaturum promisit Moysi: qualis sponsio, cùm in aquæ iudicio nulla habeatur, prauo more, & præposterâ imitatione, per abusum fuit introducta.

a Lombard. lib. 1. tit. 10. Speculi Saxo li. 1. art. 39. Leges Frisonum, tit. 3. & tit. 14. c. nobilis, 2. quæst. 4.

b Num. 5. v. 14. cuius ritũ ex Hebræo contextu faciliùs colligas, quàm ex Latino. Vidẽdi quoque Cyril. li. 4. de adorat. & Theod. in Nu. q. 10. & Ioseph. li. 3. antiq. c. 19. Phil. li. de special. legibus Xist. Senẽs. lib. 2. ver. zelotypia

C

Nam quod B. Hieronymus [c] memorat his verbis; *hauserúntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini: Hebræi tradũt, quod coram Domino in eandẽ aquam maledicta congesta sint: & sicut in lege mulier zelotypa haustâ aquâ probatur, ita & idololatræ hac aqua probati sunt. Hi videlicet qui se idola coluisse penitùs denegabant. Tradunt etiam quod quicunque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquàm ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo quod ait.* Iudicauítque Samuel filios Israël in Masphat. *Iudicare in hoc loco idololatras, secundùm legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras, qui sibi vitulum fecerant, probauerit, quando arripuit vitulum, & combussit, & contritum vsque ad puluerem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.*] Totum hoc, quia nititur solâ Iudæorum affirmatione nec B. Hieronymus affirmat, libertatem nobis relinquit credulitatis. possem vno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo iubente factum à Moyse de aquæ frigidæ probâ, quâ isti vtuntur, nullæ nec reuelationes, nec testimonia aut indicia sunt diuinæ iussionis. Quare iure optimo canones eam sustulère [d] nominatim. Superiore sectione de Carolo Caluo breuiter perstrinxi, vt hîc fusiùs & clariùs narratem verbis Caroli Sigonij & Aimoini [e]: *Ludouico Germaniæ Rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator & Franciæ Rex, properè Aquas, Coloniámque contendit vt Lotharingiam, quæ fratris & filij eius Lotharij fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludouicum, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit, irâ incensus, quòd paternum regnum inuadere esset ausus, Francofordiâ copias mouit, atque ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi iure primùm, deinde gratiâ per legatos petitâ, cùm neutrum impetrasset: decem homines cum aquâ calidâ, totidémque cum frigidâ, decémque alios cum ferro candenti misit, iussos experiri iudicio, vtri regnum illud conueniret. quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuisisset. Qui re tentatâ, cùm detrimentum nullum cepissent, nihil tamen æqui obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c.* Sed quo modo tentarunt? sanè iniectâ manu in feruentem, & non adustâ docet ritualis adhiberi solita oratio huiusmodi [f]: *Deus Iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem; iudica Domine, quod iustum est, quia recta tua iudicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduentum Filij tui Domini nostri* IESV *Christi mundum saluasti, & per eius Passionem genus humanum redemisti: tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica; qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, iussione Regis Babylonis missos in caminum ignis, seruasti: tu clementissime præsta, vt, si quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falsô crimine liberasti: ita Domine manum illius saluam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere: tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tuâ virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur.*] Non igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turonensis de Diacono Catholico cum presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic prouocante: *Factis rei veritas approbetur. succendatur igni aëneus, & in feruenti aquâ annulus alicuius proiiciatur: qui verò eum sustulerit ex vndâ feruenti, ille iustitiam consequi comprobetur.*] Conditionem hæreticus accipit. Intereà Diaconus, diffidentiâ quâdam tentatus, vnguentis quibusdam brachium manumque illinit. hæreticus negat periculum subire: cùm Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit vnguentis delibutum. exclamat, aduersarium magicis præsidiis confidere, non fidei. oritur altercatio. *His itaq; litigantibus, superuenit Diaconus alinus ab vrbe Rauennâ, Hiacynthus nomine, sciscitánsque quæ esset hæc altercatio; vt veritatem cognouit, nec moratus extracto è vestimentis brachio, in æneum dexteram mergit: annulus autem, qui iniectus fuerat, erat valde leuis ac paruulus, nec minus ferebatur ab vndâ, quàm vento ferri posset vel palea. Quem diu multúmq; quæsitum infra vnius horæ spacium reperit. accendebatur intereà vehementer focus ille sub dolio, quo validiùs feruens non facile posset assequi annulus a manu quærentis: extractúsque tandem. Nihil Diaconus sensit in carne suâ: sed potiùs protestatur in imo esse frigidum æneum, in summitate verò calorem teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus valdè confusus inicit manum audax in æneo, dicens: Præstabit mihi hæc fides mea. Iniectâ manu, protinùs vsque ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit, & sic altercatio finem accepit.*] Hæc ille [g].

c in 1. Reg. c. 6.

D

d d. c. Mẽnam, in fin. & d. c. consuluisti.

e Aimonius li. 5. Histor. Franc. c. 34. & Sigonius lib. 5. Regni Italiæ.

E

A

f Annales Boior. lib. 4.

B

C

D

E

g li. 1. de glor. Mar. c. 81.

Exactiores duas formulas, quàm sit illa Auentini, post primam huius operis editionem nactus sum, si duæ, & non vna potiùs. Eam, quæ plenior est, mihi suppeditauit vir eruditione & religione clarus, & de literis benè meritus, Petrus Pantinus Decanus Bruxellensis, quam in Hispaniâ ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, literis Gothicis ante sexcentos vtmininũ annos exarato, diligenter exscripserat. De alterâ me monuit vir Generosus Marcus Velserus, omnis antiquæ & nouæ

historiæ callentissimus; quam Iuretus ex codice manuscripto cum Notis in epistolas Yuonis vulgauit, quæ in fine adscribitur cuidam B. Eugenio his verbis: *Hoc IVDICIVM autem potente Domino Ludouico Imperatore constituit B. Eugenius, præcipiẽs vt omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisque populus Christianus, qui infra eius imperium est *, hoc iudicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neque periuri perdant suas animas malum consentientes.* Quæ verba non mendosa modò, sed & mutila valdè. Suspectum etiam hoc totum. nec enim credo Ludouicum sanciuisse quidquam tale, cùm in Capitularibus Caroli Magni parentis eius aquæ frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste S. Eugenius? aut quando vixit? Nam de Toletano, non est quòd suspicère: licèt formula videatur eadem cum ea qua Visigotthi sunt vsi. Iureti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes, & alia nonnulla, quæ exstabant in illâ Gotthicâ, ideò eam hîc tibi exhibebo, ascriptis in margine variationibus ex Iuretinâ.

INCIPIT EXORCISMVS VEL BENEDICTIONES AQVÆ calidæ, in quâ manus ad Iudicium Dei mittitur.

C*VM homines vis mittere ad comprobationem iudicij aquæ calidæ, primum fac eos intrare cũ omni humilitate in Ecclesia, & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.*

PRIMA ORATIO.

A*VXILIARE Domine quærentibus misericordiam tuam, & da veniam confitentibus. Parce supplicibus, vt qui nostris meritis flagellamur, tuâ miseratione saluemur. Per.*

SECVNDA ORATIO.

Q*VÆSVMVS omnipotens Deus, afflicti populi lacrymas respice, & iram tuæ indignationis auerte: vt qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tuâ consolatione liberemur. Per.*

TERTIA ORATIO.

D*EVS, qui conspicis omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi: vt & ab omnibus aduersitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.*

His orationibus completis, surgatur pariter, & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cùm autem ad Communionem venerint, antequàm communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per vestram Christianitatem, quam suscepistis, & per Vnigenitum Dei Filium, quem Redemptorem creditis, & per S. Trinitatem, & per S. Euangelium, & per reliquias, quæ in istâ sanctâ Ecclesiâ sunt reconditæ, vt non præsumatis vllo modo ad istam Sanctam Communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scitis, seu, qui hoc egit, nostis.

Si autem tacuerint, & nullam inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: posteà verò cõmunicet illos. Cùm autem communicãt ante altare, dicat Sacerdos:

Corpus hoc & sanguis Domini nostri Iesu Christi sit vobis ad comprobationem hodiè.

Expletâ Missâ descendat Sacerdos ad locum destinatum, vbi ipsum examen peragatur. Deferat secum librum Euangeliorum, & Crucem, & cantat modicam Litaniam; & cùm compleuerit ipsam Litaniam, exorcizet & benedicat aquam ipsam, antequàm ferueścat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, Domini nostri, vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne valeat [h] contendere iustitiam Dei vllo modo, nec manifestationem eius, ipso præstante, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.

Item alius.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi Filij eius, Domini nostri, vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & [i] omnem phantasmam diaboli: vt si hic homo manum suam in te [k] miserit, & innocens exstiterit de huius culpa, vel vnde accusatus est, pietas Dei omnipotentis liberet eum. Et si, quod absit, culpabilis est, & [l] præsumptuosus in te manum mittere ausus fuerit, eiusdem [m] omnipotentis Dei virtus hoc declarare in eo dignetur: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri, qui viuit & regnat Deus per omnia sæcula.

ORATIO.

D*OMINE IESV CHRISTE, qui es iudex iustus, fortis, & patiens, & multum misericors, per quem facta sunt omnia, Deus Deorum, & Dominus dominantium, qui propter nos homines & propter nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine* MARIA *carnem assumere dignatus es, & per Passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, & diabolum in tenebris exterioribus colligasti, & omnes iustos, qui pro originali peccato ibidem [n] detenti erant, magna potentia tua exinde liberasti: tu Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuũ sanctũ ex summa cœli arce super hanc creaturam aquæ [o], quam in igne feruescere, atque calescere præsumimus, vt rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine illo) [p] comprobes ac manifestes. Te Domine [q] suppliciter deprecamur: qui in Canâ Galilææ signo admirabili tuâ virtute ex aqua vinum fecisti, & tres pueros, Sidrach, Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis illæsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum à monumento suscitasti, & Petro [r] mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum verum & sanctum iudicium coram [t] omnibus manifestare digneris, vt si iste homo pro hac reputationis causâ (videlicet illud vel illud) ad præsens modò manum suam in hanc aquam igne ferventem miserit, & culpabilis [u] ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, vt nulla læsio, [x] nulla malitia in eâdem manu appareat, per quam sine culpâ calumniam incurrat. Iterum te Deus omnipoten-*

nos

[h] Pantin. contemnere, vel, contaminare. quod etiam infrà est.
[i] al. omne phãtasma.
[k] al. missurus, est innocẽs vnde reputatur, pietas Dei liberet innoc.
[l] al. præsumptuose.
[m] al. omnipot. virtus super eum hoc.
[n] al. detinebantur.
[o] al. quæ ab igne s.a. c. videtur, qui
[p] al. comprobet ac manifestet.
[q] al. supplices,
[r] al. mari, deest
[s] al. in hac oratione.
[t] al. hominibus in hoc man. hic lig.
[u] al. ex hac causa, furto videlicet, vel homicidio, aut adulterio vel luxuriâ, aut pro qualibet causâ culpa modò ad præsens manum.
[x] al. vel macula.

x al. *famulitij.* z al. *sanctum.* a al. *reputatus.* b al. est noxa criminis vales illud. c al. *facto.* d al. *hoc com probandum iud.* e al. *volens.* f al puto dispescendum, *ingenio.* g al. *aliter hoc declarare dignetur.* h al *vt ipse.* Reliqua hæc rursus desunt in Iureti m s. i al. Pant. *manare.* k al. Pant. *rigare.*

nos indigni & peccatores y *famuli tui suppliciter exoramus, vt* z *secundum verum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac* a *reputationis causâ* b (*IL*) *si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate vel superbiâ incitante, culpabilis est in* c *facto vel in cōsensu, &* d *huius probationis iudicium subuertere aut violare* e *voluerit, malo confisus* f *ingenio, manum in hanc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas* g *hoc declaret: vt in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit* h, *& ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perueniat: vt iudicium tuum sanctum & verum in omnibus gentibus declaretur: per te, Redemptor mundi, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.*

Item alius exorcismus.

TE autem creaturam aquæ, adiuro te per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab aridâ. Adiuro te per Deum viuum, qui te de fonte Paradisi i *manauit, & in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram* k *rigari præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Canâ Galilææ suâ potentiâ conuertit in vinum, qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per Deū, qui in te Nahaman Syrum suâ leprâ mundauit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lauas sordes & mundas peccata. Adoro te per Deum viuum, vt* l *munda exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandum, & comprobandum omne mendacium, & inuestigandum & comprobandam omnem veritatem: vt iste, qui in te manum miserit, si veritatem habuerit, nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iustitiam, appareat manus eius igne combusta, vt cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri* IESV CHRISTI, *qui venturus est cum Spiritu sancto iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.*

l al. Pant. *vt te mundam exhibeas, nec in te aliquam phātasmam, vt supra.*

Post hæc exuat eum vestimentis suis, & induat eum, vel eos, vestimentis mundis de Ecclesiâ, id est, indumento de Exorcistâ, aut de Diacono, & faciat eos, vel eum, osculari Euangelium & Crucem Christi, & aspergat super eos de aquâ ipsâ & ipsi, qui intraturi sunt ad Dei examen, det illis omnibus bibere de ipsâ aquâ benedictâ; cùm autem dederit vnicuique, dicat: *Hanc aquam dedi tibi (vel vobis) ad probationem hodiè. Deinde imponantur* m *igne subter caldariâ, & dicat Sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.*

m Pant. *ligna, ego, ignes.*

In nomine S. Trinitatis, Deus Iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & creator clemens & misericors, & iudicas æquitatem, tu iudica, qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terram, & facis eā tremere. Tu Deus omnipotens, qui per Aduentum vnigeniti Filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius Passionem genus humanū subuenisti, & saluasti: tu hanc aquam feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabuchodonosor in camino ignis accensâ fornace saluasti, & inlæsos per Angelum tuum eduxisti. Tu clementissime Dominator præsta, vt si quis innocens ab huius n *culpa vel causa sui reputationis, homicidij, adulterij, latrocinij fuerit, & in hanc aquam manum miserit, saluam & inlæsam inde educas; qui tres pueros supradictos & Susannam de falsô crimine liberasti. Ita Domine omnipotens si culpabilis fuerit, & incrassante diabolo cor obduratum, manum in huius tui elementi feruentis* o *miserit, tua veritas hoc declaret, vt in corpore manifestetur, & anima per pœnitentiam saluetur, & si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius* p *maleficij, aut per herbas, aut per diabolicas incantationes hanc peccati sui culpam occultare voluerit, vel tuam iustitiam contaminare, vel violare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum euacuet, &* q *omnium rei veritatem demonstret. Per te clementissime Pater, qui viuis & regnas in Trinitate perfectâ. Per omnia.*

n for. *culpa vel causa sua reputatione*, vel, quod valdè suspicor, hic aliquoties *reputatio* scripta pro barbarâ voce *reptationis*, à vocе *reptar* accusare, seu prouocare, quod adhuc hodiè Hispani retinent.

o Pant. censet deesse vocculam, *citaturam*: fors etiã paulò ante deest alia, *absolutus habuerit.*

p Pant. putat deesse voculam *ingenium*, vt sup.

q Pant. *omnem*

ALIA.

OREMVS. *Deus qui beatam Susannam de falsô crimine liberasti; Deus, qui beatam Teclam de spectaculis liberasti; Deus, qui sanctum Danielem de lacu leonum liberasti, & tres pueros de camino ignis ardentis eripuisti, tu libera innocentes, & consigna factores. Per Dominum nostrum.*

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examen dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festinè deponatur ipsa aqua feruens desuper iuxta ignem, & iudex r perpendat ipsam lapidem inligatam ad mensuram N. infra ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eam in nomine Domini, ipse qui intrat ad examen iudicij. Posteà cum magnâ diligentiâ sic fiat. inuoluta manus sub sigillo iudicis signata vsque in die tertio, quo visa sit viris idoneis & æstimata.

r fort *propellat eam lapidi alligatam ad men, vt sic expressa vtcumque certa mensura lapidis comprimentis, & detrahentis manum & funiculi, a quo lapis dependebat* mihi hæc sententia pellucet. Nā dicas, ipso lapide inuoluto, explorasse quàm feruens esset aqua ima.

En formulam totam & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hîc in fine de obuolutâ in tertium diem manu dicitur, hoc eò retulerim, quia si præstigio aliquo manus læsa vel illæsa, intereà, euanescente præstigio, rei veritatem apparituram credebant.

Quoad frigidam puto illam eodem modo in vsu probationis versatam: videlicet Deus, vt in feruenti innocentis manum seruabat ab adustione innoxiam, ignis actione prohibitâ, sic in frigidâ aliquando nocentis manum amburebat, contrariam aquæ actionem tribuens, frigiditate naturali in supranaturalem ardorem commutatâ. Ad hanc me coniecturam ducit scriptor vitæ S. Gangulphi Martyris, per hæc verba: *Interim ad quendam veniunt fontem* (Gangulphus videlicet, vxórq;) *ibi his vxorem vocibus compellat: Multa quidem de te, ô mulier, passim feruntur fœdâ & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem certò non constat, verène an falsò illa dicantur. Tum illa, etiam intrepidè iurando, falsos de se rumores sparsos ait, nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus: Diuina (inquit) prouidentia, quam nihil fugit, vt se res habeat, iam certis declarabit indiciis. En fons hic propositus est, nec frigidus valde, nec immodicè calidus. In hunc igitur immitte manum, & è fundo lapillum extrahe; & si quidem à culpâ es aliena, nihil mali patieris; sin autem polluta es, non sinet Deus latêre scelus tuum. Illa Beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordiæ adscribens, incunctanter manum iniecit in fontem. Ecce autem, simulatque lapillum secum retrahere conata est, mēbris ferè omnibus obriguescit, & in digitis & brachio, quousque aqua pertigit, abstractâ cute, nuda caro cernitur, nihilque aliud misera illa, nisi repentinum interitum exspectat* s.

s apud Surium 11. Maij.

Confirmat idem Sigebertus, & significat hunc illum fuisse fontem, quē miraculosè ex Campaniâ

VVarenas Gangulphus transtulerat. conuictam adulterij vxorem deseruit: nec diu pòst vxoris hortatu ab adultero fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retuli de legatis Ludouici Regis; quo enim pacto decem viri secum aquam tugissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigidâ narrat Aimoinus. Sic capio quod leges Alsaticæ habebant, vt plebeij & minoris testimonij rustici, aquæ frigidæ se iudicio expurgarent [t].

Alia tamen quoque fuit aquæ frigidæ proba, quâ quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertiò, vt innocentem absoluebant, vt docet Abbas [u]. Afflictus [x], vbi eam consuetudinem meritò Friderici II. Imperatoris ridet, quam etiam Lotharius Imperator iam antè prohibuerat in Legibus Longobard [y]. statuens, vt examen aquæ frigidę per legatos & commissarios imperij vbique interdicatur omnibus, & vltrà non fiat, & illo prior Carolus Magnus [z]. Prohibuit etiam Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum [a], & inualidam iudicauit Lucius his verbis: *Ex tuarum intelleximus continentia literarum, quod cùm H. presbyterum, quia infamabatur de homicidio; a sacerdotali officio suspendisses, prædecessoris tui literas tulit in medium, quibus apparuit, cum iudicio aquæ frigidæ, suam innocentiam purgauisse, & Episcopum suis eum literis absoluisse. Quia verò peregrina iudicia sunt inhibita, purgationem, quam præstitit, sufficere non putantes, mandamus* [b], &c.] admittit accusationem de nouo, & præscribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vocat autem iudicium peregrinum, quia alienum à canonibus, & more iudiciorum ab Ecclesiâ recepto. Et quia solebat aqua huiusmodi per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam, dum non inuenirentur clerici ad hoc munus, sanxit in concilio Generali Innocentius III. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, seu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat [c].

En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gothico, vnà cum collationibus formulæ editæ à Iureto.

INCIPIT EXORCISMVS AQVÆ frigidæ.

CVM hominem vis mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet presbyter Missam, & fac eos ad ipsam Missam offerre: cum autem ad Communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione istâ, & dicat.

Adiuro vos [d] *homines, per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per* [e] *Christianitatem quam suscepistis, & per sanctam Trinitatem, quam* [f] *docuistis, & per istas sanctas reliquias, vel sanctam venerationem, quæ in istâ Ecclesiâ sunt, vt non presumatis accedere ad hoc sanctum altare, nec istam sacram Communionem accipere vllo modo, si hanc causam vestræ reputationis (hoc est, illa vel illa) fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egit.*

Si autem tacuerint [g], *aut nullam professionem inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & more solito cõmunicet: posteà verò communicet illos, qui in aquam mittendi sunt. Cùm autem communicat, dicat Sacerdos* [h] *ad altare* [i], *Corpus hoc, & sanguis Domini nostri IESV CHRISTI sit vobis ad probationem hodiè*

Expleta Missa [k], *accipiat Sacerdos crucem & Euangelium & incensum, & pergant ad locum destinatum cum aspersione aquæ benedictæ vbi probentur. Et cùm venerint ad ipsum locum* [l], *det illis hominibus bibere de aquâ benedictâ. cùm autem dederit vnicuique, dicat:*

Hanc [m] *aquam dedi vobis ad probationem hodie.*

Posteà coniuret aquam, vbi illos mittere debet dicens ita:

In libro Iureti magna hîc in seqq. est confusio, & vt sup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam posse explicari.

Nota in seqq. mutilum esse nostrum exemplar Gothicum supplendum ex m. s. Iureti: quare ex vtroque concinnabo quasi vnam formulam: Iuretianâ tamen lectione in marginem relatâ, ne confundam.

Adiuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creauit [n], *& te iussit ministram humanis necessitatibus, qui etiam iussit te segregari ab aquis superioribus. Adiuro* [o] *te per ineffabile nomen Domini, videlicet IESVM Christum Filium Dei viui, sub cuius pedibus elementum se calcabile præbuit: qui etiam baptizari se in te elemento aquarum voluit. Adiuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit. Adiuro te per sanctam & indiuiduam Trinitatem, cuius voluntate aquarum elementum diuisum est, & populus Israël siccis vestigiis transire fecit: ad cuius etiam inuocationem Helisæus, ferrum, quod de manubrio exierat, super te natare fecit. Vt nullo modo suscipias hos homines, nomine ILL. illo, si in aliquo sunt culpabiles, de hoc quod illis obiicitur, scilicet aut per opera, aut per consensum, aut per vllum ingenium, sed facias eum supernatare super te: & nulla possit contra te facere aliqua causa maleficiorum, nullàque præstigia dæmonum concinnari, vt inuestigatio Dei vel manifestatio possit occultari. Adiurata autem per nomen Dei Christi præcipimus tibi, vt nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura seruit: quem Cherubim collaudant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum; qui etiam regnas & dominaris per infinita sæculorum sæcula, Amen.*

In Gothico exẽplari immediatè sequitur alia oratio: sed rectiùs exemplar Gallicum titulum interserit.

Hominis coniuratio.

Adiuro [p] *te, homo N. per inuocationem Domini nostri IESV Christi, per omnes Angelos & Archangelos,*

&

A B C D E

Notes, left margin:

t Rhem. Germanilib. 1.
u in c. licet, in fin. extr. ne clerici vel mon. ad const.
x Regni Neap. lib. ... tit. 31.
y ... tit. 34.
z in capitul. li. ...
a ... de Mennâ, in fin.
b c. ex tuarũ, de purgat. canon.
c c. sententiam sanguinis, ne cler. vel mon. secul. negot. se immisc.
d al. omnes. ... per ingenium Dei Filium & p. S. T.
e al. ...
f ... docuistis, et ad ... & per ... baptismum, & per ... quæ ... in hac Ecclesiâ ... Sancti ... Maij- ... vt non ... vllo modo communicare, neque accedere ad altare, si hoc fecistis, aut consensistis, qui hoc egerint.

Notes, right margin:

g al. nullus hoc dixerit,
h al. ante.
i add. al. ad laudem & gloriam nominis sui & ad Ecclesiæ suæ vtilitatem.
k al. expl. Miss. faciat aquam benedictam ipse Sacerdos & pergat ad locum vbi omnes probãtur. Cùm autem venerit ad ipsum locum, det illis hominibus bibere de aquâ benedictâ.
l al. Letaniam faciens omnibus pro eâdem causâ Dominum deprecantibus, det examinandis bibere de aqua benedicta, & cùm dederit.
m al. Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodiè per Dominũ nostrum Iesũ Christum, qui est verus iudex, & iustus.
n al. qui te segregauit ab aquis superioribus, & iuss. desert. hu. nec
o al. te etiam per inuisibile & ineffabile nomen Christi IESV Filij Dei omnipotentis, sub cuius p. calcabilem præbuisti, qui etiam in te baptiz. dignatus est. al. qui te inuisibili sanctificatione sacratam, ad animarum purgationem inenarrabile instituit Sacramentũ. Per quam olim & pop. Israëliticus, s. pedibus transiuit, & ex aquâ ferrum, quod casu ceciderat. Helisæus diuinâ virtute contra naturam natantem in suo manubrio redire fecit vt n. m. s. hunc hom. si in al. culp. est ex hoc q. i. obiicitur scili aut opere aut consensu, seu conscientiâ, vel quolibet ingenio. Sed per virtutem Domini nostri IESV Christi reiice ex te, & fac illum natare super te, quatenus cognoscant fideles Christi nullum maleficium, nullum præstigium diuinæ virtuti posse resistere, quod non detectum fiat, & omnibus manifestum. Adiuro etiam te, per virtutem eiusdem D. N. IESV Christi, vt ad laudem illius, cui omnis creatura seruit, & cui cœlestis exercitus famulatur, clamans S. S. S. D. D. ex. vt nobis adiuranti bus, & eius misericordiam obsecrantibus obedias. Qui regnat & dominatur per i. s. s.
p al. Adiuro te & contestor per Patrẽ

& Filium & Spiritum sā- ctum . & per sanctā & in- diuiduam Trinitatem,& per omnes Ang.& Arch. & per omnes Principatus &Potestates, Dominatio nes quoque & Virtutes,& per Dei sedi- lia,Cherub.& Seraphin; & per diem tre- mendum Iu- dicij Dei: nec non & per vi- gintiquatuor Seniores, qui quotidie lau- dant Deum, & per qua tuor Euange- listas , & per sanctos Apo- stolos quoque Martyres & Confessores, necnon per sanctam Dei Genitricem MARIAM, omnesque Virgines,& per cunctum populum sā- ctum Dei ,vel per sanctum Baptismum, in quo rena- tus es. Si tu hoc malum fecisti,ex quo culparis , vel assensum aut opem baiulasti , aut in domum tuam recepisti,aut inde conscius , aut consentaneus exstitisti,coram omnibus dicito.Quòd si diabolo suadente celare dispo sueris,& culpabilis exinde es euanescat cor tuum incrassatum & induratum,& non suscipiat te aqua incredulum & seductum:vt dicat populus,quia Deus noster iudex est, cuius potestas in sæcula sæculorum,Amen. *Hæc forma verbo breuior & succinctior est, sensu tamen conuenit cum Gothicâ.*

& per omnes Sanctos Dei,& per tremendi diē Iudicij, & per vigintiquatuor Seniores,qui quotidie laudant, & per quatuor Euangelistas Marcum & Matthæum Lucam & Ioannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas , & per omnes Sanctos Dei Martyres,per sanctos Confessores & sanctas Virgines, per Principatus & Potestates ,per Dominationes , & Virtutes cœlorum,per Cherubin& Seraphin,per omnia cœlestia Angelorum agmina. Adiuro te per tres pueros Sidrach,Misach,& Abdenago,& per centum quadraginta quatuor milia Martyres , qui pro Christi nomine passi sunt,& per S. MARIAM matrem Domini nostri IESV Christi,& per populum sanctum Dei , & per illum Baptismum qui te regenerauit per manus Sacerdotis. Adiuro te [q]*, vt si de hoc furtū aut homicidium aut adulterium aliquem fecisti , aut consentaneum exinde fuisti , & sic habes cor incrassatum & induratum , vt hoc approbationis Dei iudicium , per aliquod maleficium euacuari vel euertere te posse facere credideris,si culpabilis es, euanescat cor tuum , & non suscipiat te aqua ista, neque vllum malum possit* [r] *inim icus contra hoc elementum præualere , sed manifestetur vel declaretur Dei virtus in isto loco per inuocationem Domini nostri IESV Christi. Propter hoc obnixe te deprecamur, Domine,fac signum tale in homine isto , vt si culpabilis est repugnationis causa, declaretur per hoc iudicium tuum rei veritas,& nullatenus eum recipiat aqua ista. Hoc autem fac Domine ad laudem & gloriam tuam,per inuocationem nominis tui,vt omnes cognoscat, quia tu es Deus noster benedictus & laudabilis. Per immortalia sæcula sæculorum. Amen.*

q *geometria & mendosa.*
r inimici.*Pauli.*

Post coniurationem autem aquæ exuat eos vestimentis suis [s] *& induat eos vestimentis de Exorcista, & alliget in eis singulariter sinus recta cōsuetudinis] faciatq. eos osculari* [t] *Euangelium & crucem , & post hæc aspergat super vnumquemque ex ipsis de istâ aquâ benedictâ , & dicat adiurationem sequentem , & proiiciat eos statim singulariter in ipsam aquā. Hæc autē omnia facere debet ieiunus:& neque illi antea comedant, neque ipsi qui eos mittant.*

s ( ) d. in al.

t al. sanctum Eu. & sanctā cr. & sanctifi- catis omnib. aqua bene di- ctā,cum timo re, & reueren tia Dei, filius de eius cle- mentiâ , proiiciat in aquam. *Et nihil amplius habet cod. Iuretr.*

Sequitur exorcismus.

Exorcizo te, creatura aquæ , in nomine Dei Patris omnipotentis,& in nomine IESV CHRISTI Filij eius Domini nostri, qui regnat cum Patre & Spiritu sancto : vt fias aqua exorcizata ad effugandam & euacuandam omnem potestatem , & omne phantasma diaboli,vt si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa , pietas Dei omnipotentis liberet eum,& recipiat eum tuum elementum. Et si culpabilis est,& præsumptuosus in istam aquā descenderit,non eū recipiat ,sed declarari dignetur virtus tua in eum : vt omnis homo timeat & contremiscat nomen gloriæ tuæ sanctum. Per cuncta sæcula sæculorum Amen. Domine libera innocentes, & consigna factores, Amen.

Habes (Lector) ritum vniuersum huius probationis per aquam frigidam, qui olim in vsu, & quem canones Pontificij vetant : non propter verba vel solemnia ritualia, quæ pleraque pia, etsi non desint aliqui in his næui; sed propter ipsam rem , & quia hęc a vulgo paulatim recepta fuerant,Pontificibus tamen Romanis reclamantibus : nam Pontifices meritò damnabant hanc Dei temerariam tentationem , & miraculi quasi Iudaicam postulationem Et obseruatione dignū est,obtinuisse paulatim vbique Pontificiam prohibitionem,primùm quoad reliqua crimina; deinde post B.Bernardi tempora etiam quoad hęresim : abusum denique hæsisse in solo crimine Maleficij seu Magię ita tamen hęsisse in hoc crimine,vt sine vllâ Dei inuocatione , sine vllo ritu pietatis aliquid præferente,quasi per ludum iudices hac probâ abutantur quibusdam duntaxat in regionibus. Nam hodiè in multis Germaniæ locis,maximè VVestphaliæ circulo,vtuntur hac probâ,in maleficis indagandis:quas enim famâ , vel aliarum depositione suspectas habent, eas statim absque vlteriore inquisitione capiunt, captasque extra vrbem deducunt, & in aquam frigidam ita coniiciunt,vt dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata;& si supernatant, veneficas vehementius suspicantur , & idcirco duriori subiiciunt quæstioni;sin submergantur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis,seu potius probæ,hactenus inter Catholicos, quibus illibata canonum auctoritas probè cōstitit,illicitam esse:sed Nouatores , qui à Romanâ Ecclesiâ desciuerunt, mirè digladiati Licitam esse mordicùs defendit Arnoldus Scribonius Philosophus Marpurgensis:illicitam contrâ ostenderūt prolixè,non VVierus solùm & Bodinus;sed insuper libellis ex professo,Ioannes Euuichius , Hermannus Neualdus , & Augustinus Lerchemerus; & ex I. C. Oldendorpius , Hotomanus, Ioannes Borcholt,Venatorius & alij, quos citat & sequitur Godelmanus [u] :quos ego , vt eiusdem sectæ homines non magni facio, sed hæreticos hæretico Scribonio obiicio ; vt saltem intelligant Nouatores,hanc esse suorum communem opinioné à quâ in iudiciis non tā temerè deberent recedere. Postea prodiit libellus cuiusdam Iureconsulti [x] , qui , ex Catholicis vnus & solus hucusque (quod sciam) scriptis hunc iudicum abusum defendere conaretur. Res magni est momenti ; & proinde diligenter , non obiter tractanda & disquirenda veritas,non verborum copiâ,sed rationum momentis. Sit ergo,

u lib. 3. de Lamiis cap.

x Excusus Coloniæ apud Gosuin. Cholin. anno 1591. Iustus proba aquæ frigidæ.

QVÆSTIO V.

De probâ (vt vocant) aquæ frigidæ, quâ sortilegi-tus explorandis in Germania quidam vtuntur.

SECTIO I.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij.

VVILHELMVS Adolphus Scribonius huius sententiæ, & praxis iudiciarię acerrimus defensor,conatur eam stabilire rationibus partim physicis,partim hyperphysicis.ad physicam enim pertinet quod dicit de dæmonis leuitate,sagarum pondus super aquas sustinente : ad Theologiam verò,quod de odio & antipathiâ aquæ ac sagarum. Sed vt hoc commodius intelligatur,accipite dicta illius, vt sunt à Richio [a] repræsentata:cui & alij ea referentes,hac in re, consentiunt [b]; non ea contraho,etsi possim facilè , ne

quas

A quis me calumniari suspicetur. Dicit ergo ille, hanc supernatationem sagarum prouenire ex Satanicâ leuitate vt causâ efficiente. Satanam enim esse naturâ leuissimum, vtpote plus de aëre, quam de aquâ participantem; & ideò posse illas sustentare super aquis duobus modis; vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso eleuando; vel etiam se iis vniẽdo, & toti illarum corpori, occupatione & possessione quâdam, infundẽdo: non quidem hypostaticâ vnione, aut mixtione physicâ intrinsecè coadunando; sed leuitate sibi connatâ illis quodammodò, per præsentiam suam, datâ & quasi communicatâ. *Cacodæmon ergo* (inquit) *substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum qui sine suâ essentiâ eas inhabitat, non quantum ad substantiam partium corporis sagarũ.* B *Leuitas ergo ea non est, quæ à formâ corporis immediate prouenit, sed aduentitia, externa, & aliunde accepta.*] Hæc ille, vt obscurè, sic sanè mendosè. Obscurissimè, quia vel hoc tantùm voluit; sagas à dæmone sustentari prærogatiuâ leuitatis, quæ ex aërea naturâ in eo vim habet a quis emergendi, idque subingresso corpus dęmone, vt solet subingredi energumenas: tuncque illas emergere more vtriũ inflatorum: vel, si hoc nõ voluit, certè falsitatẽ sententiæ nõ intellectæ his inuolucris verborũ perperã coaggeratorũ contexit & obruit. Mendosè verò, quia vterque modus ille supponit dæmonẽ aëreũ habere corpus: quod alibi refutatũ. igneum C potiùs haberet, & sic ab aquâ extingueretur, vel aquam excalefaceret, & ebullire cogeret: quæ ambo experientiæ & rectæ rationi repugnant.

Illa etiam secum pugnant, cacodæmonem substantialiter in sagis diffundi; &, spiritum sine suâ essentiâ eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse à dæmone possessas, vt sint arreptitij seu energumeni, & vt fuere Gergezenorum sues? hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duobus tum est in locis? an verò exit & redit, cùm lubet? posset, credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit eius leuitas, cur ceteri energumeni non æquè leues? cur subsidunt in aquis? D cur mersi porcorum illi greges, quia noluit eos sustinere? iam ergo non leuitas illa naturæ dęmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est, & eò redit res cùm addit Scribonius, Satanam, vt Dei lictorem, eas sustinere: & quia lictori non licet præscriptum iudicis excedere, ideò fieri, vt nec sontes mergere, nec insontes sustentare dæmon queat, ne insontes periclitentur, euadant sontes impunitæ. Sed hoc iam ad hyperphysicum refugium est, de quo statim. Contra illam leuitatem fortiter etiam vrget, quòd grauitas & leuitas proprietates sunt rerum corporatarũ: quare non E magis conueniunt dæmoni, quàm animæ rationali. Sed audio nescio quam spiritualem leuitatẽ. Si quia dæmõ spirituali leuitate præditus est, hoc potest, certè & anima poterit, quæ ipsa quoque spiritualis tota, & proinde leuis tota, & tota in toto corpore, & in singulis corporis partibus substantialiter que diffusa, non inhabitat modò, sed informat etiam. Hoc verò non posse animam norunt, qui natare non norunt, & aquas aliquando ingressi. Si animæ leuitas hoc non potest, ratio clamat, nec dæmones corpus ingressum posse, ratione suæ leuitatis, si sustinet, sustinere: quia corporeâ illa mole potentior eam loco potest mouere, vt doctum suprà.

A Confugit tandem Scribonius ad Dei voluntatem & prædestinationem: *Quia si* (inquit) *diceret Deum ipsum sagarum, quas scilicet vere reas nouit, corpora singulari quadã & specifica leuitate induere, quæ in superficie aquarum ferantur? inde certe non sequeretur, Deum ab operibus creationis non cessasse. Ita enim prædisponere potuit, vt si quæ sagæ futuræ sint, speciali quodam modo in aquis nequaquam submergi debeant. Vtrum vero hoc omnipotentiæ diuinæ cõtrarium esse dicetur? vtrum etiam voluntati, quia non expresse significatum est in sacris literis? minime.*] Nos verò illud fatemur, Deum posse, cùm lubet. dubitamus, an vnquàm libuerit. indicia nulla inuenimus, cur credamus voluisse: multa habemus argumenta, quæ noluisse, & nolle doceant. ideò petimus probari, quam affirmant, B Dei voluntatem: & experientiam, quam adducunt testem, vt fallacem non semel, mox refutabimus. Quæ verò de nouâ creatione addit, non extra chorum modò sunt saltantis, sed etiam delirantis. quid enim ad rem illa?

B Addit, Aquam ipsam sagas in se ferre non posse. cur putas? *quia* (inquit) *Deus opt. max. suo prudentissimo iustissimoque iudicio ab omnibus inde seculis elementum aquæ prædestinauit salutari hominis lauacro, vt qui à peccatis abluendi essent, & Christi Ecclesiæ initiandi, huius baptismate vterentur, & per hoc medium noui homines facti, quasi per ianuam in Christi regnum ingrederemur, qui prius reiecti fueramus.* C *Quandoquidem, inquam Vatiniano quodam odio eas accensæ, & reiecit; vt si maxime pro viribus tentent, non tamen submergi possint.*] Ecce iam (lector) non à dęmone petitam causam efficientem, sed ab aquæ naturâ. Quia insitum illi odium in maleficas. insitum autem ab auctore naturæ; qui cũ aquas creabat iam mente cunctorum pręsciâ statuerat aquas fore salutis nostræ instrumentum. itaque inieun odium aquis, illarum quæ salutis & suæ & aliorũ osores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam* (ait) *est illud odium? aquæ Deo placuerunt, quibus vsurpatis peccata hominum ablueret, à quibus purgaret. in Baptismate Christo Dei filio nomina nostra primum damus, & eius albo incorporamur, adeóque in ciuitatem Dei* D *vt germani ciues, recipimur. ideóq; omnes, qui salui modo fieri volunt, sacra huic aquæ baptismali immergi, ac purgari oportet. at sagæ, spreto isto diuino lauacro toti Trinitati, Deo Patri, Filio, & Spiritui sancto, scientes volentes renunciant, & nihili Dei & creatoris opera, nihili ordinationes, & creaturas faciẽtes, peccatores, & apostatæ omnium aliorũ sunt pessimæ. Cum autem hoc scelere in toto mundo nullũ scelestius vnquã definiri aut reperiri possit, quid dubitem dicere? si sagæ nõ submerguntur aquis, id fieri ob peculiarem istã antipathiam, videlicet quod elementũ aquæ nolit illas intra alueum suum recipere, sed omnino respuat, & omnibus modis fugiat: hunc scilicet in finẽ, vt peccatrices eiusmodi manifestentur.* E *Nam & creatura inanimata seruiũt prædicationi & gloriæ nominis diuini; vt scilicet cœli, ita quoque elementa enarrant gloriã Dei, tum alias, tum in hoc, si peccatum & iniustitia ab illis reuelata puniatur. Aqua in Baptismate est sacramentum, est signũ, est sigillum initi inter Deum & hominem baptizatũ noui fœderis. Quidni igitur eodem modo, signum aut indicium esse possit, dissoluti illius, & fracti iterũ fœderis? Et hanc rationem sine causam facillime dixerim esse verissimam: vt si aliæ nullæ admittendæ esse videantur, vna tamen hæc recipienda sit.*] Hactenus ille. in cuius verbis quædam sunt verissima, sed nõ aptè allata ad id probandum de quo ambigebatur. in quibus

facilè agnoscas spiritum illum, qui scripturæ testimoniis gaudet abuti,& semper summâ vi adnisus, vt mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogatiuas, regenerationis ratione illi competentes agnoscimus Catholici. Sed quid si dicerem cum Principibus Nouatorum, quorum summam puto Marpurgi esse auctoritatem, prærogatiuam hanc aquæ singularem non esse: nónne corrueret huius antipathiæ fundamentum? At ecce, Lutherus, cùm ab eo quæsitum fuisset, num, deficiente aquâ, liceat baptizare in lacte, aut cereuisiâ? principiò quidem inopinatâ fortè perculsus interrogatione, hæsitans, dixit; id diuino iudicio committendum: recollecto pòst spiritu,& illo suo afflatu entheo, subiunxit: quicquid balnei nomine nuncupari posset, id cēsendum minimè ineptam Baptismi materiam [d]. Neque Martinus alter, Kénitius ille, Lesseri oraculum, satis certò credidit, num elementum hoc aquæ necessariam Baptismo materiam præberet: hoc enim si Christo Domino affirmanti [e], & Apostolis magistrum sequentibus [f], credidisset: nunquàm quæstiones illas; an hic vel ille liquor, sit naturalis & vera aqua, otiosas vocasset [g]; cùm iis, de necessitate aquæ ad Baptismum siue de necessariâ Sacramenti huius materiâ inquiratur. Nec etiam Caluinus id credidit, qui apertissimam Christi Domini locutionem [h] allegorico sensu accepit; &, per aquam intelligi voluit, non elementum illud aquæ, sed ipsum spiritum Sanctum; qui dicatur aqua, eò quòd animos nostros abluat: quia sine Baptismo saluari hominem posse putauit: atque ita præiuit, clarúmque signum Anabaptistis sustulit ad gehennam. Sed nos hæc omnia Lutheri, Kemnitij, Caluini deliria detestamur. Viderit Scribonius tamen, quid illis sit responsurus, si hæc sua dogmata torqueant, in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus, habemus arietes fortiores [i]. Miramur intereà, & Caluini strophas, atque tropos, & Lutheri vecordiam iuxtà ridemus. vt enim de hoc non loquar, cùm & lacte,& iusculo carnium siue herbarum,& vino,& similibus liquidis ablui possimus, negari non posset illa balnei vsum præbere posse; & quo quidque ad abstergendum aptius, hoc etiam efficaciorē Baptismo materiam præbiturum. an ergo id, quod Hebræi vocant, *aquam pedum*? pax auribus quæso & naribus sit, sordet fœtétque. Luthero soli, eiúsque delirium hoc proteruè tuenti, tale lauacrum, tale balneum contingat; sed eâ lege, vt, pro honestâ strigileculâ, illi scopæ taxeæ, quibus strigmenta deradantur,& amurca nitro condita, pro ceromate, adhibeantur: sicque stringatur toto enixè corpore, pumicetur, leuigetur, nihil illo mundius, nihil bellius, nihil Augiæ stabulis dignius inuenietur.

d in colloqu. conuiuia. cap. 17.

e Ioan. 3. v. 5.

f Acto. 8. v. 36. & Acto. 10. v. 47. Ephes. 5. v. 26.

g Exam. conc. Trid. ca. 2. sess. 7.

h Ioan. 3.

i vide infrà sect. 8.

Quid ais Scriboni? Varinianum aquæ in sagas odiū est? an ergo aqua prædita ratione? ideò enim irasci belluas & odisse negāt philosophi, quia ratione carent. Metaphoricum, inquies, odium intelligo,& quale in plantis cernimus. Sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aquâ, & aliis elementis nullus cernitur, nisi quædam ad locum suum, quoniam is ad eorum conseruationem putatur facere, propensio. Si sagas odit aqua, ceteros amet. vnde hoc probabis? fateris video, naturalem hunc amorem non esse vllum; nec odium sanè: sed vis supernaturalem hunc affectum esse.

A quæro, an eius sibi conscium elementum aquæ, an ignarum? non dices conscium. quid enim ab surdiùs? quia nec sensu quidem præditum, quantò minùs cognitione? & hoc necessarium foret, vt sagas à ceteris discerneret. Sed non discernit etiam, cùm & hæreticos alios & hypocritas, sic, Beati Bernardi tempore, expuerit. Eius verba posteà recitabo [k]. Ignarum est ergo,& sic mouetur à Deo. Nouóne motu, quoties saga aquis inijcitur? non hoc satis explicat: & videtur velle semper hoc operari decretum Dei, ab eo tempore, quo Deus aquæ elementum creauit: & ex hoc Dei decreto semel sancito, vim hanc aquas accepisse. sicut herbæ nimirum vim illam sibi similis per semen, producendi, lege illâ primitiuâ, quâ, ita

B iussæ [l], *Germinet herbam terra virentem & facientem semen, &c.* Nihil dubito, si hanc legem Deus ab initio posuisset aquis, hâc illis in perpetuum vim competituram. Sed vt hoc credam à Deo factum, necesse sit alias adferri probationes, vel ex Scripturis, vel Ecclesiasticâ traditione. in re tanti momenti solis niti coniecturis, hoc verò nec sobriæ, nec sanæ mentis est, vel sapientiæ. Omnes nos salutari lauacro ablui necesse est, vt salui simus: quid tum? nemo hoc Catholicorum negat: negant nonnulli Nouatores. Huic sacro Baptismati, totíque sacratissimæ Trinitati sagæ renunciant. hoc quoque fatemur, & ideò cunctis suppliciis dignissimas, & scelus earum atrocissimum profitemur. quid inde consequitur? Odere idcirco illas aquæ & exspuunt onus molestum. credo,

C vt aquæ viuę cadauera: sed fors hoc propter aquę & aëris copiā, quæ in cadauera se insinuauit. Viua corpora mergerentur, non supernatarent. Verùm audio hoc fieri, quia sagas aqua prodere mauult, quàm celare crimen: & sic quasi præconem agit. scio creaturas omnes laudare Deū, & gloriā Dei enarrare: sed hoc non faciunt eo modo, quo Iosue iussit Achanum dare Deo gloriam, non quo Pharizæi id à cæco nato exigebant: sed suâ pulchritudine, ornatu, vtilitate, & efficacitate, quam ipsis Deus tribuit, opificis & creatoris sui bonitatem, sapientiam, diuitias & potentiam hominibus annunciant. Illa verò confessio & indicatio,&, vt ita dicam, præconium, siue mauis accusatio, quā confingit Scribonius, sacris literis, Cōciliis, Patribus,

D & Ecclesiasticis monumentis noua est,& inaudita: quare nec verosimilis, nec credibilis, nec tuta. scilicet alia nobis media DEVS non reliquit, ad explorandam veritatem. Signum est initi cū Deo fœderis? hoc scimus & credimus dicenti Deo. signum vt credamus eandem esse fœderis violati, postulas? da simile testimonium,& credemus. Das nullum? non credimus istud, qui illud confitemur. Deinde non aquæ, quatenus est aqua, vt instrumento, neque vt sigillo, salutem tribuimus nostram: sed quatenus ad aquā accessit forma baptismalis. salubriter illa abluit, quando ver-

E bum accessit ad elementum: tunc enim factum est Sacramentum. quod nudum prius erat elementum. Tolle verbum, nec Sacramentum, nec sigillum agnosco. tunc dicam æquè laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aërem, per ignem,& quæram, cur non hæc æquè sagas prodant? cur illis aër spiritum non reddit difficiliorē,& lentâ prodit præfocatione? cur non subsidit terra,& medias haurit, vt sic prodantur? cur non aër illas solo allidit, & vicissim resultu, vt pilas, terra in aërem repercutit? cur ignis il-

k ex Serm. 66. in Cantica.

l Gen. 1.

lis communem se cum ceteris præbet creaturis: Equidem si odio sunt vlli elemento, igni erunt odio. nam ignem illæ præ ceteris elementis odêre, & mutua solet esse antipathiæ ratio. Sunt & alia plura, de quibus sequenti Sectione.

SECTIO II.

Excussa sententia & rationes I. C. *cuiusdam Catholici.*

C I. C quem dicebam, & cuius parco nomini, primum dictum Scribonij de diabolo sagas sustentante reiicit: censet enim nullum hîc esse factũ, nullum ministerium, neq; operam vllam dæmonis, sed Dei omnipotentis solius, per suos ministeriales Angelos bonos id exsequentis [a]. Quã in re, quam minùs securã sit ingressus viam, mox ostendetur: illud autem ab eo consultè fuit additum his verbis [b]: *Licet sæpe aliter sit opportuna locutus, tamen multum intereris* Dauúsne loquatur an herus: *ideo ne scientiæ vel sensuum altitudine potius, quam exercitij Christianæque charitatis pondere hæc scripsisse videar, totum dependere me à sanctæ matris Ecclesiæ auctoritate profiteor, nihilque, quod eidem in vllo aduersetur, determinatè, multo minus obstinatè, defendere velle.*] Salutarem profectò clausulam exosculor, & hanc illi mentem gratulor, speróq; futurũ vt, cùm Ecclesiæ sententiã Canonibus priscis luculenter expressam viderit; cum rationum suarum & imbecillitatem, & cõmunis sentẽtiæ vim, atque momenta diligentiùs perpenderit, librariq; sese illi sit adiuncturus. prudentis sanè est, cõmunem potiùs Theologorum & Iurisconsultorũ Catholicorũ sequi orbitã, quàm recentium & Nouatorum ratiunculas primã specie fucum aliquem acuminis præferentes amplecti. Maiórq; apud synceri iudicij homines auctoritas est, tradita à summis Pontificibus praxis & doctissimorum totius Europæ virorum scriptis consignatæ, quàm aliquot latrunculatorũ, vulgi opinionem sequentiũ, periculosæ experientiæ, & vsurpationis. Ego nihil in hac tractatione scientiæ exquisitioris vel sensuum altitudinis profiteor; sed tamẽ studium veritatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenij mei tarditate, & imperitiã scribendi, spondeo. Spero concertatorem, vt vult alios ipsum ab omnibus fermè dissentientẽ benignè ferre, non ægrè laturum, si soli ipsi non contentiam, vt cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit plerosq; Iudices hac hodiè vti probâ, id scio verum non esse, nisi fortassis de solâ loquatur Germaniâ. Nam in Italiâ, Hispaniaque (vbi illibata Canonum auctoritas) penitus nulli eâ nunc vtuntur. In Franciâ & Belgio, vel nulli omninò, vel adeò pauci, vt eorum ratio habenda non sit, iique non nisi indoctiores, & rurales iudices. In ipsâ Germaniâ, doctiores quique hunc vsum improbare cœperunt; & illi ipsi, qui nondum deseruerunt, cum scrupulo & anxietate metúque erroris id faciunt: vt patet ex epistolâ VVestphalorum ad Godelmannum missâ, & eius operibus insertâ. Plerique etiam, vt I. C. illi Germani, quos citaui [c], testantur, iam paulatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergo sensu vera est inscriptio operis illius; *hac probâ plerosq; hodie iudices vti.* Hoc præmisso.

Sententia scriptoris illius (vt eam non minùs fidè, quàm compendiosè totam ante oculos proponam) in summâ hæc est: *Quando indicia sufficientia ad comprehensionem adsunt, tunc comprehendi debere* (quod certum est) *quando vero contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam speciei facti) accederent, tales vt communiter ad torturam sufficientes esse possent; tunc non esse confestim quæstioni subiiciendos, sed ad firmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitùs adhibendam; non ad reum per hanc conuincendum, sed præparandam & muniendam torturæ viam, & momentum faciendum tanto confidentius* [d].] Considera (lector) iuxta hanc sententiam duo: primùm concedere auctorem, ad B pœnam siue supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam, sed tantùm ad torturã. Deinde quoad torturam, eâ non vtendum iudicibus ad supplementum, quãdo desunt sufficientia ordinario iure indicia; sed tantùm ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam: idque duntaxat, vt iudex sic confidentiùs possit ad torturam procedere. Ex quibus patet primò, quàm exigua sit & quàm non necessaria ad iudiciariam inquisitionem hæc proba. solùm enim prodesset ad torturam, idque non nisi quando iam ad torturam sunt indicia sufficientia. si sunt sufficientia, iã non necessitatis res est, sed abundãtioris tantùm cautelæ, & quasi curiositatis. Rursùs, si certum à Deo C missum signum est, cur non vt ad torturam, sic etiam ad condemnationem quoq; adhibeatur, eodem modo? v.g. vt confidentiùs iudex cõdemnet. Immò maior videretur esse necessitas huius probæ, quando testimoniis conuicta sufficienter saga, torturam tolerantiâ elusit, quam in casu, quo probam aduersarius requirit: adeò vt, nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potiùs eâ vtendum videretur.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque è leuioribus indiciis comprehensas, vbi generali inquisitione factâ, nulla, quæ adminicularentur, indicia superuenirent, aut ante aut post aquæ probam: purgatione canonicâ indictâ, ac eiuratione solẽni præmissâ, per ipsos dimissas esse & restitutas* [e]. benè, quòd dimiserint, nõ D benè, quòd probã tunc instituerint. Nam si tãtùm erãt indicia ad capturam sufficientia, ius illis non erat (ex ipsorũmet sententiâ) cogẽdi ad hanc probã: tunc enim duntaxat asserũt probę huic esse locũ, quando ad priores illas pro capturâ, vehemẽtiores alię præsũptiones accederẽt & insurgerẽt, quæ cõmuniter ad torturã sufficerent (vt dictum ab ipsis [f].) Deinde, si hæc legitima probæ species est, ad canonicam purgationem veniendũ minimè fuit. cedo enim, vel mergebantur, vel non. si mergebantur; cur vt innoxias non soluis? cur adigis ad vlteriora? nónne sat expurgata, quæ Deo E iudice expurgata? certè conditio hæc vulgarium huiusmodi purgationum semper fuit, vt quibus euentus fauisset, ei se iudex fautorem exhiberet, absolueretque, quem vel aqua vel ignis absoluisset. Si supernatabant, quid adhuc testimoniis egebatis? certè non nisi, quia probæ vestræ in omnem partem incertitudinem noueratis. non ergo hæc Dei miraculum est; si incerta, si dubia. Vos ipsi præiudicio vestro causam præuaricamini.

Sed addunt [g], experimenta innocẽtiũ quorũdã, qui, cùm vellẽt probare sponte suâ, mergebantur; sicque fassi sunt cognatos affinésque suos, quos videbãt immersabiles, verè culpæ reos esse; immò

a c. vlt. nu. 38.

b suprà nu. 39.

c præf. 4. sect. vltimâ.

d sic ille n. 24.

e sic aiunt n. 28.

f nu. 24.

g nu. 29. & 30.

& ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. Vnúmque narrant exemplum his verbis. *E diuerso contigit, vetulam quandam stipite arundineo nixam (quæ antè complures annos maleficij, vnà cũ marito & sorore, insimulata & comprehensa, his supplicio absumptis: illam quòd & leuiores tam contra se quam contra ceteras præsumptiones militarent, pariterque grauida & partui proxima esset; in exilium fuerat relegata, vbi contra identidem geminatum ac sub pœnâ Magistratus interdictum, prouinciæ ac habitationi suæ se intulisset) comprehensam, ac aquæ ad submergendum hoc anno 1594. adiudicatam, carnificique traditam, tantâ potentiâ aquis sese sæpiùs, interdum & vsque ad humeros videndam extulisse, & quasi ebullijsse, & prosiluisse, vt demergente, & obtrudente eam sæpius conto carnifice, sub aquis vix contineri potuerit: exstititque tum multorũ sermo, ipsam nisi tantâ vehementiâ conto per carnificem fuisset depressa, ac in aquis detenta, facili & quidẽ celeriori negotio, quàm homini esset possibile, enataturam, ac euasuram fuisse.*] Hanc scriptor, hoc indicio fretus [h], nihil dubitat maleficam, & comburendam fuisse potiùs, quàm submergendam. Ego hîc rursus hæreo. si comburenda: ergo vult indicium sufficere ad mortem, & contradicit suæ positioni; quâ ad torturã dũtaxat eo vtendum censuit [i]. Item, si conto eã sub aquis carnifex potuit detinere & mergere: non igitur Deus hoc per suos ministeriales Angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac repellit ab aquis, vt posteà dicet ipse [k]. Nam quis hominum robur vincat Angelorum? si Angeli expellebant: quî fieri potuit, vt cõto carnifex, Angelis cõtrà nitẽtibus, eã potuerit submergere, & aquis pręfocare? Nõ igitur erat cur dubitaret, & tam multa scriptor ille meditaretur circa hanc facti speciem [l], sed paucis poterat concludere. hic effectus à vi naturali non manet, nec à Deo manare putandus: non enim Dei voluntas, & ministrorum eius efficacitas, in hac vnâ maleficâ irrita foret: restat, vt vis enatandi extrinseca sit, & ab illo, qui hominum gaudet interitu ac deceptione; cuius tamen conatus omnes à ministris iustitiæ Deus, vt plurimùm patitur superari. Video hîc dæmonem conantem pactis conuentis stare, & sagam vndis expellentem; video vinci à conto carnificis: quî id fieri potest? certè digitus Dei hic est, carnifici victoriam tribuentis, quia iudicium Dei exsequitur. Si hæc & consimilia verissima meditatus fuisset, non confugisset ad illam regulam, quâ putat difficultates omnes decidi & exhauriri [m]: *Iudices, indiciis, quæ ad torturam de iure sufficiunt, præcedentibus, posse in supplementum plenioris & legitimæ probationis, aquæ probationem, sine conscientiæ læsione, ita facere, vt dilucidò, & strictè lictori mandato, sufficienti interuallo interiecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione vel submersione delatæ, sufficienter possit.*] addit & alias cautelas circa modum. Primò hoc interuallum vnum esse debere, & aliquantò laxius, saltem ad solius iudicis non carnificis arbitrium distinctum & temperatum; debereque iudicem aduigilare, vt omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hęc bona est, si res ipsa licita foret. Solent enim omnes mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur, antè quàm aquis præfocentur, aliquoties supra aquas capite, & interdum humeris, efferri, conãte quantũ potest naturâ hominis conseruationem. diligenter itaque vidẽdum, ne quid tale hîc eueniat, quod Magiæ adscribatur, vel miraculo. Ideò suspicor addi ab auctore, iudicem omni cura perspicere debere, quid naturæ, quid miraculoso indicio sit tribuendum. Sed frustrà sunt cautelæ omnes; nec vlla humana prudentia vnquam poterit sanctum efficere, quod, quia illicitum est, vitãdum erat. Neque nunc disputamus, quid iudici faciendum, vt hoc indicium exerceat cautè & circumspectè: sed an vllo id ei modo liceat exercere?

Quod posteà [n] requirit non accedere iudicem ad hoc experimentum, nisi vehementissima, & plusquàm ad torturam sufficientia præcesserint indicia: id pugnat cum iis quæ dixit [o], sufficere præsumptiones vehementiores, quæ ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt, quæ ad torturam sufficiunt, cur nunc requirit plusquàm sufficientia? si præcesserunt plusquàm sufficientia, quid hac opus probâ? sicut enim ad condemnationem, vbi reus legitimè conuictus, vel, ipsa facti notorietate, res luce meridianâ clarior est, hæc proba foret superflua [p]. Sic etiam, ad torturam superflua erit, quando sufficientia ad eam habẽtur indicia. Nec enim superfluæ inquisitiones iudicibus permissæ sunt, vt docebitur infrà [q].

Quod addit [r], discrimen esse inter maleficos & alios criminosos: & in maleficis, propter difficultatem probandi, maiorem licentiam iudicibus concedi, vt scilicet hæc aquæ probatio admittatur, in criminibus ceteris non admittatur, sed in iis canonicæ & ordinariæ purgationes sufficiant. item, peculiare esse hoc in maleficio, quod licèt Panormitanus (quem Doctores alij veteres sunt secuti) censuerit in aquæ frigidæ purgatione supernatationem esse documentum innocentiæ: tamen in solo crimine maleficij contrarium notandum. id vt gratis dicitur, gratis posset negari, & ex dictis B. Bernardi [s] quibus idem hæresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nunc tamen id est minimè negligẽdum: ex eo enim pellucere potest vanitas vel probæ, vel defensionis eius. Etenim si hæc proba ad condemnationem institueretur post torturam, aliquid fortè ad rem pertineret, quod de difficultate probationis in hoc crimine prætexitur. Nam difficultas tota, quę in hoc crimine peculiaris iudicibus occurrit, inde nascitur, quòd sagæ plerumque tormenta eludãt, per somnum vel indolentiam: ante tormenta verò, ad indicia, quæ pro tormentis sufficiant, longè plura inuenias momenta contra sagas, quàm contra adulteros, vel nefariæ Veneris reos. plures enim correi sunt sagarũ, & hoc crimen nõ occultiùs admittitur, quã ista quæ dixi, in quib. vnicus dũtaxat est conscius, & secreta thalami quærũtur, quódque dici solet, etiã Soli & astris reliquis ea occulũtur. Cũ itaq; velit auctor hanc probam ad torturã duntaxat præmitti, non est, quòd in hoc sagarũ crimine peculiare ius introducat. Ceterũ quod à ceteris criminib. nõ modò hoc excipit, sed etiã contrariam illi quandã ab extrinseco conditionẽ appingit, scilicet etsi criminosi alij iustè accusati mergantur, tamẽ in hoc crimine sagas mergi non posse; hoc certè si ratione criminis fieret, cõsequeretur eas mergẽdas, quãdo de alio crimine (putà furti) accusatæ, iuxta ritũ illũ veterem, de quo Panormitanus egit, aquis inijcerẽtur, si noxię forẽt: quæro igitur, mergẽtur, nécne? Si mergẽdas dicat, contrà, sed illam quã narrauit [t] patet; mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentiâ conti deprimentis: & tamen sagam fuisse dixit, & dam-

h num. 31.
i num. 24.
k nu. 238.
l n. 32. 33. 34.
m num. 35. cum seqq.
n num. 31.
o num. 24. & nu. 35.
p c. 1. de proba.
q libro seque(n)te.
r nu. 39.
s Sermo. 66. in Cantica, in fine.
t nu. 30.

natam dixit, quia exſilij mandatū bis infregerat, atque ita nō propter maleficium: nec enim ratione maleficij ad aquas damnaſſent, vbi moris eſt ad rogum mitti iuxta leges Imperij. Si dicat non mergendas; certè iam ſequitur, hāc ſupernatationē non eſſe introductā duntaxat à Deo, ad dirigēdum iudicem, in eius criminis iudicio, de quo diſceptatur. tunc enim non ageretur, nec iudex inquireret; an eſſet rea maleficij, ſed an eſſet rea furti, putà, vel adulterij. In quibus criminibus deciperetur tunc hac probâ iudex. Nam dum de furto quærit, ſi non mergitur (quia ſaga) certè abſoluet eam, quæ verè furti rea ſit, quia nō demerſa & ideò à furto immunis cenſenda. Nec ad rem facit, quòd hinc indicium capiet maleficij. Quid ſi enim nulla concurrerint alia, eo quòd etſi ſaga ſit, nulla tamen de ipsâ ſuſpicio habebatur? certè iudicis officiū erit dimittere, quā miraculo Deus ſagam eſſe docuit. Si nō dimittit, iniquus erit iudex, qui furti ream, diuino expurgatam iudicio, non dimittit. vides in quot ſe ſtimulos conſciētiæ iniiciant qui has Nouitatum ſuperſtitiones, vulgariáque ſequuntur opinamēta. Nunc videamus, quibus rationibus ſuam probam defendat, & ſingulis ordine reſpondere conabor. habentur eius cap. 2. & toto poſteà ca. 4. vbi excurſionem vnam prolixiſſimam addit, quâ narrat & deſcribit Dei prouidentiam ſuauiſſimè omnia regentē, & mortalibus optimè, ne dæmon illos decipiat, prouidentem: & per Angelos cuſtodes etiā ſingulorum elementorum omnium ſatagētem. hanc quidem probam peragere per eum, qui aquæ præeſt elemento. Multa in iis deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quamuis omnia forent certa & probata, nihil tamen nos ea premerent. Eſto enim Deus impedit ne dæmon nos opprimat, vt vult & poſſet: ergo nullum lædit? vbi Iob? impedit Deus ne nos, ac Iudices & Magiſtratus præcipuos ad lubitū decipiat? ergóne ſemper & omnes? vbi Achab ore deceptus pſeudoprophetarum? vbi Suſanna falſo crimine damnata? Quod denique dicit [u] pauciorū miraculorum hodiè cauſam eſſe, fidei inconſtantiam & teporem, ea quidem vera eſt; ſed melior alia, quia ſtabilitâ iam ſemel fide, minor eſt, vel nulla neceſſitas eorū. Et quod addit [x], opera omnia rerum creatarum ſiue bona, ſiue mala, Deo eſſe attribuenda, id niſi ſanè explicetur, catholicum non eſt. nam culpæ mala ſeu opera quibus peccāt homines, Deo, quà malà ſunt, tribui fides vetat. Sed puto eum de actu naturali tantùm, & non morali ſenſiſſe.

Primum argumentum eius pro hac probâ, eſt, inter alia multa, id quoque à Iudicis arbitrio pendêre, vt probationibus iis pro arbitrio vti poſſit, quas adhibendas iudicat, & iis credat, quantùm iis probatum exiſtimet, vt Hadrianus Imperator cenſuit [y]. Reſpódeo; Probationes iudici eatenus eſſe arbitrarias, vt iis ex legum præſcripto ſic vtatur, vt nullas aſſumat, quæ iure prohibitæ ſunt, qualis eſt iſta de quâ agitur nullas etiā, quas Deum offēdere vel putet, vel putare debeat, qualem iſtam eſſe poſteà oſtendam. hoc ſanè, quod de arbitrariâ iudicis licentiâ in criminalibus ſæpè iactatur, ſuis cancellis, ex Iuriſperitorum ſanctionibus, poſteà [z] includam, & licentioſam proteruiam voluntate, pro ratione, abutentium, frenis velut infrunitum animal conſtringendam moderandámque docebo.

Secundum Argumētum præſupponit, iure ca-

u numero 113.
x numero 116.
y l. 1. §. eiuſdē D. de teſtib.
z libro ſeque-

nonico non prohibitam eſſe hac purgationem in crimine maleficij. quia ius canonicum non dicit expreſſè, non licere in hoc crimine hac proba vti, & quæ expreſsè prohibita non ſunt, illa ſtare non prohibentur [a]. tum quia creſcente delicto modus pœnæ & tormentorum debet creſcere [b]. Ex hoc fundamento ſic argumentatur Hoc crimen quotidiè augeſcere videmus; licet igitur iudici genera veritatis inquirendæ inuenire noua, nō prohibita. quod probat multis Doctorum dictis generalibus. Reſpondeo. Fundamentum præſuppoſitū eſſe vanum, falſúmque. Quia ſic poſſet probare, in maleficij crimine ad eruendam veritatem, etiam duellum indici à Principe poſſe. Nā nec duellum in maleficij crimine indici, eſt iure prohibitum, expreſſè factâ mētione maleficij. ſic poſſet de ferri candentis probâ hoc idem inferre. Sed cùm in his pateat, illationem huiuſmodi non eſſe faciendā, ſatìs apparet, nec de aquæ frigidæ probâ hoc dici poſſe. Sicut ergo duellum fieri non poteſt ad probationē maleficij, idcirco dūtaxat, quia duellum fieri generaliter prohibitum fuit, non poterit etiam hæc proba adhiberi, propter eandem generalem prohibitionem. Nec enim ſolent leges purgationem aliquam prohibentes addere, vt nō liceat eâ vti in tali, & tali crimine: ſed ſimpliciter vetant eâ vti. quia qui generaliter prohibet, omni in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurū, argentum ferrum furari: qui cādente ferro experiri prohibet, is prohibet experiri in omni caſu quo ratio prohibitionis procedit. Qui ergo prohibet canon vti iudicem probatione aquæ frigidæ, prohibet eâ vti in omni crimine. quia nullum eſt crimen, in quo prohibitionis ratio æquè non militet. ea enim hîc eſt, quia ſuperſtitioſum, & incertum, & cū Dei tentatione coniunctum eſt hoc genus probationis: vt ipſimet Canones indicant, citati ſuprà [c], ex quibus diſertè, & annullantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigantes eas præſtare, & iudices prohibentur poſtulare. Et Doctores omnes tam Theologi, quàm Iuriſconſulti ad vnum, hanc accepere, vt generalem prohibitionem; neque putarunt ſibi vllū crimen excipiendum, neque vnquam de maleficio excipiendo, in hunc vſque diem vel ſomniarunt, quia videbant probitionis rationem æqualem in maleficio, atque in ceteris criminibus. Generaliter, & ſine criminis vllius exceptione (nullā enim addunt) locuti ſunt Theologi, iuriſperitique. B. Thomas [d], B. Antoninus [e], Binsfeldius [f], Petrus Tyræus [g], Petrus Gregorius [h], Abbas [i], Matthæus de Afflictis [k], Turrecremata [l], Abbas & Ancharanus [m], (vbi bene loquitur) Andræas Alciatus [n], Iodocus Damhouderius [o], Nauarrus [p], Nicolaus Remigius [q], Andr. Gau. [r] (vbi ſicut & Ancharanus, expreſsè addit, eſſe mortale peccatum) Ioann. Althuz. [s] idem tenuêre Ioachimus à Beuſt, Borcholtus Venatorius, & alij citati à Godelmanno [t], qui addit, hanc communē Doctorū ſententiā approbari quoque ab omnibus facultatibus Iuridicis Academiarū Germaniæ. Sanè cùm canones ſic expreſsè loquantur, & generatim ab omnib. Doctoribus intelligātur (nec enim vel vnū Theologū Catholicū, vel vnum Iuriſconſultū pro ſe adducūt aduerſarij: Cujacius enim in Feudis, tantū meminit moris priſci, nō verò eū laudat vel probat) nónne ab Academiarū & Doctorū recedere cómuni conſenſu, canonū innixo & mēti & verbis, propter leuiculas rationes, temerariū &

a arg. l. nec nō 25. §. quod eis, in verb. ſed ſi leges non prohibeant, ff. ex quibus cau. maio. in integ.
b l. relegati. ff. de pœn.
c ſuperiore q. ſect. 1. in fine, & ſect. 4. qui ſunt, c. Mennam, in fi. 2. q. 5. tunc c. in libro namque, in fi. 2. q. 5. & in c. conſuluiſti 2. q. 5. c. ex tuarum, de purgatiō Canon. c. ſententiam ſanguinis, ne clerici, vel monach. ſæcul.
d in 2. 2. q. 95. ar. 8. in ad. 3 & ibi Caietan.
e p. 4. tit. 15. c. 34. § 2.
f 2. p. de cōſ. mal. q. 1 poſt vlt. concl.
g li. de dæmonia, edit. 2.
h li. 48. Syntagm. Iur. c. 15.
i in c. licèt ne cler. vel monach.
k ad libr. 2. cōſtit. Regni, tit. 31.
l in d. c. conſuluiſti.
m in c. fin. de purgat. vulg.
n in Compend. Iudiciarij proceſſus.
o in Pract. crimina. c. 43.
p Manual. c. 11. n. 39.
q li. 3. Dæmonolat. c. 9.
r lib. 2. de pace publica, c. 7. n. 24.
s admonit. ad Iudic.
t d. c. 4 n. 23. & n. 27.

A ncōsultum est admodum? Frustra igitur sibi hoc effugio blandiuntur. satis enim expressa est prohibitio canonum. Quia negatio malignantis est naturæ,& vniuersim destruit, quicquid eam subsequitur. Modus pœnæ augescit cum delicto, quando legibus ille modus non aduersatur: hunc aduersari iam palàm est. Hac vite fractâ, cedo alteram.

Tertium argumentum simile est sequentibus, quæ omnia multùm habēt verborum, sed parùm stringunt: reducam analyticè ad sua enthymemata vel syllogismos. sic enim vis ratiocinationum optimè intelligitur,&fucus omnis remouetur. tertij ergo argumenti summa hæc est: Iudices B possunt & debent eam adhibere pœnam, quā rei maximè metuunt,& propter quam ipsi aliique exemplo territi efficaciùs à delicto deterrebuntur: huiusmodi,quo ad maleficas, sunt ignis & aqua: ergo his elementis, iudicibus in hoc crimine potissimùm vtendum. Respōdeo primò, si quid hoc argumentum valeret, probaret etiam de ferro cādenti; de quo tamen id nec ipse aduersarius asserit: quod si asserit, nónne Doctoribus omnibus, Canonibus,& aliis quoque [v] manifestè se opponit? quod cuius modestiæ sit, ipse viderit. Si quid etiam valeret, probaret non in maleficis tantùm; sed & in homicidis, & in aliis criminibus: quod tamen aduersarius in aliis negat. Ignis enim tormentum maximè metuendum est tam latroni, C quàm Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ, quàm fidiculas & eculeum? quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt. Sed cur huic nequeunt? Deus (inquit) non permittit. Vnde nosti? experientiâ. sic semper principium petitur. Secundò respondeo, Maiorem absolutè falsam esse; si sit propositio vniuersalis: adhiberi enim non possunt à iudicibus pœnæ quibus iura vel legitimæ consuetudines non suffragantur: hæc verò aquæ frigidæ vsurpatio, Dei tentatrix est,& iuri aduersatur, ac proinde vsus eius corruptela est, non consuetudo. Si negat vniuersalem esse propositionem, corruit syllogismus, quia peccat in modo.

D Quartum argumentum. Ad veritatem indagādam vti debēt iudices modo qui magis fauet vtilitati publicæ. talis est hæc proba. igitur eâ vtendum. Minor probatur: quia rēdit ad conseruationem publicæ vtilitatis; ad salutem ac reconciliationem humani generis, omniúmque terræ fructuum prouentum. Respondeo, Minorem falsam esse: probationem verò eius supponere, quod erat probandum. Nō enim quæritur, an maleficas, quæ veræ maleficæ sunt,& quas esse iudici cōstat, puniendæ? item an iudex modis legitimis quibuslibet vti possit? constat enim affirmatiua horum pars, sed quæritur, an iste modus sit legitimus. & in hoc fallitur scriptor ille, quia putat, vt actus aliquis sit legitimus, & bonus, sufficere, si per eum E quis ad bonum finem tendit. Nónne bonum, ęgro sanitatem conferre? sanè si finem spectes; sed si per maleficium conferas, vel vt per fornicationē aut aliud peccatum eò tendat, actus erit malus,& lethalis. cur? nónne ad finem bonum tendebat? ita, sed per medium non bonum. Idem hîc assero, bonum ad finem tendere iudices hos; sed peccare, quia per mala media, nempe superstitionem & tentationem Dei. Præterea hoc quoque argumētum laborat vitio, quo præcedens, dum plus probat, quàm intendit; nihil probat. ad eundem enim finem tenderet iudex per duelli vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quintò, constat experientiâ, sagas probā aquæ maximè vereri & detestari, eò quòd sciant se sic detegendas: verisimile ergo est, illas tali indicio conuictas, non ausuras subire eculeum, vel saltem in eo non negaturas, quod antè in aquis coram omnibus palàm fecerunt. Respondeo, consequētiam hanc nihil valere. Deinde, si hanc maximè detestantur; quomodo solent se illæ huic probæ offerre tam frequenter? Item, vnde sciunt certò, se sic detegendas? nisi quia pacti sibi talis consciæ sunt. Si pacti consciæ; fit hoc igitur dæmonis operâ, quod aduersarius negat. Denique potiùs crediderim, illas tūc libentiùs eculeum subituras,& tormenta pertinaciùs laturas, vt tolerantiâ diluāt præcedens aquæ indicium. sic enim cassum reddituræ conatum illum improbi iudicis.

Sextò, Indicia depositionis & denunciationis sociorum & complicum, incerta sunt & fallacia: G ergo potest iudex ad eorum robur hanc probam adiicere. Antecedens probatur, tum quia malefici potentiores solent se laruis obtegere: tum quia diabolus potest innocentium vultus in conuentibus exhibere: tum quia conuentus tales incerti, & imaginarij sunt. Respondeo, primò, nec conuentus esse imaginarios & incertos omnes. contrarium docui,[x] nec omnes semper laruati intersunt, vt etiam illic docui, nec diabolus à Deo in hoc crimine permittitur innocentes exhibere, vt etiam docui,[y] sic falsum antecedens. Sed si illud concederem,& nunc pro confesso haberem; inde tamen non sequeretur illatio illa. Possunt enim illa indicia aliis legitimis indiciis roborari (de quibus agetur[z]) &, vt nulla forent indicia legitima alia, præstaret reum nocentem absolui, quàm ex prohibitis indiciis & illegitimâ probatione condemnari, teste Stephano Pontifice[a]. Denique hoc argumentum etiam probaret, de omni vulgari purgatione.

x supra libro 2.

y eodem lib. 2.

z libro sequēti.

a in d. c. consuluisti.

Septimum argumentum, ex verbis Binsfeldij, contra eius mentem, non dicam calumniosè, certè non omninò candidè detortum & contextum est; quibus, vir ille & doctus & pius, iudices ad puniendum maleficium istud hortatur; & probat in hoc crimine plus deferendum testimonio cōplicū, quā in cæteris criminibus: ex his concludit aduersarius, hāc ergo probam recipiendam: quia hæc proba est certior illis testimoniis. Respōdeo, nec esse certiorem, sed incertiorē; quia nullus homo tā mendax, quàm diabolus, cuius hæc proba pacto nititur: nec ad rē pertinere certior sit, nécne. Ratio enim dissimilis valdè est harū probatio. nū. testimoniorū probatio diuino, naturali,& positiuo iure nititur: proba hæc, vt iā sępè dictū; sed sequenti sectione probādū; omni iuri repugnat.

Octauū argumentum, teste Binsfeldio, indiciū homicidij ex cadauere sanguinante coi ā occisore petitū, videtur soli diuino miraculo adscribendū: ergo sentiendū similiter de sagis supernatātibus. Respondeo, quid de antecedente sentiā, hoc opere non semel me indicasse; sed esto, sit adscribendum miraculo: an eadē ratio huius probæ? dicis, non probas. Ego qui nego, discrimen dabo. Nulla in sanguinis illā missione causa subest suspicionis, de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quęritur illic à DEO signum;& proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in probâ frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum argumentum ait, inconuincibile esse, si diligenter aduertatur: aduerte igitur quæso (Lector) mecum, & herbam para, quam victi victori porrigamus. Sed quid hoc? an montes parturiuêre? certè nihil hîc reperio à num. 65. vsque ad num. 70. quod vim habeat argumenti, nisi istud: Iudices à maleficis, in iis, quæ ad iudicium eiusque ordinem pertinent, nec lædi, nec impediri posse. Dæmon ab initio mundi semper omnia conatus fuit, & conatur, ne malefici puniantur, & vt amasios suos eripiat iudicibus: ideoque persuaserat olim omnia, quæ fatentur, illusarum mentium esse somnia: sicque consecutus diu fuit, vt impunitate & contemptu iudicum, mirè numerus cresceret reorum. Eâdem ex causâ tam maleficæ, quàm dæmon summoperè vellent lædere, & exterminare omnes iudices: quòd nequeat, fit, quia Deus non sinit; cuius potestas est infinita, dæmonis finita. si ergo tantoperè Deus potestatem suam ostendit in defensione & tutelâ iudicũ in hoc crimine; quare non idem planè volet, & operabitur Deus, *circa executionem huius aquatilis probæ, quæ quasi index est, & minister ad huius maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac agnoscendam?*] Sic enim ille concludit, ex præmissis quas narraui breuiter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis iudicibus contra dæmonum & maleficorum insidias. vult igitur eam ostendere quoque in crimine eorum detegendo. Respondeo, Quid, si negem consequentiam, & dicam argumẽtum à purè particularibus procedere? Deus hoc facit, ergo & istud vult. Si dicas probari consequentiam: quia, vt decet Deum iudices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallantur. Respondeo, nunquàm illos falli, quando vsi sunt modis & mediis à iure comprobatis. Non enim fallitur iudex, qui nocentem absoluit, quem acta docent innocentem, vel non docent nocentem. Nunquàm falli, solius Dei est, neque hoc iudiciis humanis competit. Præterea multa crimina sæpe Deus vult in sequenti sæculo in solidum puniri: ideò ea permittit hîc latere. At reip. meliùs consultum, si deprehendantur: sanè. sed an Deus semper quod singulis rebuspub. vtilius; id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possim etiam dicere, vtilitatẽ illam reipub. honori diuino cedere; hunc sæpe exposcere, vt crimina quædam in futuro vltimo iudicio seruentur expianda. Nonne eodem argumento idem de furibus probem & sicariis? Deus potentiam suam ostendit in Iudicibus & ministris aliis iustitiæ tuendis, vt exiguo numero aliquando & plures & ferociores comprehendant, eorumque vitent gladios: ergo etiam volet hanc prouidentiam suam extendere ad criminis eorum detectionem. Denique non semper iudicia hæc sine omni impedimento procedunt, vel læsione iudicum, aut ministrorum iustitiæ, vt docui b. Ecce, quàm leui manu, & breui falciculâ, stuppeus arietis tam inuicti funis discissus, machinam exarmauit.

Decimum, sors consultoria permittitur; quatuor conditionibus concurrentibus: hæc proba est quædam sors consultoria, & in eâ inueniuntur conditionis quatuor illæ. nam non fit in electionibus Ecclesiasticis: sed fit in rebus spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reuerentiâ, & ex necessitate, defectu aliarum probationum. poterit igitur hac iudex vti. Respondeo, Hanc sortem non esse consultoriam, sed diuina-

A toriam. nam consultoria sors quærit, quid agendum vel iudicandum sit; hocque de futuro: diuinatoria, quid euenturum sit, vel quid factum, latens. In hac probâ verò non quæritur de futuro, neque de eo quid faciendum; sed tantùm de præterito siue de culpâ & commisso non aperto. Diuinatoria igitur hæc sors foret. Prohibita ergo hæc proba, vt cæteræ sortes diuinatoriæ. Immò & consultoriæ sortes hodiè prohibitæ sunt, nec permittit nos Deus voluntatem suam per extraordinaria, & iure Ecclesiastico vel sacra Scripturâ non approbata media inuestigare [c]. Vide quæ dixi superâ [d]. Neque hîc adsunt quatuor illæ conditiones. nam deest necessitas [e].

B Vndecimum [f], mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere vti absque mortali ad tollendum maleficium remediis vanis & superstitiosis, dummodò sine alio maleficio fiant: & desit omne pactum cum dæmone, etiam implicitum: quia hoc est destruere opera diaboli, quod est laudabile. Hubertinus & Goffredus putant maleficia posse per eandem artem destrui, per quam facta sunt. Imperator etiam [g] permittit maleficia, quæ in bonum finem diriguntur, nempe ad salutem hominum, &c. Cùm igitur in hac proba desit pactum omne, desit etiam maleficium: licebit iudici eâ vti, etiam si aliquid superstitiosi admisceretur. Respondeo, inprimìs hîc non agi de maleficij de-
C structione, sed tantùm de probatione maleficij commissi: & proinde hîc opus diaboli non destrui, sed tantùm indicari. Deinde pactum hîc non abesse. Imperator quoque illam constitutionem (nisi dicas eam tantùm toleranter loqui, non verò approbatiuè) iniquam esse, & diuino iuri contrariam; quia ius diuinum omne maleficium prohibuit. nec enim facienda sunt mala, vt eueniant bona. Hubertini verò Goffredi, & vt videtur Mallei malefic. opinionem, nos libro 6. copiosè refutaturos, quæ sanè, quoad destructionem malefìcij per maleficium, est erronea [h]: quoad destructionem per superstitiosa tantùm media, temeraria est, vt minimùm: quia superstitio semper est in vitio & peccato, nec vnquàm licita [i] dicenda. Nec Scotus aliud dixit [k], vbi hæc tractat, quàm licere maleficia, signum
D tollendo, destruere: quod verò superstitiosis & vanis vti remediis liceat, Scotus non dicit. sed de hac re dicentur aliàs plura [l].

Duodecimum est, omnia, quæ ab hominibus fiunt, ab intentione eorum ita iudicanda, vt si intentio bona sit & doli expers, peccato vacua sit actio, quia peccata non sunt, si voluntaria non sunt: ideò si iudex putans hoc sibi licere, bonâ intentione & citra dolum, ad veritatem inueniẽdam hoc vtatur remedio, vel nihil, vel parùm peccare. Confirmatur primò, quia in rebus, quæ ad fidem non pertinent falli, vel nullum, vel paruum est peccatum. Confirmatur secundò hoc
E argumentum, quia iudices, teste Menochio [m], duplex arbitrium habent, vnum astrictum, & ligatũ; alterum liberum & plenum; quod dici potest, *concessio ab homine vel lege facta, qua possit iudex semoto iure, æquitate & ratione, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, quod placuerit statuere.* Confirmatur tertiò, tum quia alioqui facilè sagę, sine hoc probæ genere, iudicia eludent: & experientia docet illas nullâ Canonicâ purgatione meliores fieri: tum quia iudicibus adimitur vnica ratio certi aliquid statuendi, & sic molestiis & scrupulis in-

c text. in ca. sortes. 26. qu. 5.
d cap. 2. q. 7. sect. 4.
e vt docui sup. sect. 1. f pa. 2. q. 2.
g in l. eorum, C. de malef. & mathe.
h att. Parif. 5. & 6.
i Vide B. Th. 2. 2. q. 95. & quæ diximus l. 1. c. 1. & d. ar. Parif. 5. tex Leu. 19. & 20. & cap admoneant, 26. q. 2 ca. nec mirum, 26. q. 5.
k in 4. d. 34. q. vnicâ.
l lib. 6.
m de arbr. iud. q. 6.

numeris inuoluuntur. Ex his omnibus concludit [n], vix vllum vel neglectæ legis, canonísve, vel temeratæ religionis piaculum pertimescendum esse illi iudici, qui proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio vtitur, cognoscendæ per hanc probam veritatis.

Respondeo, Plurima hîc occurrunt discutienda, quorum iam pars explicata, pars fusiùs explicabitur [o]. Inprimis illa regula, vt sit Theologicæ doctrinæ consentanea, sanè est intelligenda; quæ à solâ intentione, peccati petit rationem. Nam cùm peccatum sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ [p]; illud, quod ex ignorantiâ committitur, bonâ cum intentione committi potest; & peccatum tamen esse [q], vt accidere certum est, quando vincibilis ignorantia est: tunc enim bonam intentionem, non prorsùs excusare eum, qui facit, quod scire debuit, sibi non licere; certius est, quàm vt probari nunc à me debeat [r]. Solùm quod ab ignorantiâ omninò inuincibili fit, caret omni peccato; quia censetur omninò inuoluntarium: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget. efficit enim, vt sit peccatum ex malitiâ. considerandum itaque, qualiter ignoret iudex, sibi hac probâ vti non licere. Si hoc scire, & discere expressè noluit, tunc ignorantiam directè affectauit: si verò aduertens, vel facilè potens aduertere, se discere posse ac teneri, occasionem tamen discendi oblatam neglexit; indirectè tunc laborat ignorantiâ affectatâ: & sicut prior est expressè reus ob peccatum malitiæ, sic posterior implicitè, & interpretatiuè eòdem recidit, totiésque sic peccabit, quoties vel directè, vel indirectè, quando se discendi iterum occasio obtulit, discere vel expressè noluit, vel neglexit [s]. Quæ in iudicibus locum habent, quia hoc addiscere tenentur: eo ipso enim quòd iudices sunt, tenentur scire, quæ officium iudicandi exigit: tenenturque, qui rudiores sunt, consilium petere à doctis & piis viris. quare cùm hoc negligunt, à supinâ ignorantiâ excusari non possunt, cùm tam facili negotio, consulendo Academicas Facultates, hoc queant discere. Quòd si tamen aliquis contenderet, rem hanc esse difficilem cognitu (quæ meâ quidem sententiâ facilis est cognitu, quia sufficienter à summis Pontificibus decisa) & iudex adhibuisset aliquam diligentiam ad sciendum, non tamen omnem, quam adhibere poterat & ratione difficultatis rei, & statûs sui, tenebatur: adhuc ignorantia erit vincibilis, & proinde cum peccato: quia talis ignorantia non tollit voluntarium. Quando autem quis diligentiam sufficientem dicendus adhibuisse, hoc alterius & prolixæ disputationis est [t]. Nobis sufficit illud fundamentum subuertisse, quo supponebatur ab aduersario, solam intentionem bonam sufficere, ne quis peccet faciendo, quod facere non oportuit. Ad confirmationem primam respondeo, eam esse falsam. Quia etiam falli in iis, quæ pertinent ad mores, & præcepta Decalogi potest esse mortale, si quis fallatur propter ignorantiam rerum, quas sub mortali tenebatur scire; vt tenentur iudices ea, quæ ad officium eorum spectant, & graue continent præiudicium, vt in nostro casu: cùmque omnis error voluntarius quarumcumque rerum, semper sit peccatum ex communiore & veriore sententiâ, contra Durandum; sequitur, quò error periculosior fuerit & maioris detrimenti, hoc fatorum peccatum erroris grauius. hîc autem de-

n à num. 82. vsque ad 91.

o lib. sequen.

p B. Greg. lib. 26. Moral. ca. 16. B. Thom. 1.2.q. 76.

q Act. 3. v. 17

r vide B. Th. & ibi Medin. 1.2.q.74. art. 5. & d. qu. 76. art. 2. Scho. in 2.d.22. Valec. disp. 2. q. 2. punct. 6. & q. 5.

s Bar. Medin. 1.2.q.94. art. 2.

t Videantur Victor. in Rel. de Indis, n. 9. Vega lib. 6. in Conc. Trid. c. 18. Sot. in 2. de 5. ar. 2. q. vni. Bannes 2.2. q. 10. a. 2. dubio 10. Valen. sup. pun. 1. Angl. in 2. d. 22. q. 2. art. 2.

A trimenti est maximi, quia fouet superstitionem, tentat Deum, & proximo grauissimam infert iniuriam. Ad secundam respondeo Iudices, qui tali arbitrio libero & pleno vtuntur, non iudices esse, sed tyrannos, vt pote quibus in corde illud:

Sic volo, sic iubeo: sit pro ratione voluntas.

Et qui iubent potiùs, quàm cognoscunt; ideóque regnant potiùs, quàm iudicant. Vllíne vnquam ab vllo homine vel à lege facta hæc tam laxa concessio, vt ipsi liceat solo vacare dolo; cæterùm, seponere ius, æquitatem, & rationem; proprium verò sequi appetitum, & sic quodcunque placuerit in iudicio statuere? Deus bone, quò talia iudicia deciderunt? hâncne licentiam tribui ab
B hominibus Christianis? qui ius & æquitatem remouet, nónne iustitiam tollit; quæ omnis vel benignâ æquitate, vel rigido iure fulcitur? æquum bonúmque naturalis est iuris; hoc tollis, si ab æquo bonoque & iure simul iudicem permittis abire. Non hominis, sed Dei iudicia iudices iudicare Rex ille Israëlis, verè dicebat; hominis est arbitriû sequi rationis, quæ nos à belluis discriminat, & ratiocinatione præcedente imperare humanis affectibus, qui quod contra legis præscriptum sæpè nituntur; ideò iudices nolebat humanum sequi iudicium, sed diuinum: quia iudicandi leges acceperant à Deo Iudæi, ideò, qui secun-
C dum illas iudicabat, memor erat se Dei iudicare iudicium. Aduersarij ne hominis quidem iudiciû amplectuntur sed belluarum: hominis est, rationem nunquam semouere, belluarum est appetitum sequi, qui ergo iudici, semotâ ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nónne bestiam, non hominem, iudicatorio tribunali imponunt? Non, non qui legibus contemptis iudicat, à Deo iudicabitur. Princeps es, & legis condendæ habes auctoritatem: iustis quas tulisti legibus, pare; non metu pœnæ, quam præfixisti (hanc nemo à
D te exposcet) sed metu legis diuinæ, metu legis naturæ, amore honestatis, & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut iure naturæ absoluatur; aut hoc ius, hanc æquitatem possit, sine peccato, transgredi iudicando. Principis iudices inferiores, supremi quidem illi: &, qui Principis immediatè gerunt vicem, dum contra legis mentem non tendant; possunt verborum proprietatem extensione, vel restrictione labefactare: alij his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltem in ciuilibus, esse; illi verbis etiam legis astringuntur: si contra ea iudicant, peccare censendi, ex communi Theologorum sententiâ [u]. Notari digna sunt illa B. Augustini: *In istis temporalibus legibus, quanquam de iis homines iudicent, cum eas instituunt: cùm tamen fuerint instituta & firmata, non licebit iudicibus de iis iudicare, sed secun-*
E *dum easdem* [x].] Gregorius etiam scribit, à iudicibus iura diuina humanáque re uoluenda, & cùm reuoluerint, secundùm id, quod illis constitutum est, iudicandum [y]; & addit exemplum Moysis, qui querelas populi semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & iuxta quod Dominus imperabat, iudicia proponebat. *Nimirum* (ait) *nos instituent, vt non ex corde nostro, sed ex præcepto diuino sententiam proferamus.*] Hoc tenebantur sequi præcepto Dei iudices Israëlis, qui iudicare iubentur, iuxta legem eis à Deo per Moysem datam [z], immò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat [a]. Sanè apud Romanos testatur Asconius

u B. Tho. 1.2. q. 96. Medin. 2. q. ... & ibi Iann. & Aragon. & Sot. Item Caietan. in sum. verb. Index. Nauar. Manu. ca. 25. nu. 4. 12.

x li. de vera religione. c. 31.

z ea. summo pere, 11 q. 3.

z Deuter. 17. v. 10.

a d. c. 17. v. 18.

solitos iudices iusiurandum in leges præstare, quod illi solemni formulâ præiretur. Nihil autem perniciosius, nihil periculosius semper iudicatum quàm si affectui indulgere iudex permittatur: apperitus verò semotus à ratione, nihilo passione & affectu melior est. Absit ergo à Deum timentium mentibus, absit à Christianis subselliis, talis arbitrij plenitudo, qualis in 2. confirmatione proponebatur. Ad tertiam confirmationem respondeo, Præstare sagas centum nocentes absolui, quàm vt per talem probationem innocens vna mulier condemnetur, vel periclitetur: præstare eas absolui sine iudicis peccato, qui licita omnia expertus; quàm cum peccato & superstitione veritatem deprehendere, & crimen punire. Quid tibi (ô iudex) proderit, si prouinciam criminosis liberatis, animæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest bene consulere aliis, si tibi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa. tibi non nocebit: sed sibi, consequetur illam Nemesis sua. De scrupulis quod additur, dicerem lubens, *Trepidauerunt vbi non erat timor* [b]. Eximatur semel hic error ex eorum mentibus; erronea conscientia cessabit. doceantur timere superstitionem, doceantur quàm graue peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatum esse, non obedire Ecclesiæ [c], quæ vniuersim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli. vnam ex causis cur canonicis & ciuilibus mediis veritatem non assequantur, præcipuam esse credo, quòd huic superstitiosæ probationi confidant; cæteris, hoc est, iustitiæ & Deo, diffidant, & ideò eas obeunt negligentius. Nonne hoc meretur decipi & illudi?

b Psal. 13. v. 5.

c Nauarr. sup. ... in fin. ... c. ...

Vltimum argumentum petitur ex verbis B. Bernardi [d], ex cuius narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiã in more positum. Sed respondeo, verba B. Bernardi hoc non probare, & B. Bernardum post Longobardorum & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diuixisse, nempe post annum 1100. vt antiquior illi auctoritas quærenda fuerit in re, quam ante Bernardum Stephanus Papa, & tempore Bernardi Lucius III. & mox post Bernardum Honorius III. damnarunt. Sed nec B. Bernardus hanc consuetudinem probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorundam tantùm priuatorum fuisse docet: notandum quoque, illos hæreticos, de quibus loquitur, fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Barulo dictos. Verba Bernardi hæc sunt: *Probatum est, mori magis eligunt, quam conuerti. Prærunque fideles iniectis manibus aliquos ex eis ad mediũ traxerunt. Quæsiti fidem, cum de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cumque iam negare non possent, quippe deprehensi, aquâ eos non recipiente, arrepto, vt dicitur, freno dentibus, tam miserè quam liberè impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem asserentes, & pro eâ mortem subire parati. Nec minus parati inferre, qui adstabant. Itaque irruentes in eos populi, nouos hæreticis suæ ipsius perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factum non suademus.*] Hæc ille. ex quibus patet, hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum non approbari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & obseruantissimus? Si dicas Bernardum loqui duntaxat de præcipiti nece illis illatâ, & hanc dãnare, non iudicium aquæ. Respondeo, B. Bernardum necessariò de vtroquè intelligendum. Nam si examen illud licitum erat, etiam licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpam ita deprehensam solebant statim supplicio tradi. Deinde B. Bernardus non approbat illud examen, sed solummodò narrat quid vulgò factum; quando adhuc in causâ hæresis vigebat hæc probatio de facto. Principibus dissimulantibus, nec satis promptis ad parendum Canonicis decretis, quæ pro æui barbarie plerique ignorabant. Respondi argumentis scriptoris illius Catholici, & excepi hastas eius amentatas: nunc vicissim, communis & veræ sententiæ tela torquebo.

d in Cant. serm. 66 in fin.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia negatiua.

EGI de iis, qui ignari sunt prohibitionis Canonum: de aliis sit Conclusio: Peccant iudices, qui gnari prohibitionis Pontificiæ, probâ hac aquæ frigidæ in maleficij crimine vtuntur. In conclusione hac suppono, prohibitam esse probam; quod probatum à nobis suprà [a]. Nec valet solutio aduersarij, non esse mentem Canonum de hoc crimine loqui. Vis enim negatiuæ indefinitæ prohibitionis, est vniuersalis, ideóque præcepta negatiua semper, vbique, & omnes ligant: vt docent quotquot Decalogum explicant. ideò qui dicit; *Non licere vti proba aquæ frigidæ*; intelligendus est, de purgatione cuiuslibet criminis per talem probam. Neque hactenus, quod sciam, vllus hanc limitationem canonum illorum somniauit; vt de purgatione leuium tantùm criminum loquerentur: nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, vt eius interpretatio contra receptam hactenus sententiam sit admittenda, cùm nec vera sit. Nam canones illi de furto, immò & homicidio loquuntur, quod graue crimen est. Conclusio communis est, vt superiùs probauimus.

a sect. præced. in respon. ad 2. arg.

Probatur primò, quia *Peccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem æternam*, vt ait B. Augustinus [b]; siue, vt ait B. Ambrosius [c], *Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cœlestium inobedientia mandatorum*. Inter cætera autem legis diuinæ siue æternæ mandata est, vt oues pastorem suum audiant, & Ecclesiæ capiti obediant; constátque Catholicis omnibus, ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei; & eorum, quæ à fide dependent. Horum ex numero est iudicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non; siue quid superstitiosum sit, quid non sit. Cùm itaque Pontifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, vt lubet) declararit, probam seu purgationem aquæ frigidæ superstitiosam esse [d], illi non credere, & contrarium contendere, est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumque se præbere, vt habeatur sicut Ethnicus & publicanus: & proinde est incidere in cœlestium præuaricationem mandatorum. Si dicas, Stephanum Papam meminisse tantùm feruentis aquæ, & non frigidæ. Vrgebo, eandem frigidæ & feruentis esse rationem; quia generaliter ibi subdit pro ratione: *Quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosâ adinuentione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcirco hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in

b li. 22. cont. Faust. D. Tho. 1.2.q.71.ar.6. Scho. in 2.d.35 c de Paradiso, cap. 8.

d c. consuluisti, 2.q.4.

canonibus, non sancitæ sanctorum Patrum documento: sed ab hominibus vulgò præsumptæ. Promant aduersarij vnum vnius Patris documentum hanc probationem approbans; & videbuntur nō penitus auctoritate veterum destituti. Solus Yuo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed aduersarij ferri candentis probationem æquè atque ego improbant: & Yuonis rationem superiori sectione confutaui. Præterea Pontifex alius [e] aquæ frigidæ & feruentis simul mentionem faciens, vtramque vocat *popularem inuentionem*, vtramque dicit factam *fabricante inuidiâ* (h. diabolo hominum saluti inuidente) vtramque æqualiter detestatur. Aquæ etiam huius frigidæ purgationem Lucius III. vocat [f] *peregrinum iudicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ moribus) & declarat inualidum. Sed & Innocentius III. iudicauit eandem esse aquæ frigidæ, aquæ feruentis, & ferri candentis prohibitionem [g]. Est ergo summorum Pontificum iudicio hæc proba, *inutilis, plebeia inuentio, peregrinum iudicium, fabricatio inuidiæ, superstitiosa adinuentio, destituta Patrum documento, Canonibus improbata*. Quædam adfert aduersarius [h], vt probet diuersam esse rationem aliarum probationum, quæ prohibitæ. Primò, (ait) illæ subibantur spontè & vltroneâ oblatione hæc à iudice iniungitur. Hoc ipse vidit non esse verum; nam ex locis citatis patet [i], etiam solitas iniungi à iudice alias; & exempla superiùs allata docent etiam aquæ probam spontè susceptam. Ideò dicit secundò, adustionem naturalibus remediis posse per dæmonem impediri: & ideò hanc probam esse incertam. Quasi verò non possit etiam vel ipse sustentare in aquis maleficam, vel aliquid ei supponere quod sustentet. Tertiò, adfert ex Malleo maleficarum, quòd si duellum alicubi potuit permitti, multò magìs posse probam ferri candentis: item etiamsi peccent duellatores, iudices tamen excusari posse. Respondeo, hæc omnia iam ostensum euidenter esse falsa. Vltimò dicit experientiam huic fauere probationi (quod nec semper verum, & etiam olim illis alis fauebat) & propter sacramentum Baptismi hanc aquæ esse prærogatiuam: quod est gratis conicere, & somniare vigilantem, & declinare post Scribonium. Confirmatur hæc probatio, quia Diuinatoria sors est superstitiosa, sed huiusmodi probatio est quædam species sortis diuinatoriæ, vt docui [k], ergo est superstitiosa. Maior est omnium Doctorum, & certa: quia diuinatio est vna species superstitionis. Minor probatur, ratione B. Thomæ [l], quia ordinatur ad iudicanda occulta Dei scientiæ & iudicio reseruata: præsupponit enim contraria sententia, nisi per aquam frigidam non posse crimina deprehendi: at si aliter, quàm per vulgares purgationes, inuestigari nequeant, Stephanus V. Papa [m] definit relinquenda illi, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et sanè temerarium est, laicos iudices occulta peccata scrutari velle, de quibus nec Ecclesiæ licet iudicare; sed ei tantùm, qui corda & renes scrutatur. Hanc confirmationem cùm quinto loco insinuasset aduersarius [n], certè alibi [o] suo loco non dissoluit. non enim de secretis illis prouidentiæ diuinæ, & maiestatis gloriæ ve Dei agitur in argumento; sed tantùm de peccatis, quæ viâ licitâ, omnibus tentatis, iudex nequiuit deprehendere. Sed videtur eam velle soluere [p] dicendo, diuersam esse rationem priuatorum sic

e ca. Mennam, in fine, 2.q.5.

f c. ex tuarum, de purgat. cano.

g ca. sententiam sanguinis, ne cleric. vel monach.

h à num. 156.

i d.c. Ménam, & c. vlt. de purgat. vulg.

k sectio. præced.

l 2.2. quæ. 95. art. 8. ad 3.

m d c. cōsuluisti.

n Cap. 1.
o Cap. 3.

p nu. 173.

A occulta inquirentium, & iudicum. nam iudices faciunt, vt vicarij Dei, & ex officio, priuati ex metâ curiositate. Hæc responsio euertitur, eò quòd canones disertè etiam de iudicibus loquantur, idque tam quo ad Magistratus, quàm quo ad priuatos prohibent [q]. & sanè æqualis vbique est superstitio, & Dei tentatio, & in Magistratu hæc sunt minùs ferenda, minùs excusatione digna. Confirmatur secunda hæc probatio; Iure Canonico vulgares omnes purgationes sunt improbatæ, vt patet ex dictis canonibus, & communiter Canonistæ sentiunt: sed aquæ frigidæ proba est vulgaris probatio, vt patet, quia non est canonica, neque legalis; ergo est prohibita. Dicent fortè, eam esse miraculosam. Sed tunc contra eos

B procederet argumentum sequens.

Secunda probatur conclusio: Tentatio Dei est peccatum repugnans religioni & primo præcepto Decalogi; sed qui vtitur huiusmodi probatione, tentat Deum: ergo hæc probatio est peccatum repugnans religioni. Maior probatur, ex communi sententiâ Doctorum [r]. Minor verò probatur auctoritate Honorij Pontificis, qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari [s], & quod ille de vnâ specie asseruit, de cæteris quoque vulgaribus probationibus communis Doctorum schola intellexit [t], eadem enim in omnibus est ratio, quia vel potest illud delictum aliter deprehendi, & tunc nulla adest necessitas: & ideò

C miraculum petitur à Deo citra necessitatem, quæ est aperta Dei tentatio: vel si non potest sciri aliis mediis illud peccatum, tunc iudex est iniustus, qui de quibus iudicare non potest, eò quòd diuino throno sunt reseruata, iudicium vsurpat. Sed si benè consideres sententiam contrà sentientis scriptoris; semper hîc adest Dei tentatio. Etenim vult iudicem non deuenire ad hanc probam, nisi habeat sufficientia indicia ad torturam; nec ad alium finem, quàm torturæ, hanc probā tuetur [u]. Conatur hoc crimen tentationis Dei euadere, quia signa & miracula sæpe legimus in sacrâ Scripturâ petita, ab Abrahamo, eius seruo, Gedeone, cæteris. Respondeo, cum Alexandro de Hales, hæc non facta ad imitationem posterorum, sed in significationem & figurā futuri, iuxta illud Apo-

D stoli [x], *Omnia hæc in figurâ contingebant illis*. Quòd si figuram non recognoscas; dico, speciali Spiritus sancti instinctu vel iussione seu reuelatione ea fecisse; nec aliter licere à Deo signum petere, iuxta B. Thomam [y]: aut magnâ & euidenti vtilitate, vel necessitate id exigente, v.g. ad gentis alicuius conuersionem certò inde subsecuturam; vt Apostoli & alij Sancti fecerunt. In nostro verò casu, quia Deus satis multa dedit media legitima veritatis explorandæ necessitas ista cessat: vt supponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz, ille per Esaiam reprehensus fuit, eò quòd Dei signum oblatum respuerit, ne Deum honore hoc afficeret: quod, quid ad rem quæso?

E Tertia probatur conclusio, quia hîc non est miraculosa Dei operatio censenda, sed pactum Magicum cum dæmone: ergo illicitum iussione suâ ad hoc cooperari. Probatur antecedens, quia hoc promiscuè contingit ad proiectionem in aquam, quam faciunt iudices Catholici & hæretici, vt constat; quia maximè hæc proba viget inter hæreticos: sed hæretici non faciunt vera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipsorum non fieri. Respondeo, nulla illos vnquam facere

q d. ca. consuluisti, d. ca. ex tuarum, d. c. Mennam, d. c. vlt.

r B. Tho. 2.2. q. 97. Summistarū in verbo Tentatio Dei, vel, Tentare Deum, Nauar. c. 11. nu. 19. & seq. Gales. VVesticapell. Catechesi 6.

s cap. vlt. de purg. vulg.

t B. Tho. ... 8. ad 3. & Summistæ, & Nauar. Petrus Anchar. in d. cap. vlt. & Binsfeld d. q. 1. Alexander de Hal. par. 4. q. 45. mem. ... Valen. 2.2. disp. 6. q. 14. pun. 1. Turrecrema. ad 2. q. 4. in princ. & 3. & cap. consuluisti, ead. q. nu. 2 & 3.

u Vide quæ de hac re dixi præced. sectio. in princ.

x in Cor. 10. v. 11.

y 2. q. 97. art. 2.

A ad confirmationem fidei: tam ordinaria verò & continua eos facere, ad aliam rem probandam; id nunquàm auditum, nec credibile. Secundò proba tur, Deus per nullos facit miracula sine necessitate: hîc non esse necessitatem idoneam, ostensum est. Tertiò, vera miracula Deus aliis miraculis nunquàm eneruat, quia veritas nequit impugnare veritatem. Ergo si sagas non demergi foret verum miraculum, nunquàm hoc aliis miraculis euerteretur. Sed legimus aliquando per miraculum hanc immersabilem Magorum vim sustulisse, adeò vt de facto sagæ aquis demersæ & absorptæ fuerint. Ergo illa vis immersabilis est miraculosa. Quod subsumpsi, id probatur ex Historiâ miraculorum, quam Cæsarius collegit; vbi narrat [z], maleficos quosdam, qui, freti maleficiis, supra flumen ambulabant, proiectâ in flumen sacrâ Eucharistiâ, statim demersos fuisse. Si dicas illud, nec in iudicio, nec à iudicibus actum. Inferre possum, igitur hæc virtus immersabilitatis non est à Deo tributa maleficis, pro signo certo criminis comprobandi. Nam hi verè malefici fuêre, & tamen demersi sunt, vi sacri panis Eucharistici. Ergo miraculosè demersi. ergo miraculo posteriore destructum prius miraculum foret, etiamsi coram iudicibus, eorum iussu id actum fuisset. Nam vis miraculi non restringitur ad iudicum præsentiâ. Vrgeo quartò, miracula Dei nunquàm fallunt, sed sunt certissima & infallibilia: hæc proba fallit aliquando. Respondeo [a], hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel quia non benè aduertunt iudices & fidem non habent, nec satis confidunt Deo, quod tamen erat necessarium ad miraculi patrationem. Sed contrà, si sit saga (secundùm vos) mergi non potest vi humanâ adhibitâ: quia nullæ vires humanæ Angelis bonis ministerialibus possunt resistere: & tamen fassi estis [b] eam, quæ malefica erat, vi à carnifice demersam: tibi ergo ipsi respondeas. Item Godelmannus ex literis cuiusdam Nobilis Borussi, sex sagas diuersis vicibus, cùm verè constaret esse reas, in aquam gelidam colligatis artibus proiectas, submersas fuisse scribit [c]: & de pluribus hoc idem affirmat Ioannes Althusius [d]. Confirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubrauius Episcopus Olomucensis [e], agens de Vratislao Rege: *Idem Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollendisque magorum portentis, artibúsque maleficis; quas tunc multi viri mulieresque nimis licenter exercebant, mentes hominum fascino turbantes, boúmque & pecudum lac, segetémque alienam pellicientes, atque ipsa interdũ elementa dæmonum violentiâ concutientes, per quæ imprudens vulgus à syncera in Deum fide euertebatur. Nec tamen aliter Gerardo malis obuiam ire, quàm per censuram Ecclesiasticam licebat: eam illi non pluris quã plumbeum gladium æstimabant. Ergo non ferrum tantum, sed ignem quoque & aquam Vratislaus maleficis admouit, aliósque securi feriri, alios flammis exuri, sagas nonnullas aquis submergi iussit. Atque hac animaduersione in auctores amplius centum districtâ, reliquos desinere artem vetitam, damnatámque metu similis pœnæ coëgit.*] Audis submersas aquis sagas Boëmiæ vbi tum miraculi vis, quam prætendunt? Effugium vnum video, ad inquisitioné à Deo subueniri, non ad supplicium quasi non illa ad hoc dirigatur. quasi diploma de illâ his nostris aquariis vllum sic peculiare. Quod etiam additur; de iudicum paruâ seu modicâ fide; planè impertinens est. illa enim dictis Scripturæ locis exigitur

z lib. 9.

a num. 121.

b num. 31.

c lib. 3. de lamiis c. 4. nu. 11.

d Admonit. ad iudicem.

e lib. 8. histor. bohem.

fiducia in miraculis, quæ ad fidei confirmationem edenda erant, non quæ ad Iudicum inquisitiones, & notitiam pertinebant [f]. Quod autem de Sceuæ filiis adfertur [g], id vel eôdem referendum, vel ad rem nihil omninò facit. Quartò probatur hîc pactum interuenire, quia cùm nec naturali hoc vi contingat, nec miraculosâ Dei operatione, restat fieri ex vi pacti cum dæmone; non quidem expliciti vel expressi; tale enim iudicibus nullum non puto intercedere (neque aliud probant, quæ multis dicit auctor ille [h], & quod dicit esse pactum implicitum cum Deo, id iam probatum est esse explicitam Dei tentationem.) Sed dicimus cum primo aliquo iudice pactum explicitum intercessisse dæmoni, vt dæmon ad tale signum proderet occultum & latens crimen; nempe vt, quæ sagæ essent, eas sustineret, ne mergerentur: posteà (vt contingit in omnibus huiuscemodi rebus) alij iudices hoc edocti, vi illius primi pacti, idem obtinuerunt, atque ita iam, etiam ignari, ex pacto implicito operantur. Pactum verò hoc implicitum intercedere patet, quia superstitiones omnes nituntur pacto implicito, vt docet B. Augustinus [i] (& cum eo omnes Theologi) Lege B. Augustin. loco illo & seqq. cc. & deprehendes hîc & superstitionem, & pactum implicitum versari: quia effectus nec est causæ naturali adæquatus; nec talis, vt à Deo debeat meritò per miraculum exspectari. Cum ipsis sagis nó intercedere quoad hoc vllum dæmonis pactum, non malè sentit, nec inualidè probat ille scriptor [k]. Nam in illo exemplo, quod ibi narrat, clarissimè id cernitur. referam eius verbis: *Quemadmodum hac adhuc æstate in præfectura Linnensi, Diœceseos inferioris Coloniensis, accidisse dicitur, quod vetula quadam videns duas mulierculas aquâ tentatas non subsedisse, sed supernatasse, ipsa ad præfectum loci accurrens, & interpellans, eousque tã ipsum quã cæteros ministros iustitiæ præsentes permonet, volens ac acerrimè instans, vt & ipsa aquis tẽtaretur: se licet apud populũ suspecta admodũ sit de hac maleficiali hæresi, iam tamen innocentiam suam per hoc coram populo testatam facere, indignámque hac suspicione publicè se eximere velle. Annuit importunè efflagitanti præfectus, & cæteri: sed hanc in aquam proiectam euidentius supernatasse, neque vt demergeretur, vel fundum peteret (quamuis id studiosè suo motu super aquas tentans) efficere vllâ ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suorum membrorum ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatam hoc effugisse periculum, donec producto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus indiciis contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suum sibi suasisse, vt hoc aquæ periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis famam vitámque eius adseruaturum esse. Hac confessione sponte prolatâ incineranda eàdem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.*] Cernitis in hoc exemplo, tacitum pactum, quod operatum in tribus mulierculis, & quoad tertiam præualuit pacto expresso cum tertiâ inito, quia volebat dæmon hanc rogo tradi, vel saltem necari, moraliter certus impœnitentem obituram. Iudices autem isti non sunt secuti scriptoris illius sententiam, quia nó sufficientia habentes indicia, ad solas mulierculæ importunas preces, ad hanc purgationem processerunt; atque ideò ex duplici capite grauiter peccarunt. Primò, quòd vsi illicitâ probatione. Secundò, quòd præcipitanter eâ vsi. Sed hinc colligo, scriptorem ab aliis iudicibus,

f Matth. 17. v. 20. Marc. 9. v. 23. & 24.

g Act. 19.

M

h lib. sui ca. 3. à num. 91.

i li. 2. de doc. Chris. c. 20. 22 & 23. & docui ca. 1. quæst. 5.

k à num. 97.

qui similiter praxi illâ vtuntur, dissentire; dum ipse vult, præcedere ante probam debere indicia ad torturam sufficientia; illi verò putant, à probâ cum aliquâ diffamatione posse incipi. Quâ in re fortassis loquuntur magis consentaneè praxi ordinariæ illi, sed reprobæ. Quintò probatur hoc pactum, ex moribus diaboli. conatur ille Dei miracula effingere. habere conatur suos martyres; qui sunt hæretici, & inter hos sagæ. ideò sicut Deus plerisque suis Martyribus miraculosè concessit, vt aquis mergi non possent, in veræ fidei confirmationem: sic diabolus præstigioso miraculo conatur persuadere hominibus, etiam suos Martyres esse immersabiles: & hoc pacto duo consequi conatur. primum, vt illa Christi miracula falsa reputentur. secundum, vt saltem ipse æqualem cum Deo potestatem habere videatur: & prætereà confirmentur in pertinaciâ pseudomartyres sui, quibus sic persuadet, se eos seruaturum in igne, sicut seruauit in aquis. Confirmatur hæc ratio, quia si aliqua saga sic iniecta in aquis verè pœniteret & animo eiuraret, statim mergeretur: quia pactum cessaret.

Quartò probatur nostra conclusio. Non obedire in spiritualibus (cuiusmodi est id, de quo agimus) Pontifici maximo, est non obedire Deo, iuxta illud [l] *Qui vos audit me audit; qui vos spernit me, spernit.* Sed nō obedire voci & iussioni Dei, est graue peccatum: ergo vti hac probâ est grauiter peccare, cùm Pontifex eam prohibuerit, vt probatum initiò huius sectionis. Minor probatur verbis Samuëlis, *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas?* quasi dicat, nunquid magis gaudet Deus cæde & supplicio nocentium? nam & hi vocantur à Prophetis hostiæ & victimæ, vt docui alio loco (*& non potiùs, vt obediatur voci Domini* [m]? (vt non tendatis, ô iudices, contra Dei prohibitionem.) *Melior est enim obedientia quàm victima: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum.* Suauior est Deo odor obedientiæ, & humilis sensûs vestri submissio, quàm nidor adustarum ex vetitis probationibus lamiarum, puras manus vestras & mentes amat Deus submissas præceptis vicarij sui; non rogos, non pyras, non cnissas miserarum contra canonum præcepta examinatarum, damnatarumque.) *quoniam quasi peccatum est ariolandi, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.*] Quid accommodatiùs ad probandum, hanc probam canonico iure vetitam, ad ariolationem sortis diuinatoriæ, & manganicam diuinationem pertinere? Non dicimus illic Samuelem de sagis, aut hac probatione locutum, non ita desipimus: sed decimus hoc ab eo probatum; inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratam & ariolationi similem esse hinc inferimus, cùm hæc sit inobedientia valdè similis illi Saülis inobedientiæ, vt ostendi: idem quod illa meruit, mereri nomen, & in eandem classem reduci. Addimus hoc argumentū ab aduersario visum, sed non depulsum lege quæ scripsit [n], & videbis me verum dicere. Quæ verò mox sequuntur de dæmonum potestate in corporibus deferendis & similibus, ad rem nihil pertinent. Nam conari negare, vim dæmonum in corporibus mouendis, vel in eleuandis, & sustinendis in aquâ, id sanè foret in Philosophiam, quod solœcismus in Priscianum. egimus de his [o], vbi etiam docuimus, vera per Satanam edi miracula non posse; & hæc eadem omnia B. Binsfeldius breuiter, sed solidè docuerat, ideò contra illum, qui hîc miraculum nullum agnoscit (vt nec ego) tota illa disputatio & λογομαχία [p]. & quæ porrò subduntur, à Deo talem potestatem eludendi iudices dæmoni non permitti, ea planè non probātur satìs. Cogit me aduersarius hîc extra chorum nonnihil, vt eum subsequar. Multis enim conatur hic suadere, dæmonem hoc in aquæ elemento nō posse: quia dæmon est ex elemento aëris compactus, non aquæ: sed faciliùs in inuicem operantur & possunt, quæ sunt ex eodem elemento compacta: ergo faciliùs dæmon operatur in aëre, quàm in aquâ. ergo non quia potest corpora sustinere in aëre, ideò potest in aquâ. Respondeo, hoc tantùm probare posset, quod difficiliùs faciat in aquâ. Sed neque hoc probat. nam maior argumēti, dæmonem esse compactum èx corpore aëreo, est erronea: vel saltem prorsus temeraria: & ideò moneo scriptorem, vt retractet, & legat quæ Scholastici eâ de re, vel quæ ex illis & ex PP. optimè Molina, & Valencia [q]. Nec ad rem pertinent, quibus fusè agit, vt ostendat dæmones in aquâ nihil miraculi hactenus ostendisse. Nō enim sequitur, aliàs non fecerunt: ergo nec tunc poterant, nec nunc possunt. Et quod dicit, priscos martyres idcirco diuinâ virtute supernatasse; id iam nos docuimus sententiam nostram roborare. Sed neque est verum, nullos Martyres Christi submersione necari potuisse. Legat Surium, legat Baronij Martyrologium, & Annales, inueniet cōplures aquis suffocatos. nolo immorari; quia hoc est τὸ πάρεργον.

Quintò probatur conclusio, quia Iudex sine causâ sufficiente, & prægnante recedens à communi sententiâ Iuris interpretum, perperam iudicat [r], & proinde peccat, vt & Doctor consulens sine idoneo fundamento contra illam [s]. His addimus Corollaria quæ sequuntur ex prædictis. primum, iudicem, qui hac probâ fuerit vsus, posse conueniri actione, vt possunt, qui iniustè aliquem carceri mancipatunt [t]. Secundum, Si, cùm non adsint alia sufficientia indicia ad torturam, propter adminiculum huius probationis vulgaris reum subdat torturæ Iudex, peccabit, & tenebitur actione iniuriarum, vt suprà, etiamsi reus in torturâ non fateatur. quia iniuriam fecit, indebitè torquendo, vi indicij à iure improbati [u]. Quòd si reus tormentorum vi confiteatur; confessio erit nulla, quia vi extorta: & iudicium ex eâ subsecutum nullum, & sententia irrita [x]. Et per consequens Iudex talem supplicio mortis afficiens; homicidij reus est coram Deo; quia occidit, quem nō habebat ius occidendi. Notandum tamen confessario, vt diligenter personam iudicis consideret. Nam si casu aliquo fieret, vt laboraret ignorantiâ inuincibili (quod vix puto posse hodiè contingere) immunis esset à peccato in foro poli: si laborat vincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decrescet peccatum. Hanc puto & veram & securam de hac aquæ frigidæ purgatione sententiam.

QVÆSTIO VI.

De quibusdam aliis vulgaribus probis.

QVÆDAM est probatio per pondera & lancem. nam in eâdem Germaniâ appendunt sagas, & aiunt eas vltra certum pondus (nempe

l Luc. 10. v. 16.

m 1. Reg. 15. v. 22.

n à num. 123. vsque ad 127.

o lib. 2.

p à num. 128. vsque ad 1[illegible]

q in 1. par. q. 55.

r li. [illegible] de off. Quæstio. [illegible] c. ne innitaris, § à [illegible] Ab. & Doct. de constit. [illegible] & nouissima, [illegible] 22. C. de inoff. test.

s Anton. Maria Gorat. in tractat. de commun. Doct. opin. [illegible]

t [illegible]

u [illegible]

x l. pen. ff. [illegible] quæst. [illegible] Doct. [illegible] testibus [illegible] & Cur. quos sequitur Binsfeld. [illegible] hac re [illegible]

librarum 14. vel 15.) deprimere non posse, quantumuis sint proceræ vel obesæ. hoc etiam Reckius damnat [a]. Ego idem de illo dicendum puto, quod de aliis vulgaribus purgationibus, nempe niti pacto dæmoniaco, superstitiosum esse, & cum Dei tentatione coniunctum. Canonibus expressè non prohibetur, quia est inuentum planè recens.

a lib de proba aquæ frigidæ, à n.41.

Secundò, Est quoddam sortis seu purgationis genus per crucem, de quo fit mentio Constitutionibus Caroli Magni [b], vbi iubentur litigantes cruce, aut scuto, & fuste decertare. & in Capitulari, vbi habes, *campo vel cruce contendant*. Ex his locis, crucem fuisse genus armorum, quidam volunt. Ego nō assentior, sed puto fuisse genus purgationis per sortes, quibus se ad crucem aliquam ei manus imponens, vel eam amplectens, qui expurgabat. Sanè illis locis cruci, cāpus, hoc est duellum opponitur, & in testamento Caroli Magni apud Nauclerum: *Si accusator contendere voluerit de ipso periurio, stent ad crucem.*] Cruce ergo contendere, non aliud, quàm ad crucem stare. Stare verò ad crucem, quid sit nescio, nisi id quod dixi. Crucis iudicium etiam Frisones superstitiosè exercebant, vt docet lex eorum 14. *Sortes tales esse debent duo tali de virgâ precisi, quos tenos vocant: quorū vnus signo crucis innotatur, alius purus dimittitur, & lanâ mundâ inuoluti, super altare seu reliquias mittuntur; & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest puer quilibet, vnum de ipsis sortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est, sustulit, tunc vnusquisque illorum septem faciat suam sortem, id est, tenum, de virgâ, & signet signo suo, vt eum tam ille, quàm cæteri qui circumstant, cognoscere possint & obuoluantur lanâ mundâ, & altari seu reliquiis imponantur, & presbyter si adfuerit; si vero non, vt superius puer innocens, vnumquemque illorum sigillatim de altari tollat, & ei qui sortem suam esse cognouerit, rogat; cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere tenetur; cæteris, quorum sortes prius leuatæ sunt, absolutis.*] Si ritus etiam communis Francis fuit, certare cruce non foret aliud, quàm sic iudicio crucis contendere; & stare ad crucem foret, conuenire cum aduersario; vt stent ambo crucis iudicio. quod fortè verius.

b l.5.fol.62.

Tertiò, Huc pertinet sortitio illa quatuor Constantinopolitani Imperij cādidatorum, Alexio Murziplo superato; quam, Bonifacius Comes Montisferrati, Balduinus Flandriæ Comes, Montisferrati, Balduinus Flandriæ Comes, Erricus S. Pauli, & Dandulus Dux Venetorum, pacti, vt in æde Apostolorum, pro numero candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur; quorum vnus solus hostiam sacram contineret, cæteris vacuis; eosque totidem Sacerdotibus traderent, vt ad cuiusque Principis nomen vnum tollerent, & eis redderent: imperium verò illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed meritò pòst, illis pactio ista displicuit, & ius designandi quem vellet, communibus suffragiis in Dandulum contulerunt. narrat Nicetas [c].

c in fine Annal.

Quartò, Huc pertinent quidam olim, qui res aliquas abiecēre, vt ex earum recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa à Deo. hoc enim est, Deum tentare; nec licet, nisi habitâ reuelatione ad hoc faciendum: quod credendum de S. Attilano Zamorensi, de quo Marincus Siculus [d], & de S. Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremitâ, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosius [e].

d lib. 5. rer. Hisp.

e libro 6. c. 9.

FINIS LIBRI QVARTI.

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI, DISQVISITIONVM MAGICARVM

LIBER V.

DE OFFICIO IVDICVM CONTRA MALEFICOS, siue DE PROCESSV IVDICIARIO IN CRIMINE MAGIAE.

VEre Comicus, *Nunquam ita quisquã benè subducta ratione ad vitam fuit, Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui; Aliquid semper moneat, vt quod nunquam te facturum putabas, id post facias tamen.* Quis credidisset me, post annorum viginti felix à Tribunalibus ad Religiosam vitam transfugium, ad hanc Masuri rubricam rediturũ? redeo tamen, non vt coram me reus palleat, non vt Quæsitor sedeam, vel vt Quadruplatori aures præbeã: sed, vt iudicibus consulam, quibus ex librorum cõfusâ cõgerie, aut vsu vario nimis arbitrariorũ hodiè iudiciorum, ista minùs libuit, vel licuit, ad crimẽ, de quo nũc agimus, accõmodare. Nã quibus nec ocium deest, nec voluntas, fateor de fontibus ista haustuos non difficulter: haud scio tamen an eâ methodo, & ad cõscientiæ securitatem directione. Certè Confessariis, quorum plerique nudi Theologi sunt, in re, ne iuris quidem peritis planè peruiâ non inutilis opera mea fuerit: quorum potissimùm gratiâ, me dieb. aliquot antiquo iterum ludo passus sum includi. Sequar ipsum iudicij ordinem, qui ordinarius; & rem in sectiones partiar; & legam vestigia eorum, quos equiùs, meliùs, & prudentiùs de latrunculatoriis hisce locutos arbitrabor, Clarum, Bossium, Simancam, & alios, præcipuè Prosperum Farinacium insignem, non lectione tantùm, sed & vsu, Iurisconsultum.

SECTIO I.

An in hoc crimine seruandus ordo & processus ordinarius.

COnstat inter delictum, crimẽ, maleficiũ à iuris interpretibus differentiam aliquam statui[a]: quæ tamen nostro instituto parùm idonea est, ideò, vt solent etiã alij Doctores[b], ista pro iisdem nũc sumo, & præsuppono sortilegij siue maleficij crimen esse publicũ, mixti fori, & cõmune; de quo, si a laico cõmittatur, vterq; iudex potest cognoscere, Ecclesiasticus & laicus: itẽ esse crimẽ nominatũ, siue ordinariũ: eo sensu, vt habeat nomen certũ & etiam pœnam certam iure præfinitam: esse tamen crimen extraordinarium, & exceptum eo sensu, quòd in eo quædã obtinent peculiaria, & quòd sub generali legis dispositione nõ cõtinetur, vt nec crimẽ lęsę Maiestatis, aut hęresis: ad quod constat maleficiũ pertinere, quæ est sentẽtia Doctorũ cõmunis[c] & verissima: esse quoq; crimen enormissimum, grauissimmũ, atrocissimũ, quia in eo cõcurrunt circunstantiæ criminũ enormissimorũ, apostasiæ, hæresis, sacrilegij, blasphemię, homicidij; immò & parricidij, sępè & concubitus contra naturã cũ creaturâ spirituali, & odij in Deũ, quibus nihil potest esse atrocius. Pendet quidẽ à iudicis arbitrio, pensare grauitatem delicti, vtrũ sit atrox, vel atrocissimũ[d]: sed tamẽ debet iudex hoc arbitriũ suũ moderari ex circunstãtiis delicti, quas optimè explicat Prosper Farinacius[e], hic verò concurrũt non paucæ; primò, quòd delictum est mali exempli, & cuius noxa vt cancer serpit, attestante experientiâ. Secundò solet nocturno committi tempore, quãdo minùs sibi homines cauere possunt. Tertiò, cõmittitur clàm & proditoriè, siue per industriam insidiosam: cuiusmodi homicidia sunt grauiora. Quartò, solent lędere eos, quibus sunt cõiunctissimi: dominos, fratres, patres, liberos, coniuges, sodales, collegas, familiarissimos quosq;. Quintò, peccant ex consuetudine quadam delinquendi, immò quasi assiduè: nam semper malum aliquod machinantur, diabolo incessanter eas stimulante, & quotidianum pensum exigente, adeò vt vel poculum vnum, vel vas aliud, si plus nequeunt, frangere cogantur,

a Vide Farin. [illegible] prac. crim. p. [illegible] & Tib. Decianum tract. crim. p. 1. lib. 1. c. 2 & lib. 2 c. 3.

b vide Doct. in l. 1. C. [illegible] adu. delict. & Blanchum in practic. criminal. §. visis indic.

c vide Doct. in l. vlt. C. de accusat. Prosperum Farinacium prac. crim. q. 2. n. 60.

d ex communi sententia [illegible]. Clarum practic. crim. §. 1. Villa. & Scac. 1. Thes. com. opin. & pract. crim. [illegible]

vt testantur Remigius & alij. Sextò, quia delicto huic infligitur pœna atrocissima, nempe incēdij. Septimò, quia delictum hoc committunt animo planè deliberato, dolo manifesto; & (vt loquuntur practici) *appensatè*: quod indicat perseuerantiam & complacentiam in crimine.

Secundò sciendum est, quòd licèt in pœnis irrogandis ampla sit arbitrandi potestas iudicibus concessa; tamen, sine grauissimâ causâ nō licet iudici pœnam à lege statutam excedere, (ratio, quia iudicem magis commendat misericordia, quàm seueritas, vt varij canones & leges docent [f] (nec etiam illi licet eam minuere, sed debet iuris rigorem hac in re sequi [g]. hanc esse B. Thomæ sententiam, & communem Iurisconsultorum indubitatam, benè probat Farinacius [h], qui etiam docet [i], ex sufficienti causâ posse iudices pœnas à legibus indictas non solùm minuere, sed etiam pro suo arbitrio augere: & hoc sensu omnes pœnas delictorum hodiè, iuxta facti & personarū qualitatem, ab arbitrio iudicis dependere: idque etiā obtinere, quoad pœnas consuetudine vel statuto introductas, & quando iudices iurarunt statuta obseruare; & quoad pœnas omnes tam principales, quàm accessorias: & in quouis crimine, etiam hæresis. Quod intelligendum ante sententiam: post sententiam enim non potest iudex pœnam augere vel minuere, nisi consulto Principe (excipitur crimen hæresis, in quo solo, reo ad fidem reuerso, potest sententia mitigari [k]. & puto hoc obtinere etiam in maleficio, & praxis docet. sæpe enim Iudices quas damnarunt viuas exuri iubent strangulari vel decollari (vt factum annis superioribus Stabuleti, in causâ Ioānis de Vaulx) Intelligendum secundò, de iudicibus ordinariis & maioribus, & non prohibitis hoc facere, & quando id non vergit in partis præiudicium. dico, *ordinariis*, quia delegatis hoc non licet: nisi ex causâ, delegatis principum, vel maioris Magistratus, qui delegato suum tribuit arbitrium. dico, *maioribus*, quia minoribus Magistratibus id non permittitur, nisi consulto principe, vel nisi causa quæ mouet, sit intrinseca & cohærens delicto. Dico, *non prohibitis*, quia si statutum expressè id prohiberet, vel verba statuti pœnalis imperatiuè ad iudicem dirigerentur, vel statuto alio caueretur, verba statutorum, vt iacent seu ad litteram accipienda; non liceret pœnam mutare. Dico, *quando id non vergit in præiudicium partis*: quia quādo pœna est applicanda parti læsæ, vel denuncianti, &c. non potest de hac pœnâ iudex detrahere. Deniq; iure communi hæc potestas pœnæ arbitrariæ sic limitatur: vt, licèt ex causa iudex possit pœnam mortis ordinariam cōmutare in aliam mitiorem, tamen non possit mutare in aliam mortis vel corporis pœnam (vtputà pœnam ignis, in pœnam laquei, vel flagellationis, vel mutilationis membri, vel triremiū, aut similes corporis afflictiuas pœnas) sed debet cōmutare in pœnam carceris, exsilij, pecuniariam, aut similes: de facto tamē & consuetudine plerisque in locis contrarium constat obtinere, vt etiam in alias corporis afflictiuas: & quascunque, mitiores pœnas, ex causâ commutare soleant. Secuti in his sumus communiores Doctorum sententias, vt patet ex Farinacio [l].

[f] c. disciplina, c. namque, c. vera iustitia, c. licet, 45. d. c. et, c. regum, 23. q. 5. l. respiciendum, l. hodie, ff. de pœn. & §. oportet, Auth. de iudic. c. de causis, de offic. de leg. c. licet, de pœn.
[h] practic. crim. q. 17. n. 5.
[i] num. 7.
[k] c. vt commissi, §. necnon, de hæret. in 6.
[l] [illegible] q. 18.

In his autem semper iudici velim ante oculos esse illud extremum iudicium supremi tribunalis, de quo sunt sequentes rythmi veteres.

Iudicabit iudices iudex generalis,
A *Neque quidquam poterit dignitas Papalis:*
Siue sit Episcopus, siue Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur, Qualis?
Ibi nihil poterit quicquam allegare,
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apostolicam sedem appellare,
Neque codicillos Cæsaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur, Qare?
Cogitate miseri, quid vel quales estis,
Quid in hoc iudicio dicere potestis;
Hic non erit Codici locus, nec Digestis,
Idem erit Dominus, iudex, actor, testis.

His suppositis ad quæstionem respondetur, nō arctari in hoc crimine iudicem ad priscas sollemnitates, neque ad ordinem illum publicorum iudiciorum antiquum, quem exoleuisse scribit Paulus I.C. [m] sed tamen teneri sequi eum ordinē iuris, qui æquitati naturæ consentaneus est: cū præterea, quem in criminibus priuilegiatis siue exceptis iura communia & particularia locorum præscribunt; quem qui turbet aut negligat, eius iudicialia acta nulla forent [n]: licebit tamen iudici recedere à communi aliorum criminum praxi, in hoc delicto vindicando: quatenus peculiaria quędam hoc crimen exigit, de quibus posteà. atq; ita censeo conciliandas contrarias quorundam Iuristarum [o] sententias, non satis distinctè loquentiū.

[m] l. 8. ff. de pub. iudic.
[n] l. 16. C. de pœn.
[o] Bodini in Dæmonom. li. 4. & Godelman. de lamiis li. 3.

SECTIO II.

Quomodo inquisitio in hoc crimine instituenda?

INQVISITIONEM voco (vt solent I.C.) delicti informationē iudicis officio & auctoritate factam [a]; ea vel est generalis, quando iudex in genere quærit quis sit delicti commissi auctor vel socius, vel specialis, quando inquirit in personam certam, de cuius delicto certior factus fuit per accusationem, vel per denunciationē, vel alium modū. Vt autē valida sit inquisitio specialis (nam vt generalis sit valida, sufficit cōmissum esse crimē tale, quod sine sociis cōmitti non soleat) docet Farinacius [b] (qui optimè hāc materiā prosequitur) requiri sequentia: primò, vt in genere saltē cōstet delictū esse commissum: quod intellige quoad ea peccata; quæ in actum & perniciē externam eruperunt. debet enim constare segetes corruptas, infantē occisū, &c. quoad peccata verò intellectus, vt hæresim; vel voluntatis, vt pactū cum diabolo, comessationes, concubitus cum diabolo & huiusmodi difficillimę indagationis, non solùm potest inquiri contra eas, licèt non constet de corpore delicti, sed etiā sunt condemnandę, si duntaxat dicāt se ad conuentum delatas, vt benè Arnaldus Albertus [c], de agn. assert. Cathol. & hæret. q. 25. & Farinacius [d].

D
[a] Iul. Clar. pract. crim. q. 3. Damhoud. tit. de inquisit c. 8.
[b] pract. crim. q. 1. cū seqq.

E Secundò, vt præcedat aliqua saltem accusatio, quod etiā iure Canonico obtinere verius est [e]: sed huic hodiè cōditioni, generali cōsuetudine derogatū est. reputatur enim inquisitio remediū ordinariū, & in omnib delictis potest ex mero iudicis officio citra accusationē vllā institui [f]: sēper tamē necesse est, vt adsint aliqua loco accusationis, vtputà denūciatio, fama, vel indicia, de quib. statim.

Tertiò, requiritur quoad formam, vt inquisitio sit certa, specifica & clara, ita continēs delicti qualitates, & circunstantias, vt per eius incertitudinem, generalitatem, vel obscuritatē non tollatur reo defensio [g]. ideò debet in eâ explicari locus & tempus: scilicet nō dies (nisi citra calumniā ex

[c] de agnosc. assert. Cathol & hęret. q. 25.
[d] q. [illegible] nu. 26.
[e] c. forus, §. indicium, de verborum signif. Clarus d. q. 3. Menoch. cons. 160.
[f] Gomez variar resol. to. 3. de delict. c. 1. n. 49. Clarus d. q. 5. §. sed certe, Decianus cons. 18. & alij.
[g] l. libellorū, ff. de accusa. Vulpellus resp. crimina. 1. Bossius de inquisitio. n. 75.

iusta causa, id reus petat, & iudex diem sciat) sed annus ac mẽsis, commissi delicti, ex sententia veriore & communiore [h] quoad inquisitionẽ specialem: nam quoad generalem verius est, hanc expressionem loci & temporis nõ requiri: in speciali quoque hoc locum tantùm habet de criminibus, quæ temporis momento cõmittuntur; non verò iis, quæ successiuo tractu, in quibus locus & tẽpus non potest ita designari; vt sunt crimen læsæ Maiest. hæresis, & similia [i]: & ideò idẽ de crimine magiæ dicendum, hanc additionem in eius inquisitionem non esse necessariam. Quòd si aliquę qualitates expressæ in inquisitione non probatẽtur: tunc si additæ fuerint clausulæ, *de omnibus & singulis*; vel, *se non adstringens*, vel, *meliori omni modo*, vel crimen sit non iterabile (vt homicidiũ in eandem personam) vel constet ex confessione rei de crimine, vel quando qualitas illa verè delictum non aggrauabat, nec alterabat; his casib. reus adhuc esset condemnandus; aliâs foret absoluẽdus.

Quartò, requiritur præcedere indicia ipsam inquisitionem: quæ sententia communior & ęqua est, contraria verò quorundam [k], est periculosa & iniqua prorsùs [l]: etiamsi iudex habeat liberũ arbitrium, & licèt inquisitio ex mandato Principis fieret, nisi tamen Princeps, non ad partis postulationem, sed motu proprio, mandasset contra aliquem inquiri & assereret eum deliquisse, idque ad suam notitiam peruenisse. Quâ tamẽ in re cauendum valdè Principibus, ne facilè talia mandata dent. facillimè enim circumueniuntur à delatoribus Principum bonitas atque credulitas, eósque sæpe ex nimis credulis facit credulos. quæ verò sint legitima indicia, mox videbo.

E Quintò, requiritur diffamatio seu fama, nõ ab accusatoribus rei, sed ab aliis quoque hominibus fide dignis, nata. Sed magna hic difficultas oritur circa istud quintum requisitum, an semper necessarium sit, famam præcedere, etiam quando alia suppetunt indicia. Nam Doctores videntur nimìs generaliter loqui & cõsuetudo eorũ dictis parum consentanea videtur. Putarim posse illos cõciliari vt dicamus, si sint alia indicia sufficiẽtia & legitima, non opus esse diffamatione, ne in speciali quidem inquisitione: si desint illa omninò requiri diffamationem, quando incipitur ab inquisitione speciali [m]. Sed si incipiatur ab inquisitione generali formatâ ex mero iudicis officio, tunc non videtur necessarium, vt præcedat diffamatio: sicut solet practicari (teste Claro [n]) quia commisso aliquo delicto, hodiè iudices non procedunt à speciali contra aliquem inquisitione incipientes, sed à generali informatione & inquisitione, quis illud delictum commiserit? & tunc sic in genere primùm interrogantur testes, an sciant quis commiserit? si negent, an sciant aliquem diffamatum de delicto illo commisso? & si aliquem huiusmodi testes nominent, tunc contra hunc specialem instituunt inquisitionem, si aliqua adsint nominationi legitima indicia ad inquirendum (quæ indicia sunt loco diffamationis) si sufficiant indicia ad capturam, capitur nominatus: si capi non potest, monetur & citatur ad comparẽdum, & se expurgandum: si non comparet, in contumaciâ bannitur: quæ omnia esse praxi recepta & iuri rationíque consentanea, docet optimè Prosper Farinacius [o]. Et sic posset iudex, etiam in crimine magię, procedere per inquisitionem non attentâ diffamatione, in casu quidem proposito. Requiritur au-

h Menoc. cõs. 100. Olascus cons. 64. & 66. Decian. consil. 18.

i Menoc. d. consil. 100. Decianus d. cons. 18.

k Tiber. Deciani cons. 18. n. 55. in 1. volu.

l vt post Ang. Plot. Aymo. Ruin. Cla. Cephal. Rolan. à Valle, Mascard. & alios docet Prosp. Farin. q. 1. n. 89.

m sic intelligendi Doct. communiter loquentes, quos refert Prosper Farina. q. 1. n. 50. maximè Rolandus à Valle consil. 57. volu. 1. Clarũ reprehendẽs. n pract. criminalis q. 6. ver. præterea scias.

o de opere, q. 9. circa fi.

A tem præterea diffamatio, quando iudex procedit ad partis querelam atque accusationem: quæ est communis sententia. Non tamen improbabiliter, quis defenderet eum accusationem supplere defectum diffamationis, vt videtur velle Clarus [p]. Debet autem hæc fama primò esse orta à fide dignis, & non maleuolis personis, vel futilibus: debet esse vehemens, & quasi procedens ex ore partis populi maioris: debet de eâ cõstare per testes, saltem duos omni exceptione maiores particulariter super famâ receptos & examinatos. Hæc certa sunt ordinariè in criminibus ceteris. Nam in hæresi & læsæ maiestatis crimine, quidam limitant; & famam dicunt non requiri [q]: sed reuerà existimo, etiam in his criminibus idẽ obtinere, vt fama requiratur, nisi eius loco adsint indicia

B & præsumptiones: quod satis apertè indicat Simancas [r], à Prospero in aliam citatus sententiam: idem ergo cẽsuerim de crimine Magiæ. Super infamiâ autem inquiri potest ad solam denũciationem viri probi; & cùm reperta fuerit infamia, tũc potest procedi ad inquisitionem de crimine [s].

Sextò requiritur, vt is, contra quem instituitur inquisitio, non fuerit aliâs de crimine hoc eodem per iudicem fori externi absolutus, vel à Principe gratiam delicti obtinuerit; vel etiam de illo non fuerit condemnatus pœnâ condignâ delicto, & nõ leuiore. idémque dicendum, etiam si absolutus esset à iudice propter defectum accusatoris crimen non probantis; si sit tamen diffinitiuè absolutus, & non duntaxat (vt faciendũ hoc casu pru-

C denti iudici) ab conseruatione iudicij. Limita hęc primò; nisi qualitas, quæ in secundâ accusatione vel inquisitione, de nouo additur, diuersificet delictum [t] (v.g. ex homicidio in parricidium.) item nisi sit crimen mixti fori (vt est crimen Magiæ) nam in hoc, si fuit punitus à iudice sæculari, non poterit iterùm puniri à iudice Ecclesiastico: nisi iudex sæcularis minorem imposuisset pœnam, quàm par erat, & quàm iudex Ecclesiasticus potuisset imponere. Si verò antè fuit damnatus à iudice Ecclesiastico, tunc quia in tam grauibus criminibus Iudex Ecclesiasticus non potuit pu-

D nire pœnâ condignâ delicto, vt potest sæcularis iudex; ideò semper in his poterit iterùm conueniri, & damnari abs sæculari iudice [u]; quæ verissima, etiam quando loquimur de pœnâ ordinariâ, & principaliter ad puniendum delictum irrogatâ. 3. nisi collusio & præuaricatio accusatoris, vel primi iudicis interuenerit: tunc enim iteratò poterit inquiri. 4. si fuerit absolutus vel condemnatus probabiliter & verisimiliter ignorante eo, qui suam vel suorum prosequitur iniuriam: quod procedit duntaxat, si sit graue crimen & magna causa. 5. nisi sit absolutus, non diffinitiuè, sed ab

E obseruatione tantùm iudicij vel relaxatus sub fideiussione de repræsentando; vel si purgauit indicia per torturam. his enim casibus poterit, superuenientibus nouis probationibus, aut indiciis, iterum in ius duci [x], id tamen intra tempus à iure ad hoc vel consuetudine præstitutum, & iure quidem ciuili non distinguitur inter eundem & alium accusatorem; ius verò Canonicum id alteri permittit, veteri verò siue eidem accusatori hoc non permittit [y].

Quæri solet etiam de transactione, quando illa impediat nouam inquisitionẽ vel processum? breuiter ex eodem Prospero respondetur [z]. Si re-

F missio delicti publici si habita per trãsactionem

p d. q. 6. ver. sed certe ex quo talis postulatio.

q vid. Prosp. Farinac. supra n. 14.

r in prax. hæres. tit. 22. de inquis. ordin. n. 6. & 7.

s Dueñas reg. 258. & Clar. sup.

t Gomes. to. 3. de delict. c. 2. nu. 27. Foller. prax. crimina. Canon. c. 15. nu. 8.

u ex Felicis 5. per hoc de pœn. ... primè hoc docet Gomes. d. c. ... & post plurimos Farinac. q. 4. n. 7.

x vid. Prosper. d. q. 4. ... 26.

y vide prosperum supra n. 30.

z supra ... 8. & q. 5 per totam.

ſuppono licitam) cum parte, poterit non ab illâ, ſed ab alio auctore iterū impeti iudicio (quia ſententia facit ius quoad omnes, non autē tranſactio) multóque magis à fiſco, & eo requirente poterit iudex adhuc eundem proceſſum proſequi, vel iterùm de nouo procedere (aliud enim eſt ius partis læſæ, aliud ius reip. læſæ) & in criminibus atrocibus hæc tranſactio nihil debet diminuere de pœnæ ordinariæ grauitate. Ceterùm ſi tranſactio vel cōpoſitio facta fuiſſet cum ipſo fiſco vel iudice, tunc quia pecunia ſoluta ſucceſſit in locū pœnæ, non poſſet iterum retrahi in iudicium, vel côueniri reus iſte, etiamſi noua ſuperuenirent indicia. hæc regula procedit primò, niſi aliàs conſtaret omnimodè de delicto commiſſo per reum, vel ex facti notorio, vel confeſſione rei, vel ex probatione iudiciariâ; tunc enim non valeret iſta per iudicem laicum facta compoſitio, & eſſet omninò illicita iudici, ſi ſit facta poſt ſententiam. dico, *conſtaret*, quia nullæ præſumptiones ad hoc ſufficerent. dixi, *per iudicem laicū*, quia Eccleſiaſtico iudici permittitur, pœnam ſanguinis in pecuniariā cōmutare. licebit etiam hoc iudici ſæculari, quando reus exciperet de nullitate proceſſus, vel quando iudex aliquam iuſtam haberet cauſam recedendi à pœnâ ordinariâ, & illā cōmutandi. Dixi, *ſi ſit facta poſt ſententiam*; quia ſi ante ſentētiam, tunc iudex id faciens ex cauſâ non iuſtâ, peccat, ſed valida eſt compoſitio: ſi ex cauſâ iuſta faciat, tranſactio valida eſt, & iudex non peccat. Secunda limitatio eſt, ſi reus primùm hoc delictū commiſerit, poterit iudex ſic componere; non verò ſi ſit homo facinoroſus, ſolitus hoc delictū vel alia patrare. tamen ſi de facto ante ſententiā iudex cum tali facinoroſo componeret, veriſimilius eſt, valituram compoſitionem, licèt ipſe tum peccaret. Tertia limitatio dummodò priùs cum parte inierit reus concordiam, alioqui hanc præcedens concordia cum fiſco iniqua eſt, & non valet. immò conſenſus ille partis debet eſſe expreſſus & euidens, non tacitus tantùm vel diſſimulatus. Non valet (inquam) reſpectu partis, ſed bene reſpectu fiſci trāſigentis. Quarta limitatio, ſi hæc tranſactio foret inita in criminibus, ſuper quibus tranſigi non poteſt, vt ſunt læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ, raptus virginum, & ſimilia. ſuper quibus vt valeat tranſactio, conſuluendus primò eſt ipſe Princeps: & his criminibus annumero ſortilegium hæreticale. Quintò, limita fore inualidā compoſitionē reo, ſi iudicis fraus, dolus, colluſio aut corruptela interueniſſet: vel ſi metu eam à reo extorſiſſet.

Quoad gratiam delicti factam à Principe, Proſper fusè admodum, ſed in hanc ſententiam [a], differre abolitionem ab indulgentiâ Principis. abolitionem non extinguere crimen, ſed tantum iudicij inſtantiā, ideò tranſactâ lætitiâ publicâ, propter quam Princeps eam concedit, infra 30. dies poteſt accuſator de nouo accuſare: & ideò hanc non trahi ad crimina enormiſſima, nec ad omnes perſonas. Indulgentiam verò Principis fieri cum cauſâ, & crimen extinguere, quare ſi Princeps alicui gratiam faciat de omnibus delictis vel generaliter omnibus delinquentibus, de omnibus delictis indulgentiam concedat: talis indulgentia comprehenderet etiam grauiſſima crimina, & notoria & liquida, & extenderetur ad carceratos quoque & condemnatos.

Sit regula. Semel à Principe gratiam criminis conſecutus, nō poteſt amplius ab vllo iudice molestari. hęc facultas gratiam criminis faciendi cōpetit Principibus ſuperiorem non recognoſcentibus, aut ſaltem habentibus regalia iura; itē Baronibus & feudatariis, ſi fuerit illis in inueſtiturâ expreſsè conceſſa; quoad Duces & Marchiones, & Comites quicquid dicant alij [b], non puto hanc poteſtatem accipere, niſi cetera regalia iura iis concedantur: & ſic practicatur in Franciâ & Hiſpaniâ, vbi hoc ius ſoli Regi eſt reſeruatum. Non tamen licet ſupremo Principi pro lubito has gratias concedere. Non poteſt enim, niſi priùs parti læſæ ſit ſatisfactum [c]. Non poteſt in homicidio deliberato, hoc enim diuino repugnat iuri [d]: ideò licèt in foro externo non ſit, qui abſolutam hanc Principis poteſtatem impedire poſſit, in conſciētiæ tamen foro hoc faciens peccat: niſi id faceret pro bono pacis publicæ, vel ob aliā vtilitatē reip. maximam: quod cùm de aſſaſſinis etiā Doctores [e] concedant, exiſtimem ad veneficos quoque pertinere, vt in iis idem ius ſit Principi. Rarius tamē poteſt contingere, vt iuſta cauſa huic gratiæ ſuppetat: rariſſimè quoque legimus bonos Principes hac vſos poteſtate. Carolus V. Imperator Agrippę pœnam mortis non indulſit, ſed, cùm is effugiſſet, exilium irrogauit, & in Franciâ ille obiit. In eâdem Chriſtianiſſimus Rex Carolus IX. eius nominis qui vltimus fuit, Triſcalino, vt ſocios proderet, vitam & libertatem permiſit, non ſine bonorum offenſione. Fateor ſi Princeps aliquā huiuſmodi inualidam gratiam conceſſiſſet, licèt illa foret nulla, tamen deberet reus illâ vſus à iudice abſolui & relaxari: ne ſub fidei publicæ prætextu decipiatur, & ſic practicari in Italiá & Hiſpaniá docent grauiſſimi ſcriptores, apud Proſperū Farinacium, qui illos ſequitur [f] quod puto intelligendum, quoad primam apprehenſionē. nam ſic ſemel apprehenſus & tunc relaxatus, deberet commonefieri de nullitate gratię, itaque vt ſibi caueret in poſterum vel impetraret gratiam aliā: manere enim punibilem & pœnæ obnoxium: quod ſi negligeret, poſſet à iudice capi & puniri. Tūc enim vnica illa ratio praxis huius planè ceſſaret, neque iam dici poſſet ſub fide publicâ deceptus. Equidem cùm lex nulla (quod ſciam) huic dicto repugnet, & Doctores illi [g] non ſatis clarè proponant, an quoad primam tantùm apprehenſionem, an quoad ſeqq. quoque loquantur, & publicè in terris delicta puniri: omninò arbitror conſcientiis iudicum, quod dico tutiſſimum fore. Hæc de ſexto requiſito.

Septimò, requiritur in hac inquiſitione, quòd in omnibus actibus iudiciariis, vt fiat à iudice cōpetente: quem conſtat in hac materiâ eſſe tam Eccleſiaſticum, quàm ſæcularem iudicē, item fidei inquiſitores: quibuſdam tamen caſibus: quos bene Simancas ponit [h]. In primis quia ſolēt venefici, & Striges fidem Catholicam abnegare, vel ſaltem ea dicere & perpetrare quę ſapiunt hęreſim [i] ideò ab Innocentio VIII. Iulio II. Leone X Hadriano VI. Pontificib. hoc negotiū inquiſitoribus fuit demādatū [k]. De ſortilegiis propriè dictis (hoc eſt, diuinationibus illicitis) non debent inquiſitores fidei cognoſcere, niſi ſortilegia hæreſim ſaperēt manifeſtè: videlicet ſi quid impiū & hæreſim præ ſe ferens admiſceretur, vel ſi crederet ſortilegus aliquid diuini ineſſe ſorti [l]. Idem dicendum de coniectoribus ſuſpectis reliquis, qui facilè in infidelitatem incidunt, vel dæmonem adorant, vel cū eo fœdus habent, vel credunt

a q. 6 per to. & Oddo Peruſinus optime ... de reſtit. in inte gr. q. 31. & ſeqq.

b apud Proſperum, & ipſemet ſupra n. 8.

c Proſper latè à n. 18. maximè n. 25. poſt B. Thom. 2. 2. q. 67. a. 4. & Plot. mox citand. n. 55.

d opt. hoc docent Baptiſt. Plotus vol. 2. conſil. criminal. varior. conſ 73 à n. 46. Plaza in Epit. delict. c. 10.

e Plot. ſuprà. Ioſeph. Lud. Deciſ. Lucen. 15. Lud. Peguer. deciſ. crim. n. 11.

f Poſſ Clarus, Vulpell. Lud. Peguer. Farinac. nu. 27. q. 6

g in praxi Inquiſit. c. 11. & c. 8.

h Sylu. lib 3. de Strigimag. & dęm. admira ca. 1. Ioannes Picus lib. 3. Dialogi, Strix.

i Bullas horū edidit ſimul Binsfel. in tertia editione libri de confeſſ. malef. Bullæ Iulij II. meminit Picus ſupra.

k c. accuſatus, §. ſanè de hæret. in 6. c. 1. 26 q. 5. c. il lud, 26 q 2. l. 1. 6 ſanè, Halenſ. p. 2 q. 184.

A cum futura contingentia certò scire, vel abutuntur sacramentalibus. In ceteros superstitiosos inquisitores fidei, siue facta sint atrocia, siue sint leuia, non inquirunt: nisi quando sapiunt apertè hæresim: vt baptizare scienter iam baptizatum, vel baptizare imaginem: quoad superstitiosos verò magos [m] quia (vt ait Cyprianus [n]) *martyrio qui magicis artibus vtuntur, tacitè Christum abnegant, dum cum dæmonibus habent fœdus*:] vixque fiat, vt non vel hæreticum quid credant, vel hæresim sapiens faciant; ideò vix vnquàm incidet vllus talis, quin contra eos Inquisitores possint procedere; & poterunt quoscumque iudices compellere, vt ad se mittant acta contra hæreticos huiusmodi magos facta [o]. In omni verò iudice B illud cõmune hîc quoque est; vt reus debeat esse subditus iurisdictioni inquirentis ratione delicti, domicilij, vel originis [p], vel etiam ratione cõuersationis per decem annos in aliquo loco [q], & non minoris spacij, idque de delictis tantùm commissis alibi durante hoc decem annorum spacio: quia tam longa conuersatio domicilij electi rationem habet: operari tamen hoc non potest quoad delicta priùs commissa. Sunt & aliæ multæ causæ tribuentes iurisdictionem, quæ in nostrâ materiâ minùs considerãdæ sunt, quia vix vnquàm, vt dixi, Sortiariæ nostræ carent hæresi: hæretici verò coram pluribus iudicibus ac diuersis iudiciis possunt conueniri [r], & vbicunque locorum reperiãtur, possunt à loci iudice puniri, ex communi sen- C tentiâ praxi receptâ [s]: habet enim hæresis crimen causam in se continuam & successiuam, & ideò vbicunque hæreticus versatur, ibi delinquere censetur [t]: quę ratio in sortiariis efficacissima est, quę vix pedem, sine loci damno & nouo crimine, vspiam figunt.

Octauò requiritur in sortilegiis & maleficiis non hæreticalibus nec enormibus, vt intra 20. annum à crimine desito, inquisitio instituatur. nã spacio 20. annorum reus præscribit ex communiore & veriore sententiâ [u]: sed quando maleficium vel sortilegium coniunctum est cum hæresi, nulla temporis præscriptio reum potest iuuare, immò & post mortem, ratione hęresis, poterit inquisitio institui [x]. immò etiam quandocunque tã D graue est maleficium vel sortilega superstitio, vt exceptum vel enorme crimen censeri debeat, poterit quamdiu viuit reus inquisitione pulsari [y]: & quando fuerunt apostatæ vel hæretici tunc etiam pœna pecuniaria, quã defunctus debebat, ab hæredibus est luenda [z]: vt puto, vsque ad annũ quadragesimum, nec minori tempore præscriberent hæredes [a], quantumuis in crimine læsæ Maiestatis humanæ quinquennio præscriberent [b]. Ex his sequitur, diuturnitatem temporis octo, vel decẽ, vel ampliùs annorum, siue à delicti commissi, siue à reatùs die sumas, in his criminibus nihil E prodesse ad pœnæ diminutionem, de ipso delinquente sumendam. ratio est, quia in his criminibus, nulla præscriptio potest reo suffragari, vt benè Farinacius [c].

Nonò requiritur, secundùm ius commune, vt contra absentem non fiat inquisitio: sed regula ista fallit in criminibus exceptis; immò de consuetudine, etiam in aliis criminibus potest formari inquisitio contra præsentes, & contra absentes, siue sint contumaces, siue non [d].

m gloss. & Doct. in c. accusatus, §. sane, de hæret. in 6. Oldrad. conf. 440.
n lib. de dupli ci martyrio.
o c. præsidentes, c. vt officium, §. denique, c. vt com. missi, de hæret. in 6. c. cũ Bertoldus, de re iud.
p l. 1. C. vbi de crimin. agi opor. c. 11. diligent. de foro comp. vid. Couar. prac. qq. c. 11. num. 3.
q Bossius de foro comp. n. 72. Farinac. q. 7. n. 5. & seqq.
r c. per hoc, §. 1. de hæret. in 6. Gabrielius l. 2. tit. de iudic. conc. 1. n. 19.
s Duen. reg. 378. Nouell. reg. 220.
H
t Arna. in tractat. de agn. assert. Catho. & hæret. g 25. Penna, in direct. inquisit. Scho. 45. post multos, Farin. q. 7. lim. 9.
v vide Farina. q. 10. in prin. & q. 1. lim. 38.
x vid. Farin. d. q. 10. n. 19. & 37.
y Marsil. in l. qui falsam, §. 1. n. ff. ad l. Corn. de fals. Carrer. tract. de homicid. §. 28. num. 7.
z post Peregrinum de iu. fisci li. 4. Farin. d. q. 19. n. 76.
a c. 2. de præscript. in 6.
b l. 2. C. de apostat. Vide Gomez. 3. p. de delic. c. 1. num. 81. Farinacium q. 25. 159.
c d. q. 10. nu. 90.
d post Clarũ Farinacius q. 1. nu. 69. & quæst. 11.

SECTIO III.

De indiciis optimis, ex quibus iudex in hoc crimine tutò potest procedere.

I CONSTAT eò clariora & verisimiliora & propinquiora requiri indicia, quò actus iudicialis maioris præiudicij fuerit reo; vt ad condemnationem, quàm ad torturam; ad torturam, quàm ad capturã; ad capturam, quàm ad inquisitionem: hoc suadet naturalis æquitas, & receptũ est communi consuetudine, & probatũ, Bruno [a], & Bossio [b]: quod etsi improbetur aliis [c], tamen reuerà est consentaneum planè rationi; nec video, cur corruptela vocari debeat. docet hoc benè Farinacius [d].

Constat secundò, quòd indicia quædam sunt leuia, quædam grauia, quædam grauissima; & leuia, suspicionem gignunt tantùm, vel ad summũ simplicem præsuppositionẽ; grauia verò, gignunt aliquid vltra simplicem præsumptionem, minùs tamen semiplenâ probatione; grauissima verò gignunt semiplenam probationẽ, vt minimum [e].

Constat tertiò, quæ sint leuia, quæ grauia, quæ grauissima, hoc ordinariè pendere à iudicis arbitrio; eúmque iudicare debere, personarum & rerum circumstantiis trutinatis, quæ indicia ad quid sufficiãt [f]; quod arbitrium debet ille dirigere ad normam iuris scripti, vel consuetudinarij, & receptas interpretum opiniones, & praxim patriæ [g].

Inquisitio generalis potest aliquando formari non præcedentibus vllis indiciis, sed putà duntaxat ex notificationibus seu informationibus extraiudicialibus: in quâ si vocati & examinati testes aliquem particularem nominant, tunc contra nominatum posset formari specialis inquisitio [h]. sine indiciis verò vllis, non liceret incipere à speciali contra aliquem inquisitione: si tamen iudex procederet, posset reus opponere de nullitate inquisitionis, ob defectum indiciorum; si reus non opponeret, tunc adhuc valeret processus. nam hic defectus non inualidat, nisi reus opponat [i].

Ad assumendas ex officio informationes super delicto sufficiunt indicia leuia; sed ad transmittendam reo inquisitionem, siue ad eum citandum pro delicto, necessaria sunt indicia grauia [k]. Quo ad capturam, si fiat tantùm ne reus fugiat, intereà dum fit inquisitio, sufficiunt leuia indicia: si verò fiat, vt specialiter contra eum procedatur, necessaria sunt grauia. Ad torturam meâ sententiâ sufficiunt indicia plus quàm grauia: & arbitror à Claro grauia vocari, quæ cõmuniter grauissima: sanè, vt docet Farinacius [l], ea deberẽt esse indicia tam vrgẽtia, & certa & luce meridianâ clariora, vt iudex sit quasi certus de delinquẽte; & vt nihil aliud ipsi desit, quàm rei confessio: quod intelligendum, non in genere probationis, sed in genere indicij; hoc est, quæ sint apta ad plenè persuadendum animum iudicis, non tamen ad plenè probãdum. stat enim iudicem esse persuasum de culpâ rei, & reum esse noxium, etiamsi hoc nõ sit plenè probatum, quia deest confessio rei, vel aliqua alia probatio. quando ergo iudex sic putat se habere plena indicia; potest procedere ad torturam: sed si haberet plenas probationes, tunc deberet procedere ad condemnationem [m].

Hæc indicia volũt Doctores debere ad torturã esse proxima delicto, & nõ remota (v.g. quòd te-

a tract. de indic. 2. p. q. 4. n. 4.
b tit. de inquis. nu. 61.
c Claro q. 20. nu. 5 Rolando à Valle, & aliis.
d d. q. 1. nu. 47.
e Clarus. sup. nu. 1.
f Conrad Lācellot. in pract. tit. de inquisit. nu. 33. Farina. l. nu. 46.
g Farinac. sup. Binsfeld in l. vlt. C. de malef.
h Clar. c. c. vers. iciasetiam.
i Fran. Beccius cons. 70. n. 26. lib. 1. Ioann. Mar. Montecel. prac. crim. reg. 1. Farinac. sup. n. 49.
k Clarus nu. 2. & 3. Farinac. n. 48. O. fascus cons. 64. n. 5.
K
l q. 36. nu. 3.
m l. fi. Iabo. C. de probat. l. qui sententiam. C. de pœn. l. fi. C. de custod. reo.

stes deponat de ipso delicto vel de visu)sed intelligendi sunt,quando vnicus testis deponit, & indicium non est confirmatum aliis indiciis. ordinariè enim debent indicia remota grauia probata esse per duos testes, etiam in crimine hæresis [n], nec sufficeret vnus testis omni exceptione maior, sed debent esse duo omni exceptione maiores: ad inquirendum verò sufficerent non omni exceptione maiores. præterea ad probandum indicia hæc remota(de quibus tàtum agimus)testes debent isti esse non singulares,sed contestes, siquidem indicia sint planè remota;si verò sint non multùm remota, sed quasi adminicula quædam delicti, plurium singularia testimonia virorum bonorum sufficient [o], maximè quando hæc testimonia omnia sub eodem crimine quasi subordinantur, vt si dicat vnus se vidisse aliquid ponentem sub ianuæ limine; & equos posteà mortuos; alius quòd vidit tangentem puerum, & hunc mortuum; tertius quòd vidit proiicientem pulverem, & subsecutam tempestatem. hæc enim omnia in vnum tendunt finem, & ideò hæc singularitas adminiculatur potiùs,quàm obsit [p]: optimè loquitur hac de re Simancas [q].

Proxima indicia etiam requirunt duos testes, quando non sunt immediatè de ipso delicto, sed de adminiculis proximis:sed si sint de ipso delicto, ad torturam sufficit vnus exceptione maior [r].

Sed nunc veniamus ad singula indicia. Primum ergo est Indicium per testes. Sufficit autem in hoc crimine vnus testis ad inquisitionem particularem instituendam, etiamsi sit aliàs inhabilis: sed si sit testis legitimus & exceptione maior, est sufficiens ad torturam,iuxta Clarum,cuius dictum nimis indistinctè vsurpat Godelmannus [t]. tu explica, iuxta iam à nobis dictâ ex Farinacio.

2. Indicium est Nominatio socii criminis:hoc etiam indistinctè ponit I. C. ille Francofurtensis more suo; sed accuratè punctum istud tractauit Dominus Binsfeldius,quem,qui plura volet, poterit legere:et & Prosperum Farinacium insignẽ I.C. [u] Sciendum, communem esse Doctorum sententiam, maleficos & mathematicos de consociis interrogari & torqueri posse: quod & iure ciuili cautum [x], & omnium praxi receptum est [y]: immò & iudicem teneri interrogare, & reum in conscientiâ teneri denunciare socios, quos nescit,immò præsumit non se correxisse,nec destitisse à crimine,est sententia Theologorum [z]. Iudex hoc facere omittens peccat grauiter contra iustitiam,quia non occurrit & impedit mala reip. & priuatis inde imminentia,quæ tenetur impedire:& idcirco tam priuatis,quàm reip. eum teneri ad restitutionem omnium damnorum inde redundantium, vult communem esse sententiam Theologorum(vt est)Binsfeldius [a]:qui addit,ex Soto & Nauarro teneri etiam confessarium huiusmodi reos admonere,vt socios non correctos denuncient. quod si nolint facere, non debere eos absoluere;si absoluat, peccare. Quod si reus sciret aliquem ex socijs esse conuersum, neque periculum esse,ne ad vomitum redierit,vel sit rediturus: tunc non posset illum nominare, nec confessarius, volentem talem nominare, posset absoluere.

Sed quædam circa hanc rem(nempe circa nominationem factam ab vno complice, de hac enim hac sectione disputo: non de factâ à pluribus,de quâ res est certior)sunt explicatiùs tradenda.fusè docet Binsfeldius iudicem debere credere reo socios casus excepti denuncianti: frustrà enim adstringeretur ad interrogandum, si non deberet ei fidem habere.Certum est,aliquam habere, sed quantam & ad quid, nunc videamus. Gignit denunciatio idoneam præsumptionem cõtra socios [b],si sequentia concurrant.nempe si non sit defectus in personâ,qui eleuet fidem huiusmodi autem defectus rarò contingit. Admittuntur enim infames:tales sunt omnes complices: ideò minùs fidei meretur eorum testimonium, quàm virorum bonorum:admittuntur tamen ad denũciationem & testimonium, quia vix possunt alij haberi,& malefici non solent hoc crimen nisi coram complicibus committere, & solis illis detegunt:& infamiæ hoc impedimentum est iuris positiui:ideòlex potest in eo dispensare ex iustâ causâ,vt fecit. debet tamen iuxta nonnullos [c] hæc complicis denunciatio esse facta in torturâ, eò quòd cùm sint infames, parùm illis extra torturam credendum: reprehendit hanc sententiam, quæ tamen communior videtur, Simancas [d], & ait eius auctores sine lege & ratione loqui. rationem iam dixi,& fauet *c.illi,qui,5. q. 5.* & hoc satis colligitur ex Carolinâ constitutione quę in imperio seruanda est.Nec Simancæ opinio alibi locum habere potest,nisi fortè,vt ex dicto socij extra torturam procedatur ad inquisitionem:nunquàm,vt ad torturam:immò non sufficeret,si reus statim ac à torturâ depositus erit, hoc diceret:sed debet tortura specialiter adhiberi pro confirmatione suæ depositionis:nec sufficeret prima tortura,in quâ reus suum delictum confessus est [e]. Antequàm verò specialiter torqueatur pro confirmatione depositionis illius in torturâ, in quâ suũ crimen fassus, factæ,debet eandem depositionem spontè ratificare, non secus ac ipsam principalem delicti confessionem [f], posteà poterit coram nominato, ad confirmationem suæ confessionis, & vt socios magìs afficiat, & vt defectum infamiæ expurget, & ad omnem alium bonum effectum,iterum subdi torturæ,sed admodùm leui [g]. Item requiritur, vt nominator nihil iræ vel rancoris habeat vel odij cum nominato, quod iudex debet diligenter attendere,& quærere: nam inimici nominatio,nullam fidem faceret [h]: ita sanè si sit grauis inimicitia.tum enim hoc impedimentum est iuris naturalis, nec lege vel statuto posset tolli [i]. Minorennũ testimoniũ ad inquirendũ potest vsurpari,nõ ad torquẽdũ,nisi meliora & plura accedant indicia [k]. fœminarum, propter sexus infirmitatem & leuitatem,plures denunciationes sunt necessariæ, quàm virorum, putà exempli gratiâ, trium vel quatuor pro vno viro. Et hęc omnia locum habẽt in hoc crimine,etiam quoad coniuges, parentes & liberos [l]. Secundò,requiritur ex parte iudicis,vt non interrogarit veneficum de socio aliquo in indiuiduo, sed in genere, de sociis,non de hoc vel illo; quia hoc foret suggerere,non inquirere [m]; & hoc cauet Carolina constitutio:sed alij Doctores volunt hoc procedere, quando non concurrunt alia indicia vel præsumptiones contra singularem personam: nã si aliqua indicia, vel indicium, aut præsumptio contra personam in specie, siue in singulari concurrerent; tunc volunt licere iudici interrogando descendere ad speciem,vt,fuitne tecum P. in conventu

n Clarus q. 21. in pr. Farinac. q. 37 n. 15. & seqq. Gomez. li. de de lic. c. 13. n. 18. & 19.

o vide Farin. num. 58.

p Alexand. cons. 13. lib. 7. Gomes. to 3. c. 12. num. 12. Minsing obs. 100. cent. 2. Andr. Gail. li. 1. Obs. 66.

q in praxi tit. 35. à num. 34.

r Farina. optimè n. 41. qui et à seqq. numeris multa ponit dignissima obseruata.

s q. 21. n. 2.

t li. 3. c. 3. n. 13.

u Binsfeld. de confess. malef. memb. 2. Farina. de indic. & tortu. q. 43.

x l. fin. C. de malef.

y vide Far. d. q. 43. num. 67.

z B. Th. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. Caiet. to. 1. tract. 31. resp. 5. ad Cherubin. & ad d. a. 1. Castro, Sot. Angl. Nau. citati à Binsfeld.

a in. fol. 284. cum seqq.

b est communis Doct. in l. fin. C. de accus. & ca. 1. de confess.

c Camillus Campegius ad Zanchin. de hæret. c. 9. Menoch. de arb. cas. 474. n. 50. Mascard. de probat. vol 1. cõc. 1312 num. 38.

d Annot. in Zanchi. cap. 2.

e sic Clarus §. vlt. q. 45.

f Marsil §. diligenter, nu. 153. Carter. de iudic. & tort §. octauum indiciũ. nu. 17. & 22.

g Sic post Boër Bossi. Vulpel. Clarum, Farinacius q 43. nu. 139. qui testatur sic Romæ practicari.

h Gigas de crimi. læs. maiest. c. 7. n. 6. Grammatic. cõs. 18. nu. 3.

i Anchara in c. pastoralis, de re iudi. Barbat de testibus nu. 42. Phil. Francus, & alij.

k vide Clar. §. fin. q. 24.

l est communis: vide Binsfeld. d. a. mẽb. in princ.

m sic post Gomes. & VVesenbec. Godelmann.

uentu

uentu maleficorum, quando hæc vel illa fecistis [n]? quod tamen explicandum ex Farinacio. scilicet duobus casibus tantùm, etiam in exceptis criminibus, posse in specie interrogari deponentem de consociis. Nempe quando reus dicit se cum sociis deliquisse, sed eos non nominat: tunc enim monendus est, & cogi potest, vt eos in specie nominet. Item quando contra certam personam adest præsumptio legitima & valdè clara, siue indicia tam manifesta, vt verè per illa dicatur constare ipsum esse delinquentem. Sic (ait Farinacius [o]) *vidi seruari à iustis & bonæ conscientiæ iudicibus.* Tertiò, requiritur ex parte examinis, vt nominans diligenter sit interrogatus de omnibus circunstantiis; quis, quid, quando, vbi, cum quibus, quomodo? nec enim aliter posset procedere ad inquisitionem & torturam ex tali nominatione [p]. Quartò, requiritur vt inquirat à vicinis, an nominata persona fuerit de tali crimine à fide dignis vnquàm diffamata vel suspecta habita [q]: & sanè est ex adminiculis necessariis, vt pòst docebo. Quintò, vt reus in suâ nominatione non vacillet aut variet, sed constanter perseueret, etiam in speciali torturâ, vt docui, & statuit constitutio Carolina. nam deponens varius non modò ad torturam, sed nec ad inquisitionem sufficiens indicium præbet, vt ex communiore sententiâ receptum [r], & meritò. quia deponens varius periuro non absimilis est. Sextò, requiritur vt nominans iusiurandum præstiterit se vera fateri, & verè nominare [s]; quâ in re tuta & receptior praxis est, sufficere principiò factum iuramentum generale de veritate dicendâ, & posteà iterum oblato in ratificatione, aut in confrontatione cum nominato: nec opus est alio speciali, vt sentiunt nonnulli [t], quos meritò refellunt Menochius, Clarus & Farinacius [u].

Ad torturam denunciati seu nominati ab vno complice sufficient hæ conditiones, si aliæ confessiones plurium reorum concurrant, vel etiam adminiculentur alia indicia: quod ita intellige. Quia versamur in casu excepto, & Doctores hoc negãtes [x] loquuntur de criminibus non exceptis, ideò si plures testentur de eodem suo consocio, faciũt indicium sufficiens ad torturam, vt in praxi obseruatur [y]; idémque obtinet quoad alia indicia & præsumptiones adminiculantes. Putant quidam Doctores, etiam sine vllis adminiculis aliis ad torturam sufficere nominationem vnius socij. ita Gomezius, & Blanchus, ex malè intellecto Salyceto, sed eos optimè refellunt Menochius [z], Bertazz [a]. Farinacius [b]; & ideò timoratus iudex semper requirat indicia, non leuia, sed magna & vrgentia, vt benè monuit Mascardus [c], quæ cum vno solo complice, nullam harum conditionum me exigere, si sint nominationes plurium complicum: & quando tantùm est vnius, requirere aliquas istarum, non omnes, non auderem facilè alia vsurpare quàm à iure suggesta, & benè commemorata per Farinacium [d]. Primò, si accedat vnus testis oculatus maior exceptione, poterit iudex procedere ad torturam valdè grauem, quia tunc habet plusquàm semiplenam probationem; non tamen facit iste testis plenam tunc probationem, vt malè putarunt multi recentiores secuti Calcaneum, hoc temerè affirmantem [e]. nam non potest dici plenè probatum, vel reus conuictus, nisi per duos saltem exceptione maiores, talis autem nunquàm est socius criminis. Secundò si accedat non

A vnus testis auritus, sed vt minimùm duo [f]: hi enim faciunt præsumptionem aliquam [g]. Tertiò, si accedat inimicitia grauis nominati cum occiso, vel damnificato [h]. Quartò, si accedat fama contra nominatum [i]. Sed hoc indiget explicatione. Nam fama vehemens; si fuerit orta à personis honestis & fide dignis, sola sine aliis adminiculis facit indicium ad torturam: vehemens autem censetur, non ex numero testium (qui impertinens est ad hoc) sed ex causis suis. nam si causæ seu coniecturæ vnde orta, sunt verisimiles, graues, & vrgentes censebitur esse vehemens; secus si non orta sit nisi ex leuibus, friuolis, & non probabilibus, neque tum sufficerent ad torturam [k]. si non sit vehemẽs

B fama; tum si non est orta à personis honestis & fide dignis (verbi gratiâ, ortum habuit à complicibus) scio variatum sententiis: existimo tamen, si fama orta sit post incarcerationem, vel accusationem, famam non adminiculari, vt benè Farinacius docuit; sed si orta fuisset ante accusationem & incarcerationem, probabilius puto (saltem vbi non viget Carolina constitutio, quæ repugnat) famam huiusmodi adminiculaturam: vix enim potest in hoc crimine famæ initium ab aliis, quàm complicibus, oriri: & sic intelligo atque recipio sententiam Binsfeldij [l]. & hoc obtinere in omni re turpi, de quâ non solet nisi inter infames per-

C sonas tractari, vt de meretricio, aleâ, lenocinio, & similibus fatetur Farinacius [m]. Quæ autem requirantur vt dicatur verè esse fama, pòst videbimus. Quintò, si accedat, cum dicto socij criminis fuga nominati ob metum non iustum, vel suspicionem non vehementem [n], inquisitionis contra eum formandæ, ante accusationem formatam, vel antequàm ad actum iudicij aliquem si processum, coram iudice non inclementi, aut solito procedere non temerè, neque præcipitanter: his enim casibus, si iudicium deserat, neque citatus compareat, vel absentiæ iustas causas adferat, vehemẽs

D oritur suspicio: sicut etiam quando seruato debito iudicij ordine carceri fuit mancipatus, & sine effractione aufugit: nam si indebitè carceratus fuisset, & etiam carcere effracto fugisset, non tamen fuga hæc eum faceret pro confesso haberi [o]. Sed de fugâ mox plura. Sextò, si accedat stricta amicitia & assidua conuersatio nominati cum nominante tanta, vt faciat valdè verisimilem præsumptionem participationis in crimine [p]. Septimò, si accedat secreta collocutio nominati & nominantis, ante crimen commissum habita: verbi gratiâ, antequàm segetes destruerentur, puer necaretur, &c. [q] Octauò, si accedat superstitio nominati: vt si vsurpauerit res, facta, vel verba, quæ sapiant incantationem [r], exempla sunt, si artem magicam alios docere sit conatus [s], si olla cum vnguentis magicis vel cum buffonibus, vel alia,

E instrumenta huius perfidiæ in ædibus eius sint repertæ maximè si liber magicus in domo eius repertus sit, cui superior potestatem habens & in bonum finem id non concesserit [t]; item si quis alteri fuit interminatus maleficium, cuius effectus fuit subsecutus [u], maximè si qui minatus consueuit minas exequi [x], sed necesse est quædam hîc concurrere, vt dicam posteà. item si nominatus inueniatur in stabulo aut domo alterius, tempore, & loco quando non debet; & maleficium postea subsecutum fuit. Item si quis feram vulnerasset, & in eodem mẽbro mox vulnerata inueniatur persona de hoc crimine infamata: vt in Lycanthropis

n plurimos citat & sequitur Binsf. sup. in. concl. 1.
o d.q. 43. nu. 133.
p est omniũ, & d. Carolinæ.
q sic Constitutio carolina.
r Farinac. sup. n. 187. & seq.
s Marsil. in pract. de §. diligenter, à n. 62.
t Marsil. sup. Antõ. Gomez to. 3. c. 12. nu. 18. Blanch. & alij.
u vide Far. sup. n. 144. & Lud. Peguer decis. crimin. 5. n. 28. & 34.
x Bal. l. quoniam liberi, n. 2. c. de test. Grãmat. consil. 21. & cõsil. 35. Natta cõs. 298. vol. 2.
y Post Boër. Papon. Boss. & alios, Clar. §. final. q. 21 & Farinac. sup. n. 41. Menoch. de arbit. iudic cas. 474. benè Binsf. sup. conclu. 6.
z d. casu 474. num. 46.
a in cons. 341. n 8. & 25. vol. 2.
b suprà. num. 39. iunctis. nu. 147. & 155.
c li. de probat. cõcl. 1311. nu 14. iuncto num. 53.
d à num. 161.
e cons. 110. n 4.

f Aym. crauet. ta cons. 78. & Tiberius Decian. consi. 18.
g Menoch. d. cas. 475 cephal. cõsi. 40.
h Ioann. Maria Monticel. reg. crim. 4. & 5. clarus §. fin. q. 21.
i cal. Crauet. Mõticel. sup. Tiber. Decid. d. cons. 18. li. 1.
k egregie Farin. hoc docet q. 47. à n. 28.
l in l. fin. c. de malef. indicio 6.
m d. q. 47. nu. 160.
n And. Gail. li. 2. obser. 109 n. 8. Minsing cen. 5. obseru. 98.
o Conarr. t. var. resolu. 2. Rolan à Valle cons. 7. nu. 47. to. 1.
p Sic sentit communis explicatio, Farin. q. 47. n. 174. & n. 177. & hanc etiã probat benè Binsf. sup. indicio 5.
q Farinac. n. 176.
r carolina consti. a. 44.
s ibid.
t Lud. Rom. sing. 2. Menoch. & alij quos sequitur Binsf. indicio 8. benè addit hoc indicium esse vehementissimum
u exemplum rei indicia adfert Bap. Zillerus cons. crimi. 79.
x Binsf. indicio 4.

A sæpe accidit, & nuper hîc in Belgio mihi retulit euenisse quiddam permirum nobilis & spectatæ fidei vir, Vanderburchtius Decanus Ecclesiæ Mechliniensis. Municeps bombardam gerens deambulabat extra municipium, cui ecce obstrepunt multæ aues ex obscœnis, corui & picæ, in arbore prope viam. Sclopum collimat, & displodit; visus sibi vnam certo ictu perculisse, & decidisse de ramo, reperit solam ferream clauem de cingulo muliebri delapsam. capit, & domum rediens narrat amico, & num norit clauem. quærit: respondet alter se nosse, clauem vicinæ domus N. Itur ad domum, reperiunt ianuam clausam, inserunt in seram clauem, recludunt, ingrediuntur pro familiaritate, quæ illis cum patrefamilias: ingressi matremfamilias inueniunt glande latus ictam. Cape (Lector) & aliud certissimum. versa- **B** bar anno MDLXXXVII. Caleti (quando Sereniss. Archiducis ALBERTI vi expugnatum, à Catholici Regis militibus tenebatur) ad pontem Nueleti duo signa VVallonum præsidio posita limitem, contra Bolonienses, tum hostes, tuebantur, sub vesperam sudo cœlo Procubitores duo vident nubem subnigram aduolare, & in eâ videntur sibi audire confusas voces multorum, quos nulli videbant. tum alter audacior, quid hoc rei est? satin' securi? Si videtur, librabo arcubuziam in ipsam nubem. assentitur socius. cum tonitru sclopi decidit ex nube ante pedes mulier ebria, nuda, benè obeso corpore, & **C** mediâ ætate, femur traiecta duplici vulnere. capta se mentis impotem simulabat: nec ferè aliud adloquentibus referebat, quàm, *Hostésine, an fœderati?* quid ad hæc, qui negant transferri? negabunt credere sese. maneant increduli, quia nec oculatis, quos possem plurimos adducere, credent: non credent. cur? quia nec viderunt, nec audiuerunt; & quosdam interrogauerunt, qui se nihil scire responderunt. Si quæ quis nescit, quia nescit, ideò non vera? verè illi, & rectè. An audeant profiteri se quæ in domestico conclaui gesta scire omnia, nescio. Non ideò tamen minus gesta. Capiant & alia, quæ alij oculati testes, non auriti tantum, in Actis iudiciariis Sacramento Veritatis adacti **D** professi fuere. verbis ipsis Nicolai Remigij Quæsitoris proponam. *Est Girumcuria* (inquit) *in Vogesorum prouinciâ castellum satis firmum, è cuius summâ arce cùm tegularum aliquot ordines fulmine essent deiecti, Sebastiana Picarda non multò pòst (nempe X. Kal. Nouemb. 1580) in eo pago sortilegij rea fortè, & id apud iudicem professa est dæmonis suâque simul operâ esse patratum. Cum enim* (inquit) *e nube vnâ in illam proruissemus, eo consilio, vt funditus eam euerteremus, non fuit tamen in nostra potestate id exsequi; sed tãtum pauxillulum id ruinæ attulimus: vt esset quod eius conatûs nos non omninò pœniteret. Simile huic est quod sequitur. Cuninus quidam nomine, magistratum in D.* **E** *Clementis fano Roncaij vbi commorabatur obtinens, Kal. Decembribus 1586. cum ruri fœnum inter domesticos curaret, cœlúmque iam magnis tempestatibus cõmotum cerneret, domum fugam parabat: sed dum ad eam se instruit, subito fulminis ictu proxime se quercus sex radicitus vidit euersas, ac eam quæ septima loco adhuc stabat, totam ceu vnguibus laceratam ac discerptam. Cum iam multò magis properaret, amissis etiam præ festinatione pileo ac instrumentis iis quæ tum manibus gestabat: ecce, de integro audito fulminis fragore, illi visa est in summâ quercu, quæ in propinquo erat, hærere mulier, quâ (vt credibile est) nubes se eo impetu exonerarat. Eam igitur consideratius intuens, cognouit è vaccaniâ esse vetulam, quam illico sic cœpit verbis increpare: Túne pessima ea es Margareta VVarina, ad quam, quantum nunc comperio, non immeritò antehac sortilegij suspicio apud omnes pertinuit? vnde tu nunc nobis ades isto habitu? Cui illa: Ignosce mihi hoc quæso, ac celatum habe quod nunc vides; saxo, si hoc ita de me promerueris, vt nunquam à me tibi tuisque, vel minima oriatur iniuria. Ac ne quis de istis addubitet, sciat, non modo esse probata Cunini illius testimonio, quod iureiurando apud Quæstorẽ sanctissimè firmauit; sed etiam ipsius VVarinæ agnitione, & extra tormenta sæpius repetitâ, & in ipso vitæ vltimo momento multis audientibus confirmata. Huc etiam pertinet, quod ex aliis quæstionibus capitalibus, eorúmque, qui eas exercuerunt, fida renunciatione compertum habeo. Coortâ enim magno fragore, tonitribúsque tempestate, qui armenta, reliquósque pecorum greges in collis Alemanni iugo custodiebant (is ad vicinos Hueccariæ campos, quæ est in Vogesorum præfecturâ, pertinet) se, vt in operto essent in proximas syluas abdiderant: ecce verò illis ex improuiso visi sunt duo rustici, summis arborum quæ proxime stabant ramis hærentes ac velut implicati, adeóque animis consternati, vt facilè indicarent illuc non consilio, sed casu atque inauspicato aliquo impetu eò deuenisse. Tum autem vestitûs fœditas atque deprauatio, quasi per lutum, sentésque omnes fuissent raptati, suspicionem adaugebat, eò loci à magistello suo eiectos detrusósque fuisse, postquam is eos hac atq; illac more suo traxisset. Confirmabatur & id eò magis, quod cùm illic tanto temporis spacio consedissent: quantum satis esset ad probandam asserendámque oculorum fidem: momento tamen, aduertente que nemine dilapsi apparere desiissent. Tandem & dubitationem omnem amouit, quæ non longo pòst tempore subsecuta est illorum eâ de re spontanea, atque armentariorum verbis confirmata confessio, cùm ad interrogata ex vinculis responderent. Est etiam villa, quæ se Bellimonte Vitelliũ contendentibus sinistrorsum ostendit: ibi in summum tectum cùm fortè & iisdem è procellosâ nube præcipites decidissent: magnâque difficultate Rotarius (id erat alteri nomen) afficeretur, quemadmodum ex tam arduo loco se incolumes possent in terram demittere (nam & earum rerum adhuc erat rudis & insolens, hacq; illi ad insanas huiusmodi nimborum molitiones periclitata primum fuerat ab ineunte ætate) Amantius, qui à prima pubertate in dæmonis seruitutem à parentibus abductus maturè se iis assuefecerat, ridens ibi infit: Bono animo es stulte, nam qui nos habet suâ potestate ad difficiliora habiles atque idoneos Magister, hoc etiam negotium facilè ac sine vllo negotio expediet. Nec dictum res diutiùs morata est. Nam subito turbine vnà correpti, sine vllâ noxâ in terram sunt depositi. Ipsâ totâ sic contremiscente domo, vt à fundamentis reuelli videretur. Hocq; ipsi diuersi, totidem tamen verbis, recensuerunt. Imò & cũ villaticis cõmissi, de die, déque tumultu ac trepidatione omni, inter eos liberè ac constanter conuenit. Ac tãdem, quos viuos criminis societas coniunxerat, eosdem mortuos flamma iudicis condemnatione absumpsit.*] Hucusque Remigius. Idem y cùm hanc deuectionem multis exemplis egregiè adstruxisset, sic concludit: *Quid nostris temporibus vulgatius, quàm sunt tum frequentes & assiduæ sagarum de eâ re assertiones; tum iis consentanea hominum testimonia; qui, non per somniũ aut magicis artibus auersos sensus, sed oculis suis vidisse se illas nubibus excussas, vel summis arboribus ac tectis perplexas hærere, vel humi attonitas iacere, constanti sermone affirmauerunt: Nec id quidem in triuio confabulantes, sed in iure sacramento sanctissimo rogati atq; adacti, vti in superiore disputatione non semel est de-*

y lib. 3. ca. 11.

mon

z videli. 2. q. 16.

a in epist.

monstratum.] Nónne similia accidêre in Italiâ, quo ad Grillandi Lucretiam? nónne in Heluetiæ Schiltachio, quoad Sagam illam Erasmi[a]? nónne in Batauiâ, quoad incautè curiosum illum adolescentem Ronssæi? cur (dic sodes) quod in Italiâ, Heluetiâ, Austrasiâ, Hollandiâ accidit, non potuit in Morinis contingere? Hoc ergo indicium satis firmatum.

Pergo ad alia. His annumero ossa vel testas locis planè alienis corporis eorum, quos oderunt, insertas; vel quid simile patratum præter naturã; vt mirificum illud quod Valfracuriæ anno 1589. contigisse refert Remigius, de Ianâ Blasiâ; eam cùm, quem vlcisci volebat, Claudium Girardum inuitasset, *vt vnà secum ad focum pauxillulum sedere non dedignaretur, atque ex pomis, quæ recens ibi cocta videbat, sibi quæ vellet haberet: & Girardus id facere non semel recusasset, causans sibi non esse diutius ibi morandi ocium, & omninò nullum eius cibi quem offerebat tum esse desiderium: ex pomis illis vnum eius volæ manus cum tanto ardore adhæsit, vt alteram ei excutiendo statim admouere cogeretur: verùm dum id facit, vtraq; sic conglutinantur, vt in vnum coaluisse viderentur, medij pomi ardore interim sic increbrescente, vt res illi parum abesset ab insaniâ. Inclamat igitur obuios quosque obtestans, vt sui misererescerent. Adferre quisque pro se ei malo quod poterat remedium: hic aquam restinguendo ardori: ille instrumenta dirimendis separandisq; manibus; sed cùm nihil horum quidquam prodesset, & iam palàm esset id illi malâ aliquâ arte confictum esse negotium, ex vicinis accurrens consideratior vnus monuit, vti eò reduceretur vbi illum id malum primùm inuasisset. Quod cùm factum esset, cœpit bona illa Blasia ceu ridiculum quid contigisset, hominem ludibrio habere: nihilominúsque à superiore brachio ad manum vsque quod intererat tantisper demulcere, dum id pomum illi excideret: quo facto, confestim sedatus est dolor; cœperúntque ei manus liberè vt antè facere officium.*

Quibus indiciis annumerarim aliud satis frequens, & quod accidit anno isto 1599. in Brabantiæ oppido primario, cùm maleficiatæ clarè & sæpiùs obuersatur figura (suppono esse aliàs mente sanam, nec imaginoso morbo laborantem) seu species ipsius maleficæ, ei minantis, vel eã vexantis. Quanquàm hoc indicium solum non sit tam efficax, quàm præcedens. Item quàm foret, si vnus testis exceptione maior deponat se vidisse sagam propinantem equo, qui mox mortuus, potionem: aut si duo testes legitimi deponant nominatum exercuisse actum aliquem, qui ex communi maleficorum praxi solet ad maleficium dirigi, v.g. quòd stans in aquâ, retro tergum aquam proiecerit in aërem; vel quòd, ante exortam mox grandinem, visus sit lapidem ferire bacillo; vel flores de variis arboribus lectos in ollam coniicere; vel virgâ aut manu percutere, vel inungere animal, quod paulò pòst mortuum. hæc ait Binsfeldius[b] esse indicia vrgentissima, quorum vnum quodque per se sufficiat ad torturam: quantò (si hoc verum, de quo dubito) certius est sufficere, quando accedit ad nominationem complicis? Nonò, si, cùm capiuntur, aliqua dicunt vel faciũt, quibus significent se sibi timere à morte, actum esse de se, neque se viuas manus iudicum euasuras[c]. Decimò, confessio extraiudicialis rei siue accusati, duobus probata testibus, nisi error probetur, ita Binsfeldius[d]. Sed hoc verum est tantùm in confessione huiusmodi speciali de certo facto: non de generali, vt de incantatione tantùm vel magiâ: item de factâ seriò, non iocò, necnon de verisimili atque possibili, vt posteà docebo de confessione iudiciali.

b Indicio 8.

c Carolina d. c. 44.

d indicio 9. de communi, vt ait, sententiâ.

Hæc sunt indicia maximè verisimilia & legitima; quando, quæ ad naturam atque plenitudinem eorum requisita sunt, concurrunt: & hæc haud dubiè non tantùm faciunt cum nominatione complicis concurrentia semiplenam probationem: adeò vt sic semper vnum istorum indiciorum cum nominatione tali, qualem requisiuimus, sufficiat ad torturam: sed etiam ex multorum sententiâ, quædam ex his sola sufficiunt; quod tamen non libenter practicarem: sed semper vellem vnum ex vrgentissimis, cum alio leuiore; vel plura semper leuiora concurrere.

Conditiones autem requisitæ, vt vnum ex his cum denunciatione complicis, ad torturam sufficiat etiam in exceptis, sunt sequentes, additæ iis, quas superiùs iam posuimus suis locis: primò, vt talis nominatio complicis adeò verisimilis sit, vt vltra adminicula illa, iudex ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentium, & personâ eorum, contra quos deponitur, & aliis facti circunstantiis, quasi certò credat nominantem non mentiri[e]. Secundò, quòd socius criminis socios nominans non patiatur nisi hunc vnum defectum: nam si plures habeat, etiamsi tantùm duos (v.g. quòd non tantùm sit infamis & criminosus, sed etiam sit vilis, abiectus, aleo, vel aliàs inhabilis) tunc ne in exceptis quidem faceret indicium ad inquisitionem specialem, nedum ad torturam[f]; etiam si in torturâ suam nominationem confirmasset[g], quia hæc vnicum supplet defectũ tantum: quod procedit multò fortiùs in nominante socio criminis inimico, periuro, vel vario, & sibi contrario[h]. Tertiò, secundum quosdam nominatio vnius contra eum, qui est bonæ famæ & æstimationis, non valebit cum adminiculis, ad torturam: sed valebit, cùm bona fama duntaxat debilitaret indicia contraria[i], ideò considerandum potiùs quot & quanta sint ista indicia adminiculantia: vt si non superent bonam illam famã, tum vera sit hæc communis Doctorum limitatio, si illam superent, non debeat propterea nominatus torturam euadere[k]. Quartò, si deessent alia adminicula, non valeret ad torturam nominatio spontè ad nullam iudicis interrogationem à reo facta, quia hæc, ne indicij quidem vim tum haberet: sed si adsint alia adminicula vult omninò Farinacius[l] eam æquè valere ad torturam, ac valeret si ad interrogationem iudicis emanasset; & sic intelligendam communem Doctorum dicentium: si reus nullâ præcedente interrogatione complices nominet, non facere indicium. Et sanè hæc distinctio, quæ etiam Claro placuit, & Peguero[m], quoad inquisitionem, non minùs æqua videtur in foro conscientiæ, quoad torturam. In foro externo, quia durat præsumptio, quòd testis vltrò se offerens examini, suspectus est, ideò tutiùs illic iudex faceret sequendo communem. Porrò quoad duplicem casum, quẽ addit Farinacius, scilicet procedere illam communem, primò, quando quis nec carceratus, nec à iudice requisitus spõtè iudicem adit, & reuelat crimen complicis: secundò, quando quis spontè reuelat delictum de quo sibi impunitas promissa à iudice: ratione hac, quia primo casu tunc præsumitur denunciator siue accusator: secundo casu præsumitur corruptus promissione impunitatis. Equidem, quia

e ca. in fidei fauorem, de hæret. in 6. plurimos citat Farin. q. 43. num. 177.

f post Marscarer. Boër. & alios, Farinac. sup. n. 178.

g Bursat. cõs. 69. & cons. 275. Bonacos. Kirchou. Mascardus, qui omnes testãtur esse communem.

h vide Farin. à num. 179.

i bene docet Farin. q. 47.

k Farinac. 43. n. 188.

l sup. nu. 190.

m Clarus qu. 21. Peguerus decis. crimin. 5. num. 10.

n num. 192.

A vtrumque fundatur in præsumptione iuris, potiùs quàm in facti veritate; putarem in conscientiæ foro, vbi veritas tantùm attenditur, posse iudicem hac nominatione, re bene perpensâ, vti ad inquirendum saltem: nam ad torquendum, non censeo. Sciendum quintò, non prodesse adminicula quando tortura, in quâ nominatus fuit socius, non fuit legitimè peracta seu delata, putà sine præcedentibus indiciis o. Denique non valere dictum socij criminis ad torturam etiam cum adminiculis, si potuit veritas actu vel habitu aliter haberi, quidam putant; sed eos meritò refellit Menochius p, quem sequitur Farinacius q. Ex quo restant quædam breuiter addenda, de indicio famæ, fugæ, & minarum.

B QVARTVM indicium est, FAMAE INDICIVM, de quo sciendum, vt fama sit idonea pro indicio, debêre ortam esse à viris, nisi sit de re meliùs vel æquè perspectâ fœminis, hoc est, quando factum ampliùs vel æquè fœminas tangit r. verbi gratiâ, de maleficio abortus, vel sterilitatis, vel infanticidio & similibus. ideò in strigarum delictis potest fama originem ducere à fœminis æquè ac viris. Item debet esse fama solida, non leuis, non vaga, aut varia, aut decrescens, aut contraria; sed constans, crescens, & vniformis ac eadem in toto populo s: aliàs, quando famæ sunt contrariæ, si simul sunt ortæ, & testes vtrinque sint pares, vt & verisimilitudines æquales, negatiua tollit affirmatiuam, bona malam. & censetur negatiua, etiam quando testes aliqui dicunt se nihil scire, quia per hoc satis indicant non fuisse famam in toto populo. Si famæ simul non sint ortæ, posterior tollit priorem, nisi prior nitatur meliori testimonio, vel verisimiliori causâ; tunc enim prior non tolleretur t. Tertiò, debet fama orta fuisse tempore delicti commissi, vel statim post, non ex longo interuallo, nedum post accusationem, inquisitionem, vel incarcerationem u: nisi tamen causa, ex quâ fama sumpsit originem, superuenerit post longum interuallum, accusationem, inquisitionem, vel incarcerationem, quia tunc quandocunque superuenerit famæ causa, validum indicium fama præbebit x. ratio est, quia non potuit antè initium sumere, cùm effectus causâ sit posterior. Quartò, vt fama aliquid operetur, debet esse fama in loco delicti commissi, nec sufficit si sit alibi: locus autem delicti iuxta qualitatem & facti exigentiam, latiùs protenditur, vel in viciniâ tantùm, vel in parte oppidi, vel in toto oppido, vel in totâ prouincia y. Quintò, debet fama nec esse procurata, nec affectata z: ratio, quia hæc non est fama, sed hypocrisis & fictio. Sextò, debet fama hæc mala per bonam famam non fuisse deleta. magna enim sunt bonæ famæ priuilegia. nam paribus momentis iudex debet inclinare in bonam famam a; testes non multò pauciores deponentes de bonâ famâ præferuntur deponentibus pluribus de malâ b. Fama bona in genere tollit malam in genere & in specie c, est communis, & vera, quando mala in specie non est adiuta alio indicio: tunc enim puto tantùm illam debilitaret, vt colligo ex dictis Vulpelli, Clari, & Bossij coniunctis prout illâ posuit Farinacius d; tollit etiam omnem aliam delicti præsumptionem & indicium, adeò vt reum torquendum ex indiciis legitimis specificis præcedentibus, eripiat torturæ; secundùm nonnullos, quorum sententiæ à quibusdam communis

o Farin. post alios n. 193. & seq.
p c. 474 n. 61.
q q. 195. d. q. 43.
r Farinac. q. 47. num. 161.
s post Rol. cons. 3. vol. 1. Mascard. de probat. & al. Farin. nu. 163.
t vide Far. à num. 165.
u Carrer. tract. de indic. & tort. n. 12. & 17. Foller. pract. crim. verb. deuentum capitula, quod suffocauit vxorem num. 28.
x post Bar. Alex. Salyc. Bos. & Marsil. Farinac. n. 178
y Bald. & Salyc. in l. ea quidem. C. de accu. rectè cont. Bar.
z Foller. sup. 245. post Bal. & Mascar. lib. 2. de probat. concl. 748. n. 8.
a Ieguer. de. crim. 17. nu. 11. Hector. Aemil. tract. de teslib. verbo testis bonam vel malam, n. 8. & 9
b Aemil. sup. nu. 14. & seq.
c Bursat. cons. 315. vol. 3.
d num. 197. & seqq.

vocatur e: attamen contraria est multorum meliùs rem discutientium, & praxi, & rationi magis consentanea, vt duntaxat bona hæc fama, quando ad malam famam accedit aliquod aliud indicium, minuat & debilitet indicia, non verò planè tollat f, idque adhuc solummodò si indicia leuia g & qualia qualia, non verò si sint particularia h, aut grauia: & ideò adhuc posse tunc reum torqueri sed tamen (vt aliquid etiam bona fama operetur) debebit seueriùs torqueri, quæ videtur sententia Casoni k, & Farinacius addit hanc esse veritatem, & secundùm eam indistinctè semper se vidisse iudicari. Plura etiam idem de malâ famâ l quæ sic breuiter cape commodiori ordine & clariùs tradita.

Mala fama in genere alicuius facti facit delicti præsumptionem m, dummodò mala fama sit in eodem delicti genere, de quo quis inquiritur n: & si accedant alia adminicula, sufficiet ad torturam o, siue sit persona vilis, siue non, & siue sit delictum difficilis probationis, siue non: nam Doctores p, qui quoad personam vilem, & in delictis quæ sunt difficilis probationis putant non requiri ad torturam alia indicia, præter famam malam in eodem delicti genere, sæui nimis sunt, & adferunt non admodùm consentanea iuri, quare Farinacius q eos meritò reprehendit: ideò nec in maleficiis quidem putarim iudicem absoluendum, qui hanc crudelitatem amplecteretur.

C Famam exactè probare, quam necessarium, tam rarum est in iudiciis: adeò vt Grammaticus Senator Neapolitanus scripserit, se nunquàm vidisse processum, in quo repererit famam publicam legitimè fuisse probatam, quod & Iulius Clarus, & Vulpella, & alij egregij partim iudices, partim aduocati asseruerunt r. quare cùm in nostrâ materiâ, plerumque contra sagas & striges ex famæ indicio procedatur, pergam eos iuuare, quibus

D deest larga supellex libraria, vel ocium ingentia illa volumina Farinacij, Bossij, Mascardi & aliorũ percurrendi. Ad famam probandam requiritur primò, vt testes ad minus sint duo, nec sufficit vnus omni exceptione maior s: sed vt minimùm duo esse debent spectatæ, integræ, & optimæ opinionis ac fidei t; atque ad ipsũ, quòd sint tales, articulandum & probandum in processu, iuri communi magis consentaneum est, quando agitur ad inquisitionem particularem vel torturam; immò non benè faciunt iudices, qui communiter hoc solent prætermittere, licèt aliquos pro se habeât Doctores. reuerà enim fundamentum istorum, quòd vnusquisque præsumatur idoneus & omni exceptione maior testis, in re tanti momenti, leuiusculum est u. Secundò, requiritur vt etiam non

E interrogati testes de famâ exprimant causas, indicia, & coniecturas, quibus orta est fama, nec sufficeret quòd dicant se audiuisse à multis, vel publicè, vel ita esse publicam famam x: nisi & causas & illa alia adderent; quibus additis, sufficeret dicere se ita audiuisse publicè dici: de quo statim ampliùs. Tertiò, requiritur vt testis sciat saltem rudi Mineruâ describere (non enim opus est exactâ definitione, quam vix iuristæ & aduocati possunt dare) quid sit fama, de quâ deponit: saltem sic, vt appareat iudici, eum satis intelligere, quare reiici deberet, qui diceret, se nescire y, vel diceret esse id, quod per plures personas dicitur, vel quod publicè dicitur, vel quod per istum aut illum dicitur z: sufficeret autem, nec de hoc interrogandus

e ab Arnouo solloq. 37. & Bursat. cons. 166. vol. 2.
f Vulpel. cõs. 105 Ludou. Ieguer deci. cr. 17. nu. 43.
g Vulp. cons. 10. n. 4. Mereda cons. crim. 88. n. 77. lib 2.
h post alios Hector Ae. mil. sup. n. 17.
i Clarus q. 60. v frequẽs etiam.
k de indic. & tort. trac. t. c. 2. n. 5 Farinacius num. 191 là n. 185. vsque ad fin q. 47.
m Masc. de probat. lib. 2. con. 831. nu. 10.
n Masc. sup. Franc Personalis de indic. & tor. nu. 56.
o Cason. d. c. 2. n. 2. Clarus q. 21. ver. fama Iesa Farinac. q. 23. n. 22.
p Personal. & ab eo allegati sup. nu. 55. & 56.
q d. q. 47. nu. 206.
r vide Farin. n. 207.
s Masc. sup. concl. 749. Hippol. Rimin. cons. 59. vol. 1.
t c. qualiter & quando, de accusat.
u vide Farin. à num. 211.
x opt. Simancas, de hæreti. c. 65. post n. 17. Vulpel. cons. 30. n. 12.
y Clarus §. fin. q. 6. n. 18.
z Rol. cons. 54 vol. 1. Natta cons. 473. Viuius in li. commu. c. pin

esset,

esset, si ex præcedentibus iudici constaret testem satis intelligere, quid sit fama [a]. Quartò, requiritur vt specificè deponat de famâ in illis ipsis articulis, in quibus fama est articulata: nec sufficeret, quòd in fine poneretur generalis clausula de famâ præced. omnium, &c. [b] Quintò requiritur, vt debeant exprimi auctores, à quibus fama est orta: & quidem probabilius est, id obtinere, etiãsi interrogati de hoc non forent: & quòd nominati isti debeant esse alij, quàm contestes; nec sufficeret dicere, se audiuisse à maiori parte populi, si postea diceret se non recordari, à quibus nec vllos posset nominare. nã si aliquos nominaret, & diceret se reliquorũ nõ tenere nomina, hoc sufficeret: immò si fama foret orta ex probabilibus cõiecturis & causis hoc quintũ requisitũ cessaret [c]. Sextò requiritur, vt dicant testes, se audiuisse à maiori parte populi, vel ita dici à maiori populi parte [d] (si addant illius ciuitatis [e], vel etiam si id non addãt, quia satis hoc intelligitur [f]) à maiori (inquam) parte populi id publicè dicentis, vel priuatim [g]: nec necesse est addi, & ita maiorem populi partẽ sentire [h] sufficit, etiam si dicant se audisse sic dici per totam ciuitatem [i]. non sufficeret si dicant, se audisse à mille personis, vel à diuersis personis, vel à multis personis, vel à pluribus & pluribus personis, quia nihil istorum significat maiorem partem populi [k]. Sed quid si dicãt se ita audiuisse publicè dici, vel ita esse publicam vocem, seu famam? tunc distinguendum. nam in criminalibus quando agitur duntaxat, ad habendam semiplenã probationem (v.g. ad torturam) hoc sufficeret, quãdo testes simul adducerent causas & coniecturas verisimiles, vnde orta esset fama: in ciuilibus verò hoc non sufficeret: & sic conciliat Baldi & Bartoli contrarias opiniones Prosper Farinacius [l]. Septimò, requirunt nonnulli plures hos testes non esse singulares; sed verius est, hoc non requiri, & famam siue bonam siue malam posse probari per testes singulares, dummodò non sint cõtestes in specie famæ irrogatæ [m]. Octauò, fama probatur per decem testes, etiamsi non sint vniformes, dummodò causas & auctores famæ benè exprimant, & aliàs sint testes habiles: tamen non sufficient ad torturam, nisi concurrant alia adminicula [n]. probari potest fama etiam per scripturam, vt literas bonorum virorum, per priuilegia, & instrumenta antiqua & alias scripturas authenticas: scripturæ autem non possunt esse pauciores duabus, imò saltem tres, & debent habere originem à diuersis personis [o]. Hæc de probatione famæ in species.

Bonæ famæ in specie probandæ [p] hæc est regula, quòd vnusquisque præsumitur in suo artificio vel statu (etiam si carnifex foret) bonus, donec probetur malus: maximè si sit natus ex bonâ patriâ, vel ex bonis parentibus, vel si sit nobilis & diues, vel benè educatus: & ideò etiam quis præsumitur bonæ famæ: nisi tamen adesset sceleris aliqua præsumptio specialis, quia hæc excludit præsumptionem generalem. Fallit etiam regula illa [q], quando agitur de præiudicio tertij: tunc enim huiusmodi bona fama est probanda, item quando hæc præsumptio bonæ famæ redundaret in præiudicium eius pro quo præsumitur (de quo vide Menochium [r]) item fallit in eo, qui aliàs fuit malus malæque famæ: item in eo, qui dat operam rei malæ siue illicitæ. Ad probationem famæ bonæ vel malæ in genere, requiruntur eadem quæ ad probationem eius in specie: vnde valet argumentum à famâ in specie, ad famam in genere.

a Mascar. sup. d. con. 749. n. 36.
b Mascar. sup. concl. 752.
c multis Farinac. à n. 228. vsque 236.
d Bart. in l. de minore, §. plurium, ff. de quæst.
e Fran. Herculan. de negati. 312. in fin.
f Bart. sup. n. 20.
g Bald. in ca. præterea, nu. 19. de testibus
h Clarus sup. q. 6. v. 15.
i Capel. Tolos. decis. 180. num. 9.
k Salycet. in l. ea quidem, nu. 119. C. de accusat.
l suprà n. 259. cum seqq.
m de quibus Clarus §. fin. q. 6. num. 14.
n Farinac. sup. n. 265. & 304.
o vid. Prosp. Farinac. sup. à num. 267.
p Mascar. sup. concl. 751. & concl. 911.
q vide Farin. à num. 277.
r li. 5. de præsumpt. præs. 1. à nu. 20.

Quintum est INDICIVM FVGÆ, de hoc regula prima est [s], quòd fuga ante inquisitionem formatam vel accusationem porrectam, contra fugientem gigni ordinariè suspicionem & præsumptionem non leuem doli & delicti commissi [t]: non tamen sola, sine adminiculo alio, facit semiplenam probationem: quare neque sufficit sola ad torturam, quicquid multi dixerint: & loquor de fugâ, quoad ipsum fugientem: nam de fugâ complicis, non arbitror vnquàm illam facere indicium contra complicem inculpatum, hoc est, contra quem non sunt alia indicia, fugientem autem intelligo, etiam illum qui occultè latitat in ciuitate aut loco vbi habitat: eum quoque, quem ex signis euidentibus constat fugam adornare, idque magis si accesserit contumacia aduersus citationem: vel etiam fugerit per loca inuia & insolita, putà per saltus aut nemora, quæ non sunt in transitu: vel si inuentus in delicto aut præparatione, clamore populi fugatus fuit; quo casu etiam denegatis defensionibus posset torqueri, si clamor populi sit ortus ex probabili & verisimili causâ, ad opinandum quòd volebat delictũ committere, sed clamore fuit impeditus [u]. Quòd si metuit subitò, & ex improuiso se coniiciendum in carcerem, antequàm capiatur, fugiens vel se occultans, non præbet fugã indicium idoneum ad torturam: multò minùs, si iam captus ex manibus satellitum & ministrorum iustitiæ se eripiat, quantumuis iuridica & legitima sit captura, quod diligenter notandum contra multos [x]: & verissimum est, quando quis etiam ex interuallo postquàm elapsus fuit, vel spontè iterum comparet, vel inuitus iterum captus fuit: quod maximè obtinet in iis, qui vel propter debilitatem carceris incommoda ægrè possunt ferre, vt de se testatur Demosthenes [y]: vel quibus admodùm verecũdum sit incarcerari, propter genus, vel dignitatem, vel professionem. Spontè dicitur rediisse: qui, cùm possit iterum fugere; permittit se capi, vel citatus comparet. Est autem hæc spontanea comparitio (si ante bannum fiat) adeò potens, vt fugam planè expurget, cetera verò indicia omnia debilitet: ideò si propter illa anteà poterat torqueri, iudex eum iam non poterit torquere, ex plurimorum Doctorum sententiâ, vel non poterit nisi leuiùs multò torquere, iuxta Farinaciũ [z].

Regula secũda est: Post accusationem vel inquisitionem fuga in criminalibus causis, quando agitur de pœnâ luendâ in corpore, adhuc non præbet indicium sufficiens ad torturam: etiamsi accederent alia adminicula. hæc tantùm ante inquisitionem operantur, & non postquàm fuit inquisitio cœpta, quia post inquisitionem cœptam fuga non præbet vllum indicium [a]; & ideò alia indicia huic non possunt adminiculari, quod nullum est. Quòd si alia indicia sint multa, & vrgentia, ac grauia; illa vim suam habebunt: non verò huic, quod nullum est, adminiculari sunt dicenda. Regula tertia: Hæc obtinere puto, etiãsi iudex non habeat famam crudelis, neque comminatus sit se malè tractaturum. ratio, quia molestiæ iudiciales, & grauissima caussarum criminalium incõmoda reuerà sunt iusta metus & fugæ causa: quando verò illorum duorum alterum accede-

P
s vide Prosper. Farinac. q. 48. per tot. & Clarũ nu. 21.
t Mascar. multis lib. 1. de proba. concl. 819. & concl. 531.
u vide Farin. nu. 12.
x hoc contra Carrer. & Foller. benè Farinac. à n. 14. docuit.
y epist. 2.
z num. 55.
a Bart. & communiter omnes. Pegueras decis. crim. 17. n. 3. Carreras q. 2. 12. n. Farinac. a n.

ret,

ret, fatentur omnes fugā nullum indicium præbere b. Regula quarta, Fuga cum quantúuis multis adminiculis aliis, non sufficit ad condemnandum pœnâ corporali vel ordinariâ: si verò esset iuncta cum vno teste exceptione omni maiore & oculato, tunc posset sufficere ad condemnationē pœnæ pecuniariæ & extraordinariæ c. Regula quinta, Causa probabilis fugæ probatur, per iusiurandum fugientis, quando constat de causâ probabili; etiamsi præsumi aliunde possit, eū non propter hanc causam, sed propter delictū discessisse; verbi gratiâ, dicit quis se discessisse, quia timebat accusari vel incarcerari: si constet, hæc cōminata vel præparata fuisse, statur iuramento, quòd ob eam causam discesserit d.

B Sextvm est Indicivm Minarvm; circa quod nota differre iactantiam à minis. Iactitare se dicitur, qui dicit se posse vltionem sumere, offendere, delinquere, &c. si vellet: minari verò, qui dicit se velle facere, siue se facturum. hæc duo perperàm nonnulli confundunt, etiam in aliis rebus. Sit conclusio, quoad minarum indicium, quando damnum vel delictum est subsecutum, communis sententia est, siue iactauerit quis se, siue minatus fuerit, efficax hoc indicium esse ad torturam; quando minans vel iactans est persona potens, malæ vitæ, & solita minas exsequi e; intellige si sit dubium, quis delictum commiserit, & minator in hoc ipso delicto sit malæ famæ f. ratio est, quia in hoc casu idē

C est animus iactātis & minantis. hoc verum in foro externo, quia talis illic præsumitur: in interno tamen foro, puto inter minas & iactantiā distinguendum confessario; & diligenter quærendum, an iactitarit animo adimplēdi, nécne. Nā grauius longè est peccatū eius qui iactitauit vel minatus cum desiderio exsequēdi & exsecutus; immò duplex est peccatum. Similiter in foro g externo idē est, si quis expressè vel tacitè siue ænigmaticè minetur occidere, aut vulnerare (verbi gratiâ, faciā ne doleat tibi caput, extraham tibi pēnam de alâ, &c.) sed in foro interno in æquiuocâ seu obscurâ locutione scrutanda est mens loquentis. Et hoc,

D quod diximus de homine malæ famæ & solito exsequi, locum habet quando non accedunt alia adminiculantia indicia: nā si accederent alia, tunc ex solis minis, & mox subsecuto delicto posset subiici torturæ etiam non solitus exsequi h. Hæc limitanda, primò si offensus haberet alios etiam inimicos præter minantem: tū enim debet iudex esse valdè circumspectus, & considerare an sufficientes sint minæ, & an fortè alius inimicus hoc tegmine fretus ostenderit, vt narrat accidisse Paris de Puteo, & ex eo alii i. Secundò limitatur, quando delictum non esset subsecutum inconti-

E nēti, sed ex interuallo: hoc autem decernere permittitur iudicis arbitrio: qui considerare debet qualitatem personarum, & an antè habuerit opportunitatem delicti committendi. nam si statim non habuit, & fecit statim ac eam nactus est, interuallum nihil eleuat indicium k. Tertiò fallit, quod diximus esse indicium sufficiens huiusmodi minas, si sint ambiguæ, & quæ possunt significare vindictam legitimā siue iuris, & licito modo (verbi gratiâ, vlciscar, solues, pœnitebit te, nō sic abibit, & talia l) quod certè verum est, si minator solitus sit viâ iuris se vlcisci: verum si cōsueuit se vindicare viâ facti (vt solēt sortarii) in his iudex potius debet sequi sententiā Paridis de Puteo volētis, etiā tum fore indiciū ad torturā m. Quartò, minæ debent fuisse specificæ seu de eodem quod subsecutum fuit delicto. sic nōnulli post Speculatorē & Deciū quorū doctrina (vt rectè Farinacius) tantū est admittenda, quando minæ prolatæ fuēre in aliquā certā specie, & subsequitur delictū planè alterius speciei, quod nō cōtinetur sub specie cōminatā, neq; est præparatio seu gradus quidam ad illud. (verbi gratiâ, quando quis minatur occidere, & secutū est domûs incendiū n.) Sed si minæ fuerunt in genere prolatæ (verbi gratiâ, dolebit tibi caput, faciam ne hîc intres, ne loquaris, &c.) & delictū illâ generali significatione continetur; vel si delictū plus nocuit, vel minùs quàm minatū fuit, sed effectus tamē est quid ordinatum ad minas; tunc adhuc locū habebit regula (verbi gratiâ) si in quē minæ occidendi prolatæ, inueniatur tantùm vulneratus, vel è contrà, quia vulnera nequeūt ad certā mensurā dari o. Quintò, limitatur procedere regulā, quando minæ non fuerunt reuocatæ, & quando erant prolatæ animo sedato, & post interuallū à prætensâ iniuriâ: sic, vt queant dici processisse, ex animo deliberato, non ex calore iracundiæ p Sextò, limitatur vt minæ sint absolutæ. Nam si fuerint conditionatæ (verbi gratiâ, faciam si tu adhuc transieris hac, &c.) tunc nihil operantur, nisi sufficienter probatâ conditione in minis opposita q. Septimò, debent minę apparere, hoc est, probari per duos testes efficaciter, quos oportet saltem esse concordes in qualitate minarū, licèt discordēt in loco & tēpore r: aliàs si essēt omninò singulares, vel esset vnicus tantùm testis, minæ nō facerent indicium ad torturā, sed tātùm ad faciendā inquisitionē generalē sufficerent. Octauò, ad torturā sufficerent minæ hominis soliti exsequi, cum causâ præexistente minarum, vtpote honor læsus, odium, vtilitas, aut quid simile: quòd si ad consuetudinem exsequendi, & causam accederent alia adminicula præsumptionum (vtpote inimicitia) tunc etiam ad condemnandū sufficere tales minas censet Farinacius post multos quos allegat s; non quidem ad pœnā ordinariā, sed extraordinariā, & pecuniariā non corporalē. quod fateor, quando concurrunt minę, inimicitiæ, delictum, & cōsuetudo exsequēdi: idq; faciliùs in excepto & occulto difficilisque probationis crimine nostro sortilegij admiserim, quā in aliis: tamē semper propenderem in sententiā negantiū t, vnquàm in vllo crimine licere ex huiusmodi indiciis tātùm remotis ad cōdemnationē procedere.

SECTIO IV.

De aliis indiciis minus vrgentibus & minus certis.

Primvm est, quādo quis potuit malefici ūimpedire & non fecit, si tenebatur non lege tantùm charitatis (quā omnes homines tenentur) sed etiam lege iustitiæ, vtputā ratione officij: tunc puto vrgentem præsumptionem occultæ societatis induci u: & talem non prohibentem esse plectendū pœnâ saltem extraordinariâ x, quādo aliqua adhuc adminicula accedunt: intellige primò posse torqueri: &, si post torturam necessaria reliqua adsint, ad condēnationē, iuxta dicta paulò antè in fine præcedētis sectionis, etiā posse procedi. Quod notādum est procuratoribus, & aduocatis fisci, & similibus officiati iustitiæ. Sed, si quis tātū tenebatur obuiare ex præcepto charitatis, tūc

b Farinac. n. 47.
c Farinac. nu. 49.
d Far. n. 44. & 105.
e arg. l. metū, C. quod met. caus. Far. q. 2 ... n. & 9. ... Clar. q. 21. ... Pe... de ... 17 ... 11.
g Far. n. 8.
h Menoch. de præsump. ... Farinac. ...
i vide Farin. ...
k ... Farin. n. 14.
l ... conf. ... 55.
m Far. n. 22.
n vt bene Natta conf. 42. n. 2.
o Farin. à n. 24.
p Far. n. 27.
q Far. n. 32.
r Farin. à nu. 40.
s vide n. 30. 36. & 19.
t Franc. casonus de indi. tract. 7. c. 1. n. 17. Diaz reg. 370. Ant. Gomez to. 3. c. 12 n. 15. Sarmēt. Episc. Geenen. li. 1. Sect. c. 1.
v c. sicut dignum. §. illi etiā, de hom. c. qui potest, & ca quantæ, de sent. excōmun. c. non in inferenda, 23. q. 3. cum sim.
x Gandin tit de præsumpt. & ind indub. n. 24. Menoch. de arb. cas. 55. n. 7. quos sic interpretor.

non puto illud indicium sufficere ad torturam, si alia nulla coniectura concurrit, maximè si posteà non associauit se sic delinquẽti y. Et hæc limitant Doctores quidã in crimine læsæ Maiestatis, quos sequitur Iulius Clarus; & non est dubitandum de foro externo: ibi enim non reuelans hoc crimen punitur: sicut & serui qui non defenderunt dominũ occisum z. In foro conscientiæ neque hos seruos, neque alios illos, ne in crimine quidem læsæ Maiestatis, putarim ad restitutionem damnorum teneri a. Hinc patet, indicium & præsumptionem induci contra iudices, qui omittunt vel negligunt maleficos punire, ad quod tenẽtur ratione officij, vt dixi; vt & belli dux ratione militum, & prælatus subditorum quæ est communis sententia b. & hi omnes quia iure ad hoc tenebantur, ad restitutionem damnorum ex omissione hac ortorum, parti læsæ tenentur: neque obstat Couarruuias & Medina citati: loquuntur enim de iis qui tantùm tenebantur obuiare ex charitate; quoad seruos domini occisi, aliud est, quia, licèt puniantur in foro externo, id fit propter præsumptionem, & ideò in foro conscientiæ non tenentur ad restitutionem.

y sic intelligo sententiã communem, quam seq. Anto. Gomes.d.lib.3. tit. de homi n.4. & in ti. de læs.maiest.nu. 8. Clar. §. fin. q.87.n.3. & Far.q.51.n.6.
z l.1. §. sed & in eo. ff ad Syllan.
a sic bene Clarus suprà post Io. Medinã & Couar. ibi citatos.
b arg. c. qui potest, 23. q. 3. c. negligere, 2. q. 7 Simanc. in praxi, tit 15. Capit. decis. 130. n.67. Plaza Epit. delict. c. 28. n 30. & 31 Nicol. Moron. de fide, treug. & pace, q.138. n.41.

Secundum est, quando quis patrocinatur spõtè maleficis, & conatur criminis enormitatẽ eleuare, & contendit, non esse credendum iis, quæ de illis certò narrantur, & ea omnia vana esse & delira, aliaque huiusmodi, sicut fecère VVierus hæreticus, & nostris tẽporibus quidam Calidius Loseus Theologus, cuius animæ Deus parcat; qui dum viueret fuit eo nomine suspectus insyncerae fidei, & Bruxellæ incarceratus, & Treuiris expulsus, quia libellum parauerat, & conabatur clanculùm Coloniæ (quod hîc inserendum duxi, vt, si fortè infœlix iste partus postumus, cum noxã publicâ, lucem aspexerit; vel scripta exemplaria, vt solent opera tenebrarum, clàm distribuantur, sibi quisque caueat, ne specie pietatis impietatẽ hauriat) parauerat, inquam, & conabatur libellũ edere in hanc sententiam, coactúsque fuit abiurare huiusmodi dicta, scriptáque, & meritò. sic enim naturâ comparatũ est, vt quę quisque lubenter & proteruè defendit, ea non fugiat, neque se illis facilè abstineat: à quibus verò se abstinet; ea non multùm laboret, cum inuidia & molestia, tueri. Deinde vtplurimùm tales posteà deprehenduntur occultæ societatis rei: Estque hæc persuasio diligenter vitanda, cùm omnibus, tum maximè procuratoribus, aduocatis, iudicibus. VVierus, si credimus Crespeto c, hanc defensionem suscepit, quia ob Magiæ crimen pœnam mortis verebatur. Ex Iaquerij flagello Fascinariorum constat per Edelinum Doctorem Sorbonicum hoc diabolum conatum persuadere mortalibus. Iaquerij verba sunt: *Non immeritò creditur, quòd dæmones, qui hæresim & sectam abominabilem fascinariorum erexerunt, induxerunt assertores ad credendum & pertinaciter asseuerandum, quòd ea, quæ per maleficos fascinarios fiunt in cultu dæmonum, nõ sunt nisi illusiones dormientium. hoc autem luce clariùs patet ex processu facto cuidam magistro in Theologiâ* [addit Monstreletus d eum fuisse Priorẽ S. Germani in loco quẽ vocant Galli *en l'aye*: & antè fuisse monachũ ordinis D. Augustini, & priùs etiam aliorum ordinum. vnde hominis inconstantiam facilè notes,] *super huiusmodi hæresi & secta deprehenso: qui sponte confessus fuit & detexit, quomodo in cultu dæmonis ipse cum pluribus aliis complicibus realiter & pluries coruc-*

c discur. 3. de odio Satanæ.
d p. 3. Chronic.

A *nit, quendam dæmonem inter eos vidit, & coluit apparentem quandoque in formâ hominis, quandoque in formâ hirci, vbi abnegauit Deum, & fidem catholicam, Beatámque virginem & crucẽ. Prædictus autẽ Magister vocatur Magister Guilhelmus Adeline anno Domini 1453. die duodecimâ mensis Septemb.* [Monstreletus vocat Guilhelmum Edelin, & dicit hanc sententiam latam mense Decembri, in Vigiliâ Natiuitatis Dominicæ: in ceteris conueniunt, de loco, de anno, de confessione, de pœnâ.] *in capellâ Episcopali Ebroicensi iudicialiter coram iudicibus fidei, cum lacrymis in terram prostratus, exhibuit quandam scedulam continentem sua commissa contra fidem in dictâ hæresi & sectâ, offerendo prædictis iudicibus abiurationẽ. Ipsa autem scedula cõtinebat inter cetera, quòd quando* B *ipse fuit introductus ad dictam sectam, diabolus asserebat, quòd ipse Magister Guilhelmus bene posset, si vellet, augmentare eiusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidem Magistro Guilhelmo prædicare, quòd eiusmodi secta non erat nisi illusio, & quod hoc prædicaret ad contẽtandum populum patriæ, vbi tunc morabatur ipse Magister Guilhelmus. Hunc Magistrum Guilielmum ego, qui hæc scribo, noui & frequentissime vidi, antequam esset de hoc crimine suspectus.*] hæc Iaquerius e. Nostris temporibus summâ ope & vi Doctor Vlaet, vnus ex Principis Electoris Treuirici Cõsiliarius, hoc idem contendebat; sed ei se fortiter, eruditè conscriptâ confutatione erroris, Petrus Binsfeldius opposuit f. Captus ille Vlaetius, crimen tandem, fraudémque confessus, vt & Edelinus, flam- C mis feralibus cõsumptus fuit. Indiciũ hoc nititur apertâ iuris præsumptione g. & docent Petrus Leloyherius h, Ludouicus Richeaumæus noster i, Iaquerius, Michael, Remigius, Bodinus, Crespetus & alij. Oratos velim Iudices (quos ego talia perperàm effutire intelligo) vt dignẽtur has Disquisitiones nostras legere, & in singula inquirere: quæ displicebunt, refellant; quæ refellere nequibunt, iis fastu & obstinatione seclusis, assentiantur. Irridere, contemnere, nec legere, intelligereve velle, vanitatis, non grauitatis est, inscitiæ, non sapientiæ, scurrarum, non iustitiæ Sacerdotum. Solo autem Canone illo, *Episcopi*, 26. q. 5. niti; & verba vrgere, non sententiam: nec ad ipsa quidem verba satis attendere, totámque canonis seriem, sed frustulatim eum discerpere: nec D explicationem Theologorũ & Canonistarũ doctissimorum admittere; nec iudicium suum communi omnium Europæ Catholicorum sæcularis & Ecclesiastici fori Tribunalium praxi, rerúmq; iudicatarum auctoritati submittere: sed vnũ malle VVierum, aut alterum, reprobæ religionis hominem, sequi, & cum scandalo audientium publicè ista iactare; quid aliud est, quàm Tribunalia omnia Catholica inscitiæ, iniustitiæ, crudelitatis damnare? quàm maleficis & eorum sceleri habenas permittere ad nocendum? quàm reip. & humano generi toti, & Deo optimo maximo tali conniuentiâ patrocinióque teterrimæ apostasiæ, E atrocissimam iniuriam inferre k?

e Flag. hæretic. fascinat. c. 4.
f editâ disputat. de cõfess. malefic.
g l. vnicâ, C. de priu. carcerib. & carcer, 84 d.
h lib. 1. de spect. fol. 356.
i in li. trium Discursuum.

Tertium est, cùm sortiarij, vtplurimũ etiã sint hæretici; eos, qui scienter defendũt ipsos & errores eorum, esse ipsis deteriores, próque sociis habendos l; qui nesciunt esse sortiarios, hi puniendi non sunt, vt tales, nisi suâ defensione iudicis officium impediant m. Qui scientes esse sortiarios, nõ defendunt errorẽ, sed personã tantùm; illi se valdè suspectos reddũt, & contra illos specialiter inquiri potest, & ob defensionem hanc sunt puniẽ-

k Vide dicta supra lib. 2. c. 16. & dicenda infrà hoc lib. c. sect. 16 lit. VV vbi Episcopi, in fine cap. cabo.
l c. qui aliorum, 24 q. c. qui potest, 2 q.
m c. accusatus, §. sit. de hæretic. 6.

ni [l]; vt & aduocati & notarij; illi, si scienter & sponte in iudicio patrocinantur, veniâ nõ petitâ, vel ad hoc à iudice non deputati; hi si instrumenta scienter illis confecerint. Quòd si iudices, vel domini eos in suis iurisdictionibus aut terris defenderint; primò sunt excommunicandi, & post pertinaciam officiis, dignitatibus, & bonis priuãdi, & in exilium mittendi [o], vt regiis Hispaniæ & Siciliæ constitutionibus iustissimè cauetur. fallit hæc tertia regula, quãdo sortiarij nõ sunt heretici.

Quartum, Quod de defensoribus dictum, idẽ de fautoribus obtinet: qui verbis, factis, consilio, vel pecuniâ eos iuuant [p].

Quintum, Maiorẽ etiam presumptionem de se præbent occultatores siue receptatores eorum q: si scienter hoc fecerint [r], vel non vi coacti. Quòd si cõtra occultatorem occurrat alia præterea præsumptio, cogitur ipse vim vel ignorantiã probare: vt si sit amicus [s], vel consanguineus: neque hîc cognatio excusat à pœnâ in totũ [t], sed tamẽ causa est lenioris multò punitionis; maximè si sit valdè arcta necessitudo, vt cõiugum, filiorum, fratrum [u]. Hæc quoque locum tantum habent, quando maleficium est iunctum cum hæresi.

B Sextum, Tenentur omnes, si maleficium sit cõiunctũ cum hæresi, maleficium denunciare (quod extra confessionem cognouerint) & iudicibus indicare [x]: & qui hoc non faceret, meritò præsumitur socius, argumento fautorum ac receptatorũ. Sed quæritur vtrùm debeat hoc casu præmitti correctio fraterna? Si constaret, maleficium non esse coniunctum cum hæresi, nemo dubitat esse correctionis fraternę seruandum ordinẽ; sed quia hoc est de planè raro contingentibus, quoad striges & sortiarias & veros magos dæmoniacos, ideò quoad hos, omninò censeo hac in re idẽ dicẽdũ, quod de hæreticis, de quibus Doctores sollicitè disputarũt [y]. In primis, si hæreticus est dogmatista, protinùs debet iudicibus deferri, vt cautum lege diuinâ [z]. ratio, quia nulla moraliter spes suppetit, tales admonitione corrigendos: & iuxta B. Paulum, *Mali homines & seductores proficient in peius errãtes & in errorem mittentes* [a]. vnde cõsequitur quotiescunque probabiliter constat non redituros admonitione ad sanam mentem, statim denunciandos [b], quia periculum est, ne sermo eorũ, vt cancer serpat. quare commune bonum præferendum est vnius priuatæ famę: & cùm talis iudicio suo plusquàm iudicio Ecclesiæ tribuat, stultũ sit sperare, quòd priuati sit hominis admonitionẽ auscultaturus & crediturus. Et hoc verum de omnibus, quos constat malitiâ errare: nam hi solent esse pertinaces, huiusmodi ergo tenetur quisque sub mortali deferre. Secundò, si cõstat aliquẽ ex ignorantiâ errare, & certum sit moraliter, siue firmiter creditur post admonitionem emendandus, & correctio profutura, tunc præmittenda est admonitio fraterna [c]. Tertiò, si dubium sit vtrùm correctio profutura sit, necne, & vtrùm, ex malitiâ, an ex ignorantiâ peccet; hoc est, si dubitetur probabiliter de eius pertinaciâ, tũc res est dubia. quidam censent tunc priùs legitimè admonendum [d], quàm denunciandum: & legitimè admonere vocant, quando quis admonetur ab habente auctoritatem prælationis, iudicij & eruditionis: ita vt teneatur illi credere. nam non est dicẽdus admonitionem contempsisse, qui non credidit ei, cui credere non tenebatur. hæc sententia est valdè æqua. Reip. tamen videtur vtilior sententia con-

A traria, nempe hoc casu deferendum Ecclesiæ [e], argumenta pro sententiâ hac sunt. tũ quia in re dubiâ non est resp. Christiana in discrimen adducẽda, semper enim subest periculum morę & subuersionis aliorum: & lege naturæ bonum cõmune particulari præponendum, tum quia si reus ille non erat bonæ famę, parùm refert eam iustè lędi: si verò erat, hoc ipso magis nocere reip. potuisset, cuius bonum præferẽdum eius existimationi. tum quia vel errabat ex merâ malitiâ, & tunc iustissimè delatus fuit; aut errabat ignorantiâ, & tũc iudices vel eum non comprehendẽt, vel comprehensum absoluent, & vtroque casu salua erit eius fama. Ex his infero *in Magiæ crimine* (* quia lamiæ semper sunt valde pertinaces, & vix fieri potest vt ex ignorantia peccent; & semper mora est damnosa aliis) *ideò semper sub mortali vnumquemque teneri confestim eas denunciare, etiamsi cum hæresi non sit coniunctum earũ crimen: & ideò qui non reuelant hoc crimen, extra confessionẽ sacramentalem, acceptum indicium contra se, saltem ad inquisitionem etiam specialem, præbere*, quod miror Doctores non obseruasse. Opinor omisisse, quia comprehendebant sub crimine hæresis, vt sancta Inquisitio facit in Hispaniâ. Deinde sagæ reuelandæ sunt, quia delictũ earum non censetur commissum, sed committendum: & damna impendent proximo, & reip. ideò in conscientiâ quis non potest tacere: hoc enim in genere Doctores communiter de conscientiæ foro recipiunt in quouis crimine cõmittendo [f]. Peccabit ergo hoc nõ faciens, sed contra charitatem, non contra iustitiam, idque omittendo non committendo: ideò nõ tenebitur ad restitutionem, ad damna & interesse partis [g], nisi sit talis, qui ex iuris præscripto reuelare tenebatur [h].

Septimum indicium sumitur ex mendacio rei, quod semper sufficit ad inquirendum; non verò sufficit ad torturam, nisi sit adiutũ aliis præsumptionibus [i]. Intellige mendacium facere indiciũ, si concurrant sequentia, nempe si sit circa qualitates & circunstantias substãtiales, siue proximas delicti (vt circa tempus vel locũ delicti) non circa remotas (vt locũ originis rei) & circa ea, quæ, si verè dixisset, reo præiudicassent in hac causa: & reus non habet pro se vllum indicium innocentiæ, vtputà vnum testem, bonam famam, vel quid simile: & mendacium euidenter est probatum.

Octauũ est rei variatio adiuta aliquo alio præiudicio, idque circa qualitates & circunstantias proximas delicto (vt dictũ de mẽdacio) & ea quæ immediatè rei defensionem respiciunt. Reus variat, qui modò dicit vnum, modò aliud: hæc variatio facit indicium ad torturam, cùm emanat ante torturã in examine; & ad vlteriorem torturam, cùm contingit in torturã, & ad nouã, quando post præcedentem contingit [k]. dũmodò præcedens tortura facta sit ex indiciis legitimis; & dummodò præcedentia indicia non sint satis per torturam expurgata; nã si forent expurgata sufficienter, non posset amplius interrogari super delicto [l]. non noceret etiam variatio, si nata esset ex obliuione, vel aliâ causâ probabili; verbi gratiâ, si se corrigendo reus variasset; his enim causis deest doli omnis suspicio [m].

Nonũ est vacillatio & titubatio, quãdo quis loquitur tremens, trepidans, timens, vel pallens, vel sudãs pręangustiâ timoris, & notari [?] illud indiciũ scripsit: tũc volunt hoc esse idoneũ indiciũ ad torturã cũ variatione precedẽtis numeri, Bartolus, &

e sic post Areual. & Sot. (quos citat) Simanc. n. 12.

* NOTA.

f sure Pet. Plaza Epit. delict. c. 22. n. 17. Ant. Gomez. d. tõ. 3. tit. de homic. n. 4 & ti. de læs. maiestat. n. 9. Menoch. suprà, cas. 355 n. 2.

g post Med. & Couarru. bene Clarus. S d. q. 87. & Farin. supra nu. 25.

h Sot. quem refert & sequitur Meno. supra nu. 3. & melius loquens Petr. Nauarra de restit. li. 2. c. 2. n. 11. & 17.

i post innu. fere Farin. q. 52. nu. 6. & 8.

k Angel. de malef. in ver. fama publica, 105. & est Marsilij, Bart. & aliorum communis. vide Fari. nu. 25. 31. & 36

l Cephal. cons. 364. li. 2. Personal. de indic. & tortur. n. 86.

m Farinac. n. 33.

alij, fundamentum huius sententiæ est, quia oculus & vultus solent esse animi indices, vt ex sacris literis & prophanis scriptoribus probat Simancas [n]. sed adhuc existimo istud indicium non esse sufficiens cum variatione, quia nimis est fallax & dubium, & debile. quia multis hoc contingit, dũtaxat sollicitis de proprio honore, & metuẽtibus potentiam aduersariorum, aut iudicum asperitatem, quamuis innocentissimi sint: adeò, vt plerunque nesciant præ perturbatione, quid dicant, vt benè Nouel. Paris, & alij apud Farinacium [o].

n de hæret. 65. n. 31. & seqq. & Binsfeld. indic. 20.

o Nouel. reg. 143. Paris de Put. de tortura, c. 5. n. 7. Farina. suprà n. 48. Clarus q. 21. n. 38.

Decimum, Si cum instrumento magicæ noxæ visus esset de loco exire fugiens, pallensque, in quo loco inuentus est aliquis læsus vel res maleficiata: hoc indiciũ omninò puto esse propinquum & sufficiẽs ad torturã per se solũ, vt in simili fatẽtur omnes de exeunte timido & pallido cum gladio cruento, & ex domo vbi occisus inuentus [p]: immò communiorẽ & veriorẽ sententiã esse volunt [q], hoc sufficere ad condemnationẽ, maximè si alia accedant indicia [r]. Sed quicquid hi dicant, ego sequor Gandinum, Boerium, & Ioannẽ Andream contrarium volentes [s], nempe nec sic quidem esse sufficiens indicium ad condemnationẽ. Miror autem Farinacium fateri hoc non esse verum de domo habente duo ostia, & tamen putare verum de viâ publicâ vel agro: cuius haud dubiè plures sunt loci egrediendi & ingrediendi [t]. Faciliùs autem admiserim sententiam illam communem in pœnâ duntaxat pecuniariâ, nõ verò in ordinariâ, vel extraordinariâ corporali: nihilominùs etiam quoad pecuniariam, quia Farinacius [u], cum Claro, fatetur iudicẽ non teneri eam infligere, sed tantùm posse si velit; semper sim auctor, ex hoc indicio ne procedat ad vllam condemnationem.

p vide Far n. 50. & 55. cum seqq.
q Farin & alij n. 52. & 54.
r idem n. 61.

s vide Far. n. 53. & 60.

t confer nu. 55. cum nu. 4.

u nu. 68.

Vndecimum est, conuersatio cum malis hominibus infamatis de eodem delicti genere, eáque stricta & continua: sed hoc indicium est valdè generale & remotum, tendens potiùs ad diffamationem, quàm vt per se sit indicium. egimus de illo præcedente sectione.

Duodecimum, si commisso maleficio quis cõfestim veniat ad curiã; vt sollicitet inquiri & procedi de auctore criminis, cùm hoc ad eum non pertineat sollicitare. hæc enim ingestio & sedulitas suspectum facit: & sæpè exemplis hoc deprehensum [x], sed hoc etiam est leue, & debet bonis præsumptionibus aliis roborari, vt sufficiat ad torturam. Quod multò magìs tenendum de illo, qui spontè cum non tenetur malefactorẽ denunciat: nam qui tenetur denunciare, & non denunciat, vel tardè denunciat, hic præbet suspicionem contra se taciturnitate suâ [y].

x narrant Marsil. in pract. crimin. n. 150. §. diligente, Nouel. in pract. crimi. post prin. n. 110.

T

y Carrer. tra. de indic §. 15 indic 3. Ant. Gomez. p. 3. cap. 13. n. 14. vide Far. à n. 94.

Decimumtertium, si inuentus fuerit veneficio occisus vel læsus aliquis in hospitio seu domo, posset esse indicium contra hospitem seu dominum domûs: argumento eorum, quæ censent Doctores de inuento mortuo in domo alicuius, nam delictum in domo factum, præsumitur factũ per existentes in domo [z]: qui poterunt torqueri tanquàm testes, si non probatur, eos in domo tũ non fuisse: idque nullo alio indicio concurrente: tanquàm rei, principales autem, aliis præsumptionibus concurrentibus: intellige nisi sint bonæ vitæ ac famæ, tunc enim non poterunt torturæ subiici, vt rei principales, nisi si tacuerint & cælauerint mortuũ, vel nisi constet homicidiũ non potuisse comitti ab alis, quàm in domo existentibus: hoc autem difficulter potest constare, & in eo facilè

z Paris suprà c. 3. n. 14. Nouel suprà nu. 101. & 108. Foller. in practic crimin. & alij.

A iudex potest lab (vt patet exemplo pulchro, quod narrat Farinacius [*],) quare non facilè hoc credendum iudici, nisi sint personæ viles, & de crimine simili suspectæ [a]. benè addit hoc indicium numquam sufficere ad condemnationem.

* nu. 111.

a Vide Farin. a nu. 98. vsque ad 119. qui est 120.

Decimumquartũ adhuc leuius indicium est, si mortuus reperitur in viâ prope domum alicuius: eadem enim tunc suspicio est de domino & inquilinis domûs illius: hoc sufficit ad torturã, si sit repertus valdè contiguus domui, & dominus vel domestici habuerũt inimicitiã cum defuncto, vel aliàs sint malæ famæ in similibus, vel si concurrãt aliæ præsũptiones fortes [b]. Sic memini processũ Madriti anno 157 . contra quandã famosam meretricem, prope cuius domum repertus asininus pullus excerebratus: quæ confessa in tormentis se vsã cerebro ad philtrũ, & flagellata in exiliũ missa.

b Farinà nu. 120.

B Decimumquintũ est indicium viciniæ, quia in prædictis casibus etiam est præsumptio contra vicinos: quæ idem operatur quod præcedens, & etiam eliditur; si vicini sint bonæ famæ, vel mortuus extra viciniam habebat inimicos, à quibus potuit occidi [c].

c Farin. à n. 127.

Decimumsextũ, si quis tempore maleficij, vel incontinenti post, inueniatur in loco delicti, vel loco propinquo valdè, & quasi contiguo cum armis seu instrumentis maleficij: tunc etiam si aliàs fuisset bonæ famæ, quia duo concurrunt (locus & instrumentum) posset subijci torturæ, sine aliis adminiculis: quia tũc est indiciũ valdè propinquũ: si verò sit inuẽtus sine instrumẽtis, tunc ad torturam necesse est concurrant aliæ præsumptiones [d].

C

d Vide Farin. a nu. 131.

Decimumseptimũ est, quando quis frequentat locum vel viã, vbi maleficium cõmissum, vel visus est immediatè antè in illo loco vel via ambulare: tunc si iste malæ famæ in similibus, poterit statim subdi torturæ; si sit bonæ famæ non nisi accedentibus aliis præiudiciis. Intellige de eo, qui aliàs nõ erat solitus locum vel viam illam frequentare, nec tunc habebat aliam iustam causam illac transeundi, vt quia volebat accedere domum suam, Ecclesiam, vel quid aliud [e].

e Farina à n. 136.

Decimumoctauũ desumitur ex illo Cassij, Cvi Bono? nam præsumitur deliquisse, qui causam habuit delinquendi grauem, & deliberatam, non subitam tantùm vel leuem: & sufficit, hãc causam fuisse existimatam talem à reo, maximè si sit pronus in illam causam) vt in amorem vel odium) & dummodò appareat, alium neminem hanc causam habuisse: & hæc causa sit in specie iudicialiter probatâ: neq; hæc omnia sufficient ad torturã, nisi mala fama aut aliud indicium accesserit [f].

D

f Farina. n. 144. cũ seqq. ex Gatono optimè de hoc loquente, li. de indic. tract. 2. c. 1. & c. 3.

Decimumnonũ, Acclamatio aut vociferatio in domo iniuriam patientium, & tum fugiens seu exiens ex domo visus; nam tunc quasi duo cõcurrunt indicia, quorũ prius indicat delictum, posterius delinquentem, & vnum iuuatur ab alio, vt sufficiat ad torturam; est indicium remotum, & per duos testes legitimè probandum [g].

g Farin. à n. 157.

V

E

Vigesimũ, Ex cõmuni opinione Doctorum & Iudicũ, si cadauer positum coram reo sanguinem emittere inciperet vel ex vulnere, vel ex ore, vel ex naribꝰ: hoc indiciũ quidam magni faciunt, & de eius causâ aliàs à me disputatũ hoc eodẽ opere [h]. Ego istud indiciũ nunquàm existimarẽ sufficere ad torturã, quicquid graues Doctores quidam in contrarium dixerint [i]. Moueor, quia verè est indicium remotum, & quasi prodigiosum, de cuius causâ non constat, & incertissimum

h li. 1 q. 4. c. 1. vers. sexto cadauer.

i post Angel. & Parid. Boerius decis. 166. Blãchus de indi. ad l. fi. ff. de quæst. nu. 407. Carr. tract. de indic. indic. 17 n. 2. Nouel reg. 184. Menoc. de arbit. 370. n. 16. & de præsum. li. 1. q. 89. n. 26. & alij.

quod

quod nullo iure vel causâ iuridicè probatâ nobis constat, & tortura maximi est præiudicij, quare nisi accedant fama, minæ, inimicitiæ vel simile adminiculum, nunquàm ad torturam ex hoc indicio Deum timenti iudici procedendum, affirmauit Farinacius [k].

Vigesimum sumunt quidam ex malâ physiognomiâ & malo nomine, item si oculos in terrâ defigant de malo nomine, est sententia Marsilij, Bruni & multorum [l]; sed hæc meo iudicio prorsus est inanis præsumptio, quando nomen impositum puero à parentibus; si impositum viro aut adolescenti à moribus, vt solent malefici nomina inuicem mutare tunc haberé pro idoneo indicio ad probandum esse malum hominem in genere, non verò ad probãdum speciale delictũ aliquod, nisi ipsum nomen delictum illud significaret, sed tamen ad torturam solum hoc non sufficeret. Quoad oculorum in terram defixionem, hoc leuius adhuc est, potest enim ex pudore oriri: nec est proprium vnius in specie delicti, ac ne in genere quidem delicti sufficiens argumentum. Vt nec physiognomia mala: quare de his omnibus indiciis prudenti iudici parũm curandũ est, quod non aduerterunt duo I. C. hæretici, his nimiùm tribuentes [m], vt fortassis etiã Martinus de Arles. nec obstat quod directorum Inquisitorum scribit [n], eos communiùs habere toruum visum & obliquum, ex visione, & apparitione, & collocutione malorũ spirituum: non enim illic ponit indicia sola ad torturam, sed etiam generalia quædam ad dignoscendum personas, in quas formanda inquisitio; & hæc ponit tantùm, vt præambula quædam indicia ipsorum indiciorum ad torturã.

Vigesimumsecundum æquè leue indicium est, si quis natus sit ex malâ patriâ, & in quâ multi tales criminosi: hinc enim nimis generalem suspicionem gigni patet, vt optimè docet Simancas [o]. idem censeo de parentibus, quanquàm sit indiciũ nonnihil propinquius, & magis immineat periculum ab his, quàm à patriâ; & faueat suspicioni experientia, maximè quãdo mater est malefica, & magis adhuc, si etiam auia fuit. hoc, vt certum admisêre Godelmannus, & Bodinus [p]: sed hoc etiã indicium, vt incertum, reiiciunt, nisi iuuetur vehementibus præsumptionibus aliis, Catholici & prudentiores scriptores [q]: magis vrgeret hac in re conuersatio & educatio cum tam malis parentibus, ad quam reduco præcedentem suspicionem: puto enim, si à talibus parentibus ortus, & ab his educatus fuerit, gigni suspicionem ad inquirendum, quando non est bonæ famæ reus: si aliud indicium prætereà accedat, posse torqueri.

Vigesimumtertium, si quis inimicorum obiectione, vel amicorum admonitione insimulatus taceat, & quasi contemnat silẽtióque eludat, quidam putant idoneũ indicium; quos citat Binsfeldius [r]; sed meritò eos non sequitur, est enim leue & incertum indicium, indigens adminiculo aliorum, etiam ad specialem inquisitionem.

Vigesimumquartum, si quis consueuerit scelerata iuramenta, vel blasphemas, vel obscænissima verba proferre, aut dæmonem sæpe nominare, séque aliósque illi frequenter deuouere; vt ibi gratiâ, do te dæmoni, auferat te diabolus, &c. si quis alia grauissima scelera specie differentia à sortilegio committat; eũ sortilegij suspectũ censet Binsfeldius [s], eò quòd graues scriptores tradãt, huiusmodi suspectos esse de hæresi [t]. Sed obserua, hoc indicium ad malam famam reduci, & duntaxat solum sufficere ad inquirendum, ad torquendum non, nisi præsumptiones aliæ adminiculentur.

Vigesimumquintum, si dum torquentur, nullas emittant lacrymas. nam censent Doctores quidã, eas flere non posse, si velint, & ideò hoc indicium ponunt Sprengerus, Grillandus, Bodinus. Sed hoc meritò alij [u] inane & friuolum signum reputant; nam si loquuntur de lacrymis ex pœnitentiâ vel deuotione, illæ non sunt spontaneæ, sed à Deo cui lubet dantur: si de lacrymis propter sensum doloris, fieri potest, vt sit talis quarumdam constitutio corporis. noui pueros, quos citiùs flagris discidisses, quàm vel vnam lacrymulam excussisses: è contrà Picardorum hæreticorum genus in Bohemiâ, quod Flentes vocant, aiunt vbertim flere quandocunque lubet. An ergo hi nequeunt esse striges?

Vigesimumsextum, si vagæ sint, sæpe habitationem & domicilium mutantes: maximè post diffamationẽ, vel complices captos [x]: hoc indicium est bonum indicium, sed commune omnibus criminosis, vim habet ad torturam, quando alia accedunt indicia: fallit, si sit bonæ famæ, quia hæc illud purgat: item si migrandi iustã causam probet.

Vigesimumseptimum, si singularitatẽ quandã præ se ferant impietatis vel religiositatis ostẽtatione, quoad diuturnas in tẽplo moras, habitum, &c. sic Binsfeldius [y]: vt verum tamen fatear, hoc indicium valdè lubricum & leue est, hypocrisim poti⁹ probãs; sortilegiũ verò, nõ nisi remotissimè.

Vigesimumoctauum, Quidam sagas volunt dignoscere ex eradicatione chrismatis in frõte; alij ex stigmate impresso: sed vtrũq; meritò improbat Binsfeldius [z]: nam quoad eradicationem illã, ridiculum hoc est, chrisma enim nihil visibile vel sensibile relinquit in vertice vncti. quoad stigma nõ omnibus illud inurit, sed iis tantùm quibus diffidit eos constantes fore, vt iam alij obseruarunt [a]: præcipuis non inurit: aliquando etiam delet cùm capti sunt: & quãdo non delet, id relinquit, vt hâc superstitionẽ iudicum foueat, & sic nonnũquàm innocẽtes plectatur. nec enim faciè verum signũ dignoscas à maculâ, vel næuo, vel clauo, vel impetigine naturali, tum quia non eadem est forma signi: aliquando est simile léporis vestigio, aliquando buffonis pedi, aliquando araneæ, vel catello, vel gliri, tum quia non idem locus: in virorum enim corpore sæpe visitur sub palpebris, sub labiis, sub axillis, in humeris, in sede imâ: fœminis, etiam in mammis, vel muliebribus locis, tũ etiam quia non omnium stigma est insensibile, vt docet experientia. Et si aduertant se pũgi, fingere dolorem possent, etiam quẽ non sentiant. Quamobrẽ Michaëlius [b] monet Iudices, cùm acu vel pugiũculo iubent stigma pungi, id tam cautè fieri debere, vt striges non aduertant. solere enim illas cùm aduertêre, fingere, se vehemẽter stimulatione hac cruciari. Plerunque etiam aliis ex causis sunt cicatricosæ, quia sic in suos non rarò dæmon sæuit, vt os totum lacerum ac dilaniatum relinquat, & perpetua inhæreant vestigia, vt de Rosâ Gerardinâ testatur Remigius [c]. Quanquàm ex his ipsis cicatricibus aliud rursus, sed incertum, nascitur indicium.

Vigesimumnonũ, Longè certius indiciũ est sequẽs; in Hallo villâ Diœcesis Traiectensis, fœmina quædam misera, die quãdam pedes suos pelui imponẽs, & extra illã retrorsum saltãs, sic ait: Hîc

k n. 156. post Anton. Gomez. iuste & prudenter hoc attentiendum d. n. 156. & n. a nu. 15. & Martin. in pract. ... ad nu. 151. Malleard. & alios.

l vide Menoch. de præsumpt. li. 5. q. 83. n. 130. & Farinac. à nu. 153.

m Bodin. in dæmono. & Godel. li. 3. c. 1. Martin. de Arles de superstit. à nu. 100.

n in 3. p. in c. de sign. exterior. per quæ Necromantici hæretici dignoscũtur & magi hæreticãtes.

o Insti. Cathol. c. 50. nu. 8. & 9.

p d. c. 3. Bodin. lib. vlt. c. 4.

q Cyrillus in sum. crimin. rubr. 29. de q. §. 4. n. 1. & 2. Simanc. supra d. c. 50. n. 10. & 11. Farinac. q. 47. nu. 179. Binsfel. indic. 16.

r indic. 16.

s indic. 11.

t Vt post Carrer. & Simãc. Menoch. li. 5. de præsump. præs. 6. & lib. 1. q. 12. Castr. lib. 1. de iustã c. hær. punit. 12.

u Godelman. & Binsfeld.

x Binsfeld. indic. 18.

y indic. 17.

z indici. 14.

a Danæus, Bodin. Godelm.

b Pneumalog. schol. 5.

c c. 13.

alto de poteſtate Dei, in poteſtatem diaboli: quā diabolus mox rapiens, & in aëra ſuſtollens, multis, qui aderant in villâ, ſiue extra villam videntibus, vltra altitudines nemorum tranſtulit, ita vt vſque in hodiernū diem nuſquàm compareat [d]. ſic Cæſarius apertè indicauit hanc magicis artibus inſtitiſſe. Sanè huiuſmodi dictum factúmve, indicium vrgentiſſimum & proximum putarim. Hæc de indiciis, quædam addamus de denunciatione.

SECTIO V.

De denunciatione & teſtibus.

QVID operetur denunciatio ſiue teſtimoniū complicis oſtenſum luculenter ſuprà [a]. Nūc tantùm addenda breuiter quædam de denunciatione & teſtimonio aliorum. qui teneantur denunciare, & teſtari, iam vidimus ſuprà [b]. Nunc addo praxi receptum; per regulam, quâ leges dicuntur ſpectare ea quæ frequentiùs contingunt; vt quæ in hæreſis crimine teſtimonia probationéſque recipiuntur, eadem locum habeant in crimine Lamiarum. ratio, quia Lamiæ ſemper ſuſpectæ ſunt de hæreſi, & rarò hæc ſuſpicio fallit [c]. ſemper enim earum facta ferè ſapiunt hæreſim manifeſtam.

Secundò, Receptio teſtium debet ab ipſiſmet iudicibus ſeu inquiſitoribus fieri; nec eſt deleganda niſi magnâ ex cauſâ, & prudenti ac probo viro [d]. recipi poſſunt etiam ante litis conteſtationem [e], & etiā ratificatio teſtimoniorum fieri poterit extra tempus præſtitutum ad probandum [f], ſi iuſta & probabilis aliqua cauſa id exegerit; ſēper autem erit ratihabitio teſtium adhibenda, etiam ſi reus ſe habere illos pro ratificatis profiteretur. Publicatio quoque teſtimoniorum reo præbenda eſt, vt cōtra queat excipere; nomina teſtium verò non ſunt in hoc crimine ſimul publicanda, quia periculum ferè euidens hinc imminet variis ex cauſis teſti, & negotia fidei ſic retardarentur, metu perculſis teſtibus [g]: conſultū tamen, vt (quod fit in Hiſpaniâ) iudices diligenter exquirant à reo, num quos habeat inimicos, & teſtes ſuſpectos in genere, quibus credi nollet, & quare? confrontatione ergo teſtium & rei in hac materia non vtendum, niſi magnâ ex cauſâ, & omni periculo ceſſante [h]; vt ceſſat quando complices depoſuerunt. Et poſſunt teſtes ſuper iiſdem articulis etiam protsùs contrariis, factâ iam publicatione audiri [i].

Tertiò, Poſſunt in hac cauſa à iudicibus, maximè Eccleſiaſticis (vt ſunt Inquiſitores) quælibet perſonæ egregiæ, etiam quilibet conſanguinei, compelli, vt ſe coram ipſis ſiſtant, & teſtimonium perhibeant, quod fidei fauore receptum [k]. Vt autem in hoc crimine illuſtres coguntur, ſic etiam infames aliàs perſonæ, vt complices (de quibus actum) excommunicati, & ſimiles; non vt plena eis fides, ſicut aliis non famoſis, ſed quanta prudenti iudici videbitur, circunſtantiis cōſideratis, præbeatur [l]. valet etiam teſtimonium auriti teſtis, qui ſe ex ipſomet reo dicit audiuiſſe [m], nō qui ex aliis ſic intelligēdus D. Chryſoſtomus [n], cùm negat ex auditu iudicandum. nec exceptio in hac cauſâ cōtra teſtes admittitur, niſi quæ teſtē penitùs refellat, vt capitalis inimicitia, cōiuratio, ſubornatio: cæteræ tantùm eleuāt fidē, nō tollunt. Sed

d lib. 11. c. 60. & præced. cap.

Y

a ſect. 3.

b ſect. ſuperiore.

c Plura Caſtro li. 1. de iuſ. hæret. punit. c. 12. & Simanc. in prax. tit. 11. Spreng. Sylu. Spinæus, Iaquerius, & alij.

d hodie contrarium in prax. obtinere ſcio, vide Gail. lib. 1. obſeruat. 96. n. 10. bene poſt alios Siman. tit. 35. n. 7. ex quo deinceps addemus & alia.

e c. quoniam frequenter. §. ſunt & alij, vt lite non conteſt.

f ca. vlt. de hære. in 6. Doctor. in d. c. quoniam frequenter, & c. 1. de teſt.

g ſic ſtatuit Innocent. VI. vide Directo. Inqu. fol. 52.

h Simanc. ſup. nu. 17.

i poſt multos Simanc. ſup. n. 3.

k gloſſ. c. 1. de teſt. cog. Rom. notab. 401. Iaſ. in l. ad egregias, ff. de iureiur. Aimo. conſil. 210.

l c. in fidei, & ibi Doct. de hære. in 6. Gondiſalu. de hæret. q. 11. Corraſ. li. 5. Miſcell. ca. 20.

m Siman. bene ſup. n. 10. & 11. ſequēt.

n hom. 30. in Geneſ.

A teſtes inhabiles, infames & non integri, tū demū admittendi, quando alij haberi nequeunt, vt in crimine iſto ex naturâ rei & actûs vtplurimùm contingit [o]. Coactio autē illa fieri poteſt non per incarcerationem (etſi quidam iudices hoc perperā faciant) ſed exacto iureiurando ſe teſtimoniū dicturos, item per excommunicationē, deniq; indictâ mulctâ, & captis pignoribus [p]. Et cogi poteſt etiam qui iurauit ſe non reuelaturum [q].

Quartò, Quantumuis multiplicentur depoſitiones perſonarum infamiū & complicū, non eſt procedendum iudici ex his ſolis ad condemnationem; ſcio contrariū communiùs teneri, & in praxi obtinere [r]; ſaltem vt pœnâ puniatur extraordinariâ, argumentum eorum eſt, non lex aliqua

B aut ratio vrgens, ſed generale brocardicū; ex multiplicatis indiciis debilibus reſultare indicia indubitata. Sed hoc argumentum valdè debile eſt, nec in rigore verum, nunquàm enim quæ naturâ ſuâ ſunt dubia, poſſunt rem facere indubitatam; ſicut nec multa venialia peccata vnum mortale; nec multa ægra vnum ſanum, nec multa non alba vnum album, nec multa tepida vnum calidū, &c. quando res non ſunt ſubordinatæ ad vnum finem naturâ ſuâ, ſicut vna depoſitio naturâ ſuâ non ſubordinatur alteri. Deinde totum illud, nihil fundamenti habet, niſi præſumptionem. Præterea quis neget; quamuis rarum id ſit, fieri tamen nonnunquàm poſſe, vt vno caſu plura concurrāt

C indicia ad crimen non verum, quàm ad verū: Eſto ſit probatio criminis admodū laborioſa. progrediatur hoc ergo ad torturam: ſi ad necem inſontis extendis, nonne durus & ſæuus meritò dicare? ſit crimen atrox naturâ: quid tum, ſi reuerà nō commiſit? ſic aliqui noxij euadentur, præſtat decē elabi, quàm vnum innoxiū condemnari: ſi tortus fuit innoxius, poteſt ei ſolatij aliquid impendi: ſi damnatus & necatus, quod tu mortuo præbeas cataplaſma? Denique ratū illud & receptū, etſi ad torquendum minora probationū adminicula ſufficiant; ad damnandū neceſſaria eſſe luce meridianâ clariora. nonne hoc illi ipſi fatentur Doctores, quibus Bodinus & alij contrà ſentientes ſententiā

D ſuam confirmant [s]: Quos omninò hac in re puto iudici ſequendos.

Quintò, Si teſtes iſti complices, poſtquàm aliquem in torturâ & concurrentibus cęteris neceſſariis, denunciarunt, & confeſſionē denominationemq; hanc ratam habuerunt, & confirmarūt ad bancum, vt oportet, & ante ſententiam: poſteà poſt ſententiam, in loco ſupplicij, morte inſtante, innocentiā denominatorū à ſe proteſtati iudici populoq; fuerint; vel ipſis denūciatis corā omnibus dixerint, ſe illos habere pro probis & inculpatis: ſentētia receptior eſt, iudici parum curāda

E eſſe huiuſmodi palinodiā. tum quia ratò ſub mortē æquè ſibi mente conſtāt, vt ante illud tempus, quando cōfeſſio ratificatur, tū quia ſolent importunitate eorū, qui denunciati fuēre, vel admonētiū de animæ ſalute, vehementer rei ſollicitari, & perturbari in extremo illo vitæ puncto. tum quia hæc recantatio non eſt facta adhibitis ſolemnitatiōus, quæ adfuēre primæ cōfeſſioni, ideò præualet prior. tū quia iſta eſt extraiudicialis, prior iudicialis. Cōfeſſio quidē nō perſeuerās habetur pro nullâ; ſed demū, quādo reuocatur ante ſententiā latā, non poſteà. Moriens præſumitur memor ſalutis; quādo eſt animo imperturbato, & ſibi benè pręſēs: nec tamē omnes morituri maximè fortia

o poſt plurim. Anto. Gabr. li. 1. commu. concl. rub. de teſt. concluſ. 7. vide optime loquentē Binſ. pa. de conf. maleſ. tertia edit. à fol. 320.

p l. ſi quando, C. de teſtib. c. 1. 2. & vlt. de teſtib. cog. Franc. Viu. in comm. opin. verbo, teſtis citatus.

q c. intimauit de teſtib. & d. c. vlt. Viu. li. 2. verbo, confeſſionem.

r vid. Binſfel. ad hoc ſuſe allegantem membr. 2. conc. 7. fol. 356. & add. Anto. Gomez. to. 3. c. 12. n. 18. Aymon conſil. 178. Deci. conſ. 14. lib. 1. Ludo. Peg. deci. crim. 17. nu. 44. vide ſuprà ſect. 3. lit. L. vbi dictum, quibus concurrentibus valeant ad torturam

s Marſil. pract. crim. §. diligenter, n. 3. Craſſus. ſup. conſ. Burg. nu. 1. §. 5. nu. 113. Anton. Gabriel. dict. [illegible] n. Iul. Clar. q. 21. n. 9. vbi hoc confirmat arreſt. Burdegal. & Pariſ. Sanct. de indic. nu. 564. Miſcel. reg. crim. 15. 6. Oſaſcus conſ. 65. lib. [illegible] Farinac. q. 46. n. 39. 52. & [illegible].

tij sunt Sacti, quare hæc præsumptio leuior est, quã quã nititur prior cõfessio. his argumentis hoc tenuere nonnulli[t], qui verò in terminis contrarium scripserit, scio nullum. Confirmant, qui docent rectissimè, dictum morientis non esse idoneum testimonium, vt alius torturæ subiiciatur, nec in homicidio[u], nec in iudice dicente se tulisse falsam sententiam[x], nec in furti crimine[y]; nec in aliis vllis[z], ex communi & in praxi receptâ sententiâ. Cauendum ergo iudici, ne post denominationem factam, & latâ iam sententiâ vnquàm permittat partes ad reum accedere: hoc enim ad nihil vtile fuerit, nisi vt reum molestent. frustrà quidem, si is non reuocet: si reuocet, damnosum id futurum, quia gignitur præiudicium non exiguum iudicio, quod sacrosanctum & indubitatum esse deceret; & ipsi quoque reo, qui falsum dixisse, vel falsitati consensisse sese in iudicio, vbi veritas dicenda, fatetur.

Sextò, quando malefici isti complices suos produnt, & posteà ex interuallo variant; idem seruandum, quod in causâ hæresis solet seruari. est enim eadem ratio huius criminis, & eadem praxis[a]. In hæresi res non est certa. nam sunt qui censeant standum illi testimonio, quo hæresis reuelatur; & ideò si primo testimonio hæresis reuelatur, standum primo; si posteriore reuelatur, standum posteriori; etiam si alterum iuramento foret confirmatum[b]. ratio est, fauor fidei & religionis; qui vt facit, ne hoc crimen in perniciem Christianæ religionis maneat occultum; etiam facit, vt in dubio quis præsumatur hæreticus quantùm ad condemnationem pœnitentiæ in foro Ecclesiæ imponendæ, pro vtilitate animæ[c]. Inprimis obseruo forum Ecclesiæ duplex esse, vnum publicum, vt est Inquisitorum: aliud priuatum & secretũ, vt est pœnitentiariorũ seu confessorum. quoad secundum facilè admiserim hanc sentẽtiam tot Doctorum. nullum enim hæc præsumptio damnum, immò & commodum adfert pœnitenti. Quoad prius forum; quia res est maximi præiudicij, & solent Inquisitores vel brachio sæculari tradere, vel alia etiam corporis afflictiuâ pœnâ, cum publicâ ignominiâ, reum afficere; valdè hæsitare me fateor. Sanè nec Iac. Simancas Episcopus Pacensis, & posteà Zamorensis, hoc simpliciter admittit, cuius hæc sunt verba, de hac testimonij correctione loquentis[d]; *Nec audiendi sunt, qui putant eo duntaxat casu id accipiendum esse, cum posterius testimonium* (scilicet, reuelans, quando primum non reuelabat) *est contra reum in fauorem fidei. Nam licet eam speciem lex expresserit, mens tamen legislatoris aliud procul dubio vult, æqualitas enim iustitiæ seruanda est inter accusatorem & reum: quinetiam reis fauorabiliores esse debemus, & ad soluendum, quàm ad condemnandum promptiores*[e].] Quid ergo dicemus? Vtique censeo, si vtrumque testimoniũ confirmetur iudiciali iureiurando, & æquè probabilibus nitatur coniecturis ac rationibus, priori potius standum, siue reuelet, siue non. Nam fauor fidei ad tam magnum præiudicium rei porrigi non debet. Si vtrumque confirmatum sit iureiurando, sed vnum iudiciali, alterum spontaneo & extraiudiciali, standum illi quod iudiciali nititur. Et quia prius semper coram iudice solemniter perhibetur, posterius vel rarò, vel nunquàm; semper tum standum erit priori. accedit, quod quando iurat in posteriore, eo ipso iam declarat se periurum, qui prius falsum iurarit, priore quoque testimonio iam ius quæsitum, quod idem testis non potest auferre: posterius denique semper laborat suspicione subornationis, vt teste Simancâ Demosthenes Lampidi obiecit[f]. Vno tantùm casu puto standum posteriori, siue iuratum sit, siue non; quando apparet manifestis indiciis testem non leuitate aut odio, non prece aut precio, sed iustâ omninò ex causâ testimonium correxisse[g]. Quòd verò idem Simancas putat maiorem præsumptionem adhuc fore pro testimonio posteriore; si reus moriens illud pro exoneratione suæ conscientiæ perhibuerit; quia tunc nemo præsumitur peierare, vel salutis suæ immemor esse, id iam supra docui non procedere, quando iis, quæ iurauit, contradicit post sententiam latam; in tali etiam hæc præsumptio cessat.

SECTIO VI.

De iis, quæ loco accusationis esse solent in hoc crimine, & de accusatione ipsâ.

ACCVSATIO, quæ aliquando sequitur incarcerationem, aliquando præcedit, solemnior est, quàm denunciatio, est enim maleficij alicuius apud iudicem, ad vindictam publicam solemniter facta delatio: sed in praxi querela successit in locum accusationis. quare vbi iudex non potest procedere ex officio contra delinquentem, nemine querelam proponente (quod in non multis locis est, plerisque enim potest iudex ex officio in quocunque delicto procedere, & ideò in plerisque locis inquisitio successit in locum accusationis[a]) ibi contra querelam omnia possunt obiici[b], quæ contra accusationem.

Quoad personam, in hoc crimine admittuntur omnes aliàs inhabiles, quia est crimen exceptum, vt communiter omnes fatentur[c], & ideò in hoc crimine laicus poterit accusare clericum: admittitur etiam minor viginti annis, etiam si suam vel suorum non prosequatur iniuriam; admittitur mulier, admittuntur infames & criminosi, & etiã socius criminis: etiam excommunicati excommunicatione maiori: soli repelluntur ab accusando inimici capitales. Quod receptum de capitali inimico, quia est impedimentum iuris naturalis[d]. Quoad excommunicatos excommunicatione maiori, licèt illi actores esse non possint, nec illis possit ius dici; & videantur illos excludere Clarus[e], & Farinacius[f], verius tamen est, eos non excludi in hoc crimine, sicut nec in hæresi, vt fatetur ipse Farinacius[g]: vbi præter inimicum dicit nullum inhabilem in exceptis criminibus excludi. nec puto hoc Clarum voluisse negare. Quo pacto enim complices admittantur, qui ferè omnes sunt excommunicati? Ad rationem contrariam respondeo, non ipsis ius dici tunc, sed Deo cuius directè causa agitur, quando fides defenditur.

Secundò, debet accusator crimen iudici proponere cum indiciis & argumentis suspicionum, & idoneè cauere de damno resarciendo, si succumbat, & incarcerari donec caueat[h]. Calumniator tenetur ad damna, expensas, & interesse calumniati[i], & iure communi ac constitutione Pij V. ad pœnam talionis; plerisque in locis ex iure consuetudinario, pœnâ arbitrariâ pecuniariâ, vel corporali[k].

[t] Guilielm. ... Gristaldi ... (left margin notes partly cut off)

f orat. contra Phormionem

g sic ex d. §. licet, & Coua. sup. & Curtio Sen. cõsil. 69. Simãc. n. 3. & 5.

h ex D. Chrysost. hom. 5. in 1. ad Tim. Roma. Igneo, & Mars.

a Farinac. q. 12. in princ.

b Farinac. sup. num. 6.

c Farinac à n. 12. & seqq. Clarus q. 14.

d vide Farin. n. 40. & Clar. nu. 17. d. q. 14.

e d. q. 14. n. 16.

f supra n. 32.

g num. 56.

h constitu. Caroli. c. 12. & 14. & l. 2. C. de exhib. reis, lib. 3. C. de his, qui accus. Angel. de malefic. v. ad querelam.

i Farin. ostendit esse communem q. 16. num. 8.

k vide Farin. d. q. 16.

AA

SECTIO VII.

De apprehensione, & carcere.

BB

QVAMVIS nemini liceat auctoritate suâ maleficos occidere, licèt tamen cuique in manifesto crimine deprehensos comprehendere, & iudici offerre [a]; nam si lex illa generaliter accipiatur, esset rixarum seminarium, quia maleficus meritò se defenderet, & aperiretur occasio peruiantibus innoxios comprehendendi. addo prætereà requiri, vt vel sortilegus sit fugitiuus, vel desit copia iudicis, vel bellum fuerit indictum talibus. vt de hæreticis contra Goffredum & Albericum docet Simancas [b]. vel etiam nisi maleficus ille sit bannitus: aliàs, qui non habens merum imperium [c], & non existens in maiori Magistratu [d] caperet & incarceraret, iniustè faceret. Potest autem capi quouis loco, & tempore, & cuiuis carceri includi: quia exutus est omni priuilegio, neque illa procedunt in criminibus atrocissimis. quare etiam possunt detineri in compedibus, manicis, cippis [e]. possunt pro pœnâ teneri in carcere obscuro & tetro, in quo intra paucos dies moriantur; sed hoc intellige postquàm crimen confessi, vel conuicti, & damnati, de crimine mortem merente [f]. Capi tamen non poterunt, nisi præcesserit informatio aliqua, post indicia legitima; ex æquiore sententiâ [g]: legitima verò ad capturam esse eadem, quæ sunt ad instituēdam inquisitionem generalem, videtur velle Menochius [h], de quo hæsito. immò Simancas vult, in crimine hæresis neminem capi, nisi iudices compererint plusquàm semiplenis probationibus reos vrgeri [i]. ratio, quia sola etiam captura in crimine hæresis vehementer infamat. verùm hæc sententia, nec satìs fundata est, nec satìs tuta reip. quam priuatim misericors in reos, tam publicè noxia, & in commune vergens periculum. Nam semiplenæ probationes omnium iudicio ad quæstionem etiam in criminibus minùs reip. noxiis sufficiunt. Deinde quo crimen est atrocius, & in commune perniciosius, hoc leuioribus iudex indiciis fretus potest ad capiendum procedere. Sed & personarum habenda est ratio, vt faciliùs procedatur contra vilem, & pauperem & plebeium, quàm contra nobilem, bonæ famæ, & locupletem. Fortè opinionum diuersitas quam Pacensis Episcopus hac in re inueniebat, in præceps eum egit. nam si octo enumeratis à Farinacio [k], addas aliam Gomesij [l], & commemoratam Simancæ, iam decem numerabis. Illis prætermissis, primùm statuo, iudici de delicto commisso constare debere, vt vult Gomesius; sed id intelligo, quando de actu extrinseco & damno dato agitur: deinde statuo, iudicis arbitrio permitti, quando sine, vel cum quibus indiciis, capere reum debeat [m]: verumtamen eum oportere legibus, ratione, & æquitate hoc suum arbitriū moderari, consideratâ criminis, & personarum qualitate. quare ad simplicem querelam siue delationem nūquàm sim auctor, vt ad capturam, ne vilium quidem personarum, se iudex accingat; nisi delator summariè probet, reum esse suspectū de fugâ, & idoneè caueat per fideiussores; aut, si persona sit locuples, se suáque obliget, pro refusione impensarum, damnorum, & interesse, casu quo querelam suam non probaret. his enim concurrentibus Castrensis, Baldi, & aliorum veterum [n] sententia recipi poterit, aliàs certè nimis rigida. Poterit eodem modo iudex procedere, quando ad delationem accedit nominatio seu indicium ab ipso infirmo periculosè laborante (verbi gratiâ, defertur ad iudicem à medicis, Petrum esse maleficio læsum; iudex ex officio mittit Notarium ad Petrum, qui interroget, quem putat auctorem maleficij, Petrus nominat Ioannem, qui iam delatus fuerat ab alio.) ratio praxis est, quia talis infirmus adhuc sensibus & iudicio integer animo imperturbato, præsumitur meritò salutis suæ memor, & huiusmodi infirmitas habetur pro quâdam specie torturæ [o], ideò iste tortto comparatur: nec dici potest spontaneus delator, neque hîc locum habent alia illa impedimenta, quæ recensuimus contra nominationem sortiarij in vltimo supplicio deponentis. Optarem tamen hoc casu hanc nominationem infirmi nudam non esse, sed ornatam causis opinionis siue suspicionis, cur illum credat auctorem. Denique notandum, quòd socij vnius denunciatio, indicium sufficiens præbeat ad capturam, si aliud indicium accedat. Sic post multos Menochius [p], & Mascardus [q].

Porrò ad solam informationem extraiudicialem in scripta non redactam, siue quæ non sit in actis & apud acta, quicquid nonnulli censuerint, non arbitror capere licere: nisi duæ saltem à Claro [r] requisitæ conditiones concurrant, scilicet vt delictum sit enorme (quale est crimen maleficorum) & periculum sit, ne reus aufugiat, intereà dum informationes in actis recipiuntur: quod periculum cùm semper ferè sit in maleficis, quæ vtplurimùm sunt viles personæ procliues in fugam; vix accidit, vt iudici non liceat post nudam huiusmodi extraiudicialem informationem, vel post querelam, qualem diximus, incarcerare. Prosper Farinacius [s] addit tertiam conditionem, vt iudex securus sit, quòd post captum reum venient testes deposituri: sed cum Salyceto, Claro, & Cauense, quos ille citat, puto priores duas sufficere. Illud optimè idem Prosper admonuit, *male facere iudices illos, qui lucri causâ multos penes se habent exploratores, & ad simplicem vnius illorum relationem reos in carcerem compingunt. hæc enim practica damnabilis est* (inquit) *nec in iudiciis per principes toleranda.*

Quoad personas nobiles, & honestiores genere vel dignitate, etiam coniuges respectu maritorum eas sub fideiussoriâ, immò & iuratoriâ cautione relaxandas censuit Godelmannus [t], & multos citauit: sed inprimìs illi Doctores non loquūtur in terminis & expressè de nostro crimine. Deinde nec in genere, quando venit infligenda pœna mortis, id verum est in aliis criminibus, si rei aliàs ex carcere fugerint, vel si delictum sit notorium, vel in flagranti crimine sint reperti, vel ad torturam iam adiudicati. Prætereà requiritur, vt iudex reum reperiat innocentem, vel saltē valdè dubitet, & vtroque casu cautio illa non admittitur, nisi finito processu & completo. Denique certum est, non cogi iudicem dimittere, sed hoc totum ab eius arbitrio, prudenter perpensis circunstantiis omnibus, dependere [u]. nec facilis esse debet in nostro crimine; quod, sicut hæresis, omni priuilegio & dignitate reum penitùs spoliat. Nunquàm sanè dimitterem sub iuratoriâ cautione tantùm (quomodo qui Deo periuri, mihi iusiurandum seruent!) sub fideiussoriâ verò,

A B C D E CC

a vt explicanda l. vlt. C. de malef. iuxta. Binsfeld.

b arg. l. non est singulis, de reg. iur. lib. ait prętor, §. si debitorē, quæ in fraud. credit. Siman. praxi titul. 25. num. 5.

c Farinac. q. 17. n. 34.

d Vide Farina. q. 27. num. 16

e Farinac. supà nu. 100. & hoc factum in causâ Doctoris Edelini.

f Farinac. num. 104.

g Lancel. Corrad. de offic. præto. in caus. crim. titul. de captu. Mynsing. cent. 5. obs. 69. Anton Gomes. d. tom. 3. c. 8. & opt. Farin. à num. 112. vsque 117.

h li. 1. de præsumpt. q. 88. n. 1.

i Simanc. d. tit. 25. num. 2.

k d. q. 27. an. 114.

l d. tom. 3. cap. 8. v. 1.

m arg. l. 1. ff. de cust. reo. Clarus q. 28. nu. 2. Kirchou. Centur. 4. concl. 30. Bonacos. in cōm. opin. & alij.

n vide Farinac. supra num. 11, 12, 13. [illegible]

o Crauet Rolandin. Mascard. & alij apud Farin. nu. 129.

p li. 2. de arbitr. iud. cent. 474. num. 15.

q vol. 3. de prob. concl. 1311. num. 10. & 11.

r q. 28. n. 1. in fin.

s suprà num. 131.

t supr. nu. 14.

u vide Farinac. hæc bene probantem q. 33. à num. 34.

non nisi vrgentibus grauissimis caussis,& quando fideiussores se vt custodes obligarent,quo casu multò meliùs prospicitur reip. quàm si vt fideiussores tantùm, quæ cautela à Soare accepta placuit Menochio eam explicanti [x].

Capi sortiarios seu maleficos etiam in Ecclesiâ posse,puto ex multiplici capite,tum quia crimen est atrocissimum , tum quia sunt sacrilegi, tum quia blasphemi,tum quia venefici & homicidæ deliberati & proditorij, tum quia sunt vt plurimùm hæretici & apostatæ; nam nullis istorum suffragatur immunitas loci sacri,ne ibi quidem vbi viget [y]:& in casu quo non valet immunitas,volunt multi etiam non requisito Episcopo reum extrahi per iudicem sæcularem posse : alij tamen volunt ab Episcopo veniam peti.prior opinio de iure verior & receptior erat ante bullam Gregorij XIV. optimi & laudatissimi Pontificis, quâ expressè cautum , *ne liceat sæcularibus iudicibus , sine Episcopi licentiâ aliquem ex Ecclesiâ extrahere,etiam in casu aliàs permisso, nisi si forte Episcopus talem licentiam dare recusauerit:& tunc reos sic extractos debere ad carceres Ecclesiasticos conduci,vt illic detineantur, donec per Episcopum , vel ab eo deputatum cognitum fuerit,an crimen sit tale, vt gaudere non debeant immunitate Ecclesiasticâ.*] Vbi tamen hæc bulla non obligaret ibi posset extrahi casu dicto;sed modestè & cauendo tumultum & offensionem personarum Ecclesiasticarum , & dummodò posteà,comperto quòd non debuerint extrahi,statim Ecclesiæ restituantur [z]: & in iisdem locis, valebit ius præuentionis in eo, vt si reus nondum sit extractus,ad Ecclesiasticum iudicem; si iam sit extractus ad sæcularem pertineat iudicare,num immunitate gaudere debuerit,nécne [a].

Indebitè carcerati,malefici , etiamsi carcerem effregerint , propter talem fugam nec puniendi erunt,neque pro confessis habendi,neque ad carcerem redire tenentur , etiam si redire iurauerint [b]:neque tenebuntur ad pœnam conuentionalem ipsi vel fideiussores,si quos dederunt [c]:neque ad torturam propter huiusmodi fugam rapi possunt (vt possent si carcer fuisset iustus) etiam si animo non reuertendi fugissent [d].Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex iusto carcere,quæstio est difficilis , neque hic tractanda. Peccare censet Farinacius [e] cum Couarruuiâ [f]. sed non peccare censuit Maior , & Felinus cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopezius [g],immò & teneri fugere,si tutò possit,voluit Victoria [h].Breuiter nihil hic peculiare est, quoad sortiarias , ideò de hac quæstione in genere tam pro sortiariis,quàm reliquis;si vis, lege sequentes Doctores [i].

In ipsâ captiuitate quædam sunt iudici obseruanda.Primò,vt statim perquirantur omnes arcæ & anguli domûs accuratè;num inueniantur pixides,vnguenta,pulueres , & alia instrumenta maleficiorum;neque rei permitti debent iterum ingredi domum ne capiant taciturnitatis medicamenta [k]. Superstitiosum autem est,quod quidam addunt,curandum lictoribus, vt sublimes de domo tollantur, ne , antequàm in carcerem detrudantur,terram contingant.credo verentur isti, ne sint de genere Antæi Libyci, cui contacta terræ vires de nouo sufficiebat,iuxta fabulas. Tale etiã illud,detrahere omnem illis vestem , & induere eas solâ quâdam interulâ,quæ vno die neta, texta & consuta:superstitiosum non foret,sed vtile,eas omnibus suis vestibus spoliare,& aliis vestire, câ gratiâ,ne quid lateret in vestibus maleficij. Sanè hæ diligenter excutiendæ & scrutandæ. Valdè etiam mihi suspectum , quod quidam graues auctores [l] scribunt;admonendos iudices ne patiantur se à maleficis tangi super nudam iuncturam manuum & brachiorum.cur quæso? si ne veneno inficiant, certè possunt etiam infici aliis partibus tactis.ne fascinent? deme venenum , & partium istarum nulla erit fascinatio.Simile est quod addunt iidem,producendas ante iudicem maleficas tergo aduersas.quia putant , si iudices ante alios, maleficæ aduenientes adspexerint , eos fascinari visu,& fieri mitiores ac faciliores ad absoluendum.nónne hæ sunt næniæ pueriles? quid virium habet aspectus maleficæ, eò quòd primo vel secundo loco iudicem viderit ? Deinde quomodo hæc cohærent? maleficæ cognitioni iudicum addictæ,statim vim maleficiorum amittunt, quod iidem asserunt auctores:& fascinant nihilominùs modis prædictis.an, quòd fascinant ante cœptam cognitionem post captiuitatem,post cœptam verò cognitionem non ampliùs?ostendant diuersitatis huius causam , si nos credere sibi postulant. Deinde communior est rumor , statim atque incarceratæ sunt, nocere eas ampliùs non posse. Nec defuêre qui sollicitè causam quærentes,tandem duas reddidêre homines non Catholici [m]. Primam,quòd commodè illic venena sua habere nõ possint,quasi verò diabolus ea nequeat adferre,& nequeant illa ab eo accipere nisi per manũ cõmentariẽsis,vt illi falsò supponũt.Secũdã,quòd liberè cũ suo magistello cõmunicare nõ audent; & maximè metuunt,ne à iudice colloquentes deprehendantur.quasi nesciant nocturni temporis multum sibi ad hoc superesse & nequeant occultè dæmonem , etiam aliis præsentibus, alloqui. surdaster credo Satan est,& eget clamoribus.Refelluntur hi ipsâ experientiâ. nam constat à Satanâ illas vehementer sæpe in carceribus affligi(vt de nonnullis testatur Remigius [n]) constat etiam in ipso carcere aliquando illi commisceri,& posse grandine agros lædere:cúmque hæc damna inferant per ipsum dæmonem,solo nutu possent illi significare,& ipse illis vinctis, id exsequi per se. Anno CIↃ. IↃ. XCVII. cùm Stabuletum proficiscerentur,Leodio Quæsitores,Oranus,& alij,in viâ planâ subitò currus deiectus fuit , & mirificè per medium confractus , omnibus tamen illæsis. pedibus ergo,quibus equi non aderant,reliquum iter confecerunt.cum Stabuleti in carcere inuisissent Ioannem illum de Vaulx , cuius causâ eò profecti fuerant,is statim illis,benè (ait)in viâ expaliastis;nec satis vobis omnia prosperè successêrunt.Et dissimulantibus illis,casum narrauit, addidítque se id à suo dæmone accepisse, damnum tamen ab alio quodam dæmone illatum , iniussu suo:voluisse dæmonem ampliùs nocere; sed non licuisse.Hinc causam habetis,posse per dæmonem nocere.si Deus permittat:raro Deum permittere, ne iustitiæ executio in maleficos impediatur [o].

Vtilior ergo est monitio , ne iudices illos diu detineant carceribus , sed vel sontes velox pœna consumat, vel innoxij reperti liberentur maturiùs [p]: & vt obseruentur,ne qua secum ferant,vel ne qua inferant alij,quibus sibi necem queant inferre:& eâdem de causâ, ne diu solæ permittantur esse,nihil enim diabolus diligentiùs conatur, quàm ad mortis consilium illas inducere [q]. Sed

cur

x ... dearbit.cas. ... num. 37.
y vide Farinacium ... terti ... quæst ...
z Couarr. li. ... c. ... Clar. ... n. 20. post ... Pap. ... Remig. & alios.
a Vulpell. ... num. ...
a Farinac. ... num. 76.
b ... post Rol ... Minsing. & Couarr. 1. var. ... nu. 7. & ... quidam notant & bene.
c Farinac. ...
d Farinac. ... n. ...
e num. 90.
f ... var. resp. ... & 14.
g ... in ... q. 10. nu. 34.
h ... relect. de homic.
i Couarr. sup. ...
DD
Nauarr. Manual. c. 25. ... Lopez ... Binsfeld in ... & ...
k ... Bod. ... Repub. c. ...
l Spreng. in malleo pa. 3. qu. 15. & Greg. sup. nu. 4.
m Danæus de Sortiar. cap. 4. Godelm. d. ca. 4. li. 3. num. 17.
n li. 1. cap. 13.
Exemplũ vide infr. lib. 5. sect. 10. in fine.
o Plura vide retro suprà, li. 3. p. 1. q. 3.
p Authen. hodie, de custod. reorum.
q Nic. Remig. lib. 3 dæmonolat. cap. 6. 7. & 8.

cur eas carceribus non eripit? Grillandus [r] scribit, quosdam iudices sæpè expertos an solitâ inunctione Magi capti per dæmonem efferrentur, & nullum vnquàm sortilegiatum effectum sortita. Vnde multos tenuisse, quòd captæ à dæmone eripi non possint: & rationes reddit duas, primâ, quia diabolus mauult illas in professione suâ statim mori. Secundam, quia Deus non permittit dæmones exercere potentiam suam, ne id fiat in scandalum ipsorum iudicum, & Dei ignominiâ. Nam videretur plus posse diabolus in suis ministris strigibus; quàm Deus in suis, qui sũt Iudices; quæ ratio posterior est B. Thomæ. Confirmatur, quia Pompeiopoli existens Inquisitor permisit cuidam Malefico capto vt se inungeret, & licentiam dedit euolandi, si posset, & ille statim sublatus fuit in aërem. Cùm Legione in Hispaniâ degerem, legi literas ad Doctorem quendam Canonicum datas; quibus hoc inter cętera narrabatur. Ergóne hoc tunc accidit, quia cessabat ratio prædicta, nec dæmon poterat videri contra iudiciariam potestatem præualuisse? Suaderem tamen Iudicibus abstinere ab huiusmodi experientiis; in quibus plus est curiositatis, quàm pietatis. Punitæ morte Iudicum curiositatis ego aliàs ex Cumano exemplum dedi; quod idem ex Syluestro Prierate Crespetus narrauit [s]. Posterior autẽ illa B. Thomæ ratio quanti sit momenti dictum iam suprà [t].

r quæst. 9.
s li. 1. de odio Satanæ, discur. 15.
t li. 3. p. 1. q. 5.

SECTIO VIII.

De accusatione in iudicio post incarcerationem.

DE hac sufficiunt iam à nobis dictâ [a]. si quis plura volet, legat Prosperum Farinacium [b], & Clarum [c].

a suprà sect. 6.
b q. 1. & 6.
c §. fin. q. 12. cũ mult. seq.

SECTIO IX.

De torturâ.

EE

ADhanc iam diximus, quæ sufficiant indicia [a]: Nunc videndum nobis qualis esse debeat? quando iteranda? decernendáve? & quæ hac in re superstitiosa sint vitanda?

a suprà sect. 3. & sect. 4.

Quoad primum, secundumque; sunt enim valdè commista, quæ de iis dici possunt, scienda sunt sequentia. Inprimis poterit iudex instituere interrogationes ad formulam illam à Grillando [b] traditam: *Quid sit illa professio quam faciunt cum dæmone, & quibus modo ac ordine ad illam accedant, & quibus cerimoniis & solemnitatibus in eâ vtantur? ad quid se obligent dæmoni? sub quâ formâ verborum fiat ipsa obligatio? quæ sint ab eis seruanda, & ad quæ teneantur? quæ præmia habeant, & quæ habere sperent ab earum Principe Dæmone? ex quibus rebus simplicibus vel mixtis componant vnguenta, quibus liniant corpora sua dum vadunt ad ludos? cum quibus etiam rebus faciant alia venefica maleficia? quem ordinem teneant, quando accessuræ sunt ad ludos prædictos? Sitne verum quod vadant corporaliter, vel illa sit illusio siue visio quædam in apparentiâ, in mente, & intellectu? casu quo accedunt corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo, & per quem? Item quomodo & qualiter celebrent sacrificia, offerant preces & munera dæmoni? Item quæ sint illis in præcipuâ obseruantiâ in dictâ professione?*] Et aliâ huiusmodi, quæ iudici ex præcedenti inquisitione, vel denunciatione videbuntur exquirenda: posteà poterit interrogare de singulis, *cur hæc, & quando, & cum quibus &c. fecerint?* in his vtile erit à leuioribus, quæ facilius confitentur, ad grauiora progredi ideoque vltimo demùm loco de copulâ cum dæmone interrogare [c].

b q. 7. n. 7.

Abstinendum iudici tormentis, si possit abstinendo veritas haberi. *quæstio enim res fragilis est, & periculosa, & quæ sæpè veritatem fallit* [d], sæpè fit vt *innocens pro incerto scelere certissimas luat pœnas* [e]. frequenter tamen cogitur iudex quæstionem adhibere, *cùm qui se negant crimine quo accusantur teneri, torquentur, vt facinoris veritas quæ indice voce non promitur, dolore corporis exprimatur*, teste B. Cypriano [f], & est Theologorum sententia communis.

c Spreng. p. 3. Mallei, q. 14. & 15.
d l. 1. §. quæstioni, ff. de qu. Aristot. in Rheto. ad Alexan. de qu.
e B. Augu. lib. 19. de ciuit. Dei.
f Cyprian. ad Demetriã. Ioã. Maior in 4. d. 15. q. 22. Syluest. Tab. & alij verbo, Inquisitio.

Torturæ modus iudicis arbitrio committitur, sed debet illud moderari prudentiâ & æquitate. Primò, vt præcedant indicia sufficientia, de quibus egimus [g]. Secundò, vt constet priùs de corpore delicti, quod ibidem probauimus. Tertiò vt reo sit data indiciorum copia, & processus contra ipsum iam formati, & tempus ad se defendendum sufficiens [h]. Quartò, vt reus nec sit confessus, nec conuictus. Quintò, vt per interlocutoriam reum iam damnarit ad quæstionem, expressis in sententiâ causis, cur; & reus non appellarit, aut friuolè & calumniosè appellarit, appellationi enim nõ friuolæ aut calũniosæ deferẽdũ est: adeò vt contra eam tortus & confessus nequeat condemnari. Si constet iudici friuolam vel calumniosam esse, potest eam contemnere: poterit autem credere talem esse, quando in processu erunt indicia legitima ad torquendum, quæ reus in termino sibi concesso non sufficienter expurgauit. Si de hac re iudex dubitaret, omninò deberet appellationi deferre, & à torturâ supersedere. Sextò, debet iudex, postquàm reus cibum vel potum sumpsit, propter periculum vomitus, vtminimùm quinque vel sex horis, à quæstione abstinere. Septimò, debet pro grauitate delicti, certitudine indiciorum, & qualitate personarum, etiam qualitatem & grauitatem tormentorum remittere vel acuere. Modus autem & gradus torturæ rectè proponit Farinacius [i]. debet etiam iudex, licèt istud delictum sit atrocissimum, eum modum & diuturnitatem quæstionis in eo teruare, vt corpus rei maneat vel illæsum, vel modicè læsum, saluum innocentiæ vel supplicio: illæsum dico, quod ad carnis lacerationem, aut ossiũ vel neruorum fracturam. nam quoad discompaginationem, siue disiunctionem iuncturarum & ossium non immoderatam, vix in tormentis ea potest euitari. Hic meritò cunctis sequenda foret (extra tormentum insomniæ) Pauli III. bulla LVIII. [k] quæ vetat reum in torturâ vltra horæ spacium detineri. Debet etiam iudex abstinere nouis, & in suâ prouinciâ inusitatis torquendi modis; sed vtatur solitis in hoc crimine, vt tormẽto funis tenuioris, & affusione aquę frigidæ in tergum appensi, vel etiam additis ad pedes ponderibus, vel vt baculo inter pedes inserto nequeat iungere; vel tormento vigiliæ omnium optimo & tutissimo, quando non additur simul membrorum extensio. hoc optimè nobis descripserunt Flaminius, Cartarius, & Farinacius [l]; & eo potissimùm vtendum quoad mulieres, maximè honestiores, vt sunt moniales, &c. hæc in inferendâ quauis torturâ.

g sect. 1.
h de his & seq. vide Prosp. Farinac. q. 38.
i suprà q. 34.
k habes in Bullario Magno, part. 1.
l Cartar. li. prax. [illegible] Farin. sup. [illegible] & Ma[illegible] l. 1. ff. de quæstione

FF

Quoad iterationem quæstionis, seruandum primò, ne vnquàm etiam vrgentissimis indiciis superuenientibus, reus torqueatur vltra tertiam vicem, etiam si varius sit in confessione: quòd si semper constanter negauerit, non posset vltra duas vices torqueri [m], licèt contrarium seruetur in praxi. Secundò, non est repetenda eodem die quæstio, sed vnus saltem dies inter singulas est interiiciendus, vt terror ille & dolor resideat [n]. Tertiò, nunquàm est iteranda, nisi superueniant indicia noua & diuersi generis, & prioribus euidentiora: & nisi reus sit adeò fortis ac robustus, vt animo & corpore in priore torturâ perdurauerit: item nisi priores torturæ nimìs lenes & insufficientes fuerint; quod diiudicare pendet à iudicis arbitrio. Quartò, si reus in tormentis confessus, sequenti die non vult ad bancum (quod aiunt) confessionem suam ratificare extra torturam dicatque se dolore tormentorum falsa fuisse confessum, poterit absque nouis indiciis de nouo subdi quæstioni vt perseueret. Si tunc reus in secundà quæstione pergit negare, primam confessionem expurgat, & est dimittendus, nec poterit tertiò torqueri [o]: nisi tamen prima tortura fuisset insufficiens & indicia valdè vrgerent, tunc ad tertiam posset deueniri [p]. Quòd si in tertiâ adhuc negat, omninò dimittatur: si in tertiâ sicut in primâ iterùm confitetur, & pòst torturam ratificet quæstionem, omninò est puniendus: si tertiâ in torturâ iterum confitetur, sed post torturam negat; non poterit quartò torqueri, sed est absoluendus, quia cuncta indicia priora purgauit, & vltimum istud solum ad quæstionem non sufficit, estque tandem finis aliquis quæstionibus imponendus [q]. Et quòd tunc simpliciter & absolutè sit dimittendus liber, volût Eymericus [r], Pegna [s], Antonius Gomezius [t], Damhouderus [u], & alij [x]. Estque non illepidum quod narrat Marsilius, habuisse se Mediolani quendam insignem nebulonem, qui in torturâ fatebatur, & in auditorio post torturam cuncta iterum negabat: tandem rogatus quare sic faceret, renidens respondit; quia melius iudico millies torqueri in brachiis, quàm semel in gulâ quare? quia mille os reperias chirurgos, qui norint sua in loca reponere & coaptare ossa brachiorum, nec vnum inuenias, qui norit reaptare gulam. his & similibus sibi illudentem Hippolytus Marsilius coactus fuit liberum dimittere. Porrò qui dimittendus, eum censeo dimittendum absolutè & simpliciter, sine fideiussoribus, idque ex receptiore sententiâ, neque causam indecisam relinquendam. Si tamen indicia non forent per reum sufficienter purgata; vel etiam verisimiliter expectarentur indicia noua & clariora præcedentibus; tunc, ex multarum Curiarum praxi, posset reus dimitti datâ fideiussione de se repræsentando, cùm iterum à iudice accersetur, & tunc, cùm ista indicia noua superuenerint, reus iterum examinatur. hæc dimissio tunc non est absoluta sed stantibus tantùm rebus, prout tunc se habebant [y]. Praxis verò illa, quam Sprengerus ponit [z], vt damnetur non ad torturam iterandam, sed ad eandem alio die continuandam, & hoc posse fieri non ortis nouis indiciis, mihi callidior, quàm verior, & crudelior, quàm æquior videtur. Nec enim decet huiusmodi verborum captiunculis fruitiam intendere. quid prodest vocare continuationem, quæ reuera est iteratio? quâ datum etiam est, per continuatos dies quæstionem exercere? absint à piis iudicibus huiusmodi commenta. Quod dixi, secundâ vel tertiâ vice iterari tormenta posse; id procedit, quando reus duntaxat causatur, dolore quæstionis, se victum fuisse: sed si contenderet erroneam fuisse confessionem, & se paratum probare suum errorem, & adsint aliqua indicia pro reuocatione facientia, tunc non posset iterum subiici quæstioni, sed deberet ei spacium tribui probandi erroris, & intereà laxiùs haberi, & admitti ad eum aduocati ac procuratores vt possit cum iis conferre [a]. Hæc de reo non conuicto.

Cæterùm si reus sit conuictus, consultius est iudici non subiicere eum quæstioni, quia tortura solet indicia præcedentia purgare, immò & plenas probationes; & ideò reus etiam conuictus in torturâ, & post eam constanter persistens, foret liberandus, vt ex communi Doctorum sententiâ docet Farinacius [b]. Et licèt multi grauissimi iuris interpretes existimẽt, adhuc huiusmodi posse cõdemnari [c], & sic Parisiensis Curia, teste Paponio, aliquoties iudicarit; contrarium tamen, quod dixi, communius & verius esse, cum Cartario censuit Farinacius, saltem quoad pœnam ordinariam, vt ea infligi non possit extraordinariam non corporalem fatetur infligi posse, quando conuictus tantùm fuit præsumptionibus vrgentissimis; quòd si conuictus fuerit plenis probationibus, tunc posse infligi pœnam corporalem extraordinariam, etiam triremium. Sunt tamen aliqui casus, quibus tortura reum conuictum non eriperet punitioni ordinariæ. Primus, si non detur super delicto, de quo quis fuit confessus, vel conuictus; sed ad notitiam aliorum delictorum. Secundus, quando datur tantum pro habendâ vlteriore veritate qualitatum aggrauantium. Tertius, quando irrogatur ad habendos complices, fautores, receptatores, & alios participes. Quartus, si iudex decernit eam cum protestatione, id se facere sine præiudicio probatorum; & reuerà hæc protestatio non appareat contraria facto, vt appareret, si reus interrogaretur super principali delicto, etiã ore tenùs & non scribente notario. Sed vtrùm iudex possit reum testibus plenè conuictum torquere? Nauarrus [d] respondet, iudicem, qui hoc facit ad impediendam rei appellationem, peccare mortaliter, nisi constet calumniosam ac friuolam fore appellationem. In illis locis, vbi necessaria est rei confessio non habet locum Nauarri sententia: vbi non est necessaria, procedit quoad tormenta ad hoc instituta, vt delictum illud, de quo conuictus est, fateatur; non quoad complices nominandos, aut circunstantias delictum aggrauantes, de quibus non est plenè conuictus.

Quoad personas torquendas crimen istud est exceptum ideò priuilegio suo omnes spoliantur: diuersimodè tamen. Nam qui sunt priuilegiati ratione dignitatis vel ordinis, illi planè spoliantur, etiam clerici & monachi etiam non infamati; mitiùs tamen sunt torquendi isti, quàm alij vt docet Simancas [e]. Quoad eos qui sunt excepti ratione ætatis; putà si sint minores annis XIV. tantùm esse terrendos; etiam terrore reali; vt nudando, ligando, & ad eculeum adducendo, non tamen imponendo. Si minores tantùm viginti quinque annis ingressi saltem decimumquartum, torquendi, sed mitiùs, quàm maiores: senes verò, pro cuiusque viribus, minùs tamen acriter, quàm viri [f]. Idem de cæteris priuilegiatis ratione debilitatis,

m Sic intellige Sim. & quos alleg. prax. ca. 51. num. 42.

n Maior in 4. d. 15. qu. 22. & Simanc. sup. n. 39.

o Sic Simanc. sup. n. 44. & in [illegible] pract. Millæus, Clar. Damhoud. & Cartar.

p Placeat mẽs etiam Simanc. sup. n. 45. & [illegible] Pegnam in direct. inquisit. p. com. 39.

q Sic Simanc. sup. num. 43. & alij illi supra citati, & præterea Boss. Banc. Carrer.

r Farinac eos secutus sup. nu. 95 & 105. vide Marsil. in [illegible] Direct. [illegible] de quæst. [illegible] Direct.

s d. comm. 21.

t d. c. 13. num. [illegible] argumenta contraria.

u in praxi [illegible] 40.

x [illegible] de sua [illegible] consentiens.

y Sic ferè post [illegible] & Cartar. [illegible] q. 61. & Damboud. [illegible]

z in Mallei. [illegible]

a Bossius tit. de tor. n. 19. Foller. & Frã. Personalis apud Farinac. n. 102.

b q. 4. nu. 26. & qu. 40. à nu. 2.

c Marsil. singu. 108. Grãmat. cons. 12. n. 24. & deci. 8. n. 3. 4. & 7. Couarr. pract. qq. c. 23. post n. 5. Ant. Gomez. d. cap. 13. post n. 20. Rimin. Folle. & alij.

d in Manua. c. 18. num. 59.

e d. ti. 52. à nu. 23.

f est communior, vt patet ex ac Portio. cons. 99 Simanc. sup. n. 21 & 22 Farinac. q. 41. n. 105.

itatis, qui torqueri poterunt moderatiùs, dummodò absit mortis omne periculum: excipiendæ semper prægnantes, fauore partûs, donec pepererint, & periculum illud euaserint: quoad alias mulieres, nihil peculiare est, nisi quòd honestatis, quàm in viris, adhuc maior habenda ratio, maximè si virgines, aut sanctimoniales sint.

GG

Quoad tertium dubium, sciendum multos maleficos contumacissimè tormenta perferre, munitos (vt ipsi vocant) remedio, siue maleficio taciturnitatis: quod maleficium [g] tradunt componi ex corde, vel aliis membris infantuli non baptizati, violenter necati, & in puluerem redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis, silentij hanc vim consequatur. Certum est in tormentis multos hoc silentium retinere, vt scriptores plerique testantur [h], & quotidiana narrat experientia. Fit autem hoc artificio diaboli multis modis, quorum quosdam obseruat Binsfeldius [i]. Etenim multiplex est causa huius silentij. vel enim tacent, quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt, etiam si sentiant; vel quia nec sentiunt, nec loqui possunt; vt quando profundo somno opprimuntur (somnum hunc conciliat dæmon caussis merè naturalibus, vt medicamentis soporiferis, & similibus) vel sanè, quia licèt sentiant & loqui possint, rubusti tamen atque fortes omnia tolerant, & obstinato animo cruciatum interrogationésque omnes contemnunt. Vt non sentiant, solet dæmon efficere per quædam naturalem vim obstupefaciendi sensus habentia; quibus fit, vt vel dolorem non sentiant: vel lenior & tolerabilior dolor videatur, de quâ re actum superiùs [k]. Aliquando pondera appensa ipse leuat & corpus ipsum subleuat, funes quoque quibus ligati & extensi, laxat. aliquando verò ea, quæ corpori infligi, vel infundi videntur, ipse aliò auertit, aut vim eorum, priusquàm corpus contingant, tollit, aut aliquid medium densum & solidum, quod simul facit ne adstantibus sit conspicuum, interponit. Aliquando denique corpus ipsum malefici ex eculeo tollit, & aliud substituit. quæ cuncta, cùm Deus permittit, illi facillima sunt. rariùs tamē hāc superpositionē corporis alterius contingere puto: frequentiùs auersionem illam siue depulsionem, item interpositionem (quam dixi.) Et vel vehementer fallor, vel planè id factū in Lycanthropo illo VVestphalico annis superioribus, de quo, vt, ex ore Serenissimi Electoris Ernesti, Bauariæ Ducis, Carolus Billhæus vir clarissimus mihi narrauit, ista ferebantur: hominem vicies (en iudicum clemens arbitrium quò se porrigat in illis partibus Aquilonaribus) sæuæ quæstioni subditū, nihil fassum, sed renidēti ridētique similem cuncta supplicia pertulisse. tādem carnificem reo poculum quoddam medicatum præparasse; & ipsum quidē purū putū vinū propinasse, bibisseque, reo verò exhibuisse potionem illam alteram. sic imposuisse. ecce tibi confestim reum omnia sua facinora narrantem; & inter cætera, lustrorum aliquot Lycanthropiam, & quæ tum plurima perpetrarat, quærentibus, vnde hæc tam subita mutatio? respondit, pactum se cum dæmone, eúmque sibi pollicitum, hanc indolentiam cum taciturnitate in tormentis, & omnia supplicia, quæ carnifex ipsi infligeret, in se illum suscepturum. (hoc scilicet, vt dixi, auersionis, & interpositionis modo. stultus enim sit, qui existimet ipsum autoprosopωs dæmonem torqueri potuisse) mox verò vt illud (nescio quid) bibisset, dæmonem abscessisse vel inuitum, vel pacti contemptorem. ideò se nolle ampliùs torqueri, malle spontè profiteri. Silentium etiam solet diabolus inducere occupatione corporeâ malefici, præclusis illi interiùs faucibus & ore, eâ moderatione, vt non præfocetur, loqui tamen non queat; interdum etiam organo auditûs sic obstructo, vt iudicis voces interrogationésque non exaudiant rei; quorum omnium exempla suggerit Nicolaus Remigius [l]. Aliquando duntaxat propè adsistit & dehortatur à confessione, adhortatúrque, vt breuia hæc tormenta, spe vitæ præsentis longioris, & æternæ cum illo beatitatis, fortiter ferā; demùm addit minas & intentat sæuiora, si quid promant. Denique solet illis membranulas & alia instrumenta magica, variis notata characteribus, suppeditare, quibus in locis corporis secretissimis abditis, ex pacto sensum adimit doloris. Nonnunquàm etiam per alias maleficas (vt ait Sprengerus [m] maleficiantur quantumcunque remotas. Prout *malefica quædam in Ispruch se iactare solebat, quod vbi ad minus filum ex vestimentis alicuius detenti haberet, tantùm efficere posset, quod quantumcunque tormentaretur, etiam vsque ad mortem, nihil fateri posset.*] Sed hoc totum ex pacto diabolus faciebat.

Vt his iudices obuient, quid non moliuntur? multa ritè, multa perperàm. Sunt qui prophanam frigidam ori infundant, id si in ipsâ quæstione fiat, quia cruciatum adfert, & periculosam conuulsionem, pars tormenti censendum; si post quæstionem, adhuc æstuante corpore, idem arbitror; si diu post, quid operari queat, nisi ex pacto & maleficè, non intelligo; minùs si ante quæstionem, vt plerique solent: cauendum ergo. Qui benedictam aquam infundunt, siue ante quæstionem siue in quæstione, si sic directè ad veritatem promendam putant eas adigi, vereor ne superstitiosi: sin indirectè, quòd obsessas credant, vel dæmonem propè adsistere, & ideò piacularem hanc vndam propinant vel inspergunt, non ausim damnare probem magis. Catholicis enim constat, fugando dæmoni efficacem hanc lympham. quare fortassis etiam suadendum, vt citra superstitionem circumcirca equuleum aspergatur locus, & sit in loco questionis vsui futura aqua benedicta. Examinemus nunc quædam hac in re à Sprengero & sociis tradita [n]. Primùm suadent reum diligenter induci verbis & rationibus, spe dubiâ additâ, quod fortè non damnabitur ad mortem, si confiteatur, vt veritatem non celet, & Deo det gloriam. hæc diligentia laudabilis est. Nam meditatio frequens (vt aiunt) & carceris calamitas, & multiplicata informatio proborum virorum, solent disponere ad veritatem eruendam. Et à nobis (addunt) expertum est, quòd per huiusmodi informationes, maleficæ taliter confortatæ fuerunt, vt in signum resistentiæ in terram spuentes, quasi in faciem diaboli, dicerent; faciam quod iustum erit, & consequenter crimina sua fatebantur. Secundò, vt dum ministri se parant ad torquendum, alij intereà exspolient reum (si sit mulier, expolianda fuerat à mulieribus aliis antequā ad carcerem ducatur) ne quid in vestimentis (vt iam dixi) lateat maleficij. Tertiò, debent capilli capitis & barbæ abradi, immò & per totum corpus etiam in partibus secretioribus: si fœminæ sint à fœminis; si viri, à viris & sic cauebitur in-

g Spreng. Mal. malef. p. 3. q. 14. & 15. & ex eo alij.

h Eymeri. pa. 3. Direct. inquisit. & ibi Pegna commēt. 39. Gril. de tortur qu. 4. à n. 12. Dāhoud. & alij.

i in d. l. 7. q. 1. conclus. 15.

k lib. 2. q. 21.

l li. 3. Demonolat. cap. 8. & 6.

m supra q. 4.

n p. 3. Malef. q. 14.

honestas

A honestas & inuerecundia, propter quam Inquisitores Germani Sprengerus & socij non ausi fuerunt hoc vti remedio, vt ipsimet profitentur, addentes alibi hoc in vsu esse o. Tamen (inquiunt) in aliis regnis Inquisitores talem per totum corpus abrasuram fieri mandant. *Vnde & Cumanus Inquisitor nobis insinuauit, quod anno elapso (qui fuit 1485.) 41. in maleficas incinerari mandasset, omnibus per totum corpus abrasis. Et hoc in districtu & comitatu Burbiæ, in confinibus Archiducis Austriæ versus Mediolanum.*] Et hoc remedium multùm prodesse, inter alios duobus exemplis lectu dignisimis, sed, propter prolixitatem, nunc à me omittendis, quorum ipse testis oculatus & iudex fuit, confirmat Iud. Damhouderus p. In hac tonsione illud moneo obseruandum, si fiat duntaxat, ne maleficium lateat foraminibus corporis insertum, vel crinibus inspersum ritè id fieri: eadémque de causâ putarem, ne qua vnctio subesset, etiam totum corpus aquâ calidâ priùs diligenter abluendum: sed si tonsio fieret ex opinione, quòd per eam robur corporis & animi fortitudo pereat, exemplo Samsonis (in quo totum id diuinâ virtute contingebat) & etiam documento Apollonij Tyanæi q, putarim seriò hoc esse Magicum & superstitiosū.

Addunt & quartam cautelam, si inuestigare (inquiunt r, addo verba, ne quid viris magnis videar attingere) affectat, an maleficio taciturnitatis sit inuoluta, an lacrymare coram eo queat stando, aut tormentis exponendo. *Hoc enim ipsum pro certissimo signo, ex fide dignorum antiquâ relatione, ac propriâ experientiâ docete, adeo compertum est, quod etiasi ad lacrymandum coniurationibus hortetur & compellatur, si malefica exsistit, hoc ipsū scilicet lacrymas emittere, non potest: dabit quidem flebiles voces, & ex sputo genas & oculos linire, ac si fleret, attentabit: super quo a circunstantibus cautè aduertendum erit. Modus autem coniurandi ad lacrymas veras, si innoxia fuerit, & cohibere lacrymas falsas, talis vel consimilis in sententiâ practicari a iudice potest seu presbytero, manum super caput delati seu delatæ ponendo*: Coniuro te per amarissimas lacrymas à nostro Saluatore Domino, &c.] Quis miretur sub ea tempora hæreses inualuisse, quando huiusmodi, quæ nec Scripturę sacræ, nec Conciliorum, nec Decretorum Pontificiorum nec Patrum, nec Ecclesiæ consuetudine introductæ sunt formulæ, ad superstitiosas obseruationes accedebant? Iam antè docui, indicium istud lacrymarum prorsùs esse fallax, & annumeranda haud dubiè hæc experientia superstitiosis aliis explorationibus, quas mox refellam. Formula ipsa nihil cōtinet impij, sed formulas huiusmodi iudicibus præscribere merè arbitrarias, & fallaci duntaxat innixas experientiæ, non satis pium, neque religiosum est, & sapit tentationem Dei. Nec ratio etiam quam addunt est bona; scilicet hoc contingere, quia gratia lacrymarum in pœnitentibus donum est Spiritus sancti, & diabolo displicet, ideò illam conatur impedire. Agè enim, si oratio illa efficax ad hoc donum a Spiritu sancto impœnitenti & nolenti maleficæ impetrandum, ad lubitum interrogantis latrunculatoris (quod quis credat?) sanè diabolus non magis poterit has lacrymas impedire, quàm cordis pœnitentiam: si non est ad hoc efficax, cur id diabolo displiceat, cui fictæ lacrymæ non possunt non placere? cur ergo per huiusmodi commenta, ab Ecclesiâ non approbata, via struitur similibus superstitionibus? Prætereà cur nequeat diabolus lacrymas, si velit, elicere, quas muliebre ingenium, cùm lubet, elicit, &, superstitio Flentium Picarditarum?

Quintam insuper addunt iidem scriptores: *Tōsis capillis capitis, cum calice aut scypho aquæ benedictæ, guttulam ceræ benedictæ immittendo, & inuocatione sanctissimæ Trinitatis, ieiuno stomacho trinies in potu ministrando per Dei gratiam à plerisque taciturnitatis maleficium abstulimus.*] Cetera transire possunt, cauendum ne vis ponatur in numero illo ternario, aut in ieiuno stomacho, vtrumque enim impertinens est ad effectum.

Sextam ponunt de tollendo hoc maleficio per alias maleficas: sed hoc meritò improbant, & de hoc posteà agetur copiosè libro sequenti s. Obiicitur factum Præsulis Ratisbonensis: Quòd dum quidam hæretici propriâ confessione conuicti, vt impœnitentes & defensores perfidiæ morti fuissent adiudicati, accidit vt in rogo hæresi persisterent, proiiciuntur ergo in profluentem: sed nec aquis demerguntur. Nutare multi, & fidem illorum suspicere. Sollicitus de gregis salute bonus pastor, triduanum indicit ieiunium & preces Deo fundendas, nondum expleto triduo, venit quidā, & denunciat hosce sub vno brachiorum habere maleficium insertum inter carnem & cutem: inuento & amoto, confestim illos vindex flammâ concremauit. Hunc ergo inquiunt denunciatorem fuisse Necromanticum, & eius præsulem visum denunciatione. Sed qui narrat Sprengerus, dubius fuit an Necromanticus fuerit, necne. potuit enim Deus bono illi præsuli id aliter reuelare, in causâ tam graui & populo necessariâ. Deinde nos non omnium hîc facta defendenda, sed causarū ac gestorū pondera libranda suscepimus.

Septimam ergo hinc eliciūt, deuotas ad Deum orationes iunctas ieiuniis & bonis operibus; immò & populo indici poterunt preces publicæ ad inuocandum diuinum auxilium in generali, & vt contra dæmonum quascunque infestationes cœlitum auxilia implorentur. Iuxta illud boni Regis Iosaphat t: *Deus noster ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.*]

Octauo loco addunt quædam u, mihi quidem non parum suspecta, nempe: quoad diem, *vt infra Missarum sollemnia & sacratioribus diebus, maximè sextis feriis quousque fit copulsus pro exspectatione Saluatoris nostri, maleficæ interrogentur. item si sal aut aliæ res benedictæ cum septem verbis quæ Christus protulit in cruce, in scedulâ conscriptis, simul colligatis, collo maleficæ alligentur: longitudo Christi benedicta super nudum corpus & extra circumcingantur.*] Ego quicquid illi dicant de experientiâ, illi experientię non fido, Reliquias Sanctorum appendi collo, aut quasuis res Ecclesiastico ritu benedictas, cereas effigies AGNI DEI (vt vocant) salem benedictū, &c. probo, dum desit irreuerentiæ periculū. & scio quoad agnum Dei hoc multis feliciter cecidisse. de verbis certis Scripturæ, quid sentiam iam dixi x. De longitudinis Christi Domini mensurâ, quid illa operari idonea, nouit Deus; sanè cùm benedici illam priùs volunt, indicant, hoc benedictioni Ecclesiæ tribuendum. in ipsâ etiam circumdatione, aliquid vereor ne sit mendosi. Dierum illa obseruatio suspecta quoque non immeritò. Sed & iura festis diebus abstinere iudicialibus iubent,

o de p. 3. q. 15.

p prax. cri. cap. 37. n. 21.

q Philostr. lib. 7. & 8. Nic. Remig. lib. 3. c. 9.

r Mall. Malef. d. q. 3. q. 15.

s c. 2. q. 2.

t 2. Paral. 20. v. 12.

u Spreng. d. p. 3. q. 16. Pet. Greg. lib. 13. de rep. c. 30. n. 5.

x lib. 2. q. de periaptis.

nisi quando periculum esset in morâ, vt patet [y]. ideò quòd iure receptum, vt in atrocioribus criminibus quouis festo, etiam in Paschalibus, liceat torquere, sed ad Dei honorem (vt addunt Doctores) id ego certè ad casum periculi lubēter restrinxerim. In genere tamen loquuntur [z] Baldus, Speculator, & alij quos sequuntur Clarus [a], & Binsfeldius [b]. Sed cùm idem Clarus fateatur, timentes Deum iudices his diebus nunquam aliquē pœnâ sanguinis afficere [c], idque in Dei honorem, non video cur, cessante illo periculo, non sit idem dicendum de torturâ.

Nonò, adiiciunt in ipsâ quæstione, legenda dicta testium, submissis nominibus, dicendo: *Ecce conuicta es per testes, &c.* Hoc non satis intelligo. Nam si velit duntaxat nomina testium taceri; parùm ad rem. hoc enim etiam extra quæstionem seruandum, de quo superiùs. si summissâ voce nominari, ita ne reus exaudiat nomina, exaudiens tamen reliqua: sanè hoc superstitiosum est.

Decimò, monent interrogandum reum, an velit subire indicium ferri candentis, & si annuat, cognosci verum esse maleficum. profectò id fallax est in primis; deinde iniquum proponere reo, quod ei facere, vel iudici non liceat permittere.

Vndecimò monent, *eos, qui nihil in tormētis confessi, de carcere pœnoso, ad benè munitam, sed minùs incommodam mansionem transferēdos: nullo tamen modo relaxandos sub iuratoriâ vel fideiussoriâ cautione: quia sic nunquàm veritas ab ita relaxatis habetur, sed semper deteriores efficiuntur.*] In primìs potest casus occurrere, in quo sic sint relaxandi ad meliorem custodiam: iudici tamen tum vehementer cauendū, ne aliis sint noxæ suo exemplo, vel verbis. Deinde potest etiam contingere, vt locus sit cautioni fideiussoriæ, vt superiùs dictum. Nec satis certa illa affirmatio, nunquàm meliores effici. Non est abbreuiata manus Domini, & præcedens vexatio dare potuit intellectum.

Alia, quæ Sprengerus addit, mox commemorabimus loco suo. Nūc ponamus duodecimò quiddam ex Francofurtensi I. C [d] quod addo, vt vitetur, quia merè superstitiosum. Quiddam (ait) *ne dolores sentiant, solent hos versus pronunciare:*

Imparibus meritis tria pendent corpora ramis,
Dismas & Gestas, &c.]

Quis non hæc rideat? scilicet iam vis etiam in Hexametri pedibus. subiungit & quędam ex Psalmis. Et homo religiosus non audet hæc pronunciare superstitiosa, vt facit (meritò) sequentia Grillandi [e], nempe ad eruendā veritatem iudici pronuncianda esse verba Prophetæ: *Dominus labia mea aperiat, & os meum annunciabit veritatem.* Nónne hîc ipsa Psalmi verba detorquentur? cur ergo vim arcessit à verbis Prophetæ? item, quis illa pronunciabit? iudex? quid hoc ad reum? reus? primùm quid si nolit? deinde certè inuitus pronunciabit, nec impetrabit. Sed nugas mitto.

SECTIO X.

De aliis mediis veritatem perscrutandi.

11 MAIORIS momenti quæstio est, liceátne iudici dolo, falsis promissis, vel mendaciis à reo veritatem elicere? v. g. si fingat eū ab aliis etiā complicibus denunciatum, si promittat liberationem, quam ei non cogitat, nec vult impendere, nec de iure potest. Homo pręcipitis ingenij & noua ac periculosa amantis Ioannes Bodinus [a] hæc omnia iudici permittit. In primis dum asserit li-

y ex l. prouinciatum, C. de fer.
z ex l. nemo, C. de Episc. audient.
a §. fin. q. 64. n. 34.
b in l. 7. C. de malef. q. 1. conc. 18.
c vide illum q. 97. v. 6.
d lib. 3 de lamiis, c. 10. nu. 39.
e de quæst. q. 4. n. 14.
a li. 4. dæmonom. c. 1.

A cere mentiri: hoc hodiè hæreticum est. fide enim tenendum, mendacium (quod nomen huiusmodi mereatur) esse rem simpliciter & per se malam, ideóque adeò illicitam, vt nec Pontifex dispensatione bonam facere possit: quæ est sententia non B. Augustini modò, & Thomæ, vt nugatur Bodinus, sed hodiè communis Catholicorum [b], qui illam sacris Scripturæ locis optimè confirmant [c]. Fuit in sententia Bodini M. Marullus [d]. Sed errore animaduerso eius interpres Gallicus planè cōtrariam Marullo sententiam tribuit: & multas paginas, quæ non sunt Marulli, Marullo inseruit, dictorum ipsorum Marulli confutationem pro Marulli dictis continentes: quàm bono exemplo & prudenter, ipse viderit. Argumenta Bodini ex sacris literis facilè soluuntur, & nos in tractatu de

B Mendacio soluimus omnia.

Sed nota aliud esse dicere aliquid falsum, aliud occultare aliquid verum (vt notat B. Augustinus[e]) veluti cùm vtimur, non mendacio, sed æquiuocatione: prius illud non licet cuiquam, maximè iudici; qui in hac re grauissimè, & in iudicio scienter mentiens, haud dubiè peccaret mortaliter [f]. posterius verò istud sæpe licet [g]. prius pertinet ad dolum malum, quia est contra legem diuinam & humanam: posterius pertinet ad dolum bonum [h], quia nec iuri diuino, nec humano repugnat, & dirigitur in bonum reipub. & iustitiæ executionē. His positis sit prima conclusio. Poterit iudex vti æquiuocatione & verbis subdolis (citra mendacium) & ambiguâ promissione liberationis, vt

C reum inducat ad fatendum veritatem & auctorē criminis commissi deprehendat. Est communis opinio Doctorum apud Couarruuiā & Plazam [i]. Dissentit quidem ab hac Iulius Clarus [k], sed nō distinxit mendacium à sermone æquiuoco: immò apertè loquitur de eo, qui expressè impunitatem promisit; quæ sanè promissio ad Bodini casum pertinet; nec mirum est, si Paris de Puteo & Dynus dissuaserint tali promissione vti. Sanè fateor iudicem non posse impunitatem reo promittere, nisi sit supremus iudex, qui habet absoluendi & liberandi potestatem, & hoc facere intendat. Quoad inferiorem iudicem maximè hæc quæstio procedit, & quoad dolum bonum, non quoad dolum malum siue cum mendacio coniunctum; qui nec

D supremo iudici permissus. Obiicitur à quibusdā promissio est iuris naturalis, & eo iure obligat; quare & hosti & reo seruanda. Respondeo, quando de re possibili est, ista autem est de re quæ iure iudici impossibilis: ideò nihil refert, quòd iudex habuerit animū liberandi reū; si verò non habuit animū, peccauit etiā per mendacium, verba menti contraria proferens. Secundò Respondeo, ista locum non habere in nostrâ conclusione, in quâ nec iudex intendit liberare, nec verba id necessariò significabant. imputet sibi reus, quòd non subtiliùs sensum verborum ambiguorum discusserit. Exēpla aliqua huius æquiuocationis occurrunt pas-

E sim in praxi. Acutū fuit dictum iudicis Leodiensis & licitum, qui sagæ pertinaciter cuncta neganti dixit, si veritatem luculenter profiteretur, se illi de publico vel suo; quoad viueret ipsa, quotidiè cibū & potum necessarium præbiturum, & curaturum ei domū nouam exstrui. domū intelligens ligneā fascium straminúmque in quā erat comburenda. Alia suggerit Sprengerus [l], veluti si honestiùs habeatur reus solito, & sinantur ad eum intrare viri honesti, & non suspecti, qui frequenter colloquā-

b B. Aug. lib. cōt. mendac. epist. ad Hiero. & in Ps. 5. Ambros. in c. cauete, 12. q. 5. Gregor. Isidor. Innocēt. & aliorum apud Gratiā. d. q. 22. B. Th. 2. 2. q. 110 ar. 1. Alf. à Cast. lib. 10. in verb. mendacium, & aliorum.
c Ps. 5. v. 7. Sap. 4. v. 11. Eccles. 7. v. 14. Ephes. 4. v. 25. Apoc. 21. v. 8.
d li. .. de instit. benè viuēdi, c. 4.
e super d. Ps 5. & li. 22. contra Fau. c. 34.
f bene hoc docent ex B. Tho. Caieta. Nau. Couar. Binsfeld. p. 3. dub. 3.
g Hadrian. quodlibet. de mendac.
h de quo multa dixi Com. in l. contractus, de reg. iur.
i lib. 1. var. resolut. ca. 2. in fi. & Plaza li. 1. Del. ct. c. 17 n. 1. in fi.
k d. § fi. q. 45 v. 7.
l d. q. 15.

tur de variis rebus etiam impertinentibus; & tandem fidenter suadeant, vt fateatur veritatem, promittendo iudicem facturum sibi gratiam, & se esse velle mediatores: *& postea subintret iudex & promittat facere gratiam, subintelligendo sibi vel reip. in cuius conseruationem totum quod fit, est gratiosum.*] Posset etiam iudex dicere se illi optimè consulturum, & confessionem ei vtilissimam futurã, etiam ad vitam sibi comparãdam. hoc enim verissimum de vitâ æternâ, quæ vera vita est. idẽ Sprẽgerus [m] paulò antè tradiderat sentẽtias tres alias huc pertinentes. Scilicet posse illi securitatem vitæ promitti, quando iudex intenderet eam vel exilio punire, vel carcere perpetuo. hæc sententia satis ęqua est. Alios (ait) velle, sic ad tempus tum in carceribus asseruandam, sed posteà incinerandam post aliquod temporis spacium: hanc refellere debuit quia reuera mendacium continet promissio huiusmodi. Tertiam ponit dicentium, posse iudicẽ securè vitam promittere, & posteà se à sententiâ referẽdâ exonerare; & in suum locum alium substituere: neque hanc reiicit, sed est omninò similis secundę, & adhuc peior, coniuncta cum mendacio: ideò penitus cauẽda. fortasis tutius est, quod alibi posuit [n], nempe vt petenti gratiam reo, respondeat iudex, fateatur veritatẽ confidenter, clementiæ se rationem maximam habiturum, ampliùs se facturum quàm ipse petat, & similia verba generalia.

m d.q.14.

n d.c.15.

Secunda: Si iudex dolo malo huiusmodi per mendacium confessionem extorserit, non potest ex solâ hac confessione reum damnare: nisi reus posteà compertâ fraude, de nouo id fateatur spõtè: vel alia satis prægnantia indicia & argumenta accedant: vel saltem fraude cognitâ non retractet, quod inductus dolo malo dixerat. Hæc est verior sententia Imolæ, Decij, & aliorum; quos sequitur Couarruuias [o], bene addens, quando nec retractat nec expresè ratificat confessionem, nec alia satis prægnantia accedunt indicia, mitiùs & extraordinariâ pœnâ affici debere: si accedant illa indicia, posse plecti ordinariâ. Si obiicias, promissionem hanc contra remp. esse factam, & ideò non prodesse debere reo ad pœnæ diminutionem. Respondet Couarruuias, tunc iudicem non debere seruare promissionem, quando viâ ordinariâ & recto planè tramite cognouit delictum; non, quando dolosè illud & viâ illicitâ expiscatus fuit.

o d.c.2.

Dixi in conclusione *dolo malo*, quia si dolo bono, & proinde viâ licitâ cognouisset, putarem non esse opus nouâ ratificatione, saltem in foro exteriore: immò nec in interiore. licuit enim iudici bono dolo, malum obstinati silentij animum rei decipere: & sibi iste imputet simplicitatem suam. Nec arbitror Clarum, si in terminis de dolo bono interrogatus fuisset, dissensurum, vt satis indicat [p], nec etiam Menochium [q].

p suprà nu. 8.
q de arbitria. cas.364.

Tertia conclusio. Si tamen iudex putans id sibi licere, sic dolo malo criminis confessionem à reo elicuerit, & fraude cognitâ reus nec ratificat, nec retractat: ideóque iudex eum ordinariam ad pœnam condemnet; non auderem iudicem de mortali peccato accusare. Hæc conclusio intelligenda de peccato, nõ quod incurrit mentiendo; de quo vix potuit habere probabilem ignorãtiam: sed de peccato, quod incurrit, reum ex tali confessione condemnando. de hoc enim peccato valde probabilis ei suppetit excusatio. cùm id ei licere, immò & eum debere multorum locorum praxis, & plurimorum Doctorum confirmet sententia [r], adeò vt cõmuniorem censuerit Alciatus, & communem saltem fateantur Plaza & Clarus [s].

Addidi, *nec retractat*; quia si reus expresè retractaret, nec alia contra ipsum argumenta concurrerent, tunc certè non auderem iudicem à mortali culpâ liberum asserere. Nam illa communis Felini & aliorum (vt rectè Couarruuias, quem sequitur Menochius [t]) intelligenda, quando reus cognitâ fraude expresè confirmat suam confessionem, vel saltem tacitè, non retractando. nam tunc illam ratificasse censendus: & hæc distinctio fuit de mente Paridis de Puteo [u].

Inquisitores Germaniæ [x] docent adhuc quasdã alias cautelas non improbandas: vt iudex diligenter consideret cõplicum dicta ad reum pertinentia, & hæc reo proponat, & diligenter singula inuestiget. si qua etiam instrumenta, vt vnguenta, pixides, buffones, præsegmina cadauerum, & similia in domo eius reperta fuissent, ei offerat, & quærat quid his egerit, cur ea seruarit, &c. Secundò vt complices, si quos habet, qui contra reum deposuerũt, ad reum intromittat, & permittat eos simul mutuò de facinoribus suis conferre, edere ac bibere, & habeat in loco vicino auscultantes & verba accipientes; etiam si opus, Notarium publicum: si desint complices, vtatur ad hoc personis, quas nouit non ingratas reo, sed amicas, & quasi fauentes atque miserantes: qui quodam sero intrent carcerem, & sermones deditâ operâ producant in multam noctem, tum quasi fortuitò id accidisset, querantur serò nimis esse ad recedendum, ideò in carcere pariter reliquum noctis exigant, & semper colloquantur: & sint similiter (vt dictum est) in vicino dicta excipientes. Tertiò, quòd quandocunque veritatem fateri incipiant, nullo modo iudex actum hunc interrumpat, nec dimidiet confessionem, sed instet quoadusque de omnibus veritatem dixerint, saltem quoad principalia, etiamsi in mediam noctem deberet proferre, & prandium cœnámve differre. Nam experientiã docuisse per dimidiationes & interruptiones, illos frequentiùs ad vomitum redire, & non aperire veritatem, quam incœperant detegere. Quartò, si prædicta deficerent omnia, tunc, si fieri posset, deducendos ad aliquod castrum, & ibi certis diebus custodiæ mancipandos: tum Castellanum fingere se cogitare longum iter, & diu abfuturum: intereà vt aliqui familiares, vel mulieres honestæ mulierem; viri, si vir sit, virum visitent: promittant ei (non, vt ait Sprengerus) quòd velint eã omninò permittere liberè abire; sed citra mendacium verbis æquiuocis (vt dictũ suprà de iudice in genere) multa & illecebrosa, dũmodò se informẽt de certis quæ scire cupiũt, experimentis. *Et aduertat* (inquiunt) *iudex, quod sæpissime per talẽ modũ fassæ fuerũt & conuictæ. Et nouissimè in diœcesi Argẽtinensi prope oppidum Schlestat & castrum Konigshem malefica detenta nullis tormentis & quæstionibus deduci poterat ad fatendum sua crimina: tandem modo supradicto per Castellanum seruato, licet præsens erat in castro, ipsum tamen malefica æstimabat abesse: tres ad eam familiares intrabant, & ei liberam relaxationem promiserunt, dũmodo super certa experimenta eos informaret. Et licet primâ fronte renueret, & quod dolosè cum eâ agerent proponeret; tandẽ interroganti de quibus informari vellet, vnus dixit super grandinem excitandam, alter super carnalia facta. Tandem vbi super grandinem illum informare volebat, & scutella plena aquâ apparatâ,*

r Archid. in c. vellem, 22. q. 2. Cyn. in l. præsenti, C. de his, qui ad eccles. confug. Felin. in c. adferre, de præsumpt. & Cottæ in Memorab.

s Alciat. in l. natura, ff. de verb. sign. Plaza lib. 1. Delict. ca. 37. Clar. suprà n. 9.

t Couarr. d. c. 2. Menoch. de arbitr. cas. 367.

u c. de tort. v. sequitur quæstio quotid.

x d.q.15.

malefica sibi iniunxisset, vt digito paululum aquā moueret, & ipsa certa verba protulisset; subitò locum, quem explorator nominauerat, scilicet syluam adiacentem castro, tanta tempestas & grando repleuit, sicut à multis annis visum non fuerat.] hactenus illi. Sed in hoc exemplo bis peccatum, primò in mendaci promissione. Vt enim iudici non licet per se mentiri, sic nec licet alios ad mentiendum inducere. Secundò peccatum fuit, in eo quod nimis longè exploratores progresi. Non enim licuit maleficam etiam paratam ad peccandum inducere; etsi licebat examinare, quomodo soleant operari: & sic intellige quod de informatione dictum; nempe de verbali per modum docentis, non de reali per modum facto ostendentis & exemplum præbentis. vides hîc iam captas posse ex condicto cum dæmone quædam operari?

Solent etiam iudices vti cōfrontatione. Ea duplex est, vna spontanea, altera violenta. *Spontaneā* voco, quando parati sunt rei, alios nondū captos societatis arguere & conuincere: hanc nunquàm iudex permittat, nisi præcesserint indicia talia, vt propterea citari possint; & iam citati, si non benè dissoluant obiectiones rei cōstanter eos accusantis, queant in carcerem compingi. Nam alioqui fieret iniuria his denunciatis. Violentam voco, quando complices in mutuis delationibus inter se dissentiunt: tunc debent primò seorsim, posteà simul de hoc dissidio interrogari. quòd si subdolè comperiat persistere, nec alia est via inueniendæ veritatis, solent altera in alterius mutuo conspectu torqueri. de hac praxi vide Iudoc. Damhouderum [y].

y prax. crimine c.47.

SECTIO XI.

De confessionibus.

IN ritè cōfessos non aliud iudicis officium est quàm condēnandi. iuxta illud Christi Domini; *Ex ore tuo te iudico.* & illud Iurisconsulti, *cōfessus pro iudicato est.* quia quodammodo sua sententia damnatur [a]. intellige si confessio sit clara, certa, verisimilis, constans, & legitima. nam obscura & dubia in fauorem interpretāda confitentis [b], parùm idonea est ad iudicandum. Verisimilis etiam sit oportet, quia inuerisimilis nunquàm sufficit ad condēnandum [c]. Inuerisimilis autem est, quæ de re est impossibili, aut omninò falsā [d]: quod concedimus Ponzinibio, & Godelmanno; sed contendimus eos errare, dum in Lamiarum confessionibus ea dicunt notoriè falsa & impossibilia, quæ vera & possibilia nos esse docuimus [e]. Legitima etiam sit oportet. hoc est, non præsumpta tantùm, nec ficta tantùm fictione iuris (nisi ex contumaciâ, quæ liquidissimam inducit probationem [f]) nec contra quam coloratè aliqua obiiciantur [g]: nec quando est incidenter tantum facta, vel metu tormentorum, vel extra iudicium, vel in figurâ tantùm iudicij, vel absente parte, vel in iudicio summario, aut nullo [h]: erit autem bona in casu Lamiarum & hæreticorum, etiamsi nō constet de corpore delicti [i]. Dicetur facta metu tormentorum, non tantùm si grauiter tortus fuit, sed etiam si fuerit leuiter tortus, leuatus ad torturam, ductus ante eculeū, spoliatus, vel si seriæ minæ de torquendo præcesserint. quoad eos qui timidi sunt & torturæ inassueti [k]. Item vt sit legitima, necesse est, non sit extorta, nullis vel non sufficientibus indiciis præcedentibus: nam talis esset nulla & inualida. etiāsi millies foret ratificata [l]. idem si in repetitione quæstionis sit extorta, quando non licebat iudici repetere [m]. idem, si extorta per iudicem pendente appellatione à sententiâ torturæ [n]. idem, si confessio extorta à reo, contra quem sola fama vrgebat, etiamsi sæpiùs ratificetur [o]. idem, si emanarit ab eo cui denegata defensio, vel copia indiciorum [p]. idem, si sit illius, qui quâlibet ex causâ de iure torqueri nō debebat [q]. confesso autem & conuicto per legitimam quoque torturam adhuc ante condemnationem dandus est terminus ad se defendendū, etiam non petenti ex æquiori & receptiore sententiâ [r]. Fallunt ista in eo, qui à naturâ mutus simul & surdus foret: qui non potest, ex suâ confessione signis declaratâ, condemnari. quare frustrà torqueretur: sed damnari dūtaxat potest ex testium depositione ac probatione [s]. Denique quæri potest, an qui confessus factū maleficum, negat se prauā intentione fecisse sit audiendus? vtplurimùm, quia præsumptio ei contraria est [t], puniendum nihilominùs constat [u], etiamsi iuramētum offerat de rectâ intentione: interdum tamen poterit iudex iuratū reū admittere ad probandum aliqua verisimilia, quibus cōfessio eius elidatur [x]. Quòd si res dubia sit, poterit reus torqueri, vt intētionem suam proferat, vt benè post Lanfrancum & Bossium, asseruit Simancas [y].

LL

a Luc. 19. l. 1. & 3. ff. de confess.
b Farinac. q. 50. n. 20.
c Farinac. q. 43. n. 21.
d gloss. in ca. fi. de confess. in 6. gloss. l. 1. C. de confess.
e suprà li. 2.
f Farin. q. 11. n. 97. & q. 30. n. 16.
g Farin. q. 21. n. 22.
h Farin. d. q. 21. n. 44. & q. 33. n. 16.
i Farin. q. 2. n. 25.
k Farin. q. 37. nu. 4. 97. & 103. cum seq.
l Farinac. d. q. 37. n. 110.
m Farin. q. 38. n. 70.
n Farin. supr. n. 17.
o Farin. q. 47. n. 8.
p Farin. q. 39. n. 84.
q Farin. q. 41. n. 95.
r vid. Far. q. 39. à n. 32. vsque ad 40. vbi benè Bossium refellit. & n. 90. cum seq. maximè. n. 99. vbi indistinctè quosdam omnes personas hoc tenēdū ostendit.
s Ant. Gomez. p. 3. c. 1. n. 69. Gill. Cal. & alij, quos sequitur Farin q. 41. à n. 90.
t l. si non cōuicij, C. de iniu. cum simil.
u c. 1. de præsumpt. c contra Christianos, de hæret. in 6.
x Bart. in l. inter omnes, §. rectè. de furt.
y prax. hæret. tit. 29. n. 10.

MM

SECTIO XII.

De abiuratione.

VT in aliis speciebus hæresis, etiam in Lamiarū crimine, abiurationi aliquando locus est; quando iudiciū tantùm nititur suspicionibus. Sumimus hîc abiurationē pro execratione seu anathematizatione iureiurando firmatâ. Et quia suspicio hæc, quæ est leuis quædam præsumptio mali ex leuibus indiciis procedens, oritur ex diuersis causis non æquè vrgentibus, fit vt quædā suspicio sit leuis seu modica [a], quæ etiā potest vocari temeraria, iuxta Menochium [b]: alia vehemens seu verisimilis, alia violenta. Et sic diuidendo, leuis oritur ex indiciis admodùm leuibus, quæ absolutè dubiū relinquūt iudicis animum, & hæc propriè dicitur suspicio. Vehemens oritur ex indiciis habentibus multùm verisimilitudinis, adeò vt inclinent aliquantùm iudicis animum in alterā partem, & sic dubitationem non excludunt totam hæc suspicio magis propriè vocatur opinio. Violenta denique oritur ex indiciis valdè fortibus, & adeò efficacibus, vt omnē dubitationē ex animo iudicis eliminent, & faciant eum planè vni parti assentiri [c]. hęc propriè vocatur præsumptio, iudicium, sentētia [d]. Iudicis autē arbitrio permittitur, qualitatem siue quantitatē suspicionis moderari, dūmodò caueat ne leuis sit corde, nimis facilè credēdo. Exēpla huiusmodi suspicionum ponit Sprēgerus [e], vt si quis deuiet à cōmuni cōsuetudine viuendi, si conuēticulis secretis, maximè nocturnis, intersit, aut cū suspectis & familiaritates secretas habeat, dicit leuē oriri: si quis quos nouit maleficos, visitat, munera offert, occultat, recipit defendit, vel aliter actu fauet, tum oriri vehementem: si quis perpetrauerit ea quæ pertinent ad ritus maleficorum, paciscendo, adorando, sacrificando, comminando, tangendo, aut dormientibus per visum apparendo, aut cubicula insensibiliter ingrediendo, &c. vel si penès eos instrumenta maleficij sint reperta, huiusmodi violentam præbere suspicionem.

a c. accusatus in pr. de hæret. in 6.
b li. 2. de præs. q. 7. à nu. 40. maximè nu. 59. & habes in d. c. accusatus, §. licet verò. & ibi Archid.
c sic post Menoch. d. loco bene differentem Farin. q. 36. à n. 174.
d de hac est c. cùm contumacia. c. cum accusatus, de hæret. in 6. c. quorumdam. d. 24.
e p. 3. q. 19.

A Leui ergo suspicione laborātibus potest indici [f] abiuratio etiam specialis, hæresis, de quâ leuiter suspecti: & si talis, qui sic abiurauit, reincidat, non punitur vt relapsus [g]. Si verò ex grauib⁹ suspicionibus abiurasset (nam & huic abiuratio indicitur) tunc censeretur relapsus: in hac debet fieri abiuratio in genere de omni hæresi, & in specie de illâ, de quâ vehementer suspectus fuit [h]. & tales fuēre abiurationes Theodoreti & Ibæ in Concilio Chalcedonensi [i]: si verò detur abiuratio ex suspicione violentâ, tunc facienda abiuratio, vt à verè malefico, & tāquàm à deprehenso exigeretur. Debent autem violenter suspecti, quando crimē fatentur, & parati sunt abiurare hæresim, & redire ad sanam mentē, ad pœnitentiā ab Ecclesiasticis B iudicibus recipi: quòd si nolint, debent tradi brachio sæculari vt impœnitentes [k], debent præterea cum abiuratione generali omnium hæresium, & disertā atq; clarâ errorum, de quibus sunt suspecti, canere palinodiam, & cōtraria asserere, & iurare se nunquàm ad abiuratos errores redituros, & hæc omnia scripto libello abiurationis, propriâ scriptione munito, confirmare: quæ cuncta ab Apostolorū temporibus recepta fuere. vt ostēdit Simancas [l]: & hæc abiuratio hodiè corā clero & populo fit, nec potest priuatim admitti, nisi ex magnâ causâ [m]. Quid si qui tantū vrgetur suspicione vehemēti seu verisimili, & detrectet abiurare? videtur Simancas [n] velle, eum posse tanquàm contumacem & impœnitentem tradi bra C chio sæculari [o]. Sed (vt ait Sprengerus [p],) dictum c. §. *in præsenti vero*, videtur tantum loqui, non de suspectis vehementer, sed de manifestè deprehensis, contra quos constat rigidiùs esse procedendū. contra hunc igitur Episcopus procedet per excommunicationem, &, si in eâ per annum steterit, condemnabit vt hæreticū. Porrò quando maleficum Ecclesia recepit ad pœnitentiam, laicus iudex posset illum apprehēdere, propter damna tēporalia variis illata, & proptereà condigno supplicio afficere; nec teneretur Ecclesiasticus iudex impedire, quia licèt eum nō possit tradere, potest relinquere puniendum. Sic Sprengerus. Sed de hoc plura mox [q]. De abiuratione facienda ab iis qui cōfessi & fassi, qualis fuit abiuratio Doctoris Edelini, nihil peculiare occurrit. adscribā tantum D historiam rei gestæ, versam ex Gallicâ narratione Enguerrani Monstreleti [r], ait Enguerranus, Anno 1453. Dominicâ die, quæ incidit in vigiliam Natiuitatis Dominicæ, Ebroici publicè in theatrum adductus citatus voce præconis & condemnatus fuit sententiâ iudicis ad perpetuum carcerē Episcopi dictæ ciuitatis, Magister Guilhelmus Edelin Doctor Theologiæ, Prior S. Germani in l'Haye prius Ordinis B. Augustini, & aliarum sacrarū familiarum religiosus, qui tētatione & suggestione hostis Tartarei, ei se mancipatat, eâ lege, vt cōcupiscentiis eius profanis & mundanis satisfaceret, & præcipuè vt frueretur Nobilis cuiusdam E Equestris familiæ matronæ amplexibus, quam ardebat, quâ gratiâ, se obstrinxit eâ seruitute inimico, vt cogeretur cōuenire ad certum locum, quotiescunque dicto inimico collibuisset: quo loco soliti erant conuentus suos agere; & duntaxat inscenso baculo cū scopis confestim cò transferebatur. Confessus fuit idem Magister Guilhelmus sponte suâ, se homagium exhibuisse inimico se offerenti præsentem in specie arietis, eique osculum sub caudâ ore impressisse; & multis variisq; annis posteà in damnato hoc instituto vitæ perstitisse. Intereà omnibus in rebus, quæ à dæmone postulasset, illum fauentem auxiliantémque habuisse: donec accusatus maleficij fuerit comprehensus, & in carcerem compactus, à quo iuridicæ incarcerationis tempore vis omnis hostilis euanuerit. Et per prædictam condemnationis sententiam iussus est Magister Guilhelmus in lacum seu fossam recludi, pane & aquâ deinceps alendus. In theatro verò Inquisitor fidei, voce altâ & disertâ oratione luculenter in memoriam reo redegit, quàm olim laudabiliter & vtiliter populum concionibus iuuisset, & instituisset, cùm Apostolico ritu per totam prouinciam fidem & legē CHRISTI IESV promulgaret; quo miser posteà decidisset, aliáque multa idonea eum ad pœnitentiam seriam inducere. Intereà catamiatus seu mitellâ ad infamiam depictâ ornatus, populo spectandus erat propositus, accurrente multitudine magnâ. Sed finitâ concione Inquisitoris, idem Guilhelmus, sciens se grauissimè peccasse, & sceleribus atrocissimis Deum offendisse; gemere, & flere, & altâ voce veniam à Deo, Episcopo, & Iustitia petere (addit Iaquerius [s], *quod in terram prostratus exhibuit quandam schedulam continentem sua facinora commissa contra fidem in dictâ hæresi & sectâ, offerendo prædictis iudicibus abiurationē*) & commendauit se suppliciter precibus assistentium. Denique fuerūt illi impacti compedes ferrei, & deductus in fossam, vt ibi per pœnitentiam elueret nefaria & horrenda peccata quæ commiserat.] hactenus Monstreletus. Quoad formulas abiurandi varias inuenias, vnam *in ca. Ego Berengarius* [t]: aliam in concilio Constantiensi [u], aliam apud Turrecrematam [x], aliam apud Alfonsum à Castro [y]; alias apud Sprengerum [z], distinctas pro quolibet suspicionis gradu [*].

SECTIO XIII.

De purgatione Canonicâ.

PVRGATIO Canonica vocatur, de obiecto crimine innocentiæ ostensio secundùm sacros canones facta [a]. hanc etiam reo deferendam leui tantùm suspicione laboranti voluit Sprengerus [b], censens suspicione notabiles vocari à Pontifice illos, qui quauis suspicione laborant: quæ etiā est opinio Archidiaconi. Quare nutat apud me dictum, saltem modus loquendi, Simancæ, volētis [c] non esse deueniendum ad hanc purgationem, nisi cùm reus publicâ laborat infamiâ, & simul crimē plenè probari nequit; ea tantū ratione, quia si crimen plenè probetur dānari; si infamia nō laboret publica, absolui debeat. cōtrà enim quis inferat: si infamia publica laboret; torquendum (iuxta alibi dicta) si crimē plenè nequit probari, tūc propter infamiā, vel suspicionē debere vel abiurare, vel se expurgare. Sed de infamiâ assentior Simācæ, hāc sufficere ad expurgationē, quando crimē amplius probari nequit: & accusator deficit in probatione, vt benè Clarus [d]. Nō assentior, si omnē suspicionē excludat. Sed benè est, quòd posteà [e] etiam vehementē suspicionem admittit, & totū id, quādo facienda purgatio, quādo nō, iudicis recto arbitrio permittit, habituro personæ, & circunstantiarū aliarum rationem. Expurgatorū quoq; numerus ab eodem arbitrio dependet; vt & qualitas personarum, an eiusdem, an æqualis cū reo conditionis, an inferioris? Viles personæ non sunt

[k] vt ex Canonibus adductis per eum Spreng. suprà & ex variis concilijs Siman. suprà n. 6. & n. 15.
[l] sup. n. 8. & 10.
[m] Leo ep. 75. c. si quis Episcopus, 1. q. 7. c. ad abolendam, de hæret.
[n] suprà n. 13.
[o] ex c. ad abolendam, de hæret.
[p] suprà.
[r] Chron. p. 4.
[s] Iaq. flagel. Fascinar. ca 4.
[t] de consecr. dist. 2.
[u] sess. 19.
[x] li. 4. de Eccles. p. 2. c. 22.
[y] lib. 1. de iustâ hæret. pu. c. vlt.
[z] d p. 3.
[*] q. 23. 24. 25.
[a] Rainer. Godofred. Sylu. verb. Purgatio.
[b] d. q. 19. ex c. excōmunicamus 1. in pr. de hæret.
[c] in praxi tit. 54. n. 3.
[d] q. 63. n. 4.
[e] n. 5. ex Decio.

inetandæ purgatione Canonicâ, nisi illæ spontè se offerant, & dicant se posse inuenire idoneos, qui expurgent, & tum possent mediocres, etiamsi non planè boni, admitti[f]. Qui, cùm vilis persona non sit (nam vilis potiùs esset torquendus) ad arbitrium iudicis non vult se purgare, si præsens sit; statim potest, vt contumax & conuictus puniri: Qui in purgatione deficit, pro conuicto habetur, vt benè Simancas, quem vide rectè prosequentē hanc materiam[g]; cui adde Clarum suprà & Menochiū[h]. De vulgaribus purgationibus egimus[i]. Formulam sententiæ purgationis habes apud Sprengerum[k], vbi etiam ritus omnes & materiam benè discutit, & adde titulum de purgatione Canonicâ[l], & quæ dixi[m].

f Simanc. suprà n. 8.
g toto illo c. 54.
h lib. 2. de arb. iud. cas. 274.
i lib. 3. tit. de sortil. iudic.
k q. 21.
l in Decreta lib.
m suprà lib. 3.

SECTIO XIV.

De Absolutione.

OO

ABSOLVTIO impendenda, quando vel reus obiecta crimina diluit, vel accusator ea non probauit: nonnunquàm id ab accusatione totâ nonnunquàm ab instantiâ iudicij, nonnunquàm sub fideiussione, prout iudici videbitur iustius & commodius[a]. Absolutio igitur alia est diffinitiua, alia ab obseruatione iudicij. Diffinitiua (quæ vocatur etiam à crimine, siue ab accusatione, siue absoluta) dicitur, quando reus absoluitur tanquā innocens, quia crimen non commisit. Ab obseruatione seu instantiâ iudicij dicitur absolui, qui absoluitur non tanquàm innocens, sed duntaxat tanquàm tunc nō repertus culpabilis, vtputà propter iudicij nullitatem, probationumve defectū, & rebus ita stantibus vt tunc stabant[b]. & hæc habetur etiam pro definitiua; catenus vt si noua indicia non oriantur, reus iterum molestari non debeat: immò etsi oriantur, non poterit repeti, nisi intra certum tempus ad accusandum institutū, nempe decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes. Quòd si dubitetur sitne definitiua an tantum a iudicij obseruatione; recurrendum ad acta. si habetur, *absoluimus ab obseruatione iudicij*, vel, *ab instantia dedimus*, vel, *stantibus rebus prout stant*, aut similia seu æquiualentia verba: tantùm censetur absolutus ab instantiâ iudicij. Si habetur, *eum absoluendum vt innocentem, vel non culpabilem*, & huiusmodi verba alia adsint, censendus absolutus definitiuè. Si verò res ex actorū verbis non colligitur (verbi gratiâ, si tantùm diceretur, *absoluimus reum*) tunc legenda diligenter acta, & videndum, an constet ex actis duntaxat crimē non fuisse probatum, non verò crimē à reo non commissum, tum censenda tantùm fuisse à iudicij obseruatione: si constet vel omninò non commissum crimen, vel non commissum à reo (verbi gratiâ, quisquam alibi benè docuit) tum habenda vt definitiua. Si ex actis adhuc res maneat ambigua, tunc communior sententia & praxis est, vt habeatur tantùm pro absolutione ab instantiâ, quod communi praxi receptum in fauorē reip. vt crimina puniantur, qui fauor præponderare debet fauori priuato reorum. Hæc ratio etiam est fundamentum opinionis receptæ & generalis consuetudinis (exceptis locis paucissimis) quia licèt iuri cōmuni scripto magis contentaneum sit, actore non probāte reum diffinitiuè absolui, tamen consuetudine & praxi iudiciorum inualuit, vt casu nō probati criminis, sententia feratur tātùm absolutoria ab ob-

a Simanc. in pract. c. 51.
b Clarus § fi. q. 47. & 61. Farin. q. 4. n. 24.

A seruatione iudicij, vt post Couarruuiā & alios optimè deducit Prosperus Farinacius[c]. Et sic intellige, quæ scribit indistinctè Sprengerus[d]. Nā quādo deprehensus est verè innocens reus, iudex illi faceret graue iniuriā, & mortaliter peccaret, inserens in sententiā eum duntaxat absolui ab instantiā iudicij: immò tenetur diffinitiuè absoluere, alioqui reus tūc potest à tali sententiā appellare; nec contraria consuetudo foret æqua vel toleranda. Si tamen reus non appellaret, in foro quidem externo censeretur sententiā approbasse; in foro tamen interno non auderem iudicem excusare. Non enim, quia alter vel ignarus est, vel incurius iuris sui, licuit iudici iniuriam facere: nec etiā superueniēs ratificatio tollit præcedēs iudicis peccatum, nisi quoad obligationem restituendi. Quæ

B velim diligenter à iudicibus notari, pro intellectu eorum quæ de hac re tradūtur à Doctoribus nostris[e], & praxi vulgatâ. Hæc intelligēda de absolutione in eodē foro. Nam si in alio foro agatur, tū nec absolutio definitiua planè reū liberat. Nā absolutus in foro poli seu conscientiæ, potest adhuc puniri in foro fori. Et, quia crimen nostrū est mixti fori, si absolutus in curiâ sæculari non fuit punitus ab eâ sufficienter, & iudex Ecclesiasticus habet pœnam quam infligat maiorem, eāmq; reus merebatur, poterit eam infligere. Contra quoque nimis leniter castigatum à curiâ Ecclesiasticâ, poterit seueriùs, etiam ad mortem, damnare iudex

C sæcularis[f]. Neque tunc censetur bis pro eodem crimine puniri, sed vtraque punitio pro eadē vnâ cōtinuatâ habetur: & quia in atroci crimine versamur, & cui expiando vix vlla supplicia sufficiant parùm hic necessaria est distinctio Marantæ[g]. Sed hæc sufficiant: formulam absolutionis pete à Sprengero[h].

c suprà n. 2. & 22.
d d. p. 1. q. 2.
e Grillan. tract. de relaxa. carcerat. tit. de absol. inno. q. 2. Couarr. lib. 1. var. resolu. c. 1. n. 8. & li. 2. c. 10. Clar. & Par. suprà, & iis quos pariter illi citant.
f optimè post alios Farinac. suprà n. 10.
g tit. de inquisit. n. 10. post Bart. & Par.
h d. q. 20.

SECTIO XV.

De sortilegiorum qualificatione; siue quæ hæreticalia, quæ non?

PP

D POST absolutionem, tractandū de condemnatione, sed quia congrua delicti pœna depēdet à delicti qualitate, hæc necessariò sectio præmittenda fuit, non ratione Lamiarū seu Strigū, quarū crimen semper cū hæresi coniunctū est, vt docet experientia; sed ratione quorundā Sortilegiorum minus atrociū, & in quibus pactum solummodò tacitū reperitur, procedam[s] per breuia axiomata.

Axioma primum. *Sortilegia hæretica dicuntur omnia in quibus dæmon inuocatur ad faciendum, vel indicandum ea, quæ vel facere vel scire non potest*, hoc est certum[a]. quia hæreticum est, illum credere posse facere vel scire, quæ neque scire neq; facere potest, sed Deo sunt reseruata. Dixi, *hæretica* non

E *hæreticalia*. nam hæreticale significat tam quod sapit hæresim, quàm quod hæreticum est: & quia has duas significationes multi non benè distinxerunt, adeò etiam errarunt in hac materiâ. Prima ergo hæc non tantum sapiunt hæresim, vt illi volunt: sed verè sunt hæretica facta, non dico sunt hæreses, (nam hæ ab intellectu pendent, & heresis est intellectus error) sed dico facta hæretica. sicut enim propositio hæretica est, ipsa enunciatio falsa Catholicæ veritati contraria: sic etiam factum est hæreticum, quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter, quia est materia circa quam intellectus aberrans versatur in hæretico errore: & ad factum hære-

a Grillan. de sortileg. q. 10. ... 19. Clarus § hæresis, ... quæst. ... b Clarus ...

tiam sufficit id, quod facit esse huiusmodi, vt si quis rem ita se habere pertinaciter contenderet, is verè hæreticus esset. verbi gratiâ, rebaptizat quis aliquem, factum est hæreticum, quia qui tenet posse rebaptizari, est hæreticus. ad factum sapiens hæresim sufficit, vt qui hoc asseceret fieri posse, quod facit, eius propositio verè diceretur propositio hæresim sapere, non tamen verè diceretur esse propositio hæretica. v.g. si quis sacramentalia misceret vsibus profanis, citra pactum expressum vel inuocationem expressam dæmonis: faceret factum sapiens hæresim, quia si diceret hoc fieri oportere seu licere, hæc assertio saperet hæresim. Ex his puto pendere decisionem controuersiæ inter Barbatiam & alios Iurisconsultos, de iis qui dæmonem inuocant ad cognoscendum seu faciendum ea quæ ipse facere vel cognoscere potest, à Deo non impeditus: v.g. vt reuelet furta commissa, vt in amorem carnalem inducat. Quoad hæc enim Barbatias [c] censuit, horum cognitionem pertinere ad inquisitores fidei, & ea sapere hæresim manifestam. Sed alij Barbatiam reprehendunt, & cum Oldrado volunt hæc non pertinere ad Inquisitorum cognitionê, neque esse hæreticalia,[d], & in hac re inueniuntur Parisiensia apud Paponum arresta contraria. Sed pro Barbatiâ faciunt Theologi Spineus & Pegna [e]. Inprimis pertinere etiam ad Inquisitores cognitionem, dubitari nequit, cùm crimen sit mixtum. Deinde non esse crimen hæreticum (nisi quid aliud accedat) nec sapiens manifestâ hæresim, id quoque puto, si desit dæmonis inuocatio expressa, sapere tamen hæresim non manifestam crediderim, quando consulitur dæmon siue maleficus diuinator de rebus amissis: licèt enim dæmon norit, ipsum tamen consulere sapit hæresim, occultam saltem. idem dicendum in philtris, quibus Magici characteres, & superstitiosa alia, pactum occultum haben ia admiscentur: sed quoad amatoria ex philtris merè naturalibus, citra superstitionem exhibita, putarim ea non sapere hæresim: quare & iudicem diligenter inspicere & considerare hæc debere. Illud non dubito hæresim saltem sapere, nisi potius verè hæretici sint, Magos illos, qui credunt quod solent iactare se vnitos spiritui, siue prædictos spiritu quodam excellenti seu potenti, cuius efficacitate possint cogitationes aliorum scire (quod soli Deo reseruatum) & occulta diuinare, & alium ad aliquid imaginandum, vt loquûtur, necessitate adaque miranda, supra hominum communem potentiam facere. Quos etsi negent, necesse est vel illa non posse præstare, & tantum fingere, vel si credunt ista & faciant, verè Magos esse, & tales quales dixi, pactum cum dæmone habentes. De his sapienter scriptum à Cardinali Cusano [f]. Non illa phantastica (nempe vnio Magorum, qui hominem ad quandam naturam spirituum influentialium sibi coniecturalium, quibusdam operationibus mediante fide (hanc intelligo fiduciam quam Magi semper exigunt) adscendere dicunt; vt in virtute spirituum talium quibus per fidem vniuntur (hoc est, per promissam eis fidelitatem & patientiam) plura & singularia mirabilia, aut in igne, aut in aquâ, aut scientiis harmonicis, apparentiis transmutationum, manifestatione occultorum, & similibus efficiant. Manifestum est enim in his omnibus seductionem esse, & recessum à viâ & veritate. Propter quod tale ad fœdera & pacta vanitatis, cum malignis spiritibus taliter astringuntur, vt id, quod sub fide credunt, opere ostendant in thurificationibus & adorationibus Deo tantùm debitis; quæ spiritibus, quasi potentibus implere petita, & de vocalibus, istis mediantibus, magnâ cum obseruantiâ & veneratione impendunt. Consequuntur aliquãdo per fidem (intellige (per) non vt causam poni, sed poni pro (*iuxta*) nam error esset credere quòd fiducia illa magorum sit efficax, ipsa caduca petita, vniti sic spiritui; cui etiam, à Christo æternaliter diuisi, in suppliciis adhærebunt.] *hactenus ille.* Quando autem dubium est, sintne hæresim sapientia, necne sortilegia, non pertinet ad Inquisitorem iudicare aut cognoscere sintne talia vel non; (verùm hoc pertinet ad Theologos qualificatores) sed postquam constat ea sapere hæresim, dubitatur verò tantùm an sapiant manifestam; possunt de illâ qualitate cognoscere, & pronunciare se iudices esse [g]. Qualitatem verò horum factorum puto desumendam à circunstantiis & actibus, seu rebus quæ admiscentur.

Secundum Axioma. *Quæcunque fiunt sortilegia à sortilegis habentibus pactum expressum, sunt respectu operantis sapientia hæresim, etiam circa res quas dæmon cognoscere vel facere potest; respectu verò operis duntaxat, si sint circa res quas dæmon cognoscere, nec facere potest* [h].] Ratio, quia primo casu, propter fœdus illud, operans est hæreticus: secundo casu tûc tantùm factum ipsum sapit hæresim. Sed quoad non habentes pactum expressum.

Dico tertiò, *Si quis sortilegio Deum abnegent, vel adhibeant sortilegio hostias sacras; vel aliud sacramentum, aut etiam sacramentalia, immo vel reliquias, vel agnos Dei, vel alias res Ecclesiastico ritu benedictas & sacras* [i]: *vehementer sunt suspecti de heresi.*] Ratio, quia tales significant se credere huiusmodi adhibita vim habere ad maleficiorum operationem. Et de hac credulitate debent examinari, &, si nolint respondere, possunt desuper torqueri; & si non fateantur, vt vehementer suspecti debent abiurare.

Dico quartò, *Si qui baptizent imagines ex qualibet materia, vel rebaptizent pueros; hoc ipso vel heretici sunt, si putant formam vel materiam baptismi aliam esse posse ab ea quam Christus instituit: vel sunt vehementer suspecti, etiamsi negent se hoc credere* [k]. quia tales actus naturâ suâ præ se ferunt aliquid, quod est hæresis manifesta. Nec inuenio Grillandum contrarium sensisse, vt illi Farinacius impingit. Idem dicendum de consecratione & baptismo librorum. Nam Magi libros suos, vt vim energiticam accipiant (sic falluntur) curant benedici per Sacerdotem aliquem, habentem stolam in collo, & aquâ benedictâ cum aspergillo ex herbâ hypericontis eos aspergentem, simulque profantem, *Ego te baptizo in nomine Patris*, &c. & interea aliâ manu sacerdos tenet cereum benedictum, postea ponit libros sub mappâ altaris certo loco, idque tribus certis diebus, quorum vltimo in modum crucis fasciâ ligat librum, & recludit in loco puro & abdito. hoc fassi Magi Mantenses Parisiis 1586. mense Nouembri [m].

Dico quintò, *Si ad res, quas potest dæmon facere, vel cognoscere, sciendas vel efficiendas, misceantur res non sacræ, v.g. hostia non consecrata; etiamsi super eam Sacerdos Missam dicat, probabile est, non esse sortilegium hæreticale, quando fit à non habente expressum pactum* [n]. Putarem tamen distinguendum. nam si

[c] consil. 38.
[d] Oldrad. consil. 10. Tit. de pæn. ... Papon. ...
[e] Pegna in ... apolog. ...
[f] ... de ... ia ...

[g] Pegna d. comm. 67. in fine, vbi dicit hanc veram & communê esse sententiam.

[h] post alios Grill. q. 10 à n. 4. Far. d. q. 20. n. 81.

[i] Eymeric. d. q. 2. & ibi Pegna d comm. 67. Alf. à Cast. li. 1. de iustâ hære. punit. Berna. Cumâ. in Lucer. Inquisit. ver. sacramentis abusi, Ioann. à Roias tracta. de hæret. p. 2. assert. 12. nu. 267. Far. d. q. 20. n. 85. in 2. editione, suprà Grillã. q. 10. n. 16.
[k] Pegna super Spinad. apol. 4. Farin. num. 85.
[l] q. 2. 2. nu. 6.

[m] teste Crespeto dis. 12.

[n] Oldrad. cõs. 10 col. 3. Grilland. q. 10. n. 7. & q. 11. n. 19. & 20. Farin. num. 84.

iste benè sentiat de præsentiâ corporis Dominici, & transsubstantiatione, & non præbuit hanc hostiam populo adorandam, sed verè aliam, quam eleuauit, consecrauit, hanc verò accessoriè tantũ super altare ad magicos effectus posuit; erit tantùm suspectus de hæresi: si verò illa alia credidit, tunc apertè foret hæreticus: si verò reuerâ, nec credidit ista vim aliquam ad effectum magicum habere, non erit suspectus de hæresi, sed extra ordinem puniendus. Hæc ita si de hac eius intentione constet. nam quamdiu non constat, mihi quidem videatur de hæresi meritò maximè suspectus.

Dico sextò, *Quandocunque dæmon inuocatur per modum sacrificij vel adorationis, sapit res manifestam hæresim: quando per modum imperij, non rarò idem dicendum.* v.g. primò, si admisceantur res sacræ [o]. Secundò, si inuocetur, vt amicus Dei, & ei charus. Tertiò, si putet hoc non esse peccatum, vel saltem non graue. Quartò, si petat quæ dæmon præstare nequit, vt suscitare mortuum, animam defuncti repræsentare, arbitrij libertatem cogere ad amandum, &c. vel quæ nescit, vt futura contingentia: vel quæ scit contingenter, ea petit doceri certò & infallibiliter. Quintò, si petat quæ potest dæmon, sed credat eum ea posse etiam Deo non permittente; vel putat reuelari præsentia aut præterita, omninò infallibiliter [p]. Immò si rem rectâ reputemus viâ, quia nobis omne cum dæmonibus commercium interdictum, quotquot non modò per viam obsecrationis, sed etiam per viam imperij aliquid à dæmonibus student obtinere, valdè sapiunt hæresim [q]. Illud tamen fateor, ipsius suspicionis pondus, qualitate personarum & aliis circunstantiis esse trutinandum [r].

o Doctores suprà citati, vers. dico tertiò.
p Bernardus Basinus tract. de artib. magicis. concl. 1. & seqq.
q Spineus d. apol. 4. & Simanc. Cath. inst. tit. 21. n. 13. & Pegna vbi suprà cōmen. 68. lit. O.
r v. Pegnam, suprà.

SECTIO XVI.

De pœnâ & supplicio maleficorum.

QQ

PROGREDIAMVR à leuioribus. Sed notandum principiò, quosdam I.C. [a], nimis credulo VVIero medico & hæretico, magnam vim facere in distinctione nominum venefici, malefici, incantatoris, strigis, lamiæ: quasi verò hoc iudiciũ ex nominibus, non gestis ac facinoribus, sit decidendum; constet iudici de re, nomina contemnat quæ rebus subduntur, non res nominibus: & sic, qui de hac materiâ veteres nouitiique scripsêre, rebus ipsis nomina posthabuêre: quod & ego hoc tractatu feci, pro iisdem sumens veneficos, maleficos, incantatores, sagas, striges, lamias. itaque hac putidâ diligentiâ prætermissâ, facta nunc perpendamus.

Quoad peccata sortilegij, quæ hæresim non sapiunt, in pœnâ vtrumque ius, ciuile & Canonicum eo conueniunt, quòd iudicis arbitrio permittant; debere tamen iudicem arbitrio sic vti, vt canonibus legibúsque se accommodet, nec eorũ præscriptum transiliat temerè, videlicet, nisi qualitas facti, conditio personarum, animus delinquentis, scandalum inde exortum, similiáue suadeant pœnam intendere vel minuere: quod idem in mandantibus & consulentibus obseruandum, communiter receptum videtur [b]. Solent autem iure canonico sortilegii non hæreticales (vt vocant) siue sint laici, siue clerici, & ad quemcunque finē ea fecerint in foro pœnitentiali puniri pœnitentiâ XL. dierum [c]: sed cùm hodiè omnes pœnitentiæ confessario sint liberæ, poterit moderari [d]. In foro fori, si publicum crimen, olim imponebatur publica pœnitentia; quam si detrectarent, non complerent, à communione fidelium arcebantur [e]: hodiè sublatâ illâ publica pœnitentiâ, laicus non hæretica, nec hæresim sapientia conficiens, pro primâ vice erit excommunicandus [f]: si monitus perseuerat, & est vilis persona, publicè est fustigandus, vel mitrâ chartaceâ dehonestandus; si honestior, relegandus, vel perpetuo carceri mancipandus [g]: consequitur autem infamia hoc crimen, etiamsi nihil horum illi iudex infligeret [h]. Hæc certum est procedere, quando ad malum finem; sed quid si ad bonum? idem in laicis & clericis tum obtinet: adhuc esse puniendos, etiamsi verba sacra admisceantur, vel cruces, &c. si sint admixta alia, vt characteres, nomina ignota, & huiusmodi obseruationes, quas constat nihil per se habere efficaciç ad finem illum bonum [i]. & tunc pœna est arbitraria.

Quoad clericos, conficiens non hæreticalia, in simplicitate cordis & zelo bono (v. g. pro inueniendis bonis Ecclesiæ subtractis) suspenditur à diuinis & ministerio altaris per annum & vltrà iudicis arbitrio, secundùm facti turpitudinem & criminis [k] qualitatem; si dolo malo fecisset, deponeretur ab ordine sacro, omnibus beneficiis priuaretur, & in monasterium perpetuò detruderetur: immò & infamis effectus, tonsurari solet, & in modum stulti decaluari, vestibus antè & retrò rescissis & decurtatis, & mox degradari, hoc est, perpetuò ab altaris administratione remoueri [l]. Et quia hac in re multa & varia (proh dolor) sunt Ecclesiasticorum delicta, etiam parochorum (ad quod Episcopos & Archidiaconos decet attendere) breuiter quædam ex Grillando & Farinacio, iudicibus Romanæ curiæ, subiungam pro clariore dictorum intelligentiâ.

Sacerdotes, qui causâ vindictæ seu doloris aras spoliant, aut luminaria consueta exstinguunt, vel quid simile faciunt, nocendi gratiâ iis, quorum quasi in funus hoc impendunt officij; honore & dignitate priuantur, & infames efficiuntur [m]: si verò ex inimicitiâ Missas defunctorum pro viuētibus celebrarint (Belgæ dicunt, *een moorrtmisse*) vt is, pro quo sacrificium offerunt, celeriùs moriatur, vel incurrat mortis periculum; proprij ordinis gradu deiiciuntur, & in exilium perpetuum, vnà cum eo qui Sacerdotem consuluit, vel hoc fieri mandauit, eiiciuntur [n]: nisi tamen spontè de præmissis coram Episcopo vel Metropolitano se culpabiles detulerint, & de ipsis condignam peregerint pœnitentiam, vt benè Grillandus [o]; fallitur tamen Grillandus dum putat [p] hæc sortilegia non sapere hæresim: omninò enim sapiunt, quia est hæresis, putare hæc habere effectum huiusmodi, ideò hæc pertinere censeo ad hæreticalia: sicut & imaginum crucis, B. MARIÆ, vel Sāctorum conculcationem, & deiectionem factam dolo vel iracundiâ: nam quod Grillandus ait non sapere hæc hæresim, falsum id esse sciunt, quotquot iconoclastarũ furores norunt & execrantur.

Sacerdos celebrans super rebus profanis, quæ vulgò putantur aptæ ad sortilegia; vt sunt hostia non consecrata, circumscripta certis notis & literis sanguineis, ducto sanguine ex annulari digito; item cuticula, quâ infantis caput nascentis est inuolutum; panis incoctus, siue massa cruda, vel coactus in placentam; vel lapis, vulgò dictus;

a Richard. cō. 112. Io. Althuzius admonit. ad Iud. Godel. tract. de lam.
b Abb. c. 8. de sortile. Grill. supr. q. 11. Menoch. de arbit. cas. 388. n. 11. Fari. q. 20. num. 94.
c text. & Doctores c. 1. de sortileg. Grill. d. q. 11. n. 2. 6. & 9.
d Menoch. su-pra n. 6. 5.
e c. pro dilectione, & seq. de consecrat. d. 2. Sylu. v. superstitio. q. vlt.
f c. si quis Episcopus, c. aliquanti, 26. q. 5.
g c. contra idolorum, 26. q. 5. Romanscing 660. Grillan. d. 7. 11. nu. 4. & 10. Menoch. sup. nu. 18.
h c. 3. 2. q. 8. c. infamis, 6. q. 1.
i Grill. q. 1. n. 2. p. n. 4. & 5. q. 11 n. 8. 14. 15. 23. 24. & 27. q. 14. n. 5. q. 7. n. 4. & 5. & Farinac. sup. n. 96.
k c. 2. de sorti. Grilland. d. q. 14. nu. 3.
l c. si quis Episcopus, q. 5. post Grill. Meno. Fab. Far. suprà nu. 92.

RR

m c. quisquis 2. q. 8. c. de benedicto, 32. q. 1. c. admoneât, 26. q. 5. 7. Follet. in pract. crimi. canon. c. 11. n. 49. Farinac. q. 19. n. 44.
n c. quicunque, 26. q. 5. & Diazus prac. crim. Can. c. 35. Menoch. sup. n. 15. Grill. q. 10. n. 12. & q. 11. nu. 17.
o ex d. c. quicunque.
p d. nu. 12. & seqq.

calamita; beneficiis est priuandus,& in carcerem detrudendus [q]: idem dicendum,si sit abusus vasis aut vestibus sacris [r],verbi gratiâ,altaris pallâ,calice,patinâ,purificatorio, tabernaculo Eucharistiæ, aut reliquiarum; lapide sacrato vel eius frusto, corporali,manipulo,stolâ,albâ,velis sãctuarij, &c. proponant huiusmodi sibi exemplum Regis Baltassaris [s]; qui tamen non abutebatur ad sortilegium, sed ad vsum domesticum profanum, quod minus erat.

Sacerdos, qui in solemni Missæ sacrificio, preces,quæ non tendunt ad Dei cultum & salutem animæ, sed potiùs tendunt in peccatum, obtulerit [t] (vt ille; cuius vesanum amorem fusè describit Grillandus [t])eodem modo puniri debet,quo præcedentes [u].

B Omnibus autem communes pœnæ sunt sequentes:qui consulunt diuinatores, vel remedia (illicita videlicet) petunt à maleficis, in easdem incidunt Ecclesiasticas pœnas,in quas & ipsi malefici aut diuinatores: prætereà sunt ipso facto excommunicati,excommunicatione tamen nulli reseruatâ [x];&,si sint clerici, possunt deponi, tam verò clerici,quàm laici,debebant olim quinquẽnalem subire pœnitentiam [y]. Iure autem ciuili, eandem discentes ac docentes incurrũt pœnam [z]: qui Magos in domum suam vocant, causâ artis exercendæ, priuati bonis debent in insulam deportari [a]: qui Magos consulunt, gladij pœnæ subduntur [b]:ex Carolinâ sanctione, & consuetudine imperij,etiamsi ob bonum finem interrogarint,vel magicis artibus aut remediis vsi fuerint, exilio, vel aliter infra mortem damnantur, arbitrio iudicis [c]. De amatoria præbentibus,dictum [d].

C Incantatores Serpentum, si præcantatione suâ duntaxat implorant simpliciter & deuotè auxilium Dei, absque aliâ superstitione; vt culpæ,ita etiam pœnæ expertes sunt: si verò diabolum inuocant expresè vel tacitè, erunt puniendi pœnis commemoratis Sortilegorum. Vt autem queant ista discerni, aduertendum ad verba ipsa,ad modum,ritum, & ordinem incantationis: quia si in eis insunt aliqua verba extranea, vel ignota nomina aut characteres, siue alia quæ non conducunt per se ad effectum intentum,tota res diabolica & superstitiosa debet censeri [e]. Dicendum idem in cæteris remediis contra maleficia.

D Quoad astrologos iudiciarios, chiromanticos, & huiusmodi diuinatores; si tantùm prædicant euentum vt possibilem præsumptiuè & inclinatiuè, non sunt puniendi, vt sortilegi,si verò prædicant,vt infallibilem vel necessarium,sunt hæretici sortilegi [f]; & contra eos videnda Bulla Sixti V.contra astrologos edita 1585.

Qui præbent poculum naturale aborsûs, vt venefici puniendi; non vt sortilegi,nisi sortilegia admisceant [g]. Quando Episcopus captiuum habet aliquem sortilegum hæreticum, si paratus sit homo ille abiurare, & condignam subire pœnitentiam,non potest eum tradere brachio sæculari,nec etiam potest acta iudicialia seu copiam processûs eius vllo pacto cum iudice sæculari communicare;alioqui iure Canonico incurreret irregularitatem [h]. Duntaxat enim quibusdam casibus sortilegi hæreticales possunt tradi brachio sæculari. Primò, si fuerint Doctores & seductores, nisi sponte suâ ad Ecclesiam redierint, & hæreses abiurarint, seque contra illas strenuos præbuerint [i]. Secundò si sint relapsi. Tertiò, si sint impœnitentes,ad quos

q Duas supra c.19. Grill. q. 4. Menoch. supr.n. 12. Farinac.supra n. 107.
r Grill.q. 16. & post eum Menoch.& Farinac.
s Dan. 5.
t quæst. 16. n. 2.
u Grill. Menoch.Far. suprà.

SS

x cap 1. 26. q. 5.
y c.2.& 3. 26. q.5.
z l.8. C.de mathema. & malef.
a l.5.d.tit.
b l.5.eod. titul.
c Carolina cõst.c.109. Godel.li.3.de Lami.c.11.nu. 31.Kirch.cõs. 11.num.9.
d li.3.p. 1.q.3. sect.2. in fine
e Summa cõf. quam citat & seq. Grill.q.11 nu.18. & Farinac. suprà n. 110.
f Berber.in Viator. tur. rubr 8.n. 5. & 6.Gril.q.11.n. 16.& 12.q. 3. n.13.& 14.Farina.supr. nu. 111.
g vide Bullã de aborsu Sixti. V.

TT

h c. sententiã sanguinis, ne clerie.vel monac.Anchara. in c.ea, quæ, d.reg. iur. in 6. Farina. sup. nu. 105. Simancas prax. ca.59 num vlt.

A reducuntur conuicti omnia negantes pertinaciter [k]. Quod Farinacius [l] extendit etiam ad sortilegos,qui hominem occiderunt, vel quid simile fecerunt,quod iure ciuili morte luendum est; vt nonnisi aliquo trium dictorum concurrentium possint degradari, & curiæ sæculari tradi. Sed in aliis criminibus enormibus id verum non esse posteà ostendam [m]. Et quando accesit ad hæresim homicidium qualificatum, aliud dicendum, mox ostendam.Formulas condemnationis quoad istos singulos,pete ex Sprengero [n].

Quando sunt Sortilegi hæretici, aut hæresim sapientes, contra eos agi sicut contra hæreticos, receptum est vtroque iure [o]:quando non sunt tales,sed ab omni errore hæretico alieni, à sæculari etiam Magistratu solent virgis cædi, ad triremes, vel in exilium mitti,vel aliâ extraordinariâ, infra B mortem,pœnâ affici, interdum etiam pecuniariâ, iuxta personę & criminis qualitatem [p].

Si mors sit alicuius maleficiati subsecuta, locum esse pœnæ legis Corneliæ,& comburendum sortilegum,communis est sententia [q]. Quoad Necromanticos & cæteros magos, atque maleficos, solas Lamias excipientes,idẽ fatentur patroni Lamiarum [r]. Sed Lamias nostras non esse eximendas numero cæterorum Magorum,communis est sententia Theologorũ & Iuristarum,vt mox docebo. Fundamenta Godelmanni & aliorum sunt. Primò,Lamiæ fatentur imposibilia; nempe se volasse ad conuentus, libidinem cum dæmone expleſſe,tempestates excitasse, & huiusmodi. Respondeo, ostendimus hæc dæmoni non esse imposibilia, & ideò fidem habendam earum confessionibus censent Catholici communiter. Secundò, Lamiarum peccata sunt potiùs cogitationis,vel nudi conatus,quàm facti, vel executionis: ideò ab Ecclesiâ puniri non deberent, nec à iudicibus aliis.Respondeo, falsum præsupponi, progrediuntur enim in opus exterius: & in atrocioribus criminibus receptum, conatus aliquando puniendos,vt constat [t]. Tertiò, Pœnam minuere deberent ætas senectutis,& sexûs fragilitas. Respondeo, senectutem non esse idoneam causam minuendæ pœnæ in atrocioribus delictis, vt ex praxi iudiciorum, affirmat rectè Iulius Clarus [u]. deinde falsum supponunt,solos senes in hoc peccatum incidere.Vt etiam falsum supponunt, solas mulierculas sic delinquere:quanquàm nec in hæresi, nec in similibus atrocioribus sexus excusat. Quartò,Lamię debent censeri similes dormientibus,confitentur enim crimina commissa in mẽtis excessu, vel sopore. Respondeo, multa sagas, immò ferè omnia vigilantes committere, & propter hæc puniendas;vt propter pacta cum dæmone,coitum cum eodem, infanticidia, segetum & iumentorum damna,&c.Immò,& quæ in somnis gererent,culpâ non carent, quia & ante somnum ea præmeditantur,&post somnum ea rata habent, & sibi in illis complacent [x].

Quintum argumentum,pacta huiusmodi sunt imaginationes delusarum mentium. Venerius quoque coitus cum dæmone, est rei imposibilis fictio. Quæ de tempestatibus & damnis datis narrãtur, eorum excedunt potestatem:quæ de trãslatione corporali dicunt, sunt nugæ meræ. Respondeo, inprimìs credendum contra seipsos ipsorum confessioni,sicut & aliis reis, deinde tam conformes omnium esse testificationes, & tam confirmatas experientiâ omnium populorum &

k de his tribus fusè Simanc. prax.c. 59. cum seq. Al. à Castro li.2.de iust. hæret. punit. cap.2.
l d.nu.105.
m hac eâd. sect.lit.YY.
n par. 3.Mallei.
o Gril. d. q. 11.n.1.6.9. Menoch. supr. n.4. Farinac.q.20. nu. 87.
p post alios Clarus §. hæresis.n. vlt. Menoch. sup. & Farin. sup. q1.1. c. de mal. & Math. Berber.d.rub. de sortile nu. 1.& 8. Damhoud. in praxi crim. titul. de homic.per sortile.ca.73.
r Ponzinibius Fich Godelm. & alij.
s lib.2.
1.
2.
3.
t Iul. Clarus § fin.q.92. n. 2.Kirchou.& alij, quos sequitur vel inuitus Godelm.3.ca.vlt. num.36.
b § final.q. 60.num. 6.
4.
x Simanc. in prax.ca. 11.n. 4.
5.

y l.1. de ftrigimag.& dęmon. admirand.cap. 34.
z d.commen. 68.lit.1.
a li.2. de pacto,q.4. de tempestatibus & damnis quæſ. 11. de concubitu,quæ.15. de translatione local. q. 16.

VV

b li.de duplici mart.
c in c.illud. 26.q.2.
d 2.2.q.95.& 96.
e p. 2. q. 184.
f in 2.d.7.ar. vlt.
g ibidem.
h ibidem.
i in ſpeciali quæſt. quam de hac re cōpoſuit iuſſu Papæ Ioan. XXII.
k in 4.d. 34.
l in 2. d. 8. q. 2. a.4.
m 2. part.tit. 12.
n in tract. de fide & legibus.
o in verbo, ſuperſtitio,& verbo, maleficium.
p in 1.p. Trilogio Theologiſ. Aſtrologiæ.
q in qq. à Maximiliano Cæſare propoſitis.

2

r relect. de Magiâ.
s li.1. de iuſtâ hæret. punit.
t direct. Inquiſ.c.43.
u cōment.68.
x in diſput. poſt Lucernā Inquiſitorū.
y in Malleo.
z in Fornicario.
a in Præceptorio.
b li.de Magicis.
c cont. Ponzinibium.
d li.de ſtrigimag.& demō admirand.
e Dialogo. ſtrix.
f in Flag.hæret.

3

g in 1.quæſt. de Magiâ.
h in Pneumalogiâ.
i de odio Satanæ in homines.
k p.1. de cōfeſſ.malef. præludi.7.
l li.4. ſumm. inſtruction. Sacerdot. ca. de magiâ 15.
m l 2. de fortil.q.3.
n tract.de ſuperſt.à n.85.

ſæculorum;*vt id negare,nihil ſit,niſi inſanire*, vt bene dictum à Syluestro[y];*quibus*,vt ait Penna[z], *nemo(niſi ſenſu careat)queat contradicere* , *&* (vt alius quidam de grege hæretico dixit)*qui hoc auſit negare,is audeat negare meridie lucere ſolem,& bis ſex eſſe duodecim.* Et ſingula nos comprobauimus[a]. Nunc duntaxat Auctores ea confirmantes citabo. PACTVM iſtud agnoſcunt & habent pro certo, tum THEOLOGI, vt poſt Cyprianum[b],& B. Auguſtinum[c],tenent B.Thomas[d], Alexander Halenſis[e], Albertus Magnus[f],Petrus de Tarantaſia(qui poſteà fuit Innocentius V[g].)Petrus de Bonauentura[h],Guido Carmelita[i], Scotus[k], Gabriel[l],S. Antoninus[m], Guilhelmus Pariſienſis[n], Syluester, Tabiena,Angelus,Armilla, Grafiis[o], Gerſon[p], Ioannes Trithemius harum rerum nimis peritus[q]:Franciſcus Victoria[r], Alfonſus à Caſtro[s];Eymericus[t],& ibi Penna[u],Bernardus Cōmenſis[x] Sprengerus[y], Niderius[z], Hollenus[a], Baſinus[b],Bartholomæus Spinæus[c], Syluester Pietas[d],Franciſcus Picus[e],Iaquerius[f], Ioſephus Anglez[g], & nouiſſimè Sebaſtianus Michaëlis[h], Creſpetus[i], & Petrus Binsfeldius[k], Cardinalis Toletus[l].Idem ex IVRISTIS aſſeruêre,Grillandus[m],Martinus de Arles[n],poſt veteres,Ioan. Andreæ[o],Archidiac. Ioann.Monach. Guilhelmum de monte Lauduno & Bartholomæum Raymundi[p],& ſatis fatetur Oldradus[q],item Turrecremata[r],Berberius[s],Simancas[t],Damhouderus[u], Nauarrus[x],Menochius[y],Farinacius[z], Florimundus de Remundis[a],Nicolaus Remigius[b]. Quodque caput eſt,expreſsè hoc docet Ioannes XXII.[c]

Et quia contra hæreticos agimus, etiam ex ipſis hoc accuratè docent, Lambertus Danæus[d], Ioannes Bodinus[e], Thomas Eraſtus[f], Georgius Pictorius[g],Hotomanus[h].

De VENERIO COITV ſuccuborum & incuborum,hoc tenent cum Innocentio VIII. Pōtifice in bullâ de hac re editâ , & plurimis ſanctis Patribus Alexander de Hales[i],B. Thomas,B.Bonau. Scot.Dur.Gab.Dionyſ.Carthuſianus[k] Guilhelmus Pariſienſis[l],Abulenſis[m], Alfonſus à Caſtro[n],Caietanus[o], Sixtus Senenſis[p], Bartholomæus Medina[q], Sprengerus,Niderus Syluester, Picus, Hollenius, Spinæus, Victoria, Michaëlis Creſpetus, Toletus, Angles,Binsfeldius,Commēſis, Iaquerius[r],& Vlricus Molitor[s].

Ex iuriſtis, Martinus de Arles[t] Grillandus[u], Simancas & Remigius[x], & locorum omnium acta de hac re iudiciaria·Nec non prædicti quinque hæretici; & ipſemet Lutherus[y], vt appareat mendacium Fichardi, hoc attribuentis ſolis Inquiſitoribus & Papatui addictis, vt ille loquitur.

De GRANDINE TEMPEST. &c huiuſmodi; quæ probantur omninò à Theologis[z],vbi B.Thomas[a] & Carthuſianus, idem docuere Patres[a], B. Auguſtinus[b],Iſidorus[c],Innocētius[d].B.Thomas,& cæteri Scholaſtici[e],Caſtrenſis,Syluester Spinæus, Hollenus, Sprengerus, Michaël, Toletus, Iaquerius, Niderus, Victoria, Angles, Binsfeldius, & alij citati Ex Iuriſtis conſentiunt, Simancas, Menochius & Damhouderus , & Remigius, & Cōmenſis citati;Azo, Godofredus,Bartolus,Angelus, Baldus, Salycetus[f], vbi textus apertè hoc confirmat. Bonifacius de Vitalinis[g], Ioannes ab Ananiâ[h],Grillandus[i],Franciſcus Balduinus,Iacobus Ræuardus, & alij[k], Petrus Gregorius[l], Petrus Matthæus[m]. Nec non tres illi hæretici, quos no-

A minaui,& Lutherus Archihæreticus.

De TRANSLATIONE CORPORALI, eam per dæmones fieri poſſe & ſolere,ex Patribus docent Clemens[n],Arnobius[o],Hegeſippus[p], Cyrillus Hieroſolymitanus[q], Maximus Taurinenſis[r], Epiphanius[s],Gregorius[t]: Et alia exempla ſuggerit Ioannes Cæſarius Monachus Ciſtercienſis[u],& quæ his addunt Bartholomæus Spinæus[x], Grillãlandus,Caſtrius,Remigius,& Binsfeldius à me citati.

Eſt iſta communis ſententia Theologorum & Iuriſtarum,S. Thomæ, Scoti, Durandi, Caietani. Syluestri, Angles, Victoriæ,Caſtrij,Sprengeri, Niderij,Iaquerij,Michaëlis Creſpeti,Toleti, Spinæi,Pici,Guillhelmi Pariſiēſis, Binsfeldij, & alio-
B rum citatorum;Turrecremata[y], Grillandi[z], Pennæ ſuprà[a],vbi citat Cōmenſem & Albertum[b],& vocat hanc ſententiam communem Theologorū, & veram,vt eſt reuerà. Nec ei repugnat Nauarrus[c], nam voluit ſolummodò negare, eas vehi, cum illis circunſtantiis, quæ exprimuntur in *d. cap.Epiſcopi.* Ratum ergo maneat, quintum hoc argumentum planè falſis præſuppoſitis niti. Mirè tamen circa hanc deluſionem Lamiarum pertinaces ſunt earum occulti quidam Patroni. Arripiunt occaſionem ex *d.cap. Epiſcopi* (de quo nos mox copiosè & luculenter diſſeremus.) Quia deluſas Herodianas illas canon aſſerit; ſic ratiocinantur ſi illæ deluſæ,ergo & noſtræ ſtriges. At quia ho-
C mines, alias nec ineptè nec inſulsè ſtolidi, animaduertunt non ſatis validè inferri. *Ergo ſaltem* (inquiunt)*poſſunt etiam deludi.* Vnde igitur cùm aliqua in iure ſiſtitur,iudici conſtabit eam non deluſam,quæ potuit?Ne quid diſsimulem, en vobis ipſorummet argumētationem ad meō V.Cl.Phil. Numanno Secretario oppidi Bruxellenſis in Brabantiâ,poëtica arte,ſed pietate clariore, cui cum illis quotidianæ velitatiunculæ pro veritate, præſcriptam:*Manifeſtum eſt*(inquiunt) *Doctores de materiâ ſagarum ſcribentes ad vnum omnes hoc admittere,quod mulierculæ à dæmone ſæpe illudantur ac decipiantur : ita vt per imaginationem cogitent,& credant certè ſe perpetraſſe ac feciſſe veraciter ea , quæ tantum in ſolâ phantaſiâ opera diaboli mentem obfuſcantis obuerſata ſunt.Non ſatis tutò ergo agere iudices, quando*
D *confeſſionibus ſagarum ſiue voluntariis,ſiue per vim extortis, fidem adhibentes, eáſque pro ſufficientibus habentes, probationibus, miſeras illas, ac fortè inſontes ſuppliciis tradunt ; quæ, cùm deceptæ ſint, negare non poſſunt, ea, quorum ſe reuerà reas putant. Quamobrem cuiuis iudici meritò ſcrupulus naſcetur. Quia confeſſio in hac re pro ſufficienti probatione haberi non debeat: cùm fieri poſſit , vt ex errore deceptæ mentis procedat confeſſio. Quo igitur pacto iudex poterit dignoſcere; Verùm in indiuiduo reus reâve, quæ ei offertur, ſit per imaginationem deluſa,vel verè commiſerit quæ fatetur?*

E En Rhodus, en ſaltus,quis non agnoſcat argumentum Vvieri, cuius venenum Calidius Looſæus, in Alemaniâ hauſtum & eiuratum, in Belgium,præſertim Bruxellam, diffudit. vt antidotum propinem tam periculosè potis,primùm nebula ratiocinationis,ſeu vaporis noxij exhalatio,remouenda. Nempe prætexitur prætenſio ſcrupuli ex confeſsione falſâ & erroneâ,quam cōtendunt eſſe,quādo ex nudâ confeſsione proceditur. Quis vnquàm aſſeruit(non ego quidem vſquàm) ſoli

o in Catechis. ... delizter. ...

4

p ibidem
q conf. 210.
r in c. illud. 26. q. 2.
s in Viatorio Iuris. tit. de ſortil.
t in pract. c. 11.& in inſtit. Cathol.
u in pract. crim.

5

x Manual. ca. 11.num.15.& in c. nunquid Cain, de pœn d. 1.
y de arbit. iud. caſu 388.
z prax. crim. q.20.
a de Antichriſto,c.7.nu. 5.
b opere de demonolat.
c in ſuâ extrau. ſuper ſpeculâ.
d dialog. de ſortiar.
e li. de dæmoniomnan.
f in Furnio.
g in Reſol.an ſagæ ignis mulctâ damnandæ.
h conſ. 98.
i 1.p q.7.
k in 2.d.6.
l de Vniuerſo p.vlt.c.14.
m in 6. Gen. q.6 & in 7.&
x od q 11.
n ſuprà c. 16.
o in 2.2.q.96. a.2.
p li.5. ſanct. Bibliothecano.73.
q 1.2.q.72.ar. 2.
r ſuprà citati.
s in dialog. cū Sigiſmundo,c.5. & 6.
t ſuprà.
u lib.2.q.7.
x ſuprà.
y in Conuiuialib.
z argu.c.1. Iob.
a in c.nec mirum,26.q 5.
b li.8. de ciu. Dei,ca.19.
c li.8.Etymol. c.9.
d in Bullâ ſuâ ad Inquiſit.
e in 2.d 7.&
f in l.4. C. de maleſ.
g tract.de maleſ c.de ſortileg.
h in c.1.de ſortileg.
i lib.2.q.6.
k ad leges XII.Tab.
l li.14. Syntagm. Iuris vniuerſi, c. 11.& 1.
m in 7. Decretal. tit. de maleſ. & incantat.
n li.6. Cōſtit. Apoſt.cap.9.
o li. 2.cont.

gent. p li.3. de excid. Hiero. q Catecheſ 6. r ſerm de Natal.Apoſt. s li.1.cont.hæreſ. 30. t li.1.Dialog.c.4. u li.5.c.27.34.36. x cōtra Ponzin b. y c.Epiſcopi,26.q.5. z de ſortileg.q.7.a d.cōm.68. b de agnoſcēd.Cathol.aſſer.q.24.n.24. c c.1. Manual.n.38.

nandum

standum confessioni? censui semper & profiteor, in hoc crimine ex nudâ & solâ confessione rei procedi non posse, cum Baldo [d] & Angelo, quia ex tali non videtur satis iudici constare certò posse de crimine, quod tamen necessarium est ad condemnandum, ex sententiâ communiore [e]. Sed contendo paralogismum latere in hac solius nudæ confessionis nuncupatione: & ideò, vt in omnibus æquiuocis, esse necesse priùs disquirere, quid vocent nudam confessionem. Si de confessione legitimâ & ritè factâ loquuntur, in quâ & adfuêre indicia (alioquin nulla foret) & reliquis de quibus disserui [f], certum est ac manifestum eos allucinari. Nam leges humanæ talem confessum habent pro iudicato: & in Euangelio paterfamilias seruulum nequam *ex ore eius* (hoc est, ex confessione) iudicat, & ex tali confessione indiciis fultâ, quæ ad torturam per se sufficerent, reũ damnari posse, non est dubitandum, vt meritò censuit post alios Daniel Mollerus [g], & hoc in terminis de crimine & confessione strigum accuratè probat Arnaldus Albertinus [h], quem lege, si lubet. Si de non ritè factâ (v. g. destitutâ indiciis improbabili, vel impossibili) loquuntur illis assentior: sed nego hoc in casu proposito locum habere. Nam quæ Lamiæ confitentur, non sunt impossibilia, nec improbabilia peritis humanæ & diuinæ philosophiæ, sed admirabilia tantùm. Probatum id à me [i]. Nec vnquàm iudices probi ex tali nudâ confessione procedunt, vel ad damnationem, vel ad torturam, vel ad capturam aut inquisitionem [k]. semper enim indicia requirunt, quibus aliquando validiùs, aliquando imbecilliùs, sufficienter tamen confessio astruitur: quæ indicia qualia esse debeant iam docui [l], & non possunt particulatim, nisi specie facti in particulari propositâ, explicari. Cur ergo metuunt stare confessioni sic legitimè factæ? in foro poli standum est confessioni proponentis in exomologesi peccata sua, etiam absque vllis indiciis; cur non in foro fori cũ indiciis? si Dei vicarius illic peccatũ non metuit, cur hîc vicarius terreni Regis formidet? an tẽporariæ pœnæ maior est dolor quã æternæ, aut primæ morti sgrauiùs periculũ vel damnũ, quàm secundæ? Quid? quòd in sacramentali confessione tenetur Iudex stare rei confessioni; adeò vt si dicat se talia patrasse, non possit confessarius illum reiicere, sine peccati Mortis reatu, quasi illusum, ex hoc quidem solo (quod prætexitur) capite, quod deludi à dæmone aliquando tales contingat; sed tenetur ei & absolutionem & pœnitentiam impendere? igitur nec iudex fori externi, solâ fretus coniectura, quia deludi solent, potest strigum iuridicæ confessioni fidem derogare. Quod inde etiam stabilitur, si malefici se conspirasse in reip. vel Principis perniciem faterentur: ex isto illusionis capite nullus iudex auderet eos absoluere vel dimittere; sed censeret se obligatũ ad reorum condemnationem procedere; vt reorũ læsæ Maiestatis. Et si hanc publicam iniuriam negligeret, ipse à superioribus iudicibus in ius vocaretur, ac ille ipse fisci procurator (tam somnolentus vel contemptor diuinæ iniuriæ) nactum se spongiam crederet succi plenam, quam aueret exprimere. Cur ergo seniori esse liceat in Dei iniuriâ, quæ perspicuè in maius Ecclesiæ & naturæ damnum vergit? Denique si in furtis latrociniis, sacrilegiis, adulteriis, homicidiis, falsæ monetæ, sodomiæ, &c. criminibus stari potest legitimæ cõfessioni, cur non in hoc quoque delicto? Iniquum planè est, aliam exigi certitudinem, quàm quæ iuxta criminis naturam potest haberi: si cuiusquã autem, certè huius criminis ea est natura, vt de eo fermè iudici aliunde nequeat constare, quàm ex indiciis, præsumptionibus, & reorum confessione, eò quòd clàm committatur, & sæpè nulla post se sceleris vestigia relinquat. quare hîc potissimùm locus est sententiæ volentium solam legitimam, quæ verisimilis sit, reorum confessionem in talibus delictis ad condemnationem sufficere, quam admittit Godelmannus [m], & tenet Mollerus [n], ita priùs deciderat Iulius [o] Clarus. Nónne sunt hæreticis annumerandi isti fœderati partiarij dæmoniorum? sanè id communiùs receptum docent Grillandus [p], & Clarus [q], quos sequitur Mollerus [r]. Quis autem neget, ad hæreseos condemnationem sufficere legitimam confessionem, nisi qui à grauissimis iuris interpretibus temerè velit dissentire [s]? Quamobrem censeo, non tantũ iudices securè posse stare tali confessioni, sed etiam teneri sub culpâ lethalis peccati. Quia cum iudex ex officio & secundùm leges reum damnare tenetur, si non damnet eum, ex cuius absolutione periculum imminet reip. & scandalum mali exempli plerisque gignitur, ad damna inde prouenientia tenetur resarcienda [t]. Nec diffiteri quis potest, striges esse noxias reip. & conari quàm plurimos possunt in societatem criminis pellicere, & earum absolutione bonos iure optimo scandalizari; secundùm leges verò tales à iudicibus legitimè captas, tortas, confessas puniri morte debere. Constat ergo, iudices hoc facere nolentes lethaliter peccare in Deum & remp. & quod hinc consequitur, tales Iudices in hoc proposito manentes absolui in foro conscientiæ nullatenus posse: quod accuratè perpendendum est eorum confessariis. Quis nescit iudicem teneri ex actis procedere? aut quis vnquam syndicatum intendit, aut in foro fori reprehendendum iudicauit, si secundùm allegata & probata sententiam tulisset? Duntaxat quidam excipiunt, si priuatim certò sciret reum esse innocentem, quod ipsum tamen multorum grauium Theologorum, & communior Iuristarum sententia non admittit, nisi in eo qui legibus superior est, negat in subsellij inferioris iudicibus, sed hoc loco nullus huic exceptioni locus est. Nemo enim aduersariorum affirmare audet certò se scire illas delusas & esse innocentes, præter Vvierum, Ponzinibium, Loosæum & similes; quorum iam explosus est error, obstinatione & impudentiâ & inscitiâ plenus; sed dicunt duntaxat sæpe illas deludi, & idcirco in indiuiduo iudicem dubitare. Verùm hinc ego contrà infero, quando in indiuiduo iudici non constat delusam esse, teneri iudicem legitimæ rearum confessioni stare. Quæro, si nosset non esse delusam, nónne damnaret? si damnaret, quam sciret non delusam, cur non teneatur etiam fassam damnare, quam nescit delusam? semper sanè præsumenda est non delusa, donec delusa fuisse probetur, quia legitima confessio, vera esse præsumitur. contendenti delusam, probatio incumbit: non probanti, meritò obiicitur, neminem qui aliàs mente constet, stultum vel delusum præsumi, nisi probetur. Videte in quem scopulum isti impingunt, dum scrupulum timent. Scrupulorum proprium est facere vt timeas, vbi non est timendum, & contemnas, vbi meritò fit trepidandum. sic isti dum vitant, vel fingunt se

d in l. 1. C. de confess.
e arg. l. 1. § item illud, & ibi Barto. ff. ad Syllania.
f supra lib. 5. sectio. 11.
g parte 4. Constitu. Saxonic. sect. 2. n. 13.
h de agnoscend. assert. hæret. q. 15.
i toto li. 2. Disqu. Magic.
k vide dicta sup. sectio. 2. vers. Quartò requiritur.
l supra sect. 3. n. 4. per tot.
m li. 3. de lamiis, c. 10. n. 47.
n d. sect. 2. n. 11
o § fin. lib. 5. recep. sentẽt. q. 55. vers. Quomodo autẽ dicatur constare de delicto.
p q. 10. n. 10. de sortileg.
q d. q. 55. vers potest etiam, & q. 4. v. 1.
r supra.
s Bald. in l. si quis non dicã rapere, C. de Episc. & cleric. Felin. in c. auditis, extr. de præscript. Arelatens. in tract. de hæret. not. 2.
t vt docebo in fine huius sectionis.

u lib. 2. de Paradiso.

x li. 9. var. in edicto Alarici.

vitare, inanem culpam, in verum crimen incurrunt. *Vbi impius interficitur* (ait B. Ambrosius [u]) CHRISTVS *infunditur: vbi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur. Impium est* (scribit Cassiodorus [x]) *iudices illis esse indulgentes, quos cœlestis pietas non patitur impunitos.* Hæc de scrupulo prætenso. Nunc de ipsâ delusione manum conseramus.

Primùm dicunt; *Manifestum esse, Doctores de sagarum materiâ scribentes ad vnum omnes hoc admittere, quòd mulierculæ à dæmone sæpè decipiantur ac illudantur: ita vt per imaginationem credant ac cogitent certò se perpetrasse ac fecisse veraciter ea, quæ in solâ phantasiâ operâ diaboli mentem obfuscantis obuersata sunt.*] Siste gradum. Bonam horum Doctorum partem non oscitanter perlegi, & nego ad vnum omnes hac de re idem sentire, quoad id quod de facto contingit; sed tantùm conueniunt quoad id quod potest contingere. Fatentur omnes vnanimiter fieri posse, vt mulierculæ decipiantur: immò & viri. nam ne sexus quidem melior purus ab hac contagione: sed vtrùm reipsâ sæpe decipiantur; item, vtrùm hæc deceptio in cunctis, quæ fatentur, an in quibusdam tantum locum habeat, non idem sentiunt, nec scribunt. Pōzinibius, Vvierus, & similes videntur velle semper illas deludi; Alciatus, Duarenus, Godelmannus, & alij, videntur velle tantùm deludi quoad pleraque; & quidem quoad hæc semper; quorum omnium iam explosæ sententiæ indignæ sunt quibus refellendis iterum calamus desudet. Communis Theologorū, Philosophorum, Iuristarum, & omnium Ecclesiasticorum Tribunalium, & ferè omnium sæcularium subselliorum sententia est, illusionem hanc in paucis admodùm rebus seu facti speciebus (nempe delatione ad conuentus, trāsfiguratione, & carnali copulâ cum dæmonibus) & id rarissimè in his ipsis contingere. sic præter cæteros disertè scribūt Iaquerius, Comensis, Sprēgerus, Michaëlius, Binsfeldius, Remigius. Peccāt itaque disputatores isti primò, cùm asserunt omnes in hac delusione cōuenire: secundò cùm quod de quorundam casuum seu visionum confessione conceditur, id ad cæteros extendunt, de quibus idem negatur: tertiò, dum, quod rarissimè contingere, immò quod tantùm contingere posse multi dicunt, id ipsi sic interpretantur; quasi crebrum esse, vel frequentiùs ab omnibus concedatur. Sin fatentur id frequentius quidem non esse, cur non potiùs quod frequentius esse solitum amplectuntur: & animo propendent vt ex frequentiùs contingentibus confessionem veram, quàm falsam esse præsumant? Sicut legislatori (secundùm Theophrastum) sic & iudici oculus mentis ab eo, quod semel aut bis accidit, ad id quod sæpiùs cōsueuit, transferendus. Deinde peccant, & largiùs, cùm ex tali præmissâ propositione inferunt: *Non sati ergò tutò iudices agunt, quando confessionibus sagarum siue voluntariis, siue extortis per vim, fidem adhibent, & eas pro sufficientibus ad damnationem probationibus habent.*] Errant inquam sic argumentantes. Primò, quia videntur velle subindicare iudices hoc nunquàm tutò facturos: quod ex præmissâ tamen particulari propositione eos inferre recta ratiocinandi ratio non permittit. Ais, sæpè decipiuntur; ergo iudex nunquàm earū confessioni tutò credat. Nego consequentiam: quæ vt valeret, semper decipi eas foret necesse. nunc nec sæpè, sed rarissimè decipi deprehenduntur. Sæpiùs ergo erraret iudex non credens, quàm credens. Quòd si tantū

A hoc volunt: Aliquando delusæ sunt: ergo a sic delusis aliquando iudex rapi potest in errorem. Verum id quidem, sed & illud verum; sæpissimè & ferè (si ferè) semper compotes mentis sunt & erroris vacuæ, & verum est quod confitentur: ergo iudex confessionem illam sequens sæpissimè & ferè semper rectè iudicabit, & nunquam, vel vix vnquàm ab illis in errorem deducetur. Ampliùs dico, quamuis deduceretur; si confessio legitima fuerit, addicens confessam supplicio legitimo, nihil peccabit, sed error expers est culpæ. functus enim est officio suo, qui secundum allegata, & probata, & publicam conscientiam, immò & priuatā (cui dubitatio sola non repugnat) ex iuris normâ iudicauit. Prętereà si quid ista ratio valeret, in similib. valeret; in quibus tamen nemo iudiciorum vel legū peritus vllatenùs ea admiserit. Quā sæpè B tormentorum acerbitas falsam in proprium caput reorum confessionē extorquet? ergóne iudex, qui ex cōfessione per quæstionis cruciatum expressâ, sed aliàs legitimâ, reum damnauit, nō securè procedet? sæpe fit, vt multi testes pecuniâ corrupti in vnum testimonium conspirent, nec occurrat contra illos exceptio vel depulsio sufficiens, & tamen reus verè sit innocens: ergo testimonio legitimo testium iudex non tutò nitatur? Quis hæc ferat? similia sunt tamen, quæ aduersarij adferunt. Quia quod ad iudicem attinet, qui decipitur, parum vel nihil attinet, quâ ex causâ decipiatur, si peccaturus idcirco, quòd sine suâ culpa deceptus condemnarit. Nec ad rem pertinet, quod deceptio ex quæ C stione vel testimonio, vel ex rei spontaneâ confessione sit orta: quia suppono in his omnibus æquè iudiciorum solemnia cuncta ritè obseruata fuisse. Si ergo talia ad subuertendum omnium publicorum iudiciorum ordinē & rationem sufficere debent, valebit illa argumentatio: si non sufficiunt, inualidus est & obtusus iste mucro à delusione petitus. Qui etiam inde retunditur, quòd hac in re eadē quoque est ratio fascinationis & cæterorum criminum. Nam etiam quoad alia crimina reos à dæmonibus deludi posse constat, vt quoad homicidium, vim publicā, adulterium, monetariā, &c. D si faciat dæmon vt quis putet à se factum, vel alij videantur videre se Petrum facientem, quod alius fecit; nemo tamen in aliis criminibus ad reorum liberationem à pœnâ iuris vnquàm hoc colore vti voluit: quia nullus fuit, qui tam friuolæ defensionis vanitatem non perspexerit. Quot somniātibus illusiones contingunt, quas homines putant sibi vigilantibus oblatas? quot in somnis aliquando cædes, incendia, proditiones nonnulli sibi videntur designare? Quid si ergo somniet v.g. Petrus se Paulum capitalem inimicum gladio traiicere, & Paulus gladio traiectus reperiatur: capiatur Petrus, & putans se, quod tantùm somniauit, reuerà patrasse, & ideò spontè aut in tormentis homici- E dium à se commissum fateatur, quod alius commiserat: quæro, quid iudex faciat? absoluet? non licet legitimè confessum. damnabit? innocens est reipsâ. Innocens peribit: & tamen iustè ac tutò fuerit à iudice damnatus. Idem sibi responsum existiment isti, qui causam tam friuolam quærunt, in tam immanis iniuriæ Deo & reip. illatę dissimulatione. Verùm hęc de argumenti formâ & validitate iam nimis multa.

Venio ad rem ipsam, & inquirere stat an aliqua regula tradi possit, quâ iudici constet, an vera sit confessio Strigum, an vana & illusoria? Prius

quædam

qu dam sunt fundamenta præiacienda, vt firmior sit ardua structura.

Notandum in primis, ea, quæ Magis accidunt aliquando somno depressis accidere, vt quæ Tostatus, Olaus, & Baptista à Portâ de quibusdam narrant: aliquando certò & perspicuè vigilantibus. Nam certum est auguria, & reliqua maleficia, de quibus sacra Scriptura non vno loco egit, à vigilantibus acta, vt à Magis Aegypti [y], Pythonissâ Saülis [z], maleficis Manassis [a]. Balaam ariolus vigilans imprecari solitus [b]. Sæpè etiam quod vnus somniauit, hoc alter verè patrauit. Madianita miles somniarat, quod Gedeon in castra irruens verè fecit [c]. Vnde fit, vt possit quod vni sagæ somnianti, hoc alteri vigilanti verè contigisse: quare non possumus ex huiusmodi narrationibus, quæ particulares sunt, vniuersim colligere semper verè, aut semper falsò hæc contingere.

y Exod. 8. z 1. Reg. 28. a 2. Paral. c. 33. b Num. 22. c Iudic. c. 7.

Notandum secundò, solere hominem deludi vel imaginariè tantùm, seu internâ imaginatione, quando in rei inanem similitudinem cogitatio tendit, quasi in rem veram sensibus obiectam, vt fit somniantibus. Quod non videtur ferè vnquàm habere locum in strigibus nostris, quia ferè semper concurrunt circunstantiæ aliquæ, ex quibus pateat, delictum earum imaginarium non fuisse, vt cùm effectus resultat in alio quàm in ipsâ strige, putà in agris, in maleficiato, &c. Vel deluditur homo per præstigium, quando immutatio oritur ex parte rei visæ & non ex parte videntis, quia res aliter oculis videnda obiicitur, mutato fortè medio, & aliis speciebus ad oculum deductis, quam reuerà obiectum præfert, vt cùm videtur esse lupus vel cattus qui homo est. At ista deceptio locum habet in præstigiosis metamorphosibus, quãdo striges sibi vel aliis videntur transformatæ; sed generat tantùm deceptionem opinionis, & consistit cum vero crimine homicidij, &c. Vel denique fit illusio per apparitionem rei, qualis est, & qualis apparet: sed per diabolum de nouo fabricatæ ad alicuius veræ rei similitudinem; vt quando diabolus corpus aëreum assumit ad similitudinem viri, vel fœminæ, vel hirci, & talis apparet strigi. Tunc tantùm deluditur strix, si putet esse verum hominem vel hircum, qualis apparet. Sed tunc deceptio potissima est ex parte obiecti: ex parte verò videntis non est deceptio in sensu exteriore, sed in opinione, quia vnum putat pro alio: si tamen huic viro succuba sit mulier, vel hunc hircum adoret, vel hoc hirco transferatur ad conuentum, non est deceptio quo ad criminis reatum vel malitiam.

Vnde fit manifestum, in hac materiâ duplicem considerandam & distinguendam illusionem, vnam opinionis, & alteram rei: opinionis quoque illusionem esse duplicem; vnam, quando fallitur opinio, & cum eâ simul sensus exterior; alteram, quando sola opinio, vel solus exterior sensus. Opinio cum sensu deluditur, quando per præstigium videntur sibi sagæ equitare in hirco vero, & ab eo deferri ad conuentum, quando rem habent cum dæmone, & putant eum in proprio corpore, & proprio semine concurrere: quando putant se transformatas in cattos, & sibi vel aliis tales videntur. Et certum est, eiusmodi delusionem solam eas à pœnâ Sodomiæ vel homicidij patrati non liberare, non magis quàm similis delusio excusabat illas de quibus alicubi [d]. Fieri potest, vt sic hodiè multæ illarum sint delusæ aliquando: sed tunc iudex debet attendere ad factum, an sic equitarint, an se dæmoni commiscuerint, an puerum strigauerint, an ea fecerint quæ ad transformationem vel strigiportium diabolus docuit.

d In c. Episcopi.

Sola opinio decipitur, quãdo putant dæmonẽ esse Numen, aut ei deberi adorationem, aut esse omnipotentem, vel omniscium, vel largiturum illis beatitudinem, &c. hæc deceptio non excusat à pœnâ, vt nec hæreticos reliquos, quare, παράδοξον est, quòd strigum rudiores, & idiotæ sic decipiantur.

Sensus solus decipitur; cùm aliquid videndum, tangendúmque à diabolo obiicitur, quod tamen qui sensu deluditur, scit nõ esse quale videtur, aut quale tactu, gustu, olfactu, auditúve percipitur, veluti quando striges non nesciunt se rem habere cum ipso dæmone, equitare super dæmonem, non mutari in cattum, sed hæc sibi videri tantùm, &c. Et talis delusio opinionis, quæ est in lamiis doctioribus, & minus rerum imperitis, multò adhuc minus à pœnâ ordinariâ præbet excusationem: quia hîc ex earum parte est malitia formalis & perfecta.

Restat ergo, difficultatem totam versari in delusione, quæ est ex parte rei, siue facti. Quæ nec ipsa est simplex aut vniusmodi. Nam aliquando existimant sibi vigilãtibus accidere, quod verè in somniis tantùm accidit: hęc delusio nõ magis excusat à pœnâ quàm à peccato. verbi gratiâ, putat vna se delatam ad conuentum quę mansit in loco sopita, priùs tamen verè fecit omnia quæ solent adhiberi ad strigiportiũ; vel putauit se cũ dæmone vigilantem commisceri, cùm tantum sit somnians delusa, sed tamen dæmonis amplexus expetebat, & in nefarium scelus animo consentiebat. Sufficit malitia, conatus & pactum initum & obstinatio perfida sibi in vigiliâ complacens, & ad hoc planè deliberata: sicut obtinet in hæretico, qui quam in somniis accepisset propositionem hæreticam, eam vigilans posteà approbaret, ac tueretur: quem certò rogus maneret.

Aliquando putant se fecisse quod dæmon ipse fecit. verbi gratiâ, putant se tempestatem concitasse, pauperiem agris fecisse, necem pecoribus & infantulis intulisse; quæ tamen cuncta ex condicto ad signum præstitutum diabolus patrauit, ipsis id fieri volentibus, & ex conuentione signum pręfixum sustulerunt. Quid tum (quæso) interest, per se, an per alium fecerint?

Quòd si (quod rarissimum) nihil tale conatas striges, nihil cooperatas apparuerit; & æquè dubitetur an per dæmonem hæc sint operatæ, ad singulares circunstantias tum iudici recurrendum: & quia casus sunt indiuidui, ipsæ quoq; conditiones circũstantiarũ indiuiduę sunt & peculiares, nequit res vlla generali regulâ definiri. Possunt tamen quasi in genere circa singulas circunstantias quædam obseruari, non parùm lucis iudicibus zelo Dei præditis allatura. nam quorum zelus est in loculis, vel emortuus, iis quoniam in mediâ luce amant cæcutire, frustrà sol veritatis illuxerit.

Præclarè (meâ sententiâ) notatum fuit à Sebastiano Michaëlio [e], nobis ad hanc veri inuestigationem, strenuum veritatis athletam, & fidei claram lucernam, Beatum Augustinum præiuisse, &, si penitiùs inspiciatur, tres nobis Canones indagatorios eum tradidisse [f]. liber ille Michaëlij

e Pneumalogiæ opere extremo.

f lib. 18. de ciu. Dei, c. 18.

Gallico scriptus est idiomate, in gratiam nationum cæterarum redigam fide optimâ in compendium, quæ dicit. Prima regula quam tradit, est, *iudicium desumendum ab effectu subsecuto.* Sic enim volens decidere; an, quod de Iphigeniæ sacrificio narratur, verè acciderit, an præstigiosè? concludit Iphigeniam reipsâ nec immolatam, nec in feram fuisse mutatam, sed aliud animal ei ablatæ dæmonis dolo ac furtim suppositum, probat ab experimento subsecuto, quia diu posteà viuens alibi reperta fuit Iphigenia. Eodem argumento probat Diomedis socios non fuisse conuersos in aues, eò quòd istæ aues Diomedeæ posteà inter se mixtæ (vt & Meleagrides) speciem suam cęterarum auiũ more propagauerint. Vnde colligit, à dæmone socios Diomedis subitò translatos aliò, & has illas aues, aliunde compulsas, fuisse substitutas. E contrà patet vera fuisse Moysis in Aegypto miracula, quia Nili pisces verè mortui reperti & locusta vineas ac messes verè perdidit. Verè quoque patientiæ exemplari Iobo dæmonem damna dedisse, quia vera mors iumentorum, filiorum, & seruorum ipsis cadaueribus, & subruta domus ruinis apparuit; nec quicquam horum posteà viuens vel integrum repertum. Confirmat hanc regulam B. Thomas, cùm censet præstigias & illusiones diaboli diu durare non posse: cùm sint, non naturæ seu substantiæ subsistentis; sed quædam duntaxat accidentia, quæ Dialectici cõmunia vocant, quorum est proprium alteratione naturali velociter commutari. Secundùm hanc ergo regulam patet, in criminum, quæ striges fatentur plerisque veritatem à parte rei subesse, non nudam illusionem. Infanticidia probantur, quia pueri, quos illæ fatentur à se necatos, à parentibus præfocati vel exsucti reperiuntur. Exhumatio corporum, sepulcri religione violata, probatur; quia cadauera sepulcris eruta non inuenta in locis suis. frustum vestimentorum quod dicebant se dæmoni pro arrhabone dedisse, re ipsâ repertum abesse à vestis parte, quam illæ narrabant. Homines & iumenta maleficiis læsi, & interdum ab illis liberati sunt vbique ad manum.

Secunda regula est, *Attendendum an quæ asserunt, sint dæmoni possibilia.* sic enim Beatus Augustinus[g] ostendit non fuisse socios Diomedis in aues verè & essentiali transformatione mutatos; quia specifica mutatio essentiæ vnius in aliam superat creaturæ potestatem. Sed dicit factum subtractione & suppositione illâ quam memorauimus; quia hoc, Diuinâ permissione, difficile non est dæmoni. Hâc regulam secutus est Beatus Thomas[h], cùm scribit, si agatur de resurrectione mortuorũ aut similium rerum supernaturalium, & eæ dæmonibus tribuantur, credendum fuisse duntaxat illusiones. Nam licèt Deus vniuersali suâ prouidentiâ vtatur ad plurimos effectus malis spiritibus; nunquàm tamen vtitur iis, ad opera verè miraculosa, quæ sibi & bonis Angelis beatisque reseruauit: & quia diaboli donorum supernaturalium non sunt capaces. Hac regulâ vsi fuêre veteres Christiani in discernendis miraculis veris B. Petri, à fictitiis Simonis Magi, testibus Clemente[i], & Irenæo[k]. Secundùm hanc quoque regulam credendum est confessioni strigum, quia quæ fatentur non superant vim dæmonis, vt ostendi[l], nec quicquam eorum repugnat immò consentanea sunt omnia sacræ Scripturæ & Patrum doctrinæ. Quare vt ex hoc indicio res decidatur, opus est viro in sacræ Scripturæ & Patrum lectione & philosophiâ solidè versato; qui sit pius, doctus, & Catholicus, quia (vt ait Tertullianus[m]) dæmones soli nouêre Christiani.

Tertiâ B. Augustinus regulâ petit, *ex multitudine testium, & consormi similitudine narrationum:* quia vniuersorum vnanimis vbique consensus excludit omnẽ deceptionis aut somnij suspicionem[n]. Sic in causâ strigum ex dissitissimis regionibus hodiè idem testantur Scriptores Italiæ, Grillandus, Albertinus, Syluester, Spina, & alij; Hispaniæ, Ciruelus, Castrius, Tostatus; Galliæ, Iaquerius, Michaëlius, Crespetus; Germaniæ, Sprengerus, Niderius, Mollerus; Lotharingiæ, Remigius, Gregoriúsque, Treueris, Binsfeldius: denique alij innumeri. Ipsæ quoque striges cùm idem quod dicunt in Hispaniâ, dicãt in Italiâ; &, quod in Germaniâ, totidem factis & verbis referũt in Galliâ, & quod vno anno, id alio semper iam ab annis plusquàm octoginta continuis in eculeo & extra quæstiones liberè profiteantur, idque tam apposite, vt mulierculæ & pueri, literarum alioquin rudes, videantur legisse intellexisse, & memoriæ mandasse quæcunque viri docti de his rebus scripto per Europam totam variis linguis tradiderunt: nonne hic consensus vniuersalis plus satis conuincit, hæc iis non accidisse in somniis? nam si hæc somniarunt, quo pacto sic semper omnes idem somniarunt eodem sibi euenisse modo, eodem loco, eodem tempore, die, hora? Vt medici docent ciborum quantitas, & qualitas, diuersa ætas, & varia corporis humorũ temperatio generãt diuersa somnia: hîc idem somniãt omninò, diuites splendidi, & Iro pauperiores egentioresque, famelici & dapsiliter habiti; viri fœminæque, anus & pueri, biliosi & flegmatici, sanguinei & melancholici. ergóne omnes istos tam diuersæ ætatis, nationis, conditionis, tempore alio atque alio, simili semper ciborum vsos quantitate & qualitate, æquali temperamento corporum fuisse dicent, quia eadem semper somnia fuerunt? Dicent forte sis, hæc illis somnia, nõ à naturali causâ sed à dæmone immissa, & ideò tam similia existere. Humanam igitur ista naturam superant & à dæmonibus ista procurantur. Et quæro, cur non igitur concedant hæc à dæmone fieri verè, & non per somnium illusione, sed vigilantibus ad talia hos mali artifices abuti, cùm id illis sit æquè expeditum, neque sacræ Scripturæ, nec Patrum sententiæ, nec rectę rationi refragetur. Quid? quòd non sit verisimile, dæmonẽ hæc somniantibus tantum hominibus vbique omnibus adeò conformiter effingere. Id probatur. quia hæc ab vno & eodem dæmone simul eodem tempore non fiunt. nam vnus simul pluribus locis sibi adæquatis esse nequit vel operari vt docẽt Iustin. Martyr[o], & Didymus[p]. Deberẽt ergo tot esse fermè somniorũ immissores dæmones, quot sunt sortiarij & sortiariæ sic somniãtes; & illis cõstitutis diebus non vacare alteri rei, quàm somniis effingendis. Magnus hic cõsensus, magna discordiũ mentium concordia. Solẽt (ais) ad malum mali cõspirare. Fateor, sed ad maius malum libentiùs, & ideò nõ credendi per somnium velle deludi, quos in atrociora peccata vigilantes possunt pertrahere. ideò palàm magistelli & cõcubini esse malunt, & verè hanc Dei imaginẽ, non imaginariè tãtum deturpare, incestareque. longè quoque facilius est dæmoni corpora loco mouere, & trãsferre, cibum potumq; ministrare corp⁹ assumere vel effingere,

quàm

g Ibidem.

h 1.p.q.114. art.4. ad 2.

i lib.3. Recognit.

k lib 2.ca. 37.

l toto lib.2.

m lib. de anima.

n hoc argumento vtitur d.lib.18.c.18.

o q.40. ad Orthodoxos.

p lib. 2. de Spiritu sancto.

quã imagines, simulacra, & phantasmata tã variarum rerum dormientiũ sensui interiori immittere & imprimere; quia strigum phantasiæ eodẽ tẽpore non sunt eodem modo dispositę, nec semper omnes omniũ quę repræsentanda cõditiones animo antè cõceperunt, maximè primã quã hęc experiũtur vice; nec potest diabolus quas vult species in phantasiã imprimere, vt docet B. Thomas q. His trib. B. Augustini canonib. examinatoriis vltimus accedat in praxi vtilissimus.

q. p. q. 111. art. 3. ad 2.

Quarta regula & certissima videtur, *casu occurrente circumstantias omnes diligentissimè debere perpendi: nam hinc clarè dignoscetur, an circa factum consciens fuerit delusus.*]

Nam in re adeò occultã & arduæ probationis non est moderati aut sensati hominis demonstrationes exigere, vel probationes luce meridianâ clariores, tum quia dicenti esse delusum confitentem incumbit probatio, non verò neganti; quia hic pro se habet præsumptionem. tum quia in similibus, nempe exceptis criminibus, hoc receptum est à saniore iurisprudentium parte, vt admittantur probationes aliàs minùs sufficientes. v. g. infamium & complicum depositiones & testimonia [r]. Item quò plures circunstantiæ concurrent, fiet res euidentior: quando autem aliquæ desunt, si absunt aliæ, hæ quæ adsunt non eneruantur idcirco. nam in his circunstantiis eadem ratio est, quę testium. Sicut enim maioris momenti sunt duo testes affirmantes, quàm decem negantes se vidisse: ita in nostro casu plus momenti obtinent duæ circunstantiæ præsentes ad veritatem confessionis adstruendam, quàm absentia vel defectus decem aliarum ad eneruandam confessionẽ. Nam ex eo quod non est, nihil positiuum potest inferri. Hoc posito videamus de singulis circunstantiis.

r sic post glog. Salic. Alex. Gandin. & alios docet Clarus lib. 5. §. fi. q. 21. & Binsfeldius. memb. 1. de confess. malef. conclus. 5.

Quoad circunstantiam QVIS, seu personæ cõfitentis, considerandum an aliàs sibi mente constet, & ad rem appositè loquatur; an det scientiæ suæ vel facti non improbabiles rationes; an dicat se discernere nosse inter illusiones in somnis, & res ipsas quæ vigilanti acciderunt. quod asserebat Ioannes de Vaulx, & Inquisitores Germani testantur esse modos dignoscendi. Minimùm verò refert an sint idiotæ. nam idiotæ quoad sensuum externorum functiones tam pollent, quàm qui docti sunt. Ætas etiam non multùm ad rem pertinet, nisi si nondum essent doli capaces, quoad peccatum; vel etiam præ senio delirarent. Nec maioris momenti est conditio paupertatis vel diuitiarum. nam etsi pauperes facilius in hæc scelera pertrahantur, pertracti tamen non magis obnoxij sunt delusioni, quàm diuites & nobiles. Idem de sexu iudicium. De energumenis (nam fortassis aliquę sagę simul sunt energumenæ) censuerim, quãdo talis aliqua ex bonis fundamentis iudici suspicio est: tunc eas curarem primò exorcizari, & factâ exorcizatione, eodem loco eius confessionem haberem, quo cæterorum. Nam quæ in dilucidis interuallis energumeni faciunt, eorum æquè memores sunt postea atque alij; quæ verò faciunt tempore vexationis, vel (vt rectiùs dicam) quæ tũ in illis diabolus facit, eorum postea non meminerunt. Igitur quandocunque in iudicio rerum actarũ probè memores sunt, & circunstantias cæteras idoneè recensent, putãdæ nõ sunt illusæ. nec excusandæ à criminum pœnis, cur confitentur se patrasse intereà dum ratione rectâ vtebantur? Raro tamen crediderim energumenas esse, quæ sagæ sunt; saltem post possessionem à dæmone non esse factas sagas; sed vel iam antè sagas fuisse, vel quæ verè sunt sagæ, propter assiduam dæmonis assistentiam, & maximam in eas potestatem, multa cũ energumenis cõmunia, quoad ferociã & crudelitatem potissimùm, habere, vel habere videri.

Secunda circunstantia (QVID) comprobat confessionem, quando delictum, quod cõfitentur, dæmoni, seu per dæmonem homini, non est impossibile, nec viro sapienti & erudito incredibile, quantumuis stupendum sit, & admirabile, horrendum aut execrandum. Nam talia solent ab eis patrari, & quo regnum Antichristi vicinius, hoc Satanæ potestas maior concedetur: & charitate magis ac magis refrigescente, clariùs atque clariùs mysterium iniquitatis incipiet reuelari & operari. Vtrùm verò aliquid sit incredibile vel impossibile, iudicium pertinet ad Theologos, qui cum humanâ diuinam philosophiam propè cõiunxerint: nudi verò literatores, Iuristæ, vel Medici, non sunt idonei iudices, multóque minùs homines quidam Lucianij, & Athei, seu politici nostri trochi pietatis, publicæ salutis, & Catholicæ religionis negligentissimi, ambitionis verò & diuitiarum vndiquaque aggregandarum studiosissimi. Quid verò adeò abominabile fateri possunt, quod non factum aliàs comperiamus? Incestus, Sodomiæ, parricidia, fidei apostasiæ, sacrilegia, nostris temporibus, nónne ludus? Anthropophagiam horrent animi, sed possem singularum ferè nationum proferre non pauca exempla. Carybas mala consuetudo, Iudęos, Italos, Hispanos aliquando adegit durissimum famis telum. non minùs efficax odij magnitudo planè belluina superioribus annis Angrę quendam Lusitanum N. Pilatos tria Castellanorum corda trepidantia vorare adegit, vt narrat Historia *de las Terceras*. Quid Mattiacum aliud (quò te, ô Belgicâ mea, hæresis auertit! nautam [s]: sed nolo meis verbis, carmine volo cognoscas Lector Nobilis Nortvvici:

s Lege Richar. Dinothum li. 2. de bello religionis in Francia.

Lugdunum cingit Batauorum miles Iberus,
A Batauo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladiis, ferróque rigentibus armis,
Solæ pro Batauo belligerentur aquæ.
Iacturam pecoris Batauus quam fecit, & agri,
Hispano decies sanguine Ibere lues.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur vna
Hispani generis corpora mille boui.
Macra caro est. nuper cum cor gustasset Iberi
Respuit, & cambiu nauta vorare dedit, &c.

Nam plura addit. Comesse potuit, qui in tam immani facinore ludere. sed Dinothus tamen dissentit: nam ait hunc Læstrygonem abiecisse, sed tamẽ alium arrosum id Delftum transtulisse. pietatē ludibrio, & petulantiâ. Idẽ Dinothus fatetur [t], persuasam plebem Catholicam fuisse. pueros ab vberibus matrum per Hucnosios seu Caluinistas auelli, verubus infigi, & instar hœdinæ aut aprugnę mandi perauidè consueuisse. Verus néc ne rumor ille fuerit, non habeo affirmare: malo falsum credere, quamuis genius sectæ non abhorret. támque crudelia tertij illius belli ciuilis facinora fuére à Caluinianis perpetrata, vt ea posteritas nunquàm sit creditura. Nihil ergo tam crudele. vel nefarium sagæ profiteantur, quod non sit exemplis contestatum. Puto me hoc opere toto singulorum criminum multiplicia memorasse: & reperiri, quæ vnam in personam omnia concurrtan

t lib. 5. Hist. Gall.

curran

currant scripsit ad me ex nostris, vir fide dignus, Gaspar Rhey anno 1600. in hæc verba: *Hic Monachij 27. Nouemb. mater filiaque, duo viri puerque duodennis (erat hic ex reliquiis corum, qui non multo ante hoc tempus itidem hic flammis cremati, aut stipitibus induti) atroci prorsus supplicio affecti fuerunt. Medea fabula est, Thyestes fabula est: superos & inferos polluerūt. vis verbo dicam, quicquid scelerum in libris, quos de magiâ inscribis, admiserunt isti, hoc ex ore Iudicis iurati, qui in veneficos hosce & quæstionibus egit, & illos (libros inquam tuos, ac diligentissime, perlegit) præsens audiui. Itaque sexies vrbem intra vsti sunt ferro ac laminis, extra perfractis antè brachiis à rota in rogo vstulati sunt viui.* Non ergo attendendum iudici vt credat, immane magìs vel minùs sit facinus: sed in ipso considerandum facinore, quantumcũque sit, an quod à se patratum fatetur, id verè patratum fuerit. v. g. dicit se commouisse tempestatem, & grandinem præcipitasse in agrum Titij vicini sui; videat an verè tum ager ille obortâ procellâ fuerit grandinatus. Dicit se stregasse (vt loquuntur) filiolum N. & verè puellus nullo apparente morbo cōtabuit, fortasis etiam cicatrix paruula, in pectusculo vel gutture pueruli inuenta. Dicit se necasse vaccas aut iumenta. N. defossâ sub limine stabuli ollâ, quæ ibidem reperta; aut solo contactu necasse dicit, & visa fuit tangere, nec certa mortis causa apparet alia. Dicit se adolescentulam 10. vel 11. annorum cum solo dæmone cōsuesse, quæ per inspectionem fœminarum peritarum deuirginata inuenitur. Nec verè peccatum strigum vllum est difficilioris probationis aut suspectius de delusione, quàm nefanda cùm dæmonibus Venus. Remigius tamen indicia duo suggerit. si pòst tam nefario concubitu defuncta præ lassitudine per aliquod tempus ei decumbendũ fuerit: aut si substrata lintea largo cruore sint perfusa, quæ duo sagæ duæ in actis confessæ fuerunt [u]. Sanè hæc sunt indicia clara, quibus saga queat cognoscere se nō somniasse. Immò quoad viros etiam, censent Iaquerius, & alij, nunquàm sic deludi quoad concubitum, quin discernere queant, an vigilātes id fecerint. licèt enim initium in somnis potuerit contingere, in ipsa tamen patratione necessariò volunt hominem expergiscere: atque id aiunt docere illorum experientiâ, qui fœdis huiusmodi imaginationibus inter dormiendum cōmaculantur. Et hæc fuit Hebræorum iam olim opinio, *quod rerum natura non captat quenquam coire nescientem*, ait B. Hieronymus [x] qui non refellit, vt nec Rupertus; & idem tenent Lyranus, Tostatus, & Oleastrius [y], agentes de ebrij Loth incestu; scio B. Irenæũ [z], B. Chrysostomum [a], Theodoritum, Ambrosium, & alios voluisse hæc omnia prorsùs ignaro nec sentiente Loth facta; quod naturaliter fieri posse, etiā Caietanus & Pererius noster censuerunt. Nec quicquam dubito à dæmone adeò fortiter aliquē soporari posse vt ne in decisione quidem seminis dormire desinat. Posset itaque dæmon sic sagis illudere, fateor. Verùm causam non video cur id in diabolicis hisce mancipiis fieri suspicemur; quæ (vt narrat Sprengerus) non rarò repertæ sunt in agris clarâ luce supinæ, & crissantes, & posteà visus teter vapor ab earum corpore se sursum eleuare, quem illæ in actis suum incubum fuisse confitebantur. Item quando affirmant se ad conuētum delatās vel iter pedibus confecisse, & visæ sunt ab aliis ire, aut in choreâ ab aliis agnitæ: & complices asserunt se simul adfuisse, & in reliquis cir-

u lege illum lib. 1. c. 6.

x Traditio. in Gen.
y in c. 19. Gen.
z li. 4. c. 51.
a hom. 44 in Gen.

A cunstantiis conueniunt. Quando post reditum à conuentu aliquot diebus ægri, vt multi apud Remigium & Binsfeldium quando reperta vasa cōuiuantium, vt à lanione Camerarij; quando inuētæ nudæ in agris à cursu reuertentes, vt Grillandi Lucretia; quando post multum denique tempus ac laborem domum rediêre, vt Presbyter Pici, & Nobilis ille Lochiensis Bodini; quando quassatis membris fœmineces ex nube in terram deiecti, vt iuuenis Batauus Ronsæi, aut in arborem, vt Margareta & armentarij Remigiani. Denique quando se aiunt cattum vel quod aliud animal induisse, & vestigia patrati sub tali laruâ criminis apparent, vt sanguis pueri exsucti in cunis apud Spineum, vel vulnus in strigum corpore, quâ parte schema ferinum conuulneratum fuerat, vt cattus eiusdē Spinæi, & bufo apud Ipras Flandriæ. Deniq; hæc circunstantia QVID) innumera indicia iudici queat præbere, sed notanda duntaxat, quæ rem ipsam, de quâ quæritur, concernunt, v. g. vel delationem, vel concubitum. Nam si hæc verisimilia, parum attinet, etiamsi parerga quædam admisceantur minùs verisimilia. ideò enim solet diabolus falsa veris assuere, vt ne veris quidem fides constet: quod in cōfessione Mantensiũ Necromanticorũ ex Crespeto: aliàs ostēdi: item in exemplis quibusdam à Remigio adductis. Denique in hac circunstantiâ, quę omnium præcipua est, audiat Iudex prudens prudenter monentem Plutarchum [b]: *Quodammodo philosophiam tollunt, qui reb. mirabilib. fidem non habent. Oportet autem quam ob causam aliquid fiat, ratione tractare; quod vero id fiat, ex Historia est sumendum.*] Itaque narrationi reorum stare oportet, quæ tot Historiis est comprobata. Hanc incredulitatis aduersariorum ex inscitiâ natam pertinaciam iampridē veteres damnauerunt. Apuleius [c] asserit hominibus multa euenire vsu mira, & planè vera, quæ tamen ignaris relata fidem perdant. Dionysius Halycarnassæus [d] docet hoc vnicuique insitum à naturâ, vt ex propriis ea quæ de aliis dicuntur, iudicemus, & an aliquid credibile vel incredibile sit, id ex propriis viribus metiamur. Plinius autem senior (locus excidit) *quemadmodum (ait) multa fieri non posse, priusquam facta sunt, iudicantur: ita multa quoq; quæ antiquitus facta sūt, quia nos ea nō vidimus, neque rationem assequimur, ex iis esse, quæ fieri non potuerunt, iudicamus. Quæ certè summa insipientia est.*]

b lib. 5. Symposiac. c. 7.

c lib. 1. de asino.

d libro 5 antiquit.

Tertia circunstantia est CVR? vtpote si habuit causam tum temporis ad pactum cum dæmone ineundum: putâ insatiabilem libidinem, pusillanimitatem, desperationem, desiderium vindictæ, curiositatem, egestatem subitam aut valdè grauem, & huiusmodi, quibus impelli consueuisse, Theophili, Edelini, & aliorum exempla declarant.

Quarta, QVOMODO; non est magno vsui. quia parùm refert an modum ignorent: sufficit, quid ex parte suâ fecerint, & quibus vsæ sint instrumentis. occulta sunt plerunq; Satanę stratagemata, & media naturalia Sat erit si indicēt, quibus vsæ, pulueres, vnguina, decermina mortuorum, buffones, ollæ &c. maximè si ista compareant apud illas, vel visa, vel reperta quibus asserunt locis Modus etiā operādi sedulò distinguendus est ab ipsâ rerum adhibitarũ efficacitate. quāuis enim quod saga se dicit adhibuisse, hoc sit secundùm se inutile ad effectũ producendũ; sufficiet, si pro signo esse queat. nā efficacitatis vis omnis pendet à peritiâ & operatione ipsius diaboli ad signũ operantis: vt patet in trāsuectionibus & procellis ciēdis, similibusq;

Quinta, QVIBVS AVXILIIS; hoc est, an ope dæmonis,& cum quibus complicibus hoc indicium frequentisſimum & optimum eſt: quia fatentur complices ſe ſimul feciſſe. Videtur autem incredibile, omnes eodem modo circa ſingulas circunſtantias deluſas fuiſſe. quamuis enim tam facile foret dæmonibus decem decipere, quàm vnum: tamen non eſt cenſendus Deus hoc æquè permittere. Ne omnis ratio probandi talia delicta occulta iudicibus adimatur: hoc enim diſſentaneum eſt prouidentiæ diuinæ.

Sexta, eſt VBI; quæ minimi momenti eſt. nam poſſunt æquè deludi vno loco atque alio, Deo permittente.

Septima circunſtantia QVANDO, nõ multum attendenda, quia tantùm vno, quantùm alio poſſunt die, quantùm interdiu, tantùm noctu; & quouis tempore decipi à dæmone poſſunt. Adminiculantur tamen hæ duæ vltimæ reliquis circũſtantiis ad earum confirmationem, cùm teſtes conueniunt in loco & tempore: nec nihil probabilitatis habent locus famoſus, aut tempus ſolemne (hoc eſt, dies ordinarij) quibus earum ſceleroſa conciliabula celebrantur.

Sed (inquiet) poteſt in conuentu innocens repræſentari, adeò vt multi teſtes poſteà deponant eum ſe illic vidiſſe. Reſpondi aliàs, vel Deum id nunquàm paſſum: vel ſi paſſus fuit aliquando eos infamari: nunquàm tamen paſſus eſt eos damnari. ſed mox eorum innocentiam in lucem protulit, vt in illo ipſo facto B. Germani, quod aduerſarij vrgent: & certiùs probatur ex D. Athanaſij iudicio, qui falſo accuſabatur brachium Arſenij ad vſus magicos abſcidiſſe. Demùm ſi quid huiuſmodi argumentum valeret, in adulteriis, homicidiis, & aliis etiam valeret. Nam poſſet etiã diabolus in latronum cauernis, & luſtris libidinoſorum innocentem exhibere tanquàm adulterum, vel homicidam: quod quidam B. Syluano narrant accidiſſe, æquali hiſtoriæ fide, quã illi de B Germano memorant, & de Santarenenſi monacho habes inferiùs [e]. Si concedunt æquè in aliis criminibus hoc locum obtinere, næ illi quàm fidum ſceleratis patrocinium, tam infidam reip. & Deo nauant operam: nihil enim accommodatius ſit ad crimino ſos omnes ſuppliciis eripiendos. Si negãt in aliis peccatis idem locum habere, doceant cur in ſolo crimine faſcini dæmon hoc poſſit, & non in aliis. Sat ſcio nunquàm idoneè docebunt.

6 Sextum argumentum eſt, malefici non ſunt occidendi, propter abnegatiqnem fidei: quia omnes homines, dum mortaliter peccant, fidem abnegant, & dæmoni, relicto Deo, adhærent, & tamen non propterea occiduntur. Confirmatur: B. Petrus ter Chriſtum negauit, & tamẽ non fuit propterea necatus. Reſpondeo, peccatores recedere a Deo per inobedientiam tantùm, & ideò impropriè dicuntur propterea infideles, & fidem negare: ſed malefici ſeu lamiæ recedunt à Deo per expreſſam abnegationẽ Dei & fidei, quod eſt APOSTASIA, propriè dicta infidelitatis ſpecies, conſtituens peccatum vnum ſpecificè à ceteris mortalibus peccatis diſtinctum. vt optimè deducit Binsfeldius [f]. Quoad B. Petrum, ille tantùm peccauit contra præceptum confeſſionis fidei, fidem verò nequaquàm amiſit. malefici fidem corde & ore abiiciũt, idq; ſpõtè, nullo vrgẽte metu. Petrũ ſtatim pœnituit; ſagæ manent in ſuã defectione. plura de Petri negatione egregia inuenies apud Fr. Soarẽs.

7 Septimum argumentum, Deus permittit maleficia fieri, & ſinit maleficos viuere. ergo nõ debet eos homo occidere. Reſpondeo, ridiculum eſſe quod inferunt. ſic enim ſequeretur, nullorum criminum reos occidendos: quod eſſe hæreſim certã docent Caſtrenſis, & alij Catholici ſcriptores. Nónne Magiſtratui *gladius* à Deo datus *ad vindictam malorum* [h]? Ex his apparet, quàm ridicula ſint argumenta aduerſariorum. Sit ergo

XX Concluſio: [*Lamiæ occidendæ, etiamſi hominẽ nullum veneno necaſſent, etiamſi ſegetibus, & animantibus non nocuiſſent: etiamſi necromanticæ non forent, eo ipſo tantùm quòd dæmoni fœderatæ, quòd conuentui intereſſe ſolitæ, & quæ ibi exercentur præſtare.*]

Probatur id primùm iure diuino [i], *Maleficos non patieris viuere.* quo loco vox Latina eſt admodùm latè patens, nec reſtringenda ad ſolos venenarios, vt nec Græca nec Hebræa. quod quia fusè probaui [k], hîc non repetam. idem ſtatuitur alibi [l].

Secundò probatur iure humano lege Eccleſiaſtica [m], & lege ſæculi, ſcripta quidem*, nõ ſcripta verò, cõſuetudine ferè vniuerſali Europæ, iudiciũ Eccleſiaſticorum, qui ſolent brachio ſæculari eos tradere [n]: & iudiciũ ſeculariũ, vt patet ex ſcriptoribus qui res criminales proſecuti ſunt nationum omniũ: Italorum, Blanci, Carrerij, Grillandi, Gandini, Clari, Follerij, Boſſij, & aliorum: ex Hiſpaniâ, Bernardi Diaz, Plaçæ, Auiles, Auendanni, Couarruuię, Gregorij, Lopez: ex Galliis Fabri, Millei, Michaëlij, Iaquerij, Berberij, Remigij: ex inferiore Germaniâ, Damhouderij: ex ſuperiore Althuſij, Godelmanni, Fichardi, Molleri, & ipſorum patronorũ Lamiacorum; qui dum queruntur, & improbant conteſtantur conſuetudinẽ hanc inualuiſſe. Hæc Patrũ reſcripta, hanc Imperatorũ ſanctionẽ, hanc Europæ generalem conſuetudinem, hæc decreta cunctorum tribunalium accuſare mendacij, hoc eſt contendere falſum ſuppoſuiſſe & aſſeruiſſe: quod nomen, quod ſupplicium meretur.

Tertiò probatur ratione, criminis grauitati cõmenſurãda pœnæ grauitas: grauitas autẽ criminis petẽda à perſonæ offẽſæ dignitate, & ab ipſo offẽſionis modo. Offenditur à Lamiis Deus Opt. Max. & DEIPARA, & omnes cœlites, & vniuerſa Eccleſia, genúſq; humanũ, & animata inanimatáque omnia. nã Deo & ſuperis maledicunt, & blaſphemãt: ceteris creaturis abutũtur, & exitiũ parãt; idq; modis contumeliç & crudelitatis pleniſsimis. Primò interuenit idololatria, grauior quã Iſraëlitarũ; illi vitulũ aureũ adorabãt, corã eo bibebãt, ſaltabãt, canebant [o]. hi corã dæmone ipſo, cui ſe deuouẽt, cui ſacrificãt, cui fidelitatis & obedientiæ ſacramẽtis ſe addicũt: coram hoc (inquã) edunt, bibũt, choreas ducũt, cantillãt, fœdiſsimáque multa operãtur. Secundò, conſulunt ipſum dæmonẽ frequẽter, quod ipsũ morte digniſsimũ, ex lege Dei [p]. Tertiò, offerunt filios & filias ſuas dæmoniis: lege Dei iubẽtur occidi, qui ſemẽ ſuũ offerũt Moloch [q]. Quartò, eãdẽ lege necari iubetur, qui cũ iumento coiẽrit [r]: itẽ qui adulteriũ commiſerit [s]: item qui cũ ſexus eiuſdẽ homine ſodomiã cõmiſerit [t]: lõgè deteſtabilior eſt ſpurcities Magorũ; quia, cùm ſint coniugati, adhuc verſantur in continuo quaſi cõcubinatu cum dæmonibus, & ſic nõ tantùm cõtra ſexũ neque tantùm extra ſpeciẽ peccant, ſed etiã extra genus: quod deteſtabilius eſt, & peſſimum omniũ carnaliũ peccatorũ. Nec ocioſũ eſt, quòd cũ diuina lex [u] dixiſſet, *maleficos nõ patieris viuere*, ſubiũgat immediatè: *Qui cũ iumẽto coiẽrit, moriatur.* Quin

e lib. 6 ſectio. 3 q. 3 lit. AA.

f in l. 7. C. de malef. in reſpon. ad 1 argum.

g tomo 2. in 3. par. B. Thomæ.

h Rom. 13. 1 Pet. 2. vide Orig. homil. 20. in Num.

i Exod. 22. v. 19.

k lib. 1. c. 2. de voce, Machaſſephim.

l Leuitic. 20. v. vlt.

m c. peruenit, c. contra idolorum, 26. q. 5. extrauagantibus variis, vnã Ioann. XXII. ſuper ſpeculã; aliã Innoc. VIII. quæ ponitur ante Malleum maleſ. aliã Alex. VI. incip. cùm recepimus, alia Leonis X. incip. honeſtis petentium votis; alia Hadriani VI. incip. dudum vti nobis.

* l. multi, l. nemo, l. nullus, l. etſi, C. de maleſ. & mathem.

n vt docent omnes, qui de Inquiſitorũ tribunali egẽre, Lucerna Inquiſitorũ, Directorium Inquiſit. illud Comenſis, hoc verò Eymerici: Viatorium Inquiſ. Berberij, Sprẽgerus in Malleo, Iaquerius in Flagello, Siman. in praxi Alf. à Caſtr. de iuſt. hæret. punit. lib. 1. c. 16.

o Ex. 32. à n. 5.

p Leui. 20. v. 6.

q d. c. 20. v. 2.

r d. c. 20. v. 15.

s d. c. 20. v. 10.

t d. c. 20. v. 13.

u Ex. 22. v. 18.

immolat Diis, occidetur. nimirum vt hæc connexa, & comitari solita sese indicentur. Sextò, interuenit in eorum crimine atrocissima blasphemia & maledictum in Deum: quæ diuina quoque lex morte sanciuit vindicanda [x]. Septimò, accedunt in vno crimine & alia multa: quibus à legibus humanis iustissimè mors decreta supplicium, apostasia à vero Deo [y] exercere ritus & sacrificia diaboli fœdiùs, quàm vlli olim pagani [z]: transfugium à Deo ad hostem dæmonem, cum Deo Sacramentum militiæ in baptismo dixerint [a]: rebaptizatio quoque, & chrismatis seu confirmationis conata abrasio: crimen læsæ Maiestatis diuinæ, apertissimum ex ipsâ professione & pacto seu fœdere solo, vt ex formulâ & ritu ipso constat [b], nocturni conuentus ad magicos apparatus, quod ipsum capitale [c]. Cùm itaque tam multa cócurrant in vno crimine, quorum singula morte dignissima: videtur communi iudicio carere, qui communem hanc pestem non censet igne gladióque abolendam, & suspicionem occulti consensus atque conspirationis meritò præbet, qui se, Dei & hominum coniuratos hostes defendere atque tueri velle, profitetur.

x Leuit. 24. v. 15. & 16. idem in auth. vt nō lux. contra nat. Boer. decis. 31.
y c. 1. de apostta. & ibi Doct. 2. & 3. C. de apost.
z l. 1. & 2. l. nemo venerandi, C. de pag.
a l. desertorē. §. is, qui ad hostes, ff. de re milit. l. si quis aliquid ex metallo, §. transfugæ, ff. de pœ.
b l. etsi excepta, C. de hæret. iunctâ l. quisquis, C. ad leg. Iuli. maie.
c l. vlt. C. Theodos. de malef.

Accedat & alia ratio. Criminum morte puniendorum tres sunt causæ præcipuæ. Prima, ne criminosi viuendo damna inferant proximis & reip constat autem maleficos, etiamsi non occiderent veneno, tamen plurima damna inferre: vt enim cetera mittam, cùm eorum peccatum sit in vno multiplex quædam colluuies, sentina, & semper repullulascens hydra peccatorum; Deus grauissimè semper offenditur, & ad clades toti reip. inferendas prouocatur maximè: vt his infelicissimis temporibus experimur, quibus huius sectæ (quæ iam ceteris longiùs proserpsit) flagitia, bonorum hominum precibus, & pietati præponderant, plúsque illa possunt ad irritandum, quàm hæc ad Deum placandum. Secunda causa est, vt etiamsi aliis non nocerent facto, ne noceāt exemplo: vt videmus quotidiè lamias multiplicari, & earum sermones atque opera canceris instar serpere. quare tollendæ de medio, vt stulto pereunte, sapiens astutior fiat. Tertia, ne si diutiùs mali tolerentur, maiora aggrauatis sceleribus supplicia sibi accersant, & de die in diem fiant deteriores. cúmque salutis pars sit, minùs affligi: optimè illis ad salutem consulit æternam, qui maturè flagitiis eripit. Docet experientia vix vllas extra rogum, vel carceres conuerti: quomodo conuertantur, quæ domi moriuntur, nec habent qui ad Deum reuocet conscium peccati eorum quenquam? Potest illas Deus ad pœnitentiam etiam domi reuocare: sed nō videmus hoc fieri. quod singulari Dei contingit clementiâ quæ pœnas tantis sceleribus debitas vult breuiore & leniore hîc supplicio expiari. Cùm itaque omnes hæ rationes locum habeant in Lamiis, etiamsi nullum occiderint animal; consequens eas adhuc meritò morte plecti; & hos iudices clementes potiùs quàm crudeles in eas existere, consequens etiam impios & crudeles in remp. & quasi parricidas patriæ esse, qui ad tam euidentem patriæ perniciem hæc viperarum examina dissimulatione, conniuentiâ, aut aliter fouent, celant, tuentur, aut debitæ pœnæ subtrahūt.

Obiicitur ex Constitutione Carolinâ locus, cuius hæc sententia est [d]: si alicui damnum maleficio siue veneficio intulerint, morte ignis plectātur: si verò nulli damnum intulerint, pœnas patiā-

d art. 109.

A tur pro delicti quantitate & qualitate.] Respondeo semper (vt ostensum) huius delicti eam esse qualitatem & quantitatem, vt si fœderatæ fuerint cum dæmone; si in conuentibus, ea, quæ fieri solent, fecerint, morte plectendæ sint. duntaxat ergo caput hoc definit, venenarios illos semper igne puniendos: ceteros, si venenarij non sint, aliquando ignis, aliquando alio supplicio puniendos. Patronis ergo Lamiarum, qui hoc capite nituntur, docendum fuit, harum Lamiarum crimen huiusmodi non esse, quod mortem mereatur: quod hactenus illi ostendere nequiuerunt, & Binsfeldius, Grillandus, Sprengerus, Alfonsus à Castro, & alij citati, nósque etiam non obscurè contrarium demonstrauimus. Quid quæso absurdius, qui vaccā

B vel equum occiderit, interfici; qui à fide Christianâ defecerit, & Deo maledixerit, & diabolo se addixerit expressâ professione, & cum eo fœdissimè coïerit, & ei sacrificauerit, &c. eum morte non affici? éstne hoc pœnas criminibus commensurare? Visum mihi, vnde hæc omnia luculenter probari queant, inserere huic loco exemplar sententiæ latæ Auenioni anno 1582. vt refertur à Sebastiano Michaëlis [e].

e in Pneumalogiâ.

Visis processib. coram N.N.N. &c. *contra nobis constitutos reos, accusatos, & delatos, quibus tam per vestrā, & quorumlibet vestrûm relationem, ac propriam confessionem iudicialiter coram nobis factam, atque sæpius repetitam, iuramento vestro medio, quàm per testium de-*

C *positiones, eorúmque accusationes, & alias legitimas probationes, ex dictis, actis & processu resultantes, nobis legitimè cōstitit, & constat, quòd vos, & vestrûm quilibet, Deum nostrum omnium Creatorem, & Opificem, Vnum & Trinum abnegastis; & immitem diabolum, hostem antiquum humani generis, coluistis, vósque illi perpetuò deuouistis; & sacratissimo Baptismati, & his qui in eo fuerant susceptores leuantes, & proparentes, vestraque parti Paradisi, & æternæ hæreditatis, quam pro vobis & toto genere humano Dominus noster* IESVS CHRISTVS *suâ morte acquisiuit, coram præfato cacodæmone, in humanâ specie existente, abrenunciastis: infundente ipso rugiente diabolo denuò aquam, quam*

D *accepistis vestro vero mutato nomine in sacro baptismatis fonte vobis imposito, sicque aliud commētitium nomen vobis imponi fictitio baptismate passi fuistis, & accepistis: atque in pignus fidei dæmoni datæ vestimentorum vestrorum fragmentum & particulam illi dedistis, & vt à libro vitæ vos deleri, & obliterari pater mendacij curaret, signa vestra propriâ manu, ipso mandante & iubente, in reproborum damnatorum, mortísque perpetuæ libro nigerrimo ad hoc parato apposuistis: &, vt ad tantam perfidiam & impietatem vos maiori vinculo deuinciret, notam vel stigma cuilibet vestrûm, veluti rei suæ propriæ, inussit: & illius mandatis & iussis iureiurando, super circulo (quod diuinitatis symbolum est) in ter-*

E *ram sculpto (quæ scabellum pedum DEI est) per vos, & quemlibet vestrum præstito, vos obstrinxistis signo Dominico & cruce conculcato: & illi parendo, adminiculo baculi, quodam nefandissimo vnguento ab ipso diabolo vobis præscripto illiti, crurib. & positi* * *per aera ad locum constitutum, intēpestâ nocte, horâ cōmodâ malefactoribus, statisq; diebus, ab ipso tentatore portati & translati fuistis: ibique in communi synagogâ plurimorum maleficorum, sortilegorum, & hæreticorum fascinariorum, cultorúmque dæmonum, accenso igne tetro, post multas iubilationes, saltationes, comessationes, compotationes, & ludos in honorem ipsius præsidentis Beelzebub Principis dæmoniorum, in formam & speciem fœdissimi & nigerrimi hirci immutati, vt Deum, re & verbis*

Apostasia cō summata.
Transfugium.
Sacrilegium.
* f. leg. sub ... ribus positi. Ecce conuentus, & transportatio. Ecce idololatriam perfectam.

A *adorastis: & ad illū complicatis genibus supplices accessistis, & candelas piceas accensas obtulistis, & illius fœdissimum ac turpissimum anum (proh pudor!) summā cum reuerentiā ore sacrilego deosculati estis: illúmque sub veri Dei nomine inuocastis: illiúsque auxilium, & pro vindictā in omnes, vobis vel infensos, vel petita denegantes, exercendā efflagitastis: atque ab ipso edocti vindictas, maleficia, fascinationes tum in humanas creaturas, tum etiam in animalia exercuistis, atque homicidia infantium quamplurima commisistis, imprecationes, ablactationes, tabes, & alios grauissimos morbos, ope iam dicti Satanæ, immisistis: infantésque per vos, nonnullis etiam scientibus tantum & annuentibus, arte iam dictā maleficā oppressos, confossos, & interfectos fuisse, ac demùm in cœmiterio sepultos noctu & clàm ex*

Finis, nocere maleficiis humano generi.

Maleficia & crudelitates.

B *humastis, atque in synagogam prædictam, fascinariorū collegium, portastis; denique dæmoniorum Principi in solio sedenti obtulistis, detractā & vobis conseruatā pinguedine, capite, manibus, & pedibus abscissis, truncúmque decoqui, & elixari, & interdum assari curastis, iubentéque ac mandante præfato Patre vestro comedistis, & damnabiliter deuorastis: mala denique malis addendo, vos viri cum succubis, vos mulieres cum incubis fornicati estis, Sodomiam veram & nefandissimum crimen miserè cum illis tactu frigidissimo exercuistis: & quod etiam detestabilissimum est, augustissimū Eucharistiæ Sacramentum per vos in Ecclesiā sanctā Dei aliquando sumptum, iam dicti Serpentis à Paradiso eiecti præcepto, in ore retinuistis, illúdque in terrā*

Sepulcrorum violatio.

Anthropophagia.

Sodomia.

Sacrilegium.

C *nefariè expuistis, vt cū maiori omnis contumeliæ, impietatis, & contemptûs specie Deum nostrum verum & Sanctum dehonestaretis, ipsum verò diabolum, eiúsque gloriā, honorem, triumphum & regnum promoueretis: atque omni honore, laudibus, dignitate, auctoritate, & adoratione honoraretis, decoraretis, & honestaretis. Quæ omnia grauissima, horrendissima ac nefandissima sunt, directè in Omnipotentis Dei omnium Creatoris contumeliam & iniuriam. Quam ob causam nos. F. Florus Prouincialis Ordinis fratrum Prædicatorum, sacræ Theologiæ Doctor ac sanctæ fidei in totā istā Legatione Auenionensi Inquisitor generalis, Dei timorē præ oculis habentes, pro tribunali sedentes, per hanc nostram sententiam diffinitiuam, quam de Theologorum & Iurisperitorum cōsilio, more maiorum, in his ferimus scriptis,* IESV CHRISTI *Domini nostri, ac* B. MARIÆ *virginis nominibus piè inuocatis dicimus, declaramus, pronunciamus & diffinitiuè sententiamus, vos*

Sententiæ condemnationis tenor.

D *omnes suprà nominatos, & vestrum quemlibet fuisse & esse veros apostatas, idololatras, sanctissimæ fidei desertores, Dei omnipotentis abnegatores & contemptores, sodomiticos, & nefandissimi criminis reos, adulteros, fornicatores, sortilegos, maleficos, sacrilegos, hæreticos, fascinarios, homicidas, infanticidas, dæmonúmque cultores Satanicæ, diabolicæ atque infernalis disciplinæ, & dānabilis ac reprobatæ fidei assertores, blasphemos, periuros, infames, & omnium malorum, facinorum & delictorum conuictos fuisse. Ideò vos omnes, vestrūmque quēlibet, tanquam Satanæ membra, hac nostrā sententiā, Curiæ sæculari remittimus, realiter & in effectu condignis & legitimis pœnis eorum peculiari iudicio plectendos.]*

E Habes hîc epitomen scelerum, quæ fascinarij isti soliti committere, quàm alibi, accuratiùs comprehēsam; habes & exemplum damnationis Ecclesiasticæ, quo illa pacto Curiæ sæculari, reos puniendos tradat: nec opus aliā solemnitate, si laici sint rei.

Maius opus quando tradendi sunt Clerici, quos constat ante traditionem omni clericali priuilegio, præmisâ regradatione, seu, vt vocant, degradatione spoliādos. Quæritur antē, quid si moniales sint, vel monachi laici; nullo in clericorū gradu constituti, an & hi exauctorandi, & quomodo?

De his vltimis nō memini me quidquam legere. Sed arbitror sufficere nudationem seu spoliationem habitûs monastici, vt viris caputium, fœminis velum, cum scapulari, & habitu supremo auferatur, vestísque laica illis iniiciatur, & ordine cui se addixerant, eiecti, spoliatique omni Religiosorum priuilegio, sortísque Laicæ effecti, declarētur; sicque Curiæ seculari tradantur. Praxim huius casus nondum vidi, sed suspicor hanc esse, vel esse debere.

Sed quia in fascinariorum causis multorum criminum quædam quasi colluuies & sentina reperitur, quorum non eadem qualitas est; quæri solet, propter quæ liceat vel expediat hanc Clericorum vel Monachorum traditionem facere?

Si sola hæresis propriè dicta, hoc est, error in fide pertinax reperitur; sequenda decreta canonū de hæreticis, quæ proposui suprà [f].

Quid iudici in ceteris criminibus, quæ hæresim comitantur vtplurimùm, & quæ subiungam, facere expediat, id quia dependet à circunstantiis personarum, loci, temporis, &c. prudentiæ & facti est, nec regulis vllis potest definiri. Hoc tantùm in genere, honoris diuini, & timoris, & publicæ vtilitatis summam semper habendam esse curam, & ita demùm, si hæc permittant, iuris rigorem remitti posse.

Si quæras, quid iudici liceat? Respondeo; etsi olim degradatio nō nisi propter tria crimina iure Canonico expressa permitteretur; hodiè tamen praxim cōtrariā inualuisse pasim, vt propter alia quoque crimina his maiora id facere liceat, quod sanè & à plerisque interpretibus receptum, & æquitati valdè consonū, post Baldum, Ancharanū, & Abbatem, frustrà reclamantibus Antonino, Ananiâ, & Butrio, in praxim deductum videmus. Quare licèt hodiè propter vnum crimen valdè enorme, vel plura grauia (sic voco quæ non tam enormia) etiam non expectatā incorrigibilitate clericum tradere sæculari brachio puniendum; vt docent, post alios, Guilhelmus Benedictus [g], Bernardus Dias de Lugo Episcopus Calagurritanus [h], & Felicianus Episcopus Schalensis [i]; à quibus adferuntur exempla multa rerum sic iudicatarum, in Italiâ, Hispaniâ, Franciâ, Belgio. dissentiunt tamen in eo duntaxat, quòd incidente casu Felicianus censet, priùs consulendum Pontificem Maximum; fateor id tutius. Sed alij hoc necessarium non putant, nec puto in praxi obseruari. Quod verò videamus iure Canonico requiri incorrigibilitatem [k], hoc rectisimè censent, cum Ancharano, Abbate, Felino, & aliis, citati Doctores, recipiēdum in criminibus leuioribus, & reip. parùm noxiis; non verò in enormibus & reip. periculosisimis [l], quorum sententiam verisimam puto in criminibus huiusmodi diu continuatis [m].

Crimina autem huiusmodi valdè enormia, & hac seueritate digna in fascinariorum facinoribus præter ipsam hæresim, mihi videntur saltem tria occurrere.

Primò est Apostasia à Deo & professione Christiana, mera & perfecta, & transfugium ad dæmonem,

f hac eādem sect. lit. TT. YY

g in cap. Raynutius.
h Practic. crimin. c. 90.
i li. de depositione, & degradatione.

k c. cùm non ab homine, de iudic.

l vide Diazium suprà c. 33. & 90 Feliciā. c. 12. & 14.
m argu. c. quā sit, de excess. Prælat.

tionem, illique præstitum homagium, siue accedat idololatria, (quæ per se sufficit) siue non accedat. quia hoc crimen, secundùm se, grauius est hæresi propriè dictâ, & punitur non tantùm pœnis omnibus hæreticorum [n]: sed eò acriùs, quòd qui hæretico locus pœnitentiæ permittitur, is Apostatæ iure ciuili disertè denegatur [o].

Secundo loco est talis Sodomia nefandissima, per concubitum cum succubis & incubis dæmonibus. propter Sodomiam verò tradendum brachio sæculari clericum, criminis huius aliquoties commissorem, statuit Pius V. Pontifex Maximus in Bullâ incip. *Horrendum illud scelus*: de quâ consule Nauarrum [p] & superioribus annis hoc in praxim Duaci deduxit Reuerendissimus Episcopus Atrebatensis.

Tertio loco homicidium, quod in nostro casu multis ex capitibus est enorme & qualeficatum. Primò, quando occidunt proprias proles; vel parentes, aut coniuges (vt apud Remigium [q]) & horum similitudine quando monachi vel monachæ necant suos collegas vel consorores. Secundò, quando nondum baptizatos, & animam perdunt cum corpore. Tertiò, quando ad necem accedunt decoctiones illæ, aut anthropophagiæ. Quartò, si veneno necant. Quintò, quando necant proditoriè ex pacto mediante ipso dæmone. hæc duo vltima indigent probatione, cetera clarissima sunt. Quartū & quintum itaque probo, quia deterius est hominem veneno, quā gladio occidere [r]: ideò Romani venena etiam aduersùs hostem detestabantur, vt Cornelius Tacitus & L. Florus docuere. Deinde conatus proditorius grauitatem homicidij semper aggrauat: estque maior ac dolosior proditio, quoties cauendi aut prohibendi minor occasio vel potestas est. Dæmones autem sunt insidiatores inuisibiles, in omnem nocendi occasionem intenti; quorum nec insidias cauere, nec vim (si Deus illis permittat) atque ferociam prudentia aut vires humanæ ferre valent. Denique per tales & maximè diuturnos atque acerbissimos cruciatus excarnificatos necant, & vtplurimum (quo, quid grauius?) de mentis simul recto deiectos statu in deliria, miserandúmque furorem præcipitát, cúmque sanitate corporis, animi quoque tollunt incolumitatem. Quæ cuncta Philo Iudæus [s], quâ solet grauitate & copiâ verborum rationúmque perpendit, & idcirco iustum Moysis zelum validiùs commendauit, quòd maleficis nec diei quidem vnius inducias à nece concedendas statuerit: adeò vt, si carnifex desit, per ipsummet Principē Iudicem populi, eos de medio tolli voluerit, qui tali supplicio manus suas non contaminaturus, sed Deo sanctificaturus, vt alter Phinees, videatur. Addit vocem à Legislatore EXODI cap. XXII. vbi lex illa perscripta, positam capi de omnibus qui vetitis artibus alicui necem moliuntur: & eos ad duo reducit capita, qui dicuntur οἱ μάγοι καὶ φαρμακευταὶ, & posteà explicat quod duplici nomine complecti voluerit, nempe qui vel potionibus vel verborum conceptis formulis abutuntur, φίλτροις καὶ ἐπῳδαῖς τισιν. quæ pro iisdem sumi sæpe solere satìs indicat Hesychij Lexicon, vbi habes, ἐπαοιδοί, φαρμακοί, γόητες, sed de hoc aliàs plura dicta nobis fuêre [t].

Doctores communiter admittunt veneni mali nomine, etiam magicos susurros, & incantationes, siue formulas quaslibet conceptis verbis ex pacto cum dæmone inito operantes, comprehendi [u]. quia per damnum ex verbis talibus & venenis, iuxta illud Tragici de Medeâ: qui postquàm genus omne lethalium graminum, & serpentum commemorasset ab eâ vsurpatum, subdit:

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda. ——— Sanè ratione pacti & dæmonis sic vocati, damna inferentis. Nonne Iustinianus Imperator lege Corneliâ de sicariis perinde illos teneri sanxit [x]; qui susurris, vt qui venenis, occidêre: Quid quæso hîc susurri aliud quā verba illa tam metuenda? Plato quoque occidi voluit lege suâ, non solùm qui venenis datis nocuissent, sed & quicunque deligationibus, aut illecebris, aut quibusdam incantationibus ad lædendum paratus esse videretur: & hæc omnia se veneficiorum nomine comprehendere affirmauit [y]; ἐὰν καταδέσησιν, ἢ ἐπαγωγαῖς, ἢ τισιν ἐπῳδαῖς ἢ τῶν τοιούτων φαρμακειῶν ὡντινῶν δόξῃ ὅμοιος εἶναι βλάπτειν. Incātationum itaque & susurrorum nomine, omne malorum verborum ex pacto efficacium, quod malefici vsurparint, genus comprehendi; qui negaret, neminem legi, nec audiui.

Vnde nihil dubitem huc referre, formulas illas deuouendi, seu diras imprecationes, quibus maximè variis hæc hominum venena Deum offendunt: vt erat illud quo, quæ alicui nocere cupiebat, & se dæmoni per pactum olim manciparat N. Louanij semper vtebatur: *Per illud ius & imperium, quod in me tibi permisi* (dæmonem alloquebatur) *postulo, vt quantū polles potesque isti vel tali* (nomē exprimebat) *noceas*. Vbi notandū inprimìs hac formâ contineri & exprimi primò complacentiā siue ratihabitionem primi pacti, cuius hæc quædam est renouatio, & noua quodammodò apostasia. Deinde peti simpliciter, & indefinitè, vt dæmon quantùm poterit noceat: quare & illud peti, vt si queat occidere per diros cruciatus, id faciat. Ideò si constaret, ad Tartareas has preces, dæmonem alicui mortem intulisse, debere puto hanc mortem deuouenti huic, vt quæ iussit, imputari. Si de nullius nece constet, sed tantùm de morbis & afflictionibus illatis, officium iudicis erit, quacunque meliore viâ poterit, iuridicè inuestigare, num mortis etiam causam alicui præbuerit, hoc est, an aliquis ex iis, quibus Diras imprecata est, morte violentâ, dæmonis eius operâ, sit sublatus. Si verò prætereà in eâdem familiâ, vbi degit verbi gratiâ, in eodem monasterio superior, vel confrater) aliquis non sine suspicione maleficæ noxæ, & maximè illius eiusdem, quæ grassetur eodem tempore adhuc in alios domesticos, interierit, cæcum putem, qui locum quæstioni idoneæ hîc superesse non videat: cùm indicium hoc illâ confessione, & infamiâ personæ clarâ confirmatum planè propinquum sit censendum. Ad pœnam tali infligendam, si de morte illatâ, ne per tormenta quidem, quicquam fateatur: etsi lenior sententia sit quorundam, leuiori quàm mortis supplicio afficiendam [z]: tamen quando in multos tam improbo & propinquo conatu reus grassatus fuit, etiam si mors nulla foret subsecuta, ordinariam mortis pœnam tali conatui infligendam iustiùs videntur complures Doctores summæ auctoritatis censuisse [a]. Quam sententiam equidem opinor, in iis, qui non sunt vsi ad nocendum veneno aliquo aut instrumento naturali, sed immediatâ operâ diaboli, longè apertiorem & æquiorem habendam. Nam qui hoc pacto, vitalis conuentionis inter homines perdunt planè similes sunt malitiâ, homicidis.

n c. 1. & ibi Innoc. Host. & alij, d. Apost.
o text. & gloss. in l. 3. C. de Apostat.
p ca. 27. Manual. nu. 249.
q li. 2. c. 1.
r tex. in l. 1. C. de malef. & mathem. vid. Fr. Baldui. ad 4. li. Inst. tit. de pub. iudi. §. lege Cornelia, de sica. vers. eâdem lege & venefic. l. 3. ff. ad leg. Corn. de sicar. & ideò hoc crimen morte non exstinguitur. l. Lucius, ff. de iure fisci.
s li. de special. legib. circa medi.
t li. 1. c. 3. lit. D.

u vide Grill. li. de sortil. q. 12. & Pet. Binsfeld. in l. 1. C. de malef.
x d. vers. eâdē lex. de pub. iudic.
y li. de legib. 11. ferè extremo.
z vt per Bertachin. Can. & alios Cas. li. 5. ...
a Ang. ...

A micidis, quos vulgò vocant assasinos, quorum homicidium pro valdè enormi & qualificato in praxi haberi, norūt qui criminalia subsellia vel obiter adierunt. Hos commune Doctorum suffragium iubet omninò actu degradari, etiamsi conatum improbum mors subsecuta non fuerit, si modò per ipsos non steterit quo minùs interficeretur [b]. Longiùs etiam hac in re plurimi I. C. progrediuntur, adeò vt censeant, clericum, qui assasino mandauit occidere quempiam, à iudice sæculari in hoc conatu deprehenso assasino, posse & ipsum mandatorem ab eodem iudice capi, & sine vlla degradatione supplicio affici: quod vltimum licèt non diffitear videri communiùs receptū [c], secutus tamen arbitror iudici sæculari, prius degradationem hoc casu opperiri, & vrgere Ecclesiasticum forum, quatenus iustè & honestè poterit ad hoc faciendum. Ceterùm similitudinem B assasinatus maximam in hoc maleficorum conatu nesse, quia docui [d], non arbitror mihi nunc probandum. quid interest precio conducam sicarium, qui meum inimicum ex insidiis interficiat; an de hoc vi pacti conuenti à dæmone, id vt faciat, obtineam: hic pro pecuniā est, anima ei pacta, & promissa.

Verum dicat aliquis, quid igitur respondes canoni *cum non ab homine, de iud.* Breuiter respōdeo, sequi me cum multis grauissimis I. C. quos Felicianus & Diazius sequūtur, Ancharanum & Abbatem: qui censuêre canonem illum intelligendum de vnico tantùm, & non qualificato homi-C cidio; non autem de vnico homicidio qualificato, (vt sūt ea quæ nos initiò proposuimus homicidia maleficorum) neque de pluribus non qualificatis.

Concludo igitur, *quolibet istorum trium casuum, multoque magis duobus vel tribus concurrentibus, vel vno perfectè patrato, & alterius propinquo conatu accedente. Magos, sortiarios, maleficos, incantatores, siue quocunque alio appelles nomine, posse à iudice Ecclesiastico, quamuis monachi, quamuis Sacerdotes sint, actu præmissa degradatione brachio sæculari puniendos tradi.*]

D Si obiicias, quosdam docere ex quibusdam canonum locis, ad hanc traditionem Sortilegij crimen non sufficere [e], sed duntaxat ad verbalem depositionem: Occurritur, id intelligendum casu quo sortilegij crimen intra proprios suos terminos consistit, hoc est, non progreditur vltra illicitam diuinationem non coniunctam cum expresso pacto Apostatico. Nam de tali simplici diuinatione, vt sunt pleræque astrologorum & similium, expresse canones illi loquuntur [f]. Et ideò nostræ sententiæ nihil obstant. Ceterùm, quando incantationes etiam medicamentis ad malorum reE medium adhibitæ; tunc ex Beato Augustino expressè iubet alius canon clericos degradari [g]. Cuius loci duæ sunt explicationes, vna est [h], degradari poni, pro curiæ sæculari tradi, vt per præcedens etiam quod subsequitur significetur. idcirco enim ferè semper fit actualis degradatio quę hoc nomen propriè meretur alia est, degradationem tantùm poni pro depositione verbali [i], quæ propriè vocatur depositio, impropriè verò degradatio diceretur. Prior sententia verborum proprietati inhæret, posterior æquitati. Sed suspicor in re non dissentire Abbatem & Butrium. Nec enim Butrius opinor affirmaret incantatores, qui nec Apostatæ nec Sodomitæ, nec aliis noxij suis artibus esse sunt conati, actu degradandos, vt curiæ sæculari traderentur; sed contenderet canonem illum de his non loqui, verùm de iis, ad quorum crimen incantationis, graue damnum aliis illatū, Sodomia, aut Apostasia, accederet. Contrà Abbas non opinor negaret, incantatores illos, de quibus Butrius sic acciperet canonem, & de quibus conclusio nostra fuit, curiæ sæculari tradi posse; sed contenderet canonem illum de his non egisse, sed de aliis de quibus nos non loquimur: quæ Abbatis explicatio etsi minùs propria, magìs tamen consentanea videtur illi contextui. Sanè nobiscū sensisse Abbatem & cum Butrio, quoad enormes illos quos dixi sortilegos patet, quia Abbas [k] solitus est distinguere inter crimina grauia, grauiora, & grauissima. de grauibus tantùm vulgati *in c. cum non ab homine, de iudic.* de grauioribus *in c. tuæ, de pœn.* de grauissimis *in c. nouimus, de verb. signif. & c. penult. de hæret.* Et inter grauissima collocat quæcunque sunt qualificata, & valdè perniciosa reip. & quia pro huiusmodi criminibus puniendis condignam pœnam non habent canonum sanctiones, vt illa condignè vindicentur, & reip consulatur, ac satisfiat, vult meritò introductum, vt iudex Ecclesiasticus talium reos degradet, & illicò post curiæ sæculari (vt fieri solet) tradat [l]. si verò delicta minùs atrocia & minùs perniciosa reip. sint, tamen ex grauissimis, tunc vult iudicem debere degradare, & degradatum perpetuis carceribus mancipare, quæ suprema iuris Canonici pœna est, & in mortis locum successit [m]. Quæ sanè Abbatis sententia meritò Diazio & Feliciano suprà citatis placuit. Et hæc puto posse & debere iudicem sequi.

Porrò si spes affulgeret emendationis, & magna atque clara pœnitentiæ indicia exstarent (*caue tale putes, quod reus secum petat clementer agi: melius indicium pœnitentiæ foret, si diceret nulla sibi condigna supplicia posse irrogari, & malle hic Deo tam atrociter offenso, graui supplicio conari satisfacere*) nec rei sunt relapsi, nec scandalum timetur, nec magnum imminet reip. periculum ex hac clementiâ: his concurrentibus semper, etiam in tribus illis quæ dixi criminibus, æquius, leniùs & honestius Episcopo putarim (nisi particulari causâ in contrarium mouente) si reum huiusmodi post actualem degradationem, siue monachus, siue aliàs clericus sit (maximè si in ordine sacro constitutus) ipsemet ad perpetuos Ecclesiasticæ curiæ carceres damnet. Sic factum Ebroici, Magistro Guilhelmo Edelino [n]. sic factum Cameraci Ioannæ Potiere [o]; sic factum Cordubę Magdalenę Cruciæ, in quorum tamē causâ Sodomia, & maleficium, cum Apostasiâ concurrebant: sed in omnibus pœnitentiæ signa erant clarissima. & scandali atque noxæ publicæ periculum abesse iudicabatur.

Quoad ignis pœnam, ea quoque meritò recepta, & à maleficis aruspicibus [p] generali Europæ consuetudine, ad omnes magos, maleficos, sortiarios lamias extēsa, quia sunt apostatæ, sūt hæretici, sunt peccantes contra naturā, quorū omniū hæc legitima pœna est [q]. Et hæc pœna cœpit iā in Hispaniā à regno Ramiri Regis, circa annum 844. Nam ille Magica sacra cantionesque ignis supplicio coërcuit [r]. In Italiâ prius adhuc a temporibus B. Gregorij, quando Romæ Basilius quidam Senator magus, qui vt pœnam effugeret, se Monachum esse velle finxerat, flammis absumptus fuit [s]. hic Basilius vnà cum Prætextato, qui ambo Sena-

tores

[b] docent hoc non inaccurate reiecta Dyni & Angeli contraria sententiâ, Diazius sup. c. 91. & Felicia. d. c. 14.

[c] patet ex citatis à Boër. q. 65. Lupo de liberta Ecclesiast. q. 4. & Arnol. Albertino in rep. c. quoniam, de hær. in 6. quos sequūtur Diaz. & Felicia. Episcopi.

[d] li. 2. q. 4 lit. B.

[e] sic est apud Abba. in c. ad abolendā de hæret quē sequuntur Felicia. & Diazius. ille cit. hic c. 10.

[f] sempe cap. nec mirum. 26. q. 5. & c. si quis Episcopus, 26. q. 5.

[g] cap. admoneant, in fin. 26. q. 7.

[h] Antonij de Butrio in ca. ad abolendā, de hære.

[i] Abb. in d. c. admoneant.

[k] in c. tuæ, de pœnis.

[l] iuxta d. cap. nouimus & d. cap. pen.

[m] c. 3. de pœn. Innoc. in c. qualiter 2. de accusa.

[n] docui alias ex Monstreleto & Iaquerio.

[o] docui ex Macæo & Molineto.

[p] l. 3. C. de malef.

[q] Ioān And. Hostiens. Abbas in c. ad abolendam, de hær. & c. 1. de apostat. Doct. in l. nullus aruspex, Co. de malef. Bertr. cons. 212. vol. 1. Cōr. Brun. li. 5. de hęr. c. 3. Coras. li. 3. Miscell. ca. 8. Aimeric. in Director. Comens. in Lucernâ inquisit. Simā. Pegna & alij, tex. in d. §. trāsfugæ, cū sim. Clarus §. Sodomia, nu. 4. Damhoud. in praxi crimin. & est omnium.

[r] Ioan. Mariana de reb. Hispan. li. 7. c. 13.

[s] vide B. Gregor. li. 1. Dial. c. 4.

tores & viri illustres, fuere Magiæ conuicti[t]: vt videas hoc crimen semper non mulierculárum tantùm & vilium, sed virorum etiam nobilium fuisse; quicquid VVierus & similes obganniant. Impœnitentes itaque viui comburendi, pœnitentes priùs strangulandi[u]. In Apostasia quoque speciale, quòd in foro externo illi pœnitentiæ locus nõ est[x]. Ad hanc autem pœnam ignis ex cõmuni consuetudine sufficere fidei abnegationẽ, & fœdus cum dæmone, docent Bartolus[y] & Mollerus[z].

Vnum restat dignum quæstione, *Vtrum Iudici liceat hanc legis pœnam consuetudine receptam minuere pro lubito suo?* Decidenda hæc quæstio est ex traditis à B. Thoma & eius interpretibus[a], si adsit accusator, eo iustè inuito, non posse vllum iudicẽ ne supremum quidem, pœnam debitam laxare: si verò iniustè inuitus esset, vt si valdè vita rei foret reip. necessaria, tunc inferior iudex id non posset, sed benè supremus posset[b], quod tamen rarissimè & non nisi maximâ ex causâ faciendum. Inferior verò iudex nec permittente accusatore posset[c]: superior poterit eo remittente, si tamen id fiat cum bono reipub. quod quia rarò accidit, ideò etiam rarò pœna relaxanda. Si iudex ex officio processit, minor non poterit eam relaxare, supremus non potest, nisi vtilitas reipub. id exigat. vna & præcipua causa est leniendæ pœnę, pœnitentia voluntaria. Sanè prudentes iudices semper censuerunt, spontaneam & promptam confessionem & indicia pœnitentiæ, leuioris pœnæ infligendæ, etiam in hoc crimine, causam idoneam esse. Stabuleti Ioannes de Vaulx igne cremandus, capite plexus fuit: aliis locis, qui viui erant exurendi, strangulantur ad palum. Hoc mouit iudices illos Allobroges in casu quem his verbis narrat Cancellarius Parisiensis contigisse anno Domini M.CCCC.XXIV. *Recitatus est Lugduni Galliæ coram clero processus cuiusdam mulieris d...tæ & detentæ Burgi in Breyssiâ, quæ est notabilis villa Ducis Sabaudiæ, circa quam est domus Sellionis ordinis Carthusiensis. hæc mulier sub pallio deuotionis & reuelationum fingebat mirabilia. Asserebat enim se esse vnam de quinque fœminabus missis à Deo compassiuè, pro redimẽdis innumeris animabus de inferno. Et iam suâ collusione subdolâ deceperat in regione* * *illâ quam plurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem, peccata, quæ fecerat vnusquisque: hoc enim secundum Augustinum etiam diaboli malitia scire potest, & suis reuelare; non autem ea quæ futura sunt absolutè, siue ea quæ in secreto cordis latent, & nullo exteriore motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotiescunque aliqua anima ad infernum descendisset. quotidiè tres animas ab inferno liberauit; vnam vel duas sine difficultate, aliam seu alias cum pœna maiore, vt dicebat. Mentis quoque excessus seu exstaticos sæpe habebat, in quibus mirabilia per reuelationem didicerat; erátque miræ abstinentiæ, singularissimæ etiam vitæ: plura verò alia de eâ scribenda forẽt. Nuper autem cùm Spiritus almus Ecclesiæ suæ rector verus (vt creditur) hunc Spiritum falsum detegere vellet, hæc mulier capta, & pœnis vt torqueretur est addicta: quæ omnem veritatem confessa est, qualiter omnia prædicta cupiditatis occasione finxisset, vt se nutriret hoc modo, & paupertati suæ subueniret; aut fortassis pro huiusmodi diabolo se miseram in famulam dedicauit. Inuenta est insuper morbum caducum habere, ac eundem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare. de quâ cùm varia opinio esset, an tanquam hæretica puniretur; iudicatum est à doctis ad pœnitentiam eam admittendam, nec esse hæreticam, quia illa quæ fecerat dimisit, nec obstinata permansit.* ita Gerson[d]. Herætica non erat. quia in mente errorẽ nullum fouerat: saga tamen & malefica, quia peccata ex pacto cum dæmone inito diuinabat. carbones etiam illi videntur illusione dæmonis apparuisse, quanquam & humana vafrities quid simile carbonibus potuerit exhibere. Ordinariè expedit reipub. sontes puniri: ideò ordinariè peccaret etiã Princeps hanc pœnam mortis relaxans: & si quod malum reipub. inde proueniret ad iustitiam pertinens, iudices, etiam Princeps, tum teneretur ad damnorum restitutionem[e]. Quàm ægrè autem Deus ferat maleficos magos verè idololatras, IESV & MARIÆ hostes, defendi, aut debitæ mortis pœnæ eripi; in Anatolij cuiusdam & sociorum Magorum causâ, multiplici miraculo Byzantij fuit ostensum, narrante rem multis Euagrio[f].

Quâ de re in monitis 3. & 4. plura sum dicturus. Hic restat, vt repræsentem quod sæpe pollicitus sum, Analyticum commentarium in *c. Episcopi, caus. 26. q. 5.* quem extorsit non necessitas, sed aduersariorum impudens peruicacia. Tribus §§. rem complectar.

§ 1. *de c. Episcopi, auctore & auctoritate.*

Quidam volunt esse concilij Aquileiensis[g]: ita Bodinus & Danæus hæretici. Miror vnde hanc inscriptionem *cap. Episcopi* acceperint. Nam nulli libri, quos multos vidi, vel Yuonis, vel Burchardi, vel Gratiani, eam exhibent. forsan lectionem illam commenti, ne viderentur nimis impudentes in solutione quam adducunt. volunt enim nullam concilij illius auctoritatem fuisse, vtpote quod conciliabulum, non iusta (inquiunt) Synodus habeatur. Quæro ex Bodino, de quâ Aquileiensi Synodo loquatur? An de priore? hæc fuit anno 381. tempore Damasi Papæ & Gratiani Imperatoris: in quâ Palladius & Secundinus Ariani condemnati: cuius nulli alij canones extant, nisi actio vnica cõtra Arianos, qui Synodũ hãc Gratiano extorserant. Prouinciale conciliũ fuit, sed sẽper pro iusto & legitimo habitum: nec aliud ferè, in quo plures pro numero sanctitate conspicui, vt Valerianus, Euseb. Bononiens. Ambr. Philastr. & alij: quos eat Bodinus, & contendat ferreo ore in conciliabulũ conuenisse. Probet etiam ex hoc concilio canonem desumptum. Posterius aliud celebratum Aquileiæ anno 698. sub Sergio Papâ, in quo Ecclesia Aquileiensis, quæ ralapsa in schisma occasione V. Synodi fuerat, iterum reconciliata fuit Romanæ Ecclesiæ: huius concilij meminêre Paulus Diaconus[h], & Baronius[i], sed canones nullos eius proferunt: nec quod sciam extant. vnde ergo probat Bodinus esse huius concilij Canonem? cui etiam iniurius est, id vocans Conciliabulum, cùm Romani Pontificis auctoritate fuerit congregatum. Dent Bodinus & Danæus aliud concilium Aquileiense, quod conciliabulum fuit ex quo canon ille sit desumptus.

Iaquerius & alij citant ex concilio Acquirensi: sed mendosi codices eos in fraudem traxêre. Plerique scribunt, ex concilio Anquirensi. Non diffiteor fieri posse, vt ruditas illius sæculi causam præbuerit Gratiano sic scribendi, vt censet Antonius Augustinus[k], qui docet sic solitum aberrare Gratianum in nominandis Conciliis: sed ille potiùs sæculi, quàm Gratiani error dicendus. quia hanc corruptionem deprehendas etiam in Pari-

t Cassiod. lib. 4. variar. epist. 22. & 23.

u Vide Couar. li. 2. var. resol. c. 10. n. 9 & Clarum d. §. fin. q. 99. n. 7. x l. 3. C. de Apostat.

y consil. quod incipit, mulier striga de qua quæritur, in fine, & habetur tomo cõs. crim. Zileti, 1. z ad constit. Saxon. p. 4. sect. 2. n. 4. a 2. 2. q. 67. a. 4

b B. Th. 2. 2. q. 67. artic. 4. ad 3. & ibi Caiet. Sot. li. 5. de iust. & iu. q. 4. a. 4. c post B. Tho. Arago. & Valenc. & Bart. Salon.

* Sic corrig. vulgò male legitur, *religione.*

d li. de exam. doctrin. lit. O, in fin.

e Valen. & Arago. sup. & est communis sententia Syluest. & Caiet. in verb. Iudicii peccata. Nau. in Manu. c. 25. & aliorum. f li. 5. Histor. Eccles. c. 18.

commentarius in c. Episcopi, 26. q. 5. g cap. 1.

h li. 5. Hist. c. 18 i Annal. octauo.

k li. 1 de emend. Gratian. dialog. 5. in fine.

ſienſe, Burchardo, ſed in Louanienſe, Yuone, eſt, *Ancyrenſi*: inde natâ differentiâ, quòd veteres ſoliti ,& Q. confundere vt in nomine Quirinij & Cirinij. diſſentiunt autem tam Yuonis, & Burchardi, quàm Gratiani veteres codices, *in Aquirenſi, Ancyrenſi, Ancyrani.* conſtat concilij verum nomen eſſe *Ancyranum*, ab vrbe quæ Græcis Ἄγκυρα. & ſic alibi vocat Gratianus [l]. Ancyra vrbs Galatiæ antiqua & nobilis, vbi celebris ille lapis theſaurus antiquariorum, & apud Claudianum, *Ancyranique triumphi*; Straboni & Ptolomæo Ἄγκυρα; Laonico corruptè Ὄγκυρα; hodiè Bellonio & Nigro *Angouri*. ſtatim occiſo Maximino celebratum in eâ concilium fuit, perſecutione ceſſante, anno fermè 314. * in quo multa de lapſis ſalubriter conſtituta fuerunt, nec pauca contra magicas fraudes ſancita, & contra contagioſam ſuperſtitionem ex commercio cum gentilibus in populum fidelium proſerpentem: vt patet ex can. 23. ſeu (vt Balſamon) 24. qui relatus à Gratiano. [m] Sed ex his canonibus Balſam. 25. alij 24. tantùm ponunt, nec inter eos noſter habetur. Vnde igitur Gratianus eum deſcripſit? Inciderat in collectionem quandam ſexdecim partialium librorum, in quâ [n] adiiciebantur duo canones concilio Ancyrano, quos hodiè additos videmus primo conciliorum tomo editionis Surianæ, item optimæ Romanæ: priorem de homicidis ſerui alieni, poſteriorem de ſortilegis & maleficis per Epiſcopos parochiâ expellendis, quem totũ Gratianus deſcripſit, errorum quæ in codice collectionis erant nullâ ratione habitâ. An Burchardus ex illo eodem codice partialium librorum deſcripſerit, an verò collector ex Burchardo, non poſſum definire, quia collectionem illam non vidi.

Quid ergo; dicemúſne hunc canonem eſſe cõcilij Ancyrani? communis hæc opinio eſt, non recẽtiorum modò, Turrecrematæ [o], Toſtati [p], Iaquerij [q], Alphonſi à Caſtro [r], Victoriæ [s], Carranzæ [t], Simancæ [u], Spinæi [x], Sylueſtri [y], Binsfeldij [z], & Antonij Auguſtini [a], verùm etiam antiquorum, vt Collectoris illius partialium ſexdecim librorum, Collectoris omnium conciliorum, Burchardi, Yuonis, Gratiani.

Obiiciunt qui contrà ſentiunt, quòd iſte canõ nec in Græcâ conciliorum editione ſolâ, nec in eâ quam Balſamon interpretatus fuit, nec in Latinis verſionibus, Creſconianâ, vel Dionyſianâ (quam ſecutus Ioannes VVendelſtinus) nec in Tigurinâ, nec in aliâ vllâ concilio Ancyrano inſeratur. Sed de multis, quæ ex conciliorum canonibus exciderunt, hoc vnum eſſe potuit: potuêre etiam Burchardus & alij veteres Latini plenius volumen nacti fuiſſe, quàm Balſamon aut alij Græci, aut qui vertêre ex Græcis; quorum libri conciliorum Latinis ſemper fuêre corruptiores & magìs mutilati.

Nihilominùs alij adhuc cenſent ex nullo concilio deſumptum, ſed ex aliquo Patrũ. Nam Beetzius [b] adſcripſit B. Gregorio, euidenti memoriæ lapſu. Alij volunt deſumptum ex B. Auguſtino [c]. Sed liber hic non eſt Auguſtini, vt mox docebo: & auctor ille mutilè admodùm hoc canone fuit vſus. Doctiſsimus denique Annalium Eccleſiaſticorum ſcriptor cenſuit à Damaſo id ſtatutum [d], ſic ſcribens: *In actis autem Damaſi Papæ, in Eccleſiâ recitari ſolitis, de quibus inferius erit mentio, habentur aliqua ab eodem Pontifice decreta in Romano concilio: hòcne an priore incertum eſt*, &c. deinde *poſt quædam concilij decreta, ait, nec non etiam excommunicandos eſſe omnes, maleficiis, auguriis, ſortilegiis, omnibúſque aliis ſuperſtitionibus vacantes; quâ ſententiâ præſertim fœminas illas plectendas eſſe, quæ illuſæ à dæmone ſe putat noctu ſuper animalia ferri, atque vnà cum Herodiade circumuagari*, &c. Atque hoc cenſet confirmari, quia cenſet eadem fermè à S. Auguſtino deſcripta haberi [e], necnon in appendice Ancyrani concilij, & apud Gratianum ſub eodem titulo collocata [f]. Et conſtet ex Seuero Sulpitio [g], in Occidente & Oriente maleficorum artes plurimùm inualuiſſe, quod ex Ammiano [h] vberiùs probetur: adeò vt in ipſos ſacros Dei miniſtros præſtigiæ quoque magicarum excantationum irrepſerint, vt de Gerontio Diacono B. Ambroſij narrat Sozomenus [i].

His tamen argumentis nondum inducor vt Burchardo, Yuoni, Gratiano, ne dicam tot aliis doctiſsimis viris contradicam, vel à communi me ſententiâ patiar auelli. Maleficorum multitudo nõ minor fuit Conſtantij, & Iuliani temporibus, vt non paucioribus exemplis poſſem probare. Sed quid opus in re clarâ? quod autem a Gratiano ſub eodem titulo collocetur, vt ab appendice quoque illâ, hoc perſpicuè non pro Romano, ſed pro Ancyrano concilio facit. Quòd eadem apud Auguſtinum totidem ferè verbis legantur, auget ſuſpicionem Damaſi non eſſe hoc decretum de mulierculis, ſed recentius: nam liber ille non eſt Auguſtini, ſed alterius nec tam docti, nec tam antiqui. Nec Auguſtinus ſubticuiſſet Damaſi eſſe piæ recordationis ſanctionem. Nec quidquam obſtat, ne credamus illa Damaſi acta, in iis ſaltem partibus quæ in Eccleſiâ non recitantur (qualis eſt iſta) eſſe mendoſa: nec didici vnquàm illa Damaſi acta in Eccleſiâ olim integra recitari ſolita; ſed ſicut hodiè videmus in Breuiariis inſeri, ſeu recitari non acta integra, ſed Actorum partem. Pro Damaſo roboris aliquid habet hoc vnum argumentum, quòd horum actorum exſtant Romæ complura exemplaria manuſcripta, quorum quatuor illuſtriſsimus Baronius vidiſſe ſe teſtatur [k]. Accedit illud Antonij Auguſtini [l], his verbis: *Damaſo in concil. Rom. aſcribi vidi in li. quodam Michaëlis Tomaſij ex veteri libro, in quo vita eiuſdem Pontificis conſcripta.* Verùm hæc opinio etiam patitur difficultates, quas noſtra. Inprimìs enim in canonibus conciliorum Romanorum, quæ duo ſub Damaſo habita, non reperitur. non in priore anni 373. quo damnati ſectatores Apollinaris. Nam illius canones interciderunt, & eorum ſummã volunt Anathematiſmis Theodoriti comprehenſam, qui nihil pertinent ad d.c. Epiſcopi [m]. Nec reperitur iſte canon in poſteriore concilio ſub Damaſo Romæ habito: ſuperſunt iſti canones, & in iis nullus eſt noſtro conſimilis. Prætereà veterum ſcriptorum, qui noſtrum canonem exhibent, nullus Damaſo aſcribit: non Burchardus [n], nõ Yuo [o], nõ auctor ſexdecim partialium librorũ, non collectores cõciliorũ; ſed omnes conſentiũt in Concil. Ancyrenſe. Multa etiam reperias ad verbum in libro illo de ſpiritu & anima, cuius auctor ſi ex Damaſi actis ſumſiſſet, cur non meminiſſet; ſolitus, non concilia, ſed auctores etiam recentiores, & minoris nominis quàm Damaſus, citare: vt Boëtium [p] vt notes Auguſtinum eſſe non poſſe: & ca. 47. quædam diſſentanea Auguſtino, conſentanea Gennadio ponit. nec Poſſidius in Indiculo operum Auguſtini hunc memorat librum: & Vincen-

l c. Diaconi, 93. &c. de Syracuſanæ, 13. diſt. 28. c. 32. presbyteros, d. 50. c. 6. ſi qui Epiſcopi, d. 92. c. 40. ſi qua de rebus, 12. q. 2. c. qui diuinationes, 26. q. 5. c. neophytus, 27. q. 1.

* Alij volũt, 308.

m in d.c. qui diuinationes.

n lib. 6. c. 6. & 7.

o in d.c. Epiſcopi.

p in Exod. & in Matt.

q in Flagello.

r li. 1. de iuſta hær. pun. c. 16.

s relect. de Magiâ.

t in ſummâ Concilior.

u in Cathol. inſtit.

x q. de ſtrigib.

y de ſtrigimag. admir.

z de confeſſ. malef.

a in d. Dialog.

b in Præceptorio.

c li. de ſpiritu & animâ.

d tom. 4. Annal. anno 382.

e de ſpiritu & animâ, c. 28.

f 26. q. 1. c. 12.

g in vitâ S. Martini, c. 25.

h li. vlt. Hiſto.

i li. 8. Hiſt. c. 6.

k d. tomo, anno 427.

l Dialog. 14. de hoc c. Epiſcopi.

m lege Theodore. li. 5. Hiſt. ca. 11.

n li. 10. c. 1.

o p. 11. c. 30.

p c. 37. in fine.

tius

tius Belloacens. ac Trithemius Hugoni Victorino, nonnulli Etheriano adscribunt.

Quare magis vergit animus, vt donec certiora habeamus eum Ancyrano concilio relinquendũ: cui tamen arbitror vel à Burchardo vel aliis quædam inserta: sunt enim in illo quædam tradita ad modum Doctoris disputantis, nec certa, nec admodùm solida, vt suo mox loco docebo: immò si ad mentem aduersariorum interpretemur, falsa, & absurda, prorsúsque indigna tum Damaso, tum Ancyranis Patribus: quæ nescio, vnde Burchardus descripserit; ab Yuone Gratianus, à Burchardo mutuatus Carnotensis Yuo. Burchardus ex duobus vnum canonem conflauit, cui Gratianus etiam de suo tertium limbum in extremo assuit. Nam rectissimè glossa Canonica tres in eo partes deprehendit; & secundam incipere ab illis verbis, *Illud etiam non omittendum*: Gratianus Burchardo & Yuoni tertiam addidit, cuius initium, *Nonnulli inueniuntur &c.* post illa, *infidelis & pagano deterior.* In Gratiani ergo verbis tria sunt membra diuersorum scriptorum; in Burchardi & Yuonis, duo.

Primum est, *Vt Episcopi eorúmque ministri, &c,* Vsque, *& ideò à tali peste mundari debet sancta Ecclesia.* hoc tantùm reor Ancyrani concilij fuisse: additum fortè ad ea quæ habemus in eiusdem concilij can. pen. sancita [q]. Mediæ partis & secundæ reliqua, non arbitror esse concilij illius, quæ pleraque continentur in Pseudo Augustini libro de spiritu & animâ, sed valdè mutilata & truncatâ, quæ cuius sint, nescio. Ex hoc libro verbis quibusdam mutatis, & fini atque principio nonnullis additis, primus ille compilator tam illustri additamento, ex suo ingenio, tam magno auctuario concilij canonem adauxit. Nec nouum est Gratiano & aliis compilatoribus canonum, cogere in vnum diuersos canones: nec nouum librariis præcedentis canonis verba cum præcedentis vel subsequentis canonis verbis confundere [r].

[q] vide c. qui diuinationes, 26. q. 10.

[r] lege Antõ. Aug. Dial. 6. cum seqq.

Quæ & quanta canonis istius auctoritas, nunc indagandum. Id ex præcedenti quæstione pendet. communis enim sententia est, & indubitata, etsi Gratiani decretum à sede Apostolicâ sit receptũ. ita tamen receptum esse, vt fides dictorum penes auctorem sit, & tanta sit eorum canonum, quos in medium producit, auctoritas, quanta est fontium vnde canones illi manarunt. Nec enim quisquam eorum, qui ius Ecclesiasticum vel à limine salutauit, potest ignorare, multa in Decreto haberi, quæ posteà Decretalibus, Sexto, Clementinis & Extrauagantibus abrogata fuerunt: nonnulla quoq; sũt à Gratiano per errorem inserta, quæ cum veritate pugnare deprehenduntur, quæ nihil nunc necesse est recensere. Notarunt ea viri docti & Catholici, Anton. Augustinus dicto opere Dialogorũ, & nõ vno loco, Cæsar Baronius Annaliũ Ecclesiasticorũ tomis nouem. Quod vt Gratiani æuo concedendum, ita hoc nostro, nimis tenero & acuto, diligenter animaduertendum; ne quis vel contẽptu, vel inconsideratione in præcipitium aliquod ruat. Quod ad ipsum verò hunc canonẽ Episcopi, spectat cùm non sit nisi cõcilij particularis, seu Prouincialis, de cuius à Romano Pontifice approbatione non constat, & ideò errare potuit non est auctoritatis tantæ, vt quæ per eum deciduntur certâ fide sint credenda, nisi quatenus S. Scripturæ, & Ecclesiasticæ traditioni, ac definitioni S. A. C. Rom. Ecclesiæ sunt, quæ tradit, consentanea. Deinde longè minor est argumentorum seu rationum, quàm sanctionis seu decisionis auctoritas. Nec argumenta habenda pro definitis vel statutis ab ipso illo concilio. Equidẽ si bono sensu capiantur, & congruâ interpretatione fulciantur, ne argumenta quidem illa reiicio. Nicolaus Remigius vult hũc canonem ex eo capite inualidũ censeri, quòd Marcellus Ancyranus Episcopus Sabellianismi (vt ait) meritò suspectus fuerit [s]. Verumtamen hoc planè impertinens est. Nam tunc temporis quando hæc Synodus congregata, non videtur adhuc in hæresim prolapsus, nec ipse Concilio huic præsedit, sed Vitalis, Agricolaus, & Basilius Amasenus, teste Balsamone. De ipsâ quoque Marcelli hæresi rem planè obscuram esse patet, ex iis quæ, post Seuerum, Epiphanium, & B. Hieronymũ, more suo, diligenter Cardinalis Baronius adnotauit [t]. Addit Remigius, huius concilij quoad istum canonem auctoritatem, Patrum, quos posterior ætas tulit, vt Ambrosij, Augustini, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum sententiis esse impugnatam. Sed (si accuratè perpendas) facilè videbis Patres illos de sectâ, cuius in d. c. Episcopi fit mentio, nec verbulũ vnũ locutos fuisse: solùmodò asseruerunt, trãsuectionẽ esse possibilẽ hoc est, posse à dæmonibus corpora de loco in locũ transferri) quod non decisioni Canonis, sed rationi eius tãtum vni repugnare mox ostẽdemus. Ratio ergo hæc à Patribus istis reiecta meritò, non ipse Canon.

[s] Sic ille lib. 1. dæmonolat. c. 29.

[t] li. 3. Annal.

II. §. *Explicatio verborum & sententiæ d. c. Episcopi.*

TEXTVS.

In Gratiani editione Romanâ, iussu Gregorij XIII correctâ, sic scribitur iste Canon, in principio: *Episcopi eorúmque ministri omnibus modis elaborare studeant, vt perniciosam & à diabolo inuentam sortilegam & magicam artem ex parochiis suis penitùs eradicent, & si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi sceleris sectatorẽ inuenerint, turpiter dehonestatũ de parochiis suis eiiciat. Ait enim Apostolus* [u], Hæreticũ hominem post primã & secundam correptionẽ deuita, sciẽs, quia subuersus est qui huiusmodi est. *Subuersi sũt & à diabolo captiui tenentur, qui reiecto creatore suo, diaboli suffragia quærunt, & ideò à tali peste debet mundari sancta Ecclesiâ.*] Hactenus prima pars canonis, quæ nec luce nec confirmatione aliâ indiget, vtpote satis clara & certa.

[u] Ad Tit. 3.

Statuerant Ancyrani concilij Patres, alio canone sortilegos quinquẽnali pœnitentiæ subiici: nũc isto canone sanciunt de ipso crimine magiæ & sortilegij quid in genere existiment, nempe pestem esse, & omnimodis eradicandam etiam pœnis infamibus, vt detonsione, flagris, &c. quæ hodiè adhuc in vsu vigent. Apostoli illa verba pessimè Erasmus de factiosis exposuit seu contentiosis, vt & Caluinus & Hofmannus hæretici; sed de verè ac propriè dictis hæreticis optimè B. Hieronymus, Ambrosius, Sedulius, Theophylactus, Caietanus, & ceteri Catholici, immò & ex suspectis magnus Erasmi amicus Faber Stapulensis. Vnde rectè elicio ex hoc quoq; Canone sortilegia, & magicas artes ad hæreticam prauitatem & eius inquisitores pertinere, seruatâ tamen dictione, quoad pœnam, sortilegi hæretici, & non hæretici, de quâ disserui hoc eodem libro [x].

[x] sect. 2. ...

Ait, *diaboli suffragia*, hoc est, auxilium, *quærere*, quâ eum pro creatore & opitulatore colunt, tanquàm Deũ quæ est basis & fundamentum totius c. Episcopi. Et iacto fundamẽto contrario, nempe

vnum esse Deum, nec aliud præter eum numeri, A contrà quàm Gentiles credunt, ostendit cum Gẽtilibus eadẽ perfidiæ maculâ deformes esse quosdã Christianorũ, de quibus subdit, parte secundâ:

TEXTVS. *Illud etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ mulieres retrò post Satanam conuersæ, dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis, cum Dianâ Deâ Paganorũ, vel cum Herodiade & innumerâ multitudine mulierum, & equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spacia intempestæ noctis silentio pertransire, eiúsque iussionibus velut Dominæ obedire, & certis noctibus ad eius seruitium euocari.*]

His verbis tota narratio criminis & sectæ huius graphica descriptio proponitur. Vnicum autem B crimen impingitur illis, Apostasiæ & infidelitatis ex delusione per dæmonem nata. fuisse enim has mulierculas adeò sceleratas, vt Dianam Numen Gentilium, & fœminarũ nequissimam Herodiadem, pro Deabus colere se faterentur, & alias in eundem errorem pertrahere conarentur. Meritò itaq; sceleratas vocat, quæ à Deo recedentes, & à fidei puritate desciscẽtes, Satanam sequuntur. Sequuntur autem Satanam, & post eum conuertuntur, quia (vt aiunt) Dei dominium deserebant, & diaboli seruitio se mancipabant, eiúsque iussionibus parebant, certis noctibus euocatæ, mentitas illas bestias conscendentes, & Dianam venatricẽ Pseudonumen Paganum, vel Herodiadem incestam & innoxio Præcursoris Dominici sanguine cruentam, comitari se & colere credebant. Et his C omnibus certam fidem præstabant, & eadem animo comprobantes, & fieri quæ credebant optantes, vt credulitate, sic voluntate peccabant. Hæc summa narrationis. Cui facilè credent, qui sciunt quid Mantenses Magi nostris temporibus, de Sybyllâ Nursinâ, & aliâ prope Parisios degente, in Actis Iudiciariis sunt professi, quæ ex Crespeto præcedentibus libris commemoraui.

In nostrâ canonis narratione, notet Lector primò, in illo cursu seu pompâ dæmonicâ adfuisse cursûs Dominam seu Reginam, vt hodiernæ quoque sagæ fatentur: & eam nominatim dici, vel Dianâ, vel Herodiadẽ: additur in libro illo de animâ & spiritu. *Minerua.* talis pompæ quoddam si- D mulacrum legitur in narratione B. Antonini, quã exhibui supra [y], vbi etiam Venus mulo vecta: an quia meretrici sterilitas conuenit? Dianam eandẽ cum Hecate seu Proserpinâ, docui Magicum Numen fuisse hoc est, cacodæmonem [z], & Dominæ nomen illi peculiare fuisse: inde petat, qui volet. De Herodiade idem dicendum, quia sub hoc nomine dæmon aliquis (fortè Venus) colebatur. Herodias fuit Aristobuli filia Salomes saltatriculæ mater, & vtraque dignum vitâ exitum vitæ inuenit, narrante rem Nicephoro [a]. certum, neutram ex inferno rediisse, neutram choreis illis adfuisse. falsa ergo persuasio fuit muliercularum, quòd cum E Dianâ vel Herodiade equitarent: falsa etiã, quòd super bestias equitarent, quia veterinaria hæc erãt dæmones, qui bestiarum formam assumpserant! falsa etiam, quòd crederent veras bestias posse tam exiguo temporis spacio adeò dissitas prouincias pertransire. Quid mirum, si triplici mendacio tinctam persuasionem canon reprehenderit, & hanc idololatriam, vt hæresim, verbis sequentibus damnauerit?

y lib. 3 p. 1. q. 4. sectio. 8.

z Comment. in Senecę Medeam, vers. 7. 11. & 787.

a lib. Histor. c. 10.

TEXTVS. *Sed vtinam hæ solæ in perfidiâ suâ periissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione deceptæ, hæc vera esse credunt, & credendo à rectâ fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur: cum aliquid diuinitatis aut numinis extra vnum Deum arbitrantur.*] Totus hic versiculus deest Pseudo Augustino illi, sed habent Yuo & Burchardus, nisi quòd pleraq; legunt in singulari numero, item, *& in errore paganorum reuoluitur.*

Nunc, commemoratâ mulierculararum huiusmodi credulitate, quid in eâ & quale quàm vitiosæ perfidiæ insit malum ostendit. nempe latens dæmonis pro Deo cultus: hunc vocat, *perfidiam, infidelitatem, falsam opinionem, à rectâ fide deuiationem, & errorem paganorum:* quæ omnia sic connectit, vt vnum alterius sit ratio & explicatio. nam (&) simul pro copula & causali particula hîc (vt aliàs sæpe) sumendum.

Cùm dicit, *vtinam hæ solæ, &c.* non lætatur de istarum interitu, sed optat nullas alias præterea in idem perfidiæ barathrum pertractas, & id factum dolet. Vnde colligas, quàm sint in Ecclesiam & remp. crudeles, qui in tales mulierculas seductas & seductrices volunt clemẽtes videri. Ait *perfidiâ,* quo nomine nõ compellat ipsam dæmonum illusionem, præstigias seu phantasmata. nam longum est discrimen inter illudi, & perfidũ esse. Sępe sanctissimis viris dæmõ per phãtasmata illudit, vt de B. Secundello, Iordano, & aliis docui [b], quorũ tamen in mente animi nulla infuit perfidia. Perfidia fidei, illusio seu deceptio prudentiæ contraria est. Ipsum itaque perfidiæ nomen, docet hoc loco nõ agi de illusione quà illusio est, sed de illusione, quà est coniuncta cum perfidiâ, seu de muliercularum deceptarum perfidiâ, quà talis, hoc est, quà infidelitas est. Etenim illusio hîc tantùm erat fons perfidiæ, & quâ talis erat, eius quoque mentio prætermitti non potuit, vt de infidelitate commodiùs, quod intendebat, canon probaret: vt, peccati fonte & causâ cognitâ, peccatum iustiùs damnatum intelligeretur. Ait, *infidelitatis*, vt sciamus quid perfidiam vocarit: eandem mox vocat *falsam opinionẽ;* cuius falsitas in eo, quòd & veras bestias, & illas Dianam & Herodiadem adesse, & numen esse opinabantur. Et propter hoc vltimum dicit à rectâ fide defecisse cuius dicti subdit rationem, quia sic *errore Paganorum inuoluuntur*: quia quod Pagani sentiunt, videlicet plures vno Deos esse, idem ipsę sentiunt. hoc enim subdit in versiculi fine, ad manifestandum de quo errore Paganorum sit locutus. Nihil his omnibus verius, nihil clarius; & valdè obtusum pectus gestet, qui non quò sequentia tendant illicò perspiciat. Sequitur:

b lib. 3. Disquis.

TEXTVS. *Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantiâ prædicare debent, vt nouerint hæc omninò falsa esse; & non à diuino, sed à maligno spiritu, talia phantasmata mentibus fidelium irrogari.*] Nihil horum etiam apud Pseudo Augustinum continetur: sed agnoscunt ea Burchardus & Yuo; apud quos tamen in quibusdam libris pro *fidelium,* est *infidelium:* quæ variatio reperitur etiam in Gratiani codicibus. res autem eodẽ recidit. fideles fuẽre ante perfidiam infideles factæ hæc persuasione.

Nunc periti more medici morbo ostenso medicinam Canon apparat. ideò enim monet diuini verbi præcones, Doctores & ductores animarum, vt pedo veritatis pestem ab ouibus, quas nondum scabies inuasit, sedulò arceant, docendo quæ sequentibus versiculis præscribentur.

Ait: *Hæc omninò* (siue, vt Burch. & Yuo, *omnimo-*

dis) *iſta eſſe.*] quæ *hæc*? nempe quòd de trāſuectio ne ſuper veras beſtias, & de comitatu Dianæ & Herodiadis, & de earum dominio ac numine dicta ſunt, omni ex parte & vndequaque mendacia eſſe. *Phantaſmata:*] ſic vocat, non imagines ſeu ſimulacra quæ obiecta fuerunt intellectui ſola, ſed ſimul ipſos circa hęc errores. Nam non tam quæritur, an à bono iſta ſpiritu, vel à malo immiſſa, quàm in iſta verè, an illuſoriè & præſtigiosè tantùm contingant.

Atque ita iam habemus erroris narrationē, dānationē, & remedium. ſtatim ſubdit deciſioni rationes, quibus Sacerdotes per Eccleſias ſibi commiſſas huius perſidiæ grauitatē & vanitatem populo queant perſuadere. Huc enim perſpicuè omnia ſequentia verba tēdunt, vſq; ad verſ. *Quiſquis ergo aliquid*, vbi rurſus definitio ſeu ſanctio condemnatoria contra hoſce hæreticos iteratur. Rationes autem has deſumit à cauſſis ac modis illuſionis ipſius, dicens:

TEXTVS.

Si quidem ipſe Satanas, qui transfigurat ſe in Angelum lucis, cùm mentem cuiuſcunque mulierculæ reperit, & hanc ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illicò transformat ſe in diuerſarum ſpecies perſonarum atq; ſimilitudines: & mentem, quam captiuam tenet, in[c] *ſomnis deludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò incognitas perſonas oſtendens, per deuia quæque deducit, & cùm ſolus ſpiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo ſed in corpore euenire opinatur.*

c meliùs *ſomniis*, ex Burch. Yuo. & Pſeudo Auguſtino.

Cauſam duplicem illuſionis proponit, deludentē & deluſam. Ex parte deludētis, quia hoc diabolo, qui vult deludere, non eſt difficile: nam poteſt iſtis maiora. Modū verò quo deludere ſit ſolitus, oſtendit, hæc eum in ſpiritu facere. Sed quia hoc poteſt duob⁹ modis cōtingere, primò, iis qui dormiūt, & nullatenus vigilant; ſecūdò, nō planè dormientibus, ſed ſemiuigilātibus quādo eis obiiciūtur ſimulacra aut planè præſtigioſa, aut apparentia in corporibus per dæmonem formatis vel aſſumptis, ideò quæri ſolet de quo iſtorum duorum modorum canō nūc loquatur? Spinæus contendit loqui de poſteriore tātùm. Probat, quia ſi de priore loqueretur, fruſtratoria eſſet ratio. nam poſtmodū expergefacti animaduerterēt ſibi dormientibus illa per viſionem duntaxat imaginariam accidiſſe, quemadmodum id animaduertunt poſt extaſim, qui rapti fuēre. Atque ita fieret, vt iſtæ in perfidiam non laberentur per falſam credulitatē. Verùm hæc argumentatio parum ſtringit. Cur nō & exſtaſis, & in ſomnis illuſio adeò vehemens eſſe queat, vt poſtmodùm homo credat ſe vigilantem ea corporeo ſenſu paſſum fuiſſe? Quare malo dicere, c. de vtroque modo intelligendum, ac ſolummodò excludi plenam & omnis ſomni expertem vigiliam: quæ interpretatio verbis contextus multò meliùs conuenit. Et quocunque modo illud, *ſolus ſpiritus*, ſumas; non docet ſemper id in ſolo ſpiritu fieri, nec vllum hîc verbum reperias, quo id conuinci queat: tantummodò docet ſic fieri ſolere; & cùm ita fiat, adeò cautè hunc impoſtorem irrepere, vt tamen quibus illuſi, hi credant & pertinaciter contendant, verè hæc ſibi vigilantibus eueniſſe.

Qui transfigurat ſe, qui ſolet nōnunquā ſe transfigurare in Angelū lucis. ſumptū à B. Paulo[d], qui vſus voce μεταςχηματίζεται, hoc eſt aſſumit ſimilitudinē & quaſi ſchema Angeli lucidi & glorioſi: ne putes de ipſâ ſpecie ſeu formâ eſſentiali mentionem fieri, ſed de externo tantùm ſplendore,

d 2. Cor. 11. 14.

A quo Angeli lucis hoc eſt, ſplendentis & glorioſi, tenebrio iſte lucifugus, fulgorem & claritatem imitatur quà de re conſuli poteſt B. Athanaſius[e]. Eſt autem argumentum à maiore ad minus. Si aliquando poteſt imitari & exhibere ipſe miſer & caliginoſus ſpeciem Angeli beati, cur non & alias ſpecies viliores & damnatorum, vt Dianæ, Herodiadis, &c. Hoc ergo facit primò: deinde poſtquā qualis apparet, talis creditur eſſe à muliercula quâpiam (nam *cuiuſcunque*, poſitum pro cuiuſuis vel alicuius: quo pacto non crediderim locutum B. Damaſum, ſed potiùs Burchardum vel Gratianum) tum illam perducit ex errore in infidelitatem, & ex illuſâ facit infidelem, ſcilicet perſuadendo ſe vt Numen credi & coli. Poſtquàm verò

e in vitâ B. Antonij.

B ſemel ac infidelitate mentem imbuerit, procliue eſt frequentiùs atque frequentiùs eam in ſomnis deludere. Hinc porrò patet quæ ſit cauſa ex parte deluſorum, nempe infidelitas, propter quam Deus permittit ſic eas deludi. Niſi enim crederent diuinitatis aliquid Dianæ ac Herodiadi competere, nunquàm illas adorarent, vel ſic comitarētur. Nunc cùm, vt Pagani id credant, Deus permittit, ſic illas à dæmone per inſomnia & imaginarias ſpecies deludi, vt credant factum, quod nec fieri quidem potuit.

Cùm mentem cuiuſcunque. Non ſic intelligas, quaſi vocula, *cùm*, inferat hoc neceſſario à dæmone fieri, ita vt nequeat eas verè tranſportare: ſed tantùm

C inferri id quod contingit, hoc eſt, (vt loquuntur) *cùm*, non habere vim inferendæ neceſſitatis antecedentis huius dicti ad conſequens, ſed contingentiæ ſeu poſſibilitatis tantummodò. Solùm enim vult probare, dæmoni poſſibile eſſe ſic has deludere.

Species atque ſimilitudines. coniunctio, *atque*, vim habet explicandi. nam ne de verâ ſpecie, ſeu eſſentiæ mutatione quis capiat, additur poſteriùs, quaſi dicat ſpecies, hoc eſt, ſimilitudines. *Captiuam*. infidelitate. *Per deuia quæque deducit.* hoc eſt, fingit ſe corporaliter eas per inuios calles & varias ſemitas deſertáque loca deducere. Nam ſi verè per deuia

D deduceret, iam ſibi ipſi canon repugnaret, concedens vigilantium animas ſaltem deduci: quod eſſet abſurdius nec enim mens à diabolo extra corpus ſuum poteſt deduci.

Cùm ſolus ſpiritus hoc patitur. Burchardus etiam, Yuo, & Pſeudo Auguſtinus habent, *patiatur* quod poſitum pro, *patiatur*: ſed reſtringitur ad ſectam iſtarum mulierculārum, de quibus eſt ſermo. Nam iſtæ non poterant, niſi in ſomnis, talia perpeti: nec poſſibile erat diabolo illa re ipsâ exhibere (nempe Dianam aut Herodiadem Numen, aut veras beſtias tam celeriter ſe mouētes) quæ ſimulabat. Neceſſarium itaq; fuit, hoc illis perpetuò contingere

E apparenter. Vnde etiam patet, quàm ineptè hinc ſtrigum patroni colligant, ne nunc quidem vnquàm mulierculas maleficas corporaliter hæc pati, hoc eſt, verè de loco in locum transferri, aut concumbere. Quin etiam de his ipſis Dianianis non affirmatur, quid fieri poſſit, vel non poſſit. ſed tantùm quid de facto fieri ſoleat, vel non ſoleat. Subſequitur in Canone:

TEXTVS.

Quis enim nō in ſomnis & nocturnis viſionibus extra ſe educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquā viderat nocturnis vigilando? Quis verò tam ſtultus & hebes ſit, qui hæc omnia, quæ in ſolo ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur?

En primum argumentum, quo probat hæc mu-

liercularum dicta ex mera illusione manasse,& videri illis facta, quæ nunquam facta fuerunt. Probatio huiusmodi est: Nemo est, cui non, concurrente sola vi naturali, frequenter accidat multa videre somniantem, quæ putat se peruigilem videre: & ideò experrectus putat se non in somnis, sed in vigiliâ hæc conspicatum. Quòd si tantum naturalis causa passio puta præcedens, languor, vel quid simile, potest, polletque, quantò id facilius erit virtuti causæ superioris, qualis est potētia diabolica, quæ naturalibus illis, non liberis causis abuti, cùm vult potest? Igitur dementis ac stupidi foret hominis contendere, huiusmodi non potuisse non corporaliter simul contingere. (Hinc subinfert tacitè mulierculas istas fuisse delusas; quia quæ in spiritu tantùm illis contingebant, ea sibi vigilātibus accidere corporeo sensu percepta cōtendebant) sicut hebes foret, qui naturales somniorum delusiones verarum rerum ac factorum nomine cohonestaret: quia visus sibi vigilando ista perpetrare. Sensus ergo istorum verborum: *Qui hæc omnia, quæ in solo spiritu*, &c. pendet à superiore membro. Scilicet, *hæc omnia*, quæ nunquam vigilantes viderant, sed viderant tātùm cùm dormiebant. Qui hunc sensum esse non videt, næ ille vigilans somniat, & oculis apertis nihil videt. Aduersarij autem nostri sic interpretantur: In somnis homo sæpe videt, quę nunquàm viderat vigilans: ergo mulieres etiā istæ decipiuntur in omnibus, quæ fatentur à se facta vel visa. Nónne vitiū consecutionis vel pueri viderent? nempe falsum assumi aut saltem id quod priùs fuit probandum, mulieres istas tantùm somniasse quæ fatebantur. Æquè perperàm exponunt quod sequitur; stultus & hebes est, qui quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitrantur: ergo stulti sunt & hebetes, qui credunt ista mulieribus his simul in corpore accidisse. Quis enim non continuò excipiat: quin tu prior probas hæc in solo spiritu facta & tum demùm tibi corpus licebit excludere? Vt enim canonis honori consulatur, necessarium est hæc sic coniunctim accipere, quæ in solo spiritu fiunt, ea simul in corpore contingere nō posse: non verò quæ in spiritu fiunt, etiam simul in spiritu & corpore contingere nō posse: hoc est, ea quæ quis somniat, simul somnianti reuerà contingere non posse: quo nihil foret absurdius.

Cum Ezechiel Propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, vidit? & Ioannes Apostolus Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit, & audiuit [f]? *Sicut ipse dicit: Statim, inquit, fui in spiritu. & Paulus non audet dicere se raptum in corpore.*

TEXTVS. Ezech. 3. & 11. Apoc. 1. & 4. 2. Cor. 12. f Ibid. fi ut ... statim ... fui in spiritu.

Ecce sacræ Scripturæ exempla, quibus probat nonnunquàm aliqua contingere homini in solo spiritu, & non in corpore. hoc est, imaginariè seu spiritualiter, & non re verâ seu corporaliter. Hoc bene probat canon, nec eo amplius probare potuit: quare nec ampliùs probare voluisse credēdus est: nisi quis auctorem canonis supini stuporis velit accusare. Omnes enim norunt exempla particularia, non nisi de aliquibus, & non de cunctis probare: ex particularibus enim vniuersalis conclusio non deducitur. Estò contigerint ista Ezechieli, Ioanni, Paulo in spiritu ergóne nihil aliis contigit in corpore? ergo quæ de CHRISTO & Habacucho legimus, illis in solo spiritu contigerunt? quis hoc adfirmans, non ad Anticyras relegetur? Audent tamen Ponzinibius, Alciatus, Duarenus, ac similes, qui ea affirmant, vnde hoc quod

A diximus necessario consequitur. In Pseudo Augustino aliter ista leguntur, nempe: *cum Ezechiel & alij Prophetæ, Ioannes Euangelista etiam & Apostoli in spiritu non in corpore visiones viderint.*] quibus verbis de Prophetis & Apostolis videtur voluisse vniuersim id affirmare, vt consecutio efficacior redderetur. si hoc voluit, & non quod canon tantum, vide mendacium audax. Quis credat talia vel B. Damaso, vel B. Augustino in mentem venire potuisse? Nulli Prophetæ, nullíne Apostoli verè & corporaliter vllas visiones viderunt? Dormiebat Princeps Apostolorum, quando excitatus Angelum vidit, & ab eo deductus ex carcere, solutis catenis, liberatus fuit [g]? Somniabat CHRISTVS Dominus, quando à Satanâ super templi pinnaculum, & supra montem excelsum translatus [h]? **B** Somniabat Habacuch, quando ab Angelo à Iudæâ translatus in Babylonem, & Daniel in somnis cibum comedit in leonum lacu [i]? Condemnent etiā isti Canonis Ancyrani suppletores, omnes illos Patres doctissimos & sanctissimos, qui corporali visione in specie aliquâ visibili contendunt ab Esaia [k] Domini gloriam visam; B. Gregorium Nyssenū [l], B. Chrysostomum [m], B. Cyrillum Alexandrinum [n], & horum sequaces Euthymium ac Theophylactum [o]. Damnent B. Irenæum [p], Chrysostomum [q], & Theodoretum [r], sic accipientes illud Oseæ [s]: *Visiones multiplicaui, & in manu Prophetarum assimilatus sum.* Falsus ergo potiùs ille auctor negās vniuersim. Pressiùs nos ter de tribus tantùm, de quibus tamen ipsis hoc non **C** admodum certum vel necessarium. Ezechiel tantùm asserit, *Assumpsit me spiritus* [t]. Item [u], *Spiritus quoque leuauit me, & assumpsit me.* Sed non additur imaginariè, an cum corpore vt Habacuchū. Quid quòd probabilior, immò fortè sola vera interpretatio est, spiritum illic vocari Angelum, & dici Prophetam in corpore, & quidem cunctantem ab Angelo translatum de loco ad locum, nempe à fluuio Chobar in suburbia Babylonis, vbi Iudæi de transmigratione degebant [x], & postea inde Hierosolymam [y], quæ interpretatio melior est, tum quia magìs amica contextui, tum quia probata B. Hieronymo his verbis: *Transferturque Propheta non, vt quidam existimant, in spiritu, sed in corpore: quod & de Habacuch iuxta Theodotionem legimus.*] assentitur Theodoretus, sed **D** & Polychronius, & alius Scholiastes Græcus [z]: quibus tutiùs assentiare, quàm Rabbinizantibus, qui exponunt visum sibi vehementi vento rapi.

Apocalypsis scriptor B. Ioannes fatetur se, *in spiritu fuisse* [a]. non etenim credendus est in somnis vidisse quæ narrat, sed vigil in exstasim raptus: atque ita illa, quæ præsentia non erant, sed futura, corporaliter non vidit, sed in spiritu, vt rectè Ambrosius, Haymon, & alij eo loco interpretantur. Quare non satìs aptè aduersarij ex hac B. Ioannis reuelatione colligunt, maleficis omnia quæ fatentur in somnis contingere: neque hoc canon ex isto B. Ioannis exemplo voluit, vel potuit proba- **E** re. Tertium illud de B. Paulo non contra nos, sed in seipsos, plus habet difficultatis. Verba sunt [b]: *Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (siue in corpore, nescio; siue extra corpus, nescio; Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum. Et scio huiusmodi hominem, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradisum: & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* In hoc toto Testimonio non aliud potest canonis instituto accōmodari, quàm audaces

g Act. 12. v. 7. & 8.
h Matth. 4.
i Daniel. 14. v. 35.
k cap. 5.
l orat. 6. de beatit.
m in d. c. 6. & & hom. 4. de incomprehēsibili Dei naturâ, & in Ioan. hom 14.
n lib. 1. in Ioann. c 22.
o in 1. cap. Ioann.
p li. 4 c. 37.
q d. hom. 14.
r in Dialogo, Immutabilis.
s c. 12. v. 10.
t c. 3 v. 12. & 14.
u c. 11. v. 1.
x d. l. v. 12. & v. 14.
y d. c. 11. v. 1.
z in Cathenâ.
a c. 1. v. 10.
b 2. Cor. 12. v. 14.

nimiũ fuisse has mulierculas, quę non formidarēt de suis visionibus certi aliquid definire: nempe se tunc certò corporalibus sensibus ea percepisse; cùm tamen Apostolus, neutram de suâ visione partem audeat affirmare; sed dubius maneat, an in corpore, an extra corpus fuerit raptus. Verùm hîc (quæso Lector) attēde primò, quàm id pro aduersariis nihil habeat momenti. Quid enim? Sanctus Paulus non audet profiteri, an tũ fuerit in corpore, an extra corpus? ita sanè loquitur. Non igitur potuit mulierculis illis constare, an & ipsæ tum, quando putabant se cum Dianâ equitare, fuerint in corpore. Hæc enim tota vis argumenti est. Respondeo, primùm, id non sequi. Non quia conferendæ vllo modo sapientiâ vel solertiâ hæc vasa ad ignominiam cum vase electionis (absit talis blasphemia) sed quia res valdè dissimilis est. habuerunt enim istæ mulierculæ, non solùm vnde possent, sed vnde deberent intelligere, spiritu tantùm & imaginariè hæc se passas. rei videlicet impossibilitatem, vt dixi; quam quia delusæ non intelligebant, nec veritatem docentibus auscultabant, meritò canon eas damnauit. Apostolus autē nihil habuit, cur se deberet in alterutram partē resoluere. Contrà solet nostri ęui strigibus accidere, quibus plurima suppetunt indicia, vnde queant & debeant intelligere, se in facto nõ delusas, & corporaliter se, quæ asserunt, egisse; quæ hoc eodem libro, & hac sectione copiosè sũ prosecutus. Vnde iam constat, nec ab illis Dianæ comitibus ad nostras striges validũ satis argumentũ peti, quod fusiùs ostēdã §. sequenti: nec B. Pauli exemplũ istud plus probare, quàm non semper visiones istas in corpore simul & spiritu accidere. Attende secundò eos, qui ex hoc vers. 14. colligunt, id quod aduersarij nostri contendunt, cogi dicere istud, *in corpore, vel extra corpus*, sic accipiendum; quasi neget se scire, an visio illa reipsâ & verâ apparitione, an imaginariâ tantùm contigerit. Qui sensus est à canonis mente (nisi manifestum errorem canoni adscribas) planè alienus: sequeretur enim nesciuisse B. Paulum an verè in tertium cœlum & in Paradisum raptus fuerit, corpore & animâ simul, sicut Habacuch in Babylonem; an verò secundùm spiritum tantùm, sicut B. Ioannes in Pathmos existens: quod dici nequit, quia B. Paulus scire poterat, corpus suum Damasci in terrâ mansisse, & hoc tenebatur credere sociis, qui eum deduxerant, & Iudæ qui hospitio eum exceperat. Et hunc sensum accuratè, & meritò post B. Augustinum refellit B. Thomas, & ostendit esse sensum Iudaicum, à B. Hieronymo quoque explosum: veram autem sententiam verborũ B. Pauli esse, quòd ignoret, non, an in exstasi hoc sibi acciderit (quod satis sciebat, & non fuisse corpus loco motum) sed an durante illâ exstasi & visione anima modo extraordinario miraculoso fuerit, diuinâ quâpiam operatione, ab ipso corpore separata, vel vtrùm anima manserit in corpore illud informans, alienata tamen à corporeorũ sensuum functione [c]. Aduerte tertiò, eos qui volunt hoc exemplo doceri animam B. Pauli extra corpus raptam, facere canonis auctorem temerariũ, qui præsumat affirmare id de quo negat Apostolus sibi liquere: affingũt etiã canoni, quod nullomodo dixit. Denique qui hinc eliciunt non posse aliquē corporaliter per angelos deferri, dissentiunt à B. Paulo: nam putabat id fieri potuisse (secundùm eorum interpretationem) alioqui non dubitasset, sed apertè pronunciasset se extra corpus raptum, si in corpore credidisset se rapi non potuisse. Quomodocunque tamen has tres Ezechielis, B. Ioannis, & B. Pauli exstases interpreteris, inde nec consequetur, mulierculas illas nequiuisse à dæmone corporaliter transferri, quia à non esse factum, ad non posse fieri, inualidum est argumentum; nec etiam consequetur, quia sic tribus illis contigerit, similiter non aliter mulierculis istis contigisse: multò minùs consequetur, sic semper & vbique omnibus contingere: sed duntaxat consequetur, decipi illas mulierculas potuisse, quia hęc illis non corporaliter, sed imaginariè duntaxat contingere potuerunt. Sequitur in Canone.

TEXTVS. *Omnibus itaque publicè annunciandum est, quòd qui talia, & his similia credit, fidem perdit.*

Concludit, istas mulierculas debere iudicari hæreticas. de his enim, & qui qualia mulierculæ istæ credebant, credunt, hæc accipienda. Nam aduersarij, qui hæc verba ad omnes nostrarum strigum confessiones porrigunt, iniqui sunt inquisitoribus fidei, & nimis in maleficia liberales, & errāt multis modis. Primò quia istud, *qui talia credit*, referũt absurdissimè ad proximè præcedentia: præcessit autem proximè de Paulo, Ioanne, & Ezechiele. Quæro igitur, An fidem perdit, qui hæc ita credit contigisse illis, vt canon refert? manifesta quidem hæc foret ipsius canonis contradictio, & (vt scholæ loquuntur) implicātia in adiecto. An ergo volunt fidem perdere, qui non credit his tribus ista contigisse, sicut canon asserit, hoc est, contendit hæc illis non tantùm imaginatione, sed etiam in corpore contigisse? Sed tunc iste sensus non aptè cohæret cum præcedentibus; & dicendum fuisset; *Quòd qui talia non credit*. Deinde hoc non foret verum. Nam etsi aliquis diceret B. Paulum in corpore raptum, non perderet idcirco fidem; sed temerarius tantùm esset, qui assereret, quod Paulus se professus nescire. Qui diceret Ezechielem corporaliter translatum, contra communiorē recentiorum sententiam loqueretur, sed fidem non perderet, quia probabiliorem veterum Patrum sententiam sequeretur; & aliàs canon Beatum Hieronymum, Theodoretum, Polychronium, & Græcos alios ex eo capite solo hæreticos pronunciaret, quod non est ferendum. Non igitur hic versiculus & decretum de hæresi pertinet ad ea, quæ velut argumentando canonis authores inseruerunt; sed duntaxat ad præcedentem canonis sanctionem, quâ Sacerdotes iubebantur populum docere, hæc istarum mulierculorum deliria (quæ sunt commemorata) esse omninò falsa, & nata ex diaboli delusione; & eos, qui mulierculorum affirmationi fidem adhiberent, à rectâ fide aberrare, & errore paganorum inuolui.

Sensus ergo, *qui talia credit*, qualia hæ mulierculæ Dianianæ, de quibus canon agit. Hoc autem quod sequitur, *& his similia*, non est referendum ad omnia quæ mulierculæ istæ credebant, sed ad quædam quæ credebant, & erant verè hæretica. Primò, aliquid esse Numinis præter verum Deum. Secundò quòd alteri quàm vni Deo diuinum honorem liceat exhibere. Tertiò, quòd talia suadens, aut ad talia hominem deuehens sit bonus spiritus. Quartò, quòd nequeant eis talia contingere imaginariè seu in solo spiritu. Quintò, quòd posit vllus immediatè, præter solum Deum, subitò vel sine rerum naturalium applicatione, speciē seu essentiam vllius creaturæ in aliam commutare, vel

[c] hic ille 2. 2. q. 175. a. b. & de verita. q. 16. a. 6. & in d. c. 12. quo loco etiam B. Chrysost. hom. 28. Theophil. Haym. Sedul. Caiet. Catar.

verâ creatione aliquid producere. Nam hæc omnia eas credidisse partim expresse in canone habetur, partim non improbabiliter ex eo colligitur. Ad hæc ergo talia & similia, hoc est, hæretica, istud est referendum. Non potest autem referri ad cetera, in quibus decipiebantur quidem, non verò idcirco fidem perdebāt. verbi gratiâ, primò, quòd putabant de facto hæc sibi vigilantibus accidere. Nam hâc in re delusæ tantùm erant, non hæreticæ. secundò, quòd putabant veris se bestiis vehi. tertiò, veras bestias posse tam citò tam longa terrarum spacia traiicere, & per aërem volare, sine spiritalis intelligentiæ opera: qui sunt errores contra philosophiam & rectam rationẽ, non contra fidem Catholicam. quartò, quòd opinabantur se conuenire & discurrere cum multitudine mulierum & hominum aliorum, partim viuorum, partim mortuorum, quæ tantùm erat delusio, & non hæresis. Si verò credidissent se dæmonum operâ posse corporaliter deferri, etiam per aërem valdè celeriter, successiuè tamen, & congruo actiuitati dæmonis, & earum conditioni tempore, id nec erat hæreticum, nec deceptio, sed dubia duntaxat quibusdam opinio, re autem verâ probabilior, & tantùm non de fide sententia. Igitur quod ad hanc translationem attinet, non deciditur quid diabolus facere possit, sed quid de facto cum istis mulierculis egerit.

Ex his iam perspicitis, quæ hoc canone definiantur esse hæretica? nempe quinque illa à me commemorata; quorum primum, secundum, tertium, & quintum, etiam Tostatus Episcopus Abulensis [d], Cardinalis Turrecremata [e], Syluester Sacri Palatij Magister, & alij obseruarũt: & quidem primum, secundum & tertium apertè satis colligitur ex iis quæ iam in textu sunt explicata. Quintum verò fuit significatum obscurius, quando dixit, *super quasdam bestias*: sed apertissimè decidetur sequentibus canonis verbis. Equidẽ, quartum addidi, videns apertè elici ex contextu, cùm agit de exemplo reuelationis B. Ioannis. nam sacra Scriptura satis apertè docet eā merè spiritualem fuisse: & ideo ex sacrâ Scripturâ satis apertè conuincitur aliquam visionem merè spiritalem esse posse. Nunc pergit quintam illam probare.

[d] postea citandus. [e] ad d. c. Episcopi.

TEXTVS. *Et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, id est, diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt.*]

Pergit ostendere has mulierculas fidem perdidisse. Quasi dicat, Dixi has miseras fidem perdidisse, quia nulla est fides, nisi quæ rectâ fertur in Deum, vt in primum principium, & naturæ auctorem ac Dominum totius creaturæ. Qui ergo non habet huiusmodi rectam fidem (hoc est, non erroneam, nec detortam aut diuisam ad alia Numina) *ille non est* DEI (vt legit Yuo & Burchardus) hoc est, non pertinet ad DEVM, *sed est diaboli*. cui se mancipauit, & ad quẽ pertinet, quia in eum credit. Nam ad eum confugit post eũ conuersus, eo ipso quòd credit illum esse creatorem huiusmodi bestiarũ, quibus per aëra transferatur. Hæc enim opinatio eius contraria est sacræ Scripturæ attestanti, quæcumque creata sunt, per Dominum nostrum, & non per bonos vel malos Angelos esse facta, & sine DEO factũ esse nihil, quod factum est. Cùm itaque tam disertè hoc veritas Euangelica profiteatur, meritò concludit:

Ioan. 1.

TEXTVS. [e] Sic Yuo & Burch. *Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut* [e] *aliquā creaturam in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem aut similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior.*

En capitis totius anacephalæosin, in quâ recolligens author multos Paganorum errores, eos omnes apertè damnat; & subindicat mulieres illas sceleratas, his omnibus assensum præbuisse. Nā alioquin hæc nihil omninò ad præcedentia pertinerent. Putabant ergo Gentiles primò, à suis Numinibus, quæ plurima & vanissima colebant, posse res aliquas de nouo fieri seu creari. sic enim existimarunt à Neptuno equum, à Mineruâ productam oleam: quod esse hæreticum patet. quia creare est infinitę potentię, & ideò soli Deo competit, vt probatum ex initio Euangelij secundùm Ioannem. Sed credere, quòd per applicationem actiuorum & passiuorum aut per alterationem qualitatum, modo naturali generationis, siue mutationis, quædam ex subiectâ materiâ, dæmonum industriâ, gigni queant, non est hæreticum: sed verisimum, vt docui suprà [f].

[f] lib. 2.

Secundò, credebant posse à Pseudotheis suis homines & animantia in cœlũ transferri seu deificari (quod homines vocabant, *Indigetari*) quod Canon noster dicit, *mutari in melius.* Sic illi cœlum Diis, & Semideis, Semonibus, Medioxumis, & Patellariis implerunt. quinetiam & aquilas & canes, & coruos, & asinos hoc honore dignati. quo nihil magis impium aut stolidius. Tertiò credebant posse ab illis bestias in viliora bruta, vel homines in bestias verè transformari, hoc noster canon vocat, *in deterius immutari*: quibus narrationibus tota Nasonis Metamorphosis, & B. Augustini liber 18. de ciuitate DEI, redundant quod etiam est planè erroneum; sed erroneum nō foret opinari, imperfecta quædam, ad eiusdem speciei perfectionẽ, naturæ consentaneam, à dæmonibus perduci; aut quæ perfecta sũt, ab iisdem debilitari, aut viliora accidentariè (vt dici solet) reddi, ac effici posse: quod docet quotidiana experientia. Quartò, putabant illis Deificatis (vt sic loquar) animantibus, maiorem, quàm cùm in terris versabantur, virtutem atque efficientiam inesse: quâ de re multa Spinæus [g], post B. Thomam [h]. Quintò, censebant hæc fieri à bonis spiritibus, hoc est, à Diis suis, quos non credebant esse cacodæmones. Quæ quinque meritò cuncta tam graui censurâ notantur. Hæc ergo subindicat, omnia credidisse mulierculas illas. Primò posse à Dianâ vel Herodiade, de nouo fieri seu creari tales bestias. Secundò, Herodiadem & Dianam factas Deas. Tertiò, posse ab illis homines, in quas vellent, bestias commutari, vt de Circe Gentiles crediderũt. Quartò, bestias hasce, quasi deificatas, posse per aërem volare, & minimo tempore ingentia terrarum spacia permeare; quod eiusdem speciei bestię adhuc terrenæ non valerent. Quintò, hæc se obtinere beneficio bonorum spirituum (quales putabant Dianam & Herodiadem) existimabant. Hinc patet, ad quam & qualem credulitatem hæc canonis vltima verba sint referenda.

[g] q. de strigib. c. 17. [h] in libr. 12. Metaphysic.

Duo hic quæri possunt. Primò cur hoc versiculo solùm mentio facta primi & secundi membri, hoc est, creationis & transformationis. Secundò, cur dicatur Pagano deterior, qui credit idem quod Paganus?

Ad primum respondeo, quia capitis huius intẽtio præcipua fuit, ostendere quòd hæ mulierculæ

incidant in idololatriâ,& apostasiam: quia omnia illa capita errorum fidei, pluralitatem Deorũ introducunt, & quoddam inferunt à Deo ad dæmones transfugium. nihil verò apertiùs præsupponit Deorum pluralitatem, quàm primus ille & secundus error.

Ad secundum respondeo, quia loquitur de iis, qui semel Baptismo illuminati fuerunt, & ab eo apostatarunt,vt patet ex capitis initio. Nam finis capitis ipsi principio respondet, quia tales derelicto creatore suo,diaboli suffragia quærunt. Quod subsequitur in contextu;

TEXTVS. *Nonnulli inueniuntur, qui interno liuore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria,&c.*

Hæc iam sunt parerga & cõstat verba esse Gratiani. nec enim habentur in Burchardo, nec in Yuone, nec in Pseudo Augustino: & eorũ summa desumpta fuit ex cap.13.eiusdem q. 5. quæ de aliâ specie facti agit.

Secutus sum in hac interpretatione præcipuè Tostatum [i], Torquemadam [k], & alios, quos recentiorum plerique sequuntur.

III. §. *An hic canon aliquid ad hodiernas striges pertineat, aut ad eas sit extendendus?*

Contendunt id Alciatus, Ponzinibius, Duarenus, VVierus, & alij pauci. nituntur argumentis hisce. Primò in c. Episcopi, dicitur, eas nocturnis horis cũ Dianâ aut Herodiade super bestias equitasse: conuenisse statis temporibus, & inconuentu præsidi conuentus obtemperasse: quæ cuncta nostris Lamiis conueniant: vt videtur sensisse Martinus Nauarrus. Secundò, in vers. *omnibus*, dicitur, quòd, qui talia & his similia credunt, &c. Lamiæ verò credunt his similia. Tertiò, Lamię credunt se transformari in cattos, canes, anseres, & alia bruta; quod hic in vlt. vers. dãnatur. Quartò, sic videtur canonẽ accepisse Burchardus, qui hęc scribit [l]: *Credidisti vt aliqua fœmina sit, quæ hoc facere possit, quod quædam à diabolo deceptæ se affirmant necessario & ex præcepto facere: id est, cùm dæmonum turbâ in similitudine mulierum * transformatâ (quam vulgaris stultitia HOLDAM vocat) certis noctibus equitare debere super bestias, & in eodem se consortio annumeratam esse. si particeps fuisti istius incredulitatis, annum vnum per legitimas ferias pœnitere debes.*] quibus verbis videtur expresè respicere ad nostrum c. Episcopi, & illud sui temporis strigibus accommodare. Quintò, illæ mulierculæ dicuntur illusæ, sed & Lamię similia narrant. Similiter ergo ex illo capite credendæ sunt à dæmone delusæ talia confiteri.

Verumtamẽ communis opinio Theologorum & Iurisconsultorum est, capitulum Episcopi, ad Lamias nostras non pertinere. tenent hoc Abulẽsis, Turrecremata, & alij [m], & sic passim Romæ, in Italiâ, Hispaniâ, Galliâ, Germaniâ, fidei Inquisitores à sede Apostolicâ deputati & confirmati, & Iudices sæculares, qui iustiores & doctiores, vnanimiter practicant: vt non obstante isto capitulo Lamiarum confessionibus credunt, & contra easdem ad mortis vsque supplicium procedunt. quod à me multis probatum [n].

Dico igitur, *sententiam extendentium hunc canonem ad Lamias nostras primò lamiis ipsis infructuosam esse: deinde perniciosam Ecclesiæ & reipub. tertiò, periculosam assertoribus: quartò, rationi & veritati parùm consentaneam.* Probo singula. Primò est infructuosa Lamiis, quia per eam non eripiuntur supplicio. nam adhuc ex d c. Episcopi, hæreseos conuincerentur, quoniam c. Episcopi, tales mulierculas definiret esse infideles, & à Deo ad suffragia dæmonum desciscere. Et rectè definit: quia licèt delusæ fuissent in somnis, tamen (vt optimè ratiocinatur Nicolaus Iaquerius [o]) postquàm euigilarunt recordantes eorum, quæ in somnis egerant, putantes ea verè & corporaliter à se gesta, ratificant, pactum & cultum dæmoni exhibitum, & sollicitè sibi cauent ab iis quæ in somnis dæmon prohibuit, & omnia sedulò exsequuntur, quæ iussit facere. Fouent etiam pertinaciter voluntatem ad similes conuentus reuertendi, & faciendi quæcunque arbitrantur se illic commisisse, sacrilegia, sodomiam incestus infanticidia, idololatriam, &c. profitentur sæpe coram complicibus, etiam in iudicio se hæc nolle deserere. Quare sunt hæreticæ & apostatæ censendæ, licèt hæc nequam voluntas & opinio ex delusione nasceretur. Ad cultum enim & exercitium hæreticæ prauitatis sufficit; liberè in eam consentire, & eam acceptare. Sicut si aliquis Catholicus somniasset se audire aliquem docentem vel concionantem, non esse Purgatorium: posteà verò vigilans putaret se vigilantem hæc audiuisse, & memor eorum, quæ somniarat argumentorum, huic hæreticæ propositioni fidem ac consensum præberet, & animo, dictisque eam foueret: talis dubio procul haberetur & esset verus hæreticus, & vt talis puniri deberet. Item sicut qui (est comparatio Bernardi Cumani [p]) in somnis passus est illusionem, quia somniabat sibi rem esse cum alienâ vxore, si postea memor somnij complacet sibi de tali actu propter delectationem, quam inde sibi visus percipere ex spolio thalami alieni, licèt non peccet ratione somnij, quâ somnium fuit (quia iudicium rationis tum ligatum erat, & ideò tum peccare non potuit) mortale tamen adulterij peccatum sibi consciscit ratione complacentiæ subsecutæ, & consensus pleni in vigiliâ præstiti. Nam rectè B. Augustinus: *Delectari falsò crimine, verum est crimen.* Deinde quis ignorat, has vigiles multa conari, ad hoc crimen: & conatus, qui ad cogitationem accessit, pœnam in atrocioribus criminibus meritò exigi [q]? Quis ignorat fautores & conscios eâdem pœnâ cum maleficis puniendos? Denique patet in d c. Episcopi, non obstante delusione, hæreticas declarari, quia dicit *sceleratas*, &, *retrò post Satanam conuersas*, quod est esse apostatas à fide. dicit, *alios secum ad infidelitatis interitum traxisse* (quod est dogmatizantium) *à rectâ fide deuiasse, fidem perdidisse, in errorem Paganorum deuolui, diaboli esse, non Dei, & Paganis esse deteriores.* Si ergo capitulum istud pertineret ad striges, deberent ergo adhuc hodiè striges tractari, vt hæreticæ & à fide apostatantes. Quem igitur fructum ex hoc c. percipiunt, quod illas tam clarè hæreticas pronunciat, & proinde subdit pœnis hæreticorum.

Secundum, quòd hæc sententia sit perniciosa reip. & Ecclesiæ, clariùs probatur, quia strigũ defensores conantur per hoc capitulũ obtinere, ne Lamiæ interficiantur, vt patet ex Põzinibij, VVieri, & aliorũ scriptis: & docet quotidiana experientia impunitas isto prętextu, vel minùs quàm oportet punitas dimitti: nec fidei Inquisitores inter Catholicos vllum maius impedimentum experiuntur, quàm Legistas quosdam & rabulas hac falsâ imbutos opinione ab hoc canone definiri, hęc cũcta esse illusoria, nec grauem mereri pœnã. Que-

runtur

---

i in c.4. Matthæi.
k supra.
l lib. 19.c. de arte Magica vers. vlt.
m mox citãdi.
n li.2.q.16. & fusiùs li. 5. hac sect. 16.
o Flagel. fascinar.c. vlt.
p Lucerna. 9.
q l. quisquis. ad legem Iuliam Maiest. C. l. si quis non dicam rapere, C. de Episc.& cler. l. vnic C. si quis præditus potest. l.1. ff. de extraord. crim. l.1. ff. ad legem Pomp. de parric. l. in gitimus ff. de verb. signif. l.1. §. occisorum, ff. ad S.C. Syll. l. vnic. ff. ad legem Pomp. de parricid. §. alia, de publ. iudic.

runtur de hac re scriptores ferè omnes. ex Protestantibus Mollerus [s], & Bodinus [t]. ex Catholicis viri pij & docti Remigius [u], Ludouicus Richeaumus noster [x], Petrus Leloyherius [y], Crespetus [z], qui testatur iam Francisci I. tempore in Franciâ delatum numerum maiorem centum millibus, sed plurimâ cum accessione adauctum posteà, iudicum conniuentiâ, & magnatum clandestino fauore: & grauiter deplorat [a], multitudinem iam esse tantam, quanta nunquàm visa fuit; & causam gliscentis mali esse iudicum perfidiam, deceptorum VVieri scriptis, & deceptorum à diabolo, vel certè complicum Sortiariorum [b]. Sebastianus Michaëlis [c] scribit à Geneuensibus solummodò puniri magos, qui hominibus vel brutis nocuerint, cetera illorum detestabilissima scelera insuper haberi, & vt illusoria prætermitti: non curari ab illis iniurias Deo illatas per idololatriam, blasphemias, Sodomiam, &c. & ideò hodiè Geneuam esse scaturiginem viuam atheismi & idololatriæ. Hæc ille vicinus de vicinis suis potuit certò comperta habere. Conqueritur eadem de re Bartholomæus Spinæus Sacri Palatij Magister, cùm scribit; *potissimam labem, cur sic inualescat ista pestis, esse, quorundam Iuristarum persecutionem; quibus principes Theologiæ imperiti facilè credunt, quasi sapientibus, licèt in huiusmodi suis rudes existant; vt pote Dei prouidentiam, diaboli potestatem atque malitiam, & pleraque alia Theologica, ad quæ præsens articulus deducitur, ignorantes; & implent allegationibus legum folia; quæ & in pluribus non faciunt ad propositum; eo quod puros actus humanos possunt regulare leges humanæ, non autem diabolicis colligatos possunt benè cognoscere: sed solùm præsupposità cognitione superioris scientiæ, sacræ (inquam) Theologiæ, possunt pœnas determinare talibus conuenientes* [d]. posteà sic scribit [e]: *Hoc capitulum* Episcopi, *malè intellectum à Iuristis, quatenus hæc, quæ ad Theologiam pertinent, pertractat, est causa illorum ruinæ, putantium eò quòd in corpore iuris Canonici redactũ est, posse proprium sensum circa illud ita procedere, vt etiā Theologorum communi sensui se opponant*, &c. Idem [f]: *Adeòque nunc inualuit ista pestis, vt dixerit in quadam concione diabolus, qui in formâ Principis apparebat (vt retulerunt, qui adfuerunt nonnulli ab Inquisitore deprehensi) sitis omnes bono animo: neque enim elabentur anni multi, quòd superabitis* CHRISTI *fideles. quod optimè diabolus obtinet suffragio diaboli, sibíque similium, qui se patribus Inquisitoribus opponunt, dicentes hæc esse deliramēta, sicq; scelestis, his apostatis fauent, & in heresibus suis indirectè confirmant. Nisi enim præpedirentur patres Inquisitores horum molestiis, quorum sæpe Principes, tanquā sapientum persuasionibus inclinati, denegant auxilia Inquisitionis officio debita, iam eorundem feruentium Inquisitorum zelo secta hæc esset penitus deleta, vel certè extra fines Christianorum penitus fugata.* Et his omnibus antiquior vnus Inquisitorum Nicolaus Iaquerius anno 1457. sic scriptum reliquit: *Quod quidem* c. Episcopi, *quidam incautè attendentes obstaculum non modicum præstant exstirpationi sectæ, & hæresis fascinariorum, vnde ipsa fauorem accipit, & incrementum.* Hactenus ille [g]. Verùm quid opus è Galliis, Italiâ, & Germaniâ coaceruare testimonia? Nonne in ipsâ nostrâ Teuthonicâ Brabantiâ, quæ solebat ab hoc crimine satis esse pura, hoc scelus videmus gliscere, ex quo multorum in corda falsus d. c. Episcopi, sensus se penetrauit, maximè iudicum & causidicorum quorundam, quibus temerè vsurpata VVieri lectio, & incautè auditi sermones Loosæi, & à quibus diuina iniuria & Catholicæ religionis dehonestatio haud magni penditur? Minantur mihi Philippicas & calami rigorem: exspecto, & reexspecto: sed nihil video, nisi minas & inanes iactantias pergunt interea canes impedire, & caulas lupis reserare. sinunt malum proserpere, immò fouent, dum non prohibet, quinetiam prohibentes ipsi prohibent. quid negligere cùm possis perdere peruersos, aliud quàm fouere? *error, cui non resistitur, approbatur: & veritas, quæ non defenditur, opprimitur.* Hi dominium tyrannicum dæmonis in CHRISTI Ecclesiam confirmant. horum operâ salus reipub. proditur. ab his de communi interitu priuata lucra comparantur; quibus volupe est, in vtramque aurem dormire, donec tortuosus draco se toto corpore insinuet: & venenum apostasiæ, idololatriæ, ac nefandissimarum libidinum, incredibilis crudelitatis, execrandorum sacrilegiorum, & quotidianarum cōtra tenellam ætatulam, contra fruges & alimoniā mortalium, contra patriæ totiúsque generis humani salutem, machinationum, per totum paulatim CHRISTI corpus diffundat. Quis non hos de repub. & Ecclesiâ quàm pessimè mereri pronunciet? quis non profliget, execretur? videmus, si quidquā videmus, impunitate striges fieri deteriores, & pedetentim plures plurésque sibi complices impigrè adiungere: nec quidquam illis optabilius esse, quàm quod assiduè diabolus inculcat, synceram adhuc partem eodem carcinomate peruadere. Si de vllo crimine verum, de hoc sanè verissimum est vetus illud, *Parcendo nocentibus, innocentium salutem conseruari non posse.* Deus ipse per Esaiam satis apertè Babyloniis insinuat se regioni, in quâ maleficis parcatur, propitium nunquam futurum, sed ab eâ grauissimas pœnas exacturum. *Venient* (inquit [h]) *tibi* (Babylon) *hæc duo subitò in die vnâ, sterilitas & viduitas. Vniuersa venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te, veniet super te malum, & nescies ortum eius: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare. Ista cum incantatoribus tuis, & multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentiâ tuâ; si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorū: stent & saluent te augures cœli*, &c. Confirmat B. Ioannes Chrysostomus, deplorans quòd ab hoc nefario ausu vix orbis minima pars seruetur, & omnes ferè sint æternæ mortis periculo expositi; hæc Dei iram semper quidem prouocasse, sed nūc multò magìs, post tot tam ingentis beneuolentiæ ac miserationis tam insignis indicia postquàm ille Filium redemptioni nostræ impendit [i]. Quid ergo fas sperare nobis, vbi tot quotidiè pullulant maleficorum fascinariorum defensores, & in Scabinatus, Consulum, Fiscalium, Parlamentorum, & in ipsa Principum sacraria irrepunt? Vtinam recogitarent annos antiquos, & priora sæcula reuoluerent: statim deprehenderent, nulli vnquàm Principi, Reip. Prouinciæ maleficia exitio non fuisse. quorum exempla quædam Monito III. in fine ponentur. Vnde etiam probatur quod sequitur.

Dixi tertiò, hanc sententiam esse ipsis assertoribus valdè periculosam. Probatur primò, quia, vt ex dictis Esaiæ verbis patet, Babylonicam sortem in vltione sibi consciscunt, qui Babylonis scelus imitantur, & diaboli contra DEVM partiariis, ad

s Comm. in confiter. Sagarum.
t in Dæmonomania.
u in Dæmonolatr.
x in trium Discursuum.
y lib. de spectris.
z l. de odio Satanæ, 1. discurs. 3.
a discurs. 8.
b vide illum à fol. 118.
c Pneumalog. fol. 53. & 55.
d sic ille Apolog. 1. c. 3. cap 4.
e c. 9.
f c. 9.
g Flagel. fascinar. cap. 9.
h c. 47. v. 9. 10. 11.
i lege illum hom. 10. in 2. 3. ep. 1. ad Timo. sub finē.

diuinam iniuriam, & patriæ perniciem, & Ecclesiæ Catholicæ pestem, adeò sedulam atque fidelẽ operam nauant, & Satanæ regnum propagant, & Antichristi sunt metatores. Secundò, quia dum non credunt assertioni Theologorum (ad quos spectat de peccato, sit vel non sit, item quantum vel quale, iudicare) nec stant Pontificum declarationi, aut communiori Ecclesiæ iudicio, suæ nequiter, & incautè fidunt prudentiæ sapientiæque; & præter peccati noxam, excommunicationis etiã se periculo exponunt in eos latæ, qui Inquisitores in hęreticorum inuestigatione & punitione impediunt. Tertiò, quia non immeritò se faciunt multorum criminum suspectos: inprimis quòd nõ sint alieni à crimine quod defendunt, vt Iaquerius notauit de Doctore Edelino, & Treuiri norunt de Doctore Flaet, & de VViero testatur Crespetus [k], & docuêre Leloyherius, Richeaumus, & alij complures: & possem ipse quorundam nomina referre item quòd causa negãdi sit atheismus, eò quòd non credant esse dæmones; vel quia non benè sentiunt de diuinâ prouidentiâ; quam putant sinere, innoxios à dæmone infamari, repræsentari, & tandem supplicio affici; vel quia pertinaciter tenent dæmonem non posse corpora localiter transferre, nec tempestates ciêre, nec morbos hominibus immittere, quæ contra fidem sunt, quia sacræ Scripturæ repugnant, vt docuit [l], & quia sentiunt aliter quàm Ecclesia. Nam caput Ecclesiæ & (vt sic dicam) eius lingua seu os, est Pontifex Romanus: Pontificum verò Romanorum multi post d. cap. Episcopi, adhortati sunt Inquisitores, vt contra striges seu Lamias, sedulò & seueriter procedant, & pestem hanc exterminent; & harum crimina, se non pro illusionibus, sed pro veris ac nefandis excessibus habere manifestè profitentur, vt patet ex Pontificum Bullis Innocentij VI. ad Inquisitores Germaniæ, Iulij III. ad Inquisitorem Cremonensem, Hadriani VI. ad Inquisitores Lõbardiæ, & Clementis VII. ad Episcopum Bolensem de strigibus Mirandulanis; quas Bullas referũt & scriptis suis inserunt Sprengerus [m], Spinæus [n], & integras ponit Petrus Binsfeldius [o]. Sic etiam sentiunt cũcta tribunalia Ecclesiastica Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Galliæ: sic semper Apostolici Inquisitores in praxi obseruarunt: ergo hic est sensus, hoc iudicium Ecclesiæ, à quo dissentire non est cordis syncerè Catholici, sed hæresim sapit. Mihi quidem, qui Ecclesiam non audiunt aliquid definiẽtem, pro Ethnicis sunt & profanis. Quartò, tales si à malitiâ, certè nequeunt excusari à stupore ac stolidâ temeritate ac præsumptione. Non à stupore & stoliditate, quia negant posse fieri, quæ recta philosophia & Theologia fieri posse conuincit [p]. Et quia negant facta, quæ vbique, & omnes ferè se fieri vidisse, & esse expertos, homines fide dignissimi contestantur: quod sapientum iudicio desipere ac insanire est: quia nihil velle credere nisi quod propriis oculis adspexeris, signum est stoliditatis, vel proteruæ obstinationis, quæ qualis ipsa est, cæteros putat mendaces, fungos, & leues in credendo. Leuis est corde, qui citò credit, sed cordis nullius & frontis ferreæ, qui communi virorum proborum & sapientium assertioni non credit. Nec à præsumptione queunt excusari; quia ipsi ius vsurpant definiendi, an aliquid sit hæreticum néne; quod non ad Iuristas, sed Theologos; non ad Parlamenta, aut subsellia laicorum, sed ad Episcoporum conuentus & Synodos pertinet:

k disc. 3.

l li. 2. Disquisit. q. 11. 12. & 16. & li. 3. q. 4. sect. 2.

m in princip. Mallei malefic.
n q. de strigi. c. 15. & Apolog. 1. cap. 11.
o li. de cõfess. malefic. edit. vltimâ.

p vt ostensum lib. 2. & 3.

A immò præferunt suam sententiam sententiæ Inquisitorum Fidei, & Pontificum Romanorum. Nam cùm isti censeant non esse illusoria quæ striges confitentur: nostri aduersarij VVieriani contendunt, deceptiones esse & pro illusionibus habenda. Planè vltra crepidam sutores: & perinde faciunt, ac si lictores & alij iudicum exsecutores, iudici dicerent eum malè iudicasse, & se sententiæ opponerent. Nam in causâ hæreseos Iudices laici reuerà tantùm sunt executores sententiæ per Ecclesiasticos iudices latæ. Quando enim Ecclesia definiuit, verbi gratiâ; qui negat transsubstãtiationem panis in veram carnem & sanguinem IESV CHRISTI in Eucharistiâ, hæreticus est, & pœnis hæreticorum plectendus. Tum iudex sæcularis

B tantùm cognoscit de facto, an Petrus hoc neget. Si Petrus dicat se negare, partes iudicis sæcularis non sunt aliæ, quã exsequi in hoc homine, quod Ecclesiæ decreto statutum: & tenetur credere, talem verè hæreticum esse. Sic quando Ecclesia definit striges nostras, vt verè criminosas puniendas, non licet laico Magistratui hanc sententiam eludere, dicendo; hanc, quæ fatetur, delusam; sed ritè confitentem debet condemnare. Nec etiam effugiũt notam temeritatis, tum iisdem ex causis, tum quia, cùm nudi Iuristæ, vel Medici sint, tamẽ audent sibi arrogare declarationem determinationis conciliorum circa fidem; quæ auctoritas non competit nisi Prælatis Ecclesiarum, idque de

C consilio Theologorum, quibus Prælatis solis cõcessa facultas canones fidei condendi. Aduersarij verò contendunt d. canonem Episcopi, pertinere ad striges nostras, & ideò illo Canone dicidi has deludi: Pontifices autem, quos nominaui, declarãt illas non deludi. nam iubent Inquisitoribus, vt in striges, tanquàm verorum criminum reas, rigorem legum cõtra hæreticos latarum exerceant; nec tamen Canonem Episcopi antiquant, nec vllus eum ex Decreto tollendum iudicat: ergo satis declarant se censuisse, nihil hunc canonem ad striges pertinere, alioquin eum abrogassent. Eodem modo eum intelligunt Inquisitores fidei, qui semper ex doctissimorum Theologorum & Canonistarum numero deliguntur. Nónne temerarium est contra hos omnes suo iudicio, in re tam graui, & adeò periculosâ sibi & reip. niti?

D Vltimam denique conclusionis nostræ partem, videlicet sententiam aduersariorum nec veritati, nec rectæ rationi esse consentaneam, probo, quia veritati consentaneum esse nequit, quod iudicio Ecclesiæ, & Pontificum declarationi repugnat, vt facit sententia aduersariorum. Nam Ecclesia est columna veritatis, & Pontifex Romanus est lingua seu os Ecclesiæ, cui est promissum à veritate, *Non deficiet fides tua*. Quod verò veritati consentaneum non est, id rectæ rationi nequit esse consentaneum. Præterea ex ipsis sectæ illarum Dianiarum circumstantiis; non prorsus excæcatis, statim apparet, quàm diuersa fuerit illarum secta, à

E nostrarum strigum sectâ. Primò, illæ credebant plures esse DEOS, Dianam, Herodiadem, &c. nostræ striges non nesciunt se diabolum venerari & ei debitum vni DEO se honorem deferre. Secundò, illæ profitebantur quædam prorsùs impossibilia, vt equitare cum Herodiade, quæ nequit ex inferno egredi; & cum Dianâ Deâ, quæ nulla est: nostræ nihil fermè confitentur, nisi quod, citra miraculum, sit possibile. Si dicas, Seuerus Sulpitius [q] scribit, ei vmbrã tetram Latronis, quæ ex

q lib. 1. de vitâ B. Martini.

inferno prodierat, apparuisse: sic ergo posset Herodias inde prodire. Respondeò, non rectè id inferri. Nam quoad Latronis animam, potuit id Deus permittere, ad falsi cultûs destructionem: si verò inde Herodias prodiisset (quam illæ misellæ credebant esse veram Herodiadem) id foret ad falsi cultus confirmationem, quod Deus nunquam permitteret. Tertiò, illæ credebant quòd cum Dianâ proficiscerentur: nostræ quòd cum suo magistello seu martinetto dæmone: in quo illæ fallebantur, nostræ non falluntur. Quartò illæ omnes putabant aliquid veri Numinis & diuinitatis inesse creaturæ (nam in hac re disertè canonis decisio fundatur, dum ait, *quia huiusmodi mulieres aliquid Numinis & diuinitatis, extra vnum Deum arbitramur*) nostræ striges vix vllæ hac ignoratione vel errore ducuntur. Quintò, nostræ expressè renunciant Deo, & professioni fidei, quam in Baptismo ediderũt, offerunt dæmoni asseruatam Eucharistiam, conculcant Cruces, & alia multa faciunt sacrilegia; quorum nihil illis aliis mulierculis impingitur. Sextò, misceri se carnaliter cum dæmonibus fatentur; quod non aliæ. Septimò, nostræ conficiunt & vtuntur maleficia; pecudes, hominésque præsertim infantulos, necant; & fruges procellis perdunt, quorum nihil de aliis illis legitur. Octauò, nostræ conspirant cum Satanâ in humani generis perniciem; quâ de re nihil est in d.cap. Episcopi. Nonò, nostræ baculo, vel ollâ, vel quo alio vtensili inter tibias sumpto, per aërem vehuntur, & interdum pedibus iter cõficiunt in itu ad conuentum, & reditu domum: secus ac illæ quæ tantùm super bestias se dicebant omnes equitare. has & similes alias differentias facilè quilibet colliget, ex confessione illarum, in d.cap. Episcopi, & nostrarum strigum in actis iudiciariis, vnde appareat sine iustâ ratione aduersarios ad nostras d.cap. porrigere. Decimò, argumẽtatur Bernard. Comensis [r], tempore Concilij Ancyrani secta strigum videtur nondum nata fuisse, ac fortassis nec Gratiani tempore, qui anno demum 1150. vel circiter [s] decretum compilauit. Nam prædicta secta strigum videtur pullulare cœpisse, paulò plus quàm à centum quinquaginta annis, vt ex Iaquerio & antiquis Inquisitorũ processibus apparet: idẽ asserit eo loco Franciscus Pegna [t]. Sanè vetustiorẽ Iaquerio, de strigibus in terminis ac clarè loquentem, haud scio an aliũ inuenias: ille autem nondum centum quinquaginta annis deuixit. Quo igitur pacto cap. Episcopi, de tam diuersis, & tam diu pòst secuturis hæreticis egisset? nam easdem non esse illas mulierculas cũ nostris, sed in multis multùm discrepantes, iam ostensum.

r in Lucernâ Inquisitor. c. 4.
s Sic gloss. c. cum post appellationem. §. forma ve- 11, 2. q. 6.
t in additiõ.

Vnde etiam fit manifestum, veritati ac rationi consentaneam esse sententiam contrariam eorũ, qui d.cap. Episcopi, volunt non pertinere ad eas, de quibus nunc agimus, striges: quæ est planè communis Catholicorum sententia, inprimis eorum, quos citaui Pontificum Rõmanorum, Innocentij, Hadriani, Iulij, & Clementis; & Episcoporum vel Cardinalium, Turrecrematæ [u], Alphonsi Tostati [x] Simancæ Episcopi Zamorensis [y], & fidei Catholicæ Inquisitorum, Iaquerij [z], Sprengeri [a], Nideri [b], Commensis [c], & magistrorum sacri Palatij, Syluestri Pneratis [d], Spinæi [e], & aliorum grauissimorum tam Iurisconsultorũ, quàm Theologorum, si non omnium, certè tot ac tantorum, vt eorum comparatione aduersarij meritò nulli censeantur, nõnullos nominabo. sic Ioãnes Grassus [f], Augustinus Botta de Sauiliano [g], Bernard. Basinus [h], Paulus Grillandus [i], & post accuratã disputationem Arnoldus Albertinus [k], qui multa argumenta in contrarium adducit, quibus egregiè ipsemet respondet. Franciscus Pegna [l], & idem in Annotation. ad Ambrosium de Vignate [m], vbi etiam accuratè ostendit Ambrosium illum à nobis non dissentire, & si dissentiret, eius opinioni non standum: Marquardus de Susanis [n], Ioannes Maior [o], Barthol. Sibylkanus [p], Franciscus Victoria [q], Alfonsus à Castro [r], Sixtus Senensis [s], Petrus Binsfeldius Suffraganeus Treuirensis [t], Michaëlius [u], & Franciscus Picus [x], & omnes quos citaui superiùs [y].

u in d.c. Episcopi.
x in Ma. ca. 4. q. 47.
y Cathol. instruct. tit. 17.
z Flagel. fascin.
a Mall. malefic. par. 2.
b in Præceptorio. præc. 1. c. 11. q. 4.
c in Lucernâ Inquisit.
d de strigimag. li. 1. c. 14. & li. 2. ca. 1. & 4.
e de strigib. circum se 19.

Restat respondeamus obiectionibus aduersariorum.

Ad Primã dico, quædam esse similia mulierculis illis cum nostris strigibus; sed in præcipuis, maximè quæ sunt fundamenta & bases dicti ca. Episcopi, discrepare, immò nec in his, quæ ponit argumentum, conueniunt. nam nostræ non tantùm noctu, vt illæ sed etiam interdiu vadunt ad cursum, nec vnquàm cum Dianâ vel Herodiade se putant, nec super veras bestias vehi, nec semper equitant, nec Dianæ vel Herodiadi obtemperant: nec ignorant præsidem conuentus esse Satanam [z]. Ideò hîc non procedit argumentum à simili, nec extensio Canonis, cuius verba non conueniunt nostris strigibus, nec dispositio, quia nostræ non credunt totum quod illæ asserebant: quod totum complexum in canone illo damnatur; non verò credulitas, quòd à dæmone in alium locum corporaliter queant transferri, quæ nihil habet commune cum opinione infidelium, vt dicti auctores optimè ostendunt, maximè Albertinus [a]. & ex hac extensione magnum contra philosophiam sacram prophanámque absurdum sequeretur, vt doctum abundè. Nauarri auctoritati iam respondi, cum aliter intelligendum [b].

f consil. de strigib.
g de eadẽ re alio cons.
h in relect. de artib. Magic. proposi. 9.
i de sortileg. q. 7.
k de agnos. assertionib. hæret. q. 24. à n. 23. maximè nu. 24.
l com. 67. in Direct. Eimer.
m tract. de hæres. q. 12.
n tract. de Iudæis & aliis infidelib. c. 13. n. 28.
o in 2. ca. 14. q. 3.
p 3. Deca. Mirabiliũ. c. 7. q. 14.
q relect. de Magia, q. 7.
r li. 1. de iustâ hæret. punit. cap. 16.
s li. 1. Biblioth. sanctæ, annot. 73.
t de confess. malef. in solut. argu. ad 1. mihi fol. 347.
u in Pneumalog.
x li. 3. dialogo strix.
y hac sectione 16. li. V.
z vide suprà vers. vltimam denique.
a d. loco, nu. 25.
b vide li. 2. q. 16. lit. A.

In Secundâ obiectione supponitur minor falsa nam falsum esse ostendi, nostras striges credere similia his, quæ in d.cap. Episcopi, damnantur.

Ad tertiã quoque respondeo, vel nullas, vel vix vllas Lamias, hoc credere. Solent enim in confessionibus suis dicere, se aliis videri tales; ipsæ autẽ sciunt se transformatas non esse. Quòd si rudiores aliquæ id, vt Lycanthropi quidam faciunt, putent: fateor tales à dæmone, quo ad hoc punctum, delusas esse: tamen si hoc pertinaciter teneant, dico ex hoc cap. Episcopi, illas vt hæreticas debere damnari: vt rectè censent Ambrosius de Vignate, Albertinus, Pegna, & alij.

Ad quartum respondeo primò, incertum esse, de quâ sectâ mulierum Burchardus loquatur. Nã Burchardianæ eodem modo, quo illæ Gratiani, deludebantur, nẽpe circa præsentiam Herodiadis aut Dianæ: nostræ verò circa sui dæmonis, tam vectoris, quàm incubi, & Præsidis in conuentu, non decipiuntur: sciunt enim ipsummet esse. Pleræque etiam norunt discernere, quando id vigilantibus verè, & quando somniantibus per imaginationem contingat. Denique notant loca, personas, & reliquas omnes circunstantias, & de his in confessionibus suis tam noxij, quàm innoxij, in testimoniis conueniunt: quod delusionẽ omnem excludere satis vbertim ostensum. Nostræ quoque quoad transformationem, non credunt se cum

hominibus veris rem habere sed cum dæmonibus in corpore formato vel assumpto. Item sciunt distinguere inter veros homines qui choræis intersunt, & inter dæmones illis permixtos. Ideò possumus negare Burchardum de strigibus nostris loqui; quarum secta diu pòst adhuc ignota mansit. Secùdò dubium est quo pacto Burchardus accipiat illud, *necessario*. Nam si de necessitate absolutâ, vt velint nolint cogantur eò in bestiis aduolare; perspicuum est, eum de nostris non agere; quæ, si nolint, eò non deuehuntur, sed domi manent, sed posteà pœnam aliquã absenti e luunt. Si verò intelligit necessitatem conditionatam, v. g. debent ire, si nolint affligi: malè id adscribit infidelitati: nam res ita se habet de facto. Si capit de necessitate morali, v. g. quòd putent se peccare non eundo, & ideò ire debere; hoc nihil attinet ad nostras, quæ sciunt se peccare eundo, non verò remanendo. Et sanè toto illo capite nihil proponit Burchardus has sentire, quod rectæ fidei repugnet, iuxta iam à nobis demonstrata. Nec mirum hac in re illum errasse; qui in eodem capite hallucinatur circa tempestates ciendas, & maleficium amoris odiique; vt ostensum [c].

c lib. 2. & 3.

Ad quintum argumentum ex responsione ad quartum patet solutio.

Habent aduersarij plenam (nisi fallor) d. cap. Episcopi, explicationem, quam velim eos perpendere, sine proteruiâ aut peruicaciâ; quæ faciunt, vt videntes nihil videant.

SECTIO XVII.

De libris Magicis.

NEc possunt ad hæredes transmitti, nec legi, nec retineri; sed sunt igni tradendi [a]; vt iure antiquo cautum, & in primitiuâ Ecclesiâ obseruari solitum [b]; & hoc renouatum edicto Pij IV. & Clementis VIII. Pontific. in regulis, quas præfixerunt indici librorum prohibitorum [c]. INTELLIGE præterquàm ab illis, quibus prohibitorum librorum generalis lectio, in bonum publicum Pôtificis Maximi auctoritate fuerit concessa [d]. Solis Pontificibus reseruatum est, hanc licentiam largiri [e], & quibus ipsi hoc permiserunt, vt nominatim omnibus Inquisitoribus fidei, & eorum commissariis, pro tempore existentibus: Episcopis verò, eo solo quòd Episcopi sunt, hæc licentia legendi libros prohibitos non competit, vt docet Penna [f], & hoc fuit à Pio V. quibusdam Episcopis disertè responsum. Sunt autem tales libri, non auctoritate propriâ comburendi; sed potiùs deferendi ad Inquisitores. Qui eos retinent, nisi deferre parati sint, non sunt absoluendi: hæc absolutio reseruata est habentibus potestatem absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ Domini. & ab aliis impensa absolutio, nulla est & inualida: sunt etiam tales retinentes vehementer de eâdem hæresi suspecti [g]; si libri sint ab aliis compositi. Nam si ab ipsismet compositi forent, plenè cóuincerentur, & damnari possent vt hæretici magi [h]; si tamen faterentur à se compositos, vel à se scriptos, vel ab alio se dictante scriptos, nec quicquam causari possent quòd eos ab hæresis crimine tueretur [i].

Idem quod Inquisitoribus fidei; quoad librorum horum vsum, puto esse publicis librorum Censoribus Ecclesiasticis, non verò Doctoribus,

a l. cætetæ. ff. fam. hercis. l. mathe. C. de Ep. audien.
b Acto. 19. v. 19. cum seqq. & B. Aug. testatur in Psal. 61. in fi. Damasc. de Balaam & Ioia. ca. 32.
c Reg. 9.
d Eymeric. c. 43. n. 1. & Penna ibi in cómment; 7. lit. C.
e Iul. III. in Bullâ, cum meditatio cordis.
f ad Direc. Inquisitor. par. 2. ca. 4. Comment 3. fol. 91.
g hæc omnia fusè docet post Simancã, Campeg. & Zanchinum Penna d. có. 3.
h Arch. Io. Andr. Dom. cap. filij, de hære. in 6. Rom. sing. 323. Carrer. de hære. num. 125.
i vide de hac re bene loquem Simancam in prax. à n. 3. tit. 39.

A quia Doctores sunt, nec Parochis quia Parochi, quod diligenter notandum, etsi in multis locis periculosè Parochi & doctores hoc ius sibi vsurpent.

SECTIO XVIII.

De Eucharistiâ morituris præbendâ.

COnsvetvdo multis locis est maleficis ad mortem damnatis denegare viaticum corporis Dominici, quæ consuetudo tolerari potest, propter Sacramenti reuerentiam, illis locis, vbi post sententiam statim reus morti traditur. Locis aliis, vbi pridiè sententia fertur, & postridiè reus interficitur, etiam consuetudinem hanc admittit Nauarrus [k]. Sed omninò putarim, tunc reis præbendam communionem, nisi quid aliud obstet:
B nẽpe dummodò Catholici sint, & verè pœniteât. probatur hæc sententia iure Pontificio [l] & ciuili [m], & Doctorum auctoritate [n]. probatur & ratione quia consulendum eius animæ, cuius corpus traditur ad mortem: neque hoc est dare Sanctum canibus. pœnitens enim iam Deo amicus est, & nó canis. Nec dedignatur Christus eum inuisere pro quo mori dignatus fuit in cruce.

Item ad hoc requiritur vt reus sit ieiunus, non enim idẽ obtinet in ægro morituro & sano morituro, vt optimè docet Nauarrus [o]: & vt tantum temporis inter supplicium & communionem intercedat, vt species sacramentales sint verisimili-
C ter consumptæ, ad quod non dubito, cum Nauarro [p], quatuor horas sufficere; confessio Sacramentalis nunquàm reo, ne immediatè quidem ante mortem, deneganda [q]: contra Vnctio extrema reis nunquàm concedenda [r]. Semper autem cauendum ne post Eucharistiam, vel confessionem quilibet reum inuisat, & inebrietur, vel alia fiant piam mortem & seriam pœnitentiam impedientia; quâ in re hîc in Belgio & Germaniâ superiore multùm & frequenter peccatur.

k li. 5. consil. 16.
l ca. quæsitum 13. q. 2. ca. super eo, de hæretic in 6. Motu proprio Pij V. super hoc edito.
m Sanctione Criminal. Caroli V. art. 79.
n gloss. & Doct. in Clẽ. 1. de pœn. Turrecre. in d. c. quæsitum Aufrer. de potest. Eccle. super laic. iol. Clar. d. q. 99. n. 3. v. Binsfel. membr. 2. dub. 5 multos alle gantem.
o d. consil. 16.
p Manual. c. 25. nu. 23.
q Nauarr. nu. 23.
r Clarus d. n. 3.

SECTIO XIX.

An corpus sepeliendum?

D SEqvenda in hoc regionis cósuetudo, quoad illos, qui à carnifice iuxta tenorem sententiæ sunt interfecti [a]. Quoad alios, qui sententiæ executionem morte præuenerunt, notandum primò, huius (vt & hæresis) excepti criminis naturam esse, vt morte non finiatur, sed contra mortuum procedi in eo possit [b]; &, in locis vbi bona confiscantur, potest etiam post mortem agi ad bonorum confiscationem; sed vbi talis consuetudo nó est, saltem ad memoriæ damnationem [c]; & corpus sepultum condemnatum posset exhumari, & ossa
E comburi. Qui durante reatu sibi mortem conscierunt; ij non sunt sepeliendi Ecclesiasticâ sepulturâ [d], sed cadauer deberet à iudicibus in furcam agi. Si obiicias contrariam sententiam communiorem, quoad vltimum membrum, nempe non posse iudices in corpus in carcere mortui sæuire, illud suspendendo vel cremando, quia crimina & eorum pœna morte exstinguuntur [e]. Respondeo, hanc rationem locum non habere, quando moriendo nouum crimen committitur, & ipsa mors crimen est: crimine enim nec crimen, nec criminis pœna potest exstingui. Hæc me causa impellit, vt à communi sententiâ recedam. Deinde

a Gomes. to. 3. ca. 14 num 8. Clar. §. vlt quæst. 100. nu 1.
b Gomes. d. tom. 3. c. num. 80.
c Gomes. sup. & Clar. q. 51. n. 14. Simanc. in prax. tit. 61. & tit. 56.
d placuit, 23 q. 5. & ibi gloss. & Doct.
e vide Clar. d. §. fi. q. 51. n. 13 & Gomez sup. n. 71. & Menoc. de arb. iud. cas. 285.

pientes [illegible] censuerunt, & optimè, in atrocioribus criminibus, rectius æquius esse adhuc cadauera puniri, cum grauissimo cum scelere, se debitæ pœnæ reus conatus fuit subtrahere; & consuetudo ferè generalis comprobauit hanc praxim cadauera talium puniendi, ad aliorum necessarium exemplum [f]. Eos autem consanguineos & amicos, qui reis in carcere venenum, vel laqueos, vel cultros suppeditant; vt violentas sibi manus inferant, ad ignominiam euitandam, in quos meritò Doctores inuehuntur [g], non dubito teneri lege Cornelia de sicariis.

Si verò, non vi sibi illatâ, sed ægritudine, vel debilitate, aut incommoditatibus carceris moreentur ante sententiam; in his ego prorsùs sequerer communem illam sententiam; adeò vt si in talem, non legitimè confessum aut conuictum, iudex sæuiens, eum non patiatur Ecclesiasticæ tradi sepulturæ; peccet mortaliter, & actione iniuriarum conueniri à propinquis defuncti possit [h]. Poterit tamen iudex sinere corpus sepeliri cum protestatione, & litem cœptam contra mortuum prosequi, citatis ad defensionem iis quorum interest; vt in hæresis crimine seruatur [i]. Sed quot annorum spacio currit ius contra mortuum agendi: disputarim in hoc crimine quoad bonorum confiscationem, non posse agi, post annum quadragesimum; ad memoriam tamen damnandam ad huc agi posse [k], iuxta ius Canonicum; sed ciuile videtur quinquennij tantùm spacium exigere [l], cui in foro ciuili standum.

f latè hæc ostendunt post Igneũ, Fran. Marcũ, & alios, ipsi Gõ. & Clarus locis dictis, Couar. lib. 2. resol. c. 1. Simanc. d. tit. 62.
g Marf. singul. 150. Menoch. [illegible] 285.
h d. c. placuit, & ca. ex parte, de sepult. Alberic. Angel. & alij in l. 1. §. quoties, ff. de iniur. neque hac in re praxim cõtrariam proferunt Doctor. suprà citati, sed omnes volunt vnanimiter quo ad hos iura seruari.
i Ægid. Bellamera decis. 677. & 678. cum seq. Alberti rubr. de hær. Siman. d. tit. 62.
k Brunus de hær. li. 5. c. 17. Siman. suprà n. 7. ex c. vlt. de præscript. in 6.
l l. 2. C. de apost. & ita gloss. in l. Manichæos, in verb. subire, C. de hær. & est cõm. teste Gomez. suprà n. 81. quẽ sequitur Clarus d. nu. 14.

APPENDIX I AD LIB. V.

HIs addam, quæ ad me V. CL. Petrus Oranus scripsit quinto Kal. Decemb. 1599. & adiungam ex rebus alibi iudicatis nonnulla, quæ solius Parisiensis Curiæ iudicatis non immeritò præferantur: quanquàm nec Duareno (cuius in scholis, quàm in subselliis, maior laus) satis credam hoc Parlamenti illius constans esse iudicium sed fors illum arresta aliqua decepêre; quæ aliis, ipsi non notis, fundamentis innitebantur. Orani verba sunt:

In Magicarum Disquisitionum Tomo primo, aduersùs Alciatum nostrum, strenuè decertasti, depulsioneque plenâ atque solidâ, errorem notasti, & confutasti. demiror doctissimum Alciatum non tantùm in Parergis, verùm etiam in Recitationibus ad Decretales Pontificum in eo errore perstitisse: sic autem scribit [a].

In contingentiâ facti vidi quamplurimùm dubitari. Inquisitor pronunciauerat contra quadam mulierem, ac tradiderat Iudici sæculari: hic ad partis instantiam vidit processum, in quo continebatur, quod hæc mulier confecerat pocula quædam amatoria, & solùm contra eum erant indicia quarundam maleficarum, quæ dicebant, quod in quodam lusu nocturno cum dæmonibus viderant ipsam mulierem ludentem, ac ducentem choreas: ipsa vero negauerat omnia, & fatebatur se esse Catholicam: fuit dictum quod Iudex sæcularis non deberet exequi Inquisitoris sententiam ex defectu iurisdictionis, quod in illo processu Inquisitor non poterat cognoscere. nam quo ad pocula amatoria, clarum, illud delictum non esse hæreticum, nec eius cognitionem ad Inquisitorem spectare [b]. neque enim est credendum, quod etiam ipsa vere fuisset in lusu. nam quamuis creduntur socijs criminis in tali delicto, attamen illud non est trahendum ad ea, quæ vere non videntur, sed per illusionem dæmonum [c], præsertim cum istæ participes criminis essent mulieres, quæ regulariter non admittuntur in causa sanguinis [d]. hæc Alciatus.

a in c. perni- ciosa n. 66. [illegible] potest. ordinarij.
b Panorm. in c. de sortile. per c. accusatus, de hæret. in 6.
c c. Episcopi, 26. q. 5.
d c. 3. de testã.

Mi Delrie, ex vno errore, in alium labitur Alciatus, si quidem Pontifex Maximus [e] in accusatione etiam mulieres audiri rescripsit, non quaslibet, sed conscias, & participes eius criminis, ac facinoris; & audiri, non tanquam accusatrices, sed tanquàm testes: certum enim est, conscias haberi pro testibus, audiri, & examinari tanquàm testes: quin etiam generali consuetudine comparatum, vsurpatum atque receptum, vt eiusdem criminis, & facinoris sociis credatur, si sanguine sodui est, morte, accusationem suam signauerint, & roborauerint.

e in d. ca. 3.

Et quod traditur [f], Reum criminis non interrogari de conscientiâ aliorum: quòd qui sibi non pepercit, multò minùs alteri parciturus sit [g]: id intelligendum est de confessis, non conuictis, hos enim aduersus conscios, socios, & participes criminis interrogari manifesto iure probatur [h]: immò & confessum interrogari in crimine læsæ Maiestatis [i], in aperto est: tale autem crimen est sortilegij, & magiæ. Iudices rerum capitalium apud Stabulenses sortilegas conuictas, nec cõfessas proscribendas, non damnandas capitis vel ad rogum contendebant; ac ne quidem, si in flagranti crimine comprehensæ essent, sicque apud eos more maiorum vsurpatum: verùm auctorante Principe iactatam consuetudinem, & abusum abrogauimus. hoc enim nec ius admittit, altero contentum; vt vel confiteatur, vel conuincatur reus [k].

f in l. repeti, §. 1. de quæstionibus, & in l. vlt. C. de accus. & in ca. vlt. 15. quæst. 3.
g l. vlt. §. fin autem, C. de bonis eorum, qui ante sententiam, &c. Æmilianus de clar. 292.
h in d. l. Hadrianus, §. 1. de custodiâ reorum.
i c. 1. de confessis.

Scio asperrimum crimen parricidium (quod Seneca [l], & Quintilianus [m] nefas vltimum vocant: eoque sensu in regem attentatum, vltimum facinus, Quintus Curtius appellat [n]) non vindicatum acerbissimo illo supplicio more maiorũ etiam in conuictum & manifesti parricidij reum: nisi si vltrò confiteretur, nec confessionem fuisse extortam tormentis [o], tamen nihilominus conuictus, capitali pœnâ vti homicida coërcebatur. ea fuit lenitas Augusti nolens parricidij pœnâ plecti nisi confessos; nec Augustus suâ interrogatione, CERTE PATREM TVVM NON OCCIDISTI? viam salutis, & libertatis reo aperuit, vt voluit Casaubonus [p]: sed benignâ interrogatione abnutiuum responsum elicere voluit: ne conuictus, non tamen confessus, pœnam parricidij sustineret. tam horrendum facinus parricidij vix credidêre patratum veteres, nisi si parricida, se suo iudicio conuinceret.

k l. qui sẽtentiam, de pœnis.
l li. 1. de Clementia, ca. 23.
m dec. 1. 77.
n li. 8. hist.
o Sueton. in vitâ August. c. 33.
p in notat. ad Suetonium, d. cap. 33.

Quòd verò Alciatus scribit, aduersùs diuinationes, & incantationes, Inquisitores incongruos, & incompetentes esse iudices, quòd diuinationes, sortilegia, ac alia id genus, species sint falsæ Religionis, nulla tamen dogmata fidei Catholicæ cõtraria contineant: hoc simpliciter verum non est. si enim Diuinator, sortilegus, inuocauerit, & adorauerit dæmones, spem in eos ac fiduciam posuerit, sacrificia ac preces eis obtulerit (quod vtique faciunt sortilegi & venenarij) rectè pro suâ iurisdictione Inquisitor inquirit, & ita post Oldradum [q], & Iasonem [r] resoluit Conradus Brunus.

Demiror Gallos doctissimos errationem Alciati insecutos. Franciscus Duarenus [s] sic de sor-

q cons. 208.
r in l. huiusmodi, de leg. 1.
s in tit. ad legẽ Cornel. de sicariis.

tilegis

tilegis scribit: *De aniculis horum temporum, quæ volitare per aëra, & nocturno tempore saltare, & choreas agere dicuntur, quæritur? Et solent plerique Quæstores in eas acerbiùs animaduertere, quàm ius & ratio postulet, cùm Synodus Ancyrana definiuerit, quædam esse quæ à cacodæmone multarum mulierum mentibus irrogantur; itaque Curia Parisiensis (si nihil aliud admiserint) eas absoluere ac dimittere meritò consueuit.* Hæc ille.

In eandem sententiam ita quoque Petrus Erodius [t]: *Nuper extitêre apud Valenses, & Cenomanos vicinos nostrorum Andium, qui ex hoc maleficio dānati sunt, & quos in tormentis audio confessos, se sacris (quæ sabbata nuncupant) rituatim initiari, tum Christianismum abiurare, & profiteri paganismum: deinde à tergo notari signis: postremò donari pulueribus & medicamentis, quibus & brutis & hominibus officiant; itaque alios tale quid conficere, nonnullos vrinam sistere, quosdam arceri à cōcubitu; an id effici possit, vt persuadere volunt hominibus intactis, videbimus prout res incidet. durat in hodiernum diem hæc, seu magorum, seu sortilegorum perniciosa factio, nisi quòd ea non ampliùs philosophorum aut honestorum virorum sit, sed rusticorum & idiotarum; quæ res* (inquit) *vanitati vanitatem adiecit.*

t li. 5. rerum iudicatarum, tit. de malef. c. 11. editio. 2.

Idem alio loci [u] à sanguine sortilegorum, ex Ammiano Marcellino abstinendum contendit, quòd multa in hoc genere vana sint, multa non nociua, multa insaniæ coniuncta multa miseranda; & si hæc deliria humana aliquam pœnam mererentur, mitiorem vult adhibendam; vt enim furiosus satis ipso furore punitur, ita sortilegus vanâ indagine.

u li. 8 rerum iudicatarum, tit. de malef. c. 14. editione postremâ. Nihil necesse, nam non probat quicquam, sed Hippiam tantùm agit, & cuius causam rei ignorat, cōtendit eam non fuisse.

In eundem errorem delatus Michaël Montanus libro tertio *periculorum*, seu *tentamentorum*, Lipsius noster *gustus*, Auctor verò operis, *Essais* vocat) *capite vndecimo*, tit *des Boiteux*. Curassem ab Amanuensi meo describi, nisi Lipsius in librariâ suâ haberet; à quo, si voles, legendum accipies.

Contrà Matthæus Cognetus, Senator Regius [x], sortilegos tanquàm homicidis nequiores, naturæ humanæ inimicos omnimodò puniendos cōtendit, & diriùs seueriúsque in eos à Magistratu animaduertendum: quod & ipsum firmat doctissimus Theologus Claudius Espensæus [y]; *Magiam proscribere* (inquit) *sceptri magis est, quàm styli*, & eo loci multa de Magis, præstigiis & incantationibus.

x en ses discours politiques, c. 42.

y in commentariis ad postrē. epistol. B. Pauli ad Timotheū, ca. 3.

Quin etiam Franciscus Hotomannus in sortilegos animaduertendum consultus respondit [z]. Et si fortè non sit plenè probatum delictum sortilegi, tamen sufficere publicam vocem, & famam in loco, vt possit quæstionibus subiici; quòd omniū impietatum atque scelerum à Satanâ repertum scelus, & maximè abominandum sit, propter expressam abiurationem & renunciationem Christianæ Religionis: deinde propter fidem & hominium quod diabolo præstatur, & propter exitium quod ista maledicta diaboli mancipia mortalibus inferunt; cuius rei causâ, leges ciuiles humani generis inimicos, & hostes communis salutis appellant [a].

z cons. 98.

Item Hotomannus [b], in morbis curandis magam, quâ de consulebatur, non modò circulo, verùm etiam certâ hac verborum formulâ vsam fuisse refert, *d'ainsi que Dieu a va, & charité a foy, & le pain n'a faim, & l'eau n'a soif, & le feu n'a froid, fau, fau, en oisiy, parte d'icy dedans*, quod magicum carmē (exorcismi formulam impiè Hotomannus vocat [c]) Constitutionibus Imperatorum damnatum legimus [d]. eos enim qui susurris, & carminibus istis vtuntur, quanquàm pernegent, testibus tamen grauatos, eculeo dedendos, vngulisque sulcantibus eorum latera tondēda, pœnas proprio dignas facinore.

a in l. etsi, & in l. vlt. C. de malef.
b cons. 99. nu. 2.

c cons. 99.
d in l. nullus, & in l. eorum, C. de malef.

Quòd verò Alciatus, Erodius, & alij, sortilegos ad sabbata proficisci, ferri per caminum, nigrum hominem vel hircum adorare, tripudiare vnà, atque vnguenta puluerésve dari, quibus aut transferantur, aut solo etiam flatu alios tabe conficiāt; deridicula & insomnia esse putant, & ad sui dicti confirmationem, aduocant Decretum Patrum in Concilio Ancyrano; solidè abs te confutatum est, vt & hoc ipsum præstitit Sebastianus Michaëlis Theologiæ Doctor [e]: neque adhibendam magè fidem Ioanni Baptistæ Neapolitano [f], quàm Apuleio Africano. vtrumque enim fieri posse reipsâ, & opinione, ideóque à particulari ad vniuersale nullam esse consequentiam.

e in suâ Pneumal. in libell. conclus.
f li. de magia 16

Ioannes de Vaulx Stabulensis monachus, inter alia recitabat indicendæ congregationis (ita enim vocabat statos condictos dies), vbi nocte intempestâ ad destinata loca sodalitas comparebat; quæ dæmoni in forma hirci ad parenti adorationes genibus submissis faciebat; iisque in locis exstrui mensas epulis & cibis bonis, benéque sapidis (neque enim inanes mensas fuisse) & primæ mensæ honoratiores cum vxoribus (quos *les braues hommes* adpellari referebat accubuisse; primæ mensæ maiora subsellia, Belzebub, Astaroth (hæc est Venus, & Ioannis ipsius succuba) & Leuiathā occupasse; secundis & tertiis mensis interfuisse etiam plures dæmones sine nomine; bibi ad sanitatem Belzebub, epulis exemptâ fame, mensisque remotis, in promiscuos concubitus & amplexus rui; in recessu accipi à dæmone pulueres spargendos in aëra, ad fruges, vineas & segetes inficiendas, & sparsis pulueribus, ventorum turbines & tempestates spurcissimas excitatas.

Non ignoro Senecam [g] hæc non probare, sic enim ille: *Apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantassit: rudis adhuc antiquitas credebat fructus posse excantari, adtrahi imbres, & repelli cantibus; quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causâ nullius philosophi Schola intranda sit;* sed hoc Senecæ dictum, vt erroneum conuicisti.

g li. 4. naturalium quæst. c. 7.

Florimundus de Remundis [h] refert apud Burdigalenses capitulum generale per sortilegos indici solere diebus Mercurij & Veneris mensis cuiuslibet; ita enim confessos sortilegij criminis reos.

h en son Antechrist, c. 7. n. 5.

Sebastianus Michaëlis scribit [i], *les sorciers estre transportez d'vn lieu en l'autre par Sathan pour le iour & heures le Ieudy enuiron la minuict, auquel seulemēt ils sont transportez, comme trestous ont conuenu en cela & confessé. Peut-estre,* (hanc rationem ille subiicit) *pource que le diable veut auoir les premieres, & estre recogneu au premier rang de la semaine. Car les Turcs celebrent le Vendredy, les Iuifs le Samedy, les Chrestiens le Dimanche, & quant à luy il s'est mis deuant tous pour auoir la premiere celebration.*

i in Pneumatolog. en son discours des Esprits, sect. 7.

Quod de Pasete, naturâ molli, sed magiâ omnes superante ex Sudæ historicis refers, idipsum inter adagia sua Erasmus retulit, ad quem, cum quid emeret, & rei pretium venditori numerasset, nūmus perpetuò redibat. idem carmine magico, con-

uiuium repentè partibus omnibus instructum ac sumptuosum exhibebat, quod statim, si libuisset, euanescebat: potuit conuiuium fuisse verum, non simulatum, fascinatum & imaginarium, cuius rei fidem faciunt conuiuia quibus assiduè Ioannes de Vaux interfuit; cuius confessio ab aliis quoque magicis & sortilegis probata.

Tempore reuerendissimi Georgij Austriaci Episcopi Leodicensis (bonæ memoriæ) magister Hugo Bourlettus Chirurgus insignis, & a Medicis laudatus, multùm similia factitabat, vináque extraria Romæ, ex Hispaniâ, & aliis ex locis reipsâ in mensâ omnibus demirantibus repræsentatis poculis exhibebat: viuunt adhuc horum actuum testes compertæ fidei. at ille posteà ad meliorem mentem reuersus, maleficiis abstinuit & ex impio factus pius, quique diebus singulis sacris operabatur. Reuerendissimus Cardinalis à Groesbeeck, cum in familiam suam recepit. obiit autem valdè piè & Catholicè, ab annis octo, & quod excurrit.

Verissimum est, quod in secundâ parte operis tui scribis Constantinum Imperatorem ad Bassũ Præfectum vrbi rescribentem [k], non vsum verbo, *coegisse*: quod verò ais vsum verbo, *deflexisse*; ipse apud te dispice, ânne *defixisse* legendũ sit. ita enim Theodosianus Codex habet *defigere*, sortilegorum verbum est: apud Ciceronem [l], QVÆCVNQVE *Augur, iniusta, nefasta, vitiosa, dira, defixerit* (sic in melioribus codicibus, & ita quoque Lambinus) *irrita infectáque sunto*. Plinius [m], *Defigi diris deprecationibus, nemo non* (inquit) *metuit*. Ouidius (abs te etiam laudatus)

Deuouet absentes, simulacráque cerea figit.

Et alibi:

Sagáque Phœnicia defixit nomina cerâ.

Quod ipsum non ignorauit Accursius noster in exemplo abs se posito, *in figendo ceræ imaginem* [n] & in glossis Philoxeni, *defixiones Ne[...]yomatia* legũtur.

Vnde apud Paulum [o] I.C. minus rectè legitur, *Infecerint*, aut, *inspecerent*, legendũ enim, vt ex Codice Vesontino Cujacius noster restituit, *defixerint*: qui autem defixiones faciebant, curiosi vocabantur, vnde apud Horatiũ curiosus pro malefico seu Mago accipitur quâ de re videri poterit Cujacius [p].

Quod tu de puellâ Ioannâ Lotharingâ, idem planè censeo, eius gesta & stratagemata, non sub Carolo VI. (vti scribis) sed sub Carolo VII. contigerunt (cuius rei testes aduoca Paulum Æmilium, Monstreletum, Micquellum, Girardum & alios.) Virago illa obscuri generis in Barrensi Ducatu Iacobo Dareo patre ac Isabella matre natâ, Diuino afflata Numine rem inclinatam fortiter restituit; Anglos vbique perfidos. FRANCIA eiecit; Carolum VII. Remos vnguendũ sacrandúmq; perduxit; illique, vt ratum firmúmque Imperium more maiorũ esset, effecit: Aurelianensem vrbem graui obsidione liberauit. vidi eius statuã æneam Aureliæ in ponte ad Ligerim seruatę à viragine & virginę vrbis monimentum. cæterùm dum in Compendij obsidione ex vrbe erupit, ab hostibus comprehensa, & Rothomagum producta ad palum damnata, viua exusta est, non absque æterno Anglici nominis probro, qui se magicis illius artibus Franciâ profugere falsò querebantur.

Admirandũ sanè est quod de illâ adfirmatur [q], pirũ arborẽ, sub quâ illa sedebat dũ patris gregem minabat, ouésq; ruri pascebat, cũ vt Regẽ Carolũ VII. diret, primò cœlesti voce monita est, neque cariem, neque vetustatẽ sentire, neque fulmine tã-gi, neque pluuia grandin[e] ve, aut niue infringi.

Inquisitor, in Prouinciâ Stabulensi apud acta probatum reperi, malum sub quâ maleficæ duxerant choreas, & saltatorium orbem versauerant in quâque earum Aulædus Tibicinve consederat, fœlicem ac frugiferam, factam infœlicem ac infrugiferam arborem vidi.

B Redeo ad Ioannam, quam ab Anglis flammis feralibus quasi maleficam ambustam refers; an eo sensu exaudis hæc verba Constantini ad populum [r]; FERALIS PESTIS ABSVMAT?

Iacobus Reuardus [s] existimat per illa verba nihil aliud voluisse Constantinum, quàm maleficos igne consumendos esse, sed quia de Diis manibus, quibus feralia sacrabantur accitis arte magicâ locutus sit: ideoque ferali peste potius quàm igne huiusmodi homines absumendos rescripserit. *quamquam (inquit) non ignorem, pestem feralem de supremo supplicio accipi posse, & veteres pro morte ac interitu pestem posuisse, vnde apud Festum, pestiferum fulgur, quo mors exitiúmve significatur.*

Dionysius Gothofredus [t], ignis quoque supplicium intelligit, quod Magi Diis manibus consecrarentur: vt quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur, & ipsa cadauera, ita manibus consecrarentur, quos in carminibus suis inuocabant.

C Ego verò per hæc verba, *pestis feralis absumat*, intelligo maleficos & præstigiatores bestiis obiiciendos: quod ipsum Græcus interpres notauit [u], probarunt quoque antiqui nostri iuris Interpretes, & maximè Odofredus [x]: *Magos (ait) fera pestis absumat, id est, bestiis lacerandi*. sic quoque notauit Cujacius [y]: *Feralis (inquit) pestis absumat, id est, bestiis obiiciatur: &, vt ego interpretor, feralis pastus absumat.*

Matthæus Coignetus [z] vtitur hac interpretatione, *que la peste cruelle les puisse exterminer, & consumer, & pour telles sorceleries Iehu fit manger aux chiens la Royne Iesabel.*

D Neronis tempore de Christianis tanquàm sortilegis supplicium sumptum legimus, & hi aut feris, aut canibus obiiciebantur, aut crucibus figebantur, aut flammabantur stantibus ad palum destinatis vnco (ne motatione capitis picem cadentem declinarent) gutturi suffixo, è laminâ ardente pix aut vnguentum in caput liquefiebat: ita vt riui pinguedinis humanæ per arenam amphitheatri sulcũ facerent: eóq; pertinet locus ille Iuuenalis [a];

Pone Tigillinum, tæda lucebis in illa,
Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latus mediam sulcus deducit arenam.

(ita legendum contendit Scaliger [b], non verò,

Et latum media sulcum deducit arena.

Hactenus Oranus.

E In his, quod de Ioannę æuo me monet amicus, verissimum, & memoriæ lapsum agnosco lubens. De duobus aliis non video causam, cur sententiam mutem.

Nam illud de Constantini rescripto [c] *deflectendi* voce vsum, non *cogendi*, verum est, nec facilè hîc admiserim correctionem illam, *defigendi*, tum quia libri omnes Codicis Iustinianæi, quos vidi, continent, *pudicos ad libidinem deflexisse animos*, tum quia Codex Theodosianus à Ioanne Tilio [d] primum editus hanc lectionem confirmat: tum quia Constantinus Harmenopulus [e], in huius legis breuiario legit, *qui magicis artibus pudicos animos ad libidinem deflectunt, publicatione & exilio puniuntur*. tum quia *defixio magica*, deuotionis & execrationis

Marginal notes:

k in l. eorum, C. de malefic.
l lib. 2. de legibus.
m lib. 28. Historia natu. ca. 2.
n in l. 6. in verbo, non obseruant, C. de malef.
o lib. 5. sententiarum ad leges Cornelia de sicar. 5. 9
p lib. 10. Obseruat. ca. 22 & lib. 17. c. 17.
q per Micquellum, qui Aurelianæ vrbis, ab Anglis obsidionem, & Ioannæ res gestas scripsit.

r in l. multi. C. de malef.
s li. 5. variorum, c. 3.
t in notis ad d. l. multi.
u lib. 60. basil. tit. 39.
x in d. l. multi.
y in notis ad dict. l. multi.
z d. c. 42.
a Satyrâ 1.
b lib. 5. de emendatione temporum, c. de Roma sub Nerone incensâ.
c l. eorum, C. de malef.
d lib. 9. tit. 16. l. 3.
e li. 6. Epit. tit. 10. ς. φέρετες.

uoddam genus fuit, & non animæ permouendæ, vel peruertendæ, sed sanitati corporis perdendæ institutæ: nec satis Latinè dicas, *animum defigi*, sed *deflecti in libidinem*.

De ferali flammâ, cùm scriberem; nulla mihi cogitatio fuit legis illius Constantini, cuius initium, *multi* [f]. Sed ferales flammas, funestas atque lethales nuncupabam, vt Minucius *feralia ligna*; Symmachus *feralia commenta*; Saluianus *peccatum feralissimum*; noster ille decus orchestræ *ignem feralem, ratem feralem, locum feralem, saxum ferale, turbam feralem*; alij alia, quos olim laudaui [g]; quæ vox à *Ferâ*; siue mortem, siue Parcam ita vocarunt. De Constantini tamen verbis, nondum mihi liquet, quid ille per pestem feralem potissimùm supplicij vltimi indixerit. illud quidem quod adiungitur, fauet explicationi Græcorum; *quoniam naturâ peregrini sunt*, quasi dicat: quoniam alieni ab humanitate ideò belluis cedant. Sed ego *ferale*, pro *ferino*, nõdum reperi apud classicos scriptores. repugnat etiam syllabæ modulus in hoc citatus, in illo productior ac statarius. Ego censeo potiùs, Constantinum eo loco duntaxat definiuisse, vt vltimo supplicio de medio tollantur, quàm pœnæ genus exprimere voluisse. Nec arbitror semper eâdem morte damnatos. Facit Vlpianus [h] vt credam, lib. 7. de officio Proconsulis, sub titulo de Mathematicis & vaticinatoribus, dum ait: *Et variè puniti sunt ij, qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet & consultationis.*] Vt vides lacuna subest, expleo; *& modo consultationis*. quanquã Vlpianus de certo tantùm mathesis huius vetitæ genere id dicat, constat tamen non idem semper supplicium in aliis quoque generibus obtinuisse; vt nec in Christianos, qui non infrequentiùs à Tyrannis exusti, quin & frequentiùs, quàm feris obiecti. docent Tigillini tædæ, & Tertullianici Semaxij. Cuperem doceri, Constantini tempore maleficos ferino pastu assumptos: nã de concrematione facilè docuero. Lege Gregoriani codicis librum septimum, inuenies à Diocletiano & Maximiano cos addici, vt loquuntur, *flammeis ignibus exurendos*. Lege Codicis Theodosiani legem primam, quæ Iustinianæi tertia est [i]; reperies haruspices *concremando* ab ipso Constantino ad Maximum rescribi. Quid ergo vetat quominùs, *feralem pestem* ita sumamus; Nam Accursij, Odofredi, & Græcorum in iudicio Latinitatis nõ opinor sontica planè auctoritas: nec in Cujacij verba iurarim libens, aut cuiuspiam alterius. Hic quidem Rævardo & Gothofredo accedo procliuius vt & Petro Fabro qui idem asserit [k]. Nam & apud Iulium Paulum [l], quamuis magicæ artis cõscij iubeantur summo supplicio affici (hoc est, bestiis obiici, vel in crucem agi) ipsi tamen Magi viui iubentur concremari. Sed res non tanti vt plura putem verba commutanda.

Addam ex Gallicanarum Curiarum actis nonnulla, quæ nec in Franciâ quidem Parlamenti Parisiensis illud iudicium receptum passim, aut omni tempore, satis ostendant describam verba Gallica; ne quis me de meo quid affinxisse, vel perperàm transtulisse suspicetur.

f l. multi, 6. C. de malef.

g Aduersa. in Herc Furent. v. 1145.

Sciol. vnic. Cod. de his qui pa[r] *feralis angustias* vsurpari; sed quia funerea erat culei mansio mala, sic vocantur.

h in Mosaicarum & Romanarum legum collatione, quã Pithœus ex m.s. edidit. Harmeno. *ferali pestem* gladij pœnã interpretatur.

i tit. de malef. & Manichæis.

k Semest lib. 2. c. 7.

l lib. 5. Sentent. c. 23.

Ex actis iudiciariis Episcopi Belluacensis, contra Ioannam Dæream vulgo vocatam, Ieanne la pucelle (*hæc acta exstant in Monasterio S. Victoris Canonicorum Regularium Parisiis*) *quæ fusè referunt*

A *Bernardus de Girard in Annalibus Franciæ sub Carolo VII. & Franciscus Bellesorestus in eiusdem Caroli VII. vitâ, à fol. 345.*

CVM prope Compendium potita esset hostium. Parisiensis Vniuersitas literis publicis eam apud Henricum Angliæ Regem accusauit sortilegij & maleficij causæ prętensæ fuére sequẽtes, quæ etsi falsò prætexebantur, ostendunt tamen sensum Ecclesiasticæ Curiæ, & almæ Academiæ illius temporis. Promotor itaque fiscalis quidam Guilhelmus de Estiuel [m], aut, vt in Actis [n] & in sẽtentiâ Delegati Apostolici [o] vocatur, Ioannes de Estiuet; vbi in art. 4. dicitur arbor quadam fuisse apud Dompreum, vbi solitæ conuenire maleficæ B & misceri dæmonibus; *que prés de Domprein y a vn grand & vieux arbre, qu'on nomme l'Arbre charmine Fée de Bourlemont, & que auprés de cest arbre y a vne fontaine, prés laquelle on dict que frequentent les malins esprits, auecq lesquels se meslent de nuict les sorciers dansans & gambadans autour desdicts arbre & fontaine.* Artic. 5. *que les susdicts arbre & fontaine, sont surnommez des Fées. Aussi luy demandoyent, si elle auoit cognoissance de ceux ou celles, qui certains iours de la sepmaine vont au Sabbat auec les Fées. Respondit, auoir ouy dire, qu'on y alloit le Ieudy.* Artic. 6. *qu'elle alloit audict arbre les heures qu'on celebroit le diuin seruice, à fin qu'estant lors seule, elle peust à son ayse danser & caroler autour des* C *lieux susdicts, où elle faisoit plusieurs bouquets & chapeaux des fleurs & herbes plus souefues, qu'elle trouuoit ez enuirons, & en couronnoit ledit arbre en chantant certains vers, & disant quelques mots de sortilege: & y retournant lendemain, quoy que le soir elle y eust mis lesdicts chapelets & guirlandes, si est ce qu'elle n'y trouuoit chose quelconque.* Artic. 7. *Qu'elle souloit porter en son sein de la mandragore, esperant par ce moyen en auoir bonne fortune, tant en richesses, qu'en autres choses temporelles: comme si la mandragore auoit en soy telle efficace.* Artic. 19. *Auoir pris conseil des malins esprits, & que par enchantemens, & moyens non permis, & illicites, elle auoit descouuerte certaine espée, qui estoit en l'Eglise de saincte Catherine du Fierbois.* D Artic. 20. *Auoir eu des anneaux charmez, & qu'elle dit quelques paroles sortileges sur son enseigne, & sur les guidons que portoyent les siens, disant que cela seruoit pour leur donner bonne fortune en guerre, vsant de grandes coniurations, à fin que par ce sort elle bienheurast leurs entreprises: tenant pour tout certain, que tant qu'ils porteroient ces drapeaux ainsi coniurez, ils ne pourroyent receuoir aucune deffaicte par leurs aduersaires. Et qu'elle se plaignit publiquement à Compiegne lors qu'elle fust prise, de ce que les siens auoyent oublié d'aporter ces enseignes, & que pour ce elle estoit tombée en ce malheur. Pource que ceux qui s'aydent d'artz defenduz, & soubs bon pretexte pretendent* E *authoriser leur peruersité, ont de coustume de consacrer les instrumens desquels ils s'aydent.* Artic. 36. *Que par quelque sort & inuocation elle auoit faict paroistre quelques malings esprits au Roy & Duc de Bourbon pour les seduire.*] Propter hæc Vniuersitas Parisiensis, & Iudices illi priores, iudicarunt Ioannam sortiariam fuisse, & maleficam, apertè docentes se arbitrari, huiusmodi crimina, non illusione aliquâ, sed verè à criminosis huiusmodi committi solita.

Idem censuit Episcopus Ebroicensis in causâ Guilhelmi Edelini, vt superiùs docui [p]. Idem Inquisitio Auenionensis in causâ plurimorum,

Ann. 1430.

m sic vocatur in Bulla Calixti III. apud Bellefor. fol. 386. pag. 2.

n ibid. fol. 346.

o fol. 393.

p lib. 5. id. 13.

quorum damnationis formulam suo loco exhibui paulò antè q.

q lect. vlt.

Idem est iudicium Parlamenti Burdegalensis, & fuit Concilij Atrebatensis, quo tempore adhuc Artesij ad Parisiensem curiam appellabant; vtriusque rei probationi clarissimæ sunt, quæ subiungam, Remundi, & Monstreleti verbis.

Extractum ex libro viri clarissimi Florimundi de Remundis Consiliarij Regij in Senatu Burdegalensi, cuius libri hæc est Epithesis & inscriptio, *l'Antechrist* r.

r c.7. n.5.

Tovs ceux qui ont laissé quelques marques du tẽps que l'Antechrist doit arriuer, escriuent que la sorcelerie sera lors espandue par tout: eust-elle iamais tant de vogue qu'en ce mal'heureux siecle icy? les sellettes de nostre Parlement en sont toutes noircies. Il n'en y a pas assez pour les ouyr. Noz conciergeries en regorgent, & ne se passe iour que noz iugemens n'en soyent ensanglantez, & que nous ne reuenions tristes en noz maisons, espouuantez des choses hideuses, & effroyables qu'elles confessent. Et le diable est si bon maistre, que nous ne pouuons enuoyer si grand nombre au feu, que de leurs cendres il n'en renaisse de nouueau d'autres. Ie me contenteray de ceste Histoire prodigieuse, aduenue l'année 1594. laquelle surmonte toutes celles que Bodin a remarquées dans sa Demonomanie; *voilà pourquoy i'en ay voulu faire le recit particulier.*

Vne Ieune femme, nommée Ieanne Bosdeau, appellãte du Iuge ordinaire de la Chastellenie de Sallignac en Lymosin, qui l'auoit condamnée à la mort, estant ouye en la chambre criminelle, sans peine ne tourment, confessa (comme elle auoit faict pardeuant le Iuge qu'en son ieune aage vn Italien l'auoit desbauchée & amenée la vieille de S. Iean sur la minuict dans vn champ, où il fit auec vne verge de bois vn grand cerne s, *marmotant quelques paroles, qu'il lisoit dans vn liure noir. Surquoy suruint vn bouc grand & cornu, tout noir, accompagné de deux femmes, & tout aussi-tost vn homme habillé en prestre. Le bouc s'estant enquis de l'Italien qui estoit ceste fille, & luy ayant respondu, qu'il l'auoit amenée pour estre des siennes, il luy fit faire le signe de la* croix de la main gauche, *puis commanda à tous de le venir saluer. Ce qu'ils firent luy baisant le derriere.*

s circulum intelligit.

Ce bouc auoit entre les deux cornes vne chandelle noire allumée, à laquelle les autres alloyent allumer les leurs. Et lors qu'ils l'adoroyent, on iettoit dans vn bassin de l'argent. Ceste femme s'estant depuis retrouuée au mesme lieu, le bouc luy demanda vn bouquet de ses cheueux, lesquels l'Italien coupa, & les luy bailla. Le bouc l'ayant retirée à part, la coucha dans le bois, & la cogneut charnellement, à quoy elle prenoit vn extreme desplaisir, & souffroit beaucoup de douleurs, sentant la semence aussi froide que glace.

Tous les Mercredis & Vendredis *de chasque mois, le chapitre general se tenoit au Puy de Dome, ou elle s'estoit trouuée vne infinité de fois, auec plus de soixante autres personnes, tous lesquels portoyent vne* chandelle noire, *qu'ils allumoyent à celle que le bouc auoit entre ses cornes, à laquelle il auoit donné le feu, le tirant au dessoubs de sa queuë. Apres cela tous se mettoyent en dance en rond, le dos tourné l'vn à l'autre. En ceste assemblée on disoit la Messe à leur mode, tournant le dos à l'autel. Celuy qui faisoit l'office (qu'elle nomma) estoit reuestu d'vne chappe noire sans croix, esleuant vne tranche ou rond de raue tainte en noir, au lieu de l'hostie, crians tous lors de l'eleuation,* Maistre, ayde nous. *On mettoit de l'eau dans le calice au lieu de vin, & pour faire* l'eau benitste, *le bouc pissoit dans vn trou à terre, & celuy qui faisoit l'office en arrousoit les assistans auec vn aspergez noir.*

En ceste assemblée on distribuoit les mestiers de sorcellerie, & chacun rendoit compte de ce qu'il auoit faict, les estats estoyent pour empoisonner, ensorceler, lier, guerir maladies auec charmes, faire perdre les fruicts de la terre, & telles autres meschancetez. Ceste miserable confessa tout cela, auec vne merueilleuse franchise & naifueté: car pour vne femme rustique elle auoit bon esprit, persistant tousiours, mesmes dans le feu, auquel par arrest elle fust condamnée. Beze n'estoit pas bien informé, lors qu'en sa chaire il taxa n'agueres nostre Parlement d'incredulité, & de peu de foy, parce (disoit-il) & cey tien-ie d'vn Gentilhomme d'honneur, qui l'ouyt, que nous n'osions condamner les sorcieres à la mort. nos Registres tesmoignent le contraire.

Aliud ex lib. 2. Historiarum d'Enguerrand de Monstrelet.

En ceste année (1459.) *en la ville d'Arras, ou Pais d'Artois, aduint vn terrible cas & pitoyable, que l'on nommoit* Vaudoisie, *ne sçay pourquoy: mais lon disoit que c'estoyent aucunes gens, hommes & femmes, qui de nuict se transportoyẽt par vertu du diable des places, où ils estoyent, & soudainement se trouuoyent en aucuns lieux arriere des gens, ès bois, ou ès deserts, là où ils se trouuoyent en tresgrand nombre, hommes & femmes: & trouuoyent illec vn diable en forme d'homme, duquel ils ne veoyent iamais le visage, & ce diable leur lisoit, ou disoit ses commandemens, & ordonnances, & comment & par quelle maniere ils le deuoyent adorer, & seruir, puis faisoit par chacun d'eux baiser son derriere, & puis il bailloit à chacun vn peu d'argent, & finablement leur administroit vins, & viandes en grand largesse, dont ils repaissoyent: & puis tout à coup chacun prenoit sa chacune: & en ce point s'estaindoit la lumiere & cognoissoyent l'vn l'autre charnellement: & ce fait, tout soudainement se trouuoit chacun en sa place, dont ils estoyent partis premierement.*

Pour ceste folie furent prins & emprisonnez plusieurs notables gens de ladite ville d'Arras, & autres moindres gens, femmes folieuses & autres: & furẽt tellement gehinez & si terriblement tormentez, que les vns confesserent le cas leur estre tout ainsi aduenu, cõme dit est, & outre plus confesserẽt auoir veu & cogneu en leur assemblée plusieurs gens notables, Prelats, Seigneurs, & autres Gouuerneurs de Bailliages, & de villes: voire tels selon commune renommée, que les examinateurs & les Iuges leur nõmoyent, & mettoyẽt en bouche, si que par force de peines, & de tormẽs ils les accusoyẽt, & disoyent que voirement ils les y auoyẽt veuz. Et les aucuns ainsi nõmez, estoyẽt tãtost apres prins, & emprisonnez & mis à torture, tãt & si treslonguemẽt, & par tant de fois, que cõfesser le leur conuenoit, & furent ceux-cy qui estoyent des moindres gens executez, & brulés inhumainement, aucũs autres plus riches & plus puissãs, se racheterent par force d'argẽt, pour euiter les peines, & les hontes que l'on leur faisoit: Et de tels y eust des plus grans, qui furẽt preschez & seduits par les Examinateurs, qui leur donnoyent à entendre & leur promettoyent s'ils confessoyent le cas, qu'ils ne perdroyent ne corps ne biens. Tels y eust qui souffrirent en merueilleuse patience, & constance les peines & les tormens, mais ne voulurent rien confesser à leur preiudice, trop bien donnerent argent largement aux Iuges, & à ceux qui les pouuoyent releuer de leurs peines, autres y eust qui se absenterent & vuyderent du Pais, & prouuerent leur innocence, si qu'ils demeurerent paisibles. Et ne faict icy à taire ce que plusieurs gens de bien cogneurent assez, que ceste maniere d'accusation fut vne chose controuuee par aucunes mauuaises

personnes, pour greuer & destruire, ou deshonorer par ardeur de cõuoitise aucunes notables personnes, que ceux hayoyent de vieille haine: & que malicieusement ils firent prendre meschantes gens tout premierement, ausquels ils faisoyent par force de peine & de tourmens, nõmer aucunes notables gẽs, tels qu'on leur mettoit en bouche: lesquels ainsi accusez estoyent prins & tormentez, comme dit est. qui fust pour venir au iugement de toutes gens de bien, vne chose moult peruerse & inhumaine, au grand deshonneur de ceux qui en furent notez, & au tresgrand peril des ames de ceux, qui par telz moyẽs vouloient deshonorer gens de bien: & à tant fin de ceste matiere.

Ad hanc narrationẽ Monstreleti respexit Franciscus Balduinus Atrebas [t], his verbis: *Sed quò grauius & ab hominis ingenio magis alienum est hoc malum, eò maior adhibenda est cautio, ne quis eius prætextu ab aduersariis temerè obruatur. Facilè enim hic quiduis confingere potest ingeniosa simultas, vt & multitudinem credulam statim commoueat, & attonitos Iudices irritet aduersùs eum, quem cum dæmonibus rem habere mentietur. Ante annos sexaginta sensit infœlix nostra patria, magno suo malo, huiusce generis calumnias. Magna erat Valdensium mentio, quos aduersarij iactabant nescio quid commercij habere cum immundis spiritibus. Huius criminis prætextu optimi quique statim opprimebantur. Sed tandem Parisiensis Senatus, causâ cognitâ, vidit meras esse sycophantias: infœlices reos liberauit, improbos sycophantas cum iniquis Iudicibus damnauit. Exstátque adhuc eius hac de re memorabile arrestum editum vicesimo die mensis May anno 1491.*] Ita Franciscus Balduinus. & fieri potest, vt in Atrebatensium Iudicum processu iudiciario odij, calumniæ, crudelitatis, aut præcipitationis indicia nonnulla repererint; propter quæ malè iudicatum, ritè verò prouocatum, sententiam emendantes, Patres Parisienses pronunciarint. Et ideò non tam declararint Arresto suo, hæc, quæ Magis attribuuntur, & propriâ confessione illorum confirmantur, etiam cessante omni quæstionum timore, inania & delusarum mentium esse (quæ declaratio temeritatis plenissima foret) quàm Iudices illos, à quibus appellatum, improbè & vi innocentiam oppressisse. De VValdensium quidem sectâ (quorum Albigenses ex stirpe fruticarunt) graues scriptores testantur, nõ immunem à fascinariorũ hæresi & crimine pessimo illam fuisse, & nomen Gallicum fascinariis cõmune confirmat. Sed Balduinus ex Meiero sumpserat, qui ex Monstreleto fermè verbotenùs in hunc modum: *Anno 1459. Atrebati horrendum quid contigisse legimus. Complures fuisse inhumaniter igne crematos, qui de nocte occultas coitiones habuère cum diabolo: vnde magnam accepère pecuniam. Viri primarij mulieréſque complures indiciis crematorum deprehensi, pars capti & sæuissimis tormẽtis admoti, alij vi pecuniæ redempti, nonnulli solum verterunt, quidam verò adeò in pœnis constantes fuerunt, vt nihil confiterentur. Fuisse referuntur quidam ex Iudicibus adeò detestabiles, vt quosdam sibi inimicos indicari curauerint, tanquàm conscios, reis in tormentis ad hoc coactis. Addunt, in nocturnis illis conuentibus, ex omni ordine statúque mortalium viros mulieréſque interfuisse, eósque ibi diabolum in humanam effigiem [u] transformatum adorasse: cuius tamen nunquàm videbant faciem. In illius verba mandatáque iurasse. Conuiuio ab illo parato largiter epulatos; inde exstincto omni lumine quemque cum sibi proximè oblatâ promiscuè concubuisse, sine ope diabolicâ in sua vnde exierant loca restitutos.*] Hęc ille arbitror in verbis vltimis negatiuam deesse, *non sine ope diabolicâ*. Sanè ex Meiero patet, non opinionem conuelli de maleficiorum solitis sceleribus, sed Iudicum istorum crudelitatem & iniustitiam auaritiámque damnari: atque hoc arresti Parisiensis esse fundamentum. Quæso nónne Parisiense Parlamentum iniustè iudicasset, nisi talium Iudicum vel Tyrannorum potiùs decreta rescidisset? Nã de quæstione nostrâ, posśintne perfici à Lamiis opera dæmonum ea, quæ solitæ sunt fateri? id non à Iurisconsultis, sed à Theologis: non à sæcularibus subselliis, sed ab Ecclesiasticis Tribunalibus fuit decidendũ. Habetis eã de re apud Ioannem Gersonem Parisiensem Cancellarium, almæ Theologicæ Parisiorum facultatis articulos, eruditione & veritate plenos, nobis fauentes. Accipite & aliud grauissimum Curiæ Spiritualis Treuirorum iudicium.

Denique quia mentio à me facta [x] Losæi Callidij, qui librum in Lamiarum patrocinium conscriptum, mille machinis conatus fuit in publicũ protrudere; & metuunt nonnulli, ne tandem cacodæmon aliquis id perficiat; duxi pro antidoto PALINODIAM eius adscribendam, cuius authenticum & originale (vt vocant) exemplum est penes pium & honestissimum virum, I. V. Licentiatum Ioãnem Baxium (cuius studium atque zelus contra nefariam hanc hæresim Deum aliquãdo remuneratorem experietur) ab eo acceptum transsumptum fidi Notarij manu est huiusmodi.

Ego Cornelius Losæus Callidius Goudæ oppido Hollandiæ natus, nunc ob tractatus aliquot, *de verâ & falsâ Magiâ*, sine scitu & permissione superiorum huius loci, temerè & præsumptuosè scriptos, à me communicatos, deinde ad imprimendũ Coloniam missos in Imperiali Monasterio S. Maximini prope Treuiros, ex mandato Reuerendissimi ac Illustrissimi Domini Nuncij Apostolici, Domini Octauij Tricaricensis Episcopi, arrestatus, atque detentus: cùm certò sim informatus in supradictis libris necnon in Epistolis quibusdam meis, eâdem de re ad clerum & Senatum Treuirẽsem, aliósque clàm missis (ad impediendũ executionem Iustitiæ, contra Magos & veneficas) contineri multos articulos, qui non solùm erronei sunt & scandalosi, sed etiã suspecti de hæresi, criménq; læsæ Maiestatis sapiant: vtpote seditiosi & temerarij, contra communem Doctorum Theologorum sententiam, decisiones ac Bullas summorum Pontificum, contra praxim & statuta legésq; Magistratuum ac iudiciorum, tum huius Archidiœcesis Treuirensis, tum aliarum Prouinciarum & Principatuum: idcirco eosdem articulos, prout ordine hîc subnectuntur, reuoco, damno, reiicio, & pro non dictis atque assertis à me haberi volo.

1. In primìs reuoco, damno, reiicio ac improbo (quod sæpe scriptis verbisque pertinaciter apud multos asserui, quódque tanquàm huius disputationis meæ caput ac palmarium esse volui) nimirũ phantasticã esse, & tanquàm superstitionẽ vanam pro figmentis habendam, quę de corporali Magorum & sagarum euectione siue translatione scribuntur: tum quòd hæreticam prauitatem prorsus suboleat; tum quòd seditionibus hæc opinio admixta proindeque læsæ Maiestatis crimen sapiat.

2. Nã (quod secundo loco reuoco) missis ad diuersos clam literis, contra Magistratum pertinaciter absq; solidis rationibus diuulgaui, cursũ magicum falsum esse & imaginariũ; asserendo insuper torturæ acerbitate miseras cogi ea fateri, quæ

[t] Comment. in tit. 18. lib. 4. Instit. Iustin. fol. 774.

[u] non semper ergo in hirci nã.

[x] suprà sect. 4. indicio 2.

nunquam fecerunt. durâ lanienâ sanguinē innoxium fundi, nouâ alchimiâ ex humano sanguine aurum & argentum elici.

3. Ex quibus, & id genus aliis, partim in vulgus per priuata colloquia, partim diuersis ad vtrumque Magistratum datis epistolis, superiores ac Iudices apud subditos Tyrannidis notaui.

4. Et consequenter cùm Reuerendissimus & Illustrissimus Archiepiscopus & Princeps Elector Treuirensis nō solùm Magos & sagas in sua diœcesi suppliciis dignis affici sinat; sed etiam leges de ordine sumptibúsque iudiciariis maleficarum ediderit; inconsultâ temeritate præfatum Electorem Treuirensem Tyrannidis tacitè insimulaui.

5. Reuoco prætereà ac damno conclusiones hasce meas; non esse maleficos, qui Deo abrenuncient, dæmoni cultum exhibeant, tempestates inducant operâ diaboli, & similia opera perpetrent, sed omnia esse somnia.

6. Ad hæc magiam nō dici maleficium, nec magos maleficos, & locum S. Scripturæ y, MALEFICOS NON PATIERIS VIVERE, intelligi de iis, qui veneno naturali naturaliter applicato occidant.

y Exodi 22.

7. Pactum nullum esse, nec existere posse inter dæmonem & hominem.

8. Dæmones non assumere corpora.

9. Vitam Hilarionis à B. Hieronymo scriptam non esse authenticam.

10. Nullum concubitum dæmonis cum homine.

11. Nec dæmones nec Magos posse tempestates, pluuias, grandinem, &c. ciere, & mera esse somnia, quæ de his dicuntur.

12. Spiritus & formam à materiâ separatâ posse videri ab homine.

13. Temerarium esse adfirmare, quòd quidquid dæmones possunt, etiam Magi possint eorum operâ.

14. Sententiam illam, quòd dæmon superior inferiorem possit expellere, esse erroneam, & inferre iniuriam CHRISTO z.

z Luc. 11.

15. Pontifices in suis Bullis non dicere, quòd Magi & Malefici talia opera (vt suprà dictum est) perpetrent.

16. Pontifices Romanos dedisse facultatem inquirendi in maleficos; ne si contrà fecissent, fictè magiæ insimularētur, quemadmodum antecessores eorum aliquot veræ magiæ fuerunt insimulati.

Has omnes & singulas assertiones cum plurimis calumniis, mendaciis & sycophantiis, in Magistratus tam sæculares quàm Ecclesiasticos, petulanter & inuerecundè, falsóque profusis, quibus scripta mea de magicis scatent, expressè, scienterque condemno, reuoco, atque reiicio: veniam de commissis à Deo & superioribus obnixè petens, & sanctè promittens, quòd in posterum nihil horum docebo, promulgabo, defendam, vel asseram, nec verbo, nec scriptis, per me vel alios, quocunque locorum me venire contigerit. Si contra fecero, subiicio me exinde prout ex nunc, omnibus pœnis iuris cōtra relapsos hæreticos, refractarios, seditiosos, reos læsæ Maiestatis, iniuriosos, sycophantas, publicè conuictos, necnon & in periuros statutas. Submitto me quoque correctioni arbitrariæ, tam Archiepiscopi Treuirensis; quam aliorum quorumcunq; Magistratuum, sub quibus me degere contigerit, quique de meo relapsu & violatâ fide certiores facti fuerint, vt me pro meritis puniant in honore ac famâ, bonis ac corpore.

In quorum omnium fidem hanc meam præfatorum articulorum reuocationem propriâ manu subscripsi, in præsentiâ Notarij & testium.

Sic subscriptum,

CORNELIVS LOOSÆVS CALLIDIVS.

Et denuò subscriptum,

Acta sunt hæc in Imperiali Monasterio S. Maximini extra prope Treuirim in Stubâ Abbatiali, ibidem coram Reuerendissimo, Reuerendis, Venerabilibus & eximiis Dominis, Domino Petro Binsfeldio Episcopo Azotensi, Reuerendissimi Archiepiscopi Treuirensis Domini nostri clemētissimi in spiritualibus Vicario generali, & Reinero dicti Monasterij Abbate, Bartholomæo Bodegemio Delpho I.V.L. Curiæ Ecclesiasticæ Treuirensis Officiali, Georgio Helffensterio SS. Theolog. Doct. Ecclesiæ Collegiatæ S. Simeonis, in ciuitate Treuiren. Decano, & Ioanne Golmanno I.V. Doctore, dictæ Ecclesiæ Canonico, & Curiæ Treuirēsis sigillifero, &c. sub anno Domini 1592. more Treuir. die Lunæ 15. mensis Martij, in præsentiâ mei Notarij infrascripti, & honestorum Nicolai Dolert, & Danielis Maier Reuerēdi Domini Abbatis respectiuè secretarij & scribæ, testium ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum.

Subscriptum,

ADAMVS HEC Tectonius, Notarius.

Et inferiùs,

Collatum cum suo originali repertum concordari per me infrascriptum Secretarium oppidi Antuerpiensis.

G. KIEFFEL.

Habetis integram PALINODIAM: posteà tamen iterum Bruxellæ vicepastorem agens in Ecclesiâ S. Mariæ de Capellâ, accusatus fuit de relapsu, & post diuturnum carcerem dimissus, & (vt pertinacem dementiam intelligas) tertiam accusationem denuò suspectus, morte præreptus, euasit; sed (quod dolendum) non paucos, homines tamen Physiologiæ & Theologiæ solidæ, non satis gnaros stoliditatis huius reliquit sectatores. Qui vtinam saperent; & quàm temerarium atque noxium sit, Ecclesiæ iudicio, vnius VVieri hæretici deliria præferre, tandem seriò intelligerent.

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV, &c.

APPENDIX II. SEV

Responsio ad Quæsita cuiusdam Serenissimi Principis.

DE MODO PROCEDENDI CONTRA STRIGES SEV VENEFICOS.

LECTORI S.

CVM anno 1602. casu occurrente, variæ in Principis Serenißimi supremo consilio quæstiones emersissent, circa venefícij probationem & quæstiones; petita fuêre variarum Academiarum consilia: ad me quoque scriptũ eâdem de re. Postquàm responderam, missa mihi apographa eorum quæ ab aliis rescripta fuerant. Quibus lectis, censui paulò fusiùs rem totam, quæ Disquisitionum Magicarum mearum libro V. multùm lucis adlatura, de nouo examinandam, & accuratiùs sententiam meam, quà explicandam, quà confirmandam. Fruere, Lector, & Vale.

QVÆSTIO I.

An denunciatio plurium per se sit indicium sufficiens ad torturam, absque aliis indiciis aut adminiculis?

A AFFIRMATIVAM tenui, de complicũ denunciatione (nam quoad denũciationes virorum aliàs proborum, qui participes criminis nõ sunt, dubitari nec solet, nec debet) de plurium inquam denũciatione complicum idem tenui [a]. Sed quia nonnulli non rectè mentem meam assecuti fuerunt, operæpretium fuerit, eam hoc loco paulò accuratiùs explicare, ne quis fallatur eorum, quibus tanti mea, vt legere non dedignentur. Hac de re, quæ discutitur, scripseram olim [b] pro institutâ breuitate satis multa, pro desiderio & capacitate lectorum, non satis fortè dilucidè quædam.

[a] lib. 5. Disquisit. Magic. sect. 3. §. ad torturam. *Explicatio sẽtentiæ meæ, & loci in Disquis. Magicis.*

[b] d. sect. 3. à vers. Secundũ indicium est, &c. vsque ad vers. Quartũ indicium est.

Non volui [c] disserere de plurium complicum denunciationibus socios criminis nominantium (quia de efficaciâ nominationis plurium censebã meritò dubitari non debere) sed duntaxat volui decidere quæstionem de vnius complicis nominatione (de quâ maior difficultas occurrit) & quoniam videbam extrema hîc periculosa: nam hinc quidam immane multum illi tribuũt, quorum idcirco sententiam refutaui [d]. Inde verò alij nimis multum detrahunt vnius complicis nominantis testimonio: cùm tamen fieri queat & soleat, vt vnius nominantis denunciatio in nostro crimine talis sit, vt Iudex aliquibus concurrentibus circunstantiis, meritò sibi persuadeat reum vehementer vrgeri, & propter summam dicti verisimilitudinem, eum verè inculpari: idcirco media tutiore incessi viâ, & Clarum, Farinacium, Binsfeldium, & alios secutus, quædam collegi indicia, quibus concurrentibus, ex vnius complicis alios nominantis denunciatione Iudex tutâ conscientiâ (qui scopus est libri illius quinti) posset nominatum quæstioni admouere. Hac autem in re hoc ordine sum progressus. Primò, contra Simancæ sententiã ostendi debere hanc denunciationem esse factam in torturâ [e]. remoui etiam quædam alia impediẽtia, ex parte nominantis, nominati, & iudicis. Posteà [f] posui conditiones adminiculantes, quarum si aliquæ, vel omnes accederent, & priorũ requisitorum nihil desit, hoc est, absint impedientia illa quæ dixi omnia; crediderim omninò securam reddi torturam eius, qui ab vno solo complice fuit tali modo nominatus. Harum tamen conditionũ adminiculantium [g] nullam exigere volui, quando plures complices nominarunt eundem. Semper ex professo egi de vno complice nominante. quare quod in d. versiculi fine posui in plurali *à complicibus*, id tantùm posui pro primo adminiculo vnius complicis, non vt de plurium denunciatione disputarem. Et semper aliàs vtor expresse singulari numero, præterquàm *vers. sed quædam circa hanc rem*, vbi scripsi, *admittuntur infames*: verùm ita loquor non collectiuè de pluribus simul, sed de singulis diuisiuè; nempe quòd nullus sit adeò infamis, vt à denunciando in hoc crimine arceatur: quæ ratio allata ad probandum complicis denunciationem hîc aliquam fidem mereri. Nec decuit huc trahere quod posteà [h] monui, *adminicula debere esse talia, vt Iudex vltra adminicula, ex ipso quoque testium numero, & qualitate deponentiũ*, &c. *credat nominantẽ non mentiri*. Illic enim vox *nominantem*, & quod præcessit, *cum denunciatione complicis*, satis ostendunt, adhuc manere me in casu vnius complicis: & agere de aliis testibus, si qui sint nominationi ab vno complice factæ adminiculantes. Alia deniq; requisiui ad condẽnationem [i] plura quàm ad torturã [k]; ideò non oportet ab vno ad aliud argumentari.

[c] d. vers. a torturam.

[d] vers. Putant quidam Doctores.

B *Ex vnius complicis denunciatione an posse vnquam procedi ad torturã.*

[e] vers. Debet tamen iuxta nonnullos, lit. L.

[f] à d. vers. ad torturam.

[g] d. vers. ad torturam.

[h] lit. N. vers. conditiones autem, in princ.

[i] sect. 5. vers. 4. & 5.

[k] sect. 3.

gumentari. Hæc de sententiâ meâ.nunc agè,probemus illam,de ipsa difficultate definitiuè procedendo.

Concl. 1.

C

Vnius complicis nominatio non sufficit sola ad torturam.

l text. l. fin. C. de malef. mul tos citat Farina.lib.1.q. 43.num.67.

Dico primò,non placet, nec satis tuta mihi videtur sententia multorum grauium scriptorum,volentium in criminibus exceptis (vt vocant) *in quibus reus de se confessus potest de sociis criminis interrogari*(inter quæ sine controuersiâ numeratur crimen Magiæ [l]) *sufficere ad torturam, si nominatio sit facta ab vno complice, idq; ob grauitatem & immanitatem delicti.*]

Ista conclusio est contra multos, Pet. Cyn. Ang.[m] Butr.Imol.Abbat [n].Gandin.[o] Bonifac.Vitalin[p].Guidô.de Susariâ [q],Amb.de Bononiâ [r],qui affirmat sic se vidisse practicari,Ant.Gomes. Hispan [s].Blanc.[t] Placâ [u],Federicû Scotum [x],Quorû rationes non valdè vrgent.Nam licèt hoc crimen sit exceptum, & in multis Regulæ iuris in eo locum non habeant,veluti quòd infames admittantur aduersùs huius criminis reos [y], & quòd reus de se confessus potest de sociis interrogari [z], & quòd crimen sit atrocissimum;licèt hæc vera sint, non tamen inde sequitur, in hoc crimine quoad omnia à iure communi recedendum; vel eò vsq; & quantùm vnusquisque volet rigorem contra hos criminosos intendendum; vel inutilem fore de consortio sociorum interrogationem, licèt ex vnius nominatione ad torturam Iudex non prosiliat;proderit enim ad inquisitionem formandam contra nominatum, & vt inquisitio nominato transmittatur,vt personaliter compareat,quæ communis est sententia [a]. & prætereà vt capi quoque reus possit [b].

m in l. fin. de accus.
n in cap.1. de confess.
o in tit. de quæst.& tortu. num.18.
p in rubr.quæ indicia præcedere debeant, sub n. 9.
q tract.de indic sub n.42.
r tract. de quæst. n.9.
s tomo 3. de delictis,tit.de probatio,nu. 18.
t tract. de indic.n.378.
u de delict. c. 13.n.28.
x cons.10. n. 28.& 1. lib. 2.vbi in occultis.
y l. famosi,ff. ad legem Iul.Maiest.c. in fide,de hæret.in 6. cum simil.

D

Licèt sufficiat ad inquisitionē citationem, & capturam.

z l.fin.C. de malef. c. literas, de præsumpt.c. 1.de confess. c.nemini,15.q.3.

Probatur verò conclusio authoritate & ratione. Auctoritate clarissimarum Academiarum Bononiensis, Patauinæ, Friburgensis, & Ingolstadiensis, quæ hoc anno 1602. interrogatæ id responderunt. Ratione verò, quia haud dubiè communiùs receptum est ab interpretibus;ne in atrocissimis quidem delictis,absque legitimis indiciis Iudici à torturâ inchoandum:& colligitur [c] vnde hoc voluerunt multos adducentes Hippol. de Marsil [d].Hieron.Gygas [e].Clarus [f], Mascardus [g], & Farinacius [h].

E

3. contra regulam in l. reperi, ff. de quæst & l. fin. C.de accusat.
a Bald. in l. seruorum, C. de test. & in l.1.C de sum. Trin n.5. Bossius tit.de inquis. nu.4. & 61.Ciar. li. 5. §.fin q. 21. n. 3.Menoch li. 1.de præsumpt. 88. n.12. & 13.

Legitimum verò indicium non est,vnica vnius complicis nominatio,qui est infamis: testis enim infamis aliàs iure inhabilis censetur ad probandum:& fulciri debet aliis adminiculis vt indiciũ faciat etiam in criminibus exceptis [i]. Vnde consequitur,pari ratione reum infamem de ipso cōfessum & de aliis interrogatum non facere fidem ad effectum torturæ.& ita communiter docent plerique [k]. Quæ sententia communis cùm sit iuri &

A

rationi magìs consentanea,meo iudicio,Iudici sequenda est, in vtroque foro. si quis tamen illam contrariam Cyni & aliorum secutus esset,putarem eum syndicatui non subiacere: facit enim tot Doctorum,quos secutus est, & citaui suprâ [l], vt dici nequeat ex capite suo vel temerè fecisse aut processisse,qui grauium Doctorum,& quorũdam Iudicum, praxim doctrinamque amplexus fuit,licèt minùs probabilem vel tutam.

l vers.ista cōclusio est cōtra.

F

Plurium nominationem sufficere.

Conclusio 2. *Sed quando reus à pluribus complicibus debitè interrogatis fuit denunciatus, etiam absq; aliis indiciis vel adminiculis, licet Iudici procedere ad torturam in nostro crimine.*] Conclusio hæc magnam difficultatem habet propter aduersantium multitudinem & argumenta. Nam contra illam tenent magni nominis scriptores;non tantùm loquentes de criminibus non exceptis, vt Grammat.[m] Mart.Ant.Natta [n],&Mascardus [o],pro quibus facit textus [p]. verùm etiam in exceptis, vt Marsilius [q],in quibus si testes sint omninò inhabiles numerus non supplet fidem. sic Pet. Ancharan. [r] Alexander [s],Corn.[t] Felin.[u] Crauetta [x],qui habet pro absurdo, quòd plures testes omninò inhabiles, possint simul fieri habiles. quia nequit vllus dare alteri,quo ipse caret. Denique ne plures inhabiles testes ad torturam vel quæstionem iungantur,videtur generaliter, quoad omnia crimina,statutum in d.§.idem Cornelio. & volunt ibi Bart.& quoad plures nominantes alij, vt Roland.[y] Burfatus [z], Bertazzol. [a] Nec desunt argumenta fortia pro hac parte: quibus tamen sufficiens solutio datur.

B

Multi negant.

m cons.2.pòst n.10.
n cons.298.n. 10.
o concl.1317. nu 18.
p l.fin. C.de accus.
q cons. 79. n. 13.& cons. 109.num. 10.
r cons. 246.in causa.
s in l. si quis ex argentariis §. cogentur, n.1.ff.de edēdo.
t cons.333. col.7.li.1.
u in c. testimonium, nu. 5 de test
x cons.99. nu. 10.& de antiq temp. in 1. p. in §. quod hi o officialis. nu. 19.

C

Primò inquiunt,quotiescunque duæ sunt sententiæ contrariæ probabiles, res dubia manet: & tum præstat mitiorem partem sequi, qualis hîc est negatiua, & præstat nocentem absoluere quàm innocentem condemnare [b]. Nec videtur Iudex satis tutus in conscientiâ, si affirmatiuam sequatur:cùm debeat securiorem sequi interpretationem [c].Pro præmisso antecedente multa solet declamatoriè à Sagarum patronis prolixè exaggerari. Sed pro horum & similium intelligentiâ, quædam mihi quoque hoc loco sunt copiosiùs dicenda,vt iudicia hæc promoueantur,& facilitetur via executionis, & tenebræ veritati offusæ dispellantur.

His argumentis. quæ soluūtur singula.

G

y cons.16. nu 18.& 23. lib.1.
z cons.101.61.
a cons.28. n. 3.cons.116. n. 21.& 234 col. 1.
b l.absentem, cum simil. ff. de pœn.
c c.ad audientiam,&c.signi ficasti. 2. de homic. gloss. & doct. ibid.

D

Resp.

Fateor inprimis rem dubiam esse hoc sensu; quòd non sit certa,nec affirmatiua,nec negatiua pars.sed nego casum dubium,eo sensu;quòd Iudici non satis tum posit verisimiliter constare, sufficiens indicium habere se,vt credat reum torqueri debere:quod sufficit,vt posteà docebitur.Quare,cùm plurium nominatio in ordine ad torturam dubium sustulerit, & quandam certitudinem induxerit,negandum nos hîc in dubio versari. Dein nego mitiorem respectu reip.& boni publici esse negatiuam,licèt sit mitior respectu nominati;Iudex verò debet potiùs considerare quid reip. sit vtilius.Neq; verò semper mitior aut fauorabilior sententia Iudici sequenda est. Fallit enim illa regula,si adsint signa & indicia sufficientia,quæ suadeant sequi interpretationem in partem deteriorem,quod etiam in conscientiæ foro obtinet, vt Theologi docent [d]. Denique quid si dicamus, quod vtique verissimum, securiorem hîc partem esse,si Iudex præsumat potiùs veram esse denunciationem,quàm si præsumat esse falsam. Primò, quia illud vtilius est ipsi personæ denunciatæ.spes enim est fore,vt torta delictum confiteatur, & sic

E

d lege B.Thomam 2.2.q. 60.a.4. & Dom. Sotum: li.3.de iust. q. 4.ar.5.

b Salic in l. absentem,n.9.C.de accus.Boër.decis.3. 19 sub n 4. c ex l.1.iu pr. ff de quæst. & l.millites,C eod. d in l.1.col. 2.& in l.de minore,col.2.ff de quæst.idem in sing.117. e de crimin. læs. Maiestat.tit. quomodo & per quos,q.26. f d.§.fin q. 64.nu.9 g concl.1391.nu.4.de probat. idem concl. 1185.n.4. h li.2.q.37.79.& n.89. i ex textu in l. sicuti,C.de quæstion. Bart.in l.1.§. idem Cornelio,ff de quæst.Bald.cons.259 li.1.& multi adducti à Farinacio d.q. 37.n. 58.& q.56.n.68.& 70. k Gloss.& Salic.in d.l.fin.C.de accus.Bart.in l. maritus, ff. de quæst.in tital qui vltimo,ff de pœn. Bald.d.cons.159 Ang. & Rom.in l. si certos.ff.ad Sylla.Alex.cons.11.n.5 li.1.& cons. 89.n.12.lib.3.cons.124.ad fin.lib. 6 Corn. cons.95. in fin.li.1.Socin.cons.96 col.4 li.3.dec.cons.189.n.10.vers.secundò etiam, Marsil in §. diligenter,n.60,& in l.1.§.diuus,n.5.ff.de quæst.& cons.74.n.8.& 12.cons.109.n.16. & 130.n.42.& in sing.209.Ruin.cons.146.col.1.& cons.147.n.3.li.5.Paris.cons.151.n.9.li. 4 Boër.decis.319.col.1.& n.3.Grammat.decis.28.n.12.& decis. 34.n.37.& bene decis. 16.n.1.& 2.&cons.21.n.6.cōs.66.n.4.egregiè Crauetta cons.78.col.2. Rolandus à Valle cons.16.n.17.& cons.73.n.20.li.n Bertazzol con. 4.n.11.& cons.310. per totum,cons. 332.& 343.n.25.vbi secus concludit,quando ad vnius nominationem accedunt alia adminicula.Item Gigas d tr.tit.quomodo & per quos,q.7.n.3.Carrer.tit. de hæresi,n.118. Bossius de indic n.11.& 6..& 149.& 148.Clar.q.21.n.9 Ioan. de Arnono soliloqu. 94. Menoch de arbit.ind casu 474.n.41.item Bru.Cason.& alij,quos congerunt Mascard. concl.1317.num.52.& Farinacius. quæst.43.numero145.& 155.& priùs numero 27. & 75.

anima eius saluetur: si verò non torqueatur, timẽdum quòd morietur sine confessione, & damnabitur. Secundò, quia vt plurimùm docet experiẽtia, in nominandis sociis sagas veritatem dicere, vt attestatur Binsfeldius [e]. Securius autem est præsumere quod frequentiùs accidit. Tertiò, quia constat eâdem experientiâ, summo labore malefi cas adigi ad has nominationes: quod signum est dæmonem eas impedire, ne regnum suum, supplicio affectis subditis, diminuatur; & perinde denunciationes esse veras, & id impulsu quodam Dei fieri, vt complices, dæmone inuito, nominent: sanè prouidentiam Dei hîc operari clarum est, quia vix vnquàm permissum reperias innocentes nominari: quòd si nominati, mox eorum innocẽtia, Deo sic disponente palàm fit [f]. Quartò, hoc est longè vtilius reip. vt statim docebo; & licèt non foret hoc securius & probabilius, adhuc tutò posset Iudex hanc sententiam amplecti. Quia quotiescunque sunt duæ sententiæ probabiles contrariæ, licet Iudici alterutram sequi, nec tenetur sequi probabiliorem, maximè si iudicet alteram magis tum profuturam reip. Sed in nostro casu ambæ sunt probabiles, & affirmatiua meritò censetur reip. vtilior: ergo licet Iudici eam sequi. Maior quoad priorem partem negari non potest, quia tunc id prorsùs arbitrarium est Iudici, & est communis sententia casuistarum: quoad posteriorem partem probo, quia quando parti non fit iniuria (quod hîc suppono) Iudex tenetur actiones suas ad reip. cuius minister est, vtilitatem dirigere. Nam salus reip. suprema lex est [g]. Minor verò sic ostenditur vera pro priore parte; sententia illa probabilis est, quæ nititur authoritate grauium Doctorum vel probabilibus rationum momẽtis (vt omnes fatentur) sed vtraque pars his nititur, vt patet totâ hac quæstione: probabilis ergo vtraque. Negatiuam verò videri minùs vtilem rei pub quàm contrariam, probo: quia reipub. hoc vtilissimũ, quod ad perniciosissimum crimen exstirpandum, & sontes detegendos viam sternit hoc facit affirmãs, impedit negans. quia negans præcludit Iudicibus ferè aditus omnes in secreta cubilia huius pestis penetrandi, cùm tollat fermè cuncta, quæ ad hoc vsui adminicula: contrà affirmans suggerit Iudici modos, quibus ad noxiorum cognitionem perueniat, vt patebit ex responsione ferè sequentium omnium quæstionum.

[e] tract. de confess. malefic memb. 1. concl. 1. ratio.

[f] Binsfeldius d. loco, post 7. concl. in solut. argum.

[g] Cicero de legib.

H Quintò, hæc sententia tutior est ipsi Iudici. probo, quia est magis consentanea veræ clementiæ & misericordiæ, quàm altera. probo, quia licèt semper, à volentibus reos debitis suppliciis eripere, prætendatur prætextu misericordiæ & clemẽtiæ: hi tamen vtplurimum falluntur & fallunt, dum clementiam vocant priuatæ personæ causam causæ Dei & reip. præferre. Reuerà tamen non est crudelis, qui vt multos ab vnius iniuriâ defendat aciem gladij, quem ad hoc à Deo recepit, in vnum exerit. clemens ille potiùs dicendus & misericors. Nec vnquàm crudelis est, qui remediis permissis, licèt in speciem durioribus, ægrum reip. corpus sanaturus, putrida & noxia membra præscindit. Iustior etiam, quia honori diuino hæc sententia meliùs magisq; consulit. nam ad Dei honorem adprimè facit vt homines fidei desertores in Deum & cœlites blasphemi, in totum genus humanum & naturam iniurij, dæmonum partiarij, &c. deprehendantur ac puniantur: quod consequitur pars aiens, negatiua saltem non conse-

A quitur. Deniq; tutior est Iudici, quia licèt extremi iudicij comminationes contra sentientium nonnulli valdè exaggerent, tamen cùm communes sint omnibus Iudicibus, meritò magis formidandę illis, qui nimis remissi ac desides sunt in hoc crimine vindicando. Nam si vnius lamiæ innocentis cruor à Iudice exposcetur; quid tot infantulorum innocentissimorum, quos partim post Baptismum, partim ante Baptismum solitę necare; & his quidem cum temporali corporis æternam quoque vitam animæ eripere? Nõnne tales iudices; qui, vt vni parcant, tam multos necari permittũt, rectè dixerim similes Altheę Ouidianæ, quam ideò acutè vocauit *impietate piâ*? sunt enim hi falsâ pietate verè impij, timent vbi non est timor, & dum sartaginem fugiunt, in flammas ruunt. De

B hac re grauissimè sic olim almæ Vniuersitatis Ingolstadiensis facultas Theologica & facultas Iuridica vnanimiter anno 1590. laudatissimo Bauariæ Duci Guilhelmo responderunt: « *In his casibus ius habet Magistratus, vt postponat priuatum damnum alicui bono communi reipub. quod ordinariè sequitur ex tali modo procedendi contra suspectos criminũ. Quemadmodum eadem ratione non est curandum, si fortè contingat aliquando, vt secundum allegata & probata condemnetur is, qui verè est innocens. Nam plus interest reip. vt secundum allegata & probata, quæ cumplurimum veritate nituntur, feratur sententia; quàm vt nunquam contingat condemnari aliquem innocẽtem. Quod adeò verum est, vt plerique Theologi & Iuristæ consen-*

C *tiant, & rectè: debere Iudicem damnare eum, qui secundum iuris ordinarium processum probatur reus, quamuis ipse Iudex priuatâ suâ scientiâ nosset illum esse innocentem & falsò delatum.*] Hactenus illi, quorum decisio mihi tam certa, quàm quod certissimum, & mutato vno atque altero verbulo, tota in nostrâ quęstione locum obtinet, si, *allegata & probata*, mutemus in, *sufficientia indicia*, quæ certè sunt allegationum seu probationum quædam species. Quicquid autem sit de ratione illâ quam adiungunt, hoc est, siue illa opinio verior & probabilior sit, quàm contraria negatiua, quæ & ipsa à magnis Theologis & Iuristis defenditur, quod ad rem non

D facit; illud certum est, licèt illa sententia communis verior non foret, adeò tamen probabilem & receptam esse sententiam, vt Iudex eam in rem deducens, quietâ & tranquillâ conscientiâ esse debeat. Contrà non satis intelligo, quo pacto Iudex in crimine tam atroci ac pernicioso reip. cùm paria sint vtrinque momenta rationum, possit securo animo illam opinionem eligere. quæ probabilior non est, immò nec æquè probabilis, & apertè habet adiunctam iustitiæ exequendæ retardationem, & tantùm non euidens periculum nocentissimos Magos debitæ pœnæ eripiendi.

I Secundò conclusioni obiiciũt, pro Germaniâ, vbi de hac quæstione tum fuit compulsatio. Ger-

E manos Iudices oportet in Imperio ad Imperatorias constitutiones criminales à Carolo V. conscriptas, velut ad Cynosuram vel regulam Lesbiam iudicia exercere, non tantùm in modo pœnarũ, sed etiam in iudicij ordine & processu: quare nec licet illis alia indicia admittere, quàm quæ in illis constitutionibus exprimuntur; nullo seruato discrimine exceptorum vel non exceptorum, quia huius discriminis constitutio illa non meminit [h]. Carolina verò constitutio inter cetera indicia maleficij non ponit duorum vel plurium denunciationem [i]. Non est ergo in Germaniâ curandum

1 arg. Carolina const. seq. quæ hoc indicium ignorat.

[h] arg. l. semper in stipulatione, ff. de reg. iur. Hypoly. de Marsil. cõs. 14. n. 1. & seq. Menoch. lib. 1. de arb. cent. 1. casu 474. n. 4.

[i] vide illam art. 44.

hoc indicium aliis destitutum.

Respondeò, In hoc argumento hoc solū verum est, sequendā pro normâ Germanis illam constitutionem, in iis quæ illa cauet: cetera falsa. Primò, non licere Iudici alia indicia sequi, quàm illic posita: hoc negandum. Nam Caroli mens non fuit, omnia indicia commemorare, quæ sunt ferè infinita: sed quædam ponere, eàque leuiora quàm sit denunciatio, quæ Iudici liceat sequi: quis nescit illud, Vlpiani; leges non posse ita scribi, vt omnes casus qui quandoque inciderint comprehendant: & ideò illum, qui iurisdictioni præest, interpretatione ad similia procedere, & ius dicere debere [k]: Quare, quod ceteris legibus Imperatorum commune est, hæc Carolina ex aliis iuris scripti & consuetudinarij decretis interpretationem admittit: cùm non appareat, Carolum voluisse per eam communia vel particularia regionum iura tollere: contrarium potiùs colligitur, quoniam ipse Carolus in locis nonnullis illarum Constitutionum, se Iudicémque remittit ad ius commune & consilium Iureconsultorum: licet ergo in non expressis Iudici hæc sequi, maximè si confirmentur receptâ in locis illis praxi, & decisionibus iudiciorum. Miratus autem sum vehementer quēdam in causâ consultum, rerum iudicatarum autoritati de hoc crimine conatum detrahere. Prudentiùs eædem illæ duæ Bauaricæ Academiæ Facultates §. 1. scripti præfati asseruerunt: *Magistratui & Iudici sæculari plurimum profuturum, si videat aliquot processus sagarum habitos in vicinis locis. Nam vt verisimile facinora sagarum vicinarum esse similia; sic etiam similiter ferè procedendum.*] sic illi optimè. Nec alia puto bonorum & peritorum Iudicum mens vnquàm fuit, quàm ceterorum acta iudicialia, res alibi & in eodem quoque consistorio iudicatas, maximi facere, & (quando de errore non liquet) exactè sequi. Ideò tanti fiunt in Germaniâ decisiones Cameræ Spirensis, in Franciâ Lucij & Paponi Arresta, Neapoli decisiones Afflicti & aliorum, per totam Ecclesiam decisiones Rotæ Romanæ, &c. Non facilè Iudici prædecessorum vestigia deserenda, vel transferendi termini, quos maiores eius posuerunt. Sed legibus (aiunt) non exemplis iudicandum. Sanè si legibus exempla repugnent, quod non est in præsenti. Secundò falsum, quia illic non fit mentio discriminis inter excepta & non excepta crimina; ideò Iudici Germano discrimen hoc negligendum. Est argumentum nihili, & merè negatiuum. Sed pergunt argumenta congerere communia aliis nationibus. Nam

Tertiò probant suam negatiuam sententiam. In criminalibus, vt reus condemnetur, debent probationes esse luce meridianâ clariores [l]: ergo & indicia, vt reus torqueri possit, quod tenent Marsilius [m], Rolandus [n]. Quis autem dicere ausit duorum vel plurium complicum nominationem esse indicium clarius luce meridianâ?

Non valere consequentiam, sicut nec à capturâ rectè procedas ad illationem de quæstione. Etenim ad capturam seu incarcerationem leuiores, ad torquendum vrgentiores requiruntur, sed tamen non luce meridianâ clariores sicut ad condemnandum, vt docent eruditè Iul. Clarus [o], Menochius [p], Farinacius [q] maximè in his atrocioribus in quibus honor, substantia & vita hominis periclitatur [r]. clariorum ergo probationes requi-

Resp.

k l. neque, cū seqq. ff. de leg.

3
Indicia hac non sunt satis cita.

K

l l. sciunt cū- ff. C. de probat. & c. sciāt 2. q. 8. Bald. cons. 257. verba inquisitionis col. 1. vol. 1. per text. in l. si quis, C. ad leg. Iul. Maiest.
m cons. 101. n. 13.
n cons. 16. n. 29. & 30. li. 1.

Resp.
Non valet ergo à condemnatione ad torturam.

o d. §. fin. q. 20.
p li. 1. præsumptio. q. 88. & 89.
q d. q. 37. sub. nu. 5.
r gloss. & Abb. in c. literas, de præsump. G. g. de [illegible] Maiesta. [illegible] quomodo [illegible] per quos, q. [illegible] Decia. in [illegible] crim. li. 7. ca. [illegible]

A ret Iudex ad condemnandum: claræ sufficient ad torquendum. Sicut enim modus torturæ à Iudicis pendet arbitrio: sic etiam decernere, quę indicia sint sufficientia ad torturam, & quæ non, & quæ probationes & præsumptiones validæ. Legendus hac de re idem Menochius [s].

Quartus aries negatiuæ sententiæ est. In ceteris criminibus sociorum nominationes non gignunt indicium ad torturam [t]. Ergo nec in exceptis. Eadem enim est ratio in vtrisque, cùm excepta tantùm vocentur respectu pœnæ grauioris, quàm iudex in his atrocibus potest imponere: non verò respectu processus & ordinis iudiciarij, quem nec in his licet Iudici alterare seu transgredi; sic docent Hippol. de Marsil. [u]. Grāmat [x]. Bossius [y], Rolandus [z]. Et licèt concederetur, in his
B criminibus posse Iudicem excedere iuris communis regulas, etiam in modo procedendi; hoc deberet restringi ad inquirendum, vt loquuntur Decianus [a], & Menochius [b], & quoad alia modicum damnum adferentia, non quoad torturam, cuius damnum est grauissimum; & in quâ receptum ne excepti quidem criminis reum sine indiciis torqueri posse [c].

Multa hoc argumentum inuoluit, quorum cōtrarium verius puto. Inprimis nego consequentiam à delictis ceteris ad excepta, ipsum enim nomen satìs indicat peculiarem iudicis circa hæc potestatem. Nimirum quòd in iis possit Iudex
C transgredi statuta & communes iuris regulas, & sequi æquitatem ac conscientiam suam, prout rē postulare iudicat, iuxta doctrinam Baldi [d], communiùs receptam etiam ab ipso Marsilio [e]. Docent hoc Decianus [f], Menochius [g], Binsfeldius [h]. & quod expeditissimum est quoad iudices supremos, qui in statuta vt inferiores quidam, non iurant [i]. Nec procedit hoc solummodò in casibus iure communi quoad hæc crimina expressis, sed semper & quoad omnia iuris positiui decreta: Nam alioqui non forent crimina à iuris positiui regulis absolutè excepta, vt sunt: & vix est vllum crimen, de quo non inuenias aliquid in iure spe-
D ciale, & à communis iuris regulis exceptum, & sic si quoad quædam tantùm, & non quoad cætera quoque dicas vocari excepta, vix vllum crimen foret, quod non diceretur exceptum, quo nihil absurdius. Hoc voluit, quod dico, Farinacius [k]: Quare ipsemet Mascardus inter illa distinguit; qui suā conclusionem cum ampliationibus limitat, vt locum non habeat in criminibus exceptis. Et quoad nostram quæstionem optimam rationem in quodam suo consilio insignis Academia Friburgensis Brisgoiæ anno 1601. reddidit his verbis: *quia quod socij criminis aduersus socium sufficiens indicium ad torturam non præstent, id operatur infamia, quæ iure*
E *positiuo testem repellit, non autem iure naturali inhabilem reddit* [l]. *Atqui crimina excepta ad leges iuris positiui non exiguntur, sed ab iis sunt exempta, concessumque iudici, vt ex probationibus iure naturali sufficientiam procedat: atqui iure naturali socius criminis à testimonio non repellitur. Hinc vnius socij testimonium aduersus socium in criminibus exceptis, in quibus socius de sociis interrogari potest, indicium ad torturam præstare potest, iuxta Abbatem & Ioan. de Imola* [m] *& Anton. Gomes*. n] Bona certè ratio diuersitatis, & quæ ostendit naturam & libertatem criminalis iudicij in exceptis, non esse restringendam ad pœnæ excessum: in quo Marsilius & sequaces, valdè

s de arbitr. casu. 90. n. 9. & 270. n. 3.

4
In exceptis criminibus non est nominatio socij sufficiens argumentum ad torturam.

L

t Mascard. vol. 3. de probat. cōcl. 1311. Menoch. li. 2. de arbit. centu. 5. casu 474
u in praxi crimin §. diligēter, n. 96. & cons. 52. n. 16. & cons. 24. col. antepen. vers. restat respondere.
x voto 34. col. fin.
y tractat. de indic. ante torturam, sub n. 78.

Resp.

z cons. 12. n. 72. li. 3.
a cons. 18. nu. 42.
b d. cons. 100. nu. 65.
c l. 1. l. maritus ff. de quæst. Alber. in rub. ad leg. Iul. Maiest. n. 3. vers. & tamen in isto casu. Foller. in pract. crim. vers. quod suffocauit, n. 58. Lud. Carrer. in 2. tracta. de indic. & torturâ, §. circa quartum, nu. 78. Gab. Zaraina in addit ad Mattesillani sing. 55. vers. & hæc regula ampliatur.
d in l. quid ergo, §. pœna grauior, ff. de his, qui notāt inf.
e in l. 1. n. 23. ff. de quæstio.
f d. n. 42.
g de arbitr. q. 84. n. vlt.
h d. cons. 100. n. 51. post prælud. concl. 6. vers. regulare & iuridicum.
i Sic ex Iasone & aliis Baiardus addit. ad Clarum, §. 1. n. 14.
k q. 18. n. 60.
l Binsfeld. d cons. 6. n. 2. illat. 6.
m col. 2. in c. 1. de confess.
n tomo 3. c. 11. n. 18.

hallucinan

hallucinantur. Quàm plurima id ostendunt, peculiaria etiam quoad procedendi ordinem, quorum pleraque seqq. quæstionibus ostendentur, nũc suffecerit primò, quòd socius de socio contra iuris regulas potest interrogari [o], secundò quòd hîc testes singulares plures socium denunciantes probant [p]. idq; quoad torturam, vt tenent Bolsius [q], & Clarus [r]: vnde & illud infertur, non esse veram limitationem quorundam sentientium hæc, licèt in inquisitione & similibus vera sint, in torturâ tamen ea locum non habere. Longè verius est in criminibus exceptis (quale est Magiæ) etiam torturæ quantitatem & qualitatem à Iudicis arbitrio dependere [s]; item an & quando iteranda quæstio [t]. Tertiò, arbitrari quæ indicia sint idonea ad torturam [u]: denique vt procedat in hoc crimine, quo sibi modo procedendum putat [x]. Atque ita lux illata iis quæ de exceptis criminibus obnubilabantur.

Quinta ratio aduersariorum est, vnius testis inhabilis & insufficiens, ne in criminibus quidem exceptis, vllum facit indicium ad torturam, vt cõmuniter omnes cõcedunt. ergo neque plures. proba est consequentia. quia inhabilitas & insufficientia testium eorum multitudine nec tollitur, nec suppletur. Duo enim vel plura, quæ in suâ specie sunt imperfecta, nequeunt vnquam facere vnum perfectum, sicut nota nullitatis in numeris arithmeticis. quantumuis illam crebrò multiplices, nunquàm per se efficiet vllum ens numerabile. Est ratio Mascardi [y].

Verùm hæc argumentatio, quantumuis acuta videatur, repugnat tamen sensui communi etiam idiotarum; quibus lumen rationis humanæ dictat plus credendum rumori & assertioni multorum quàm vnius. Et, si non plus virium haberent duo quâm vnus, certè etiam vnius dicto stare deberemus, cùm tamen Saluator noster restrinxerit hanc credendi in iudiciariis necessitatem ad ora duorũ vel trium testium [z], etiam in mortis supplicio propter crimina ingerendo [a]. Si dicas illic agi de testimoniis habilium vrgeo. Sicut duorum habiliũ testimonia possunt sufficere ad condemnationẽ, vbi vnius habilis testimonium non sufficeret: sic etiam ad suspicionem ac verisimilitudinem in animo iudicis gignendam, plus poterunt duæ denunciationes inhabilium, quàm vna vnius inhabilis.

Deinde duplex potest considerari inhabilitas, vna quæ prorsus inhabilem facit, altera quæ tantùm inhabiles secundùm quid: seu, quod fermè recidit in idem, vna inhabilitas iuris naturalis, altera tantùm iuris positiui. Quæ vim nullam ad aliquid obtinent, ea nec plura quicquam efficiunt, vt est cernere in infantibus & amentibus, quoad testimonium ferendum. isti similes sunt notæ Arithmeticæ indici nullitatis, quam *cifram*, vel *zero* vocant: similes sunt candelis non accensis: inferas in aulam obscuram centum, non plus quàm nulla, vel vna conlucebunt. Qui verò vim aliquam obtinẽt, licèt exiguam & imbecillam, ij quod soli nequeunt, aliis similibus adiuncti interdum non nequeunt: similes vnitati Arithmeticæ, quæ sola non efficit numerum; sed si tres vnitates iungas, efficiẽnt ternarium. similes sunt selibribus candelis accensis, earum quod vna non potest implere spacium luce suâ, poterunt plures implere. similes sunt guttis aquæ, quod vna nequit, plures excauãt. De prioris ergo generis, seu de omninò, & ex na-

o glossa & Doct. in l. fina. C. de accus.
d Anchara. cons. 277. v. non obstat secundum, Ioã. Crottus tract. de testib. & Gigas postcà citandi.
q tit. de indic. num. 159.
r d. q. 21. n. 9.
s l. 1. l. quæstionis modũ de quæst. post Bald. Gandin & alios Menoch. de arbitr. casu 271 nu. 2.

5

Ab vno inhabili ad plures, quia quod est inhabile non potest aliud facere habile,
t Bald. in l. 2. C. quod met. causâ, Marsil. in d. l. quæst. modum Menoch. casu 272. n. 4.
u post alios Menoch. ibidem cas. 270. n. 3.

Resp.
x Sic ibid. Menoch. cas. 474. n. 34. referens ad hoc Bald. Sal. Boër alisóq;
y d. vol. 3. cõcl. 1311. n. 18.

M

z Matth. 18. v. 16. Ioa. 18 v. 17.
a Deutero. 17. v. 6.

A turæ defectu inhabilibus procedit argumentatio, & intelligendi Doctores contrarij, Alex. Marsil. Felin. Mascard. & alij. Nam tales sunt furiosi & infantes, quoad testimonij dictionem. Sed de generis posterioris inhabilibus non procedit, qui propter iuris positiui impedimentum inhabiles sunt, & ideò secundum quid tantùm. Nam iure naturali vel criminosissimi, qui nihil vnquam credendum asserat, mihi sit incredibilis. si nihil illis credendum, cur etiam positiuo iure in hoc crimine interrogantur, & ad denunciationem admittuntur? cur etiam vt denuncient quæstionum cruciatu adiguntur? Inanis crudelitas foret, & cassa detestandáque sæuitia. Esto: plus argumentis quàm testibus credatur. hoc non in his solis infamibus obtinet. nec verum, nisi quando argumenta testimoniis
B præponderant. & non quia minùs testibus, ergo nihil: immò quia minùs, iam aliquid. de his inhabilibus secundùm quid, agimus, in quibus quilibet per se gignit in animo Iudicis aliquam præsumptionem, licèt talem qualem; plures verò idem asserentes simul iuncti fortiùs penetrant animum & credulitatem, adeò vt ex plurium dictis & præsumptionibus, collectiuè simul oriatur vnum indicium seu probatio, quæ Iudici possit videri sufficiens ad torturam. Hoc tenuerunt Friburgenses d. anno, & etiam clarissima Facultas iuris Patauina, in responsionibus ad eandem quæstionem nondum excussis, sed mensis Decembris
C initio anno 1601. datis, & aiunt hanc esse (vt est) doctrinam Bartoli [b], & de mẽte Nattæ [c], & sic resoluisse multos, Corneum [d], Crauettam [e], & ipsum Rolandũ à Valle [f], cum aliis citatis à Prospero Farinacio [g].

Ne quis autem me mihi ipsi obiiciat, quòd tenuerim [h], contra multorum praxim, quantumuis multiplicentur depositiones infamium & complicum, nunquàm Iudici procedendum ex his solis ad condemnationem: vbi vtor argumento isto Mascardi, & multa produco quę cùm sint imperfecta, nequeunt simul omnia vnum perfectum producere, v. g. multa venialia, vnum mortale, multa ægra, vnum sanum, multa non alba, vnum album, multa tepida, vnum calidum, &c. quando res non sunt subordinatæ ad vnum finem naturâ suâ, sicut
D vna depositio naturâ suâ non subordinatur alteri. quo igitur pacto nunc assero duas nominationes inuicem firmare, si non subordinantur inuicem? Huic obiectioni occurro, redditâ diuersitate rationis, cur aliud obtineat in depositione plurium inhabilium quoad condemnationem, & in eâdẽ aliud quoad torturam. Singulæ in ordine ad condemnationem sunt planè ineptæ ad hunc effectũ, nec ad eum subordinantur, quia condemnatio debet inniti iudiciali certitudini, quam quia tales nunquàm possunt gignere, neq; ad hoc intelligendæ subordinari. Singulæ verò nostræ nominationes infamium non sunt prorsus ineptæ ad quæ-
E stionem, sed ad hanc singulæ tantùm sunt infirmæ, & secundùm quid ineptæ (vt dictum superiùs) quia tortura innititur tantùm verisimilitudini & opinioni, quam singulæ possunt aliquam, licèt qualemqualem gignere, atq; ideò ad hunc finem censentur inuicem subordinari, & adminiculari. Et ista ratio confirmatur exemplis à me positis, in quibus inest priuatio rei; ad quam producendam deberent concurrere, vt in tepido est priuatio calidi potiùs quàm calor imbecillus, in non albo albi contradictio, in ægro priuatio sanitatis: at ve-

b in d. §. idem Cornelio.
c cons. 198. n. 10.
d in l. 1. C. de testam. n. 35. & cons. 42. col. fin. li. 1. cons. 172. n. 20. li. 1.

N

e cons. 9. n. 12 & 99. n. 10.
f cons. 98. n. 14.
g q. 43. n. 41. & fusiùs q. 61. nu. 317. & 341.
h li. 5. Magic. Disquis. sect. 5. § quartò quamuis.

niale peccatum specie distinguitur à mortali. Rectè igitur illic aliud tenui de condemnatione, aliud nunc hîc respondi de torturâ: neque ista secum pugnant.

6 *Est noua opinio.*

Sextò argumentantur, Propositio, quæ asserit plurium complicum nominationem per se indicium sufficiens torturæ præbere, in hac fusâ & ampla extensione, planè noua est, nec vsquàm recepta. opinio verò, aut etiam lex non recepta neminem obligat [i], nouitas etiam meritò est suspecta. Confirmatur, quia qui videntur illam tenere; variis eam circumscribunt limitibus, quos habes apud Binsfeldium [k]. Sed breuiter respondeo non esse nouam, sed plures eam tenere, quos mox citabo: esse quoq; in praxi ferè vbique receptam iuxta Binsfeldium [l], & Friburgenses [m]: Limites autem illi, quibus circumscribitur, nihil obstant generalitati assertionis. sunt enim conditiones, quarum plerasq; non ipsi admittimus, & eas contineri in propositione nostrâ fatemur: nec sunt adminicula propriè dicta seu indicia alia, quæ nos exclusimus, cum nonnullis circunstantiis de quibus posteà.

i Menoch. li. 1. præsump. 1.
k d. concl. 6.
l suprà.
m in suo côs. citato.

Probatur conclusio 2.

Igitur sic vi via facta per hostes, &, quæ solent obiici soluta manent. Restat, vt conclusionem nostram affirmatiuam stabiliamus, quæ

1 *ab auctoritate.*

Probatur primò auctoritate tenentium etiam vnius socij dictum sufficere ad torturam, vt Angeli [n], quem citat Lud. Bologn. [o] Blanci, & aliorum quos retuli suprà [p], quorum sententia licèt sit minùs probabilis, docet tamen quid de plurium nominatione tenuerint. Secundò, probatur illorum auctoritate, qui censuerunt plurium nominationes sufficere ad condemnationem, vt Ant. Gomes. [q]. & sic seruari in Cathaloniâ fatetur Lud. Peguer [r]. quorum opinio licèt communiùs reiiciatur, testibus Bossio [s], Marsilio [t], Nicolao Boërio [u], Blanco [x], Farinacio [y]: Tertiò, tamen patet, illos pro nostrâ conclus. stare. probat authoritas praxis curiarum & doctrina scribentium, Boerij [z], qui refert sic bis fuisse seruatũ in Parlaměto Burdigalensi ob nominationem duorum & trium reorum: & Curiæ Parisiensis hanc esse praxim testatur Paponius [a]. tenet etiam Clarus [b], qui memorat Thom. Grammat super capitulis regni attestantem sic seruari in regno Neapolitano: idem senserunt Gigas [c], Aymon [d]. Rolandus à Valle [e], Bonacosf. [f] Farinacius [g], Bertazz. [h] Lanfranc. [i] Binsfeldius [k], Friburgenses & Patauini & Ingolstadiẽses Doctores [l]. fauet ergo praxis & authoritas Iurisconsultorum.

n in pract. sua crim.
o in addit. ad Guidonẽ de Suzar. tract. de indic. nu. 71.
p conclu. 1. in princ.
q tom. 3. var. resol. rub. de probat. delict. sub num. 18.
r Decis. crim. 5. n 18.
s de indic. n. 165. iuncto nu. 177.
2 *& praxi.*
t d §. dilige̕ter, nu. 60.
u decis. Burdeg. 119. n. 4.
x de indic. n. 384.
y q. 43. n. 39. & 40. & q. 62. n. 73.
z decis. 319. n. 17.
a li. 22. t. 13. arti. 2. & 3.
3. *& ratione multiplici.*
I
P
b d. q. 21. n 9. & n. 11.
c d. tit. quomodo, & per quos, q. 8.
d cons. 178. n. 3.
e cons. 16. n. 20. lib. 1.
f commun. opin p. 1. ver. indicium faciunt.
g q. 43. n. 37.
h cons. 225. n. 10.
i in praxi. n. 71. c. 6.
k d. côcl. 6.
l suprà.
m docet Menoch. lib. 1. de præs. q. 19. n. 3. & seq. per l. 5. C. qui numer. tutel.

Confirmant plurimæ fortes & appositæ rationes. Primò vt argumentantur Friburgici, si ad socij nominationem accedat præsumptio seu coniectura, tunc denominatus potest torqueri, secũdũm omnes Doctores. atqui secundi socij inculpatio est nouum signum seu indicium gignens nouam coniecturam seu præsumptionem: ergo tum reus poterit torqueri. Si respondeas esse quidem nouum, sed à priore non diuersum, nec diuersam vim, probandi obtinere: Probatur habere diuersam, & aliud gignere adminiculum quàm genuerit nominatio prior. Nam prior erat insufficiens, posterior verò ei addita est sufficiens. quia probatio composita ex duabus speciebus imperfectis, quæ tamen eiusdem sunt generis, formę, & substantiæ, hoc est ex duobus indiuiduis eiusdem speciei, infimæ in ordine ad suum effectum plena est & sufficiens [m]. & hoc probatur inductione si-

A milium partim physicorum, partim iuridicorum. Physica sunt, quæ de vnâ & pluribus candelis, de vnâ & pluribus guttis lapidem cauantibus superiùs allata: item de pluribus gradibus frigoris vel caloris cum intenden tibus & ad calidum vel frigidum vt octo perducentibus: de duobus pueris trabem ferentibus, de pluribus actibus habitum gignentibus, quæ cuncta vni soli denegata possent adduci.

Iuridica verò, quia in illis probationibus quæ ad vnius facti probationem tendunt, quæ non prosunt singula, multa iuuant [n]. plures testes singulares deponentes de subordinatis ad torturam sufficiunt, vt docebitur posteà [o], ad eandem suffi-

n Bart. & eum secuti alij in d. l. 1. §. idem Cornelio.
o qu. 8.
p Bart. & cõcommuniter in l. fin. ff de quæstion. Angel. Aret. in ver. quod fama publica, n. 6. & ibi. in addit. Aug. n. 52. Aeg. Boss. d. tit. de indic. n. 71. Blancus de indic. n. 150. & sequitur docens communem Farin. d. q. 37. n. 11. & 43.
q q. 43 à num. 163. vsque ad 177.

B ciunt plura indicia etiam remota [p]. Item, si cum dicto socij contra nominatum adforet aliquod indicium seu adminiculum, veluti vnus testis de auditu, vnus de visu non integer, inimicitia nominati, fama, fuga, extemporanea conuersatio, secreta collocutio, aut similia; nominatio illa sufficeret ad nominati torturam, quamuis hæc sit remota satis à facto, vt docet ex plurimis, Prosp. Farinacius [q]. cur non igitur multò magis si ad nominationem ab vno reo factam, accedat nominatio eiusdem facta ab alio vel ab aliis, cum isti non adferãt adminiculũ remotũ, sed de ipsofacto, & super ipso facto: Nonne cũ Iudex teneatur singulos interrogare, singulis tenetur aliquid credere? si singulis aliquid, cur non plus pluribus quàm vni? cur

C credat aliquid, primo magis quàm secundo vel tertio? Si dicas non operari secundum, quia est in eodem genere probationis cum primo, nempe in genere denunciationis. Cassa hæc euasio est, & falsa: si vera foret, nec testis omni exceptione maior posset efficere certitudinem ad condemnandum, cùm sit in eodem probationis genere, nempe testimonij. Hinc formatur alia ratio valida.

2

Vnus testis etiam omni exceptione maior, ad condemnationem inualidus est, nec sufficit, quia solummodò præbet probationem idoneam ad condemnandum: si tamen alius illi similis testis adiungatur, ambo simul progignent probationẽ plenam ad condemnationem: & sic duo isti testes de visu deponentes plenè crimen probabunt ad

D effectum vt reus ad pœnam ordinariam posit cõdemnari. Cur ergo similiter duorum complicum vnum tertium nominantium denunciationes, nõ facient indicium sufficiens ad torquendum: cur inquam quod non possunt seiunctim, non poterunt copulatiuè? Sanè sicut isti singuli sunt inhabiles in ordine ad torturam, sic illi singuli sunt inhabiles in ordine ad condemnandum. Cur etiam hic numerus fidem non augeat, cùm generalis iudiciorum sit regula testium fidem numero augeri & numero suppleri, quod in fide deficit [r]?

r est tex. l. 3. §. argu. ff. de testibus. cum glossâ in verbo. numerus, vnde id eliciũt Iacob. Butrig. & Florian. & l. ob carmen, §. fin ff. eo. Alex. côs 47 col. 1. & cons. 78. li. 2. & cons. 145. col. 2. lib. 5. Decius cons. 363. col. pen. Curt. iun. côs. 168. nu. 16.

Fauet nostræ sententiæ prætereà ipsa experientia maximi facienda in similibus, quæ docet in

E hoc crimine plurium complicum denunciationes vix vnquàm vel nunquàm fallere: docet etiam vix vnquàm in hoc arcanissimo scelere veritatem aliâ viâ posse deprehendi, cùm vix probatio sceleris per alios quàm per inhabiles & complices facinoris posit haberi. Quare cùm hic casus inciderit, vel necesse est inquisitionem iudiciariam & processum fieri irritum & inanem: vel permittendum Iudici vt pluribus talibus credat. Et eà de causâ Iudicum arbitrij est decernere, an criminis probatio per alios, quàm per complices haberi posit, vel

Q
3

non posit, iuxta DD. Plotum[s], Mascardum[t], quos sequitur Baiardus[u]; & rectè Iudicem id arbitraturũ, si non attendat ad id quod absolutè est impossibile, sed ad id quod in tali crimine communiter solet accidere, plus quàm probabile est, ex sententiâ Alex.[x] Zazij[y], Gramma[z]. quam licèt impugnet Riminald. Iun.[a] tamen eam multarum praxis regionum meritò amplectitur, ne contra bonum publicum occultissima delicta maneant impunita[b].

Vltimò probatur, quia idipsum obtinet in crimine hæresis (à quo ad Magiam est bonum argumentum, quia striges semper inuolutæ sunt cõtra fidem: & Sixtus V. quâdam Bullâ dicitur hæc crimina quoad inquisitionem exæquasse) inuenio inquam de hæresi idem tradidisse Pennam[c]. Sit

A

Vltima conclusio. *Moderanda hæc opinio nostra, eam procedere, si ex verisimilibus coniecturis & numero testium, vel ex qualitate deponentium, vel ex personis eorum contra quos deponunt, præsumantur nominantes falsum non dicere.*]

B

Hæc limitatio est Collegij Patauini. Et ad hæc capita reduci possunt conditiones aliæ requisitæ à Binsfeldio[e].

Friburgensium limitationes sunt, si in denunciatione constanter perseuerent. 2. si pœnitentes ad indicium accedant. 3. si cum contritione moriantur 4. si nulla mendacij, aut odij, aut inimicitiarum sit suspicio. Ex his 1. & 4. certæ; 2. & 3. non æquè, & posteà de his plura dicentur.

C

QVÆSTIO II.

An inimicitiæ denunciantium contra denunciatos debeant plenè probari per duos testes; vel sufficiat semiplena probatio per vnum testem; aut etiam præsumptio ad elidendum indicium denunciationis?

AD hanc quæstionem variatum responsis: Omnes concedunt odium & inimicitiam valere ad elidendam denunciationis fidem[a], etiã in exceptis criminibus[b].

Concedunt etiam, sicut actor suam intentionem debet plenè probare, sic etiam reo exceptionem suam, in quâ fungitur vice actoris plenè probandam.

D

Omnes etiam fatentur probationum varias esse species, quarum vna sit efficacior alia, 1. euidentia facti, 2 confessio 3 instrumentum, 4. testes, 5. iusiurandum, 6. præsumptio, 7. quæstio, 8. fama. Sicut Dialectici duplicem agnoscunt probationem, vnam apodicticam, quâ res per suam causam necessariam, vel causa per suum necessarium effectum cognoscitur, quæ est probatio demonstratiua & aliam Topicam, seu Dialecticam, quâ ex probabilibus seu verisimilibus aliquid cõfirmatur. illius apodicticæ vnus est gradus certitudinis. huius verò topicæ plures sunt, secundùm probabilitatem maiorem minorémve probationem. Ita quoque in prædictis probationibus iuridicis & inter ipsas, & fermè in singulis varij sunt gradus firmitudinis & verisimilitudinis. Nam vnus testis alio certior, vnum instrumentum alio perfectius, vna præsumptio est aliâ credibilior & firmior. Vna est vrgentissima: qualis est quæ vocatur iuris & de iure, quæ respondet illi apodicti-

E

cæ, vt patet ex allatis exemplis à Menochio[f]: alia non conuincit sed valdè verisimilis est, vt præsũptio iuris, alia leuis, qualis est præsũptio hominis.

Item constat non omnia hæc probationis genera omnibus causis conuenire, quia quædam testibus vel instrumentis directè probari non possũt, sed solis præsumptionibus ferè, vt sunt mentale adulterium, simonia, hæresis dolus & similia, quæ habes apud Menochium[g]; quib. annumerandum est odium & inimicitia, quia latent in animo: ideò coniecturis inuestiganda & probandâ, ex aliquâ facti alicuius circunstantiâ, vnde inimicitia potuit oriri, desumptis[h]. Denique inimicitiæ probationẽ fieri debere iux. reg. tex. in cap. in omni negotio. de testibus & in l. vbi numerus ff. eod. tradunt Bald. & Mascard.[i] & inimicitiam capitalem difficiliùs probari, quàm non capitalem constat. Item à iudicis arbitrio pendere, vtrùm sit inimicitia néc-ne, item quæ sit capitalis, quæ non, quæ grauis, quæ leuis: est cõmunis sententia plurimorum, quos citant & sequũtur Nellus[k], Clarus[l], Menochius[m], Farinacius[n]: quod iudicium moderari potest ex traditis per Viuium & Mascardum quos retulit Baiardus[o] & alios apud Moncadam[p]. Hinc infero conclusionem sequentem.

A iudicis arbitrio pendet, an inimicitia in casu proposito sit satis probata, nécne? Probatur[q].

Sciendum pro arbitrij huius directione, quòd capitalis omninò testem repellat & nominatorẽ, etiam in exceptis, neq; expurgatur hęc inhabilitas per torturam. quòd repellat probatur[r], & in corpore vnde sumitur: quod in exceptis quoq; & torturâ[s].

Leuior inimicitia testimonium & nominationem tantùm eleuat & debilitat[t]. Cùm verò vtraq; grauis & leuis lateant in animo, putarim vtramq; eodem probationis genere probari posse: sed causas grauiores requiri ad probationẽ plenam inimicitiæ capitalis, quàm leuioris. causas capitalis has memorant Doctores. Primò, si quis alteri mouerit quæstionem status. Secundò, quando intẽtata fuit vel illata mors ipsorummet vel parẽtum vel amicorum personis, inter nominatam & nominantẽ. Tertiò minæ necis ab eo qui solet exequi. Quartò accusatio criminis capitalis, vt adulterij, hæresis, &c. Quintò, controuersia de maiore saltem parte bonorũ. Deniq; quæuis atrox iniuria inter illos[u]. Ex quibus facilè secernas causas grauis & leuis inimicitiæ: quãquã interdum ex leuioribus causis oriri grauissima & capitalia odia constet: Iudex tamen vtplurimùm ad causas attendere debet quia sufficit probare causas grauis odij, quamuis hanc inimicitiæ magnitudinem extrinsecis signis non ostenderit[x]. Contrà, vbi inimicitiæ magnitudo factis probata vt conatu vel illatione necis, aut grauis valdè damni, aut atrocis iniuriæ: non putarim Iudici valdè laborandum de causæ inuestigatione. Vt enim vulgò dicitur, *Obras son amores*, i. factis amor cognoscitur; sic è contrario etiam factis clarè animus hostilis manifestatur.

Verùm si quod horum indiciorum, signorum, factorum vel causarum vnde præsumptio elicitur vel quæ testes attulerant, à nominãte fuerit negatum; hoc non potest per præsumptionem, nec per vnum testem plenè probari, sed opus est duorum testimonio ad hoc Iudici persuadendum, vt docet

s in l. si quando, § 2. n. 8 C. vnde vi.
t de probat concl. 1403. n. 4. vol. 3.
u ad Clarũ q. 14. n. 115.
x cons. 112. vol. 2. & cons. 152. n. 15. li. 5.
y cons. 2. n. 60 vol. 2.
z decis. 34. nu. 7.

4
R
a cons. 360. n. 88. vol. 4.
b Sic Baiard. sup. n. 114.

c ad 3. p Direct. Inquis. app. ad q. 61.

4
Limitationes.
"
"
"

S
d ex d. c. in fidei, & c. accusatus, §. licet, de hæret. in 6 & Franc. Aret. in c. cũ 7. Man conella, ext. de accus. col. 5. n. 21. & 22. Mars. cons. 24. n. 13. Roland. cons. 73. n. 25. li. 1. Sprenger in Mall. q. 4. & aliis.
e li. 1. de cõcl. 6.

A
a c. repellantur, c. meminimus. de accus. l. 3. in prin ff. de testib. l. liberi, C. de inoff testam.
b c. per tuas, de simon. & c. cũ P. vbi Abbas, de accusat. Bart. in l. in quæstionibus, ff. ad legem Iul. Maiest.

B
c l. 1. ff. de except. & ibi Castrens. l. in exceptionibus, ff. de probat. & ibi gloss 1. quoties, & l. cùm de indebito, § fin autem pro parte, ibid. l materẽ, C. de probat. Aret. in rub. Instit. de except n. 14. Fulu. Pac. de probat. vol. 1. arg. 66. & seq. Dec. in c. in præsentia, nu. 50. de probat. & cons. 534. n. 9. Crau cons. 201. n. 29 & ex communi Doctorum id probans Ios. Mascard. vol. 2. de probat. cõcl. 685. nu. 1. & 2. d Sic post Arist. & Cicero. Meno. de præsump. li. 1. q. 1. cum seqq. Mascard. li. 1. de probat. q. 4. e Menoch. li. 1. q. 29. & 30. de præsump. & q. 44. n. 8. & 9.

f d. li. 1. q. [illegible]
D
g d. li. 1. q. [illegible]
E
h arg. l. dolo, C. de dolo. [illegible] de renunciat. in 6. Bald. cons. 41. præmittenda [illegible] n 4 lib. 5. Abbas in c. repellantur, n. 2. de accus. Mascard. li. 2. de probat. concl. 891. n. 4. & 5.
i ille in l. ex errore, ff. de testam. iste vbi suprà concl. 901. n. 2.
k tract. de test. n. 4.
l §. fin. q. 24. & ibi Baiard.
m li. 2. de arbitr. casu 110. nu. 5.
n q. 49. n. 86. & q. 53. nu. 57.
o d. loco.
p in addit. ad Crottũ, de testib. in caus. crimin. n. 65.
q l. 3. § idem, ff. & §. eiusdẽ, de testib. § si verò talis aliquem, Auth. de fid. instru. Menoch. li. 1. de arb. q. [illegible]
r l. 1. in princ ff. de test. c. cũ oporteat, c. meminimus cũ sim. l. [illegible] cod. Auth. si dicatur, C. de testib.
Conclusio.
s l. 5. § præterea, ff. de quæst. & ibi Mars. Gig. in tr. quom. & per quos q. 7. n. 6. Bertazzol in crimin. cons. 78 n. 5. & cons. 528. n. 7 Menoch. de arb. casu 474. n. 5. Farin. q. 53. n. 5. & 12.
t Bald. in Auth. si dicatur in fi. C. de testib. Iacob. à S. Georg. in l. testium, ff. eod. & alij apud Far. d. q. 53. n. 54

G
u Mascard. vol. 2. de prob. c. nc. 328. Binsfeld. d. conclu 6. [illegible]

z prope finem. x Innoc. in c. cùm I. & A. de re iud. in fin per text. in c. 2. cum te[illegible] q. 5. Bal. in l. præscriptione, n. 36. C. si contra ius, Rom. in ru. de arbitr. col. 11. Gid. decis. 33. n. 7. Marsil. d. l. 1. § præterea, n. 3 Farin. d. q. 53. n. 21.

Menochius y, & cauetur in Carolinâ sanctione criminali z. Neq; quoad hæc quæ diximus distinguendum inter inimicitiâ & odiũ.quia vt quis repellatur sufficit probare quòd sit valdè odiosᵒ nominans nominato, etiamsi non sit inimicus secũdum multos a: fateor tamen me reale discrimen inter magnum odium & capitalem inimicitiam non satis capere.

A

Igitur vt his positis quæsito satisfiat, *certum est, & in eo supponitur duorum testimonio has inimicitias plenè probari. De vnius testimonio, crediderim illud non sufficere, cuiuslibet dignitatis sit*, vt plenè probet, & repellat nominantem b, posset tamen facere semiplenam probationem c, & etiam ad infringẽdũ seu elidendum indiciũ ex nominatione natũ d, si tamẽ in testimonio additæ & probatæ sint causæ, species & qualitates inimicitiæ e. Equidem sine adminiculis duo mihi sufficerent testes ad probandam capitalẽ inimicitiã; cũ vno, requirerem adminiculum aliquod, & hanc esse communem sententiam affirmat Melchior Palaẽs e: facillimè namq; semper vnus testis inueniretur, qui de inimicitia hac deponeret: & sic reus cum præiudicio reip. semper liberaretur: quamuis enim Iudex, si velit, possit in criminibus exceptis leuiores inimicitias contemnere tamen capitalem cogitur magnifacere, & propter illam tenetur testes omni exceptione alias maiores repellere.

B

Quod attinet ad præsumptionem, quæ dicitur iuris & de iure plenam & claram facit probationem, vt docet Menochius g.

C

Præsumptio quoque iuris idem operatur, cùm sit etiam ipsa vera, propria, & perfecta probatio, vt ostendit ex communi sentẽtiâ idẽ Menochius h, maximè quando ex naturâ rei aliæ à præsumptionibus probationes haberi nequeunt, aut nulla legis præsumptio illi repugnat i.

Præsumptio denique hominis, si sit vehemens & vrgens, constituet veram probationem & legitimam, maximè si aliquod adminiculũ accedat k. Ratio est, quia præsumptio hominis planè subiicitur arbitrio iudicis: quare, si sit admodùm vehemens, poterit Iudicẽ mouere, vt illi fidem tribuat l. Hæc de valdè vehementi facilè concesserim: de non vehemẽti, sine aliis adminiculis nequaquàm. Semper enim adest præsumptio hominis contra complicẽ in nostro crimine, quia striges sunt hostes humani generis, & vicissim sunt cunctorum odium: & sic semper odij exceptio præsumptione huiusmodi probata Iudicum diligentiam, & iustitiæ rigorem, & criminis denunciationem frustraretur. quod est magnoperè Iudici, ne fiat, attẽdẽdum: cùm inimicitia vtpote repugnans naturali iuri, nisi benè probetur, nunquã sit præsumenda m.

D

QVÆSTIO III.

An denunciantes debeant esse contriti, sicuti quidam volunt, cum hoc iure non sit expressum, & sagæ rarissimè pœniteant?

E

SATIS obscurè quæstio proponitur. Vel ergo quærunt, an eo tempore debeant esse contriti, quo denunciant, an saltem antequàm moriantur? Prius illud quocunque modo capias contritionẽ, dicendũ non est: quia cõtra praxim est, vt ante sententiam latam se parent ad confessionem: contra prudentiam quoque. Nam confessioni tali (loquimur de sacramentali) non satis fidendum Iudici, quia vix fit vt pœniteant nondum dãnatæ: & eam exigere foret reos, satis ad perfidiam procliues, sacrilegij periculo exponere.

Post sententiã quoq; hæc contritio, ad id quod dicimus, mihi præcisè non videtur necessaria. Quod probo. vel enim loquuntur de contritione propriè sumptâ quatenus est pars vna præuia pœnitentiæ: & nego de hac vnquam Iudici constare posse: vel sumunt pro attritione, & de hac, quoniã interna est, idem asserendũ. Si dicas, potest Iudici constare de hac æquè ac confessario, dico rationẽ esse disparem. nam iudex in foro poli tenetur credere reo pro se loquenti: Iudex in foro fori credere non modò non tenetur; sed, ne facilè credat, sibi plurimùm cauere tenetur. Deinde si ille decipitur hac in re, damnum est solius decipientis: si iste, damnum est præterea iustitiæ & reip. Vel deniq; contritionem sumunt pro actuali confessione sacramentali. Sed (quicquid dicant alij Domini respõdentes) certũ est in praxi Iudices ad illã attendere nõ solere. nã latroni cõtra socios creditur, etiamsi nolit cõfiteri, vt & hæretico impœnitẽti, & infideli, de Sodomiã cõplicis, quæ cuncta crimina cũ strigũ crimine solent concurrere. Verũ licèt sit hoc in praxi nouũ, volunt saltẽ in iure satis fundatum, & rationi valdè consentaneũ. de iure probãt ex his verbis a: *Si ex manifestis indiciis apparuerit, nõ ex leuitate animi, aut odij fomite, sed zelo Orthodoxæ fidei*, &c. Verùm respondeo, illa aliunde apparere posse; nec confessionẽ illã satis manifestũ signum ad hoc esse, cũ ante sententiã soleat esse ficta, post eandem posśit esse simulata ad pœnã mitiorẽ obtinendũ. Deinde aliud est *non videri mouium, ex leuitate animi, &c.* in denunciando, aliud *debere esse cõtritũ*. Nõ est igitur isto textu expresśũ, sed nec alio vllo: non quidem ex verbis, sed nec ex sententiã & interpretatione congruã. nam licèt quæ ex sentẽtiã legis sunt, lege cauta censeantur b, attamen non omnis legis extensio ex legis sententiã est. Probãt ratione. Primò, fidei humanæ fundamentum est personæ integritas, quæ in non contritis abest. Secundò quia nulla fides adhibenda personæ, quæ fidem Deo violauit. Tertiò, quia tales non contritæ sunt mancipia diaboli, qui mendax est. Quartò, quia dæmon id vnicè agit, vt carceratæ nullũ denuncient: igitur si quæ persona aliam denunciet fortis est præsumptio, quòd ex odio in genus humanũ suggerat incarceratæ vt innocẽtẽ denũciet.

His argumentis nihil moueor. Ad primũ dico, integritatem personæ posse intelligi vel de sanctitate & perfectâ iustitiâ, vel de famâ illibatâ. priore modo, nego illam in iudicialibus esse fundamentũ fidei: adminiculatur, vt magis credatur à Iudice, sed absolutè non requiritur; posteriore modo, in iudicialibus criminum non absolutè requiritur, nam nec contritio reos tales facit; sed eatenus tantùm, vt criminosis non credatur, si nihil adsit quo expurgetur infamiæ vitium: hîc verò expurgatum est per torturam, quę facit illos credibiles: maximè si tempestiuè non reuocent.

Ad secundũ ratio laborat vitio plus probationis, quia sequeretur, nulla in re illis credendũ. Idẽ respondetur ad tertiũ, & præterea, etiã diabolo mẽdaci exorcismis extorqueri veritatẽ: sic mancipiis eius torturâ illam posse exsculpi: & valet similitudo, quia exorcismus est quasi quæstio quã dæmon torquetur. Quarti consequentia nihil valet. nam non quicquid conatur diabolus impedire, Deus permittit vt posśit. nec etiam prouidentia Dei facilè sinit innocentes deferri, & puniri. Quare nego illam præsumptionem esse fortem, vel benè fundatam.

y de præsũpt. ... q. 41.
z ... art. 25 & 29.
a ita Prepos. ... quia vedecol fi ... q. 5 ... supra q. ... 10. Nplur. apud Far. q. 49. n. 30.

H

b l. iurisiurandi. C. de test. c. per nos. in l. admonendi, ff. de iureiur. & in l. mat. ... de qq. ... d Sic Pataui ... Doctores. e las. in l. C. de test. n. 9. & in l. Titiæ textores, col. 4. ff. de leg. 1. Bald. in l. solam, C. de test. & in l. si quis testibus, ibid. Imola in c. Raynutius, de testa. Grammat. decis. 34. n. 11. Farin. q. 49. n. 118 & seq.
e tract. maioratuum, p. 1. q. 43. nu. 5.
f iuxt. gloss. cõmuniter receptam inc. cùm oporteat, de accusat. quam sequuntur Clarus, Menochius, Farinacius, & alij sup. citati.

I

g l. ... de præsump. q. 36. n. 1.
h d. q. 36. nu. 3.
i Alciat. de præsũpt. 3 p. Menoc. 5. sup. d. li. q. 38. Mascar. li. de prob. q. 10. à n. 14. vsque ad 17. ex l. Imperator, vbi Alex. & Ias. ff. de leg. 1.
k Berous in rub. de prob. n. 41. Bald. in addit. ad Specul. tit. de præsumpt. §. species. Menoch. d. li. 1. q. 16. nu. 14.
l Berous d. n. 41. Menoch. d. lib. q. 44 nu. 1 & c.
m l. in ratio. ... §. cum quidam ... ff. ad legem Falcid. l. ... C. de mand. Princ. c. cum in iure, de off. deleg. Aymon. conf. 8. n. 8. Mantua Benauid. conf. 14. n. 11. conf. 51. nu. 17.

B

a c. accusatus, §. licèt, de hær. in 6.

C

b l. nominis, ff. de verb. sign. l. neque leges, l. scire, cùm sim. ff. de leg.

Coclusio. D

igitur si pœnitentiæ signa, etiam citra confessionem in illis apparerent, bonum id foret, & optandum Iudici: sed citra illam vix est vt pœnitentiæ signa censeri debeant: quare *simpliciter assero, sufficere, Iudici si aliunde quàm ex contritione (quomodocunque acceptâ) possit verisimilis apparere denunciatio, & ideò talis ei videatur.* Certè super pœnitentiæ signis exterioribus, an essent sufficientia nécne, semper aduocati sine fine litigarent. Quare ista sententia noua mihi videtur satis noxia iudiciorum expeditioni.

Fateor Binsfeldium [c], istam conditionem posuisse, & me ex illo [d], sed nec ratione nec auctoritate hoc nouum dictum ille confirmat: quare suspicor, & verisimile est, id eum eo sensu posuisse, quo equidem posui; nempe quòd confessione sacramentali ante mortem accedente, aut tempore denunciationis accedentibus signis exterioribus Iudici verisimilibus ex animo pœnitere, multò firmior sit, & securior in praxi sententia de recipiendâ complicum plurium sine aliis indiciis denunciatione: non verò eo sensu; quòd si deessent talia signa vel confessio, vt non esse tutam sententiam credatur: quod in terminis nullum vidi adhuc asserentem, contra receptam quam dixi & notoriam praxim. Hæc de nouâ quæstione nunc dicenda occurrebant.

c libro 3. cócl. 6.
d lib. 5. Disquisit. sectio. 3.

QVÆSTIO IV.

An ea, quæ de iure & constitutione Carolinâ Art. 31. requiruntur in denunciatione vnius, requirantur etiam in denunciatione plurium?

PATAVINI & Friburgenses responderunt nó requiri, idem ego responderam. Sciendum moueri quæstionem propter ar. 31. & ar. 44. quorum tenor sequitur.

ARTIC. XXXI.

Rubricâ.

Communia indicia, quorum quodlibet solum ad torturam sufficiens est.

SI vnus reus conuictus, qui in suo delicto auxiliatores habuit, aliquem in carcere denúciat, qui ei ad perpetrandum delictú commissum opé tulerit, etiam est suspicio contra denunciatum, si modò in huiusmodi denunciatione sequentes circú stantiæ & requisita obseruentur, & reperiantur.

Primò, quòd denuncianti persona denunciata in quæstione nominatim non fuerit proposita, adeóque de eiusmodi personâ in specie non fuerit interrogatus aut tortus denuncians, sed in genere interrogatus quis eius in crimine fuerit auxiliator; denunciatum ex se cogitatione assecutus fuerit & nominauerit.

Secundò cóuenit, quòd ille denuncians omninò specificè interrogetur, qualiter, quomodo & quando eum denunciatus inuenerit, & qualem societatem cum eo habuerit, & in hoc debet denuncians interrogari de omnibus possibilibus, & necessariis circunstantiis, quæ pro occasione & qualitate cuiusq; facti omnium optimè ad sequentem inuestigationem veritatis conducere possunt, quæ hic omnes describi nequeunt, sed quilibet diligens & discretus per se considerare potest.

Tertiò conuenit inquirere, an denuncians in singulari inimicitiâ, maleuolentiâ, vel contrarietate cum denunciato consistat. Nam vbi talis inimicitia maleuolentia aut contrarietas notoria esset, vel inquirendo reperiretur; tunc denuncianti de eiusmodi denunciatione contra denunciatum non esset credendum, nisi de hoc aliàs tam verisimiles, firmas causas, signa veritatis iudicet quæ quoque in inuestigatione reperiantur, quæ firmum indicium faciant.

Quartò, vt persona denunciata adeò suspecta sit, quòd denunciati criminis rea videri possit.

Quintò, denuncians in denunciatione constanter manere debeat. *Rubrica.*

De Magiâ sufficientia indicia.

ART. XLIV.

SI quis se offerat alios Magiam docere, vel aliquem maleficare minetur; & illi, cui minatus est, eiusmodi quid contingat, vel etiam singularem consuetudinem cum Magis aut maleficis habeat: vel talibus suspectis rebus, gestibus, verbis, & substantiis vtatur, quæ Magiam secum important, & illa persona de hoc aliàs sit diffamata, hoc præbet firmum indicium Magiæ, & sufficientem causam ad torturam.] Hactenus sunt verba constitutionis criminalis sancitæ à Carolo V. Imperatore.

Hoc posito, respondetur hanc constitutionem in d. ar. 31. capiendam de denunciatione vnius, vt in terminis loquitur, non plurium. Nam locutio singularis legis non potest resolui in pluralé, quádo plurium & vnius diuersa est ratio, iuxta doctrinam Præsidis Mechliniensis [e]: diuersam verò rationem esse in nostro casu plurium & vnius ostensum in resp. ad 1. quæstionem. Item primum requisitum d. ar. 31. non habet locum in denunciatione à pluribus factâ, quod probatur. Non debet reus in genere de complicibus interrogari quando indicium aut præsumptio adest contra singularem personam: sed potest fieri de illa specialis interrogatio [f]. quando autem plures denunciant, post primam denunciationem iam adest denunciatione primi indicium seu præsumptio, hoc enim prior ille operatur: & ideò inter indicia ad inquisitioné & interrogationem hanc sufficientia, ponitur denunciatio vnius complicis [g]. & cóstat plus requiri ad inquisitioné specialé, quàm ad interrogatione specialé, quia illa est maioris præiudicij. Vnde & illud infero, cùm plus idcirco etiam requiretur ad capturam; si in eâ licet, magis licebit ad specialem interrogationem: sed ad capturam sufficere, non desunt qui velint, vt Lancellotus [h].

Præterea nec quarta códitio requiritur in denúciatione à pluribus factâ, vt etiá doctum in resp. ad 1.

Ergo Carolina non potest extendi ad denunciationem plurium.

e in loco à vi num. n. 1. & 2.
f glossa & Doct. 1. ff. C. de accus. Brunus de indic. 1. p. q. 6 n. 4. Boss de inquis. n. 61. Menoch. de arbit. iud. li. 2. cét. 5. casu 474. n. 53 Binsfeld. mèb. 2. cócl 1 vers. pro indiciis annotandum.
g idem Menoch. de præsumpt. li. 1. præs. 8, n. 2.
h practic. crim. ti. de inquisit. n. 34.

QVÆSTIO V.

An denunciationibus infamium sit credendum in criminibus exceptis contra personas bonæ famæ?

PRoponitur quæstio generaliter, & supponit absolutè, siue sint plures denunciantes, siue vnius: atque in his terminis eam discutiemus, scilicet vtrùm vel pluribus talibus sit credendum? sic res magnam patitur difficultatem.

Pleriq; consuerunt contra constantem & non vulgarem denunciati famam bonam, nihil ad torturam valere plurium complicum nominationé. idque ne sit in potestate & arbitrio istorum tam infamium grauare & denigrare bonum nomen, existimationem, & personam hominú proborum. citantur pro hac sententiâ Raph. Cumanus [a], Alexander [b], Marsilius [c], Paris [d], Grammat [e]. melius [f] vbi post And. de Isernia & alios ab eo allegatos sic plenè affirmat. Item Socin. Iun [g]. Roland. à Valle [h], Menochius [i], Bertazzol. Vincent Onded. hæc cómuniter recepta [l] senteтia valdè probabilis est: quádo bona fama tá cóstáter & plenè probat

a conf. 136. ad 1. col. 4.
b conf. 89. nu. 13. li. 3.
c conf. 74. nu. 25. & in crimine nostro maleficij. conf. 109. n. 27.
d conf. 152. nu. 13. li. 4.
e conf. 21. n. 8. conf. 35. nu. 17 conf. 57. n. nu. conf. 58. n 16. & conf. 66. n. 5
f decis. 28. nu. 17. & 18.
g conf. 55. nu. 66. li. 2.
h conf. 6. nu. 24. & conf. 17. n. 36. lib. 1.
i de arbit. cás. 474. n. 2.
k conf. 52. nu. 8. & conf. 61 n. 16.
l conf. 100. n. 40. li.

eſt, vt dubitare Iudex non poſſit aut debeat. com muni eius loci hominum exiſtimatione denunciatũ propter mores anteactæ vitæ haberi pro viro probo, & ab hoc crimine alieno [m], & hoc niſi alia adminicula concurrant pro denunciatione, quæ Iudex magni meritò faciat: tunc enim indicium hoc denũciationis valdè graue foret: & multi tenent, bonam famam denunciati tollere indicia leuia, & grauia ſolùm elidere. ſic Paul. Merenda [n], & Vulpellus [o]. Ex horum ergo ſententia iſtud indicium adhuc aliquid virium haberet contra generalem probationem famæ bonæ: ſaltem ad leniùs torquendum: quia præſumptio naſcens ex bonâ famâ eſt generalis, naſcens autem ex pluriũ denunciatione eſt ſpecialis: hoc volunt Alexander [p], Arnonus [q], & Binsfeldius [r].

Alij cenſent, tum demùm elidi indicium hoc plurium per certam & conſtantem bonæ famæ exceptionem, quando ad bonam famam accedunt alia indicia ad exculpandum reum denunciatum: vel etiam reis denunciantibus plures defectus obiiciuntur, qui eorum perſonas vel dicta debilitant: vt, quòd ſint viles perſonæ, aut aliàs aliis criminibus ſceleroſi. ratio eorum eſt, quia ſemper duplicata materia exceptionis plus debeat valere ad augendum & detrahendum, vt duo vincula ſanguinis, duæ improprietates, duæ fictiones, duo indicia, duo actus geminati: & hoc in terminis ad liberandum à torturâ nominatos annotarunt non pauci, Gigas [s], Grammat [t]. Roland. à Valle [u], Menochius [x], Maſcardus [y], Vincent. Onded [z]. & Farinacius [a].

Ex his iam patet, ſimpliciter loquendo, plurium infamium denominationem contra bonæ famæ perſonas admitti, & poſſe valere ad torturam, v. g. ſi nihil illis obſtet, niſi bona rei fama: ſiue ſi non ſint alia adminicula contra denunciationem, hoc enim ſupponit præfata opinio Doctorum, & tenuère Doctores Ingolſtadienſes [b], & Friburgenſes [c], poſt Boſſium, Clarum, Binsfeldium, & alios. probatur ratione. Primò, quòd non admittatur vnius ſocij teſtimonium, fit, quia bona fama præponderat vnius nominationi: ſed ſi adminiculum accederet ad vnius denunciationem, bona fama non præponderaret: igitur etiam non præponderabit, quando ad vnum aliud quoque denominantis ſocij indicium accedet: cùm denunciatio ſecunda præponderet aliis indiciis [d]. Secundò, iura, in exceptis criminibus admittentia infames ad teſtificandum, non diſtinguunt inter infames & nõ infames denunciatos. ergo nec nos debemus diſtinguere. Confirmatur, quia ſi diſtingueretur, ſẽper ferè eliderentur denunciationes, quia vt plurimum denunciantur perſonæ non diffamatæ, & in hoc crimine vix aliunde quàm ex denunciationibus oritur initium diffamationis. Tum etiam quia hæc eſt indoles iſtius delicti, quòd rariſsimè poſsint ab aliis denunciari, quàm ab infamibus; quod quando accidit, infames admittendos, docent Soz [e]. Menoch [f]. Grãmat. & alij. & communem dicit Clarus [g]. Denique nõ obſtant huic ſententiæ, Carolina [*], nec Maſcardus aut alij, quia loquuntur de denunciatione ab vno complici factâ.

Igitur aliquando plurium ſociorum teſtimonium non eliditur per bonam famam ſolam quãtumuis certam, vt dictum; aliquando verò eliditur: & meâ quidem ſententiâ à Iudicis arbitrio depẽdet iudicare, quando elidatur, quando non: quia à Iudicis arbitrio pendet decidere in animo ſuo, quódnam certius in indiuiduo ſit indicium bonę famæ, an denunciationis plurium. Quando certius illi videtur indicium bonæ famæ, tunc tenetur abſtinere à tortura, iuxt. Bartolum [h], Angelũ [i], Marſilium [k], Alexandrum [l], Gramm [m]. ad id adducit Ioan. Andr. & Bald. ſic etiam Farinacium [n]. Sin verò vrgentiores & firmiores iudicet complicum denunciationes, procedat ad torturam, ſaltem leniorem. Dependet ergo res à pondere indiciorum, vt præualeant grauiora, vt olim docui [o], cum Proſpero Farinacio [p], & eſt ad mentem Carolinæ.

QVÆSTIO VI.

An ſaltem ad hoc duorum vel plurium infamium denunciationes ſint neceſſariæ?

SI non adſint alia adminicula vt minimùm requiruntur denunciationes duorum virorum, vel plurium mulierum. Nam vnius non ſufficere maximè contra perſonam bonæ famæ, dictum ſatis; plurimi enim facienda vitæ præcedentis merita [a].

Dixi, *vt minimùm*, quia ſaltem requiruntur duo vel tres (vt dixi) nec pauciores vnquàm ſufficerint: non tamen ſemper iſti duo vel tres ſufficerint; ſi tanta ſit vis bonæ famæ, propter magnam perſonarum inæqualitatem (v. g. ſi Princeps denuncietur à ſuis ſubditis) vt duobus vel tribus ipſa adhuc bona fama præponderet: tunc enim tot denunciationes requirerentur, quot poſſent prępondérare. Sic Pater Valentia [b], & Petrus Binsfeldius [c]. Aliquando ergo ſufficient duo, aliquando plures requiruntur, pro circunſtantiâ perſonarum.

QVÆSTIO VII.

An vltra denunciationem plurium, denuncianti diffamatio requiratur in exceptis criminibus, vt poſſit procedi ad inquiſitionem ſpecialem, & torturam?

NOn quæritur an ad inquirendũ vel torquendum ſola fama ſufficiat: quod ſi quæreretur, optimè quidam conſulti reſpondiſſent, in exceptis criminibus ſolam famam ſufficere ad citandũ perſonaliter, & ad detrudendũ in carcerem & proinde multò magis ad ſpecialem inquiſitionem [a]. ad torturam tamen quæ requirit indicia facto propinqua, grauia, veriſimilia & clara [b], non ſufficeret ſola fama, vt ex communi ſententia & praxi docet idem Farinacius [c], præterquàm in occultis criminibus, vbi ad torturam ſufficit, receptũ id docet Clarus [d], & Riminal. Iunior [e], aut ſi aliud indiciũ famæ adminicularetur, v. g. nominatio complicis confeſsi proprium crimen [f].

Sed quæritur de neceſsitate iſtius diffamationis, primò quoad inquiſitionem ſpecialem, deinde quoad torturam. Regula eſt iure certa, Inquiſitionem ſpecialem non præcedente famâ nullam & inualidam haberi [g], & eſt communis ſententia, vt docent Ægid. Boſsius [h], Iulius Clarus [i], & Farinacius [k]. Sed communis quoque ſententia eſt, hoc fallere in crimine hæreſis & læſæ Maieſtatis [l], & in cæteris atrocibus & exceptis, vt tenent Præpoſ. Alexandrinus [m], Gigas [n], Cæphal [o]. Decianus [p], Menochius [q], Farinacius [r], Nauar [s]. Valentia [t]. quod licèt de iure verum non foret; tamen, quòd de conſuetudine & vſu iudiciorum ſolemnitas diffamationis ab Aulâ receſſerit, multi atte-

m arg. l. de minore, §. plurimum, ff. de quæſtion.
B
n in crim. ... conſ. ... c. conſ. 88.
n 78.
o conſ. 105. n. 6. & conſ. 25. n 26.
p conſ. 77. nu. 9. lib. 1.
q ſolit. 37.
r concl. 6. dub. 3. illat. 6. d. li. 2.
s de crimi. læſ. Maieſt. tit. quomodo & per quos. q. 7 ti. 7.
t conſ. 1.
Concl. 1.
u conſ 16. nu. 10 & conſ. 73. n. 24. li. 1.
x d. caſ. 474. n. 74.
y de probat. concl. 1317. n. 41.
z de conſil. 100. n. 17. & ſeq.
a q. 41. n. 179.
b in ſcripto ſuo anni 1590.
c in conſil. anni 1601.
d eſt ratio Farinacij.
e in reg. 415.
f de arbitr. q. 27. n. 7.
g §. fin. q. 24. n. 13. & q 25. in princ.
* art. 1.
Concl. 2.

h in l. 1. §. 1. ff. de quæſt.
i de malef. in verſ. quòd fama publica, n. 34.
k in §. diligenter, n. 190.
l conſ. 180. nu. 9 lib. 2.
m voto 3. nu. 20.
n q. 78. n. 110
o d. li. 5. ſect. 3. verſ. conditiones autem.
p d. operis q. 47.
a l. 3. §. ſed ſi ex improuiſo, & l. non omnes, §. à Barbaris, ff. de re mil lit
b tomo 3. in B. Thom diſp. 6. q. 13. puncto 4. §. 3. verſ. ſecunda regula.
c dictâ concl. 6.
a in l nullus, C. de exhib. reis, Crauet. conſ. 41. nu. 6. cum aliis adductis à Maſcar. conclu. 754. n. 19.
b l. 1 in prin. ff. de quæſt. l. milites, C. eo. Baldus & alij relati à Farinacio q. 37. n. 3.
c q. 47. n. 4.
d d. § fin. q. 21. verſ. fama ſola.
e conſ. 362. n. 3.
f ex Gand. & aliis Farin. d. q. 47. n. 17.
g text. in C. inquiſitionis, c. qualiter & quando, el 2. de accuſ. c. licèt Heli, de ſimon.
h tit. de inquiſit n. 8.
i §. fin, q 6. in princ.
k lib. 1. q. 9. in princ.
l ex c. excommunicamus.
B
§. addiicimus, de ſent. excomm.
m in c. 1. num. 64. q 8.
n ſuprà q. 9. n. 2.
o conſ. 304. n. 88.
p lib 7. criminal. c. 3 n. 8.
q conſ. 100. n. 64.
r d. q. 9. n. 14. & 15.
s rub. de ind. n. 77.
t d. verſ. Secũda regula.

u supra.
x lib. 1. commun. opin. ver∞, Inquisitio nem præcedere debet.
y d. loco, nu. 21.
z Bald. in l. 1. C. de sum. Trin n. 6. Marsil. consf. 12. nu. 38 consf. 15. n. 5. & 6. consf. 28 n. 16. Grãmat. consf. 21. nu. 7. Clarus §. fi. q. 21. n. 5.

stantur; Clarus [u], *Bonauoij* [x]. Farinacius [y]. sufficit ergo quoad inquirendum in nostro crimine excepto nominatio reorum. vt optimè post Baldum alij [z]. Hæc adeò certa puto, vt mirer quosdam cõsultos de inquisitione in hoc crimine contrarium, contra communem & praxim, rescribere ausos fuisse.

C Cõclusio 2.

a d. sect. 3. n. 2.
b in Pract. crim. c. 8.
c d. consf. 18. n. 41.
d d. consf. 100. n. 64
e memb. 2. cõcl. 6. dub. 2. illat. 6.
f d. disp. 6. q. 13. punc. 4. §. 3. vers Secunda regula.
g d. q. 37. nu. 26. & 46.

Quod attinet ad torturam, res est controuersa: nonnihil tamen quod olim tenui, non requiri diffamationem [a], idem nunc adhuc cum affirmantibus Friburgensib. & Ingolstadiensib. assero; cum Lanfranco [b], Deciano [c], Menochio [d], Binsfeldio [e], & Valencia [f]. Nam si sine aliis adminiculis duorum nominationes valent contra personam bonæ famæ: certè non requiritur præcedens denunciationem diffamatio.

Deinde cùm hoc crimen sit occultissimum & Lamiarum maxima vafrities, vix vnquàm diffamatio præcedit denunciationem. Fama quoque est, indicium remotum à facto, & persæpe vox populi vana & fallax, etiam cùm à personis honestis & fide dignis orta, vt benè Farinacius [g].

h lib. 1. præsumpt. 89.
i vbi suprà.
k patet ex ordinat. 29. & seq. vsque ad 32.

Doctores etiam cùm agunt de propriis & peculiaribus indiciis in crimine maleficij, aliquãdo vnum, aliquando plura ad torturam requisita recensent: non tamẽ addunt famam debere concurrere cum illis, vel illa præcedere; sed potiùs contrarium insinuant. aliquando namque docent famam seu diffamationem solã absque aliis adminiculis sufficere; aliquando alia indicia sola: vt videre licet apud Menochium [h], Binsfeldium & à me citatos [i]. Et ipse Carolus V. ponens indicia, quæ singula sufficiant ad torturam, nullam diffamationis adiicit mentionem [k]. Nec obstat const. 44. vbi additur expresè, *& illa persona sit super hoc aliàs infamata*. Non, inquam, obstat. Nam conditio illa non ad omnia præcedentia indicia, sed ad proximum tantum spectat: iuxta limitationẽ illam eruditam Menochij, quòd quando determinabilia sunt inæqualia seu diuersæ rationis, tunc quæ illis subiungitur ratio vel restrictio non ad omnia, sed ad id quod proximè præcedit, referenda est, vt illud limitet ac determinet [l].

l li. 4. 1. præsump. 89. n. 143.
E
m Martin. Azpilqueta rub. de indic. n. 78.

Nec obstat etiam *c. inquisitioni, de accusa. & inquisi*. nam illud c. vel procedit tantùm de duobus vel pluribus extra iudicium denunciantibus maleficium [m], vel si extendas ad denunciationes in iudicio, intelligendũ cùm alia indicia sufficientia desunt: tunc enim diffamatio saltem est necessaria: secus si adsint alia indicia proxima & vrgentia.

QVÆSTIO VIII.

An satis sit denunciari aliquem aut aliquam à pluribus, quod ipsum viderint in conuentu & congregatione sagarum, in ordine ad torturam absque eo quod damna fecerit?

A

a lib. 2. Disq. Mag. q. 16. & pleniùs lib. 5. sect. 16. post lib. TT, in solutione 5. argument. in editione 3. Moguntiæ, apud Albinũ in folio.

QVI tenent negatiuam, nitũtur variis fundamentis. nam eorũ quidam totũ hoc choreærum & conuentuum negotium exsibilant, vt deliriũ: & reuera nihil tale accidere contendunt, quos puto me satis copiosè refutasse [a], & ostendisse vt plurimum non esse illusiones, & modos suggessisse Iudici, quibus discernat illusas à non illusis. Postea vidi quorundam Doctorum quoddam M. S. consilium. in quo conantur eleuare hoc genus indicij, sed argumentis. vt videbitis, vix dignis refutatione: respondebo tamen hîc, vt ipsimet videat, si hæc videbunt, fundamenti sui infirmitatẽ.

b l. qui testamẽ. §. fin. ff. de his, qui in test. delent. l. testium. c. de indic. Blancus de indic n. 49. & alij.

Primò, quia testis minùs aptè extra sensum vel ex sensu rei depositæ deponens, probat [b]; sed istæ quæ denunciat se vidisse illas mulieres in choreis & comessationibus, non deponunt per sensum aptum, quia tunc illum non habebant. igitur nihil probant. Respondeo, transeat maior, etsi indiget interpretatione. Negatur minor. Quã illi sic probant, vtar eorum verbis: Pro constanti namq; habemus, quòd hæ striges & lamiæ in actu & raptu illo existentes sensus suos cum operationibus naturalibus & veris non habeant.] Quod pro constanti habetis boni viri, hoc communiter Iuriscõsulti & Theologi, pro falso habent, fatentur aliquando ita contingere, sed rariùs longè. Videte etiam quàm constanter id probetis quod habetis pro constanti. Id (aiunt) ex eo colligimus, quòd congregationes istæ in locis syluestribus & palustribus fit, vbi cibi & epulæ sordidæ, infames, vt plurimum terreæ apponuntur, nullum alimẽtum, sed nocumentum afferentes; supellectilia, vasa argentea, & alia denique omnia ibi existentia, vel non vera, sed solùm apparentia, vel ea adeò subtili & adeò fallaci materia fabricata, vt verè non consistant, & hinc ad simplicem Domini N. IESV CHRISTI nominationem euanescant.] hæc probant multorum testimoniis, quod nihil necesse, quia non probant quod illis probandum erat. Deinde addunt pro minore argumenti: Et tamen praxis demonstrat, quòd de amœnissimis locis, suauissimis cibis, & rebus pretiosissimis deponant atque testentur. Quod est argumentum efficax & ineuitabile deficientis vel saltem deprauati, & minùs apti sensus.]

c Vide dicta à me locis præfatis.

Respondeo, Hos argumentantes valdè allucinari, quoniam ab eo, quod aliquando contingere Grillandus Remigius, ego, & alij asserimus, ipsi inferunt vniuersalem, id semper contingere. cur si nobis credi poscũt de iis, quos deceptos diximus, non credunt de reliquis, quos deceptos negamus? Cur putant, quia in loci ornatu deceptio est, sequi tali in loco non fuisse corporaliter? Quasi nõ possit dæmon illas & eò trãsferre vt illic verè fuerint, & nihilominùs amœnitatem hãc oculis & cibos palatui & similia obtrudere, more præstigiatorũ. an quia puto me in præstigiatoris ludo vidisse quæ non vidi, sequitur me in ludo non fuisse? An non veram cladem gregibus dedit Aiax, quia Laërtiadem & Atridas cædere se opinabatur? Sed euanescunt audito nomine IESV. præstigiæ ergo fuere, non tamen ideò, non illic fuere striges, quæ præstigiis ibi delusæ. deinde potuit subitò, quæ vera & solida erant, diabolus oculis subtrahere, vt sic euanuisse videantur. Sit ergo hoc argumentum sensus quoad quædam deficientis, & aliquando: quid inde? subdunt rationem physiologicam. Totius corporis compago & sensuum harmonia pro sui conseruatione mediocritatem quandam requirit: ideò in tantã motûs violenti celeritate, vt est asportatio illa diabolica, consistere non potest.]

Respondeo, Mediocritatem hanc non consistere in indiuisibili: sed habere suam latitudinem, in vno maiorem, quàm in alio. Diabolum verò, qui vires singulorum optimè perspectas habet, iis motus velocitatem sic attemperare, vt præter fatigationem detrimenti nihil sentiant. An minus videt audit, gustat, sentit, qui veredariis currit. & fatigatur, quàm qui sensim pedibus ambulat? Addunt;

Præterea

Præterea spectra, quæ nocturnis tenebris imaginationi perterritæ sese offerunt, quoties illa supposita nox sit, vsque adeò vim omnem corpoream lædunt, vt vel à deferente deciderent homines, vel terrore consternati perirent, vel in grauissimum aliquem affectum inciderent, quod experiuntur, qui leuioribus occasionibus persæpe ex solo terrore in grauissimos incidunt morbos. Quare si eò incolumes deferuntur, necesse est vi aliqua naturę vires excedente suspendi animæ actionem in totum corpus, ita vt veluti cadauera sensûs ac mētis omninò expertia pro illo tempore sint: & hoc est quod nouissimè voluit Delri[d] *his verbis: horū enim vnctione obstupefacit sensum & miseris persuadet*, &c.

His verbis. d quæst. lib. 2. sect. C. ver. possit dæmon.

Quæro cur non addunt quid persuadeat, quod ego addidi, *persuadet vnguenti vim esse maximam?* an quia videri volebant me dicere, *persuadet illis quæ non sunt?* Certè miror me dici voluisse, quod tam exactè refutaui[e]. hoccine est bonâ fide consulere? Dico iterum nihil aliud me ibi asseruisse, nihil voluisse, quàm causam reddere, cur quod sine vnguine dæmon posit, cum eo malit. Terror nasci solet ex re incognitâ, nam notis non terremur vehementiùs nec diutiùs. Sagæ sciunt quæ vident dæmones esse, & ipsorum fieri operâ, quibus etiam commiscentur. facillimum est illi, imaginatione non læsâ, sed delusâ, sensu non sublato, sed aliquantulùm alterato, eas deferre. cætera quæ addunt mera & inania verba sunt, nec à me, nec aliis admittenda.

e totâ illâ q. 16.

C Pergunt. Alia & secunda ratio huic valdè proxima nos trahit, quòd hæ personæ vel vi venefici huius vnguēti, vel furore diabolico, ita diuinâ permittente manu, prorsùs ebriæ & furiosæ dicantur. Abbatis Trithemij verba[f], cùm propositæ rei apprimè seruiant, referre placuit: *Voluntatem habent* (inquit) *deprauatam, quæ eas conuertit in furorem, suo mentem præoccupante, mox dæmones se furentibus applicant, & effectum eorum, quæ ipsæ malefic æ petunt, Deo permittente, dæmones insanientibus præstant.*] Simile voluit Picus[g], dum inquit, *Necromantici furunt, Chiromantici delirant, Magi insaniunt.*] At iure probatum est, quòd dicta furiosi & ebrij non considerentur[h].

f d. q. 6. col. 3.

g de rerum prænot c 5. in fin.

h Specul. de test. §. 1. n. 8 Bart. de test. ver. furiosi, Alber de test. nu. 32. Campeg. de test. reg. 114.

Respondeo, Argumentum æquiuoci vitio laborare. Nam in minori, I. C. illi furiosos vocant, propriè sumpto vocabulo, quorum imaginatio lęsa. In maiori Trithemius de voluntatis malitiâ loquitur, & furoris vocabulum sumit impropriè, sicuti cùm iratos dicimus furere. Quod in Pici verbis clarius elucet; quis enim non videat sic dici furere Necromanticos, & insanire Magos, sicut dicuntur Chiromantici delirare? quis vnquàm vllorum istorum habuit pro verè furioso; quem catenis nō disputatione compescere solemus? Nónne illud, *voluntatē habent deprauatam*, satis indicat de quo furore loquatur Trithemius? Furor ille quem Bartolus & cæteri dicunt à testimonio arcere non oritur à voluntatis deprauatione: sed ab imaginatione læsâ natus, impedit sanam & liberam voluntatis functionem.

3. argum.

D Tertium argumentum adhuc leuius est. Considerámus (aiunt) quòd hæ sagæ & maleficæ, à tempore & momento illo, quo liniuntur & vnguntur, vel saltem à dæmone asportantur, vsque ad tempus quo reuertuntur, naturam dæmonis assumunt, vt inter ipsas vel dæmonem nulla vel modica exstet differentia, & quicquid ipsæ agunt, non ipsæ, sed dæmon operatur, quod probant verba Trithemij modò relata ibi: *illorum dæmones se furentibus applicant*: quod etsi non eueniat per modum obsessionis, & quòd dæmon sagam ingrediatur, ibíque tanquam dominus nauis operetur, euenit saltem, quòd tanquam extrinsecus motæ, per immutationem phantasmatum plurima inania & falsa ostendat, sensus ludificet, decipiat, atque fascinet.]

Duo his verbis inuoluuntur, quorum vnum nihil commune habet cum altero, etsi quasi ratio alterius adiungatur. Prius est, *eas tempore strigiportij, naturam dæmonum assumere, ita vt inter illas & hos vel nihil vel modicum intersit.* Hoc cùm sit falsissimum, pernego. Quæso si eques ab equo abripiatur, & illo in equo hærente, sed equum regere non valente, equus segetes calcet & conterat: etsi verè calcatio equo sit adscribenda, tamen quis dicat equitem equi naturam assumere &c. Nec ad rem facit quòd hunc inuitum portat equus: nam nec striges semper spontè conscendunt fictitium hircum. Vnde apparet, quod ex Trithemij secundo loco ponitur, non probare quod pręcessit sed tantùm aliqua fieri ab ipso dæmone, quæ striges se putant facere. Quod non negamus, sed asserimus falsam esse illam assertionem generalem, *quicquid ipsæ agunt, non ipsæ, sed dæmon operatur*. Quæ ab homine nullo pacto aut vix fieri queunt, illa dæmonis operationi possunt adscribi: sed esse in conuentu, saltitare, se ingurgitare, blasphemare, &c. fiunt instigante dæmone, sed à strigibus patrantur. Et benè quòd ipsimet hoc aduertentes sua cædunt vineta, cùm immediatè subiungunt.

Et si quid verè & per sensus operantur, quod in quibusdam actibus negari posse non videtur, vt in saltibus, & concubitu cum dæmone iuramentis & obligationibus cum eodem ineundis, aliísque dæmoni vtilibus & proficuis, totum hoc ipsi, tanquàm instigatori & domino earum personarum iam facto tribuendum videtur[i]. Abbas Trithemius[k] vbi (inquit) Dæmonem vti voluntate furentis maleficæ, sicut artifex instrumento ad operandum. Remigius[l], quæ dicuntur dęmonum ministerio & opera fieri.]

i iuxta regul. l. & si amicis. ff. ad leg. Iul. de adult. k d. q. 5. l d. c. 14. col. 10.

E Respondeo, Incauta Trithemij verba videri hos allegantes in alterutrum præcipitasse. Vel enim voluerunt hoc sic tribui dæmoni, vt non mereantur propter ea facta punitionem lamiæ: vel vt absolutè propterea negemus eas id operatas. Vtrumque est intolerabile. Posterius quidem, quia licèt ille sit dominus imperans, & suasor incitans, tamen in tripudio pedes mouet, & vult mouere lamia, atque ita de cæteris actibus. Nec seruum latronum à pœnâ latrocinij liberat iussio sui domini. Idcirco & prius negandum. Deceptio suadentis, non impedit ne actio persuasi sit voluntaria. Putare autem quòd diabolus si eorum voluntati dominetur, & liberi esse arbitrij, seu liberè velle desinant, Catholicæ fidei repugnat. Quapropter comparatio illa instrumenti fabrilis nec satis apta, nec satis propria est. artificis absolutum in serram dominium est, adeò vt cùm ipse vult, serra idonea non posit non serrare: dæmonis in voluntatem lamiæ potestas nulla, nisi instigandi; sed semper illa potest cum Dei gratiâ, abnuere ac dissentire. Et quia hoc potest; quando dæmoni cooperatur, rea pœnæ fit, hîc temporariæ, in altero sæculo æternæ. Denique quid hæc omnia faciebant ad rhōbum? nam etsi vera forēt,

non sequeretur sagas conuentibus se interfuisse dicentes falsum deponere. Quod probandū erat, nec tamen hoc argumento vel sequentibus probatur. Sequitur enim:

F » Et hac solâ ratione vel transmutationis vel omnimodæ similitudinis & operationis has dici existimamus lamias: quod est certi dæmonum generis nomen [m], vel strigias nuncupari nomen paludem infernalem significans [n].

m Torquemada d. Dialog 3. fol. 4. in fine. n p anc. Bernard. Comens. de strigib. in prin. o Comment. in Tragœd. Senecæ, & in Disquis.

Vbi estis Etymologiarum studiosi? accurrite. *Lamiæ dicuntur certi dæmones*. esto: nam idipsum aliàs probaui ex sacris literis & patribus[o]. Ideò illę dictæ lamiæ, propter trium causarum vnam. prima est, *transmutationis*: sed eas transmutari in dæmonem, id verò veræ fidei repugnat sanctionibus, abstinēdum ergo ab hac ratione. Secunda est, *omnimodæ similitudinis*. Hæc ratio sic indefinitè posita æquè falsa est ac prior. debuerunt addere in malitia, aut quid simile. & adhuc negaretur lis *omnimodæ*. *Tertia & operationis*, hanc admitti posse censeo explicatam, instigatæ & adiutæ à dæmone.

Strigiæ non vocantur, sed Striges, & Strigæ, à vulgo, nec illud à palude Stygiâ, ridiculum commentum rei tam seriæ inserendū. dictæ ab obscœnā volucri *strige*, cui nomen à stridendo, vt docui aliàs ex Sereno, Ouidio, Festo, quibus hac in re potiùs credere debuerunt, cùm & Simancas id clarè posuerit [p], quem ipsi laudant.

p Catholic. instit. cap. 32. n. 1.

G Denique rationibus his, maiori huiusmodi, *Lamiæ sunt dæmones vel saltem dæmoni similes*, subiungunt hanc minorem; sed dæmonis testimonio nullo modo iudici credendum, ergo nec lamiis. hæc enim argumentatio tota latet in his verbis, quæ subiiciunt:

» At impium esset nedum dicere, sed dubitare, an dicto dæmonis mediato vel immediato, absolutè vel ad effectum inducendi aliquod indicium credatur, cùm sit inimicus humanæ naturæ, author ac pater mendacij, ac demum iniustitia ipsa, quia nihil aliud esset, quàm quòd ministri iustitiæ super iniustitiâ se fundarent.

Respondeo, Quando creditur denunciationi sagarum creditur non dæmoni, sed ipsis mulieribus, quę vel inuito illo, vi tormentorum, aut sponte suâ veritati testimonium, & iustitia adiutorium exhibent.

4. Quartum argumentum horum consulentium tale est in summa. Dubia probatio nō attenditur, sed requiritur quòd per necesse concludatur [q]. Sed probatio petita à denunciatione lamiarū est planè dubia Ergo. Respondeo, sufficere vt pro natura delicti verisimiliter concludat, vt aliàs ostendi [r]. Et minor quoque falsa est, nec benè probatur duobus quibus probant. Primum est, quia quòd interfuerint conuentibus, non gignit nisi ex consequentiâ quādam præsumptionem sortilegij & aliorum criminum. aliquando enim intersunt aliqui nihil horum committentes. Secundum est, quia potest fieri quòd vel ipsæ deponentes delusæ realiter ibi non adfuerint: vel denunciatarum absentium dæmon figuram ibi repræsentauerit. Ad primum dico: nunc tantùm quæri, an sufficiat denunciatio ista ad hoc, vt iudex verisimiliter putet interfuisse & idcirco eo fine torqueat, vt fateantur de illa præsentia: interrogatio de cæteris criminibus consequens est, quia vix vnquam fit, vt qui intersint non sint criminibus illis ordinariis irretiti, & ideò est de hoc præsumptio vrgentissima.

q c. in præsentia, de probatio. H r s. q. 1.

A Ad secundum dico vtrumque illud rarò fieri: & posse iudici probabiliter constare vtrùm deponens fuerit delusa, necne. de repræsentatione quoque innocentis, rarissimè eueniunt similia exempla. Vtrumque docui [s], docuit etiam posterius istud Binsfeldius, & alij.

s d. sect. 16.

» Quintum argumentum est istud: Quintò nos mouet authoritas aliquorum sic in specie tenentium quòd de dictis, visis & gestis in conuentibus illis diabolicis nulla prorsus habeatur ratio. Prieras [t], Simancas [u], Bernardus Comens [x]. Nouissimè Romanus [y], & ita passim seruant tribunalia Italiæ, potissimum verò sanctissimæ Inquisitionis, prout ministri tam vrbis, quàm huius ciuitatis plenè testantur.]

I t de Strigimag. lib. 1. c. vlt. pun. 16. in fi. u Catho lic. tit. 7 n. 13. x in Lu cerna in quirit. de strigib. lib nu. verf. aduertas. y deinde. caus. cu c. ima. d. n. 10.

B Respondeo, Authores allegatos non asserere quòd de dictis, visis, gestis in conuentibus nulla prorsus habeatur ratio: sed tantum sæpè falli & deludi deponentes, eò quòd ea putent dicta, visa, gesta in conuentibus quæ reuera ab illis dicta, visa gesta non fuerunt Refero me, vt dici solet, ad fidem libri. videbis (Lector) Simancam expressè docere aliquando nec falli, nec deludi, sed vera deponere, & quæ dixerat ex Ponzinibij & Alciati sentētia [z], ea refellere [a], & addere quod asserimus de vero & reali strigiportio, *id tam certissimis testimoniis, & tam evidentiæ rerum experientia comprobatum & cognitum esse, vt simplicitèr stanti dum*, [illegible] *infici ri*. quod verò in secundâ editione posteà addidit, tantùm eâ causâ addere, vt sciamus minus credendum illis de facto alieno, quàm de proprio deponentibus: item minùs quando de nocturnis conuentibus accusant socios, quàm quando eos accusant de criminibus clarâ luce, & extra conuentus illos phanaticos patratis: item minùs fidei contra socios mereri, quando nihil aliud imputat quàm comessationes & choreas illas nocturnas, quàm quando illas simul & alia facinora putà infanticidia, messes grandinatas &c. Quæ vt vera fateor, ita non video quid faciant ad vniuersale illud aduersariorum dictum (*nullam prorsus habendam horum rationem*) adstruendum. Quamuis etiā Simancas in eâ sententiâ fuisset, illiusne solius dictum communi sententiæ & praxi præponendū? Eadem planè mens est Cumani & Prieratis: quorsum enim tot exempla conuentuum adferrent. & tam diligenter, quæ in illis fiunt discuterent: nisi vellent ea Iudicibus esse nota, & ab iis eorum quam decet, haberi rationem? Dico quam decet quia ipsorum prudentiæ esse volebant, considerare in casu occurrenti, quid verosimilius; delusam esse deponentem nécne, iudicare. Quare cùm tam non bona fide scriptores istos allegarint, meritò non credo quod de praxi Italiæ & vrbis addunt. In vrbe & aliis locis Italiæ Iudex fuit Ghirlandus, qui eorum rationem semper habuit: sacri Palatij Magister fuit Spinæus; Itali Ananias, & Picus, & alij, & tamē omnes satis clarè ostendunt, vel maximam de his habendam rationem. Quod attinet ad Nouel. Rom. de test. quis vel ipse cum Alciato & Ponzinibio toties refutatis, vt tot Theologis, quorum constat hanc communem semper sententiam fuisse: tot Iureconsultis, (& fallitur Simācas putans contrariam esse communiorem) tot philosophis & medicis, tot probatissimis historicis, vnus obiiciatur?

z d n. 5. a n. 6.

C D E

b vide certos a n. 14. 16 & d. n. 16. Pars vera, b concl

K Quantò solidiùs, licèt breuiter, Patauini Doctores asserunt? Satis esse quoad effectum torturæ, vt nominatores dicant illam aut illas vidisse in

conuentibus & conuenticulis sagarum, nec oportere probare de damnis alicui illatis, & citant Binsfeldium [c], & me [d]. Idem asserunt Doctores Friburgenses, propter alia multa crimina, quæ solent præcedere conuentus, vt apostasia, & blasphemiæ; & concomitari, vt idololatria, [f] sodomia, &c. quæ enumeraui supra [e]; & quæ nec minùs imò magis, Iudici punienda sunt, quàm damna agris, pecoribus, hominibus data.

c de confess. malef. memb. 2. concl. 6. dub. 2.
d d. sect. 16.
e d. sect. 16. l. 11.

L Nimis enim audax ille consultor fuit, qui asseruit, se pro Theologico axiomate audere affirmare, Quòd Iudex sæcularis minùs sollicitus esse debeat quando inculpatio est de sagarum conuentibus & choreis, quàm quando est de maleficiis venenariis seu damnosis proximorum rebus aut corporibus.] Nullus enim Theologiæ peritorum hoc axioma pro rato aut securo accipiat, sed pro paradoxo & periculoso. Tum quia ratio parum efficax est, quâ id probat; nempe quia ex conuentibus illis & choreis respubl. directè damno non afficiatur; tum quia nihil vrget confirmatio, quòd ideò sanctio Carolina in solo illo maleficio noxio seu venenario rogi pœnam præscripserit: in conuentuum verò & ibi patratis criminibus sagarum liberam iudici pœnam reliquit, videlicet vti sciat hæc sibi minùs consideranda, quoniam reipu. minùs sint perniciosa. Periculosa certè (vt dixi) opinio, nec vera: semper enim Iudici maioris faciendus est honor & iniuria Dei, quàm cuiuslibet hominis: & magis læditur respub. atroci iniuria Deo, quàm hominibus illatâ. Quare de illâ magis sollicitus esse debet, & eam acerbiùs punire, diligentiùsque conniti ad exstirpationem criminum, quæ directè lædunt maiestatem diuinam, quàm quæ directè vergunt in hominum iniuriam damnumve. Iudex etiam sæcularis in iudicando non reip. tantùm sed Dei vices gerit. Sæcularibus quoque Iudicibus loquebatur Iosaphat Rex cùm diceret [f]: *Videte, quid faciatis, non enim hominum exercetis iudicium, sed Domini.* Non de homicidiis tantùm & veneficiis, sed de omni maleficio ac crimine sagarum capiendum illud [g] *Maleficos non patieris viuere*, vbi vocem Hebræam MECASSEPHAH מכשפה non esse restringendam ad veneficum alias contra Vvierum docui. In conuentibus dæmonem adorant, in iisdem nefandissima quæque patrant, venena præparant, clades hominum pecorúmque calamitates frugum decernunt. Solius idololatriæ quanta Iudici sollicitudo gerenda, docet S. Scriptura [h], vbi expressè præcipitur: *Ne parcat ei oculus tuus, vt miserearis eius, aut occultes eum, sed statim interficias.* Non scio vbi de vllo crimine, quod reip. directè noceat, sic loquatur sacra Scriptura. Nec sinit prudentia simus solliciti de riuulis auertendis, magìs quàm de fonte exhauriendo, Fontes malorum sunt isti conuentus; riuuli tantùm illa veneficia & damna data. Inanis ergo ratio est illa de directo damno.

f 2. Paral. 19. 6.
g Exod. 22. 18.
h Deut. cap. 13. v. 8.

Tinniant aures horum consultorum, expauescant corda Iudicum illis credulorum, ad illa Iudici per prophetam comminata Dei verbis [i]: *Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus, Absit hoc a me; sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt: & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tua.*] Cur Iudici tã grauiter minatus? an quòd veneno vel ferro aliquos intemerarat? an potiùs quia Deo illatam à filiis iniuriam satis vltus non erat? Scilicet minùs sacrilegæ sunt sagæ, quàm filii Heli?

i 1. Reg. 2. 30.

Sed obiicitur Carolina sanctio [k], & malè obiicitur. Multiplici enim solutione sine negotio remouetur. Potest dici cum Friburgensibus [l], nomen, *Zauberey*, accipi in generaliore & latiore significatione, quatenus & Magiam & maleficium complectatur. Nam ex Germanicæ linguæ proprietate liquet, & magos & maleficos, *Zauberer*, vocari. Ideò cùm magi & malefici strictè sumptis vocabulis valdè differant, vt docet Binsfeldius [m], & grauius sit delictum maleficorum, nihil mirandum, si distinctas vtrique crimini pœnas Imperator præfixerit. Vel cum Binsfeldio [n], Imperatorem in hac constitutione non loqui de delicto Magiæ secundum totam eius latitudinem, quâ comprehendit vt species Diuinatoriam, Amatoriam & Maleficam seu Veneficam, sed secundùm vnam speciem, nempe tertiam, quatenus veneno grassantur; & hominibus iumentísque nocent [o]. Constituêre itaque, si veneno grassentur, & de facto hominem iumentúmve necasśint, comburi debere: si verò effectus seu nocumentum hoc secutum non fuerit, tunc non ordinariâ ignis, sed extraordinariâ pœnâ prudentis viri arbitrio puniendas [p]. Vel denique, vt olim respondi, illic Imperatorem non negare, quin maleficæ, si cum dæmone fuerint fœderatæ, si in conuentibus consueta fecerint, morte plectendæ sint: sed sancire, si venenariæ sint, semper igne puniendas; si verò nó sint venenariæ, arbitrio iudicis puniendas, hoc est, aliquando igne, aliquando alio supplicio. Nec enim (vt volunt aduersarij) idcirco venenariis rogum intentat, quòd alios minùs noxios censeret reip. (contrarium iam docui) vel quòd in istis detegendis minorem iudicis sollicitudinem exigeret (quod de tam pio & diuini honoris & fidei vsque adeò zeloso Principe non est credibile) sed quoniam volebat cauere, ne Iudices errarent, existimantes in damnis per hoc crimen illatis, eodem arbitrandum modo, quo de cæteris criminibus damnificantibus, in quibus, pro quantitate damni, vel personarum occisarum qualitate, pœnæ magnitudinem moderãtur; vel etiam putarent tales noxios veneficos, sicut cæteros homicidas, decollandos: id inquam ne censerent, sed intelligerent quàm atrox crimen sit veneno & ope dæmonis quem tollere, ideò huiusmodi reos omnes voluit vltrici incendio absumi. De cæteris criminibus à lamiis designari consuetis, id noluit exprimere, quia satis censuit Iudicibus id persuasum, ipsâ Germaniæ praxi iam à Friderici & Maximiliani primi temporibus receptâ, cui non est censendus voluisse tam clanculùm, & obscurè per consecutionem quandam detrahere.

k ex art. 109.
l in d. sanctio.
m in l. multi, 6. C. de de malef. & Mathema in prin
n in l. 6. C. de malef. & Mathem. circa fin. concl. 2.
o l. 1. C. de malef. & Mathem.
p l. sunt quædam, ff. de extraord. crim.

QVÆSTIO IX.

Quando sit talis denunciatio, quòd hæc vel illa persona interfuerit conuentibus sagarum, an requiratur specificatio temporis & loci, vel verum sufficiat generalis denunciatio plurium absque huiusmodi circunstantiis ad inquisitionem & torturam?

SICVT iure communi ordinariè in accusatione exprimi debet locus & tempus; non dies, sed mensis annúsque [a], quando factum semper,

a l. libellorũ. ff. de accus. & ibi Bar. n. 2. c. fin. §. libellorum, 2. q. 8.

non vnâ die certâ punibile est [b]: sic etiam in particulari inquisitione, quia Iudex tunc vicem subit accusatoris [c]: & ideò, vt reus suas defensiones queat instruere, debet in inquisitione etiam diem exprimere; si reus id petat, quia fortè vellet docere se tum alibi fuisse; Bartolus [d]. & quamuis Imola contrarium senserit, ibidem tamen communiter doctrina Bartoli obtinuit, Ias [e] Bossius [f], Gigas [g], Clarus [h], Angelus & Augustin. [i] Mascardus [k], Farinacius [l]. Tam iudex tamen quàm accusator, si dicerent se diem ignorare, & id confirment sacramento, excusabuntur [m].

Immò tam necessarium est regulariter vt in accusatione & inquisitione speciali locus, annus ac mensis criminis inserantur, vt etiam parte non petente, ipso iure censeatur inquisitio aut accusatio nulla, vtpote deficiens in substantialibus: ita post Alex. & plurimos ex communi sententiâ Clarus [n], & Farinacius [o]. Quæ vt certa sunt in criminibus non exceptis; ita mihi certum est etiam in exceptis optimè facturum Iudicem, ad hoc vt plenissimè muneri suo satisfaciat; si factum sit huiusmodi cuius annus & mensis ac locus à denominante exprimi non difficulter queat; si de his circunstantiis nominantem interroget, hoc tantùm volui [p], non verò, quòd si in crimine Magiæ, maximè si plurium adsit nominatio, hæc interrogatio & expressio loci ac temporis prætermissa fuerit, ideò inquisitionem nullam redderet.

Illis enim assentior, vt & Friburgenses, qui asserunt in criminibus exceptis prædicta solemnia, quoad additionem loci & temporis non requiri. gloss. in princ. verb. & instituendo, Instit. de public. iudic. Bald. cap. 1. num. 20. quib. mod. feud. amit. Angel. de malefic. verb. falsario, num. 37. vers. hæc est quadam inquisitio. Hippol. de Marsil. singul. 163. Fernandes Garzarans inter cons. crimin. vol. 1. cons. 125. Menoch. cons. 100. nu. 88. & 91. lib. 1. Ziberius Decian. cons. 18. n. 22. vol. 1. dixi d. lib. 5. sect. 2. §. Tertiò requiritur ad formam, & hoc voluit vnus pro parte aduersâ consulentiū in scripto cuius initiū; *Operæpretium videtur*. hisce verbis: Necesse non est, omnes huiusmodi circunstantias à denunciatoribus indicari, præsertim quando huius rei impedimenta legitima adferuntur. Sufficit enim hoc casu, si ex aliis tantùm apparet ex quibus Iudicis animus moueri potest, vel quasi certò credat denunciantes vera dicere Quod & probat quia Iudicis arbitrio (ait) relinquitur, vtrum indicia ad torturam sint sufficientia.] Sunt & aliæ rationes pro hac decisione, quia quando idem crimen sæpiùs, ordinariè, & quasi ex consuetudine patratur, locis maximè variis, & vtplurimum incertis vel incognitis, aliquando etiam ornatu toto loci ficto & præstigiis instructo, vix potest circunstantia loci & temporis certò exprimi; loci quidem, propter patagium illud præstigiorū; temporis, propter actuum frequentiam, accedit quòd in his conuentibus sæpè inebriantur, quòd omnia fanatico ritu peragantur; quibus rebus memoria facilè perturbatur quoad locum & tempus: sed non tam facilè quoad personas: quod docet quotidiana experientia Videmus enim quòd ebriosi licèt cōpotores suos probè nouerint, & eorum memores sint, temporis tamen & loci, vbi symposium fuit non recordentur. Sanè quod frequentia & iteratio actuum memoriam confundat, testatur Bossius [q], & quòd in his criminibus, quæ iterari & frequentari solent, tempus & locus non sint de substantiâ, & ideò

A prædictarum circunstantiarum omissio non vitiet depositionem meritò multi tenent, Felinus [r], Ioannes Crottus [s], Ioachimus Mynsingerus [t].

Item quando agitur de probatione alicuius actus, puta criminis aut possessionis aut alterius rei in genere, quæ ex pluribus actibus deducitur (vt si quæras, num aliquis sit concubinarius, vsurarius, &c.) tunc testes singulares in circunstantiâ loci & temporis recipiuntur [u]; cur non etiam testes generales seu de solo crimine tali (quale est strigarum crimen quoad conuentus) generaliter absque his circunstantiis deponentes admittantur in ordine ad torturam [x]? Si obiicias cum quibusdam l. 3. ff. de accusat. & l. in causis, C. eo. Respondetur, dictas leges in criminibus exceptis locum non habere; vt patet de crimine falsi [y], tenent hoc Baldus [z], Purpuratus [a], Cephalus [b], Riminus Iunior [c],

B Farinacius [d], & alij suprà citati [e]. Et de crimine læsæ Maiestatis humanæ [f], & ibi Bartolus [g]. Item Gigas post Salicetum & Præpositum & Decian [h]. & inde ducto argumento de crimine læsæ Maiestatis diuinæ, vt est hæresis [i]. Vnde ad crimen Magiæ valida est consequentia, quod rarissimè caret hæresi, aut apostasiâ; & ipsa quoque crimen est successiuum, & ideò solemnitas expressionis temporis & loci in eo non exigitur ne quoad mensem quidem aut annum, vt benè Farinacius [k], cuius doctrina vera est, siue id Bartolus voluerit [l], siue potius contrarium, vt non malè quidam contendunt.

C Obiicitur nostræ sententiæ constitutio Carolina [m]. Respondeo, eam iubere, vt interrogentur de omnibus circunstantiis necessariis, & non nimis difficilibus (nam hæ pro impossibilibus habētur) denunciantibus; quales de conuentibus videntur istæ. Nec enim credendus est optimus & prudentissimus Imperator voluisse iudicia retardare, denunciantes ad moraliter impossibilia, iudices verò ad superflua cogere, cum tanto reipub. damno.

D Difficilior obiectio est, non posse reis denunciatis defensionem tolli, quæ iuris naturalis est: ea autem in eo hic consistit, vt delati possint probare suum alibi (vt vocant) quod facere nequeunt, nisi locus & tempus conuentuum, in quibus dicuntur visæ, specificetur. Respondeo, in hoc nostro casu exceptionem istam friuolam iudicandam, quod vt intelligatur, paulò fusiùs hoc argumentum & solutio debent explicari. Qui contendunt defensionem hanc necessariam, quamvocant defensoriam negatiuæ probationem; vel loquuntur de defensione in genere, vel tantùm de defensione iuris positiui: vtrouis modo loquantur, vitium est in ratiocinatione, & captio. hoc vt liquidò appareat, suppono vt verissimum ex aureâ Baldi doctrinâ, defensionem iudicialem esse

E triplicem; vnam iuris naturalis, aliam iurisgentium, tertiam iuris positiui: seu, quod in idem recidit, duplicem, vnam iuris diuini, alteram iuris humani: & illam, quæ iuris diuini est, seu naturalis aut gentium, à nullo Principum seu hominum tolli posse; quæ iuris humani est seu positiui, ab illis tolli posse, qui hoc iure sunt superiores ac potiores. hæc fusè Baldus tractat [n]. Medices [o], & Zanchinus Hugolinus [p]. & sic conciliandia pugna Doctorum negantium defensionem reis adimi posse, & aientium id nonnunquam Principi licere.

Hoc posito, quod commune ac certum est, tota dis

b Bart. vbi sup. n. 12.
c Bart. in l. 1. §. si publico, n. 12. ff. de adult. communiter receptus iuxta Aret. & Felin. in c. qualiter, §. debet, de accus. & totius mūdi praxin. iuxt. Ang. in l. ea quidem, n. 3. C. de accus. Boss. tit. de inquisi. n. 90. Cl. §. fin. q. 31. n. 11.
d in l. is, qui reo. ff. de pub. iud nu. 12.
e in l. 2 §. si quis Ephesi. ff. de eo quod certo loco.
B
f suprà nu. 92.
g de crim. les. mai. tit. qualiter procedatur. q. 3.
h qu. 12. n. 6. & 9.
i in addit. ad Ange. in glos. de ann. præsente. n. 2.
k concl. 512. nu. 3.
l q. 1. n. 20.
m d. q. 12. n. 9.
n d. nu. 6.
o d. q. 1. n. 11. & 15.
p in Disquis. lib. 5. sectio. 3. sub lit. L, vers. tertiò requiritur, vt nominans diligenter.
q de opposit. contr. test. nu. 40.

r in c. cū causam, n. 1. x. de test.
s in tract. de test. p. 7. n. 41.
t cent. 4. obs. 10.
u gloss. in l. obseruare, de test. Couarr. a Leyua lib. 2. resolut. c. 5. n. 5. Masc. de probat. vol. 2. conc. 832.
D
x Masca. d. loco, n. 17.
y l. vbi falsi, C. ad l. Corn. de fals.
z in c. 1. in tit. quib. mod. feud. amitter. d. gloss. instit. de pub. iud. in prin.
a in rep. l. eiusta, n. 14. C. de edendo.
b cons. 304. n. 115.
c cons. 18. sub n. 72.
d q. 1. n. 13.
e vt l. illis enim assentior.
f extrav. ad reprimendum ite, super di. Ko crimine.
g in d. tit. qual. in crim. læs. Maiest. proced. q. 10.
h cons. 11. n. 71. lib. 1.
i Angel. in Auth. quomodo oportet Episc. fin. & Ang. Aret. in tract. v. hac est quædā inquisitio.
E
k d. n. 17.
l in d. l. Libellorum, nu. 10. & 16.
m art. 31. con. 2.
n de stat. à n. 75.
o tract. de tutris castris & oom. ...
p tract. ... [illegible]

ta dissentientium ratio in hoc Syllogismo concluditur.

Reis non est tollenda defensio:
Sed probatio negatiuæ est defensio:
Ergo reis tolli non potest.

ET SVBDVNT.

Tolleretur autem denunciatis negatiuæ probatio, si non esset necessaria expressio loci & temporis in denunciatione istâ:

Ergo non licet illas circunstantias omittere: & si sint omissa, nullius pretij futura denunciatio.

Respondeo, vel nihil concludere, contra nos vniuersam argumentationem, vel falsam esse maiorem & falsum concludi ex vnâ præmissarum falsâ. Nihil concludit, si maior est particularis, idem quod, *Quædam defensio non est tollenda*: tunc enim negaretur probatio negatiua esse illa quæ non sit tollenda, sed aliqua alia: & sic nihil in proposito concluderetur. Falsa autem foret maior si sit vniuersalis, significans quòd *Nulla defensio reis tolli possit*. Nam defensiones iuris positiui ex causâ tolli possunt, & friuolæ omnes tolli debent.

Si respondeant, se maiorem restringere ad omnes quæ sunt iuris diuini, seu naturalis aut gentium: tunc negatur talis esse ista probatio negatiuæ: quia est iuris merè positiui. pertinet enim ad modum defensionis, qui est huius iuris, licèt ipsa defensio secundùm se sit iuris diuini. ideò receptum est axioma; modum defensionis non modò per Principem, sed per statuta quoque ciuitatum tolli posse [q]. Et quòd ordinariâ etiam potestate in criminalibus ex iustâ causâ ipsamet iuris positiui defensio à Iudicibus tolli possit regulariter, & id sæpe factum docent non pauci, Farinacius [r], Franciscus Viuius [s], *Menchaca* [t], & cum Afflicto Baiardus [u]: quâ de re nihil affirmo vel disputo: id tantum, quod mihi sufficit, contendo, Iudices supremos, qui auctoritate Principis iudicant tunc posse iuris positiui defensiones adimere, quando friuolæ sunt: tales autem censeri, quando tantum videntur vtiles protelando iudicio, ne tam citò lis ad exitum perducatur, nec ad summam seu liberationem sunt profuturę. Huiusmodi quę reum non releuarent, defensiones posse Iudicem tollere, traditum ab Alexandro Bursato & Bosio [x]. posteà verò [y] non reprehendit hanc illorū sententiam; sed quòd iidem Iudicibus ad deceptionem reorum viam aperirent dicendo reum interrogatum debere exprimere quâ defensione vti vellet vt sic Iudex posset hoc prætextu exprimentem eluderet; id est quod meritò reprehēdit. Etenim vir prudens doctúsque ignorare minimè potuit, defensiones quæ reo non forent vtiles, esse friuolas, & proinde Iudici non curandas [z]. Hanc verò defensionem, quam aduersarij contendunt tolli non posse esse de hoc friuolarum numero probatur, primò, quia cum negatiua quæ non cadit sub sensum sit planè improbabilis, adeò vt reddat testem de falso suspectum [a], nos autem hîc versemur in probatione intuitiuâ, contra quam negatiua non admittitur nisi sit loco & tempore coarctata (sic ex Baldo Casonus [b]) quia non potest talis negatiua probari nisi per contrariam intuitiuam probantem affirmatiuè, quod illo tempore in alio tali vel tali loco illam personam viderint [c]: inde cōsequitur in casu chorearum & conuentûs, in quo plerique inculpantes nec loco nec tempore suam denunciationem coartarunt, non posse probabilem esse illam negatiuæ contrarię probationē, quādo denunciantes sunt mortui & proinde non possunt illas circunstantias addere quibus contradicens negatiua per contrarias circunstantias stabiliatur: Deinde versamur in crimine successiuo, in quo non sequitur, Petrus tali die non interfuit choreæ; ergo nec aliis diebus: nam depositio, Petrus interfuit choreis, generalior est incusatio, quàm vt possit tempore hoc vel illo coartari: nec contrarium magis videtur probari, quàm si de hæresi accusatus, quia concionibus interesse visus fuit, probet se non esse hæreticum, quia tali vel tali die ad hæreticorum concionem non accesserit; fieri enim potest quòd alio tempore accesserit. Tertiò in nostro casu vt contra affirmatem intuitiuam consideratione digna sit negatiua indirecta de visu, debet ea huiusmodi esse, in quâ constet de negatiuâ, deponentes illi loco semper præsentes fuisse, & vidisse, & audiuisse, & fieri nō potuisse, vt visu vel auditu fallerentur [e]: Quia necessarium est, vt ex negatiuæ indirectæ probatione non suspicio tantùm, sed scientia gignatur, vt per eam affirmatiua directa de visu elidatur: tanta verò certitudo in præsenti negotio nullo modo potest haberi. Nam strigiportia & conuenticula lamiarum fiunt nocturno tempore, cùm familia tota, atque adeò mariti in lecto iacentes eodem, dæmonis sæpenumerò arte ac ope, somno profundissimo, & morti simillimo compositi tenentur. quo ergo pacto tales dormitantij de visu poterunt testari, & dicere se totâ illâ nocte vigilasse? casu id vix potest accidere: ex curiositate, nunquam nisi præcedat suspicio, quam hic aduersarij abnuunt. si faterentur, hæc ipsa foret pro indicio nouo Iudici haud aspernando. Quartò, solent lamiæ cum exeunt ad conuentus domum suam fascinationibus implere, & vicarium dæmonem domi in mariti thalamo supponere loco suo; quod multis exemplis confirmant Binsfeldius & Remigius, & alij, & non infrequens esse constat: quòd si ipsæ nonnunquam domi remaneant, comparent in conuentu per substitutum, vt faciebat Doctor Flaetenus consiliarius Treuericus. & propterea non consequeretur, ego illam tali nocte vidi domi suæ: ergo nō fuit visa in choreis. Immò potiùs, quia in choreis visa in substituto, seu repræsentata; meritò Iudex colligit se ad torturam debere procedere, nec negatiuas probationes tales sibi expectandas: cùm non constet innocentes vllos solere repræsentari.

Equidem habeo pro manifesto, quòd si probatio ista negatiuæ in hoc casu admitteretur, & complices de choreis semper in denunciatione ad locum & tempus coarctarentur, idque vt substantiale denunciationi necessarium iudicetur: ferè omnem aditum obstrui quæsitoribus ad veritatem inueniendam. Nam vix illi complices poterunt satis certò illas circunstantias exprimere, & probare: neque per hoc eò magis Iudices de innocentiâ denunciatorum fient certiores: cacodæmoni verò fuerit facillimum, officiis & fascinatoriis præstigiis, quandocunque ei collibebit, per delusos iis testes, mancipia sua torturæ eripere, ad summam Dei Optimi Maximi iniuriam, ad iustitiæ dedecus, & totius humani generis exitium.

[q] Bald. & Menoces supra, Barbat. tract. de Cardin. legato a latere p. 2. q. 4. n. 3. Quintilia Mēdoza tract. de inhibit. q. 71. n. 10. & Redoan. tractat. de spol. Eccl. q. 13. n. 10. & multis Farin. q. 39 nu. 23. in fine.

[r] vbi s. n. 24. & 144. & nu. 102. & 107.

[s] volu. 2. commun opin. opin 717.

[t] c. 36. Illust. quæstio.

[u] addit. ad Cl. d. § fin. q. 47. num. 14.

[x] leges apud Farin. d. q. 39. nu. 77. & 78.

[y] num. 79.

[z] Vitalis de Cambā. tract. de clausulis, n. 17. nil notari, ex l. vlt de procurat.

[a] Furt. de testib. n. 51. Hercula. tract. de negatiuā probanda, n. 114. cum seq.

[b] tractatu de malef. c. 6. n. 6.

[c] Sic Hercul. l. n. 152. 154 & 246. cum seq.

[d] Vide Menoch. d. conf. 100. nu. 92.

[e] colligitur ex Mascardo vol. 2. de probat. conclu. 1091. num. 9.

QVÆ

QVÆSTIO X.

An in hoc crimine vel aliis exceptis, testes singulares in circumstantiis, dummodo conco[r]dent in effectu, substantiâ & fine, admittantur, & an huiusmodi testes singulares, quando plures sunt, faciant indicium ad torturam?

DVæ sunt quæstionis partes: ad quarum resolutionem præmitto, Doctorum sententias adeò hac in materiâ fidei, quam merentur testes singulares, esse varias, vt vix sit operæpretium eas recensere. Legantur Antonius Gabrielius [a], Ios. Mascardus [b], Crottus [c], & Simancas [d].

Suppono, quod omnes concedunt, testem singularem dici duobus modis. primò strictè, propriè ac absolutè cum quo ad eundē actum & personā nullus alius testis concurrit quoad effectum, substantiam & finem; vt pote quia quod alij deponūt non subordinatur ad id quod alter deposuit, seu tēdit ad alium effectum, & finem. Secundò laxiùs, & minùs propriè & secundùm quid vocari singularem, quia alij non conueniunt cum eo in quibusdam circunstantiis, tamen conueniunt in substantiâ criminis, & tendunt ad eundem effectum & finem probandum.

Quoad primi generis singularitatem, probabilior mihi videtur sentētia ad cōdēnationē illorū non sufficere, ad probandū crimen aliquod in specie, vt vnum homicidium, vnum raptum item aliquem fuisse in isto conuentu, &c. iuxta Clarum [e], Felinum [f], Gigantem [g], & Minsingerum [h]. Valdè quoque probabile est, nec in crimine in genere probando illos admittendos in ordine ad condēnationem: quia hanc esse communem multi censent & defendunt post Salicetum [i], Ioannem de Amicis & alios apud Clarum & Pegnam [k] v. g. si deponant aliquem esse vsurarium, hæreticum, &c. Et quoad istam singularitatem strictam, & quoad omnia idem censeo quoad torturam.

De testibus verò secundi generis, inuenio controuerti quoad condemnationem, & esse qui negent istos sufficere etiam in exceptis & atrocissimis: quod voluerunt multi citati, & probati à Claro & Pegnâ [l]. Ego tamen sequor contrariæ sententiæ defensores, nempe in criminibus huiusmodi, quæ sunt iterabilia, testes de diuersis actibus deponentes, qui ad idem crimen probandum tendunt, haberi pro singularibus non vt obstent, sed vt accumulent & inuicem iuuent: & ideò non esse repellendos prætextu singularitatis istius impropriæ. hoc volūt in crimine perduellionis & hæresis, & proinde Magiæ quoque [m] Doctores plures contrariis, vt Iacobus Butrigarius [n], Salicetus [o], Ioannes Ananias [p], Corn. [q] Socinus Iunior [r], Marsilius [s], Aymon [t], Rimin. Iun latissimè [u]. Item Petrus Ancharanus [x], Bossius [y], Gigas [z], Immò & in crimine impudicitiæ, quod non est exceptum, idem volunt Baldus [a], Alexander [b], Albanus [c], Zazius [d]; Bertazzol. & multos accumulans Ioannes Maria Monticella [f]. Ratio est, quia Iudex ex qualitate personarum & facti potest, si videatur, testibus singularibus credere [g]: probationes enim Iudicum causâ fiunt [h]. ideò à Iudicum arbitrio dependet, quæ sufficiant, quæ non, vt iis fidem dent vel negent; Castrensis [i], Seuerinus [k], Marsilius [l], Socinus Iunior [m], Blanchus [n], Bossius [o], Rimin. Iunior [p], Gabriel. [q]. Si ergo hæc procedunt in ordine ad condemnationem quoad pœnam saltem extraordinariam vt bene Couarruuias [r]. & Simancas [s], quantò magis hoc tenendum de iis secundi generis testibus in ordine ad torturam? per textum & ibi Doctores [t], Grammat. [u] post Alexan. & alios, quos refert. item Gigas [x], & Bertazzol [y]. Quia testes reiecti, eò quòd non sufficiant ad condemnationem, solent sufficere ad torturā, Bartolus [z] cum aliis quos refert Gramm. [a] quando deponūt de ipso facto, aut de indiciis propinquis & non remotis à facto, nam de remotis, non admittuntur, nisi fortè omni exceptione maiores. Sic post alios Rimin. Iun [b]. & Farinacius [c].

Sit igitur conclusio, quâ vtrique quæsito respondetur. *Si testes in effectu, in fine, in specie, hoc est, in substantia criminis conueniant, & plures sint, & hac in re fide digni admittentur, & fidem facient ad torturam in hoc nostro crimine.*] tenent Mascardus [d], Binsfeldius [e]. Probatur, quia de crimine hæresis, quod in eo testes quoad locum & tempus singulares, sed de eâdem specie hæresis deponentes recipiantur, docet Simancas [f]. Nónne Sagæ in diuersis locis & diuersis temporibus conueniunt? quare non magis locus est de substantiâ criminis huius, quàm de substantiâ hæreseos.

QVÆSTIO XI.

An in denunciatione plurium requiratur, quod quilibet fecerit confessionem in tormentis: vel vtrum hoc solum procedat in denunciatione vnius?

PRÆMITTAM quod certum videtur, Regulare est, testibus criminosis & infamibus infamiâ iuris (tales autem sunt qui conuicti, & qui de seipsis confessi, hoc est, socij criminis) non credi nisi in tormentis [a]. Speculator [b], Bartolus [c], Baldus [d], Albericus [e], Salicetus [f], Iason [g], Fulgosius [h], post Oldradum: sic etiam Aretinus [i], Ruinus [k], Arnonus [l], Marsilius [m], Grammat. [n] Blanchus [o], Bossius [p], Clarus [q], docet sic seruari in Prætoriis Mediolani: idem censent Rolandus à Valle [r], Menochius [s], Vinc. Onded [t] Mascardus [u], & Binsfeldius [x]. & quoad infames, adductis plurimis Farinacius [y].

Quare requiri specialiter vt reus in torturâ nominet; & si extra torturam nominauerit, specialiter torqueri debere pro confirmatione nominationis, vt docent Clarus [z], & Farinacius [a], quia tortus præsumitur dicere veritatem. glossa [b], Albericus [c], & multi apud Farinacium [d]. & hæc procedere etiam vbi plures sunt nominatores, volunt Doctores Patauini [e], eò quòd certum sit vnius solius nominationem non sufficere ad torturam, & ideò de pluribus hoc idem se asserere.

Contrà Doctores Friburgenses [f] censent hoc dubio non carere: & rationem, quâ communis nititur, non esse solidam, quia impedimentum infamiæ est iuris positiui ideò quoad hoc in exceptis liber sit Iudex. & propterea ad infamiam purgandam torturam non esse necessariam. Et proptereà rectè à Simancâ dictum, communis opinionis assertores sine lege & sine ratione loqui. De Carolinâ quoque constitutione veriùs id negasse Binsfeldium, quàm ego affirmarim [g]. fateor me illis occasionem reprehendēdi dedisse, cum scripsi,

n cōcl. 1317. n. 38. x d. memb. 2. concl. 5. vers. circa hāc conclusionē. y q. 41. num. 132. & quæst. 56 num. n. 56. & 57. z quæst. 41. v. Ceterùm si reus. a d. q. 41. n. 15. & d n. 56. b in l. edictū, ff. de q. c ibi. n. 2. d q. 43. n. 15. e in suo cōs. f in suo Responso. g li. 5. Disq. sect. 3. in secundo indicio, sub lit. L, v. sed credam circa hanc rem.

a lib. 1. commun. opin. tit de test. cōcl. 2.
A
b d. vol. 2. cōc. 856.
c de test. p. 7. tit. de formâ intest. exam. obseru. n. 131.
d Cath. instit. tit. 64. n. 61. & seq.
e §. fin. q. 53. sub num. 18.
f in c. licèt 2. col. 5. de test.
g de crimi. læsæ maiest. tit. quomodo & per quos, q. 8.
h cent. 3. obs. 76.
i in l. testium n. 16. C. de testib.
k sup. in ver. ego quantum margum. l. qui sententiam, C. de pœn.
n in l. Arriani C. de hæret.
o in l. quicunque, C. eod.
p in c 1. etiam eod. num. 7.
q conf. 91. nu. 42. lib. 1. conf. 54 col. 1. conf. 247. col. 6. li. 2.
r cōs. 99. lib. 2.
s conf. 1.
t conf. 73. nu. 32. conf. 78. n. 6. conf. 167. n. 3. & de antiq. temp. in 4. p. n. 157.
u consil. 7. per totum.
x conf. 277. in dub. 1.
y in tit. de crimin. lesæ Maiest. nu. 117.
z in tract. de eodem vbi suprà q. 8.
a cōs. 207. vol. 4.
b conf. 25.
d cōs. 11. n. 16.
f de testib. tit. impugnatio testis quia vnicus, col. 5.
g l. 3. § tu magis, ff. de testi.
h l. quingenta ff. de prob.
i in l. Lucius. ff. de his, qui not. infam. & in l. admonendi, ff. de iureiur.
k ibi, f. 10. col. 2.
l conf. 1. n. 7. & in l. 1. §. si quis vltrò, n. 40. ff. de quæst.
m conf. 32. n. 10. & conf. 90. col. 4. lib. 2.
n de indic. n. 367
o eod. tit. nu. 23.
p de consil. 7. nu. 15.
q de testib. cō cl. 2. limit. 2.

r lib. . c. 1 . . c. . n. 3.
s [illegible] 64. nu. 75.
t in l qui sententiam, C. de pœn.
u decis. 4. nu. 30.
x d. tit. quomodo & per quos, q. 25.
y conf. 213. n. 7. & 8.
z in l. 1 § quæstio, ff. de qu.
a suprà nu. 51.
b conf. 361. nu. 32. & 33.
Concl.
B
c d q. 37. nu. 18. & 19. & q. 56. nu. 73. & seq.
d d. vol. 2. cōcl. 856.
e d. memb. 2. concl. 6. dub.
f vbi suprà.

a l. quoties, C. de quæst. l. ob carmen, § si ea conditio, ff. de test. §. si verò ignoti, in Authen. eod.
b in tit. de test. § 1. num. 28.
c in l. cunctos populos, C. de sum Trin. n. 13
d num. 15.
e num 34.
f num. 18.
g in 1. lectu. n. 67. & in 2 46.
h conf. 175. in causâ, col. 1.
i in c. 1. n. 40. de accus.
k cōs. 146. col. 1. & conf. 147. lib. 5.
l soliloq. 60
m in §. diligenter nu 62. & in l. 1. §. Diuus n. 5. ff. de q. & cōs. 78. nu. 15. & cons. 109. n. 11. cons. 130. n. 40.
n cons. 70. n. 10.
o tract. de indic n. 382.
p eod. tit. n. 154.
q § fin. q. n. 13.
r cons. 51. n. 10. & cons. 73. nu. 22.
s de arbitr. [illegible] 474.
t cōs. [illegible]
y q. 41. num. 148

expresse requiri, debui enim & arbitror volui scribere satis clarè ex ea colligi. nam cùm ar. 31 agēs de denunciatione, semper addit, *in quæstione pro-* ... item interrogatus aut tortus, supponere videtur quæstionem. Non obstat, quod ait, *in carcere*: nam hoc per sequentia est explicandum; & qui in torturâ nominat, aut interrogatur, certè in carcere nominat & interrogatur. Sed quicquid sit de Carolinâ, & licèt id ex d. cap. illi qui, 5. quæst. 5. non satis probaretur, quod communis vult, quia gloss. illum textum exponit de spontanea denunciatione extraiudiciali, hoc est, de detractione seu diffamatione, tamen aliis adhuc legibus nituntur dicti Doctores opinionis communis defensores, vt ostensum supra [h]: & quamuis non nitatur quis textu aperto legis, tamen si argumento probabili ex lege, vel eius ratione id deduxerit, non est dicēdus sine lege loqui: immò licèt falleretur in suâ B deductione, eò quòd ratio legis illi non suffragaretur reuerà, & aliorum interpretatio verior foret; in rigore tamen, qui legem adduxit, eo ipso quòd adduxit, nō debet dici sine lege loqui, quod, communi vsu loquendi, de illis vsurpatur, qui nullam legem laudant in dicti sui confirmationem, & propterea Simancas de communi adeò tam grauium Doctorum sententiâ potuisset loqui modestiùs. Quid? quod nec cōgrua ratio deest, quam posteà dabo.

Illud fateor, satis probabilem & tutā esse sentētiam, negatiuam nō requiri vt omnes sint quæstione examinati. hanc dico satis probabilem tum C quia non est destituta suis defensoribus, vt Simancâ magnæ authoritatis Episcopo & Doctore, aliisq., vt Binsfeldio [i], qui putat sufficere, si metus, tormentorum adhibeatur. & recepta est praxi Curiarum Franciæ, testibus Chassaneo [k], & Claro [l], qui addit hac in re loci consuetudinem sequendam quod est verissimum.

Concl. B

Ideo censeo vbi consuetudo circa hoc exstat, ab eâ Iudicibus non recedendum: vbi consuetudo non exstat, posse Iudicem tutâ conscientiâ vtramuis quoad plures partem sequi: quia (vt aliàs dixi) probationum valor & fides arbitrio Iudicis est subiecta. Vide Menochium [m], & Binsfeldium [n]. D

Hoc tamen arbitrium sic moderandum, vt pro personarum qualitate, & criminum, & alijs circunstantiis modò plus, modò minus non tortis credat. ordinariè quoque tenetur plus tortis credere, quàm spontanei: immò nisi vrgeant illum circunstantiæ, non facilè sit credulus nominationibus spontaneorum etiam plurium. Vt in hac re tam timidè loquar, me mouet ista ratio, ab aliis non considerata. Præsumptio quòd infamis sponte suâ non sit dicturus veritatem, (in quâ præsumptione fundatur communis opinio) licèt sit iuris diuini (nam hoc iure de nullo præsumitur, quòd in re maximè graui mendacium sit dicturus) est tamen plusquàm iuris positiui, E vt poté orta ex naturali quodam instinctu hominibus cunctis communi, quòd mali nisi malo coacti officium suum non faciant, vel iustitiæ faueāt, & ideò quasi est iuris gentium. Attamen quia ex eodem iure gentium videtur manare alia quoque præsumptio, quòd in simili hominum genere (v. g. infamium) semper plus credendum sit, cæteris paribus, duobus vel tribus quàm vni. Prior præsumptio est pro communi opinione, posterior pro contrariâ quoad plures nominantes. ideò licèt adhuc propendeam in communem, alteram tamen non reiicio.

h la prin. quæ.
i d. concl. 5.
k de consuet. Burg. rub. 1. §. verl. A l'arbitrage du iuge, num. 14.
l d. q. 21. n. 11.
m de arb. iud. lib. 2. centur. 1. casu 99.
n d. concl. 5. v. hic liber pro nostrâ materia.

QVÆSTIO XII.

An mulier possit esse testis in criminalibus?

IN ciuilibus etiam grauibus (v. g. in matrimonio) mulierem, cui nihil nisi sexus obstat, esse testem integram & omni exceptione maiorem tradit Decius [a]. In criminalibus quoque, si ciuiliter ageretur, etiam canonico iure illam testem esse posse multi cēsent, Decius [b], Clarus [c], Farinacius [d]: item si ex officio de crimine inquiratur [e]. Si verò non inquiratur ex officio, & agatur criminaliter, Canonico iure mulierem repelli constat in criminibus non exceptis [f], Abbas, Felinus, & Decius [g], Marsilius [h], & Onded. [i] nisi crimen foret huiusmodi, vt eius veritas aliter quàm per mulieres haberi non posset. Sic post Marsilium Alciatus, & Decianus Baiardus ad Clarum [k]. In exceptis autē admitti illo iure, receptum [l], vbi Ananias, Aufrerius, Crottus, & Nepos [m], Petrus Duennas [n], Imola & Boyck [o], Alexander [p], cum aliis apud Farinacium [q], & de crimine maleficij expresè Bodinus [r].

De iure ciuili, & in praxi Curiarum sæcularium in omnibus criminalibus mulier (si aliud non obstet) recipitur ad testimonium dicendum [s]. communem testatur Alexander [t], Socinus [u], Bonifac. Vital [x]. Stephanus Aufrerius [y], Nepos [z], Crottus [a], Gigas [b], Clarus [c], Farinacius [d]. De Italiâ etiam in Ditionibus Ecclesiæ hanc praxim obtinere testantur Alexander [e], Grammat. [f], Baiardus [g]. De Franciæ praxi satis locuples testis, quia de fidei re non agitur, est præfatus Bodinus.

Hæc indubitata de pluribus fœminis complicibus; nam si vnica esset, sociam criminis à nominatione repellendam putarem: quia tunc præter sexum alium patitur defectum, nempe infamiæ; infamem verò mulierem audiri non debere docemur [h], vel quia simul pauper & vilis [i]. & multò magis, si foret minor annis viginti [k]. Dixi *si vnica esset*: nam numerus alios defectus potest supplere [l].

QVÆSTIO XIII.

An ad confessionem duarum mulierum procedi possit siue ad torturam, siue ad condemnationem?

CVM omnes fateantur, & ratio maioris detrimenti dictet, plura requiri ad condemnationem quàm ad torturam, & non quæcunque ad istam sufficiunt, etiam ad illam sufficere; sunt ista duo dispescenda.

De torturâ sunt qui absolutè negent, & semper volunt à tribus vel quatuor pro denunciantium qualitate factam nominationem vt possit torqueri denunciata. sic Doctores Friburgenses. quibus obstat, axioma toties ab illis receptum; quæ probationes sufficiant id totum à iudicis arbitrio depēdere. poterit ergo, quando iudicabit se duarum denominatione, propter circunstantias personarum, &c. satis verisimiles probationes habere, ad torquendum procedere.

Probant tamen auctoritate & ratione. Auctores laudant D. Binsfeldium [a], & me ipsum [b]. Rationem hanc adferunt; viri testimonium plus pōderis habet, quàm fœminæ ob sexûs fragilitatem at duorum virorum sociorum denunciatio requiritur, vt aduersùs denunciatam personam ad quæ-

a cōs. 332. col. 1. b in l. fœminæ, nu. 34. de reg. iur. c §. fin. q. 24. n. 3.
A
d q. 59. à nu. 1. e vide Farin. 3. num. 9. f c. mulierem, 33. q. 5. c. forus §. testes, de verb. sign. gloss. in c. tam literis, de testib. g in c. quoniā, de test. h consl. 22. n. 1. cons. 59. nu. 9. cons. 101. n. 8. cons. 130. n. 34. i cons. 100. n. 24. k q. 24. n. 9. l ex c. tanta de simon. m in tract. de testib. n reg. 315. o in d. c. quoniam. p cons. 11. n. 3. q d. q. 59. n. 10. r l. i 4. de monom. c 4. s l. ex eo, ff. de testib. c. ex eo, 15. q. 3. gloss. ibi, & in d. c. forus §. fin. t cons. 11. n. 11. li. 1. & cōs. 115. col. pen. li. 4. u cōsil. 54. col. 2. lib. 3. x tit. de test. n. 35. & 37. y tract. de testib. n. 69. z ibi. n. 66. a ibid. rub. in caus. crim. qui test. adm. n. 49 b vbi 3. rub. quomodo. & per quos, q. 6. c § fin. q. 24. n. 2. d d. loco, n. 17. e cons. 24. vol. 2. f cons. 12. n. 7. g addit. ad Clarum q. 21. n. 20. & ad q. 24. n. 8. h l. qui testamento §. mulier. ff. de testam. vbi Bartol. & Imo. i Dec. cōs. 310. n. 5. Ioan. de Amic cōs. 87. n. 8. & 9. Paris. cons. 152. n. 17. in li. 4. Grammat. cons. 26. n. 23. & cōs. 58. n. 10. Rol. nd. cons. 24. n. 64. & seq. li. 1. Bertazzol. cons. 3. nu. 6. Onded. cōs. 100. n. 18. k argum. l. in testimoniū, ff. de test. Alex. cons. 64. col. 1. n. 1. Bertazz. cons. 1. nu. 5. l sup. ad qu. 1. a d. conc. 6. dubio 2. v. Septimum illatum. b d. li. 5. sect. 3. v. Secundùm indicium.

tionem procedi possit: igitur duarum fœminarũ nominationes ad hoc non sufficiunt, sed plurium requiruntur.

Negari non potest, quin hæc sententia & tutior sit, & rationi maximè consentanea: si tamen Iudex sibi censeret ad torturã deueniendum, non ausim factum damnare: propter axioma præfatum, & quia Doctores Patauini absolutè asserunt, ex testatione duarum mulierum, quibus solus sexus obstat, iustè ad torturam procedi posse.

Ad me quod attinet, si probabiliter tales duæ denuncient, cum bonis circunstantiis, maximè scientiæ causâ, & non sint contraria virorum testimonia, quæ semper pluris facienda, non vererer hoc sequendum dicere. Quòd si viri vnius testimonium adesset, non dubitarem cum eo vnius mulieris benè munitam circunstantiis requisitis nominationem admittere ad torturã tantùm. Solarum etiam trium fœminarum complicum denunciationem ad eandem sufficere posse censeo. Nec tamen propterea pugno cum traditis [c]: illic enim nolui tradere, quid in rigore Iudici permissum sit, sed exempli gratiâ numerum expressi, cum quo vel scrupulosissimus Iudex queat esse securus.

Ad cõdemnationem nulli vnquàm sim author ex duarum tantùm muliercularum nominatione procedere, nisi præterea adessent alia sufficientia adminicula: & hoc non sufficere docent multi, vt Decius [d], Riminalus Iunior [e], post Gandinũ & alios Farinacius [f], qui cum Riminaldo concludit ad condemnationem pœnæ ordinariæ in criminalibus criminaliter intentatis, nec tres quidem fœminas sufficere: quod retulit, nec reiecit Baiardus [g]. Ratio est, quia fœminæ in criminalibus non habentur pro integris personis, & minoris fidei sunt, quàm viri, vtpote non omni exceptione maiores [h]. ideò numerus in illis supplet fidem: [i] summa namq; fragilitas & leuitas est huius sexus, iuxta illud, quod Ciceroni tribuitur:

Credere tem ventis, animam ne crede puellis;
Namque est fœmineâ tutior aura fide.
Quid leuius plumâ? puluis: quid puluere? ventus:
Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

QVÆSTIO XIV.

An denunciationes fœminarum tum magis fidem faciant, quando non adsunt testimonia virorum in contrarium?

QVIBVSDAM videtur, non videri earum fidem magis augeri, quandoquidem mulierum conditio spectanda sit [a]. Alij verò pro affirmatiuâ adeò exsertè scribunt, vt negent se videre quid obstet. Quia quod in 13. quæstionis responsione dictum, denunciationibus fœminarum plurium, nempe trium vel quatuor in ordine ad torturam credi: id intelligendum, si nihil illis præter sexum obsit; obstat autem illis præter sexum multùm per omnem modum, si in contrarium sint indicia, præsumptiones aut testimonia siue virorum, siue fœminarum: adeò vt si essent vel viri vel fœminæ à quibus probabiliter exculparetur denunciatus; ne sex quidem fœminis vnã complicem denunciantibus, in ordine ad torturam credendum sit. Igitur plus fidei obtinent, nullis viris contrarium testantibus.

Quid si dicamus, secundùm se intrinsecè, & intensiuè fidem tum non augeri; sed ab extrinseco tantùm & extensiuè, quatenus omni obstaculo remoto, ratio naturalis dictat, plùs credendum fœminis hoc casu?

c d. v. Secundùm.

d in l. fœminæ, n. 35. de reg. iur.
e cõs. 217. n. 5.
f q. 59. n. 26. & 27.
g ad d. q. 24. n. 7.
h d. c. forus, Alex. cons. 11. n. 11. li. 1. Cepol. in crim. cons. 32. n. 2. Socin. cons. 54. col. 2. lib. 3. Aymon cõs. 99. 5. Ant. Gomez. tomo 3. resolut. c. 12. n. 20.
i Innocent. in c. cùm nũtius, de test. Petrus Anchar. li. . q. 51. n. 18. & multos citãs Binsfeld. d. cõcl. 6. in fi. & Farin. d. nu. 26.

a l. 3. §. tu magis, & §. quæ argumenta, ff. de testib.

QVÆSTIO XV.

An plurium minorennium denunciatio faciat indicium ad torturam?

NOTANDVM primò, non posse minorennes, ne in exceptis quidem criminibus, testificari, nisi sint eius ætatis, vt iam aliquomodo possint torqueri, iuxta Marsilium [a], Carrerium [b]. Notandum secundò, minorennium varios esse gradus ætatis: nam nomen porrigitur vsque ad annum XXV.

Dico primò, *minorennis, qui habet annum ætatis vicesimum, in criminalibus omnibus est testis idoneus* [c]. tenent glossa [d], Spec. & ibi Ioan. And. [e] communẽ & practicatam esse, & qui contradixêre inaduertenter locutos, scribit Farinacius [f].

Dico secundò, si sit minor viginti annis, sed iam est pubes, sunt variæ Doctorum sententiæ.

Prima est, talem non esse idoneum testem in criminalibus, nisi in defectum aliorum testium, quando ex naturâ rei alij testes haberi non possunt, secus si ex accidenti fiat, quòd alij nequeant haberi. Sic post Hostiensen & Baldum Alexander [g], Specul. & ibi Ioannes Andreas [h], Iason [i], Marsilius [k], & multi alij relati à Farinacio [l]. Secunda sententia fuit Guidonis de Suzariâ, hoc verum esse in accusatore producente, non verò quando Iudex ex officio procedit, præsertim in defectum probationum, tunc enim posse Iudicem puberum minorennium testimonia recipere. sequuntur hãc Alberi. Florian. & Iacobin. à sancto Georgio [m], Angelus de Aretio [n], Marsilius [o], Blanchus [p], & alij apud Farinacium [q]. hæc sententia est verior, & receptior, quoad crimina non excepta. nam *in criminibus exceptis atrocibus & occultis (quale est nostrum) quando desunt alia indicia, indistinctè verum puto, quòd puberum testimonia recipiantur ad torturã.*] quia tunc in his eorum persona habetur pro integrâ & omni exceptione maiore est praxi recepta sententia, quam tuentur ex d. l. de minore, in prin. Albericus [r], Iason [s], Gigas [t], & alij apud Farinacium [u].

Si verò non sint puberes, sed pubertati proximi, tunc licet excludantur in aliis, admittuntur tamen in criminibus exceptis.] Pubertati proximi sint necne id pendet à Iudicis arbitrio, quia nõ idem omnibus est terminus pubertatis, nec eadem tempestiuitas hoc communiùs recipi post Couarruuiam Duenas & alios docet Iacob. Menochius [x]. Prior pars conclusionis probatur [y], ratio. quia impubes iurare nequit [z], nec potest torqueri in caput alterius [a], adeò vt eius testimonium, etiã non apponẽte parte, pro nullo sit habendum [b]. Nisi in casu mortis domini occisi in domo [c], aut si Iudex ex officio suo dictum impuberis assumeret: quod licèt, propter d. §. 1. negarint Alexander [d], & Cagnol [e] contẽdunt tamen Specula. & Ioan. Andr. [f] Bald. Alberi. Florian. & Iacobin. [g] quorum sententia & in scholis & in tribunalibus receptior est, teste Farinacio [h].

Posterior pars conclusionis de criminibus, exceptis est planè communis, & probatur [i]. Decius

a in l. de minore, n. 11. ff. de quæst.
b in praxi crimin.
c Argum. à cõtrario, l. in testimonium, ff. de testib.
d in l. inuiti, ff. eod.
e tit. de testi. n. 34.
f q. 58. n. 19. & 21.

A

Concl. 1.
g cõs. 64. n. 1.
h d. loco.
i in l. 1. C. de summ. Trin. n. 50. & in l. fin. C. de indign.

B

k cons. 11. n. 5. & cons. 102. n. 5. & cõs. 127. n. 9.
l d. q. 58 n. 10.
m in d. l. in testimonium ff. de testib.

Concl. 2.
n in verbo, cõparuerunt, nu. 13.
o in l. de minore. ff. de q. nu. 24.
p de indic. n. 149.
q suprà nu. 57.
r in d. l. in testimonium.
s in l. fin. col. vit. de indign.
t vbi s. q. 12.
u s. n. 22. 29. & 34.
x casu 57. nu. 44. de arb. iud.
y l. 3. §. lex Iulia, & l. inuiti, ff. de testib. in §. sed nec pupillus, l. ex libero, §. 1. ff. de quæst.
z l. qui iurasse in princ. ff. de iureiur. & l. 4. ff. de in lit. iur.
a d. l. ex libero §. 1.

C

Concl. 3.
b Ang. in §. 1. n. 3. Auth. de test. Marsil. in l. de minor. n. 22. §. de q.
c l. 1. §. impuberi, ff. ad Sylan.
d cons. 64 li. 2.
e in d. l. 2. §. item impube.
f d. tit. de test. vers. item excipitur quòd est impubes, 34.
g in d. l. inuiti. & in d. l. testimonium.
h s. num. 57.
i ex l. de minore, in pr. ff. de q. vbi latè Marsil.

autem

autem & Cagnol [k]. Gigas [l], Schenk [m], Farinacius [n]. quod introductum ob criminum horũ atrocitatem. & tum ab his iuramentum exigi posset; & deberent, modicè tamen, torqueri [o].

Impuberes, sed maiores nouem annis, quia iam doli capaces, si Iudicis animus id fert, & censuerit sibi eos torquendos, torqueri poterunt, & ad denunciandum in criminibus exceptis recipi.]

Quòd torqueri possint virgâ, ferulâ, vel tormẽto sibillorum docet Farinacius [p]. quòd hoc à Iudicis arbitrio pendeat, Clarus [q], Brun [r]. Capic [s]. quòd possint recipi, volũt Bartolus, & Marsilius [t], Crottus [u], & ibi Mõcada [x], & Alberic[9] [y], & Gigas [z],

Si vero nondum inchoarunt annum nonum, nec torqueri vllo modo, nec admitti vnqu im poterunt, ad iurãdum, aut denunciandum.] hoc receptius est. ita post Fran. Marcum Baiardus [a], qui ad idem allegat Bolognin. & Foller. & Brunum [b]. ratio, quia necdum satis intelligunt quid deponant, ideò iuriiurando, torturæ, & nominationi defectus naturalis resistit.

Quando minorennis admittitur ad deponendum in ordine torturam, non sufficiet vnius testimonium, sed requiritur saltem duorum.] De hac re sententias refert, nec tamen decidit vtra verior, Baiardus [c], & citat Marsilium [d], loquentem in numero singulari: quod si benè citat, censeo, impuberi, positum indefinitè. Apertè duos requirunt communiter, Albericus [e], Grammat [f]. Moncada [g], ipse Marsilius [h], & Boërius [i]: qui duo vltimi scribunt se sic practicasse, & intelligendi ambo de infantibus saltẽ doli capacibus. Probatur primò conclusio, quia minoris testimonium in nostro proposito aliquid valet & probat: ergo plurium plus valet & probat, vt minimum ad semiplenam probationem: quæ ad torquendũ sufficit. Deinde vnius testimoniũ si accedat aliud indicium valet ad torturam: sed accedens secundi minorennis testimonium, nouũ indicium est. Dicitur in quæstione, *ad torturam*, quia non sufficere duorum testimonia ad condemnationem, licèt indicium faciant, putandum. Sic pręcisè gloss. Bald. & alij [k], Specul. & Ioannes Andreas [l], Bart [m]. Gloss. Bart. Bald. Salicet. Angel. Alex. & Ias [n]. quod verum, quoad pœnam ordinariam: nam quoad extraordinariam, possent sufficere, & sic admitto contrariam sententiam affirmatiuam, quæ fuit Alberici [o], Marsilij [p], Grãm [q]. Farinacij [r].

QVAESTIO XVI.

An verisimilitudo denunciationis ab vno tantum factæ, sit sufficiens adminiculum, vt procedi possit ad torturam?

NON puto quæstionem proponi de nominante, cui duntaxat obstat singularitas, quòd sit vnus: nam talis etsi sit vnus; est vnus omni maior exceptione, & proinde facit semiplenã probationẽ: ideò de hoc verisimiliter denunciante, non est dubitandũ, esse sufficiens adminiculum. Sed quæstio procedit de singulari cui alij adsunt defectus, vtpote quia est minorennis, infamis, &c.

Porrò sicut inuerisimilitudo testimonij plurimũ detrahit fidei ad vim eius infringendam. Nam vbi testatur inuerisimilia, numerus non supplet fidẽ [a], nec Iudex debet credere non verisimilia deponentibus [b]; quia quod non est verisimile, speciem habet falsitatis: adeò vt confessio non verisimilis nõ noceat confitenti [c]. Sic è contrà magnam vim habet verisimilitudo, adeò vt potiùs credatur paucioribus verisimilia asserentibus [d], multùm prodest, vt testium defectus suppleatur [e], & magnum præstat ad torturam fundamentum [f], non secus ac ea, quæ à communiter accidentibus vera sunt [g].

Sed ista verisimilitudo, quia consideratur potissimùm ad hoc vt faciat fidem Iudici, minorem vim obtinet, vbicunque magis restricta & coarctata legibus est Iudicis potestas. Inde fit, vt in hac quæstione primò distinguendum, inter crimina non excepta & excepta.

In nõ exceptis, in quib[9] criminosi de sociis nõ interrogãtur [h], & interrogati fidẽ nõ faciunt, verisimilitudo denũciationis factæ ab vno, nõ erit sufficiẽs adminiculũ ad torturam, sicut de infamibus testibus colligitur ex doctrinã Baldi [i], & Castrẽsis [k].

In exceptis verò & priuilegiatis criminibus, in quibus de sociis interrogatio fit, & infames non arcentur, poterit tam verisimilis esse nominatio, & tam benè circunstantiis vestita, vt Iudicem quasi certum reddat à denunciato crimen commissum; & huiusmodi certitudinẽ communiter Doctores dicunt ad torturam Iudici sufficere. lege Clarum [l], & in terminis de vno teste non omni exceptione maiore Menochius [m], & huc faciũt tradita ab Osasco Pręside [n], & Bursato [o], vbi fusè scribit de hoc arbitrio Iudici cõcesso pręter ordinẽ iuris, circa torturã: & hoc vt probabile tenẽt Doctores Patauini.

Quoniam verò talis ac tanta verisimilitudo nõ solet inueniri in indiciis remotis, sed in propinquis, idcirco facilius hoc Iudici faciendum in his quàm illis: propinqua seu proxima est, quæ oritur ex indicio propinquo, quod est immediatum delicto, v. g. si testis de ipso delicto commisso deponeret, dicens se Mæuiam in cellâ clausâ, in conuẽtu maleficarum vidisse. Remotã verò, quæ oritur ex indicio, coniectura, signo & pręsumptione, non necessariò ipsi delicto maleficij cohærente, v. g. res, verba, opera, quæ sapiunt incantationem, vt quòd voluit artem magicã aliquem docere, quòd damna minatus, quòd cum maleficiis conuersatus, &c. In propinquis ergo indiciis hoc faciliùs vsuuenit: sed simpliciter, si Iudex sufficientem verisimilitudinem habere se putet; quia plurimum in his eius arbitrium pollet, non auderẽ condemnare hoc facientem: nec tamen ad id lubenter illum hortarer. Non pugnant ista cum traditis à me [p]: illic enim locutus sum generaliter, præscindendo à casu tãtæ verisimilitudinis, quãta supponitur in erotemate.

QVAESTIO XVII.

An malefici denunciantes, implicati etiam aliis criminibus, faciant indicium ad torturam, maximè quando sunt plures?

VNA hæc quæstionũ, in qua duæ sunt opiniones contrariæ valdè probabiles. Vna potiùs authoritate nixa tenẽtium, altera verò melioribus rationibus confirmata. Plurimi tenuère, quòd etiam in criminibus exceptis (vt sunt maleficium, hęresis, sodomia, &c.) socij criminis, qui plures defectus patiuntur, v. g. quia multis aliis criminibus implicati, etiamsi aliter veritas haberi non posset, quã per illos, nec ad torquendũ, nec ad inquirendum, admitti à Iudice possint. hoc tenent Alexander [a], Socinus [b], Barbat [c]. Marsilius [d], Gratus [e], Grãmat [f]. Paris [g]. Gigas [h], Rolandus [i], Siluanus [k], Bursatus [l], Cephalus [m], Onded [n]. Rimin. Iun [o]. Turcinus [p], Bertazz [q]. Aymon [r], Natta [s], Menochius [t], Mascardus [u]; & meritò communem vocat Eman. Zoarez [x]. Patauini Doctores hãc etiã probant, nisi excessius in numero defectum suppleat: sed pleriq;

a ... de quæst. & in repet. rub. de probat. n. 108. c arg. text. in l. 1. §. diuus Seuerus, & in §. quis vltrò ff. de quæst. Bal. in l. si quis in hoc genus. C. de Epis. & cler. n. 3. Petrus Anchar. cons. 24. col. 1.

d l. ob carmẽ, §. si testes, ff. de test. c. in nostra est, de testi. Curt. Iun. cõs. 18. n. 10. li. 2. e Carol. Ruin. cons. 149. n. 8. lib. 5. Decian. cons. 8. n. 104 li. 1 Mascard. concl. 944. nu. 14 Farin. q. 47 n. 158. f l. 3. & l. milites. C. de quæst. g Marsil. in §. diligenter, nu. 33. & in sing. 1 ad fin.

B g Doct. ad l. fi. C. de accus. i in l. 1. C. de summ. Trin. n. 5. k ibidem, ante fi. l d q. 64. n. 13. m de arb. iud. q. 64. n. 4. n decis. 79. o cons. 201. p li. 5. Disquisit. sect. 3. §. ad torturam.

a cons. 89. n. 11 & 12. li. 3. b cons. 118. vol 1. c cons. 65. vol. 4. d sing. 118. & cons. 61 vol. 2 e cons 59. f cons. 38. & 45. n. 11. & cons. 70. nu. 8. & vol. 4 n. 8. g cons. 2 n. 85 vol. 5 cons. 53 n. 16 vol. 4. h de crim læsę Maiest. tit. quo modo, & per quos, q. 7. n 7. i cons. 16. n. 20 cons 24 n. 61. cons. 73. n. 24. 27 & 28. li. 1. k cons. 81. nu. 15. l cons. 79. li. 1. cons. 191 lib. 2 cons 65. cons. 70. & cons. 275 li. 4. m cons. 65. 74. & 104. n cons. 100. n. 18. o cons. 315. & 41. 571. p cons. 81. n. 65 q cons. 3. n 32. r cons. 6. n 54. s cons. 298. n. 6. t casu 474. nu. 54. u concl. 1112. n. 12. & 13. concl. 1117. n. 41. & 45. & concl. 1159. per tot. x in vers. testis inhabilis. n. 217.

allegatorum non agnoſcunt hanc limitationem.

A

Horum Doctorum fundamenta videtur primò, quia tortura poteſt ſupplere vnam inhabilitatem, & non plures. Secundò, non poſſe numero iſtum defectum ſuppleri: quia quod eſt nullum, nõ poteſt, numero ſuppleri: hîc verò iſtorum teſtimonium non modò debilitatum eſt, ſed prorsùs annullatū, quia tales ſunt prorsùs inhabiles. Baiardus non his argumentis, ſed tam denſâ nube teſtium perculſus, videtur admittere hanc ſententiam eſſe veriorem iure ſcripto, ſed in praxi non teneri. nam poſtquàm Doctores multos nominauit [y], & argumenta illa duo propoſuit, hæc verba ſubdit: Sed quicquid ſit de iure, veritas eſt, quòd conſuetudo ſeruat, vt omnes teſtes cum torturâ admittantur, etiamſi mille defectus paterentur. Aliàs rarò ſocij criminis dictum fidem faceret; quia pauci ſunt ſocij criminis, qui pluribus defectibus non ſint notati, & ſic delicta remanerent impunita. Ego tamē arbitror, quòd tales teſtes, cùm ſint magis infames, maiori torturâ ſint afficiendi, ad eorum dicta conualidandum.] de eâdem praxi ſeu conſuetudine teſtatur Clarus, & eam approbat [z]. vbi tamen requirit alicuius adminiculi acceſsionem, quando allegant propriam turpitudinem, nempe ſe fuiſſe ſubornatos: quando verò Clarus non loquitur de allegantibus hanc ſuam turpitudinem, illic non requirit vllum aliud adminiculum [a]. Quæ eſt quoque ſententia Boſsij de eâdem conſuetudine atteſtantis [b]. idem tenet Ioſeph Ludouicus [c] aſſerens ſe pluries ita practicaſſe, quod licèt Bertazz. & Roland. impugnare tētarint, *tamen* (ait Baiardus [d]) *dicant quicquid velint, ita ſeruatur, & ſic practicari vidi, & ego quoque practicaui.*] Eandem ſententiam tenent Doctores Friburgenſes, cum ſequenti tamen diſtinctione, inter crimina quæ ſunt ordinariè cõiuncta, & quaſi ſubordinata, & ea quæ ab inuicē planè ſeparata ſunt, nec habent connexionem: prioris generis eſſe cēſent cum maleficio, crimina hæreſis, lęſæ Maieſtatis diuinę, apoſtaſiæ, ſodomię, parricidij, homicidij, &c. in his tenent affirmatiuam. poſterioris, cum maleficio videri periurium, latrocinium, raptum, furtum, &c. & in his tenent negatiuam. *Quoad priora res eſt multò euidētior: idem tamen teneo etiam quoad poſteriora.* Nam argumenta huius affirmatiuæ probant æquè de vtriſq;, & Doctores pro negatiuâ etiam prius membrum impugnant, & æquè parum probant de his atq; de illis.

B

C

D

y addit. ad Clar. q. 24. à n. 128.

z q. 21. n. 7. & falſum, n. 7.

a vt d. n. 7.

b tit. de indic. n. 156. circa fi.

c Deciſ. Lucen. 15.

d §. falſum, nu. 25.

Concluſ. B

Probatur ergo concluſio noſtra affirmatiua indiſtinctè. primò, quia placuit Boſsio, Claro, Ludouico, & Baiardo, qui omnes in ſubſelliis & iudiciis exercitatiſsimi. Secundò, quia practicatur, vt dicūt iidē. Tertiò, quia eſt vtilior reip. & iuſtitiæ. Quartò, argumentis Friburgenſium, quæ ſunt primò, quia lex crimïnoſos & infames ad teſtimonium in criminibus exceptis ferēdum admittens, inter eū, qui vno vel pluribus criminibus, inuolutus, aut ratione criminum ſæpiùs infamiâ notatus, non diſtinguit. igitur nec nos diſtinguere debemus [e]. Deinde quia malefici plurimis iiſque horrendis criminibus vtplurimùm ſunt innodati: quòd ſi aliis criminibus maleficos teſtes carere eſſet neceſſe, nullus vnquàm eſſet teſtis idoneus. Tertiò, crimen maleficij non impedit, quin teſtis ſocij cõtra ſociū teſtimonium valeat: ergo nec alia leuiora crimina cū maleficio cõiūcta impedimētū adferre poſsint.

E

e l. non diſtinguemus. ff. de recept. qui arbit.

Ceterùm (quod valdè notandum) fundamentū partis aduerſæ ęquiuoco paralogizat. Nam primò, quę poſitiui iuris ſunt, abſolutè accipit quaſi etiam omnis eſſent iuris. Secūdò, falſum ſupponit, à torturâ nõ ſuppleri niſi vnum defectum. poteſt enim ſupplere plures defectus iuris poſitiui. quia præſumptio nata ex torturâ eſt iuris gentium: vt & ipſa tortura in genere ad verum exſculpendū, non à iure ciuili, ſed à gentium iure defluxit, licèt modi quæſtionum hi vel illi ſint iuris poſitiui: impedimenta verò iſtorum teſtium, merè ſunt iuris poſitiui, quoad hoc vt infami plurium criminum nihil omninò credatur. naturalis enim ratio ſolum modò dictat, vt minùs credatur iſtis, quàm vno tātùm crimine irretitis. Diſtinguendum itaq; inter ea, quæ iure poſitiuo reddunt inhabilem teſtem, & eius teſtimonium annullant, & ea, quæ iure naturali vel gentium id faciunt. Priora ſic inhabilitant & annullant, vt adhuc poſsint numero, vel torturâ ſuppleri & perfici, quando ex numero aut torturâ iure gentiū præſumitur veriſimilitudo. Poſteriora verò ſimpliciter & omninò ſic inhabilitant & annullant, vt neque numero nec torturâ queant vnquam perfici vel ſuppleri. probatur diſtinctio ex ſimili de teſtimonio minorennīū proximorum infantiæ, & proximorum pubertati [f]. Iam expedita eſt reſponſio ad argumenta contraria.

f ſuprà q. 13.

Ad primū tortura poteſt ſupplere vnum defectum, & non plures. negatur planè. nam ſi defectus ſit iuris naturalis, nec vnum poterit, nec plures. Si verò ſit iuris poſitiui, ordinariè quidem ſupplet vnum; aliquando tamen poterit tam eſſe grauis, vt ſuppleat plures.

Ad ſecundum, quod nullum eſt iure poſitiuo, non poſſe ſuppleri numero, falſum eſt. nam ex praxi & conſuetudine (vt dixi) ſuppletur, & fauor iuſtitiæ hoc expoſcit, neque in exceptis Iudex coartatur ad huius iuris regulas. Quod verò nullum eſt iure naturali, ſiue primario, ſiue ſecundario, conceditur, id numero non poſſe ſuppleri: ſed negantur iſto iure huiuſmodi denunciationes annullatę: ſunt tantùm debilitatæ.

QVAESTIO XVIII.

An extraiudicialis reuocatio infirmet iudicialem denominationem, adeò vt non faciat amplius indicium ad torturam?

DE hac re Doctores certāt, & adhuc ſub iudice lis eſt: quæritur, Non tam de extraiudiciali factâ priuſquàm reus eſt condēnatus. de hac enim conſtat eam potiùs cauſam præbere, vt iterū torqueatur: receptum enim eſt, ſi in primâ quæſtione maleficium confeſſus ſit, vel aliquem denunciauerit; & non vult ſequenti die confeſsionem vel denunciationem ſuam ratificare, dicatq; ſe vi quæſtionis victum falſa dixiſſe; receptum, inquam, talem abſque nouis indiciis iterum equuleo imponi poſſe, vt in confeſsione perſeueret. Lege Simãcam & alios, quos ſum ſecutus [a], & ſtatuitur in Carolinâ [b]. conſtat etiam huiuſmodi reuocationem non factam à certo mori, non eſſe attendendam, vt benè poſt Baldum Marſilius [c].

a li. 5. Diſquiſit. ſect. 9. verſ. quoad iterationem, ſit. FF.

b art. 57.

c conſ. 79. vol. 1. & in pract. §. conſtat, n. 16. & 17.

B

Dubiū potiùs eſt de reuocatione extraiudiciali poſt ſententiam mortis reo denunciatam, putà factam tempore confeſsionis vel Euchariſtiæ. Nam tunc elidi præcedentem alterius nominationem tenent nonnulli, Marſilius [d], Burſat [e]. & Farinacius [f]. Horum Doctorum pace puto tenendum eſſe contrarium: quia nec retractanti in ipſo patibulo, ſi nolit, Iudex credere tenetur, vt oſtendam.

d in d. §. conſtat. nu. 11.

e conſ. 21. n. 148.

f q. 46 n. 72.

Si verò in viâ ad ſupplicium, vel in ipſo ſupplicio reuocet confeſsionem ſuam de ſe, conſtat reuocatione contemptâ omninò adhuc

puniendum,

puniendum, ex Carolina g: & Doctorib. vt Mascardo h, & Binsfeldio i: quia delictum per torturam confessum, & ad bancum ratificatum, censetur legitimè probatum.

Quòd si in viâ vel in patibulo reuocet denunciationem de aliquo factam in torturâ, & ad bancum iuris ratificatam, vel aliter, vt fieri in partibus illis consueuit, tunc quidam volunt adeò elidi denunciationem iudicialem præcedentem, vt ex eâ nullo modo reus torqueri possit. per textum x tenent etiam in crimine hæresis, & in criminibus assasinij, veneni & aliis occultis Marsilius l, post Iserniam, Grammat m. Decianus n, & fuit Farinacij o, & hanc tutiorem vocant Patauini. ratio, quia moriens præsumitur non mentiri, & facit indicium innocentiæ pro reo p.

Aduerte, lector, huic rationi me ex Binsfeldio iam respondisse q, quæ velim legas. nunc addo facere indicium innocentiæ pro reo, non nisi propter illam præsumptionem, quòd moriens præsumitur non mentiri. Si magni facienda ista præsumptio, valere deberet ad exculpationem sui ipsius: ad quod iam ostendimus nihil valere: sed de se nō præsumi verum dicere: vt nec de proximo, si iam moriturus aliquid in tertij præiudiciū extraiudicialiter dicat, nec enim pro vero habetur r. nisi huic assertioni efficaces adessent coniecturę s. Igitur ista præsumptio per se valdè leuis est. multi enim moriuntur haud multùm de animâ solliciti, vt quotidianâ experientiâ docemur.

Secunda opinio est, si fuit nuda inculpatio seu nominatio sine vllis adminiculis, hac reuocatione ipsorum denunciationem planè elidi, si adsint adminicula, non elidi. hæc videtur sententia esse Marsilij t, Mascardi u, Bursati x, Riminaldi Iunioris y. Si hæc sententia supponeret, in posteriori mēbro elidi ipsam denunciationem, sed manere integra illa adminicula, foret eadē cū Farinacij sentētia z, sed tunc ad propositum non esset, nam hoc extra controuersiam est: in dubio nostro agitur de sola denunciatione iudiciali præscindēdo ab adminiculis; & ea opponitur secundùm se reuocationi extraiudiciali. Aliud ergo supponit ista sententia: nempe, quòd ista adminicula moraliter sic cū denunciatione concurrendo in illam influant, vt eā reddant longè validiorem & efficaciorem ad persuadendum, quàm per se sola foret, quod cōcedo: neque id Farinacius aduertit, & ideò non ausus fuit illi simpliciter assentiri. Igitur eam, quatenus fatetur, si adsint alia adminicula, denunciationem non elidi, verissimam iudico: sed quatenus vult elidi, si non adsint, eam non sequor. versamur enim (vt dixi) in casu formalis comparationis inter denunciationem iudicialem & reuocationem extraiudicialem, & pręscindimus ab aliis indiciis & adminiculis, præsupponentes denunciationi nullum alium defectum accidere, quàm quòd sit reuocata. & constat denunciationem plurium validam esse posse, ad torturam, etiamsi alia desint adminicula. Quocirca hæc opinio media licèt præ se ferat æquitatem, parùm tamen habet soliditatis.

C Concl. Sit conclusio. *Quandocunque post sententiam mortis ei denunciata, reus reuocat denunciationē istā, Iudicis arbitrariū est, adhuc credere denūciationi, & cūctis perpēsis statuere cui velit stare, inculpationi an exculpationi. & verissima est sentētia tertia tenentiū, in rigore per huiusmodi reuocationē nō tolli legitimā denuntiationē.*

Hanc tenuerunt Binsfeldius, & cum eo Facultas Iuris & Theologiæ Ingolstadiensis in scripto suo ad serenissimum, & omni virtutum genere laudatissimum Guilhelmum Bauariæ Ducē, anno 1590. & pro eâ multa adducit argumenta Marsilius a, & Mascardus b. equidem non paucis eam firmaui c, nec muto.

Obseruo vtrinque esse præsumptionem. pro reuocatione est præsumptio, quòd non mentiatur. pro denunciatione eadē militat, quia tortura eandem inducit, & fortior est ista, quia posteà ad bancum ratificata. Confirmatur, quia acceptâ sententiâ solent rei mente valdè conturbari mortis quâdam præoccupatione. Prætereà hoc prætextu possent plurimi nocentes meritas pœnas euadere cōfessariis aut aliis subornatis ad extorquendā morituro talē reuocationē, vel ad eam spontè confingendam, idq; prece, pretio, importunitate, vt fit. Et ideò nec graues Iudices hac in re solēt aut debent stare dictis Confessariorum: nec circumspecti Cōfessarij solent in vulgus tales exculpationes spargere, gnari scandalū certū, fructum verò incertum fore. Deniq; non possum mihi persuadere plus fidei deferēdum vlli huiusmodi reuocationi extraiudiciali, quā iudiciali legitimæ denunciationi: cū pro hac semper militet iuris firma præsumptio.

QVÆSTIO XIX.

Quando nihil inuenitur de instrumentis maleficij, an denunciatio plurium per hoc elidatur, ita vt non ampliùs præbeat indicium ad torturam?

LICET inuentio instrumentorum sit signum & efficax argumentum aduersùs maleficos, sicut de monetariis & furibus certum est a, tamen ex non inuentione non potest colligi idoneum argumentum in contrariū, quia non ex sola inuētione instrumētorū crimē hoc probatur, sed ex aliis quoque multis, ideò vt argumentū procedat, deberet esse signū conuertibile, & propriū quarto modo.

Idcirco benè Ingolstadienses b, & Friburgenses responderūt negatiuè: quibus assentior. sicut enim indicia possunt valere sine denunciatione, sic denunciatio sine indiciis, nam licèt inuicem corroborent, ab inuicem tamen non dependent, & separari possunt. Quàm facilè versipelles istę possunt indicia perdere, abscondere, remouere?

QVÆSTIO XX.

An leuiora indicia sufficiant ad torturam in criminibus non exceptis?

SI solas Doctorum sententias spectemus, ambigamus necesse est, adeò diuersa responderunt, saltem quoad loquendi modum. nam in re fortassis non tanta dissensio est. quid tenendum censeam satis explicui a.

Non quæritur, *an liceat ex non legitimis & insufficientib. indiciis procedere?* *sed an in hoc crimine indicia leuiora sufficiētia censeātur:* & leuia hîc vocamus, nō secundū se, aut absolutè loquēdo; sed quæ comparatiuè seu relatiuè, respectu eorum quę in criminibus nō exceptis requiruntur, leuia videātur, & idcirco comparatione istorū sunt leuiora, quàm in his requisita; non verò quæ sint leuiora seu minùs sufficiētia, quàm ius, aut natura criminis requirat.

Hoc posito, respondetur affirmatiuè. quia in his criminibus magis expedit reip. leuiora admitti indicia, cùm sint occultiora & difficilioris probationis crimina, & digniora quæ citiùs & grauiùs puniantur. Idem responderunt Ingolstadienses & Friburgenses Doctores, & etiā Patauini, à quibus

g art. 61. h de prob. vol. 1. concl. 351. n. 21. i in l. 7. C. de malef. & Mathem q. vlt. k in l. Diuus Marcus. ff. ad Syllan. l cons. 109. n. 11. & in pract. in §. restat. ad fin. m decis. 56. n. 11. voto 3. nu. 15. voto 11. nu. 17. n cons. 8. n. 1. o sup. n. 73. p Baldus cons. 25. col. 2. vol. 1 q d. li. 3. sect. 5. n. 5. r l. si quis in, §. si quis moriens, ff. ad Syll. Ang. in l. mater, C. de calum. Alex. cons. 14. lib. 3. Ias. in l. 1. C. comm. de legat. Cephal. cons. 276. nu. 34. Menoch. cons. 19. n. 44. Fari. q. 43. n. 3. post Boss. de indic. n. 138. Alciat. reg 3. presump. 4. s Curt. sen. cons. 70 Cracetta cons. 6. n. 53. t in d. §. restat. in fin. u li. 4. de prob. concl. 1130. n. 14. x cons. 101. n. 14. li. 1. y cons. 410. n. 17. li. 4. z sup. n. 73.

a d. §. restat, fere per totum. b supra nu. 3. c d. sectio. 5. n. 5.

a Hippol. Marsil. in l. qui falsam, ff de fals. n. 14. & infr. Decian. in crim li. 7. c. 26. n. 6. & dicit cōstitutio Carolina, Binsfeld. in l. fi. C. de malef. & Mathemat. b supra.

a lib. 5. Disqui. sectio. 3.

optimè Baldus [b] explicatur, vt seipsum explicat [c], nempe quòd in his Iudex animosior & promptior debeat esse ad torturam, quæ est sententia communis. Iasonem [d], Suzar. Marsil. Grammat. Cason. Clar. Carrer. Corrad. Boss. Brunum, Pŏticellam, & alios referunt, & seqq. Rolandus [e], Osascus [f], Tiberius Dec [g]. & Farinacius [h]: quia semper, in his quę difficilem habent probationem, leuiores probationes, etiam ad condemnandum, sufficiunt [i]. fusè Baptista Plotus [k].

Vnde apparet, satis temerè quendam consulentem affirmasse, quodam de hac re discursu, quòd æqualis sollicitudo, & indagatio & probatio in exceptis, & non exceptis requiratur. *Fateor in vtrisque necessariam diligentiam Iudici adhibendam; sed nego in vtrisque eodem modo & termino hanc necessitatem circumscribi; nego in hac indagatione criminis excepti omnia illa censeri necessaria, quæ in non excepti criminis indagatione necessaria reputantur.* Ad torturam sufficit Iudici habere indicia, ex quibus fortiter opinetur denunciatum esse reum: poterit autem faciliùs id opinari in exceptis, quàm in nō exceptis: quia crimina illa solēt esse occultiora. Præterea distinctio, quam adiicit ille consulens inter forum fori, & forum poli; vt videlicet Iudex in foro poli (qui est Cōfessarius) procliuior esse debeat ad credendum pœnitētem esse ad finem culpæ: in foro fori Iudicem debere procliuiorē esse ad credendum quòd reus immunis à delicto. Hæc inquam differentia est reiicienda, vt nulla. Nā in foro poli, quoad hanc credulitatem, nulla est differentia inter crimina excepta & non excepta, grauia & non grauia; quia in omnibus æquè & simpliciter Iudex tenetur credere reo ipsi pro se aut contra se loquenti. In foro fori nunquàm tenetur soli reo pro se dicenti credere: & hîc excepta à non exceptis distinguuntur: & in quęstione agitur de credendo non ipsi reo, sed tertio illum denuncianti. Sed instat, quo ad hoc inter excepta & non excepta nullum adhuc esse discrimen: probāt id aliquot textibus [l]. Respondeo, quòd d. §. licèt, nec ad rem facit, nec si faceret ad rem, nobis, sed illis obesset.

Non facit ad rem, quia illic non agitur de leuitate indiciorum, sed de periuri testis admittendâ reuocatione: nec in textu illo deciditur, vel ex eo potest colligi; quòd in quàuis reorum excepti criminis inculpatione, debeat apparere manifestis indiciis, quòd tales zelo fidei moueantur. Repugnat autē textus parti illum proferenti; quia disertè probat, in crimine excepto, quoad iudiciarium ordinem contra communis iuris sancita procedi, & etiam periuri testimonium aliquando recipi (quod vnum pro nobis) & quidem id receptum in fidei fauorem, vt faciliùs hæretici conuincantur & pœnas luant. (hoc alterū pro nobis.) Vnde meritò intulerim, quòd cùm strigum crimen cum hęresi coniunctum sit, & in eius persecutione eadem obtineant, etiam in nostro casu vt striges faciliùs conuinci & puniri queant; Iudici in fidei fauorem permitti, non attendere ad ordinem iuris, quando de excepto crimine lis instituta.

Ex c. in fidei fauorem, solummodò probatur: vt complices in causa hæresis ad fidei testimonium admittantur; debere illorum testimonii huiusmodi esse, & talibus ornatum circunstantiis, vt Iudex credat præsumptiuè eos non mentiri. Verùm hoc quid nobis officit? Nec tantùm requiritur certitudinis in testimonio ad torturam, quantùm in testimonio ad conuincendam, quod est maioris præiudicij.

Item nituntur hoc probare in omnibus criminibus ex quibusdam textibus generaliter loquentibus [m], vbi traditur, neminem ex suspicionibus esse damnandum: satiùs esse nocentis facinus relinqui impunitum, quàm innocentem damnari, quæ contra nos non pugnant. Quia non agimus de damnando vllo ex suspicionibus; sed de torquēdo ex indiciis valdè mouentibus Iudicem: nec verò innocens Iudici censendus est, contra quem alia sunt indicia. Denique obiiciunt l. respiciendum, eo. tit. vbi nihil est quod nobiscum pugnet. Non decet me de negantium parte suspicari, eos misericordiæ laudem ambire: nec illos decet suspicari, qui contrà sentiunt, se veritatis gloriam aucupari. Deo ista iudicia sinenda. Vtraque pars censet, se nec duriùs, nec remissiùs decernere, quàm res postulat: vtraque iustis rationibus moueri se arbitratur. Quod tamen eodem loco sequitur; in leuioribus causis oportere vt Iudex sit ad lenitatem pronior; in grauioribus seueritatem legum aliquo temperamento benignitatis subsequi: hoc satis indicat non eodem modo in criminibus exceptis, quæ atrocissima sunt, quibus grauiores pœnæ sunt decretæ; & in leuioribus, vt sunt non excepta, procedendum; sed licere Iudicibus in illis seueriùs quàm in his procedere.

QVÆSTIO XXI.

Quæ indicia leuiora sufficiant ad torturam?

OMNINO teneo, *debere esse legitima & sufficientia, iuxta criminis naturam, & in genere indiciorum ad torturam.* Licèt enim multi Doctores dixerint in atrocissimis permissum Iudici iura transgredi, vt in his ordo sit ordinem iuris non seruare. Innocentius [a], Baldus [b], Marsilius [c], Clarus [d], Capic [e]. Gram [f]. Rolandus [g], Menochius [h], & Masc [i].

Hoc solummodò verum est, vbi constat de rei delicto. sed cùm quæritur, an reus deliquerit, iura quidem dispensant circa nonnulla iure ordinario & positiuo requisita in procedendo, & circa personas testium, vt responsum quæstionibus præcedentibus; sed vt absque legitimis indiciis præcedentibus aliquis torqueatur, nec vlla iura, nec æquitas permittunt: vt benè Marsilius doctrinam illam Innocentij moderatur & explicat, quæ explicatio meritò communiter recipitur. Marsilius [k], Grammat [l]. Personal [m]. Carrer [n]. Riminal. Iunior [o], & Farinacius [p].

Equidem nisi sic explices, iniustam censuerim, & simpliciter negandam, vt negant longè plures: gloss. Cyn. Bald. Salic [q]. Albericus [r], Afflictus [s], Gramm [t]. Angelus de Aretio [u], Marsilius [x], & post Brunum & Corrad. Clarus [y], Follerius [z], Cason [a]. Gigas [b], Rolandus [c], Rimin. Iunior [d], Osascus [e], Decianus [f], Bertazz [g]. Bursatus [h], Beccius [i], Personal [k]. Vincent. Ondedus [l], Carrerius [m], Mascardus [n] & Farinac [o].

Debent ergo adesse indicia sufficientia. sed quæ ista? Rectè Bartolus aduertit certam de his doctrinam tradi non posse: quem alij sequuntur. Bartolus [p], & ibi plenè Marsil. & Blanc [q]. & Clarus [r]. ideò Iudex potest arbitrari quæ sibi censeat sufficere. sic post multos Menochius [s]. dixi de hac re copiosè suprà [t], quò me refero. Menochius [u] posuit quadragintatria indicia ad torturam idonea. Bertazzinus [x] vult duo indicia leuia sufficere ad torturam:

b in l. quicunque, §. 25. ff. de fugit. seru. nu. 25.
c in l. nemo, 7. n. 3. C. de Episcop. aud.
d in l. 4. §. si ibi indicium, n. 4. ff. de condict. ob turp. caus.
e cons. 7. n. 5. & 7. li. 1.
f decis. 79. nu. 10.

D

g de cons. 18. n. 54.
h q. 37. n. 150.
i l. non omnes §. à barbaris, ff. de re milit.
k de in litem iur. §. 4. n. 22.

l nempe c. accusatus, §. licèt, & c. in fauorē fidei, de hæret. in 6.

m vt l. absentē. ff. de pœn. & in c. 1. de cōstit.

C

b in l. obseruādum, nu. 10. de offic. Præs. & in l. etsi seuerior, C. de infam.
c in l. 1. n. 47. de quæst.
d in §. 1. ante n. 10 & 11.
e decis. 31.
f decis. 36. n. 2. & 3.
g cons. 7. n. 5. & infrà l. 1.
h de arbitr. q. 84. n. 9. & cōs. 190. n. 66.
i concl. 1385. n. 11.
k in §. diligenter, n. 157. & cons. 74. n. 35.
l voto 34. n. 13
m tit. de indic. & tortu. n. 24.
n tit. de indic. §. circa quartum, n. 8.
o cons. 161. n. 32. 33. & 37.
p q. 37. n. 90.
q in l. si quis C. ad legem Iul. Maiest.
r in rub. ff. eo. n. 3.
s in tit. quæ sint regalia, in verb. & bona committentiū n. 44.

A

t d. voto 34. ad fi.
u & in addit. August. in verb. *et hoi tradito la parte*, n. 1.
x d. §. diligēter n. 175.
y q. 64. ante n. 10.
z in pract. crim. verb. & quòd suffocauit vxorem, n. 58. & 101.
a post tract. de indic. c. 5. sub rub. de nō torquendo sine indiciis, etiā in crim. læsæ Maiest.
b de co. crim. in tit. quomodo, & per quos, q. 26.
c cons. 12. n. 33 li. 3.
d cons. 88. & 362. n. 12.
e decis. 79. nu 14.
f in crimin. li. 7. c. 46.
g cons. 61. col. 1. li. 1.
h cons. 166. n. 31. & 201. n. 4.
i cōs. 67. n. 14.
Concl.

B

k sup. n. 14.
l cons. 100. n. 5. li. 1 & n. 12.
m suprà n. 7.
n concl. 138. n. 4.
o li. 2. q. 37. n. 79. & n. 29.
p in l. 1. ff. de quæst.

q de indic. r § fi. q. 64. nu. 13. s de arbitr. casu 270 n. 2. & casu 474. n. 1. & n. 47. t d. lib. 5. sect. 3. & 4. u lib. 1. de præsumpt. q. 44. à n. 9. x conf. 21. n. 1

turam: quod intelligo etiam in iure non sint expressa, dummodò sint per duos testes probata, & sint verisimilia, & probabiliter concludant [y]. Itē indicium aliqualiter animum Iudicis mouens, & in iure approbatum, sufficit, Baldus [z], Crauetta [a], Simon de Pretis [b], Bapt. Baiardus [c], quia plus debet operari in Iudicis animo ceteris paribus indicium iure expressum, quàm non expressum.

Tertiò, vnus testis integer, & (vt vocant) inuulnerabilis, de propria scientia per sensum corporis deponens. gloss. Bald. Ang. Salic. & alij [d], Angelus [e], Baldus [f], Marsilius [g], Andreas Siculus [h], Paris [i]. & alij, post quos Farinacius [k]. Quòd si integer non esset, aliquod aliud adminiculum requireretur [l]; vel si desit adminiculum, non poterit deueniri nisi ad leuem torturam, & non ad plenam, post alios Clarus [m], & Farinacius [n]. Denique consuetudine receptum, quòd vnum indicium, etiam remotum, sufficiat ad torturam (Ioannes Andreas ad Specul [o], Alexander, & alij [p]) quam ego non libenter sequerer, nisi concurrente aliquo alio adminiculo, vt moderantur Clarus [q], & Farinacius [r]; vel in occultis ad quastionem leuem, ordinaria minorem [s].

Quando non sunt satis idonea indicia ad torturam, & Iudex habet causas suspicandi reum esse culpabilem, consulunt latrunculatores, vt reus saltem terreatur verbis, & vultu, & torturæ comminatione. Baldus [t], & Bosius [u]: sed alij ad hoc requirunt qualem qualem Iudicis præsumptionem [x]. & Farinacius monet, ne terror iste verbalis admoueatur personis valdè timidis [y].

Si præsumptio Iudicis esset benè fundata, posset verbis adiungere facti aliquid, admouere reū ante equuleum, expoliari, & quandoque ligari facere, immo & modicum eleuari, sine quassatione [z]. Quanquàm nec in his certa regula potest Iudici præscribi [*].

QVAESTIO XXII.

An Iudex promptior & facilior debeat esse ad torturam in atrocioribus & occultis?

IVRE certum est, vbi aliter veritas haberi non potest, facilius concedi vt veniatur ad quæstionem [a]. & cum in hoc crimine strigum rarò vel nūquàm aliter queat veritas haberi, quia conueniūt de nocte, & in locis desertis, & talia crimina sunt difficilis probationis [b]. sequitur, in hoc crimine, vt in aliis occultis, promptiorem ad torquēdum debere esse Iudicem. Idem in atrocioribus probatur, quia quò grauior morbus, hoc opus est remedio efficaciore & celeriore. Confirmatur ex præcedētibus, quia si in his criminibus ad torquendum leuiora sufficiunt indicia, vt probatum [c]; certè sequitur, Iudicem in his ad torquendum promptiorem & faciliorem esse debere [d]. hoc tenent Baldus [e], Alexander [f], Gram [g]. Igneus [h], Brunus [i], Abbas [k], Bosius [l], Clarus [m], qui vocat communem; & sanè ibi in addit. Giacharus [n], & Baiardus [o], multos allegant; idem defendit Binsfeldius [p]: & vnanimiter sic responderunt interrogati Doctores Ingolstadienses Theologi & Iurisperiti anno 1590. Patauini, Bononienses & Friburgenses anno 1602. Nec dubitandum hac de re puto.

QVAESTIO XXIII.

An in hoc crimine dignitas à tormentis excuset?

IVRE ordinario nobilitas & dignitas à tortura excusant [a], excipiunt quidam, nisi in officio deliquerint, vt idem Bosius [b], & Clarus [c]; sed exceptionem non approbant alii [d]. Haud scio tamen an in iudiciis non magis obtineat rigidior illa. Hoc scio in crimine maleficii, vt in ceteris exceptis, nec nobilitatem nec dignitatem per se excusare à tormentis. textus sunt apertissimi [e], Marsilius [f], Bosius [g], Damhouderus [h], Gramm [i]. Grillandus [k], Couarruuias [l], Binsfeldius [m], & Farinacius [n].

Leuiùs tamen torquendos docet Tiber. Decianus [o]. quod æquum est, vt & illud, contra tales exigi indicia clariora, quàm contra alios, per tradita à Vulpello [p], quem sequitur Baiardus [q]. Verumtamen etiam hæc duo ab arbitrio Iudicis dependēt. quia cùm reatus omne priuilegium ademerit, iuxta Franciscum Marcum [r], tantùm licebit Iudici, cum istis qui priuilegio sunt exuti in pœnam facinoris de quo suspecti meritò videntur, quantùm cum illis qui nunquàm priuilegio adiuti fuerunt.

QVÆSTIO XXIV.

An in atrocioribus maior debeat adhiberi tortura, quàm in aliis criminibus?

SI cetera paria sint, & aliunde nihil obster, certum est in his acerrimam esse torturam adhibendam [a]. Sed quia in his certa regula tradi non potest, quia res pro personarum, indiciorum, & aliarum considerationum varietate Iudici moderanda, vt docui [b], ideò hoc totum prudentis Iudicis arbitrio commissum censetur, vt torturam intendat vel remittat, prout in conscientia iudicabit [c]. Brunus [d], Clarus [e], Follerius [f], Binsfeldius [g], Menochius [h], & Farinacius [i], vbi post num. 34. ponit varios torturæ gradus, qui possint Iudicem dirigere, optimum puto sequi loci consuetudinem, vt benè Cartar [k].

QVAESTIO XXV.

Cum sagæ plerumque sint induratæ, & maleficio taciturnitatis munitæ, qualis tortura in hoc crimine maioris sit effectus?

QVIA propter varia concurrentia temporis, loci, personæ, sæpe fit, vt quod in vno efficax, in alio irritum inueniatur; immò quod vno die vehementer metuendum & intolerandum, hoc eidē personæ alio tempore haud magni faciendum videatur: vix certi quid responderi queat: nisi quòd ab experientia Iudex in his directionem suam debeat mutuari Scio profuisse, & bonum factum iudico, si simul cum quæstione adhibeantur aliqua remedia Ecclesiastica, quibus dæmonis vires infringi solitæ. Syluester [l] commendat præmissam exorcizationem, non quòd possessas à dæmone sagas omnes sentiat; sed quia vel obsessæ, vel præsentia eius obfirmatæ sunt. Vtile quoque, si torquendi collo appendantur sacræ reliquiæ, vel agni cerei effigies consecrata: item si aqua benedicta in os infundatur, & ea corpus aspergatur: & cùm vtuntur tormento insomniæ, cerei benedicti instillatio inopinata. Verùm hæc omnia (vt dixi) ab vsu docentur: & cauendum ne sacris hisce remediis superstitiosi aliquid ratione materiæ, temporis, aut numeri, immisceatur. Plurimùm & crebrò veritati obstat mala Iudicum & quæsitorum dispositio quoad fidem, mores, aut intentionem. hinc enim fit vt adeò multa Deus diabolo permittat, quæ contra Iudices benè dispositos, nec tam crebrò nec tam facilè foret permissurus.

y Baldus cons. 534. vol. 5. z in l. cum cit. C. de iur. dot. a cons. 6. n. 12 b cons. 15. n. 19 c ad Clarum, q. 64. n. 6. d in l. tormenta, C. de quæstio. e cons. 59. n. 5. lib. 1. f cons. 74. n. 1 g cons. 47. nu. 6. lib. 1. h cons. 31. n. 3 li. 4. i ... k q. 37. nu. 56. cum seqq. l Menoch. de præsump. lib. 1. q. 89. n. 10. & 11. Clarus q. 21. n. 2. m q. 64. n. 32. n sup. n. 64. o in tit. de præsumpt. §. species, in maiore addit. p apud Clarū, q. 64. n. 14. q in q. 21. r sup. n. 47. s Gramm. voto 17. n. 18. Clar. d. q. 21. col. vlt. t in l. 2. C. quorū appell. nu. 5. u tit. de indic. n. 24. x sic Franc. Person. tit. de tortur. nu. 77. y q. 37. nu. 102. & 103. z Paul. Grilland. de indic. q. 4. n. 1. & 3. gradu torture. Conrad. tit. de negat. crim. nu. 41. Personal. n. 78. & Farin d. q. 37. num. 105. * Cartar. in Pract. c. 12. in fin Farinac. q. 38. n. 31. a l. Diuus Pius, ff. de quæstio. b Menoch. de arbitr. casu 116. n. 14. Camillus Cāpeg in addit. ad Zanchin. c. 9. verb. nunquid poterit torqueri. c sup. q. 21. d l. vbi, C. de fals. e in l. nemo deinceps. C. de Episc. aud. n. 1. f cons. 62. n. 5. li. 1. g decis. 32. nu. 4. decis. 34. nu. 18. & cons. 33. n. 7. h in l. 1. §. ferro, nu. 75. ff. ad Syllan. i de indic. 2. 171. & 195 a l. edictum ff. de quæst. l. milites eod. tit. Gramm. voto

b num. 16. c §. fi. q. 64. nu. 13. d cum Vulpello Farin. d q. 41. n. 49. e l. etsi excepta. C. de malef. l. de minore in princ. ff. de quæst. l. decuriones, C. eod. l. nullus. l. si quis alicui, c. ad leg. Iul. Maiestat. l. proditores, ff. de re milit. l. si quis Decurio, C. de fals. c. in fidei, de hæret. f in d. l. edictū. g de indic. nu. 115. h in Pract. crim. ca. 41. sub. quia à tortura sint excusandi, nu. 7. i voto 2. n. 5. k de quæst. q. 4. l lib. 2. var. resol. c. 9. m in d. l. etsi excepta, concl. 7. n q. 41. nu. 100 o cons. 93. nu. 137. vol. 2. p cons. 141. in pr. q ad d. Clari q. 64. n. 63. r decis. 709. p. 1. a per l. vbi, C. de fal. & l. edictum, ff. de quæl Brun. de indic. & tortur. p. 2. q. 5. n 41. Conrad. in Pract. tit. de negat. crim. n. 39. in fin. Nouiss. Roma de test. q. 37. nu. 89. b sup. §. Dif. quis. sect. 9. vers. torturæ modus. c l. de minore. §. tormenta, l. quæstionis. ff. de quæs. d supra. e d. q. 64. n. 32 f in verb rei indurati, nu. 16. g d concl. 5. h de arbitr. iud. sent. 3. casu 271. i q. 38. n. 33. k sup. n. 49. l in lib. de Strigimag. admir.

p. q. 80. n. 1. k in c. at si clerici, in fin principij. de indic. l de indic. nu. m q. 64. n. 6. n lit. H. o num. 19. p d. concl. 6 v. b. Boss. de indic. n. vl. ; 114.

QVÆSTIO XXVI.

Quoties possit eleuari reus, & quot possint dari ictus, pro quolibet indicio?

NON potest in his constitui certus modus vel regula. Iudex debet facere secũdum arbitriũ & conscientiam suam; considerata qualitate delicti, personæ, & indiciorum. rectè Marsilius [a], Clarus [b], qui nonnulla de ictuũ numero, Menochius [c], & alij citati à Giacharo [d], Paris [e], & Boërius [f].

In genere dici potest, regulariter reum ter eleuari & dimitti posse [g]; & de consuetudine Italiæ solere pro singulis indiciis tres ictus dari, scribit Marsilius [h], sequitur Ioseph. Cumanus [i], Nouell [k]. mihi hoc durius semper visum. Nã & ipse Marsilius alibi [l] respondit sufficienter tortum, qui habuit sex ictus chordæ, quod est in vniuersum pro omnibus indiciis intelligendum: Crauetta verò tres ictus satis esse censuit [m], nempe non pro singulis indiciis, sed omnibus antè habitis, & toto continuo tempore, quo reus in vnâ quæstione manet suspensus [n].

a in Pract. crim. §. expeditam, nu. 85.
b d. q. 64. n. 32
c casu 271.
d ad d. q. Clari 94. vers. Iudicis arbitrium.
e de Syndica. vers. tortura, c. 4. n. 1.
f decis. 163. n. 9. & decis. Lu. cens. 89. n. 11.
g Cason. de torm. c. 14.
h in Pract. §. occurrit, col 2 vers. & potest poni.
i de Syndica. rub. de tortu. n. 20.
k Fall. 92. n. 28
l consi. 8. nu. 37.
m cons. 287. n. 6.
n Grilland. tract. de quæst. §. quartò videndum, n. 9. Clar. lib. 5. §. fi. d. q. 64. n. 13. Farin. li. 1. tit. 5. q. 88. n. 47. & 54.

QVÆSTIO XXVII.

Quamdiu reus possit teneri in chordâ eleuatus ordinariè?

STATVTVM est quadã Bullã Pauli III. Pontificis sapientissimi, non teneri vsque ad spaciũ horæ [a]. Si enim benè Bullæ verba perpendas, prohibet reũ in torturã teneri per longum temporis spacium, veluti vnius aut plurium horarum. q. d. tale esse non modò plurium, sed vnius quoque integræ horæ. nisi legendũ, *vnius & plurium*, vt summùm permittat ad vnam horam, & sic videntur intelligere Doctores, qui in atrocissimis permittũt vnam horam, aut paulò ampliùs. Follerus [b], Flaminius Cartar [c]. Farinacius [d], Grillãdus [e], ego quoq; [f].

a in Bullario, 1. p. fol. 471.
b verbo, rei indurati, p. 16. fol. 289.
c in Pract. de interrog. reorum li. 4. c. 1. n. 113.
d q. 38. n. 84.
e sup. n. 9.
f d. li. 5. sectio. 9. vers. torturæ modus.

QVÆSTIO XXVIII.

Quid in vtroque ad summum fieri possit?

QVÆSTIO procedit de numero ictuum, eleuationum & quantitate temporis.

In primis Deo ante oculos posito, & moderamine tali adhibito, vt præceps & effrenata vitetur sæuitia [a], debet Iudex potiùs amplecti quoad res patietur, benignitatem quàm atrocitatem [b], & videre vt reus tortus saluus sit innocentiæ vel supplicio [c].

Deinde Patauini Doctores censent ad summũ tribus diebus interpolatis, si sint indicia vrgentia, reũ torqueri posse, & pro qualibet vice ter eleuari cũ tribus quassationibus & ita fieri sub dominio Sereniss. reip. Venetæ, & consuluisse Paulum de Castro [d], & sequi Blanc [e]. Cason [f]. Marsi. Nouell. & Clar [g]. Cirill [h]. Bonacoss [i]. qui attestantur de communi Italiæ praxi. Vlteriùs si criminis grauitas exigat, & satis robustus sit reus, posse reo eleuato & ad tempus suspẽso facere quassari funem, qui modus torquendi censetur vehementior, quã per eleuationẽ cum dimissione & ictibus [k]. Quando cum ictibus releuatur & dimittitur, ad summũ quatuor ictus & vltimò ponderum grauiorum ad pedes appensionem permittunt Friburgenses citantes Grillandum [l]. Foller [m]. Farin [n].

a l. de minore, §. tormenta, ff. de quæst. l. nihil, C. eod.
b Aymon consi. 287. Bertazz. consi. 315 n. 3.
c l. quæstionis modum ff. de quæst. vbi Bartol. Alberti. Marsi. & Grandin. in tit. de quæst. n. 5. & 10.
d consi 199. visâ inquisitio ne n. 5. li. 2.
e de indic. nu. 14.
f d. c. 14.
g suprà.
h de quæst §. . . n. . .
i comm opi. crim p. 1. vers torquendus debet habere
k Bursat. post Carrer. & alios consi. 01. n 9. li. 2.
l suprà
m suprà n. 16.
n d. loco, n. 49. & 54.

A

QVÆSTIO XXIX.

An non possit Iudex, cum videt reum esse induratum, aut ex aliis iustis causis, desistere ab examine & torturâ & post aliquot dies eam repetere?

POSSE respondere, cùm id & ratio sæpe dictet, & iure nullo prohibeatur, & interpretes approbent. idem responderunt Facultates Bononiẽsis, Patauina, & Friburgensis. probant auctoritate Baldi [a], Bartoli [b], Marsilij [c], Afflicti [d], Boërij [e], Cõradi [f], Antonij de Canario [g], Nouiss. Rom [h]. Cartar [i]. Clari [k] Menochij [l], & Farinacij [m]. maximè quando iudicat indicia non satis purgata per torturam præcedentem, Marsilius [n], Augustinus [o], Menochius [p], aut si noua superueniant indicia [q]. Consultum autem tunc Iudici vt curet referri in acta, quòd animo torturam repetẽdi, iubeat reum deponi, & vt intercedat dies & nox integra, & nõ repetat vltra tres vices. est communis in scholis & iudiciis [r].

B

Rationem optimè deducunt Friburgenses, & docent quòd siue induratio ista sit naturalis, siue arte dæmonis procurata (de quo multa Grillandus [s], & Binsfeldius [t], & ego [u], tamen ipsa & ex eâ nascens taciturnitas est temporalis, & non perpetua: quia mutatur ex causis naturalibus, tam extrinsecis, quàm intrinsecis, vt homo modò velit tacere, modò nolit, facilius possit modò difficilius se contineat. Dæmon quoque non semper trigibus adsistit, sed aliquando deserit, vel sponte sua, vel Dei iussu, vel nõ ferens Ecclesiastica remedia, quæ adhibentur, *vt docui* [x]. Vnde etiam fit, vt Iudex meritò speret, eum, qui tunc induratus tacet, alio tempore cuncta propalaturum.

C

QVÆSTIO XXX.

Quid sentiendum sit de effusione aquæ frigidæ in tergum suspensi rei?

SI foret addita ratio dubitandi, meliùs assequerer dubij mentem. Ego illam inter torquendi modos iam aliàs memoraui [a], nunc etiam respondeo, si nihil admisceatur superstitiosi (v. g. circa modum effusionis, numerum guttarum, constellationem, expectationem effectus prodigiosi, &c. fit simpliciter, & quia putatur plus doloris allatura; nec subsit metus periculi mortis, vel enormis læsionis: me nihil videre causæ, cur ea non sit permittenda: cùm modus & qualitas torturæ Iudicis arbitrio subsint.

D

Cauẽdum quidem Iudicibus, ne insolitos modos quæstionum introducant, ne faciant litem suam, & pereunte reo in syndicatu puniantur. Baldus [b], Bossius [c], Anton. Gomes [d]. Clarus [e], & Farinacius [f] Sed quando sunt indicia vrgentia, & crimen valdè graue, tunc posse modum tormentorum excedi, volunt iidẽ Doctores, Farinacius [g], Brunus [h], Corradus [i], Grillandus [k], Follerius [l], & Cartarius [m]. Quos intelligo, non de excessu iustitiæ aut æquitatis, v. g. plusquàm rei qualitas ferat (hoc inhumanum reputo) sed de excessu generis tormentorum, vt v. g. cùm ordinariè in illis locis adhibeatur tormentum funis, manibus rei post terga ligatis; quod est iure probatum, & in praxi receptissimũ [n]. Vel si nequeat sic torqueri appropinquatio ignis ad plantas [o], vel aliquod simile; liceat tunc compedes ferreos [s], vel baculum intra pedes ponere, vel deponere reum & refrigeratum iterum sublimem facere; vel vti instrumento stangettæ seu taxillorum, vel ignis, vigiliæ, & similibus, memoratis à Farinacio [p], Bruno, [q] & Marsilio [r].

E

a in l. 1. C. quod met. caus.
b in l. vnius. §. 1. ff de quæst. in 1. opposit.
c in l. quæstionis, n. 17. & in l. repeti, n. 4. & 10. d tit.
d in constit. Regni, lib. 1. tit. de clãdest. homic. n. 55. & 56.
e decis. 163. n. 10.
f tit. de nega. crim. & tort. n. 31.
g tract. de quæst. n. 6. n. 1.
h d. q. 38. per tot maximè, n. 86.
i vbi sup. n. 180
k q. 64. n. 45.
l casu 272. n. 4
m q. 38. n. 80. & 87.
n in d. l. quæstionis modũ n. 17.
o addit. ad Angel. in verbis, comparuerunt dicti inquisiti, in t. addit.
p casu 273.
q Nouiss. Rom. n. 90. vbi suprà. & Doct. in d. l. vnius. §. 1.
r Nouiss. Rom. sup nu. 105. & 106. Clar. sup. vers. vltimò videndum.
s de quæst. & tort. q. 4. n. 11.
A
t in l. 7. C. malef. & Mathem. q. 1. concl. 13.
u d. sect. 9. circa med.
x d. sect. 9. vers. quoad tertium dubium.
a d. sect. 9.
b in l. 1. C. de emend. seru.
c de tortu. nu. 40.
d tomo 3. var. resol. tit de tort. c. 13. n. 5.
B
e sup. n. 35.
f d. q. 38. n. 16.
g q. 37. n. 14. & d. q. 38. n. 4
h de indic. p. 2. q. 5. n 42.
i vbi supr. nu. 39. in fi.
k sup. q. 4. nu. 10. vers Quintus & vlt.
l in verb. rei indurati, sub nu. 17.
m li. 4. suæ praxis, c. 2.
n l. nullius, C. ad leg. Iul. Majest. l. decuriones, C. de pœnis. Fr. Bruno sup. p. 2. q. 2. n. 6.
o Clar. d. n. 8. Carrer. in sua Pract. fol. 18. col. 1 Farinac. d. q. 38 à n. 61.
p d. q. 38.
q d. q. 2.
r in d. l. 1.

Aquæ frigidæ effusionem in tergum, non esse insolitam, patet ex eam non reprehendentibus, & in vsu fuisse testantibus, Marsilio [s], Paride [t], Damhouderio [u], Farinacio [x], Follerio [y], & Chartario [z]. Notant tamen Farinacius & Paris, hoc tormenti genus ex crudelioribus esse; & proinde non nisi in atrocissimis criminibus recipiendum; & Bononienses illud non admittunt, nisi vbi est consuetudo. Plura de hoc dixit loco suprà citato. Doctores Friburgenses ostendunt, supplicij genus esse & seruile apud Septentrionales, ex Olao Magno [a]. Posteà eruditè & philosophicè ostendunt, cur aqua frigida ad tergum appensi rei affusa, aut in os infusa, cruciatum adferat, parsque tormenti sit censenda, his verbis: Tradunt Philosophi, quòd naturale sit cuiuis dolenti, siue homini, siue bruto, quòd calor & spiritus tempore doloris ad interiora, hoc est, ad cor, se recipiant, seque interiùs conseruent, & nocitura repellant. sicut ciues tempore oppressionis & obsidionis retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt quantùm possunt ad interiora, vt docet B. Thomas [b]. Atqui hinc est, quòd doloris seu tristitiæ effectus sit, aggrauare animum ita, vt ad exteriora liberè progredi non possit [c]. Itaque quòd aqua frigida in tergum suspensi effusa, cruciatum adferat, id accidit, quòd calor circa cor intensissimus diffundatur ad proximas corporis partes, hoc est, in tergum; cui calido aqua frigida affusa fortiùs agit in contrarium resistens, hoc est, in tergum calidũ, sicut aqua calefacta magìs patitur à frigido [d]. Sicut & glacies à solis calore citiùs, quàm nix, liquescit, quòd glacies fortiùs, quàm nix resistat, & manus frigida in aquam calidam imposita maximum dolorem percipiat. Spiritus ex ore appensi est calidissimus, redditque faciem & linguam calidissimam: quo fit, quòd aqua frigida affusa, linguæ cruciatum adferat: vel (quod probabilius est) dolor ideò intenditur, quia vt aqua calida, ita & frigida inimica est corpori, potissimùm autem neruis, & partibus neruosis. Et tradunt anatomici neruos à capite per spinam dorsi seu vertebram, in reliquas corporis partes diffundi; ideòque in tergo, ceu fonti & origini, hoc est, capiti seu cerebro vicinis maximam sentiendi vim habere, potissimùm tempore torturæ, quo nerui extenuantur & extenduntur. quo fit, vt aqua frigida ad tergum suspensi rei effusa, ceu nouum cruciatus genus, dolorem augeat & intendat.] Vnde paret mihi meritò suspectum fuisse, si affunderetur ante appensionem, vel diu post depositionem corpore iam refrigerato [e].

s d.l.1.n. 27.
t de syndic. in verbo, tortura, quod incip. de repet. n. 5.
u in praxi criminali c. 105. n. 18.
x d.q. 38. n. 51. & 74.
y § num. 10.
z § num. 12.
a li. 2. desc. regn. Aquilon. c. de pœnâ infidel. seru.
b 1. 2. q. 44. art. 1.
c B. Thom. 1. 2. q. 37. a. 2.
d B. Thom. d q. 37. a. 1.
e d. vers. vt his iudices obuient.

QVÆSTIO XXXI.

An, & quando tortura ex primis indiciis repeti possit, maximè in hoc crimine, cum sæpe plerumque sint indurata & obstinata?

DVo quæruntur, An & Quando. Quoad prius, non quæritur de nouis indiciis, cõstat ex nouis vrgentioribus & diuersis repeti posse, licèt sufficienter tortus priora cuncta purgauerit [a]. ex quibus locis communiter Doctores id colligunt. Vide Clarum [b], & Farinacium [c].

Sed quæritur, an ex primis indiciis; hic illud quoque certum puto, quòd si Iudex dubius sit, an habeat iustam repetendi causam, debere in leniorem partem propendere, & à repetitione abstinere [d]. Item si reus non videatur satis robustus, vt corpus in tormenta durare possit, quia persona debilis est: cauendum enim ne si repetat, enormiter lædatur vel moriatur [e]. Contra certum quoque, si reus in quæstione legitimè confessus, reuocet postea extra tormenta suam confessionem, ex iisdem indiciis posse repeti. Nam alioqui ad manum esset, sic se supplicio eripere [f].

a l. repeti. ff. de quæst. l. vnius, §. 1. eod.
b § vers. Vltimò videndũ.
c q. 38. n. 77. cum seq.
d l. 6 de interpretatione, l. 6 præses. ff. de pœn. Cl. § vers. hæc antè omnia. Far. § n. 89.

Cessantibus his casibus adhuc puto posse repeti, quando Iudici videbitur, quia res ab arbitrio eius pendet, non quidem pro voluntate tantùm, & cùm sibi videtur sine ratione, quod meritò dãnat Farinacius [g], sed cum hac obseruatione, vt nõ repetat si leuia tantùm sint indicia illa priora, quia hæc quãuis torturâ censenda sunt expurgata, post Bartol. Mars. & alios [h], & innumeros Farinacius [i].

Quòd si sint indicia grauia & vehementia, & ea Iudex arbitretur nondum satis purgata, poterit eam repetere donec expurget reus induratus. textus [k], & ibi Bart. Angel. [l] & ibi Augustinus Marsilius [m] Crauetta [n], Bossius [o] Clarus [p], Grillãdus [q], Binsfeldius [r], & Farinacius [s]. & solent ad hoc prudentes Iudices à leuiore torturâ inchoare, & posteà repetere grauiore & acriore, ex doctrinâ Bartoli [t], & aliorum; Marsilij [u], Farinacij [x]. Si tamen inchoasset à grauiore, & propter induratum animum rei, & robur corporis, nondum satis indicia expurgata, posset adhuc repeti. Hoc ordinariè obseruandum, vt vltra tertiam vicem tortura non extendatur [y], quia censetur se planè reus expurgasse. Hæc quoad posterius.

Porrò in nostro crimine, propter causam in quæstione positam, poterit Iudex faciliùs vsque ad tertiam venire.

e text. in d. § 1. Gandin. de quæst. n. 4. & n. 10. Guido de Suzar. in tract. de indic. n. 3. & 57. Paris § nu. 5 Far. § n. 82.
f Bald. in l. Bonæ fidei, n. 5. C. de reb. cred. Marsil. in d. l. repeti, n. 11. & §. quoniam, n. 3. Farin. n. 91. Binsfeld. in d. l. 7. q. 1. concl. 14. & ego lib. 5. sect. 9. versic. quoad iterationem.
g § n. 79. 80. & 81.
h in d. l. vnius, § 1.
i n. 72 & 79.
k in d. l. vnius, §. 1.
l in Pract. verb. quod fama publica, n. 95.
m d. l. repeti, n. 6. & 10.
n conf. 287. n. 6.
o tit. de tor. n. 42.
p § nu 45.
q d. c. 4. n. 10. cum seqq.
r sup. cõcl. 12.
s d. li. 1 tit. 5. q. 38 n. 47. cũ duob. seqq. & à n 79. vsque 93.
t suprà.
u § in d. l. repeti, n. 4 & in d. §. quoniam, n. 2.
x d. q. 38. n. 83.
y Bertazz. cõs. 310. lib. 2. dixi d. vers. quoad iterationem.

QVÆSTIO XXXII.

An in iure & legibus fundamentum habeat, quod quidam dicunt torturam non debere repeti, vltrà tertiam vicem?

NOn scio quicquam iure scriptum vnde id receptum sit: sed ex communi Doctorum opinione, in praxim id arbitror, vt æquitati consentaneum, desumptum. id tenuit Castrensis [a], Blanc. [b] Cason [c]. Marsilius [d], Clarus [e], Cirill [f] Bonacoss. [g] Grammat. [h] Bossius [i], Carrerius [k], Bertazzol [l]. Farinacius [m], & Binsfeldius [n]. Probatur à simili, quia sic tria onera tutelarum excusant tutorem [o], item repetitio de dando ad trinam restringitur, ne hæres nimiùm grauetur [p]. nam teste philosopho tria sunt omnia, & torturis certus aliquis terminus erat præfigendus. Bossius [q], dicit se à nullis bonis Iudicibus, sed à solis carnificibus vidisse hunc numerum transgredi. Si tamen post tertiam vicem Iudex aliquis reperiret noua indicia vrgentissima, putem in rigore posse vlteriùs tendere. Nam ista consuetudo non plus ligat, quàm faceret ius scriptum; & posset intelligi de omnibus indiciis quæ tertiam vicem præcedunt, quomodo enim cẽsebuntur expurgata, quæ prius ignorabantur? Fateor hoc dictum nouum, sed non quia nouum caret optimâ ratione, vt ostensum, & confirmatur proximè [r].

QVÆSTIO XXXIII.

An illæ tres vices sint intelligendæ de vno die, vel de tribus diebus interpolatis?

QVod non nisi de tribus diebus interpolatis, patet, ita vt inter singulas quæstiones dies

a conf. 199. n. 5. lib. 2.
b de indic. nu 14.
c d. c. 14.
d in §. occurrit. col. 2. versic. & potest poni, & cons. 8. n. 37. & in d. l. repeti, n. 15.
e d. q. 64. n. 32.
f in Summ. crim. §. 11. n. 5.
g comm. op. crimin. p. 1. v. torquẽdus debet habere.
h conf. 21. nu. 17. & vot. 6. n. 17.
i tit. de tortu. nu. 44.
k tit. de indic. n. 194. & seq.
l cõs. 145. n. 2.
m q. 38. à n. 32.
n d. concl. 14.
o l. tria onera, ff. de excus. tutor.
p l. fideicommissa, §. si quis decem, ff. de legat. 3.
q suprà.
r quæst. 33.

vigintiquatuor horarum intercedat, vt terror & dolor præcedens resideat, & nouus metus ac cruciatus grauior formidabiliorque efficiatur. Dixi suprà [a].& tenuit post citatos proximâ quæstione Farinacius [b]. Nec vllius memini, qui scripserit vno die ter repeti torturã posse, nisi quòd Baiardus[c] videatur insinuare, quòd commune illud dictum Pauli Castrensis & aliorum fallat in atrocioribus. Equidem limitatio æquitate non caret, & in nostro crimine non rarò foret necessaria, & probatur à simili; sic enim in atrocioribus sceleribus plusquàm tres ictus in quâlibet torturâ dari posse docuit Carrerius[d], certa enim regula in huiusmodi tradi non potest [e].

a d. versic. quoad iterationem.

b d.q. 38. nu. 105.

c ad Clarum suprà.

d tract. de indic. & tortur. fol. 163.

e vide sup. q. 24. & 25.

QVÆSTIO XXXIV.

Quid si reus tot delicta commisisset, quòd examen vno die absolui non posset?

RATIO dictat, & necessitas veritatis indagandæ ad iustitiæ administrationem exigit, de iis quæ supersunt, alio die examen institui. Ideò si quis de quinque diuersis criminibus foret delatus, & ex indiciis grauibus suspectus, & de tribus tantùm delictis tres quæstiones & examina consumpta, de reliquis toties torquendus erit, donec examen de iis fuerit perfectum & absolutum. Ita Doctores Friburgenses, qui probãt, quia de omnibus debet examinari, & non fuit examinatus de prioribus. confirmant à simili. Sicut reus sufficiẽter, hoc est, bis aut ter tortus, atque contra se crimen confessus, quartò aut quintò torqueri potest ad detegendum socios, quia ratione sociorũ nunquàm fuit tortus [a]: ita ratione alterius delicti, de quo nunquàm est tortus, repeti potest quæstio, & quidem toties, donec fuerit de omnibus examinatus. Si quis consequentiam negaret, probo: quia plus interest reip. scire crimen huius rei, quàm socios ipsius criminis. nam & noui criminis nouos seu alios socios est detecturus. Deinde non est maior ratio, cur torqueri posit de vno crimine, quàm de alio. immò si prius esset examinatus de leuioribus; foret maior ratio, eum examinari de grauioribus reliquis. Denique propter solemnitatem illam numeri, quæ est merè iuris positiui, non decet Iudicem, quidquam relinquere indiscussum, aut indiscretè, ac negligenter, præcipitantérve procedere.

a Binsfeld. d. lib 7. concl. 13.

QVÆSTIO XXXV.

An consuetudines locorum, quoad modum torturæ simpliciter sequendæ sint; cùm magna sit differentia personarum, indiciorum, criminum: ita quòd non semper vno & eodem modo possit procedi, & casus, causæ, & genera tormentorum sine lege, sine consuetudine nequeant determinari?

FORI consuetudo vim legis obtinet [a], ideò cõsuetudines locorum, vsus & stylus curiarum sequendus Iudicibus [b], etiam in grauioribus, & atrocioribus. Clarus [c], Menochius [d], Mascardus [e], Farinacius [f], Bursatus [g]; & ideò sic in præsenti tenuerunt Doctores Patauini.

Sed Doctores Friburgenses fatentur Iudices à nouis & insusitatis in prouinciâ torquendi modis abstinere debere, & in hoc crimine consuetis & solitis vti (citant Binsfeldium, Farinacium & alios) si tamen modus torturæ in prouincia receptus esset admodum remissus, & pro criminis grauitate & personæ qualitate non satis acerbus; tunc is, qui est consuetudine generali, aut legum interpretatione in aliis prouinciis approbatus, sequẽdus foret. Quemadmodum enim grassantibus delictis supplicia exacerbanda sunt [h]: ita & quæstionum modi, lege aut consuetudine permissi, sunt intendendi. Vera hæc sunt, nec dubito ex iustâ causâ mutari posse: sed à quibus, an ab omnibus Iudicibus? non arbitror.

a Cyn. & Bald. in l. 1. ad fin. c. quæsit. lõg. consuet. Marsil. sing. 118. Afflict. decis. 135. n. 3. & decis. 233. n. 5. Felin. in c. 2. de resc.

b l. 3. §. fi. ff. de testi. c. quàm graui. de crim. falsi, Bart. & aliis in l. fi. C. de iniur. & in l. iurisperitos, ff. de excus.

c li. 5. §. 1. n. 6.

d de arbitr. casu 474. n. 62.

e concl. 1317. nu. 47.

f q. 43. n. 144.

g cons. 20. nu. 67. & cons. 69. n. 25.

h l. aut facta §. fin. ff. de pœn.

De Iudicibus inferioribus, qui in statuta iurant, sequor sententiam Doctorum Patauinorum; nec puto illos arbitratu suo consuetudines & statuta, quibus subsunt, mutare vel transgredi posse, occurrente necessitate, Principem consulant. Sũmos verò Iudices, qui iudicant auctoritate supremâ, nec iusiurandum illud præstant, quoniam astringuntur solâ æquitate, & ordinationibus Principum (si quas habent sancitas) puto, non quidem pro libito statuta illa & cõsuetudines transgredi posse (vix id fiat sine graui scandalo) sed posse prudenti arbitrio illas moderari, & interpretari pro exigentiâ casus occurrentis. Simili distinctione aliqui Doctores vtuntur in quæstione an Iudex contra priuatam scientiam ex allegatis & probatis iudicare teneatur? Certum est plus debere licere supremis illis, quàm infimis. In Germaniâ sequendæ constitutiones Carolinæ, cum congruâ peritorum interpretatione.

QVÆSTIO XXXVI.

An etiam Iudicibus inferioribus à superiore modus torturæ præscribi possit?

SI quem præscribit iustus non est, nec legibus, nec rationi consentaneus, v.g. vt debilem supra vires, vel robustum sine vllis indiciis aut inauditum torqueat, & similia: nequit dubitari id nec ipsi licere, nec inferiorem teneri parere. Nam ius diuinum & naturale, cui Princeps subest, vetat vllum indebitè lædi. ideò laudatur à Doctoribus qui talibus mandatis noluerunt obtemperare, vt Afflictus & alij. Et hominem noui, qui anno 1587. Luxemburgi, maluit Præfecto Prætorio militum dignitatem relinquere, quàm torquere quendam, de quo indicia sufficientia non habebat. Quod asserui tenẽt Isernias [a], Grammat. [b], Clarus [c], Rolãdus [d], & Farinacius [e], & tunc sic tortus ex confessione suâ damnari non posset, quia indebitè extorta. Gigas [f], Ant. Gomesius [g], Carrerius [h], Bursatus [i], & Farinacius [k]. Iudex etiam syndicatui subiaceret [l].

Sed si præscribant iusta, v.g. tale vel tale genus tormenti, vel modum & temperamentum æquitati consentaneum, non dubito, quin sibi subditis Iudicibus possint præscribere. hoc de Principe disertè docent Baldus [m], & Romanus [n], & sic videmus leges hac de re latas [o], & habemus textum [p]. fauet ratio quia inferiores isti Iudices vtplurimùm sunt idiotæ, simplices, & rudes, & indigent instructione: maximè in casu indiuiduo. In genere, & vt pro regulâ omnium casuum id fiat, vix arbitror expedire; nisi cum addito, vt, si qua nascatur specialis causa dubitandi, superiorem consulant. Id dico propter varietatem circunstantiarum, quæ in quæstionibus plurimi faciendæ.

a in c. 1. de pace tenend.

b cons. 45. n. 33. & voto 32. n. 8.

c d. q. 64. n. 11.

d cons. 12. n. 47. li. 3.

e q. 37. n. 74.

f d. tit. quomodo, & per quos q. 1. n. 32.

g d. to. 3. rub. de tort. n. 25.

h in 2. p. § circa sextũ n. 5.

i cons. 201. n. 87.

k d. q. 38. n. 78.

l Lad. de Imola, cons. 184.

m in cõs. 417. n. 9. lib. 5.

n consil. 451.

o tot. tit. de q. ff. & C.

p in l. quæstionis modum, ff. de quæst.

QVÆSTIO XXXVII.

An sit danda copia indiciorum & processus informatiui, in criminibus atrocioribus exceptis? vel, an sufficiat, indicia à Iudice reo proponi, eùmque in continenti cum suis defensionibus audiri, cùm isto modo melius veritas haberi possit?

CLARISSIMI Doctores Patauini ad hác quæstionem accuratè admodùm & doctè respóderunt, in hanc sententiam: Iure scripto decisum esse, vt reis detur indiciorum copia, ne opprimantur, aut defensionis facultas eis tollatur [a]. Vnde id infiniti Doctores decidunt, quos habes apud Clarum [b], Rolandum [c], Rimin. Iuniorem [d], & Farinacium [e]. Quod procedit etiam in crimine læsæ Maiestatis [f]. Bossius [g], Rolandus [h], Osascus [i], Personal. [k] & in crimine assasinij, Carrerius [l], Hieron. Laurent. [m] & sodomiæ, Farinacius [n], & parricidij ac veneni, Grammat [o]. & hæresis, Baldus [p], Bossius [q], Paris. [r] Rolád. [s] Personal. [t] Vulpell. [u] denique in omnibus atrocioribus & quantùuis enormibus, Marsilius [x], Gramm. [y] & Carrer. [z] quæ est communis sententia iuxta Farinacium [a]; & nullibi in iure contrarium reperiri affirmauit Ioann. Maria Monticella [b], & sanè videtur esse iuris naturalis; & procederet, etiamsi reus malæ opinionis & famæ argueretur [c], & subesset timor subornationis testium ad defensionem, propter rei potentiam, vt plenè post alios Farinacius [d]; & id quamuis reus non adferat quales defensiones velit instituere [e]; & si Iudex ante datam copiam indiciorum & decretas defensiones vlterius procederet, & torqueret, confessio reum non premeret, foretque processus totus nullus [f]. Quæ iure ordinario certa putauerim; & propterea vbi non est alia cósuetudo, vel Principis ordinatio, sic esse Iudicibus obseruandum, vt securiùs procedant.

Sed quia in quibusdam prouinciis consuetudo est, vt indicia tantùm reo proponantur, & reus in continéti cum suis defensionibus audiatur; quam praxim aiunt in Bauariæ Ducatu obseruari, & de Mediolanési testatur Clarus [g], nó ausim hanc praxim damnare, quam etiam esse licitam tenent Doctores Friburgenses, quando Iudex intelligit subesse periculum, ne per talem communicationem debita processûs expeditio frustretur, eò quòd aduocati velint minutias (vt solent) discutere; vel, vt fermè fit, reus inde pertinacior ad negandum efficeretur. Probatur hæc sententia, quia fatentur qui contrà sentiunt, Principem, & qui statuendi habet arbitrium, sic ordinare posse: quia hoc non est omninò tollere defensionem, sed tantùm immutare ordinem iuris positiui, & modum defensionis ac solemnia eius, quibus omnibus Princeps est superior [h]. & sic seruari Venetiis in Decemuirûm tribunali, scribunt Gigas [i], & Decianus [k]. Fatentur iidem licere Iudici, si illi videatur, defensiones in quibusdam restringere, veluti ne possit reus colloqui nisi cum suis aduocatis & procuratoribus, vel etiam non nisi præsente aliquo ministro publico [l]: item restringere tempus ad faciendas defensiones & decernere, quòd loco copiæ exhibeantur aduocatis originalia indicia per eos videnda [m].

Vnde fit argumentum validum, si hæc de quibus quæritur sunt tantum iuris positiui, quia ad solemnia & modos defensionis spectant, quæ statuta sunt iure positiuo; & non ad defensionem simpliciter, quæ est iuris naturalis: item si quod detur in scripto, vel dicatur viuâ voce; &, quod breuior vel prolixior terminus tempúsque reo ad defensionem assignetur, sunt etiam iuris positiui: sanè, cum consuetudo vim legis obtineat; poterunt per illam hæc omnia mutari, maximè quando illa fuit à Principe tolerata, vt in casu nostro.

Item cùm Iudex in his criminibus sit liber à regulis iuris positiui communis (vt sæpe dictum) non esse illi, quod proponitur, si expedire iudicet, illicitum. Denique reddant differentiæ rationem, cur quod in thesi ponitur Iudici non liceat, & quæ ipsi de modo mutando, & tempore restringendo concedunt, liceant? Non puto posse dari, nisi fortè quòd hîc maius præiudicium rei sit; quod negauerim.

A
a ex text. in l. vnius, §. cognitorum, ff. de quæst. & l. defertur, § si ad diem, ff. de re mil. l. defensionis facultas, C. de iur. fisc. c. qualiter & quando, de accus. clem. Pastoralis, de re iudic.
b q. 49.
c cons. 17. nu. 42. lib. 3.
d cons. 98. nu. 54. lib. 1.
e q. 39. nu. 1.
f de clem. Pastoralis.
g de indic. n. 78.
h § n. 59. cum seqq.
i decis. 79. nu. 12.
k tract. de indic. n. 22.
l tit. de indic. & tortu. §. circa quintum, n. 15.
m decis. Auen. 15.
n § n. 111.
o voto. 30. n. 2.
p cós. 95. vol. 1.
B
Concl.
q de indic. ante num. 78. & tit. de hæret. n. 9.
r cós. 2. n. 155. lib. 4.
s d. cons. 12. n. 61.
t d. nu. 22.
u cons. 11. n. 3.
x §. diligéter. 157. & 175.
y voto 34. in fin.
z suprà.
a d. q. 39. n. 41.
b reg. crim. 44 num. 3.
c Farinac. ibid. n. 7.
d num. 70.
e idem. n. 75.
f per d. Clem Pastoralis. Farin. n. 84.
g d. li. 5 §. 1. n. 10. in fine.
h Afflict. decis. 391. n. 4. & post alios Farin d. q. 39. nu. 23. & 26.
i in tit. quomodo & qualiter, q. 19.
k lib. 7. criminal. c. 42.
l Ioseph. Ludou. commun. opinio. concl. 36.
m Farinac. nu. 112. cum seqq.

QVÆSTIO XXXVIII.

An sint concedendi aduocati in atrocioribus criminibus, cùm soleant ex hoc rei magis indurari, & instigari ad negandum?

QVOD non sint concedendi, videtur primò probari ratione, quia videntur sic indicia retardari. Secundò, quia etiam in causâ hæresis videntur negari posse, quod Simancas admittit. Tertiò, quia probatur claro textu [a], ex quo illud multi asserunt, Barbatius [b], Cardinalis [c], allegans pro eâ Baldû, Angelus [d], & Marsilius [e]. Quartò, hoc pertinet ad modum defensionis, vt per se vel per alium: modus autem subest arbitrio Iudicis, vt dictum [f]. Quintò, ius scriptum in aliquibus criminibus reis aduocatos denegauit, vt in crimine læsæ maiestatis diuinæ per hæresim [g], & humanæ [h], Bartolus [i], Gigas [k], item furibus insignibus & grassatoribus seu latronibus viarum [l]. Ex his videtur aliquid probabilitatis primâ facie hæc opinio habere: sed reuera non est secura.

Omninò tenendum, etiam in exceptis criminibus non posse denegari reis aduocatum: nec ratio addita sufficit ad denegandum. Hanc vnanimiter tenuerunt in suis consiliis Doctores Ingolstadienses anni 1590. & rursus anni 1601. Friburgenses, Patauini, & Bononienses. & est recepta praxi Inquisitorum in hæresi, cui nostrum crimen exæquatur, & communi Doctorum calculo. Sprengerus [m], Clarus [n], etiam si rei non petant. Eimericus [o], & ibi in commu. Penna [p], Humbertus [q], Simancas [r], Bossius [s], Rolandus [t], & alij passim.

Item probatur ratione. Iure naturali cautum, vt qui per se nequit, possit se per alium defendere: sagæ plerunque sunt illiteratæ, nec se norunt defendere. ergo debent per alium defendi, alioqui illis indirectè tolleretur defensio, quæ nulli tollenda. Confirmatur, quia Iudex ex officio tenetur curare, vt indefensi defendantur [u]. Item est conforme Carolinæ constitutioni [x], vbi addita ratio, quoniam alij ex simplicitate, alij ex terrore nequeunt suas defensiones proponere. & ibi [y] vetatur, ne ad carcerem aditus iis precludatur, quorum operâ ad defensionem suam rei vti cupiunt. Si dicas hoc statui in criminibus non exceptis, contra: quoniam in iis, quæ iure naturali reis debita sunt, nullum discrimen est exceptorum & non exceptorum criminum.

Ad argumenta in contrariû facilis est respósio. Ad primum negatur retardari. nam occurri potest

A
a in l. per omnes. 6. C. de def. ciu.
b tract. de præstant.
c 1. p. q. 9.
d in Pract. v. vestem etiam cœlesté, n. 12.
e in Pract. §. diligéter, n. 164.
f q. 37.
g c. fin. de hæret. in 6.
h l. quisquis, §. denique, C. ad l. Iul. Maiest
Concl.
i in extrau. ad reprimendû, in gloss. sine strepitu.
k tit. qualiter in crimin. lęsæ Maiest. proce. q. 4.
l l. per omnes, C. de defens. ciu. Mars. §. & l. 1. nu. 20. de quæst. Rolâd. cons 12. n. 62. lib. 3.
m p. 3. Malef.
n §. hæres. n. 17.
o in Direct. Inquisit. de defens. reor.
p Repertor. Inquis. in verbo, aduocatus.
q in Praxim. d. c. eod. ver.
r Cath. instit. tit. 5. n. 25.
s de indic. cótra tort. n. 78. in fin.
t cons. 12. n. 61. lib. 3.
u l. si nó defédantur. ff. de pœnis.
x art. 47.
z art. 14.
B

huic

huic retardationi primò,si statuatur aduocatis,vt cum reo nunquàm soli sint,sed semper cum eo agant præsente Iudice,fiscali,vel notario,vt sic omnis subornatio, instigatio & induratio ad negandum impediatur [a].Item poterit cogi aduocatus,vt sub iuramento promittat,se reum ad negandum delictum non instigaturum aut subornaturum,vt iubet Carolina constitutio [b],& non vsurum nisi iustis defensionibus,& cùm reum viderint criminosum esse,se cessaturũ à defensione,Decianus [c], Baiardus [d].Deinde præsupponitur aduocatum fore virum probum,gnarum officij sui; qui nolit in officio suo delinquere ; delinqueret autem , si instrueret reum ad tacendam veritatem, & non leuiter peccaret.Abba & alij,B.Thomas [f],& Iason [g], quòd si Iudex posteà deprehendat aduocatum tricari, dolosè procedere , vel aliquid frustratoriè proponere , potest iterum exigere iusiurandum: immò si vehementer præsumat de dolo aduocati, potest illius propositionem reiicere , nec curare appellationem,& vltra procedere.Sic post Innoc. Host.& alios concludit Conrad.Brun. [h] Sanè nũquàm concessione aduocati adeò iudicia retardabuntur,vt cum tanto reorum præiudicio ipsis negari posit,quod iure naturali debetur.

Ad secundum,sufficit,quòd in praxi nunquàm denegentur,nec admodùm probabile est eos denegari posse,nisi in casu mox dicendo [i].

Ad tertium argumentum respondetur dupliciter.Primò,Doctores illos mihi videri niti illo textu non benè intellecto. Textus enim agit de patrociniis,hoc est,defensionibus potentum ambitiosis,illegitimis,extraiudicialibus,& vel violentis,vel dolosis, qui tali patrocinio causa fuerunt, vt scelera citiùs,crebriùs,audaciúsque committerentur: quod illic [k] acutè vidit Accursius. Non verò agit de patrociniis aduocatorum , in iudiciis admitti solitis, nec argumentum ab illis ad istos posset procedere,nisi constaret istos dolosè procedere:tunc autem eos etiam reiici posse dixi. Secundò respondetur,vt infrà ad quintum.

In quarto argumento falsa est maior,quia istud non pertinet ad modum defensionis , sed directè pertinet ad defensionem ipsam, cui per accidens est,vt per se vel per alium fiat. Ius enim naturale simpliciter vult non tolli defensionem , tolleretur autem illi qui nequit seipsum defendere,si per alium non sineretur.Non tolleretur autem, licèt non sineretur se defendere scripto , cùm posit verbo: vel non sineretur tridui spacio differre, qui potest statim. Vnde patet differentia casus propositi in quæst.37.ab eo qui proponitur in istâ quæstione.

Ad quintum respondetur,in criminibus istis iure scripto tantùm denegari aduocatos,quãdo notorium est,reum esse hæreticum, rebellem, vel conspiratorem in Principem,assasinum, aut insignem furem vel latronem, & huiusmodi: sed antequàm constat esse talem, aduocatus conceditur.Sic leges illas exponunt,& in praxi obtinere testantur Doctores Mantua Benauid [l].Roland. [m] Iul.Clarus [n],& Farinacius [o].

a Farina.d. q. 39.n 14.&nu. 112.& seq.
b ordinat. 88.
c in tract. crimin.to.1.li. 5. c.17.
d ad Clarum §.hæresis, nu. 22. & clarissimè cautũ Instr. Inquisit. quas referunt Simancas, & Penna, suprà.
e in cap. 1. de test.cog.
f 2.2.q.69. a.1.& 2. glo. in c.1.de conf. in 6.
g in l.cũ proponas,2.C.de pact.
h de hæret in c.de cauteliis, vers. contra improbè petẽtes.
i in respõs. ad quintum.
k in d. l. per omnes.
l sing.15.
m d cons.12.n. 79.li.1.
n in §.hæresis, nu.17.
o q.39.n.109. & 167.

QVÆSTIO XXXIX.

An confrontatio sagarum, quæ vt plurimùm pronæ sunt ad reuocandum, consulta videatur?

PARVM mouet me quòd Sagæ pronæ sint ad reuocandum : nam non omnes tales, & fortè pauciores:neque de occultis istis nostrum est iudicare [a]. Constat ordinariè in huiusmodi, stylum curiæ sequendum [b]. Sed nec stylus vbique idem, nec iste à iure naturali , sed positiuo descendit: quemadmodum & illud , quòd reus qui de se confessus alios nominauit , debet in præsentiâ nominati cum iuramento asserere sic esse , alias nominatio non operetur , Boërius [c], Clarus [d], & Vulpella [e]. aut illud,quod aliis magis arridet , vt relicto iuramento,reus de se confessus , & qui aliũ in quæstione nominauit,in ratificatione de se, & aliis , debeat iterum,leuiter tamen, torqueri , & in præsentiâ nominati confirmare nominationem [f]. siue illud , quòd quando in mutuis delationibus inter se dissentiunt, & posteà simul de hoc dissidio interrogãtur ; inuicem redarguere permittantur:quæ omnia ex consuetudine potiùs, quàm iure scripto manarunt, nec ordinariè imperata Iudicibus sunt.Ideò(vt optimè Bononiẽses inquiũt) quid circa has agendum prudens Iudex arbitrabitur.si namque ex vnâ parte adsit qualitas, vel prærogatiua dignitatis, auctoritatis, vel imperij in aliam partem ; vel vna iudicio & sermone præualeat,adeò vt dubium esse possit,ne cõtra veritatem vna trahat alteram in suam sententiam;nunquàm confrontatio talis permittenda ; si nihil istorum adesset,permittendam videri [g].In facto igitur hoc consistit, & circumstantiis consideratis decidendum,etiam in violẽtâ,hoc est , quam inuitis Iudex imperat,confrontatione:casus in quibus consulitur legite apud Clarum [h], & in his ipsis casibus non admittenda , nisi præcedant considerationes exquisitissimæ, & causæ grauissimæ,vt de hæresis crimine docet Penna, vbi de hoc prudenter egit. Idem censeo de quodam genere confrontationis quod aliquando Iudices decernunt,quod vocatur *confrontatio ad cor[illegible]nam*,& minus habet periculi.de quo AntoniusColumba [k].In confrontatione spõtanea,quando paratus est reus alios nondum captos societatis coarguere & conuincere, puto aliud dicendum , vt scripsi [l],nempe hanc nunquàm admittendam,nisi præcesserint indicia talia, vt propterea nominati citari posint:& iam citati, si nó aptè obiectiones rei nominantis,& constanter accusantis,soluerint,queant in carcerem compingi. fieret enim alioquin iniuria talibus denunciatis. hoc sequuntur Doctores Friburgenses,& benè addunt,si socius in præsentiâ & confrontatione suâ nominationem retractet,tanquàm testem varium & inconstantem denuò torqueri posse [m].

a c.sicut ext. de simon. 12. erubescant, 32.q.5.
b Menoch.casu 474. Mascard.cõcl.317 n.47.Farinac. q.43.nu. 144.
c decis.319.n. 4.
d q.2.n.12. v. quæro nunquid.
e cons.40.n.7. & cõl 83 n.4.
f Farin. suprà.
g Cartar.d.li. 3.c.1.n.12. Concl.
h q.45.n.14. & ibi Baiardus in addit.
i ad 3.p.Director. Inquisit. cõment. 23. num. 101.
k in formâ procedẽdi ex. tra ord.in cõtrouers. crim. ab art. 220.
l lib 5.sect.10. circa fin.
m Farinac. 12 n.116 vsque ad 150.

QVÆSTIO XL.

An dictum Binsfeldij trium vel quatuor fœminarum pro vnius viri denunciatione exigi,debeat obseruari in terris Imperij?

RESPONDEO negatiuè,tum quia priuati Doctoris dictum est; tum quia contrarium vbique praxis videtur recepisse , lege tradita superiùs ad quæstionem decimamtertiam.

QVÆSTIO XLI.

Quid sentiendum de praxi Germaniæ , quæ denunciationes de choreis, & sagarum conuentibus, hactenus pro veris, & sufficientibus, & non illusoriis accepit?

NON Germaniæ solius praxis est : sed Galliæ quoque , Hispaniæ , Italiæ ac Belgij, & est

optimè fundata. Qui pro illusionibus habent, ipsi ab Alciato, Pozinibioque cum paucis aliis delusi, & magna pars Vvieriana farinâ, non puta fidei polline, sunt conspersi. lege quæ de hac re scripsi[a], vbi in vltimâ editione Moguntinâ anni 1603. fusissimè & neruosissimè hoc confirmaui, & spero me Lectori veritatis amanti satisfecisse.

[a] li. 2. Disq. Mag. q. 15. & li. 5. sectio. 16.

Consideratis itaque cunctis, quæ & in d. libr. 5. Disquisitionum, & in responsione hac quadragenaria scripsi, statuo Principem optimè de republicâ meriturum, & iustitiæ præclarè consulturum, si in suo territorio præcisè faceret statutum, quo primùm caueret, ad quot denunciationes tortura in hoc crimine posset adhiberi; & licèt duæ de iure sufficiant, tamen tres ad minimum requirēdas sine vlla distinctione virorum & fœminarum. Secundò, quòd non attendatur ad contritionem, A nisi fortè aliqua sit notoriè incontrita, eò quòd nolit confiteri, aut Eucharistiam sumere. Tertiò, quòd non requirantur aliæ circunstantiæ, nisi quòd sagæ carceratæ, seorsim tamē positæ & examinatæ, atque interrogatæ in genere, viderint N, & N, præsentes in tali congregatione nocturnâ sagarum: nullis admissis defensionibus, nisi quæ fundamentum habeat in iure naturali fundatum: ratio, quia in criminibus exceptis, Iudici quoad processum remissæ sint solemnitates iuris ciuilis. Quartò cùm de personâ semel denūciatâ, possent alij socij interrogari in specie: eiusmodi autē interrogationes speciales admodùm sunt periculosæ; quòd duæ denunciationes debeant præcedere, vt in specie de personâ denunciatâ possit interrogari. Quæ eò magis placeret expressè statui, vt Iudicis arbitrio, quàm paucissima committantur.

Hæc, saluo meliore iudicio, mihi de his XL. quæstionibus videbantur Græcij Styriæ, IV. Octob. 1602. nunc eadem auxi & recensui Salmanticæ, XXIV. Iulij, 1604. Martinus DelRio Societatis IESV LL. Licenciatus, & S. Theol. Doctor.

MARTI

MARTINI DELRIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI,

DISQVISITIONVM MAGICARVM LIBER VI.

QVI EST, *DE OFFICIO CONFESSARII.*

QVVM duplicem personam gerat Cõfessarius, Iudicis, & Medici; facilè intelligitur vtriusque munere fungi debere. Iudicis quidem personam sustinet, quando confessiones excipit, tantùm: tum enim Dei vices gerit in ligando & absoluendo; Medici gerit non tum solummodò, sed etiam extra tribunal illud poli, quando consulitur, idque vel à reis, vel à læsis, vel à iustitiæ executoribus, & administris, vel denique ab aliis quibuslibet. De duplici hoc officio nunc nobis agendum.

CAPVT I.

De officio Confessarij, quà Iudex est.

A AD Iudicem pertinet nosse delicta, & de illis in foro suo iudicare, vt ea cognoscat Iudex, operæpretium fuerit principiò hic quasi in tabellà seu breuiculo, ante oculos ponere, quæ in quinque præcedentibus libris peccata, seu delicta, noster Iudex debeat animaduertere, & explorare, vt, cùm necesse, reum iuuet interrogando.

SECTIO I.

B EXprimi itaque *libri Proloquio* discet, licere examinare hæreticos, an sint etiam Magi seu malefici.

Ex 1. & 2. cap. discet, discernere superstitionis & Magiæ species.

Ex cap. 3. discet.
- qui libri ratione Magiæ prohibiti sũt.
- *q.* 1. quantum astrorum influxui citra errorem posit tribui?
- *q.* 2. vitare errores malè Christianorum circa complexionis temperamentum.
- *q.* 3. errores vitare circa vim imaginandi.
- *q.* 4. Quid sentiendum de sanatione per aspectum, contactum, vocem, de salutatorib⁹, de gẽtilibus S. Pauli & S. Catharinæ, & similibus circumforaneis, & de curationibus militaribus; &c. & quæ in hac re peccata interuenire soleant?

A

Ex cap. 4. discet in
- *Prim.* quæ peccata occurrãt in Magiâ naturali & artificiali.
- *q.* 1. Peccata sigillorum & characterũ magicorum.
- *q.* 2. Magorum fraudes de numeris, & quid tribuendum illis.
- *q.* 3. Quomodo peccetur credulitate & vsu incantationum?
- *q.* 4. Quæ amuleta seu periapta licita, quæ non?

B

Ex cap. 5. discet..
- Que in pyrotechniâ seu alchimiâ peccata reperiantur, & quo se pacto cum alchimicis Confessarius gerere, & quæ illos debeat interrogare? *q.* 3. *&* 4.

Ex libro secundo discitur de quibus Magi sint examinandi.

1. De artis auctore, & efficiente causa quid sentiant? *vt habes quæst.* 2.

2. quos habeant libros? *iuxta quæst.* 3.

C 3. circa pactum, quas illi adhibuerint solemnitates? *iuxta q.* 4. *precipue litera E.* & hîc an sint rebaptizati, &c.

4. circa effectus, an eos ediderint præstigiatorios? quia hoc est mendacium. *vide quæst.* 6. *&* 8.

5. An putauerint diabolum vera miracula facere posse? quia est error. *vide quæst.* 7.

6. an imagines sacras inhonorarint conspuendo, verberando, trahẽdo, mergendóue? *vt quæst.* 11.

7. an alteri pauperiem fecerint, vel damnum dederint, in bonis fortunæ? *d. quæst.* 12. *&* 12.

8. an thesauros arte magicâ quæsierint, aut aliter diuitias, honores, vel victoriam à dæmone expetierint? *d. quæst.* 12.

9. an incantarint animalia, & quomodo? *q.*13.

10. an cum bestiis rem habuerint? *iuxta q.* 14.

11. an cum dæmone corpus miscuerint, & quomodo? *quæst.*5.

12. an ad conuentus iuerint, & ibi fecerint, quæ fieri solere narrantur? *q.*16. vbi & illud notandum, aliquando non cum dæmonibus, sed exstincto lumine, promiscuè cum quouis vel quauis oblatis proximis sibi concubuerint, quod de Lamiis & maleficis Atrebatensibus anno 1459. narrat Meierus in Annal. Flandriæ, & de aliis alij.

13. Quoad lycanthropos, examinandi, an sibi duntaxat tales videbantur, an etiam aliis? quia secundo casu adest semper pactum. *iuxta q.*18.

14. an aliquibus vsi contra vulnera ac tormenta? & quibus? *quæst.*21.

B 15. an conati animas euocare? an conuenerint de apparendo post mortem? *vide q.*26.

16. an finxerint spectra? *quæst.*27.

17. an spectris cultum aliquem exhibuerint, & quem, & qualibus? an pacti cum illis aliquid fuerint, an familiaria colloquia superflua cum his habuerint? *iuxta quæst.*28.

18. an procurauerint spectrorum apparitionem? *quæst.*29.

19. an exorcismis vetitis vsus? quæ adhibuerit, & quam adhibitorum vim esse putarit? an habuerit dæmonem inclusum, vel includere sit conatus? an paredrum habuerit, & sub quo pacto, quamdiu, ad quid, &c. *quæst.*30.

Ex libro tertio.

C 1. interrogent, quæ sint instrumẽta quibus vsæ? nam grauius subest peccatum vnguentis; eò quòd solet precedere anthropophagia & infanticidium. *vide quæst.*1.

2. an somnificum maleficium intulerint naturali medicamento, an verò accesserit sepulcri violatio, & cadaueris iniuria? & quem in finem? *q.*2.

3. quibus philtris vsæ, an miscuerint Sacramenta, aut alias res sacratas, & quas? *quæst.*3. *sect.*2.

4. an sic aliquem egerint in amentiam, occiderint, læserint? *ibid. sect.*2.

5. an contra philtrum sint vsi remediis illicitis? an capti illicito amore, fecerint quæ ex suâ parte necessaria? *ibid. q.*3. *sect.*3. item quæ consilia dare possint tali amore irretitis? *ibidem.*

D 6. ob quam causam philtrũ præbuerint; cælebs, an vt matrimonio iungeretur: coniugata, an vt amorem mariti recuperaret; vtrique, an ad libidinem illicitam? *q.*3. *sect.*2. an odij vel obliuionis maleficio vsus? item an incendij? *sect. pen. & vlt.*

7. quid existimarint de fascinatione, & an aliquam fascinarint: quibus vsi remediis vel antidotis contra fascinationem? *q.*4. *sect.*1.

8. an cadauera laniarint, & quæ damna venenis intulerint? quo pacto illa damna viuentibus dederint? item an aliquid defoderint, cui solâ remotione queat occurri? *ibid. q.*4. *sect.*2.

E 9. *in sect.* 3. notet Confessarius singula, vt norit distinguere in aborsu, an nocuerint iam viuo, an ante animationem? item an sic distenderint prægnãtem, verâ, an simulatâ prægnatione? quia priore casu accedit prolis periculum, item quoties hæc facta: denique in 3. casu, an propter hanc desiccationem, fœtus fame perierit, & quot, &c.

10. Attendat qui homicidæ sint excõmunicati? *Sect.*4. Interroget an sagittariam exercuerit Magus? an huiusmodi imagines confecerint, an baptizarint: & in quarum personarum interitum?

A 11. *Sect.* 5. *& 6.* quos animi, corporísve morbos intulerint?

12. *Sect.*7. an aliquos deuouerint? & quâ imprecationis formulâ?

13. *Sect.*8. an maleficiarint aliquẽ ligaminibus, & ad quod tempus? item an ad euitandum vel sanandum illud, aliquid superstitionis adhibuerint.

14. *Ex q.*5. discet habere rationem personarum, quibus nocitum fuit. hinc enim atrocitas peccati crescit. nam cæteris paribus contra publicam personam peccatur grauiùs, quàm contra priuatam, atrocissimum quoque est omnium, necare infantulos nondum baptizatos.

*Ex q.*6. *&* 7. discet ob quę peccata maximè, quis tradatur maleficis puniendus; quibus etiam abstinendum sit iis, qui cupiunt esse tuti, vel liberari à maleficiis.

*Ex q.*8. poterit Confessarius proponere miseriam maleficorum, & peccati enormitatem.

Ex libri verò huius parte posteriore, discere poterit.

1. Naturam vanæ obseruantiæ? *q.*1. *&* 3.

2. quando, & quale sit peccatum? *q.*2.

3. modos præcipuos vanæ obseruantiæ, & ex eorum similitudine, quando in hoc peccatum quis ruerit? *quæst.*4. *sect.*1.

4. de precibus & verbis sacræ Scripturæ, de ieiuniis & aliis operibus bonis secundùm se. *sect.*2.

5. de ligaturis & periammatis. *sect.*3.

6. de obseruatione omnium. *sect.*4.

7. de strennis initio anni. *sect.*5.

8. quando liceat obseruare dies, quando non. *sect.*6.

9. quæ sint licita media sanandorum morborum, & quæ non, & de militari vulnerum curatione. *sect.*7.

10. fundamenta vanarum obseruationum quæ adhibentur ex sacrâ Scripturâ, &c. refutata. Quòd est necessarium scitu, vt idiotis possit persuaderi, esse impia illa, quæ habent pro piis. *sect.*8.

De formula, si De⁹ incarnatus, &c. Dęmonũ ministerio an ad bonum liceat vti. De rythmo seu versu. De ritibus & cærimoniis quæ adhibitæ. De dubio, in quo benignior sequenda sit interpretatio, tam de dubio personæ, quam rei.	Cõtra FelicemMalleolũ, Tigurinum.

11. Ex formulis positis, *in sect.*9. futurum ei non difficile, iudicium ferre; de cæteris, quæ sunt innumeræ, & in singulis locis diuersæ; sed in ipsâ ratione formali superstitionis conueniunt.

Ex libro Quarto.

1. Discet naturam Prophetiæ. & quando sit peccatum Prophetæ non credere inspirationi. *cap.* 1. *quæst.*1. *&* 2.

2. Quibus instructum esse oporteat ad dandum consilium in reuelationibus? qui abusus & errata hic possint accidere ex parte Confessarij; quæ ex parte habentis reuelationem? quomodo fraudes & peccata huiusmodi deprehendantur? de scrutandâ intentione. *quæst.*3.

3. Regulas discet ad cognoscendum quando peccent Astrologi & similes diuinatores. quando sors, omen, vel signi petitio sit licita. *c.*2. *q.*3.

4. Qualiter peccent diuinatione vtentes, & quæ excusent vel minuant peccatum. *q.*4.

5. Quale peccatum sit oracula dæmonum consulere? *quæst.*6. *sect.* 1.

6. In necromantiâ quibus vsæ mediis seu instrumentis, quorum ratione potest accedere infanticidium, & similia peccata. Sect. 2.

7. Ex seq. sectionibus discet species diuinationis cum pacto expresso. In specie quoque illarum vltimâ de oculi excussione, nota incidere in obligationem restituendi, ratione damni iniustè illati.

8. in q. 7. discet varias species pacti impliciti; ex quibus poterit decidere casus similes, vt de saltantibus per pyras, de asseruantibus ἄμνιον, de ferentibus amethystum vt somnient, de offerentibus candelam S. Antonio vt furem indicet; & in quibusdam potest accedere obligatio famæ restituendæ, vt in Parthenomantiâ.

9. quomodo liceat niti omnibus, prodigiis & portentis? quando peccetur in huiusmodi obseruandis? sect. 2.

10. Quando sit sors diuinatoria & prohibita? maximè de illâ quæ fit per inspectionem libri sacri. sect. 3.

11. Ad naturam peccati huius intelligendam planè necessaria. sect. 4.

12. Discet peccata Astrologorum, Genethliacorum, & cæterorum iudiciariorum, etiam Medicorum & Chirurgorum. c. 3. q. 1.

13. Quæ liceat diuinare ex elementis & mixtis insensilibus, vt cometis, halonibus, &c. quę non? quæst. 2.

14. Quid liceat Medicis diuinare? q. 3.

15. Quando peccent Physiognomi? q. 4.

16. Quale peccatum sit chiromantia? q. 5.

17. Quæ somnia licet obseruare & interpretationem quærere? q. 6. In fine quæstionis habebit exemplum faciendæ in similibus disquisitionis.

18. Quæ occurrant hodiè peccata in sorte diuisoriâ, & quibus sit licita? c. 4. quæst. 1.

19. Quæ peccata cótingant in contractu sortis, quē vocant ollæ seu Lotheryæ? quæ quoad véditorem, quæ quoad emptores, quæ quoad ministros seu assistentes, quæ quoad remp. vel Principé? q. 2.

20. Quæ peccata sint canonicæ purgationis: an quis eam cum mendacio vsurparit? q. 3.

21. An vsus sit vulgaribus purgationibus interroget; tam subeundo, quàm exigendo. Notet quæ dicta de prouocatione ad diuinum iudicium; quomodo in eâ peccetur: item de duello publico & priuato propter adiunctam excommunicationem: & notet quæ ad explicationem censuræ illius hîc addita. Sect. 1. & 2.

22. De peccatis purgationum variarum per ignem. Sect. 3.

23. Peccata probationis aquæ frigidæ vel feruentis. Sect. 4.

24. Discet, cur & quomodo peccet Iudex probatione illâ vulgari, quâ sagæ in aquam proiectæ creduntur supernatare: & quid respondendum nitentibus consuetudine seu corruptelâ quorundam Iudicum. sect. 5.

25. Notet quæ hîc dicuntur, vt communia omnibus vulgaribus purgationibus.

26. Item notet, quæ de excusatione ex capite ignorantiæ aliquando Iudices prætexunt; vt sciat quando bona intentio excusationem illis præbeat, quando verò non præbeat.

27. Item, quale sit peccatum error sine dolo?

28. Peccare Iudices, qui, semotâ lege & ratione, arbitrij liberam plenitudinem sequuntur: & quomodo omnis Iudex legi subiectus. Sect. 2. lit. I.

29. Peccare quãdo canonib. nó obtéperát. Sect. 3.

30. Quando liceat signum petere? & quæ fides requisita ad editionem miraculorum?

31. Quomodo peccet torquens vel damnans eum, cui hæc purgatio fuit adhibita? I. Sect. 3.

32. De peccato purgãtis per pódera & lancé. q. 6.

33. De peccato purgantis per crucem.

34. Peccata in quibusdam aliis generibus, quæ rariora. ibid.

Ex libro quinto discet

1. Quando Iudex peccet arbitrando temerè circa criminis grauitatem?

2. Quando peccet minuendo vel augendo pœnam legis?

3. Quem iuris ordinem contemnendo Iudex peccet? Sect. 1.

4. Quomodo peccet in inquisitione? 1. circa corpus delicti. 2. ratione accusationis præcedentis. 3. in formâ inquisitionis. 4. quoad præcedentia indicia. 5. quoad famam præcedentem. 6. quoad absolutionem præcedentem. 7. quoad transactionem. 8. quoad gratiam Principis. Sect. 2.

5. Discet de indiciis, quæ vis præcipuorum? 2. quòd Iudex tenetur aliquando ad damnorum restitutionem, si non interrogauit de sociis. 3. quando propterea reo deneganda sit absolutio? 4. alia in hac re tam rei, quàm Iudicis peccata. 5. peccata Iudicis ex defectu indiciorum ad torturam sufficientium. 6. quomodo distinguenda iactantia à minis? 7. quòd mens scrutanda in minantis æquiuocâ locutione. Sect. 3.

6. Sect. 4. Docet vim minùs certorum indiciorũ, 2. quòd ex nõ impedito dãno iudex teneatur restituere. 3. Peccari in sortiariorũ defensione, fauore, patrocinio & occultatione. 4. qui mortaliter peccent non defendendo. 5. qui teneantur restituere.

7. discet multiplices abusus Iudicum in receptione testium. Sect. 5.

8. Peccata accusatorũ, & onus restituendi. Sect. 6.

9. varia peccata in reis comprehendendis, carcerandis, & posteà ibi asseruandis. Sect. 7.

10. multa grauia peccata circa modum torturæ, in quantitate & qualitate.

11. quosdam ritus superstitiosos contra maleficium (vt vocant vulgò) Taciturnitatis. sect. 9.

12. Peccare Iudices, qui mendacio dolóve reum decipiunt. sect. 10.

13. quando Iudex peccet condemnando reum ex suâ confessione. Sect. 11.

14. Quomodo discernendæ, suspicio, opinio, & præsumptio.

15. Cui possit iniungi abiuratio, & quo pacto is ad eam inuitus adigi possit? sect. 12.

16. Varia in quibus Iudices circa canonicam purgationem queant peccare. sect. 13.

17. Quomodo Iudex peccet, interdum etiam cum onere restituendi, eò quòd cùm deberet absolutè absoluere, tantùm absoluit reum à iudicij instantiâ? sect. 14.

18. Quomodo qualificanda sortilegia? item quæ sint hæreticalia, quæ non? & proinde, quibus excommunicatio accedat? sect. 15.

19. Quando iudex peccet in pœnæ irrogatione? sect. 16.

20. Peccata quædã propria Sacerdotũ & clericorum in hac materiâ, de quibus illi interrogãdi. ibi.

21. Quando Iudex remittens pœnam teneatur ad restitutionem, & peccet? ibid.

22. Peccatum legentium vel retinentium libros Magicos. sect. 17.

23. An præbenda maleficis ad mortem damnatis Eucharistia, & vnctio, & quid in Eucharistiâ præbendâ sit obseruandum. *sect.* 18.

24. Peccétne Iudex sepulturam denegando. *sect.* 19.

25. Peccatum eorum qui subministrant instrumenta necis, vt reus euadat pœnam publicam. *ibid.*

SECTIO II.

De sigillo confessionis in hac materiâ.

C HANC sectionem addo, propter quorundam Confessariorum simplicitatē, & quorumdam Iudicū temeritatem atq; malitiam; qui, quantùm possunt, conantur ex Confessariis, directè, indirectéve, tum ante rei mortem, tum post eam, exsculpere; num reus fuerit peccati illius conscius. Adeò vt alicubi audiuerim solitos quodam loco Cōfessarios à Iudice post latam sententiam mortis in reū interrogari; sítne iustè damnatus reus, nécne? & religiosos quosdam, eò quòd hanc Iudicum iniquā importunitatem, vt sacrilegam, graui oratione repressissent, imposterum ad reos audiendos vocari desiisse. Notandum primò, sigillum confessionis vim æqualem habere in omni crimine, etiam maximè enormi; vt in crimine læsæ Maiestatis humanæ, & hæresis [a]; vnde patet, falsum & erroneum esse versiculum illum vulgarem:

Est hæresis crimen, quod nec confessio celat.

Notandum secundò, ex communi sententiâ, seruandū sigillum, vt ante rei mortem, sic & eo mortuo, quia moriendo ius famæ suæ non amisit: nec confessio eius propterea minùs confessio esse cœpit, quàm priùs. Notandū tertiò, Doctores quando concedunt veniam detegendi, seu narrandi aliqua accepta in cōfessione; nūquàm loqui de expressione delicti in specie, vel personæ nominatione; sed omnes tātum agere, de quādā generali reuelatione delicti, sic facta, vt per eam nequeat ad personarū cognitionem deueniri [b]. Notandum quartò, aliud esse, si agatur de delicto committendo, aliud si de iam commisso.

Quoad delictum commissum; in primis est sententia quorundam, quæ communis videtur Canonistarum [c], posse Sacerdotem delictum iam commissum reuelare, quod non in Sacramento pœnitētiæ; sed extra illud, sub promissione secreti & sigilli cōfessionis accepit; immò, si in testem producatur, debere illud reuelare in iudicio; hęc sententia reiicitur ab aliis [d], volentibus veram esse de crimine cōmittendo, non de crimine commisso. probabilem puto vtramque, sed posteriorem esse tutiorē: in rigore quidē, qui se obligat sub secreto tali, æquè se obligat quoad commissa & committēda; sed censetur Ecclesia propter publicum bonum, velle irritare promissionem illam, quoad crimen committendū; qui fauor boni publici cessat ordinariè, quoad crimen cōmissum. ideò si graue damnum inferretur celatione illius criminis cōmissi; teneri tum quoque illud sic reuelari fatentur Menochius & Farinacius, doctissimi duo Iuriscōsulti. Sanè promissio illa sub secreto sigilli facere nequit, vt quod sigillum nō est, id tale fiat: sed obligat solummodò more promissionū aliarū de secreto seruando: quarū vis se in detrimentū reip. contra æquum & bonum nequit porrigere. Quoad delicta committenda; quando quis non vult abstinere aut se emendare, sed crimen statuit perficere, fuère nonnulli Iuristę, qui censuerint, ea posse à Confessario reuelari [e]. hæc sententia periculosa est, & retrahit homines à cōfessione. Excusari possent auctores eius, si duntaxat locuti forent, de eo qui specie confitētis accederet, reuerà tamen nō haberet animum confitendi; sed vel consilij petendi tantùm, vel decipiendi confessarium, aut pertrahendi in societatem criminis; tunc enim non est verum sigillum, nec res sub sigillo credita. Quòd si quis animo confitendi accederet, seque clauibus subiiciendi, & absolutionem consequendi; & sic, confessionis sigillo rem subiiceret: sequenda omninò communis opinio contraria, quæ pluribus Iuristis & Theologis placuit, non esse tum licitum detegere, ne reip. quidem proditionem [f]. Hanc sententiam limitant, primò quoad veram reuelationem: volunt enim posse Sacerdotem tunc ipsos confitentes diligēter monere, vt abstineant, & obuient; tum etiam monere Magistratus, & Episcopum, vt super gregem suum vigilent, ciuitatem custodiāt, & similia, quibus & malo subueniatur, & confessio non reueletur [g]. Secundò limitant, si pœnitens habeat socios complices, & ipse quidem pœniteat, & emendationem spondeat; indicet tamen adhuc esse periculū, ne per complices, ipso desistente, scelus committatur: tunc enim putant, vt occurratur damno futuro, posse Sacerdotem reuelare delictū futurum, etiam confitente non cōsentiente [h]. Tertiò limitant multi Iuristę, si pœniteat pœnitentem, & velit se emendare ac desistere; quòd si nolit desistere, nec obuiare vt potest, sed perficere mauult: tunc inquiunt non teneri sacerdotem ad sigillum, quæ putatur communior sententia Canonistarū [i]. fundamentū eorum est, quia non putant hanc esse verā confessionem, nec sigillo hîc locum esse. Sed falluntur, quia vera confessio est, si animum accedentis & confitentis consideres, licèt non sit perfecta confessio & valida. Et ad hoc vt quis sigilli secreto ligetur, nihil necesse est (quod benè docuit Nauarrus) confessionem esse perfectam & validā. si hoc enim requireretur, quanta quæso porta panderetur malis Sacerdotibus, ad reuelanda secreta: quibus sufficeret minima aliqua causa denegādæ absolutionis? sed satis est, si pœnitēs animo accedat confitendi, seque clauibus subiiciendi, vt absolutionem consequatur, & cum hoc animo syncerè peccata narret, ac numeratò promat, nihil quod meminerit, sicque dicendum, prætermittens sponte suā: obligatus enim hoc ipso manet Sacerdos ad sigillum seruandum: nec æquitas aut religio sacramenti huius patitur, vt qui fidem habuit, suaque arcana credidit Confessario, vlla ex causā decipiatur. sunt enim permulti, qui licèt animo sint satis præparato & forti ad confitendum, infirmiores tamen adhuc se putant, quàm vt queant abstinere. & imaginariā quadam necessitate se trahi raptaríque ad perficiendum putant; quod dolēt tamen se non penitus abominari, & à Deo postulant vires roburque sibi ad hoc præstari, & ignosci infirmitati suæ. Quare tertia hæc limitatio meritò à Theologis plerisque hodiè exploditur: & miror Farinacium eam amplexum; cum rectè B. Thomam paulò antè fuerit secutus.

Quoad secundā limitationē, simul & primā, dependent à quæstione, *Vtrū Sacerdos possit vti aliquādo scientia, ex confessione partâ, saltem ad gubernationē, & mala imminentia auertenda?* verbi gratiâ, confitetur maleficus se vel alium posuisse pulueres, vel quid aliud sub tali limine; & nisi tollantur, domum comburendam, Principem interiturū, q ior-

[a] Gigas de crim. læs. Mai. lib. 2. rub. qui accus. pos. q. 18. Anton. Gabrielius lib. 7. concl. vlt. n. 17. Albertin. de agnoscend. assertio. Cathol. q. 25. Sco. & Ric. in 4. d. 21.

[b] Sic post Angelum, Albert. Gigan. & Gabrielium docuit Farinacius to. 1. q. 51. n. 110.

[c] e testibus Gomesio 1. par. c. 11. n. 6. & Gabrielio sup. n. 16.

[d] sic Menochius lib. 1. de præsumpt. qu. 16. n. 7. & Farinacius sup. n. 113.

[e] post Innoc. & Abbatem, Gabrielius d. concl. vlt. n. 7. Menoc. de arbitra. casu 180 n. 21.

[f] B. Tho. Sot. Rich. & comm. Theologi vide Nau. in c. sacerdos, nu 120 & seq. Far. multos citat Iuristas, sed videtur nō satis rem assecutus.

[g] Ex B. Tho. Augustinus ad Angelū, vers. *che hai tradito la tua patria* post n. 18.

[h] sic post alios quos allegant Angel. & Gigas sup. & Farinac. sup. n. 101.

[i] vt Innoc. Abb. Anch. & qui eos seq. Gab. & Menoc. sup. Gig. sup. q. 16. Aug. ad Ang. supr. Bonacosa. p commu. opin. vers. Sacerdos non potest reuelare.

quot vrbem ingredientur egredientúrque in magnam perniciem aut periculum venturos. Quâ in quæstione consentiunt omnes ferè Doctores, paucis exceptis, licere seruatâ circumspectione vt nec directè, nec indirectè ad suspicionem peccati confitentis quisquam deueniat [k]. Sed probabilior est contraria sententia & tutior, & magis consentanea religioni, ac reuerentiæ huic Sacramento debitæ; quam tenuisse videtur Henricus Gandens [l]. Tutiorem dixi, quia vt illa contraria practicetur sine periculo, tantâ & tam multiplici est opus circumspectione, vt difficile sit plerunque eam seruantem non incidere in sigilli violationẽ. Secũdò, quia fauet ipsi Sacramento, cùm inuitet ad illud ipsâ silentij & arcani necessitate, & securitate, ac libertate confitentium. Tertiò, quia S.D.N. Clemẽs VIII. anno 1592. die 26. Maij, decreto quodã, præcepit superioribus regulariũ, vt diligentissimè caueant, ne notitiâ de peccatis in confessione habitâ ad exteriorem gubernationem vtantur. Quæ sanctio etsi liget duntaxat eos, ad quos scripta, satis tamen indicat, Pontifici Maximo magis probari eam sententiam, quæ vult ita prorsùs se confessarios gerere, ac si in confessione nihil penitùs audiuissent; sibíque persuadere, nullatenùs humanarum rerum regimen ab hoc Sacramento dependere, vt quod ab eo quàm longissimè distat. Cùm tamen hæc prohibitio in isto casu sit iuris humani; & periculum à republicâ, vel proximis, cùm citra damnum tuum & sigilli violationem queas; propulsare, sit iuris diuini; haud dubiè casus posset incidere, quo quis teneretur hac scientiâ ad malum, quemadmodũ diximus, propulsandum auertendúmque vti. præsertim cùm sententia illa communis sit probabilis, & nullum ius humanum valeat impedire; ne quis, cùm necessitas postulat, ad malum ingens impediendum, sententiâ probabili vtatur [m]. Et hoc casu admitti posset prima illa limitatio; sed & secunda, si per omnia prospiciatur & caueatur sigilli integritati. Nec enim putãdum, Pontificem de huiusmodi extraordinariis planè casibus agere voluisse, qui in religiosis congregationibus vix vnquàm eueniunt.

Ex hac autem sententiâ illud sequitur; si Petrus magus mihi confitens inter circunstantias peccati complicem indicarit; isque mox mihi quoque confiteatur, sed peccatum illud sibi cum Petro cõmune reticeat; non posse me hac scientiâ vti, ad illum de hoc peccato examinandum; sed tantùm posse me in genere inuestigare, nũ sit aliud, quod conscientiam eius grauet, & persistentem in silentio, teneri me simpliciter absoluere. Sequitur secundò, non posse Sacerdotem ne metu quidem mortis proposito, cuiquam hoc crimen reuelare [n], & posse eo casu dicere nescire sese, nec de tali peccato se quidquam audiuisse. quia reuerà non scit, nec audiuit, vt homo, seu vt pars reipub. Immò si mente subintelligat (scilicet, vt possim reuelare) posset dicere se hoc in confessione non audiuisse, vel reum sibi hoc confessum non fuisse; & hæc omnia posset iuramento confirmare [o]. Nec potest ad reuelandum Sacerdos à quoquam cogi, ne à Papâ quidem, multò minùs à quouis alio, vt fusè docent Augustinus Berous, & Hieronymus Gigas [p]. Quòd si Iudex inuenisset peccatum malefici scripto commendatum, vt id confiteretur; vel ab aliquo auscultante pœnitentem, vel à sacrilego Sacerdote sigilli violatore id intellexisset; nõ posset Iudex his testibus, nec illi scedulæ, nec ipsi Sa-

k citant multos Sotus de rat. secr. tegendi, membr. 3. q. 4. Naua. in d.c. Sacerdos, n. 144. & seq. d. 6. & est omnium illorũ quos citaui lit. D.

l in §. 1. & præterea Cardinalis Tolet. in sum. Casuum, & Emanuel Saa in Aphorismis, quod li. 8. q. 19. & 31.

m Vide B. Th. in add. t. 3. qu. 11. ar. 1. ad 1. & 4.

n c. Sacerdos, de pœ. d. 6. & ibi Nau. à nu. 13. & est communun.

o Nauarr. Man. c. 8. n. 19. communem esse docent Gigas d. q. 18 n. 4. Gom de crim. c. 13. n. 9. Mascardus li. 1. de proba. in præfat. q. 5. n. 51.

p Berous q. 12 n. 1. Gigas d. q. 18. n. 5.

A cerdoti credere, nec propterea reum capere, vel torquere [q]: immò etiamsi iam illum condemnasset testibus conuictum; & posteà intelligeret totam delationem vel accusationem ortam ex sigilli violatione, deberet damnatum absoluere & dimittere [r].

Duo denique sunt casus soli, quibus liceat reuelare in confessione audita. Primus est, quando pœnitens Sacerdoti licentiam reuelandi concessit. consentiunt in hanc Theologi [s], & Iuristæ [t], propter textum clarum, *in cap. significasti, de adulter.* & quia licet pœnitenti renunciare iuri in fauorem suum introducto. Quidam tamen requirunt, vt hæc licentia detur extra confessionem, &

B rursùs tunc reus narret suum peccatum [u]. Sed hoc non est necessarium, vt meliùs cęteri censent. nam si extra confessionem iterùm ei narret, iam poterit ex alio capite referre, nempe iuxta limitationem sequentem. Deinde quid interest, dicatne in confessione, do tibi licentiam, hoc quod modò narraui reuelandi; an post confessionem hoc dicat, & iterum narret? Veriores ergo conditiones sunt, prima, non sufficere ratihabitionem, neque licentiam interpretatiuam, vel implicitam; sed requiri explicitam & expressam. secunda, debere eam esse merè liberam & nullatenus coactam. tertia, debere subesse causam iustam & magni momẽti; vtputà boni publici, aut corporalis vel spiritualis boni pœnitentis. Nam iocò vel ex causâ leui reuelare, etiam habitâ permissione confitentis, sacrilegium foret.

C Sacerdoti verò, dicenti se licentiam à pœnitente habuisse, non semper credendum; sed duntaxat, si & ipse bonæ sit famæ, & iureiurando id confirmet, & pœnitens ei non contradicat [x].

Secundus casus est, si Sacerdos idem aliunde, seu aliâ viâ, extra confessionem, ante vel post eam, resciuerit: quem admittunt in delictis cõmittendis, Abbas & alij [y]; sed idem in cõmisis censent communiter Theologi [z]. & ratio efficax id persuadet. nec enim per confessionem Sacerdos amittit ius quod antè habebat; neque id quod posteà aliunde illi comparatum. Quòd si amitteret, confessio vergeret in damnum publicum. nam fraudibus patrocinaretur, & iudicia euerteret. verbi gratiâ, si quis coram duobus Sacerdotibus tantùm, male-

D ficium commisisset, & posteà vtrique confiteretur. iste enim tum nec deferri nec accusari à quoquam posset: quod, quàm sit reip. perniciosum, nemo non intelligit. Cauendum tamen Sacerdoti, ne hac licentiâ vtatur, nisi in re grauissimâ: nam facilè scandalum sequeretur, si frequenter & in leuibus rebus eâ vteretur: item cauendum, ne quid ampliùs dicat, quàm quod extra confessionem cognouit. Sacerdoti verò dicenti se extra confessionem id resciuisse non credi, nisi id probet; & si non probat, extra ordinem puniendum arbitrio Iudicis, communiter censent Canonistæ [a], sed hoc arbitror de sacerdote malæ famæ intelligendum.

E Nam in eo, qui bonæ famæ est, putarim sufficere iusiurandum pro probatione, si testes desint: cur enim non hîc sufficiat, quod in priore casu sufficere fatentur?

Denique, extra hos casus licitos, Sacerdos reuelando violans sigilli (quod ex iure diuino positiuo fluxit) secretũ, hodiè deponẽdus, & in carcerẽ perpetuũ monasterij cuiuspiã detrudẽdus est [b]. aliquãdo tales iussi fuère à Põtificib. degradari, & pœnâ mortis affici, & meritò, exẽplũ ponit Felicianus [c].

q Ant. Gomes. d. nu. 9. Masc. d. operis li. 2. concl. 377 n. 1. & 3. Menoc. li. 1. de præsumpt. qu. 89 n. 26. & 27.

r est communis. vide Sotum in 4. d. 18, q. 4. a. 5.

s Sch. in 4. d. 18 & 21.

t in c. Marthæus, de simonia, & in c. significasti, de adulte. Farina. supra nu. 111.

u post Halensem, Sco. Dur. Gabr. & Maior, in 4. d. 21.

x vide Mascard. de probatio. concl. 1286.

y vide Augustinum de Ancona ad Angel. vbi sup. & Farina. sup.

z B. Bona. d. 21 ar. 2 q. 3. Palud. ibid. qu. 3. ar. 3. Sotus d. 18. qu. 4. art. 4. Nau. in d. c. Sacerdos, n. 151.

a Nauar. & alij, quos sequuntur Mascardus sup. n. 5. & 6. & Farinac. sup. n. 107.

b vide Conc. Lateran. c. 21 & c. omnis de pœn. & rem. & Farin. Prax. crim. q. 5. n. 93.

c li. de degradat. c. 14.

SECTIO III.

De modo confessionis.

D PRAETER ea, quæ communia sunt in hoc crimine & in cæteris, peculiariter obseruare oportet confessarium nonnulla. Quædam pertinēt ad interrogatoria, quędam ad præparationem animi; quædam ad obligationem restituendi; quædam ad absolutionem impartiendam.

Quoad interrogatoria, multa fuerunt à me dicta [a], his adde primò, quòd quia sagæ vix vnquàm faciunt integram confessionem, idq; dæmoni promittunt, rogandæ sunt de hac re, & sacrilegæ seu mutilatæ confessiones omnes repetendæ; deinde vt tunc omnia prodant; inducendæ bonis rationibus, vt velint; & interrogatoriis illis sectionis primæ iuuandæ, vt possint. Interrogandæ quoque, an ex animo renunciarint fidei. nam tunc est apostasia. an aliquid animo crediderint contra fidē? tunc est hæresis. an abusæ rebus sacris? & est sacrilegiū. an diabolum adorauerint, siue in specie aliqua visibilem, siue quem non videbant (vt testatur Meierus de sagis Atrebatensibus anno 1459.) item quam diu in hoc crimine hæserint, an aliquando animo pœnituerint, &c. propter volitiones eiusdem criminis diuersas, & earum interpolationes. Tertiò, interrogandæ sunt, an adhuc retineant libros aut alia magica instrumenta: quia retētis illis absolui nequeunt. Quartò, vtrùm alios talia docuerint aut seduxerint, quia non debent absolui, nisi quantùm in se est, conuertere illos conentur; & si conuerti noluerint, eos ad superiores Magistratumve deferant, aut accusent. Si tamen cōfessio fiat in articulo mortis, sufficiet tū, qui præsentes fuerint in genere monere & hortari, vt à deceptione & hæresi tali recedant, sibiq; in posterū caueant, &c. Quintò, videndum, vt occasiones relabendi euitētur, & tollantur, verbi gratiâ si habitat, vel versatur inter maleficos; quando fieri potest, loci mutatio, & separatio, iniungenda. Sextò, interrogandæ diligēter de varietate confessionis iudiciariæ; hortandæ, si cuncta vera, quæ dixerunt; ne mutent, sed veritatē tueantur; si falsa, vt retractent: si quos innocentes (vt fit non rarò) detulerint, eos excusent: si quos noxios complices sciant non emendatos, eos deferant Iudici: neque ex hac generali admonitione irregularitatis periculum est.

a sup. sect. 1.

E Quoad animi præparationē, magna in hoc crimine Confessariis se difficultas offert. In primis cauendum puto Iudicibus, ne reis mortis sententiam per quosuis denuncient: deligendi potiùs viri pii & prudentes, qui hoc indicent verbis prudētibus, & simul adhortentur ad bonam & seriam præparationem. docet autem, in hoc maximè crimine, experientia, non expedire eos, qui Confessarii sunt futuri, ante sententiæ pronunciationem ad reos accedere, vt eorum confessionē excipiant: vix enim verum fatentur, dum sibi timent à delatione: item docet eadem experientia, non esse vtile, immò sæpiùs noxium esse, si ipsemet Confessarius mortis sententiam reo intimet. sic enim à tali nuncio vtplurimùm abhorrent, vt rarò postmodùm rectas & synceras admonitiones in animum admittant. Illud quoque memini à me quæsitum aliquando: *An dum in tormentis reus versatur, liceat vel expediat, quæstioni Confessarium interesse?* scio id latrunculatores à Sacerdotibus aliquando petere: sed, impudentiores illi, an imprudentiores isti qui faciunt, nescio. abusus est certè, propter irregularitatis multa quæ se hîc ingerunt pericula. quæ

A ibi necessitas Confessarii? immò quæ vtilitas? hortetur ad silentium? causa est cruciatus augēdi. hortetur ad confessionem veritatis: mortis sentētiam accelerat. absit potiùs, & fugiat à tam acerbo & ferali spectaculo Sacerdos; seque contaminari putet, si propior adsistat, & oculis hauriat hanc carnificinam. Et apertè id prohibitum in cōcilio Antisiodorensi [b]: *Non licet Presbytero nec Diacono ad trepalium, vbi rei torquentur, stare.* vbi noua vox, *trepalium*, vt puto, de equuleo. Nihilominùs fateor illud vtile futurum, si in vicino quopiam cubiculo sit; vt, si in mortis periculum reus incideret, iuuare possit celeriter, & deficienti venire suppetias. Morienti adesse Cōfessarium necesse est, propter diaboli insidias, qui *calcaneo insidiatur*, hoc est, vltimo vitæ humanæ actui. Hîc quæri audio: *Num liceat à Iudice petere, vt, si reus viuus rogo tradendus sit exurendus, sacculus pulvereus pectori appendatur, accelerandæ mortis gratiâ, vel, cùm appensus est, à carnifice, vt ignem illi admoueat; vel à Iudice, vt strangulari iubeat eum, qui lento igne consumitur?* Vulgus Doctorum talem putat incidere in irregularitatis notam. Si incideret, foret ea, quam vocant, *defectum lenitatis*. at mihi hîc lenitas exuberare videtur potiùs, quàm deesse: & opus meritorium puto, quódque non Sacerdotem modò, sed & quemuis Prælatum deceat maximè. non tam mors acceleratur, quàm cruciatuum finis accersitur. moriturus ille certò: agitur, ne per tot supplicia. Sed ad confessionem reuertamur.

b can. 33.

C In contritione procurandâ, hoc opus hic labor est, non ex parte Dei, sed ex parte ipsius malefici, quem ordinariè duo impediunt, error, & metus. Error quidem multiplex. Nā postquàm captæ sunt maleficæ, vt ipsæmet sæpe fassæ, *tunc diabolum* (verba sunt Grillandi [c]) *nihil aliud satagit, nec laborat in alio, nisi in persuadendo, vt persistant in sententiâ, & vsque in vitæ finem perseuerent.*] Adducantur licèt in supplicij locum, ignísque succendatur, se illarum corpora & laqueo, &, flammis palàm erepturum, facturúmque, vt ex flammarum contactu nullum dolorem percipiant. Quòd si mori illas contingat D incendio, mortem illam cruciatus expertem fore; migraturas ex huius vitæ miseriis absque supplicii sensu, vt in futuræ vitæ beatitudinem transferantur. illic eas dæmonibus similes fore; eodem robore, scientiâ, diuitiis, potentiâ, voluptate, quibus ipse dæmon potitur ac pollet, donandas. Sic mendax decipit. Alius error est, quia persuadet impossibile esse ipsis ad Deum conuerti, & veniam consequi peccatorum, propter pactum secum initum, & Dei abnegationem, aliaque quibus se contaminarunt scelera nefandissima. Sic illas dum vel desperatione deiicit, vel spe lactat & extollit, semper conatur obdurare; vt cuncta negent, respuant confiteri, nō resipiscant, nihil pœniteat deliquisse. Hic E in promptu Sacerdos habeat & sacrę Scripturę testimonia, & Patrum sententias, & exempla omnis æui; quibus clarè demonstret vtroque dæmonem mentiri; seriò conuersos nunquàm à Deo reiici; nihil eorum, quæ pollicetur, iactatorem illum præstare posse, neque si posset, velle. Grauitatem quoque criminis poterit proponere; ex circunstantiis hæresis, idololatriæ, apostasiæ, homicidij, parricidij, rapinæ, sodomiæ, & sacrilegij. Impœnitentiæ verò istius signum idem Grillādus [d], maximè quoad mulieres, certum esse dicit: si lacrymas nullas emittant, cùm tamen flere, gemere, suspiraréque videantur, & omni conatu

c de sortileg. q. 9. n. 2.

d supra n. 1.

lacrymari conentur. Hanc ipse cum aliis Iurisconsultis verissimam notam putat, quâ constet eas nō verè, sed fictè tantùm pœnitere. cuius rei, cùm videat se rationem nullā naturalē idoneam reddere posse, confugit ad supernaturalem, vúltq; id fieri à diuinā prouidentiā in pœnitentiæ fauorem. Censent itaque Grillandus & socij, si saga lacrymetur, verè illam pœnitere ex animo; si non lacrymetur, fingere pœnitentiam. Nunquàm Iudici auctor fuerim huic coniecturæ inniti, vt certæ vel idoneæ. Nam experientia illa, quam ex aliquibus ait Grillandus se collegisse, fallax est & incerta: tum quia nonnunquàm ipsa doloris magnitudo lacrymas desiccet, & planè tollat, iuxta illud orchestræ [e]:

e Senec. in Oed. v. 57.

Fletúque acerbo funera & questu carent;
Quin ista tanti peruicax clades mali
Siccauit oculos, quódque in extremis solet,
Periêre lacrymæ.

Solet ait, & verum est. Iam ex aduerso sæpè præ lætitiā quidam lacrymantur, iuxta illud eiusdem [f]:

f in Thyeste.

----Subitos fundunt
Oculi fletus: nec causa subest.
Dolor an metus est? an habet lacrymas
Magna voluptas?

Nec iuuat illum argumenta à Canonibus petita, quibus tantùm probatur, lacrymas esse signum pœnitentiæ, & nubis mœstæ animum obsidentis profluuium: lacrymis quoque peccata dilui, & fœditatem animo elui: quæ vt verissima sunt, ita minimè probant, nullum pœnitere, nisi & lacrymetur. quidam sunt tam duro vultu, tam sicco cerebro, vt lacrymari nesciant, etiam pueri. possunt ergo mulieres quoque tales reperiri. Nam pueri non minùs humidi, non minùs ad lacrymas faciles, quàm illæ. Accedit quod I. C. isti non satis inter se concordes, dissident ab inuicem, quidam à seipsis. Aliquando scribunt defectum lacrymarum esse indicium ipsius maleficij, nam maleficas esse, quæ non lacrymentur: at Grillandus fatetur maleficas, cùm verè pœnitent, lacrymari. An hæc consentanea, & non pugnantia? si dicas, lacrymari, quia eo ipso quòd pœnitent, maleficæ esse desierunt, sicut adulter esse desinit affectu, quem peccasse pœnitet, verum hoc quidem. Sed quid si pœnituerit peccasse, & post pœnitentiam hanc animi comprehendatur ea, quæ veneficiis suis multos interemerat? hæc iuxta Grillandum poterit lacrymari, quia pœnituit: iuxta cæteros verò adhuc lacrymari non poterit, quia quoad externum forum adhuc est verè malefica. nam vt Grillandus hoc suum dictum stabilit auctoritate diuinæ prouidentiæ, ad pœnitentiam animi declarandam: sic alij illi suum quoque firmant eadem diuinā prouidentiā, quam decet fauere Iudicibus ad criminis commissi deprehensionem, & vindictā. quare iuxta illos, vt crimen huius maleficæ (quoad forum externum talis esse non desiit) puniatur, necesse est hoc indicio illā detegi, vt flere non queat, quam lacrymaturam Grillandus contendit. Planè Confessario omnia huiusmodi indicia aspernāda, omnes huiusmodi coniecturæ fugiendæ sunt: eò quòd pœnitenti pro se, & contra se loquenti, tenetur credere. Denique quis adeò fori huius interni inexpertus est, qui nesciat, sæpe vbertim flere quosdam confitentes exiguo tactos dolore; & alios multò grauiùs affectos, & ictos profundiùs, nec vnam lacrymulam emittere?

Vrget etiam tum reos metus duplex, alter verborum & minarum à dæmone, à quo incarceratæ

A non rarò affliguntur crudelissimè: alter humanæ infamiæ: contra vtrumque rationibus, exemplisque armari à Confessario illas oportet.

F De tertio illo, nempe restitutionis obligatione, considerandum, sítne damnum adhuc impendēs, an verò iam fuerit illatum. si damnum adhuc pendet, vt si res adhuc sit planè integra, vel venenum vel aliud maleficium nondum cœperit lædere, sed post aliquod tempus effectum suum exseret: non est reus absoluendus, donec quocunque modo licito conetur malis futuris obuiare; & veneno antidotum præbere: vel maleficium destruere; idque totum de consilio Confessarij docti & prudentis: cui attendendum, ne occultum crimen pandatur, & ne qua media illicita adhibeātur. Si verò aliqua

B iam damna fortunis personisve fuerint illata, non absoluat Cōfessarius, sine præuiā satisfactione, aut (si eam nequit reus præstare) sine fideiussoriā, vel saltem iuratoriā cautione, ita sanè quando quis adhuc liber iurisque sui confitetur. Nam quando est dānatus ad mortem, in locis vbi bona non cōfiscantur; sufficit, vt Confessarius hanc defuncti obligationem (ex eius consensu) hæredibus significari curet, si potest: túncque officium Magistratus fuerit, cogere hęredes ad satisfaciendum: immò & reus deberet hoc coram Iudicibus declarare; velle se, vt de bonis suis, omnibus (quoad fieri poterit) satisfiat, qui damnum acceperunt. At in locis, vbi bonorum confiscatio capitale supplicium consequitur, officium Confessarij erit, monere reum, vt

C Iudicibus indicet se à fisco petere, vt qui in bonis, etiam in restitutione hac exsequenda succedat: si reus hoc nequeat facere, Cōfessarius obeat mun', saltem monendo Iudices vel fiscum. Nō enim malefici per mortis pœnam, euadunt obligationē restituendi. Nam mortem subeunt propter iniuriam reip. irrogatam, nō propter iniuriam priuatorum. Et hæc eadem realis obligatio restituendi, migrat ad quosuis bonorū successores: cùm nō pœna sit, sed debitum. quare tenebuntur hæredes, quicunque fuerint, damna resarcire, quatenus ad eos ex bonis malefici commodum peruenerit [g]. Cessaret obligatio ista, si pars læsa profiteretur, se tali supplicio contentam esse, sibique sic satisfactum [h].

G

D Quartò, quoad absolutionē, quędam particularia occurrunt. Quærendum enim, an pactum habeant cum dæmone expressum, quid promiserint, & quâ solemnitate. de his solemnitatibus, diximus permulta [i]; quę postquàm scripsissem, venit ad manus meas liber Gallicus Florimundi Raëmundi, Senatoris Regij in Burdegalensi curiā, viri pij, Catholici, & eruditi [k]; in quo ritus nonnulli, cæteris nefandiores, & magìs sacrilegi cōtinentur: fideliter eius verba transferam in Latinum sermonem. scribit in hac Curiā anno 1594. auditā mulierculā, Aquitanā adolescētulam, nō inscitā formâ, quę sine tormentorum cruciatu sponte suā fatebatur, *se teneriore adhuc ætate cùm foret, à quodam Italo corruptam, & post eā, quæ B. Ioannis Præcursoris diē præcedit, nocte mediā, in agrum quendam abductam, illic*

E *Italum faginā virgulā circulum in solo designasse, certáque verba in libro quodam nigro lecta submurmurasse: subitò deinde hircum grandem planè atrum astitisse, probè cornutū, comitatum fœminis duabus, & mox accessisse virum vestitu ornatúque Sacerdotali. Hunc quæsiisse ab Italo, quæ puella isthæc foret? respondisse hunc, eam à se adductam, vt hircus in suarum numerum illam referret. Quo audito, iussit hircus, vt illa signum crucis manu leuā efformaret; & quotquot aderāt, saluta*

g c. in literis, de raptor. & incend. est communis, testibus Couar. li. 3 var. resol. c. 3. Claro, §. fi. q. 51.
h Nauarr. Manual. c. 15. n. 15 Binsfel. de confess. malef. par. 2. prælud. 11.
i lib. 2.
k li. de Antichristo, c. 7.

to in venerationis officio fungentes, accederent propius. fecére illi, & osculum sub ipsa caudâ labris impressêre. Inter hirci cornua nigricolor candela tetrum lume præbebat: de hac, quas singuli manu tenebant, accendebant, & cum hircũ adorabant, stipem pecuniariam in peluim, quæ aderat, iniiciebant. Hoc primò factum tempore. Postea Italus fœminam in eundem iterum locum reduxit. tunc hircus ab eâ postulauit corollam seu sertum de capillis eius: Italus capillos desecuit, & illi obtulit: hoc signo desponsam seduxit hircus à turbâ, & in vicinum nemus deductam, solo appressam, iniuit: quæ fœminæ cõmixtio (vt aiebat) mirè ingrata & voluptatis planè expers fuit, immo & cum sensu doloris acerbi, & horroris, ob semen hirci, quod glaciei instar frigidum experiebatur. Singulo quoque mense Mercurij & Veneris diebus semel, generale Capitulum (sic vocabat) celebrabatur apud Puteum de Dome, ad quem conuentũ ipsa infinitis vicibus accesserat, cum aliis plusquã sexaginta, qui singuli candelam nigram secum adferebant, & de illâ hircinâ inter cornua lucente accendebant, quam hircus admotam postico, posteriore illo subcaudino flatu accenderat. Quo peracto, omnes tripudium orbiculare, obuerso inuicem tergo, iunctis manibus auspicabantur. Missa quoque simulacrum exhibebatur: quod qui peragebat (quem illa nominauit) casulâ nigrâ, crux cui nulla intexta, vestiebatur, loco sacrificij incruenti & sacræ hostiæ, eleuabat resegmen siue orbem ex rapâ, tinctum fuligine: & eo eleuante clamabatur à præsentibus vnanimi voce: Magister adiuua nos. Calici, loco vini, aqua infundebatur. Lustralem verò aquam sic conficiebant. scrobi in terram defossæ hircus immingebat: hac vndâ, purâ scilicet, sacrificus & aspergillo atro, cunctos aspergebat. In hoc conuentu ministeria sortilegij singulis distribuebantur, & singuli rerum à se gestarum rationem reddebant: disceptabatur de venenis, maleficiis, ligaminibus, & remediis magicis, & perdendis frugibus, similibúsque criminibus.] Hactenus Raëmundus. Sunt ergo similia scrutanda, vt de sacrilegij, apostasiæ, & idololatriæ genere constet: quærendũ quoque, an aliquem fidei errorem mente fouerint. verbi gratiâ, quòd non sit vnus Deus; quòd Diabolus sit Deus, vel quòd sit omniscius, aut omnipotẽs, quòd IESVS CHRISTVS non sit Saluator; quòd Sacramenta Ecclesiæ non sint vllius efficacitatis supernaturalis, vel quòd vim habeant ad maleficiorum operationem, &c. de quibus actum toto opere. Si quid huiusmodi crediderint, sunt hæretici, & ab hæresi, eiúsque excõmunicatione priùs absoluendi. Si nihil huiusmodi crediderint, in conscientiæ foro hæretici non censentur: sed absoluendi sicut ii, qui contra fidei duntaxat professionem, & per sacrilegia, mortaliter peccarunt: licèt aliud sit dicendum in foro fori. Attendere præterea oportet confessarium, an confitens aliquam aliam incurrerit Ecclesiasticam censuram; verbi gratiâ, vtrùm maleficiũ vel veneficium (qualecũque id etiam abortionis vel philtri) præbitum sit clerico vel religiosæ personæ (quibus priuilegiũ Canonis si quis suadente, prospectum voluit) vnde illius sit secuta mors vel mutilatio (tum enim incurritur etiam irregularitas [l]) vel etiam notabilis læsio, ratione cuius incurritur excommunicatio illa violentæ manus in clericos iniectionis. Si videt censuram incurrisse, ab eâ debet primùm absoluere: si dubitat, vtendum absolutione conditionatâ. Sed quia non cuiuis Sacerdoti competit ius absoluendi in quouis casu: ideò distinguendum in confessione rei ad mortem damnati, & alterius, spontè confitentis, non condemnati. Etenim, cum ille censeatur in articulo mortis (quoad hoc) positus [m], à Confessario poterit absolui à quibuslibet censuris etiam reseruatis, quia in mortis articulo omnis reseruatio cessat [n]. Secus est, quoad illos alios; qui non sunt in mortis articulo: nam quoad hos, solent ab Episcopis sibi reseruari; veneficia, sortilegia, maleficia & incantationes, duntaxat tamen, secuto effectu, & quoad actus exteriores [o]: Sixtus etiam V. anno 1588. sibi soli reseruarat crimen aborsus: sed illa Bulla extra Italiam vix innotuit, nec à maiore populi parte recepta fuit, & ideo vix alibi ligauit, ex Nauarri sententiâ valde probabili [p]: quin etiam Ioãnes Chappeauuille olim Pœnitentiarius, nunc Vicarius Leodiensis, scribit se à viris fide dignissimis accepisse, constitutionem hanc Sixti V. & in eâ contenta, per successorem eius ad ius antiquum reuocatam [q]. & P. Saa [r], testatur Greg. XIV. declarasse pœnas Bullæ illius dũtaxat locum habere, quoad fœtum iam animatum, vnde colligitur plerasq; illationes, quas Viualdus posuit in Sixtinæ Bullæ explicatione falsas esse. Quoad illas Episcopales reseruationes, graue dubium est: *An Mendicantibus ordinibus, virtute suorum priuilegiorum, etiam maris magni, quibus eis permittitur quoscunq; & vndecunq; ad eos venientes absoluere à cunctis peccatis & censuris etiam Pontifici Maximo reseruatis, exceptis iis quæ in bullâ Cœnæ Domini continentur, an, inquam, iis liceat absoluere à reseruatis Episcopo casibus post Concilium Tridentinum?* Negatiuam partem tuentur Felicianus Episcopus Scalensis [s], Viualdus [t], & recentior alius scriptor. nituntur his argumentis, primò, Gregor. 13. (vt testatur quibusdam epistolis nepos eius Cardinalis S. Sixti) Borromæo, & Palæotto Cardinalibus, de sententiâ congregationis Cardinalium ad declarationem Concilij Tridentini respondit, hoc iam non posse Regulares virtute suorum priuilegiorum, idque Borromæus, & synodus Mediolanensis statuère, & excommunicationis pœnâ sanciuère [u]. Secundò quia SS. D. N. Innocentius IX. & Clemens VIII. in suis Iubilæis concedunt casus Episcopis reseruatos; quos indicant, absque Iubilæo, aliàs non posse: hoc secundum argumentum Viualdus putat conuincere, vt & primum, auctor ille recentior. Tertiò quidam obiiciunt Clement. dudum, de sepult. & clem. 1. de priuileg. Veruntamen placet magis affirmatiua sententia, quam Viualdus [x] tribuit Nauarro, Fumo, Henrico. & Bart. Medinæ. tenet etiam Ambr. Carolus [y]. Nec quoad forum internum vllam puto esse limitationem: quoad externũ forum obtinet, illa quam quidam ponunt, si Episcopus casum sibi reseruasset additâ excommunicatione latæ sententiæ. Et hæc doctrina probatur efficaciter, quia casus Episcopales sunt minores casibus Pontificiis. cùm ergo suos Pontifex concedat, multò magis concedere censendus est illos minores [z]. Conf. Pontifex potest absoluere à reseruatis Episcopalibus, sed per huiusmodi priuilegia concedit Religiosis, & quasi delegat suam absoluendi potestatem [a]. Secundò Bullæ cruciatæ, & quarundam Sodalitatum: quibus datur licentia eligendi Confessarium, qui eos absoluat ab omnibus peccatis, tribuunt licentiã ei quem isti elegerint, sic eos absoluendi etiam à casibus Episcopalibus [b]: multò igitur magis hanc licẽtiam tribuent Bullæ & priuilegia immediatè religiosis à sede Apostolicâ concessa. Tertiò, quia nec concilium Tridentinum, nec Gregorius XIII. priuilegia hæc quoad omnes vbique religiosos

[l] c. de cæteris, c. presbyterũ, c. audientiam, de homi.

[m] Syluester v. confessio, 1. §. 7. Hadria. de confess. q. 3. Canus de pœnit. p. 5. Sotus in 4. d. 18. ar. 4. & Nauar. c. 2. num. 9.

[n] c. pastoralis, §. præterea. de off. ordin. ca. fures, de furt. Conc. Tridẽtin. sect. 14. de pœn. c. 7.

[o] ex receptiore sententiâ Paludani apud Sylu. in verbo, casus, q. 5. & Antonin. p. 3. ti. 17. c. 11.

[p] Manual. ca. 23. n. 41.

[q] lib. de casibus reseruatis, c. 9. q.

[r] in verbo, homicidium.

[s] tractat. de censur.

[t] de absolutione, n. 52. in 5. editione Cãdela aurea.

[u] Borromæus in Instruct. Pastor. p. 53. editio. Antuerp. 1586. Cõcil. Mediolan. III de Pœnit. sacram. p. 25.

[x] n. 27. 32. & 35.

[y] in dispu. de Ministro Sacramẽti Confess. ar. 16. & art. 91.

[z] c. cui conceditur, de reg. in 6.

[a] gloss. in c. 7. de pœnit. in 6. arg. Clẽ. super Cathedrã, de sepultur.

[b] Viuald. suprà nu. 37. & 52. post Nauarrũ in Manuali, c. 27.

c Viual. n. 37. post Naua. & Henriq. d n. 40. illud c. 7. ſeſſ. 14.

apertè reuocarunt, quod erat neceſſarium [c]. De Concilio Tridentino id fatetur Viualdus [d] tãtùm tribuere Epiſcopis facultatem reſeruandi caſus quoad ſuos ſubditos: ſed regulares iſti non ſunt illorum ſubditi, ſed immediatè ſubiiciuntur ſedi Apoſtolicæ. Vnde etiam infert idem Viualdus Bullâ Pij IV. quæ cõcilio Tridentino additur, non eſſe reuocatum hoc priuilegium, eò quòd mare magnum duntaxat in hac Bullâ reuocatur, quoad ea in quibus repugnat ſtatutis ſacroſancti illius concilij: Concilium verò non inuenitur religioſos, quoad hoc, ordinariis ſubiicere, nec etiã religioſorum reuocare priuilegia iſta: quare non repugnat hoc priuilegium concilij Decretis, nec eſt à Pio V. reuocatum. Quoad Gregorium verò XIII.

e num. 44.

optimè idem Viualdus [e] oſtenderat idem dicendum; nempè nuſquam vllâ Bullâ vel motu proprio dicta priuilegia reuocaſſe. Imò illa, quâ quædam priuilegia conceſſa per Pium V. religioſis videtur reſtringere, hæc de quibus agimus, in ſuo robore relinquit, cùm ait: *Eam deinceps diſpoſitionem atque deciſionem pro ſubiectâ materiâ futuram eſſe, quæ ſiue ex iure veteri, ſiue ex dictis ſacri concilij decretis, ſiue aliis ante dictarum literarum & conſtitutionum editionem erat, & ſi ipſæ non emanaſſent futura fuiſſet, ad quam diſpoſitionem & deciſionem, ſuumque priſtinum ſtatum, illa omnia reducimus.*] cùm ergo antiquo iure religioſi habeant [f] facultatem ab omnibus his caſibus abſoluendi (dummodò ipſi ſint à ſuperioribus ſuis præſentati, & ab Epiſcopo [g] approbati) neque hoc illis Tridẽtinum Concil. ademerit, & Gregorius XIII. verbis illis omnia, ſicut erant ante Pij V. conſtitutionem, reliquerit: conſequens eſt, per Epiſcopos huic priuilegio, ſine nouâ Pontificis Maximi permiſſione, derogari nõ poſſe: cùm in ſuperiorem ſuum, Epiſcopum Epiſcoporum, ius non habeant. Cõfirmatur, hoc eis non licere per Bullas Alexandri IV. Sixti IV. & Leonis X. quarum verba retulit idemmet Viualdus [h].

f clem. dudũ, de ſepultur. in quâ reuocatur & annullatur Extrauag. inter cunctas, de priuileg. g ſeſſ. 14. c. 7. Concilij Tridens.

h ſuprà. num. 46. vbi vide.

Ad argumenta in contrariũ reſpondeo. Ad primũ quidẽ, reſcripta illa fuiſſe perſonalia & in fauorem particularium perſonarum, nẽpe Prælatorum illorum, optimè de Eccleſiâ meritorũ, quibus hoc ſpeciali priuilegio Pontifex conceſsit, vt in eorum diœceſibus, nempe Mediolanenſi & Bononienſi, religioſi à caſibus per ipſos reſeruatis **D** non poſſent abſoluere. Quòd ſi generaliter hoc Pontifex voluiſſet vbique ſeruari, nouum iſtud ius aliquo Motu proprio vel Bullâ declaraſſet. nec enim alioqui rectè ſatis conſcientiis prouideretur eorum, qui meritò id ſe & inuincibiliter ignorare dicerent, quod non vt oportet euulgatum ſit. Neque declarationes illæ Congregationis ligare poſſunt, quamdiu non publicantur. Deinde hæc peculiaris conceſsio cùm vim habeat exceptionis, quoad ceteros magis confirmat, quàm eneruat regulam. Denique quoad Societatis IESV Confeſſarios, ipſemet Gregorius XIII. anno 1583. die **E** 10. Maij, expreſsè declarauit, non eſſe intentionis ſuæ, quòd per talem Epiſtolã (loquitur de illâ ipsâ Nepotis ſui Cardinalis S. Sixti, quæ obiicitur.) ſit derogata dictæ Societatis facultas, eamque, quatenus opus ſit, de nouo confirmauit [i]. vnde ſequitur illam Synodi Mediolanenſis conſtitutionem non obligaſſe quoad prædictos Patres. Imò, & ad hominem, quis ita poſſet argumentari. Si peculiare priuilegium conceſſum Borromæo trahendum eſt ad omnes Prælatos: ergo & peculiare priuilegium ſeu declaratio eiuſdem Gregorij facta poſt-

i habetur ea declaratio in ter viuæ vocis oracula, pag. 131.

A modùm vni religioni mendicantium extendenda eſt ad omnes mẽdicantes. Si verò hoc non recipitur (vt recipiendum non eſt) deſinant ergo prædicti auctores velle, vt illam eorum extenſionem recipiamus.

Ad ſecundum reſpondeo, valdè perperàm argumentari, qui ſic argumentantur. Non enim id inſerunt Pontifices propter mẽdicantes, quibus hoc ius iam competebat: ſed propter ceteros Sacerdotes, qui virtute illius duntaxat Bullæ eligi poſſunt: quibus hoc nõ aliter licebat, & ideò tum demùm concedebatur.

Ad tertiũ reſpondeo in priori ſanctione, quando Papa negat ſe maiorem religioſis poteſtatem **B** concedere quàm parochis, tunc tantùm loquitur de aliis rebus, non de pertinentibus ad Sacramentum pœnitentiæ: in poſteriore tantùm vetat Regulares, ſine priuilegio abſoluere ab excommunicatione iuris reſeruatâ.

k lege Syluest. verbo, excõmunicatio, 7. caſu 14. Tabien. ver excõmunicatio. 5. caſu. Caiet. eod. verbo, c. 64. Nauarr. c. 27. nu. 101. & Cordub. caſu 24. in fin.

Hæc (pie Lector & erudite) quæſo vt maturè perpendas, & cum perpenderis, tecum ipſe diiudices, an Viualdus cauſam habuerit, cur à priore ſuâ ſententiâ, illis ipſis argumẽtis, quæ adſcripſi, optimè probatâ, recederet: quæ nec vno verbulo ſoluit; vt nec ille, recentior alius: quod faciendum erat volenti tam reſolutè concludere: *Non ſolum hinc ſequi, religioſos virtute ſuorum priuilegiorum non poſſe abſoluere à caſibus Epiſcopo reſeruatis, niſi hoc illis expreſſe concedatur: ſed etiam habere reſponſionem* **C** *ad quæſtionem, alias difficillimam & obſcuriſſimam, vtrum priuilegia mendicantium, quoad facultates abſoluendi in foro conſcientiæ ſint ſublata per concilium Tridentinum?*] Quibus verbis tacitè voluit innuere fuiſſe reuocata. cuius tamen contrarium patet ex dictis, & locum ille adſcribere debuit, quo nitebatur: ipſeque Viualdus, ad quem nos remittit, expreſsè ſatis docet ea reuocata non fuiſſe, niſi quoad hoc vltimum, de caſibus Epiſcopo reſeruatis, de quo tamen ipſe argumentis validiſsimis contrarium docuerat priùs, quæ ſoluere non videtur ipſemet potuiſſe: ſanè neuter ſoluit.

CAPVT II.

De officio Confeſſarij, quà medicus eſt.

DEBET Medicus & morborum cauſas, & genera, & remedia noſſe. Animi morbi ſunt peccata: quorum genera & cauſas libri præcedentes quinque docuerunt: hic docebit, quibus remediis vtendum. Ea ſunt, vel licita, vel illicita. Illicita propter periculum & ſuperſtitionem. Licita prorsùs & citra controuerſiam ſunt omnia Eccleſiaſtica ſeu diuina. Naturalia aliquando, propter periculum, illicita ſunt: dæmoniaca ſeu ſuperſtitioſa ſemper ſunt illicita. de ſingulis diſquiſituri, ab his vltimis ordiamur.

SECTIO I.

De remediis ſuperſtitioſis ſeu illicitis.

POSSVMVS iſta vocare dæmoniaca, de quibus tria dicemus. primò exempla quædam proponemus. ſecundò diſputabimus, num à maleficis remedia peti poſsint, & an maleficia deſtruere liceat, & remouere?

QVÆSTIO I.

De exemplis superstitiosarum curationum siue magicorum remediorum.

A VT omittam quæ exhibui exempla [a], occurrunt primo loco tres modi Chaldæorum & Hebræorum. primùm refert Psellus, contra dæmonem terrestrem sacrificari debere lapidem μνηζιρίν prius excantatum; quem lapidem ingeniosè Serarius noster [b], vult hoc nomen accepisse, quòd sit fugans aduersarios seu pilosos (ita dæmones ab Isaiâ vocari) quasi *menos tsarim*, vel *Zeirim*. Hoc sacrificium planè idololatricum esse, nemo non videt: & tamen, vt dæmon per mendacium nos decipiat, ex Zoroastræis decretis: id præcepit Psellus. nimis ille Mago suo credulus fuit, & eo potiùs nomine ab Eugubino meruit reprehendi; quàm quia dixit à Chaldæis quosdam bonos dæmonas credi: neque id satis expugnat Steuchus [c]. Quis ille lapis sit, fateor me ignorare. Zoroastris & Pselli verba dedi superiùs [d]. Secunda superstitio est, quâ ligabant Iudæi THEPHILIN (hoc est, frontales quasdã fasciolas seu resegmina membranacea) capiti, & manui læuæ, & valuis, quæ ad dextram erant portæ chartulam infigebant, ita vt eius pars tertia respiceret thalamum. atque ita credebãt dæmones impediri, ne possent eis nocere. meminit Paraphrastes Chaldæus [e]. his illi sacrilegè verba quædam deprecatoria [f] inscribebant, & ea sic ad superstitionem detorquentes prophanabant. Iubebantur illi TOTAPHOT portare [g]. quæ dictio significat specilla seu ocularia, vt notat Oleaster: & hinc homines verè insulsi & fatui carnaliter omnia intelligentes, sua *Thephilim* sunt commenti, quorum vanitatem & superstitiosos ritus diligentissimè exsequitur Hieronym. Oleast [h]. lege, & cæcitatis miserorum miserere, & considera quam aptum illi nomẽ indiderint rei nugacissimæ: cum THAPHEL, radix vocis, insulsum, insipidum, ineptum, ac fatuum significet. Tertia superstitio exstat apud Eliam Germanum, dignior adhuc quæ à Reginâ MORIA tauro donetur; *consuetudo* (scribit) *apud nos Iudæos Germanos inoleuit, vt faciamus circulum per circuitum in parietibus cubiculi, in quo cubat puerpera, cum cretâ vel carbone, scribamusque in singulis parietibus*, ADAM, HAVAH, CHVTZ, LILITH: *atque in nostro interiori scribamus nomina trium Angelorum*, SENOI, SANSENOI, SAMANGELOPH; *quemadmodum tradidit ipsis ipsa Lilith, cum vellent eam in mari suffocare.*] Sed tædet meminisse tam vanarum vanitatum, quibus scatent scripta recentiorum Apellarum. Nec minus superstitiosæ sũt *Abracadabra*, & aliæ verborum formulæ apud Serenũ [i], Aurelianum [k], Myrepsum [l], item Marcellum, Aëtium, Columellam, & alios Gentiles. Rectè, vereq; Stephanus Clauerius, cui ob communem in Cl. Claudianum operam, volo vt qui optimè, doctis in Miscellis suis, censuit tabulam illam Engolismensem, cui septem vocales Græcæ septies ordine mutato inscriptę amuletum magicum fuisse. Prudenter tamen à Grutero inter suppositiria relatũ, vt quod inter legitima vetustatis monumenta, immò inter bonæ frugis inscriptiones legi non merebatur: nisi fortè censeas omnia sigilla, & characteres magicos, quia veteris æui, typis & luce donari debere, iustius Stygiæ paludi immergãtur. Vtinam ita fieret, nec quisquam

A talibus hodiè animum addiceret.

Nam nec ij, qui Baptismate tincti; satis horum immunes. Nam multa occurrunt apud Pomponatium [m], multa apud Henricũ Corneliũ Agrippã [n]; sed plura apud Philippũ Aureolũ, aliàs Bombastũ Paracelsum variis eius operibus [o], quorum omnium libri prohibitæ per Ecclesiam sunt lectionis. Vt mittam alios, colligam quædam Paracelsi duntaxat: ex quibus quiuis intelligat, nihil in hoc homine neq; pietatis, neq; mentis sanæ fuisse. primò docet curationes morborum tam ὑπὲρ quàm μετὰ φύσιν à dæmonibus per applicationem sigillorum, imaginum, monstrosorum characterum, in designatâ cœli constitutione, & certis metallis incisorum, & ægræ parti appensorum, petendas esse.

B Secundò contẽdit, nihil referre, an Deus, vel Angelus, vel diabolus, mundus spiritus vel immundus, ægro opem ferant, modò curetur æger [p]: & abutitur illo testimonio sacræ Scripturæ, *salutem ex inimicis nostris*. Et de morbis hyperphysicis agens, sic scribit: *Quâ ratione & quo modo morbis Magico artificio inflictis succurrendum sit, scitu est necessarium omnibus Medicis, qui perfecti cupiunt esse. De tali autem curatione nec Auicenna, nec Galenus scripserunt, aut sciuerunt quicquam. Non enim in Academiis omnis discitur ars. ideo oportet Medicum quandoque accedere vetulas, sagas, zigenepos, rusticos, & circumforaneos, die Zambrecher, & ex ipsis artem ipsam addiscere, qui plus*

C *sciunt de istis rebus, quàm omnes Academiæ professores, & quanquàm hæc rideant Academiæ professores, tu vtere illis in forti imaginatione, & experieris effectum.*] Hæc ille. sed imaginatio hoc operatur, nonne præstat eam adhibere remediis, sumptis, quæ vel ars Medicorum, vel vsus Ecclesiæ approbauit? sed audi quid respondeat; *Si quispiam* (ait) *supernaturali morbo vel dolore per incantationem detineatur, illi nullum naturale remedium prodesse* (hoc plerunque verum esse docebo [r].) *sed Magicum remedium esse oportet, quo morbus tollitur, quali & introductus est*] hoc infert, quia homo impius supernaturalia Ecclesiæ remedia repudiabat: quæ quia Catholici recipimus; non, quia nihil prosint physica remedia, ideò ad dæmoniaca confugere debemus. Subiungit:

D *Tales curationes magicas minime contra Deum esse: quia illis non ad perniciem sed ad salutem hominum vtimur, dicant ad hæc qui quid velint Theologi.*] Os impurum! quasi non sit Theologorum iudicare; quid contra Deum, quid non contra Deum sit. sic agyrta nequissimus Fidei tribunal sibi vendicat. Sed posteà docebo, id non contra diuinas modò, sed etiam contra humanas esse leges.

Exempla huiusmodi superstitiosarum curationum sunt vetera quidem, quæ congerit Annæus Robertus [s]; charta Seruilij contra lippitudinem [t], periapton Periclis [u], & Bionis [x], annulus ferreus

E Trallìani contra colicam [y], & alius Heliodori [z], item incedula Eudoxia [a], carmina & incantationes quibus sanguis sistitur [b], & aliarum ægritudinum, vt Salomonis [c], Indorum [d], Tartarorũ [e], Græcorum [f], Romanorũ [g]. Recentiora verò non pauciora collegi. Primò curationes illæ per cerearum imaginum fabricationem, in quas se morbũ Magi putãt deriuare, de quibus sic idem Paracelsus [h]: *Fabricet Medicus ceream imaginem ad similitudinem patientis, & in nomine eius, aut conformet ceream particulam similem effectæ parti, idq; indubitatâ fide & forti imaginatione, credat per illam sanitatem ægro restitui posse, ac tandem, additis Magicis precatiunculis, ceream illam imaginem in ignem proiiciat. At si fortè ex*

a li.3.q.1.sect. 6 & 6.& 8.lit. c.
b comment. suo variæ & curiosæ lectionis in Tobiã.
c li.8. Cosmopœiæ, cap.28.
d li.4.c.2. q.7. sect.2. vers. De cimalexta.
e in Cant. c.8. v.3.
f ex c.13. Exo. c.6. & 11. Deuteron.
g d. c.6. v.9.
h in c.13. Exo. post med.
i c.11.
k li. Chronic. c.
l sect.2. antid. 391 & 405. & 411 & sect.12. passim.
m lib. de incãtat.
n libris de occulta Philosophia.
o lib. de philosophia ad Athenien. li. de occul. philos. lib. de philos. magna, & li. de cœlesti medicina, & lib. de morbo caduco, & aliis.
p d. li. de morbo caduco.
q Luc.1. v.71.
r sectione seq.
s li.1. rer. iud. c.5.
t apud Pliniũ li.28. c.2.
u Plutarch. in Pericle.
x Laert. in Bione.
y lib.9. in fi.
z in Historiâ Aethiopicâ.
a apud Cedrenũ, pag. 274.
b Heliod. li.9. hist. Aethiop. Froissart. to.2. Annal. c.65.
c apud Iosephum li.8. antiq. c.2.
d Strabo li.15.
e Plut. in Symposio.
f apud Platonẽ, li.4. de Rep. Apul. apol.1
g li. de hyperphys. morb.

doloris ..c rbitate vel partis affectæ,vt a per culum metuatur, integram im ginem certis verbis admurmuratis,comburat Medicus, & liberatur æger.] Sed alio loco dissentit, & vult imaginem fieri ad formam &similitudinem maleficæ,quæ morbum induxit[i]. Sed omnis hæc ars imaginum non minùs ad tollendos,quàm ad inferendos morbos, diabolo inuenta est auctore. Hanc superstitionem etiam ipse Plato damnauit[k], & est dissimilis illi, quam ex Astrologis Marsilius Ficinus obtrusit,de quâ posteà.Huc pertinet vsus ille phylacteriorum Iudaicorum,ad imaginem serpentis ænei Mosaïci, de quibus legi potest Philastrius[l]:cui tamen non assentior volenti talia fuisse phylacteria Pharisæorum,quæ Saluator noster reprehendit: sed verior est B.Hieronymi explicatio.

i lib. de vitâ longâ.
k li.11.de legi.
l in hæresi serpētis Mosaici.

Eodem secundò pertinet;quòd ad curandū pilorum,acicularum,spinarum,& similium corpori ingestorum maleficium, vult idem,non eximi illa per vulneris incisionem, sed materiam illam spontè prodeuntē,totam excipi,& in foramine facto Sambuci,vel quercûs,orientem spectante imponi, & ex eodem ligno cuneo obturari certis verbis additis[m]. clara hîc quoque est superstitio; immò & diaboli opera,per quem residuum materiæ statim fertur ad idem foramen ex corpore in quo latitabat.

m li. de occul. philos.

Tertiò,talis erat curatio illius,qui ægrotos apprehensos in foro collocabat, & eorum corpori appendebat chartam miris variisque characteribus consignatam,& additis nominibus dæmonū: *Bulsar,Narthin, Oleasar,Biiech,Mammon,Oriens, &c.* deformatam.

Quartò talia erāt nomina Ephesia, per quæ dæmoniis obsessi liberabātur,teste Plutarcho[n]. Talia sunt conuitia & lædoriæ; quas commendat Apollonius[o],& Petrus Martyr.[p] Lege PetrumTyreum[q].Mirè sibi Lutherus placuit in congerendis fœtidissimorum conuitiorum olenticetis, quibus dæmonum tentationes dispelli censuit,homo pari spurcitiâ &vanitate,quibus ego chartam non cōspurcabo: & miror quenquam sine nausea legere posse[r],vbi huiusmodi ferculis dignus conuiuator struices congerit patinarias.sed sicut iuramentis& blasphemiis non abigitur, sed aduocatur potiùs dæmon,vt rectè Cassianus probat exemplis nonnullis adductis[s]:sic etiam scurrilibus aut iracundis conuitiis & atrocibus maledictis eorum, qui passione ad id mouentur;& non charitate moti, ac fidei zelo inuitati,& ex officio ordinis sacri, id faciunt.Nam legitimis ac probis exorcistis licet dæmonem superbissimum sic vlcisci & diuexare, vt Mengus præscribit[t],& facit B.Antonius[u], & Christiani primitiui[x],vbi

Intonat antistes Domini,fuge callide serpens,
Exue te membris,& strinas solue latentes:
Mancipium CHRISTI,fur corruptissime,vexas?

n in Symposiac.
o apud Philo. li.3.
p de reb.Indicis.
q de locis infestis,p.3.c.56
r Symposiac. eius c. 24. & 26.
s li.12.Inst.ca. 20.
t exorcis.4.
u apud Athanasium.
x apud Prudentium

Quintò,tales sunt Hexagoni duo Paracelsi, inscripti vnus *Adonai*, alter *Iehoua*, vel *Tetragrammaton*;quibus certo modo præbitis,omnem morbum magicum pelli iactat. item de characteribus *Augazartor*,&c.inscriptis nouæ membranæ ante Solis ortum,& per N.dies renouatis, &c. contra maleficium matrimoniale:& contra idem, quod tradit de *Gabatâ* seu soleâ equi ferreâ, fortuitò in itinere inuentâ,& ex eâ,die Dominico, tridente fabricato,&c.& quæ huiusmodi accumulat nefariis libris suis[y]. *de medicina,& de characteribus.*

y de cœlesti Medicinâ, & de character.

Sextò, talis curatio fuit illa, quam Grillandus descripsit[z],fuisse Iurisconsultum quendam in Sabinensi agro coniugatum,sed maleficio factū impotentem,cui nullius Medici ars poterat opitulari.isMagum consuluit,à quo iussus,vt eâ nocte cū coniuge dormiret, sumptâ quādā potione priusquàm decumberet.Sedulò tantùm caueret,ne nocte illâ,vel vxor vel ipse signo se crucis communirent;néve metuerent,si quid auribus oculisve insoliti obuersaretur.Paruit causidicus,& ad vnguē cunctis obseruatis:quintâ circiter horâ noctis,ecce illi pluuiæ,procellę,tonitrua,fulguráque maxima:mox & adeò pauendi terræ motus, vt concussa domus ab imo nutaret,non secus ac arbor àvētis penè euulsa. successêre hominum magni clamores & eiulatus.Cumq; in eam partem maritus oculos coniecisset,*vidit in camerâ plusquam mille,vt apparebat* (vtar verbis Grillandi) *ad inuicem certantes,& vnguibus,pugnis & calcibus crudeliter pugnantes,& lacerantes alterius facies, ac vestimenta tota: inter quos vidit mulierem quandam,quæ erat alterius oppidi vicini, & dicebatur, quòd erat malefica, de quâ ipse sponsus multum suspicabatur, ne ab ea maleficiatus fuisset,quæ vltra omnes maioribus gemitibus & vlulatib.cruciabatur,& crines faciémque suam totam vnguibus lacerauerat.Propter quæ ipse maleficiatus dixit, quod aliquantulum timuit à principio,dubitans ne quid mali sibi accideret:deinde recordatus de monitionibus magistri reassumpsit vires,vxorē verò semper tenuit sub pannis absconditam,ne ista videret.Postquàm verò ita certauerant per medium horam vel circa, ingressus fuit magister in camerâ prædictâ,& erat tunc circa mediam noctem:ad cuius ingressum omnes illi pugnantes vna cum muliere statim disparuerunt, & abierunt penitùs. magister autem accessit ad maleficiatum, & illius humeros tetigit manu perfricando aliquantulùm, dicendo quòd non dubitaret ampliùs,quia iam liberatus erat.*] post cuius discessum maritus conualuit, & deinceps liberis operam dare valuit. In hac narratione maleficus iste coēgit mulierem illam,quod intulerat,maleficium tollere, immissis dæmonibus, qui sic eam specie pugnantium acerbissimè cruciarent.

z de sortileg. q.4.n.16.

Septimò,superstitiosum est putare quod àSophrone[a] traditum,*Rhea & Hecata canes immolandos,propterea quòd canis latrans Lemures fuget ac dissipet,quemadmodum & æs pulsatum,aut aliquid tale.*] Vnde colligas,non nouam esse Iaponum superstitiosam curationem,de quâ his verbis relatio Ludouici Frois[b]: *Quando dæmon hominem inuasit*, Iapones *aiunt insiluisse in illum vulpem, nomine autem vulpis intelligunt dæmonem. Ad exterminandum autē dæmonem ritus exoticos & prorsùs peregrinos cum mille superstitionum & incantationum formulis vsurpant: inter quas vna fuit omninò ridicula.*I*usserant enim omnes canes Ozacanæ vrbis trucidari,ad perterrefaciendam vulpem dominæ dictæ ventri inclusam.*Æquè superstitiosum,quod nonnulli arbitrantur vi Gallicantûs quædam maleficia dissipari.non enim habet vim maiorem cantum oscinis huius,quàm cuculi vel corui. Ast obiiciuntur exempla quædam quæ retulit Nicolaus Remigius[c],quibus probari videtur dæmonem ad Gallicantū striges quas vectabat deiecisse,vel conuentus sagarum hoc cano re dissipatos.Idiotæ Gentilium responderent,dæmonum noctu maximamesse potestatem interdiù vim infringi & debilitari. ideò noctis silentio nocere hos lupos vespertinos, quo princeps tenebrarum dominatur.ideò lamias circa tertiam noctis vigiliam(hoc est,intempestâ no-

a in Mimis.
b pagin. 246.
c li.1. Demonolatr. ca. 14.

ctæ,quæ mediam præcedit) vt plurimum mortalibus infestas esse solere, vt tradunt Aristomenes, & Telephron [d], & Hierocli obiicit Eusebius [e], quo tempore etiam se spectra sæpiùs ostentare Plutarchus[f],Plinius [g],& alij [h] docuerunt. At Christianis hæc indigna responsio foret. Philosophi confugerent ad dissidium naturale Gallinacei, cũ leone & serpente:frustrà. quia diabolus duntaxat Metaphoricus est serpens,ac leo.Si quid ergo veritatis huic experimento subest,crediderim potiùs tenebriones istos Gallicantum odisse,propter mysterium aliquod ipsis odiosum. An quia diei prænuncius ales,ad Dei laudem homines excitat,multaque peccatorum genera,quæ obscuro suo peplo nox obtexerat,solari lãpade dispelluntur? an quia, Dominicâ resurrectione commeminit se triumphatum & collisum,quę post noctis medium con tigit ? an meminit pœnitentiæ Petri Apostoli ad Gallicantum,vt lapsus prædictus fuerat,inchoatæ, & electissimi sibi boli sic erepti ? consideratione hæc digna videntur Ecclesiæ,quæ cum B.Ambrosio concinit de Gallicinio [i]:

Præco diei iam sonat,
Noctis profundæ peruigil.
Hoc omnis erro num chorus
Viam nocendi deserit,
Mucro latronis conditur.
(En vnam causam)
Lapsis fides reuertitur,
Hoc ipso petra Ecclesiæ
Canente culpam diluit. (en aliam.)
Rupto tenebrarum situ
Noctis fugat satellites.
Hoc esse signum præscij
Norunt repromissæ spei,
Quâ nos soporis liberi
Speramus aduentum Dei.
Subdit deinde & Petri cantu galli cognito pœnitentiam.

Prudentius quoque Hymno ad Gallicatum.

Ferunt vaganteis dæmonas
Lætos tenebris noctium,
Gallo canente exterritos
Sparsim timere & cedere.
Inuisa iam vicinitas
Lucis,salutis,Numinis,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente spes redit,
IESV labentes respice,
Tu lux refulge sensibus,
Mentisque somnum discute,
Te nostra vox primum sonet,
Et ora soluamus tibi.
En reliquas causas quas proposui.

Octauò tale puto,existimare quòd ablutio manuum matutina quidquam prosit ad maleficium illo die arcendum,falsóque id sagas illas Remigio persuasisse [k].Munditiam quidem dæmon detestatur,sed animæ , non corporis.Nonne hanc membris suis;luxuriæ & nequitiæ mancipiis,& publicę libidinis victimis,vel nimiam & superfluam cõmendaretur mulierculas & viros , quorum animi muliebres,ad tam putidum & curiosum sic lauãdi,sic comendi,sic leuigandi,pumicandi, poliendi studium tam intensè & sedulò impelleret,si corporis munditiam odisset?huc refero illud de immersione in aquam, quod narrat Arnulphus Lexouiensis [l] his verbis : *Vt miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes inuitarent accessus,sanitatis remedia promittebant ei,qui se incantatã ab eis,nescio quibus carminibus aqua,septies sustineret immergi. Ægra itaque mulier aqua glaciali frequenter immersa inter manus cõprimentium monachorum congelata decessit, dum vim algoris ægritudo non sustinet,& profana religio natura potius irritat ad perniciem , quàm Dei misericordiam ad salutem*.citat Annæus Robertus [m].

Nono, his annumero lotium humanum, quod prodesse putat Ananias [n].& exemplum de quodã Pherone suppeditat Herodotus [o];à dæmone Pherone rex excæcatus,quòd spiculum iratus in Nilum flumen contorsisset; postquam vndecim annis sic luce caruisset,oraculum,quod in Buti vrbe consuluerat,fertur respondisse;visum ei rediturum,si oculos abluisset lotio mulieris,quę à solo suo marito cognita fuisset.Expertum ergo primo loco propriæ coniugis vrinam,cùm nihil amplius cerneret;ceterarum deinceps;tandem oculos recepisse. Ibique omnes mulieres illas,præter eam,cuius vrina salutaris fuerat,in vnam vrbem coëgisse : quæ ἐρυθρὴ βῶλος, *rubra gleba* dicta:& eas illic vnà cum vrbe omnes concremasse;& medicam illam suam sibi matrimonio copulasse.]sic videlicet diabolus nullam infamandi lędendíque mortales,de imbecilli quoque sexu,occasionem voluit prætermittere.fuit in eâdem superstitione Syracusanus iudex aschasius;qui B.Luciam Martyrij coronâ mactauit. idcirco enim virginem lotio perfundi iussit, quòd sagam putaret,&sic maleficam vim resistendi tormentis repelli arbitraretur [p].Ne de hoc dubites,scias idẽ doceri à B.Althelmo [q].(qui nondũ in lucem editus) qui est manu scriptus Leodij in Abbatiâ S.Laurentij;his versibus:

Lotia tunc lictor crudelis spargere iussit,
Sacros humectans artus fœtore putenti.
Qui liquor (vt dicunt)atrum fantasma fugabit.
Dum vernam Domini sperat Necromantiã fretum:
Sed tutor ambrosiam fragrabat nectare nautem.

Et apertiùs idem in lib.prosaice eiusdem tituli, qui editus typis: *Sed milites magicis putantes præstigijs gestum, putentissimis illum perfundunt lotij odoribus, quibus cuncta arbitrantur Chaldæorum & Hierophantarum phantasmata , simulque ariolorum magorum machinas euanescere*.]Scilicet,his perterreatur& fugetur,quem non pudet pigétque in fœtore cadauerum,& libidinum stercoribus volutari. Tamen & Salisberiensis id censuit [r].*Quis(ait) libenter non videat & rideat, cum præstigiatoris lotio perfusi ars deletur,& oculis,quos malitiâ suâ præstrinxerat videndi facultas reparatur?*] Digni,qui credunt,nõ infundi tantùm,sed perfundi. aliquid dicerent, si hoc tribuerent superbiæ dæmonis, rei indignitatem non ferentis.

Decimò ,tales sunt νεφελοδιῶκται , γόητες , & φυλακτήριοι,quos punit Synodus Trullana [s] , vbi Balsamõ,primos illos exponit diuinatores ex nubibus,ego etiam crediderim fuisse eos,qui nubes improbo ritu , ne nocerent incantabant , & ideò persecutores nubium vocabantur. γόητας vocabant eos,qui exorcizabant morbos , & certis imprecationibus abigebant,illud optimè Balsamon. φυλακτήριοι,*hoc est , remediorum seu amuletorum præbitores dicuntur;qui fraude dæmonis eis qui à se decipiuntur,vincula quædam ex sericis filis contexta , quæ & πευγγία dicuntur,præbent ; quæ aliquando quidem intus habent scripturas,aliquando verò falsa quædam*

alia

d apud Apuleiũ lib. 1. & 2. e ex Philostra. lib. 4. f in Bruto. g lib. 7. epist. h docuit fuse comment. in Senecæ Herc. Oeteo, v. 123.

i in laudibus diei Domin.

k lib. 1. dæmonolatr. cap. 1.

l in epist. ad Papam Alexãdrum.

m lib. 2. rerum iudic. c. 5.

n lib. 4. de naturâ dæmon.

o lib. 2. seu in Euterpe.

p l. Martyrium B. Luciæ 6. Surii tom.

q lib. versifico de laudib. virginit. in martyrio SS. Chrysanthi & Dariæ.

r li. 1. Polycra. ca. 8.

s can. 61.

alia quæcunque inciderint, dicunt autem hæc in aream ad omne malum vitadum, si ex collis eorum, qui illa accipiunt, perpetuo pendeant.] Mox exemplum subdit de τῶ ἀμυλὼ gestatoribus: *Præfectus quidam Hosij de re huiusmodi accusatus, manifestò deprehensus est in sinu ferens indumentum infantis nuper nati: & dixit hoc sibi datum fuisse à quâdam muliere, ad auertendum, eisq; os occludendum, qui contra illum dicere conarentur. Vnde etiam subiectus fuit καθοσιώσει, execrationi.*]

Vndecimò, tale etiam illud quod narratur à Georgio Pictorio [t] ex Abbate Spanhemensi; *subulcum quendam fuisse, qui in scipione suo vel baculo pastorali scedulam nomine B. Blasij inscriptam habebat; cuius baculi vi & potentiâ, porcos suos ab omni luporũ vi & raptu tutos credebat, ac tantum scedulæ numinis tribuebat, vt etiam porcos in agris solos pascendos abigeret. Tamen contingente quodam tempore, cùm gregi pastor abesset, & quidam prateriens dæmonem custodire vidisset, illiq; dixisset, quid ipse hic custodiret, qui hominum salutis persecutor foret pessimus? respondit, porcos custodio. retulit alter, cuius iussu? dæmon, inquit, stultæ pastoris confidentiæ. Nam scedulam quandam suo bacillo inclusit, cui diuinam adscribit virtutem, vel inde quod Sancti Blasij nomine est inscripta: & eam porcos suos à luporum iniuriâ defendere, contra legem suam, credit; mihi falsâ superstitione inhærens: vbi cum per me fuisset vocatus, & denuò vocatus, & non comparuisset, me S. Blasij vice huc custodiendum contuli. vt enim semper libens Dei & Sanctorum vices gero: ita & nunc libentissimè pro suo S. Blasio illi porcos custodio: vt stultum hominem in suâ vanâ confidentiâ extollam ac roborem, ac eò perducam, vt talem scedulam pluris quàm Deum faciat.*] Non simplex sanè hic pastoris error fuisse deprehenditur: non, quòd S. Blasij deuotus esset cultor; & ei se suaque commendaret (quod Pictorius, ex sectæ suæ mysteriis, latenter vult insinuatum) nam Sanctos honorare, obsecrare, & auxilio custodiæque eorum nos committere pium & salutare est, quidquid hæretici garriant; verùm quia fiduciam in scedulâ collocabat, & quia scedulæ diuinitati aliquid tribuebat; & quia Deum tentabat, relictis suibus in scedulæ tutelâ: non etiã Sanctorum auxilium precibus impetrandum sibi, sed nudo nomine chartulæ inscripto opinabatur. Scio in Traiectensi tractu vltra Mosam, quibusdam in locis simili superstitione, certis verbis admurmuratis, pedum à pastoribus terræ infigi, & sic putare se absentibus nullum gregi à lupis periculum superesse, quod impiæ credulitatis.

t Isagog. de dæmon. sub lunaribus.

Duodecimò, huc referenda multa Plinij, vt hyenæ sanguinem inunctum impedire omnes Magorum artes [u]; fel canis nigræ amuletum esse domûs totius eo suffitæ purificatæue contra cuncta [x] maleficia: eandem vim esse amianto lapidi [y]; menstruóque sanguine tactis postibus [z], aut atri canis sanguine respersis parietibus, eiúsque genitali sub limine ianuæ defosso [a]: quis ista non rideat? non nisi qui probet eam, quam idem tradidit [b], Mandragoræ effossionem, aut Varronis *Sista, Pista, Rista, Xista*, vel eiusdem ter repetitum *Anasagens*. vel Pentagonos Antiochi aut Constantini fictitios, veteres tamen & antiquæ superstitionis, & innumera Marcelli Empyrici [c], quædã etiam Vegetij [d], & imaginum illam fabricationem planetariam, quam ex Plotino & Arabibus periculosè tradidit Marsilius Ficinus [e], quo libro non videtur venenis exhibitis satis idoneum antidotum addere. facit enim perinde ac inscitus & ineptus conuiuator, qui conuiuis apponeret cibos multos salutares, multos etiam veneno imbutos, & duntaxat diceret, vescimini salutaribus, relinquite noxios: nec indicaret, qui in tam multis, tam variè conditis vt dignosci vix queant, sint illi noxij à quibus abstinendum censeat. Ludere hoc conuiuas esset, & lædere. Sapientis conuiuæ tunc foret incœnatũ abire potius, quàm tam apertum vitę discrimen subire. Idem ego censeo, de libro illo, præstare nihil eius, quoad imagines illas, credere, quàm cum periculo aliquid in animum admittere.

u li. 28. c. 8.
x lib. 30. c. 10.
y li. 20 c. 19.
z li. 28 cap. 7.
a d ca. 10.
b lib. 25.
c in libro Medico eius.
d in lib. de Veterinar.
e lib. de vitâ cœlitùs comparandâ.

Decimotertiò, annumerare licet, quæ recentiora, contra visibiles inuisibilésque hostes, excogitata nugacissimæ superstitionis & taciti cum dęmone fœderis, quædam retulit Pictorius [f]: primum de Cicorij radice, quam die S. Ioannis Baptistæ paulò ante auroram, cum auro & argento flexis genibus contingunt; & ferro, per gladium Iudæ Machabæi, exorcizatam, multis cærimoniis ex terrâ eruunt, & secum portant contra aduersa omnia. deinde de iis qui crines pectinando euulsos non nisi ter consputos abiiciunt; &, si oua comederint, eorum testas, non nisi ter cultro perfossas in catinum proiiciunt, timentes vtrumque neglectum veneficis nocendi occasionem præbere: seruatum, credentes præcludere nocendi potestatem. Denique qui Sammonici Sereni *Abracadabra* dietim ordine retrogrado minuentes de collo suspenderint; vel alia Hebræorum, ex Raabi Hamâ [g].

f Epitome de Magiâ, cap. 16. & 17.
g lib. speculationis.

Decimoquartò, quicquid Remigius dicat, non puto sic dæmoni odio esse salem profanum, vt ob eius aspersionem maleficium cogatur soluere: sed id eum facere ex pacto, vel vt aliquam introducat superstitionem, naturalis quoque vis salis non satis efficaciæ habet ad huiusmodi morbos sanandum. quare superstitiosa hæc curatio.

Decimoquintò, loci mutatio, quam Ananias [h] suadet, vt & nominis mutatio; meritò suspecta est. quid enim virtutis occultæ, ob Angelorum, quos propterea vult simul mutari, proprias vires, habere queat, non video; nec quisquam opinor, nisi per mendacem Cabbalistarum dioptram, Theologis Catholicis exsecrãdã. In nominis mutatione quid est (quæso) efficientiæ naturalis? aut qui (quæso) Angeli non ipsis hominibus, sed hominum nominibus sunt præpositi? quid locus in maleficium influit, ratione Angeli loco præsidentis? potest situs & loci salubritas aliquid prodesse, vt & in ceteris morbis potest imaginatio noxia deperdi: potest etiam prodesse loci mutatio, sicut & vestium, lecti, stragulorum, puluinarium, quando hisce maleficium inditum, insutum, vel aliter in eis absconditum: vt rectè colligitur ex Tobiâ [i]. vbi Raguel iubet sponsis aliud cubiculum præparari [k]. nec alia ratione loci mutatio potest prodesse.

h li. 4. f. 145.

Decimosextò, clarioris superstitionis est, putare si quid precariò vel furto de malefici domo acceperis maleficium cessaturum: idque meritò Remigius reprehendit [l]. Nec enim hoc aliud est, quàm maleficium maleficio sanare: par dementia illorum, qui pro philtro vtuntur crepidis, laciniis vestium, vel præsegminibus vnguium personæ quam amant; vt docuère veteres scriptores [m].

Decimoseptimò, similis est vanitas existimantium [n], contra spectra prodesse canes, equos, vel stricti gladij vibrationem, ex doctrinâ Homeri [o], & Virgilij [p].

Tuque inuade viam, vaginâque eripe ferrum.

Vbi perperàm Lambertus Hortensius asserit reipsâ con

i cap. 7.
k sic Zachar. Vicecomes, cõplem. artis exorcist. p. 1 doct. vlt.
l lib 3. dæmonolatr. c. 2.
m Theocri. in Pharmaceut. Lucian. in Dialo. meretric. Melissæ & Bacchid. & Apuleius lib. de asino.
n Crinitus l. 7. de honest. discip. c. 4. ... nanias d. l. 4. fol. 155 Lamber. Hortens. in Virgilij 6 Æneid.
o Odyss. 7.
p Æneid. 6.

A

sa compertum ferri aciem dæmonas formidare. Iudaica illa opinio fuit, vt patet ex Thargumæo q, sed ridicula. Nulla enim huic rei causa subest, nisi quòd ictu & vibratione aër dissipatur, & continuum illud cadaueris, vel corporis aërei assumpti, soluitur: quod ipsum nihilominùs procliue sit dæmoni impedire ictu eluso per diuersionem, vel corporis alterius interiectionem. cur igitur hęc timeat? non certè magìs quàm culicem elephas, vel triceps Cerberus catellum Melitæum r. Duo adscribam exempla ex Cæsario. de milite prius est, qui in Meneuelt, quo viuus vti solebat pellito indumento vestitus apparens, non potuit gladio fugari; quo cùm cæderetur, non poterat spectrũ vulnerari, talem ex se sonum emittens, ac si mollis lectus percuteretur. hic apparere desiit aquâ adspersus, quæ clauo Dominico fuerat superfusa s. Concubina Sacerdotis cuiusdam nocte mortem subsequente, diu ante lucem lunâ splendente cuidam militi apparuit, per viam equitanti. primùm miles & serui audiuère muliebrem vocem opem postulantem: mox vidère mulierem rapidissimo cursu ad eos properantem. Mox miles de equo descendens, & gladio sibi circulum circumducens, fœminam bene notam intra circulum recepit. *Et ecce ex remoto vox, quasi venatoris, terribiliter buccinantis, nec non & latratus canum venaticorum præcedentium audiuntur. Quibus auditis, cùm nimis illa tremeret, miles auditis ab ea causis, equum seruo committens, tricas capillorum eius brachio suo sinistro circumligauit, dexterâ gladium tenens extentum.* Approximante infernali illo venatore, ait mulier militi, sine me currere, sine me currere, ecce appropinquat. Illo fortius retinente, misera se eripere summâ vi connixa tandem ruptis capillis effugit: quam diabolus insecutus cepit, equo suo illam iniiciens, ita vt caput cum brachiis penderet ex vno latere, & crura ex altero. sicque capta inuito, sed vidente milite præda præteruehitur. Miles manè ad villã rediens, cuncta narrauit, & capillos ostendit, cúmque minùs ei crederent, aperto sepulcro, cadauer sine capillis, qui euulsi, inuenerunt t. quid hîc gladij contra spectrum potuerunt? tantundem quantum monachus spectrum feriens apud Gaguinum, vt aliàs narraui u. Ex quâ narratione vt & istâ Cæsarij colligitur & alia, vereor ne superstitio fuerit, ex Magorum orta circulis coniuratoriis; nempe circumducendi circuli, & in spacio illo consistendi. Nam licèt crux in medio circuli facta legatur, tamen illi circuli figuræ fidere videbantur, & crucis efficacitatem ad spacium illud circuli restringere, quod improbum profectò. Huius circinationis aliud quoque exemplum reperias apud eundem Cæsarium x, de Sacerdote, qui spectris totâ per iter nocte infestatus, circulum circumcirca se ducebat ibi subsistens; & illis euanescentibus procedebat; mox iterum se ingerentibus, nouum iterum circulum ducebat: sicque ad lucem vsque laborauit. Obseruabis ridiculam illam opinionem de armis, apud Psellum y: *Dæmonicum corpus per totum se naturaliter sensuale, secundum partes singulas absque medio, videt, audit, tangit, patiturque tangendo, & diuisum dolet sicut corpora solida. sed hoc interest, quod corpora quidem solida diuisa cùm sunt, aut vix aut nũquam restituuntur: corpus verò dæmonum, vbi secatur, mox in se item recreatur atque coalescit, sicut aquæ aërisque partes quando aliquid incidit solidum, sed & dicto velocius dæmonicus spiritus in se reuertitur: dolet tamen intereà dum diuiditur. quam ob rem aciem ferri metuit, idque animaduertentes, qui fugare dæmones moliuntur, tela & enses in rectum ibi constituunt, quò nolunt dæmones aduentare.*] Hæc more suo sibi vindicat Rhodiginus z, & sic Pselli errorem, suum facit. Quod de corporis discessione, & coalitione subitâ dicit, verissimum est. & experti duo in Hispaniâ Nobiles mihi non ignoti. Quorum vnus dum nocturno tempore vagatur, in spectrum incidit specie Aethiopis tetri, mole Gigantæâ romphæam stringentis. hic, cui plus audaciæ quàm pietatis erat, cetrâ ficulneâ munitus, impetum sustinuit, seque gerens animosè vulnera punctímque hosti ingerit. Sed aërem verberans, donec lassus concidit, & à vicinis, qui ad strepitum accurrerant, domum sublatus, multis pòst diebus lecto affixus, vix conualuit. Hoc Burgis accidit: alterum Salmanticæ. Degebat ibi Theologiæ studiosus quidam, è primâ nobilitate, qui pristinæ castimoniæ & pietatis oblitus, noctu magno periculo & labore parietibus transcensis in quoddam Sanctimonialium monasterium vsque ad Dormitorium (vt vocant) se penetrarat. ibi permittente Deo, priusquàm ad cellulam, quam animo præoccuparat, pedetentim perueniret, obiicit se illi spectrum, specie viri grauis & honesti, prolixo capillitio & barbâ, lorum ingens manu tenens, & nullo verbo facto; bubulam minitans insultationem. Venerat probè armatus miser ad incestum, scuto, gladióque: hunc stringit, illo se tegit. visus sibi non semel latus aduersarij, lorum subiens, haurire, & brachia illi lorúmque rescindere: sed semper brachium corpori, lorum parti amputatæ subitò iunctum apparebat. tandem lorarius decussatim illi in vtrumque humerum sic viuenti bouem mortuum (vt cum Comico iocer) impegit, vt in terrâ collapsus, vix trepidus se fugâ eripuerit; & domum reuersus deprehenderit, ad modum sanctæ Andreanæ crucis, sibi in pectore, & in tergo, ad quatuor digitorum latitudinem, notam contusionis rubore liuoréque mixtæ impressam. tumuit mox vibex, & cum intolerabili ardore, quasi vermiculare nescio quid, quod grauissimum cruciatum adferebat, miser sensit sub cute, & (ne vanum visum putes) altero tertióve pòst die ad plures migrauit. Nec annum, nec nomina addo, vt vnius qui adhuc superat, & defuncti quoque alterius honori consulatur. Notent lasciui isti palumbi Dionæi, quis nocturnarum ad stupra discursationum vtrique fructus fuerit, & quàm inanis ista de gladij rotatione contra vim dæmonum persuasio. Nam quod Erastus a ex Ioanne Oporino narrat, qui Paracelsi amanuensis fuerat, solitum Paracelsum noctu cõsurgere, & machæram suam Helueticam vtrâque manu in hostem inuisilem huc illuc torquere: id vel ferocientis furoris fuisse putarim, vel ex pacto conuento, sic molestiarum inducias à dæmone paredrio impetrasse.

Decimooctauò, quòd putant aliqui, remedia quæ contra maleficium vsurpantur nihil profutura, si re non integrâ adhibeantur; hoc est, irrita fore, si prius tentatum fuerit à Medico corporis, à Confessario animæ, remedium. solemnis enim iste solet esse magorum prætextus, vt docet Nicolaus Remigius b, & nota dæmonum fallacia, quâ vtitur primò: quia cùm sit zelotypus, veretur ne sanatio, ipsi adempta, aliis adscribatur. Secundò, vt sic homines à diuinis & naturalibus remediis auocet. Ex hoc capite

q in c.5. Cant. c.2.
r plura Tyreus d p.3.c.2. 5.
s Sic ille lib. 12.c.15.
t Sic ille lib. 12.c.20.
u li.2.q.27. sect.2.lit.L.
x eod.li. 12.c. 17.
y li. de dæmonib. in fine.
z li.2. c.8.
a in vita Paracelsi.
b li. 3. dæmonolatr. c.5.

B C D E C

valdè mihi suspecta fuit scedula illa, siue programmation mulierculæ medicæ circumforaneæ, hoc anno 1597. hîc Louanij, in cuius vno articulo hæc conditio continebatur. Idcirco etiam suspecti omnes illi Medici, qui nolunt ægrum confiteri, priusquàm præscripta ab ipsis pharmaca hauserit.

Decimonono, putare maleficam non posse maleficium suum tollere, priusquàm libertati sit restituta, & ex vinculis dimissa: potest enim, maleficium maleficio nouo tollere, quamdiu pacto cum dæmone non renunciauit, vt docet idem Remigius; potest etiam illud per dæmonem destruere, vt quilibet alius remouendo signum, etiamsi adhuc carceribus contineatur.

Vigesimò, maleficam scopis in ostio positis impedire, ne domo exeat; vel, coniectis in bullietem ollam soleis aut crinibus eius, vel acubus, cogere, vt accurrat: magicæ nugæ sunt, & peccata grauissima, quia nituntur pacto cum dæmone inito.

Vigesimoprimò, minis, verberibus, aut vi maleficos adigere, vt maleficium tollant (cuius rei exépla peti possunt à Remigio [c]) fieri potest vt liceat, si conditiones quædam adsint. Primò, si certò sciatur auctor maleficij. Nam suspectos tantùm, verberare aut aliâ afficere contumeliâ, nec fas nec iura sinunt. Secundò, si nihil superstitiosũ putetur adhibiturus. Tertiò, dum non existimetur morbum in alium translaturus, quod ferè semper facere consueuerunt, vt exemplo declarat Gregorius Turonensis [d]; videlicet ista diaboli liberalitas est, vt boni nihil vllis hominibus præstet, nisi cum æquali vel maiori hominum damno, quò spectat narratio B. Gregorij Magni [e], de virgine obsessâ, quæ cùm operâ Magorum ab vno dæmone fuisset liberata, in vnius locum sex vel septem dæmonum millia successêre. Neq; hoc poëtas latuit. ideò enim fortassis finxerunt, non potuisse Admeto vitam conseruari, nisi vxoris Alcestis vicariâ nece [f]. Vnde rectè noster Tragicus, cùm remisso ab inferis Theseo, Pluto Hippolytum abripuisset, canit alloquens Atticæ præsidem Deam:

c lib. 3. demonol. c. 3.

d lib. 6. histor. Franc. c. 35.

e li. 1. Moral. c. 9.

f Euripid. in Alcestid.

Casta nil debes patruo rapaci.
Constat inferno numerus tyranno.

Vigesimosecundò, quòd remedium esse contra Vultuarium maleficium censuit Salisberiensis [g]. *Horum* (ait) *maliti a, etiam cum plurimum nocent, artificio leui dissoluitur; si videlicet, qui suspecti sunt, conuenti ab aliquo in iudicio crimen suum inficientur; aut, si confessi fuerint, cogantur maleficium reuocare.*] quid enim ad curationem inficiatio virium queat habere, nisi ex pacto conuento? si tamen aliquis solummodò intendens signum destruere sic interrogaret, non auderem illum peccati, saltem mortalis, reum dicere.

g libro 1. c. 11.

Vigesimotertiò, superstitiosa sunt, vt cùm ad maleficium amoris tollendum, vtũtur maleficio odij. v.g. certo ritu consecrant vel exsecrant potiùs columbam nigram, & diuisam per medium dant comedendam amantibus. Item si, vt odij maleficium tollant, vtantur amoris maleficio, v.g. Eucharistiã sacram in ore habentes osculantur eam, quam volunt in amorem inducere, vel labiis chrismate inũctis id faciant. Item si, vt sterilitatis agrorum maleficium tollant, hostiam sacram comminuãt, & tritam in pulueres spargant per hortũ vel agrũ. Quæ omnia sunt manifestè impia & sacrilega, & tamen hæc facta aliquando legitur. primum illud refert Hollenus [h], de chrismate, alterum Grillandus; cetera de Eucharistia, Cæsarius Eisterbacensis [i].

D

h in Præceptorio.

A

Vigesimoquartò, adde remedia iudiciariarum superstitionum, de quibus suprà [k].

i lib. 9.

k li. 5. sect. 7. & 9.

Vltimò notandum, multa esse superstitiosa (vt variis locis ostẽsum) remedia; quæ ponunt Sprengerus [l], & ex eo Petrus Gregorius [m], de plumbo liquefacto in scutellam aquâ plenam infundendo, &c. Et hac de re Cõdronchus narrat historiam, ab auctoribus (vt ait) grauibus & certis relatam, cuiusdam mercatoris; *qui cum in partibus Suetiæ extra quoddam castrum animi causâ per quoddam pratum duobus famulis comitatus ambularet, maleficâ muliere ab vno ex conseruis à longè cognitâ, adhortatus est mercatorem, vt signo crucis se muniret; quoniam illius ditionis potentior venefica, quæ solo intuitu maleficia inferre sciret, ipsis obuiam veniret. Quod monitum ipse paruipendens, & ista nunquam sibi timorem incussisse asseuerans, cùm nondum ferè illa protulisset verba, in pede sinistro illatam læsionem expertus fuit: ita vt cum pedem è loco amouere non posset, & dolore lancinaretur, ad castrum equo fuerit deductus, vbi per triduum doloribus auctis, accersito quodam villico, qui huiusmodi mala curare profitebatur, facto periculo ex plumbo liquefacto, & in aquam supra pedem proiecto, morbum ex maleficio ortum dixisse, quibusdam prolatis verbis, & tacto pede, per aliud triduum curatus est.*] Sic ille [n]. Modus explorandi solet hic esse. vas aquâ plenum imponunt super locum affectũ corporis, & plumbum liquatum huic vasi infundunt, interim verba quædam obmurmurantes, & in plumbo coagulato pro variâ guttarum conformatione; iudicant primò, an sit maleficium malum, nécne; deinde cuius generis maleficium sit. De quâ re totâ verissimè idem Baptista Condronchus [o] ita pronunciat: *Vt modus superstitiosus est, sic & dæmonem cooperari est credendum. quamuis non desint, qui existiment, à Saturno vim hanc plumbo esse inditam, vt maleficia prodat, quod tamen à veritate est alienum.*] Probare debebant. nunc supponunt tantùm, & Planetæ vim tribuunt minimè naturalem. Nam in hãc vel illam guttulas formam coagulari, pro naturâ morbi, merè & verè est opus non naturæ, sed intelligentiæ. Pergit Condrõchus. *Nec laudare possum aliud experimentum, quod à quodam didici. Vt ægrotus, cum decoctione verbenæ (vulgo herba sancti Ioannis dicitur) abluatur, in quâ ablutione, si nihil reperiatur, vel decoctio non immutetur in colore, infirmum veneficio non esse affectum: quòd magna copia pilorum, & præcipuè suorum, inueniatur, esse argumentum efficax, non solum veneficij, sed & grauissimi, miniméque curam recipientis: quòd si pili sint pauciores, morbum esse mitiorem, & curationem admittere. Quòd si decoctum illud ad nigrum colorem mutetur, signum esse præsentiæ dæmonis: quòd si ad alios colores mutetur, alia indicare. Quis verò non percipit hunc etiam modum esse superstitiosum, cum illi pili virtute verbenæ, nec ablutionis elici vel procreari non possint?*] Sic ille [p]. Addo, coloris hanc mutationem etiam ex naturali humorum prædominio (vt aiunt) in morbis non maleficis, sed grauioribus, posse contingere. Idem [q] damnat tertium quendam modum his verbis. *Alij columbam per medium scissum ventriculo ægrotantis apponunt, nonnulla verba obmurmurando. Qui modi, & alij consimiles, manifestè magici sunt, cùm prorsus virtute naturali careant.*] adde, nec subsit ratio, cur miraculo res adscribatur; maximè cùm certâ verborum formulâ vtantur. Postmodùm idem iustissimè conqueritur; *Remedia multa, tanquam arcana, ex arte magicâ in medicinam translata sunt: vt mihi Arabum sectatores*

l p. 2. mallei, c. 1. qu. 1. in 2. exemplo.

m li. 13. de repub. c. 1. à n. 2.

B

n li. 2. de morbis venefic. c. 1.

C

o li. 3. de morb. venefic. c. 13.

D

p d. c. 13.

q li. 4. c. 2.

fecerunt:

pterum: vt Michael Sauonarola in sua Practica, & quidam Bartholomæus, qui practicam & experimenta cum quibusdam introductionibus in lucem edidit. Sic enim multis modis Medicinæ scientia conspurcata remediorum vanitate sæpè coarguitur. Sed horum Satanicorum hominum curationes fallaces, ac incertæ sunt, ac sæpe præstigiosæ, vt videantur per modicum spacium temporis sanare, & reuerà non sanent.] Credatur Medico docto & pio (quantùm ex libris eius colligo) in arte suâ.

Et in his omnibus notandum; semper dæmonem lucrum aliquod sibi ex his comparare, & semper animæ, interdum & corpori nocere: quia semper aliquid admiscet, quo fiduciã in ipsum homo profiteatur; vel quo nos à Deo ad creaturas auertat, & à cœlestibus curis ad cœnosa terrenáque deducat, vel saltem à seriis & grauibus ad ludicra & nugatoria. Sic semper in aliquod peccatum animam pertrahit, vt rectè obseruarũt B. Augustinus, & B. Leo [t]. Obsequitur mancipiis suis, vt firmiùs illa sibi deuinciat, & in peccato retineat. Si Deus permittit hoc modo sanari ægrum, plures in fraudem pellicit: si Deus non permittit, sed impedit, tunc saltem peccatum hoc præcedentibus accumulans, conatur ægros in desperationem adducere. Si malum vni equo auferat, transfert in meliorem. Si muliere morbo liberet, transfert in virum; si senem, in adolescentem. Si sortem Magus in aliũ nõ transtulerit, ipsemet necatur, vel ingens vitę discrimen adit. coactæ nonnullæ Lamiæ; quia non poterant in alios, in suos ipsæ liberos transferre. Narrat auctor Dæmonomaniæ [s], fuisse in Galliâ, qui maleficio, quo læsus erat, curando magum accersiuit, ab hoc responsum, se morbo illum liberare non posse, nisi in eius filiolum adhuc infantulũ transferret. consentit impius pater, & à Mago sanatur. intereà nutrix, re intellectâ, infantulum subducit, & cum eo aufugit: cùm ergo Magus nõ posset in eum transferre, fuit ipsemet à dæmone interfectus. Tolosæ, idẽ scriptor ait, studiosum quendam amico suo grauissimè à quartanâ vexato dixisse, vt febrim vni suorum inimicorum traderet; illo verò respondente neminem sibi inimicum esse, dixisse: da seruo tuo; tandem, cùm hoc illi religio esset facere, Magum dixisse; da mihi eam; annuente ægroto, ipsum conualuisse; Magum verò febri oppressum interiisse. Facit lucri semper alicuius certa spes, vt etiam planè futilibus & absurdis nonnunquàm cooperetur. sic enim (vt narrat I. C. ille Francofurt [t].) cùm vetula laborans opthalmiâ studiosum quendam conuenisset, ab eóque petiisset, vt quæ in scedulâ, quam illi porrigebat, continebantur, sibi nõ grauaretur exscribere; certam se esse, si de collo illam gestasset, oculorũ lippitudine liberãdam: & studiosus scripti illius characteres, vel obsoletos cernens, vel obscuriores (vt solent) legere non valens; eorum loco hæc verba scripsit in scedula, *diabolus huic vetulæ oculos eruat, &c.* simulq; præclarum phylacterium mulierculæ tradidit, quod cùm de collo suspendisset, spe plena post paucos dies sanitati fuit restituta. Nimirum voluit Satan hanc anum decipere, & in superstitione suâ obfirmare. Plura si vis, lege suprà [u], quibus addi quoque multa possunt ex Cardinale Cusano [x], vt eorum, qui putabant contra sterilitatis maleficium, vel odij inter coniuges prodesse, si quis nidum auium inueniens caperet ipsam cum pullis matrem: & ideò vult à Mose præceptum [*], *ne mater cum pullis capiatur*. simili modo ad vitandas alias superstitiones alia quædam vult Iudæis prohibita, nempe precepisse Mosem vasa cooperiri, propter Dominas Abundas. *Vt enim dæmones, quibus vetulæ offerunt esculenta & poculenta, quæ mundando domum non comedunt, imò seducunt. Prohibuit, ne vir indueret vestem mulieris, & è conuerso, propter idololatriam: quia mulieres vestes viriles & arma in honore Martis induebant; & viri muliebres in honore Veneris. Hoc festum peragitur à Christianis in Carnispriuio.*] Et posteà idem addit sequentia exempla, vt ait, superstitionis in curandis morbis, *Si res consecrata ad aliud, quàm ad proprium vsum applicentur, est superstitio; vt aqua benedicta, quæ bibitur contra infirmitatem, vel spargitur ad fertilitatem, vel datur aliquando brutis.* (Nota hoc sanè intelligendum, vt & quædam sequentia. Nam aquam benedictam adhibere, vt remedium naturale, vel addito ritu aliquo superstitioso, id verè malum: sed eam adhibere, vt quid Sacramentale, & vim tribuere Deo per sacramentalia sua, ad corroborationem fidei, mirabilia operare solito; item vt dæmonis maleficium, vel præstigium cesset; hoc pium & licitum esse Catholicus nullus potest negare, vt docebo [y]) *& de lumine cerei Paschalis, & de aqua baptismatis.* [de his idem censeo quod de aquâ lustrali.] *Abstinere à capite animalium in honorem S. Apolloniæ vel Blasij vel vere carpitum luminis consecrati* (hoc non intelligo, si loquitur de cerâ benedictâ seu candelis probo ritu benedictis, errat) *crux facta de lignis palmarum, balnea in vigilia Natiuitatis & Carnispriuij contra febres, & dentium dolorem, non comedere carnes in die Natalis Domini, contra febres vel ad honorãdum sanctum Nicolaum pro diuitiis acquirendis, petendo eleemosynam,* (hæc omnia satìs clara sunt) *eundo ad sanctum Valentinum contra morbum caducum, ponderando puerum cum siligine vel cerâ* (in his potest aliqua superstitio ab extrinseco aduenire, sed secundum se pia sunt & licita) *portare crucem circumquaque per campos in vere contra tempestates* (si non fiat, vim ponendo in tempore veris, non est superstitiosum, sed licitum) *in certis oblatis super altare, si ut lapidibus in die S. Stephani, & sagittis sancti Sebastiani* (hoc quoque pium, si tantùm fiat in honorem & commemorationem certaminis horum Sanctorum, sine fiduciâ in materiâ, formâ, numero, &c.) addit de acu, quæ tetigit vestem mortui, de lignis furcæ, de lignis coniungendis contra febres, de hostiâ nõ consecratâ contra febres (*hæc verè superstitiosa sunt,*) contra ictericiam de vrinâ, de pullis, &c.] puto legendum, *de pediculis*, neque hoc est superstitiosum, cùm subsit ratio physica.

t B. Aug. lib. octoginta triũ quæst. q. 79. B. Leo sermo. 19 de Passione Dom.

s lib. 3. c. 2.

t lib. 1. de sanis c. 6.

u lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 9.

x Excitationũ lib. in Sermõ. Bant. Magi, enim videt ãt stella, &c.

* Deut. 22.

y sect. 3.

QVAESTIO II.

An liceat remedium petere à maleficis?

LATISSIME hæc quæstio patet, in qua multi multa scripsêre, multi etiam periculosè admodùm errarunt.

Certum est, vt hodiè, sic etiam olim fuisse, qui maleficia maleficiis tollerent. Nam cum Corybãtes essent numero LII. eorum XXXII. crediti sunt maleficia inferre, alij verò XX. eadem amoliri [a].

Dico primò, *falluntur Iuristæ, qui existimant iure ciuili licere maleficiis vti, in bonum finem*; nempe ad curandos morbos, vel ad repellendas tempestates, vt Hostiensis [b], Azo [c], Petrus Ærodius [d], Bart. Salycet. Godefrid. & alij [e], Troil. Malueti [f] Grill. [g] &

a Sic Scholia. Apollonij, libro 1.
b in Summâ.
c in Summâ.
d li. rer. iudicat. 8. tit. 7. c. 6
e in l. eorum, C. de malef.
f de fortis.
g de sortileg

alij communiter. dico falluntur, quia legem illam Constantini, quâ nituntur [h]; recentiore lege sustulit posteà Leo Imp.[i] vt rectè aduerterunt Nicolaus Remigius, & Petrus Gregorius, & Godelmanus; quam, quòd Tribonianus, homo planè scelestus, prætermiserit, causam aliam non video, quàm quia ab omni erat pietate & verâ religione alienus. ibi Leo grauissimis verbis negat quidpiam verè bonum his artibus effici: sed apparens illud bonum, illecebram atque nassam esse: *quæ illectos (inquit) in maiorum omnium extremum, vbi à summo bono exciderint, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est, illas, vt qui se ipsis dedunt, pro creatore ac Domino infaustis durisque dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas assectantur, hos, per externarum rerum lætam quandam speciem, vulnera in animâ excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit, qui dum ictus interdum excipere manu nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sanè verò si quis aliquo modo incantamentis vsus esse deprehensus fuerit, siue id restituendæ conseruãdæve valetudinis, siue auertendæ à rebus frugiferis calamitatis causâ fecerit, is apostatarum pœnam subiens vltimum supplicium sustineto.*] Sed & Caroli V. constitutio hos arbitrio Iudicis condignâ pœnâ puniri iubet [k].

Dico secundò, *Diuinâ & positiuâ Ecclesiæ lege semper prohibitum fuit, vti maleficis artibus, vel maleficos consulere, etiam in bonum finem.* Est communis Theologorum sententia, & etiam Canonistarum. Probatur primò ex sacrâ Scripturâ. Deus id prohibuit [l]: *Non declinetis ad Magos, neque ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos.* & iterum [m]: *Anima, quæ declinauerit ad ariolos & Magos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Vnde patet hoc esse peccatum mortale. Item [n]: *Nec inueniatur in te, qui lustret filium suum aut filiam ducẽs per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, &c.* In nouo quoque Testamento vetat S. Paulus, quando iustam damnationem comminatur illis, qui ipsi impingebant eum mala facere vt bona euenirent [o]: quo significat, graue peccatum esse mala facere in bonum finem: quod tamen prætexunt, qui maleficorum operâ ad morbos depellendos tempestatésque arcendas abutuntur. Secundò probatur ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ vsu, quæ semper id improbauit, vt plurimi canones ostendunt [p], & presbyterum damnarunt, qui bono fine diuinationem superstitiosam fuerat expertus [q]. Tertiò, probatur ex Patribus. B. Chrysostomus [r]: *Citius mors homini Christi ino subeũda, quàm vita ligaturis redimenda.* Huc referendum illud B. Leonis [s], cùm eis (scilicet dæmonibus) nihil ampliùs liceat, quàm iustitia diuina permiserit; agunt tamen versutissimâ arte fallaciæ, vt ex arbitrio propriæ potestatis aut parère videantur, aut lædere; & multis (quod dolendum est) ita per nequitiã simulationis illudunt; vt quidam illos & timeant pati infensos, & velint habere placatos; cùm beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quàm facere. Nec non ista B. Augustini [t]; cùm ergo causæ articulus venerit, vt hæc proponatur conditio: aut faciendum esse contra Dei præceptum, aut ex hac vitâ emigrandum, quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, comminante mortem persecutore (idem est de morbo per maleficium immisso) ibi eligat Deo dilecto emori, quàm Deo offenso viuere. ibi oderit in hoc mundo animam suam, vt in vitam æternam custodiat eam.]Ex his.

Infertur primò, peccare Iudices, qui cogũt maleficas benedictione quâdam iis, quos læserũt, maleficium auferre. Nam hæc benedictio illarum, nihil aliud est, quàm formula, quâ ex pacto dæmon cessaturus: & si benedictione verâ sanandus æger foret, præstaret vti benedictione Sacerdotis, vel alterius probi hominis, quàm malefici, cuius oratio Deo est exsecrabilis, neque licet nobis cum infidelibus hæreticis, apostatisque oratione in diuinis iungi. Vnde sequitur etiam maleficam obtemperantem tali iussioni, & ægros hoc remedio vtẽtes peccare. Valdè quoque falli illos, qui existimant licere maleficiis sanitatem quærere vel conferre, si id Magistratus iubeat.

Infertur secundò, veram esse decisionem articuli Parisiensis 5. Quòd licitum est vti magicis artibus, vel aliis quibuscũque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis, pro quocunque fine bono: error. quia secundùm Apostolum non sunt facienda mala, vt eueniant bona. & decisio art. 6. Quòd licitum sit, aut etiam permittendum, malencia maleficiis repellere; error. & ar. 7. Quòd aliquis cum aliquo possit dispensare, in quocunque casu, vt talibus licitè vtatur. error.]

Infertur tertiò; impium & hæreticum esse dictum Paracelsi [u], nihil referre, an Deus, an diabolus, Angeli vel immundi spiritus ægro ferant opem, modò morbus curetur.

Infertur quartò, periculosam esse, & erroneam, vel saltem non satis euolutam & explicatam sententiam Nicolai Remigij [x], *Precario non licere opem à maleficis impetrare; sed licere, vt & verberibus eam extorquere: qui hoc faciat, nunquam; qui illud, semper lethaliter peccare.*] Quorum vtrumque falsum videtur. licet enim aliquando id precibus petere & impetrare: aliquando etiam verberibus ad id adigere, non licet. Non igitur eò recurrendum, sed res longè aliter explicanda. distinguendum videlicet primò inter maleficum paratum auferre maleficio nouo, & non paratum: aliter enim peccat qui hũc, aliter qui cogit illum. Secundò, distinguendus auferendi modus, an cum maleficio, an sine illo id fiat: quæ communiter Theologi solent attendere.

Igitur primò falsa & erronea est sententia Paracelsi, & similium, licere maleficia maleficiis tollere.

Quidam putant licere tollere maleficium, non per maleficia, sed per res tamen superstitiosas & vanas: videntur hoc multi Canonistæ tenuisse, & nonnulli Theologi, & Legistæ [y], si superstitionis vocabulo hi Doctores rectè vsi; nequit negari, hãc opinionem quoque erroneam esse. quia superstitio res est per se mala, nec malum licet facere, vt bonum eueniat. docet hoc Syluester [z]: Rosella verò & Tabiena non tenent illam opinionem, sed duntaxat referunt.

Alij itaque fatentur per superstitiosa media tolli non posse; posse tamen per vana, quæ non sint illicita, sic Ioannes Friburgensis [a], & id sequitur Rosella [b], qui exemplum ponit, si maleficiati facerent celebrare tres Missas de Dominâ, & posteà omninò nudi operam darent liberis quærendis, credentes sic maleficium cessaturum. Sed hoc exemplum mihi non placet, tum quia rem ad certum numerum Missarum restringere, id non caret superstitione, tum quia medium illud non modò vanum est, sed & inhonestum, & vix potest

peccato

h l. eorum, C. de malef. & Mathem.
i Constit. 65. ad Stylianum de incantatorum pœnâ.
k Althusius li. 1. Iurisprud. Rom. c. 52. Fichardus consi. 112. Laur. Kirchouius to. 2. consil. 2. Mollerus cõst. Saxon. p. 4. sect. 2.
l Leuitic. 19. v. 31.
m c. 20. v. 6.
n Deut. 18. v. 10.
o ad Ro. 3, v. 8.
p c. qui sine Saluatore, 26. q. 2. c. admoneant, ca. non obseruetis, 26 q 7.
q c. ex tuarũ, de sortil.
r hom. 8. in epis. ad Colos.
s ser. 19. de pass. Domini.
t tracta. 51. in Ioa.
u libr. de morb. caduco, & li. de hyperphys. morbis cur.
x li. 3. dæmonolat. c. 3.
y Hubertin. & Goffred. quos sequitur Sprẽger. in Malleo, & eum simpliciter referunt nec refellunt Petr. Gregor. suprà. & Rickius li. de prob. aquæ frigidæ.
z verbo, maleficium, n 9.
a in Summâ Confessarior.
b v. impedimentum, § 2. 19.

peccato carere: ſi tamen omne peccatum impudicitiæ & inuerecundiæ deforet; neque vis in numero poneretur, neq; fides adhiberetur ipſi actui, ſed miſericordiæ diuinæ per Miſſæ ſacrificia propitiandæ: tunc poſſet admitti exemplum. Deinde ſi vana remedia ſumant, pro omninò vanis, hoc eſt, inanibus, ſicut omnis vana locutio eſt peccatum, ſic nulla vana operatio caret peccato, ſaltem veniali [c]; ſi verò vana vocant indifferentia, tunc ſi quis adhiberet ea inuincibiliter, neſciens eſſe peccatum; nullum foret peccatum; ſi non inuincibiliter, non tamen affectatè ignorãs, foret tantùm veniale: idem foret, ſi quis faceret credens aut volens experiri, an per talia maleficium ſoluatur, non per operationem diaboli, ſed per ceſſationem eius ab operando; propter pactum, quod maleficus cum diabolo habebat de ceſſando, quando hoc vel illud fieret [d].

Tertia ſententia, quædam eſt Petri Aureoli [e]; & Angeli [f], licere à malefico parato petere, vt maleficium maleficio tollat. exemplum huius rei ſuppeditat Ioannes Niderius [g]. *Inquiſitor* (inquit) *Eduenſis mihi referebat, quod modus tollendi maleficium, aut ſe vindicandi in malefico, talis practicabatur ſuo tempore. Venit enim aliquis læſus in ſe vel in ſuis ad maleficam ſciſcitans malefactorem. Tunc malefica plumbum liquefactum aliquoties fundebat in aquam, quouſque opere dæmonis in plumbo imago aliqua videretur: quâ viſâ imagine, malefica quæſiuit ab explorante, in quâ parte vis lædi maleficum tuum, & in eodem vulnere eum agnoſcere? cùmque explorator locum eligeret, ſtatim malefica in eâdem parte imaginis, quæ in plumbo relucebat, fixuram vel vulnus per cultrum poſuit, & locum vbi reum inueniret, indicauit: nomen tamen nullatenus manifeſtauit; ſed experientiâ teſte maleficus per omnia lædi reperiebatur, ſicut ſua imago plumbea.*] hæc ille. hoc ergo ſecundùm Aureolum liceret: & ſecundùm Remigium poſſet verberibus maleficus ad hoc faciendum adigi. Argumenta Aureoli ſunt. Primò, licitum eſt ab vſurario parato vſuras petere; & à parato conferre Sacerdote, in peccato mortali conſtituto, ſacramenta petere; & deferre iuſiurandum idololatriæ, quem ſcio per falſos Deos iuraturum. ergo ſimiliter in noſtro caſu petere à malefico parato, &c. Secundò, non poteſt excogitari remedium aliud ad tollendum maleficium. ergo ſi hoc, quod vnicum eſt, vti non licet, non licet illud tollere. Sed hoc meritò cenſetur duriſsimum: potiùs ergo dicendum, hoc vnico medio vti licere.

Verùm hæc argumenta nullius momenti ſunt. Eorum enim, quę in primo ponuntur argumento, planè diſſimilis ratio eſt. nam illic inducuntur ad id, quod ſine peccato facere poſſunt, ſi velint. Sacerdos enim poteſt conari conteri, &, ſi tempus habeat, confiteri: vſurariùs poteſt dare mutuum ſimpliciter: idololatra poteſt per Deum verum iurare: ſed operatio malefica, quæ petitur, eſt intrinſecè mala, nec ſine peccato fieri poteſt, ideóq; nec peti. quia petendo conſentit eius malitiæ, quod ſemper illicitum [h], &, teſte Apoſtolo [i], *digni ſunt morte non ſolùm qui talia faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus.* In ſecundo argumento, falsò ſupponitur, alia remedia non ſupereſſe, ſuperſunt enim alia, de quibus poſteà: quòd ſi non ſupereſſent, pręſtaret mori millies quàm per peccatum ſemel ſanari. nam bonum animæ corporis bono præferendum eſt, & honor Dei cunctis anteponendus. Neque hoc durum videri debet ſcienti, quòd *qui amat animam ſuam plus quàm Deum, perdet eã* [k], &c.

Remigius verò coactionem ſuam aſtruit ſequentibus argumentis. Primò, quia talis coactio inhonorat diabolum, & eſt expers omnis pacti. ergo licita eſt. Reſpondeo, magis inhonorat Deum, quia cogit alium peccare, immò nec inhonorat diabolum, quia cogit maleficum vt inuocet & honoret dæmonem: ipſe quoque eum honorat; quia non modò credit dæmonem poſſe hanc medelam adferre, ſed etiam concurrit poſitiuè ad actum poſitiuum. dæmon verò pluris hoc facit, quàm mancipij ſui iniuriam, cuius afflictione ſolitus eſt gaudere. Nec poteſt dici expers pacti taciti, qui cogit maleficum iſta perficere, virtute pacti quod maleficus cum dæmone iniit.

Secundò probat hoc pacto, licet à fure fugiente rem vi ſibi ereptam aliâ vi repetere: licet arcem ab hoſte iniuſtè occupatam armis recuperare: licet vinculis per tyrannidem mancipatum, aſtu violentérque eripere: cur non hæc vis licita, vt innocentem morbis indigniſſimis ſanemus? Reſpondeo, illationem eſſe vanam: quia reliqua illa licita ſunt, & iuri diuino naturalíque conſentanea: maleficium verò maleficio ſanare omni repugnat iuri.

Tertiò nititur auctoritate legis [l], vbi tãtùm punitur, qui aruſpicem vel Magum induxerit precibus vel ſuaſionibus. ergo criminis atrocitas in hac ſuaui inductione conſiſtit. Confirmatur, quia Photius dicit [m], legis illius pœnam tantùm debere intelligi, vbi διὰ θυσίων, id eſt, per ſacrificia & mactationes, negocium peragatur. Non ergo locus eſt pœnæ, quando malo adiguntur. Reſpondeo, puerile argumentum hoc eſſe, illi ſimile; ſi quis dicat, lex eum punit, qui præmiis & blandiciis, & per artem lenoniam mulierem ad flagitium pellexerit: ergo criminis fœditas in hac blanda inductione & pellaciâ poſita eſt: & inferat poſteà, igitur puniri minimè debent, qui vi miníſque matremfamilias in thori violationem impulerint. Conſtãtinus autem id tantùm vetuit ea lege, quod quidam ſibi licere putabant. nam ſpontè facienti, nullam ſe iniuriam facere credebãt: id verò, quod multò gra .ius erat, non vetuit eâ lege, quia res apertè iniqu ı minùs indigebat nouâ legis coërctione. Quare Salicetus & Fulgoſus mentem Imperatoris attendẽtes de quibuſuis euocatoribus & prouocatoribus idẽ obtinere cenſuerunt: nec illa Photij limitatio vlteriùs protrahenda, quàm vt ſignificet Imperatorem de illis egiſſe maleficis, qui tũ temporis priuatim, prætextu amicitiæ, & hoſpitij recepti in domos Gentilium, dæmonibus clanculùm ſacrificabant: quod ipſe fieri prohibuerat aliâ lege [n]. Nec tamen vllus ſanæ mentis hinc inferat, licita fuiſſe maleficia Magorum, in quibus non ſacrificabatur. poteſt enim vnum factum ex pluribus capitibus illicitum eſſe: quorum vno ceſſante, ratione reliquorum adhuc illicitum manebit.

Dico igitur tertiò, *ſententia hæc Aureoli, Angeli & ſimilium eſt erronea & cauſa multorum peccatorum: nec licet vllo modo nec ab imparato, nec à parato petere, vt maleficium maleficio tollat.*] hæc eſt communis ſententia Theologorum, Aureolum & Angelum ideò grauiſsimè reprehendentium: tenent quod dixi B. Thomas, B. Bonauentura, Scotus, Thomas de Argentinâ, & alij [o], Syluester [p], Armilla [q], Tabiena [r], Roſella [s], Caietanus [t], Petrus Ledeſma [u], Alfonſus à Caſtro [x], Sprengerus [y], Niderius [z], Nauarrus [a] Anglez [b], Abulenſis [c], Dominicus Soto [d], Viguerius [e], Martin. Ledeſma [f],

c illud. c. 6. q. 1.
d vide Syluest. 5. n. 9.
e in 2. d. 34. q. 2.
f ver. superſtitio. §. 13.
g in epit. Formicarij. c. 3. in fine.
h B. Tho. de malo, q. 3. q. 4.
i ad Rom. c. 1. v. 32.
k Ioan 12. v. 25.
l l. nullus, C. de malef. & Mathem.
m in Nomocanone.
n l. 2. C. Theodoſ. de malef. & Mathe
o in 4. d. 34.
p verbo, maleficium, quæſt. 8.
q nu. 2.
r verbo, impedimentum, 12. n. 9.
s ſuprà.
t 2. 2. q. 78. a. 4.
u ad 3. q. 58. a. 2. d.
x li. 1. de iuſtâ hæretic. pun. c. 15.
y p. 3. mallei, q. 16.
z ſuprà.
a c. 11. n. 9.
b q. de arte Magica, ar. 6.
d ffic. 2.
c in cap. 16. Matth. q. 90. lit. o.
d in 4. d. 34. q. 1. ar. 3. & 8. de iuſt. q. 3. a. 2.
e c. 16. §. 4.
f in 4. q. 60. a. 2.

A Brianſonus [g], Orbellus [h], Vnguarellus [i], Henriques [k]. Probatur, quia hoc ſacræ literæ, canones, ius ciuile & SS. Patres improbant, vt oſtenſum fuit [l]. quia non licet conſenſum præbere in peccatum alterius [m]. Tertiò, quia licèt ſic paratus peccare, hoc tamen peccatum, & iſto tempore, non faceret, niſi inductus. Quartò, quia vt actum per ſe malum nemo vnquàm licitè facit: ſic, nec ad eum licitè poterit induci [n]. Nota magìs peccare, qui cogit inuitum, quàm qui orat paratum. nam qui cogit inuitum, iniurius eſt cogẽdo, & ſimul cooperatur: qui petit à parato, nullam ei facit iniuriam. quod nota contra Remigium.

Dico quartò, *haud dubiè poteſt maleficus induci, vt per modum aliquem licitum tollat maleficium*] in hanc
B ſententiam conueniunt omnes in præcedenti cõcluſione citati Doctores; & eſt veriſſima, carétque dubitatione, ſed indiget tamen explicatione. nam quidam Doctores non ſatìs clarè loquuntur, etſi benè ſentiant. Guido Brianſonus [o], *Immò (ait) ego fortiùs dico, quòd ſi aliqua perſona erat impedita, vel vexata quacunque vexatione per aliquam perſonã ſortilegam per pactum dæmonis: & per orationes, vel vota, vel artes, non poſſet ſanari, niſi ab illâ perſonâ quæ talia intulit. Dico, quòd accederem ad illam perſonam, quæ mihi dedit talia, non vt faciam homagium diabolo, nec vt colam illum ſortilegum, ſed vt mihi auferat, quod mihi dedit. Si ipſe agat cum diabolo, ego non conſentio: ſed tantùm peto, vt remoueat malum quod mihi dedit. Et multotiens iuſtitia cogit tales, vt reſtituant ſanitatem,*
C *quam abſtulerunt. Immò ſi proprius diabolus dediſſet mihi talia, dicerem ſibi, quòd à me remoueret tale impedimentum: nullo tamen modo faciendo ſibi homagiũ.*] Sed quod ait de diabolo, id ego prorsùs periculoſum puto, & meritò negauit Sotus [p]. Nam nõ poſſum petere, vt ab amico; quia cum eo inimicitias, indicente Chriſto gerere debeo: omnis etiam mihi cum eo familiaritas & communicatio interdicta eſt. Per modum verò imperij, non poſſum iubere, quia mihi non ſubiicitur. Duntaxat in Dei nomine, per exorciſmi modum, ei poſſem imperare. Nec etiam ſimpliciter verum eſt, licere ſemper petere à malefico vt malum remoueat. Quid ſi enim ſciam
D maleficium non poſſe tolli, niſi modo illicito? certum eſt me tum non poſſe petere [q]. quid ſi etiam moraliter mihi conſtet maleficum; etſi poſſit tolli ſine maleficio, non tamen ſublaturum niſi cum maleficio? certum etiam puto, tum non licere petere, vt tollat [r]. Poteſt huius rei exemplum dari, quando petitur tolli ab eo, qui non eſt auctor maleficij, nec locum & modum maleficij & curationis ab ipſo malefico, vel homine alio intellexit: nã talis non poteſt curare ſine maleficio alio, aut dæmonis cooperatione nouâ. Quare rarò admodùm, vel vix vnquàm licebit petere ab alio, quàm ipſo-
E met maleficij auctore.

Dico igitur quintò, *licet à malefico petere, immo licet etiam illum minis & lenibus verberibus cogere, vt maleficium tollat, quandocunque probabiliter credo illũ ſine maleficio, modo aliquo licito id facere poſſe, ſiue quãdocunque non ſum moraliter certus, quod vtetur modo illicito.*] Eſt ſententia communis Henrici [s], Scoti & omnium citatorum [t], & prætereà Ioann. Baſſol. Vorriloni [u], Caietani [x], Gabrielij [y], & Binsfeldij [z]. Probatur, quia hoc eſt vti iure meo, & inducere Magum ad id, quod facere tenetur, & ſine peccato, ſi velit, poteſt facere. non autem eſt conſentire pacto, quod dæmon habet cũ Mago. De coactione id concedit Remigius: de precibus negat. ſed

g q.13. concl. 2.
h q.34.
i addit. ad Angel. d. §. 13.
k li. 2. de matrimo. c. 8. n. 2. & 3. in fi.
l concl. præced.
m Rom. I. v. vlt.
n vid. B. Tho. 2. 2. q. 78. a. 4. Turrecre. in c. mouet te, 22. q. 1. Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. a. 5. Caſt. & al. ſuprà.
o in collectario ſup. 4. ſent. q. 13. concl. 3.
p in 4. d. 34. q. 1. art. 3.
q Pet. Ledeſm. ſup.
r hoc voluit haud dubiè idẽ Ledeſm. & Henriq. d. n. 3. in fi.
s poſteà citandi.
t in conc. 3.
u in 4. diſt. 34.
x in verbo, maleficium, & in opuſc. 12. to. 2
y in 2. d. 28. a. 4. dubio 2.
z in l. eorum, q. 5. C. de malef.

ratio noſtra, & communis ſententia Doctorum de precibus idem conuincunt. de iuſſione exemplum habemus B. Theodori Archimandritæ, qui Theodorum Magum ad pœnitentiam adductum iuſſit, primùm omnia peccata ſua confiteri. ſecundò, ſi quos haberet libros maleficos, in medium proferre. tertiò, quoſcunque homines aut domos aut animalia maleficiis ſuis obſtrinxerat, diſſoluere. quartò, nõ ampliùs ea in quemquam exercere, ſed pœnitentiam agere [a]. De verbere & minis probatur quoad eos, quos conſtat maleficio læſiſſe. quia non tam infero iniuriam, quàm illatam repello: & ſicut crumenam meam poſſem furi extorquere, ſic etiã poſſum mago quam quaſi detinet corporis ſanitatem. Confirmatur hoc, quia docet experientia, nunquàm niſi vi coactos maleficium tollere velle. Dixi, leuibus verberibus, quia grauia vulnera vel immodicos cruciatus inferre, id ad Iudicem ſceleris vindicem, non ad priuatos pertinet. Leuia non erunt, ſi maleficæ inde immineat periculum vitæ, mutilationis, aut grauis morbi.

Caietanus [b] cautelam proponit, vt quis expreſsè proteſtetur, ſe nihil commune cum diabolo habere velle. Hæc ſanè prorsùs neceſſaria cautio, quando petitur ab eo malefico, qui non intulit maleficium. vix enim (vt dixi) ſine peccato talis poteſt maleficium auferre. Sic cùm crudelis & nefarius Bertulphus dixiſſet coniugi ſuæ B. Godoleuæ, in eam ferociæ ſuæ cauſam, eſſe dæmonem, & ex maleficio natum diſsidium, addidiſſetque ſe noſſe fœminam, quæ iactitet ſe poſſe illos mutuo amore & beneuolentiâ adeò connectere, vt non queant coniuges ardentiùs ſe amare: reſpõdit Sancta mulier, *Chriſti ancilla ſum, illi ego mea omnia commendo: ſi tamen abſque ſceleris alicuius commixtione id fieri poteſt, quod dicis, non refragor* [c].] Si quis ab ipſo, qui nocuit, medelam petat, fortaſsis abſolutè loquendo, non eſt neceſſarium addere illam proteſtationem, ſed ſufficiet abſolutè (in caſu concluſionis huius quintæ) petere vt nocere deſinat; quia res, quæ petitur, bona & iuſta eſt, nempe non nocere proximo: & poteſt ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale (ſi nouit) vel per ſigni deſtructionem. ideò quod de pecuniâ ab vſurario mutuandâ dictum, id hoc vim obtinet. Attamen ſemper vtilius erit & tutius, hanc proteſtationem adiicere, maximè ſi petam vt tollat maleficium, vel quid aliud huiuſmodi, quod non nudam ceſſationem, ſed quiddam actus poſitiui ſignificat. quia malefici vtplurimùm ſunt homines idiotæ, & alia quàm ſuperſtitioſa remedia ignorant. Quare etiam conſulo, vt petatur ab eo, quo remedio ſit vſurus. ſi nolit dicere, non eſt vtendum eius operâ: quia hoc ipſo ſatis indicat ſe vſurum remedio illicito. Si verò indicet remedium; tunc ſi ſatis prudens es & doctus, ipſe conſidera & diſcerne, an ſit licitũ nécne: ſi non es idoneus Iudex, doctiores & prudentiores conſule: ſi dubitetur an ſit medium naturale, conſulantur medici: ſi verò an ſit diuinum, conſulantur Theologi. In his etiam diuinis aduerte, tunc præſtare illa applicari à Sacerdote, quàm à maleficâ. Nam ſi miraculoſa operatio eſt, Deus illam potiùs operabitur per ſeruum ſuum, quàm per diaboli mancipium, ſi malefica dicat, non profuturum, niſi ipſa adhibeat: ſatis hinc apparet, aliquid eam adhibituram ex pacto conuento. Quare nec videtur toleranda pra-

H

a Georgius in vitâ S. Theodori, apud Surium, menſ. April.
b to. 2. opuſc. 12.
c Drogo Geſtellenſis in vitâ S. Godoleuæ, 6. Iulij.

...ris quorundam Iudicum, qui cogunt maleficas benedicere ægrotis ex maleficio: & si sanentur, tunc habent pro indicio certo, quòd sint maleficæ. Liceret tamen Iudicibus eas cogere, vt citra maleficium liberare conarentur: sicut licere priuatis iam docui, atque ita intelligendus Brianſonus d. Quòd si res moram non pateretur, & maleficus non foret persona rudis & idiota, sed satis prudẽs ad discernendum maleficam curationem à naturali vel diuinâ; & tunc aliquis simpliciter secutus fuisset sententiam Petri Ledesmij e, credidissetque dicenti se non vsuram vllo maleficio, nõ auderem damnare post factum: sed ante factum semper vtendum puto consilio & examine quod dixi. Reuerà enim qui non examinat, neque interrogat, neque protestatur, neque aliã adhibet cautionem vt intelligat, an remedium, quod adhibebitur, sit legitimum, an illicitum: is nõ videtur facere, quod in se est, sed obiicere se temerè periculo peccãdi: quia nouo periculo peccandi obiicit rudem illam & idiotam & peccatricem animam.

d ad concl. 3.

e supra.

QVÆSTIO III.

An liceat maleficij signum destruere, vt diabolus nocere desinat?

1 NOTA primò signa maleficij vocari, ollas, ligamina, claustra, plumas, leberides, & similia; quæ, ex pacto cum dæmone inito, Magus adhibuit, vt aliquis maleficio lædatur: pactum verò esse solet, vt quamdiu ligula sic nodata fuerit, vel tale quid sub limine defossum, vel sera clausa manserit; tandiu talis persona sit maleficiata; aut moriantur, qui in tali loco erunt, aut intrabunt vel exibunt, & huiusmodi; de quibus actum a. Porrò de ligaminibus & ollis, res notior est: de serâ, legi apud auctorem innominatum libri pœnitentialis à Rectore & Academiâ Coloniensi ante annos centum approbati, & excusi b, *Parisiis* (ait) *contigit quòd quædam sortiaria virum, qui eam reliquerat, impediuit, ne posset cognoscere aliam, quam legitimè superduxit. fecerat enim incantationem suam super clausam seram, quam in puteum quendam misit, & clauem similiter in puteum alterum, & sic diabolo promouente vir ille factus est impotens cum vxore suâ.*] Quæritur ergo, *Vtrum liceat aperiendo claustrum, comburendo capillorum glomum, soluendo ligulæ nodum, vel effodiẽdo ollam, & exurendo quæ in illâ habentur, aut similia remouendo, perdendóque, maleficium destruere, & liberare maleficiatum*? Duæ de hac re sunt sententiæ. Vna, nullius quod sciam in libris editis, in quibus nondum mihi contigit inuenire; sed nostris temporibus Ioannes Hessels à Louanio c docuit nullomodo licere. hoc haud dubiè pio docuit animo, & vt homines à maleficio absterreret: quàm tamẽ prudenter & verè, manifestum spero fore ex iis quæ hac quæstione disserentur, multi ex eius discipulis, rem non multùm discutientes, neque auctores alios curãtes; Pythagoræorum more, vt oraculum exceperunt, neque in scholis tantùm docuêre, sed in concionibus adeò nonnunquàm calidè, vt contra sentientes damnare, & etiam pœnis Ecclesiasticis coërcere, sint conati; non modicam scrupulorum carnificinam etiam piis & bonis iniiciẽtes. hoc ergo diligentiùs res discutienda, quã cùm superioribus annis docerem, ideò breuiter perstrinxi, quòd tum nescirem aliquem ex doctioribus communem sententiam, quam amplectebar & amplector, probare.

a lib. 3.

b ca. 70. quod est de impotentia coeũdi.

c in prælect. li. 4. sentent.

§. 1. Hesselij & discipulorum eius argumenta fuêre. Primò, cùm signum amouetur, sanitas exspectatur non à Deo vel Sanctis, per miraculum nec ab humanâ voluntate, nec à causâ naturali. ergo à diabolo. Sed hoc est superstitiosum. ergo non licet amouere.

2. Qui signum tollit eâ spe, vt nocumentum cesset, miscet se pacto, quod malefico cum diabolo intercedit, quia diabolus cum malefico pactus est, vt signo posito ipse noceat, signo remoto nocere desinat. ergo talis societatem quandam cum diabolo init, cui coniungitur, & excommunicatur in pacto conuento eius.

3. amouere signum, est colere diabolum, quia est protestari, quòd possit nocere quibus & quando voluerit, quasi ab alio non pendeat; item quòd sit fidelis & verax, qui pactum seruet cum suis: sed diabolum honorare vel colere non licet. ergo nec amouere signum licebit.

4. Non licet declinare ad Magos, vt Scripturæ docent: sed qui amouet signum, declinat ad Magos. ergo. Minor probatur, quia petit à malefico, vt signa tollat, vel vt sibi tollenda ostendat.

5. Qui amouet signa, ostendit se maleficos & dæmonem timere: sed sacra Scriptura iubet nos solum Deum timere.

6. Non tantùm res quæ ponitur vel amouetur est signum diaboli, sed & actio circa rem, vt positio eius ad nocendum, permanentia eius ad nocumenti perseuerantiam, amotio eius ad nocumenti cessationem: sicut non tantùm aqua est Sacramentum Christi; sed & ablutio per aquam facta. ergo sicut qui ponit signum, exercet sacramentum diaboli, sic & qui amouet. Exercet enim vterque actionem ad eum effectum consequendum, ad quem aliter non valet, nisi ex diaboli institutione.

7. Diabolus nunquàm spontè cessabit à nocumento corporali, nisi vt grauiùs noceat in animâ: cùm sit hostis noster capitalis, semper cupiens quàm maximè nocere. ideò, iuxta B. Leonem, *beneficia eius cunctis sunt nocentiora vulneribus*: ergo per cessationem nocumenti, quæ fit amoto signo grauius infert nocumentum vel amouenti, vel maleficiato, vel vtrique.

8. si licet signa maleficij amouere, vel ad ea implorare opem malefici: igitur quoties quis maleficium patitur, nec aliud superest remediũ, quo adiuuetur, tenebitur procurare signi amotionem: sicut tenetur homo ægrotus licito ac possibili remedio procurare, vt sanitati restituatur: peccaret enim si sic sanitatem à Deo exspectaret, vt interim medici consilia reiiceret. Atqui nemo eorum, qui sunt in contrariâ opinione, hoc docet, videlicet hominem aliquando ad amouendum vel destruẽdum maleficij signum ex conscientiâ obligari.

9. Si id licet, ergo illi rectè faciunt, qui maleficis ad quæstionẽ vocatis abradunt omnes pilos corporis, ne quo maleficij signo corpori adhærente, reddantur insensibiles, ideóque ad confessionem cogi non possint, quod tamen videtur satis manifestè superstitiosum. Vnde Franciscus à Victoriâ d: *Si* (inquit) *ad expulsionem dæmonum radunt pilos aut capillos, aut aliquid eiusmodi: est magia manifesta. Na veri Sancti, qui gratiam Dei habent, nunquam vtuntur talibus ritibus aut obseruationibus.*

d in relect. 12. de arte Magicâ.

10. Probari posse videtur ex eo, quod Dominus dicit in Euangelio e: *Hoc genus dæmoniorum non eii-*

e Matth. 17. v. 20.

citur nisi in oratione & ieiunio. sensus enim est non aliter rectè eiici. ergo si quis dæmon eiusmodi intrasset in aliquem per maleficium, non liceret egressum eius procurare per signi amotionem.

11. probatur ex eo quod B. Hieronymus commemorat de S. Hilarione [f]; ad quem cum adducta esset puella à dæmone obsessa, & dæmon clamaret, se inuitum in puellam ingressum fuisse, vtpote vi maleficiorum coactum, nec se posse eam relinquere, nisi priùs ablatis signis sub limine positis; vetuit vir Sanctus signa perquiri, & orationis virtute dæmonē expulit: *Ne* (inquit Hieronymus) *aut solitis incãtationibus recessisse dæmon videretur, aut ipse sermoni eius accommodasse fidem.*] igitur, ex Hieronymi sententiâ, perquirere & tollere signum, vt nocumentum cesset, ad incantationem pertinet: alioquin ad miraculum diuinum non rectè confugisset Hilarion; sed remedium facile ac promptum de signis amouendis, si licitum erat, præscribere debuisset; ne Deum tentare videretur.

f in vitâ eius.

12. apud Gratianum g, vbi enumerantur legitima remedia maleficij, nulla fit mentio requirendi & destruendi signi: nec quisquam alius veterum Ecclesiæ Patrum reperitur, qui de remedio hoc tãquam licito loquatur. Si respódeas esse argumentum negatiuum ab auctoritate negatâ. Vrgent, nō esse ab auctoritate negatâ, sed ab auctoritate negante. quia cùm remedium tollendi signi sit facile & cuique obuium, eius maximè mentio fieri debuisset, si licitum illud Concilia & Patrum decreta censuissent.

g c. si per sortiarias, 33. q. 1.

13. Diabolus non est alligatus signis: potest enim nocere sine signis, & positis signis liberum illi adhuc est non nocere, vt & amotis adhuc nocere & non desinere. ergo frustrà tolluntur signa, nisi pactum malefici & diaboli intercederet. ergo remouens consentit in hoc pactum.

14. Diabolus non potest diutiùs nec fortiùs, nec breuiùs nec leniùs hominē affligere, quàm & donec ei Deus permittit, qui pactis huiusmodi non astringitur: ergo absurdū est exspectare remedium ab huiusmodi remotione signi, aut curare talia diaboli pacta: sed recurrendum est ad Deum, in cuius potestate est diabolus. His illi argumentis vtuntur, quæ verbis ipsorum retuli: ne quis suspicetur me minùs bona fide agere.

K

§. II. Nihilominùs sit conclusio, *Signa maleficij etiam spe cessationis morbi seu mali licet quærere, & inuenta remouere & tollere.* Dico, *spe cessationis*, quia fatentur opinionis contrariæ assertores, in contemptum & deletionem Magiæ superstitionis, ipsiusque diaboli, licere maleficij signa tollere, destruere, atque abolere: immò sanctum id esse, si ex solo odio totius artis, & intentionis diabolicæ id fiat; sed negant, id licere eâ spe, & intentione, vt nocumentum cesset. Notandum primò, quod omnes fatemur, signi ablationem nullam habere vim naturalem neque supernaturalem mali auferendi seu sanandi; sicut nec eius positio vim vllam huiusmodi habuit, ad malum inferendum: sed sicut, posito signo, dæmon fuit, qui nocumentum intulit; sic ablato signo, dæmon est, qui malum aufert, quia cessat nocere. cessat autem quia sic cum Mago pactus fuit; non quòd pacto se ligari putet, sed quia hoc sibi iudicat expedire ad animarum perniciem. Notandū secundò, aliud esse vti peccato alterius ad bonum, aliud cooperari peccato alterius, nam peccato alterius vti possum ad commoditatem meam, quando ille potuit

A peccatum vitare, & licito modo mihi gratificari, vt dictum de vsurario [h]: ipsius enim malitia mihi nocere non debet. Cooperari verò peccato alterius nunquàm licet, quia nunquàm peccare licet: cooperor verò, quotiescunque peto ab alio, id quod aliàs sine peccato nequit præstare. Quando ergo peto vt maleficium maleficio, vel nouo pacto inito, tollat, cooperor peccato; quando peto vt id faciat, destruendo signum iam antè initi pacti, seu sine maleficio, & ipse me nolente adhibet nouum maleficium; ego illi non cooperor, sed vtor tantùm eius peccato. Est doctrina Soti, & Petri Ledesmij, & aliorum mox citandorum. Notandum tertiò, signum tolli vel ab ipso qui posuit, vel ab alio qui non posuit. Si ab eo qui posuit; vel

h præcedēti q.

B ille inierat duo pacta cum dæmone, vel vnum tantùm. duo quidem, quando conuenerat, vt dæmon permanente signo debeat nocere, & sublato signo teneatur non nocere. nam hîc vnum pactum fit de positione signi, alterum de ablatione. Vnum tantùm fit, quando simpliciter conuenitur, vt signo permanente teneatur dæmon lædere. huius pacti vis includit, non vt sublato signo teneatur nō nocere, sed vt, si velit, possit non nocere. Quando duo sunt pacta, tunc consideranda est duplex, quę potest accidere, malefici intentio. Si maleficus cùm tollit, vult sibi seruari pactū illud secundum, non licet tollere: quia hoc est confirmare illud pactum. Si verò maleficus ex pœnitentiâ pacti initi

C motus, vult pactum suum cum dæmone initum cessare; & ideò, vt rescindatur, tollit signum, quod est pacti vinculum, & tollit non quatenus ablatio signi est signum secundi pacti; sed quatenus est destructio primi pacti, potest tollere, quia sic non confirmat secundum pactum, sed rescindit. Quòd si sit alius qui tollit, hic non fecit vllum pactum cū dæmone, nec potest dici confirmare primum malefici pactum, quia illi non cooperatur. Sed si gnarus secundi pacti, quod maleficus fecit, illud tollat, quia vult à malefico seruari secundum pactum; ille, quantum in se est, pactum confirmat, & sic malo cooperatur, quare hoc non licet: si verò vel ignarus vel gnarus, illud tollat duntaxat, vt maleficium destruat, vel vt pactum rescindatur, sperans dæmonem liberè cessaturum à nocendo:

D nullo modo cooperatur pacto: non primo, quia iuxta illud non operatur: non secundo, quia illud non curat, sed vult facto suo destruere primum. Deniq; si vnicum maleficus fecit pactū, tunc tollendo signum, primum pactum destruitur, nec nouum initur: nec ipse maleficus vllo modo confirmat; vel operatur ex primo: quare nec ei alius tollens cooperatur. Notandum quartò, si scandalum sequatur, non posse tolli. quare sic ista peragenda, vt scandali occasio iusta detur nulla.

His positis probatur prima conclusio, quia quotquot Auctores excusi de hac egerunt quæstione, illi ad vnum omnes, ex quo ea quæstio discuti cœpit, in hac conclusione conueniunt: eos autem lo-

E qui de eo, qui spe cessationis signum remouet, clarè patet ex verbis & rationibus, quibus vtuntur. Ante tempora B. Thomæ, & ipsi B. Thomæ ac B. Bonauenturæ, & eorum præceptoribus, puto planè certum fuisse hoc licere: & ideò de hac re nihil expressè proditum: nisi quòd maleficia sine maleficio tolli posse censuerint: quod etiam Thomas de Argentinâ [i], & Abulensis [k], & alij communiter tradiderunt. Quòd verò Durandus hoc non dixerit; parum refert: omisit, quia non habebat, quod

i d. 34. k in cap. 8. Matth. q. 90.

eâ in

A ei in re contradiceret B. Thomæ, ad cui contradicendum, commentarios suos elucubrauit [l]. Primus quem inuenio ex professo quæstionem discussisse, qui tempore B. Thomæ vixit, Durando prior, est Henricus Goethalxius siue Gandensis, archidiaconus Tornacensis. hic [m] vbi quærit, *an liceat tollere regulam maleficij signum?* tandem resoluit his verbis, *Licet autem perniciosum est operibus superstitiosis communicare, aut facere talia, qualia faciunt superstitiosi communicando operibus dæmonum: Catholicum tamen est destruere opus superstitiosum dæmonis, & in hoc ei contrariari. Et sic dico, quòd licitum est maleficium deponere simpliciter, quemadmodum licitum est idolothytum in cloacam proijcere: & etiam vt curetur infirmus maleficiatus (ecce, quod sub hac spe)* B *non credendo quòd virtute illius maleficij morbus ille contingat (hoc enim credere infidelitatis esset) vt procedit prima obiectio; sed credendo contrarium, & quod fiat sola dæmonum actione, ex diuinâ permissione; qui non consueuerunt secundum pactionem suam maleficiatum vexare, nisi stante illo maleficio.*] Hæc ille; sequitur eum, more suo nó nominãs, Scotus, & ipse aliquot annis antiquior Durãdo, his verbis: *Si per orationes Sanctorum impediatur virtus dæmonis, benè fit: si tamen Deus illas non exaudiat, tunc si sciretur maleficium, & destrueretur, dæmon non fatigaret eum amplius. quia ex pacto non assistit; nisi dum durat aliquod signum. Et ex hoc patet, quòd trufatica est illa quæstio, an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum? non enim solum licet, sed est meritorium, destruere opera diaboli: nec in hoc est aliqua infidelitas.* C *quia destruens non adquiescit operibus malignis: sed credit dæmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat, & destructio talis signi imponit finem tali vexationi* [n].] Vides à Scoto hoc meritorium censeri, qué discipuli eius ad vnum sequuntur, vt nominatim Ioannes de Bassolis [o], qui etiã expressè addit *meritorium esse, si fiat cum intentione curandi*, & sic etiã Antonius And. [p] sequitur Nicol. Vorillon [q], Nicol. de Orbellis [r], & Guido Brianſonus [s], & Iosephus Anglez [t], & Alph. à Castro [u], & Pelbertus Temesuar. [x] Est etiã hæc sẽtẽtia cõmunis Thomistarũ, vt Caietani [y], qui ait: *Duobus modis contingit maleficium à maleficio solui; primo, per simplicẽ dissolutionẽ* D *seu destructionem maleficij priùs facti, puta dissoluendo ligaturam capillorum cum annulo ligneo, &c. & hoc absque dubio licitum est, nec est opus malefici, vt maleficum est, sed hominis scientis impedimentum boni proximi sui. quia nulla hic euenit inuocatio dæmonis, sed sola dissolutio signi; quo durante diabolus statuerat malum alterius continuare. Secundò per inuocationem dæmonum, seu aliud maleficium, & hoc proculdubiò peccatum est mortale.*] hæc ille. vides Caietanum hoc definire, vt indubitatum. idem volunt Syluester [z], Tabiena [a], Fumus [b], & Dominicus à Soto [c], qui dicit, *nos posse maleficũ rogare, & ab eo pecuniã extorquere, vt ligaturas, quas habet sepultas, aut suspensas, aut alicubi asseruatas, illinc dimoueat; quia illud maleficum tactu virtus est: & quicunque sciret vbi sunt, posset illas inde subtrahere*, &c. idem asserit addens *meritorium id esse* Bartholomæus Ledesmius [d], & eiusdem E instituti ac nominis recentior Petrus Ledesmius [e], Henricus Henriquez [f]. Consentiunt Nominales, vt Gabrielius [g], & Aureolus [h]. Consentiunt etiam Summistæ vnanimiter, Syluester Tabiena, & Fumus [i], Angelus [k], Rosella [l], Caietan. [m], Iacobus de Graffiis [n]. Quinetiam Franciscus Zammarinus beneficiatus Lateranensis Ecclesiæ [o], hoc non tantùm dicit licere, sed quasi necessarium & rituale præscribit, his verbis: *Adiungo, quod illa ossa & pennæ inserta vna in aliã, & multa, & quasi infinita talia, quæ in lectis inueniuntur à dæmone deportata, sicut clarè fuit deprehensum, sunt extrahenda, & igne comburenda, dum dicitur Psalmus*: Exsurgat. *Nec sequenda est illa superstitio, quam vulgus ponit, de mittendis talibus rebus inuentis ad flumum currẽtem, &c.* sic ille [p]. Consentit Zacharias Vicecomes [q], item noster Leonardus Lesius [r], hanc quæstionem accuratè pertractans, cuius scriptis adiutum me, hac in disputatione fateor, vt & Bellarmini. Consentiunt Iuristæ, non tantùm qui tenent posse nos maleficiis in bonum finem vti; & alij, qui dicunt per superstitiosa posse tolli maleficium, quos suprà citaui: sed & qui hoc reiiciunt, vt Turrecremata [s], B Nauarrus [t], & Petr. Binsfeldius [u]. Inquisitores quoque Germani, Sprengerus [x] & Niderius [y], suprà citati, & Ioann. Chappeauuille Vicarius & Inquisitor Leodiensis [z]. Vnde patet hanc esse sententiam planè communem, Hispanorum, Germanorum, Italorum, Gallorum, Britannorúmque, Theologorum quidem, Scholasticorum omnium, Nominalium, Scotistarum, & Thomistarũ: ex quibus multis Cardinales, & Episcopi & Magistri Sacri Palatij fuere, ceteri dignitatibus aliis, aut eruditione saltem, & pietate conspicui. Quare cùm sit incredibile, tot Academiarum præcipuarum professores, in hoc dogmate ad mores pertinente, vsque ad Hesselium errasse: & hodiè quoque errare, tum in lectionibus publicis, tum in confessionibus audiendis, tum in ipsa praxi quotidianâ, idque errore tam periculoso: sanè non videntur carere temeritate, qui hos omnes inscitiæ & erroris condemnare C audent: & puniendos putant, quotquot, solâ etiam auctoritate talium adducti, maleficij signa remouerunt. Accedit, quòd auctoritatem hanc rationes validissimæ comitantur: quibus contrariæ opinionis defensores nondum satis efficaciter responderunt.

Probatur primùm hæc sententia exemplis illis superiore capite narratis B. Godoleuæ, & B. Theodori archimandritæ, & quodam quod Illustrissimus Cardinalis ex Societate nostrâ Robertus Bellarminus [a] narrauit, cum ante multos annos Louanij sententiam illam Hesselij solidè, sed breuiter refelleret, cuius dicta huic disputationi inserui. D *Concionato (verbis eius vtar) quidam Prædicatorum, quod me puerum vidisse memini, in monte Policiano in XL. cùm vellet concionari, loqui non potuit. accidit id secundò & tertiò. videns id non esse rem naturalem, in concione tantùm sibi vocem præcludi; votum vouit sanctæ Agneti, quæ erat loci patrona; inuenitq́; signa in suggestu, capillos inter se ligatos, & similia, comburit ergò illa, & vox ei restituitur, nec ostea vllum posteà habuit.*] Quod si peccatum hoc fuisset, Deus à pio concionatore inuocatus, & voto sollicitatus eum non sanasset; neque signa illi ostendisset, quæ tollere non liceret. his accedat simile æquè contestatum. E *Anno 1589. Genuæ adolescens quidam pius, ex imprudenti aspectu, turpiter in amorem mulieris exarsit, vt diuinum excluserit: mittebantur vltro citroq́; munera, & furtiuæ literæ, idque trimestri spacio. Post quod, is graui morbo afflictus decubuit. Mirum certè, quàm immundas sordes, & varias ante ora astantium euomuerit: muliebres crines, ouium villos, linum, bombycem, crinales acus, & sutorias, vnguium segmina, ossiũ fragmina, & ferramentorum, non paruo numero, vnà cum sanguine. Quidam è nostris hortatur eum, ne amplius illigari se patiatur amore pestifero. Quærit deinde, num*

[l] anno 1290.
[m] quodlib. 5. q. 3.
[n] in 4. d. 34.
[o] ibid. q. 1.
[p] in 4. d. 34. in fin.
[q] ibidem.
[r] ibid.
[s] in 4. q. 13. cõclus. 3.
[t] q. de arte magicâ a. 6. difficul. 2. iunct. in 4. q. de impedim. matrim. a. 2.
[u] lib. 1. de iusta hæret. pun. c. 15.
[x] Rosarij p. 4. verbo, matrimonium, 5. §. 31.
[y] tractat. 12. tomo 2.
[z] verbo, maleficiũ, q. 7. & 8.
[a] verbo, impedimentum, 12. ver. 9.
[b] verbo, maleficium, num. 2.
[c] in 4. d. 34. q. 1. ar. 3.
[d] de Sacramẽto matrimonij difficult. 49.
[e] in 3. p. q. 58. v. 2. d. 2.
[f] lib. 12. de Sacram. c. 8. nu. 3.
[g] in 4. d. 8. q. 2. 14.
[h] in 4. d. 34.
[i] supra.
[k] in verbo, superstitio, § 13.
[l] verbo, impedimentũ, v. 13.
[m] in verbo, maleficium.
[n] in decis. aureis. de maleficis.
[o] in Thes. Sacerd. quẽ collegit secundum consuetudinẽ sanctæ S. Ecclesiæ Romanæ p. 1. tit. de tenecis cap. 2. quod est de malef.
[p] f. 180. col. 4.
[q] p. 1. cõplem. art. exorcis. doctr. vlt.
[r] de iust. pag.
[s] in d. c. mouet te.
[t] in Manual. c. 11. n. 29.
[u] in l. eorũ, q. 5. C. de malef. & Mathem.
[x] in Malleo.
[y] in Formicario.
[z] in tract. de casib. reseruatis.
[a] in publicis prælectionib.

quæ essent ab eo munera aut literæ: literas acceptas aiebat, sed deinde laceratas: noster non credens, admonet familiares, vt eius arculam scrutentur, & si quid sit amatorium, tollant. Ea res eum ægro occulta voce quadam innotuisset, arculæ clauem horrendis clamoribus postulat, & acceptam eadem voce admonente, iniecit in os voraturus, nisi prohibitus fuisset: eam puluino supponit, oculorum vsum amittit: admonet mater, vt doctius malo reddat clauem: eam cùm quærens non inueniret, furto ablatam credidit: tunc incipit magis vociferari, nec tamen reperta in toto lectulo diligenter excusso: vi tandem cùm arcula esset reserata, binæ literæ amatoriæ inuentæ, & igni traditæ sunt, quo facto restitutus ei sensus videndi, & clauis non sine admiratione apparuit ante oculos quærentis exposita. Meliùs interea habere cœpit & corpore & animo, & paulò post sanus omninò factus est.] Hæc Francisci Bencij nostri verbis perscripta, & Romæ excusa in anni illius literis descripta. facilè videt hîc vnusquisque signū maleficij literas fuisse, quod ne tolleretur, dæmonem conatum; eóque amoto & cremato, nocere desiisse. Sprengerus [b] narrat historiam sequentem. Comes quidam præclarus genere VVestrasiensis territorij in confinibus Argentinensis diœcesis iuuenculam simili genere præclaram duxit vxorem; quam tamen post celebratas nuptias, vsq; ad tertium annum, carnaliter cognoscere non poterat maleficiali impedimento: vt rei probauit euentus, impeditus; anxius, & quid ageret ignorans, & Sanctos Dei iugiter interpellans. Accidit, vt ad ciuitatem Metensem, ob negotiorum quorundam expeditionem applicaret: in quâ dum per vicos & plateas seruis & familiâ vallatus incederet, quandam mulierem, quæ ante illos annos concubina sua fuerat, obuiam habuit; quâ visâ, dum super maleficia sibi illata minimè cogitaret improuisè eam blandè, ex amicitiâ contractâ antiquitus, alloquitur; & qualiter se haberet, vt valeret, inuestigat. At illa cernens Comitis pietatem, vice versâ, de valetudine sui corporis & status, diligenter inuestigauit. quo respondente, quòd benè & prosperè cuncta sibi succederent, illa attonita paulum siluit. Et Comes cernens illam attonitam, ampliùs verbis blandis eam aggreditur, ad collationem inuitando. At illa de statu vxoris interrogando simile responsum accipit, quod benè in omnibus se haberet. Tum illa, an ne pueros etiam generasset, inquisiuit. Et Comes, tres mihi (ait) sunt pueri masculi, quolibet anno vnum genuit. Tum ampliùs illa stupefacta paululum siluit. Et Comes, rogo te, charissima, cur tam diligenter inquiris? indica. nec enim dubito, quin meæ felicitati congratuleris. Tum illa, verè congratulor, sed maledicatur illa vetula; quæ obtulit se velle corpus vestrum maleficiare, vt carnalem actum cum vxore vestrâ minimè haberetis. In cuius signum puteus, qui est in medio curiæ vestræ, continet in fundo ollam, certas res maleficiales continētem; quæ eâ de causâ ibidem posita fuit, vt quamdiu ibidem contineretur, tamdiu coëundi impotentia vobis adesset: sed ecce omnia vana sunt, de quibus gaudeo, &c. Nec Comes diu distulit, ad domum regressus, puteum exhauriri fecit, ollam reperit, & cuncta cōcremando, potentiam illam perditam subitò recuperauit. Hæc ille. sufficient hæc tria exempla certissima in diuersis maleficij generibus: & quod ad tertium istud, posset quis suspicari continuas ad Dei Sanctos preces, vt hæc ei rei benè gerendæ occasio fortuita offerretur, à Deo impetrasse: quamuis, quæ hominum inconsulta est calliditas, media illicita (nempe mendacium) aliis licitis (æquiuocæ locutioni, & malefici signi remotioni) miscuerit. Si velis plura vide suprà [e].

b p.2. Mallei, q.1. cap.1.

Hoc probum.

Hoc improbū, quia mendacium.

e li.3. p.1. q.4. sect.3. in princ. & sectio 5. lit. lit. C.

A Aliud ponit exemplum Cæsalpinus [d], quod alibi exhibui. Sed plura Baptista Condronchus, cuius hæc sunt verba: Vincentius Carrarius [c], meminit cuiusdam suæ sororis, quæ maleficio affecta inuenta est ac crematis sæpe maleficij signis veneficis conualuit. Hieronymus Mengus scribit quandam nobilissimam viduam veneficio lethali ac insanabili morbo affectam, dum ageret de extremâ vnctione instrumentis maleficis combustis, spiritualibúsque remediis adhibitis, quasi repente, omnibus admirantibus, recepisse sanitatem. Narrat & quidam auctor de quodam presbytero; qui cùm pessime maleficio affectus, plurimis mensibus lecto decubuisset, nec innumera remedia à Medicis adhibita quicquam ei profuissent, inuentis in lecto plurimis signis veneficis, & combustis; quouis mense noua reuoluta alia & alia diuersa instrumenta reperiebantur, quibus semper B igne consumptis Dei auxilio, & Ecclesiasticorum remediorum tandem pristinam sanitatem adeptus est. Annis superioribus Francisca filia mea, decem menses nata, apud nutricem insigni macie est affecta, sæpe ac sæpius magna suspiria edebat: & quando defasciabatur, semper plorabat, ægréque se ferebat defasciari præter puerorum morem, qui quamuis sint malè affecti vel dolore aliquo detenti, cùm fasciæ soluuntur quiescere, ac delectationem tum capere solent. Nullâ inuentâ causâ præternaturalis effectus, nutricéque mutatâ, cùm in deterius laberetur, subiit suspicio vxori meæ, quod, cùm esset puella admodum venusta, inuidentiæ causâ, vel odio cuiusdam vetulæ veneficio esse affectam. C Quapropter culcitram inquirens, nonnulla veneficij signa reperit: ciceres namque, grana coriandrorum, frustum carbonis, & ossis defuncti, rem quandam compactam mihi incognitam, quam fieri ab his improbis fœminis ex quibusdam cum sanguine menstruo mixtis retulit quidam peritus exorcista. Præterea quasdam plumas ita quibusdam filis artificiosè insertas, vt pileo, vt moris est, applicari facilè possent: quibus omnibus igne benedicto combustis, & adhibitis per triduum exorcismis, & aliis nonnullis remediis sacris, cœpit meliùs se habere, & carnem assumere: ita vt curatam fore existimaremus: nihilominus transactis quibusdam diebus, cùm esset valdè morosa, & multùm ploraret, eodem lectulo denuò explorato, inuenta sunt nonnulla alia instrumenta, quibus crematis, sanitati restitui visa D est. Attamen in plenilunio mensis, cùm plorabunda noctem totam insomnem duxisset, manè colore cinericeo fuit affecta, & ita mutatâ facie ab eâ quæ vesperi erat, vt esset res lacrymis magis quàm admiratione digna. Explorato denuò lectulo inuenta sunt frustula duo nucis siccæ, & ossis albi, nouem vel decem ossa piscium, quæ erant fabricata instar pectinum, quibus capita pectuntur, cum quibusdam corollis mirâ arte ex variis rebus paratis. Quibus igni traditis, mutatâ domo, & pluribus aliis, & validioribus per exorcistam peritum adhibitis auxiliis, Dei beneficio absque vllo remedio naturali cōualuit.] Sic ille [f]. Eò lubentiùs verba adscripsi, quòd in iis quædam notabilia. Primò, recurrere malum, de nouo signis positis, & ideò de nouo sæpius E ac sæpius tollendum. Secundò, ignem benedici, quo res istæ comburendæ, & simul adhiberi exorcismos. Tertiò, mutatio domus, quæ valdè vtilis.

Secundò, probatur conclusio communi praxi cunctorum ferè vbique etiam bonæ conscientiæ & scientiæ; qui hoc modo maleficiatos sanant: & fortè alius modus sanandi, vix vnquàm occurrit.

Ex Sprengero & Niderio quædam exempla retuli [g]; vnum nunc addam de equo, sic mirè magico

d in Disquis. de dæmonib. cap.17.

c 2.p. de medico & eius officio.

f li.1. de vene. morb. c.8.

g lib.3.

gico maleficio cruciato, & sola nodi solutione sanato, quod narrat, quadam epistolâ, insignis medicus Balduinus Ronsæus [b], his verbis: *iam ad aliud digrediar, quod consulari huic viro contigit. Is in suburbanum profectus, ceruisiariam quandam tabernam præteruectus, vidit aliquot multis nominibus sibi addictos; statuit igitur eosdem admonere debiti, atque ni persoluerent curarent, in ius vocaturum minatur: excusant alij moras, alij quibus ingenium hominis mite prorsus perspectum esset, rogabant aliquamulum temporis concederet, atque inter hos prorupit quadam torno vultu, fixis in terram oculis; quæ, calcitrantem cui insidebat equum admirata, sicuti videbatur, rogat quónam pergat, atque interim monet, ne quid nimis equo suo confideret. Subridens ille, ecquid (inquit) putas mihi incognitam equi huius indefessam virtutem, qui eo ad decem & eo amplius milliaria citra vllam defatigationem vti consueuerim? Respondit illa, vereri tamen se, ne ferendo sit. Vir anilem subesse fabulam suspicatus, subdit equo calcaria; qui præter consuetudinem iam primum ad motum pigrior, progreditur quidem, sed labascentibus quodam modo, ac titubantibus pedibus. Admiratus igitur hanc subitam equi debilitatem, domum redit, equum manu pedetentim ducens, accirique iubet ex tempore Veterinarium. is cùm sudore madentem videret equum, rogat nunquid defatigatus fuerit, vtrùm post diuturnum quietem subitò exstimulatus ad cursum, & num à concitatiore cursu confestim biberit, & alia huiusmodi; quæ iumentis morborum origo esse solent: & cùm nullam euidentem causam ad morbi huius generationem facere animaduerteret, rogat vt suæ fidei committatur equus, pollicetur interim, se suo non defuturum officio, atque omnem moturum lapidem; vt cognito tandem morbo, eidem auxiliares adferat manus. Conceditur Veterinarij fidei equus, atque ad eundem in stabulum deducitur, vbi equus doloris vehementiâ exagitatus, pedibus humum scalpens, protinus in terram deuoluitur crebra trahens suspiria. Veterinarius cõsilij penè inops. animo voluens quot quantisque casibus morbosis impetantur equi, venit illi in mentem eosdem, aut propter emphraxim, vt vocant, aut quoties suo tempore lotium non reddiderunt, grauissimis subiacere periculis. experiundum igitur censuit, num quod vitium in ano aut vesicâ esset. manũ ergo in anum ingerit, perscrutaturus num quæ materia in eo contineretur, quæ huiuscemodi accidentia parere posset. consueuerunt námque equi, quibus durior est aluus, & quorum anus scybalis quibusdam præcluditur, ex qualibet causâ volutari, ac sudore perfundi: &, cùm nihil tale reperisset, equi membrum genitale aut penem attrectare cœpit; quem manu eductum, vidit arctissimè, atque intricatissimè colligatum esse: tentat igitur primum nodum vnguibus dissoluere. sed frustra. nexuum enim capita ita occultata essent, obliquisque inuolucris variè inter sese abdita, ferro tantum dissolui poterant. Erat autem nodus hic maleficâ arte, vt suspicantur omnes, contextus ex cannabis radicibus; in hoc Gordium superans nodum, quod hic ex corni papyro plicabili, & in omnem partem flexili connexus esset, ille etiam ex ipsâ radice durâ, & ad complicationem rebelli. Nodo igitur dissoluto prosilijt protinus equus, atque per lotium maximâ copiâ concreti sanguinis reiectâ, conualuit quidem, verum ita vt ad pristinum illum suum vigorem nunquam redierit.*] Arbitror hanc maleficam, intempestiuâ in compotatione interpellatoris molestiâ in bilẽ prorupisse, & obmurmurato carmine, per dæmonem curasse, equi membrum sic vinciri; idque sentientem equum ita calcitrasse: mox obscœnam illam prodiisse in publicum, & quæ narrata miscuisse colloquia. Neque hic vllum erat naturale remedium aliud, quàm si nodus ille dissecaretur. sic etiam in maleficio lactis furaculo, non aliud ferè præsentaneum occurrit, quàm si vtres coriaceos, in prata vel stabula missos, vbi armenta vaccarum degunt, deprehendas, & remoueas, dissecesque. Monet me series epistolæ illius Ronsæi, vt adiiciam quod ille præcedenti historiolæ subiecit: *Qui* (ait) *hic commemorem vtres illos emissitios, ad anatis similitudinem ex corio consutos, quos vulgus,* Lite latas, *vocat, quibus ad emulgendum in pratis lacte vaccis vtuntur? nam quantumuis eosdem hactenus, pro anili quadam fabula, atque meris nugis æstimauerim; Neostadij tamen ad* Lenum, *quod nunc Landstrostiũ appellatur, fortuitus quidam euentus docuit rem esse nimisquam veram, & in hominum perniciem excogitatam: quando sub annum ni fallor* 1553. *miles quidam probè potus ex pratis in ciuitatem per Leni pontem sese volutantem vtrem enormem obuium habens, nescio quid antea stomachatus, educto gladio medium dissecans, totam plateam lacte repleuerit: adeò vt facti rumor per totam ciuitatem dispersus, omnes quotquot essent ciues rei nouitate obstupescentes ad spectaculum alliceret, atque id ita factum esse multi fide digni ciues mihi retulere, qui suis oculis ea se vidisse testati sunt. Huc accedit, quod audiuimus* Godelam *quondam* Kukers, *palam confitentem, vtrem hunc emissitium a se consutum atque emissum fuisse ac non rarò magnam lactis copiam ad se detulisse.*] Quis asseueret non licere tales vtres perdere, ne fructum vaccarum perdant armentarij? si vtrem perdere licet, cur non & nodum illum soluere? si nodum, cur non & ollam sublimarem effodere.

Tertia probatur conclusio validâ ratione. nulla in hac amotione illicita intercedunt: licita itaque est amotio. Antecedens probatur enumeratione omnium actuum qui hic reperiuntur. hi actus vel sunt interni animi, vel externi verbi & operis. Animi interni actus sunt tres, primus desiderij, vt sanitas reddatur, & cesset nocere dæmon: & ad hunc finem, vt tollatur conuentio malefici & dæmonis de nocendo; & quia hæc pactio dependet à signo, cupere proinde ipsum signum tolli ac destrui, proximus actus est opinionis, siue credulitatis humanæ; quod videlicet opinor seu credo probabiliter, cum sublatione signi pactum cessaturum, & cum pacto noxam, & sic noxâ cessante sanitatem reddendam. Tertius est, spes sanationis, & cessationis. Verbi externus actus, rogare maleficum, vt signum tollat, & nocere per dæmonem desinat. Operis externus actus est, ipsa signa tollere & destruere. Sed omnes isti actus, siue singulos spectes, siue cunctos simul copulatos, liciti sunt, & superstitionis expertes. licita igitur, & superstitionis expers est, tota hæc amotio cum spe tollendæ noxæ. Maior probatur, quia nihil aliud intercedit in re totâ. Minor verò, de desiderio, quia licitum, immò & meritorium est desiderare suam & aliorum sanitatem; quare & desiderare impedimentorum ablationem, & mediorum ad id vtiliũ adhibitionem. Medium verò ad hunc finem, est maleficij cessatio; ad cessationem, medium est causa aliqua cur dæmon velit à noxâ inferendâ cessare: ad hanc causam auferendam, medium est, infringere pactum ex quo nocet; & quod, nisi fuisset cum malefico initum, non nocuisset. pacti istius duratio, commensurata est, dæmonis voluntate, ipsius signi durationi; quare medium destru-

[b] medicæ verationis epist. 50.

ctionis pacti, est destructio seu amotio signi: atque ita, à primo ad vltimum, destructio signi, est medium necessarium sanitati recuperandæ. quare sicut licitum est sanitatem desiderare: sic & licitum est signi destructionem desiderare. Probatur etiam minor, de opinione. quia opinari cessaturū maleficium cessante pacti signo, non est illicitum, nec vanum. non illicitum, quia id fidei non repugnat, nec vllâ lege prohibitum est. non est vanum, quia nititur rectæ rationis cōiecturis. valdè enim verisimile est, dæmonem tum cessaturum: primò, quia ad nocendum impulsus fuit pacto, quod iam cessat: secundò, quia nihil superest, cur hac in re à malefico honoretur. tertiò, quia si promissis steterit, maleficum arctiùs sibi deuinciet; & plures alliciet. De spe quoque probatur, quia hęc nihil est aliud, quàm desiderium boni cum opinione euentûs. quare quod meritò opinor euenturum mihi bonum, id licitè spero; si bonum sit ex rerum numero, quæ licitè desiderãtur. Ex his patet de actibus externis. nam quod licet cogitare, licet loqui; & quod licet concupiscere, id licet petere. quare si possum desiderare à Mago sanitatem, & opinari me ab illo consecuturum, possum etiam ab eodem illam petere: & quia desidero consequi modo licito, possum petere sub tali modo, vt manifestum est. Denique quoad actum externum, res quoque aperta est. actus iste est amotio signi: sed in hac amotione nihil illicitum est, ex parte intentionis, nec ex parte petitionis, vt probatum; ergo nec ex parte executionis. Consequentia probatur, quia executio nihil addit illiciti, nec superstitiosi, quia nec ratione intentionis, nec ratione operis, quando scandalum abest; de quo non est quæstio, sed abesse præsupponitur.

Dicunt aduersarij, ratione operis id fieri; quia semper fit tacita quædam honoratio seu inuocatio dæmonis. Quod falsum esse, sic ostēditur. opus illud amotionis signorum: nec est dæmonis inuocatio vel honoratio ex naturâ rei, vt per se patet; neque etiam ex intētione maleficium amouentis; quia non intēdit hac ratione dæmonem honorare, vel eum inuocare; sed intendit inuocationem per Magum signo posito factam impedire: nec etiam intendit comprobare pactum Magi cum dæmone, vel quicquam operari ex illo pacto; nec dæmonem inducere, vt illud pactum cum Mago seruet; sed solummodò intendit pactum illud nocendi rescindere, & annihilare. neque etiam dici potest esse honoratio, vel inuocatio dæmonis ex pacto aliquo præcedente eius qui petit amoueri, quia iste nihil expresè vel tacitè cum dæmone pactus fuit, ne id quidem, vt sublato signo desinat damnum dare: neque etiam ex errore opinionis, quia non tollit idcirco, quòd putet illis rebus vim inesse sic nocendi, sed quòd existimet quamdiu hæc posita manebunt, dæmonem, Deo permittente, nocere posse; & propter pactum cum Mago initum nocere velle, & eâdem ex causâ signo sublato à nocendo desistere velle: quæ omnia docet experientia esse verisima.

Dices fortè, dæmon idcirco nocere desinit, quia sic existimat se honorari. Respondeo, etiamsi ille putaret se honorari, quamdiu nec res talis est, quæ naturâ suâ honorem tribuat, nec adest vlla intentio honorandi, in eo qui remouet, parùm refert; nec propereà dici quis potest dæmonē honorare. Deinde nec verum est ideò dæmonem cessare: potiùs cessat, vt pactum cum Mago seruet, & sic

A cum sibi deuinciat, & alios alliciat, & alias ob causas, vt dixi.

Probatur conclusio quarta, Maleficus malè facit ponēdo, ergo benè facit tollēdo. Respondent, nō sequi, quia etiam in tollēdo est superstitio, propter tacitum pactum, quod tum iterum censetur inire cum diabolo. propterea quia tollit cum spe cessationis. Sed contrà: res ipsa sine spe non includit pactum (verbi gratiâ, si rusticus vel puer tollat omninò ignarus positum ad nocendum à Magis, iste nullum tacitū haberet pactum, vt patet. attamen dæmon cessaret à nocendo.) nec spes ista, (vt probatum) per se superstitiosa vel illicita est.

Probatur quinta. Licet declinare à loco, vbi positum est signum, spe euitandi malum; licet etiam
B vitare personas, à quibus quis metuit lædi maleficio. ergo licet etiam remouere signum cum eâdem spe. Nec satisfacit solutio negantium consequentiam; eò quòd fuga à loco noxio sit naturaliter ordinata ad euitationem mali, in quod quis incideret, si eum locum pertransiret: signi autem amotio ad hoc naturaliter nullo modo sit ordinata, nihilò magìs quam signi positio ad malum. Non, inquam, hoc satisfacit; quia ratiocinantur à naturali causâ ad mortalem. argumentum verò procedit de eâdem causâ in vtroque. ideò sic cōfirmo argumentum. si sciam posito veneno aliquo naturali locum esse noxium, licet mihi ab illo declinare, vt effugiam. ergo licebit etiam mihi venenum illud ab illo loco tollere, ne quem
C ampliùs lædat. Valet hæc consecutio. progredior. igitur similiter, si scio sub limine positum maleficium, vt quicunque limen illud calcauerit, moriatur, licebit mihi per aliam domûs portam egredi, & limen vitare. ergo licebit mihi quoque maleficium illud sub limine positum amouere. Omninò enim similes sunt hæ consecutiones: nam sicut in priore vtraque res naturaliter ad salutem ordinatur: sic in posteriore vtraque æquali modo moraliter ad eandem ordinatur: & sicut se habent amotio & fuga, naturalem ad causam; sic etiam se habent amotio & fuga, ad causam moralem, quale est signum. ideò si rectè argumen-
D tamur à fugâ causæ naturalis ad eius amotionem, etiam rectè argumentamur à fugâ causæ moralis ad eius amotionem: neque in eodem causæ genere vllum discrimen est fugæ & amotionis. sicut enim fuga personam remouet à loco noxio, sic & amotio rem remouet, ne personæ in illo loco queat nocere.

Quinta. Licet maleficos de medio tollere, eâ spe & desiderio, ne hominibus ampliùs noceant per diabolum, vt eius viua instrumenta: licet ergo signa quoque maleficorum tollere, ne per diabolum illa ampliùs noceant, vt eius muta & fictitia instrumenta moralia. sicut enim tubæ, & tympana, & vexilla in bello sunt quædam moralia instrumenta militiæ; sic huiusmodi signa sunt quæ-
E dam quasi nequitiæ & malitiæ diabolicæ instrumenta, non operantia, sed eam ad operandum excitantia. Huic argumēto nondum responsum est, ab iis qui contrà sentiunt. Nam quod vim argumenti & similitudinis positam putant, in ratione tantùm signi, & maleficos dicant non occidi, vt signa diaboli, hoc est παρεργον.

Sexta. Posuit maleficus signū: quid est facturus? si tollit, secundùm vos peccat: si non tollit, verè & grauiùs peccat; quia relinquendo manet causa damni proximorum. perplexus ergo futurus est,

quem

quem contra religionem, iustitiamve peccare necesse. Respondent, relinquere debere & pœnitere, nec peccaturum relinquendo. quia relinquendo non est causa nocumenti, sed eius causa fuit ponendo illud, & paciscendo cum dæmone. Restare ergo illi, vt pœnitens Deum oret, reprimere dignetur diaboli potestatem. Contrà: sicut peccauit causam dando, cur inciperet alius lædi; sic adhuc causam dando, cur pergat eum diabolus lædere: sicut positio vel ligatio fuit causa inchoati damni; sic relictio ligaminis siue non amotio, causa est continuati damni. ergo sicut tenebatur impedire, vel tollere causam ne damnum inciperet inferri, sic etiam tenetur, ne illud vlteriùs proserpat, vel diutiùs duret. Quod sanè clarissimum est in maleficio, quod effectum habet sæpiùs renascentem. verbi gratiâ, maleficium sterilitatis primo anno nocuit tot equis, tot vaccis, &c. secundo anno iterum nocebit fortè pluribus. ergo si tenebatur impedire damnum primi anni, cur non & sequentis? Confirmatur, in foro exteriore damnaretur ad omnia damna illata restituenda, quamdiu illa inferrentur. & tam de damnis annorum sequentium quàm primi; si diuersis actionibus ageretur de singulorum annorum damnis. sed hoc, quia peccat contra iustitiam, & est efficax adhuc causa damni. Ergo in foro etiam interiore adhuc peccat; quia tenetur facere, quod probabile illum est posse facere. probabile autem est, illum tum tollere debere, vt proximi damnum impediat. quia communis hæc est sententia optimis fulta rationibus, vt ostendimus.

Septima. Si duo reges sic inter se paciscantur, vt columnâ seu turriculâ quâpiam stante erectâ; ipsi sibi mutuò auxilium ferant contra tertium regem aliquem: si tertius iste pacti gnarus, vt illi desinant ipsum bello infestare, turriculam illam vel columnam deiiciat, & demoliatur; non dicetur ille tertius propterea consentire in illorum fœdus, neque cum ipsis, vel eorum altero; qui fortasis illum admonuisset; pactum vel societatem inire. Igitur nec maleficiatus dicendus est cum malefico vel dæmone propterea societatem inire, quia destruit signum, quod illi depacti, vt à nocendo cesset dæmon. Nec quicquam habet verisimilitudinis quod respondent, etiam hunc tertium cum prioribus pactum inire; quia beneficium ab illis exspectat. Nec enim vsquam vel apud Iurisconsultos, vel apud Theologos, inuenias talem pacti vel societatis ineundæ formulam, aut genus. deinde destruendo turriculam illam, potius pactum prius inter duos initum soluitur, adimpleto termino; sic etiam remoto signo pactum dæmonis & Magi conditione sublatâ expirat. soluit ergo iste remouens pactum alienum, nec ipse nouum init.

Octaua. Si quis cum hoste foret pactus, vt suspēsâ de muro flammulâ candidâ, accurrat, & portam occupet, vrbéque potiatur: & tertius quispiam ciuium hoc resciscat: nónne tollere licebit, immò merebitur si fecerit? quis quæso illum proditoribus consentire dicat? rectè æstimantes iudicabunt, eum pacta conuenta eorum non stabiliuisse, neque approbasse, sed abominatum ea rescidisse. Cur igitur non eâdem ratione & iure, qui resciuit pactum dæmonis & malefici de ollâ in familiæ perniciem defossâ, poterit illam tollere, & tollendo censendus erit ab eorum pacto alienus? an cùm ille non consentiat proditioni, qui illam destruit; huic censendus consentire maleficio, qui illud destruit?

Denique vt semel finiam (tædet enim tam multas soli faces admouere) licet omnes conatus similes dæmonis impedire. si incantamentis aliquis dæmonem ad nocendum inuitaret, rectè faceret, qui murmuranti os pugno obturaret: si per scripturam & characteres id conaretur, laude dignus esset, qui dissiparet & conscinderet membranulas. cur non idem ius conceditur in signis positis, quæ similiter dæmonem ad nocendum pelliciunt? sicut ergo possum impedire, ne verbis vel characteribus Magus consequatur effectum à dæmone, potero etiam signi alterius destructione id ipsum perficere.

§. III. Restat respondeamus obiectionibus, quę, quòd multæ sunt, & prolixæ, cogent nos etiam, quàm vellemus, esse prolixiores.

Ad primam respondeo, non fieri sufficientem enumerationem partium. sanitas enim exspectatur à morali causâ, nempe ab amotione signi. sicut in exemplo proditorum (de quo egi in probatione 8.) liberatio non exspectatur à Deo, vel Sanctis, vel naturâ, vel proditoribus immediatè; sed à signi amotione. Sed vrgent, saltem mediatè exspectatur à proditoribus; ergo & sanitas hîc mediatè exspectatur à dæmone. Sed hoc est superstitiosum, quia est perinde facere, ac si dicas; præsta quod promisisti, pactus es amoto signo te cessaturum. ecce amoueo: teneris cessare. Respondeo, negando minorem, & eius probationem. immò perinde est facere, ac si diceres: pactum tuum primum cum malefico conuentum exstinguo; signum quod nocumento inferendo præstitisti comminuo, & perdo; non est quòd noceas, amplius nocere non teneris. Si pergant instare, saltem exspectat mediatè sanitatem à dæmone. Respondeo, exspectat, non à positiuâ aliquâ dæmonis actione, sed à priuatione actionis eius, siue à cessatione. non enim exspectat, vt dæmon aliquid faciat, sed vt desinat facere. ad faciendum alliciebatur signo, sperat illo sublato, non allectum ampliùs, desiturum nocere: vt amoto obiecto cōcupiscibili, quis vtplurimùm desinit concupiscere. Effectum ergo exspectat priuatiuum; quem à dæmone non est illicitum exspectare. alioqui non liceret exspectare dæmonis fugam ex obsesso, cessationem à tentatione, & similia, ad quæ piè vtimur aquæ lustralis aspersione, reliquiarúmque & agni Dei gestatione. Duntaxat ergo illicitum est, exspectare effectum priuatiuum à dæmone, vi alicuius pacti conuenti cum dæmone: quod hîc nullum est.

Ad secundam, negatur antecedens: ad probationem eius dico; si maleficus vnicum fecerat pactū; tollens, miscet se destructioni illius pacti, non conseruationi: quia destruendo signum, facit vt pactum cesset. si duo fecerat pacta, non immiscet se secundo, quia non petit, vt diabolus vi secundi pacti desinat; sed destruendo primum pactum, virtualiter (vt dici solet) etiam destruit secundum, de quo non cogitat. si vi secundi pacti vellet dæmonem cessare, valeret argumentum. Vide tertium notabile.

Ad tertiam, dico & antecedens, & probationē eius dissentire à vero. nam tollere signum, tantùm est protestari, quòd diabolus, qui Dei permissione, & non aliter, potest nocere, speretur non nociturus ampliùs, postquàm causa ad nocendum alliciens (nempe signi positio) cessauerit: item quòd

aliquando stet pactis conuentis, non quia sit verax aut fidelis, sed quia censet hoc sibi esse vtile ad homines decipiendos. sicut solent decoctores minus debitum exsoluere, vt in grandiori summâ creditoris simplicitate abutantur.

Ad quartam respondeo, Minorem falsam esse. non enim declinat ad Magos vt Magi sunt; sed vt sunt homines gnari eius rei, quæ vel adspectu vel auditu potuit resciri, & petitur ab iis, non vt ex magicâ operentur arte: sed vt id faciant, quod quiuis rusticus & idiota posset facere; saltem quod ipsi, sine vllo nouo cum dæmone pacto, possunt perficere, & perficere tenentur, ad commodum proximi. Potest ergo distingui maior. scriptura enim vetat declinare ad Magos; tanquàm ad Magos: non verò tanquàm ad alios homines, à quibus licitum auxilium quis exspectat.

Ad quintam respondeo, aliter timeri Deum solum, aliter timeri creaturas. Deus solus timeri debet; vt omnipotens & auctor omnium, & quem nemo potest impedire, nec voluntati eius resistere: creaturæ timentur, tanquàm quæ Dei permissione nocere valent; & quia malignæ sunt etiam interdum volunt: & sic Scriptura sacra non prohibet eas timeri. dæmon verò inter omnes creaturas hoc timore maximè timendus, quia & cunctis hominibus animantibúsque potentior est, & nobis maximè infestus, &, exigentibus peccatis nostris, sæpissimè permittitur à Deo nos grauiter lædere, vt constat de Iobo, maritis Saræ, Achab rege, & aliis. Nónne licet timere sicarios, latrones, calumniatores? nónne licet fugere à domo dæmonibus infestâ? cur talis fugit, nisi quia dæmones timet? tolle timorem, fugam sistet.

Ad sextam, negatur antecedens. impropria enim & falsa locutio est; amotio signi est signum, nô magìs certè quàm homicidij actio est homo. sicut enim homo erat ante occisionem; sic signum erat ante amotionem. nec iuuat comparatio illa Baptismi, nam nec ipsa aqua est Sacramentum, nec ipsa ablutio: sed Sacramentum fit, quando ad elementum, verbum cum actione accedit. ablutio materia proxima Sacramenti est, non Sacramentum. Dicas: saltem est aliquid Sacramenti, ergo & amotio est aliquid pacti. Respondeo, sicut ablutio non est aliquid Sacramenti, nisi abluens intendat baptizare: sic, nisi ponens vel tollens signum, intêdat ex condicto ponere vel tollere, nunquàm positio vel sublatio erunt aliquid pacti.

Ad septimá, negatur consequentia. idcirco enim desinit nocere signo sublato, non quia per hanc amotionem grauius vulnus infligit animæ tollentis: sed quia sperat vel maleficum in alium sortem (vt vocant) translaturum, cum nouo suo lucro; vel sic plures se sibi adiuncturum; videntes eum promissis stare. Prætereà esto hoc diabolus speraret, sæpè spes illum fallit, & vnde compendium exspectabat, dispendium patitur. Denique B. Leonis illa auctoritas parum aptè adducitur. cessatio enim à nocendo beneficium non est diaboli, sed Dei & hominis tollentis signum: sicut non est beneficium proditoris, quando ablato signo desistit à proditione peragendâ: neque qui tollit vllo modo dici potest hoc beneficium à proditore exspectare.

Ad octauá, Concessâ maiore, quæ verissima est, negatur minor. omninò enim hoc volût, quotquot nobiscum sentiunt; & quia hoc ex eorum doctrinâ sequebatur, ideò non dixerunt expressè. Neque enim putabant quenquam adeò moralium rerum fore rudem, vt negaret, primò ipsum maleficum, qui posuit teneri signum, quod nouit, tollere; si nequit aliter damnum impedire: sicut, qui diabolo inuocato verbis vel scriptis nocet, tenetur cessare ab hac inuocatione, non tantùm quia superstitiosa est inuocatio, sed etiam quia proximo perniciosa est. Nec vllo modo puto tolerabilem esse contrariam sententiam in praxi, nec absoluendum qui nollet cessare, vel signum tollere. sicut non est absoluendus, qui alicubi malleolos reposuisset, incendium sparsuros, nisi illos velit amouere. Eadem namque ratio est. sicut malleoli efficaciter sunt nocituri vi naturali; sic etiam signa hæc æquè efficaciter nocitura sunt vi morali, siue vi pacti conuenti. Neque hîc quærendum, quâ vi damnum inferendum, sed an inferendum: & æquè iniusta est illatio per vnam vim, atque per alteram. sicut malleolis inest vis ignea; sic censetur signis alligata vis siue actiuitas diaboli, multò promptior & fortior ad nocendum. Si verò tenetur maleficus tollere, quod posuit ex lege iustitiæ; tenebitur secundò alius qui positum resciuerit, id tollere, saltem ex lege charitatis.

Ad nonam respondeo, id, si fiat seruatis circunstantiis, quas requisiui [1], nec superstitiosè, nec impudenter; sed sapienter & honestè fieri, à Iudicibus etiam maximè timoratis. Victoria verò loquitur de expulsione dæmonis ex energumeno, quod non facit ad rem: vt nec totum argumentum, quia depilatio illa non est ablatio signi, cum pili non sint signa maleficij, sed latibula.

[1] supra li. 5.

Decimum argumentum. Multis peccat. primò, quòd contradicit sententiæ, quam eo nititur probare. Nam si defensores contrariæ sententiæ censent, non esse licitam amotionê vllam, vt eos sentire patet; ex argumento sequitur, dûtaxat aliquam esse illicitam, nempe destinatam huiusmodi dæmoniis eiiciendis: quia tales dæmones aliter eiici nequeunt. Si ergo eiici possent per amotionem, licita foret amotio. iam non ergo omnis amotio illicita foret. Sin verò dicant, se non contendere vniuersalem negationem; (nullam amotionem signi cum spe cessationis esse illicitam) sequitur non omnem amotionem huiusmodi esse superstitiosam; quod cæteris omnibus argumentis suis probare nitebantur. repugnat ergo hoc argumentum aliis omnibus, quia subuertit commune cæterorum fundamentum. Secúdò, sensus verborum Christi non est, non aliter eiici, sed non aliter rectè eiici efficaciter. Nam Apostoli non querebantur se vsos malis mediis, quod non est credendum; sed se eiicere non potuisse. conatus enim Apostolorum non fuerat illicitus, sed fuerat irritus. & hoc scire volebant; cur efficax non fuisset in hoc energumeno, quemadmodum solebat esse in cæteris. responsum illis, id accidisse, quòd orationem & ieiunium non adhibuissent; quæ talium dæmoniorum pessimorum, quorum inueterata possessio, generi expellendo necessaria ipsis erant. Tertiò, dæmon non exit ad signi amotionem, nisi quando erat ingressus ad signi positionem: quod Deus nonnunquàm permittit. Quando autem propter hominis peccata Deus permisit operâ malefici dæmonem ingredi; tunc licebit signum tollere, non secus ac in reliquis maleficiis. Quartò, plus probat argumentum, quàm opus sit; immò & illud (si valeret) nec exorcismis eiici licitè posse: si tantùm ieiunio & oratione tales licet eiicere. Denique non potest nobis constare, an ex hoc ge-

nere sit dæmon, an ex alio: ideò, durante hoc dubio, licebit signum amouere.

Ad 11. Dico exemplum illud S. Hilarionis, duntaxat probare, quòd, qui Hilarioni sanctitate & dono miraculorum sunt similes; aut quando alioquod scandali vel superstitionis augendæ subest periculum; debeant id facere, quod ad maiorem Dei gloriam tendit; vt est dæmonem oratione eiicere: non verò probat, quòd eo periculo cessante, aut quádo quis non est certus de dono miraculorum (vt hodiè certi nulli sunt, in his partibus, vbi fides propagata) non liceat illi vti remedio quod ad manum est, & experientiâ frequenti comprobatum nouit. Metuebat autem B. Hilarion, non, ne dæmon hoc pacto solitis incantationibus recederet, sed ne populo videretur iis recessisse: immò neque hoc simpliciter verebatur, sed alternatiuè; vel hoc, vel ne videretur ipse dictis diaboli fidem habuisse; qui negabat aliter se expelli posse, nisi signo priùs ablato. Quod falsum erat, vt B. Hilarion ostendit, & quia sponte ingressus, sponte remanebat; nec eum cogendi vim vllam magica illa signa obtinebant.

Ad 12. respondeo, verè hoc argumentum esse nullum, & ab auctoritate negatâ, non ab auctoritate negante. Nam si vel Hincmarus (cuius ille est Canon) vel alij Patres censuissent, hoc remedium esse illicitum, non fuissent contenti silentio prætermittere, quod vsu sciebant frequentissimum: sed disertè prohibuissent, vt solent similia. sic enim quia purgationes per monomachiam, per ferrum candens & similes, erant in frequenti vsu: ideò expressè illas prohibuerunt, summâque semper Ecclesiæ cura fuit, vsitatas superstitiones nominatim damnare. Inter licita verò remedia non meminerunt amotionis: quia de remediis Ecclesiasticis & diuinis agebant: istud autem est merè humanum remedium, & quod ipsa ratio ac natura vnumquemque docet. nam & bruta norunt abiicere & repellere, quæ noxia sibi nouêre.

Ad 13. respondeo, diabolum signis non esse alligatum naturaliter: sed moraliter ex hypothesi, quod vult stare pactis conuentis. Nec verum est semper illum posse nocere sine signis magicis, sæpè enim, immò ordinariè, Deus permittit illum multa facere per maleficos, & signa malefica: quæ non permittit illum immediatè facere [k]. Vnde non est absurdum existimare, quòd quando Deus illum permisit, mediante signo, nocere: non possit dæmon nocere signo destructo. quia Deus tum videtur permissionem suam sic limitasse. Non tamen hinc sequitur, Deum habere pactum cum dæmone, sicut nec Rex pactum haberet cum rebellibus, si iis non resisteret cum filio suo rebellionem mouentibus. præsumptio quidem aliqua hinc in foro, vt vocant, fori nasceretur: reuerà tamen pactum conuentum propterea nullum intercederet, sed permissio duntaxat & conniuentia probaretur.

k Vict. relect. de Magiâ, circa fin.

Ad vlt. respondeo. Negatur consequentia, quia nemo scit an Deus diabolo permiserit nocere post signum destructum: & quia possumus ex frequenti experientiâ colligere, vel Deum id ei non permisisse, vel saltem reliquisse eius arbitrio vt adhuc noceat, vel cesset nocere, si velit: ideò possumus hoc experiri, & signum amouere. Recurrendum quidem ad Deum; sed non propterea prohibita sunt remedia humana. Porrò ex his patet, quòd cùm signum amotum est, vtile etiam & licitum

A esse, illud comburere maximè igne benedicto, & in loco sacro: nam hæc loci & ignis circunstantia etiam dæmoni est odiosa & metuenda. Addit Zacharias Vicecomes [l], simul cum signo comburenda aliqua benedicta, vt ramos oliuarum, thus, hypericon, &c. quod mihi non probatur, vt superfluum, & de superstitione suspectum, cùm sufficiat signi amolitio & destructio.

l in artis exorcist. complemento, pag. 76.

SECTIO II.

De remediis naturalibus contra maleficia, §. 1.

MVlta de his more suo Grillandus [a], in cuius sententiâ quid vitandum, docebunt sequentia. Theologi quidam vim omnem adimunt naturalibus medicamentis: Medici plerique magnam nimis tribuunt; & quædam memorant, vt naturalia, quæ quibusdam queant esse suspecta. mihi pronunciandum vetus N. L. de multis. Non assentior iis, qui omnem omninò efficientiam rebus corporatis in dæmones tollunt; nec iis etiam, qui directam vllam vim naturalem in dæmones concedunt, vt videntur concedere Faius, Petrus Gregorius & alij [b]: sed iis assentior, qui secundariam & indirectam tantùm tribuunt, quæ sententia peritiorum Medicorum & Theologorum fuit, vt Paris [c]. Dionys. Carthusiani [d], Francisci Victoriæ [e], Zachariæ Vicecomitis [f], Lulli [g], Leuini Lemnij [h]; Francisci Valesij [i], Baptistæ Condronchi, Cæsalpini & aliorum mox citandorum: nulla enim naturalis corporeæ rei vis est, quæ dæmoni posit præualere, aut directè in illum aliquid agere; *cui nulla super terram potestas est, quæ comparetur: qui factus est, vt nullum timeat*, teste sacrâ Scripturâ [k]. Sed concurrente naturali, agente causâ supernaturali, Deo vel Angelo, agere res corporea potest in dæmonem, eúmque pellere & etiam cruciare: verùm tum agens primarium & directum, est supernaturalis illa causa; secundarium verò & indirectum est, corporeæ rei vis naturalis, illi à Deo initio creationis insita. Hoc ergo in sequentibus remediis semper ante oculos habendum, nec eorum vis vlteriùs extendenda. Adscribam autem illa, vt mihi colligenti occurrent. Lapidibus & herbis, vim aliquam tribuit canon dæmonium, 26. quæst. 7. Et sanè de multis mox subiungam. radices varias commêdat Iosephus, & in his baaras, sed modus euellendi, & alia quędam, quę addit, suspectam rem reddunt. Thapsia dæmones fugari scribit apostata fidei Amatus Lusitanus [m]. Plinius dæmonum ludibriis arcendis pæoniam commendat, sed nigram [n]. Veneficia depelli rhamni ramo ad valuas & fenestras posito, vt famâ celebre, scribit Dioscorides [o], confirmat Bionis exemplum, sed lauri additis foliis, apud Illustrium [p]. Verbascum valdè commendat botanographus Apuleius [q], Ouidius [r]:

------*Spinam, quâ tristes pellere posset*
A foribus noxas (hæc erat alba) dedit.

Moly seu rutam agrestem, multi ad hoc commendant, Homerus [s], Scholiastes [t], Plinius [u]. Scyllam in limine ianuæ suspensam Dioscorides laudat [x]: pellem capitis lupini affixam villæ valuis vel lupi rostrum Plinius [y]. Alyssum in domo appensum idem [z]. Alij (apud Códrochum) plurimas alias herbas; rutam Aristoteles [a]. Dioscorides & Plinius Hypericon, quod ideò vocant fugam dæmonum: verbenam, quam ideò herbam sanctam veteres dixêre, Dioscorides [b]. Herbę Paridis semê non minùs XX. diebus in pondere drachmæ quotidiè illitum,

a q. 2. à n. 3.

b Faius in Energum. Pet. Greg. in Syntag. Iur. Franc. Georg. in Problema. c li. de vniuers.
d in Tob. c. 8.
e relect. de Magiâ, q. 4.
f d. operis p. 1. tract. de rem. corp
g li. 2. de quinta essen.
h li. 2. de occult. nat. mirac.
i c. 28. sacræ Philosoph.
k Iobi 41. v. 24.

l lege li. 8. Antiq. c. 2. & li. 7. belli Iud. c. 23.
m in Dioscor. li. 4.
n li. 25. c. 4.
o libro 1. cap. 110.
p in eius vitâ.
q li. de virtutib. herb. c. 71.
r libro 6. Fastorum.
s in Odyss. x. & ibi Didymus.
t in Plutum Aristoph.
u li. 25. c. 4.
x libro 2. c. 168.
y li. 20. c. 9.
z li. 23. c. 4.
a Prob. l. 34.
b li. 4. c. 56.

c li.1.c.129. d Auctor lib simpl. 25.c.10 e li.21.c.2.

Pandectarius. Antirrhini seu Lychnis agriæ ad collum appensio, Matthiolus c, Artemisia d, Abrotanum Plinius e, Mythridatium, Scordites, Centaurium, Sabina, Palma Christi, Asteratticum, quæ & Bubonion, Aristolochia, Tussilago, Dioscoridi & recentioribus, & iisdem saluia, anethum, marrubium, fœniculum, chamæpytis, quæ & lua, cyclaminum, allium, ruta capraria, & cupressus. Quinetiam in humano sanguine vis aliqua naturalis indirecta inesse potest, vt menstruata muliere agros circumeunte noxia vermina necari censuêre Dardani sectatores apud Columellam. & Lud. Banairolus scribit f, si menstruo cruore domus alicuius postes inungantur, dæmoniacis Magorum artibus & insidiis aditū omnem præcludi: & apud Mich. Isselt. anno 1586. legitur, in Liuoniâ fuisse locum, vbi nimbis, tonitruis ac tempestatibus dæmonia truculenter grassabantur, nisi in lacum quendam innocuus infantulorum cruor à rusticis infunderetur. Posterius hoc apertè Satanicum; priori, aliquid physicum inesse potest, sed indirectè agens. Sed non iniucundum erit, si adscribam, ex Balduini Ronssæi venatione nonnulla, quæ vel carminis elegantiâ, vel raritate materiæ, queat curiosum lectorem delectare; &, si naturæ geni⁹ faueat, ægrū iuuare. De lupo cecinit:

f Ennead. muliebr. c.2.

Hist. continuationis Surij.

Nec rostrum virtute caret, nam munere quodam
Naturæ arcano depellit fascina dira;
Si priùs exuccum fuerit: mos hinc fuit olim
Antiquis villæ portis præfigere.
Quid? quòd dura cutis rigidâ ceruice reuulsâ
Tristia dicatur depellere fascina posse?
Restat adeps pinguis celebrem Saturnia Iuno
Quem fecit populis, dum vincla iugalia curat,
Et linit obductos vittis hoc vnguine postes,
Antè venit sponsus quàm optatæ ad limina sponsæ:
Hinc quondam iuuenes illi, innuptaque puellæ
Instituêre lusus festos atque annua festa:
Quòd lamiis, strygibúsque feris quoque sustulit ansam
Turbandi nouiter nuptos, noxámque ferendi,
Nomen & à facto sortita est Vnxia Iuno.
Quid referam cædes, aut quid data vulnera ferro?
Quidve cibis aliis dicam noua toxica mixta?
Dæmon homo est homini, sic nos vesana libido
Exagitans, semper trahit ad genus omne malorum:
Sic stryx dira oculos, & totos fascinat amens
Artus, ac lento consumit corpora tabo.
Horrendum facinus nimiùm, nil tale verentes,
Promeritósve homines violentæ obtrudere morti,
Et spoliare bonis, sed magni rector Olympi
Antidotos homines docuit. Nam frontis hyenæ
Noctiuagæ pellem perhibent arcere verenda,
Fascina si gestet quisquam, tacitúsve reseruet,
Stercora quæ reicit violenta & morte perempta,
Ossáque creduntur magicas depellere fraudes.
Et confert catuli nigri tinxisse cruore
Interiora domus, murósque obducere rubro
Incrustamento, vel fel suspendere tignis.
Lichenes tumidos celeris dromadæ & resecare
Conuenit, & siccos seruare cubilibus amplis,
Quod strygibus fraudes adimant, & fascina pellant.
Atque oculus dexter mustelæ includitur auro,
Post teneris digitis aptatus, reddere tutos
Dicitur à diris Lamiis strygibúsque ligatos.
Creditur à multis torui seruata leonis
Pars caudæ prodesse viris, quos fascina vexant.
Fertur quòd simili vi polleat vngula pardi.

Plinius li. 20. c. 9.

Hæc de hyena sunt superstitiosa propter conditiones requisitas, licèt præscribat Plinius 28.c.8.

Idem Ronssæus g, conatur ostendere, cur asini syluestris seu onagri, nec non domestici, nullâ ni-

g Epist. 22.

A gredine asperli, vngula ad effascinationem faciat; idque tribuit salaci animalis eius naturæ, & ad illud maleficium restringendum censet, quo viri velut ligati ad Venerem inutiles redduntur. contra hoc maleficium hyenæ neruos in vino cum thure potos præscribit Plinius h, item rubetæ ossiculum in potu additum i, & Lentopodij radicem appensam Dioscorides k. Q. Sammonicus Serenus l:

h d.c.8. i li.32.c.5. k li.4.c.126. l Medicinæ, c. 58.

Præterea si fortè premit strix atra puellos
Virosa immulgens exsertis vbera labris:
Alitia præcepit tundi sententia Vecti,
Qui veteri claras expressit more Togatas.

Euonymus m docet, confectionem electuarij ex argenti viui pulueribus conficiendi, quod fascino B aduersetur. Marbodæus Gallus n multa de lapidibus differens, inter cætera, de ADAMANTE:

m in Thesauro medico, c. de solidis quib. &c. n in Dactylotheca.

Et noctis lemures, & somnia vana repellit.

Thetel Iudæus o, eandem vim tribuit Chrysolitho mulieris figurâ naturaliter formato: sed & Marbodæus, de eodem:

o libro de sculpturis.

Esse phylacterium fixus perhibetur in auro
Contra nocturnos fortis tutela timores,
Pertusus setis si traiiciatur aselli,
Dæmonas exterret, & eos agitare putatur,
Traiectum læuo decet hunc gestare lacerto.

Quid corallium?

Vmbras dæmonicas, & Thessala monstra repellit.

Quid gagates?

Item dæmonibus contrarius esse putatur,
C *Vincit præstigias, & carmina dira resoluit.*

Contra maleficos omnes morbos prodesse tradunt Dioscorides p, Plinius q, & Mesue ad hoc laudat oleū quoddā ex Gagate, quod sacrū vocant.

p li.5.c.103. q li.25.c.10.

Quid iaspis?

Et, sicut perhibent, phantasmata noxia pellit.

Quid onyx?

Insomnes lemures, & tristia cuncta repellit.

Sic vulgò legitur, sed sensum membranæ contrarium exhibent:

In somno lemures, & tristia cuncta figurat.

Sanè maleficam eius vim ipsemet indicat Marbodæus r, cùm scribit præsente Sardio Onycem nocere non posse. de ætite, & smaragdo Condronchus idem probat. Georgius Villichius s de cameleonte:

r c. de Sardio. s in παντοπωλίῳ.

D *Cameleontis hepar tostum nicromantica pellit*
Appensum collo. De asino:
Infantum cunas pellis villosa defendit.
Horrificó que metus pellit & ista simul.

In Nili flumine lapillum inueniri, qui quàm primùm energumeni naribus apponitur, dæmonem extrahat, ex Thrasyllo scribit Stobæus.

Marcellus Empiricus t potionem præscribit contra cuncta in cibo & potu sumpta maleficia; quæ ab illo peti potest contra equorum fascinationes, quasdam suffumigationes præscribit Renatus Vegetius u. Sanè suffitibus dæmones expelli de corporibus, censuêre Iudei & Gentiles; teste Iu- E stino Martyre x, & Thargum Chaldæum y. De hyperici suffitu id testantur Lullus z, & Matthiolus a, & factitant nostri exorcistæ, teste Mengo b, & qui modos compositionésque describit Zacharias Vicecomes c; cætera à reliquis, qui Æsculapidarum de gente, nos medicinam corporum non profitemur. Animarum Medici vtinam simus, summi illius archiatri, qui viuificat mortuos, idonea instrumenta. Theologis placuit, estque verissimum, corporeas res in naturam intellectualem &

t li. de medicinâ c.20. u li.3. Veterinariæ.c.74. x contra Tryphon. y Cantic.4. v. 6. z li.2. de quintâ essent. a in Dioscoriden b Flagel. dæmo. ex.4.& 6. c complem. ar. exorc. p.

im mor

immortalem, qualis est dæmonum, nihil posse. quare censent cum Angelo [d], lapides, herbas, particulas animantium, & alias medicinas directè & proximè nihil in dæmones operari; indirectè tamen & mediatè iuuare contra eius conatus maleficos, eò quòd impediunt vel auferunt dispositiones illas, quibus dæmon vsus fuit; ob naturalem habitum corporis illius quem vexat, vel saltem inuitatus aut aditus ratione influxus astrorum, vt de Lunatico Euangelico Origenes & Hieronymus censuere [e], vel ratione complexionis atrabiliariæ, & similium causarum. consideratio ista dispositionum vel amicarum, vel odiosarum dæmoni (odiosæ fuere in his duabus Iosephi & Tobiæ narrationibus) magis consentanea est philosophiæ, quàm quod Drusus opinatur dæmonem fugatum duntaxat ratione symboli & significationis per hepar & cor illud repræsentati. si dæmon duntaxat vsus fuit efficacitate agentis naturalis, nec de suo addidit malitiæ aliquid artificiosâ cômixtione, vel industriâ sibi notâ, & hominibus incognitâ, vel fracturâ & continui solutione, vel detorsione occultâ; tunc posset fieri, vt totum maleficium naturalibus, quæ Medicorum ars approbat, remediis tolleretur. Sic interpretor sententiam Richardi Mediauillani, qui censet maleficium naturalibus remediis aliquando in totum superari posse [f]. Si verò quid huiusmodi immiscuit (vt solet) remedia hæc naturalia ex parte poterunt iuuare, in totum iuuare non poterunt. ratio diuersitatis est, quia priore casu poterunt illæ dispositiones in totum tolli, quibus dæmon vtebatur: posteriore possunt ex parte tantùm tolli, vel ad tempus impediri, & sic etiam actio dæmonis priore casu in totum tollitur, posteriore remittitur duntaxat, & ad tempus impeditur. Deinde dæmon, etiamsi vsus sit solis venenis naturalibus, solet nonnunquam, vt potest, vim remediorum naturalium debilitare, & impedire, quando Deus permittit: rarò etiam Medici possunt coniicere, quibus mediis naturalibus ille ad nocendum sit vsus: ita fit, vt rarò, immò vix vnquàm, maleficia naturalibus remediis penitùs tollantur. Hæc causa est, cur plerique Doctores communiter negarint, morbos ex maleficio naturalibus remediis tolli; sed communiter affirment à Magis alio maleficio sanari [g]. Et propter hanc disquisitionum alterationem canones permittunt energumenis lapides vel herbas portare, absque incantatione [h]. Propterea etiam in adhibendis naturalibus remediis hoc obseruandum, vt consideretur, an contra dispositiones, quibus dæmon gaudet, & vti consueuit, in hominibus lædendis vexandísque, virium aliquid obtineant: quòd si deprehendatur (vt constat de pæoniæ radice, rutâ, & musicâ, & callionymi piscis iecinore) tum iudicandum, iis citra superstitionem vti licere. Vide quæ de his non omninò indiligenter dicta supra [i]. Sed quia post priorem editionem quædam didici in libris Hippocratidarum, ea nunc exhibebo publicæ omnium vtilitati.

Naturalia hæc remedia vel pertinent ad morbi indagationem, vtrùm sit maleficus néc ne: & vocatur hæc pars, de signis seu indiciis: vel pertinet ad morbi sanationem, & nuncupatur propriè, de remediis. ideò nobis de vtraque agendum.

Priorem, quæ ad indicia spectat, ex parte discutiunt exorcistæ quidam, sed plenius Medici. Exorcistarum indicia proponit liber sacerdotalis Sammarini. Medicorum Baptista Condronchus.

A Sammarinus [k] sic scribit: *De signis quibus aliquis cognoscitur esse dæmoniacum, legitur, quod si quis non potest continuare esum carnis œd næ per dies triginta, quod tal... dicatur dæmonia...*] Hæreo. nam hoc indicium probum ad epilepticorum affectionem detegendam, non verò energumenorum, qui plerique epileptici non sunt. Addit; *Aliqui dæmoniaci habent oculos terribiles, & dæmones membra eorum & corpus destruunt miserabiliter, & interficiunt, nisi citò eis subueniatur. Aliqui fingunt se esse fatuos, & semper augentur. Sed discooperiuntur, & cognoscuntur, si nolunt dicere Psalmum,* Miserere mei Deus, *&*, Qui habitat, *aut Euangelium S.* Ioannis, In principio erat verbum, *& similia sancta. Est etiam magnum signum, quando loquuntur sermonem alienum à*

B *patriâ suâ, si non fuerunt extra patriam* (clariùs diceret, quem ante morbum non didicerant) *& quando personæ illiteratæ idiotæ loquuntur liberaliter & congruenter, aut etiam cantant musicaliter, aut quando dicunt aliquid, quod ipsæ nunquam dicere sciuissent. Aliqui etiam dæmoniaci sunt muti & stupidi. Aliud quoque signum est, quod eis superueniant terrores, & citò recedunt. Potissimum autem cognoscitur quis esse dæmoniacus, si quando leguntur exorcismi, conturbatur: & hoc signum est præsentis diaboli.*

Cætera signa etiam ante coniurationem seruiunt, hoc vltimum inter coniurandum, quo tempore alia quoque animaduertenda, vt idem scribit [l]. Quando Sacerdos ponit manum super caput

C energumeni, tunc aliqui *sentiunt sub manu rem frigidissimam, tanquam glaciem. Aliquibus descendit ventus per humeros & renes, qui est frigidissimus. Aliquibus caput in immensum aggrauatur. Aliquibus cerebrum constringitur, & perforatur; sicut si gladio percuteretur. Aliquibus inflammatur caput & facies, & aliquando tota persona, ac si esset vapor ignis. Aliquibus febris immensa cum dolore capitis euenit, & totum corpus extenuatur & tangitur: sed omnia ista accidentia parum durant, quia coniuratio tollit dæmonis vigorem. Aliquibus constringitur guttur, adeo quòd videntur strangulari, aliquibus ad orificium stomachi mouetur quædam res ad modum pilæ, ac si essent vermes, ac formicæ, aut ranæ: quibusdam accidit vomitus*

D *magnus stomachi. Aliquibus maxima tortura in visceribus: nonnullis venter vehementer inflatur. Quibusdam constringitur cor, ac si intolerabiliter feriretur. Ostenditur etiam dæmon in aliquâ corporis parte palpitando, sicut piscis, aut in modum formicarum. Aliquando pertransit à capite vsque ad digitos pedum, sicut ventus, & è contra. Vltra ista signa, complura alia practicando videbis, quia diuersi dæmones faciunt diuersa signa.*

Quoad signa, quibus quis aliter dignoscitur esse maleficio læsus, hæc scribit [m]: *Aliqui maleficiati habent colorem faciei cedrinum, aliqui oculos constrictos, & omnia eorum membra videntur ligata: & habent humeros desiccos. Duo autem potissima signa sunt, constrictio cordis, & oris stomachalis, & quando videtur eis quod habent vnum bolum super stomachum. Aliqui habent puncturas in corde, tanquam si acubus esset punctum. Aliqui videntur sibi cor corrodi. Aliqui habent magnum dolorem in corde aut renibus: & videtur eis, quod talia membra à canibus lacerentur. Aliquibus videtur bolus in gutture ascendens, & descendens. Quibusdam ligata est vena generationis. Aliqui habent stomachum ita dispositum, quod emittunt per vomitum quicquid comedunt & bibunt* (hoc signum leuissimum est, & nullum nisi

d ... Sotho, super no, quæst. 6.

e Origen. in Matth. 17. tract. 3. Hier. c. 4.

f in 2. d. 3. quæst. 8.

g sic Albertus Magn. in Luc. c. 9. Paulus Burgens. in 1. Reg. c. 16. Pelbertus, Guilh. Paris. Angel. quos citans sequitur Binsf. pa. 1. dub. 3. & Grilla. q. 2. n. 4 & 5.

h c. vlt. 26. q. 7.

i lib. 2. q. 10. sect. 3. § 2.

k 1. p. Sacerdotal. tract. de exorcis. c. 3.

l cap. 6.

m c. 4.

§ 2. De signis & indiciis maleficiati morbi.

alia accedant.) *Aliquibus per ventrem discurrit ventus frigidissimus, aut tanquam flamma ignis. Aliquibus signum est ex indigestione cibi, & potissimum quando medicinæ applicatæ nihil prosunt infirmo. Aliquibus est circa collum continua pulsatio, quæ videtur tremorem inferre.*] His plura ponit Zacharias Viecomes [n]; ad scribam verba, in vsum pauperiorum libris carentium. Dæmoniaci simpliciter signa sunt, *primum, linguam nigram & tumidam multoties Dæmoniacus de ore, multoties cōtra naturam profert: inflatur guttur, vel distringitur anguste, ita vt videatur velle strangulari, sed tamen in suum pristinum statum redit. Secundum, plorant dæmoniaci, nescientes quid plorent. Tertium, cum irâ & contentione respondent interrogantibus. Quartum, quandoque etiam coacti vt loquantur, nolunt loqui. Quintum, claudunt dentes, & nolunt comedere. Sextum, homines odio prosequuntur. Septimum, multa dicunt, ex quibus minimè dignoscitur, quid velint innuere. Octauum, opprimuntur sopore graui. Nonum, remanent tanquam sensibus destituti. Decimum, seipsos pugnis percutiunt, & vestes lacerant, & capillos. Vndecimum, Terribiles habent oculos & horribiles. Duodecimum, Terrore repentino afficiuntur, & confestim terror ille recedit. Decimumtertium, diuersorum animalium voces imitantur, & sic audiuntur rugitus leonum, balatus ouium, boum mugitus, latratus canum, porcorum grunnitus, & similium. Decimumquartum, strident dentibus & spumant, & signa alia ostendunt tanquam canes rabidi. Decimumquintum, multoties exponunt se præcipitiis. Decimumsextum, discurrit aliquando per eorum corpora, igneus vel glacialis vapor. Decimūseptimum, sentiunt per corpus signa; tanquam formicas discurrentes, ranas saltantes, viperas, serpentes, pisces natantes, muscas volantes, & similia. Decimumoctauum, varia præter naturam vident & audiunt. Decimumnonum, sentiunt sub manu sacra capiti superposita, vel ex sacrâ lectione quid frigidissimum, vel calidissimum, vel graue. Vigesimum, clamant cùm aliquas Sanctorum reliquias capiti superponis, etiam occultè, & dicunt, auferte istas à me, quoniam malè olent, vel sunt nimis graues: aut efflant, aut circumuoluunt caput, aut ipsas reliquias proiicere student, aut contra ministrum & astantes se iratos ostendunt, & similia. Vigesimumprimum, omnia spiritualia odio habent, à facie Sacerdotum, & præcipuè Exorcistarum fugiunt: in Ecclesiam ingredi nolunt: &, si ingrediantur, ab eâ statim fugere procurant: vel coronæ, vel spiritualium librorum tædet: cuncta benedicta, Sanctorumque imagines, & maximè Crucifixi, nolunt inspicere, nec deosculari: immò proiiciunt, & in hæc omnia conspuunt. Vigesimumsecundum, sacra verba proferre negligunt, qualia sunt,* Miserere mei Deus: Qui habitas in adiutorio Altissimi: Magnificat anima mea Dominum: In principio erat verbum, *& similia. Et si ea pronunciauerint, balbutire student vel verba corrumpunt, tædium graue demonstrant; tandem ea perficere non possunt, ita vt palàm se dæmoniacos ostendant. Vigesimumtertium, sentiunt in aliquâ corporis sui parte dolorem, & si super eum signum sanctæ Crucis feceris, statim per corporis membra fugiet: sed si eidem dolori locum præcisum assignaueris, in ea corporis parte, in quâ volueris, signo sanctæ † crucis patientiâ & perseuerantiâ arctabis.* 24. *Cùm super dæmoniacos Euangelia, Passionem* Iesv-Christi, *coniurationes, & similia legeris, conturbabuntur, sensus occupabunt, intolerabiles etiam in illis anxietates, ac inflationes, vel guttas sudoris defluentes conspicies. Insuper stridores ad cœlum vsque mittent, prosternent se, ac similia facient. Vigesimumquintum,* cùm audieris idiotas & ignaros literarum, interpretari difficilia, aliorum manifestare secreta, pulsare, vel musicaliter canere, aliqua prædicere, loqui variis linguis, & (vt verbo concludam) supernatura dia facere, absque dubio signum erit diabolicæ præsentiæ.*] Animaduertendum tamen, quòd supradicta signa omnia possunt etiam concurrere in dæmoniaco maleficiato, & quædam, maximè priora, in simpliciter maleficiato; de quo mox quindecim signa idem Zacharias ponit.

n complem. exorcistic. art. p.1. doctrinâ 5.

Verùm ista & alia longè exactiùs collecta, & experientiâ cōperta fuerunt a Condroncho [o], qui docet signa hæc vel communia esse cunctis maleficiis, vel peculiaria quibusdam. Communia ducit à causa morbi, & à concomitantibus morbum. Signa à causâ tradit, vt si morbus cœperit ex intensissimo alicuius amore, vel irrationali seu iniquo in aliquem odio, si ex maledictis vel minis alicuius malefici, si instrumenta maleficij sunt inuenta, qualia nos multa commemorauimus, & refert Andreas Cæsalpinus [p]. A concomitantibus morbum sunt paroxysmi, & remedia iuuantia vel lædentia: & communia signa sunt: primò, quòd morbi maleficio illati ægerrimè cognoscuntur, ita vt medici in iis hæsitent, & ambigui huc illuc animo agitentur, nec certi quidquam de illis audeant proferre. Secundò, quòd remediis ex arte adhibitis, morbus se non remittat, sed potiùs exasperetur & augeatur. Tertiò, quòd more naturalium morborum, non crescat paulatim; sed frequenter statim ab initio, nullis peccantibus humoribus in causâ existentibus, cum grauissimis symptomatibus & doloribus se morbus prodat. Quartò, quòd valdè inconstans sit morbus, & licèt periodicorum naturam referat, rarò tamen periodos seruet: & licèt similis videatur naturalibus morbis, in multis tamen discrepet. Quintò, multoties, licèt ægrotans grauissimè doleat, in quâ tamen parte doleat, nequeat referre. Sextò, interdum ægri suspiria (quæ luctuosa vocant) absque manifestâ causâ emittunt. Septimò, aliquibus appetitus reiicitur, aliqui cibos reuomunt, & ventriculum ita malè affectum habent, vt & sæpius astrictione laborent, vel etiam pondus in ipso quoddam, quin & rem aliquam per œsophagum modò ascendere, modò descendere percipiant; &, si in superiorem partem delatum deglutire conentur, omnem operam ludant, re ipsa mox sponte desiliente. Octauò, in regione cordis punctorium dolorem percipiunt; adeò vt ipsum aliquando lacerari asserant. Nonò, in quibusdam circa collum arteriæ manifestè pulsare, & quasi tremere deprehenduntur. Decimò, alij fauo colli seu renum dolore cruciantur, vel circa ventrem inferiorem torsiones acerbissimas, & sæpè flatum quendam frigidissimum per ventrem permeantem, & citò redeuntem, vel vaporem vti flammam ignis calidissimum, simili modo illos infestantem percipiunt. Vndecimò, quidam ad Venerem impotentes redduntur. Duodecimò, consueuère quidam leuibus sudoribus, præcipuè circa noctem, corripi, quamuis tempore & aurâ frigidiore. Decimotertiò, alij videntur habere particulas corporis veluti nexibus deligatas. Decimoquartò, morbi, quibus laborant veneficio læsi, sunt vt plurimùm totius corporis quædam extenuatio, & macies, & virium imbecillitas, cum summo languore, mentis stupiditas quædam, varia melancholica deliria, diuersa

o lib. 3. de morb. venef. c. 13.

p de inuestigat. dæmonū, c. 22.

A febrium genera medicis multùm negotij exhibẽt;motus quidam conuulsiui, vnde epileptici videantur;membrorum quædam rigiditas speciem conuulsionis præ se ferens. aliquando omnes capitis partes tumefiunt,aut talem circa totum corpus lassitudinem percipiunt,vt vix vllo pacto mouere se possint.Plerunque tota cutis,sed vtplurimum faciei,flauo seu cinereo colore suffunditur. Aliqui habent oculorum palpebras ita adstrictas, vt eas vix aperire possint: oculi sunt perlucidi & transparentes, sicut cercopithecorum. Nonnunquàm quædam spectra vel nubeculam inspicere videntur,& nonnulli toruè intuentur. Decimoquintò,cognoscuntur experimentis quibusdã. Nã veneficio affecti faciem Sacerdotis vix adspicere valent, nec oculis intentis vllo modo.album oculorum variis modis mutatur. B Ægrotantes, cùm instrumenta comburuntur,solent in deterius mutari,vel noxã quandam recipere maiorem vel minorem pro ratione leuioris vel sæuioris veneficij, ita vt quandoque formidabiles clamores & mugitus cogantur emittere: quòd si nullam mutationem,vel læsionem percipiant, erit de salute ægri benè sperandum,paruo negotio nouæ valetudini restituendum.

Adde,si fortè veneficus ad visendum ægrotum accedat,statim infirmus ingẽti molestiã afficitur, aliquo terrore seu tremore corripitur; si sit puer, statim plorat,oculi ad fuscum colorem mutantur, C vel alia notatu digna in ægrotis mutatio obseruatur.Denique quando pro curatione morbi, quædam linimenta sacra ad oculos,aures,frontem,& quasdam alias partes Sacerdos adhibet,si in partibus illis sudor,vel aliqua alia mutatio appareat,signum est veneficij.

His subdit Condronchus, non esse necesse vt omnia hæc signa in ægro inueniantur, sed sufficere si aliqua, pro diuersitate morbi seu maleficij.

Hæc communia;peculiaria verò possessionis dæmonum maleficio inducta signa esse difficilia cognitu, quãdo dæmõ maleficio immissus immiscet se substãtiæ alicui immundæ aliunde in corpus ægri intromissæ,vel ex propriis ægri humoribus D genitæ:nam quandiu hæc substãtia in aliqua corporis parte latitat;sæpè,præter illius particulæ affectum naturalem functiones lædentem, nihil aliud se manifestat.Plerisque tamen horum prauæ sunt imaginationes,præcipuè in somnis, quæ dæmonem produnt:quod tamen indicium solũ non sufficit, quoniam hæc eadem sæpe melancholicis accidere consueuerunt.

Verùm spiritu locum mutante quem priùs insedit,res paulò clariùs deprehendetur. primò, si, tanquàm animatum quid, corpus res illa perambulet:ita vt obsessi sentiãt sibi veluti formicas sub cute reptantes.secundò,si partes, quas petit, quãdam palpitatione commouet. tertiò, si puncturis E quibusdam molestiam grauem infert.quartò, si velut flatus a capite ad pedes descendit,& iterum a pedibus ad caput ascendens resilit.quintò, si vesicula in lingua excitetur, quæ confestim euanescat:vel plures appareant minutis granulis similes, ex quibus etiam multitudo inhabitantium spirituum arguitur.sextò,si ad gulam duntaxat ascendens,eam tumefaciat, & siccam tussiculam excitet.septimò, si linguam petens, aut contorquens, inflat,vel impellit ad loquendum non obsessi,sed dæmonis ipsius conceptus;vel si ingenti oris hiatu linguam exerat.octauò,si in dorso sensum præbeat aquæ frigidissimæ, quasi confertim per dorsum defusæ, & sursum ac deorsum percurrentis. nonò,certiora adhuc signa sunt,quãdo alienis ægro incognitis linguis loquuntur, vel alios talia loquẽtes intelligunt;vel cùm rudes sint,de arduis & sublimibus quæstionibus disserunt; vel renunciant occulta,aut iampridem oblita,futura,vel arcana conscientiæ,vt peccata imaginationésve assistentium;vel eos conuiciis sine causa proscindũt: aut ita furiis agitantur,vt à multis validis hominibus nequeant ligari vel coërceri. Quidam etiam cùm à defatigatione vexationis conquiescũt,narrant se vocem quidem dæmonis intra ipsos loquentis sentire,sed sententiam verborum percipere non posse, vtpote quibus mentis functio sic quasi ligata.Alij si interrogentur,quid egerint, vel dixerint,fatentur se nihil eorũ posteà meminisse. Quidam censent signum esse indubitatum & inseparabile,cùm ægri arceantur à diuino cultu, ita vt nullatenus aquâ benedictâ seipsos aspergere, neque audire,neque proferre diuina verba queãt: si verò vi adigantur cærimonias Ecclesiæ peragere,vel diuinis officiis,ac potissimùm sanctissimo altaris sacrificio interesse, tunc vehementiùs lõgè vexantur,& iidem cùm mente constant,testantur optare se quidem hæc omnia facere,& interesse,& sacrarum rerum auxiliũ desiderare, sed esse quiddam in ipsis,quod magnoperè impediat.Sunt denique,qui propter incontinentiam dæmoni omninò parent,& ideò vexari quidem desinunt, sed ministri fiunt,& patratores multorum facinorũ. Quinetiam sunt,qui sic ad desperationem aliquãdo inducuntur,vt nonnunquàm sibi ipsis manum inferant.Decimò,prætermitto effectus,qui pro signis esse possunt; qui in sacrâ Scripturâ habentur,vt cunctis notos;nempe quòd aliquando ægri fiant lunatici, muti,surdi,cæci,strideant dentibus, illidantur in terram,exarescant, discurrant nudi, se & alios lacerent,habitent in sepulchris, proiiciantur in aquam vel ignem, & alias grauissimas incurabiles affectiones perpetiantur.

Vndecimò, ad deprehendendum vtrùm æger sit energumenus,solent facere sequentia: schedulam aliquam sacra Dei verba continentem, reliquias Sanctorum,vel agnum cereum benedictum, vel quid aliud sacratum latenter ægro applicant. Sacerdos capiti energumeni manum & stolã imponit,sacra profert verba:ad ea æger tremere & horrere incipit,& præ dolore multos motus incõditos edere,multaque inusitata & dicere,& facere. Si dæmon caput petierit,grauantur & punguntur acriùs in capite, vel caput vnà cum facie rubore & calore quodam igneo perfunditur;si oculos petiit,eos distorquet;si dorsum,conuulsiones membrorum,antrorsum & retrorsum adducit;aliquãdo toto corpore rigentes & inflexibiles adeò reddit,vt nulla vi allata flecti possint; aliquando velut mortui corruunt, ac si laborarent tertia epilepsiæ specie,aurâ quâdam in caput irruente, & ad imperium Sacerdotis eleuantur aurâ remeãte vnde discessit.Si fauces petat, adeò constringuntur, vt strangulari videantur. Si in partes nobiliores feratur,vt prope cor aut pulmonem,anhelationes, palpitationes ac syncopas excitat. Ad ventriculũ si tendat,mouet singultus ac vomitus,vt aliquãdo cibum assumere nequeãt,vel assumptum continere:notum eiusdem rei ad instar paruæ pilæ circa os ventriculi,necnon rugitus & alias voces abso-

nas excitat, & circa præcordia torsiones vel flatus. Cognoscuntur etiam aliquando quibusdam suffitibus ex sulphure, aut aliis rebus fortis odoris (de quibus posteà.) Sunt qui scribant eos odore rosarum adeò offendi, vt ne cogi quidem possint iuxta rosarium transire. Interrogandi quoque sunt ægri, num illis dæmon ante obsessionem in aliqua formâ se conspiciendum præbuerit? Etenim *antequam* (ait Sammarinus [q]) *diabolus humana corpora ingrediatur, quasi semper, primo apparet eis in effigie alicuius hominis, qui malâ morte est defunctus, aut repræsentat aliquem suum consanguineum: aut apparet illi in effigie alicuius animalis terribilis, vel horribilis. & si videtur quòd subitò dispareat, ingreditur tamen subitò in eum. & hoc vtplurimum accidit in nocte, & in locis opacis & obscuris. Aliqui etiam intrant per os & nares in modum venti aut per modum vnius muris. Aliquibus etiam dormientibus dæmones tale somnium immiserunt: quòd videlicet eis videbatur, quod dæmon post eos currebat, qui euigilantes sunt inuenti cum talibus signis dæmoniacorum. Aliquando etiam ingrediuntur, percutiendo collum aut alia membra eorum.*] & hæc eadem aliis verbis tradit Condronchus [r].

q d p. 2 de exorc. in princ.

r d. loco.

§. 3. Posteriorem partem, quæ de remediis est naturalibus, ab iis petere cogor quorum hæc professio est, Medicos dico. Inter quos primo loco occurrit Condronchus, qui quædam priùs communia contra omne maleficium proponit, posteà ad peculiaria quædam descendit. Principiò (vt eius dicta summatim comprehendam) docet quosdam præscribere vomitoria, balnea, linimenta, suffumigia, & similia: sed in his facilè offendi, & periculum ægris creari, nisi nonnulla obseruentur, quæ exsequitur sigillatim. Nam de vomitoriis agens [s], præ ceteris cõmendat florum genistæ drachmas duas in decocto quodam sumptas, vel seminis lathyris decem duodecimve grana à putaminibus delibrata, tusáque, & in ouo sorbili deuorata. Vel hellebori albi quantitatem non maiorem drachmâ, decoctam vsque ad medietatem fermè, quæ omnia præparandi modum docet ibidem.

s libro 4. c. 4.

De balneo disserit [t], & ostendit vsum eius non rarò noxium esse, nec adhibendum, nisi seruatis seruandis, quæ illic exsequitur.

t cap. 4.

De suffumigatione agit [u], & hanc docet non adhibendam, nisi caput & corpus antè expurgatum fuerit; & non nisi tempore matutino, quando ventriculus à cibo vacuus est. laudat suffimentum Berenices, quod Aëtius immundos spiritus ex quorundam sententiâ scribit arcere [x].

u cap. 6.

x Serm. 13. c. 176.

De linimentis disserit [y], & ea videtur habere pro tutiore remedio, quàm suffitum, balnea, aut vomitoria. Denique [z] disputat de simplicibus, ac nonnullis compositis medicamentis, suâ facultate veneficium curantibus, eorúmque qualitates explicat, quæ nos hac ipsâ sectione iam recensuimus.

y cap. 8.

z cap. 9.

Circa hæc alexipharmaca non est contemnendum, quod Andræas Cæsalpinus [a] admonuit his verbis; *Quoniam quæ vehementer excedunt in qualitatibus (frigori, caloréque) corporis nostri sunt corruptiua, non minus quàm venenata: ideo ea, elegerunt Medici aduersus venefica, quæ aliquam partem haberent naturæ nostræ familiarem, quâ corpora nostra tuerentur, dum venena depellerent. Quæ huiusmodi facultatem habere comperta sunt, amuleta & alexipharmaca appellata, vt totius substantiæ proprietate id consecuta plurima per experientiam inuenta, & longo vsu confirmata. Ex his autem ea maximè opportuna sunt censenda, quæ spirituosam & multam efflant huiusmodi vim: tum quia intimius penetrant, tum quia cum spiritibus conueniunt. Sic enim & permulceri, atque eos alterare possunt aut pellere.*] in quibus verbis quædam inuolutius dicta. Nam non omnia alexipharmaca totius substantiæ proprietate veneficio repugnant. nec etiam credendum, quæ magis spirituosa sunt, idcirco magis cum spiritibus (hoc est, dæmonibus, nam de his loqui docent sequentia) conuenire. quòd enim pellantur illis, potius argumento est pugnare cum spiritibus illis. Nec dæmonum ista expulsio directè fit physicâ operatione in ipsum spiritum agente, vt & ego iam ostendi, & de hac re disputans Baptista Condronchus [b] eruditè explicuit, cuius summatim hæc est sententia: pharmaca huiusmodi antidæmonica efficacitatem nonnullam habere contra maleficia & ipsos dæmones, etiam vsque ad eorum expulsionem. Sed non conuenire Medicos in reddendâ modi ratione. Quatuor enim modos solere adferri. Primus etsi res sensibiles, vt fumus, herbæ, &c. suâ virtute nequeant vexationem à dæmone homini illatam repellere, mitiorem tamẽ ac leniorem posse reddere: ita vt si molestia, quæ à dæmone infertur, sit parua ac leuis, eam penitùs res exteriores queant auferre (intellige, si noxa duntaxat à causis naturalibus, quibus solis dæmon vsus, profluxerit) non in dæmonem, sed in dæmoniacum agendo; eo ipso quòd ex rebus illis adhibitis, opposita dispositio introducatur illi quam dæmon expetit, aut indidit [c]. Secundus, quòd quæcunque fiunt circa corpora obsessa, dæmones accipiunt vt facta & vergentia in ipsorum despectum ac ludibrium, maximè si sint irrisiua vel afflictiua, vt sunt flagra, item omnia fœda & amara, & similia. quare cum sint intolerantes iniuriæ, malunt fugere, & à molestiâ inferendâ desistere. Tertius, quod cum ista interdum sint signa recordatoria & pœnarum, quas luunt, memoriam ingerant, ab iis dæmones valdè abhorrent, eaque vehementer detestantur: ideoque in fugam facilè per hæc conuertuntur. verbi gratiâ, sulphur cum igne signũ est carceris infernalis, ruta amari cruciatus Christi: thus in igne positum repræsentat orationes ex charitate accẽsâ nascentes. Quartus modus, quem iudicat magis consentaneum veritati, est, quòd res huiusmodi piè ac religiosè adhibitæ, tanquàm instrumentum diuinæ iustitiæ, in dæmones agunt, illosque ab humanis corporibus detrudunt, & eorum effectus, eorumque operavenefica destruunt ac remouent: quibusdam enim rebus DEVS dedit virtutem, vt si piè adhibeantur, tanquàm instrumentum diuinæ iustitiæ, dæmonum effectus & opera venefica destruant ac remoueant: quibusdam enim rebus DEVS indidit vim & qualitatem quandam moralem dæmones compellendi & eiiciendi, & energumenos iuuandi: quia consentaneum est iustitiæ diuinæ, pro infligendâ malis spiritibus pœnâ; eos rerum sensibilium actioni subiicere: quia pœnâ, demptâ pœnâ diuinæ visionis, nulla queat illis acerbior contingere. Debent tamen res istæ, antequam adhibeantur, benedici & exorcizari. precibus enim impetratur aliquid peculiaris energiæ, ob CHRISTI Sanctorumque merita: ne quantum velint, hi spiritus in exitu ac pulsione suâ noceant obsessis. Hactenus ex Condroncho.

a in Peripatetic. inuestig. dæmon. c. vlt.

b li. 3. c. 9.

c Sic Richard. de Mediauil. quodlib. 3. q. 1.

Verum à me per epistolam rogatus Federicus

Iamerius, vir Musices, Poëtices, & Medicinæ laude vnus hoc æuo clarissimus. in quem simul Hippocrates, Homerus, Pindarus, & Orpheus renati videantur; humanissimè, & doctissimè respondit, anno superiore M. D C. Cal. Augusti: è cuius literis ea decerpenda duxi, quæ ad hoc institutum nostrum faciunt: quæ ille longo vsu tanquam comprehensa habens, & è liquidissimis Medicinæ fontibus hausta, paucisque theorematis explicata, deprompsit.

Remediorum naturalium, quæ deleteriis & maleficiis obsistunt, duæ sunt differentiæ: alia enim manifestis qualitatibus id præstant, alia totius substantiæ proprietate, quæ neque ab elementorum qualitatibus, neque ab illorum materiâ, sed a se vnâ vires adipiscitur. Eorum porrò, quæ totius substantiæ qualitate (nam de manifestis qualitatibus paulò post agemus) occultos & maleficos morbos oppugnant, alia communi, alia peculiari dote vigent. Communi quidem sphragis Lemnia, Bolus Armena, Lapis Bezoar, Dictamus, Theriace, Mithridatium, & cetera eiusdem generis Alexiteria: peculiari verò, quæcunque sunt abs te toto illo peculiari capite De remediis naturalibus *plenè & luculentè descripta. Quibus adde, si placet, herbam Paridis, quam nonnulli Solanum tetraphyllum appellant; quod ex eius caule medio quatuor folia erumpant decussatim digesta. Si enim huius herbæ semen in puluerem redactum, viginti continuis diebus, drachmæ pondere ieiuno propinetur: mentis alienationem & insaniam, non solum ex morbi diuturnitate & sæuitiâ, sed etiā ex maleficio veneficioque cōtractā, discutit: auctore Matthiolo Dioscoridis interprete, Baptistâ Sardo, & Conrado Gesnero, qui in librum Galeni, vel (vt alij volunt) Dioscoridis,* De paratu facilibus, *Antidotum ex acinis herbæ Paridis, & aliis simplicibus medicamentis, à Moibano paratam, sibiq; ab eo missam commendat, aduersus omnia venena & maleficia præsentissimam. Aristolochiam rotundam ceteris venenis resistere; longam verò, aduersus angues & veneficia drachmæ pondere ex vino bibi, & illini, testis est Dioscorides. Recentiores medici tradunt huius sicca radice suffitam domum cacodæmonas fugare, & hilares infantes reddere. Idem ferè Dioscorides asserit de verbenacæ specie altera, quam ἱερὰν βοτάνην, hoc est, sacram herbam nominant. Atenim, si aqua spargatur per triclinium, in qua sicca herba maduerit, lætiores conuiuas fieri: eamque sacram vocari, quoniam in expiationibus ad amuleta plurimum commendatur: quod à Plinio quoque refertur. Quid? quod & recentiorum plerique, verbenacæ decoctum peste laborantibus exhibent, iisq; conferre credunt: quod Dodonæus tamen improbat existimatque hanc technam, hoc inuentum esse dæmonis, qui falsa pro veris, insalubria pro salutaribus, suo more, supponat & obtrudat. Iam verò Hypericon, quam nonnulli fugam dæmonum appellant, emplastri modo ventribus admota, [illegible] & maleficio deuinctos soluere dicitur. Pythagoras Scillam in limine ianuæ suspensam, malis medicamentis noxam arcere memoriæ prodidit, teste Plinio & Dioscoride. Sanguis canis nigri parietibus illitus pellit maleficium. Idem efficit cor leporis pelli inuolutum & gestatum: & lupi dexter oculus. Quinetiam radix Bryoniæ siccata & collo appensa, & ricinus seu palma* CHRISTI *maleficis & veneficis hominibus securos reddunt. Nec minus est ad id efficax argentum viuum appensum vel gestatum, vel puluinari subiectum. Lapis Aquilæ quem Aetitem vocant, inclusus annulo & gestatus, maleficia tollit. Berillus & Magnes vxorem & virum inter se conciliant. Corallium item odia domestica & dissidia componit, venenatis poculis vinculisq; medetur, incantamenta diràsque deprecationes amouet. Cuius rei testis est locupletissimus siue Orpheus, siue quis alius auctor est libelli* de lapidibus, *qui sub ipsius nomine circumfertur. Eodem auctore & Galactites lapis collo subnexus fascinationes prohibet: & Gagates suffitu ac nidore serpentes abigit. Quod Nicander & Nicandrū secutus Dioscorides confirmant. Hinc Marbodæo fortassis occasio data est scribendi Gagatem dæmonibus contrarium esse: quoniam cacodæmon humani generis hostis infestus, serpens etiam in sacris literis nuncupatur. Hæc igitur sunt, quæ peculiari & occultâ proprietate maleficis & occultis affectibus resistunt, quemadmodū & in manifestis morbis, pæonia comitiali morbo, hirundinum vstarum cinis anginæ, calculo hircinus sanguis, colico dolori cingulum è lupi intestino compactum, vulpeculæ pulmone asthmati, totius substantiæ dissidio & discordia, quam* ἀντιπάθειαν *nominant, aduersantur. Sed ea demum remedia vsurpanda erunt, si simplex & solitarius morbus fuerit; hoc est, si cum occulta pernicies inuaserit, purum fuerit corpus & integrè sanum. Sin verò vel intemperie vel plenitudine, quam* πληθώραν *vocant, vel humoris vitio, quæ* κακοχυμία *dicitur, vel obstructione, vel aliâ causâ præter naturam corpus laborarit, non ante adferenda sunt remedia, quæ totius substantiæ contrarietate maleficia profligant, quam vitia illa summoueris iis remediis, quæ manifestis qualitatibus, de quibus dictum est supra, morborum vim & acrimoniam hebetant & obtundunt. Siquidem præsentibus his malis, occultæ medicamentorum facultates, quasi sepultæ franguntur & hebescunt: præclusisq; & impeditis viis, quibus iter est ad affectam sedem, eo non possunt integris viribus peruenire. Quapropter hæc mala statim per initia tollenda sunt, neglectisq; propemodum maleficij propriis indicationibus, vnicuique illorum conuenientibus remediis medicandum. Ac intemperiem quidem curabimus calidam refrigerantibus, frigidam calefacientibus, humidam siccantibus, siccam humectantibus: seruatâ semper contrariorum lege, sicut in libris methodi medendi præceptum est. Obstructionem verò expediemus detergentibus, incidentibus, & tenuantibus medicamentis: humoris vitiosi exuperantiam, purgatione vacuabimus. Quod si plenitudinis signa apparuerint, nec quicquam eorum repugnet, quæ sunt in venæ sectione obseruanda, sanguinem etiam per initia mittemus: nisi veneni suspicio adsit. Tunc enim non ipso statim initio vena secanda erit (alioquin venenum in venas traheretur, a quibus omni studio arceri atque excludi debet) sed post vomitus, & deiectiones, atque vbi nihil ipsius veneni in ventriculo & intestinis reliquum esse coniecerimus. Præterea reuellendis noxiis humoribus, quos dæmon vel maleficus homo in principes partes traduxerit, conuenient clysteres acres, & sudores prolecti balneis, æstuariis, guaiaci, ebeni, çarçæ Parillæ, vel Chinæ decocto. Denique si fractura vel luxatione instrumentorum structura permutata fuerit: fracta vel luxata pars quam primum erit in naturalem formam, sedémque propriam reducenda. His ita constitutis, &, vt vniuscuiusque status conditióque feret, accommodatis, tum demum erit ad occultarum proprietatum opem confugiendum. Hæc habui (Vir clarissime) quæ de remediis naturalibus, quo modo mihi per mea occupatissima tempora licuit, dissererem; quæ si viâ & ratione stabilita confirmatáque fuerint, non mediocriter cōferent ad integram perfectámque cuiusuis maleficij curationem.*]

Hæc ex doctissimi viri epistolâ instituto nostro commodissima noluì lectoribus non communicare, quibus hoc, qualecunque opus nostrū, quàm vtilissimum esse magnoperè desidero.

Porrò

Porrò quod illis addam non habeo, quæ ad amussim tam dedolata & exasciata. Adscribā duntaxat de frequentissimo nostris temporibus maleficio paucula, ex eo quem paulò prius laudaui Condroncho, qui de curatione sterilitatis & impotentiæ agens, præmittit quoddam spirituale & sacrum remedium; deinde subdit physica nonnulla. Prius ex Arabum scholâ desumptum, sed piū ac Christianum. Nempe, quòd Isaac Arabs consuluit, vt coniuges peractâ peccatorum suorum confessione, sacratissimū CHRISTI Corpus, diebus solemnioribus potissimùm, sumant reuerenter, & posteà osculentur inuicem in osculo pacis, & Sacerdos illis benedicat, & postquàm, exemplo Tobiæ, triduò sese à Venere abstinuerint, debitū cōiugale persoluant. Quòd si occulto DEI iudicio, vel aliquâ coniugum culpâ, veneficium non soluatur, orationibus sedulis, ieiuniis, aliisque operibus piis vacare debent, ad Missam sæpiùs confugiant, peregrinentur, ac sanctissimæ Virginis, vel aliquorum Sanctorum limina visitent, frequenterque peccata Sacerdoti confiteantur, ac sacrâ vescantur Eucharistiâ, & exorcismis ab Ecclesia huic rei peculiariter dicatis religiosè vtantur. Quoad naturalia prorsus remedia, sciendum scribit, si aliqua manifesta qualitas in maleficio appareat, pharmacis aduersùs eam efficacibus, & benedictione munitis tutò ac vtiliter vti posse. I*deo* (inquit) *Cleopatra prodidit fel coruinum cum oleo sesamini mixtum, si ex eo vniuersum corpus liniatur, ligatos iuuare.* I*saac scribit, quòd si coniuges fel Zangarini piscis secum habuerint in paropside iuniperi, & antequàm somnum capiant, eo super carbone posito, fumigentur, omnia veneficia euanescere. Nicolaus Florētinus laudat theriacam cum succo hypericonis exhibitam, & hypericon ad formam emplastri renibus appositum.* I*oannes de Vigo ait, quòd picus auis assata vel elixata habet virtutem soluendi maleficiatos. Alij cum Plinio volunt abrotonum oleo illitum, & cum vino sumptum non parum prodesse. Denique generalia remedia hîc prosunt quoque ferè omnia*] quibus ego omnibus illud Isaaci Christianum monitum semper præmittendum censeo. Nam quanta sit vis, & vtilitas remediorum Ecclesiasticorum, sequens sectio demonstrabit.

Morale remedium videatur, quod Dionysius musicus Ægyptius prodiderat, Magiæ in rudes & malè moratos vim esse aliquam, in philosophiæ studiosos nullam. Sed hoc refellit Origenes[d]. nam (vt scribit Maeragenes) Apollonij Thyanæi magicis præstigiis & ludibriis multi philosophorum capti fuêre, etiam ex nobilioribus, & inter hos Ophitarum parens Euphranes.

d libro 6. contra Celsum.

SECTIO III.

De remediis supernaturalibus diuinis seu Ecclesiasticis.

HÆc sola carent omni peccato & periculo, & à Christo, vel Apostolis eorúmque successoribus fuêre instituta. his ante omnia vt vtantur homines, docendi monendíque sunt. Hæc animæ prosunt semper, corpori nunquàm nocent; sæpenumerò à morbis & aliis maleficiorum noxis liberant aut præseruant. Hæc sapientiores Medici & Catholicè sentientes approbant, vt Ioannes Fernelius[a], & Cornelius Gemma[b], Baptista Condronchus[c], Andræas Cæsalpinus[d], & alij. Nec rarò cogitur dæmon à Deo mendaci ex ore veritatem promere, & ablegare homines, ad hæc Ecclesiastica remedia quibus ipse vapulet. I*n valle quadam Cisalpina diœcesis Nouariensis destituebatur puella sensibus, sed & vmbrarum spectris, quas sibi videre videbatur, reddebatur attonita, ac similis stupenti versabatur in vltimis finibus huius, de quâ loquimur, vallis, mulier veratrix & saga, quæ carminibus profitebatur sanare, quæ apud alios insanabilia essent. magni ad eam concursus hominum consilij gratiâ & auxilij: & quanquam reclamarent nostri, & scelus ostenderent, tamen illis abeuntibus adolescentulæ genitrix, affectu materno filiam mittit, consulitq; mulierculam de vmbris, & remediū petit laboranti. Tum maga, adducite puellam ad illos (homines Societatis intelligebat) qui nuper apud vos versabantur: ab iis petite opem. paret mater, filiam adducit itinere octo millium, idem exponit, ac responsum veneficæ: vtramque adhibitâ peccatorum confessione, sacro se corpore Christi communire præcipiunt nostri: quo facto, meliùs habuit adolescentula*[c].]

a li. 2. de abdit.
b in Cosmocrit.
c li. de morb. venefic.
d de Disquis. de natur. dæmon.

c Bencius literis prouinc. Mediol anni 1591.

PRIMVM est remedium in hoc genere, vera & viua fides, hoc est charitate Dei & proximi vallata. hoc scutum nobis præfert & præbet B. Paulus ad Ephesios scribens[f]: hanc loricam vt Thessalonicenses induant vrget[g]: hanc discipulis suis cōmendat magnus ille Antonius: Magna, inquit, dilectissimi, aduersùs dęmonem arma sunt, vita syncera & intemerata in Deum fides. Ioannes Niderius[h] ex Petri cuiusdam dictis quinque remedia, vt efficacissima laudat. *Primum habere fidem integram, & Dei præcepta in charitate seruare. Secundum, se signo crucis & oratione munire. Tertium, ritus & cæremonias Ecclesiæ colere. Quartum, publicam iustitiam benè exsequi. Quintum, Christi passionem verbo vel memoriâ ruminare.*]de aliis posteà dicendū. de primo, confirmat exemplo huiusmodi: *Cum (inquit) quidam maleficus, me inuocaret, vt quendam inimicum suum vitâ priuarem, aut in corpore lædere grauiter, fulminis ictu, aut alio modo: vocaui ego magisterulum, id est, dæmonem: qui mihi respondit, quòd neutrū facere posset: Habet, inquit, fidem bonam, & diligenter se signo crucis munit, idcirco non in corpore, sed in vndecimâ parte fructuū suorum in campo, si libet, ei nocere possum.*]Sic Cypriano Mago dæmon respondit, *se Christi fide munitis nocere non posse*[i]. in B. Ambrosium Iustina Aug. quendam maleficum nomine Innocentium immisit. hic posteà palàm fassus, delegasse se dæmones qui Ambrosium interficerent, sed ne ad fores quidem domus, vbi manebat Episcopus, accedere potuisse, eò quòd ignis insuperabilis omne illud ædificium cōmuniret, à quo adhuc remoti vrerentur. Atque ita victas artes suas, quibus contra sanctum Dei Sacerdotem se aliquid efficere posse arbitrabatur[k]. alia refert ad hoc probandum Thomas Bosius[l]. Sed sunt apud Patres alia magìs accommodata. Narrat Cassianus, duos philosophos magicis præstigiis & circumuentione dæmonum conatos B. Antonium perturbare: sed cum irrito labore nihil penitùs præualerent; *eo profecerunt*, ait, *tales tantæque eorum insidiæ, tantâ magicâ arte quæsitæ, vt per hæc euidentissimè comprobarent, magnam professioni Christianorū inesse virtutē: quibus illæ tam sanæ, támq; potentes vmbræ, quas existimabant solem lunámque, si ad eas directæ fuissent, obducere potuisse: hunc non solum nihil lædere, sed ne ad punctum quidem, de monasterio suo valuerint * perturbare.* Epiphanius scribit[m] conatus Magorum, vt feminam quandam Christianam in amorem pellicerent, & tandem quo pacto per

f ad Ephes. 6. v. 16.
g 2. Thes. 5. v. 8.
h in Epit. Formicar. cap. 4.
i Naziãz. oratio in Cypr.
k lege Paulinũ in vitâ B. Ambrosij.
l li. 15. de Eccles. notis, c. 1. vers. 5.
* Nam legend. proturbare.
m in hæres. Ebionæorum, quæ est 30.

Crucis

Crucis signum & Christi fidem superarit mulier: & claudit narrationem hoc epiphonemate; *quod non valuit incantantis vis, vbi erat nomen Christi & signaculum Crucis.*] Confirmat experientia, fide Christianâ in Indiam inuectâ, dæmonum præstigia, spectra, oracula vel planè, vel magnâ ex parte vbique sublata. Et quid Indiam memoro? Proxima nobis Frisia est. scribit de illa Cornelius Kempensis [n]. *Circa tempora Lotharij Imperatoris erant passim in Frisiâ multa laruarum infernalium spectra; quæ, in paruo quodam supereminentis collis supercilio, subterraneum habebant specũ, absque humana ope artificio præstigioso exstructum, in quo residebant, quæ antiqui vocabant*, Albas Nymphas, *sine vulgari gentis sermone* VVitte VVyvven. *harum speciem adumbratam, non veram fuisse constat: quæ solebat nocturnos viatores, gregúmque & armentorum intentos excubiis, & puerperas cum infantibus sæpissime in abdita sua, & subterranea antra clanculum abducere; in quibus subinde subterranei murmuris sonus, atque etiam vagitus infantium auditi sunt, & præterea etiam ingens fletus & gemitus hominum, & quandoque Musarum concentus & voces dubiâ aure colligebantur. Quâ de causâ magna fiebat custodia prægnantium mulierum, & paruulorum infantium, ne ab istis Nymphis infernalibus clam abriperentur. Quæ omnes dæmonum illusiones, post agnitum syncerum Dei Euangelium (erant enim tum Frisij Sabellij & Arij erroribus dementati) euanuerunt, & in nihilum redactæ sunt. Scripsit enim S. Odulphus contra eiusmodi illusiones dæmonum chartam de S. Trinitate, quam per Ecclesias & Parochias Frisiæ Sacerdotibus misit, vt in populo frequenter publice legeretur.*] chartæ exemplar, quod est Catholicæ fidei quædam explicata professio, mox subdit idẽ Cornelius. *De mandatorum Dei obseruantia & vita innocentia*, quàm sint efficax remedium, docere possunt B. Cyprianus ad Fortunatum [o], Lactantius [p], & Ambrosius Ansbertus [q].

SECVNDVM est legitimus in Ecclesia Catholicâ Sacramentorum vsus; vt pro nondum initiatis Baptismus. Nam docet experientia, eos, quos constat nondum baptizatos, à maleficiis liberari, per Baptismũ absolutè collatum: eos, quos probabiliter putamus non baptizatos, per Baptismum sub conditione idem cõsequi. dixi, probabiliter putamus non baptizatos: nam ex leuibus coniecturis id putare non sufficit, ne ad conditionale quidem lauacrum [r], verbi gratia; tantum quia quis noctu somnians ambulat vel maleficiatus est: hæc enim etiam baptizatis contingunt.

De Baptismo, docet Ecclesiastica historia; Tyridatem Armeniæ Regem, cum Christianos Diocletiani tempore variis cladibus & damnis affecisset, & Gregorium quidem in lacum luto & altitudine molestissimum fame enecandum misisset, Ripsimen verò virginem, recusantem illi obsequi, & socias eius Sanctimoniales plurimas, crudelissimè necari iussisset; mox Dei vindictam consequutam. inuasit enim eum insania, quâ planè dæmoniacè furebat. & mutata corporis figurâ in porcum, mentis emotæ, dentibus suas absumebat carnes. ceteri quoque, qui eius facta approbarant, milites, Magistratus & alii, in furorem redacti similia designabant, & ipsi in sues conuersi, vt vult Nicephorus, vel mente tãtum abalienati, vt censet Metaphrastes; tandem Baptismi lauacro abluti, corporis formam & animæ mentisq; sanitatem receperunt, ipso illos baptizante, & hortante ad pœnitentiam B. Gregorio Martyre; non quidem illo Thaumaturgo, vt putat Scholiastes Nicephori; sed alio, vt docet Metaphrastes. Neque hoc malum vllâ arte magicâ (vt eruditus vir censuit) fuerat illatum, sed Deo vindictam per Angelos malos exsequente: vnde patet, cùm ea vis fuerit Baptismi in dæmones maleficiorum auctores, maiorem in ipsos maleficos & eorum opera futuram. Non est dissimilis narratio Ioannis Villanæi apud Thomam Bosium [s]. *Anno* (inquit) *1298. Rex Tartarorum Cassanus, quem vocant alio nomine Magnum Cham, cum ducentis equitum millibus Syriam cœpit, & plurimas regiones: omnibus itaque formidandus, petiit sibi vxorem filiam Regis Armeniæ, quòd audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus, tanti Regis viribus exterritus, dedit. Illa post aliquod tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partum tantæ deformitatis, vt Rex maritus nullo modo illum veluti suum voluerit agnoscere, quòd monstrum videretur. Vocat ad consilium primarios: de ipsorum sententiâ vxorem velut adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum, vltimo supplicio adiudicat. Innocens mulier infœlicitatem suam deplorans, ad preces confugit: ignara consilij, petiit vt sibi liceret baptizare, quem pepererat. data illi facultas: ita tamen, vt adessent Baptismo aliqui spectatæ fidei viri vna cum Rege, ne qua fraus fieret. Mira res. vbi baptizatus est puer, adeo venustus ac formosus apparuit: vt Rex, tanta re permotus, cum plurimis, nomen Deo dederit, & maximum Christianæ rei factum fuerit incrementum.*] Fusiùs idem narrat B. Antoninus [t].

Veniamus ad recentiores narrationes æquè certas. Petrus Chieza de Leon [u] miraculi plenam de spectris victoriam huic Sacramento à Deo tributam describit, ex quo fideliter narrabo. Prope Anzernam, loco, cui nomen Pirsa, imperabat Regulus, cui frater florenti ætate erat, quem nominabant Tamaracungam. Iuuenis hic mirè Baptismũ sitiebat: ea causâ Christianos adire cupiebat; sed miris eum visis dæmones perterrefaciebant. Offerebant se soli videndos, olidarum auium specie, quas Auros nuncupant. cernens iuuenis dæmones sæuire, accersiri Christianum in vicinia degentem iubet. venit ille non segniter, & intellecta Reguli voluntate, Crucis signũ fronti eius impressit. hoc magis irritari hostes illi, & sæuiori specie se inferre. videbat solus Indus; Christianus nihil nisi saxa cadentia, & dæmonum sibila sentiebat. Aduenit tum commodè eo loci Pachecus quidã Hispanus, & se socium addidit Christiano alteri in discrimen. His cernentibus Tamaracunga trepidabat vehementius, & exalbescebat metu, quin & per aërem raptabatur: id omnes videbant, & ipsũ quidam querentem gementémque, illos vlulantes sibilantésq; excipiebant auribus. Semel cum Indus poculum vino plenum manu teneret: en tibi vas in aëra efferri; & vino vacuum reddi; mox vinũ in illud ex alto refundi, & formidine plenum Indũ veste vultum faciémque cooperire, ne horrenda illa spectra in oculos incurrant. Sic tecto faciẽ, non remotis vestibus, nihilominus cretam in os ingerebant, vt obstructo spiritu fauces præfocarent. Talem Christiani, qui continuè interea Deũ orarant, statuêre in vrbem Anzermam eum deducere, vt ibi salutari lauacro tingeretur. Dedêre se comites viæ plures trecentis Indi; sed adeo pauidi, vt ad Principem baptizandum propius accedere non auderent. Venere simul omnes ad iter impeditum & præfractum; ibi hostes humani generis nitebantur abripere in aërem, vt præcipitarent; sed ille validâ voce Christianos orabat, vti suppetias

venirent

n lib. de origi. & situ Frisiæ, cap.

o de exhortat. Martyrij.
p lib. 2. c. 16.
q li. 5. in Apoc. cap 11.

r vide Sotum in 4. d. 3. ar. 9.

s Vilanæus li. 8. c. 3. Bosius li. 2. de Notis Eccle. c. 16.

t p. 2. Histor. tit. 30. c. 8. §. 9

u p. 1. Histor. Peruanæ, cap. 118.

uenirent, accurrere, & in medium agmen suum recedentibus metu Indis, recepere, & cingentes eum funibus, funes cingulis suis alligauere: atque ita medium stipantes simul incedebant, manu tres Cruces præferentes, nunquam intermissis pro liberatione & salute miseri precibus. Ne sic quidē omni molestiâ liberi processere. Sæpe illum terra adflixere hostes, & in viæ cuiusdam accliui ascensu, vix manibus eleuare in aëra volentium, & necare nitentium extorserunt. Vt ventum Anzermam, in Pacheci domum; Christiani, quotquot in oppido, conuenere: ibi omnes cernere crebro grandine de tecto lapides deiici, & audire sibilantes; clamantésque dæmones, solemne illud quo soliti Indi Martem lacessere: HV, HV, HV, ferociter & crebrò celerrimè ingeminatum. B Mortem dæmones intentabant, nisi voluntatem Baptismi abiiceret: contrà Christiani Deum obsecrabant, ne dæmones permitteret ereptâ corporis vitâ Indo animæ vitam impedire. Gliscente deinde saxeo imbre, templum petiere. Ibi, quia stramineum erat, Eucharistia non asseruabatur. Aiebant nonnulli, se ante ingressum nescio quos inambulantes audiuisse. Vbi templum apertum, & cum Indo ingressi ceteri, cernebat Indus dæmones terribili specie, sed capite deorsum terram spectantes, pedibus surrectis: cúmque Frater Ioannes ordinis B. Mariæ, pararet eum baptizare, non visi vlli Christianorum dæmones, in omnium oculis, Indum eripiunt, sustollunt in altum, & capite deorsum, vt ipsi erant, statuunt. Christiani tum fide freti, altâ C voce, IESV CHRISTE, ADIVVA NOS, inclamãtes, Indũ extorquent retentantibus, & iniectâ collo eius sacrâ stolâ, aquâ lustrali aspergunt. attamen adhuc in templo sibila fremitúsque audiebantur: Tamaracunga dæmones cernebat, & alapis frequentibus cædebatur, adeò vt & pileum, quem obtendebat oculis, ei excusserint; & facies ab iis conspuebatur saliuâ fœtidâ. Hæc nocte accidere. Orto mane, monachus sacris vestibus induitur, vt incruentum offerat Sacrificium. Vix Missam inchoarat, cessarunt sibila, fremitus, vlulatus, strepitus, desiit Indus vexari. Peracto Sacrificio, Tamaracunga cum vxore & liberis Baptismum flagitat; D quo percepto, fide robustior & audacior factus, se iam Christianum asserit, experiri velle, quid hostes possent. Solum sinerent periculum facere. solum non ausi aggredi. lætus ter quaterve per templum obambulans clamabat, gaudium non capiēs, *Christianus sum, Christianus sum.* vt vidit se immunem, & victorem, domum rediit: nec quicquam amplius molestiarum sensit. Tanta vis Baptismi fuit.

In *Bungo anno* 1596. *erat fœmina Gentilis à dæmone obsessa. huic indicatum est, à dæmone liberari non posse, nisi fiat Christiana: cùm illa annueret, & iam se ad Baptismum compararet, nocte insequenti dæmon ei dissuasit, ne fieret Christiana, dicens: Hactenus tantâ familiaritate, tanto tempore mihi es coniuncta, & nunc* E *me deseris; non abibis profectò inulta. dormienti itaq; nec sentienti, abscidit capillos, vno tantum capillorum flocco relicto. Illa verò cùm summo mane deprehenderet sibi ademptum capillum, & arundini lecto opposita implexum: calcar eâ fraude sibi additum putauit, vt citius adularet ad Baptismi antidotum: quod & factum est: atque eo suscepto, mansit ab omnibus dæmonis molestiis immunis* [x]. [Ex eodem sunt sequentia.

x sic Pat. Ludouic. Froisin lit. Iapon. illius anni.

I*n Ciazzuranâ insulâ Gentili adolescentulo octodecim annorum se crebro visendum offerebat canis ingens,* A *horribilis, & rufus; qui eum alloquebatur, & per montes in loca abditissima deducebat, detinens eum ibi biduo, vel triduo, atque impellens, vt se manibus sublatis adoraret, aliaque scriptione indigna faceret. Adolescēs miser, videns se tantas molestias à capitali humani generis hoste perpeti, tandem profugium habuit ad Ecclesiam, doctrinam CHRISTIANAM audiuit, & didicit, Baptismi Sacramento CHRISTO deuinctus, ac de cætero nunquam à Tartareo illo cane diuexatus.*]

Bungi circa annum 1549. *quidam ancillam habebat dæmoni familiarem. Nam dæmon ad eam accedens vulpis figurâ singulis noctibus domo educebat. verum per Baptismum susceptâ fide, ab hoc spectro liberata est* [y]. Tantum dæmoni detrahitur veræ fidei susceptione. cui rei firmandæ adiiciam ex Rhenanæ prouinciæ gestis aliud.

y Literæ Iaponicæ illius temporis.

Anno 1583. *Herbipoli ædes erant cuidam parocho non procul ab vrbe, siue malo dæmone, siue præstigiis infestæ. Narrabat ipse parochus domesticique propinqui, quicquid erat in ædibus magno impetu ad terram adfligi, ardentes præterea faces, eásq; plurimas in conclaui, quò nulla aspirabat aura concluso, anhelitu vno restringi; lectos cubantibus, puluinos ceruicibus vi summâ subtrahi; plerisque domesticorum sic præcludi fauces, vt præfocari viderentur: denique multa & adspectu & auditu tetra in eâ domo fieri solita. Parochus tristis, consiliique inops, nostros adiit, commemoratisq; quas pateretur iniuriis, Sacerdotem aliquem, cuius præsidio tueri se posset, à Rectore poposcit. Datum est vni negotium, qui cùm ieiunus sub vesperam eo se contulisset, vix intra limen pedem intulerat: cum ea ipsa quæ audierat intuetur ipso cum comite inspectante parieti est impacta scintella, tantâ vi, tantóque impetu iaculantis, vt eos qui aderant metu propemodum exanimarit. Pater omnes bono animo esse iussit, hortatúsque parochum, vt ad expiandum animum se compararet, ipse superpelliceo stolâque indutus in superiore ædium parte, vbi plerunque tumultuari assueuerat dæmon, ascendit. Hic vsitatis Ecclesiæ religionibus ad dæmones fugandos adhibitis, cum responsum daretur nullum, nemóque Sacerdotis voce prouocatus adesset; redit ad exhortandos domesticos, præcipuéque ad hæresim abiiciendũ, expiandáque confessione peccata: tum lustratis ritè sedibus, ad collegiũ nõ sine magno animorum fructu reuertitur. constat enim multos ab hæresi restitutos Ecclesiæ, & ædes illas omni superiori molestiâ, vt testatus est postea parochus, liberatas.*] Fuit eodē tēpore Nonachij in Bauariâ quidã adolescens Iudæus, XXII. natus annos, cõmuni omnium gratulatione in ipsa Gymnasij aulâ baptizatus. *Huic miras sæpe dæmon instruxit insidias, & quo magis vrgebat ille Baptismum, eò hic impugnabat vehementius. nudum penè de nocte eiecit ex ædibus, interdum etiam fauces illi premere, nonnunquam eum visis spectrísque terrere, vt de mente illâ deiiceret, consueuit: Vultus dæmonis adeo fœdi, vt negaret adolescens parem sibi videri iis imaginibus cruciatum. Pridie eius diei, quo Baptismate lustrandus erat, quoniam eo demum die de victoriâ dæmonis agebatur, multo eum vehementius inuidus hostis exercuit; ita vt is ne à pluribus quidem contineri loco posset. Vt autem vi Baptismatis Christi membrum effectus est, continuo fractus & debilitatus dæmon fuit.*]

Non dissimilis vis est Confirmationis. testatur enim Lactantius Gentilium sacra litare non potuisse, si assisteret Christianus aliquis sacro chrismate delibutus; & sic huius virtute Sacramenti dæmones fugari solitos, ne possent in visceribus hostiarum futura depingere, vel consulti responsa

redde

reddere [z]. Et narrat Prudentius, ipsi apostatæ Iuliano id accidisse, & omnes magicas eius artes sic irritas factas, vnius Batauì spiculatoris Chrismate signati præsentia:

Principibus tamen è cunctis non defuit vnus
Me puero, vt memini. ---- & posteà:
Forte litans Hecaten placabat sanguine multo,
Cùm subitò exclamat, media inter sacra, Sacerdos
Pallidus, en quid ago? maius, rex optime, maius,
Nescio quod Numen nostris interuenit aris.
Accitas video longè dispergier vmbras.
Territa Persephone vertit vestigia retrò,
Exstinctis facibus, fracto fugitiua flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala prosunt
Carmina, turbatos reuocat nulla hostia Maneis.

B & posteà causam exprimit turbati sacrificij & artis irritæ:

Nescio quis certè subrepsit Christicolarum (omne
Huc iuuenum. genus hoc hominum tremit infula, &
Puluinar Diuum. lotus procul absit & vnctus;
Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exsanguis collabitur, ac velut ipsum
Cerneret exserto minitantem fulmine Christum.
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & adstantes circumspicit. ecquis alumnus
Chrismatis inscripto signaret tempora signo;
Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros.
Armiger è cuneo puerorum flauicomantum,
Purpurei custos lateris, deprehenditur vnus:
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Proiicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosiluit pauidus, deiecto Antistite, Princeps
Marmoreum fugiens nullo comitante sacellum;
Dum tremefacta cohors, dominique oblita, supinas
Erigit ad cœlum facies, atque inuocat IESVM.

Nec ocio multo, nec labore opus Scholiastę Prudentii, ad narrationis huius de Iuliano confirmationem apud varios inueniendam: quam illi suggerebat vnus Gregorius Nazianzenus [a].

R Aliud accipe narratum à Cantipratensi his verbis [b]: *Venerabilis Bonifacius quondam Lausanensis Episcopus, me audiente, tale quid recitauit. Erat in quâdam villa cæcus quidam, qui vaccas totius villæ in pascuis custodiebat, repellebat à frugibus, & ad certa loca pascuis vberiora ducebat: &, quod maioris erat prodigij, colores, & statum singularum vaccarum specialiter discernebat. v. g. vt si vaccam coloris talis ab eo petiuisses, sine difficultate vaccam talem tibi apprehensam in cornibus obtulisset. Ad locum autem cùm quidam Episcopus aduenisset, & de cæco audisset talia, & probasset, quæsiuit ex eo, si Confirmationis Sacramentum ab Episcopo suscepisset. at ille: non, inquit. Nec mora, Episcopus cæcum confirmauit, & mox ab eo vaccarum discretio est ablata. quoniam dæmonum operatione & ministerio hoc fiebat.*] Vides vim sacræ Vnctionis in dificiendis Satanæ machinamentis.

E De exomologesi & peccatorum confessione, breuiter hæc accipite. Circa annum 1591. Pontimussi *puer erat nobili magis pollens genere, quàm domo pulentâ: compingitur in aulam parentum iussu à gymnasio abstractus: sed mobilitate ingenij, cùm recursaret desiderium vitæ prioris, statuit inter lixas calonésque versari potius in castris. iter ingresso atra viri species occurrit in sericâ veste, qui interrogans causam tristitiæ, pollicetur remedium. Verùm, vbi ego te adiuuero, ecquid erit præmij? At puer: Vt totum (inquit) me excutias, ne teruntium quidem reperias. subiicit alter: da te mihi modò: nulla tibi cupiditas frustrà erit. existimauit puer se in seruitium expeti: postulat tempus deliberandi. ille contra, onerare promissis ingentibus, vt vel puero tanta tam vaniloquentia mira esset. suspectare cœpit, num in figurâ hominis lateret cacodæmon. Mox cùm tacitus totum eius corpus emetitur oculis, sinistrum pedem animaduertit cum bifidâ vngulâ ac deformi: statim cohorruit, & (qui mos rectè institutis in metu repentino) IESVM ingeminans CRVCIS signo armat frontem: eodémque puncto sæua species euanuit. Tertio post die ad suos reuertenti eadem imago se offert, & proditur pedis eadem notâ. Quærenti vtrum captum esset consilium, respondit puer sibi domino opus non esse. rogatus quo iret, vrbem nominauit. tum dæmon ante eius pedes crumenam iacit sonantem, in quâ triginta quadraginta duo Flandrici nummi (ex his reperti posteà inaurati duodecim, recentes diceres & asperos, veluti ab adulterantibus monetam: nam æreos fuisse ignis ostendit) tum puluerem in linteo perniciosalem tradit, cuicunque subitâ morte tollendo. addit consilia ad turpes libidines, & admonita, ab Piacularis vsu aquæ, & ab adoratione consecratæ hostiæ (quam contemptim placentulam appellabat) abstinendi: eam blasphemiam dum auersatur puer animo pio, simúlque veretur, ne obtorto collo stranguletur à monstro, salutarem crucem imprimit pectori, statimque magno impetu allidiitur ad terram: nec nisi post semihoram exsurgit: mox matri redditus scholæque, & sacrâ confessione expiatus, è laqueo venantium, metúque ereptum se esse diuinâ ope gratulatur* [c].] Si quis malit vetusta, sic scribit Hector Boëthus [d]. Anno Christianæ salutis sexto supra octogesimum millesimum & quadringentesimum, *nauigantibus è Phorteâ æstiuo in Flandriam negociationis causâ, tanta suborta est ventorum vis, vt velis, malo, armamentisque ruptis, nauique fœdè inter tumentes vndas iactatâ, certissimam mortem cuncti exspectarent. Nauicularius tantam, támque insolitam aeris inclementiam eo temporis demiratus (suberat enim solstitium æstiuum) cùm id non syderum, sed malorum dæmonum, qui hominibus semper sunt infesti, insidiis, magnis tribueret clamoribus; reddita est vox ex imâ naui mulieris se miserè incusantis, quòd incubo humanâ sub effigie, qui cum per multos anteactos annos habuisset consuetudinem, iam tum fuisset commixta, & ab eo subacta: mari ergo celeriùs se tradendam, vt ipsa pereunte, quæ tanti mali imminentis causam præstitisset, ceteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lacrymantem fœminam iubente nauiculario Sacerdos, eius atque ceterorum saluti consulendi causâ, crimen iam palàm fatentem, horrentem scelus, vehementer alto ex pectore suspiriis indicibus, pœnitentémque facti, piè est hortatus, ne sibi deesset, cui certò cognosceret Numinis fauorem adesse. crimina lacrymis ac animi pœnitudine deleri. Tantam miserentis Dei clementiam esse erga mortales, vt, altius vel in malorum profundum lapsos, resipiscentes, nonnunquam ad maiorem longè, quàm vnquàm antè habuissent, gratiam, recipiat. Mediâ pij Sacerdotis adhortatione, cum multis suspiriis, mulier admissum facinus deplorarei, cunctis visa est atra nubes è nauis sentinâ prosiluisse, ingentique sono, flammâ, fumo, atque fœtore, sese deiecisse in mare. Sedatum est inde cœlum,* &c.] Aut si ne hoc quidem satis vetulum, audite Hincmarum Archiepiscopum Rhemensem, qui his vtitur verbis: *Si per sortiarias, ait, aut maleficias, occulto, sed nunquam iniusto, Dei iudicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur; hortandi sunt, quibus ista eueniunt, vt, corde contrito, & spiritu humiliato, Deo & Sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lacrymis* [e], &c. Beda quoque, sic scribit [f]: *Sed & nostri temporis Sacerdotes, qui per*

[z] lib. 4. diu. inst. c. 27.
[a] Orat. 1. in Iulianum.
[b] li. 2. Apum, c. 51. part. 31.
[c] Bencius in literis Prouinc. Franc.
[d] li. 8. rerum Scotic.
[e] c. si per sortiarias, 33. q. 1
[f] explicans illud Christi dæmonem interrogantis, *Quod est nomen tibi?* in c. 8. Lucæ, coll. 315.

exorcismi gratiam dæmones eiicere norunt, solent dicere patientes non aliter valere curari: nisi in quantùm sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, & alio quolibet corporis vel animi sensu, vigilantes dormientésve pertulerint, *confitendo patenter exponant. Et mox hoc idem exemplo confirmat ex relatione cuiusdam sibi vicini presbyteri; quondam religiosam fœminam a dæmonio curare cœpisse, sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque, quæ oportebat, purificationum generibus effugasse.*] Ioannes Diaconus tria narrat exempla eorum, qui à dæmone possessi, mox vt peccatum B. Gregorio confessi, pœnâ peccati se liberatos sensêre: & eorum quidem vnum cùm octies negasset, octies sic à dæmone, renouatâ vexatione, tortum, nonâ demùm vice, quâ furtum fassus, perceptâ pœnitentiâ penitùs fuisse redditum immunem [g]. Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacensis, cùm narrasset horrendam monachi cuiusdam à dæmone vexationem, neque eam oratione, & aquæ lustralis aspersione tolli potuisse, grauiter & verè subiûgit: *Sed ne miretur aliquis, benedictæ aquæ aspersione dæmonem non fugatum, agnoscat tabe interius latente, vnguenta exterius adhibita nihil proficere posse. Tabem autem voco lethale peccatum, quod quamdiu in interioribus quibuslibet latuerit, nullius exterius sacramenti perceptio ei prodesse poterit* [h].] Hortatus illum ad confessionem omnium peccatorum faciẽdam Abbas: postquàm confessus, vexatio prorsus desiit. Cæsarius narrat, Bonnæ quendam Sacerdotem pessimæ vitæ, laqueo eam abrupisse: eo mortuo, concubinam pœnitentiæ desiderio, monasterium ingressam: sed, Dei permissione, ab Incubo dæmone sæpiùs ad flagitium importunè sollicitatam, Crucis signo & aquæ benedictæ aspersione repulisse: sed cùm rediisset, Angelicâ Salutatione deuotè recitatâ, longiùs velut sagittâ ictum fugisse. Neque adhucdùm finis: donec purè omnibus vitæ maculis confessione expurgatis, abiit importunus procus nunquàm rediturus [i]. Eâdem peractâ Leodiensem quendam, molestissimis succubi dæmonis ludificationibus testatur ereptum Niderius [k]. Sed illustrius est, quod Auctor Anonymus, sed fidei certæ de B. Catharinâ S. Brigittæ filiâ tradidit; eam cùm Neapoli versaretur, cuidam Nobili viduæ narranti, filiam ab nocturno dæmone grauissimè infestari, optimè consuluisse. *His auditis* (ait) *valde illarum vicem dolebat Catharina, & tacitè legens secum semel Salutationem Angelicam (vt semper erat solita; cùm de rebus spiritualibus consuleretur) saluberrimum eis consilium impertiit. Primò, vt puri sua peccata confiterentur. Aiebat enim ob peccata in confessione celata, plerunque id genus illusiones accidere. Deinde vt nudis pedibus, & absque lineis indusiis cum omni humilitate continuis octo diebus irent ad templum S. Crucis, & ob reuerentiam passionis Christi coram imagine ipsius à cruce pendentis legerent septies Dominicam orationem & Angelicam Salutationem. Addebat verò se quoque, licet indignam, ex commiseratione libenter pro ipsis Deum rogaturam.* Fecerunt illæ quod iussæ, & octauo die liberatæ fuerunt [l]. Nota, Lector, dierum continuationem petitam, quia cõtinuata pœnitentia solet esse feruentior, quàm interrupta: numerum verò additum, non fiduciâ numeri, sed vt fœminæ illæ certi aliquid per modum spontaneæ pœnitentiæ ex Sanctæ consilio susceptæ præstarent: sic etiam Beati Dominici tempore Reginaldus, Confessionis beneficio quendam fratrem, quem dæmon pede apprehensum per templum raptabat, liberauit [m]. Sic & S. Athanasia Abbatissa mulierem eripuit à vexatione mali dæmonis [n]. Sic ab s quodam ob cupiditatem vindictæ, dæmonum à legione vexato, diram hanc pœnam S. Arnulphus Episcopus Suessionensis depulit, vt eleganti stylo describit successor eius Lisiardus [o]. Sed subdamus iterum quædam recentiora. In Austriâ (nondum anni sunt decem) *vir nobilis magno quodam & furori proximo amore distinebatur, vt nullum eius, neque humanis, neque diuinis admonitis, faceret finem: ita vesano completa igne torrebantur tota præcordia: hac ratione furere desiit, terrore diuinitùs incusso. Leuiculâ correptus febri, cùm iacêret noctu lecto affixus, ante se videre visus rhedam flammiferam, subiunctúmque equum flagrantem igne: tum rhedarius, informe monstrum, tetrúmque atque ipso (vtar verbo ipsius) malo dæmone truculentius, quo nihil terribilius mortalium timori est. Quid cessas, inquit? quin conscendis currum dignum promeritis tuis? horruit miser subitò pauore defixus: tandem recepto animo corripit gladium proximum lecto, vibrátque, vt subueniatur, interim magnâ voce domesticos inclamans. trepidi accurrunt famuli, domúsque tota sopore discusso: quinetiam exciti vicini nonnulli, quærentes clamoris causam: dein prætexentes impositum fuisse auribus oculísque form[i]dini allevandæ. Verùm cùm fremeret adhuc esse in conspectu, nec finiretur metus, insinuaret se potiùs in pectora aliorum, intempestâ licèt nocte, venitur ad collegium: mittuntur duo, qui lustrali aquâ, Crucis signo, & in cerâ consecratâ imagine agni timorem tantisper leniunt, dum affirmaret æger dæmonem abscessisse in præsens minaci vultu, sæuâque ira manifestum: detectis deinde peccatis, turpi perinde amore, quàm tristi animum terrore liberaui* [p].

Eodem tempore in Bauariâ, *mulier ærumnosa, leuitate naturæ, siue grauitate ærumnæ, implorato dæmoni sese deuouit, vt opem ferret: & tum quidem non sensit præsentem, verùm in potestatem vt rediit ex mœrore, dedit pœnas iacti verbi, terroribus non tantùm pauida, sed & verberibus tunsa: vt etiam ab aditu nostri templi prohiberetur, virgarum quas sola ipsa conspicabatur metu. Cùm rem narrasset matronæ cuidam, adducta ad Sacerdotem nostrum, ab eóque Confessione purgata est, omnique molestiâ liberata, cereâ cœlestis Agni imagine ad collum appensâ. Idem remedium alteri fuit eodem morbo laboranti. Votum alia virginitatis & monasticam vitam, cum incestis nuptiis mutarat, propinquorum impulsu, non impunè, nempe coniuncta est, cum viro nequam, neque deserebatur vnquam ab angore conscientiæ: ita miserè viuebat, cùm afflictaretur aliquando his curis, & careret solatio, domo egreditur: mox dæmonem cum ingenti terrore conspicit, fugátque Cruce obiectâ, sed confestim tamen, non secus ac furiis icta, quoduis facinus immanè meditatur. intermicabat in his tenebris aliquid lucis, confugienti ad preces, vt ad exortum Solis nebula, timor abscessit. subit cogitatio confessionis, & recordatio fidei violatæ: nimirum hoc seminarium mali, cùm accessisset ad ædem, multò magis cum perrumpere conaretur ad Sacerdotem, à confessionibus, retrahebatur quasi manu iniectâ: donec tandem aliorum auxilio exemplóque & seipsam & malum dæmonem vicit* [q].] In iisdem & illud expressum: *In Vindelicis maleficus quidam homo inger[ij] & audaciæ promptæ, multa de morituris, distantibus, quantumlibet locis, vaticinabatur, ludificante diabolo:*

g li. 1. vitæ B. Gregorii, c. 11. 12. & 13.

h li. 1. miraculorum, c. 6.

i li. 3. miracul. c. 13. Theod. de Apold. lib. 6. vitæ B. Domin.

k in Formicarij Epitomâ.

l Surius tomo 2. Martii die 22.

m Theodo. de Apold. li. 6. vitæ B. Domin. c. 3.

n Metaphr. 14 Augusti.

o vitæ Arnulphi, c. 24.

p Literæ Austriæ 1591.

q Literæ Germ. sup.

à quo cum singulis pene noctibus exerceretur, incitabatur interdiu oblata specie augustiore, ad grauiora flagitia. Fluctuabat miser, & iam vulgo miserandus: sed, Deo adspirante, misertarum tandem perfugium in portu confessionis inuenit [r].] Vide etiam dicta ex Gaufrido [s].

r Ibidem. s sup. to. 2. F. 57. A.

De venerabilis Eucharistiæ perceptione, reuerenti ac debitâ, vetusti quoque Patres id vnanimiter contestantur. Cassianus de quodam à dæmone, nocturnis illusionibus, grauiter infestato, meminit; qui cùm, Seniorum consiliô, medicinâ huius salutaris remedij vsus fuisset; *ita omnis diabolicæ tentationis scena detecta est, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret* [t]. B. Prosper; *Nostris quoque temporibus* (inquit) *Aspere VI. Cos. Carthagini constituto, hoc signum diabolicum monstrosúmque, quod illic accidit, quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuuencula Arabs natione, ancillæ Dei habitum gestans, cum in balneo lauans simulacrum quoddam Veneris impudicè aspiceret, & seipsam, eíque se consimilans, domicilium se diabolo præbuit. Statim ille leo, qui rugiens circuit, quem quærebat inuenit. Meatus igitur gutturis eius occupans, nullum cibum, nullúmque potum traiiciens per septuaginta fermè dies totidémque noctes, ieiunium sibi diabolus ex capto possessóque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ, per tot dierum spacia auferri posse sperantes, dum iugemalum vlterius tolerare non possent, simul cum filiâ sese ingesserunt Sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantùm puella fatebatur, autem quandam noctis medio apparere, quæ sibi ore, nescio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis diuturni ieiunij fœdatam, nullo pallore, seu tabe, vel debilitate confectam: quin potiùs robustam succo viscerum, moléque membrorum. Cùmque incredibilia viderentur, quæ dicebantur, habito consilio, in monasterio puellarum, in quo reliquiæ S. Stephani sitæ sunt, Sacerdos puellam simul & præposito commendauit. Illic primo tantùm die apparuisse illam autem asseruit, sibique increpasse, quòd neque fame, neque siti compulsa illum appeteret locum, quò sibi accedere non liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in monasterio mansit. Accidit autem vt quintusdecimus Dominicus illucesceret dies, ascendente nobiscum Sacerdote, vt matutinum illic sacrificium solitò offerretur, puellam præpositus ad altare perduxit, eo incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis, poculísque mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore fletu suis cunctis astantibus gemitus lac[ri]másque induxit, quibus tantùm malum auferendum plebs Dominum exorabat. erat enim iam indecens murmur in populo. Peracto itaque sacrificio, cum eadem inter cæteras, breuem particulam corporis Domini tinctam à Sacerdote perciperet, semihora mandens traiicere non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus:* Quæ consonantia Christi ad Belial: *& iterum:* Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum, non potestis mēsæ Domini participare, & mensæ dæmoniorum. *Manu igitur faciem eius sustentante Sacerdote, ne Sanctum proiiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum, quem diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit, Sacramentum, quod ore gestabat, cum laude Redemptoris transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriam Dei, quòd post octoginta & duos dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta immi*[ti].] Hactenus Prosper [u]. B. Bernardus [x] aliam

t Collat. 22. c. 6.

S

u de dimid. temp. c. 6. x in vita eius vi...

personam super caput eius positâ Eucharistiâ liberauit ab eodem hoste generis humani. Mediolani in Ecclesiâ S. Ambrosij adducta ad eum fuit mulier multis annis obsessa, sicque deformata, vt monstrum, non fœmina, videretur. Conuersus ad populum, iussit omnes attentiùs orare: *Missámque ipsâ propè altare constitutâ fœminâ teneri, auspicatus, quoties de more sacro salutarem hostiam signabat, toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo Crucis edito, Spiritum nequam athleta fortis impugnat. Expletâ autem oratione Dominicâ efficaciùs hostem aggreditur. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, talia loquebatur: Adest ille, qui pro nostrâ salute passurus,* nunc, *inquit,* princeps mundi eiicietur foras. *Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite Crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus Discipulis ascendit in cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancillâ eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cùmque eam inuitus deserens, & manere vltrà non valens atrociùs affligaret, tam magnam iram, quàm modicum tempus habens: rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendámque in populo pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita mulieri.*] Hactenus Guilhelmus Abbas [y]. Ioannes autem Molinetus [z], describens molestissimam multorum annorum vexationem, quam propter vnius (quæ diu dæmonis succuba fuerat) Nonnæ peccatum, in innocentes virgines socias eius Quercetenses Deus satanæ permiserat, narrat multos ex illâ legione, quæ religiosas inuaserat, & se Hierarchiæ Seraphinorum fuisse gloriabatur, hoc remedio pulsos ex Energumenis. Cùm enim Decanus Cameracensis, vir doctus & probus, vnà cum aliis exorcistis accederet, *peractâ sacrâ communione, viuificam hostiam, non ferens, subitò dæmon exclamabat: Ah! satis probè armati acceditis! panémne illum sumpsistis? Quem panem ais improbe? inferebat Decanus. Si nihil est aliud, quàm panis, maneto in hoc corpore obsesso: sin autem, vt nos credimus, verum est corpus* IESV CHRISTI, *Saluatoris nostri, iubeo confestim fuge ex hoc corpore, nec vllam ei amplius molestiam aude exhibere. Quo dicto (rem miram) energumena vt magno leuata fasce molestiæ, confestim respirare, & altâ voce* IESVM *vocare cœpit. Quod idem omnes faciebant cæteræ, quanto dæmone expulso liberabantur.*] Hæc Molinetus scriptor eius temporis. Cui simile nostris temporibus Laoduni in Belgicâ accidisse, tam norunt Caluinistæ, quorum aderant multa millia, quàm fremunt & rumpuntur [a]. B. Auxentius Abbas discipulum habebat nomine Basilium: hunc dæmones adeò malè multarunt, vt pro exanimi, corpore toto saucius & confractus, ad Auxentium curru delatus fuerit. *Abbas iussit eum surgere, & venerandum corpus & viuificum sanguinem Domini nostri* IESV CHRISTI *sumere, & statim reuerti in locum suum, abiit, nec amplius tentator eum aggressus* [b].] Superat omnem admirationem, quod de Guidone de Lachâ memorat Bernardus Luxemburgicus [c], hunc in Episcopatu Brixiēsi ita simulasse sanctitatem, vt pro altero S. Ioanne Baptistâ à populo haberetur. sepultus itaque fuit perhonorificè. Post mortem certis testimoniis Inquisitores deprehenderunt hæreticum fuisse. qua-

y d. li. 2. z in Chron. Belgici, ann. 1490.

a liber exstet de Nicolaæ Obry obsid. & dæmonis per venerabilem Eucharistiam expulsione: olim nō semel Parisiis, nunc hoc anno 1598. Leodij apud Houium editus. testatur & Fatus in Energumeno.

b Sim. Metaphrast. in vitâ S. Auxentij, 14 Febr.

c in Catalogo hæret. lit. G.

re de consilio Episcopi & aliorum prudentium assessorum, sentētiam tulerunt, cadauer exhumandum, comburendúmque. Exhumatur adstante populo, & ossa proiiciuntur in ignem. sed ecce tibi statim dæmones (qui à nullis cernebantur) illa ex rogo eleuant, & in aëre suspensa tenent. Inde nata populi indignatio. exclamant, occidantur Episcopus & Monachi, qui stimulati liuore sācti viri ossa cōburere conati. Quid cessamus? Deus id sibi non placere demōstrat. Extimuit Episcopus: sed Inquisitores eum adhortati sunt, ad Missam celebrādam ipse se accingeret: Deum potiùs miraculum facturum, quàm fidei causam sinat in periculo versari. Missa fuit de B. Virgine: vbi ventum ad corporis Dominici eleuationem, dæmones in aëre clamare cœperunt, *O Guido de Lacha nos defendimus te, quantum potuimus: sed modò non plus possumus, quia adest maior nobis.* Confestim ossa in rogum recidēre, & incendio in cineres redacta fuêre.] Hîc perpende primò dolum diaboli, quo pacto defuncti hæretici Magi memoriā tueatur, vt plures animas illaqueet. Secundò, vide potentiam præsentię Dominici corporis, & hostiæ in B. MARIAE Missâ consecratæ. Tertiò, fidem Fratrum non irritam, & studium Quæsitorum fidei tam præsenti à Deo ope cōfirmatum. Petrus Martyr nauigationis Columbi texens Historiam, in Occidentali illo Indiarum tractu testatur, commune miraculum fuisse; quòd si Eucharistiæ sacramentum per Christianos alicubi collocabatur, continuò dæmones obmutescebāt. Ante annos fermè quadringentos vixit Cæsarius Cisterciensis, eius hæc sunt verba [d]: *Tēpore illo, quando manifestari cœperunt hæreses Albienses, quidam maligni virtute diabolicâ suffulti, quædam signa atque portenta ostenderunt, quibus & easdem hæreses roborauerunt, & multos fidelium in fide subuerterunt: super aquas ambulauerunt, & non sunt submersi. Cernens hoc Sacerdos quidam fide Catholicus, & vitâ religiosus, sciens vera signa cum falsâ doctrinâ esse non posse, corpus Domini cum pixide ad flumen, vbi illi populis suas ostensuri erant virtutes, deportauit, dixitque in audientiā omnium: adiuro te diabole, per eum, quem in manibus porto, ne in hoc flumine, ad huius populi subuersionem, per hos homines tantas exerceas phantasias. Post hæc verba, illis super vndas fluminis ambulantibus, vt prius, Sacerdos turbatus, corpus Dominicum in flumine iactauit. Mira Christi potentia: mox enim vt elementum tetigit sacramentum, phantasia cessit veritati, & pseudo illi Sancti, quasi plumbum descendentes in profundum, sunt submersi, pixis verò cum sacramento statim ab Angelis sublata est. Videns Sacerdos hæc omnia, de miraculo quidem exsultauit, sed de iacturâ sacramenti doluit: totam verò noctem in lacrymis & gemitu transigens, manè pixidem cum sacramento reperit super altare. Hæc nobis eo tempore relata sunt.*] Thomas Brabantinus, vulgò vocatus à Cantiprato, eodem sæculo vixit. *Anno 1231. prædicante, inquit, in Teuthoniâ M. Conrado contra hæreticos, & ab eisdem felici morte peremptо, hæreticus quidam (vt per fratrem Conradum, Prouincialem Prædicatorum per Teuthoniam, ante multos annos accepi) seductus à dæmonibus, fratrem quendam ordinis Prædicatorum ad hæresim inuitabat. Quē cùm videret instantissimè renitentem, dixit fratri: Pertinax es valdè in fide tuâ, nec tamen de hac nisi per scripta quædam, aliquid certiùs inspexisti. Credere autem si velles dictis meis, Christum tibi & matrem eius, & Sanctos oculatâ fide monstrarem. Mox ille illusionem dæmonum suspicatus, volens tamen probare quid esset: non immeritò (inquit) tibi tunc crederē, si promissa duceres ad effectum. Gauisus hæreticus, diem fratri statuit. Frater verò pixidem cum Sacramento corporis Christi clam secum sub cappâ portauit. Duxit ergo fratrem hæreticus in specu cuiusdam montis in amplum valdè palatium, quod claritate mirabili relucebat. Nec mora, vbi in interiorem partem palatij peruenerunt, viderunt thronos positos, quasi ex auro purissimo, in quibus sedebat Rex fulgore corusco circundatus, & iuxta eum Regina sereno vultu pulcherrima, & ex vtrâque parte sedilia, in quibus seniores quasi Patriarchæ, vel velut Apostoli, adstante permaximâ multitudine Angelorum, & hi omnes luce sidereâ coruscantes, vt nihil minùs quàm dæmones putarentur. Hos mox vt vidit hæreticus, cadens in faciem adorauit. Dictus autem frater immotus stetit: sed tanto spectaculo vehementer obstupuit, & mox ad eum conuersus hæreticus; quare, inquit, Dei filium intuens non adoras? pronus accedens adora, quem vides, & ab ore eius fidei nostræ secreta suscipies. Tunc frater accedens propius extraxit pixidem, & obtulit Reginæ in solio sedenti, dicens: Si Regina es mater Christi, ecce filius tuus: quem si susceperis, te velut matrem Dei recognoscam. Cùm hac protinus voce totum illud phantasticum euanescit, & annihilato fulgore, tantæ tenebræ densuerunt, vt vix frater cum ductore suo ad montis exitum regredi potuerint. Conuersus ergo hæreticus ad fidem rediit, & miram dæmonis astutiam stupefactus expauit* [e].] Eadem alio tempore eodem remedio patefacta fuit & dissipata. accipite Pici Mirandulani verbis [f]: *Fuit in Alpibus Rhetiis Sacerdos quidam probus ante annos duodecim, cui cùm foret opus, ad ægrotum quendam graui oppressum morbo Eucharistiam deferre, cùm lōgiùs ille abesset, videretque se non ita, vt oporteret, celeriter ad eum pedibus posse peruenire, ascendit equum, collóq; Sanctissimum Christi corpus pixidi inclusum satis honorificè alligauit, iter suum quantò ocyùs accelerans. Cùm nonnihil processisset, obuium habuit quendam, qui, vt equo descendens secum pergeret ad spectaculum quoddam mirabilissimum inuitauit. Imprudens homo, & cupiditate rei iam stupendæ ductus paruit: vix equo se dimiserat, cùm sensit se per aera vnà cum comite deferri, & breui tempore in altissimo montis cacumine statui. ibi amplissima, & amœnissima planicies erat arboribus vndique excelsissimis obsepta, rupibúsque horrendis circumcincta. In medio choros innumeros ac varios ludos cuiusuis generis, mensas lautis ac diuersis ferculis instructas erat videre; audiebantur etiam concentus quilibet omni suauitate affluentes. denique aderant, quæ animos hominum iucundissimis delinimentis tenere possent, & dulcedine perfusos intimâ demulcere solent. Obstupefactus improuisâ re simplex bonúsque Sacerdos, neque eloqui præ admiratione aut hiscere audens, penè extra se positus, attonitúsque hærebat. Tum socius, qui eum adduxerat, petiit ab eo, velletne Reginam, quæ ibi aderat, supplex venerari, & munus illi aliquod offerre. In alto quodam solio Regina adsidebat, effigie formosissima, regio cultu, & ornamentis mirificis ornata. Accedebant ad eam prosternentes se humi cuncti, qui aderant, bini, quaternive, ordine pulcherrimo, & humi se prosternentes eam colebant, varia munera offerentes. Ad mentionem Reginæ homo, cùm videret eam sic fulgentem, & ministris plurimis cinctam, putauit esse matrem Christi, cœlique & terræ Reginam, neque enim suspicabatur vllas præstigias, dæmonúmque spectra, alioquin eò non appropinquasset. Reputans igitur secum, quid illi dono daret, existimauit nihil ei gratius aut iucundius futurum in munus, quàm filij corpus. accessit, & ad pedes accidens in modum supplicis, arculam, in qua erat augustissimum Sacramentum, è collo detractam, in*

d lib. 9. Mira. c. 12.

e Cantipr. lib. 1. Apum, c. 13.

f li. de fstrigibus.

gemitu muneris illius posuit. Mira res, omnia continuo euanuere. Perculsus huiusmodi nouitate homo rudis, & prestigijs irretitum se videns, & in horroribus densissimis & lustris destitutum conspiciens, opem diuinam tremens implorare, vt è tantis ipsum anfractibus expediret, cumque diu per loca inuia syluásque vastissimas errasset, vix tandem pastorem reperit, à quo in viam ductus didicit, se millia centum à loco abesse, quo Eucharistiam deferre cupiebat. Ad suas tandem sedes reuersus rem totam detulit ad Magistratus. contigit hoc imperante Maximiliano.] Hactenus Comes Mirandulanus. Quare propter hæc & similia innumera semper Catholici credidêre, hoc viuificũ corpus, mortiferi hostis præstigias discutere, & noxas ab eo inferendas arcere ac repellere. Sentiebat hoc Prædicatorũ Neapoli Prior, hac se Panopliâ muniens cõtra horrendam visionem, circa annum 1370. *Ibi in conuentu S. Dominici accidit, vt post Completorium* (inquit Fr. Antonius Senensis [g]) *refectionis locum ingrederetur, cui erat illius cura commissa, qui mox in ingressu videt illum fratribus circunquaque refertum, & illi cappas habebant indutas, & tanquàm hora foret collationis faciendæ, & illam exspectarent, sedebant. Accurrit ille sine morâ ad Priorem, & illud ei aperit. Prior fratrem delirum putat, vel somnia narrantem: attamen dum vrgetur, vadit, videt, & credit; & ille quoq; turbatur, & rem mox confert cum monasterij grauioribus Patribus & prudentioribus: de quorum consilio sacras vestes assumit, & sacrum Christi corpus deferendo, toto conuentu comitante, se illuc confert, & ad illum sermone directo, qui honoratiore loco sedebat, eos adiurat, vt aperiãt quinam sint, & ad quid venerint, & quid velint; & vt ad hæc respondeant, illis præcipit in nomine illius Domini, quem gestabat in manibus. Vt autem quando Prior coram illis comparuit cum venerabili Sacramento, illi omnes assurrexerunt quidem & capita inclinarunt, caputia tamen taliter demittentes, vt eum minimè viderent, & hoc facto iterum sederunt: ita iussi à Priore, vt responderent ad proposita, inclinarunt. Tandem, qui inter eos videbatur præcipuus, respondens dixit, quod ipsi omnes fuerant eiusdem ordinis Religiosi, & pro maiori parte Magistri, Priores, Superiores, Baccalaurei, Lectores, & aliis officiis donati, & quòd omnes damnationis sententiam acceperant: quoniam ambitio multa, superbia, inuidia, & alia huius generis vitia eos fecerant damnatione dignos. Sed quod diuinâ permittente clementiâ, iussi fuerunt illuc venire, vt eos & vniuersos ordinis cultores commonefacerent, vt suæ vocationi facerent satis. Nam illi, quia minimè id præstiterant, omnes damnati erant, & flammis cremabantur æternis. Et in signum huius cuncti in eos aspicerent. Et hoc dicto omnes illi cappas aperuerunt, & singuli eorum flammis circumcincti & incensi visi fuere, & tunc idem præcipuus manu in mensâ signũ dedit, & sic illa visio euanuit, & totus conuentus mansit timore consternatus.*] Vah! quàm timenda pestis hæc ambitio, quæ tanto cum damno Sanctorum etiam in cœtus se ingerit! Huic rei probandæ aliud testimonium, non minoris fidei adscribam obiter, nũc recens ex literis cuiusdam fidei dignissimæ Sacerdotis hoc anno Neapoli perscriptum in hæc verba: *Casu accidit, vt acceptis tuis proximis literis loquerer cum Fr. N. philosophiæ Professore, qui in Salernitano Monasterio fuit superior. is mihi narrauit F. Tiberium hominem sanctimoniæ laude præstantissimum, qui sæpius hoc sanctitatis titulo fuit superior, sibi coram rẽ ita narrasse. cum quadam die sub noctem Fr. Tiberius inuiseret fratres, an in lecto de more accubuerint, transiuit pertriclinium: vbi vidit pleraque lumina, & vocem audiuit hominis de superiore loco legentis, vidit plerosque ministrantes. tandem qui superiores locum tenebat, facto super mensam signo sic locutus est: Ambitio & crapula, duxerunt nos ad tartara. Et nunc etiam superest velut cicatrix in mensa, perinde ac si igne tacta esset.*] Hæc visio confirmat præcedentem. Cæterùm cùm tam efficax sit sola præsentia; quid sumere, & ei vniri? docet id B. Macharius, historiam narrat Palladius [h]; tradens, vxorem cuiusdam Ægyptij maleficis carminibus sic affectam fuisse, vt adspicientibus equa videretur, cùm tamen sermonis humani vsum retineret. adducta mulier à marito ad B. Macharium: hic eam liberauit, & dixit; tantùm dæmonibus in misellam licuisse, eò quòd multum temporis ab Eucharistiæ perceptione se abstinuisset. Frequentius itaque in posterum ad IESV corpus sumendum accederet: cuius quàm vtilis frequentatio, docet recenti exemplo Leonardus Vvairus [i]; quod, defectu codicis, nunc adscribere mihi non licet.

Separari non debet ab hoc remedio, Incruentum Missæ Sacrificium; cuius oblationis eosdé effectus sæpè docuit experientia. *Vir tribunitius* (inquit B. Augustinus [k]) *Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zubedi appellatum, vbi cum afflictione animalium, & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis illorum eò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio. Deo protinus miserante cessauit.*] Idem confirmat exemplum illud B. Bernardi paulò antè narratum; & aliud à Gaufrido narratum in vitâ S. Petri Tarentasij suprà [l], & aliud apud Metaphrastem de B. Theodoro Archimandritâ, qui precibus & sacræ Missæ oblatione multitudinem locustarum immensam, nebulæ instar Mazaniæ locum occupantem, interemit [m]. Possent ex Tilm. Bredenbachio addi nonnulla [n]; sed vnius B. Augustini sufficere debet auctoritas. Fatentur hodiè maleficæ se, dum Missam audiunt, ab omni dæmonis vexatione liberas esse; ideóque se diutiùs ad horam vsque meridianam in Catholicorum templis, in quibus plures Missæ dicuntur, moras trahere.

De oleo quoque infirmorum per Episcopũ benedicto, quo in extremæ Vnctionis vtimur Sacraméto, ex diuinâ institutione [o], dubitari nequit, cùm etiam ad corporis sanitatẽ sit institutum: & quouis oleo à viris Sanctis, etiã non Episcopis, & non solemniter, sed obiter, vt se res offerebat, benedicto, id non semel legamus effectum. Exempla huius rei plurima habemus. Beda; cùm ageret de monialis cuiusdam obsessæ à variis, quæ dæmon inflixerat, vulneribus, sanatione: & narrasset vno excepto cæteris sanatis, hæsitanti Sacerdoti ipsammet consilium dedisse [p], *Si* (inquit) *oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento aspergeris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longius positâ ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi puellam quandam, pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curarã. Fecit vt illa suggesserat, statimque hulcus remediũ quod antè respuerat, accipere consensit.*] Hoc oleo S. Theodosius cœnobiarcha bruchos pellebat [q], morbos grauissimos S. Launomarus abigebat [r]. Eucheria vxor Agapij veneficio attentata, cùm ei roderẽtur intestina, adlata est ad S. Parthenium, qui triduò orans, & oleo Sanctorum ei propinato sanam remisit [s]: idémque hic ipse Sanctus beneficium, eodé oleo inungens, impẽdit cuidã Lesbo Oano. Erat hoc ordinarium

1599.

g in Chro. Ordinis Fr. Prædicat. in Commun. fol. 199.

h in Lausiacâ c. 19.

i li. 3. de fascino, c. vlt.

k li. 22. de ciuit. Dei, c. 8.

l tomo 2. pag 73.

m Metaph. in mente April. in vita Theodori.

n li. 9. collat. c. 1. & aliis eodem li.

o Marci 6. v. 13. Iacob. c. v. 14. c. ad abolédam, extr. de hær. Conc. Florent. in Decr. vnionis, Conc. Tridentin. sess. 7. can 1. & sess. 14. de extrema Vnctione, canon. 1.

p in Luc. c. 8. fol. 315.

q Metaph. in eius vita, mense Ianuar.
r Surius Ianuar. 19.
s Metaph. 7. Februar.

B. Auxentij Archimandritæ contra dæmonis obsidiones, morbósque ab eo illatos remedium [t]. Nec minori successu vsi eodem contra serpentis ictum virulentũ S. Vvinvalocus Abbas [u]; &, qui manũ pictoris à dæmone inflãmatã sanauit; & qui energumenum ei sanandũ obtulerat, & alium quoque energumenum ferocissimũ liberauit; & hydropicæ, cæcóque sanitatem restituit, S. Eutychius Patriarcha [x]: & contra virulentos morsus S. Paternus Abrincensis [y]. Contra dęmonis obsidẽtis ferociam non rarò præualuêre priores digiti Sacerdotales consecratione chrismatis in ordinis susceptione sanctificati. Scribit Ioãnes Molinetus [z], Ægydium Netteletum Decanum Cameracensem, cùm exorcisaret Quercetenses Energumenas, quæ loqui, labra claudente dæmone, nolebant, solitum digitis illis labra deducere, & increpitare hostem; Si vales potésque digitos hos oleo sacro imbutos mordere vel lædere, en illos tibi permitto: si nequis, os aperi, impero. Mox autem Energumenas visas liberari magnâ molestiâ, cœpisséque Decano parêre, eíque respondere ad quæsita.

t Metaphr. 14 Febru.

u Surius 5. Martij.

x Eustath. in eius vitâ, April. 6.

y Anonymus in eius vitâ, 16. April.

z Chron. Belg. an. 1490.

TERTIVM remedium est, recurrere ad Sanctos viros, & auxiliũ ab iis petere, quos constat habere donum miraculorũ (quod donum, etsi rarius, etiã iis potest competere qui vitæ sunt non probatæ [a], dum tamen fidem rectam habeãt) hoc remedium, quia vix illi tales hodiè, saltem in his Europæis regionibus; vix vsui hîc sit; olim frequens fuit. sunt enim plenæ vtiliter ad Sãctos confugientiũ exemplis omnes sacræ historiæ: neque tum quotquot dæmonia eiiciebãt, erant præditi Ecclesiastico ordine Exorcistarum, vt constat [b]: erat tamen etiam primis temporibus in Ecclesiã hic ordo, vt statim ostendetur. Sanè olim sancti viri dæmones fugabant & vincebant solâ interdum præsentiâ suâ, vt legimus de B. Macario Alexandrino, apud Palladium, & de Ægyptio apud Sozomenum, & de S. Guthberto apud Bedam, & de Rustico apud Cassianum [c]; vel verbis duntaxat, vt B. Basilius & Paphnutius [d]; vel literis, vt de S. Eugendo legitur [e], & de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Gregorius Nyssenus; vel percussione & verbere, vt S. Paulus Simplex apud Palladium, & Theodorus apud Gregorium presbyterum eius vitæ narratorem, & B. Vrsmarus, apud Ratherium [f].

a Matth. 7. v. 22. Mat. 9. & Luc. 10.

b Clemens, Rom. li. 8. consti. c. 32. Iustin. Mart. dial. cont. Trypho. Tertull. in Apolog. c. 32.

c Pallad. c. 19. & 20. Sozom. li. 6. c. 20. Socrat. li. 4. c. 19. Beda in vitâ S. Guthberti, c. 15. Cassian. collat. 4. c. 7.

d Rufin. li. 1. Eccl. hist c. 4. & Amphil. in vita S. Basilij.

X

e in eius vitâ

f in Surij tomo 2.

QVARTVM est, exorcismus Ecclesiasticus. Nota huc ordinem exorcistarum in Ecclesiã iam ante 1300. annos seruatum fuisse. Patet ex B. Ignatij epistolâ ad Antiochenos, & epistola Cornelij Papæ ad Fabianum, quam Eusebius conseruauit [g], & ex Firmiliano ad Cyprianum [h], & ex aliis Patribus Conciliisque [i], constat iis, quibus in Ecclesiastic. Histo. constat aliquid. fuisse verò exorcismos, quibus vtebantur, certas orationes ab Ecclesiã comprobatas, ex Concilio illo Carthaginensi IV. probatur; & quia Micrologus obseruauit solos exorcismos, *per Christum Dominum, &c.* sicut cæteras orationes non finiri; sed, *Per eum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, &c.* cuius diuersitatis causa est; quoniam nihil magis dæmones exhorrent, quàm extremi iudicij memoriam, quo omnes in æternam gehennam detrudentur [k]. Fiebant autem initiò exorcismi non in domibus priuatis, ob metum; neque in templis, ob reuerentiam; sed sub dio [l]: sed hoc exoleuit. petebatur signum egresionis à dæmone [m], & nomen dæmonis [n], quæ duo adhuc hodiè retinẽtur: sed & cibos omnes, quibus malefíciati vescuntur, exorcizari vtile putabatur.

g lib. 6. hist Eccl. c. 35.

h libro 4. epist. 7.

i Clemens epist. ad Iacob. Anaclet. epist. 3. Caius epist. ad Felicem Episc. Conc. Rom sub Syluest. can. 3. Antiochenum canon. 10. Carthaginẽs. IV. can. 1. & sequ. cui interfuit & subscripsit B. Augustin. Microlo de obseru. Ecclesi. c. 7.

k Concil. Laodicen. c. 26.

Y

m Pallad in Lausia c. 77. & Ioseph. lib. 8. antiq. c. 2.

n Lactan. li. 2. diu. insti. & Beda in ca. 8. Luc.

formulã nobis suggerit Sacerdotale Romanũ: alia quoq; in his obseruãda collegerunt alij [o]. Nobis no vacat ista hîc persequi. solum addo, cauendũ exorcistis, ne cum dæmone iocentur, & curiosa, nugaciave misceant colloquia. Vidi (inquit Niderius) *in conuentu Coloniensi fratrem, verbis satis iocosum, sed in gratia expellendi dæmones valdè famosum. Hic cùm in terminis conuentus Coloniensis dæmonem in obsesso corpore arctaret; dæmon petiuit à fratre locum recedendi: qui gaudens frater ait in ioco, In cloacam meam vadas. Exiit igitur dæmon, & nocte cùm frater ventrem purgare vellet, dæmon tam dirè eum torsit prope cloacam, vt vitam cum difficultate saluaret.*] Sancta res est, dæmones eiicere, sanctè tractanda. sic fecêre quotquot olim hoc exorcismi remedio tam efficaciter vsi fuêre. Vixit B. Vrsmarus Episcopus ante annos octingentos; vitam eius Raitherius scriptis mandauit [q]; memorat autẽ memoriâ dignum, quod hîc referam; Malbodiensis monasterij quandam monialẽ diabolus inuaserat, & vehemẽter laniabat: eã sibi Episcopus iussit exhiberi, quod cùm factum fuisset, *ille non de sua, sed de Domini præsumens virtute, accepto libro cœpit legere exorcismũ super caput eius. Dehinc benedicto oleo nares, oculósque, & os eius liniuit, & protinus immundum ab eâ spiritum fugauit. Liberatâ tamen puellâ, pauor quidam, qui præsentia diaboli seminatus fuerat, adhuc pectoribus vicinorum inerat. At vir Domini præcepit sibi aquã cũ sale deferri, quibus benedictis, iussit spargi per cuncta monasterij loca; & sic omnis pauor, cum auctore suo Satanâ, discessit.*] Audistis exorcismum ex libro lectũ, & capiti impositũ, vt fit hodiè; audistis illitũ oleum sacrũ; audistis salem & aquam benedictam, & horum omnium audistis efficaciam. Sed & Adelelinus Sagiensis Episcopus in energumenæ Osburgis liberatione, aquã benedictam, signum Crucis, & preces quæ solent, inquit ipsemet [r], adhiberi, feliciter adhibuit. S. Maurilius Andegauensis Episcopus latronẽ, quem ob furti crimen diabolus occuparat, per exorcismi (ait Fortunatus [s]) gratiam à dæmone liberauit: at Maurilius B. Martini tẽpore vixit. Sed ista sufficiant de exorcismo. Si quæras, cur non semper dæmon pellatur; res clara est, id peccatis vel obsessi, vel abiurantis posse contingere, vel ob maiorem ipsius ægri vtilitatem, Deíque gloriam. Notãdum quoq; quod verè & prudenter Tostadus monuit, non solere exorcismis omnes molestias & vexationes, quas dæmones inferunt hominibus, repelli: sed solùm illas, ad quas repellendas exorcismi ab Ecclesiâ ordinantur, vt sunt molestiæ, quas inferunt manendo in corporibus, & illa vexando; siue dum interiùs manent, siue dum exteriùs obsident; *& illa* (inquit) *regulariter sanantur per exorcismos: maleficia autem dæmonum, & alia mala, quæ nobis inferunt, contra quæ non ordinantur directè exorcismi, non curantur per exorcismos, nisi rarò.*]

o Pet. Gregor. tom. 2. de rep. fol. 315. Spréger. p. 2. Malleі. q. 2 cap. 6. Ananias li. 4. de nat. dæmon. à fol 156. Sed copiosius & ordinatius F. Thyræus noster integro de dæmoniac. opere p. 3. Mẽgus in Fuste dæmonum, & Zacharias Vicecom. in complemento artis exorcisticæ.

p in Formicario.

q April. 18. die. Surij to. 2.

r Adelelin. in vitã S. Opportunæ, 22. April.

s in vita S. Maurilij, cap. 10.

Porrò quoniam Dei opera reuelare & confiteri honorificum est; ideò his adhuc subiungam illustre diuinæ benignitatis, & tyrannidis dæmonicæ argumentum, planè recens; & vt is, cui accidit, ore proprio fassus, res in facie Ecclesiæ hîc Gretij gesta, narrationem nostri in collegio seruant propriâ manu ipsius subscriptam, & nunc, cùm hæc scriberem, penes me habui.

Igitur anno 1600. die Martij 22. N. Prutenus, vt aiebat nobilis, annos nat[9] 22. ipsâ Hebdomadæ sanctæ feriâ quartâ, collegium nostrum (cuius impulsu, quóve fine, incertum) cúmque vno è nostris spectante & audiente, in porticu inferiori collegij

deambulans,arrogantiùs gesticularetur, & cum crebrâ captis quassatione verba in Deū blasphema, & plena desperationis audaciùs euomeret, monetur iterum ac sæpiùs, sese vt habeat modestiùs,ac linguæ frenū iniiciat:sed frustrà. proficiebat enim in peius, & per omnia anxij afflictíque animi signa præbebat. Quamobrem accedens eū noster,quærit benignè,ecquid habeat? cui rei vacet? & cur adeò creber in Dei nomine irreuerenter vsurpando? Refert ille; Perij miser, diaboli pedicis tum irretitus;nec tamen quas promisit,& opto delicias frui datur. Quibus auditis noster, graue quidpiam subesse veritus,manu prehensum in collegiū introducit,&blandè rogitat,quid hoc rei sit,ne sibi grauetur aperire. Tum N.cum lacrymis ordine,tum quidem perturbato, sed sequenti die tranquilliùs,eo ipsô quem referam, narrare cœpit: se nobilibus ortum parentibus & re amplâ,educatum lautè ac delicatè;& certis de causis (quas prudens reticeo) parentis gratiâ excidisse,& lare patrio profugere coactum; & pecuniâ, quam discedens copiosam secum acceperat, absumptâ,in extremam egestatem decidisse: tandem in viâ dæmonem cum vehementi vento ad se nocte quâdam sub arbore iacentem accessisse;&,recensitis iis ipsis quæ patiebatur, quæque perpessurus esset incommodis, opem & auxilium, pristinámque parentis gratiam promisisse: si modò se dato chirographo vellet ad paucula quædam obligare.Se quidem suggestioni quam perniciosissimam sciret,eâ vice non obtemperasse;dæmonem eodem,quo cùm venerat vento ac fragore recessisse;prædixisse tamen fore,vt eum aliquando non acceptæ conditionis pœniteret.Quæ cùm non procul à Vvratislauiâ pone quendam pagum accidissent, inde se Vvratislauiam contulit; vbi breui victus incommodis,die quodam sub vesperam oppidū egressus,seipsum quòd fidem dæmoni non dedisset coarguentem,defleuisse animo côditionem,qua exciderat;in quam inciderat, nullâ sibi reliqua consilij,auxiliíve spe affulgente. Nox erat tempesta,cùm illi se dæmon gigantæâ mole offert conspicuum,& insultans ait: Nónne verò dixeram futurum,meam vt opem supplex expeteres?Iure quidem tibi illā,vt indigno,possem quātumuis supplici denegare: verùm vt intelligas, quàm tibi ex animo velim benè, en promitto auxilium,parentis gratiā pristinam,veteres delicias, iocunditatis annos solidos numero XII. quibus expletis plena mihi sit in corpus animámque tuam potestas; tu vicissim stipulanti sponde,quæ exigo? & nunc inprimis Deum,Deique matrem,Cœlites omnes,&fidem,quam docuêre veteres,eiura:insuper fidem da, mortalium te nemini hoc pactum manifestaturum,in nullum vnquàm templum ingressurum, precarium codicem non lecturum, ac demùm homines omnes, & eos potissimum,qui te ad pietatem incitare,hortaríque voluerint,odio implacabili prosecuturum, te vxorem non ducturum,sed concubinis pecuniâ conductis vsurum. Cúmque in tam perniciosam legem consensisset iuuenis, iamque sola superesset syngrapha proprio sanguine describenda;dæmon illi porrectam vltrò sinistram tantâ vi compressit, vt sanguine è trium digitorum extremitatibus expresso,manum impleri t, subministrauit etiam scriptioni materiam (nescio quam) pergameno molliorem, sed chartâ duriorem, & calamum; scribentíque conceptis verbis præiuit, quæ sibi præstari vellet; & quæ se vicissim præstiturum polliceretur. Conscripto traditóque chirographo,miram se dicebat omnis generis instrumentorum harmoniam audiuisse,& ad sonum obdormisse adeò pacato &alto sopore;vt sequenti die,nullo per vias publicas prætereuntium strepitu percepto, in multam lucem sterterit.tandem euigilasse, & illicò patrati facinoris pœnituisse, profectúmque Vvratislauiâ Olomutium, & inde Viennam,Viennâ Grætium. ibi diuertisse ad Doctorem Venediger; ab eo se ad Dominum Strasbergerum directum & commendatum.Postremò venisse Marpurgum adDoctorem Homelium. ibi exilij pertæsum, se rursum indoluisse,quòd pactum cum dæmone initū non custodisset. adfuisse sibi noctu denuò in lecto iacenti dæmonem, ac de pacto renouando in hunc modum actum esse;vt nimirùm proprio sanguine nouum dæmoni chirographum conscriberet, ac in templo quodam nuper diruto, non procul Marpurgo,noctu deponeret.Post paucos dies iterum se facinus damnasse,manus sibi violentas desperatione actum inferre voluisse: tandem suasu cuiusdam venireGrætium,vt quæreret remedium, statuisse.Pridiè tamen quàm Marpurgo discederet,noctu adfuit dæmon, & certum hîc Grætij, prope Carlauu tuguriolum descripsit, in quo 30. Martij compareret;fore,vt tum fiat voti compos, & pristino statui ex pactis restituatur: caueret interim etiam atque etiam ne Iesuitas adiret vnquàm,alioquin grauissimas eum pœnas daturum.

Hæc omnia nostro iuuenis eo ipso narrabat die, quem illi dæmon præfixerat,ad suum in illo tuguriolo congressum: &,quamuis illo die à tali congressu fuerit à nostro deterritus,nihilominùs postridie (quæ fuit dies Veneris sancto) post meridiem,nemine côsulto,assignatum sibi à dæmone locum infœlix adiit.Adest dæmon, exprobrat perfidiam, quòd contra suum præceptum nebulonibus Iesuitis adfuisset.petit tertiò renouari pactum hac ratione, vt medium sinistræ manus digitum in pignus ei offerat. deinde recensitis ab adolescentiâ peccatis,ostendit animæ salutem esse desperatam; allegatis è sacrâ Scripturâ testimoniis.quamobrem ducat in bonis dies.Simul libellum offert iuueni, quo omnium dæmonum nomina continebantur,& modus quemlibet pro arbitrio euocandi: nihil tamen horum iuuenis acceptauit.

Sabbatho sancto, vbi rescitum quod contigerat,maior iuuenis cura haberi cœpta, & cautum, ne vnquàm solus esset: & ex eo tempore ab vno patre,cui peculiariter eius cura commissa fuit, in rebus Catholicæ fidei est institutus. Sub finem Aprilis sese ad confitendū generaliter præparauit. Quo die confessurus erat, visum vt in præsentiâ Patrum aliquot diabolo renunciaret,& malè pacta bene rescinderet: dum recitantur Letaniæ ad verba; *Pater de cœlis Deus*, corruit penè exanimis. hominem erigimus totis artubus contremiscentem. Ad gloriosum Dei parentis nomen denuò corruisset,ni titubantem vtrinque sustinuissemus. Tandem factâ ægrè renunciatione, & dæmonis abiuratione,cibo refocillatus(destitutusenim erat viribus,& contremiscebat ita debilis,vt consistere nequiret) post meridiem ductus ad templum vt confiteretur,recitatis de Nomine IESV, & de Angelis Litaniis,cùm peccata recensere cœpisset, ei dæmon in aurem insusurrat: Huic nebuloni (Côfessario scilicet)ne credas,nisi velis ab eo im-

probè circumueniri. Totus Maius impenſus, tum vt in fide confirmaretur, tum vt crebra confeſsione vniuerſos cõſcientiæ receſſus perpurgaret, non fuit dies, quo pater deſignatus cum eo nõ ageret. optima iam ſperari poſſe videbantur. Patiebatur tamen dæmonis inſultus varios: nã & nocte quãdam ter eſt ad ſpaciũ trium paſſuum lectulo eiectus, abſque vllâ tamen vllius membri læſione. Et aliàs ſe illi exhibuit dæmon, & magnam præ ſe ferens beneuolẽtiam, ſuaſit, Marpurgum vt rediret: quid hîc ſeſe affligeret? Miror (inquit) quòd cùm noris te damnatum eſſe, non maiorem des operã, vt vitam hanc ducas hilariorem, reuertariſque ad priſtinas, quibus excidiſti, fortunas. Pudet me tui, & miſeret, quòd meus cùm ſis, vitã hîc ducas adeò acerbam. Et quoniam eo ipſo tempore quidam ſtudioſus obierat in domo pauperum (in qua etiam ipſe degebat) pro quo nonnulli in valetudinario per totam noctem ad Deum fundebant preces, ſubiunxit; ſe nec poſſe, nec velle manere diutiùs, viuis canibus inferiùs (in valetudinario) apud canem mortuum latrantibus. Quamobrem rogat etiam atque etiam, vt vel ſemel ad dictum tuguriolum reuertatur: fore, vt ibi ea audiat noua, quæ anteà nunquàm.

Die 28. Maij, Dominicâ ſanctæ Trinitatis, cùm noſtri Deo negotium aſsiduè cõmendaſſent, aliáque nõnulla pietatis exercitia mortificationéſque in hunc finem Deo obtuliſſent, diſpoſitus eſt ad ſacram Synaxim. Et primùm in multorum è noſtris & Congregationis S. Spiritus præſentiâ, in templo S. Catharinæ, ex chartâ cõceptis verbis dæmonem eiurauit, & pacta ſe reſcindere nefariè contracta eſt proteſtatus, ſed incredibili difficultate, dæmone ſic ſenſus impediente, vt nec legere, & ægrè tardéque præeuntem ſequi poſſet. Fecit deinde profeſsionem fidei Catholicæ iuxta formulam in Bullâ Pij IV. relatam. Vbi ad hæc verba ventum eſt (*Eccleſiaſticas traditiones, obſeruationes, & conſtitutiones firmiſſimè admitto & amplector.* Et, *Septem eſſe vera & propria ſacramenta nouæ legis.* Et; *In ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento eſſe verè, realiter, & ſubſtantialiter corpus & ſanguinem,* &c. Et, *Hæreſes ab Eccleſiâ damnatas, ego pariter dãno,* &c.) omnibus corporis viribus prorsùs eſt deſtitutus, ereptus illi oculorum, aurium, & linguæ vſus in tantùm, vt ſibi aliquantulum reſtitutus diceret, vereri ſe, ne ſibi eo loco ſit moriendum. Cùm in illâ eſſet ſenſuum exſtaſi; fruſtráque vrgeremus, vt quod corde credebat, exprimeret ore: credere videlicet ſe CHRISTI in Euchariſtiâ præſentiam; placuit illi venerabile ſacramentum propiùs admouere; ad cuius præſentiam ita ſibi reſtitutus eſt, vt, velut è graui ſomno experrectus, diceret, & credere ſe, & experiri copioſè CHRISTI præſentis virtutem. Licèt etiam diuerſum euenerit, vt Euchariſtiâ in altari collocatâ, loqui poſſet & audire; accedente verò Sacerdote, tanquàm iuueni ſacramentum porrecturus eſſet, ſenſibus omnibus deſtitueretur, dentéſque tantâ vi comprimerentur, vt nullâ ope reſerari poſſe viderentur; & recedente rurſùm cum Euchariſtiâ Sacerdote, videret, loqueretur, & audiret. Dicebat verò ſe inſcium eorum omnium, quæ illi in aurem inclamaſſemus, ſolùm animaduertiſſe veluti forcipe ſibi os claudi, atque vt nihil relinqueretur intentatum, idem Sacerdos relictâ in altari Euchariſtiâ, digitum conſecratum ori impoſuit; poſtmodùm verò vbi Euchariſtiam ori admouiſſet, & veluti ſumendam obtuliſſet, tum demum inimicus eum ore patenti exagitare, & multis renitentibus eum in aërem attollere cœpit. Cùmque adiuraretur, eum vt quietum eſſe ſineret, & chirographa reſtitueret; ea tertiò ex ingenti fune dependentia in faſtigio templi iuuenis ſolius repræſentauit obtutibus, cæteris nihil omninò tale videntibus. Eo die nihil aliud actum, præterquàm quòd & multæ ibi ad Deum pro ſalute eius preces fuſæ, & maxima recuperandarum ſyngrapharum ſpes iuueni fuerit relicta.

Die 3. Iunij iuuenis templum ingrediebatur, cùm hoſtis inopinatò vultum eius quaſi pallio diuerberauit, & ſimul manum ſiniſtram miſerum in modum dilacerauit, vt ſanguis copioſus deflueret nemine tamen, qui hæc inferret, viſo: ſenſit quoque ibidem collum ſibi ab aliquo torqueri, nihil tamen incommodi paſſus eſt, præterquàm quòd diebus ſequentibus remanſerint in manu cicatrices, cum maiore dolore, quàm ſenſerat, dũ illi manus laceraretur. Eodem die multa fecerunt noſtri, vt, ad Dei gloriam, fœlicem res tota ſortiretur exitum. Excitatus eâ nocte ventus ingens, abſque omni omninò pluuiâ, auditáque iuuenis vox velut in vento miſerabiliter lamentantis.

Die 4. Iunij, Dominicâ infra octauam Corporis Chriſti, in eodem templo D. Catharinæ, poſt Sacrum & Litanias ad ſingulas ſanctiſsimæ Trinitatis perſonas habitas, iuſſus ex chartâ deteſtari ſua peccata, profiteri fidem, & coram Deo, Angelis, & hominibus proteſtari Catholicum ſe eſſe, nunquàm ſe de miſericordiâ Dei diffiſurum; fecit id aliquandiu adiutus à nemine. Cùm ei viſus deficeret, prælegit alius, ipſe tardè, ægrè, & cunctanter verba efferebat, dæmone linguam impediente. Ventum vt diceret, *Quapropter, ô bone* IESV, &c. nec legere id potuit, nec alios audire ſuggerentes. Adiuratur dæmon, eíque virtute Dei præcipitur, ne iuueni in hoc opere ſit impedimento. Exagitatur illicò iuuenis ac ſi foret obſeſſus, & inter hæc vnico velut momento linguã Germanicam dedidiſcit, quam beneficio dæmonis loquebatur ſatis eleganter, natiuo retento idiomate. Hoc animaduerſo aucta omnibus fiducia. In gratiarum actionem recitatur *Te Deum laudamus.* Iubetur progredi, nequit dicere, *Confiteor,* &c. *Domine, non ſum dignus,* &c fruſtrà. Accedit Sacerdos cum Euchariſtiâ, dæmoníque in virtute Dei præcipit, hominem vt miſſum faciat, &c. Tantâ vi iuuenis attollitur in aëra, vt decem duodecímve è noſtris vix eum retinerent. Ad crebram nominis IESV, & Beatiſsimæ Virginis MARIÆ inuocationem dæmon fractus abſceſsit. Exclamat iuuenis idiomate ſuo; *Aufugit à me.* Quare illicò flectit genua lætus, & magnâ alacritate, altáque voce progreditur; *Quapropter, ô bone* IESV, &c. Oratione finitâ his ipſis verbis ſubdit: *Laus Deo, iã ſum alius homo.* Præparat ſe ad communionem, dicit *Confiteor,* &c. *Domine nõ ſũ dignus.* Occurrit peccatũ cõfitendũ, confitetur. Adiuratur dæmon, non ſolùm iuueni poſthàc negotium ne faceſſat, ſed chirographa vt reſtituat. Iterum confitetur. Demùm tantæ debilitatis fuit, vt nec ſedere poſſet, liber tamen iam ab omni dæmonis incurſu. Nihilominùs genua flectit, recitat *Confiteor,* &c. *Domine, non ſum dignus,* &c. & altâ voce profitetur, *credere ſe totis animi viribus Chriſtum in Euchariſtia eſſe præſentem, & ſperare ſe ipſum ſibi propitium futurum.* ſumit Euchariſtiã magno animi ſenſu, flexis genibus aliquamdiu

agit gratias:& tantas illicò vires recuperat, vt téplo egressus, nullam sensisse debilitatem videretur. Iam demùm (inquit) dæmonem non timeo, & contemno ex animo:quod hactenus à me ipso vt facerem;vix impetrare poteram. Iam paratus sum centies pro fide Catholicâ sanguinem profundere:&multa subiunxit in commendationem charitatis nostrorum, qui de hominis nunquàm visi salute adeò essent solliciti : horum apud Lutheranos nihil esse, aliàque quæ verecundia non sinit referre.

Decimâ die Iunij ipso B. Barnabæ Apostoli peruigilio,nostri domi se rursùm cõtra inimicum armát,quibus modis nouit Societas.Iuuenis quoque ne sibi deesset totâ die cilicium gestat, & se sub vesperam spontè flagello acriter diuerberat. Ingens rursùm tum eo vespere,tum noctis magnâ parte ventus collegium impetit.Ante XI. noctis adest inimicus alio aliáve comitatus,& per cubiculum, in quo cum aliis tribus iuuenis cubabat, deambulás.Cernis(inquit ad sociã.nam saga quæpiam existimatur)vt iacet hîc nequam?& rursum, ô si aliter rem meam instituissem, non esset hunc sortita finem.Ante octiduum penè me abegissent (Patres intelligebat.)Interim tibi hominẽ cõmendo,cum quantùm licuerit assiduè diuexa; & conuersus ad iuuenem fremebundus;Perfide nebulo, homóque leuissime,& incõstãtissime,nunquàm fidem mihi seruasti.ô pectus ignobile ac degener! Maiores tui maluissent cẽties corporis animæque facere iacturam,quàm vel semel datam fidem violare.En tua habe,quæ mihi dederas:ego vicissim, quod meũ est reseruabo.Et hoc dicto, bis aut ter iuuene audiente strepitum fecit, velut cuiuspiam aliquid è chartâ eradẽtis.Et rursum sociæ:Pergam ad locum mihi constitutum, tu interim eius curam habeto.Rursúmque iuueni:Et existimas perdite nequam fore,meas manus vt euadas; coactus nunc tibi tua restituo. Tu interim & Iesuitæ nebulones me posthac à stultis, confictisque cærimoniis vestris liberum esse sinitote: quod enim tuum sit,nihil omninò habeo, licèt plura longè posthac ex te sim accepturus.Fides enim,quam tu scepisti,iniqua est, & per Papas (quos vos velut sanctissimos colitis,ego autem in inferno tracto pro merito)conficta.Quibus dictis & manu frigidissimâ iuuenis collo sine omni læsione contrectato,euanuit.Ad omnia hæc iuuenis nihil respõdit,excepto hoc vnico;videlicet, vt abiret,habere se Deum propitium.Inter hæc iuuenis cæteros in cubiculo altùm dormientes suscitare conabatur, eorum nomina inclamans, quorum vnus æger vocem audit,prosilit in pedes, & ad alterius sani lectum accedens eum excitat. Hic ignem excutit è silice,sulphur accendit, sed priusquàm candelæ admoueret,violenter ab aliquo exstinguitur, idque secundò;accendit tertiò,iámque candela lumen conceperat,cùm simul & semel materia sulphurata candelaq; restinguuntur.Tandẽ venit homini in mentẽvt cereũ benedictũ accẽderet: accẽdit,nec ampliùs valuit exstingui. Habito lumine inimicus euanuit.& quamuis semel ac iterum dixisset,se iuueni restituere omnia quæ ipsius essent, nihil tamen ab eo iuuenis receperat.Componunt igitur se ad orationem, & qui lumen accenderat, ante imaginem B.Virginis Litanias recitat. Post mediam circiter horam surgẽs videt humi iacere chartam sanguinolẽtam,attollit, eíque porrigit, cuius erat chirographum. Hic agnito suo chiro-

A

grapho gestire lætitiâ, exosculari illud,& pectori admouere : & illicò Deo omnes simul agant gratias,& quatuor simul (tot enim erant) recitant *Te Deum laudamus*. Et, ne fortè dæmon illud recuperare posset, signo Crucis muniunt,aspergunt aquâ benedictâ, & coronâ B. Virginis circumligant.

Dominicâ manè vocatur Pater, cuius curæ iuuenis erat commissus. ostendunt & tradunt ei recuperatum chirographum, quod Marpurgi postremò conscripserat; in eóque erasum è priori, cuius materiam dæmon suppeditarat,sanguineum. Ne tamen doli mali quidpiam subesset, & fortè non omnia integrè restituta essent, quæ iuuenis erãt in priori chirographo:iterum de more à nostris ad S. Catharinæ templum fusæ ad DEVM preces,recitatæ Litaniæ,porrectâ iuueni Eucharistiâ;adiuratus & sollicitatus dæmon, vt si quidpiam residuum esset, quod ad iuuenem spectaret, illud Dei omnipotentis virtute restitueret. Sed quoniam iuuenis dicebat sibi satis constare, quòd omnia integrè essent restituta, suúmque animum esse per omnia quietissimum, placuit nihil ampliùs attentare. Quare actis diuinæ bonitati ob tam grande beneficium acceptum gratiis, recitatóque *Te Deum laudamus*, regrediuntur læti vniuersi.Placuit tandem Serenissimo Principi Ferdinando Archiduci,& Reuerendissimo Secouiẽsi, vt series tota & processus pro concione populo proponeretur;quod factum est 18.Iunij à meridie, & ipsum chirographum vnà cum sanguine, quo alterum descriptum erat,in templo nostro per Parochum Grætiensem, iussu Episcopi, in magno hominum cõcursu & frequentiâ combustum fuit. Hæc historia rei gestæ verissima, in qua vides (Lector,canæ fidei tenax)omnium fermè & singularum Catholicarum cærimoniarum efficacitatem.de quibusdam,alia subdamus.

Z

QVINTVM remedium petitur à misericordiæ operibus satisfactoriis,ieiunio,eleemosynâ,& oratione. Eleemosynas commendat Canonum auctoritas [t],vt & duo reliqua.De ieiunio,inuenio illi præcepisse cuidam Comitissæ S. Auxentium Abbatem [u];& S.Procopius Monachus hoc vsus sæpe victoriam contra dæmonem obtinuit [x],& aliis idem imperauit.Sed & Christi Domini testimonio accedẽte [y],quid addendũ?De oratione, versus quidam anonymi,sed veteris versificatoris reperitur;*Dæmones aduersus magna est oratio virtus.* & sunt de eâdem sequentia exempla quædã,nostrorũ hominũ literis,certâ fide cõtestata.*Anno* 1549. *quidam vni e nostris confessus,mediâ circiter nocte, dũ pœnam pro delictis sibi irrogatam persoluit, repentè vidit feles, muréśque,& alias bestias colore atras,aspectúque terribiles tam multas,vt totum occupare cubiculum viderentur : quo ille viso perterrefactus,timere cœpit ne viuus à bestiis abriperetur. Anxius & trepidus accurrit ad Domini nostri imaginem, magnâ voce opem implorans : quare omnium animalium species subitò euanuerunt,tanto cum impetu, strepitu,& fragore, vt domus ruere videretur.*] Bungi in Iappone anno 1555.familia fuit,quam iam à 100.annis dæmones infestabant,& molestia in pastores quasi hæreditaria transibat. Paterfamilias opes omnes placãdis idolis insumpserat.potiùs auctum iis,quàm cessauit malum.Triginta annorum filium dæmõ occupauit,ita vt nec patrem, nec matrem agnosceret, nec quindecim diebus quicquam cibi sumeret: sub horum finem Patrum Societatis vnum cum

t c. cap. si per sortiarias.
u Metaph. in eius vitâ, Feb. 14.
x Nic. Salins in eius vitâ, 4. Iulij, c. 1. & 5.
y Matth. 17. v. 20. Marci 9. v. 29.

accesßit, iussitque vt B. Michaëlem nominaret. *dum Beatum nominat, vehementi tremore cæpit concuti, & varios motus membrorum edere, ita vt circumstantibus terrori fuerit. Inuocante vero Patre* DEVM PATREM, & FILIVM, & SPIRITVM SANCTVM, *subitò à dæmone liber exstitit. Huius soror, paucis post diebus molestiis dæmonis agitata est, qui etiam in eâ loquebatur. Certis temporibus patris nostri concionibus auditis, Christianam fidem suscipere voluit: cùm verò sacro fonti esset admouenda, conaretúrque principiò se sacro signo Crucis munire, tremere vehementer ac concuti cæpit. Pater preces fundebat sollicitè, ipsa verò sacrum* IESV *nomen, & B. Michaëlis proferre nitebatur, sed magìs ipsam tunc dæmon irritauit obstringendo os & comprimendo. Tandem verò in cantum prorumpens exclamat: si idola Xacam & Amidam, sectarum Iaponensium auctores reiicimus, nullus superest qui adorari debeat, aliáque huc spectantia protulit; nec esse, quod in iis reprehendere quisquam posset. Quâdam die innumeris Christianis præsentibus Pater sacrum fecit, cui quoque intererat dæmoniaca, quo finito, rogat, qui valeret? optimè, ait. iussa verò B. Michaëlis nomen pronunciare, tremere ac dentes stringere cœpit, & dæmon se velle exire dixit: sed quoniam iam à tot annis eâ familiâ pro hospitio vteretur, non libenter migrare. Iubet iterum pater S. Michaëlis nomen proferre. Respondit illa, id permolestum esse, & lacrymas fundens & conquerens, Quò, inquit, me vertam? Christiani itaque omnes in orationes corruunt, dúmque satis diu orant, dæmon occupatam hactenus prædam deseruit: ipsa verò subitò potum petiit. Admonita vt* IESVM & MARIAM *inuocaret, tantâ suauitate vtrumque protulit nomen, vt Angeli vocem videretur sibi audire.*] Anno 1588. Brunæ in Morauiâ, *mulier erat in Nosocomio acerrimâ diaboli oppugnatione sic oppressa, vt nunc aquis sibi vitam extinguere, nûc cultro, quem gnarus nocendi porrigebat in manus, eripere moliretur, prohibentibus cunctis qui erant in valetudinario: post illam triennij vexationem apoplexiâ corripitur, obligatione linguæ loquendi vsu adempto: mittitur ad nostros, vt pro concione populi preces efflagitent: & exoratum fuisse Deum solutus primùm linguæ nodus, deinde animæ, post sacram confessionem peractam ostendit.* Hector Boëthius quoque Scotorum res describens [z], in Marreâ regione testatur se ab iis, qui conspexerant, accepisse, quod eius verbis adscribam: *Puella Natalibus altis, formâ conspicuâ, complurium nobilium auersata connubium, in nefandam cum dæmone incidit consuetudinem, quæ cum vterum ferret, parentum rigore coacta edere stupratorẽ, adolescentem mirâ pulchritudine, frequentiùs secum noctu, interdiu nonnunquam conuenisse. vnde venisset, quòve abiisset, nescire se, respondit. Parentes tametsi filiæ parùm crederent, accuratiùs rem aduertentes, consilio, quis esset, qui gnatæ expugnasset pudicitiam, explorandi: cognito tertio post die indice ancillâ stupratorem adesse, reclusis foribus accenso tædarum ingenti numero, cubiculum ingressi, horrendum monstrum, figurâ supra humanam existimationem terribili, in filiæ amplexibus sunt conspicati. Cucurrère ocyus complures ad fœdum excitati spectaculum. Inter eos Sacerdos probatæ vitæ, sacræ disciplinæ non ignarus, cæteris aut trepidè abeuntibus, aut pauore terræ illisis, cùm Christi apostoli Ioannis Euangelij initium recitare orsus, ad eum locum,* VERBVM CARO FACTVM EST, *perduxisset, malus dæmon, horrendo sublato clamore, cubiculi tectum secum asportans, omni supellectili in-*

z lib. 8.

A *censâ abiit. Fœmina periculo se natâ, enixa est monstrum vndequaque fœdum aspectu, quale nusquam antà (vt ferunt) inter nostrates visum. Id obstetrices, ne obseruatum contumeliæ esset familiæ, accensâ ingenti pyrâ citissimè concremarunt.*] Idem paulò antè docuit dęmonem quoque succubam oratione fugatum. *In Gareothâ (inquit) regione, vico quatuordecim vix passuum millibus ab Aberdoniâ, adolescens multâ formositate, coram Aberdonensi Antistite questus est palam, sese a dæmone succubâ (vt dicunt) gratissimâ omnium quas vidisset formâ, multis antea mensibus infestatum, eandem occlusis foribus noctu ad se ingredi, blanditiis in sui amplexus compellere: dubiâ luce abire sine strepitu pene: nullo se posse modo, cû plures attentasset, à tantâ ac tam turpi vesaniâ liberari.*

B *Iubet continuo optimus Episcopus adolescentem aliò se conferre, & vt Christianæ religione magìs laudatis ieiuniis & orationibus plus solitò accommodaret animũ: fore vt piis operibus intento victus cacodæmon tandem esset terga daturus. Euenit adolescenti, salubri consilium religiosè exsecuto, paucos post dies, vti venerandus Antistes erat præfatus.*

In literis Iaponicis anni 1569. ita scribitur: *Multis in locis Bungensis regni, vbi quidam erant ab hoste humani generis obsessi, Christiani facto conuentu solâ recitatione Dominicæ orationis, & Salutationis Angelicæ clarâ voce institutâ dæmonẽ sæpe repulerũt.*] De oratione vnum exemplum accipite ex Menæo Græcorũ 5. Martij, in vitâ Cononis Isaurici:

C *Aiunt postquam ipsius e vita decessum ædes eius in templum versas, estásque illas, quibus multos genios incluserat, repertas; quarum vnam cùm resignassent, quod thesaurum ibi latere ob pondus arbitrarentur, statim fulminis instar erupisse dæmonas, vt omnes exanimati conciderent, & quicquid instauratum erat procũberet, nemóque omninò post occasum solem auderet ad locum illum adspirare: sed non diuturnè fuit hæc dæmonum tyrannis, quam per sancti viri preces, cùm populus se ieiuniis, & vigiliis dedisset, mox depulêre.*] Ita vertit Raderus. Et sanè de precum efficacitate notior res [*], in confesso est etiam hereticis: sed qualis ista esse debeat, nó æquè. Inprimìs maximè salutarem esse communem Ecclesiæ orationem, Patrũ testimoniis constat, Chrysostomi, Augustini, aliorúmque [a], deinde & priuatam hominum Sanctorum, vt confirmant Glycas,

D Eugyppius, & Metaphrastes [b]. Si quæras quid orãdum: præcipua dignitas & efficacitas est, Symboli Apostolici, & orationis Dominicæ, non modò ex Canonum præscripto, sed & veteris æui nostríque experientiâ, vt docet multis B. Augustinus [c], & exemplis adstruit Nicolaus Remigius [d]. Nec dubito proximam his facere Salutationem Angelicam, eiúsque iterationem illam ad orarios globulos, quam Rosarium appellamus; cui licèt Heidelbergẽsis aliquis anonymus [e] suum bimonstrem partum ἀντιrosarium obiecerit, calumnias tamen & apinas meras, sub alieno nomine Ioannes Busæus pari & lepôre & robore, ante

E annos iam decem disiecit: & quia Gelasimus quidam lepidè sibi visus ludere in nostrorum hominum apud Indos rosaria, describã quod Satyricus legat, rideat, si lubet. In literis Ludouici Frois è Iaponiâ scriptis anno 1596. hæc narratio exstat; Moguntiæ his verbis Latinè excusa [*], *Nobilis quidam homo, olim magnâ auctoritate in hoc regno Fingano pollens, habebat filiam matrimonio cum Gentili copulatam, cuius mater cum totâ familiâ quoque erat Gentilis, nullus vero Christianus, nisi dictus nobilis, vir bonus & religiosus. Accidit filiam ex improuiso infirmari, &*

* Tobiæ 6. & 8. Matt. 20.

a B. Chr. hom. 3. de incõprehensib. Dei natura. August. lib. 22. de ciu. Dei, c. 8. Theodor. li. 4. Hist. Eccle. c. 21. Sozo. lib. 6. c. 28.
b Glycas p. 4. Annal. f. 354. Eugypp. in vitâ S. Seuerini, mense Ianua. Metaphr. in vitâ S. Auxentij Abba.
c li. 2. de Symbolo ad Catechumenos, ca. 1. & lib. de vtil. cred. cap. 22.
p li. 1. dæmon. c. 13. & li. 2. c. 4.
e Fran. Iunium ferunt fuisse, sed incerta fama.
* fol. 179.

quidem intra sex dies vsque ad mortem: quidam aiebant a dæmone obsessam, propterea quod tam furiosos & insolitos gestus ederet, vt ægre à duobus vel tribus hominibus teneri posset. Maritus & socer implorarunt opem Bonziorũ, sed suis illi ritibus & nugis superstitiosis ne hilum quidē eam iuuare potuêre. Verum quia fœminæ impēdebat mors, certiorem reddidêre eius parentem, octodecim milliaribus inde disiunctum. Is celerrimè aduolat, inuenit filiam quidem spirantē, sed mētis ita impotē, vt patrē suũ non agnosceret. Pater illicò mandat submoueri omnes Bonzios aliósq; Ethnicos lectum stipantes: ipse verò accepto rosario, ter Dominicam orationem & Salutationē Angelicam aggreditur pronunciare: fœmina interim nihil mutatur, sed horribiliores potiùs gestus, quàm priùs edit, vt à multis teneri vix posset. Pater redit ad præsidium Rosarij, eo verberat tergum filiæ dicens: Tu videre mihi dæmon aliquis, excede ex hoc corpore. Et respondit dæmon: Non excedam. Pater, vt erat homo virtute præstans, Rosariũ inicit in eius collum, dicens: Velis nolis, excedes. Tum dæmon: Tolle, inquit, Rosarium, quia abscindit mihi colium, & tunc recessero. Respondit pater, minimè tollam, immò funes quosdam arripiens, minatus est se eum diuerberaturum: & sic dæmon excessit, &c.

En quid in Indiis Rosaria per Iesuitas inducta. Subsannat tamen salsus poëta verbosissimâ Elegiâ cōtra Iesuitas, quam ipse primùm Parisiis, pòst Lugduni Batauorũ iuuēculus quidā in Odeporico edidit. Quot doctissimorũ poëtarum de Societate IESV edita testimonia, de gestis in Indiâ & perlatis ardore fidei, possent opponi nupero isti poëtæ? quem etsi mirer tam calidè, Patris sui, viri optimi, clarissimi, laudatissimi Iustitiæ Sacerdotis, iudiciũ damnare, vt nescio quibus placeat, miror tamen minùs, quia vix est vt Iesuitæ talibus ambiguæ fidei hominibus placere possint. Dici solet lupum beneuolum esse canibus gregariis non posse. fors etiam id à quodā insito petulantis bilis vitio cacoëthes natum. Quibus Archilocus iste, seu Hipponax, pepercit? lege quæ olim Cæsarodum Turonum edita. Mittam quæ in Hispaniæ Rege [f], Sabaudiæ Ducem [g], & MARIAM STVARDAM laudatissimā fœminā & Scotiæ Reginā, fidei causâ capite truncatā [h], virulētissimè & calumniosissimè chartis illeuit. vide quid de suâ ipse patria [i]:

Musarumque tribunal
Quondam, chara Lutetia,
Nunc spelunca Cyclopum, arx Polyphemia,
Antæi latebra, Antiphatæ teges,
Et Læstrygonis antrum,
Bebryciique Amyci specus.

ô pium filium! quid de cunctis religiosis ordinibus? sic ait [k]:

—scelera & examina mille
Monstráque sub rigidis latitantia bardocucullis,
Virtutum regnare loco, & sibi sumere nomen:
Denique prostibulum, & sparcæ impietatis asylum,
Nostra Dei tandem factum per crimina templum.

Sed dicat se fortè malos tantùm perstringere. Erasmi & commune maledicorum refugium hoc semper vnicum fuit. Quid de ipsa Romana fide [l]:

---luimus nocentis
crimina Romæ.
Improbos mores, & adulterinos
Numinis cultus, tragicásque fraudes
Odit, & totum Deus vltor armis
Concutit orbem.

Ergo Romanæ Ecclesiæ ritus colendi Numinis huic sunt adulterini? coruum crocitatu, ranam coaxatu, Caluinistam verbis, agnoscas. Ne dubita; dabit plura indicia. Quid enim de Pontifice Maximo? liberalissimus est conuiciator, nō vno symbolo contentus, primum [m] ore blasphemo euomit non in vnum, sed in multos, vt pestilens ructus latiùs diffundatur; sequentia:

Tu septifrontis cornua belluæ,
Et quicquid audent hinc socer, hinc gener;
Huiusque debellare sæcli
Monstra pis inimica natas.

Alloquitur eum, qui tum adhuc Caluinianus, & capiti Ecclesiæ conuicium Caluinianum de Apocalypticâ belluâ ingerit, & Catholicos Principes *huius sæculi monstra* vocat *inimica piis.* qui pij isti? nónne hæretici quotannis in Bulla Cœnæ Domini excommunicari soliti? sed pergit linguam sacrilegam in cœlum armare, dum canit [n]:

—frustra pandet aperta
Cœli templa vicarius
Vanis pollicitis callidus artifex
Vulgi stulta leuis pasce e pectora.

Per sarcasmum vocat cœli vicarium, qui verè talis; Dei gerens locũ in terris, Petri successor. cetera de Indulgentiis, hæreticum cor poëtæ huius manifestant. Nondum finis blasphemiarum [o]:

—licet inuida contra
Bellua Vaticana fremat. ——

Bellua nunc, qui paulò antè cœlivicarius. facilè tamē antilogiam expedio. illud ironicè abs te, hoc seriò dictum. ô merito vtroque linguam eradicandam! Non contentus in solum Potificē Maximũ incurrisse, fœdè maledicit Purpurato concilio, & toti Senatui Vrbis æternæ. nam subdit.

Romanumque apicem, pulsis tibi Roma cinædis,
Restituat, veteresque tuos, priscumque Senatum.

Quid tu sies nescio, Deus scit. Nullus vir probus talia viris talibus obiiciat, scio. Optas etiam idololatriam, & Paganismũ Romam reduci: parcior Symmachus, qui retinere conabatur. modestior Gentilis, qui conuitiis abstinebat. Quid his tam maledicis, tam virulentis quéat adiici? vnum est, vt orbem ferè totum, qui Catholicus, longinè suâ perfundat vnico disticho inuoluit [p];

Ad prædam accurrat sat Longobarda non est
Vna) Quirinalis prædo, nequam ...liber.

Multum remisisti de iniuriâ, qui ex septifronti Vaticanâ belluâ saltem hominem, licet improbũ, nempe prædonem fecisti Quirinalem. Et cum hæc scripseris, cum hæc in lucem Turonis emiseris, audes oculos in cœlum tollere? putas te latere posse, vel tam scelerosos versiculos ætatem laturos speras? Qui parcas paruulæ Societati, qui talibus Principibus; qui vrbi æternæ, qui patriæ tuæ; qui fidei Catholicæ ritibus; qui Dei vicario non pepercisti; ringere, freme, frende, spuma. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Non ego tuam illam elumbem elegiam flagellabo, non tanti est. non quisquam tibi respondebit. conuiciandi palmam retineto. Cōsiderabunt Antistites Catholici (ceteros nō moramur, quibus laus est displicere) quid aut quantùm tam virulentæ, tam impudenti calumniandi licentiæ sit credendum, quo camo & fræno tales maxillæ coërcendæ, quibus petulantia tam noxia sit Ecclesiasticæ disciplinæ flagellis vindicanda. Quibus mentes rectè stant, nondúmque odio, inuidiâ, hæresi deuiarunt, credent potiùs Læuino Torrentio Episcopo Antuerpiensi [q], credent Petro Angelio Bargæo [r], poëtis clarissimis, credent Frederico Iametio, credent Iusto Lipsio (cui hac in

[f] fol. 28. p. 1.
[g] fol. 9. p. 1.
[h] fol. 13. & 14.
[i] fol. 4. p. 1.
[k] fol. 27. p. 2.
[l] f. 6. pag. 1.
[m] f. 3. pag. 2.
[n] f. 6. pag. 1.
[o] f. 18. pag. 1.
[p] fol. 29.
[q] in Odis.
[r] Syriados lib. 6.

re quoque te foret æquum credere) crederent aliis viris eruditione, pietate, & sapientia ornatissimis, quorum exstant elogia tuis conuiciis contraria; quę possem hic tuis opposita repræsentare: sed nec tua tanti, nec me sinit verecundia, nec defensoribus istis veritas eget. Quod ille dicebat in tragœdiâ:

Virtus Vlyssis nota Danais est satis,
Nimisque Phrygibus:

--id tibi dictum puta. Danaos esse bonos & Catholicos, Phrygas Caluinianos & Atheos. Virtutem Dei, quæ se hominum nostrorum labore, studio, industriâ, per quatuor orbis plagas exeruit, (Deo sit laus & gloria) tibi tuique similibus inuidiosam potiùs, quàm ignotam aut imitatu facilem esse. Sed non vacat pluribus diem verbis conterere: vt anchoras legam, monet me institutum, ad quod redeo.

De recitatione AVE MARIA, & SALVE REGINA multa poteris (si lubet) exempla reperire apud Cantipratensem [s].

Non dissimile illi Fingano, apparuit in eiusdem Iaponiæ insulâ Scichinâ, quod narratur [t], de virtute Litaniarum; Mos est operariorum illius ditionis tempore pluuio, vasis aquam excipere, quâ sudo cœlo irrigare possint hortos & agros. Quoniam verò aliquando contigit (haud dubiè maleficio dæmonis) vasa, licèt plena, nullam reddere, etiam post impedimenta omnia remota, aquam, vocarunt veneficum, qui suis ritibus diabolicis, & inuocationibus superstitiosis effecit, vt defluxerit, idque in multos annos perdurauit. (En maleficium maleficio pulsum.) Hoc verò anno cùm rustici in Beatissimæ Virginis confraternitatem adscripti essent, & anteactæ vitæ lapsus errorésque cum dolore animi patefecissent: ac stato tempore ad excipiendam aquã necessariam reuersi, animaduerterent more suo non defluere (en tertiam fraudem dæmonis iterum aquam sistentis, vt iterum veneficus adireretur) non iam ampliùs ad Magos, sed ad Ecclesiam confugere, certioremque eâ de re fecerunt senem quendam optimum Christianum, qui in Ecclesiâ Futaianâ solus diù omnium fidelium personam sustinuerat: eúmque etiam atque etiam rogarunt, vt ipse preces aliquas supra vas aquæ recitaret: se iam Magicis superstitionibus nuncium remisisse. Senex purgauit se quantùm potuit, & re consideratâ secum in hunc modum est ratiocinatus. Si aqua Deo annuente fluxerit, Christiani fortiores, robustiorésque in fide reddentur: si autem ob mea peccata nõn fluxerit, multi in fide refrigescent, & pluris facient fraudes, & veneficia Satanæ, quàm ritus & preces sacras. Tandem tamen existimauit eorum voto satisfaciendum; multisque eo loco Christianis comitantibus ad locum contendit, & primùm flexis genibus Litanias de Sanctis, deinde Symbolum Apostolicum recitauit, ac mox nullâ difficultate aqua per canalem effluxit.] Igitur his addenda Catholica Litaniarum recitatio. Volunt nonnulli etiam à Claudiano Mamerto hoc remedium institutum, cùm Viénenses in Galliâ horribiliter à dæmonibus diuexarentur. Vnde Mantuanus [u]:

Vrbs sedet ad Rhodanum, Galli dixêre Viennam,
Quæ tulit aduersos casus, pastore Mamerto,
Et longum vexata fuit. nam fulmine crebro
Arsit, & horrificis terrarum motibus arua
Scissa dehiscebant, rimis penetrantibus vsque
Ad stygios amnes, vbi sunt Iouis antra profundi.
Adde lupos, qui Tartareis agitantibus vmbris
In furias acti, ne dum iumenta per agros,
Audebant laniare homines & in vrbibus ipsis.
Casibus his percussi omnes, diuina coacti
Quærere subsidia, & Diuos excire precando.
Hinc traxit Litanea ortum: transiuit in omnes
Relligio similis paruo post tempore gentes.

Exstant Litaniarũ varia genera, in libro, quem P. Thomas Salius collegit; sed plures longè in eo, qui Monachii excusus curante Serenissimo VVilhermo Bauariæ Duce; qui hoc æuo Caroli V. Imperatoris exemplum imitatus, curis principalibus filio relictis, totum se pietatis studio addixit. rebus aliis sapientissimè gestis, hunc feliciter omnibus laudatissimum addens colophonem; gnarus, quid illud vnum porrò necessarium, & quæ pars melior esset eligenda. Ceterùm Litania olim tum contra cetera mala omnia, tum nominatim contra ludificationes & vexationes dæmonũ, semper vtilissima fuit [x], vt plurimis testimoniis & argumentis egregiè probauit ex nostris Nicolaus Serrarius, eruditâ suâ Disputatione de Litaniis, Herbipoli editâ: cuius etiã sunt illæ aliæ piæ & eruditæ Litaniæ de sacrosanctâ Trinitate, non semel iam excusæ. De hoc remedio trium satisfactoriorum operum non pauca, nec leuiter Thyræus [y].

SEXTVM est inuocatio, deuota nomini Saluatoris IESV, vel Christi, vel B. Deiparæ virginis, vel petita opitulatio ab Angelo custode. De Saluatoris nomine docent vetustissimi quique Ecclesiastici scriptores, tam constanter, tam frequenter, vt putidum sit, verba eorum hîc coaceruare [z]. Tot etiam exempla reperiuntur eius efficacitatis, vt fastidium mihi lectoris cauẽdum potiùs, quàm quęrendi labor sit subeundus. Indicabo loca, vnde qui volet petat. Recens vnum refert Ananias [a]: Vetustiora duo de B. Auxentio Metaphrastes [b], aliud auctor vitæ S. Euphrasiæ virginis [c], aliud de S. Theodoro archimandritâ Gregorius presbyter [d] apud Surium, & apud eundem alia quinque vel sex [e]. Vide prætereà Gretzerum [f], & egregium exemplũ illud, quod superiùs [g] retuli de Mussipontano iuuene. De B. Virgine docet exemplum illud notum Theophili, de quo præter alios egit Honorius Augustodunensis [h]. & nobilis cuiusdam Eburonici de quo ex Cæsario egimus [i]; & addi potest exemplum nobilis puellæ, quod ex Moro [k] narrat Bredenbachius [l], item quod narraui suprà [m]. De Angeli custodis ope testis est Origenes [n], & de eâdem satis clarè Paulinus [o]; & de eâdem ope satis clarâ, etsi non petita, capio miram narrationem Salisberiensis [p], his verbis; *Dum puer vt psalmos addiscerem Sacerdoti traditus essem, qui forte specularíam magicam exercebat, contigit vt me, & paulo grandiusculum puerum, præmissis quibusdam maleficiis, pro pedibus suis sedentes ad specularia sacrilegium applicaret, vt in vnguibus sacro nescio oleo an chrismate delibutis, vel in exterso & læuigato corpore peluis, quod quærebat, nostro manifestaretur indicio. Cum itaque prædictis nominibus, quæ ipso horrore, licet puerulus essem, dæmonum videbatur, & præmissis adiurationibus, quas Deo auctore nescio socius meus se nescio quas imagines tenues tamen & nebulosas, videre indicasset: ego quidem ad illud ita cæcus exstiti, vt nihil mihi appareret, nisi vnguis & peluis, & cetera quæ antea noueram. Exinde ergo ad huiusmodi inutilis iudicatus sum, &, quasi qui sacrilegia hæc impedirem; ne ad talia accederem condemnatus. Et quoties rẽ hanc exerce-*

s li. 2. Boni vniuersalis, ferè toto cap. 29.
t ibid. f. 195.
u in 4. Fastorũ.

x vide Io. Diacon. li. 4. vitæ B. Gregor. c. 93. & Sigisb. an. 858. Ia. ob. Rabum lib. contra Marba. c. 26. Eisingrinium li. de exorcismo Oetingensi, Thyræum de dæmonia. p. 3. n. 654.

AA

y p. 3. de locis infestis, c. 66.
z B. Iusti. aduersus Thryphon. Origi. 1. contra Cel. Tertull. de corona militis, & Scapulã, & in apol. Cyprian. aduer. Demetriã. B. Athan. de Incarnat. verbi Ciymac. gra. 20. Iesu nomine cæde inimicos: neque enim in cœlo, aut in terrâ potentiora sunt arma.
a li. 4. de naturâ dæmon. fol. 152.
b in eius vitâ, c. 4. 14. Ianuarii Martio.
d 22. April.
e tomo 4. pag. 154. & 513. tomo 5. pag. 827. & 892. tom. 6. p. 671. tom. 7. p. 567.
f li. de S. Cruce 3. cap. 27.
g li. 2. R.
h in sigillo Mariæ.
i lib. 2.
k lib. 1. Dial. c. 16.
l lib. 2. c. 27.
m tom. 2. p. 55 A.
n li. 6. contra Celsum.
o in vitâ S. Ambrosii.
p li. 2. Polycr. c. 28.

re decre

A

... decerneret, ego quasi totius diuinationis impedimentum arcebar. sic mihi in eâ ætate propitiatus est Dominus. vtique arbitror per Angelum custodem: sed addit: *Cùm verò paululum processisse, & flagitiū hoc magis & magis exhorrui, & eò fortius confirmatus est horror meus, quod cùm multos tunc nouerim, omnes, antequàm desinerent, aut defectu naturæ, aut manu hostili, beneficio luminis orbatos vidi, vt cetera incommoda taceā, quibus in conspectu meo à Domino aut prostrati, aut perturbati sunt, exceptis duobus, Sacerdote videlicet, quem præmisi, & Diacono quodam, qui specularıorum videntes plagam, effugerunt, alter ad signum canonicæ, alter ad portum cellulæ Cluniacensis sacris vestibus insignit. Eosdem tamē præ ceteris in congregationibus suis aduersa plurima postmodum perpessos esse miser us sum.]*

B

De imploratâ verò & impetratâ eiusdem custodis Angeli ope testis est S. Golauduch, cuius mentio apud eius coętaneum Euagrium[q]; sed quod adscribam, apud eum non habetur, sed ex Stephano Hierapolitano retulit Nicephorus[r], eam grauissimè variis Persicorum Magorum verberibus, cruciatibusque affectam, semper absque vllo medicinæ præsidio, Angeli ductoris operâ sanatam fuisse. Quæ ad vtrumque, Angeli nempe & Dei Genitricis simul auxilium apprimè pertineat, dabo narrationem aliam, certâ totius Lusitaniæ traditione notissimam, & à rerum B. Dominici Ordinis Historiographo Ferdinando del Castillo memoriæ proditam[s], Boncela municipium Conimbricense est, ibi nobilibus parentibus natus, quidam Aegidius. hic, vixdum adolescens, industriâ & fauore tres Canonicatus & Prioratum vnum adeptus, omni vitio diffluebat, non indoctus humaniorum literarum, & philosophiæ, & medicinæ, cui, quam sibi opportuniorem ad nequitiam rebatur, totum se dare, & Lutetiam eius addiscendæ causâ cùm cogitaret, iter aggressus dæmonem obuium humanâ in specie habuit. Malus iste viæ comes, à noto sibi, sed ignotus, paulatim varia quærere. vt audiuit profectionis consilium, Quin tu (inquit) me potiùs audis? scientiam indicabo, quæ & adeptu facilis, & vsu præcipua ad dignitates voluptatésque; ipsius etiam, quam sitis, medicinæ summa perfectio est. Necromantiam dico. dixit, & persuasit. abducit Aegidium, & adducit in vastum specum, prope Toletanam ciuitatem. ibi occurrêre læti, & excepêre venientem viri, dæmonésque humanâ effigie. itur in specum. exigitur non secreti tantùm, sed & ligiæ fidei siue homagii perpetui Sacramentum. volens adigitur, & scedulâ proprio consignatâ cruore, promissum confirmat. Septénio illic tetris artibus, & caliginosâ sciētiâ imbuitur. pòst Lutetiam profectus, miros breui inter Hippocratis sectatores progressus facit, & Doctoratus lauream adeptus: gliscebant enormia magis magísque peccata: ruebat de scelere in scelus: ambiguum erat, famâ eruditionis, an nequitiæ infamiâ maior. Sed, ô Dei bonitatem! vi, quem lenitate nequiuerat, statuit trahere. Ecce tibi equitem hoplomachum, lanceam vibrantem, & intentantem misero, irato vultu, minaci voce clamantem, *Vitam hanc maleque desere, ad frugem reuertere.* Subitus Aegidiū terror occupauit, sed, veloci motu, cū terrore institutum pristinum displicere desiit, ad volutabrū luti reuerso, post triduum idem ille eques iā terribilior non solum minatur, eadē verba repetēs de mutando vitæ instituto, sed lanceam pectori infigit, & vulnùs, etsi nō graue, imponit. Fractus animo noster: *Dedo*, inquam, *me, faciam Domine quicquid iusseris.* Saulum diceres in terram deiectum. Statuit seriò, se totum Deo dicare, & quò intus impelli se sentiebat (vrgente, sic opinor, Angelo custode, qui apparuerat) religiosæ alicuius instituto familiæ se addicere. Hoc animo Lusitaniam repetens, dum per Pallentiam iter habet, vbi tum Monachi Dominicani monasterium moliebantur, subit cupido cernendi operis. vidit viros sanctitate & eruditione claros, quosdam etiam viribus & ætate defectos, delicatè olim nutritos, calcem subigere, ligna dolare, lapides parare, & onera humeris portare, summâ lætitiâ & alacritate. Optat se illis iungere, petit instanter admitti, impetrat. Tyrocinio defungitur, magnâ spe Sanctitatis futuræ excitatâ: post aliquot annos missus Santarenum in Lusitaniam, ibi crescebat oratione, & victoriâ sui. Vnus angebat scrupulus, quòd penes dæmonē hęreret schedula illa obscœna, & intestabilis. igitur ardentiùs Reginę cœlorum se commendabat, mali huius remedium aliquod postulabat, non sine lacrymarum imbre, & continuo suspiriorum concentu. Quid neget misericordiæ Mater sic postulanti? Die quadam, cùm in sacello templi prolixiùs oraret, apparuit illi dæmon formidabili aspectu, deteriore vlulatu, conuicium facit, & præstitam fidem, accepta que beneficia petulanter exprobrat. tandem, post multa minaciter, & proteruè, & impotenter obiecta, [illegible] (inquit) *[illegible] monasterium, & violentia, quæ me tibi syngraphum hunc cogit restituere, nunquam [illegible] pœniteat.*

C

simul abiicit eum ad pedes Ægidii, & videri desiit. Aegidius chartulam accipit, & lacerat minutim. Nec vanæ dæmonis minæ fuêre. admirandis illum modis plùs septennio postea vexauit. mitto vexationes alias. assumebat monachi cuiusdā, qui in eodem degebat monasterio similitudinem, & nihil non, quod excogitari inter domesticos posset, molestiæ, Aegidio inferebat. patiebatur hic, sed tandem dolens malitiam illam serpere, & fratrem, vt putabat, illum, Deum sic semper offendere, rem defert priori, & petit aliò mitti, causamque aperit accersito fratre, deprehensus calumniator, & insolens ab aliis, solitus ab Aegidio vinci, desiit victori negotium facessere.

D

Viuus tandem clarus multis non virtutibus tantùm, sed & miraculis variis, anno 1265. mundo denascitur, vt cœlo nasceretur. sepultus Santareni, vt sanctus colitur. Habetis & Deiparæ virginis vno in exemplo efficacissimum contra dæmones præsidium, & (quę dixi aliis locis) pręterea de scholis Magicis Hispaniæ[t], de homagio præstando[u] & chirographo cruento[x], de repræsentandis innoxiis[y], de apparitione dæmonum, & etiam Angelorum[z]. Ioannes Molinerus[a] narrat Energumenarum illarum Quercetensium, de quibus egi non semel, possessores dæmones inter cetera questos, sibi à Misericordiæ matre manubias animarum plurimas quotidiè eripi, necnon ab illo gigante pueri baiulo, & ab aliâ rotæ, & aliâ turris gestatrice. sic enim illos, sacratis Mariæ, Christophori, Catharinæ, & Barbaræ nominibus abstinentes, ad Ecclesiasticam picturam allusisse apparet.

E

Quid verò prohibet me PATRONAE virginis DEIPARAE memoriam & venerationem, aliâ quoque certissimâ narratione recolere, vt quàm efficax semper eius inuocatio cōtra tartaream tyrannidem fuerit, Lectores intelligant? Horatius Tursellinus Historiæ Lauretanæ scriptor, pari elegantiâ & fide, rem gestam proponit[b]: *alium porrò iuuenem Lauretanæ virginis tutela seruauit, quem in*

q li.6.c.19.

r Hist. libro 11.c.25.

s 1.p. Hist. gen. ordin. Prædicat. li.2. c.71. vt ex eo refert Alph. Villegas Flor. Sāctor. p.3. vita 173.

t li.2.q.1.supr.
u li.2 q.4.
x li.2.q.12.nu.5.
y li.2.q.27. sect 2.
z li.2.q.26. sect 3.
a Chron. Belgic anno 1490.
b li.4.c.53.

præcipitem locum libido insana prouexerat. Hic, vt erat proiectæ cupiditatis audaciæque, in vetitas se effuderat voluptates. Expugnato multarum matrumfamilias pudore, immodico cuiusdam mulieris amore flagrabat: quâ cum nec prece, nec precio, nec vi, dolóve potiri liceret, vltima experiri statuit. Igitur conciliatum magicis cantionibus dæmonem rogitat, vt se voti compotem faciat, ad omnia se descendere paratum ostendens, si eo, quod expeteret, frueretur. Diaboli ergo iussu à Christo deficit, séque totum illi dedit, tradítque. Super hæc omnia iurat conceptis ab illo verbis, & chirographo suam obstringit fidem: vsque eò impuras mentes voluptatis amor excæcat. Cæterùm, vt potitus est, quod cupierat, fecit, vt fit, fastidium copia: & cœlesti luce obortâ, magnitudinem sceleris sui serâ æstimatione perpendit. Ergo posteaquàm animum curis anxium pœnitentia subiit, ad veniæ spem erectus, cœlestem opem spectare, Deum Deique parentem implorare cœpit. Inter hæc occurrit animo virgo Lauretana, eiúsque ædis Sacerdotes amplissimâ facinorum expiandorum authoritate præditi. Protinus Deo authore ac duce Lauretum petit, haud dubius, quin inibi esset tantis malis remedium inuenturus. Nec sua illum frustrata spes. Lauretum vt venit, Sacerdotem idoneum nactus, re omni expositâ, consulit, ecqua sibi spes sit reliqua salutis. Ille primò sceleris atrocitate exterritus, paulisper hæsit: deinde immanitate facinoris demonstratâ, ita spem illi salutis ostendit, si precibus, ieiuniis, voluntariáque corporis vexatione Deum placare penitùs insistat. Cùm ille nihil omninò pœnarum recusaret, promisit Sacerdos, si imperata fecisset, se faciles aures ei daturum, & tantum piaculum Deo propitio vtique expiaturum. In digressu hominem monet, vt per triduum inediâ, cilicio, flagris corpus affligat, B. Virginis opem implorans: per eam à Deo veniam exposcat: se eodem triduo rem diuinam pro ipsius incolumitate facturum. Et vtrinque exstitit fides. Ita triduo extracto, Sacerdos optimum ratus est ante absolutionem, chirographum à dæmone extorqueri, ne quid omninò iuris in illum haberet. Proinde hominem ab se dimittit monitum, vt augustissimum sacellum ingressus precibus lacrymísque Deiparam vsque eò fatigaret, dum chirographum à diabolo extortum reciperet. Morem gerit ille, suæ salutis, securitatísque auidus, haud dubiâ spe, id se deprecatione Deiparæ virginis impetrare posse. Ergo prostrato ante Virginem corpore, lacrymans obnixè eam precatur, vt recepto illo nefario chirographo, saluti incolumitatique suæ consultum velit, ingenti miraculo compos voti efficitur. Versiculos illos ex animo iterabat; MONSTRA TE ESSE MATREM, SVMAT PER TE PRECES, QVI PRO NOBIS NATVS TVLIT ESSE TVVS. *Talia precatus subito chirographum in manus suas delapsum conspicit. Itaque vix sibimet ex inopinato gaudio credens, integrato fletu grates Virgini enixiùs agit. Inde sacello egressus, lætitiâ exultans ad Sacerdotem accurrit: receptum Deiparæ beneficio scriptum ostendit. Id erat tot tantísque in Christum, atque in ipsum qui scripserat, diris & execrationibus refertum, vt facile appareret, à sempiterno humani generis hoste dictatum. Verumtamen tantum vinculum omni diabolicâ fraude potentior vis diuina dissoluit: ita deuotum illud inferis caput, Deiparæ benignitate asseritur in libertatem filiorum Dei; ne quisquam omninò, quamuis facinorosus ac perditus, si modò ipse perire nolit, de suâ salute desperet, neu cuiquam in dubium veniat Dei clementia, quæ vltrò* MATREM *suam reis* PATRONAM *dederit ad salutem.*] Hoc exemplum gratius futurum spero, eò quòd simul praxim quandam iuxtà tutam & facilem Confessariis pœnitentibúsque proponat: cuius normam ductumque in similibus admodùm perplexis consultationibus imitari possint: quod libri huius sexti institutum vel maximè flagitabat, à me non præteriri. Alia duo valdè illustria refert Cæsarius[c], ex quibus quàm efficax contra dæmonum præstigias remedium sit, nominis MARIAE deuota cum fide pronunciatio, clarissimè videtur. Alia suggerit Historia miraculorum B. Virginis Montis Ferrati, in quâ multi traduntur dæmonum tyrannide, quibus se deuouerant, consecratæ B. Virgini, & eius imagine insignitæ candelę partim solo adspectu[d], partim contactu[e], partim solâ inuocatione S. nominis, & petitione auxilij[f], partim promissâ ad hanc ædem sacram peregrinatione[g], liberati. Habes illustria admodùm miracula in hoc genere apud Lipsium[h]. Sed claudat hunc §. sanctus vir, & bonus poëta Prudentius de sacratissimæ Dei genitricis contra dæmonas potestate agens[i].

Auctor & ipse doli coluber
Plectitur improbus, vt mulier
Cella trilinguia calce terat:
Sic coluber muliebre solum
Suspicit, atque virum mulier.
Ecce venit noua progenies,
Æthere proditus alter homo,
Non luteus, velut ille prior:
Sed Deus ipse gerens hominem,
Corporeísque carens vitiis.
Fit caro viuida sermo Patris:
Numine quem rutilante grauis
Non thalamus, neque iura tori,
Nec genialibus illecebris,
Intemerata puella parit.
Hoc odium vetus illud erat,
Hoc erat aspidis atque hominis
Digladiabile dissidium,
Quod modò cernua fœmineis
Vipera proteritur pedibus.
Edere námque Deum merita
Omnia virgo venena domat:
Tractibus anguis inexplicitis
Virus inerme piger reuomit
Gramine concolor in viridi.
Quæ feritas modò non trepidat
Territa de grege candidulo?
Impauidas lupus inter oues
Tristis obambulat, & rabidum
Sanguinis immemor os cohibet.
Agnus enim vice mirificâ
Ecce leonibus imperitat.
Exagitánsque truces aquilas
Per vaga nubila, pérque notos
Sydere lapsa columba fugat.
Tu mihi Christe columba potens,
Sanguine pasta cui cedit auis,
Tu niueus per ouile tuum
Agnus hiare lupum prohibes,
Sub iuga tigridis ora premens.

SEPTIMVM est, signaculum sanctæ Crucis, de cuius præconiis liber esset solidus contexendus ex sanctorum Patrum scriptis, & rerum gestarum exemplis. Vide B. Cyprianum[k], Origenem[l], Lactantium[m], B. Antoninum[n], ipsum B. Athanasiũ[o], (qui ait: signum Crucis tollit omnem Magiam) B. Gregorium Naziãzenum[p], B. Chrysostomum[q], B. Cyrillum[r], Nyssenum[s], Hieronymum[t], Augustinum[u], Theodoritum[x], B. Gregorium[y], Ioannem Diaconum[z], Glabrum[a], ex quo Baronius[b] Thomam Cantipratensem[c]: apud quos exstant memoriâ dignissimę de hac re historiæ: nec minus

c mirac. lib. 6. c. 26. & 27.
d vt narratum Miracul. 150. fol. 138.
e vt miracul. 172. fol. 147. & mirac. 237. fol. 215.
f vt mirac. 45 fol. 60.
g vt mirac. 289. fol. 256.
h li. de B. Virgine Asperi collis Zichimensi.
i Cathem. hym. 3.
k sermo de Passio. Christi.
l li. 3. in Iob.
m li. 4. c. 24.
n apud Athanas.
o de Incarnat. Verbi.
p orat. 1. in Iulia. & ad Nemesium.
q hom. 8. in ep. ad Coloss. & hom. 10. in Math.
r Cathe. 4. de Ascens.
s in vitâ Thaumaturgi.
t in vitâ S. Hilarionis.

BB

u li. 2. de Symbolo ad Catechumenos & ser. 81. de tẽp.
x in vitâ Macedonij, & lib. 3. hist. c. 3. & li. 5 c. 21.
y li. 2. Dialog. c. 10.
z li. 2. vitæ B. Gregorij. c. vlt.
a li. 4. Histor. c. 6.
b Annal tomo 11. anno 1027.
c li. 2. c. 57. 2 part. 54.

illustres aliæ: vna de incẽdio sæuissimo quod Rhemis diabolus excitarat, & S. Remigius signo Crucis exstinxit, vt habet Hincmarus [d]: alia de B. Vedasto; qui Crucis signo maleficium aliud aboleuit, teste Albino Flacco historico vitæ eius: eodem dæmonibus præualuit signo B. Auxentius, teste Metaphraste: vt & S. Albinus, teste Fortunato, & S. Suibertus, teste Marcellino, & B. Caluppanus, teste B. Gregorio Turonensi, qui memoria dignam rem narrat [e], vt & de S. Nicetâ Theocteristus eius discipulus apud Metaphrastem in Aprili; & de B. Vincentio Ferrerio Rauzanus [f], & de Eutychio Patriarchâ Eustathius eius discipulus: qui & signum Crucis vocat *telum dæmonibus formidabile*: hoc signo Macarius Patriarcha Antiochenus in Bauaria morbos pepulit, Mechliniæ incendium exstinxit, Tornaci seditionem compescuit, vt tradidit Anonymus [g], qui ante quingentos annos scripsit. benedictione huius signi Theodorus archimandrita veneficium Theodori Magi vitauit, sæpe dæmones expulit, solitas frugum calamitates auertit, & dæmones certis locis includebat, & signo Crucis locum obsignabat, ne cui nocere possent, teste Georgio eius discipulo. eodem gladio vtebatur B. Godefridus, teste Nicolao eius æquali [h], & S. Portianus, teste Gregorio Turonico [i], & S. Maximus Rhegiensis, teste Dinamio Patricio [k], qui & miras dæmonum præstigias, & vnico hoc telo partam narrat victoriam. Docebat hoc S. Eligius Nouiomensis suos his verbis: *Christiano nec auguria, nec alia quælibet figmenta possunt officere: quia vbi signum Crucis cum timore & fide Dei præcesserit, nihil ei inimicus nocere poterit* [l].] Fatentur hoc dæmones expulsi à S. Patapio apud Metaphrastem [m], clamãtes: *Vere terribilis es, ô Nazarene, vere terribilis es, & vbique in omnes obtines imperium. Quò ergo proficiscar? si in desertum, si in ciuitatem, si vbicunque duxerit aliquis, tu ibi præueni: sola Crucis figurâ, solo tuo nomine nos expellens.*] Meritò itaque S. Daniel Stylites, ad effugandos dæmones, vbique *Crucem, vt arma inexpugnabilia* (ait Metaphrastes) *inferebat*. Hoc in signo tam feliciter vincebat S. Maurilius, vt narrat Fortunatus [n], necnon S. Aichadrus, vt refert Fulbertus scriptor eius vitæ; item S. Nicetius Treuirensis, vt prodidit Turonensis Gregorius [o]; item ex consilio B. Nonni pœnitens illa famosa Pelagia, teste Iacobo Diacono Heliopoleos; item S. Iacobus Alemannus, teste Antonio Flaminio [p], item S. Gallus Abbas & confessor, teste VValafrido Strabo [q], & innumeri alij. eadem enim Sanctorum omnium semper de hoc signo ac trophæo salutis nostræ sententia fuit, eadem sæculorum omnium experientia. Nolo plura addere; velim duntaxat legi, quod de Diacono a S. VVulfranno misso, vt præstigiosum palatium Ratbodo ostensum viseret, narrat Ionas Senonensis, qui eo tempore vixit, & id se accepisse ex oculati testis Ouæ Presbyteri Frisij ore scribit [r]. Quod cur in dubium vocet Cornelius Kempensis [s], non satis intelligo. Multa enim passim talia a grauissimis scriptoribus prodita. Legite quod de Cabade Persarum Rege narrat Glycas [t], & his addite quæ Thomas Bosius collegit [u], & Sprengerus [x], denique Societatis nostræ Iacobus Gretzerus [y], & Petrus Thyræus [z]. Sed vnum nolo prætterfluere, notatum à Francisco Bencio literis Mediolanensi. *Anno 1591. Sacerdos quidam Aronæ agens pollicitus erat Deo, aditurum nostram Societatem, idque vni è nostris aperuit. Indigne hoc tulit dæmon, seque ad solita arma conuertit. Impuris cogitationibus hominem aggre-*

A *ditur, ita infestè, vt aliquando ... miles Christi, & lectitandis piorum historiis noctes duceret insomnes. neque hoc tulit aduersarius, suspensam lucernam ad parietem sic deiecit, vt effuso oleo totum volumen fœdè proflueret. neque hoc sat; inter cœnandum inuadit immundo afflatu: hic a mensa statim in cubiculum, humiles ad Deum preces effundens humi proiectus, & pro cibo corpori flagra ingerere: cum sic quoque cæco igne carperetur, nudatis pedibus terram instituit binas horas vel ternas, dum importunus calor deferuesceret: dein conicit se in cubile fessus: visus in eodem strato videre mulierem, & attingere eius comam manuum extentu: desilit repentè attonitus, & ad lectulum conuersis luminibus nihil videt: donec bis, terve agnouit,*

B *timuit ludibria oculorum: idque pluribus noctibus accidisse testatus est: tandem eò res processit, vt miser iturus cubitum, brachia sibi manúsque artè colligaret, inditis vinculis, ne in somno attrectarent quicquam manus errantes. frustrà. simul enim sopor & ligabat sensus, breue ad tempus, & brachia soluebat. Sed nimirum, quæ est Dei clementia, diaboli tentatio est infra hominum facultatem: fugauit illum, qui pro castitate pugnabat, cùm fortiter obstitisset. Rediit tamen victus ad pugnam admirabili arte. Egressus aliquando Sacerdos idem ex oppido, leuandi æstus, iuxta lacum inambulat persoluens horarias preces Mariæ virgini. Vix ducentos passus processerat, cùm assecutus est eum vir quidam, cum rutilâ barbâ & promissa, vesteque magni precij: insidebat equo pulcherrimo atri coloris, qualis nullus illis regio-*

C *nibus; famuli erant à pedibus duo: cùm accessisset propius, perhumaniter salutauit, numquid ad Lubiam, inquit, peruenisti? recitabat forte Sacerdos illum Psalmum, & quod magis mirum, ita pressâ voce, vt exaudiret tantum se ipse. tum verò equitem inter & Sacerdotem sermo institutus, hoc ordine. Prior eques specie rimantis, quæ est animo tibi infixa cura? quæ sollicitudo mœrentem excedit? at ille dissimulans, mihi bene est ac bellè: frustrà tibi huius rei quæstio fuit. Cui eques. Mi homo, mihi dare verba difficile est, cui datum olim a Deo, vt introspiciam, quid tacitis cogitationibus voluitent homines, agitentque. cum stetisset Sacerdos admiratione defixus, & stupens loquentis habitũ, corpúsq; totum lustraret luminibus, sumpto animo. Quod, si tibi ea est virtus, effa-*

D *re, quæ me angit molestia? quid fortasse tu plus scis de rebus meis, quam ego ipse. Cui ille: Votum Societatis Iesuitarum: hic stimulus cor vellicat, hoc te quietum esse non sinit. Sed tu alias res agas necesse est: ad illam tibi aditus non patebit: me vide. Suspicatus alter, ne aliquâ ratione inaudisset à nostris. Non certum satis votum illud fecerim, nécne. sed vt ita sit, si certum est Patribus me excludere; non abiiciam animũ, nec me discruciabo: neq; enim vna est tantum piè ac sanctè Deo inseruiendi via. Rectè istud quidẽ, ait eques, mitte illã de pectore curam. est tibi ea indoles ingenij, is truncus corporis, & hæc super ea voluntas, vt vel in istâ quâ nunc vteris ratione vitæ possis innocentiam tueri. quòd, si me audis, aliam terram vide, vbi Deo viuas & tibi, Aronâ relictâ. iam me sequere, nec temere erit cõsultum rationibus tuis, optimâ apud me eris conditione. non lacto inanib. promissis. huc respice. hæc cum diceret, crumenã prægrãdem manu percutiebat crepantẽ argento. egit gratias Sacerdos, nõ posse ad præsens vti liberalitate tua, vt fidem meã præstem Ecclesiæ Aronensi, & subitò interfatus eques, quæ isthæc fides, sine publicâ vllâ sponsione aut chirographo? An te LIII. æris libræ (neque enim plures accepisti) addictum habebunt? Assentiebatur hæc audiens non sine admiratione: sed coniecturâ ducebatur ad suspicandum, ad illius aures permanasse omnia ab aliquo Aronensi. Tum paulo fidentior: Tu vero quò iter intendis? vbi habes? Pallantiæ,*

d in eius vita.
e in vita Caluppani apud Sur. to. 2. f li. 1. eius vitæ, c. 10. & li. 2. c. 7.
g in eius vita.
h c. 13. eius vitæ.
i de vita Patrum, c. 5.
k apud Suriũ mense Nouemb.
l refert S. Audoenus eius æqualis lib. 2. vitæ Eligij, c. 16.
m mense Nouemb.
n vitæ S. Maurilij, c. 5. 6. & 11.
o vitæ Patrum, c. 17.
p vitæ illius c. 1.
q li. 1. vitæ S. Galli, c. 7.
r in vita S. Vulfranni, apud Surium, mense Martio.
s li. 4. Histor. Frisiæ. c. 1.
t p. 4 Annal. folio 270.
u li. 2. de signis Eccles. c. 6. & seq. & li. 15. c. 1.
x c. 9. 4. p. 2. Maller.
y li. 4. de S. Cruce c. 18. & 19. cum aliquot sequent.
z p. 1. de dæmoniacis c. 4. & li. de locis infestis p. 3. c. 68.

respondit (nomen est oppidi ad lacum Verbanum) & qui ad nos repellit timer meus, ad vicinalem vsum paratum. agebatur ab vno atque altero remige, vtroque pullato. aspicit Sacerdos, & miratur non antea visum. Nunc, si accipis conditionem, Pallantiæ mecum eris, quamdiu voles. si stat religiosam vitã complecti, vt in vnum admitaris insignem & sanctitate præstantem, curabo. Laudo egregiam humanitatem tuam, quâ spontè viceris in hominem ignotum: sed habeo caussas remittendi. Hac sermonum vice cum paulum subsistere cogeretur Sacerdos. Præi, Domine, inquit, post paulo sequar. nec aliter fecit, ac dixit. Tum salutare Crucis signum in fronte exprimens, atque in loco cordis, & pensilem corollam baccis consertam sacris, quis preces numerantur, manu prehendens præcedentem subsequitur.] Desiêre ad Crucem subitò apparere, eques, famuli, cymba, remigesque. Quis non miretur tot contortuplicatas colubri tortuosi fraudes, vnico sanctæ Crucis signo nebulæ instar dissipatas? Et si non sis (Lector) præoccupatus aut mente vanâ, nihil dubito; quin VVieri impudentiam, virulento & tortuoso sermone conantis eleuare, quam ipsemet prodiderat narrationem, sis vehementer detestaturus. Illud quoque velim notes, & in memoriæ sinum recondas, quod B. Fortunatus disertè prodidit, aliquando Sanctos hisce diuinis remediis quædam alia adhibuisse, dictis tantùm causa, vt miraculorum gratiam, hoc quasi naturalis remedij velamento (quæ illorum erat humilitas) obumbrarent, & humanam laudem effugerent, vt de B. Radegunde Reginâ idem prodidit [a], eam Crucis signo folium pampini addere consueuisse.

OCTAVVM præbent Sanctorum, qui in cœlis beatitudine perfruuntur æternâ, *reliquiæ*, de quibus illud, vt in cœlis, sic in terris verum, *Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* fremant, vt lubet, Vigilantiani nostri, in eorum illos Principe B. Hieronymus iam iugulauit. damnauit eos Nazianzenus; damnauit Chrysostomus, damnauit Ambrosius, damnant Ecclesiastici Annales, damnant gesta Sanctorum omnium, damnat, quæ errare non potest in fidei rebus, Ecclesia Catholica [b]. de innumeris pauca memorabo. Quotannis ad B. Philippi Apostoli sepulcrum in Siciliâ plurimos energumenos liberari, adeò vt anno 1541. plusquàm ducentæ fœminæ huiusmodi fuerint numeratæ, auctorem habeo Thomam Fasellum [c]. idem cernimus in Brabantiæ Gelâ, ad S. Dympnæ sepulcrum; in Flandriæ Rothnaco, ad reliquias S. Hermetis. scribit Turonensis puerum ægrotum, cùm hariolo traditus fuisset sanandus incantationibus, sortibus, ligaturis, pro vitâ morti mancipatum, aliumque eâdem lue laboratem, sumptis de sepulcro S. Martini pulueribus sanitati restitutum [d]. idem narrat, Iustinum magicis præstigiis ac laruis mirè infestatum, supposuisse capiti tremnum Constantini, in quo claui Dominici vnius virtus intexta, & tertiâ vexationis nocte quietem recepisse [e]. Georgius Monachus scribit oleo sanctarum reliquiarum, addito ieiunio & oratione, multos dæmoniacos à B. Auxentio sanatos. Hanc virtutem sepulcro S. Hereberti Coloniensis Episcopi, tribuit etiam Rupertus Tuitiensis [f]. de sepulcro Lutgeri Monasteriensis Episcopi, referunt Monachi VVerdenenses [g]; de lipsanis capillorum S. Vincētij Ferrerij Petrus Rauzan [h], de S. Guthlaci zona Felix Crolandiensis [i]. de S. Richarij corpore Albinus Flaccus [k]. Apud Cappenburgum quidam multas malignorum dæmonū infestationes patiebatur, vt adiit sepulcrum B. Godefridi, omnia dæmonum phantasmata euanuerunt [l]. Meritò itaque S. Benno Misnensis Episcopus toto vitæ suæ tempore religiosè reliquias Sanctorum colens, eas tanquàm cœlestem quendam thesaurū venerabatur [m]. Meritò B. Ioannes Damascenus Sanctorum reliquias vocauit *fontes salutiferos, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suauissimumque vnguentum profluit* [n].] Meritò tot olim & hodiè ad eorum sepulcra institutæ fuerunt peregrinationes; & suspensæ tot corollę atque anathemata. Cauendū duntaxat, ne quas in hoc cultu Sanctissimo superstitiosas cęrimonias misceamus, vt monet Syluester [o]. Sanctis enim odiosa superstitio, grata religio. Testata id fuit B. Glyceria martyr, ex cuius corporeis exuuiis vnguētum suauissimum, & saluberrimum morbis omnibus medicamentum fluere solebat: quādam verò die, cùm Episcopus Perinthi inscienter argēteum quoddam vasculum emisset, quod Magicis ministeriis impensum fuerat, continuò desiit sacri fluor vnguenti. *Re nondum percussus Antistes, ad preces confugit, animoque impulsus spiritu, vas nouum amouit, & antiquum reposuit, ac protinus vnguentū, vti prius scaturire cœpit. Quocirca rem diligentius inquirens, comperit vas illud nefandis rebus seruisse; quod simul atque ad Imperatoris aures peruenit, habita quæstione, tanti criminis reum, vti par erat, supplicio affici iussit* [p].]

NONVM, in Ecclesiâ quoque vetustissimum, & miræ efficacitatis est, aqua benedictione sacra & solemni ritu ad id instituta; eaque duplex, vna baptismalis, in vigiliâ Paschæ & Pentecostes consecrari solita, quæ iure Canonico comprobatur [q]; altera lustralis, singulis Dominicis initio primi sacri consecrata, nominatim ad dæmonis impetum reprimendum, & alia pericula auerruncanda; iam in vsu ante Alexandri I. tempora, & semper à Catholicis omnibus, magno cum fructu, retenta honorataque [r]. Meminit Ioannes Diaconus [s] monasterij, per eius aspersionem, à dæmonibus liberati: hodiè miraculum istud apud Indos sæpè renouatur [t]. Plura referunt alij exempla. de Iosepho quodam Epiphanius scribit, cùm adhuc ille Iudæus esset, insanum quendam ab eo per aquam Cruce signatam, sanitati restitutum: de fœminâ, quæ magicis præstigiis in equam transformata putabatur, Palladius testatur, cùm B. Macarius aquam benedixisset, superque caput eius precatus fudisset, fecisse, vt, quod erat, omnibus videntibus fœmina videretur [u]. Apud Theodoretum Marcellus Episcopus Iouis Apameni fanum cum dirueret, atrum dæmonis spectrum flammæ vim ne materiam ligneam depasceretur, impedire cernens, aquam signaculo Crucis muniuit (hoc est, benedixit) & eâ iussit flammam aspergi. contactum non ferens improbus ille aufugit, & aqua quasi oleo excitatus ignis, momento temporis fanum consumpsit. B. Theodorus Archimandrita noxas omnes aquâ benedictâ solebat repellere, etiam morbos à dæmoniis illatos, vt *à Phœn... [illegible] apud Tarsanatam ... cruciatus dæmonis in formâ canis, filio illius hiatum in grauissimam ægritudinem inciderat: vt à Toro ... cuiusdam tribuni domo in quâ homines & animantia omnia à dæmonibus cruciabantur, & cum domestici prandérent aut cœnarent, lapides super mensas iactebantur. Ex ... magnus omnes terror ... , & mulierum telæ rumpebantur, & tanta se ... & murium multitudo domum occupabat, vt præ formidine in eam ingredi nemo auderet. Domum ... Dei famulus ingressus, totam ... & Deum ... :*

a Fortuna. li. 1. vitæ S. Radegun.

CC

b B. Hieron. contra Vigilantium, B. Naz. orat. de B. Cypr. circa fin. B. Chryso. in orat. contra Gentiles de sancto Babylâ, & homili. 26. in 2. ad Corint. Amb. serm. 77. & 91. Rufin. li. 2. hist. c. 25. Socr. li. 3. c. 16. Euagr. li. 1. ca. 16. Sozom. li. 7. c. 26. Nicepho. li. 10. c. 8. Greg. Turonen. li. 2. de glor. Mart. c. 45. plures alios citat ex nostris Io. Gibbonus erudita disput. de Sanctis, an. 1590. excusa Treuiris: & Bosius li. 5. de signis Eccl. c. 7. 11 & 12 & Thyr. p. 2. de dæmonia. c. 42. & adhuc accuratius p. 2. de locis infestis, c. 67. Hi multos citant, quibus addo Theofri. Abba. ser. de veneratione Sanctorū, & ... de Sanctorum reliquiis.

c li. 10. de reb. Sic. c. 2.

d d. cap. 45.

e de gloria Mart. lib. 1. ca. 6.

f eius vita.

g li. 2. vitæ eius. c. 6.

h li. 4. vitæ illius. c. vlt.

i in eius vita.

k in eius vita.

l Sur. to. 7. ex Anonymo coæuo S. Godefridi.

m Emserus c. 25. eius vitæ.

n li. 4. de orthod. fid. c. 1.

o verbo, reliquiæ.

p Narratur à Nicephoro li. 18. c. 12.

DD

q c. in Sabbato, & c. nec quenquam, de consecr. d. 4.

r Alex. ep. 1. Conc. Nannetens. c. 5. Rhegino li. 1. de discipl. Eccles. c. 310.

s in vita B. Gregorij magni.

t li. 2. epist. de reb. Iapon. ep. 1.

u Epiphan. hæres. 30. Pallad. Lausiac. c. 19. Theodor. lib. 5. hist. c. 21.

aqua, cui benedixerat, totam domum aspergens, eam a spiritibus immundis liberauit.] Hactenus Georgius presbyter sæpiùs iam citatus. Idem posteà hoc quoque recenset illustre miraculum: *Apocomensis vici incolæ bouem occiderant, vt carnibus eius vescerentur. Cōtigit autē vt omnes, qui ex illis carnibus comederant, in morbum inciderent, & iacerent vt mortui, & quicquid carnis reliquum fuit, nigrum euasit ac fœtidum. Qui igitur ex carne illa non gustarant, id quod acciderat, viro sancto nunciauerunt. Qui respondit, exitium istud à phalange dæmonum, qui per lebetes pertransierant, prouenisse. Et cùm eo tempore non posset cum illis discedere, benedixit aquæ, quam per vnum è fratribus misit, vt periclitantes conspergeret, eisque bibendam propinaret. Quo facto, cuncti tanquam è somno surrexerunt, præter vnum, qui mortuus est. Ioannes enim procurator, cuius fratri ea calamitas contigerat, non exspectans viri sancti benedictionem, accurrit ad mulierem veneficam, &, dum eius incantationes adhiberet fratri, ille animam egit.*] S. Huberti Episcopi Leodiensis, veri dæmonomastygis habitaculum multiplices cateruæ dæmonum inuaserant: id animaduertens vir Dei, puero dixit: *Vade, aqua quæ Sacerdotali consecratione sale admixto benedicta, & ad effugandam inimici nequitiam orationis virtute impragnata est, liquórque olei itidem* (en chrisma) *Apostolicâ auctoritate benedictus, huc deferatur: quorum aspergine atque liturâ, mox ita effugabuntur hinc inimici virulenta phantasmata, vt amplius sua non audeat inferre machinamenta.*] Hactenus Anonymus B. Huberti discipulus vel familiaris, scriptor vitæ illius. S. Eligius Nouiomensis Episcopus, quinquaginta amplius energumenos simul, porrectâ eis aqua benedicta liberauit, vt refert æqualis eius S. Audoënus [x]. Sed & S. Laurentius Dunelmensis in Britanniâ; & S. Annon Archiepiscopus in Germania, & S. Maclouius in Galliis, aliíque duo apud Petrū Cluniacensem, sæpe dæmones hoc rore fugauerunt [y]: nonne contumaciores dæmone Germani, Galli, Britanni, Caluinistæ, qui tam sacram vndam, vt hydrophobi atque lymphati auersantur? horum vnus è numero VVierus scribere fuit ausus, in Græcorum Ecclesiâ hanc aquæ benedictionem, vt superstitiosam damnari. quæro in quâ? non veteri. quomodo Theodorus, Theodoretus, Palladius approbarent? Agnoscit aquæ benedictionem B. Dionysius Areopagita [z], & agnoscit Pachymer [a]. An ergo in adhuc recentiore Schismaticâ? nihil miror, hæretico tales placuisse duces. Sed accedant & certæ fidei quædam narrationes. *Rigæ anno 1583. Ruthenum quendam, cùm sæpius moneretur, vt cum Ecclesiâ Romanâ rediret in gratiam, semper autem obsurdesceret, sine pœnitentiâ decessit. Ex eo die varia se in eius domibus spectra domesticis offerebant. assidentibus auferebantur mensæ, nemine comparente: cubiculorum fores, non modo pessulis, verum etiam serâ pensili obfirmatæ, totis cardinibus euertebantur. è summis ædibus lapides ingentes iaciebantur pice fœdati, quos se tractasse perhibet Sacerdos è nostris: quidam autem Polonus, quem pater idem se vidisse affirmat, adeo grauiter est vulneratus in vertice, vt dies aliquot tacuerit semimortuus. in eadem domo cùm multum straminis esset, id totum in minutissimas partes comminutum est. Denique hæc & id genus alia cernebantur plena terroris, quæ non obscure, quantum sibi ius in iis ædibus sumpsisset Satanas, indicabant. ingressus in eas is, quem dixi, Sacerdos cum comite altero, aquâ benedictâ thureque ædibus expiauit: quo exorcismo omnis tumultus dæmonum conquieuit, id quod multis deinde gratiis adiūt Domini testati sunt* [b].]

[x] lib. 1. vitæ S. Eligij c. 20.

[y] vide Surium in vitis horum Sanctorum, & Cluniacensis li. 1. c. 8. & 12. & plura recensentem de vi aquæ benedictæ Gretzerū li. 1. de Cruce c. [illegible]

[z] l. de Eccles. hierarch.

[a] in Scholiis ad eumpsl. [illegible]

[b] ita literæ collegij Rigensis illius anni.

In Mexicanâ prouinciâ sedes etiam Pascuaræ Societas nostra posuit, ibi circa annum 1587. (*vt literis prouinciæ illius accepimus*) *erat Indæ fœminæ puer, quem cunctis noctibus, cùm cubaret, eripi sibi à latere sentiebat, deinde reponi, quo raperetur ignara, ipse puer intereà vitali spiritu in dies egesto lentâ tabe properabat ad finem. huic puero saluare fuit in ædem sacram deduci, & lustrali aquâ, adhibitis comprecationibus sacris, adspergi.*

Sequente anno octuagesimooctauo, *Viro cuidam Treuiris mulier rustica nescio quid ouorum offerebat, excipit pileo pedissequus, mox pileum ouis expositis imponit capiti, & statim vsque adeò vexari cœpit dolore, vt penè desiperet. confugit nescius quid ageret in ædem sacram. incensum caput immergit in vas promptum aquæ lustralis, conualescit: maga comprehensa in quæstione dixit, oua sic fuisse venenata, vt gustantibus interitum, extuberationem tangentibus essent paritura* [c].]

[c] Literæ Treuirenses anni 1588.

Mussiponti anno 1593. *Virgo ætate prouectior, tot iacita furiis, vt obsessa diceretur, recitatis à Sacerdote nostro Litaniis; infecta altera maleficiis, epotâ salutari aquâ; alia vexata à maligno spiritu, appensâ ad collum sacrâ cerâ cœlestis Agni, ad se rediêre, mox & confessæ decessere è vitâ, cùm essent precibus intenta* [d].]

[d] hic literæ prouinc Franciæ illius anni.

Franciscus Lopezius Gomara quoque testatur, dæmonum ludibria & apparitiones apud Indos tribus potissimùm remediis discuti & depelli solita efficacissimè; venerabilis Sacramenti Eucharistiæ præsentiâ; Crucifixi imaginibus illatis, & aquæ benedictæ aspersione. ídque non semel ipsos cacodæmones Indis confessos [e]. *lege Hist. Mexicanæ c. 235.*

[e] lege Historiæ Mexicanæ c. 235.

Decimvm exhibent remedium res aliæ Catholico ritu solitæ benedici ad hunc effectum, vt cereæ formæ orbiculares, Agnos Dei vocamus, propter agnum vnà in facie impressum: de quorum effectibus liber exstat Vincentij Bonardi. multa quoque Petrus Matthæus [f], cùm consecrantur à Pontifice Maximo, postulat ille à Do, vt deuotè gestantibus Deus tribuat, quæ breuiter his versibus complexus fuit Frusius noster:

Postulat inprimis sacrati aspectus vt agni,
Agnum ad cœlestem concita corda leuet:
Vtque salutifera memores vitaque, necisque
Criminis & vitij noxia vincla terant.
Hostis vt insidias Stygij ac certamina vincant,
Decipulas mundi, carnis & illecebras:
Corporeos nobis morbos, casúsque repellit,
Præsertim horriferos, mortificósque petit.

[f] in 7. Decretal.

Item grana benedicta, cerei benedicti; sal benedictum, & panis benedictus. Inter quæ panis benedictio tū ob antiquitatem, tum ob crebra miracula, celeberrima sanè videtur. Etenim & meminit illius non vno loco B. Paulinus in epistolis [g]: & eo vsi contra dæmones varij Sancti viri, vt B. Elphegus Cantuariensis in Danis sanandis [h], & S. VVolphelmus Abbas in morbidę fœminę curatione [i], & B. Hildegardis, cùm improbo amore nobilem puellam Treuirensem liberauit [k], & S. Marcellus Abbas Eugenij cuiusdam vxorem ex ipso mortis limine in vitam reduxit, vt narrat Metaphrastes [l]. Sed ista satis multa piis, impiis nihil satis, vt credant, quiduis plus satis, vt nauseent. Lege, si lubet, Gretzerum [m]. Accipite & ista ex Epistolari Historiâ paucis nota: *Drepani*

[g] vide Stephan. Durant. li. 2. de ritibus Eccles. Cath. c. 58.

[h] auctor Osbernus in eius vitâ.

[i] auctor Conradus eius discipulus in vita S. VVolphelmi.

[k] Theodor. Abbas li. 3. de vita S. Hildegardis, c. 9.

[l] mense Decemb.

[m] li. 1. de S. Cruce, c. 57.

ni anno 1585. *paterfamilias quidam, cuius in ædibus variæ dicebatur aliquot iam menses ex occulto voces existere. familiaris is erat dæmon, qui variis modis conabatur hominibus illudere. iaciebat saxa prægrandia, nullius tamen capitis detrimento: vasa quoque domestica altè iaculans, non frangebat. cúmque in his tectis fidibus caneret adolescens, dæmon, cunctis audientibus, lasciuis cantibus prosequebatur testudinis sonum, apertéque dæmonem se esse iactabat. cúmque ædium dominus vnà cum coniuge quoddam in oppidum, ad sua negotia, discederet, comitem sese dæmon adiunxit: cùm autem ille madefactus aquâ pluuiâ rediret, nequam spiritus anteuertit, sublatisque de viâ clamoribus, præmonere domesticos cœpit, ignem vt exstruerent, herum iam esse in ianuis, totum imbribus madefactum. Verùm cùm ita se illudi dominus ædium intelligeret, minitatus est dæmoni adducturum se patrem de Societate, qui è suis eum sedibus exturbaret. ille verò, ne id faceret clamitare, minitarique inimicitias, & odium, & quamdiu Pater in iisdem ædibus versaretur, fore vt sese conderet & occultaret. Venit tamen herus ad Patrem, & rem illi narrat ex ordine, domum etiam mutat, & se illis molestiis liberet obtestatur. Pater, ne imperita multitudo elatâ cupiditate videndi, id quod fore videbatur accurreret, ad eum sibi proficiscendum non censuit: tantùm monuit vt ipse, & tota eius familia* ablutis generali confessione peccatis, cœlesti pane *se confirmarent, cauerentque, ne quis aut ex domesticis, aut ex externis, sermonem cum hoste miscerent, néve ex eo, vt anteà fecerant, occulta perquirerent; riderent potiùs, quæ ab eo dicerentur, & vt orta ex mendacij patre planè contemnerent. Illi cùm se facturos recepissent omnia, dedit eis Pater ex consecratâ cerâ Agni cœlestis* simulacrum, *quod filiæ ceruicibus, vt quæ omnium maximè à dæmone vexabatur, insererent. Hic terrere dæmon cœpit clamoribus filiam, minitarique ni ceram illam abiiceret, fore vt ei obtorto collo animam eriperet. Sed illi Patris monita & consilia secuti, cùm loquenti responsa non redderent, seséque inuicem cõtra hostẽ Sacramentorũ telis armarent, facilè se ab ei⁹ insidiis molestiisq; tutati sũt.*]

In Treuirensi ditione hoc ipso tempore, vt sunt plurimæ illic sagæ; *quædam puerum octo circiter annos natum, suis præstigiis ac carminibus circumuentum, in eas sedes solita erat abducere, vbi per licentiam noctis ac tenebrarum nefariis lusibus indulgerent. hic suæ quoque partes puero dabantur, vt dum illæ choreas consertis manibus inter se ducerent, is earum saltationem tympano prosequeretur: nec modò ludorum erat chorique spectator, sed sæpe etiam præstigiarum, quibus illæ humanis corporibus vitiisque nocent. Hunc Archiepiscopus deductum in aulam custodiri iussit, vt Catechismo, cuius erat planè rudis, imbueretur: cui cùm Sacerdos noster effigiem cœlestis Agni de ceruicibus suspendisset, noctu adfuit dæmon, grauitérque puerum increpans, quòd tam facilè se decipi passus esset, iussit ceram illam, ni vapulare vellet, abiicere: territus puer, imperata fecit, continuóque dæmon, eo quod iam metuebat amoto, ad muros vrbis eum abripit, nigróque impositum hirco, ad impurissimas sagarum regiones momento transfert. Qui cùm aliquamdiu inter veneficas latitasset, restituitur iterum in Palatium, fractâ implicitáque nodis resticulâ, vnde cera illa pendebat.*] Is puer Archiepiscopi & Ciuitatis petitione in Collegio nostro inclusus seruatúsque, donec doceretur quæ ad disciplinam Christianam necessaria, vt cùm posteà rediisset in aulam, Sacramentis religiosè munitus, à dæmonum laqueis eriperetur, quod & denique factum, etsi posteà relapsum criminis post aliquot annos pœnas dedisse debitas inaudiui.

Anno subsequente in eâdem ditione fuit adolescens rusticus, sed peracri ingenio, intra quintum decimum annum. Hic non semel accesserat ad feralem locum, vbi permisti fœminis mares, & ætatis teneræ maioribus dæmone magistro epulabantur, noctis licentiâ discrimine pudoris exstincto. I*pse tamen nondum Deo Deiparæque renunciarat, execrandas nondum precationes fecerat dæmone præeunte. Felis tantùm cerebrum cùm sumpsisset in cibum, decrescente lunâ sentiebat sibi mentem imminui. Vbi Treuirensem ingressus est vrbem, quam nunquàm anteà viderat, eo nimirum ducente ad supplicium, qui duxerat ad maleficium, vti fanaticus deductus est in ædes Principis, vt, seorsim ab aliis certâ in domus parte curatus à nostris, dæmonem excuteret. Sed cùm ei nulla à dæmone nocte daretur quies, coniuratisque à quibus diuerberabatur, vel cereâ effigie sacri Agni, quam ad collum habebat, auulsâ, Archiepiscopo placuit mitti in Collegium Societatis: nec hic quidem fuit misero pax, nisi solemni ritu cubiculo expiato. pretium erit quædam ex iis memorare, quæ ab ipso narrabantur. ita enim ipsimet Antistiti ille: cùm exerceretur nostra comessatio, fuit vnus è tuâ cohorte, qui gloriatus est quâdam nocte (indicabat enim eam quæ fuisset) dormienti tibi potionem pestiferam ingessisse, reperto ad te aditu ex occasione Agni Dei, quem iturus cubitum reliqueras imprudenter in mensâ. quòd si paulò capacior fuisset calix, mortem non effugisses. Certè ipse Archiepiscopus dixit, se post illam noctem ita infirmâ fuisse valetudine, vt per aliquot dies decumbere cogeretur. Cùm hæc dicens in magnâ coronâ nobilium non faceret fidem, ad Præfectum Vrbis. quin & te, inquit, nostræ Lamiæ bis inuaserunt, sed ab eâ pixidulâ, quam fers continenter, vbi sunt imagines binæ, & nescio quid consecratum (Agnum Dei intelligebat) sunt à conatu repulsæ. de harum gestatione rerum confessus est præfectus.*]

Alius à dæmone obsessus, *canem magìs ringendo & latrando, quàm ratiocinando & loquendo, hominem se esse ostendebat: hic à Burgundia vsque ad nos adductus, vique summâ compulsus in templum, non priùs desiit canem agere, quàm Agnus Dei in collum insertus est: tum demùm obmutuit, & humanitati redditus, salutari animum confessione purgauit. idem amuletum alteri fuit eodem morbo laboranti.*] *Ex literis Germaniæ superioris, collegij Friburgensis,* Anno 1590. ex eâdem Prouinciâ in hæc verba Oenipontani; *vt grauitati morborum medicamentorum respondet vtilitas, terriculis diaboli opponitur multis in locis sacrarum plagunculárum vsus. ex eo genere nonnulla ponentur. Affirmabat se quidam inferis destinatum ob scelera commissa, furiisque agitatus inuocabat dæmonem subinde, quem & adesse monstrabat, pauentibus aliis, indicis intentu: hunc persanauit vnus è nostris mollibus primò delinitum verbis, mox etiam ad confessionem adductum, donatâ, quam piè demitteret in pectus, bullâ Agni cœlestis. Corpus quidam animámque diro animarum prædoni deuouerat tempore præstituto: horâ ferè instante, vt sæpe praua consilia, & nimiùm calida reputantur post factum) mœstus atque anxius adit Sacerdotem: eum dum consulit trementibus labris, deerrantibus oculis, repentino pauore; Opem, exclamat, infelici, opem. quin tu expedis, Pater, auxiliare aliquod sacrum? Quærenti nostro, ecquid noui? Adstat, inquit, ante ostium hostis, operiens abeuntem, & hostili vultu minitans raptum ex condicto. ergo huic quoque simile remedium allatum est. Neque hæc sũt famâ incognitâ. Rustici cùm inaudisset Oeniponti agere viros, qui veneficia & præstigias certis medicaminibus abigerent, in Colle-*

A gium venit, medicinam (hoc verbo vtebatur) petens aduersus diabolum. interrogatus quid intelligeret nomine medicinæ: haud scio, respondit: nihil enim præter auditum habeo: sed istud quidquid est, quod diabolum fuget. Data igitur particula cerea, quam salutarem sensit. adeo, vt paulò pòst vni è nostris per ipsius oppidū iter facienti, cùm propterea obsideretur à pluribus, septuaginta amplius fuerint dispertiendæ.]

Cùm etiam è Turonensi collegio perscriptum; Puella recens nuptui collocata, post horarum trium irritam luctam cum horrendo spectro, sono vocis motúque corporis energumenam referebat: mox breui gestatione sacratæ Agni imaginis, quam à nobis acceperat, est in pristinum restituta.]

B Sub idem tempus Auenioni mulier maligno vexata spiritu, cui suaserat vnus è nostris vt conueniret Sacerdotem (dato intereà parentibus cœlesti Agno, quem ignaræ insuerunt in vestem) cùm consilium obliuiscitur, aut differt, à quatuor quasi felibus per fenestram raptata est supra domesticum tectum: mox audiuit humanâ voce minantem præcipitium, nisi ceream imaginem abiiceret, quam in veste habebat. Intellexit illa quid esset, & agnouit suasores mali. ergo magno animo negauit facturam, statímque conuersa ad preces, relicta est (vt eam inuenit maritus excitatus clamoribus) de tecto suspensa.]

C Anno 1590. Treuiris acceptam adolescens iniuriam, cum insigni rerum iacturâ, à quibus minimè debebat, ferebat iniquiùs quàm Christianum deceret: ita dolore atrox & mœroris immodicus, cùm sub crepusculum solus obambulat, dæmonem haud occasionum ignarum, aut segnem, obuium habuit, effigie viri nobilis, atro colore: exhorruit primum, sed salus dicta timorem dempsit. Quærenti causam tristitiæ, respondet quod erat: tum dæmon præcisam omnem spem recipiendæ pecuniæ per validiorum potentiam interuersæ: proinde se sequatur: compensaturum omnia leui negotio. Cui adolescens: A notis mihi & ab amicis imponitur, & habebo fidem ignoto, & quem nunc primùm adspexi? bone Deus! Hoc extremo dicto velut fulminatum monstrum hominis in auram cessit. postridie eâdem horâ idem agitanti, offert se mulier amœno cultu, orat breue spatium secreti recessus: abnegat iuuenis: instantem, repellit. Exin suadet illa, proferat è cubiculo gladium, & in aduersum parietem impingat: recusat principio: demum, nescius quid ageret (aut cura abstulerat mentem) morem gerit: inter feriendum parietem, Deus benè vertat, exclamat: hoc quoque secundum fulmen dæmonem abegit. Rediit & tertiò (hærebat enim adhuc infixa animo sollicitudo & pellax non deserebat) mulierem assimulat pollentem ætate ac formâ: in stuprum illicit lasciua voce gestúque, nec se continet intra verba, vim adfert renitenti: vociferatur iuuenis opem implorans: accurrentibus subitò domesticis, improba facies euanuit: at ipse confectus lassitudine linquente animo repertus: rogatus timoris causam & clamoris, ne hiscere quidem: adeo iacebat rigentibus oculis exanimatus, per metum etiam voce amissâ: igitur collocatur in lecto ac refouetur, simúlque reuocatur animus aspersu aquæ piacularis. postridie rem omnem exponit, & nostrorum suasu sacris mysteriis, consecratâ cerâ cæterí que armis formidatis diabolo, instructus, ita perterrefecit aduersariū, vt apparere desierit [n].]

En vnum remedium.

En secundum, tertium, & quartum.

n Benctius in literis Rhenanis dicti anni.

E Fit tamen aliquādo Dei permissu, vt hoc remediū non iuuet, maximè quādo per aliud gloriosius vincere decreuit Deus, vt per nudū nomē IESV vel MARIÆ. verissimo id euētu comprobatū Augustæ Vindelicorū anno 1591. vbi adeptio cōsecratæ ceræ cum imagine Agni multis præsens remediū in horrificis à diabolo monstris, & terroribus nocturnis fuit: alicui tamen, quasi contemneret dæmon, palàm apparens, & magna oblatâ vi argenti ad flagitia impellens, retinaculo perrupto, abiectóque inuolucro; IESV & MARIÆ inuocata nomina saluti fuêre [o].

o Idem in lit. Germ. superi.

Anno 1589. mulier quædā, quæ chirographo, quod proprio sanguine cōscripserat, se dæmoni deuouerat, cum resipiscenti illud dæmon sæpius ostentaret: freta diuini Agni præsidio, cuius imagine pectus muniebat, cum reddi chirographū sibi iussisset, andē vidit illud in cinerē & fauillā conuersum ad pedes sibi abiici [p].]

p Idem in lit. Colonienſ. & Treuir. Collegij.

FF

VNDECIMVM sunt pia scripta seu amuleta sacra ad collū appensa, vt Symbolū Apostolicū, Initium Euāgelij S. Ioannis, In principio erat, &c. vel Psalmi alicuius particula; quo & olim vsi multi, & scribit Emanuel Costa [q] Hormutij nostri tēporibus, hoc pacto dæmonē ex energumenâ pulsū. Sed vt hoc remedium sit licitum, duas cōditiones B. Thomas exigit [r]. Prima est, vt piis verbis nihil superstitiosum admisceatur. verbi gratiâ, si fideret quis figuræ, colorísve literarum, vel modo scripturæ, vel materiæ membranæ, vel atramenti. Secunda cōditio, vt recta sit gerentis intētio; veluti si pius verborū sensus obseruetur, spes verò figatur in Deū, idque fiat vel ad professionem fidei veræ, vel ob alium pium & sanum finem, effectúsque à diuinâ potentiâ, sub eius beneplacito, expectetur. Vide quæ diximus [s].

q Comment rer. Indic.

r 2.2.q.96.art. 4.

s li. 1. q. de periaptis, & periammat.

Duodecimum accedat, fidei datæ Deo præstatio pura, seu votorū persolutio. Narrat Illustrissimus Baronius [t] ex manuscripto codice Casinate, quēdā Franconē Maringū (familia adhuc superest inter Mosellanos) promisisse Ioanni Canapario se cū illo religiosum habitū suscepturo in Sanctorum Bonifacij & Alexij Romę monasterio; sed promissi contemptorem à Deo lue anginariâ percussum. vicinâ morte delatum ad monasterium, petiisse instanter, vt in Monachū reciperetur, tandem obtinuisse. Postquam igitur (verba sunt auctoris libri) hæc acta sunt in monasterio, volēs Deus ostendere, quantùm intercessione horum Sanctorū flectatur ad misericordiā, & quā liberaliter liberet peccatores ad eos confugiētes: permisit cuneū equestriū armatorū malignorum spirituum per supradicta via sacram visibiliter descēdere, prædictum Franconē requirentē, quem iudiciariâ definitione se seruū vicisse * gloriantèr iactabat. Taliter enim altercando, ablatum perquirendo visi sunt venisse ad portā monasterij. Vbi non inuenientes eum, reuersi sunt tristes multa nefaria iactantes in Sanctos. Qui dum requisiti fuissent à vicinis monasterij, quid hoc esset, responsum: Franconem seruum eorum ablatum à Bonifacio & Alexio, & mussitando adiiciebant, remansisse per quod eum vincere putabant. Quod vbi Abbati & Fratribus ab audientibus nunciatum est, subtiliter perquirentes professionē regularem non illum fecisse inuenerunt. Quā studiosè factā anima illa carne soluta est. Ex quo datur intelligi, quòd misericordissimus Deus, quem cuncta monastici ordinis implere permisit, meritis Sanctorum Bonifacij & Alexij, quorum suffragium toto corde petierat, ab omnibus insidiis inimicorum eripuit, ad laudem gloriam nominis sui. Amen.

t Annal. Eccle. tom. 11. anno Christi 1004.

* corr. euicisse.

GG

VLTIMVM accedat pulsatio Cāpanarū Ecclesię Catholicæ (nā hæretici magis oblectātur tonitruis bombardarū) quam docet experientia quotidiana dæmonibus adeò infestam & inimicam esse, vt ab iis excitatæ tēpestates, vel ingruentes impediātur, vel iam ortæ sedentur, & aliò auertantur, vt rectè docuit Conciliū Coloniēse [u]; & cōfirmat exēplo quodam Venerabilis Petrus Abbas Cluniacēsis [x], Cum aliquādo (inquit) frater quidam, Ioannes nomine

u cap. 14.

x lib. 1. de miracul. cap. 13.

atione Italus, regularis disciplinæ seueritatem fastidiens, etiam fugere de monasterio cogitaret, ipse ei diabolus Abbatis specie assumptâ se obtulit. Nam duobus dæmonibus in specie monachorum se comitantibus, fratri in quodam monasterij loco secreto soli residenti, multáque secum voluenti, opportunum fallendi tempus se inuenisse credens apparuit, eique assidēs dixit: Ego (frater) modò huc hospitandi causâ deueni: sed casu te conspiciens, agnoui multâ te sollicitudine laborare, multósque in corde tuo cogitationum æstus versare. Quorum causa, licèt quibusdā referētibus mihi ex parte nota sit, si tamen eam plenius indicaueris, potero forsitan vtile tibi dare consilium. Vnde, quis sis, & quare mæstus sis, amico quærēti expone. Cúmque frater ille ignoto, vt putabat, homini secreta cordis sui aperire formidaret, & se tantummodò natione Italum esse respondisset; dæmon, qui monachus videbatur, adiunxit: & ego ipsius regionis abbas sum, & tibi benè in omnibus auxiliari possum. Noui enim, licèt tu reticeas, quòd Abbas Monasterij huius & cæteri malè te tractant, neque vt dignum esset honorant, insuper multis sæpe iniurijs vexant. Vnde admoneo te, vt tibi cōsulas, & locum hunc omnimodis perniciosum derelinquas, & mecum recedas. Paratus enim sum te ab his malis eripere, & Abbatiam meam, quæ Cripta ferrata dicitur, perductum, omni te ibi honore sublimare. Ad hoc frater respondit: Ego hinc exire nullo modo possum, quia & clausura monasterij probibet, & fratrum me multitudo circundat. Tunc diabolus: Nec ego, inquit, quamdiu hic fueris, te in aliquo iuuare potero: sed fac qualibet arte, vt septa monasterij transgrediaris: quod postquam feceris, ego statim adero, téque ad locum meum, vt dixi perducam. Sed misericors Deus, qui non permittit nos tentari supra quàm ferre possumus, non vltrà passus est hostē procedere: sed sicut scriptum est, qui fecit illum, applicauit gladium eius. *Quando námque hoc agebatur, fratrum conuentus in refectorio, ex consuetudine, horâ cœnandi residebat: quâ expletâ, à Priore, secundum morem, vno ictu scilla percussa est. Quo sono audito, mox dæmon, qui Abbatem se fingebat, actus diuinâ virtute, à fratre, cui loquebatur, se abripuit, & præcipiti cursu ac maximo impetu ad latrinas, quæ proximæ erant, tendens, vidente fratre iam dicto, in earum se inferiora demersit.*] Idem quotidiè fatētur maleficæ, si, quando à dæmone ad conuentus feruntur, vel inde domum referuntur, signum campanæ audiatur; confestim dæmones ipsarum baiulos spurcum onus in solum deiicere, & fugâ trepidos dilabi. Recentiores historias ex actis iudiciariis fidelissimè depromptas, cum Martino de Arles, & Grillando, non paucas nec illepidas suggerunt Binsfeldius, & Nicolaus Remigius [y]; qui sapienter nos admonet cauere à duabus technis Lamiarum, mēdacio confutis: dum inquiunt primò, hunc sonitum campanarum inefficacem esse, postquàm tempestas se in territorij, vbi campanæ sunt, terminos penetrauit: quasi verò aliquæ potentiæ diuinæ sint metæ ponendæ; vel Deus non semper paratus sit nos à maleficiis, cùm expedit, eruere. alterum, dum aiunt, non prodesse sonitum campanæ, cui dum lustrabatur, concubina Sacerdotis nomen imposuit. quo quid magis ridiculum?

y Arles tract. de superstit. Grillan. li. de sortil. q. 7. Binsfeld. de confess. malef. post concl. vlt. dub. 6. Remig. lib. 1. dæmonolat. ca. 26.

Obserua hîc (Lector) quæso duo. Primò, vulgus censere campanas baptizari, quod & Maximilianus I. Imperator putauit, vt patet ex grauaminibus sedi Romanæ ab eo propositis: arripuit hæretici, & acerbissimè in hunc morem Brentius, Caluinus, Vvierus, quē vocāt *campanabaptismum*, inuehuntur. Sed hic mos illorum est, affingere Ecclesiæ errores idiotarum, vt transfugio & schismati suo nefario & monstruoso colorem aliquem inducant. Verissimum est, quod rectè docuit Cardinalis Hosius [z], campanas non baptizari, sed benedici. Legant ipsum Pontificale Romanum; de Baptismo nihil inuenient. Legant Alcuinum Flaccum, & reperient hæc verba: *Neque nouum videri debet campanas benedicere, & vngere, & eis nomen imponere.* En tibi verè & integrè ritū totū. an hoc est baptizare? Sed ecce, inquiet aliquis, tibi in Capitulari Caroli Magni prohibetur, *ne qui clocas* (hoc est, cāpanas) *baptizent.* Sed (quod Vitus Amerbachius etiā nō diffitetur) non benedictio illa, de quâ eius præceptor Alcuinus, sed quæ fortassis tū irrepserat superstitiosa quæpiam baptizatio & intinctio campanarum in aquam, prohibetur. Alioqui etiam benedictionem alibi a Gallis scriptoribus Baptismi nomine scio nuncupari. Yuo [a]; *ipsum, inquit, templum suo modo & ordine baptizamus.*] Quid hoc, nisi benedicimus vel consecramus? Hanc benedictionem etiam Græci olim nouerant. Nam apud Gregorium presbyterum lego, B. Theodorum archimandritam tintinnabulis benedixisse. Vixit autem ille B. Gregorij Magni temporibus. Nolæ in Campaniâ inuentas campanas Strabus est auctor [b], inde a Nolis nolæ, à Campaniâ campanæ. putatur ante mille annos B. Paulinus Nolanus Episcopus instituisse: vt tubis veteris Testamenti argenteis & corneis [c] succederent; & populum ad festorum cultum, Missarum sollemnia, & horas Ecclesiasticas conuocarent. quid hic Deo displiceat? benedicuntur, vt fragore suos spirituales hostes terreant & repellant. quid hic superstitiosi? Nomen illis in Beati alicuius honorem imponitur, vt illius quasi commendetur tutelæ vas metallinum, diuinæ laudis instrumentum. quid dignum reprehensione? Effectus illos non tribuimus formæ, seu arti, vel naturæ metalli. Non obtusa adeò Catholici pectora gestamus, nec Sol veritatis ab Ecclesia tam procul auersus radios suos elongauit. Non asserimus, quod Petrus Mexia [d], discuti has procellas vi sonitus aërem dissipantis. fecerit hoc efficacius sulphurea belli machina. popysmis foret velle Iouis fulmen dispellere. foret in Gentilium opiniones deliras incidere, de æris sonitu dæmonum fugatore; de quibus, videndi Alexander Aphrodisæus & Macrobius [e]. Tribuimus ergo vim efficientiamque omnem consecrationi siue benedictioni, sic diuino iussu seu dispositione operanti. Dei virtus, Dei digitus agnoscendus. talia Deus diuinæ suæ protectionis & potentiæ suauiter omnia disponentis, & fortiter operantis signa notasque Ecclesiæ Sponsæ suæ tribuit. Serui nequam dæmones hunc sonum, quasi Dei viui imperantis fugam, recognoscunt præconium: haud aliter quàm subditi omnes, etiam inuiti; Regij saluiconductus signum reuerentur [f].

z li. 5. contra Proleg. Brētij.

a Sermo. de Sacr. dedic.

b lib. de rebus Eccles.

c Num. 10. & 29. Leu. 23. Sophon. 1. Ioseph. lib. 3. antiquit. cap. 15.

d in Sylu. var. lect. lib. 2. c. 9.

e Alexander Probl. 43. lib. 2. Macrob. lib. 5. c. 9. vide Magiū Miscel. li. 4. cap. 14.

f vide de his Guilh. Parisiensem li. de leg. f. 4. & Steph. Durant. li. de ritib. Eccl. 1. ca. 22. Binsf. sup.

Obseruandum præterea, non semper Ecclesiastica ista remedia esse efficacia, neque semper homines per ea maleficiis liberari: duas verò huius rei causas præcipuas videri. alteram peccatum maleficio læsi, vel medicinam adhibentis, maximè si ea non vacet superstitione, vel si modicam spem fidemque habeant; propter quæ, indignos effectu se præstant: causam censeo alteram, maius bonum ægri seu læsi. nam afflictio & ægritudo solent a multis peccatis homines abstrahere, aut præterita peccata expiare, aut

patienti meritum adaugere, & spectantibus patientiæ aliarumque virtutum specimen præbere. Quid? quod & Gentiles intellexerunt, præstabilius & felicius esse, patienter aduersa tolerare, quàm illæsum nihil omninò aduersæ fortunæ degustare g?

g Vide B. Aug. lib. 22. de ciu. Dei, ca. 22. & l. 83. quæst. q. 79. & Chryso. hom. 8. in c. 4. ad Roma.

CAPVT III.

Quorundam remediorum Ecclesiasticorum, contra calumnias hæreticorum defensio.

A SOllemnia semper insaniunt, qui ex Ecclesiæ matris gremio, ab eruditione & pietate implumes pulli euolarunt; quotiescunque vel rei tractatio, vel mala illos mens adigit de cærimoniis ritibusque Ecclesiæ Catholicæ disserere. Ferunt tamen inter eos furoris & maledicentiæ palmam, qui Theologiam vix, ac ne vix quidem, à limine salutarunt; impudentes quidam Medici, arrogantes Grammatici, & litigiosi Legulei. absit Iurisconsultos vocem, & sanctum augustùmque nomen rabulis prostituam; qui diuinæ sapientiæ, cui vera iuris disciplina innititur, tam sunt expertes, quàm maledicentiæ virulentæ periti, & superbiâ hæreticâ turgidi. Luminaria iuris duo, vnum sæcularis, alterum Ecclesiasticæ iurisprudentiæ, sunt: hoc Soli, illud Lunæ non abs re simile dixeris, iubar vnum fudit radiatus apex Imperatorius, alterum Pontificius. Solem hunc è mundo tollere conantur hi rabulæ, quia Pontificum, qui B. Petro, in clauium, & legislationis potestate, successere, sanctiones ignibus traditas, ex hominum memoriâ, & tribunalium subsellis excutere obstinatè nituntur. Diuinum ergo ius ignorant, quod non agnoscunt: quare nec Iurisconsulti, sed Legulei merentur audire. Vnus de hoc grege caninam suam facundiam ante aliquot annos, in rabiosi fori iurgiis vænalem, scriptis vno in capite satis παρέργως, prodidit; sed & inscitiam suam & antiquitatis omnis ignorationem, quin & cerebri læsi væsaniam simul orbi propalauit, Godelmannus a.

a lib. de lamiis c. 11. c. 5.

B Pon. exorcis. mi.

Reprehendit primò Exorcismos Pontificiorũ; & dicit annumerandos exorcistas Pontificios incantatoribus. cur quæso? *primum, quia Aretius scribit, hos vt plurimum esse Magos.* scribit Aretius: vah! quantæ fidei? quantæ nimirum hostis Pontificiorum, hæreticus Zuinglianus, idoneum testem cui credas iniurato. hoccine est Iurisconsultum esse, tales testes adducere? sed video addi multos alios, & quos honoris (credo) causâ nominabat, Chemnitium, Lauatherum, Peucerum, Bodinũ, & Vvierum. benè quod eiusdem farinæ. bene quod hæretici aperti cæteri, vnus vel hæreticus, vel fidei nullius status. intestabiles omnes; & vnâ lineâ inducenda nomina, vno verbo reiciendi: *inimico iurato contra hoste non creditur*. Addit probationem secundam, *vt incantatores diris exsecrationibus diabolum ab inferis euocant: ita exorcistæ malignos spiritus ex hominibus & animantibus certis precibus recitatis & vsu patrum, additisque aliquibus cærimoniis, characteribus, exsecrationibus, & sæpè repetito* DEI *nomine* MARIÆ, *& Sanctorum, eiicere conantur.*] Vide comparationem, & ride, incantatores diris carminibus dæmones ex inferis euocant; &c. inprimis falsum illud. Incantatores ex inferis dæmones elicuisse: aërij tantum fuere, & nondum in infernalem mansionem compulsi. inde nullis patet exitus ad Magorum carmina. Soli Deo hæc potestas eos emittendi competit. Sed ignosce hoc erratum Leguleio, & qui ex Chemnitio, Aretio, & Lauathero lectis obiter, subitò Theologus. Deinde non qui conatur pellere de corporibus dæmonem, idcirco Magus, quia conatur. Sed si magico ritu conatur; idcircò (inquiet) dixit id eos *conari certis precibus, characteribus, exsecrationibus,* &c. De characteribus quod ait, mendaciũ est. Pôtificij exorcistæ iis nô vtuntur. De precibus, respôdeo, illas, quæ in Pontificali Romano præscribuntur, sanctas & pias esse, nihilque continere quod sapiat superstitionem: vel, cedo, quid illud? Exsecrationes diabolo ingeruntur, non vt hosti conuicia tantum, quod magicum tamen non foret, sed ab vtentibus auctoritate, à Deo, Apostolis, & successoribus eorum concessa, in pœnam criminis diaboli, & pœnæ illius à Deo inflictæ commemorationem. quid hîc magicum? Dei nomina repetuntur, quia Dei potentia his declaratur; eaque declaratio dæmoni admodum odiosa, Deo honorifica est. nam Dei virtute se exorcista dæmonem expulsurum sperat, & confitetur. quando tamen B. Virginis & Sanctorum nomina adiunguntur, (nec enim id frequenter fit) idcirco adiunguntur, vt sit quod dæmonem mordeat; qui se ab his sæpe victum, sæpe triumphatum meminit, & tali nominatione vehementer cruciatur: præterea, vt hi Sancti, & præsertim Deipara virgo MARIA (quam contemptim caninum illud os Mariam nudè nominat) intercessione sua energumeni à Deo liberationem obtineant? Quis (ô caput insanum!) queat hoc incantationi adscribere? multi vestrum Sanctorum inuocationem, quam calumniosè, tam ineptè ac frigidè, in hunc vsque diem impugnarunt: non eò tamen insaniæ prouecti, vt Magiam in hac inuocatione vllam causarentur. Fatetur postea, *in Ecclesia primitiua peculiare donum fuisse, voce humanâ & potestate diuina de corporibus obsessorum exigere diabolum vel compescere, & hi (ait) dicebantur Exorcistæ, propterea quod manus vexatis ac dæmone imponebant, & solemnibus quibusdam imprecationibus & obtestationibus dæmones eiiciebant.*] Igitur te ipso (mi homo) teste in Ecclesiâ primitiua Exorcistæ fuerunt; qui quo nunc nostri, eodẽ & nomine dicebantur, & eadem ex causa, & eodem ritu ac munere fungebãtur. Quid igitur in nostris culpas? an idem culpas in veteribus? illosne incantatores etiam facis? non opinor. Si non facis, cedo discrimen: cur nostri incantatores, & non illi, qui quod nostri faciebant: si discrimen nullum ostendere potes, nónne mortaliũ ineptissimum te calumniatorem meritò pronunciemus? Sed ecce discrimen. *Olim hoc in primitiua* (inquit) *Ecclesia fuit peculiare donum: cum autem hoc donum eiiciendi dæmonia in Ecclesiâ desiisset,* κακοζηλία *illa ad superstitiosos exorcismos, & ad Magicas verius incantationes transijt, vt Chemnitius ait.*] Pergit nobis oraculum suũ ex Chemnitij cortinâ depromere. Nos Chemnitium cæteris, quibus eius libri referti sunt mendaciis, hoc imprimis illustre adiecisse contendimus, nec simplex istud, sed in vno multiplex mendacium. Primò mentitur, cùm ait, hoc donum eiiciẽdi dæmones in Ecclesia desiisse: quando enim desiit, quod quotidiè videmus per totam Europam, vbi Catholica viget, vigere; quod in vtramque se Indiam propagauit? Indicarum rerum Annales euolue, adi templa Catholicorum per Italiam, Germaniam, Gallias, Hispaniam: frequentius nihil inuenies narrationibus verissimis

eiectorum dæmoniorum. Desiit hoc donum in Protestantium Synagogis, fateor [b]: sed illæ, partes Ecclesiæ esse, schismate nefario, desierunt. Secundò mentitur, κακοζηλίαν vocans hanc obseruationem Catholicorum. Obtemperant illi diuinæ iussioni, & ritum ab Apostolis per manus acceptum retinent: sibi promissum sciunt, *In nomine meo dæmonia eiicient.* fidei, quam mordicùs tuentur, hanc promissionem annexam fallere sciunt non posse. hac illi fiduciâ, & proximorum iuuandorum charitate inducuntur ad suscipiendum cum dæmone certamen: hac freti, diuinâ eos iuuante gratiâ, hostem occupatis sedibus etiamnum expellunt.

b vid. Thyræũ de dæmoniac. p.3 cap.40.

Tertiò mentitur, cùm ait ad superstitiosos exorcismos deflexisse & Magicas decantationes. Proferant exorcismum aliquem superstitiosum, ex Cæremoni. Eccles. Roman. quod nominant. Proferant, inquam, si possunt. non protulêre, quia non potuêre. In re tam graui, tam capitali, nudis assertionibus vtendum non fuit. non fuissent vsi, nisi mentirentur. Ex Mengi libello video illos quiddam frustulatim intexuisse de nominibus Deiparæ: quæ nomina illi sanè, vereque tribuuntur: si pietas ac deuotio Mengi illa sibi censuit adiicienda cæteris; quibus Dei virtus dæmoni obiicitur, quâque ille iubetur egredi; quid magnoperè culpandum, nisi illis qui Deiparam vilis mancipij loco habent; qui eius laudes, & præconia non ferunt? Sed nec nos omnes priuatos exorcismos à diuersis exorcistis, pro cuiusque deuotione compositos, defendimus: solùm Ecclesiæ Catholicæ ritum, & publicâ Ecclesiæ auctoritate introductos exorcismos, tuemur: hos ab omni superstitione vacuos, & expertes incantationum asserimus: neque hoc certamen subire contra quemuis aduersariorum detrectamus. hinc in nos tela torqueant, si quæ inuenient: hoc ipsi scuto facilè illa depellemus, ne latus hauriant. Probandi onus illis incumbit. nondum probauêre. Nec probabunt. quid enim queant idoneum mendacio proferre probando? Veritas mendacio nequit suffragari. molestiâ nos liberasset Godelmannus, si quid in cærimoniâ exorcismi magicum sit, attulisset. Non rusparemur, nec singula persequenda forét: in exorcismo, personæ, res, verba, intétio, reperitur. Personæ culpa nulla, non obsessi, cui licet ab Ecclesiâ remediũ petere, quam nouit pharmacopœian à Christo morbis spiritualibus institutam. non exorcistæ; nam institutus hic ordo iam ab Apostolorum fermè téporibus, vt doctũ capite præcedenti [c]. non eorum ornatus. Nam stolâ cinguntur, eámque energumenis iniiciunt, quâ meminêre feliciter sic vsum Pontium Boneuallésem Abbatem [d]: sciunt hac dæmonem quasi ligari, & memorem fieri, eum esse Christi captiuum, & à Christo subiugatum. superpelliceum induũt, quia hoc ordinis & officij eorum est signum; sicque significant se in pugnam non priuatâ temeritate, sed ab Ecclesiâ stipendiatos auctoratósque procedere. Rerum, quę adhibentur, vitium nullum inuenias, si adsunt accensi cerei; testantur lucis aduentum exspectari à verâ luce Christo, & fugam potestatis tenebrarum: si flagella & alapæ accedunt, moderatæ; fit, non vt corpus obsessi lædatur, sed vt contumeliæ impatiens obsessor diffugiat. vsum hoc remedio B. Gregorium, & B. Hubertum, & alios fœliciter, docuit, qui de his ritibus egregiè Petrus Thyræus, cuius tãtum nũc vestigiis insistimus [e]. Manum exorcizandis imponere, docuêre Apostoli, & vir Apostolicus B. Martinus, cùm Tetradij seruum Treuiris expulso dæmonio liberauit. Eucharistiam in hunc finem energumenis & ostendere, & sumendam præbere, quàm efficax semper & frequens fuerit; legere potuistis capite præcedenti [f]. nec opus repetere.

c sect.3. remed. 4.

d vitæ S. Bern. lib.4. cap.7.

e d.p.3.ca.46. eũ adi. Lector.

f sect.3. remed. 2.

De verbis res æquè expedita. Verba exorcismi (vt rectè Thyræus) vel ad Deum diriguntur, vel ad Sanctos, vel ad dæmonem. si non sufficiens ista diuisio, ostédant quid desit; equidẽ nihil inuenio. Ad Deum dirigitur petitio, vt peccata remittat. vt misereatur obsessi, vt potẽtiâ suâ dæmonem cõprimat, & exire compellat. Hóccine Magicum dicent? tollant igitur orationem omnem, vt ieiunia sustulêre. Negent fidem historiarum omnium: quibus efficacitas orationis in dæmonum expulsione contestata [g]. respuant Christi Domini auctoritatem, id in B. Lucæ Euangel. [h] asserentis. Ad Sanctos quæ diriguntur, diriguntur vt ad Dei familiares amicos, & cœlestis regiæ intimos Palatinos, gratiâ valentes; vt nobis impetrent, quod à Deo obtinere contendimus; petimus, vt ipsi intercedant. Eorum adiungimus interdum merita, non vt æqualia Christi meritis (per hæc enim illa efficacia sunt, & sine his illa nullius meriti forent penitùs separata) nec enim vt meritum Christi deminuant: sed vt primùm & præcipuè Deus Filij merita aspiciens, & oculos vltrà porrigens ad iis tincta imbutaque merita Sanctorum, fructum meritorum Filij tam longè patentem, & per omnia membra corporis sui influentem considerans; citiùs moueatur, seque à nobis exorari patiatur. Sic ergo per Christi & famulorum Christi merita, interdum exorcistæ obsecrant. Nec ociosa est Sanctorum nominatio; quorum olim nomen dæmones non tulisse constat; ex iis quæ de B. Antonij nomine Athanasius, & de Litaniarum recitatione alij tradidêre [i]. Nihil ergo Magicũ in his ad Sanctos verbis. Dæmoné exorcista alloquitur, increpando eum seuerè, & cõminatoriè, & per modum imperij, sicut habẽs auctoritatem à Deo; quo modo loquẽdi & eiiciendi dæmonem Apostoli vtebantur, secuti exemplum Christi; sic etiam solitos increpare dæmonia primitiuę Ecclesiæ sanctos viros docet B. Cyprianus ad Demetrianum, *Adiurantur a nobis, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessorum corporibus, eiciuntur dæmones.* & omnium optimè Prudentius [k]:

g vide sup. sect. 3. remed. 5. & Thyræ. supr. n. 649.

h cap. 9.

i vide sup. d. sect. 3 remed.

k in Apotheosi

Intona antistes Domini, fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solue latentes.
Mancipium Christi fur corruptissime vexas?
Desine. Christus adest, humani corporis vltor:
Non licet vt spolium rapias, cui Christus inhæsit.
Pulsus abi, ventose liquor. Christus iubet, exi.

Nec Christi IESV nomen solùm inculcatur, sed & alia Dei nomina, & cuncta Christi miracula. idem Prudentius:

——torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest. agitant miserum tot verbera linguæ,
Quot laudata Dei resonant miracula Christi.

Addunt adiurationi (quâ voce vsus Cyprianus) dum exorcizant (sic etiam Tertullianus locutus) alia nonnulla: petunt nomen dæmonis, quod Christi faciunt exemplo [l], & fieri solitum superiùs docui [m]. & si hoc licet, cur etiam non liceat petere vt socios indicét, vt sciamus cum quibus confligendum: petunt causam ingressus: vt à

l Marc cap. 5.

m de remed. 4.

similibus

similibus peccatis alij caueant, & eo vitato vel expiato, facilius sanetur energumenus. signum egressionis petunt, vt constet iam verè liberatum ægrum. Mendax quidem est diabolus; sed exorcismi verum inuito extorquent. Denique iubent illum in certum locum proficisci, verbi gratia, infernum, quem ei Deus ab æterno præparauit; vel desertũ aliquod, vbi nequeat hominibus nocere. Hunc illi locum exorcista tantùm definit, sub spe diuinæ ratificationis: eiectionis enim habemus promissionem, exilij illius exempla quædam, non tamen promissionem. Restat mens siue intentio exorcistæ; illa Magica non est: quia sperat & cupit duntaxat, pro officij sui ratione ac munere, diuinâ potestate sibi concessâ & promissâ, dæmonem in Dei nomine eiicere, & suæ consortem naturæ hominem eà miseria eripere. Si ergo nec in mente, nec in verbis, nec in rebus, nec in personis Catholici exorcismi, quicquã est vel superstitiosum, vel incãtatorium: eant nunc Nouatores nostri, & toties in hac lyrá delirent.

Pergamus ad impij hominis reliquas inaniloquentias. Ait, *Salem quoque exorcizant, vt sit omnibus sumentibus salus animæ & corporis, & fuget diabolum.*] Hic iterum nugatur, Salem exorcizamus, & quidem formulâ quę exstat in Romano Missali, inde petat qui volet. Exorcizare licet vt iam probauimus. Creaturis benedicere licet, nam & Christus pani benedixit, & aquæ, & aliis creaturis primi Christiani benedixerunt. Multa testimonia protulimus capite præcedente [n], & alia contexuit Thyræus noster [o]. Addo nunc solum testimonium B. Dionysij Areopagitæ, qui in Baptismi ritibus & olei benedicti (seu chrismatis) & Crucis signi, & benedictionis seu sanctificationis aquę simul meminit, his verbis, vt Perioni [p] vertit [p]. Cum ei (baptizãdo) planè vestes ministri detraxerũt, tũ Sacerdotes sacrum vnctionis oleum afferunt: ipse cum inungendi ac perfundendi ter exprimẽdo signum Crucis initiũ fecit, virũmque deinceps perfundendũ toto corpore Sacerdotibus tradidit, ad Matrem adoptionis venit: eiusque sacrá appellatione inuocationeque sanctificatis aquis, cum eas trinâ vnguenti perfusione, &c. Gręce clarius [q]: καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον. ὁ δὲ, τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσαι τρὶς ἀπαρξάμενος τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρῖσαι πανσωμάως παραδοὺς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται. καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καταγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι, &c. In formulis autem quid reprehendi meritò potest? En illas bonâ fide. *Salis hæc est. Immensam clementiam tuam, omnipotens æterne Deus humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare digneris, vt sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & quicquid ex eo tactum vel aspersum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione spiritualis nequitiæ. Per Dominum nostrum* IESVM, &c. Ecce totam quam fraudulenter truncatam exhibuit aduersarius: neque in eá dicitur, *vt fuget diabolum*, quod ille fingit: nec mens illa nobis ea dicentibus, credere salem efficientem fore causam effectuum illorum; sed illo sale vtẽtibus, oramus, vt per IESV merita Deus petita largiatur. Eadem mens formularum sequentium. *Aquæ huiusmodi. Deus, qui ad salutem humani generis maxima quæque sacramenta in aquarum substantia condidisti: adesto propitius inuocationibus nostris, & huic elemento, multimodis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde: vt creatura tua mysteriis tuis seruiens, ad abigẽdos dæmones morbósque pellendos diuinæ gratiæ sumat effectum, &c.* Vbi hîc illud, quod crepant aduersarij, *aqua benedicta deleat tibi tua delicta*? Vides effectum non tribui efficacitati aquæ, sed diuinæ gratiæ, quam sibi concedi postulat, qui aquam sumit; vt illi Ecclesia gratiam diuinam orauit. Herbas quoque benędicimus, & ramos palmarum; & cùm benedicimus rogamus, *vt quicunque ex eis acceperint, accipiant sibi ad protectionem mentis & corporis, &c.* Mentitur autem Leguleius dũ scribit hæc verba: *Herbis quoque a se exorcizatis certâ & conceptâ verborum formâ has vires affingunt: quòd omnes qui vtuntur, ex eis benedicantur & sanctificentur, & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus pecoribúsve, qui ex eis gustauerint, omnem putredinem & omne phantasma diaboli, & omnem morbum, pestilentiam & dolorem expellant.*] In his verbis primum mendacium est nos herbas exorcizare: tantùm enim illas benedicimus, quod quantùm discrepet ab exorcizatione, vel pueri norunt: alterum est quòd nos has vires ipsis herbis sic benedictis tribuimus: hoc falsum est. nam tribuimus ipsi Deo, per illas herbas, vt per morale instrumentum, sanitatem & alia illa reliqua operanti. Tertium est, quòd his putemus homines iustificationem cõsequi. Nihil enim tale vnquàm Ecclesia Catholica somniauit; non modò non dixit, vnde colligatur, eam iustificationem alteri rei, quàm quibusdam sacramentis tribuere, vel vt putarit hæc esse sacramẽta. Sed pergit mentiri & maledicere; *De Agno Dei ex cerá & laná cõfecto, atque a se consecrato asserunt; peccatum frangit, vt Christi sanguis & angit.*] ô impudentem insaniam! Túne vnquàm Agnum Dei vidisti, qui ex laná cõfectum putas? si non vidisti, vbi legisti? si nec legisti, vel finxisti, vel audiuisti. ex auditu solo narrare talia, leuis est cordis, & nimis creduli: fingere, dignum hæretico, dignum filio diaboli; qui mendax ab initio, & in veritate non perstitit. disce materiam. constat cerá virgineá, chrismatis balsamo, & aquá benedictá. Benedicit non quilibet, sed solus Romanus Pontifex; formá hac vtitur, inter alia (longum enim foret ritum totum adscribere:) *Quæsumus Domine, hos Agnos, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus, sacrâ & perenni vnda, balsamóque sacri chrismatis perfusos, benedicere, sanctificare, & consecrare digneris: quatenus a te benedicti, virtutem accipiant, contra omnia diabolica tentamenta, & omnes portantes tuti esse possint, inter aduersa & prospera: vt tuá consolatione acceptâ nullum periculum timeant, nullámque formident vmbram, nulla sautia diaboli aut versutia humana illis noceat, sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tuâ consolatione glorientur, qui vere Paracletus diceris, &c.* En materiam, en finem & formæ preces, en cui tribuatur efficacitas. Quid in his carpi dignum aut culpari? quid non pium & sanctum? petitur vt Deus benedicat, sanctificet, cõsecret ipsos Agnos; dicitur fieri ad Dei gloriam. petitur vt consolatione suá Deus propitius sit hos Agnos gestantibus. Vbi hîc audis comparationem sanguinis Christi, & Agni huius? vbi hîc tribuitur Agno peccati fractio? Apage calumniator cum tuo versificatore: si quis Catholicorum, auctor versiculorum talium, cur non reliqua adscripsisti? sano ille sensu suspicor aliquid addebat quod fuliginẽ calumniæ tuæ detergebat.

De herbarum & palmarum benedictione.

De Agni cerei benedictione.

[n] sect. 3. remed. 9.
[o] d. p. 3. c. 45. à num. 615.
[p] de Eccl. hierar. ca. de Sacramento illustrationis.
[q] f. 117. edit. Morelliana. Exponit Pachymer. τὴν κολυμβήθραν, ne de Deipara dictum putes sicut iam Maximus fol. 75. Pro aquæ de benedictione.

A Sed quisquis auctor illius versiculi, id nostra parùm refert; qui non quid singuli priuati, sed quid Ecclesia Romana sentiat, solliciti sumus. Sequitur apud rabulam; *De balsamo & oleo, aicus exorcizo te* (*audis verba Magorum.*) Siste Lector ad hanc parẽthesim. censet homo scilicet eruditus, Magicum esse verbum, *exorcizo te.* At ille ipse sui immemor, ex ipsomet Vlpiano paulò antè rectè docuerat [r], Christianos olim vocatos exorcistas. Vnde quæso, si non ab exorcizando, siue adiurando (nam nihil aliud exorcizare, quàm adiurare, vt patet ex collatione textûs Græci Euangeliorum cum Latino) si ergo exorcizo est verbum Magorum: certè qui exorcizant, Magi. certè veteres illi Christiani, Magi fuêre, certè Apostoli Magi fuerunt, qui exorcizarunt. nam eos imitati Iudæi illi fuêre, qui verbo

B vsi quod dicentes Apostolos audiuerant, dixêre: *Adiuro vos per* IESVM, *quem Paulus prædicat* [s]. Non vsus fuit adiuratione Christus, sed nudâ increpatione, quia, per quem adiuraret, maiorem non habebat. Exorcismos Ecclesiæ agnoscunt, Cælestinus I. Cyrillus, Chrysostomus, Augustinus, Cyprianus, & alij Patres [t]: sed omnium antiquissimus horum B. Iustinus Martyr [u], *Adiurati* (inquit) *dæmones nobis parent.* Verùm dicat aliquis dixit ideò esse Magicum verbum, quia additur; *Exorcizo te creatura olei per Deum Patrem, &c.* vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum Dei per Spiritum sanctum.]

C *Item*; vt per hanc vnctionem olei sacrati accipiat vnctus plenam remissionem peccatorum, & sit ad refectionem mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnémque ægritudinem mentis & corporis.] Sed esto nihil hîc immutent; sit sanè formula solemnis, quid reprehensione dignum? Exorcizatur inanima creatura verbis, sed re dæmõ expellitur vel arcetur: ille se adiurari sentit. notæ huiusmodi locutiones sacræ Scripturæ. Iubetur cœlum audire, idem terræ præcipitur: iubenter elementa & creaturæ inanimæ omnes, etiam imperfectiores meteorologicæ, benedicere Deo, & laudare Creatorẽ. *Adiurantur per Deum Patrem omnipotentem, &c.* hóccine displicet? an malles adiurari per idolum

D tuum Islebiense? *petitur adoptio filiorum Dei.* Nónne licet petere, cuius facta nobis potestas, *vt filij Dei nominemur & simus*: nõ tribuitur hæc vis egeno elemento, quod vt signum adhibetur: non tamen vt signum nudum, sed vt verbi accessione ex opere operato efficax sacramẽtum. Semper nobis hæc repetenda, quia non desinunt veterem suam in limo ranæ querelam concinere. Vim verò hanc & peccata remittendi, & quæ minora adiiciuntur, vt Baptismi sacramento collatam doceam, nolite hîc expectare: seu quia maioris hoc operæ, seu quia iam ab infinitis, & inter cæteros nostris hominibus Bellarmino, Soarezio & Valentiâ præstitum. Damnet aduersarius Origenẽ [x]; qui *amputari ab hominibus peccata* dixit, *cùm in Baptismo donatur remissio peccatorum*: damnet Tertullianum [y], qui dicere non veritus, *Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt & anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro manuum impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur.*] dãnet Cyprianũ [z], nam scribit hæc verba; *In aqua Baptismo percipitur peccatorum remissio: in Baptismo sanguinis corona datur virtutũ*] damnet Basiliũ [a], cui *Baptismus est peccati mors, regni cœlestis conciliatio, adoptionis gratia.* damnet Ecclesiam Græcam Latinam-

De balsami & olei benedictione.

r num. 14.

s Acto. 19.

t Cyrillus Catech. 2. Chrys. homil. de Adam & Eua. Augus. li. 1. de Symbol. Cypr. ad Demetrian. Rab. Maurus, Alcu. Strabus, & alij de ritibus Eccles. Cælestin. I. ep. 1. ad Episc. Galliæ, Lactant. libr. 2. cap. 16.

u in Apolog.

x Orig. homil. 2. in Cant.

y Tertull. li. de resurrect. carnis.

z Cypr. lib. 4. epist. 7.

a Basil. ser. exhort. ad Baptismum.

A que, cui semper hic sensus, cuius hæc sẽper fides [b]. Verùm aliud adiungit reprehensionis caput. *Oleo,* inquit, *infirmorum, vnguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum externorum, vt per istam vnctionem expietur quicquid homo istis membris & sensibus vnquam deliquit. Has vires creatura ista non habent ex naturali creatione, neque diuinâ ordinatione, aut verbi Dei institutione: ideóque mera, verè diabolica, impia, & blasphema Magia, vt rectè scripsit* Iacobus *Heerbrandus primarius Academiæ Tubingensis Theologus. De hac cõsecratione Papisticâ ita scribunt Augustinus Lerchemer in suo Germanico tractatu & Doctor* Iacobus *Andreæ in suis Essingensibus concionibus, &c.*] Nam verba subdit Germanica vtriusque; ne esset, quod eruditi linguæ illius ignari, possent re-

B prehendere. Ne quid autẽ præclari in verbis illis inclusum putẽt Lectores: Lerchemer, benedictiones omnes, de quibus iam egimus, abusum Diuini verbi, agyrtarum & simiarũ opus vocat. Schmidelinus autem Confirmationis Sacramẽtum merum diaboli opus appellat; nec aliter probat, quàm ex ipsâ chrismatis consecrandi formulâ: & ex Crucis signaculo, quod Sacerdos adhibet; & ex exorcismo, quem adiungit. Sed, cùm nec exorcismus diaboli opus sit, sed Dei; nec Crucis signaculum diaboli opus sit, sed Ecclesiæ ab Apostolis recepta institutio sacratissima; nec in formulâ quicquam, nisi sanctum & pium, & sacris literis consentaneum, contineatur; rectè sequitur, maledi-

C cum & blasphemum scurram, & diaboli per os eius loquentis tubam fuisse hunc Doctorem Tubingicum Iacobum Andreæ: cumque benedictiones creaturarum non in circulis, & agyrtarum aut histrionum scenis natæ, sed semper in vsu Catholicæ Ecclesiæ fuerint: sequitur Satyri personam, & comicum histrionem agere suis maledictis Lerchemerum; veréque diabolicam, merè nugatoriam, impiam, & blasphemam censuram esse Primarij illius Theologi Tubingensis. probatum id priùs: sed addam nunc quædam, vt horum inscitia fiat manifestior. De benedictionibus rerum variarum, testis est omnis antiquitas: Species fructuum, quas non licet super altare offerre, à Sa-

D cerdotibus domi benedici, & benedicta à populis sumi, statuit Eutychianus Papa [c], & Conciliũ Moguntinum IV. [d] Aquæ benedictionem statuit Matthæus Apostolus apud Clementem I. [e] & eum secutus Alexander I. [f] & amplexi sunt Chrisostomus [g], Ambrosius [h], Varadatus [i]. Chrismatis conficiendi & benedicendi rationẽ præscripsêre nobis Apostoli, apud B. Clementem [k], B. Dionysium Areopagitam [l], B. Iustinum siue alium [m], Cyprianum [n], Cyrillum Hierosolymitanum [o], & cæteros omnes. Panis benedictionem & salis etsi iam probauimus, accedat tamen auctoritas B. Hieronymi de sancto Hilarione, à quo benedictum panem omnes sumebant; & Nannetensis Concilij [p], vbi

E & formam habes tantoperè displicentem hæreticis: *Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tuâ sanctâ benedictione, vt sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos, & vniuersas inimicorum insidias tutamentum. Per Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM, *panem vitæ, qui de cœlo descendit, &c.* Eadem ratio rerum cæterarum, si vnam licet, cæteras licet eodem ritu. Sic censet Ecclesia Catholica, sic Concilia sanciuêre, sic Ecclesiæ lumina docuêre. reclamant Heerbrandus, Schmidelinus, Lerchemerus: qui, quibus? terræ tubera, cœli stel-

E

b Chrysost. homil. 40. in 1. ad Cor. Amb. in 1. ad Cor. c. 6 Augu. lib. 1. de nupt. & cõcup. Cõc. Val. III. cano 5. Later. sub Innocent. III. can. 1. Florentin. sub Eugenio IV in formâ Sacramento. Trident. sess. 7. c. 1. De chrysmate & oleo infirmorum.

De variarum rerum benedictionibus.

c epist. 1. ad Ioan. & Episc. Bæthicæ.

d cap. 39.

e li. 8. constit. Apost c. 31.

f ep. 1. ad omnes fideles. habes in c. aquam, de consecr. d. 3.

g in Ioan. homil. 24 & 25. & in Ps. 22 ad illud, *Super aquas refectionis.*

h lib. 1. de Sacram. c. 5.

i epist. ad Leonem I. habes in Synod. Chalcedo. act 16.

k li. 7. constit. Apost. c. 42. & lib. 8 ca. 33.

l de Eccl. hierar p. 2. cap. 2.

m ad Orthodox. q. 14.

n orat. de vnctio. chrism.

o Catech. 3.

p can. 1.

... Apocalypticæ locustæ illis Ezechielis animantibus. suos sequatur hos de puteo abyssi duces, Godelmannus: nos cum Euangelicis Magis Stellam sequamur cynosuram, quæ nos ad MARIAM, quæ nos ad IESVM perducat tramite inoffenso. Illi benedictionem spernunt, & implentur maledictione: ideò maledicentiâ os eorum plenum est, ideò in cœlum os suum eleuarunt, & blasphemias ore sacrilego, quas adscripsimus eorum verbis, eructarunt. Vires has res naturâ suâ non habent; sed habent diuinâ institutione. nam, qui Sacramenta instituit Christus, Sacramentis vim largiri dignatus fuit: sacramentalibus verò, quæ ab Apostolicâ traditione recepimus, etiam moralis vis à Deo tribuitur, quam Ecclesia Christi Sponsa precibus suis obtinet, in membrorum suorum vtilitatem. Cærimoniarum instituendarum & curam, & potestatem Christus Ecclesiæ reliquit, cùm mysteriorum Dei dispensationem Apostolis reliquit. ideò enim Apostolus q se ministrum Christi & dispensatorem mysteriorum Dei dicit. Ecclesia autem eas instituit, quæ & honestati, & cultui Diuino sunt accommodatissimæ: quare dubium esse nequit, quin ex se aptæ sint, & idoneæ ad meritum, & vt gratiam Dei mereantur, ad quam poscendam adhibentur. Vnde & illud fatendum, spiritualem aliquem eorum esse effectum: nô quidem vt habitualem gratiam, ex opere operato tribuant (quod Sacramentorum propriû) nec etiam, vt vim ex opere operato habeant, ad excitandum in nobis aliquem bonum gratię motum: sed quando res istæ ab Ecclesiâ benedictæ in ipsâ benedictione specialiter ad hunc motum excitandum sunt ordinatæ, per Ecclesiæ orationem; tunc per modum impetrationis, iis adhibitis, specialiter à Deo aliquando talis effectus tribuitur. dixi, *aliquando*, quia non est infallibilis hic effectus, vtpote nulla promissione firmatus, nisi ea quæ orationi adiuncta; *Quicquid petieritis, accipietis, &c.* Peccata quoque mortalia remittendi vim non habent vllam; quia hæc sine infusione gratiæ non remittuntur: venialia verò dimittendi vim, si ad hoc specialiter ab Ecclesiâ fuerint instituta, per modû eundem impetrationis habent. potest enim sic orando Ecclesia bonum motum animi impetrare, per quem hominis veniale peccatum deleatur. Expellendi verò dæmones potestas, harum cærimoniarum & sacramentalium ad hoc ab Ecclesiâ institutorum, non est posita in physicâ siue naturali efficientiâ; sed morali duntaxat: eò quòd dæmon percipiat signa, & verba humana, & iis obedire cogatur; tum quia hoc à Deo impetrat oratio Ecclesiæ, & sic exorcista hoc per modum impetrationis à Deo consequitur; tum quia Ecclesiæ data fuit à Christo specialis potestas dæmonibus imperandi; tum quia dæmon virtutem Christi, vel inuitus agnoscat & credat, & meminerit se victum, & superatum Crucis trophæo; fit quasi naturaliter, vt non ferat aspectum Crucis, vel mêtionem victoriæ CHRISTI, & cladis suæ: ideòque ad hæc timeat ac tremat, ac fugere malit, quàm hæc videre & audire. Cæteri effectus, nempe sanitas corporis, & fructuum, temporaliumque bonorum conseruationes, & huiusmodi, per modum duntaxat impetrationis directè & per se obtinentur; per accidens tamen, & per modum remotionis obstaculorum obtinentur, coërcitâ dæmonis potestate; vt solet contingere in exorcismis insectorum noxiorum, & tempestatum, vt post Vualdenses & alios copiosè & eruditè docuit Franciscus Suarez r. Hæc de effectu sufficiant; quæ necesse fuit addere, vt aduersarij mentiri desinant; *nos tribuere vim, & se diuinam his cærimoniis.* Impudens verò mendacium est; *nos vngere, vt expietur per illam vnctionem membro illi quicquid illis membris deliquit.*] Dicimus tantùm per modum orationis & precis, ex formulâ in sacrosanctâ vniuersali Florentinâ Synodo præscriptâ; *per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum s; &c.*] & quoad membra quædam, & non alia inungenda, idem illic à Latinis Græcisque Patribus quicquid agimus, & Nouantes reprehendunt, apertè seruandum definitur, & ratio singulorum additur. Lege, si lubet. Non dicimus per vnctionem peccata remitti, vt est vnctio; sed vt est Sacramentum gratiam côferre, peccata remittere, & infirmos alleuiare: dicimus à Christo Domino institutum, & à B. Iacobo Apostolo promulgatum t. Et cum illi præceperint, infirmum vngi; nec nisi in membris vngi queat, dicimus ineptos hæreticos, quòd vel nolint in membris vngi, vel alia membra magis vnctioni idonea existiment. Postquàm sic Godelmannus miser in ritus nostros debacchatus fuit, vnum ex Historia depromit argumentum. *In prisca* (inquit) *ecclesia Dæmoniaci in cœtum adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chrysostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque u, & Sozomenus x scribunt, nihil aliud Dæmonibus pellendis olim fuisse vsurpatum, quàm preces coram Deo.*] Videamus quàm hæc vera. benè, quòd ad Clementem & Chrysostomum relegamur, fatemur in Ecclesiam adduci, vel potiùs extra Ecclesiam principiò in medium ante fores Ecclesiæ produci, Energumenos consueuisse, & populum pro iis orare solitum. quid tum? an igitur Sacerdotis nullum in hac re officium, nisi quod populi? an non tum quoque exorcistæ? si exorcistæ, erat & exorcismus. Exorcistas salutat Ignatius Martyr y: ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωροὺς τοὺς κοπιῶντας, ἐξορκιστὰς, ὁμολογητάς. Saluto subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, confessores.] Quomodo exorcistarum meminit ipse B. Clemens z, vbi quòd negat eos ordinatione fieri; id negat, quia de illis tantùm loquebatur, qui per Spiritus sancti gratiam se exorcizandi donum consecutos miraculis comprobabant. Quomodo Cyprianus a scribit, per exorcistas voce humanâ & potestate diuinâ dæmonem flagellari, vri, torqueri? Quomodo scribit Cyrillus Hierosolymitanus b, exorcistas per Spiritum sanctum dæmones effugare? Quomodo Optatus Mileuitanus c asserit, per exorcismum Spiritus immundos depelli & in desertum fugari? Quomodo de exorcistis idem affirmat tot locis Augustinus d? Quomodo ipse Chrysostomus (quem aduersarius obtrudit) *exorcismus* (inquit) *& exsufflationibus clericorum ab eis immundus abigitur* e? Mendacium verò est, quod dicit Augustinum & Sozomenum scribere, nihil aliud præter orationem fuisse vsurpatum. Nam disertè f B. Augustinus narrat dæmonum vim maleficam ex Hesperij domo non solâ oratione, sed & Missæ lectione, & aquæ benedictę aspersione, & reliquiarû Sacti pulueris adhibitione pulsam. addit secundò, alium adolescentem admotum reliquiis B. Protasij & Geruasij liberatum. tertiò, narrat Hipponensem virginê cum oleo, cui Sacerdos lacrymas suas instillarat, se perunxisset, mox à dæmonio fuisse sanatam.

q 1. Corinth. 4 vide Concil. Trident. sess. 7. can. 13.

r in 3. p. q. 65 a 4 disp. 15. quæ est de sacramental.

s in fi. Concil. in formula Sacramentorum data Armenis

t Innoc. I. in c illud superfluum, d. 5. P. Clemens d. li. 7. c. 42. & seq. Beda in epist. Iacob. c. 1 Conc. Cabilon. II. canon. 28. Senonense can. 10. Augustanum canon. 20. Moguntinum IV. cano. 40. Coloniense III. par. 7. c. 49. & 50. Triden. sess. 14. Rabanus li. 2. de instit. cler. c. 55.

u li. 22. de ciuit. Dei.
x li. 6 c. 28.

y epist. ad Antioch.

z li. 8. constit. c. 26.

a li. 4. epist. 7.

b in præf. catechism.

c li. 4.

d li. 2. de nupt. & concub. c. 18. & 19.

e homi. de Adam & Eua

f li. illo 22. c. 8.

natam. Et audet miser Augustinum nobis obiicere? Audet confingere huiusmodi, quæ tam clara luce mendacij plena deprehendantur? Sozomenum quoque vel non legit, vel non intellexit. asserit ille g, non pulsum Macariorum oratione dæmonem, sed solâ increpatione; *vt* (inquit) *Macarij dæmonium increpauerant, puella ad sanam mentem rediit.* ἐπιτιμησάντων δὲ, &c. Et quamuis meminisset solius orationis Hermias, non tamen inde sequeretur, aliàs non solitos vti aliis remediis. Vide quæ fusè narrauimus, & de Macario, & de aliis h. Vnum restat Godelmanni non in nos, sed in ipsum Christum Dominum telum, nempe ἀρτολατρείας, vt ipse vocat, crimen; quod explicarat paulò antè i his verbis: *Ad hæc prolatione horum quinque verborum,* hoc est enim corpus meum, *cum halitu factâ, se panis substantiam mutare, corpus Christi de cœlo detrahere, & in hoc illum conuertere, planè magicè sibi, & aliis persuadent.*] ô linguam eradicandam stirpitùs! os impurum & blasphemias euomens assiduè! ergo Christus Dominus Magus? qui asseruit eum quem manu tenuerat panem, corpus esse suum. Si caro erat, panis non erat. Si panis erat, Christi dictum verum non erat. Sed panis, inquies, remanet cum carne. Impanationem vestram insinuas, ô artocrearie: vel sanè Christum velut dolio aut marsupio includis: dignus hoc nomine qui insutus culeo vel dolio in profluentem coniiciaris. Refutarunt hoc commentum nostri Theologi, quotquot fuêre. Nec nobis nunc vacat de Transsubstantiatione agere: nec huius loci disputatio est. Videamus ergo quid hîc magicum, non illorum verborum quinque prolatio, quæ & Christus protulit in vltimâ cœnâ: & B. Petrus, & B. Iacobus, & B. Andræas, in suas Liturgias seu Missas retulerunt: & tota semper Ecclesia fuit amplexa. Non afflatus, cui nos vim nullam tribuimus, nec etiam alium necessarium putamus, quàm qui in verbis proferendis necessarius. si loqui sine halitus expirationе possemus, halitu opus non foret: si crederemus halitu species panis contingi debere, superstitiosi essemus: si inhalationi illi vim transsubstantiationis tribueremus, stulti excerebratique meritò audiremus. nihil autem tale Catholici credimus. quare mêtitur more suo Leguleius. mêtitur etiam, cùm ait nos nobis & aliis persuadere, quòd corpus Christi de cœlo detrahamus. Nam censemus, etiam sine vllo Christi Domini motu locali, hanc transsubstantiationem fieri posse. si potest per motum localem, cur non potest sine motu locali, ille qui est omnipotens? nam potest per se, quicquid per causam secundam potest. motus autem localis tãtùm foret caussa extrinseca præsentiæ Christi: nihil autem illi intrinsecum est, vel essentiale. Non est etiam Magicum, putare panem in corpus Christi conuerti: immò est fidei articulus, ab initio Ecclesiæ semper retentus. dixit Christus, docuêre Apostoli, & omnes quotquot per hæresim ab Ecclesiâ non defecêre. sub anathemate hoc credendum statuitur in Conciliis Romanis tribus, duobus contra Berengarium, & tertio maximo sub Innocentio III. item Turonensi contra Berengarium; item in Constantiensi contra VViclephum, in Florentini decreto vnionis, in Tridentini sess. 13. can. 2. Patres commemorare longum foret; omnes ad vnum pro nobis sunt: omnes veram Christi carnem in Eucharistiâ crediderunt, omnes adorarunt. B. Iacobus in Missâ suâ rogat *vt Spiritus sanctus faciat hunc panem corpus Christi*, &c. quod etiam in Liturgiis Basilij & Chrysostomi, habetur. B. Ignatius k ἄρτον τοῦ θεοῦ θέλω, ἄρτον οὐράνιον, ἄρτον ζωῆς, ὅ ἐστι σὰρξ τοῦ χριστοῦ. quid apertius? sed & B. Dionysius Areopagita l, hunc panem viuificum dicit habere vim maximam perficiendæ Sanctitatis, τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας. vocat sacratissimam Eucharistiam ἱερωτάτην εὐχαριστίαν.. addit m Christi Domini sententiâ iudicatum hoc Sacramentorum Sacramentum, siue mysteriorum mysterium, hoc est, augustissimum & præcipuum. καὶ γάρ ἐστι κατὰ τὸν κλεινὸν ἡμῶν καθηγέμονα, τελετῶν τελετή, accumulat prætereà similes laudes multas, & magnificas B. Pauli discipulo dignissimas. Hûc Galliarum Apostolum cur Gallici Caluinistæ non audiunt? video, quòd nequeant eludere testis auctoritatem, eò illos confugere, vt negent esse libri auctorem. Sed quo id negant auctore n? nullo quod sciã vetustiore. Quamuis quidam olim dubitarint, statim tamen eorum error ab æui illius scriptoribus fuit confutatus. Quæ dubitandi quæso causa idonea, cùm & res verbis, & verba rei respondeant; & vtraque primitiuum illum spiritum Ecclesiæ penitùs redoleant? vide (Lector) malitiam dicam, an impudentiam? ipsam phrasis antiquitatem, quæ maximè idonea esse debuit persuadendæ veritati, contra veritatem intorquent o. si hoc argumento vti licet, cui veterum libri relinquentur sui? procliue semper fuerit dicere recentiorum aliquem sic scripsisse, vt affectet antiquitatem. cùm duo sint ad dignoscendos scriptores idonea indicia, stylus & testificatio scriptorum aliorum. vtrumque fauet nobis. Stylum negare non possunt prorsus eruditum & antiquarium. auctores ferè innumeri contestantur Græci Latinique. Scilicet, isti ignorassent hoc opus post Valentiniani tempora conscriptum; vt asserit nuperus quidam temporum emendator, qui suo se suffragio claui figẽdi Dictatorem constituit. profert auctorem? coniecturam suam, immò potiùs veterem Illyricianam cauillationem. *Is* (inquit) *affectet antiquitatem*, μοναχοὺς κοινοβίους *vocat* θεραπευτὰς, *Monachos autem* μονοβίους *vocat* ἑνιαίους, *ne videretur sui sæculi vocibus vti.*] Non credimus hosti Monachorum, & illis tam antiquam institutionem inuidenti, &, vt auertat, hęc omnia cõminiscenti. Quomodo probas, ideò sic vocasse, ne sui sæculi vocibus vteretur? Potiùs credendum sui sæculi vocibus vsum, quàm alienis hac etiam in re, cùm toto reliquo libro cæteravocabula antiquioris illius cuius, quibus nunc vsus, erant sæculi, retinuerit. Puerilis planè illa hariolatio, & acumine isto, quod quæ nec sunt, nec fuêre, videre se credit, & alios sibi credere Manlianis iubet imperiis, digna: multóque magis quod de Mandris & Mandritis, lepidum scilicet apophoretum apponit: cuius meritò statua inaurata locetur in Consistorio Lugduno Batauico, vel potiùs, quòd in Miscellaneis Lugdunensibus victi solebant, λείχειν imperetur. Vnde etiam probat Dionysium hûc (quem Simium, honoris causâ, pro suâ innatâ modestiâ, vocat) θεραπευτὰς monachos nominare; idcirco quòd apud Eusebium sic vocatos, ex Philone, legisset? credo in bifido Parnassi vertice cum Ennio somniantem didicisse. quasi iam probarit, Eusebio hunc scriptorem esse recentiorem: quamdiu hoc non probat, frustrà coniicit, nec optimus vates audiet, quia coniiciet pessimè. Quæ hæc temeritas est, somnia nobis sua obtrudere, & pro oraculis Delphicis mera coniectanea? Sed profectò tali in veteres quosque scriptores petulantia, &, quæ cum

g li. 6. c. 21.

h præced. c. sect. 3.

i n. 26.

k epist. ad Rom.

l c. 2. Eccle. hierar.

m c. 3. de Eccl. hier.

n Negant Beza in N. T. Schali. & quidam alij de hoc genere.

o Illyric & Scalig. F.

ętate augeſcit, in cęteris ſolita decreſcere, fitque amiciſſimis etiam grauior, iactantia, præclaras ingenij, & eruditionis dotes mirum in modum dedecorat. Verùm quid illi facias? habet hoc hæreticis omnis, Caluiniana præſertim. cunctos ſpernit, ſibi ſoli ſapere & ſcire videtur, monitoribus aſperius, reprehenſiones etiam iuſtiſſimas contumeliis, & conuiciis munerat. Tollantur iſti næui de corpore operis, placebit omnibus labor ille, & feret æuum. Dionyſium Areopagitam auctorem operis Hierarchici agnoſcunt ex Græcis, non tantum B. Maximus, & Georgius Pachymerius, & Ioannes Scytopolitanus, qui commentariis illuſtrarunt, & Michaël Syngellus [p], Photius, Andræas Cretenſis, Ioannes Damaſcenus, Suidas; ſed & antiquiores his Anaſtaſius Sinaita, & Anaſtaſius Nicenus; & B. Chryſoſtomus, cui hæc Areopagitæ ſcripta cognita fuiſſe, teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius [q]; eadem non nouiſſe tantum, ſed & explicaſſe commentariis Dionyſium Corinthium, laudat Maximus [r], auctorem ſuum Anaſtaſium Antiochenum ἐν τῷ ὁδηγῷ: & ex his teſtimonia deſumpſiſſe contra ſui temporis hæreticos Cyrillum Alexandrinum narrat Liberatus [s], & multa huius ſcriptoris verba ſuis inſeruiſſe libris B. Gregorium Nazianzenum, ſcripſit Billius Prunæus [t], Billius ille Nazianzeni lectioni apprimè deditus, idoneus, ſi quis alius, & locuples huius rei teſtis. Hilduinum etiam Francum, & Gregorium Magnum, Martinum Papam & Martyrem, Agathonem, & alios Patres Romanos prætermitto, quibus horum librorum fides indubitata fuit, & ab aliis citatos inuenias, vt & illud inprimis notatu dignum, quod Photius commemorauit [u], Theodorum Presbyterum Græcum ex profeſſo hac de re librum compoſuiſſe, vt conuinceret, ea, quæ habemus S. Dionyſii Areopagitæ opera, non eſſe pſeudepigrapha, & tot ante ſeculis quatuor præcipua, quibus nunc hæretici noſtri abutuntur, vt ea inpugnent, argumenta luculenter diſſoluiſſe. Ἀνεγνώσθη Θεοδώρου πρεσβυτέρου, ὅτι γνήσιον τὸ τοῦ ἁγίου Διονυσίου βιβλίον. διαλύονται δὲ ἐν τῷ λόγῳ ἀπορίαι τέσσαρες· μία μὲν ὅτι εἰ ἦν γνήσιον· πῶς οὐκ ἐμνημόνευσαν τῶν ἐν αὐτῷ ῥητῶν τε καὶ χρήσεων τινὲς τῶν μεταγενεστέρων πατέρων, δευτέρα δὲ ὅτι Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἀναγραφὴν ποιησάμενος τῶν συγγεγραμμένων τοῖς μακαρίοις πατράσιν ἡμῶν βιβλίων, οὐδὲ μίαν ταύτης μνήμην ἐποιήσατο. Τρίτη δὲ ὅτι πῶς κατὰ προκοπὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου αὐξηθέντων παραδόσεων, ἡ βίβλος αὕτη λεπτομερῆ τὴν ἐξήγησιν ποιεῖται; Ὁ μὲν γὰρ μέγας Διονύσιος σύγχρονος ἦν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πράξεων, τοῖς Ἀποστόλοις: ἃ δὲ ἡ βίβλος περιέχει, τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ προκοπὴν [καὶ ἐς ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντων παραδόσεων ἐστὶν ἀναγραφή. ἀπίθανον οὖν φησί, μᾶλλον δὲ κακόπλαστον τὰ μετὰ πολὺν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου Διονυσίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐξηθέντα Διονύσιον ὑπολαμβάνειν ἀναγράψαι. Τετάρτη δὲ, πῶς μέμνηται τῆς τοῦ θεοφόρου Ἰγνατίου ἐπιστολῆς ἡ βίβλος. ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος τοῖς τῶν Ἀποστόλων ἐνήκμασε χρόνοις. Ἰγνάτιος δὲ ἐπὶ Τραϊανοῦ τὸν διὰ μαρτυρίου ἤθλησεν ἀγῶνα, ὃς καὶ πρὸ βραχὺ τῆς τελευτῆς ταύτην ἐπιστολήν, ἧς ἡ βίβλος μνημονεύει, γράφει. ταύτας οὖν τὰς τέσσαρας ἀπορίας διαλύσαι ἐπαγωνισάμενος, βεβαιοῖ (ὅσον ἐπ᾽ αὐτῷ) γνήσιον εἶναι τὴν τοῦ μεγάλου Διονυσίου τὴν βίβλον. hactenus Photius.

Si quid aduerſarius nouit, quod nec Lutherus, nec Valla, nec Eraſmus, nec Flaccus Illyricus, nec Beza obiecêre; amabò, proferat in medium. Veritatis amator ſum, vt qui maximè. audiri cupio, & audire, docere & diſcere amo. eandem terram reciprocare non amo: abſtineat velim, quæ iam alij illi præoccuparunt, & recenti memoriâ, à Matthæo Galeno Belga, & Cæſare Baronio [x], valdè calcata protritaque. Dignus fortaſsis, cui potiùs, quàm tot Græcis doctiſsimis antiquiſsimiſque Patribus credamus, quem doctiorem, acutiorem, ſapientioremque arbitremur. opponeret os columnatum tot Eccleſiæ luminibus, tot fidei columnis. dicat ſe vnum meliùs noſſe characterem Dionyſianum diſcernere, quàm Chryſoſtomum, Cyrillumque: paſſos ſibi per ingenij ſtuporem imponi. Græcæ linguæ ignaros fuiſſe Marſilium Ficinum, Ambroſium Camaldulenſem, Perionium, & tot ſæculis priorem Ioannem Scottum illum, alium à Dunſio & Maiore; qui quatuor pro Areopagiticis libris, cum verterent, agnouere. Occalluimus ad ſimiles Pyrgopolynicis Nitiobrigis Thraſoniſmos. Qui ſaxorum nouus epigrammatarius, Lucano ſculponeis os batuit, qui Manilium docet aſtronomiam; qui in Geometricis adhuc diſcipulus, & malè calculi ſubducti à Lanſta deprehenſus, ſupra Euclidem, & Archimedem ſapit; qui Tacitum, Suetoniumque eius quo vixerunt temporis, & quod ex tabulis publicis didicerant, rationem dedocet: cui Euſebij aniles & pueriles allucinationes manifeſtæ, & Euſebium cęteri patres puerilitér ſequuti; præ quo vno ceteri vt vmbræ volitant, ſtolidi, fanatici, furioſi, hoſtes veritatis, ſtupor, cui omnes ludibrium debent, quem nemo reprehendit, niſi qui ignorat, qui in hominibus ſtudioſis huius ſæculi, in aliis candorem, in aliis ſtudium, in omnibus ſenſum bonarum rerum deſiderat (vtor eius verbis, nec adſingo quidquam [y].) Quem nullus hactenus reprehendit (obiratrasse dicit) qui non furioſus, aut flagitioſus, aut indoctus, aut etiam tribus his virtutibus non exornatus fuerit. Et hic bonos nullos inſectatus eſt, cui illi agyrtæ, ſcurræ, vel Sophiſtæ, ſi quid mutire contra hunc Temporarium Dictatorem auſi. Hic nullis obtrectatus, leniſſimè, & abſque omni penitus ambitione ſcripſit, quæ ſcripſit. huic à ſapientia moderatio imperata eſt. Mauult iſte modeſtiam eius omnes, quàm iuſtam iram pauci ſentiant: [*bene & vere, nec quæ iniquam eius omnes perpeti, iuſtam vix ſcio an in quenquam eis iratus calamum exſtrinxerit.*] Iſtius virtutem euitare non poteſt, quin tanquam vmbra gloria & inuidia ſequantur. Ecce, quocunque ſe confert, inuenit rupices & Marrucinos; quibus eius virtus ſtatim ſubolet, vt ſuibus Amaracinum. Quocunque it, mittit ſigna ſui. Quiſquis perditus eſt, inſanus, virtutum & bonarum literarum hoſtis, veſtigiis eius eum colligit, & capitali odio proſequitur.] Quam hic de ſe demiſsè, quam de aliis omnibus ſentit magnificè? Nonne ſe præbet omnibus, modeſtæ ſcriptionis, & humilis animi exemplum illuſtriſsimum? Quanta hæc ignoratio eſt ſui, quantus ſtupor, his animis cum ſis, eos literis ſeræ poſteritati notos velle? quæ inſania arbitrari, adeò omnes hebetes, vt, talium verborum veſtigiis, in animi arcana ſe iudicando non penetrent: vt hæc humanitate tinctos, & amantes Chriſtianæ pietatis & officij, non offendant? Nec contentus graſſari in ſingulos, ſtringit acumen ſtyli in

p in Encomio.

q epiſt. ad Carolum Caluum.

r in Scholiis.

s in Breuiario.

t literarum ob... [illegible]

u in Bibliotheca 231.

x Galen. in Areop. & Baron. Annal. to. 2.

y Ex lib. de emend. Temporis, & epi. de vita Iulij Scal g.

integras Sodalitates & religiosos ordines, à Tridentinâ Synodo Oecumenicâ laudatos; quódque audaciæ intolerabilis est, Ecclesiam vniuersiam à multis iam sæculis errasse, nec verum vidisse, fretus leuiculis rationibus, graui supercilio cõtendit. Quas qui legunt futiles deprehendunt; cùm alias ob causas, tum quia fingit ipse sibi periodum & præfigit, quam commentus potiùs, quàm validè probauit: &, cùm æquius fuerit normam suam, Ecclesiæ scitis, & veterum placitis accommodare, ipse contrà, vult omnem vetustatem edicto noui Dictatoris parêre, & eâdem confidentiâ præceps ingenium, quicquid non est adamussim illam suâ, id damnat erroris. Quid verosimilius, an errasse vnum, qui cum nullo veterum, nec cum Ecclesiâ consentit, an errasse veteres omnes & Ecclesiam, eò quòd in plerisque ad illam amussim nouam nõ conueniant? scio cum quo errare malim, scio quem potiùs errasse credendum. Verumtamen fruatur iudicio suo, quia monitioni locus non est; incurrat in omnes vt lubet, qui ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο; non illas Regij Vatis, sed illius, superborũ Regis, qui posuit in cœlum os suum, vt thronum figeret in Aquilone, & similis esset Altißimo. Se vitij omnis expertem profiteri, éstne similem se Christo profiteri? Soli tibi IESV optimè licuit dicere: *Quis vestrùm arguet me de peccato?* (mortalium nemo expers vitiorum est.) Hic tamen permisit calamo chartis illinere: *Quid mihi obijcere possum, præter virtutem, quam non habent? Nullius mihi conscius sum, cuius me apud homines pudere debeat.*] Apostolum puta Paulum loqui. an idem illi licet, quod vasi electionis? non sanè. non quia dissimilis res, sed is qui dicit. Si de grauibus flagitiis, & publicè vindicandis loquitur, egregiam sanè laudem, cur id opus tantoperè iactare, quod cum plerisque commune? Quamuis & Caluinianismus, quem profitetur, certè tale tantúmque crimen est, vt si sanæ mentis foret, eius illum perpetuò & pigere, & pudere, & pœnitere oporteret. Si de aliis animi vitiis, quæ hominem dedecorant, & Deo hominibúsque minus gratum faciunt, sensit, vt sensisse reliqua, quę addidit, satis ostendunt: nihil arrogantius, nihil à veritate alienius dici potuit. fastuositas, iactantia, contemptus aliorum, virtutes credo sunt, non vitia: quàm ab his immunis, quàm integer, si philautia non excæcasset oculos, ipsimet iudicium permitterem. Sed fruatur, inquam, suo iudicio, sibi plaudat, placeatque: vel potiùs (fac, qui potes Deus, & hoc animo me ista nosti scribere) resipiscat, & in posterum infrunitæ linguæ, calamóque infreni, desinat tam laxas habenas permittere. Quod ad me, puto licere mihi, qui ex omnibus vnus sum, in eum aliquid, qui sibi cuncta in omnes voluit licere. Licuit homuncioni in diuinum Dionysium petulanter, cur mihi non liceat pro Diuo constanter? Mentem saniorem illi opto. conuitia nec curo, nec metuo: ista cessare æquum est, rationes compulsandæ. Quod sperare non audeo. consueuit vel silentio, si quando nequit respondere, dicta transmittere: vel contemptu, & maledictis certare. Sic factum. pro rationibus & argumentis, quæ exspectabam, ecce in Elencho de Haridæis, quem contra Serarium nostrum edidit, nihil mihi nisi conuicia rependit, adeò scurrilia, obscœna, & fœtentia, vt nec profligatissimos ganeones in lustris illa sine rubore putem vsurpaturos. Fòrs ista nec limis dignabitur. audiet certè, quod legisse dissimulet, & aliquem vel ex Armoricis substituet:

Incubuit nunquàm cœlestis flamma salictis,
Nec parui frutices iram meruêre Tonantis.

Causâ certè non mereor, qui hæc animo non malo; sin aliter, noui cœlestia à Claudianis tonitruis, & à Ioue Salmonea discernere.

ANACEPHALÆOSIS DVODECIM SALVBRIVM MONITORVM, QVÆ CONFESSARIIS IN PROMPTV ESSE DEBENT.

MONITIO I.

Dæmones esse.

CVM in homines atheos inciderint, dubitátes an sint dęmones; proponát illis id doceri apertis sacræ Scripturæ verbis passim occurrentibus: secūdò, hunc perpetuū Ecclesię sensum fuisse: tertiò, hæresim esse, cōtrarium defendere. quæ tria probātur à Theologis in materiā de Angelis. quartò, conuincit ratio effectuum quorundam mirabilium experientia. vt v. g. subitò montē vnum loco mouere: bruta loqui: defunctorū simulacra oculis spectanda proponere: linguis incognitis loqui: res ferreas sine magnete, argenteas pateras, aut similia magni ponderis super mensā locata, sine funiculo aut simili instrumento, attrahere, ab vno extremo ad aliud, subsultantia; quod quis foliolum chartæ inter multa sit electurus certò prædicere: chartam ab aliquo ex toto chartarum ludo extractā, in manibus extrahentis manentem, nouā inductā figurā, ter facere immutari: facere vt tres vel plures diuersæ personæ de vnā eadémque re cogitent: vim imaginatiuæ alterius facere, vt de aliā re vix cogitet, quàm eā, quæ cogenti nota: (*vix*, dico; nam omninò vel voluntatem vel intellectum cogere, seu necessitate quādam absolutā ad id adigere, nec dęmon potest) facere specula, in quibus, quæ in decē milliaribus fiāt, videri possint: trium horarum spacio arbusculam veram spithamæ longitudine ex mensā facere excrescere: facere, certæ lucernæ lumine accenso, vt quotquot adsunt mulieres, vestibus se nudent, & quæ natura docet tegenda, oculis obiiciant, & sic nudæ tripudiare nō desinant, quādiu ardeat in medio apposita lucerna léporis adipe plena, & certis characterib. insculpta, & huiusmodi alia, quæ nobis circulatores ex Baptistæ à Portā scriptis & disciplinā obtrudunt: quorum cùm nec naturales, nec artificiosæ causæ proferantur idoneæ, spiritualibus causis effectricibus tribui debent; quæ sunt Angeli, & dæmones.

Vide li. 2. q. 2.

MONITIO II.

Non licere vllum pactum vel amicitiam cum dæmonibus inire.

QVI putant non esse magnum peccatum cum dæmonibus fœdus, pactum, aut familiaritatem habere, doceantur primò, quanta sit vis & dignitas primi præcepti prioris Decalogi tabulæ. Nempe illud vt ordine, sic & dignitate primum esse. Nam digniora esse, ratione obiecti, tria primæ tabulæ, septem aliis tabulæ secundæ: & inter illa tria, præcipuum esse primum. Tertium enim potissimum agit de cultu externo, secundū de verborū honore, primum de amore & fidelitate animi Deo exhibendā, & virtute religionis seu Theosebias, seu Latriæ. Quare cùm hæc virtus Deo gratissima sit, etiam illi contrarium vitium est odiosissimū, nempe idololatria & infidelitas. nam est quædam apo-

Vide li. 2. q. 4. & li. 4. par. post. q. 4. sect. 8.

A stasia, proditio, & transfugium ad hostiū Dei principem diabolum: quod peccatum est omnium vitiorū moraliū grauissimū: & ideò huic præcepto à Deo pœna fuit addita, cùm Deus testatur se fortē & zeloten esse, & hoc peccatum vsq; in tertiam & quartam generationem vlcisci, & vocat hoc peccatū odium sui, eò quòd transgressores vocat osores suos a. Secūdò doceantur omne cum dæmone fœdus aut amicitiam contra hoc primū præceptū esse. Cùm enim inter Deum & dæmonem sit quasi perpetuum bellū seu odium (vnde de dæmonibus legimus; *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper*: & diabolus vocatur Satan, hoc est, aduersarius) tenemur nos, vt vassalli Dei, perpetuum quoque & capitale odium cū dæmone exercere. Hoc bellū vt Pater patratus initio mūdi Deus indixit, cùm dixit

a Exod. 20. v. 5.

B Serpenti b: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius*. quibus verbis prohibemur vllas cum dæmonibus inducias aut commercium habere. Idem nos docet Apostolus c: *Nolo*, inquiēs, *socios vos fieri dæmoniorum*. Idem nos in Baptismo promisimus, Sacramento adstricti, Ecclesiæ nomine rogante Sacerdote & patrinis pro nobis respōdentibus non semel, nos abrenunciare Satanæ & pompis eius. Cùm itaque hoc bellum initio mundi conditi indictum, & initio Ecclesiæ Christianæ tubā Apostolicā renouatum, & à nobis, cùm in Ecclesiā fuimus regenerati, iureiurando votiuo sit susceptum ac promissum: sequitur eum, qui cū hoste

b Gene. 3. v. 15.

c 1 Corin. 10. vers. 20.

C pactum vllum aut familiaritatē colat, perfidiæ, transfugij, & apostasię reum non minùs esse, quàm vel monachus votiuam deserens professionem, vel miles ad hostem transfugiens, vel Christianus Mahumetismo se addicens. Tertiò moneantur non tantùm hoc Deo displicere, sed ipsis quoque perniciosissimum esse. Dæmonum enim in homines odium est inexplebile, & à sui lapsūs tempore nunquam illud remiserunt, nec vnquàm remittent aut minuent: si permitterentur à Deo, omnes mortales interimerent; quod quia vident sibi nō licere, ideò assiduè hominibus animæ mortem moliuntur afferre per varias & multiplices peccandi illecebras: ne, quā excidêre beatitudine, homines potiantur.

D Odij magnitudo patet ex vehementiā & acerbitate cruciatuūm aut vexationum quas intulêre, quotiescunque Deus illis permisit, vt testantur Iobus, Saræ mariti, B. Antonius, & alij innumeri. Pertinaciam odij docent, Iobus dicens d. *Cor eius indurabitur tanquàm lapis, & stringetur quasi malleatoris incus*, & CHRISTVS Dominus e, *Vos*, inquit, *ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: & ille homicida erat ab initio: & in virtute non stetit, & non est veritas in eo. cùm loquitur mēdacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius*. cùm dicit homicidam esse ab initio, significat hunc eius per-

d Iob. 41. v. 15.

e Ioan. 8. v. 44.

petuum esse conatum, animas necare: circuire instar leonis rugientis, & quærere quem deuoret, vt ait B. Petrus. Cùm addit, veritatem in eo non esse, docet frustrà quem cum illo pacisci, qui totus ex perfidiâ conflatus est. Ideò cùm semper velit nocere, certò tenendum nobis, illum nullis blandiciis, obsequiis, aut cultu homini reconciliari, placari, aut deliniri: sed quando se beneuolum aut amicum fingit, tum maius malum hominibus moliri. Origenes[f]. Probabile est (inquit) dæmones, cùm sint improbi, ne cultoribus quidem suis dexteram, datamque fidem seruaturos.]

MONITIO III.

Ne Iudices hoc negligant punire, aut dissimulent.

QVANDO Confessarij incidunt in Prælatos, Principes aut Iudices, nimis lenes, remissos, & negligentes in sectæ huius exstirpatione, monere illos debent, quòd sint à Deo constituti ad vindictam malorum, & sine causâ gladium non acceperint: quòd mala, quæ ex eorum negligentiâ orbi & Ecclesiæ inferuntur, & gliscunt quotidiè, seuerissimè ab illis exigentur: quòd ad damnorum restaurationem teneantur: hoc peccatum directè & immediatè contra Maiestatem Dei tendere: & idcirco non magìs licere Principi diuinam iniuriam remittere aut dissimulare, quàm Prætori licet sui Principis, vel militi sui Imperatoris. Legem illam veteris Testamenti, *Maleficos non patieris viuere*[a], nô esse duntaxat iudicialem positiuam, sed iudicialem iuris diuini & naturalis, & ideò nô esse per legem Euangelij sublatam. Iudicibus inferioribus non licere vitæ securitatem reis huius delicti promittere, vt crimen spontaneè confiteantur & socios detegant: licere id solo summo Iudici, qui lege superior & ex causâ iustâ, & quando hoc euidens necessitas vel vtilitas reip. postulat. Meminerint, si qua damna per eorum conniuentiam aut negligentiam à maleficis subditi patiantur, si qui necentur, aut ad consortium criminis pertrahantur, sanguinem hunc à manibus eorum Deum requisiturum. Non hominis illos, sed Dei iudicia iudicare. Cauendum ne fiant socij furum, & ne dum, vt Iosaphat, his qui oderunt Dominum amicitia iunguntur, iram Domini mereantur[b]. videant ne audiant terrificum illud Prophetæ dictum Regi Achaz: *Quia dimisisti virum dignum morte de manu tuâ, erit anima tua pro animâ eius, & populus tuus pro populo eius*[c]. Qui denique falsis opinionibus & erroneâ suâ existimatione decepti, conantur Iudices abducere à cognitione & vltione criminis huius, vel auctoritate, vel calumniis, illi monendi vt resipiscant, ne & se conscios eiusdem delicti, vel fautores delinquentium, vel iustæ & Canonicæ contra hanc hæresim inquisitionis disturbatores & impedimenta præbeant, cum periculo incurrendæ excommunicationis[d]. Denique hos omnes honorem Dei negligere, & proinde solere à Deo negligi, & in maximas calamitates & ignominias abiici, iuxta comminationem Heli Sacerdoti factam[e]. Quàm hoc Babyloniis exitiale, dixi suprà[f].

Nahum inter præcipuas causas excidij Niniuæ memorat, quòd in ea Magi & malefici magni fierent[g]. Eandem ob causam minatur Ierosolymæ Michæas[h]. Propterea Cananæi deleti & pulsi sedibus suis[i], ex quo loco explicandum illud de medicaminibus[k]. Nunquàm id impunè Regibus cessit; Saül non excidit regno nisi postquàm Magiæ præsidia quæsiuit: tunc (ait Blesensis) *dum Pythonissam consulit in montib. Gelboe, cum filiis meretur interfici. Sic Ochozias, qui ceciderat per cancellos, dū de vitæ diuturnitate scrutatur, vita eius tanquàm tela texenda succiditur*] ob maleficorum imitationem Manasse; specimen fit Regis calamitosissimi[l], cuius peccatum etiam posteri luerunt, nec pacari Deus potuit Iozię pietate[m]. Iezabelis veneficia nota, sed & pręcipitatā de fenestrâ, laceratam à canibus. Longum sit alios recensere. Zoroastrem fulmē occidit Magiæ inuentorem[n]. De Ferrando Comite Flandriæ, de Guilhelmo Iuliacensi, de Scotiæ Regibus aliquot, de Principe quem memorat Gerson, actum superioribus libris. De Muleasse Tunetano Rege, non paucis egit Paulus Iouius; de Vortigerno Rege Boëthus[o]. De Græcorum historiis multos memorat Petrarcha[p]. Si Romanorū Annales voluas, occurrent tibi plurimi, quibus hæc licentia exitij miserrimi occasio fuit. de Numa Pompilio Plutarchus[q], de Tullo Hostilio, Dionysius, & Liuius[r]. De Nerone Plinius[s], & Suetonius[t]. De Valeriano Nicephorus[u], de Iuliano Apostata idem Nicephorus[x], de Licinio Nicephorus[y]. De Fl. Ruffino Tyranno, Claudianus[z], de Maxentio, de Heraclio, & aliis alij. Quid referam recentiora? Leopoldum Austriæ Ducem Friderici III. fratrem, nimis familiarem Magis, quidam narrant, ita à spectro perculsum fuisse, vt paucis pòst diebus obierit. VVenceslaus Bohemiæ Rex summo in pretio voluptatis causâ Zytonem & alios habuit; cui quęso Principi cuncta regni negotia infœlicius cessêre? Crespetus[b] scribit cuidā ætatis huius Principi mortuo inuentam ad collum appensam imaginem Theurgico ritu deuotam, quâ se fœlicem fore sperabat: quo tamen vix vllus calamitosior fuerit. Cōcludam cum Rege, Reges alloquens[c]: *Nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam: ne quando irascatur Dominus, & pereatis de viâ iustâ.* Monet vt disciplinam apprehendant. Hebraïcè est NASSEKV BAR נשקו-בר, quod etiam significat osculamini filium. osculari verò idem quod honorare. Nimirum optimè CHRISTVM honorant, qui hostis eius diaboli partiarios in virgâ ferrea regunt & flagellant; qui Deum inhonorantibus parcunt: hoc enim est apprehendere disciplinam, quia hoc est CHRISTI doctrinam purè venerari & sequi.

MONITIO IV.

Superstitionibus vti quàm noxium & execrandum.

QVI parui faciunt discere ritus superstitiosos, & eos exercere, moneantur; omnium superstitionum & vanarum obseruationum inuentorē esse diabolū, qui principio mundi statim in idololatriam ferè totum genus humanum pellexit. Sed cùm hoc eius imperium Dei Filius destruxisset, *ad hoc enim apparuit Filius Dei, vt opera diaboli destrueret*[a]. & paucis ante Passionem diebus dixit: *Nunc mundus iudicabitur, & Princeps huius mundi eiicietur foras*[b]; & hic fuit scopus Apostolicæ per totum orbem prędicationis: & tamen cùm imperio non fuisset imminuta vetus illa ambitio diuinitatis: pro illa apertâ & clarâ idololatriâ penè extinctâ, tectâ quandam specie pietatis & vtilitatis idololatriam inuexit, artium superstitiosarum cupiditatem & cultum. hanc ergo diram curiositatem inuenit, & propagauit, primò, vt sic possessionem animarum, quâ vi Crucis deiectus fuerat, clanculùm dolo

malo

f li. 8. contra Celsum.
Pro. lib. 5. sect. 4.
a Exod. 22.
b 2. Paral. 19. v. 2.
c 3. Reg. 20. v. 42.
d c. vt inquisitionis. de hæretic. in 6.
e 1. Reg. 2. v. 30.
f libro 5. sect. 16. in fine.
g c. 3. v. 4.
h c. 5. v. 10.
i Deut. 18. v. 10.
k Sap. 12. 4.
1. Reg. 28. vers. 8.
4. Reg. 1. vers. 2.

l 4. Regum 21 & 25.
m 4. Reg. 23.
n Plin. li. 30. c. 1. & li. 1. c. 4.
o li. 8.
p li. 4. rer. memorab. c. 1. & 3.
q in Numa.
r libro 1.
s li. 30. Hist. nat. c. 1.
t in Nerone
u li. 6 c. [illegible]
x li. 10 c. [illegible]
y li. 3 c. [illegible]
z li. 1. de laudib. Stilicon.
a Camerar. operæ succisiuæ c. 70.
b discur. 7.
c Psal. 2. v. 10.
Confer cum li. 3. parte posteriore.
a 1. Ioann. 3. v. 8.
b Ioann. 12. v. 31.

malo recuperat. Secundò, vt homines hoc pacto primum & maximum præceptum, & votum religionis, quo se Deo adstrinxerunt in Baptismo, violare assuescerent. Tertiò, vt spem, quã homines in Deo habere debent, amittant, & eam collocent in rebus istis vanis, & ideò sint à Deo maledicti, qui *odiũ obseruantes vanitates superuacuè* [c]. Quartò, vt sic in lethale peccatum pertractos, leo rugiens [d] deuoret, & decipiat hominem draco venenatus, quem Deus formauit ad illudendum ei [e]. Hæc sunt commoda superstitiosarum obseruationum, & qui eas colunt, aut amant, docent se non CHRISTI, sed diaboli discipulos esse, & eius magisterium amare, in eius ludo doctos esse, & alienos à doctrinâ Ecclesiæ Catholicæ.

c Psal. 30. v. 7.
d 1. Pet. 2.
e Psal. 103. 26.

Mirum est aliquem posse his præstigiis se dare, qui norit exitum infœlicem Magorum & præstigiatorum. Inuentor Magiæ Cham seu Zoroaster, fuit tandem ab ipso dæmone, quem importunius sollicitabat, igne succensus & concrematus, teste Clemente [f]. De Simone Mago notissima res, quòd in aërem à dæmonibus sublatus præcipitatúsque fractis cruribus cum ignominiâ & dolore interierit. Quæ de Cynope Mago Prochorus, & de Zaroë & Arphaxad Abdias [g] tradidit, prætermitto, vt & ea quæ de Oddone, Hollero, Metothimo Magnus Olaus [h], & de Sopatro, Eunapius [i]: de Orpheo, Mopso, Amphiarao, qui omnes Magi fuêre, Ouidius, Seneca, Statiúsque: de Pythagora Samio Laërtius [k], & Cælius [l]. Henricũ Cornelium Agrippam moriturum, à se canem suũ Paredrium abegisse, cum hoc dicto, *Abi malâ bestia, tu me perdidisti*, tritum est ore omnium. Ioannis Portantij obitus in Antuerpiensi carcere qualis, norunt ciues mei. Apud Guilhelmum Tyriũ [m] duo Magi volentes machinas Christianorum incantare, primi illis interfecti. Apud Polydorum Virgilium anus saga coram omnibus à dæmone abripitur, vt alibi narraui. Apud Dubraüium [n] Zyto nobilis ille præstigiator ad extremum à diabolo viuens, cum corpore & animâ de medio hominum fuit sublatus. Ioannes Faustus famosus Magus his temporibus in Germaniâ, tandem à cacodæmone lecto extractus noctu, & strangulatus, inuersâ in tergum facie, domóque totâ concussâ, & penè euersa, vt scribunt VVierus, Camerarius, aliique. Franciscus Picus [o] auctor est, ex relatione sociorum qui adfuerant, Magum quendam à dæmone viuum ablatum, nusquàm vnquàm comparuisse, dum curioso cuidam & non satis sano Principi pollicetur, se Troiæ expugnationem & Hectoris cum Achille duellum, quasi spectandum in orchestrâ, exhibiturum.

f in libris Recognit.
g lib. 6.
h in Hist. Septentr.
i in Aedesio.
k in eius vitâ.
l lib. 49. Antiq. cap. 7.
m lib. 8. belli sacri, cap. 15.
n lib. 23. Hist. Bohem.
o li. 5. de Prænot.

Tam hæc factoribus sunt periculosa: nec minùs iis qui spectandi talia sunt auidi. duo tantùm exẽpla adscribam, vetus vnum, & nouum alterum. Scribit Lucianus [p] de quodam Encrate quòd *cum vidisset Pancratem quendam Magum Ægyptium, multa mira facientem, se paulatim in eius amicitiam insinuasse, adeò vt omnia ei propemodùm arcana communicaret. Tandem autem Magum hunc ei persuasisse, vt omnibus famulis in Memphi derelictis, se solus consequeretur: neque enim defuturos ministros, atque ex eo tempore, inquit, sic vitam duximus. Cùm in diuersorium quodpiam veniremus, homo accepto pistillo, scopináve, aut pessulo, vestibus implicans, cum in id carmen quoddam dixisset, efficit, vt ambularet, vtque aliis omnibus homo videretur. Illud ergo abiens, & aquam hauriebat, & cœnam parabat, instruebátque, atque in omnibus commodè subseruiebat ministrabátque nobis. Deinde, vbi iam satis huius ministerij fuit, scobinã rursus scobinam, ac pessulum pessulum, aliud recitans carmen, reddebat. Hoc ego vehementer conatus, non inueniebam quo pacto ex illo expiscarer. Nam id mihi inuidebat, quamuis esset in aliis facillimus. At quâdam die in angulo quodam tenebricoso delitescens clam illo, subauscultaui propius incantationem illam, erat autem trisyllaba. Tum ille cum pistillo mandâsset quæ curanda erant, abiit in forum. At ego postridiè illo apud forum occupato, acceptum pistillũ cùm ornassem, syllabas illas simili modo pronuncians, aquam iussi vt hauriret. Tum impletam amphoram cùm tulisset, desiste, inquam, nec amplius aquam haurito, sed rursus esto pistillum. Ad illud mihi haud amplius obtemperare volebat, sed aquam hauriebat continuè, quoad hauriendo totam domum nobis impleret. At ego cùm resistere huic rei non valerem (timebam autem ne Pancrates reuersus, id quod etiam euenit, irasceretur) correptâ securi pistillum in duas partes disseco. At vtraque pars amphoram sumens hauriebat aquam, iamq; vnius loco duo ministri mihi esse cœperant.* Intereà *Pancrates superuenit, ac re intellectâ illa quidẽ in ligna rursus, quemadmodum ante carmen erant, mutauit: at ipse me relicto clanculùm nescio quò se subducens abiit.*] Vide huic curiositatem ferè causam fuisse, vt aquis submergeretur. Cur vocas fabellam? cùm potuerit in pistillo Paredrus aliquis Mago famulari. Sed cape alterum, de iis quibus periculum præsentaneum fuit, ne se ipsos denasarent. Philippus Camerarius [q] ita scribit; *Cum aliquando Ioannes Faustus apud notos quosdam diuerteret, qui de ipsius præstigiatricibus multa audiuerant, ij petierunt ab eo, vt aliquod specimen suæ Magiæ exhiberet. Hoc cùm diù recusâsset, tandem importunitate sodalitij neutiquam sobrij victus promisit, se illis exhibiturum quodcunque expeterent. Vnanimi itaq; consensu petierunt, vt exhiberet illis vitem plenam vuis maturis. Putabant autem propter alienum anni tempus (erat enim circa brumam) hoc illum præstare nullomodo posse. Assensit Faustus, iam iam in mensâ conspectum iri quod expeterent: sed hac conditione, vt omnes magno silentio immoti præstolarentur, donec illos iuberet vuas decerpere: si secùs facerent, instare illis periculum capitis. Hoc cum se facturos promisissent, mox ludibriis suis huic ebriæ turbæ, ita oculos & sensus præstrinxit, vt illis tot vuæ miræ magnitudinis, & succi plenæ in vite pulcherrimâ apparerent, quot ipsorum adessent. Rei itaque nouitate cupidi, & ex crapulâ sitibundi sumptis suis cultellis expectabant, vt illos iuberet rescindere vuas. Tandem cùm istos leuiculos aliquandiu suspensos, in ipsorum vanissimo errore tenuisset, subitò in fumum abeunte vite cum suis vuis, conspecti sunt singuli tenentes loco vuæ, quam vnusquisque apprehendisse videbatur, suum nasum opposito supernè cultello; ita vt siquis immemor præcepti dati vuas secare voluisset, seipsum naso mutilasset.*] Quid plura? nihil ferè vnquàm præstigiatores faciunt, quin, aliquid factu facile, sed quod difficile sit non facere, à spectatoribus aut Magiæ studiosis postulent. Veluti, ne personas quæ apparent alloquantur, vel manum porrigant, ne circulo pedem efferant, & similia, quæ tamen, vt faciant, post illos illecebris dæmones, aut variis terriculamentis, quasi compellunt. Vt de Bauaris adolescentibus apud Cæsarium legi, & duobus Aremoricis bono loco natis Gentiliaci, cùm puer Lutetiæ degerem, accidit, qui ab archihomicida ambo tunc

p in Philopseud.
q li. oper. succis. cap. 70.

præfocati, eò quòd circulo pedem extulissent.

I nunc, atque artem fraudi committe dolosæ.

MONITIO V.

Vnde poterunt cognoscere an à dæmone effectus expectetur, an à natura, an à Deo?

Vide li. 3. par. poster q. 1. 3. & 4. sect. 1.
a Ps. 30. v. 5.

MONENDI sunt rerum istarum ignari, vanitatem & mendacium omne Deo displicere, qui veritas est: dæmoni verò placere, qui mendax est & pater mendacij. *Beatus vir* (ait Psalmista [a]) *cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias falsas.* Vanitatem verò dici, quotiescunque homo facit vel dicit aliquid, boni consequendi, vel vitandi cuiuspiam mali causâ, quod vim nullam neque naturalem, neque supernaturalem obtinet, ad effectum intentum. v. g. si quis in flumine seminet, vel litus aret, dicendus est vanitatem operari, eò quòd arandi & seminandi finis seu effectus est messis & fructus perceptio; quem finem hæc eius actio nequit consequi. ita si quis vt capitis doloré pellat fasciâ lineâ, vel chartulâ albâ cingat tibiam, aut a grum inter sarmentum diffissum perducat, vel palmo cingulum ægri metiatur, clarum est, has actiones esse vanas & superstitiosas, quia nullam vim habent ad humorem noxium capiti molestum inde expellendum. Contrà si applicetur capiti aqua rosacea, vel ad bilis expulsionem rubarbarum præbeatur, vel ad flegmata capite educéda per sternutationem comedatur sinapi, non erit vana obseruatio, sed lictum remedium, quia natura ad hoc vim hisce rebus inseuit. Sic etiam verba nulla vim naturalem habent aliquid efficiendi more agentis physici: sed quædam verba vim habent operandi ex instituto Dei, & iste effectus est supernaturalis: quædam nó tam vim habent supernaturaliter operandi, quàm putantur ab imperitis habere. Prioris generis sunt verba Sacramétorum, nempe Collationis Baptismi, consecrationis Eucharistiæ, absolutionis peccatorum, &c. hæc verba licitè vsurpantur à Sacerdotibus ad effectum, cuius causâ Saluator noster illa instituit. Verùm si quis hæc verba aliò ad aliá intensionem siue finem proferens transferret, eorum vsurpatio sacrilega, vana, & superstitiosa foret, quia ad húc effectú vim supernaturalé ea verba nó acceperunt. Vana quoq; est prolatio aliorú verborum, quæ non est ex vsu Catholicæ Ecclesiæ recepta. Si quis itaque vana huiusmodi vel verba vel facta adhibet, superstitiosus est, & diabolicus est effectus operis, quod probatu non est difficile. Effectus iste non est naturalis, quia quæ adhibita sunt media, naturalem vim ad eú non habét, nec est miraculosus & à Deo, quia testimonium illi nullum perhibet sacra Scriptura, nec Ecclesiæ Catholicæ consuetudo aut doctrina. Procedit itaq; ex occultâ quapiam spiritualis creaturæ operatione: non Angelicæ, quia Angeli semper faciunt Dei voluntatem, & cum Deo mendacium ac vanitatem omnem detestantur: restat, vt operentur hic cacodæmones, superstitionis inuentores & amatores. Quare, *qui hæc faciunt, Deum deserunt, & dæmonis doctrinæ atque imperio se subiiciunt, cuius auxilium exposcunt & operâ vtuntur.*

MONITIO VI.

Quæ remedia tutissima.

SI quis afflictus vel vexatus sit à maleficis seu à dæmonibus eorum operâ, & pro remedio vel cósilio Confessarium consulat: is illum inducat ad remedia Ecclesiæ consueta, maximè ad emendationem malæ vitæ. Theologi monent [a], duo con-

a Cyruelus li. de superstit. p. 2. c. 1.

A sideranda; Deum, qui hæc mala permittit, & diabolum, qui mala infert: nam nihil hîc inferre posset, nisi ille permitteret, nec nocere potest, nisi in quem vt sæuiat Deus permittit, nec plus illi ipsi nocere, quàm quátùm Deus permittit. Minùs longè potest, quàm vult, aut iactat se posse. Præclarè B. Antonius Magnus: *Nos nec eius pollicitationibus credere, nec eius minas formidare debemus, fallit enim semper, nihilq; verú promittit. Nam si nó in omnibus mentiretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, hamo Crucis vt draco inuncatus à Domino est, & capistro ligatus vt iumentum, & quasi mancipium fugitiuum vinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullum omninò fideliú deuorare permittitur? Núc miserabilis vt passer ad illudendum irretitus à CHRISTO est, calcaneo Christianorum substratus gemit, ille qui vniuersa maria à se absorpta plaudebat: ille qui manu suâ terrarum orbem teneri gloriabatur, ecce à nobis vincitur: ecce me aduersum se prohibere non potest disputantem.*] Nimirum ligatus est à Deo mucro latronis retusus ab eo per quem, cum quo, & in quo facta, quæ fiunt, omnia. Tibi homo imputa quod in te possit, quod in te vt possit Deus sinit. *Si alligatus diabolus est* (inquit B. Augustinus [b]) *quare tantum adhuc præualet? Verum est, fratres charissimi, quia multùm præualet, sed tepidis, & negligentibus, & Deum non timentibus in veritate, dominatur. Alligatus est enim tanquam catenis innexus canis, & neminem potest mordere, nisi qui illi se mortiferâ securitate coniunxerit. Iam videtis, fratres, quàm stultus est homo ille, quem canis in catenâ positus mordet. Tu te illi per cupiditates & voluptates sæculi* (addo pacta, superstitionésve) *noli coniungere, & ille ad te non præsumet accedere.*] Eadem habet Cæsarius [c]. Certè quoad Deum, causæ cur permittat esse solent, vel peccata, vel probitas famulorum eius; propter peccata permittit, vt puniat præterita, vel vt arceat à futuris alioqui: probitatis verò gratiâ permittit, vt magis humilientur, vel vt probetur eorú constantia & fides. ob has causas Deus dæmone vtitur, tanquàm lictore aut carnifice bonorum. dæmon autem alium longè finem sibi proponit, & Dei voluntatem gnarus exsequitur non cogitans hæc ad salutem humanam & gloriam diuiná à Deo dirigi, sed conatur exsaturare malitiam suá, & odium explere nocendo hominibus, & simul, si queat, in superstitionem aliquam illos pertrahere. Itaque non potest salubrius consilium iniri, quàm quo quis & Dei voluntatem perficiat, & dæmonis proteruiam atque odium eludat. hoc autem præstant remedia Ecclesiastica. vt exépli causâ, si qua domus spectris aut aliâ dæmonum infestatione sit inquieta, statim inquilini conscientiam excutiant, conterantur, & de peccatis confessioné instituant. & omnia de domo remoueant quæ Deo queant displicere; deuotè insuper se Deo commendent, & Deiparæ, & Sanctis: & intereà dum durat vexatio, quotidiè manè ac vesperi Sacerdos quispiam habitu Sacerdotali indutus, cum stolâ, Cruce, & aquâ benedictâ accedat, & lustret omnia domus cubicula & loca alia, recitans deuotè Psalmum: *Qui habitat in adiutorio Altissimi*, & Euangeliú S. Ioannis, *In principio erat Verbum*, & alias precationes pias, & exorcismos, qui Dominicis diebus in benedictione aquæ contra dæmonum vim & insidias leguntur: ponantur per singula præcipua domus loca rami Palmarum benedicti, & candelæ benedictæ, iubeantur dici Missæ à viris piis & Deum timentibus pro quiete familiæ illius, & vt

b Sermo. 197. de Tempore.
c lib. 5. Miracul. c. 51.

Dei ira cesset, & mittat custodem Angelum suum, qui domo illa dæmonem exturbet: caueant autẽ; ne cum dæmone sermonẽ vllum misceant, vel loquenti quidquam respondeant: multóque magis caueant, ne quem Magum, aut vlla superstitiosa vexationi reprimendæ remedia accersant. Sed magnâ spe & fiducia in Deum, misericordiã eius summâ cum patientiâ præstolentur [d]. Sed hæc remedia fusius nobis nunc non sunt probanda, quia id præstitimus suprà [e]. Nunc addo remedia per incantationes & superstitiones vel nihil prodesse, vt patuit in leprâ Constantini, cui potiùs nocuerunt, vt docet Nicephorus [f]; vel si sanent, ad tempus tantùm sanare, & posteà reincidere in morbum eundem, vt legimus de Hadriano Imperatore, apud Xiphilinum [g], & Zonaram [h].

d Sic Cyruelus c. 1. in fine.
e lib. 6.
f lib. 7. Histor. cap. 38.
g in Hadriano
h tomo 2.

MONITIO VII.

Pro iis qui curiosi sunt diuinationum, & secretorum.

Tales moneantur, etsi desideriũ sciendi (teste Philosopho) cunctis naturale sit; tamen id moderandum esse habenis legis Dei; & rectæ rationis; quibus nisi frenetur, infrenis equi more nos cupiditas hæc in præceps abripiat. Legi diuinę & rectæ rationi consentanea regula est, non velle aut conari scire quæ lumine naturæ scire non possumus, & diuina solummodò reuelatione sciri queunt: & in illis ipsis quorum scientiam possumus labore nostro, aut industria consequi, rectum & probum discendi modum tenere, ne regiam tutamque viam deserentes inani labore quærendi defatigemur, & per inuia ac deuia ablati, optatam metam nunquam cursu contingamus. Hæc docemur à Spiritu sancto, cuius sunt ista: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloriâ* [a]. & alio loco: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum* [b]. Mysteria fidei & salutis, fide nobis credenda sunt, & à Deo reuelata fuerunt Ecclesiæ suæ. Alia occulta quædam Deus nulli reuelat, sed sibi reseruat, vt secreta cordium, futura merè contingentia, &c. & hæc citra reuelationẽ sciri arte vel sciẽtia vlla nequeunt. Et hæc conari scire est vanum & inane, & artes ad hoc nitentes sunt superstitiosæ. Aliæ res sciri possunt studio, disciplina & experientiâ, in his cauendum ne sine labore, aut vsu, vel doctore ea conemur scire per media illicita, vt sunt ars Notoria & similes diuinationes, de quibus egimus [c]. Harum rerum talem scientiam à dæmone infundi seu tradi patet, ex rebus quas prædicunt. quas cùm nequeant scire luce naturæ, nec acceperint diuina reuelatione, consequens est ea discere à dæmone: qui (vt foueat superstitionem) eò quòd vtantur signis ab ipso institutis, etiam ignaris nec sentiẽtibus illis phantasiam mouet, vt hoc vel illud dicant, vt docet B. Augustinus [d]. Vnde sequitur, eum qui vult huiusmodi scire, consentire in magisteriũ diaboli, seque eius disciplinæ tradere, & Deum doctorem atque Dominum deserere, & à fide apostatare: Stulti sunt qui dæmonũ responsis credunt, quia fallere dæmonum est. Sic fefellere Crœsum & Pyrrhum, testibus B. Hieronymo [e], B. Augustino [f], Lactantio, & aliis; Manfredum teste Pico [g], Indos apud Osorium [h], Ferrantem Comitem Flandriæ, & alios quos memoraui [i].

Vide lib. 4. c. 2. q. 7. sect. 4.
a Prouerb. 25. v. 27.
b Eccles. 3. v. 22.
c toto li. 4.
d lib. 2. de doct. Christia.
e in cap. 41. Esaiæ.
f 3. de ciu. Dei.
g li. 4. de Prænot. cap. 9.
h lib. 2. Histor. Lusitan. c. 15.
i li. 4. d. sect. 4.

MONITIO VIII.

Pro iis qui scientiam infusam affectant certis ritibus sine labore, &c.

Monendi primò, curiositatem sciendi non necessaria, non modò non vtilem, sed valdè noxiam esse solere. Spiritum sapientiæ & intellectus à solo Deo expectandum; quo nõ qui volunt, sed quos placet, solet implere. *Melior est homo* (ait Ecclesiasticus) [a] *qui minuitur sapientiâ, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.*] Et verissimum illud B. Hieronymi, nescio vbi; *Melius est nescire aliquid, quàm cum periculo* (scilicet animæ) *discere.* vt & illud B. Prosperi [b], *Non sunt scrutanda, quæ Deus occulta esse voluit, quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne & in illis illicitè curiosi, & in his damnabiliter inueniamur ingrati. De altitudine discretionis Dei nõ conturbabitur cor humilitatis nostræ, si firmâ & stabili fide tenebit, omne iudicium Dei iustum esse secretum: vt vbi inuestigari non potest, quare ita iudicet, sufficiat scire, quis iudicet. Lauda & venerare quod agitur, quia tuum est nescire cur agitur.*] Sanè scrutatores huiusmodi diuinorum secretorum, mergi solent inuadabili profundo. Nec minùs periculosum est, nouos sciẽdi modos, quàm nouas doctrinas inuenire, de quibus ab Apostolo præmoniti sumus, fore, qui sectarentur *doctrinas dæmoniorum.* quid aliud faciunt qui doctoribus dæmonibus vtuntur? Audiant Chrysostomum explicantem illud Saluatoris [d], *Obmutesce, & exi ab homine. Salutiferum hoc nobis* (ait) *dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuncient veritatem.*] Caueant ne *irritent Deum in adinuentionibus suis, & multiplicetur in eis ruina.* caueant ne, quod deplorat Richardus Victorinus; *Veritatem quærant non in veritate, sed in vanitate: quæsitam inueniant, non ad veritatem, sed ad vanitatem, &, quod miserrimum est, in verbis vitæ, lucra mortis negotientur.*

a c. 19. v. 21.
b de Gent. vocant.
c 1. Timot. 4. 1.
d Mar. 1. v. 25.
e Psal. 105. v. 29.

Præterea tales admonendi sunt, subesse periculum superstitionis, & tentationis Dei. Nam qui scientiam quærunt modis insolitis, vtrique se periculo exponunt. Naturaliter scientiæ paulatim, successu temporis, lectione, auditione, & experientia acquiruntur (vt rectè Aristoteles [f]) petere à Deo vt infundat, sicut Danieli & Salomoni fecit, est petere vt sine necessitate miraculum edat; quod est tentare Deum. Adhibere orationes, aut alia, ad hoc non instituta à Deo aut Ecclesiâ, est vanitatem quærere & mendacium diligere (vt ait Psalmista) & proinde superstitiosum. Orãdus itaq; Deus, & nobis simul naturali conatu elaborandum. Nam facientes Deus adiuuat. Periculum magnum est, ne arti memoriæ (quæ tradi potest præceptis locorum & cellularum ad hoc accommodatis) aliquid superstitionum artis Notoriæ admisceatur: hoc ergo vt caueant, monendi.

f lib. 4. Phisic.

MONITIO IX.

Pro iis qui sunt cupidi corporeæ salutis, honoris, aut pecuniæ, aut gratiæ acquirendæ vel recuperandæ, & ad hoc vtuntur mediis suspectis Salmatorum, seu Saluatorum, de quibus actum lib. 1. cap. 3. q. 4. vel etiam Periaptorum, de quibus ibid. cap. 4. q. 5.

Inculcanda diligenter illis est hæc regula: *In omni ægritudine, aut iacturâ bonorum, for-*

Iunge hæc iis quæ dicta lib. 6. c. 2. li. 1. sect. 8. q. 4. & lib. 4. par. 2. q. 4. sect. 3.

turnæ vel corporis, quæ solent hominibus a Deo, vt flagella peccatorum, & mala pœnæ infligi, seruos Dei ad duo debere præsidia confugere. Primò, quærere & inuestigare modos, & remedia cuncta, quæ naturalis ratio hominē docet, vt se hoc periculo vel noxâ liberent. Secundò, sedulò & feruenter cōmendare Deo & sanctis personā suā, familiā, & bona, & orare, vt cœlesti suâ ope & liberalitate suppleat, & præster, id quod humana imbecillitas nequit consequi. Quoad primum ergo moneantur adhibere humanam naturalemque diligentiam; ipsi per se sibi non deesse, & prudentiores consulere, quoad valetudinem, pharmacopolas, medicos, chirurgos: quoad iacturam aliorum bonorum, amicos, & alios qui prudentiâ, & vsu, experientiaque pollent. Quoad secundum, seu spiritualem diligentiam, confugiant ad orationes, ieiunia, & charitatis opera; confidant in Deo, sperent ab eo remedium; curent orari à personis piis, religiosisque; Missas ad eam intentionem dici; denique omni studio conentur Deo quàm maximè placere. *Talibus enim hostiis placatur Deus.* docet nos hoc ipsum sacra Scriptura in Ecclesiastico [a]: *Honora medicū propter necessitatem. Etenim creauit illū Altissimus. A Deo est enim omnis medela, & à Rege accipiet donationem. Altissimus creauit de terra medicina, & vir prudens non abhorrebit illam. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis. In his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis.*]En primū quod diximus de diligētiâ naturali: de altero, nempe morali diligentia, sequitur: *Fili in tua infirmitate ne aspicias te ipsum, sed ora Dominū, & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Hoc intelligendum de omni damno quorumcunque bonorum. Igitur cum hæc homo præstiterit, patienter ferat, & voluntatem suam diuinæ subiiciat, certus, se, si magis expediat, liberādum; si non liberetur, id sibi vtilius esse. Moneantur, si aliis illicitis remediis conentur vti, tum illos à Deo, quo inuito conantur sanari, ad dæmonem confugere. Malè etiam sibi consulunt, quia perdunt fructum patientiæ, qui maior est, & melior cunctis corporis aut fortunæ bonis: stulti sunt, quia vt corpus sanent animam necant. Quid stultius & impudentius, quàm si Deo dicerent: Quia tu me sanare non vis, transfugium ad hostem tuum, & ab illo salutem petam? hoc non verbis, sed pertinaci conatu dicunt. Hi tandē adeò diuinam iram inflammant pertinaci cupiditate, vt Deus vel sinat illos à dæmone necari, cuius rei exempla dedi [b], vel quæ grauior adhuc est pœna, ad eorum summum malum sinat illos, quod expetunt, ope dæmonis consequi. Sed dies veniet, quando intelligent longè sibi vtilius fuisse, morbo affligi, immò & per summos diuturno tempore cruciatus emori, quàm superstitiosis artibus sanari.

a Ecclesiast. 38. in prin.

b lib. 6. ca. 2. sect. 3. remed. 8. & 9.

MONITIO X.

De exorcistatoribus, seu coniuratoribus energumenorum.

Vide li. 6. c. 2. q. 3 sect. 3. lit. Y, & li. 2. q. 30.

QVONIAM nōnullis in locis multi abusus irrepsere in exorcismos legitimos & Catholicos, contra Apostolica Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, quædam monendi sunt, quibus harum rerum inspectio & cura incumbit. Suppono, Saluatorem nostrum dedisse Sponsæ suæ Ecclesiæ potestatem dæmonia de corporibus pellēdi [a], hanc potestatem verò ab Ecclesiæ concessam duntaxat clericis, & non omnibus, sed Episcopis, Sacerdotibus, Diaconis, Subdiaconis, & Exorcistis tantū. Vnde apparet iis; qui saltē Exorcistarum in gradu non sunt, hanc facultatem nō competere iure ordinario: ideóque necesse esse, vt qui illam velit contendere sibi datā & cōcessam à Deo, is extraordinarij iuris seu priuilegij documēta debeat ostendere talia, vt iudicio Ecclesiæ idonea censeantur. Quoad eos verò, qui hoc officium iure ordinario acceperunt, non plus potestatis vni competit, hac in re, quàm alteri; nisi quòd honestas & recta Ecclesiæ consuetudo postulat, vt coram superioris ordinis clerico, minoris gradus clericus, ipso id inuito, non attentet.

a Luc. 10. v. 10. & Mat. 16. v. 17.

Ex his sequitur, suspectos esse pacti dæmoniaci, primò laicos, seu clericos non præditos ordine Exorcistarum; qui hoc munus quasi ex officio, aut peculiari gratiâ, donóve Dei vsurpant: illos quoque clericos, & religiosos, qui quasi sibi peculiare vindicant, dicentes, ad exorcizādum, plus virtutis naturalis vel supernaturalis sibi esse, quàm cæteris eiusdem ordinis, aut gradus.

Solent huiusmodi, peculiares exorcizandi formulas & ritus habere, diuersos à communis Ecclesiæ ritibus & formulis, quæ sunt diligenter ab Episcopis examinandæ, & non permittendæ facilè, nisi iudicio piorum & doctorum virorum sint approbatæ. Vehemēs suspicio est, his esse pactum cum dæmonibus, vt talibus obseruantiis se fingat compelli exire. Causa dæmoni est; quia dum isti sic publicè coniurant, semper in frequenti coronâ adstantium aliquid lucri facit. Accedunt multi, vt sermones, quos vltrò citróque miscent exorcizator & diabolus, audiant: gaudet dæmon, quia solet aliquos fidei aut morum errores spargere, aut saltem impetrare vt faciant aliqua superstitiosa, vana, ociosave; diffamat innocentes, nocentium occulta crimina reuelat, vt malè de illis suspicentur cæteri, instigat quosdam ad carnalia, quosdam ad auaritiam dictis suis, bonos fingit se timere, vt impellat in superbiam. Monēdi ergo vt abstineāt exorcizatos superfluis colloquiis, & terminis illis actuū iudiciariorū, quibus iubent dæmonē nunc exire, & iterū se iudicio posteà tali die sistere. Secundò, vt abstineāt formulis illis nouis & insolitis ac secretis, & nō approbatis Ecclesiæ iudicio. Tertiò, vt ad exēplū CHRISTI [b] paucis iubeāt dæmonē tacere & exire, nec garriēdi præbeāt vel causā vel potestatē. Videntur autē monēdi quoque Prælati & Iudices Ecclesiastici, ne in diœcesibus suis permittant esse aliquos priuatos, qui quasi ex officio & virtute peculiari exorcizēt. Nā hoc est officium propriū Pastorum Ecclesiæ; & in eorum absentia cunctorum qui saltem ordine Exorcistarum præditi sunt, qui non vim naturalem, sed supernaturalem ad hoc, in Sacramento Ordinis acceperunt. Priuati verò monendi sunt, vt à pseudoexorcistis huiusmodi sibi caueāt, neque accedant ad eorum conuentus, quia cùm Deus prohibuerit, ne pythones audiamus [c], hoc etiam prohibuit, ne energumenorum huiusmodi in corporibus loquētes dæmones auscultemus: item si fortè accesserint, monendi sunt omnes, ne quam mendacij patri fidem præstent, neve quid faciant eorum, quæ ille præcepit facienda, quia ipse præcepit maximè quando mentitur se defuncti animam esse: quod semper est falsū. Si iubet vt faciamus aliquid, ad quod faciendum lege iustitiæ, vel charitatis astringebamur; id faciendum etiam illo nihil dicente fuit; si

b Luc. 4. v. 35.

c Deut. 18. v. 11.

aliquid boni, ad quod nō tenebamur, quod facere sit meritorium, licebit facere, quia naturâ suâ licitum & meritorium erat. Tutius tamen foret aliquādo ista secundi generis commutare in alia, vel prætermittere; ne quid fraudis insit in dæmonis consilio vel iussu, quod non videamus. Moneatur ipse Exorcista nō minùs quàm cæteri, nihil curiositatis aut discendi causâ dæmonem interrogare, aut ab eo exquirere, licèt id honestissimum sit & vtile videatur: quia non licet familiaritatem cum eo instituere, vel eius discipulum esse, vel eius cōsilium, aut auxilium petere. Nisi si fortè, virtute CHRISTI, vi cogatur & iubeatur dicere veri aliquid, quod ad spiritualem salutem adstantium prudens & pius Exorcista meritò iudicet pertinere, vt videmus CHRISTVM[d] nomen dæmonis interrogasse: vnde consuetudo inualuit nomen dæmonis exquirendi.

d Luc. 4.

Quoad ipsum exorcismi modum, moneantur sequi Pastorale suum: sed priùs medicorum iudicium audiant, an videatur verè energumenus.

Hæc quę dixi de energumenorū Exorcistis, pleraque locum habent etiam in Exorcistis nubium, quæ tempestates & procellas, grādinésque adducturæ videntur; item iis, qui coniurant seu exorcizāt locustas, & alia insecta agris damnosa: de quibus quæ peculiaria sunt proximo monito expediā.

MONITIO XI.

De coniuratoribus nubium & insectorum.

QVOAD nubium coniuratores, qui iactitāt se vim habere nubes à certis locis expellendi, repellendíque; eorum iactantia facilè conuincitur, primò, si interrogentur, an nubes illæ sint naturalibus ex causis ortæ, an ex maleficio & opera dæmonis? si dicant ex naturalibus causis; ergo exorcismus fertur contra naturæ auctorem Deum; quod blasphemum & sacrilegum: & vim habeat naturalē contra nubes necesse est, aut supernaturalem. Supernaturalem nō accepit à Deo, qui sibi contrarius non est, nec à bonis Angelis: ergo à dæmonis ope vis illa prouenit: si nubem dicant ex maleficio ortam & moueri à dæmone. Vnde sciūt, nisi ex pacto? Secundò interrogentur, si notitiam habent & potentiam pellendi malas nubes, cur non etiam norunt & possunt adducere & euocare, tempore squaloris ac siccitatis, in agros nubes bonas & salutares? Tertiò, cur non etiam fulmina & ignem de cœlo cadentem, ac incendiis domos absumentē, valeāt arcere aut exstinguere? Quartò, cur nō sciāt etiam coniurare ventorum turbines, & aquarū eluuiones, quibus sata & domus, & arbores, sternuntur & abripiuntur? nam vt nubes illæ aliquando à malis Angelis, permittente Deo, formantur & immittuntur; sic & alia ista, vt ex Iobi sacrâ historia docemur. cur igitur, si ad hominum commune bonum hæc ars aut potestas à Deo illis tributa, beneficentia Dei ad vnum hoc ab illis restringitur? Vnde apparet, illos hæc ex pacto operari. Moneantur itaque cæteri, vt ab eorum consortio abstineāt, & ne tales Exorcistas suspectos, vel pretio, vel prece conducant: sed vtantur contra nubes huiusmodi armis consuetis Ecclesiæ, nempe benedictiones, preces, letanias, vitæ emendationem, & opera pia, ac satisfactoria, ieiunij, disciplinarum, &c. adhibeant; quæ remedia etiam sunt vtilia contra cætera illa quæ diximus mala & pericula. Parochi locorum indicāt & celebrent processiones, & sacrum canant pro serenitatis & fertilitatis impetratione, & ira Dei auertenda. Cantētur in templo deuotè Psalmi accommodati, vt *Canticum graduum*, *Miserere mei Deus*, *Qui habitat in adiutorio Altissimi*, *Libera me de inimicis Deus meus*, & *Deus misereatur nostri*, & similes. Legantur Euangelia accommodata, vt de sedatâ à Christo maris tempestate; fiat processio per claustrum Ecclesiæ; canantur Letaniæ, & recitentur collectæ proposito seruientes; inuocentur Sancti loci patroni, & quorum illic reliquiæ honorantur: quas tamen tutius fortassis & honestius sit foras in tempestatem & pluuiam non proferre; præsertim Venerabile Sacramentum (quanquam deuotionem id citra irreuerentiæ & iacturæ periculum facientium, pro more regionis, putem seruandam) & hæc omnia intra templi ambitum perficere, vbi & minor distractio, & deuotio maior esse solet: nec minùs audier Deus in templo, quàm foris: cauendum verò maximè, ne cui nubibus colloquia instituātur; sed sermo omnis cum Sanctis & Deo fit. Mensibus autem quibus solent hæ noxiæ nubes esse frequentiores, vt Vernis & Autumnalibus, ascendant parochi quotidiè manè turrim tēpli, vnde agros parochiæ queant intueri, & non coniurent aërem; sed benedicant agris & terminis suæ diœcesis; recitent Psalmos aliquot, Euāgelia, & collectas, & aquam benedictam more solito in aërem, & terram iaciant: & meridiano tēpore campanam pulsent; vt parochiani ad templum veniant Deum oraturi; vt fructus terræ Deus conseruet. Campanæ quoque pulsentur: quā de re actum suprà[a].

Vide li. 6. c. 2. lit. B, & lib. 4. par. 2. q. 4. sect. 2. & vide Martin. de Arles lib. de superst. paulo ante med.

a li. 6. c. 2. q. 3. sect. 3. lit. FF.

Alij sunt, qui vindicant sibi artem quandam aut potestatem peculiarem, vt à Deo cōcessam, expellendi, necandique campi bruchos, locustas, cantaros, & alia insecta atque vermina, quæ fructus, & radices, & semina depascuntur, & spem agricolarum deludunt: & tales multis in locis solent à rusticis quotannis magno pretio accersiri. Praxis esse solet huiusmodi. Impostor iste se iudicem constituit; comparent coram eo duo procuratores, vnus causam populi agens fungitur vice accusatoris: alius à Vicario Episcopi, vel Regio Officiario loci constitutus, vicem subit rei, pro locustis seu aliis insectis, litem contestantur, & seruantur processus ordinarii, omnes tricæ, & moræ, ac dilatorij termini. tandem in causâ concluditur, & bellus Iudex fert sententiam, quâ insecta illa iubet intra certum dierum spacium terminis illius territorij excedere, sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, &c. Superstitio hîc apertior est, quam vt queat regi. Quare monet Ciruelus[b] (è quo pleraque superiora monita ferè desumpsi) vnanimiter omnes sanctos Doctores hæc damnare; eò quòd his instituatur cum creaturâ irrationali, quæ quid agatur nec scit, nec sentit, nec potest intelligere: & cùm illa insecta naturaliter nascantur, iniusta est excommunicatio, nec mortaliter nec venialiter peccantiū: blasphemum verò est, hanc sacram Ecclesiæ censuram sic derisui & ludibrio habere, non secus ac si quis sub pœnâ excommunicationis iuberet canibus ne latrarent, & lupis ne vlularent, aut vulpem absolueret à rapinis gallinarum, &c. Denique cōstat, omnia hæc acta iudiciaria nec naturalem, nec supernaturalem vim habere contra huiusmodi insecta[c]. Moneantur vti potiùs remediis tum Ecclesiasticis, tum naturalibus. Naturalia docent libri Geoponicorum; vt v.g. solum vinearum sæpe expurgare, euulsis omnibus herbis vineæ inna-

b p. 3. de superst. cap. 10.

c Vide quæ fusius disputata cōtra Malleolum, lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 9.

scentibus; ipsos truncos & ramos vinearum diligenter putare, & aliquando decorticare, & furculæ, aliorúmque ferramentorum, quibus vtuntur, ferrum inungere vrsi pinguedine, aut saltem aceto forti contusis alliis commisto: excutere insecta, suppositis lancibus vel testis, aceto alliato plenis; folia præscindere in quibus sunt semina verminum; & si iam in folliculis sunt semina, folliculos ablatos extra vineas cremare; caprifici radices appendere vitibus; suffumigare vites & arbores cerâ & sulfure accensis, & vento capto qui dispergat fumum per vineam & agros; vel aliis etiam similibus vti acribus & grauibus suffitibus: sepelire in horto, vel vineâ, tribus aut pluribus locis intestina pecorum, ita vt pars non exigua emineat supra terram. & cùm eò confluxerint insecta, simul illic igne exurere, & alia quæ norunt boni olitores, vinitores, & agricolæ. Pro Ecclesiastico remedio, licebit illud desumere ex sequenti historiâ, quam idem Ciruelus memorat. Multis olim annis Cantabriam, totámque Hispaniam Tarraconésem infestatam à vermibus fuisse, qui quotannis fructus omnes terræ absumebant. Misère itaque Cantabri, & Celtiberi ad Sedem Apostolicam petétes consilium, quid facto foret opus. Motus eorum precibus Pótifex Romanus eò misit Legatum Episcopú Ostiensem nomine Gregoriú, virum eximia prudentiâ & sanctitate: qui, vt in Hispanias aduenit, crebris concionibus populos illos à vitiis variis ad seriam pœnitentiam perduxit, præsertim publicorum flagitiorum: posteà instituit fieri processiones publicas sæuientium in tergum flagellis: indixit aliquot dierum eleemosynas, ieiunia, precésque: demùm vestitus ornatu Pontificio, Missas in altari portatili in ipsis agris dixit, qui magìs erant calamitosi. sic fugauit necauítque multitudinem insectorum, adeò vt multis pòst annis immunes omninò agri fuerint. Solent in his partibus Sancti huius opem implorare. consultúmque fuerit aliis quoque locis hanc eius methodum & exemplum sequi.

MONITIO XII.

Quæ cauendæ in precibus & orationibus vanæ obseruantiæ?

Vide lib. 6. c. 2. q. 3. sect. 3. lit. Z, & lib. 3. par. post. q. 4. sect. 2. & sect. 8. & 9.

ORATIONVM quoque sanctitatem diabolus multis superstitiosis circunstátiis solet violare: aliquando violat malo fine proposito, vt cùm quis orat aut celebrari curat Missam ad exitium alicuius; aut vano, vt ad sciendum aliquid boni successûs, &c. Moneantur ergo in orationibus attendere ad sequentia axiomata.

Primum peccatú orationis est ratione materiæ, quando petuntur res illicitæ aut noxiæ, quæ repugnant honori aut præceptis Dei, aut charitati proximi: aut quando res indifferentes (verbi gratiâ, diuitiæ, honor, doctrina; &c.) petuntur absolutè; aut pertinaciter, nimisque instanter; aut quando petuntur instanter res, de quibus iustum dubium est, an sint homini ad salutem profuturæ: aut petitur cognitio futuri euentus ad matrimonium, &c. vt sunt virginum Hispanarum illæ orationes, quas vocát, *a los Reyes de la estrella, de San Iuan*; quibus finitis aucupantur prima transeuntium verba, & inde colligunt quod scire volebant; superstitione & stolidâ & impiâ, vt benè Horoscus [a].

Secundum est ratione formæ, quando continét verba vel sensus verborum aliquid falsum, mendax, fidei, vel naturali rationi contrarium; vel nomina barbara, & ignota, aut nugas & ineptias, quia hæc omnia sapiunt blasphemiam.

Tertiú peccatú est ratione modi seu cærimoniarum quæ adhibentur; quando illæ sunt vanæ & præter vel contra cómunem Ecclesiæ consuetudiné: vt si necessariò debeant fieri certo statu corporis, certis horis vel diebus non interruptis, brachiis certo modo expansis, oculis in certum locú defixis, cum tot candelis talis vel talis coloris, & similibus: existimando circunstantias has ad effectum aliquid naturalis vel supernaturalis virtutis conferre.

Contra hæc peccata adhortandi sunt homines, vt firmiter apud animum suum statuant, nec velle malum vllum vitare, nec velle boni quidquam consequi vel retinere, per vlla media illicita, vana, aut superstitiosa. Secundò, postquàm diuinum auxilium seriò implorarunt, conentur suam voluntatem diuinæ prorsus conformare, sibique certò persuadeant, quicquid eis acciderit, id à Dei prouidentia procedere, & ipsis esse longè vtilissimum. Tertiò, certò credant, quando Deus illis non concedit, quod postulant, id paterno Deum pium & misericordem animo facere; quoniam hoc illis expediat. sicut solet medicus ægro multa subtrahere & denegare, non inuidiâ nec sæuitiâ, sed beneuolentia & sapientiâ. Quarto, non apponant Missis, quas ad intentionem suam dici curabút, vllum numerú aut determinationem, loci, diei, candelarum, &c. ex hoc capite damnantur Missæ quas vocant *trecenarias reuelatas, & clausas, Missas Comitis, Missas S. Amatoris*, contra quas disserit B. Vincentius Ferrerius [b]. Ex dictis etiam dánantur orationes, in quarum titulis præscribitur certus dierum numerus, quo exacto sint exoraturi; contra illud præstantis viduæ Iudith [c]: *Qui estis vos qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam prouocet: sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei.* necnon orationes, quibus petunt à CHRISTO Deiparâ vel sanctis reuelationes aut apparitiones, quia hoc est plenum periculi ac deceptionis, audaciæ, curiositatis, ac præsumptionis; quemadmodum etiam orare vt significent eis diem & horam obitûs, & istis insuper inculcandum illud Thomæ de Kempis, *Qualis faceres si scires; nunc ita viue vt securus horam illam exspectes.* Hæc sufficiant: sunt enim cataplasmata contra superstitionum præcipuos fontes, causasque. reliqua ex toto petenda sunt opere.

a lib. 2. de vera & falsa diuinat. cap. 14.

b Hom. 4. Dominicæ 4. in Aduentu.

c cap. 8. v. 13.

IN QVO QVÆCVNQ. SCRIPSI; EA CVNCTA S. A. ET C. R. ECCLESIÆ IVDICIO, ET PIORVM THEOLOGOR. CENSVRÆ SVBIICIO: SI QVID IGNARO ELAPSVM, QVOD ECCLESIÆ MINVS PROBETVR, IMPROBO, DAMNO, ET PRO NON SCRIPTO HABERI VOLO.

MARTINVS DELRIO,
SOCIET. IESV PRESBYTER.

ELENCHVS

ELENCHVS LOCORVM OMNIVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVI AB AVCTORE VEL PASSIM CITANTVR, VEL VT PLVRIMVM EXPLICANTVR.

GENESIS.

Cap. 1. *v.* 11. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen. 290. 2. b
Eod. 14. Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos. 257. 2. b
Eod. 16. Luminare maius vt præesset diei. 6. 2. b
2. 20. Appellauítque Adam nominibus suis cuncta animantia. 26. 2. b.
3. 15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semen illius. 49. 1. a, 461. 2. d.
Eod. 22. Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. 97. 1. e
6. 2. Videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores. 74. 1. d
Eod. 3. Eruntq; dies hominum centum viginti annorum. 96. 2. c
Eod. 4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. 76. 2. e
Eod. 11. Corrupta est terra coram Deo, *&c.* 6. 2. b
15. 12. Cúmq; sol occumberet, sopor irruit super Abram, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum. 221. 1. b
16. 5. Iudicet Dominus inter te & me. 275. 1. b
19. 26. Respiciénsq; vxor eius post se, versa est in statuam salis. 89. 1. b
22. 12. Dixítq, ei: Ne extendas manum tuam super puerum, &c. 220. 1. a
28. 12. Viditq; in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius, &c. 221. 1. b
32. 1. Fueruntq; ei obuiam Angeli Dei. 137. 2. e
37. 10. Quod cum patri suo, & fratribus retulisset, increpauit eum pater suus, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? 222. 2. c
41. 15. Vidi somnia, nec est qui edisserat, quæ audiui te sapientissimè conijcere. 3. 1. a

EXODVS.

Cap. 3. *v.* 2. Apparuítq; ei Dominus in flammâ ignis de medio rubi. 29. 2. c
Eod. 3. Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. 219. 2. c
7. 1. Et Aaron frater tuus erit propheta tuus. 214. 2. c
Eod. 11. Vocauit autem Pharao sapientes & maleficos. 3. 1. d
Ibid. Fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptiacas, & arcana quædam similiter, proiecerúntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones. 52. 1. d
8. 18. Fecerúntq; similiter malefici incãtationibus suis, vt educerent sciniphes, & non potuerunt. 52. 1. d
9. 3. & super equos, & asinos, & camelos, & boues, & oues, pestis valdè grauis. 134. 2. c
12. 12. Et in cunctis diis Aegyptiorum faciam iudicia ego Dominus. 213. 1. b
13. 9. Et erit quasi signum in manu tuâ. 265. 1. c
Eod. 16. Erit igitur quasi signum in manu tuâ, & quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos. 27. 2. a
14. 31. Et manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos. 265. 1. e
18. 11. Nunc cognoui, quia magnus Dominus super omnes deos. 213. 1. b
20. 5. Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me. 49. 1. d, 461. 2.
22. 18. Maleficos non patiêris viuere. 3. 1. d, 17. 2. E, 341. 2. b, c, 379. 1. c, 462. 1. c
23. 5. Si videris asinum odientis te iacere sub onere. 220. 1. c
28. 15. Rationale quoq; iudicij facies, *&c.* 217. 1. b
Eod. 30. Pones autem in rationali iudicij doctrinã & veritatem, *&c.* ibid.

LEVITICVS.

Cap. 8. *v.* 8. Quod astringens cingulo, aptauit rationali, in quo erat doctrina & veritas. 218. 1. c
16. 7. *& seqq.* Duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensq; super vtrumq; sortem, vnam Domino, & alteram capro emissario: cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato: cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittat eum in fortitudinem. 270. 1. e
17. 7. Et nequaquàm immolabunt vltrà hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. 134. 1. e, 143. 2. d, e
18. 21. De semine tuo non dabis, vt consecretur idolo Moloch. 188. 2. c
19. 26. Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. 3. 1. a, 80. 1. d, 250. 1. d, 268. 2. d
Eod. 31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis

aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. 259. 2.c, 412.1.c

20.6. Anima, quæ declinauerit ad ariolos & magos, & fornicata fuerit cum eo, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. 412. 1.c

Eod.vlt Vir, siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriatur. 240 2.d, 243.1.d, 341.2 b

26.1. Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terrâ vestrâ, vt adoretis eum. 249.1.d

Eodem 24. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ. 6.2.b

NVMERI.

*Cap.*12.*v.*6. Siquis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum. 221. 2.b

23.23. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israël. 3.1.a, 250.1. d

24.1. Nequaquàm abiit, vt antè perrexerat, vt augurium quæreret. 3.1.a

27.21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. 217.1. b

29.1. Quia dies clangoris est & tubarum. 452.2. b

DEVTERONOMIVM.

*Cap.*6.*v.* 8. Ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebûtur inter oculos tuos. 27.2.a

13. 3. Vt palàm fiat vtrùm diligatis eum, an non, in toto corde, & in totâ animâ vestrâ. 190.1. c

Eodem 8. Nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis eius, aut occultes eum, sed statim interficies. 379.1.d

17.6. In ore duorum, aut trium testium peribit qui interficietur. 370. 1.c

Eodem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius. 296.2.c

18.10. Nec qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria, &c. 3.1. a, 250.1. d, 259. 2. d, 268.2.d, 412.1.c

Eodem 11. Nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec diuinos. 240.2. d 243.1. d, 252.1.c, 259.2.d, 466.2.c

Eodem 15. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me, suscitabis, *&c.* 215.2.c

28.54. Inuidebit fratri suo, & vxori, quæ cubat in sinu suo. 169.2.c

31.2. Centum viginti annorum sum hodiè: nô possum vltrà ingredi & egredi. 96.2.c.

32.1. Audite cœli, quæ loquar, audiat terra verba oris mei. 6.2.b

Eodem 39. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. 63.1.d

33.8. Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo. 218.2.b

IVDICVM LIBER.

*Cap.*3.*v.*16. Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus. 77.2.a

5.20. De cœlo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersùs Sisaram pugnauerunt. 258.1.a

7. 13. Cumq; venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo. 221.2.a

Eodem 22. Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. 110.2.a

IOSVE.

*Cap.*5.*v.*13. Cùm autē esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos & vidit virum stantē contra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? 222.2.c

I. REGVM.

*Cap.*2.*v.*6. Dominus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. 63.1.d

Eodem 30. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret, *&c.* 379.1.c

3.9. Qui consurgens abiit ad Heli, & ait: ecce ego; quia vocasti me. Intelligit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum, & ait ad Samuelem: Vade, & dormi, *&c.* 222.2.c

9.9. Qui enim Propheta dicitur hodiè, vocabatur olim Videns. 214.2.d

10.12. Num & Saül inter Prophetas? 214.2.a

11.6. Et insiliuit spiritus Domini in Saül. 215.1.d.

15.22. Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victima, & auscultare magìs, quàm offerre adipem arietum. 300.1.c.

16. 14. Exagitabat eum spiritus nequam. 178. 2. c, 191.2.b.

Eodem vlt. Quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saül, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu suâ, & refocillabatur Saül, & leuiùs habebat. recedebat enim ab eo spiritus malus. 151.2.b, 178.2.c

18.10. Inuasit spiritus Dei malus Saül, & prophetabat in medio domus suæ. 214.2.b

19. 16. Inuentum est simulacrum super lectum, & pellis caprarum ad caput eius. 78.1.d

23.9. Quod cùm Dauid rescisset, quia præpararet ei Saül clàm malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod. 218.2.a

24.13. Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te. 275.1.b

28.6. Consuluítque Dominum, & non respondit ei neque per somnia, neq; per sacerdotes, neque per prophetas. 218.2.c, 219.1.c, 221.1.c

Eodem 7. *&* 8. Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illā. Et ait illi: Diuina mihi in pythone. 243.1.c

Eodem 4. Et intellexit Saül quòd Samuel esset, & inclinauit se super faciē suam in terrâ, & adorauit. 108.1.c

Eodem 13. Et Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia. 221.1.c

II. REGVM.

*Cap.*2.*v.*14. Dixitque Abner ad Ioab: Surgant pueri, & ludant coram nobis. 278.2.b

14.14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur. 125.2.c

III. REGVM.

*Cap.*3.*v.*12. Et dedi tibi cor sapiens & intelligens,

vt nullus ante te similis tui fuerit. 200.2.b.
8.39.Quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum. 237.2.d.
20.33.Quod acceperũt viri pro omine. 203. 1.b.
Eod.36.At ille noluit percutere.cui ait. Quia noluisti audire vocem domini,ecce recedet à me, & percutiet te leo. 216.2.b.
Eod.42.Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro animâ eius,& populus tuus pro populo eius. 462.1.d.
22.22.Et ille ait:egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.Et dixit dominus:decipies,& præualebis;egredere, & fac ita. 54.1.d.188.1.e.

IV. REGVM.

Cap.1.v.2.Cecidítque Ochozias per cancellos cœnaculi sui,quod habebat in Samariâ, & ægrotauit. 462.2.a.
3.15.Cúmque caneret psaltes,facta est super eum manus domini. 220.2.c.
9.22.Adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent. 3.1.d.
Eod.25.Quod domin⁹ onus hoc leuauerit.220.1.c
19.35 Venit Angelus domini, & percussit in castris Assyriorũ octogintaquinque millia. 137.2.e
22.14.Ierunt itaque Helcias sacerdos,& Ahicam, & Achobor,& Saphâ,& Asaia ad Holdam prophetidem. 219.2.a
23.10.Vt nemo consecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch. 188.2.c

I. PARALIPOMENON.

Cap.12.v.8.Facies eorũ quasi facies leonis.262. 1.c
16.26.Omnes dij populorum idola. 2.1.b
Eod.33.Quia venit iudicare terram. 6.2.b
25.6.Vniuersi sub manu patris sui,&c. Asaph videlicet,& Idithim,& Heman. 214.2.a

II. *PARALIPOMENON.*

Cap.11.v.15.Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, & dæmoniorum, vitulorúmque quos fecerat. 134.1.e
19.2.Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitiâ iungeris. 467.1 d.
Eod.6.Non enim hominis exercetis iudicium,sed Domini. 276.1.d, 379.1.c
20.12.Deus noster,ergo non iudicabis eos?In nobis quidem nõ est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere,quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui,vt oculos nostros dirigamus ad te. 335.2 d
24.22.Videat dominus,& requirat. 275 1.b
33.6.Obseruabat somnia,sectabatur auguria, maleficis artibus inseruiebat, habebat secum magos,& incantatores. 3.1.a.d

TOBIAS.

Cap.6 v.Cordis eius particulam si super carbones ponas,fumus eius extricat omne genus dæmoniorum. 151.1.e
8.2.Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli,protulit de cassidili suo partem iecoris, posuítque eam super carbones viuos. 151.1.e
Eod.3.Tunc Raphaël Angelus apprehẽdit dæmonium, & relegauit eum in deserto superioris Ægypti. 152.2.a
12.3.Dæmonium ab ea ipse compescuit. 151.1.e
Eod.21.Et cùm hæc dixisset,ab aspectu eorum ablatus est,& vltrà eum videre non potuerunt. 144.2.e

IVDITH.

Cap. 8.v.33.Vos autem nolo vt scrutemini actum meum,& vsque dum renunciem vobis,nihil aliud fiat,nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 203.2.d

ESTHER.

Cap.4.v.4.Quod audiens, cõsternata est:& vestem misit,vt ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit. 240.2.c
9.26.Atque ex illo tempore dies illi appellati sunt phurim,id est,sortiũ,eò quòd phur, id est, sors, in vrnam missa fuerit. 251.2.b

IOB.

Cap.1.v.12.Ecce vniuersa quæ habet in manu tuâ sunt;tantùm in eum ne extendas manum tuam. 188.1.e
Eod.16. Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oues, puerósque consumpsit, 63.2.b
Eod.19. Repentè ventus vehemens irruit à regione deserti. 135.1.a
2.6.Ecce in manu tuâ est;verumtamen animam illius serua. 188.1.e
Eod.7. Egressus igitur Satan à facie Domini percussit Iob vlcere pessimo,à plantâ pedis, vsque ad verticem eius. 178.2.b
4.13.In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines,pauor tenuit me. 221.2.a
7.9. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad infernum non ascendet.125.1.b
Eod.14. Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties. 221.2.a
9.22.Vnum est quod locutus sum,& innocentem & impium ipse consumit. 149.1.d
15.15.Et cœli non sunt mundi in conspectu eius. 6.2.b
33.15.Per somnium aperit aures virorum, & erudiẽs eos instruit disciplinâ,vt auertat hominem ab his quæ facit,&c. 221.2.a
37.7. Qui in manu omnium hominum signat, vt norint omnes opera sua. 265.1.c
38.7.Cùm me laudarent astra matutina simul, & iubilarent omnes filii Dei. 6.2.b
40.22.23.& 24.Nunquid multiplicabit ad te preces,aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum quasi seruum sempiternum? Nunquid illudes ei quasi aui,aut ligabis eum ancillis tuis? 49.2.b, c
Eod.27.Memẽto belli:nec vltrà addas loqui.49.1.a
41.15.Cor eius indurabitur tanquàm lapis,& stringetur quasi malleatoris incus.49.2.b,461.2.e
Eod.pen.Non est super terrâ potestas.quæ comparetur ei,qui factus est,vt nullum timeret.54.1.c,188.1.e,423.2.c

PSALMI.

1.v.1.Beatus vir, qui non abiit, &c. 20.2.a
2.10. Nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore,&

exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur dominus, & pereatis de viâ iustâ. 462.2.c
5.7. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. 336.2.b
10. In domino confido: quomodo, &c. 20.2.a
13.5. Trepidauerunt timore, vbi non erat timor. 297.1.b.
15.5. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. 270.2.b
18.2. Et opera manuum eius annunciat firmamentum. 258.1. c
30.7. Odisti obseruantes vanitates superuacuè. 463.1.a
32.6. Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. 6.2.b
37.6. Furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. 52.1.a
39.5. Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius; & non respexit in vanitates & insanias falsas. 212.2.c, 464.1.a
57.5. Sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. 71.2.b
71.18. Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus. 54.1.a
77.39. Spiritus vadens, & non rediens. 125.2.b
*Eod.*49. Immissiones per Angelos malos. 63.2.b, 191.1.a
*Eod.*51. In tabernaculis Cham. 29.2.a
90.5. & 6. Non timebis à timore nocturno. A sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. 133.1.e, 134.2.a, 188.1.e
100. Misericordiam & iudicium. 20.2.b
102.5. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 96.1.c
*Eod.*15. Recordatus est quoniam puluis sumus. 125.2.b
*Eod.*16. Et nõ cognoscet ampliùs locum suũ. ibid.
*Eod.*19. Dominus in cœlo parauit sedem suam. 60.1.b
103.3. Extendens cœlum sicut pellem. 257.2.d
*Eod.*7. Ab increpatione tuâ fugient: à voce tonitrui tui formidabunt. 6.2.b
*Eod.*20. In ipsâ pertransibunt omnes bestiæ syluæ. 135.1.a
*Eod.*26. Draco ille, quem formasti ad illudendum ei. 463.1.a
105.22. Mirabilia in terrâ Cham. 29.2.a
*Eod.*28. Et comederunt sacrificia mortuorum. 243.1.d
*Eod.*29. Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis. 465.2.c
*Eod.*37. Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmoniis. 188.2.c
113.3. Mare vidit, & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum, &c. 6.2.b
115.15. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. 103.1.b
134.15. Simulacra Gentium argentum & aurum: os habent, & non loquentur. neque enim est spiritus in ore ipsorum. 16.2.b
135.4. Qui facit mirabilia magna solus. 54.1.a
146.4. Et omnibus iis nomina vocat. 26.2.c
148.14. Confessio eius super cœlum, & terram. 256.2.a

PROVERBIA.

*Cap.*1.*v.*9. Iustitiam, & iudicium, & æquitatem. 217.1.b
*Eod.*32. Auersio paruulorũ interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet eos. 164.1 a
2.9. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. 217.1.b
6.12. Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur. 262.1.c
16.10. Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. 213.1.c
Eod.vlt. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. 238.2.e, 270.2.b
17.24. In facie prudentis lucet sapientia. 262.1.e
18.18. Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat. 270.1.d
23.33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. 128.2.c
30.17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. 194.2.a

ECCLESIATES.

*Cap.*5.*v.*2. Multas curas sequuntur somnia. 267.1.b
Eodem 6. Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time. 266.2.c
8.1. Sapientia hominis lucet in vultu eius. 262.1.c
*Eod.*7. Quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest modo. 256.2.d
10.14. Ignorat homo quid ante se fuerit; & quid post se futurum sit, quis poterit id indicare? 256.2.d

SAPIENTIA.

*Cap.*4.*v.*11. Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. 336.2.b
*Eod.*12. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. 170.1.b

ECCLESIASTICVS.

*Cap.*2.*v.*13. Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. 66.2.c
3.24.26.27. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius, non eris curiosus. Multos enim supplãtauit suspicio eorum, & in vanitate detinuit sensus illorum. Qui amat periculum, peribit in eo. 40.2.b
7.14. Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. 336.2.b
9.3. Ne respicias mulierem multiuolam, ne fortè incidas in laqueum illius. 168.2.b
13.31. Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. 262.1.e
19.21. Melior est homo, qui minuitur sapientiâ, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi. 465.2.a
24.5.6. Accipies quoque similam, & coques ex eâ duodecim panes, quorũ senos altrinsecus super mensam purissimã corã Domino statues. 66.2.c
31.15. Nequius oculo quid creatum est? 170.1.a
34.1. Somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur verbum: sic

& qui

& qui attendit ad visa mendacia. 266.2.c
Eod.5.Diuinatio erroris,& auguria mendacia, & somnia malefacientium,vanitas est. 250.1.d
Eod.6.Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum. 269.1.c
Eod.7.Multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis. 268.1.a
38.1.Honora medicum propter necessitatem:etenim illum creauit Altissimus. A Deo est enim omnis medela,& à rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnarum collaudabitur. Altissimus creauit de terrâ medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. 466.1.b
46.vlt.Et post hoc dormiuit, & notum fecit Regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem suam de terrâ in propheciâ. 52.1.b, 121.2.b
48.14.Et mortuum prophetauit corpus eius. 214.2.b

ISAIAS.

Cap.1.v.13.Incensum abominatio est mihi.Neomenias,& Sabbatum; & festiuitates alias non feram.Kalendas vestras & solemnitates vestras odiuit anima mea : facta sunt mihi molesta: laboraui sustinens. 189.2.c
2.20.In die illâ proiiciet homo idola argenti sui, & simulacra auri sui, quæ fecerat sibi vt adoraret,talpas & vespertiliones. 134.1.c
3.9.Agnitio vultus eorum respondit eis. 262.1.c
5.5.Auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. 189.2.c
Eod. 12.Cithara, & lyra,& tympanum, & tibia,& vinum in cōuiuiis vestris:& opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. 164.1.b
8.1.Sume tibi librum grandem. 220.1.a
Eod.11.Sicut in manu forti erudiuit me. 265.1.c
Eod.19.Nunquid non populus à Deo suo requiret pro viuis à mortuis? 243.1.d
9.6.Paruulus enim natus est nobis,&c. 60.1.b
13.21.& 22.Et habitabunt ibi struthiones,& pilosi saltabunt ibi.Et respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & Sirenes in delubris voluptatis. 134.1.e,136.1.d,137.1.d,143.2.d
28.15.Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. 45.2.c
29.7.Et erit sicut somniū visionis nocturnæ multitudo omnium Gentium. 221.1.a
34.14.Et occurrent dæmonia onocentauris,& pilosus clamabit alter ad alterum : ibi cubauit lamia,& inuenit sibi requiem. 134.1.e,143.2.d
38.1. Dispone domui tuæ, quia morieris tu,& non viues. 112.2.a
Eod.5.Vade,& dic Ezechiæ,&c. 220.1.a
40.vlt. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem,assument pennas sicut aquilæ. 96.1.d
41.23. Annunciate quæ ventura sunt,& sciemus, quia dij estis vos. 216.1.a,256.2.d
44.25.Ego sum Dominus irrita faciens signa diuinorum , & ariolos in furorem vertens,conuertens sapientes retrorsum & scientiam eorum stultam faciens. 256.2.e
47.9. Propter multitudinem maleficiorum tuorum. 3.1.d,355.2.c
Eod.10. Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te,&c. 256.2.e,355.2.c
Eod.13. Defecisti in multitudine cōsiliorum tuorum:stent,& saluent te augures cœli. ibid.
65.3.& 4. Qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres:qui habitant in sepulcris,& in delubris idolorum dormiuat. 221.1.d
Eod.17. Ecce enim ego creo cœlos nouos, &c. 60.1.b

IEREMIAS.

Cap.7.v.18.Vt faciant placentas reginæ cœli.6.2.b
8.17. Ego mittam vobis serpentes regulos,quibus non est incantatio. 71.2.c
10.2. Iuxta vias Gentium nolite discere:& à signis cœli nolite metuere. 256.2.d
Eod.20. Tabernaculum meū vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt. 162.1.d
23.13. Et in propheris Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal. 213.1.b
Eod.25.Audiui quę dixerunt prophetæ,prophetantes in nomine meo mendacium. ibid.c
Eod. 33.Si igitur interrogauerit te populus iste,vel propheta,aut sacerdos dicens : Quod est onus Domini:dices ad eos:Vos estis onus. 220.1.c
27.9. Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & diuinos,& somniatores , & augures,& maleficos. 3.1.d,250.1.d
32.35. Vt initiarent filios suos & filias suas Moloch. 188.2.c
44.17. Vt sacrificemus reginæ cœli. 6.2.b

BARVCH.

Cap.6.v.42.Mulieres autem circundatæ funibus in viis sedent,succendentes ossa oliuarū.Cūm autem aliqua ex ipsis,attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quòd ea non sit digna habita,sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit. 160.2.e

THRENI.

Cap.4.v.3.Sed & lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos. 137.1.d,155.2.c

EZECHIEL.

Cap.1.3.Et facta est super eum ibi manus Domini. 220.2.b,265.1.e
3.12.Et assumpsit me spiritus. 351.2.c
Eod.14.Spiritus quoque leuauit me , & assumpsit me. ibidem.
8.1. Et cecidit ibi super me manus Domini Dei. 220.2.b
Eod. 3. Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me spiritus inter terram & cœlum, & adduxit me in Ierusalem,in visione Dei, &c. 85.2.c,220.2.b
11.1.Et eleuauit me spiritus,&c. 220.2.e,351.2.c
20.31.Et in oblatione donorum vestrorum , cum traducitis filios vestros per ignem,&c. 248.2.b
21.21.Stetit enim rex Babylonis in biuio ; in capite duarum viarum,diuinationem quærēs,cōmiscens sagittas. interrogauit idola,exta consuluit.Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem. 213.1.c,241.2.e
27.11. Sed & Pygmæi,qui erant in turribus tuis. 77.1.e

33.22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere. 265.1.e
37.1. Facta est super me manus Domini. 265.1.e
40.1. In ipsâ hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc. 220.2.e

DANIEL.

*Cap.*1.*v.*20. Inuenit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos. 3.1.d
2.1. Vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus eius. 221.1.b
*Eod.*2. Præcepit autem Rex, vt conuocarêtur arioli, & magi, & malefici, &c. 3.1.d, 256.1.a
*Eod.*19. Tūc Danieli mysterium per visionem nocte reuelatum est. ibid.c
*Eod.*27. Mysterium, quod Rex interrogat, sapientes, Magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare Regi, sed est Deus in cœlo, reuelans mysteria, qui indicauit tibi, &c. 269.1.a
*Eod.*30. Mihi quoque non in sapientiâ, quæ est in me, plus quàm in cunctis viuentibus, sacramētum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio Regi manifesta fieret. ibid.
3.88. Benedicite Anania, Azaria, Mizaël Domino. 46.2.e
30. Eâdem horâ sermo completus est super Nabuchodonosor; & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit. 89.1.b
*Eod.*32. Iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli, quàm in, &c. 6.2.b
10.1. Reuelatum est Danieli verbum verum, intellexitque sermonem: intelligentiâ enim opus est in visione. 216.2.b
11.8. Insuper & deos eorum. 213.1.b
14.35. Et apprehendit eū Angelus Domini in vertice eius, & portauit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. 81.2.c, 85.2.c, 351.2.b

OSEAS.

*Cap.*2.*v.*6. Sepiui aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres. 164.1.b
4.12. Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei. 252.1.d
Ibidem. Spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo. 160.2.d
9.7. Scitote Israël stultum prophetam. 213.1.b
12.10. Et ego visionem multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum. 351.2.b

IOEL.

*Cap.*2.*v.*28. Effundam spiritum meum super omnē carnem, & prophetabunt filij vestri. Senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt. 221.2.b

MICHÆAS.

*Cap.*3.*v.*6. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. 213.1.c
5.11. Et auferam maleficia de manu tuâ, & diuinationes non erunt in te. 3.1.d
7.8. Cùm sedero in tenebris, Dominus lux mea est. 216.2.c

NAHVM.

*Cap.*3.*v.*4. Et habentis maleficia, quæ vēdidit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis. 3.1.D, 160.2.d

SOPHONIAS.

*Cap.*1.*v.*5. Et eos, qui adorant super tecta militiam cœli. 6.2.c
*Eod.*16. Dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas. 452.1.b

MALACHIAS.

*Cap.*3.5. Et ero testis vel maleficis. 3.1.d

II. MACHABÆORVM.

*Cap.*7.*v.*17. Tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, &c. 275.1.b
*Eod.*19. Tu autem ne existimes tibi impunè futurum quòd contra Deum pugnare tentaueris. ibid.
15.12. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus Sacerdos, *&c.* 108.1.e, 112.2.e

MATTHÆVS.

*Cap.*1.*v.*20. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei. 221.1.b
Ibidem. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. 81.2.c
*Eod.*21. Et vocabis nomen eius Iesum. 254.2.c
2.12. Et accepto responso in somnis. 221.1.b
*Eod.*14. Qui consurgens accepit puerum & matrē eius nocte, & secessit in Ægyptum. 81.2.c
4.9. Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. 45.2.d, 49.1.e
7.7. Petite, & dabitur vobis. 270.2.c
*Eod.*22. Et in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus. 43.2.a, 53.2.d
8.28. Occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sæui nimis, &c. 135.2.e
*Eod.*31. Dæmones autem rogabant: Si eiicis nos hinc mitte nos in gregem porcorum. 54.1.d, 188.1.e
*Eod.*32. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare. 81.2.c
10.1. Dedit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos. 150.1.b
*Eod.*17. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos. ibid.
11.22. Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. 6.2.b
14.26. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt. 113.1.c
17.3. Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes. 112.2.e
*Eod.*14. Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur. 178.2.b
*Eod.*20. Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. 441.2.d
18.16. Vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. 370.1.c

20.15. An

20.15. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? 170.1.a
23.5. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificăt fimbrias. 27.2.a
24.24. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna. 52.1.a

MARCVS.

*Cap.*1.*v.*25. Obmutesce, & exi de homine. 465.2.c
5.13. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia. 81.2.c
6.13. Et vngebant oleo multos ægros, & sanabant. 437.2.d
9.17. Qui vbicunque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit. 178.2.b
16.6. Qui dicit illis: Nolite expauescere. 110.2.a
*V.*1.9. Apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de quâ eiecerat septem dæmonia. 191.2.b
Eod. 18. Serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. 209.1.a

LVCAS.

*Cap.*1.*v.*11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi. 215.2.b
*Eod.*29. Et cogitabat qualis esset ista salutatio. 222.2.d
*Eod.*30. Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. 110.2.a
2.10. Et dixit illis Angelus: nolite timere. 110.2.a
4.6. Quia mihi tradita sunt: & cui volo, do illa. 172.1.b
*Eod.*35. Et increpauit illum Iesus, dicens: obmutesce, & exi ab eo. 466.2.d
8.12. Venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne salui fiant. 46.2.c
*Eod.*27. Occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis. 178.2.d
9.30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, & Elias. 112.2.c
*Eod.*39. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subitò clamat, & elidit, & dissipat eum cum spumâ, & vix discedit dilanians eum. 178.2.b
*Eod.*42. Et cùm accederet, elisit illum dæmonium, & dissipauit. 149.1.c
10.10. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. 300.1.b
*Eod.*20. Gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis. 26.2.c
11.19. Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo ejiciunt? 140.1.b
12.20. Stulte, hac nocte tollent à te animam tuam. 112.2.a
13.11. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis. 178.2.d
16.26. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est. 125.2.c
19.22. De ore tuo te iudico, serue nequam. 338.1.c
*Eod.*40. Dico vobis quia si hi tacuerint, lapides clamabunt. 6.2.b
22.53. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. 135.2.b
24.37. Conturbati verò & conterriti, existimabant se spiritum videre. 113.1.b
Eod. 39. Videte manus meas & pedes, quia ego sum; palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. 142.1.c

IOANNES.

*Cap.*1.*v.*10. Mundus eum non cognouit. 172.1.c
*Eod.*42. Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. 254.2.c
3.5. Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. 290.1.b
6. 50. Hic est panis de cœlo descendens; vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum; & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ. 274.1.a
*Eod.*57. Qui manducat meam carnĕ, & bibit meŭ sanguinem, in me manet, & ego in illo. 273.2.c
*Eod.*58. Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. ibidem.
*Eod.*59. Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. ibidem.
8.44. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius. 49.2.b, 461.2.c
8.48. Nónne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? 3.2.a
11.51. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus erat pro gente. 215.1.c
12.31. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. 172.1.c, 462.2.c
14.13. Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. 270.2.c
15.24. Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. 53.2.d
20.19. Vbi erant discipuli congregati propter metum Iudęorum. 113.1.b

ACTA APOSTOLORVM.

*Cap.*1.*v.*24. Tu Domine qui nosti corda omnium. 237.2.d
Eod. & *seqq.* Ostende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam. 270.2.a
3.6. In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. 207.1.c
*Eod.*17. Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. 296.1.b
7.38. Qui accepit verba vitæ dare nobis. 215.2.b
8.26. Et Angelus Domini locutus est ad Philippum dicens, surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit, &c. 81.2.c
*Eod.*36. Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam, & ait Eunuchus: ecce aqua, quis prohibet me baptizari? 290.1.b
*Eod.*40. Philippus autem inuentus est in Azoto. bid.
10.10. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus. 220.2.c
*Eod.*47. Tunc respondit Petrus: Nŭquid aquă quis prohibere potest, vt non baptizĕtur hi? 290.1.b

12.7.&.8.Et ecce Angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitauit eũ dicens: surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius,&c. 351.2.a
*Eod.*10.Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ vltrò aperta est eis. 86.1.d
*Eod.*15. At illi dixerunt ad eam, insanis. illa autem affirmabat sic se habere. 113.c
14.1.Et Græcorum copiosa multitudo. 219.1.c
*Eod.*22.Et cùm constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos,&c. 270.2.c
16.9.Et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans,&c. 221.1.b
*Eod.*18.Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab eâ. Et exiit eadem horâ. 207.1.e
17.22.Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos video. 1.1.c
19.19.Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros.&c. 358.1.c

AD ROMANOS.

*Cap.*1.*v.*32. Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt in facientibus. 413.1.c
3.8. Et non faciamus mala, vt veniant bona. 412.1.c
12.6. Habentes autem donationes secundùm gratiam, quæ data est nobis, differentes siue propheriam. 214.2.c
14.21.Bonum est, non manducare carnes. 164.1.a
16.20.Deus conteret Satanam sub pedibus vestris. 49.1.b

I. AD CORINTHIOS.

*Cap.*2.*v.*11. Ita & quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. 269.1.a
5.5. Iudicaui tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis. 183.2.c,191.2.b
10.11. Hæc autem omnia in figurâ contingebant illis. 298.2.d
Eod. 13. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari vltra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. 101.1.c
Eod. 21.Nolo socios vos fieri dæmoniorum. 4.91.b.145.1.c.461.2
11.27.Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini,&c. 274.1.a
12.8.9.10 Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ; alij autem sermo scientiæ, secundùm eundem spiritum; alteri fides in eodem spiritu; alij gratia sanitatum in vno spiritu; alij operatio virtutum, alij Prophetia, alij discretio spirituum. 12.2.c
Eod. 11. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus. 214.2.c
*Eod.*28. Et quosdam quidem posuit Deus Apostolos primum in Ecclesia, &c. 42.2.a
13.1.Si linguis hominum loquar,&c. ibid.
14.5. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. 214.2.b

II. AD CORINTHIOS.

*Cap.*4.*v.*4. In quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. 172.c
5.4.Eò quòd nolumus expoliari, sed superuestiri; vt absorbeatur quod mortale est, à vitâ. 109.2.a
12.2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordeçim, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum. 103.1.c,351.2.c

AD GALATAS.

*Cap.*3.*v.*1. Quis vos fascinauit non obedire veritati? 170.1.c
*Eod.*19.Quid igitur lex? Propter trãsgresiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. 215.2.b
4.10. Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis. 203.1.c
5.16.& 17.Spiritu ambulate, &c. caro enim concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. 113.1.d

AD EPHESIOS.

*Cap.*4.*v.* 25. Propter quod deponentes mendacium,&c. 336.2.b
5.18.Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. 164.1.a
Eod. 26. Mundans lauacro aquæ in verbo vitæ. 290.1.b
6.12.Aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. 335.2.b, 149.1.d,172.1.c
*Eod.*16.In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. 330.2.b

AD PHILIPPENSES.

3.19. Quorum finis interitus; quorum Deus venter est. 172.1.c

AD COLOSSENSES.

*Cap.*2.*v.*8. Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi. 256.2.d
3.17.Omne, quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite. 207.2.b

I. AD THESSALONIC.

*Cap.*4.*v.*13. Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. 125.2.c
6.8.Induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis. 430.2.b

II. AD THESSALONIC.

*Cap.*2.*v.* 10. Et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. 192.1.c

I. AD TIMOTHEVM.

*Cap.*1.*v.*ul. Quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. 183.c,192.1.e
4.1. Attendentes spiritibus erroris, & do-

ctrinis dæmoniorum. 465.2.c

II. AD TIMOTHEVM.

Cap.4.v.14.Reddet illi Dominus secundùm opera eius. 275.1.c

AD TITVM.

Cap.1.v.12.Dixit quidam ex illis,proprius ipsorum propheta:Cretenses semper mendaces.214.2.b
3.10.Hæreticum post vnam, & secundam correptionem deuita,sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. 348.2.c

AD HEBRÆOS.

Cap.2.v.5.Non subiecit Deus Angelis orbem terræ futurum. 60.1.b
11.34.Extinxerunt impetum ignis. 61.2.b, 92.1.d,

I. PETRI.

Cap.3.v.19.In quo,& his,qui in carcere erant,spiritibus veniens prædicauit. 113.1.c
4.6.Vt iudicentur quidem secundùm homines in carne,viuant autem secundum Deum in spiritu. 113.1.c

II. PETRI.

Cap.1.v.10.Habemus propheticum sermonem,cui bene facitis attendentes,quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. 216.2.c
Eod.20.Hoc primum intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. 214.2.c
2.4.Sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos. 152.2.c
3.4.Ex quo enim Patres dormierunt. 125.2.c

I. IOANNIS.

Cap. 3. v. 8. In hoc apparuit Filius Dei,vt dissoluat opera diaboli. 462.2.c

IACOBI EPIST.

Cap.3.v.17.Vt sit pudica,modesta,suasibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ,& fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. 229 1.c
5.14.Vngentes eum oleo in nomine Domini. 457 2.d

IVDAS.

Cap.vnicum.v.6.Angelos verò,qui non seruauerũt suum principatum,sed dereliquerunt suum domiciliũ,in iudicium magni diei,vinculis æternis sub caligine reseruauit. 152 2.c

APOCALYPSIS.

Cap.1.v.1.Mittens per Angelum seruo suo Ioanni 215.2.b
2.24.Non mittam super vos aliud pondus. 220 1.c
6.10.Vsquequò Domine non iudicas & non vindicas sanguinem nostram de his, qui habitant in terrâ? 275.1.c
7.1.Post hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ,&c. 63 2.b
9.11.Et habebant super se regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon,Latinè habens nomen Exterminans. 134.1.c
Eod.15.Et soluti sunt quatuor Angeli. 152.2.a
12.4.Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli. 258.1.b
13.4.Et adorauerunt bestiam,dicentes: Quis similis bestiæ: & quis poterit pugnare cum eâ? 143. 2.d.
Eod.16.Et faciet omnes pusillos,& magnos,& diuites,& pauperes,liberos,& seruos habere characterem in dexterâ manu suâ, aut in frontibus suis. 47.c
Eod.vlt. Numerus enim hominis est: & numerus eius sexcenti sexaginta sex. 254.1.d
20.2.& 3. & apprehendit draconem, serpentem antiquum;qui est diabolus,& satanas,& ligauit eum per annos mille: & misit eum in abyssum. 152 2.a.188.1.d.
21.8. Et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne&sulphure. 336.2.b

LOCA IVRIS CIVILIS.

L. Absentem.ff.de pœn. 367.2.C,388.2.a.
l. actor.C.de probat. 306.2.c
l.accusationis,d.C.de accus. 359.2.b,3672.6.
l.antiqui, ff.si pars hered.pet. 142.1.a
l.artem,C.de malef.& mathem. 257.1.a
l.aut facta, ff. de pœn. 392.2.a
l. cæteræ,ff.fam.ercisc. 358.1.c
l.cruenta. C.de gladiator. 277.2.c
l.cùm aliter,ff.ad Senatusc.Silan. 354.2.d, 384.2.d.
l.Cum cognitionaliter 3. C. de quæst. 385.2.a
l. culpa, 8.C.de malef.& Mathemat. 443.1.b
l.Decurionem,C.de pœn. 390.2.c
l.Decuriones.C.de quæst. 389.2.a
l.defensionis facultas, C.de iure fisci. 393. 1.a
l. de minore ff.de quæst.375.1.a,389.2.a,390.1.d
l.desertorem, ff.de re milit. 342.1.b,393.1.a
l.edictum,ff de quæst. 389.1.c,& 2,b
l. eiusdem §.adiectio,ff.ad leg.Corn. de sicar.158. 2.d,183.1.a,164.2.d
l. eorum, l.de malef.& Mathem.207.2.C.210.1. & 2.a,293.2.b,360.2 a 361.1.b.2 c
l. eos, apud quos.ff.de receptat. 315.1.a,b
l. & ii, C.de malef.& Mathem. 341.2.c, 360.1.c, 389.2.a
l.etsi excepta. C de hæret. 342.1.b
l. ex Senatusconsulto, ad legem Cornel. de sicar. 112.1.a
l.famosi, ff.ad leg.Iul.Maiest. 367.1.c
l.fideicommissa,ff.de legat.iij. 391.2.d
l.Fugitiuus,ff.de verb.signif. 354.2.d
l.Hadrianus,ff.de custod.reor. 359.2.b
l.hodie. ff.de pœn. 303.1.a
l.infiniti, § cum eo,ff. de furt. 128.2.b
l.in tantum; de rer. diuis. 112.1 a
l.item apud Labeonem, §.si quis astrologus, ff.de iniur. 259.2 d
l.iubemus,C.de priu carcer. 314.2.c
l. iurisgentium,ff.de pact. 45.2.d

l.Labeo scribit,ff.de pact. 45.2.d
l.lege Cornelia,§.cùm quidam, ff. ad leg.Corn.de sicar. 128.2.a
l.lege Pompeiâ,ad leg.Pomp.de parricid. 354. 2.d
l.libellorum,ff.de accus. 303.2.e,379. 2.e
l.maritus,ff.de quæst. 369.2.b
l.Mathematicos,C.de Episc.aud. 257.1.a, 358.1.c
l.meminimus,C.quando & quib.quarta pars. 270.1.a
l.milites,C.de quæst. 385.2.a,389. 1.e
l.multi,C.de malef.& Mathem. 45.2.b, 63.2.c,112.1.a,341.2.c,361.2.a,362.1.a,379. 2.a
l.nec Magistratibus, 32.de iniur. 300.2.d
l. neminem,fin.C.de cust.reor. 306.2.e
l.nemo aruspicem,C.de malef. & Mathem. 163. 1.b,259.2.d,343.1.b,341.2.c
l.nemo in posterum,C.de thesaur. 259.2.d
l.nemo,C.de Episc.aud. 336.1.a
l.nemo venerandi,C.de pagan. 342.1.a
l.neque,ff.de legib. 369.1.a
l.nihil,C.de quæst. 390.1.d
l. non distinguemus, ff. de recept.qui arbit. 386. 1.e
l.non omnes,ff.de re milit. 375.2.b,388. 1.a
l.nullum,fin.C.de relig.& sumpt.fun. 271.1.b
l.nullus aruspex, 3.C. de malef. & Mathemat. 343.1.b,341.2.c,160.2.a
l.nullus,C.de exhib.reis. 375.2.b
l.nullus, C. ad leg.Iul. Maiest. 389.2.a,390. 2.e
l.ob carmen,ff.de testib. 385.2.a
l.ordo,8.ff.de pub.iud. 303.2.b
l.ostentum,ff.de verb.oblig. 112.1.a
l.per omnes, C.de defens.ciuit. 393.2.c
l.pessimum,ff.de receptat. 315.1.a
l.plus est,1.C.de malef.& mathem. 344.1.c
l.præses,§.medicos,ff.de var.& extraordin.cognit. 210.2.a
l.proditores,ff.de re milit. 389.2.a
l.prouinciarum,C.de fer. 336.1.a
l.quæstiones,1.C.vbi de criminib. agi oport. 306. 1.b
l.quæstionis,pen.ff.de quæst. 300.2.d,389.2.b, 390.1.d,392.2.e
l.quicunque,fin.C.de malef. 307.1.d,360. 1.E,367.1.c
l.qui iurasse,ff.de iureiur. 384. 2.d
l.qui post,C.de legat. 270.1.a
l.qui sententiam,16.C.de pœn. 303.2.b, 306.2.e,359.2.c
l.quisquis,C.ad leg. Iul.maiest. 342.1.b.354. 2.d,264.2.d
l.qui testatur,ff.de his, quæ in testam. delen. 376.2.a
l.quod in conuiuio,ff.de aleat. 271.1.b
l.repeti,ff.de quæst. 359.2.b,367. 1.d,391.1.e
l.respiciendum,ff.de pœn. 303.1.a,388. 2.a
l.sacculariј,ff.de extraord.crim. 128.2.a
l.sciant cuncti,C de probat. 369.1.d
l.sed cùm ambo,ff.de iudic. 270.1.a
l.semper in stipulatione,ff.de reg.iur. 368. 2.e
l.si de interpretatione,ff.de pœn. 391. 1.c
l.si non defendantur,ff.de pœn. 393.2.e
l.si præses,ff.de pœn. 391.1.e
l.si quando,C.de testib. 318.2.a
l.si quis alicui, C.ad leg. Iul.Maiest. 389. 2.a
l.si quis aliquid, ff de pœn. 158.2.d,342. 1.b
l.si quis Decurio,C.de fals. 389.2.a
l.si quis in graui,ff ad Senatusc.Sill. 319.1.a,387. 1.b
l.si quis lege,C.de apostat. 359.1.c
l.si quis non dicam rapere, C.de Episcop. & cleric. 354.2.d
l.si quis ordinariâ, C. si quâcunque præditus potestate. 354.2.d
l si vicinis,C.de nupt. 315.1.b
l.sollicitatores,de extraord. crim. 354.2.d
l sunt quædam,ff.de extraord crim. 379.2.b
l. tria onera, ff. de excus. tut. 391. 2.d
l.vbi.C.de fals. 389.2.b
l.videamus,ff.de in litem iurando. 384.2.d
l.vnius,ff.de quæst. 391.1.e,2.b,& 393. 1.a
l.Verùm,ff.ad leg.Pomp.de parric. 354.2.d
§.alia,Instit.de publ.iud. 354.2.d
§.fin.Instit.de locat. 112.1.a
§.oportet,Auth.de iudic. 302.1.a

LOCA IVRIS CANONICI.

C. Accusatus,de hæret.in 6.305,2.e,314.2.c, 338.2.c,339.1.a,388.1.c
c.ad abolendam de hæret. 176.2.e
c ad audientiam.de homic. 403.1.e
c.admoneant,26.q.7. 202.1.b,210.2.a,342. 2.d,345.1.d,412.1.d
c.aliquanti,26.q.5. 250.1.e,252.2.e,342.2.a
c.ad audientiam,de homicid. 367.2.c
c.auditum,2.q.4. 273.1.a
c.auguri is.26.q.5. 250.1.e
c.consuluisti,2.q.5. 85.1.d,283.2.c,284.1.d, 294.1.b,2.e,297.2.e,298.1.d,2.a
c.contra idolorum,26.q.5. 342.2.a
c.cui conceditur, de reg.iur.in 6. 403.2.
c.cùm Bertoldus,de hæret.in 6. 306.1.b
c.cùm monasterium,de confess. 359.d.b,367. 1.c
c.cùm non ab homine de iudic. 343.2.d
c.cùm oporteat,de accusat. 315.1.b
c de benedicto,32.q.1. 342.2.d
c.de causis,de offic.deleg. 303.1.a
c.de cætero,de homic. 403.1.e
c.desponsatus,27.q.2. 347.1.a
c.de Syracusanæ,13.dist.28. 347.1.a
c.Diaconi,8.dist.28. 347.1.a
c.dilecti,de purgat.canon. 274.2.c
c.dilecti filij,de vulg.purg. 284.1.a,294.1.b 298.1.b
c.disciplina,23.q.5. 303.1.a
c.Ecclesia,fin.de sorti leg. 270.1.b
c.Episcopi,26.q.5. 359.2.a
c error,84.dist. 314.2.c

c.erubescant,32.q.5. 394.2.a
c.excommunicamus,de hæret. 176.2.e,315.1.a
c.ex parte,de sepult. 359.1.d
c.ex tuarum,de purg.canon. 287.1.c.294.1.b,298.1.b,2.a,300.2.d
c.ex tuarum,2.de sortileg.210.1.c,255.1.a, 257.1.a, 259.2.d,342.2.b,412.1.d
c.fœlicis, §. per hoc,de pœn.in 6. 304.2.d
c.forus, de verborum signific. 303.2.e,383.2.a
c.Henricus presbyter, de cleric.pugnant.in duello. 277.2.e
c.igitur,26.q.1. 257.1.a
c.illud,26.q.2.45.2.b,210.1,c,2.a, 25.1.e,257.1.a, 305.2.e
c.illos,26.q.d. 257.1.a
c.infamis,6.q.1. 342.2.a
c.in fidei fauorem,de hæret.in 6. 310.2.b, 318.1.e,367.1.c,388.1.c,389.2.a
c.infidelis,28.q.1. 315.1.b
c.in libro namque,2.q.4. 283.2.d
c. in literis,de rapt. & incend. 402.2.c
c.in nostra est,de test. 385.2.a
c.in præsentiâ,de probat. 378.1.d
c.in Sabbato.de consecr.d.4. 448.2.c
c.intimauit, de testib. 318.2.c
c.laudabilem,de frigid.& malef. 184.2.c
c.legi:23.q.8. 315.1.b
c.licet,23.q.5. 303.1.a
c.literas,de præsumpt. 367.1.c
c.mandastis,2.q.4. 273.1 a
c.Mennam,2.q.5. 283.2.c,d,284.1.d, 287.1.b,294.1.b,298.1.a,b,2.a
c.mulierem,33.q.5. 483.2.a
c.namque,23.q.5. 303.1.a
c.nec mirum,4.q.5. 28.1.c,63.2.c
c.nec quenquam,de consecr.d.4. 448.2.c
c.nemini,15.q.3. 367.1.c
c.non exemplo,26.q.2. 270.1.c,e
c.non liceat,26.q.5.202.1.b,204.2.c,257.1.a, 343.1.b
c.non licet,26.q.7. 204.1.d
c.non obserueris,26.q.7. 202.1.b; 204.1.c,& 2.c,210.2.A,266.1.e,412.1.d.
c.non oportet,4.q.5. 28.1.c
c.non statim,26.q.2. 270.1.c,e
c.nouimus,de verb.sign. 345.2.b
c.omnibus,2.q.4. 273.1.a
c.omnis,de pœnit.& remiss. 400.2.d
c.per hoc,§.1.de hæret.in 6. 306.1.b
c.placuit,23.q.5. 358.2.e
c.præsidentes,de hæret.in 6. 306,1.b
c.presbyter. 2.q.4. 273.1.a
c.presbyteros,32.dist.50. 347.1.a
c.presbyterum,de homic. 403.1.e
c.prodiens,de crim.fals. 392.c
c.pro dilectione,de consecrat.d.2. 342.d.a
c.quæsitum,13.q.2. 358.2.b
c. qualiter & quando,de accus. 311.2.d,345.2.c,393.1.a,342.2.
c.quàm graui,de crim.fals. 392.1.e
c.qui aliorum.24.q.3. 314.2.e
c.qui consentit,11.q.3. 314.2.e
c.quicunque,26.q.5. 742.2.d
c.qui diuinationes,26.q.5. 28.1.c.343.1.b, 347.1.a
c.quis existimaret,16.q.7. 205.1.a
c.qui sine Saluatore,26.q.2. 210.1.c,412.1.d
c.quisquis,2.q.8. 342.2.a,d
c.quoniam frequenter,vt lit.non contest. 318.1.c
c.quoties,2.q.4. 273.1.a
c.Regum,23.q.5. 303.1.a
c.requisisti,33.q.1. 186.1.c
c.Sacerdos,de pœn. 474.1.d.
c.sanè quisquis,15.q.3. 359.2.b
c.sciant,2.q.8. 369.1.d
c.sed & illud,26.q.2. 250.1.e,257.1.a
c.sententiam sanguinis, ne clerici, vel monachi secul.negot.se immisc. 287.1.d,294.1.b,298.1.b,300.2.d,343.1.e
c.si aduersùs,de hæret. 315.1.a
c.sicut,de simon. 394.2.a
c.si diligenti,de foro compet. 306.1.b
c.significasti,2.de homicid. 367.2.c
c.significasti,de adulter. 400.2.a
c.si legitimi,2.q.4. 273.1.a
c.si per sortiarias,33.q.1. 4.1.b,184.2.d 186.1.c,416 1.b,441.d.c
c.si quæ de rebus,12.q.2. 347.1.a
c.si qui Episcopi,6.dist.92. 347.1.a
c.si quis ariolos,26.q.5. 343.1.b
c.si quis Calendas,26.q.7. 204.1.d
c.si quis clericus,26.q.5. 250.1.e,252.d.e
c.si quis episcopus,26.q.5. 250.1.e,255.1.a, 342.2.a,c,345.1.d
c.si quis presbyter,2.q.4. 273.1.a
c.sortes,26.q.5. 255.2.a,295.2.a
c.sortilegi,26.q.1. 345.1.d
c.summoperè,11.q.3. 296.2.e
c.super causa,2.q.4. 273.1.a
c.super eo,de hæret.in 6. 358.2.b
c.tribus,de consecr.d.2. 274.2.c
c.tuæ,de pœn. 345.2.a.345.2.a,409.2.e,512.1.c
c.vera iustitia,23.q.5. 303.1.a
c.vt commisi,de hæret.in 6. 306.1.b
c. vt inquisitionis, de hæret. in 6. 462.2.d
c. vt officium, §. denique, de hæret. in 6. 306.1.b
clem.dudum,de sepult. 404.1.d
extrau.inter cunctas,de priuil. ibid.

HIC AVCTORES OMNES PROBATÆ VEL IMPROBATÆ FIDEI, THEOLOGI, IVRISCONSVLTI,

MEDICI, PHILOSOPHI, PHYSIOLOGI, HISTORICI, aliarúmq; scientiarum atque artium Professores, qui huic Operi suam quoquomodò opellam subministrarunt, serie Alphabeticâ recensentur.

A

ABbas.
Abbas Spanheimensis.
Abbas Vrspengensis.
Abdias Babylonicus.
Abenezra.
Abenzoar.
de Abono.
Abraham Esræ F.
Abulensis.
Accursius.
Adamus Chronographus.
Ado Viennensis.
Aegineta.
Aelianus.
Aemilianus.
Aemylius.
Aeneas Syluius.
Aerodius.
Aeschines orator.
Aeschylus.
Aëtius.
de Afflictis.
Agathias.
Agricola.
Agrippa.
Ahias.
Aimericus.
Aimoinus Monachus.
Alanus.
Albanus.
Albericus.
Albertus magnus.
Albertus de Rosate.
Albumezar.
Alchindus.
Alciatus.
Alcimus Auitus.
Alcocerius.
Alexander.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Neapolitanus.
Algazer.
Aloysius Cadamustus.
Altusius.
Aluares.
Aluernus.
Amatus Lusitanus.
Ambrosius.
Ammianus Marcellinus.
Ananias.
Anastasius Bibliothecarius.
Anastasius Nicenus.
Anastasius Sinaita.
Ancharanus.
Andernacus.
Andreas Cataneus.
Andreas Laurentius.
Angela de Fulgino.
Angelomus.
Angelus.
Angelus de Aretio.
Angelus de Clauasio.
Angles.
Anicius Seuerinus.
Annales Boiorum.
Ansbertus.
B. Anselmus.
Anselmus Parmensis.
Antoninus.
Antonius Mirandulanus.
Antonius Senensis.
Aphrodysæus.
Aphthonius.
de Apoldia.
Appianus Alexandrinus.
Apollodorus.
Apollonius Rhodius.
Apollonius Thyanæus.
Apomazar.
Aponensis.
Apuleius.
Aquila.
Aragonius.
Archidiaconus.
Archangelus Mercenarius.
Ardoinus.
Arethas Cappadox.
Aretinus.
Arecius.
Areualus.
Arfoncinus.
Arias Montanus.
Aristarchus.
Aristænetus.
Aristophanes.
Aristoteles.
de Arles.
Arlunus.
Armilla.
Arnaldus Albertus.

Arnobius.
Arnoldus Villanouanus.
Arnonus.
Artemidorus.
Ascanius Centorius.
Athanasius.
Athenæus.
Athenagoras.
Auerroës.
Aufrerius.
Augustinus.
Auicema.
Aurelianus.
Ausonius.
Aymon.
Azo.

B

Baconus.
Baiardus.
Balæus.
Balduinus.
Baldus.
Balsamon.
Banairolus.
Bannes.
Baptista à Portà.
Barbatius.
Bardesanes.
Baronius.
Bartholomæus Raymundi.
Bartolus.
Basilius.
Basinus.
Bassolus.
Battiades.
Bebenburgius.
Becanus.
Beccius.
Beda.
Beetzius Carmelita.
Bellamera.
Bellarminus.
Bellefo estus.
Belliolanus.
Bellonus.
Bencius.
Benedictus.
Beniuenius.
Ben Natan.
Benno.
Berberius.
Bernardinus.
Bernardus.
Bernardus Comensis.
Bernardus Luxemburgicus.
Berosus.
Berous.
Bertachinus.
Bertramus.
Benterus.
Beza.
Bielski.
Biermannus.
Binsfeldius.
Biringuccius.
Bizarus.
Blancus.
Blasius Melanesius.
Blondus.
Blasius.
Bocatius.
Bodinus.
Boërius.
Boëtius.
Boëthus.
Bokelius.
Bologninus.
Bonacossius.
Bonardus.
Bonauentura.
Bonfinius.
Bononienses.
Borcholt.
Borromæus.
Bosius.
Bossius.
Bouchiarius.
Boyck.
Brachescus.
Bredenbachius.
Breslayus.
Briansonus.
Briardus.
Brissonius.
Brochardus.
Brodæus.
Brunor. à Sele.
Brunus.
Bucananus.
Buccaferreus.
Bucoldianus.
Budæus.
Iul. Cæs. Bulengerus.
Bungey.
Burchardus.
Bursatus.
Bustamantius.
de Butrio.
uzæus.

C

Caccialupus.
Capola.
Cæsalpinus.
Cæsar.
Cæsarius.
Caietanus.
Calcagninus.
Calchidius.
Calchondylas.
Callimachus.
Callisthenes.
Calpurnius.
Caluinus.
Cambdenus.
Camerarius.
Campegius.
Campestres.
Campianus.
de Canario.
Canisius.
Cantipratensis.
Capella Tolos.
Capitolinus.
Capitularium Caroli Magni.

Capreolus.
Capricius.
Cardanus.
Cardinalis.
Carlerius.
Carolina constitutio.
Carranza.
Carrerius.
Cartarius.
Casonus.
Cassianus.
Cassiodorus.
Castanneda.
Castrius.
Catharinus.
Cato.
Catullus.
Cedrenus.
Celsus.
Cephalus.
Cermisonus.
Chaldæus Paraphrastes.
Chappeauuille.
Charon.
Charondas.
Chassaneus.
Cheremon.
Chieza.
Chopinus.
Chrysostomus.
de Chusa.
Chytræus.
Cicchus Esculanus.
Cicero.
Ciruelus.
Cittadinus.
Clarus.
Claudianus.
Claudius Prior.
Clauerius.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Climachus.
Cochlæus.
Cœlius Aurelianus.
Cognetus.
Colenucius.
Columella.
Columna.
Cominæus.

Concilia.
- Agathense.
- Ancyranum.
- Antisiodorense.
- Aquileiense.
- Augustanum.
- Bracharense
- Cabilonense.
- Carthaginense.
- Coloniense.
- Constantiense.
- Constantinopolitanum.
- Elberitanum.
- Ilerdense.
- Laodicenum.
- Lateranense.
- Mediolanense.
- Moguntinum.
- Nannetense.
- Nicænum.
- Remense.
- Romanum.
- Senonense.
- Toletanum.
- Triburiense
- Tridentinum.
- Turonense.

Conciliator differentiarum.
Condronchus.
Conimbricenses.
Conradus.
Constantinus.
Constantinus Presbyter.
Contarenus.
Cornæus.
Corpus Iuris ciuilis & canonici.
Corrasius.
Corrozetus.
à Costâ.
Cotta.
Couarruuias.
Crauetta.
Crespetus.
Crinitus.
Cromerus.
Ctesias.
Cujacius.
Cumenus.
Curæus.
Curopalates.
Q. Curtius.
Cusanus.
Cuspinianus.
Cynus.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Cyrillus Monachus.

D

Damascenus.
Damasus.
Damhouderus.
Danæus.
Decianus.
Decius.
Delgadus.
Demosthenes.
Diaz.
Didymus.
Dinothus.
Diodorus Siculus.
Diogenianus.
Dion Cassius.
Dion Sophista.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Athenensis.
Dionysius Carthusianus.
Dionysius Cato.
Dionysius Corinthius.
Dionysius Halycarnassæus.
Dioscorides.
Dodechinus.
Dodonæus.
Donatus.
Duarenus.
Dubrauius.

Duditius

Dudítius.
Duennas.
Dulcis.
Durandus.
Duris.
Dynus.

E

Eckius.
Egnatius.
Eisingrinius.
Eleazarus.
Ennius.
Ephrem.
Epicharmus.
Epiphanius.
Erasmus.
Erastus.
Espencæus.
Euagrius.
Eucherius.
Eugubinus.
Eumolpus.
Eunapius.
Euodius.
Euonymus.
Euripides.
Eusebius.
Eustathius.
Euthymius.
Eutychianus.
Euuichius.

F

Fabianus.
Fallopius.
Fanianus.
Farinacius.
Fauorinus.
Fazellus.
Felicianus.
Felinus.
Ferdinando del Castillo.
Fernellus.
Ferrarius.
Ferrerius.
Ferretus.
Ferronius.
Ferus.
Festus Pompeius.
Feuardentius.
Fichardus.
Ficinus.
Fincelinus.
Florimundus de Remundis.
Folbertus.
Fontanus.
Forcatulus.
Forliuius.
Fracastorius.
Franciscus Arias.
Franciscus Georgius.
Franciscus Picus Mirandulanus.
Franciscus de Puteo.
Friburgenses.
Froissardus.
Fulbertus Carnutensis.
Fulginas.
Fulgosus.
Fumus.

G

Gabrielius.
Gaillardus.
Galenus.
Gandinus.
Garbus.
Garibay.
Garembertus.
Garzonus.
Gazæus.
Gazonus.
Geber Arabs.
Gellius.
Gemma.
Gennadius.
Georgius Venetus.
Gerson.
Giarcharus.
Giegorgieuizius.
Gigas.
Giraldus Cambrensis.
Glycas.
Godelmannus.
Godofredus.
Gomara.
Gometius à Miedis.
Gomezius.
Gondissaluus.
Graffius.
Grammaticus.
Gratarolus.
Gratianus.
Gratus.
Gregoras.
Gregorius Cæsariensis presbyter.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyssenus.
Gregorius Thaumaturgus.
Gregorius Turonensis.
Gretzerus.
Greuinus.
Grillandus.
Grucerus.
Gruterus.
Guaguinus.
Gueuara.
Guibertus.
Guido.
Guido Carmelita.
Guido Papæ.
Guilhelmus Constantinus.
Guilhelmus de monte lauduno.
Guilhelmus Neubrigensis.
Guilhelmus Parisiensis.
Gundizaluus Ferdinandus de Cordubâ.
Gunzalus Mendezius.
Guicciardinus.

H

Hadrianus.
Hagen, aliàs, de Indagine.
Haitonus.

Halensis.
Halliacensis Cardinalis.
Harmenopulus.
Hauportius.
Hegesippus.
Helenus Syracusius.
Helias.
Helinandus.
Heliodorus.
Helmoldus.
Henricus Cornelius.
Henricus de Firmariâ.
Henricus de Hassiâ.
Henricus Theutonicus.
Henriquez.
Heraclides.
Heraldus.
Herculanus.
Herodotus.
Hesiodus.
Hesselius.
Hesychius.
Higynus.
Hilarius.
Hildegardus.
Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus.
Hippocrates.
Hippolytus martyr.
Hippolytus de Marsiliis.
B. Hieronymus.
Hieronymus Emserus.
Hieronymus de Ferrariâ.
Hieronymus Laurentius.
Mollenus.
Homerus.
Honorius Augustodunensis.
Horatius.
Hornanus.
Horozadus.
Horozaus.
Hosius Cardinalis.
Hostiensis.
Hotomanus.
Hubertinus.
Huchaldus Elnonensis.
Hugo Ætherianus.
Hugo Cardinalis.
Hugo Floriacensis.
Hugo Victorinus.

I

R. Iacob. Cohen.
Iacobus à S. Georgio.
Iamblichus.
Iansenius.
Ianus *Lacinius Minorita.*
Iaquerius.
Iarrius.
Iason.
B. Ignatius.
Ignatius Loyola.
Ignatius monachus.
Igneus.
Imola.
Io. de Indagine.
Ingolstadienses.
Innocentius.
Ioachimus à Beust.
Ioannes Andræas.
Ioannes Baptista *Neapolitanus.*
Ioannes *Diaconus.*
B. Ioannes *Hierosolymitanus Patriarcha.*
Ioannes *Leo.*
Ioannes *Magnus.*
Ioannes *Maria* Compostellanus.
Ioannes *Monachus.*
Ioannes *à Roias.*
Ioannes *de Rupescissâ.*
Iornandes.
Ioseph. Carnitof.
Ioseph Castiliensis.
Ioseph filius Carnicol.
Iosephus.
Iosephus *Ludouicus.*
Iosephus Stephanut.
Iouius.
Irenæus.
R. Isaac.
Isernias.
Isidorus.
Iulianus Chaldæus Philosophus.
Iulianus Toletanus.
Iulius Firmicus.
Iulius *Obsequens.*
Iunius.
Iustinus historicus.
Iustinus *Martyr.*
Iuuenalis.
Izacius.

K

Kemnitius.
Kempensis.
Kempius Dockumensis.
Kimchi.
Kirhouius.
Krantzius.

L

Lacinius.
Lactantius.
Laërtius.
Lambertus Scaffnaburgensis.
Lambinus.
Lampridius.
Lancellotus.
Lanfrancus.
Langius.
Lauatherus.
Laurentius Iustinianus.
Laurentius Valla.
Ledesma.
Leges Frisonum.
Leges Longobardorum.
Leges Salicæ.
Leges XII. Tabularum.
Leloyherius.
Lemnius.
B. Leo.
Leo *Augustus.*
Leo *Baptistus* Albertus.
Lessius.
Libanius.
Liberalis.
Liberatus.

Lichtenbergius.
Licinius Ruff.
Lindanus.
Lipomanes.
Lipsius.
Lisiardus.
T. Liuius.
Lobelius.
Lombardus.
Longinus.
Lucanus.
Lucas Gauricus.
Lucianus.
Lucilius.
Lucretius.
Luithprandus.
Lutherus.
Lycetus.
Lycophron.
Lycosthenes.
Lyranus.
Lyrinensis.

M

Macaus.
B. Macarius.
Macrobius.
Maffeius.
Magister.
Magius.
Maior.
Maldonatus.
Maluetius.
Manasses.
Manilius.
Mantua Benauid.
Mantuanus.
Marbachius.
Marbodeus.
B. Marcellinus.
Marcellinus Comes.
Marcellus Empyricus.
Marcus Venetus.
Mariana.
Marianus Scotus.
Marineus Siculus.
Marsilius.
Marsilius Cagnatus.
Marsilius Theologus.
Martianus Capella.
Martinus Ignatius.
Martinus Martini.
Martinus Polonus.
Marullus.
Mascardus.
Massaus.
Massonus.
Matthaus.
Matthiolus.
Maxia.
Maximinus.
Maximus Taurinensis.
Maximus Tyrius.
Mederus
Medina.
Meierus.
Melancthon.
Ioa. Meletius.
Mexander.
Menchaca.
Mendoza.
Mengus.
Menochius.
Mercurialis.
Merenda.
Messia.
Mesue.
Metaphrastes.
Mexia.
Michaëlius.
Michaël Montanus.
Miequellus.
Micrologus.
Milichius.
Minutius.
Mizaldus Monlucianus.
Mocenicus.
Molina.
Molinaus.
Molinetus Valencenensis.
Mollerus.
Moncada.
Monstreletus.
Montanus.
Monticella.
Morigia.
Moronus.
Moses Maymon.
Munsterus.
Musculus.
Mutius.
Mynsingerus.
Myrtilus.

N

Naclantus.
Nangiacus.
Natalis Comes.
Natta.
Nauarrus.
Nauclerus.
Nauseæ.
Nellus.
Nemesianus.
Nepos.
Nicander.
Nicephorus.
Nicetas.
Nicolaus Leonicenus.
Niderius.
B. Nilus.
Niphus.
Nogerus Episcopus.
Nonnius Marcellus.

O

Ockamus.
Octauianus.
Odofredus.
Oecolampadius.
Oecumenius.
Olaus Magnus.
Oldendorpius.
Oldradus.
Oleaster.

Oliuarius.
Olympiodorus.
Ondedus.
Onkelus.
Obuphrius.
Oppianus.
Optatus Mileuitanus.
Oranus.
de Orbeliis.
Origenes.
Orozcus.
Orpheus.
Osascus.
Osbertus.
Osorius.
Ouidius.

P

Pachimerius.
Pacianus.
Pagninus.
Palaçias.
Palingenius.
Palladius.
Paludanus.
Pamelius.
Panhormita.
Panormitanus.
Paracelsus.
Paradinus.
Paræus.
Papinius Manto.
Paponius.
Paris de Puteo.
Parisiensis Facultas.
Parrhasius.
Patauini.
Patauinus.
Paterculus.
Patritius.
Paulinus.
Paulus Diaconus.
Paulus, Iurisconsultus.
Pausanias.
Peguerus.
Peltanus.
Penna, siue Pegna.
Peregrinus.
Pererius.
Peres de Portillo.
Pernumia.
Rob. Perscrutator.
Personalis.
Perusinus.
Petrarcha.
Petronius Albiter.
Petrus Albinus.
Petrus de Arcâ.
Petrus Blesensis.
Petrus de Bonauenturâ.
Petrus Bonus.
Petrus Cluniacensis.
Petrus Damiani.
Petrus Faber.
Petrus Gerardus.
Petrus Gregorius.
Petrus Leonius.
Petrus Martyr.
Petrus de Palude.
Petrus de Tarentasiâ.
Peucerus.
Pherecydes.
Philastrius.
Philiarcus.
Philippus presbyter.
Philo Iudæus.
Philiponus.
Philostratus.
Phlegon.
Photius.
Picatrix Hispanus.
Pictorius.
Picus Mirandulanus.
Pierius.
Pietas.
Pindarus.
Pineda.
Pithœus.
Io. Plateanus.
Plateau Tornacensis.
Platina.
Plato.
Plautus.
Plaza.
Pletho.
Plinius.
Plotinus.
Plotus.
Plutarchus.
Polemon Atheniensis.
Politianus.
Pollux.
Polyænus.
Polybius.
Polychronius.
Polydorus Virgilius.
Pomerius.
Pomponatius.
Pomponius Lætus.
Pomponius Mela.
Poncetus.
Pontanus.
Ponzinibius.
Porphyrius.
Portius.
Præpositus.
Prieras.
Primasius.
Primodaius.
Prochorus.
Proclus.
Procopius.
Propertius.
B. Prosper.
Prudentius.
Psellus.
Ptolomæus.

Q

Quinquarboreus.
Quintilianus.

R

Rabanus.
Rabbenus Haccados.
Rabus.
Radeuicus.
Radulphus.
Ranardus.
Rambam.
Ranconetus.

Ranulphus.
Rasis.
Raymundus Lullus.
Raynerus.
Recanath.
Remigius.
Renatus des Fons.
Reynardus.
Rhegino.
Rhenanus.
Rhodiginus.
Ribadeneyra.
Ribera.
Richardus.
Richardus de Mediâ-villâ.
Richeaumæus.
Rickelius Carthusianus.
Rickhius.
Rimnaldus.
Riplay.
Ritius.
Riuius.
Mart. de Roâ.
Robertus.
Rolandus à Valle.
Romanus.
Ronssæus.
Rosarius.
Rosella.
Rubeus.
Ruffinus.
Ruinus.
Ruizius.
Rupertus.

S

Saa.
Sabellicus.
Sabinus.
Sahadias.
Salicetus.
Salisceriensis.
Salonius.
Saluator.
Sancius.
Sanctisiorius.
Sanderus.
Sarmenta.
Sasbautius.
Sauonarola.
Saxo Danus.
Saxo Grammaticus.
Saya.
Scaliger vterque.
Scardeonius.
Schentz.
Schola Parisiensis.
Scotus.
Segnius.
Seineccerus.
Seneca Philosophus.
Seneca Poëta.
Serarius.
Serenus.
Seruius.
Seruius Honoratus.
Seuerinus.
Sextus Empyricus.
Sextus Pompeius.
Sibyllæ.
Sibyllanus.
Siculus.
Siffridus presbyter.
Sigisbertus.
Sigismondus liber Baro.
Sigonius.
Silius Italicus.
Siluanus.
Simancas.
Simeon Ben-Ioaz.
Simonetta.
Simonides.
Sirenius.
Sixtus ab Hemingâ.
Smidelinus.
Sminlerus.
Socinus.
Socrates.
Solinus.
Sophocles.
Sophronius.
Sotus.
Sozomenus.
Spartianus.
Speculator.
Spinæus.
Spinosa.
Spitillus.
Spondanus.
Sprengerus.
Squillacensis.
Staphylus.
Stapletonus.
Statius.
Stella.
Stellatus.
Stenchus Eugubinus.
Stobæus.
Strabo.
Strabus.
Studius.
Stumphius.
Suares.
Suetonius.
Suidas.
Suingerus.
Sulpitius.
Surius.
de Suzario.
Syluester.
Symmachus.
Symphorianus medicus.
Synesius.
Syngellus.

T

Tabiena.
Tacitus.
Tagautius.
Taisnerus Athensis.
Tatianus Assyrius.
Tauladanus.
Tegæus.
Tegnius.
Terentianus Maurus.
Tertullianus.
Teukesberg.
Themison.
Theocritus.
Theodoretus.

Theodo

Theodoritus.
Theodorus Lector.
Theon.
Theophanes.
Theophilus.
Theoprastus.
Theophylactus.
Thesaurus vitæ humanæ.
Theuetus.
B. Thomas.
Thomas Anglicus.
Thomas Brabantinus.
Thomas Morus.
Thomas VValdensis.
Thuanus.
Tibullus.
Tignosus.
Timon.
Tiraquellus.
Toletus.
Tookerus.
Torquemada.
Tostatus.
Trallianus.
Trapezuntius.
Treuisanus.
Tricassius.
Trizius.
Trismegistus.
Trithemius.
Turnebus.
Turrecremata.
Tychonius.
Tyrans.
Tzetzes.

V

Vairus.
Valencia.
Valerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Valesius Tarentasius.
Valesius.
Valtrinus.
Vannoccius.
Varro.
Vasæus.
Vatablus,
Vega.
Vegetius.
Venatorius.
Veracrucius.
Vesenbechius.
Victor Vticensis.
Fr. Victoria.
Petr. Victorius.
Hier. Vida.
Viguerus
Villalocus.
Villamontius.
Villaspandæus.
Villichius.
Vincentius Belluacensis.
Virgilius.
Virunnius.
de *Vitalinis.*
de *Vitriaco.*
Vitruuius.
Viualdus.
Viues.
Viuius.
Vlpianus.
Vlricus Molitor.
Volaterranus.
Vopiscus.
de *Voragine.*
Vorillonus.
Vrrea.
VVestcapellanus.
VValdenus.
VVierus.
VVimpina.
VVitichindus.
VVilpellus.

X

Xenophon.
Xiphilinus.
Xistus Senensis.

Y

Yuo.

Z

Zacharias Vicecomes.
Zamalloa.
Zammarinus.
Zanetinus.
Zarate.
Zazius.
Zerbus.
Zilletus.
Zoar.
Zonaras.
Zoroaster.
Zozimus.
Zuinglius.

REPERTORIVM GENERALE VERBORVM AC RERVM OMNIVM,

quæ hisce sex libris Disquisitionum Magicarum notatu dignissima comperiuntur.

Prior numerus paginam, posterior columnam, indigitat: literæ autem lineam ferè demonstrant.

A

AARONIS virga. 249.2.D
Abacuc translatio. 81.2.D
Abaddō, seu Apollyō. 134.1.C
Abaris Scytha. 81.2 E
Abathara seu Albādar. 95.1.D
Abbates tres philtro necati. 162.2 D
Abiurandi formulæ. 339.2 D
Abiuratio quid, quando, & quomodo facienda. 339 1.2.
Ablutio non est Sacramentum Baptismi. 422.1 D
Aborsum procurantes vt venefici puniendi. 343.2
Aborsus per maleficia. 175.2.176
Abortiui excisi à Magis. 174.1.E
Abracadabra. 408.2.B
Abrahæ seruus signum petiit. 238.2.E
Abraham an propheta. 215.1.C
Abraham Genethliacos conuicit. 258.2 E
Abraham humilitas. 231.1.C,D
Abraxas idolum. 47.1.E
Absolutio quid operetur. 304.2.D
Absolutio quomodo impendenda maleficis, & qui absoluere possint de hoc crimine. 403 1.D, cum seqq.
Absolutioni quando locus, eius species, & praxis. 340.1.B, & seqq.
Absolutus definitiuè quis censendus. 340.2.B
Absolutus in vno foro definitiuè, adhuc potest in alio puniri. ibid.C
Abstracta pro concretis. 218.1.D
Abusus bonitatem rei non tollere. 125.1.D
Acco. 136.2.A
Accusare in hoc crimine an possint omnes inhabiles. ibid. & C.
Accusatio quid. 319.2.B
Accusatio post capturam. 322.1.C
Accusator ad quid teneatur. 319.2.E
Achami furtum. 238.2.E
Achates. 59.2.A
Achatis potus. 249.1.A
Achaz quo liberos modo per ignē lustrarit. 247.1.E
Achillis equus. 90.1.C
Achimenis. 58.1.A
Aciarium. 32.2.A
Acilius Glabrio. 90.1.B
Acredulæ prænotio. 261.1.D
Actus omnes in amotione signi perpēsi. 419.2.D
Acu puncturæ. 172.2.C
Acus per cutem prodeuntes, &c. 183.1.2
S. Adalberti anathema falsum, quod est Adelberti hæretici. 211.2.A
S. Adalbertus. 233.2.E
Adamantidæ Armeniæ & Cappadociæ vis. 97.2.D
Adamantis & magnetis dissidium. 60.2.C,D
Adamas. 424.2.B
Adamus an scripserit de alchimia. 30.1.B
S. Adelelinus. 438.2.C
Admonitio legitima quæ. 315.1.E
Adolphi Scribonij probationes reiectæ. 288.2 E,
Aduis Gall. 60.2.E
Aduocatorum veterum superstitio. 248 2.E
Ædesij somnium. 268.1.C
Ægidij sententia de ecstasi. 103.1E
Ægidius Santarenus, ex Mago quo pacto cōuersus. 445.1.C
Ægidius Netteletus. 438.1 A
Ægyptiaci dies qui, fusè doctum. 205.1.A
Ægyptij Magi an veros fecerint serpentes. 52.1. D,E, eorum impotentia. 53 1.B
Ægyptij cuiusdā vxor videbatur equa. 437.2.A
Ægyptiorum libri alchimici comburi iussi à Diocletiano. 30.2.C
Æquiuocationum licitarum exempla. 411
Aërem & aquam tabidare Magi solent. 65.1.C
Æris crepitu Gētiles magica dispellebāt. 452 2.D
Æromantia. 245.2.A
Æsculapij templo cubabant. 221.1.D
Æson. 96.1.B
Æternitatis participes prophetæ quomodo. 216.1.B
Æteta. 95.1.B
Æthiops. 58.1.A
Æthnæ incendia niuibus parcentia. 61.1.A
Afflatus seu inhalationis verborum quæ vis. 27.1.A,B,C,D
Affligi melius aliquando quàm nihil aduersi sentire. ibid.A
Africani confessores elingues locuti. 89.2.C
ἄγαλμα. 106.2.E
Agamemnon. 269.1.C
Agens naturale an valeat agere in distans. 50.1.D
Agni Dei cerea effigies. 26.27
Agni Dei cerei vis. 450.1.B, cum seqq.
Agninæ fides rumpuntur iunctæ lupinis. 12.1.E
Agnorum Dei materia, & benedictio, & vis. 455.2.C
Agnus castus. 163.2.B
Agnus Scythicus. 249.1 B
Agnus Dei. 335.2.E, 449.2.C
Agrestij hæretici calumniatoris mors. 275.1.D
Agrippa Magus. 69.1.E
Agrippa Imperator. 305.2 B
Alastores. 134.1.C
Alatoides membrana. 248.2.D

Alba Magia an vlla. 44.1.A
Albæ Nymphæ. 431.1. A
Alberti Magni caput aëneum. 16. 1.D
Alberto Magno attributus liber falsò. 5.2.A
Albertus Archidux Caletum expugnauit. 309.1.B
Albert⁹ Magnus multa narrat nō credenda. 15.2.E
Albiensium hæreticorum falsa miracula. 436.1.C
Albigeriana visio. 238.1.A
Alchimia quid. 29.2.E
Alchimia aurum producit. 35 2.A
Alchimia ad quāMagię speciē pertineat. 37.2.D,E
Alchimia an licita in foro fori. 39.1.D,& seq
Alchimia in foro conscientiæ ferè semper & cunctis prohibita censenda. 40.1.B
Alchimia indiciū magię,&in quib⁹ faciat. ead.2.C
Alchimia quibus licita. 42.1. A,B
Alchimiæ abusus ratione finis, & quis finis licitus. 40.1.C,D
Alchimia quibus personis illicita in foro cōscientiæ. 41.1.B,C
Alchimiæ nomen explicatum, & origo artis. 29.1.D,& seqq.
Alchimiæ scriptores veteres quidam. 30.2.B,C,D
Alchimiæ ars seu Chrysopœiæ an sit mechanica. 37.2.B.C
Alchimiæ dæmoniacæ exemplum. 38.2.B
Alchimiæ lex optima, vt nemini liceat exercere, nisi permissione principis. 42.1.A
Alchimici an valeant aurū facere. 30.2.E,cū seqq.
Alchimici sæpe Magi. 40.2.C
Alchimici quando lethaliter peccent, & quando neganda his absolutio. 41.2.C
Alchimicorū inepta methodus,phrasis, & dissensiones. 31.1.C,D
Alchimicorū variæ fraudes & exempla. 38.1.C,D
Alchimicorū superstitiones,blasphemiæ, picturæ nefariæ,iactura tēporis,& alia peccata. 41.& 42.
Alchimicos dæmon ludificatus. ibid.
Alchimistarū libri fictitij,Mosis,Adami,&c. 30.1.B
Alchindrinæ liber nefarius. 254.1.E
Alcippe. 72.2.C
Alcmenæ partus. 100.2.C
Aldebertus & Clemēs hæretici Germani. 28.2.C
S.Aldegundis. 234.2.A
Alea cur prohibita. 271.1.B
Alectryomantia. 253.2.B
Aleuromantia. 248.1.B
Alexander & Hymenæus. 192.1.E
Alexandri Magni visio. 219.1.E
Alexādri Medicis percussor prę significat⁹. 265.2.A
Alexandri Magni somnium. 268.2.E
Alexandrinorum βλακηννομίον. 259.1.E
Alexius Brana. 258 2.D
Allabius. ead.2.A
Allobrogis mulierculæ hypocrisis magica & iudicium. 346.1.C,D
Allobrogum Comes Magum promittentem victoriam necari iussit. 68.1.B,C
Almadel ars. 44.1.A
B.Aloysius Bertrandus. 235.1.D
Alphito. 136.2.A
Alphitomantia. 248.1.B
Alphonsus rex Aragonum. 196.1.C,259.1.A
Alphonsus I.rex Neapolitanorum. 213.2.A
Alphonsus sapiens Rex Castellæ per astrologiam deceptus. 259.1.C
Alsatica superstitio. 248.2.E
Alterationes requisitæ ad aurum possibiles sunt calori naturali & artificiali. 35.2.B,C
Altheæ stipes fatalis Meleagro. 177.1.D
Aluinnenberg. 132.2.D
Amasis maleficiatus. 186.1.B
Amatoriarum literarum damnum. 418.1.
Amatorij veneficij materia,& exempla. 158.2 D
Amatoriis veneficiis voluntas cogi non potest, bene turbari concupiscentia, & sanguis efferuescere,&c. 160.1.D,cum seqq.
Amatorióne solo maleficio abutātur rebus sacris? imò & aliis maleficiis Sacramēta prophanāt. 161
Amatoriorum veneficiorū huius æui descriptio, & sacrilegiā varia. 160.161
Amatoriorum maleficiorum ingredietia, seu materia. 162.2 A
Amatorium maleficium quàm noxium menti & corpori,& quare. 161.1.E
Ambitionis pœna. 437.1.A
Amethisti gestatio superstitiosa. 249.2.A
Amicitia cum nominante. 308.2.D
Amnij gestatio. 408.1.A
Amniomantia. 248.2.D
Amore improbo quo pacto quædam liberata. 449
Amoris quæ vera causa, & quid ad eum visio. 10.2.E,11.1.A
Amoris præses quidam dæmon. 185.1
Amoris remedia naturalia,superstitiosa,& diuina. 163.1.D,cum seqq.
Amoris carnalis pœna. 434.2.A
Amphiarai templum vaticinum. 221.1.D
Amphiaraiis. 99.2.A
Amphicnsibus quando sinistri aliquid euenturū, quid fiebat. 251.1.B
Amuleta. 27.1.E
Amuleta Magica Germanorum militum. 28.2.A
Ana,quid Cabalistis per Aleph finale,& quid per Ain. 208.2.B
Anabaptistæ ecstatici quales. 105.1.A
Anabaptistarum somnia. 268.1.B
Anabaptistas diabolus S.Scripturā docet. 98.2.D
Anagnini serui tunica. 60.2.D
Anamisia. 94.1.D
Anamsapat quid,& vnde ductum, fusè discutitur. ead.2.A
Anastasius Imp.Alchimicum decipit. 38.1.D
Anates ex arborib⁹ vel putrido ligno natæ. 36.1.B
Andreæ Romani historia. 110.2.C
And.Cæsalp. quid sentiat de procreatione animalium. 73.2.B
Andræas Laurentius quidnam sentiat de Mæri. 11.1.E
Andronicus Imp.sacrilegus. 274.2.B
Angela Boema. 227.1.D
B.Angelæ de Fulgino tentatio. 101.2 B
B.Angela de Fulgino. 180.2.E,231.2.E
Angeli quo pacto res corporeas mouere possint. 85.2.E
Angeli populorum custodes. 258.1 B
Angeli custodis inuocatio & auxiliū contra maleficia. 445.1,B
Angelica ars. 201.1.D
Angelicæ apparitionis exempla. 112.1.E
Angelicæ Salutationis vis. 434.1.C
Angelis data Prophetia cur. 215.1.B
Angelorū nomina quę vera,quę magica. 28.2.B,C
Angliæ Regum curatio supernaturalis. 13.14
Anguilla perfecta eiecta per posticum, & postea inuolucra fœtus solita omnia. 179 2.E
Anima non potest transformari,nec potest quoduis corpus informare. 87.2.D

Anima è corpore non migrat in raptu, contra Bodinum. 102.2.B,C
Anima esse potest, & est in loco separata. 107.1.C, & quomodo. ibid. & E, etiam in locis pluribus. ead.2.B
Anima separata se loco mouere potest, & quo pacto. ibid.
Anima cur pro lubito suum corpus assumere aut ad nos redire non possit. ibid.C
Anima nostra tota immortalis. 104
Anima separata num possit corpus loco mouere. 109.1.B
Anima quo pacto subire queat corpus. ibid.
Animæ figura an sphærica. 107.2.E
Animæ an assumant cadauera. 108.2.A
Animæ seu spiritus quo pacto possint corporeis oculis se visibiles exhibere. 108.1.B
Animæ corpus suum amant & inuitæ separantur. 109.2.A
Animæ beatorum ab Angelis quomodo dignoscendæ. 110.1.2
Animæ immortalitas probata. 123
Animalia an ipsa prænoscât, quod significât. 261.1.E
Animalium noxiorum exorcismi & cõiurationes quæ licitæ. 207.1.B
Animam informantem quo pacto afficere aut cogere queat magica. 97.2.A
Animantium præsagia. 166.2.B
Animarum reuocandarum ritus. 106.1.D
Animarum apparitiones qui scriptores agnouerint. 111.2.112. tota Ecclesia. 112,2. 113.1
Animarum damnatarum, & expiantiũ exempla. 119.120
Animas mortuorũ apparere solere. 105.2.D. & seq.
Animas occisorũ pereptorib⁹ infestas esse. 106.2.A
Animas apparere decens & vtile est. 109.1.D,E
Animas mortuorũ dæmones non fieri. 126.2.D
Animas nequeunt magi ostẽdere. 127.1.B, & seq.
Annęi Roberti locus de superstitiosis morborum remediis. 200.1.D,E,2.A,B,C
S. Anno. 121.1.E
Annorũ climactericorũ ratio vnde pẽdeat. 19.2.D
Annos & tempora qui colant. 204.2. & seq.
Annulo quodam empto Princeps deceptus in ludo. 245.1.D
Annulus ferreus Tralliani. 479.2.E
Annulorum vis. 18.1.A, cum seq.
Anselmi ars seu curatio. 12.2.C
Anthropomantia. 248.2.A
Anthropophagia sortiariorum. 343.1.B
Antichristi miracula falsa futura. 53.2.A
Antichristi nomen cur per 666. significatum. 254.1.D.
Antichristi tẽpus vanè prædixère omnes. 258.2.E
Antichristo diabolus thesauros asseruat. 69.2.A
Antigonus. 269.1.C
Antiochi Tiberti Cæsenatis diuinatio. 262.2.D
Antipathia hominis cum dæmone. 234.2.D
S. Antonij regula ad discernendas reuelationes, explicata. ibid.E
Antonij Verderij error. 263.1.B
B. Antonio consecrandi porcos origo & ritus. 207.2.A,B
Antonius Mizaldus. 5.2.B
B. Antonij Episcopi amuletum. 27.2.E
Antonij Taruisini alchimia. 36.2.E
Antonius Cardinalis Granuellanus. 260.1.E
B. antonius maleficio lædi non potuit. 430.2.B
Antuerpiæ obsidio. 123.1.D
Anum hirci maleficæ osculantur. 343.1.A
Anus Pindari. 99.2.A
Anzerma. 431.2.C
ΑΟΥΟΤΗ Hebr. 2.2.D
Apamenum spectrum. 448.2.D
Aphæresia differt ab ecstasi. 103.1.B,C
Apion Grammaticus. 243.1.C
Apocomenses liberati à maleficio dæmonũ. 103.1
Apologus lepidus Calcagnini. 44.2.C
Apollinis varia oracula. 239.2.D
Apollo Ismenius. 248.1.D
Apollo Myricæus. ead.2.C
Apollonij Tyanæi magia. 5.1.D
Apollonij leo 90.1.E, hirũdo seu passer. ead.2.A.B
Apollonij memoria. 98.1.C
Apollonij Tyanæi iactantia. 243.1.B
Apollonius magus. 57.2.C
Apollonius Tyanæus. 66.2.E
Apollonius Tyanæus. 238.1.E
Apollonius frustrà thesauros quæsiuit. 69.2.B
Apollonius inuisibilis. 87.1.C
Apostasia à fide. 192.1.E
Apostasia maleficorum. 341.1.E
Apostasiæ à religione pœna. 434.2.D,E
Apostasiæ crimen enormissimum. 461.2.D
Apostasiam cogitanti insidiatur diabolus. 451.2.E, cum seqq.
Apostata monachus à diabolo in corbem palàm iniectus. 144.1.E
Apostata à fide degradandus. 343.2.E
Appa & Gela vt tutatæ castitatem. 164.2.A
Apparitio philosophi apud Augustinum. 55.2.E
Apparitiones singulorum sæculorum. 113.2.D. cum seqq.
Apparitiones Angeli, & Deiparæ. 277.1.C
Apparitionibus mortuorum multi Seueriani ad fidem conuersi. 118.2.C
Apparitionũ in diuersis simul locis ratio. 86.1.D
Apparitionum tria genera explicata. 107.2.D
Apparitionum ad vindictam peccatorum exẽpla. 112.2.D,E
Appellationi à torturâ quãdo deferẽdũ. 322.2.B,C
Appetitus sensitiuus quo à dæmone pacto vexari queat. 97.2.A,B
Applicando actiua passiuis siue per alterationem quid & quomodo diabolus operetur. 54.2.D
Appositione corporis alterius quomodo oculus decipiatur. 55.1.D
Apuleius cur animalia ignita esse dixerit. 130.2.B
Apuleius magus tempore Domitiani. 57.2.C
Aqua an oderit maleficas? quod non. 289.2.B,C
Aqua benedicta dæmonem fugans. 61.2.B
Aqua lustralis cur sæpe non prosit contra dæmones. 434.1.B
Aqua lustralis strigum. 363.1.E
Aqua piacularis. 433.2.B, 449.2
Aquæ mutantes colorem ouium. 72.1.A
Aquæ ascensus maleficus. 178.1
Aquæ rarefactio & condensatio facillima. 186.1
Aquæ benedictæ vsus contra maleficia quis superstitiosus. 411.2.A
Aquæ benedictæ vis. 434.1.C, cum seqq. 438.2.B, 449.2.B
Aquarum præsagia. 260.2
Aquila Ponticus cur pulsus ab Ecclesiâ. 257.1.A
Aquila. 220.1.B
Aquilæ iuuenta renouatur. 96.1.C
Aquilinæ pennæ alias consumunt. 12.1.C
Arabæ puellæ energumenæ curatio. 435.1.B

Arabs significat latronem. 256.1.A
Araneæ specie dæmon. 192.2.B
Arbagthel libri auctor. 5.1.E
Arbagthel liber confutatus. 18.2.A
Arbitrium liberum absolutum Iudicibus non cōpetere. 296.2.A,& seqq.
Arbitrium quomodo Iudici moderandū. 342.1.E
Arbitrium Iudicis quo pacto moderandū. 302.1.A & an liceat pœnam augere vel minuere pro arbitrio. ibid. arbitrarias hodiè pœnas esse quomodo intelligendum. ibid.B,C
Arboris vitæ vis. 97.1.C
Arborum, herbarū & florū prognostica. 261.1.C
Arcarius dæmon in Misniâ. 197.2.C
Archemenidon herba. 97.2.C
Archimedis sphæra, & specula. 16.1.D,E
Archytæ columba. ibid.D
Ardoinus, & Poncetus. 5.2.A
Arequipanum prodigium. 260.2.E
Arescon. 84
Aretinorum fons. 244.1.A
Areuali sententia defensa cōtra Banes. 315.1.C,D
Argenti viui pulueres. 424.2 A
Argentinenses quidam hæretici. 283.1.B
Argentum viuum impedit incantationes. 5.1.B
Argiui cuiusdam væsania. 129.1.B,C
Argumenta aduersariorum contra apparitiones soluta. 124.2.D, cum seqq.
Argumentum à condemnatione ad torturam non valet. 369.1.D
Argûs carina. 90.1.C
Aries in agnum. 96.1.F
Arimanes seu Pluto. 4.1.D
Ariobaldus Dux Longobardorum. 192.1.B
Ariolatio quid, & vnde dicta. 246.2.A
Ariopharnis Thracum regis iudicium. 213.1.D
Aristæus. 63.2.D
Aristæas Proconnesius. 102.2.D
Arithmantia duplex. 254.1.C
Arlunæ Scythicæ. 248.2.A
Arma maleficio imbuta, gladi⁹, annulus, &c. 176.2
Armorici Baronis infanticidia. 194.1.A, cū seqq.
Arnobij somnium. 268.2.E
Arnol. de Villanouâ. 5.2.A
Arnol. Villanouanus verū aurū produxit. 36.2.B
Arnulphus Lotharingiæ dux. 301.2.C
S. Arnulphus Episcopus Suessionensis. 434.2.A
Aronenses energumenę quomodo à dæmone vexatæ, & quædam liberatæ. 230.1.D, cum seqq.
Aronensis sacerdotis cum diabolo colloquium, & victoria. 447.1.E, cum seqq.
Arreptitij seu obsessi. 240.2.B
Arreptitiorum reuelationes falsæ. 224.2.B
Ars an naturâ potentior. 33.1.E
S. Arsenij doctrina de dæmonum luctâ & variis insidiis. 233.1.C, cum seqq.
B. Arsenius. 234.1.D
Artificialia opera. 25.2.A
Ascletarionis prædictio & mors. 258.1.E
Asini lunam epotantis fabula. 62.2.B
Asini veneratio. 245.2.D
Asini syluatici vngula. 424.1.E,2.A
Asinini pulli philtrum. 316.2.B
Asinus iuuentæ poculum perdidit. 96.1.D
Asmodę⁹ ab Archāgelo in deserto ligatus. 152.2.A
Aspidomantia. 255.2.B
Aspis surda. 58.1
Assassini qui. 177.1.A
Assassinorum pœnæ. 345.1.A
Assassinis similes, & pro talibus habendi malefici. 344.1.B,C
Assumere quid. 220.2.A
Assyriorum sortitio in bellis. 251.2
Astirites lapis. 158.2.C
Astra nō sunt certa omniū euētuū signa. 257.2.C
Astragalomantia. 251.2.C
Astroiatri. 259.2.B
Astrologi qui excusandi. 238.2.C
Astrologi quæ nequeāt prædicere. 256.2. cum seq.
Astrologi sæpè habent pactū cū dæmone. 258.2.A
Astrologia damnatur à Patribus. 7.1.A,B
Astrologiæ quatuor partes discussæ. 256.1.A, cum seqq.
Astrologis vera dicentibus minùs credendū. 265.1
Astrologorū peccata quę & quāta. 256.1.E, cū seq.
Astrologorum diuinationes cur aliquando veræ. 258.2.A
Astronomia & Astrologia discrepant. ead.1.& 2.
Astrorū & cœlorum analogia nulla, qualē fingunt astrologi cū ætatib⁹, vel partibus corporū. 6.2.C
Astyrij fides. 54.2.C
Athalidæ memoria. 98.1.C
S. Athanasia. 434.2 A
Atheismus ex Caluinismo pullulat. 190.1.E
Athenatis euecta ad imperium. 258.2.A
Atrebatensium strigarū historia. 363.2.B, cū seqq.
Attilæ mater. 268.1.C
Attilanus. 301.2.C
Attilij Reguli tolerantia. 90.2.D
Auerroistici errores paganorum. 104.2.C
Augurelli iactantia de suâ alchimiâ. 40.1.A
Auguria oblatiua & imperatiua quæ. 250.2.A
Augurium quid, & quotuplex. ead.1.C,D
B. Augustini visio, pueri, &c. 111.1.B
Auinionensis inquisitio. 362.2.E
Auium respectu augurij nomina diuersa. 250.2.B
Auri semen. 35.1.D
Auri efficiens causa & materia quæ. 32.1.D
Auri materia remota & proxima. 32.2.B
Auri agens principale quod sit. 35.1.D
Auri aues obscœnæ. 431.2.C
Auriti testis quæ auctoritas. 318.1.E
Auro alchimico an liceat vti ad commercia, vel in cudendâ monetâ. 40.1.D
Auribus humanis sacci impleti. 68.1.A
Auriginosi morbi curatio. 167.1.A
Aurium tintinnatio. 202.2.B
Auripigmentum. 35.2 D
Auripigmentum mutatum in aurum. 30.2 B
Aurium morbi & deceptiones. 128.2.B
Aurum potabile. 29.2 D
Aurum an sit solum perfectum metallum. 33.2.B
Aurum cur rarius quàm cetera metalla. ead.C
Aurum in venis terræ cur non nisi longissimo tēpore queat generari; in fornaculis verò breuiori. 34.2.B,C
Aurum alchimicum quando factum. 36.2.D,E
Auspicia pedestria. 250.2.C
Auspicia quid, & qualia. ead.1.E
Auspicium militare ex acuminibus. 251.2.A
Austriacus nobilis quomodo à spectris & amore væsano sit liberatus. 434.1.A,& seqq.
Automatum variorum miranda. 128.1.A
B. Auxentius Archimandrita. 538.1.A
Axinomantia. 245.2.D

B

Babyloniarū fœminarū consuetudo se aduenis prostituendi, & funiū, qui tendebantur & rumpe

rumpebantur, mos explicatus. 161.2.E
Bacchi nutrices. 96.1.B
Badudus Rex. 81.2.E,87.2.B
Baianus Bulgariæ rex magus. 88.1.D
Bambergensis puellæ mira impræ gnatio. 76.2.A
Banchus rex. 255.1.E
Baptismali oleo & aquâ abutũtur malefici. 160.1.A
Baptismi aqua quo pacto causa salutis. 290.2.D
Baptismi ritus defensi. 208.1.D
Baptismi vis. 433.2
Baptismus sortiariorum. 342.2.C
Baptizatio & rebaptizatio imaginum magica. 341.2.C,D
Barbelina Gaxeta. 83.1.D
Bardæ somnium. 268.2.E
Barnabas Cyprius. 45.1.B
Baro de Rais. 68.2.B
Bartholomæi de Homate visio. 85.1.E
Bartholomæi Coclitis prædictiones. 265.2.A, mors. ibid.B
Basilacius fanaticus qualis. 237.1.D
Basilisci visus. 11.2.C
Basileensis crypta thesaurus, dæmõ custos. 69.2.E, cum seqq.
Basilidiani. 20.2.D,47.1.E
Basilius Imperator. 243.1.B
Basilius Pseudomonachus. 160.2.C
Basilius Magus finxit monachari, & combustus. 345.2.E,& seqq.
Basina Franciæ regina saga. 224.1.B
Batavi crudelitas barbara. 339.2.C,D
Batauus Missam irridens. 195.1.D
Bauari vxor post mortem redux & mater liberorum. 76.1.A
Bauarica fœmina dæmoni deuota, quo pacto liberata. 434.2.B,C
Beelzebub adorant sagæ in hirci specie. 342.2.E
Begardi. 224.1.A,225.1.C
Beguini & Begardi. 225.1.C
Belga quidam creditus vaccæ filius. 73.1.D
Beli Sacerdotum præstigiæ. 16.2.D
Bellum inter hominem & dæmonem à Deo indictum. 461.2.C
Belomantia. 252.1.A
Benedicere animalib' superstitiosè nõ licet. 207.1.A
Benedicere maleficiatis an iubẽdę maleficę 415.1.A
Benedictæ aquæ infusio. 324.2.C. ceræ benedictę. 434.2.C
Benedicti olei vis. 438.2.B
Benedictio maleficarum vitanda. 412.2.4
Benedictio aliquando vocatur Baptismus. 430.2
Benedictio ciborum pro energumenis. 452.1.C
Benedictionis mensæ omissio noxia. 192.2.E
Benedictus Drigeus. 69.1.D
Benedictus X. qualis visus post mortem. 121.2.C
Beneuentana rustica. 594.2.D
Benno Cardinalis. 68.2.A
S.Benno. 121.1.E
Ben-Syra vnde natus. 76.2.A
Berengarius hæreticus & magus. *Proloq.E*
Berengarius Turonensis. 81.2.E
Berlinenses maleficę quo pacto glaciẽ procurent. 172.2.C,D
B.Bernardi miraculum. 435.2.A
B. Bernardinus Senensis fontem diuinatorium obstruxit. 244.1.A
B.Bernardo auunculus apparuit. 121.2.C
Bernardi Treuisani alchimia. 36.2.E
Bernardi Oliuerij narratio. 92.2.C
Bernensium maleficorũ summa impietas. 172.2.C
Bernicles. 72.1.E
Bezæ mendacium pro concione. 363.2.A
Birgellensis dæmon. 190.2.A
B.Blasij patrocinium animalium. 207.2 A
B.Blasij veneratio. 408.1.C
Blasphemiis dæmon non abigitur. 406.1.C
Blasphemorum pœnæ & exempla. 192.1.E
Bodini error. 78.1.B, ipsius libri scatent erroribus. 5.2.D
Boëma saga in prælio necata. 67.2.E
Bohemici Magi præstigiæ. 181.1.A,B
Bohemiæ spectrum mortis præsagum. 211.1.D
Bohemæ fascinatæ viros occidere. 173
Bohemæ sagæ demersæ. 299.1.E
Boëthi automata. 16.2.B
Boleslaus à canibus deuoratus. 192.1.B
Bonicæ fons. 96.2.B
Bonnensis vetula combusta per iudicium probæ aquæ. 292.1.A,B
Boni cur à dæmone vexentur. 190.1.A
Boni minorum suasu diabolus solet impedire maius. 232.1.A,B
S.Bonifacius per medias ignis strues illæsus ambulauit. 282.2.D
Bonis nocere possunt, sed raro, malefici. 188.2.E
Bonum hominis rei quod. 209.2 D
Bonum iudicantis quod. ibid.
Botanomantia. 248.2.B
Boum præsagium. 261.1.D
Brabanticæ superstitiones duæ. 212.1.A
Brabantus nobilis impostor. 240.1.E
Brachiũ dextrũ ardens & lucẽs sine damno. 61.1 E
Brachmanum dolia. 62.2.B
Bractearij. 292 C
Bragadini alchimia & supplicium. 36.1.E
Branchidarum oraculum. 240.1.B
Brasileense monstrum. 72.2.B,C
Brasileensium oniropolia. 266.1.A
Braues hommes. 360.1.C
Brauo miles Hispanus aleator à dæmone in altum sublatus. 193.2.E
B.Briccij miracula duo. 281.2.B
Brigida Scota. 227.1.D
Brigitta Suetica, & eius reuelationes, defẽsa. ibid.
Brodæus quid sentiat de Mæri. 11.1.E
Bruchi, athei. *Proloq.F*
Brunensis mulieris liberatio. 442.1.C
Bruta non assequi nec intelligere finem propter quem operantur, & de duplici in his fine, naturæ & bruti. 91.2.A,B
Bruta non habent prudentiam. ibid.
Bruta an incantentur. ibid.1.
Bruta fulmina. 232
Brutorum miræ præstigiæ in Africâ. 16.2.D
Bruxellensis mulierculæ diuinatio per somnium discussa. 269.1.D
Bulgarorum victoria contra Anast. 67.1.B
Bungensis fœmina liberata à dæmone. 432.1.D,E
Burchardus Halberstadiensis Episcopus. 276.2.A
Burdegalẽsis Parlamẽti iudiciũ. 363.1.A, cũ seqq.
Burdegalensis puellæ sagæ confessio. 402.2.D
Burgensis virgo ecstatica. 104.1.A
Burgensis hidalgui cum spectro pugna. 409.2.B
Buscoducense monstrum. 9.2.B
Butis oraculum. 407.2.B

C

CAbadis cum dæmonibus certamen. 140.2.C
Cabalistarum quatuor ordines. 24.2.C,D

Cadauer cur coram occisore sanguinet. 12.2.B
Cadauera mutata in statuas. 35.2.C.89.1.B
Cadauera quomodo lancinent siue in patibulis, siue inhumata. 174.1.B
Cadauera exhumant lamiæ. 343.1.A, B
Cadaueris sanguinantis indicium. 316.2.E
Cadauerum mira quædam possũt à Magis procurari, sanguinis fluxus, incorrupta diu seruare. 105.1.B, cõburi nequeant, & comã barbámue alant. ibid.
Cæneus & Cænis. 94.2.A
Cęrimoniarũ institutio penes Ecclesiã, vis. 457.2.B
Cæsaraugustana virgo. 102.2.B
Cæsarij Eisterbacensis narratio. 142.1.B
Caietani quædam sententia explicata. 200.1.B, C
Caietani excusatio reiecta. 203.1.E
Cairi asinus. 90.1.E
Calchitis mutatur in misy. 36.1.A
Caleti quid mirum acciderit. 309.1.B
Calicis sancti vis. 435.1.E
Calidius Loseus patronus maleficorum. 314.1.C
Caligulæ auaritia per alchimiam delusa. 30.2.B
Caligulam Cæsonia sustulit. 162.2.B
Calix pro sorte. 270.2.B
Calliæ templum in Gargano. 221.1.D
Callionymi piscis felle cęcitas curata Tobię. 4.2.E
Caloris vis. 35.2.B
Caluariæ loquaces. 89.2.D, E
Caluariæ locutæ multis locis. 144.2.D
Caluiniani osores virginitatis. 191.2.D
Caluini error de baptismo. 290.1.B
Caluiniani amici dęmonum, eorum parcunt imaginibus, varia exempla. 190.2.B, C
Caluinismus Magiam per Belgium propagauit. *Proloq.F*
Caluinistæ tollunt virginitatem Deiparæ. 76.1.D
Caluinistæ iniurij in Deitatem Christi, & viam struunt Turcismo Paganismóque. 87.1.A, B
Caluinistæ præcursores Antichristi. 179.1.A
Caluinistæ. 458.2.B
Caluinistarum fastus. ibid.C
Caluinistarum furor. 105.2.B
Caluinistarum reuelationes. 235.2.E
Caluinistarum vexillum effigie dęmonis insigne. 190.2.C
Calumniator ad quid teneatur. 319.2.E
Calumniatores Sanctorum puniti. 192.1.D
Calx aquâ non oleo accenditur. 5.1.A
Cambiones pueri. 76.1.B
Cambronensis Deiparæ imago, duellum, & miraculosa Clinici victoria. 277.1.B, cum seqq.
Cameleontis hepar. 424.2.D
Cameracenses quidam hæretici. 282.2.D, cũ seqq.
Campani æris vis ad magica dissipanda. 82.1.B
Campanæ pulsus ad Angelicam salutationem salutaris contra terriculamenta tartarea. 124
Campanarum ostenta mira. 260.1.C, D
Campanarum nomen & origo. 452.2.B, cur nomẽ eis imponatur. ibid.
Campanarum pulsatio dæmoni exosa, & quare, & exempla, prodesse contra vim diabolicam. 451.2.E, cum seqq.
Campanas non baptizari, sed benedici. 452.2.A
Camisia inferni. 92.1.E
Candelæ piceæ dęmoni à sagis offerũtur. 343.1.A
Canes leporarij. 72.2.A
Canes terrestres seu feræ. 129.2.D
Canidia. 59.1.A
Canina scæua. 202.2.E
Canis nigræ medicamenta. 423
Canonistarum quorundam error. 294.2. cum seq.
Canonum contemptores non Iurisconsulti, sed Leguelij dicendi. 453.1.D
Capi quando possint malefici. 320.1.A
Capere maleficos & incarcerare quibus licitum. ibid.B, & seq.
Capiendi maleficos praxis & cautela. 321.1.E
Capillorum & pilorum abrasio. 324.2.E
Capitulum generale strigum. 363.1.D, E, 403.1 B
Capnomantiæ species. 247.2.A
Caprinum cornu & stercus. 151.1.A
Captæ maleficæ cur non noceant, & an possint? 321.2.B, dæmonem cum iis adhuc agere, probatum exemplo. ibid.C.
Captas cur dæmon non eripiat. ibid.D
Capti malefici citò expediendi carceribus. ibid.E
Captiuos magi an carcere possint eripere. 66.2.C
Cara morbus. 148.1.C
Carcer maleficarũ an possit esse lethalis. 320.1.
Carceris mutatio an vtilis cõtra maleficia. 336.1.C
Carceris perpetui pœna quando infligenda clericis vel religiosis in hoc crimine. 345.2.C, D
Carceribus effugere an quis teneatur, aut possit sine peccato. 320.2.C
Cardanus de varietat. & subtilit. 5.2.A
S. Carilephus. 197.1.D
Carmenta seu Canens. 58.1.D
Carnifex à maleficâ læsus in ipsâ iustitiæ executione. 173.1.D
Carnifex à maleficâ iã rogo mandandâ lęsus afflatu. 189.1.D
Carnium esus. 164.1.A
Caroli Regis Frãciæ morbus ex maleficio. 175.1.B
Caroli Calui auiditas. 280.1.D, & 284.1.E
Caroli Mansfeldij Comitis mirus morbus ex maleficio. 182.2.B
Caroli V. factum. 305.2.B
Caroli IX. remissio. ibid.
Carolus Pacificus Neapolitanorum rex. 68.1.C
Carolus V. osor magię, & Austriacorũ laus. 70.2.C
Carolus Magnus Imperator. 214.1.A
Carolus Billheus. 324.1 D
Carpocratiani hęretici & Magi. *Proloq. D, F*, 47.1.D
Carthaginẽsis mulier ex falsâ reuelat. causa schismatis. 222.2.D
Carystium linum. 60.2.C
Castores seu Dioscuri. 61.1.C
Castrum Oui Neapoli. 68.1.B
Casus reseruati Episcoporum à religiosis quibusdam possunt absolui. 403.2.B, cum seqq.
Catabolici. 149.1 A
Catharina Metensis, & Ruffa Velleæ. 69.1.D
Catharina Bononiensis decepta. 223.1.A
S. Catharinæ Gentiles. 12.2.C
Catharinæ Raconisiæ reuelationes. 235.1.D
Catharinę Gualtheri mirus morbus ex maleficio. 179.2.D
Catharinæ Senensis reuelatio de conceptione B. Mariæ virginis discussa. 228.1.B, cum seqq.
B. Catharinæ Sueticæ remedium. 434.1.D
Catholici & Ariani Episcopi certamen. 282.1.B, C
κάλοχος, & κάλοχη. 220.2.D
Catonis dictum acutum. 202.2.A
Catoptromantia. 244.1.D
Catoptromantia in cuspide splendenti. 252.1 B
Caupona mirabilis saga. 57.2.D

Causus flumen. 90.1.C
Causæ indicium. 316.2
Cautelæ pro aquâ frigidâ reiectæ. 192.1.E
Cautelæ quibus vtendum quando petitur ablatio noxæ à malefico. 415.1.C,cum seqq.
Cautio qualis exigenda in relaxatione. 320.2
Cayri pulli excluduntur fornaculis. 36.1.A
Celtæ dicti Germani. 243.2.D.
Cephalæonomantia. 245.2.D,E
Cerberus. 134.1.B
Cercydas. 90.1.A
Cereris oraculum. 244.1.E
Cerei benedicti contra spectra. 124.2.B
Ceriti & Cerericti. 181.1.C.
Ceromantia. 248.1.E
Certamen duorum magorum. 52.2.D,E
Certamen duorum veneficorum mirabile. 173.1.C
Certamina magorum varia. 149.1.E,cum seqq.
Cerularij dextera in crucis figuram conformata. 54.1.B
Cerussæ productio. 32.2.A
CHABAR quid Hebr. 3.1.B
CHABAR quid,vnde CHABARIM. 252.1.A
Chaldæi qui dicti. 255.2.E
Chalamisch. 32.2.B
Cham propagator Magię, dictus Zoroaster. 4.1.D
Chananæus significat mercatorem. 256.1.A
Characterum vis. 18.1.C.& 2.D
Charibertus. 238.1.E
Charichrist Hiberniæ. 204.2.B
Charon. 134.1.B
Charondæ narratio. 92.2.B
Charta Seruilij contra lippitudinem. 405.2.D
CHARTVMMIM quid Heb. 3.1.C
CHASAPH quid Hebr. ibid.D
Chelidonia oculat cæcos. 5.1.A
Chemnitij mendacia. 453.2.A
Childericus Rex Franciæ. 224.1.B
Chilperici Regis damnatio. 119.1.C,D
Chinarum damnatio per duo ligna. 251.2.E
Chirographum Magicum. 445.1.D
Chiromantia quotuplex,& quæ licita, quæ contrà. 263.1.A,B
Chiromantiæ scriptores, prohibitæ lectionis. ibid.D,E
Choreæ sagarum. 81.1.A
Chorion. 248.2.D
Chosen seu *essen*. 217.1.A
Chrismatis vis. 195.1.D
Chrismatis vis. 450.1
Chrismatis eradicatio. 317.2.C
Christi miracula corporis eius tribuere temperamento,blasphemum est. 87.1.A,B
Christi apparitiones. 113.2.E,cum seqq.
Christi & Sanctorum suscitationes quo signo discernantur à putatitiis. 148.2.D,E
Christi Domini factum cæcum sanantis. 208.1.C
CHRISTI Domini longitudo. 335.2.D
Christianis cur obiecta infanticidia. 174.2.D,E
Christianorum imperia in dæmones. 49.1.B
Christianus Comes de Oldenburg. 280.1.D
Christo Domino alapam qui incussit damnatus. 118.2.C
S. Christophorus. 445.2.E
Christus Dominus an à diabolo translatus. 79.1.A,& 81.2.B
Christus verè clausis ianuis ingressus, contra Caluinum; verè natus clauso matris claustro virginali, verè clauso sepulcro resurgens, contra Bezam. 87.1.A,B
Christus cur ἰχθύς. 151.2 A
Christus quo sensu Propheta. 215.2.E
Chrysolithi vis. 424.2.B
Chymicæ laus. 29.2.D,E
Chrysamme venefica. 67.2.A
Chrysantij magi filius. 99.1.E
Chrysopœiæ origo. 30.1.A,B
Chrysoplynta,& Chrysoplysium. 36.2.B
Chrysulcæ aquæ vis. ibi.
Cianitæ Indi vt pluuiam eliciant. 63.2.D.
Ciazzuranus à dæmone liberatus. 432.2.A
Cicchus de Esculo. 5.1.E
Cicindela Indica. 127.2.D
Cineraria diuinatio. 247.2.C
Circe. 58.1.C.D
Circensibus magica in vsu ad equorum incantationem. 71.2.E
Circi Byzaceni statuæ fatales. 178.1.C
Circulatoris cuiusdam præstigiæ miræ. 56.2.A, cum seqq.
Circulatorum & mirabiliariorum peccata,& quâ cautelâ permittendi à Magistratibus. 17.2.B,C
Circulus magicus. 363.1.C
Cisterna in Aphaceno templo. 243.2.D
Citatio ad comparendum coram Deo, & varia eius exempla. 275.1.A,B
Cithararum similiter tensarum,vnâ pulsâ, concentus. 6.1.A
Claudia Morelia. 69.1.D
Claudiæ zona quomodo nauim traxerit. 65.2.D
Caudius Chotæius. 83.1.A
Claui Dominici vis. 448.1.E
κληδονίζεσθαι quid,& κληδών. 243.1.B
κληδονισική. 202.1.D
Cleidomantia. 245.2.E
Clemens V.citatus coram Deo. 275.1.E,276.2.D.
Clementis octaui bulla. 278.2.D
Cleonis nubes procurabantur. 63.1.A
Clerici malefici pœnæ. 342.2.B.C
Clericorum peculiaria maleficia. ibid.D
Clericus per assassinum conatus occidere,an possit à iudice sæculari capi & puniri. 345.1.A
Climactericus annus. 19.2.B
Cliuensium ducum origo. 75.1.A
Cluniacenses monachi Alphonsum Regem Aragoniæ ex purgatorio educunt. 196.2.C
Cnopi victoria de Erythræis. 67.2.A
Cœli & astrorum influentiæ an vllæ. 267.2.A
Cœli adspectus & influxus nihil facere ad Magica. ibid.D
Cœlorum influentiæ possunt species in phantasiâ producere. ibid. E
Cœlum non est animatum. 6.2.A
Cogere inuitum peius est quàm orare paratum. 414.1.A
Cogitationes an notæ dæmoni. 237.2.D
Cogitationes quo pacto Magi diuinent. ibid.
Cohobæ semen. 224.2.D
Colchorum vellus aureum an alchimicum. 30.1.E
S.Coletæ prudens humilitas. 223.1.E,& 2.A
Coloniensis virgo. 192.2.D
Colophonij vates. 240.1.B
Columbæ effigies negata dæmoni. 111.1.E
Columbæ,vel agni specie nondum apparuit dæmon. 143.2.B
Cometarum significationes. 260.1.A

Comitis Theutonici in pœnis purgatoriis detenti historia. 197.1.A,B,C
Comitissa sectæ Caluinianæ venefica & adultera iussu mariti occisa. 182.2.C
Comitum Pictauiensium & Andegauensium origo. 76.1.A
Complexio seu temperatura corporis non est causa effectuum admirandorum. 7.2.C
Complices quando examinandi, quid valeat eorum depositio. 307.2.A
Complicis nominatio an debeat esse facta in torturâ, an non. ead.1.C,D
ex Complicis vnius denunciatione an possit vnquàm procedi ad torturam. 366.2.A, & seq.
Componere cum reo quando liceat Iudici. 305.1. A
Conceptio B. Virginis Deiparæ immaculatæ defensa, contra quandam prætensam reuelationem. 228.1.D,E
Concilium Romanum sub Zachariâ. 28.2.E
Concubina sacerdotis liberata à dęmone. 434.1.C
Concubinę sacerdotis pœna post mortẽ. 409.1.B
Concubitus cum dæmone verus. 344.1.C
Concupiscentię motus solos non esse peccatum. 98.1.B
Condæi principis præsagia. 268.2.A,B
Condemnationis vis. 304.2.B,C
Confessio integre facienda, docetur miro exemplo. 123.2.B, cum seqq.
Confessio facta à capite abscesso. 89.2.D,E
Confessarius gerit personam iudicis & medici. 396.1.A
Confessarius potest dicere se nescire vel non audiuisse quæ accepit per confessionem. 400.1.E
Confessarius si adsit morienti, potest petere vt sacculus pulueris pectori apponatur, aut succendatur, aut strangulettur qui viuus exurendus. 401.2.B
Confessarius quæ interrogare, & quo pacto iudicare de singulis debeat. 396.1.& seq.
Confessarius nõ intimet sententiã mortis, nõ adsit torturę, bene tamẽ in loco vicino. 401.1.D,E
Confessionis violatæ pœna. 123.2.B, cum seqq.
Confessionis vis. 182.1.D,E, 283.1.A
Confessio extraiudicialis. 310.1.E
Confessio erronea differt à dolore extortâ. 323.2. A
Confessio rei conuicti an necessaria. 359.2.B
Confessio quomodo in hoc crimine instituenda, & quantum illi tribuendum. 397
Confessio per fraudem extorta, an legitima & reo nocens. 324.2.D, 337.1.C
Confessio reorũ qualis, & quid operetur. 337.1.C
inualida quæ confesso dat tempus ad se defendendum. 338.2.A
Confessionis auricularis vis. 434.1.B
Confessionis sigillum quàm arctè seruandum, & nunquàm licitum frangere, ne in hæresi quidem, aut fascinario crimine. 399.1.A, cum seqq.
Cõfirmationis Sacramenti vis. 432.2.E, cum seqq.
Confrontatio qualis. 338.1.B
Confrontatio an facienda testium. 318.1.D
Congelatio. 220.2.E
Coniectatio quid sit, & quotuplex. 255.2.C.D
Coniectatio iudiciaria ex astris quatenus licita. ibid. cum seqq.
Coniugibus vitanda philtra. 163.1.C.
Coniugum intemperantia. 191.2.B
Coniuratio ad lacrymandũ superstitiosa. 335.1.C
Coniuratores nubium & insectorum impostores, quo pacto deprehendendi. 467.1.C
S. Cononis vis in dæmones. 152.2.A
Conradi Marpurgij inquisitio. 279.2.C
Conradus VVimpina multa sublegit clàm ex Pico. 252.2.B
Consatense spectrum. 135.1.D
Constantini Stethati astrologi diuinationes. 258.2.D
Constantini Imperatoris lex 4. C. de malef. & Mathemat. defenditur. 210.1.A,B
Constantinopolitani Circi maleficæ imagines. 178.1.C
Constantinopolitanum imperium quo pacto sorte obuenerit Flandriæ Comiti. 301.2.B
Constellatio non adfert vim sanandi. 15.1.C
Consuetudo iurandi, deuouendi & blasphemandi, quale indicium. 317.1.E
Consulentium magos pœna. 343.1.B
Contagio quomodo hauriatur. 165.1.& seqq.
Contradictiones defensoris probæ aquæ frigidę. 292.1.C, & 2. C
Contritio quomodo procuranda. 401.1. cur tanta difficultas hac in re quoad sagas. ead.2
Contumaciæ inobedientiæque pœna. 191.1.A
Conuentus sagarũ nocturni quales. 77.1. cũ seqq.
Conuentus sortiariorum. 342.2.E
Conuersatio quale indicium. 316.1.C
Conuersionis vnius sexus in alium, opinio Andreæ Laurentij. 95.1.E
Conuicti non torquendi. 323.2.B
Conuitiorum vis in dæmonem. 406.1.D
Conuiuia manica. 78.1.C
Coponus sicarius. 265.2.A
Cor non potest comburi intoxicatorum vel cardiacorum. 105.1.E
Corallij vis. 424.2.B
Corinthiorum lex. 264.1.A
Cornelij Losei Palinodia. 364.2.C
Cornelij Agrippæ canis. 153.2.A
Cornelius Agrippa, mortuo dæmonem immisit, vt videretur viuere. 146.1.C,D
Cornicis præsagium. 261.1.D
Corocoton. 75.1.A
Corpora aërea quo pacto dæmones forment. 142.1.D, cum seqq.
Corpori naturaliter ferrũ & alia metallica certo conformata artificio innasci non posse. 182.2.C
Corpori humano ex malis humoribꝰ interdũ dura, vt tophos, spinas, cõchylia, &c. innasci. ibi.B
Corporis dispositio quàm exposita illusionibus. 225.2.A
Corporum, vt ianuarum, penetratio nec Angelis possibilis. 86.2.D
Corpus vnum in duobus locis, aut duo in vno loco an possit dæmõ collocare. 86.1.D, cũ seqq.
Corpus imago animi. 262.2.A
Correptionis fraternę an ordo seruandus. 315.1.C
Corui candidi. 96.1.E
Corybantes. 411.2.E
Coscinomantia. 245.2.B
Crapulæ pœna. 437.1.E
Crassus. 203.2.B
Cratetis impium consilium. 163.2.C
Cratisthenes. 17.2.C
Creaturæ quomodo laudẽ Dei nobis proponant. 290.2.C
Credere non nisi quod certò cognoueris, stultorum est. 352.2.C, cum seq.

Cribro diuinare. 245.2.B
Crimen.delictum, maleficium strictè differunt. 302.1 C
in Criminibus exceptis non est nominatio socij sufficiens argumentum ad torturam. 369.2.A
Crinium resectio superstitiosa. 408.2.B
Crisis tardior vel celerior vnde. 19.2.E
Cristallomantia.244.2.A,pœna. ibid.C
Critici dies. 19.2.D.
Critomantia,& Chrithriæ mulieres. 248.1.B
Croton dæmon. 153.2.A
Cruce certare quid. 301.1.B,C
Crucifixi imago sanguinem fundens. 176.2.D
Crucis signum maleficia impedit. 67.1.A
Crucis signum quam vim habeat. 207.2.E
Crucis signum contra illusiones. 229.2.D
Crucis signaculo discernuntur illusiones.231.2.D
Crucis signum opponere visioni seu reuelationi. 234.2.B
Crucis signum prætermissum noxium. 193. 2. A, cum seqq.
Crucis signi vis.430.2.C,433.2.A,434.1.C,& 2.D
Crucis efficacia contra dæmones. 446.2.D,E
Crucis imago contra dæmones. 449.2
Crux formata manu læuâ. 363.1.C
Cubabant olim in templis ad somnia captanda. 221.1.C,D
Cubomantia. 251.2.C
Culinæ mortuorum. 106.2.A
Cultrum excernens deglutitum. 183.1.C
Cultus indebitus. 2.1.B
Curiositas nimia. 197.2.A
Curiositatis peccatum. 41.2.D,146.1.D
Curiositatis secretorum & diuinationum morbus quibus monitis sanandus.465.1.B,cũ seqq.
Curiosus. 361.1.D
Cyaneæ ad Lycum. 243.2.D
Cynops magus. 150.1.D
Cynosura quæ in his sequenda. 5.2.E
Cyprianus magus. 430.2.E
Cyrus. 269.1.C

D

DABAR. 220.1.A
Dactylomantia. 245.1.C
Dæmon apparens in corpore assumpto, tantùm videtur à quib.vult.145.1.B, procurare vt appareat non licet. ibid. C, cur veteribus sæpius apparuerit quàm nobis. ibid.D,E
Dæmon gaudet atrâ bile. 151.1.A
Dæmon in assumpto corpore an loqui, comedere, & similia vitæ opera possit facere.144.2.E, & quomodo. 145.1.A
Dæmon includi non potest.151. 2. C, quàm periculosum.152.1.B. quomodo ligetur ab Angelis & Sanctis. ibid.E,& 2.A,cum seqq.
Dæmon in formâ arboris & rotæ. 137.2. B, cum sequentibus.
Dæmon quæ Magis polliceatur. 47.2.A, cur paciscatur & obediat Magis. 48.1.E
Dæmon an possit in conuentibus Magorum, innoxiorum personam assumere. 66.1.E,& 2.A
Dæmon semper aliquo indicio agnoscitur, Deo id permittente. 144.2.A
Dæmon familiaris quo pacto pulsus. 450.1.A
Dæmon apparens in specie abbatis. 452.1.A
Dæmon in specie canis.432.2.A, in formâ vulpis. ibid.
Dæmon fugatus Sanctorum præsentiâ, verbis, literis, verbere. 438 1
Dæmon quibus modis fingat indolentiam in torturâ. 324.1.B,cum seqq.
Dæmon pro animâ apparet euocatâ. 243 1.A, idem solet mentiri se animam. ibid.
Dæmon cur vtatur ętate puerili ad diuinationes. 225.2.C
Dæmon quædam per se non ęquè potest ac per alios. 198.1.A
Dæmon cur potiùs per alios, quàm per se, maleficio noceat. 197.2.E
Dæmon non habet corpus aëreum, nec aliud. 289.1.B
Dęmon alligatus loco per Magum. 184.1.D
Dęmon maleficas sustinet,ne mergantur.289.1.D
Dæmon somniis deludens. 184.1.D
Dæmonem aëreum corpus habere,error.300.2.A
Dæmonem inuocans ad ea quæ potest dæmon scire vel facere, an sortilegus hæreticus. 340. 2.D,cum seqq.
Dæmones an queant eodem tempore plures tentare vel obsidere. 86.1.D
Dæmones quo pacto videri oculis corporeis possint. 141.1.A,cum seqq.
Dæmones possunt producere animalia imperfecta. 36.1.C
Dæmones an exerceant cum Magis sodomiam, & de criminis atrocitate. 76.2.B
Dæmones non animantes. 139.2.E
Dęmones non habent indiuidui propagationem. 74.2.B
Dæmones omninò sunt incorporei, & carent semine. ibidem C
Dæmones in quorum brutorum specie soleant apparere. 137.1.E,& 2.A
Dæmones esse. 43.1.A
Dæmones metallici sæui. 140.1 B
Dæmones quidam lenones. 160.2.D
Dæmones quæ occulta queant reuelare. 236.2.D
Dæmones Lutheri & Svvinglij anteambulones. 179.1.A
Dæmones esse, contra atheos. 461.1.A
Dęmoni permittit Deus aliquando lædere,& Iudices decipere. 293.1.C
Dæmoni se deuouere,vel eum inuocare, quàm periculosum. 192.2.C,D
Dæmoni homines tradendi potestas. 183 2.C
Dæmoniaci obsessi & possesi quomodo differant. 184. 1. A, quomodo intret dæmon. ead. 2.B
Dæmoniaci simpliciter signa quæ sint. 425.2.D
Dæmonica spectra varia enumerata. 127. 2. C, cum seqq.
Dæmonis actiones quæ circa res corporeas. 60. 1.A,B
Dæmonis specie natum monstrum. 9.2.B
Dæmonis fraudes in oraculis reddendis. 237.2 E
Dæmonis variæ fraudes & spectra. 450.2 D
δαιμονῶντες. 181.1 C
Dæmonium meridianum quale.134.2.A cũ seqq.
Dæmonum nocturna spectra. 133.1.D,135.2.C
Dæmonum apparitio quomodo deprehendenda. 110.1.A,B
Dæmonum spectra tempore pestis. 135.1.D
Dæmonum variç distinctiones à muneribus.149. 1. C,inter eos an sit ordo vllus,& qualis. ibid.
Dæmonum genera & spectra multiplicia. 129.2. B, nomina.ibid. latissimè. 132.1.E,cum,seqq.

Dęmonum conuiuia sunt calamitates hominum. 154.1.A
Dæmonum ministerio non licere vti, nec ad bonum. 207.2.E
Dæmonum inuocatio per modum precarij, vel imperij. 342.1.B
Dæmonum beneficia noxia. 411.2.E
Dæmonum lucrum ex superstitiosis remediis. 410.2.A
Damiani somnium explicatum. 269.1.A
Damnatorum animæ an appareant. 110.2.D
Damnatus ad mortem censetur in articulo mortis quoad absolutionem, nō quoad alia. 403.2.A
Dammis miraculi plena imago crucifixi. 105.2.A
Danielis liber somnialis. 266.1.E
Daphnomantia. 248.2.B
Dardanus, à quo Dardanarij. 65.2.C
Decalogi 1. preceptum quanti faciendum. 461.2.A
Deceptiones varię circa lycanthropias. 87.2.C
Deceptionum magicarum exempla. 55. cum seqq.
Declinare ad magos quid. 422.1.A
Defensores & excusatores maleficorum quomodo & quando vt suspecti capi & torqueri possint. 314.1.B, cum seqq.
Deferendæ sagæ statim. 315.1.B
Defigere & defixiones magicæ. 361.1.C.D, & 2.E
Defuncti poscunt eleemosynas, & spiritualia remedia. 196.2.A
Degradatio quando in maleficiis locum habeat. 342.2.B, cum seqq.
Degradari ob quæ crimina hodiè possint clerici. 345.1.C
Degradationis duplex acceptio. ibid. E, pro quibus criminibus infligendam Abbas censuerit. ead. 2.A
Dei solius est ditare quos vult. 62.2.C, & cur ibi.
Dei sapiens prouidentia. 92.1.A
Dei gloria resultans ex maleficiis. 189.2.D
Dei prouidentia in tuendis & dirigendis Iudicibus maleficij quanta & qualis. 295.1.A, B
Dei prouidentia quę in tolerandis sceleribus maleficorum. 189.2.B
Dei suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia. 190.1.A, B
Dei nominatio dæmonem fugat. 451.1.C
Delusæne sint sagæ nécne, vnde dignoscatur: & delusionum modi fusissimè. 350.2. cum seqq.
Delusio differt ab infidelitate. 353.1.D
Dementia breuis ac ridicula per maleficium. 181.1.A, B
Denarius quomodo appareat in summâ superficie aquæ. 65.2.C
Denunciare omnes tenentur. 315.1.B
Denunciatio qualis esse debeat. 318.1.B
Denunciatio spontanea. 316.1.D
Denunciati non admittendi ad colloquium iam damnatorum. 319.1.A
Depilatio sagarum licita. 422.2.C
Depositi negatio. 193.2.A
Desidia seu segnities. 163.2.E
Desperatio. 197.2.A
Despuitio in sinum superstitiosa. 161.1.A, B
Detractionis pœna. 190.2.E
Detrectās abiurare quomodo puniēdus. 339.1.A, B
Deuotio magica duplex. 159.2.D
Deuotionis seu execrationis maleficium. 183.2.C
Deuouentis se dæmoni vltio. 434
Deuotans se dæmoni abrepta. 318.1.A
Deus quomodo concurrat ad generationem in commistione dæmonum incuborum. 9.1.C
Deus an mundum per Angelos condere potuerit. 68.2.E
Deus cur non permittat Magos ditari. 69.2.D
Deus quomodo sit intellectus. 104.1.D, E, an tantùm operetur cognoscendo. ibid.
Deus extra se multa cognoscit. ead. 2.A, nec tamen perficitur. ibid. D
Deus non est formaliter omnia. ibid. B
Deus cur permittat homines à dæmone possideri. 184.2.B
Deus cur maleficia permittat. 189.2.D, cum seqq.
Diaboli pertinax odium in homines, & multiplex dolus. *Prolog*. A
Diaboli beneficia, nocentiora vulneribus. 414
Diabolum cur videant morituri. 144.2.C
Diabolus virium naturalium aut scientiæ nihil amisit. 51.1.B
Diabolus cur nolit ditari Magos. 69.2.D
Diabolus potest pecuniam facere & metalla producere. ibid.
Diabolus nihil potest, nisi permittat Deus. 54.1.D, E
Diabolus quo pacto efficiat mira. ead. 2.A, cum seqq.
Diabolus hominum malis gaudet. 69.2.D
Diabolus quomodo inducat in gulam & libidinem. 233.1.D, E
Diabolus in iudicio militis patronus & liberator. 193.2.E
Diabolus vnumquemque decipit per ea, quæ quisque amat. 225.1.A, B
Diabolus quomodo mundi rex secundùm Lutherum, & quomodo secundùm Catholicam veritatem. 172.1.A, cum seqq.
Diabolus quomodo DEVS sæculi dicatur. ibid. C
Diabolus Christum, Mariam, Apostolos, & Angelos exhibens. 435.2
Diabolus conatur persuadere vana esse, quæ de maleficis feruntur. 314.1.D
Diabolus non liberat maleficio, nisi sorte in alium translatâ. 410.1.C
Diabolus orari non potest, vt tollat maleficium. 414.1.B, C
Diabolus quid persuadeat maleficis morituris, vt non pœniteant. 401.2.D, E
Diadumenus vnde dictus. 248.2.E
Dictamus. 5.1.A
Dicti iocosi seu scurrilis pœna. 438.2.A
Didaci Ordonij duellum cum Zamoranis. 277.2.D
Didius Iulianus. 244.1.D
Dierum faustorum vel infaustorum obseruatio. 204.2.B, cum seqq.
Dierum continuatio non semper superstitiosa. 434.1.E
Dies critici, & eorum causa. 7.1.B. 19.2.D, E
Dies SS. Pauli, Vincentij, Vrbani, Ioannis, Annunciationis. 204.2.D
Dies conuentus sortiarij. 360.2.E
Dignitates & honores an arte magicâ parari queant, aut vnquàm accipi. 68.1.D, E, cur Deus permittat. ibid.
Dimittendi rei quo pacto. 323.1.D
Dina fossa. 248.1.D
B. Dionysij opuscula defensa, ipsique asserta. 458.2.E
Diophanes magus. 245.2.B
Diræ. 250.2.E

Dirarum magicarum quædam formula diſcuſſa. 344.2.B,C
Diſcretio experimentalis quid, & quæ nomina eius. 222.1.D
Diſcretio ſpirituum doctrinalis quæ. ead.2.A
Diſcretionis ſpirituum donum quid:& de duplici eius modo. ibid.& ſeqq.
Diſpēſare vt liceat vti maleficio nō licet.412.2.A
Diuinatio quando & quale peccatum.259.1.A,B, 254.2.E
Diuinatio quotuplex. 239.1.E,& 2.A
Diuinatio quæ hæretica,& quæ non. 239.1.A
Diuinatio in ſacra Scripturâ an ſemper in malam partem ſumitur. 213.1.B,cum ſeqq.
Diuinatio qualis permiſſa. 238.2
Diuinatio malefica per plumbum liquefactum & aquam. 179.2.B
Diuinatio ex vnguibus. 265.2.C
Diuinationis definitio explicata, & quomodo differat à vana obſeruantia,prophetiâ, coniectatione: quarum ſit rerum: vnde dicta,ſollemnia,inſtrumenta. 236.2.A,B,C
Diuinationis à Prophetiâ & cōiectatione diſcernendæ canones. 238.2.A,cum ſeqq.
Diuinationi recipiendæ quæ diſpoſitio apta. 215.1.A
Diuinationem explicitam illicitam eſſe, nemo Chriſtianus poteſt licitè ignorare. 239.2.A
Diuinationes cū pacto expreſſo ſeu explicito.ibi.
Diuinatores aſtrologi ex republicâ eiiciendi.259.2.C,D
Diuinatores conſulere non licet. 239.1.B,C
Diuinatoria ſors illicita. 298.1.D
Diuinatoriæ ſortis ſpecies. 251.2.B
Diuinatio dæmoniaca. 434.2
Diuinatores Magi quâ pœnâ plectendi. 343.1.D
Diuitias & theſauros an poſsit dæmon Magis ſuis largiri,contra Damhouderum. 69.1.C
Doctoralis promotio ſagarum & ritus. 99.1.A
Doctrina, & eruditus, quid vulgato Interpreti. 217.1.C,D
Dodonides columbæ quales. 240.1.B
Dolani lycanthropi. 88.1.D
Dominæ Bonæ. 139.1.D
Dominica Petronina. 69.1.D
Dominicus Mirabellius magus. 132.2.E
Dominicani quatuor combuſti apud Bernenſes. 228.1.D,E
Dompreana arbor. 362.2.A
Domus ſeu locus quid probent in maleficio.316.1.D,E
Domꝰ infeſta ſpectris quo pacto purgata.432.2.A
Domus infeſtæ à dæmonibus liberandæ methodus. 453.2
Donatiſtæ ſacrilegi. 195.1.E
Dormire de mortuis. 125.2.D.
B. Dorotheæ roſæ. 111.1.C
Dorotheus falsò inſimulatus. 66.2.B
Dorſo aduerſo an ſiſtendæ maleficæ. 321.2.A
Doſitheus. 57.1.E
Dracus Londinenſis. 236.1.B
Drepanitana familia infeſtata à dæmone.450.1.A
Duaci clericus ob ſodomiam degradatus.344.1.A
Dubium quid, & quomodo in dubiis mitior ſententia ſequenda. 209.2.B
Duella omni iure prohibita docetur.277.2.E,cum ſeqq.
Duella quando Principes poſſint permittere.278.2.B,C
Duellorum cauſæ.277.1.A,ritus. ibid.B
Duellorum incertitudo & iniuſtitia. ibid.C
Duellorum variorum exempla. ibid.D
Duffus rex. 177.1.C
Dulciniſtæ. 225.1.C
Dunſtanus ignitâ forcipe naſum laruæ comprehendit. 230.2.D
Dura & craſſa quo pacto dæmon queat verè aut falsò corpori inſerere, 183.1.E
Dux Brabantiæ. 138.1.C

E

Ebriorum illuſiones quoad ſpectra. 128.2.B
Ebulenſis puella. 95.1.A
Ebroicenſis Epiſcopi ſententia contra Edelinum. 339.1.D
Ebroicenſis Epiſcopi iudicium. 362.2.E
Eccleſia non eſt aſylum maleficis. 321.1.B
Eccleſiæ illata damna mortui vlciſcuntur.121.2.A
Eccleſiæ precationes quam vim habeant mala repellendi. 207.2.D
Eccleſiæ non obedire,eſt mortale peccatum.ibid.
Eccleſiæ communis oratio vtiliſſima. 442.2.C.
Eccleſiæ immunitas an proſit maleficis. 321.1.A
Eccleſiaſticas cæremonias ſuperſtitioſis ritibus conferre,blaſphemum & impium eſt. 208.1.E
Eclipſis cauſa. 62.2.C
Echineis quid. 12.1.D
Echo. 6.1.A,22.2.C
Edelini cum dæmone pactum,hiſtoria, & damnatio. 314.1.D
Educationis indicium. 317.1.D
Effectum priuatiuum licet à dæmone exſpectare. 428.1
Effectum eſſe dæmonicum, quo pacto dignoſcamus. 422.2
Effectus naturalis quomodo diſcernatur à magico.50.2.E,item artificialis, & in his cautela. ibid. & 51.1.A
Effectus magici aliquando veri, & quomodo hi diſtinguendi à præſtigioſis:& horum exempla. 51.1.A,cum ſeqq.
Eleazarus exorciſta. 151.1.D
Electiones aſtrologicæ. 212.2.B,256.2.B
Elementa tantùm ſunt tria:nullum ignis. 259.2.E
Eleemoſynæ centuplum miraculo approbatum. 117.2.B,cum ſeqq.
Eleemoſyna poteſt ſortitò haberi. 270.1.E
Eleemoſyna data ſagis an periculoſa. 195.1.A, cum ſeqq.
Eleemoſynæ vis. ibid.
Eleemoſynam denegantes faſcinari. ibid.
Eleemoſynæ defunctis proſunt. 196.2.A
Eleemoſynis impetrata an efficaciora. 205.2.D
Eleemoſynarum vis. 441.2.C,D
Elephantorum ſolertia. 90.2.C
Eliæ humilitas. 234.1.D
Elizabeth Anglorum regina ſanat à ſtrumis.13.2.A,53.2.B
Elizabetha Croftha. 236.1.B
Elizabethæ Barthonæ vaticinia. ibid.A
S.Elizabetha Sconaugienſis defenſa. 227.1.E
Elizæus cur pſalten requiſiuit. 215.1.A
S.Elphegus. 233.1.C
Elymas magus. 198.1.A
Elzana maleficus. 172.2.B
Emma regina. 279.2.E
Empedocles. 63.1.A,91.1.A

Empedoclis mira. 58.1.A,B
Empusa. 13.2.E,135.2.A
Energumeni tot cur tempore Christi. 190.1.D
Energumenorum corpora an possit dæmon subingredi,& quo id pacto. 184.1
Energumenos veros reperiri, & qui tales sint. ibid.
Energumeni confessione sanati. 434.1.C
Enguerrani Marignani vxor malefica. 177.2.A
Enthusiastæ hæretici. 268.1.B
Eonis hæretici præstigiæ. 56.1.D
Epachij pœna. 195.1.E,& 2. A
ἐπαοιδός. 3.2.D
Ephemerides pastorum,& rusticorum, & nautarum vnde natæ. 261.1.E
Ephesia nomina. 406.1,C
Ephesiorum notæ quæ. 252.2.E
Ephesiorum notæ magicæ. 67.2.A
Ephialtes morbus. 136.1.B
Ephialtes,seu incubus morbus. 267.1.D
Ephod quid,& quotuplex. 216.2.E,217.1.A
S. Ephrem. 223.1.A
Epidaurius serpens. 90.1.E
Epileptici apti maleficio. 178.2.B
Epileptici patent falsis reuelationibus. 224.1.B
Epimenides Cretensis. 93.2.A
Episcopi auaritia punita. 194.2.D
Episcopi quà tales non habent licentiam legendi libros prohibitos. 358.1.D
Episcopi venia petenda, vt malefici extrahantur. 321.1.A
Epitheles Messenius. 268.1.B
Epulæ sagarum. 80.2.E
Equa falsa apud Palladium. 88.1.C
Equi maleficiati ligaculo nodi exemplum. 419.1.A
Eres Armenius. 102.2.C
Erichtus magia. 242.1.A
Ericus Rex Sueciæ. 67.2.B
Ericus Rex, Pileus ventosus. 99.2.E
Erinnyes siue Eumenides. 136.1.E
Erisichto. 107
Erkimbaldi de Borban factum,&miraculosa Eucharistiæ perceptio. 274.1.D
Ernostus Marchio Badensis deceptus. 38.2.E
Error iuris quale peccatum. 277.2.E
Erucæ hæretici. *Proloq.* F
Eryngium gregem sistit. 12.1.C
Erythrebolos vrbs vnde dicta. 407.2.B
Esdras an alchimiæ meminerit. 30.2.A,B
Etesiæ. 58.1.B,63.2.D
Euages. 99.2.A
Euangelij S.Ioannis initium lectum fugat dæmonem. 442.1.E
Euangeliorum liber incombustus. 281.2.D
Euangelium. 220.1.B
Euarchus. 148.1.D
Eucharistia quomodo exitium sit sumentis. 274.2.B
Eucharistia verè ad salutem instituta. 273.2.E
Eucharistia contempta, & formidata. ead.1 B.C
Eucharistiæ sacramenti forma à Deo instituta. 209.1.B
Eucharistiæ miraculum. 160.1.B
Eucharistiæ sumptæ purgatio, defensa exemplis & ratione contra Hotomannum Caluinistam. 273.1.B
Eucharistiæ vis. 182.1.D,E
Eucharistiæ contemptę vltio. 193.1.E,& 2.A
Eucharistiam indignè sumentium pœnæ. 274.2.B
Eucharistia abstinere,quàm noxium. 437.2.A
Eucharistia quando morituris præbenda sortiariis. 358.2.A
Eucharistiæ vis. 435.1.A,cum seqq.multis.
Eucharistiæ consecratio,& transsubstantiatio, & adoratio defensa. 458.1.B,C
Eucharistiam indignissimè tractant sortiarij. 343.1.B
Eucharistica sortitio. 301.2.B
Eucharisticæ purgationis formula & caussæ. 274.1.C
Eucheria Agapij vxor. 437.2 E
Euchetæ infanticidæ. 155.1.D
Eulalij fiscella incombusta. 281.2.C
Eulogij somnium. 268.2.E
Eun Britannus hæreticus & magus. *Proloq.* F
Eunus præstigiator. 17.1.E,& 2.A
S.Euphemiæ martyris reliquiarum miraculum. 120.1.C
Eurynomus,seu Mors. 136.1.C
Eurycles,quid Græcè. 2.2.E
Eustachius Abbas. 275.1.C,D
Eustochia Patauina. 66.2.A
Eutelidas. 165.2.B
S.Euthymius. 118.1.B
Excommunicati martyris apparitio. 122.1.C
Excommunicati accusare possunt. 319.1.C
Excommunicatio lata in duellis explicatur. 278.2.B,C
Excommunicationis contemptus. 195.2.C
Excusantia à tortura. 322.2.C,cum seqq.
Execrationes parentum quam vim habeant. 10.2.D
Execrationum seu Dirarum in scipsos exempla. 192.2.C
Exercitus quomodo possint Magi exhibere. 118.
Exercituum seu militum spectra nocturna varia. 137.2.E,cum seqq.
Exorcisandi vocabulum Tertulliani. 454.2.E,non magicum. ibid.
Exorcisans cauere debet iocos cum dæmone. 438 2.A
Exorcisationum & exorcistarum abusus quidam vitandi. 466.1.E,& 2. A
Exorcismi vis cum Missæ sacrificio. 193.1.A
Exorcismi Pontificij defensi. 453.1.D, cum seqq. quàm antiquus ordo exorcistarum.ibid.& 455.2. ritus probati. 453.1.2
Exorcismis quæ dæmonum infestationes solitæ sanari,quæ non. 438.2
Exorcismorum formulæ quæ licitæ. 207.1.C
Exorcismorum antiquitas,& formula,& vis. 438.1.D.cum seqq.
Exorcistæ,exorcismorúmque ritus veteres. 457.1.2
Exorcistarum quidam abusus. 151.1.A
Exorcistarum ordo. 438.1.D
Exploratores non multiplicandi Iudicibus. 302
Expuere in faciem visi. 232.2 A
Exstases inuitis quomodo contingunt. 114.1.E
Exstasim seu raptum quomodo procuret diabolus. 101 1.
Exstasim quomodo Deus efficiat, contra Mocenicum. 104.1.B
Exstasis subiectum quod. 103.2.B
Exstasis an in instanti fiat. 104.2 D
Exstasis,& raptus differunt. ibid.
Exstasis diuinæ a magicâ discrimen. 103.2 A

Extrans causa formalis, finalis, efficiens. ibid. C, D
Exstasis seu raptus Prophetarum. 220.2.B
Exstatici. 240.2.C
Exterminator. 134.1.C
Extispicina. 246.2.D

F

Facies quomodo appareant formidandæ. 55.2. B, item asininæ. ibid.
Facies index animi. 262.1.E
Facius Cordanus. 105.1.D
Fænilis apprehensio ad translationem magicam. 82.1
Falsum dicere, & verum occultare differunt. 336.2.B
Fama vehemens nominati. 308.2.A
Famæ nocent quomodo Magi. 66.1.B
Fama quo pacto probanda. 311.2.C
Famæ vis. 304.1.C, D
Famæ indicium quale, quid operetur. 311.1.B, C
Famagustani Turcæ vaticinia. 237.2.B
Familiares dæmones. 153.1.A
Fanatici seu ἔνθεοι. 240.2.B, exempla & nomina. ibid. 1.B, C
Fantasiæ læsæ variæ deceptiones. 129.1.A, B
φαρμακός. 3.2.B
Fascinatio qualis. 12.1.A, 65.2.B
Fascinatio quid latè, & strictè. 165.1.B, cum seqq.
Fascinatio quid secundùm vulgus & hæreticos ibid.
Fascinatio illa vulgaris quam erroris originem habeat. 171.2.C
Fascinatio vulgi fabula & superstitio est. 165.1.D
Fascinatio equorum. 424.2.D
Fascinationis species tres. 164.2.E
Fascinationis vera causa, refutatis falsis. 198.1.D
Fascinationis remedia quædam superstitiosa. 171.2.A, B
Fascinéntne vetulæ aspectu suo. 11.1.D
Fatæ seu fatuæ Bourlemantiæ. 362.2.B
Fatales sorores. 139.1.E
Fatuelli. 143.2.E
Fatui & furiosi cur sæpiùs diuinent. 215.1.B
Fatum non est causa monstrorum. 73.1.B
Faunus. 134.1.D
Faustina quomodo amore liberata. 163.2.C
Faustus Magus. 69.1.E
Fautores maleficorum. 315.1.A
Febrium diuersi termini vnde. 7.1.C
Felicis Malleoli liber pro superstitiosis orationum formulis discussus & confutatus. 206.2. C, cum seqq.
Felis cerebrum comedunt sagæ. 450.2.A
Fera. 362.1.A
Ferale, quid significet. ibid. B
Feralia. 106.2.A
Ferdinandi Regis Neapolitani spectrum. 122. 2.E
Ferdinandus III. Castellæ Rex. 276.1.D
Ferdinandus Cortezius. 253.1.E
Ferdinandus Daualus natus galeatus. 248.2.E
Feris crepa in magicis. 174.1.B
Fernelij alchimia. 37.1.C
Ferrantis Comitis Flandriæ matrem dæmon decepit. 238.1.C
Ferri candentis miracula. 279.2.E, 282.1.B, & 2.C
Ferrum aquæ supernatans quomodo fiat. 19.1.C
Fessanæ tribades. 245.2.B
Fessanorum hydromantia. 243.2.E
Festis diebus an examinandi aut torquendi rei. 335.2.D
Festorum violatio. 197.1.E
Ficus arbor alligatum taurum mansuefacit. 12. 2.A
Fidei vis quæ in incantatione. 26.1.B
Fidei vis contra illusiones. 230.1
Fidei veræ & viuæ vis. 430.2.B
Fidei vis contra spectra. 431.1.A
Fides vnius citharæ ad pulsum alterius mouentur. 12.1.E
Fides quæ operetur in sanatione. 209.2.E
Fides remedium contra maleficium. 182.1
Fiducia & custodia sui. 232.
Figuræ vis quæ. 18.1.B
Figurarum, in quibus dæmon apparet, causa. 141.142
Figuras, imagines, characteres vim nullam habere, ostenditur. 6.1.A, cum seqq.
Fila maleficij amatorij qualia. 161.1.D
Filius modo Ecclesiasticorum palliatus & pileatus, natus Paderbonæ. 10.1.C
Filum collo commensuratum. 250.1.A, B
Finganus nobilis rosario dæmonem expulit. 442.2.E, 443.1.A
Finis bonus solus non facit actum esse bonum, aut legitimum. 294.1.D, E
Finis bonus maleficæ peccatum non excusat, nec pœnam. 412.1.2
Finni & Lappones. 57.1.E
Finni malefici balistarij. 176.2.E
Flagellatio, balnea, & alia cur ab exorcistis adhibeantur. 151.1.A
Flentium Picardarum hæresis. 317.1.A
Florentina mulier. 182.1.A
Floridensis diuinatio. 246.1.B
Florimundi de Remundi V.C. narratio. 363.1.A
Flumen quo appareat modo, vbi nullū est. 56.1.C
Fœminæ ex dæmone quæ pepererint. 74.2.E
Fœminæ in viros mutari possunt, & exempla varia. 94.1.C, cum seqq. causa. ibid.
Fœminæ faciliores decipi. 225.2.D
Fœminarum reuelationes quomodo examinandæ. ibidem E
Fœminarum nominatio. 307.2.D
Folia. 59.1.A
Folletons. 143.2.E
Fontium miracula. 251.1.C
Forma nocet pudicitiæ. 164.1.C
Forma probæ aquæ frigidæ in maleficiis. 288.2.E, cum seqq.
Forma ferri consecrandi ad iudicium. 279.2.B
Formę verborum quæ permissæ, quę non in medicinis. 209.1.C
Formula probæ aquæ feruentis. 283.2.C
Formulæ curationum superstitiosæ multæ. 210.2. D, cum seqq.
Forum Ecclesiæ duplex. 319.1.C
Franciæ aula superstitiosa in dierum obseruatione. 205.2.A
Franci vsi ferri candentis indicio. 279.2.A
Francisca Senensis. 90.1.C
Francisca & Carola Guarnæ. 95.1.A
Francisci Pici positiones magicæ suppositiтiæ. 5.2.C
B. Francisci exemplo se virgo volutat in niue. 230.2.A

S.Francisci sortitio. 253.1.B
Francisci Borgiæ reuelationes. 235.1.D
Francisci de la Cruz delusio, hæresis, falsæ prophetiæ, supplicium, & historia. 224.1.C
Franciscus Dux Armoricorum. 276.2.C
Franco Maringus promissi sui contemptor punitur. 526.1.E
Francorum Reges à strumâ sanant solo contactu. 14.2.A
Fraude & æquiuocatione an reus decipiendus. 320.cum seqq. fusiùs 336.1.E,cum seqq.
Fresaia seu strix auicula. 155.1.D
S. Friardi prudentia. 231.2.A
Fridericus Dux Austriæ captus à Bauaro noluit ope dæmonum liberari. 66.2.D
Fridericus Stuphius crematus. 68.1.A,2. B,69.1.B
Fridericus III. Imperator. 114.1 A
Fridericus Dux Austriæ. 162.2.D
Frigidæ aquæ infusio. 324.2.B
Frigidum cur sentiatur à dæmone assumptum cadauer. 141.2.B
Frisiæ spectra. 431.1.A,B
Frisonum superstitiosa sors. 301.1.B
Frumenti auersio per maleficium. 176.1.E
Fuga nominati. 308.2.D
Fugæ indicium quale, ad quid valeat, &c. 312. 2. A, cum seqq.
Fulicum præsagia. 261.1.D
Fullo quidam maleficiatus petit auxilium. 178. 1. D
Fulmine icti non putrescunt. 105.1.C
Fulminis vis in penetrandis solidis. 183.1.E
Furi oculus quo pacto excutiendus, vt cognoscatur. 211.2.A
Furti concipiendi modus per lancem & licium. 245.2.C
Furto accepta de domo strigis. 408.2.E
Furtum concipere per lancem & licium. 250.1.A
Futurorum scientia quo pacto reseruata Deo. 256.2.D

G

Gabata ferrea. 406.1.E
Gabriel Archangelus. 113.2.D
Gagates in diuinatione. 245.2.D
Gagatis vis. 424.2.B,C
Gaianus mimus. 192.2.B
Galazophylacæ. 63.1.A
Galea nascentium. 248.2.E
Galeacius Vicecomes maleficiatus. 186.1.B
Galeatij Sfortiæ apparitio. 122.2.B,C
Galena. 35.2.E
Galenus noctambulus. 8.1.D
Galgalus cur aspectu sanet ictericum. 11.1.D
Galli cantus an dæmoni formidatus. 406.2.D,E
Gallecus mendicus dæmonem circumgestans figura infantis paralytici. 76.1.B
Gallicenæ fœminæ. 240.1.B
Gallus Sacerdos. 93.2.E
Gandensis virginis propter superbiam illusio. 231.1.C
S. Gangulphi vxor adultera detecta & punita. 286.2.D
Gastromantia. 244.1.D
Gazareni qui. 246.2.B
Geber non est inuentor alchimiæ. 30.2.D
Gebhardus Truchsesius apostata. 43.2.C
Geilæ mors. 192.1.B
Gelæ dæmones pelluntur à S. Dympnâ. 448.1.D
Gelo seu Empusa. 51. 1. C, Mauritium Imperatorem vexans. ibid.
Gelo quæ Mauritio insidiata. 155.1.E
Gello & Gilo. 136.2.B,cum seqq.
Geminæ res quomodo appareant. 55.2 D,E
Gemmæ cur in gemmas non possint mutari, metalla verò possint in alia metalla. 35.1.B
Genebaldus Laudunensis lapsus & pœnitentia, & quàm obediens B. Remigio. 230.2.D
Geneuenses venefici. 172.2.E
Genij. 106.2.A
Genuensis adolescẽtis maleficiati curatio. 417.2.E
Geomantia. 252.2.A
Germanarum fœminarum diuinatio. 243.2.E
Germani clerici obliuio. 98.1.D
Germani probâ aquæ vsi. 284.1.B
Germanorum mos quidam discussus. 247.1.D
Germanorum superstitio. 243. 2. D, 245. 2. D,E, 250.2.C, 251.2.D
Gertrudis. 227.1.E
Geusiorum orgia similia Magicis. 47.1.E
Gigantes vtrum vi magicâ nascantur. 76.2.C
Gladij acies carmine retunditur. 92.1.C
Gladij mucronem tres digitos longum excernens. 183.1.C
Gladiorũ vibratio an timenda dæmoni. 409.1.A
Glandium trium præsagium maximè superstitiosum. 261.1.D
S. Glyceria. 448.2.A
Ghonem Hebraicè quid. 3.1.B
Gnostici. 20.2.D.
Gnostici Magi & infanticidæ. 155.1.D
Gnosticorum Magia, & viscerationes, & infanticidia. 174.2.D
Godela Kukers. 419.2.B
Godelmannus refutatus. 453.1.C,D
S. Godoleuæ cautela. 414.2.B
Γοης. 3.2.D
Goësiorum iconoclastia. 190.2.B
Goëtia species magiæ. 44.1.E, imò omnis magia. ead.2.A
S. Golauduch. 445.1.B
B. Gommari visio. 111.1.D
Goninus magus Parisiensis illusit Iudici in ipso supplicio, vicariâ sibi mulâ in patibulo relictâ. 189.1.D
Gorgones. 136.1.D
Gosuuini Comitis mors. 194.2.B
Gotfridus Schlussel. 192.2.E
Gotholanus Nauarchus. 276.2.B
Gotthicorum Regum origo ab Vrso. 73.1.A
Græcorum nomine qui significentur in sacrâ Scripturâ. 219.1.C
Grando & glacies eadem specie. 261.1.A
Gratiâ Principis existente nullâ, an Iudex possit punire reum. 305.2.A
Gratiæ seu miraculosa opera quæ. 25.1.C
Gratiani error. 283.2.B
Gregorij XIII. laus & bulla. 278.1.C,D
Gregorij XIV. laus & bulla. 321.1.B
S. Gregorius Agrigentinus. 192.1.D
Gregorius VII. Papa. 273.1.C
Gregorius VII. 68.1.E
Grimoyria ars. 44.2.C, liber. 45.1.D
B. Gregorius Armenius. 431.1.D
Gregorius Ostiensis Episcopus quo pacto insecta ex Cantabriâ profligarit. 468.1.B
Gualtherus Burgensis. 275.1.E

Guido Iuliacus Flandriæ Imperator cacodæmones consuluit. 67.2.C,D
Guillhelmi Aragosij alchimia. 37.1.A,B
Guillhelmi Edelini abiuratio, & condemnatio. 339.1.D
Guillhelmus Constantinus. 38.1.A
Guillhelmus Aquitaniæ Dux delusus. 231.1.B
B. Guillhelmus Roscildensis. 233.2.E
Gula etiam leuis religiosæ punita. 197.2.D
Gundizaluus Fernandez de Cordubâ. 276.1.B
Gustroniensis faber magus. 246.1.B
S. Gutlacus. 233.1.B
Gygis annulus. 87.1.C,245.1.D
Gymnosophistarum vlmus. 90.1.C

H

Habitus optimus periculosus; & nitor solito maior suspectus. 171.2.C,D
Hadinguer. 67.2 B
Hadrianus VI. Papa. 258.2.A
Hæresi flamma quod vmbra corpori. 283.1.E
Hæresim curiosæ artes, vt famem pestis, sequuntur. *Proloq.*F
Hæresis necessariò, si non resipiscat, in atheismum vel in magicam desinit. *Proloq.*F
Hæresis est fames verbi Dei. *Proloq.*F
Hæresis abiuratio sedat tempestatem, quam pertinacia excitarat. 147.2
Hæresis meretrix in sacrâ Scripturâ. *Proloq.*F
Hæretica aut hæreticalia, aut non sortilegia. 340.2.D
Hæretici vtplurimùm Magi, & hæresim magia comitari consueuit: fusè probatum rationibus. *Proloq.*F
Hæretici domicilium dæmon, vt idola. ibid.
Hęretici fictores reuelationum; vt fuêre { Cherinthus. Marcus Magus. Montanistæ. Donatistæ. Archontici. Manichæi. } 224.1.B,C.
Hæretici dæmones omnimodò expellere nequeunt. 190.2. A
Hæretici vbique & à quouis Iudice puniri possunt. 306.1.A,B
Hæreticis dæmon vtitur, vt meretricibus compositis ad animas decipiendas. *Proloq.*F
Hæreticis solitus dæmon stigma imprimere. 46.2.D
Hæreticorum mansio tartarea ostensa. 118.2.E
Hæreticorum idem spiritus blasphemus, & sycophanticus, & fictor miraculorum. 56.1
Hæreticorum prophetæ mente capiebantur, exemplis probatur. 220.2.B
Hæreticorum vanæ visiones, & miracula. 436.1.A, cum seqq.
Hæreticos reiecit aqua. 293.2
Hæreticos capi posse ex non semiplenis probationibus. 320.1.D
Hæreticos mirè ignis semper vlciscitur, exemplis duobus id confirmatum. 282.1.D, cum seqq.
Hæreticum factum quid. 335.1.D
Halensis fœmina à dæmone ablata. 317.2.E
Halitu & afflatu maleficæ fascinant. 155.1.A
Hannoniæ energumenæ, quæ fingens se sacerdotissam & consecrans, exemplum. 226.2.E
Haquinus Noruegus. 67.1.B
Haraldus Hybernus. 281.2.C
Harpyiæ. 136.1.D
Haruga. 246.2.B
Haruspicina vnde dicta, & quid. ibid.
Hebræi astrologi causa idololatriæ & iconoclastiæ. 258.2.D
Hecate. 133.2.E
ab Hecate vel Heroibus infestati. 181.1.C
Hecates canes. 59.2.D
S. Helenæ falsò ascripta oratio. 211.1.D
Heliogabalus. 248.2.A
Heliotropia. 87. facit inuisibiles. 5.1.B
Heliotropij grana. 20.1.E
Helizæi gestus puerum suscitantis. 208.1.C
Hellequini familia. 139.1.B
Heluetia saga. 178.2.D
Heluetia obstetrix puericida. 155.1.C
Heluetica duæ maleficæ afflatu leprâ infecêre. 173.1.D
Heluetij à VValdensibus peste magicâ contaminati. *Proloq.*F.
Henricus Imperator. 274.2.B
Henricus Moguntinus Episcopus. 276.2.A
Hepar piscis Callyonimi. 151.1.E,425.1.D
Herbæ magicæ. 51.2.D
Herbæ & festucæ maleficæ, quas supergrediendo quis fascinatur. 155.1.A
Herbarum magicarum vis. 58.1.A
Herbipolitana domus à spectris liberata per fidem. 432 2.B,C
S. Herebertus. 223.1.A
Hæredum malefici obligatio restituendi damna. 402.2.C
S. Hermannus Steinfeldensis. 233 2.D
Hermes Trismegistus an alchimicus. 30.1.C
Hermetis ars vana. 151.2.D
Hermetis Malatestæ mors. 265.2.B
Hermotimus Clazomenius. 103.1.A
Herodias an appareat. 78.2.C
Hesperij fundus spectris liberatus. 437.2.B
Hexagoni superstitiosi. 406.1.E
Hiberniæ superstitio. 204.2 B
B. Hieronymus crucis signum adhibuit sanationi. 208.1.C
Hieronymi Cancellarij Mediolanensis annulus. 245.1.D
Hieroscopiæ descriptio accurata. 246.2.A, cum seqq.
B. Hilarion dæmonem, quem Magus immiserat, è virgine expulit. 184.1.D
B. Hilarion cur signum noluerit remouere. 423.1.A
Hildebrando puero omen oblatum mirum. 249.2.D,E
Hildegardis. 228.1.A,234.1.D
Hippæorum ignis. 64.1.B
Hippomanes. 158.2.C,162.2.A
Hirci species dæmoni frequens. 143.2.B
Hispani Catholici contra Arianum certamen. 281.1.D, item & diaconi cuiusdam. 284.2.C
Hispanorum fascinus, Higa dictus. 27.2.C
Hispanorum militum oratio superstitiosa vulnerum curandorum. 206.1.C,D
Historis filia Tiresiæ. 175.2.E
Homagium dæmoni præstitum. 445.2
Homicidia magica. 174.1.B,C
Homicidia sortiariorum cur grauissima, & degradatione digna. 344.2.A, cum seqq.
Homicidij pœna. 192.1.B

Hominum quatuor genera Paracelsi. 140.1.E
Hominum generi ex maleficorum scelere vtilitates natæ. 190.1.C,cum seqq.
Homo non potest produci per alchimiam. 41.2. D
Homo sexagenarius, qui antè puella. 95.1.C
Homo homini dæmon. 424.1.A
Horror & lætitia ex reuelatione. 234.2.C,D
Hospitij indicium. 316.1.D,E
Hotomanni temeritas castigatur. 273.2.D
Hotomanni impia locutio. 360.1.E
S.Hubertus dæmonomastyx. 449.1.B
Hugo Bourlettus. 361.1.A
Humana species an habeat vim lapidis planteue. 12.2.D
Humanâ figurâ cur dæmon sæpè appareat. 140.1.
Humidum naturale an semper conseruari vel restaurari arte possit. 97.1.A
Humilitas necessaria contra illusiones. 222.2.C
Humilitatis vis contra illusiones. 231.1
Humilitatis vis contra dæmones. 223.2.D
Humorum origo. 74
Hussitæ & Lutherani Magicam sparserunt per Bohemiam & Germaniam. *Proloq.*F
Hydromantiæ species variæ. 243.1.E,cum seqq. 247.2.E
Hydrophoborum error. 129.2.A
Hyena. 58.1.A
Hyenæ medicina multiplex. 424.1.D
Hypatiæ prudens facinus. 164.2.A
Hypericon. 424.2.E
Hypermnestra. 95.2.C
Hyperbole in sacrâ Scripturâ. 6.2.B

I

Iacobi Melstinki hæretici se Christum fingentis pseudomiracula & sycophantiæ. 56.2.A
Iacobi Richij libellus confutatus. 288. 2. E, cum seqq.
Iacobi Brocardi Caluinistæ reuelationes. 235. 2. E
Iactantia differt à minis, & quomodo. 313.1.E
Iad. 220.2.B
Iaddi colloquium cum Alexandro. 219.1.A
Iamnes & Mambres. 152.2.E,198.1.A
Iamnes seu Iannes Theophili præceptor, Patriarcha, Magus. 244.1.C
Ianuis clausis vel per parietes aut tenues rimas sagæ transire nequeunt. 164.1.B
Iaponij furtum valdè detestantur. 278.2.E
Iaponum superstitiosa curatio. 406.2.D
Iason. 96.1.B
Iaspidis vis. 424.1.C
Icterica passio. 148.1.D
Ichthyomantia. 248.1.D
Iddegonim, Hebr. 2.2.D
Idololatria quid. 2.1.B
Idololatria expressa & tacita. ibid.C
Idololatriæ tacitæ nomen cur Magiæ prohibitæ attributum. ead.2.B
Idololatriæ solitæ sagis describuntur. 363. 1. A, cum seqq.
Idolorum ficti amores. 16.2.D
Idolum. 2
Idiota subitò Theologus. 99.2.B
IEDVIM diuinatio, & quid IEDVA. 249.1.A, 287.2. A
Ieiunij, & precum, & Synaxis vis. 140.2.D
Ieiunij vis. 441.2.C
Ieiunij Quadragenarij violati pœna. 137
Ieiunium necessarium ante Missę celebrationem. 195.2.B,C
Ieiunij violatio punita. ibid.
Ieroboami vxor. 239.1.C
IESV & MARIÆ nomen sanctum impedit maleficia. 82.2.A
Iesuatorum & Iesuitarum quænam sit differentia. 62.1.B.
IESV nominis virtus liberat puerum à dæmonum potestate. 194.1.D
IESV nominis efficacia. 208.2.E
Iesu nomen quàm validum. 433.2.A
Iesu nominis vis. 444.2.C
Iesu & Mariæ nomen. 451.1.E
Iezabel an malefica. 3.2.A
Ignatij Loyolæ precum efficacia. 130.1.A
Ignatius Loyola superat & deprehendit phantasticam dæmonis illusionem. 131.1.D
Ignes & luces nocturnæ quàm varij generis. 127.2. D
Ignis genera seu partes, flamma & pruna. 60. 2. D
Ignis fatui natura & mira. ibid.
Ignis niger maleficorum. 342.2.E
Ignis pœna contra maleficos quàm sit antiqua. 345. 2. E
Ignis pœnam an liceat Iudici minuere, & quando. 346 1.A,B
Ignorantia quænam in Diuinatione nos excuset. 239.1. B
Ignorantia quæ à peccato excuset. 296.1.B
Illuminati hæretici. 224.1.A,225.1.C
Illusiones oculorum, auriúmque & aliæ multæ quæ pro spectris habitæ narrantur. 127. 2. C, cum seqq.
Illusorum per reuelationes excusationes discutiuntur. 223.2.B
Imaginarij Magi. 246.1.D
Imaginarium maleficium per defixionem. 413. 1. B, C
Imaginationis vis quid, & quantùm valeat ad effectus miros. 8.1.A
Imagines in fluuium raptandi ritus magicus. 64. 2. D, E
Imagines astrologicæ fictæ, magicæ verò vanissimæ describuntur. 6.1.A,B,7.1.D
Imagines huiusmodi magicas nihil posse, definitum. 6.2.C.D.
Imagines maleficæ amatoriæ. 256.1.B
Imagines vel statuæ maleficæ, & varia exempla. 177.2.A,cum seqq.
Imagines maleficæ ex cerâ, terrâ, &c. 159. 2.B, earum Baptismus, & alij ritus. ibid.C
Imagines astrologicæ. 256.1.B
Imagines Ficini. 408.1.E
Imaginis magicæ medicinæ. 405.2.E
Imaginosus morbus quid, & eius duæ species. 129.1.A
Imaginum magicarum vel aliarum vis. 18. 1. B, earundem genera. ibid.C,D
Imaginum osor diabolus. 64.2.E
Imaginum conculcatio magica. 342.2.E
Imago malefica. 179.1.E,cum seqq.
Imago maleficæ læsis obuersatur. 310.1.C
Immersio in aquam ex Arnulpho Lexouiensi. 407,2.A
Immisericordia. 194.2.D

Impedimentum perpetuum quod. 186.1.C
Impedire omittens damnum, quando credatur reus. 313 2.E
Imperfecta quælibet an monstra. 341.D,E
Importuna sollicitatio. 316.1.C,D
Imprecationum mala & vltiones. 190.2.E
In instanti docere nequit dæmon. 101.1.A
Incantatio an magica vnde cognoscatur. 343.1.C
Incantatorum ad medicinam pœna. ibid.D
Incendi solita maleficis. 161.2.B
Incestuosus Satanæ traditus. 191.2.B
Incorrigibilitas an ad degradationem requisita. 343.1.C,D
Incubi & succubæ dæmones an sint, & an gignant,& quæ huc spectant. 74.1.B,cum seqq.
Incubi dæmonis proles monstrosa. 442.2.A
Indi adiuratores tempestatum. 260.2.E
Indicia qualia in hoc crimine requirantur. 306.2.A, cum seqq. indiciorum genera & effectus varij. ibid.
Indicia minùs vrgentia. 313. 2.D,E,cum seqq.
Indiciorum vis. 304.1.B,C
Indiciorum propinquorum exempla. 308.2.D, E
Indicium complicum. 294.2.B
Indorum in bellis clamor,Hu,Hu. 432.1.B
Indolentiam seu patientiam tormentorum quomodo procurent maleficæ. 288.2.D
Indus Nobilis Nestor huius æui. 96.2.A,B
Inediæ longæ exempla,& caussæ,& posse hanc à dæmone procurari. 65
Inediæ diuturnæ à dæmone procuratæ exemplum. 435.1.B
Infamis denunciatio cuius momenti. 319.2.C
Infans locutus Cremonæ. 121.2.B
Infans tutus inter dæmones. 194.1.D
Infantes proprij occisi & comesti à maleficis.174 2.D
Infantes cur occidunt sagæ, & quomodo decoquant. 98.2.D,E
Infantibus cur sæpiùs noceant malefici, maximè non baptizatis,quæsitum,& cur Deus hoc permittat. 188.2.B,cum seqq.
Infanticidia sortiariorum. 343.1.A
Infanticidium. 174.2.D
Infantium cædes. 155.2.B,C
Inferni ostia varia. 240.2.E,cum seqq.
Inferno non euocantur dæmones. 453.1.E
Inferrationis maleficium. 181.2.E
Influentiæ an & quales. 6.2.C
Influentiarum quæ vis incorporea. ibid.& D
Informatio extraiudicialis an idonea ad capiendum. 320.2.C
Informationes ex officio quæ indicia requirant. 306 2.D
Inhabile vnum non potest aliud facere habile. 370.1.B
Inimici capitales non possunt accusare. 319. 2. C
Inimici nominatio an valida. 307.2.D
Iniuriæ quomodo remittendæ ex Dei præcepto. 207.2.E
Innocentij Papæ factum præclarum. 68.1.B
Innocentij IV. mors fabulosa. 275.2.E
Inquisitio quomodo in hoc crimine instituenda.305.2.C, quotuplex, quomodo debeat de crimine constare. ibid. accusatio an debeat præcedere, quomodo debeat esse certa, specifica & clara, an debeant præcedere indicia. ibid. D, E, cum seqq. an fama seu diffamatio debeat præcedere.304.1, C, qualis esse debeat. & quid si aliàs fuit de hoc crimine absolutus aut condemnatus.ibid.D,E,& 2. A, B, quando impediatur inquisitio per transactionem. ead. 2. E, cum seq. fit contra mortuos & absentes. 306.1.C,D
Inquisitio hîc quæ indicia requirat. ead.2.A
Inquisitio est loco accusationis. 319.2.B
Inquisitores de hoc crimine cognoscunt. 305.2.E
Inquisitores cognoscunt de sortilegio. 359.2.E
Inquisitores fidei de quibus sortilegiis possint iudicare. 341.1.B,C
Insecta arte gigni posse varia. 35.2.C
Insectorum profligandorum remedia licita, & abusus varij. 467.2.C
Insensibiles quo pacto dæmon faciat in torturâ. 324.1.B,C
Insepultorum animæ vagæ. 116.2.C,D
Instrumenta maleficij quam suspecta, an ad condemnandum vsque. 316.1.A,B
Instrumenta inuenta. 308.2.E
Instrumentorum naturalium quæ vis ex parte dæmonis applicantis, fusè ostenditur. 55. 1. A,B
Insulæ natantes. 127 2.C
Intellectus solus nequit esse causa ecstasis, sed tantùm & Dei instrumentum. 104.1.B
Intellectui quid conferre & nocere queat dæmon. 98.2 A
Intelligántne bestiæ inuicem, aut Magi voces bestiarum.89.2.A, an id Magi possint facere. 90.1.A,B,C
Intelligentiam discursiuam seu ratiocinationem brutis dæmon nequit largiri.ibid.E,cum seqq.
Intentio quæ excuset à peccato. 209 2 B
Interrogatio de sociis quomodo facienda.307.2.E
Interrogatoria in tortura. 322.1.D
Interrogatoria Confessarij in hoc crimine. 401. 1. D
Inuidia & odium proximi. 191.2.A
Inuidi an visu noceant. 164.2.E
Inuisibile corpus an dæmon queat facere. 87.1 B
Inunctio magica. 342.2.E
Inuus & Incubus Pan. 135.2.D
Ioanna à Banno. 69.1.D
Ioanna Potiere saga causa vexationis totius monasterij vbi degebat. 224.2.C,345.2.D
Ioanna puella. 361.1.D
Ioannæ Albrethæ intoxicatio. 173.2 A
Ioannæ virginis Lotharingæ reuelationes defensæ.235.1.D,contra illam acta. ibid.
Ioannæ Lotharingæ virginis acta iudiciaria accusationis Magicæ. 362.2.D
Ioannæ Bosdeau condemnatio & confessio. 363. 2.B,per totam.
Ioannes XXI.& XXII. 68.1 E,& 2.A
Ioannes ab Hembrach ad dæmonum conuentus deductus. 83.1.E
Ioannes Picus Mirandulanus apparuit. 123.1.A
Ioannes Baptista à Portâ. 5. 2. A
Ioannes Theutonicus Magus. 150.2.A
Ioannes Morochazarius maleficus. 177.2.D
Ioannes de Varenis. 234.1.C
Ioannes Flander Estinnensis Deiparæ defensor. 277.1.D
Ioãnes Galeaci⁹ astrologũ strãgulari iussit.259 1 A
Ioannes de Montibus. 277.1.C
Ioannes Gualbertus. 282.1.C
Ioannes de Rupescisâ. 225.2.A

Ioannes Sagus,& Ioannes de Rupescissâ. 235.2
Ioannes Ballus. 224.1.E
Ioannes Balæus notatus. 227.1.E
Ioannes de Vaulx Stabulensis in carcere adhuc cum dæmone suo colloquebatur. 321.2.D
Ioannis canon spondent, non fuit vsu receptus. 39.2.A
Ioannis Maldonati laus. *Proloq.*F
Ioannis Duns Scoti mors. 148.1.D
Ioannis XXI. mors. 259.1.C
Ioannis Stadij vanitas. 256.1.B
Ioannis Tursonis mors. 276.2.B
Ioannis Bentiuoli sæuitia. 265.2.A
B. Ioannis die succensæ pyræ,& vnde mos. 247.1.D
Ioannis de Vaulx mirum stigma. 93.1.E
Ioannis de Vaulx confessio. 360.2.B
Ioannis Hesselij &discipulorum opinio refutata. 415.1.D,cum seqq.
Iob à dæmone plagatus. 178.2.B
Ionathæ sors,& petitio ligni. 238.2.E
Ionæ tempestas. ibid.
S. Iordanes illusus non semel. 232.1.B,C
Iosephi sortitio & virga. 249.2.D
B.Iosephi nomen cur datum cuidam, 233.2.D
Iouis Apameni fanum exustum. 61.2.B
Iouis simulacrum locutum. 90.1.C
Iouis Dodonæi, Ammonis, Trophonij oracula. 239.2.C
Iouius notatus.265.2. B. scriptor superstitiosus. 248.2.E
Irene filia Spiridionis. 89.2.C
Iprensis Episcopi sententia defensa. 206.1.E
Ira etiam leuis. 197.2.D
Iridis & similium præsagia. 261.1.B
Irrisio virorum Sanctorum. 197.1.D
Isaacius Imperator de imperio deiectus. 237.1.B
Isaacius Angelus. 243.2.B
Isabella Pardęa ob sortilegij crimen comprehensa. 93.1.B
Isiacorum superstitio. 121.2.E
B.Isidorus. 121.2.E
Illuminati. 224.1.A
Italorum hodierna hydromantia. 244.1.A
Italus veneficus Catharinæ Mediceæ. 173.2.A
Iudæ Machabæi ferrum. 408.2.B
Iudæ Apostoli sententia de mortuorum apparitione. 117.1.B
Iudæi filiolus in fornace accesâ seruatus. 119.1.C
Iudæi perfidia,duellum & supplicium. 277.1.B
Iudæi crudele pactum fœnoris. 214.1.B
Iudæi dictum acutum de astrologiâ. 257.1.D
Iudæi vnde dicti adorare caput asini. 245.2.E
Iudæorum idololatria in captandis somniis. 221.1.D
Iudæus Bauarus. 432.2.D
Iudex sine causâ idoneâ non potest recedere à communi opinione. 243
Iudex improbus damnatus. 196.2.B
Iudex non potest vti contra reum sententiâ acceptâ per medium confessionis quomodocunque. 399.2.E,400.1.A
Iudex competens maleficij quis, fusè. 305.2. E, cum seqq.
Iudices peccant bonâ intentione probâ aquæ frigidæ vtentes, fusè doctum. 296.1. C, D, 297.2.A
Iudices quæ sub mortali facere & scire teneantur. 296.1.C
Iudices ac ne Principes quidē lege planè soluti. ead.2.A,B, quo pacto legibus astricti. ibid.C
Iudices cur veritatem non assequantur in sagarum iudiciis. 297.1.D,E
Iudices non possunt inquirere in planè occulta. 298.2.B,C
Iudices an posint vti plenitudine arbitrij.296.2.A
Iudices isti aquarioli quę docendi.ibid.cum seqq.
Iudices an fascinentur à maleficis. 321.2.A
Iudices peccant,qui cogunt maleficas benedicere. 412.2.A
Iudices abstinere debent curiosis experientiis. 322.2.E
Iudici nō licet quam vult pœnam infligere.293.1
Iudici nec mentiri nec fallere licet reum, contra Bodinum. 336.1.E,& 2.A
Iudici vitandæ cauillatoriæ cautelæ. 323.2.D
Iudiciariarum superstitionum remedia. 410.2.A
Iudiciarij actus contra dęmones & insecta,superstitiosi cur iudicandi. 467.1.C,& 2.C
Iudiciarius ordo & processus an in hoc crimine seruandus. 302. 1.E,cum seqq.303.2.C
Iudicibus & iustitiæ administris an malefici possint nocere. 188.2.E
Iudicibus quibus noceant malefici. 189.1.C
Iudicis hac probâ aquæ frigidæ vtentis pœnæ. 301.1.C,potest conueniri actione iniuriarum: eius sententia est nulla:est homicida. ibid.
Iudicia humana cur sint incerta. 273.2.B
Iudiciarius processus contra vermes noxios.207.1. B
Iudicium quid in sacrâ Scripturâ. 217.1.A,B
Iudicium,qualis purgatio. 279.1.B
Iudicium de strigibus quoddam iniustitiæ plenum. 363.2.B,cum seqq.
Iudicium extremum Iudicibus cogitādū. 303.1.E
Iudicum iusiurandum in leges. 296.2.E
Iudicum sacrilegium qui Confessarios examinant. 399.1.A,B
Iuger,& Lauffkaffer, vermes. 207.1.B
Iüli capilli. 60.2.D
Iuliani Apostatæ mors. 100.1.D
Iuliani Apostatæ Magia. 248.2.A
Iuliani calumnia in vigilias Christianorum. 221.1. D
Iuliani sacrificium Magicum disiectum. 433.1. A
Iulianus Chaldæus magus. 57.2.C
B.Iulianus ex parricidâ Sanctus. 190.1.D
Iulij II.bulla. 278.1.B
Iulius Gauricus nimium tribuit astrologis. 256.2. C
Iunianus Majus. 265.2.E
Iunonis palus Epidamni. 243.2.D
Iupiter Hammon in hirci formâ colebatur. 143.2. C
Iuris duo luminaria. 453.1.B
Iurisconsulti & Leguleij differentia. ibid.
Iurisiurandi purgatio defensa. 272. 2. E, cum seqq.
Iusiurandum an liceat deferre idololatræ. 413.1. C
Iusiurandum sortiariorum. 342.2.D
Iusiurandum nominantis. 308.1.C
Iusti Lipsij narratio &amicitia cum auctore.269.1. D
B. Iustina, & Cyprianus magus. 160.2 B
Iustitia Dea Hotomanno. 274.1.C
Iyngis varia nomina. 158.2.C

Izdigerdes rex. 65.1

K

KAbbala duplex Iudæorum. 254.2.C
Kabbalistarum genera seu gradus. 24.2.C,D
Kabbauterkens. 214
KALAL quid. 252.1.B
Kalendarum Ianuarij mensis superstitiones. 204.1.E cum seqq.
Karentiniensium maleficiariorum discussa historia. 186.1.E
KIBEL, vnde Kabala. 240.2.C
S.Kiliani & sociorum cædes. 192.1.B
KISEN Hebr. quid. 3.1.B
Klakis. 72.1.E
Kunigundis regina calumniam passa. 144
Kunigundis Imperatrix. 279.2.D

L

LAc ex pariete scaturiens. 65.2.C
LACHAZ quid Hebr. 3.1.B
Lacertulas in vrina quidam eiecit. 182.2.B
Lacrymæ varios effectus significant. 317.2.A
Lacrymari an sagæ possint, & an hoc indicium impœnitentiæ, fusè. 402.1.A, cum seqq.
Lacrymari an queant maleficæ. 335.1.B,C,D
Lacrymarum transitus quâ oculi parte. 11.1.C
Lacrymarum nullarum indicium. 317.2.A
Lactis exsiccandi aut furandi maleficium, & ritus, necnon remedium lepidum: exempla singulorum. 176.1.B,C,D
Lactis furaculi vtres malefici. 419.2.A
Læstrygones. 137.1.D
Læstrygones cur strigæ. 155.1.D
Lamia vnde dicta. 155.2.A
Lamia Basileensis. 70.1.C
Lamiæ. 3.2.E, 137.1.D
Lamiæ & Menippi nuptiæ. 51.1.C
Lamiæ scientiam Magicam discunt potiunculâ, & quali. 63.2.E
Lamiæ terricolæ Lucilio. 137.1.E
Lamiæ non fatentur impossibilia, & earum peccata sunt vera, & mentis sanæ, & vigilantium. 343.2.B, cum seqq. non excusantur à sexu, aut senio, aut sopore. ibid.
Lamiarum crimina non esse deliria. 359.1.C. cum seqq.
Laminæ periaptorum loco. 163.2.A
Lampadomantia. 249.2.E
Landstrotium seu Neostadium ad Lenum. 419.2.A,B
Laodunensis energumena. 435.2.D
Lapides in æs liquari. 32.2.A
Lapidis philosophici nomina, & materia. 31.1.E
Lapidū rationalis fulgor quādo desierit. 219.1.D
Lapis insignis & diuinatorius Iudæis. 249.1.D
Lapis quomodo radat & subintret aquæ superficiem. 183.1.E
Lappiorum exstases. 102.2.A
Lappones malefici sagittarij. 176.2.E
Lareis. 106.2.B
Larina oppidum à Magis liberatum. 68.1.B
Laruæ. 106.2.B
Latace. 58.1.A
Latronum spectra B.Germano apparentia. 116.1.D
Laudes Dei magica dissipant. 82.2
S.Launomarus. 437.2.E
B.Laurentij Iustiniani visio. 111.1.C
Laurentij Medicei mors. 258.2.E
Lauretana spectrorum infestatio. 130.1.A
Lauretanum miraculum. 445.2.E, cum seqq.
Lauri vri à maleficis solebant. 161.2.B, & à diuinationibus symbolum diuinatorium. 248.2.B
Leberis serpentum. 96.1.D
Lecanomantia. 244.1.C
Lectisternia Gentilium in fanis ad somnia captāda. 268.1.A
Λῆμμα. 220.1.D
Lemniæ fœminæ cur maritis inuisæ. 185.1.B
Lemures. 106.2.C
Lemuria seu Remuria. ibid.
Leo cur metuit gallinacei cantum. 11.2.C
Leo Isauricus punitus. 120.1.D
Leo Imperator philosophus contemptor Magorum. 243.1.C
Leo Isaurus. 258.2.D
Leodiensis iuuenis à succubâ liberatus. 434.1
Leodiensis iudicis prudens factum. 336.2.E
Leonardo Hasselio restituti libri sui. 170.2.C
Leonis Imperatoris auiculæ aureæ. 16.1.E
B. Leonis, vel Caroli Magni spuriæ orationes. 92.2.A
S.Leonis epistola correcta à B.Petro. 118.1.D
Leonis cauda. 425
Lepus marinus quàm venenosus. 12.1.C
Lernum. 106.2.E
Leucippe Galateæ filia. 95.2.C
Leuuenstetensis puella. 182.1.A
Libanomantia. 247.2.B
Liber dictus reuelationes Prophetarum. 224.1.C
Liber mortis, cui inscribuntur sortiarij. 343.1.B
Liberos dæmoni offerunt malefici. 188.2.B,C
Libidini quæ spiritualia arma depellendæ optima. 164.1.D
Libidinis irritamenta vndecim ex Helinando explicata. 163.2.D
Libri magici, quàm vetiti, & noxij, & de pœnis habentium, fusè. 358.1.C, soliti comburi. ibid.
Librorum scribendorum & complicandorū apud Hebræos consuetudo. 257.2.D
Librorum prohibitorum Index Pontificis. 358.1.C,D
Libros magicos legere quibus permissum. ibid.
Libertas an necessaria tollendo maleficio. 410.1.A
B.Libuina. 234.1.D
Licitum non est quicquid prodest. 209.1.C
Licitum non est vsurpare sacram Scripturam ad sensum, ad quem non prolata. ibid.D
Ligamina & nodi amatorij. 161.1.D
Ligaminis maleficium quàm freques, quotuplex, &c. 184.2.C
Ligaminis causæ præcipuæ. 185.1.B
Ligaminis modi. ibid.A
Ligaturæ pecuariorum. 206.1.A
Ligentur cur sæpius viri. 185.1.A
Lignum sæpe lapidascit. 36.1.B
Lilith succuborum dæmonum præses. 135.2.C
Lilith. 155.2.A
Lilithea. 405.1.D
Lineæ confusæ quo pacto speciem picturæ pulchræ præbeant. 55.1.E
Lipothemia. 148.1.C
Litaniarum vis. 449.2.A
Litaniarum vis & vsus defensus. 444.2.A,B
Littelatæ. 419.2.A
Literæ & syllabæ nulla cū cœlo cognatio. 26.1.D

Lithomantia. 249.1.B
Lituanorum superstitio. 247 1.C,D
Liuoniæ lacus mirus. 424.1.B
Loca constituta & solemnia sagarum, in ditione Beneuentanâ. 81. 120. in ditione Vltraiectinâ. 84.1.C
Loca vbi maleficia solēt reponi vel recōdi.159.1.D
Localis translatio sagarum vera. 78.1
Localium translationum falsarum exempla. ibid. & seq. verarum exempla. 82.1.cum seqq.
Loci mutatio. 408.2.C
Loci mutatio vtilis. 442
Locus suspectus. 308.2
Locusta significat dæmonem. *Prolog.F*
Locutio linguarum ignotarum non procedit ab atrâ bile. 239.2.D
Locutiones miraculosæ quo fiant modo. 89.2.A
Λόγιον & λόγια quid. 217.1.A
Lollardi. 224.1.A
Longobardi capræ caput adorarunt. 245.2.E
Loqui bestias an faciant Magi. 89.2.A
Loteriæ contractus, quid, quotuplex, & quas conditiones requirat, vt sit licitus. 270. 2. D. cum seqq.
Loteriæ contractu quæ personæ lucrari possunt. 271.2.A
Lotharij Franciæ Regis sacrilegium, atque pœna. 273.1.C
Lothi vxor quomodo in statuam versa. 89.1.B
Lotij vis contra maleficia. 407.2.B
Lotio corporis maleficorum. 335.2.B
Lotio matutina quid prosit. 407.2.A
Lucas Gauricus infœlix diuinator. 265.2 A
Lucernaria diuinatio. 249.2.E
B.Lucia cur lotio perfusa. 407.2.B
Lucretij insania & mors. 162.2.C
Luctatores dæmones. 134.1.B
Luculli mors ex amatorio. 162.2.C
Lucomorij an quotannis resurgant. 146.2.C
L.Cossitius. 94.2.E
L.Marcius. 60.2.D
Ludouici Alodisij Imolensis Tyranni spectrum patris. 122.2.C,D
Ludouicus Bauarus Imperator. 66.2.D
Ludouicus Rex Germanorum. 284.1.E
Ludouicus Sfortia. 259.1.B
Lugdunobataui iconoclastæ. 190.2.C
Luizici populi. 250.2.D
Lumen propheticum ad quam qualitatis speciem pertineat. 216.2.C
Luminis prophetici certitudo, nomina varia, & an idem sit cum lumine fidei. ead.1.D,E
Lumini prophetico non credentes peccant, & puniti. ead.2.B
Luna cœlo non deducitur. 62.2.B
Lunaticorum plures species. 178.2.B,C
S.Lupi libum. 205.2.E
Lupi remedia. 424.1.B, cum seqq.
Lupos dæmones esse. 66.1.A
S.Lupus Senonensis. 152.2.A
Lupus an ei quē prior vidit raucedinem adferat. 11.2.A
Lusitana mulier, quæ ex simio duos filios peperit. 72.2.D,E
Lusitana Monialis. 235.2.B
Lusitaniæ Regum insignia vnde nata. 121.2.A
Lutheri mathæologi meteorologia. 61.1.C
Lutheri funeri dæmones interfuerunt. 190.2.B
Lutheri pseudoprophetiæ. 236.1.C
Lutheri & sequaciū de baptismi materiā errores planè væsani. 290.1.A,B,C
Lutheri os spurcum. 406.1.C
Lutherū in angustias olidas redegit dęmō 190.2.A
Lutherus nimis liberalis in dæmonem. 172.1.A
Lutgardis cautio. 127.1.E
Luxuria punita. 191.2.C
Luxuriæ tentatio vehemens, & strenua resistentia. 447.1.E, & 2.A, cum seqq.
Luxus vestium punitus per dæmonem. ibid.
Lycaon morbus, lupina insania, & chatrab. 88.1.B
Lycanthropi qui, & quomodo. ibid.& seqq.
Lycanthropus VVestphalus. 324.1.D
Lycij pisces arioli. 248.1.D
Lyncei. 11.2.D

M

B. Macarius Antiochenus. 447.1.B
B.Macarij miraculum. ibid.
Macedonius moriens citat Anastasium ad iudicium, sed irrito conatu, quoniam schismaticus. 118.2.D,E
Macrianus Græculus. 69.2.E
Magdalena Crucia. 86. 2. E, 102. 2. C, 226.2.E, 345.2 D
Mahometus hæreticus & Magus. *Prolog.F*
Magi an queant impedire actiuitatem agentis naturalis, & varia exempla. 60 2. C, procellas ciere possūt. 63.1.A, quid in aquas possint. 65.1.C, loco mouere quæ valeant. 62.2.E, substantiales vel accidentarias formas an producant. 60.1.B, possunt quæ dæmones, nec ampliùs. 53. 1.A, quid possint in fortunæ bona. 65.2.A, an ampliùs possint in serpentes, quàm in alia bruta. 72.2.C, nequeunt errare, nec quiduis ex quouis facere, nec ex quâuis causâ, vel quouis instrumēto: nec in instanti, nec tempore nimis breui, nec facere vt sit vacuum. 60.1.cum seqq.
Magi pauperes & viles vbique cur. 69.1.B
Magi Septentrionales, vt Finni, Biarmij, & alij. 99.
Tartari. ibid.
Magi tres Euangelici quales. 5.1.C
Magiæ discussio quàm necessaria, & difficilis. *Prolog.B,C,D,E*
Magia quid. 2.1.D
Magiæ diuisio. ead.2.A
Magiæ inuentor & perfector cacodæmon. 44.1.B
Magia prohibita quid. 2.2.B
Magia duplex, Persarum mala vtraque, & vtriusque origo à Satanâ. 4.1.C,D
Magiam dæmoniacam esse aliquam. 43.1.A
Magiæ naturalis diuisio. 5.1.D
Magiæ naturalis operatricis scriptores, & eorum censura, cautióque. ead.2.B
Magiæ specialis genera. 45.1.A
Magiæ vis in cacodæmones qualis sit, & quanta. 149.1.A, cum seqq.
Magiæ prohibitæ species quæ. 2.2.B
Magiæ dæmoniacæ notæ, seu indicia pacti initi. 50.1.D, cum seqq.
Magiæ dæmoniacæ quis primus auctor. 43.2.A, cum seqq.
Magiæ potestas quæ in cœlos, astra, & elementa. 62.2.A, cum seqq.
Magiæ dæmoniacæ libri. 45.1.B, cum seq.
Magiæ dæmoniacæ scriptores vetusti. 4.2.B
Magiæ naturalis auctor Deus. ibid.D
Magiæ naturalis definitio. ibid.

Magiæ,hæresis,luxuriæ cognatio. 191.2.D
Magicę in Hispaniis scholæ per Sarracenos introductæ,quando sublatæ. *Proloq.*F
Magicæ virtutes. 58.59
Magicarum artium causæ & genealogia per apologum. 101.2.B,cum seqq.
Magici effectus non sunt gratiæ gratis datæ.45.2.A,nec sunt effectus bonorum Angelorum. 46.1.B,sunt effectus animarum. ead.2.B
Magis dæmones non ex pacto, sed sponte obediunt. 150.1.C
Magnetis vis. 12.1.E
Magorum varia nomina apud Hebræos, & quid singula significent. 3.1.A,cum seqq.
Magorum varia nomina apud Latinos. ead.2.E
Magorum vetustissimorum nomina ex variis Authoribus.42.A,cum seqq.
Magorum potestas in orbes cœlestes & sydera. 62.2.A
Malbodiensis monialis obsessæ liberatio. 438.2.B
Malchuth & *Malki*. 220.1.A
Maledici in Martyrem pœna. 194.2.B
Maledici in Sanctos. 192.1.D
Malefica curatio. 183.2.B
Maleficæ sunt possessæ ab inhabitante dæmone. 289.1.C,cum seqq.
Maleficæ occidendæ. 341.2.A, contrarium asserere est hæreticum.382.1.B,C, igne cremandæ. 343.1.B,cum seqq.
Maleficarũ supernatatio vnde proueniat. 288.2.E
Maleficarum crimen quàm graue, & quot in eo crimina. 341.2.C,D
Maleficiãdi præsegmina vel quid aliud eiusmodi, expetuntur à sagis. 159.1.E
Maleficiatus,quid. 154.1.B
Maleficiati & frigidi qui, & hos per maleficos posse fieri. 184.2.D
Maleficorum cur maior nunc quàm olim multitudo. *Proloq.*F
Malefici intentionem cur dæmon exigat. 154.2.A
Malefici quibus personis nocere queant. 188.1.D
Malefici excommunicati. 176.2.E
Malefici quo pacto priuilegiis spolientur. 323.2.E
Malefici nomen quàm latum ex Philone. 344.1.D
Malefici hæreticales quomodo puniendi. 344.1.C
Malefici non facilè relaxandi,sub cautione.320.2.E,ab altari auelli possunt. 321.1.A
Malefici detegendi exemplum superstitiosum. 413.1.B,C
Maleficia reperta in morte Germanici. 177.1.E
Maleficia quæ ab extrinseco. 159.1.E
Maleficia quæ interiùs operantur. 158.2.D,E
Maleficia tantùm nocent,quibus volunt malefici. 154.2.A
Maleficij efficientes causæ. 154.1.B
Maleficij vox quid significet. ibid.
Maleficij inhalatorij causæ contra Bodinum, & alios. 173.1.D,E
Maleficij intrinseci materia. ibid.
Maleficij extrinseci modi varij. ead.2.B,C
Maleficij crimen quoad probam aquę,nihil habet peculiare. 292.2.E
Maleficij species, per introsumptionem, vel per applicationem exteriorem. 172.2.E,& 173.1.A
Maleficij crimen est publicum,mixti fori,& commune.302.2.A,est crimen exceptum & extraordinarium,& quomodo.ibid.grauissimum,enormissimum,atrocissimum. ibid.B
Maleficij per maleficiũ pulsi exemplum. 444.1.C
Maleficiis in bonum vti, nec ciuili iure licitum. 411.2.E
Maleficiis multos lædi & occidi probatur. 172.1.E,cum seqq.
Maleficio maximè cur dæmõ delectetur. 154.1.A
Maleficiorum instrumenta,seu materia. 155.1.A, cum seqq.
Maleficium vetus circi aurigariorum. 175.2.B
Maleficium esse. 154.1.A
Maleficium quid,& quotuplex. ibid.
Maleficium soporiferum. 174.2.B
Maleficiũ hostile,& qualia ingredientia. 164.2.C
Maleficium per inhalationem omniũ pessimum. 173.1.B
Maleficium per cibum & potum. ibid.A
Maleficium per inunctionem,& vis eius. ibid.
Maleficium maleficio repellere non licet. 207.2.B
Maleficium aquæ retentæ. 444.1.C
Maleficium non licet tollere per maleficium.412.2.C,nec per res vanas. ibid.E, nec per superstitiosa,vanorum remediorum species. ibi. nec à parato licet petere. 413.1.B,C
Maleficorum punitio iudicibus &principibus curæ sit. 462.
Maleficos mors crimine non liberat. 306.1.C,D
Maleficus cui malefico possit nocere. 187.2.E
Maleficus orari & cogi potest vt tollat noxam, quando non teneor cogitare quòd per maleficium tollet. 414.1.A,cum seqq.
Maleficus maleficum cogit. 406
Maleficus tenetur ad restitutionem, nisi signum amoueat. 421.1.B
Malus,sub quâ strigum tripudia,exaruit. 361.2.A
Mammon. 133.1.C
Mammona. 134.1.A
Mandragoræ effossio. 408.1.E
Mandragoreus virunculus,& quędam de hac impostura. 245.1.C
Manes. 106.2.C
Manes accire. 112.1.A
Manes & Marcion vnde hæresim suã sumpserint. 4.1.C
Manethon magus. 57.2.C
Manganiæ species. 240.2.E, cum seqq. in quibus pactum latens. 246.1.E,cum seqq.
Manicum solanum. 97.2.E
Mantensium magorum error. 142.2.B
Μάνης. 248.2.C
Manuel Comnenus deceptus ab astrologis. 258.2.E
Manus Domini facta super me,quid. 220.2.E
S.Marcellus. 231.2.D,449.2.E
Marcos oppidum obsidione liberatum à Mago. 64.2.B
Marcus hæreticus & Magus. *Proloq.F*,160.2.B,& 202.2.D
M.Antonius Triumuir. 160.2.B
S.Marcus sutorem sanauit.208.1.C,eiusdem præsagium. 203.2.C
Mare baptizantium superstitio. 243.2.C
Margareta Eslingensis. 90.1.E
Margaretæ Rauennatis reuelationes. 235.1.D
Margullinæ Prior à dæmone occisus. 70.1.C
B. Maria virgo pro mundo intercedit. 121.2.D, eiusdem visiones. ibid.
B.Maria virgo visa cuidam in somnis desponsari. 233.2.D
B. Maria virgo se vlta. 192.2.B
Mariæ Deiparæ fauor in tuendâ castitate. 164.1.D

Mariæ virginis Deiparæ deuotio quàm vtilis. 181.2.D
B. Mariæ Dei matris inuocatio quàm salutaris. 197.2.B,cum seqq.
Mariæ virginis deuotio quàm vtilis, exemplo probatum. 89.2.D
B. Mariæ virginis odium in hæreticos. 118.1.B, eiusdem varia miracula. ibid.cum seqq.
MARIÆ Deiparæ nomen 444.2.D, vis contra dæmones. ibid.cum seqq.
MARIÆ Deiparæ præsens auxilium in extorquẽdâ scedulâ homagij diabolo datâ, exẽplis probatum. 445.2.E,cum seqq.
Maria soror Moysis an scripserit de alchimiâ. 30.1.B
Maria Pacheco mutata in Manuelem. 94.2.C
S.Mariæ de Oegnies amicus illusus, sed à Sanctâ seruatus. 232.2.D,cum seqq.
B. Mariæ de Columnâ primum templum. 113.2.D
Mariæ Imperatricis scelus & supplicium. 280.1.A
Marioni aduocati prophetiæ. 224.2.B
Marsi. 5.1.A
Marsilius Ficinus à morte apparuit. 123.1.B,C
Marsorum virtus an fabulosa. 71.2.B
Martinus II. 68.1.E
Martinus Arelatensis. 74.2.D
Martinus Presbyter Canonicus Legionensis. 121.2.D
Martyres cur Deus permiserit gladio necari,quos ab igne,aquâ,&c. conseruarat. 92.1.C,D
Martyres quo pacto illæsi seruabantur. 60.1.A,B
M.Marulli error. 336.2.A
Maruthas Episcopus. 65.1.D
Mascæ. 4.1.B
Masquillon. 79.2.E
Massa quod genus prophetiæ. 220.1.B
Ματαῖος cur non dæmon, & Gallicè *Matous*. 143.2.E
Materia proxima an eadem esse possit. 34.2.A
Mathematica quid,& mira eius exempla. 16.1.D, artificialis quid,& quotuplex. ibid.
Mathematici qui in Iure & Historiis. 258.2. A,B
Mathias Coruinus Hungar. Rex. 262.1.A
Matisconensis Comes. 82.1.A
Matisconensis Comes sacrilegus. 195.2.D
Matrem cum pullis capi, prohibitum à Mose. 411.1.E
Matrimonium solemni ritu contrahere ante lucem,vitandi ligaminis causâ,an superstitiosum. 184.2.C,D
S.Matrona. 231.2.D
Matronæ Mosellanæ supplicium. 69.1.E
S.Matthæi Euangelium quando repertum. 118.2.B
S.Maurilius Andegauensis Episcopus. 438.2.C
B.Mauritij Abbatia. 260.1.D
Mauritij somnium. 307.2.B
S.Maurus. 223.1.A
MECHASSEPHIM quid Hebræis. 3.1.D
Medea. 58.2.B,cum seqq. eius ignes. 61.2.B,C
Medici astrologi superstitiosi qui. 259.1.C
Medicinam spiritualem vel naturalem priùs attẽtatam noxiam esse,falsum. 409.2.E
Medicorum coniectatio, quousque probabilis. 261.2.B,C
Mediolanensis energumena quo pacto sanata. 435.2.A,B
B.Meinulphi monasterium Bodkense. 260.1.C
S. Menulphi doctrina dignoscendarum verarum reuelationum. 232.2.B
S.Meinulphus. 233.2.E
Melindani. 70.2.B
Melindensium superstitio. 241.1.A
Melusina. 76.1.A,139.1.E
Memoriæ quid conferre aut nocere queat dæmon. 98.1.C
Memoriæ ars quæ licita. 465.1
Memphitis lapis. 93.1.A
Menander hæreticus & Magus. *Proloq.F*
Mendacia placẽt dæmoni,Deo displicẽt. 464.2.A
Mendacium rei quid operetur. 315.2.C
Mendicantium priuilegium quoad absolutionem à casibus Episcopalibus, expensum & defensum. 403.2.B,cum seqq.
Mengus defensus. 454.1.B
Mensa solis. 16.2.D
Menses qui colant. 204.2.B,cum seqq.
Menstruata quomodo inficiat speculum. 168.1.A
Menstruus cruor. 424.1.A
Menuercus Paderbronensis Episcopus. 276.1.E
Mercurij viales, itineris indices. 249.1.E
Merouæus rex. 240.1.B
Merouæi Regis sors. 252.2.D
Messium & frugum excantatio. 65.2.B,C
Metalla an viuant. 31.2.C
Metalla cur ductilia. 32.1.D
Metalla in quæ principia resoluantur. 33.1.A
Metalli definitio. ead.2.C
Metallorum materia,& conciliata sententia Peripateticorum & Chemicorum. 32.2.D
Metallorũ omniũ an vnica species perfecta. 33.2.B
Metamorphoses variæ, & an corpora per Magos fieri queant. 87.2.A
Metamorphoses Gentilium,vt sociorum Diomedis,Iphigeniæ,victimæ Cæsareæ. 54.2.B,C
Metamorphosis sagarum in feles,mures,&c. 173
Metaphora in sacra Scripturâ. 6.2.B
Meteorologicorum prænotiones. 259.2.E
Metonymia in sacra Scripturâ. 6.2.B
Metonymiæ. 217.2.D
Metopóscopia. 261.2.D
Michaëlis Siciditæ præstigiæ. 56.1.D
B.Michaëlis inuocatio. 442.1.A
Miles iniustè damnari, quàm se dæmoni tradere malens. 205
Militares incantationes & superstitiones. 5.1.B
Milo. 58.1.A
Minæ Dei magnum munus. 220.1.D
Minæ præcedentes. 308.2.E
Minæ quæ sufficiant ad torturam,quæ ad condẽnationem. 313.2.A
Minarum indicium quid, & quale esse debeat. 313.1.B,cum seqq.
Minorennium nominatio. 307.2.D
Mirabiliarij quidã thaumatopeïj an hæretici. 341
Miracula an fidei efficax probatio. 54.2.55.1
Miracula aut mira an Magi queant facere. 53.1.C, cum seqq.
Miracula cur hodiè rariora. 293.1.C
Miracula fiebant à deluso. 232.1.B
Miracula non possunt ab hæreticis fieri. 436.1.A
Miraculo se excusari nemo potest petere. 274.2.D
Miraculum & mirum quid sint. 53.1.E
Misericordiæ mater quando cœpit vocari B. Virgo. 221.2.C
Misnius adolescens. 257.1
Missa strigum,& simulata hostia. 363.1.E
Missæ vis. 195.2.A,contra maleficia. 182.1.D
Missæ S.Isidori miraculum. 281.2.D

Missæ vis. 436.1.A
Missæ quæ superstitiosæ. 468.2
Missarum celebratio super res magicas. 341.2.E
Missas malefici curāt celebrari supervariis. 158.2.D
Mitior sententia quæ. 209.2.B
Mithra. 47.1.E
Mixta an à Magis produci queant. 72.1.D
Mnisuris lapis magicus. 249.1.B,405.1.A
Modus alchimiæ,seu media quæ licita. 40.2.C
Mœris. 58.1.C
Mœstitia & iocus. 164.1.B
Moguntini Episcopi mors. 194.2.D
Moguntinus dæmon diffamator. 66.1.C
Mola adurebatur, & cineres post tergum spargebantur. 162.1.B
Moloch idolum. 188.2.C,248.2.B
Monachi & monachæ quo pacto degradentur. 343.1.A
Monachus à diabolo assatus. 191.2.E,192.1.A
Monachorum expurgatio de furto. 273.1.B
Monetam adulterinam dæmon dat. 433.2.A
Monomachiæ purgatio, & eius origo. 277.1.A, causæ,& amorum genera. ibid.
Monstra. 251.1.D
Monstra an de suis inferioribus prædicetur. 34.1.C
Monstrorum quæ naturá sterilia. ibi.E
Monstrorum origo. 72.2.C,cum seqq.
Montanistæ extatici quales. 104.2.E
Montanistarum reuelationes. 235.2.B
Monuedriensis Abbatissa. 96.2.A
Moraui populi quid putent fascinationibus resistere. 206.1.A
Morbi qui faciūt,vt quis mortu⁹ videatur. 148.1.C
Morbi ἄφονοι. ibid.B
Morborum sæpè causæ efficientes sunt dæmones, & quo id pacto faciant, contra medicos quosdam. 178.1.E,cum seqq.
Morbos quomodo inferat dæmon. 181.1.D
Morbos curare cum superstitione non licet. 206.2.C,cum seqq.
Mori præstat,quàm superstitiosè sanari. 412.1.D, 413.1.E
Moriētis testificatio cui⁹ pōderis. 318.2.E,319.1.A
Morienus fictitius. 30.2.D
Morituri,quibus dexteram porrexerint,an appareant postea. 127.1.D
Morituris quàm terribilis dæmō appareat. 144.2.C
Mormo. 136.2.A
Mortis pœnæ causa triplex. 342.1.B
Mortuos qui vidissent citò mori, opinio vulgi. 234.2.D
Mortuus vel maleficium propinquo in loco, indicium. 316.2.A
Moses quo apparuerit modo. 108.2.B,C
Moses an scripserit de alchimiâ. 30.1.B
Moses quo pacto prophetarit. 216.1.A
Moses Abbas. 197.2.D
Motus localis per aërem magicus. 52.2.D
Motu locali quomodo dæmon vtatur in magicis. 54.2.A,quid valeant mouere loco,&quomodo. ibid.
Mulier & malleus à molliendo. 164.1.A
Mulier decidens ex nube. 309.1.D
Mulier cur prohibita veste virili vti, & è contrà. 411.2.A
Muliercula ablata quæ se dæmoni deuouerat. 192.2.C
Mulieres admittuntur testes in hoc iudicio. 359.2.A
Mundis corde Dei, immundis visio dæmonis debita. 191.2.C
Munditiem corporis an dæmon timeat. 407.1.E
Munzeri pseudoprophetiæ. 236.1.C
Musculi præsagi. 261.1.E
Murmur ante verba magica. 242.1.D
B.Musæ felix transitus. 119.2.A
Muscæ in specie dæmon. 193
Musica quomodo moueat. 26.1.A
Musica. 164.1.B
Mustela ex ore militis. 102.2.D
Mustelæ & buffonis odium. 11.2.C
Mutinensis Comitis factum insigne. 280.1.A
Mylitta Assyriis Venus. 161.1.B.
Myræ fons. 248.1.A
Myricariæ diuinationes variæ. ead.2.C
Myricinæ virgæ. ibid.E
Μητραγύρται prætextu religionis furātes. 245.2.D

N

NAbuchodonozor quomodo in belluam mutatus. 88.2.C
NACHAZ Hebræis quid. 3.1.A
Nacli obsidio soluta propter spectrum. 138.2.E, & 139.1.A
Napello educata puella veneno imbutura Alexandrum. 12.2.A
Napelo nutrita puella. 173.1.E
Narees Androgyni. 249.2.B
Nascitur nemo medicus vel fascinator. 7.2.D
Nathalocus. 255.1.C
Natiuitatum magisterium. 256
Natura quo pacto operetur. 25.2.A
Naturæ leges in magicis etiam vigent. 53.1.D
Naturæ ordo quotuplex. 25.2.A
Naturæ leges & vniuersi ordo mutari nequit à Magicis. 60.1.A
Nauigantibus litus cur mouere videatur. 55.2.C
B.Nazianzeni visio. 111.1.C
Neapolitana visio. 437.1.B
Neapolitanus rex vltimus Italus an per magicam deturbatus,& an Italus esse queat. 68.2.C
Necromantia quæ, & qualis, variique ritus eius. 240.2.E,cum seqq.
Necromantia propriè dicta. 243.1.B
Necromantiæ modi duo,Thebanus, & Thessalicus. 242.1.A
Nectanabus Magus Ægyptius. 128.2.A
Nectanabus Magus Alexandri Magni pater. 244.1.C
Necyomantiæ origo. 106.1.E
Negatio rei post torturæ confessionem quanti facienda. 322.2
Negatiui præcepti vis. 294.1.295
Nemesis. 134.1.C
Nero magicen irritam expertus. 54.1.E
Nescire quædam expedit. 465.1.C
Nicaraguani. 87.2.C
Nicenæ Synodo mortui subscripsère. 114.2.E
Nicolaus Papa. 273.1.C
Nicopolis vnde dicta. 202.2.D
Nigritæ. 71.2.A
Niuium,pluuiarū,gelu præsagia. 260.2.A,cū seqq.
Nobile Raymundi. 36.2.E
Noctambuli vnde,& fusè de his. 8.1.C,D
Nodus magicus. 419.1.D
Noë & Chamus an scripserint alchimiam. 30.1.C
Noëma dea Chinensium. 67.1.E

Noë an maleficiatus. 184.2.D
Nogeri visio. 111.2.A
Nolæ vnde dictæ. 452.2.B,C
Nomina non sunt radij rerum. 26.2.A
Nomina sunt vitæ expertia. ibid.B
Nomina an à Deo rebus indita. ibid. C,D
Nomina vim physicam nullam habent. 18.2.A
Nomina vnius linguæ non plus possunt quàm alterius, nec Barbara, quàm Latina. 26.1.E
Nomina mutant sortiarij. 342.1.D
Nominatio complicis qualis ad torturā. 310.2.A
Nominatio complicū quam vim habeat. 307.1.C
Nominis mutatio. 408.2.D
Nominis mali indicium. 317.1.A
Nominum vis, nec nascitur ab imponentis sanctitate, nec à linguæ dignitate. ibid.
Nominum distinctio putida nō curanda. 342.1.D
Nominum impositio & mutatio. 251.cum seqq.
Norinbergensia exempla duo diuinationis infaustæ. 244.2.B
Notoria ars. 44.1.A,200.2.A,423.2
Nouariensis saga. 430.2.A
Nouatus. 195.1.D
Nouicij faciliores decipi. 225.1.D,E
Nox intempesta infestior à maleficiis. 407.1.A
Nube decidentium Magorum exempla. 369.2
Nubium execratores. 407.2.E
Nubium coniuratio quo pacto peragenda, & de abusibus hac in re. 463.2
Nudandæ maleficæ & nouis vestiendæ vestibus. 321.1.E
Nudatio maleficorum. 324.2.E
Nudi corporis inspectio lasciua punita. 435.1
Nuditas membrorū & inspectio punita. 191.2.D,E
Numæ Pompilij cœna magica. 57.2.B
Numerus formalis magicus qualis. 20.2.C
Numerus musicus quid valeat. ead.2.B
Numeri imparis vis. ibid.D,E
Numerorum quæ vis. 254.1.C
Nummus æreus familiæ Seruiliorum. 251.1.B
Nympha muliebris. 95.1.C
Nymphæi oraculum prope Apolloniam. 247.2.B
Nympharum variæ species. 132.1.A,136.1.E
Nympholiptæ. 136.2.A

O

OBediētiæ vis cōtra illusiones 229.2.cū seqq.
Oblatio sacrificij pro mortuis. 120.2
Oblatio sui ad inquirendum, indicium. 316.1.C,D
Obliuionis maleficium. 211.2
Obseruantiæ vanæ alexicacæ, & medicæ. 205
Obstetrices maleficæ. 172.2.C
Obsessis quā mente herbæ & lapides possint alligari. 151.1.D
Occulta facta non licet explorare per astrologiam. 259.2.C,D
Ocimum cum maledictis plātatum vberius. 5.1.A
Ocium. 163.2.E
Octimestris partus ratio. 19.2.B
Oculo excusso diuinare quid, & quo fiat modo. 246.1.A, exempla infelicis conaminis. ibid.
Oculorū morbi & fornicatio & halahol. 128.2.B
Oculorum in terram defixio quale indicium. 71.1.A
Odatis & Zariadres somnium. 268.1.C
Oddo Danicus. 67.1.A
Odij maleficium. 181.1.E,186.2.C, exempla. ibid.
Odij maleficium. 410.1.D
Odo Baiocensis Episcopus. 255.1.C
Odoratus deceptio. 140.1.A
S. Odulphi charta contra dæmonum illusiones. 431.1.D
Oenothetis. 97.2.E
Of, Hebr. quid. 2.2.B
Oinomantia. 247.2.E
Olaph, Rex Noruegiæ. 255.1.B
Olda prophetissa. 226.1.A
Olei infirmorum vis. 438.1.A
Oleum infirmorum defensum. 456.2.B
Olibij Maximi vrnula & lucerna inextincta. 29.2.E
Oliuarum ossa incendendi maleficium. 160.2.E
Ollâ defossa quidam frigidus factus. 418.1.D
Ollæ ludus. 270.2.D
Ollerus Suecus. 67.1.A
Ollerus Magus. 57.2.B
Ominandi genera varia. 202.1.D
Ominis nomen in sacra Scripturā. 203.1.B,C
Omina. 250.2.D
Omina ex nominibus. 202.2.D
Omina ex verbis fortuitis. ibid.E
Omina vialia, seu τὸ ἐνόδιον. 203.1.A
Omina domestica. ibid.
Ominum ab animatis & inanimatis petitorum tabula. 204
Ominum obseruantissimæ gentes. 203.1.B
Ominum vanitas. 202.1.D,203.1
Omissionis indicium & præsumptio. 314.1.A
Omphalomantia. 248.2.D
Omuræ miraculum de Christiano falsò accusato. 278.2.E
Oniropoliæ auctores. 265.2.E
Oniropolicarum fundamenta. 266.2.A,B
Oniropompi. 149.1.C
Onomantia. 254.1.B
Onomarchus. 269.1.C
Onus. 220.1.C
Onychomantia. 245.1.E
Onycis vis. 424.2.C
Opera culpæ non tribuenda Deo. 293.1.D
Operis huius occasio & finis. *Prolog.B,C,D*
Operum naturalium species. 25.1.C,D
Operum bonorum vis. 430.2.B
Ophiusa. 97.2.D
Ophthalmiæ ridiculum phylacterium. 411.1.E
Opinio quid. 338.2.D
B. Opportuna. 144.2.C
Oracula & vaticinia, & eorum genera varia. 239.2.C
Oraculorum cessatio vnde. ibid.
Oraculorum causæ inuestigatæ. ibid.
Oraculum ex arcā. 240.1.E
Oraculum redditum Henrico I. Imperatori, ambiguum. 238.1.C
Oratio retrograda an, quā talis, effectiua. 27.1.C
Oratio priuata. 442.2.B
Oratio Dominica contra dæmonem. ibid.D
Oratione & ieiunio quando dæmon eiiciatur. 423.1.A
Orationis vis contra spectra. 116.1.A, cum seqq.
Orationis vis contra illusiones. 224.2.D,231.2.C 233.1.A
Orationis tepiditas & distractio punita. 197.2.D
Orationis mentalis periculosus quidam in praxi lapsus, & illusio. 225.1.B
Orationis vis. 435.1.441.1
Orationis vis contra maleficia. 335.2.C

Orationum & precum superstitiones quæ cauendæ. 468.1.C
Oratores quomodo persuadent & mouent. 26.1.A
Ordines vniuersi quatuor. 25.1.E
Orgerius œconomus. 196.1.A,B
Orichalcum fossitium & naturale. 32.2.A
Orientalium quorundam superstitio. 243.2.B
Origenes damnatus. 119.1.A
Origenis errores dęmon Magus persuadet. 48.1.A
Ornithomantia. 254.2.D
Oromagda seu Oromazus. 4.1.D
Orphei caput. 90.1.A
Orpheus & Amphion Magi. 21.2.B
Orpheus fanaticus. 240.2.B
Orsuan Hispanus. 277.1.E
Ossa oliuarum quid apud Baruch, & ossis nomine quid significent Hebræi. 160.2.D,E
S. Osualdus. 234.2.B
Otgerius œconomus sacrilegus. 196.1.A
Othinus dæmon. 87.1.E
Otho III. Imperator. 280.1.A
Otho filius Imperatoris capt⁹ à Venetis. 243.2.C
Oua diei Parasceues asseruantium superstitio discussa. 205.2.B
Oua maleficiata. 449.2.A
Ouorum confossio super[stitiosa]. 408.2.B

P

Pactum magicum duplex, explicitum & implicitum, & vtriusque formulæ atque solemnia. 45.2.A, cum multis seqq.
Pactum magicum quale peccatū. 47.2.C, vanum & perniciosum. ibid.
Pactum tacitum Magicarum quale, & quomodo dignoscendum. 48.1.B
Pactum tacitum quando non mortale. ibid.C,D
Pactum de apparendo. 123.1.B,C
Pactum de apparendo post mortem, an licitum tutúmve. 127.1.C,D
Pactum cum dæmone verè ineunt malefici. 344.1.A
Pactum cum dæmonibus quàm grande peccatum. 461.2.B,C
Pacto non astringitur dæmon, & cur aliquando illi stet. 46.1.B, 47.2.B
Pæonia nigra. 423.2.D
Pagomantia. 244.1.A
Paiuoti imago malefica. 177.2.C
Palamne. 71.2.B
Palea quomodo videatur esse trabs. 55.2.C
Paleæ niues conseruant & fructus maturant. 5.1.A
Paleæ quomodo appareant esse serpentes, & saltitare. 55.2.A
Palingenij impietas. 44.2.A, 151.2.C
Palicorum crateres in Siciliâ. 243.2.D
Paliscorum lacus. 132.1.B.
Palinodia testium complicum quando curanda. 319.1.B,C
Palomantia. 251.2.D
Palumbi maleficium & pœnitentia. 185.2.B
Pancratius astrologus, sibi & aliis infelix. 258.2.D
Pandoræ poculum an alchimicum. 30.1.D
Pandulphi Malatestæ crudelitas & pœna. 262.2.D
Pandulphus Capuanus. 120.2.D, 251.1.B
Panem & salem cur dæmon oderit. 66.2.B
Panicus terror. 136.2.A
Panis, & salis benedictio. 456.2.D
Panis benedicti antiquitas, & vis. 449.2.D
Pantaura lapis. 22.2.A
Papyrii Massoni malitia & stupor. 62.1.D
Paracelsi remedia scelesta & blasphema. 405.2.E
Παραλαμβάνειν. 81.2.B
Parasceues filiorum vis curandi. 12.2.E
Paredri qui, & exempla. 152.2.E
Paredrij. 149.1.A
Parentationes. 106.2.A
Parentum percussores puniti. 191.1.A,B
Parentum execrationes quàm formidandæ probatum. ibid.
Parentum maleficorum indicium. 317.1.C
Parendi difficultas per maleficium. 175.2.E
Parricidia strigum. 174.1.C
Parricidij crimen requirit confessionem rei. 359.2.C
Parisiensis curiæ decretum explicatum. 364.1.D, cum seqq.
Parisiensis curiæ sententia discussa. 359.1.C, cum seqq.
Parisiensis Academiæ Theologi contrarium sentiunt de strigibus, quàm Parlamentum, & illis potiùs credendum. 362.2
Partes de suis proximis totis indicare, axioma Physicum & Arithmeticum. 20.1.C
Partus monstrosi varij in variis locis. 72.2.C
Pascuarensis puer. 449.2.B
Pasetis præstigiæ. 51.1.D
Pasiphaës templum. 221.1.D
Passeres præsagi. 261.1.E
Patrensium Achaïæ diuinatio in fonte. 244.1.E
Patriæ indicium. 317.1.C
Patres animam cœlis tribuentes figuratè locuti. 6.2.E
Pauire, pro ferire. 250.2.C
S.Pauli Gentiles. 12.2.C
Pauli III. bulla de torturæ modo. 322.2.D
Paulina ars. 44.1.A
Pauonis caro nescia putrescere. 4.2.E
Pauperes de Lugduno seu de Barulo. 297.1.D
Peccatum quid. ead.2.D
Peccatum triplex, infirmitatis, malitiæ, ignorantiæ. 296.1.A
Peccata sunt causæ maleficiorum. 190.2.E
Peccare quis potest faciendo rem licitam, & non peccare faciendo illicitam. 209.2.C
Peccare quis potest, faciens bonâ intentione, quod ei facere non licebat. 296.1. cum seqq.
Peccato alieno vti & cooperari differunt. 357.
Pecunias fictitias dat dæmō & Magi. 69.1.B,C,D
Pedis offensi omen frequentissimum. 203.2.B
Pegusiani orti à cane. 73.1.A
Penetratio corporearum dimensionum an dæmoni possibilis sit, & an contra naturam. 86.1.D
Penetratio corporum solidorum diabolo impossibilis. 183.2.A
Pentagoni superstitiosi. 408.1.E
Pentaphylli herba. 20.1.E
Peregrini hypocritæ pœna. 280.2.B
Pergamenus virginea maleficorū qualis. 159.2.E
Periammata sacra, & vt liceant, quæ requisita. 451.2.A
Periapta. 27.2.A
Periapta seu periammata quæ proba. 465.2
Periapton Periclis & Bionis. 479.2.E
Periaptorum superstitio. 200.2.201.2
Periclis seruus noctambulus. 8.1.E
Periurij pœna. 195.2.196.1.

Permissionis maleficoru causa quæ ex parte Dei, & quæ ex parte diaboli. 464.2.A
Persei clypeus. 87.1.D
Persarum cadauera cur non putrescant. 105.1.C
Persarum duo Dij. 4.1.C
Peruani viperas sine noxâ quomodo contrectent: & mira illorum solennia. 71.1.B,C
Pestis tempore parochi sortiri debent, quis in vrbe remaneat. 270.1.D
Petitio an potentior,quia laminę insculpta.27.1.D
Petrus de Fraxineto. 182.1.E
Petrus Bernensis iudex sagarum. 193.1.A.B
Petrus Deioca propter eleemosynas saluus. 196.2.A
Petrus Massiliensis. 281.2.A
Petrus de monte Ilicino. 259.1.A
Petri Sartoris fraudulenta hypocrisis. 225.1.B
Petri Primodaij error. 263.1.B
Petri Leonij astrologi exitus. 258.2.E
Petri Ignei Alban.Episcopi miraculum. 282.1.D
Petri Tarentasij miraculum. 182.1.A,B
Petri de Paz tribuni Hispani apparitio post mortem egregiæ victoriæ causa. 123.1.D
B.Petri abnegatio quale peccatum. 341.1.E
Petri Iudicis remedia. 430.2.C
S.Petronilla à B Petro sanata. 14.2.C
Phaeton. 105.1.C
Phaetusa. 94.1.D
Pharmacia. 245.2.B
Pharmacidæ Thebanæ. 249
Pheron rex Ægypti. 407.2.A
S.Philastrij festum. 197.1.E
Philinnij spectrum mirabile, & concubitus cum viuâ Machatâ. 141.2.D
Philippi Diaconi translatio. 81.2.C
S.Philippi Apostoli sepulcrum. 448.1.D
Philippinensium diuinatio. 251.1.E
Philippus Pulcher Francorum Rex. 276.2.D
Philosophi nomen vsurpant alchimici. 41.1.D
Philotis. 95.1.A
Philtra propinantium pœnæ humanæ ac diuinæ. 163.1.B
Philtra omnia noxia adigunt in furorem; exempla. 162.2.C
Philtrorum remedia quæ apud Gentiles, & quæ proba. 163.1.D
Philtrum ex infante. 173.1.A
Phlegmatici quid somnient vtplurimùm. 267.1.C
Phocensis tyranni annuli. 245.1.D
Phrenitis & Mania quid. 129.1.B
Phvr. 251.2.B
Phylacteria Græcis & Latinis. 27.1.E,& 2.A
Phylacteria Iudæorum. 406.1.A
Physiognomia licita quæ. 262.2.D,E
Physiognomiæ malæ indicium. 317.2.A
Physiognomica diuinatio vnde nata, & quæ habeat fundamenta, & quæ possit prædicere. 261.2.C,cum seqq.
Physiognomus de quibus possit iudicare.262.2.C
Pici Mirandulani alchimia. 40.1.A
Pici Martij herbæ vis. 15.2.E
Pictauienses Magi. 195.1.C
Picus rex. 58.1.D
Pignus sortiarij dæmoni dant. 342.2.D
Pilosi. 134.1.E
Pilularum numerus impar. 20.2.A
Pirus Ioannæ virginis ex aridâ floruit. 361.2.A
Pisani magi. 70.1.D
Piscatoris Traiectensis exemplum. 279
Pisces inuicem mouent. 90.2.D
Πίτυρα quid. 161.2.A
Πίτυρον,& an hinc Epityrum, & quale hoc. ibid. C,D
Planetaria ars. 44.1.B
Platanus in oleam mutata. 36.1.B,89.1.D
Platonicorum varia deliria. 19.2.A,43.2.E
Platonis diuinatio. 254.1.D
Pliniana remedia superstitiosa. 464
Plumbi liquati superstitio. 410.2.A
Plumbo liquato manus lota Venetiis. 4.2.E
Plutus & Pluto vnde ἅδης. 134.1.A
Pluuia sanguinis admiranda in Galliâ. 251.1.C
Πνεῦμα etiam accipi de animâ. 113.1.D
Pœna sanguinis quando potest commutari in pecuniariam. 305.1.B
Pœna à Deo infligitur defendentibus maleficos. 346.2.B
Pœna Magorum non eadem.362.1.B, Constantini tempore combustos. ibid.C
Pœna Sacerdotum reuelantium confessionem. 400.2.E
Pœna maleficorum quàm sedulò curanda Principibus & Magistratibus. 467. 1. & 2. & quantopere delinquant qui noxios pœnę conantur eripere. ibid.
Pœnę modus quando augescit cū delictis.294.1.A
Pœnitentia vera minuit pœnam ordinariam, & quod eius signum. 346.1.A
Pœnitentiam diabolus non potest in lamiis impedire. 101.1.E
Politianus concionator quo pacto signum maleficij destruxerit. 417.2.D
Politica coniectatio. 269.2.D
Pollentianus Magus. 248.2.A
Pollutiones nocturnæ à dæmone immissæ, curatæ. 350
Polycriti spectrum & caput filij loquax. 90.1.A
Pomo manus mire conglutinatæ. 310.1.B,C
Pomponatij liber de Incantat. 5.2.A
Pōtifex Romanus visibile caput Ecclesię.297.2.D
Pontificis est declarare,quid sit superstitiosum.ib.
Pontifices declararunt probam aquæ frigidæ illicitam. ibid.
Pontificis iussio an ad degradandum exspectanda. 343.2.D
Pontimussani iuuenis liberatio. 433.1.E
Pontius Boneuallensis Abbas. 454.1.D
Popponis Dani miracula. 282.1.A
Pori an multùm dilatari queant. 181.1.D
Porphyria meretrix. 281.2.A
Porphyrius Magus. 240.1.C
Posterum pro aduerso. 205.1.C
Potamantis. 97.2.D
Potio contra maleficia. 424.2.D
Prædicatorum spectrum duplex. 437.1.B
Prædictio & prænotio quomodo differant. 213.1.A
Præfiscini. 27.2.A,165.1.B
Præmonstratensium initio energumenus quidam fatidicus. 229.2.E
Prænestinæ sortes. 252.2.C
Præscribatúrne huic crimini,fusè. 306. 1. an hæredes contra pecuniariam pœnam præscribant. ibid.
Præscriptio agendi contra mortuum quot annorum. 383
Præstantij pater. 88.1.B
Præstantij patris delusio. 56.1.B

Præstigia

Præstigia quot modis dæmon operetur. 55.1.E
Præstigiatorij effectus quibus regulis cognoscendi. 56.1.C
Præstigiatrix magia, & exempla, & eius fundamenta quædam.16.2.C,D.quàm perniciosa auctoribus & principibus, ac etiam fautoribus. 17.1.& 2
Præsumptio quid. 338.2.D
Præternaturalia opera quæ. 25.1.D
Prætextatus Magus. 345.2.E
Principalis abolitio, indulgentia & gratia quid valeant in hoc delicto.305.1.D,E,qui Principes possint,& an pro lubito. ead.2
Principibus quibus licita alchimia. 42.1.B
Principis superstitiosi quæstio. 212.2.B
Priscillianus hæreticus & Magus. *Proloq.*F
Priscilliani error. 65.1.A
Proba aquæ frigidæ olim diuersa ab hodiernâ. 287.1.A,eius formulæ duæ collatæ. ib. & quàm sæpè à Pontificibus & Imperatoribus sit prohibita. ibid B, & an hodiè licita sit, fusè disputatum,vsque ad libri finem,ab eâdem pag.
Proba aquæ frigidę parum habet vtilitatis,&quasi superflua, prout illam recipi vult Richius. 291.2
Proba aquæ frigidæ est tentatio Dei. 298.2.B, & inobedientia similis ariolationi vetitæ.300.1.B
Proba aquæ frigidæ apud paucos in solâ Germaniâ in vsu,alibi explosa. 291.1.D
Proba aquæ frigidę non est miraculosa;sed ex pacto dæmonico:probatur. 299.2.A
Proba aquæ frigidæ qualis olim fuerit. 284.2.E
Proba aquæ frigidæ necessariò fallax, si capta sit malefica ob aliud crimẽ aliquod.292.2.cũ seqq.
Proba aquæ frigidæ in maleficij crimine prohibita,canonibus & communi sententiâ ostenditur. 293.1.C
Proba aquæ non est sors consultoria. 295.1.E
Proba aquæ frigidæ per bonos Angelos Deũ non adesse. 292.1.B
Proba vulgata per lancem & pondera. 300.2.E
Probæ aquæ frigidæ & aliarum vulgarium ostenditur nullum esse discrimen, confutatis quæ adferebantur. 297.2.E.& 298.1.A
Probæ aquæ non præficitur à Deo Angelus. 293.1.A
Προβασκανία. 251
Probationes vulgatæ omnes iure Canonico prohibitæ. 298.2.A
Probationibus quibus vti liceat Iudici. 293.1.C
Probationis vulgaris oblatio illicita Iudici.336.2.A
Proculus Arianus. 195.1.D
Prodigia. 251.1.E
Prodigia quatenus liceat obseruare & proponere. ibid.
Prohibitio generalis quàm longè porrigatur.293.1.E
Promissi matrimonij violati pœna. 194.2.A
Promissio celandi sub secreto sigilli quid operetur. 399.1
Promissio impunitatis quæ licita Iudici. 336.2.C
Propheta vnde dictus. 214.2.C
Propheta verus intelligit, & denunciat aliis. 216.2.B
Prophetæ definitio. 214.2.B
Prophetæ quàm certi de euentu, & de Dei reuelatione. 216.2.D
Prophetæ nomen quàm multa significet. 214.2.A, B,quibus competat. ibid.
Prophetæ non mente capti,vt fanatici. 220.2.B
Prophetare quo sensu dicantur mortuus,insanus, vel Paganus. 214.2.A,B
Prophetarum oraculum. 219.2.C
Prophetia per somnium,& genera eius. 221.1.A
Prophetia quibus dari à Deo solita. 215.1.B
Prophetia quædam sententiæ seu præscientiæ, & quædam comminationis siue consilij,& discrimen. 216.1.B
Prophetia an semper in bonam partem. 214.2.A
Prophetia quomodo voluntaria & inuoluntaria. 215.1.C,D
Prophetia quorum præsentium vel præteritorum sit. ead.2.C
Prophetia an semper hominibus mediante Angelo detur. ibid.A
Prophetiæ genera duo per Sacerdotes,& per Prophetas. 216.2.D
Prophetiæ infallibilis veritas quomodo. ead.1.C
Prophetiæ gradus,& dignitas. 221.2.D
Prophetiæ donum quod, teste B.Paulo. 214.2.B, 215.2.E
Prophetiæ definitio vera,& clara,tradita & explicata. 214.2.C,D
Prophetiæ causa efficiens solus Deus: confutatæ variorum aliæ causæ. 215.1 A
Prophetię infusio an requirat aliquam in homine dispositionem,& cuiusmodi. ibid.
Prophetiæ materia quæ res sint. ead. 2.D
Prophetiæ influxus mediante Angelo quo pacto fiat. ibid.B
Prophetiæ nomen,quotuplex significatio,& definitio, singularúmque particularum explicatio. 214.2.A,cum seqq.
Propheticæ inspirationis species, cum Dialogo, vel sine: item imaginaria & intellectualis, & quid singulæ. 215 1.E
Prosopopœia in sacrâ Scripturâ. 6.2.B
Prosperitas. 164.1.A
Protestatio quòd nolo tolli per maleficium, quãdo necessaria. 414.2.C
Prouidentia Dei. 262.1.A
Prouocatio ad diuinum iudicium, quando licita, & quantum ei deferendum. 275.1.A
B.Pruminius. 207.1.B
Prunarum ardentium proba qualis,& eius exempla varia. 281.2.A,B
Pseudochristi tres Galli,hæretici & Magi.*Proloq.F*
Psychomantea templa. 221.1.D
Psychomantia. 40.2.E
Psylli. 5.1.A
Psyllorum & Marsorum vis in serpentes. ibid.
Ptolomæi somnium. 268.1.C
Publij caput. 90.1.B
Pueri per distans ianuas aperientes. 15.2.E
Puerorum familiaritas periculosa. 164.1.C
Pueros necant sagæ variis modis. 155.1.C,D
Pulchritudinis corporeæ examen & vanitas. 164.1.D,E
Pulueres malefici,eorum color & vis. 154.2.B
Purgatio Canonica quid,&varia eius genera proponuntur. 273.1.A,cum seqq.
Purgatio vulgaris per crucem,quæ. 301.1.A
Purgatio vulgaris per aquam qualis. 284.1.B
Purgatio vulgaris per ignem qualis,& quotuplex, & eius exempla. 278.2.D,cum seqq.
Purgatio Canonica quid,quando, & quo facienda modo. 339.2.C
Purgationes vulgares damnatæ. 278

Purgationes vulgares vbi in vſu,& exempla. 279.1
Purgationes vulgares à quo prohibitæ. 283.2.E
Putredinem quæ arceant. 105.1.C,D
Pygmæos fuiſſe & eſſe. 77.2.A
Pyræ accenſæ probatio,& exempla. 291.1
Pyrethiorum meditullium. 249.2.B
Pyromantiæ ſpecies. 247.1.A
Pythagoræ magica. 57.2.B
Pythagoræ flumen aureum. 30.2.A
Pythagoræ ſpecularia magia. 244.2.A
Pythagoræorum diuinatio. ibid.1
Pythagoras Magus. 90.1.C
Pythia Delphica. 240.1.B
Pythones ſiue Pythonicorum varia nomina, & vnde ea deſumpſerint. ibid.C
Pythoniſſa tempore Merouæi Regis. ibid.
Pythoniſſa Saülis qualis fuerit,ex Ioſepho. 240.1.E

Q

Qværſtiones & tormenta cur multi Magi fortiter ferant. 93.1.A
Qualitatum occultarum neceſſitas. 21.2 D
Quantitas vt ſic non eſt actiua. ibid.E
Quercetenſes energumenæ. 445.2.D
Quercetenſium monialium prophetiæ. 224.2.B
Queuedi Hiſpani diuinationes, & vulnerum curatio. 245.1.E
Quirini cuiuſdam infœlix exitus. 92.2.A

R

RAbbinorum errores. 3.1.C
Rabdomantia. 251.2.D
Ramirus Hiſpaniæ rex. 345.2.E
Ranæ oſcillum. 158.2.C
Ranunculi decretorij. 54.1.D
Ranunculorum præſagium. 261.1.E
Raſis,& aliorum medicorum praua remedia. 163.2.C
Ratbodi viſio. 447.1.D
Ratio an concedenda brutis. 91.1.A
Ratio contra omnes orationum ſuperſtitioſarum formulas. 207.2.D
Rationale iudicij 217.1.B
Rationes dignoſcendi ſuperſtitioſas formulas orationum. 206.1.B,C
Ratiſbonenſis præſulis factum. 335.2.B
Raymũdus Lullus verum aurum produxit. 36.2.D
Reatinus circulator. 16.2 C
Receptatores & occultatores maleficorũ. 315.1.A
Regibus & Iudicibus ſolertia quædam diuinandi à Deo data & eius exempla varia. 213.1.C
Reginæ ſagarum olim fuere. 58.1.A
Reginaldus. 434.1.E
Regulæ diſcernendorum verorum effectuum à præſtigioſis. 53.1.B
Relapſi in hæreſim pœna. 193
Relapſorum abiuratio qualis. 339.1.D
Religio Gentilibus pro ſuperſtitione. 1.2.A
Religio quid Theologis. ibid.C
Religionis & ſuperſtitionis differentia. ibid.A
Reliquiæ Sanctorum. 448.1.C
Reliquiarum geſtatio. 27.2.D,E
Remedia contra maleficia quotuplicia, & de ſuperſtitioſis ſeu dæmoniacis 405.1.A,cum ſeqq.
Remedia malefica quomodo dignoſcenda. 343.1.C
Remedia quæ vtiliſſima maleficiorum. 407.1.A
Remedia naturalia contra maleficia. 423.2.A, cum ſeqq.
Remedia naturalia & moralia quàm bona. 465.2
Remedia Eccleſiaſtica ſeu ſupernaturalia. 430.1.E, cum ſeqq.
Remedia ſuperſtitioſa omni iure prohibita reperiuntur. 412.1.B
Remedia ſuperſtitioſa contra indolentiam & taciturnitatem. 324.1.E,& 2.A
Remedij magici noxa. 448.449
Remediis vanis & ſuperſtitioſis vti non licere. 295.2.B
Remediis naturalib. an curẽtur maleficia. 425.1.B
Remora. 158.2.C
Repræſentat innoxium monachum diabolus. 445.2.A,& an innocẽtes poſſit repræſentare in conuentibus,aut alibi. 345.1
Rerum magnarum & ſolidarũ in corpus ingeſtio, probata exemplis:& examinatum quomodo ingerantur & egerantur. 181.2.C,cum ſeqq.
Reſtituere damna Iudex propter negligentiam tenetur. 307.1.E
Reſtitutio,ad quam Principes & Iudices, nimis lenes contra maleficos,tenentur. 347.1
Reſtitutio,ad quã maleficæ adſtringantur,& quid hac in re illis imperandum. 402.2.A
Reſurgentes cum Chriſto. 109.1.A
Reſurrectionis veræ effector ſolus Deus,non dæmon,nec natura. 145.2.D, cum ſeqq. inſectorũ imperfecta reſurrectio. ibidem. Gentilium apparentes reſurrectiones explicatæ. 111.2.C
Reſurrectionis fictæ mirum exemplum: & de bobus ſtrigum reſurgentibus. 146.2.A,B
Retrorſum ſalire ex pelui magicum. 317.2.E
Reuelare peccatum in confeſſione acceptũ quando liceat:ſi licentiam dederit pœnitens. 400.2.A,ſi aliunde quoque cognouit fuſe ibid.& quãdo credendum Sacerdoti hoc dicenti. ibid. per totam.
Reuelaréne liceat crimen auditum in confeſſione,& poſteà acceptum extra confeſſionem. 399.1.A,cum ſeqq.
Reuelationem vt quis diiudicet, quæ illi neceſſaria in genere. 222.1.C
Reuelationes ſedulò diſcutiendæ antequàm approbentur. ead.2
Reuelationes falſæ,à quibus confictæ initio Eccleſiæ. 224 1.B
Reuelationes Sanctarum quanti faciendæ. 227.1.D,quorundam Sanctorum. 219.2.C
Reuelationes à Deo perere an licitũ,quæritur. 221
Reuelationes alienę quomodo diſcutiẽdę 222.2.E
Reuelationes miraculis confirmari. 231.1
Reuelationes propriæ non propalandæ, ſed tegendæ. 234.1.C
Reuelationes aliis reuelationib. cõfirmari. 233.2.D
Reuelationes vnde appareant eſſe à Deo, vel à dæmone. 229.1.& 2
Reuelationes quorum non credendæ. 224.2.B
Reuelationes proprias tutò quis poteſt repudiare:probatum exemplis. 223.1.C
Reuelationes non eodem ſemper modo contingunt. 229.2 cum ſeqq.
Reuelationi vigilantis an plus tribuendum,quàm dormientis. 229.1.E
Reuelationibus aſſueti ſæpe opiniones ſuas putant reuelationes. 230.1.& 2
Reuelationis veritas ab euentu quo pacto dignoſcatur. 235.1.C

Reuelationum discernendarum præcepta qui tradiderint. 222.1.A,cum seqq.
Reuelationum finis perpendendus. 234.1.C
Reuelationum falsarum indicia respectu personę. 225.1.B
Reuelationum qualitates quæ considerandæ. 229. 1.E
Reuelationum pugnantium considerandarum regula. 233.2.E,234.1.A
Reuelationum præcedentia & subsequentia perpendenda. 234.2.A
Reuelationum prætextu olim hæretici & hodiè se insinuant. 224.1.B
Reuelationum de immaculatâ cõceptione B.Mariæ virginis,quæ certiores. 234.1.A
Reuelationum circunstantiæ quæ perpendendæ. ibidem
Reuolutiones. 256.1.D
Reuolutionum quæ certitudo. ibid.
Rhabdomantiæ species. 249.2.A,cum seqq.
Rhadestanus vates. 237.1.C
Rhamnus ad valuas & fenestras positus. 423.2.D
Rhenani incendiarij. 212 1.B
Rhenus explorator liberorum. 243.2.E
Rhombus magicus. 161.2.A
Rickbergeri reditus. 194.2.E
Richarda Imperatrix. 279.2.D
Richardi Dinoti historia. 268.1.D
Richardo Comiti mirum spectrum oblatum.146. 2.B
Richij sententia proponitur & examinatur. 291. 1.cum seqq.
Riffe vel *raffe*. 270.2.D
Rigensis domus infestatio & liberatio. 449.1.D
Ripsimen virgo. 431.1.E
Ritus & gestus absoni,damnandi. 208.1.C
S.Roberti visio. 144.1.D
Robertus Abbas. 230.2.C
Robertus Grossetest. 275.1.C
Robertus Episcopus Cantuariensis. 281.1.E
Rosarij vis,& defensio. 442.2.D,E
Rothnacum celebre reliquiis S.Hermetis.448.1.D
Rudolphus Habspurgius. 258.2.A
Rollonis Normani contra fures rigor. 281.1.B
Romani iuuenis cũ Venere despõsatio.185.1.D,E
Rostochiensis faber Magus. 246.1.A
Roman Ramirez Magi historia. 99.2.B
Rugiæ matrona. 279.2 E
Rusticus quidam Misniensis. 240.1.E,& 2.A
Ruta furtiua fertilior. 5.1.B
Ruy Paez de Viedmâ duellum. 277.2.B
Rythmi aut versus an superstitiosi. 208.1.B

S

SAccularij. 175.2.A
Sacerdotes diabolus calumniatur. 240.2.A
Sacerdotis Rhetici mira deceptio & transuectio. 436.2.B,cum seqq.
Sacerdotum impurorum pœnæ. 189.2.B
SACHA quid. 249.2.A
Sacra Stygialia Cocytia dicta. 158.2.B
Sacramenta an liceat petere à fornicario Sacerdote. 413.1.C
Sacramentorum vis quanta. 456.2
Sacrarum rerum abusus sapit hæresim. 341.2.C
Sacrilegi ritus maleficorum. 402.2.D,cum seqq.
Sacrilega remedia. 410.2
Sacrilegia sortiariorum. 342.2.C,D
Sacrilegorum pœnæ. 195.2.E
Sacrilegus punitus. 120.2.D,E
Sacris rebus cur plerunque patiatur Deus maleficos abuti. 189.2.B
Sacris rebus abutuntur malefici ad aliquem necandum. 155.1.C
Sacrorum & Sacramentorum irrisio, abusúsque. 195.2.E
Sadducæi athei. 190.1.D
Sagis necessitas nocendi. 195.1.C
Sæculari brachio quando & quomodo ab Inquisitoribus tradendi sint sortiarij,tam laici, quàm clerici,& monachi. 345
Sagę dictę simulatrices & fictrices.4.1.A,B,177.2.A
Sagæ possunt discernere an verę trãslationes sint, & quo pacto. 85.2.C
Sagittarij seu balistarij malefici. 176.2.A
SAHIR cur dæmon. 143.2.D
Sal Agrigẽtinᵘˢ aquâ induratur,igne liquatur. 5.1 A
Sal deest in conuiuiis Magorum. 66.2.C
Sal,bitumen,atramentum, naturalia & artificiosa. 35.2.E
Salaï Regis spelunca. 70.1.C
Salassiorũ malefici venenarij quid conati,& quomodo deprehensi. 172.2.D
Salignæ virgæ. 249.2
Salis profani aspersio. 398.2.D
Salis exorcisatio defensa. 455.1 B
Salisberiensis narratio de se ipso. 444.2.D,E
Salissatio & salissator. 202.2.B
Salmacis fons qualis,explicatum. 186.2.B
Salmanticæ laus. *Proloq.F*
Salmanticensis puer sanatus tactu. 14.2.C
Salmanticensis scholaris cum spectro dimicatio. 409.2.B
Salmatorum seu Salutatorum ars discussa. 466.1. A,cum seqq.
Salomon an diues per alchimiam. 30.1.D
Salomoni sapientia in somnis data. 221.2.B
Salomonis Magica. 45.1.C
Salomonis exorcismi quales. 150.1.A
Salomonis Regis Magia qualis. 5.1.C
Salutatio Angelica contra dæmones. 442.2.D
Salutatores Hispaniæ an Magi,& an permittẽdi. 14.2.D
Salutatorum mendacia & errores. ibid.
Salutatorum vis non est naturalis. ead.2.B
Salutatorum quædam superstitio. 206.1.C
Samaria infamata Magiæ. 3.2.A
Sambethe filia Noë. 240.2.C
Samson propheta Britannicus. 224.1.E
Samuel an euocatus per Pythonissas. 52.1. A,B,& 2.D
Samuelis anima verè apparuit. 112.1.B
Sancij Hispani & aliorum militum sacrilegorum pœnæ. 196.1.C
Sanctarum reliquiarum vis. 446.1.C,cum seqq
Sancti vim habent coërcendi dæmonem. 150.1. A,cum seqq.
Sancti soliti remedia sacra humilitatis caussâ velare. 448.1.B
Sanctorum dormientium septem somnus.93.2.B
Sanctorum reliquiæ contra spectrum. 124.1
Sanctorũ variorũ apparitiones. 113. 2. D,cũ seqq.
Sanctorum ieiunia à Deo. 94.1.A
Sanctorum statuas infigendi superstitio. 211.2
Sanhedritæ Iudæorum cuius magiæ periti. 4.2 D
Superstitiosarum curationum multa exempla.411. 2.B,C
Sandaracha naturalis & fictitia. 32.1.E

Sanguinatio cadaueris quale indicium: dissimile vulgari probationi ostenditur. 294.2.E
Sanguinis libatio magica. 242.2
Sanguis humanus. 424.1.A
Sanguis hyenæ vel canis atri. 408.1.D
Sanguisugæ venenatæ. 207.1.B
Sanitatis donum est à Deo. 12.2.D
Santabarenus. 243.1.B
Saphat, quid. 208.2.C
Saræ sponsi. 191.2.B
Sardij vis. 425.1.B
Sardoi Heroës. 93.2.B
Sarracenus in Apuliâ thesauri repertor. 70.2.C
Sartor quidam Auglus à dæmone occupatus. 192.1.E
Satyri. 134.1.D
Saül inuitus propheta. 215.1.B, à spiritu malo cur obsessus. 191.2.A, cōsulēs Pythonissam. 239.1.C
Sauonarola. 216.1.E, detrectat probā ignis. 282.1.C
Sauonarolæ reuelationes, & caussa, damnatióque. 235.2.B,C
Scæuæ Sacerdotes filij. 190.1.E
Scasij Magi mors. 92.2.A,B
Scantiarum aquarum flamma. 61.1.C
Scelerus Sethus. 160.2.C
Schiltachij incendium. 188.1.A,B
Schismaticorum fauentis pœna. 119.2.D
Scholæ magicæ in locis diuersis. 43.1.C
Sciendi cupiditas quomodo coërcenda. 464.2
Scientia infusa diaboli in quo differat à scientiâ Dei infusa. 99.2.A,B
Scientiâ ex confessione partâ an liceat vti ad mala saltem auertenda, citra sigilli violationem, fuit disputatum. 399.2.E
Scientiæ infusæ cauenda cupiditas & conatus. 465.2.A, cum seqq.
Scientias & artes quo dæmō pacto docere queat. 98.2.C
Sciltochium à sagâ crematum. 66.1.B
Sciomantia quid. 243.1.A
Scoparum in ostio positio, & alia detectoria maleficij. 410.1.A
Scopelismus. 175.1.C
Scorbiculæ ad pluuiam. 64.1.A,B
Scorpij Libyci industria. 102.2
Scotiæ Regis contra Pictos stratagema. 128.1.C
Scotica mulier incubo liberata. 434.1.B, 442.1.D
Scotus defensus à calumniâ. 295.2.C,D
Scotus Parmensis. 66.2.B, 238.1.A
Scottus famosus Necromanticus. 132.1.E
Scriptura loquens de animatione cœli, quo pacto intelligenda, regulæ aliquot. 6.2.A,B
Scripturam Pontificiam defendi, Deo quàm gratum. 118.1
Scytharum diuinatio. 249.2.D
Scythici Magi. 248.2.C
Sebastianus Sianus. 243.2.C
Secundelli illusio. 231.2.A
Selenitis. 51.1.E
Σημειωτική. 261.2.B
Semen humanum quid. 74.2.C
Semen humanum, & stercora præbent malefici. 159.1.E
Semhamaphores nomē expositorium Dei. 24.2.E
Semidei & Heroës veterum ex incubis. 74.2.E
Sena insula. 240.1.B
Senectus an in iuuentam queat mutari. 96.1.E
Senes & pueri facilè illuduntur. 225.2.C
Sennel armentaria Duzæ. 69.1.C
Sensitiua vis quid possit pati à Magis. 97.2.A
Sensum doloris an dęmon homini queat auferre. 92.1.B
Sententiam damnationis quis maleficis denunciare debeat. 401.1.D
Senus pro sinus apud veteres. 71.1.B
Sepeliendi an & quando sortiarij. 358.2.D
Septem granula in symposio iacta rixas prouocantia. 5.1.B
Septenarius numerus in crisibus perfectis & salutaribus. 20.1.B
Sepulcra violant sagæ. 174.1.A
Sepulcrales anus. ibid.
Sepulcro Aiacis vox erumpens. 147.1.A
Sepulturâ arcens Iudex quando peccet. 358.2.E
Serapidis templum. 221.1.C
Serapis. 134.1.A, 266.1.C
Serenus Sammonicus. 150.2.D
Serpens quernâ fronde necatur, & ibidis pennâ sistitur. 12.1.C
Serpens iuuentam renouat. 96.1.C
Serpens mutatus in aurum. 89.1.D
Serpentes non sublati ab Apostolis conceptâ verborum ad hoc formâ. 208.2.E
Serpentum incantatio. 52.1.A, 70.2.E
Serui non defendentes dominum, an teneantur ad restitutionem. 312.1.A
Seruij Tullij capilli. 60.2.D
Seruiliorum familia. 251.1.B
Sethus Magus. 243.2.A
Sextus philosophus. 262.2.A
Sexus fœminei reuelationes quanti faciendæ. 225.2.E
Sibicho Episcópus Spirensis. 274.2.B
Sibylla an vaticinata de alchimiâ. 30.1.D
Sibyllæ albæ. 139.1.D
Sibyllæ Nursinæ. 132.2.D
Sibyllæ quales, & vnde dictæ. 240.2.C
Sibyllæ folia. 248.2.C
Sibyllæ & Balaam prophetæ. 215.1.C
Sigebertus Franciæ Rex. 67.2.B
Sigillorum vis. 18.2.B
Sigillum seruandum etiam in hæresi, & post pœnitentis mortem, & de delicto tam commisso, quàm committendo, diuersimodè tamen, fusè. 399.1.B, & error Canonistarum. ibid. C, cū seqq.
Signa à Deo petere, exemplo veterum, quomodo licitum. 298
Signa sunt moralia instrumenta diaboli. 420.2.B
Signi amotio felix. 179.1
Signi ablati exempla nonnulla. 417.2.C
Signi amotio non est signum. 422.1.C
Signi magici quæ vis. 416.1.E 422.1.D
Signi amotione non honoratur dæmon. 420.1.E
Signis dæmon quomodo alligatus. 423.1.C
Signum petere à Deo quando licitum. 238.2 E
Signum à Deo poscere differt ab omen accipere, probatum ex sacrâ Scripturâ. 203.1.D
Signum maleficij amotum feliciter. 175.2.D
Signum amouens non habet pactum cum dæmone. 421 1.A
Signū maleficij destruere an liceat, fusissimè disputatum. 414.1.C, cum seqq. signa maleficij quę. ibid.
Signum an comburendum, & aliqua benedicta cum illo. 497.2.D
Signum tenetur amouere, qui nouit, alioqui non est absoluendus. 422.1.C
Signū amouens à quo sanitatē exspectet. 421 2.D

Silentij indicium. 317.1.D
Silesij quid putent fascinationibus posse resistere. 206.1.A
Silesius nobilis dæmones conuiuas iratus vocat, & illi venère specie equitum,&c. 194.1.A
Silicernia. 106.2.A
S.Simeon Treuirensis monachus. 229.2.C
Simeonis Sali amuletum. 28.1.A
Simeonis Bulgarorum ducis mors mira. 178.1.A
Simon Magus qualis. *Proloq.*F
Simon de Thuruâ. 98.1.D
Simon Augustæ dæmonem eiecit, quem nequiuerant Lutherani ministri. 190.2.A
Simon Magus dæmones in alios immittebat. 184.1.E,& 2.A
Simoniacus Episcopus conuictus per ignem. 282.1.C
Simonis Magi præstigiæ. 51.1.D,57.2.A
Simonis Magi prodigia. 51.1.D
Simonis Magi canis. 57.2.A
Simonis Magi volatus. 51.1.D
Simonis Magi pulueres. 154.2.C
Simonis mira non fuisse omnia præstigiosa contra Baronium. 184.1.E
Simplicitatis vis contra illusiones. 229.230
Simulacrum & vmbra an ab animâ differant. 106.2.D
Singularitas in ostentandâ deuotione,an pro indicio habeatur. 317.2.B
Sippe. 158.2.C
Siproeta. 95.2.D
Sirenes. 132.1.A
Sisyphus an artis alchimiæ inuentor. 30.1.E
Sixti V.bulla contra Astrologos. 343.1.D
Sixti V.bulla de aborsu reuocata. 403.2.B
Slauorum lex de purgatione vulgari. 279.1.E, & 2.A
Sobrietas. 233.2.B
Societatis Iesv Burdigalæ factum. 245.1.B
Socrates Physiognomus. 262.2.B
Socratis diuinatio. 253.2.C
Socratis dæmonium. 153.1.B
Sodalitas B. Mariæ in Iaponiâ. 444.1.C
Sodomia sortiariorum. 343.1.B
Sodomita degradandus. 344.1.A
Sodomitarum aorasia. 56.1.B
Soham & miluim. 217.2.A
Solymanus Imperator Turcarum. 214.1.A
Somni diuturni varia exempla, & an magicis possit conciliari. 93.2.A,B
Somnia quædam licet obseruare, quædam non: item quædam vera,quædam falsa: quædam à Deo,quædam non. 266.2.A,cum seqq.
Somnificum maleficium quale.155.2.D, exempla varia. 156.1.A,cum seqq.
Somniorum species ac diuisio. 266.1.A
Somniorum causæ quæ. ead.2.A
Somniorum portæ duæ. ibid.C
Somniorum diuinatio. 265.2.E,cum seqq.
Somniorum diuinorum causæ finales variæ,quæ. 221.1.E
Somniorum diuinorum examen. 269.1.A
Somniorum naturalium examen. 267.1.A
Somniorum naturalium causæ intrinsecæ,& extrinsecæ quæ. ibid.
Somniorum diabolicorum examen. ead.2.A
Somniorum certitudo vnde. 266.1.B
Somniorum propheticorum multa exempla. 221.2.A,cum seqq.
Somniorum curiosi obseruatores calamitosi fuere. 268.2.E
Somnium quid. 266.1.B
Somnium,dæmonis nomen. 233.1.B
Somnus.163.2.E,quo pacto maleficio quis sopiatur,fuse. 155.2 E,cum seqq.
Soni & voces prodigiosæ statuarum, hominum, &c. 127.2.E,& 128.1 A
Sopater Magus. 62.2.E
Soractini vates. 240.1.B
Soricinum auspicium. 204.1.A
Sors quotuplex. 251.2.B
Sors pro oraculo,vt Delia, Lycia, Prænestina. ibid.C
Sors consultoria hodiè quale peccatum. 255.2.A
Sors diuisoria vt licita sit, quæ concurrere debeant. 270.1.A
Sortes consultoriæ in sacrâ Scripturâ excusatæ quæ. 238.2.E
Sortes Apostolorum. 252.2.D,253.1.E
Sortiens fraudator an iterum admittendus. 272.1.B
Sortilegi & Sortiarij. 4.1.B
Sortilegi qui ab Episcopo tradendi sunt brachio sæculari,& qui non possint. 343.2.A
Sortilegia quæ hæresim sapiant. 341.2.B
Sortilegij quod nó sapit hæresim,pœna.342.1.D
Sortilegium quod plectendum degradatione. 345.1.E
Sortis diuinatoriæ & consultoriæ discrimen. 295.2.A
Sortis contractus. 270.2.D,cum seqq.
Sortis contractus duo genera: & periculosum id genus,in quo statim sortiuntur singuli collatâ pecunia. 271.2.C,D
Sortitio Gentilium qualis,& quæ iure ciuili aut canonico permissa. 270.1.A
Sortitio veterum Christianorum hodiè abolita, & quomodo illa peragi solita. ibid.E
Sortitionis ministri, & impensæ cui ferendæ. 272.1.C
Sosipatra. 99.2.A,149.2.B
Spagirica. 29.2.C
Specie differentia commisceri & gignere. 75.1.B
Species imaginarias quas dæmon queat ingerere. 97.2.A
Spanacensis hospes à dæmone visibiliter ablatus. 193.2.C
Spatulomantia. 202.2.C
Spectra portendentia futuras clades & calamitates. 139.2.A
Spectra quo pacto lapides queant iacere. ibi.B
Spectra vel animas nequeunt Magi elicere, sed simulantur à dæmonibus. 150.2.A.B
Spectra fœminea puellarum, matronarúmve, quàm varia. 139.1.C,cum seqq.
Spectra artificiosa. 128.1.A
Spectra vexantia domesticos, & strepitus causæ. 139.2.B
Spectra ficta varia.128.1.D, cum seqq. quale peccatum. ead.2.A
Spectra contemnens ab iis truncatus. 138.2.A
Spectra militaris exercitus proficiscentis ad locum delicti,pœnitentiæ causâ. 196
Spectra varia. 409.1
Spectrorum dona periculosa. 138.2 D,E
Spectrorum infestatio causa rescindendæ locationis. 139.2.B
Spectrum vehit militem Hierosolymam. 138.2

Specula incendiaria. 6.1.A,C
Specularia diuinatio à Deo punita.444.2.E, cum seqq.
Speculum cur vitietur adspectu menstruatæ. 11.1.C
Sphinx. 136.1.C
Spicam excercens quidam. 183.1.C
Spina alba. 423.2. D
Spirensis puella. 78.1
S. Spiridionis miraculum. 89.1.D
Spiritus quo pacto se ingerant, doctrina P. N. Ignatij. 234.2.C
Spiritus damnatorum & beatorum non subintrant corpora. 111.1.A, cum seqq.
Spiritus spiritui alterius nō dominantur. 341.1. C
Spirituum vnio magica & hæretica. ibid.
Spirituum apparitiones à quibus explosæ.105.2.E defensæ, ab auctoritate Gentilium. 106.2.D
Spirituum seu animarum discernendarum ratio. 109.1.E, cum seqq.
Spirituum apparitio probata contra Philosophos ratione. 107.1.A, cum seqq.
Sponsa à dæmone ablata, restitutáque eius vestimenta. 194.2.A
Sporus. 95.2.D
Sprengeri & Nideri quanta in his auctoritas. 178.2.E
Stadelein maleficus. 175.2.C, 189.1.B
Stallichten Germanis quid. 60.2.E
Stampani Comitis maleficium. 177.2.B
Stanislaus. 148.2.E
Stapeti affricatum venenum an ad cor hominis queat penetrare. 174.2.E
Stare ad crucem quid. 301.1.B
B. Stephani reliquiæ. 191.1.B
S. Stephanus Diensis Episcopus. 150.2.D
Stephanus eques Neapolitanus. 162.2.D
Stephanus Hagiochristophorita Magus. 243.2.A
Sternutationis omen. 203.2.E
Stigma Magorum. 47.1. C
Stigma sagarum insensile quâ formâ. 93.1.A,B
Stigma magicum. 342.2.D
Stigmatis indicium, & quale stigma. 217.2.C
Stiradij mors. 181.1.A
Stoichiomantia. 252.2.B,C
Stomoma. 32.2.A
Strenarum initio anni consuetudo an licita, disceptatum. 204.1.B, & seqq.
Strigarum conuentus, ritus, tripudia, idololatriæ. 362.2.A, & seqq.
Strigatio puerorum. 173.1.B
Striges infantes an necent, & quomodo. 155.2.C
Striges, dictæ olim simulatrices, & fictrices. 4.1. A,B, 177. 2.A
Strigum immanitas. 424.1.A
Struthiocameli oua non excluduntur aspectu. 11.2.B
Stuartorum genus vnde. 139.1.D
Stumph Petter Bebburgensis. 89.1.A
Stupri sacrilegi tentati punitio diuina. 409.2.A,B
Stygis aquæ venenum. 175.1.A
Sublimes an tollendæ maleficæ dum capiuntur. 321.1.E
Succuba dæmon an párere queat. 75. 1. exempla varia quomodo accipienda. ead.2.D
Sudes per cutem prodeuntes. 182.1.D
Sues custoditi à diabolo. 408.1.A,B
Suffitus contra maleficia. 424.2.E
Superbia exposita illusioni. 231.2.A
Superciliorum spectio. 202.2
Supernaturalia opera quæ. 25.1.D
Superstites qui. 1.1.C
Superstitio falsi cultus. 2.1.B
Superstitio vnde dicta. 1.2.A
Superstitio indebiti cultus. 2.1.B
Superstitio in malo. 1.2.B
Superstitio in verbis aut orationibus sacris. 200. 1. A
Superstitio odiosa Sanctis, & probatum exemplo. 448.2.A
Superstitionum instrumenta citò perduntur. 245.1. A
Superstitiosæ medicinæ. 201.1.B, eis vti non licet, ne ad sanitatem quidem, fusissimè. ibid.E
Superstitiosæ artes sunt tacita idololatria. 462.2. D, & iis vti quàm noxium & execrandum. ibid.
Superstitiosarum curationum multa exempla. 411.2.C, cum seqq.
Superstitiosi ritus dæmonis inuentum, idololatriæ suffecti. 462.2.D
Surdi & muti an damnandi, vt ex signis confessi, & an torquendi. 338.2.B
Suspectum quæ faciant maleficij. ibid.E
Suspicionum species seu gradus qui. ibid.
Suspendiosi lanea vitta. 161.2.A
Suspendiosorum lipsana in magicis. 173.2.C
Sycomantia. 248.2.C
Syluæ classis speciem in mari præbentes. 127.2.C
Syluanus Episcopus falsò accusatus. 66.1.D
Syluester II. 68.1.D
Symboli Apostolici vis. 5.1.D
S. Symphoriani pagi inquilinæ mulieris maleficium. 182.1.A
Synagoga credidit animas apparere. 112.1.C
Synesij consilium cauendum. 266.1.E, ipse reprehensus. ead.2.B
Syngrapha pacti extorta dæmoni. 197.2.C
Syrrhus vicus. 248.1.D

T

Taciturnitatis medicamentum seu maleficium. 321.2.324.1.A, & 417.2
Tactu sanant nonnulli. 14.1.E, 2.A
Tactus solus non est causa effectuum mirandorum. 14.2.A,B
Tactus sensum in corpore assumpto potest dæmon fallere. 141.1.C, & vt aliàs.
Tactus maleficæ an Iudici cauendus. 321.2.A
Tanaquil veratrix. 247.1.B,C
Tarantulæ venenum. 5.1
Tardictylis. 97.2.D
Tarentinus senex. 96.1.E
Tarraconensis Hispania vexata vermibus, & insectis aliis. 468.1.B
Tartari Polonos arte magicâ confundunt. 67. 1.B,C
Tartarorum diuinatio. 248.2.A
Taurominitanorum iuuenum ex ebrietate væsania. 129.1.B
Taurus verbis domitus. 81.2. D,E
Tegularia, philtri genus olim. 138.2.A
Telchines qui. 171.1.C
Telephron denasatus à magâ dormiens. 174.2.C
S. Telmi flamma. 61.1.C
Termixstitani Indi filios immolabant. 188.2.C
Temnia saga Athenis necata. 162.2.D

Tempe

Temperamentum æqualitatis, quod Itali medici quidam confixerunt, impium est. 7.2.C
Tempestas à dæmone excitata. 433.1.D,E
Tempestates cient malefici. 344.2.A
Templariorum damnatio. 276.2.D
Templum augurum. 250.2.A
Temporariorum superstitiones. 204.2.B, cum seq.
Tenebras Magi excitant. 65.1.C
Tentædij Phentini liberatio. 450.1
Tentare quantùm sinatur diabolus. 97.2.A
Tentari nos vltrà quàm par est non patitur Deus. 452.1.C
Tephramantia vetus & noua. 247.2.C
Teratoscopia. 251.1.A
Ternarius numerus in maleficiis. 161.1.D
Terræ opus sacrum quid Hippocrati. 30.2.A
Terræ motus causare an Magi queant. 61.1.A
Teste variante, cui standum, posteriori an priori testimonio. 319.1.B
Testes esse qui cogantur, & quomodo. 318.1 C
Testes infames & inhabiles hìc admitti. ibid.
Testes quales sufficiant ad minas probandas. 313.2. B
Testimonia quę requisita vt valeant pro indiciis. 307.1.A
Testimonium pauperum an admittendum. 37.1.E
Testimonium domesticum quando validum. ibi.
Testimonium complicum an sufficiat ad condẽnandum. 318.2.A, quòd non licet ad torturam. ibidem
Testium nomina an submissè recitanda. 336.1.A
Testium publicatio an cum nominibus facienda. 318.1.C
Testium receptio à quibus & quomodo facienda. ibid.
Testudo quomodo excludat oua. 11.2.B
Tetbaldi Peletarij expurgatio per ignem. 279.1.C
Thallus. 178.2.C
Thapsia. 423.2.D
Thaumaturgica magia. 16.2.E
Theagenis prædictio. 258.1.D
Theangelis. 97.2.E
Thedas magus. 160.2.B
Thelesinus vates. 224.1.E
Theodoreti & Ibæ abiuratio in Concilio Chalcedonensi. 339.1.A
B. Theodori Episcopi Sedunensis factum fictum. 207.2.E
B. Theodori Archimandritæ praxis in pœnitentia Magi. 414.2.A
Theodori tribuni domus. 450.1
Theodori Santabirini visiones. 150.2.A
Theodoricus Rex Gotthorum. 213.2.C
Theodoricus maleficiatus. 186.1.B
Theodorus monachus. 86.1.E
Theodorus Magus resipiscens. 414.2.A
Theodosij somnium. 268.2.E
Theon noctambulus. 8.1.E
Tephilim quid. 405.1.B
Theriaca. 22.2.E
Theotecnus magus. 90.1.C
Theophilus Vicedominus. 68.2.B
Theophilus medicus. 129.1.B
Theophilus œconomus pœnitens, eiúsque historia. 197.2.A,B,C
Thesauri custodes dæmones, vt etiam dracones. 140.2.D
Thesauri inuenti à quibusdam. ibid. & E
Thesauros quærentes Magi à dæmone necati. 70.1.C,D
Thessali cadauera contra magicas insidias custodiebant. 174.2.A
Theurgia impia est. 44.1.A, nulla est. ead. 2.E
Thomas Munzerus. 266.1.A
Thomæ Anglici libri tributi B. Thomæ Doctori Angelico. 216.1.E
Thomæ de Kempis apertio contra tentationes. 253.1.A
Thrasyllus. 129.1.D
Thrasyllus astrologus. 258.1.D
Thummim quid, & cur Interpres noster, *doctrina & Sacerdotes*. 217.1.C,D
Thurifumia. 247.2.B
Thynicus. 99.2.A
Thyrxeus Apollo. 243.2.D
Tiberius Gracchus. 203.2.B
Tillo quidam herba Bali vitæ restitutus. 145.2.A
Timendus Deus quo pacto, & quo pacto creatura. 422.1.B
Timor seu trepidatio an indicium. 315.2.E
Tiresiæ Magia. 241.1.B
Tiromantia. 248.1.D
Tyronibus religionum infesti fuerunt aliquando dæmones. 129.2.A
Toletana specus schola Necromantiæ. 132.2.A
Tophet sacrificium. 247.248
Torpedo torpefacit manum piscantis. 12.1 B
Torquendus prior qui deformior. 262.2 A
Torqueri quando possit quis propter negligentiam aut omissionem. 314.1.A
Tortura tolerata quando liberet reum conuictum. 323.2.B
Tortura qualis esse debeat, quando decernenda aut iteranda, & quoties, late. 322.2.B, cum seqq.
Torturæ quæ indicia sufficiant. 312.1.& 2
Torturæ continuatio non distinguenda ab iteratione, contra Sprengerum. 323.1.E, & 2.A
Torturæ sufficiens nominatio socij quæ. 307.2.E
Totaphoth, quid. 405.1.C
Traiectensium vpilionum superstitio. 408.1.D
Translatio corporalis sagarum. 450.2.D,E
Translatio maleficij in alios. 410.1.D
Translationis de loco sagarum exempla duo. 309.1
Translationes locales Magiæ quatuor modis contingunt. 85.2.C
Transmutationes sagarum in bestias. 88.1.C
Transuectio sagarum localis. 343.1.
Transuectiones corporum a dæmonibus factæ aliquando sunt citra defatigationem maleficarum. 86.1.B, exempla. 81.2.E, cum seqq.
Trepidatio captarum. 310.1
Treuirense iudicium & censura de sortiariis. 364.2.C, cum seqq.
Treuirensi ditioni vnde labes sagarum. *Proloq.* F
Treuirensis rustici factum. 64.1.E
Treuirensis iuuenis à dæmonis dominio liberatus. 450.2 A,B
Treuirensium duorum puerorum, qui sagis adiuncti, historiæ. ead. 1.C,D
Triboniani facinus & impietas. 412.1.A
Tridentini concilij Canon de duellis. 278.1.D,E
S. Trinitatis nominatio. 442.1.A
Tripudium solistimum. 249. somnium. ibid. 1.C
Triscalinus parochum diffamans. 66.1.B
Triticum & siligo mutantur in inuicem. 36.1.A
Triticum, lolium, & siligo, an specie differant. ibid.

Trithemij steganographia. 45.1.D
Trophonij Magi. 240. 1.B
Tuberonis syncope. 148.1.E
Turcarum diuinationes quæ,explicatur.244. 1.C, 245.2.B, 249.2. C
Turcarum superstitio. 248.1.E
Tusciæ Vestalis cribrum aquiferum. 61.2.B
Tympanum ex pelle lupina sonitu rumpit tympanum agnina ex pelle tensum. 4.2.E
Tyresias. 95.2.D,240.2.B
Tyresias & Melampus non intellexêre voces auium. 90.2.B
Tyridates Armeniæ rex. 431.1.D

V

VAcillatio nominantis,indicium. 308.1.B
Vagatio,domicilij mutatio , indicium faciunt. 317.2.B
Valazcæ veneficium. 185.1.B
Valentis diuinatio. 253.2.D
Vana obseruantia quid. 199.1.A
Vana obseruantia , quando sit lethale peccatum,quando autem veniale. ibid.B
Vanæ obseruantiæ quatuor species. ibi.D
Vanæ obseruantiæ dignoscẽdæ canones. ead. 2.B
Vanæ obseruantiæ exempla. ibid.C
Vanderburchtius Decanus Mechliniẽsis.309.1.A
Vanitas quid , & vanorum operum exempla. 464.1.A
Vaporum præsagia. 260.2.A
Variatio rei quid operetur. 315.2.E
Varus. 69.1.A
Vasa operiri cur Moses iusserit. 411.2.A
Vaticinium quid significet. 213.1.A
Vaudoisie. 363.2.B
Vdo Magdeburgensis Episcopus. 121.1.A,122.2.B
Vellus aureum. 30.2.A,140.2.D
Velsij & Veracrucij reuelationes quales.224.1.C
Venefici. 3.2.E
Veneficia quædam naturalia,quædam etiam malefica esse seu dæmoniaca, contra hæreticos. 172.1.A
Veneni nomine deuotationes & defixiones magicæ continentur. 344.2.B
Venetiis maleficus animas dæmoni emens. 205. 1.A,B
Veneti cur mare despondeant. 243.2.C
Ventorum præsagia. 260.2.E
Ventriloqui. 240.1.C
Ventriloquus qualiter descriptus apud Eusebium. 240.1.C,D
Venus dæmon succuba. 185.1.B
Venus Gazæa somniantium. 268.1.A
Veneris Gazææ oraculum. 239.2.D
Veracrucij quædam refutata. 14.2.D
Verare verbum in vsu apud veteres : vnde Veratrices. 4.1.A
Verbascus. 423.2.D
Verberibus an cogi malefici à priuatis posint, vt signum tollant. 414.1.E
Verberibus,minisve an liceat cogere ad tollendum maleficium. 410.1.B
Verbis maleficiari nonnullos. 155.1.B
Verborum significatio an sit effectiua. 26.2.E
Verborum complexio an effectiua. 27.1.A
Verborum insusurratorum in aurem tauri vis nulla. 10.2.D
Verborum & nominum seu incantationum vis. 25.1.A
Verborum vis qualis sit , accuratè propositum. 464.1.C
Verbum quid. 219.2.D
Veritatis agnitæ impugnatio. 192.1.D
Vermiculi mutantur in alites. 35.2.E
Vespertilio foliis abigitur. 12.1.C
Vespertini lupi dicuntur dæmones. 406.2.E
Vestales Romanorum sagæ. 75.1
Vestis virilis mulieribus non induenda. 197.1.E
Vicicilinus auis. 145.2.B
Viciniæ indicium. 316.2.A
Vicinorum depositio. 308.1.B
Victimaria diuinatio. 247.1.B
Victoriæ nonnulla refutata. 14.2.D
Victoriam in bellis an Magi largiri valeant:item ad vrbium expugnationem iuuare,&c. 67.1.A
Videndi vis quanta. 166.2
Videntes vnde dicti prophetæ. 214.2.D
Vigilantia & attentio ad bonum. 233.1.E
Vij siue Viales dij. 249.1.E
Vililla in Aragonià. 260.1.D
Vinum. 164.1.A
Vincentius Donatista. 224.1.C
S.Vincentius Ferrerius. 233.1.B
Vindelica matrona. 434.2.E
Vipera arundine icta obstupescit. 12.1.C
Vir an in fœminam possit mutari. 95.2.C
Virgam aut alia membra an verè dæmon augeat aut amputet. 87.1.E
Virgilianæ sortes. 252.2.C
Virginum an coniugatarum reuelationes pluris faciendæ. 226.2
Virgo vt concipiat , an dæmon queat efficere. 76.1.D
Virunculorum spectra. 140.1.A
Visio fit introsusceptione,non emissione. 11.1.A
Visio & visum quî differant. 108.1.B
Visio fratrum Tarquiniorum. 142.2.C
Visio & verbum quo pacto differant , & quid singula. 219.2.D
Visionum exempla quædam ex sacrâ Historiâ. ibid.E
Visus seu aspectus non est efficax ad sanandum morbos,vel alia huiusmodi mira. 11.1.A
Vita non pendet à numeris. 96.2.E
Vitæ periodus an aliqua certa cunctis. ibid.
Vitæ innocentis vis. 431.1.C
Vitam perpetuare homini non potest dæmon. 430.2.D
Vitales actiones tribuere dæmoni in corpore assumpto,error. 146.1
Vlaet Doctor Treuirensis maleficus. 69. 1. C, 314.2.B
Vlrici Molitoris error. 78.1.A,81.2.C
Vlricus Neusesser. 182.1.A
Vmbræ quid. 133.1.E
Vnctio extrema defensa. 456.1
Vnguenta cur adhibeat dæmon in translatione. 81.1.C
Vnguentis quibus,& quomodo vtantur maleficæ. 155.1.A
Vnguentum Paganum quid vocent. 190.1
Voce solâ morbi & vulnera sanari,vel mira alia nequeunt perfici. 10.2.C
Voces animalium vt in homine audiantur , an posint Magi facere.90.1.E,quid in vteris prægnantium. ead.2.A
Vociferationis indicium. 316.2.E

Voluntaria & pro libito exstasis est magica. 102.1.D
Voluntati an dæmon vim facere, & quomodo inducere queat, etiam quoad peccatores. 100.1. A
Voluptásne esse queat in concubitu cum dæmone. 75.2.A
Voti violatio. 191.2.A
Votum castitatis ex pacto exorcistæ. 192.2.E
Vox leuis repugnat vitæ grauitati. 164.1.C
Vratislai & Gremozislai bellum. 67.2.E
Vriel, an nomen angeli. 29.1.A
Vrim & Thummim, quid rei, & quæ forma, disputatum fusè. 217.1. cum seqq.
Vrim & Thummim vnde dicta, & variæ opiniones de nomine. 217.1.C
Vrim & Thummim significatio. 218.1. B nominum ratio & vsus prophetiæ. ibid. E
Vrim & Thummim responsio duplex. ead. 2.C
Vrim & Thummim prophetia quando desierit. ibi. E, & 219.1.A
Vrsariorum amuleta. 28.2.B
Vsuræ pœna. 191.1.A, B
Vsuras licitas esse vnquàm, error. 208.1.A
Vsurarium an liceat inducere ad mutuandum sub vsuris. 413.1.D
Vteri strangulatio. 230.1.A
Vtres lactis furaces. 176.1.B
Vtres ambulantes & lacte pleni. 419.2.A
VValdensium hæresis. 364.1.B
VValonum præsidia. 309.1.B
VValterus de Milene. 138.1.D
VVarenis fons. 287.1.A
VVenceslai cum Radislao duellum. 277.2. A
VVestphala diris filiam immobilem reddidit. 100.2.E
VVestrasiensis Comes maleficiatus, & quomodo liber factus. 418.1.B, C
VVierus de causâ scribendi. 314.1.D
VVillhelmus Lausanensis Episcopus. 207.1.B
S. VVinvvalocus. 235.1.B, 438.1.A
VVisselkinderen. 76.1
VVittenburgense exemplum Iudicij. 279.2
S. VVulfranni historia. 447.1 D
Vulcani Indici. 260.2
Vulgares purgationes quomodo vocatæ, & cur paribiles leges. 274.2.C, D
Vulnera arceantúrne magicis. 92.1.E, & 2.A
Vulnerum militaris curatio. 12.2.C
Vultricoli qui. 159.2.C
Vultuariorum maleficium. 410.1.D
Vxij è Persiâ. 264.2.A

X

XAcæ Iapponicis. 75.1.A
Xerxes. 269.1.C

Z

ZAbernensis mulier. 181.2.D
Zabulus. 45.1.B
Zahuris Hispaniæ quales. 11.2.D
Zambre Magus Iudæus. 145.2.E
Zamorano monacho pactum, & apparitio. 127.1.E
Zariadres. 268.1.C
Zedechiæ Iudæi præstigiæ. 97.2.A
Zelotypiæ poculum. 25.1.B, 284.1.B
Zingaræ seu Ægyptiæ. 245.2.B, 262.2.A
Zita Princeps Arabum. 258.2.D
Zonæ iunceæ. 162.1.C
Zopyri iudicium de Socrate. 262.2.B
Zoroaster non vnus, sed multi, & qui. 4.2.B
Zoroaster cur vocarit dæmones canes terrestres. 130.1.D
Zoroastri artes. 99.1.E
Zoroastris libri. 174.2.D
Zyto Bohemus. 51.2.B, 149.2.C
Zytonis Bohemi præstigiæ. ibid.

Finis Repertorij generalis.